القرآن الكريم
وترجمة معانيه وتفسيره إلى
لغة البشتو

المجلد الثاني
من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

Translation of the Meanings and
Interpretations of

THE NOBLE QURAN

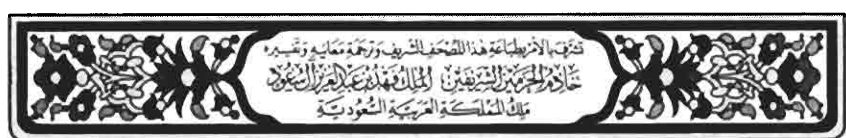
in the Pushtu Language

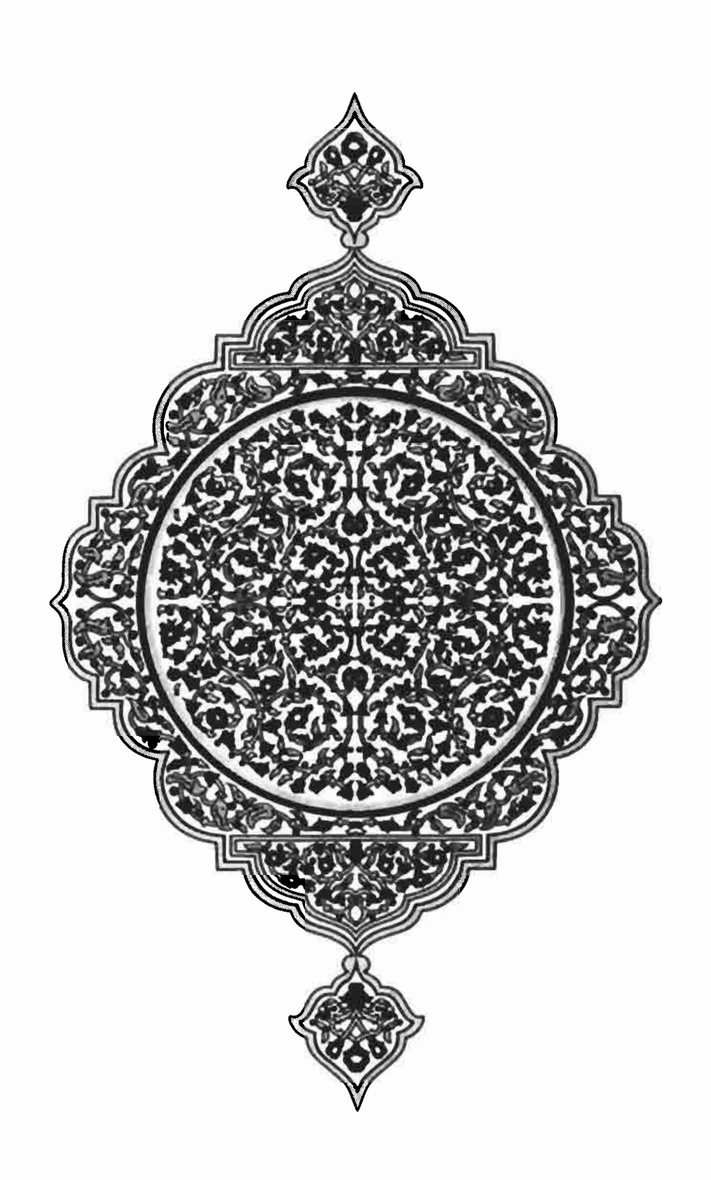
Volume 2
Part (16) To (30)

القرآن الكريم
وترجمة معانيه وتفسيره
إلى لغة البشتو
المجلد الثاني
من الجزء
(١٦) إلى (٣٠)

إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ۝ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ۝ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۝ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

القرآن الكريم

وَترجَمَةُ مَعَانيهِ وَتفسِيرُه
اِلى لغَةِ البُشْتو

المُجَلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

دَ

قُرآن كرِيم

ترجـمه او تفسـير
په پښتو ژبه کښې

دويم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارې پورې

ددې قرآن حكيم اوددې پښتو ترجمې او تفسير د چاپ
د امر كولو سعادت د حرمينو شريفينو خادم پادشاه
فهد بن عبد العزيز آل سعود د سعودي عرب
پادشاه ته حاصل شو

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

(كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا۟ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ)

الحمد لله رب العٰلمين القائل (أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا).

والصلوٰة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرءان وعلمه) والذى ثبت عنه عليه الصلوٰة والسلام انه قال(اقرؤوا القرءان فإنه يأتي شفيعا لأصحابه يوم القيامة) وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .. وبعد :

فإنفاذا لأوامر خادم الحرمين الشريفين وناشر كتاب الله المجيد الملك فهد بن عبد العزيز - حفظه الله - في العناية بكتاب الله الكريم توثيقا وطباعة . والعمل على تيسير نشره وتوزيعه بين المسلمين وتفسير معانيه وترجمتها إلى اللغات المختلفة واعتبار تلك التوجيهات من أسمى الغايات والأهداف المرسومة لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد لطباعة المصحف الشريف بالمدينة المنورة.

وبناء على التعاون القائم بين كل من الأمانة العامة للمجمع بالمدينة المنورة والأمانة العامة لرابطة العالم الإسلامي بمكة المكرمة في كل ما من شأنه خدمة كتاب الله الكريم ترجمة وطباعة ونشرا في جميع أنحاء العالم .

وإيمانا من الجميع بضرورة ترجمة معاني كتاب الله تعالى إلى جميع اللغات الفاعلة تحقيقا لمبدإ البلاغ والدعوة بالحكمة والموعظة الحسنة وتحقيقا لقوله تعالى (وَتَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ) وخدمة لإخواننا الناطقين بلغة البشتو فإنه يطيب لرابطة العالم الإسلامي أن تقدم للقارئ الكريم هذا المصحف الشريف مع ترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو المسماة اصطلاحا بتفسير "كابل" والتى قام بترجمتها باللغة الأردية فضيلة الشيخ محمود الحسن وتفسير فضيلة الشيخ شبير أحمد عثماني - يرحمهما الله - وقام بتحويلها إلى لغة البشتو هيئة من علماء أفغانستان ، ونظرا لوجود كلمات صعبة وقديمة الاستعمال ، فقد اعتمدت الرابطة الشيخ / سيد عبيد الله شاه - أحد علماء الباكستان الناطقين بهذه اللغة- لتوضيح تلك الكلمات بمايرادفها من الكلمات السهلة والمفهومة لدى عامة متكلمي لغة البشتو في أفغانستان وباكستان.وقدأقرت الترجمة وتمت المراجعة تحت إشراف رابطة العالم الإسلامي .

وإننا إذ نحمد الله تعالى أن وفقنا إلى إنجاز هذا العمل وتقديمه إلى الإخوة المسلمين الناطقين بلغة البشتو لنرجو أن يستلهم منه قراؤه نور الهدى والتقى بما يقوي إيمانهم ويثبت إسلامهم ويصلح أحوالهم في الدنيا والآخرة .

والرابطة إذ تقدم هذا الجهد بالتعاون مع المجمع لتعلم بأن الترجمات مهما بلغت دقتها لايمكن أن تصل إلى المقاصد العظيمة لنص القرآن الكريم المعجز وأن التفسير المذكور إنما هو حصيلة مابلغه علم المترجم في فهم كتاب الله الكريم ويعتريه مايتصف به البشر من نقص ،والكمال المطلق لله وحده .

لذا فيرجى من كل قارئ لهذه الترجمة إسداء النصح وتدوين الملاحظات العلمية الموثقة والمقترحات حولها وإرسالها إلى الأمانة العامة للمجمع أو لرابطة العالم الإسلامي للاستفادة منها في الطبعات القادمة إن شاء الله تعالى .

والله الموفق وهو الهادي إلى سواء السبيل ،،،

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

(كِتَٰبٌ أَنزَلْنَٰهُ إِلَيْكَ مُبَٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوٓا۟ ءَايَٰتِهِۦ وَلِيَتَذَكَّرَ أُو۟لُوا۟ ٱلْأَلْبَٰبِ)

الحمد لله رب العٰلمين القائل (أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ ٱلْقُرْءَانَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ ٱللَّهِ لَوَجَدُوا۟ فِيهِ ٱخْتِلَٰفًا كَثِيرًا) .

والصلوٰة والسلام على سيدنا محمد القائل (خيركم من تعلم القرءان وعلمه) وعلىٰ آله وصحبه أجمعين .

د حرمينو شريفينو خادم د كتاب الله ناشر او د سعودي عرب بادشاه فهد بن عبد العزيز د قرآن كريم د طباعت او په مختلفو ژبو كښې د دے د ترجمو د چاپ كولو او تقسيمولو احكام جاري كړي دي. او د دے غرض دپاره ئې په مدينه منوره كښې د « مجمع خادم الحرمين الشريفين » په نوم د قرآن مجيد د طباعت دپاره يوه عظيم الشانه چاپ خانه جوړه كړے ده د دے پښتو تفسير د چاپ كار په دغه ستره مطبعه كښې سر ته ورسيد.

رابطه عالم اسلامي په دے خبره د خوشحالي اظهار كوي چه د خادم الحرمين الشريفين د احكاماتو په رڼا كښې د «مجمع» په تعاون سره د پښتو ژبے لوستونكو ته دا ترجمه او تفسير وړاندي كوي چه په پښتنو كښې د «تفسير كابلي» په نوم شهرت لري او دا تفسير د پاک و هند دؤو سترو عالمانو شيخ الهند مولانا محمود حسن ديوبندي او علامه شبير احمد عثماني په اردو ژبه كښې ليكلے، او بيا د افغانستان د سترو عالمانو يو ټولگي پښتو ژبے ته اړولے دے.

په دے پښتو ترجمه كښې بعضے تكي گران او زاړه وو ، چه موجوده وخت كښې ئے استعمال كم شوے وو، نو په دے غرض رابطه عالم اسلامي مكة المكرمة د پاكستان يو عالم دين او د پښتو ژبے ماهر مولانا سيد عبيد الله شاه ته دا كار وسپاره چه هغه دي په دے تفسير كښې د گرانو تكو سره خوا په خوا په قوسينو كښې د هغے مترادف الفاظ وليكي چه د پاكستان او افغانستان د عامو لوستونكو دپاره آسان شي. د ترجمے او نظرثاني دا ټول كار د الله په فضل د «رابطے» د نگراني لاندې سر ته ورسيد.

«رابطه» د «مجمع» په تعاون دا هديه پښتنو مسلمانانو ته دے احساس سره وړاندې كوي چه ترجمه كه هر څومره په كوشش سره وكړے شي خو بيا هم د قرآن كريم د اصل معجزانه عبارت بدل هيڅري نشي كيدے . دا فقط د مترجم د پوهے مطابق د كتاب الله ترجماني ده او انسان د نقص نه خالي نه دے . نو په دے وجه مونږ ټولو لوستونكو ته خواست كوو چه هغوي د دے ترجمے او تفسير د مزيد ښه كولو دپاره خپل آراء او مستند علمي تجاويز رابطه عالم اسلامي ته راؤليږي چه په راتلونكي چاپ كښې د هغے نه استفاده وكړے شي.

والله الموفق وهوالهادي إلى سواء السبيل

القرآن الكريم

وترجمة معانيه وتفسيره إلى لغة البشتو

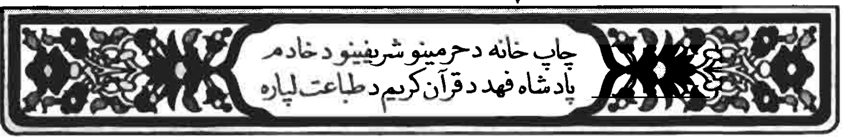
المجلد الثاني من الجزء (١٦) إلى (٣٠)

دَ
قُرْآنِ کَرِیم

ترجمه او تفسیر
په پښتو ژبه کښې

دویم جلد له (١٦) تر (٣٠) پارې پورې

چاپ خانه د حرمینو شریفینو د خادم
پادشاه فهد د قرآن کریم د طباعت لپاره

قَالَ اَلَمۡ اَقُلۡ لَّكَ اِنَّكَ لَنۡ تَسۡتَطِيۡعَ مَعِىَ صَبۡرًا ۝٧٥

نو وويل (خضر موسٰی ته) آيا ما نه ؤ ويلی تاته چه بيشکه ته له سره به ونه کړی شی طاقت له ما سره د صبر.

تفسير: ځکه چه داسی حالات او واقعات درواندی کيږی چه ته د هغو په کتلو سره نشی صبر کولی او نه پری چپ پاتی کيدی شی ـ لکه چه هم داسی هم وشو.

قَالَ اِنۡ سَاَلۡتُكَ عَنۡ شَىۡءٍۢ بَعۡدَهَا فَلَا تُصٰحِبۡنِىۡ‌ۚ قَدۡ بَلَغۡتَ مِنۡ لَّدُنِّىۡ عُذۡرًا ۝٧٦

نو وويل (موسٰی) که چيری وپوښتم زه تا (ای خضره) د څه (منکر) شی (چه صادر شی له تا) وروسته له دی سؤاله پس ملگرتيا مه کوه له ما سره په تحقيق ورسيدی ته له طرفه ځما (حد د) عذر ته.

تفسير: حضرت موسٰی عليه السلام داسی تخمين فرمائلی ؤ چه د حضرت خضر عليه السلام د دغو حيرت راوړونکو واقعاتو ته په صبر او سکوت سره کتل ډير دروند او لوی زړه غواړی نو ځکه د خپل د زړه آخری خبره ئی وويله چه که په دغه مرتبه بيا تری پوښتنه وکړم نو دی می بيا له خپله ځانه سره نه ملگری کوی او دی به پخپل دغه عمل کښی معذور وی ـ او ځما له لوری کوم الزام پر هغه باندی نشی عائد کيدی ـ ځکه چه ده د دريو مرتبو موقع راکړه او ده پخپله د حجت اتمام فرمائلی دی.

فَانۡطَلَقَا ‌ حَتّٰۤى اِذَاۤ اَتَيَاۤ اَهۡلَ قَرۡيَةِ ۨاسۡتَطۡعَمَاۤ اَهۡلَهَا فَاَبَوۡا اَنۡ يُّضَيِّفُوۡهُمَا فَوَجَدَا فِيۡهَا جِدَارًا يُّرِيۡدُ اَنۡ يَّنۡقَضَّ فَاَقَامَهٗ‌ ؕ

بيا روان شول دواړه تر هغه پوری کله چه راغلل اهل د يوه کلی ته نو طعام وغوښت دوی له خلقو د هغه (کلی) څخه پس منع راوړه (هغو خلقو) له دی نه چه ميلمستيا ورکړی دغه خلق دوی ته بيا وموند دوی (دواړو) په هغه

کلی کښې يو ديوال چه اراده ئې وه چه ونړيږی (يعنی نژدی ؤ لويدلو ته) پس سم کړ (خضر) هغه ديوال (په يو شان ترميم سره)

تفسير: يعنی يوه کلی ته ورسيدل او د هغه له خلقو سره ئې ملاقات او کتنه وکړه ـ او داسی به ئې گڼل چه د دغه کلی خلق به د دوی سره د ميلمنو سلوک وکړی او دوډی به ورکړی ـ مگر دغه سعادت د هغوی په برخه کښې نه ؤ ـ او دوی د موسٰی او خضر عليهما السلام په شان عزيزو مقربانو د ميلمستيا څخه انکار وکړ. نو د داسی معاملی د ليدلو څخه داسی په کار ؤ چه پر داسی تنگ زړه او بی مروته خلقو دوی په قهريده. مگر خضر عليه السلام د قهر په ځای پر دوی احسان وفرمايه. د دوی يو لوی ديوال ځوړند او کوږ شوی ؤ. او نژدی ؤ چه ونړيږی او خلق د هغه د چار چاپيره لری گرځيدل. حضرت خضر عليه السلام لاس او ښنې ورلوڅی (متی ونغاړلی) کړی او هغه ځوړند ديوال ئې ورسم کړ. او د انهدام له حالته ئې وساته.

تنبيه: په «حتیٰ اذا اتيا اهل قرية» د اهل لفظ ئې ښائی د دی جهته راوړی وی چه دغه کلی ته د دوی راتگ محض علی سبيل العبور او مرور نه ؤ او نه په داسی يو صورت سره ؤ چه د دی ځای د هستيدونکو څخه بل په کوم سرای يا حجره کښې ئې اړولی وو. بلکه قصداً يې د دغه ښار له خلقو سره ملاقات فرمايلی دی او په ﴿ اِسْتَطْعَمَآ اَهْلَهَا ﴾ کښې دوهم ځل د «اهل» د لفظ تصريح، د دوی د مزيد تقبيح دپاره دی يعنی هغو هستيدونکو چه دوی ته لازم ؤ چه د دغو معظمو ميلمنو ميلمستيا ئې کړی وی، دوی مسافران او کوچيان نه وو چه داسی عذر او پلمه (بهانه) به ئې وړاندی کوله چه ځمونږ کور او کلی دلته نشته نو ستاسی ميلمستيا به څرنگه وکړی شو؟

قَالَ لَوْ شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾

ووېل (موسٰی خضر ته) که اراده کړی وی تا (د اخيستلو د اجر) نو خامخا به دی اخيستی وی (په سازولو د دی ديوال) مزدوری.

تفسير: يعنی د دغه کلی خلقو د ميلمنو حق ونه پيژند چه ځمونږ ميلمستيا ئې کړی وی تا ولی خوشی ويړيا د دوی ځوړند ديوال ورتينگ کړ؟ که د هغه څه معاوضه دی اخيستی وی نو ځمونږ خوراک او نور ضروريات به تری په لاس راتله او دغو تنگ زړو بخيلانو ته به هم تری لږ څه تنبيه کيده. گوندی دوی به پر خپلی دغی بد اخلاقی او بی مروتی لږ شرميدل.

قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ ۚ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٧٨﴾

وویل (خضر موسیٰ ته) دا دی وقت د بیلتون په منځ ځما او په منځ ستا کښې اوس به ژر خبر کړم تا (ای موسیٰ!) په غرض د هغه کار چه ونه کړی شو تا طاقت په هغه باندی د صبر.

تفسیر: یعنی له هغی وعدی سره سم ښائی چه اوس له ما ځنی تاسی بیلتون وفرمایئ! ځما او ستا موافقت او ګذاره سره ګرانه ده ـ او له سره نشی کیدی لیکن پخوا له بیلتانه غواړم چه د دغو تیرو دریو واړو واقعاتو پټ اسرار تاسی ته درښکاره کړم ـ چه د هغو په فکر او چرت (خیال) کښې له تاسی څخه د صبر او استقامت شان قائم نشو پاتی.
حضرت شاه صاحب لیکی «په دغه مرتبه کښې موسیٰ علیه السلام عمداً تری پوښتنه وکړه ـ څو تری مرخص شی ځکه وپوهید چه دغه علم ځما له مذاقه سره برابر نه دی. د موسیٰ علیه السلام علم هغه ؤ چه د هغه په متابعت سره عامو مخلوقاتو ته فوائد او ګټی وررسیدی ـ او د خضر علیه السلام هغسی شیان ؤ چه د هغه متابعت د نورو خلقو له لاسه نه ؤ پوره.

أَمَّا ٱلسَّفِينَةُ فَكَانَتۡ لِمَسَٰكِينَ يَعۡمَلُونَ فِي ٱلۡبَحۡرِ

هر څه هغه بیړی (چه ما سوری کړی وه) نو وه دپاره د هغو عاجزانو چه کار به ئی کاوه په بحر (سیند) کښې.

تفسیر: یعنی په سیند کښې محنت او مزدوری ئی کوله او خپلی ګیدی ئی په هغه سره مړولی.

فَأَرَدتُّ أَنۡ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَآءَهُم مَّلِكٞ يَأۡخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصۡبٗا ﴿٧٩﴾

نو وغوښته ما چه عیب ژنه کړم هغه حال دا چه ؤ لږ څه لری له دوی نه یو پاچا چه اخیسته به ئی هره یوه بیړی په زور سره (نو ځکه می سوری کړه).

تفسیر: یعنی په هم هغه لوری چه دغه بیړی روانه وه په هم هغه طرف یو ظالم پاچا ؤ چه هره یوه جوړه بیړی به ئی په زور سره نیوله او پخپل کار کښې د بیګار په دول (طریقه) به یی په کار اچوله. نو ما وغوښته چه هغه بیړی عیب ژنه کړم څو د هغه ظالم پاچا له بیګاره خلاصه او د هم دغو مسکینانو د کار دپاره هم هغسی ورانه او ویجاړه پاتی شی ځکه چه په هم دغو ایامو کښې د هغه پاچا سری په بیړی پسی راځی. کله چه هغه سوری او عیب ژنه ومومی نو د هغی د

اخیستلو څخه به سترګې واړوي. په ځینو آثارو کښې راغلي دي. کله چه د خطر موقع تیره شوه نو خضر علیه السلام ورغی او هغه بیړۍ ئې پخپل لاس بیا هم هغسې جوړه او سنباله کړه.

ماته مې کړله بیړۍ د مسکینانو ▪ چه ورنشي دا په لاس د غاصبانو

مات اسباب چه وي په لاس کښې د مالکو ▪ ډیر بهتر دي د قبضې د ظالمانو

وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ﴿٨٠﴾

او هر څه هلک (چه وژلې ؤ ما) پس وو مور او پلار د ده مومنان پس ووېریدو مونږ له دې چه وبه رسوي (مکلف به کړي دغه هلک) دوی په سرکشۍ او کفر (که ژوندی پاتې شي).

تفسیر: اګر که فطرتاً هر مولود مسلمان پیدا کیږي. مګر وروسته له هغه د خارجي اثراتو تر تاثیر لاندې راغلي په هم دغه هلکتوب کښې د ځینو خرابو اعمالو اساس او بنیاد پکښې لوېږي چه د هغه کامل علم یواځې پاک الله ته وي خو بیا هم د هغه ځینې آثار اهل البصیرت ته هم ورښکندېږي. د دغه هلک په نسبت رب العزت حضرت خضر علیه السلام ته پوه او خبر ورکړی ؤ چه د هغه بنیاد پر خرابۍ او شرارت باندې مرکزیت نیولی دی که کبارت ته ورسیږي موجب د مضرت او د ده د بنوت مینه او محبت او د امیت او ابوت لطف او شفقت د ده د مور او پلار د کفر او معصیت او مذلت سبب ګرځي نو د داسې یو هلک وژل د هغه د والدینو دپاره رحمت او د هغوی د دیني حفاظت سبب وګرځید. د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه د هغه مور او پلار پر خپل ایمان قائم اوسي او د الله تعالیٰ حکمت مقتضي ؤ چه راتلونکې خطره او ممانعت د دوی له مخې لرې شي نو خضر علیه السلام ته ئې حکم وکړ چه دغه هلک ووژنه. ده د پاک الله د وحې په امتثال هغه هلک وواژه.

اوس دغسې سؤال چه «ښائي دغسې هلک ئې له سره نه پیدا کاوه او بیا ئې چه پیدا کړی ؤ ښائي چه ښه عمل ئې ورپه برخه کړی وی او دومره شرارت ئې نه وی ورکړی یا هغسې چه په ملیونو کفار شته پریښودلی به ئې وی چه د هغه والدین به هم کافران کیده. یا د دغسې وړکیو چه بنیاد او اساس ئې په خراپه او غلطه لویدلی وی د هغو ګرد (تول) فهرست ښائي چه انبیاء علیهم السلام ته ورکړی کیده څو ئې دوی وژل» د دغو ګردو (تولو) خبرو اجمالي جواب خو دا دی چه په (١٧) جزء د الانبیاء (٢٣) آیت (٢) رکوع کښې راغلي دي ﴿ لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ ﴾ او د تفصیلي جواب دپاره د «خیر او شر» پر مسئله د مبسوط کلام ضرورت شته چه په دغو مختصرو فوائدو کښې نشي ځائیدی. هو! ښائي دومره مو په یاد وي چه په دنیا کښې

له هر سړی څنی چه الله تعالیٰ «**خالق الکل**» او «**علیم او حکیم**» منی د تکویناتو په متعلق په دی قسم سره په زړهاؤ سؤالونه کیدی شی چه د هغوی جواب د هیچا سره نشته او بالمقابل پرته (علاوه) د عجز او قصور له اعترافه بل هیڅ شی نشی کیدی. دلته د خضر علیه السلام په ذریعه د هغه یوه نمونه وربښوول مقصود ؤ چه د پاک الله د حکمتونو او د ده د تکوینیه ؤ مصالحو احاطه د هیچا له لاسه نه ده پوره کله د یوی واقعی ظاهری صورت په ظاهر کښی خراب او قبیح او بی موقعه راښکاری. لیکن هغه څوک چه د دغی واقعی په باطنی اعماقو او زوایاؤ باندی معلومات لری هغه پوهیږی چه په دغه کښی ډیر حکمتونه او مصالح پراته دی خضر علیه السلام د هغو مسکینانو د بیړی دړه ورماته کړه. حال دا چه هغوی له ده سره ښه او احسان کړی ؤ او بلا اجرت ئی دی پر بیړی سور کړی ؤ. یو لوبی کوونکی ښکلی پیمخی هښیار هلک ئی خوشی چتی(فضول) او بیګناه او خطاء وواژه چه په ظاهر کښی دغه حرکت نهایت خراب او قبیح حرکت څرګندیده (ښکاره کیده) دیوال ئی سم او ساز کړ چه ظاهراً ئی پر هغو کلیوالو احسان وکړ. چه هغوی په ډیری بی مروتی له دوی سره معامله کړی وه که پخپله خضر علیه السلام په آخر کښی خپل د دغو اعمالو توجیهات نوی بیان کړی. نو تر نن ورځی پوری به ګرد (تول) جهان د چرت په سیند کښی ډوب ؤ. یا «العیاذ بالله خضر علیه السلام به ئی د طعن او تشنیع هدف کاوه. له هم دغو مثالونو څخه د الله تعالیٰ د افعالو او د ده د حکمتونو اندازه وکړئ!

فَأَرَدْنَآ أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِّنْهُ زَكَوٰةً وَأَقْرَبَ رُحْمًا ﴿٨١﴾

نو وغوښته مونږ دا چه بدل ورکړی دوی ته رب د دوی (خیر بهتر غوره) له دی هلک څخه په پاکی (صلاح) کښی او ډیر نژدی به وی له جهته د رحم مهربانی.

تفسیر: یعنی د هغه هلک په وژلو سره د ده د والدینو ایمان محفوظ پاتی شو او هغه صدمه چه دوی ته ورسیده الله تعالیٰ اراده لری چه د هغی تلافی په داسی یوه مولود سره وکړی چه په اخلاقی صفاتو او مزایاؤ د هغه مقتول هلک څخه ډیر ښه او د مور او پلار د شفقت او مهربانی مورد وګرځی. او هغه به د خپل مور او پلار سره زیات محبت ولری او په ډیر تعظیم او ښه سلوک وروړاندی کیږی وروسته له هغه الله تعالیٰ هغوی ته یوه صالحه جینۍ ورعطاء کړه چه له یوه نبی سره په نکاح منسوبه شوه. او یو بل نبی د دی له ګیډی څخه پیدا شو چه بالوسیله یو لوی امت د دوی په برکت د سعادت مفخرت وموند.

وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَٰمَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُۥ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَٰلِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَن يَبْلُغَآ أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُۥ عَنْ أَمْرِي ذَٰلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْرًا ﴿٨٢﴾

او هر څه (هغه) ديوال (نړيدونکی چه ساز مې کړ) پس ؤ د هغو دوو هلکانو يتيمانو په (هغه) ښار کښې او ؤ لاندې د هغه (ديوال) خزانه د دغو دواړو او ؤ پلار د دوی صالح، نو اراده وکړه رب د تا چه ورسيږی (دغه دواړه) قوت (د ځلميتوب) خپلو ته او بيا ئې راوباسی هغه (خښې کړی شوی) خزانې خپلې (محض) له جهته د رحم مهربانی له جانبه د رب د تا، او نه دی کړی ما دغه تير اعمال (چه تا وليد) له خپله ځانه (او په حکم او فکر خپل) دغه دی (دری واړه) جوابونه د هغو پيښو چه طاقت نشو کولی تا پر هغه د صبر.

تفسير: يعنی که هغه ديوال لويده نو د هغو يتيمانو هغه خزانه چه تری لاندی خښه کړی شوی وه راخرگنديده. او بدنيتو خلقو به هغه رايستله د دغو يتيمانو پلار يو ښه صالح سړی ؤ. د هغه د نيکی په رعايت د الله جل‌جلاله اراده داسی وشوه چه د دغو يتيمانو د مال حفاظت وکړی شی. نو ما د الله جل‌جلاله په حکم هغه ديوال سم کړ. چه هغه هلکان وروسته له ځلميتوبه د خپل پلار خزانه بيا ومونديلی شی. وائی چه په دغه خزانه کښی برسيره پر نورو اموالو يوه د سرو زرو تخته هم وه چه پری «محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم» ښکلی شوی ؤ. نو ای موسیٰ عليه السلام هر هغه کار چه د الله تعالیٰ په حکم اجرا شوی وی عبادت دی او پر هغه باندی مزدوری (باړه) اخيستل د مقربانو کار نه دی.

تنبيه: د دی قصی په شروع کښی د حضرت خضر عليه السلام د نبوت او ولايت په متعلق څه شی چه مونږ ښکلی دی هغه دی بيا دلته يو ځلی ولوست شی. وروسته د «ذوالقرنين» قصه راځی. چه دغه هم د هغو دريو شيانو څخه ده. چه د هغو په نسبت د يهودانو په مشوره قريشو پوښتنه کړی وه. د«روح» په متعلق لازمه جواب د «بنی اسرائيل» په سورت کښی تير شو. د «اصحاب الکهف» د قصی په نسبت د هم دغه «الکهف» د سورت په ابتداء کښی معلومات ورکړ شو. دغه دی چه د دريم سؤال په نسبت اوس لازمه ارشاد کيږی.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِي الْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾
إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾

او پوښتنه کوی مشرکان (په ښوولو د یهودانو) له تا نه له قصی د ذوالقرنین؛ ووایه (ای محمده! دوی ته) اوس به زه ولولم پر تاسی له ده څخه احوال؛
بیشکه چه مونږ قدرت ورکړی ؤ ده ته په ځمکه کښی او ورکړی ؤ مونږ ده ته (له هر محتاج الیه) څیز څخه یوه لیاره (روښانه رسوونکی مقصد ته).

تفسیر: هغه پاچا ته ځکه «ذوالقرنین» وائی چه د دنیاء دواړو څندو (مشرق و مغرب) ته تللی ؤ. ځینی وائی چه دغه د رومی «اسکندر» لقب دی.
ځینی وائی کوم بل مقبول دیندار الله منونکی پاچا له دی نه ړومبی تیر شوی ؤ.
«حافظ ابن حجر رحمة الله علیه» په «فتح الباری» کښی په متعددو وجوهو او دلائلو سره دغه دوهم قول ته ترجیح ورکړی ده.
د روایاتو له مجموعی څخه ظاهریږی چه «ذوالقرنین» د حضرت ابراهیم علیه السلام معاصر ؤ ـ او د ده په دعاء او برکت سره پاک الله ده ته خارق العاده سامان او وسائل عطاء فرمائلی ؤ ـ چه د هغو په ذریعه ده ته د مشرق او مغرب په سفر کښی بری په برخه شو. او پر محیرالعقولو فتوحاتو ئی قدرت وموند. حضرت خضر علیه السلام د ده وزیر ؤ. ښائی له هم دی جهته قرآن شریف د خضر علیه السلام قصی سره متصله د هغه قصه بیان فرمائی د عربو قدیمی شعراؤ پخپلو اشعارو کښی د «ذوالقرنین» نوم په ډیر لوېئی او عظمت سره یاد کړی دی او د ده پر عربیت ئی فخر کړی دی. له دی نه ظاهریږی چه دغه «ذوالقرنین» د تاریخی عهد څخه پخوا کوم جلیل القدر عربی پاچا ؤ. ښائی اسکندر ته به ئی د هغه سره د یوه راز (قسم) مشابهت له سببه «ذوالقرنین» ویلی وی اوس د قدیمه ؤ آثارو اروپائی ماهرین د قدیمی سامی عربو د داسی عظیم الشانو سلطنتونو سراغ او نښه لګولی ده چه د هغوی کومه مفصله تذکره په تاریخی اوراقو کښی له سره نشته. بلکه د ځینو ممتازو او مشهورو سلاطینو د نومونو د تذکری پوری هم په تاریخی کتابونو کښی نشته. مثلاً «حمورابی» پاچا چه اغلباً د حضرت ابراهیم علیه السلام په عهد کښی ئی ژوندون کاوه او د هغه په نسبت ویلی کیږی چه د دنیا ړومبنی مقنن ؤ. چه د هغه قوانین د بابل په مناره (څلی) کتلی شوی په لاس راغلی دی او انګلیسی ترجمه ئی شائع شوی ده ـ د پخوانیو کتباتو څخه د ده عجیب او غریب عظمت ثابتیږی په هر حال «ذوالقرنین» به د هم دغی کورنی څخنی د کوم پاچا نوم وی.

فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ

پس ونیوله ده لیاره (او هغه اسباب چه وئی رساوه مغرب ته) تر هغه پوری چه ورسید ځای د پریوتلو د لمر ته نو وئی مونده دغه (لمر) چه ډوبیده په (لویه) چینه کښی (لکه سیند ډک) له تورو ختو.

تفسیر: یعنی د سفر ترتیب او تجهیز او سر رشته ئی وکړه (او پیروی وکړه ذوالقرنین د هغی لیاری چه د مغرب په لوری تله تر هغه پوری چه ورسید ځای د پریوتو د لمر ته نو ذوالقرنین وموند دغه لمر لره چه ډوبیده په یوه لویه چینه کښی لکه سیند ډک له تورو ختو) یعنی داسی ئی په نظر راغی لکه چه په سمندر کښی سفر کوونکو ته هم ښکاری چه لمر له اوبو څخه وځی او په اوبو کښی ډوبیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی. «ذوالقرنین ته داسی شوق پیدا شو چه وګوری چه د دنیا ودانی تر کومه ځایه پوری اوږده شوی ده. نو د مغرب په طرف کښی تر هغه ځایه پوری ورسید چه چیکړه او دلدل ؤ چه پری نه انسان او نه پیری تیریدی شو ـ نو د الله تعالیٰ د ملک حدود ئی معلوم نشو کړی».

وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْمًا ۗ قُلْنَا يَٰذَا ٱلْقَرْنَيْنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْنًا ﴿٨٦﴾

او وئی مونده نژدی هغه ته یو قوم (د کفارو)؛ وویل مونږ ای ذوالقرنینه یا خو په عذاب کړه دغه خلق (که ایمان رانه وړی په قتل سره) یا ونیسه په دوی کښی یوه ښه لیاره (که ایمان راوړی په ارشاد او نصیحت سره).

تفسیر: یعنی «ذوالقرنین» ته مونږ پر هغو خلقو د دغو دواړو خبرو قدرت ورکړ ـ لکه چه هر پاچا او حاکم ته په نیکو او بدو باندی داسی قدرت حاصل وی. که غواړی خلق عذابوی او ځان ته بدنامی حاصلوی ـ او که غواړی عدل او انصاف او نیکی اختیاروی او خپل د خیر ذکر باقی پریږدی یا به ئی دا مطلب وی چه هغه خلق کافران وو ـ مونږ «ذوالقرنین» ته اختیار ورکړ ـ چه که وغواړی هغوی ووژنی یا ړومبئ د اسلام په لوری دعوت او بلنه ورته ورکړی. نو «ذوالقرنین» دغه دوهم شق اختیار کړ.

قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُۥ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَىٰ رَبِّهِۦ فَيُعَذِّبُهُۥ عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ

أَمَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَآءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾

نو وویل (ذوالقرنین) هر څه هغه څوک چه ظلم ئی وکړ (په نفس خپل په دوام د کفر) پس ژر به په عذاب کړو دی (په دنیوی عذاب) بیا به بوتلی شی (طرف د) رب خپل ته پس په عذاب به کړی (الله) دی په عذاب لوی سره (په عقبٰی کښې). او هر هغه چه ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ صالح پس ده ته ده جزاء نیکه (په دارینو کښې چه نعمت او جنت دی). او ژر ده چه وبه وایو ده ته له کاره خپله آسانه (په ده باندی).

تفسیر: یعنی په آخرت کښې به نیکی ومومی او په دنیا کښې مونږ پر دوی څه سختی نه راولو بلکه د خپل کار دپاره هر کله چه دوی ته کومه خبره ووایو نو په سهولت او نرمی سره ورته وایو فی الحقیقت هر هغه پاچا چه عادل وی د هغه کار او د عمل طرز به هم داسی وی چه له بدانو سره بدی کوی او هغوی په سزا رسوی او له نیکانو سره لطف او نرمی کوی ـ لکه چه «ذوالقرنین» هم دغه طریقه ځان ته غوره کری وه.

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾

بیا ئی ونیوله بله لیاره (او هغه اسباب چه رساوه ئی مشرق ته).

تفسیر: یعنی د مغربی سفر څخه فارغ شو او د مشرق په طرف د خپل سفر په تجهیز، ترتیب او سر رشته مشغول شو ـ په لوی قرآن او حدیث کښې دغه نه ده تصریح شوی چه د «ذوالقرنین» دغه گرد (تول) سفرونه د فتوحاتو او ملک نیولو دپاره ؤ. ممکن دی چه د محض سیر او سیاحت په ډول (طریقه) وی. د دغو سفرونو په ضمن کښې دی به پر هغو اقوامو هم تیر شوی وی چه د ده تر حکومت لاندی راغلی وو او ځینی نور اقوام به وی چه «ذوالقرنین» ئی یو زورور پاچا لیدلی او گڼلی وی، د ظالمانو په مقابل کښې به ده ته خپل عرضونه او فریادونه وړاندی کری وی چه د هغو گردو (تولو) انسداد به «ذوالقرنین» پخپل فوق العاده قوت او زور سره کری وی ـ لکه چه اوس د «یاجوج او ماجوج» قصه راځی. والله اعلم.

حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾

تر هغه پوری کله چه ورسید ځای د راختلو د لمر ته نو وئی موند هغه (لمر) چه راخوت پر یوه قوم باندی چه نه وه ګرځولی مونږ دوی ته له لاندی د دی (لمر) کومه پرده.

تفسير: يعنی د مشرق په انتهاء کښی ئی داسی قوم وليد چه د لمر اشعه (پلوشی) مستقيماً بی له ممانعته او بی له حجابه ورسيدی دا خلق به وحشيان او ځنګليان وی ـ د کور جوړولو او د چت پټولو چل به ئی هم نه ؤ زده يا به پکښی دود (رواج) او دستور نه وو ـ لکه چه اوس هم په ډيرو وحشيو او ځنګليو او ځينو کوچيانو کښی هم دغه دود او دستور او رواج ليده کيږی.

كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾

هم داسی ؤ (حال د ذوالقرنين چه مذکور شو) او په تحقيق احاطه کړی وه مونږ په هغه شی باندی چه د ده څخه ؤ (له لښکرو او لوازمو) له جهته د خبرداریٔ.

تفسير: يعنی د «ذوالقرنين» د مشرق او د مغرب د سفر کوم کيفيت چه بيان کړی شو هغه په واقع کښی هم داسی دی. هغه وسائل چه د ده سره ؤ ـ او هغه حالات چه ده ته وروړاندی شوی دی ـ پر هغو ګردو (تولو) ځمونږ علم محيط دی. ښائی چه مؤرخينو به په دغه مورد کښی بل څه ويل ـ او هغه به فی الحقيقت هم دغومره قدر وی چه وفرمايه شو. ځينو مفسرينو د «کذلک» مطلب داسی اخيستی دی هغه رويه چه «ذوالقرنين» د مغربی اقوامو په نسبت اختيار کړی وه کټمټ (هوبهو) هم هغه رويه ئی د مشرقی اقوامو سره هم اختيار کړی وه (والله اعلم).

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْمًا لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا ﴿٩٣﴾

بيا ونيوله ده بله لياره (او تيار ئی کړ نور اسباب). تر هغه پوری چه ورسيد منځ د دواړو غرونو ته نو وئی موند وړاندی د دغو دواړو (غرونو) داسی قوم چه نه ؤ نږدی (اکثر د دوی) چه وپوهيږی په خبره (د ذوالقرنين) باندی.

تفسیر: دغه دریم سفر ئی پرته (علاوه) له مشرقه او مغربه د کوم دریم جهت په طرف کړی ؤ مفسرین دغه ته د شمالی سفر وائی خو په قرآن او حدیث کښې د هغه څه تصریح نشته.
تنبیه: د دغه قوم او «یأجوج، مأجوج» په منځ کښې به دغسې دوه غرونه حائل ؤ چه پر هغو به ختل ناممکن ؤ خامخا د دغو دواړو غرونو په منځ کښې به کومه دره وه ـ چه له هغې خلاصی لیاری به «یاجوج ، ماجوج» راتلل ـ او خلق به ئی شکول ـ او راز راز (قسم قسم) ظلمونه او زیاتی به ئی پری کولی ـ او بیرته به تلل.

قَالُوا يٰذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰٓ أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾

وویل دغو (ترجمانانو) ای ذوالقرنینه! بیشکه چه یأجوج او مأجوج فساد کوونکی دی په ځمکه کښې پس آیا (حکم کوی ته چه) مقرر کړو تاته څه خرج محصول لپاره د دی کار چه جوړ کړی ته په منځ ځموږ او په په منځ د دوی کښې یو دیوال.

تفسیر: د «ذوالقرنین» د فوق العاده اسبابو او وسائلو او قوت او حشمت د لیدلو څخه دوی ته به داسې خیال پیدا شوی وی چه ځموږ د دغو تکالیفو او مصائبو انسداد به د ده له لاسه پوره وی نو ځکه ئی عرض وکړ چه «یأجوج، مأجوج» ځموږ په ملک لویه غلبه او شورماشور غورځوی او تل راځی موږ وژنی، او ځموږ مال او شته تالا کوی او موږ په راز راز (قسم قسم) ربړو (تکلیفونو) آخته کوی. که تاسې ځموږ او د هغوی په منځ کښې کوم تینګ او کلک دیوال او سد راجوړ کړئ، چه موږ پری محفوظ شو نو پر دغه کار هر څومره لګښت چه وشی موږ د هغه مال تأدیې ته حاضر یو ـ ښائی چه تاسې دغه مصرف زموږ د مالیې او محصول او اجرت په شان تحصیل کړئ!.
تنبیه: «یأجوج مأجوج څوک دی»؟ په کوم ملک کښې اوسیږی؟ د «ذوالقرنین» هغه جوړ کړی سد (د اوسپنې دیوال) چیری دی؟ دا هغه سوالات دی چه د هغو په متعلق د مفسرینو او مؤرخینو اقوال سره مختلف دی. ځما خیال دا دی (والله اعلم) چه د «یأجوج مأجوج» قوم د عامو انسانانو او پیریانو په منځ کښې یو برزخی مخلوق دی. او لکه چه «کعب الاحبار» ویلی دی او «نووی» په فتاوی کښې له ګردو (تولو) علماؤ ځنې نقل کړی دی د دوی د نسب سلسله د پلار له طرفه آدم علیه السلام ته منتهی کیږی، مګر د مور له لوری بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها ته نه رسیږی. ګواکې دوی له نورو انسانانو سره یواځې په پلار کښې شریکان دی څه عجب

چه «لوی دجال» چه تمیم داری هغه په کومه جزیره کښې بندی او مقید لیدلی ؤ. د هم دغه قوم څخه وی ـ کله چه حضرت مسیح علیه السلام چه محض د یوه آدمی زاد بی بی مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها له بطنه د ملکیه ؤ نفخه ؤ په ذریعه پیدا شوی دی او وروسته د من السماء له نزوله به دجال وژنی په دغه وقت کښې به دغه قوم «یأجوج مأجوج» هم پر دنیا خروج کوی ـ او بالاخر به د مسیح علیه السلام په فوق العاده دعاء مری.
اوس دغه قوم چیری دی؟ او د «ذوالقرنین» د اوسپنی دیوال چیری واقع دی؟ نو هر هغه شوک چه دغه گرد (تول) اوصاف ـ تر خپل نظر لاندی ونیسی چه د هغه ثبوت د دغه قوم او د اوسپنی د دیوال په متعلق په لوی قرآن او صحیحه ؤ احادیثو کښې شته ـ نو هغه به وائی د هغو اقوامو او ملکونو او دیوالونو نښه او پته چه خلقو په خپله رایه سره ورکری ده ـ پر هغو د دغو اوصافو مجموعی ځنی یو وصف هم نه موندلی کیږی ـ لهٰذا هغه خیالات صحیح نه ښکاری ـ او له صحیحه ؤ احادیثو څخه انکار ـ یا د نصوصو بعیده تأویلات له دی نه خلاف دی. پاتی شوه د مخالفینو دغه شبهه ـ چه مونږ گرد (تول) د ځمکی مخ لتولی دی مگر هیچیری د دغو شیانو نښه او پته مو نه ده موندلی؟
نو د دغی شبهی د جواب دپاره ځمونږ مؤلفینو د پتی او نښی ښوولو دپاره ډیر زیار (محنت) او کوښښ ایستلی دی خو د دی صحیح جواب هم دغه دی ـ چه «علامه آلوسی بغدادی» ورکری دی
«مونږ ته د هغه موقع نه ده معلومه او ممکن دی چه ځمونږ او د هغه په منځ کښې به دغه حاضره زمانه کښې لوی لوی سیندونه حائل وی ـ او په هغه وقت کښې له کومی لوئی وچی سره لکه (سائبریا) او (امریکا) به نښتی وی ـ او داسی دعوی چه مونږ پر تول بر او بحر (وچه او لونده) حالاً وماضیاً وآتیاً محیط شوی یو واجب التسلیم نه دی. عقلاً جائز دی هم هغسی چه له نن ورځی (۱۳۲۳ ش) تر نژدی پنځه سوه کلونو د مخه پوری د امریکی براعظم نه ؤ راڅرگند شوی اوس هم ویلی شو چه ممکن دی داسی بل کوم براعظم هم موجود وی چه تر اوسه پوری به مونږ له هغه ځنی معلومات نه لرو. او امکان شته چه لږ وقت وروسته یا به مونږ هلته ورسیږو ـ یا هغه خلق به مونږ ته ځان ورسوی.
د سمندر د دیوال تحقیقات چه د«آستریلیا» په شمال مشرقی ساحل واقع دی او څه وقت پخوا له دی نه د یو برطانوی سائنس دان «ډاکتر سی ایم بنک» تر کتنی او هدایاتو جاری وو دغه دیوال له زر میله زیات اوږد او په ځینو ځینو مقاماتو کښې تر دوولسو میلو پوری عریض او زر فیته ارتفاع لری، چه پری ډیر مخلوق هستوگنه لری هغه ډله چه د دغه کار دپاره روانه شوی وه خپل یو کلنی تحقیقات ئی پای (اخر) ته رسولی دی چه د هغه د رپوټ د لوستلو څخه د سمندر عجیب او غریب اسرار منکشف کیږی او انسان ته د حیرت او استعجاب یوه نوی دنیا معلومیږی. بیا نو څرنگه داسی دعوی کیدی شی چه مونږ پر گردو (تولو) بریه ؤ او بحریه ؤ مخلوقاتو او موجوداتو خبردار، او د هغو مکمل اکتشافات حاصل کړی دی! په هر حال کله

مخبر صادق چه د هغه صدق په قطعیه ؤ دلائلو ثابت دی د دی دیوال څخه سره د هغه د اوصافو خبر راکړی دی نو پر مونږ واجب دی چه د هغه تصدیق وکړو او د هغو د واقعاتو په انتظار کښی سترګی په لیار ولرو چه د مشککینو او منکرینو علی‌الرغم هرومرو (خامخا) راتلونکی دی.

ستبدی لک الایام ما کنت جاهلا ▪ ویاتیک بالاخبار من لم تزود

هغه شی چه ته پری اوس ښه نه پوهیږی ▪ درځرګند به ئی زمان کړی لکه لمر بیا

قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا ﴿٩٥﴾

وویل (ذوالقرنین) هغه چه اقتدار راکړی دی ماته په هغه (شی) کښی رب څما خیر ډیر غوره دی (له ورکړی د تاسی نه چه محصول دی) پس مرسته (مدد) وکړئ تاسی له ما سره (په زیار (محنت) څما کښی تول) په (انسانی) قوت (او عمل نه په مال) سره چه جوړ کړم په منځ د تاسی او په منځ د دوی کښی یو پریړ (او محکم) دیوال.

تفسیر: یعنی مال له ما سره ډیر دی مګر په لاسونو او پښو له ما سره په زیار (محنت) او زحمت تیرولو کښی مرسته (مدد) وکړئ!

آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا ۖ حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾

راواخلئ تاسی ماته تختی د اوسپنی تر هغه پوری (ئی ایښودلی چه) برابر شو دا دیوال په منځ د دوو څوکو (د غرو) نو وویل (ذوالقرنین) چه پو کړئ! (پر دغو سکرو چه اچولی شوی دی په منځ د تختو د اوسپنی نو پو ئی کړل) تر څو چه وګرځوله دغه (اوسپنه) اور وویل (ذوالقرنین) راوړئ ماته چه توئی کړم په دی دیوال زیږ (ویلی شوی).

تفسیر: یعنی ړومبی ئی د اوسپنی لوئی لوئی تختی سر په سر لاندی باندی سره کیښودی ـ او یو له بل سره تینګی او کلکی ئی کړی ـ څه مهال چه د هغو لوړوالی (دنګ والی) د دواړو غرونو څوکو ته ورسید (نو پری لرګی او سکاره انبار کړل شول) او خلقو ته ئی امر ورکړ چه د

دغه اور په لګولو او پو کولو کښې راسره مرسته (مدد) وکړئ (چه په یوه آن او یوه شیبه کښې له یوه سره تر بل سره پورې او له پاسه تر ښکته پورې یو ځلې ولګیږي او بیا ژر ترې لرې او ګوښه شئ) کله چه اوسپنه د اور پشان سره او ګرد (تول) سره یو جسم شوه ـ په دغه وقت کښې ویلي شوه ژیړ ئي پرې راتوئي کړه ـ چه د هغو اوسپنو په درزونو او چاودونو کښې ننوتل ـ او بیخي ئي نژدې او پیوست کړه او ګرده (توله) سره یو شوه ـ او د یو سخت غرني دیوال پشان وګرځید ـ دغه ګرد (تول) کارونه په دغه زمانه کښې ظاهراً د یوه خارق العاده طریقې سره به انجام موندلي وي چه ښایي هغه د «ذوالقرنین» له کرامته وګڼله شي ـ یا ممکن دی چه په هغه وقت کښې به داسې اقسام آلات او اسباب موندلي کیده چه پر هغو اوس ځمونږ علم نه رسیږي.

فَمَا اسْطَاعُوا أَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾

پس طاقت به نه وي د دوی چه وخیژي پرې (او ښکاره شي پرې له جهته د لوړوالي (دنګ والي) او ښویوالي) او نه به طاقت وي د دوی دغه (غره) ته د سورې کولو (له جهته د سختوالي او پریړوالي).

تفسیر: یعني الله تعالیٰ فی الحال یأجوج مأجوج ته دغه قدرت نه دی ورکړی چه دغه دیوال سورې کړي یا ئي ونړوي او ترې تیر شي.

قَالَ هَٰذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي ۖ فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاءَ ۖ وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقًّا ﴿٩٨﴾

وویل (ذوالقرنین) دغه (اتمام د سد) او اقتدار ځمونږ په جوړلو د هغه یو رحمت دی له جانبه د رب ځما (پر مخلوقاتو) نو هر کله چه راغله وعده د رب ځما (په خروج د دغو قبیلو) نو وبه ګرځوی دا (سد) هوار برابر له ځمکې سره، او ده وعده د رب ځما حقه (ریښتیا ثابته).

تفسیر: یعني محض د الله تعالیٰ په مهرباني دغه سد قائم شو او تر معینه میعاده پورې به قائم پاتې شي له صحیحه ؤ احادیثو څخه معلومیږي چه د حضرت مسیح علیه السلام د نزول او د دجال د قتله وروسته قیامت ته نژدې د یأجوج مأجوج د وتلو وعده ده نو دغه سد به له منځه لرې کړ شي ـ او دغه دیوال به دوی ونړوي او په هومره یو کثیر تعداد به دوی ترې ووځي او

راتوئیږی چه د هغوی شمیر پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل هیچا ته به نه وی معلوم - ګرده (توله) دنیا به د دوی له مقابلی عاجزیږی - حضرت مسیح علیه السلام ته به حکم ورکړ شی چه ځما له خاصو بندګانو سره پر «طور» باندی لاړ شه - بالاخر مسیح علیه السلام د الله په دربار کښی دعاء او راز او نیاز وکړی - نو وروسته له هغه پر یأجوج مأجوج باندی یوه غیبی وباء مسلطه کیږی - او ګرد (تول) سره یو ځلی مړه کیږی ، زیات تفصیلات دی د احادیثو په کتابونو کښی په «باب امارات الساعة» کښی ولید شی.

(دلته د ذوالقرنین حکایت تمام شو - نو بیا فرمائی الله تعالیٰ)

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرِينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾

او پری به ږدو ځینی د دوی په دغه ورځ (د وتلو) کښی چه موج به وهی (له ډیر ازدحامه او ننوځی) په ځینو نورو کښی او پو به کړی شی په صور (شپیلی) کښی پس راجمع به کړو مونږ دغه (مخلوقات) تول (لپاره د جزاء) او راوړاندی (نژدی او ښکاره) به کړو جهنم (دوزخ) په دغی ورځی کښی کافرانو ته په وړاندی (او نژدی او ښکاره) کولو سره (دپاره د هیبت).

تفسیر: یعنی یأجوج مأجوج د سمندر د موجونو او لویو څپو په شان په بیشماره تعداد غند ، غند د لویو سیندونو د لویو لویو څپو په دول (طریقه) راوځی او راتوئیږی. یا ئی دا مطلب چه د هول او خوف او ویری او اضطراب لامله (له وجی) به ګرد (تول) مخلوقات سره ګدود او خلط ملط شی - جن او انس به یو له بله سره ننوځی او یو لوی شور ماشور او سخته غلبله به جوړه شی - بیا به د قیامت علائم ښکاره شی - او د اسرافیل علیه السلام صور (شپیلی) به وپوکله شی. وروسته له هغه به ګرد (تول) خلق د الله تعالیٰ په حضور کښی د محشر په ډګر کښی سره راتولیږی. او وړاندی به راځی - او دوزخ به د کفارو په مخ کښی وروړاندی کیږی. ښائی د کفارو تخصیص د دی دپاره کړی شوی وی چه اصلاً دوزخ د هم دغو دپاره تیار شوی دی او د دوی پر سترګو باندی په دنیا کښی پردی لویدلی وی چه پر هغه ئی یقین او باور کړی وی - او اوس هغه پرده تری لری شوی ده.

الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاءٍ عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا ﴿١٠١﴾

هغه کافران چه وی (د زړه) سترګی د دوی په پرده کښی (له ډیره غفلته) له یاده ځما او وو دوی چه نه توانیدل اوریدل (د کلام د حق له جهته د بغض د نبی).

تفسیر: یعنی پخپله د دوی د عقل سترګی نه وی پرانستلی چه د قدرت دلائل او نښی ئی پری لیدلی وی ـ او باور او یقین ئی پری راوړی وی ـ او د الله تعالیٰ په یاد کښی لګیدلی وی ـ او له ډیره ضده او عناده د هیچا خبره ئی نه آوریده ـ او هغه چه بل چا ده ته ورښوده پر هغه پوهیدلی وی.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا
عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاءَ ۚ إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾

آیا ګمان کوی هغه کسان چه کافران شوی دی د دی چه نیسی دوی بندګان ځما (عیسیٰ ـ عزیر ـ ملائک) پرته (علاوه) له ما څخه دوستان (معبودان چه زه دوی نه په عذابوم بلکه) بیشکه مونږ تیار کړی مو دی جهنم (دوزخ) دپاره د کافرانو پراو (یا میلمستیا)

تفسیر: آیا منکرین داسی ګمان کوی چه ځما د خاصو بندګانو مسیح علیه السلام عزیر علیه السلام روح القدس علیه السلام ملائک د عبادت کولو په سبب به دوی د خپل حمایت او مرستی (مدد) دپاره ودروی ﴿ كَلَّا ۚ سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴾ له سره داسی نه دی! دوی پخپله به ستاسی د دغو حرکاتو څخه د بیزاری اظهار وفرمائی او ستاسی په مقابل کښی به د مدعی په شان په ضد او عناد د تاسی ودریږی. (نو تاسی ته نه ښائی چه په دغه فکر او خیال کښی مغرور پاتی شئ چه په عقبیٰ کښی به تاسی ته څه سزا نه درکوله کیږی بلکه په عذابیږئ او دوزخ تاسی ته تیار او په انتظار دی) یعنی په دغه چرت ـ خیال او فریب کښی مه اوسیږئ! هلته به هیڅوک ستاسی پوښتنه هم نه کوی. هو! مونږ ستاسی دپاره میلمستیا تیاره کړی ده د دوزخ له اوره او له قسما قسم عذابونو څخه (اعاذناالله منها).

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُم بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ

فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُوْنَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُوْنَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

وواىه (اى محمده ! دوى ته) آيا خبر کړو تاسى په ډيرو سختو زيانکارانو باندى له جهت د عمله؛ دوى هغه کسان دى چه ورک (او توى تللى) دى منډى (او زيار) د دوى په دغه ژوندون لږ خسيس کښى (ځکه چه غافلان وو له آخرته) حال دا چه دوى ګمان کوى د دى چه بيشکه دوى ښه کوى کار (او عمل او په واقع کښى داسى نه ده).

تفسير: يعنى د قيامت په ورځ کښى له ګردو (تولو) څخه په زياته خساره کښى به هغه کسان وى چه د دوى ګرد (تول) فعاليت ـ مساعى او ځغليدل يوازځى د دنيا دپاره ؤ او له سره د آخرت فکر به ورسره نه ؤ ـ محض دنيوى ترقيات او مادى کاميابى به ئى خپله لويه ترقى او معراج ګانه (**کمايفهم من الموضح**) يا به ئى دا مطلب وى چه هغه کارونه چه دوى په دنيوى ژوندون کښى نيک او ښه ګڼل اعم له دى نه چه هغه به په واقع کښى ښه ؤ يا خراب هغه ګرد (تول) د کفر له نحوسته هلته بيکاره ثابت شول ـ او تول محنتونه ئى توى او برباد لاړل او ګرد (تول) سره خراب شول.

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ رَبِّهِمْ وَلِقَآئِهٖ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيْمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾

دغه کسان (چه بيرته ياد شول) هغه کسان دى چه کافران شوى دى په آياتونو (د قدرت) د رب خپل (په دنيا کښى) او په لقاء د دغه (الله په آخرت کښى) پس باطل خراب شول عملونه د دوى پس وبه نه دروو دپاره د دوى په ورځ د قيامت کښى تله (ځکه چه حسنات نه لرى يا تله د نفعى به دوى ته نه دروو).

تفسير: يعنى نه ئى د الله تعالىٰ د قدرت دلائل ومنل او نه ئى داسى خيال وکړ چه کله به د هغه په مخ کښى حاضريږم. (نو د داسى کسانو ګرد (تول) زيار (محنت) بيکاره ثابتيږى، ځکه چه) د کافرانو حسنات مړه او بى اثره دى. او په ابدى ژوندون کښى له سره په کار نه ورځى ـ نو اوس د دوى دپاره پرته (علاوه) له کفرياتو او سيآتو يوه پله (پټ) څرنګه تلله شى؟ وزن (تلل) خو د موازنى دپاره وى ـ او موازنه د متقابلو شيانو کيږى ـ دلته خو د سيآتو بالمقابل يو

حسنه هم نشته نو بیا وزن به د څه دپاره وی؟ یا دا چه وزن شته مګر دوی ته دغه وزن هیڅ ګټه (فائده) او منفعت نه رسوی بلکه دوی ته لا زیان رسوی او ښه پری ملزم کیږی.

ذٰلِكَ جَزَآؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوٓا اٰيٰتِىْ وَرُسُلِىْ هُزُوًا ﴿١٠٦﴾

(کار) دغه (دی چه اعمال د دوی باطل شول) جزا د دوی ده دوزخ په سبب د دی چه کافران شوی ؤ دوی او نیولی ؤ دوی آیاتونه (د قدرت) ځما او رسولان ځما مسخره.

تفسیر: یعنی هغه توکی مسخری مو چه کولی او ملندی مو چه وهلی ـ اوس د هغو خوند وڅکئ!

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنّٰتُ الْفِرْدَوْسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾
خٰلِدِيْنَ فِيْهَا لَا يَبْغُوْنَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته (په علم الله کښی) جنتونه د فردوس (اعلیٰ ـ غوره) بهتر ځای د هستوګنی (میلمستیا پیشکشی) چه تل به وی په دغو (جنتونو) کښی نه به غواړی دوی له دغو (جنتونو) څخه ګرځیدل (او وتل بل ځای ته).

تفسیر: یعنی نه به تری مړیږی او تل تر تله به په هم هغه ځای کښی خپل اوسیدل او هستوګنه غواړی ـ او شیبه په شیبه تازه په تازه نعمتونه وررسیږی ـ او له سره داسی کوم فکر او خیال به دوی ته نه پیدا کیږی چه مونږ به له دغه ځایه بل ځای ته منتقل کړی شو.

قُلْ لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِّكَلِمٰتِ رَبِّىْ
لَنَفِدَ الْبَحْرُ قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمٰتُ رَبِّىْ وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهٖ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) که شی (اوبه د) بحر سیاهی دپاره (د لیکلو) د کلماتو د رب ځما نو خامخا تمام به شی بحر پخوا له هغه نه چه تمام شی کلمات د رب ځما (ځکه چه معلومات او مقدرات د الله غیر متناهی دی) او

اگر که راوړو په مثل د دغه بحر (نور بحار هم) مددګار.

تفسیر: قریشو د یهودانو په لمسون او اشاره د «روح» او د «اصحاب الکهف» او د «ذوالقرنین» په نسبت سؤال کړی وو ـ د دغه سورت په ابتداء کښې د «اصحاب الکهف» او په آخر کښې ئې د «ذوالقرنین» قصه تر هغه ځایه پورې چه د قرآن په موضوع پورې متعلق وه بیان وفرمایل. او د «روح» په متعلق ئې د «بنی اسرائیل» په سورت کښې وفرمایل!
﴿ وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا ﴾ اوس د سورت په خاتمه کښې دا راښیی چه د الله تعالیٰ د علم او حکمت کلام او خبرې بې انتهاء دي، هغه خبرې چه ستاسې له ظرفه او استعداده او ضرورت سره لائقې دي هغه مو دروښودې، دغه د الله تعالیٰ د معلوماتو په مقابل کښې دومره هم نه دي لکه یو څاڅکی د اوبو د سمندر (لویو سیندونو) په مقابل کښې فرض ئې کړئ که د سمندر د ګردو (تولو) اوبو څخه سیاهي جوړه شي ـ او په هغې د الله تعالیٰ د خبرو په لیکلو لاس پورې کړی شي ـ او هغه د سمندر اوبه بیخي وچې شي ـ او بیا دوهم ځلې او دریم ځلې بیا دغه سمندر ډک او تش شي ـ نو دغه ګرد (تول) سمندرونه به وچیږي ـ مګر د پاک الله جلت عظمته واعظم برهانه خبرې او کلام نه ختمیږي ـ له هم دې ځایه وپوهیږئ چه د عظیم الشان قرآن او نورو سماویه ۇ کتابونو په ذریعه اګر که ډېر وسیع علم په ډېر زیات مقدار چاته ورکړ شي نو هغه هم د الله تعالیٰ د علم په مقابل کښې قلیل دی اګر که فی حد ذاته ورته کثیر هم ویلی شو.

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَٰحِدٌ ۖ فَمَن كَانَ يَرْجُوا۟ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾

ووایه (ای محمده!) بیشکه هم دا خبره ده چه زه یو بشر سړی یم پشان ستاسې چه وحي راځي ماته چه بیشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسې معبود دی یو پس هر څوک چه وي چه امید لري د (اخروي) ملاقات د رب خپل (په ښه وجه سره) نو ښائي چه (تل) عمل وکړي عمل صالح (ښه) او نه دې شریکوي په عبادت د رب خپل کښې هیڅوک.

تفسیر: یعنی زه ستاسې پشان یو بشر او انسان یم ـ خدای نه یم ـ چه اصلاً او ذاتاً ګرد (تول) علوم او کمالات ماته حاصل وي. هو! الله تعالیٰ جلجلاله حقانی علوم او قدسی معارف ماته وحي رالیږي چه په هغه کښې اصل الاصول علم التوحید دی. د هغه په طرف زه ګردو (تولو) ته دعوت ورکوم ـ هغه څوک چه د الله تعالیٰ د لقاء شائق وي ـ یا د ده سره مقابل کیدلو څخه خائف وي نو د هغه دپاره پکار دي چه ښه ښه کارونه او اعمال له شریعته سره موافق وکړي! او د الله

تعالیٰ په بندګی کښې هیڅوک په هیڅ یوه درجه کښې ظاهراً او باطناً مل او شریک نه کړی! یعنی د جلی شرک په شان د ریاء او نور خفی شرک څخه هم ځان وساتی ځکه په هر عبادت کښې چه د غیر الله شرکت وی هغه به بیرته د هم هغه عابد په مخ ویشتل کیږی.

اللهم اعذنا من شرور انفسنا!

په دغه آیت کښې ئې اشاره فرمایلی ده چه د نبی علم هم متناهی او عطائی دی او د الله تعالیٰ د علم په شان ذاتی او غیر متناهی نه دی.

تمت سورة الکهف بفضل الله تعالیٰ ومنه ولله الحمد.

سورة مريم مكية الا آيتي (٥٨) و (٧١) فمدنيتان وهي ثمان وتسعون آية
وست ركوعات رقمها (١٩) تسلسلهاحسب النزول (٤٤)
نزلت بعد سورة «فاطر»

د «مریم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٥٨) او (٧١) آیتونو څخه چه مدنی دی اته نوی آیتونه او شپږ رکوع لری په تلاوت کښې (١٩) او په نزول کښې (٤٤) سورت دی. وروسته د «فاطر» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

كٓهٰيٰعٓصٓ ۝١ ذِكۡرُ رَحۡمَتِ رَبِّكَ عَبۡدَهٗ زَكَرِيَّآ ۝٢

(دغه چه بیرته لوستلی کیږی) ذکر د رحمت مهربانی د رب ستا دی پر بنده خپل زکریا.

تفسیر: حضرت زکریا علیه السلام د «بنی اسرائیلو» د جلیل القدرو انبیاؤ څخه دی. په بخاری شریف کښې راغلی دی چه ده د نجاری (ترکانی) کار او د خپل لاس د ګټی ډوډی به ئې خوړله ـ د ده قصه پخوا له دی نه د آل عمران په (٤) رکوع څموږ د دی پښتو فوائد موضح الفرقان تفسیر کښې لیکلی شوی ده هلته دی بیا ولوست شی!.

إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُۥ نِدَآءً خَفِيًّا ③

کله چه غږ (سوال) ئی وکړ رب خپل ته غږ (سوال) ورو (په نیمه شپه کښی).

تفسیر: وائی چه د شپی په تیاره او په خلوت کښی په ورو غږ سره لکه چه د دعاء اصله قاعده ده دعا وکړه ـ ځکه چه داسی دعاء له ریاء څخه لری او د اخلاص له کماله معموره وی کما مر فی سورة الاعراف (۷ رکوع) ﴿ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً ﴾ شائی دغه خیال ئی هم په زړه کښی ګرځیدلی وی چه زه په دغه زوړوالی کښی ځوی غواړم ـ که راپه برخه نشی نو آوریدونکی خلق به راپوری خاندی برسیره په هغه په زوړتوب کښی طبعاً غږ هم ورو کیږی ـ او په طبیعی دول (طریقه) سره هم زاړه ورو ورو غږیږی.

قَالَ رَبِّ إِنِّى وَهَنَ ٱلْعَظْمُ مِنِّى وَٱشْتَعَلَ ٱلرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ أَكُنۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ④

وویل (زکریا پخپله دعاء کښی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم سست ضعیف شوی دی تول هدوکی له ما څخه او شعلی وهی سر (ځما) له جهته د سپینوالی حال دا چه هیچیری نه یم پاتی شوی په سوال (ځما) له تا نه ای ربه ځما محروم ناامیده.

تفسیر: یعنی په ښکاره دول (طریقه) سره د موت وقت قریب دی ـ ځما د سر په ویښتانو کښی د زوړتوب سپینوالی ځلیږی ـ او زه تر هدوکو پوری هم وچ شوی یم نو ای پاک الله تعالیٰ تا په خپل فضل او رحمت سره تل ځما دعاوی قبولی کړی دی او په مخصوصو مهربانیو سره دی روږدی (بلد) او عادی ګرځولی یم ـ نو اوس په دغه آخری وقت او زوړوالی کښی به زه څرنګه ګمان وکړم چه ځما دعاء به نه قبلوی؟ او له خپلی مهربانی او رحمت څخه به می بی برخی او بی هیلی (ناامیده) وګرځوی؟ ځینو مفسرینو د ﴿ وَلَمْ أَكُنۢ بِدُعَآئِكَ رَبِّ شَقِيًّا ﴾ معنی داسی اخیستی ده «ای ربه ستا په دعوت او امتثال د اوامرو د تا کښی هیڅکله زه نه یم شقی او نافرمان ثابت شوی یعنی هر مهال (وخت) دی چه ماته کوم حکم فرمائلی دی سم برابر می د هغه امتثال کړی دی او د هغه د اطاعت او فرمان منلو سعادت می راحاصل کړی دی.

وَإِنِّى خِفْتُ ٱلْمَوَٰلِىَ مِن وَرَآءِى وَكَانَتِ ٱمْرَأَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِن لَّدُنكَ وَلِيًّا ⑤ يَرِثُنِى

وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ۝

او بیشکه زه ویریږم له دی خپلوانو (خپلو) له وروسته (د مرګه) ځما (د خرابولو د دین ستا) او ده ښځه ځما شنده نو وبښه ماته له طرفه خپله یو متولی (د دینی امورو حق وارث) چه میراث یوسی له ما څخه (دینی امور) او میراث یوسی (علم او حکمت) له آل د یعقوب نه او وګرځوی دی ای ربه ځما غوره کړی شوی.

تفسیر: د ده اقارب او خپلوان او تربوران به نا اهله وی ـ او ده ته به ویره پیدا شوی وی چه دغه خلق وروسته له ما له خپلو بدو عملونو او غلطو چارو د دین او نیکی لیاره خرابه نه کړی او هغه دینی او روحانی دولت چه د یعقوب علیه السلام کورنی ته منتقل شوی دی او حضرت زکریا علیه السلام پوری رسیدلی دی دوی پخپلو شرارتونو او بدتمیزیو سره ضائع نه کړی.

﴿ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِرًا ﴾ او ده ښځه ځما شنده نو وبښه ماته له طرفه خپله یو متولی د دینی امورو حق وارث چه میراث یوسی له ما څخه دینی امور او میراث یوسی علم او حکمت له آل د یعقوب).

یعنی زه زوړ او سپین ږیری یم ـ او ښځه می (بی بی ایشاع د بی بی مریمی ترور) هم شنده (او ۹۸ کلنی) ده د وړوکی پیدا کیدلو ظاهری سامان هیڅ نشته لیکن ته پخپل لامحدوده قدرت او رحمت سره ماته هلک راعطاء کړی! چه دینی خدمات ایفاء او سنبال کړی او ستا دغه مقدس امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی ـ ځما له لاسه به دغه ضعیفی او زوړوالی کښی څه کیدی شی ـ زړه می غواړی چه یو داسی لائق ځوی ولرم چه د خپل پلار او نیکونو مقدسه وظائف انجام ـ او د هغوی په مطهره سجاده باندی کښینی ـ او د دوی د علم او د حکمت د خزانو مالک او د نبوت د کمالاتو وارث شی.

تنبیه: له صحیحه احادیثو څخه ثابت دی چه د انبیاؤ علیهم السلام په مال کښی وراثت نه جاری کیږی ـ د دوی وراثت د علم او حکمت په دولت کښی نافذ کیږی. پخپله د اهل التشیع د« کافی کلینی» له مستنده کتابه هم په «روح المعانی» کښی د هم دغه مضمون څو روایات نقل کړی شوی دی ـ لهٰذا متعین دی چه په ﴿ يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ ﴾ کښی مالی وراثت نه دی مراد چه د هغه تائید پخپله د آل یعقوب څخه کیږی ـ ځکه ظاهر دی چه د ګرد (تول) آل یعقوب د اموالو او املاکو وارث یواځی د زکریا علیه السلام ځوی به څه دول (طریقه) کیدی شو؟ بلکه هم دغه د وراثت ذکر په دغه موقع کښی دغه راښکاروی چه مالی وراثت نه دی مراد ـ ځکه چه دغه په ګرده (توله) دنیا کښی مسلمه ده چه ځوی د خپل پلار د مال وارث کیدی شی. نو بیا په دعاء کښی د هغه ذکر چتی(فضول) او بیکاره ؤ ـ داسی خیال کول چه حضرت زکریا علیه السلام د خپل مال او دولت په فکر او اندیښنه کښی ؤ چه چیری دغه مال او شته

ځما له کوره ونه وځي ـ او دیني اعمامو او تربورانو او نورو خپلوانو کره لاړ نشي، نهایت سپک او تیټ خیال دی ـ د انبیاء علیهم السلام له لوی شان څخه دغه فکر ډیر لری دی چه د دنیا د رخصت کیدلو په وقت کښي د دنیوی حقیر متاع په فکر او چرت کښي ولویږي ـ چه دغه به چیري لاړ شي؟ او له چا سره به وي؟ او لطف په دغه کښي دی چه حضرت زکریا علیه السلام دومره لوی دولتمن او د شتو خاوند هم نه ؤ او د ترکاني (نجاري) په کار کښي به مشغول ؤ ـ او د هغي د معمول څخه به ئي خپلي شپي او ورځي تیرولي ـ او قوت لایموت به ئي حاصلاوه نو ښه دغسي یو سپین ږیري متوسط المال نبي ته به څرنګه داسي یوه مفکوره او غم او اندیښنه پیدا کیدی شي چه ځما څلور پیسي دي ځما د خپلوانو او اقاربو په لاس کښي ونه لویږي (العیاذ بالله).

﴿ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴾ او وګرځوی دی ای ربه ځما غوره کړی شوی «رضی» په وزن د «فعیل» دی په معنی د مفعول چه راضي کړی شوی دی).

یعني داسي یو هلک راکړه چه د خپلو اخلاقو ـ اعمالو او اطوارو په لحاظ ستا او ځما او د ګردو (ټولو) صالحانو خوښ او پسند وي.

يٰزَكَرِيَّآ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلٰمِ ِۨاسْمُهٗ يَحْيٰى ۙ لَمْ نَجْعَلْ لَّهٗ مِنْ قَبْلُ سَمِيًّا ۝

ای زکریا بیشکه مونږ زیری درکوو تاته په یو داسي هلک چه نوم ئي یحیٰی دی نه مو دی ګرځولی ده ته پخوا له دی نه په دغه نامه (او صفت بل سمنامه).

تفسیر: یعني دعا ئي قبوله او د هلک زیری ورته وکړ شو چه د هغه د نامه تجویز هم پخپله حق تعالیٰ پخوا له تولده په (یحیٰی) سره وفرمایله ـ او اسم هم داسي عجیب او په زړه پوری چه له دی نه پخوا پر بل هیچا نه ؤ ایښي شوی ځینو اسلافو دلته د(سمی) معنی په (شبیه) سره اخیستی ده یعني په دغه شان ـ صفت او ممیزه اخلاقو پخوا بل څوک نه دی تیر شوی ـ ښائي چه دغه مطلب وی چه له زوړ نارینه او له زړی ښځي څخه تر نن ورځي پوری داسي یو هلک نه دی پیدا کړی شوی ـ یا په ځینو خاصو احوالو او صفاتو (لکه د قلب رقت ـ او د بکاء غلبه او نورو) کښي د هغه مثال پخوا له دی نه نه دی تیر شوی. والله اعلم.

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُوْنُ لِيْ غُلٰمٌ وَّكَانَتِ امْرَاَتِيْ عَاقِرًا وَّقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ۝

وویل (زکریا) ای ربه څما څرنګه به وی ما لره هلک او ده ښځه څما شنده او په تحقیق رسیدلی یم زه له ډیر زوړوالی نه ډیر ضعف ته.

تفسیر: د انسانانو دغه دستور او قاعده ده ـ کله چه کوم غیر متوقع خبره یا فوق العاده زیری واوری نو د زیات طمانیت او استلذاذ دپاره د هغه پوښتنه څو څو ځلی کوی او له هری خوا د هغه په پوښتنی او لازمی تپوسونو او ضروری فکرونو کښی بوخت کیږی ـ او د دغه تحقیق او تفحص او تیقن څخه نوی نوی خوند اخلی او راز راز (قسم قسم) حظوظ او لذائذ حاصلوی ـ او ضمناً هغه خبره ښه پخه او مؤکده کوی ـ نو د حضرت زکریا علیه السلام د دغه سؤال منشأ هم هم دا ده ـ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کله چه ده دغسی نادره غوښتنه کوله تعجب ورپیدا نشو ـ خو کله چه ئی واوریده چه هغه غوښتنه ئی ومنله شوه نو متعجب شو».

قَالَ كَذٰلِكَ ۚ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَّقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا ﴿٩﴾

وفرمایل (الله کار) هم داسی دی (لکه چه تا وویل) فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی او په تحقیق پیدا کړی می ئی ته پخوا له دی نه او نه وی ته هیڅ څیز.

تفسیر: دا د تعجب کومه خبره نه ده ـ په هم دغسی حالاتو کښی ته د هلک پلار کیدونکی ئی ـ او دغه د الله تعالیٰ مشیت هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی.

﴿ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ﴾ الآیة ـ فرمایلی دی رب ستا چه دا کار پر ما آسان دی دغه د پرښتی وینا ده.) یعنی که ستا په نزد د ظاهری اسبابو په اعتبار یو شی مشکل او سخت وی نو الله تعالیٰ جل‌جلاله ته هغه او نور ګرد (تول) مشکل کارونه له سره سخت نه دی ـ نو د الله تعالیٰ د عظیمه ؤ قدرتونو په مقابل کښی هر شی آسان دی ـ انسان دی ړومبی خپل وجود ته وګوری چه دی پخپله په یوه زمانه کښی هیڅ یو شی نه ؤ ـ تر دی حده پوری چه له سره د نامه او نښی خاوند هم نه ؤ ـ نو الله تعالیٰ دی له کتمه د عدمه په وجود راوړ نو بیا هم دغه مطلق قادر چه یو محض لاشی څیز څخه شی جوړوی ـ آیا هم هغه لوی ذات د یوه زاړه نارینه او زړی شندی ښځی څخه یو هلک نشی پیدا کولی؟ پر دغه فعل خو په اولی طریقه سره ښائی چه قدرت ولری.

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّيْٓ اٰيَةً ۭ قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾

وویل (زکریا له ډیرې خوشالۍ) ای ربه څما وګرځوه ماته یوه نښه وفرمایل (الله) چه نښه ستا دا ده چه ته به خبرې نشې کولی له خلقو سره درې شپې (او ورځې پرله پسې) په دې حال چه روغ او جوړ به اوسې (بیخې کامل الخلقت بې له ګونګ والي)

تفسیر: یعنی سره له صحته او روغوالي هر کله چه دا تا ونشوی کولی چه له خلقو سره خبرې اترې وکړې نو هلته وپوهیږه چه حمل قرار نیولی دی. د دې قصې په متعلق مفصل بیان په آل عمران کښې شکلي شوی دی هلته دی په (٤) رکوع څمونږ د دغه مبارک تفسیر کښې ولوست شي.

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ مِنَ الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوْا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿١١﴾

پس ووت (زکریا) پر قوم خپل له خپل محراب (حجرې یا معبد) څخه پس اشاره ئې وکړه دوی ته داسې چه تسبیح وایئ تاسې په صبا او بیګا کښې.

تفسیر: یعنی کله چه هغه وقت ورسید ـ نو د ده ژبه له خبرو او اترو څخه بنده شوه ـ نو له خپلې حجرې څخه د باندې ووت ـ او خلقو ته ئې په اشاره سره وویل ـ چه صبا او بیګا تاسې پاک الله یادوئ! لمونځونه کوئ! په تسبیح او تهلیل کښې مشغول او لګیا اوسئ! دغه وینا یا حسب المعمول به د پخوانیو مواعظو او نصائحو په شان وې ـ یا د الٰهیه د دغه نعمت د احساسه وروسته به ئې غوښتې وې چه نور خلق هم د ده د حال سره شریک شي ـ ځکه چه پر زکریا علیه السلام حکم شوی ؤ لکه چه د آل عمران په سورت کښې راغلی دی چه په دغو دریو ورځو کښې په ښه شان سره الله تعالیٰ یادوه! او خاص د تسبیح لفظ به ئې ښائی د دې لامله (له وجې) اختیار کړی وي چه علی الاکثر د عجیبه ؤ او غریبه ؤ مظاهرو او مناظرو د لیدلو په وقت کښې سړی ﴿ سُبْحٰنَ اللّٰهِ ﴾ وائی (وفرمایل الله پس له تولد د یحیٰی چه)

يٰيَحْيٰى خُذِ الْكِتٰبَ بِقُوَّةٍ ؕ وَّاٰتَيْنٰهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا ﴿١٢﴾ۙ

ای یحیٰی واخله دغه کتاب (توریت) په قوت (د زړه سره) او ورکړی ؤ مونږ دغه یحیٰی ته حکم (حکمت او نبوت) په دغه حال کښې چه دی هلک ؤ.

تفسیر: یعنی توریت او نورې آسمانی صحیفې چه پر تا یا پر نورو انبیاؤ نازلې کړې شوې دی په ښه مضبوطی او کوښښ سره ئې ټینګ کلک ونیسه! او د هغو پر تعلیماتو هم ته په ښه شان

سره عمل وکړه! او هم یې پر نورو خلقو د هغو په تعمیل کښې اقدامات وکړه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنې د علم الکتاب په ښوولو کښې مصروف شو پر خلقو په ښه زور او قوت سره ـ یعنې پلار ئې زوړ او ځوی ئې ځلمی ؤ او په هم دغه هلکتوب کښې الله تعالیٰ ده ته فهم، پوه، علم، حکمت، صادقه فراست، احکام الکتاب، او د عبودیت آداب، او د خدمت معرفت ورعطاء فرمایلی وه. وائی یو ځلی هلکانو یحیٰی علیه السلام ته وویل «راځه چه لوبی سره وکړو!» یحیٰی علیه السلام وویل «مونږ د دی دپاره نه یو پیدا شوی چه لوبی وکړو!» د ډیرو علماؤ په نزد الله تعالیٰ د خپل عمومی عادت په خلاف یحیٰی علیه السلام ته په هم دغه هلکتوب کښې نبوت هم عطاء فرمایلی ؤ. والله اعلم.

وَّحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ؕ وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾ وَّبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾

او (بل ورکړی ؤ مونږ یحیٰی لره رحمت مهربانی) حال دا چه مهربان ؤ (پر خلق الله) له نزد خپله او پاکی (له معاصیو) او ؤ (یحیٰی) پرهیزګار او نیکوکار پر مور ؤ پلار خپل او نه ؤ سرکشه نافرمانه (له ربه او پخپل سر).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ یحیٰی علیه السلام ته شوق، ذوق، رحمت، شفقت، رقت، د زړه پوستوالی، محبت، محبوبیت له خپله درباره عنایت فرمایلی ؤ. د ښو اوصافو خاوند، پاک ذات، حسین مخ، زرین خصلت، مبارک، سعید، متقی او پرهیزګار ئې ګرځولی ؤ. په حدیث کښې راغلی دی چه «یحیٰی نه کله ګناه کړی وه او نه ئې د ګناه اراده فرمایلی وه. د الله تعالیٰ له ویری به ئې تل ژړل او د ده پر بارخوګانو (رخسارو) د اوښکو لیاری له ورا ښکاریدی» او له سره متکبر، سرکش په خپل سر نه ؤ. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د هیلی (امید) او ارمان ووړکی اکثریه هم داسی وی. لیکن یحیٰی داسی نه ؤ» **الصلوٰة والسلام علیٰ یحییٰ وعلیٰ محمد المصطفی!**

وَسَلٰمٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوْتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾

او سلام دی وی پر دغه (یحیٰی له جانبه د الله) په هغه ورځ چه پیدا کړی شوی دی (له مسه د شیطانه) او په هغه ورځ چه مری به دی (له سکرات الموت او له عذاب القبر) او په هغه ورځ چه پورته کړ شی دی ژوندی **(له عذابه د قیامت)**.

تفسیر: کوم سلام چه الله تعالیٰ پر خپل بنده لیږی هغه محض د تشریف او عزت زیاتولو دپاره وی. چه د هغه مطلب او معنی دا ده چه په ده باندی هیڅ انتقاد (نیونه) او مؤاخذه نشته. دلته د ﴿ یَوْمَ وُلِدَ ﴾ ﴿ وَیَوْمَ یَمُوْتُ ﴾ ﴿ وَیَوْمَ یُبْعَثُ حَیًّا ﴾ څخه د اوقاتو او احوالو د تعمیم غرض دی. یعنی د ولادت له وقته نیولی د موت تر وقته پوری او له موته نیولی تر قیامته پوری په هیڅ وقت کښی پر یحییٰ علیه السلام هیڅ قسم د الله تعالیٰ مؤاخذه نشته او تل ترتله له هره آفته مأمون او مصئون دی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مَرْيَمَ ۘ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾

او یاد کړه په دغه کتاب کښی (قصه د) مریمی کله چه په څنګ شوه (لاړه) له کورنی خپلی هغه ځای ته چه (د کور په) شرقی (دده) وه.

تفسیر: یعنی د حیض د غسل کولو دپاره ـ هم دغه د دی رومبنی حیض ؤ په دیارلس کلنی یا پنځلس کلنی کښی دا له ډیره شرمه او حیاء د خپلی کورنی له مجمع څخه ګوښه (بیله) شوه ـ او داسی یو عمارت ته لاړه چه د بیت المقدس په مشرقی طرف کښی ؤ. نو ځکه نصاریٰ هم دغه مشرقی خوا د بیت المقدس خپله قبله ګرځولی ده. (او اکثر علماؤ د نصاریٰ قبله مطلق مشرق لیکلی دی).

فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُوْنِهِمْ حِجَابًا ۫ فَاَرْسَلْنَاۤ اِلَیْهَا رُوْحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِیًّا ﴿١٧﴾

پس ونیوله له طرفه د دوی پرده (دپاره د غسل د حیض) نو ولیږه مونږ دی ته (پس له غسل او اغوستلو د جامو) روح خپل پس شکل خپل ئی جوړ کړ دی ته د سړی کامل (تام الخلقة د نورانی ځلمی).

تفسیر: یعنی حضرت جبرئیل علیه السلام د یوه ځنکی (هلک) او نوی ډیر ښکلی پیمخی ځلمی په صورت سره متشکل شوی ورسید، هم هغسی چه د پرښتو عادت دی چه عموماً په ښو منظرو او صورتونو سره متمثل کیږی. او ممکن دی دلته د مریمی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها د انتهائی عفت او طهارت او تقویٰ امتحان اخیستل هم مقصود وی چه داسی زورور دواعی او محرکات هم د دی د عفاف او تقویٰ جذباتو ته لږ څه حرکت هم ونشو ورکړی.

قَالَتْ إِنِّيٓ أَعُوذُ بِالرَّحْمَٰنِ مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾

نو وویل (مریمې دغه ځلمي ته) بیشکه زه پناه غواړم په رحمٰن له تا نه که ئې ته پرهیزګار سړی (نو له ما څخه په ډډه شه!).

تفسیر: صدیقې مریمې رضی الله تعالیٰ عنها په اوله شیبه کښې داسې وګڼله چه دغه کوم سړی دی ـ په تنهائی کښې یو ناڅاپې د یوه سړي سره د مخامخ کیدلو څخه بالطبع بي‌بي مریمه سخته وویریده ـ او د خپلې ساتنې او پټ په فکر کښې ولویده. مګر معلومیږي چه د دغې پرښتې پر څیره د تقویٰ او طهارت د انوارو د ځلیدلو څخه فقط هم دغومره ویل کافي وګڼه چه «زه ستا له طرفه رحمٰن ته پناه نیسم که چیرې ستا په زړه کښې د الله تعالیٰ ویره وي (لکه چه ستا له پاکۍ او نوراني بشرې څخه هم دغه راڅرګندیږي) نو ته به له ما څخه هیسته درومې ـ او هیڅ به ماته تعرض نه کوې او نه به ماته ګورې».

قَالَ إِنَّمَآ أَنَا۠ رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَٰمًا زَكِيًّا ﴿١٩﴾

وویل (جبرئیل) بیشکه هم دا خبره ده چه زه رالیږلی شوی د رب ستا یم دپاره د دې چه وبښم تاته (په امر د رب د تا) یو هلک صالح (پاک له معاصیو).

تفسیر: یعني مه ویریږه ـ که ځما په نسبت ستا په زړه کښې کوم خراب خیال پیدا شوی وي هغه لرې کړه! زه انسان نه یم بلکه ستا د هغه رب له جانبه (چه ته په هغه پورې پناه نیسې) لیږلی شوی پرښته یم ـ او د دې دپاره راغلی یم چه د پاک الله له طرفه تاته یو پاک، صاف، مبارک، مسعود او ښه پاک هلک درعطا کړم په ﴿ غُلَٰمًا زَكِيًّا ﴾ کښې دې ته اشاره ده چه هغه به د حسب او نسب او اخلاق او نورو ممیزه ؤ صفاتو په اعتبار بیخي پاک او صاف وي.

قَالَتْ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَٰمٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

وویل (مریمې له ډیره تعجبه) څرنګه به پیدا شي ماته ځوی حال دا چه نه دی رسیدلی ماته هیڅ بشر (نه په نکاح او نه په سفاح) او نه ومه زه هیچیرې بدکاره.

تفسیر: د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښې الله تعالیٰ دغه یقین ورپیدا کړ چه بیشکه دغه پرښته ده مګر دغه تعجب ورپیدا شو هغه جینئ چه له سره میړه (خاوند) نه لري چه په حلاله طریقه د دې سره ئې مساس کړې شوې او بدکاري ئې هم نه ده کړې چه په حرامه طریقه سره به ئې هلک حاصل کړې وي. نو دې ته د دغه رهبانیت په حالت کښې پاکیزه ولد به څرنګه وربه برخه کیدې شي؟ لکه چه حضرت زکریا علیه السلام له دې نه په لوی عجیب بشارت باندې سؤال کړې ؤ.

قَالَ كَذٰلِكِ ۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ ۚ

نو وویل (جبرئیل مریمی ته کار) هم داسې دي (لکه چه ته وائی لیکن) فرمایلي دي رب د تا دغه (کار) پر ما باندې آسان دی.

تفسیر: دا هم هغه جواب دی چه حضرت زکریا علیه السلام ته ورکړې شوې ؤ (د هم دغه سورت) (١) رکوع او هم دغه تفسیر کښې دي بیا ولوست شي.

وَلِنَجْعَلَهٗٓ اٰيَةً لِّلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا ۚ وَكَانَ اَمْرًا مَّقْضِيًّا ﴿٢١﴾

او چه وګرځوو مونږ دغه (هلک لویه) علامه دلیل (د کامل قدرت) دپاره د خلقو او رحمت له (طرفه) زمونږ، او دی (پیدا کیدل د ده بې له پلاره) یو کار مقرر کړې شوی (له ازله).

تفسیر: یعنې دغه تولد هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او لا له پخوا څخه دغه امر طی او حکم د واقع کیدلو پرې شوی دی چه له سره پکښې تخلف نه واقع کیږي او څمونږ حکمت د دغې خبرې مقتضي دي چه بې د بشر د مسې محض د یوې جینئ له وجوده هلک پیدا کړو. او هغه لیدونکو او اوریدونکو دپاره څمونږ د عظیمه ؤ قدرتونو څخه یو لوی دلیل دی ځکه چه ګرد (تول) انسانان د نارینه ؤ او د ښځو له یو ځای کیدلو څخه پیدا کیږي. آدم علیه السلام مو بې د دغو دواړو څخه پیدا کړې دی. او بی بی حواء رضی الله تعالیٰ عنها مو یواځې د نارینه له وجوده پیدا کړې ده. څلورم صورت ئې هم دغه دی چه د مسیح علیه السلام په وجود کښې ظاهر شو چه بې د نارینه له وجوده یواځې د ښځې له وجوده موجود شي. او په دغه ترتیب سره د پیدایښت څلور واړه صورتونه واقع شول نو د حضرت مسیح علیه السلام وجود د الٰهیه ؤ قدرتونو یو دلیل دی او د الله تعالیٰ له طرفه دنیا ته د لوی رحمت سامان دی.

فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِهٖ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾

پس حامله شوه (مریمه) په دغه (عیسیٰ) سره نو په څنګ شوه سره له دغه (عیسیٰ) یو ځای لری ته.

تفسیر: وائی چه پرښتی وپوکل، نو هغه حامله شوه. **وفي البحر: وذكروا ان جبرئيل عليه السلام نفخ في جيب درعها اوفيه وفى كمها والظاهر ان المسند اليه النفخ هو الله تعالى لقوله فنفخنا** (صفحه ١٨١ مجلد ٦) **كما قال فى آدم عليه السلام ونفخت فيه من روحى. والله اعلم**

یعنی څه مهال (وخت) چه د حمل د وضعی وقت ورنژدی شو، نو له ډیره شرمه او حیاء له ګردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوه. او کوم لری ځای ته لاړه ښائی چه دغه ځای به هم هغه وی چه ورته «بیت لحم» وائی دغه ځای د «بیت المقدس» څخه اته میله لری دی. ذکره ابن کثیر رحمة الله علیه عن وهب رحمة الله علیه.

فَأَجَاءَهَا الْمَخَاضُ إِلَىٰ جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴿٢٣﴾

پس راوسته مریمه درد د لنګیدلو (مضطربتاً «پریشانئ په حال») په ویخ د ونی د خرما ته (لپاره د تکیې، کله چه عیسیٰ متولد شو) وویل (مریمی له ډیری حیاء) کشکی که مړه وی زه پخوا له دی حاله او وی زه (اوس یو څیز) هیر شوی بیخی له زړونو وتلی.

تفسیر: یعنی د لنګوالی د درد له شدته د یوی زړی خرما ونی ویخ ته چه په یوه اوچته ځای کښی ولاړه وه. پناه ئی یووړه (او هلته پته کیناسته) په دغه وقت کښی د درد له تکلیفه او د یواځی والی او بیکسی او ضرورت او راحت د سامان د فقدان او نشتوالی لامله (له وجی) او له تولو څخه زیات داسی مشهوره پاکه صافه عفیفه جینئ له دینی حیثیته د مستقبل بدنامی او رسوائی اندیښنی او تصور څخه سخته ناقراره او پریشانه وه ـ تر دی پوری چه د هم دغه کرب او اضطراب په غلبه کښی یو ناڅاپه داسی یوه جمله یې هم له خولی ووته ﴿ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَٰذَا وَكُنتُ نَسْيًا مَّنسِيًّا ﴾ کشکی زه له دی شیبی څخه لا له پخوا مړه شوی وی او په دنیا کښی ځما نوم او نښان نه وی پاتی ـ څو په هیره سره هم د چا پر ژبه ځما نوم نه راتلی، د اضطراب

کرب او اندیښنی له شدته هغه زیری او بشارات چه د پرښتی له خوا دی ته ورکړی شوی وو تری بیخی هیر شوی وو.

فَنَادٰىهَا مِنْ تَحْتِهَآ اَلَّا تَحْزَنِىْ قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا ۝ وَهُزِّىٓ اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسٰقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ۝

پس غږ وکړ (پرښتی) دغی (مریمی) ته له لاندی طرفه د دی چه مه خپه کیږه په تحقیق گرځولی ده رب د تا لاندی (له قدمونو) د تا چینه (یا سردار چه عیسٰی دی). او وخوځوه (وخنده) خپل ځان ته بیخ د خرما چه راتوی کاندی پر تا خرما پخی لوندی تازه.

تفسیر: دغه ځای چه صدیقه مریمه رضی الله تعالیٰ عنها د خرماؤ د ونی تر ویخ لاندی (پته) ناسته وه ـ لږ څه اوچت ؤ ـ له دی نه د ښکته ځای څخه بیا همغی پرښتی ورغږ کړ چه «مه خپه کیږه او مه پریشانیږه! بلکه د الله تعالیٰ په قدرت هر قسم ظاهری او باطنی اطمینان حاصل کړه ښکته وگوره چه پاک الله خاص تاته څرنگه چینه یا نهر جاری کړی دی ـ چه تری وڅښی ـ او ستا د خوراک دپاره پاس وگوره ـ چه (له دغی وچی کلکی د خرما د ونی څخه چه ته په ویخ کښی ئی پته ناسته ئی) څنگه پخه تازه ـ پسته خرما سم د لاسه پیدا کړی ده ـ څو ئی وخندی او تری وخوری».

تنبیه: ځینو اسلافو (دغه منادی عیسٰی علیه السلام بللی او له تحت څخه د مریمی صدیقی نس ئی مراد کړی او) د «سری» معنی یی په چینه سره کړی ده ـ ظاهر دی چه دغه چینه د خرق العادت په صورت بهولی شوی ده ـ او خرما هم بی‌موسمه په وچی ونی لگیدلی ده د دغو خوارقو د لیدلو د بی‌بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په زړه کښی تسکین او اطمینان پیدا او د تفریح او خوښی اسباب ورمهیا شول. او لکه چه مفسرین لیکی په دغه حالت کښی دغه شیان بی‌بی مریمی ته نافع او مفید هم ؤ ـ او دی ورته ضرورت هم درلود (لرلو) (نو ځکه د الله په حکم په هم دغه اکل او شرب سره بیرته روغه جوړه شوه.)

فَكُلِىْ وَاشْرَبِىْ وَقَرِّىْ عَيْنًا

پس خوره (دا خرما) او څښه (دا اوبه) او (رڼی) یخی کړه سترگی خپلی (په عیسٰی او خوشحاله شه).

تفسير: يعني پخه تازه خرما وخوره! او د دغې مخصوصې چينې د اوبو څخه وڅښه! او خپل پاک او مطهر ووړکي ته گوره! او خپلې سترگې دې پرې يخې او رڼې کړه! او د وروسته غم مخوره! چه الله تعالیٰ د گردو (تولو) مشکلاتو لرې کوونکې دی.

فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيًّا ﴿٢٦﴾

پس که ولید تا له خلقو څخه یو څوک (چه د عیسیٰ د تولد پوښتنه ئې در څخه کوله) نو ووایه بیشکه زه چه یم نذر کړی می ده پر ځان رحمٰن ته روژه (له کلامه) پس له سره به خبرې ونه کړم زه نن ورځ له هیڅ یوه انسان سره!

تفسير: يعني که له خلقو څخه کوم سړی له تا څخه (د عيسیٰ عليه السلام د ځيږيدلو په نسبت څه) پوښتنه وکړه نو ته د لاسونو او د سترگو او نورو په اشارو سره هغوی داسې وپوهوه چه نن ورځ ما محضاً لله له ويلو څخه خپله خوله بنده کړې ده او له تاسې سره نن هيڅ خبرې اترې نشم کولی ـ د دوی په دين کښې دغسې نيت درست ؤ ـ او دوی به د نه ويلو روژې هم نيولې خو ځمونږ د محمديانو په شريعت کښې داسې د کلام روژه نيول درست نه دی او دا ووايه بيشکه زه چه يم نذر مې منلی دی مطلب دا دی چه د نذرې روژې نيت وکړه او بيا داسې ووايه. او ﴿إِنسِيًّا﴾ قيد ئې ښائې ځکه لگولی وی چه (تسبيح او تهليل او د الله شکر خو کوم) له پرښتو سره خو غږيږم (﴿فَإِمَّا تَرَيِنَّ﴾ په اصل کښې «**ان ما ترئيين**» دی چه د«**ان ما**» نون شرطيه مدغم شوی دی په «**ما**» زائده کښې «**ترئيين**» د مخاطبې مونثې صيغه ده له بابه د «**فتح**» نه چه «ع او «ل ترې حذف او فتحه د «ع» لاړه «ر» ته او «ن» د تاکيد پرې داخل شو او نون اعرابی ترې محذوف شو او «ی» د ضمير مکسوره شوه له جهته د التقاء د ساکنين).

فَأَتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾

پس راغله (مريمه) سره له دغه (عيسیٰ) قوم خپل ته چه اخيستی ئې وه هغه (عيسیٰ په غيږ کښې کله چه قوم ئې وليده) نو وويل (يهودانو) ای مريمې په تحقيق راوړی دی (او کړی دی) تا يو څيز عجيبه مخالف له عادته.

تفسير: يعني عيسیٰ عليه السلام ئې پخپلې غيږ کښې ونيو ـ او د خپل قوم په مخ کښې راغله ـ نو گرد (تول) خلق د دغه وضعيت د ليدلو څخه هک پک ـ حيران او متحير پاتې شول ـ او

ګردو (تولو) په داسې ويناؤ خوله وپرانستله، ای مريمې تا بلاء وکړله ـ او داسې غټه خبره دې پيدا کړه ـ نو ژر شه ووايه چه دغه ساختګی شې دی له کومه راوړ له دی نه به لوی دروغ او خلاف العادت خبره څه وی چه يوه پيغله بې ميړه جينئ (چه تر نن پورې به لا حائضه هم نوی شوی) داسې دعوی وکړی چه د ما کره څوی شوی دی (بې له پلاره).

يَٰٓأُخۡتَ هَٰرُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ ٱمۡرَأَ سَوۡءٖ وَمَا كَانَتۡ أُمُّكِ بَغِيّٗا ۝٢٨

ای خورې د هارون! نه ؤ پلار د تا سړی د بدی او نه وه مور ستا بدعمله (نو دا ته ولې داسې شوی؟)

تفسير: يعنې پرې بدګمانه شول او داسې ئې ورته وويل چه ستا مور او پلار او کورنی او کهول له قديم الايامه تر اوسه پورې په عفت او عصمت او طهارت معروف دی نو په تا کښې دغه بد خصلت له کومه شو؟ د نيکانو له اولاده ؤ څخه د بدی صدور د حيرت او تعجب وړ (لايق) دی.

تنبيه: بی‌بی مريمې رضی الله تعالیٰ عنها ته ئې «اخت هارون» ځکه وويل چه د حضرت موسیٰ د ورور هارون عليه السلام له نسله وه ګواکی له «اخت هارون» څخه «اخت قوم هارون» مقصود دی ـ لکه چه ﴿ وَٱذۡكُرۡ أَخَا عَادٍ ﴾ کښې هود عليه السلام ته د «عاد» ورور ويلی دی حال دا چه «عاد» د دې قوم د اصلي مورث نوم ؤ او ممکن دی د «اخت هارون» څخه د هغه ظاهری معنی ئې واخيسته شی لکه چه له ځينو صحيحه ؤ احاديثو څخه ظاهريږی چه د بی‌بی مريمې رضی الله تعالیٰ عنها دغه ورور يو صالح سړی ؤ ـ نو د کلام حاصل داسې شو چه «ای مريمې ستا پلار متقی او مور دی عابده او ورور دی صالح او پاس نسب دی عين «هارون عليه السلام» ته رسيږی ـ نو سره له دومره مفاخرو او محاسنو له تا څخه داسې بد کار ولی ښکاره شو.

فَأَشَارَتۡ إِلَيۡهِۖ

نو اشاره وکړه (مريمې) هغه ته (چه له دغه عيسیٰ سره وغږيږئ!)

تفسير: يعنې صديقې مريمې رضی الله تعالیٰ عنها پخپل لاس سره د خپل وړوکی په لوری (چه تی ئې په خوله کښې ؤ او د خلقو دغه ګردی (تولی) خبری ئې په ځير سره اوريدی) اشاره وکړه چه تاسې پخپله له ده نه پوښتنه وکړئ.

قَالُواْ كَيۡفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِي ٱلۡمَهۡدِ صَبِيّٗا ۝٢٩

نو وویل (خلقو) څرنګه خبری وکړو مونږ له هغه چا سره چه دی هغه په مهد (ځانګو یا غیږ) کښی وړوکی (تی رودونکی).

تفسیر: یعنی سره له دغسی شرمناکه حرکته دی ته لا وګوره چه پر مونږ ملندی هم وهی او مسخری راپوری کوی چه دغه خپل جواب د دغه تی رودونکی وړوکی ماشوم څخه واوریءِ! ښه نو د یوه داسی نوی ځیږیدلی هلک سره به مونږ څرنګه سؤال او جواب وکړی شو؟

تنبیه: ﴿ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴾ کښی د ﴿ كَانَ ﴾ لفظ پر دی دلالت نه کوی چه عیسٰی علیه السلام د خپل دغه تکلم په وقت کښی «صبی» نه ؤ پاتی په قرآن عظیم کښی داسی مضامین دیر استعمال شوی دی مثلاً په ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ یا ﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً ﴾ یا ﴿ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴾ او نورو کښی «د ﴿ كَانَ ﴾ استعمال د داسی مضمون دپاره شوی دی چه د هغه سلسله د ماضی زمانی د سلسلی د پری کیدلو سره نه وی منقطع شوی ـ او دلته د ﴿ مَنْ كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴾ په تعبیر کښی دغه نکته شته چه ویونکو دغه د تکلم نفی د یوی ضابطی او عمومی قاعدی په ډول (طریقه) وړاندی کری وه ـ یعنی نه صرف عیسٰی علیه السلام بلکه د هر هغه هلک (وړوکی) چه دغسی نوی ځیږیدلی وی ـ او په غیږ کښی پروت تی رودنکی وی عادتاً کلام محال دی.

قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيًّا ﴿٣٠﴾

وویل (عیسٰی) چه بیشکه زه بنده د الله یم؛ راکړی ئی دی ماته کتاب او ګرځولی یم زه الله نبی.

تفسیر: یعنی د قوم په منځ کښی هم دغه خبری او اتری کیدی چه الله تعالیٰ مسیح علیه السلام په خبرو راوست او د عیسٰی علیه السلام هغه وینا چه په دغه وقت کښی ئی وکړه ـ د دغو د هغه تردد او د غلطو او فاسدو خیالاتو تردید ئی وکړ ـ چه اوس یا وروسته له دی نه د ده په نسبت قائم کیدونکی ؤ. «زه بنده د الله یم» یعنی نه پخپله الله تعالیٰ او نه د الله تعالیٰ ځوی یم ـ لکه چه د نصاریٰ ؤ عقیده ده ـ لکه چه د هم دی عقیدی د تردید دپاره روښی د مسیح علیه السلام د ولادت او نورو حالاتو مفصلاً بیان وفرمایه.

«او ګرځولی ئی یم نبی» یعنی مفتری او کاذب نه یم لکه چه یهودان ګمان کوی.

تنبیه: د آل عمران او مائده په سورتونو کښی د حضرت مسیح علیه السلام د تکلم فی المهد په متعلق کلام کری شوی دی ـ هغه دی هلته ولوست شی ـ د صحیح بخاری شریف په حدیث نبی کریم صلی الله علیه وسلم د هغو دریو هلکانو په نسبت چه د تکلم فی المهد ذکر فرمایلی دی له هغوی ځنی یو هم دغه حضرت مسیح علیه السلام بن مریم دی ـ مګر نن، پرون خلق د قرآن او

حدیث په خلاف د حضرت مسیح د تکلم فی المهد څخه انکار کوی حال دا چه د دوی په لاس کښی د نصرانیانو د عمیاء تقلید څخه ماسواء بل هیڅ یو دلیل نشته.

وَّجَعَلَنِيْ مُبٰرَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ وَاَوْصٰنِيْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿۳۱﴾

او گرځولی یم زه (الله) برکت ناک په هر ځای کښی چه اوسیږم او تاکیدی حکم ئی فرمایلی دی ماته په لمانځه سره او په زکٰوة سره تر څو چه زه یم ژوندی.

تفسیر: یعنی تر څو چه ژوندی یم ـ د هر وقت او د هر ځای سره مناسب د هر قسم صلٰوة او زکٰوة حکم چه شوی وی، د هغو د شرطونو او حقوقو د رعایت سره ئی برابر تل ادا کوم. لکه چه په بل ځای کښی د مؤمنینو په نسبت فرمایلی دی. ﴿ اَلَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآئِمُوْنَ ﴾ د دی مطلب داسی نه دی چه په هر آن او هر وقت کښی تل لمونځ به کوی بلکه مراد ئی دا دی چه په هر وقت او په هر قسم چه د لمانځه حکم شوی وی تل په مداومت سره د هغه حکم تعمیل کوی او د هغه برکات او انوار تل پر دوی محیط او چاپیر وی. که کوم سړی داسی ووائی «څو چه مونږ ژوندی یو پر لمانځه ـ زکٰوة ـ روژه ـ حج او نور مامور یو» نو آیا د هغه مطلب به داسی اخیست کیږی چه هر یو مسلمان مامور دی چه تل هر ساعت لمونځ وکړی ـ او هر ساعت زکٰوة ورکړی ـ (که د نصاب مالک وی که نه وی) هر وقت روژه ونیسی ـ هر وقت حج وکړی ـ د حضرت مسیح علیه السلام په متعلق هم د «مادمت حیا» مطلب هم داسی واخیست شی. په یاد ئی ولرئ چه د «صلٰوة» لفظ یواځی له هم دغه اصطلاحی لمانځه سره نه دی مخصوص. لوی قرآن له ملائکو او انسانانو څخه تیر شوی د گرد (تول) جهان په طرف هم د «صلٰوة» نسبت کړی دی ﴿ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهٗ وَتَسْبِيْحَهٗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِمَا يَفْعَلُوْنَ ﴾ ء (١٨ جزء د «النور» ٤١ آية ٦ رکوع) او دا ئی هم راښودلی دی چه د هر شی د تسبیح او د صلٰوة په حال باندی یواځی پخپله پاک الله پوهیږی چه د کوم یوه صلٰوة او تسبیح په څه ډول (طریقه) سره دی؟ هم داسی د «زکٰوة» معنی هم اصلاً طهارت ـ نمو ـ برکت او مدح ده، چه له دغو څخنی د هر یوه معنی استعمال په قرآن او حدیث کښی په خپلو خپلو مواقعو کښی شوی دی. په هم دغه رکوع کښی د حضرت مسیح په نسبت د ﴿ غُلٰمًا زَكِيًّا ﴾ لفظ تیر شو ـ چه له «زکٰوة» څخه مشتق دی او یحیٰی علیه السلام ته ئی وفرمایل ﴿ وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ﴾ د «الکهف» په سورت کښی دی ﴿ خَيْرًا مِّنْهُ زَكٰوةً وَّاَقْرَبَ رُحْمًا ﴾ دلته هم د «زکٰوة» معنی هم داسی عمومی اخیستی شی ـ او ممکن دی له

﴿ وَاَوْصٰنِیْ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ﴾ څخه «اوصانی بان آمر بالصلٰوة والزكوٰة» مراد وی لکه چه د اسمٰعیل علیه السلام په نسبت فرمائلی دی ﴿ وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ ﴾ بیا د «اوصانی» لفظ د خپل لغوی مدلول په اعتبار د دی خبری مقتضی نه دی چه د هم هغه «ایصاء» له وقته پری تعمیل شروع شی. او هم ډیر ممکن دی چه له «مادمت حیا» څخه د هم دغی ځمکی ژوندانه مراد واخیست شی ـ لکه چه د «ترمذی» په یو حدیث کښی راغلی دی چه الله جل‌جلاله د جابر رضی الله تعالیٰ عنه پلار پس له شهادته ژوندی کړ ـ او وئی فرمایه چه «له ما څخه څه څیز وغواړه»! هغه عرض وکړ «یا الله ماته بیا داسی ژوندون را په برخه کره ـ چه په هغه کښی بیا ستا په لیاره کښی ووژلی شم!» له دغه ژوندون څخه یقیناً د ځمکی ژوندون مراد دی. که نه شهیدانو ته نفس الحیات خو پخپله قرآن او په هم دغه حدیث کښی بالتصریح موجود دی ـ او د حیات مطلب په «لوكان موسٰی او عیسٰی حیین ـ الخ کښی هم دغه حیات وګڼئ که بالفرض د دی حدیث والی ثابت شی. «بالفرض» مو ځکه وویل چه د ده اسناد د احادیثو په کتابونو کښی هیڅیری نه دی موندلی شوی.

﴿ وَبَرًّاۢ بِوَالِدَتِیْ وَلَمْ یَجْعَلْنِیْ جَبَّارًا شَقِیًّا ۝٣٢ ﴾

او (ګرځولی یم زه الله) نیکی کوونکی له مور خپلی سره او نه ئی یم ګرځولی زه سرکښه بدبخته.

تفسیر: هر کله چه هیڅوک ئی پلار نه ؤ ـ نو یوائی د مور نوم ئی واخیست. دغه ګردی (تولی) جملی چه د ماضی په صیغو سره راوړی شوی بیشکه د هغوی معانی په ماضی سره اخیستلی کیږی لیکن داسی چه متیقن الوقوع مستقبل ئی ماضی فرض کړی دی لکه چه په ﴿ اَتٰۤی اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْهُ ﴾ کښی هم داسی مسیح علیه السلام په خپل هلکتوب کښی د ماضی د صیغو په استعمالولو کښی تنبیه ورکره چه د دغو ګردو (تولو) شیانو کیدل په مستقبل کښی داسی یقینی او قطعی دی لکه چه واقع شوی دی د حضرت مسیح علیه السلام د دغه خارق العادت خبرو، اترو ـ او له هغو اوصافو او خصائلو چه بیان کړل شول ـ په ډیر بلاغت سره د هغه ناپاک تهمت تردید وشو چه د ده پر ماجده والده لګولی شوی ؤ ـ اول خو د داسی ووړکی وینا ـ او داسی جامع او مؤثر کلام طبعاً د دښمنانو چپ کوونکی ؤ ـ بیا په داسی یو ووړکی کښی چه دومره سوچه خصال وموندل شی ـ نو ښکاره ده چه هغه (العیاذ بالله) څرنګه ولدالزناء کیدی شی لکه پخپله د دوی له دی اقرار څخه هم ظاهریږی ﴿ وَمَا كَانَتْ اُمُّكِ بَغِیًّا ﴾ چه دوی فروع هم د اصوله سره سم غوښتل.

﴿ وَالسَّلٰمُ عَلَیَّ یَوْمَ وُلِدْتُّ وَیَوْمَ اَمُوْتُ وَیَوْمَ اُبْعَثُ حَیًّا ۝٣٣ ﴾

او (وویل عیسٰی) سلام دی پر ما په هغه ورځ چه ځیږولی شوی یم (له مسه د شیطانه او نورو بدیو (او خرافاتو) او په هغه ورځ چه مرم به (له عذابه د نزعی او د قبره) او په هغه ورځ چه پورته به کړی شم ژوندی (له عذابه د قیامت

تفسیر: د دی جملی سره سمه بله هم دغسی جمله پخوا له دی نه د حضرت یحیٰی علیه السلام په ذکر کښی مذکوره شوه ـ د دغو دواړو په منځ کښی هم دغومره فرق شته چه هلته پخپله د الله تعالیٰ له لوری کلام ؤ او دلته د حضرت مسیح علیه السلام له ژبی هم هغه خبری ویلی شوی دی ـ او هم د «سلام» او د «السلام» فرق د لحاظ قابل دی.

(او فرمائی الله د هغه صفت چه مو اوس وکړ)

ذٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾

دغه (موصوف) عیسٰی ځوی د مریمی دی (فرمایلی دی الله په شان د عیسٰی کښی) خبره حقه رښتیا هغه چه په دی کښی سره جګړی کوی (خلق).

تفسیر: یعنی د مسیح علیه السلام شان او صفت هم دغه دی چه پاس بیان شو په یوه رښتیا او ښکاره خبره کښی خلقو چتی(فضول) جګړی او مناقشی پیدا کړی دی. او راز راز (قسم قسم) اختلافات ئی پکښی درولی دی چه یو تری خدای جوړوی ـ بل ئی د الله تعالیٰ ځوی ګڼی ـ بل یی کذاب او مفتری بولی ـ بل د ده پر نسب او نورو طعنی وهی ـ رښتیا خبره خو هم دغه ده چه ښکاره کړی شوه چه مسیح علیه السلام خدای نه دی بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده دی ـ کاذب او مفتری نه دی ـ بلکه یو رښتین نبی دی. د ده حسب او نسب ګرد (تول) سره پاک دی ـ الله تعالیٰ ده ته «**کلمة الله**» فرمایلی دی. او ممکن دی د ﴿ قَوْلَ الْحَقِّ ﴾ معنی هم دغه «**کلمة الله**» وی.

مَا كَانَ لِلَّهِ أَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍ ۖ سُبْحَانَهُ ۚ إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٣٥﴾

نه ښائیږی الله ته دا چه ونیسی ولد (هیڅوک) پاکی ده ده ته (له نیولو د

ولد) هر كله چه حكم وكړي دی د يوه كار پس بيشكه هم دا خبره ده چه وائی هغه ته (موجود) شه پس هغه موجود شي.

تفسير: هغه ذات ته چه د ده د يوه (كن ـ شه!) څخه هر شي موجوديږي د ځوی او لمسی څه ضرورت لاحق دی؟ آيا (العياذ بالله) اولاد به د ضعف په وقت كښي ورسره كومك او مرسته (مدد) كوي؟ يا د مشكلاتو په وقت كښي به ئی لاس سپكوي؟ يا وروسته له هغه به د ده نوم ژوندی ساتي؟ او كه داسي كومه شبهه درپيدا شوی وی چه عموماً انسانان له مور او پلاره پيدا كيږي نو د حضرت مسيح عليه السلام پلار څوك دی؟ نو د هغه جواب هم دغه د ﴿ كُنْ فَيَكُوْنُ ﴾ په جمله كښي راغی. يعني داسي مطلق قادر ته دغه څه اشكال لری چه يو هلك بی له پلاره پيدا كړی؟ كه عيسايان الله تعالیٰ د مسيح پلار او صديقه مريمه د ده مور ګڼي نو العياذ بالله د ميره (خاوند) او د ښځی د نورو تعلقاتو اقرار به هم كوی؟ سره له دی چه پلار ئی ودروی نو د تخليق طريقه خو به هم هغسی نه وی چه بالعموم په والدينو كښي دی نو بيا په بی پلاره پيدا كولو كښي به څه اشكال وی؟

وَإِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٣٧﴾

او (وويل عيسیٰ) بيشكه الله رب ځما دی او رب ستاسی دی پس عبادت كوئ تاسی د الله؛ هم دغه لياره سمه صافه برابره. نو بيا اختلاف وكړ ډلو (د نصاریٰ په باب د عيسیٰ كښي) له منځ د دغو (خلقو) نو خرابی ده دپاره د هغو كسانو چه كافران شوی دی له حاضريدو د هغی ورځی ډيری لوئی (د قيامت نه).

تفسير: دغه د چا خبره ده؟ د ځينو په نزد دا د حضرت مسيح عليه السلام مقوله ده ـ ګواكی پخوا له دی نه د حضرت مسيح هم هغه خبری چه له ﴿ قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللَّهِ ﴾ الآية ـ څخه نقل كړی شوی دی دا د هغه تكمله شوه په منځ كښي د مخاطبينو د تنبيه دپاره له ﴿ ذَٰلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ ﴾ څخه د الله تعالیٰ كلام ؤ. ځما په نزد بهتر دا دی چه دغه د ﴿ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ ﴾ الآية ـ سره ولګولی شي ـ يعني (ای محمده صلی الله عليه وسلم!) په كتاب كښي د مريمی او د مسيح عليه السلام د حال هغه مذكور چه شوی دی ـ وائی وروه! او ووايه چه ځما او ستاسی رب الله دی. يوائځی د هم دغه عبادت وكړئ! ځوی او لمسی ورته مه دروئ! الله تعالیٰ د توحيد داسی سمه صافه لياره دربښوولی ده چه هيڅ لوړه، ژوره (نشيب و فراز) كوږوالی نه لری ـ او

گردو (تولو) انبیاو د هم هغه په طرف لیار ښوونه کړی ده ـ لیکن خلقو ډیری فرقی جوړی کړی دی او بیلی بیلی لیاری ئی ایستلی دی ـ نو هغه کسان چه له توحید څخه انکار کوی نو هغوی ته د ډیری هولناکی ورځی (قیامت) له تباهی څخه خبردار کیدل په کار دی چه خامخا راتلونکی دی.

أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لَٰكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

څه ډیر ښه اوریدونکی به وی دوی او څه ډیر ښه لیدونکی (به وی دوی په هغی ورځی کښی چه رابه شی دوی مونږ ته لیکن ظالمان نن ورځ په گمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی نن چه اوریدل او لیدل مفید دی دوی بیخی کانه او ړانده شوی دی ـ او د قیامت په ورځ چه لیدل او آوریدل له سره فائده نه رسوی د دوی سترگی او غوږونه خلاصیږی او په دغی ورځی کښی به داسی خبری اوری چه زړونه ئی تری ړیق چوی او داسی مناظر او ننداری به گوری چه د هغو د لیدلو څخه به د دوی څیری تکی توری الوځی **(نعوذ بالله منه!)**

وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ

او وویروه ته دوی له ورځی د حسرت (او ارمانه) کله چه فیصله کړی شی کار (د حساب او کتاب)

تفسیر: کفارو ته به د افسوس او ارمان کولو ډیری مواقع وردمخه کیږی او آخری موقع به هم هغه وی کله چه مرگ د یوی گډی پشان راوستی شی او د جنت او د دوزخ په منځ کښی د گردو (تولو) په مخ کښی په داسی حال کښی چه گرد (تول) به ورته گوری ذبح کاوه شی ـ او داسی یو غږ به کیږی چه «جنتی دی په جنت کښی او دوزخی دی په دوزخ کښی د تل دپاره پاتی وی، وروسته له دی نه به مرگ هیچا ته نه راځی» نو په دغه وقت کښی کافران بالکل نا امیده کیږی او د حسرت لاسونه به سره مښی او گوتی به چیچی.

څه په کار ده اوس ژړا او انگولا ▪ لوښی مات او غوړی توی شول په بیدیا

وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾

حال دا چه دوی (په دنیوی) غفلت کښې دی او دوی ایمان نه راوړی

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښې دوی د داسې ورځې په راتګ باور نه کوی او د غفلت په نشو کښې مخمور پراته دی او په ډیره درنه هیره کښې لویدلی دی خو څه مهال (وخت) چه له قیامت د لویو مصائبو سره مخامخ کیږی ـ نو دلته وائی کشکی هلته مو سترګی خلاصې کړی وی او پخپلو نفعو او زیانونو پوهیدلی وی مګر د دغې ورځې حسرت او افسوس دوی ته هیڅ په درد نه خوری ځکه

لګیا وی تل په لوبو له نن ورځ وی بیغم ۔ الآن قد ندمت وما ینفع الندم

إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾

بیشکه مونږ چه یو هم دا مونږ وارث کیږو د ځمکی او د هغه چا چه پر دغه ځمکی دی او خاص مونږ ته به راوستی شی دوی (دپاره د جزا)

تفسیر: یعنی د هیچا مال او ملک به باقی نه پاتی کیږی، هر شی به مستقیماً د خپل حقیقی مالک په طرف رجوع کوی الله تعالیٰ به پخپله بالذات علی الاطلاق حاکم او متصرف وی، په هر څیز کښې به هر قسم سره چه اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره پکښې تصرف کوی ـ د دنیا د هغو سامانونو چه تاسی ئی په غفلت کښې غورځولی یئ وارث او مالک یوائځی هم هغه وحده لاشریک له الله تعالیٰ پاتی کیږی. د مال او د ملک ګرد (تول) طویل او عریض دعوی کوونکی تول د فناء او زوال په کنده کښې غورځاوه شی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ إِبْرٰهِيمَ ۬

او یاد کړه (ای محمده ! امت خپل ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) ابراهیم

تفسیر: په تیره رکوع کښې د حضرت مسیح علیه السلام او د صدیقی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها قصه بیان او د نصرانیانو تردید وکړی شو چه دوی یو انسان د رحمٰن په ځای دراوه، په دغه رکوع کښې د مکی معظمی د مشرکینو د شرمولو دپاره د حضرت ابراهیم علیه السلام قصه اوروله شی ـ چه دی عین تر خپل پلار سره څرنګه او د شرک پر خلاف کلک ودرید او له شرکه او بت پرستی څخه ئی منع کوله؟ او ګردو (تولو) ته ئی وویل چه که له شرکه لاس واخلئ ـ او

د وحدت پر سمه لیاره روان شئ! کله چه خپل تبلیغ او هدایت ئې بې اثره ولید نو وطن، اقارب او ګرد (تول) هیواد والا ئې هم پریښودل، او محضاً لله ئې هجرت اختیار کړ. د مکې مکرمې مشرکانو داسې دعوی کوله چه دوی د ابراهیم علیه السلام له اولادې او د هم هغه پر دین قائم دي نو دا ئې هغوی ته وروښوول چه ستاسې د پلار ابراهیم علیه السلام رویه د بتانو په نسبت څه ډول (طریقه) وه؟ که د آباؤ او اجدادو تقلید کوئ، نو د داسې یو پلار تقلید وکړئ! او له مشرکو پلرونو او نیکه ګانو نه هم هغسې مرور او بیزاره شئ ـ لکه چه ابراهیم علیه السلام ترې بیزاره شوی ؤ.

إِنَّهُۥ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٤١﴾

بیشکه دغه (ابراهیم) ؤ صدیق (ډیر رښتینی) نبي

تفسیر: د «صدیق» معنی دا ده چه ډیر زیات رښتیا ویونکی چه پر خپلو خبرو د عمل کولو له پلوه بیخی رښتین ثابت او د خپل قول او عمل توافق په رښتیا سره ګردو (تولو) ته ښیي. یا خو «صدیق» هغه رښتین او پاک طینت سړی ته وائي چه د ده په زړه کښې د رښتیا قبلولو دپاره نهایت اعلیٰ اکمل استعداد موجود وي. هر هغه خبره چه د الله تعالیٰ له جانبه ور ورسیږي هغه بلا توقفه د ده په زړه کښې ځای ونیسي ـ او بیخي د شک او تردد ځای او ګنجائش پکښې پاتې نشي ـ ابراهیم علیه السلام په هرې یوې معنی سره «صدیق» ؤ او کله چه د «صدیقیت» دپاره «نبوت» نه دی لازم نو ځکه ئې وروسته د«صدیقاً» سره «نبیا» هم وفرمایل او پر نبوت ئې هم تصریح وکړه ـ له هم دې ځایه معلوم شو چه د کذبات ثلاثه حدیث او په «**نحن احق بالشک من ابراهیم**» او نورو روایاتو کښې د کذب او شک هغه معنی نه ده مراده چه د کلام له سطحې څخه مفهومیږي.

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٰٓأَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنكَ شَيْـًٔا ﴿٤٢﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل ته ای پلاره څه دپاره عبادت کوې ته د هغه څیز چه نه اوري او نهویني او نه دفع کولی شي له تا نه هیڅ څیز.

تفسیر: یعنې هغه چه ګوري او آوري او په مشکلاتو کښې هم پکار راځي ـ مګر واجب الوجود نه وي د هغه عبادت هم نه دی جائز څه ځای د دې چه د یوې بې ځانه تیږې (ګټې) یا بې روحه بت چه نه لیدی شي او نه اوریدی شي او نه څمونږ څه په کار راځي او پخپله څمونږ په لاسونو جوړ شوی او توږلی شوی دی هغه خپل معبود ودروو ـ نو دغه عمل د هیڅ یو عاقل او پوه

سرې کار له سره نشي کيدی.

يَٰٓأَبَتِ إِنِّي قَدۡ جَآءَنِي مِنَ ٱلۡعِلۡمِ مَا لَمۡ يَأۡتِكَ فَٱتَّبِعۡنِيٓ أَهۡدِكَ صِرَٰطٗا سَوِيّٗا ﴿٤٣﴾

ای پلاره ځما بيشکه زه چه يم په تحقيق راغلی دی ماته له علمه هغه قدر چه نه دی راغلی تاته نو متابعت وکړه ځما چه وبه ښيم تاته لياره سمه برابره.

تفسير: يعني الله تعالىٰ ماته د توحيد او د معاد او د نورو صحيح علم راکړی او د شريعت له حقائقو څخه ئې واقف کړی يم که ته ځما متابعت وکړی نو زه به دې پر داسې سمې صافې لياری بيايم چه د الله تعالىٰ تر رضاء پورې رسيږې پرته (علاوه) له دې نه نوری ګردې (تولې) لياری داسې خرابې او کږې دی چه پر هغو باندی له تللو څخه هيڅوک بری او نجات نشي موندلی.

يَٰٓأَبَتِ لَا تَعۡبُدِ ٱلشَّيۡطَٰنَۖ إِنَّ ٱلشَّيۡطَٰنَ كَانَ لِلرَّحۡمَٰنِ عَصِيّٗا ﴿٤٤﴾

ای پلاره ځما مه کوه عبادت د شيطان (په ارتکاب د منهياتو)؛ بيشکه شيطان دی له رحمٰن څخه ډير نافرمانه (سرکشه).

تفسير: د بتانو عبادت په شيطانی اغواء او لمسون کيږی ـ او شيطان د دغه حرکت له ليدلو څخه ډير زيات خوشاليږی نو په دی لحاظ ګواکی د بتانو عبادت د شيطان عبادت دی او د شيطان عبادت ګواکی د رحمٰن څخه انتهائی نافرمانی ده. ښائی د﴿ عَصِيّٗا ﴾ په لفظ سره دې لوری ته هم توجه ورکړی وی چه د شيطان د ړومبنی نافرمانی اظهار په هغه وقت کښې شوی ده چه ستاسی د پلار آدم عليه السلام په مقابل کښې د تعظيمی سجدی حکم ورکړی شوی ؤ لهٰذا د آدم عليه السلام اولادی ته د ډير شرم او ننګ ځای دی چه د رحمٰن څخه مخ واړوی او له شيطان سره خپله يارانه ونښلوی ـ يا هغه قديمی ازلی دښمن خپل معبود وګرځوی.

يَٰٓأَبَتِ إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٞ مِّنَ ٱلرَّحۡمَٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيۡطَٰنِ وَلِيّٗا ﴿٤٥﴾

ای پلاره ځما بیشکه زه چه یم ویریږم له دی نه چه وبه رسیږی تاته عذاب له رحمٰن ځخه (لامله «له وجی» د متابعت د شیطان) پس شی به ته شیطان ته دوست (ملګری په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی د رحمٰن د عظیمه او رحمتونو اقتضاء دا ده چه پر ګردو (تولو) بندګانو ئی شفقت او مهربانی وی لیکن ستا د بدو اعمالو له شامته ویره ده چه هم دغه حلیم رحیم او کریم الله تعالیٰ هم په قهر نشی او پر تاسی کوم سخت آفت نازل نه کړی چه په هغه کښی د اخته کیدلو لامله (له وجی) تل تر تله د شیطان رفیق او ملګری شئ یعنی د کفر او شرک له مزاولته په مستقبل کښی د ایمان او توبی توفیق درپه برخه نشی ـ او د اولیاء الشیاطین په ډله کښی شامل شی ـ او په دائمی عذاب کښی وغورځاوه شی عموماً مفسرینو دغه معنی اخیستی ده لیکن حضرت شاه صاحب لیکی. ـ «یعنی د کفر له وباله که کوم آفت راشی نو له شیطانه به مدد غواړی یعنی له بتانو ځخه ـ اکثر خلق په هم دغسی وقت کښی شرک کوی» والله اعلم.

قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٤٦﴾

وویل (آزر پلار د ابراهیم) آیا مخ ګرځونکی ئی ته له (عبادت د) معبودانو ځما ای ابراهیمه، که منع نشوی ته (له دی کاره) نو خامخا وبه ولم هرومرو (خامخا) تا په تیږو (ګټو) (یا بدو خبرو) سره او ترک می کړه (او لری شه له مانه) ډیر مدت (چه ضرر می در ونه رسیږی).

تفسیر: د حضرت ابراهیم علیه السلام پلار (آزر) د خپل ځوی د دغه تقریر له آوریدلو ځخه وروسته ده ته وویل «معلومیږی چه ته ځمونږ له معبودانو ځخه بد عقیده ئی بس دی دا خپل وعظ او نصیحت او بد اعتقاد پریږده ـ که نه ته به بله کومه سخته خبره له ما ځخه آوری بلکه ځما په لاس به سنګساریږی که خپل خیر غواړی نو له ما ځخه تر یوه مدت (مادام العمر) لری شه! چه زه نه غواړم چه ستا رنګ وګورم ـ او پخوا له دی نه چه زه پر تا لاس پورته کړم ته له دی ځایه لری شه!»

قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ

وویل (ابراهیم) سلام (د متارکی د خبرو) دی وی په تا باندی.

تفسیر: دغه د رخصت یا د متارکت سلام دی لکه چه ځمونږ په محاوراتو هم په داسی مواقعو کښی داسی ویلی کیږی چه که هغه خبره یا کار داسی وشی نو ځما درته سلام دی لکه چه په (٢٠) جزء د القصص په (٥٥) آیت (٦) رکوع کښی هم داسی یو آیت لولو
﴿ وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ ﴾
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «معلوم شو که په دینی خبره مور او پلار خپه شی او خپل ځوی له کوره وباسی او ځوی په خوږه ژبه او مؤدبه وینا تری بیلتون اختیار کړی نو دغسی هلک نه عاق کیږی».

سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي ۖ إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿٤٧﴾

ژر به مغفرت غواړم تاته له رب خپل (څو مسلمان شی)؛ بیشکه چه الله دی پر ما ډیر مهربان.

تفسیر: امید شته چه پاک الله پخپله مهربانی به ځما د پلار ګناه معافوی حضرت ابراهیم علیه السلام د استغفار وعده ابتداءً فرمایلی وه لکه چه د استغفار په وقت کښی څه مهال (وخت) چه د الله تعالیٰ مرضی ورمعلومه شوه نو استغفار ئی موقوف کړ ـ دغه بحث د توبی (براءة) په سورت په ١١٣ آیت (١٤) رکوع کښی د دی آیت په فائده کښی تیر شوی دی ﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ ﴾ هلته دی د دی تفسیر کښی ولوست شی.

وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٤٨﴾

او په څنګ به شم له تاسی (تولو بت پرستانو) او له هغه څه چه تاسی ئی عبادت کوئ غیر له الله او عبادت به کوم (یوائځی) د رب خپل امید لرم د دی چه نشم زه په عبادت د رب خپل کښی بدبخته (نا امیده لکه چه تاسی شوی یئ).

تفسیر: کله چه ځما د پند او نصیحت هیڅ اثر پر تاسی نه لویږی بلکه بالعکس ځما ویرولو او دارولو ته هغه هم کیږی نو اوس زه پخپله ستاسی په دغه کلی کښی نه پاتی کیږم او تاسی سره

له ستاسي باطلو معبودانو پرېږدم ـ او له دې وطنه هجرت کوم ـ ځو له تاسو څخه ګوښې (بېل) کېنم ـ او د زړه په اطمینان سره د الله واحد عبادت وکړی شم ـ د الله تعالیٰ له فضله او کرمه کامل امید شته چه زه د ده بندګی وکړی شم او پکښې محروم او ناکامه پاتې نشم ـ کله چه په غربت او بېکسۍ کښې هم د ده عبادت وکړم ـ او د الله تعالیٰ لوی دربار ته دعاء وکړم ضرور ئې مستجابوی ـ ځما الله سمیع او بصیر او علیم دی او ستاسې د تیږو (ګټو) او لرګیو باطل معبودان داسې دی چه هومره ناری ورته ووهئ او ورته وژاړئ خو بیا هم ستاسې دعاوی نه آوری او په درد مو نه خوری.

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ ۖ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٤٩﴾

کله چه په څنګ شو (ابراهیم) له دوی نه په هجرت سره او له هغه څیزه (چه دوی ئې) عبادت کاوه غیر له الله نه نو وبښل مونږ ده ته (ځوی) اسحٰق او (لمسی) یعقوب؛ او هر یو (له دوی دواړو) ګرځولی ؤ مونږ نبي.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لیاره کښې ئې هجرت وکړ او له خپلو اقاربو او خپلوانو څخه لرې ولوید الله تعالیٰ ده ته له وطنه زیات شیان ورعطاء کړل چه د غریب الوطنۍ وحشت ترې لرې شي ـ او هلته انس او سکون حاصل کړی. ښائی دلته ئې د حضرت اسمٰعیل علیه السلام ذکر ځکه نه وی فرمایلی چه هغه له ده سره نه ؤ ـ بلکه دی یې په ووکتوب له خپله ځانه بېل کړی ؤ ـ او هم د هغه تذکره مستقلا راتلونکی ده.

تنبیه: حضرت اسحٰق علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام ځوی او حضرت یعقوب د حضرت اسحٰق علیه السلام ځوی دی ـ چه له هم دغې سلسلې څخه د بنی اسرائیلو سلسله پیدا کیږی او د هم دغو په اولاده کښې په زرهاؤ انبیاء پیدا شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴿٥٠﴾

او ببښلی ؤ مونږ دوی (دری واړو) ته له رحمته خپل (نبوت او حکمت) او ګرځولی وه مونږ دوی ته (یعنی ابراهیم او ځامنو ته ئې) ژبه د صدق رښتینی (یعنی د نیکی) ډیره پورته مشهوره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له خپل خاص رحمت څخه خلیل الله علیه السلام او د ده کورنی ته د

نبوت او حکمت لویه برخه عنایت کره ـ او په دنیا کښې ئې د ده خبره پورته کره ـ او د تل دپاره ئې د ده د خير ذکر جاری کړ لکه چه په ګردو (تولو) مذاهبو او مللو کښې د ده تعظیم او توصیف کيږی او مونږ محمدی امت پخپلو لمونځونو کښې تل داسی لولو. **اللهم صل علىٰ محمد وعلىٰ آل محمد کما صليت علىٰ ابراهيم وعلىٰ آل ابراهيم انک حمید مجید** ـ فی الحقیقت دغه د حضرت ابراهیم علیه السلام د دغی دعاء د مقبولیت ثمره ده چه فرمائلی ئې ﴿ وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴾

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ مُوْسٰٓى

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) موسٰی

تفسیر: یعنی په قرآن کریم کښې چه اوس سم د لاسه د حضرت موسٰی علیه السلام بیان کيږی د هغه ذکر د خلقو په مخ کښې وکره! ځکه چه دی د اسحٰق علیه السلام او د یعقوب علیه السلام له نسله د اسرائیلی سلسلی یو لوی اولوالعزم رسول الله او اعظم مشرع تیر شوی دی او هم هغسی چه د حضرت یحیٰی او عیسٰی علیهما السلام په تذکره کښې په خصوصیت سره د عیسائیانو اصلاح او د ابراهیم علیه السلام له تذکری څخه د مکی معظمی د مشرکانو تنبیه مقصود ده هم داسی د حضرت موسٰی او حضرت هارون علیهما السلام له تذکری څخه ښائی یهودانو ته د دی خبری ښوونه مقصود ده ـ چه وګورئ قرآن عظیم په څه وسعت او لوی زړه سره د دوی د لوی مقتداء د واقعی کمالاتو او محاسنو اعلان کوی ـ نو یهودانو ته هم ښائی چه دوی هم سم د خپل جلیل القدر نبی د ښکارو او صریحو پخوا ویلو سره د دغه اسمٰعیلی نبی (محمد صلی الله علیه وسلم) د رسالت او نبوت اقرار او اعتراف په خلاص زړه او اخلاص او محبت سره وکړی! ښائی د هم دی لامله (له وجی) وروسته د حضرت موسٰی علیه السلام له ذکره د کلام عنان د حضرت اسمٰعیل علیه السلام په لوری ګرځولی شوی دی.

اِنَّهٗ كَانَ مُخْلَصًا وَّكَانَ رَسُوْلًا نَّبِيًّا ﴿٥١﴾

بیشکه چه دی ؤ خالص کړی شوی (د الله له طرفه) او ؤ دی رسول نبی.

تفسیر: هر هغه انسان ته چه د الله تعالیٰ له طرفه وحی راشی هغه «نبی» دی، په انبیاؤ کښې هغه چا ته چه خصوصی امتیاز حاصل وی یعنی د مکذبانو په مقابل کښې د بیل یو مستقل امت په طرف مبعوث شوی وی ـ یا نوی کتاب او مستقل شریعت ولری نو هغه ته «رسول نبی» یا «نبی رسول» ویلی کيږی په شرعیاتو کښې جزئی تصرفات لکه د کوم عام تخصیص یا د مطلق

تقييد او نور په رسولانو پورې څه تخصيص نه لري، عام انبياء هم هغه کولی شي باقي پر غير الانبياء باندې د رسول او مرسل اطلاق لکه چه د قرآن په بعض مواضعو کښې مونډل کيږي د دغه مصطلح معنی په اعتبار نه دی او هلته نور حيثيات معتبر دی. والله اعلم.

وَنَادَيْنَٰهُ مِن جَانِبِ ٱلطُّورِ ٱلْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَٰهُ نَجِيًّا ﴿٥٢﴾

او نداء کړی وه مونږ دغه (موسٰی) ته له جانبه د(غره د) طور چه (د موسٰی) ښی طرف ته ؤ او رانژدې کړی ؤ مونږ دی حال دا چه مونږ له ده سره د راز خبرې کولې.

تفسير: يعنی څه مهال (وخت) چه موسٰی عليه السلام د اور ځليدل محسوس کړل نو د «طور» د غره په هغه مبارکه او ميمون جانب کښې ورسيد چه د موسٰی عليه السلام د ښی لاس پر طرف کښې واقع ؤ نو الله تعالیٰ نداء او غږ پرې وکړ ـ او د همکلامی شرف ئی وروباښه تفصيل ئی د «طٰهٰ» په سورت کښې راځی ـ وائی چه موسٰی عليه السلام په دغه وقت کښې له هر جهته او د هر ويښته له بيخه د پاک الله کلام اوريده چه ئی د پرښتی له واسطی کيده او په روحانی دول (طريقه) سره دومره قرب او علو ورحاصل شوی ؤ چه د هغو غيبی اقلامو غږونه يی هم آوريده چه پرې تورات ښکلی کيده وحی ئی ځکه «پته خبره» وفرمايله چه په دغه وقت کښې کوم بل انسان په دغه استماع کښې ورسره شريک نه ؤ ـ اگر که وروسته له هغه نور خلق هم پرې خبر کړل شول . (والله اعلم).

وَوَهَبْنَا لَهُۥ مِن رَّحْمَتِنَآ أَخَاهُ هَٰرُونَ نَبِيًّا ﴿٥٣﴾

او ښښلی ؤ مونږ دغه (موسٰی) ته له رحمت خپله ورور د ده هارون حال دا چه نبی ؤ (ځما او وزير ؤ د موسٰی).

تفسير: يعنی هارون عليه السلام د حضرت موسٰی عليه السلام په کار کښې مددګار شو ـ ځکه چه دی ئی پخپله غوښتی ؤ ـ لکه چه په (٢٠) جزء د «القصص» په (٣٤) آيت (٤) رکوع کښې راغلی دی ـ ﴿ وَأَخِى هَٰرُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّى لِسَانًا فَأَرْسِلْهُ مَعِىَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِىٓ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴾
او په (١٦) جزء د «طٰهٰ» د سورت (٢٩-٣٠) آيت (٢) رکوع کښې مذکور دی ﴿ وَٱجْعَل لِّى وَزِيرًا مِّنْ أَهْلِى هَٰرُونَ أَخِى ﴾ الآية ـ نو الله تعالیٰ د موسٰی عليه السلام دغه دعاء او غوښتنه ومنله او هارون عليه السلام ئی نبی وګرځاوه او د ده د اعانت او تقويت (وزارت) دپاره ئی ورمقرر کړ هسی خو په عمر کښې هارون عليه السلام له موسٰی عليه السلام څخه ځلور

کاله مشر ؤ. وائی چه هیڅا په دنیا کښی د خپل ورور دپاره دومره لوی شفاعت نه دی کړی لکه چه موسیٰ علیه السلام د هارون علیه السلام دپاره کړی دی.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتٰبِ إِسْمٰعِيْلَ إِنَّهٗ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُوْلًا نَّبِيًّا ﴿٥٤﴾

او یاد کړه (ای محمده ! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښی (قصه د) اسمٰعیل بیشکه چه دی ؤ صادق (رښتنی) په وعده کښی او ؤ رسول نبی.

تفسیر: له دی نه د حضرت اسمٰعیل علیه السلام فضیلت پر حضرت اسحٰق علیه السلام ظاهریږی ځکه چه هغه یی یوازې په نبی سره یاد کړ ـ او اسمٰعیل علیه السلام ته یی رسول او نبی وفرمایه په صحیح مسلم کښی حدیث دی «**ان الله اصطفیٰ من ولد ابراهیم اسمٰعیل** ـ د ابراهیم له اولادی څخه الله تعالیٰ اسمٰعیل علیه السلام غوره کړی دی» حضرت اسمٰعیل علیه السلام د حجازی اعرابو اعلیٰ مورث او څمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم له اجدادو څخه دی ـ اسمٰعیل علیه السلام ته ئی ابراهیمی شریعت ورکړی ؤ ـ د ده صادق الوعدتوب مشهور ؤ ـ له الله یا د الله تعالیٰ د بندګانو سره به ئی کومه وعده چه کوله هغه به ئی هرومرو (خامخا) پوره کوله ـ ده له یوه سړی سره وعده کړی وه تر هغه پوری چه ته راځی ـ زه هم دلته درته ګورم ـ وائی چه هغه سړی تر یوه کاله پوری رانغی ـ او ده همدلته ورته کاته ـ له نبی کریم څخه هم منقول دی ـ چه پخوا له بعثته دوی ته عبد الله بن ابی الحمساء ویلی ؤ چه تاسی هم دلته واوسئ زه هم دا اوس درځم ـ دوی تر دریو ورځو پوری همدلته وو ـ کله چه هغه بیرته راغلی نو ده ورته وفرمائل ـ چه «تا ماته تکلیف ورساوه. زه له دریو ورځو رائیسی په هم دی ځای کښی درته منتظر وم» د حضرت اسمٰعیل علیه السلام د وعدی انتهائی صداقت په هغه وقت کښی ظاهر شو ـ کله چه خپل پلار ابراهیم علیه السلام ته ئی وویل ﴿ يٰٓاَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِيْٓ اِنْ شَآءَ اللّٰهُ مِنَ الصّٰبِرِيْنَ ﴾ جزء (٢٣) (د الصافات (١٠٢) آیت (٣) رکوع او هم هغسی دغه خپله خبره ئی په تصدیق سره هم ورسوله.

وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهٗ بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ

او ؤ دی چه حکم به ئی کاوه اهل (قوم یا امت) خپل ته په لمانځه سره او په زکوٰة سره.

تفسیر: ځکه چه کورنی خلق د قریبوالی لامله (له وجی) له ګردو (تولو) څخه ړومبی د هدایت مستحق دی او له هم دوی څخه نوری سلسلی هم چلیږی نو ځکه د(طٰهٰ) په (٨) رکوع کښی

ویلی شوی دی ﴿ وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَوٰةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ﴾ او د تحریم په (١) رکوع کښې راغلی دی ﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا ﴾ او پخپله نبی کریم ته هم د الشعراء په (١١) رکوع کښې هم داسی ارشاد شوی دی چه ﴿ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴾ ځینی وائی چه له (اهل) ځنی د دوی گرد (تول) قوم مراد دی. لکه چه د عبد الله بن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په مصحف کښې د «اهله» په ځای «قومه» ؤ. والله اعلم.

وَكَانَ عِندَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾

او ؤ دی په نزد د رب خپل پسندیده (غوره کړی شوی).

تفسیر: یعنی د نورو هدایت ئی کول ـ او په خپله د حمیده ؤ اقوالو او افعالو خاوند او مستقیم الحال او مرضی الخصال ؤ.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ ۚ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَّبِيًّا ﴿٥٦﴾

او یاد کړه (ای محمده! خپل امت ته) په کتاب (قرآن) کښې (قصه د) ادریس بیشکه چه دی ؤ صدیق (ډیر رښتینی) نبی.

تفسیر: راجح دا ده چه ادریس علیه السلام د حضرت آدم علیه السلام او نوح علیه السلام په منځنی زمانه کښې تیر شوی دی ـ وائی چه په دنیا کښې د نجومو او د حسابو علم ـ او په قلم سره لیکل کالی (کپړی) گندل ـ تلل (وزن) او پیمانه کول (کیل) او د هغو آلاتو او تیرو (گټو) ترتیبول او وسلی په کار اچول اول ځلی د ده له خوا په کار اچولی شوی دی ـ والله اعلم. د معراج په شپه کښې د نبی کریم ملاقات له ده سره په څلورم آسمان کښې شوی دی. (د ده نوم اخنوخ او لمړی مرسل دی).

وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾

او پورته کړی دی مونږ ده لره (ژوندی) ځای ډیر اوچت (جنت) ته.

تفسیر: یعنی د قرب او عرفان ډیر اوچت مقام او لوی مرتبی ته ئی رسولی دی ـ ځینی وائی چه ادریس علیه السلام هم د مسیح علیه السلام په شان ژوندی آسمان ته خیژولی شوی دی او هلته تر نن پوری ژوندی دی. ځینی وائی وروسته له دی نه چه پر آسمان خیژولی شوی دی هلته ئی قبض

الروح کړی شوی دی ـ د ادریس علیه السلام په نسبت ځینو مفسرینو دیر اسرآئیلیات نقل کړی دی ـ چه پر هغو ګردو (تولو) «ابن کثیر رحمة الله علیه» تنقیدات کړی دی. (والله اعلم).

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ

دغه (مخکښې مذکور شوی انبیاء له زکریا او عیسٰی نه تر ادریس پوری) هغه کسان دی چه انعام کړی دی الله پر دوی له انبیاؤ څخه له اولادی د آدم (لکه شیث، ادریس) او له اولادی د هغو کسانو چه بار کړی دی مونږ سره له نوح په بیړی کښې لکه ابراهیم لوط صالح) او له اولادی د ابراهیم (لکه اسماعیل اسحاق) او له اولادی د اسرائیل یعقوب (لکه موسٰی عیسٰی).

تفسیر: یعنی د هغو انبیاؤ ذکر چه د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری شوی دی ـ پر هم دغو قسمو خلقو الله تعالیٰ د انعاماتو باران کړی دی. دغه ګرد (تول) د آدم علیه السلام له اولادی څخه دی او ماسواء له ادریس علیه السلام باقی ګرد (تول) د هغو کسانو له اولادی څخه هم دی چه له نوح علیه السلام سره په بیړی کښې مونږ هغوی سواره کړی وو ـ او ځینی د ابراهیم علیه السلام له ذریی څخه دی لکه اسحٰق علیه السلام، یعقوب علیه السلام، اسمٰعیل علیه السلام محمد علیه الصلوٰة والسلام ـ او ځینی د اسرآئیل (یعقوب) علیه السلام له نسله دی لکه موسٰی ـ هارون ـ زکریا ـ یحیٰی علیهم السلام.

وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا ۚ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ۩ ﴿٥٨﴾

او له هغه چا نه چه لیاره مو ښوولی وه (دوی ته) او غوره کړی مو ؤ (دوی نبوت او کرامت ته)؛ هر کله چه وبه لوستلی شو پر دوی باندی آیاتونه د رحمٰن نو لویدل به (پر ځمکه) سجده کوونکی او ژړیدونکی (له خوفه د الله نه).

تفسیر: («بکی» په اصل کښې بکوی دی جمع د باکی پر وزن د «فاعل» لکه سجود چه جمع

د ساجد ده واو او یی سره جمع شول اول تری ساکن وه نو واو ئی یی شو او په یی کښی مدغم شو او ماقبل ئی مکسور شو. دپاره د متابعت نو «بکی» شو.) یعنی د حق په طرف ئی هدایت وکړ ـ او د نبوت او رسالت د منصب دپاره ئی غوره او پسند کړل سره له دی چه د دوی مقام اوچت دی ـ او د معراج کمال ته هم رسیدلی دی ـ خو د عبودیت او بندگی پشان کښی کامل دی کله چه د الله تعالیٰ کلام آوری ـ د هغه له مضامینو څخه زیات متأثر کیږی او په نهایتی عاجزی ـ خشوع ـ خضوع سره په سجده لویږی ـ او د پاک الله په یاد ژاړی. نو ځکه د علماؤ اجماع ده چه پر دغه آیت باندی دی هرومرو (خامخا) سجده وکره شی، څو د هغه مقربینو د طرز عمل په تقلید او یادونه یو شانته مشابهت له هغوی سره حاصل شی ـ په روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالیٰ عنه د «مریم» سورت ولوست ـ او سجده ئی هم وکره ـ وروسته ئی وفرمایل «**هذا السجود فاین البکی؟** ـ دغه خو سجده شوه؛ ژړا ئی چیری ده؟» ځینو مفسرینو له (آیات الرحمٰن) څخه آیات السجود ـ او له (سجدا) نه سجود التلاوة مراد کړی ده ـ مگر ظاهر خو هغه دی ـ چه پخوا مو د هغه تقریر وکر ـ په حدیث کښی راغلی دی چه «د لوی قرآن تلاوت وکړئ! ـ او وژاړئ! که مو ژړا درنشی نو اقلا د ژړا وضعیت (صورت) خو ځان ته غوره کړئ!»

فَخَلَفَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡ خَلۡفٌ أَضَاعُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَٱتَّبَعُواْ ٱلشَّهَوَٰتِۖ فَسَوۡفَ يَلۡقَوۡنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾

پس پیدا شول پس له دوی نه (داسی بد) خلیفگان چه ضائع کړ دوی لمونځ او متابعت وکړ دوی د شهواتو (نفسانی خواهشونو) پس ژر به یو ځای شی دوی له بد عاقبت خپل سره.

تفسیر: هغه تیر شوی بیان د پخوانیو حال ؤ ـ د ورستنیو حال دا دی چه د دنیا په خوندونو او لذتونو او په نفسانی خواهشونو کښی ډوب تللی دی ـ او د الله تعالیٰ له عبادته غافل شوی دی ـ لمونځ چه اهم العبادات دی ضائع کوی ئی ځینی خو د هغه د فرضیت څخه منکر شوی دی. ځینی سره له دی چه په فرضیت ئی قائل دی خو نه ئی کوی ـ او که یی کوی خو د جماعت، وقت او د نورو شروطو ـ حقوقو او آدابو رعایت یی نه کوی ـ له دوی ځنی به هر یو بیل بیل درجه په درجه د خپلی گمراهی نتیجه وگوری چه څنگه د دوی د خساری او نقصان سبب گرځی؟ او څرنگه په ډیر سخت عذاب کښی اخته کیږی؟ حتیٰ چه ځینی د دوی د جهنم په هغی ډیری بدی وادی کښی غورځول کیږی چه د هغی اسم هم (غی) دی.

إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا ﴿٦٠﴾

مګر هغه چا چه توبه ئی وویستله او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ نیک پس دغه کسان به ننوځی په جنت کښی او ظلم به پر دوی ونه کړی شی هیڅ قدر (په تقلیل د ثواب یا تزئید د عقاب).

تفسیر: د توبی دروازه خو د داسی مجرمانو دپاره هم نه ده بنده چه سخت ګنهګار وی او د زړه په صدق سره توبه وباسی او د ایمان او د صالح عمل لیاره غوره کوی او خپل اعمال او افعال اصلاح کوی او سم درست ئی ساتی ـ نو د جنت دروازی دوی ته پرانستلی دی ـ وروسته له توبی څخه هر هغه ښه عمل چه وکړی د پخوانیو بدو اعمالو له سببه په دغو کښی هیڅ قسم کمی او تقلیل نه واقع کیږی ـ او نه ئی کوم قسم حق ضائع کیږی ـ په حدیث کښی راغلی دی «**التائب من الذنب کمن لا ذنب له** ـ له ګناه څخه توبه کوونکی داسی دی لکه چه له سره ئی ګناه نه وی کړی» «**اللّٰهم تب علینا انک انت التواب الرحیم**»

جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ ۚ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾

جنتونه د تل اوسیدلو هغو ته چه وعده ئی کړی ده رحمٰن له بندګانو خپلو سره په غیب باندی (چه نه دی لیدلی دا جنتونه) بیشکه شان دا دی چه ده وعده د ده (چه جنت دی) خامخا راځی به ورته (اهل ئی).

تفسیر: کله چه بنده بی د شیانو د لیدلو څخه محض د انبیاؤ علیهم السلام په وینا سره ایمان راوړی ـ او بی له لیدلو د الله تعالیٰ عبادت کوی ـ نو پاک الله هم له دوی سره د جنت د هسی اعلیٰ نعمتونو د ورکولو وعده فرمایلی ده چه د هغو د خوندونو او مزو او ښه والی نظیر او مثال د ده په خوب او خاطر کښی هم نه دی تیر شوی ـ او هغه هرومرو (خامخا) وررسیدونکی او پوره کیدونکی دی ـ ځکه چه د الله تعالیٰ ګرد (تول) مواعید حتمی الوقوع قاطع او لا یتغیر دی.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَامًا ۖ

نه به اوری دغه (جنتیان) په دغه (جنت) کښې چتی(فضول) خبره مگر (اوری به) سلام؛

تفسیر: یعنی په جنت کښې به لغو ـ بی باکی ـ بابیزه او بیکاره خبری او شور ماشور او نور بیهوده شیان له سره نه وی ـ هو! د پرښتو او د مؤمنینو له طرفه به د(السلام علیکم ـ وعلیکم السلام) غږونه پورته کیږی.

وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَّعَشِيًّا ﴿٦٢﴾

او دی دوی ته رزق (روزی) د دوی په دغه (جنت) کښې صبا او بیگا.

تفسیر: له صبا او بیگا څخه د جنت صباء او بیگا مراد دی ـ هلته به د دنیا په شان طلوع او غروب (لمر خاته، لویده) نه وی ـ چه په هغه سره شپې او ورځې صبا او بیگا مقرر کړ شی ـ بلکه د خاصو اقسامو انوارو په توارد او تنوع وی چه د هغو په واسطه د صبا او بیگا تعیین او تحدید کیدی شی. حسب العادت او معمول د جنت د صبا او بیگا روزی به وررسیږی ـ او د یوی شیبی له مخی به هم د لوږی تکلیف نه احساس کیږی ـ دغه روزی به څه وی؟ د ده کیفیت الله تعالیٰ ته ډیر ښه معلوم دی په حدیث کښې راغلی دی «**یسبحون الله بکرة وعشیا** ـ جنتیان به صبا او بیگا د حق تعالیٰ جل‌جلاله تسبیح وائی» گواکی د جسمانی غذا سره دوی ته روحانی غذا هم وررسیږی.

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

دغه (چه ذکر مو وکړ) جنت دی هغه چه په میراث به ورکوو مونږ له بندگانو خپلو هغه چا ته چه وی پرهیزگار.

تفسیر: یعنی د آدم علیه السلام میراث چه ړومبی جنت هغه ته رسیدلی ؤ. او ښائی د میراث لفظ ئی ځکه اختیار فرمایلی وی چه د تملیک په اقسامو کښې دغه تملیک له گردو (تولو) څخه اتم او احکم قسم دی چه په دی کښې نه د فسخې احتمال شته ـ او نه د بیرته اخیستلو ـ او نه د ابطال ـ او نه د اقالی امکان پکښې پیدا کیدی شی.

وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ۖ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا

وَمَا بَيْنَ ذَٰلِكَ ۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا ﴿٦٤﴾

او (وویل جبرئیل) نه نازلیږو (مونږ ملائکی) مګر په حکم د رب ستا خاص الله ته دی (علم) پر هر هغه ځیز چه په مخ ځمونږ کښی دی (له راتلونکو کارونو او زمانو) او هر هغه ځیز چه وروسته ځمونږ دی (له تیرو کارونو او زمانو) او هر هغه ځیز چه په منځ د دغه (ماضی او مستقبل او کارونو) کښی دی او نه دی رب ستا هیروونکی (د تا).

تفسیر: یو ځلی جبریل علیه السلام تر څو ورځو پوری رانغی ـ رسول الله صلی الله علیه وسلم منقبض ؤ ـ کفار په داسی ویناؤ خولی وپرانستلی چه له محمد صلی الله علیه وسلم څخه د ده رب خفه دی. له دغو طعنو او پیغورو څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم لا متأثر او زړه تنګی شو ـ بالاخر جبریل علیه السلام تشریف راوړ ـ رسول الله صلی الله علیه وسلم له ده نه د دغومره ورځو د نه راتللو د سبب پوښتنه وفرمایله ـ او په حدیث کښی راغلی دی ـ چه دوی وفرمایل «**مايمنعک ان تزورنا اکثر مما تزورنا** ـ هومره چه ته راځی ـ له هغه څخه زیات ولی نه راځی؟» الله تعالیٰ لا پخوا جبریل علیه السلام ته داسی ښوولی وه چه ته د رسول الله صلی الله علیه وسلم په جواب کښی داسی ووایه ﴿ وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ ﴾ الآیة ـ دا د الله تعالیٰ کلام شو ـ د جبریل له طرفه ـ لکه چه په ﴿ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴾ کښی مونږ مسلمانانو ته د دعاء کولو طریقه ښوولی ده ـ جواب حاصل داسی شو چه مونږ خالص بندګان یو ـ بی د الله تعالیٰ له حکمه خپله بنه هم نشو خوځولی ـ ځمونږ صعود او هبوط ګرد (تول) د الله تعالیٰ په اذن او حکم پوری ترلی دی ـ هر وقت چه پاک الله پخپل کامله قدرت او حکمت سره مناسب وګنی مونږ ته د ښکته کیدلو حکم راکوی ځکه چه د هری زمانی (ماضی ـ مستقبل ـ حال) او د هر ځای (آسمان ځمکه او د دوی تر منځ) علم یواځی هم ده سره دی ـ او هم دی د هر ځیز مالک او قابض دی ـ او هم دی ښه عالم دی چه په کوم وقت کښی پرښته رسول ته ښایی ولیږله شی؟ ـ ډیره مقربه پرښته او معظم رسول هم د دی خبری واک او اختیار نه لری چه هر چیری ئی زړه وغواړی لاړ شی ـ او هر کار چه خوښه ئی وی وئی کړی ـ یا کوم یو ځان ته وغواړی د الله تعالیٰ هر کار پر خپل محل او پر خپل وقت وی ـ تیرواته ـ سهو ـ نسیان ـ خطاء ـ غفلت او نور پکښی نشته او نه دغه شیان د ده تر دربار پوری رسیدی شی. مطلب دا دی چه د جبریل علیه السلام ژر یا په ځنډ (تاخیر) راتلل هم د ده د حکمت او مصلحت تابع دی.

اوله تنبیه: «په مخ کښی ځمونږ او وروسته ځمونږ» آسمان او ځمکی ته ویلی دی چه د راښکته کیدلو په وقت ځمکه مخ کښی او آسمان وروسته ـ او د پورته کیدلو په وقت آسمان مخ کښی او ځمکه وروسته وی او که له دغو ځنی زمانی تقدم او تأخر مراد وی نو مستقبل زمانه وروسته

راتلونکی او د ماضی زمانه مخ کښې تیره شوی ده او د حال زمانه د دواړو په منځ کښې واقع ده.

دوهمه تنبیه: پخوا ئې فرمائلی ؤ چه د جنت وارثان اتقیاء (له الله څخه ویریدونکی پرهیزګاران) دی په دغه آیت کښې ئې دغه اوښودل چه ویره ښائی له هم هغه ذات څخه وکړه شی چه وړ (مستحق) او لائق د دی کیدی شی او د ده په قبضه او واک کښې ګردی (تولی) ازمنی او امکنی دی ـ او بی د ده د حکم او اجازی څخه دیره لویه پرښته هم خپله بنه (پر) نشی خوځولی ـ انسان ته لازم دی چه د جنت میراث وړل غواړی نو د پرښتو په شان تل د الله تعالیٰ حکم ته مطیع او منقاد اوسی او دغه ته هم اشاره وشوه. هغه الله تعالیٰ چه په دغه دنیا کښې خپل مخلص بندګان نه هیروی نو په هغه دنیا کښې به هم دوی نه هیروی ـ او هرومرو (خامخا) ئې جنت ته رسوی ـ هو! دغومره دی چه هر شی یو وقت لری، په جنت کښې د هر یو نزول به هم پر خپلو، خپلو وقتو کښې وی ـ او هم هغسی چه دلته پرښتی د الله تعالیٰ له حکمه سره سم په معینو اوقاتو کښې راځی ـ په جنت کښې هم جنتیانو ته روحانی او جسمانی غذا پر خپلو مقرره ؤ اوقاتو کښې راځی.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَ الْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهٖ ؕ

(الله) رب د آسمانو دی او (رب) د ځمکی دی او (رب) د هغو شیانو دی چه په منځ د دوی کښې دی نو عبادت کوه د ده او صبر کوه په عبادت د دغه (الله) کښې (په طاعت ـ مصیبت او له معصیته)؛

تفسیر: یعنی د هیچا د ویلو او اورولو پروا مه کوه! او د خپل هغه الله تعالیٰ په بندګی کښې تینګ اوسه! چه د ګرد (تول) جهان رب دی ـ او د خورا (زیاتو) دیرو صفاتو او ستایلو څیښتن (خاوند) دی.

هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِيًّا ﴿٦٥﴾

آیا پیژنی ته ده ته کوم هم نام (او مثل بلکه نه یی لری).

تفسیر: د الله تعالیٰ اسماء د ده صفات دی ـ یعنی څوک د الله په صفت سره موصوف شته چه پکښې د ده پشان صفات موجود وی؟ کله چه بل هیڅوک نشته نو د بندګی لایق هم بل هیڅوک له سره نشی کیدی.

وَيَقُولُ الْإِنْسَانُ ءَإِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾

او وائی (له بعثه منکر) انسان آیا کله چه مړ شم زه نو خامخا ژر به را وایستلی شم (له ځمکی) ژوندی (بلکه نه ژوندی کیږم او نه بل ژوندون شته).

تفسیر: په پخوانی رکوع کښی ئی د نیکانو او بدانو هغه انجام بیان فرمایلی ؤ چه وروسته له مرګه پیښیدونکی وی ـ هغه کسان چه پس له مرګه بیا ژوندون محال او مستبعد ګڼی ـ دلته د دوی د شبهاتو جواب ورکاوه کیږی ـ یعنی انسان د انکار او تعجب له لیاری وائی چه مونږ وروسته له مرګه چه ځمونږ هدوکی هم وراسته او رژیږی ـ او له خاورو سره ګډیږی ـ آیا بیا ژوندی او له خپلو قبرونو څخه راپورته کیږو؟ او د عدم له کتمه د وجود په منصه راتلی شو؟

أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنْسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئًا ﴿٦٧﴾

آیا نه یادوی (له بعثه منکر) انسان (دا خبره) چه بیشکه مونږ پیدا کړی ؤ دی پخوا له دی نه او نه ؤ دی هیڅ شی (بلکه محض عدم ؤ).

تفسیر: یعنی سره له انسانیته پر دغومره غټه خبره باندی هم نه پوهیږی چه څو ورځی پخوا له دی نه دی هیڅ څیز ؤ، نو الله تعالیٰ دی له عدم څخه وجود ته راووست نو آیا هغه لوی ذات چه له لاشی څخه شی او له محض معدوم څخه موجود کوی ـ پر دی نه دی قادر چه یو شی وروسته له فناء بیا پیدا کړی شی؟ او متفرقه اجزاء ئی بیرته راتول کړی؟ آدمی ته لا د ده د ړومبنی ژوندون حال او احوال نه دی معلوم نو څرنګه دی پر خپل وروستنی ژوندون خاندی او ملندی وهی.

﴿ وَهُوَ الَّذِي يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ﴾ جزء ٢١ (د الروم ٢٧ آیت ٣ رکوع)

فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ

پس قسم دی په رب ستا باندی چه خامخا راجمع به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی او شیطانان (تول)

تفسیر: یعنی منکرین سره له هغو شیاطینو د قیامت په ورځ کښی حاضرولی شی چه دوی ئی اغوا کړی وه ـ او د هر مجرم شیطان به له ده سره یو ځای نیول کیږی.

ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّا ﴿٦٨﴾

بیا به خامخا راحاضر کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی چاپیر له دوزخ پر ګونډو پراته (له ډیر هیبته)

تفسیر: یعنی له ډیر دهشت او ویری له ولاړی څخه لوېږی او په قراره سره به کیناستی هم نه شی نو هم دغه شو پر ګونډو باندی پریوتل.

ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَٰنِ عِتِيًّا ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَىٰ بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾

بیا به خامخا وباسو له هری فرقی نه هر هغه د دوی چه ډیر سخت دی پر رحمٰن باندی له جهته د سرکشی (او زړورتوب). بیا خامخا مونږ ښه عالم یو پر هغو کسانو چه دوی ښه لائق دی له دغه (دوزخ) سره له جهته د غورځولو، سوځولو، داخلولو.

تفسیر: یعنی د منکرانو هره فرقه چه زیات بدمعاش، سرکش او زړوره وه ـ دوی به له نورو فرقو څخه بیل کړه شی ـ بیا به دوی کښی هر یو چه د خورا (ډیر) ډیری سزا لائق او د دوزخ زیات حقدار وی نو هغه د الله تعالیٰ په علم کښی دی ـ او له ګردو (ټولو) مجرمانو څخه به ړومبی په اور کښی غورځاوه شی.

وَإِنْ مِنْكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا ۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

او نشته هیڅوک له تاسی مګر چه دی واردیدونکی ننوتونکی دی دغه ته (یعنی دوزخ ته چه مؤمن پر صراط تیریږی او کافر تری لوېږی). دی (دغه عبور علی النار) په رب ستا یقینی حکم پری کړی شوی. بیا به نجات ورکړو هغو کسانو ته چه پرهیزګاری ئی کړی ده او پری به ږدو ظالمان په دوزخ کښی پر ګونډو پریوتلی.

تفسیر: یعنی د هر یوه نیک او بد ـ بری او مجرم ـ مؤمن او کافر لپاره الله تعالیٰ قسم یاد فرمایلی دی چه ضرور بالضرور دوی پر دوزخ باندی تیریدونکی دی ځکه چه د جنت د تللو لیار پر هم دغه دوزخ باندی پوری وځی چه هغه ته د ځمونږ په عمومی محاوراتو کښی «پل صراط» وائی ـ پر دغه باندی د هر سړی لامحاله تیریدل دی. د الله تعالیٰ څخه ویریدونکی مؤمنان هر یو سم له خپلی درجی سره له دی نه په تلوار صحیح او سلامت تیریږی او گنهگاران به تری ښوئیږی او لاندی به په دوزخ کښی لویږی (العیاذ بالله) بیا څه مدت وروسته هر یو سم له خپله عمله سره او هم د انبیاؤ او ملائکه ؤ او صالحینو په شفاعت او بالاخر مستقیماً د ارحم الراحمین په لطف او مهربانی دغه گرد (تول) گناه گاران چه په رښتیا او صحیح اعتقاد سره ئی طیبه کلمه لوستی ده له دوزخه ایستلی کیږی ـ او یوائی کافران به پکښی باقی پاتی کیږی ـ او د دوزخ خوله به تړله کیږی ـ له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چه د دوزخ په اور کښی به هر یو سړی داخلاوه شی ـ مگر پر صالحانو دغه اور «برد» او «سلام» کیږی او دوی به بی له اندیښنی او تردد تری تیریږی والله اعلم.

ځمونږ امام فخرالدین رازی رحمة الله علیه پخپل لوی او په زړه پوری تفسیر کښی د دغه دخول ډیر حکمتونه بیان فرمایلی دی فلیراجع.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَامًا وَأَحْسَنُ نَدِيًّا ﴿٧٣﴾

او کله چه ولوستی شی پر دوی آیتونه (د قرآن) ځمونږ په دی حال کښی چه واضح ښکاره دی وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی چه کوم یو له دغو دواړو فرقو څخه خیر بهتر غوره دی له جهته د مقامه او ډیر ښه دی له جهته د مجلسه.

تفسیر: یعنی کفارو د لوی قرآن د آیاتونو له آوریدو څخه چه په هغه کښی د دوی بد انجام ورښوولی شوی دی ـ د استهزاء او تفاخر په ډول (طریقه) غریبو مسلمانانو ته به ئی ویل چه سم ستاسی له زعمه چه په آخرت باندی معتقد یئ هر شی چه په آخرت کښی وراندی کیدونکی دی ـ د دواړو فرقو پر موجوده حالت او مهال (وخت) باندی منطبق کیدونکی دی آیا ځمونږ ننني عمارت ـ اثاث البیت ـ د هستوگنی سامان ـ او د ژوندون وسائل او ډول او ډیل (سنگار) له تاسی څخه ښه او بهتر نه دی؟ او ځمونږ مرکی ـ جرگی او مجالس ستاسی له مرکو جرگو او مجالسو څخه معتبر او معزز نه دی؟ یقیناً مونږ ستاسی په نزد پر باطل یو خو ستاسی له اهل

الحق څخه مونږ ډير خوښ ـ هوسا (ارام) او د سړيو او ملاترو خاوندان يو ـ آيا هغه کسان چه ځمونږ له خوفه او ويرى نن د صفا د غره په کندو کښى پټيږى ـ او هلته د نظر بندو پشان ګوښى (بيل) ناست وى صبا به په يوه توپ سره جنت ته رسيږى او دوى داسى ګمان کوى چه مونږ به دوزخ کښى لويږو؟ بلکه نه دى داسى.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾

او څومره (ډير) هلاک کړى دى مونږ پخوا له دوى نه له (اهل د) زمانى چه هغوى ښه وو له جهته د سامانونو او له جهته د شکل او ډول (سينګار) او منظرى.

تفسير: دا د هغوى د خبرى جواب ورکړ چه پخوا له دى نه ډير اقوام تير شوى دى چه په دنيوى ساز او سامان او نور شوکت او شان کښى پر تاسى ډير اوچت او غوړ او وړ (لائق) وو مګر څه مهال (وخت) چه هغوى د انبياؤ په مقابل سرکشى، تکبر، تفاخر او لوئى خپل کار او شعار ښکاره کړ نو الله تعالىٰ د هغوى بيخ او بکر له سته وويست او د دنيا په نقشه کښى د هغوى نوم او نښان پاتى نشو نو انسان ته لازم دى چه د دنيا په فانى عيش او نشاط او زائل جاه او جلال او بيکاره مظاهرو او مناظرو ونه غوليږى. بالعموم هم دغه متکبر او ځانمنه (مغرور) دولتمندان او د مالونو او شتو خاوندان حق او حقانيت په لته وهى که پاک الله د هلاکت د نهنګ يوه ګوله له دوى نه سازه کړى نو دغه مال او دولت او دنيوى عيش او عشرت د دوى د مقبوليت او ښه انجام دليل له سره نشى کيدى.

قُلْ مَن كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَٰنُ مَدًّا ۚ

ووايه (اى محمده! دوى ته) هر څوک چه وى په ګمراهى کښى پس زياتوى (اوږدوى) ده ته رحمٰن په زياتولو (د مال او د عمر) سره.

تفسير: يعنى هر څوک چه په خپله ګمراهى او ضلالت کښى لويدلى وى ـ هغه هم هغسى پريږده! ځکه چه دنيا د امتحان ځاى دى ـ دلته هر چا ته فى الجمله د هر عمل دپاره آزادى ورکړى شوى ده ـ د الله تعالىٰ د عادت او د حکمت اقتضاء هم دا ده. هر څوک چه په خپل کسب او اراده هره يوه ليارى ځان ته غوره کړى ـ وروسته له دى نه چه دى د نيکو او بدو په نتائجو او عواقبو باندى خبر کړ شى ـ دى پر همغى خوښى کړى ليارى تر يوه حده پورى آزاد او خپلواک پريښودى شى چه لاړ شى. نو ځکه هر څوک چه د بدى پر ليارى درومى پس د هغه په حق کښى

د دنیا مرفه الحالي او د عمر اوږدوالي او نور د هلاکت او تباهي علائم وګڼل شي ـ ځکه چه نیک او بد ګرد (تول) سره مخلوط او ګډوډ دي ـ او په آخرت کښې به په پوره ډول (طریقه) سره له منځه جلا (جدا) کیږي ـ او اصلي نیکي یا بدي به هر چا ته هلته وررسیږي.

حَتّٰۤى اِذَا رَاَوْا مَا یُوْعَدُوْنَ اِمَّا الْعَذَابَ وَ اِمَّا السَّاعَةَ ؕ فَسَیَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّ اَضْعَفُ جُنْدًا ﴿۷۵﴾

تر هغه پورې کله چه وګوري دوی هر هغه شی چه وعده ورسره کړی شوې وی (د هغه) یا عذاب (په دنیا په قتل او بند) یا قیامت؛ نو ژر به پوه شي دوی (په هغه وقت کښې چه) څوک دی هغه ډیر بد له جهته د ځای او ډیر ضعیف له جهته د فوجه.

تفسیر: یعني کفار مسلمانان خوار، ذلیل او کمزوري ګڼي ـ او خپل ځانونه مغرور ـ طاقتور ـ او لوی بولي او پر خپلو اوچتو مانیو محلاتو او لویو لویو فوجونو او ګوندونو (ډلو) باندی نازیږي او افتخار کوي ځکه چه اوس پاک الله دوی سر خوشي او خپلواک او آزاد پریښي دي څه مهال (وخت) چه دوی له ستوني څخه ونیول شي ـ او په دنیوي عذاب یا اخروي عقاب ککړ او اخته شي ـ نو هلته به ورته معلوم شي چه د چا ځای خراب؟ او کوم یو جمعیت کمزور او بیکاره دی؟ نو په دغه موقع کښې د دوی ساز او سامان ـ اولاد ـ لښکر او نور شیان هیڅ په کار او ښه ور نه شي.

وَ یَزِیْدُ اللّٰهُ الَّذِیْنَ اهْتَدَوْا هُدًى ؕ وَ الْبٰقِیٰتُ الصّٰلِحٰتُ خَیْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَّ خَیْرٌ مَّرَدًّا ﴿۷۶﴾

او زیاتوی الله (په دنیا کښې) هغو کسانو ته چه سمه صافه لیاره ئې موندلې وی هدایت ثبات او یقین؛ او باقي پاتې کیدونکي (د جزاء په اعتبار) نیک عملونه خیر بهتر غوره دي په نزد د رب ستا له جهته د ثواب او خیر بهتر غوره دی له جهته د بیرته ورتللو.

تفسیر: یعني دغه دنیوي رونق د الله تعالیٰ په دربار کښې له سره په کار ورتلونکي شی نه دی ـ

او یوائې حسنات او نیکۍ د ده په دربار کښې ذی مقدار او قیمتدار دی. په آخرت کښې د هرې نیکۍ بدل او جزاء په ډیر ښه صورت سره ورکوله کیږی.

أَفَرَءَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه کفر ئی اختیار کړ په آیتونو (د قدرت) څمونږ او وائی خامخا راکول کیږی (په آخرت کښې) ماته مال او ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی سره له کفره تاسی یو جرئت او ځغرد (ضد) ولید چه یو مالدار کافر یو ښن (لوهار) ته وویل چه ته که له مسلمانی څخه انکار وکړی نو ستا مزدوری (باړه) به درکړم ـ دغه خوار مزدور مسلمان د هغه مالدار کافر په جواب کښې وویل ـ که ته د هم دغه مقصد دپاره مړ او بیا ژوندی شی خو بیا به هم زه پر اسلام نه منکریږم. نو په دی باندی دا آیت نازل شو؛ اخروی مال او دولت د ایمان او توحید په بدل ورکول کیږی. کافران غواړی چه دنیوی دولت په عقبیٰ کښې هم د دوی په برخه شی ـ یا سره له کفره د اخروی عیش او تنعم څخه هم برخه ومومی چه پکښې مزی وکړی. نو دغه له سره کیدونکی نه دی.

أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾

آیا خبر شوی دی (دغه کافر) پر غیب یا اخیستې ده په نزد د رحمٰن وعده (چه ده ته مال او دولت ورکول کیږی په آخرت کښې هم).

تفسیر: یعنی په داسی یقین او وثوق سره چه دغه دعوی کوی ـ آیا ده له غیبه خبر موندلی دی؟ یا ئی د الله تعالیٰ څخه وعده اخیستی ده؟ ظاهر دی چه له دغو دواړو څخه یو هم نه دی. د یوه ګنده او چټل کافر به څه قدر او حیثیت وی چه هغه به تر دغو غیبیاتو پوری ځان ورسولی شی ـ پاتی شوه د الله تعالیٰ وعده ـ هغه خو له هغو خلقو سره کیدی شی چه هغوی خپل عهدونه پوره کړی دی ـ او ﴿لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ﴾ ئی ویلی او د صالح عمل امانت ئی له الله تعالیٰ سره ایښی وی.

كَلَّا ۚ سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾

نه دی داسی (چه دوی وائی یعنی نه ورکول کیږی دوی ته مال او ولد) مونږ

لیکو هغه چه وائی او وبه غځوو ده ته له عذابه په غځولو (چه د یوه د پاسه به بل ورته ورکوو).

تفسیر: یعنی دغه قول به هم د ده په دفتر (دوسیه) کښی شامل کړی شی او د مال او اولاد په ځای به د هغه سزا زیاته کړه شی.

وَنَرِثُهُۥ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾

او په میراث به اخلو (له ده په مرګ سره) هغه (مال اولاد) چه (دی ئی د ځان) وائی او راځی مونږ ته یواځی (بی له ماله او اولاده).

تفسیر: چه «دی ئی خپل وائی» یعنی مال، اولاد، لکه چه د هغه کافر دواړه ځامن مسلمانان شول (کذا فی الموضح) یا دا مطلب دی چه د ده دغه شیان به تری بیل کړل شی او په قیامت کښی به دی یواځی حاضریږی نه به مال ورسره وی نه اولاد.

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا

او نیولی دی (کفارو) غیر له الله څخه باطل معبودان دپاره د دی چه شی دوی ته سبب د عزت (او مدد) نه دی داسی (لکه چه دوی ئی ګڼی)،

تفسیر: یعنی برسیره له ماله او اولاده د خپلو باطلو معبودانو امداد او مرستی (مدد) ته هم هیله من (ارزومند) او امیدوار دی چه هغوی به دوی ته د الله په حضور دیری لوئی درجی ورکوی ـ حال دا چه له سره داسی کیدونکی نه دی ـ او دغه نشه یوه چتی (فضول) سودا ده چه دوی پخپلو دماغو کښی ورته ځای ورکړی دی.

سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾

بلکه ژر به منکر شی (دغه معبودان) په عبادت د دوی او شی به دغه (معبودان) پر دغو (عابدانو) خپلو دښمنان.

تفسیر: یعنی هغه معبودان به له دوی سره څه مدد وکړی؟ بلکه دوی به بالذات د دغو مشرکانو د دغه عبادت څخه هم د بی زاری اعلان وکړی ـ او د دوی په مقابل کښی به ودریږی ـ او د

هغوی د عزت زیاتولو په ځای به د دوی د زیات ذلت او رسوائی سبب وګرځی ـ لکه چه په ٢٦ جزء د الاحقاف (٦) آیت (١) رکوع کښی راغلی دی.

﴿ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ ﴾

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ ۖ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

آیا نه ګوری نه ئی خبر (ای محمده) بیشکه مونږ لیږلی مسلط کړی مو دی شیطانان پر کافرانو باندی چه اوچتوی تیزوی دوی په اوچتولو تیزولو سره (په ګناه) پس تلوار مه کوه پر دوی (په ژر غوښتلو د عذاب) بیشکه هم دا خبره ده چه شمیرو مونږ دوی ته (ورځی د عمر د دوی) په شمارولو سره.

تفسیر: یعنی شیطان دغه بدبختان لا پسی بی لیاری او ګمراه کوی ـ او د خپلو ګوتو په اشارو سره ئی نڅوی (ګډوی) ـ هغو کسانو چه دوی پخپله د کفر او انکار طریقه ځان ته غوره کړی ده که داسی اشقیاء د شیطان به تحریص او اغواء په ګمراهی کښی زیادت او غلو وکړی ـ نو تاسی هغوی پریږدئ او تاسی د دوی په سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ! الله تعالیٰ د دوی رسی سسته کړی ده ـ او دوی ئی سر خوشی پریښی دی ـ ځو د هغوی د ژوندون شمیرلی شوی ورځی تیری شی ـ د دوی د یوی یوی ساه او د یوی یوی شیبی هر یو عمل ځمونږ له لوری شمیرلی کیږی ـ او د دوی ډیر ادنیٰ عمل او حرکت هم ځمونږ د علمی احاطی او د اعمالو له دفاترو څخه خارج نشی پاتی کیدی ـ د ګرد (تول) عمر اعمال به یو په یو د دوی په مخ کښی کیښودی شی.

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ إِلَى الرَّحْمَٰنِ وَفْدًا ﴿٨٥﴾ وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا ﴿٨٦﴾

یاد کړه هغه ورځ چه جمع به کړو پرهیزګاران رحمٰن ته سواره میلمانه بللی شوی او شړو (په شدت سره) مجرمان (طرف د) دوزخ ته (د حیواناتو په شان) پلی(پیاده) تږی.

تفسیر: یعنی هم هغسی چه څاروی دنگر او حیوانات د تندی په حالت کسی د اوبو د گدر په لوری په مندو او تلوار ورځغلی دغه مجرمان به هم د دوزخ کندی ته هم داسی شړل کیږی.

لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا ﴿٨٧﴾

نه مالکان کیږی (هیڅ یو د دوی) د شفاعت (د هیچا) مگر هغه څوک چه اخیستی ئی ده په نزد د رحمٰن وعده (او په شفاعت مجاز وی).

تفسیر: یعنی له هغوی سره چه الله تعالیٰ د شفاعت وعده فرمائلی ده لکه ملائکی ـ انبیاء ـ صالحین او نور نو هم دوی به درجه په درجه شفاعت کوی بلا اجازت هیڅوک به د ژبی خوځولو توان هم نه لری. او د همغو خلقو سپارښت به وکړی شی چه د هغوی په حق کښی د سپارش کیدلو وعده لا له پخوا څخه ورکړی شوی ده ـ د کافرانو په حق کښی به شفاعت له سره نه کیږی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَٰنُ وَلَدًا ﴿٨٨﴾

او وائی (کتابیان مشرکان) نیولی دی رحمٰن ولد (ځوی لور).

تفسیر: ډیرو کسانو غیر الله خپل معبود مقرر کړی وو ـ لیکن یوه دله داسی هم وه چه د الله تعالیٰ دپاره ئی د اولاد تجویز هم کړی ؤ ـ مثلاً نصرانیانو مسیح علیه السلام او ځینو یهودانو عزیر علیه السلام او ځینو مشرکینو د عربو پرښتو ته به ئی د الله تعالیٰ لونی ویل (العیاذ بالله) (نو فرمائی الله دغو کفارو ته)

لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا إِدًّا ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ﴿٩٠﴾ أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدًا ﴿٩١﴾

خامخا په تحقیق راتله کړی دی تاسی په یو شی لوی سره له حیثیته د گناه. نژدی دی آسمانونه چه وچوی له دی (نسبته) (او نژدی ده چه) توتی توتی شی ځمکه او ولویږی غرونه غرکی غرکی (ذری ذری) له جهته د دی چه بولی دوی رحمٰن ته ولد (ځوی لور).

تفسیر: یعنی دغه داسی درنه خبره ویلی شوی ده او داسی یوه سخته بی ادبه کلمه او توری له خولی څخه ایستلی شوی دی ـ چه د هغه له اوریدلو څخه آسمان ـ ځمکه ـ غرونه ـ د هول او هیبت او ویری لامله (له وجی) لویږی ـ چوی ـ توتی توتی او تکر تکر کیږی. نو هیڅ بعید نه دی که پر دغه گستاخی د الله تعالیٰ غضب په جوش راشی ـ نو کرد (تول) عالم به سره لاندی باندی او تر آسمان او ځمکی پوری هم سره لړزیږی او پرخچی ئی الوځی ـ محض د الله تعالیٰ حلم مانع دی چه سره د دغو بیهودگیو او چتی (فضول) خبرو یو ځلی کرد (تول) عالم نه اړوی ـ او کرد (تول) سره سپیره او پنا نه کوی ـ د هغه قدوس الله تعالیٰ پر توحید چه آسمان ځمکه غرونه الغرض کرد (تول) علویات او سفلیات شهادت ورکوی د انسانانو دغی سپین سترگی او جسارت ته وگوره چه هغه لوی ذات ته د اولاد احتیاج ثابتوی (العیاذ بالله) نو فرمائی الله تعالیٰ چه.

وَمَا يَنۢبَغِى لِلرَّحْمَٰنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَدًا ﴿٩٢﴾

او نه ښائی رحمٰن ته چه ونیسی (دی څوک) ولد (لور ځوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د تقدیس او تنزیهه او د غناء له کماله دا خبره منافی ده چه څوک خپل اولاد وگرځوی بنا پر هغه غرض چه نصرانیان د اولاد قائل شوی دی یعنی د «کفاره» مسئله کله چه الله تعالیٰ د «رحمٰن» په صفت سره وپیژنی او وئی منی نو بیا دغه ضرورت له سره نه پاتی کیږی.

إِن كُلُّ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِى ٱلرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾

نه دی تول هغه (کرد شیان) چه دی په آسمانونو کښی او ځمکه کښی مگر راتلونکی دی رحمٰن ته په دغه حال کښی چه بنده وی هر یو (نه ولد)؛

تفسیر: یعنی کرد (تول) د الله تعالیٰ مخلوق او د ده بندگان دی او د ده د بندگی په صفت سره د ده په حضور کښی حاضریږی ـ نو بیا بنده څرنگه ولد کیدی شی؟ ـ کله چه کرد (تول) ده ته محکوم او محتاج وی نو دی به ځوی او لور ته څه ضرورت او احتیاج ولری.

لَّقَدْ أَحْصَىٰهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾

خامخا په تحقیق احاطه کړی ده (الله) دوی لره (له جهته د علم او قدرت) او شمیرلی دی (الله) دوی (تول من حیث الاشخاص والانفاس والافعال او نورو) په شمیرلو سره. او دا تول چه دی راتلونکی دی دغه (الله) ته په ورځ د قیامت کښی یواځی.

تفسیر: یعنی د بشر یو فرد هم د الله تعالیٰ له بندګی څخه نشی خارجیدی، او ګرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی جره او یواځی حاضریږی په دغه وقت کښی به له ګردو (تولو) تعلقاتو او سازو او سامانو څخه بیل کړی شی ـ او فرضی معبودان ـ ځامن ـ لمسی ـ پلار ـ مور او نور به ئی هیڅ په کار نه ورځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَٰنُ وُدًّا ﴿٩٦﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) ژر به وګرځوی دوی ته رحمٰن دوستی محبت (په زړونو د خلقو کښی).

تفسیر: یعنی دوی ته به خپل محبت ورکوی یا په خپله به له دوی سره محبت کوی یا د خلقو په زړونو کښی به د دوی محبت غورځولی کیږی. په حدیث کښی راغلی دی چه که الله تعالیٰ ته کوم بنده محبوب وی نو ړومبی جبریل علیه السلام خبروی چه زه د فلانی بنده سره محبت کوم ـ نو ته هم له هغه سره محبت ولره نو جبریل علیه السلام په آسمانونو کښی د دغی خبری اعلان خوروی؛ له آسمانونو څخه دغه خبره راښکته کیږی او ځمکی ته رسیږی او د ځمکی په خلقو کښی د دغه بنده په برخه کښی حسن القبول حاصلیږی یعنی بی تعلق خلق چه د هغوی کومه خاص نفع او ضرر د ده له ذاته سره نه وی تړلی له ده سره مینه او محبت کوی مګر دغه قسم حسن القبول ابتداء له صالحینو مؤمنینو او الله منونکو خلقو سره دی ـ د دوی په زړونو کښی اول د ده محبت اچولی کیږی ـ وروسته د عامو او د خاصو قبول ورحاصلیږی ـ که نه په ابتداء کښی محض د عامو په طبقه کښی حسن القبول حاصلیدل او بیا د ځینو الله منونکو او صالحانو هم د کومی غلط فهمی او نورو په اساس د ده په طرف تمائل کیدل د مقبولیت عند الله دلیل نه دی ـ ښه پری وپوهیږئ.

تنبیه: دغه آیت مکی دی او له هغو مسلمانانو سره چه په مکه معظمه کښی داسی وعده کړی شوی وه لږ وقت وروسته دغه وعده په داسی دول (طریقه) سره پوره شوه چه ګرده (توله) دنیا متحیره او متعجبه شوه. الله تعالیٰ د دوی داسی محبت او الفت د خپلو بندګانو په زړونو کښی وغورځاوه چه د هغه بل مثال او نظیر له سره نه پیدا کیږی.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَٰهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ ٱلْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِۦ قَوْمًا لُّدًّا ﴿٩٧﴾

پس بیشکه هم دا خبره ده چه آسان کړی دی مونږ دغه (قرآن) په ژبه ستا (چه عربی دی) دپاره د دی چه زیری ورکړی په دی سره پرهیزګارانو ته او چه وویروی په دی سره قوم جګړه کوونکی.

تفسیر: یعنی لوی قرآن په نهایت سهل، آسان او صاف بیان او په واضح او ښکاره ډول (طریقه) سره پرهیزګارانو ته بشارت آوروی او جګړه کوونکو ته د ناکارو کارونو له خرابو نتائجو څخه خبر ورکوی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًۢا ﴿٩٨﴾

او څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له (اهل د) زمانی آیا محسوسوی (مومی وینی) ته له دوی نه یو تن یا اوری له دوی کوم نرم غږ هم؟

تفسیر: یعنی څومره بدبخت د خپلو جرائمو په سزا هلاک شوی دی چه د هغوی نوم او نښان هم بیخی د دنیا له مخی څخه محو او ورک شوی دی نن د دوی د پښو د غږ (کرهار کرښهار) او د تکبر او لوئی ډیر نری آواز (بنهار) هم نه آوریده کیږی نو هغه کسان چه نن ورځ له رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم سره مقابله او مجادله کوی او د آیات الله څخه انکار او پری استهزاء کوی دوی دی نه بیفکره کیږی ممکن دی چه دوی هم په هم داسی تباه کوونکو عذابونو کښی اخته شی ـ او په یوه ړپه کښی به بیخی سپیره او پناه شی.

تمت سورة مریم بحسن توفیقه ونصره فله الحمد و المنة اولاً وآخراً

سورة «طٰهٰ» مكية الا آيتي (١٣٠) و (١٣١) فمدنيتان وهي مائة وخمس وثلاثون آية وثماني ركوعات رقمها (٢٠) تسلسلها حسب النزول (٤٥) نزلت بعد سورة مريم

د «طٰهٰ» سورت مكي دي پرته (علاوه) له (١٣٠) او (١٣١) آيتونو چه مدني دي يو سل او پنځه ديرش آيتونه اته ركوع لري. په تلاوت كښي (٢٠) او په نزول كښي (٤٥) سورت دي. وروسته د «مريم» له سورته نازل شوي دي.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (دير) مهربان دير رحم والا دي.

طٰهٰ ۝١ مَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰٓى ۝٢ اِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَنْ يَّخْشٰى ۝٣

نه دي نازل كړی مونږ پر تا باندي قرآن دپاره د دي چه مشقت محنت پر خپل ځان بار كړی مگر (نازل كړی دی مونږ) تذكره پند دپاره د هغه چا چه ويريږی (له الله نه)

تفسير: يعني لوی قرآن ځكه نازل شوی دی چه د هر چا زړه چه نرم وی او له الله تعالىٰ څخه ويريږی دی د قرآني بياناتو څخه پند او نصيحت حاصل كړی ـ او د قرآن كريم له روحاني فيوضاتو او بركاتو څخه بی برخی او محروم پاتی نشي ـ او داسي كوم غرض نشته چه د پاک قرآن په نزول سره تاسي خامخا په كوم شاقه محنت او شديد تكليف كښي اخته كړی او نه دغه مقدس قرآن داسي يو شي دی چه (نعوذ بالله) د ده حامل يا عامل له سره بی برخی يا محروم او ناكامه پاتی شي ـ بلكه د دارينو له فيوضاتو څخه فائز المرام گرځي تاسي د دغو مكذبينو د خبرو د آوريدلو څخه له سره خفه ملول او تنگ زړه مه كيږئ! او نه هغوی پسي دومره رېړ (زحمت) او تكليف پر خپل ځان تيروئ حق او حقانيت خوښوونكي او منونكي هرومرو (خامخا) بريالي او كاميابيږی تاسي په متوسط ډول (طريقه) سره په عبادت او رياضت كښي مشغول او لگيا اوسئ! په ځينو رواياتو كښي راغلي دی چه په ابتداء كښي رسول اكرم صلی الله عليه وسلم د شپي د مخي تر دير وقته پوری په قيام او د پاک قرآن په تلاوت كښي مشغول او لگيا ؤ ـ كفارو به د دوی د دی محنت او رياضت د ليدلو څخه داسي ويل چه «محمد د دی قرآن له نزوله سره په سخت تكليف او مصيبت كښي لويدلی دی» نو د دغي خبری جواب په دغو آياتونو كښي وركړی شوی دی چه فی الحقيقت پاک قرآن شفاء او زحمت نه بلكه شفاء او نور او رحمت دی هر څوک دی له دغه قرآنه په هره اندازه چه آسانه وی هغومره دی ولولی ﴿ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ ﴾ مزمل»

تَنۡزِيۡلًا مِّمَّنۡ خَلَقَ الۡاَرۡضَ وَالسَّمٰوٰتِ الۡعُلٰى ﴿۴﴾

(نازل شوی دی) په نازليدلو له طرفه د (هغه) الله چه پيدا کړی ئی ده ځمکه او آسمانونه لوړ لوړ(اوچت اوچت).

تفسير: نو ځکه ضروری ده چه مخلوق دغه قرآن کريم په ډيره خوښی او اخلاص سره د الله تعالیٰ جلجلاله د الوهيت پاک کلام ومنی! او پر خپلو سرونو او سترګو ئی کيږدی! او قطعاً له هغه څخه تخلف او تمرد ونه کړی او تری غاړه ونه غړوی.

اَلرَّحۡمٰنُ عَلَى الۡعَرۡشِ اسۡتَوٰى ﴿۵﴾

(دغه خالق د ځمکو او آسمانونو ډير مهربان) رحمٰن پر عرش باندی مستولی او غالب دی.

تفسير: «د استواء علی العرش» مفصل بيان د «الاعراف» په (٦) رکوع کښی ليکلی شوی دی. د «عرش» په متعلق له نصوصو څخه هم دغومره ثابتيږی چه پائی لری او خاصو پرښتو هغه راپورته کړی دی او د آسمانونو په سر کښی د قبی په شان ولاړ دی د «روح المعانی» خاوند پر «عرش» او «استواء» علی العرش باندی پر دغه آيت مبسوط کلام کړی دی. **من شاء فليراجع.**

لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الۡاَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا وَمَا تَحۡتَ الثَّرٰى ﴿۶﴾

خاص الله لره دی هغه شيان چه په آسمانونو کښی دی او هغه شيان چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً عبيداً) او هغه شيان چه په منځ د دوی کښی دی او هغه چه لاندی له لوندی ځمکی څخه دی.

تفسير: يعنی هم هغه الله تعالیٰ يواځی د غير له شرکته له آسمانونو څخه نيولی تر ځمکی او له ځمکی څخه تر تحت الثریٰ پوری د ګردو (ټولو) کائناتو خاص مالک او خالق دی د ده په تدبير او انتظام سره دغه ګردی (ټولی) سلسلی قائمی دی.

تنبيه: د آسمان او د ځمکی مخلوق څخه يا خو «کائنات الجو» مراد دی چه تل د دواړو په منځ کښی دی. مثلاً هوا ـ وريځ او نور يا خو هغه شيان به هم په دی کښی شامل وی چه علی الاکثر په هوا کښی آلوځی. لکه طيور (الوتونکی) او له «ثریٰ ـ لوندی ځمکی» څخه د ځمکی

هغه لاندنی طبقه (پوړ) مراد ده چه تل د اوبو د قرب او اتصال له سببه لونده وی.

وَإِن تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⑦

او که جهر کوی په وینا سره (چه ذکر د الله او دعا ده - نو جهر ته حاجت نشته ځکه چه) پس بیشکه دغه (الله) عالم دی په پټه خبره او په ډیره پټه (له هغی پټی نه هم).

تفسیر: رومبی د عمومی قدرت او تصرف بیان و په دغه آیت کښی د الله تعالیٰ د علم د وسعت او پراخی تذکره ده یعنی هر هغه خبره چه په زور سره وویله شی هغه به څرنګه د هغه علام الغیوب څخه پټه پاتی کیدی شی چه هغه ته هره ښکاره او پټه بلکه له پټو څخه له ډیرو زیاتو پټو خبرو هم ښه معلوم دی او تری خورا (ډیر) خبردار دی هر هغه خبره چه په ګوښی (بیل) او یواځی ځای کښی په ډیر ورو وویل شی یا هغه اندیښنه خیال او تصور چه تش په زړه کښی ګرځیدلی وی او لا د قول او عمل مرتبی ته نه جهراً او نه سراً رسیدلی وی یا تر اوسه هیڅ په زړه کښی هم نه وی ګرځیدلی او وروسته له دی نه ګرځیدونکی وی د الله تعالیٰ علم پر دغو ګردو (ټولو) محیط دی. نو ځکه شریعت بلا ضرورت په چغه یا په ډیر زور سره د ذکر کولو څخه ممانعت فرمایلی دی پرته (علاوه) له هغه مواقعو څخه چه پکښی ذکر په جهر سره منقول دی - یا د ځینو معتبرو مصالحو په بناء د تجربه کارانو په نزد نافع ګڼلی شوی دی نو هغه به له دغه نهی له عمومه مستثنیٰ وی.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ⑧

الله (چه دی) نشته بل برحق معبود مګر یواځی هم دی دی خاص هم ده ته شته نومونه (صفتونه) نیک.

تفسیر: په پاس آیت کښی د الله تعالیٰ هغه صفات چه بیان شول (لکه دا چه الله تعالیٰ خالق الکل علی الاطلاق مالک - رحمٰن - مطلق قادر - د علم المحیط څیښتن دی) د هغو اقتضاء دا ده چه الوهیت هم د هم ده خاصه وی - ماسواء الله څخه دی د بل هیچا په مخ کښی د عبودیت او د بندګی سر ښکته نه کړ شی ځکه چه نه یواځی پورته ذکر شوی صفات بلکه ګرد (ټول) عمده صفات ښه نومونه - د هم دغه منبع الکمالات ذات ته مخصوص دی بل څوک په دغه شان او صفات نشته چه معبود شی - نه د دغو صفاتو او نومونو د تعدد له سببه د ده په ذات کښی تعدد راځی. لکه چه د عربو د ځینو جهالو خیال و چه په مختلفو نومونو سره د الله تعالیٰ بلنه به د

توحيد له دعوى سره مخالف وى.

وَهَلْ أَتٰىكَ حَدِيثُ مُوسٰىٓ ⑨

او آيا راغلى ده (يا په تحقيق راغلى ده) تاته قصه د موسٰى.

تفسير: له دى ځايه راهيسى د حضرت موسٰى عليه السلام قصه په ډير بسط او تفصيل سره بيانوى تر څو چه آوريدونكى وپوهيږى چه نبى كريم صلى الله تعالىٰ عليه وعلىٰ آله وصحبه وسلم ته د قرآنى وحى راتګ كومه نوى او عجيبه خبره نه ده ـ څرنګه چه پر موسٰى عليه السلام وحى نازله شوى وه پر دوى هم نازله شوى ده ـ هم هغسى چه د موسٰى عليه السلام وحى پر توحيد او نورو اسلامى تعليماتو شامله وه د دوى په وحى كښى هم پر هم دغو شيانو تاكيدات صادر شوى دى ـ هغه مصاعب، متاعب او شدائد چه حضرت موسٰى عليه السلام د حق په تبليغ كښى برداشت كرى دى د همغو برداشت كول پر دوى هم دى ـ هم هغسى چه بالاخر برى او غلبه د موسٰى عليه السلام په برخه شوه د دوى په برخه هم كيدونكى ده. او لكه چه د موسٰى عليه السلام دښمنان مقهور او مغلوب شول ـ يقيناً د محمد عليه الصلوٰة والسلام دښمنان هم مخذول او مقهور ـ او دوى به هم غالب او منصوريږى. په دغه مناسب د موسوى نبوت ابتدائى قصه بيان فرمائى ـ څو پرى رسول الله صلى الله عليه وسلم لا متسلى او ښه داده شى.

إِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوٓا إِنِّىٓ اٰنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّىٓ اٰتِيكُم مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى ⑩ فَلَمَّآ أَتٰىهَا نُودِىَ يٰمُوسٰىٓ ⑪

كله چه وليد (موسٰى) اور نو وى ويل اهل خپل ته واوسئ (تاسى دلته) بيشكه ما وليد (يو) اور ښايى ما لره چه زه راوړم تاسى ته له هغه اوره كومه لګولى لنبه يا ومومم زه په اور باندى ليار ښوونكى (چه ليار راوښيي) پس كله چه راغى هغه (اور ته) نو غږ ورته وكړى شو (داسى) چه اى موسٰى.

تفسير: د دى قصى مختلفى اجزاء د القصص، طٰهٰ او الاعراف د سورتونو څخه جمع كيدى شى دلته له (مدين) څخه (د مصر) په طرف د بيرته ورتګ واقعه مذكوره ده ـ په (مدين) كښى د حضرت موسٰى عليه السلام نكاح د حضرت شعيب عليه السلام د لور سره ترلى شوى وه او لس كاله هلته مقيم پاتى شو او وروسته له هغه (د مصر) د ستنيدلو او بيرته راتللو اراده ئى وكره ـ د ده سره د ده حامله (اميد واره) ښځه د (حضرت شعيب عليه السلام لور بى بى صفورا رضى

الله تعالىٰ عنها) هم وه. شپه توره تياره وه ـ او يخني او ساړه هم شدت درلود (لرلو) ـ له دوی سره د پسو (ګډو) رمه هم وه ـ په دغه حالت له دوی څخه لياره هم ورکه شوه ـ او پسونه (ګډان) هم سره تيت ؤ پرک (منتشر) شول. په عين زمان کښې (بی بی صفورا رضی الله تعالىٰ عنها) د ولادت او د لنګون په درد هم اخته شوه او هلک يې پيدا شو ـ په دغې تورې تيارې يخې شپې کښې هيچرې د توديدلو اور هم نه ؤ پيدا او له چقمق (اور تک) څخه هم اور ونه لګيده ـ په دغو مصائبو او تيارو کښې يو ناڅاپه له لرې څخه يو اور په نظر راغې چه هغه في الحقيقت دنيوی اور نه ؤ ـ د الله تعالىٰ د جلال نور يا ناری حجاب ؤ (چه د هغه ذکر د مسلم په حديث کښې راغلی دی) موسىٰ عليه السلام پر ظاهری اور ګمان وکړ او بی بی صفورا رضی الله تعالىٰ عنها ته يې وويل تاسی هم دلته کيني زه ځم څو له هغه اوره تاسی ته يوه لمبه يا سکروته راوړم ـ يا له هغه ځايه د ليارې پته او سراغ ولګولی شم، او کوم لياره ښوونکی هلته ومومم.

وائی څه مهال (وخت) چه حضرت موسىٰ عليه السلام هغه پاک ميدان ته ورسيد يوه عجيبه نظاره او ننداره ئی وليده په يوه تکه شنه ونه کښې په ډير شدت سره اور بل دی ـ او ډيرې لوئې لمبې ترې پورته کيږی ـ خو په هم هغه اندازه سره چه اور پخپل شدت او جدت سره سوځی له هغه څخه زيات دغه ونه تکه شنه او ډيره ښکلې ښکاری او تولې پاڼی او څانګې ئی په ډير لطافت او نظافت، طراوت سره ځانګې ـ او سره ښوريږی او په هره اندازه چه د دی ونې شين والی او طراوت او ښکليتوب زياتيږی په هم دغه اندازه دغه اور هم لا پسې شدت کوی.

موسىٰ عليه السلام قصد وکړ چه دغې ونې ته نژدې شی که د دغې ونې کومه لښته يا څانګه وسوځی او لاندې ولويږی نو زه ئی واخلم ـ ليکن په هره اندازه چه موسىٰ عليه السلام دغه اور ته نژدې کيده ـ په هم هغه اندازه دغه اور ترې لرې کيده ـ او کله چه ووېريد ـ او وئی غوښت چه ترې وتښتی ـ نو اور په ده پسې راته او تعاقب ئی کاوه ـ د هم دغه حيرت او دهشت په حالت کښې يو غږ پورته شو ـ چه ﴿إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ﴾ الآية ـ ګواکی د دغې ونې نه په دغه وقت د بيسيم تيليفون د آلې پشان بلا تشبيه د يوه خوش آوازه سرې په شان غږ پورته کيده ـ امام احمد رحمة الله عليه له وهب رضی الله تعالىٰ عنه څخه نقل کړی دی ـ کله چه موسىٰ عليه السلام د ﴿يَٰمُوسَىٰٓ﴾ غږ واوريد ـ نو څو ځلې يې «لبيک» وويل او عرض ئی وکړ چه «زه ستا غږ آورم او د راتګ احساس دی کوم ـ مګر نه دی وينم چه چيرې ئی» وائی چه موسىٰ عليه السلام له هر جهت بلکه له خپل هر ويښته څخه يې د الله تعالىٰ کلام آوريده.

إِنِّيٓ أَنَا۠ رَبُّكَ فَٱخۡلَعۡ نَعۡلَيۡكَ إِنَّكَ بِٱلۡوَادِ ٱلۡمُقَدَّسِ طُوٗى ﴿١٢﴾

بيشکه زه چه يم هم دا زه رب ستا يم پس وباسه (له دواړو پښو) پڼې خپلې بيشکه ته چه ئی په کنده پاکه د طوی کښې ئی.

تفسیر: «طوی» د هغه میدان نوم دی ښائی چه دغه میدان لا له پخوا څخه متبرک ؤ یا اوس متبرک شوی دی. د موسٰی علیه السلام پڼی (یا به) ناپاکی وی نو ځکه پری وویستلی شوی (یا ئی تواضعاً او ادباً) پری وویستلی باقی هغه موزی ـ ماسی ـ پڼی (څپلی) چه پاکی وی له هغو سره لمونځ کیدی شی د دی موضوع پوره مسائل دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَىٰ ﴿١٣﴾

او ما غوره کړی ئی ته (په رسالت) پس غوږ کیده هغه حکم ته چه وحی کیږی (تا لره).

تفسیر: «ما غوره کړی ئی ته» یعنی په ګرد (ټول) جهان کښی می هم دا ته د نبوت رسالت او د مکالمی شرف لپاره انتخاب او غوره کړی نو ځکه هغه احکام چه وروسته له دی نه درکول کیږی هغه په غور او دقت سره واوره او پری عمل وکړه!

إِنَّنِي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴿١٤﴾

بیشکه زه چه یم هم دا زه الله یم نشته لائق د عبادت بل هیڅوک مګر هم دا زه یم پس عبادت کوه ځما او سم دروه (اداء کوه) لمونځ دپاره د ذکر (یادونی) ځما.

تفسیر: په دغه کښی ئی د خالص توحید او د هر قسم بدنی او مالی عبادت حکم وکړ. څرنګه چه لمونځ اهم العبادات دی د هغه ذکر په خصوصیت سره وکړی شو او په دی باندی ئی تنبیه فرمایلی ده چه د لمانځه څخه اعظم مقصود د الله تعالیٰ یادول دی ګواکی له لمانځه څخه غافلیدل. د الله تعالیٰ له یاده غافلیدل دی او د ذکر الله په متعلق ئی په بل ځای کښی فرمایلی دی ﴿ وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ ﴾ یعنی که په هیره او خطاء سره د الله تعالیٰ له یاده غافل شی نو هر کله مو چه په یاد درشی هغه یاد کړئ! د لمانځه حکم هم داسی دی چه که په خپل وقت کښی د غفلت او نسیان لامله (له وجی) پاتی شی، نو هر کله مو چه په یاد درشی قضا ئی راوړئ! «**فلیصلها اذا ذکرها**»

إِنَّ السَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا

بیشکه قیامت راتلونکی دی زه اراده لرم د دی چه پټ کړم دغه (وقت د راتللو د قیامت)

تفسیر: یعنی اراده لرم چه د هغه د راتګ وقت له ګردو (تولو) څخه مخفی او پټ وساتم. تر دی که له خپل ځان څخه می هم د هغه اخفاء ممکن وی نو له خپل ځانه به می هم پټاوه ـ لیکن دغه له سره امکان نه لری وفیه من المبالغة کما فی الحدیث «**لا تعلم شماله ماتنفق یمینه**» او کما قال البرهان.

ننګ او غیرت دیر لرم مخ به ئی پټ ساتمه

کانه کړم تول غوږونه ـ غږ به ئی پټ ساتمه

او که دیر زیات مصالح د هغه د اظهار باعث نه کیده ـ نو دغومره اجمالی اظهار چه کړی شوی دی، هغه به هم نه وی اظهار شوی.

لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعٰى ﴿١٥﴾

دپاره د دی چه جزا ورکړه شی هر نفس ته په هغو عملونو چه کوی ئی (له خیر او شره).

تفسیر: یعنی د قیامت راتګ د دی دپاره هم ضروری دی چه هر سړی ته د هغه د نیکی او بدی جزا ور ورسیږی ـ او د مطیع او عاصی په منځ کښی هیڅ قسم التباس او اشتباه نشی پاتی دغه وروسته له عبادت او توحیده، د معاد د عقیدی تعلیم وشو.

فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَّا يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوٰىهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾

پس نه دی بندوی نه دی منع کوی تا خامخا له دغه (ایمان راوړلو په قیامت یا له لمانځه) هغه څوک چه نه لری ایمان په هغه او متابعت کوی د خواهشو خپلو (که منع راوړی) پس ته به هلاک شی.

تفسیر: یعنی نه دی اړوی تا له ایمان راوړلو څخه یعنی پر قیامت باندی د ایمان راوړلو یا له لمانځه څخه ـ کله چه الله تعالیٰ موسیٰ علیه السلام ته نصیحت کړی دی چه د بدانو له صحبت څخه ځان ساته! نو نورو ته لا د دغی خبری ضرورت شته چه هرومرو (خامخا) دی خپل ځان د

بدانو له مصاحبته وساتی. کذا فی الموضح غرض دا دی چه د دنیا پرست کافر چاپلوسی او زیات پوستوالی غوړ مښل او مداهنت دی نه اختیاروی! که نه اندیښنه شته چه انسان د اوچت مقام څخه لاندی ولویږی. العیاذ بالله.

وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿١٧﴾

او څه شیز دی دغه په ښی لاس د تا کښی ای موسٰی.

تفسیر: له دی ځایه د رسالت د منصب تمهید شروع کیږی کله چه موسٰی علیه السلام ئی سره د معجزاتو فرعون ته لیږه ـ نو ځکه ړومبی د همسا د معجزی ذکر فرمائی ـ له دغه سؤاله چه ستا په لاس کښی څه شی دی؟ دغه غرض ؤ چه موسٰی علیه السلام د ده د همسا په حقیقت او منافع ښه خبردار او مستحضر کړی څو هغه خارق العادت شی چه وړاندی کیدونکی دی. د هغه پر اعجاز ښه قانع او په واضح او مستحکم ډول (طریقه) سره اوقع فی النفس شی ـ یعنی هغه ته ښه وګوره ـ او سره لاندی باندی ئی کړه او ښه ورته ځیر شه ـ او بیا ووایه چه ځما په لاس کښی څه شی دی؟ که هم داسی بی اطلاع او خبرولو سره د ده همسا مار ګرځیده. نو امکان ؤ چه داسی یو وهم به ورته پیدا کیده چه ښائی په غلطی سره ما د همسا پر ځای بل شی اخیستی دی.

قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَىٰ غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَىٰ ﴿١٨﴾

نو وویل (موسٰی) دا همسا ځما ده چه تکیه کوم پر دی او وهم (څندم) په دی سره (پانی د ونی چه توئی شی) پر ګډو ځما (چه ونی خوری او پری ماړه شی او دی ما ته په دغه (همسا) کښی مطالب حوائج نور هم.

تفسیر: یعنی په دی کښی هیڅ شبهه نشته چه دغه هم هغه ځما د لاس لرګی دی ـ چه تل ئی په خپل لاس کښی ګرځوم ـ او پری تکیه کوم او خپلو پسو او ګډو ته پانی پری څندم. دښمن او موذی ځناوران پری شرم او دفع کوم ئی ـ او نور ډیر ضروری کارونه هم پری انجاموم.

قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَىٰ ﴿٢٠﴾

(بیا) وفرمایل (الله) چه وغورځوه دغه (همسا) ای موسٰی پس وئی غورځوله دا (همسا) پس ناڅاپه دا مار ؤ ژوندی چه مندی ئی وهلی (ځغلیده).

تفسیر: یعنی په مجرد د دی چه همسا ئی پر ځمکه وغورځوله ـ دغه همسا د اژدها په شکل واوښته ـ چه د ډیر نری مار په شان په ډیره جلتی سره ځغلیده ـ موسٰی علیه السلام د دی یو ناڅاپه د دغه انقلابی وضعیت له لیدلو څخه د بشریت په مقتضاء وویرید.

قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَىٰ ﴿٢١﴾

(بیا) وفرمایل (الله موسٰی ته) ونیسه دا (همسا) او مه ویریږه! ژر به وګرځوو مونږ دغه (همسا) هم هغه شکل ړومبنی خپل ته.

تفسیر: یعنی کله چه بیرته په لاس درشی دغه ښامار بیا هغه همسا کیږی. وائی چه اول ځلی موسٰی علیه السلام نشو کولی چه وئی نیسی ـ بالاخر ئی لاس پخپل څادر کښی ویپیچه (پټ کړو) او د ښامار نیولو پسی یی ځغرد (کوشش) وکړ ـ دلته پرښتی ورته وویل ای «موسٰی علیه السلام! که پاک الله دی ونه ساتی نو دغه زړوکی به دی له دغسی لوی ښامار څخه څرنګه ساتلی شی ـ موسٰی علیه السلام وویل نه! خبره داسی نه ده ـ زه ضعیف مخلوق یم او له ضعفه پیدا شوی یم» نو بیا موسٰی علیه السلام هغه زړوکی د ښامار په خوله کښی پریښود ـ او لاس ئی پری واچاوه ـ په مجرد د دی چه لاس ئی پری ورسید ـ بیرته همسا وګرځیده.

وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَىٰ جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ

او پیوست کړه (ښی) لاس خپل تخرګ (ترخ) خپل ته حال دا چه راوبه وځی تک سپین (روښانه) بی له عیبه (د برګوالی)

تفسیر: یعنی خپل لاس په تخرګ (ترخ) کښی ننه باسه ـ او بیا ئی له ګریوانه وباسه! نو دغه لاس به دی تک سپین او روښانه ښکاری او دغه سپین والی د برص (برګوالی) او نورو عیبو له پلوه به نه وی چه عیب وګڼل شی.

ءَايَةً أُخْرَىٰ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ ءَايَٰتِنَا ٱلْكُبْرَى ﴿٢٣﴾

حال دا چه دغه معجزه ده بله دپاره د دی چه وښیو تاته ځینی له هغو

معجزاتو چه ډیری لوئی دی

تفسیر: یعنی د همسا او بیضاء لاس معجزی له هغو لویو نښو او معجزاتو د قدرت څخه دوه معجزی دی چه د هغو ورښودل تاسی ته منظور دی.

اِذۡهَبۡ اِلٰی فِرۡعَوۡنَ اِنَّهٗ طَغٰی ﴿۲۴﴾ قَالَ رَبِّ اشۡرَحۡ لِیۡ صَدۡرِیۡ ﴿۲۵﴾

لاړ شه فرعون ته (سره له دغو معجزو) بیشکه چه هغه باغی شوی دی (تجاوز ئی کړی دی له حدوده د بندگی) وویل (موسٰی) ای ربه ځما پرانیځه ارته کړه ما لره سینه ځما.

تفسیر: یعنی حلیم ـ بردبار او د حوصلی خاوند می وګرځوی، چه د خلاف الطبع شیانو د لیدلو څخه ژر خفه نشم ـ او د رسالت په تبلیغ کښی له هغو مصاعبو سره چه مخامخ کیږم او هغه متاعب چه ځما په مقابل کښی راځی له هغو څخه ونه ویریږم ـ بلکه په ارت زړه او رانه وچولی (تندی) ئی وګالم (برداشت کړم) او متحمل ئی شم.

وَیَسِّرۡ لِیۡۤ اَمۡرِیۡ ﴿۲۶﴾

او آسان کړه ماته دغه مهم امر ځما (چه تبلیغ دی)

تفسیر: یعنی داسی وسائل او وسائط راغوند کړه چه په هغو سره دغه عظیم الشان کار راته سهل او آسان شی.

وَاحۡلُلۡ عُقۡدَةً مِّنۡ لِّسَانِیۡ ﴿۲۷﴾ یَفۡقَهُوۡا قَوۡلِیۡ ﴿۲۸﴾

او پرانیځه غوټه له ژبی ځما چه وپوهیږی خلق په خبرو ځما (په وقت د تبلیغ کښی).

تفسیر: ژبه ئی په وړوکیتوب کښی سوځیدلی وه (چه د هغه قصه په نورو تفاسیرو کښی لیکلی شوی ده) او په صاف دول (طریقه) سره ئی خبری نشوی کولی نو ځکه ئی دغسی دعاء وکړله.

وَاجۡعَلۡ لِّیۡ وَزِیۡرًا مِّنۡ اَهۡلِیۡ ﴿۲۹﴾ هٰرُوۡنَ اَخِی ﴿۳۰﴾

او وګرځوه ماته يو وزير (مرستى «مددګار») له اهله ځما هارون (چه دى) ورور ځما

تفسير: هارون عليه السلام په عمر کښې له حضرت موسٰى عليه السلام څخه لوى وو.

اشْدُدْ بِهٖٓ اَزْرِیْ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِیْٓ اَمْرِیْ ﴿٣٢﴾

قوى کړه په ده سره ملا ځما او شريک کړه دغه (هارون له ماسره) په دى کار ځما کښې.

تفسير: يعنى د دعوت او تبليغ په کارونو کښې يو د بل سره معين مددګار ـ ملا تړى او مرستى (مدد) اوسو.

كَیْ نُسَبِّحَكَ كَثِیْرًا ﴿٣٣﴾ وَّنَذْكُرَكَ كَثِیْرًا ﴿٣٤﴾

دپاره د دى چه تسبيح ووايو ستا (تسبيح ديره) او يادوو تا په ذکر ثناء ديره

تفسير: يعنى دواړه سره يو ځاى شو، د دعوت او تبليغ په مواقعو کښې په دير زور او شور سره ستا پاکى او کمالات بيان کړو ـ او د دعوت له مواضعو څخه قطع نظر کله چه مونږ هر يوه ته د بل د ملګرتيا قلبى تقويه او د زړه دادينه حاصله وى نو په خپلو کورونو او ځايونو کښې به په نشاط او طمانيت سره ستا ذکر (او عبادت) په کثرت سره کوو.

اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِیْرًا ﴿٣٥﴾

بيشکه ته چه ئى ئى ته په (احوالو) زمونږ ښه خبردار ليدونکى ئى.

تفسير: يعنى ځمونږ ګرد (تول) احوال ته په ښه شان سره ګورى او دغه دعاوى چه زه کوم هم درته ښى معلومى دى، چه د هغو مقبوليت تر کوم ځاى پورى به مفيد وى؟ که ته ځمونږ پر حال او استعداد په ښه شان سره نه وى خبر نو د نبوت او رسالت دپاره به دى مونږ ولى غوره کړى وى؟ او د يوه سخت دښمن په لورى به دى ولى ليږلو؟ يقيناً دغه کار چه تا کړى دير مناسب او په ځاى او مطابقاً للحال دى فرمايلى دى.

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَٰمُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

وفرمايل الله په تحقيق دركړى شوى تاته سؤال د تا اى موسٰى.

تفسير: يعنى كوم شيان چه تاسى وغوښتل د الله تعالىٰ له لورى تاسى ته دركړل شول.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَىٰٓ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقيق احسان كړى ؤ مونږ پر تا يو كرت بل (پخوا له دى نه)

تفسير: يعنى مونږ خو يو ځلى بى غوښتلو پر تا لوى احسان كړى دى ـ نو اوس كه يو مناسب شى له مونږ ځخه وغواړى ولى به ئى نه دركوو.

إِذْ أَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّكَ مَا يُوحَىٰٓ ﴿٣٨﴾

كله چه وحى كړى وه مونږ مور ستا ته (الهاماً يا په خوب كښى) دغه چه اوس اوراوه شى.

تفسير: يعنى په خوب يا ويښتيا او بيدارى كښى. د الهام په دول (طريقه) يا په هم هغه وقت كښى د كوم مجهول الاسم نبى په ژبه ستا مور ته هغه حكم مو درليږلى ؤ چه د هغه ليږل مناسب ؤ (د دى تفصيل ځلور سطره لاندى په ﴿ أَنِ اقْذِفِيهِ ﴾ الآية - كښى مذكور دى).

تنبيه: د «ايحاء» له لفظه د موسٰى عليه السلام د مور نبوت نه ثابتيږى لكه چه د پاس تقرير ځخه ظاهر دى ځكه چه نبى هغه دى چه د الله تعالىٰ له طرفه ورته د احكامو وحى راشى او د هغه په تبليغ مامور وى ـ او دلته دغه تعريف نه صادقيږى.

أَنِ اقْذِفِيهِ فِى التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِى الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّى وَعَدُوٌّ لَّهُۥ ۚ

چه وغورځوه دغه (موسٰى) په تابوت (صندوق) كښى (پس بيا) وغورځوه دغه

(تابوت) په سیند کښې پس ودی غورځوی هغه صندوق لره سیند په ساحل (غاړه خپل کښې چه) ونیسی دغه (موسٰی) دښمن ځما او دښمن د ده.

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام ئی (چه په دغه وقت کښې نوی ځیږیدلی هلکی ؤ) په صندوق کښې واچاوه! هغه صندوق ئی په سیند کښې خوشې کړ! پر سیند باندی مونږ داسی یو حکم صادر کړی دی چه دی دی په دیر حفاظت سره پر کومه وچه وباسی ـ او هلته به دی داسی یو سړی راپورته کوی چه هم به ځما دښمن وی او هم به د دی هلک. واقعه دا ده چه د منجمانو په وینا په دغه کال کښې فرعون ګرد (تول) هلکان به سره تولول او له یو سره به ئی وژل کله چه موسٰی علیه السلام پیدا شو د ده والده وویریده چه که د فرعون سړی خبر شی نو دغه ځما هلک به هم ووژنی او د ده مور او پلار ته به هم ربړ (زحمت) او تکلیف ورپیښوی چه دغه مو ولی راښکاره نه کړ ـ نو په دغه وقت کښې د الله تعالیٰ له طرفه دغه تدبیر ورالهام شو او د موسٰی علیه السلام والدی دی په یو سر تړلی صندوق کښې په سیند کښې لاهو کړ ـ له دغه سیند څخه یوه ویاله د فرعون باغ ته تللی وه نو دغه صندوق په دغه ویاله کښې راغلی په وچه کښې ونښت یا د فرعون د باغ په حوض کښې ودرید ـ د فرعون ښځه (بی بی آسیه رضی الله تعالیٰ عنها) چه یوه دیره عفیفه عابده اسرآئیلی میرمن وه له دغه صندوق څخه دغه هلک وویست ـ او د فرعون مخ ته ئی وروړاندی کړ او ورته وی ویل راځه چه دغه ماشوم مونږ د خپل ځوی پشان وروزو (وپالو) فرعون هم د دی هلک د لیدلو څخه خوښ شو او مینه ئی پری راغله ـ مګر د ده د ځوی کرځولو څخنی ئی انکار وکړ ـ (لکه چه په ځینو روایاتو کښې راغلی دی) مګر د بی بی آسیی رضی الله تعالیٰ عنها له خاطره به ئی د خپل ځوی په شان د هغه روزنه (پالنه) کوله او په دی شان د الله تعالیٰ د عجیب او غریب قدرت ظهور په عمل راغی.

تنبیه: فرعون ته ئی د الله تعالیٰ دښمن ځکه وویل چه دی د حق دښمن ؤ ـ او د الله تعالیٰ په مقابل کښې یی د الوهیت دعوی کوله ـ او د موسٰی علیه السلام دښمن ئی ځکه وویل چه ده فی الحال د ګردو (تولو) اسرآئیلی هلکانو سره ئی سخته دښمنی کوله ـ او په مستقبل کښې خاص له موسٰی علیه السلام سره په علانیه دول (طریقه) سره د دښمنی اظهار کوونکی ؤ.

وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي ۚ

او اچولی می ؤ پر تا محبت مینه له طرفه ځما (چه ګرد (تول) خلق پر تا مین شول).

تفسیر: یعنی مونږ له خپل لوری په دغه وقت کښې د مخلوق په زړه کښې ستا محبت وغورځاوه چه هر لیدونکی به له تا سره مینه او محبت وکړی. یا یو خاص محبت مو پر تا وغورځاوه چه ته

د الله تعالیٰ محبوب وګرځيدی ـ نو له هر چا سره چه پاک الله محبت وکړی بندګان هم له هغه سره مينه او محبت کړی.

وَلِتُصۡنَعَ عَلٰى عَيۡنِىۡ ۝٣٩

او (ومی کړه دغه کارونه) چه تربيت ستا وشی په ليدلو ځما سره.

تفسير: يعنی د خلقو په زړونو کښی ستا د محبت غورځولو څخه دغه غرض ؤ چه ځمونږ تر کتنی او نګرانی او حفاظت لاندی ستا روزنه او پالنه وکړه شی ـ او د داسی سخت دښمن په کور کښی سره له دی چه شپی او ورځی دی تيرولی ـ خو بيا ستا يوه ويښته ته څه ضرر او زيان ونه رسيږی.

اِذۡ تَمۡشِىۡۤ اُخۡتُكَ فَتَقُوۡلُ هَلۡ اَدُلُّكُمۡ عَلٰى مَنۡ يَّكۡفُلُهٗ ؕ فَرَجَعۡنٰكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَىۡ تَقَرَّ عَيۡنُهَا وَلَا تَحۡزَنَ ؕ

کله چه تله خور د تا (لپاره د پلټنی (حالت پته کولو) ستا، نو ئی وليدی چه د هيچا تی نه نيسی) پس وی ويل آيا دلالت وکړم زه تاسی ته په هغه چا چه تربيت وکړی د ده (نو قبول شو قول د دی او مور ئی راوسته او تی يی ونيوه پس بيرته راوستی مونږ ته مور خپلی ته دپاره د دی چه يخی (رڼی) شی سترګی د دی (او خوشاله شی په ليدلو د تا) او خفه نشی.

تفسير: پوره قصه به په بل ځای کښی راځی. د حضرت موسٰی عليه السلام مور وروسته له هغه چه صندوق ئی په سيند کښی وغورځاوه د بشريت په مقتضاء سخته خپه او پريشانه شوه او په دغه انديښنه کښی ډوبه تللی وه چه د دی د ځوی به څه حال شوی وی؟ نه ورته معلومه وه چه ژوندی دی؟ يا د کوم ځناور خوراک شوی دی؟ نو د حضرت موسٰی عليه السلام خور ته ئی وويل «ای لوری! ته په پته سره خپل ورور دی ولټوه! او د ده د حال او احوال په تحقيق کښی اوسه! د بل لوری د الله تعالیٰ په مشيت دغسی سامان مهيا شو چه حضرت موسٰی عليه السلام د هيڅ يوی ښځی تی به ئی په خوله کښی نه اخيست نو ځکه ډيری ښځی راغلی او بيرته لاړلی. د موسٰی عليه السلام خور (بی‌بی مريمی) چه د ده په تکل کښی وه (بی‌بی آسيی رضی الله تعالیٰ عنها) ته ئی وويل «که مو امر او اجازه وی ـ نو زه به يوه ډيره ښه ښځه تاسی ته راولم چه دغه هلک د هغی تی واخلی يا هغه داسی دارو او درمان وکړی چه دغه هلک څه شی وخوری او له لوږی

ځخه ورته څه زیان او ضرر ونه رسیږی او په ښه شان سره ئی وروزی او پالنه ئی وکړی» پرې حکم وشو چه هله ژر شه! او ژر ئی راوله! دا لاړه او د موسٰی علیه السلام مور ئی ورته راوسته او هغه ئی په الله او بسم الله سره خپل تی ته واچاوه ـ او ده د هغې تی واخیست ـ او په غړکهار سره ئی په تی رودلو باندی شروع وکړه ـ د فرعون په کور کښې ډیره خوښی او خوشالی پیدا شوه ـ او ګرد (تول) د دغه هلک د موندلو ځخه په خپلو کالیو (جامو) کښې نه ځائیدل ـ د موسٰی علیه السلام مور وویل چه زه دلته نشم پاتی کیدی که ماته اجازه راکړه شی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم او په پوره حفاظت او اهتمام سره ئی روزنه او پالنه وکړم ـ بالاخر د فرعون له طرفه د دائی په توګه (طور) د دغه هلک په تربیت ماموره شوه او دی ئی بیرته خپل کور ته راوُست ـ او د پاچاهی په اعزاز او اکرام سره د ده په تربیت کښې ئی لاس پوری کړ.

وَقَتَلْتَ نَفْسًا فَنَجَّيْنٰكَ مِنَ الْغَمِّ

او مړ کړی ؤ تا یو (قبطی) سړی پس نجات مو درکړ تاته له غمه (د قصاص او عقاب)

تفسیر: دغه پورته قصه د القصص په سورت کښې راځی ـ خلاصه ئی دا چه د ځلمیتوب په وخت کښې د موسٰی علیه السلام له لاسه یو قبطی وژلی شوی ؤ ـ موسٰی علیه السلام وویرید چه د ده په قصاص کښې هم په دنیا او هم په عقبٰی کښې زه مأخوذ کیږم ـ نو پاک الله ده ته له دغو دواړو اقسامو پریشانیو ځخه نجات ورکړ. د اخروی پریشانی ځخه په دی ډول (طریقه) چه د توبې توفیق ئی ورورباښه چه قبوله هم شوه ـ او له دنیوی ځخه په دی ډول (طریقه) چه موسٰی علیه السلام ئی له مصر وویست او مدین ته ئی ورساوه چه هلته د حضرت شعیب علیه السلام له لور سره د ده نکاح وتړله شوه. پوره قصه ئی په بل ځای کښې راځی.

وَفَتَنّٰكَ فُتُوْنًا

او ومی ازمویلی ته (په قسما قسم) ازموینی سره.

تفسیر: یعنی ستا امتحان د الله تعالٰی له طرفه په ځو ځو ځایونو کښې واخیست شو او ته په کښې بریالی (کامیاب) ثابت شوی.

تنبیه: مفسرینو په دغه موقع کښې د حدیث الفتون په عنوان د ابن عباس رضی الله تعالٰی عنه یو نهایت طویل روایت نقل کړی دی چه د هغه په متعلق د حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه الفاظ دا دی «**وهو موقوف من کلام ابن عباس ولیس فیه مرفوع الا قلیل منه وکانه تلقاه**

ابن عباس رضى الله عنه مما ابيح نقله من الاسرائيليات من كعب الاحبار وغيره والله اعلم وسمعت شيخنا الحافظ ابا الحجاج المزى يقول ذلک ايضا»

فَلَبِثْتَ سِنِيْنَ فِيْٓ اَهْلِ مَدْيَنَ ۙ۬ ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يّٰمُوْسٰى ﴿٤٠﴾

پس واوسيدى ته څو کاله په اهل د مدين کښې بيا راغلى ته (اوس دلته) پر هغه مقدار (د عمر چه ما اندازه کړى ؤ او د رسالت لائق دى) اى موسٰى

تفسير: يعنى اوس د مدين د راوتلو په وقت کښې ليارﻩ دى غلطه کړه ـ او له تقديره دلته ورسيدى چه د دى ځاى وهم او ګمان هم ستا په فکر کښې نه ؤ.

له موسٰى نه کړى پوښتنه د الله د لطف احوال
څى دى اور پسى الله ئى رسالت ښنى جلال

وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِيْ ﴿٤١﴾

او جوړ کړى (غوره کړى) ئى ماته دپاره د ځان خپل (په رسالت)

تفسير: يعنى د خپلى وحى او رسالت دپاره ئى تيار ـ او په خپلو خواصو او مقربينو کښې ئى داخل کړى او څرنګه ئى چه اراده وه ستا روزنه (پالنه) ئى وفرمايله.

اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوْكَ بِاٰيٰتِيْ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ﴿٤٢﴾

لاړ شه ته (اى موسٰى) او ورور د تا په معجزو ځما سره او سستى مه کوئ په ياد ځما کښې.

تفسير: يعنى د هغه کار دپاره چه ته جوړ کړى شوى ئى اوس ئى وقت راغلى دى چه ته له خپل ورور هارون عليه السلام سره د هغه دپاره ولاړ او تيار شئ! او هغه دلائل او معجزات چه تاسى ته درکړى شوى دى د ضرورت په وقت کښې ئى ظاهر کړى ـ کله چه موسٰى عليه السلام پخوا له دى نه د دعاء کولو په وقت کښې ويلى ؤ ـ ﴿ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيْرًا وَّنَذْكُرَكَ كَثِيْرًا ﴾ نو ځکه ئى دلته په ﴿ وَلَا تَنِيَا فِيْ ذِكْرِيْ ﴾ په ويلو سره د هغه تذکره وفرمايله يعنى د الله تعالٰى د نامه په تبليغ کښې په پوره مستعدى او فعاليت سره کار وکړئ! او په تمامو احوالو او اوقاتو

کښی عموماً او د دعوت او تبلیغ په وقت کښی خصوصاً پاک الله په کثرت سره یادوئ ۔ چه دغه ذکر الله د اهل الله دپاره د برئ او کامیابئ لویه وسیله او د دښمن په مقابل کښی مهمه وسله ده

اِذْهَبَآ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿٤٣﴾

لاړ شئ (تاسی دواړه) فرعون ته بیشکه چه دی باغی شوی دی په دعوی د الوهیت سره

تفسیر: پخوا ئی د ورتګ حکم ورکړی ؤ ۔ اوس ئی مقابل وروښود چه چیری؟ او چاته ورتګ دی؟ او دغه جمله د مخ کښی راتلونکی جملی تمهید دی.

فَقُوْلَا لَهٗ قَوْلًا لَّيِّنًا لَّعَلَّهٗ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾

پس ووایئ ده ته خبره پسته ښائیږی چه دی پند واخلی (که ستا رسالت ورته محقق شی) یا وویریږی (له الله که متوهم شی)

تفسیر: یعنی د دعوت او تبلیغ او وعظ او نصیحت په وقت کښی ۔ پستی آسانه ۔ رقت راوړونکی ۔ جګی جګی خبری وکړه ۔ اګر که د ده د تمرد او طغیان لامله (له وجی) د قبول هیله (ارزو) او امید نشته خو بیا هم تاسی داسی خیال وکړئ ممکن دی چه هغه له فکره او غور څخه کار واخلی ۔ او دغه پند او نصائح پری اثر وغورځوی یا د الله تعالیٰ د جلال او جبروت د آوریدلو څخه وویریږی ۔ او د طاعت او انابت په لوری متمائل شی ۔ او په خبرو او اترو کښی دیره نرمی وکړی ۔ له دی توصیی څخه د دعاتو او مبلغینو دپاره دیر لوی دستورالعمل په لاس راځی لکه چه کښی داسی صاف ارشاد شوی دی ﴿ اُدْعُ اِلٰى سَبِيْلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِيْ هِيَ اَحْسَنُ ﴾ جزء ١٤ د النحل په (١٢٥) آیت (١٦) رکوع

قَالَا رَبَّنَآ اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَّفْرُطَ عَلَيْنَآ اَوْ اَنْ يَّطْغٰى ﴿٤٥﴾

وویل (دواړو ورونو) ای ربه څمونږ بیشکه مونږ ویریږو چه تلوار به وکړی پر مونږ (په عقوبت سره) یا به لا نافرمان شی (چه ستا په نسبت به بدی خبری وکړی).

تفسیر: یعنی د هغه د ویریدلو اندیښنه به خو وروسته له دی نه وی ـ سم د لاسه پر خپل دغه بی سرو سامانی او د فرعون هغه جاه وجلال ته چه گورو نو ویریږو چه هغه ځمونږ د داسی خبری د آوریدلو دپاره به له سره تیار او آماده هم نه وی ـ او که آماده وی ممکن دی چه ځمونږ د پوره خبری د آوریدلو نه پخوا په چټی ؤ (فضولو) خبرو باندی خوله وسپړی ـ یا ځمونږ د خبرو له آوریدلو څخه وروسته سخت په قهر او غصه شی ـ او ستا په شان کښی به زیات سپین سترگی او گستاخی وکړی ـ یا پر مونږ باندی لاس وغځوی چه په دغو گردو (ټولو) احتمالاتو کښی اصلی مقصد له لاسه وځی.

تنبیه: د موسٰی علیه السلام د دی خوف او د شرح الصدر په منځ کښی هیڅ سره منافات نشته کاملین د بلاء له نزوله پخوا ویریږی ـ او استعاذه کوی لیکن څه مهال (وخت) چه په بلاء کښی مبتلا شی ـ نو په پوره صبر ـ استقامت ـ حوصله ـ ثبات او پراخ تتر سره د هغه مقابله کوی.

قَالَ لَا تَخَافَآ إِنَّنِي مَعَكُمَآ أَسْمَعُ وَأَرَىٰ ﴿٤٦﴾

وفرمایل (الله) مه ویریږئ (تاسی دواړه). بیشکه زه له تاسی سره یم (په معاونت او نصرت) آورم او وینم (په ښه شان سره ستاسی اقوال او افعال هم)

تفسیر: یعنی هغه خبری چه ستاسی او د ده په منځ کښی کیږی ـ یا هغه معاملات چه در وړاندی کیږی ـ هغه گرد (ټول) زه آورم او وینم ئی ـ زه هیڅ له ستاسی نه یم جلا (جدا) او تل ځما نصرت او حمایت له تاسی سره دی ـ خوف او ویره هیڅ مورد نه لری ـ او نه ښائی چه تاسی په دغه فکر کښی واوسی.

فَأْتِيَاهُ فَقُولَآ إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ۖ

پس ورشئ (تاسی دواړه) ده ته پس ووائی چه بیشکه مونږ یو رسولان د رب ستا نو ولیږه (ای فرعونه) له مونږ سره بنی اسرآئیل (اولاده د یعقوب) او مه په عذابوه دوی (په سختو سختو تکالیفو سره)

تفسیر: په دغه کښی د دری شیانو په طرف دعوت ورکړی شوی دی

(۱): د فرعون او د نورو مخلوقاتو کوم رب شته چه رسول ئی رالیږلی دی.

(۲): مونږ دواړه د هغه رسولان یو ـ لهٰذا ځمونږ اطاعت او د رب العزت عبادت ښائی چه وکړی شی گواکی په دغه جمله سره د ایمان د اصل په لوری دعوت ورکړی شوی دی ـ هم دغه ئی په «والنازعات» (دیرشم جزء کښی) داسی ادا کړی دی« ﴿ فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰٓ أَن تَزَكَّىٰ ﴾

﴿ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴾
(٣): هغه شي دی چه د هغه ضرورت په هغه خاص وقت کښې واقع شو ـ يعني د بني اسرائيلو نجات د فرعونيانو د ذلت او رقت راوړونکی غلامی څخه. مطلب ئی دا دی چه پر دغی شريفی او نجيب الاصلی کورنی ظلم او ستم مه کوئ! او د دغه ډير ذليل او حقير مرئيتوبه ئی آزاد او خپلواک کړئ ـ او له مونږ سره ئی پريږدئ چه هر چيری مو چه زړه غواړی لاړ شو او په آزادی سره شپی او ورځی تيری کړو.

قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ

په تحقيق راغلی يو مونږ تاته سره له معجزی له جانبه د رب ستا؛

تفسير: يعني ځمونږ دغه د رسالت دعوی بی دليله نه ده ـ بلکه پر خپل صداقت د الله تعالیٰ د قدرت معجزی او دلائل هم راسره شته.

وَالسَّلَامُ عَلَىٰ مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَىٰ مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٤٨﴾

او سلامتی ده (له عذابه) په هغه چا چه متابعت وکړی د سمی صافی لياری. بيشکه مونږ چه يو په تحقيق وحی کړی شوی ده مونږ ته چه بيشکه عذاب په هغه چا دی چه تکذيب کوی (د رسولانو) او مخ گرځوی (له اسلامه).

تفسير: يعني هر څوک چه ځمونږ خبره ومنی او پر سمه او صافه لياره لاړ شی ـ نو د هغه دپاره د دواړو دارينو سعادت او سلامت ور په برخه کيږی. او هر څوک چه تکذيب او اعراض کوی نو د هغه دپاره عذاب يقيني دی ـ اعم له دی نه چه يوازی اخروی عذاب وی يا په دنيا کښې هم ورته ورسيږی. ښائی چه اوس تاسی د خپل آخرت په فکر کښې شئ او هره لياره مو چه خوښه وی هم هغه ځان ته غوره کړئ.

کله چه راغلل دوی فرعون ته او د رب العالمين پيغام ئی ورساوه

قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَا مُوسَىٰ ﴿٤٩﴾

نو وویل (فرعون) پس څوک دی رب ستاسی ای موسٰی

تفسیر: یعنی تاسی چه خپل ځان د هغه رب استاځی راښیئ هغه څوک دی؟ او څرنګه دی؟ ـ له دی نه معلومیږی چه د فرعون د عقیدی میلان د دهریت په لوری ؤ ـ یا به ئی دغه سؤال یواځی د ربړولو (تکلیف ورکولو) دپاره کړی وی.

قَالَ رَبُّنَا الَّذِيٓ اَعْطٰى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهٗ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾

وویل موسٰی رب ځمونږ هغه ذات دی چه ورکړی ئی دی هر څیز ته (له مخلوقاتو) صورت شکل د ده (موافق د کماله د ده سره) بیا ئی لیاره هم ورښوولی ده (د ګزران).

تفسیر: یعنی هر شی ته ئی سم د هغه له استعداد سره شکل ـ صورت ـ قوی ـ خواص او نور عنایت فرمایلی دی ـ او د حکمت له کمال ئی هم هغسی جوړ کړی دی چه هغه لره لازم ؤ ـ بیا په مخلوقاتو کښی د هر یو د وجود او بقاء دپاره هر هغه سامان چه ضرورت ؤ ـ هغه یی ورمهیاء کړی دی او هر څیز ته ئی له خپلی مادی ساخت او روحانی قوتونو ـ او خارجی سامانونو څخه د کار اخیستلو لیاره ورښوولی ده ـ بیا داسی یو تینګ نظام ئی راښوولی ـ مونږ ته ئی هم هدایت راکړی دی چه د دغو مصنوعاتو له وجوده د صانع پر وجود څرنګه استدلال وکړو **فلله الحمد والمنة**

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د خوړلو او ښځلو شعور ئی پیدا کړ که وړوکی ته الله تعالیٰ تی رودل ونه ښیی نو څوک ئی ورښوولی شی؟»

قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُوْنِ الْاُوْلٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبِّيْ فِيْ كِتٰبٍ ۚ لَا يَضِلُّ رَبِّيْ وَلَا يَنْسَى ﴿٥٢﴾

وویل (فرعون) پس څه ؤ (حال) د خلقو پخوانیو. وویل (موسٰی) چه علم د هغوی په نزد د رب ځما دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی (لیکلی دی) چه نه ئی ورک کوی رب ځما او نه ئی هیروی (هیڅ څیز)

تفسیر: یعنی «که د الله تعالیٰ پر وجود باندی داسی روښان دلائل قائم شوی دی او د هغه په

طرف چه ته دعوت ورکوی حق دی نو د تیرو اقوامو په متعلق څه بیان وکړه چه آخر له دوی څنی ډیر کسان سره د داسی واضحو او روښانو دلائلو له موجودیته ولی له حق څخه غاړه وغړوله ـ او قبول ئی نه کړل؟ آیا پر هغو گردو (تولو) باندی ئی عذاب نازل کړ او تباه شول؟ که ته نبی ئی نو د گردو (تولو) اقوامو تفصیلی حالات ښائی تاته هرومرو (خامخا) معلوم وی» دغه گرد (تول) لا یعنی او لری له مقصده خبرو باندی څکه د فرعون خوله وسپړیده چه د حضرت موسٰی علیه السلام د هدایت مضامین په داسی فضولو او چتی (بیکاره) خبرو سره مخلوط کړی ـ حضرت موسٰی علیه السلام وفرمایل چه انبیاؤ ته د گردو (تولو) شیانو تفصیلی علم لرل ضروری نه دی د هر قوم د تفصیلی حالاتو څخه اطلاع او علم یواځی د الله تعالیٰ کار دی چه د څینو مخفی مصالحو په بناء هغه ئی په کتاب (لوح محفوظ) کښی هم لیکلی دی. د الله تعالیٰ د محیط علم څخه یو شی نه ابتداء غائب کیدی شی او نه په علم کښی راغلی څیز د یوی شیبی دپاره هم هیریدی شی پر هغه اعمال د هر قوم په هر وقت کښی چه کری ئی وی د هغو گردو (تولو) د یوی یوی ذری لیکلی شوی حساب شته چه په هر یوه لازمو اوقاتو کښی ئی ښکارولی شی.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْدًا وَّسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا

هغه الله چه گرځولی ئی ده تاسی ته څمکه فرش (غوړیدلی) او روانی کړی ئی دی تاسی ته په دی کښی لیاری.

تفسیر: یعنی د وادیو ـ سیندونو ـ او غرونو له منځه ئی پر څمکه لیاری جوړی کړی او له یوه ځایه بل ځای ته ئی بیولی او نښلولی دی چه پر هغو له ورتګه له یوه ملکه بل ملک ته رسیدی شی.

وَّأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِّن نَّبَاتٍ شَتَّىٰ ﴿٥٣﴾

او نازلی کړی دی مونږ (له طرفه) د آسمانه اوبه؛ پس راباسو مونږ په دی (اوبو) سره هر هر قسم له گیاو (شنیلیو) څخه رنګ په رنګ.

تفسیر: یعنی د اوبو په ذریعه الله تعالیٰ راز راز (قسم قسم) شنیلی ـ او ترکودی (نباتات) میوی دانی غلی او نور ئی پیدا کړی دی.

كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ

وخورئ تاسی تری او څروئ (پکښې) چارپایان خپل؛

تفسیر: یعنی ښې او عمده غذاوې تاسی خورئ ـ او هغه شیان چه ستاسی نه په کارېږی هغه پر خپلو چارپایانو خوروئ چه د هغوی په محنت او زیار (کوشش) ایستلو سره علی الاکثر دغه پیداوار حاصلیږی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿٥٤﴾

بیشکه په دی (مذکورو شیانو کښې) خامخا (د قدرت ډیر) دلائل دی دپاره د خاوندانو د عقل.

تفسیر: دپاره د خاوندانو د عقل ئې ځکه وفرمایل څو د دهریانو سترگې خلاصی شی یعنی د ده تدابیرو او قدرتونو ته وگورئ که تاسی عقل لرئ نو وبه پوهیږئ چه په هغو سره د باری تعالیٰ وجود او د توحید په لوری توجه ورکړی شوی ده اوس په دغه مبارک آیت کښې د «معاد» ذکر دی.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَىٰ ﴿٥٥﴾

(خاص) له دی (ځمکی څخه) پیدا کړی یئ مونږ تاسی (په ژوندون سره) او په هم دی ځمکی کښې ننه باسو تاسی (په مرگ سره) او له دی (ځمکی) څخه راباسو تاسی کرت بل (دوهم ځلی په بعث بعد الموت سره).

تفسیر: د گردو (تولو) پلار آدم علیه السلام له خاورو څخه پیدا کړی شوی دی. بیا په هغو اغذیه ؤ (خوراکو) سره چه د انسان د بدن روزنه (تربیت) کیږی هغه هم له خاورو څخه وځی ـ وروسته له مرگه هم په عمومی ډول (طریقه) گرد (تول) انسانان وړاندی یا وروسته له خاورو سره گدیږی. هم داسی د قیامت په وقت کښې هم دغه اجزاء چه له خاورو سره گډوډ شوی وی بیا سره تولیږی او بیا له سره پیدا کیږی او هغه مړی چه په قبرونو کښې خښ وی بیا ژوندی تری راپورته کیږی.

وَلَقَدۡ أَرَيۡنَٰهُ ءَايَٰتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَىٰ ۝٥٦

او خامخا په تحقيق ورښوولي (ورپيژندلي) وې مونږ دغه (فرعون لره) معجزې (د قدرت خپلې) ټولې (د فرعون له حاله سره مناسبې) نو تكذيب ئې وكړ (د معجزو) او منع ئې راوړله (له ايمانه په هغو باندې)

تفسير: يعنې د هغو آيتونو ورښودل چه منظور ؤ هغه ګرد (ټول) ئې وروښوول. مثلاً د عصاء القاء يدالبيضاء او نور سره له خپلو متعلقاتو سره له تفصيل ـ
خو سره له هغه هم دغه بدبخت فرعون حق ونه مانه او هم هغسې پر خپل انكار، جحود او تكذيب ټينګ ولاړ ؤ.

قَالَ أَجِئۡتَنَا لِتُخۡرِجَنَا مِنۡ أَرۡضِنَا بِسِحۡرِكَ يَٰمُوسَىٰ ۝٥٧

وويل (فرعون) آيا راغلې ئې ته مونږ ته دپاره د دې چه وباسې مونږ له ځمكې ځمونږ په سحر خپل اى موسٰى

تفسير: دغه خبره ئې خپل قوم قبطيانو ته ځكه وويله څو هغوى ته د موسٰى عليه السلام په مقابل كښې نفرت او اشتعال وركړي يعنې د موسٰى عليه السلام غرض او مقصد دا دى چه د جادو په زور مونږ د دې ملک څخه وشړي ـ او د كوډګرې په داسې ننداري د عوامو جميعت له خپله ځانه سره ملګرى كړي ـ او په دغه چل د قبطيانو پر ګردو (ټولو) املاكو او اموالو قابض شي.

فَلَنَأۡتِيَنَّكَ بِسِحۡرٖ مِّثۡلِهِۦ فَٱجۡعَلۡ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكَ مَوۡعِدٗا لَّا نُخۡلِفُهُۥ نَحۡنُ وَلَآ أَنتَ مَكَانٗا سُوٗى ۝٥٨

پس خامخا رابه وړو هرومرو (خامخا) تاته سحر پشان د دې سحر پس مقرر كړه په منځ ځمونږ او په منځ د تا كښې يوه وعده چه نه به كوو مخالفت له هغه مونږ او نه ته (او وكرځوه ځاى د وعدې) يو ځاى هوار (متوسط په منځ د طرفينو كښې).

تفسیر: یعنی ته پخپله په دغه اراده کښې له سره نشی کامیابیدی له مونږ سره دیر لوی لوی کودګران شته ښه خو به دا وی چه ته له هغوی سره مقابله وکړی - پس په هره ورځ او هر ځای کښې چه ته له هغوی سره مقابله کول غواړی د هغه د تعیین اختیار تاته (درکاوه کیږی) او دا ضروری ده هر هغه وقت چه معین کیږی ښائی چه له هغه څخه هیڅوک ځان ونه کاږی - او داسی ځای دی وټاکل شی چه هلته د دواړو طرفینو دپاره یو شان سهولت حاصل وی. او په منځ کښې واقع وی او په کیناستلو کښې د راعی او رعایا او حاکم او محکوم او د وړوکی او د لوی هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) سره نه وی - او هره یوه دله په دیره آزادی او خپلواکی سره د خپل قوت او قدرت مظاهره پکښې وکړی شی. او میدان هم خلاص - ارت - صاف او هوار وی؛ څو ګرد (تول) کتونکی هر شی بی تکلفه ولیدی شی او تول مشاهدات په ښه دول (طریقه) سره وکړی شی.

قَالَ مَوۡعِدُكُمۡ يَوۡمُ ٱلزِّينَةِ وَأَن يُحۡشَرَ ٱلنَّاسُ ضُحٗى ﴿٥٩﴾

وویل (موسٰی) وقت د وعدی د تاسی ورځ د جشن (د قبطیانو) ده او دا چه راتول به کړل شی خلق په وقت د څاښت کښې.

تفسیر: یعنی د انبیاؤ په کارونو کښې له سره هیڅ یو تلبیس او تلمیع نه وی. د دوی ګرد (تول) معاملات ښکاره - واضح - او صاف وی - موسٰی علیه السلام وفرمایل «ښه په هم هغه ورځ کښې چه تاسی لویه میله او رسمی جشن کوئ په هم هغه ورځ کښې څه مهال(وخت)چه لمر ښه پورته راشی - نو دغه د مقابلی نمائش (ښودنه) هم شروع شی - یعنی په دغه میله کښې په هر ځای او هر وقت چه دیر خلق سره راتول شوی وی په رڼا(رنړا) ورځ کښې دی دغه مقابله وکړله شی - څو کتونکی دیر زیات وی او د ورځی په رڼا(رنړا) کښې هر څوک هر شی په ښه شان سره وګوری او هیڅ یوه اشتباه په منځ کښې واقع نشی.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په لویه مجمع کښې له مقابلی څخه د دواړو طرفینو غرض دا ؤ چه هغه غوښته چه دوی د ګردو (تولو) خلقو په مخ کښې بره او مغلوب شی - او هغو غوښته چه هغه بر او مغلوب شی د تولو وګړو په محضر کښې - د دغه جشن انعقاد چه د فرعون کلنی ؤ د مصر په ګردو (تولو) ښارو کښې مقرر ؤ.»

فَتَوَلَّىٰ فِرۡعَوۡنُ فَجَمَعَ كَيۡدَهُۥ ثُمَّ أَتَىٰ ﴿٦٠﴾

پس مخ وګرځاوه (خپلو مشرانو ته) فرعون پس راتول ئی کړل (اسباب آلات) د مکر فریب خپل بیا راغی (موعد ته سره له جادوګرانو او اتباعو خپلو).

تفسیر: د دغی خبری د غوته کولو څخه وروسته فرعون له مجلس څخه پاڅید او د کوډګرانو د تولولو په ترتیباتو ئی لاس پوری کړ ـ او په داسی وسائلو او وسائطو پسی ولوید چه د هغو په اثر کوډګران بریالیان (کامیاب) شی او بالاخر له مکملی تیاری څخه وروسته په ډیر قوت او طاقت سره په هم هغه ټاکلی (مقرر کړی) وقت د مقابلی په میدان کښی په داسی حال حاضر شو چه د کوډګرانو یو لوی فوج له ده سره ؤ؛ له دوی سره د انعاماتو او اکرامو لوئی وعدی هم کړی شوی وی او دوی ګرد (ټول) په دی باندی ګمارلی شوی ؤ چه په هر ډول (طریقه) سره چه کیږی ښائی چه موسٰی علیه السلام ته ماتی ورکړئ ګواکی دوی د حق او حقانیت د مغلوبولو په فکر کښی ؤ.

قَالَ لَهُمْ مُّوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوْا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ۚ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾

وویل دغو (ساحرانو) ته موسٰی (نازل دی کړی الله پر تاسی) هلاکت د تاسی مه تړئ پر الله باندی دروغ پس هلاک به کړی تاسی په عذاب سره او په تحقیق خراب او نا امیده شو هر هغه څوک چه دروغ ئی وتړل (پر الله).

تفسیر: معلومیږی چه په دغه مجمع کښی موسٰی علیه السلام هر یوه ساحر ته د ده له حاله سره سم پند او نصیحت فرمایلی ؤ ـ کله چه کوډګران د حق مقابله په جادو سره کوونکی ؤ ـ نو هغوی ته ئی تنبیه ورکوله چه ګورئ په لوی لاس خپل ځانونه په هلاکت کښی مه اچوئ! د الله تعالٰی د قدرت نښی او معجزی او د انبیاؤ علیهم السلام معجزو ته سحر ویل ـ او بی حقیقته شیان د ثابت شویو شیانو او حقائقو په مقابله کښی وړاندی کول، ګواکی پر پاک الله دروغ تړل دی. اما د دروغ تړونکو خاتمه او انجام له سره ښه نه دی ـ بلکه اندیښنه شته چه پر داسی خلقو آسمانی آفت نازل شی ـ او د دوی بیخ او بکر وباسی ـ او بنیاد او اساس ئی ور وران کړی.

فَتَنَازَعُوْا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾

پس سره جګړه وکړه دغو (ساحرانو) په کار خپل پخپلو منځونو کښی (دغو جادوګرو) او پټ ئی وساته دغه راز (په منځ خپل کښی).

تفسیر: د موسٰی علیه السلام له دغه موعظه او تبلیغ څخه د کوډګرانو په جرګه کښی سخته ویره

او اندیښنه ورپیدا شوه ـ او پخپلو منځونو کښی ئی په جګړو او مناقشو لاس پوری کړ ـ چه مونږ له دغه سړی سره څه وکړو د ده خبری د کودګرانو په شان له سره نه معلومیږی الغرض پخپلو منځونو کښی ئی سره بحث او مذاکری کولی ـ او له ګردو (تولو) څخه جلا (جدا) شوی په کوښی (بیل) مرکو او جرګو مشغول شول. بالاخر وروسته له ډیرو مناظرو ـ مخالفتونو او منازعو د فرعون له اثره متأثر شول او هغه خبری او اتری ئی وکړی چه وروسته راځی.

قَالُوٓا۟ إِنْ هَٰذَٰنِ لَسَٰحِرَٰنِ يُرِيدَانِ أَن يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ ٱلْمُثْلَىٰ ﴿٦٣﴾

وویل (جادوګرانو) دا دواړه خامخا ساحران دی اراده لری دوی دواړه چه وباسی تاسی له ځمکی (ملک) د تاسی په سحر خپل سره او بوځی (محو کړی دوی دغه) لیاره (د دین) د تاسی چه ډیره غوره ده.

تفسیر: (په ان هذان) کښی دغه «ان» مخفف دی له مثقلی څخه ځکه دا لام فارق په مابین د نافیی او د مخففی پری داخل شوی دی یا دغه «ان» په معنی د ما او دا لام په معنی د «الا» دی یعنی ماهذان الا ساحران) یعنی چه له پخوا راهیسی ستاسی کوم دین او رسوم جریان لری هغه له منځه لری کړی او خپل دین او طور او د جادو او کوډو فن هم رائج کړی چه د هغه په زور په دغه ملک کښی ستاسی عزت (پت) او کمائی (ګټه) شته هم دغه دواړه وروڼه غواړی چه له تاسی څخه وشکوی او یواځی هم دا دواړه پری قابضان شی.

فَأَجْمِعُوا۟ كَيْدَكُمْ ثُمَّ ٱئْتُوا۟ صَفًّا ۚ وَقَدْ أَفْلَحَ ٱلْيَوْمَ مَنِ ٱسْتَعْلَىٰ ﴿٦٤﴾

پس راجمع کړئ تاسی (اسباب د سحر او) مکر خپل بیا راشئ میدان د معارضی ته صف صف، او په تحقیق بریالی (کامیاب) شو نن ورځ هغه څوک چه غالب شو

تفسیر: یعنی د موقع اهمیت وپیژنئ! وقت له لاسه مه باسئ! په پوره همت او قوت سره ګرد (تول) یو ځای شئ! ـ او د دوی د پره کولو تدبیر وکړئ! او دفعتاً داسی حمله پری ورو‌ړئ! چه په یو وار کښی د دوی قدمونه وښوئیږی او وپرځیږی ـ چه د نن ورځی جګړه فیصله کوونکی جرګه ده ـ د نن ورځی بری دائمی کامیابی او د تل بری دی. هر هغه فریق چه نن غالب او بریالی (کامیاب) شی نو هغه د همیشه دپاره منصور او مفلح ګڼلی کیږی.

قَالُوْا يٰمُوْسٰٓى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَّكُوْنَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ اَلْقُوْا

وويل (كودگرانو) اى موسٰى يا به ته غورځوى (اول همسا خپله) او يا به شو مونږ اول د هغه چا چه غورځوى (همسا خپله) وويل (موسٰى) بلكه وغورځوئ تاسى ړومبى (نو واچول ساحرانو اسباب د سحر خپل).

تفسير: موسٰى عليه السلام په ډيرى بى پروائى سره جواب وركړ چه نه ړومبى تاسى خپلى نندارى راوښيئ او خپلى چارى مو راښكاره كړئ! څو د باطل د زور آزمويلو څخه وروسته د حق غلبه په پوره ډول (طريقه) سره درښكاره شى ـ دغه قصه د الاعراف په (١٢) ركوع كښى پخوا له دى نه هم ليكلى شوى ده هلته دى ولوسته شى.

فَاِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا تَسْعٰى ﴿٦٦﴾

پس ناڅاپه (دغه وقت) هغه پړى د دوى او همساگانى د دوى په خيال كښى راوستى كيدى دغه (موسٰى ته) له وجه د سحره د دغو (ساحرانو) داسى چه بيشكه دغه (ماران دى چه) مندى وهى (او ځغلى).

تفسير: يعنى د ساحرينو له نظربندئ څخه موسٰى عليه السلام ته داسى په نظر ورځى چه گواكى دغه گرد (تول) پړى او همساگانى د مارانو (منگورانو) په شان مندى رامندى وهى ځغلى او راځغلى او په واقع كښى خبره داسى نه وه.

فَاَوْجَسَ فِيْ نَفْسِهٖ خِيْفَةً مُّوْسٰى ﴿٦٧﴾

بيا ومونده په نفس خپل كښى ويره موسٰى (چه خلق به د سحر او معجزى فرق ونشى كړى او گمراه به پاتى شى).

تفسير: يعنى د كودگرانو د دغى چارى د ليدلو څخه ناپوهان تير نه وځى او حمقا ونه غوليږى او د سحر (كودو) او د معجزى په منځ كښى به سره فرق ونه كړى شى ـ نو په دغه صورت كښى به د حق غلبه نه واضح كيږى. د خوف دغه مطلب د وروستنى جواب څخه څرگنديږى

(ښکاریږی).

قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنتَ الْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾

ومو ویل (موسیٰ ته) مه ویریږه (په زعم خپل) بیشکه ته چه ئی هم دا ته ئی دیر غالب.

تفسیر: یعنی ویره له خپل زړه څخه وباسه! او دغسی وسوسی ته په خپل زړه کښی ځای مه ورکوه! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) حق ته بری او غلبه ورکوی او تل ئی په ارتقاء او اعتلاء کښی ساتی (او په دی کښی پنځه مبالغی دی (١) حرف د تحقیق. (٢) تکرار د ضمیر. (٣) تعریف د جزاء (٤) لفظ د علو (٥) صیغه د مبالغی).

وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا ۖ

او وغورځوه هغه شی چه په ښی لاس د تا کښی دی چه له حلق څخه ښکته تیر کړی هغه شیان چه دوی جوړ کړی دی (او خپلی ګیډی ته ئی وغورځوی)

تفسیر: یعنی خپله همسا په ځمکه وغورځوه! چه د دوی دغه ګردی (تولی) کودی او پلمی یوه نمری او ګوله کړی ـ او میدان د دوی له وجوده پاک شی.

إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ ﴿٦٩﴾

بیشکه هغه شی چه جوړ کړی دی دوی (او میدان د مقابلی ته ئی حاضر کړی دی) مکر د ساحر دی؛ او بری نه مومی ساحر (کودګر) هر چیرته چه راشی (او وی).

تفسیر: یعنی د کودګرانو کودی ـ سحر ـ جادو او نوری پلمی (تدبیرونه) چه څومره دی او تر هری اندازی پوری چه ورسیږی د حق په مقابله کښی له سره بری نشی موندلی ـ او نه پخپله کودګر هیڅ چیری فلاح موندلی شی نو ځکه په حدیث کښی د کودګر د قتل حکم ورکړی شوی دی.

(کله چه وغورځوله موسیٰ علیه السلام همسا خپله او تیر کړ همسا هغه اسباب د سحر په خپلی ګیډی کښی

او وپوهيدل ساحران چه دغه معجزه ده سحر نه دی پس ولويدل بی اختياره لکه چه فرمائی)

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّدًا قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ ﴿٧٠﴾

پس وغورځول شول کودګران (نسکور) په دغه حال کښی چه سجده کوونکی ؤ (الله ته) (نو کودګرانو) ووېل ايمان مو راوړی دی په رب د هارون او (رب د) موسٰی.

تفسير: دغه کودګران چه ډير فنی سری او د تخصص خاوندان وو سم د لاسه وپوهيدل چه دغه له سره سحر نشی کيدی او علی اليقين دغه له سحره د پاسه بل کوم حقيقت او کيفيت لری نو فی الحال د دوی زړونه د ايمان په رڼا (رنړا) سره روښان شول او د پاک الله د عظمت او قدرت په مقابل کښی سر په سجده ولويدل. دغه قصه د الاعراف په ١٢ رکوع کښی ليکلی شوی ده.

قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ ۖ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۖ

ووېل (فرعون) چه تصديق وکړ تاسی ده ته پخوا له هغه چه اذن درکړم زه تاسی ته (د تصديق د ده) بيشکه چه دی خامخا مشر د تاسی دی هغه چه ښوولی ئی ده تاسی ته جادو.

تفسير: يعنی بی ځما له اجازی او حکم صادرولو څخه تاسی ايمان راوړ او ځما فيصلی ته مو له سره غوږ کينښود او منتظر نشوئ نو معلوم شو چه تاسی او موسٰی عليه السلام پخپلو منځونو کښی سره روغه او جوړښت سره کړی دی او دغه مقابله مو داسی راښکاره شوه لکه د زرګرانو جنګ چه په دغه سره غواړئ چه عوام الناس وغلوئ لکه چه د الاعراف په سورت کښی هم مذکور شو.

فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَابًا وَأَبْقَىٰ ﴿٧١﴾

نو اوس به پری کړم زه خامخا لاسونه د تاسی او پښی د تاسی له خلافه (يعنی ښی لاس او کينه پښه ـ يا کيڼ لاس او ښی پښه) او خامخا ځوړند به

کړم هرومرو (خامخا) تاسی په تنو د خرماؤ کښې څو ستاسی د حال د لیدلو څخه ګردو (تولو) ته پند او عبرت حاصل شی او خامخا معلوم به کړئ تاسی هرومرو (خامخا) چه کوم یو له مونږ نه ډیر سخت دی له جهته د عذاب او ډیر پاتی کیدونکی دی (زه که موسیٰ؟)

تفسیر: یعنی تاسی پخپل دغه ایمان راوړلو سره داسی راځرګندوئ چه هم دا مونږه منجی یو او نور ګرد (تول) خلق (یعنی فرعون او فرعونیان) به په ابدی عذاب کښې اخته او مبتلا کیږی ـ نو اوس به درمعلوم شی چه د چا عذاب زیات سخت دی ـ او تر زیات وقت پوری پاتی کیدونکی دی؟

قَالُوْا لَنْ نُّؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَآءَنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالَّذِیْ فَطَرَنَا فَاقْضِ مَآ اَنْتَ قَاضٍ ؕ اِنَّمَا تَقْضِیْ هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ؕ﴿۷۲﴾ اِنَّآ اٰمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطٰيٰنَا وَمَآ اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ ؕ

وویل (کوډګرانو) چه له سره به غوره نه کړو تا په هغه چه راغلی دی مونږ ته له ښکاره ؤ معجزو او هغه (الله) چه پیدا کړی ئی یو مونږ پس وکړه ته هغه کار چه ته ئی کوونکی ئی بیشکه هم دا خبره ده چه حکم به ورکړی ته په دی ژوندون لږ خسیس (په قتل او په نورو تعزیراتو) بیشکه مونږ ایمان مو راوړی دی په رب خپل چه وبښی مونږ ته ګناهونه څمونږ او هغه چه تا مجبوره کړی یو مونږ په (کولو د) هغه شی باندی له سحره (په مقابل د معجزی کښې)؛

تفسیر: یعنی مونږ داسی صاف حقانی دلائل ستا له خاطره نشو پریښودی؟ او د خپل حقیقی خالق د خوښی په مقابل کښې ستا هیڅ پروا نشو کولی ـ اوس هر څه چه ستا له لاسه کیدی شی وئی کړه ـ ستا خو هم دغومره زور رسیږی چه څمونږ دغه فانی دنیوی ژوندون ختم کړی. که ته داسی وکړی نو هیڅ مضائقه نه لری، مونږ لا ږومبی له دی نه د دغه دارالفناء په مقابل کښې دارالبقاء ته ترجیح ورکړی ده او مونږ د دی دنیا د رنځ او راحت په فکر کښې نه یو او یواځی څمونږ آرزو او تمنا هم دا ده چه څمونږ مالک او مولیٰ له مونږه خوښ او رضاء شی ـ او څمونږ ګرد (تول) ګناهونه خصوصاً هم دغه ګناه چه ستا د حکومت له خوفه بالجبر څمونږ له لاسه صادره شوی ده. «یعنی چه د حق مقابله مو له جادو سره کړی ده» معاف وفرمایی وائی

چه کودګران د حضرت موسٰی علیه السلام د معجزی له لیدلو څخه په دی پوهیدلی وو. چه دغه جادو نه دی ـ او مونږ لره نه ښائی چه د ده په مقابل کښی ودریږو خو د فرعون په امر او د ده له ویری مو په مقابله لاس پوری کړل.

وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿۷۳﴾

او الله خیر غوره دی (له جهته د جزا ورکولو له تا نه) او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی (عذاب د ده).

تفسیر: یعنی هغه انعام او اکرام چه تا به مونږ ته راکاوه له هغه څخه ښه او تل پاتی کیدونکی اجر مؤمنینو ته د الله تعالیٰ له درباره ورکاوه کیږی. (وفرمایل الله تعالیٰ چه)

اِنَّهٗ مَنْ يَّاْتِ رَبَّهٗ مُجْرِمًا فَاِنَّ لَهٗ جَهَنَّمَ ۭ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿۷۴﴾

بیشکه شان دا دی هر څوک چه راشی رب خپل ته کافر (په عقبٰی کښی) پس بیشکه شته ده ته جهنم دوزخ چه نه به مری په دی دوزخ کښی (چه هوسا «آرام» شی) او نه به ژوندون کوی (د ژوندون په څیر)

تفسیر: یعنی انسان لره په کار دی چه اول د آخرت په فکر کښی اوسی او داسی دی ونه کړی چه د مخلوق په اطاعت کښی د خالق معصیت وکړی ځکه چه د داسی مجرمانو د هستوګنی ځای ډیر بد ځای دی چه له هغه څخه نجات او ژغورنه (بچ کیدنه) په هیڅ یوه صورت سره ممکنه نه ده ـ دنیوی تکالیف او مشقات هومره چه وی یواځی د مرګ په راتګ سره ګرد (تول) ختمیږی. لیکن کفارو ته په دوزخ کښی هم مرګ نه وررسیږی چه د دوی هغه مصائب او تکالیف پای (انجام) ته ورسوی او د هغوی هغه جهنمی ژوندون به هم د ښه ژوندون په شان نه وی ـ یعنی د دوی هغه ژوندون به داسی وی چه پر هغه به مرګ په زرهاؤ درجو مرجح او بهتر وی. (العیاذبالله).

وَمَنْ يَّاْتِهٖ مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصّٰلِحٰتِ فَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجٰتُ الْعُلٰى ﴿۷۵﴾ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۭ

او هر څوک چه راشي دغه (الله) ته (په قيامت کښې) په دې حال کښې چه مؤمن وي چه په تحقيق کړي ئې وي ښه (عملونه په دنيا کښې) پس دغه مؤمنان چه دي شته دوی ته (درجې) مرتبې ډيرې اوچتې (چه هغه مرتبې) جنتونه دي د(تل) هستوګنې چه بهيږي (له لاندې د ماڼيو او ونو) د دوی (څلور قسمه) ويالې هميشه به وي دوی په دغو (جنتونو) کښې.

تفسير: د مجرمانو بالمقابل ئې د دغو مطيعانو خاتمه او انجام بيان وفرمايله.

وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنۡ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾

او دغه (درجې او جنتونه) جزاء ده د هغه چا چه ځان ئې پاک کړی وي (له خيرو د کفر او له ګناهونو)

تفسير: يعنې له چټلو خيالاتو ـ فاسده وُ عقائدو ـ رذيله وُ اخلاقو او خرابو اعمالو څخه پاک او صاف وي.

وَلَقَدۡ اَوۡحَيۡنَآ اِلٰى مُوۡسٰٓى ۙ اَنۡ اَسۡرِ بِعِبَادِىۡ فَاضۡرِبۡ لَهُمۡ طَرِيۡقًا فِى الۡبَحۡرِ يَبَسًا ۙ لَّا تَخٰفُ دَرَكًا وَّلَا تَخۡشٰى ﴿٧٧﴾ فَاَتۡبَعَهُمۡ فِرۡعَوۡنُ بِجُنُوۡدِهٖ فَغَشِيَهُمۡ مِّنَ الۡيَمِّ مَا غَشِيَهُمۡ ﴿٧٨﴾

او خامخا په تحقيق وحې کړې وه مونږ موسٰی ته داسې چه د شپې وباسه (له مصره) بندګان ځما (بني اسرائيل) پس جوړه کړه دوی ته (په وهلو د همسا خپلې سره) لياره په بحر (سيند) کښې وچه نه به ويريږې ته په تعقيب (د فرعون له ميندلو او نيولو د فرعونيانو نه) او نه به ويريږې (له ډوبيدلو) پس راغی په هغو (بني اسرائيلو) پسې (له وروسته) فرعون سره د لښکرو د ده پس لاندې کړل دوی له سيند څخه هغه څيز چه لاندې ئې کړل.

تفسير: کله چه فرعونيانو په ميداني مقابله کښې ماتې وموندلې ـ او کودګران مشرف بالايمان شول او د بني اسرائيلو ثقل څه درونډ شو ـ او موسٰی عليه السلام له کلو کلو راهيسې د الله تعالٰی باهره آيات وروښوول ـ او هر شان حجت ئې په اتمام ورساوه ـ خو سره له هغه فرعون دغې خبرې ته تيار او آماده نشو چه حق ومنې يا بني اسرائيلو ته آزادي او خپلواکي ورکړي ـ

دلته د الله تعالیٰ داسی حکم پر موسٰی علیه السلام صادر شو چه بنی اسرائیل له خپله ځانه سره روان کړه! ـ او د شپې له مخې له مصره هجرت وکړئ! ـ ځو په دغه وسیله سره بنی اسرائیل له مظلومیت او غلامی څخه نجات ومومی ـ په لیاره کښې به سمندر (د قلزم بحیره) حائل کیږی لیکن تا غوندی د یوه اولوالعزم نبی په لیاره کښې نه ښائی چه سمندر هم حائل شی ـ نو د هم دغه سمندر په منځ کښې د خپل ځان دپاره داسی لیاره پیدا کړه! تر څو پر هغې باندی له پوری وتلو څخه نه د دوبیدلو اندیښنه او نه د فرعونیانو د تعاقب او د درپسی راتللو او رسیدلو او نیولو خرخشه (تردد) وی ـ لکه چه موسٰی علیه السلام له هم دغه هدایت سره سم پر سمندر باندی خپله همسا ووهله چه په هغه سره اوبه له سره تر بیخه پوری څیری او دوولس کوڅی شوی او الله تعالیٰ باد ته امر وکړ چه سم د لاسه دغه ځمکه وچه کړه! لکه چه آناً فاناً د سمندر عمق (نات) وچه سمه صافه لیاره شوه او په دواړو اطرافو کښې د سمندر اوبه لکه دیر لوی لوی غرونه ولاړ وی ﴿ فَانفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴾ پس څیر شو بحر پس وګرځیده هره توته د اوبو لکه لوی غر» نو بنی اسرائیل پر دغه لیاره بی له کومه تکلیف او مشقته تیر شو وروسته فرعون سره له خپل عظیم الشان فرعونی لښکر د دوی د تعاقب او نیولو دپاره راغلل او دغه وچه سمه صافه لیاره ئی لیدلی په بنی اسرآئیلو پسی هلته ننوتل څه مهال (وخت) چه بنی اسرآئیل له سینده بیخی پوری وتل او فرعون سره له خپله فرعونی لښکره بیخی د سیند منځ ته ورسیدل الله تعالیٰ سمندر ته امر ورکړ چه له دواړو خواوو اوبه سره یو ځای کړه! او فرعون سره له فرعونیانو په خپله غیږ کښې تینګ ونیسه! نو بیا په دی خبری پسی هیڅ مه ګرځه! او له سره ئی پوښتنه مه کوه چه د سمندر امواجو (څپو) په څه شان دوی ګرد (تول) سره پناه کړل؟ او څرنګه د مرګی سور څادر ئی پری وغوړاوه؟ او پخپله سره غیږ کښې ئی یخ پخ او تینګ ونیول.

وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَىٰ ﴿٧٩﴾

او ګمراه کړ فرعون قوم خپل او (ورته ئی) ونه ښودله لیاره سمه

تفسیر: یعنی په ژبه سره خو ئی دیری دعوی کولی چه ﴿ وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴾ لیکن ده خپل قوم ته څرنګه ښه لیاره وروښوده؟ بیشکه چه فرعون دغه مثال پر فرعونیانو ممثل کړ.

تینګ دی ساتمه په غیږ زه خو دوبیږم مین
له خپله ځانه سره تابه هم دوب کړم مین

همغسی چه د دی حال په دنیا کښې شو ـ هم هغه ئی په آخرت کښې هم په برخه کیږی ـ دلته له خپلو ګردو (تولو) ملګرو او لښکرو سره په سیند کښې دوب شول ـ هلته به هم له هم دغو

سره یو ځای د دوزخ په لمبو کښې دوبیږی لکه چه د هود په ۹ رکوع کښې مسطور دی
﴿ يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ ﴾

يٰبَنِيٓ إِسْرَآءِيلَ قَدْ أَنْجَيْنٰكُمْ مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوٰعَدْنٰكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ۝ كُلُوا مِنْ طَيِّبٰتِ مَا رَزَقْنٰكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ

(وفرمایل الله چه) ای بنی اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) په تحقیق نجات درکړ مونږ تاسی ته له دښمنه د تاسی (له فرعون) او وعده کړی ده مونږ له تاسی سره (په واسطه د موسیٰ) جانب د طور (چه) ښی (جانب دی) او نازل کړ مونږ پر تاسی من (ترنجبین) او سلویٰ (وریت کړی مرغان) خورئ تاسی له طیبو (پاکیزه ؤ شیانو) هغه چه رزق روزی مونږ درکړی ده تاسی ته او مه کوئ تجاوز په هغه (مرزوق کښې په اسراف اذخار بخل او کفران سره)

تفسیر: په دغه سره الله تعالیٰ بنی اسرآئیلو ته پند ورکوی چه وګورئ مونږ پر تاسی باندی څرنګه احسانات او انعامات فرمایلی دی ـ ښائی چه تاسی هم د هغه حق اداء کړئ! آیا دغه کومه وړه او کوچنی خبره ده چه تاسی ته مو د دغسی جابر او قاهر دښمن له لاسه نجات درکړ ـ او هغه مو په یوی ډیری عبرتناکی طریقی سره ستاسی تر سترګو لاندی هلاک او تباه کړ ـ بیا د حضرت موسٰی علیه السلام په وسیله مو له تاسی سره وعده وکړه چه له مصر څخه د شام په طرف د ورتګ په وقت کښې د «طور» د غره هغی مبارکی او میمونی برخی ته چه په ښی لاس کښې پرته ده راشئ! نو تاسی ته به «توریت» درعطاء کیږی ـ د «تیه» په لق ودق او ډاګ سپیره میدان (میره) کښې ستاسی د خوراک دپاره مو «من» ترنجبین او «سلوا» مرغان او کرکان نازله کړه چه د هغو ذکر د البقره د سورت په (٦) رکوع کښې هم لیکلی شوی دی. د دغو احساناتو او انعاماتو په مقابل کښې تاسی ته دغه لائق او مناسب ؤ ـ چه هغه حلال او طیب ـ لذیذ ـ خوندور ـ او پاک شیان چه الله تعالیٰ تاسی ته عنایت فرمایلی دی د هغه استعمال په ډیر شوق او ذوق وکړئ! او په دغه معامله کښې له حده مه تیریږئ! لکه داسی چه ناشکری او اسراف وکړئ! یا په دغه فانی تنعماتو کښې بیخی محو او ډوب شئ او د الله تعالیٰ واجبه حقوق اداء نه کړئ! یا دغه د الله تعالیٰ درکړی شوی مال او دولت په مناهیو او معاصیو کښې ولګوئ یا هر چیری او هر ځای کښې چه د تعدیل ـ تأویل او مکر او فریب څخه ممانعت کړی شوی دی هلته په دغو تأویلاتو ـ مکر او فریب پسی مه ګرځئ! الغرض د الله تعالیٰ درکړی نعمتونه د

طغيان او عصيان آله له سره مه کړځوئ.

فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ۖ وَمَنْ يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَىٰ ﴿٨١﴾

پس واجب لازم راکوز به شي پر تاسي غضب قهر ځما او هر څوک چه لازم واجب راکوز شي پر ده غضب ځما پس په تحقيق سخت وغورځيد (په هاويه کښي).

تفسير: يعني که تزئيد وکړئ نو د الله تعالیٰ غضب به پر تاسي نازليږي؛ او د ذلت او عذاب په تورو تيارو؛ غارونو کښي غورځول کيږئ!.

وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدَىٰ ﴿٨٢﴾

او خامخا زه هرومرو (خامخا) ښه مغفرت کوونکی يم هغه چاته چه توبه ئی وويسته (له شرکه او ايمان ئی راووړ په تولو مؤمن به شيانو)

تفسير: د مغضوبينو په مقابل کښي دغه د مغفورينو بيان وشو يعني هومره چه لوی مجرم وی که د زړه په صدق سره تائب شي ـ او د ايمان او صالح عمل لياره ځان ته غوره کړی او پر هم دغه د ايمان پر سمه صافه لياره تر مرګه پوری مستقيم پاتي شي نو د الله تعالیٰ په دربار کښي د مغفرت او د رحمت هيڅ کمی او تقليل نشته.

وَمَا أَعْجَلَكَ عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ أُولَاءِ عَلَىٰ أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَىٰ ﴿٨٤﴾

او څه شي راګرندی کړی ته (چه ړومبی راغلی) له قومه خپله ای موسیٰ وويل (موسیٰ) دوی دغه دی (روان دی) راپسي له وروسته ځما (دير نژدی) او جلتي مي وکړه تاته (په راتلو کښي) ای ربه ځما دپاره د دی چه راضي شي ته (له مانه نه تکبراً).

تفسير: حضرت موسیٰ عليه السلام حسب الوعده په ديره مينه او اشتياق سره «طور» ته ورسيد ـ

ښائی چه داسی حکم هم پری شوی وی چه د خپل قوم ځینی مشران او غټان هم له ځپله ځانه سره راو له ـ او هغوی به تری لږ څه وروسته پاتی شوی وی ـ او موسٰی علیه السلام به په ډیر شوق او ذوق سره مخ کښی وړاندی تللی وی؛ نو الله تعالیٰ وفرمایل ای موسٰی دومره ګړندی ولی راغلی؟ او خپل قوم او ملګری دی ولی وروسته پریښودل؟ عرض ئی وکړ چه ای رب العالمین ستا د خوښی او رضاء دپاره ډیر ژر حاضر شوم ـ او قوم هم دومره له ما څخنی لری نه دی ـ دغه دی راپسی راځی ـ **كذا في التفاسير ويحتمل غير ذلك والله اعلم**

قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْۢ بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾

وفرمایل (الله) پس بیشکه مونږ چه یو په تحقیق وموآزمویه قوم د تا وروسته له (راتللو د ستا) او ګمراه کړل دوی (یوه زرګر) سامری (په عبادت د خسی سره).

تفسیر: یعنی ته دلته راغلی ـ او ما ستا قوم په یو ډیر سخت امتحان کښی غورځولی دی چه د هغه سبب په عالم اسباب کښی سامری ګرځیدلی دی ځکه چه د هغه په اضلال او اغواء سره بنی اسرآئیلو د موسٰی علیه السلام په غیاب کښی د خسی (ګلګی او سخوندرکی) په عبادت لاس پوری کړ چه د هغه قصه د الاعراف په (١٨) رکوع کښی هم تیره شوی ده.

تنبیه: ځینی وائی چه د «سامری» نوم هم موسٰی ؤ ـ د ځینو په نزد سامری «سبطی» ؤ. د ځینو په نزد «قبطی» ؤ په هر حال د جمهور رائی دا ده چه دغه سری د موسٰی علیه السلام د عهد منافق ؤ ـ او د منافقانو په شان به په چل او فریب سره د مسلمانانو د ګمراه کولو په فکر کښی ؤ ـ د ابن کثیر روایت له اسرآئیلی کتابونو سره سم د ده نوم هارون دی.

فَرَجَعَ مُوسَىٰٓ إِلَىٰ قَوْمِهِۦ غَضْبَٰنَ أَسِفًا ۚ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًا ۚ أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدتُّمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي ﴿٨٦﴾

پس راوګرځید موسٰی قوم خپل ته ډیر غضبناک خورا (ډیر) غمجن وویل (موسٰی) ای قومه ځما آیا وعده نه وه کړی له تاسی سره رب د تاسی وعده حسنه (نیکه ښه د ورکولو د توریت)؛ آیا پس اوږده شوه پر تاسی زمانه (د بیلتون ځما) او که اراده کړی وه تاسی چه لازم واجب راکوز شی پر تاسی

غضب قهر له جانبه د رب د تاسي پس خلافه کړه تاسي هغه وعده ځما (چه تاسي راسره کړې وه په ثبات سره په دين کښې).

تفسير: يعني ځما په متابعت کښې تاسي ته د ديني او دنيوي هر قسم نيکي دررسيږي لکه چه ډيره عظيم الشانه نيکي هم دا اوس تاسي پخپلو سترګو سره وليدله ـ او هغه څه چه باقي دي هغه عنقريب دررسيږي ـ آيا له دغي وعدي څخه ډير زيات مدت تير شوي دي؟ چه تاسي دغه تير ګرد (تول) احسانات هير کړل او د وروستينو انعاماتو له ډير انتظار کولو څخه ستړي ستومان شوئ؟ يا عمداً او په لوی لاس مو له ما سره وعده خلافي وکړه؟ او د توحيد پر دين قائم پاتي نشوئ؟ او د الله تعالیٰ غضب مو ځان ته غوره کړ (کذا فسره ابن کثير رحمة الله عليه) يا ئې داسي مطلب واخيست شي له تاسي څخه الله تعالیٰ د ډيرشو ـ څلويښتو ورځو وعدی اخيستی وه چه دومره مدت به موسٰی عليه السلام په طور کښې معتکف وی او وروسته له هغه به توريت ورکاوه کيږي ـ نو آيا ډير زيات مدت تير شوی دی؟ چه تاسي له ډير انتظار کولو څخه ستړي شوی يئ؟ او د خپې عبادت مو ځان ته غوره کړی دی؟ يا عمداً د دغه حرکت مرتکب شوی يئ څو د الله تعالیٰ د غضب مستحق شئ ـ او له ﴿فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي﴾ څخه مراد هغه وعده ده چه بني اسرآئيلو له موسٰی عليه السلام سره کړی وه ـ چه تاسي مونږ ته د الله تعالیٰ له جانبه يو داسي کتاب راوړئ چه مونږ پري عمل وکړو او ستا په متابعت کښې مستقيم پاتي شو.

قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَٰكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَارًا مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَٰلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ ﴿٨٧﴾

وويل (بني اسرآئيلو) چه نه مو دی کړی خلاف د وعدی د تا په اختيار خپل سره وليکن مونږ بار کړی شوی يو په پيتو له ګانو (زيوراتو) او کاليو (کپړو) د قبطيانو د قوم پس ومو غورځولی هغه (ګانی (زيورات) په اور کښې) او هم داسي وغورځولی (ګانی (زيورات) په اور کښې) سامري

تفسير: يعني مونږ پخپل اختيار او په خپل سر داسي حرکت نه دی کړی ـ په دغه حرکت باندی مونږ د «سامري» په تحريک او ليار ښوونه سره اقدام کړی دی ـ صورت ئې داسي ؤ چه د فرعونيانو د ګانو (زيوراتو) او کاليو (جامو) هغه بار چه ځمونږ پر اوږو بار ؤ ـ مونږ نه پوهيدلو چه له هغه سره څه معامله وکړو نو پخپلو منځونو کښې مو مشوره سره وکړه ـ او وروسته له هغه مو داسي غوټه کړه چه هغه هيسته وغورځوو نو «سامري هغه واخيست ـ او په اور کښې ئې ويلي کړل؛ او له هغه ځني ئې د خپې تصوير جوړ کړ او هغه ئې راودراوه ـ دغه قصه د

«الاعراف» په سورت کښې هم تیره شوې ده هلته دې ولوستل شي.
تنبیه: د فرعونیانو ګاڼې (زیورات) څرنګه د بني اسرآئیلو په لاس ورغلي وې یا به ئې هغه له دوی نه مستعار اخیستې وې یا د غنیمت د مال په دول (طریقه) به دوی ته په لاس ورغلي وې ـ یا به بل کوم صورت لرې په دې کښې د مفسرینو اختلاف دی. هر یو صورت چه دې بنې اسرآئیلو د هغو استعمال د خپل ځان دپاره جائز نه ګاڼه ـ لیکن دا د ډیر تعجب او حیرت ځای دی چه له هغه څخنې ئې بت جوړول ـ او بیا د هغه په عبادت کښې مشغولیدل ئې جائز ګڼل.

فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَّهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَٰذَا إِلَٰهُكُمْ وَإِلَٰهُ مُوسَىٰ فَنَسِيَ ﴿٨٨﴾

نو راوویست دوی ته (له هغه خندق څخه) یو خسی یو جسد چه ؤ ده ته غږ (د خسي) نو وویل (سامري او تابعانو ئې) دغه د تاسې خدای دی او خدای د موسٰی دی پس هیر کړې دی ده (خپل خدای دلته او طور ته تللی دی)؛

تفسیر: یعنې د موسٰی علیه السلام څخه هیر شوی دی چه د الله تعالٰی سره د خبرې کولو دپاره طور ته تللی دی ـ الله خو دلته موجود دی یعنې هم دغه خسی دی (العیاذ بالله) ښائې دغه خبره به د دغو یهودانو وې چه په دوی کښې سخت غالبان وو.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلًا وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴿٨٩﴾

(نو فرمائي الله) آیا نه ګوري دوی بیشکه شان دا دی چه بیرته نه ګرځوي دا (خسی) دوی ته خبره او نه مالک دی دوی ته د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعې (د رسولو).
په «الا یرجع» کښې «ان» مخفف دی له مثقل څخه چه اسم ئې محذوف دی (ای انه)

تفسیر: یعنې دغه ړانده په دغومره غټه خبره هم ونه پوهیدل چه دغه بت چه نه له چاسره خبرې کولې شي؛ نه چاته لږ څه نفع رسولې شي ـ او نه د څه نقصان رسولو اختیار لري؛ هغه څنګه معبود کیدې شي؟

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هٰرُوْنُ مِنْ قَبْلُ يٰقَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِهٖ ۚ وَاِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُوْنِيْ وَاَطِيْعُوْٓا اَمْرِيْ ﴿٩٠﴾

او خامخا په تحقيق وويل دوی ته هارون پخوا (له راتللو د موسٰی نه له طوره) ای قومه ځما بيشکه هم دا خبره ده چه ازمويلی شوی يئ تاسی په (عبادت) د خسی او بيشکه رب د تاسی هم دا رحمٰن دی (نه بل خوک) نو متابعت وکړئ ځما او اطاعت وکړئ د حکم ځما (چه حکم د ثبات دی په دين کښې).

تفسير: يعنی حضرت هارون عليه السلام په پسته ژبه سره دوی پوهولی وو چه پر دغه خسی تاسی غوليدلی يئ دا له سره ستاسی خدای نشی کيدی - ستاسی خدای يواځی رحمٰن دی ښه فکر وکړئ چه تر اوسه پوری ئی پر تاسی څومره رحمتونه نازل کړی دی؟ او څومره خپل نعمتونه ئی وورولی دی؟ نو تاسی ولی له هغه څخه مخ اړوئ؟ او له هغه څخه شلولی، له چا سره خپل ځان نښلوئ؟ زه د موسٰی خليفه يم او بالذات پخپله هم د نبوت خاوند يم - که خپله ښيګنه (فايده) غواړئ - نو پر تاسی لازم دی چه ځما په طريقه او لياره لاړ شئ؛ او ځما خبره ومنئ او د سامری په تګی مه خطاء وځی، چه هغه مو اغواء کوی - او له لياری مو باسی.

قَالُوْا لَنْ نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عٰكِفِيْنَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوْسٰى ﴿٩١﴾

وويل (بنی اسرآئيلو) چه هميشه به اوسو په (عبادت د) دی خسی محکم ولاړ تر هغه پوری چه بيرته راشی مونږ ته موسٰی (له طوره).

تفسير: يعنی د موسٰی عليه السلام تر راتګه پوری مونږ د دی خسی له عبادت څخه لاس نه اخلو - کله چه دوی راغلل نو هلته به وګورو هر کار چه وړ (لائق) او مناسب ؤ - هم هغه به کوو.

قَالَ يٰهٰرُوْنُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّوْٓا ﴿٩٢﴾ اَلَّا تَتَّبِعَنِ ؕ اَفَعَصَيْتَ اَمْرِيْ ﴿٩٣﴾

وويل موسٰی پس له راتګه خپله له طوره ای هارونه څه شی منع کړی وی ته کله چه تا وليدل دوی چه ګمراهان شول له دی چه متابعت دی ونه کړ (د حکم) ځما (په جهاد سره) آيا پس نافرمانی وکړه تا له حکمه ځما.

تفسیر: یعنی ما ته خپل خلیفه درولی وی او حکم می درکړی ؤ چه ځما په غیاب کښی د دوی اصلاح کوه او د مفسدانو په لیاره مه ځه نو بیا تا څه اصلاح وکړه؟ ولی مو د خپلو موافقینو په ملګرتوب له دغو خسی پرستانو سره سخته مقابله ونه کړه ۔ او د خسی له عبادته مو دوی ستانه (منع) نه کړل ۔ که دا مو له لاسه نه ؤ پوره نو ولی دی له دوی څخه ونه شکوله او پر ما پسی رانغلی ۔ الغرض تا د داسی صریحی ګمراهی له لیدلو سره ولی ځما د اصول او طریقی متابعت ونه کړ؟

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي

وویل (هارون) ای ځویه د مور ځما مه نیسه ږیره ځما او نه (ویښتان د) سر ځما

تفسیر: حضرت موسیٰ علیه السلام له ډیره قهره او سختی غصی حضرت هارون علیه السلام ئی له ږیری او د سر له ویښتانو څخه کلک نیولی ؤ د دی مفصله قصه د الاعراف په (۱۸ رکوع) کښی تیره شوی ده د هغه په فوائدو کښی دی ولوستله شی.

إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَاءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

بیشکه زه وویریدم له دی نه چه وبه وائی ته (راته) چه بیلتون دی واچاوه په منځ د بنی اسرآئیلو کښی (که چیری ما جنګ کړی وی) او ودی نه کتل امر (خبری) ځما ته

تفسیر: یعنی ځما په فکر کښی هم دغه خبره راغله چه ستا د راتګ انتظار له دی نه بهتر دی چه زه ستاسی په غیاب کښی کوم کار وکړم چه د هغه لامله (له وجی) به په بنی اسرآئیلو کسی شقاق او نفاق واقع شی. ځکه ظاهر دی که مقابله یا انقطاع کیده ۔ نو څه خلق به له ما سره کیدل؛ او ډیر کسان به مخالف کیدل ۔ نو زه له دی نه ویریدم چه ته د خپل راتګ په وقت کښی دغه الزام په ما وانه ړوی چه ځما د راتګ انتظار دی ولی ونه کړ؟ او په قوم کښی دی ولی داسی تفرقه وغورځوله. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د تګ په وقت کښی موسیٰ علیه السلام هارون علیه السلام ته داسی نصیحت فرمایلی ؤ چه ګرد (تول) قوم په اتفاق ساته نو ځکه هارون د خسی د عابدانو سره مقابله ونه کړه ۔ هو په ژبه سره ئی دوی ډیر وپوهول مګر دوی ونه پوهیدل» لکه د هارون علیه السلام د وژلو دپاره هم تیار شول ﴿ وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي ﴾

قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يٰسَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾

وويل (موسٰی) پس څه وه ستا کار ای سامری (چه خلق دی گمراه کړل)

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام د هارون علیه السلام د جواب او سوال څخه وروسته (سامری) ئی تر قهر او عتاب لاندی ونیو او تری لازمه پوښتنی ئی شروع کړی ـ او وئی ویل چه ته دی په رښتیا خپل حقیقت بیان کړه! دغه حرکت دی د څه لامله (له وجی) کاوه ـ او بنا پر کوم اسباب او عوامل بنی اسرائیل ستا په لوری بی لیاری او گمراه شول؟

قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهٖ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ اَثَرِ الرَّسُوْلِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذٰلِكَ سَوَّلَتْ لِيْ نَفْسِيْ ﴿٩٦﴾

وویل (سامری) چه نظر غورځولی ؤ ما په هغه شی باندی چه نظر نه ؤ غورځولی دوی په هغه شی باندی پس واخیستله ما یو موټی (خاوره) له قدمه د(آس د) رسول (جبرئیل) پس ومی غورځوله دا (خاوره په خوله د دی خسی کښی نو په غریدو شو) او هم داسی ښائسته کړی ؤ ماته (دا کار) نفس ځما .

تفسیر: سامری وویل چه ځما نظر پر داسی یو شی ولوید چه د نورو فهم هغه ته ونشو ـ یعنی ما د الله تعالیٰ لیږلی پرښته (جبرئیل علیه السلام) پر آس سوره ولیده ښائی دا به په هغه وقت کښی وی چه بنی اسرائیل دننه په سیند کښی پر هم هغه وچه لیاره تلل ـ او د دوی تر شا فرعونی لښکر هم ننوتلی ؤ په دغه حالت کښی جبرئیل د دواړو ډلو په منځ کښی ولاړ ؤ ـ څو د یوی ډلی خلق د بلی ډلی له خلقو سره گډ نشی او ضرر ونه رسیږی ـ په هر حال سامری به د کوم محسوس دلیل پر اساس یا له خپله وجدانه یا د کوم قسم تعارف په بناء په دی باندی پوهیدلی وی چه هم هغه جبرئیل علیه السلام دی ـ نو ځکه د ده د پښو یا د ده د آس د سوو له خاورو څخه یی یو موټی خاوره واخیسته ـ او بیا هم هغه ئی د هم هغه د خسی د سرو زرو په مجسمه کښی ورتوئی کړه ـ ځکه چه د ده په زړه کښی دغه فکر راغلی ؤ چه د روح القدس د پښو خاورو کښی به هرومرو (خامخا) څه نه څه تاثیر وی. حضرت شاه صاحب لیکلی «دغه سره زر د کفارو د هغو اموالو څخه ؤ چه په فریب اخیستی شوی ؤ ـ نو کله چه په هغه کښی هغه برکتی خاوره ولویده نو د حق او باطل د یو ځای کیدلو څخه تری داسی د یوی کرشمی شی جوړ شو چه هغه مجسمه د سا لرونکو په شان د روح او د غږ خاونده شوه له دغسی شیانو څخه دیر زیات ځان ساتنه په کار ده چه تری بت پرستی لا ترقی مومی».

تنبیه: د دی آیت کوم تفسیر چه پاس بیان شوی دی له کرامو صحابه ؓ ـ تابعینو ـ او مفسرینو علماؤ څخه هم دغه منقول دی ځینو زائغینو چه پر دی باندی طعن کړی دی ـ او د آیت لری له صوابه تأویلات ئی کړی دی ـ د هغه کافی جواب د «روح المعانی» خاوند ورکړی دی ـ دلته د دومره بسط موقع نه ده. **من شاء فلیراجع.**

قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَوٰةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ ۖ

وویل (موسیٰ) پس ځه (له مونږه لری شه!) پس بیشکه شته تاته په دغه ژوندون کښی دا (عاقبت) چه وبه وائی (هر چا ته چه وئی وینی) چه مه لګیږه (په ما).

تفسیر: یعنی ماته دی لاس مه راوړاندی کوه! او مه راسره نژدی کیږه! او بیخی لری او جلا (جدا) راڅخه ګرځه! کله چه «سامری» د خسی لویه او نندارہ ئی د دی لامله (له وجی) جوړه کړی وه چه د لوئی ـ ریاست او جاه خاوند شی ـ او خلق له ده سره ملګری شی ـ او دی د خپل مشر او سردار په شان ومنی ـ نو ځکه هغه ته په دغه صورت سره مناسبه او کافی سزا ورکړه شوه ـ چه هیڅوک دی له ده سره نه نژدی کیږی بلکه سامری په دی مامور او مجبور شو چه ودانی څخه لری په صحراء او بیدیا کښی لکه یو ذلیل ځنګلی او وحشی ځناور اوسیږی او له سره دی د خلقو سره نه یو ځای کیږی.

وَإِنَّ لَكَ مَوْعِدًا لَّنْ تُخْلَفَهُ ۚ

او بیشکه تاته (په آخرت کښی) وعده (د عذاب) چه له سره به خلاف ونه کړ شی له تا سره له هغی وعدی څخه،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په دنیا کښی (سامری) ته دغه سزا ورسیده چه د بنی اسرآئیلو له لښکرو څخه د باندی بیل اوسیده ـ که ده به له چاسره ملاقات یا خبری او اتری کولی نو طرفین به په تبه اخته کیدل ـ نو ځکه دی او خلق دواړه یو له بله ډیر لری لری ګرځیدل ـ او دا ئی چه فرمائلی دی چه دا یوه داسی وعده ده چه له سره تری نه مخالف کیږی ـ ښائی تری اخروی عذاب مراد وی. او ښائی چه د دجال وتل به هم د هم هغه سامری فساد په یهودانو کښی تکمیل کړی. لکه ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم کله چه مال ویشه ـ یوه سړی دوی ته وویل چه «په انصاف سره ئی ویشه!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د «هم دی جنس خلق به خروج وکړی» هر هغه چه پر خپلو مشرانو اعتراض کوی او تنقیدونه

پرې نيسي هغوی خارجيان بلل کيږي. او هر هغه چه پر ديني مشرانو طعن وهي هم داسي دی».

وَانْظُرْ إِلَىٰٓ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا لَّنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا ﴿٩٧﴾

وګوره معبود خپل ته دی هغه چه وی ته په عبادت د هغه کښي محکم ولاړ (چه خسي دی) خامخا سوځوو مونږ هرومرو (خامخا) هغه بيا به ئې بادوو، تار په تار کوو په سيند کښي په بادولو، تار په تار کولو سره.

تفسير: يعني ستا سزا خو هم دا شوه. اوس ستا د دروغو معبود کلائين هم ويلي کوم هغه خسي چه تا معبود درولی ؤ ـ او بيا دی پرې زړه بايللی ؤ ـ او ورته ناست وی اوس ئې ستا تر سترګو لاندی توتي توتي او تکر تکر کوم او بيا ئې په سخت اور کښي سوځوم ـ او بيا ئې ايره هم د سيند په هوا کښي دوړوم ـ څو دی عابدانو او مينانو ته دغه خبره ښه واضحه او ښکاره شي چه دغو نورو ته به څو سود او زيان ورسوی؟ ـ حال دا چه دی خپل د ځان ساتنه او حفاظت هم نشي کولی.

إِنَّمَآ إِلَٰهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾

بيشکه هم دا خبره ده چه معبود ستاسي (چه مستحق د عبادت دی) الله دی هغه چه نشته بل معبود مستحق د عبادت مګر هم دی دی چه محيط دی دی پر هر څيز له جهته د علم.

تفسير: د باطلو له لرې کولو او امحاء سره به موسٰی عليه السلام خپل قوم ته د حق په طرف دعوت کاوه او داسي به ئې ورته ويل چه خسي څه شي دی هيڅ يو شي چه دير لوی هم وی ـ له سره معبود کيدی نشي ـ رښتين او حقيقي معبود خو هغه يو ذات دی چه ماسواء له هغه څخه د بل هيچا عبادت عقلاً ـ نقلاً او فطرتاً نه دی جائز ـ او د هغه لامحدود علم هری يوی ذری لره هم محيط دی.

كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنۢبَآءِ مَا قَدْ سَبَقَ

هم داسی (لکه چه د موسٰی قصه مو وکړه تاته) قصی کوو پر تا (یعنی تاته) له اخبارو د هغو امورو چه په تحقیق پخوا تیر شوی دی (له پخوانیو امتو)،

تفسیر: یعنی د موسٰی علیه السلام او د فرعون او د هغو د اقوامو د قصی په شان د ډیرو نورو پخوانیو اقوامو واقعات هم مونږ تاته او ستا په وسیله ګردی (تولی) دنیا ته اوروو چه په هغو کښی ډیری فائدی او د تشویق او ترغیب او د تهدید او ترهیب وسائل او وسائط شته مثلاً د علم توفیر ـ د معجزاتو تکثیر ـ د انبیاؤ او د مسلمینو تسلی او ډاډینه ـ د عقلمندانو عبرت او تذکیر ـ او د معاندانو په حق کښی تهدید او ترهیب. **وغیر ذلک من الفوائد**

وَقَدْ اٰتَیْنٰكَ مِنْ لَّدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾

او په تحقیق درکړی دی مونږ تاته خاص له جانبه خپله ذکر (پند چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی قرآن عظیم الشان مو درکړی دی چه پر دغو عبرت ښوونکو واقعاتو باندی مشتمل دی. (او ښائی چه مومنان ئی ښه ولولی او ښه عمل پری وکړی!).

مَنْ اَعْرَضَ عَنْهُ فَاِنَّهٗ یَحْمِلُ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خٰلِدِیْنَ فِیْهِ وَسَآءَ لَهُمْ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾

هر څوک چه مخ وګرځوی له دغه (قرآن یا له الله نه په نه ایمان راوړلو سره) پس بیشکه دی به بار کړی (په ځان خپل) په ورځ د قیامت کښی لوی بار (د عذاب) چه تل به وی په دغه (عذاب د لوی بار) کښی او بد دی دوی ته په ورځ د قیامت کښی له جهته د بارولو (عذاب د ګناه د دوی).

تفسیر: یعنی له اعراض او تکذیب د ګناهونو کوم بار چه پر دوی باندی باریږی له سره به نه سپکیږی؛ دوی به همیشه تر هغه لاندی وی ـ بیا د هغه پورته کول کوم د خندا او مسخری خبره نه ده؛ څه مهال (وخت) چه دوی دغه د عذاب بد او سخت درانه پیتی پورته کوی؛ نو هلته پوهیږی چه دوی څومره تر یوه درانه پیتی لاندی کیوتلی دی؟

يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِيْنَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾

په هغه ورځ کښې چه وپوکل شي (دوهم ځلې) په صور (شپيلۍ) کښې او راجمع به کړو مجرمان (کافران) په دغه ورځ شين سترګي (تور مخي).

تفسير: يعني د محشر د راوستلو په وقت کښې به رانده وي، يا ښائي هم داسي د هغوی سترګي به شني وي چه د خلقو په نظر ښکاره شي - په هر حال که رومبی معنی واخيستله شي نو دغه د يوه خاص وقت ذکر دی - بيا به سترګي ويرانستلي شي - څو دوزخ او نور ووينی ﴿ وَرَاَ الْمُجْرِمُوْنَ النَّارَ ﴾ جزء ١٥ الآية - (د الکهف ٥٣ آيت ٧ رکوع) ﴿ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْ يَوْمَ يَاْتُوْنَنَا ﴾ جزء ١٦ (د مريم ٣٨ آيت ٢ رکوع).

يَّتَخَافَتُوْنَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾

چه ورو ورو پټی پټی خبری به کوی په منځ خپل کښې (او داسي به وائی چه) درنګ نه دی کړی تاسي مګر لږی (ورځی په دنيا کښې).

تفسير: يعني دوی چه له قبره ووځی - او د آخرت د ورځې هولناک واقعات وګوری - او دغه اوږده ورځ ووينی - نو د قبر شپې ورته دومره لږی ښکاری چه ته به وائی يوه هفته يا لس ورځې ئی هلته تيری کړی دی - بلکه دنيا ډير ژر پری تيره شوی ده - د دی دنيا مزی او خوندونه او اوږده اميدونه ئی ګرد (تول) هيريږی - د خپل عمر په خوشي ضائع کيدلو به ندامت کوی يا ښائی د معذرت په ډول (طريقه) به داسي وائی - يعنی په دنيا کښې مونږ ته ډير لږ مدت د هستوګنی موقع راکړی شوی ده - او فرصت مو بيخی ونه موند چه آخرت ته مو څه سامان تول کړی وی لکه چه د جزء ٢١ (د روم په ٥٥ آيت ٦ رکوع) کښې ئی فرمايلی دی ﴿ وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُوْنَ مَا لَبِثُوْا غَيْرَ سَاعَةٍ ﴾ الآية -

نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ

مونږ ښه عالمان يو په هغو اقوالو چه دوی ئی وائی.

تفسير: يعنی پټی خبری هم څمونږ څخه نه پټيږی. هغه پټی خبری او مشوری چه دوی ئی په خپلو منځونو کښې سره کوی ګردی (تولی) مونږ ته ښې معلومی دی.

إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾

کله چه ووائی ډیر کامل د دوی له حیثه د روش (چه فکر او عمل دی) چه څنډ (تاخیر) نه دی کړی تاسی (په دنیا کښی) مګر یوه ورځ.

تفسیر: یعنی هغه چه د دوی په منځ کښی زیات عقلمن؛ هوښیار او صائب الرأی وی هغه به وائی خانه! لس ورځی! نه لس ورځی چیری یواځی یوه ورځ ئی وګنه! ده ته ئی زیات عقلمن او د ښی طریقی خاوند ځکه ووېل چه دی به د دنیا په زوال او فناء او د آخرت په دوام او بقاء او د هول په شدت او په نورو شیانو له نورو څخه ښه پوهیدلی وی.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾
فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا ﴿١٠٧﴾

او پوښتنه کوی له تا نه له (احواله د) غرونو (چه د دوی به څه احوال وی په ورځی د قیامت کښی؟) پس ووایه دوی ته چه تار په تار او تیت ؤ پرک (خواره واره) به کړی دغه (غرونه په شان د غبار) رب زما په تار په تار کولو سره، پس پری به ږدی دا ځمکه یو تش ډاګ هوار، چه نه به وینی ته په دغه (ځمکه) کښی خکته والی او نه اوچت والی (هیڅ قدر).

تفسیر: یعنی د قیامت پر ذکر به د حشر منکرین د استهزاء په ډول (طریقه) وائی. چه د داسی سختو سختو عظیم الشانو غرونو حال احوال به څرنګه کیږی؟ آیا دغه به هم توتی توتی کیږی؟ د دوی په جواب کښی داسی ووایئ چه هو! د الله تعالیٰ د لامحدوده قدرت په مقابل کښی غرونه څه عظمت او حقیقت لری ـ دغه غرونه هم په لږ وقت کښی خاوری ایری کیږی ـ او د غرونو ذرات او بخرکی د تکول شویو وړیو په شان په هوا کښی الوځولی کیږی ـ او ځمکه به بیخی صافه او هواریږی چه له سره به هیڅ لوړه اوچته) او ژوره (خکته) نه پکښی لیدله کیږی ـ او د غرونو موانع او سدود بیخی له منځه ورک او صاف او پاکیږی.

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ

په دغه ورځ (د قیامت) کښی به متابعت وکړی (دا مخلوق د بلنی) د بلونکی نه به وی کوږوالی له دغی (بلنی د بلونکی څخه)،

تفسیر: یعنی هر چیری چه پرښته غر وکړی او هر چیری ئی چه ورغږ کړی؛ ګرد (تول) خلق به سم برابر د غشی او د مردک (ګولۍ) په شان همله ورځغلی ـ نه به د غږ کوونکی په غږ کښی څه کوږوالی وی او نه د دغو مندو وهونکو په مندو او ورتګ او ځغاسته کښی څه کوږوالی او وړاندی او وروسته لیدل کیږی؛ کشکی دوی په دنیا کښی هم د الله تعالیٰ د داعی او بلونکی پر غږ پسی هم داسی سم برابر تلی ـ او پری په ډیر شوق او ذوق سره غوندیدلی ـ چه هلته ئی څه په ښه او کار ورتلی خو مع‌الاسف دوی دلته له خپلی بدبختی او کږو تلو لامله (له وجی) تل په کږو لیارو ځی او خرابه طریقه ځان ته غوره کوی.

وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾

او چپ به شی غږونه (له ډیره هیبته) دپاره د رحمٰن پس نه به اوری ته مګر کښیهار د قدمونو.

تفسیر: یعنی د محشر د ورتګ په وقت کښی پرته (علاوه) د پښو د کښیهار او د ورو غږه بل هیڅ یو غږ او آواز نه آوریده کیږی او د الله تعالیٰ د خوف او هیبت لامله (له وجی) بل هیڅ یو غږ او غوږ به نه وی که څوک څه وائی هم خو دغومره ورو ورو به ئی وائی چه ایله به ئی شوندی خوځیږی او بل هیڅ شی تری نه څرګندیږی (ښکاریږی).

يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾

په دغه ورځ (قیامت) کښی نه رسوی فائده شفاعت (هیچا ته) مګر هغه چاته چه اذن کړی دی د هغه په حق کښی رحمٰن (چه شفاعت ئی وکړ شی) او راضی دی (الله) له دغه (مشفوع شخه) له حیثیته د وینا (چه کلمه د توحید ده).

تفسیر: یعنی د هغه سپارش چلیږی چه ورته د الله له طرفه د سپارش اجازت ورکړی شوی وی د هغه شافع وینا د پاک الله خوښه وی ـ او خورا (ډیر) ښی خبری ئی ویلی وی ـ او د داسی سړی سپارش وکړی چه د هغه مشفوع خبره ﴿لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللهُ﴾ د پاک الله په نزد خوښه او پسنده شوی وی د کفارو په حق کښی د هیچا سعی او سپارش له سره په درد نه خوری او نه چلیږی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا ﴿١١٠﴾

عالم دی الله په هر هغه څه چه په منځ کښې د دوی وی (له اخروی امورو) او هر هغه څيز چه پسی شا د دوی دی (د دنيوی امورو) او نه به شی احاطه کولی دوی په (ذات او په معلوماتو) د دغه (الله) له جهته د علم.

تفسير: يعنی د الله تعالیٰ علم پر ګردو (تولو) محيط دی. ليکن د بندګانو علم پر الله تعالیٰ يا د الله تعالیٰ پر معلوماتو محيط او چاپير نه دی ـ نو څکه هم ده ته پخپل محيط علم معلوم دی چه چاته د چا د شفاعت دپاره ښائی موقع ورکړه شی.

وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ ۖ

او ذليل شول (خاوندان د) مخونو هغه تل ژوندی قائم تدبير والا د عالمو ته؛

تفسير: يعنی په دغه ورځ کښې به د هغو لويو لويو سرکښو متکبرانو سرونه هم په ښکاره دول (طريقه) سره د دغه حی او قيوم الله په دربار کښې د ديرو ذليلو او سپکو بنديانو په شان ښکته او ټيټ کيږی چه هغوی پخوا له دی نه له سره د الله تعالیٰ په مقابل کښې خپل سرونه نه وو ټيټ کړی؛ په دغه وقت کښې به په ديری عاجزی سره خپلی غاړی ږدی.

وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا ﴿١١١﴾

او په تحقيق خراب نااميده شو هر هغه څوک چه پورته ئی کړ بار د ظلم

تفسير: يعنی د ظالمانو له حاله بيخی پوښتنی مه کوه! چه څنګه خراب به وی د ظلم په لفظ کښې شرک او نور معاصی هم داخل دی. لکه چه د لقمان د سورت په (٢) رکوع (١٣) آية (٢١) جزء کښې راغلی دی ﴿ اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ ﴾ او د جزء ٤ د آل عمران په ١٣٥ آيت (١٤) رکوع) کښې ﴿ وَالَّذِيْنَ اِذَا فَعَلُوْا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ ﴾ لولو ـ د هر يوه ظالم خرابی به د ده د ظلم له درجی سره موافقه وی.

وَمَنْ يَّعْمَلْ مِنَ الصّٰلِحٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخٰفُ ظُلْمًا وَّلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾

او هر څوک چه وکړی له ښو (عملونو) حال دا چه وی دی مؤمن پس نه ويريږی (دی په آخرت کښې) له ظلم بی انصافی او نه له نقصان.

تفسیر: داسی بی انصافی چه کومه نیکی ئی ضائع کره شی ـ یا په هغه گناه ئی ونیسی چه ئی نه وی کړی او نقصان رسونه داسی چه له استحقاقه لږ ثواب او بدل ورکړ شی.

وَكَذٰلِكَ أَنزَلْنَٰهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ ٱلْوَعِيدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾

او هم داسی (لکه چه قصه مو وکړه د انبیاؤ او اممو او د قیامت) نازل کړی دی مونږ دغه کتاب قرآن په عربی (ژبه) او بیا بیا راوړی دی مونږ په دی قرآن کښی له آیاتونو د وعید (مکرر) دپاره د دی چه دوی پرهیز وکړی یا پیدا کړی دغه (قرآن) دوی ته ذکر (پند او تری عبرت واخلی).

تفسیر: یعنی لکه چه دلته د محشر احوال او د هغه د نیکو او بدو نتائج صاف صاف اوږولی شوی دی. هم داسی مونږ پوره قرآن په صافی عربی ژبی سره نازل کړی دی څو هغه خلق چه د ده ړومبنی مخاطبان دی د هغه له لوستلو له الله تعالیٰ څخه وویریږی ـ او د تقویٰ لیاره غوره کړی ـ او که سم د لاسه داسی ونشی ـ نو اقلا د دوی په زړونو کښی د عاقبت او انجام څه فکر ـ غور او اندیښنه خو پیدا شی ـ ممکن دی چه هم دغه غور او فکر ورو ورو ترقی او تزئید ومومی ـ او دوی د هدایت په لیاره راولی ـ او د دوی په وسیلو نورو ته هدایت ور په برخه شی.

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ

نو لوی اوچت دی الله (په ذات او صفاتو خپلو کښی له تولو عیبونو او نقصاناتو) چه پادشاه دی (د پاچاهانو) حق دی (وعد او وعید د ده)

تفسیر: یعنی هغه پاک الله چه داسی عظیم الشان قرآن نازل فرمایلی دی او خپلو بندگانو ته ئی داسی رښتیاء صافی ـ سمی ـ اساسی ـ خبری د دوی د فائدی دپاره اوږولی دی.

وَلَا تَعْجَلْ بِٱلْقُرْءَانِ مِن قَبْلِ أَن يُقْضَىٰٓ إِلَيْكَ وَحْيُهُۥ ۖ وَقُل رَّبِّ زِدْنِى عِلْمًا ﴿١١٤﴾

او تلوار مه کوه ته (ای محمده!) په (لوستلو د) قرآن پخوا له هغه چه پوره کړه شي تاته وحی د ده او ووایه (ای محمده) ای ربه ځما زیات کړی ما له جهته د علمه.

تفسیر: یعنی هر کله چه پاک قرآن داسی مفید او عجیب ځیز دی نو هم هغسی چه مونږ هغه په تدریج ورو ورو پر تا نازلوو ـ ته هم د هغه په اخیستلو کښی له جبرئیل علیه السلام ځخه تلوار او جلتی مه کوه! څه مهال چه پرښته وحی درآوروی ته ئی په عجلت له هغی سره مه لوله؛ ځکه چه مونږ د دغی خبری عهد او پیمان درسره کړی دی ـ چه نه به ئی پریږدو عظیم الشان قرآن د تا له سینی ځخه ووځی ـ نو ته ولی په دغه فکر او اندیښنه کښی ځان ربړوی (تکلیف ورکوی)؛ نه چه د پاک قرآن کوم توری له ما ځخه هیر شي ـ بلکه د دغه فکر په ځای داسی دعاء وکړه چه ای الله تعالیٰ د قرآن لا زیاته پوه او له حده زیاته علوم او معارف راته عطاء کړه! وګوره چه آدم علیه السلام په یوه ځیز کښی بی موقع تعجیل کړی ؤ ـ د هغه انجام ځنګه شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «څه مهال (وخت) چه جبرئیل علیه السلام به قرآن راوړ نو محمد صلی الله علیه وسلم به د جبرئیل علیه السلام د لوستلو سره یو ځای هغه لوست او د دی یو ځای لوستلو ځخه ئی مقصد دا ؤ چه راځخه هیر نشی ـ له دی نه ئی پخوا هم منع فرمایلی وه ـ لکه چه په ۲۹ جزء د قیامت سورت په (١٦-١٧) آیة (١) رکوع کښی راغلی دی ﴿ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۝ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ﴾ او تسلی ئی ورکړی وه چه د قرآن دریادول ـ او د هغه رسونه نورو خلقو ته ستاسی په وسیله ځمونږ په ذمه ده ـ لیکن د بشریت په مقتضاء ښائی چه دغه توصیه ئی هیره شوی وی نو ځکه ئی په دغه آیت سره تقیید وفرمایه ـ او په دغه هیریدلو باندی ئی وروسته د «آدم علیه السلام» مثل هم بیان وفرمایه.

وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَىٰ آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾

او خامخا په تحقیق حکم کړی ؤ مونږ آدم ته پخوا له دی نه پس هیر ئی کړ (هغه حکم) او وَمونه موند ده ته استقامت (صبر له منهی عنه) ځخه.

تفسیر: هغه دی چه دانه ئی خوړلی وه ـ او د مخه حکم ئی هیر کړی ؤ یعنی قائم پاتی نشو ـ وروسته له دی د دغی قصی لږ تفصیل راځی.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْٓا إِلَّآ إِبْلِيْسَ ؕ أَبٰى ﴿١١٦﴾ فَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ إِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾

او ياد كړه هغه وقت چه وويل مونږ پرښتو ته چه سجده وكړئ (تعظيماً) آدم ته پس سجده وكړه (تولو) مګر (سجده ونه كړه) ابليس؛ چه منع ئې راوړه پس وويل مونږ اى آدمه بيشكه دا (ابليس) دښمن ستا دى او (دښمن) د ښځى ستا دى پس خبردار ودى نه باسى خامخا تاسى له جنته (په سبب د وسوسى او فريب) پس په مشقت كښې به پريوځې.

تفسير: ظاهر دى چه د جنت آرامي او هوسائى (خوشالى) په بل كوم ځاى كښې ميسر كيدى نشى او پرته (علاوه) له جنته پر هر ځاى كښې د خوړلو او څښلو؛ اغوستلو او د نورو ضرورياتو تدابيرو او ضرورياتو ته خامخا انسان ربړ ګالى (تكليف برداشت كوى) او مشقت پر ځان آخلى.

إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوْعَ فِيْهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَأَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا فِيْهَا وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾

بيشكه مقرر دى تاته چه نه به وږى كيږى په دى (جنت) كښې او نه به بربنډ كيږى. او بيشكه ته به نه تږى كيږى په دغه جنت كښې او نه به دى ګرمى كيږى.

تفسير: د انسانى له مهمو ضرورياتو څخه خوړل ـ څښل ـ اغوستل او د هستوګنى داسى ځاى دى چه سرى پكښې له لمر ـ باران ـ باد او نورو اضرارو څخه مأمون او مصئون وى ـ په جنت كښې داسى تكاليف له سره نشته ـ او په جنت كښې له هر حيث او هر جهت څخه آرامى ـ راحت ـ طمانيت ـ امنيت ـ سكون او نور ګرد (تول) په زړه پورى وسائل او وسائط شته. دلته ئې د راحت ذكر ونه فرمايه يواځې ئې د تكاليفو له نفى كولو څخه ښائى داسى تنبيه او ايقاظ مقصود وى چه د جنت د وتلو څخه وروسته تاسى له دغو ګردو (تولو) شيانو سره مخامخ كيدونكى او د دغو ګردو (تولو) ربړو ګالونكى (تكليفونو برداشت كوونكى) يئ!.

فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطٰنُ قَالَ يٰآدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلٰى ﴿١٢٠﴾

پس وسوسه واچوله دغه (آدم) ته شیطان (داسی چه ورته) وی ویل ای آدمه آیا دلالت وکړم تاته په ونه د تل ژوندی پاتی کیدلو او په پاچاهی چه نه زائلیږی (او تل پاتی کیږی).

تفسیر: یعنی داسی ونه دروښیم چه د هغی د میوی له خوړلو څخه مو ابدی ژوندون په برخه شی ـ او له سره مړه نشئ ـ او بی زواله پاچاهی به مو په برخه شی.

فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفٰنِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَّرَقِ الْجَنَّةِ

پس وخوړله دوی دواړو له (میوی) د دغی ونی پس ښکاره شول دوی ته غلیظه عورات د دوی او شروع وکړه دواړو چه نښلولی پوری کولی دواړو پر ځان پوری له پانو د(ونی) د جنت (لپاره د ستر)

تفسیر: دغه گرده (توله) قصه په «الاعراف» او نورو سورتونو کښی مفصله تیره شوی ده ـ د هغو په فوائدو کښی دی وکتله شی مونږ هلته د دی پر اجزاؤ کافی او شافی کلام کړی دی.

وَعَصٰى آدَمُ رَبَّهٗ فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾

او نافرمانی وکړه آدم (له حکم) د رب خپل (په سبب د هیرولو د حکم د الله یا په اجتهادی خطا سره) پس چپ شو (له مطلوبه د خلوده) بیا غوره کړ دغه (آدم) لره رب د ده پس رجوع وکړه (الله) په آدم په قبول د توبی سره او هدایت ئی ورته وکړ (په ثبات او استقامت سره په توبه باندی او لیاره ئی ورته وښودله د ثبات)

تفسیر: یعنی کله چه د الله تعالیٰ د حکم په امتثال کښی قصور وشو او سم له خپله شانه سره د عزم او استقامت پر لیاره ثابت قدم نشو پاتی ـ نو هم دغه ئی په غوایت او عصیان سره تغلیظاً

تعبير وفرمايه سم د «حسنات الابرار سيئات المقربين» له قاعدى سره ـ د دى بحث پخوا له دى نه هم تير شوى دى يعني د شيطان تسلط ئى پرى نښود، بلكه فوراً ئى ورته د توبى توفيق ورباښه ـ او سره له زياتى پر زياتى مهربانى د ده په طرف متوجه شو ـ او د خپلى خوښى پر لياره ئى قائم كړ.

قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ

وفرمايل (الله) چه كوز شئ دواړه له دغه جنته (يا له آسمانه) تول ځينى د تاسى د ځينو نورو دښمنان يئ!

تفسير: كه دغه خطاب يواځى د آدم او حوا عليهما السلام په لورى وى مراد به ئى داسى وى چه د دوى اولاده به په خپلو منځونو كښى سره دښمنان وى ـ لكه چه په رفاقت سره ئى گناه كړى وه د هم هغه رفاقت په بدل دا ور په برخه شو چه اولاده ئى پخپل منځ كښى سره دښمنان شول ـ او كه دغه خطاب د ابليس او آدم عليه السلام په لورى وى. نو مقصد به ئى داسى وى چه د دواړو په ذرياتو كښى به دغه دښمنى برابره قائمه پاتى كيږى ـ شياطين به تل د بنيادمانو د ضرر رسولو په فكر كښى وى.

فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَىٰ ﴿١٢٣﴾

پس كه راغى تاسى ته له طرفه ځما هدايت (چه كتابونه او رسولان دى) پس هر چا چه متابعت وكړ د هدايت ځما پس نه به گمراه كيږى (په دنيا كښى) او نه به بدبخت شى (په عقبٰى كښى).

تفسير: يعني نه د جنت له ليارى څخه گمراه او بى ليارى كيږى او نه له هغه څخه محروميږى او تكليف او ربړ (زحمت) به وگالى (برداشت كړى) له هغه اصلى وطنه چه راغلى دى بيا به بيرته بى انديښنى او خرخشى (وسوسى) هملته ور ورسيږى.

وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكًا

او هر چا چه مخ وگرځاوه له ذكره (پنده) ځما پس بيشكه ده ته دى معاش تنگ (په دنيا يا سخت عذاب په قبر كښى).

تفسير: يعني هغه انسان چه د الله تعالىٰ له ياده غافل او محض د دغې فاني دنيا ژوندون د خپل مقصود قبله وګڼي او وئي ګرځوي د هغه ګزران به مکدر او تنګ کړ شي ـ اګر که په سترګو له ده څخه ډير مال او دولت او د عيش او عشرت سامان ليده کيږي مګر کله چه د ده زړه د قناعت او توکل د خلاء له وجې تل د دنيا د حرص او د ترقي په فکر کښې اوسيږي او د تقليل له انديښنې څخه تل نا آرامه وي ـ او تل د «شلو په سلو کول او ژر ئې زر ته رسولو» په چرتونو کښې ډوب تللی وی د موت يقين او د دولت د خطراتو انديښنه د ده د روح سوهان په شان معامله کوی ـ د يورپ او امريکاء اکثرو متنعمينو ته وګورئ چه ځينې له هغو په شپه ورځ کښې تش درې ساعته او ځينې خوش قسمتان څلور پنځه ساعته ايله اوده کيږي. لوی لوی کروړپتيان او مليونران د دنيوی مصائبو او مخمصو له لاسه چه کله په تنګ شي نو مرګ ته پر خپل ژوندون ترجيح ورکوی ـ او د دې نوعې خپل ځان وژلو او خودکشي مثالونه زيات مونده کيږي ـ نصوص او تجربې په دې باندې شاهدې دې چه په دغه دنيا کښې قلبي سکون او حقيقي اطمينان هيچا ته بې د الله تعالىٰ له ياده نه حاصليږي ﴿ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾

ديرې ښې خوږوبې دې زړونو ته ښه خوښې ښېښې
خوند به ئې څوک نه مومي څو ئې چه ونه څښې

ځينې مفسرين د «معيشة ضنكا» معنی داسې کوی هغه ژوندون چه پکښې خير نشي داخليدی ګواکې د خير اخيستلو څخه پخپل ځان کښې تنګ شوی دی ـ ظاهر دی چه داسې يو کافر چه په دنيوی نشو کښې مست وی ـ د هغه ګرد (تول) مال ـ دولت ـ د عيش سامان ـ د عشرت وسائل ـ د تنعم اسباب به د ده په حق کښې د ځان وبال ګرځي. د هغې خوښې او خوشالي پای او انجام به څه وی؟ چه څو ورځې وروسته به ئې تباهي وی؛ هغې ته چيرې ښائی چه سرې خوښي يا خوشالي ووائی.
ځينې مفسرين له «معيشةً ضنكاً» نه د قبر برزخي ژوندون مرادوی ـ يعنې پخوا له قيامته پر ده د سختي تنګي دوره راتلونکې ده څه مهال چه د قبر ځمکه هم پرې تنګه کړه شي.
د «معيشةً ضنكاً» تفسير ځينو کرامو اصحابو په عذاب القبر سره هم کړی دی. بلکه (بزار رحمة الله عليه) په جيدو اسنادو سره له (ابو هريرة رضي الله تعالىٰ عنه) نه مرفوعاً روايت کړی دی په هر حال د «معيشةً ضنكاً» لاندې دغه ګرد (تول) صورتونه داخليدی شي (والله اعلم).

وَّنَحْشُرُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾

او پورته به کړو مونږ دی (له قبره او محشر ته به ئې راولو) په ورځې د قيامت کښې ړوند.

تفسیر: یعنی په سترگو ئی ړندوی او بیا ئی د محشر په لوری بیائی او په زړه سره به هم ړوند وی چه د هیڅ حجت په طرف به لیاره نه مومی ـ دغه د حشر د ابتدائی مرحلی ذکر دی وروسته به ئی سترگی خلاصیږی ـ څو د دوزخ او نورو اخروی اهوالو معاینه وکړی شی.

قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيٓ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيرًا ﴿١٢٥﴾

وبه وائی (دغه ړوند کافر) ای ربه څما ولی دی پاڅولم (راوستلم) زه ړوند حال دا چه په تحقیق زه وم بینا (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی هغه کافران چه په دنیا کښی د ظاهری سترگو خاوندان او په آخرت کښی ړومبی ړانده محشور کیږی ـ په تعجب او حیرت سره به سوال کوی (آخر له مونږه څه گناه او قصور صادر شوی دی چه د هغه په بدل څمونږ سترگی راڅخه اخیستی شوی دی؟).

(نو وبه فرمائی پاک الله د عذاب د پرښتی په ژبه د دوی په جواب کښی)

قَالَ كَذَٰلِكَ أَتَتْكَ ءَايَٰتُنَا فَنَسِيتَهَا ۖ وَكَذَٰلِكَ ٱلْيَوْمَ تُنسَىٰ ﴿١٢٦﴾

وفرمایل (الله) هم داسی ؤ (لکه چه ته ئی وائی) خو راغلی ؤ تاته آیتونه څمونږ پس هیر کړل تا هغه او په مثل (د هغو هیرولو ستا) نن ورځ هیر به کړ شی ته هم پریښود به شی ته په عذاب کښی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی سره له دی چه څمونږ د قدرت دلائل او نښی مو لیدی او اوریدی خو نه مو پری یقین او نه مو پری عمل وکړ او داسی مو ځان تری بیخبره او ناکاره کړ چه گواکی د هیڅ خبره مو نه اوریدلی او نه لیدلی وه؟ نو نن د هغه په بدل تاسی هم داسی هیرولی شئ لکه چه هلته مو له ځانونو خپلو څخه ړانده جوړ کړی ؤ ـ نو اوس دلته د هغه د مناسبی سزا موندلو او له خپلو ړانده پاڅیدلو او ړانده محشور کیدلو نه ولی حیرت او تعجب کوئ؟

وَكَذَٰلِكَ نَجْزِى مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنۢ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِۦ ۚ

او په مثل د هم دی جزا ورکولو (څمونږ دغو کفارو ته) جزا ورکوو مونږ هغه ته چه له حده ووت او ایمان ئی رانه وړ په آیتونو د رب خپل؛

تفسیر: یعنی هم داسی هر یوه مجرم ته به سم د هغه د حال په مناسبت سزا ورکوله کیږی.

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَىٰ ﴿١٢٧﴾

او خامخا عذاب د آخرت ډیر سخت دی او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی.

تفسیر: نو څکه ډیر لوی حماقت به وی چه د دی ځای له تکلیفه وویریږو او د هغه ځای د عذاب د نجات فکر ونه کړو ـ حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی دغه د ړندولو عذاب په حشر کښی دی او په دوزخ کښی لا زیات».

أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ

آیا پس نه دی ښکاره شوی (دغو کفارو ته دا) چه ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چه ځی تیریږی دوی په (تشو) کلیو (منازلو) ځایونو د دوی کښی

تفسیر: یعنی که پر هغه سزا چه دوی ته په آخرت کښی ورکوله کیږی متیقن نه وی نو آیا د تاریخی واقعاتو څخنی هم څه پند او عبرت نه آخلی د هم دغو مکیانو په شاوخوا کښی څومره اقوام د خپل کفر او طغیان لامله (له وجی) تباه او برباد شوی دی چه د هغوی قصی او افسانی د خلقو پر ژبو لا تراوسه جاری دی. او د هغوی له منځه د ځینو پر کندوالو او خرابو کلیو او ویجاړو ځایونو د شام او د نورو ملکونو د مسافرانو نظر هم لویږی او دوی پری تیریږی چه د هغو له لیدلو څخه ښائی د هغو اقوامو حالات مو در په یاد شی چه څرنګه هغوی په داسی حال کښی چه پر دغو ځایونو کښی ګرځیدل او لاندی باندی کیدل هلاک او تباه کړل شول.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي النُّهَىٰ ﴿١٢٨﴾ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى ﴿١٢٩﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د منکرینو) کښی خامخا ډیر دلائل (د عبرت دی) خاوندانو د عقلونو ته. او که چیری نه وی هغه وینا چه پخوا ویلی شوی ده

(له طرفه) د رب ستا (په تاخير د عذاب سره) نو خامخا ؤ به دغه (هلاک د دوی) لازم (له دوی سره) او که نه وی اجل (نیته) معلومه (د عمر د دوی نو به دوی معذبیدل په دنیا کښې).

تفسير: يعنى د الله تعالىٰ رحمت پر غضب سابق دى نو ځکه مجرم ته تر ډير وقت پورى د اصلاح موقع ورکوی او د پوره حجت له اتمام څخه ئى ماسواء نه هلاکوی بلکه د دى امت په متعلق ئى دا هم فرمايلى دى ﴿وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ فِيهِمْ﴾ الآية - او له خپلى خاصى مهربانى عمومى مستأصل عذاب ئى له دغه امت څخه لرى کړى دى - دغه خبره ده چه ستا د رب له طرفه صادره شوى ده - که داسى نه وى او د هر مجرم قوم د عذاب دپاره يو خاص وقت مقرر نه وى نو په لازمى ډول (طريقه) به دوى په عذاب اخته کيدل - ځکه چه د دوى د کفر او شرارت مقتضى هم داسى ده چه ښائى على الفور هلاک کړل شى - صرف پاس مذکوره مصالح مانع دى چه په هغو کښې لږ توقف واقع شوى دى آخر په قيامت کښې به د عظيم عذاب خوند وڅکى - او کله چه وقت راشى نو په دنيا کښې به هم د هغه زورور جنګ نمونه وګورى. لکه چه د «بدر» په غزوه کښې دوى له مسلمانانو سره تصادم وکړ او د هغه يوه وړوکى نمونه ئى وليده.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ

پس صبر کوه (اى محمده) پر هغو خبرو چه دوى ئى وائى

تفسير: يعنى عذاب په خپل مقرر وقت کښې خامخا واقع کيدونکى دى - دوى د دغه تاخير او امهال د ليدلو څخه هومره چټى(فضول) او چپوله خبرى چه کوى ودى کړى - تاسى سم د لاسه دغه ګردى (تولى) خبرى په ډير صبر او استقامت سره واورئ! او په ډير صبر او سکون د وروستنى نتيجى په انتظار کښې اوسئ - د کفر پر دغو کلماتو له حده زيات مضطرب کيدلو ته هيڅ ضرورت نشته. (دغه آيت منسوخ دى په آيت د سيف سره).

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوْبِهَا

او تسبيح وايه سره له حمد، ثناء د رب خپل (لمونځ کوه) پخوا له ختلو د لمر (د سحر لمونځ) او پخوا له پريوتلو د دغه (لمر د ظهر او عصر لمونځ)،

تفسير: دغه د فجر او عصر لمونځونه شول. يعنى د احمقانو او شريرانو خبرو ته له سره غوږ مه ږدئ! او مه چرت پرى خرابوئ! په ډير صبر او سکون سره د خپل الله تعالىٰ په عبادت کښې

مشغول او لګیا اوسئ! ځکه چه د الله تعالیٰ مدد له دوو شیانو حاصلیږی چه هغه صبر او صلوٰة دی کما قال الله تعالی ـ ﴿ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ﴾ الآية ـ

وَمِنْ اٰنَآئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ

او په ځینو اوقاتو کښې له ساعتونو د شپې پس تسبیح وایه (لمونځ ادا کړه د مغرب او عشاء)

تفسیر: په دغه کښې مغرب او عشاء بلکه د ځینو تفاسیرو له روایته سره سم د تهجد لمونځ هم داخل دی.

وَاَطْرَافَ النَّهَارِ

او په دواړو څنګو (اطرافو) د ورځې کښې (پر لمانځه ډیره توجه ولره یا په دغو اوقاتو کښې تسبیح سره له حمده وایه)

تفسیر: دغه د (جمعې او د) ظهر لمونځ شو ـ ځکه چه په دغه وقت کښې د ورځې د اول نصف او د آخر نصف سره یو ځای کیږی ـ بلکه په صحاح او قاموس او نورو کښې تصریح شوی ده چه «طرف» «طائفة من الشئ ـ طرف د کوم شی حصی ته وائی» او د خاص حد او د څنډی په معنی نه دی په دغه صورت نهار جنس منلی کیږی او د هری ورځې هغه یوه خاصه برخه تری مراد کیدی شی چه هلته ورځ نیمائی کیږی.

لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

ښائی چه ته به راضی شی (له الله په اجر)

تفسیر: یعنی که داسی د عمل طرز ولری نو تل به په دنیا او آخرت کښې خوښ او راضی اوسیږی ـ د دغه ډیر لوی اجر به در رسیږی. او له امت سره به دی مرسته (مدد) وشی په دنیا کښې ـ او مغفرت به وی په آخرت کښې ستا په شفاعت چه د هغه له لیدلو څخه به ته خوښیږی.

وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖۤ اَزْوَاجًا

مِنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ لِنَفْتِنَهُمْ فِيْهِ ؕ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿١٣١﴾

او مه اوږدوه (نظر د) سترګې خپلې (یعنی مه ئې اړوه) هغه څیز ته چه نفع ورکړې ده مونږ په هغه څیز سره چه قسما قسم دی دغو (کفارو) ته ښائست د ژوندانه لږ خسیس دپاره د دی چه وازمایو دوی په دی کښې؛ او رزق روزی د رب د تا (چه تاته ئې درکړی له نبوته علمه بهتر ډیر غوره) خیر او اوږده ده (له دنیوی نعماؤ څخه).

تفسیر: (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «او مه اړوه دواړه سترګې خپلې هغه څیز ته چه نفع ورکړی ده مونږ په هغه سره قسما قسمو ته له خلقو ښائست د ژوندانه لږ خسیس» الخ) یعنی په دنیا کښې قسم قسم کافرانو مثلاً یهودانو ـ نصرانیانو ـ مشرکانو ـ مجوسیانو او نورو ته مونږ د عیش او تنعم کوم سامان چه ورکړی دی د هغو په طرف خپلې سترګې مه غړوئ او له سره مه ورته ګورئ! (لکه چه تر اوسه مو هم هغو ته نه دی کتلی) دغه تش د څو ورځو عشرت او پسرلی دی چه مونږ د هغه په وسیله د هغوی امتحان آخلو چه کوم یو احسان منونکی دی؟ او کوم یو غاړه غړونکی دی؟ هغه عظیم الشان دولت چه الله تعالیٰ تاته (ای محمده صلی الله علیه وسلم!) مقدر کړی دی ـ مثلاً عظیم الشان قرآن ـ د رسالت منصب ـ عظیمه فتوحات ـ رفع الذکر، د نامه لوړیدل ـ او د آخرت اعلیٰ مراتب د هغوی په مقابل کښې دغه فانی او حقیر سامان څه حقیقت لری ستاسی په برخه کوم دولت چه راغلی دی هغه له دغو دولتونو څخه ډیر ښه او بهتر دی او فی نفسه یا د خپل اثر په اعتبار تل باقی پاتی کیدونکی دی. په هر حال نه تاسی له دغه تکذیب او اعراض څخه مضطرب شئ! ـ او نه د دغو سازو او سامانونو او مالونو او دولتونو په طرف د التفات په نظر وګورئ!

وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا ؕ

او امر کوه په اهل (بیت یا په اهل دین) خپل په کولو د لمانځه او ته هم کلک پری ولاړ اوسه؛

تفسیر: یعنی خپلو متعلقینو او اتباعو ته د لمانځه تاکید وکړئ! په حدیث کښې راغلی دی «کله چه وړوکی مو اوه کلن شی (د اعتیاد لامله) پر دوی لمنځونه کوئ! او څه مهال چه نهه کلن شی (که په ورو ورو ئې ونه منی) په وهلو سره پری لمونځ کوئ»
(مطلب دا چه هم خپل متعلقین پر لمانځه ودروه! او هم ته پخپله پر لمانځه صبر کوه او هیڅ مه غمجن کیږه په کار د رزق کښې څکه چه)

لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا ۖ نَّحْنُ نَرْزُقُكَ ۗ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى ﴿١٣٢﴾

نه غواړو مونږ له تا څخه روزي (نه ستا او نه د اهل ستا بلکه) مونږ رزق روزي درکوو تاته او عاقبت ښه خاتمه خاوندانو د پرهيزګاري ته ده.

تفسير: په دنيا کښې مالکان پر خپلو مريو باندې روزي ګټې دغه مالک الملک يواځې بندګي غواړي او خپلو مريو ته په خپله روزي ورکوي (کذا في الموضح) الغرض څمونږ له لمانځه څخه هغه ارفع او اقدس ذات ته هيڅ يوه فائده نه رسيږي بلکه د لمانځه څخه فائده هم مونږ ته عائده ده او د لمانځه له برکته په ښه شان سره روزي رارسيږي ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَّهٗ مَخْرَجًا ۝ وَّيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾ «٢٨ جزء د الطلاق (٢-٣) آية (١) رکوع» د هم دې لپاره دي
که د فرض لمانځه او د معاش په کسب کښې څه تعارض واقع شي الله تعالىٰ داسې اجازه نه کوي چه د معاش د کسب په مقابل کښې لمونځ ترک کړی! په هر حال ښائي چه هرومرو (خامخا) لمونځ اداء کړ شي روزي رسوونکي هم هغه الله دي چه د هغه په حکم سره لمونځ کوو ـ الحاصل د معاش د کسب د هغو ذرائعو حکم الله تعالىٰ نه دی صادر کړی چه د عبوديت د فرائضو په اداء کښې مخل او مزاحم واقع شي. انسان ته ښائي چه تقوىٰ او پرهيزګاري اختيار کړي په پای کښې دی وګوري چه الله تعالىٰ په څه ډول (طريقه) له ده سره معاونت او امداد کوي؟

وَقَالُوْا لَوْلَا يَاْتِيْنَا بِاٰيَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ ۗ

او وائي (کفار) ولې نه راوړي محمد صلى الله عليه وسلم مونږ ته يوه معجزه (له طرفه) د رب خپل چه (مونږ ئې غواړو په تصديق د نبوت خپل)؟

تفسير: يعنې کومه داسې يوه ښکاره معجزه او نښه ولې نه راښيي چه د هغې په ليدلو سره مونږ ته بيخې د انکار او تردد موقع نشي پاتې که نه د دغومره ور څېنو ويرولو او تخويفاتو څخه څه ګټه (فائده) حاصليږي؟

اَوَلَمْ تَاْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْاُوْلٰى ﴿١٣٣﴾

آيا نه دي راغلي دوی ته مصدق دليل برهان د هغه شي چه په کتابونو پخوانيو کښې ؤ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په پخوانیو کتابونو کښې د آخری زمانې د رسول خبر دی یا دا معنی چه د پخوانیو انبیاؤ معجزې کافی دی. دغه رسول الله هم اصولاً د همغو پخوانیو خبرو تصدیق او تقیید کوی. کومه نوی خبره نه وائی - یا دا چه د پخوانیو کتابونو سره موافق واقعات بیانوی». او دیر ښه تفسیر ځما په نزد هم هغه دی چه «ابن کثیر رحمة الله علیه» او نورو اختیار کړی دی یعنی دغه خلق له ضده او عناده وائی چه کومه معجزه او نښه دی ولی رانه وړه؟ آیا له سلهاؤ نورو معجزو او نښو څخه برسیره او له ګردو (تولو) څخه لویه معجزه او نښه دغه عظیم الشان قرآن هغوی ته نه دی رسیدلی چه د پخوانیو کتابونو د ضروریه ؤ مضامینو محافظ او د ده د صداقت دپاره د حجت او شهادت په ډول (طریقه) دی - او د هغه اعجاز له لمر څخه هم زیات ظاهر او ښکاره دی لکه چه د جزء ۲۱ العنکبوت په ۵۰ - ۵۱ آیت (۵) رکوع کښې داسې یو آیت لولو ﴿ وَقَالُوا لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ ءَايَٰتٌ مِّن رَّبِّهِۦ ۖ قُلْ إِنَّمَا ٱلْءَايَٰتُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَىٰ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴾

وَلَوْ أَنَّآ أَهْلَكْنَٰهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِۦ لَقَالُوا۟ رَبَّنَا لَوْلَآ أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَىٰ ﴿١٣٤﴾ قُلْ كُلٌّ مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا۟ ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَٰبُ ٱلصِّرَٰطِ ٱلسَّوِىِّ وَمَنِ ٱهْتَدَىٰ ﴿١٣٥﴾

او که چیری مونږ هلاک کړی وی دوی په عذاب سره پخوا له دغه (قرآنه یا له محمده) نو خامخا به ویلی وی دوی ای ربه ځمونږه ولی ونه لیږه تا مونږ ته یو رسول نو چه متابعت کړی وی مونږ د آیاتونو ستا پخوا له هغه چه ذلیل یا شرمنده شوی وی مونږ (په دنیا یا په عقبا کښې) ووایه (ای محمده دوی ته) چه هر یو (له تاسی او له مونږه عاقبت د امر ته) انتظار کوونکی دی. پس تاسی هم انتظار کوئ پس ژر پوه به شئ تاسی چه څوک دی یاران د لیاری سمی صافی او کوم یو دی چه په سمه صافه لیاره روان دی (مونږ که تاسی).

تفسیر: یعنی د داسی عظیم الشان نښان له لیدلو څخه وروسته وائی چه ولی دی کومه معجزه او نښه رانه وړه؟ او فرض ئی کړئ که مونږ نه وی ورښوولی - یعنی قرآن مو نه وی نازل کړی - او پخوا د کتاب له انزاله او د رسول له ارساله دوی مو د کفر او شرک په سزا کښې د دوزخ په کنده کښې غورځولی نو دوی به شور ماشور ښلاوه او داسی به ئی ویل ای صاحبه! د سزا

ورکولو څخه پخوا ښائی څمونږ دپاره کوم کتاب او پوهوونکی دی رالیږلی وی چه مونږ ئی په ذلت او رسوائی باندی له اخته کیدلو څخه لا پخوا خبر کړی وی نو تا به لیده چه مونږ ستاسی د احکامو په تعمیل کښی څومره زیار (محنت) ایسته؟ الغرض که پاک قرآن نه نازلیده نو داسی به ئی ویل اوس چه نازل شوی دی له هغه څخه سترګی اړوی او له خپله ځانه خوښی کړی معجزی او نښی په مطالبی پسی لویدلی دی ـ د دوی مقصد له سره هدایت حاصلول نه دی ـ نو ځکه داسی فضولی او چتی(بیکاره) پلمی (تدبیرونه) او بهانی جوړوی ـ نو خیر دی دوی ته ووایه چه زه او تاسی دواړه انتظار باسو چه عنقریب له غیبه څه څرګندیږی ؟ هلته به ګرد (تول) حقائق ښکاره شی چه کومه یوه ډله پر سمه لیاره روان وه؟ او کومه له لیاری څخه بی لیاری شوی وه؟

تمت سورة طٰهٰ بتوفیقه وعونه ولله الحمد

سورة الانبياء مكية ركوعها (۷) آياتها (۱۱۲) رقم تلاوتها (۲۱) تسلسلها حسب النزول (۷۳) نزلت بعد ابراهيم

د الانبياء سورت مکي دی. (۷) رکوع (۱۱۲) آيتونه لري په تلاوت کښې (۲۱) او په نزول کښې (۷۳) سورت دی د ابراهيم عليه السلام له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِيْ غَفْلَةٍ مُّعْرِضُوْنَ ﴿۱﴾

نژدی شو خلقو ته (وخت د) حساب (او جزا) د دوی حال دا چه دوی په غفلت کښې دی (له دی حساب او جزا خپلی) مخ ګرځوونکی دی (له) ايمان راوړلو څخه په دغه سره)

تفسير: يعنی د حساب او کتاب او مجازاتو ساعت رارسيدونکی دی، ليکن دغه مشرکين او نور خلق په سخت غفلت او جهالت کښې پراته دی او د قيامت د ځواب ورکولو دپاره هيڅ يو تياری نه نيسی او کله چه دوی ته د الله تعالیٰ آيتونه اورول کيږی او نصيحت ورته وشی چه د غفلت له خوبه راويښ او راپورته شئ نو په ډيری بی پروايئ او بی‌اعتنايئ سره اوری او هيڅ اهميت ورته نه ورکوی او داسی يو وضعيت اختياروی چه ګواکی دوی له سره له الله تعالیٰ سره مخامخ کيدونکی نه دی او نه څه حساب او کتاب ورسره کيږی. رښتيا ده

(الناس فی غفلاتهم ورحی المنية تطحن: خلق په خپلو غفلتونو کښی دی، او د مرګ ژرنده اوړه کوی).

مَا يَأْتِيْهِمْ مِّنْ ذِكْرٍ مِّنْ رَّبِّهِمْ مُّحْدَثٍ اِلَّا اسْتَمَعُوْهُ وَهُمْ يَلْعَبُوْنَ ﴿۲﴾ لَاهِيَةً قُلُوْبُهُمْ

او نه راځی دوی ته هيڅ نصيحت له (طرفه د) رب د دوی نوی (راليږل شوی) مګر خو اوری دوی هغه (له خپل رسول څخه) حال دا چه دوی لوبی

(مسخری) پری کوی په دی حال کښی چه بوخت (مشغول) وی زړونه د دوی، (په دنیوی چارو او غافل وی له ضروری کارونو څخه)

تفسیر: یعنی د قرآن عظیم ډیر ارزښتناک (قیمتی) نصیحتونه دوی ته د لوبو او د ننداړو حیثیت لری او همغسی ئی اوری. که دوی په اخلاص سره پکښی فکر او غور او په تعمیل کښی ئی هڅه (کوشش) کولی نو د دوی دین او دنیا به دواړه ښه او سم شوی وی لیکن د دی له امله (وجی) چه د دوی زړونه بیخی له دی پلوه غافل او له یوه مخه په لوبو او ننداړو او تماشو کښی لګیا او بوخت (ډوب) دی نو ځکه داسی غور او فکر کولو ته له سره وخت نه لری.

وَأَسَرُّوا النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُوا هَلْ هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿۳﴾

او ښه پټوی راز (خپل) هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په ځانونو خپلو په شرک سره او وائی کفار) نه دی دا (محمد) مګر خو یو انسان په شان ستاسی آیا پس راځئ تاسی هغه جادو ته (د عقیدی له مخی چه له ده سره دی) حال دا چه تاسی ګورئ (چه دا جادو دی)

تفسیر: کله چه دوی له ډیر نصیحت اوریدلو څخه تنګ شول نو څو بی انصافان سره راټول شول او یوه پټه جرګه ئی سره جوړه کړه او د قرآن او رسول الله په متعلق ئی په داسی خبرو خوله بیرته کړه چه دغه رسول خو زمونږ په شان یو انسان دی نه پرښته ده او نه له مونږ څخنی د کوم زیات ظاهری امتیاز خاوند دی البته دی په جادو باندی پوهیږی، دغه کلام چه دی ئی لولی او مونږ ته ئی اوروی، هرومرو (خامخا) د سحر او کوډو کلام دی نو بیا په تاسی باندی څه تکه (تندر) لویدلی ده چه په خپلو سترګو ئی ګورئ او بیا د هغه جادو په لومو (دام) کښی ځان نښلوئ لازمه ده چه هغه ته له سره مه نژدی کیږئ، ښائی چه عظیم‌الشأن قرآن ته به ئی د دی له امله (وجی) سحر ویلی وی چه په هغه کښی قوی او حیرانوونکی تاثیر دی او پټه جرګه ئی ځکه کوله چه د هغو تدبیرونو دپاره چه په مستقبل کښی ئی کول تمهید شی او ظاهره ده چه پوه او هوښیار دښمن خپلی د دښمنی چاری پخوا له وخته نه ښکاره کوی او نه ئی مشهوروی او تش په پټه او مخفی ډول (طریقه) تبلیغات جاری ساتی.

قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿۴﴾

وویل (رسول دوی ته) رب می عالم دی په وینا (د هر هغه چا چه وی) په

آسمان کښې او په ځمکه کښې او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسير: رسول الله صلی الله علیه وسلم ووېل که تاسې هر څومره پټې او مخفي مشورې وکړئ پاک الله له هغو ټولو څخه عالم او خبر دی چه د آسمانونو او ځمکو په هرو پټو خبرو او احوالو هم ښه خبر او علیم دی ستاسې په دغو مخفي او پټو خبرو او جرګو به څرنګه علم ونه لری؟ او ستاسې دغه پلمې (تدبیرونه) او حیلې (مکرونه) له هغه څخه څرنګه پټې پاتې کیدی شي؟.

بَلْ قَالُوٓا أَضْغَٰثُ أَحْلَٰمٍۭ بَلِ ٱفْتَرَىٰهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِـَٔايَةٍ كَمَآ أُرْسِلَ ٱلْأَوَّلُونَ ۝٥

بلکه (دغه کفار) وائی (چه دغه قرآن) ګډوډ خوبونه دی بلکه له خپل ځانه ئی جوړ کړی دی بلکه دی شاعر دی پس باید راوړی مونږ ته کومه لویه معجزه لکه هغه (معجزه) چه لیږلی شوی وو لومړنی (انبیاء په هغو سره).

تفسير: د پاک قرآن په اوریدلو سره به د ډیر ضد او عناد له کبله (وحی) داسی بدحواسه کیدل چه له سره به په یوه فکر او رأیه باندی قایم نه پاتی کیدل، کله به ئی ورته جادو (کوډی) وئیل کله به ئی ګډوډ پریشانه خوب باله کله به ئی داسی ویل چه دا خبری دی له ځانه جوړوی او مونږ ته ئی وراندی کوی، او بیا پری د قرآن نوم ږدی نه یوازی هم دا به ئی ویل بلکه داسی وینا به ئی هم کوله چه محمد صلی الله علیه وسلم ډیر ښه او عمده شاعر هم دی او د شعراؤ په شان د لوړو (وچتو) تخیلاتو له لاری ډیر ښه مؤثر مضامین او مسجع عبارات جوړوی او خلقو ته ئی وراندی کوی که په واقع کښې داسی نه وی نو دی دی هم د نورو پیغمبرانو په شان کومه ښکاره لویه معجزه راوښئی. دغه ویناګانی هم محض د عناد او تش د ربړولو (تکلیف ورکولو) له امله (وحی) وی ځکه چه اول خو د مکی معظمی دغه جاهل مشرکان د پخوانیو انبیاؤ له معجزو څخه هیڅ خبر نه وو. دوهم دا چه زمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم ډیری داسی ښکاره معجزی او نښې هم لیدلی وی چه د پخوانیو انبیاؤ له معجزو او نښو څخه په هیڅ یو صورت کمی نه وی او له ټولو څخه ډیره لویه او غټه معجزه او نښه هم دغه د عظیم‌الشأن قرآن معجزه ده، دوی په خپلو زړونو کښې ښه پوهیدل چه دا نه جادو او نه مهمل عبارات او نه چټی (بیکاره) خوب او نه شعر دی نو هر کله چه به ئی هیڅ یوی خبری له دغی معجزی سره سمون نه خوړ نو هغه به ئی پریښوده او بله خبره به ئی ورته جوړوله
﴿ ٱنظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا۟ لَكَ ٱلْأَمْثَٰلَ فَضَلُّوا۟ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴾ د الفرقان اوله رکوع.

مَآ اٰمَنَتۡ قَبۡلَهُمۡ مِّنۡ قَرۡيَةٍ اَهۡلَكۡنٰهَا ۚ اَفَهُمۡ يُؤۡمِنُوۡنَ ۝٦

(وویل الله) نه ؤ راوړی ایمان (په معجزو) پخوا له دوی نه هیڅ (اهل د) کلی چه هلاک کړی دی مونږ اهل د هغه (په سبب د تکذیب د دوی) آیا پس دغه کفار به ایمان راوړی (بلکه نه ئی راوړی).

تفسیر: یعني پخوانیو قومونو ته فرمایشي معجزې او نښې ورښوولی شوې وې مګر دوی د هغو په لیدلو هم تابع نشول او حق ئی ونه مانه بالاخر له سنت الله سره سم هلاک کړی شو، که د مکې د دې مشرکانو دغه غوښتنې هم پوره کړی شي ښکاره ده چه دوی ئی هم منونکي نه دي.
هرومرو (خامخا) به د الله تعالیٰ د عام عادت سره موافق سپیره او فنا کړی شي، حال دا چه د هغوی بیخي تباهي او خرابي مقصود نه ده بلکه د الله تعالیٰ حکمتونه فيالجمله د دوی دوام (ابدیت) او بقا غواړی.

وَمَآ اَرۡسَلۡنَا قَبۡلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُّوۡحِىۡۤ اِلَيۡهِمۡ
فَسۡـَٔلُوۡۤا اَهۡلَ الذِّكۡرِ اِنۡ كُنۡتُمۡ لَا تَعۡلَمُوۡنَ ۝٧

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) مګر خو سړی (نه پرښتې) چه وحې به کوله مونږ دوی ته پس پوښتنه وکړئ له خاوندانو د ذکره (د کتابیانو له علماؤ څخه) که یئ تاسې چه نه پوهیږئ

تفسیر: دا د دوی د هغه قول ځواب دی ﴿ هَلۡ هٰذَاۤ اِلَّا بَشَرٌ مِّثۡلُكُمۡ ﴾ یعني کوم انبیاء چه پخوا راغلي وو چه د هغو د معجزو په شان له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه هم د معجزې د ښوولو غوښتنه کوئ هغوی هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان انسانان وو، پرښتې نه وې که له داسې مشهوري او مستفیضي خبري څخه هم تاسې د خپل جهالت له سببه بې خبره یئ نو له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ او ځان پرې خبردار کړئ چه هغه تري ښه خبر دي (لکه د اهل کتابو عالمان) آخر تاسې له یهودانو او نصرانیانو سره خو خپلوي او دوستانه تعلقات لرئ نو دغه عادي خبرې تاسې ولې د هم دغه اهل کتابو څخه نه پوښتئ چه آیا هغه انبیاء او رسولان چه په پخوا زمانو کښې رالیږل شوي وو انسانان وو که ملائک؟.

وَمَا جَعَلۡنٰهُمۡ جَسَدًا لَّا يَاۡكُلُوۡنَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوۡا خٰلِدِيۡنَ ۝٨

او نه وو گرځولي مونږ (دغه پخواني رسولان) داسي جسدونه چه نه ئي خوړ طعام (خواړه) او نه وو دوی تل پاتي کيدونکي (په دنيا کښي بلکه طعام به ئي خوړ او مړه کيدل به هم)

تفسير: يعني انساني خصائص په هغو کښي موجود وو او د هغوی بدن د پرښتو په شان نه ؤ چه هيڅ کله خواړه ونشي خوړلي او نه هغوی د الوهيت مرتبه لرله چه له سره مرګ او فناء پرې رانشي او تل تر تله ژوندی پاتي شي.

ثُمَّ صَدَقْنَٰهُمُ ٱلْوَعْدَ فَأَنجَيْنَٰهُمْ وَمَن نَّشَآءُ وَأَهْلَكْنَا ٱلْمُسْرِفِينَ ۝٩

بيا رښتيا کړه مونږ هغوی سره وعده (د نجات د دوی) پس نجات ورکړ مونږ هغوی ته او هغو ته چه زمونږ اراده وه (د نجات د دوی چه مصدقين دي) او هلاک کړل مونږ مسرفان (له حده تيريدونکي د رسولانو مکذبين).

تفسير: يعني د هغوی امتياز له نورو بندګانو څخه دا ؤ چه د الله تعالیٰ له لوری د مخلوق د هدايت او اصلاح دپاره ټاکل (مقرر) شوي وو، الله تعالیٰ په دوی وحي نازلوله او سره له بي سرو ساماني به ئي د مخالفينو په مقابل کښي دوی سره د نصرت او حمايت وعدې کولي لکه چه پاک الله خپلي دغه وعدې ټولي رښتيا او ښکاره کړې او دغه انبياء ئي د خپلو ملګرو سره محفوظ وساتل او هغه لوی لوی متکبر دښمنان چه هغوی سره به ئي مخالفت او دغرې وهلي تباه او غارت کړل شول، بيشکه چه محمد صلی الله عليه وسلم هم بشر دی. ليکن د بشر له هغو انواعو څخه دی چه د هغو مرسته (مدد) او حمايت د ټولي دنيا په مقابل کښي کاوه شي، د دوی مخالفينو ته لازم دي چه د خپل انجام فکر او انديښنه وکړي او د پخوانيو قامونو له مثالونو څخه دي پند او عبرت واخلي، داسي ونه شي چه د آخرت له حساب نه پخوا په هم دغه دنيا کښي دوی سره حساب او کتاب شروع شي.

لَقَدْ أَنزَلْنَآ إِلَيْكُمْ كِتَٰبًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ ۖ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ۝١٠

خامخا په تحقيق نازل کړی دی مونږ تاسي ته يو کتاب چه په هغه کښي ذکر (پند) ستاسي دی، آيا پس تاسي عقل نه لرئ (چه ايمان پرې راوړئ.)

تفسير: يعني د پاک قرآن په وسيله تاسي ته هر قسم پند او نصيحت درکړی شوی دی او د ټولو

ښو او بدو پای (آخر) او انجام درښودل شوی دی که لږ عقل او سد (هوش) هم ولرئ نو زیار (محنت) او کوښښ به کوئ چه د الله تعالیٰ له عذابه ځان وساتئ او د پاک قرآن قدر او عظمت په ښه شان سره وپیژنئ چه په حقیقت کښې ستاسی د لوئی او شرف دپاره یو لوی سند او قاطع برهان دی ځکه چه ستاسی د قوم په ژبه او ستاسی د قوم په یوه کامل فرد باندی نازل شوی دی او په دنیا کښې ئی تاسی ته دائمی ویاړ (فخر) او شهرت دربښلی دی که تاسی د خپل دغسی محسن قدر نه پیژنئ او خبرو ته ئی غوږ نه کیږدئ نو په دنیا کښې به خوار او ذلیل شئ! او د آخرت عذاب به بیل تاسی ته تیار شي. له دی نه وروسته د هغو قومونو دنیوی پای (آخر) او انجام بیانوی چه هغوی له انبیاؤ سره دښمنی او په خپلو ځانونو ئی ظلم او تیری کړی ؤ.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَّأَنْشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِيْنَ ⑪

او ډیر توتی توتی کړی دی مونږ (په هلاک کولو سره) له اهل د کلیو چه وو هغوی ظالمان او پیدا کړل مونږ وروسته له هغو شخه قومونه نور (د دوی په ځای)

تفسیر: یعنی داسی نه ده چه د هغو له ورکیدلو شخه به د الله تعالیٰ ځمکه خرابه او ویجاړه (ورانه) شي، دوی چه ورک شی د دوی په ځای نور خلق پیدا او ودانوی.

فَلَمَّآ أَحَسُّوْا بَأْسَنَآ إِذَا هُمْ مِّنْهَا يَرْكُضُوْنَ ⑫ لَا تَرْكُضُوْا وَارْجِعُوْٓا إِلٰى مَآ أُتْرِفْتُمْ فِيْهِ وَمَسٰكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُوْنَ ⑬

پس هر کله چه حس به کړ (وبه موند) دوی عذاب زمونږ ناڅاپه دوی به له دغه عذابه تښتیدل (په ډیره بیړه (تلوار) نو پرښتو به په تمسخر سره ورته ویل) مه تښتیږئ او بیرته لاړ شئ هغه ځای ته چه ښه ژوند درکړی شوی ؤ تاسی ته په هغه کښې او کورونو خپلو ته ښائی چه له تاسی نه پوښتنه وکړه شي.

تفسیر: یعنی کله چه کافران او مشرکان د الله تعالیٰ له عذاب سره مخامخ شول نو وئی غوښتل

چه له هغه ځایه وتښتی او په تیښته سره ځان ته نجات حاصل کړی په دغه وخت کښی په تکوینی ډول (طریقه) سره دوی ته وویل شول چه چیری تښتئ؟ ودریږئ او په همغه لوری بیرته لاړ شئ چه هلته مو عیش او عشرت کاوه او ډیر زیات د تنعم اسباب مو راجمع کړی وو ښائی چه هلته څوک له تاسی څخه پوښتنه وکړی. صاحبه! هغه د مال او دولت او د زور او قوت نشه مو او هغه ساز او سامان مو څه شول؟ او هغه نعمتونه چه پاک الله تعالیٰ تاسی ته درکړی وو د هغو شکر مو تر کوم ځای پوری ادا کړی ؤ؟ یا دا چه تاسی خو داسی لوی سړی وئ چه په هر ځای کښی به ستاسی عزت او احترام کیده اوس هم هلته لاړ شئ هیڅ د تیښتی ضرورت نشته څو خلق په خپلو مهماتو کښی له تاسی سره خبری اتری او مشوری وکړی شی دغه ټولی خبری د تحکم په توګه (طریقه) ویل شوی دی.

قَالُوا يٰوَيْلَنَآ اِنَّا كُنَّا ظٰلِمِيْنَ ﴿۱۴﴾ فَمَا زَالَتْ تِّلْكَ دَعْوٰىهُمْ حَتّٰى جَعَلْنٰهُمْ حَصِيْدًا خٰمِدِيْنَ ﴿۱۵﴾

وبه وائی ای هلاکته زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه مونږ وو ظالمان. پس تل به وی دغه بلنه د دوی (هلاک لره) تر هغو پوری چه وبه ګرځول مونږ دوی ریبل شوی، مړه یخ پراته.

تفسیر: یعنی کله چه عذاب ئی په خپلو سترګو ولید نو هلته ئی په خپلو جرمونو اعتراف وکړ او درګرده (په شریکه) به ئی داسی چغی وهلی چه بیشکه مونږ ظالمان او مجرمان یو! لیکن اوس د دوی دغه افسوس او حسرت څه په کار ورځی؟
دا د توبی د قبول وخت نه ؤ د دی وخت اعتراف او ندامت ګرد (ټول) سره بیکاره وو او بالاخر په دی ډول (طریقه) سره ختم کړی شو لکه چه شین کښت (فصل) یو دم وریبلی شی او درمند شی یا په اور کښی د سوځیدلو لرګیو د ایری د ډیری په شان پاتی کیږی (العیاذ بالله تعالیٰ)

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَآءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لٰعِبِيْنَ ﴿۱۶﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمان او نه ځمکه او نه هر هغه چه په منځ د دوی کښی دی په داسی حال کښی چه لوبی کوونکی وو مونږ (او هیڅ یوه ګټه (فائده) د دوی په پیدائښت باندی مرتبه نه وی)

تفسير: يعني چه پکښې کوم معتدبه حکمت او صحيح غرض نه وی نو څکه عقلمن ته ښائی چه د عالم د خلقت په غرض او غايه وپوهيږی او دنيا تش د لوبی او تماشا ځای ونه ګڼی او له انجام څخه غافل نشی بلکه ښه وپوهيږی چه دنيا د آخرت دپاره پيدا کړی شوی ده او د هر نيک او بد عمل جزا او سزا رسيدل او د ذری ذری حساب کيدل يو حقه او ضروری خبره ده.

لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا لَّاتَّخَذْنَاهُ مِن لَّدُنَّا إِن كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ ۚ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

او که اراده کړی وی مونږ چه ونيسو مونږ لهو (اسباب د شغل لکه ښځه او ولد) نو خامخا نيولی به وه مونږ هغه لهو له طرفه خپله که وی مونږ کوونکی د دی کار. بلکه ويشتل کوو مونږ په حق سره په باطل باندی بيا (دغه حق) سر ماتوی د هغه (باطل) او محو کوی ئی پس ناڅاپه دا باطل هلاک (او ورک) کيږی، او تاسی ته اور، افسوس عذاب، خرابی ده (ای کفارو له هغه څه څخه چه ثابتوئ تاسی (په هغه سره الله ته ښځه، ولد).

تفسير: يعني که بالفرض داسی لهو او لعب کار زمونږ له شانه سره لايق هم وی او مونږ داسی اراده هم کړی وی چه هم داسی کومی مشغلی او لوبی او تماشی جوړی کړو نو دغه کار به مونږ بالذات په خپله او په خپل قدرت کړی وی او ستاسی مجازات او مکافات کولو او نيولو او خوشی کولو ته به له سره هيڅ يو ضرورت نه ؤ پاتی. ليکن حقيقت دا دی چه دنيا محض لوبی او تماشا نه ده بلکه د سعی او عمل او مبارزی ميدان دی، دلته د حق او باطل مقابله کيږی، حق يرغل (حمله) کوی او د باطل سر ماتوی له دی څخه تاسی د خپل شرک او ناپوهی په پای (آخر) او انجام وپوهيږئ کله چه د حق او صداقت ګولی او مردکی په پوره قوت په تاسی ولويږی هلته به څرنګه خرابی او بربادی ستاسی په برخه شی او بل کوم يو طاقت به تاسی ته نجات درکړی شی؟.

تنبيه: د ﴿ لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْوًا ﴾ الآية ـ تقرير په څو څو دوله (قسمه) کړی شوی دی زمونږ په نزد هغه معنی چه د سياق او لحاق په اعتبار ديره قريبه او صافه وه هماغه مو اختيار کړه او د «من لدنا» او د «ان کنا فاعلين» د قيودو فوايدو ته هم لطيفه اشاره کړی شوی ده. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ

او خاص ده لره دی هر هغه څوک چه په آسمانونو کښې دی او په ځمکه کښې دی (د پیدائښت، ملکیت او بندګی له مخې)،

تفسیر: بیا که دی د تباه کولو اراده وکړی نو څوک به نجات ورکړی شي؟ او چیرې به د پټیدلو او پناه ځای وموندلی شي.

وَمَنْ عِنْدَهٗ لَا يَسْتَكْبِرُوْنَ عَنْ عِبَادَتِهٖ وَلَا يَسْتَحْسِرُوْنَ ۚ﴿۱۹﴾ يُسَبِّحُوْنَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُوْنَ ﴿۲۰﴾

او هغه (پرښتې) چه ده څخه دی نه کوی کبر (سرکشي) دوی له عبادت د ده (الله) او نه ستومانه کیږی (له عبادته ئې یوه شیبه (لحظه) هم) تسبیح وائی (هم) په شپه او (هم) په ورځ کښې نه سست (او ضعیف) کیږی.

تفسیر: یعنی پرښتې سره له دی چه د الله تعالیٰ د دربار له مقربانو څخه دی لږ څه تکبر، غرور او لوئی نه کوی او د خپل الله تعالیٰ بندګی او غلامی د خپل ځان دپاره عزت او فخر ګڼی او د عبودیت د وظایفو په ادا کښې لګیا اوسیږی او له سره پکښې نه ستړی کیږی او نه تړی په تنګ کیږی بلکه هم دغه ذکر او تسبیح د دوی روحانی غذا ده څرنګه چه مونږ تل خپله ساه او نفس ښکته او پورته کوو او ورسره په نورو کارونو کښې هم مشغولیږو د پرښتو د تسبیح او ذکر کیفیت هم دغسې وګڼئ! پرښته پر هر کار چه ماموره شي او په هر یوه خدمت کښې چه بوخته او لګیا وی یوه شیبه (لحظه) هم د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلیږی کله چه د معصومو او مقربو پرښتو حال دا دی نو خطاکار انسان ته لازم دی چه په خورا (دیر) زیاتو مراتبو سره د پاک الله په ذکر او عبادت مشغول او مصروف واوسی.

اَمِ اتَّخَذُوْٓا اٰلِهَةً مِّنَ الْاَرْضِ هُمْ يُنْشِرُوْنَ ﴿۲۱﴾

آیا نیولی دی دوی نور معبودان له ځمکی څخه (یا په ځمکه کښې) چه دوی به هم ژوندی کوی مړی (بلکه نشي ژوندی کولی).

تفسیر: یعنی آسمانی پرښتې خو له سره د الله تعالیٰ له بندګی څخه نه زړه تنګی او نه ستومانه

کیږی بلکه تل د ده په یاد او بندګی کښی مشغولی وی بیا آیا په ځمکه کښی څه داسی موجودات شته چه هغوی د الله تعالیٰ په مقابل کښی معبود ګرځولی شی؟ او کله چه پاک الله د دوی عابدان په خپل عذاب کښی هلاک کړی آیا دوی ئی بیرته ژوندی کولی شی؟ یا له هلاکت څخه ورته نجات ورکولی شی؟ له سره ئی نشی کولی.

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا

که چیری وی په دغه آسمان او ځمکه کښی نور معبودان (حاکمان) بی له الله څخه نو خامخا وران شوی به وو دواړه (عادتاً د دوی د اختلاف په سبب)

تفسیر: دغه آلهه او د تعدد پر ابطال نهایت پوخ او واضح دلیل دی چه عظیم‌الشان قرآن هغه په خپل مخصوص اسلوب سره وړاندی کړی دی. ښه پام وکړئ چه عبادت د کامل تذلل نوم دی او کامل تذلل صرف د هم هغه کامل لوی ذات په مخکښی اختیاراو شی چه پخپل ذات او صفاتو کښی له هر حیثه او هر جهته کامل وی چه هم دغه ته مونږ (الله) یا خدای جل جلاله وایو. ضروری ده چه د الله تعالیٰ ذات له هر قسم نقائصو او عیوبو څخه پاک وی او له هیڅ حیثه ناقص، بیکاره، عاجز مغلوب نه وی او نه د بل چا په مقابل کښی ناتوان وی، او نه بل د ده په کارونو کښی څه ګوتی وهلی شی او نه څه څنډ (ایسارتیا) کیدلی شی نو اوس که تاسی فرض کړئ چه که په آسمان او ځمکه کښی دوه خدایان وی نو که دغه دواړه په یو شان سره وی په دغه وخت کښی به تاسی ووینئ چه د عالم تخلیق او د علویاتو او سفلیاتو تدبیرونه د دواړو په کلی اتفاق سره کیږی او یا کله کله پکښی اختلاف هم پیښیږی؟ د اتفاق په صورت کښی دوه احتماله متصور دی. یا خو یوازی یوه د کائناتو د انتظام او تدبیر کار نشو چلولی نو دواړو په ګډه دغه کار ته اقدام وکړ نو معلومه شوه چه د دغو دواړو څخه یو هم د کامل قدرت خاوند نه دی او که یوازی یوه د ګرد (تول) عالم د کارونو انجام او انتظام کولی شوی نو دغه بل بیکاره پاتی کیده حال دا چه د الله تعالیٰ د وحدانیت په منلو مونږ له دی کبله (وجی) مکلف یو چه بی د هغه له منلو څخه بل هیڅ چاره نشته او که د اختلاف صورت فرض کړو نو یو هرومرو (خامخا) به د بل په مقابل کښی یا مغلوب شی او له خپلی ارادی او تجویز څخه به لاس واخلی نو دغه خدای نشو او یا به دواړه بالکل په مساوی او متوازی طاقت سره یو د بل په خلاف خپله اراده او تجویز تعمیل او اجرا کړی، اول خو (معاذ الله) د خدایانو په دغه رسی کشولو کښی له سره هیڅ شی موجود نشی او دوهم دا چه که په موجوده شیانو کښی دغسی زور آزموینه وشی نو په دغه زور آزموینه کښی به ګرد (تول) موجوده شیان سره ګډوډ او له منځه لاړ شی. له دی نه دغه نتیجه راووته چه که په آسمان او ځمکی کښی دوه خدایان وی نو د اسمان او ځمکی دغه موجوده نظام به لا له پخوا څخه ګډوډ او وران شوی وی که نه نو دا خبری لازمیده چه یو خدای

بیکاره یا ناقص یا عاجز پاتی شوی وی او دغه کار د مفروض څخه مخالف دی.

فَسُبْحٰنَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۲۲﴾

نو پاک دی الله چه رب د عرش دی له هغو (ناکارو خبرو او شیانو (چه دوی ئی منسوبوی ورته

تفسیر: چه د لوی عرش یوازی مالک او څښتن (خاوند) خدای تعالیٰ دی، د ده په ملک او باچائی کښی له سره ګدون ځای نه لری، دی خپلواک باچا دی کله چه دوه واکدار باچایان په یوه اقلیم کښی نشی ځائیدلی چه د هغو واکداری هم یوازی مجازی ده نو دوه کل مختاره او مطلق قادر خدایان به څرنګه په یوه سلطنت کښی شریک کیدی شی.

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُوْنَ ﴿۲۳﴾

نه پوښتیدلی کیږی (الله) له هغو (شیانو) چه کوی ئی (ځکه چه الوهیت یوازی د ده صفت دی. او دوی پوښتیدلی کیږی (د دوی له افعالو، احوالو او اقوالو ځکه چه دوی مخلوق او مملوک دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هغه لوی ذات نوم دی چه مطلق قادر او کل مختار دی (او تول کارونه ئی صواب او له حکمته ډک دی) د ده قدرت او مشیت مخه نیول لا څه چه تشه پوښتنه تری هم څوک نشی کولی چه مثلاً هغه فلانی کار دی ولی داسی وکړ؟ مګر پاک الله حق لری او ده لره ښائی چه هر هغه څوک چه اراده ئی وشی مواخذه ئی کړی او تری لازمی پوښتنی وکړی.

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اٰلِهَةً ؕ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ ۚ

آیا نیولی دی (دغو مشرکانو) بی له دغه الله (یا راښکته له الله) څخه نور معبودان، ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه راوړئ سند خپل (د شرک په دغه دعوی کښی)،

تفسیر: له دی نه پخوا پر توحید عقلی دلیل قایم کړی شو اوس له مشرکانو څخه د دوی د شرک د دعوی په خصوص د صحیح دلیل غوښتنه کیږی یعنی بی له الله تعالیٰ څخه د هغو معبودانو تجویز چه تاسی کړی دی د دوی د اثبات دپاره که کوم عقلی یا نقلی دلیل لرئ هغه

راوړاندي کړئ! ښکاره ده چه له هغوی سره پرته (علاوه) له اوهامو او ګمانونو او د پلرونو او نیکونو له غلطو او ړندو تقليدونو څخه بل هيڅ شی نه ؤ، د شرکت په دعوی کښې ئې نه کوم عقلي او نه کوم نقلي دليل وړاندی کړی شو. كذا قال المفسرون. حضرت شاه صاحب ليکلي دي «پخوا ئې د هغو معبودانو په حق کښې ويلي وو چه که تاسی هغوی له الله تعالیٰ سره برابر ګڼئ (نو كه دغه ادعا مو سمه وی) د داسی دوو حاکمانو له وجود څخه دنیا خرابيږی، اوس د هغو يادونه کوی چه له پاک الله څخه ښکته وړوکی، وړوکی نائبان د ماتحتو حکامو په شان مقرروئ نو آیا دغه ماذونان د خپلو لويو آمرانو له خوا کوم برهان، سند او فرمان لری، ځکه چه بی له سند او فرمان څخه هيڅوک نيابت نشی کولی، که کوم سند وی راوړاندی ئې کړئ.

هٰذَا ذِكۡرُ مَنۡ مَّعِیَ وَذِكۡرُ مَنۡ قَبۡلِیۡ ؕ بَلۡ اَكۡثَرُهُمۡ لَا یَعۡلَمُوۡنَ ۙ الۡحَقَّ فَهُمۡ مُّعۡرِضُوۡنَ ﴿۲۴﴾

دغه (قرآن) دی بیان د هغو چا چه له ما سره دی (له محمدی امت څخه) او بيان د هغه چا دی چه پخوا له ما تیر شوی دی، بلکه زياتره د دوی نه پوهيږی په حقه خبره (چه توحيد او قرآن دی) پس دوی مخ ګرځوونکی دی (له توحيد يا ستا له رسالت څخه)

تفسير: يعنی زما د امت او د پخوانيو موحدينو تولو هم دا يوه خبره ده چه له الله تعالیٰ څخه پرته (علاوه) چه (رب العرش) دی بل الله نشته چه د هغه عقلي دليل پخوا له دی نه بيان شو که تاسی د دغی عقيدی له منلو څخه مخ اړوئ او له دغی آسمانی او اجتماعی عقيدی څخه پرته (علاوه) کوم بل دليل لرئ نو هغه راوړاندی کړئ، زما دعویٰ دا ده چه دغه محمدی امت او نور پخوانی امتونه د دی کتاب قرآن کريم او د پخوانيو امتونو آسمانی کتابونه (تورات، انجيل، او نور) سره تول د توحيد په دی دعوی کښې سره متفق دی، لکه چه نن هم له هغو زياتو تحريفاتو سره که پخوانی آسمانی کتابونه ولتوئ! نو په هغو کښې د توحيد اعلان او د شرک ترديد په صاف او ښکاره ډول (طريقه) سره مومئ. مګر دغه جاهلان په دغو خبرو څه پوهيږی که پوهيدلی نو د حقی خبری د اوريدلو په مقابل کښې به ئې دغسی د انکار او اعراض وضعيت نه غوره کاوه.

وَمَاۤ اَرۡسَلۡنَا مِنۡ قَبۡلِكَ مِنۡ رَّسُوۡلٍ اِلَّا نُوۡحِیۡۤ اِلَیۡهِ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّاۤ اَنَا فَاعۡبُدُوۡنِ ﴿۲۵﴾

او نه ؤ لیږلی مونږ پخوا له تا څخه هیڅ رسول مګر چه وحی به کوله مونږ هغه ته (داسی) چه بیشکه شان دا دی چه نشته برحق معبود مګر زه یم (یوازی) نو بندګی کوئ تاسی زما.

تفسیر: یعنی ټولو انبیاؤ او مرسلانو علیهم السلام د توحید په دی عقیده اجماع کړی ده، هیڅ یوه نبی علیه السلام په هیڅ یو وخت کښی یو حرف هم د توحید په خلاف نه دی ویلی او دوی ټل هم داسی تلقین کاوه چه د یوه خدای تعالیٰ له عبادت نه پرته (علاوه) د بل هیچا عبادت مه کوئ! ځکه چه هیڅوک بی د الله تعالیٰ څخه د عبادت مستحق نه دی نو په هم هغه شان چه له عقلی او فطری دلائلو څخه د توحید ثبوت او تحصیل او د شرک تردید کیږی هم داسی په نقلی حیثیت هم د انبیاؤ علیهم السلام اجماع د توحید د دعوی په حقانیت باندی قطعی دلیل دی.

وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحٰنَهٗ ط

او وائی دغه (منکران) نیولی دی رحمٰن ولد پاک دی دغه (الله له ولد څخه)

تفسیر: د عربو ځینو قبیلو ملائکو ته د الله تعالیٰ لونی ویلی نو ئی وښودل چه د الله تعالیٰ له لوړ (وچت) شان سره لایق نه دی چه لونی یا زامن ولری نو په دی آیت سره د نصرانیانو د دی عقیدی تردید هم وشو چه حضرت مسیح علیه السلام ته ابن الله وائی او د یهودانو د هغی فرقی تردید هم وشو چه حضرت عزیر علیه السلام ته د الله زوی وائی.

بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُوْنَهٗ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُوْنَ ﴿٢٧﴾

بلکه (دوی) بندګان (د الله) دی مکرم مقرب معزز (د الله په دربار کښی په عزت سره) چه نشی ړومبی کیدی دوی له دغه (الله) څخه په خبره سره او دوی خاص په حکم د الله عمل کوی.

تفسیر: یعنی هغو مکرمو محترمو ذواتو ته چه تاسی د الله تعالیٰ اولاد وایئ، هغه ئی له سره اولاد نه دی بلکه د هغه معزز بندګان دی او د دوی له انتهائی اعزاز او تقرب سره سره د دوی د ادب او اطاعت حال دا دی چه د الله تعالیٰ له رضاء او خوښی نه پرته (علاوه) د هغه په حضور کښی له سره خوله نشی بیرته کولی او نه بی د الله تعالیٰ له حکم او اجازی څخه کوم کار کولی شی ګواکی د عبودیت او بندګی کمال د دوی د امتیاز طغرا (نښه) او څرګنده (ښکاره) نښه ده.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

معلوم دی الله ته هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او هغه څه چه وروسته د دوی دی

تفسیر: د الله تعالیٰ علم د دوی په ټولو ظاهری او باطنی احوالو محیط دی، د دوی هیڅ یو حرکت او هیڅ قول او هیڅ یو فعل له ده څخه پټ نه دی لکه هغه مقرب بندګان چه په دی حقیقت پوهیدلی دی تل خپلو احوالو ته ګوری او څارنه (حفاظت) ئی کوی چه په هیڅ یو حالت کښی د الله تعالیٰ د رضا څخه مخالف څه ونه کړی!.

وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَىٰ

او نه کوی شفاعت دوی (نشی کولی د هیچا) مګر دپاره د هغه چا چه راضی وی (تری الله)

تفسیر: یعنی دوی بی د الله تعالیٰ د رضا معلومولو څخه د هیچا شفاعت نه کوی، کله چی له موحدو مومنانو څخه پاک الله تعالیٰ خوښ او راضی وی نو ځکه د دوی په حق کښی په دنیا او عقبیٰ کښی استغفار د خدای د پرښتو وظیفه ده

وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

او دوی له هیبت د الله څخه ویریدونکی دی

تفسیر: بیا نو دوی ته څرنګه خدای ویلی شی؟ کله چه هغوی خدایان نه دی نو د الله تعالیٰ زامن او لونی هم له سره کیدی نشی ځکه چه صحیح اولاد د والدینو له جنس څخه وی.

وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَٰهٌ مِّن دُونِهِ فَذَٰلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٢٩﴾

او هر څوک چه ووائی له دغو (ملائکو څخه چه) بیشکه زه معبود یم بی له الله څخه پس دغه (ویونکی چه دی) جزا به ورکوو مونږ ده ته دوزخ، هم داسی (لکه چه دغو د الوهیت مدعیانو ته سزا ورکوو) جزا ورکوو ظالمانو ته (چه د غیر الله عبادت کوی).

تفسیر: یعنی هغه چه تاسی ئی د الله تعالیٰ اولاد یا خدایان بولئ که هغوی (معاذ الله) په خپله په فرض محال د داسی خبری ادعاء وکړی نو هغوی به هم په هغه دوزخ کښی وغورځول شی چه د نورو له حده تیریدونکو ظالمانو د سزا دپاره مخصوص او معین دی، زمونږ له لامحدود اقتدار او جبروت څخه هغوی هم بل چیری نشی تلی نو بیا څنګه الله کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا ط

آیا نه دی لیدلی (نه دی خبر) هغه کسان چه کافران شوی دی چه بیشکه آسمانونه او ځمکی وو دواړه سره نښتی (ضم پیوسته په اول کښی) پس بیل کړل مونږ دوی دواړه،

تفسیر: د (رتق) اصلی معنی پیوست، نښتل او یو په بل کښی سره ننوتل دی، په ابتدا کښی ځمکه او آسمان دواړه د عدم په تیارو او ظلمت کښی یو له بله غیر متمیز پراته وو بیا د وجود په ابتدائی مراحلو کښی هم دواړه سر ګدوډ، خلط ملط وو بیا د قدرت لاس دوی دواړه سره جلا (جدا) کړل. له دغه بیلوالی او جداوالی څخه وروسته د دوی دواړو طبقات سره بیل بیل او جلا (جدا) شول سره له دی بیا هم هر یو بند ؤ نه له آسمان څخه باران وریده او نه له ځمکی څخه څه شی زرغونیده بالاخره الله تعالیٰ د انسانی نوعی د ګټو او ښیګڼو (فائدو) دپاره د دغو دواړو خولی پرانستلی له پاسه د وریځو د اوبو ورخونه پرانستل شول او له لاندی د ځمکی مسامونه (سوری) خلاص شول چه د هغو په اثر په ځمکه کښی سیندونه، ویالی، لښتی، چینی وبهیدلی او راز راز (قسم قسم) شینکی، کښتونه (فصلونه) بوتی، ونی، میوی دانی، او څرځایونه، معدنونه او نور راووتل او آسمان ئی په بی شمارو ستورو سره ښایسته کړ چه د دوی د هر یوه دپاره ئی جلا (جدا) ځای او د تګ لاره او مدار مقرر کړو.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ ط

او پیدا کړی دی مونږ له اوبو څخه هر شی ژوندی،

تفسیر: یعنی عموماً ژوندی موجودات چه ستاسی په نظر درځی بالواسطه یا بلا واسطه د اوبو څخه جوړ شوی دی او خاصتاً اوبه د دوی د ژوندانه سبب او ماده ده مګر هغه مخلوق له دی نه مستثنیٰ دی چه د هغو په نسبت دا ثابته شی چه د هغو په تخلیق کښی اوبه له سره دخل نه لری خو بیا هم دا کلیه د (للاکثر حکم الکل) په اعتبار صادقه ده.

أَفَلَا يُؤْمِنُونَ ۝٣٠

نو آیا ایمان نه راوړی دوی.

تفسیر: یعنی د قدرت د داسی ښکاره او تینګو انتظاماتو له لیدلو سره هم آیا خلق د الله تعالیٰ په وجود او د ده په وحدانیت هم یقین او باور نه کوی؟

وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمْ

او پیدا کړی دی مونږ په ځمکه باندی درانه محکم غرونه ولاړ (یا تک وهلی دی مونږ پکښی میخونه) چه ونه خوځیږی دا ځمکه په دوی.

تفسیر: د دی آیت تفسیر د (النحل) په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَّعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ۝٣١

او ګرځولی دی مونږ په دغه (ځمکه او غرونو) کښی ارتی لاری دپاره د دی چه دوی لاره ومومی (او بی له تکلیف څخه خپل مقصود ته ورسیږی)

تفسیر: یعنی د یوه ملک خلق د بل ملک له خلقو سره یو ځای کیدی شی تګ او راتګ وکړی شی، که غرونه دیر هسک (اوچت) او ستغ (کلک) لکه دیوالونه دریدلی وی او په خپلو سرونو او شاوخوا کښی ئی خلقو ته لار نه وی ورکړی نو دغه اوسنی راشه درشه به څرنګه کیده؟ (کذا فی موضح القرآن) د هم دغو خلاصو لارو له لیدلو څخه انسان د الله تعالیٰ د قدرت او حکمت او توحید په طرف لاره موندلی شی.

وَجَعَلْنَا السَّمَآءَ سَقْفًا مَّحْفُوظًا

او گرځولې دی مونږ آسمان چت ساتل شوی (له پریوتلو)

تفسیر: چه نه لویږی نه پکښی کوم سوری یا چاود لیدل کیږی نه بدلیږی او د شیاطینو له استراق‌السمع څخه محفوظ دی او سقف ئی ځکه وویل چه په ښکاره ډول (طریقه) په سترگو د چت په شان معلومیږی.

وَهُمْ عَنْ ءَايَٰتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿۳۲﴾

او دغه کفار له علائمو د آسمانونو څخه مخ گرځوونکی دی

تفسیر: چه څرنگه مضبوط، محکم، وسیع او هسک (اوچت) چت دومره موده بی ستنو او پایو ولاړ دی او په رنگ او روغن او ښکلا کښی ئی بیخی تغیر نه دی راغلی او پکښی لمر، سپوږمۍ او ستوری او نور داسی ډیر عجائب او غرائب لیدل کیږی چه هر یو ئی بیل بیل د رب العزت په وجود او وحدانیت باندی دلالت کوی،

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

او دغه (الله) هغه (مطلق قادر دی چه پخپل بالغه حکمت) ئی پیدا کړی ده شپه (د ارامتیا دپاره) او ورځ (د کار دپاره) او لمر (رڼرا دپاره) او سپوږمی (روښانتیا دپاره)،

تفسیر: دا د هم هغو آسمانی علائمو او نښو لږ څه توضیح ده.

كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۳﴾

دغه هر یو له دغو (لمر، قمر او ستورو څخه) په فلک کښی حرکت کوی او گرځی (لکه لامبوزن په اوبو کښی په لامبو وهلو سره)

تفسیر: یعنی لمر، سپوږمی بلکه ټول ستوری په خپل مدار باندی برابر گرځی او چورلی د (یسبحون) له لفظ څخه ظاهر دا معلومیږی چه دا سیاری د الله تعالیٰ په حکم بالذات په خپله

ګرځي. (والله تعالیٰ اعلم).

وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ ۖ أَفَإِنْ مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ۗ

او نه دی ګرځولی مونږ هيڅ يوه انسان ته پخوا له تانه (ای محمده) تل ژوندی پاتی کيدل (په دنيا کښی) آيا پس که ته مړ شی پس دوی به تل پاتی کيدونکی وی (په دنيا کښی بلکه داسی نه ده) هر يو نفس څکونکی د مرګ دی (يعنی مری)،

تفسير: يعنی هم هغسی چه د پورتنيو ذکر شوو مخلوقاتو وجود د الله تعالیٰ په امر ايجاد شوی دی د تولو انسانانو ژوندون هم د هغه له ورکړی شخه دی هر وخت چه وغواړی دغه خپله ورکړه له دوی نه بيرته اخلی. مرينه هر چا ته دا خبره ثابتوی چه د ده هستی او وجود د ده په لاس او واک (اختيار) کښی نه دی او د ده ژوند د څو ورځو د پسرلی رونق او ننداره ده چه پای (آخر) ته رسيږی او ختميږی.

حضرت شاه صاحب ليکی چه کفارو به د رسول الله صلی الله عليه وسلم د خبرو د اوريدلو په مقابل کښی ويل دا تول شورماشور محض د دغه سړی تر ژوند پوری دی کله چه دی له دنيا څخه رخصت شو بيا به هيڅ نه وی له دی نه، که د دوی دا غرض ؤ چه موت له نبوت سره منافی دی نو د هغه ځواب ئی په دی سره ورکړ ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَ﴾ يعنی له انبياؤ او مرسلينو څخه کوم يو سړی داسی شته چه له سره مرګ ورته نه وی راغلی او تل ژوندی پاتی شوی وی؟ او که تش د رسول الله صلی الله عليه وسلم د موت له تصوره مو خپل زړونه تشول او يخول مقصود وی نو د هغه ځواب په ﴿أَفَإِنْ مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ﴾ کښی ورکړل شوی دی. يعنی دا خبره څه د خوښی او خوشالی ځای دی؟ آيا که ته وفات شی نو دوی به تل ژوندی پاتی کيږی او له سره به نه مری، کله چه تاسی هم وړاندی يا وروسته مرئ نو د رسول الله صلی الله عليه وسلم په وفات خوښيدل څه معنی او موقع لری؟ په دغه لاره خو تول خلق تلونکی دی او څوک به داسی وی چه د موت خوند ونه څکی.

د قدرت د دلائلو د بيانولو څخه وروسته په دی آيت کښی د کلام مخه ګواکی د توحيد او د نبوت د مسئلی طرف ته وګرځوله شوه.

وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ

او ازمایو مونږ تاسی (په دنیا کښې) په شر، بدی او په خیر، نیکی سره په ازموینه،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا کښې په سختی، نرمی، روغتیا، ناروغتیا، تنگسه، اړتیا (احتیاج)، مصیبت، عیش، عشرت او نورو مختلفو احوالو تاسی ازمائی څو ستاسی کره او کوته، سره او ناسره، ښه او خراب د یو بل سره جلا (جدا) او نورو ته هم د سر په سترگو ورمعلوم کړی او ښه څرگنده (ښکاره) شی چه کوم یو په سختی صبر کوی؟ او کوم یو په نعمتونو شکر کوی؟ او څومره خلق د مایوسی، شکوه شکایت او د ناشکری په مرض اخته او مبتلا دی؟

وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾

او خاص مونږ ته به راوستلی شئ تاسی (د جزا دپاره).

تفسیر: هلته به ستاسی د صبر او شکر او د هر نیک او بد عمل ثمره او نتیجه ولیدلی شی.،

وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٦﴾

او کله چه ووینی تا هغه کسان چه کافران شوی دی نو نه نیسی دوی تا مگر مسخره کړی شوی، (او وائی پخپلو منځونو کښې) آیا دا همغه څوک دی چه یادوی (په بدی او سپکه) معبودان ستاسی حال دا چه دغه کفار په یادولو د رحمٰن (په وحدانیت یا د خلقو په ارشاد) هم دوی کافران دی.

تفسیر: یعنی د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره شوی دی او دغه خلق په محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم توکی او مسخری کوی او د استهزاء او تحقیر په لهجه داسی وائی ﴿أَهَٰذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ﴾ آیا دا هم هغه سړی دی چه ستاسی معبودان په بدی یادوی؟» دوی په خپله په دی نه شرمیږی چه په خپله د حقیقی معبود له پاک نوم او د رحمٰن له مقدس اسم څخه بد وړی! او د پاک الله تعالیٰ له ریښتینو کتابونو څخه منکر دی او د باطلو معبودانو د بدی له اوریدلو څخه خفه کیږی. نو په دی صورت کښې د دوی حالت د تعجب او خندا وړ (لائق) دی که د مقابلې دلی؟.

خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ۭ سَاُورِيْكُمْ اٰيٰتِيْ فَلَا تَسْتَعْجِلُوْنِ ﴿۳۷﴾

پیدا کړی شوی دی انسان له تلوار (بی صبری)، ژر به وښیم تاسی ته آیات خپل (موعود عذاب) پس تلوار مه کوئ تاسی (په راتللو د عذاب)

تفسیر: ښائی د کفارو دغه د بی‌عقلی او ناپوهی اوضاع او دغه د تمسخر او استهزاء له لیدلو څخه د ځینو په زړونو کښی به دغه خبره تیره شوی وی که په دغو بی حیاؤ سم د لاسه عذاب مسلط شوی وی نو ډیر به ښه وی او په خپله کفارو هم د استهزاء په ډول (طریقه) ویل چه «هله ژر شئ او هغه موعوده عذاب راباندی نازل کړئ! چه مونږ د هغه وړ (لائق) او مستحق یو» دلته دغو دواړو ته دغه خبره ښوولی شوی ده چه انسان ډیر عجلت خوښوونکی دی، ګواکی د ده په خاوره او طبیعت کښی بیړه او تلوار خلط او ګډ دی، ښائی چه دوی لږ څه صبر ځند (ایسارتیا) وکړی. ژر به زه خپل د قهر او انتقام نښی تاسی ته دروښیم.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۳۸﴾

او وائی (دا کفار) کله به وی دغه وعده (د راتلو د عذاب یا د قیامت) که چیری یئ تاسی صادقان رښتینی (په خپله دغه وینا کښی).

تفسیر: یعنی تل ته وائی چه قیامت راتلونکی دی او تول کفار به د تل دپاره په دوزخ کښی سوځی آخر دغه وعده به کله پوره کیږی؟ که دغه خبری تولی رښتیا وی نو ولی هم دا اوس قیامت او دوزخ نه راحاضروئ (الله تعالیٰ وائی)

لَوْ يَعْلَمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا حِيْنَ لَا يَكُفُّوْنَ عَنْ وُّجُوْهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُوْرِهِمْ وَلَا هُمْ يُنْصَرُوْنَ ﴿۳۹﴾ بَلْ تَاْتِيْهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا يَسْتَطِيْعُوْنَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَ ﴿۴۰﴾

که پوهیدلی وی هغه کسان چه کافران شوی دی هغه وخت چه نه به شی منع کولی له مخونو خپلو اور (د دوزخ) او نه له شاګانو خپلو (ځکه چه اور به

ترې چاپېر وي) او نه به له دوی سره مرسته (مدد) وکړی شي (د عذاب په منع کولو کښې نو نه به کافران کيدل) بلکه رابه شي دوی ته (دغه قيامت) ناڅاپه (بې له مقدمې) پس حيران به کړي (هغه) دوی پس طاقت نه لري دوی د لرې کولو د قيامت او نه به دوی ته مهلت ورکاوه شي (د توبې او عذر)

تفسير: يعنې که دوی ته حقيقت څرګند (ښکاره) شي او د هغه هيبت ناک ساعت په کيفيت او نوعيت په ښه دول (طريقه) سره ځان خبر او پوه کړي نو بيا به له سره داسې غوښتنې ونه کړي. دغه ټول بې‌ځايه اعتراضونه د بې‌فکرۍ او ناپوهۍ له امله (وجې) د دوی په ذهنونو کښې پيدا شوي، کله چه له هغه ويرونکي وخت سره مخامخ شي او د دوی له چار چاپيره د دوزخ اور داسې احاطه وکړي چه له هيڅ لوري به د هغه دفع نشي کولی او نه به څوک ورسره مرسته (مدد) کولی شي، نه به مهلت ورکاوه شي او نه به اوس لا له پخوا څخه د هغې ورځې د کامل شان او کيفيت اندازه او اټکل کولی شي نو د دغه هولناک حالت په ناڅاپې ليدلو سره به د دوی حواس خراب شي بيا به دا ورمعلومه شي، کوم شي پورې چه مونږ خندل او باور مو پرې نه کاوه هغه يو ثابت حقيقت ؤ.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِيْنَ سَخِرُوْا مِنْهُمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٤١﴾

او خامخا په تحقيق مسخرې شوې دي په رسولانو پخوا له تا پس بېرته نازل شو په هغو کسانو چه مسخرې ئې کولې له پخوانيو امتونو نه (جزا) د هغه شي چه وو دوی چه په هغه سره به ئې مسخرې کولې

تفسير: يعنې په هر هغه شي ئې چه مسخرې کولې د هم هغه په سزا کښې سره اخته شول او د هغې خندا او ملندو مورد بېرته په خپله هم دوی وګرځېدل.

قُلْ مَنْ يَّكْلَؤُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِ ؕ

ووايه (اې محمده دوی ته) څوک ساتي تاسې د شپې او د ورځې له عذاب د رحمٰن څخه (که ئې درپېښ کړي؟ هيڅوک نشته)،

تفسير: يعنې د رحمٰن له قهر او غصې څخه ستاسې ساتونکی بل څوک دی، يوازې د هغه پراخه

رحمت دی چه په تاسی سم د لاسه عذاب نه مسلط کوی لیکن د داسی رحمت والا، حلیم، متحمل او بردبار له قهر او غصی څخه ډیره ویره په کار ده «**نعوذ بالله من غضب الحلیم**»

بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴿٤٢﴾

بلکه دوی له یاده د رب خپل (یا له قرآن څخه) مخ ګرځوونکی دی

تفسیر: یعنی د رحمٰن د حفاظت احساس او اعتراف له هغو سره نشته او عیش، عشرت، چرچی، امنیت، آرامتیا او د تنعم ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده بیخی غافل کری دی نو ځکه کله چه د هغه له طرفه دوی ته نصیحت کیږی مخ تری ګرځوی او وائی چه دا ته څه وائی؟.

اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِّنْ دُوْنِنَا ؕ لَا يَسْتَطِيْعُوْنَ نَصْرَ اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِّنَّا يُصْحَبُوْنَ ﴿٤٣﴾

آیا شته دوی ډپاره نور معبودان چه ساتی دوی (له عذاب څخه) غیر له مونږ نه (بلکه نشته بیا پخپله الله وائی) طاقت نه لری (دغه معبودان) د مرستی (مدد) د خپلو نفسونو او نه دوی زمونږ له (عذاب څخه) ساتل کیږی (یا ملګرتیا ورسره کاوه شی)

تفسیر: یعنی آیا د خپلو فرضی معبودانو په نسبت خیال کوی چه هغوی د دوی حفاظت کوی! او په خپله موقع کښی به دوی د الله تعالیٰ له عذاب څخه وژغوری (بچ کری)؟ نو د دغو خوارانو مرسته (مدد) او حفاظت لا څه چه د خپل ځان حفاظت هم نشی کولی، که څوک هغوی ګوډ یا مات کری یا یو شی تری واخلی نو دومره قدرت او قوت هم نه لری چه د خپل ځان مدافعه یا ساتنه وکری یا لږ څه لاس او پښی د هغو په مقابل کښی وخوځوی یا د خپلی ساتنی ډپاره زمونږ مرسته (مدد) او ملګرتیا حاصله کری.
(نه ده داسی لکه چه کفار عقیده کوی)

بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ط

بلکه نفع رسولی ده مونږ دغو کفارو او پلرونو د دوی ته (د ژوندانه په اسبابو

سره) تر هغه پوری چه اوږده شوه په دوی باندی (موده د) عمر،

تفسیر: یعنی د رحمٰن ساتنه او حفاظت او د بتانو عجز او بیچارگی داسی شی نه دی چه خلق پری ونشی پوهیدلی، خبره دا ده چه دوی له ډیرو پیړیو را په دی خوا د بی‌فکرئ ژوند تیر کړی دی او د الله تعالیٰ د عذاب صدمه ئی هیڅ نه ده لیدلی نو ځکه دوی مغرور شوی دی او د غفلت په نشو کښی مست او بیخوده پراته دی او د الله تعالیٰ له احکامو او د انبیاؤ له پند څخه ئی مخونه گرځولی دی.

أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ۚ أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾

آیا پس نه وینی (کفار) چه بیشکه مونږ راتګ او (قصد) کوو ځمکی (د کفارو) ته په داسی حال چه کموو هغه له څنډو (غاړو) د دغی (ځمکی نه له فتوحاتو وروسته)، آیا پس کفار غالب دی (په مؤمنانو بلکه د اسلام په مقابل کښی مغلوب دی).

تفسیر: یعنی اسلام په عربو کښی مخ په خوریدو دی او کفر ورځ په ورځ کمزوری کیږی او ورو ورو ځمکه په کفارو تنگیږی، د دوی حکومتونه او ریاستونه به پرله پسی ماتیږی او له منځه به ورکیږی نو آیا د داسی ښکاره نښو، آثارو او قرائنو په لیدلو سره هم دوی خپل انجام ته نه گوری، آیا له دغو مشاهداتو سره سره دوی دا امید لری چه په رسول الله صلی الله علیه وسلم او مسلمانانو باندی به مونږ غالب شو که دوی د عبرت سترگی لری، نو په کار دی چه له عقل نه کار واخلی او له قرائنو او احوالو څخه د مستقبل اتکل (قیاس) او اندازه ولگوی. آیا دوی ته دغه خبره نه ده معلومه چه د دوی د شاو خوا کلی د انبیاء الله علیهم السلام د تکذیب او عداوت په سزا کښی تباه او وران شوی دی او په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ حزب بریالی (کامران) او کامیاب شوی دی بیا د سید المرسلین او کاملو مؤمنانو په مقابل کښی دوی څرنگه د خپل بری او غلبی توقع او هیله (امید) کولی شی ﴿ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم مِّنَ الْقُرَىٰ وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴾ جزء ٢٦ د الاحقاف (٤) رکوع ٢٧ آیت.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت هم د (رعد) د سورت په آخر کښی تیر شوی دی، د هغه تفسیر دی زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی وکتلی شی.

قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ ۚ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ إِذَا مَا يُنذَرُونَ ﴿٤٥﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروم تاسی په وحی

سره او نه اوری کوڼ دعاء (بلنه) کله چه وویرولی شی (نو تاسی هم د کانه په شان حقه خبره نه اورئ).

تفسیر: یعنی زمونږ کار د الله تعالیٰ له وحی سره سم نصیحت اورول او له خاتمی او انجام څخه خبرول دی که په زړه کانه دغه غږ نه اوری نو زمونږ قصور نه دی، دوی به د خپل کونوالی نتیجه او بده اغیزه (اثر) په خپله وګالی (برداشت کړی).

وَلَئِنْ مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَٰوَيْلَنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٤٦﴾

او که ورسیږی دوی ته لږ څه تپ له عذابه د رب ستا نو خامخا وائی (کفار) هرومرو (خامخا) ای هلاکه زمونږ (راحاضر شه دغه دی وخت دی) بیشکه چه مونږ وو (پخوا له دغه عذاب څخه) ظالمان (په کفر سره).

تفسیر: یعنی دا خلق چه کانه شوی دی کله چه لږ څه تکان (تکلیف) ورکړ شی او د الله تعالیٰ عذاب لږ څه د دوی غوږونو ته ورسیږی یا د الله تعالیٰ د قهر او انتقام لږ څه تپ د دوی په ځانونو ولګیږی نو سم د لاسه به د دوی سترګی او غوږونه تول سره خلاص شی او هلته به د بد حواسئ او وارخطائی په حالت کښی داسی چغی ووهی چه بیشکه مونږ لوی مجرمان یو او د داسی بدی ورځی د کمبختی وړ (لائق) او مستحق یو.

وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ

او کیږدو تلی د انصاف دپاره د (اهل د) ورځی د قیامت پس ظلم به ونه کړ شی په هیڅ نفس د هیڅ شی (هیڅ)، او که وی (دغه عمل) په قدر د یوی دانی سپیلنی، اوری نو رابه وړو دغه (دانه)،

تفسیر: یعنی د اوری د دانی په اندازه چه د چا عمل وی هغه به هم په میزان کښی تلل کیږی او هغه به هیڅ ضائع نشی نه به په چا ظلم او تیری کیږی او د ذری ذری حساب به کیږی.

تنبيه: موازين د ميزان جمع ده. ښائی چه هلته به ډيری تلی وی يا ممکن دی چه يوه وی مگر د مختلفو اعمالو او عمالو په اعتبار به متعددی درولی شوی وی. والله تعالیٰ اعلم. د اعمالو د وزن او د ميزان په متعلق پخوا له دی نه د (الاعراف) په سورت کښی خبری شوی دی هلته دی وکتل شی.

وَكَفٰى بِنَا حٰسِبِيْنَ ﴿٤٧﴾

او بس يو مونږ حساب کوونکی (يا ساتونکی د بندگانو د اعمالو)

تفسير: يعنی زمونږ حساب به داسی وروستی او فيصله کوونکی وی چه وروسته به نه بل حساب وی او نه به مونږ د دغو تولو مخلوقاتو د اعمالو د محاسبی له پاره کوم مرستيال (مددگار) ته ضرورت لرو.

وروسته ئی دا راوښوول چه د انذار او تخويف سلسله له پخوا څخه راروانه ده حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم له هغو خبرو څخه چه نن خلق ويروی پخوانيو انبياؤ هم خلق ويرول.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ الْفُرْقَانَ وَضِيَآءً وَّذِكْرًا لِّلْمُتَّقِيْنَ ﴿٤٨﴾

او هرومرو (خامخا) په تحقيق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ او هارون ته فرقان (د حق او باطل بيلوونکی کتاب) او رڼا (رڼرا) (چه حق پری له باطل څخه پيژندل کيږی) او نصيحت دپاره د پرهيزگارانو

تفسير: يعنی تورات شريف د حق او باطل، هدايت او ضلالت، حرامو او حلالو او نورو مسائلو فيصله کوونکی او د جهل او غفلت د تيارو رڼا (رڼرا) کوونکی او له الله تعالیٰ څخه د ويريدونکو دپاره پند ورکوونکی کتاب ؤ.

الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَهُمْ مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُوْنَ ﴿٤٩﴾

(متقيان) هغه کسان (دی) چه ويريږی له رب خپل په غيب سره او دوی (تل) له قيامت څخه ويريدونکی دی

تفسير: د قيامت خطره هم ځکه دوی په خپلو زړونو کښی لری چه د دوی په زړونو کښی د الله تعالیٰ ويره ده او تل په دغه انديښنه او سودا کښی وی چه هلته به څه راپيښيږی؟ نه چه العياذ بالله د الله تعالیٰ د قهر او عذاب وړ (لائق) وگرځو، ښکاره ده چه هم داسی خلق د نصيحت

ښخه ګټه (فائده) اخیستلی شي.

وَهٰذَا ذِكْرٌ مُّبٰرَكٌ اَنْزَلْنٰهُ ۚ اَفَاَنْتُمْ لَهٗ مُنْكِرُوْنَ ﴿۵۰﴾

او دا (قرآن) نصیحت دی مبارک چه نازل کړی (لیږلی دی) مونږ هغه (په محمد باندی)، آیا پس تاسی له دی نه انکار کوونکی یئ.

تفسیر: یعنی دغه قرآن چه ستاسی په مخکښی دی د نصیحت داسی یو کتاب دی چه د ده لوی ارزښت (قیمت) ، زیاته ګټه (فائده) او خیر د تورات په نسبت ښه ښرګند او ښکاره دی. آیا له داسی یو واضح او روښان کتاب ښخه تاسی منکریږئ چه له سره پکښی د انکار او تردد ځای نشته؟

وَلَقَدْ اٰتَيْنَآ اِبْرٰهِيْمَ رُشْدَهٗ مِنْ قَبْلُ

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ ابراهیم ته نیکه حقه لاره د ده (په عقائدو او اعمالو کښی) پخوا له (نبوت یا پخوا له موسیٰ یا پخوا له محمد ښخه)

تفسیر: یعنی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم او حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام ښخه مو پخوا ابراهیم علیه السلام ته د ده د اعلیٰ قابلیت او شان سره مناسب رشد او هدایت ورکړی ؤ بلکه له ځلمیتوب ښخه پخوا لا په کوچنیتوب (ماشوم والی) کښی مو هغه په داسی سمه لار برابر کړی ؤ چه د داسی اولوالعزمو انبیاؤ له شان سره وړ (لائق) او مناسب وه.

وَكُنَّا بِهٖ عٰلِمِيْنَ ﴿۵۱﴾

او وو مونږ په ده باندی پوه (چه ابراهیم د رشد له خاوندانو ښخه دی)

تفسیر: یعنی د ده په استعداد، اهلیت، علمی او عملی کمالاتو مونږ پوره پوه او خبر وو نو ځکه مونږ هغه رشد او هدایت ورکړ چه د ده له شان سره وړ (لائق) او مناسب ؤ.

اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثِيْلُ

الَّتِيٓ اَنۡتُمۡ لَهَا عٰكِفُوۡنَ ﴿٥٢﴾

کله چه وویل (ابراهیم) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (بابلیانو) ته چه څه دی دغه بتان هغه چه تاسی دوی ته ولاړ یئ په عبادت سره (لکه مجاوران).

تفسیر: یعنی لږ څه خو د دوی اصلیت او حقیقت بیان کړئ آخر په خپلو لاسونو د تیږو (ګټو) توږلی بتانو ته څنګه معبودان وایئ؟ او هغوی څرنګه ستاسی معبودان کیدی شي؟.

قَالُوۡا وَجَدۡنَاۤ اٰبَآءَنَا لَهَا عٰبِدِيۡنَ ﴿٥٣﴾

نو وویل دوی چه موندلی دی مونږ پلرونه خپل دغو (بتانو) ته عبادت کوونکی (نو مونږ هم د هغو متابعت کوو).

تفسیر: یعنی د عقل او د فطرت او د نقل کوم باوری شهادت زمونږ په تائید کښی نشته او نه دی وی، لیکن دیر لوی دلیل د بت پرستی په صواب او حقانیت هم دا دی چه له پخوا راهیسی زمونږ پلرونه او نیکونه د دوی په عبادت کښی بوخت او مشغول وو بیا نو مونږ د هغو خپلو لویانو دود (رواج) او دستور او طریقه ولی پریدو؟

قَالَ لَقَدۡ كُنۡتُمۡ اَنۡتُمۡ وَاٰبَآؤُكُمۡ فِيۡ ضَلٰلٍ مُّبِيۡنٍ ﴿٥٤﴾

وویل (ابراهیم) خامخا په تحقیق یئ تاسی او پلرونه ستاسی (په سبب د بتانو) په ګمراهی ښکاره کښی (هر عاقل ته).

تفسیر: یعنی په دغه دلیل سره ستاسی حقانیت او پوهه نه ثابتیږی هو! دغه خبره ثابتیږی چه تاسی هم د خپلو پلرونو په شان ګمراهان او ناپوهان ناخبره یئ! او د هغو په دغه ړوند تقلید او بی‌ځایه متابعت تباه او بربادیږئ؟

قَالُوۡۤا اَجِئۡتَنَا بِالۡحَـقِّ اَمۡ اَنۡتَ مِنَ اللّٰعِبِيۡنَ ﴿٥٥﴾

نو وویل (بابلیانو ابراهیم ته) آیا راغلی ئی ته مونږ ته په حق سره (رښتیا خبرو سره) او که ئی ته له لوبو کوونکو څخه.

تفسیر: د تول قوم له عقیدی څخه مخالف د حضرت ابراهیم علیه السلام د داسی سختی خبری په اوریدلو سره د دوی په زړونو کښی سخت خفگان او اضطراب پیدا شو او ورته ئی وویل چه آیا په رښتیا سره ستا عقیده هم داسی ده؟ یا توکی او مسخری کوی؟

قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ الَّذِى فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلٰى ذٰلِكُم مِّنَ الشّٰهِدِينَ ﴿٥٦﴾

وویل (ابراهیم داسی نه ده چه زه توکی کوم یا دا بتان رب ستاسی دی) بلکه رب ستاسی رب د آسمانونو او (رب) د ځمکی دی هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی دا (آسمانونه او ځمکی او مافیهما) او زه په دغو (چه ومی ویل له توحید نه) له شاهدانو څخه یم.

تفسیر: یعنی زما عقیده هم دا ده او په پوره یقین او بصیرت سره پری شاهدی ورکوم چه زما او ستاسی رب هم هغه یو خدای تعالیٰ دی چه آسمانونه او ځمکی ئی پیدا کړی دی او د هغوی او نورو تولو خپلو مخلوقاتو حفاظت او ساتنه کوی او بل هیڅ شی د ده په الوهیت کښی له سره نشی شریکیدی

وَتَاللّٰهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ ﴿٥٧﴾

او قسم دی په الله خامخا څه تدبیر او علاج به وکړم هرومرو (خامخا) (چه مات کړم) بتان ستاسی پس له هغه چه وګرځئ تاسی شا کوونکی (بتانو ته مخ په میله).

تفسیر: دغه خبره ئی لږه ورو وویله چه ځینو ئی واوریده او دیرو له سره وانه وریده هغو چه دغه خبره واوریده ورته ئی دومره اهمیت ور نه کړ او داسی ئی وګڼله چه د یوه ځلمی له لاسه به څه وشی او دی به د تول قوم معبودانو ته څه ضرر وررسولی شی؟.

فَجَعَلَهُمْ جُذٰذًا إِلَّا كَبِيرًا لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾

پس وئی گرځول دا بتان توتې توټې مگر لوی د دی بتانو (چه مات ئی نه کړ او تبر ئی په اوږه ورته کیښود) دپاره د دی چه دوی هغه ته بیرته راشی (او تری پوښتنه وکړی).

تفسیر: څه مهال (وخت) چه دا خلق تول له ښاره د باندی میلی ته لاړل نو حضرت ابراهیم علیه السلام بت خانی ته ورننوت، تول بتان ئی سره مات گوډ کړل او یوازی هم هغه بت ئی روغ جوړ پریښود چه د نورو په نسبت د جثی یا د تعظیم او تکریم په اعتبار د کفارو په گومان لوی ؤ او په هغه تبر ئی چه دغه بتان ئی پری مات کړی وو هغه ئی د هم هغه لوی بت په اوږه باندی کیښود څو چه هغه خلق بیرته راشی او دغه وضعیت وگوری نو په قدرتی ډول (طریقه) به د دوی په زړونو کښی دغسی یو خیال پیدا شی چه دغه کار هم دغه لوی بت کړی دی یا الزاماً حضرت ابراهیم علیه السلام ته رجوع وکړی.
(کفارو له میلی نه د بیرته راگرځیدلو او د خپلو بتانو د کندوکپړ کیدلو څخه وروسته).

قَالُوا مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَآ اِنَّهٗ لَمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۵۹﴾

وویل دوی چا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ بیشکه چه دی خامخا له ظالمانو دی (په دی کار کښی)

تفسیر: شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده (چا کړی دی دا کار په خدایانو زمونږ الخ) یعنی دا د سپین سترگئ او د بی‌ادبئ حرکت زمونږ له معبودانو سره چا کړی دی؟ یقیناً هر چا چه دا کار کړی دی، هغه (استغفر الله) لوی ظالم او غټ شریر دی.
دا خبری به هغو کسانو کړی وی چه د هغوی غوږونو ته د ﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ ﴾ غږ نه وی رسیدلی.

قَالُوْا سَمِعْنَا فَتًى يَّذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهٗٓ اِبْرٰهِيْمُ ﴿۶۰﴾

وویل (ځینو کفارو) چه اوریدلی وو مونږ له یوه ځلمی څخه چه یادول به ئی دا بتان (په بدی سره) چه ویلی شی ده ته ابراهیم

تفسیر: دا ویونکی به هغه کسان وی چه د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿ وَتَاللّٰهِ لَاَكِيْدَنَّ اَصْنَامَكُمْ ﴾ جمله ئی اوریدلی وه یعنی هم هغه یو ځلمی دی چه زمونږ د معبودانو ذکر په بدی سره کوی. یقیناً دا کار به هم هغه کړی وی.

قَالُوْا فَاْتُوْا بِهٖ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُوْنَ ﴿۶۱﴾

وويل (نمرود او مشرانو ئې) چه راولئ هغه (ابراهيم) په مخکښې د سترګو د خلقو (چه وئې وينې) ښائې چه دوی ووينې (هغه او په کولو د دې کار پرې شاهدی ورکړی).

تفسير: يعنې هغه راولئ! او د دغه عمومې مجمع په مخکښې ترې اقرار واخلئ څو په دغه خبره تول خلق خبر او دغه معامله تولو ته څرګنده (ښکاره) شي او د ده وينا هر څوک واوری او پرې شاهدان شي چه د هغې په مقابل کښې د قوم له طرفه داسې يوه سزا ورته مقرره شي چه دې ئې وړ (لائق) او مستحق وی، دا خو د هغوی غرض ؤ او د حضرت ابراهيم عليه السلام مقصد به هم ښائې هم دا شي ؤ چه هم داسې په يوه لويه مجمع کښې ماته موقع راکړی شي څو زه په هغه کښې مشرکان پړ او ملامت کړم او د خلقو په وړاندې د حق او حقانيت د غلبې اظهار وکړی شم. (نو کله چه ابراهيم عليه السلام ئې راوست دغه لاندنی پوښتنې ئې ترې وکړی)

قَالُوْٓا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يٰٓاِبْرٰهِيْمُ ﴿۶۲﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهٗ ۖ كَبِيْرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوْهُمْ اِنْ كَانُوْا يَنْطِقُوْنَ ﴿۶۳﴾

وويل (بابليانو) آيا تا کړی دی دا کار په معبودانو زمونږ ای ابراهيمه!؟. وويل (ابراهيم) بلکه کړی دی دا کار مشر د دوی چه دا دی نو پوښتنه وکړئ تاسی له دوی که وی دوی چه خبری کوی (چه چا توټې توټې کړی يئ؟)

تفسير: يعنې هيڅ ضرورت نشته چه له ما څخه د دې خبرې پوښتنې وکړئ بلکه داسې فرض کړئ چه دا لوی غټ بت چه روغ رمت جوړ ولاړ دی او د ماتولو آله هم ورسره شته دا کار به هم ده کړی وی او دا دی د بحث او تحقيق په وخت کښې د الزام او پړوالي په ډول (طريقه) زه دغسې دعوی کوم چه دغه لوی بت دا تول کوچنې (واړه) بتان سره ګوډ او مات کړی دی، وواييئ اوس له تاسې سره څه دليل شته چه داسې به نه وی شوی آيا په دنيا کښې داسې وقايع نه پيښيږی چه لوی مار نور واړه ماران او لوی کب نور واړه کبان ښوی تيروی او لوی باچا نور واړه سلطنتونه له منځه وړی نو څکه زما او ستاسې په منځ کښې د فيصلې ښه لاره هم دا ده چه تاسې په خپله له خپلو معبودانو څخه پوښتنه وکړئ چه دغه ماجری څرنګه ورپيښه شوی ده که

چیری دوی خبری کولی شی نو په داسی مهمه معامله کښی به پخپلو خبرو زما د دروغو او رښتیاؤ فیصله وکړی.

تنبیه: زمونږ له دی تقریر څخه څرگنده (ښکاره) شوه چه د «بل فعله کبیرهم هذا» وینا د اخبار په ډول (طریقه) له واقعی مخالفه نه وه چه ورته حقیقتاً دروغ وویل شی بلکه د دوی د تحمیق او تجهیل دپاره د یو فرضی احتمال په شان د دعوی په صورت د تعریض او الزام په ډول (طریقه) کلام شوی دی لکه چه بالعموم په مباحثو او مناظرو کښی هم داسی واقع کیږی، نو دی ته مونږ دروغ نشو ویلی هو! ظاهراً د دروغو په صورت راښکاری، نو ځکه په ځینو احادیثو کښی پری د (کذب) د لفظ اطلاق صورتاً شوی دی. مفسرانو د دی په توجیه نور څه مجمل بیان هم کړی دی، مگر زمونږ دغه تقریر ښه او زیات صاف او بی تکلفه او روایتونو ته ډیر نژدی ښکاری (والله تعالیٰ اعلم).

فَرَجَعُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوٓا۟ إِنَّكُمْ أَنتُمُ ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿۶۴﴾

پس رجوع وکړه (دغو کفارو په فکر کولو سره) نفسونو خپلو ته نو وویل (ځینو ځینو نورو ته) بیشکه تاسو یئ ظالمان

تفسیر: یعنی وپوهیدل چه د بیکاره تیږو (گټو) د عبادت کولو څخه څه فائده حاصلیږی یا به دا مطلب وی چه تاسی په خپله پر خپلو ځانونو ظلم کړی دی چه د ابراهیم علیه السلام د انذار اوریدلو سره سره بت خانه مو هم هغسی خوشی پرانستلی پریښوده او تری لاړئ او د خپلو معبودانو د حفاظت او ساتنی هیڅ فکر او تدبیر مو ونه کړو کذا قال ابن کثیر رحمة الله علیه.

ثُمَّ نُكِسُوا۟ عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ

بیا نسکور کړل شول دوی پر سرونو خپلو (یعنی شرمنده شول خو سره له هغه هم د ابراهیم علیه السلام د مجادلی دپاره ئی ملاوی وتړلی)

تفسیر: یعنی له ډیره شرمه ئی خپلی سترگی نشوی پورته کولی او یو بل ته به ئی له سره نشو کتلی خو سره له هغه ئی ابراهیم علیه السلام ته داسی وویل

لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَٰٓؤُلَآءِ يَنطِقُونَ ﴿۶۵﴾

چه خامخا په تحقیق پوه ئی ته چه نه دی دا بتان (قابل د دی) چه وغږیږی

(نو څرنګه مونږ ته له دوی څخه د سوال کولو امر کوی).

تفسیر: یعنی سره له پوهی عمداً د داسی یوی ناممکنی خبری مطالبه ولی کوی آیا تیږی (ګټی) هم خبری کولی شی؟!.

قَالَ اَفَتَعۡبُدُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ مَا لَا یَنۡفَعُکُمۡ شَیۡـًٔا وَّلَا یَضُرُّکُمۡ ﴿۶۶﴾ اُفٍّ لَّکُمۡ وَلِمَا تَعۡبُدُوۡنَ مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ ؕ اَفَلَا تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۶۷﴾

نو وویل (ابراهیم علیه السلام) نو آیا پس تاسی عبادت کوئ بی له الله څخه د هغه شی چه نه نفع رسوی تاسی ته د هیڅ شی او نه ضرر رسولی شی تاسی ته (د هیڅ شی). نو افسوس (او هلاک) دی تاسی ته او هغه ته چه عبادت ئی کوئ بی له الله نو آیا نه لرئ تاسی دومره عقل هم (چه د خپلو افعالو په قباحت او بدی وپوهیږئ)

تفسیر: یعنی تاسی ته ښائی چه له ډیره شرمه ومرئ، هغه بت چه یو لفظ هم نشی ویلی او نه د کوم احتیاج په وخت کښی مو په کار راځی او نه مو مدد کولی شی او د یوی ذری په اندازه نه څه نفع او نه څه ضرر دررسولی شی او نه ئی څه په واک (قبضه) او اختیار کښی شته هغو ته مو د خدائی درجه ورکړی ده آیا په دومره غټه خبره هم نشئ پوهیدی.
(کله چه نمرودیان له مجادلی څخه عاجز شول د ابراهیم علیه السلام په سوځولو پسی شول)

قَالُوۡا حَرِّقُوۡهُ وَانۡصُرُوۡۤا اٰلِهَتَکُمۡ اِنۡ کُنۡتُمۡ فٰعِلِیۡنَ ﴿۶۸﴾

وویل (نمرودیانو) وسوځوئ تاسی دغه (ابراهیم) او مرسته (مدد) وکړئ تاسی د معبودانو خپلو که چیری یئ تاسی کوونکی (د دی مرستی (مدد) د خپلو بتانو سره)

تفسیر: یعنی په بحث او مناظره ئی نشو پر کولی، اوس یوازی هم دغه یو صورت پاتی دی او هغه دا دی چه مونږ له خپلو معبودانو سره چه نه یوازی زمونږ سره بلکه له خپلو ځانونو سره هم مرسته (مدد) نشی کولی مرسته (مدد) وکړو او د دوی دښمن ته ډیره سخته سزا ورکړو که مونږ داسی ونشو کړی نو ګواکی هیڅ کار مو نه دی کړی. لکه چه د دغی مشوری سره سم داسی غوته شوه چه ښائی حضرت ابراهیم علیه السلام په اور کښی وسوځاوه شی، ګواکی څرنګه چه

ابراهیم علیه السلام د بتانو په ماتولو د دوی زړونه سوځولي وو دوی هم د هغه په بدل کښې د ده د سوځولو تجویز غوره کړ بالاخره دغه ګرد (تول) ظالمان سره تول شول او په ډیر اهتمام او بی رحمی سره ئې حضرت ابراهیم علیه السلام په ډیر لوی لمبی وهونکی او سخت سوځوونکی اور کښې وغورځاوه.
(کله چه دوی ابراهیم په اور کښې وغورځاوه د الله تعالیٰ له لوری داسی حکم وشو)

قُلْنَا يٰنَارُ كُونِيْ بَرْدًا وَّسَلٰمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿۶۹﴾

وویل مونږ ای اوره! شه یخ او خاوند د سلامتیا پر ابراهیم باندی

تفسیر: یعنی اور ته تکوینی حکم وشو چه په ابراهیم علیه السلام یخ شه! مګر دومره یخ هم مه شه! چه له ډیری یخنی څه تکلیف ورته ورسیږی بلکه داسی برابر او معتدله شه چه د هغه ځان ښه په راحت شی.
تنبیه: د اور یخیدل پر ابراهیم علیه السلام باندی د ده معجزه وه. د معجزی حقیقت هم دا دی چه الله تعالیٰ د خپل عام عادت پر خلاف، عادی سبب له مسببه او مسبب له سبب څخه بیل کړی. دلته د احراق سبب (اور) موجود ؤ مګر مسبب پری مرتب نه شو د معجزی او نورو په متعلق زمونږ مفصل کلام په یوه مستقله مقاله کښې د «المحمود» د رسالی په څو شمارو کښې چاپ شوی دی. فلیراجع.

وَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَخْسَرِيْنَ ﴿۷۰﴾

او غوښتل (نمرودیانو) پر ابراهیم کید (مکر د سوځولو) نو وګرځول مونږ دوی سخت زیانکاران (چه پخپل فعل کښې کامیاب نشول.)

تفسیر: یعنی دوی د ابراهیم علیه السلام بد غوښتل لیکن دوی په خپله په ناکامی، ذلت او زیان کښې پریوتل، د حق صداقت په ښکاره صورت څرګند (ښکاره) شو، او د الله تعالیٰ کلمه لوړه (اوچته) او علیا وګرځیده. **قال (فی البحر المحیط) قد اکثرالناس فی حکایة ماجری لابراهیم علیه السلام والذی صح هو ماذکره الله تعالیٰ من انه علیه السلام القی فی النار فجعلها الله علیه برداً وسلاما.**

وَنَجَّيْنٰهُ وَلُوْطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِيْ بٰرَكْنَا فِيْهَا لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿۷۱﴾

او نجات مو ورکړ دغه (ابراهيم) ته او لوط ته (او بومو تلل دواړه چه ځئ له عراقه) ځمکې هغې ته چه برکت اچولی ؤ مونږ په هغې کښې دپاره د خلقو (چه شام دی)

تفسير: يعنی حضرت ابراهيم مو سره د حضرت لوط عليهما السلام صحيح او سالم روغ رمټ د شام ملک ته بوتلل چه هلته ډير ظاهری او باطنی برکات د وديعت په ډول (طريقه) ايښودل شوی دی.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ إِسْحٰقَ ۖ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۚ

او موږ ښبنل دغه (ابراهيم) ته (زوی) اسحٰق او (لمسی) يعقوب زيات (سر بيره د زوی پر غوښتنی د انعام په ډول (طريقه))

تفسير: يعنی په زوړوالی کښې ئی هلک غوښتی ؤ مونږ لمسی هم ورعطا کړ يعنی يعقوب عليه السلام.

وَكُلًّا جَعَلْنَا صٰلِحِينَ ۝٧٢

او دغه تول ګرځولی دی مونږ نيکان (چه خلقو ته ئی لارښوونه کوله)

تفسير: يعنی ابراهيم، لوط، اسحٰق، يعقوب عليهم السلام په اعلیٰ درجه سره له نيکو بندګانو څخه دی ځکه چه ګرد (تول) د الله تعالیٰ انبياء دی او له انبياؤ څخه پورته بل څوک نيک او ښه کيدی نشي.

وَجَعَلْنٰهُمْ أَئِمَّةً يَّهْدُونَ بِأَمْرِنَا

او ګرځولی وو مونږ دوی (داسی) امامان چه سمه صافه لياره ئی ښووله په حکم زمونږ سره (خلقو ته)

تفسير: يعنی داسی کاملان وو چه د نورو تکميل به ئی هم کاوه.

وَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرٰتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَآءَ الزَّكٰوةِ ۚ

او وحی کړی وه مونږ دوی ته د کولو د خیراتونو (نیکو کارونو) او د قائمولو (سم اداء کولو) د لمانځه او د ورکولو د زکوٰة

تفسیر: یعنی هغوی ته مو وحی لیږلی وه چه په هغی کښی د دغو امورو تاکید هم ؤ څو نه یوازی دوی عاملان شی بلکه نور خلق هم د هغو ښو اعمالو په کولو باندی وګماری (ولمسوی) دغه د دوی علمی کمال شو.

وَكَانُوا لَنَا عٰبِدِينَ ﴿۷۳﴾

او وو دوی (ټول) خاص مونږ ته عبادت کوونکی

تفسیر: یعنی شپه او ورځ به زمونږ په بندګی او عبادت کښی بوخت (مشغول) وو، بل کوم طرف ته به ئی سترګی نه اړولی، هم دغه د انبیاؤ شان دی چه د دوی په هر کار کښی د الله تعالیٰ د بندګی اشتراک هرومرو (خامخا) وی. دغه د دوی عملی کمال شو نو تاسی ای عربو چه د ابراهیم علیه السلام اولاد یئ او د هغه د متابعت دعوی کوئ ولی د هغو د دی علمی او عملی کمالاتو متابعت نه کوئ؟ بلکه حقیقتاً ئی تابعان شئ!

وَلُوطًا اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا

او لوط ته ورکړی ؤ مونږ ده ته حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: (لوطاً منصوب دی په فعل مقدر سره چه تفسیر ئی په آتینا سره شوی دی) یعنی داسی حکمت، حکومت، علم او فهم چه د انبیاؤ له شان سره لایق وی.

وَّنَجَّيْنٰهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِيْ كَانَتْ تَّعْمَلُ الْخَبٰٓئِثَ ؕ اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمَ سَوْءٍ فٰسِقِيْنَ ﴿۷۴﴾

او نجات ورکړی ؤ مونږ دغه (لوط) ته له (خلقو د) کلی هغه چه وو هغوی چه کول به ئی عملونه خبیث ناپاکه بیشکه چه هغوی وو قوم د بدی نافرمان

تفسیر: له کلی څخه مراد «سدوم» او بلکه د هغه ملحقات دی. د دی ځای خلق په خلاف الفطرت کارونو مبتلا وو، د دوی قصه پخوا شو ځایه تیره شوی ده.

وَاَدۡخَلۡنٰهُ فِیۡ رَحۡمَتِنَا ؕ اِنَّهٗ مِنَ الصّٰلِحِیۡنَ ﴿۷۵﴾

او داخل کړی ؤ مونږ دی په رحمت خپل کښې، بیشکه دی له نیکانو څخه دی.

تفسیر: یعنی کله چه د لوط پر قوم باندی مو عذاب نازل کړ نو لوط مو د خپلو ملګرو سره د خپلی مهربانی او رحمت په څادر کښې پټ کړ څو د نیکانو او بدانو عاقبت او انجام بیل بیل سره څرګند (ښکاره) شی.

وَنُوۡحًا اِذۡ نَادٰی مِنۡ قَبۡلُ فَاسۡتَجَبۡنَا لَهٗ فَنَجَّیۡنٰهُ وَاَهۡلَهٗ مِنَ الۡکَرۡبِ الۡعَظِیۡمِ ﴿۷۶﴾ وَنَصَرۡنٰهُ مِنَ الۡقَوۡمِ الَّذِیۡنَ کَذَّبُوۡا بِاٰیٰتِنَا ؕ اِنَّهُمۡ کَانُوۡا قَوۡمَ سَوۡءٍ فَاَغۡرَقۡنٰهُمۡ اَجۡمَعِیۡنَ ﴿۷۷﴾

او (یاد کړه ای محمده! قصه د) نوح کله چه غږ ئی وکړ (په ښیرا د قوم خپل) پخوا (له دغو مذکوره ؤ انبیاؤ) یعنی پخوا له ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه. پس قبول کړ مونږ ده ته (سوال د ده) نو نجات ورکړ مونږ ده ته او کورنی د ده ته له غمه لویه (چه د طوفان ویره او د کافرانو ضرر ؤ) او مرسته (مدد) مو وکړه له ده سره (په انتقام اخیستو د ده) له قومه هغه چه نسبت د دروغو ئی کړی ؤ آیتونو زمونږ ته، بیشکه دوی وو قوم بد (ناکاره) نو غرق کړل مونږ دوی ټول.

تفسیر: نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری خپل قوم وپوهاوه او په دومره اوږده موده کښې ئی ډیری سختی او ربړونه (تکلیفونه) وګالل (برداشت کړل) خو په زړه پوری هیڅ اثر او نتیجه ئی څرګنده (ښکاره) نشوه بالاخره په تنګ راغی او داسی دعاء ئی وکړه ﴿ اَنِّیۡ مَغۡلُوۡبٌ فَانۡتَصِرۡ ﴾ (۲۷) جزء د القمر د سورت (۱۰) آیت (۱) رکوع، او ﴿ رَّبِّ لَا تَذَرۡ عَلَی الۡاَرۡضِ مِنَ الۡکٰفِرِیۡنَ دَیَّارًا ﴾ (۲۹) جزء د نوح د سورت (۲٦) آیت (۲) رکوع، نو الله تعالیٰ دغه

دعاء قبوله کړه او کفار ئی په طوفان غرق کړل او نوح علیه السلام ئی د خپلو ملګرو سره د طوفان له هیبت او د کفارو له ضرر رسولو څخه صحیح او سلامت وویست. دغه قصه په مفصل دول (طریقه) پخوا تیره شوی ده.

وَدَاوٗدَ وَسُلَيْمٰنَ اِذْ يَحْكُمٰنِ فِى الْحَرْثِ اِذْ نَفَشَتْ فِيْهِ غَنَمُ الْقَوْمِ ۚ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شٰهِدِيْنَ ﴿۷۸﴾ فَفَهَّمْنٰهَا سُلَيْمٰنَ ۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْمًا وَّعِلْمًا ۫

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) داؤد او سلیمان کله چه حکم کاوه هغو دواړو په (دعوی او نزاع د) کښت (فصل) کله چه د شپی ګډه شوی وه (بی له شپانه) په هغه (کښت) کښی رمه د (هغه) قوم او وو مونږ حکم د دوی ته حاضر پس ومو پوهاؤ په هغه (فتویٰ، فیصله) سلیمان او هر یوه د دوی دواړو ته ورکړی ؤ مونږ حکم (نبوت) او پوهه

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د الله تعالیٰ نبی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام د ده زوی ؤ او هم د پاک الله تعالیٰ نبی ؤ، دغه پلار او زوی ته الله تعالیٰ پرته (علاوه) له نبوته حکومت، علم، حکمت، د فهم قوت او د فیصلو قدرت هم وربښلی ؤ، حضرت سلیمان علیه السلام لا په هلکتوب کښی داسی فوق العاده پخی خبری او ښایسته ویناوی کولی چه تول اوریدونکی به ورته حیران پاتی کیدل. د حضرت داؤد علیه السلام حضور ته داسی یوه دعوی وړاندی شوه چه د یوه سړی په کښت (فصل) کښی د نورو خلقو میږی (ګډی) د شپی ګډی شوی وی او د هغه کښت (فصل) ئی تر پښو لاندی او زیانمن کړی ؤ، کله چه داؤد علیه السلام په دغه دعوی کښی غور وکړ وربښکاره شوه چه د دغو میږو (ګډو) قیمت د هغه نقصان سره برابر او معادل دی چه هغه کښت (فصل) ته رسول شوی دی، نو داسی فیصله ئی صادره کړه چه «دغه میږی (ګډی) دی د کښت (فصل) خاوند ته ورکړی شی!» حضرت سلیمان علیه السلام وویل چه زما «نظریه او فیصله دا ده چه دغه د کښت (فصل) خاوند دی دغه میږی (ګډی) له خپله ځانه سره وساتی او شودی دی وخوری او د میږو (ګډو) خاوند دی د کښت (فصل) خدمت وکړی، تر څو چه کښت (فصل) خپل ړومبی حالت ته ورسیږی نو په دغه وخت کښی دی میږی (ګډی) بیرته خپل خاوند او کښت (فصل) خپل خاوند ته وسپارل شی نو په دی ترتیب او صورت سره به دواړه له نقصان نه وژغورل (وساتل) شی» حضرت داؤد علیه السلام چه دا فیصله واوریده نو آفرین ئی ورته وویل او د خپل اجتهاد نه وګرځید، ګواکی د فقهی د اصولو په اصطلاح کښی ئی د سلیمان علیه السلام

استحسان د خپل قیاس په مقابل کښې قبول کړ. دغه فیصله چه پلار او زوی د مدعی او مدعی علیه په نسبت صادره کړه، الله تعالیٰ ته ښکاره او معلومه وه او دغو دواړو ته پاک الله پوهه او د فیصلې قوت ورکړی ؤ لیکن الله په اصل حقیقت حضرت سلیمان علیه السلام پوه کړ او حضرت سلیمان علیه السلام هغې نتیجې ته ورسید چه د الله تعالیٰ په نزد اصلح او اصوب ؤ او بالاخره داؤد علیه السلام هم هغه ومنله. له دغې واقعې څخه ښکاره شوه سره له دی چه انبیاء الله علیهم السلام سلطنت ته ورسیږی خو بیا هم د خلق الله ډیرو وړو وړو معاملو ته هم داسی توجه کوی لکه چه لویو لویو کارونو ته اهمیت ورکوی.

وَّسَخَّرْنَا مَعَ دَاوٗدَ الْجِبَالَ یُسَبِّحْنَ وَالطَّیْرَ ؕ

او تابع کړی وو مونږ له داؤد سره غرونه چه تسبیح به ئی ویلی او (هم داسی تابع کړی وو مونږ) مرغان هم (چه تسبیح به ئی ورسره ویلی)

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام د ډیر ښه غږ او د خواږه آواز خاوند ؤ د نبوت په هغه مؤثر او اغیزه‌ناک (اثرناک) غږ چه ده به خپل طبیعی جوش سره زبور شریف لوست یا د پاک الله په تسبیح او تحمید کښې مشغولیده نو غرونو، مرغانو او نورو حیواناتو به هم د هغه د غږ په متابعت په لوستلو پیل (شروع) کاوه.

وَکُنَّا فٰعِلِیْنَ ﴿۷۹﴾

او وو مونږ کوونکی (د داسی کارونو)

تفسیر: یعنی تعجب مه کوه چه تیږی (ګټی) او مرغان به څرنګه تهلیل او تسبیح وائی. دغه ټول کارونه مونږ لا پخوا کړی وو. ښه! زمونږ د لامحدود قدرت له مخی آیا دغه خبری څه مشکلی او مستبعدی ګڼلی کیدی شی بلکه نه نشی کیدی!.

وَعَلَّمْنٰهُ صَنْعَةَ لَبُوْسٍ لَّکُمْ لِتُحْصِنَکُمْ مِّنْۢ بَاْسِکُمْ ۚ

او ښوولی ؤ مونږ دغه (داؤد) ته جوړول د زغری تاسی ته دپاره د دی چه وساتی تاسی (دا زغره ای انسانانو) له ضرره د جنګ (د دښمنانو) ستاسی

تفسیر: الله تعالیٰ د حضرت داؤد علیه السلام په لاس کښې اوسپنه د موم په شان پسته او نرمه

گرځولی وه ده به هغه سره تاووله او نهایتي سپکي مضبوطي او ښکلي زغری به ئی جوړولی چه د جنګ په وخت کښې به ترې کار اخیست کیده.

فَهَلْ أَنتُمْ شَٰكِرُونَ ۝٨٠

پس آیا یئ تاسی شکر کوونکی (یعنی شکر وکړئ).

تفسیر: یعنی ستاسی د ګټی دپاره موږ د داؤد علیه السلام په ذریعه داسی عجیب صنعت راویست نو تاسی ښه فکر وکړئ چه د دی راز (قسم) نعمتونو تاسی څه شکر ادا کوئ؟

وَلِسُلَيْمَٰنَ ٱلرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِى بِأَمْرِهِۦٓ إِلَى ٱلْأَرْضِ ٱلَّتِى بَٰرَكْنَا فِيهَا ۚ

او (تابع کړی ؤ موږ) سلیمان ته باد توند (تیز) چه روانیده په حکم د ده (سلیمان او رساوه به ئی) ځمکی (د شام ته) هغی ته چه برکت ایښی ؤ موږ په هغی کښې،

تفسیر: حضرت سلیمان علیه السلام داسی دعاء کړی وه ﴿ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّنۢ بَعْدِيٓ ﴾ ۲۳ جزء د (ص) د سورت (۳۵) آیت (۳) رکوع نو الله تعالیٰ هوا او پیریان د ده تابع کړی وو. حضرت سلیمان علیه السلام داسی یو تخت تیار کړی ؤ چه د دولت له اعیانو او مشرانو سره به پری کیناسته او ضروری لوازم او سامان به ئی هم له خپل ځان سره اخیستل بیا به هوا راتله او هغه تخت به ئی په دیره چابکی پورته کاوه، کله چه به هغه په مناسبه اندازه له ځمکی څخه پورته کیده بیا به هوا نرمیده او له ضرورت سره سم به کمی او زیاتی پکښې پیدا کیده لکه چه د (ص) د سورت په (۳٦) آیت (۳) رکوع (۲۳) جزء کښې راغلی دی ﴿ رُخَآءً حَيْثُ أَصَابَ ﴾ له «یمن» څخه «شام» ته او له شام څخه یمن ته چه د یوی میاشتی لاره ده په (٥) ګړیو (ګینټو) کښې رسیده تعجب دی چه د نن ورځی د عجیبو او غریبو هوائی جهازونو په زمانه کښې هم دیر منحرفین له دی دول (طریقه) واقعاتو څخه انکار کوی آیا هغه کار چه نن ورځ ئی یورپ والا د بخار او برق او نورو په ذریعه کولی شی، الله تعالیٰ ئی د خپل یو نبی له امله (وجی) په خپل قدرت سره نشی کولی بلکه کولی ئی شی.

وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عٰلِمِيْنَ ﴿٨١﴾

او یو مونږ په هر شی عالمان،

تفسیر: یعنی چه چا ته څه قسم امتیاز ورکول مناسب دی او له هوا او له نورو عناصرو څخه په څه ډول (طریقه) سره کار اخیستل کیدی شی.

وَمِنَ الشَّيٰطِيْنِ مَنْ يَّغُوْصُوْنَ لَهٗ وَيَعْمَلُوْنَ عَمَلًا دُوْنَ ذٰلِكَ

او (تابع کړی وو مونږ ده ته) ځینی له شیطانانو څخه هغه چه غوتی به ئی وهلی (په سیند کښی) د ده دپاره او کول به ئی (نور ډیر) کارونه بی له دی نه

تفسیر: له شیاطینو څخه مراد سرکش پیریان دی، دوی د حضرت سلیمان علیه السلام له لوری مامور وو چه په لویو لویو سیندونو کښی غوپی ووهی او مرغلری، جواهر او نور بحری حاصلات د هغو له تل څخه راوکاږی، او په دغو پیریانو په ودانیو او نورو عمرانی کارونو کښی سخت او درانه کارونه وکړی د یوه لوی حوض په اندازه د مسو لګنونه (خانکونه) او لوی لوی دیګونه به ئی پری جوړول چه له سره به له خپله ځایه چا نشو خوځولی او له یوه ځایه بل ځای ته به ئی پری وړل او باړول او لاندی باندی به ئی سره کول او له ډیرو سختو څخه سخت کارونه به ئی تری اخیستل معلومیږی هغه حیرانوونکی کارونه چه الله تعالیٰ په دی زمانه کښی د مادی قوتونو په واسطه کوی دغه کارونه به ئی په هغه وخت کښی د مخفی او روحی قوتونو په ذریعه کول.

وَكُنَّا لَهُمْ حٰفِظِيْنَ ﴿٨٢﴾

او وو مونږ دوی لره ساتونکی (له فساد څخه)

تفسیر: یعنی مونږ په خپل کامل قدرت دغه شیاطین په داسی شان د حضرت سلیمان علیه السلام په قبضه او قید کښی تینګ، مضبوط او بند ساتلی وو چه هر څه ئی غوښتل هغه به ئی وربانﺪی د بیګار په ډول (طریقه) کول او دوی له سره حضرت سلیمان ته هیڅ یو ضرر نشو رسولی که نه د بنیادم په څه زور او قوت وی چه داسی یو شریر مخلوق په خپله قبضه کښی په سختو ځنځیرونو کښی بند وساتی ﴿وَّاٰخَرِيْنَ مُقَرَّنِيْنَ فِي الْاَصْفَادِ﴾ (۲۳) جزء د (ص) د سورت (۳۸) آیت ۳ رکوع.

وَاَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّىْ مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۸۳﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهٗ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَّاٰتَيْنٰهُ اَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِنْدِنَا

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) ایوب کله چه ندا غږ ئی وکړ رب خپل ته چه بیشکه زه رسیدلی دی ماته ضرر (رنځ او سختی په بدن کښی) او ته ډیر مهربان ئی له تولو مهربانانو څخه. پس قبوله کړه مونږ دعاء د ده پس لری کړ مونږ هغه چه ؤ په ده باندی له (بدنی او مالی) ضرره او ورکړ مونږ دغه (ایوب) ته اهل د ده او په مثل د هغوی له هغوی سره په رحمت سره له نزده زمونږ

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام ته الله تعالیٰ په دنیا کښی له هر حیثه آرامی او هوسائی (راحت) ورکړی وه ځمکه، کښت، (فصل) مال مالداری، مریان، وینځی، صالح اولاد او ښه په زړه پوری ښځه ئی ورکړی وه حضرت ایوب علیه السلام د الله تعالیٰ لوی شکر کوونکی بنده وو. لیکن الله تعالیٰ دی په ابتلاء او ازموینه کښی واچاوه کښتونه (فصلونه) ئی وسوځیدل، رمی او ګلی ئی تباه شوی، اولاد ئی تر چت لاندی مړه شول، تول دوستان آشنایان او خپلوان تری بیل شول، د ده په وجود سختی دانی وختلی او چینجی ئی وکړل له دغومره مالونو، شتو، نوکرانو، خپلو او خپلوانو څخه یواځی د ده یوه ښځه ورسره ملګری پاتی وه بالاخره دغه خواره هم ستړی ستومانه او زړه تنګی شوه مګر حضرت ایوب علیه السلام همغسی چه په نعمت کښی د پاک الله شکر کوونکی بنده ؤ په زحمت او ابتلاء کښی هم صابر پاتی شو کله چه د ده تکلیف او اذیت او د دښمنانو شماتت له حده تیر شو بلکه دوستانو هم په داسی ویناؤ باندی شروع وکړه چه یقیناً ایوب علیه السلام د کومی داسی سختی ګناه مرتکب شوی دی چه د هغی له اثره په داسی سخته بلا اخته دی نو دلته حضرت ایوب علیه السلام لاس په دعا شو چه ﴿وَاَيُّوْبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهٗٓ اَنِّىْ مَسَّنِىَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرّٰحِمِيْنَ﴾ هم دا چه ده د خپل رب په دربار کښی دا سوال وکړ. سم د لاسه د رحمت سیند په جوش او چپو شروع وکړه الله تعالیٰ ده ته د مړو اولادونو پر ځای یو په دوه اولادونه ورکړل او د ځمکی څخه ئی چینه راویستله حضرت ایوب علیه السلام له هغی څخه اوبه وڅښلی او هم ئی وربانړی ولمبل سم د لاسه روغ رمټ شو او تول تکلیفونه ئی لری شول لکه چه په حدیث کښی راغلی دی د سرو زرو ملخان ئی وربانړی وورول، لنډه دا چه له هر حیثه ورته د ارامتیا اسباب برابر شول.

ځینی مفسرین داسی لیکی چه هغه مړه اولادونه ئی بیرته ورته ژوندی کړل او په مثل د هغو نمسی ئی چه مړه شوی وو بیرته ورته ژوندی کړل.

وَذِكْرَىٰ لِلْعَٰبِدِينَ ﴿٨٤﴾

او نصیحت دپاره د عبادت کوونکو (هر څوک چه داسی صبر کوی هم داسی نتیجی به هم مومی)

تفسیر: یعنی په ایوب علیه السلام د دغی مهربانی کیدلو په اثر تولو بندگی کوونکو ته لوی پند او نصیحت او یو مهم یادگار پاتی شو چه هر کله په کوم یو نیک بنده په دنیا کښی کومه تنگسه یا مصیبت راشی ښائی چه د ایوب علیه السلام په شان صبر، استقامت، ثبات او استقلال وښئی او یوازی خپل پروردگار ته دعاء او نداء وکړی یقین دی چه الله تعالیٰ به پری د عنایت نظر وکړی او یوازی د داسی یوی ابتلاء له لیدلو څخه نه ښائی چه څوک داسی گومان وکړی چه البته دغه بنده د الله تعالیٰ په دربار کښی مبغوض دی

وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ ۖ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿٨٥﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) اسمٰعیل او ادریس او ذوالکفل، دغه تول دی له صبر کوونکو څخه (په طاعت او مصیبت او له معصیت څخه)

تفسیر: یعنی دغه نیک بنده گان می یاد کړئ د اسمٰعیل او ادریس علیهما السلام ذکر پخوا له دی نه د (مریم) په سورت کښی تیر شو د «ذاالکفل» په نسبت اختلاف دی چه نبی ؤ لکه چه د انبیاؤ په ډله کښی د هغه له یادولو څخه ځرگندیږی نو دغه به یا الیاس یا یوشع یا زکریا وی یا یوازی یو صالح سړی ؤ. وائی چه دی د یو چا ضامن شوی ؤ او د هغه له امله (وجی) څو کاله بندی پاتی شو او خاص د خدای جل جلاله دپاره ئی دغه تکلیف وگاله (برداشت کړو) .

تنبیه: د امام احمد په مسند او جامع الترمذی کښی د یو سړی قصه راغلی ده چه پخوا ډیر سخت بدکار، فاسق او فاجر ؤ او وروسته تائب شو الله تعالیٰ په هم دی دنیا کښی د هغه د مغفرت زیری خلقو ته ورکړ د هغه نوم په حدیث کښی «کفل» راغلی دی ظاهراً دا هغه ذوالکفل نه دی چه د هغه ذکر په قرآن کښی راغلی دی، والله اعلم. زمونږ د زمانی د ځینو مصنفینو خیال دی چه ذوالکفل هم هغه دی چه ورته «حزقیل» هم وائی (والله تعالیٰ اعلم).

وَأَدْخَلْنَـٰهُمْ فِى رَحْمَتِنَآ ۖ إِنَّهُم مِّنَ ٱلصَّـٰلِحِينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا ٱلنُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَـٰضِبًا فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَىٰ فِى ٱلظُّلُمَـٰتِ أَن لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنتَ سُبْحَـٰنَكَ إِنِّى كُنتُ مِنَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٨٧﴾

او داخل کړی وو مونږ دوی په رحمت خپل کښې (چه نبوت او جنت دی) بیشکه چې دوی دی له صالحانو نیکانو کاملانو او (یاد کړه ای محمده ! قصه د) خاوند د ماهی کله چه لاړ حال دا چه په قهر ؤ (په قوم خپل) پس گومان ئی وکړ چه له سره به نشو مونږ قادر په نیولو د ده (یا گومان ئی وکړ چه له سره به تنگی نه راولو په ده.) پس غږ ئی وکړ په تیارو کښې (داسی) چه نشته بل برحق معبود مګر ته ئی (یوازی) پاکی ده تا ته له عیبونو بیشکه چه زه وم له ظلم کوونکو څخه (په خپلو تللو کښې بی له اذن څخه)

تفسیر: یونس علیه السلام ته ئی «ذاالنون ـ ماهی والا» وویل چه لنده قصه ئی دا ده الله تعالیٰ یونس علیه السلام د «نینویٰ» د ښار په طرف چه د موصل له مربوطاتو څخه دی مبعوث کړی ؤ چه د هغه ځای خلق له بت پرستۍ څخه منع کړی او د حق په طرف بلنه ورکړی مګر هغوی له سره د یونس علیه السلام خبرو ته غوږ کینښود بلکه ورځ په ورځ د دوی عناد او تمرد لا پسی زیاتیده آخر حضرت یونس علیه السلام د هغوی په حق کښې ښیرا وکړه او دی پخپله د دوی له ناپاکو حرکاتو څخه خفه او په ډیر قهر او غضب سره له ښاره ووت او د الله تعالیٰ حکم ته ئی انتظار ونه کړ او له خپل قوم سره ئی وعده وکړه چه دری ورځی وروسته به پر تاسی د الله تعالیٰ عذاب نازل شی، د یونس علیه السلام د وتلو څخه وروسته د ده قوم وپوهید چه د نبی ښیرا بی‌اثره نه پاتی کیږی او هرومرو (خامخا) پر مونږ آفت نازلیدونکی دی، ممکن چه د عذاب څه آثار به هم دوی ته ورښرگند شوی وی نو ځکه دوی گرد (تول) سره وویریدل. لوی واړه سره له حیواناتو له خپلو کورونو څخه ووتل او په یوه ځنګل کښې ننوتل او میندی له کوچنیانو (بچو) څخه بیلی کړی شوی او گرد (تول) الله تعالیٰ ته په ژړا او واویلا شول، د کوچنیانو (ماشومانو) میندی، لوی او واړه تول داسی په ژړا او انګولا شول چه تول صحرا او بیدیا د دوی له شور او غوغا ، زاری او دعاگانو څخه ډکه شوه ، او د دغه ښار گردو (تولو) خلقو په ډیر اخلاص او صداقت سره توبه وویستله او تول بتان ئی مات کړل او د الله تعالیٰ د اطاعت او عبادت کلک عهد ئی وکړ او د حضرت یونس علیه السلام په لتون کښې شول که چیری مو وموند نو د ده د حکم

او ارشاد متابعت به کوو، نو الله تعالیٰ هغه راتلونکی عذاب د دوی له سره ستون (واپس) کړ.
لکه چه جزء ۱۱ د یونس د سورت په ۹۸ آیت (۱۰ رکوع) کښې ئې ویلی دی
﴿ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلَّا قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴾
له بوی خوا چه یونس علیه السلام له خپلې قریې څخه ووت او له
یوې دلې سره په یوې بیړۍ کښې سور شو کله چه دغه بیړۍ د سیند منځ ته ورسیده د دوبیدلو
نښې پکښې څرګندې شوې، بیړۍ چلوونکی د بیړۍ د سپکولو په چرت (خیال) کښې شو او
داسې ئې غوښتل چه کوم یو سړی دی په سیند کښې وغورځاوه شي یا له خپلو مفروضاتو سره
سم ئې داسې ګومان وکړ چه په دغې بیړۍ کښې داسې کوم مرئی سور دی چه له خپل بادار
(مالک) څخه تښتیدلی دی نو ځکه د داسې سړی د معلومولو له پاره ئې چه په سیند کښې
وغورځول شي پچه (قرعه) واچوله نو دغه پچه (قرعه) د یونس علیه السلام په نامه ووته او دوه درې
ځلې دغه وضعیت تکرار شو خو هر ځل به د هم دغه یونس علیه السلام په نامه پچه (قرعه)
راوتله، د دغه وضعیت په لیدلو، یونس علیه السلام خپل ځان سیند ته وغورځاوه، سم د لاسه یو
ماهی راغی او هغه ئې ښوی (روغ) تیر کړ، الله تعالیٰ ماهی ته حکم وکړ چه یونس پخپله ګیډه
کښې وساته چه د هغه یوه ویښته ته ضرر ونه رسیږی، دا ستا روزی نه ده بلکه مونږ ستا ګیډه د
ده دپاره بندیخانه ګرځولی ده، دی پکښې محفوظ وساته، په دغه وخت کښې یونس علیه السلام
د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې دعاء وکړه ﴿ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾
او په خپله خطا ئې اعتراف وکړ چه بیشکه ما تلوار وکړه، او ستا د حکم راتګ ته
مې انتظار ونه کړ او په خپل سر مې خپل امت او د هغوی ښار پرې ښود، که څه هم د یونس
علیه السلام دغه غلطی یوه اجتهادی غلطی وه چه د امت دپاره معاف ده مګر د انبیاؤ تربیت او
تهذیب له عامو خلقو څخه ممتاز وی په داسې یوه معامله کښې چه د وحی د نزول امید وی بی له
انتظاره د ښار څخه وتل او خپل قوم بی سره پریښودل د یوه نبی له شان سره لایق نه ؤ (فنادی
فی الظلمات - پس غږ ئې وکړ په تیارو کښې یعنی د سیند په ژورو او د ماهی په ګیډه او د
شپې په تیارو کښې، داسې چه ﴿ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾ چه
نشته بل برحق معبود مګر هم دا ته ئې، پاکی ده یوازې تاته له عیبونو بیشکه زه وم له ظلم
کوونکو څخه په تګ خپل کښې) یعنی زما خطا راوښنه بیشکه چه له ما ځینې غلطی صادره
شوې ده په هم دغه حرکت دغه سختی او ابتلا پرې راغله، څو ئې توبه وویسته او نجات ئې
ومونډ او هغه ماهی د الله تعالیٰ په اراده د سیند غاړې ته خپله خوله د باندې وویسته او دی ئې
روغ رمټ له خپلې ګیډې څخه د باندې وغورځاوه دی خپل قوم ته روغ او جوړ بیرته ورغی او په
خپله هم هغه مقدسه وظیفه مشغول شو ﴿ فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ ﴾ پس ګومان ئې وکړ، الخ)
یعنی داسې خیال ئې وکړ چه مونږ به په دغه حرکت له ده څخه هیڅ یوه پوښتنه نه کوو یا
داسې له مونږ څخه وتښتید لکه چه څوک داسې ګومان وکړی چه اوس به مې هیڅوک ونه نیولی
شي او نه به مې بیرته راوستی شي ګواکې چه دی له هغه کلی څخه ووت لکه چه زمونږ له قدرت

نه ووت، دا مطلب نه دی چه معاذ الله یونس علیه السلام به په واقع کښې داسې خیال کړی وی، داسې خیال خو د یوه ادنیٰ مؤمن په زړه کښې هم نه پیدا کیږی بلکه مطلب دا دی چه دغه صورت حال داسې ؤ چه له هغه څخه داسې یوه مفکوره پیدا کیدی شوه. د الله تعالیٰ عادت دی چه دی د کاملینو یو ډیر ادنیٰ ښوئیدل په ډیره سخته پیرایه (اسلوب) سره اداء کوی لکه چه مونږ پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښې لیکلی دی او په دی سره د کاملینو تنقیص نه بلکه د دوی شان او جلال څرګندیږی چه د دومره عظمت سره سره ولی دومره لږ هم وښوئیږی.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ ۙ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ ۚ وَكَذَٰلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٨﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (یونس) او نجات مو ورکړ دغه (یونس) ته له غمه (د سیند او ماهی) او هم داسې (چه یونس ته مو نجات ورکړ) نجات ورکوو مونږ مؤمنانو ته

تفسیر: یعنی نجات د یونس علیه السلام سره مخصوص نه دی هر هغه ایمان داره چه په هم دغه شان مونږ وبولی مونږ هغه ته هم له بلیاتو څخه نجات ورکوو. په احادیثو کښې د دی دعاء ډیر فضیلت راغلی دی او امت د سختیو او مصیبتونو په وخت کښې تل دغه دعا ډیره مجربه موندلی ده.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَىٰ رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) زکریا کله چه غږ وکړ رب خپل ته (داسې چه) ای ربه زما مه پریږده ما یوازی (بی اولاده) او ته ئی غوره له (ګردو (تولو)) وارثانو نه.

تفسیر: یعنی داسې اولاد راکړی چه وروسته له ما د قوم دینی خدمت وکړی شی او زما د دغو تعلیماتو د خورولو د عهدی څخه ووتلی شی. لکه چه د مریم د سورت په تفسیر کښې مو لیکلی دی کله چه زکریا علیه السلام داسې وارث غوښته چه په «یرثنی ویرث من آل یعقوب» (د مریم (۱) رکوع) کښې مذکور دی نو د هغه په تناسب سره ئی الله تعالیٰ هم په دغه نامه سره یاد کړ.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَىٰ وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا ۖ وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ ﴿٩٠﴾

پس قبوله کړه مونږ دعاء د دغه (زکریا) او ومو باښه دغه (زکریا) ته یحیٰی او صالحه مو کړه ده ته ښځه د ده (د ولادت له پاره له شندوالی څخه وروسته) بیشکه دغه (مذکور انبیاء) وو دوی چه تلوار به ئی کاوه په (کولو د نیکو عملونو او طلب) د خیراتونو او بللو به ئی مونږ له جهته د مینی (د ثواب) او له جهته د ویری (د عذاب) او وو دوی خاص مونږ ته ویریدونکی متواضع

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت زکریا علیه السلام شنده ښځه پخپل فضل او کرم سره د ولادت وړ (لائق) او قابله وګرځوله. ځینی متصوفین وائی هر څوک چه پاک الله د خوف یا د توقع له امله (وجی) یاد کړی هغه اصلی محب نه دی له دغه آیت نه د دغی مفکوری غلطی څرګندیږی له انبیاؤ څخه پورته د الله تعالیٰ محب څوک کیدی شی.

وَالَّتِیٓ اَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِیۡهَا مِنۡ رُّوۡحِنَا وَجَعَلۡنٰهَا وَابۡنَهَاۤ اٰیَةً لِّلۡعٰلَمِیۡنَ ﴿۹۱﴾

او (یاده کړه ای محمده! قصه د) هغی (جینۍ مریمی) چه پاک ئی ساتلی ؤ اندام خپل (له نکاح او له سفاح څخه) پس پوکړ مونږ په (ګریوان د) هغی کښی له روحه خپله او ومو ګرځوله دغه (مریمه) او زوی د دی (عیسیٰ) دلیل (د کامل قدرت خپل) دپاره د خلقو

تفسیر: یعنی د حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها په نس کښی چه له نکاح او سفاح او له حلالو او حرامو دواړو طریقو څخه محفوظه وه حضرت عیسیٰ علیه السلام ئی «چه په روح الله» سره ملقب دی پیدا کړو د حضرت عیسیٰ علیٰ نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام د آیت او دلیل والی ذکر پخوا له دی نه د آل عمران او د مریم په سورتونو کښی بیان شوی دی.

اِنَّ هٰذِهٖۤ اُمَّتُکُمۡ اُمَّةً وَّاحِدَةً ۫ۖ وَّاَنَا رَبُّکُمۡ فَاعۡبُدُوۡنِ ﴿۹۲﴾

په تحقیق دا ملت (د توحید ملت او د اسلام دین) ستاسی، ملت یو دی (چه په دغه دین متفق دی ټول انبیاء) او زه رب ستاسی یم پس عبادت کوئ زما (خاص نه د بل).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ یو دی او ستاسی د دین اصول هم یو دی، گرد (ټول) انبیاء علیهم السلام هم د دین په اصولو کښی داسی سره یو دی چه هر هغه تعلیم چه یو ئی ورکوی هغه بل هم د هغه تصدیق او تائید کوی کوم اختلافات چه په فروعو کښی د زمانی او مکان د اختلاف له کبله (وجی) منځ ته راځی هغه عین مصلحت او حکمت دی، مذموم اختلاف هغه دی چه په اصولو کښی وی. نو ځکه لازمه ده چه ټول سره په گډه د خدای جل جلاله بندگی وکړو او په کومو اصولو کښی چه ټول انبیاء سره متفق دی هغه ټول په یو طاقت ټینگ ونیسو.

وَتَقَطَّعُوٓا۟ أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ

او توټی توټی کړ (دغو پخوانیو امتونو) کار (د دین) خپل په منځونو خپلو کښی،

تفسیر: مونږ خو د اصولو په اعتبار ټولو ته یو دین ورکړی ؤ خو خلقو پکښی په خپله اختلاف پیدا کړ او هغه دین ئی سره توټی توټی کړ او په خپلو کښی ئی سره نفاق او شقاق پیدا کړ.

كُلٌّ إِلَيْنَا رَٰجِعُونَ ﴿٩٣﴾

ټولی فرقی مونږ ته راتلونکی دی (نو جزا به ورکړو دوی ته)

تفسیر: یعنی کله چه زمونږ حضور ته راشی نو ټول اختلافونه به هلته سره فیصله شی. هر یوه ته به د هغه د عملونو جزاء ورکړی شی چه تفصیل به ئی په راتلونکی آیت کښی راشی.

فَمَن يَعْمَلْ مِنَ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِۦ وَإِنَّا لَهُۥ كَـٰتِبُونَ ﴿٩٤﴾

پس هر څوک چه عمل وکړی له نیکو (کارونو) څخه حال دا چه دی مؤمن وی نو نشته بی قدری ضیاع د کوشش د ده (او زیار (محنت) ئی نه ضایع کیږی) او بیشکه مونږ دغه (کوښښ د ده) لره لیکونکی یو.

تفسیر: یعنی د هیچا محنت او زیار (کوشش) نه ضایع کیږی، د نیکی خوږه میوه به مؤمنانو ته ورسیږی، هیڅ یوه نیکی به هم نه ضایع کیږی. هر وړوکی او لوی عمل مونږ د دوی په عملنامه کښی لیکو چه د قیامت په ورځ کښی به پرانستلی شی.

وَحَرٰمٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنٰهَآ اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿۹۵﴾ حَتّٰٓى اِذَا فُتِحَتْ يَاْجُوْجُ وَمَاْجُوْجُ وَهُمْ مِّنْ كُلِّ حَدَبٍ يَّنْسِلُوْنَ ﴿۹۶﴾

او حرام (منع) دی پر (اهل د) هر هغه کلی چه هلاک کړی دی مونږ دوی لره (دا کار) چه بیشکه دوی به نه راځی بیرته (مونږ ته د جزاء یا چه راشی بیرته دنیا ته د توبی او معذرت دپاره). تر هغه پوری کله چه پرانستلی شی یأجوج او مأجوج (او دیوال ئی له مخه لری شی) او دوی به له هری لوړی (وچتی) څخه ګړندی راکوزیږی،

تفسیر: لومړی د نجات موندونکو مؤمنانو ذکر ؤ بالمقابل په دی آیت کښی د هلاک کیدونکو کفارو ذکر دی یعنی هغه کفار چه د هغو دپاره تالا کیدل او هلاک او تباهی مقدره شوی ده نو هغوی له سره له خپل کفر او عصیان څخه لاس نه اخلی او نه توبه وباسی او نه د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او نه کله هغوی بیرته دنیا ته په دی مقصود راوستل کیدی شی چه دلته د خپلو تیرو تقصیراتو تلافی وکړی نو هغوی څرنګه د خپل خلاصون او نجات توقع کولی شی د هغوی دپاره خو یوازی یو وخت باقی دی کله چه هغوی دوهم ځلی ژوندی او د پاک الله په طرف رجوع کوی او پر خپلو تجاوزاتو او تقصیراتو معترف کیږی او د ندامت او پښیمانی اظهار کوی مګر په هغه وخت کښی به پښیمانی هیڅ په کار ورنشی، دغه د قیامت وخت دی چه د هغه له نژدی مبادیو څخه یو د «یأجوج مأجوج» خروج دی چه د عیسیٰ علیه السلام له نزول څخه وروسته به د «ذوالقرنین» سد ماتوی او د یأجوج مأجوج لښکر به لوی هجوم او یرغل (حمله) راوړی دغه خلق به د خپل کثرت او ازدحام له کبله (وجی) په ټولو لوړو (وچتو) او ژورو (خکته) داسی خواره شی چه څوک هری خوا ته سترګی اړوی نو دوی به وینی، د دوی دغه بی مثله سیلاب او هجوم به په داسی شدت ګړندی راروان وی چه هیڅ یو انسانی قدرت به د دوی مخه نشی نیولی او داسی به ښکاری چه د هری یوی غونډی او هر یوه غره نه د دوی لښکری راښوئیږی او رارغړی، د «الکهف» د سورت په آخر کښی مونږ د دی قوم په باب څه لیکلی دی هلته دی وکتلی شی.

وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿۹۷﴾

او نژدی شوه وعده حقه (قیامت) پس ناڅاپه قصه دا ده چه تیغی (بوتی) به وتلی پاتی وی سترګی د هغو کسانو چه کافران شوی دی، (او وائی به) ای هلاکه زمونږ راحاضر شه دغه دی وخت دی په تحقیق وو مونږ په غفلت کښی له دغی ورځی (له حقی وعدی په دنیا کښی) بلکه وو مونږ ظالمان (په خپل ځان په کفر سره)

تفسیر: یعنی کله چه د جزاء او سزاء وعده رانژدی شی په دغه وخت کښی به د منکرانو سترګی د هیبت او ویری له شدته ردی بدی، تیغی او بوتی ختلی وی. او په خپل جهل او غفلت به د افسوس او حسرت نه منګولی مروړی او وائی به افسوس چه مونږ له داسی لوئی ورځی څخه ولی بی خبره او غافل پاتی شوی وو چه په دغسی سختیو او مصیبتونو کښی مبتلا او اخته شوو، کاشکی مونږ په دنیا کښی له دغه آفت څخه د نجات څه فکر کړی وی.

﴿ بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴾ بلکه وو مونږ ظالمان په خپل ځان په کفر سره) یعنی دی ته مونږ څنګه بی خبری ویلی شو څکه چه انبیاؤ علیهم السلام خو په صافو ښکاره ؤ الفاظو سره مونږ ته له دغی ورځی او له دغی لوئی پیښی څخه خبر راکړی ؤ لیکن مونږ په خپله پخپلو ځانونو ظلم او تیری وکړ چه د هغوی خبرو ته مو غوږ کینښود او په خپلو شرارتونو او ګناهونو مو اصرار او مداومت کاوه.

إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿۹۸﴾

بیشکه تاسی او هغه (بتان، شیطانان) چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله څخه خس (خشاک) د دوزخ یئ، تاسی (له معبودانو خپلو سره) دی دوزخ ته ننوتونکی یئ

تفسیر: دا خطاب د معظمی مکی مشرکانو ته دی چه بت پرستی به ئی کوله یعنی تاسی تول به له دغو خپلو باطلو معبودانو سره د دوزخ خس او خاشاک شئ! ﴿ وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾ د البقره (۳) رکوع. د دی معنی داسی نه ده چه بتان به معذب کیږی بلکه غرض ئی دا دی چه په بت پرستانو دی زیات حجت قائم شی لکه چه وروسته وائی ﴿ لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا ﴾ او د دوی حسرت به ډیر او حماقت به ئی لا واضح او څرګند (ښکاره) شی له

چا څخه چه دوی د خير هيله (اميد) او توقع کوله کله چه دوی خپل ځان نشی خلاصولی نو زمونږ حفاظت به څنګه وکړی

تنبيه: له ﴿ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ څخه مراد دلته يوازی اصنام دی ځکه چه خطاب هم دغو د بتانو عابدانو ته دی ليکن که «ما» عامه شی نو (بشرط عدم المانع) قيد به معتبر وی. يعنی که په دغو فرضی معبودانو کښی د اور د دخول څخه کوم مانع نه وی نو هغوی به هم له خپلو عابدانو سره يو ځای د دوزخ خس او خاشاک کيږی، مثلاً شياطين، اصنام باقی حضرت مسيح، حضرت عزير او ملائکة الله عليهم السلام چه دوی هم د ډيرو خلقو له پلوه معبودان درول شوی دی نو د دغو ذواتو مقبوليت او وجاهت مانع دی چه معاذ الله په دغه عموم کښی شامل کړی شی. له دی کبله (وجی) ئی تصريحاً وويل ﴿ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴾ (اما ښه او په زړه پوری خبره دا ده چه د «ما» عموم په غير ذوالعقولو کښی دی).

لَوْ كَانَ هَٰؤُلَاءِ آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا ۖ وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾

که چيری وی دغه (بتان شيطانان په رښتيا سره) معبودان نو نه به وو داخل شوی په دی دوزخ کښی او دا ټول (بتان او بت پرستان) به په دی دوزخ کښی تل پراته وی

تفسير: يعنی دغه ټول عابدان او باطل معبودان به تل تر تله په دوزخ کښی پراته وی.

لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾

وی به دغو (عابدانو) ته په دغه (دوزخ) کښی چغی سوری او دوی به په دی دوزخ کښی نه اوری هيڅ (شی د دوزخ د شور ماشور له سببه).

تفسير: يعنی د هول او هيبت له شدت او د عذاب له سخت تکليف او د خپلو چغو او کريکو له شورماشور څخه به هيڅ شی نه اوری. له ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه څخه روايت دی چه يو داسی وخت به راشی چه هر يو دوزخی به د اوسپنی په يوه صندوق کښی بند کړی شی او له پاسه به پری ميخونه ټک وهل شی او د دوزخ په اعماقو (ژورو) کښی به واچولی شی، ښائی چه په دی وخت کښی دغه هيڅ نه اوريدل د دغه دوزخی حال وی د دی آيت د نزول په اثر مشرکان سخت خفه شول نو اعتراض ئی وکړ چه آيا عزير او مسيح او ملائک چه ځينی ئی خپل معبودان دروی هم په دوزخ کښی لويږی؟ نو دغه مبارک آيت نازل شو.

اِنَّ الَّذِیۡنَ سَبَقَتۡ لَهُمۡ مِّنَّا الۡحُسۡنٰۤی ۙ اُولٰٓئِکَ عَنۡهَا مُبۡعَدُوۡنَ ﴿۱۰۱﴾

بیشکه هغه کسان چه ړومبی شوی ده دوی ته له (جانبه د) مونږه نیکه مرتبه (سعادت، نجات) دغه کسان به له دی دوزخ څخه لری کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی یو ځل به د صراط له پل څخه تیریږی، بیا به تل له دوزخ څخه لری اوسیږی او د تیریدلو په وخت کښی به هم، د دوزخ له تکلیف، الم او درد څخه بیخی خلاص وی.

لَا یَسۡمَعُوۡنَ حَسِیۡسَهَا ۚ وَ هُمۡ فِیۡ مَا اشۡتَهَتۡ اَنۡفُسُهُمۡ خٰلِدُوۡنَ ﴿۱۰۲﴾

نه به اوری دغه (جنتیان) غږ د (لمبو د) دوزخ او دوی په هغو نعمتونو کښی چه غواړی ئی نفسونه د دوی تل به وی.

تفسیر: یعنی جنتیان به له دوزخ څخه دومره لری وی چه د دوزخ د اور ډیر یو نری غږ هم د دوی غوږو ته نه رسیږی او په نهایت عیش او آرامی سره به په جنت کښی مزی کوی او له هر راز (قسم) نعمتونو څخه به دوی خوند اخلی.

لَا یَحۡزُنُهُمُ الۡفَزَعُ الۡاَکۡبَرُ وَ تَتَلَقّٰهُمُ الۡمَلٰٓئِکَةُ ؕ هٰذَا یَوۡمُکُمُ الَّذِیۡ کُنۡتُمۡ تُوۡعَدُوۡنَ ﴿۱۰۳﴾

نه به خفه (غمجن) کوی دوی (جنتیان) ویره ډیره لویه (هم لکه آخره نفخه او یا د دوزخ خوا ته روانیدل) او ملاقات به کوی له دوی سره پرښتی (استقبالاً، او وائی به) دا ورځ د (ثواب د) ستاسی ده هغه چه وئ تاسی چه وعده درسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی په هغه ورځ چه ټول مخلوق په سخته ویره او هیبت کښی وی الله تعالیٰ به ټول جنتیان له غم او خفګان څخه محفوظ وساتی یعنی له قبرونو څخه د نیکانو د راپاڅیدلو یا جنت ته د ننوتلو په وخت کښی به پرښتی د هغوی استقبال کوی او ورته به وائی د هغه دائمی مسرت او راحت وعده چه له تاسی سره کړی شوی وه نن د هغی د پوره کیدلو وخت راغلی دی.

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَآءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَاْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيْدُهٗ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَا ۚ اِنَّا كُنَّا فٰعِلِيْنَ ﴿۱۰۴﴾

(یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ چه راونغاړو آسمان لکه نغښتل د سند، طومار دپاره د لیکل شویو کاغذونو لکه چه ابتداء کړی ؤ مونږ اول پیدایښت بیا اعاده کوو ئی وعده ده په مونږ، بیشکه مونږ یو کوونکی (د هغه موعود کار)

تفسیر: ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده او یاده کړه هغه ورځ چه راونغاړو، مونږ له بیخه دا آسمان لکه نغښتل د صحیفی دپاره د حفظ د هغو مکتوباتو چه په دی کښی دی او د اهله که مصدر مضاف وی مفعول ته یا لکه تاوول د پرښتی یا کاتب د محمد صلی الله علیه وسلم د مکتوباتو که مضاف وی فاعل ته لکه چه پیل (شروع) کړی وه مونږ د اول پیدا کولو د دی عالم له عدم محض څخه چه ډیر آسان ؤ اعاده به ئی کړو بیا او دا مړی به تول ژوندی کړو، دا وعده کړی ده مونږ وعده لازمه په خپل ځان نو بیشکه مونږ کوونکی یو د هغه کار چه وعده مو کړی ده یعنی کله چه قیامت راشی نو آسمانونه به داسی ونغاړل شی لکه چه د اسنادو او وثائقو لیکلی شوی کاغذونه سره نغښتلی کیږی ﴿ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِيّٰتٌۢ بِيَمِيْنِهٖ ﴾ په ځینو روایتونو کښی د رسول الله د یوه کاتب نوم (سجل) ښوولی دی، دغه روایت ته د حدیثو د حفاظو یو جماعت ضعیف بلکه موضوع ویلی دی **(کما صرح ابن کثیر فلا یعتبر بتخریج ابی داود والنسائی فی سننهما).**

﴿ كَمَا بَدَاْنَآ اَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيْدُهٗ ﴾ لکه چه ابتداء کړی ؤ مونږ اول پیدایښت بیا ئی اعاده کوو.. الخ) یعنی په هم هغه سهولت او آسانی سره چه اول ځلی ئی دنیا پیدا کړی وه هم هغسی ئی دوهم ځلی هم پیدا کوی. دغه وعده حتمی ده چه هرومرو (خامخا) علی الیقین پوره کیږی.

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُوْرِ مِنْۢ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصّٰلِحُوْنَ ﴿۱۰۵﴾

او خامخا په تحقیق لیکلی دی مونږ په زبور کښی وروسته له نصیحت څخه دا چه بیشکه دغه ځمکه مالکان کیږی به ئی (بالاخر هغه) بندګان زما چه نیکان دی (او په میراث به ئی وړی).

تفسیر: یعنی له کاملو وفادارو بندګانو سره الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د هغوی په برخه کښی د دنیا او آخرت بری او کامیابی ده او دوی د دی دنیا او د جنت د مځکی وارثان ګرځول کیږی لکه چه د (الاعراف) په (۱۵) رکوع کښی ئی ویلی دی ﴿ إِنَّ الْأَرْضَ لِلَّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ او د المؤمن په ٦ رکوع کښی راغلی دی ﴿ إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴾ او د النور په (۷) رکوع کښی ویلی دی ﴿ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَىٰ لَهُمْ ﴾ الآیة -
دا داسی حتمی او قطعی وعده ده چه الله تعالیٰ د هغی خبر په خپلو شرعیه او قدریه ؤ کتابونو کښی ورکړی ده (په لوح محفوظ) او (ام الکتاب) کښی ئی هم دغه وعده درج کړی ده او د انبیاؤ علیهم السلام په ژبو ئی پرله پسی مکرراً د هغه اعلان کړی دی د داؤد علیه السلام په کتاب (زبور) په (۳۷ او (۲۹) کښی راغلی دی چه (صادقان به د ځمکی وارثان وی) لکه چه د دی محمدی امت کامل وفادار او صادق بندګان تر یوی اوږدی مودی پوری د ځمکی وارثان وو، دغو صالحانو، صادقانو په شرق او غرب کښی آسمانی سلطنت جاری او قایم کړ، هر چیری ئی د عدل او انصاف بیرغونه ودرول، د حق دین غږ ئی په ټوله دنیا کښی پورته کړ او د نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم دغه پخوا ویل (پیشګوئی) د دوی په لاسونو پوره شول **«ان الله تعالیٰ زوی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وان امتی سیبلغ ملکها مازوی لی منها»** او هم دغه قسم هغه بل پخوا ویل د امام مهدی او حضرت مسیح علیه السلام په زمانه کښی به خامخا پوره کیدونکی وی.

إِنَّ فِي هَٰذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾

بیشکه په دی (تیر بیان کښی) خامخا (سبب د) وصول د مطلب دی دپاره د قوم عبادت کوونکو

تفسیر: یعنی د دی قسم بشارتونو له اوریدلو شخه د یوه خدای جل جلاله عبادت کوونکی خپل مطلب ته رسیږی. یا دغه لوی قرآن چه پر داسی عظیمو بشارتونو او هدایتونو مشتمل دی د عبادت کوونکو دپاره پوره ګټه (فائده) او پوره کامیابی ده یا په تحقیق سره په دی قرآن کښی خامخا کفایت دی په دخول د جنت کښی دپاره د هغه قوم چه عمل کوونکی دی په دی سره.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته (ای محمده!) مګر رحمت دپاره د (ټولو) عالمیانو

تفسیر: یعنی ته خو د ټول جهان دپاره د رحمت په حیث مبعوث شوی ئی که کوم بدبخت پخپله له دی عمومی رحمت څخه ګټه (فائده) نه اخلی نو دا خو د هغه خپل قصور دی. د لمر د رڼا (رڼرا) او تودوخی فیض هر طرف ته رسیږی خو که کوم سړی پخپل ځان د رڼا (رڼرا) ټول ورونه، کړکی او سوری بند کړی نو دا به د ده خپله ناپوهی او لیونتوب وی. د لمر په عمومی فیض کښی هیڅ شک او شبه نشته او دلته د (رحمة للعٰلمین) د فیض حلقه خو دومره ارته او لویه ده چه که کوم بی‌برخی د دی رحمت نه ګټه (فائده) اخیستل هم نه غواړی نو هغه ته هم په یو نه یو ډول (طریقه) بی اختیاره د رحمت برخه وررسیږی لکه چه په دنیا کښی د نبوت د علومو او د تهذیب او د انسانیت د اصولو د عمومی اشاعت او خوریدلو څخه هر مسلمان او کافر له خپل خپل ذوق سره موافق ګټه (فائده) اخلی او هم الله تعالیٰ وعده کړی ده چه د پخوانیو امتونو په خلاف به د دی امت کفار هم له عمومی او بیخ ویستونکو عذابونو څخه محفوظ وساتی. زه خو دا وایم چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عامو اخلاقو څخه برسیره له هغو کافرانو سره چه ده جهاد کاؤ هغه هم د ټول عالم دپاره سراسر رحمت ؤ ځکه چه د هغه په ذریعه د هغه لوی رحمت حفاظت کیده چه دی ئی حامل ؤ او یوازی د هم هغه مقصود دپاره مبعوث شوی ؤ او ډیرو هغو ړندو ته چه د خپلو سترګو له علاج څخه تښتیدل په دغه سلسله کښی خامخا د ایمان رڼا (رڼرا) رسیده. په یوه حدیث کښی راغلی دی **(والذی نفسی بیده لاقتلنهم و لاصلبنهم و لاهدینهم وهم کارهون انی رحمة بعثنی الله ولا یتوفانی حتی یظهر الله دینه)** «ابن کثیر» له دغو الفاظو څخه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د «رحمة للعٰلمین» کیدلو مطلب خورا (ډیر) ښه څرګندیدی شی.

قُلۡ إِنَّمَا يُوحَىٰٓ إِلَيَّ أَنَّمَآ إِلَٰهُكُمۡ إِلَٰهٞ وَٰحِدٞۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّسۡلِمُونَ ﴿١٠٨﴾

ووایه (ای محمده! کفارو ته) بیشکه خبره هم دا ده چه وحی کولی شی ماته داسی بیشکه هم دا خبره ده چه الله ستاسی الله یو دی آیا پس یئ تاسی اسلام راوړونکی (الله ته غاړه ایښودونکی بلکه مسلمانان شئ!)

تفسیر: دا د رسالت سره د توحید بیان شو یعنی له هغه لوی رحمت سره چه ته راغلی ئی د هغه لب لباب کامل توحید دی او دا داسی صاف او واضح مضمون دی چه د هغه په قبول کښی انسان ته نه ښائی چه لږ شان هم وړاندی او وروسته شی. پس آیا تاسی دغه حکم منئ او د حق په مقابل کښی د غاړی ایښوولو دپاره تیار یئ! که تیار یئ فبها ونعمت که نه ما خپل تبلیغ وکړو

خپله غاړه می خلاصه کړه تاسی پخپله خپل انجام او خاتمی ته فکر وکړئ!.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَآءٍ ۭ وَاِنْ اَدْرِيْٓ اَقَرِيْبٌ اَمْ بَعِيْدٌ مَّا تُوْعَدُوْنَ ﴿۱۰۹﴾

پس که وګرځیدل دوی (له ایمان څخه) نو ووایه (ای محمده!) چه خبروم زه تاسی (په هغه شی چه زه پری مامور یم) په برابری سره، او نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره وعده شوی ده (چه دنیوی عذاب یا اخروی عقاب دی).

تفسیر: که د حجت د دومره اتمام نه وروسته هم تاسی حق نه منئ! او د توحید په طرف نه راځئ! نو ما تاسی ته خبر درکړی دی چه اوس زه له تاسی څخه بیزار یم، تاسی له مانه بیل او زه له تاسی څخه بیل یم، ستاسی عمل له تاسی سره مل او زما عمل له ماسره مل دی او هر یو به د خپل خپل عمل نتیجه وګوری. حضرت شاه صاحب لیکی دواړه طرفه برابر یعنی اوس تاسی دواړه خبری کولی شئ (چه قبول ئی کړئ یا ئی رد کړئ) په یوه طرف تاسی باندی زور نه دی اچول شوی ځینو مفسرینو د دی آیت داسی ترجمه کړی ده پس ووایه دوی ته چه خبر می کړئ په دی په داسی حال کښی چه برابر یو سره زه او تاسی په دی پوهه کښی چه می نه دی پټ کړی هیڅ شی له تاسی نه یا غبر می درباندی وکړ د جنګ چه ورته تیار شئ!
﴿ وَاِنْ اَدْرِيْٓ ﴾ الآیة ـ نه پوهیږم زه چه آیا نژدی دی که لری دی هغه څه چه تاسی سره ئی وعده کیږی) یعنی ستاسی له نه منلو څخه د عذاب د وقوع کومه وعده چه شوی ده هغه هرومرو (خامخا) کیدونکی ده لیکن زه نه یم خبر چه هغه به ژر واقع شی! یا په ځنډ (ایسارتیا)!

اِنَّهٗ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُوْنَ ﴿۱۱۰﴾

بیشکه چه دغه (الله) ته معلوم دی ښکاره له خبرو (بلکه له کارونو هم) او معلوم دی (الله ته) هغه چه پټوئ ئی تاسی (له حسد کینی او نورو هم)

تفسیر: یعنی یوازی الله تعالیٰ په هره یوه پټه او ښکاره خبره پوهیږی او په دی هم پوهیږی چه په کومه ګناه څه سزا او په کوم وخت کښی ورکړی شی.

وَإِنْ أَدْرِىْ لَعَلَّهٗ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِيْنٍ ﴿۱۱۱﴾

او نه پوهیږم زه ښائی چه دغه تاخیر د عذاب ازموینه وی تاسی لره او نفع وی تر یوه وخته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی د عذاب په تاخیر کښی امکان لری چه ستاسی امتحان او ازموینه وی چه گوندی په دی موده کښی څه فکر او تامل وکړئ او له خپلو بدو کارونو او شرارتونو څخه لاس واخلئ! یا تش مهلت مقصد وی چه تر یوه مودی پوری په دنیوی عیش او عشرت کښی مشغول اوسئ او د خپل شقاوت پیمانه مو ښه ډکه کړئ!

قٰلَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ ط

ووبل (رسول) ای ربه زما حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حقه سره،

تفسیر: یعنی لکه څنگه چه د هری معاملی فیصله له انصاف سره سم ستا شان دی نو له هغی سره سم زما او زما د قوم په منځ کښی ژر تر ژره فیصله وکړه.

وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ ﴿۱۱۲﴾ ع

او رب زمونږ ډیر مهربان دی مرسته (مدد) تری غوښتل شوی ده په هغو خبرو چه بیانوئ ئی تاسی (او وایئ چه ولی نه معذب کیږو او نور).

تفسیر: یعنی یوازی له هغه څخنی مونږ خپله فیصله غواړو او د کفارو د خرافاتو په مقابل کښی له ده څخه مرسته (مدد) غواړو او په هم دی شان دعاگانی نورو انبیاؤ علیهم السلام هم کولی لکه چه د جزء ۹ (الاعراف) په ۸۹ آیت (۱۱) رکوع کښی راغلی دی ﴿ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفٰتِحِيْنَ ﴾ څکه چه دوی په خپل حقانیت او صداقت او د الله تعالیٰ په عدل او انصاف باندی پوره باور او اعتماد درلود (لرلو).

تمت سورة الانبياء ولله الحمد والمنة

سورة الحج مدنية الا الايات (٥٢ و ٥٣ و ٥٤ فبين مكة والمدينة وهى (٧٨) آية و (١٠) ركوعات رقمها (٢٢) تسلسلها حسب النزول (١٠٣) نزلت بعد سورة النور.

د (الحج) سورت مدنی دی پرته (علاوه) له ٥٢ نه تر ٥٤ آیتونو پوری چه د مکی او مدینی په منځ کښی نازل شوی دی اته اویا آیتونه او لس رکوع لری په تلاوت کښی (٢٢) او په نزول کښی (١٠٣) سورت دی د النور له سورت نه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ ۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيْمٌ ﴿۱﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكٰرٰى وَمَا هُمْ بِسُكٰرٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيْدٌ ﴿۲﴾

ای خلقو ځان وساتئ (وویریږئ) تاسی له (عذابه د) رب خپل، بیشکه چه زلزله د قیامت (یو) شی دی ډیر لوی. په هغه ورځ چه ووینئ تاسی هغه چه غافله به شی هره تی ورکوونکی (د دی ورځی له هیبت څخه) له هغه وړوکی چه تی ورکوی هغه ته او وبه غورځوی هر میرمن حامله (امیدواره) حمل (بچی) خپل او وبه وینی ته خلق بی هوشه (له ډیر هیبت نه) حال دا چه نه به وی په واقع سره دوی بی هوشه ولیکن عذاب د الله دی ډیر سخت (نو د قیامت د ورځی له ویری نه به بی هوشه وی).

تفسیر: د قیامت عظیم الشانی زلزلی دوه دی یوه عین د قیامت د قیام په وخت کښی یا له دوهمی نفخی څخه وروسته، بله د قیامت د قیام څخه څه وړاندی چه د مغرب له خوا د لمر له ختلو څخه پخوا واقع کیږی او د قیامت له علاماتو څخه ده. که دلته تری دوهمه زلزله مراده وی نو آیت به په خپله ظاهری معنی پاتی شی. او که اوله مراده شی نو دواړه احتماله پکښی شته.

لومړی دا چه حقیقتاً زلزله وشی او تی ورکوونکی (لنګی) یا بلاربی ښځی په خپل هم هغه هیئت محشوری شی یا به له زلزلی څخه د هغه ځای احوال او شدائد مراد وی او ﴿ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ ﴾ الآية ـ دی په تمثیل حمل کړی شی یعنی دومره سختی، هیبت او ویره به وی که شودی ورکوونکی (لنګی) ښځی موجودی وی نو له ډیری ویری او هیبت نه به خپل تی رودونکی ماشومان هیر کړی، یا به د بلاربو ښځو بچیان ولویږی. په دغه وخت کښی به خلق دومره بی سده او مدهوشه وی چه لیدونکی به وربانډی داسی ګمان کوی چه د شرابو په نشو سره بی سده او مخمور دی حال دا چه په هغه ځای کښی به نشه چیری وی، د الله تعالیٰ د عذاب تصور او د اهوالو او شدائدو سختی به هوش، حواس او سد له مینځه یوسی.

تنبیه: که دغه ویره تولو ته عامه وی نو په ﴿ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ ﴾ کښی به نفی د اکثرو احوالو په اعتبار او دلته به اثبات د لږو ساعتونو په اعتبار واخیستل شی او که دا آیت د اکثرو په حق کښی وی او تولو ته شامل نه وی نو بیا له سره هیڅ اشکال نشته.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾

او ځینی له خلقو څخه هغه دی چه جګړه کوی په (حق او خبرو د) الله کښی بی له پوهی (له خپلی ناپوهی) او متابعت کوی د هر شیطان سرکش.

تفسیر: یعنی دا خلق په هغو خبرو کښی چه الله تعالیٰ ئی خبر راکوی ولی جګړی کوی او کاږه بحثونه پکښی کوی او له خپله جهله او بی‌خبرئ عجیبی احمقانه شبهی خوروی لکه چه په قیامت، بعث بعد الموت، جزاء، سزاء او نورو د دوی لوی اعتراض دا دی کله چه انسان ومری او بیخی ووروست شی او هډوکی ئی ذری ذری شی نو عقل ته به څنګه پریوځی چه دی به بیا ژوندی شی او خپل هم هغه ړومبنی اصلی حالت ته به بیرته وګرځی.

﴿ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴾ او متابعت کوی د هر شیطان سرکش) یعنی هر جنی او انسی شیطان چه دی خپل ځان ته راوبولی سم د لاسه هغه پسی روانیږی ګواکی دی د ګمراه کیدلو داسی کامل استعداد لری چه هر یو شیطان ئی راوبولی دی ورته لبیک وائی.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾

لیکل (حکم) شوی دی په (حق او قسمت د) دغه (شیطان په ازل کښی دا) چه بیشکه شان دا دی چه هر څوک چه دوستی او متابعت وکړی د شیطان پس بیشکه (دا شیطان) ګمراه کوی دغه (تابع خپل) او لیاره ښیی ده ته (بیایی ئی) عذاب د دوزخ ته.

تفسیر: یعنی د مرید شیطان په متعلق دا خبره غوته او فیصله شوی ده څوک چه د ده ملگرتیا او متابعت کوی نو شیطان خپل دغه ملگری او تابع هم له خپل ځان سره ډوبوی او داسی ئی گمراه کوی چه بی د دوزخ له غورځولو ئی نه پریږدی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ إِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّنَ ٱلْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَٰكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ۚ وَنُقِرُّ فِى ٱلْأَرْحَامِ مَا نَشَآءُ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ۖ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَىٰٓ أَرْذَلِ ٱلْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنۢ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْـًٔا ۚ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَآ أَنزَلْنَا عَلَيْهَا ٱلْمَآءَ ٱهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنۢبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍۭ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

ای (له بعث څخه منکرو) خلقو! که یئ تاسی په شک کښی له بعث څخه (چه خلق بیا ژوندی پورته کیږی له قبرونو څخه اول خپل حال ته وگورئ!) پس بیشکه چه مونږ پیدا کړی دی مونږ (نیکه د) تاسی له خاوری بیا (مو پیدا کړه اولاده د آدم) له یوه څاڅکی (منی) څخه بیا له (یوی توتی) کلکی پرندی وینی بیا له یوی بوتی غوښی تام الخلقة (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی وی) او ناقص الخلقة (چه پوره شکل ئی پیدا کړی شوی نه وی) دپاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته (خپل کامل حکمت او قدرت) او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو (د هغه د اثبات) تر نیتی معلومی پوری (چه د زیږیدلو وخت دی) بیا راوباسو مونږ تاسی (له گیډو د میندو ستاسی حال دا چه) طفل (وئ) بیا (پالو تاسی) تر هغه پوری چه ورسیږئ تاسی کمال او قوت خپل ته (جسماً او عقلاً) او ځینی له تاسی څخه هغه دی چه وفات کولی شی (له رشد او قوت څخه وروسته یا پخوا) او

ځینی له تاسی څخه هغه دی چه رد کاوه شی (یعنی ژوندی وی) تر ناکاره عمره پوری دپاره د دی چه نه پوهیږی وروسته له پوهی په هیڅ شی (د خپلو تولو قواؤ د بیکاره کیدلو له کبله) او وینی به ته ځمکه وچه شاړه نو هر کله چه نازلی کړو مونږ په دغی (وچی مړی شاړی ځمکی د آسمان له خوا) اوبه نو وخوځیږی او ډ‌ډه شی او زرغونه کړی له هر قسم نباتاتو څخه ښائسته تاند، تنکی تیغ (د وښو په شنه کیدلو سره).

تفسیر: یعنی که کفار او د بعث بعد الموت منکرین په دغه شک او شبهه کښی لویدلی وی چه له ذری ذری کیدلو څخه وروسته به بیا څرنګه ژوندی راپورته شی؟ نو خپل ړومبنی پیدایښت ته دی غور او فکر وکړی چه په ابتداء کښی څرنګه پیدا شوی دی؟ یعنی اول ستاسی پلار آدم علیه السلام می له خاوری څخه پیدا کړ، بیا مو تاسی د منی له څاڅکی څخه پیدا کړئ! یا دا مطلب چه له خاوری څخه می خواړه پیدا کړل چه هغه څو منازل او مدارج تیروی، بیا نطفه کیږی بیا هم د نطفی د څو منازلو او مدارجو له تیرولو څخه وروسته ستاسی تشکیل او تخلیق مینځ ته راځی، له نطفی څخه پرنده وینه او له وینی څخه د غوښی توته جوړیږی او بیا د غوښی په دغی توتی باندی داسی وخت راځی چه د بنی آدمو پوره شکل، نقشه لاسونه، پښی، سترګی، پوزه او نور اندامونه جوړیږی او یو وخت داسی وی چه تر دغه وخته پوری هیڅ شی پکښی نه وی جوړ شوی یا ئی دا مطلب چه د ځینو پیدایښت مکمل کیږی او د ځینو هم هغسی ناقص پاتی کیږی او په هم هغه ناقص صورت لوئیږی. یا داسی دی وویل شی چه ځینی بی عیبه او ځینی عیبجن وی.

﴿ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ ﴾ له پاره د دی چه بیان کړو مونږ تاسی ته خپل حکمت او قدرت) چه په خپله ستاسی اصل څه ؤ؟ او د څو ورځو د تیریدلو څخه وروسته څرنګه په انسانی صورت سره جوړ او مکمل جوړ شوئ، که په دی وپوهیدئ نو د نورو ډیرو حقایقو انکشاف هم کیدی شی او د بعث بعد الموت په امکان باندی هم پوهیدلی شئ!

﴿ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ ﴾ الآية - او ثابت پریږدو مونږ په ارحامو کښی هغه شی چه اراده وکړو د هغه د اثبات) یعنی څومره موده چه د هر چا له پاره د مور په رحم کښی اوسیدل او تقرر لازم وی هغومره ئی هلته ساتو، لږ تر لږه (٦) میاشتی او زیات له زیاته دوه کاله یا څلور کاله علی اختلاف الاقوال.

﴿ ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ﴾ الآية - بیا راوباسو تاسی له ګیډو د میندو ستاسی حال دا چه طفل وئ بیا پالو تاسی) یعنی لکه څرنګه چه مو په ګیډه کښی ډیر زیات مدارج طی کړی دی هم داسی د زیږیدلو څخه وروسته به هم په تدریج سره ډیر مدارج طی کوئ! یوه د طفولیت زمانه ده چه انسان پکښی بالکل کمزوری او ناتوان وی او د ده ګردی (تولی) قواوی مخفی او پټی وی، بیا داسی یو وخت پری راځی چه ګردی (تولی) پټی قواوی ئی ظاهریږی، د جسمانی حیثیته هر شی

د خپلې ځوانۍ کمال ته رسيږي بيا خو ځينې په ځلميتوب کښې مړ او ځينې خو هغه عمر ته رسيږي چه په هغه کښې انسانی ګردی (تولی) قواوی، حواس او اعضاء له زور او قوت څخه لويږي او له پوهې او عقل او د کار کولو له قدرت څخه وروسته له کاره لويږي او بيخی بی‌کاره او خراب، ګرځی، ياد شوی شيان ئی له ياده وځی او له زده کړو شيانو څخه هم په هيڅ شی نه پوهيږي او تری هيريږي. ګواکی بيرته وړوکتوب ته ګرځی.

﴿ وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً ﴾ الآية - او وينې به ته ځمکه وچه، شاړه نو هر کله چه نازلی کړو موږ پر دغې وچې مړی، شاړی ځمکی د آسمان له خوا اوبه نو وخوځيږي او دده شی په شنو کيدو د وښو سره، الخ) يعنی ځمکه مړه او وچه پرته وه هم دا چه د رحمت اوبه پری ولويدی نوی ژوند ئی وموند او تروتازه او تانده شوه او تکه شنه او سمسوره شوه او راز راز (قسم قسم) ښکلی او د ننداری وړ (لائق) منظری او مظاهر پکښې ښکاره شول او قسم قسم فرحت ښوونکی او نشاط زياتوونکی شينکی، بوټی پکښې د قدرت په قوت شنه شول چه ليدونکی پری خوشاليږي.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ۝ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِي الْقُبُورِ ۝

دغه (راز راز (قسم قسم) پيدا کول او ژوندی کول) په سبب د دی دی چه بيشکه الله هم دی دی حق (ثابت موجود دائم) او بيشکه دی ژوندی کوی مړی (د نطفی او د ځمکی د ژوندی کولو په شان) او بيشکه الله په هر شی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځينی له هغو څخه دغه راز راز (قسم قسم) پيدا کول او ژوندی کول دی) او بيشکه چه قيامت راتلونکی دی چه نشته هيڅ شک په (راتلو) د دغه (قيامت) کښې او بيشکه چه الله بيا ژوندی راپاڅوی هر هغه چه په قبرونو کښې دی (د حساب او جزاء دپاره)

تفسير: د انسان له پيدايښت او د کښت (فصل) د مثالونو څخه چه پورته ذکر شول څو خبری ثابتيږي،

(۱) دا چه يقيناً او په تحقيق الله تعالیٰ موجود دی که نه داسی منظم، محکم او حکيمانه صنائع به له کومه څرګند (ښکاره) شوی وی او د چا له لاسه به دغسی چاری انجام شوی وی؟

(۲) دا چه الله تعالیٰ مړو او بی‌سا شيانو ته ژوند ورکوی او سا پکښې اچوی لکه چه له يو موتی خاوری يا له يو څاڅکی اوبو څخه انسان جوړول او په مړه وچه ويجاړه ځمکه کښې نباتی روح اچول په دی شاهد دی چه پاک الله ته بيا پيدا کول هيڅ مشکل کار نه دی.

(۳) دا چه الله تعالیٰ پر هر شی باندیٰ قادر دی او که هر شی د ده تر قدرت لاندی نه وی نو له

سره به ئي داسي کارونه نشو کولی.

(٤) قیامت ضرور واقع کیدونکی دی او له دی ژوند څخه وروسته هرومرو (خامخا) بل ژوند راتلونکی دی ځکه چه دومره لوی لوی انتظامونه هم داسي لغو، او بیکاره نشي پاتي کیدی کوم مطلق حکیم او قادر علی‌الاطلاق چه پخپل بالغه حکمت او کامله قدرت سره انسان په داسي عجیب او غریب صفت سره پیدا کری دی نو آیا څه خیال کیدی شي چه هغه لوی ذات به د دوی ژوندون هم داسي بی فائدی او بیکاره جوړ کری وی؟ له سره داسي نه ده! یقیناً د انسان دغه محدود ژوندون چه په هغه کښي سعادت، شقاوت، نیکی، بدی، رنځ، راحت سره مخلوط او ګډ دی او د امتحان او انتقام صورتونه پکښي یو له بل څخه په مکمل او ښکاره ډول (طریقه) سره نه متمیز کیږی د دی خبری تقاضا دا ده چه کوم بل ژوندون دی خامخا موجود وی چه هلته سعید او شقی، مجرم او وفادار او نور په صاف ډول (طریقه) سره بیل او جدا شي او هر یو هم هغه مقام ته ورساوه شي چه د هغه ځای د رسیدلو دپاره پیدا شوی او د هغه قوت او استعداد په خپل وجود کښي لری. د مادی حیثیت له مخی د منی په هغو اجزاؤ کښي چه د منی جوړیدلو استعداد ؤ له هغو څخه (نطفه) جوړه شوه هم داسي د نطفی پټ قوتونه په «علقه» (پرنده) د «علقه» په «مضغه» (بوټی) د (مضغه) په طفل کښي راغلل او د ځلمیتوب په وخت کښي پوره څرګند (ښکاره) شول. یا د ځمکی پټ قوتونه د باران د څاڅکو په لویدلو ښکاره شول هم داسي ضروری ده چه په انسان کښي د سعادت او شقاوت کوم روحانی قوتونه چه امانت ایښودل شوی دی یا په بدی او نیکی کښي د ترقی او ودی کوم قوی استعداد چه ایښودل شوی دی هغه خپل پوره شباب او ځوانی ته ورسیږی او په خورا (ډیر) کاملو شکلونو او صورتونو سره ظاهر شي نو د هم دی شي نوم **(بعث بعد الموت)** دی چه د دنیا د موجوده ژوندون د دوری له ختمیدلو څخه به وروسته واقع شي.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ۝٨ ثَانِيَ عِطْفِهٖ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۭ لَهٗ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَّنُذِيْقُهٗ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ الْحَرِيْقِ ۝٩ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدٰكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ۝١٠ ع

او ځینی له خلقو چه جګړه کوی په (حق یا قدر یا کلام د) الله کښي بی له پوهی او بی له دلیله، لیاری سمی او بی له کتابه روښانه په داسي حال چه اړوی څنګ خپل (له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جګړی کوی) چه ګمراه

کړی خلق له لیاری د الله، شته ده لره په دنیا کښې رسوائی او وبه څکوو مونږ ده لره په ورځ د قیامت کښې عذاب (د اور) سوځوونکی. (او وبه وایو ده ته) دا عذاب او رسوائی په سبب د هغو عملونو دی چه پخوا لیږلی دی دواړو لاسونو ستا (یعنی تا) او (بل په سبب د دی دی چه) بیشکه الله نه دی (هیڅ قدر) ظلم کوونکی پر بندګانو (خپلو چه بی ګناه څوک په عذاب کړی).

تفسیر: یعنی د داسی واضحو دلائلو او شواهدو له اوریدلو څخه وروسته بیا هم کاږه تلونکی، ضد کوونکی او معاند خلق د الله تعالیٰ په خبرو کښی هم داسی چتی (بیکاره) او بی سنده جګړی کوی، حال دا چه له دوی سره نه کوم ضروری علم، نه عقلی دلیل او نه سمعی سند وی بلکه تش په اوهامو او ګومانونو پسی روان دی. په دی حال کښی چه اړوی دده خپله له ایمانه په تکبر او اعراض سره او جګړی کوی چه ګمراه کړی خلق له لیاری د الله شته ده لره په دنیا کښی رسوائی الخ یعنی هر هغه څوک چه بی له حجت او دلیله تش د عناد له امله (وجی) د الله تعالیٰ په خبرو کښی جګړی کوی او غرض ئی دا وی چه نور خلق د ایمان او یقین له لیاری څخه وګرځوی نو الله تعالیٰ به هغه په دنیا کښی خوار او ذلیل کړی او د آخرت عذاب او رسوائی خو بیله ورته تیاره ده.

څه مهال (وخت) چه دوی ته سزا ورکوله کیږی نو دوی ته به وویل شی چه د الله تعالیٰ له لوری پر هیچا هیڅ ظلم او تیری نه کیږی! دا هر څه چه دی ستاسی د لاسونو څخه دی چه اوس ئی خوند څکئ!.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ ۚ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ ۖ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهِ ۚ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾

او ځینی له خلقو هغه څوک دی چه عبادت کوی د الله په څنګ باندی (یا شک او شبهه چه په دین کښی ئی پیدا کوی او حق ئی نه ګڼی) پس که ورسیږی ده ته کوم خیر (په سبب د دین سره لکه صحت او غنیٰ) نو قائم پاتی شی په دغه (عبادت او دین) او که ورسیږی ورته کوم مصیبت نو بیرته وګرځی په مخ خپل (کفر ته نو) زیانکار شو په دنیا کښی (چه خپل مراد ته ونه رسید) او (زیانکار شو په) آخرت کښی (چه عمل ئی باطل او په اور

کښې داخل شو) دغه (د دواړو جهانو زيان) هم دغه زيان دی ښکاره

تفسير: يعني ځينې کسان تش د دنيوی اغراضو له امله (وجې) دين اختياروی او زړه ئې مذبذب وی که په دين کښې په ننوتلو سره څه دنيوی ګټه (فائده) ووينې په ښکاره ډول (طريقه) په بندګی قائم پاتې کيږی او که څه تکليف ومومی نو دين پريږدی او په دنيا پسې ځغلی، نو دين تری هلته پاتې شو او دنيا تری دلته نه د هغه طرف د تګ لايق او وړ (مستحق) شو او نه د دی طرف. لکه چه څوک د يوی مانې په يوه څنده (غاړه) ولاړ وی که ئې خوښه شی دی خوا ته راځی او که ئې خوښه شی هغه خوا ته ځی او تل تيښتې ته تيار ولاړ وی.

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴿۱۲﴾

غواړی دی (عبادت کوی مشرک) غير له الله د هغه څه چه نه ضرر رسولی شی ورته (که ئې عبادت ونه کړی) او د هغه چه نه نفع رسولی شی ورته (که ئې عبادت وکړی) دغه (عبادت د ماسوئ الله) هم دغه ګمراهی ده ډيره لری (له حقه له مقصده).

تفسير: يعني د الله تعالیٰ بندګی ئې د دنيوی ښيګنی (فائدی) د نه موندلو له سببه پريښوده اوس نو هغو شيانو ته ناری وهی چه د دوی په واک او اختيار کښې د يوی ذری په اندازه نه څه ګټه (فائده) شته او نه څه نقصان. آيا هغه شی چه پاک الله دوی ته نه دی ورکړی هغه به له تيږو (ګټو) او نورو څخه حاصل کړی له دی نه به پورته بله کومه ناپوهی او حماقت وی؟ بلکه نه به وی!.

يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ ۚ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى وَلَبِئْسَ الْعَشِيْرُ ﴿۱۳﴾

بولي دوی (عبادت کوی مشرکان) د هغه (معبود) چه ضرر د هغه (عابد ته ئې) ډير نژدی دی له ګټی د هغه (معبود دغه عابد ته چه د شفاعت هيله (اميد) ده) خامخا بد دوست دی (دا بت) او خامخا بد ملګری دی (دا بت)،

تفسير: يعني که د بت پرستانو له زعم سره موافق له بتانو څخه د ګټی هيله (اميد) لری نو

دغه هیله (امید) بې‌فائدې او موهوم شی دی. لیکن د دوی له عبادت څخه نقصان او ضرر رسیدل قطعي او یقیني دی. نو ځکه د دوی د فائدې خبره به وروسته له دی نه لیدل کېږی. نقصان خو اوس سم د لاسه وررورسید.

(﴿ لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴾ خامخا بد مددګار دی دا بت او خامخا بد ملګری دی دا بت) یعني کله چه په قیامت کښې د بت پرستۍ نتائج ور د مخه شی نو بت پرستان به هم داسی وائی ﴿ لَبِئْسَ الْمَوْلَىٰ وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴾ یعني د هغو ځنی چه د لویو لویو مرستو (مددونو) او ملګرتیاؤ هیله (امید) او توقع وه هغه ډیر بد او خراب ملګری او مددګاران ثابت شول. نفع لا څه بلکه بالعکس زمونږ د زیان او نقصان سبب شول.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

بیشکه چه الله ننه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښې چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو د هغو څخلور قسمه) ویالی. بیشکه چه الله کوی هر هغه چه اراده وکړی (چه ځینی ئی د مطیعانو کرامت او د عاصیانو اهانت دی).

تفسیر: د منکرینو مجادلینو او مذبذبینو څخه وروسته ئی دلته د مخلصو مؤمنانو نیکه خاتمه او ښه انجام بیان کړ. یعني پاک الله د هر هغه چا په نسبت چه مشیت او اراده وکړی سزا ورکوی او هر هغه ته چه اراده او مشیت ئی وی انعام ورکوی. هیڅوک د دی خبری توان نه لری چه د ده د قدرت لاس ونیسی.

مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾

هر څوک چه (داسی) وی چه ګومان کوی د دی چه له سره به مرسته (مدد) ونه کړی له دغه (محمد) سره الله په دنیا کښې او په آخرت کښې نو ودی غځوی یو پړی آسمان ته (یا چت ته او ځان دی پری ځوړند کړی) بیا دی پری کړی (دغه پړی چه ولویږی او مړ شی یا دی ځان غرغره کړی) بیا دی

وګورئ چه آيا بيا زائلولى شى هيله (اميد) ـ تدبير د هغه (سړى) هغه شى لره چه دى ئې په قهر کړى دى (چه د الله له خوا د محمد نصرت دى)

تفسير: په «لن ينصره» کښې د مفعول ضمير نبى کريم عليه افضل الصلوٰة والتسليم ته راجع دى. ګويا چه د هغه تصور تل د قرآن د لوستونکى په ذهن کښې موجود وى. (نو اضمار قبل الذکر رانه غى) ځکه چه هم دى د پاک قرآن لومړنى مخاطب دى. ګواکې د مؤمنانو د انجام د ذکر څخه وروسته دغه د رسول د مستقبل بيان دى. لنده دا چه الله تعالىٰ د خپل رسول سره د دنيوى او اخروى فتحى او نصرت کومې وعدى چه کړى دى هغه هرومرو (خامخا) پوره کيدونکى دى، که کافران او حاسدان ډير په قهر او خفه شى او د ربانى نصرت د مخنيوى او انسداد دپاره ډير زيات او سخت تدابير هم ونيسى ليکن د محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د نصرت او برى او کاميابى مخه په هيڅ ډول (طريقه) سره نشى نيولى او هغه به هرومرو (خامخا) تر سره کيږى، که دغه کفار او حاسدين د محمد صلى الله عليه وسلم په دغه نصرت ډير زيات خفه او غمجن دى او په دى باندى پوهيږى چه مونږ په خپلو کوښښونو او زيار (محنت) ويستلو سره د الله د ارادى او مشيت لياره بندولى شو نو دوى دى خپل انتهائى زيار (محنت) او کوښښ په دى لياره کښې ولګوى! او ښه ربړونه (تکليفونه) دى په ځان وګالى (برداشت کړى)! تر دى پورى چه د پړى يو سر دى د چت په لاړو کښې ښه ټينګ (وچت) وترى او بل سر دى د تيزندى، په شان په خپله غاړه کښې واچوى او په خپل لاس دى خپل ځان غرغره کړى او په دى صورت دى له ډير قهر او خفګان څخه خپل ځان مړ او خلاص کړى يا که ئې له لاسه پوره وى نو يو پړى دى له آسمان څخه ځوړند کړى او په هغې دى آسمان ته وخيژى او له هغه ځايه دى آسمانى نصرت قطع کړى نو بيا دى د راښکته کيدو نه وروسته وګورى چه په دغو تدبيرونو سره دغه ربانى معاونت او آسمانى نصرت منقطع کيږى؟ چه په هغه دوى دومره په قهر او غصه او پيچ او تاو کښې دى. زياترو مفسرينو د دى آيت تفسير هم داسى کړى دى ليکن حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه دغه آيت د ﴿ وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللَّهَ عَلَىٰ حَرْفٍ ﴾ الآية ـ د مضمون سره لګولى او نهايت لطيف تقرير ئې پرى کړى دى د ده په نزد ﴿ مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ ﴾ الآية ـ کښې د مفعول ضمير «من» ته راجع کيږى! مطلب ئې دا دى که څوک د دنيوى تکاليفو په سبب له خداى تعالىٰ نه مايوس کيږى او د هغه له عبادت څخه غاړه غړوى او د باطلو شيانو په عبادت کښې لګيا کيږى دى دى د خپل زړه دغه تصميم داسى قياس کړى لکه چه يوه سړى له پاسه په رسى کښې ځان ترلى وى که دى په هغې سره پاس ختلى نشى، داسى هيله (اميد) او توقع خو کيدى شى که دغه رسى پورته راښکلى شى نو دى د هغې په واسطه پورته ختلى شى کله چه دى هغه رسى پرى کړى نو بيا د ده د پورته ختلو دپاره څه وسيله او توقع باقى پاتى کيږى؟ آيا د الله تعالىٰ د رحمت څخه په نا اميده کيدلو کښې برى او کاميابى حاصليدى شى؟ ګواکې د الله تعالىٰ اميد ته ئې «رسى» وويله او د هغې د پرى کولو څخه ئې نااميدى مراد کړه او له آسمان

څخه جګوالي (اوچت والي) مراد دی. والله اعلم.

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنٰهُ اٰيٰتٍۭ بَيِّنٰتٍ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِيْ مَنْ يُّرِيْدُ ﴿۱۶﴾

او په شان (د دغو منزله ؤ آیتونو) نازل کړی لیږلی دی مونږ آیتونه ښکاره او بیشکه چه الله سمه صافه لاره ښئی هر هغه چا ته چه اراده وکړی (د هغه د هدایت).

تفسیر: یعنی څرنګه صاف، صاف مثالونه او ښکاره خبری دی مګر پوهیدل د هم هغه سړی په برخه دی چه پاک الله ورته څه فهم او د پوهی څه قوت ور په برخه کړی وی.

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالصّٰبِـِٕيْنَ وَالنَّصٰرٰى وَالْمَجُوْسَ وَالَّذِيْنَ اَشْرَكُوْٓا ۖ اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدٌ ﴿۱۷﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او هغه کسان چه یهودیان دی او (هغه کسان چه) صابیان دی او (هغه کسان چه) نصرانیان دی او (هغه کسان چه) مجوسیان دی او هغه کسان چه شریک ئی پیدا کړی دی له الله سره بیشکه چه الله به فیصله وکړی په منځ د دوی کښی په ورځ د قیامت کښی، بیشکه چه الله په هر شی باندی ښه عالم شاهد دی.

تفسیر: مجوس د اور عبادت کوی او په دوه خدایانو عقیده لری یو د خیر په خدای چه دوی ورته (یزدان) وائی دوهم د شر په خدای چه هغه (اهرمن) بولی او د کوم نبی نوم هم یادوی، دا معلومه نه ده چه دوی له هدایت څخه وروسته په ضلالت مبتلا شوی دی یا له ابتداء څخه په غلطه لیار روان دی، کوم کلام چه شهرستانی په (الملل والنحل) کښی د دوی په مذهب کړی دی، ښائی چه هغه ولوستل شی، د صابئینو او نورو ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی لنده دا چه د دغو ګردو (تولو) مذاهبو او فرقو د منازعی عملی او قاطع فیصله به د الله تعالیٰ له درباره د قیامت په ورځ کښی کیږی او هر یو به سره جدا کوی او خپلو خپلو تاکلو (مقرر شویو) ځایونو ته به ئی رسوی. په دی باندی یوازی پاک الله عالم دی چه کوم یو د کوم مقام او د کومی سزا مستحق دی؟.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ ۖ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ۗ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ ۚ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ۩ ﴿۱۸﴾

آیا نه وینې نه پوهیږې ته چه بیشکه الله چه دی سجده ږدی (عبادت کوی) ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښې دی (له علویاتو) او هر هغه چه په ځمکه کښې دی (له سفلیاتو) او لمر او سپوږمی او ستوری (په پریوتلو او ختلو سره) او غرونه (په افاضه د چینو او معادنو خپلو سره) او ونې (د سیورو له جهته) او ځلوربول (د ځمکې په تګ سره) او ډیر له خلقو (چه مؤمنان دی) په عبادت سره او ډیر دی (له کفارو) چه ثابت شوی دی پرې عذاب (چه سجده نه ږدی الله ته)، او هر څوک چه سپک ئې کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی، بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئې وکړی (له) اکرام او اهانت څخه)

تفسیر: یوه سجده ده چه په هغې کښې د آسمان او ځمکې هر یو مخلوق شامل دی هغه دا چه د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښې تول سره تکویناً مطیع، منقاد، عاجز او ناتوان دی او هرومرو (خامخا) هر شی د ده په مقابل کښې غاړه ږدی او سر شکته کوی. دوهمه د هر یو شی بیله سجده ده هغه دا چه هر یو شی چه د هر یوه کار دپاره ئې پیدا کړی دی هغه په هم هغه کار کښې لګیا اوسی نو د دوی هم دغه د وظیفې اداء د دوی سجده ده. دغه سجده ډیر خلق کوی او ډیر ئې نه کوی مګر له انسانانو څخه پرته (علاوه) ئې نور تول مخلوقات کوی. بنا په دی په ﴿ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ ﴾ الآية - کښې د هر شی سجده به د هغه د شان سره لایقه سجده مراد وی یا به د ﴿ وَمَن فِي الْأَرْضِ ﴾ څخه وروسته بله یسجد مقدره وی.

تنبیه: له پخوانی آیت سره ئې ربط داسې دی چه د مختلفو مذاهبو خلق په خپلو منځونو کښې سره اختلاف لری، حال دا چه نور تول مخلوق الله تعالیٰ ته مطیع او منقاد دی، انسان چه له نورو مخلوقاتو څخه زیات پوه او عاقل دی لازم وو چه تول انسانی افراد د نورو مخلوقاتو په نسبت د الله تعالیٰ په عبودیت کښې سره زیات متحد او متفق وی او ډیر اخلاص او صمیمیت ئې پکښې ښرګندولی خو ډیر دی له دغو انسانانو څخه چه په سبب د کفر او له سجدی څخه د

غاړی غړولو له امله (وجی) حکم کړی شوی دی په دوی باندی په عذاب سره چه دغه کفار دی یعنی د سجدی د انکار او اعراض په سبب د عذاب مستحق شول او هر څوک چه خوار او سپک ئی کړی الله پس نشته ده ته هیڅوک عزت ورکوونکی بیشکه چه الله کوی هر هغه کار چه اراده ئی وکړی له اکرام او اهانت څخه یعنی الله هر هغه څوک چه د هغه د اعمالو د شامت له کبله (وجی) د هغه ذلیل کول وغواړی نو څوک دی چه هغه د ذلت له ژوری کندی څخه راوباسی او د عزت لوړ (وچت) مقام ته ئی ورسوی؟.

هٰذٰنِ خَصۡمٰنِ اخۡتَصَمُوۡا فِیۡ رَبِّهِمۡ ۡ

دا دواړه (ډلی مؤمنان او کافران) مدعیان دی چه جګړه ئی وکړه په (ذات، صفات او دین د) رب خپل کښی

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه په ﴿ اِنَّ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَالَّذِیۡنَ هَادُوۡا وَالصّٰبِـِٕیۡنَ ﴾ الآیة - کښی چه د هغو فرقو ذکر وشو هغو ته د حق او باطل له حیثه دوه ډلی ویلی شو یوه د مؤمنانو ډله چه د خپل رب تول اوامر منی او د ده د احکامو په مقابل کښی سر په سجده ږدی. دوهمه د کفارو ډله چه په هغو کښی یهودان، نصرانیان، مجوسان، مشرکین صابئین او نور تول شامل دی او د ده ربانی هدایت نه قبلوی او د ده د اطاعت دپاره سر په سجده نه ږدی، دغه دواړه ډلی په دغو، مباحثو او مناظرو کښی د جهاد او قتال په مواقعو کښی هم یو د بل په مقابل کښی تینګ ولاړ وی لکه چه د بدر د مبارزی (جنګ) په میدان کښی حضرت علی، حضرت حمزه او عبیده بن الحارث رضی الله تعالیٰ عنهم د دریو کافرانو (عتبه ابن ربیعه، شیبه ابن ربیعه او ولید بن عتبه) په مقابل کښی د مبارزی (جنګ) دپاره وتلی وو، وروسته د دغو دواړو ډلو انجام راښیی.

فَالَّذِیۡنَ كَفَرُوۡا قُطِّعَتۡ لَهُمۡ ثِیَابٌ مِّنۡ نَّارٍ ؕ

پس هغه کسان چه کافران شوی دی ځکختی (جوړولی) شی دوی دپاره جامی له اوره،

تفسیر: یعنی لکه څنګه چه کالی (جامی) د انسان بدن پټوی د جهنم اور به هم دغه راز (قسم) دوی احاطه کوی او تری به چاپیریږی یا به د کوم داسی شی کالی (جامی) ورواغوستل شی چه د اور ګرمی به پری ډیر ژر اثر کوی او ډیر زیات به سور کیږی.

يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾

اچولی به شی (په شدت سره) له پاسه د سرونو د دوی اوبه سری یشیدلی، چه خورېږي به شی په دغو اوبو سره هغه (کولمی) چه په ګیډو د دوی کښی دی او پوستکی (د دوی هم). او وی به د دوی دپاره ځتکونه (ګرزونه) له اوسپنی (چه د دوی سرونه به پری تکولی او وهلی شی).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو ککرۍ به په ځتکونو ګرزونو سره میده کیږی او یشیدلی اوبه به له پاسه پری اچولی کیږی چه د ماغزو له لاری به د دوی ګیډی ته ورځی او له هغه ځخه به د دوی تولی کولمی توتی توتی د دوی له مقعدو ځخه لاندی توئیږی او د دوی د بدن خارجی سطح به هم د دی اوبو له رسیدلو ځخه بیخی شریږی او د ورستی وینی غوښی په شان به تری لویږی بیا به خپل اصلی حالت ته بیرته ورګرځی او پرله پسی به هم دغه عمل تکراریږی ﴿ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ ﴾ جزء ٥ دالنساء ٥٦ آیت (٨) رکوع. **اللّٰهم اعذنا من غضبک وعذابک!**

كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ ﴿٢٢﴾

هر کله چه اراده وکړی (دوزخیان) د دی چه ووځی له دغه (دوزخ ځخه) له غمه نو بیرته ګرځولی شی دوی په دغه (اور) کښی او (وبه ویلی شی دوی ته) وڅکئ تاسی عذاب (د اور ډیر) سوځوونکی.

تفسیر: یعنی کله چه کافران په دوزخ کښی ډیر غم او تکلیف ووینی نو وبه غواړی چه له دی ځای نه ووځی او چیری وتښتی خو د اور لمبی به دوی له ځان سره پورته کړی بیا به ئی پرښتی د اوسپنو په ګرزونو سره وهی او لاندی به ئی غورځوی او داسی به ورته ویل کیږی «د اور د دغه دائمی عذاب خوند وڅکئ!» چه له سره به تری بیرته نشئ وتلی «العیاذ بالله»

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا ۖ

بیشکه چه الله نه باسی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (څلور قسمه) ویالی ګانه (زیورات) به واچول شی (جنتیانو ته) په دغه (جنت) کښی له باهوګانو (وښیو) له سرو زرو او له مرغلرو څخنی

تفسیر: یعنی په لویه هوسائی (آرام)، ښایست او زیب سره به اوسیږی او له هر یو عنوان څخه ئی تجمل تنعم څرګندیږی.

وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿۲۳﴾

او جامی د دغو (جنتیانو) به په دغه (جنت) کښی ریښمینی وی

تفسیر: رومبی په ﴿ قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ ﴾ کښی د دوزخیانو د کالیو (جامو) ذکر شوی ؤ بالمقابل په دی ځای کښی د جنتیانو د آغوستن بیان کوی چه د دوی پوښاک به له وریښمو څخه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا ئی چه ویلی دی د هغه ځای ګانه (زیور) او د هغه ځای پوښاک معلوم شو چه دغه دواړه شیان نارینه ؤ لره دلته نشته او له ګانو (زیوراتو) څخه باهو څکه تصریح شو چه کله چه د مرئی خدمت د بادار خوبښ شی نو د هغه په لاس کښی کړی اچوی.»

تنبیه: په احادیثو کښی راغلی دی «هر هغه نارینه چه دلته د وریښمو کالی (جامی) واغوندی نو په آخرت کښی به ئی نه آغوندی.» که دغه آغوستونکی کافر وی نو ښکاره ده چه هغه له سره په جنت کښی نه داخلیږی چه د جنتیانو لباس واغوندی. هو! که مؤمن وی امکان لری چه د څه مودی له مخی د دغه لباس څخه محروم شی او بیا ئی تر ابده پوری واغوندی نو د دغه غیر متناهی مودی په مقابل کښی دغه لږ زمانه غیر معتد به ګڼله کیږی.

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ ۚ

او لاره ښوولی شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښی له جانبه د الله) طیبی

پاکی ته (چه لا اله الا الله ده) له قول نه

تفسیر: هر هغه مؤمن چه په دنیا کښې **(لا اله الا الله)** ویلې وی قرآن ئې لوستلی وی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید، امر بالمعروف، نهی عن المنکر ئې کړی وی نو په آخرت کښې به هم پرښتې له هرې خوا دوی ته سلامونه اچوی او په خپله جنتیان به هم په خپلو منځونو کښې یو بل ته ښې پاکې خبرې کوی، هلته به بیځایه خبرې، شورماشور، دعوی او دنګلې نه وی او تول به د الله تعالیٰ د نعمتونو په شکر ګزارئ کښې لګیا او مشغول وی. مثلاً وائی به ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ ﴾ جزء ۲٤ (۷٤ آیت) د «فاطر» په سورت (۳۳-۳٤) آیت کښې راغلی دی ﴿ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ ﴾ الآیة - په هم دغه سره د دی حاضر آیت تفسیر کیږی. نبه علیه فی الروح المعانی.

وَهُدُوا إِلَىٰ صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

او لار ښوولې شوی ده (جنتیانو ته په دنیا کښې) طرف د لارې (د الله) ته چه ستایل شوی ده په ښو ښو صفتونو سره

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ لاره ئې ورښودله چه نوم ئې اسلام دی، دغه لاره په خپله هم حمیده ده او د لارې خاوند هم حمید دی، یا ئې هغه ځای ته لاره وروښودله چه هغه ته په رسیدلو سره انسان د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر اداء کوی.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی او اړوی (منع کوی خلق) له لارې د الله (اسلام نه) او له مسجد حرام نه (نو معذبیږی په عقبیٰ کښې) هغه (مسجد) چه ګرځولی دی مونږ دغه مسجد ځای د عبادت دپاره د (تولو) خلقو برابر دی اوسیدونکی په دغه (مسجد) کښې او له بهره راتلونکی،

تفسیر: پخوا په ﴿ هَٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا ﴾ کښې د مؤمنانو او د کفارو د جګړې ذکر ؤ اوس د هم هغې جګړې ځینې نور صورتونه دلته بیانوی. یعنی یو خو هغه خلق دی چه له خپلې ګمراهۍ سره سره د نورو مخه هم نیسی چه د هدایت په لاره لاړ نشی او غواړی چه هیڅوک د

الله تعالیٰ په لاره سم نښي تر دی هغه مسلمانان چه د خپل پیغمبر سره د عمری د اداء کولو دپاره مکی معظمی ته روان وو د هغوی مخه ئی هم ونیوله حال دا چه مسجد الحرام یا د حرم شریف هغه برخه چه په هغی پوری د خلقو عبادت او مناسک تعلق لری تولو ته یو شان دی او هلته مقیم او مسافر او محلی او پردیسی ته د اوسیدلو او عبادت کولو مساوی حقوق حاصل دی هو! که څوک د هغو متبرکو ځایونو څخه د شړلو وړ (مستحق) او لایق وی نو هم هغه کسان دی چه په خپل شرک او شرارت د دی مبارک ځای بی‌احترامی او بی‌عزتی کوی.

تنبیه: د مکی معظمی د کورونو ملکیت، بیع او شری او نور یوه مستقله مسئله ده چه د هغه کافی بیان په «روح المعانی» او نورو تفاسیرو کښی شته او دلته د هغو د بیان او تفصیل موقع نشته.

وَمَنْ يُّرِدْ فِيْهِ بِاِلْحَادٍۭ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۵﴾

او هر چا چه اراده وکړه په دغه (مسجد الحرام) کښی د بی لاری (د حق نه په مخ ګرځولو سره) په ظلم سره نو وبه څکوو مونږ په هغه (کږیدونکی) له عذاب دردناک څخه،

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په مسجد الحرام کښی عمداً او بالاراده د بی دینی او شرارت کومه خبره کوی نو هغه ته به د هغه چا په نسبت چه دغه کار په بل ځای کښی کوی سخته سزا ورکړی شی نو له دی نه د هغو خلقو حال معلوم کړئ چه په خپل ظلم او شرارت سره ئی د مؤمنانو مخه د مکی معظمی د زیارت د ورتګ په وخت کښی نیولی وه.

وَاِذْ بَوَّاْنَا لِاِبْرٰهِيْمَ مَكَانَ الْبَيْتِ

او (یاد کړه ای محمده!) هغه وخت چه ښکاره (معین) کړ مونږ ابراهیم ته ځای د بیت (الله)

تفسیر: وائی چه د کعبی شریفی ځای لا له پخوا څخه مقدس او متبرک ؤ بیا د ډیری مودی په تیریدو سره ورک او نامعلوم شو، حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم وشو چه بیت الله ودانه کړه! او د هغه معظم مقام نښی ورښودل شوی، حضرت ابراهیم علیه السلام د خپل زوی حضرت اسمٰعیل علیه السلام په ملګرتیا د کعبی خونه (کور) ودانه کړه.

تنبیه: د مسجد الحرام ذکر پخوا راغلی ؤ نو د هغه په مناسبت د کعبی شریفی د بناء حال او د هغی په متعلق د ځینو احکامو بیان وکړی شو.

أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْـًٔا

(او ورته مو وويل دا) چه مه شريکوه له ما سره هيڅ شی

تفسير: يعنی د دی کور بنسټ (بيخ)او تاداو (بنياد) په خالص توحيد باندی کيږده! هيڅوک دی چه دغه ځای ته راشی د الله تعالیٰ د عبادت څخه پرته (علاوه) مشرکانه رسوم په ځای نه راوړی، د مکی معظمی کفارو سره له دی چه د ابراهيمی ملت مدعيان وو پر دغه آيت داسی عمل وکړ چه هلته ئی دری سوه او شپيته بتان ودرول (العياذ بالله) زمونږ سيد المرسلين خاتم الانبياء محمد مصطفیٰ صلی الله عليه وسلم دغه مطهر او مقدس ځای له دغه نجاست او ګندګی څخه د تل له پاره پاک کړ فلله الحمد والمنة.

وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّآئِفِينَ وَالْقَآئِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

او پاک ساته کور زما (له بتانو او نورو پليتيو څخه) دپاره د طواف کوونکو او دپاره د قيام کوونکو (په مکه کښی) او رکوع کوونکو او سجده کوونکو (لمونځ کوونکو لپاره)

تفسير: يعنی يوازی د هم دغو خلقو له پاره دی مخصوص وی او له نورو ګردو (تولو) څخه دی پاک او صاف کړ شی، حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «په پخوانيو امتونو کښی رکوع نه وه دغه خاص د محمدی امت په لمانځه کښی شته نو خبر ورکړه چه راتلونکی خلق به د دی ودانوونکی وی» وفيه نظرفتأمل.

وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا
وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

او غږ وکړه (ای ابراهيمه) په خلقو کښی د حج (د ادا کولو) دپاره چه راشی (حاجيان) تاته پلی (پياده) او (سواره) په هر ډنګر اوبښ چه راځی (دا اوښان) له هری لاری لری (ژوری لری) نه.

تفسير: کله چه کعبه ودانه شوه، نو حضرت ابراهيم عليه السلام په يوه جگ (وچت) غره باندی ودريد او داسی غږ ئی وکړ «ای خلقو! پاک الله په تاسی حج فرض کړی دی! حج ته راشئ» حق تعالیٰ دغه غږ په هر ځای کښی هر روح ته ورساوه لکه چه بلاتشبيه مونږ د ايشياء په منځ «افغانستان» کښی ناست يو او د لری او نژدی هيوادونو غږونه آورو نو د هر چا دپاره چه حج مقدر ؤ د هغه روح دغه غږ ته لبيک وويل او هم هغه د شوق پټی سکروټی دی چه په زرهاؤ پلی (پياده) هم د حج د سفر ربړونه (تکليفونه) په ځان اخلی او د بيت الله په ليدلو سره خپلی سترگی رڼوی او ډير زيات خلق خو له دومره لری ځايونو څخه سواره د مکی معظمی په لوری سفر کوی چه له ډيرو مزلونو او سفر کولو څخه د دوی اوښان ستړی ستومانه او بيخی خوار او ډنگر کيږی. زياترو حاجيانو ته غښتلی او څاربه اوښان کله وررسيږی نو ځکه په هم دغو خوارو ډنگرو، وچو، کلکو اوښانو مزلونه کوی دا گواکی د هم هغی دعاء د مقبوليت اثر دی چه حضرت ابراهيم عليه السلام کړی وه ﴿فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ﴾ جزء ۱۳ (د ابراهيم د سورت ۳۷ آيت (٦) رکوع)

لِّيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ

دپاره د دی چه حاضر شی (دغه خلق ځای د دنيوی او اخروی) گټو خپلو ته، او چه ياد کړی نوم د الله په هغو څو ورځو (د لوی اختر) کښی چه معلومی دی په (ذبح د) هر هغه حيوان چه ورکړی دی الله دوی ته له بی ژبو چارپايانو څخه

تفسير: د بيت الله د حج اصلی مقصد خو د دنيوی او اخروی گټو حاصلول دی مثلاً د حج او عمری او د نورو عباداتو په ذريعه د الله تعالیٰ خوښی حاصلول او د روحانی ترقياتو لوړو (وچتو) مقاماتو ته رسيدل. ليکن د دغی لوئی اجتماع په ضمن کښی ډير زيات سياسی، تمدنی او اقتصادی گټی هم حاصليدی شی کما لا يخفی.
«ايام معلومات» څخه د ځينو په نزد د ذالحجی ړومبنی لس ورځی دی او د ځينو په نزد د قربانی دری ورځی مراد دی. په هر حال په دغو ورځو کښی د الله تعالیٰ د يادونی فضيلت ډير زيات ښوولی شوی دی. د دغه ذکر لاندی په خصوصی ډول (طريقه) دا هم داخل دی چه د قربانی د حيواناتو د ذبح کولو په وخت کښی دی د الله تعالیٰ نوم واخيست شی او بسم الله - الله اکبر دی وويل شی. په دغو ورځو کښی خورا (ډير) ښه عمل هم دا دی چه د پاک الله په نامه دی ذبح وکړی شی.

فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَآئِسَ الْفَقِيرَ ﴿۲۸﴾

پس خورئ تاسی له هغې (غوښې) څخه او خوروئ ئې په بد حال فقیر (محتاج)

تفسیر: ځینو کفارو داسې خیال کاوه چه په خپله قربانۍ کوونکي ته نه ښائي چه د قربانۍ له غوښې څخه څه وخوري، دا دې په دې آیت کښې د دې مفکوري اصلاح او حکم کوي چه له دغې غوښې څخه هم تاسې په شوق سره وخورئ هم ئې په خپلو دوستانو، خپلوانو خوارانو او غریبانو وخوروئ!

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿۲۹﴾

بیا دې لرې کړي (حاجیان حاجتونه او) خیرې خپل او پوره دې اداء کړي نذرونه خپل (او د حج واجبات) او طواف دې وکړي په هغه کور چه قدیم کریم دی.

تفسیر: له کوم ځایه چه لبیک ویل شروع کیږي (احرام تړل کیږي) نو محرم نه وینه وباسي، نه خپل ویښتان او نوکان اخلي، نه خپل ویښتان غوړوي نه د بدن د خیرو، دوړو او ګردونو په لرې کولو دومره زیات اهتمام کوي او نه په ډیره مبالغه او مبتلو لامبي. الغرض دغه د عشق او بیخودۍ یو عجیب او غریب حالت وي کله چه د ذیحجةالحرام لسمه ورځ راشي دغه ګرد (تول) قیدونه لرې کیږي، سرونه خریل یا ویښتان اخیستل کیږي، ښه غسل کوي، ګندلي او صفا کالي (جامې) اغوندي او د کعبې د زیارت طواف ته ځي، په چا چه ذبح لازمه وي ړومبی ذبح کوي او د «نذرونو» د ورکولو څخه مطلب دا دی چه هغه نذرونه چه د خپلو مطالبو دپاره ئې پر خپل ځان منلي وي هغه دې اداء کړي، اصلاً دغه نذر د الله تعالیٰ نذر دی او د بل هیچا نه دی. د ځینو په نزد د «نذرونو» د لفظ څخه د حج مناسک یا د حج واجبات مراد دي او هم دغه دېر نژدې راښکاري والله اعلم.

تنبیه: د «عتیق» معنی قدیمي او پخوانی دی. او د ځینو په نزد ده ته ځکه «بیت العتیق» ویل کیږي چه د دې کور د تباهۍ او ورانۍ دپاره هومره چه کوم قوي طاقت او قوت راپاسیږي الله تعالیٰ به هغه ته فتح او بری نه ورکوي او دا کور به تری خلاص او آزاد وي څو چه دی پخپله د هغه د رفع او له منځه پورته کولو اراده وکړي.

ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمٰتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۗ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوْا قَوْلَ الزُّوْرِ ﴿۳۰﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د احکامو د الله پس دا کار غوره دی ده ته په نزد د رب د ده او حلال کړی شوی دی تاسی ته (خوراک د غوښی د) څارویو (پس له ذبحی) مگر (حرام دی) هغه څاروی چه لوستل کیږی په تاسی (حراموالی ئی) پس ځان ساتئ تاسی له پلیتی شخه چه بتان دی، او ځان ساتئ تاسی له وینا د دروغو شخه

تفسیر: لکه چه له ترجمی شخه ښکاری «ذلک» د محذوفی مبتدا خبر دی یعنی حرام شیان درانه گڼل او د هغو پرینبودل، یا هغه شیان چه د الله تعالیٰ له طرفه محترم ښودل شوی دی د هغوی د احترام او ادب او تعظیم قائم ساتل لویه نیکی او د ښیگڼی (فائدی) خبره ده او د هغو انجام به دیر ښه وی. په محترمو شیانو کښی د قربانی حیوان ـ بیت الله ـ صفا ـ مروه ـ منیٰ ـ عرفات ـ مسجدین ـ قرآن بلکه د الله تعالیٰ گرد (تول) احکام راځی. په خصوصی دول (طریقه) سره دلته د مسجدالحرام او د هدیی د حیوان په تعظیم زور اچول شوی دی چه د یوه خدای د بندگانو په راتگ کښی هلته په حرم کښی څه مشکلات پیدا نه کړئ! او نه د ممانعت عوامل منځ ته راوړئ! او نه هغه د هدیی حیوانات بیرته تللو ته مجبور کړئ بلکه، قیمتی، ښه څربه څاروی قربانی کړئ!.

﴿ وَاُحِلَّتْ لَكُمُ الْاَنْعَامُ ﴾ او حلال کړی شوی دی تاسی ته خوراک د غوښی د څارویو پس له ذبح) یعنی د دوی د ذبح حکم د حرمات الله د تعظیم په خلاف نه دی ځکه هغه مالک الملک چه د یوه شی حرمت ښولی ؤ د هغه په اجازه او د هم هغه په نامه هغه قربانی کیږی.

﴿ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ ﴾ مگر حرام دی خوراک د غوښی د هغو څارویو چه لوستل کیږی په تاسی تحریم د هغو) یعنی هغه حیوانات چه د هغو حراموالی وخت په وخت تاسی ته ویل کیږی لکه چه په «البقرة»، «المائدة»، «الانعام» کښی مفصلاً تیر شول نو هغه حلال نه دی.

﴿ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ ﴾ پس ځان ساتئ تاسی له پلیتی شخه چه بتان دی) یعنی څاروی د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دی، یوازی د الله تعالیٰ په حکم او د هغه په نامه حلال کیدی شی او د الله تعالیٰ د کعبی نذر کیدی شی هغه ساکښی (ذی روح) چه د کوم بت یا رب النوع په قربانگاه کښی ذبح کیږی هغه مرداریږی، د داسی شرک او پلیتو کارونو شخه ځان ساتنه او

اجتناب ضروري دي.

﴿ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ ﴾ او ځان ساتئ تاسي له وينا د دروغو څخه) يعني دروغ ويل! او د دروغو شاهدي ورکول! د بل په نامه د الله تعالىٰ د پيدا کړو حيواناتو حلالول! بې د شرعي حکم څخه يو شي ته حلال او يا حرام ويل تول په «قول الزور» کښې داخل دي. د «قول الزور» د بدی اندازه له دې نه اټکل کيدی شي چه دلته الله تعالىٰ د هغه ذکر له شرک سره کړی دی او د الاعراف په ۳۳ آيت (٤) رکوع کښې ئې داسې ارشاد کړی دی جزء ۸

﴿ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴾ په احاديثو کښې رسول الله صلی الله عليه وسلم هم په ډير تاکيد او تشديد سره له دې نه ممانعت کړی دی.

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ

په داسې حال کښې چه غاړه ايښودونکې يئ په اخلاص سره خاص الله ته نه يئ مشرکان په ده باندې

تفسير: يعني له هر طرف او هر چا څخه مخ وګرځوئ او يوازې د هم هغه واحد لاشريک الله تعالىٰ خالص بندګان اوسئ! ښائې ستاسې تول افعال او نيتونه په کلي ډول (طريقه) بې د بل د شرک نه خاص الله تعالىٰ ته وي. او د الله تعالىٰ په الوهيت او عبادت کښې بل هيڅوک مه شريکوئ.

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾

او هر چا چه شريک ونيو له الله سره پس لکه چه راوغورځيد له آسمان څخه پس وتښتوی دی په چابکي سره مرغان (او بوتې بوتې کوی ئې) يا وغورځوی دی باد (له کوم هسک (اوچت) ځای نه) په لرې ژور (خکته) ځای کښې.

تفسير: دا ئې د شرک مثال بيان کړ. خلاصه ئې دا ده چه د توحيد مقام نهايت اعلیٰ دی. کله چه انسان توحيد پريږدی او د کوم بل مخلوق په مقابل کښې خپل سر ښکته کړی نو دی په خپله خپل ځان ذليل او سپک کوی او د توحيد له لوړ (وچت) آسمان څخه د شرک او کفر کندی ته لويږی. ښکاره ده چه له دومره جګ (اوچت) ځای څخه دومره ژور (خکته) ځای ته له لويدلو څخه وروسته ژوندی نشی پاتې کيدی اوس خو به يا د اهواؤ او ناکارو افکارو مردار خواره

ځناوران له څلورو خواوو د ده د غوښې بوټي په خپلو منښوکو او پنجو سره دانګې دانګې او بوټي بوټي کړي او ویه ئې خوري یا به لعین شیطان د یوې تیزې ګرندې هوا په برېوکې کښې دې له خپله ځانه سره پورته کړي او په کومه ډیره زیاته لرې ژوره (خکته) کنده کښې به ئې وغورځوي چه هیڅوک به د ده هیڅ یو هډوکې او پښتې ونه ویني یا دا چه په دې مثل کښې د دواړو اقسامو مشرکانو حال بیل بیل بیان شوی دی یو هغه مشرک چه په خپل شرک په پوره ډول (طریقه) ثابت نه وي ولاړ او د تذبذب او تردد په وضعیت کله یوې او کله بلې خوا ته متمایل کیږي نو د هغه مثال ﴿ فَتَخۡطَفُهُ ٱلطَّيۡرُ ﴾ کیدی شي او هغه مشرک چه په خپل شرک مضبوط او ټینګ ولاړ وي او د هغه د مثال مصداق ﴿ أَوۡ تَهۡوِي بِهِ ٱلرِّيحُ فِي مَكَانٖ سَحِيقٖ ﴾ دی یا به له ﴿ فَتَخۡطَفُهُ ٱلطَّيۡرُ ﴾ څخه مراد د خلقو په لاسونو سره د هغوی وژل کیدل او د ﴿ أَوۡ تَهۡوِي بِهِ ٱلرِّيحُ فِي مَكَانٖ سَحِيقٖ ﴾ څخه به د دوی طبیعي موت مراد وي. اکثرو مفسرینو د تشبیه د وجهې په بیان کښې د هم داسې احتمالاتو ذکر کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د هر چا نیت او مقصود چه یو الله وي هغه قایم دی او کله چه نیت او قصد متعددو خواؤ ته لاړ شي هغه ټول دی پریشانه کوي او له لاری څخه ئې تښتوي یا له ټولو څخه منکر او دهری کیږي».

﴿ ذَٰلِكَۖ وَمَن يُعَظِّمۡ شَعَٰٓئِرَ ٱللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقۡوَى ٱلۡقُلُوبِ ٣٢ ﴾

دا حکم مو واورید (یا امر هم دا دی چه تیر شو) او هر چا چه تعظیم وکړ د علائمو د (دین د) الله چه د حج افعال، د هدایاؤ څربول او نور عبادت دی پس بیشکه دا (تعظیم) له (افعالو د خاوندانو د) تقویٰ د زړونو دی.

تفسیر: یعنی د شعائر الله تعظیم په شرک کښې داخل نه دی، د هر چا په زړه کښې چه د پرهیزګاری مضمون او د یوه خدای جل جلاله خوف وي نو دی به هرومرو (خامخا) د شعائرالله ادب او تعظیم کوي دغه ادب او تعظیم شرک نه دی بلکه د الله تعالیٰ د عین توحید له آثارو څخه دی ځکه چه د الله تعالیٰ عاشق د هر هغه شي چه خدای جل جلاله ته منسوب وي قدر او ادب کوي.

﴿ لَكُمۡ فِيهَا مَنَٰفِعُ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمّٗى ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى ٱلۡبَيۡتِ ٱلۡعَتِيقِ ٣٣ ﴾

شته تاسی ته په دغو څلور بولو (د هدیو) کښې (ډیری) فائدی تر وخت معلوم پورې (چه د دوی د حلالولو وخت دی) بیا (رسونه ده) ځای (د حلالولو) د دوی ته تر بیت عتیق پورې. (یا) بیا وخت د دغو منتهي دی

هغه بیت ته چه بلند شان دی.

تفسیر: قدیم کور بیت الله شریف دی او دلته ښائی توسعاً ټول حرم مراد وی. یعنی د اوښانو، غویو، پسونو (ګډانو) او نورو نه تاسی ډیری ګټی حاصلولی شئ مثلاً پری سوریږئ، شودی ئی څښئ او نسل تری اخلئ او لا ئی پسی زیاتوئ، له وړیو، پوستکو او نورو څخه ئی ګټه (فائده) اخلئ! مګر تر هغه وخته پوری چه ئی «هدیه» نه وی ګرځولی ځکه چه د «هدیی» ګرځولو څخه وروسته داسی انتفاع تری بی له ډیر شدید ضرورته نه ده روا اوس د هغو عظیم الشانه اخروی فائده هم دغه ده چه کعبی ته ئی نژدی راولئ او د الله تعالیٰ په نامه ئی قربانی کړئ!

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكًا لِّيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۗ فَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا ۗ

او دپاره د هر امت (مؤمن) مقرره کړی ده مونږ قربانی دپاره د دی چه یاد کړی دوی نوم د الله پر هر هغه شی چه رزق، روزی ګرځولی ده (الله) دوی ته له بی ژبو څلور بولو حیواناتو څخه (په وخت د ذبحی د دوی کښی) پس حق معبود ستاسی (او د پخوانیو امتونو) الله حق معبود یو دی پس خاص هم ده ته غاړه کیږدئ!

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د نذر په ډول (طریقه) د حیواناتو حلالول په هر آسمانی دین کښی عبادت منل شوی دی که دا عبادت تاسی غیر الله ته د عبادت (نذر) په ډول (طریقه) کوئ نو دغه شرک دی. او ښائی تری سخت پرهیز وکړی شی. د موحد کار دا دی چه یوازی د پاک الله په نامه قربانی وکړی چه د هغه په پاکه نامه ټولو شرائعو د قربانی کولو حکم ورکړی دی او نه ښائی چه قربانی د ده له حکم څخه خارجه وی.

وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾

او زیری ورکړه عاجزی کوونکو ته،

تفسیر: یعنی هغو خلقو ته د الله تعالیٰ د رضاء او خوښی زیری واوروه چه یوازی د هغه واحد لا شریک خدای جل جلاله حکم منی او د هغه په مقابل کښی غاړه ږدی او په هم هغه باندی ئی

زړونه داده کیږی او د ده له جلال او جبروت څخه تل ویرېږی.

الَّذِيْنَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوْبُهُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ عَلٰى مَآ اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيْمِي الصَّلٰوةِ ۙ وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُوْنَ ﴿۳۵﴾

هغه (عاجزی کوونکی) کله چه یاد کړ شی (د دوی په مخکښې نوم د) الله نو ویرېږی زړونه د دوی او (زیری ورکړه) صبر کوونکو ته په هغو (سختیو او غمونو) چه رسیدلی دی دوی ته او زیری ورکړه) قائموونکی (سم درونکی سره له تولو حقوقو) د لمانځه ته او زیری ورکړه هغو کسانو ته چه) ځینی له هغو شیانو نه چه ورکړی دی مونږ دوی ته لګوی ئی (په ښو کارونو کښې)

تفسیر: یعنی مصیبتونه او تکلیفونه په پوره صبر او ثبات سره په ځان برداشت کوی او متحمل کیږی ئی او د کړاوونو او سختیو د تحمل په وخت کښې د حقی لاری څخه ئی قدم نه ښوئیږی. ﴿ وَالْمُقِيْمِي الصَّلٰوةِ ﴾ الآیة - او زیری ورکړه هغو کسانو ته چه قایموی سم دروی سره له تولو حقوقو لمونځ او زیری ورکړه هغو کسانو ته چه ځینی له هغو شیانو چه ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه (ورکړه) کوی په ښو ښو کارونو کښې). د بیت الله تر رسیدو پوری حاجیان له دیرو مصیبتونو او کړاوونو سره مخامخ کیږی، په سفر کښې زیاتره د لمونځونو د فوتیدلو یا د قضا کیدلو اندیښنه وی، مال هم په کافی اندازه سره لګیږی، ښائی په هم دغه مناسبت ئی د دغو اوصافو او خصائلو بیان کړی وی.

وَالْبُدْنَ جَعَلْنٰهَا لَكُمْ مِّنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيْهَا خَيْرٌ ۖ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَآفَّ ۚ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوْبُهَا فَكُلُوْا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ؕ كَذٰلِكَ سَخَّرْنٰهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۳۶﴾

او اوښان غوایان (د هدیی) ګرځولی دی مونږ دا تاسی ته له علائمو د (دین د) الله شته تاسی ته په دی کښې خیر (دینی او دنیوی ګټه (فائده)) پس یادوئ نوم د الله په دی (اوښانو غوایانو د ذبحی په وخت کښې) په داسی حال چه ولاړ وی (په دریو پښو چه یوه ئی تړی تړلی وی) نو کله چه پریوتل

اړخونه د دوی (په ځمکه پس له حلالولو او روح ئی وخوت او پس له پخیدلو) نو خوریځ تاسی له دی نه (که مو خوښه وی) او خوریځ ئی په صبر کوونکی او په بی‌صبره (سوالګرو فقیرانو) هم داسی (لکه چه وموښوده ذبحه د دوی) تابع کړی دی مونږ دغه (مذبوحی) تاسی ته دپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی (په دی نعمت).

تفسیر: پخوا د مطلق شعائر الله د تعظیم حکم ؤ اوس ئی تصریحاً وښود چه اوښ او نور د قربانی ساکښان (جاندار) هم د شعائر الله څخه دی چه د هغو په ښه او ښربه ساتنه کښی او په ادب سره په قربانی کولو کښی ستاسی دپاره ډیری دنیوی او اخروی ښیګڼی (فائدی) او ګټی شته. نو د عمومی قاعدی سره سم ښائی چه د حلالولو په وخت کښی پری د الله تعالیٰ نوم واخلئ! بالخصوص د اوښ د ذبحی خورا (ډیره) ښه طریقه «نحر» دی چه هغه قبلی ته مخامخ ودروئ او یو لاس ئی (ښی یا کیڼ) وتړی او په تتر ئی زخم (تپ) ووهی کله چه ګرده (توله) وینه ئی ووته او په ځمکه ولویده بیا ئی بوتی بوتی کړئ او تری منتفع شئ. که ډیر اوښان وی نو قطار ئی ودروئ! او په هم دغه ترتیب سره ئی نحر کړئ!. په ﴿ وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ﴾ کښی ئی دوه قسمه محتاجان وښوول یو هغه چه پر صبر او استقامت سره ناست وی، سؤال نه کوی که لږ څه وررسیږی پر هغه قناعت کوی. بل هغه چه بی قراری کوی، سؤال کوی، دی خوا او هغه خوا ګرځی که څه شی ورته ورکړ شی خو بیا هم قرار نه کینی.

﴿ كَذَٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴾ هم داسی لکه چه وموښوده تاسی ته طریقه د ذبح کولو د هدایاؤ مسخری کړی دی مونږ دغه مذبوحی لپاره د دی چه شکر وباسئ تاسی په دی نعمت) یعنی داسی لوی ساکښان (جاندار) چه هم په جثه او هم په قوت کښی له تاسی څخه زیات دی ستاسی په واک (اختیار) او قبضه کښی درکړل شوی دی چه تاسی له هغو څخه راز راز (قسم قسم) خدمتونه اخلئ او په ډیره آسانی سره ئی حلالولی هم شئ. دا د الله تعالیٰ لوی احسان دی او ښائی چه د هغه شکر اداء کړ شی نه داسی چه د شرک په غوره کولو سره بالعکس د هغه ناشکری وکړ شی.

لَن يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَٰكِن يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ ۚ

له سره نه رسیږی الله ته غوښی د دوی او نه وینی د دوی (بی له خالص نیت څخه) ولیکن رسیږی دغه (الله) ته پرهیزګاری (او اخلاص چه ملګری وی له دغو مذبوحو سره بی له ریا) له تاسی،

تفسیر: په دی کښی ئی د قربانی اصلی فلسفه بیان کړه یعنی یوازی د حیوان په ذبح کولو او

د غوښې په خوړلو او خوړولو یا د هغه د وینې په تویولو تاسې هیڅکله د الله تعالیٰ خوښې او رضاء حاصلولی نه شئ او نه دغه غوښې او وینې او نور شیان د الله تعالیٰ تر درباره رسیدی شی بلکه د پاک الله دربار ته یوازې ستاسې د زړه تقویٰ او ادب رسیږی چه په ډیره خوښۍ، اخلاص او پوره رغبت یو قیمتی او نفیس شی د ده په حکم او اجازې سره د ده په نامه د ده کور ته بیایئ او هلته ئې قربانی کوئ! ګواکې د دې قربانی په وسیله مو دغه خبره ښکاره کړه چه مونږ په خپله هم ستا په لاره کښې قربانی کیدلو ته هم داسې حاضر او تیار یو! پس هم دا هغه تقویٰ ده چه د هغې ذکر په ﴿ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ کښې شوی دی او د هغې په وسیله د الله تعالیٰ عاشق د خپل حقیقی محبوب خوښې حاصلولی شی.

كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ ۗ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾

هم داسې (لکه چه ذکر شو) تابع کړی ئې دی دغه (څلور بولی) تاسې ته دپاره د دې چه په لوئی یاد کړئ الله او الله اکبر ووایئ) (د دوی د حلالولو په وخت کښې) په هغې (طریقې) سره چه لیاره ئې ښوولې ده تاسې ته او زیری ورکړه نیکو کارانو ته (د جنت)

تفسیر: یعنې «**بسم الله، الله اکبر، اللهم لک ومنک**» ووایئ او ذبح کړئ او د الله تعالیٰ شکر ادا کړئ چه ده د خپل محبت او د عبودیت د اظهار څرنګه ښه لیار راوښووله او د یوه حیوان ذبح ئې ګواکې ستاسې د ځان د قربانی په ځای قایم مقام ودروله!.

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

بیشکه چه الله دفع کوی (د کفارو مکر) له هغو کسانو څخه چه ایمان ئې راوړی دی، بیشکه چه الله نه خوښوی هر خیانتګر (له خالق او مخلوقاتو سره او) ناشکره

تفسیر: په ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ﴾ کښې د هغو کفارو ذکر و چه مسلمانان ئې د حرم شریف له زیارت او د حج او عمرې څخه منع کول. په منځ کښې ئې د مسجدالحرام او د هغه د متعلقاتو د تعظیم او د ادب احکام بیان کړل اوس ئې بیرته هم هغه پخوانی مضمون ته رجوع وکړه یعنی مسلمانان دې ډاډه او مطمئن اوسی چه الله تعالیٰ به ډیر ژر له دښمنانو څخه د دوی لاره صافه کړی او تر مسجد الحرام پورې د رسیدلو او د هغه د متعلقه احکامو په تعمیل کښې به هیڅ مخالفت او مشکلات پاتې نشی بې له کوم خوف

او خطره به دوی حج او عمره ادا کوی، ګواکې د هغه بشارت امر چه په
﴿ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ ﴾ کښې ورکړی شوی ؤ د هغه يو زيرى او بشارت هم دا دی.
﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴾ بيشکه چه الله تعالىٰ نه خوښوی هر خيانت ګر له خالق
او مخلوقاتو سره او ناشکره) يعنی که ناشکرو تګانو ته تر يوه خاص ميعاد پوری مهلت ورکړی
شی نو داسی خيال مه کوئ چه دوی د الله تعالىٰ خوښيږی، دغه ډيل او مهلت په ځينو مصالحو
او حکمتونو بناء دی آخری انجام او پای (آخر) به ئی هم داسی وی چه د حق خاوندان به
غالب او د باطل خاوندان به مغلوب او باطل پرستان به بيخی له دی لاری څخه لری کړی شی.
کله چه مشرکانو په ډير ظلم او تيری لاس پوری کړ او خبره تر دی حده پوری ورسيده چه
مؤمنان د دوی له تجاوزاتو څخه سخت په عذاب شول يو به رسول الله صلی الله عليه وسلم ته وهلی
شوی راته او بل به ترلی، زخمی او تپی راته او ډيره ژړا او شکوه او شکايت به ئی کاوه او ده
به ورته ويل چه «صبر وکړئ چه زه لا په قتال نه يم مامور شوی او له اويا آيتونو څخه زيات د
قتال په نه کولو کښې راغلی دی او سر بيره په دی د هجرت په کولو هم مامور شوی يو»
بالاخره دغه مبارک آيت راغی او د قتال اذن ئی صادر کړ او دا له هغو مبارکو آيتونو څخه
ړومبنی آيت دی چه د قتال په اذن کښې راغلی دی.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا

حکم ورکړی شوی دی (د قتال) هغو کسانو ته چه قتال ورسره کاوه شی (د کفارو له خوا) په دی سبب چه بيشکه په دوی ظلم شوی دی،

تفسير: تر هغه پوری چه رسول الله صلی الله عليه وسلم په مکه معظمه کښې ؤ نو مسلمانانو ته دا
حکم شوی ؤ چه د کفارو په سختيو او ربړونو (تکليفونو) باندی صبر وکړی او لاس ور ونه
غځوی لکه چه مسلمانانو پوره تر ديارلسو کلونو پوری خورا (ډير) سخت ربړونه (تکليفونه) او
ظلمونه وګالل (برداشت کړل) او د کفارو د زهره چوونکو ظلمونو او تيريو په مقابل کښې ئی
بی‌مثاله صبر، استقامت او ثبات ښکاره کړ. کله چه منوره مدينه دارالاسلام وګرځيد او د
مسلمانانو يوه وړه دله په دغه مستقل مرکز کښې سره يو ځای شوه نو هغو مظلومو مسلمانانو ته
چه کفارو به تل وربانديی ظلمونه کول او جنګونه به ئی ورسره کول اجازه ورکړی شوه بلکه حکم
ورته وشو چه د دغو ظالمانو په مقابل کښې توری وکاږی! او د خپلی دلی او مذهب حفاظت په
پوره حميت سره وکړی او هم دا راز (قسم) څو آيتونه په هم دغه زمانه کښې نازل شول.

وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

او بیشکه چه الله په مرسته (مدد) د دوی خامخا ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له خپل قلت او بی سروسامانی څخه مه دارېږئ! الله تعالیٰ یوه ډیره وړوکی بی وسیلی ډله هم د دنیا د لویو لویو فوځونو او سلطنتونو په مقابل کښی بریالی (کامیاب) کولی شی. په حقیقت کښی دا په یو مالک الملکوتی طرز له مسلمانانو سره د نصرت او مرستی (مدد) وعده وه لکه چه په دنیا کښی باچایان او لوی خلق د وعدی په وخت کښی د خپل شان او وقار او استغناء څرگندولو دپاره داسی وائی هو! مونږ ستا هغه کار کولی شو او ښائی دغه عنوان ئی ځکه غوره کړی وی څو مخاطب وپوهیږی چه مونږ په داسی کولو کښی د بل چا له طرفه نه یو مجبور شوی او هر څه چه کوو په خپل قدرت او اختیار به ئی کوو.

ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّآ أَن يَقُولُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ۗ وَلَوْلَا دَفْعُ ٱللَّهِ ٱلنَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَٰمِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَٰتٌ وَمَسَٰجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا ٱسْمُ ٱللَّهِ كَثِيرًا ۗ وَلَيَنصُرَنَّ ٱللَّهُ مَن يَنصُرُهُۥٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾

(دغه مظلومان مهاجران) هغه (کسان) دی چه ایستل شوی دی له کورونو خپلو په ناحقه سره (او بل هیڅ سبب د اخراج نه ؤ مگر دا) چه ویل به دغو (مؤمنانو) رب زمونږ (خالص یوازی) الله دی او که چیری نه وی دفع کول د الله خلقو لره ځینی د دوی لره په ځینو نورو باندی خامخا نړولی شوی به وی تکیی او مدرسی او عبادتخانی او مسجدونه چه یاداوه شی په هغو کښی نوم د الله ډیر، او خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) الله له هغه چا سره چه مرسته (مدد) ورکوی (دین د) دغه (الله) ته، بیشکه چه الله خامخا قوی (د خپلو احکامو په تنفیذولو کښی) ډیر زور والا دی (په هر چا)

تفسیر: یعنی هغه مهاجر مسلمانان چه له خپلو کورونو څخه وویستل شول د هغوی بل هیڅ جرم نه ؤ او نه پری چا څه دعوی درلوده (لرله) پرته (علاوه) له دی نه چه دوی ولی یو الله تعالیٰ ته خپل رب وائی؟ او ولی خښتو او ډبرو ته سجدی نه کوی! گواکی که په دوی ډیر لوی او درونډ الزام لگول کیږی هغه دا دی چه دوی ولی له تولو څخه جدا شوی او یوازی له یو الله تعالیٰ سره ئی د خپل عبودیت تعلقات قایم کړی دی.

﴿وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ﴾ او که چیری نه وی دفع کول د الله ـ الایه) یعنی که په کوم وخت او کوم حالت کښې هم یو جماعت ته د بل جماعت سره د جنګ او جګړې اجازه نه وی نو دا به د الٰهی فطرت له قانون څخه سخت مخالفت وی. پاک الله د دنیا نظام داسې پیدا کړی دی چه هر شی یا هر شخص یا هر جماعت دی د بل شی یا شخص یا جماعت په مقابل کښې د خپل وجود د ساتنې دپاره جنګ وکړی که داسې نه وی او پاک الله نیکۍ په خپل حمایت کښې نه ساتلی او د بدۍ په مقابل کښې ئی نه درولی نو د نیکۍ نوم او نښان به هم په جهان کښې نه وی پاتې. بې دینانو او شریرانو خلقو به چه په هره زمانه کښې په کثرت سره وی ګرد (تول) مقدس مقامات او مهم یادګارونه د تل له پاره د وجود له صفحې څخه محو او له منځه به ئې لرې کړی وی. هیڅ یو معبد، تکیه، عبادتخانه، خانقاه، مسجد او مدرسه به محفوظه نه وی پاتې شوې نو له دې کبله (وجې) ضروری شوه چه د بدۍ طاقتونه اګر که ډیر سره جمع هم شی خو د قدرت له طرفه به داسې یو وخت راشی چه د نیکۍ په مقدسو لاسونو سره به د بدۍ د حملې مدافعت وکړی شی او الله تعالیٰ به د خپل دین د مرستې (مدد) کوونکو سره په خپله مرسته (مدد) وکړی او دوی به د حق او صداقت په وسیله په دښمنانو غالب کړی.
بلا شبهه خدای جل جلاله داسې قوی او زبردست ذات دی چه د هغه د اعانت او مرستې (مدد) په اثر خورا (زیات) ډیر ضعیف موجود ډیرو لویو لویو طاقتونو ته هم ماتې ورکولی شی په هر حال په دغه وخت کښې مسلمانانو ته د ظالمو کفارو په مقابل کښې د جهاد او قتال اجازت ورکول د قدرت د هم دې قانون لاندې وو او دا هغه عام قانون دی چه تری هیڅ عقلمن انکار نشی کولی، که د مدافعت او حفاظت دغه قانون نه وی نو په خپله خپله زمانه کښې به نه د عیسائی راهبانو صومعې (حجرې) ودانې پاتې وی او نه به د نصرانیانو بیع (کلیساګانې) او نه به د یهودیانو صلوات (عبادت خانې) او نه به د مسلمانانو هغه مساجد چه د الله تعالیٰ ذکر پکښې ډیر زیات کیږی پاتې وی او دغه ټول معابد به نړول شوی او له منځه تللی وی، نو د دې عام قانون لاندې هیڅ داسې دلیل نشته چه مسلمانانو ته په یو مناسب وخت کښې د دوی د دښمنانو سره د جنګیدلو اجازه ورنه کړی شی.

الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ ۗ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾

(دغه مهاجر مظلومان) هغه کسان دی چه که چیری قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه کښې (په دښمن باندې د غلبې په اعتبار) نو قائموی دوی (سم اداء کوی به سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی به زکوٰة او امر حکم به کوی (خلقو ته) په معروف (په نیک شرعی کار) سره او منع کوی به (خلق) له

بد کار څخه او خاص د الله په اختیار کښې ده آخره خاتمه د تولو کارونو.

تفسیر: دا یوازې د هغو مسلمانانو بیان دی چه پرې ظلمونه شوی دی او له کورونو څخه ایستل شوی دی یعنې الله تعالیٰ به ولې له دوی سره مرسته (مدد) نه کوی؟ کله چه دوی داسې یو قوم دی چه که الله تعالیٰ دوی ته د ځمکې د مخ سلطنت هم ورکړی خو بیا هم دوی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلیږی او په خپله هم په بدنی او مالی نیکیو کښې مصروف دی او کوشش کوی چه نور هم په هم دغه سمه لاره برابر کړی لکه چه پاک الله دوی ته د دې ځمکې حکومت ورکړ او کومې پیشگوئی چه پخوا شوی وې هغه تکې په تکې رښتیا شوې **«فلله الحمد علیٰ ذلک»** له دې آیت څخه د اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم خصوصاً د مهاجرینو او په هغو کښې په اخص الخصوص د راشدینو خلفاؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین حقانیت، مقبولیت او منقبت ثابت شول.

﴿ وَلِلّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴾ او خاص د الله تعالیٰ په اختیار کښې ده آخره خاتمه د تولو کارونو) یعنې که څه هم نن مسلمانان کمزوری او کفار غالب او قوی ښکاری لیکن دغه کار د الله تعالیٰ په واک (قبضه) او اختیار کښې دی چه بالاخر مسلمانان په دوی غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کړی یا ئې دا مطلب چه هم دغه امت به د الله تعالیٰ دین تر یوی مودی پوری قایم ساتی بیا خدای جل جلاله عالم دی.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ ﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾

او که چیری دروغجن کړی دغه کار تا (ای محمده! نو مه خفه کیږه) پس په تحقیق دروغجن کړی ئی وو (رسولان خپل) پخوا له دغه (قوم ستا) قوم د نوح (نوح لره) او (قوم د) عاد او (قوم د) ثمود او قوم د ابراهیم او قوم د لوط (انبیاؤ خپلو لره) او اهل (د ښار) د مدین (شعیب لره) او دروغجن گڼل شوی ؤ موسیٰ (د مصری قبطیانو له خوا) نو مهلت می ورکړی ؤ کافرانو ته بیا (ناڅاپه) ومی نیول دوی (په عذاب سره) پس څرنگه ؤ انکار زما (په دوی په تغیر د نعمت سره)

تفسیر: یعنی هغه وعده چه د مسلمانانو د نصرت او غلبی دپاره ورکول کیږی نه ښائی چه کفار

د خپل موجوده کثرت او قوت له کبله (وجی) مغرور شي او د هغو تکذیب وکړي ځکه دا د الله تعالیٰ مهلت او فرصت دی.
پخوانی اقوام هم د الله تعالیٰ په موقتی (څو ورځنی) مهلت ورکولو وغولیدل او د خپلو انبیاؤ تکذیب ئی وکړ، بیا څه مهال (وخت) چه هغوی ونیول شول نو وګورئ چه د هغوی حال څه شو؟ او له کوم عذاب سره مخامخ شول؟ چه په دغه وروستنی آیت کښی د هغه تفصیل راغلی دی.

فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾

پس ډیر دی له کلیو (او ښارونو) څخه چه هلاک کړی دی مونږ (اهل د) هغو حال دا چه دغه (اهل د هغی قریی) ظالمان وو (په نفسونو خپلو) پس هغه (کلی) پریوتلی دی (دیوالونه ئی د پاسه) په چتونو بامونو خپلو باندی او ډیر کوهیان دی چه (ډک له اوبو) بیکاره پراته دی او ډیری مانی پخی لوړی (وچتی) (تشی پاتی دی او خاوندان ئی هلاک شوی دی)

تفسیر: یعنی د خپلو بنستونو (بنیادونو) د خوځیدلو په اثر اول ئی چتونه ولویدل، بیا ئی دیوالونه ونړیدل بیا ګردی (تولی) ودانی پری راولویدی او د چت ډیری ئی لا اوچتی کړی. دا ئی د هغو د لاندی باندی کیدلو صورت وښود.
﴿وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ﴾ او ډیر کوهیان دی چه ډک له اوبو بیکاره پراته دی) یعنی هغه کوهیان چه پری به د اوبو د راویستونکو هجوم او ګڼه ګونه وه نن هلته هیڅوک نشته چه د هغو بوکی راوکاږی او هغه ډیری لوی لوی او پخی او هسکی ودانی چه په چونه، سیمنتو او نورو پخو موادو سره ودانی شوی وی خرابی او د ورانو کندرو په شان پرتی دی او هیڅوک پکښی نه اوسیږی.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۖ فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

آیا پس نه دی ګرځیدلی دوی (دغه کفار) په ځمکه کښې پس وی دوی لره زړونه چه فکر ئی کولی په هغو (زړونو سره په بده خاتمه د کارونو) یا (وی دوی لره) غوږونه چه خبری ئی اوریدلی دوی په هغو (غوږونو سره د کفارو د اهلاک چه عبرت پری واخلی) پس قصه دا ده چه نه دی ړندی سترګی (ظاهری د دوی) ولیکن ړانده دی زړونه (د دوی) هغه چه دننه په سینو د دوی کښې دی (ځکه چه پری عبرت نه اخلی).

تفسیر: یعنی د دغو ورانو او تباه شوو ودانیو د کنډرو د لیدلو څخه هم هیڅکله دوی ته داسی یو فکر او چرت (خیال) پیدا نشو او غور او اندیښنه ئی ونه کړه چه د حق په لاره راشی او په رښتیا خبره وپوهیږی او زړونه ئی بینا او غوږونه ئی خلاص شی.
(پس قصه دا ده چه نه دی ړندی ظاهری سترګی د دوی ولیکن ړانده دی زړونه د دوی) یعنی که په سترګو ئی ولیدل خو پخپلو زړونو کښې ئی پری غور او فکر ونه کړ نو دغه لیدل هم د نه لیدلو په شان دی. ګواکی د دوی ظاهری سترګی خلاصی دی مګر باطنی سترګی ئی ړندی دی او په حقیقت کښې ډیر خطرناکه مرض د زړه ړوندوالی دی! (العیاذ بالله)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ ۚ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

او بیړه (تلوار) کوی (کفار) په تا په (راوستلو د) عذاب او له سره به خلافه نه کړی الله وعده خپله، او بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا (له ورځو د آخرت، اوږده ده) لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی (په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی مقرر عذاب په خپل تاکلی (مقرر کړی) وخت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی او دغه بی ځایه شورماشور، استهزاء او تکذیب او د عذاب ژر غوښتل هیڅ یوه ګټه (فائده) نه لری.
«بیشکه یوه ورځ په نزد د رب ستا له ورځو د آخرت چه ورځی د عذاب د کفارو دی اوږده ده لکه زر کاله له هغو کلونو څخه چه شمیرئ ئی تاسی په دنیا کښې» یعنی ستاسی یو زر کلونه د ده په نزد د یوی ورځی سره برابر دی لکه چه نن مجرمین د ده په واک (قبضه) او اختیار کښې دی د زرو کلونو د تیریدلو څخه وروسته هم داسی د ده په قبضه او اختیار کښې دی.
هیڅ چیری تری پټیدلی او تښتیدلی نه شی. یا مطلب دا چه دی د زرو کلونو کار په یوه ورځ

کښې کولی شي. مګر داسې کول چه د ده د حکمت او مصلحت سره موافق وی، د چا ژر غوښتل او شور و شر کول د ده په دربار کښې هیڅ تاثیر نه لری. یا دی داسې وویل شي چه د اخروی عذاب وعده ضرور راتلونکی ده یعنی قیامت راځی او تاسی ته به پوره سزا درکړی شی. وروسته د قیامت د ورځی بیان وشو چه هغه یوه ورځ به د خپل شدت او هول په لحاظ د زرو کلونو سره برابره وی بیا ولی تاسی د داسی سخت لوی مصیبت په غوښتلو کښې تلوار کوئ؟.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾

او ډیر دی له (اهل د پخوانیو ښارونو او) کلیو چه مهلت ورکړی ؤ ما دوی ته (په خپل رحمت سره) حال دا چه (اهل د هغو) ظالمان وو بیا ونیول ما هغه (ناڅاپه په سخت عذاب) او خاص ماته راتله د هر چا دی (په آخرت کښې د جزاء له پاره).

تفسیر: یعنی آیا په مهلت ورکولو به هغوی چیری وتښتی؟ یا به په کوم ځای کښې پټ شی بالاخر د ټولو رجوع او بیرته راتګ زمونږ په لوری دی، مونږ دوی ټول ونیول او تباه مو کړل.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٤٩﴾

ووایه (ای محمده!) ای خلقو بیشکه هم دا خبره ده چه زه تاسی ته ویروونکی یم ښکاره (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی زما کار خبرول او ویرول دی څو تاسی د فضائلو غوښتونکی او له رذائلو څخه په ډډه شئ د عذاب نازلول زما په اختیار کښې نه دی او هغه د الله تعالیٰ په اختیار کښې دی هغه به د مطیع او عاصی په منځ کښې فیصله وکړی او هر یو به د هغه له حال سره سم مناسب ځای ته ورسوی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی

ته ببنه (د گناهونو) او روزی عزتناكه (چه جنت دی).

تفسير: يعني په جنت كښې به ميوې او غوره غوره شيان او دول دول (قسم قسم) نعمتونه او د الله تعالىٰ ديدن د مؤمنانو په برخه شي.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّىٰ أَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾

او هغه كسان چه كوشش كوی په (بطلان د) آيتونو زمونږ كښې په داسې حال كښې چه عاجز كوونكي زمونږ وي (د دوی پخپل گومان) هم دغه كسان ملگري د دوزخ دی (چه تل به پكښې سوځي). او نه ؤ ليږلی مونږ پخوا له تا (ای محمده!) هيڅ رسول او نه هيڅ نبي مگر په هغه وخت كښې چه لوستل به ئي كول نو وبه غورځاوه شيطان په لوستلو د ده كښې له ځانه خپله پس لرې كوی الله هغه كلمې چه غورځولې دی شيطان بيا محكموی الله آيتونه خپل او الله ښه عالم (په تولو احوالو) ښه حكمت لرونكی دی (چه هر كار په تدبير او مصلحت سره كوی).

تفسير: د آيت په تفصيل كښې اختلاف دی. محقق مترجم قدس الله روحه په دی ترجمه كښې چه «كله چه لگيا شو په خيال ترلو، نو شيطان گډ كړل د ده په خيال كښې» د خپل امام حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله عليه رويه اختيار كړی ده چه هغی ته حضرت شاه ولی الله قدس سره هم د «**حجة الله البالغه**» په آخر كښې اشاره كړی ده. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه په «موضح القرآن» كښې ليكي «نبي ته يو حكم يا يو خبر چه د الله تعالىٰ له طرفه راځي په هغه كښې هيڅكله د يوی ذری په قدر هم څه تفاوت نشي واقع كيدی. او يو د نبي د زړه خيال د رائی اجتهاد دی هغه كله موافق راځي او كله نه. لكه چه حضرت رسول الله صلی الله عليه وسلم خوب ليدلی ؤ او د انبياؤ خوب وحی وی چه دی له منوری مدينی څخه مكې معظمې ته لاړ او عمره ئي وكړه، دا ئي په خيال كښې وروگرځيده چه ښائي هم دغه سږ كال به هم داسې وشي. لكه چه د عمری په نيت ئي سفر شروع كړ، ليكن په منځ كښې د كفارو له لاسه په حديبيه

کښې د احرام په خلاصولو مجبور شو او په بل کال کښې ئې د خوب تعبیر پوره شو. یا وعده وشوه چه په کفارو به غلبه وموموئ، په خیال کښې ئې داسې وګرځیده چه شائې دغه بری به په هم دغه جنګ کښې وی خو په هغه کښې ونه شو او په بل کال کښې واقع شو بیا الله تعالیٰ دغه وربنکاره کړه چه څومره احکام او وعدې چه شوی دی په هغو کښې د سر د یوه ویښته په اندازه هم مخالفت نه واقع کیږی هو! د نبی په ذاتی خیال او اجتهاد کښې تفاوت واقع کیدی شی اګر که نبی له اصل پخوا ویلو او پیشګوئی سره خپل ذاتی خیال نه ګدوه بلکه هر یو به ئې بیل بیل خوروه، باقی په دی صورت کښې به د (القاء) نسبت شیطان ته داسې وی لکه چه په ﴿ وَمَآ أَنسَىٰنِيهُ إِلَّا ٱلشَّيْطَٰنُ أَنْ أَذْكُرَهُۥ ﴾ کښې د (انساء) نسبت هغه ته کړی شوی دی والله تعالیٰ اعلم. د دی احقر په نزد ډیر بهتر او خورا (ډیر) آسان تفسیر هغه دی چه د هغه مختصر اصل له اسلافو څخه منقول دی یعنی (تمنی) د قرائت او تلاوت یا تحدیث او (امنیت) د متلو یا حدیث په معنی واخیستل شی. مطلب دا چه له قدیم راهیسی دغه عادت جریان لری کله به کوم نبی یا رسول علیه السلام کومه خبره بیانوله یا به ئې د الله تعالیٰ آیتونه اورول شیطان به د ده په خبرو یا آیتونو کښې د خلقو په زړه کښې راز راز (قسم قسم) شبهې او وسوسې اچولې. یعنی د ځینو خبرو په متعلق به ئې د ډیرو خلقو په زړونو کښې ډول ډول (قسم قسم) وسوسې غورځولې او رنګا رنګ شکونه او شبهې به ئې پیدا کولې مثلاً رسول الله صلی الله علیه وسلم د ﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةُ ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په زړونو کښې دا شبهه واچوله چه وګورئ د خپل لاس وژل شوی حیوان حلال بولی او خدای وژلی حرام ګڼی؟ یا چه رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه آیت ولوست ﴿ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ﴾ شیطان پکښې داسې شبهه وغورځوله چه په ﴿ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ ﴾ کښې ملائکة الله، مسیح او عزیر علیهم السلام هم شامل دی یا کله چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د مسیح علیه السلام په نسبت د ﴿ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلْقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ ﴾ آیت ولوست شیطان د خلقو په افکارو کښې داسې مفکوره پیدا کړه چه له دی نه د حضرت مسیح علیه السلام ابنیت او الوهیت ثابتیږی. د دغه شیطانی القاء په ابطال او تردید کښې حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالیٰ هغه بینات آیتونه واورول چه بیخی صاف او محکم وو او داسې پخې خبری ئې وروښودی چه د هغو له اوریدلو څخه شک او شبهې ته له سره ځای او موقع پاتی نه شوه، ګواکی د «متشابهاتو» د ظاهری سطحی په بناء کومه اغواء او اخلال چه شیطان ئې غورځوی آیات محکمات د هغه بیخ او بنیاد وباسی چه د هغو د اوریدلو څخه تول شکونه او شبهې له منځه ورک او فنا کیږی. دا دوه قسمه آیتونه ولی نازلولی شی؟ شیاطینو ته د دومره وسوسې اچولو او تصرف موقع ولی ورکوله کیږی؟ او د داسې آیتونو هغه احکام چه وروسته توضیح کیږی ولی په ابتدا کښې نه تشریح کیږی؟ دغه ګرد (تول) امور د الله تعالیٰ له غیر محدود علم او حکمت څخه نشئت کوی، الله تعالیٰ دا دنیا علماً او عملاً دارالامتحان ګرځولی ده، لکه چه په داسې چارو سره د بندګانو آزموینت کوی چه څوک د خپل زړه د ناروغتیا یا د سختی له سببه د شکونو او د شبهو په

ختتو او جبو كښې نښلي؟ او كوم يوه او عقلمن انسان د خپل علم او تحقيق په قوت د ايمان، ايقان او اخبات لوړ (اوچت) مقام ته رسيږي؟ رښتيا خبره خو دا ده كه انسان په ښه نيت او ايمان داري او ښه عقيده سره پوهيدل وغواړي نو پاک الله هم د ده مرسته (مدد) كوي او په سمه لاره ئې بيائي او ثبات او استقامت وربه برخه كوي، پاتي شول منكرين او شک كوونكي هغوی ته تر قيامته پوري هم داد او اطمينان نه شي حاصليدلی.

(هر چه گيرد علتی علت شود)

زمونږ په دی تقرير كښې تر ډيره حده پوري د ډيرو آيتونو مطلب بيان شو، پوه خلق كولی شی چه زمونږ د دی تقرير اجزاء د هغو ايتونو له اجزاؤ سره بی تكلفه تطبيق كړی دا آيتونه لكه چه مونږ د (آل عمران) د سورت په ابتدا كښې بيان كړی دی له ﴿هُوَالَّذِیٓ اَنۡزَلَ عَلَیۡكَ الۡكِتٰبَ مِنۡهُ اٰیٰتٌ مُّحۡكَمٰتٌ﴾ الآية - سره ډير مشابه دی لكه چه په ﴿اِلَّاۤ اِذَا تَمَنّٰۤی اَلۡقَی الشَّیۡطٰنُ فِیۡۤ اُمۡنِیَّتِهٖ﴾ كښې د متشابهاتو او په ﴿ثُمَّ یُحۡكِمُ اللّٰهُ اٰیٰتِهٖ﴾ كښې د محكماتو ذكر وشو او په ﴿لِّیَجۡعَلَ مَا یُلۡقِی الشَّیۡطٰنُ فِتۡنَةً﴾ الآية - كښې د زائغينو دوه قسمونه بيان شول چه په هغو كښې د ﴿لِّلَّذِیۡنَ فِیۡ قُلُوۡبِهِمۡ مَّرَضٌ﴾ كار د تاويل ابتغاء او د ﴿وَّالۡقَاسِیَةِ قُلُوۡبُهُمۡ﴾ غرض د فتنی ابتغاء ده. وروسته ﴿وَّلِیَعۡلَمَ الَّذِیۡنَ اُوۡتُوا الۡعِلۡمَ﴾ الآية - د ﴿وَالرّٰسِخُوۡنَ فِی الۡعِلۡمِ یَقُوۡلُوۡنَ﴾ د آيت په ځای وګڼئ! او هلته هغه دعا چه په ﴿رَبَّنَا لَا تُزِغۡ قُلُوۡبَنَا بَعۡدَ اِذۡ هَدَیۡتَنَا﴾ سره كړی شوی وه دلته د هغی د اجابت ذكر په ﴿وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡۤا اِلٰی صِرَاطٍ مُّسۡتَقِیۡمٍ﴾ سره كړی شوی دی او د ﴿رَبَّنَاۤ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِیَوۡمٍ لَّا رَیۡبَ فِیۡهِ﴾ سره دغه آيت مناسب واقع شو ﴿وَلَا یَزَالُ الَّذِیۡنَ كَفَرُوۡا فِیۡ مِرۡیَةٍ مِّنۡهُ حَتّٰی تَاۡتِیَهُمُ السَّاعَةُ﴾ الٰی قوله ﴿یَحۡكُمُ بَیۡنَهُمۡ﴾

تنبيه: مفسرانو چه د دی آيت لاندی د (غرانيق) قصه ذكر كړی ده د هغی د بحث موقع دلته نشته. ښائی چه د (النجم) په سورت كښې د هغی په نسبت د څه ليكلو موقع راشی، مونږ د صحيح مسلم په شرح كښې په دی په ډير ښه بسط سره خبری كړی دی، په هر حال د آيت مطلب د اسلافو د تفصيل سره موافق بالكل صاف دی ګواكی دا د ﴿وَالَّذِیۡنَ سَعَوۡا فِیۡۤ اٰیٰتِنَا مُعٰجِزِیۡنَ﴾ د آيت تفصيل دی چه په هغه كښې د آيات الله د ابطال په باب د كفارو د سعی ذكر ؤ.

لِّیَجۡعَلَ مَا یُلۡقِی الشَّیۡطٰنُ فِتۡنَةً لِّلَّذِیۡنَ فِیۡ قُلُوۡبِهِمۡ مَّرَضٌ وَّالۡقَاسِیَةِ قُلُوۡبُهُمۡ ؕ وَ اِنَّ الظّٰلِمِیۡنَ لَفِیۡ شِقَاقٍۭ بَعِیۡدٍ ﴿۵۳﴾ وَّلِیَعۡلَمَ الَّذِیۡنَ اُوۡتُوا الۡعِلۡمَ اَنَّهُ الۡحَقُّ مِنۡ رَّبِّكَ فَیُؤۡمِنُوۡا بِهٖ فَتُخۡبِتَ لَهٗ

قُلُوبُهُمْ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

دپاره د دی چه وګرځوی (الله) هغه شی چه غورځوی ئی شیطان ازمویښت دپاره د هغو کسانو چه په زړونو د دوی کښی مرض (د شک او نفاق) دی او (بل دپاره د هغو چه) سخت دی زړونه د دوی، او بیشکه ظالمان خامخا په مخالفت ډیر لری کښی دی (له حقه). او (دغه القاء د دی دپاره ده چه) په یقین سره پوه شی هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم چه بیشکه دا قرآن حق دی له طرفه د رب ستا پس ایمان به راوړی دوی په ده سره نو نرم (آرام به شی انقیاداً) دغه قرآن ته زړونه د دوی، او بیشکه الله خامخا لاره ښوونکی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی طرف د سمی صافی لاری (د اسلام) ته.

تفسیر: په موضح القرآن کښی راغلی دی «یعنی په دی ګمراهان لا ګمراه کیږی چه د هغوی کار ګمراهی ده او د ایمان خاوندان لا زیات ټینګ او مضبوطیږی چه په دغه کلام کښی بنده ته هیڅ د مداخلی ځای نشته او که وی نو دغه به هم د بنده د خیال په شان کله صحیح او کله غلط وی د هر چا نیت چه په ښه اعتقاد وی هغه ته الله تعالیٰ دا خبره ورښیی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه دا فائده له خپل ذوق سره سمه لیکلی ده، زمونږ خیال هغه دی چه په تیره فائده کښی مو لیکلی دی. والله اعلم

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾

او تل به وی هغه کسان چه کافران شوی دی په شک کښی له دی (قرآنه یا له سمی لاری یا له رسوله) تر هغه وخت پوری چه راشی دوی ته قیامت ناڅاپه یا راشی دوی ته عذاب د ورځی شندی (سختی د قیامت چه د نجات هیڅ لاره پکښی نه وی)

تفسیر: یعنی مقصد په خپله د قیامت د هولناکی حادثی ناڅاپی رارسیدل یا د قیامت د عذاب راتلل دی او یا شاید د ﴿عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ﴾ څخه د دنیا عذاب مراد وی یعنی په هم دی دنیا کښی به داسی سزا درکړه شی چه په هیڅ صورت به ورڅخه خلاصیدل امکان ونه لری.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلّٰهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ۖ

ملک سلطنت په دغه ورځ د قیامت خاص الله ته دی، فیصله به کوی (په دغه ورځ کښې) په منځ د دوی (د مؤمنانو او کافرانو کښې)

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښې به یوازې د الله تعالیٰ سلطنت او حکومت وی او د بل هیچا ظاهری او مجازی د حکومت نوم او نښان به نه وی په هغه وخت کښې به د ګردی (تولی) دنیا عملی فیصله کیږی چه تفصیل ئی دا دی.

فَالَّذِیْنَ اٰمَنُوْا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فِیْ جَنّٰتِ النَّعِیْمِ ﴿۵۶﴾ وَالَّذِیْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰیٰتِنَا فَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِیْنٌ ﴿۵۷﴾ وَالَّذِیْنَ هَاجَرُوْا فِیْ سَبِیْلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوْٓا اَوْ مَاتُوْا لَیَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَیْرُ الرّٰزِقِیْنَ ﴿۵۸﴾ لَیُدْخِلَنَّهُمْ مُّدْخَلًا یَّرْضَوْنَهٗ ؕ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَلِیْمٌ حَلِیْمٌ ﴿۵۹﴾

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په جنتونو د نعمتونو کښې به وی. او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیتونو زمونږ ته پس دغه کسان شته دوی ته عذاب سپکوونکی او هر هغه کسان چه خپل کورونه ئی پریښی دی په لاره د الله کښې (د جهاد، طاعت او د الله د رضاء له پاره) بیا ووژلی شی (په جهاد کښې) یا مړه شی (پخپل مرګ) نو خامخا روزی به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته الله روزی نیکه (د جنت)، او بیشکه الله خامخا هم دی غوره د (تولو) روزی ورکوونکو دی. خامخا داخل به کړی (الله) هرومرو (خامخا) دوی په داسی یو ځای (د جنت) کښې چه خوښ به کړی دوی هغه (ځایونه د جنتونو)، او بیشکه الله خامخا ډیر عالم (په تولو احوالو) ښه حلم لرونکی دی (په تاخیر د عقوبت لپاره د رجوع).

تفسیر: د مؤمنانو انجام ئی پخوا ښودلی ؤ دلته ئی له هغو څخه د یوی ممتازی ډلی ذکر په خصوصی ډول (طریقه) سره وکړ یعنی هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل کور، کهول پریښی او تری تللی وی که په جنګ کښی شهیدان شی یا په خپل طبیعی مرګ سره ومری په دواړو صورتونو کښی به د الله تعالیٰ له طرفه ورته خاصه میلمستیا ورکوله کیږی، د دوی خوړل، څښل او اوسیدل به تول د دوی په خوښه او مرضی سره وی او الله جل جلاله ښه پوهیږی چه دوی په کومو کومو شیانو خوښ او راضی کیږی؟ او په دی هم ښه پوهیږی چه کومو کومو کسانو خالص د ده په لیاره کښی خپل کور، کهول او نور ترک کړی دی. د داسی مهاجرینو او مجاهدینو په خطاګانو باندی به حق تعالیٰ تحمل کوی او د خپلی عفوی له شان څخه به کار اخلی. د «علیم» او «حلیم» صفات ئی ځکه ذکر کړل چه پاک الله ته تول شیان ښه معلوم دی او هغه کسان هم ښه ورمعلوم دی چه هغوی د ده داسی مخلصو بندګانو ته داسی ربړونه (زحمتونه) او تکلیفونه رسولی دی چه هغوی له مجبورتیا خپل کور، کهول پریښی دی لیکن د خپل حلم او تحمل له امله (وجی) دغو ظالمانو ته سم لاسی سزا نه ورکوی.

ذٰلِكَ ۚ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِۦ ثُمَّ بُغِىَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ ٱللَّهُ ۗ

(خبره) هم دا ده (لکه چه ومو ویله) او هر هغه چه بدل واخیست په مثل د هغه (ضرر) چه معذب شوی دی په هغه سره بیا (دوهم ځل) ظلم وکړ شی په ده باندی نو خامخا مرسته (مدد) به وکړی هرومرو (خامخا) له ده سره الله،

تفسیر: یعنی که مظلوم له ظالم څخه واجبی بدل واخلی بیا ظالم پری بل ځلی ظلم وکړی نو دی بیا هم مظلوم واقع شو او الله تعالیٰ به بیا ورسره مرسته (مدد) وکړی لکه چه عادت ئی دی بالاخر د مظلومانو حمایت کوی **«واتق دعوة المظلوم فانه لیس بینها و بین الله حجاب»**

بترس ازآه مظلومان که هنگام دعا کردن
اجابت از در حق بهر استقبال می آید

إِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٦٠﴾

بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی دی (د تجاوزاتو) ډیر ښښونکی دی (د خطیاتو)

تفسیر: یعنی بندګانو ته هم ښائی چه پخپلو شخصي او معاشرتی چارو او معاملاتو کښی د عفوی او ښښنی عادت زده کړی او هیڅکله دی د انتقام او بدل اخیستلو په فکر نه اوسی.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی واجبی بدل اخیستونکی ته الله تعالیٰ عذاب نه ورکوی که څه هم بدل (کسات) نه اخیستل ښه او غوره کار دی. د کفارو د اذیت بدل مسلمانانو له کفارو څخه د «بدر» په غزا کښی واخیست لیکن کفارو بیا په «احد» او «احزاب» کښی په تیری او تجاوز لاسونه پوری کړل چه بیا الله تعالیٰ مسلمانانو سره پوره مرسته (مدد) وکړه.

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَأَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌۢ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

دغه (نصرت په سبب د دی دی) چه بیشکه الله ننه باسی شپه په ورځ کښی او ننه باسی ورځ په شپه کښی (چه کله ورځ لنډه شپه اوږدوی کله شپه لنډه ورځ اوږدوی) او بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاؤ).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دومره لوی قدرت او قوت څښتن (مالک) دی چه د شپی او ورځی اړول او راړول او د هغوی لنډول او اوږدول د ده د قدرت په لاس کښی دی او یوازی د ده په حکم، اراده او تصرف کله ورځ اوږدیږی او کله شپه اوږدیږی نو آیا دغه مطلق قادر په دی باندی نه دی قادر چه یو مظلوم قوم یا شخص سره مرسته (مدد) وکړی او د ظالمانو له منګلو څخه ئی خلاص کړی؟ بلکه دوی په هغوی باندی غالب، قاهر، قادر او مسلط کړی. مخکښی د مهاجرو مسلمانانو ذکر ؤ په دی آیت کښی ئی دی ته اشاره وکړه چه حالات ډیر ژر د شپی او ورځی په شان بدلیدونکی دی څرنګه چه پاک الله د شپی تیاره د ورځی په رڼا (رڼړا) له منځه وړی، هم داسی به د کفر او شرک ځمکی هم د اسلام په غیږ کښی ورکړی. او بیشکه چه پاک الله ښه اوریدونکی دی د ټولو اقوالو، ښه لیدونکی عالم دی په ټولو اشیاؤ یعنی د مظلوم غږ او آواز هم اوری او د ظالم چاری او اعمال هم وینی.

ذٰلِكَ بِأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

دغه (مرسته (مدد) په دی ده چه) بیشکه الله هم دی دی حق ثابت او بیشکه هغه چه بولي ئی (کفار او عبادت ئی کوی) بی له الله څخه هم دغه باطل دی او بیشکه الله هم دی (له ټولو څخه) ښه لوړ (وچت) ښه لوی دی

تفسیر: یعنی له الله څخه پرته (علاوه) داسی عظیم الشان کارونه او انقلابونه د بل چا له لاسه پوره کیدی شی؟ بلکه نه شی په واقع کښې صحیح او رښتینی برحق معبود هم دغه یو الله تعالیٰ دی نور ټول معبودان بیخی غلط او له یوه سره زائل او ټول باطل دی. ښائی چه تاسی هم دغه واحد لا شریک ذات خپل الله وګڼئ. چه له ټولو څخه اعلیٰ او اولیٰ او ډیر ښه مولیٰ دی او دغه لوی شان په اتفاق سره د هم دغه یو الله جل و علا شانه په ذات او صفاتو کښې شته.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً ۗ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ ﴿٦٣﴾

آیا نه وینې ته (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه د) آسمان څخه اوبه پس ګرځی ځمکه (په دی اوبو سره) تکه شنه (پس له هغه چه وچه سپیره وه) بیشکه الله ښه مهربان عالم دی په پټو تدابیرو ښه خبردار دی (په ټولو شیونو)

تفسیر: یعنی هم داسی په د کفر او شرک وچه او شاړه ځمکه د اسلام په باران باندی شنه او سمسوره کړی. او هم هغه خدای جل جلاله ښه پوهیږی چه په څه شان د باران د اوبو په وسیله شینکی او نباتات زرغونیږی. د ده قدرت د ځمکی په دننه کښې داسی تدبیر او تصرف کوی چه د هغه په اثر وچه شاړه ځمکه د اوبو او نورو اجزاء ځان ته جذب او راکاږی چه په دی ترتیب ځمکه شنه او سمسوره کیږی. هم داسی الله تعالیٰ پخپلی مهربانی، لطیف تدبیر، ښه تربیت، پوره خبرداری او پوهی سره د انسانانو په زړونو د اسلام د فیوضو باران وروی او هغه شنه او سمسوره کوی.

لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۗ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

خاص هم دغه (الله) لره دی هر څه چه په آسمانونو کښې او هر څه چه په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً وعبیداً) او بیشکه

الله خامخا هم دی غنی بی پروا دی (له مخلوقاتو خپلو) ښه ستایلی شوی (په صفاتو او افعالو خپلو کښې)

تفسیر: یعنی هر کله چه د آسمان او د ځمکی ګرد (تول) شیان د الله تعالیٰ مملوک او مخلوق دی او ګرد (تول) پاک الله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله تعالیٰ هیچا ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری، نو که وغواړی چه په دوی کښې هر ډول (طریقه) تصرف او تبدیل وکړی نو هیڅوک د ده مانع او مزاحم کیدی نشي البته پاک الله د تامه غناء او د کامل اقتدار سره سره خامخا هم هغه کار کوی چه بیخی له حکمت او مصلحت څخه ډک وی. د الله تعالیٰ ګرد (تول) افعال محمود دی او د هغه ذات د ګردو (تولو) محاسنو او حمیده ؤ صفاتو جامع دی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِى الْاَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِىْ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ ؕ وَيُمْسِكُ السَّمَآءَ اَنْ تَقَعَ عَلَى الْاَرْضِ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿۶۵﴾

آیا نه دی لیدلی تا (نه ئی خبر ای مخاطبه) چه بیشکه الله مسخر (تابع) کړی دی تاسی ته هر هغه چه په ځمکه کښې دی او (مسخره کړی ئی ده) بیړی چه ګرځی په سیند کښې په حکم د هغه سره، او ساتی آسمان له دی نه چه راولویږی په ځمکه باندی مګر خو په حکم د هغه سره، بیشکه الله پر خلقو خامخا ښه نرمی کوونکی ښه مهربان دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ نه ستاسی او نه د بل چا څه پروا لرله محض پخپل شفقت او مهربانی سره ئی د وچی او لمدی، بحر او بر ګرد (تول) شیان تاسی ته تابع او مسخر کړل او هم دغه الله تعالیٰ په خپل قدرت آسمان، سپوږمی، لمر او ستوری، په هوائی فضا کښې بی له کومی ظاهری ستنی معلق ساتلی دی چه له سره له خپله ځایه نه راښکته کیږی او نه رالویږی او که رالویدلی وی یا یو د بل سره ئی تکر کړی وی نو ستاسی ځمکی به ئی توتی او ذری کړی وی، څو چه د الله تعالیٰ له خوا د نظام د بدلون حکم نه وی صادر شوی تر هغه پوری به دغه ګردی (تولی) کړی هم داسی پخپلو ځایونو قائمی وی او مجال نه لری چه د یوه انچ په اندازه له خپل ځایه بی ځایه شی. د ﴿ اِلَّا بِاِذْنِهٖ ﴾ استثناء محض د قدرت د اثبات د تاکید دپاره ده یا شاید د قیامت واقعی ته اشاره وی (والله اعلم).

وَهُوَ الَّذِيٓ اَحۡيَاكُمۡ ثُمَّ يُمِيۡتُكُمۡ ثُمَّ يُحۡيِيۡكُمۡ ؕ اِنَّ الۡاِنۡسَانَ لَـكَفُوۡرٌ ﴿۶۶﴾

او دغه (الله) هغه (قادر مطلق دی) چه ژوندی کړی یئ تاسی (په درکولو د روح سره پس له هغه چه نطفی وئ) بیا به مړه کاندی تاسی (کله چه اجل مو پوره شی) بیا به ژوندی کړی تاسی (په قیامت کښی په بعث سره)، بیشکه انسان خامخا ناشکره دی.

تفسير: هم داسی هغه قوم چه د کفر او جهل په روحانی مرګ سره مړه شوی وو د ایمان او معرفت په روح سره به هغوی بیا ژوندی کړی.

(خو بیشکه انسان خامخا ناشکره دی د نعمتونو د الله تعالیٰ) یعنی د دغومره احساناتو او انعاماتو په لیدلو سره هم د هغه حق نه منی او قدر ئی نه پیژنی او د هغه حقیقی منعم څخه مخ اړوی او نورو ته خپل سر تیټوی.

لِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلۡنَا مَنۡسَكًا هُمۡ نَاسِكُوۡهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الۡاَمۡرِ وَادۡعُ اِلٰى رَبِّكَ ؕ اِنَّكَ لَعَلٰى هُدًى مُّسۡتَقِيۡمٍ ﴿۶۷﴾ وَاِنۡ جَادَلُوۡكَ فَقُلِ اللّٰهُ اَعۡلَمُ بِمَا تَعۡمَلُوۡنَ ﴿۶۸﴾ اَللّٰهُ يَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ يَوۡمَ الۡقِيٰمَةِ فِيۡمَا كُنۡتُمۡ فِيۡهِ تَخۡتَلِفُوۡنَ ﴿۶۹﴾

دپاره د هر یوه امت مقرره کړی ده مونږ یوه لاره د بندګی چه دوی عمل کوونکی دی د هغه پس نه شائی چه جګړه وکړی (دا خاوندان د ادیانو) خامخا له تاسره په دی کار (دین) کښی (ځکه چه محمدی دین حق او ظاهر دی) او بلنه کوه (د خلقو توحید او عبادت د) رب خپل ته، بیشکه ته ئی خامخا په (هغه) سمه صافه لیاره (چه برابره تللی ده حق ته). او که جګړه کوی (په امر د دین کښی کفار) له تاسره نو ووایه (ای محمده! دوی ته) چه الله ښه پوه دی په هغه (جګړه او عناد) چه کوئ ئی تاسی الله به حکم وکړی په منځ ستاسی کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چه وئ تاسی چه په هغه کښی مو اختلاف کاوه (چه د دین امر دی)

تفسير: ټول انبیاء د دین په اصولو کښی سره متفق دی. هو! د هر امت له پاره الله تعالیٰ د

عبادت مختلف صورتونه په مختلفو زمانو کښې تاکلي (مقرر کړي) دي چه د هغو سره سم به هغو امتونو د الله تعالیٰ عبادت کاوه، لکه چه دې محمدي امت ته هم يو خاص شريعت ليږل شوی دی ليکن د دين اصل تل تر تله يو شی ؤ او دی او پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه د بل هيچا او هيڅ شي دپاره عبادت نه دی مقرر کړی شوی. نو ځکه په توحيد او نورو متفق عليه ديني مسائلو کښې هيچا ته نه دی لايق او نه د هغه له حال سره څه مناسبت لري چه څه اختلاف او څه جګړه وکړي. کله چه کافران په داسي واضح او ښکاره شيانو کښې هم دعوی او جګړې وکړي نو تاسي د هغوی هيڅ پروا مه کوئ! تاسي په هم هغې سمې صافي لارې باندي روان اوسئ! او نور خلق هم هغې ته راوبولئ! او د معاندينو د جګړې فيصله الله تعالیٰ ته وسپارئ! چه هغه د دوی په ګردو (تولو) حرکاتو ښه پوه او خبر دی. د قيامت په ورځ کښې به د دوی د دغو تولو اختلافونو او جګړو عملي فيصله وکړي، ته د دعوت او تبليغ فرض اداء کړه! او د دوی په فکر کښې دير سر مه خوږوه! د داسي معاندينو علاج يوازې پاک الله سره دی.

تنبيه: د ﴿فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ﴾ مطلب دا هم کيدی شي کله چه د هر امت دپاره الله تعالیٰ بيل دستورالعمل مقرر کړی دی چه په هم هغه سلسله دغه محمدي امت ته هم نوی شريعت راغلی دی نو بيا د جګړې سبب څه شي دی؟ **«وهذا قبل الامر بالقتال»** ځينو مفسرينو د «منسک» معنی په ذبح او قرباني سره کړي ده مګر اقرب هم هغه ده چه مترجم قدس الله روحه اختيار کړي ده والله اعلم.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ إِنَّ ذَٰلِكَ فِي كِتَابٍ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾

آيا نه پوهيږې ته (ای مخاطبه بلکه پوهيږې) چه بيشکه الله پوهيږي په هر هغه څه چه دي په آسمان کښې او (هر هغه څه چه دي په) ځمکه کښې بيشکه دا (مذکوره شيان ليکل شوی دي) په کتاب (لوح محفوظ) کښې بيشکه دا (علم، ليکل د لوح محفوظ، فيصله د قيامت) په الله آسان دی.

تفسير: يعني د خدای جل جلاله علم د دوی په اعمالو کښې څه منحصر نه دی د الله تعالیٰ علم خو د آسمان او ځمکې په تولو شيانو باندي محيط دی او د ځينو مصالحو او حکمتونو په بناء تول واقعات د ده د علم سره سم په لوح محفوظ کښې ثبت او محفوظ دي او هم د انسانانو تول اعمال د دوی په عملنامو کښې ليکل شوی دي چه له هغو سره سم به د قيامت په ورځ فيصله کيږي او په دومره بی شمارو شيانو باندي په پوره ډول (طريقه) سره پوهيدل او د هغو تولو په ښه شان سره ليکل او د هغه سره مطابق د هر يوه فيصله صادرول د دغو تولو اجراء او انفاذ

پاک الله ته هیڅ اشکال او سختی نه لري او نه ده ته په دغو کارونو او د نورو مشکلو چارو په کولو او تکمیل کښې (معاذ الله) څه تکلیف او ربړ (زحمت) ورپیدا کیږي.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ ۗ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴿٧١﴾

او عبادت کوي (دغه کفار) غیر له الله د هغه شي چه نه دی نازل کړی (الله) په عبادت د هغه هیڅ سند او د هغه شي چه نشته دوی ته په هغه باندی هیڅ علم دلیل پوهه، او نشته ظالمانو ته هیڅ مرسته (مدد) کوونکی (چه له عذابه ئی خلاص کړي).

تفسیر: دوی یوازی د خپلو پلرونو او نیکونو په تقلید کښې داسی کارونه کوي چه هیڅ یو عقلي یا نقلي کوم برهان یا سند یا دلیل پری نه لري. (او نشته ظالمانو ته هیڅ مرسته (مدد) کوونکی چه له عذابه ئی خلاص کړي او) له تولو څخه لوی ظلم او بی‌انصافی دا ده چه پاک الله سره کوم شریک ودرولی شي. نو داسی ظالمان او بی انصافان خلق دی ښه په یاد ولري چه د دوی دغه شرکاء به د مصیبت په وخت کښې هیڅ د دوی په ښه او په کار ورنشي او نه به په هغه وخت کښې له دوی سره کومه مرسته (مدد) وکړی شي.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ ۖ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا ۗ قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذَٰلِكُمُ ۗ النَّارُ وَعَدَهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

او کله چه ولوستل شي په دوی آیتونه (د قرآن) زمونږ په داسی حال کښې چه صاف واضح ښکاره دی نو پیژنی په مخونو د هغه کسانو کښې چه کافران شوی دی (آثار د) انکار (له حق څخه چه بدشکلی او خفګان دی) نژدی وی چه حمله وکړي (له ډیره قهره) په هغو کسانو چه لولی په دوی باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ ووایه (ای محمده! دوی ته چه) آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی (قهره حملی) ستاسی (چه دغه) اور (د دوزخ)

دی وعده کړی ده د دی (اور) الله له هغو کسانو سره چه کافران شوی دی او خامخا بد ځای د بیرته ورتلو دی (دا اور د دوزخ)

تفسیر: یعنی د عظیم الشان قرآن د آیتونو چه د توحید او نورو په صافو بیانونو مشتمل دی له اوریدلو څخه د کفارو او مشرکینو رنګونه تور او شنه واوړی او له ډیر خفګان نه ئی څیری بدلی شی تر دی چه له ډیر قهر او غضب څخه لیونی شی او غواړی چه د قرآن په لوستونکو حمله وکړی لکه چه په ځینو وختونو کښی داسی هم کوی.
(وواپه ای محمده دوی ته آیا پس خبر کړم تاسی په ډیر بد له دی قهره او حملی ستاسی چه دغه اور د دوزخ دی) یعنی ستاسی له دی غیظ او غضب او له بد راتلو څخه زیات چه د آیتونو د تلاوت په وخت کښی درپیدا کیږی یو بل سخت او ډیر تریخ شی هم شته چه په هغه به تاسی په هیڅ ډول (طریقه) صبر ونه کړی شئ او هغه د دوزخ اور دی چه د هغه وعده د کفارو سره شوی ده. اوس د دغو دواړو موازنه او تلنه سره وکړئ! او بیا فیصله وکړئ! چه د دغو دواړو څخه به د کوم یو تریخ ګوټ تیرول تاسی ته نسبتاً آسان وی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُوا۟ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُوا۟ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُوا۟ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾

ای خلقو بیان شوی دی تاسی ته یو مثال (غریب عجیب حال) پس غوږ کیږدئ تاسی هغه ته (چه دا دی) بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغو) غیر له الله نه له سره نشی پیدا کولی یو مچ هم او که راټول شی (دا ټول معبودان ستاسی پیدا کولو د) هغه مچ ته (نو پیدا به ئی نه کړی شی) او که چیری وتښتوی له دوی څخه مچ یو شی نو نشی خلاصولی دوی هغه شی له هغه مچ څخه، نو کمزوری دی دا طالب (چه د باطلو معبودانو عابد دی) او دا مطلوب (هم چه باطل معبود یا مچ دی).

تفسیر: دا ئی د توحید په مقابل کښی د شرک د بدی او قباحت د ظاهرولو دپاره مثال بیان کړ چه ښائی هغه په ډیر ښه فکر او غور سره واورئ او ښه غوږ ورته کیږدئ او ښه پری وپوهیږئ! ګوندی له داسی رکیک او ذلیل حرکت څخه مخ وګرځوئ او لاس تری واخلئ!
﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ الآیة - بیشکه هغه بتان چه تاسی عبادت کوئ (د هغوی) غیر

له الله څخه له سره نشي پيدا کولی يو مچ) يعنی مچ ډير ادنیٰ او حقير ساکښ (جاندار) دی په هغو شيانو کښی چه دومره يو قدرت او قوت نه وی چه که ټول سره يو ځای شی يو مچ هم نشی پيدا کولی يا که دغه مچ د دوی د نذرونو او نيازونو څخنی يو وړوکی شی (لکه د ګلانو او عطرياتو يا د شاتو يا د نورو کوم بخرکی تری) وتښتوی نو د دوی له لاسه نه کيږی چه هغه تری بيرته واخيستی شی نو د ځمکی او آسمانونو د خالق په ځای (نعوذ بالله) د الوهيت په تخت باندی د داسی عاجزو او ناتوانو معبودانو کينول څومره حماقت او بی حيائی ده. رښتيا خبره خو هم دا ده چه مچ هم کمزوری دی او له مچ نه زيات کمزوری د دوی بتان دی او له بتانو څخه ډير زيات کمزوری د بتانو عبادت کوونکی دی چه دوی داسی حقير او کمزوری شی خپل معبود او حاجت تر سره کوونکی ګرځولی دی.

مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِیٌّ عَزِیْزٌ ﴿۷۴﴾

نه دی پيژندلی (دغو کفارو) او نه ئی دی تعظيم کړی د الله په حق پيژندلو او تعظيم د ده سره، بيشکه الله خامخا ښه قوی زورور ډير زبردست دی (په تنفيذ د احکامو خپلو کښی)

تفسير: که پوهيدی نو داسی سپين سترګی به ئی ولی کوله؟ آيا د الله تعالیٰ رفيع شان او قدر او منزلت دومره دی چه داسی کمزوری شيان د هغه سيال او شريک وګرځولی شی (العياذ بالله) د الله تعالیٰ د قوت او عزت په مقابل کښی خو د هغه لوئی لوئی مقربی پرښتی او انبياء عليهم السلام هم مجبور او ناتوان دی چه اوس په لاندی متبرک آيت کښی د هغوی ذکر راځی.

اَللّٰهُ یَصْطَفِیْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّ مِنَ النَّاسِ ؕ

الله غوره کوی له پرښتو څخه استاځی (چه واسطه کيږی په منځ د الله او انبياؤ کښی) او له خلقو څخه (هم غوره کوی استاځی)،

تفسير: له ځينو پرښتو څخه د رسالت کار اخلی مثلاً جبريل عليه السلام او له ځينو انسانانو څخه چه پاک الله د دغه منصب دپاره انتخاب کړی هم دغه د رسالت کار اخلی ښکاره ده چه د هغوی درجه د نورو خلقو څخه ډيره لوړه (اوچته) ده.

اِنَّ اللّٰهَ سَمِیْعٌۢ بَصِیْرٌ ﴿۷۵﴾

بیشکه الله ښه اوریدونکی دی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی دی (عالم په ټولو اشیاؤ)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د دوی په ټولو خبرو د دوی د ماضی او مستقبل ټول احوال وینی نو ځکه هغه حق لری چه د هر چا احوال او استعداد ته وګوری او سم له هغه سره ئی د رسالت په منصب فایز او بریالی (کامیاب) کړی ﴿ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهٗ ﴾ جزء ۸ (د الانعام ۱۲٤ آیت ۱۵ رکوع). حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی له ټولو خلقو څخه غوره هغه کسان دی چه د خدای جل جلاله پیغام رسوی، په پرښتو کښی هم هغه پرښتی غوره دی. نو د دوی د هدایتونو پریښودل او د بتانو منل څومره باطل کار دی.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ﴿۷۶﴾

پوهیږی (الله) په هغه څه چه د وړاندی د دوی دی او په هغه څه چه وروسته د دوی دی، او خاص طرف د الله ته بیرته ګرځولی کیږی ټول کارونه

تفسیر: یعنی هغوی هم اختیار نه لری په هر شی کښی اختیار د الله تعالیٰ دی (کذا فی الموضح) نو خاص الله تعالیٰ ته بیرته ګرځولی شی ټول کارونه او هیڅوک د الله تعالیٰ په کارونو کښی د اعتراض حق نه لری، د الله تعالیٰ حکم، تدبیر، د انبیاؤ انتخاب او نور ټول کارونه ښه دی او د ده په حکم او اراده سره کیږی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا ارْكَعُوْا وَاسْجُدُوْا وَاعْبُدُوْا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُوْنَ ۩ ﴿۷۷﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) رکوع کوئ تاسی! او سجده کوئ تاسی! (په لمانځه کښی) او عبادت کوئ تاسی! د رب خپل (نه د بل) او کوئ نیک کارونه (لکه صلة الرحمی او ښه اخلاق) دپاره د دی چه بری ومومئ (په نعمت او جنت سره)

تفسیر: د شرک د غندنی او د مشرکانو د سپکونی څخه وروسته مؤمنانو ته خطاب کوی چه تاسی یوازی د خپل یوه خدای تعالیٰ په بندګی لګیا اوسئ! او د هغه په حضور کښی د بندګی سرونه ښکته کړئ! او د عبودیت او عاجزی وچولی (تندی) مو هم هغه ته په ځمکه کیږدئ! او

نور د ښیګڼی (فائدی) تول کارونه هم خاص د الله تعالیٰ دپاره کوئ څو دنیوی او اخروی ښیګڼی (فایدی) او نیکی مو په برخه شی.
ځینو مفسرینو د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «ای مؤمنانو تاسی رکوع کوئ وروسته له دی نه په لمانځه کښی او سجده هم پکښی کوئ!» او دغه حکم ئی ځکه وکړ چه د اسلام په اوله کښی لمونځ تش په قیام او قعود سره ؤ او رکوع او سجده پکښی نه وه بیا دغه دواړه په دغه آیت سره فرض شول او که ئی مقصد مطلق لمونځ وی نو د رکوع او د سجدی ذکر او تخصیص به ئی ځکه کړی وی چه د لمانځه د لویو ارکانو څخه دی او بندګان د رکوع او سجدی په حالت کښی زیات د ستایلو وړ (لائق) دی امام شافعی رحمة الله علیه د رکوع او سجدی له دغه تخصیص څخه د تلاوت سجده مرادوی.

وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ ۚ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ ۚ مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ ۚ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ۚ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ ۖ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ ﴿٧٨﴾

او زیار (کوشش) کوئ په (لاره د جهاد، طاعت، او رضاء د) الله په حق د جهاد د هغه سره (چه ورته وړ (مستحق) او لائق دی)، دغه (الله) غوره کړی یئ تاسی او نه ئی دی ګرځولی (نه ئی دی ایښی) په تاسی په دین کښی هیڅ حرج (مشقت او اشکال)، (متابعت وکړئ د) دین د پلار خپل چه ابراهیم دی، دغه (الله) ونومولئ تاسی مسلمانان پخوا (له دغه قرآن څخه په نورو آسمانی کتابونو کښی) او په دغه (قرآن) کښی (هم) دپاره د دی چه شی رسول (ستاسی محمد) شاهد (ښوونکی) په تاسی (د تبلیغ خپل) او چه شئ تاسی (ای مسلمانانو) شاهدان (ښوونکی) په نورو خلقو (دتبلیغ د نورو انبیاؤ) نو قائموئ (سم اداء کوئ تاسی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ تاسی زکوٰة او ښه تینګ ونیسئ تاسی (دین د) الله دغه (الله) مالک دی ستاسی پس ښه مالک دی (الله) او ښه مرسته (مدد) کوونکی دی (الله).

تفسیر: د خپل نفس د تهذیب او د دنیوی چارو د سمون دپاره داسی پوره زیار (کوشش) کوئ چه د دی لوی او اهم مقصد دپاره وړ (مستحق) او لایق او د هغه له شان سره موافق وی آخر د دنیوی مقاصدو د بری او کامیابی دپاره تاسی څومره تکلیفونه او زحمتونه په ځان اخلئ! دا خو د دین او د آخرت د دائمی بری او کامیابی لاره ده چه په هغی کښی هر څومره زحمت او محنت وموموئ بیا هم د انصاف له مخی کم دی.

تنبیه: د «مجاهده» په لفظ کښی هر قسم کوښښونه، د ژبی وی که د قلم، مالی وی که بدنی شامل دی او هم د «جهاد» تمام اقسام جهاد مع النفس، جهاد مع الشیطان جهاد مع الکفار، جهاد مع البغاة، جهاد مع المبطلین د هغه لاندی داخل دی.

(﴿ هُوَاجْتَبٰكُمْ ﴾ دغه الله غوره کری یئ تاسی ای مؤمنانو د خپل دین د طاعت او نصرت دپاره) یعنی له تولو څخه اعلیٰ او افضل رسول او له تولو شرائعو څخه ئی اکمل شریعت درکړ او په تمامه دنیا کښی د الله تعالیٰ د پیغام رسولو دپاره ئی تاسی غوره او منتخب کړئ! او په ګردو (تولو) امتونو باندی تاسی ته فضیلت دروباښه.

(﴿ وَمَاجَعَلَ عَلَيْكُمْ فِى الدِّيْنِ مِنْ حَرَجٍ ﴾ او نه دی ګرځولی او نه دی ایښی په تاسی په دین کښی هیڅ حرج مشقت او اشکال) یعنی په دین کښی ئی هیڅ داسی یو اشکال نه دی پریښی چه د هغه کول سخت او مشکل وی په احکامو کښی ئی د هر ډول (طریقه) رخصتونو او آسانیو لحاظ ساتلی دی دا خو بیله خبره ده چه تاسی یو آسان کار په خپل ځان مشکل وګرځوئ!

(﴿ مِلَّةَ أَبِيْكُمْ إِبْرٰهِيْمَ ﴾ متابعت وکرئ! ای مؤمنانو د دین د پلار خپل چه ابراهیم علیه السلام دی کله چه ابراهیم علیه السلام د حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په اجدادو کښی شامل دی نو ځکه د ګرد (تول) امت پلار شو یا به دا مراد وی چه د عربو پلار دی ځکه چه د قرآن ړومبنی مخاطبان هم دوی وو.

(﴿ هُوَسَمّٰكُمُ الْمُسْلِمِيْنَ ﴾ دغه الله تعالیٰ یا ابراهیم علیه السلام ونوموله تاسی مسلمانان یعنی الله تعالیٰ په پخوانیو کتابونو او په دی عظیم الشان قرآن کښی ستاسی نوم «مسلم» ایښی دی چه معنی ئی حکم منونکی، وفا خوښوونکی دی یا ابراهیم علیه السلام له پخوا څخه ستاسی نوم مسلمان ایښی دی کله چه پخپله دعاء کښی ئی ویلی وو ﴿ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ د البقره (۱۵) رکوع. او په قرآن کښی هم ښائی د هم ده په غوښتنه دغه نوم په تاسی ایښود شوی وی په هر حال ستاسی نوم «مسلم» دی. اګر که نور امتونه هم مسلمانان وو مګر دغه لقب ستاسی له پاره غوره او تاکل (مقرر) شوی دی نو ښائی پری فخر وکرئ.

(﴿ لِيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ شَهِيْدًا ﴾ الآیة - دپاره د دی چه شی رسول ستاسی محمد صلی الله علیه وسلم شاهد ښوونکی په تاسی د تبلیغ خپل او چه شئ تاسی ای مسلمانانو شاهدان ښوونکی د تبلیغ د نورو انبیاؤ) یعنی تاسی ئی د دی دپاره غوره کرئ چه تاسی نورو امتونو ته ښوونه وکرئ او رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته ښوونه وکری او دغه امت چه له تولو څخه وروسته راغلی دی.

غرض ئی دا دی چه دی د نورو تولو امتونو غلطئ اصلاح کری او گردو (تولو) ته سمه صافه لاره وښیئ گواکی هغه مجد او شرف چه د ده په برخه شوی دی له هم دی وجه دی چه دی د گردی (تولی) دنیا معلم (ښوونکی) وگرځی او په تبلیغی جهاد کښی مصروف واوسی.

تنبیه: نورو مفسرانو (شهیداً) او (شهداء) د شاهد او گواه په معنی اخیستی دی کله چه د قیامت په ورځ کښی نور امتونه انکار وکری چه انبیاء الله علیهم السلام مونږ ته تبلیغ نه دی کری او له انبیاؤ څخه شاهدان وغوښتل شی نو دوی به محمدی امت د شاهد په دول (طریقه) ور وړاندی کړی او دغه امت به داسی شاهدی اداء کری «بیشکه چه دغو انبیاؤ علیهم السلام د دعوت او تبلیغ وظائف انجام کری دی او د الله تعالیٰ حجت ئی قائم کری دی» کله چه له دوی څخنی پوښتنه وشی چه دا خبره تاسی ته څرنگه معلومه شوه نو ځواب به ورکری چه «دغه اطلاع مونږ ته زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم راکری ده چه د ده په صداقت باندی د الله تعالیٰ محفوظ کتاب قرآن کریم شاهد دی» گواکی دغه فضل او شرف ئی ځکه درکری دی چه تاسی په یوی عظیم الشانی دعوی کښی د یوه معزز شاهد او گواه په شان دریدونکی یئ، لیکن ستاسی د دغی شاهدی اوریدل او اهمیت هم ستاسی د معظم رسول په برکت او طفیل سره دی چه هغه به ستاسی تزکیه کوی.

(﴿ فَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا الزَّكَوٰةَ ﴾ نو قائموئ سم اداء کوئ سره له تولو حقونو لمونځ او ورکوئ زکوٰة او ښه تینگ ونیسئ دین د الله دغه الله مالک دی ستاسی الخ) یعنی د الله تعالیٰ د انعاماتو قدر وکرئ! او د خپل نوم او لقب، فضل او شرف، پت او عزت وساتئ! او ښه وپوهیږئ چه تاسی د دیرو لویو لویو کارونو دپاره درولی شوی یئ نو ځکه ښائی چه تاسی ږومبی خپل ځان د ښو عملونو ښه نمونه وگرځوئ! او په هر کار کښی د الله تعالیٰ پړی کلک په خپلو منگلو کښی ونیسئ! او د یوی ذری په اندازه هم د حق له لاری څخه دی خوا او هغه خوا لاړ نشئ! نور تول کمزوری وسائل او وسائط پریږدئ! بیا نو د الله تعالیٰ په فضل او رحمت باندی اعتماد ولرئ! او یوازی هم دغه الله تعالیٰ خپل مولیٰ او مالک وگنئ! چه له هغه نه بل ښه مالک او مددگار به له کومه وموموئ! **ربنا اجعلنا من مقیمی الصلوٰة ومؤتی الزکوٰة والمعتصمین بک والمتوکلین علیک فانت مولانا وناصرنا فنعم المولیٰ انت ونعم النصیر انت.**

«تمت سورة الحج بفضله ومنه فله الحمد وعلیٰ نبیه الصلوٰة والتسلیم»

سورة المؤمنون مكية وهى مائة وثمانى عشرة آية وست ركوعات رقمها (۲۳) تسلسلهاحسب النزول (۷٤) نزلت بعد سورة «الانبياء»

د «المؤمنون» سورت مکی دی (۱۱۸) آیات (٦) رکوع لری
په تلاوت کښې (۲۳) او په نزول کښې (۷٤) سورت دی
وروسته د (الانبیاء) له سورت نه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱﴾ الَّذِیْنَ هُمْ فِیْ صَلَاتِهِمْ خٰشِعُوْنَ ﴿۲﴾

په تحقیق بریالی (بهرمن ـ کامیاب) شوی دی مؤمنان هغه (مؤمنان) چه دوی په لمونځونو خپلو کښې عاجزی کوونکی ویریدونکی دی (له الله نه)

تفسیر: د «**خشوع**» معنی دا ده چه د بل چا په مخ کښې په خوف او هیبت سره ساکن او سرښکته کړی لکه چه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د ﴿خٰشِعُوْنَ﴾ تفسیر په «**خائفون ساکنون**» سره کړی دی او د ﴿تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾ آیت هم دلالت کوی چه په «**خشوع**» کښې یو قسم سکون او تذلل معتبر دی.

په قرآن کریم کښې «**خشوع**» د «**وجوه ـ ابصار ـ اصوات او نورو**» صفت درولی شوی دی. او په دغه آیت کریمه د ﴿اَلَمْ يَاْنِ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوْبُهُمْ﴾ کښې د قلب صفت ښوولی شوی دی. معلومیږی چه اصلاً «**خشوع**» د زړه کار دی او د نورو بدنی اعضاؤ خشوع د زړه د خشوع تابع ده کله چه په لمانځه کښې قلب خاشع ـ خائف ـ ساکن او ښکته شی نو خیالات هم د دی خوا او د هغی خوا د مشغولتیا او ګرځیدو څخه فارغ او په هم هغه یو مقصود باندی ټینګ دریږی نو بیا د خوف ـ هیبت ـ سکون خضوع او خشوع آثار پر بدن هم ظاهریږی مثلاً د اوږو ـ سر ـ او سترګو ښکته غورځول په ادب سره لاس تر نامه لاندی تړلی دریدل ـ دی خوا او هغی خوا ته نه کتل ـ له خپلو کالیو (جامو) او ویښتو او نورو شیانو سره لوبی نه کول ـ د ګوتو نه ترکول ـ او په دی قسم د «**خشوع**» د لوازمو څخه نور افعال او احوال هم شته.

په احادیثو کښې د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه او عبد الله بن زبیر رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه دوی به په لمانځه کښې داسی ساکن
او آرام وو لکه یو بی ساه لرګی. او ویل کیده چه دغه د لمانځه خشوع ده.

فقهاء په دغه مسئله کښې اختلاف لری چه آیا لمونځ بی له خشوع ښخه صحیح او مقبول وی که نه؟ په «**روح المعانی**» کښې ئی لیکلی دی چه خشوع د لمانځه د اجزاء دپاره شرط نه دی هو! د قبول الصلوٰة دپاره شرط دی. څما په نزد دغسی ویل بهتر دی چه د حسن القبول لپاره شرط دی والله اعلم.

دلته د تفصیل ځای نشته په «**احیاء العلوم**» او د هغه په شرح کښې دی تفصیلات ولیدل شی! په هر حال مونږ مؤمنانو ته انتهائی فلاح او اساسی نجاح په هم دغه کښې حاصلیږی چه سره له خشوع او خضوع خپل لمونځونه اداء کړو. او په هغو اوصافو سره دی موصوف اوسو چه په دغه مبارک آیت کښې اوس بیانیږی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُوْنَ ﴿۳﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی له ناکارو (بدو اقوالو بدو افعالو) ښخه مخ گرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی په فضولو او بیکارو مشاغلو کښې خپل وقت نه ضائع کوی که کوم بل سړی لغو او چتی (بیکاره) او مهملی خبری یا افعال کوی نو د هغو له اوریدلو او کتلو ښخه مخ اړوی. او ده ته د عبودیت د وظائفو له ایفاء کولو ښخه دومره وقت او فرصت نه وی میسر چه په دغسی بی فائدی جګړو او فضولو خبرو کښې ځان اخته کړی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُوْنَ ﴿۴﴾

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی (تل) د زکوٰة اداء کوونکی دی (چه د مالی فعلی او قولی عباداتو جامع دی).

تفسیر: یعنی دغه د دوی عادت دی چه تل زکوٰة اداء کوی او داسی نه دی چه کله ئی ورکوی ـ او کله ئی نه ورکوی ـ غالباً له هم دی جهته د ﴿ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ ﴾ په ځای ئی د ﴿ لِلزَّكٰوةِ فٰعِلُوْنَ ﴾ ترکیب اختیار فرمایلی دی. گواکی دا ئی ښودلی دی چه د زکوٰة اداء د دوی مستمر کار دی ـ محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په «تل د زکوٰة ورکوونکی دی» سره په دغه لوری هم اشاره وکړه. ځینو مفسرینو دلته زکوٰة د طهارت او پاکیزګۍ یا د نفس د تزکیی په معنی اخیستی دی گواکی دغه آیت ئی د ﴿ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴾ او د ﴿ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰىهَا ﴾ پشان مقرر کړی دی. که دغسی مراد وی نو د هغه مفهوم دی عام کیښود شی چه په هغه کښې د بدن د زړه او د مال پاک ساتل گرد (تول) داخل شی ـ زکوٰة او صدقات هم یو قسم مالی تطهیر دی

﴿ خُذۡ مِنۡ أَمۡوَٰلِهِمۡ صَدَقَةٗ تُطَهِّرُهُمۡ وَتُزَكِّيهِم بِهَا ﴾ جزء ۱۱ (د التوبة ۱۳ رکوع ۱۰۳آیت) د داسی ویلو چه دغه آیت مکی دی او په مکی معظمی کښی لا زکوٰة نه ؤ فرض شوی، ابن کثیر رحمة الله علیه جواب داسی ورکړی دی چه د زکوٰة اصلی مشروعیت په مکه کښی شوی ؤ هو! ـ د هغه د مقادیرو او نصبو او نورو تشخیص وروسته د مدینی منوری له راتګه وشو والله اعلم.

وَالَّذِينَ هُمۡ لِفُرُوجِهِمۡ حَٰفِظُونَ ۝٥ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزۡوَٰجِهِمۡ أَوۡ مَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ فَإِنَّهُمۡ غَيۡرُ مَلُومِينَ ۝٦ فَمَنِ ٱبۡتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡعَادُونَ ۝٧

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی فروجو (ځائ د شهواتو) خپلو لره ساتونکی دی (له سفاح څخه) مګر پر ښځو خپلو یا پر هغو وینځو چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د دوی پس بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (په ورتلو سره ښځو او وینځو خپلو ته) پس هر څوک چه وغواړی (دفع د شهوت) غیر له دغو (ښځو او وینځو خپلو) نه پس دغه کسان هم دوی دی تجاوز کوونکی (له حده)،.

تفسیر: یعنی له خپلی منکوحی ښځی یا وینځی څخه ماسواء بله کومه لیاره د شهوت د قضاء دپاره ولټوی نو دی د حلالو له حدودو وتونکی دی په دی کښی زناء ـ لواطت او استمناء بالید او نور ګرد (تول) غیرمشروعه صورتونه راغلل ـ بلکه ځینو مفسرینو د «متعه» پر حرمت هم پر هم دغه آیت استدلال کړی دی ـ وفیه کلام طویل لایسعه المقام ـ راجع روح المعانی تحت هذه الآیة الکریمة.

وَالَّذِينَ هُمۡ لِأَمَٰنَٰتِهِمۡ وَعَهۡدِهِمۡ رَٰعُونَ ۝٨

او هغه (کسان هم بهرمن شول) چه دوی امانتونو خپلو لره او عهدونو خپلو ته (که د خالق وی که د مخلوق) رعایت کوونکی دی (چه بیوفائی او خیانت پکښی نه کوی).

تفسیر: یعنی د امانت او قول او اقرار حفاظت کوی ـ خیانت او بد عهدی نه کوی نه د الله تعالیٰ په معاملاتو کښی او نه د بندګانو په چارو کښی.

وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾

او هغه (كسان هم بهرمن شول) چه دوى (هميشه) پر لمونځونو خپلو ساتنه كوى (چه تل ئى سم اداء كوى سره له تولو حقوقو).

تفسير: يعنى تل لمونځونه د هغو پر اوقاتو، د آدابو او حقوقو له رعايت سره اداء كوى د دنيوى معاملاتو د مشغوليت لامله (له وجى) د الله تعالىٰ له ذكره او فكره نه غافليږى. تر دى ځايه پورى ئى د مفلحينو مؤمنينو شپږ صفات او خصال بيان وفرمايل
(۱): ـ سره له خضوعه او خشوعه د لمونځونو اداء كول ـ يعنى په زړه او بدن سره د الله تعالىٰ په طرف رجوع او ورمائل كيدل.
(۲): ـ د باطلو ـ لغوو ـ او بيباكو خبرو او ناكارو كارونو څخه ځان بيل ساتل
(۳): ـ د زكوٰة يعنى مالى حقوق اداء كول. يا خپل نفس او مال پاك ساتل.
(٤): ـ نفسانى شهوات پخپل واک (قبضه) او اختيار كښى ساتل.
(٥): ـ د عهد او امانت حفاظت يعنى د ګردو (تولو) معاملاتو درست او منظم ساتل.
(٦): ـ او په آخر كښى ئى بيا د لمونځونو د قيام تاكيد وفرمايه چه په پوره ډول (طريقه) سره ئى حفاظت وكړى چه پخپلو اوقاتو او آدابو او شروطو له رعايت سره اداء كړل شى. له دى نه ظاهريږى چه د لمانځه حق د الله تعالىٰ په نزد ډير لوړ او اعلىٰ او خورا (ډير) مهتم بالشان څيز دى چه دلته ئى خپله خبره پر هم هغه باندى شروع او پر هم هغه باندى ئى ختمه كړه.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾

هم دغه (مؤمنان موصوف په دغو شپږ واړو صفاتو) هم دوى دى وارثان (لائقان نه نور څوک) هغه (وارثان) چه ميراث به اخلى (ويړيا اعلىٰ جنت د) فردوس (د آدم يا د دوزخيانو برخه به هم اخلى) دوى په دغه (جنت الفردوس) كښى تل پاتى كيدونكى دى.

تفسير: د جنت د ميراث موندلو په نسبت لازمه معلومات پخوا له دى نه ليكلى شوى دى (دا بيان ؤ د «معاد» نو له دى سره مناسب دى بيان د «مبدا» نو ځكه وروسى داسى فرمائى)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ ﴿١٢﴾

او قسم دی خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان (آدم) له خالصی
(صافی له خیری ویستلی شوی) ختو نه

تفسیر: ځکه چه ځمونږ د ګردو (تولو) پلار حضرت آدم علیه السلام له منتخبی او غوره کړی شوی خاوری څخه پیدا کړی شوی دی او برسیره پر هغه تمام بنی آدمان له نطفی څخه پیدا کیږی چه دغه نطفه هم له ځمکی څخه بالوسیله متشکله کیږی چه د منتخبو او غوره کړیو شیانو خواړه او د اغذیه ؤ عصاره او خلاصه ده.

ثُمَّ جَعَلْنٰهُ نُطْفَةً فِیْ قَرَارٍ مَّكِیْنٍ ﴿۱۳﴾

بیا وګرځاوه کیښود مونږ (اولاده د) دغه (آدم) نطفه (تړلی څاڅکی د
منی) په یو قرارګاه محکم (رحم کښی)

تفسیر: یعنی د مور په رحم کښی چه له هغه ځایه بل هیچیری نشی خوځیدلی.

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظٰمًا فَكَسَوْنَا الْعِظٰمَ لَحْمًا ۗ ثُمَّ اَنْشَاْنٰهُ خَلْقًا اٰخَرَ ؕ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخٰلِقِیْنَ ﴿۱۴﴾

بیا وګرځوله مونږ دا نطفه توته د وینو (کلکه سرینښنا که) بیا وګرځوله مونږ دغه توته د وینو یوه وړه بوټیۍ د غوښو بیا وګرځوله مونږ دا بوټیۍ د غوښو هډوکی بیا ور واغوستله مونږ دی هډوکو ته (پس له پیدا کولو د رګونو او د پلو او نورو) غوښه بیا مو (ژوندی) پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) پس ډیر لوړ لوی دی شان د الله (په قدرت او په حکمت خپل کښی) چه ډیر ښه پیدا کوونکی (صورت تړونکی) دی (له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت تړونکیو څخه خلقاً)

تفسیر: یعنی د غوښی یوه برخه کلکوی او تری هډوکی جوړوی او د هډوکو پر قفس (ډانچه) او سلسله (لیړ) رګونه ـ پلی ـ تارونه او د بدن نور محتاج الیه د پیدا کولو څخه وروسته غوښی او پوستکی زرغونوی پخوا له دی نه (په ۱۷ جزء د الحج د سورت په (۱) رکوع کښی د انسان د

تخلیق هم دغه کیفیت بیان کړی شوی دی.

﴿ ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ ﴾ - بیا مو ژوندی پیدا کړ دی په پیدایښت بل سره (په نوی صورت) یعنی د روح د پوکولو په سبب ئی له دی نه یو ژوندی ویښ انسان جوړ کړ چه پر دغه ذی روح انسان وروسته له دی نه د طفولیت (بچپنه)، شباب (زوانئی)، کهولت (پوخ عمر) او شیخوخت (بداوالی) ډیر احوال او ادوار او مراحل تیریږی یا دا چه اول جماد ؤ اوس ئی حیوان کړ پخوا ړوند، کوڼ، ګونګ ؤ اوس ئی لیدونکی اوریدونکی ویونکی کړ ځکه ځمونږ امام اعظم رحمة الله علیه وائی «که څوک هګی له چا څخه په غصب واخلی او بیا ده څخه چرګوړی شی نو دا غاصب ضامن د هګی دی نه د چرګوړی ځکه چه دا اوس بل څیز شوی دی.»

﴿ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾ - پس ډیر لوی لوړ دی شان د الله په قدرت او په حکمت خپل کښې چه ډیر ښه پیدا کوونکی صورت ترونکی دی له نورو تولو پیدا کوونکیو صورت ترونکیو مصورانو نه خلقاً) یعنی هغه الله تعالیٰ چه په نهایت ښه ډول (طریقه) او ښائست د انسان تمام اعضاء او قوی ئی په ډیر ښه قالب کښې جوړی کړی دی او د هغه خلقت ئی سم له حکمت سره نهایت موزون او متناسب ګرځولی دی ډیر لوی او لوړ ذات او عالی صفات دی اعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فائده: سره له دی چه الله تعالیٰ خالق د تمامو موجوداتو دی یعنی ځمکی، آسمانونه، عرش، کرسی لوح - قلم - جن - ملائک - لمر - سپوږمی ستوری - جبال - بحار - اشجار - انهار او داسی نور ډیر اشیاء ئی پیدا کړی دی مګر په هیڅ یوه باندی ئی داسی ثناء په ذات پاک خپل ونه ویله لکه په پیدا کولو د انسان له دی نه دا خبره معلومه شوه چه انسان ورته ډیر معزز او مکرم دی ځکه ئی فرمایلی دی ﴿ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ ﴾ الآیة - خامخا په تحقیق کرامت عزت ورکړی دی مونږ ځامنو د آدم ته.

ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾

بیا بیشکه تاسی پس له دی ژوندی کولو د تاسی (په دغه پاس طریقه سره) خامخا مړه کیدونکی یئ

تفسیر: یعنی ستاسی وجود ذاتی او خانه زاد نه دی بلکه مستعار او د الله تعالیٰ عطاء او بخشش دی لکه چه د موت په لیږلو سره د هغه ګردی (تولی) نقشی ورانوی او تاسی په هغه وقت کښې د مرګ له زورورو او قوی منګلو څخه خپل ژوندون نشئ ساتلی نو معلوم شو چه بل کوم او قاهر قوت او قدرت ستاسی پر سرونو شته چه ستاسی د وجود ژوندون او بقاء زمام ئی تینګ د خپل قدرت په لاس نیولی دی او هر وقت چه اراده او مشیت وفرمائی هغه پریږدی او خوشی کوی ئی یا ئی بیرته راکاږی فسبحان الله احسن الخالقین.

ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ تُبْعَثُوْنَ ﴿١٦﴾

بیا بیشکه تاسی په ورځی د قیامت کښې بیا ژوندی راپاڅول شئ (له قبورو له لپاره د جزاء .

تفسیر: هغه لوی ذات چه اول ځلی ئی پیدا کړی ؤ هم هغه دوهم ځلی هم بیا ژوندی راپاڅوی ږومبی د وجود مستور قوتونه او د اعمالو نتائج پخپل ډیر کامل صورت سره ظاهر او دغه په اثبات رسوی چه دومره یوه لویه کارخانه می خوشی چتی (بیکاره)، بی نتیجی، عبث او د لوبو او ساعت تیری لپاره نه وه جوړه کړی.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَآئِقَ ۖ

او خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ پاس په سر د تاسی اووه لیاری (٧ آسمانونه).

تفسیر: د «طرائق» معنی د ځینو مفسرینو او لغوییـنو په نزد «طبقات» ده یعنی د اسمان اوه طبقی مو لاندی باندی جوړی کړی دی فهذا کماقال ﴿ كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ طِبَاقًا ﴾ (د نوح ١٥ آیت (١) رکوع (٢٩ جزء) او ځینی د «طرائق» معنی لیاری آخلی یعنی اوه لیاری مو جوړی کړی دی چه د پرښتو د تللو او راتللو معبری دی ځینی معاصر مصنفین له ﴿ سَبْعَ طَرَآئِقَ ﴾ څخه د اوو سیاراتو مدارات مرادوی والله اعلم.

وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غٰفِلِيْنَ ﴿١٧﴾

او نه یو مونږ له (ګردو (تولو) احوالاتو د) مخلوقاتو (خپلو څخه) غافله بی خبره

تفسیر: یعنی هر څیز مو په پوره انتظام او محکموالی او خبرداری سره جوړ کړی دی او د ده د حفاظت او بقاء له طریقو څخه مونږ پوره باخبره یو په سمایه‌ؤ اجرامو او سفلیه‌ؤ مخلوقاتو کښې کوم یو داسی څیز نه دی چه څمونږ د علم او قدرت له احاطی څخه خارج وی که نه دغه ګرد (تول) نظم ترتیب او تنسیق سره ګډوډ او خراب تراب کیږی.

﴿ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ﴾ الآیة - جزء ٢٧

د الحدید ٤ آیت (١) رکوع .

وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّٰهُ فِى الْأَرْضِ ۖ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِۦ لَقَٰدِرُونَ ﴿١٨﴾

او نازلې کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه په اندازه (کفاف د خیر او صلاح د خلقو) نو ومو درولې دغه (اوبه) په ځمکه کښې او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی (اوبو) هرومرو (خامخا) قادر یو (لکه چه قادر یو په نازلولو ئې هم).

تفسیر: یعنی راښکته کړی دی مونږ له لوری د آسمانه اوبه په هغه میچ چه د مخلوقاتو ښیګنه (فایده) پکښې وینو) نه دغومره زیاتی چه بی وقته او بی موقعه تباه او توی لاړی شی او نه دومره لږی مو درکړی چه ستاسی ضروریاتو ته کفایت ونه کړی.

﴿ فَأَسْكَنَّٰهُ ﴾ الآیة ـ پس ومو درولې حصاری کړی مونږ دغه اوبه په ځمکه کښې الخ) یعنی ځمکه د باران اوبه پخپل منځ کښې ځبیښې او جذب کوی ئې چه بیا مونږ دغه اوبه تری د کاریزو کوهیو او برمو او نورو په وسیله راوباسو او تری استفاده کوو یا پخپله دغه اوبه د چینو او زیمونو ځمکو په وسیله بهیږی (یا ئې دروو د ځمکی په سر هم په تالابونو ډندونو او نورو ظرفو کښې).

﴿ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِۦ لَقَٰدِرُونَ ﴾ او بیشکه مونږ په بیولو ورکولو د دی اوبو هرومرو (خامخا) قادر یو لکه چه قادر یو په نازلولو ئې هم) یعنی که باران دربانده ونه واروو نو څوک به ئې دربانده اوروی؟ او که ئې در باندی اوروو خو د شرب ارواء او د استفادی وسائل او وسائط درڅخه واخلو او تاسی ته داسی قوت او قدرت در نه کړو چه تری ګټور (فائده مند) شئ (مثلاً دومره ئې ژوری بوځو چه تاسو ئې ونه شئ ایستلې یا ئې ژر تر ژره وچی او بیا ئې په هوا کښې ګډی کړو یا ئې تروی او سخا کړو دغه کارونه او نوری ګردی (تولی) چاری ځمونږ له قدرته پوره دی نو ستاسی له لاسونو څخه څه پوره دی او څه به کولی شئ؟.

فَأَنشَأْنَا لَكُم بِهِۦ جَنَّٰتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَٰبٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَٰكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿١٩﴾

پس پیدا کړی دی مونږ تاسی ته په دی (اوبو) سره باغونه رنګارنګ له خرماګانو او (له) انګورو چه شته تاسی ته په دی (باغونو) کښی میوی ډیری او له دغو (باغونو) څخه خورئ تاسی (میوی)

تفسیر: یعنی په هغو د پسرلی او بهار د لیدلو څخه خوشالیږئ او د هغو د حاصلاتو څخه ځینو د تفکه په ډول (طریقه) او ځینی د غذا په صورت استعمالوئ!.

وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِلْآكِلِينَ ﴿٢٠﴾

او (بل پیدا مو کړه هغه) ونه چه وځی له (غره د) طور سینا څخه چه زرغونیږی له غوړو سره او له انګولی (سالن) سره دپاره د خوړونکیو.

تفسیر: یعنی د خوونی (زیتون) ونه چه تری تیل ووځی چه د مبلو او نورو په مصرف رسیږی او ډیر زیات خلق ئی د کتغ (سالن) په شان استعمالوی ـ د خوونی ذکر ئی په خصوصیت سره وفرمایه ځکه چه د هغه فوائد زیات دی او د یوه مخصوص فضل او شرف حیثیت لری. ځکه د «**التین**» په سورت کښی پری قسم هم یاد شوی دی د طور غره په لوری نسبت کول هم د هم دغی (خوونی) زیتون د فضیلت او برکت ښکارولو لپاره دی ځکه چه په هغه وقت کښی به هلته د دغی خوونی ونی ډیری زیاتی وی.

وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾

او بیشکه چه تاسی ته په څاروو کښی خامخا عبرت دی چه څښوؤ مونږ تاسی ته له هغو پیو نه چه په ګیډو د دوی کښی دی او شته تاسی ته په دغو (څاروو کښی) منافع (ګټی فائدی) ډیری او له دوی (د ځینو اجزاؤ څخه خورئ تاسی (شودی غوښی او نور)

تفسیر: د نباتاتو (ترکودی) څخه وروسته د حیواناتو (ساکښانو) ذکر دی یعنی د حیواناتو شودی مونږ په خپل قدرت سره پر تاسی څښوو او ډیری زیاتی فائدی مو د تاسی لپاره د دغو حیواناتو په وجود کښی ایښی دی تر دی چه د ځینو حیواناتو د غوښو خوراک مو هم پر تاسی حلال کړی دی .

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿۲۲﴾

او پر دغو (څاروو) او پر بېړيو باندې بارولی شئ تاسی (په بر او بحر کښې).

تفسیر: يعنی په وچه کښې د حيواناتو (او نورو نقليهؤ وسائلو) په وسيله او په اوبو کښې د بېړيو کشتيو (او جهازونو او نورو نقليهؤ وسائطو) په واسطه (او هم داسی په هوا او نورو کښې) نقل او حرکت کوئ او له يوه لرې ځايه بل لرې ځای ته درومئ! او ډير درانه شيان او سامان مو پرې باروئ د کشتئ په مناسبت وروسته د نوح عليه السلام قصه هم ذکر فرمائی چه په څه شان الله تعالیٰ پرې بيړی جوړه کړه چه د عظيم طوفان په وقت کښې د مؤمنينو د نجات ذريعه وګرځيده، بيا د نوح عليه السلام په مناسبت د ځينو نورو انبياؤ واقعات هم ذکر فرمائی ښائی دلته د دغو قصصو په بيان کښې دغه طرف ته هم اشاره وی لکه چه په پاس آيات کښې ستاسی د جسمانی ضرورياتو د انتظام مذکور ؤ هم داسی پاک رحمٰن ستاسی د روحانی حوائجو او ضرورياتو سر انجامولو دپاره د دنيا له ابتداء څخه د وحی او رسالت سلسله هم قائمه فرمايلی ده يا داسی ووايئ چه پاس د قدرت د دلائلو او نښو د بيان فرمايلو څخه د توحيد په لوری متوجه کول مقصود ؤ، نو د هغه د تکميل دپاره ئی دلته د نبوت سلسله شروع کړه چه په ضمن کښې د انبياؤ عليهم السلام او د هغه د متبعينو د ښو انجامونو او د مکذبينو او معاندينو د بدو انجامونو تذکره ده څو مو ښه په زړه کښې ځای ونيسی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۖ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿۲۳﴾ فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَٰذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ ﴿۲۴﴾

او خامخا په تحقيق ليږلی ؤ مونږ نوح قوم خپل ته نو وويل (نوح) ای قومه ځما عبادت کوئ تاسی (يوائحی) د الله نشته تاسی ته بل هيڅ معبود غير له دغه (الله) آيا پس نه ويريږئ تاسی (له عذابه د الله) پس وويل هغو مشرانو چه کافران شوی وو له قومه د دغه (نوح خپلو اتباعو ته) چه نه دی دا نوح مګر

یو انسان دی په شان ستاسی اراده لری د دی خبری چه مشر شي پر تاسی باندی او که اراده وفرمائی الله (د لیږلو د رسول انسانانو ته نو) خامخا لیږلي به ئی وی پرښتي (نه انسانان) نه دی اوریدلی مونږ دا (چه رسول بنیآدم وی یا توحید) په هغو پلرونو څمونږ کښی چه پخوا وو

تفسیر: یعنی په ده کښی څه فرق شته چه دی رسول شی او تاسی نه شئ؟. دی غواړی چه مشرتوب ځان ته حاصل کړی نو ځکه دغه پلمه (تدبیر) او چل ئی جوړ کړی دی. که نه که الله تعالیٰ رسول لیږه نو بل سړی پری دریدلی ؤ چه هم دا ئی رالیږلی دی ـ او پرښته به ئی نه وی رالیږلی. مونږ داسی عجیبه خبره له سره نه ده اوریدلی چه یو څمونږ په شان سړی او معمولی انسان د الله تعالیٰ رسول شی او نورو ګردو (تولو) معبودانو ته بد ووائی او له منځه ئی ورک کړی او داسی دعوت او بلنه وکړی چه تاسی یوائځی د احد او واحد الله تعالیٰ عبادت وکړئ! او بل هیڅوک مه منئ! (دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده).

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌۢ بِهِۦ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا۟ بِهِۦ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٢٥﴾

نه دی (دا نوح) مګر یو داسی سړی دی چه په ده پوری نښتی دی لیونتوب سودا پس انتظار کوئ تاسی ده ته تر یوه وقته پوری (چه جوړ شي یا مړ شی)

تفسیر: دغه د نوح علیه السلام د زمانی د کفارو وینا ده چه معلومیږی چه د دی غریب دماغ خراب او فکر ئی له کاره وتلی دی که نه د ګرد (تول) قوم په خلاف او خپلو پلرونو او نیکونو له اصوله مخالف داسی خبری به ئی ولی له خولی ایستلی چه هیڅوک پری یقین او باور نشی کولی! آیا که دا کار ښکاره لیونتوب نه دی نو څه دی؟ ښه خو دا ده چه تاسی څو ورځی صبر وکړئ! او انتظار وکړئ! ګوندی څه مدت وروسته دی په سد او په هوش راشی ـ او د جنون او د سودا د دغی دوری څخه افاقه ومومی او جوړ شی ـ یا دی پخپلو هم دغو ویلو ویلو کښی مړ شی او سا ئی وخیژی او دغه قصه پای (آخر) ته ورسیږی (العیاذ بالله)

قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

وویل (نوح) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره په سبب د دی چه تکذیب ئی وکړ ځما.

تفسیر: یعنی کله چه د نوح علیه السلام ګرد (تول) زیار (محنت) او کوښښ بیکاره ثابت شو

ـ او د نهه نيمو سوو كلونو گرد (تول) زيار (محنت) او زحمت ئى ورته بى ثمره او بى نتيجى خرگند شو. او موفق نه شو چه دغه كفار د ضلالت له لياری څخه چپ او د هدايت پر سمه لياره ئى ور روان كړی نو د الله تعالىٰ په دربار كښې ئى عرض او فرياد وكړ چه ياالله! اوس د دغو اشقياؤ په مقابل كښې ځما امداد وفرمايه ځكه چه ظاهراً دغه خلق ځما د تكذيب څخه مخ گرځوونكى نه دى او د نورو خپلو راتلونكو نسلونو او اولادونو افكار او عقائد هم خرابوونكى دى.

فَأَوْحَيْنَآ إِلَيْهِ أَنِ ٱصْنَعِ ٱلْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَآءَ أَمْرُنَا وَفَارَ ٱلتَّنُّورُ فَٱسْلُكْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ ٱثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ ٱلْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِى فِى ٱلَّذِينَ ظَلَمُوٓا۟ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾

پس وحی وكړه مونږ دغه (نوح) ته داسی چه اوس جوړه كړه يوه بېړی په ليدلو (ساتلو) ځمونږ او په وحی (امر او ښودنی) ځمونږ پس كله چه راغی امر (حكم) ځمونږ (پر نزول د عذاب سره) او راوختيده (په اوبو) تنور پس ورننباسه (سواره كړه) په دی بېړی كښې له هره قسمه جوړه جوړه دوه دوه (نر او ښځه) او اهل (بيت) خپل (يا مؤمنان) مگر مه ننه باسه هغه څوک چه ړومبی شوی ده په ده خبره (د عذاب) له دوی نه او مه كوه خبری له ما سره په باب د هغو كسانو كښې چه ظلم ئى كړی دی (په نفسونو خپلو باندی چه) بيشكه دوی غرق كول شی.

تفسير: دغه قصه پخوا له دی نه د «هود» په سورت او نورو ځايونو كښې تيره شوی ده هلته دی د دغو الفاظو تفسير ولوست شی.

يعنی كفار اگر كه ستا له كورنۍ څخه هم وی له خپله ځانه سره ئى مه سوروه! ځكه چه د الله تعالىٰ له درباره د عذاب قطعی حكم صادر شوی دی او د دغی فيصلی اجراء او انفاذ يو حتمی او ضروری كار دی. اوس له ظالمانو څخه د هيڅ يوه د نجات او خلاصی دپاره هيڅ يوه سعی او كوښښ مه كوه!

فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿۲۸﴾

نو كله چه برابر شوی وختلی (ای نوحه) ته او هغه (مؤمنان) چه له تا سره دی پر بیړی باندی نو ووایه چه ټول حمد ثناء ده خاص هغه الله ته چه خلاص ئی کړو مونږ له قومه ظالمانو (مشرکانو) څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ مونږ له دوی څخنی بیل کړو او له عذابه څخه ئی مأمون او مصئون وساتلو.

وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِي مُنزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ ﴿۲۹﴾

ووایه (ای نوح په وقت د کوزیدو د تا له بیړی نه) ای ربه ځما کوز کړه ما په یو داسی ځای کښی چه مبارک برکتناک وی حال دا چه ته خیر (ډیر غوره) له ټولو کوزونکیو څخه ئی.

تفسیر: یعنی په بیړی کښی ښه د هوسائی (آسانئ) او آرام ځای راکړه! او په کوم ځای کښی چه مو له بیړی څخه ښکته کوی هلته هم څه ربړ (زحمت) او تکلیف راپیښ نشی! او په هر ډول (طریقه) او په هر ځای کښی دی ستا برکت او رحمت ځما له حاله سره مل وی!

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ ﴿۳۰﴾

بیشکه په دغه (قصه د نوح) کښی خامخا دلائل (د عبرت او قدرت ځمونږ) دی او بیشکه یو مونږ خامخا ازمويښت کوونکی (د بندگانو).

تفسیر: چه کوم یو د دغو د اوریدلو څخه عبرت او نصیحت حاصلوی؟ او کوم یو ئی نه حاصلوی ﴿وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ﴾ (د القمر (۱) رکوع (۱۵) آیة (۲۷) جزء).

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِيْنَ ﴿۳۱﴾ فَاَرْسَلْنَا فِيْهِمْ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِّنْ اِلٰهٍ غَيْرُهٗ ؕ اَفَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۳۲﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِلِقَآءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنٰهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۙ مَا هٰذَاۤ اِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۙ يَاْكُلُ مِمَّا تَاْكُلُوْنَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُوْنَ ﴿۳۳﴾ۙ

بیا پیدا کړ مونږ پس له (هلاکه د) قومه د دغه نوح) یو اهل د زمانی نور (عادیان یا ثمودیان) پس ولیږه مونږ په هغو کښې یو رسول (هود یا صالح) له دوی څخه (وویل مونږ په ژبه د هغه رسول دوی ته داسی) چه عبادت کوئ تاسی (یواځی) د الله نشته تاسی ته بل هیڅ برحق معبود بی له الله آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله). او وویل مشرانو له قومه د دغه (نبی) څخه هغه کسان چه کافران شوی وو او نسبت د دروغو ئی کړی وو ملاقات د آخرت ته او نعمتونه ورکړی ؤ مونږ دوی ته په دغه ژوندون لږ خسیس کښې نه دی دا (نبی) مګر یو بشر سړی دی په مثل د تاسی چه خوری له هغه (څیزه) چه خورئ ئی تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیز چه څښئ ئی تاسی له هغه نه

تفسیر: یعنی عادیان یا ثمودیان پر دی خبری باندی نه وو معتقد چه وروسته له مرګه به یوه ورځ د پاک الله سره مخامخ کیدونکی یو - او داسی به ئی ګڼل چه فقط هم دغه د دنیا ژوندون او د هغی عیش او آرام څمونږ په برخه کښې دی - او پرته (علاوه) د معاش د معاد هیڅ فکر به له هغوی سره نه ؤ - ګواکی دنیوی عیش او عشرت د هغوی د نیالی (تولایی) او برستنی په شان ګرځیدلی ؤ نو ځکه د خپلو رسولانو د تبلیغ او ارشاد په مقابل کښې به ئی داسی چتی (بیکاره) خبری کولی چه نه دی دغه ویونکی مګر یو سړی دی په مثل د نورو چه خوری له هغه څیزه چه خورئ تاسی له هغه نه او څښی له هغه څیزه چه څښئ ئی تاسی له هغه نه یعنی په ظاهر کښې هیڅ یو داسی امتیاز او خبره په ده کښې نشته چه تاسو ئی نه لرئ.

وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ ۙ اِنَّكُمْ اِذًا لَّخٰسِرُوْنَ ﴿۳۴﴾ۙ

او (قسم دی) خامخا که فرمان یوړو تاسی د یوه انسان په شان خپل بیشکه چه تاسی په هغه وقت کښې خامخا له زیانکارانو څخه یئ.

تفسیر: یعنی له دی نه به لویه خرابی او ذلت څه وی چه د خپل ځان په شان د یوه بل معمولی

انسان سړی تابع ـ خادم او مطیع شئ او خامخا هغه خپل متبوع، مخدوم او مطاع وګرځوئ!.

أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾

آیا وعده کوی له تاسی سره (او ویروی مو دغه هود یا صالح په دی (چه بیشکه تاسی کله چه مړه شئ او شئ خاوری او هډوکی نو بیشکه چه تاسی به راایستل کیږئ (له ځمکی په بعث سره) ډیر لری دی ډیر لری دی (چیری کیدی شی) هغه څیز چه تاسی سره ئی وعده کولی شی.

تفسیر: دغه هم د کفارو وینا ده یعنی څومره له عقل څخه بعیده خبره وائی چه د وراسته هډوکی هغه بخرکی چه له خاورو سره بیخی ګدوډ شوی دی بیا له قبرونو څخه د انسانانو په شکل ژوندی راپاڅولی کیږی. نو ښه تاسی (ای کفارو!) پخپله فکر وکړئ چه په داسی چټی (بیکاره) او مهملو خبرو باندی څوک باور کولی شی چه له عقله او صحت څخه لری وی؟.

إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٣٧﴾

نه دی دا ژوندون مګر هم دا ژوندون ځمونږ د دنیا چه مرو او ژوندی کیږو او نه یو مونږ بیا ژوندی پورته کړی شوی وروسته له مرګه

تفسیر: یعنی (دغه کفار وائی) چیری دی آخرت او چیری دی حساب او کتاب په څه چه مونږ پوهیږو خو هم دغه د دنیا موجوده سلسله ده چه مونږ ئی ګورو او هغه هم دا یو ژوندی کیدل او یو مړه کیدل چه د ګردو (تولو) تر سترګو لاندی جریان لری یو ځیږی (پیدا کیږی) او بل مری او زیات له دی نه بل هیڅ شی نشته.

إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٣٨﴾

نه دی دغه (هود یا صالح) مګر یو سړی چه تړلی ئی دی پر الله دروغ او نه یو مونږ ده ته ایمان راوړونکی.

تفسیر: یعنی کفار وائی د دغه سړی دغه وینا چه زه د الله نبی یم او الله مړی بیا له سره ژوندی کوی ثواب او عقاب جزاء او سزا ورکوی ـ دغه دواړه دعاوی داسی دی چه هغه مونږ له سره نه شو منلی نو خامخا داسی جګړی نښلولو او د سر درد پیدا کولو ته څه حاجت پاتی دی؟ او له هغه څخه څه فائده عائده کیږی؟ نو بالاخر پیغمبر د کفارو د داسی خبرو اترو څخه سخت متأثر شو او له هغه منکرانو څخه بیهیلی او نا امیده شو، او داسی دعا ئی وکړه

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾

وویل (هود یا صالح) ای ربه څما مدد وکړه له ما سره په سبب د دی چه دروغجن ئی وبللم زه (او څما رسالت ئی ونه مانه) نو وفرمایل (الله هود یا صالح ته چه) پس له لږ مدت خامخا وبه ګرځی (دغه عادیان یا ثمودیان) پښیمانه (په دغه کفر او تکذیب خپل)،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب ورتلونکی دی چه وروسته له هغه به افسوس او ارمان کول هیڅ د دوی په درد نه خوری او نه به څه نفع وررسوی.

فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ

پس ونیول دوی چغی د هلاک په حق (او عدل) سره

تفسیر: له دی نه په ښکاره ډول (طریقه) دغه مترشح کیږی چه دغه قصه د «ثمود» وه چه د هغه امت په سخت غږ سره مړ شوی دی او پر «عاد» سخت باد آلوتی ؤ. او چا ویلی دی چه دغه قصه د عادیانو ده چه د اعراف په سورت او په هود او په شعراء کښی په قصی د نوح پسی هم دغه ذکر دی نو بناء پر دغه هر بیخ کن عذاب ته «صیحه» وایه شی. نو څکه دلته هم صیحه ذکر شوه.

فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً ۚ فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

پس (هلاک شول نو) وګرځول مونږ دوی شاوړی (خس خاشاک د سیلاب) پس لری والی دی قوم ظالمانو ته (له رحمته د الله).

تفسیر: یعنی لکه چه سیلاب (ځپان) خس او خاشاک له خپله ځانه سره وړی هم داسی د الله

تعالیٰ عذاب په سیلاب کښې دوی هم وبهیدل او لاهو شول.

ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْۢ بَعْدِهِمْ قُرُوْنًا اٰخَرِيْنَ ۝۴۲ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَاْخِرُوْنَ ۝۴۳

بیا پیدا کړل مونږ وروسته له هغو (ثمودیانو یا عادیانو) اهل د زمانو نور (لکه قوم د لوط او شعیب). نشي ړومبی کیدی هیڅ قوم له وعدی مقرری خپلی او نه وروستی پاتی کیدی شي تری.

تفسیر: یعنی هر قوم چه د خپلو انبیاؤ تکذیب وکړی ګرد (تول) په همغو خپلو مقرره ؤ وعدو سره هلاک کیږی، هر میعاد او هره نیته چه د هر قوم دپاره مقرره شوی ده هغه د یوی شیبی (دقیقی) له مخی هم نه وړاندی او نه وروسته کیږی.

ثُمَّ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا ؕ كُلَّمَا جَآءَ اُمَّةً رَّسُوْلُهَا كَذَّبُوْهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا وَّجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ ۚ فَبُعْدًا لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُوْنَ ۝۴۴

بیا ولیږل مونږ رسولان خپل حال دا چه یو په بل پسی پیوست ؤ هر کله چه رابه غی کوم امت ته رسول د دوی نو دروغجن به ئی وباله دی پس پرله پسی به کړل مونږ ځینی د دوی په ځینو نورو (په هلاکولو کښې) او وګرځول مونږ دوی تشی قصی (د تعجب په عالم کښې)، پس لری والی دی (د الله له رحمته) هغه قوم ته چه نه راوړی ایمان (په مؤمن به شیانو باندی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د رسولانو قطار (لیږ) او سلسله وتړله او یو په بل پسی ئی نبی ورلیږه - او د مکذبینو هم د یوه پسی د بل تباه فناء او بربادیدل جاری ؤ - له یوه جانبه د انبیاؤ بعثت او له بل جانب د منکرینو د اهلاک لمبرونه به سره لګیدل - لکه چه په هم دغه سلسله کښې ډیر اقوام سره تباه شول چه د هغوی څخه ماسواء د حیرت او عبرت ډکی قصی او افسانی بل هیڅ شی نه دی پاتی - او نن د هغوی داستانونه یواځی د پند نصیحت او عبرت دپاره ویلی او آورولی کیږی.

(تتری) اصلاً (وتری) وه چه (یا) ئی د تانیث ده او (واو) ئی لکه (تراث) په (تاء) سره مبدل

شو چه له (وتر) څخه ماخوذ دی او مقابل د جفت دی یعنی یو یو.

ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٤٥﴾ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَإِيهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ ﴿٤٦﴾

بیا ولیږه مونږ موسیٰ او ورور د ده هارون په دلائلو (د قدرت او هغو معجزو) خپلو سره او په برهان دلیل سند ښکاره سره. طرف د فرعون او قوم د ده (فرعونیانو) ته پس کبر سرکشي ئی وکړه (له ایمانه) حال دا چه ؤ دوی قوم متکبر (سرکش پر خلاف د موسیٰ)

تفسیر: نو ځکه د الله تعالیٰ پیغام ئی په خاطر کښی رانه وړ چه د کبر او غرور نشی د دوی دماغونه بیخی خراب او مختل کری ؤ.

فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾

پس وویل (قبطیانو) آیا پس ایمان راوړو مونږ پر دوو سړیو په مثل شان ځمونږ حال دا چه قوم د دوی (سبطیان) مونږ ته خادمان (مریان) دی.

تفسیر: یعنی د موسیٰ علیه السلام او هارون علیه السلام قوم بنی اسرآئیل خو ځمونږ مریبیتوب او مزدوری کوی نو د دوی له منځه مونږ د دغو دوؤ سړیو سیادت او مشرتوب څرنگه منلی شو؟

فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ ﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾

پس دروغجن وبلل دغو (موسیٰ او هارون لره قبطیانو) پس شول (قبطیان) له هلاک کړیو شویو (په غرق سره) او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (د توریت) ښائی چه دغه (بنی اسرائیل) سمه صافه لیاره ومومی (په دی توریت سره).

تفسیر: یعني د فرعون له اهلاک څخه وروسته مونږ بني‌اسرآئیلو ته توریت شریف مرحمت کړه څو خلق پر هغه تګ او عمل وکړی او تر جنت او د الٰهی د رضاء تر منزل پوری ورسیدی شی.

وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَىٰ رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾

او ګرځولی وه مونږ (قصه د) ځوی د مریمی او د مور د ده (مریمی) (یو لوی) دلیل (د قدرت) او مونږ ځای ورکړی راوستی ؤ دوی هسکی (اوچتی) ځمکی ته چه خاونده د قرار ده (چه اوسیدونکی ئی په ارام دی) او خاونده د اوبو پاکو صافو بهیدونکو ده.

تفسیر: یعني دغه د الٰهیه ؤ قدرتونو له دلائلو او نښو څخه دی چه یوائځی د مور له ګیدی ئی بی له پلاره حضرت عیسیٰ علیه السلام پیدا کړی دی لکه چه په «آل عمران» او د «مریم» په سورت کښی د دی تقریر لیکلی شوی دی.
(«ربوة» هسکی (اوچتی) ځمکی ته وایه شی چه بیت المقدس یا دمشق یا مصر ؤ او پخپلو نورو شاؤ خوا ځمکو باندی لوړه ده) بنائی دا هم هغه هسکه (وچته) ځمکه یا غوندی وی چه د لنګون په وقت کښی هلته حضرت بی بی مریمی رضی الله تعالیٰ عنها تشریف درلود (لرلو). لکه چه د «مریم» د سورت دغه آیات پری دلالت کوی﴿ فَنَادَاهَا مِن تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا ﴾ چه دغه ځای هسک (اوچت) ؤ او تری لاندی چینه یا ویاله بهیده ـ او د خرما ونه هغه ته نژدی وه (کذافسره ابن کثیر رحمه الله) لیکن نور مفسرین داسی لیکی چه دغه د حضرت مسیح د هلکتوب د وقت معامله ده «هیرودس» نامی یوه ظالم باچا له نجومیانو څخه آوریدلی ؤ چه حضرت عیسیٰ علیه السلام به مشر او سردار کیږی نو دغه باچا په هم هغه هلکتوب کښی له ده سره دښمن شوی ؤ ـ او غوښت ئی چه په کومه پلمه (تدبیر) سره ئی ووژنی حضرت بی‌بی مریم رضی الله تعالیٰ عنها په ربانی الهام سره ماموره شوه چه دی له خپله ځانه سره (مصر) ته بوځی ـ او د هغه ظالم باچا د مر کیدلو څخه وروسته بیرته شام ته راغله لکه چه د «متی» په انجیل کښی دغه واقعه مذکوره ده او د مصر هسکتوب (اوچتوالی) د نیل د سیند په اعتبار دی که نه دوبیده به او «ماء معین» د نیل اوبه دی لکه چه پاس مو ولیکل ځینی له «ربوة» څخه چه د هسکی (اوچتی) ځمکی په معنی ده شام یا فلسطین مرادوی او دغه خبره هیڅ بعیده نه ده په هم هغه هسکه (اوچته) ځمکه کښی چه دی ته د ولادت په وقت کښی ځای ورکړی شوی ؤ ـ د دغی خطری او ویری په وقت کښی هم هغلته ورته پناه ورکړی شوی وی والله اعلم. په هر حال له اهل الاسلام څخه هیچا له

«ربوة» څخه «کشمیر» نه دی مراد کړی ـ او نه د حضرت مسیح قبر یی په «کشمیر» کښی ښوولی دی. البته د مولٰنا شبیراحمد العثمانی الهندی د ملک او د زمانی ځینو زائغینو له «ربوة» څخه «کشمیر» مراد کړی دی چه د هغه ثبوت له تاریخی حیثیته نشته او محض کذب او دروغ ترل دی د (خان یار) په محله د (سری نگر) په ښار کښی هغه قبر چه د «یوز آسف» په نامه مشهور دی او د هغه په نسبت د «تاریخ اعظمی» مصنف محض عام افواه نقل کړی دی چه «خلق دغه قبر د کوم نبی قبر ښیی دغه کوم شهزاده ؤ چه له بل ملک څخه دلته راغلی دی» هغه ته د حضرت عیسٰی علیہ السلام قبر ویل په انتهائی درجه بی‌حیائی او سفاهت دی. داسی اتکلی او له خپله ځان په جوړ کړیو چرتونو (خیالونو) سره د حضرت مسیح علیه السلام حیات باطل درول پرته (علاوه) له خبط او جنونه بل هیڅ شی نه دی که مو د دغه قبر تحقیق مطلوب وی او دغه مو په کار وی چه «یوز آسف» څوک ؤ؟ نو د امرتسری جناب منشی حبیب الله صاحب هغه رساله مطالعه کړئ چه خاص پر هم دغه موضوع په نهایت تحقیق او تدقیق سره لیکلی شوی ده ـ او په هغی کښی ئی د دغه مهمل خیال بوده او تنسته ئی بیخی سره شلولی او په هواء ئی الوځولی ده . فجزاه الله تعالیٰ عناوعن سائر المسلمین احسن الجزاء!

يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُوا۟ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعْمَلُوا۟ صَٰلِحًا

ای رسولانو خورئ تاسی له طیباتو (پاکیزه ؤ طعامو) څخه او وکړئ تاسی ښه (عملونه)

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) انبیاؤ په دین کښی هم دغه یو حکم شته چه حلال خوراک له حلالی لیاری څخه ګټئ ! او نیک کارونه کوئ! او ښائی چه په نیکو کارونو کښی ګرد (تول) خلق سره مشغول او مصروف اوسی لکه چه ګردو (تولو) انبیاؤ په نهایت مضبوطی او استقامت سره د حلال اکل ـ د مقال صدق ـ او د نیکو اعمالو په مواظبت توصیه او خپل امت ته تأکیدات کول. د عظیم‌الشان قرآن په بل ځای کښی دغسی حکم چه دلته رسولانو ته ورکړی شوی دی عامةالمؤمنین ته ورکړی شوی دی په دغه کښی د نصرانیانو د رهبانیت تردید هم شوی دی چه د حضرت عیسٰی علیه السلام له ذکره سره خاص مناسبت لری. له احادیثو څخه معلومیږی چه «د هر چا خوړل، څښل، اغوستل چه له حرامو څخه وی د هغه د دعاء د قبول توقع نه ښائی چه وکړه شی» په ځینو احادیثو کښی دی «هغه غوښه چه د حرامو څخه زرغونه شوی وی د دوزخ اور د هغه زیات حقدار دی.» (العیاذبالله).

إِنِّى بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾

بیشکه زه پر هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم خبردار یم.

تفسیر: یعنی حلال خوړونکیو او نیک کار کوونکیو ته ښائی چه داسی عقیده ولری چه الله تعالیٰ د ده له گردو (تولو) پټو او ښکاره ؤ احوالو او افعالو څخه ښه عالم دی او له هغه سره موافق به له هر چا سره معامله کوی. دغه اگر که له رسولانو سره پخپلو زمانو کښی خطاب دی مگر په واقع کښی د دوی امت ته د دغه مطلب اورول مقصود دی.

وَإِنَّ هَٰذِهِۦٓ أُمَّتُكُمۡ أُمَّةٗ وَٰحِدَةٗ وَأَنَا۠ رَبُّكُمۡ فَٱتَّقُونِ ۝٥٢ فَتَقَطَّعُوٓاْ أَمۡرَهُم بَيۡنَهُمۡ زُبُرٗاۖ

او بیشکه دا (سماوی دین چه توحید او نور مؤمن به شیان دی ای رسولانو) دین د تاسی (او د امتیانو د تاسی د تولو) دی په دی حال کښی چه دین یو دی او زه رب د تاسی یم نو وویریږئ له ما. پس پری کړ (امتیانو د دوی) دین خپل په منځ خپل کښی توتی توتی

تفسیر: یعنی د اصولو په اعتبار د گردو (تولو) انبیاؤ دین او ملت یو او د گردو (تولو) الله هم یو دی چه د هغه د عصیان څخه تل ویره په کار ده لیکن خلقو په دغه واحد اصل کښی اختلاف وغورځاوه او د دین اصل ئی سره توتی توتی کړ او بیلی بیلی لیاری ئی په کښی جوړی کړی، پخپل سر د آراؤ او اهواؤ په متابعت په سلهاو فرقی او مذاهب جوړ شول انبیاؤ دغه تفریق خلقو ته نه دی ښوولی، د دوی په نزد د ازمنهؤ او امکنهؤ او نور اختلاف صرف فروعی اختلاف ؤ او په اصول‌الدین کښی گرد (تول) سره بالکلیه متفق ؤ ـ مفسرینو عموماً د دی آیت تقریر هم داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکی ـ «د هر نبی په لاس الله تعالیٰ هره هغه خرابی چه په هغه وقت کښی د خلقو په منځ کښی وه اصلاح فرمایلی ده، وروستنیو خلقو داسی وگڼل چه د هغه احکام سره بیل بیل دی، بالاخر ځمونږ د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معرفت د دغو گردو (تولو) خرابیو او بدعتونو اصلاح او د گردو (تولو) خرابیو علاج یو ځای ور ووښول شو، اوس گرد (تول) حقه ادیان سره یو ځای او یو دین شوی دی» او گرد (تول) اقوام تر یوه بیرغ لاندی تول کړی شوی دی.

كُلُّ حِزۡبِۭ بِمَا لَدَيۡهِمۡ فَرِحُونَ ۝٥٣

چه هر یو حزب گوند (له دوی نه) په هغه (باطل دین) چه له دوی سره دی

خوشال دی

تفسیر: (ښاکی پری وهی) یعنی داسی به ئی گڼل چه یوائی هم دغه مونږ پر حق دین یو او ځمونږ هم دغه لیاره سمه او صافه لیاره ده.

عاقل په پوه نازیږی ؤ مجنون په جنون ـ کل حزب بما لدیهم فرحون

فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾

پس پریږده (ای محمده!) دوی په گمراهی خپلی کښی تر یوه وقته (د مرگه) پوری.

تفسیر: یعنی هغو کسانو چه د انبیاؤ په متفقهؤ هدایاتو کښی گوندونه (ډلی) جوړ کړل او سره بیلی بیلی فرقی او ملتونه ئی قائم کړل ـ او هره فرقه یوائی پر هم هغو خپلو عقائدو او خیالاتو د زړه له کومی (منځه) تینگه ولاړه ده او په هیڅ ډول (طریقه) له هغه څخه مخ نه اړوی، اگر که ته ډیر پند او نصیحت هم وفرمائی. نو تاسی په دغه غم کښی خپل ځان زیات مه کړوئ! بلکه دوی ته لږ مهلت ورکړئ! چه دوی د غفلت او جهالت په نشو کښی ډوب او نشه پراته وی څو هغه موعوده ساعت ورسیږی او د دوی سترگی تیغی تیغی پاتی شی ـ یعنی موت یا د الله تعالیٰ عذاب د دوی پر سرونو او شاو خوا وگرځی.

أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾ نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ ۚ بَل لَّا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾

آیا گمان کوی دوی د دی چه بیشکه هر هغه شیز چه ورکوو ئی مونږ دوی ته (په دنیا کښی مدد ورسره کوو) په هغه شیز له ماله او (له) ځامنو چه تلوار کوو مونږ دوی ته په خیراتونو (او اکرامو نه ده داسی) بلکه نه پوهیږی دوی (چه دا استدراج او امهال دی)

تفسیر: هم دغه د دوی خیال ؤ. لکه چه ویل به ئی. ﴿ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴾ (د السبا (٤) رکوع (٣٥) آیة (٢٢) جزء) یعنی که مونږ د الله تعالیٰ په نزد مردود او مبغوض وی نو دعه مال او دولت او اولاد او نور ئی ولی مونږ ته په دغه وفرت او کثرت سره

راکړی دی؟ یعنی په دی نه پوهیږی چه د مال او اولاد دغه افراط د دوی د فضیلت او کرامت له سببه نه دی بلکه د امهال او استدراج په بناء دی، هغومره مهلت او ډیل چه دوی ته ورکاوه کیږی په هم دغه اندازه د دوی د شقاوت جام تر څندو (غاړو) پوری ډکیږی. ﴿وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ۝ وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ﴾ جزء ۹ (د الاعراف ۱۸۲-۱۸۳ آیت ۲۳ رکوع)

إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ﴿٥٧﴾

بیشکه هغه کسان چه دوی له (خوفه د) عذاب د رب خپل ویریدونکی دی تل،

تفسیر: یعنی صادق او خالص مؤمنون سره له ایمانه او احسانه د کفارو او مغرورینو پشان له «مکر الله» څخه مأمون نه دی بلکه تل تر تله د الله تعالیٰ له ویری څخه لړزیږی او ویریږی چه الله تعالیٰ دی نه کړی چه دغه انعامات او احسانات چه پر موږ په دغه دنیا کښی شوی دی امهال او استدراج وی! د حسن بصری رحمة الله علیه مقوله ده **ان المؤمن جمع احساناً وشفقة وان المنافق جمع اساءة وامناً** ـ مؤمن نیکی کوی او ویریږی او منافق بدی کوی او له سره ئی فکر خراب نه وی».

وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٨﴾

او هغه کسان چه دوی په آیتونو (د قرآن) د رب خپل ایمان راوړی،

تفسیر: یعنی پر کونیهؤ او شرعیهؤ آیتونو دواړو باندی یقین او داسی عقیده لری چه هر شی دلته راد مخه کیږی هغه عین الحکمت او صواب دی. او هر هغه شی چه هلته را د مخه کیږی هغه هم بالکل حق او هر هغه حکم چه راکاوه کیږی هغه من کل الوجوه صواب او معقول دی.

وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

او هغه کسان چه دوی په رب خپل پوری نه شریکوی (بل هیڅ شی).

تفسیر: یعنی پر خالص ایمان او توحید په طریقه د اخلاص سره قائم دی او هر یو عمل په صدق او اخلاص سره اداء کوی د خفی یا جلی شرک یوی شائبی ته د راتللو موقع نه ورکوی.

وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾

او هغه کسان چه ورکوی هر هغه چه ورکوی (له زکاتونو او خیراتونو) حال دا چه زړونه د دوی ویریدونکی دی (له عدم قبول ځکه چه) بیشکه دوی رب خپل ته ورتلونکی دی،

تفسیر: یعنی څه پوهیږو چه هغه هلته مقبول شو که نه؟ وروسته مو په کار رائحی که نه؟ د الله تعالیٰ په لیاره کښی د صرفولو څخه تل د دوی په زړونو کښی دغه ویره او اندیښنه وی او پر خپل عمل باندی نه مغروریږی او سره له نیکی کولو هم ویریږی.

أُولَٰٓئِكَ يُسَٰرِعُونَ فِي ٱلۡخَيۡرَٰتِ وَهُمۡ لَهَا سَٰبِقُونَ ﴿٦١﴾

دغه کسان ډیر تلوار (او رغبت) کوی په نیکیو (طاعاتو) کښی او دوی هغو (نیکیو) ته ړومبی کیدونکی دی (له نورو خلقو نه)

تفسیر: هم په دنیا کښی او هم په آخرت کښی کما قال الله تعالیٰ ﴿ فَـَٔاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ ثَوَابَ ٱلدُّنۡيَا وَحُسۡنَ ثَوَابِ ٱلۡأٓخِرَةِ ﴾ (٤ جزء د آل‌عمران ١٤٨ آیت (١٥) رکوع نو په حقیقت کښی اصلی نیکی په صالحهٔ اعمالو حمیدهٔ اخلاقو او فاضلهٔ ملکاتو کښی وشوه نه په اموالو او اولادو کښی لکه چه د کفارو گمان ؤ.

وَلَا نُكَلِّفُ نَفۡسًا إِلَّا وُسۡعَهَاۖ وَلَدَيۡنَا كِتَٰبٞ يَنطِقُ بِٱلۡحَقِّۚ وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ ﴿٦٢﴾

او نه کوو تکلیف پر هیڅ نفس مگر په قدر د طاقت د ده او مونږ څخه یو کتاب (لوح محفوظ یا عملنامی) دی چه بیانوی حق رښتیا او پر دوی به هیڅ قسم ظلم ونه کړ شی (په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب سره).

تفسیر: یعنی هغه اعمال او خصال چه پاس بیان کړی شول کوم داسی مشکل کار نه دی چه د هغه تحمل د انسان له طاقته خارج وی ځمونږ عادت داسی نه دی چه پر خلقو د مالا یطاق شیانو تکلیف وکړو دغه گردی (تولی) خبری داسی دی چه که تاسی توجه وکړئ نو پخپله ئی حاصلولی شئ. هغه کسان چه د کاملینو سابقینو درجی ته نشی رسیدلی، دوی دی هم خپل وسعت او همت سره موافق پوره هم هغسی سعی او کوښښ وکړی چه پری مکلف دی. د هر یوه اعمال ځمونږ په نزد د اعمالو په صحائفو کښی درجه په درجه لیکلی موجود دی چه د قیامت په ورځ د گردو (تولو) په مخ کښی پرانستلی او کیښودلی کیږی او د هغه سره موافق به دوی ته

جزاء ورکوله کیږی چه په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم ظلم او تیری نه کیږی او نه د چا کومه نیکی ضائع کیږی او نه ئی اجر کم ورکاوه کیږی نه بی وجه او بی قصوره د بل چا بار پری اچولی کیږی.

بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَٰذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِّن دُونِ ذَٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾

بلکه زړونه د دغو (کفارو) په غفلت کښی دی له دغه (قرآنه یا د صلحاؤ له اعماله) او شته دوی ته عملونه (ناپاکه او کارونه بیباکه) غیر له دی (شرکه د دوی) چه دوی د هغو عملونو کوونکی دی (نو به پری بیامومی جزاء او هم دوی به داسی په غفلت او معصیت کښی مشغول اوسیږی).

تفسیر: د آخرت له حسابه او کتابه دغه خلق غافل او بی پروا او په دنیوی نورو چارو کښی شاغل او لګیا دی او له سره له هغو څخه نه وزګاریږی چه د آخرت په طرف توجه وکړی یا ئی دا مطلب چه د دوی په زړونو کښی کفر او نفاق ځای نیولی دی او دوی د شک او تردد، غفلت او د جهالت په تورو تیارو موجونو او چپو کښی ډوب شوی دی لویه ګناه خو دغه شوه باقی له دی نه ماسواء نور ډیر ګناهونه هم شته چه دوی ئی سره تولوی او د یوی شیبی له مخی هم له هغه څخه نه دی جلا (جدا) او نه بنائی هم تری جلا (جدا) شی ځکه هغه بد اعمال چه د دوی په حق کښی د دوی د بد استعداد لامله (له وجی) مقدر شوی دی هغه به هرومرو (خامخا) دوی کوی او خامخا د هغه جزاء به هم مومی.

حَتَّىٰ إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ ﴿٦٤﴾ لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ ﴿٦٥﴾

تر هغه پوری کله چه ونیسو مونږ (هم هغه) غنیان (غتان متنعمان) د دوی په (دنیوی) عذاب (د قتل یا قحط یا نور، نو) ناڅاپه دوی به فریادونه کوی (تنداری وهی). مه کوئ فریاد نن ورځ (ځکه چه) بیشکه تاسی سره له مونږ څخه هیڅ مدد به ونه کړی شی (په خلاصولو کښی له عذابه).

تفسیر: یعني څه وخت چه په دنیوی یا اخروی عذاب کښی مبتلا شی نو ژاړی او سخت شورماشور اچوی چه مونږ ته له دغه آفت څخه نجات راکړه! ښه په دغه وخت کښی به د دوی نجات ورکوونکی څوک وی نو حکم صادریږی چه چپ شئ! له سره شورماشور مه کوئ! چه دغه گردی (تولی) ژړا او انگولا مو بیکاره ده نن هیڅوک ستاسی نصرت او مرسته (مدد) نشی کولی او نه مو ځمونږ له عذابه خلاصولی شی لکه چه د دغه عذاب یوه نمونه د مکی معظمی کفارو ته د «بدر» په غزا کښی وروښودله شوه چه هلته د کفارو لوی لوی مشران ووژلی او بندیان شول چه ښځو او لونو او خویندو ئی تر میاشتو پوری په هغوی پسی ژړل او د خپلو سرونو ویښتان به ئی شکول او خپل ځانونه به ئی وهل او تکول خو له دغو گردو (تولو) شورماشوره او نارو او سورو څخه ئی هیڅ شی په لاسو ورنغلل یو ځلی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دوی د ظلم او ستم څخه متأثر او متألم شو د دوی په حق کښی ئی ښیرا وفرمایله نو تر اوو کلونو پوری پر دوی قحط (سوکړه) مسلطه شوه او دوی د لوږی له لاسه تر مردارو هدوکو او څرمنو پوری هم وخوړل او د وینو څښلو ته هم وار ورسید بالاخر د رحمة للعالمین په حضور کښی حاضر شول او د رحم او شفقت وسیله ئی ورواندی کړله او د دعاء غوښتنه ئی تری وکړله بیا پاک الله د دوی له سرونو هغه عذاب پورته کړ په دغه وخت کښی نه «لات» د دوی په کار ورغلل او نه ئی «هبل» او «نائله» په درد وخوړل.

او وبه ویل شی دوی ته په عین د ژړا او فریاد کښی داسی چه)

قَدْ كَانَتْ اٰيٰتِیْ تُتْلٰی عَلَیْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰۤی اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُوْنَ ﴿۶۶﴾ مُسْتَكْبِرِیْنَ ۖۗ بِهٖ سٰمِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴿۶۷﴾

په تحقیق ؤ آیاتونه (د قرآن) ځما چه لوستلی به شو پر تاسی (هر وقت) پس وئ به تاسی په پوندو خپلو چه بیرته به گرځیدئ (او نه به مو مانه کلام ځما) په دی حال چه کبر کوونکی به وئ په دی (قرآن یا محمد یا کعبه) حال دا چه د شپی قصی کوونکی به وئ (په طعن د مقدساتو کښی) مسخری به مو کولی پریښودل به مو (قرآن او نور مطهرات او تری تښتیدئ به)،

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «تاسو ته آورول کیده ځما آیتونه نو تاسی به په پوندو خپلو پر شا مندی وهلی له هغه سره تکبر کوونکی یو قصه ویونکی لره پریښوونکی (یا یو قصه ویونکی ئی گڼلی یا ویلی به مو پریښوده) یعنی ولی اوس شور او ماشور لگوئ او ناری سوری وهئ هغه وقت مو په یاد راوړئ چه رسول الله صلی الله علیه وسلم به

تاسی ته د الله تعالیٰ آیاتونه آورول او تاسی به په ډیر سرعت سره تری تښتیدئ او د هغو آیاتونو آوریدلو ته به مو هیڅ فکر او توجه نه کوله بلکه ستاسی کبر ـ غرور او ځانمنمی (خودنمائی) به له سره تاسی ته اجازه نه درکوله چه هغه ومنئ، یا د انبیاء الله علیهم الصلوٰة والسلام خبرو ته لږ غوږ کیږدئ! یعنی کفار به د رسول الله صلی الله علیه وآله وصحبه وسلم له مجلسه داسی تښتیدل لکه چه دوی (العیاذبالله) د کومی چتی (بیکاره) او فضولی قصی له آوریدلو څخه په تنګ شوی، تری لاړ شوی وی. یا به د ﴿ سٰمِرًا تَهْجُرُوْنَ ﴾ مطلب دا وی چه د شپی له مخی به دوی په حرم شریف کښی کیناستل او د دی په ځای چه مؤمنان شی او په حرم محترم کښی عبادت وکړی ـ او تری چار چاپیر طواف وکړی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام یا د عظیم الشان قرآن په نسبت به ئی خبری کولی او راز راز (قسم قسم) قصی او افسانی به ئی له خپله ځانه جوړولی، چا به ورته کوډګر ساحر ویل چا به د شاعری نسبت ورته کاوه، چا به کاهن باله، یو به یو شی ویل ـ بل به بل شی اورول ـ او هم داسی په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو او بیهوده هذیانو کښی به مشغول او لګیا وو ـ نو اوس د خپلو هغو چارو خوند وڅکئ! له دغه شورماشور کولو او نارو سورو وهلو څخه هیڅ یوه ګټه (نفع) او فایده تاسی ته نه در رسیږی او هیڅوک مو له دغه عذابه نشی خلاصولی.

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءَهُم مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

آیا پس فکر نه کوی (کفار) په دی وینا کښی (چه قرآن دی) آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه (چه رسول او قرآن دی او) نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته (نو ځکه انکار کوی).

تفسیر: یعنی دغه منکرین د قرآن عظیم الشان په محاسنو کښی غور او فکر نه کوی که نه حقیقت الحال به ورمنکشف کیده چه بلاشبهه دغه د الله تعالیٰ جل وعلیٰ شانه کلام دی چه په هغه کښی د ګردو (ټولو) امراضو صحیح علاج ښوولی شوی دی چه الفاظ ئی موجز او معجز او معانی ئی واضح او لائح دی او مصدق او مؤید د نورو د سماوی کتابونو او انبیاؤ دی. آیا که راغلی دی دوی ته هغه څه چه نه ؤ راغلی پلرونو پخوانیو د دوی ته یعنی نصیحت کوونکی به تل ؤ یا به انبیاؤ الله علیهم السلام یا به د انبیاؤ اتباع. او آسمانی کتابونه هم پرله پسی نازلیدل ـ کله یو او کله بل کله په یو ځای او کله په بل ځای کښی او دغه کومه نوی خبره نه ده چه د هغی مثال او نمونه په پخوانیو ازمنهؤ کښی نه ده لیدلی شوی. هو! دغه ډیر اکمل او خورا (ډیر) اشرف او اقدس کتاب چه اوس نازل شوی دی په دغه لوی شان اعلیٰ مرتبی سره پخوا کوم کتاب نه دی راغلی نو د دی مقتضی داسی وه چه لا زیات ښائی د دغه نعمت قدر مو کړی وی ـ او په ښه شان سره مو د هغه استقبال کولی او د هغه د غږ په مقابل کښی به مو «لبیک!»

ویلی وی لکه چه اصحاب الکرام رضی الله عنهم هم ویلی دی.
تنبیه: شائی دلته له «**آباء الاولین**» څخه «**آباء الابعدین**» مراد وی او هغه چه د ﴿ یٰسٓ ﴾ شریف په سورت کښی ﴿ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَّآ اُنْذِرَ اٰبَآؤُهُمْ ﴾ راغلی دی. هلته به د «**آباء الاقربین**» اراده کړی شوی وی والله اعلم.

أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ ﴿٦٩﴾

آیا که نه دی پیژندلی (کفارو) رسول خپل (په صداقت او امانت سره) پس دوی له ده څخه منکران دی.

تفسیر: یعنی آیا ځکه ئی پر تکذیب او اعراض لاس پوری کړی دی چه هغوی د خپل د دغه نبی الله له احواله باخبره نه دی؟ حال دا چه ګرد (تول) عرب پوهیږی چه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له هلکتوبه صادق ـ امین ـ عفیف او متقی ؤ ـ خاوند د علم او حلم او کرم او جود او سخا او وفا او احسان او مروت او کمال د عقل او صحت او حسب او نسب او اخلاق او آداب ؤ لکه چه حضرت جعفر رضی الله تعالیٰ عنه د حبشی د نجاشی (باچا) په مقابل کښی ـ او حضرت مغیره ابن شعبه د نائب کسریٰ په مخ کښی او ابوسفیان د کفر په حالت کښی د روم د قیصر په دربار کښی د هم دغو اوصافو اظهار کړی ؤ نو بیا د داسی صادق متقی (جامع‌الاوصاف و کامل الصفات) بنده په نسبت داسی ګمان کیدی شی چه (العیاذ بالله) هغه پر الله تعالیٰ دروغ تړی یا هغه یو اوبره سړی دی یا بیخی ناآشنا او پردی او بیګانه دی؟.

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ ۚ بَلْ جَاءَهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾

آیا وائی دوی چه په ده لیونتوب دی (نه ده داسی لکه چه دوی ئی وائی او ګمانونه کوی) بلکه راغلی دی (دا محمد) دوی ته په حق (دین) سره او اکثر د دوی حق لره ناخوښوونکی دی.

تفسیر: ځکه چه مخالف دی له هوای نفسانی او له مقتضای شیطانی د دوی او اکثر ئی ځکه وفرمایل چه بعض محض له جهته د شرم او ننګ او ملامتی د قوم ایمان نه راوړی لکه ابوطالب. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «یا وائی چه هغه سودائی دی هیڅ نشته هغه خو دوی ته رښتیا خبره راوړی ده او پر دغو ډیرو رښتیا خبره بده لګیږی» یعنی د سودائیانو او

ليونيانو خبرې کله داسې صافې او رښتيا وي حقيقت دا دی چه دغه خلق محض پخپله خوله داسې خبرې کوي چه په ده ليونتوب پورې شوي دي ځکه داسې پرته (غلطه) وايي او په واقع کښې دا يو هم پکښې نشته اما دوی له ډير بغض او حسد څخه ظاهراً داسې وائي او پخپلو زړونو کښې ښه پوهيږي او د دې خبرې تصديق کوي بيشکه هغه قرآن مجيد او دين د اسلام او توحيد او احکام د شريعت چه محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم راوړي دي حق دی نو کله چه دغه حقه خبره د دوی د اغراضو او خواهشونو سره موافقه نه ده نو ځکه پر دوی بده لګيږي او د هغې د منلو لپاره حاضر او تيار نه دي.

وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

او که متابعت کړی وی حق (الله قرآن) د نفساني غوښتنې د دوی (په وجود د ډيرو معبودانو کښې نو خامخا خراب شوی به وو آسمانونه او ځمکه او هر هغه (مخلوق) چه په دوی کښې دی

تفسير: يعنې که رښتيا خبره پر دوی بده لګيږي ـ ودی لګيږي. صداقت، حقانيت او رښتيا د دوی د خوښې او خواهش نشي تابع کيدی ـ که حق د دوی د خوښې او خواهشونو سره موافق احکام صادرولې نو د هغه الوهيت به نه وی پاتې او معاذ الله د بندګانو له لاسونو به د اوړو پيشو جوړه شوی وی ـ او په دغه تقدير سره به د آسمان او د ځمکې دغه محکم انتظامات څرنګه قائم پاتې کيدی شوی ـ که د يوه وړوکی کلي انتظام محض د خلقو پر خواهشونو خوشې پريښودی شي هغه هم تر څلورو ورځو پورې قائم نشي پاتې کيدی ـ دا لا څه چه د ځمکې او آسمان حکومت ځکه چه عمومي غوښتنې د عقلي نظام مزاحم او يو له بله سره متناقض هم واقع شوی دي نو د عقل او هوىٰ په کشمکش او د مختلفهٔ اهواؤ په جنګونو او جګړو کښې دغه ګرد (تول) انتظامات به سره ګډوډ او مختل او مهمل کيږي.

بَلْ أَتَيْنٰهُمْ بِذِكْرِهِمْ

بلکه راوړی مو دی دوی ته ذکر پند د دوی (چه قرآن مجيد دی او دوی به تل)

تفسير: د هغه ارمان او تمنا داسې کوله ﴿ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴾ ((۲۳) جزء د الصافات ۱۶۸ ـ ۱۶۹ آيت (۵) رکوع).

فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُّعْرِضُونَ ﴿۷۱﴾

پس دوی له ذکر پند خپل مخ گرځوونکی دی (فکر او غور ورته نه کوی)

تفسیر: یعنی څه وقت چه دغه قرآن کریم دوی ته راغی ـ او داسی راغی چه له هغه څخه د دوی قومی حیثیت ته عظیم‌الشان فخر او شرف حاصل شو نو اوس دوی ولی تری مخ اړوی؟ او داسی اعلیٰ فضل او شرف په ویړیا له خپله لاسه ضائع کوی.

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ ۖ وَّهُوَ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿۷۲﴾

آیا غواړی ته (ای محمده !) له دوی نه څه اجرت (په دغه تبلیغ او رسالت خپل نو ځکه درباندی تهمت وائی) پس هغه اجرت د رب ستا چه (دنیوی رزق او اخروی ثواب دی) خیر ډیر غوره دی (تاته د دوی له اجره) او هم دغه (الله) خیر ډیر غوره د تولو رزق روزی ورکوونکیو دی (په دنیا کښی او ښه د جزا ورکوونکیو دی په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی تاسی د دعوت او تبلیغ او نصیحت او خیر غوښتلو په مقابل کښی له دوی نه د څه مزدوری او معاوضی او اجرت غوښتونکی هم نه یئ هغه د دواړو دارینو دولت چه پاک الله تاته مرحمت فرمایلی دی هغه د دوی د هغی معاوضی څخه ډیر بهتر دی.

وَاِنَّكَ لَتَدْعُوْهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۷۳﴾
وَاِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنٰكِبُوْنَ ﴿۷۴﴾

او بیشکه ته خامخا بولی دوی طرف د لیاری صافی سمی ته (چه دین د اسلام دی) او بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په قیامت له سمی صافی لیاری څخه خامخا کږیدونکی دی (لیاری د ضلالت ته).

تفسیر: یعنی ستاسی د صدق او امانت حال گردو (تولو) ته معلوم دی او هغه پاک کلام چه تاسی راوړی دی د هغه ښیگنی (فائدی) او محاسن اظهرمن‌الشمس او ابین‌من‌الامس دی معاذ الله له

سره تاسی ته څه دماغی خلل او نقصان نه دی عائد شوی او نه د هغوی څخه د کومی معاوضی او اجرت غوښتونکی یئ د هغی سمی صافی لیاری په لوری چه تاسی خلقو ته دعوت او بلنه کوئ هغه بیخی صراطالمستقیم دی چه د هغه پر ثبات، استقامت او متانت هر عقلمن او پوه او سم سړی په آسانی سره پوهیدی شی او هیڅ وړاندی وروسته او لاندی باندی، کوږوالی او اعوجاج پکښی نشته. هو! پر هغه باندی ورتګ د هغو کسانو په برخه دی چه وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد لری او له خپل بد انجام څخه ویریږی. پاتی شول هغه کسان چه له انجامه بی فکره او د آخرت ویره له سره په هغو کښی نشته نو هغوی به کله پر دغه سمه صافه لیاره تلی شی او علیالیقین به تری بی لیاری کیږی او په کندو کښی به لویږی او یقیناً سمه خبره د خپل کوږوالی لامله (له وجی) کږوی.

وَلَوْ رَحِمْنٰهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِمْ مِّنْ ضُرٍّ لَّلَجُّوْا فِىْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿۷۵﴾

او که مهربانی کړی وی مونږ پر دوی او لری کړی وی مونږ هغه چه په دوی ؤ له ضرره (چه قحط دی) نو خامخا به لا تینګ شوی وو دوی په ګمراهی تجاوز سرکشی خپله کښی حال دا چه حیران او متردد به وو.

تفسیر: یعنی که دغه منکران له تکلیف څخه وباسو او آرامی ور په برخه کړو بیا هم دوی احسان نه منی او له شرارت او سرکشی څخه نه آوړی. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ښیرا یو ځلی پر مکیانو قحط (سوکړه) نازل شو بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعاء هغه تری لری شو ښائی چه دلته ئی همغه فرمایلی وی یا دا مطلب که مونږ پخپل فضل او رحمت له دوی څخه رېږ (تکلیف) او نقصان لری کړو یعنی د قرآن عظیم پوه ورعنایت کړو خو بیا هم دا خلق د خپل ازلی خسران او سوء استعداد لامله (له وجی) اطاعت او انقیاد نه اختیاروی کما قال الله تعالیٰ ﴿ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيْهِمْ خَيْرًا لَّاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَّهُمْ مُّعْرِضُوْنَ ﴾ (۹) جزء د الانفال (۳) رکوع ۲۳ آیت

وَلَقَدْ اَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوْا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُوْنَ ﴿۷۶﴾

او خامخا په تحقیق ونیول مونږ دوی په عذاب سره (څو عاجز او نرم شی) پس غاړه ئی کینښوده (او عاجزی ئی ونه کړه) رب خپل ته او نه تضرع زاری ئی وکړه (بلکه لا سرکش او متکبر شول).

تفسیر: مثلاً قحط او نور آفات پری مسلط شول خو سره له هغه دوی د عجز له لیاری وروړاندی

نشول او د الله تعالىٰ احکامو ته ئې غاړه کینښوده.

حَتّٰىٓ اِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا ذَا عَذَابٍ شَدِيْدٍ اِذَا هُمْ فِيْهِ مُبْلِسُوْنَ ﴿۷۷﴾

تر هغه پورې کله چه وپرانستله مونږ پر دغو (منکرانو) یوه دروازه خاوند د عذاب سخت ناڅاپه دوی په دغه (عذاب) کښې حیران نااميده ؤ له هر خیره.

تفسیر: له دې نه یا د آخرت عذاب مراد دی یا د جنګونو د هغو دروازو (ورونو) پرانستل مقصود دی چه په هغوی کښې دوی ګرد (تول) سره ستړی او ستومان او بیرته کیناستل.

وَهُوَ الَّذِيْٓ اَنْشَاَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ﴿۷۸﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئې دي تاسی ته غوږونه (د سامعی قوه) او سترګې (د باصری قوه) او زړونه (د بصیرت قوه) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (او حق یې ډیر لږ په ځای کوئ).

تفسیر: په غوږونو سره د هغه تنزیلیه آیات واورئ! او په سترګو سره ئې تکوینیه آیات وګورئ! او په زړونو سره د دغو دواړو په پوهیدلو کښې کوښښ وکړئ! د دغو نعمتونو شکریه خو په دې کښې وه چه د ده دغه درکړی قوتونه تاسی د ده د احکامو په تعمیل کښې مصروف کړئ! مګر داسې نه کیږی او اکثر اوقات اکثر انسانان دغه قوتونه بې ځایه لګوی.

وَهُوَ الَّذِيْ ذَرَاَكُمْ فِي الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۷۹﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی (خواره کړی) ئې یئ تاسی په ځمکه کښې او خاص هم دغه (الله) ته به ورجمع کړی شئ په قیامت کښې.

تفسیر: هلته به د هر یوه د شکر ایستلو او د شکر نه ایستلو بدل ورڅرسیږی په هغه وقت کښې به هیڅ یو انسان او هیڅ یو عمل نه غیر حاضریږی هغه ذات ته چه دغه ګرد (تول) شیان ئې منتشر (خواره) کړی دی دغه کار هم هیڅ اشکال نه لری چه هغه تول سره بیا یو ځای مجتمع

(او راتول) کړی.

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِ وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۸۰﴾

او دغه (الله) هغه ذات دی چه ژوندی کوی او وژل کوی او خاص د هم ده کار دی اختلاف بدلول د شپی او د ورځی نو آیا پس تاسی عقل نه چلوئ (او عبرت نه اخلئ؟)

تفسیر: د هغه الله تعالیٰ لوی ذات په قدرت او قبضه کښی چه د ژوندیو وژل او د مړیو بیا ژوندی کول یا له تیارو څخه رڼا (رڼرا) ایستل یا په رڼا (رڼرا) کښی د تیارو ننه ایستل دی (او د شپی او د ورځی سره اختلاف چه کله ئی اوږدوی او کله ئی لندوی، کله ئی یخوی او کله ئی تودوی) نو د دی لوی قدرت په مقابل کښی دغه څه سختی او اشکال لری چه تاسی بیا ژوندی کړی او له سترګو څخه مو دا د جهل او ظلمت پردی لری کړی؟ څو وروسته له هغه د اشیاؤ حقائق ډیر په ښه صورت سره درمنکشف شی لکه چه په قیامت کښی به کیږی ﴿فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ﴾.

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ ﴿۸۱﴾ قَالُوا أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿۸۲﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَٰذَا مِنْ قَبْلُ إِنْ هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿۸۳﴾

بلکه وائی (دا کفار) په شان د هغی وینا چه ویلی ده پخوانیو کفارو. چه (ویلی ؤ هغه قول پخوانیو کفارو چه دغه دی) ویل دوی کله چه مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی (وراسته) نو آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاڅول کیږو (بلکه نه کیږو) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره او له پلرونو څمونږ سره هم دغه وعده پخوا له دی نه دی دا خبری مګر دروغجنی قصی دی د پخوانیو خلقو.

تفسیر: یعنی کفار وائی دغه له سره د عقل او فهم خبری نه دی، محض د پخوانیو خلقو د ړندو په تقلید پسی رهی (روان) دی او همغه پخوانی دقیانوسی شکوک او شبهات راوړاندی کوی چه له دوی نه مخکښی به ړومبنیو خلقو هم کول. یعنی وروسته له دی نه چه مونږ به خاورو کښی گډوډ شو نو بیا به څرنګه ژوندی کیږو؟ داسی لری له عقله او پوه خبری چه مونږ ته اوروليشی پخوا له دی نه څمونږ پلرونو او نیکه گانو ته هم شوی دی. لیکن مونږ تر نن ورځی پوری د خاوری له ذراتو او د ورستو هډوکو له بڅرکو د انسان خلقت او ژوندون نه دی لیدلی ـ څه چه دی یا نه دی دغه گردی (تولی) همغه قصی او افسانی دی چه پخوانیو خلقو جوړی کړی دی او اوس بیا تکرار د هغو نقل راته کیږی.

قُل لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾

ووایه (ای محمده! دغو منکرانو ته) چه چاته ده دغه ځمکه او هغه مخلوقات چه په هغی کښی دی (خلقاً ملکاً وعبیداً) که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ (نو راوښیئ خالق او مالک ئی!) نو ژر وبه وائی خاص الله ته دی ووایه (ای محمده دوی ته نو) آیا پس تاسی پند نه اخلئ (او غور پری نه کوئ؟).

تفسیر: چه د هغه الله تعالیٰ قبضه پر گرده (توله) ځمکه او د ځمکی پر گردو (تولو) شیانو ده نو آیا دغه ستاسی یو موتی خاوره به د هغه له قدرته خارجه وی؟

قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

ووایه څوک دی رب د آسمانونو اوو او رب د عرش ډیر لوی نو ژر وبه وائی دوی چه (دغه تول ملکاً خلقاً و عبیداً منسوب) الله ته دی نو ووایه (ای محمده دوی ته چه) آیا پس نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله او ځان نه ساتئ له شرکه)

تفسیر: چه دومره لوی مالک‌الملک به تاسی د دغو گستاخیو او سپین سترگیو په بدل تر کوم

ځای پورې کش کاږي؟ آیا دغه انتهائي ګستاخي او سپین سترګي نه ده چه هغه مطلق مالک‌الملک مو په خپل زعم له یوې بې مقدارې ذرې څخه هم عاجز او ناتوانه دروۍ؟.

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِنْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾

ووایه (ای محمده دوی ته چه) څوک دی هغه ذات چه په ید (بلاکیف) د ده کښې باچاهي تصرف دی د هر څیز او دی پناه ورکوي (مخلوقاتو ته) او پناه نه ورکوله کیږي په (ضرر د) ده باندې که یئ تاسې چه پوهیږئ نو ژر به وائي چه (دا صفات) خاص الله ته دي ووایه (ای محمده دوی ته) پس څرنګه تګي درباندې کوله شي (او ګرځئ له حقه یا کوم طرف ته سحر درباندې کاوه شي).

تفسیر: یعنې پر هر څیز د الله تعالیٰ واک (قبضه) او اختیار چلیږي. د هر چا په نسبت چه الله تعالیٰ اراده وفرمائي هغه ته پناه ورکوي ـ مګر بل هیڅوک د الله تعالیٰ مجرم ته پناه نشي ورکولی او نه د الله تعالیٰ په ضرر څه کار کولی شي نو ژر وبه وایي دوی چه دغه صفات خاص الله تعالیٰ ته دي نو بیا ووایه ای محمده دغو منکرانو ته پس له کوم طرفه مکر او فریب درباندې کاوه شي؟ چه د هغه لامله (له وجې) تاسې مسحور شوي یئ ـ او خپل هوش او حواس مو زائل کړي دي او په داسې غټو غټو خبرو باندې هم نه پوهیږئ ـ کله چه د ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکو مالک همغه الله تعالیٰ دی ـ او هر شی د ده تر تصرف او اقتدار لاندې دی نو ستاسې د بدن وراسته هدوکي او د غوښو بځرکي د ده له قبضې او اقتدار څخه چیرې وتی شي؟ او چیرې تللی شي چه پر هغو به هغه مطلق قادر خپله اراده او مشیت نشي نافذولی؟.

بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾

بلکه راتله کړي (راوړي) مو دې دوی ته حق) چه قرآن توحید او بعث بعد الموت دی) او بیشکه دوی خامخا دروغجنان دي. (چه ترې انکار کوي)

تفسیر: یعنې په دلائلو او شواهدو سره ظاهر کړې شوي دي چه هر هغه چه دوی ته ویل کیږي بیخي صحیح او حق دي او دغو خلقو محض د دروغو خیالاتو متابعت کړی دی.
(او په تحقیق سره دغه منکران دروغجنان دي چه له حق څخه انکار کوي او هغه حق دا دی چه)

مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ مِنْ وَّلَدٍ وَّمَا كَانَ مَعَهٗ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوْنَ ﴿۹۱﴾

نه دی نیولی الله هیڅ ولد او نشته ورسره هیڅ بل معبود (شریک په الوهیت کښې او که وی ورسره بل معبود) نو په دغه وقت کښې خامخا بیولی او (بیل کړی) به ؤ هر یو خدای په هغه مخلوق چه پیدا کړی ئی ؤ (دوی له نورو مخلوقاتو خپل ځان ته) او خامخا غلبه کوله ځینو د دوی پر ځینو نورو (نو فاسدیده به دغه انتظام د عالم مشاهده) پاکی د الله له هغه چه بیانوی ئی (په هغه سره له ولد او شرک)

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان او تر ذراتو پوری د ګردو (تولو) موجوداتو او مخلوقاتو مالک او مختار همغه الله جل‌جلاله دی. نه الله تعالیٰ ځوی، لور ته محتاج ۔ او نه مددګار ئی په کار دی او نه د ده په حکومت او سلطنت کښې هیڅ کوم داسی شریک شته چه د یوی ذری په اندازه د مستقل اختیار خاوند وی او که داسی وی نو د هر با اختیاره حاکم رعایا به سره بیلیده او خپل لاؤ لښکر به ئی تولاوه او په هغه بل به ئی یرغل (حمله) وروړ ۔ او د عالم دغه مضبوط او محکم نظام به ئی د څو ورځو له مخی هم قائم نه پاتی کیده. د سورت الحج د ﴿ لَوْ كَانَ فِيْهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ﴾ په تفاسیرو کښې د دی تقریر شوی دی هلته دی ولوست شی! یا آیا د الله تعالیٰ شان داسی کیدی شی چه څوک به د هغه په مخ کښې دم ووهلی شی یا یوه ذره به د هغه د حکم څخه خارجیدی شی؟

عٰلِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعٰلٰى عَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿۹۲﴾ ع

عالم دی پر پټو او په ښکاره‌ؤ پس ډیر لوی (پورته لوړ) دی له هغه شیز چه شریکوئ ئی ورسره.

تفسیر: یعنی چه د هغه د عام او تام قدرت حال پخوا له دی نه بیان شوی دی ۔ او د هغه محیط علم داسی دی چه له هغه څخنی هیڅ یو ظاهری او باطنی او د غیب او شهادت خبری پټی او مخفی نه دی آیا د ده په قدرت کښې هغه شیان شریکیدی شی چه د هغوی قدرت او علم او نور ګرد (تول) صفات محدود او مستعار دی؟ استغفرالله!.

روایت دی له حسن رضی الله تعالیٰ عنه چه رب العزة جل‌جلاله خپل رسول خبر کړ په دی چه ستا

په امت کښې به هم عقوبت وی اما وقت ئې ورمعین نه کړ او امر ئې ورته وکړ په کولو د دی دعاء لکه چه وائی

قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾ رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّٰلِمِينَ ﴿٩٤﴾

ووایه ته (ای محمده !) ای ربه څما که چیری وښیی ته ماته هغه (عذاب) چه وعده ئی کوله شی (له دوی سره) ای ربه څما پس مه لره ما په قوم ظالمانو کښې.

تفسیر: یعنی څرنګه چه د الله تعالیٰ په دربار کښې داسی ګستاخی او سپین سترګی کوله شی نو یقیناً کوم سخت عذاب به نازلیږی نو څکه هر مؤمن ته هدایت شوی دی چه د الله تعالیٰ له عذابه وویریږی او داسی دعاوی وکړی «ای الله تعالیٰ! کله چه پر ظالمانو عذاب نازلوی ما په هغه کښې مه شاملوه !» لکه چه په حدیث کښې راغلی دی **«واذا اردت بقوم فتنة فتوفنی غیر مفتون»** مطلب دا چه ای الله تعالیٰ! مونږ د ایمان او احسان په لیاره کښې مستقیم ولره. او داسی کوم تقصیر له مونږه مه صادروه چه العیاذ بالله ستا په عذاب کښې شامل شو په بل ځای کښې داسی ارشاد شوی دی ﴿ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَّا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنكُمْ خَاصَّةً ﴾ (۹ جزء د الانفال ۲۵ آیت ۳ رکوع) دلته ئی رسول الله مبارک مخاطب ګرځولی دی خو اصلی مقصد ئی نورو ته آورول او پری خبرول دی لکه چه د دغه عظیم الشان قرآن عمومی عادت دی.

وَإِنَّا عَلَىٰٓ أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَٰدِرُونَ ﴿٩٥﴾ ٱدْفَعْ بِٱلَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ٱلسَّيِّئَةَ ۚ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

او بیشکه مونږ په دی کار چه وښیو تاته هغه عذاب چه وعده ئی کوو له دوی سره خامخا قادر یو (لیکن مؤخر کوو ئی حکمتاً و مصلحتاً) دفعه کړه (ای محمده) په هغه خصلت سره چه هغه ډیر ښه دی بدی (او ضرر د دوی تاته) مونږ ته ښه معلوم دی هغه خبری چه ستائی (دوی تا یا ما نو ور به کړو پری دوی ته جزا).

تفسیر: یعنی دغه ځمونږ په قدرت کښې دی چه ستاسی تر سترګو لاندی به هم دغی دنیا کښې هغوی ته سزا ورکړو لیکن ستاسی د لوړ مقام او د لوړی مرتبې او اعلیٰ اخلاق مقتضی داسی ده چه د هغوی بدی په نیکۍ سره دفع کړئ! تر هغه پوری چه د هغو د دفع امکان وی او له دغسی چټی (بیکاره) او چپوله (فضولو) خبرو څخه خفه او په قهر نشئ. مونږ ته د دوی ګرد (تول) اعمال معلوم دی او په تاکلی (مقرر کړی) وقت کښې به هغوی ته کافی سزا ورکوله کیږی، ستاسی د دی اغماض او پستی معاملی اثر به داسی کیږی چه ګرد (تول) خلق به ستاسی په طرف متمائل کیږی او ستاسی د ښو اخلاقو به تعریف او ستاینه (صفت) کوی او په دغه صورت د دعوت او اصلاح مقصد په ښه شان حاصلیږی **(وهذا قبل الامر بالقتال)**.

وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَٰتِ ٱلشَّيَٰطِينِ ﴿٩٧﴾

او ووایه (ای محمده!) ای ربه ځما پناه غواړم په تا پوری له چخولو (وسوسو) د شیطانانو نه (چه راکاږی خلق ضلالت ته).

تفسیر: پخوا د شیاطین‌الانس سره د سلوک او ګزاری طریقه ښوولی شوی وه لیکن شیاطین‌الجن په دغه طریقه سره نشو متأثر کیدلی او هیڅ یو تدبیر او پوست وضعیت په هغوی اثر نشو غورځولی او نه پری سمیدل، د دوی علاج یواځې په استعاذه سره کیږی یعنی د الله تعالیٰ په پناه کښې ښائی چه سړی ورشی څو هغه مطلق قادر د دوی د لاس اوږدولو او وسوسو څخه ئې محفوظ کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د شیطان تحریک او وسوسه دا ده چه په دینی سؤال جواب کښې بې موقعه سړی په غصه کوی او په جنګ او جګړه کښې یی غورځوی د هم دغه په نسبت ئې فرمایلی دی چه د بدی خورا (ډیر) ښه جواب دا دی چه په ښو خبرو سره ورکړ شی!

وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾

او پناه غواړم په تا پوری ای ربه ځما چه حاضر شی (دوی) ماته (په لمانځه یا تلاوت د قرآن یا په ځنکدن کښې)

تفسیر: یعنی په هیڅ یوه حال کښې می مه پریږده چه شیطان ماته رانژدی شی یا خپل وار او ګزار پر ما وکړی.

(او تل به یادوی په بدی سره ما او تا ای محمده او استاځی ځما دغه کافران)

حَتّٰىٓ إِذَا جَآءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّىٓ أَعْمَلُ صَٰلِحًا فِيمَا تَرَكْتُ ۚ كَلَّآ ۚ إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَآئِلُهَا ۖ وَمِن وَرَآئِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾

تر هغه پورې کله چه راشي يو د دوی ته (اسباب د) مرګ نو وبه وائی ای ربه ځما بیرته وګرځوه ته ما (دنیا ته) ښائی چه زه عمل وکړم نیک په هغه څیز کښې چه بیرته پریښې دی ما (په دنیا کښې نو فرمائی الله چه) نه دی داسی (چه ته بیرته دنیا ته وګرځیدی شې ایمان او صالح عمل ته) بیشکه دغه د رجعت خبره داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغې دی او په مخ کښې د دوی دی برزخ (پرده د قبر ده چه ئې نه پریږدی رجوع ته) تر هغې ورځې پورې چه بیا ژوندی راپاځولی کیږی.

تفسیر: یعنې تاسی دغه د کفارو بدی په ښه طریقه سره دفع کوئ! او هغه خبرې چه دوی ئې جوړوی هغه مونږ ته راپریږدئ! تر هغه پورې چه د دوی د ځینو د موت وقت راشي او د نزع په وقت کښې د عذابونو مبادی معاینه کړی او په افسوس او ارمان کولو شروع وکړی ۔ او په هغه وقت کښې داسی تمنا وکړی چه ای الله! د قبر د ورتللو په ځای ما پریږده چه بیرته دنیا ته لاړ شم! او د خپلو تیرو تقصیراتو تلافي وکړم! او څه نیک اعمال او د آخرت پنګه (سرمایه) ځان ته برابره کړم! ۔ او وروسته له دی نه بیخی له ګناهونو او خطاؤ او بدو چارو څخه لاس واخلم! او بالکل ورنژدی نشم! نو په دغه کښې به ای پروردګاره! ستا لوی لطف او مهربانی وی! کما قال الله تعالیٰ ﴿ وَأَنفِقُوا مِن مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ ﴾ (۲۸) جزء د المنافقون (۲) رکوع ۱۰ آیت

نو پاک الله به ملائکة العذاب ته وفرمائی چه دغو منکرانو ته ووایئی نه ده داسی چه ته به بیرته دنیا ته وګرځیدی شې دپاره د ایمان او د صالح عمل بیشکه دغه کلمه د رجعت یوه داسی چتی (بیکاره) خبره ده چه دی ویونکی د هغې دی یعنې د اجل د راتګ څخه وروسته د دغه مقصد لپاره له سره نه ستانه (واپس) کیږی او که بالفرض ستانه (واپس) هم کړل شی نو دوی به بیا له سره صالحه اعمال ونه کړی او بیا به په همغو ملاهیو او مناهیو کښې مشغولیږی ﴿ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴾ جزء ۷ (د الانعام ۳ رکوع ۲۸ آیت)

دغه محض د هغوی د خولې خبرې دی چه د حسرت، ارمان، ندامت، او افسوس له غلبې څخه چپ نشی پاتې کیدی ۔ نو دی دی په خپل سر دغسی خبرې کوی چه بل څوک ئې پرته (علاوه) له ده څخه ویونکی نه دی او اوس داسی خبرې له سره څمونږ په دربار کښې نه اوریدلی کیږی او

نه د دوی بیا رجوع دنیا ته ممکنه ده ځکه چه د دوی په مخ کښې د قبر برزخ مانع دی او د قبر پرده ئې تر وړاندې پرته ده تر هغې ورځې پورې چه بیا ژوندی راپاڅولی کیږي یعنی تر اوسه ئې څه لیدلی دي؟ آیا یواځې له مرګه دومره زیات ویریدلی دي؟ وروسته له دی نه یو بل عالم د «برزخ» راځي کله چه هلته ورسیږي له دنیائی خلقو څخه به پرده کیږي او آخرت ئې هم لا په مخ کښې نه دی راغلی. هو! د آخرت د عذاب یو لږ څه نمونه ئې وردمخه کیږي چه د هغه خوند به تر قیامت پورې پرله پسې څکی.

﴿فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ١٠١﴾

نو کله چه پوکې وکړ شي په صور شپیلی کښې (لپاره د قیام د قیامت) پس نه به وی (نافع) نسبونه په منځ د دوی کښې په دغه ورځ کښې او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله.

تفسیر: یعنی د برزخ د عالم څخه وروسته قیامت ور په سر دریږي د دوهم صور (شپیلی) د پوکلو څخه وروسته ګرد (تول) مخلوقات به په یوه میدان کښې سره راټولوی او درول کیږي په دغه وقت کښې به هر سړی پخپل فکر او اندیښنه کښې لګیا وی. اولاد له موره، پلاره سره ورور له وروره سره، میړه له ښځې سره او خپل له خپلوانو سره څه کار او غرض نه لری ـ او هر یو به له بل څخه ناآشنا او بیزاره وی ـ هیڅوک به د بل پوښتنه نه کوی لکه چه د «عبس» په اوله رکوع کښې مرقوم دی ﴿يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ۝ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ۝ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ۝ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ﴾ له دی نه وروسته امکان لری چه له ځینو قرابتونو او خپلوی څخه څه نفع وررسیږي **كما قال الله تعالى في ركوع الاول من سورة الطور.**

﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ﴾.

تنبیه: په ځینو احادیثو کښې نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه د قیامت په ورځ کښې ګرد (تول) د نسب او «صهر» دا مادی تعلقات منقطع کیږي یعنی په کار نه ورځی **«الانسبی وصهری ـ** پرته (علاوه) ځما له نسب او صهر» معلوم شو چه د رسول اکرم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم تعلقات له دغه عمومه مستثنیٰ دی د هم دغه حدیث د اوریدلو په اثر حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ام کلثوم بنت علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنهما سره خپله نکاح وتړله ـ او څلویښت زره درهمه مهر ئې وروتاکه (مقرر که) حضرت شاه صاحب لیکی ـ «هلته به پلار او ځوی یو له بل سره نه وی شامل له هر یوه سره د ده د عمل حساب دی». ځما نیکه مولوی مراد علی کاموی د ﴿فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ﴾ تفسیر پخپل **«یسیر»** کښې داسی کړی دی «پس نه به وی سره نسبونه په منځ د دوی کښې په دغه ورځ کښې یعنی نه به نسبی علائق

پاتی وی لکه پلارولی ـ مورولی ـ ځویولی ـ لورولی ـ وروولی ـ خورولی ... او نه حسبی علائق به پاتی وی لکه خسرولی ـ خواښی ولی ـ خینی ولی ـ او دا به په سبب د ډیر دهشت او حیرت وی. دا لا څه بلکه خپل ځان به هم تری ورک وی. یا دا معنی چه دلته اوس په نسب فخر کوی چه زه د هغه «شاه» او د دغه «خان» او د دی «صاحب» پلار یا ځوی یا ورور یا بل څه یم او هلته به دی نسبت او دی سبب ته هیڅ یوه فائده نه وی او نه به پوښتنه کوی دوی یو له بله د دی نسب او حسب او دغه په سبب د ډیر مشغولتیا د دوی وی پخپل غم کښی او دغه به پخوا له حسابه وی ځکه چه هلته به خلاصی په عمل وی لکه چه فرمائی

فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾

پس هر څوک چه درنی شی تلی (یا تللی شوی) عملونه د دوی (معتمد وګرځی په نزد د الله) پس دغه کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) (له عذاب خلاص شوی په مراد رسیدلی) او هر هغه څوک چه سپکی ئی وختلی تلی (یا تللی اعمال) د ده (چه وزن نه کړی په نزد د الله) پس دا هغه کسان دی چه زیان ئی کړی دی د نفسونو خپلو (په کفر او عصیان سره اوس دوی) په دوزخ کښی به تل پراته وی سوځوی مخونه د دوی اور (د دوزخ) او دوی په دغه اور کښی غونج وچولی(ګونجی تندی) (بدرنګه او بدمخی) به وی.

تفسیر: د دوی بدن به له ډیرو سوځیدو څخه وپرسیږی لاندنی شونډه به ئی ښکته ځوړندیږی ـ تر نامه پوری رسیږی او پاسنۍ شونډه به ئی تر ککری هم ورپورته کیږی او ژبه به ئی (لکه د فیل شونډک) د باندی راوځی ـ او تر ځمکی به راوړدیږی **(اللّٰهم احفظنامنه ومن سائر انواع العذاب)**

نو وبه ویلی شی په عقبا کښی له جانبه د الله تعالیٰ هغو کسانو ته چه زیان ئی کړی دی د خپل ځان چه تول عمر ئی په مخالفت د رحمان او متابعت د نفس او شیطان ضایع کړی دی چه

أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾

آیا نه ؤ آیتونه (د قرآن) ځما چه لوستل کیده پر تاسی (په دنیا کښی) پس وئ تاسی چه پر هغو به مو تکذیب کاوه (چه اوس لائق د دی عذاب شوئ)

تفسیر: یعنی په دغه وقت کښی به دوی ته داسی ویل کیږی ګواکی د هغو خبرو تکذیب چه تاسی په دنیا کښی کاوه اوس د هغو د تکذیب بدل او سزا وګورئ چه رښتیا وه که دروغ؟.

قَالُوْا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّيْنَ ﴿۱۰۶﴾ رَبَّنَآ اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظٰلِمُوْنَ ﴿۱۰۷﴾

نو وبه وائی (کفار) ای ربه ځمونږ غالبه شوی وه پر مونږ بدبختی ځمونږ او وو مونږ یو قوم ګمراهان (چه لیاره د حق شیطان راڅخه ورکه کړی وه). ای ربه ځمونږ (یو کرت) وباسه مونږ له دی دوزخه پس که بیا راوګرځیدو مونږ (دی کفر ته) پس بیشکه مونږ ظالمان یو (پر ځانونو خپلو باندی).

تفسیر: یعنی دوی به اعتراف کوی چه بیشکه مونږ د خپلی بدبختی او بدقسمتی لامله (له وجی) دلته لویدلی یو او د هغی صافی سمی لیاری څخه په لوی لاس کاږه شوی یو او په خپلو پښو د دغه ابدی هلاکت په کنده کښی لویدلی یو اوس مو دغه ګرد (تول) شیان پخپلو سترګو سره ولیدل نو د لطف او کرم له مخی یو ځلی مونږ له دغه ځایه وباسه! او بیرته مو دنیا ته ولیږه چه ښه عملونه وکړو او له ګناه او خطاء څخه بیخی لری وګرځو او که بیا هم مونږ ستا د احکامو څخه غاړه وغړوله بیا هره سزا چه راکوی مونږ ستا په واک او اختیار کښی یو حال دا چه د دوی دغه وینا هم خطاء ده او دوی پکښی دروغجنان دی او دا وروستنی کلام دی د دوزخیانو چه پس د دی خبری څخه امر د سکوت به ورته وشی نو دغو کفارو ته د ملائکة العذاب په ژبه د الله تعالیٰ له جانبه داسی امر کیږی.

قَالَ اخْسَئُوْا فِيْهَا وَلَا تُكَلِّمُوْنِ ﴿۱۰۸﴾ اِنَّهٗ كَانَ فَرِيْقٌ مِّنْ عِبَادِيْ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۱۰۹﴾

وبه فرمائی چه تاسی چپ شئ (پراته اوسئ خوار ذلیل) په دی دوزخ کښی او

مه غږیږئ له ماسره (په دفع د عذاب کښې) بیشکه شان دا دی چه وه یوه ډله له بندګانو ځما (یعنی مؤمنان) چه ویل دوی (تضرعاً) ای ربه ځمونږه پوره یقین او تصدیق مو کړی دی (په تولو مؤمن به شیانو باندی) نو مغفرت وکړه مونږ ته (ګناه ځمونږ) او مهربانی راباندی وکړه او ته (ای پروردګاره) خیر ډیر غوره د تولو مهربانی کوونکیو ئی

تفسیر: یعنی خوشی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! اوس هر هغه څه چه مو کړی دی د هغه سزا وګالئ (برداشت کړئ)! له آثارو څخه معلومیږی چه د دی خداوندی جواب د صدور څخه وروسته بیا داسی ناری سوری منقطع کیږی او دوزخیان غیر له «زفیر» او شهیق څخه به بل کلام نه شی کولی العیاذ بالله.

فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾

پس نیولی ؤ تاسی دوی مسخری کړی شوی پر دوی تر هغه پوری چه هیر کړ (مسلمانانو) له تاسی څخه ای کفارو ذکر یاد ځما (په سبب د مشغولتیا د تاسی ای کفارو په تمسخرو د مسلمانانو کښې او وئ تاسی چه په هغوی پوری مو خندل (هر وقت له ډیره کبره).

تفسیر: یعنی په دنیا کښې کله چه مسلمانانو د خپل الله په حضور کښې دعاء او استغفار کاوه نو تاسی ورپوری پیچموځی (مسخری) کولی او خندا به مو ور پوری کوله او د هغو د نیکو خصلتونو پوری به مو توقی کولی او دومره د هغوی په تحقیر او تکدیر پسی لویدلی وئ. چه پاک الله او د جزاء ورځ مو بیخی له یاده وتلی وه او داسی به مو ګڼل چه ګواکی ستاسی پر سرونو باندی له سره هیڅ یو حاکم او کتونکی نشته چه ستاسی د داسی حرکاتو یاداشت واخلی او د هغو سختو اعمالو سزا تاسی ته درکړی.

إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿١١١﴾

بیشکه زه چه یم جزا می ورکړه دوی ته ښه جزا نن ورځ په سبب د هغه چه هغوی صبر کړی ؤ (په اضرار ستاسی) بیشکه هغوی چه دی هم هغوی دی بریالیان (رسیدلی خپلو تولو مقاصدو ته).

تفسیر: بیچاره ګانو مسلمانانو ستاسی پر قولی او فعلی ایذاؤ او اضرارو صبر کړی ؤ وګورئ چه

نن ورځ ستاسی بالمقابل هغوی ته څه ثمره ور په برخه کیږی؟ او دوی داسی یو مقام ته رسولی شوی دی چه هلته به پخپلو هر ډول (طریقه) مقاصدو بریالی (کامران) او کامیاب او له هر قسمه لذائذو او مسراتو سره غاړه په غاړه وی
(بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهراً یا وبه وائی پرښته د عذاب له جانبه ذ الله تعالیٰ داسی چه)

قٰلَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِى الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِيْنَ ﴿۱۱۲﴾
قَالُوْا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَآدِّيْنَ ﴿۱۱۳﴾

وبه فرمائی څومره څنډ (ایسارتیا) مو تیر کړی دی تاسی په ځمکه کښی په شمار د کلونو؟. نو وبه وائی (کفار) څنډ (ایسارتیا) مو کړی دی یوه ورځ یا یوه برخه د ورځی نو ته (پخپله) پوښتنه وکړه له حسابګرو څخه.

تفسیر: یعنی له پرښتو څخه چه هغوی هر قسم نیکی او بدی شمیرلی دی دغه به ئی هم شمیرلی وی چه «څومره څنډ (وخت) مو تیر کړی دی په ځمکه کښی او څو مدت مو هلته ژوند کړی دی» یعنی په قبر کښی یا د دنیا په ژوندون کښی ـ دغه به هم هلته ډیر لږ په نظر راځی دغه پوښتنه هم د دی لامله (له وجی) کیږی چه په دنیا کښی دوی عذاب ته ډیر زیات تلوار او عجلت کاوه اوس وپوهیدل چه هغه ډیر په سرعت او جلتی وررورسید (کذا فی موضح القرآن).
(نو بیا وبه فرمائی پخپله الله تعالیٰ قهراً یا وبه وائی پرښته د عذاب له جانبه د الله تعالیٰ داسی چه).

قٰلَ اِنْ لَّبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيْلًا لَّوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۱۴﴾

وبه فرمائی چه نه دی څنډ (تاخیر) کړی تاسی (په دنیا کښی) مګر لږ مدت (په نسبت د عذاب د آخرت که چیری بیشکه تاسی یئ چه پوهیږئ (چه ژوند د دنیا په نسبت د عقبا ډیر لږ دی).

تفسیر: یعنی واقعی د دنیا عمر خو ډیر لږ ؤ لیکن که تاسی پر دغه خبره په دنیا کښی د انبیاؤ په خبرو باندی پوهیدئ نو له سره به دغه فانی متاع به نه مغروریدئ او له انجام څخه به نه غافلیدئ او هغه ګستاخی او شرارتونه به له تاسی څخی نه صادریدل چه د دنیوی زائلو او فانی لذتونو د مشغولیت او مصروفیت په ضمن کښی له تاسی څخه په ظهور ورسیدل.

أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾

آیا پس گمان کوئ تاسی داسی چه بیشکه خبره دا ده چه پیدا کړی مو یئ تاسی عبث (د لوبو دپاره) او (داسی گمان کوئ چه) بیشکه تاسی مونږ ته نه به راوستلی کیږئ (حساب او کتاب ته).

تفسیر: داسی نه ده تاسی عبادت ته پیدا شوی یئ او رجوع کوونکی یئ ځمونږ دربار ته دپاره د مجازاتو یعنی په دنیا کښی د نیکی او د بدی پوره نتیجه نه دررسیږی ـ که په دی ژوندون پسی بل ژوندون نه وی نو گویا دغه گرده (توله) کارخانه به محض یوه لوبه او تماشا او بیخی یوه بی نتیجی شی وی حال دا چه د الله تعالیٰ ذات له دی نه ډیر اعلیٰ او ارفع دی چه د هغه په نسبت داسی رکیک خیال وکړ شی.

فَتَعَٰلَى ٱللَّهُ ٱلْمَلِكُ ٱلْحَقُّ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

پس ډیر پورته لوی لوړ دی الله (له عبثیاتو او نورو عیوبو چه) مطلق باچا حق دی نشته هیڅوک لائق د عبادت په رښتیا مگر خو هم دی (یوائځی) چه رب مالک د عرش کریم عزت‌ناک دی (چه رحمت تری نازلیږی)

تفسیر: هر کله چه هغه لوی خاوند د ملکوت (معنوی دنیا) د لویی او د قوت او د سطوت خاوند او مالک مطلق دی نو له سره دغه امکان نه لری چه دغه عزیز منتقم جلت عظمته دغه تول وفاداران او مجرمان هم داسی خوشی پریږدی او د هغو د ښو بدو اعمالو جزا او سزا ورنه کړی.

وَمَن يَدْعُ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ لَا بُرْهَٰنَ لَهُۥ بِهِۦ فَإِنَّمَا حِسَابُهُۥ عِندَ رَبِّهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلْكَٰفِرُونَ ﴿١١٧﴾

او هر څوک چه بولی له الله سره خدای بل (چه د هغه عبادت هم کوی هسی خدای چه) نه دی هیڅ برهان علمی سند ده ته په دغه (عبادت د غیر) پس بیشکه هم دا خبره ده چه حساب (جزاء) د دی (مشرک) په نزد د رب د ده دی (چه سم له استحقاقه ئی ورکوی) بیشکه شان دا دی چه بری نه مومی

(کافران او نه خلاصیږي له عذابه)

تفسیر: یعني هلته به حساب او کتاب کیږي او هر چاته به د ده له جرمه سره سم سزا ورکوله کیږي د دغه سورت ابتداء په فلاح او نجات د مؤمنانو سره کړی شوی ده او ختم په عدم فلاح د کافرانو سره داسی شوی ده چه په پای (اخر) کښې ئي ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم په استغفار او استرحام هم مامور ګرځولی دی.

وَقُلْ رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرّٰحِمِيْنَ ﴿۱۱۸﴾

او ووایه (ای محمده!) ای ربه ځما مغفرت او رحم وکړه (پر محمد او امت ئې) او ته خیر بهتره ډیر غوره د تولو رحم کوونکیو ئي.

تفسیر: یعني ځمونږ له تقصیراتو څخه راتیر شه! او پخپل رحمت مو په دنیا او آخرت کښې سر لوړی کړه! ستا د بې‌نهایته رحمت په مقابل کښې هیڅ شی مشکل نه دی. د ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ ﴾ څخه د سورت ختم پورې دا آیات ډیر فضائل او تأثیرات لري چه د هغه ثبوت له ځینو احادیثو څخه کیږي او مشائخو دغه په تجربو سره رسولی دی. ښائی چه د دغه آیت سرې ورد ولری! په خاتمه کښې هغه دعاء هم تبرکاً او تفاؤلاً نقل کوو چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته تلقین فرمایلی ؤ ځکه چه د هغو الفاظ د دی آیاتونو سره مناسب دی

«اللّٰهم انی ظلمت نفسی ظلماً کثیراً وانه لا یغفر الذنوب الاانت فاغفرلی مغفرة من عندک وارحمنی انک انت الغفور الرحیم»

تمت سورة المؤمنون بفضله ومنه وحسن توفیقه ونرجو منه اکمال بقیة الفوائد.

سورة النور مدنية وهى (٦٤) آية و (٩) ركوعات رقمها (٢٤) تسلسلهاحسب النزول (١٠٢) نزلت بعد «سورة الحشر»

د «النور» سورة مدنى دى (٦٤) آيات (٩) ركوع لرى په تلاوت كښى (٢٤) او په نزول كښى (١٠٢) سورت دى وروسته د «الحشر» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دى.

سُوْرَةٌ اَنْزَلْنٰهَا وَفَرَضْنٰهَا وَاَنْزَلْنَا فِيْهَآ اٰيٰتٍ بَيِّنٰتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ①

دا يو سورت دى چه نازل كړى دى مونږ دا او فرض كړى دى مونږ(احكام د) هغه او نازل كړى دى مونږ په دى (سورت) كښى آياتونه ښكاره دپاره د دى چه تاسى (پرى) پند واخلئ (او غور پكښى وكړئ).

تفسير: دغه سورت په ځينو نهايت ضرورى احكام - حدود امثال - مواعظ - حقائق - توحيد او په نورو اهمو تنبيهاتو او اصلاحاتو مشتمل دى، زياته ممتازه او پوه زياتونكى برخه هغه ده چه د (افک) له قصى سره تعلق لرى. پر أم المؤمنين حضرت بي‌بي عائشى صديقى رضى الله تعالىٰ عنها منافقينو د دروغو تهمت كړى په هغه كښى ځينى ساده او بى فكره مخلص مسلمانان هم ښوئيدلى او د ثبات او استقامت څخه لږ څه متمائل شوى وو چه د هغه خطرناكه اثر نه يواځى د بي‌بي عائشى صديقى رضى الله تعالىٰ عنها پر وضعيت لويده بلكه له يوه حيثيته پخپله د رسول الله عليه الصلوٰة والسلام وعلى آله الكرام وعلىٰ اصحابه العظام د مجد او شرف تر درباره هم رسيده نو ځكه ضرورت واقع شو چه لوى قرآن په پوره اهتمام او قوت سره د داسى خوفناكى غلط كارى يا غلط فهمى اصلاح وكړى او د تل دپاره د ايماندارانو غوږونه پرانيځى څو وروسته له دى نه له سره د دښمنانو له تبليغاتو او انتشاراتو متأثر نشى. نو ځكه ئى د دى سورت شروع په دغو الفاظو سره وفرمايله ﴿سُوْرَةٌ اَنْزَلْنٰهَا وَفَرَضْنٰهَا﴾ الآية - څو مخاطبين وپوهيږى چه د ده مضامين ځان ته اهميت او يو خاص وقعت لرى او د ډير محفوظ او ټينګ نيولو مستحق دى او هغه صاف صاف نصائح او ترتى ترتى (تيک تيک) خبرى چه په دغه سورت كښى بيان شوى دى هغه ګردى (تولى) د دى وړ (قابلى) او لائقى دى چه هر مسلمان ټينګ پخپل زړه كښى ځاى وركړى او تل ئى په ياد ولرى او د يوى شيبى له مخى هم د ده د احكامو څخه غفلت ونه كړى كه نه د دين

او د دنیا په تباهی او خرابی کښې آخته کیږی.

اوس الله تعالیٰ بیانوی خپل احکام چه ځینې ئې دغه دی

اَلزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ

هغه ښځه چه زنا ئې کړې وی او هغه سړی چه زنا ئې کړې وی (او محصنان وی او ثبوت شی زناء پر دوی په اقرار یا په شهادت) پس وهئ تاسو ای (قاضیانو او حاکمانو) هر یو له دغو دواړو سل دری

تفسیر: ترکیب (الزانية والزانی) دواړه مبتداء دی او خبر ئې (فاجلدوا) دی او دغه الف لام په معنی د (الذی) دی چه متضمن دی معنی د شرط لره ځکه چه (ف) جزائیه پری داخله شوی ده په خبر باندی نو تقدیر ئې داسی دی چه **(التی زنت والذی زنی فاجلدوهما)** لکه چه مونږ پاس ترجمه هم داسی کړی ده دغه سزا د هغه زانی او زانیی ده چه آزاد عاقل او بالغ وی او نکاح ئې هم نه وی کړی یا د نکاح څخه وروسته جماع ئې نه وی کړی او هغه چه آزاد نه وی پنځوس دری وهلی کیږی د هغه حکم پنځمی پاری د اولی رکوع په ختم کښې مذکور دی او هغه چه عاقل یا بالغ نه وی نو دی خو لا نه دی مکلف شوی. په هر هغه مسلمان کښې چه دغه ګرد (تول) صفات (حریت، بلوغ، عقل نکاح جماع) موجود وی نو داسی شخص ته «محصن» وائی نو د دغه محصن سزا چه د زناء مرتکب شی او پری شرعاً اثبات شی «رجم» ؤ یعنی په ګټو ویشتل او سنګساری ده لکه چه د المائده په سورت کښې ئې د تورات په حواله فرمایلی دی ﴿ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللَّهِ ﴾ الآیة - او هغه حکم د الله رجم وو لکه چه د هغه ځای په تفاسیرو کښې تیر شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه سره موافق فیصلی صادری کړی وی او فرمایلی ئې ؤ «**اللّٰهم انی اول من احیا امرک إذ اماتوه** ای الله! زه هغه ړومبی سړی یم چه ستا هغه امر حکم می ژوندی کړی دی چه محو او متروک کړی شوی ؤ» بیا نه یوائې یهودان بلکه هومره داسی قسم واقعات چه وړاندی کیده په هغو تولو کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم تل محصن زانی ته په رجم سره سزا ورکړی وه وروسته د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له رحلته اصحاب الکرام هم پر هم دغه احکامو د «رجم» اجرا آت کول بلکه د اهل السنت والجماعت څخه یو سړی هم د ده پر مخالفت نه دی جرائت کړی. ګواکی متواتره سنت او د اهل الحق اجماع دغه خبره راښوولی ده چه په دغه مسئله کښې محمدی شریعت د توریت حکم باقی پری ایښی دی لکه چه لوی قرآن د عمد قتل په سزا کښې وژل کیدل د توریت په حواله بیان فرمایلی دی ﴿ وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ ﴾ او د مرتدانو د قتل حکم بنی اسرآئیلو ته ورکول د البقره په سورت کښې بیان کړی شوی دی

﴿ فَتُوبُوٓا۟ إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَٱقْتُلُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ ﴾ بیا هم دغه احکام د محمد صلی الله علیه وسلم د امت په حق کښې هم ایښود شوی دی شاید د محصن رجم او د قصاص د مسئلې د نقل کولو څخه وروسته په هغه شدت او تاکید چه د ﴿ بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ﴾ د حکم د ترک مذمت او بدی ئې بیان فرمائلی ده او په آخر کښې ارشاد شوی دی ﴿ وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ﴾ الآیة ـ له هغه به دا غرض وی چه د تورېت دغه احکام اوس د قرآن تر حفاظت لاندی دی چه د هغو په اجراء او انفاذ کښې نه ښائی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د هیچا د اهواؤ او آراؤ لحاظ او پروا وکړی لکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هم په دغه مورد کښې د هیچا څه پروا ونه کړه او د دوی څخه وروسته راشده ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین هم د چا لحاظ او پروا ونه کړه ـ تر دی پوری چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه ته د محصن د «رجم» په نسبت دغه اندیښنه پیدا بلکه مکشوفه شوه چه وروسته له دی نه به ځینی زائغین د دغه احکام له تعمیله انکار کوی لکه چه خوارج او ځمونږ د زمانی یوی ممسوخی فرقی تری انکار هم کړی دی نو دوی پر منبر وختل او د صحابه ؤ او تابعینو په لویه مجمع کښې ئې د الله تعالیٰ د دغه حکم اعلان په ډیر تاکید او تشدید سره وفرمایه ـ او په دغه مورد کښې یوه قرآنی یو منسوخ‌التلاوة آیت حواله ئې ورکړه چه په هغه کښې د محصن د رجم صریح حکم موجود دی او د هغه تلاوت وروسته منسوخ شوی دی مګر حکم ئې هم هغسی باقی پاتی دی.

تنبیه: د کوم آیت محض منسوخ التلاوت کیدل او حکم ئې باقی پاتی کیدل یوه مستقله مسئله ده چه تحقیق ئې په دغو مختصرو فوائدو کښې نشی درجیدی انشاالله العزیز که د مستقل تفسیر د لیکلو وار راورسید نو هلته به ولیکلی شی.

وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِى دِينِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾

او نه دی نیسی تاسو لره په دغو (دواړو زناکارانو) زړه سوی (او مهربانی) په (انفاذ د) حکم د الله کښې که یئ تاسی چه تینګ یقین لرئ پر الله او په ورځی آخری (د قیامت)، او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته یوه طائفه ډله له مؤمنانو څخه (چه فضاحت ئې زیات شی).

تفسیر: یعنی که پر الله تعالیٰ یقین لرئ نو د هغه د احکامو او حدودو په اجراء او انفاذ کښې هیڅ تقدیم او تأخیر مه کوئ! داسی ونه کړئ چه د مجرم څخه وویرېږئ او د سزا له اجراء څخه لاس وباسئ یا پکښې څه تنقیص وکړئ یا داسی غیر مؤثری خفیفی او معمولی سزا ورکړئ چه د

سزا کیفیت پکښې نه وی ښه وپوهیږئ چه الله تعالیٰ مطلق حکیم او له تاسی څخه زیات پر بندګانو مهربان دی او د ده هر حکم کلک وی که پوست د عالم د مجموعی په حق کښې له حکمت او رحمت څخه نشی عاری کیدی ـ که تاسی د ده د احکامو او حدودو په اجراء کښې قصور کوئ نو د آخرت په ورځ کښې به ستاسی څخه پوښتنه کیږی.

﴿ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾ - او حاضر دی شی عذاب کولو د دی دواړو ته له مؤمنانو)

یعنی دغه سزا دی ګوښی (بیله) ورته ورنه کړه شی بلکه د مسلمانانو په لویه مجمع کښې دی ورته ورکړه شی ځکه چه په هغه رسوائی کښې د سزا تکمیل او تشهیر او کتونکو ته لوی پانیات او عبرت دی او ښائی چه په کښې دغه غرض هم وی چه دغه لیدونکی مسلمانان د ده پر حال باندی زړه وسوځی او د مغفرت دعاوی ورته وکړی والله اعلم.

اَلزَّانِیْ لَا یَنْکِحُ اِلَّا زَانِیَةً اَوْ مُشْرِکَةً ۫ وَّالزَّانِیَةُ لَا یَنْکِحُهَاۤ اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ ۚ

زنا کار سړی نه نکاح کوی (په رغبت محبت سره) مګر خو زناکاره ښځه یا مشرکه ښځه او زناکاره ښځه نه په نکاح کوی (دغی ښځی زانیی لره په رغبت او محبت سره) مګر سړی زناکار یا سړی مشرک

تفسیر: د زنا د سزا د بیان کولو څخه وروسته د دی فعل انتهائی شناعت بیان فرمائی یعنی هغه نارینه او ښځه چه په دغه شنیعه عادت مبتلاء وی په حقیقت کښې د دی خبری وړ (مستحق) او لایق نه دی چه له هغه سره د کوم عفیف مسلمان د ازدواج، د ناستی او د ملاستی تعلق قائم کړ شی د هغه د پلیت طبیعت او میلان سره خو دغه مناسب دی چه له هم داسی بد کاره او تباه حاله نارینه او ښځی سره یا له دوی څخنی هم بدتره له کوم مشرک او مشرکی سره د هغه تعلق وی کماقال الله تعالیٰ فی هذه السورة:

﴿ اَلْخَبِيثَٰتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَٰتِ ۖ وَالطَّيِّبَٰتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَٰتِ ﴾

کوی جنس له خپله جنسه سره سازه ـ هم کوتره له کوتری باز له بازه

د ده د حرکت اصلی اقتضاء خو هم دغه وه ـ اوس دغه بیله خبره ده چه الله تعالیٰ د نورو مصالحو او حکمتونو لامله (له وجی) کوم په نامه سره مسلمان عقد هم له مشرک او مشرکی سره

جائز نه دی فرمایلی. یا مثلاً د بدکاره سړی نکاح که د کومی صالحی ښځی سره وتړله شی نو دغه بالکل باطله نه ده درولی شوی.
تنبیه: د دغه آیت داسی تقریر چه مونږ کړی دی بیخی سهل او بی تکلیفه دی په دغه کښی د (لاینکح) معنی هغسی نیولی شوی ده لکه چه په «**السلطان لایکذب**» او نورو محاوراتو کښی اخیسته کیږی یعنی د فعل د لیاقت نفی ـ د فعل نفی له حیثیته ورکړی شوی ده. **فافهم واستقم**

وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ ۝

او حرامه کړی شوی ده دغه (زناء یا نکاح له بد کارو سره د حاصلولو د مبلغ لپاره) پر (صالحانو عفیفانو) مؤمنانو

تفسیر: یعنی یو مؤمن په داسی حال کښی چه مؤمن وی څرنګه به داسی حرکت ته اقدام کوی؟ په حدیث کښی راغلی دی «**لا یزنی الزانی حین یزنی وهو موٴمن**» یا دا مطلب چه له زانیی سره د هغو پرهیزګارانو د نکاح عقد حرام درولی شوی دی چه په صحیح او حقیقی معانی سره د مؤمنانو د خطاب مستحقان دی یعنی په تکوینی دول (طریقه) دغسی پاک او صاف نفوس د داسی خراب او پلیت او ګنده ځایونو په طرف نه متمائل کیږی او تری ساتلی شوی دی په دغه وقت کښی به د «حرم» معنی هم هغسی وی چه «په ﴿ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ ﴾ کښی. یا په «وحرام علیٰ قریة اهلکناها» کښی نیولی شوی دی والله اعلم.
فائده: دغه پاس آیت یواځی د ترغیب دپاره دی په نکاح اخیستلو د عفائفو او شرائفو کښی او ترهیب دی له نکاح کولو د بدکارانو څخه ځکه چه زنا په قبح کښی نژدی ده شرک ته لکه چه عفاف او پاکوالی او تحصن او ودوالی نژدی دی ایمان ته او بل دغه نفی په معنی د نهی نه ده او که په معنی د نهی وی نو منسوخ دی په آیت د ﴿ وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى ﴾ سره.

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ ثُمَّ لَمْ يَاْتُوْا بِاَرْبَعَةِ شُهَدَآءَ

او هغه کسان چه اولی محصنی ښځی (یا محصن سړی چه نسبت د زنا ورته وکړی) بیا رانه ولی (په مخ د قاضی حاکم کښی) څلور تنه شاهدان

تفسیر: یعنی که په داسی پاک لمنی ښځی باندی د زناء تهمت ولګوی چه د دی بدکاری په کوم دلیل یا په شرعیهؤ قرائنو سره نه وی ثابت (نو وئی وهئ تاسی دغو قاذفانو لره ای قاضیانو او حاکمانو اتیا دری او مه ئی قبلوئ شاهدی ځکه چه سره له حریته بلوغ ـ عقل ـ اسلام او پاکی

فاسقان دی) او هم دغه حکم دی د پرهیزگار نارینه که پری تهمت ولگاوه شی. لکه چه دغه آیات د یوی پاکی عفیفی صدیقی ښځی په قصه کښی نازل شوی دی نو ځکه دلته د هم هغو پر ذکر اکتفاء شوی ده که څلور شاهدان تیر کړی او د هغوی شهادت سم له شرعیه ؤ اصولو سره مقبول واقع شی نو پر هغه مقذوف او مقذوفه به د زناء حد جاری کیږی.

فَاجۡلِدُوۡهُمۡ ثَمٰنِيۡنَ جَلۡدَةً وَّلَا تَقۡبَلُوۡا لَهُمۡ شَهَادَةً اَبَدًا‌ ۚ

پس ووهئ تاسو (ای حاکمانو) دغه (قاذفان که اصیلان وی) اتیا دری او مه قبلوئ تاسی له دوی نه شاهدی هیڅکله (تر وقته د مرګه پوری)،

تفسیر: دغه د «قاذف» تهمت لګونکی سزا شوه چه «مقذوف په مطالبه» اتیا دری وهلی کیږی او په مستقبل کښی د تل دپاره په معاملاتو کښی مردودالشهادت درولی کیږی ځمونږ د حنفیانو په مذهب کښی وروسته له توبی ایستلو څخه هم د دوی شهادات په معاملاتو کښی نه قبلیږی

وَاُولٰٓـئِكَ هُمُ الۡفٰسِقُوۡنَ ۙ‏ ﴿۴﴾

او دا (قاذفان) هم دوی دی فاسقان.

تفسیر: یعنی که په واقع سره ئی عمداً په دروغو سره تهمت لګولی ؤ بیا نو د ده فسق او نافرمانی ظاهره ده که په رښتیاء سره واقعی خبره ئی ویلی وی لیکن په دی باندی پوهیده چه زه د څلورو تنو شاهدانو په شهادت خپله دغه دعوی نشم ثابتولی نو د داسی خبری له اظهاره غیر له دی نه چه د یوه مسلمان پت او عزت خراب کړی بل څه ګټه (فائده) نه کوی چه هغه فی نفسه مستقله ګناه ده او علماء هغه په کبائرو کښی شمیرلی ده.

اِلَّا الَّذِيۡنَ تَابُوۡا مِنۡۢ بَعۡدِ ذٰ لِكَ وَاَصۡلَحُوۡا‌ ۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوۡرٌ رَّحِيۡمٌ‏ ﴿۵﴾

مګر هغه کسان چه توبه وباسی پس له دغه (قذفه له ګناه نه) او اصلاح کړی (نیت او عمل خپل) پس په تحقیق الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی وروسته له توبی او د حال اصلاحه ښونکی پاک مهربان الله به دا د فاسق نوم تری پورته کوی او د الله تعالیٰ په نافرمانو بندګانو کښی به نه شمیرلی کیږی. اګر که د پخوانی

قذف په سزا کښې بيا هم مردودالشهادت پاتې دی هم دغه په اسلافو کښې د قاضي شريح ـ ابراهيم نخعي ـ سعيد بن جبير ـ مکحول ـ عبدالرحمٰن بن زيد بن جابر ـ حسن بصری ـ محمد بن سيرين او سعيد بن المسيب رحمهم الله مذهب دی کما فی الدر المنثور و ابن کثير.

وَالَّذِيْنَ يَرْمُوْنَ اَزْوَاجَهُمْ

او هغه کسان چه اولې ښځې (محصنې پاکې له زناء څخه په زناء سره)

تفسير: يعني د زناء تهمت ولګوی يا خپل د ووړکی په نسبت ووائی چه دغه ځما له نطفې څخه نه دی.

وَلَمْ يَكُنْ لَّهُمْ شُهَدَآءُ اِلَّآ اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كَانَ مِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝ وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهٰدٰتٍۭ بِاللّٰهِ ۙ اِنَّهٗ لَمِنَ الْكٰذِبِيْنَ ۝ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ اللّٰهِ عَلَيْهَآ اِنْ كَانَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ۝

حال دا چه نه وی دوی ته شاهدان (په دی کار د زناء کښې) مګر نفسونه د دوی (يعني پخپله حاضر وی) پس (واجبه ده په دی کښې) شاهدی د يوه د دوی څلور شاهدی په (نامه) د الله (په دی خبره چه) بيشکه دی خامخا له صادقانو رښتيا ويونکيو دی (په دغه نسبت د زناء کښې) او پنځمه (شاهدی) (داسی ده چه) بيشکه لعنت د الله دی وی پر دغه (ميړه) که وی (دی) له دروغجنانو څخه. او دفع کوی له دغې ښځې څخه عذاب (د حد ثابت په وينا د ميړه ئې) دا (کار) چه شاهدی ولولی (دا ښځه) څلور (واری) شاهدی (په نامه) د الله (په دی خبره چه) بيشکه دا ميړه ځما خامخا له دروغ ويونکيو دی(په نسبت د زناء په ما باندی) او پنځمه (شاهدی داسی ده) چه ووائی بيشکه غضب د الله دی وی په دی (ښځې) که چيری وی (دا ميړه مې) له

صادقانو رښتیا ویونکیو څخه.

تفسیر: یعنی هر هغه میړه (خاوند) چه پر خپلی ښځی د زناء تهمت ولګوی اولاً له ده نه به څلور شاهدان طلب کړه شی ـ که ئی راحاضر کړی نو پر ښځه دی د زناء حد جاری کړ شی. که ئی شاهد نه شو حاضرولی نو ده ته دی وویلی شی چه څلور ځلی دی په قسم یادولو سره بیان کړی چه زه په خپله دغه دعوی کښی رښتینی یم (په دغه تهمت کښی چه می پر خپله ښځه لګولی دی دروغ نه وایم) ګواکی د څلورو شاهدانو په ځای پخپله د ده څلور (کرته) حلفیه شهادات دی. او په آخر کښی په پنځمه مرتبه کښی دغسی به وائی چه «که دی پخپله دغه دعوی کښی دروغجن وی نو پر ده دی د الله تعالیٰ لعنت وی» که د دغو پاس الفاظو د ویلو څخه انکار وکړی نو بندی دی کړ شی او حاکم دی دی مجبور کړی چه یا دی پر خپل دروغ ویلو اقرار وکړی او د قذف په حد محکوم شی چه پاس ئی ذکر وشو یا دی پنځه کرته همغه الفاظووایی چه پاس مذکور شو. که میړه (خاوند) دغه الفاظ ووائی نو بیا ښځی ته دی وویل شی چه هغه دی هم څلور ځلی په قسم یادولو سره داسی بیان وکړی چه «میړه (خاوند) می په دغه تهمت لګولو کښی دروغجن دی» او پنځم ځلی دی دغه الفاظ ووائی چه «د الله غضب دی نازل شی پر دی ښځه باندی که ئی دغه میړه (خاوند) پخپله دغه دعوی کښی رښتین وی» تر څو که ښځه دغه الفاظ ونه وائی بندی دی وساتلی شی چه یا دی په صاف ډول (طریقه) سره خپل د میړه (خاوند) د دعوی تصدیق وکړی چه د زنا حد پری جاری شی. یا به پاس مذکوره الفاظو سره ئی تکذیب وکړی که ښځه هم د خپل میړه (خاوند) پشان دغه الفاظ ووائی او له «لعان» څخه فراغت ومومی نو بیا له دغی ښځی سره جماع او د جماع دواعی ګرد (تول) حرام شول بیا که میړه (خاوند) دی ته طلاق ورکړی ښه! که نه قاضی دی د دوی دواړو په منځ کښی تفریق وکړی اګر که دغه واړه پر دغه افتراق راضی هم نه وی یعنی قاضی دی په ژبه سره ووائی چه «ما د دغو دواړو په منځ کښی سره تفریق وکړ» نو دغه تفرق د بائن طلاق حکم لری.

(١): ـ **تنبیه:** پر زوجینو باندی دا قسم الفاظو لولولو ته په شریعت کښی «لعان» وائی او «لعان» خاص په قذف الازواج پوری مخصوص دی د نورو محصناتو ښځو د «قذف» حکم هم هغه دی چه پاس مذکور شو.

(٢): ـ **تنبیه:** دغه څلور شاهدی ئی ځکه مقرری کړی چه اصل خو څلور شاهدان ؤ کله چه هغه پیدا نه شول نو د هری یوی شاهدی په ځای یو سړی ودریده او پنځمه په ځای د «تزکیی» کښی شوه.

وَلَوۡلَا فَضۡلُ ٱللَّهِ عَلَيۡكُمۡ وَرَحۡمَتُهُۥ وَأَنَّ ٱللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

او که نه وی فضل (احسان) د الله پر تاسی او رحمت د ده او (بل دا نه وی

چه) بیشکه الله ډیر توبه قبلوونکی لوی حکمت والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښی)

تفسیر: د «لولا» جواب محذوف دی لکه چه ځمونږ له ترجمی څخه ښکاریږی چه که نه وی فضل او احسان د الله تعالیٰ پر تاسو باندی نو خامخا به ئی شرمولی وی تاسو یا ژر به ئی په عذاب کری وی تاسو یعنی که دغه د «لعان» حکم مشروع نه وی نو د «قذف» د عمومی قاعدی سره موافق به پر میره (خاوند) قذف اوښته یا به ئی گرد (تول) عمر د خپل ځیگر وینی څښلی او لړمون خوړینی به ناست ؤ ځکه ممکن دی چه دی رښتین وی په خلاف د غیر د میره (خاوند) چه هغه د دغسی اظهار دپاره مضطر نه دی ځکه د هغه په قانون کښی د دغو امورو رعایت ضروری نه دی. له بل لوری که یواځی د میره (خاوند) په قسم خوړلو د زناء ثبوت کیدی نو د ښځی لپاره به ډیر سخت مصیبت او زحمت پیښیده ـ حال دا چه ممکن دی هغه رښتین هم وی هم داسی که ښځه د دی په قسم خوړلو سره یقیناً بری وګڼله شی نو پر میره (خاوند) به د قذف حد لازمیده ـ سره له دی چه د ده په صداقت کښی هم مساوی احتمال موجود دی ـ نو په دغه حالت کښی د «لعان» په مشروعیت کښی د گردو (تولو) رعایت وشو او هم دغه د الله تعالیٰ د فضل او رحمت اثر دی ځکه چه په فریقینو کښی هر یو چه رښتین وی هغه د بی محله سزا څخه نجات ومونده په دغه وړی دنیا کښی پرده پوښی کری او مهلت ئی ورته ورکړی دی چه ښائی توبه وباسی بیا د ده د توبی قبلول دغه د الله تعالیٰ د توابیت د صفت اثر شو

إِنَّ الَّذِينَ جَاءُو بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ۚ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم ۖ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۚ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ ۚ وَالَّذِي تَوَلَّىٰ كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١١﴾

بیشکه هغه کسان چه راوړی ئی دی غټ دروغ (په شان د عائشی کښی) یو ټولی دی له تاسی (مسلمانانو) نه گمان مه کوئ په دی (دروغو) چه شر بد دی تاسی ته (ای مخلصانو مؤمنانو) بلکه دغه (دروغ) خیر دی تاسی ته (له جهته د ثواب او منقبت د تاسی) مقرر دی هر سړی ته له دغو (بهتان ویونکیو جزاء د) هغه څیز چه گټلی ئی دی له گناه (په قدر د خوض او شغل د ده)، او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار پیتی د دغو (دروغو او شائع ئی کړل) له دغه (تولی) نه شته ورته عذاب لوی (په دارینو کښی)

تفسیر: دلته د هغو غتو دروغو ذکر دی چه پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ترلی شوی ؤ دغه پیښه داسی وه چه نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د هجری په (٥) یا په (٦) کال کښی د (بنی المصطلق) له غزوی څخه د مدینی منوری په طرف بیرته تشریف راوړ ام المومنین صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دوی سره وه - بی‌بی صاحبه پر بل اوښ سوره وه چه پری هودج (پالکی) ترلی او پردی به ئی ځوړندی او شکته به وی او جمال به لا له پخوا هودج (پالکی) پری تاړه - په یو منزل کښی چه د دوی قافله شکته شوی وه لږ شیبه پخوا له کوچ حضرت صدیقی بی بی عائشی ته د وضؤ د تجدید ضرورت محسوس شو نو ځکه له قافلی څخه څه قدر لری او ګوښی (جدا) لاړه. په دی ضمن کښی یو ناڅاپه د دی د غاړی غاړکی (امیل) وشلیده او دانی ئی (چه د جزع یمنی څخه وی) په شګو کښی سره تیت و پرک (منتشر) شوی نو د هغو په تولولو او لټولو دا ډیره وځنډیده (ایساره شوه) هلته قافلی کوچ وکړ او له خپله ځایه ولتیدله او ګرد (تول) سره لاړل. جمال هم داسی ګمان وکړ چه لکه بی‌بی صاحبه په هودج (پالکی) کښی ناسته ده ځکه چه د هغه ګردی (تولی) پردی شکته ځوړندی وی او تولی پیلیاری (پردی) شکته لویدلی وی او ذاتاً بی‌بی صاحبه په عمر کښی هم ووکی او په بدن کښی هم ډیره ضعیفه او نحیفه وه چه د دی د وجود او عدم وجود له هودج (پالکی) د باندی ښه نه څرګندیده.

الغرض جمالانو خپل اوښان رهی (روان) او چالان کړل او ګرد (تول) سره لاړل. لکه چه ام المؤمنین بیرته راغله که ګوری چه قافله تللی ده - او هیڅ اثر او نښه ئی هم نه ښکاری.

نو ام المومنین په نهایت ثبات او استقامت سره دغسی رأیه قائمه کړه چه اوس له دغه ځایه خوځیدل خلاف‌المصلحت دی - ولی که زه د دغو شګو په کرمونو کښی د قافلی تعقیب هم وکړم په هڅوی پسی نشم رسیدی او امکان لری چه لیاره هم راڅخه ورکه شی - که دلته واوسیږم هر کله چه لمر وخیژی او ځما متعلقین په دی وپوهیږی چه زه په هودج (پالکی) کښی نه یم او ځما پالکی تشه روانه ده نو هرومرو (خامخا) به هم دلته په منده او ځغاښته راپسی راشی نو هملته پاتی شوه.

کله چه شپه وه پر ام المؤمنین د خوب شومه راغله، هملته ئی خپل مبارک سر کیښود.

کله چه حضرت صفوان بن معطل رضی الله عنه د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په امر مأمور ؤ چه تل به دی وروسته له قافلی راځی - او د پاتی شویو شیانو خبر نیونه به کوی نو ځکه دی تل د قافلی څخه په لږ څه فاصله لری اوسیده او همیشه د قافلی تر شا وروسته له پلټنی (تحقیق) به راته. حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه دغه ځای ته ګهیځ (سحر) راورسید او له لری څخه ئی ولید چه کوم اوده پروت دی - کله چه ورنژدی شو نو د ورپیچلی (نغښتلی) شوی تکری (څادر) څخه یی وپیژنده چه دا خو ځما مور ام المؤمنین صدیقه بی‌بی عائشه ده ځکه چه پخوا د حجاب د حکم له نزوله هم دغه معنوی ځوی او مور سره پیژندل.

حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د دغه وضعیت د لیدلو څخه سخت ولړځید - او ډیر وویرید او

په زور سره ئی ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾ وویل چه د هغه په اثر د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها سترګی خلاصی شوی او هم هغسی مخ پیچلی (پټ مخ) او په خپل تکری کښی تاو شوی کیناسته.
حضرت صفوان رضی الله تعالیٰ عنه خپل اوښ ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها ته نژدی چو کړ ـ او ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها هم هغسی پټه پری سوره شوه ـ او صفوان رضی الله تعالیٰ عنه د اوښ مهار پر خپله اوږه باندی کیښود او د قافلی تر شا روان او ورسره ګډ شول.
راس المنافقین و امام المکذبین عبدالله بن ابی چه د مدینی منوری ډیر خبیث ـ بدباطنه خان او د منافقانو مشرف او د رسول الله صلی الله علیه وسلم دښمن ؤ ـ دلته چه داسی یوه خبره او موضوع ورپیدا شوه نو په چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبرو ئی خوله وسپړدله ـ او ځینی ساده او ناپوهان مسلمانان مثلاً په نارینه ؤ کښی حضرت حسان ـ حضرت مسطح ـ او په ښځو کښی حمنه بنت جحش رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعین د منافقانو په دغه انتشاراتو او ګمراه کوونکیو خبرو تیروتل او په دغسی افسوسناکو تذکرو کښی سره لګیا شول چه د هغو ویل دوی ته نه ؤ لازم او د ام المؤمنین رضی الله تعالیٰ عنها د عفت او عصمت سره بیخی منافی ؤ ـ مسلمانانو ته بالعموم ـ او پخپله رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته له داسی قسم واهیاتو خبرو څخه سخته صدمه ورسیده. تر یوی میاشتی پوری دغسی چتی (بیکاره) خبری سره کیدی او رسول صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه اجمعین به هم دغه ګردی (تولی) خبری اوریدی او هیڅ به ئی نه ویل ـ او نه د هغو په تحقیق پسی ګرځیده ـ مګر په زړه کښی سخت خفه ؤ وروسته له یوی میاشتی پخپله ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها هم له دغه شهرت څخه خبره شوه ـ نو د غم له شدته ناقراره شوه ـ او د رنځورئ په بستره کښی ولویده شپه او ورځ به ئی ژړل ـ او د یوی شیبی له مخی به ئی هم اوښکی نه دریدی. په دغه ضمن کښی نور واقعات هم پیښ شول ـ او ډیری خبری اتری سره کیدلی چه په صحیح بخاری شریف او نورو کښی د لوستلو قابل دی ـ او بالاخر د حضرت ام المؤمنین صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها په برائت کښی بالذات الله تعالیٰ دغه آیت ﴿ إِنَّ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْإِفْكِ ﴾ الآیة ـ تر لری ځایه پوری نازل وفرمایه ـ چه ام المؤمنین عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها تل فخر پری کاوه ـ او بالحق چه پر دغه هومره فخر او ویاړ چه وکړی لږ دی.
﴿ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ ﴾ ـ یو تولی دی له تاسو مسلمانانو څخه) یعنی دغه دروغ تړونکی له خیره سره همغه کسان دی چه په دروغو یا په رښتیا سره د اسلام مدعیان دی ـ او خپلو ځانونو ته مسلمانان هم وائی ـ له دوی ځنی څو تنه سری سره یو ځای شوی دی ـ او داسی چتی (بیکاره) خبری ئی سره تړلی دی ـ او څه خلق په ناپوهی سره پر دغه چغلی او چتی (بیکاره) دروغو غولیدلی دی ـ خو بیا هم د الله تعالیٰ لوی احسان دی چه ګرد (تول) مسلمانان په دغه لومه کښی نه دی نښتی.
﴿ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ﴾ ـ ګمان مه کوئ په دی دروغو چه شر بدی تاسو ته

اې مخلصانو مؤمنانو بلکه دغه دروغ خیر بهتر دی تاسو ته له جهته د ثواب او منقبت د تاسو) دغه خطاب د هغو مسلمانانو د تسلی دپاره دی چه هغوی ته له دغی واقعی څخه صدمه رسیدلی وه بالخصوص حضرت صدیقه بی‌بی عائشه رضی الله تعالیٰ عنها او د دی کورنی ته ځکه ظاهر دی چه هغه ډیره سخته خفه او ویرجنه وه یعنی اګر که په ښکاره ډول (طریقه) دغه ویناوی ډیری مکروهی خفه کوونکی او خرابی دی لیکن فی الحقیقت تاسی ته د ده په منځ کښی ډیره بهتری او محاسن پټ وه آیا دومره مدت د تاسی پر داسی زړه خوړونکو حملو او ایذاؤ صبر کول هم داسی بی اجره پاتی کیږی آیا دغه لږ فخر او شرف دی چه بالذات خالق‌الکائنات پخپل پاک کلام کښی ستاسی نزاهت او برائت نازل کړ او ستاسی دښمنان ئی خواروزار او رسوا کړل او تر قیامت پوری ئی ستاسی د خیر ذکر د ګردو (تولو) قرآن لوستونکیو پر ژبه جاری کړ او مسلمانانو ته ئی د رسول الله علیه الصلوٰة والسلام او د ده د ازواجو او اهل البیت د حق پیژندلو دپاره داسی یو درس ورکړ چه له سره هیریدونکی نه دی فلله الحمد علیٰ ذلک.

﴿ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ ﴾ - مقرر دی هر سړی ته له دغو بهتان ویونکو جزاء د هغه څیز چه ګټلی ئی دی له ګناه او هغه څوک چه پورته ئی کړ لوی بار د دغو دروغو له دغه شته ورته عذاب لوی. یعنی هر هغه سړی چه په دغه فتنه کښی هومره حصه واخیسته همغه قدر ګناه ئی د خپل ځان لپاره وګټله او د هغی د سزا مستحق شو مثلاً ځینی کسان خوشال شول او په ډیر خوند او مزه سره ئی د دغو واهیاتو خبرو تذکره کوله ځینو د افسوس د اظهار په ډول (طریقه) - ځینو د تحقیق او تفتیش په اصول - خامخا د دغی خبری په شاؤ خوا کښی ئی ګرویګنی (تپوسونه) او پلیتنی (تحقیقونه) کولی او رسول الله صلی الله علیه وسلم پخپله پته خوله ناست او دغه ګردی (تولی) خبری ئی اوریدی. ځینی به د داسی خبرو د آوریدلو څخه په تردد او اندیښنه کښی لویدل. ډیر کسان به په دغه مورد کښی چپ ناست وو. ډیرو کسانو به ئی د دغو افواهاتو تکذیب کاوه چه د دغو وروستنیو خلقو وضعیت پاک الله پسند او غوره کړ او نورو ګردو (تولو) ته ئی درجه په درجه الزام واړاوه او د دی ګناه ډیر لوی بار اخیستونکی رأس‌المنافقین عبد الله بن ابی ؤ لکه چه په ډیرو روایاتو کښی تصریح ده هم دغه خبیث به نور خلق له خپله ځانه سره تولول او دغه خبری به ئی په غوږونو کښی ورڅخولی او دوی به ئی سراښول او غولول او خپله لمن به ئی په ډیر مهارت او چالاکی سره تری تولوله او په نورو باندی ئی هغه شائع کوله نو په آخرت کښی ډیر لوی عذاب خو د ده دپاره هرومرو (خامخا) شته لیکن په دنیا کښی هم دغه ملعون ډیر ذلیل او رسوا شو او تر قیامته به دی په ذلت او خواری سره یادیږی.

لَّوۡلَآ إِذۡ سَمِعۡتُمُوهُ ظَنَّ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتُ بِأَنفُسِهِمۡ خَيۡرٗا وَقَالُواْ هَٰذَآ إِفۡكٞ مُّبِينٞ ﴿١٢﴾

ولې نه په هغه وقت کښې چه واوریده تاسې دا خبره گمان کاوه ایماندارو سړیو او ایمان دارو ښځو په نفسونو خپلو(پخپلو منځونو) کښې د خیر (خبرې) او ویلې وې (دوی ټولو داسې) دا خبره دروغ ده ښکاره.

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته ښایي چه له خپلو مسلمانانو وروڼو خویندو سره حسن ظن ولرې او هر کله چه واورې چه خلق پر یو نیک سړې هم داسې چټې (بیکاره) «**رجمابالغیب**» بدې خبرې او خراب تهمتونه لګوي نو ښائي چه دې داسې خیالاتو ته پخپل زړه کښې لیار ور نه کړې بلکه د هغو تکذیب دې وکړې رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم فرمایلي دي هر څوک چه پښې‌ښا د خپل یوه مسلمان ورور مدد وکړې نو الله تعالیٰ هم د ده پښې‌ښا مدد کوي ـ بې‌تحقیقه او تعمقه تهمتونه تراشل له ایمانه بعید دي ښائي چه هر سړی پر خپل پت (غیرت) او عزت د بل پت (غیرت) او عزت قیاس کړي لکه چه ابو ایوب انصاري رضی الله تعالیٰ عنه او نورو د «افک» په قصه کښې وکړل. یوه ورځ د ده ښځې وویل چه «خلق د بي‌بي عائشې صدیقې په. نسبت دغسې خبرې کوي» ده وویل چه ګردې (ټولې) دروغ دي آیا ته به داسې کار وکړې شې؟ دې وویل چه نه! نو ابو ایوب رضی الله تعالیٰ عنه وویل بیا نو د صدیق اکبر رضی الله تعالیٰ عنه لور د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کډه (ټبر) د مسلمانانو مور د عربستان ملکه حضرت بي‌بي عائشې صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت چه له تا نه ډیره لوړه ـ پاکه ـ صافه ـ طاهره ـ مطهره ده داسې ګمان بیخي چټې (بیکاره) او فضول دی.

لَّوۡلَا جَآءُو عَلَيۡهِ بِأَرۡبَعَةِ شُهَدَآءَۚ فَإِذۡ لَمۡ يَأۡتُواْ بِٱلشُّهَدَآءِ فَأُوْلَٰٓئِكَ عِندَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلۡكَٰذِبُونَ ﴿١٣﴾

ولې نه راوسته (او تیر نه کړې دوی) په دې خبره څلور شاهدان (چه شاهدي ورکړې وی په دې قذف د دوی) پس کله ئې چه رانه وستل څلور شاهدان پس دغه کسان په نزد د الله کښې هم دوی دروغجنان دي.

تفسیر: یعنی سم د الله تعالیٰ له حکمه او د ده د شریعت سره موافقه دغسې خلق دروغجنان

درولی شوی دی چه پر بل چا باندی تهمتونه لګوی او بیا د هغه اثبات دپاره څلور شاهدان نشی وړاندی کولی او بی له کافی ثبوته داسی غتی خبری له خپلی ژبی څخه وباسی او چتی (بیکاره) پری وئیړی.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٤﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د دغه (الله پر تاسی) په دنیا کښی (په توفیق د توبی سره) او په آخرت کښی (په عفو او مغفرت سره) نو خامخا رسیدلی به ؤ تاسی ته په هغه دروغ کښی چه غوپی وهلی تاسی په هغو (دروغو) کښی عذاب لوی (په هم دغه دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ دوی ته د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په طفیل له عذابونو څخه نجات ورکړ که نه دغه خبره د عذاب لائقه ده. (موضح القرآن) له تاسو ځینی مخلصینو ته د توبی توفیق هم ورکړ ـ خطا ئی ورمعاف کړه ـ که نه د منافقینو پشان دوی هم د قیامت په ورځ په لوی عذاب کښی اخته کیدل. (العیاذبالله).

إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

کله چه واخیست تاسو دا (افک) په ژبو خپلو (چه یو له بله مو پوښتنه کوله) او ویله به مو په خولو خپلو سره هغه خبره چه نه ؤ تاسو ته په هغی باندی هیڅ علم او ګڼله تاسی دغه خبره آسانه (چه هیڅ ګناه پکښی نشته) حال دا چه دغه (خبره) په نزد د الله کښی ډیره لویه ده (له حیثیته د ګناه نه).

تفسیر: یعنی د عظیم عذاب مستحق ولی نه کیدل ـ کله چه تاسی بی تحقیقه یو ظاهرالبطلان خبره یو د بل له خولی څخه اخیستله ـ او له خپلو ژبو څخه ئی دغه چتی (بیکاره) او اتکلی خبری ایستلی چه د هغو له واقعیت څخه تاسی بیخی نه وئ خبر بیا عجیبه خبره لا دا ده چه داسی سخته خبره (یعنی کومه محصنه خصوصاً د نبی علیه السلام مطهره زوجه او ځمونږ د

مسلمانانو روحانی والده متهم کول) چه د الله تعالیٰ په نزد ډیر لوی دروند جرم دی، یوه وړوکی
او معمولی خبره ګڼله له دغه اصلی جرم څخه لوی جرم دی.

وَلَوْلَآ إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَآ أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَٰنَكَ هَٰذَا بُهْتَٰنٌ عَظِيمٌ ﴿١٦﴾

ولی نه کله چه واوریده تاسی دا خبره ویل تاسی چه نه ښائی مونږ ته دا کار
چه خوله وخوځوو په دی خبره باندی پاکی د تا (ای ربه) دا دروغ دی ډیر
لوی (چه تړلی شوی دی د منافقانو له خوا).

تفسیر: یعنی اول خو د حسن‌الظن اقتضاء داسی وه چه ستاسو په زړونو کښی هم ښائی دغه
خبری نه تیریدی لکه چه پاس ارشاد وشو ـ لیکن که د شیطانی اغواء له سببه ئی فرض کړئ د
چا په زړه کښی کومه بده وسوسه تیره شی ـ یا ئی له چانه واوری نو بیا جائز نه دی چه داسی
ناپاکه خبره پر خپله ژبه راوړی ـ لازم دی چه په هسی مواردو کښی مؤمن خپل حیثیت او دیانت
ملحوظ ولری او په صافو الفاظو سره داسی ووائی چه د داسی بی سرو پښو خبری له خپلی ژبی
څخه ایستل ماته نه ښائی او نه زه پری ښه ښکارم ـ ای الله ته پاک ئی څرنګه خلق داسی
نامعقولی خبری له خپلی خولی څخه وباسی آیا هغه پاکه ـ صافه ـ متقیه میرمن چه تا د سید
الانبیاء او رأس‌المتقین د زوجیت لپاره غوره او مخصوصه کړی ده هغه (معاذ الله) څرنګه هم
خپل ځان بی پته (بی غیرته) کوی؟ او هم (استغفر الله) پخپله دغه وضعیت سره د رسول الله
صلی الله علیه وسلم پت (غیرت) باندی هم داغ لګوی (حاشا ـ ها ـ ثم حاشاـ ها!) دغه خو د
دښمنانو له طرفه پر یوه بی‌قصوره باندی بهتان تړلی شوی دی.

يَعِظُكُمُ اللَّهُ أَن تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَدًا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧﴾

پند درکوی تاسی ته الله (او منع کوی مو) چه بیا ونه ګرځئ تاسی مثل د
دی خبری ته هیڅکله که چیری یئ تاسی مؤمنان (نو پری عبرت واخلئ!)

تفسیر: یعنی مؤمنانو ته ښائی چه په پوره ډول (طریقه) سره پوهان او هوښیاران شی ـ څو د بد
باطنو منافقانو په چلونو او فریبونو سره ونه غولیږی او د دوی په پلمو (تدبیرونو) سره تیر نه
وځی ـ او تل تر تله د نبی علیه وعلیٰ آله واصحابه الصلوٰة والسلام او د ده د اهل بیتو د عظمت
شان ملحوظ ولری.

وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ ۗ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿۱۸﴾

او بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د پند) او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: یعنی د دی خبری پته درښیئ چه دغه غټ دروغ چا جوړ کړی؟ او خپور (مشهور) کړی دی؟. معلوم شو چه منافقانو تل په پته دښمنی او مخالفت کاوه په پخوانی آیت کښی ئی دغه خبره راښکاره کړی وه (کذا فی الموضح) عموماً مفسرانو له آیاتونو څخه احکام ـ نصائح ـ حدود ـ د توبی قبول او نور مضامین مراد کړی دی ـ په دغه وقت کښی به د علم او حکمت د صفاتو له ذکر کولو څخه دغه غرض وی چه الله تعالیٰ له تاسی څخه د مخلصینو د قلبی ندامت او د نیاتو او د اعمالو او اقوالو پر حال ښه خبردار دی ـ نو ځکه ئی د هغوی توبه قبوله کړه ـ او څرنگه چه حکیم مطلق دی نو ځکه ئی په نهایت حکمت او علم سره تاسی ته تنبیه او ویښتیا هم درکړه او د ده گرد (تول) احکام د بندگانو پر مصالحو مبتنی دی.

اِنَّ الَّذِیْنَ یُحِبُّوْنَ اَنْ تَشِیْعَ الْفَاحِشَةُ فِی الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا لَهُمْ عَذَابٌ اَلِیْمٌ ۙ فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَاللّٰهُ یَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۹﴾

بیشکه هغه کسان چه خوښوی دغه (خبره) چه خوره شی فاحشه بدنامی په حق د هغو کسانو کښی چه ایمان ئی راوړی دی شته دغو (کسانو) ته عذاب دردناک په دنیا کښی (په حد د قذف او په بدنامی سره) او په آخرت کښی (په اور د دوزخ سره) او الله ښه عالم دی او تاسی نه پوهیږئ (پر ضرر د هغی خوری کړی فاحشی).

تفسیر: یعنی بدکاری شائع او خوره شی ـ یا د بدکاری اطلاعات او خبری منتشری او خوری شی ـ دغسی غوښتونکی منافقان ؤ لیکن د هغوی په تذکره کولو کښی ئی مؤمنانو ته هم تنبیه وفرمایله چه فرض ئی کړئ که د چا په زړه کښی د کومی بدی خبری خطره تیره شوی وی ـ او په بی پروائی سره ئی کومه خبره له ژبی څخه هم وتلی وی نو ښائی چه بیا د هغی مهملی خبری تذکره له سره ونه کړی او د هغی په تشییع او تنشیر (اشاعت) پسی ونه گرځی ـ که خامخا د کوم مؤمن پت او عزت تویوی نو ښه دی وپوهیږی چه د هغه پت او عزت هم محفوظ نه پاتی کیږی ـ او حق تعالیٰ هغه ذلیل او خواروی کما فی حدیث امام احمد رحمه الله په دی شان سره

چه په دنیا کښې د قذف حد پرې اجراء کیږی ـ او قسم قسم سپکتیا او بدنامی ئې په برخه کیږی او نورې رسوائی او سزاوی هم وررسیږی او په آخرت کښې د دوزخ سزا دوی ته تیاره او مهیاء ده او الله تعالیٰ ته داسې فتنه اچوونکی ښه معلوم دی او ښه ئې پیژنی اګر که تاسې ئې نه پیژنئ ـ او دغه هم د پاک الله په علم کښې شته چه د کوم یوه جرم او ګناه څومره ده؟ او غرض او مقصد ئې څه ؤ؟.

تنبیه: ـ د فاحشې د شیوع حب د حسد او کینې او نورو په شان د قلبیه ؤ اعمالو څخه دی او د وسوسو او خواطرو په شان نه دی ـ او د قصد له مراتبو څخه نه دی نو ځکه د هغه په مأخوذیت کښې نه ښائی چه اختلاف وکړی شی. فتنبه له.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ وَاَنَّ اللّٰهَ رَءُوْفٌ رَّحِيْمٌ ﴿٢٠﴾

او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسې باندې او رحمت مهربانی د ده او (دا نه وی) چه بیشکه الله ښه نرمی کوونکی ښه رحم والا دی (نو رسوا او معذب شوی به وی په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی دغه غټ دروغ خو داسې ترلی او خواره شوی ؤ چه نه ؤ معلوم چه څومره کسان له هغه ځنې جاریدل. لیکن الله تعالیٰ محض پخپل فضل ـ رحمت ـ شفقت او مهربانی له تاسې ځنې د تائبینو توبه قبوله کړه ـ او پر ځینو ئې شرعی حد جاری کړ ـ او پاک ئې وګرځول ـ او هغه ته ئې چه زیات خبیث ؤ یو ډول (طریقه) مهلت ورکړ او په آخرت به جزا وررسیږی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تَتَّبِعُوْا خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ ؕ وَمَنْ يَّتَّبِعْ خُطُوٰتِ الشَّيْطٰنِ فَاِنَّهٗ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهٗ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِّنْ اَحَدٍ اَبَدًا ۙ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّيْ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ ﴿٢١﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) متابعت مه کوئ د ګامونو د شیطان او هر چا چه متابعت وکړ د ګامونو د شیطان نو بیشکه دغه شیطان امر کوی (تابع خپل ته) په فحشاء ډیرو بدو قبیحو کارونو او په

منکر نامشروعو بدو خبرو او که نه وی فضل احسان د الله پر تاسی او رحمت د ده نو نه به وئ پاک کړی له (معصیت د افک څخه الله) تاسی هیڅوک هیڅکله ولیکن الله پاکوی (په قبول د توبی سره له معاصیو) هر هغه څوک چه اراده وفرمائی (د پاکی ئی) او الله ښه آوریدونکی (د اقوالو) ښه عالم دی (په نیاتو).

تفسیر: یعنی د شیطان له چالونو او پلمو (تدبیرونو) څخه هوښیار اوسئ! نه ښائی چه د مسلمان کار داسی وی چه شیاطین الجن والانس سره قدم په قدم یو ځای لاړ شی ـ د هغو ملعونانو د تولنی مقصود خو هم دا دی چه خلقو ته د بی حیائی او رسوائی په طرف دعوت او بلنه ورکړی نو تاسی ولی په رنو سترګو عمداً د هغوی پر خبرو غولیږئ؟ وګورئ چه شیطان لږ څه تحریک او ډکه ورکړی ـ دومره لوی شورماشور او هنګامه پورته کوی ـ او ډیر سم ساده مسلمانان په اشتباه سره د هغه پر قدمونو روانیږی. حال دا چه شیطان خو د ګردو (تولو) ګمراه کول غواړی او یو تن هم نه پریږدی چه پر سمه لیاره لاړ شی ـ دا خو د الله تعالیٰ فضل او د ده رحمت دی چه دی د خپلو مخلصو بندګانو لاس نیونه کوی او ډیر زیات کسان ئی د شیطان له شرورو څخه محفوظ ساتی او ځینو ته وروسته له ابتلاء د توبی ایستلو توفیق ور په برخه او اصلاح کوی ئی دغه خبره د هم هغه واحد الله جل وعلا په اختیار کښی ده ـ او هم هغه پخپل محیط علم او کامل حکمت سره پوهیږی چه کوم یو بنده د اصلاح قابل دی؟ او د کوم یوه توبه ښائی قبوله کړه شی ـ الله تعالیٰ د ګردو (تولو) توبه او نور آوری ـ او د دوی د قلبی کیفیاتو څخه پوره واقف او باخبر دی.

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۖ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا ۗ أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ ۗ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٢﴾

او قسم دی نه کوی خاوندان د فضل (په دین کښی) له تاسی او (خاوندان) د فراخی (او مالداری ستاسی په دنیا کښی) په دی چه نفقه) به نه ورکوی خاوندانو د خپلوی او مسکینانو او مهاجرینو ته په لیاره د الله کښی او ښائی چه عفوه دی وکړی او ښائی چه تری تیر دی شی آیا دوست نه لرئ تاسی دا چه مغفرت وکړی الله تاسی ته (په سبب د عفوی او صفح د تاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: پر حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها باندی په بهتان تړونکیو کښې ځینې مسلمانان هم په ناپوهی سره شامل شوی وو چه له هغوی ځنې یو حضرت مسطح رضی الله تعالیٰ عنه ؤ چه برسیره په دی چه یو مفلس مهاجر ؤ د حضرت ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه خوریی یا ترورځی هم کیده ـ او د «افک» د پیښی څخه پخوا حضرت صدیق اکبر رضی الله تعالیٰ عنه د هغه سره څه امداد او مالی مرسته (مدد) کوله ـ کله چه دغه خبره سره فیصله شوه ـ او د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی رضی الله تعالیٰ عنها برائت د الله تعالیٰ له طرفه نازل شو ـ نو حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه قسم وکړ چه وروسته له دی نه به مسطح رضی الله تعالیٰ عنه سره هیڅ امداد او کومک ونه کړم ـ ممکن دی چه ځینو نورو اصحابو ته به هم داسی پیښی وریپیښی شوی وی نو په دغه تقریب دا آیت نازل شو ـ یعنی له تاسی ځینې هغو کسانو ته چه الله تعالیٰ دینی کرامت او مشرتوب یا دنیائی وسعت او مالداری ورکړی ده دوی ته نه ښائی چه داسی قسمونه وخوری او ښائی چه د دوی همت ډیر لوی او اخلاق ئی لوړ او عالی وی ـ نو میړانه (بهادری) او ځلمیتوب په دی کښې دی چه د بدی بدل په نیکی سره ورکړ شی.
د محتاجو خپلوانو او د الله دپاره د خپل وطن پریښودونکیو د کومک، امداد او مرستی (مدد) څخه لاس اخیستل د میړنو (بهادرانو) او مشرانو کار نه دی ـ که مو قسم خوړلی وی نو نه ښائی چه داسی قسمونه پوره کړئ ـ بلکه د هغو کفاره اداء کړئ! ـ ستاسی له شانه او اوصافو څخه داسی ښائی چه د خطا کارانو له خطاء څخه اغماض وکړئ! او تری تیر شئ که داسی وکړئ نو الله تعالیٰ به ستاسی گرد (تول) قصور او خطاوی وبښی ـ آیا تاسی له الله تعالیٰ څخه د عفوی او د بښنی هیله (ارزو) او امید نه لرئ؟ـ او که ئی لرئ نو ښائی چه تاسی د هغه د بندگانو سره په هم دغه متوقعه صورت سره موافق معامله او تگ وکړئ! گواکی په دغه سره د «**تخلق باخلاق الله**» تعلیم وشو.
په احادیثو کښې دی لکه چه ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه دغه آیت واورید ﴿ اَلَا تُحِبُّوْنَ اَنْ یَّغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْ ﴾ ـ آیا دغه مو نه خوښیږی چه الله تعالیٰ مو وبښی» نو فوراً ئی وویل ـ
«**بلیٰ! یاربنا انا نحب** ـ بیشکه ای ځمونږ پروردگاره! مونږ هرومرو (خامخا) ستا بښنه خوښوو او غواړو ئی»
دا ئی وفرمایل او د مسطح رضی الله تعالیٰ عنه هغه پخوانی کلنگ او امداد ئی بیرته جاری کړ ـ بلکه په ځینو روایاتو کښې راغلی دی چه د پخوا په نسبت ئی دوچند کړ. رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه.

اِنَّ الَّذِیْنَ یَرْمُوْنَ الْمُحْصَنٰتِ الْغٰفِلٰتِ الْمُؤْمِنٰتِ لُعِنُوْا فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ ۪ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِیْمٌ ﴿۲۳﴾

بیشکه هغه کسان چه ولي دوی (په نسبت د زناء سره) ښځې پاکې عفیفې ناخبرې (له دغو بدو) ایمان راوړونکې (په الله او رسول) لعنت کړی شوی دی په دوی باندې په دنیا کښې او په آخرت کښې او شته دوی ته عذاب دیر لوی.

تفسیر: په صحیحینو کښې حدیث دی ـ «**اجتنبوا السبع الموبقات الشرک بالله والسحر وقتل النفس التي حرم الله الا بالحق واکل الربوا واکل مال الیتیم والتولی یوم الزحف وقذف المحصنات المؤمنات الغافلات**» له دی نه ظاهریږی چه د محصناتو قذف مطلقاً له مهلکاتو څخه دی بیا په هغه کښې ازواج مطهرات بالخصوص د ام المومنین بی‌بی عائشی صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها قذف خو دیره لویه ګناه ده ـ علماؤ تصریح فرمایلی ده چه وروسته د دغو آیاتونو له نزوله هر څوک چه بی‌بی عائشی صدیقې یا له ازواج المطهرات څخه یو تن متهم کړی هغه کافر او د لوی قرآن مکذب ـ او د اسلام له دائرې څخه خارج دی ـ د طبراني په یوه حدیث کښې داسې راغلی دی «**قذف المحصنة یهدم عمل مائة سنة** پر محصنې باندې تهمت لګول د سلو کلونو عمل ورانوی» (العیاذبالله)

يَوۡمَ تَشۡهَدُ عَلَيۡهِمۡ أَلۡسِنَتُهُمۡ وَأَيۡدِيهِمۡ وَأَرۡجُلُهُم بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٢٤﴾

په هغه ورځ کښې چه شاهدی به ورکړی پر دوی باندې ژبې د دوی او لاسونه د دوی او پښې د دوی پر هغو (افعالو او اقوالو) چه ؤ دوی چه کول به ئې په دنیا کښې.

تفسیر: یعنې مجرم به خپله خوله او ژبه سره د هغو ویل او اظهار نه غواړی مګر د ده ژبه لاسونه ـ پښې به په اذن الله په وینا راځې ـ او له هغو څخه هر عضوه به هر هغه عمل څرګندوی چه د هغو په وسیله شوی وی.

لطیفه: قاذف پخپله په ژبه تهمت لګولی ؤ ـ او د څلورو تنو شاهدانو مطالبه له هغه څخه شوی وه چه هغه ئې پوره نشوه کړی بالمقابل د هغه دلته د پنځو شیانو ذکر وشو ـ ژبه چه د قذف اصلي آله ده او څلور نور لاسونه او پښې چه د هغه پر شرارت باندې شاهدی لولی.

يَوۡمَئِذٖ يُوَفِّيهِمُ ٱللَّهُ دِينَهُمُ ٱلۡحَقَّ وَيَعۡلَمُونَ أَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلۡحَقُّ ٱلۡمُبِينُ ﴿٢٥﴾

په دغه ورځ کښې به پوره ورکړی دوی ته الله جزاء د دوی هغه چه حقه لائقه وی او پوه به شي چه. بیشکه الله هم دی دی حق ثابت (په ذات او صفات خپل)

ښکاره ظاهر (په الوهيت او ربوبيت خپل).

تفسير: هغه ذات چه د يوی ذری اعمال ـ حساب ـ کتاب ـ په ښکاره او واضح دول (طريقه) سره هر سری ته په صاف صورت سره ښکاروی ـ او د هغه په دربار کښی هيڅ ظلم او تعدی نه کيږی. دغه مضمون به د قيامت په ورځ گردو (تولو) ته مکشوف او مشهوديږی.

اَلْخَبِيْثٰتُ لِلْخَبِيْثِيْنَ وَالْخَبِيْثُوْنَ لِلْخَبِيْثٰتِ ۚ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ وَالطَّيِّبُوْنَ لِلطَّيِّبٰتِ ۚ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ۭ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّرِزْقٌ كَرِيْمٌ ﴿۲۶﴾

ناپاکی (ښځی او خبری) دپاره د ناپاکو دی او ناپاکه (خلق) دپاره د ناپاکو (ښځو او خبرو) دی، او پاکی (ښځی او خبری) د پاکو (خلقو) دی او پاک (خلق) دپاره د پاکو (ښځو او خبرو) دی، دغه (پاکان چه ځينی له هغو اهل البيت دی) پاک (بی تعلقه بيزاره) دی له هغو خبرو چه وائی ئی (دروغجنان)، شته دوی ته مغفرت بښنه او رزق روزی ښه (په جنت کښی).

تفسير: يعنی بد کاری او چټی (بيکاره) ښځی د بد کارو او چټلو (خرابو) سړيو وړ (قابلی) او لائقی دی هم داسی يو بدکار او گنده سړی د هم دی خبری سره وړ (قابل) او لائق دی چه د هغه تعلق د هم هغه په شان چټلی (خرابی) او بدکاری ښځی سره وی ـ پاک او ستره او مطهر انسانان له ناپاکانو سره هيڅ تعلق او مطلب نه لری. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه فرمايلی دی چه د نبی صلی الله عليه وسلم ښځه له سره بدکاره (زانيه) نه وی يعنی الله تعالیٰ د هغه د ناموس حفاظت هم فرمائی ـ نقله فی (موضح القرآن).

تنبيه: د آيت دغه مطلب خو د شيخ الهند د ترجمی سره سم وشو ـ مگر د اسلافو د ځينو مفسرينو څخه دغه منقول دی چه د ﴿ اَلْخَبِيْثٰتُ ﴾ او د ﴿ اَلطَّيِّبٰتُ ﴾ څخه دلته ښځی نه دی مرادی ـ بلکه اقوال او کلمات مراد دی ـ يعنی خرابی خبری خرابو خلقو سره لائقی او مناسبی دی ـ او پاکی او صافی خبری پاکو او صافو سړيو سره لازمی او مناسبی دی ـ متقی ـ پاک ـ او صاف نارينه او ښځی له داسی گنده او مردارو تهمتونو څخه پاکی وی ـ لکه چه وړاندی له ﴿ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّءُوْنَ مِمَّا يَقُوْلُوْنَ ﴾ څخه ظاهريږی ـ يا دی داسی وويلی شی چه خرابی خبری د خرابو له خولو څخه ووځی هغه کسان چه د يوه پاک او متقی او مطهر انسان په نسبت کومه مرداره او خرابه خبره وکری نو وپوهيږه چه هغه پخپله خبيث او مردار دی يعنی طيب او طاهر او پاک سړی له داسی خبيثو او مردارو او چټلو (خرابو) خبرو څخه بيخی پاک او مبراء دی او هسی خرابی ويناوی د خبثاؤ ـ پليتو ـ چټلو (خرابو) او گنده کسانو کار دی.

﴿ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴾ الآية - شته دوی ته مغفرت او رزق روزی ښه په جنت کښی)
یعنی هغوی د دوی په بدو ویلو سره نه بدیږی بلکه هر کله چه دوی پر هغه صبر وکړی نو دغه څیز د هغوی د خطاؤ او تیروتلو او ښویدلو کفاره کیږی ـ او دلته په هره اندازه چه مفسد خلق وغواړی چه هغوی ذلیل او خوار کړی ـ هلته به د هغه په بدل کښی دوی ته عزت او رفعت ور په برخه کیږی.

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّىٰ تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مه ننوځئ تاسی (هغو) کورونو ته چه غیر وی له کورونو د تاسی تر هغه پوری چه (اجازه وغواړئ او) سره وغږیږئ (له بهره او اذن واخلئ) او سلام واچوئ پر اهل د دوی دغه (اخبار او استیذان) د تاسی خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته (له ننوتلو د بی اجازی څخه) ښائی چه پند واخلئ تاسی (په دی سره).

تفسیر: یعنی ماسواء د خپلی خصوصی هستوګنی له کوره د بل چا د هستوګنی په کور کښی هم داسی په خپل سر بی خبره مه ننوځئ! ولی تاسی نه یئ خبر چه هغه ستاسی د ننوتلو په وقت کښی په څه حال کښی دی؟ او څه احوال لری؟ آیا دی په دغه حال کښی د بل چا په ورتګ خوشیږی که خفه کیږی؟ لهٰذا پخوا د ننوتلو څخه ښائی ور ناری کړئ او ځان ته اجازت حاصل کړئ او له ګردو (تولو) نارو څخه بهتره «سلام» اچول دی.
په حدیث کښی راغلی دی چه دری ځلی دی سلام واچوی او د ننوتلو اجازه دی وغواړی که له دری ځلی سلام اچولو سره هم اجازه ور نه کړه شی ـ نو بیرته دی وګرځی.
فی‌الحقیقت دغه داسی ډک له حکمته تعلیم دی که د هغه په تعمیل کښی مؤاظبت وکړ شی ـ نو دغه د میلمه او کوربه دواړو په حق کښی ښه او بهتر دی.
مګر افسوس نن مسلمانان په دغو مفیدو هدایاتو پسی چندان نه ګرځی ولی نور ملل او اقوام هم دغه اصول او آداب له مونږ څخه اخیستی هغه ته ئی ډیره ترقی او توسعه ورکړی ده.
(ربط) د دی سورت له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د زناء او د قذف د احکامو بیان ؤ ـ لکه چه ډیر ځله بی له اجازی د بل په کور کښی ننوتل ـ د هم دغو ممنوعهؤ امورو په طرف مفضی کیدل نو ځکه په دغو آیاتونو کښی ئی د استیذان د مسائلو بیان هم وفرمایه.

فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾

پس که چیری ونه مومئ تاسی په دی کورونو کښی څوک (چه اذن درکړی) پس مه ننه وځئ په دی کورونو کښی تر هغه پوری چه اذن وکړی شی تاسی ته، او که چیری وویل شی تاسی ته (عندالاستیذان) چه بیرته وګرځئ پس بیرته وګرځئ تاسی (او د ننوتلو سعی مه کوئ) چه دغه بیرته ګرځیدل ډیر غوره (او پاک) دی تاسی ته او الله په هغو کارونو چه کوئ ئی تاسی ښه عالم دی (او جزا ئی درکوی).

تفسیر: یعنی کله چه دغه درمعلوم شی چه په هغه کور کښی هیڅوک نشته خو بیا هم د بل چا په کور کښی بی د هغه د مالک او مختار له اجازی مه ننوځئ! ځکه چه د بل په ملکیت کښی بی له اجازی بل هیڅوک د تصرف حق نه لری. تاسی ته نه دی معلوم چه د بی اجازی ننوتلو څخه به څومره جګړی پیښیږی؟ هو! که صراحتاً یا دلالتاً اجازت درکړ شی نو بیا هیڅ مضائقه نشته او که چیری وویل شی تاسی ته عندالاستیذان چه بیرته وګرځئ پس بیرته وګرځئ تاسی او د ننوتلو سعی مه کوئ! یعنی د داسی ویلو څخه مه خفه کیږئ! ځکه چه ډیر اوقات انسانی طبیعت دی ته نه وی مائل چه له چا سره وګوری ـ یا به د بل چا له ملاقاته په دغه وقت کښی حرج وریپښیږی په داسی یوه خبره او کار مشغول وی چه په دغه نه خوښیږی چه بل څوک پری مطلع شی ـ نو تاسی ته څه ضرورت درپیښ دی چه خامخا به پر هغه بار اچوئ! حال دا چه په دغه شان تکلیف او زحمت اړولو سره عموماً د دوستی او خپلوی تعلقات ورانیږی. په هر حال دغه کار چه بیرته وګرځئ تاسی او د ننوتلو سعی او اصرار مه کوئ دغه بیرته ګرځیدل خیر بهتر او ډیر غوره پاک دی تاسی ته او الله تعالیٰ په هغو کارونو چه کوئ تاسی ښه عالم دی او جزاء ئی درکوی یعنی الله تعالیٰ له ګردو (تولو) قلبیهٔ او قالبیهٔ اعمالو څخه ښه باخبر دی. څرنګه شی چه کوئ او په هر نیت ئی چه وکړئ حق تعالیٰ به سم د هغه د تناسب سره جزاء درکوی ـ او ده په خپل محیط علم کښی د ګردو (تولو) امورو رعایت فرمایلی، دغه احکام ئی صادر کړی دی.

لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

نشته پر تاسی باندی هیڅ ګناه په دی کښې چه ننوځئ (بی له استیذانه) هغو کورونو ته چه نه دی د چا د اوسیدنې په هغه کښې متاع منفعت د تاسی وی او الله ته ښه معلوم دی هغه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هغه چه پټوئ تاسی.

تفسیر: یعنی په هغو عمارتونو کښې چه کوم خاص او معلوم داره سړی هستوګنه نه لری او نه د هغه په ننوتلو او راوتلو کښې څه ممانعت او قیود وی ـ مثلاً مسجد ـ مدرسه خانقاه ـ سرای او مثل ذلک ـ که هلته مو کوم شی وی ـ یا په هغه ځای کښې د څه موعد دپاره اوسیدل غواړئ نو البته هلته پخپل سر تللی او ننوتلی شئ او دلته هیڅ د استیذان ضرورت نشته. د داسی مسائلو تفصیلات ښائی چه په فقهیه‌ؤ کتابونو کښې وکتل شی. او الله تعالیٰ ته معلوم دی هر هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسی او هر هغه څه چه پټوی ئی تاسی یعنی الله تعالیٰ ستاسی د ګردو (تولو) پټو او ښکارؤ حالاتو په رعایت دغه احکام مشروع کړی دی چه له هغو څخه مقصود د فتنی او فساد ګرد (تول) مداخل بندول دی. مؤمن ته ښائی چه په خپل زړه کښې هم دغه غرض تر نظر لاندی ونیسی او پری عمل وکړی.

قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَٰلِكَ أَزْكَىٰ لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾

ووایه (ای محمده !) مؤمنانو ته چه پټی دی کړی دوی سترګی خپلی (له نامحرمو څخه) او ښه ټینګ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل کښې) دغه (اغماض او حفظ) ډیر پاکیزه (او ګټور) دی دوی ته بیشکه چه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی (دوی نو ښائی چه تری په ویره اوسی پر هر حرکت او په سکون خپل)

تفسیر: بده کتنه د زناء اول قدم دی ـ له دی نه د لویو لویو فواحشو دروازی پرانستلی کیږی قرآن عظیم عموماً د بدکاری او بی حیائی د انسداد دپاره ړومبی د هم دغه سوری د بندولو توصیه کوی ـ یعنی مسلمان نارینه او ښځی ته حکم ورکړی دی چه د بدو کتلو څخه ځان ساتی! او خپل شهوات پخپل واک (اختیار) او اداره کښې ولری! که یو ځلی بی اراده او ناڅاپه د کوم نارینه نظر پر کومی پردی ښځی ولوید ـ یا د ښځی سترګی پر کوم پردی نارینه ولګیدی نو بیا دی بالاراده او قصداً د هغه پر لوری خپلی سترګی نه اړوی! ځکه چه دغه دوهم ځلی لیدل به د

ده په واک (اختیار) کښې وی ـ او په هغه کښې به معذور نه ګڼل کیږی.
که انسان ځان په دی سره عادی کړی چه خپلو پښنو ته وګوری او په خپل اختیار او اراده سره د ناجائزو امورو په طرف ونه ګوری نو ډیر ژر د ده د نفس تزکیه کیدی شی ـ کله چه اول ځلی ناڅاپه کوم اتفاقی نظر لویږی د شهوت او نفسانی غوښتنی له سببه نه وی نو ځکه حدیث هغه معاف کړی دی ښائی چه دلته په ﴿ مِنْ أَبْصَارِهِمْ ﴾ کښې هم «من» ئی تبعیضه اخیستی هم دغه طرف ته ئی اشاره فرمایلی وی. (او ښه تینګ دی وساتی دوی فرجونه سترونه خپل د محرماتو په مقابل کښې) یعنی له حرام کاری څخه خپل ځانونه وساتی! او خپل ستر او پرده دی د هیچا په مخ کښې نه خلاصوی **«الاعند من اباحه الشارع من الازواج وماملکت ایمانهم»** (دغه اغماض او حفظ ډیر پاکیزه او ګټور دی دوی ته په دنیا او په عقبا کښې بیشکه چه الله تعالیٰ ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوی ئی او په هغه نظر چه کوی ئی په حلال او حرام او هم داسی په استعمال د جوارحو په طاعاتو او په معاصیو) یعنی د سترګو غلا ـ او د زړونو پټی خبری او مخفیه ۇ نیاتو ـ احوالو ـ ټول الله تعالیٰ ته معلوم دی ـ لهٰذا انسان ته ښائی چه تل دغه علام الغیوب حاضر او ناظر وګڼی ـ او له بدو افعالو ـ او بدو خیالاتو او بدو کتلو او له هر قسمه بدو چارو څخه ځان وساتی ـ که نه هغه به ئی سم له خپله علمه سره په سزا رسوی **«مایصنعون»** څخه غالباً د جاهلیت د زمانی بی‌اعتدالیګانی مراد اخیستی دی ـ یعنی هغه بی اعتدالیګانی چه پخوا له دی نه مو کولی هغه ټولی الله تعالیٰ ته معلومی دی نو ځکه هغه اوس د خپل رسول په وسیله دغه احکام صادر کړی دی چه ستاسی تزکیه پری وشی.

وَقُل لِّلْمُؤْمِنَٰتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَٰرِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ ءَابَآئِهِنَّ أَوْ ءَابَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَآئِهِنَّ أَوْ أَبْنَآءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ إِخْوَٰنِهِنَّ أَوْ بَنِىٓ أَخَوَٰتِهِنَّ أَوْ نِسَآئِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَٰنُهُنَّ أَوِ ٱلتَّٰبِعِينَ غَيْرِ أُو۟لِى ٱلْإِرْبَةِ مِنَ ٱلرِّجَالِ أَوِ ٱلطِّفْلِ ٱلَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا۟ عَلَىٰ عَوْرَٰتِ ٱلنِّسَآءِ ۖ وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن

زِينَتِهِنَّ ۚ وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

اوووايه (اى محمده) ايماندارو ښځو ته چه پټى دى كړى له (نامحرمو څخه) سترګى خپلى او ښه ټينګ دى وساتى فرجونه سترونه خپل (د محرماتو په مقابل كښى) او نه دى ښكاره‌وى زينت ښايست (او ځاى د ښايست) خپل مګر هغه چه ښكاريږى له دغه (زينت څخه په وقت د كسب او كار كښى) او ښائى چه وا دى چوى تكرى پوړنى خپل پر ګريوانونو خپلو (چه تتر ئى ښكاره نشى) او نه دى ښكاره‌وى زينت ښايست (او ځاى د ښائست) خپل (هيچا ته) مګر دپاره د ميړونو(خاوندانو) خپلو (چه دغه د هغو دى) يا پلرونو (او نيكونو) خپلو، يا پلرونو د ميړونو (خاوندانو) خپلو ته يا ځامنو (او لمسيو) خپلو ته يا ځامنو د ميړونو (خاوندانو) خپلو ته يا وروڼو خپلو ته يا ځامنو د وروڼو خپلو ته يا ځامنو د خويندو خپلو ته يا ښځو خپلو ته يا هغه چاته چه مالک شوى دى (د هغه) ښى لاسونه د دوى يا هغو تابعانو ته چه نه وى خاوندان د حاجت ښځو ته له سړيو نه يا هلكانو هغو ته چه نه وى خبر (دوى) پر اسرارو د ښځو او نه دى وهى (دا ښځى) پښى خپلى دپاره د دى چه معلوم كړ شى هغه څيز چه پټوى ئى دوى له زينت ښائست (ګانى) خپلى او راجع شئ توبه وباسى تاسى الله ته ټول اى مؤمنانو! دپاره د دى چه تاسى ښيګنه او خلاصى ومومئ (په دارينو كښى).

تفسير: ښائست او سينګار عرفاً خارجى او كسبى آرائش ته وائى چه هغه له لباس يا زيور او نورو شيانو څخه حاصليږى ـ د دى احقر په نزد دلته د زينت ترجمه د سنګار په ځاى كه په زيبائش سره وكړه شى ـ نو زيات جامع او مناسب واقع كيږى ځكه چه د زيبائش (ښائست) لفظ هر قسم خلقى او كسبى زينت ته شامل دى ـ اعم له دى چه هغه د جسم خلقى پيدايښت سره متعلق وى يا له پوښاک او نورو خارجى ډول و ډيل څخه حاصل شوى وى ـ د مطلب خلاصه داسى شوه ښځو ته د خپل هيڅ قسم خلقى يا كسبى ښائست اظهار پرته (علاوه) له خپلو هغو محارمو څخه چه ئى ذكر وروسته راځى د بل هيچا په مخ كښى جائز نه دى. هو! د هومره اندازى ښائست ظهور چه ضرورى دى ـ او د هغه ستر او اخفاء په سبب د عدم قدرت يا ضرورت نشى ممكن كيدى نو مجبوراً يا ضرورتاً د هغه په اظهار كښى دومره مضائقه نشته (مشروط په دى چه د فتنى خوف نه وى)

له احادیثو او آثارو څخه ثابتیږی چه مخ کفین (ورغوی) په ﴿ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ﴾ کښی داخل دی ځکه چه ډیر دینی او دنیوی ضروریات د هغو په اظهار دوی مجبوروی ـ که د هغوی د استتار حکم مطلقاً ورکړ شی نو ښځو ته په کاروبار کښی سخت ربړونه (زحمتونه) او تکالیف ورو‌رلاندی کیږی. برسیره په دی فقهاؤ قدمین (تلی) هم پر هم دغو قیاس کړی دی. لکه چه دغه اعضا مستشنیٰ شول نو د هغو متعلقات مثلاً ګوتمی ـ ګوتکی ـ نکریځی ـ رانجه ـ او نور هم ښائی په استثناء کښی داخل ومنلی شی لیکن واضح دی وی چه په ﴿ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا ﴾ سره صرف ښځو ته د عندالضرورت د هغو اعضاؤ په اظهار کښی اجازه ورکړی شوی ده ـ نامحرمو سړیو ته له سره اجازه نشته چه دوی دی خامخا دغو ښځو ته وګوری ـ یا له هغوی سره سترګی په سترګو شی یا د دوی د اعضاؤ سیل وکړی ـ ښائی د دغه اجازی څخه پخوا د هم دی لامله (له وجی) الله تعالیٰ مؤمنانو ته د غض‌البصر او د سترګو د پټولو حکم اورولی وی معلوم شو چه د یوه خوا د کوم عضوی د اظهار اجازه دغه نه لازمه وی چه بل طرف ته د هغه کتل هم جائز وی. نارینه چه په ستر له سره مأمور نه دی مګر د پاس آیات په اساس د ښځو له نظره مستور دی ـ یعنی ښځی لدینه ممنوع دی چه نارینهؤ ته وګوری. ښائی چه په یاد ئی ولرو چه په دغه آیت کښی محض د ستر د مسئلی بیان شوی دی یعنی له دی نه قطع نظر چه ښځه په کور کښی وی که د باندی؟ د ښځی د بدن کومه برخه د چا په مخ کښی او په کومو حالاتو کښی ښکارول جائز دی؟ پاتی شوه د «حجاب» مسئله ـ یعنی شریعت په کومو حالاتو کښی ښځو ته له کور څخه د باندی وتلو اجازه ورکړی ده؟ او د سیر او د سیاحت صلاحیت حکم دوی ته شته؟ که نه؟ دلته د هغه د تذکر ځای نشته د هغه څه تفصیل ان شاء الله د «احزاب» په سورت کښی راځی. مونږ چه د فتنی د خوف د نفی کوم شرط لګولی دی هغه د نورو دلائلو او شرعیهؤ قواعدو څخه مأخوذ دی چه په اول تأمل او مراجعت له نصوصو څخه موندلی کیږی. د بدن په خلقی ښائست کښی له ګردو (تولو) څخه ډیر ښکاره شی د تی اوچتوالی دی، د هغه د مزید تستر دپاره ئی په خاص ډول (طریقه) سره تاکید وفرمایه ـ او د جاهلیت د رسم د امحاء طریقه ئی هم راوښوده. په جاهلیت کښی به ښځو تکری (څادرونه) پخپل سر اچول او د هغه دواړه څندی (غاړی) به ئی بیرته پخپلی شا غورځولی ـ او په دی ډوله د تی هیئت به څرګند پاتی کیده دغه ګواکی د ښائست یوه مظاهره وه. لوی قرآن دغه راوښوده چه ښائی تکرئ (څادر) په سر واچولی شی او د هغه څندی (غاړی) دی تر زنی لاندی تیری شی څو د ښځو غاړه او تی او غوږونه پری په ښه ډول (طریقه) پټ شی.

﴿ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ ﴾ الآية ـ او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیڅچا ته مګر دپاره د میړونو (خاوندانو) خپلو چه دغه د هغوی دی یا پلرونو او نیکونو خپلو یا پلرونو د میړونو (خاوندانو) خپلو ته یا ځامنو او لمسیو خپلو ته د تره او ماما حکم هم داسی دی ـ په دغو محارمو کښی هم د مراتبو فرق شته مثلاً هغه زینت او ښائست چه دا ئی د خپل میړه (خاوند) په مخ کښی ظاهرولی شی هغه د نورو محرمو په مخ کښی نشی څرګندولی ـ د زینت څرګندول څو درجی لری

چه د هغه تفاصیل په لویو تفاسیرو او په فقهیهؤ کتابونو کښی ښائی ولوست شی. دلته یوائحی هم دغومره ښوونه شوی ده. هومره د تستر اهتمام چه له پردیو څخه کاوه شی له محارمو څخه نه کیږی. او داسی مطلب نه دی چه هر یو عضو دی د دوی په مخ کښی بربنډ او ښکارولی شی.

﴿ اَوۡنِسَآئِهِنَّ ﴾ – او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر ښځو خپلو ته) یعنی هغی ښځی ته چه د دی سره ناسته ولاړه لری ـ په دی شرط سره چه ښه اخلاق ولری ـ او د بد اخلاقو ښځو په مخ کښی نه. او د ډیرو اسلافو په نزد له دی نه مسلمانی اصیلی ښځی مرادی دی. ځکه چه کافره ښځه د اجنبی سړی حکم لری.

﴿ اَوۡمَامَلَکَتۡ اَیۡمَانُهُنَّ ﴾ – او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغه چاته چه مالک شوی وی د هغه ښی لاسونه د دوی). یعنی ستاسی وینځی وی او د ځینو اسلافو په نزد مملوک مریی هم په دی کښی داخل دی او د قرآن ظاهر هم د هغه تائید کوی لیکن د جمهورو ائمه ؤ او اسلافو مذهب داسی نه دی.

﴿ اَوِالتّٰبِعِیۡنَ غَیۡرِ اُولِی الۡاِرۡبَۃِ مِنَ الرِّجَالِ ﴾ – او نه ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغو تابعینو ته چه نه وی خاوندان د حاجت ښځو ته له سړیو) یعنی نوکر او هغه خدمتگار چه له خپله کار سره کار لری او له سره دی وزگار نه وی چه دی خوا او هغی خوا ته وگوری ـ او پخپل چاړو جوړو او دوډی پخولو او نورو کورنیو چارو کښی بوخت او لگیا وی شوخ ـ شغب ـ سپین سترگی او ارمونی نه وی یا داسی فاترالعقل ـ بی سد ـ پاگل وی چه حواس ئی په خپل ځای نه وی پاتی او محض په خوړلو او څښلو کښی له کورنی سره شریک او مل وی.

(او نه د ښکاروی ښځی زینت خپل هیچا ته مگر هغو هلکانو ته چه خبر نه وی دوی پر اسرارو د ښځو) یعنی هغه هلکان چه تراوسه پوری دوی له نسوانی سرائرو څخه لا نه دی خبر او د هغو د پوهیدلو تمیز یی لا نه دی پیدا کړی او نه نفسانی جذبات لری.

﴿ وَلَایَضۡرِبۡنَ ﴾ – او نه دی وهی دا ښځی پښی خپلی لپاره د دی چه معلوم کړ شی هغه څیز چه پټه وی ئی دوی له زینت خپل یعنی ښائی چه د دوی هیئت او وضعیت ـ ناسته ولاړه داسی نه وی چه د گانو (کالو) او زیوراتو غږ د پردیو توجه او میلان ځان ته ورکش کړی او دیر ځلی داسی غږ او حرکات او سکنات د مخ او نورو د لیدلو څخه زیات د نفسانی جذباتو داعی او محرک واقع کیدی شی.

﴿ وَتُوۡبُوۡۤا اِلَی اللّٰہِ جَمِیۡعًا ﴾ – او راجع شئ توبه وباسئ تاسی الله ته تول ای مؤمنانو لپاره د دی چه تاسی ښیگنه (فلاح) او خلاصی ومومئ په دارینو کښی یعنی پخوا له دی نه هر څه حرکات چه شوی دی له هغو څخه توبه وباسئ! وروسته له دی نه هر نارینه او ښځی ته لازم دی چه د الله تعالیٰ څخه وویریږی او پخپلو گردو (تولو) حرکاتو او سکناتو ـ اوضاعو او افعالو ـ اقوالو کښی د انابت او تقویٰ لپاره غوره کړی چه په دغه کښی د دواړو دارینو ښیگنه (فائده) او بری او کامیابی دی.

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنكُمْ

او په نکاح کوئ (ای اولیاؤ) هغه بی میړونو (خاوندانو) ښځی او بی ښځو سړی له تاسی

تفسیر: پاس د استیذان ـ غض البصر ـ ستر او نورو بیان وشو څو د هغو په وسیله د بی حیائی او بدکاری ـ انسداد او مخه ونیوله شی په دغه آیت کښی دا حکم ورکوی چه د هغو کسانو نکاح چه تراوسه نه ده ترلی شوی ـ یا وروسته د نکاح ترلو څخه بیرته کونډ شوی وی نو په مناسبه موقع کښی دی بیا د هغوی نکاح سره وتړله شی! په حدیث کښی نبی علیه افضل الصلوٰة والتسلیم فرمایلی دی «ای علی! په دری کارونو کښی ځند (ایسارتیا) مه کوه! د فرض لمانځه وقت چه راشی جنازه چه حاضره شی ـ او کونده ښځه چه کله ئی سیال پیدا شی.»
هغه اشخاص او اقوام چه عمداً د خپلو کونډو او رنډو په نکاح کښی تکاسل تساهل، او تعطیل کوی یا د داسی خبرو د آوریدلو څخه بد وړی ښه دی وپوهیږی چه هغوی پخپل دغه وضعیت کښی گناهکاران دی او ښائی چه ژر تر ژره دی توبه وباسی او د هغوی په نکاح کښی دی تلوار او مسارعت وکړی.

وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۚ

او صالحان نیکان له مریو خپلو او له وینځو خپلو

تفسیر: یعنی که مریی او وینځی د دغی خبری وړ (قابل) او لایق وګڼی چه د زوجیت حقوق اداء کولی شی او د نکاح کولو لامله (له وجی) نه مغروریږی او ستاسی له کار او خدمت څخه لاس نه وباسی نو د دوی نکاح هم وتړئ!.

إِن يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

که چیری وی (دغه مذکورین) فقیران ناداران نو غنیان به کړی دوی الله له فضله خپله او الله کشائش والا ښه عالم دی.

تفسیر: ځینی خلق د دی لامله (له وجی) متردد وی او وړاندی وروسته کوی چه وروسته له نکاح به د ښځی او د وړو بار څوک په خپلو اوږو اخلی؟ دلته الله تعالیٰ دوی پوهولی دی چه د هسی موهومو خطراتو لامله (له وجی) تاسی د نکاح څخه مه په څنګ کیږئ! ستاسی او ستاسی د ښځو

د وورکیو رزق روزی د الله تعالیٰ په قدرت کښې ده ـ تاسو ته دغه خبره نه ده معلومه. چه د هغوی له قسمته الله تعالیٰ ستاسی په رزق او روزی کښې څه ارتوالی او کشائش پیدا کړی. نه مجرد کونډ (لونډ) پاتی کیدل د غناء موجب دی او نه له نکاح ترلو سره فقر او افلاس مستلزم دی. دغه ګردی (تولی) خبری د الله په اراده او مشیت پوری ترلی دی. لکه چه د «التوبه» په (٤) رکوع کښې ئی داسی فرمایلی دی ﴿ وَ إِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ شَآءَ ﴾

او د ظاهری اسباب په اعتبار هم دغه څیز معقول دی چه د نکاح کولو یا د نکاح ارادی لرلو په وسیله پر انسان بار لوېږی او دی د تجرد د زمانی څخه په زیاتی ګټی (فائدی) پسی ګرځی او خپلی فائدی پسی هڅه کوی او سره له سعی او عمل او جد او جهد لاس او پښی خوځوی د بله طرفه کله چه سړی د ښځی څیښتن (خاوند) شی نو د ده ښځه او وروسته اولاد هم د ده سره د ژوندانه په چارو کښې مرستی (مدد) کوی ـ او برسیره په دی د خسرګنۍ د کورنی مرسته (مدد) او امداد هم ورسره ملګری کیږی. په هر حال د روزی تنګی یا فراخی په نکاح او تجرد پوری له سره نه ده موقوفه بیا نو نه ښایی چه دغه خیال د نکاح سد او مانع وګرځی. او الله تعالیٰ کشائش والا ښه عالم دی یعنی د هر چا په حق کښې چه مناسب وګڼی نو د هغه په روزی کښې وسعت او ارتوالی کوی.

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِيْنَ لَا يَجِدُوْنَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللهُ مِنْ فَضْلِهٖ

او ښائی چه ځان دی وساتی هغه کسان چه نه مومی دوی (سامان اسباب د) نکاح تر هغه پوری چه غنیان کړی دوی الله له فضله خپله

تفسیر: یعنی هغه چه اوس دومره مقدور هم نه لری چه له کومی ښځی سره خپله نکاح وترلی شی نو تر هغه پوری چه الله تعالیٰ ده ته مقدور ورکړی ښائی چه د خپل نفس اداره ښه وکړی ـ او تر انضباط لاندی ئی راولی ـ او زیار (کوشش) وکړی چه عفیف پاتی شی. دغه خبره هیڅ بعیده نه ده چه د هم هغه عفت او ضبط النفس په برکت دی الله تعالیٰ غنی وګرځوی او د نکاح ډیر ښه مواقع ورمهیاء کړی.

وَالَّذِيْنَ يَبْتَغُوْنَ الْكِتٰبَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوْهُمْ اِنْ عَلِمْتُمْ فِيْهِمْ خَيْرًا ۖ وَّاٰتُوْهُمْ مِّنْ مَّالِ اللهِ الَّذِيْٓ اٰتٰىكُمْ ۗ وَلَا تُكْرِهُوْا فَتَيٰتِكُمْ عَلَى الْبِغَآءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا لِّتَبْتَغُوْا عَرَضَ الْحَيٰوةِ

الدُّنۡيَا ۚ وَمَنۡ يُّكۡرِهۡهُّنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ مِنۡۢ بَعۡدِ اِكۡرَاهِهِنَّ غَفُوۡرٌ رَّحِيۡمٌ ﴿۳۳﴾

او هغه كسان چه غواړي مكاتب والي له هغو (وينځو مريو) چه مالكان شوي دي د هغو ښي لاسونه ستاسي نو مكاتبان كړئ دوي كه چيري پيژانده تاسي په دوي كښي خير او وركوئ دوي ته له ځينو مالونو د الله هغه چه دركړي ئي دي تاسي ته، او مه مجبوروئ تاسي وينځي خپلي په زناء (او بدو كارونو) كه چيري اراده لري دوي د ځان پاک ساتلو دپاره د دي چه طلب كوئ تاسي (په دغه اكراه سره) مال د ژوندون لږ خسيس (چه هغه باړه د زنا او وړوكي دي) او هر هغه چه زور ئي وكړ په دوي پس بيشكه الله وروسته له زور د مالكانو پر دوي ډير ښښونكي ښه رحم والا دي.

تفسير: يعني كه د چا مريي او وينځي ووائي يا د زيات توثيق دپاره خپله دغه وينا وليكي چه «زه به په دومره مدت كښي دومره مال درته وګټم او در به ئي كړم ځو ته مي آزاد او خپلواک كړې» نو مالک ته لازم دي چه دغه ومني او داسي يو تعهد ليک وروليكي دغسي معاملي ته مكاتبه وائي او دغه د مريو د آزادولو يو ځان ته صورت دي ليكن مالكانو ته ښائي چه دغه خبره هلته قبوله كړي چه دي په واقعي ډول (طريقه) سره وپوهيږي چه آزادي د دغه مريي يا وينځي دپاره ښه ده ـ او وروسته د رقيت د قيد د وتلو څخه غلا ـ يا زناء ـ يا د نورو بدو افعالو نه مرتكب كيږي ـ او خوشي چټي (بيكاره) او چپوله (فضول) هر چيري نه ګرځي ـ كه دغسي دادينه (سكون) او اطمينان ورته پيدا شي نو بيشكه ښائي چه ده ته د آزادي موقع وركړه شي ځو دي آزاد شي او د خپلي فلاح او بهبودي دپاره ښه ترقي او پرمخ تګ وكړي شي ـ كه چيري خپله نكاح تړي نو په خپل واک (اختيار) دي وتړي او د رقيت لامله (له وجي) دي ميدان پري تنګ نه وي.

﴿ وَّاٰتُوۡهُمۡ مِّنۡ مَّالِ اللّٰهِ ﴾ ـ او وركوئ دوي ته له ځينو مالونو د الله هغه چه دركړي ئي دي تاسي ته) دغه ئي دولتمنو اغنياؤ مسلمانانو ته فرمايلي دي چه د داسي مكاتبانو مريو يا وينځو سره مالي امداد وكړئ چه د زكوٰة له وجوهو څخه وي كه د نورو عامو صدقاتو او خيراتونو او نورو څخه وي ځو دوي ژر تر ژره د خپلو آزاديو او خپلواكيو مالكان شي او كه مالک د كتابت د بدل كومه برخه ورمعافه كړي نو دغه به ډير لوي امداد وي.

تنبيه: د زكوٰة په مصارفو كښي يو مصرف چه د ﴿ فِي الرِّقَابِ ﴾ په نامه ايښي شوي دي هغه د هم دغو مريانو او د وينځو د آزادلو پنګه ده د راشدهؤ خلفاؤ په زمانه كښي له داسي مريانو سره له بيت المال څخه امداد او مرستي (مدد) كيدلي.

﴿ وَلَا تُكۡرِهُوۡا فَتَيٰتِكُمۡ ﴾ الآية ـ او مه مجبوروئ تاسي وينځي خپلي په زناء او بدو كارونو كه چيري اراده لري دوي د ځان پاک ساتلو دپاره د دي چه طلب كوئ تاسي په دغه اكراه سره مال

د ژوندون لړ خسيس.) په جاهليت کښې به ځينو خلقو پر خپلو وينځو د زنا او بدکارۍ کسب کاوه له عبد الله بن ابی رئيس‌المنافقين سره څو داسې وينځۍ وې چه پر هغو به ئې د هم دغې زنا او بدکارۍ کسب کاوه ـ او په دغه وسيله به يې روپۍ گټلې چه له دوی څخه ځينې ځينې وينځۍ مسلمانانې شولې او د دغه شنيع فعل د کولو څخه ئې انکار وکړ ـ نو ځکه هغه ملعون د دوی په وهلو او تکولو لاس پورې کړ ـ دغه آيت په هم دغه مورد کښې نازل شو ـ او د دغه شان نزول د رعايت د مزيد تقبيح دپاره ئې د ﴿ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا ﴾ او د ﴿ لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾ قيود زيات کړل که نه پر وينځو باندې د بدکارۍ اجراء په هر حال حرامه ده او دغسې گته (فائده) چه په دغه وسيله په لاس راځي په هر اسم او رسم چه وي بيخي حرامه او ناپاکه ده اعم له دې چه دغه بدکاري دوی په خپله رضاء او رغبت سره وکړي يا محض د دغې دنيوي حقيرې فائدې دپاره په جبر او اکراه سره پر دوی اجراء کيږي نو په دغه وروستني صورت کښې د هغه گناه او وبال شديد او انتهائي وقاحت لرې او د لوئې بې شرمۍ دليل دی.
يعنې زنا داسې بد عمل دی چه د جبر او اکراه څخه وروسته هم بد او خراب وي ـ ليکن الله تعالیٰ محض په خپل فضل او رحمت سره د مکرهه بيچاره‌گۍ او ناتوانۍ ته کتلې ـ عفو کوی ئې او په هر صورت پر مکره (په زور کوونکې) باندې به سخت عذاب وی او پر مکرهه (چه پرې زور شوی وی) رحم به وکړ شي.

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٤﴾

او خامخا په تحقيق نازل کړي دي مونږ تاسو ته آيتونه ښکاره کوونکي (د حلالو او د حرامو د حدودو او د احکامو) او مثل (عجيب چه د عجيبه قسمه ؤ امثله دی) د هغو کسانو چه تير شوي دي پخوا له تاسې او نازل کړي دي مونږ موعظه پند دپاره د متقيانو پرهيزگارانو.

تفسير: يعنې په قرآن کښې گرد (تول) نصائح ـ احکام او د تيرو اقوامو عبرتناکه واقعات بيان شوي دي څو د پاک الله څخه ويريدونکي انسانان هغه واوري او ترې پند او نصيحت او عبرت واخلي او خپل انجام او عاقبت ته فکر وکړي. يا مثلاً له ﴿ مِنَ الَّذِينَ خَلَوْا ﴾ څخه دغه مراد دی چه پر پخوانيو امتونو هم داسې حدود او احکام جاري کړی شوي وو چه په دغه سورت کښې مذکور دي او ځينې پيښې هم د هم دغه (افک) د پيښې په شان وروړاندې شوي دي چه په دغه سورت کښې بيان کړې شوې دي پس هم هغه شان چه الله تعالیٰ د حضرت مريمې صديقې رضی الله تعالیٰ عنها او حضرت يوسف صديق عليه السلام د دښمنانو بهتان باطل او د دوی برائت ئې

ظاهر کړ د حضرت بی‌بی عایشي صدیقي بنت الصدیق رضی الله تعالیٰ عنهما برائت او لوئی ئی هم ښکاره کړه ـ چه تر قیام د قیامت پوری د صادقینو او صالحینو په زړونو کښې یې نقش‌فی‌الحجر کړ ـ او د دروغجنانو دښمنانو مخونه ئې تور کړل.

اَللّٰهُ نُوْرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ مَثَلُ نُوْرِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فِيْهَا مِصْبَاحٌ ؕ اَلْمِصْبَاحُ فِيْ زُجَاجَةٍ ؕ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُّوْقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُّبٰرَكَةٍ زَيْتُوْنَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَّلَا غَرْبِيَّةٍ ۙ يَّكَادُ زَيْتُهَا يُضِيْٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ؕ نُوْرٌ عَلٰى نُوْرٍ ؕ يَهْدِي اللّٰهُ لِنُوْرِهٖ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ ؕ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ ﴿۳۵﴾

الله (مالک د) نور د آسمانونو او ځمکی دی مثل صفت د نور د ده (داسی دی) لکه (رونه) طاقچه چه په هغی کښې یوه بله ډیوه وی دغه بله ډیوه په قندیل د (شیشه) کښې وی، دغه قندیل (ښیښه په سبب د هغی رڼا (رڼرا) چه پکښې ده) ګواکې یو ستوری دی روڼ ځلیدونکی چه بلوه شی (دا یوه چراغ په اول کښې) له تیلو د ونی برکتناکی د زیتون چه نه مشرق طرفته وی او نه مغرب طرف ته نژدی دی تیل د دی چه رڼا (رڼرا) وکړی (له خپله ځانه له ډیری صفائی) او اګر که نه وی رسیدلی دی ته اور (دغه) رڼا (رڼرا) د ډیوی) پر رڼا (رڼرا) (د صافو تیلو ده) لیاره ښیی الله نور خپل ته هغه چاته چه اړده وفرمائی او بیانوی الله مثالونه خلقو ته(او په معقولاتو ئی پوهوی د محسوساتو په وسیله) او الله پر هر خیز ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی د ځمکی او د آسمان رونق او ودانی د الله تعالیٰ له جانبه ده. که الله تعالیٰ مدد ونه کړی نو ګرد (تول) به سره ورانیږی. (موضح القرآن) ګردو (تولو) مخلوقاتو ته د وجود نور او رڼا (رڼرا) د الله له طرفه ورکړی شوی ده. په لمر ـ سپوږمی ـ ستوری ـ پرښتو ـ انبیاؤ او په اولیاؤ هغه ظاهری او باطنی رڼا چه شته د هم هغه منبع‌الانواره څخه مستفاده ده ـ او د هدایت هغه انوار او پلوشی چه هر چاته رسیږی ـ د هم هغه رفیع دربار څخه رسیږی ـ تمام علویات او سفلیات د الله تعالیٰ له تکوینیه‌ؤ او تنزیلیه‌ؤ آیاتونو څخه منور دی ـ د حسن او جمال ـ یا د

خوبی او کمال کومه وړانګه (پلوشه) چه هر چیری بریښی ـ هغه د هم ده له برکته منوره ده ـ او د هغه د مبارک ذات د جمال او کمال یوه پلوشه ده ـ د «ابن اسحٰق» په سیرت کښی راغلی دی! کله چه په (طائف) کښی خلقو رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وربړاوه (تکلیف کړو) نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ژبه دغه دعاء وه «اعوذ بنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات وصلح علیه امر الدنیا والآخرة ان یحل بی غضبک او ینزل بی سخطک لک العتبیٰ حتیٰ ترضی ولا حول ولا قوة الا بالله» د شپی په تیاره کښی به دوی خپل رب ته داسی دعاء کوله **«انت نورالسموٰت والارض»** او په خپلو غوږونو ـ سترګو ـ زړه ـ هره هره عضو ـ بلکه په هر ویښته سره به دی د الله تعالیٰ د نور او رڼای په طلب کښی ؤ ـ او په آخره ئی د خلاصی په دول (طریقه) داسی فرمایل **«واجعل لی نوراً»** یا **«واعظم لی نوراً»** یا **«واجعلنی نوراً»** یعنی څما نور لا زیات کړه! بلکه بیخی له ما څخه نور او رڼا (رڼرا) جوړه کړه! په حدیث کښی راغلی دی «ان الله خلق خلقه فی ظلمة ثم القیٰ علیهم من نوره فمن اصابه من نوره یومئذ اهتدی ومنٖاخطأه ضل (فتح الباری د ٦ ج ٤٣٠ مخ) یعنی هر هغه چاته چه په هغه وقت کښی د الله تعالیٰ له نوره (توفیقه) برخه وروړسیده هغه هدایت وموند ـ او هر هغه چه له هغه څخه بی برخی شو ګمراه پاتی شو.

واضح دی وی هم هغسی چه د الله تعالیٰ نور صفات مثلاً سمع ـ بصر او د نورو کوم کیفیت نشی بیاموندی هم داسی د نور او رڼا (رڼرا) صفت هم د ممکناتو په نور نشی قیاس کیدی. د دغی مسئلی د تفصیل دپاره د «امام غزالی » د «مشکوٰة الانوار» رساله وګورئ!

هسی خو د الله تعالیٰ په نور سره ګردو (تولو) موجوداتو ښائست موندلی دی، مهتدینو مؤمنینو ته د الله تعالیٰ له نور څخه د هدایت او عرفان هم هغه خصوصی برخه وروسیږی. د هغه مثال داسی وګڼئ چه د قانت مؤمن جسم د یوی طاقچی په شان دی چه د هغی طاقچی په منځ کښی یو ستوری د ځلیدونکی ښیښی (قندیل) په شان ایښی وی ـ دغه ښیښه د ده زړه شو چه د هغه تعلق له پاس عالم سره دی. په دغه ښیښه (قندیل) کښی د معرفت او هدایت ډیوه لګیږی ـ او رونه ځلیږی ـ دغه رڼا (رڼرا) د داسی صافو او شفافو او لطیفو تیلو څخه حاصلیږی چه له یوی مبارکی ونه (خوونه یعنی زیتون) څخه ایستلی او راغلی دی او زیتون هم په داسی یو ځای کښی واقع دی چه د هیڅ پلوه له لمر څخه پټ او په حجاب کښی نه دی۔ نه مشرق کښی دی او نه مغرب کښی دی بلکه په یوه خلاص ـ ارت ډاګ میدان کښی ولاړ دی چه پری د صبا او بیګا د دواړو وقتونو لمر لګیږی لکه چه له تجاربو څخه معلوم شوی دی چه د داسی زیتون تیل لا لطیف او صاف وی الغرض د ده تیل دومره صاف او ځلیدونکی دی چه بی له اوره په خپل سر له ورا رونه ښکاری او داسی بریښی چه پخپله به لګیږی او رڼا (رڼرا) به کوی.

دغه تیل څما په نزد هغه حسنالاستعداد او د توفیق نور دی چه د مبارک نور له القاء څخه په بدؤ الفطرت کښی مؤمن ته حاصل شوی ؤ لکه چه پاس تیر شو او هغسی چه مبارکی شجری ته ئی ﴿ لَاشَرۡقِیَّةٍ وَّلَاغَرۡبِیَّةٍ ﴾ فرمایلی وه ـ هغه ربانی نور هم د جهاتو له قیده پاک دی.

خلاصه ئې داسې شوه چه د مؤمن د زړه ښيښه نهايته صافه او پاکه وي ـ او د الله تعالیٰ په توفيق په هغې کښې د حق د قبول داسې يو زبردست استعداد موندل کيږي چه بې له اوره په خپل سر رونه ښکاري ـ او د لګيدلو او رڼا (رڼرا) خورولو دپاره مستعد او تيار دی اوس که لږ څه اور او حرارت ورنژدې شي يعنې د وحې او قرآن تيره رڼا (رڼرا) هغه مس کړي علیٰ الفور د هغه فطري نور مشتعل شي هم دغه ئې «نور علیٰ نور» وفرمايل باقې دغه ګرد (ټول) د الله تعالیٰ په قبضه کښې دی د هر چا په نسبت چه اراده وفرمائي دغه رڼا (رڼرا) ئې ور په برخه کوي ـ او هم ده ته ښه معلوم دی چه دغه رڼا (رڼرا) چا ته عنايت وفرمايي؟ او کوم يو ترې محروم کړي؟ د دغو عجيبو او غريبو مثالونو د بيان کولو هم دغه غرض دی چه د استعداد خاوندانو ته د بصيرت يوه رڼا (رڼرا) حاصله شي يوائځې په خپله الله تعالیٰ ته د تمثيل مناسب موقع او محل په پوره ډول (طريقه) سره معلوم دی بل چاته له سره دغسې قوت او قدرت نشته چه دغسې موزون او جامع مثال وړاندې کړې شي. وړاندې ئې فرمايلي دي چه هغه رڼا (رڼرا) له دې نه پيدا کيږي چه په هغو مساجدو کښې چه کامل خلق صبا او بيګا عبادت کوي، هلته دې په ښه شان سره خپل فکر او دقت صرف کړي.

تنبيه: مفسرانو د دغې تشبيه تقرير په څو څو ډولو (طريقو) سره کړی دی حضرت شاه صاحب هم په «موضح القرآن» کښې نهايت لطيف او عميق تقرير فرمايلی دی مګر دلته هغه توجيه ليکلې شوې دې چه د دغه بنده په خيال کښې رسيدلې ده. **«وللناس فيما يعشقون مذاهب»** واضح دې وي چه په **«يوقد»** او په ﴿ وَلَوۡ لَمۡ تَمۡسَسۡهُ نَارٌ ﴾ کښې د هغه نار په طرف چه اشاره ده ما په مشبه کښې هلته وحې او قرآن ايښې دی د دې مأخذ هغه فائده ده چه حضرت شاه صاحب پر ﴿ مَثَلُهُمۡ كَمَثَلِ ٱلَّذِي ٱسۡتَوۡقَدَ نَارٗا ﴾ باندې ليکلې ده او د هغه تائيد د صحيحينو په يو حديث سره هم کيږي چه په هغه کښې رسول الله صلی الله عليه وسلم دغه الفاظ فرمايلي دي **«انما مثلي ومثل الناس كرجل استوقد نارا فلما أضاءت ماحوله جعل الفراش وهذه الدواب التي يقعن فيها** ـ الحديث».

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ ٱللَّهُ أَن تُرۡفَعَ

په هغو کورونو (مساجدو) کښې چه اذن حکم کړی دی الله چه پورته دې کړل شي (په بناء سره دغه مساجد يا په تعظيم سره)

تفسير: الله تعالیٰ د هغو کورونو د تعظيم او تطهير حکم ورکړی دی يعنې د هغوی دې خبر واخيست شي! او له هر قسمه ګندګئ او لغو افعال او اقوالو څخه دې پاک وساتلی شي د مساجدو په تعظيم کښې دغه هم داخل دی کله چه هلته داخل شي د تحية المسجد دوه رکعت نافله دې ولوست شي!.

وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ

او یادوه شی په هغه کښی نوم د دغه (الله)

تفسیر: تسبیح، تهلیل او د قرآن تلاوت او نور گرد (تول) اذکار په دی کښی شامل دی.

يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿۳۶﴾

تسبیح وائی دغه (لمونځ کوی الله) ته په دغو کورونو کښی په صبا او په بیگا.

تفسیر: یعنی په گردو (تولو) مناسبو اوقاتو کښی الله تعالیٰ یادوی. ځینی مفسرین وائی چه له «غدو» څخه د صبا لمونځ مراد دی او په «آصال» کښی باقی څلور واړه لمونځونه داخل دی ځکه چه «اصیل» د لمر له زواله څخه نیولی تر گهیځ (سحر) پوری مودی ته ویل کیږی.

رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ

(داسی) سری چه نه غافلوی دوی سوداگری او نه بیع پیرودل له ذکره یاده د الله او له سم قائمولو اداء کولو د لمانځه او له ورکولو د زکوٰة

تفسیر: یعنی کاروبار او معاش او دنیوی ژوندون دوی د الله تعالیٰ له یاده او د الله تعالیٰ د احکامو د په ځای راوړلو څخه نه غافلوی مثلاً که ډیر لوی سوداگر او بیپار وی که معمولی دکاندار وی دغه دواړه د الله په یاد کښی تل لگیا وی ـ او هیڅ یو شی دوی د الله تعالیٰ له ذکره نه غافلوی د اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین هم دغه شان ؤ.

په ښکاره کړی اخستل او خرڅول ـ کړی په زړه کښی د مولیٰ خپل یادول

يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ ﴿۳۷﴾

ویریږی (دوی سره له ذکره او طاعته له عذابه) د هغی ورځی چه آوړی رااوړی مضطرب به وی په هغی ورځی کښی زړونه او سترګی (له ډیری ویری)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی به زړه په هغی خبری باندی وپوهیږی چه تر اوسه پوری پری نه پوهیده ـ او سترګی به داسی ویروونکی واقعات ووینی چه له سره ئی پخوا له دی نه نه وی لیدلی ـ په زړونو کښی به کله د نجات توقع پیدا کیږی او کله به د هلاک خوف ـ او سترګی به کله ښی خوا ته وګوری او کله کینی خوا ته او د دی خبری په انتظار کښی به وی چه له کوم لوری به نیول کیږو؟ یا د کوم لوری اعمالنامی ځمونږ په لاس کښی راکولی کیږی. (او تسبیح وائی په اخلاص او ویریږی له الله تعالیٰ نه)

لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوْا وَيَزِيْدَهُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ ؕ

دپاره د دی چه جزا ورکړی دوی ته الله ډیره غوره جزاء د هغو عملونو چه کړی دی دوی او زیات به کړی (الله) دوی ته له فضله احسانه رحمته خپل

تفسیر: یعنی د هغو ښو کارونو دپاره کوم اجر او صله چه مقرره ده هغه به وررسیږی د الله تعالیٰ له فضله لا څه زیاته هم ورکوله کیږی چه د هغه تفصیل او تعین اوس نشی کیدی.

وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿۳۸﴾

او الله رزق روزی ورکوی هر چاته چه اراده وفرمائی (د رزق ورکولو د هغو) بی له حسابه (وافره پریمانه)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په دربار کښی د هیڅ یو شی کمی نشته که جنتیانو ته بیحده او بیحسابه نعماء او آلاء عنایت وفرمائی نو ده ته هیڅ مشکل نه دی.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍۢ بِقِيْعَةٍ يَّحْسَبُهُ الظَّمْاٰنُ مَآءً ؕ حَتّٰٓى اِذَا جَآءَهٗ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَّوَجَدَ اللّٰهَ عِنْدَهٗ فَوَفّٰىهُ حِسَابَهٗ ؕ وَاللّٰهُ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿۳۹﴾

او هغه کسان چه کافران شوی دی عملونه د دوی په شان د سراب دی په هواره ډاګ کښې چه ګمان کوی پر هغه باندی تږی د اوبو تر هغه پوری چه راشی (او ورسیږی هغه شی ته چه د اوبو ګمان ئی پری کړی ؤ) نو ونه مومی دغه سړی هغه چه ګمان د اوبو پری کړی شوی ؤ هیڅ شي او بیا به مومی (عذاب د) الله په نزد (د عمل) خپل پس پوره به ورکړی (الله) ده ته پوره حساب (جزا د عمل د ده) او الله ډیر ژر (اخیستونکی) د حساب دی.

تفسیر: روایت دی چه عتبه بن ربیعه په جاهلیت کښې ډیر عبادت او طلب د دین کاوه بیا چه د اسلام لمر راوخوت دی کافر شو ـ نو په دغه مناسبت دغه پاس آیت نازل شو چه مطلب ئی دغه دی او هغه کسان چه کافران دی هغه عملونه د دوی چه په ظاهر کښې نیک ښکاری لکه د صلة الرحمی پالل یا د مریی آزادول ـ یا د وږی مړول یا دغسی نور خیر خیرات کول ـ نو دغه ګرد (ټول) عملونه پشان د هغی ښوری دی چه په هوار میدان کښې ښکاریږی په سخته ګرمی په وقت د نیمی ورځی کښې او داسی بریښی چه تږی سړی پری د اوبو ګمان کوی او په بیره (تلوار) مخامخ وردرومی تر هغه چه ورسیږی هغه ځای ته چه د اوبو ګمان پری شوی ؤ نو بیا نه مومی دی هغه ګمان کړی شوی خپل هیڅ شی الخ. کافران په دوه قسمه دی یو هغه چه په خپل زعم او عقیده سره څه نه څه ښه کارونه هم کوی او داسی ګڼی چه وروسته له مرګه به می په کار راشی ـ حال دا که د ده کوم کار په ظاهره سره ښه هم وی نو د کفر له شأمته عند الله هغه مقبول او معتبر نه دی د دغو غولیدلو کفارو مثال داسی وګڼئ لکه چه په تکنده غرمه کښې په وچه لویه بیدیا کښې یو تږی سړی ته له لری څخه اوبه ښکاره شي او هغه په حقیقت کښې ځلیدونکی شګه (شګی ګل) وی او دغه تږی د ډیری تندی په حالت کښې ورورسیږی که ګوری چه اوبه هلته هیڅ نشته ـ بلکه د موت او هلاک کنده لا ورته مخامخ پرته ده او د حساب او کتاب وقت په سر ورته ولاړ او پاک الله بالذات د ده د ګرد (ټول) عمر حساب او کتاب اخلی د هم دغه اضطراب او حسرت په وقت کښې د ده ګرد (ټول) حساب یو ځلی الله تعالیٰ تصفیه او خلاصوی ولی چه د حسابونو ژر انجام او سریع اتمام د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښې ډیر آسانه کار دی او په یوه طرفة العین د ګرد (ټول) عمر او د ګردو (ټولو) خلقو حساب کتاب فیصله او پری کوی دوهم هغه دی چه له سره تر پایه پوری په دنیوی عیشونو او عشرتونو او مزو کښې مغروق او د جهل کفر ـ ظلم او عصیان په ظلماتو کښې غوټی وهی نو د هغوی مثال وړاندی بیان فرمائی د دوی سره د رڼا (رڼرا) دومره یوه وړانګه (پلوشه) هم نشته لکه چه هغه پر سرابونو باندی غولیدونکی ته پر نظر راتله دغه خلق په خالصو تیارو کښې او په یوه د پاسه په بل ظلمات کښې بند پراته دی. له هیڅ طرف د رڼا (رڼرا) پلوشه یا د روښنی وړانګه (پلوشه) ورته نه رسیږی. نعوذبالله منها.

أَوْ كَظُلُمٰتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشٰهُ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ مَوْجٌ مِّنْ فَوْقِهٖ سَحَابٌ ۭ ظُلُمٰتٌۢ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ ۭ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهٗ لَمْ يَكَدْ يَرٰىهَا ۭ وَمَنْ لَّمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهٗ نُوْرًا فَمَا لَهٗ مِنْ نُّوْرٍ ۝

یا (عملونه د دوی) پشان د هغو تاریکیو دی په بحر ژور کښې چه پټ کړی وی (دغه بحر) لره یو موج د پاسه ئې بل موج وی او د پاسه د دغه (موج) وریځ وی (دغه څلور قسمه) تیاری دی چه ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو دی، کله چه راوباسی (دغه پریوتی په دغو تیارو کښې) لاس خپل نه وی نژدی (دی) چه ووینی دغه (لاس خپل) او هر هغه چه نه وی ورکړی الله ده ته نور رڼا (رڼړا) پس نشته ده ته هیڅ نور رڼا (رڼړا)

تفسیر: یعنی د سمندر په ژورو کښې (۱) پخپله د لوی سیند تیاره (۲) د هغه د پاسه د طوفانی هوا او امواجو تپه توره تیاره (۳) بیا د هغه څخه برسیره د سختې ویروونکی تکی توری وریځی تیاره (٤) ورسره د ترږمو توره تیاره شپه هم فرض کړه شی، نو پر دغو تیارو باندی لا پسی تزئید کیږی. په دغو تورو تیارو کښې که دغه واقع په بحر کښې خپل لاس چه اقرب الاعضاء دی پورته کړی ـ او خپلو سترګو ته ئې نژدی راولی نو بیا هم د ډیرو تیارو له سببه به ئې هیڅ شی په نظر نه ورځی چه هغه ته ځمونږ په محاورو کښې داسی وائی چه «سترګو ته سترګی په کار دی» پاس د مؤمنانو په ذکر کښې یی چه «یهدی الله لنوره من یشاء» فرمایلی ؤ دغه جمله د هغې په مقابل کښې ده یعنی هر هغه چاته چه الله تعالیٰ نور او توفیق نه وی ورکړی نو هغه ته بل څوک څه رڼا (رڼړا) رسولی شی؟ ـ د هغه استعداد خراب ؤ توفیق ور ونه رسید او د سیند په ژوره کښې ولوید او د رڼا (رڼړا) ورتلو دروازی ئې پر خپل ځان پسی بندی کړی نو بیا نور او رڼا (رڼړا) له کومی لیاری ورننوځی.

تنبیه: ربالعزت په اعمالو د کفارو پوری دوه مثالونه وتړل په دری اعتباره سره (۱) په اعتبار د تخییر چه ای مخاطبه که دغو اعمالو ته ګوری چه هیڅ فائده او نفع نه لری نو لکه سراب دی.
(۲) که دی ته ګوری چه نور او رڼا (رڼړا) د حق او ایمان ورسره مل نه وی نو لکه ظلمات دی.
(۳) که په اعتبار د تقسیم د مکانینو ورته ګوری نو نظر عقبٰی ته دا لکه سراب داسی دی او نظر دنیا ته لکه ظلمات داسی دی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهٗ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صٰٓفّٰتٍ ۭ

آیا نه وینی ته ای مخاطبه! بیشکه الله چه دی تسبیح وائی ده ته هر هغه چه په آسمانونو کښې دی (او هر هغه) چه په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکې) او مرغان هم (تسبیح وائی) په دغه حال کښې چه خواره کوونکی وی د وزرو خپلو (په هوا کښې).

تفسیر: ښائی د الوتونکو مرغانو ذکر یی له دی لامله (له وجی) جلا (جدا) فرمایلی وی چه هغوی به په دغو اوقاتو کښې د آسمان او ځمکې په منځ کښې معلق وی او د دوی په دغه شان او کیفیت سره الوتل د الله تعالیٰ د قدرت او قوت او عظمت لوی دلیل دی.

كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ

هر یوه (له دغو مذکورینو چه دی) په تحقیق معلوم دی (الله) ته لمونځ د هغه او تسبیح د هغه

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر شی ته د هغه د حال سره مناسب د انابت ـ عبودیت ـ اطاعت ـ تسبیح او تهلیل ویل الهام فرمایلی دی چه هغه پر دغه پوهیدلی دی او تل همغه خپله وظیفه بلا ناغه ادا کوی لیکن د افسوس او تعجب مقام دی چه ډیر تش په نامه سره انسانان د غرور او غفلت او د ظلمت او جهالت په دلدل کښې داسی خښ شوی دی چه د حقیقی مالک له یادولو ـ او د عبودیت د وظیفی په ځای راوړلو څخه بیخی بی برخی پاتی دی.
تنبیه: د مخلوقاتو د تسبیح په نسبت د سورت بنی اسرآئیل په (٥) رکوع کښې څه مضمون پخوا له دی نه لیکلی شوی دی ښائی چه هغه هلته ولوست شی. په یو حدیث کښې راغلی دی چه حضرت نوح علیه السلام خپلو ځامنو ته د تسبیح وصیت وفرمایه او وی ویل «**وانهاالصلوٰة الخلق** ـ هم دغه د باقی مخلوقاتو لمونځ دی».

وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

او الله ته ښه معلوم دی هغه (اعمال هم) چه کوی ئی دوی

تفسیر: یعنی اګر که د دوی په عبادت او بندګی باندی تاسی ونه پوهیږئ لیکن پاک الله ته دغه ګرد (تول) شیان معلوم دی او الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی چه هر څوک څه کوی؟

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيْرُ ﴿٤٢﴾

او خاص الله ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو ځمکو او مافیهما) او (هم خاص) الله ته دی (بیرته ورتله د تولو) .

تفسیر: یعنی څرنګه چه د دوی علم پر ګردو (تولو) محیط دی د ده حکومت هم پر تولو علویاتو او سفلیاتو حاوی دی او د تمامو بیرته ورتګ او رجوع هم د ده په لوری ده.
وروسته له دی نه الله تعالیٰ جل وعلا شانه واعظم برهانه خپلو حاکمانه او قادرانه تصرفاتو داسی بیان فرمائی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِيْ سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهٗ ثُمَّ يَجْعَلُهٗ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلٰلِهٖ ۚ

آیا نه وینی ته (ای مخاطبه) چه بیشکه الله روانوی شړی وریځی (توتی توتی هر طرف ته چه اراده وفرمائی) بیا یوځای والی فرمائی په منځ د دغو (توتو د وریځو) کښی بیا ئی ګرځوی لاندی باندی قط په قط پس وینی به ته ای (انسانه) باران چه وځی له منځه د دی وریځی

تفسیر: یعنی ړومبی د وریځو وړوکی وړوکی توتی پورته کیږی، دغه ګردی (تولی) سره یو ځای کیږی او یوه لویه د وریځی توته تری جوړیږی بیا دغه وریځی داسی ترتیب او ترکیب مومی چه د یوی د پاسه به ځای نیسی او یوه پریره (غته) طبقه تری متشکله کیږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيْهَا مِنْۢ بَرَدٍ فَيُصِيْبُ بِهٖ مَنْ يَّشَآءُ وَيَصْرِفُهٗ عَنْ مَّنْ يَّشَآءُ ۗ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهٖ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ﴿٤٣﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه د) آسمانه له (وریځو یا د ږلیو په شان د) غرونه چه وی په هغو (غرونو) کښی ځینی له ږلی پس رسوی (الله) د ا ږلی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د رسونی ئی) او ګرځوی ئی له هر هغه چا څخه چه

اراده ئې وفرمائي (د ګرځولو يې) نژدې وي رڼا (رڼرا) بريښنا د هغو (ورېځې) چه بيول وکړي په ابصارو (د ناظرينو او ورک کړي بصارت ئې)

تفسير: يعني لکه چه په ځمکه کښې د تيږو (ګټو) غرونه دي ځينو اسلافو ويلي دي چه هم داسې په آسمان کښې هم د ورېځې غرونه دي. شيخ الهند محمود الحسن رحمة الله عليه د دې سره موافقه ترجمه کړې ده ليکن زياته او راجح او قوي دا ده چه له سماء څخه وريځې مراد شي مطلب ئې داسې شو چه له وريځو څخه چه په کثافت او غلظت کښې د غرونو په شان دي ورېځې اوروي چه له هغو څخه ډيرو خلقو ته جاني او مالي نقصانات رسيږي او زيات کسان ترې محفوظ پاتې کيږي مشهوره ده چه د ورېځې راش د غوائې په يو ښکر کښې وي او بل ښکر ئې وچ پاتې وي د بريښنا بريښيدل دومره تيره او زيات وي چه سترګې ترې بريښي او نژدې وي چه د کتلو قوت ئې ضائع کيږي.

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّاُولِي الْاَبْصَارِ ﴿۴۴﴾

ګرځوي الله شپه او ورځ (په تبديل تزئيد تنقيص حرارت برودت ضياء ظلمت او نورو) بيشکه په دغو (مذکورهٔ شيانو) کښې خامخا عبرت دی خاوندانو د سترګو او بصيرت ته

تفسير: يعني د ورځې څخه وروسته شپه او د شپې څخه وروسته ورځ د هم دغه پاک الله په قدرت ځي راځي ـ هم دغه الله تعالىٰ کله ورځې او کله شپې اوږدوي او لندوي او د هغوی تودوالي په يخوالي او يخوالي په تودوالي سره تبديلوي. نو لا سم دی چه د قدرت د داسې عظيم‌الشان دلائلو او شواهدو د ليدلو څخه انسان بصيرت او عبرت حاصل کړي ـ او د هغه حقيقي مالک الملکوت په طرف د زړه په صدق سره رجوع وکړي چه د ده په قدرت کښې د دغو ګردو (تولو) تقلباتو او تصرفاتو زمام او واګې دي.

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِّنْ مَّآءٍ ۚ فَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰى بَطْنِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰى رِجْلَيْنِ ۚ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّمْشِيْ عَلٰٓى اَرْبَعٍ ؕ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۴۵﴾

او الله پيدا کړي دي هر حيوان چه ګرځي (په ځمکه کښې) له اوبو پس

ځینی له هغوی هغه دی چه تګ کوی (خوځیږی) پر نس ګیده پر تتر خپل (لکه مهی مار) او ځینی له دوی هغه دی چه تګ کوی پر دوو پښو (خپلو لکه انسان مرغان) او ځینی د دوی هغه دی چه تګ کوی په څلورو (پښو خپلو لکه آس اوښ)، پیدا کوی الله (ماسواء له دغو مذکورو) هر هغه څه چه اراده ئی وفرمائی (د خلقت د هغو) بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی خلقت د هر راز (قسم) مخلوقات دی).

تفسیر: یعنی که کوم حیوان ته له څلورو پښو څخه زیاتی پښی هم ورکړی دی نو بعید نه دی او د ده لامحدوده قدرت او مشیت هیڅوک نه شی محصورولی او که الله تعالیٰ خپل ځینو مخلوقاتو ته دغسی قدرت ورعطاء کړی چه هغوی له جماداتو او عناصرو او نورو څخه نور شیان ایجاد او اختراع کړی نو هغه هم د هم دغه الله تعالیٰ لطف او احسان دی چه هغوی ته ئی دغسی پوه او ادراک ور په برخه کړی دی

پر دغه آیت ښائی د ﴿ وَجَعَلۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ كُلَّ شَيۡءٍ حَيٍّ ﴾ تفسیر چه د الانبیاء په (۲) رکوع کښی مو لیکلی دی بیا ولوست شی.

لَّقَدۡ أَنزَلۡنَآ ءَايَٰتٖ مُّبَيِّنَٰتٖۚ وَٱللَّهُ يَهۡدِي مَن يَشَآءُ إِلَىٰ صِرَٰطٖ مُّسۡتَقِيمٖ ﴿٤٦﴾

خامخا په تحقیق نازل کړی دی مونږ آیاتونه بیانوونکی واضح او الله سمه صافه لیاره ښیی هر هغه ته چه اراده وفرمائی (د لیار ښوونی د هغی) لیاری سمی صافی (د اسلام او جنت ته).

تفسیر: یعنی تکوینیه او تنزیلیه آیات ئی دومره ښکاره او واضح دی چه د هغو په لیدلو او آوریدلو هم هیڅ یو عقلمن انسان ښائی ګمراه او بی لیاری نشی ـ لیکن پر سمه صافه لیاره همغه تلی شی چه الله تعالیٰ ورته د هدایت توفیق ور په برخه کړی وی. سره له دی چه په ملیونو انسانانو دغه د قدرت ظاهری او باهری دلائل او شواهد ګوری کله چه دوی د هغو په وسیله خالق تعالیٰ نه پیژنی او نه موحدان او مسلمانان کیږی ګواکی د نتیجی په اعتبار د دوی دغه لیدل د نه لیدلو په شان دی.

وَيَقُولُونَ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلرَّسُولِ وَأَطَعۡنَا ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٞ مِّنۡهُم مِّنۢ بَعۡدِ ذَٰلِكَۚ وَمَآ أُوْلَٰٓئِكَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ ﴿٤٧﴾

او وائی (دا منافقان) چه ایمان راوړی دی مونږ پر الله او پر رسول (د الله) او حکم منلی دی مونږ (د الله او د رسول الله) بیا مخ گرځوی (له اسلامه) یوه ډله له دوی وروسته له هغه (ایمان او اطاعت) او نه دی دغه (گرځیدونکی) مؤمنان (صدقاً).

تفسیر: دغه د منافقینو ذکر دی، دوی به په ژبه سره د ایمان او اطاعت دعوی کوله کله چه د عمل وقت راته نو سم له خپلی دعوی سره به ئی عمل نه کاوه او له اسلامی احکامو به ئی مخ گرځاوه. حقیقت دا دی چه د دوی په زړونو کښی له ابتداء څخه د ایمان او انقیاد آثار نه ؤ موجود ـ هغه چه د ژبی جمع او خرخ ؤ د امتحان او ابتلاء په وقت کښی به دغه کلائین هم ویلی کیده او دروغ به ئی له رښتیا څرگند او جلا (جدا) ښکاریده.

وَإِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَإِن يَكُن لَّهُمُ ٱلْحَقُّ يَأْتُوٓا۟ إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ ﴿٤٩﴾

او هر کله چه وبللی شی دوی الله او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی دغه (رسول) په منځ د دوی کښی ناڅاپه یو فریق ډله د دوی اعراض ډډه کوونکی دی (له حکم د رسوله) او که چیری وی دوی ته حق (په زعم د دوی پر بل) نو راځی دوی دغه (رسول الله) ته گړندی فرمان منونکی.

تفسیر: یعنی که له دوی جگړه له چاسره واقع کیده ـ او په دی پوهیده چه مونږ په ناحقه یو په دغه وقت کښی که مقابل فریق هغوی ته ویل چه راځه چه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حضورته لاړ شو ـ او د دغی جگړی فیصله له هغوی څخه وغواړو! نو دغه منافقان به په دغه ورتگ نه راضی کیده ځکه چه دوی پوهیدل چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم بی له لحاظ او خاطر د حق او حقانیت رعایت کوی او سم له عدله او انصافه خپله فیصله صادروی چه په هغه تقدیر به د دوی له مفاد څخه مخالف واقع کیده حال دا چه پخوا له دی نه به دوی داسی دعوی کوله چه مونږ پر الله تعالیٰ او رسول الله ایمان راوړی دی او د دوی گرد (تول) احکام منو نو اوس د دوی هغه دعوی چیری لاړه؟ هو! که په کومه معامله کښی حق د دوی په طرف وی نو په دغه وقت کښی په ډیر سرعت او چالاکی او په ماته غاړه د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دربار ته حاضریږی او د خپلی فیصلی انحصار د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مبارک ذات څرگندوی ـ ځکه چه په دغه تقدیر دوی داسی گڼی چه هلته سم له عدالته او انصافه ځمونږ په جانب فیصله صادریږی. نو دغه څنگه ایمان او اسلام دی؟ دا خو تش شخصی

اغراض او هواپرستی ده.

أَفِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ

آیا په زړونو د دوی کښې مرض رنځوری (د کفر او نفاق) ده.

تفسیر: مرض رنځوری او ناروغی دغه ده چه دوی الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم په رښتیا سره ومانه لیکن حرص ـ طمع او دنیوی اغراضو د دوی مخه ونیوله چه پر خپله همغه وینا او اقرار به ئی عمل هم کاوه ـ لکه چه د رنځور زړه غواړی چه قدم ووهی او چیری لاړ شی لیکن د ده قدمونه حرکت نشی کولی او دی د خوځیدو نه وی.

أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ ۚ بَلْ أُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾

آیا شکمن دی دوی (په نبوت د محمد) آیا ویریږی دوی له دی نه چه ظلم به وکړی الله پر دوی (یا ظلم به وکړی) رسول د دغه (الله پر دوی داسی نه دی چه الله او رسول الله پر چا ظلم وکړی بلکه دوی چه دی هم دوی ظالمان دی (په اعراض سره)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ جل جلاله او محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت تاسی ته څه تردد او اندیښنه پیدا شوی ده یا د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به صداقت یا د الله تعالیٰ جل‌جلاله په وعد او وعید کښی څه شک او شبهه لرئ؟ یا داسی گمان کوئ چه الله تعالیٰ جل‌جلاله یا د هغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم به د دوی معاملات په خلاف د انصاف فیصله کوی؟ نو ځکه د دوی په حضور کښی د خپلی دعوی له وړلو څخه څه اندیښنه او تردد کوی نو په یاد ئی ولرئ چه هلته له سره د ظلم او بی انصافی احتمال نشته هو! پخپله هم دغو خلقو ظلم ته خپلی ملاوی تړلی دی او غواړی چه خپل حق پوره حاصل کړی او د نورو یوه پیسه هم بیرته ور نه کړی نو ځکه له دی نه ویریږی چه خپل معاملات محمدی شریعت او د الٰهی عدالت ته وړاندی کړی ځکه چه پوهیږی چه د محمد رسول الله منصفانه فیصله به ځمونږ له مطلب څخه خلاف وی. دغه د منافقانو ذکر ؤ په مقابل د دوی کښی اوس د مخلصانو د اطاعت او فرمان منلو بیان هم فرمائی

إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه ده وینا د مؤمنانو کله چه وبللی شی دوی الله ته او رسول د دغه (الله) ته دپاره د دی چه حکم وکړی په منځ د دوی کښی (په وقت د جګړی کښی) دا چه ووائی واوریده مونږ (خبره د تا) او ومانه مونږ (حکم د تا او دغه ویونکی هم دوی دی بریالیان (کامیاب) خلاصی موندونکی (له عذابه په مراد رسیدلی).

تفسیر: یعنی د صادقو مسلمانانو کار داسی وی او ښائی چه هم داسی وی لکه چه په کومه معامله کښی دوی ته د الله د احکامو بلنه او دعوت وشی اګر که ظاهراً په هغه کښی د دوی ګټه (فائده) یا تاوان وی په منده ورځغلی او د یوی شیبی دپاره څه ځنډ (تاخیر) او توقف په کښی نه کوی او فیالفور «**سمعاً وطاعة**» ووائی او د هغه د حکم منلو دپاره تیار او آماده شی چه په دغه کښی د دوی د اصلی نیکی او حقیقی فلاح راز (قسم) مضمر دی.

وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ الْفَآئِزُونَ ﴿٥٢﴾

او هر څوک چه اطاعت وکړی حکم ومنی د الله او د رسول د دغه (الله) او وویریږی له الله او ځان وساتی (له غضبه د ده) پس دغه (فرمان منونکی ویریدنکی) هم دوی دی بری موندونکی د (جنت)

تفسیر: یعنی هغه چه فیالحال مطیع وی او پر خپلو تیرو تقصیراتو نادم وی او له الله تعالیٰ څخه وویریږی او توبه وکړی او په مستقبل کښی له بدو چارو او لیارو څخه خپل ځان وساتی نو د دوی دپاره په دنیا او آخرت کښی بری او کامیابی ده.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ ۖ قُل لَّا تُقْسِمُوا ۖ طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ ۚ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾

او قسمونه خوری (منافقان) په الله سخت سخت قسمونه د دوی قسم دی خامخا چه که ته (حکم) امر وکړی دوی ته (په وتلو سره جهاد ته) نو خامخا به وځی (دغه جهاد ته) دوی هرومرو (خامخا) ووایه (ای محمده منافقانو ته) قسم مه خورئ تاسی د دروغو طاعت نیک (څمونږ مطلب دی) بیشکه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ تاسی.

تفسیر: یعنی منافقان ډیر سخت تاکیدی قسمونه خوری او غواړی چه تاسی بیخی ډاډه او متیقن کړی چه «که تاسی مونږ ته حکم راکړئ نو مونږ ګرد (تول) کور کهول پریږدو او دی ته تیار ولاړ یو چه د الله تعالیٰ لیاری ته ووځو او د هغه د ګردو (تولو) احکامو تعمیل وکړو که محمد رسول الله مبارک لږ څه اشاره وفرمائی نو مونږ خپل ګرد (تول) مال دولت د الله تعالیٰ په لیاره کښی لګوو او مونږ تری بیخی جلا (جدا) کیږو» نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه دومره غټو خبرو ویلو او داسی قسمونو یادولو ته حاجت نشته ستاسی د اطاعت حقیقت ګردو (تولو) ته معلوم شوی دی تاسی خو په ژبه ډیری دعوی کوئ او وچت وچت غړیږئ لیکن د عمل په وقت کښی ورو ځانونه بیرته راکاږئ ښائی چه تاسی د صادقو مسلمانانو په شان خپل ښه اعمال او مجاهدت او حسن اطاعت راښرګند کړئ له داسی غټی خبری او قسمو خوړلو څخه هیڅ یوه فائده په لاس نه درځی فرض ئی کړئ چه تاسی هم داسی قسمونو سره د بندګانو اطمینان او یقین ځان ته حاصل کړئ لیکن د الله تعالیٰ په نزد کښی هیڅ قسم چل فریب- مکر - دروغ نه چلیږی او هغه ته خو ګردی (تولی) ظاهری او باطنی خبری او احوال ښرګند دی او وروسته له دی نه به ستاسی د مکر او فریب او نفاق پرده وشلوی.

قُلْ اَطِيْعُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوا الرَّسُوْلَ ۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَّا حُمِّلْتُمْ ؕ وَاِنْ تُطِيْعُوْهُ تَهْتَدُوْا ؕ وَمَا عَلَى الرَّسُوْلِ اِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿۵۴﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) اطاعت وکړئ (حکم ومنئ) تاسی د الله او د رسول (د الله په خلوص سره په هر څه کښی) پس که مخ وګرځوئ تاسی (ای خلقو له اطاعته د رسول الله) نو بیشکه هم دا خبره ده چه دی پر دغه رسول ځما هغه بار (د تبلیغ) چه پری ایښی شوی دی او دی پر تاسی (بار) چه پر تاسی ایښی شوی دی (او پری مکلف یئ چه اطاعت د رسول الله دی) او که اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسی د دغه (رسول الله) نو سمه صافه لیاره به

وموميځ او حق ته به پرې ورسيږي او نه دي پر (ذمه د) رسول مگر رسونه ښکاره (د شرائعو چه هغه ئې ادا کړې ده)

تفسير: يعنې پر رسول د الله تعالیٰ له طرفه د تبليغ بار ايښې شوی دی چه ده هغه په ښه شان سره اداء کړی دی او کوم بار چه پر تاسی ايښې شوی دی هغه تصديق او د حق قبول دی او دغه ده چه د ده د ارشاده سره موافق تګ وکړئ! که تاسی دغه خپله ذمه‌واری محسوسه کړئ ـ او د محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم د احکامو تعميل په ښه شان سره وکړئ نو د دواړو دارينو برې او د کاميابی ليارہ به وموميځ! او په دنيا او عقبیٰ کښې به خوشال اوسيږئ! که نه د محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم هيڅ نقصان نشته او تاسی به د خپلو شرارتونو او سر کشيو سزا او بده نتيجه پخپله وګورئ محمد رسول الله خو خپله فريضه اداء کړې ده او عند الله له خپلې ذمه واریځ څخه مسئول نه دی. وروسته له دی نه د اطاعت‌الرسول ځينې ثمرات بيان فرمائی چه د هغه سلسله به په هم دغه دنيا کښې شروع کيږی.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۪ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِيْنَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا ؕ يَعْبُدُوْنَنِيْ لَا يُشْرِكُوْنَ بِيْ شَيْـًٔا ؕ

وعده کړې ده الله له هغو کسانو سره چه ايمان ئې راوړی دی له تاسی او کړی ئې دی ښه (عملونه) چه قسم دی خامخا به خليفګان کړی (الله) دوی په ځمکه کښې لکه چه خليفګان کړی ئې ؤ هغه کسان چه پخوا وو له دوی نه او خامخا ثابت قوی به وګرځوی هرومرو (خامخا) دوی ته دين د دوی هغه (دين د اسلام) چه غوره کړی دی (الله) دوی ته او هرومرو (خامخا) بدل به ورکړی هرومرو (خامخا) دوی ته وروسته له ويری د دوی له دښمنانو امن (او اطمينان) عبادت به کوی دوی ځما شريک به نه پيدا کوی له ماسره هيڅ څيز

تفسير: دغه خطاب ئې د رسول الله د زمانې خلقو ته فرمايلی دی يعنې هغه ذوات چه د دوی په منځ کښې په اعلیٰ درجه نيکان او د سيدالانس والجان کامل پيروان او تابعان دی وروسته له رسول الله به دوی ته د ځمکې حکومت ورکاوه کيږی. او د اسلام دغه دين به چه د الله تعالیٰ

خوښ او پسند دی د دوی په لاسونو خوروی او قائموی . لکه چه د استخلاف په لفظ کښې دی طرف ته اشاره ده چه دغه کسان به تش د دنیوی باچاهانو په شان نه وی بلکه د رسول الله خلیفه‌ګان به وی د سماوی حکومت اعلان کوی او د حق دین اساسونه به قائموی. او په بر او بحر او هر چیرې به د دوی احکام او تصرفات جاری کیږی. په دغه وقت کښې به مسلمانان د کافرانو څخه نه ویریږی. او په پوره امن او سکون سره به د الله تعالیٰ په عبادت کښې مشغول او لګیا اوسیږی او په دنیا کښې به د امن او امان زمانه او دوره وی د دغو مقبولو او معززو بندګانو ممتاز شان به دغه وی چه دوی به د خالص واحد الله تعالیٰ عبادت او بندګی داسی کوی چه په هغی کښې به د یوی ذری په اندازه هم د شرک او اختلاط اثر نه وی د جلی شرک ذکر او نسبت خو له دغو سره امکان نه لری. د خفی شرک لږ آثار او علائم به هم په دوی کښې نه لیدل کیږی دوی ګرد (تول) به د یوه الله قدوس جل وعلا شانه وعظم برهانه خالص بندګان وی او یواځې به له الله تعالیٰ څخه ویریږی او یواځې هغه ته به هیله (آرزو) او آسره کوی او پری متوکلان معتمدان به وی د الله د رضاء په لیاره کښې به ژوندون کوی او په هم دغه لیاره کښې به خپل ځانونه جاروی (قربانوی) پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل کوم موجود خوف او ویره به له سره د دوی په زړونو کښې لیاری نه مومی او نه به د بل چا د خوښی او خفګان څه پروا کوی.

الحمد لله چه د الله تعالیٰ دغه وعده د څلورو تنو راشده‌ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم په لاسونو پوره شوه او ګردی (تولی) دنیا د دغه عظیم‌الشان پخوا ویلو د یوه یوه وینا د یوه یوه حرف مصداق پخپلو سترګو سره ولیدل د څلورو واړو راشده‌ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم څخه وروسته هم اسلامی باچاهان وقتاً فوقتاً په هم دغو اوصافو سره متصف راغلی دی ـ هر کله چه الله تعالیٰ بیا اراده وفرمائی وروسته له دی نه هم راځی.

په احادیثو کښې راغلی دی چه وروستنی خلیفه به امام مهدی رضی الله تعالیٰ عنه وی چه د هغه په نسبت عجیب او غریب بشارات اورول شوی دی. د الله تعالیٰ ځمکه له عدله او انصافه ډکوی ـ او په خارق‌العاده ډول (طریقه) سره به فی سبیل الله جهاد کوی او د هغه په قوت به کلمة الله ته اعلاء او اسلام ته ښه ترقی او اعتلاء ورکوی. اللّٰهم احشرنا فی زمرته ـ **وارزقنا شهادة فی سبیلک انک واسع المغفرة وذوالفضل العظیم.**

تنبیه: د دی د استخلاف له آیت څخه د څلورو واړو راشده‌ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم ډیر لوی فضیلت او منقبت راوځی ـ ابن کثیر د دی آیت په ذیل کښې د نبوت له منوره عهده راخیستی تر عثمانی عهد پوری ئی اسلامی فتوحات درجه په درجه بیان کری دی او په آخره کښې ئی دغه الفاظ لیکلی دی «**وجبی الخراج من المشارق والمغارب الی حضرة امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه وذلک ببرکة تلاوته ودراسته وجمعه الامة علیٰ حفظ القرآن ولهٰذا ثبت فی الصحیح ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال «ان الله زوی لی الارض فرأیت مشارقها ومغاربها وسیبلغ ملک امتی مازوی لی منها»**

فها نحن نتقلب فيما وعدنا الله ورسوله وصدق الله ورسوله فنسأل الله الايمان به وبرسوله والقيام بشكره على الوجه الذى يرضيه عنا»

وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَٰلِكَ فَأُولَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٥٥﴾

او هر څوک چه کافر شو پس له دغو لويو انعاماتو پس دغه کسان هم دوی (غټ) فاسقان دی.

تفسير: يعني د داسې عظيمو انعاماتو څخه وروسته ناشکرې د ډيرو لويو مجرمانو او د زوروړو عاصيانو کار دی ـ حضرت شاه صاحب فرمائی «هر هغه څوک چه د اربعه ؤ خلفاؤ د خلافت او د دوی د فضل او شرف څخه منکر شو د دغو الفاظو څخه د ده حال ښکاره شی» ﴿رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾

وَأَقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُوا۟ ٱلرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾

او قائموئ تاسې (سم اداء کوئ سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوئ زکوٰة او اطاعت وکړئ حکم ومنئ تاسې د رسول (د الله) ښائی تاسې ته چه رحم وکړ شی پر تاسې.

تفسير: يعنی که د الله تعالیٰ له رحمته برخه اخيستل غواړئ نو تاسې هم د هم هغو مقبولو بندګانو په شان حسنه اعمال ځان ته اختيار کړئ! ـ چه د لمونځونو په ښه شان سره قائمول ـ د زکوٰة ورکول دی او د حيات په ټولو شعبو کښې د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر احکامو تلل دی.

اللهم ارزقنا متابعة رسولک صلى الله عليه وعلىٰ آله واصحابه وسلم وتوفنا عليها والحقنا بالصالحين آمين!

لَا تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۚ وَمَأْوَىٰهُمُ ٱلنَّارُ ۖ وَلَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾

مه کوه گمان خامخا پر هغو کسانو چه کافران شوی دی عاجز کوونکی (د الله) په ځمکه کښی او ځای د هستوګنی د دوی اور (د دوزخ) دی او خامخا بد ځای د ورتلو دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه د نیکو بندګانو په مقابل کښی ئی د مردود او مغضوبو خلقو انجام او خاتمه ښوولی ده یعنی کله چه نیکانو ته د ملک حکومت او د ځمکی خلافت عطاء کیږی نو د کافرانو او بدکارانو ګردی (تولی) مکاری او تدابیر ماتیږی او ماته ئی ور په برخه کیږی ـ د الله تعالیٰ د ارادی مخه هیڅ څوک نشی نیولی ـ که دوی په ګرده (توله) دنیا کښی دی خوا او هغی خوا ته منډی ووهی ـ او هر چیری لاړ شی او وځغلی ـ نو بیا هم د الله تعالیٰ له سزا او پوښتنی څخه ځان نشی پټولی او خلاصولی ـ او یقیناً دوی د جهنم په بندی خانه کښی غورځول کیږی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) ښائی چه اذن دی وغواړی له تاسی (په وقت د ننوتلو) کښی پر تاسی باندی) هغه (وینځی مریان خدام) چه مالکان شوی وی د هغو ښی لاسونه د تاسی

تفسیر: څلور رکوع پخوا له دی نه د استیذان (اجازه غوښتلو) د مسئلی ذکر ؤ دا د هغه تتمه ده په منځ کښی د ځینو خاصو مناسباتو لامله (له وجی) نور مضامین راغلی ؤ.

وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ۚ مِّن قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ الظَّهِيرَةِ وَمِن بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاءِ ۚ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَّكُمْ ۚ

او هغه کسان چه نه دی رسیدلی حد د (احتلام بلوغ) عقل ته له تاسی (احرارو) دری کرته پخوا له لمانځه د صبا او په هغه وقت کښی چه پاسئ بردئ تاسی کالی (جامی) خپل د غرمی په وقت کښی او پس له لمانځه د ماسختن (دغه اوقات) دری وقتونه د خلل (پیښیدو د ستر) دی تاسی ته

تفسیر: په هم دغو دوو اوقاتو کښی عموماً زائد کالی (جامی) له ځانه لری کیږی یا د خوب

او د ویښې لباس سره تبدیلیږی او مروښې زیاتره په هم دغو اوقاتو کښې کاوه شی کله پخوا له سهاره کله د غرمې د لمبلو شوق یا ضرورت چه هم انسان ته پیښیږی او دا غواړی چه بل څوک پری مطلع او خبر نشی نو ځکه ئی حکم ورکړ چه په دغو دریو اوقاتو کښې نابالغو هلکانو وینځو او مریانو ته هم ښائی چه د ننوتلو اجازه واخلی په نورو اوقاتو کښې دوی ته نه ښائی چه د نورو پردیو په شان اجازه وغواړی مګر که کوم شخص د خپلو مصالحو لامله (له وجی) په نورو اوقاتو کښې هم د استیذان قید زیات کړی نو دلته استجازه ضروری ده.

لَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ وَلَا عَلَيۡهِمۡ جُنَاحٌۢ بَعۡدَهُنَّۚ طَوَّٰفُونَ عَلَيۡكُم بَعۡضُكُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖۚ

نشته پر تاسی او نه پر دوی باندی هیڅ ګناه (وبال) تیر له دغو دریو وقتونو (په بی اذن ننوتلو د دوی کښې پر تاسی) دوی ګرځیدونکی دی پر تاسی (په تللو او ننوتلو لپاره د خدمت) ځینی ستاسی پر ځینو نورو (ګرځیدونکی یئ یو په بل)

تفسیر: یعنی د پورته ذکر شویو اوقاتو څخه ماسواء په نورو اوقاتو کښې عادتاً بی له مزاحمته او ممانعته یو له بل سره کتلی شئ! او په دغو تللو راتللو کښې نابالغو هلکانو ـ وینځو او مریانو ته لازم نه دی چه د هر واری ننوتلو دپاره اذن او اجازه وغواړی ځکه چه د دی شیانو له رعایته دیر تکلیف او حرج پیښیږی او په کارونو او معاملاتو کښې دیر بندوالی او حرج واقع کیږی چه هغه د الله تعالیٰ له حکمته خلاف دی.

كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمُ ٱلۡأٓيَٰتِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٥٨﴾ وَإِذَا بَلَغَ ٱلۡأَطۡفَٰلُ مِنكُمُ ٱلۡحُلُمَ فَلۡيَسۡتَـٔۡذِنُواْ كَمَا ٱسۡتَـٔۡذَنَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ ءَايَٰتِهِۦۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ﴿٥٩﴾ وَٱلۡقَوَٰعِدُ مِنَ ٱلنِّسَآءِ ٱلَّٰتِي لَا يَرۡجُونَ نِكَاحٗا فَلَيۡسَ عَلَيۡهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعۡنَ ثِيَابَهُنَّ غَيۡرَ مُتَبَرِّجَٰتِۭ بِزِينَةٖۖ وَأَن يَسۡتَعۡفِفۡنَ خَيۡرٞ لَّهُنَّۗ وَٱللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٞ ﴿٦٠﴾

هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی درته وکړ) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ښه حکمت والا دی. او کله چه ورسیدل واړه هلکان (اصیلان) ستاسی حد د (بلوغ) عقل ته پس اذن دی وغواړی (په ننوتلو کښی) پر تاسی باندی لکه چه اذن غوښت هغو کسانو (چه بالغان شوی وو) پخوا له دغو (اطفالو) هم داسی (لکه چه دغه بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د احکامو) خپلو او الله ښه عالم (په ټولو احوالو) ډیر حکمت والا دی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) او زړی ناستی له ښځو هغو ښځه چه امید نه لری دوی د نکاح (په سبب د ډیر زوړوالی) پس نشته پر دوی هیڅ گناه (وبال) چه کیږدی (وباسی دوی ظاهری) جامی خپلی (لکه چادری او لوپټی) په دی حال کښی چه ښکاره کوونکی نه وی د ښائست خپل او دا چه دوی ځان وساتی (له ایستلو د ظاهری جامی ځخه هم) خیر دی دوی ته او الله ښه اوریدنکی (د ټولو اقوالو) ښه عالم دی (په ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی هلکان تر هغه پوری چه نابالغه وی د دغو دریو اوقاتو ځخه ماسوا په نورو اوقاتو کښی بلا اجازت ننوتلی شی کله چه د بلوغ حد ته ورسیږی بیا د هغه حکم د همغو نارینهؤ په شان دی چه د هغو احکام په دغه آیت کښی تیر شول ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَدۡخُلُواْ بُيُوتًا غَيۡرَ بُيُوتِكُمۡ حَتَّىٰ تَسۡتَأۡنِسُواْ وَتُسَلِّمُواْ عَلَىٰٓ أَهۡلِهَا ﴾

حضرت شاه صاحب لیکی «که سپین سری بودی ښځی پخپلو کورونو کښی په لړو ضروریو کالیو (جامو) کښی لکه کمیس پرتوګ تکری اوسیږی نو درست دی او که په پوره پرده کښی واوسی نو لا بهتر دی» او کله چه له کوره د باندی وځی که زائد کالی (جامی) مثلاً برقع او نور له خپله ځانه لری کړی نو هیڅ مضائقه نه لری په دی شرط سره چه په هغو کالیو (جامو) د زینت اظهار نه وی چه د هغی د پټ ساتلو حکم د ﴿ وَلَا يُبۡدِينَ زِينَتَهُنَّ ﴾ الآیة - په آیت کښی ورکړی شوی دی له دی نه د دی خبری اندازه په ښه شان سره کیدی شی چه قرآن کریم د ځوانانو ښځو د پردی او ستر په متعلق څه منشأ لری؟ یعنی دغه خو د فتنی مخی نیولو او انسداد ظاهری انتظامات دی پاتی شوی هغه خبری چه د پردی په منځ کښی کیږی - او د فتنی عوامل او اسباب تری ځیږیږی (پیدا کیږی) نو ښه وپوهیږئ چه الله تعالیٰ د ګردو (ټولو) خبری آوری - او پر هر شی ښه خبردار دی او سم له هغو به د هر چا سره معامله کوی.

لَيۡسَ عَلَى ٱلۡأَعۡمَىٰ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡأَعۡرَجِ حَرَجٞ وَلَا عَلَى ٱلۡمَرِيضِ حَرَجٞ

وَّلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَنْ تَاْكُلُوْا مِنْۢ بُيُوْتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اٰبَآئِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اُمَّهٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخَوٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ عَمّٰتِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوْتِ خٰلٰتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَّفَاتِحَهٗٓ اَوْ صَدِيْقِكُمْ ؕ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوْا جَمِيْعًا اَوْ اَشْتَاتًا ؕ فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوْتًا فَسَلِّمُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبٰرَكَةً طَيِّبَةً ؕ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيٰتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٦١﴾

نشته پر ړانده هیڅ حرج (مشقت) او نه پر ګوډ هیڅ حرج (محنت او وبال) او نه پر رنځور هیڅ حرج (سختی او ملامتی) او نشته پر نفسونو ځانونو ستاسی هیڅ حرج (کلفت) چه وخورئ تاسی (او دا تیر اهل د ابتلا) له کورونو خپلو (یا له کورونو د اولادو او عیالو خپلو) یا له کورونو د پلرونو خپلو یا له کورونو د میندو خپلو یا له کورونو د ورونو خپلو یا له کورونو د خویندو خپلو یا له کورونو د ترونو خپلو یا له کورونو د عمو (تروریانو) خپلو یا له کورونو د ماماګانو خپلو یا له کورونو د خالو (توریانو) خپلو یا (له کورونو د هغه چا) چه مالکان شوی یئ تاسی د کلیګانو (کنجیانو) د هغه (او د هغو متصرفان یئ یا (له کورونو د) دوستانو خپلو، نشته پر تاسی هیڅ ګناه (وبال) په دی چه وخورئ (طعام تول) سره یو ځای یا بیل بیل نو کله چه ننوځئ تاسی (دغو مذکوره ؤ) کورونو ته پس سلام اچوئ تاسی پر ځانونو خپلو پیشکشي ده ثابته له (جانبه د) الله مباركة طيبة (برکتناکه پاکیزه) هم داسي (لکه چه دغه تیر بیان ئی وفرمایه) ښکاره بیانوی الله تاسی ته آیتونه (د حکمت او احکام خپل) ښائی چه تاسی عقل وچلوئ (په خیر او شر).

تفسير: يعنى د هغو كارونو له كولو څخه دغه اهل الابتلاء معاف دی چه پکښی تکليف وی مثلاً جهاد ـ حج ـ جمعه او جماعت او نور داسی شيان **(كذا فى الموضح)**
يا ئى دا مطلب دی چه د دغو معذورانو محتاجانو په خوراک کښی له روغو خلقو سره هيڅ تکليف او حرج نشته ځکه چه د جاهليت په زمانه کښی به ئی داسی محتاجان او معذوران نه

پرېښوول چه له اغنياؤ او روغو خلقو سره دوډی وخوری د دوی په زړه کښې به داسی خبری گرځیدی چه البته دغه خلق له دی نه کرکه او نفرت کوی چه له مونږه سره دوډی وخوری یا ځمونږ له ځینو اوضاعو او حرکاتو څخه لکه چه دوی ته ایذاء او ضرر وررسیږی ـ او په واقع سره چه ځینو ته له دی نه نفرت او وحشت هم پیدا کیده ځینو مسلمانانو ته له ډیری اتقاء داسی خیال پیدا کیده چه د داسی معذورانو او مریضانو سره په یو ځای خوراک کولو کښې شاید د مساوات او عدل اصول قائم پاتی نشی ړوند د خوراک گرد (تول) شیان نشی مونډلی ـ گوډ امکان لری چه په ځنډ (تاخیر) سره راشی او په مناسب ځای کښې نشی کیناستی د رنځورانو خبره خو د خوځولو نه ده ـ نو بناء علیه له هغوی سره ئی په یو ځای کیناستلو کښې احتیاط کاوه څو د دوی حق تلف نشی ـ بل یو داسی صورت هم پیښیده چه دغه معذور او محتاج سړی به چه د چا کره ورته چه هغه به په دی نه ؤ مقتدر چه دومره محتاجانو ته پخپله خوراک ورکړی نو به ئی بی تکلفه دوی د خپل پلار ـ ورور ـ خور ـ تره ماما او نورو خپلوانو کره بوتلل ـ نو د دغه وضعیت له لیدلو څخه به دغو معذورانو ته داسی خیال پیدا کیده چه مونږ خو د ده کره راغلی وو ده مونږ واخیستلو او له خپله کوره ئی وشړلو ـ لکه پخپله ځمونږ د دوډی ورکولو څخه کرکجن (متنفر) او ناخوښه دی؟ د دغو گردو (تولو) خیالاتو اصلاح په دغه آیت سره وکړه شوه چه تاسی ته خامخا نه ښایی چه په دغسی اوهامو او خیالاتو کښې خپل ځانونه وغورځوئ ـ پاک الله په دغه معامله کښې وسعت ایښی دی نو بیا تاسی ولی پر خپلو ځانونو تنگسه او تکلیف راولئ؟

﴿ اَوۡمَامَلَكۡتُمۡ مَّفَاتِحَهٗۤ ﴾ یا چه وخورئ له کورونو د هغه چا چه مالکان شوی یئ تاسی د کلیگانو (کنجیگانو) د هغو او د هغو متصرفان یئ) یعنی ستاسی تر تصرف لاندی ایښی شوی دی. مثلاً یو سړی بل سړی د خپل شی وکیل یا محافظ گرځوی او دی که له هغه څخه څه شی د معروف په کومه اندازه خوری او څښی نو مجاز دی.

﴿ لَيۡسَ عَلَيۡكُمۡ ﴾ الآية ـ نشته پر تاسی هیڅ گناه وبال په دی چه وخورئ طعام تول سره یو ځای او یا بیل بیل) یعنی د خپلوی په علائقو کښې د خوراکی شیانو د هر وقت د پوښتنی کولو هیڅ ضرورت نشته. نه ښائی چه خوړونکی وشرمیږی او حجاب وکړی ـ او نه کوربه دی څه تری وساتی مگر د ښځی کور که د هغی د میړه (خاوند) وی نو ښائی چه د هغه خوښی او مرضی حاصله کړی. او یو ځای سره خوری! یا بیل ـ یعنی د دغی خبری فکر او اندیښنه پخپلو زړونو کښې مه کوئ چه چا زیاته وخوړله؟ او کوم یوه لږه وخوړله گرد (تول) سره خپل خواړه دی یو ځای پخوی او گرد (تول) دی سره یو ځای خوری. که د یوه سړی مرضی نه وی نو بیا د هیچا د هیڅ شی خوراک نه دی درست.

د سلام اچولو تقیید ئی وفرمایه د ملاقات په وقت کښې ځکه چه له دی نه بله کومه ښه دعاء نشته. هغه خلق چه سلام نه اچوی او د هغه په ځای نور الفاظ له خپله ځانه جوړوی یا د نورو پردیو اقوامو او مللو تقلیدونه کوی نو د دوی دغه تجاویز او تقالید له سره د الله تعالیٰ له دغه

حکمه او تجویزه نشی بهتر کیدی.
تنبیه: له دغه آیت څخنی د یواځې خوراک کولو جواز هم ووت د ځینو حضراتو په نسبت ئی لیکلی دی تر څو چه د هغوی سره به میلمانه نه ؤ دوی به خوراک نه خوړ معلوم شو چه دغه غلو دی هو! که څو تنه خوړونکی سره یو ځای کښینی نو دغسی خوراک د برکت موجب دی کما ورد فی الحدیث.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهَ ۚ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مؤمنان هغه کسان دی چه ایمان یقین ئی راوړی دی پر الله او (په) رسول (د الله) او کله چه وی دوی له دغه (رسول) سره پر کوم کار جمع کوونکی د(خلقو لکه جمعه ـ جهاد یا جرګه) نو نه ځی (پخپل سر) تر هغه پوری چه اذن وغواړی له دغه (رسول الله) نه بیشکه هغه کسان چه اذن غواړی له تانه (ای محمد رسوله) دوی هغه کسان دی چه کامل ایمان یقین لری پر الله او رسول د الله (او منی ئی) پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه (ای رسوله محمد تللو ته) دپاره د ځینو کارونو خپلو پس اذن ورکړه هغه چاته چه خوښه وشی ستا له دوی نه (د اذن ورکولو) او مغفرت وغواړه د دوی دپاره له الله تعالیٰ بیشکه الله ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: په پاس آیتونو کښی د راتللو په وقت کښی د استیذان (اجازه غوښتلو) ذکر ؤ ـ دلته د بیرته ورتلو په وقت د استیذان ضرورت ښوولی شوی دی ـ یعنی پوره ایمان لرونکی هغه دی چه د محمد رسول الله په غوښتلو سره ژر حاضریږی ـ او کله چه په کوم اجتماعی کار کښی شریک او ملګری شی لکه جمعه ـ عیدین ـ جهاد ـ د مشوری مجالس او نور نو بی له اجازی تری نه ځی او په خپل سر تری نه پاځیږی هم دغه کسان هغه ذوات دی چه په کامل او صحیح معنی سره د الله تعالیٰ او د رسول الله احکام منی او د دوی پوره مطیعان دی.
﴿ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ ﴾ الآیة ـ پس کله چه اذن وغواړی دوی له تانه ای محمد رسوله تلو ته دپاره د

ځينو كارونو خپلو پس اذن وركره هغه چاته چه خوښه وشي ستا له دوى نه د اذن وركولو الخ) يعني وروسته له غوره او فكره هر چاته چه مناسب وګڼئ اجازت وركړئ! او كله چه په دغه اجازه عمل كول هم في‌الجمله د نبوى صحبت حرمان او قصور او صورتاً د تقديم‌الدنيا على الدين شائبه پخپل منځ كښې لرى نو ځكه ئې د هغو مخلصينو په حق كښې استغفار وفرمايه څو ستاسى د دغه استغفار په بركت د هغوى د دغه نقص علاج او تدارك هم وشي.

لَا تَجْعَلُوا دُعَآءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَآءِ بَعْضِكُم بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللَّهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٦٣﴾

مه ګرځوئ (مه ګڼئ اى مؤمنانو! بلنه) دعاء د رسول پخپلو منځونو كښې پشان د دعاء (بلنې) د ځينو د تاسى ځينو نورو ته) بلكه د رسول د بلنې اجابت ضرور وكړئ) په تحقيق معلوم دى الله ته هغه كسان (هم) چه كښيږى او يو يو دوه دوه پټ د باندى وځى له تاسى په دى حال چه يو له بله ځان سره پنا كوى او وځى پس ودى ويريږى هغه كسان چه مخالفت كوى له امره (حكمه) د دغه (رسول ځما) له دى نه چه ورسيږى دوى ته څه فتنه (آفت په دنيا كښې) يا ورسيږى دوى ته عذاب دردناك په آخرت كښې).

تفسير: يعني د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر غوښتلو حاضر كيدل فرضيږى ځكه چه د رسول الله غوښتل د نورو د غوښتلو په شان نه دى او ښائى چه تل د رسول الله صلى الله عليه وسلم د دعوت جواب په «لبيک» سره ووائى. كه د رسول الله صلى الله عليه وسلم په دعوت نه حاضريږى نو ښائى چه د دوى له ښيرا څخه وويريږى ځكه چه د دوى ښيرا د نورو انسانانو په شان نه ده او په مخاطباتو كښې دى هم د رسول الله صلى الله عليه وسلم د ادب او د عظمت او عزت پوره لحاظ او رعايت وكړ شي او د نورو عوامو خلقو په شان «يا محمد» يا نورو عادى الفاظو سره دى خطاب ور نه كړ اى شي بلكه د «يانبي‌الله »- «يا رسول‌الله!» په‌شان تعظيمى القابو سره‌دې مخاطب وګر ځولى شي. حضرت شاه صاحب فرمائى چه «د رسول الله صلى الله عليه وسلم په بلنه سره حاضريدل فرضيږى» د هر هغه كار دپاره چه دوى وغواړى بيا دا هم ورسره شته چه بى د دوى له اجازى له هغه ځايه پاڅيدل او بل چيرى تلل هم نه دى په كار اوس هم ځمونږ مسلمانانو دپاره هم دغه خبره وړ (قابله) او لائقه ده چه د خپلو مشرانو په مقابل كښې د هم دغسى وضعيت رعايت وكړو. دغه كسان چه د نبوى له مجلسه د باندى وتل هغه منافقان ؤ چه پر دوى پند او نصيحت اوريدل ډير سخت او شاق ؤ ـ هر كله چه دوى موقع موندله ستركى به يى غولولى ـ او ښوى بى له اجازى له مجلس څخه د باندى تښتيدل ـ نو دوى به هم خپل ځان له هغه سره نښلاوه. يا د

ده په سیوری کښې به ئی خپل ځان ښوی تیراوه ـ نو د دی په نسبت داسی فرمائی چه تاسی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه خپل ځان پټوئ پاک الله ته خو ستاسی ګرد (ټول) حال احوال هم معلوم دی. ﴿ فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ ﴾ پس ودی ویریږی هغه کسان چه مخالفت کوی له امره حکمه د دغه رسول ځما له دی نه چه وبه رسیږی دوی ته څه فتنه آفت په دنیا کښې یا وبه رسیږی دوی ته عذاب دردناک په آخرت کښې) یعنی د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم له احکامو څخه مخالفت کوونکی ته خوف او ویره په کار ده چه د دوی په زړونو کښې د کفر او نفاق او د نورو فتنو نیالګی (جرړی) د تل دپاره بیخ او بنسټ (بنیاد) ونه نیسی او د هغه لامله (له وجی) د دنیا په کوم دردناک عذاب کښې اخته او مبتلاً نشی.

أَلَآ إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ ۖ قَدْ يَعْلَمُ مَآ أَنتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۗ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

واورئ خبردار او پوه شئ چه بیشکه خاص الله لره دی هر هغه څه چه په آسمانونو او ځمکو کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً و عبیداً (په تحقیق معلوم دی) (الله ته) هر هغه څه چه تاسی پری یئ (له اخلاصه او نفاقه) او (معلومه ده الله ته) هغه ورځ چه وروستل شی (دغه خلق) الله ته پس خبردار به کړی (الله) دوی پر هغو عملونو چه دوی کړی دی (له خیر او له شره) او الله پر هر شیز باندی ښه عالم دی.

تفسیر: یعنی ممکن دی چه د مخلوق له سترګو څخه به پټه کوم کار وکړئ ـ لیکن د الله تعالیٰ څخه ستاسی هیڅ حال او احوال نشی پټ پاتی کیدی او نه د الله تعالیٰ له آسمانونو او له ځمکو څخه چیری وتلی او تښتیدلی او پټیدلی شئ ـ الله تعالیٰ همغسی چه ستاسی له دغه موجوده حالت څخه عالم او باخبر دی هم داسی د هغی ورځی له مجازاتو څخه هم پوره عالم او خبردار دی کله چه ګرد (ټول) مخلوقات به د حساب او کتاب دپاره د ده په لوری بیول کیږی ـ او د دوی د هر یوه په مخ کښې به د ده د یوی یوی ذری عمل حساب او کتاب په واضح او ښکاره ډول (طریقه) ایښود کیږی نو د داسی علیم‌الکل او مالک‌الکل له سزا څخه به مجرم چیری نجات ومونډلی شی؟.

تمت سورة النور بفضل الله وتوفیقه
اللهم نور قلوبنا بالایمان والاحسان ونور قبورنا
واتمم لنانورناواغفرلنا
انک علیٰ کل شیٔ قدیر ـ وبالاجابة جدیر

سورة الفرقان مكية الا الايات ٦٨ و ٦٩ و ٧٠ فمدنية وهى (٧٧) آية و (٦)
ركوعات رقمها (٢٥) تسلسلهاحسب النزول (٤٢) نزلت بعد يٰسٓ .
د «الفرقان» سورت مكی دی پرته (علاوه) له ٦٨ ۇ ٦٩ ۇ ٧٠ آیتونو نه چه مدنی دی (٧٧) آیتونه (٦) رکوع
لری، په تلاوت کښی (٢٥) په نزول کښی (٤٢) سورت دی وروسته د «يٰسين» له سورته نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دی

تَبٰرَكَ الَّذِيۡ نَزَّلَ الۡفُرۡقَانَ عَلٰى عَبۡدِهٖ لِيَكُوۡنَ لِلۡعٰلَمِيۡنَ نَذِيۡرَا ۙ﴿۱﴾

ډير برکتناک څيښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دی هغه (ذات) چه نازل کړی ئی دی قرآن پر بنده خپل (محمد) دپاره د دی چه شی دی خلقو ته ويروونکی (له جحيمه)

تفسير: «فرقان» (د فيصلی کتاب) ئی وفرمايل دغه قرآن ته چه د حق او باطل آخری فيصله او د حلالو او حرامو سره بيلتون په ښکاره ډول (طريقه) سره کوی ـ هم دغه کتاب دی چه د خپل نازل کوونکی د شان عظمت او د صفاتو علويت او د هغه د اعلیٰ درجی حکمت او رافت په انتهائی شکل کښی وراندی کوی او د ګرد (تول) جهان د هدايت او اصلاح متکفل او دوی ته د کثير خير او د غير منقطع برکاتو د اعطاء سامان او وسائل تيار کړی دی.
(ډير برکتناک څيښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دی هغه ذات چه نازل کړی راليږلی ئی دی فرقان حميد او قرآن مجيد لپاره د هدايت پر خپل هغه کامل او اکمل بنده محمد صلی الله عليه وسلم باندی چه د ده ممتاز لقب د عبوديت له کماله هم دغه «عبد الله» شوی دی صلوٰة الله عليه وسلامه لپاره د دی چه شی دغه قرآن مجيد خلقو ته انسانان دی که پيريان ويرونکی له عذابه د نيران) يعنی قرآن عظيم الشان ګرد (تول) جهان ته د کفر او عصيان له بدی خاتمی خبر ورکونکی دی لکه چه په دغه سورت کښی «د مکذبينو» او معاندينو ذکر ډير شوی دی ښائی د هغه له خاطره دلته د «نذير» صفت ئی بيان فرمايلی وی او «بشير» ئی نه دی ياد کړی او د «للعالمين» په لفظ سره ئی دا راښکاره کړی دی چه دغه قرآن يوائځی د عربو اميونو ته لکه چه ځينی خلق وائی نه دی نازل شوی بلکه د ګردو (تولو) پيريانو او انسانانو د هدايت او اصلاح دپاره نازل شوی دی.

الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَّلَمْ يَكُنْ لَّهُ شَرِيْكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيْرًا ﴿۲﴾

هغه (الله) چه خاص هم ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او نه ئی دی نیولی هیڅ ولد او نشته ده ته شریک (مل) په ملک سلطنت کښی او پیدا کړی دی الله هر شی پس په اندازه کړی ئی دی هغه (شی) په اندازه کولو سره.

تفسیر: (یعنی جنس ـ نوع ـ قد ـ رنگ ـ خوی ـ عمر ـ اجل ـ عمل ـ رزق ـ حیات ـ ممات ـ مکان ـ زمان ـ او نور او دا ټول ئی په یوه مقدار لیکلی دی په لوح محفوظ کښی او) هر څیز ئی په یوه خاصه اندازه او هیئت سره ایښی او پیدا او تیار کړی دی چه له هغو څخه همغه خواص او افعال ظاهریږی چه د هغوی دپاره همغه پیدا شوی دی او هیڅ یو څیز له خپلی دائری څخه د باندی قدم نشی کیښودی او نه په خپلو حدودو کښی د عمل او تصرف د فطری موزونیت په لحاظ د لږ څه تزئید او تنقیص ځای پکښی شته او نه د هغه په کوم وصف او خصوصیت کښی د اعتراض او ګوتی کیښودلو موقع شته د سائنس لوی لوی پوهان د ده د حکمت په سیندونو کښی غوټی وهی خو په پای (اخر) کښی دوی په دغه وینا سره مقر او معترف کیږی ﴿ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيْ أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ او ﴿ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ أَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ ﴾

وَاتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖ اٰلِهَةً لَّا يَخْلُقُوْنَ شَيْئًا وَّهُمْ يُخْلَقُوْنَ وَلَا يَمْلِكُوْنَ لِأَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَّلَا نَفْعًا وَّلَا يَمْلِكُوْنَ مَوْتًا وَّلَا حَيٰوةً وَّلَا نُشُوْرًا ﴿۳﴾

او نیولی دی دغو (کفارو) بی له الله نور معبودان چه نشی پیدا کولی (دغه معبودان) هیڅ شی حال دا چه دوی پخپله پیدا کول شی او نه دی مالکان دپاره د ځانونو خپلو د ضرر (د دفع کولو) او نه د نفعی (د رسولو) او نه دی مالکان په وژلو د چا او نه په ژوندی کولو د چا او نه په بیا ژوندی پورته کولو د مړیو (له قبورو بعث ته).

تفسیر: یعنی د څومره ظلم او تعجب او حیرت مقام دی چه د داسی مطلق قادر مالک الکل علی‌الاطلاق حکیم ـ او زبردست وجود بس او کافی نه ګڼی او خپلو ځانونو ته د نورو معبودانو

او حاکمانو تجویزونه کوی او داسی تصور کوی چه ګواکی دوی هم د الله تعالیٰ په حکومت کښی د برخی خاوندان دی حال دا چه د هغو بیچارکانو خپل وجود هم له خپله کوره نه دی او نه پر خپل ځان د تصرف او اختیار خاوندان دی او نه د کومی ذری شی د پیدا کولو واک او اختیار لری ـ او نه ژوندی کول او وژل د دوی په قبضه او واک (اختیار) کښی دی ـ او نه په خپل مستقل اختیار سره چاته لږ څه نفع یا نقصان رسولی شی ـ بلکه د خپلو ځانونو دپاره هم د یوی ذری په برابر د ګټی (فائدی) د حاصلولو یا له نقصان څخه د ځان ساتلو هم قوت او قدرت نه لری ـ نو د داسی ضعیفو ـ عاجزو او مجبورو شیانو د الله تعالیٰ شریک بلل څومره لوی سفاهت او انتهائی بیحیائی ده (ربط) دغه خو د قرآن د نازلوونکی د صفاتو او د شیونو ذکر ؤ ـ او د هغه په نسبت د هغو بی تمیزیو چه مشرکانو کولی تردید ؤ ـ وروسته له دی نه پخپله د قرآن مجید په نسبت او د قرآن کریم د حامل په نسبت د سفهاؤ او ناپوهانو د اعتراضاتو او تنقیداتو جواب ورکوه کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ ٱفْتَرَىٰهُ وَأَعَانَهُۥ عَلَيْهِ قَوْمٌ ءَاخَرُونَ ۖ فَقَدْ جَآءُو ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چه نه دی دا (قرآن) مګر دروغ دی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی دغه (محمد) او کومک ورسره کړی دی په دی (دروغ جوړولو کښی) قومونو نورو (نو فرمائی الله) پس په تحقیق راتلل کړی دی (دغو کفارو) په ظلم او په دروغو سره.

تفسیر: (یعنی کافران وائی چه نه دی دغه قرآن چه راوړی دی محمد صلی الله علیه وسلم مګر خو دروغ دی او) دغه ګردی (تولی) تشی د خولی خبری دی چه قرآن د الله تعالیٰ کتاب دی معاذ الله محمد صلی الله علیه وسلم د څو تنو یهودانو په مدد یو کلام تیار کړی دی او هغه له خپله ځانه جوړ کړی دروغ ئی د الله تعالیٰ په طرف منسوب کړی دی بیا د هغه په اشاعت ئی لاس پوری کړی دی بس تول حقیقت ئی هم دغومره دی.
(نو پاک الله د دغو کفارو په تردید فرمائی ﴿فَقَدْ جَآءُو ظُلْمًا وَزُورًا﴾ پس په تحقیق راتلل کړی دی دغو کفارو په ظلم او په دروغو سره) یعنی له دی نه به لوی ظلم او دروغ نور څه وی چه داسی معجز کلام او حکیم کتاب ته چه د هغه عظمت او صداقت له امر څخه زیات روښان دی کذب او افتراء وویل شی ـ آیا د څو تنو یهودی غلامانو چه هغه هم عجمیان دی په مدد سره د داسی عمده کلام جوړول امکان لری؟ چه د هغه په مقابل کښی د دنیا تمام فصحاء ـ حکماء ـ بلکه ګرد (تول) پیریان او انسانان د ډیرو لویو لویو عالی دماغو عقلاؤ او حکماؤ سترګی خیری

او تیتی (خری او خکته) کری.

وَقَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٥﴾

او وائی (کفار) دا قصی دی د ړومبنیو خلقو چه لیکلی دی هغه (محمد) پر لیکونکو پس هغه لوستل کیږی په ده (لپاره د لیکلو) صبا او بیګاه.

تفسیر: یعنی کفارو به داسی ګڼل چه محمد صلی الله علیه وسلم له اهل الکتاب څخه څه قصی او خبری اوریدلی دی او د هغو یاداشت ئی نیولی دی، یا په بل چا باندی ئی د هغو یاداشت اخیستی دی چه هم هغه یاداشتونه شپه او ورځ د ده په مخ کښی پراته دی او یادوی ئی ۔ او بیا ئی په نویو نویو اسالیبو اړوی راړوی، نور هیڅ شی نه دی. حضرت شاه صاحب لیکی «ړومبی د دوو وقتونو صبا او بیګا لمونځونه مقرر ؤ ۔ مسلمانان هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور کښی په هم دغو دوو وقتونو کښی سره تولیدل او هغه نوی قرآن به ئی چه نازل شوی ؤ تری یادوه او لیکل به ئی چه تری هیر نشی هم دغو لیکلو ته کفار داسی وائی او په دغه اسلوب سره ئی اداء کوی نو فرمایی الله تعالیٰ عظم برهانه وجل وعلا شانه په تردید د دغو کفارو کښی داسی چه

قُلْ أَنزَلَهُ ٱلَّذِى يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٦﴾

ووایه (ای محمده دغو کفارو ته نه ده داسی بلکه) نازل کړی دی دا قرآن هغه (الله) چه عالم دی په هرو پټو چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی بیشکه چه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی دغه پاک قرآن پخپله راښیی چه هغه د کوم انسان یا د کومی تولنی له خوا جوړ شوی دی؟ که نه دی؟ داسی نه دی چه تاسی وایئ بلکه دغه عظیم‌الشان قرآن پخپله دا خبره ثابتوی چه دغه د هم هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چه د ده د علمی احاطی څخه د آسمانونو او د ځمکو هیڅ یو شی نشی خارجیدلی. د ده معجز کلام ۔ فصاحت او بلاغت ۔ علوم او معارف ۔ غیبیه اخبار ۔ احکام او قوانین ۔ او هغه مکنونه اسرار چه د هغو اعماقو او زاویاؤ ته هیڅوک بی د الله تعالیٰ له توفیقه نشی رسیدلی او ګرد (تول) عقول او افهام د هغو له

پوهې عاجز او ناتوانه دي پخپله الله تعالیٰ دغه خبره صافه څرګندوي چه دغه د کوم محدود علم والا انسان بیان یا د کوم جعلي جمعیت کلام نه دی (بلکه) دغه قرآن ئې پخپل بخشش او مهربانۍ سره نازل کړی دی (موضح القرآن) بیا هغه کسان چه له داسې واضح او روښان حقیقت څخه منکران دي نو الله تعالیٰ سره له دې چه د دوی د ګردو (ټولو) جرائمو څخه مفصلاً خبر دی او فوراً دوی ته سزا نه ورکوی نو دغه هم د ده د ښېنې او مهربانۍ اثر دی.

وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ ۙ لَوْلَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا ۝ أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا ۚ وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِنْ تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ۝۸

او وائي (کفار) چه څه دی دغه رسول ته چه خوری طعام او ګرځي په بازارونو کښې (لکه نور خلق دپاره د طلب د معاش) ولې نه نازلاوه شی ده ته یو ملک چه پس شی دغه (ملک) له دغه (رسول) سره ویروونکی (د کفارو له جحیمه) یا (ولې نه) غورځولی کیږی ده ته خزانه (له آسمانه) یا (ولې نه) کیږی ده ته یو باغ چه خوری له(میوو او حاصلاتو د) هغه او وائی (دغه) ظالمان (مؤمنانو ته) چه متابعت نه کوئ تاسی مګر د یوه سړی چه سحر پرې کړی شوی دی (او مغلوب العقل دی).

تفسیر: یعنی کفارو به دغسی ویل کله چه دغه د نبوت مدعی ځمونږ په شان ډوډی خوری او ځمونږ په شان د بیع او شری (پیرودلو او پلورلو) دپاره بازارونو ته ځی ـ نو ځمونږ او د ده په منځ کښې څه فرق او توپیر (تفاوت) پاتې شو؟ که دی په رښتیا سره رسول وی نو ښائی د پرښتو په شان له خوراکونو او له څښلو او د دنیوی معاشونو له جګړو او جنجالونو څخه لرې او خلاص وی.

یعنی که د پرښتو فوځونه ورسره نه وی نو اقلاً د پاک الله له طرفه یوه دوه پرښتې خو تش د ده د تصدیق او د رعب او داب قائمولو دپاره د ده سره تل ګرځیدی او اوسیدی چه د هغی د لیدلو څخه به هرومرو (خامخا) خلق ورته متمائل کیدل. دا څرنګه د بیچارګی او یواځې‌توب په حالت کښې پخپل وچ سر د داسې غټی خبری دعوی کوی؟ ښه که پرښتې د ده سره نشته نه دی وی ـ خو له دی دعوی سره دا خبره متناسبه وه چه ده اقلاً له آسمانه د سرو زرو یا سپینو زرو کومه غیبی خزانه موندلی او وررسیدلی وی چه له هغی څخنی ده به خلاص لاس سره ښه مال او دولت صرفولی او (د بازار له تګ او راتګ او د معاش د تحصیل له جنجاله خلاص وی) د ګردو

(تولو) خلقو فکر او توجه ئې د دغې ورکړې او سخا له پلوه خپل ځان ته ورکش کړي وي.
خير! که دغه هم ورسره نشته نو د عادي مشرانو او معمولي رئيسانو او د ځمکې د خاوندانو په شان د انګورو (کورو) او خرماؤ (کجورو) او د نورو ميوو له باغونو څخه د يوه باغ خاوند خو وي چه له هغه څخه ئې که نورو ته څه شي نه ورکولی اقلاً دې پخپله خو د خوړلو او څښلو او خپلو نورو ضرورياتو څخه بې‌فکره او بې‌پروا کيدی. لکه چه دی له دغو ګردو (تولو) شيانو څخه د هيڅ يو څيز خاوند او مالک نه دی نو مونږ څرنګه باور او يقين کولی شو چه پاک الله د خپل رسالت پر جليله عهده هم داسې د معمولي حيثيت يو سړی مامور فرمايلی دی؟ نو کله چه دغه د نبوت مدعي له خپل دغه وضعيت (شان) او هيئت سره دغسې لويه دعوی کوی ماسواء له دې نه چه ماغزه ئې خراب او دماغ ئې له کاره وتلی دی ـ يا بل چا پرې کودې او جادو کړی دی او د هغه سحر له سببه د ده دماغ مختل (خراب) شوی دی او د هغه له اثره داسې چټې (بيکاره) او چپوله (فضول) خبرې کوی (العياذ بالله) بل څه شی دی؟

انْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾

وګوره (ای محمده!) څرنګه بيانوی (ترې دغه معاندان) تاته مثالونه (د شعر سحر کذب) پس ګمراهان شول دوی پس طاقت نه لری دوی (حق ته د موندلو د) لياری)

تفسير: يعنې کفار کله وائي د ده خبرې محض مفترياتې دي کله دعوی کوی چه نه! دی دغه خبرې له نورو څخه زده کوی او بيا ئې په خپل قالب کښې اچوی ـ کله دوی ته مسحور وائي ـ کله ئې ساحر بولي ـ کله کاهن ـ کله شاعر ـ کله ئې مجنون ګڼي. دغه اضطراب او وارخطائي پخپله دغه خبره څرګندوی چه له دغو خبرو ځنې يوه خبره هم پر دوی نه منطبقه کيږي نو ځکه د دوی فکر هم پر يوه خبره نه دی تينګ شوی. او د الزام لګولو هيڅ يوه چاره او لياره ئې نه ده موندلې. هغه کسان چه د انبياؤ عليهم السلام په شان کښې داسې سپين سترګی او ګستاخی او بې ادبی کوی او ګمراه کيږي د دوی د هدايت په نسبت نور هيڅ توقع او هيله (اميد) نشته.

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

ډير لوی برکتناک څيښتن (خاوند) د ډير خير او پورته دی هغه (ذات) که اراده وفرمائي ګرځوی به تاته (په دنيا کښې) خير بهتر غوره له دغې

(خزاني او باغونو داسي) باغونه چه بهيږي له لاندي (د ونو) د هغو ويالي او ګرځوی به تاته (په دغو باغونو کښي) بنګلي.

تفسير: يعني د الله تعالیٰ په خزانه کښي هيڅ تقليل او کمي نشته. که الله جل جلاله اراده وفرمائي يو باغ څه شي دی ډير زيات باغونه به له دغو اوصافو او صفاتو څخه لا ښه درعنايت کړی چه دغه خلق د هغه مطالبه کوی بلکه الله تعالیٰ پر دی هم قادر دی چه د آخرت هغه ګرد (تول) باغونه او نهرونه او حور او قصور او نور چه درکول کيږی هم دلته درعطاء کړی ـ ليکن د الله تعالیٰ حکمت بالفعل د دی خبری مقتضی نه دی ځکه که د دغو معاندينو هم دغه ګردی (تولی) غوښتني او فرمائشونه هم پوره او تکميل کړل شي ـ خو بيا هم دوی د حق منونکی او د صداقت قبلونکی نه دی. باقي د رسول الله صلی الله عليه وسلم د صداقت د تثبيت دپاره هغه دلائل او معجزات چه درواندی کړی شوی هغه کافي بلکه له ضرورته څخه زيات هم دی.

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا ﴿١١﴾

بلکه نسبت د دروغو کوی (کفار) په قيامت باندی (چه نشته) او تيار کړی دی مونږ دپاره د هغه چا چه نسبت د دروغو کوی په قيامت باندی سخت اور (د دوزخ).

تفسير: يعني دغه خلق چه د هغو شيانو مطالبه کوی هغه فی‌الحقيقت د حق د طلب په نيت نه دی بلکه محض د شرارت او ربړو (تکليفونو) دپاره داسي کوی او د دوی د دی شرارت سبب دا دی چه هغوی تراوسه پوری په قيامت او د قيامت په سزا او جزا يقين او باور نه لری. نو دوی دی دغه خبره ښه په ياد ولری چه د دوی له دغه تکذيبه څخه هيڅ شي نه جوړيږی او قيامت خامخا راتلونکی دی او د مکذبينو دپاره هغه د اور بنديخانه چه لا له پخوا څخه تياره کړی شوی ده دوی هرومرو (خامخا) په همغی کښي لويدونکی دی.

إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا ﴿١٢﴾

کله چه ووينی (دغه اور) دوی له هغه ځای لری نو آوری به دوی (دغه اور) لره خوتکيدل (له ډيره قهره) او غوريدل (له ډيره غضبه).

تفسير: يعني د دوزخ اور په محشر کښي کله چه جهنميان له لری څخه ووينی په ډير جوش او خروش راځي ـ د هغه له غضبناکو غږونو او خوفناکو نارو سورو او بد رنګه خوتکيدلو څخه د

دیرو زوروړو میږو او زړه وړو سړیو تریخي چوی ـ او لړمون خوړینی کیږی.

وَإِذَآ أُلۡقُواْ مِنۡهَا مَكَانٗا ضَيِّقٗا مُّقَرَّنِينَ دَعَوۡاْ هُنَالِكَ ثُبُورٗا ۝١٣

او کله چه وغورځولی شی (کفار) له دوزخ نه په ځای تنګ کښی په دغه حال کښی چه (څو تنه یو ځای سره نژدی په ځنځیرو) سره تړلی شوی وی نو په دغه ځای بولی دوی هلاک (خپل)

تفسیر: یعنی په دوزخ کښی به د هر مجرم دپاره ځان ته ځای وی چه له هغه څخه به له سره نشی خوځیدی ـ او د یوه نوعیت څو څو مجرمان به په یوه ځنځیر کښی سره تړل کیږی په دغه وقت کښی به مجرمین د مصیبت او عذاب له ویری مرګ ته ناری وهی چه کاشکی مرګی راشی ـ او مونږ ته له دغو مصائبو او بلیاتو څخه نجات راکړی.
(نو وبه ویل شی دغو کفارو ته له جانبه د الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه داسی چه)

لَّا تَدۡعُواْ ٱلۡيَوۡمَ ثُبُورٗا وَٰحِدٗا وَٱدۡعُواْ ثُبُورٗا كَثِيرٗا ۝١٤

مه غواړئ مه بولئ تاسی نن ورځ هلاک یو او وبولئ تاسی هلاکونه ډیر (ځکه چه عذاب مو ډیر اقسام لری).

تفسیرل یعنی که یو کرت مړه شو او له دغه مصیبت څخه خلاصی وموو ځکه په هره ورځ کښی له زرو کرتو څخه زیات له مرګه بد حال راپه برخه کیږی (موضح القرآن).

قُلۡ أَذَٰلِكَ خَيۡرٌ أَمۡ جَنَّةُ ٱلۡخُلۡدِ ٱلَّتِي وُعِدَ ٱلۡمُتَّقُونَۚ كَانَتۡ لَهُمۡ جَزَآءٗ وَمَصِيرٗا ۝١٥ لَّهُمۡ فِيهَا مَا يَشَآءُونَ خَٰلِدِينَۚ كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ وَعۡدٗا مَّسۡـُٔولٗا ۝١٦

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا دغه (خیر بهتر غوره دی یا هغه جنت د همیشه والی چه وعده کړی شوی وه (د دغه جنت) له پرهیزګارانو سره چه دی (هغه جنت په علم د الله کښی) دوی ته جزاء (بدل) د عمل او ځای د ورتلو شته دوی ته په دغه (جنت) کښی هر څه چه غواړی دوی حال دا چه تل به وی دوی پکښی دی (دخول د جنت سره له خلوده) پر رب ستا موعوده

(وعده کړی شوی تفضلاً له جانبه د الله) غوښتلی شوی (له جانبه د مؤمنانو).

تفسير: یعنی د مکذبینو انجام مو واورید اوس تاسی پخپله د دغی خبری فیصله وکړئ چه آیا دغه مو خوښ او پسند دی؟ که هغه وعده چه له متقینو مؤمنینو سره له جانبه د الله تعالیٰ کړی شوی ده؟ (او غوښتلی شوی ده له جانبه د مؤمنانو ـ او مؤمنان به هم) همغه شی غواړی چه د دوی له مرتبی سره وړ ـ لائق او مناسب وی. له ﴿ وَعۡدٗا مَّسۡـُٔولٗا ﴾ څخه حتمی وعده مراده ده چه الله تعالیٰ هغه پخپل فضل او کرم سره پخپله ذمه اخیستی ده ـ یا دا مطلب چه متقین به د هغی وعدی د ایفاء سوال وکړی چه یقیناً به پوره کیږی لکه چه په دعاء کښی راغلی دی ﴿ رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخۡزِنَا يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۖ إِنَّكَ لَا تُخۡلِفُ ٱلۡمِيعَادَ ﴾

وَيَوۡمَ يَحۡشُرُهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنتُمۡ أَضۡلَلۡتُمۡ عِبَادِي هَٰٓؤُلَآءِ أَمۡ هُمۡ ضَلُّواْ ٱلسَّبِيلَ ﴿١٧﴾

او (یاده کړه ای محمده هغه ورځ چه راجمع به کړی (الله) دغه (کفار) او هغه (باطل معبودان) چه عبادت کاوه دوی غیر له الله (هغوی ته) پس وبه وائی (الله دغو معبودانو ته) آیا تاسی گمراه کړی ؤ تاسی بندگان څما دغه (چه مشرکان) دی او که دوی پخپله ورکه کړی وه لیاره (د حق بی له سعیی د تاسی)؟.

تفسير: یعنی دغه خو عابدینو ته اورول کیږی او بالوسیله به له معبودانو څخه پوښتنه کیږی چه آیا تاسی دوی ته د شرک یا د خپل عبادت دعوت او ترغیب ورکړی ؤ؟ یا دوی له خپله جهله او حماقته او غفلته او بی توجهی څخه گمراه شوی دی.

قَالُواْ سُبۡحَٰنَكَ مَا كَانَ يَنۢبَغِي لَنَآ أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنۡ أَوۡلِيَآءَ

وبه وائی (معبودان) چه پاکی ده تاته له شریکه او له عیوبه نه ښاییږی مونږ ته دا چه ونیسو مونږ غیر له تانه (یا الله) هیڅ دوستان

تفسير: یعنی یا الله! مونږ څه قوت ـ قدرت او مجال درلود (لرلو) چه ستا د مقدس ذات څخه په څنگ شوی نور کسان خپل ملگری یا دوستان نیولی وی بیا کله چه مونږ د خپلو نفسونو دپاره ماسواء له تا بله کومه هیله (امید) او اسره او امید نه درلود (لرلو) نو نورو ته به مو ولی داسی

حکم ورکاوه چه راشئ مونږ خپل معبود مقصود او حاجت ورکوونکی وګڼئ.

وَلٰكِنْ مَّتَّعْتَهُمْ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَۚ وَكَانُوْا قَوْمًاۢ بُوْرًا ⑱

ولیکن ښه معاش ورکړی ؤ تا (ای الله!) دوی ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چه هیر کړ دوی پند (کتاب) ستا، او وو دوی (په حکم د تا) قوم هلاکیدونکی.

تفسیر: یعنی اصل دا دی چه دغه بدبختان د خپل بد استعداد لامله (له وجی) د خپلو ځانونو د تباه کولو دپاره مندی وهی او د دوی دپاره هلاکت مقدر شوی دی د هغو ظاهری سبب دا دی چه دوی په عیش او آرام او د غفلت په نشو کښی ډوب تللی دی او دغه ستا یادونه او تذکره هیروی او پر هیڅ پند او نصیحت غوږ نه ږدی او د انبیاؤ د هدایت او ارشاد څخه بیخی سترګی پټوی او پر دنیوی منافع او تمتع مغرور شوی دی ـ تاسی که د خپلی مهربانی لامله (له وجی) هومره فواید دوی ته او د دوی پلرونو او نیکونو ته وررسوئ هغومره دوی په خپل غفلت او نسیان کښی ترقی کوی لازم خو داسی ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د دغو انعاماتو د لیدلو په اثر به ئی د حقیقی منعم بندګی او شکر ایستل اختیارول ـ مګر دوی بالعکس پر خپل کفر ـ شرک او جهل مفتون او مغرور شوی دی ـ او د کفر او عصیان خوا ته مندی وهی د ژوندون اوبه د بدبختی لامله (له وجی) د دوی په حلق کښی زهر جوړ شوی دی.

(الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه به بیا دغو بت پرستانو ته دغسی وفرمائی)

فَقَدْ كَذَّبُوْكُمْ بِمَا تَقُوْلُوْنَۙ فَمَا تَسْتَطِيْعُوْنَ صَرْفًا وَّلَا نَصْرًاۚ وَمَنْ يَّظْلِمْ مِّنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبِيْرًا ⑲

نو په تحقیق دروغجنان کړئ (معبودانو مو) تاسی (ای مشرکانو) په هغه خبره کښی چه ویله تاسی (چه دغه مو خدایان دی) پس طاقت نه لرئ تاسی د ګرځولو د عذاب (له خپله ځانه) او نه د مدد کولو (یو له بله سره)، او هر هغه چا چه ظلم وکړ له تاسی وبه څکوو مونږ هغه ته عذاب لوی (چه خلود فی‌النار دی).

تفسیر: دغه به د الله تعالیٰ له جانبه ارشاد وی چه درواخلئ! د هغو په امداد او اعانت چه تاسی اعتماد کړی ؤ هغوی بالذات ستاسی د دغی ادعاء تردید ـ او تاسی دروغجنوی ـ او ستاسی له

دغو حرکاتو څخه په ښکاره ډول (طریقه) سره د بیزاری او نفرت اظهار کوی.
﴿ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفًا وَلَا نَصْرًا ﴾ پس طاقت نه لرئ تاسی د ګرځولو د عذاب له خپله ځانه او نه د مدد کولو یو له بله سره) یعنی نن نه د الله تعالیٰ د عذاب مخه بیرته ګرځولی شئ! او نه د هغه احکام اړولی شئ! او نه یو له بل سره څه مدد او مرسته (امداد) کولی شئ! هر چاته چه هره سزا وررسیدونکی ده هغه هرومرو (خامخا) اوس وررسیږی نو هغه دی هلته پروت وی او د هغه خوند او مزه دی وڅکی! ښایی له ظلم څخه دلته په ﴿ وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ ﴾ کښی مراد شرک وی او ممکن دی چه نور هر قسم ظلم او ګناه هم تری مراد وی.

وَمَآ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ إِلَّآ إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ ٱلطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِى ٱلْأَسْوَاقِ ۗ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ ۗ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴿٢٠﴾

او نه دی لیږلی مونږ پخوا له تانه (ای محمده ! هیڅوک) له مرسلانو څخه (په هیڅ کیفیت) مګر (په دغه کیفیت سره چه) بیشکه دوی خامخا خوړل به دوی طعام او ګرځیدل به دوی په بازارونو کښی (دپاره د مطالبو خپلو) او ګرځولی دی مونږ ځینی د تاسی دپاره د ځینو نورو آزموینښت آیا صبر کوئ (ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) او دی رب ستا ښه لیدونکی (عالم په ټولو احوالو).

تفسیر: دغه جواب شو د ﴿ وَقَالُوا مَالِ هَٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ ﴾ الآیة ـ یعنی له تاسی څخه پخوا هومره انبیاء چه د خلق الله په طرف مبعوث شوی دی هغه ګرد (ټول) سره انسانان وو او د انسانانو په شان به ئی خوړل او څښل ـ او د خپلو ضروریاتو او د اعاشی د لوازمو دپاره به بازارونو ته هم تلل او هغوی می له سره د پرښتو په حیثیت نه دی لیږلی چه د اکل او شرب او د ژوندانه له ضروریاتو څخه به مستغنی وو له دی نه معلومیږی چه د خپلو ضروریاتو دپاره بازارونو ته د نه ورتلو منشاء کبر ـ غرور او ځان لوی ګڼل وی نو دغه د لوئی او مشرتوب پر خلاف دی.
﴿ وَجَعَلْنَا ﴾ الآیة ـ او ګرځولی دی مونږ ځینی ستاسی دپاره د ځینو نورو آزموینښت آیا صبر کوئ ای اهل الابتلاء که نه؟ بلکه صبر وکړئ!) یعنی انبیاء د دی دپاره دی چه د کفارو د کفر او ایمان او بغاوت او طغیان امتحان او آزموینه وکړی او انبیاء د دی دپاره دی چه د دوی د صبر ـ ثبات ـ استقامت ـ آزموینه او امتحان وشی نو اوس دی وکتل شی چه د کفارو د دغه

سفاهت او جهالت د ليدلو او د دغه طعن او تشنيع او لغو اعتراضاتو د آوريدلو په مقابل كښى تاسى تر كومى اندازى پورى صبر ـ استقامت او استقلال ښكاره كوئ؟.

﴿ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيرًا ﴾ او دى رب ستا ښه ليدونكى عالم په (تولو احوالو) يعنى د كفارو د كفر او ايذاء رسوونه او د صابرانو صبر او تحمل ګرد (تول) د الله تعالىٰ جل وعلا شأنه وعظم برهانه په علم او نظر كښى دى او هر يوه ته خامخا د ده د هم هغه عمل سزا او جزاء وركوى.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَٰٓئِكَةُ أَوْ نَرَىٰ رَبَّنَا ۗ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِىٓ أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا كَبِيرًا ﴿۲۱﴾

او وائی هغه کسان چه نه لری امید د ملاقات څمونږ (او نه منی قیامت یا نه ویریږی له عذابه څمونږ) ولی نه نازلولی شی پر مونږ باندی پرښتی (مصدقی د رسول یا چه شی رسولانی مونږ ته؟) یا ولی نه وینو مونږ رب خپل (چه خبری راسره وکړی او حکم وکړی مونږ ته په متابعت د رسول نو الله فرمائی) خامخا په تحقیق کبر کړی دی دوی (کبر چه ثابت دی) په نفسونو د دوی کښی او تیر شوی دی (له حده خپله) په تیریدلو لویو سره.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه داسی امید نه لری چه یوه ورځ به څمونږ په مخ کښی د حساب او کتاب دپاره حاضریږی نو هغوی د سزا له ویری بیخی بی خوفه دی او داسی د عناد او گستاخی خبری کوی او چتی (بیکاره) وئیلی. مثلاً وائی چه د محمد په شان پر مونږ ولی پرښتی وحی نه راوړی؟ یا پخپله الله تعالیٰ ولی له مونږه سره خبری نه کوی؟ یا اقلا د تصدیق دپاره خو یوه پرښته راغلی وی؟ یا مونږ په خپلو سترگو سره ښائی الله ووینو او په خپلو غوږونو سره ستا د دغی دعوی تصدیق او تائید تری واورو. لکه چه جزء ۸ د «الانعام» په (۱۵) رکوع ۱۲٤ آیت کښی راغلی دی: ﴿ قَالُوا لَن نُّؤْمِنَ حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَآ أُوتِىَ رُسُلُ اللَّهِ ﴾ او جزء ۱۵ د «الاسراء» په (۱۰) رکوع ۹۲ آیت کښی مرقوم دی ﴿ أَوْ تَأْتِىَ بِاللَّهِ وَالْمَلَٰٓئِكَةِ قَبِيلًا ﴾
دوی په خپلو زړونو کښی خپل ځان ډیر لوی گڼی نو ځکه د وحی او پرښتو د نزول تمنا لری. د دوی شرارت او سرکشی خپلی انتهائی درجی ته رسیدلی ده چه سره له دومره سختو گناهونو او تورو عملنامو غواړی چه په دنیا کښی پخپلو سترگو سره الله تعالیٰ ووینی او له هغه سره د غږیدلو شرف ځان ته مطالبه کړی.
﴿ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا ﴾ ـ ترجمه شیخ الهند داسی کړی ده: «ډیره لوئی ساتی دوی پخپلو ځانونو کښی او سرونه جگوی (وچتوی) په لویو شرارتونو سره» او ځینی ئی دغسی ترجمه کوی «په تحقیق سره پټ کړی ئی دی تکبر او کفر په زړونو خپلو کښی او سرکشی کړی ده دوی په سرکشی لویی سره چه پس له لیدلو د داسی معجزو څخه د ملائکو راتله او د الله تعالیٰ لیدل هم په دنیا کښی غواړی».

يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَٰٓئِكَةَ لَا بُشْرَىٰ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ

وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٢٢﴾

(یاده کړه ای محمده !) هغه ورځ چه ووینی دوی پرښتی (د عذاب) نه به وی زیری (خوشالی) په دغه ورځ کښی دپاره د مجرمانو (کافرانو) او وبه وائی دوی چه چیری دی منع کړل شی په کوم مانع سره.

تفسیر : یعنی دوی به د «حجراً محجوراً» الفاظ وائی. دغه «حجر» هغه مصدر دی چه فعل ئی متروک الذکر دی «حجر» په معنی د منع ده او «محجوراً» ئی تاکید دی معنی ئی داسی شوه: «او وبه وائی دغه کفار چه منع غواړو تینګه منع له لیدلو د ملائکو د عذابه او پناه نیسو په الله تعالیٰ پوری له ملاقاته د ملائکو په منع د مانع سره» یا به ئی معنی داسی وی: «او وبه وائی دغه ملائک دغو کفارو ته چه حرام دی یا حرام کړی شوی دی پر تاسی جنت او منع دی په مانع سره» او لنډ مطلب ئی داسی شو چه ای کفارو مه ویریږئ یوه داسی ورځ هم راتلونکی ده چه ستاسی سترګی به په پرښتو ولګیږی مګر پرښتی به ستاسی په شان د مجرمانو له لیدلو څخه نه خوښیږی بلکه تاسی به له ډیرو سختو هولناکو مصائبو سره مخامخ کیږئ! دغه خلق چه اوس د پرښتو د نزول مطالبی کوی په هغه وقت کښی به د «حجراً محجوراً» په ویلو پناه غواړی او په دی ډیر خوښیږی چه که د دوی او د پرښتو په منځ کښی کومه سخته پرده او سد پروت وی څو هغوی دوی ته نه ورنژدی کیدی لیکن د الله تعالیٰ فیصله کله بلا اجراء پاتی کیدی شی پرښتی به هم «حجراً محجوراً» وائی او دغه مطلب دوی ته ورښکاره وی چه نن ورځ تاسی د خوښی او بری څخه بیخی بی برخی او ممنوع یئ.

تنبیه : ممکن دی چه دغه تذکره د احتضار او ځنکدن (موت) په وقت کښی وی کما جاء فی جزء ١٠ سورت الانفال (٧ رکوع) ٥٠ آیت ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ يَتَوَفَّى ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَـٰرَهُمْ﴾ او د جزء ٧ (الانعام) په ١١ رکوع ٩٣ آیت کښی راغلی دی ﴿وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذِ ٱلظَّـٰلِمُونَ فِى غَمَرَٰتِ ٱلْمَوْتِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ بَاسِطُوٓا۟ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوٓا۟ أَنفُسَكُمُ ٱلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ ٱلْهُونِ﴾

ګواکی هم دغه کیفیت به د ده په مقابل کښی هم وی چه د حٰم السجده په ٤ رکوع ٣٠ آیت (٢٤) جزء کښی بیان شوی دی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُوا۟ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ او ممکن دی چه دلته د قیامت د ورځی ذکر وی والله اعلم.

وَقَدِمْنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُوا۟ مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَـٰهُ هَبَآءً مَّنثُورًا ﴿٢٣﴾

او اراده کړی ده رسیدلی یو مونږ هغو شیانو ته چه کړی دی (دغو کفارو) له (نیک) عمل نه پس وبه ګرځوو مونږ هغه (نیک عمل په شان د) وړی

(ګرد) تار په تار کړی شوی.

تفسير : يعني دوی مونږ ته ناری وهلی او مونږ ئی په کار وو. دغه دی مونږ هم ورحاضر شو مګر د دوی د عزت د زيادت دپاره نه بلکه د دی دپاره چه هغه کارونه چه دوی پخپل باطل زعم سره نيکی ګڼلی هغه ورته قطعاً ګدوډ او خراب او تراب کړو. او داسی بی حقيقت او بی ثمره او د وړئ په شان ئی په هوا کښی والوځوو لکه چه د خاوری حقير ذرات دی خوا هغه خوا آلوځی. ځکه چه هغه اعمال د اخلاص او ايمان له روحه بيخی تش او د حق له طريقه سره بالکل متضاد واقع شوی دی کما جآء فی جزء ۱۳ سورة ابراهيم ۳ رکوع ۱۸ آيت ځمونږ د دغه مبارک تفسير ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ﴾ الآية -

وغير ذلک من الآيات.

اوس بيان فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه فضائل د جنتيانو پر دوزخيانو باندی داسی:

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

صاحبان (ملګری) د جنت په دغه ورځ (د قيامت کښی بهتر غوره) خير دی له جهته د (ځای د قيام او کلام او) هستوګنی او ډير ښه به وی له جهته (د ځای) د خوب د غرمی (او د راحت).

تفسير : يعني دغه منکران به د هغی ورځی په مصيبت کښی ګرفتار او اخته کيږی چه اوس دوی پر مؤمنانو ملندی (خندا) وهی او مسخری پری کوی نو پر دغو مؤمنانو چه دوی خاندی هغوی به په جنت کښی عيش او عشرت او مزی کوی.

وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنْزِيلًا ﴿٢٥﴾

او (ياده کړه ای محمده!) هغه ورځ (د قيامت) چه توتی توتی به شی آسمان په وريځو سره او نازلی به کړی شی پرښتی په نازلولو سره (پرله پسی).

تفسير : د قيامت په ورځ وروسته د آسمانونو له چاوديدلو له پاسه د وريځی په شان يو شی راکوزيدونکی ليدل کيږی چه په هغه کښی به د الله تعالیٰ يوه خاصه تجلی وی چه د هغی تعبير مونږ په شاهی چتر سره کوو ښائی چه دا به همغه څيز وی چه ئی د «ابو زرين رضی الله تعالیٰ عنه» په حديث کښی په «عماء» سره او د «نسائی» په يوه حديث کښی چه له معراجه سره متعلق دی په «غيابه» سره تعبير کړی دی والله اعلم. له هغه سره به د پرښتو ډير هجوم او

بیرؤباړ وی او د آسمانونو پرښتی به د محشر د مقام په طرف مسلسلی کوزیږی د البقره په جزء ۲ (۲۵) رکوع د ۲۱۰ آیت ﴿ هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَٰٓئِكَةُ ﴾ الآیة - په تفسیر کښی هم داسی یو مضمون لیکلی شوی دی.

اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ ۚ وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكٰفِرِيْنَ عَسِيْرًا ﴿٢٦﴾

ملک (او کامل سلطنت) په دغه ورځ (د قیامت کښی) حق ثابت دی دپاره د رحمٰن، او وی به دغه ورځ (د قیامت) پر کفارو ډیره سخته.

تفسیر : یعنی ظاهراً او باطناً صورة او معنی من کل الوجوه یوائحی د هم ده رحمٰن سلطنت او حکومت به وی او صرف د هم ده حکم به چلیږی ﴿ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (۲٤) جزء د المومن (۲) رکوع (١٦) آیت بیا کله چه د رحمٰن حکومت شو. هغه کسان چه د رحمت مستحقان وی نو هغوی ته به د رحمت څه کمی وی دوی به په بی حسابه نعمتونو سره د مرحمت مورد گرځی مگر سره له دومره زیات او لامحدود رحمت کفارو ته به په دغه ورځ کښی سخت مشکلات او مصائب ور د مخه کیږی.

چه هر څو وی په بازار کښی ډیر څیزونه په غریب سړی هغومره وی غمونه .

وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُوْلِ سَبِيْلًا ﴿٢٧﴾

او (یاد کړه ای محمده! هغه د قیامت) ورځ چه خوله به لگوی ظالم پر دواړو لاسونو خپلو (له ډیره غمه او افسوسه او حسرته) وائی به (په قیامت کښی) ای کاشکی نیولی می وی سره له رسوله (د الله د نجات حقه) لیاره.

تفسیر : یعنی له ډیر حسرت او ندامت نه به خپلی گوتی چیچی او د افسوس او ارمان لاسونه به سره مږی. او په زیات تأسف سره به وائی چه ولی می په دنیا کښی د الله تعالیٰ او د رسول الله احکام ونه منل؟ او ولی د شیاطین الجن والانس په خبرو وغولیدم چه په دغه بده ورځ اخته او په راز راز (قسم قسم) مصائبو او ربړو (تکلیفونو) کښی لتاړ (خراب) شوم.

يٰوَيْلَتٰى لَيْتَنِىْ لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيْلًا ﴿٢٨﴾

ای هلاکه ای عذابه ای خرابی ځما (راشه دغه دی وقت دی) کاشکی نه می وی نیولی فلانکی سړی دوست خپل.

تفسیر : یعنی د هغو کسانو د دوستی یا اغواء څخه چه گمراه شوی وو یا په گمراهی کښی ئی ترقی کړی وه. نو په هغه وقت کښی به ډیر افسوس او ارمان کوی چه ولی مو داسی کسان خپل دوستان گڼل کاشکی ځما او د دوی په منځ کښی له سره دوستی او رفاقت نه وی پیدا شوی.
تنبیه : مفسرینو چه دلته د عقبه بن ابی معیط او د ابی بن خلف کومه واقعه نقل کړی ده د هغی هیڅ ضرورت نشته. او نه ښائی چه د آیت مدلول پر هغه مقصور کړی شی. هو! دغه تقریر چه مونږ کړی دی په هغه کښی دوی هم داخل دی.

لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي ۗ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

خامخا په تحقیق گمراه کړی وم زه له ذکره پنده (د قرآن) وروسته له هغه کله چه راغی ماته، (دغه ذکر نو فرمائی الله) او دی شیطان دپاره د انسان لغزوونکی غولوونکی.

تفسیر : یعنی د رسول الله صلی الله علیه وسلم پند مونږ ته رسیدلی ؤ چه ځمونږ د هدایت دپاره کافی ؤ او ممکن ؤ چه هغه ځما په زړه کښی ځای هم نیولی وی مگر د دغه کمبخت د دوستی لامله (له وجی) زه تباه او برباد شوم. او له زړه هغه لوری ته متوجه نه شوم. بیشکه چه جنی او انسی شیطان لوی چلباز او ټگ دی. انسان ته په عین وقت کښی فریب ورکوی، او په ډیر بد صورت ئی رسوا او مسخره کوی.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾

او ویل رسول (د الله محمد) ای ربه ځما په تحقیق قوم ځما نیولی دی دغه قرآن ترک کړی شوی (چه نه پری ایمان راوړی او نه پری عمل کوی او نه ئی لولی).

تفسیر : یعنی کله چه ضد کوونکیو او معاندانو په هیڅ صورت سره د هیچا نصیحت او پند ته غوږ کینښود دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د الله تعالیٰ دربار ته شکایت وکړ چه یا الله العالمین، ځما قوم ځما خبری ته غوږ نه ږدی. دوی د قرآن عظیم الشان په شان یو لوی کتاب

ته خراب نسبتونه کوی العیاذ بالله کله چه قرآن لوستل کیږی نو دوی ډیر زیات شورماشور لګوی او چتی (بیکاره) چپولی (فضول) خبری اتری کوی او لویه غلغله نښلوی څو ئی هیڅوک وانه وری. او په مطلب یی پوه نشی په دی ترتیب دغو اشقیاؤ دغه پاک قرآن په شان یو د قدر قابل کتاب ئی بالکل متروک او مهجور ګرځولی دی او له اعتناء او التفاته ئی غورځولی دی.

تنبیه : اګر که په دغه آیت کښی صرف د کفارو ذکر دی. خو بیا د قرآن نه تصدیقول په هغه کښی عدم تدبر او غور نه کول د ده پر احکامو عمل نه کول، د تلاوت څخه ئی غاړه غړول، د ده د قرائت د تصحیح په طرف نه متوجه کیدل. له هغه څنی اعراض او څنګ کول او د نورو لغویاتو یا حقیرو شیانو په طرف متوجه کیدل دغه ګرد (تول) صورتونه درجه په درجه د پاک قرآن د هجران لاندی داخل کیدی شی. فنسأل الله الکریم المنان القادر علیٰ ما یشاء ان یخلصنا مما یسخطه و یستعملنا فیما یرضیه من حفظ کتابه وفهمه والقیام بمقتضاه آناء اللیل واطراف النهار علی الوجه الذی یحبه و یرضاه، انه کریم وهاب.

نو فرمائی الله جل وعلا شانه وعظم برهانه لپاره د تسلی د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِيْنَ ۗ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَّنَصِيْرًا ﴿۳۱﴾

او هم داسی (لکه چه کفار می ستا اعداء ګرځولی دی) ګرځولی ؤ مونږ (پخوا له تانه) دپاره د هر نبی دښمنان له مجرمانو (کفارو نو صبر وکړه په شان د نورو انبیاؤ بس)، او کافی دی رب ستا سمه صافه لیار ښوونکی او ښه مدد کوونکی (پر اعداؤ).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د انبیاؤ د خبرو په منلو کښی مشکلات او موانع وړاندی کوی او خلق د حق له قبوله منع کوی هم دوی د انبیاؤ اعداء دی نو دغه اعداء چه کفار دی اګر که د خلقو پر ضلالت او ګمراه کولو پسی خپلی ملاوی وتړی څه مهم موفقیت ئی نه په برخه کیږی ځکه د هر چا په نسبت چه الله تعالی داسی اراده وفرمائی چه هدایت وموهی هدایت یی ور په برخه کوی یا یی دا مطلب چه د هر چا د هدایت اراده چه پاک الله وکړی هدایت ئی ور په برخه کوی او د هغو په برخه کښی چه هدایت نه وی د هغو ګردو (تولو) په مقابل کښی الله تعالیٰ له تاسره معاونت او مرسته (مدد) کوی. یا دا چه الله تعالیٰ ستا مدد کوی او د مطلوب تر مقام پوری به دی رسوی او هیڅ سد او مانع ستا د پرمخ تګ مخه نشی نیولی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً ۚ كَذَٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ ۖ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی ولی نه نازلاوه شی پر دغه (محمد) قرآن تول یو کرت (نو فرمائی الله چه نازل کړی دی مونږ)، هم داسی (لږ لږ د ځو فوائدو دپاره چه یوه ئی دا ده) چه ثابت محکم قوی کړو په دغه (قرآن سره) زړه ستا (په حفظ او فهم د معنی د ده سره) او لوستلی دی مونږ دغه (قرآن پر تا) توتی توتی په آرام لوستلو سره.

تفسیر : یعنی د نبی الله دښمنان د خلقو د گمراه کولو دپاره داسی تنقیدات او اعتراضات کوی چه خانه! ولی د نورو آسمانی کتابونو په شان قرآن کریم هم یو ځلی په کامل ډول (طریقه) سره نه نازلیږی؟ چه دغه ئی په ځو کلونو کښی لږ لږ رانازلوی؟ علت ئی څه دی؟ آیا الله تعالیٰ پکښی څه غور او دقت کوی؟ له دی نه خو داسی شبهی او اندیښنی پیدا کیږی چه گواکی پخپله محمد صلی الله علیه وسلم په ډیر فکر او اندیښنه سره دغه جوړوی او بیا یی په مناسبه موقع کښی لږ لږ آوروی نو د دغو منکرینو جواب داسی ورکړ شو چه دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چه قرآن عظیم الشان د لږ لږ نازلیدلو سبب هم دغه وی چه تاسی ئی وایئ نو که لږ څه غور او فکر وکړئ د قرآن کریم په دغه لږ لږ نازلولو کښی داسی ډیری فائدی دی چه هغه په یو وار نازلولو کښی له سره نه حاصلیږی مثلاً په دغه صورت کښی د قرآن مجید حفظ او یادول ډیر زیات آسانیږی او په پوهیدلو کښی زیات سهولت واقع کیږی، کلام پوره ضبطیږی او د هغو مصالحو او حکمتونو رعایت چه په هغو کښی شوی دی خلق موقع په موقع د هغو پر تفاصیلو مطلع کیږی د هر آیت بیل بیل شان نزول ته کتلی د هغه په صحیح مطلب متعین کولو کښی مدد ور رسیږی د هر ضرورت په وقت کښی چه د هری خبری د جواب رارسیدلو څخه د رسول الله او مسلمانانو قلوبو ته لا تطمین او تسکین ور په برخه کیږی او د هر یوه آیت پر نزول گواکی د ده د اعجاز د دعوی تجدید کیږی په دغه سلسله کښی د جبریل علیه السلام ځو ځو کرته تلل او راتلل هم واقع کیږی چه هغه فی ذاته یو مستقل خیر او برکت دی وغیر ذلک من الفوائد د هم دغو فوائدو له منځه دلته د ځینو په نسبت اشاره فرمایلی شوی ده.

وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيرًا ﴿٣٣﴾

او نه کوی دوی راتله تاته کوم مثل (یعنی نه راوړی تاته سوال عجیب په ابطال

د دین ستا) مګر راوړو مونږ تاته (جواب د هغه په واقع او) په حق سره او ډیر ښه تفسیر بیان.

تفسیر : یعني کله چه کفار کوم اعترض پر قرآن یا پر کوم مثال پر تاسي کوی نو عظیم الشان قرآن د هغه جواب په ډیر صاف او ښکاره ډول (طریقه) ورکوی چه په هغه کښي هیڅ شان وړاندی وروسته او لاندی باندی نشته بلکه صاف، واضح، معتدل، او بي غل او بي غش خبره وی هو! د هغو کسانو عقل، سد (هوش) او پوه چه منعکس او منقلب وی نو هغوی سمی صافی خبری هم کږوی او له هغه څخه نور غیر مطلوب تعبیرات راکاږی نو داسي مغرضانه او معاندانه خبری بیلی دی او د داسي خلقو آخره خاتمه دغه ده چه پخپله پاک الله ئی په دی وروستی آیت کښي بیان فرمائی.

اَلَّذِیْنَ یُحْشَرُوْنَ عَلٰی وُجُوْهِهِمْ اِلٰی جَهَنَّمَ ۙ اُولٰٓئِكَ شَرٌّ مَّكَانًا وَّاَضَلُّ سَبِیْلًا ﴿٣٤﴾

(دوی) هغه کسان (دی) چه جمع به کړه شي او شړل به شي پر مخو خپلو (سر ښکته پښي پورته) طرف د دوزخ ته دغه تولی بد دی له جهته د ځایه او ډیر ښویدلی دی له جهته د لیاری او ډیر ګمراهان دی).

تفسیر : یعني دوی همغه خلق دی چه د دوی عقل منقلب او چپه (الته) شوی دی علویات ئی پریښي په سفلیهؤ غوښتنو پسي ګرځي او متمائل دی. وروسته له دی نه پر داسي څو اقوامو باندی چه څه وقائع او مصائب پیښي او پر هغوی څه حالات چه واقع شوی ؤ هغه د نورو د عبرت او نصیحت دپاره بیانوی:

وَلَقَدْ اٰتَیْنَا مُوْسَی الْكِتٰبَ وَجَعَلْنَا مَعَهٗٓ اَخَاهُ هٰرُوْنَ وَزِیْرًا ﴿٣٥﴾ فَقُلْنَا اذْهَبَآ اِلَی الْقَوْمِ الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِاٰیٰتِنَا ؕ فَدَمَّرْنٰهُمْ تَدْمِیْرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوْحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنٰهُمْ وَجَعَلْنٰهُمْ لِلنَّاسِ اٰیَةً ؕ وَاَعْتَدْنَا لِلظّٰلِمِیْنَ عَذَابًا اَلِیْمًا ﴿٣٧﴾ وَّعَادًا وَّثَمُوْدَا۠

وَأَصْحٰبَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا ﴿۳۸﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴿۳۹﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی ؤ مونږ موسیٰ ته کتاب (توريت) او ګرځولی ؤ مونږ له دغه (موسیٰ) سره ورور د ده هارون وزير (مددګار) پس وويل مونږ (دوی ته چه) لاړ شئ دواړه هغه قوم ته چه دروغجن ئی شميرلی دی آيتونه ځمونږ (نو دوی ورغلل او ابلاغ ئی وکړ او فرعونيانو دوی دروغجنان کړل) پس هلاک کړل مونږ فرعونيان په هلاکولو سره او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح کله چه دروغجن وشميرل دوی رسولان خپل (لکه نوح ادريس او شيث) غرق کړل مونږ دوی او وګرځول مونږ دوی دپاره د خلقو دليل (تنبيه د عبرت) او تيار کړی دی مونږ دپاره د ظالمانو عذاب ډير دردناک او (هلاک کړل مونږ) عاديان او ثموديان او صاحبان (ياران) د کوهی او نور اهل د زمانو په منځ د دوی کښی ډير. او هر يو له دی نه بيان کړی ؤ مونږ ده ته مثالونه (د عبرت په اقامت د حجت په دوی باندی) او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره.

تفسير : يعنی هغو تکوينه ؤ آياتونو ته چه د الله تعالیٰ پر توحيد او نورو باندی ئی دلالت کوه او د پخوانو انبياؤ هغو متفقو بياناتو ته چه د هغو لړی او ډيری مذاکری او خبری له پخوا راهسی دوام لری دوی د دروغو نسبت وکړ او د خدائی په دعوی پسی ئی خوله وپرانيستله.

﴿ وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ ﴾ : او هلاک کری ؤ مونږ قوم د نوح کله چه دروغجن وشميرل دوی رسولان خپل) د يوه نبی دروغجنول د ګردو انبياؤ د دروغجنولو په منزله دی ځکه چه د دين په اصولو کښی ګرد (ټول) انبياء سره متحد او متفق دی.

اصحاب الرس (کوهی والا) څوک دی؟ په دغه کښی ډير اختلاف شته. په «روح المعانی» کښی ئی ډير اقوال نقل کری په پای (آخر) کښی ليکی: «**وملخص الأقوال انهم قوم اهلكهم الله بتكذيب من ارسل اليهم** - يعنی خلاصه ئی دا ده چه دوی دغسی يو قوم ؤ چه د خپل نبی د تکذيب په سبب هلاک شوی دی.» حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی چه: «يو قوم خپل نبی ئی په کوهی کښی بندی کری ؤ، بيا څه وقت او مهال چه پر دوی باندی عذاب نازل شو هغه نبی خلاص شو».

﴿ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا ﴾ : او ټول مو هلاک کړل په هلاکولو سره) يعنی ګرد (ټول) ئی په ښه ډول (طريقه) سره پوهولی دی کله چه دوی په هيڅ ډول (طريقه) سره هغه ونه مانه نو ئی بيرئ ډوبه کره.

وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ ۚ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا ۚ بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

او خامخا په تحقیق تیر شوی دی (تیریږی ډیر ځلی کفار) پر قریو کلیو ښارونو هغو چه وروللی شوی ؤ پری باران د بدی (د عذاب)، آیا پس نه ؤ دغه (کفار) چه لیدلی ئی وی هغه (قریه چه عبرت به ئی اخیستی وی) بلکه ؤ دوی چه نه به ئی درلود (لرلو) امید د بیا ژوندی پورته کیدلو.

تفسیر : یعنی د لوط علیه السلام د قوم د کلیو پر هغو کندوالو او مخروبه ؤ ځایونو مکی واله د شام د سفر په وقت کښی تیریږی نو آیا دغو منکرینو هغه کندوالی او خرابی مینی د عبرت په سترګو سره نه دی کتلی؟ بلکه کتلی ئی دی او په دی ښه پوهیږی او خبردار دی چه د پخوانیو مکذبینو پای (آخر) او انجام ډیر خراب ؤ خو تری نه متنبه کیږی ځکه چه په دوی کښی عبرت له کومه کیږی کله چه د دوی په نزد له سره دغه احتمال هم نشته چه وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅیدل او د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضریدل شته. عبرت خو هم هغه حاصلوی چه د هغه په زړه کښی لږ څه ویره وی او د خاتمی او انجام څخه بیخی بی فکره نه وی.

وَإِذَا رَأَوْكَ إِنْ يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُوًا أَهَٰذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ إِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَنْ صَبَرْنَا عَلَيْهَا ۚ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٢﴾

او کله چه ووینی دوی تا نو نه نیسی دوی تا مګر ځای د مسخری (او تمسخراً سره وائی)، آیا دغه هغه (سړی) دی چه رالیږلی دی الله رسول (مونږ ته؟ بلکه دی خو له رسالت څخه ډیر لری دی) بیشکه چه دی نژدی ؤ چه خامخا ګمراه کړی ګرځولی ئی وی مونږ له خدایانو ځمونږ که صبر نه وی کړی مونږ په (عبادت) د دوی (نو فرمائی الله) او ژر به پوه شی دوی کله چه ووینی دوی عذاب (د قیامت ښکاره) چه څوک دی ډیر ګمراه له جهته د لیاری.

تفسیر : یعنی د عبرت حاصلولو په ځای د دوی مشغله هم دا ده چه پر نبی مسخره وکړی لکه

چه ستاسی د لیدلو په وقت کښی استهزاء وائی چه آیا دی هم هغه سړی دی چه د الله تعالیٰ له طرفه رسول رالیږلی شوی دی؟ آیا په دغه حیثیت او وضعیت سره د رسالت منصب د چا په برخه کیدی شی؟ آیا د الله تعالیٰ په ګردو (تولو) مخلوقاتو کښی هم دغه یو سړی پاتی ؤ چه د رسالت قابل شو؟ آخر ښائی چه د رسالت څه وجه خو په ده کښی وی هو! دغه خبره خو ضرور په ده کښی شته چه تقریر ئی د جادو اثر لری. د فصاحت په قوت او د تقریر په زور ئی داسی یو وضعیت قائم کړی دی چه د هغه په سبب د خورا (ډیرو) لویو لویو خلقو قدمونه هم ښیوی، نژدی ؤ چه د ده په خبرو سره ځمونږ مخونه هم له خپلو معبودانو څخه وګرځی مګر مونږ پخپل دین او عقائدو کښی داسی تینګ او مضبوط ولاړ یو چه د هغه د هیڅ یوی خبری اثر مو قبول نه کړ، که نه ده په مونږ ګرد (تول) سره ګمراهان کولو العیاذ بالله نو الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه د دوی د دغه تمسخر او استهزاء او ملندو په مقابله کښی داسی فرمائی:
﴿ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾ یعنی کله چه دوی د الله تعالیٰ عذاب په خپلو سترګو سره وګوری نو هلته به ورته معلوم شی چه په واقع سره کوم یو ګمراه ؤ؟.

أَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَٰهَهُ هَوَىٰهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلًا ﴿٤٣﴾

آیا وینی خبر ئی ته (بلکه خبر ئی) په هغه چا چه نیولی دی دغه خدای خپل هوا (د نفس خپل) آیا پس ته به ئی په ده باندی وکیل (ساتونکی چه منع ئی کړی له هوا خپلی بلکه نه ئی)،

تفسیر : یعنی آیا تاسی د داسی هوا پرستانو د هدایت پر لیاری د راوستلو ذمه واری کولی شئ چه د دوی معبودان هم د دوی په خوښه او انتخاب وی، هر چیری چه د دوی غوښتنه او خواهش دوی بوځی په هم هغه طرف دوی متمائل کیږی. هره هغه خبره چه د دوی د خواهش سره موافقه وی هغه منی او هر څیز چه د دوی د طبعی څخه مخالف وی هغه پریږدی نن چه یوه تیږه (ګټه) د دوی په نظر کښی ښه ښکاره شوه د هغی په عبادت کښی مشغولیږی صبا چه بله کومه تیږه (ګټه) د دوی په سترګو ښه وبریښیده نو هغه پریږدی او دی ته سجدی ږدی.

أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٤٤﴾

آیا ګمان کوی ته چه په تحقیق اکثر د دوی آوری یا عقل چلوی (پوهیږی) نه دی دوی مګر په شان د چارپایانو دی (په پند نه اوریدلو کښی) بلکه لا

دوی ډیر لری دی له لیاری (د صواب نه).

تفسیر : یعنی په هر ډول (طریقه) سره چه دوی ته پندونه او نصائح واوروئ دوی خو څلورپولی حیوانات دی بلکه له هغوی څخنی هم بدتر او خراب دی، دوی له پوهیدلو او آوریدلو سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری. څاروی او حیوان هم په هر حال د خپل پالونکی او بادار په مقابل کښی خپله غاړه خکته کوی، او خپل محسن پیژنی، او فی‌الجمله نافع له مضر څخه بیلوی. که ئی سر خوشی پریږدی، د څرځای (چراه گاه) او د اوبو څښلو گودر ته پخپله ځی. لیکن د دغو بدبختانو حال داسی دی چه نه د خپل خالق او رازق حق پیژنی، او نه د ده پر ښیگنو (فائدو) او احساناتو پوهیږی او نه ئی قدر او عزت کوی. د ښو او د بدو په منځ کښی د فرق او تمیز کولو څخه عاجز دی. د دوست او دښمن په منځ کښی امتیاز نشی کولی. نه په روحانی غذا پسی او نه د هدایت د چینی په لوری یو قدم وړاندی تلی شی. بلکه له هغه څخه په کروهو لری تښتی. او دوی هغه قوتونه چه الله تعالیٰ دوی ته ورعطاء کری دی معطل او بیکاره پریښی دی بلکه هغه ئی بی موقع او بی ځایه صرف کری دی. که دوی لږ څه له عقله او له فهمه کار اخیستی. نو په دغه د قدرت کارخانه کښی بی شماره دلائل او نښی موجود دی چه په نهایت واضح صورت سره د الله تعالیٰ د توحید او تنزیهه او د دین د اصولو او د صداقت او استقامت په طرف لیار ښوونه کوی چه د هغو له منځه د ځینو دلائلو ذکر په راتلونکیو آیاتونو کښی کری شوی دی.

أَلَمْ تَرَ إِلَىٰ رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاءَ لَجَعَلَهُ سَاكِنًا ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلًا ﴿٤٥﴾ ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضًا يَسِيرًا ﴿٤٦﴾

آیا نه دی کتلی تا (قدرت د) رب خپل ته چه څرنگه ئی غځولی دی سیوری او که ئی اراده فرمایلی وی نو خامخا گرځولی به ئی ؤ هغه (سیوری) ولاړ، بیا وگرځاوه مونږ لمر په دی (سیوری) دلیل (چه سیوری پری معلومیږی). بیا راټول کړو مونږ هغه ځان خپل ته په راټولولو آسانو سره (ورو ورو لږ لږ).

تفسیر : له سپیده داغه (صبح کاذبه) تر لمر څیرکی پوری هر چیری سیوری وی که الله تعالیٰ داسی اراده فرمایلی وی چه لمر ونه خیژی نو هم دغه سیوری به قائم پاتی کیده. مگر الله تعالیٰ پخپل کامل قدرت سره لمر طالع کړ چه د هغه لامله (له وجی) د لمر د رڼا خوره کیدل شروع شوه او سیوری متدرجاً یوه طرف ته په ځان ټولیدلو او غونډیدلو پیل (شروع) وکړ، که لمر نه

وی راغلی نو مونږ به د سیوری په مفهوم څرنګه پوهیدی شوی؟ ځکه چه د یوه ضد له راتګه بل ضد پیژندل کیږی ﴿ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَـٰمَةِ مَنْ إِلَـٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُم بِضِيَآءٍ ﴾ الآية ـ (د القصص ۷۱ آیت (۷) رکوع (۲۰) جزء) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی:

«اول د هر شی سیوری اوږد لویږی. بیا هری خوا ته چه لمر ځی د هغه له مقابله سیوری لری کیږی څو چه پخپل بیخ ولګیږی. د بیا راتول کړو ځان خپل ته مطلب دا دی چه سیوری ځی خپل اصل ته لګیږی د ګردو (تولو) اصل الله دی. «موضح القرآن» بیا وروسته د زوال له خوا لمر خپله مسافه لندوی او د مغرب په طرف ورنژدی کیږی او د بل طرف سیوری اوږدیږی تر هغه پوری چه د ورځی آخر ته لمر غائبیږی هم دغه د ژوندانه مثال دی اول عدم وو بیا د وجود نور راغی بالاخره بیا کتم العدم ته ځی او پر هم دغه د جسمانی نور او ظل پر سلسله روحانی نور او ظلمت هم قیاس کړئ. که د کفر او عصیان، او جهل او طغیان په ظلماتو کښی الله تعالیٰ د نبوت د لمر رڼا نه وی لیږلی نو هیڅوا ته به د صحیحه معرفت لپاره نه څرګندیده (ښکاریده).

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه ګرځولی ئی ده تاسی ته (په کامل قدرت خپل سره) شپه لباس (پوښاک) او (ګرځولی ئی دی تاسی ته) خوب آرامی او ګرځولی ئی ده ورځ وقت د ښوریدلو او ګرځیدلو (لپاره د طلب د معاش).

تفسیر : یعنی د شپی تک تور تیاره د څادر په شان پر ګردو (تولو) محیط کیږی چه د هغه لامله (له وجی) ګرد (تول) خلق کاروبار پریږدی او آرام کوی بیا د ورځی رڼا خپریږی (خوریږی) او خلق له خوبه پاڅیږی او دغه لوری او هغه لوری ته تګ او راتګ کوی او هم داسی د مرګی د خوب څخه وروسته د قیامت صبا راځی چه په هغه کښی به ګرد (تول) جهان بیا ژوندی راپاڅیږی او هم دغه حالت په هغه وقت کښی وراندی شوی ؤ کله چه انبیاء علیهم السلام د وحی او الهام په رڼا سره دنیا رڼا کړه. نو د جهل او غفلت په خوبونو کښی د ویده ؤ مخلوقو سترګی هم یو ځلی وپرانستلی شوی او ګرد (تول) سره پاڅیدل.

وَهُوَ الَّذِيٓ أَرْسَلَ الرِّيَـٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَيْ

رَحۡمَتِهِۦۚ وَأَنزَلۡنَا مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءٗ طَهُورٗا ٤٨ لِّنُحۡـِۧيَ بِهِۦ بَلۡدَةٗ مَّيۡتٗا وَنُسۡقِيَهُۥ مِمَّا خَلَقۡنَآ أَنۡعَٰمٗا وَأَنَاسِيَّ كَثِيرٗا ٤٩

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه رالیږلی ئی دی بادونه زیری کوونکی د وړاندی د رحمت د دغه (الله چه باران دی)، او نازلی کړی دی مونږ له (طرفه) د آسمانه اوبه پاکی پاکوونکی دپاره د دی چه ژوندی کړو مونږ په دی (اوبو) ځمکه مړه وچه بی زرغونوالی اوچه ور وڅښوو دغه (اوبه) له جملی د هغو شیانو ځنی چه پیدا کړی دی مونږ له چارپایانو او انسانانو ډیرو ته.

تفسیر : یعنی ړومبی بارانی هواوی د باران زیری ورکوی بیا د آسمان له طرفه بارانووری چه هغه هم پخپله پاک دی او نور شیان هم پاکوی د اوبو د وریدلو څخه وروسته په مړی تکی توری ویجاړی ځمکی کښی یو نوی روح پیدا کیږی شینکی او ترکودی (نباتات) ئی زرغونیږی. او یوه عجیبه او غریبه ننداره پکښی شکاری له کوم ځای څخه چه پخوا له وریا (باران) دوړی پورته کیدی اوس هلته تکه شنه مرغجنه (کبل زاره) ولاړه ده. او څومره زیات حیوانات او انسانان د باران له اوبو ځنی څښی او تری خړوبیږی هم داسی د قیامت په ورځ کښی هم د یوه غیبی باران په ذریعه هغه مړی هم بیا ژوندی راپاځولی کیږی چه له خاورو سره ګډوډ شوی وی. او په دنیا کښی هم هغه زړونه چه هم داسی د جهل او عصیان په مرګ سره مړه شوی وو. د الله تعالیٰ د وحی په آسمانی وریا (باران) سره بیا راژوندی کړی شوی دی هغه ارواح چه په نجاست او پلیتی کښی نښتی وی هغه د روحانی باران په اوبو سره وینځلی شوی دی او ګرد (تول) سره پاک او صاف شوی دی او هغه کسان چه د معرفت او د وصول الی الله په اوبو پسی تږی دی د هغه روحانی باران د اوبو په څښلو سره سیراب او خړوب شوی دی.

وَلَقَدۡ صَرَّفۡنَٰهُ بَيۡنَهُمۡ لِيَذَّكَّرُواْ فَأَبَىٰٓ أَكۡثَرُ ٱلنَّاسِ إِلَّا كُفُورٗا ٥٠

او خامخا په تحقیق په راز راز (قسم قسم) ډولونو (طریقو) تقسیم کړی دی مونږ دغه (اوبه یا د باران منشاء) په منځ د دوی کښی دپاره د دی چه فکر وچلوی دوی (په کمال د قدرت د ځمونږ کښی) پس منع راوړه زیاترو خلقو (د شکر ګزاری نه) لیکن (د نعمت له) کفران (څخه ئی منع رانه وړه).

تفسیر : یعنی د باران اوبه ګردو (تولو) ځمکو او انسانانو ته یو برابر نه وررسیږی بلکه چیری

دیری او چیری لږی چیری ژر. او چیری په څند (ایسارتیا) څرنګه چه د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء وی. هم هغسی ور رسیږی څو خلق وپوهیږی چه د هغه درول او ویشل د قادر مختار او د حکیم الله تعالیٰ په قدرت دی لیکن زیات خلق بیا هم نه پوهیږی. او د الله تعالیٰ د نعمت شکر نه ادا کوی بلکه بالعکس مخ په شرک، کفر او ناشکری مندی وهی، هم دغسی د روحانی باران حال هم قیاس کړئ هر چاته سم د هغه د استعداده او ظرفه سره هومره برخه چه په کار ده وررسیدلی ده. او ډیر کسان د دغه عظمی نعمت په مقابل کښی کفران او ناشکری هم کوی.

وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَّذِيرًا ﴿٥١﴾ فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُم بِهِ جِهَادًا كَبِيرًا ﴿٥٢﴾

او که اراده مو فرمایلی وی نو خامخا راپورته کړی به مو وی په هره قریه ښار کښی (بیل بیل) ویره‌وونکی (په دغه زمانه کښی هم) نو مه کوه اطاعت (د غوښتنو) د کافرانو او مجاهده مقابله کوه له دوی سره په دغه (قرآن او توفیق د رحمان) په جهاد لوی.

تفسیر : یعنی د انبیاؤ راتلل کومه عجیبه خبره نه ده. که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو اوس هم ډیر انبیاء مبعوثوی چه په هر کلی کښی بیل بیل نبی وی مګر الله تعالیٰ ته هم دغه خبره منظوره شوه چه اوس دی په آخره کښی د ګرد (تول) جهان دپاره یواځی هم دغه محمد صلی الله علیه وسلم د سید الانس والجان او نبی آخرالزمان په عنوان مبعوث او مرسل شی. نو تاسی د کفارو حماقت او طعنی او تشنیع او سفاهت او تنقید او تردید ته هیڅ توجه او التفات مه کوئ! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ کار ته په پوره قوت او جوش او خروش سره ادامه ورکړئ! (جاری وساتئ) او دغه عظیم الشان قرآن پخپل لاس کښی واخلئ! او د دغو منکرانو مقابله په ډیر زور او میرانه (بهادرئ) سره وکړئ! الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) بری او کامیابی ستا په برخه کوی. مونږ د «به» مرجع قرآن او توفیق رحمٰن لیکلی ده خو نورو مفسرینو د هغه مرجع د کفارو د اطاعت ترک یا د اسلام په مداومت یا سیف یا حکمت او موعظت هم اخیستی ده.

وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴿٥٣﴾

او هم دغه (الله) هغه ذات دی (چه په کامل قدرت خپل سره) خوشی کړی ئ دی دوه بحرونه سیندونه چه دغه خوږ دی ډیر خوږ تنده ماتوونکی او هغه بل تریو دی ښه تریو، او گرځولی ده (الله) په منځ د دغو دواړو کښی پرده او بند چه منع کړی شوی دی (په هغه سره اختلاط د دغو دواړو).

تفسیر : په بیان القرآن کښی د دوو معتبرو بنگالیو عالمانو شهادت نقل شوی دی چه له (ارکان) څخه تر (چاټگام) پوری د سیند وضعیت داسی دی چه د دغه سیند په دواړو جانبو کښی د نوعیت او کیفیت له طرفه دوه مختلفه بیل بیل سیندونه په نظر راځی. د یوه اوبه سپینی او د بل اوبه توری دی. په تورو کښی د سمندر په شان طوفانی تلاطم او تموج واقع کیږی او سپینی ئی بیخی آرامی او ساکنی وی. بیړی په هم دغو سپینو کښی چلیږی او د دواړو په منځ کښی د یوه پتی او نوار په شان یوه ډیره اوږده لیکه غځیدلی ده چه د دغو دواړو اوبو ملتقی گڼله کیږی خلق وائی چه سپینی اوبه خوږی او توری اوبه ترخی دی.
مولٰینا شبیر احمد العثمانی مدظله الباری ته د (باریسال) ځینی طالبانو بیان کړی دی چه د (باریسال) په ضلع کښی دوه ویالی له یوه سینده راوځی چه د یوی اوبه ترخی او بیخی تروی دی او د هغی بلی اوبه ډیری خوږی او لذیذی دی.
په گجرات کښی چیری چه مولٰینا شبیر احمد العثمانی مدظله الباری دی (ډابهیل سملک ضلع سورت هند) د سمندر اوبه تقریباً لس دولس میله لری پرتی دی خو د دی ځای په خوړونو او ویالو کښی د سمندر مد او جزر په منظم او مسلسل دول (طریقه) سره صبا او بیگا جاری دی د هغه په نسبت ډیر ثقه سری بیان کوی چه د مد په وقت کښی د سمندر اوبه په گردو (ټولو) خوړونو او ویالو کښی پورته کیږی نو د خوړو اوبو پر سطح باندی ترخی اوبه په ډیر شدت سره پورته کیږی لیکن په دغه وقت کښی دغه دواړه اوبه له سره پخپلو منځونو کښی نه سره گډیږی. علوی سطحه ئی ترخه او سفلی برخه ئی خوږه وی. د جزر په وقت کښی څه مهال (وخت) چه ترخی اوبه راښکته لویږی نو دغه خوږی اوبه بیا هم هغسی خوږی او لذیذی بی له دی چه لږ څه تغیر پکښی څرگند (ښکاره) وی پاتی کیږی والله اعلم.
د دغو شواهدو په لیدلو سره د دی آیت مطلب بیخی واضح دی یعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وگوریځ چه د خوږو او ترخو اوبو د یو ځای کیدلو په سبب چه هرومرو (خامخا) یو ځای نه په یو ځای کښی سره گډیږی خو بیا هم دوی سره بیلی جلا (جدا) او ممتازی دی او د دواړو په منځ کښی په ډیرو ځایونو کښی ئی ځمکه حائله او پرده گرځولی ده او هم داسی ئی سرخوشی (ازادی) نه دی پریښی چه د دواړو په زور او قوت سره ځمکه له منځه لری کړه شی او په جبری دول (طریقه) سره یو ځای شی او د ځمکی وجود له منځه ورک کړی بیا په دغو دواړو د هر یوه هغه خوند او مزه چه له هغو سره لازمه ده هم هغه سره پاتی ده او تری بل ته نه ده منتقله شوی او داسی نه دی واقع شوی چه خوږی اوبه تروی یا تروی اوبه خوږی شی گواکی د اوصافو

په اعتبار هره يوه له بلي بيخي بيله او جلا (جدا) ده. وقيل غير ذلک والراجح عندی هوالاول. والله اعلم.

وَهُوَ الَّذِيْ خَلَقَ مِنَ الْمَآءِ بَشَرًا فَجَعَلَهٗ نَسَبًا وَّصِهْرًا ۗ وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيْرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ ۗ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلٰى رَبِّهٖ ظَهِيْرًا ﴿٥٥﴾

او هم دغه (الله) هغه (ذات) دی چه پيدا کړی يی دی له اوبو نه بشر انسان پس گرځولی ئی دی (خاوند د) نسب او سخرگنی، او دی رب ستا ښه قادر. او عبادت کوی (دا مشرکان) بی له الله د هغه شی چه نشی رسولی هيڅ قدر نفع دوی ته (که ئی عبادت وکړی) او نه هيڅ ضرر رسولی شی دوی ته (که ئی عبادت ونه کړی) او دی (جنس د) کافر په (نافرمانی) د رب خپل مددگار (د شيطان شا اړوونکی الله ته).

تفسير : ځينی مفسرين د دی آيت تفسير داسی کوی الله هغه حکيم مطلق دی چه پيدا کړی ئی دی ده له هغو اوبو چه خته د آدم عليه السلام پری اخښلی شوی ده يا چه جزء دی د انسان يعنی له څلورو عناصرو ده يا له منی د انسان پس بيا گرځولی دی ده دغه انسان دوه قسمه يو ښځينه (خاوند) د نسب چه هغه خاص نارينه دی او د نسب نسبت هم دوی ته کاوه شی لکه فلان بن فلان او فلانة بنت فلان او بل ښځينه (خاوند) د صهر چه هغه خاص نارينه دی او د نسب نسبت د مصاهرت هم هغوی ته کاوه شی او صهر لور ته او ځوم ته او اوښی ته او د ښځی خينې ته ويلی شی يا نو پس بيا ئی وگرځولی دوه قسمه يو يواځی خاوند د نسب او د خپلوی چه ورسره حرامه وی نکاح او خاوند د سخروالی چه ورسره حلاله وی نکاح يعنی وگورئ! چه الله برحق خالق مطلق جل وعلا شانه وعظم برهانه په څه شان پخپل کامل قدرت سره ئی له يوه خاځکی اوبو څخه عاقل کامل بنی آدم جوړ کړی دی بيا وروسته له دی نه نور نسلونه ئی تری ايستلی دی د ځوماتو او سخرانو تعلقات ئی تری جوړ کړی دی او له يوه ناڅيزه څاڅکی څخه ئی څه څه شيان پيدا کړی دی او له کومه ځايه ئی تر کوم ځايه پوری ئی رسولی دی؟ ليکن دغه انسان په لږ مدت کښی خپل اصل هيروی او خپل هغه قدير رب او خالق ئی پريښی دی. او عاجز مخلوق ته خپل خالق وائی نه يواځی خپل د پروردگار حق نه پيژنی بلکه له هغه څخه مخ گرځوی او په شيطانی فوج کښی خپل ځان داخلوی څو د اغواؤ او اضلالو په مقاصدو کښی له هغوی سره کومک او مدد وکړی. نعوذ بالله من شرور انفسنا ومن سيآت اعمالنا.

وَمَآ أَرۡسَلۡنَٰكَ إِلَّا مُبَشِّرٗا وَنَذِيرٗا ﴿٥٦﴾ قُلۡ مَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍ إِلَّا مَن شَآءَ أَن يَتَّخِذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلٗا ﴿٥٧﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مگر زیری کوونکی (مؤمنانو ته په نعیم سره) او ویرووونکی (کافرانو ته په جحیم سره) ووایه (ای محمده دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (پیغام رسونه) هیڅ قدر اجر مزدوری مگر (غواړم ایمان راوړل د) هغه چا چه خوښه ئی شی دا چه ونیسی طرف د رب خپل ته لیاره (د رضاء او قرب) یا لیکن هغه څوک چه غواړی چه ونیسی خپل رب ته لیاره (په انفاق د مال سره لیاره د رضاء د ده نو و دی نیسی رب خپل ته هم هغه لیار د قرب او رضاء).

تفسیر : یعنی ستاسی کار د الله تعالیٰ پر وفاداری او اطاعت د بشاراتو اورول دی او غدارانو ته مجرمانو ته د دوی د خرابو نتائجو او عواقبو خبرول دی که سره له هغه ئی ونه منی یا ئی ومنی تاسی ته له هغه څخنی هیڅ نقصان نه دی عائد. تاسی له دوی نه څه اجرت او حق الزحمه خو نه غواړئ چه د هغو د نه منلو په اثر به هغه فوت شی تاسی خو له دوی نه یواځی هم دغومره شی غواړئ هر څوک چه غواړی د پاک الله په توفیق خپل د رب لیاره ونیسی! زړه مو چه هم دغه ته مزدوری وائی که حق الزحمة او فیس.

وَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱلۡحَيِّ ٱلَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحۡ بِحَمۡدِهِۦۚ وَكَفَىٰ بِهِۦ بِذُنُوبِ عِبَادِهِۦ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾

او توکل وکړه په تل ژوندی قائم په تدبیر هغه (الله) چه (له سره) نه مری او تسبیح ووایه سره له ثناء د ده، او بس کافی دی هغه په گناهونو د بندگانو خپلو ښه خبردار.

تفسیر : یعنی تاسی یواځی پر الله تعالیٰ اعتماد او توکل وکړئ او خپله فریضه چه دعوت او تبلیغ او نور دی په ښه شان سره اداء کړئ! د هیچا د مخالفت او موافقت پروا ونه کړئ! پر فانی اشیاؤ به څه اعتماد او اعتبار وشی؟. اعتماد او توکل ښائی پر هغه ذات وکړ شی چه تل ژوندی قائم په تدبیر دی او له سره نه مری. نو پر هم هغه باندی توکل او اعتماد وکړئ! او تل

د هم هغه په حمد او ثناء مشغول او لګيا اوسئ! دغو مجرمينو ته به پخپله الله تعالیٰ سزا ورکړی.

الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ۚ اَلرَّحْمٰنُ فَسْـَٔلْ بِهٖ خَبِیْرًا ﴿۵۹﴾

هغه (الله) چه پيدا کړی ئې دی آسمانونه او ځمکه او هغه چه په منځ د دغو دواړو کښې دی په (مقدار) د شپږو ورځو بيا قائم مستولي شو (امر او حکم د الله) پر عرش (الله چه دی) ډير مهربان دی پس وپوښته (د دغه خلق او استواء يا د رحمان) له کوم ښه خبردار عالم نه.

تفسير : د «استواء علی العرش» بيان د «الاعراف» په سورت کښې تير شو. هلته دی ولوستلی شی.
يعنی له هغو کسانو څخه پوښتنه وکړئ چه د الله تعالیٰ له شان او رحمت او له ذات او صفات څخه پوره خبردار دی دغه جاهلان مشرکان په هغه باندی څه پوهيږی (وما قدروا الله حق قدره) پخپلو شيونو او کمالاتو باندی خو پوره عالم يواځی هم هغه الله تعالیٰ دی. «**انت کما اثنيت علیٰ نفسک**» ليکن په مخلوقاتو کښی له ګردو (تولو) څخه ډير پوه حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم دی چه د دوی په لوی ذات کښی الله تعالیٰ د اولينو او آخرينو ګرد (تول) علوم جمع کړی دی. نو ښائی چه د الله تعالیٰ د شيونو پوښتنه له دوی نه وشی.

وَاِذَا قِیْلَ لَهُمُ اسْجُدُوْا لِلرَّحْمٰنِ قَالُوْا وَمَا الرَّحْمٰنُ ۗ اَنَسْجُدُ لِمَا تَاْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوْرًا ﴿۶۰﴾

او کله چه وويلی شی دوی ته چه سجده (د عبادت) کوئ رحمٰن ته نو وائی څه شيز دی رحمٰن؟ آيا سجده به کوو مونږ هر هغه شيز ته چه امر کوی ته مونږ ته او زياتوی (دغه يادول د رحمٰن) دوی ته نفرت (له ايمان نه).

تفسير : يعنی دغه جاهلان مشرکان د رحمٰن د شان له عظمته څه خبر دی؟ او څه پری پوهيږی دوی خو له دغه نوم سره دومره ښه هم نه دی او هر کله چه دغه نوم آوری نو د انتهائی جهل او بی حيائی او تعنت له مخی ځانونه ناجانه او ناواقفه غورځوی. او داسی پوښتنی کوی چه

«رحمٰن» څه شي دی؟ چه پر مونږ باندی د هغه سجده کوی؟ آیا محض ستا په وینا سره مونږ دغه خبره ومنو؟ او هم دا چه ته کوم نوم یاد کړی نو مونږ خامخا ورته سر په سجده ولوېږو؟ الغرض هومره چه دوی ته د «رحمٰن» د اطاعت انقیاد په لوری توجه ورکړه شی هغومره دوی بد وړی او تور ور څخه خوری.

تَبٰرَكَ الَّذِیْ جَعَلَ فِی السَّمَآءِ بُرُوْجًا وَّجَعَلَ فِیْهَا سِرٰجًا وَّقَمَرًا مُّنِیْرًا ﴿۶۱﴾ وَهُوَ الَّذِیْ جَعَلَ الَّیْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ اَرَادَ اَنْ یَّذَّكَّرَ اَوْ اَرَادَ شُكُوْرًا ﴿۶۲﴾

لوی برکتناک دی هغه ذات چه پیدا کړی ئی دی په آسمان کښی برجونه او پیدا کړی ئی ده په کښی ډیوه (لمر) او سپوږمی روښانه. او هم دا (الله) هغه (ذات) دی چه گرځولی ئی ده شپه او ورځ (سره مخالف یا خلیفه یو د بل) پرله پسی دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی (نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله) یا اراده لری د شکر ایستلو.

تفسیر : یعنی لوی لوی ستوری یا آسمانی قلعی چه پرښتی پکښی پیری ورکوی. یا امکان لری چه د لمر دولس منازل تری مراد وی چه اهل هیئت ئی بیانوی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «د آسمان دولس برخی د هغو نوم برج د هر یو د خدامو نښه دغه حدود ئی ایښی دی دپاره د حساب «موضح»

(سراجاً) یعنی لمر ښائی د نور او حرارت د جمع کیدلو یا د احراق د صفت لرلو له سببه ئی هغه ته (ډیوه) ویلی وی: ﴿وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِیْهِنَّ نُوْرًا وَّجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا﴾ د نوح (۱) رکوع ۱۶ آیت (۲۹) جزء).

اوږدیدلو او لنډیدلو ته یا تلو او راتلو ته ئی بدلیدل پرله پسی راتلل وفرمایل یا ئی دا مطلب دی چه یو ئی د بل بدل گرځولی دی. مثلاً که د ورځی کار پاتی شی د شپی ئی پوره کوی. او که د شپی کار پاتی شی د ورځی ئی په سر رسوی. کما ورد فی الحدیث.

(لمن اراد ان یذکر او اراد شکوراً- دپاره د هغه چا چه اراده لری د دی چه یاد کړی نعمتونه د رب ستا او فکر وکړی په مصنوعاتو د الله یا اراده لری د شکر ایستلو) یعنی د لمر او سپوږمی او د نورو وړاندی وروسته ختل. او د شپی او د ورځی تبدیل تزئید او تنقیص د دی لامله (له وجی) واقع کیږی څو د عقل او فکر خاوندان دی پکښی غور او دقت وکړی او د دغو مخلوقاتو په وسیله خلق د خپل خالق د معرفت لپاره پیدا کړی او ښه ئی وپیژنی. او ښه وپوهیږی چه دغه گرد (تول) لوی تصرفات او عظیمه تقلبات د ده د قدرت کارونه دی او د شپی او د ورځی د فوائدو او انعاماتو له لیدلو څخه د ده عبادت او شکر ایستلو ته متوجه شی لکه چه د رحمان

مخلص بندگان چه د هغوی ذکر وروسته راځی هم داسی کوی. یعنی د مشرکینو په شان د رحمٰن د نامه له اوریدلو څخه کرکه او نفرت نه ښکاره کوی. بلکه په خپل هر فعل او قول د هغه د عبودیت اظهار کوی د دوی د وضعیت او هیئت څخه تواضع، متانت، تذلل، عجز او نیاز څرگندیږی (ښکاره کیږی) د متکبرانو په شان پر ځمکه په ناز، نخره او غرور نه گرځی، دا ئی مطلب نه دی چه د ریاء او تصنع لامله (له وجی) به د رنځورانو په شان قدمونه پورته کوی ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه تگ چه په احادیثو کښی منقول دی. د هغه تائید نه کوی.

وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلَى الْاَرْضِ هَوْنًا وَّاِذَا خَاطَبَهُمُ الْجٰهِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا ﴿۶۳﴾

او بندگان د رحمٰن هغه کسان دی چه گرځی دوی په ځمکه باندی په ورو (په تواضع) او کله چه خطاب کوی له دوی سره جاهلان ناپوهان نو وائی (ورته په جواب کښی سلام، خبره) سالمه (له گناه او ضرره).

تفسیر : یعنی د کم عقلو او بی ادیانو او ناپوه خلقو جواب په عفوه او صفح سره ورکوی. کله چه څوک څه د جهالت خبری او اتری وکړی نو ملائمی مذاکری او پستی خبری ورسره کوی او په «السلام» سره تری ځان بیلوی. او د داسی خلقو سره حتی‌الامکان نه مخامخ کیږی او نه له هغوی سره په کومه مرکه کښی شاملیږی. او نه له دوی سره جنگ او جگړی کوی. د دوی تگ او شیوه داسی نه ده لکه چه په جاهلیت کښی چا داسی ویلی ؤ.

الا لا یجهلن احد علینا فنجهل فوق جهل الجاهلین.

دغه خو د رحمٰن د هغو مخلصو بندگانو ورځ وه. وروسته له دی نه د دوی د شپی کیفیت بیان فرمائی:

وَالَّذِيْنَ يَبِيْتُوْنَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَّقِيَامًا ﴿۶۴﴾

او (بندگان د رحمٰن) هغه کسان دی چه شپه تیروی رب خپل ته سجده کوونکی او دریدونکی.

تفسیر : یعنی د شپی له مخی چه غافل بندگان خوبونه کوی. دوی د الله جل جلاله په حضور کښی ولاړ وی او ورته سجده یږدی. او په عبادت کښی ئی لگیا وی. کله چه رکوع د قیام او سجدی په منځ کښی واقعه ده ښائی د هم دی لامله (له وجی) د هغی ذکر ئی

بیل ونه فرمایه. ګواکی رکوع د دغو دواړو په منځ کښی بالطبع راغله.

وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا ﴿۶۵﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿۶۶﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی (چه سره له طاعته خضوعاً) وائی ای ربه ځمونږه وګرځوه له مونږ څخه عذاب د دوزخ بیشکه عذاب د دغه (دوزخ) دی (عذاب) لازم همیشه بیشکه چه دا (دوزخ) بد دی له جهته د ځای د قرار او له جهته د ځای د هستوګنی.

تفسیر : یعنی سره له دومره عبادته ډیر ویریږی داسی نه دی چه مثلاً د تهجد دپاره چه پاڅید او اته رکعته لمونځ ئی وکړ. نو د الله تعالیٰ له عذابه او قهره بیخی بی فکره شو.

وَالَّذِيْنَ إِذَآ أَنْفَقُوْا لَمْ يُسْرِفُوْا وَلَمْ يَقْتُرُوْا وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا ﴿۶۷﴾

او (بندګان د رحمٰن) هغه کسان دی کله چه نفقه ورکوی مال لګوی نو نه اسراف کوی او نه تنګی (او بخل) کوی او وی (دغه ورکړه د دوی) په منځ د دغه (اسراف او تقتیر) کښی میانه حاله.

تفسیر : یعنی زمان او مکان او موقع ته ګوری او په معتدل او متوسط صورت سره خپل مال لګوی نه د مال په محبت کښی له حده تیریږی او نه ئی ضائع کوی کما قال الله تعالیٰ ﴿وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُوْلَةً إِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ﴾ الآیة ـ جزء ۱۵ د سورت بنی اسرآئیل ۳ رکوع ۲۹ آیت .

وَالَّذِيْنَ لَا يَدْعُوْنَ مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ وَلَا يَقْتُلُوْنَ النَّفْسَ الَّتِيْ حَرَّمَ اللّٰهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُوْنَ

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه نه بولی سره له الله معبود بل او نه وژنی دوی نفس هغه چه حرام کړی دی الله (وژل د هغه) مګر په حق سره او

نه کوی دوی زناء.

تفسیر : مثلاً د عمد قتل په بدل کښی وژل. یا د زناء په سزا کښی د محصن زانی په ګټو سره ویشتل یا د هغه مرتد وژل چه خپل اسلامی دین او ملت پریږدی. دغه ګرد (تول) صورتونه په «الا بالحق» کښی شامل دی. کما ورد فی الحدیث.

وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾

او هر چا چه وکړه (یو له دغو دریو امهات الذنوب نه) نو ملاقات به وکړی وبه وینی جزاء د ګناه خپلی.

تفسیر : یعنی ډیره سخته ګناه ئی کړی ده چه د هغه سزا به هرومرو (خامخا) وررسیږی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه «اثام» د جهنم د یوی کندی نوم دی چه د هغه عذاب ډیر سخت ویروونکی بیان شوی دی اعاذنا الله منها.

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾

چه دوچند به کړی شی ده ته عذاب (د دوزخ) په ورځ د قیامت کښی او تل به پاتی وی په دغه (عذاب) کښی په دی حال چه خوار ذلیل بی اعتبار به وی.

تفسیر : یعنی له نورو ګناهونو ځنی دغه ګناه لویه ده نو د دغی عذاب به هم سخت او لوی وی او شیبه په شیبه (ساعت په ساعت) لا پسی زیاتیږی.

إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾

مګر هغه چه توبه ئی وویسته او ایمان ئی راوړ او عمل ئی وکړ عمل نیک پس دغه (تائبان د دغو دریو ګناهونو چه دی) بدل به کړی الله ګناهونه د دوی په نیکیو سره (په محو د سیآتو او ثبت د حسناتو) او دی الله ښه مغفرت کوونکی ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعني د ګناهونو په ځای به د نیکیو توفیق ور په برخه کیږي او د کفر ګناه به ورمعافیږي یا دا چه د ده بدی محو او لرې کیږي او د صالح عمل په برکت به د هغه په شمیر مناسب محاسن ورثبت فرمائي کما یظهر من بعض الاحادیث.

وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُۥ يَتُوبُ إِلَى ٱللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾

او هر څوک چه توبه وباسي (له ګناهونو نه) او عمل وکړي نیک پس بیشکه چه دی رجوع کوی په طرف د الله په ښه رجوع کولو سره.

تفسیر : پخوا د هغو کفارو د ګناهونو ذکر ؤ چه وروسته ایمان راوړی دغه د هغو ګناهونو ذکر دی چه سره له اسلامه ئی کوی دغه هم کله چه توبه وکړي یعني په پوره اخلاص او صمیمیت سره توبه وباسي او بیا له سره د هغه شاو خوا ته ونه ګرځي نو د الله تعالیٰ په حضور کښي ځای مومي د النساء د سورت په (۱۳) رکوع ۹۳ آیت دغه آیت د هغو قاتلینو په حق کښي دی چه دغسي توبه ئی نه وه ایستلې ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ خَٰلِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ والله اعلم.

وَٱلَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ ٱلزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِٱللَّغْوِ مَرُّوا۟ كِرَامًا ﴿٧٢﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه نه حاضریږي نه شاملیږي په باطلو کښي (یا نه وائي شاهدی په دروغو) او کله چه تیریږي پر چتي (بیکاره) کار نو تیریږي ځان ساتونکي (مخ ګرځوونکي له لغوی نه).

تفسیر : یعني نه دروغ وائي او نه د دروغو شهادت ورکوی او نه د باطلو چارو او د ګناهونو په مجلسونو کښي حاضریږي.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي: «یعني په ګناه کښي نه شاملیږي او د لوبو په خبرو کښي غور او دقت نه کوی او نه په هغه کښي شاملیږي او نه له دوی سره جنګ کوی.»

وَٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا۟ بِـَٔايَٰتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا۟ عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی کله چه پند ورکړی شی دوی ته په آیتونو د رب د دوی نو نه نسکوریږی پری (لکه) کانه او ړانده (بلکه سر په سجده پړدی اوری ئی او پری عمل کوی)

تفسیر : او په نهایت فکر او تدبیر او غور سره ئی آوری او تری متأثریږی او د مشرکانو په شان دوی د تیږی (ګټی) بتان له خپلو ځانونو څخه نه جوړوی.

وَالَّذِيْنَ يَقُوْلُوْنَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ

او (بندګان د رحمان) هغه کسان دی چه وائی ای ربه ځمونږ وبښه مونږ ته (په فضل خپل سره) له ښځو ځمونږ څخه او له اولادو ځمونږ څخه (هغه څوک چه) یخوالی د سترګو ځمونږ پکښی راځی.

تفسیر : یعنی داسی ښځه او واړه راعنایت وفرمایه چه د هغو د لیدلو څخه ځمونږ سترګی یخی او رنی شی. او زړه مو خوشال شی او ظاهر دی چه د کامل مؤمن زړه هلته خوښ او خوشالیږی کله چه خپل آل او عیال د الله تعالیٰ په طاعت او عبادت کښی مشغول او لګیا ووینی، او ویی ګوری چه د نافع علم تحصیل کوی. نو ګرد (تول) دنیوی مسرتونه او نعمتونه وروسته له دغه دی.

وَّاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا ﴿۷۴﴾

او وګرځوه مونږ دپاره د متقیانو امام پیشوا.

تفسیر : یعنی داسی مو وګرځوی کله چه نور خلق پر مونږ پسی اقتداء وکړی متقیان او پرهیزګاران وګرځی حاصل ئی دا چه نه یواځی مونږ پخپل ذات مهتدیان شو بلکه د نورو دپاره هم هادیان وګرځو او ځمونږ کورنی په تقویٰ او طهارت کښی ځمونږ تابعان او پیروان شی.

اُولٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوْا وَيُلَقَّوْنَ فِيْهَا تَحِيَّةً وَّسَلٰمًا ﴿۷۵﴾

دغه کسان (موصوف په دغو صفاتو سره) جزا به ورکوله شی دوی ته په هسکو (اوچتو) مانیو (د جنت) په سبب د هغه چه صبر ئی کړی ؤ او وابه چولی شی پر دوی په دغه جنت کښی تحیت دعاء او سلام.

تفسير : يعني په جنت كښې به لوړې (اوچتې) درجې وروړسيږي او پرښتې به دعاوې ورته كوي او سلامونه به وراچوي. او دوی ته به ښه راغلې وائي. او استقبال به ئې كوي. دوی به هم پخپلو منځونو كښې د ملاقات او ليدلو په اوقاتو كښې هم دغه د سلام او د تحيت دعائيه كلمات د يوه او بل د تكريم او اعزاز دپاره استعمالوی.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَّمُقَامًا ﴿۷۶﴾

هميشه به وی دوی په دغه (جنت) كښې ښه دی (دغه جنت) له جهته د ځای د قراری او له جهته د ځای د هستوګنې.

تفسير : يعني د داسې ځای هستوګنه كه د لږې مودې دپاره هم چاته ميسره او په لاس ورشي خو لوی غنيمت او ښه نعمت دی حال دا چه دغه ځای خو د جنتيانو د دائمي اوسيدلو ځای دی.

قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّيْ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ۚ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُوْنُ لِزَامًا ﴿۷۷﴾

ووايه (ای محمده دوی ته چه) نه كوی هيڅ پروا د تاسې رب ځما كه چيرې نه وی دعاء بلل ستاسې (الله ته په سختيو كښې) او په تحقيق تكذيب كړی دی تاسې (د رسولانو او د قرآن) پس ژر به شي (دا عذاب له تاسې سره جزاء د تكذيب) لازم.

تفسير : يعني تاسې ته ستاسې د نفعې او د نقصان خبرې در وښيي بنده ته ښائي چه له سره مغرور او بې باكه نشي ځكه چه پاك الله له سره د ده پروا نه لري. هو! كه بنده الله جل جلاله ته التجاء او دعاء كوی نو الله هم پرې رحم او كرم فرمائي. او كه التجاء نه كوی. او ځان لوی او بې پروا ښكاروی نو د الله تعالىٰ هغې سزاء او پوښتنې ته منتظر اوسې چه عنقريب ورسره مخامخ كيدونكې دی.

﴿ لَوْلَا دُعَآؤُكُمْ ﴾ : كه چيرې نه وی دعاء بلل ستاسې الله ته په سختيو كښې نو په تحقيق تكذيب كړی دی تاسې د رسولانو او د قرآن پس ژر به شي دا عذاب له تاسې سره جزاء د تكذيب لازم) يعني هغه كافر چه حق ته ئې د دروغو نسبت كړی دی نو دغه تكذيب به عنقريب د ده د غاړې اميل ګرځي او د هغه د سزا او د پوښتنې څخه به له سره خلاصی او نجات نه مومي. د آخرت ابدی هلاكت خو هرومرو (خامخا) د دوی دی ليكن په دنيا كښې به هم لږ، دير ربړ (زحمت) او تكليف او آفت دوی ته رسيدونكې وی. يعني په جهاد، جنګونو او نورو كښې لكه چه د «بدر» په غزا كښې ئې د دغه تصادم او آفت نتيجه پخپلو سترګو سره وليده.

تمت سورة الفرقان بعون الله المنان ولله الحمد والمنه

سورة «الشعراء مكية الا آية ١٩٧ ومن آية (٢٢٤) الى آخر السورة فمدنية وهى (٢٢٧) آية و (١١) ركوعا رقم تلاوتها (٢٦) تسلسلها حسب النزول (٤٧) نزلت بعد «الواقعة»
د «الشعراء» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (١٩٧) آيته او له (٢٢٤) تر آخر د سورت پورى چه مدنى دى (٢٢٧) آيته (١١) ركوع لرى په تلاوت كښى (٢٦) او په نزول كښى (٤٧) سورت دى. وروسته د «الواقعة» له سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (زيات) مهربان ډير رحم والا دى.

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ اَلَّا يَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٣﴾

دا (آيتونه د دى سورت) آيتونه دى د كتاب ښكاره كوونكى (د حق له باطله او د حلال له حرامه) يعنى د دى كتاب اعجاز ظاهر او باهر دى. او احكام ئى واضح دى او د حق او باطل په منځ كښى بيلوونكى دى. ښائى چه ته هلاكوونكى د ځان خپل ئى (اى محمده)! په دى چه نه كيږى دوى مؤمنان.

تفسير : يعنى د دغو بدبختانو په غم كښى تاسى خپل ځان دومره مه كړوئ! او مه پخسيږئ! آيا پر دوى پسى تاسى خپل ځان هلاكوئ!؟. آخر زړه سوى او شفقت هم يو حد لرى.

اِنْ نَّشَاْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِّنَ السَّمَآءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا خٰضِعِيْنَ ﴿٤﴾

كه اراده وفرمايو موږ نو نازل به كړو موږ پر دوى له (طرفه) د آسمانه يو دليل (د قدرت) پس شى به ورميږونه د دوى هغه (دليل د قدرت) ته غاړه ايښودنكى.

تفسير : يعنى دغه دنيا د ابتلاء ځاى دى چه پكښى د بندګانو د انقياد او تسليم او د

سرکشی امتحان اخیست کیږی نو ځکه د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چه د هغوی اختیار سلب کړ شی که نه که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو کومه داسی آسمانی نښه به ئی ورښوولی وه چه د هغی په مقابل کښی به ګردو (تولو) خلقو قهراً او جبراً خپلی غاړی کیښودی. او ډیرو لویو لویو مشرانو ته به هم د دی خبری قدرت او فرصت او موقع نه وی پاتی چه تری انکار او انحراف وکړی نو الله تعالیٰ داسی ونه کړه هو! هغه معجزی او نښی ئی ولیږلی چه د هغو په لیدلو انسان حق او حقیقت په آسانی سره وپیژندلی شی او کله کله د هغه په مقابل کښی مغلوب هم شی. او د غاړی کیښودلو څخه ځان ونشی ژغورلی.(بچ کولی)

وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَٰنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ ﴿٥﴾

او نه راځی دوی ته هیڅ ذکر پند وعظ له (طرفه) د رحمان نوی مګر وی دوی له هغه (پند) څخه مخ ګرځوونکی (او لا کلکیدونکی په کفر خپل).

تفسیر : یعنی د هغو خلقو په غم کښی چه تاسی اخته یئ د دوی حالت دا دی چه هر کله رحمان جل جلاله پخپل رحمت او شفقت سره د دوی د ښیګڼی (فائدی) او نیکی دپاره کوم پند او نصیحت لیږی دوی هغه طرف ته نه متوجه کیږی. بلکه خپل مخونه ګرځوی او تری تښتی او داسی راښکاره کوی لکه چه له کوم بد شی سره مخامخ شوی دی.

فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنبَاءُ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿٦﴾

پس په تحقیق تکذیب وکړ دوی (د هغه ذکر یا د محمد) پس ژر به راشی دوی ته عواقب حقائق د هغه (شیز) چه وو دوی چه په هغه باندی به ئی مسخری کولی.

تفسیر : یعنی یواځی هم دغه معمولی اعراض نه دی بلکه له هغه سره لا تکذیب او استهزاء هم دی نو دوی به عنقریب په دنیا او آخرت کښی د خپلو اعمالو سزاء وګوری. نو بیا به د هغه شیز په حقیقت باندی په ښه شان سره وپوهیږی چه په کوم شی باندی چه مونږ مسخری کولی او ملندی (خندا) مو پری وهلی او تکذیب به مو کاوه هغه احکام الله حق او صحیح ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ

زَوْجٍ كَرِيمٍ ۞ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ⑧

آیا نه ګوري دوی ځمکې ته چه (په خپل بالغه حکمت سره) څومره زرغونه کړي ده مونږ په دغه (ځمکه) کښې له هره قسمه هره دوله (طريقه) (جنس) ګیاه ښه کثيرالمنافع مخصوص شیان بیشکه په دغو (زرغونولو کښې) خامخا دلیل نښه ده (لويه د قدرت)، او نه دي زياتره د دوی مؤمنان.

تفسير : يعني که دغو مکذبينو د دغې ځمکې پر احوال غور او فکر چلولی وی چه د دوی تر پښو لاندی لویدلی ده نو د مبدأ او معاد په معرفت حاصلولو کښې به هغه د دوی دپاره کافی کیدلی شوی آيا دوی نه ګوري چه له دغه ذليلي، خواري او حقيري خاوري څخه څرنګه عجيب، غريب او رنګ په رنګ ګلان، ميوی، دانی او قسم په قسم غلې او نور شيان تر يوه مضبوط اصول او د تکوين او نظام تر قوانينو لاندی پيدا کيږي ؟، آيا دغه د دی خبری دليل نه دی چه کوم لا محدوده قدرت او حکمت لرونکی صانع دغه له ښائست ډک او سينګاری چمن دغه ښه او ښکلی ګلان کړلی دی چه د هغه په واک (اختيار) او قبضه کښې د وجود او ګردو (تولو) موجوداتو زمام او اختيار هم دی. او دی هم هغه ذات دی هر کله چه اراده وفرمائی هغه ورانولی هم شی. وروسته له ورانی د هغه دوهم ځلی ودانی هم د ده په قدرت کښې ده بيا سره د دغو تکوينيه‌ؤ آياتونو د پوهيدلو څخه وروسته ولی تاسی د دغو تنزيليه‌ؤ آياتونو تصديق نه کوئ؟ آيا په دغه کښې څه اشکال باقی دی؟ هو! که ئی له سره نه منئ. نو دغه بيله خبره ده.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ⑨

او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعني الله خو داسی يو عزيز مقتدر او زبردست ذات دی چه د نه منلو په تقدير علی‌الفور پر منکرينو عذاب هم ليږلی شی. مګر دی پخپله د خپل رحم او کرم له مخی په هغه کښې تأخير کوی او دوی ته موقع ورکوی چه ګوندی دوی ئی ومنی. وروسته د مکذبينو د عبرت دپاره د څو واقعاتو بيان فرمائی چه له هغو څخه دغه خبره ظاهريږی چه الله تعالیٰ هغوی ته تر کومی اندازی پوری مهلت ورکړی ؤ. کله چه علیٰ رءوس الاشهاد معلوم او ښکاره شو چه هغوی په هيڅ دول (طريقه) د حق او حقانيت منونکی نه دی نو بيا ئی زياتره د دوی تباه او برباد کړل. له هغوی ځنی ړومبی د فرعونيانو قصه ده چه پخوا له دی نه په «الاعراف» او «طٰهٰ» او په نورو سورتونو کښې بالتفصيل تيره شوی ده. او ښائی چه د هم هغو ځايونو په تفاسيرو کښې بيا ولوستل شی.

وَإِذْ نَادَىٰ رَبُّكَ مُوسَىٰٓ أَنِ ٱئْتِ ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ ۚ أَلَا يَتَّقُونَ ﴿١١﴾

او (یاد کړه) هغه وقت چه غږ وکړ رب ستا موسیٰ ته داسی چه ورشه هغه قوم ته چه ظالمان دی (یعنی) قوم د فرعون ته (چه ډیر ظلمونه کوی)، آیا نه ویریږی دوی له (الله).

تفسیر : یعنی ای موسیٰ! ته لاړ شه! دوی د الله تعالیٰ له قهره وویروه!.

قَالَ رَبِّ إِنِّىٓ أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ صَدْرِى وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِى فَأَرْسِلْ إِلَىٰ هَٰرُونَ ﴿١٣﴾

وویل موسیٰ ای ربه ځما بیشکه زه ویریږم له دی نه چه نسبت د دروغو به وکړی (دوی ماته) او بل تنګیږی سینه ځما (له تکذیبه د دوی) او (بل) نه چلیږی ژبه ځما (صافه خلاصه په وقت د تبلیغ کښی) پس ولیږه (جبریل په وحی سره) طرف د هارون ته.

تفسیر : یعنی قبطیان به ځما د پوره خبری د آوریدلو څخه لا له پخوا ځما په دروغجنولو باندی خوله پرانیځی او په هغه مجلس کښی به می هیڅوک تائید کوونکی نه وی ممکن دی چه په دغه وقت کښی زه ملول او حزین شم او فکر او طبیعت می خراب شی. او په زړه کښی می خفګان او تنګی راشی او ژبه می چه لکنت او بندش هم لری د زړه د دغه تنګی څخه لا پکښی زیات نیونه او بندیدل څرګند (ښکاره) شی. نو که ځما د تقویت او تائید دپاره ځما وزیر او ملګری هارون وګرځوی نو ستا زیات لطف او مهربانی به وی ځکه چه هغه لما ځنی فصیح اللسان دی.

وَلَهُمْ عَلَىَّ ذَنۢبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾

او (بل) شته دوی لره پر ما (دعوی د یوی) ګناه پس ویریږم له دی نه چه مړ

به مې کړي.

تفسير : يعني د يوه قبطي د وينې دعوى چه د هغه تفصيل به د القصص په سورت کښې راځي پر ما باندې دائره ده نو زه ويرېږم چه پخوا له دعوت او تبليغه ځما کار تمام نه کړي چه دغه خو هم هغه سرې دې چه ځمونږ يو قبطي ئې وژلى ؤ او راځني تښتيدلى ؤ. نو په دغه تقدير سره به زه د تبليغ فرض څرنګه اداء کړى شم؟.

قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ⑮

وفرمايل (الله موسىٰ ته) نه ده داسې (مه دارېږه! نه دې شي وژلى) پس لاړ شئ تاسې دواړه په ښکاره ؤ معجزو ځما بيشکه چه مونږ له تاسې سره يو اورېدونکي (ستاسې د سوال ؤ جواب هم).

تفسير : يعني قبطيان به څه مجال لري چه تاته لاس در وړى شي. ورځه! د خپلې استدعاء سره سم هارون عليه السلام هم له خپله ځانه سره بوځه!. او ځمونږ له درکړې معجزې او نښې سره ورشه! کله چه د قدرت لوئې نښې له تاسې سره شته نو ولې به ويرېږئ؟ نښې لا څه کوئ چه زه پخپله هم پر هره موقع کښې له تاسې سره موجود يم او د دواړو خواؤ خبرې او اترې هم آورم.

فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ⑯ أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ ⑰

پس ورشئ دواړه فرعون ته نو ووايئ بيشکه چه هر يو ځمونږ رسول استاځى د رب د عالميانو يو په دې خبره باندې چه ولېږه ته (اى فرعونه) له مونږ سره بني اسرآئيل (اولاده د يعقوب شام ته)،

تفسير : د بني اسرآئيلو وطن د حضرت ابراهيم عليه السلام په زمانه کښې د شام ملک ؤ. د حضرت يوسف عليه السلام په سبب دوى مصر ته راغلل هلته ئې يو مدت تير کړ. اوس د الله تعالىٰ اراده داسې وشوه چه دوى ته بيرته هم هغه د شام ملک ورکړي. خو فرعون دوى نه پرېښودل چه شام ته لاړ شي ځکه چه له دوى څخني به ئې د مريانو په شان کار اخيست. او حضرت موسىٰ عليه السلام د بني اسرآئيلو د آزادي او خپلواکي طالب ؤ.

قَالَ اَلَمۡ نُرَبِّكَ فِيۡنَا وَلِيۡدًا وَّلَبِثۡتَ فِيۡنَا مِنۡ عُمُرِكَ سِنِيۡنَ ﴿۱۸﴾

نو وویل (فرعون موسیٰ ته) آیا تربیت نه ؤ کړی مونږ د تا په (کورونو) خپلو کښې په دی حال کښې چه ووړکی هلک وی او تیر کړی ؤ تا په مونږ کښې له عمره خپله څو کاله (چه دیرش ؤ).

تفسیر : یعنی ته هم هغه نه ئی چه په ډیر ناز او نعم څمونږ په کور کښې ستا پالنه او روزنه شوی وه؟ او څمونږ په لاس کښې ووړکی لوی شوی وی اوس ستا دماغ دومره لوی شوی دی چه له مونږ څخه داسی مطالبات کوی او خپل مشرتوب پر مونږ ثابتوی.

وَفَعَلۡتَ فَعۡلَتَكَ الَّتِىۡ فَعَلۡتَ وَاَنۡتَ مِنَ الۡكٰفِرِيۡنَ ﴿۱۹﴾

او بل کړی ؤ تا کار خپل هغه کار چه کړی ؤ تا (یعنی څما قبطی خباز دی وژلی ؤ) حال دا چه ته (ای موسیٰ) له ناشکرانو څخه ئی.

تفسیر : په دومره کلونو کښې دی داسی دعوی نه کوله کله چه له دی ځایه څو شپې د باندی لاړی او اوس چه بیرته راغلی نو د رسالت دعوی کوی؟ او څمونږ هغه ګرد (تول) احسانات دی هیر کړل او اوس دی د نبوت په دعوی لاس پوری کړی دی په هغه وقت کښې ته هم (العیاذ بالله) له هم دغو خلقو څخنی یو سړی وی چه نن ورځ هغو ګردو (تولو) ته کافران وائی.

قَالَ فَعَلۡتُهَاۤ اِذًا وَّاَنَا مِنَ الضَّآلِّيۡنَ ﴿۲۰﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) چه کړی ؤ ما دغه کار په هغه وقت کښې چه وم زه له خاطیانو ناپوهانو.

تفسیر : په دی چه مړ به شی په یوه سوک څما یعنی ما هغه قبطی په عمد سره نه دی وژلی په خطاء سره څما په یوه سوک سره مړ شو. زه که پوهیدی چه دی څما په یوه سوک سره مری نو ولی به می تادیب ورکاوه : ﴿ فَوَكَزَهٗ مُوۡسٰى فَقَضٰى عَلَيۡهِ ﴾ (القصص ۲ رکوع ۱۵ آیت (۲۰) جزء)

فَفَرَرۡتُ مِنكُمۡ لَمَّا خِفۡتُكُمۡ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكۡمٗا وَجَعَلَنِي مِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿٢١﴾

پس وتښتېدم زه له تاسي کله چه وویریدم زه له تاسي پس وباښه ماته رب ځما حکم علم فهم او وګرځولم (دغه الله) زه له رسولانو څخه.

تفسير : يعني بيشکه چه زه وويريدم او له دي ځايه وتښتېدم ليکن د الله تعالیٰ دا منظور ؤ چه ماته پخپل فضل او مرحمت سره نبوت او حکمت مرحمت کړی، او د رسالت په کرامت سره مي سر لوړی (اوچت) او ممتاز ګرځوی. او ستا په لوري مي درولیږی دا دی چه زه په امر د الله سره درغلی يم چه تاته سمه صافه ليارہ دروښيم. او دغه څه اظهارات چه تاسي وکړل دغه ګرد (تول) ځما د صداقت دليل دی چه هغه سړی چه ستاسي له ويري تښتيدلی ؤ بيا څرنګه داسي بی خوفه او بی خطره ستاسي په مخ کښي نيغ ولاړ دی.؟

وَتِلۡكَ نِعۡمَةٞ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنۡ عَبَّدتَّ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ﴿٢٢﴾

او (آيا) دغه (تربيت) يو نعمت دی چه احسان ئی کوی پر ما باندی (چه هغه ستا له شفقته نه ؤ بلکه له دی جهته ؤ) چه مريونه کړی دی ؤ بنی اسرآئيل (اولاده د يعقوب).

تفسير : يعني ځما د وړوکوالی د پالنی احسان راڅرګندول (ښکاره کول) تاته ښه نه ښکاری. آيا د يوه اسرائيلي وړوکی پالنه او تربيت د دغی خبری جواب کيدی شي چه تا ګرد (تول) د بنی‌اسرائيلو قوم له ازادی او خپلواکی څخه محروم ګرځولی دی او له دوی سره د بندګانو او مريانو په شان سلوک کوی. بالخصوص چه د دغه وړوکی پالنه هم ستا د هغو زړه چاودونکيو مظالمو او تيريو په سلسله کښي واقع شوی وه که تا هغسی ظلم او تيری نه کولی او ګرد (تول) بنی اسرائيلي هلکان دی نه وژلی ولی به مي مور ژوندی په تابوت کښي غورځولم؟ او بيا هغه تابوت ئی ولی په سيند کښي لاهو کاوه او ولی به زه ستا حرم سرای ته رسيدم؟ د دغو حالاتو له تصوره تاته داسي احسان له څرګندلولو (ښکاره کولو) څخه شرم او ننګ پکار دی او صافه خبره خو دا ده هغه الله تعالیٰ چه ځما تربيت او پالنه ستا په شان د يوه دښمن کره کړی ده هم هغه الله مي نن ورځ ستا د خير غوښتلو او ليار ښوولو دپاره خپل رسول په شان ګرځولی او ليږلی يم.

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٢٣﴾

وویل فرعون (موسیٰ ته) او څه څیز دی رب د عالمیانو ؟ .

تفسیر : یعني موسیٰ علیه السلام د (فقولا إنا رسول رب العالمین) په امتثال خپل ځان ئی د رب العالمین رسول وباله د ده په مقابل کښی فرعون د جحود، تعنت، ضد او عناد له لیاری وویل چه (العیاذ بالله) رب العالمین څه شی دی؟ سره ځما له وجوده د بل کوم رب نوم اخیستل څه معنی لری؟ ځکه چه د دی ازلی شقی دعوی د خپل قوم په مخ کښی داسی وه: « ما علمت لکم من اله غیری» زه ما سواء له خپل ځانه بل کوم معبود تاسی ته نه پیژنم او «انا ربکم الاعلیٰ: زه یم ستاسی لوی پروردګار» لکه چه د ده قوم به ځینی له انتهائی جهل او بلادت، او ځینی له خوفه او طمعی د ده په عبادت کښی لګیاء ؤ. اګر که په خپل زړه کښی دغه ملعون هم د الله په وجود یقین لرلو لکه چه له ﴿ لَقَدْ عَلِمْتَ مَآ أَنْزَلَ هٰٓؤُلَآءِ إِلَّا رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ بَصَآئِرَ ﴾ څخه ظاهریږی د جزء ١٥ سورة (بنی اسرآئیل ١٢ رکوع) ١٠٢ آیت .

قَالَ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِنْ كُنْتُمْ مُّوْقِنِيْنَ ﴿٢٤﴾

وویل موسیٰ (په جواب د فرعون کښی) چه رب الٰعلمین رب د آسمانونو او د ځمکی او د هغو ګردو (ټولو) شیانو دی چه په منځ د دغو دواړو کښی دی که چیری یئ تاسی یقین کوونکی (نو ایمان پر راوړئ).

تفسیر : یعني د آسمان او د ځمکی ګرد (ټول) شیان چه د هغه لوی ذات تر اداری او تربیت لاندی دی هم هغه رب العالمین دی که ستاسی په قلوب کښی پر کوم شی باندی د یقین راوړلو استعداد موجود وی نو انسانی فطرت له ګردو (ټولو) ځینی پخوا پر دغه رب العالمین د یقین کولو دپاره کافی دی.

قَالَ لِمَنْ حَوْلَهٗٓ أَلَا تَسْتَمِعُوْنَ ﴿٢٥﴾

وویل (فرعون) دپاره د هغو (مشرانو) چه چاپیر ؤ له ده سره چه آیا نه اورئ تاسی (دغه جواب د ده چه نه دی موافق له سواله سره)

تفسیر : فرعون عمداً او په قصد سره غوښته چه خبره ګډه وده او تالا کړی نو د خپل خوالی

او موالی د تیزولو او تحضیض ورکولو دپاره او د موسیٰ علیه السلام د خبری د خفیفولو دپاره ئی داسی وویل «آورئ چه موسیٰ څومره له کاره لری خبری کوی؟ آیا له تاسی څخنی به کوم یو تصدیق کوی چه ماسواء له مانه په آسمان او ځمکه کښی بل کوم رب شته؟»

قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ ﴿٢٦﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العٰلمین) رب د تاسی دی او رب د پلرونو د تاسی دی چه پرومبی ؤ.

تفسیر : یعنی ای احمقانو زه چه د کوم رب العالمین ذکر کوم هغه داسی یو لوی ذات دی چه ستاسی او ستاسی د پلرونو او نیکه گانو پیدا کوونکی دی څه وقت چه ستاسی بوی او تخم هم نه ؤ ده په هغه وقت کښی هم د ځمکی او آسمان تربیت او تدبیر کاوه.

قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾

وویل (فرعون) بیشکه رسول ستاسی دغه چه لیږلی شوی دی تاسی ته خامخا مجنون لیونی دی.

تفسیر : یعنی (العیاذ بالله) یو لیونی ئی رسول گرځولی او لیږلی ئی دی چه دی نه یواځی مونږ بلکه ځمونږ پلرونه او نیکه گانو ته هم بد وائی او ځمونږ د دغه شوکت او حشمت څخه لږ څه هم نه متأثر کیږی او نه ئی تری سترگی سوځی. نو معلومیږی چه د ده دماغ او ماغزه بالکل له عقل څخه عاری شوی دی.

قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

وویل (بیا موسیٰ فرعون ته چه رب العالمین) رب د مشرق او (رب د) مغرب او (رب د) هغو گردو (تولو) شیانو دی چه په منځ د دغو کښی دی که چیری یئ تاسی چه څه قدر عقل کولی شئ (نو ایمان راوړئ په وحدانیت د الله).

تفسیر : حضرت موسیٰ علیه السلام بیا یوه داسی خبره وکره لکه چه حضرت ابراهیم علیه السلام د نمرود په مقابل کښی کړی وه. یعنی رب العالمین هغه ذات دی چه د مشرق او مغرب

مالک دی او د ګردو (تولو) ستوریو د طلوع او غروب تدابیر په یوه تینګ او مضبوط نظام موافق کوی.
که په تاسی کښی لږ څه عقل او پوه وی نو په دغه باندی پخپله هم پوهیدی شئ چه د دغه عظیم الشان نظام قائم ساتونکی ما سواء له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک نشی کیدی. آیا پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک د دی خبری قوت او قدرت لری چه د دغه نظام انتظام په دومره مضبوطی او اهتمام سره وکړی شی؟ یا ئی د یوی دقیقی (شیبی) لپاره مات یا معطل یا بدل کړی؟ د دغی وروستنی خبری د آوریدلو څخه فرعون بالکل متحیر او مبهوت شو او د مباحثی او مجادلی څخه ئی مخ واړاوه او په ویرولو او دارولو سره ئی خپله خوله وسپړدله لکه چه وروسته له دی نه راځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی: «حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ د قدرتونو د ښوولو دپاره یوه خبره کوله . او فرعون په منځ کښی خپلو سردارانو ته تحضیض ورکاوه او دوی به ئی سراښول (پوهول) چه پری یقین ونه کړئ».

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ ﴿٢٩﴾

وویل (فرعون موسیٰ ته) قسم دی که چیری ونیو تا خدای غیر له مانه (بل څوک) نو خامخا وبه ګرځومه زه هرومرو (خامخا) تا له بندیانو څخه.

تفسیر : په دغه ځلی فرعون خپل مطلب په صافو الفاظو سره ښکاره کړ چه دلته په مصر کښی بل هیڅ یو خدای نشته. که پرته (علاوه) له ما ځنی د بل کوم معبود حکومت ومنلی شی نو په یاد ئی ولرئ چه دغسی نورو خدای منونکیو دپاره ځما بندی خانه تیاره ده.

قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾

وویل (موسیٰ فرعون ته) آیا (نه کوی باور په الوهیت د الله) اګر که راوړم زه تاته دلیل یو شی ښکاره (دلیل ښکاره کونکی)

تفسیر : یعنی پخپله دغه فیصله کښی اوس تلوار مه کوه!، دغه خو ستا د خبری جواب ؤ اوس خو لږ هغه ښکاره معجزی هم وګوره چه په هغو سره د الله تعالیٰ قدرت او ځما صداقت دواړه در څرګندیږی (ښکاره کیږی) . ښه که زه داسی ښکاره معجزی هم وښیم. بیا به هم ستا فیصله هم دغه وی.

قَالَ فَأْتِ بِهٖٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٣١﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِىَ ثُعْبَانٌ مُّبِيْنٌ ﴿٣٢﴾ وَّنَزَعَ يَدَهٗ فَاِذَا هِىَ بَيْضَآءُ لِلنّٰظِرِيْنَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهٗٓ اِنَّ هٰذَا لَسٰحِرٌ عَلِيْمٌ ﴿٣٤﴾ يُّرِيْدُ اَنْ يُّخْرِجَكُمْ مِّنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهٖ ۖ فَمَاذَا تَاْمُرُوْنَ ﴿٣٥﴾

وویل (فرعون موسٰی ته) پس راوړه هغه (ښکاره دلیل) که ئې ته له صادقانو رښتیا ویونکیو (په دعوی خپله کښې) پس وغورځوله (موسٰی) همسا خپله پس ناڅاپه په دغه وقت کښې وه هغه یو ښامار ښکاره ظاهر او راوئې ایست لاس خپل (له دننه د ګریوان خپل) پس ناڅاپه دغه (لاس) ؤ تک سپین (نظر د) کتونکیو ته نو وویل (فرعون) اشرافو (د قوم) ته چه چاپیر د ده (ناست ؤ) بیشکه دغه (سړی) خامخا ساحر (کوډګر) دی ډیر پوه اراده لری د دی چه وباسی تاسی له ځمکی (وطن) ستاسی په سحر (کوډو) خپل پس څه (امر حکم مشوره) راکوئ تاسی (ماته د موسٰی په باره کښې)

تفسير : فرعون چه تر اوسه پوری د خدائی مدعی ؤ اوس داسی وارخطا او بدحواسه شوی دی چه له خپلو مریانو، نوکرانو، او د ده په زعم له خپلو بندګانو څخه مشوری غواړی. او دی ته حاضر دی چه د هغو پر ښوونه تګ هم وکړی.

قَالُوْٓا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِى الْمَدَآئِنِ حٰشِرِيْنَ ﴿٣٦﴾ يَاْتُوْكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيْمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيْقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُوْمٍ ﴿٣٨﴾

وویل (مشرانو) تاخیر ورکړه (کار د) دغه (موسٰی) ته او ورور د ده (هارون) ته او ولیږه په ښارونو کښې راټولونکی (محصلان) چه راولی تاته هر ښه ساحر (کوډګر) ښه پوه هښیار پس راټول کړل شول ساحران وعدی د ورځی معلومی ته (چه څاښت د ورځی د جشن ؤ)،

تفسير : یعنی د اختر ورځ د څاښت په مهال(وخت) .

وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلۡ أَنتُم مُّجۡتَمِعُونَ ﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ ٱلسَّحَرَةَ إِن كَانُواْ هُمُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤٠﴾

او وویل شو دپاره د خلقو چه آیا یئ تاسی یو ځای کیدونکی (دغی معلومی ورځی ته بلکه ګرد (تول) سره راتول شئ!) ښائی چه مونږ متابعت (قبول) کړو (لیاری د) ساحرانو که چیری شول دوی هم غالبان بریالیان (پر موسیٰ).

تفسیر : یعنی پر تولو لازم دی چه هلته یو ځای شی. مونږ قوی هیله (ارزو) او امید لرو چه ځمونږ کودګران به بریالیان (کامیاب) شی. نو هله به د موسیٰ د مغلوبیت او د ماتی د ښه ښکاره کولو دپاره د خپلو کودګرانو په لیاره ځو. ګواکی د دغی خبری اظهار مقصود ؤ چه په دغه کښی مونږ له خپله ځانه څه غرض او مقصد نه لرو. کله چه په مقابله کښی ځمونږ پله درنه وختله نو بیا انصافاً هیڅوک حق نه لری. او نشی کولی چه ځمونږ له طریقی څخه منحرف شی.

فَلَمَّا جَآءَ ٱلسَّحَرَةُ قَالُواْ لِفِرۡعَوۡنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجۡرًا إِن كُنَّا نَحۡنُ ٱلۡغَٰلِبِينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمۡ وَإِنَّكُمۡ إِذٗا لَّمِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿٤٢﴾

پس کله چه راغلل ساحران (کودګران) وویل دوی فرعون ته آیا په تحقیق وی به مونږ ته خامخا څه اجر (مزدوری) که چیری شو مونږ هم دا مونږ غلبه کوونکی بریالیان). نو وویل (فرعون کودګرانو ته) هو! (تاسی لره اجر شته او علاوه پر هغه) بیشکه چه ستاسو په دغه وقت کښی خامخا له مقربانو (مصاحبانو ځما یئ!).

تفسیر : یعنی نه یوازی مالی انعام او اکرام به درکړم بلکه تاسی به ځما د خاصو مصاحبانو په دله کښی هم داخلیږئ. د دغو آیتونو مفصل بیان د «الاعراف» او د «طٰهٰ» په سورتونو او نورو ځایونو کښی ښخوا لیکلی شوی دی.
کله چه ساحران د جشن په ورځ د ګردو (تولو) خلقو په مخکښی میدان ته راغلل او د نندارو کوونکیو صفونه وتړل شول نو.

قَالَ لَهُمْ مُّوسَىٰٓ أَلْقُوا مَآ أَنتُم مُّلْقُونَ ﴿٤٣﴾

وويل دغو (کوډګرانو) ته موسٰی وغورځوئ تاسی هر هغه څیز چه تاسی غورځوونکی یئ (د هغه).

تفسیر : یعنی څه وخت چه کوډګرانو وویل چه ای موسٰی علیه السلام ته دی خپله همسا ړومبی غورځوئ یا ئی مونږ وغورځوو؟ حضرت موسی علیه السلام د دوی په جواب کښی وفرمایل چه: «تاسی ئی ړومبی وغورځوئ! او خپل پوره زور او قوت هم پکښی صرف کړئ!».

فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَٰلِبُونَ ﴿٤٤﴾

پس وغورځول (کوډګرانو) پړی خپل او همساګانی خپلی او وویل (کوډګرانو) په عزت (اقبال) د فرعون بیشکه مونږ خامخا هم دا مونږ یو غالبان (بریالیان).

تفسیر : ځینو «بعزة فرعون» د قسم په معنی اخیستی دی یعنی د فرعون پر اقبال قسم خورو چه هم دا مونږ بریالیان (غالبان) کیږو!.

فَأَلْقَىٰ مُوسَىٰ عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾

بیا وغورځوله موسٰی همسا خپله پس ناڅاپه هغی (همسا) ونغړدل (ښوی تیر کړل) هغه (ماران) چه (ساحرانو) په دروغو جوړ کړی ؤ.

تفسیر : شیخ اکبر لیکلی دی چه هم هغه پړی او همساګانی چه کوډګرانو هغه د مارانو په شکل راڅرګندولی (راښکاره کولی) تشی توری پاتی شوی د موسٰی علیه السلام همسا دغه ټول شیان یوه ګوله کړل او له خپل ستونی(حلقه) څخه ئی ښوی تیر کړل.

فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سٰجِدِيْنَ ﴿٤٦﴾ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهٗ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ ۚ اِنَّهٗ لَكَبِيْرُكُمُ الَّذِيْ عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ ۚ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُوْنَ ۬ؕ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِّنْ خِلَافٍ وَّلَاُوصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿٤٩﴾

پس وغورځول شول پرمخی ساحران سجده کوونکی (الله ته) (وویل ساحرانو) ایمان راوړی دی مونږ په رب د عالمیانو رب (پالونکی) د موسیٰ او (رب) د هارون وویل (فرعون ساحرانو ته) آیا ایمان راوړ تاسی په دغه (موسیٰ) پخوا له هغه چه زه اذن (اجازه) ورکړم تاسی ته (د ایمان راوړلو په ده) بیشکه دغه (موسیٰ) خامخا مشر دی ستاسی هسی (مشر) چه ښوولی ئی دی تاسی ته سحر (کوډی) پس خامخا ژر به عالمان شئ (په جزاء د عمل خپل)، خامخا زه به پری کړم لاسونه د تاسی او پښی د تاسی سره مخالفی (ښی لاس او کینه پښه یا عکس د دی) او خامخا وبه ځړوم (ځوړند به کړم) پر دار هرومرو (خامخا) تاسی ټول (چه مړه شئ او درنه عبرت واخلی نور).

تفسیر : یعنی موسی علیه السلام ستاسی لوی ښوونکی دی تاسی پخپلو منځونو کښی سره روغه کړی ده او داسی مو سره تاکلی (مقرر کړی) او غوټه کړی ده چه مونږ به داسی کوو او وایو. او ته داسی ووایه! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی: چه ستاسی مشر وویل رب ته یعنی موسٰی علیه السلام او تاسی د یوه استاد شاګردان یئ والله اعلم.

قَالُوْا لَا ضَيْرَ ۡ اِنَّآ اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُوْنَ ﴿٥٠﴾

وویل (ساحرانو) نشته ضرر مونږ ته په دی کښی ځکه چه بیشکه مونږ رب خپل ته بیرته راتلونکی یو.

تفسیر : یعنی په هر حال وروسته له مرګه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ حضور ته بیول کیږو په داسی موت سره مونږ د شهادت درجه مومو. دغه ګرد (ټول) مضامین د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی لیکلی شوی دی هلته دی ولوستل شی.

اِنَّا نَطْمَعُ اَنْ يَّغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطٰيٰنَآ اَنْ كُنَّآ اَوَّلَ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٥١﴾

(او بل ځکه چه) بیشکه مونږ طمع هیله (امید) لرو د دی چه وبښی مونږ ته رب ځمونږ ګناهونه ځمونږ له جهته چه یو مونږ (په دغو حاضرینو کښی) ړومبی د ایمان راوړونکیو.

تفسیر : یعنی د موسیٰ علیه السلام له دعوت او تبلیغ څخه وروسته د دغی لوئی مجمع په محضر او د ظالم فرعون په مخ کښی له ګردو (تولو) څخه ړومبئ مونږ د حق د قبولیت اعلان وکړ. له دی نه داسی هیله (ارزو) او امید کیږی چه الله تعالیٰ به ځمونږ پخوانی ګرد (تول) تقصیرات معافوی..

وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِيٓ إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٥٢﴾

او وحی (حکم) ولیږه مونږ طرف د موسیٰ ته داسی چه د شپی بوځه بندګان ځما (بنی اسرآئیل بحر ته) بیشکه چه تاسی پسی به درشی (فرعون سره له فرعونیانو).

تفسیر : یعنی څه وقت چه فرعون له یوی اوږدی مودی پوری سره د ویلو او پوهولو او د قدرت د نښو د لیدلو هم ایمان رانه وړ، او حق ئی ونه مانه، او د بنی اسرآئیلو د ایذاء او ضرر او ربړولو (تکلیفولو) څخه ئی لاس وانخیست نو مونږ موسیٰ علیه السلام ته حکم ورکړ چه د شپی له مخی ته سره له قوم خپل له دی ځایه د هجرت په نیت ووځئ!، او خبردار اوسئ! چه فرعونیان به هم په تاسی پسی درځی او ستاسی تعقیب به په شدت سره کوی ښائی چه تاسی تری ونه ویریږئ!.

فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَآئِنِ حَٰشِرِينَ ﴿٥٣﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ ﴿٥٤﴾

پس ولیږل (فرعون) په ښارونو کښی (یعنی ښارونو ته محصلان) راتولوونکی (د لښکر). ترڅو چه ګرد (تول) قبطیان تول کړی او د سبطیانو (بنی اسرآئیلو) تعاقب وکړی. (او وویل فرعون) چه بیشکه دغه (بنی اسرآئیل) خامخا یوه ډله ده ډیر لږه.

تفسیر : یعنی د دغه وړوکی جمعیت له لاسه مونږ پکو (تنګ) شوی یو حال دا چه د دوی

هستی هیڅ شی ده او د دوی موجودیت مونږ ته هیڅ وقعت او اهمیت نه لری. او نه دوی څمونږ د جنګ او د مقابلی قوت او توان لری. دغه خبری ئی د دی دپاره کولی چه د ده قوم په جوش او غیرت راشی.

وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَآئِظُونَ ﴿٥٥﴾

او بیشکه چه دغه (سبطیان) له مونږ زړه سوی (لړمون خوړین) دی.

تفسیر : یا مونږ په قهر او غصه راولی یعنی کوی داسی کارونه چه مونږ پر دوی په قهر شو معلوم دی چه بدبختی او شقاوت دوی په دغه اړولی دی چه څمونږ قهر او غضب ځان ته وګټی.

وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَٰذِرُونَ ﴿٥٦﴾

او بیشکه مونږ خامخا تول (قبطیان مجرب محتاط یو او له دغو سبطیانو نه) په خطره ویره کښی یو.

تفسیر : نو د دغی هری ورځنی خطری بیخ او بنسټ (بنیاد) ایستل او دائمی قلع او قمع ئی په کار ده او راځئ چه یو ځلی ئی له منځه ورک کړو. ځینو مفسرینو د دی ترجمه داسی کړی ده چه «څمونږ لاؤ لښکر او جمعیت خورا ډیر دی چه ګرد (تول) سره مسلح، مجرب او محتاط دی» نو دغه الفاظ به د تشویق تحضیض او زړه‌ورتوب دپاره وی والله اعلم.
نو وفرمایل الله تعالیٰ جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه.

فَأَخْرَجْنَٰهُم مِّن جَنَّٰتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٥٨﴾ كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَٰهَا بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿٥٩﴾

پس ویستل مونږ دغه (قبطیان) له باغونو او (له) چینو او (له) خزانو او (له) مقام عمده (ښو ځایونو) نه هم داسی (وکړه مونږ له قبطیانو سره) او په میراث مو ورکړل دغه (تیر شیان) بنی‌اسرآئیلو (اولادی د یعقوب) ته.

تفسیر : «کذلک» یعنی په دی دول (طریقه) قبطیانو کور کهول، مال دولت باغونه او کښتونه

(فصلونه) پریښودل او ګرد (تول) سره يو ځای د بني‌اسرآئيلو په تعاقب ووتل چه بيا بيرته ګرځيدل د هغوی په برخه نشو. ګواکی په دغه تدبير سره الله تعالیٰ دوی د باندی وشړل.
یا خو دغه باغونه او چيني او خزاني او ښه ځايونه او نور شيان وروسته له هغه د بني‌اسرآئيلو) په لاس ورغلی دی. يا خو يوه موده وروسته له دی نه د حضرت سليمان عليه السلام په عهد کښی څه وقت چه د مصر مملکت هم د ده په سلطنت کښی شامل شو. والله اعلم. پخوا له دی نه د دی په متعلق اختلافات تير شوی دی.

فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَاءَا الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَىٰ إِنَّا لَمُدْرَكُونَ ﴿٦١﴾

پس وروسته د دغو (سبطيانو) لاړل دغه (قبطيان او ورسيدل) هغوی ته په وقت د ختلو د لمر پس کله چه سره وليدل دغو دواړو لښکرو (يو له بله سره) نو وويل ملګريو د موسیٰ چه بيشکه مونږ خامخا موندلی شوی يو (نيولی شوی يو) له جانبه د (قبطيانو).

تفسير : يعني د قلزم د بحيری (احمری بحيری) څندی (غاړی) ته ورسيدل بني اسرآئيل په دغه فکر کښی ؤ چه په څه ډول (طريقه) له دغه سينده پوری وځی چه د شا له طرفه د فرعونيانو لوی لښکر د فرعون په مشرتوب ورپسی ورسيد. اسرآئيليان له دغه وضعيت څخه چه له يوه طرفه ډانګ او له بل طرفه پړانګ ؤ ډير سخت ووېريدل. او موسیٰ عليه السلام ته ئی وويل چه اوس به مونږ د فرعونيانو له لاسه څرنګه نجات وموندلی شو چه وړاندی سمندر او وروسته دغه لوی لښکر دی چه په ډير قوت او قدرت او زور ؤ شور سره راځی؟.

قَالَ كَلَّا ۖ إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٦٢﴾

وويل (موسیٰ سبطيانو ته) چه نه ده داسی بيشکه له ما سره رب ځما دی په نصرت او اعانت ژر به وښيي ماته (لياره د نجات)

تفسير : يعني له سره مه ويريږئ! د الله تعالیٰ پر مواعيدو ډاډه او مطمئن اوسئ! ځکه چه د الله تعالیٰ نصرت او حمايت له مونږ سره دی! الله جل جلاله به هرومرو (خامخا) د نصرت او حمايت کومه لياره مونږ ته راوباسی امکان نه لری چه مونږ به دښمنان ونيولی شی.

فَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ ۖ فَانفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ ﴿٦٣﴾

پس وحی (حکم) وکړ مونږ موسیٰ ته داسی چه ووهه ته په همسا خپلی بحر (د قلزم یا د نیل پس ده وواهه)، پس وچاود (بحر دولس توتی شو) پس شوه هره برخه (یوه توته جلا (جدا) شوی هسکه (اوچته)) لکه اوږد لوړ (اوچت) غر (په هسکوالی (اوچتوالی)).

تفسیر : اوبو ډیر زیات زور والی درلود (لرلو) له دولسو ځایونو څخه وچاودیدلی څیری شولی او پکښی وچی کلکی لیاری جوړی شوی او د بنی اسرآئیلو د دولسو قبیلو دپاره بیلی بیلی لیاری پکښی سازی شوی. او په منځ کښی د اوبو لوی لوی دیوالونه د لویو لویو غرونو په شان ودریدل (کذا فی موضح القرآن).

وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ ﴿٦٤﴾ وَأَنجَيْنَا مُوسَى وَمَن مَّعَهُ أَجْمَعِينَ ﴿٦٥﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٦٦﴾

او بیا رانژدی کړل مونږ دغه ځای ته هغه نور (یعنی قبطیان) او نجات ورکړ مونږ موسیٰ او هغو (سبطیانو) ته چه له ده سره ؤ (له غرقه) تول بیا غرق کړل مونږ هغه نور (یعنی قبطیان)

تفسیر : یعنی فرعونی لښکر هم نژدی ورسید او په بحر کښی ئی جوړی شوی لیاری ولیدلی نو دوی بی له کوم فکر او اندیښنی په بنی اسرائیلو پسی د اوبو په هغو لویو لویو کوڅو کښی سره ورننوتل کله چه فرعون او گرد (تول) فرعونی لاؤ لښکر د بحر منځ ته ورسیدل نو علی‌الفور د الله تعالیٰ په حکم له دواړو خواؤ د اوبو غرونه پری وننیدل او تولی اوبه سره یو ځای شوی او دوی پکښی مغروق شول. دغه قصه پخوا له دی نه هم لیکلی شوی ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿٦٧﴾

بیشکه په دغه (غرق د قبطیانو کښی) خامخا لوی دلیل دی (د عبرت او د قدرت ځمونږ) او نه ؤ اکثر زیاتره د دوی مؤمنان.

تفسير : یعنی کله چه د هغوی څخه ډیرو کسانو حق ونه مانه نو په آخر کښې قدرت دغه نښه ورښکاره کړه چه په هغې کښې د صادقینو او مکذبینو انجام په هم دغه دنیا کښې بیل بیل ښکاره او جلا (جدا) شي.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٦٨﴾

او بیشکه رب ستا خامخا هم هغه دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسير : دغې ئې څمونږ رسول الله ته اورولی دی چه د مکی معظمی فرعون ابوجهل او فرعونیان کفار د قریش به هم په مسلمانانو پسی جنګ ته راوځی بیا به له وطن څخه د باندی تباه کیږی د «بدر» په ورځ لکه چه فرعون په رود نیل یا بحیره قلزم کښې تباه شول (موضح القرآن).

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ ﴿٦٩﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَامًا فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ﴿٧١﴾

او ولوله (ای محمده!) پر دغو (کفارو د مکی) خبر (قصه) د ابراهیم! کله چه ئی وویل پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل ته چه د څه شیز عبادت کوئ تاسی (یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ.؟) نو وویل دوی عبادت کوو د بتانو پس همیشه اوسو دوی ته ورنژدی کیناستونکی (عابدان).

تفسير : یعنی دغه څه شی دی چه تاسی ئی عبادت کوئ؟ دغه د ابراهیم علیه السلام سوال ؤ نمرودیانو په جواب کښې ورته داسی وویل چه ته څمونږ معبودان نه پیژنی؟ چه په داسی تحقیر سره ئی پوښتنه کوی. مونږ تل د دغو بتانو عبادت کوو او څمونږ په زړونو کښې د دوی دومره عقیدت او وقعت شته چه د شپی او د ورځی دوی ته د مجاورانو په شان معتکف ناست یو.

قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ ﴿٧٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا اوری (دغه بتان بلنه) د تاسی کله چه ئی بولئ تاسی.

تفسیر : یعنی سره له دومره نارو او سورو وهلو آیا دوی ستاسی خبری اوریدلی شی؟ که ئی نه آوری لکه چه د دوی له جمادیت څخه ښکاره ده نو دغه بلل او ناری وهل چتی (فضول) او بیکاره دی.

أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾

یا څه نفع رسوی تاسی ته (چه ئی عبادت وکړئ) یا ضرر در رسوی (که ئی عبادت ونه کړئ).

تفسیر : آیا د دوی د عبادت کولو څخه څه ګټه (فائده) او د نه عبادت کولو څخه څه نقصان دررسولی شی؟ ظاهره او ښکاره خبره ده هغه شی چه له خپله ځانه یو مچ هم نشی شړلی هغه به نورو ته څه نفع یا نقصان ورسولی شی نو بیا داسی یو عاجز او لایعقل شی معبود ګرځول د کوم عاقل او پوه کار کیدی شی؟.

قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءَنَا كَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾

وویل (کفارو چه نه آوری او نه نفع او نه ضرر رارسوی دغه بتان) بلکه موندلی دی مونږ پلرونه خپل چه هم داسی به ئی کول (عبادت د بتانو).

تفسیر : یعنی له داسی منطقی مباحثو او حجتونو او دلائلو سره مونږ څه کار او غرض نه لرو. ځمونږ د عقیدت او عبادت مدار پر هم دغو خبرو دی چه درته ومو ویل. پس له سلهاؤ دلائلو څخه یو لوی دلیل هم دغه خبره ده چه ځمونږ پلرونه او نیکه ګان به هم پر هم دغی لیاری روان ؤ آیا مونږ هغو ګردو (تولو) ته احمق او ناپوه ووایو؟ او د هغوی تقلید پریږدو؟.

قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٧٥﴾ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾ فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ ﴿٧٨﴾ وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ ﴿٧٩﴾ وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذِي أَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ ﴿٨٢﴾

وویل (ابراهیم) آیا پس وینئ (پوهیږئ تاسی په دی چه) هر هغه (بتان) چه یئ تاسی چه عبادت کوئ تاسی (د هغوی) او پلرونه ستاسی چه پخوا تیر شوی دی پس بیشکه چه دغه (بتان دښمنان ځما دی مګر رب د عالمیانو (چه دوست ئی لرم او عبادت ئی کوم) هغه (رب) چه پیدا کړی ئی یم زه (له عدمه) پس هم دی سمه صافه لیاره ښیی ماته او هغه (رب) چه هم دی طعام خوروی پر ما او اوبه (او نور) راباندی څښوی او کله چه مریض رنځور شم پس هم دی شفاء راکوی او هغه (رب) چه مړ کوی می (په دنیا کښی) بیا به می ژوندی کوی (په عقبا کښی) او هغه (رب) چه طمع هیله (امید) لرم (تری) د دی چه مغفرت کړی ماته خطاء ځما په ورځی د جزاء کښی.

تفسیر : یعنی د دوی عبادت کول یو پخوانی حماقت دی که نه د چا په واک اختیار او قبضه کښی چه د یوی ذری په اندازه نه نفع وی او نه نقصان د هغه عبادت څه په کار دی؟ درواخلئ زه بی له خوفه او خطره اعلان کوم چه زه ستاسی له دغو معبودانو سره جنګ کوم. زه پر دوی یو کید، مکر او تمسخر کوم: ﴿وَتَاللّٰهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ﴾ جزء ۱۷ (د الانبیاء (۵) رکوع) ۵۷ آیت که په دوی کښی څه طاقت وی نو ماته دی څه ضرر او نقصان ورسوی کما قال فی جزء ۷ سورة الانعام (۹) رکوع ۸۰ آیت ﴿وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَن يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا﴾ وجاء فی جزء ۱۱ سورة یونس (۸ رکوع) ۷۱ آیت من قول نوح علیه السلام : ﴿فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ﴾ وجاء فی جزء ۱۲ سورة هود (۵ رکوع) ۵۵ آیت من قول هود علیه السلام: ﴿فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ﴾ او ځینی مفسرین وائی چه په دغه کښی په یوی نهایتی مؤثری او لطیفی پیرائی سره پر مشرکینو تعریض دی یعنی هغه بتان چه تاسی ئی عبادت کوئ زه هغوی خپل دښمنان ګڼم که نعوذ بالله زه د هغو عبادت وکړم نو په هغه کښی بیخی ځما نقصان دی له دغه ځنی وپوهیږئ چه تاسی هم د دوی له عبادت کولو ځنی خپل ځان ته زیان پیښوئ تاسی ښه غوږ راته کیږدئ چه له دغو بتانو سره زه په شدت دښمنی کوم او یواځی واحد او صمد الله العالمین رب العالمین سره مینه او محبت لرم او د هم هغه عبادت کوم چه هغه رب العالمین ځما معبود دوست او مددګار دی او د دارینو د فلاح لیاره رانښیئ او د ډیری اعلیٰ درجی فوائدو او منافعو په طرف مونږ ته لیار ښوونه کوی یعنی خوړل، څښل، ژوندی کول، وژل او رنځورول او له رنځوری څخه روغول دغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په قبضه، اختیار او واک کښی دی او هم هغه رب می مړ کوی په دنیا کښی او بیا می راژوندی کوی په عقبا کښی او زه تری دغسی هیله (ارزو) او امید لرم چه وبښی ماته خطاء ځما په ورځی د جزاء کښی یعنی که په کومه معامله کښی سهو نسیان او تیرواته واقع شی. یا له کوم بنده څخه د خپلی درجی سره موافق خطاء او تقصیر صادر شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی څخه

د هغه د معافی توقع کیدی شی ځکه چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک معاف کوونکی نه دی. وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د کمالاتو او مهربانیو د ذکر کولو په منځ کښی حضرت ابراهیم علیه السلام د زړه له حضوره په دعاء شروع وکړه چه د عبودیت د کمال له لوازمو څخه ده.

رَبِّ هَبْ لِيْ حُكْمًا وَّاَلْحِقْنِيْ بِالصّٰلِحِيْنَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لِّيْ لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنِيْ مِنْ وَّرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيْمِ ﴿٨٥﴾ وَاغْفِرْ لِاَبِيْٓ اِنَّهٗ كَانَ مِنَ الضَّآلِّيْنَ ﴿٨٦﴾

ای ربه ځما وبښه ماته حکم (علم عمل حکمت نبوت) او پیوست می کړه له (لویو) صالحانو سره او وګرځوه ماته ژبه د صدق (او د ثناء او د نیکنامی آوازه) په وروستنیو (خلقو کښی هم) او ومی ګرځوه وارثانو د جنت د نعمتونو (یعنی چه ډک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو نه). او ببښنه وکړه پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له ګمراهانو.

تفسیر : یعنی مزید علم او حکمت او د قرب درجات او قبول رامرحمت وفرمایه! او د اعلیٰ درجی نیکانو په ډله کښی می چه انبیاء علیهم السلام دی شامل کړه. کما قال نبینا صلی الله علیه وسلم: «اللهم فی الرفیق الاعلیٰ» له دغه دعاء څخه خپل کامل احتیاج او د الله تعالیٰ د انتهائی غناء اظهار مقصود دی. یعنی که نبی دی یا ولی الله تعالیٰ د هیچا په معامله کښی مجبور او مضطر نه دی او تل د هغه د فضل او رحمت او کرم څخه کار چلیږی.
(او وګرځوه ماته ژبه د صدق او د ثناء او د نیکنامی آوازه په وروستنیو خلقو کښی هم) یعنی د داسی مرضیهٔ اعمالو او حسنه ؤ آثارو توفیق راپه برخه کړی چه راتلونکی نسلونه تل ما په خیر سره یاد کړی! او تل ځما د سنت متابعت وکړی! او ماته راغب وی او داسی هم کیدی شی چه په آخره زمانه کښی دی ځما له کورنی څخه داسی نبی وی چه ځما دین تازه وګرځوی او وئی ساتی لکه چه هم داسی هم وشوه چه الله تعالیٰ په دنیا کښی حضرت ابراهیم علیه السلام ته عمومی قبول وروباښه. او د ده له اولادی څخه ئی ځمونږ خاتم المرسلین سید الاولین والاخرین صلی الله علیه وسلم مبعوث کړ. چه دوی د ابراهیمی ملت تجدید وفرمایه. او وی فرمایل چه زه د ابراهیم دعاء یم، نن هم د ابراهیم علیه السلام د خبر ذکر د اهل الملل پر ژبو جاری دی. او مونږ محمدی امت هم په هر لمانځه کښی **«اللهم صل وسلم و بارک علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما صلیت وسلمت وبارکت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم»** لولو.

(او ومی گرځوه له وارثانو د جنت د نعمتونو یعنی چه ډک دی له خالصو لویو لویو نعمتونو ځخه) مقصد ئی دا چه هغه جنت را په برخه کره چه د آدم علیه السلام میراث دی.
(واغفر لابی: او ببښنه وکره پلار ځما ته بیشکه چه دی ؤ له گمراهانو) له ترجمی ځخه ځرگندیږی (ښکاره کیږی) چه د ده عدوالله توب ظاهر شو نو خپل د برائت او بیزاری اظهار ئی وفرمایه کما قال الله تعالیٰ: ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ ﴾ جزء ١١ (د التوبه ١٤ رکوع) ١١٤ آیت او که په ﴿ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ ﴾ کښی د «کان» ترجمه د «ؤ» پر ځای په «دی» سره وکره شی نو بیا هیڅ اشکال نه پاتی کیږی ځکه چه په ژوندون کښی د ده د ایمان راوړلو امکان باقی ؤ. نو د دعاء حاصل دا دی چه «الٰهی ځما پلار په ایمان سره مشرف وفرمایه! او د کفر د زمانی خطاوی ئی ورمعافی کره!» د دی لړ ځه مفصل تحقیق پخوا له دی نه کوم ځای کښی تیر شوی دی هلته دی وکوت شی فلیراجع

وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾ إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٩﴾

او مه می شرموه په هغه ورځ کښی چه ژوندی راپاځول شی (گرد (تول) مخلوقات له قبورو) په هغه ورځ چه نه رسوی نفع مال او نه (نفع رسوی) ځامن هیڅها ته). مگر هغه چاته چه راغلی دی الله ته په زړه سلامت پاک (له کفره او نفاقه) یعنی روغ رمټ بی له رنځه او درده زړه چه له کفر او نفاقه او فاسدو عقائدو ځخه پاک وی هغه هم هغسی کار کوی (چه د هغه په اثر په قیامت کښی معزز اوسیږی)

تفسیر : هلته به مال او دولت او عیال او اولاد له سره په کار نه راځی که کافر وغواړی چه په قیامت کښی خپل مال او اولاد فدیه او له خپله ځانه ئی جار (قربان) کری. او په دغه وسیله سره خپل ځان خلاص کری. نو دغه به له سره ممکن نه وی. د دغی دنیا د صدقاتو او خیراتونو او نیکو اولادو ځخه هم هلته د نفع توقع شته چه د ده زړه د کفر له نجاسته او پلیتیٔ ځخه پاک او صاف وی.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِلْغَاوِينَ ﴿٩١﴾

او (په هغه ورځ کښی به) ورنژدی کړ شی جنت پرهیزگارانو ته (لیار د

مسرت او خوشالي د دوی) او ښکاره به کړ شي جحيم ګمراهانو ته (لپاره د حسرت او خفقان د دوی).

تفسير : په محشر کښې به جنت پخپل انتهائي دول (طريقه) او سينګار او آرائش او زيبائش سره متقيانو ته نژدې به نظر ورځي چه جنتيان به د هغه له ليدلو څخه پخوا د هغه د ننوتلو څخه ډير مسرور او محظوظ کيږي هم داسې دوزخ به هم مجرمانو ته ډير نژدې راوړل کيږي څو دوی پخوا د هغه له دخوله وويريږي او ولړزيږي.

وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَمَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِن دُونِ اللَّهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾

او وبه ويل شي دوی ته (د پرښتو په ژبه) چه چيرته دي هغه معبودان ستاسي بې له الله چه وئ عبادت به کاوه تاسي د هغو بې له الله نه، آيا مدد کوی له تاسي سره (په دفع د عذاب د الله کښې) يا څه مدد کوی دوی له خپله ځانه سره (بلکه نه ئې شي کولي).

تفسير : يعني اوس مو هغه فرضي معبودان چيرې دي؟ چه نه ستاسي مدد کوی او نه مو له دغه عذابه خلاصولی شي؟ او نه ستاسي بدل او انتقام اخيستی شي؟ بلکه دوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد او منفعت نشي رسولی،

فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ وَالْغَاوُونَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا وَهُمْ فِيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللَّهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٩٧﴾ إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٩٨﴾ وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ ﴿١٠٠﴾ وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ ﴿١٠١﴾

بس وبه غورځول شي (دا بتان) نسکور په دغه (دوزخ) کښې دوی (او هم) ګمراهان او لښکر د ابليس (شيطان) تول (عابدان او معبودان). وبه وايي دوی

حال دا چه دوی به په دوزخ کښې سره جګړې کوی چه قسم دی په الله چه بیشکه شان دا دی چه وو مونږ خامخا په ګمراهۍ ښکاره کښې کله چه برابرولۍ مونږ تاسی (په عبادت کښې) له رب (پالونکی) د عالمیانو سره. او نه وو ګمراه کړی مونږ مګر هم دغو مجرمانو (بدو مشرانو ځمونږ) پس نشته مونږ ته له سره له شفاعتګرو (هیڅوک) او نه کوم دوست مخلص (چه ځمونږ په دغه غم غمجن شی).

تفسیر : یعنی بتان او بت پرستان او ابلیس سره د هغو د لښکرو ګردو (تولو) پرمخی په دوزخ کښې غورځول کیږی، وروسته د دی ځای د رسیدلو څخه دوی پخپلو منځونو کښې سره جګړی کوی او یو پر بل باندی به الزام او ملامتی اړوی او بالاخر ګرد (تول) به پر خپلو ګمراهیو اقرار او اعتراف کوی او وبه وائی چه «بیشکه له مونږ څخه ډیره لویه ګناه او غلطی شوی ده چه تاسی بتانو یا نورو شیانو ته مو د خدائی حقوق او اختیارات درکړی وو. او له رب العالمین سره مو برابر کړی وئ! نو په دغه غته ګناه او لویه غلطی کښې د دغو لویو شیطانانو په ښوونه او ښویونه لویدلی یو او دغه بد کارونه دوی پر مونږ باندی کړی دی چه د هغو لامله (له وجی) مونږ په دغه غم او مصیبت کښې اخته شوی یو او نن ورځ مو نه بتان پکار راځی او نه شیطان په مدد رارسیږی ځکه چه هغوی پخپله د دوزخ په لمبو کښې غوتی وهی. اوس مونږ دومره یو یار یا مددګار هم نه لرو چه د الله تعالیٰ په دربار کښې ځمونږ شفاعت وکړی یا د دغه غم او مصیبت او اړی (محتاجی) په وقت کښې له مونږ سره لږ زړه سوی او خوا خوږی او د همدردئ اظهار وکړی».

رښتیاء ده چه ﴿ اَلۡاَخِلَّآءُ یَوۡمَئِذٍۭ بَعۡضُهُمۡ لِبَعۡضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الۡمُتَّقِیۡنَ ﴾ (د زخرف (٦) رکوع ٦٧ آیت (٢٥) جزء).

فَلَوۡ اَنَّ لَنَا کَرَّةً فَنَکُوۡنَ مِنَ الۡمُؤۡمِنِیۡنَ ﴿١٠٢﴾

پس (کاشکی) که وی مونږ ته یو کرت (بیرته ورتګ دنیا ته) پس شوی به وو مونږ له مؤمنانو.

تفسیر : یعنی که یو ځلی مونږ ته داسی یوه موقع راکړه شی چه بیرته دنیا ته ورشو نو دا ځلی به مونږ له ډیرو کلکو او مضبوطو ایماندارانو څخه کیږو. لیکن د دوی دغه وینا به هم دروغ وی: ﴿ وَلَوۡ رُدُّوۡا لَعَادُوۡا لِمَا نُهُوۡا عَنۡهُ وَاِنَّهُمۡ لَکٰذِبُوۡنَ ﴾ جزء ٧ (د الانعام (٣) رکوع) ٢٨ آیت.

اِنَّ فِیۡ ذٰلِکَ لَاٰیَةً ؕ وَمَا کَانَ اَکۡثَرُهُمۡ مُّؤۡمِنِیۡنَ ﴿١٠٣﴾

بيشکه چه په دغه (قصه د ابراهيم کښې) خامخا لوی حجت (نښه د قدرت او عبرت) دی (عقلاؤ ته) او نه وو اکثر زياتره د دوی مؤمنان.

تفسير : يعنې په دغه قصه د ابراهيم عليه السلام کښې د توحيد او د نورو حسنه ؤ خصائلو دلائل او د مشرکانو عبرتناکه انجام او خاتمه ښوولې شوی ده مگر له الله نه منکر خلق ئې کله منې.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٤﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٠٥﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٠٦﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٠٨﴾

او بيشکه رب ستا هم هغه غالب قوی دی «په انفاذ د احکامو» ډير رحم والا «په انعام د اجر ؤ ثواب سره» نسبت د دروغو وکړ قوم د نوح رسولانو ته کله چه وويل دوی ته ورور د دوی نوح چه آيا نه ويرېږئ تاسی (له عذابه د الله نه په شرک خپل) بيشکه چه زه تاسی ته رسول يم امانتگر پس وويرېږئ تاسی له الله نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعيه ؤ امورو کښې).

تفسير : يعنې په نهايت صدق او امانت د الله تعالیٰ پيغام بی له تزئيده او تنقيصه دررسوم لهٰذا پر تاسی واجب دی چه دغه د الله تعالیٰ پيغام په ښه شان سره واورئ! او د الله تعالیٰ له عذاب څخه وويرېږئ!.

وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١١٠﴾ قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ ﴿١١١﴾

او نه غواړم زه له تاسی نه په دغه تبليغ باندی هيڅ اجر (عوض. بدل)، نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالميانو دی. پس وويرېږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصيو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعيه ؤ

امورو کښې) یعنی د بی غرضه او بی لوټه سړی خبره لازمه ده چه ومنله شی!. نو وویل (کفارو) آیا ایمان راوړو په تا (ای نوحه) حال دا چه متابعت کړی دی د تا رذیلانو خوارانو (په ایمان راوړو په تا)

تفسیر : یعنی لږ څه ښکته خواران او غریبان خلق د خپلو ځانونو د ښوونی دپاره له تا سره یو ځای شوی دی کله چه ستا اتباع داسی خلق نه دی چه په لوړو (اوچتو) کارونو کښې لاس ووهی نو له سره له دوی څخه کوم لوی کار هم نه خرگندیږی (ښکاره کیږی). او ځمونږ فضل او شرف له سره مونږ ته اجازه نشی راکولی چه له دغو ښکتو خلقو سره کینو. یا له دوی سره څنگ په څنگ چیری لاړ شو. ړومبی خو تاسی دوی له خپله مجلسه څخه لری کړئ! بیا نو له مونږه سره خبره وکړئ!.

قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٢﴾ إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٤﴾

وویل (نوح) او نشته علم ځما په هغه څه چه دی دوی چه ئی کوی. نه دی حساب د دوی مگر پر رب (پالونکی) ځما دی که تاسو پوهیږئ (په غیبو). او نه یم زه شړونکی د مؤمنانو (له خپل مجلسه).

تفسیر : یعنی د دوی صدق او ایمان ځما قبول دی، د دوی د چارو یا د دندو یا نیاتو او کورنیو او شخصی مشروعهٔ کارونو سره ځما څه کار او غرض دی د دغو کارونو فیصله حساب او کتاب به پخپله الله تعالیٰ کوی باقی زه ستاسی له خاطره غریب او ناداره ایمانداران له خپله ځانه نشم لری کولی.

إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿١١٥﴾

نه یم زه مگر ویروونکی ښکاره (یم کفارو ته له جحیم نه).

تفسیر : یعنی ځما فریضه دا ده چه تاسی خبردار کړم. او دغه وظیفه می اداء کړی ده ستاسی د دغو چټی (بیکاره) او لغو غوښتنو پوره کول ځما په ذمه او غاړه نه دی.

قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ ﴿١١٦﴾

وويل (کفارو) چه خامخا که وانه وښتی (له دغو ویناؤ څخه) ای نوحه خامخا شی به ته هرومرو (خامخا) له ویشتل شویو (په تیږو (ګټو) یا په کنځلو).

تفسیر : یعنی بس کړه او وروسته له دی نه پخپلو دغو پندونو او نصائحو څمونږ غوږونه مه کنوه! که ته خپل له دغه وضعیت څخه لاس نه اخلی نو خبردار اوسه چه څمونږ له لوری به په ګټو سره ویشتل کیږی.

قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ ﴿١١٧﴾ فَافْتَحْ بَيْنِي وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِيَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١٨﴾ فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ ﴿١٢٠﴾ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٢١﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٢﴾

وویل «نوح» ای ربه څما بیشکه چه قوم څما دروغجن وبللم زه پس حکم فیصله وفرمایه په منځ څما او د دوی کښی په یو ډول (طریقه) حکم (او فیصله سره) او نجات راکړه ماته او هغه چاته چه له ماسره دی له مؤمنانو (د منکرانو له شامته) پس نجات ورکړو مونږ دغه (نوح) او هر هغه ته چه له دغه (نوح) سره ؤ په (هغی) بیړی کښی چه ډکه وه (له ذوی الارواحو څخه) بیا غرق کړ مونږ وروسته له (نجاته د بیړی د نوح) نور (قوم د نوح) بیشکه په دغه (صبر او غرق کښی) خامخا لویه نښه ده (د قدرت او عبرت) او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : د دغی قصی تفصیل پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی تیر شوی دی لنده ئی دا چه نوح علیه السلام وویل ای ربه څما بیشکه چه قوم څما دروغجن وبللم زه پس حکم او فیصله وکړه په منځ څما او د دوی کښی په یوه ډول (طریقه) حکم او فیصله سره یعنی څما او د دوی په منځ کښی عملی فیصله وفرمایه. اوس زه هیڅ هیله (امید) او توقع نه لرم چه ګوندی دوی به سمه لیاره راشی او څما خبره به ومنی نو نجات او ژغورنه (خلاصی) راکړه ماته او هغه چاته چه

له ماسره دی له مؤمنانو یعنی ما او ځما ملګری له دوی ځنی بیل کړه! او بیا د دوی بیړی دوبه کړه!.

كَذَّبَتۡ عَادٌ ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٢٣﴾ إِذۡ قَالَ لَهُمۡ أَخُوهُمۡ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٢٤﴾ إِنِّي لَكُمۡ رَسُولٌ أَمِينٞ ﴿١٢٥﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٢٦﴾ وَمَآ أَسۡـَٔلُكُمۡ عَلَيۡهِ مِنۡ أَجۡرٍۖ إِنۡ أَجۡرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٢٧﴾ أَتَبۡنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ ءَايَةٗ تَعۡبَثُونَ ﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمۡ تَخۡلُدُونَ ﴿١٢٩﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ عادیانو رسولانو ته کله چه وویل دوی ته (قومی) ورور د دوی هود چه آیا نه ویریږئ تاسی (له عذابه د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه یم تاسی ته رسول امانتګر نو وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی نه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مګر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا جوړوئ تاسی پر هر هسک (اوچت) ځای (لویه لیاره) نښه هسکه (اوچته) (چه پکښی کینئ او) عبثیات کوئ (او ملندی ووهئ پر عابرینو) او جوړوئ (پاخه او کلک) مصنوعات ښائی چه تاسی به تل اوسیږئ (په دنیا کښی).

تفسیر : دغه خلق د دی خبری ډیر شوقیان ؤ چه ډیر هسکی (اوچتی) مناری «ځلی» جوړ کړی که له هغه ځنی بله څه ګټه او فائده په لاس ورنشی خو تش نوم به ئی کیږی او د خپلی هستوګنی مانی به ئی هم مکلفی کلکی او مضبوطی جوړولی او خامخا به ئی خپل اموال پری ضائع کول او د هغه په هره برخه او څانګه کښی به ئی لوی مهارت او کاریګری څرګندوله (ښکاره کوله) ګواکی دوی به داسی ګڼل چه دغه مانی او دغه یادګارونه او یادونی به تل ترتله همیشه باقی پاتی وی او له سره به نه ورانیږی لیکن نن وګورئ چه د دنیا په مخ کښی د هغو نوم او نښه هم نه ده پاتی.

وَإِذَا بَطَشۡتُم بَطَشۡتُمۡ جَبَّارِينَ ﴿١٣٠﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٣١﴾

او کله چه لاس اچوئ تاسی چاته منګلی لګوئ په جبر (او ظلم سره). نو وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر : یعنی تاسی پخپل ظلم، ستم، او تیری سره تر لاس لاندی کمزوران مه تنګ او خفه کوئ ګواکی د انصاف نرمی، پستوالی او ملاطفت لوست مو له سره نه دی لوستی چه د الله تعالیٰ ضعیف مخلوق مو د ظلم جبر او تعدی مورد ګرځولی دی. راشئ! له الله تعالیٰ څخه وویریږئ او له ظلم تکبر او لوئ څخه لاس واخلئ! او ځما دغه خبره ومنئ!.

وَاتَّقُوا الَّذِيٓ اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۱۳۲﴾ اَمَدَّكُمْ بِاَنْعَامٍ وَّبَنِيْنَ ﴿۱۳۳﴾ وَجَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿۱۳۴﴾ اِنِّيٓ اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۳۵﴾

او وویریږئ تاسی له هغه (الله) چه احسان مددکاری ئی کړی ده له تاسی سره په هغه څیز چه پوهیږی پری مدد ګاری احسان ئی فرمایلی دی پر تاسی په (اعطاء د) مواشیو او ځامنو او باغونو او چینو. بیشکه چه ویریږم زه پر تاسی له عذابه د ورځی ډیری لوئی (د قیامت چه ډیر لوی دی عذاب ئی که مخالفت وکړئ تاسی له مانه په شرعیهؤ امورو کښی).

تفسیر : یعنی تاسی خو دغومره فکر وکړئ او خپل عقل وچلوئ! چه بالاخر دغه سازسامان وسائل تاسی ته چا درکړی دی؟ آیا د هغه حقیقی منعم څه حق ستاسی په غاړه شته؟ که نه؟ که تاسی پخپلو دغو شرارتونو او سرکشیو کښی دوام وکړئ نو زه اندیښنه کوم او ویریږم چه تاسی هم د پخوانیو اقوامو په شان په کوم سخت عذاب او آفت کښی اخته او لتاړ (برباد) نشئ! وګورئ ما خو تاسی ته پوره پند او نصیحت درکړی دی اوس تاسی خپلی آخری خاتمی او انجام ته په ښه فکر او غور سره وګورئ!.

قَالُوْا سَوَآءٌ عَلَيْنَآ اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِّنَ الْوٰعِظِيْنَ ﴿۱۳۶﴾ اِنْ هٰذَآ اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۳۷﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِيْنَ ﴿۱۳۸﴾

وویل (عادیانو هود ته) برابره (خبره) ده پر مونږ باندی آیا پند راکړی (ته

مونږ ته) یا که نه ئی ته له پند راکوونکیو. نه دی دغه (موت او حیات یا وعظ او نصیحت د تا) مګر عادت خوی د پخوانیو (خلقو) او نه یو مونږه چه په عذاب به کړی شو (په دغو چارو خپلو)

تفسیر : یعنی عادیانو هود علیه السلام ته وویل چه د تا پند او نصیحت بیکاره دی د دغو جادو (کودو) زور پر مونږ باندی نه چلیږی. دغه عادت له قدیم راهسی جاری دی چه ځینی خلق خپل ځان نبی جوړوی. او خلق له عذابونو څخه ویروی او دغه د مړ کیدلو او ژوندی کیدلو د قصی سلسله هم له پخوا راهسی دوام لری نو مونږ له دغو خبرو او اترو څخه بیخی نه متأثر کیږو او پر هم هغه دود (دستور) او طریقه چه ځمونږ پلرونه او نیکه‌ګان تللی دی مونږ هم ځو او له هغه څخه هیڅکله لری کیدونکی نه یو او نه د عذاب د ویرولو او دارولو څخه ویریږو. او نه ځمونږ پر زړه دغه څه اثر غورځولی شي.

فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٤٠﴾

پس تکذیب وکړ (عادیانو) د دغه (هود په دغه عذاب) پس هلاک کړل مونږ دغو (عادیانو) لره بیشکه په دغه (اهلاک د عادیانو کښی) خامخا لویه نښه (د قدرت او د عبرت) ده، او نه وو زیاتره دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په اکرام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : پس هلاک کړل مونږ عادیان یعنی سخته سیلی او شدید باد ئی ورولیږه دغه قصه پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت او نورو ځایونو کښی هم مفصله تیره شوی ده.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٤١﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٤٢﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٤٤﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٤٥﴾ أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا

اٰمِنِیْنَ ﴿۱۴۶﴾ فِیْ جَنّٰتٍ وَّعُیُوْنٍ ﴿۱۴۷﴾ وَّزُرُوْعٍ وَّنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِیْمٌ ﴿۱۴۸﴾
وَتَنْحِتُوْنَ مِنَ الْجِبَالِ بُیُوْتًا فٰرِهِیْنَ ﴿۱۴۹﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِیْعُوْنِ ﴿۱۵۰﴾

نسبت د دروغو کړی ؤ ثمودیانو رسولانو ته. کله چه وویل دوی ته (قومی) ورور د دوی صالح چه آیا نه ویریږئ تاسی (له عذاب د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه تاسی ته رسول یم امانتگر نو وویریږئ تاسی له الله نه (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت وکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤ امورو کښی) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل عوض) او نه دی اجر ځما مگر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا پری به ښودل شئ تاسی (بلکه پری به نښودل شئ) په هغو (نعمتونو) کښی (چه په دی دنیا کښی تاسی ته حاصل دی) په امان (له آفاتو) په باغونو کښی او (په) چینو (کښی) او په کښتونو (فصلونو) (کښی) او (په) خرماگانو چه میوه (وړی، شگوفه) د هغو لطیفه پسته وی او کینئ (جوړوئ) تاسی له غرونو څخه (په غرونو کښی) کورونه په دغه حال کښی چه ماهران یئ په دغه مکلف تورلو سره نو وویریږئ تاسی له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) او اطاعت ؤکړئ تاسی ځما (په شرعیه ؤامورو کښی).

تفسیر : یعنی آیا څه خیال لرئ چه تل به په هم دغه عیش، عشرت، باغ، بهار، آرامی او هوسائی (راحت) کښی خوندونه او مزی کوئ؟ او غرونه به توږئ او د هغو په مکلفو او تینگو او مأمونو او مصئونو کورونو کښی به کینئ؟ او له سره به له هغو څخه نه وځئ؟ یا دغه کلکی مضبوطی او ساتلی خونی (کورونه) به تاسی ته د الله تعالیٰ د عذابه نجات درکړئ؟. دغه چتی (بیکاره) اندیښنه له خپلو ماغزو څخه وباسئ!. او له الله تعالیٰ څخه وویریږئ؟ او ځما خبره ومنئ!. چه زه ستاسی د ښیگڼی (فائدی) او نیکئ دپاره خبری کوم.

وَلَا تُطِیْعُوْٓا اَمْرَ الْمُسْرِفِیْنَ ﴿۱۵۱﴾ الَّذِیْنَ یُفْسِدُوْنَ فِی الْاَرْضِ وَلَا یُصْلِحُوْنَ ﴿۱۵۲﴾

او مه منئ تاسی امر (حکم خبره) د اسراف کوونکیو (له حده تیریدونکیو کفارو) هغه مسرفان چه فساد کوی دوی په ځمکه (د حجر کښی په ظلم او کفر سره) او نه کوی اصلاح (د کار خپل چه عبادت وکړی او له فساده

ځان وساتی).

تفسير : دغه ئی عوامو ته فرمائلی دی چه تاسی په دغو لویو مفسدانو پسی مه ځئ! او خامخا خپل ځانونه مه تباه کوئ! ځکه چه هغوی خو په ځمکه کښی د خرابی خوروونکی دی. اصلاح کوونکی او نیک صلاح ورکوونکی سری نه دی.

قَالُوٓا۟ إِنَّمَآ أَنتَ مِنَ ٱلْمُسَحَّرِينَ ﴿١٥٣﴾ مَآ أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بِـَٔايَةٍ إِن كُنتَ مِنَ ٱلصَّٰدِقِينَ ﴿١٥٤﴾

نو وویل (ثمودیانو) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له هغو (کسانو څخه ئی چه) ډیر سحر پری کری شوی وی (او له ډیره سحره مغلوب العقل ګرځیدلی وی). نه ئی ته مګر یو بشر (انسان) ئی په شان ځمونږ (که ته اصرار لری په رسالت خپل) نو راوړه څه معجزه که ئی ته له صادقانو رښتینو (په دغی دعوی کښی).

تفسير : یعنی له مونږ ځنی کومه یوه خبره په تا کښی زائده شته چه ته په مونږ کښی نبی ګرځیدلی یئ معلومیږی چه پر تا باندی چا جادو او کودی کړی دی چه د هغو په اثر ستا عقل زایل او بی هوشه شوی یی (العیاذ بالله) ته نه ئی مګر یو سری ئی ځمونږ په شان نو څه سبب دی چه ته پیغمبر شوی او مونږ نه شوؤ؟ او که په دغه دعوی کلک ولاړ یی او په رښتیاء سره ته نبی یی او له مونږ ځنی ته ممتازه درجه لری. نو د الله تعالیٰ له طرفه مونږ ته داسی یوه معجزه راوښیه چه مونږ د هغی په لیدلو سره ستا نبوت ومنو. بیا نو دوی داسی غوښتنه وکړه چه له دغه غره د دغی غتی تیږی (ګټی) څخه مونږ ته یوه اوښه راوباسه چه پر دغسی او هغسی صفاتو مشتمله وی. حضرت صالح علیه السلام دعاء وفرمایله او الله تعالیٰ په خپل کامله قدرت سره هغه د قدرت نښه هغوی ته ورروښووله.

قَالَ هَٰذِهِۦ نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥٦﴾

وویل (صالح) دا اوښه ده (معجزه د نبوت ځما په غوښتنه د تاسی) دی ته

برخه (د اوبو) ده او تاسی ته برخه (د اوبو) د ورځی معلومی ده. او مه رسوئ تاسی دی (اوښی) ته هیڅ ضرر (که نه) پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د ورځی لوئی د قیامت چه لوی دی عذاب ئی).

تفسیر : حضرت شاه صاحب لیکی : ـ «اوښه پیدا شوی وه له تیږی (ګټی) څخه د الله تعالیٰ په قدرت او د حضرت صالح علیه السلام په دعاء سره او سر خوشی (ازاده) به ګرځیده. په هره صحرا او بیدیا کښی چه دغه اوښه څر ته تله. یا هر تالاو او ډنډ ته به چه د اوبو څښلو دپاره تله نور ګرد (ټول) حیوانات به تری تښتیدل او پټیدل. بالاخر ئی داسی سره وټاکله (مقرر کړه) چه یوه ورځ دی دغه اوښه اوبو ته لاړه شی او په بله ورځ دی نور مواشی اوبو څښلو ته لاړ شی. او دوی ته وویل شول چه لاس مه وروړئ تاسی دی اوښی ته په بدی سره که نه پس وبه نیسی تاسی لره عذاب د یوی لوئی ورځی یعنی دغی اوښی ته په بدی مه وروړاندی کیږئ که نه لوی عذاب به دربانډی نازل شی.

فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ ﴿١٥٧﴾ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٥٨﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٥٩﴾

پس زخمی مړه کړه (ثمودیانو) دغه اوښه پس صبا ته وګرځیدل نادمان پښیمانه (په زخمی کولو د اوښی) پس ونیول دوی عذاب (نو هلاک شول) بیشکه په دغه (ناقه او اهلاک د ثمودیانو کښی) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مؤمنان او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر : د یوی بدکاری ښځی کره ډیر مواشی ؤ. نو دا د هغو په څرولو او اوبو کولو کښی د هغی اوښی لامله (له وجی) په زیات تکلیف کښی وه. بالاخره یو خپل یار ئی ولمساوه چه د دغی اوښی پښی پری کړی له دغو پری کولو څخه دری ورځی وروسته عذاب پر دوی نازل شو (موضح القرآن) دغه قصه پخوا له دی نه مفصله لیکلی شوی ده.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٦٠﴾ إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٦١﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٦٢﴾

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿١٦٣﴾ وَمَآ اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٤﴾ اَتَاْتُوْنَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُوْنَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِّنْ اَزْوَاجِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عٰدُوْنَ ﴿١٦٦﴾

نسبت د دروغو کړې ؤ قوم د لوط رسولانو ته. کله چه ووېل دوی ته (نوعی) ورور د دوی لوط آیا نه ویرېږئ تاسی (له عذابه د الله په شرک خپل؟) بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتګر نو وویرېږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) نه او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیهؤ امورو کښې) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر دغه (تبلیغ) باندی هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مګر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. آیا راتګ کوئ تاسی (په لواطت کولو) نارینهؤ ته له خلقو او پرېږدئ تاسی هغه چه پیدا کړی دی تاسی ته رب ستاسی له ښځو ستاسی، بلکه تاسی چه یئ یو قوم یئ له حده تېریدونکی (له حلاله حرامو ته).

تفسیر : یعنی په ګرد (تول) جهان کښې یوائې نارینه ستاسی د شهوت بهولو دپاره پاتی ؤ. یا په توله دنیا کښې یوائې هم دا تاسی پر دغه شنیع فعل مرتکب کېږئ چه د دغه خلاف‌الفطرت فعل په کولو د انسانیت له حدودو هم د باندی وتلی یئ!.

قَالُوْا لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهِ يٰلُوْطُ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِيْنَ ﴿١٦٧﴾

ووېل (قوم د لوط) قسم دی خامخا که وانه وښتی (چپ نشوی له دغو خبرو څخه) ای لوطه ! نو خامخا شی به ته هرومرو (خامخا) له ایستل شویو (له دغه ښاره یعنی وبه دی شړو له دی ځایه).

تفسیر : یعنی ای لوطه! چپ شه! او دومره وعظ پرېږده ! که ته پخپلو دغو غږیدلو سره خامخا مونږ په تنګوی! نو تا به له دغه کلی څخه د باندی وشړو.

قَالَ اِنِّىْ لِعَمَلِكُمْ مِّنَ الْقَالِيْنَ ﴿١٦٨﴾

ووېل (لوط) بیشکه زه له دی (بد) عمل ستاسی سره له بغض لرونکیو یم. (او

تری بی زاره یم).

تفسیر : نو ځکه خامخا به زه پر دغه د نفرت اظهار کوم. او له نصیحت او پند ورکولو څخه به له سره نه چپ کیږم.
کله چه لوط علیه السلام له خپل قوم څخه مأیوس شو، نو داسی دعاء ئی وکړه:

رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾

ای ربه ځما نجات راکړه ماته او اهل ځما ته له (عذابه) د هغو کارونو چه دغه (قوم) ئی کوی .

تفسیر : یعنی د دوی له نحوسته او وبال څخه مو وساته! او دوی پرته (علاوه) له مونږه تباه او غارت کړه.

فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿١٧٠﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٧١﴾

پس نجات ورکړو مونږ دغه (لوط) ته او اهل د ده تولو ته. مګر (نجات مو ورنه کړ) یوی بوډی ښځی ته چه په (جمله) د باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب) کښی وه.

تفسیر : دغه بوډی د ده ښځه وه چه له دغو بدکارانو سره متحده او متفقه وه نو کله چه د الله تعالیٰ عذاب نازل شو دا هم له هغو سره یو ځای هلاکه او تباه شوه.

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ ﴿١٧٢﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿١٧٣﴾

بیا هلاک کړل مونږ هغه نور. او مو ورواوه پر دوی باندی باران (د کانو) پس بد باران د ویرول شویو (باران د دوی) ؤ.

تفسیر : یعنی د هغوی کلی له پلوه (طرفه) پر بل مخ واړول شول او له آسمانه پری کانی وووړول شول چه بالاخر د یوی غوندی په شان واوښتل د دوی مفصله قصه هم په «الاعراف» او هم په نورو ځایونو کښی لیکلی شوی ده.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿١٧٤﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿١٧٥﴾ كَذَّبَ أَصْحَابُ لْئَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧٦﴾

بیشکه په دغه (اهلاک د قوم د لوط کښې) خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ زیاتره د دوی مومنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی ښه غالب دی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) نسبت د دروغو کړی ؤ صاحبانو د ځنګل (د ونو) رسولانو ته.

تفسیر : ابن کثیر رحمة الله علیه لیکلی دی چه «اصحاب الایکه» هم هغه د مدین قوم دی «ایکه» یوه ونه وه چه دغو خلقو به د هغی ونی عبادت کاوه نو په هم دغه مناسبت دوی ته «اصحاب الایکه» وائی او د هم دغه په سبب نی شعیب علیه السلام ته د دوی د «اخوهم» سره تعبیر ونه فرمایه. ځکه چه د انبیاؤ اخوت به محض پر قومی او نسبی تعلقاتو مبنی ؤ که «مدین» ئی فرمایلی وی نو بیا د «اخوهم» ویل موزون ؤ. «اصحاب الایکه» ئی فرمایلی په یو مذهبی نسبت سره ئی ذکر وکړو نو په دغه حیثیت اخوهم فرمایل د حضرت شعیب علیه السلام له شانه سره مناسب نه ؤ. په هر حال «مدین» او «اصحاب الایکه» یو قوم دی. او حضرت شعیب علیه السلام د هم دغه قوم په طرف مبعوث شوی دی پخوا له دی نه هم د ده په متعلق څه بحث تیر شوی دی.

إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٨٠﴾ أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ﴿١٨٢﴾

کله چه وویل دوی ته شعیب چه آیا نه ویریږئ (له عذابه د الله په شرک خپل). بیشکه زه چه یم تاسی ته رسول یم امانتګر نو وویریږئ تاسی له الله او اطاعت وکړئ ځما (په شرعیه‌ؤ امورو کښې) او نه غواړم زه له تاسی څخه پر

دغه (تبلیغ) هیڅ اجر (بدل، عوض) نه دی اجر ځما مګر پر رب (پالونکی) د عالمیانو دی. پوره ورکوئ تاسی پیمانه (کله چه چاته غله پیمانه کوئ) او مه کیږئ له کمو ورکوونکیو (د پیمانی) نه او تول کوئ تاسی په تله برابره سره (او هیڅ کمی په هیڅ شان شی کښی مه کوئ!).

تفسیر : یعنی په معاملاتو کښی خیانت او بی انصافی مه کوئ! هم هغسی چه د اخیستلو په وقت کښی ئی پوره اخلئ. او په هم هغه شان سره ئی تلئ او پیمانه کوئ! نو د ورکولو په وقت کښی ئی هم پوره تلئ او پیمانه کوئ!.

وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿١٨٣﴾

او مه کموئ تاسی خلقو ته شیزونه د دوی (او په هیڅ شیز کښی د دوی حقوق مه ستنوئ! (منع کوئ) او مه ګرځئ تاسی په ځمکه کښی په دغه حال کښی چه فساد کوونکی اوسئ.

تفسیر : یعنی په ملک کښی داړه مه اچوئ! او د خلقو حقوق مه تلف کوئ!.

وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٨٤﴾ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿١٨٥﴾ وَمَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَإِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿١٨٦﴾

او وویریږئ له هم هغه (الله) څخه چه پیدا کړی ئی یئ تاسی او خلق ړومبنی وویل (اصحٰب الایکه) بیشکه هم دا خبره ده چه ته له سحر کړو شویو نه ئی (چه له ډیره سحره دی عقل مغلوب شوی دی) او نه ئی ته مګر یو بشر انسان په شان ځموږ او بیشکه شان دا دی چه موږ ګمان کوو پر تا چه خامخا (ته ئی) له (جمله) د دروغوجنانو (په دغه دعوی خپله کښی)

تفسیر : یعنی د نبوت په دعوی کښی او د عذابونو په انذار او نورو وعدو او وعیدو او خبرو کښی.

فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿١٨٧﴾

پس راوغورځوه پر مونږ یوه ټوټه له آسمانه که ئې ته له صادقانو رښتینو (په دغه دعوی خپله کښې).

تفسیر : یعنې که ته ای شعیبه! صادق او رښتین ئې نو د آسمان یا د وریځو کومه ټوټه ولې پر مونږ باندې نه غورځوې! او نه مو پرې وژنې!؟.

قَالَ رَبِّيٓ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۸۸﴾

وویل (شعیب) رب ځما ښه عالم دی په هغو کارونو چه تاسې ئې کوئ (نو جزاء به درکړی په هغو).

تفسیر : یعنې دغه خبره خو یواځې الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه پر کوم جرم باندې به په کوم وقت او څومره سزا ورکړی شي؟ د عذاب نزول ځما کار نه دی. ځما کار یواځې دعوت تبلیغ او ویښول دي چه دغه مې انجام ته رسولې دی.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ ۚ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿۱۸۹﴾

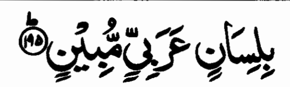
پس نسبت د دروغو وکړ دغو (صاحبانو د ځنګل) هغه (شعیب) ته نو ونیول دوی عذاب د ورځې د سیورې بیشکه چه دغه (عذاب) وه عذاب د ورځې ډیرې لوئې (چه ډیر لوی دی عذاب ئې).

تفسیر : د سایوان په شان داسې وریځ راغله چه له هغه څخه اور اوریده، د لاندې په ځمکه کښې سخته زلزله شوه او یو سخت ویروونکی غږ او کریکه هم پورته شوه او په دې ترتیب ګرد (ټول) قوم تباه شو. دغه قصه پخوا له دې نه هم مفصله تیره شوې ده. هلته دې بیا په هغو تفاسیرو یو نظر وغورځاوه شي!.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً ۖ وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ ﴿۱۹۰﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿۱۹۱﴾ وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۹۲﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿۱۹۳﴾ عَلَىٰ قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿۱۹۴﴾

بیشکه چه په دغه (عذاب د صاحبانو د ځنګل) کښې خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی او نه ؤ اکثر د دوی مؤمنان. او بیشکه رب ستا خامخا هم دی دی ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره) او بیشکه دغه (قرآن) خامخا نازل کړی شوی دی له (طرفه د) رب د عالمیانو (شعر سحر او باطلی قصی نه دی) نازل شوی دی په دغه قرآن سره روح امانتګر (یعنی راوړی دی دا قرآن جبریل الامین) پر زړه ستا دپاره د دی چه شی ته له ویروونکیو (خلقو له عذابه د الله)

تفسیر : د سورت په ابتداء کښې د لوی قرآن ذکر ؤ او د ده پر تکذیب انذار ورکړی شوی ؤ په منځ کښې د حق د مکذبینو واقعات بیان شول. له دی ځایه بیا د هم هغه سابق مضمون طرف ته عود کړی شوی دی یعنی لوی قرآن کریم هغه مبارک او عظیم الشان کتاب دی چه رب العالمین نازل کړی دی او د جبریل امین علیه السلام په وسیله ستا پر پاک او صاف زړه لیږلی شوی دی. هم دغه پاک زړه ؤ چه د الله تعالیٰ په علم کښې د دغه درونډ امانت د پورته کولو او ساتلو وړ (قابل) او لائق ؤ. لکه چه قرآنی وحی راغله او سم ستا په زړه کښې ئی ځای ونیو. تا هغه ګردی (تولی) د خپل زړه په غوږونو سره واوریدی او پری وپوهیدی او محفوظی دی پکښې وساتلی. ښائی د «علیٰ قلبک» په لفظ کښې دغه ته هم اشاره وی چه د وحی نزول داسی دوه کیفیتونه درلودل (لرل) چه په صحیحه ؤ احادیثو کښې وارد شوی دی. یعنی کله به د «صلصلة الجرس» په شان راتله او کله به پرښتی مخامخ راتللی او د انسان په شان به ئی بالمشافه خبری کولی په دغو کښې به د قرآن وحی اغلباً په ړومبنی کیفیت سره راتله. ځکه چه په دواړو حالتونو کښې د محققینو په نزد فرق دغه ؤ چه په ړومبنی حالت کښې نبی له بشریت څخه منخلع کیده او د ملکیت په طرف به ته. ګواکی په دغه وقت کښې جسدانیه آلات بالکل معطل کیدل او یوائځی له روحی قوتونو او قلبی حواسو او باطنی مشاعرو څخه به ئی کار اخیست. او د زړه په غوږونو سره به ئی د الله تعالیٰ وحی آوریده او د زړه په سترګو به ئی پرښته لیده او په خپل زړه کښې به ئی د الله تعالیٰ په قوتونو سره د هغو علومو تلقی کوله. او محفوظ به ئی ساتل. په خلاف د بل حالت چه په هغه کښې به په هم دغو ظاهری سترګو پرښتی ته کتل. او په هم دغو ظاهری غوږونو سره به ئی د هغی غږ آوریده هم دغه وجه ده چه د وحی د ړومبنی قسم په نسبت په احادیثو کښې فرمایلی شوی دی چه: «هو اشد علیّ: هغه پر ما باندی سخته درنه وی.» ځکه چه په هغی کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم د بشریت له وضعیته د ملکیت په طرف صعود او ترقی کوله والله اعلم.

په ژبه عربي ښکاره سره (راوړی دی دغه قرآن جبریل امین پر زړه ستا).

تفسیر : یعنی په نهایت فصیح، ملیح، لایح عربي ژبه کښې ئې نازل کړ. له دې ځایه معلومیږي چه له «علیٰ قلبک» څخه دغه مراد نه دی چه یواځې قرآني مضامین د رسول الله صلی الله علیه وسلم پر زړه نازل شوي دي او بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه په خپلو الفاظو سره اداء فرمایلي دي بلکه الفاظ او معاني ګرد (ټول) سره یو ځای د رباني وحی په وسیله د دوی پر مبارک زړه القاء شوي دي.

وَإِنَّهُۥ لَفِى زُبُرِ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٩٦﴾

او بیشکه (مضامین د) دغه (قرآن) خامخا په کتابونو د پړومبنیو کښې (هم لیکلي دي).

تفسیر : یعنی د لوی قرآن او د ده د محترم راوړونکي خبر په پخوانیو آسماني کتابونو کښې موجود دی، پخوانیو انبیاؤ پرله پسې دغه پخوا ویل او زیری ئې کړی دی لکه چه سره له زیاتو تحریفاتو او تبدیلاتو لا تر اوسه هم د داسې پخوا ویلو یوه ذخیره موندله کیږي او داسې هم مطلب کیدی شي چه د دغه پاک قرآن اکثریه مضامین اجمالاً یا تفصیلاً په پخوانیو کتابونو کښې موندل کیږي خصوصاً توحید، رسالت، قصص او نور هغه مضامین چه په هغو کښې ټول سماویه کتابونه او ګرد (ټول) انبیاء او مرسلین علیهم الصلوٰة والسلام متفق او متحد دي.

أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ ءَايَةً أَن يَعْلَمَهُۥ عُلَمَٰٓؤُا۟ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ ﴿١٩٧﴾

آیا نه ده دغو (کفارو) ته دلیل (په حقانیت د قرآن دا خبره) چه پوهیږي پر دغه (قرآن) عالمان د بني اسرائیلو (او یقین پرې کوي بلکه لوی حجت دی).

تفسیر : یعنی د بني اسرائیلو علماء ښه پوهیږي چه دا هم هغه کتاب او رسول الله دی چه د هغه اطلاع په پخوانیو آسماني صحیفو کښې ورکړې شوې وه لکه د هغوی څخه ځینو علانیه او ځینو پخپلو مخصوصو مجالسو کښې د دغه حق امر اقرار کړی دی او ځینې انصاف خوښوونکي د هم دغه علم په بناء مسلمان شوي هم دي لکه حضرت عبد الله بن سلام او نور. الغرض د یوه

منصف فهيم دپاره چه د هغه زړه د حق طالب وی او له الله تعالیٰ څخه هم ویریږی په دغه څیز کښی لوی دلیل د قدرت او عبرت شته چه د نورو مذاهبو علماء هم پخپلو زړونو کښی د دغه عظیم الشان قرآن په حقانیت پوهیږی. اګر که د ځینو عللو او عواملو لامله (له وجی) په ځینو اوقاتو کښی د هغه په اعلام او اقرار سره جرائت نشی کولی.

وَلَوْ نَزَّلْنٰهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَمِيْنَ ﴿۱۹۸﴾ فَقَرَاَهٗ عَلَيْهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ مُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۹۹﴾

او که نازل کړی وی مونږ دغه قرآن پر ځینو عجمیانو باندی پس لوستلی وی (ځینو عجمیانو) دغه (قرآن) پر دغو (کفارو) نو نه به ؤ دوی پر ده باندی ایمان راوړونکی.

تفسیر : یعنی تاسی خو د عربو د فصحاؤ څخه یئ ممکن دی د معظمی مکی مشرکان داسی ووائی چه دغه قرآن به تا له خپله ځانه جوړ کړی وی حال دا چه دغه قرآن د اعجاز هغه حد ته رسیدلی دی چه د هغه مثل ټول انسانان او پیریان هم نشی جوړولی او راوړلی خو بیا هم د ویلو دپاره دغسی یو احتمال پیدا کولی شی لیکن د دوی د ضد، عناد، شقاوت او بدبختی حال دا دی چه فرض ئی کړئ که دغه قرآن پر کوم غیر فصیح عرب یا داسی عجمی انسان باندی نازلیدی چه پر یوه حرف عربی ویلو هم قادر نه وی بلکه په فرض محال سره پر کوم لایعقل حیوان نازلیده خو بیا هم دغه خلق د هغه منونکی نه ؤ په دغه وقت کښی به ئی څه نور احتمالات پیدا کول. حضرت شاه صاحب لیکی: «کافرانو به ویل چه قرآن په عربی ژبه راغلی دی او د دغه نبی ژبه هم عربی ده کیږی چه ده پخپله دغه جوړ کړی وی که پر کوم غیری ژبی والا دغه عربی قرآن نازلیده نو مونږ به یقین کاوه الله وفرمایل چه د دغو د مکرونو او فریبونو خاوندانو زړه او ضمیر هیڅکله پر یوه خبره باندی تینګ نه دریږی په دغه تقدیر به بیا دوی څه نه څه شبهه او اعتراض وارداوه چه بل څوک ئی ورزده کوی (موضح القرآن) لکه چه ننه ایستلی دی مونږ تکذیب د قرآن لره په قرآن عجمی

كَذٰلِكَ سَلَكْنٰهُ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿۲۰۰﴾ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيْمَ ﴿۲۰۱﴾ فَيَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۲۰۲﴾ فَيَقُوْلُوْا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُوْنَ ﴿۲۰۳﴾

هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا (تکذیب د قرآن) په زړونو د مشرکانو (په قرأت د نبی عربی سره) نه راوړی دوی ایمان په دی (قرآن) تر هغه پوری چه

وويني دوی عذاب دردناک پس رابه شي (دغه عذاب) دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه پوهیږی. پس وائی به دوی آیا یو مونږ چه انتظار راته کاوه شي (چه ایمان راوړو نو وبه ویل شي ورته چه نه)

تفسیر : شیخ الهند او ځینو نورو مفسرینو د «سلکناه» ترجمه داسی کړی ده «هم داسی ننه ایستلی دی مونږ دا عناد او انکار په زړونو د مشرکانو کښې الخ» یعنی هغه انسان چه پر جرائمو او ګناهونو عادی شي او خپلی ګردی (تولی) قواوی په شرارت او سرکشي لګوی نو الله تعالیٰ هم سم له خپله عادته د ده زمام (واګی) ور سستوی او د ده په زړه کښې د انکار او تکذیب اثر ته ځای ورکوی دغه تقریر د شیخ الهند رحمة الله علیه له ترجمی سره سم وشو. لیکن ډیر مفسرین د «سلکناه» ضمیر د قرآن په طرف اړوی یعنی قرآن مو په دی ډول (طریقه) سره د مجرمانو په زړونو کښې ورداخل کړی دی چه دوی په خپلو زړونو کښې ښه پوهیږی چه دغه له سره د بشر کلام نشي کیدی خو بیا له ضده او عناده ایمان نه راوړی او در ګرده (توله) تکذیب کوی تر هغه پوری چه په دنیا یا آخرت کښې دردناک عذاب پخپلو سترګو سره ووینی نو هلته به ئی ومنی چه بیشکه نبی رښتین ؤ. او هغه کتاب چه له خپله ځانه سره ئی راوړی ؤ هم رښتیا ؤ. مګر د دغه وقت دا منل به ئی هیڅ په درد نه خوری او څه نفع به نه وررسوی او کوم وقت چه دی د الله تعالیٰ په عذاب یو ناڅاپه اخته شي په دغه وقت کښې به داسی ووائی آیا مونږ ته به د لږ څه مدت دپاره مهلت راکړ شي څو مونږ په هغه کښې خپل اعمال ښه کړو؟ او د انبیاؤ په اتباع کښې زیار (کوشش) وکړو؟ دوی به په دنیا کښې عذاب ژر غوښت اوس چه ورته عذاب ژر رسیدلی دی نو مهلت غواړی.

ویل به کفارو چه دغه موعوده عذاب به کله وی نو الله تعالیٰ داسی فرمائی چه:

أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ أَفَرَءَيْتَ إِن مَّتَّعْنَٰهُمْ سِنِينَ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَآءَهُم مَّا كَانُوا۟ يُوعَدُونَ ﴿٢٠٦﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يُمَتَّعُونَ ﴿٢٠٧﴾

آیا پس په راتلو د عذاب ځمونږ کښې دوی جلتی کوی؟. آیا پس وینی ته خبر راکړه ماته که چیری نفع ورکړو مونږ دوی ته څو کاله (په حیات سره) بیا راشي دوی ته هغه (عذاب) چه ؤ دوی چه وعده ئی کړی شوی وه (له دوی سره) نو نه دفع کوی له دوی نه عذاب هغه شي چه وو دوی چه نفع ورکولی شوه دوی ته (په هغه باندی).

تفسیر : یعنی سره د دومره مهلت او ډیل چه پخوا له دی نه دوی ته ورکړی شوی ؤ. هغه به ئی هم په هغه وقت کښې په کار نه ورځی. په دغه وقت کښې د دغو ډیرو کلونو مهلت کالعدم

ورښکاری او داسی به ګڼی چه په رښتیا سره دوی ډیر ژر نیولی شوی دی: ﴿ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴾ (د النازعات ۲ رکوع ٤٦ آیت (۳۰) جزء).

وَمَآ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرَىٰ وَمَا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٠٩﴾

او نه دی هلاک کړی مونږ هیڅ کلی (ښار) مګر چه ؤ هغه کلی او ښار ته ویروونکی (له عذاب د الله نه) دپاره د ذکر پند ورکولو دوی لره او نه وو مونږ ظالمان (په هلاک د دوی کښی).

تفسیر : یعنی د کوم یو قوم د ژوندون څادر هم داسی نه دی تول کړی شوی بلکه پخوا د عذاب له نزوله کافی مهلت ورته ورکړی شوی دی. او ویښوونکی او ویروونکی هښیار کوونکی نبی ورلیږلی شوی دی څو خلق په غفلت کښی پاتی نه شی. کله چه هغوی په هیڅ ډول (طریقه) د انبیاؤ خبرو ته غوږ نه دی نیولی نو وروسته له هغه ګرد (تول) سره تباه او برباد کړی شوی دی. (العیاذ بالله).

وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا يَنۢبَغِى لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٢١١﴾

او نه دی راوړی دا (قرآن) شیطانانو او نه ښائیږی دوی ته (دغه راوړل) او نه طاقت او قدرت لری (شیطانان د راوړلو د قرآن).

تفسیر : په منځ کښی ئی د مکذبینو احوال بیان وفرمایه او بیا د هم هغه اصلی مضمون د تکمیل او تتمیم په طرف کلام اوښتی دی چه: ﴿ وَإِنَّهُۥ لَتَنزِيلُ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ نَزَلَ بِهِ ٱلرُّوحُ ٱلْأَمِينُ ﴾ دی. یعنی دغه کتاب د الله تعالیٰ له جانبه جبریل امین راوړی دی. د شیاطینو راوړی شوی نه دی. آیا دغه خبره شیاطینو ته کله ممکنه ده چه د داسی کتاب یو توری هم هغوی وویلی شی؟ د دوی د طبائعو خاصه خو ضلالت او ګمراهی ده او پرته (علاوه) له فساد او ظلمت خورولو څخه بل څه کار نه لری. او دغه کتاب له اوله تر آخره پوری له رشد او صلاح او د هدایت له نوره ډک دی چه د دی تعلیم په اثر داسی یو مقدس جمعیت تیار شوی دی چه د هغوی په شان د ځمکی پر مخ تر آسمان لاندی ما سواء له انبیاؤ الله څخه بل کوم متقی، صادق، موحد، خائف من الله جمعیت نشته، نو دغه کتاب د علومو او معارفو هیڅ یوه رابطه او مناسبت د شیطانی طبائعو سره نه لری او نه شیطان د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه دغسی یو عظیم الشان متبرک د امانت بار پر خپلو اوږو واخیستی شی. ﴿ لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ﴾ الآیة - (د الحشر ۳ رکوع ۲۱ آیت (۲۸) جزء)

په روایاتو کښې راغلي دي چه ځینو مشرکانو به داسې خیال کاوه چه محمد صلی الله علیه وسلم ته ځینې پیریان راځي او دغه قرآن ورښيي په «صحیح بخاری شریف» کښې راغلي دي چه یو ځلې د وحی په نزول کښې لږ څه معطلي او ځنډ (ایسارتیا) واقع شو. نو یوې ښځې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وویل چه «نعوذ بالله»: ستا شیطان ته پرېښودی! نو په دغو آیاتونو کښې د هم دغو خیالاتو تردید دی.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ ﴿٢١٢﴾

بیشکه دغه شیطانان له اوریدلو (د کلام د پرښتو) خامخا برطرف منع کړی شوی دی.

تفسیر : یعنې د قرآن د نزول په وقت کښې د هغه د حفاظت دپاره داسې زوروری غیبي پیری درولی شوي دي چه شیاطین له سره هغه ته نشي ورنژدې کیدی. او نه یو توری ئې له لیاری تښتولی شي کما قال الله تعالیٰ: ﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَابًا رَّصَدًا﴾ جزء ۲۹ (د الجن (۱) رکوع) ۹ آیت ﴿فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا﴾ د الجن ۲ رکوع ۲۷ آیت ۲۹ جزء) ﴿لَّا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ (د حٰم السجده (۵) رکوع ٤٢ آیت ٢٤ جزء).

تنبیه : د شیاطینو د غیبي خبرو د آوریدلو دپاره د کوښښ کولو او د دوی ناکام پاتی کیدلو په متعلق د حجر د سورت په شروع کښې مفصل کلام کړی شوی دی هلته دې هغه ولوست شي.

فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ ﴿٢١٣﴾ وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢١٥﴾ فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢١٦﴾

پس مه بوله ته له الله سره معبود بل (حاکم او که دی داسې وکړه) پس شی به ته له عذاب ورکړ شویو. او ویروه ته (له عذابه ای محمده! هغه) خپلوان د تا چه ډیر نژدې دي (درته). او ښکته کړه وزر خپل (یعنې نرمي وکړه) هغه چاته چه متابعت ئې کړی دی ستا له مومنانو نه. پس که نافرمانې وکړی (دغه خپلوان دې له تانه) پس ووایه ته (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه بیزاره یم له هغه (شرک او معاصی) چه کوئ ئې تاسې.

تفسیر : دغه ئی فرمائلی دی محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته او اوروِلی ئی دی نورو ته یعنی کله چه دغه کتاب بلاشک او شبهه د الله تعالیٰ له جانبه نازل کړی شوی دی شیطان د یوی ذری په اندازه هم پکښی مداخله نه ده کړی نو د قرآن پر تعلیم تګ وکړه چه پکښی اصل الاصول توحید دی. د شرک او کفر او تکذیب شیطانی لیاره مه اختیاروه که نه د الله تعالیٰ له عذابه د نجات هیڅ لیاره نشته ځینو مفسرینو دا خطاب عام کړی هر هغه چاته چه صلاحیت د مخاطبی د دی خطاب لری.

یعنی له نورو څخه پخوا خپلو اقاربو او خپلوانو ته تنبیه ورکړئ چه په خیر غوښتلو کښی د دوی حق مقدم دی برسیره په دی د انسانانو د صداقت او حقانیت امتحان او ازموینه هم د خپلو او اقاربو په معاملو کښی اخیست کیږی. حضرت شاه صاحب لیکی: «کله چه دغه آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم ګردو (ټولو) قریشو ته په زوره واوروه عن تر عمی (ترور) او لور او اکا پوری ئی هم ورساوه چه د خپلو ځانونو دپاره فکر وکړی چه د الله تعالیٰ په حضور کښی تاسی مخامخ کیدونکی یئ او زه هلته ستاسی لپاره هیڅ شی نشم کولی. فرمائی الله تعالیٰ او ښکته کړه وزر خپل یعنی نرمی وکړه هغه چاته چه متابعت ئی کړی دی ستا له مؤمنانو نه یعنی پر مؤمنانو شفقت او زړه سوی ولره! اعم له دی نه چه خپل وی یا پردی پس که نافرمانی وکړی دغه خپلوان دی له تانه پس ووایه ای محمده دوی ته بیشکه زه بیزاره له هغه کار د شرک او معاصی چه کوئ ئی تاسی یعنی هر څوک چه د پاک الله له حکمه مخالفت وکړی که مو خپل یا پردی وی تری بیلتون او بیزاری وفرمایه (موضح).

وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ ﴿٢١٧﴾

او توکل وکړه (په ټولو مهماتو کښی) پر ښه قوی غالب (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی نافرمانی کوونکی هر څوک چه وی او هومره چه وی ستا هیڅ نشی خرابولی له ګردو (ټولو) څخه بیزاره! او یوائی پر پاک الله اعتماد او اطمینان ولره چه لوی زبردست ذات دی او د هیچا هیڅ شی د ده په مقابل کښی نشی چلیدی او رحم او مهربانی کوونکی هم دی لکه چه دی له خپلی مهربانی هر وقت پر تا د مهربانی نظر لری او خپل رحمت او عنایت دربانذی مبذولوی.

الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ ﴿٢١٩﴾

هغه (الله) چه وینی تا کله چه پاځیږی یواځی (دپاره د تهجد) او (هم وینی) ګرځیدل اوښتل راوښتل ستا (په صف د) ساجدانو کښی.

تفسیر : یعنی کله چه ته د تهجد دپاره پاځیږی. او د متوسلینو خبر آخلی چه د الله تعالیٰ په یاد کښی شامل دی؟ که تری غافل؟ (موضح) یا کله چه ته د لمانځه دپاره دریږی او د جماعت په لمانځه کښی نقل او حرکت رکوع او سجود او نور کوی او د مقتدیانو حال احوال ته ګوری. او ځینو له اسلافو څخه ویلی دی له ساجدینو څخه د محمد صلی الله علیه وسلم آباء مراد دی یعنی ستا رڼا د یوه نبی له صلبه د بل نبی تر صلبه پوری انتقال او بالاخر د نبی الله په صورت ستا موجودیت او مبعوثیت بلکه ځینو مفسرینو په دغه لفظ سره د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د والدینو پر ایمان استدلال کری دی والله اعلم.

إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَن تَنَزَّلُ ٱلشَّيَٰطِينُ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ ﴿٢٢٢﴾

بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه آوریدونکی (د ګردو (تولو) اقوالو) ښه علم والا (په تولو احوالو). آیا خبر درکړم زه تاسی ته (ای مشرکانو) په هغو (خلقو) چه کوزیږی شیطانان (پر هغوی). (بیا پخپله الله فرمائی) کوزیږی (شیطانان) پر هر ډیر دروغجن کذاب ډیر ګنهکار.

تفسیر : دلته بیا د قرآن په صدق او د شان پر عظمت تنبیه فرمائی یعنی د ساجدینو او تهجد کوونکیو داسی امام ته چه د الله تعالیٰ په معامله کښی د پردی او خپل پروا نه کوی او له ګردی (تولی) دنیا څخه شکولی یواځی پر واحد الله باندی توکل او اعتماد لری آیا داسی ویل کیدی شی چه (معاذ الله) شیطان پری وحی راوړه؟. راځئ چه زه تاسی ته وښیم چه شیطانی وحی پر څه قسم خلقو نازلیږی؟ هغه پر دروغجنانو بدمعاشانو او بدکارانو باندی راځی ځکه چه شیطانان له رښتینو او نیکو انسانانو څخه بیخی مرور او بیزاره او هغوی ته په بده سترګه ګوری او له هغو دروغجنانو دغابازانو مکارانو څخه خوښی او خوشالی کوی چه د ده له مرضی سره برابر وی. ښه له ګردو (تولو) صادقانو څخه زیات صدیق او له ګردو (تولو) نیکانو څخه زیات نیک او متقی انسان د شیطانی وحی سره څه نسبت لری؟ د رسول الله صلی الله علیه وسلم صدق، امانت، اتقاء، طهارت، خوف عن الله خو هغه عالی اوصاف دی چه د صباوت له وقته د نبوت تر مدت پوری د ده ګرد (تول) قوم هغه منلی دی او تسلیموی. تر دی چه «الصادق الامین» لقب د هم دغو له جانبه هم دوی ته ورکړی شوی ؤ.

يُلْقُوْنَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كٰذِبُوْنَ ﴿٢٢٣﴾

چه ږدی (دا شیطانان) غوږ (خبرو د پرښتو ته) او اکثر د دوی دروغجنان دی. (یا غوږځوی شیطان خپلی اوریدلی شوی خبری له ملائکو کاهنانو ته چه افاک اثیم دی او زیاتره د دوی دروغجنان دی چه زیاتری خبری ئی دروغ دی).

تفسیر : یعنی شیاطین د یوه نه یوه جزئیهؤ غیبیهؤ اوورو د خبرو په متعلق کوم شیان له ورا د تښتیدلو په منځ کښی اوری په هغو کښی سل نوری خبری له خپله ځانه ګدوی او بیا هغه خپلو کاهنو دوستانو ته رسوی دغه د دوی د وحی حقیقت دی. پر خلاف د دی د انبیاؤ وحی داسی منظمه او مرتبه محفوظه ده چه د هغی یو حرف یو حرکت هم نشی پاتی کیدی. ځینو د «یلقون السمع» معنی داسی اخیسته ده چه شیاطین د ملإ الاعلیٰ په طرف غوږ ږدی که کومه غیبی خبره یا غږ ئی غوږ ته ورسیږی یا دروغجنو ګنهګارانو د شیطان خوا ته غوږونه نیولی وی که کومه خبره له هغوی ځنی واوری او بیا ژر تر ژره ئی خوره کوی.

وَالشُّعَرَآءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوٗنَ ﴿٢٢٤﴾

او (کافران) شاعران متابعت کوی د دوی ناپوهان (بی لیاری).

تفسیر : کافرانو به رسول الله صلی الله علیه وسلم ته استغفر الله کله کاهن، کله شاعر ویل نو دلته فرمائی چه د شاعری خبری محض تخیلات دی او له تحقیق سره بیخی تعلق نه لری نو ځکه په هغه خبره کښی ماسواء د مجالسو تودوالی او د خوښی او ساعت تیری او چرچی او واه واه ویلو بل کوم مستقل هدایت نه دی حال دا چه د دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم د پاک صحبت په میمنت او د دغه قرآن په برکت په زرهاؤ سریو د نیکی او هدایت لیاری موندلی دی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ فِىْ كُلِّ وَادٍ يَّهِيْمُوْنَ ﴿٢٢٥﴾

آیا نه وینی ته چه بیشکه دوی په هری کندی او هری پندی د (خبری) کښی سرګردانه ګرځی (او ښکته پکښی دوبیږی. او پروا نه کوی چه دا حق دی که باطل).

تفسیر : یعنی هر یو مضمون چه د دوی په لاس کښی ولوید نو دوی هغه پسی اوږدوی که د چا په تعریف او ستاینه (صفت) کښی ولگیدل نو هغه آسمان ته خیژوی او که د چا په مذمت کښی لگیاء شول نو د گردی (تولی) دنیا عیوب او مذمت په هغه کښی راتولوی. موجود معلوم گرځوی او له معدوم شخه یو خورا (ډیر) ډیر ثابت او معلوم او موجود منظوموی الغرض دروغ، مبالغه، تخیل د دوی د کیڼ لاس معمولی لوبی دی په هره صحراء او بیدیاء کښی چه یو ځلی دوی سم شی بیا نو دوی بیرته مخ گرځوونکی نه دی نو ځکه د اشعارو په نسبت مشهور دی چه «اکذبه احسنه».

وَاَنَّهُمْ يَقُوْلُوْنَ مَا لَا يَفْعَلُوْنَ ﴿٢٢٦﴾

او بیشکه دغه (شاعران) وائی هغه چه نه ئی کوی دوی.

تفسیر : یعنی کله چه شاعر اشعار ولولی نو داسی در ښکاری چه د ده قائل به له «یما» او «توروایانا» شخه هم ښه میره (بهادر) او زړه‌ور او له ځمری شخه به زیات شجاع وی. او کله چه وئی گوری نو په انتهائی درجه دارن بی زړه او جبون درښکاری. او کله بالعکس چه دوی وگوری روغ رمټ پیاوړی (تکړه) او مضبوط درښکاری ولی د دوی د اشعارو له لوستلو شخه داسی درخرگندیږی (درښکاریږی) چه د دوی روح قبض شوی یا ئی نبضین له حرکته لویدلی دی. اوس به مری. «حالی» پخپل یو مسدس کښی د دغو دروغو یوه ښه نقشه ایستلی ده. الغرض د الله تعالیٰ دغه معظم رسول چه خاتم الانبیاء دی د دغه جماعت سره هیڅ علاقه او ارتباط نه لری او له هم دغه جهته ئی فرمایلی دی «وما علمناه الشعر وما ینبغی له» د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هره خبره سره کره، جوته، رښتیاء، حقه او روښانه او د تحقیق، عدل او انصاف په میزان کښی تللی شوی وه هره خبره چه د دوی له مبارکی ژبی شخه وته هم هغه به عملاً لیدلی کیده آیا شاعر د داسی صفاتو خاوند دی؟ او شاعر هم دی ته ویلی شی؟. کلا وحاشا ثم کلا وحاشا.

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّانْتَصَرُوْا مِنْۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوْا ؕ وَسَيَعْلَمُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْٓا اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَّنْقَلِبُوْنَ ﴿٢٢٧﴾ ع

مگر (نه دی مذموم) هغه (شاعران) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی دوی ښه (عملونه) او یادوی دوی الله ډیر او بدل اخلی (له کفارو په هجو د کفارو) وروسته له هغه چه ظلم کړی شوی وی (پر هغو) او ژر به پوه شی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی چه کوم ځای ته به بیرته لاړ شی دوی (یعنی بد

ځای ته به لاړ شي پس له مرګه).

تفسیر : مګر هغه څوک چه په هر شعر کښې د الله تعالیٰ حمد ووائی یا د نیکی په لوری ترغیب ورکړی یا د کفر مذمت یا د ګناه خرابی څرګنده (ښکاره) کړی یا د هغو کافرانو هجو او بدی ووائی چه د اسلام هجو کوی یا که څوک ده ته ایذاء او ضرر ورسوی د هغه جواب د اعتدال په اندازه ورکړی . نو داسی شعر ویل نه دی مذموم. لکه چه حضرت حسان بن ثابت رضی الله تعالیٰ عنه او نورو به هم داسی اشعار ویل نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ده امر صادر کړ چه د کفارو جواب ورکړه روح القدس ستا سره دی.
د «من بعد ما ظلموا» په مناسبت ئی وفرمایل چه: ظالمانو ته به عنقریب خپله آخره خاتمه او انجام معلومیږی چه د دوی اوښ پر کومه ډډه پریوځی؟ له ګردو (تولو) څخه زیات ظلم دا دی چه د الله تعالیٰ کتابونو او انبیاؤ ته د دروغو نسبت کوی. او په کاهن او شاعر ویلو سره ئی تکذیب کوی.

تمت سورة الشعرآء بفضل الله تعالیٰ وحسن توفیقه

سورة النمل مکیة وهی ۹۳ آیة و ۷ رکوعات ورقم تلاوتها ۲۷ تسلسلها حسب النزول ٤٨ نزلت بعد الشعرآء.
د «النمل» سورت مکی دی (۹۳) آیتونه (۷) رکوع لری. په تلاوت کښې (۲۷) او په نزول کښې (٤٨) سورت دی وروسته د «الشعرآء» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان، ډیر رحم والا دی.

طٰسٓ ۚ تِلْكَ اٰيٰتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُّبِيْنٍ ﴿۱﴾ هُدًى وَّبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۲﴾ الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿۳﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُوْنَ ﴿٤﴾

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د قرآن او د کتاب مبین (ښکاره بیانونکی) دی. (دغه قرآن) سمه صافه لیاره ښوونکی دی (تول جهان ته) او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته (په نعیم سره) هغه (مؤمنان) چه قائموی (سم

اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰة (د اموالو خپلو) او دوی په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) هم دوی یقین کوی (چه خامخا رابه شی په حقه سره) بیشکه هغه کسان چه نه راوړی ایمان په (ورځی) آخری (چه قیامت دی) ښائسته کړی دی مونږ دوی ته (قبیحه) عملونه د دوی پس دوی حیران سرگردانه دی (په دغو بدو اعمالو خپلو کښی).

تفسیر : یعنی هر هغه څوک چه له ده سره د آخری خاتمی او انجام فکر او اندیښنه نه وی نو هغه دی د هم دغی فانی دنیا په فکر او اندیښنه کښی ډوب پروت وی او د ده د گردو (تولو) زیارونو (محنتونو) او کوښښونو مرکز هم دغه څو ورځنی دنیوی ژوندون دی او د هغه کتاب او نبی په طرف له سره نه گوری چه د دوی مخ له هغه فانی طرف نه د عاقبت او باقی ژوندون په طرف اړوی او متوجه کوی ئی. او نه ورته فکر او توجه کوی دوی په دنیوی عیش او مینه کښی داسی غرق او ډوب تللی دی چه د هادیانو خبرو ته له سره غوږ نه ږدی بلکه پر دوی مسخری کوی او ملندی وهی، پر آسمانی صحائفو طعنی وهی او پر انبیاؤ مزاح کوی او هم دغه وضعیت پخپل فکر او زعم ښه بولی او پرله پسی په هم دغه گمراهی کښی ترقی او پرمخ تگ کوی.
تنبیه : د تزئین نسبت د الله تعالیٰ په طرف له دی حیثیته شوی دی چه د هر شی خالق او مالک هم دی دی پر کوم سبب باندی د مسبب ترتب بی د ده د مشیت او ارادی څخه نشی کیدی لکه چه په نورو ځایونو کښی د اضلال، د ختم د طبع او د نورو نسبت هم ده ته شوی دی د «نمل» د سورت د دغو ابتدائی آیاتونو مضمون د «البقرة» د سورت له ابتدائی آیاتونو سره زیات مناسب او قریب دی نو ښائی د هغو آیاتونو تفاسیر دلته بیا یو ځلی ولوستل شی!.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾

دا هم هغه کسان دی چه مقرر دی دوی ته ډیر بد عذاب (په دنیا کښی) او دوی په آخرت کښی هم دوی زیانکاران دی.

تفسیر : یعنی هلته به له گردو (تولو) څخه زیات هم دوی په نقصان او خساره کښی پراته وی.

وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

او بیشکه ته (ای محمده!) خامخا در ښوولی کیږی (دررسیږی) تاته قرآن له نزده د ښه حکمت والا ښه علم والا (چه الله دی).

تفسیر : یعني دغه بدبختان پرېږده چه د ضلالت په تیه (میره) کښې سرگردانه وګرځي کله چه دوی د عظیم الشان قرآن قدر او عزت ونه پیژنده او د ده د هدایاتو او بشاراتو څخه ئې فائده وانه خستله نو ښائي چه د دوی حال او احوال هم داسې کیدی. تاسې الله تعالیٰ ته شکر وکړئ چه د دغه علیم او حکیم له جانبه له ګردو (تولو) څخنې زیات عظیم الشان کتاب (قرآن) تاسې ته مرحمت شوی دی چه له هغه څخه تل تاسې ته جدید جدید فوائد دررسیږي او په هغه کښې مؤمنانو ته بشارات او مکذبانو ته عبرتناکه واقعات اورول شوي دي څو د صادقانو زړونه مضبوط او قوي او د دروغو حمایت کوونکي پر خپلې بدې خاتمې او خراب انجام مطلع شي. لکه چه په هم دې اغراض وروسته له دې نه د حضرت موسٰی علیه السلام او د فرعونیانو قصه اوروله کیږي.

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِۦٓ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا

(یاد کړه) هغه وقت چه وویل موسٰی ښځې خپلې ته بیشکه چه ما ولید یو اور (له لرې).

تفسیر : دغه له «مدین» نه د راتګ په وقت کښې څه وقت چه «دوی وادی» ته ورنژدی شو. کله چه ئې په یوه یخه توره تیاره شپه کښې لیاره ورکه کړې وه د حضرت موسٰی علیه السلام وینا ده چه له خپلې ښځې بي‌بي صفوره د شعیب علیه السلام لور سره ئې کوی د دغه مفصله قصه د «طٰهٰ» د سورت په تفاسیرو کښې پخوا تیره شوی ده هلته دې بیا ولوستی شي.

سَـَٔاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ ءَاتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۝٧

ژر به راوړم تاسې ته له دې (ځای د اوره) خبر (د حال د لیارې) یا به راوړم تاسې ته لمبه لګولې (په سر د پلتې یا لرګي) دپاره د دې چه تاسې تاوده شئ (په هغه اور).

تفسیر : یعني د لیارې خبر او پته تاته راوړم که د دغه اور سره نژدې څوک وي. که نه اقلا ستاسې د تودیدلو دپاره کومه لمبه یا څکروټه به راوړم.

فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِىَ أَنۢ بُورِكَ مَن فِى ٱلنَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا

پس کله چه راغی دغه (موسٰی) هغه (اور) ته غږ وکړ شو داسې چه برکتناک کړی شوی دی هغه چه په دغه اور کښې دی او هغه چه چاپیر دی له دغه (اوره)،

تفسير : کله چه موسیٰ علیه السلام هلته ورسید دغه خبره ورته معلومه شوه چه دغه دنیوی اور نه دی بلکه غیبی او نورانی اور دی چه په هغه کښې د الله تعالیٰ د انوارو آثار ځرګندیږی (راښکاره کیږی) یا د هغه بریښنا بریښی ځائی چه دغه به هم دا وی چه په حدیث کښې د هغه په نسبت فرمایلی شوی دی: «حجابه النار» یا «حجابه النور» بیا له غیبه پری غږ وشو: ﴿ أَنۢ بُورِكَ مَن فِى ٱلنَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا ﴾ یعنی د ځمکی دغه توته مبارکه ده او په دغه اور کښې چه کومه تجلی ده هغه هم مبارکه ده او د ده په منځ او شاؤ خوا کښې کوم ذوات چه دی هغوی ګرد (تول) مقدس دی. مثلاً پرښتی، یا پخپله موسیٰ علیه السلام. هغه ګرد (تول) سره مبارک دی. دغه نی اغلباً د موسیٰ علیه السلام د مأنوس ګرځولو او د اعزاز او اکرام دپاره فرمایلی دی.

وَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٨﴾

او (غږ وکړ شو چه) پاکی ده الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسير : یعنی د مکان، زمان، جهت، جسم، صورت، رنګ او د حدوثو د نورو سماتو ځنی د الله تعالی ذات پاک دی. په اور کښې د ده د تجلی دغه معنی نه ده چه معاذ الله په اور کښې به د ده مقدس ذات حلول فرمایلی ؤ؟ عالم رڼوونکی لمر هم په قلعی لرونکی آئینه (هنداره) کښې متجلی کیږی لیکن کوم داسی ناپوه او احمق به پیدا کیدی شی چه داسی ووائی چه د شمسی دومره یوه لویه کره په دغومره یوی وړوکی هنداری کښې ځای نیولی دی؟.

يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ أَنَا ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٩﴾

ای موسیٰ شان دا دی چه زه یم الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوم).

تفسير : یعنی په دغه وقت کښې له تا سره زه پخپله غږیدونکی یم دغه ګرده (توله) واقعه مفصلاً د «طٰه» په سورت کښې تیره شوی ده. (بیا غږ ورته وشو داسی چه:)

وَأَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ

او وغورځوه همسا خپله (نو نی وغورځوله) پس کله چه ولیدله (موسیٰ) هغه

(همسا) چه خوځيدله ګواکې دغه (همسا) يو نرى سپين ځغاستونكى مار دى.

تفسير : ښائى په ابتدا كښى به نرى وى. يا به د حركت د سرعت لامله (له وجى) دغه تشبيه وركرى شوى وى. نه د جثى د صغارت لامله (له وجى).

وَّلّٰى مُدْبِرًا وَّلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يٰمُوْسٰى لَا تَخَفْ ۗ اِنِّىْ لَا يَخَافُ لَدَىَّ الْمُرْسَلُوْنَ ﴿١٠﴾

نو مخ ئې ترى وګرځاوه په شا تلونكى او راونه ګرځيده بيرته (نو بيا غږ ورته وشو) اى موسىٰ مه ويريږه (له دى ماره) بيشكه زه چه يم نه ويريږى په نزد ځما مرسلان. (له هيڅ شى نه)

تفسير : يعنى سره له دى نه چه دغه د حضور او اصطفاء مقام ته هم رسيدلى ئى خو بيا هم ويريږى نو دغه ويريدل څه مطلب او معنى لرى؟ مرسلانو ته نه دى لائق چه وروسته ځمونږ د قرب دربار د رسيدلو څخه له همسا يا مار يا د بل كوم مخلوق څخه وويريږى. په دغه مقام كښى ښائى چه د دوى زړونو ته انتهائى سكون او طمانيت حاصل شى.

تنبيه : دغه طبيعى خوف دى چه د نبوت سره څه منافات نه لرى.

اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا بَعْدَ سُوْٓءٍ فَاِنِّىْ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿١١﴾

ليكن هغه څوک چه ظلم ئې كړى وى (په ځان خپل) بيا بدل راوړى نيكى وروسته له بدى (چه په صدق سره ثابت شى) پس بيشكه زه ښه ښونكى يم (د خطياتو) ډير رحم والا يم (په انعام د اجر او ثواب سره نو د ده توبه به قبلوم او مغفرت ورته كوم).

تفسير : دغه منقطع استثناء ده يعنى وروسته له دى نه چه د الله تعالىٰ قرب ته ورسيدى تاته هيڅ ويره او انديښنه نه ده په كار خوف او انديښنه يواځې هغه چاته په كار ده چه كومه ګناه يا خطاء تقصير ئې كړى وى چه د هغه په نسبت هم ځمونږ په دربار كښى داسى قاعده شته چه وروسته له ګناه كه كوم سړى په صدق او اخلاص سره توبه وباسى. او خپل اعمال او احوال اصلاح او درست كړى او د نيكيو او حسناتو په وسيله خپلى بدى او سيآت محو او ورک كړى نو الله تعالىٰ ئې پخپل رحمت سره معافوونكى دى.

حضرت شاه صاحب ليكى: «حضرت موسىٰ په سهو او خطأ سره يو كافر وژلى ؤ نو هم هغه د قصاص ويره د ده په زړه كښى وه چه هغه هم دلته وروښئلى شو».

وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾

او ننباسه لاس خپل په گریوان خپل کښې نو وبه وځی (په خلاف د طبیعی لون خپل) تک سپین بی له کومه عیبه (او مرض پس سره له دی دواړو معجزو چه حساب دی) په نهو معجزو ستا کښې (ورشه) طرف د فرعون ته او قوم د ده ته بیشکه دوی دی یو قوم فاسقان (وتونکی له فرمان).

تفسیر : د دغو معجزاتو بیان د «بنی اسرآئیل» په سورت کښې د ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءَهُمْ ﴾ الآیة ـ آیت لاندی لیکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

پس کله چه راغلل (فرعون او فرعونیانو ته) آیتونه (معجزی د قدرت) ځمونږ ښکاره روښانی نو وویل دوی چه دغه سحر (کوډی) دی ښکاره او منکران شول دوی په دغو (آیاتونو) حال دا چه یقین کړی ؤ په دغو معجزاتو نفسونو د دوی (چه حق او له جانبه د الله دی لیکن انکار تری وکړ دوی) له جهته د ظلم او سرکشی پس وگوره څرنگه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د مفسدانو (من الغرق والحرق).

تفسیر : یعنی کله چه وقتاً فوقتاً د دوی د سترگو د خلاصولو دپاره هغه معجزی ورښودلی کیدی نو دوی به ویل چه دغه گردی (تولی) کوډی او جادو دی حال دا چه د دوی په زړونو کښی په یقینی دول (طریقه) سره دغی خبری ځای نیولی ؤ چه موسیٰ علیه السلام رښتین دی او دغه معجزی چه راښیئ یقیناً د الله تعالیٰ د قدرت دلائل دی، سحر، جادو، شعبده، نظر بندی او بل کوم باطل شی نه دی او تش د بی انصافی، غرور، او تکبر لامله (له وجی) عمداً او د خپل ضمیر په خلاف د حق تکذیب او له صدق څخه انکار کاوه. بیا نو څه وشو؟ څو ورځی وروسته له دی نه دغه خبره ورمعلومه شوه چه د داسی ضد کوونکیو معاندانو مفسدانو انجام او عاقبت څه

کیږی؟ دوی تول د قلزم د بحیری د امواجو یوه ګوله شول او هیڅ یوه ته ئی ګور او کفن هم نه شو وریه برخه.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ وَ سُلَيْمٰنَ عِلْمًا ۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِيْ فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيْرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۵﴾

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته او سلیمان ته (یو خاص) علم، او وویل دواړو چه تولی ثناوی ستائنی (صفتونه) دی الله ته هغه چه مشرتیا (فضیلت) ئی راکړی دی مونږ ته پر ډیرو له (هغو) بندګانو خپلو چه مؤمنان دی.

تفسیر : حضرت سلیمان د حضرت داؤد علیهما السلام ځوی ؤ دغه پلار او ځوی ته هر یوه ته الله تعالیٰ د ده له شانه سره مناسب یو خاص علم ورعطاء کړی ؤ. شرایع، احکام، د سیاست اصول، حکومت چلول او نور ګرد (تول) علوم د دی لفظ لاندی داخل شول هغه علم چه الله تعالیٰ داؤد او سلیمان علیهما السلام ته ورکړی ؤ د هغه اثر دا ؤ چه دوی د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کاوه. د الله تعالیٰ د کوم نعمت شکر اداء کول د هغه اصلی نعمت څخه لوی نعمت دی. «پر ډیرو» ئی ځکه وفرمایل چه ډیرو نورو بندګانو ته الله تعالیٰ پر دوی فضیلت ورکړی دی. پاتی شو پر ګردو (تولو) مخلوقاتو کلی فضیلت لرل نو دغه انعام او اکرام په ګردو (تولو) انامو کښی ځمونږ سیدالکونین خاتم المرسلین فخر الاولین والآخرین محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په برخه شوی دی.اللّٰهم صل وسلم و بارک علیه وعلیٰ آله و اصحابه اجمعین.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوٗدَ

او میراث واخیست سلیمان (نبوت. علم. سلطنت) نه داؤد څخه (له نوره اولاده ئی).

تفسیر : یعنی د داؤد علیه السلام په (نولسو) ځامنو کښی د ده اصلی ولی عهد او خلیفه حضرت سلیمان علیه السلام شو چه د ده په مبارک ذات کښی الله تعالیٰ نبوت سلطنت دواړه جمع کړی ؤ او داسی مملکت او حکومت ئی ورعطاء کړی ؤ چه له ده څخه وړاندی او وروسته د بل چا په برخه کښی داسی یو صوری او معنوی، ظاهری او باطنی عظمت او شوکت نه دی جمع شوی. انسانان، پیریان، طیور، هوا، او نور تول ورته مسخر شوی ؤ. لکه چه د «سبأ» په

سورت کښې راځي.

وَقَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ

او وویل (سلیمان) ای خلقو ښوولی شوی دی مونږ ته خبری د الوتونکیو مرغانو.

تفسیر : له دغی خبری څخه انکار ګواکی د بداهت څخه د انکار په منزلت دی چه طیور او پرندګان کومی خبری او چړ پړ چه کوی په هغه کښی تر یوه حد پوری د افهام او تفهیم شان موندلی کیږی. یو مرغه څه وقت چه خپله جوړه ځان ته رابولی. یا د دانی ورکولو دپاره خپلو نورو ملګرو ته هم خبر ورکوی په دغو ګردو (تولو) حالاتو کښی د ده بولی، لهجه او غږیدل له سره یو شان نه دی لکه چه د طیورو مخاطبین او سامعین دغه فرق او توپیر (فرق) په ښه شان سره محسوسولی شی نو له دی نه مونږ پوهیدی شو چه د نورو احوالو او ضروریاتو په وقت کښی هم د دوی په دغو چونیدلو کښی اګر که مونږ ته ډیر متشابه او متقارب هم راښکاره شی کوم داسی لطیف او خفیف تفاوت او توپیر (فرق) به ضرور وی چه پر هغه باندی به دوی پخپلو منځونو کښی سره پوهیږی.
تاسی کومی تیلګراف خانی ته ورشئ او د تیلګراف متشابه کهټ، کهټ ته غوږ کیږدئ که تاسی پر تیلګرافی رموزو او اشاراتو پوه نه یئ نو تاسی ته دغه مطرد او مکرر او متشابه حرکات او اصوات په بادی النظر کښی چټی (بیکاره). مهمل او بی معنی شی درښکاری او بالعکس که کوم تیلګرافی غوږ ورته کیږدی نو علی‌الفور د هغو د محتویاتو څخه تاسی ته مفصل معلومات درکوی. ځکه چه دغه تیلیګرافی د دغو «تیلیګرافیهؤ حرکاتو اصواتو» په مدلولاتو او مفهوماتو پوره پوه او واقف وی. علیٰ هذا القیاس څه بعید دی چه حقیقی واضع د طیورو په نغماتو کښی هم د مختلفو معانیو او مطالبو د اظهار لپاره هم څه فرق او امتیاز ایښی وی لکه چه د انسان ووړکی د خپلی مور له ژبی څخه ورو ورو واقفیږی د طیورو چیچان (بچی) به هم د خپل فطری استعداد په اثر د خپلو نورو بنی نوعو په بولیو پوهیږی او د نبوت د اعجاز په شان به الله تعالیٰ خپل یو نبی ته د دوی د ویناؤ پوه هم ورعنایت کړی وی.
د حیواناتو لپاره د جزئی ادراکاتو حصول خو لا له پخوا څخه مسلم دی. لیکن د یورپ جدید تحقیقات اوس د حیواناتو عاقلیت د آدمیت تر سرحد پوری قریب کړی دی تر دی چه د حیواناتو د بولی (وینا) د «ابجد» په تیارولو پسی هم لګیدلی دی.
لوی قرآن خبر راکړی دی چه: «هر شی د خپل رب تسبیح او تحمید کوی. لیکن تاسی پری نه پوهیږئ او هر الوتونکی خپل د صلوٰة او تسبیح څخه واقف دی» په صحیحه ؤ احادیثو کښی د حیواناتو تکلم بلکه د محضه ؤ جماداتو خبری کول او تسبیح ویل ثابت دی.

له دی نه ظاهر شو چه خپل د خالق اجمالی مګر صحیح معرفت د هر شی په فطرت کښی مفطور او مرکوز دی. نو بیا د دوی پر تسبیح او تحمید او ځینو محاورو او خطاباتو د الله تعالیٰ د ځینو بندګانو د خرق العاده پر ډول (طریقه) مطلع کیدل د عقلیه ؤ محالاتو څخه نه دی.
هو! د عمومی عادت په خلاف هرومرو (خامخا) دی. نو که اعجاز او کرامت له عمومی عادت او معمول سره موافق وی نو هغه ته به څوک اعجاز او کرامت وائی. د عاداتو پر خوارق مونږ یوه مستقله رساله لیکلی ده هغه دی ولوسته شی په هر حال په دغه رکوع کښی دا قسم څو معجزی مذکوری دی چه په هغو کښی زائغین عجیب او غریب، چټی (بیکاره)، فضول او رکیک تحریفات کوی ځکه چه د دوی په اټکل سره د ځینو طیورو له خوا د انسانی ځینو علومو اداء کول پخپلو بولیو سره، او د میږی پخپلو منځونو کښی سره خبری اتری کول. او د حضرت سلیمان علیه السلام پوهیدل د دوی پر دغو خبرو ګرد (ټول) لغو او داسی د حماقت خبری دی چه پری یو وړوکی هلک هم یقین نشی کولی لیکن زه وایم چه د ملیونو محقیقینو او د اسلافو او د اخلافو د ګردو (ټولو) علماؤ په نسبت داسی خیال کول چه هغوی به داسی ناقصو لغو او بدیهی البطلان خبرو باندی چه یو هلک او ناپوه هم نشی منلی ولی له قدیم الایام څخه تر نن پوری بلاتردید او تکذیب ټینګ ولاړ دی او بیانوی ئی؟ او د دغو اوهامو تردید نه کوی؟ او د آیاتونو دغه صحیح حقیقت چه نن ورځ تاسو ته منکشف شوی دی د هغوی ځنی هیڅ یوه نه دی بیان کړی؟ دغه خیال له هغو خبرو څخه هم ډیر زیات لهو او مهمل او حماقت دی چه ته د هغه منل له خلقو څخه غواړی. د علماؤ څخه په هره زمانه کښی غلط فهمی خطأ او تقصیر کیدونکی وی مګر دغسی له سره نشی کیدی چه پر هغو محسوساتو او په مخ کښی پراته‌ؤ شیانو او حقائقو باندی چه د انسان هر هلک هم پری پوهیدی شی له سلهاؤ کلو راهسی خورا ډیر لوی پوهان عالمان او محققان هم ونه پوهیږی او د یوه تن عقل او فکر هغه طرف ته معطوف نه شی؟.
په یاد ئی ولرئ چه مونږ د اسرآئیلی خرافاتو تائید نه کوو هو! تر کومی اندازی پوری چه د اسلافو له اکابرو څخه بلا اختلاف د الله تعالیٰ د کلام مدلول بیان شوی دی هغه هرومرو (خامخا) تسلیم کوو اعم له دی چه هغه له اسرآئیلی روایاتو سره موافق وی که مخالف.

وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَيْءٍ

او راکړی شوی دی مونږ ته له هر څیز څخه (چه انبیاؤ او باچایانو ته ورکاوه شی).

تفسیر : یعنی د داسی عظیم الشان سلطنت او نبوت لپاره هغه اشیاء، لوازم او سامان چه په کار دی هغه ګرد (ټول) ئی راعطاء کړه!.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾

بیشکه دغه (عطاء) خامخا هم دغه فضل فضیلت دی ښکاره . او جمع کړی شوی دپاره د سلیمان لښکری دی د ده له پیریانو او (له) انسانانو او (له) مرغانو بیا به د دوی ډلی تړلی کیدلی (په ترتیب سره).

تفسیر : هر کله به چه حضرت سلیمان علیه السلام کوم طرف ته تلو نو د انسانانو پیریانو او د طیورو د دری واړو اقسامو لښکر به ئی له خپله ځانه سره حسب الضرورت او مصلحت بوتلو. او د دوی په دغو افواجو کښې به یو ځان ته نظم نسق او انضباط قائم ؤ. مثلاً وروستنی افواج به سره له خپلو ګرندی تللو یا الوتلو خپلو له ړومبنیو افواجو څخه نشو وړاندی کیدی او نه به هیڅ یو لښکری فرد داسی کولی شو چه خپله پیره یا وظیفه په خپل سر خوشی کړی او چیری لاړ شی لکه چه نن ورځ په بری بحری او فضائی قواؤ کښې پوره نظم، نسق او د عمل اشتراک لیده کیږی.

حَتَّىٰ إِذَا أَتَوْا عَلَىٰ وَادِ النَّمْلِ

تر هغه پوری کله چه راغلل دوی پر کنده د میږیو،.

تفسیر : یعنی حضرت سلیمان علیه السلام له خپل لاؤ لښکر سره له داسی یو میدان څخه تیریده چه هلته د میږیانو ډیره لویه ودانی وه.

تنبیه : په کوم ځای کښې چه ډیر میږیان سره راتول شی او هلته په خپل ذوق او سلیقه کورونه جوړ کړی هغه ته په عربی ژبه «قریة النمل» وائی «یعنی د میږیانو کلی» مفسرانو په مختلفو بلادو کښې د داسی میدانونو او بیدیاؤ نښه او پته لګولی ده چه هلته د میږیانو خورا (ډیر) زیات کورونه او کلی شته چه د دغو له منځه پر یوه باندی حسب الاتفاق د حضرت سلیمان علیه السلام ګزر شوی ؤ.

قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾

نو وویل یوه میږی (چه مشر ؤ پر نورو) ای میږیو! ننوځئ تول مساکنو سوړو
خپلو ته چه مات او چیت پیت مو نه کړی هرومرو (خامخا) تاسی لره
سلیمان او لښکر د ده حال دا چه دوی به نه وی پوه (د تاسی له دی
پائمالیدو نه)،

تفسیر : یعنی سلیمانی لښکر خو داسی نه دی چه عمداً او په قصد سره تاسی وژنی. هو امکان لری چه د لاعلمی او ناپوهی په سبب پائمال شئ! حضرت شاه صاحب لیکی: «د میږی غږ هیڅ یو انسان نشی اوریدی خو د سلیمان علیه السلام غوږ ته د دوی دغه خبری ورسیدی او دوی له هغو څخه معلومات حاصل کړل.» نو دا د هغوی معجزه شوه.

تنبیه : د حیواناتو علماؤ له کلونو کلونو راهسی کومی تجربی چه کړی دی له هغوی څخه دا راڅرګندیږی (راښکاره کیږی) چه دغه خوار او حقیر ساکښ (ذی روح) او خوځنده (حشره) هم پخپل اجتماعی حیات، سیاسی نظام کښی ډیر زیات له انسانی خویونو سره قریب واقع شوی دی او د دغو امورو اداره په ډیر عجیب او غریب ډول (طریقه) سره کوی. د انسانانو په شان میږیان هم د کورنیو او ټبرو او قبائلو خاوندان دی. په دوی کښی هم د تعاون او خواخوږی جذبات شته. د دوی د اعمالو تقسیم او د حکومت نظام د انسانی اداراتو سره ډیر قریب او متشابه لیدل کیږی، اروپائی محققان ډیر زیات وقت په هغو اطرافو او حوالیو کښی اوسیدلی دی چه هلته د میږیانو کورونه او کلی ډیر ؤ. او دوی د خپلو تتبعاتو ډیر زیات قیمتدار معلومات سره راټول کړی دی. افسوس چه په دغو مختصرو فوائدو کښی هغه نه ځائیږی. محض د دغه مقام له مناسبت سره د («دائرة المعارف المصریة») آخری جملی نقلوو: «فمتی داهم عدو قریة النمل اختفت العملة وخرجت الجنود للقتال والنضال فیخرج اولاً واحد منها للاستطلاع ثم یعود مخبراً بما رأی و بعد هنیهة تخرج ثلاثة او اربعة یتبعها عدد کثیف من الجیوش بادیة علیهم علائم الحنق فتلدغ کل ما صادفته ولا تفلت من تلدغه ولو قطعت ارباً ارباً فاذا انتهی القتال رجع الفعلة فاعادوا بناء ما تهدم یتخللها عدد من الجنود للحراسة لا للعمل» په دغو جملو کښی دغه خبره راڅرګنده (راښکاره) شوه هم دا چه دوی د خطری له راتګه اطلاع مومی یو میږی د باندی وځی او لازمه معلومات ځان ته حاصلوی او بیا دغه معلومات ژر تر ژره خپل قوم ته وړی او هغوی ته له کوائفو څخه اطلاع ورکوی. باقی د سلیمان علیه السلام له احواله خبریدل او بیا د سلیمان له دغو خبرو څخه مطلع کیدل د خرق العادت په ډول (طریقه) ؤ.

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِيٓ أَنْ أَشْكُرَ
نِعْمَتَكَ الَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا

تَرْضٰىهُ وَأَدْخِلْنِيْ بِرَحْمَتِكَ فِيْ عِبَادِكَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۹﴾

پس تبسم وکړ (سلیمان) په دغه حال کښې چه خندا کوونکی ؤ (وړپسی تعجباً او سروراً) له وینا د هغه میږی او وویل سلیمان ای ربه ځما الهام وکړه ماته (را په برخه کړه) دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار ځما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه (په فضل خپل سره) خوښوی ته هغه او ننه باسه ما (او یو ځای کړه ما) په رحمت خپل سره په (هغو) بندګانو خپلو کښې چه صالحان دی.

تفسیر : کله چه سلیمان علیه السلام د هغی میږی پر خبره وپوهیده متعجب شو. او د سرور او نشاط له فرطه ئی د شکر د اداء کولو جذبه په جوش راغله. او وویل سلیمان ای ربه ځما الهام وکړه، را په برخه کړه دا چه شکر وکړم د نعمت ستا هغه چه انعام کړی دی تا پر ما او پر مور پلار ځما او بل دا چه کوم زه عمل نیک چه پخپل فضل سره خوښوی ته هغه او ننه باسه او یو ځای می کړه په رحمت خپل سره په هغو بندګانو خپلو کښې چه صالحان دی.
یعنی حیران یم ستا د دغو عظیمه‌ؤ انعاماتو شکریه په کومه ژبه اداء کړم پس ستا له درباره التجاء کوم چه ماته داسی پوره توفیق راکړی چه په ژبه سره او په عمل سره ستا شکر اداء کړم او په اعلیٰ درجه نیکو بندګانو کښې می چه انبیاء او مرسلین دی محشور وفرمائی!.

وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ أَرَى الْهُدْهُدَ ۖ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَآئِبِيْنَ ﴿۲۰﴾

او لټونه ئی وکړه د مرغانو (او هدهد ئی ونه مونده) نو وی ویل څه مانع دی ما لره چه نه وینم زه هدهد بلکه دی هدهد له غائب شویو (د دی تولی څخه چه ئی نه وینم).

تفسیر : بنا پر کوم ضرورت حضرت سلیمان علیه السلام د الوتونکیو افواجو حاضری واخیسته هدهد د ده په نظر کښې رانغی نو ځکه ئی وفرمایل دا څه خبره ده چه زه هدهد نه وینم؟ آیا د دغو الوتونکیو افواجو په منځ کښې پټ دی او زه ئی نه وینم؟ یا په واقع سره غیر حاضر دی.
تنبیه : له طیورو څخه حضرت سلیمان علیه السلام مختلف اعمال اخیستل، مثلاً په هوائی سفرونو کښې به دوی مامور ؤ چه د سلیمان علیه السلام پر سر داسی والوځی چه د دوی پر تخت سیوری ولویږی عند الضرورت د اوبو او د نورو ضروریاتو سراغ او پته ولګوی. خطوط او فرامین له یوه ځایه بل ځای ته ورسوی. په دغه وقت کښې امکان لری چه هدهد ته به کوم یو خاص ضرورت وروراندی شوی وی او دی به د هغه لامله (له وجی) غیر حاضر شوی وی. مشهور دی په کوم ځای

کښې چه تر ځمکې لاندې اوبه ډېر نژدې وي هدهد ته محسوس کيږي او دغه دومره مستبعد نه دي چه الله تعالیٰ د يوه ساکښ (ذي روح) کومه حاسه له انسانانو او له نورو ساکښانو (ذي روحو) ښخه زياته تيزه او متحسسه وګرځوي د هدهد په نسبت خورا (ډېر) معتبر ثقات بيان فرمائي چه پر هر ځاى کښې چه تر خاورو لاندې د خاورې چنجيان وي دي پرې متحسس کيږي او علی‌الفور ئې راوباسي تر دې چه کله کله تر دوو لويشتو پورې هم ځمکه کني. او هغه چينجي ترې راوباسي.

لَأُعَذِّبَنَّهُۥ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَا۟ذْبَحَنَّهُۥٓ أَوْ لَيَأْتِيَنِّى بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿۲۱﴾

خامخا عذاب به ورکړم زه هرومرو (خامخا) ده ته عذاب سخت (مثلاً د هغه وزرونه او بڼکې به وشکوم) يا خامخا ذبح به کړم هرومرو (خامخا) زه دى يا به خامخا راوړي دى هرومرو (خامخا) ماته برهان دليل ښکاره (په غياب خپل چه له دې وجې نه غايب وم)

تفسير : يعني خپل د غير حاضرئ کوم واضح او ښکاره دليل راوړاندې کړي.

فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍۭ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿۲۲﴾

پس ځنډ (ايسارتيا) وکړ هدهد نه ډېر (بلکه لږ ځنډ (ايسارتيا) ئې وکړ او ژر راغی) پس ووېل (هدهد په جواب د سليمان کښې) احاطه وکړه ما په هغه څيز (او پوره پرې خبر شوى يم) چه نه ده احاطه کړې تا (او نه ئې پرې خبر) په هغه باندې او راغلى يم زه تاته له سبا څخه په خبرې تحقيقي يقيني سره .

تفسير : حضرت سليمان عليه السلام ته د هغه ملک احوال په مفصل ډول (طريقه) سره نه ؤ رسيدلى. اوس وررسيد. «سبا» د يوه قوم نوم دى چه د هغوى ملک په عربستان کښې د يمن په اطرافو کښې ؤ (موضح القرآن) ګواکې د هدهد په وسيله الله تعالیٰ دغه تنبيه وفرمايله چه د ډېرو لويو لويو انسانانو علم هم له سره نشي محيط کيدى. وګورئ چه د هغه نبي په شان چه پخپله الله تعالیٰ داسې فرمايلي ؤ ﴿ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَٰنَ عِلْمًا ﴾ هغه ته د يوى جزئي اطلاع هدهد وررسوي.

إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ

بیشکه چه ما وموندله یوه ښځه چه باچاهي ئی کوله پر دغه (اهل د سبا) او ورکړی شوی دی دغی (ښځی) ته له هر څیز څخه (چه باچایانو ته ورکولی شی).

تفسیر : په هر شی کښی مال، اسباب، فوج، اسلحه، حسن، جمال گرد (تول) شیان راغلل.

وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾

او دی دی ته تخت ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د دی ملک د ملکی تخت داسی مکلف، مرصع او ډیر قیمتدار دی چه د دنیا هیڅ یوه له باچاهانو سره هغسی تخت نشته، مفسرینو د دغی ملکی نوم «بلقیس» لیکلی دی والله اعلم.

وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾

ومی موندله دغه ښځه او قوم د دی چه سجده کوی دوی لمر ته بی له الله او ښایسته کړی دی دوی ته شیطان عملونه د دوی پس منع کړی دی (شیطان) دوی له سمی صافی لیاری پس دوی نه مومی سمه صافه لیاره.

تفسیر : یعنی هغه قوم مشرکان او د لمر عابدان دی. او شیطان دوی له لیاری څخه ایستلی دی او د شرک رسوم او اطوار د دوی په نظرونو کښی ښایسته ورځرگند (ورښکاره) شوی دی نو ځکه دوی د هدایت لیاره نشی موندلی. هدهد پخپلی دغه وینا سره گواکی سلیمان علیه السلام ته ترغیب ورکړ چه د دغه قوم پر خلاف جهاد وکړی.

(منع کړی دی شیطان دوی د سمی لیاری څخه په دی شان:)

أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿۲۵﴾

چه دوی نه کوی سجده الله ته هغه (الله) چه راوباسی (ښکاره کوی) پټ ځیزونه چه په آسمانونو کښې دی او په ځمکه کښې دی او (هغه الله) چه ورمعلوم دی هر هغه ځیز هم چه پټوئ ئی تاسی (په زړونو خپلو کښې) او هر هغه ځیز چه ښکاروئ ئی تاسی (په ژبو خپلو کښې).

تفسیر : غالباً د دغه هدهد د کلام تتمه ده. معلومیږی چه حیوانات فطرتاً د خپل خالق د صحیح معرفت لرونکی دی. یا د خرق عادت په ډول (طریقه) هم دغه یوه هدهد ته دغسی تفضیلی معرفت ورعطاء کړی شوی ؤ. هو! که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو دغسی معرفت په یوه وچ لرګی کښې هم پیدا کولی شی. باقی په حیواناتو کښې په فطری ډول (طریقه) سره د داسی عقل او معرفت وجود چه هغه «صدر شیرازی» په «اسفار اربعه» کښې په «حضوری علم» یا «شعور بسیط» سره تعبیر کړی دی د دی خبری مستلزم نه دی چه د هغو په طرف هم انبیاء مبعوث شی. ځکه چه دغه فطری معرفت کسبی نه دی جبلی دی. او د انبیاؤ بعثت له کسبیاتو سره تعلق لری. دغه هم صحیح نه دی چه په هر هغه شی کښې چه په کومه اندازه عقل او شعور وی نو هغه دی مکلف هم وی مثلاً حق شریعت صبیان او کوچنیان (واړه) نه دی مکلف کړی حال دا چه قبل البلوغ په صبیانو کښې په کافی اندازه عقل او تمییز موجود وی نو پر دغه د حیواناتو د عاقلیت اندازه هم وکړئ!.

تنبیه : په «موضح القرآن» کښې راغلی دی: «د هدهد روزی دا ده چه له شګو ځخه چنجیان راوباسی او خوری ئی نه دانه خوری او نه میوه. دی د الله تعالیٰ د دغه قدرت سره کار لری» ښائی د هم دی لامله (له وجی) د «یخرج الخبء» ذکر ئی په خاص ډول (طریقه) سره کړی دی. والله اعلم.

اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿۲۶﴾ السجدة

الله چه دی نشته هیڅ لائق د عبادت مګر یواځی هم دی دی رب د عرش ډیر لوی.

تفسیر : یعنی د ده د عظیم عرش سره د بلقیس تخت څه مناسبت لری؟.

قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٢٧﴾

نو وویل (سلیمان) ژر به وګورو آیا رښتیا ویلی دې تا (ای هدهده!) دغه خبره یا که ئې ته له دروغ ویونکیو.

تفسیر : یعنی زه ستا د دروغو امتحان آخلم. (بیا سلیمان یو مکتوب ولیکه او هدهد ته ئې وویل:).

اذْهَب بِّكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

یوسه ته (ای هدهده!) لیک ځما دغه پس وغورځوه هغه (لیک) دوی ته بیا مخ جار باسه له دوی (او پټ نژدی ورته ودریږه) پس وګوره (له ورا) چه په څه جواب رجوع کوی دوی.

تفسیر : یعنی سلیمان علیه السلام یو خط ولیکه او هدهد ته ئې ورکړ چه د «سبا» ملکی ته ئې ورسوی او جواب ئې بیرته راوړی او ورته وئې ویل څه وقت چه خط دی ورورسوه ښائی چه بیا ته تری یوی خوا ته پر څنګ شی ځکه چه د قاصد مخامخ دریدل د سلطنت له آدابه سره څه تناسب نه لری. موضح القرآن لیکی: «یعنی ته دی ځان یوی خوا ته پټ کړه. لیکن د دی د دربار د ګردو (تولو) ماجری څخه ځان باخبره کړه. هدهد هغه خط او د هغی خونی (کور) له کړکی څخه ننوت چه هلته بلقیس ګوښی (یوازی) اوده وه او خط ئې د دی پر تتر(سینه) کیښود.».

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو بیشکه زه چه یم راغورځولی شوی دی ماته یو لیک عزتناک. بیشکه دغه (لیک) د سلیمان (له طرفه راغلی) دی.

تفسیر : بلقیس د دغه خط د لوستلو په اثر خپل مشران او درباریان راتول کړل. او دوی ته ئې وویل چه «ای ځما مشرانو! ماته داسی یو عجیب خط په دغه عجیبه طریقه سره رارسیدلی دی چه د یوه معزز او محترم باچا سلیمان علیه السلام له طرفه راغلی دی. غالباً دوی به د حضرت سلیمان علیه السلام اسم او د ده د بی مثاله حکومت او شوکت اشتهار پخوا له دی نه اوریدلی وی.

وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾

او بیشکه (مضمون د دی لیک دا دی چه شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر : هم هغسی چه دلته دغه «تسمیه» د دغه قرآنی آیت جزء دی. د قرآن کریم په نورو ځایونو کښی هم ځان ته یو مستقل قرآنی آیت دی. د تسمیی لوستل په اول د هر سورت کښی یو ضروری امر دی او دومره ثواب لری لکه چه د پاک قرآن یو سل او څوارلس نور آیتونه ولوستل شی. څمونږ د حنفیانو په مذهب لکه چه پاس مو ولیکل تسمیه شریفه د عظیم الشان قرآن یو ځان ته مستقل او جلا (جدا) مبارک آیت دی چه لپاره د تبرک او فصل د قرآنی سورتونو د هر سورت په اول کښی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په امر لیکلی شوی دی. د امام شافعی او امام احمد حنبل رحمهما الله په مذهب برسیره په دی چه تسمیه شریفه د فاتحی شریفی د سورت اوله برخه· او جزء دی په نورو قرآنی سورتونو کښی هم پرته (علاوه) د توبی له سورته داخله ده.

أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾

(مقصد ځما دا دی) چه لوئی (او کبر) مه کوئ تاسی پر ما او راځئ تاسی ماته مسلمانان غاړه ایښودونکی (الله ته).

تفسیر : داسی جامع مختصر او له عظمته ډک خط به ممکن دی چه ډیر لږو باچاهانو په دنیا کښی بل کوم باچا ته لیکلی وی. مطلب ئی دا دی چه: «ځما په مقابل کښی زور آزمویل هیڅ فائده نه دررسوی. ستاسی خیر په هم دی کښی دی چه اسلام ومنئ! او ځما احکامو ته غاړه کیږدئ! او د انسانانو په شان په سمو ګوتو ماته راشئ! ځکه چه ستاسی لوئی، تکبر، او ځان مشر ګڼل ځما په مقابل کښی بی فائدی دی.»

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

وویل (بلقیس) چه ای اشرافو! فتویٰ (مشوره) راکړئ تاسی ماته په دغه کار ځما کښی، نه یم زه فیصله کوونکی د کوم کار تر هغه پوری چه حاضر شئ تاسی ماته (مشوره راکړئ!).

تفسير : یعنی تاسی مشوره راکړئ! چه د هغه جواب په څه مضمون سره ولیکل شي او بالمقابل ئی څه اقدامات او چاری وکړی شي؟ لکه چه تاسی ته معلوم دی د کومی لوئی معاملی (قطعی) فیصله بی د تاسی له پوښتنی او مشوری څخه نه کوم.

قَالُوا نَحْنُ أُولُوا قُوَّةٍ وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانْظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾

وویل دغو (اشرافو) چه مونږ خاوندان د قوت زور یو او خاوندان د جنګ سخت یو او امر (حکم، اختیار) تاته دی پس وګوره (ای ملکی!) چه د څه شي امر (حکم) کوی ته (پر مونږ باندی چه وئی منو!).

تفسير : یعنی له مونږه سره د زور او طاقت او د حربی لوازمو او سامانونو هیڅ تقلیل او کمی نشته. او نه د کوم باچا له ویرولو څخه مونږ داریږو. که ستا حکم صادر شي نو مونږ له سلیمان علیه السلام سره جنګ ته تیار یو. برسیره په دی ته خپلواکه او خپله مختاره ئی! سره له غوره پوهه او چرته (خیاله) مونږ ته هر هغه حکم چه مناسب ئی ګڼی را ئی کړه! ځکه چه ځمونږ غاړی ستاسی د هر حکم په مقابل کښی ښکته دی. معلومیږی چه د درباریانو فکر او رأیه د جنګ کولو په لوری وه. مګر ملکی په جنګ کولو کښی تعجیل مناسب ونه ګاڼه او یو بین البین داسی معتدل صورت ئی غوره کړ چه د هغه ذکر اوس راځی:

قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾

نو وویل (بلقیس چه په جنګ کښی خیر نشته) بیشکه باچاهان هر کله چه ننوځی په کوم کلی (ښار) کښی (په غلبه او قهر) خرابوی دوی هغه (ښار) او ګرځوی دغه (باچاهان) عزیزان (مشران) د اهل د هغه ذلیلان (سپک بندیان)، او هم داسی (چه ومی ویل) دوی کوی. او بیشکه زه لیږونکی یم دوی ته (قاصد) سره له هدیی (پیشکشی) پس بیا زه کتونکی یم چه په څه حال بیرته راځی دغه لیګلی شوی (چه قبلوی دغه پیشکشی یا ئی بیرته رالیږی).

تفسير : معلومیږی چه د خط د مضمون له عظمته او شوکته او له نورو قرائنو، اماراتو او آثارو څخه بلقیس متیقنه شوی وه چه زه پر دغه باچا بری نشم موندلی او اقلا د دغی خبری قوی احتمال د دی په زړه کښی پیدا شوی ؤ چه د داسی لویو شان او شوکت لرونکیو باچاهانو سره جنګیدل د لویو او توکو خبره نه ده که دی غالب شو لکه چه د ده د بری قوی امکان شته نو د نورو ملوکو او سلاطینو له عمومی عادته سره موافق به دغه ځما ګرد (تول) ښارونه سره لاندی باندی کړی او داسی یو لوی انقلاب به ونښلی چه په هغه کښی به مشران کشران، عزت لرونکی خلق به بی عزته کیږی. او ډیر انسانان به خواران او ذلیلان کیږی. لهٰذا ځما په فکر خو ښه داسی راښکاری چه مونږ په جنګیدلو کښی جلتی او تلوار ونه کړو. بلکه لازم دی چه د مقابل جانب قوت، قدرت، طبیعی رجحانات، د حکومت نوعیت څخه معلومات حاصل کړو او په دی باندی ښه ځان خبر کړو چه دوی د دغو ویرولو تر شا څه دول (طریقه) زور او قوت لری؟ او بل دغه ځان ته معلوم کړو چه هغوی په رښتیا سره څه شی له مونږ څخه غواړی؟ که مونږ څه تحائف او هدایات وروليږو او دغه راتلونکی مصیبت د هغو په وسیله له خپله ځانه لری وساتو نو ډیر به ښه شی که نه په دغه ذریعه مونږ ته لږ څه د دوی وضیعت او رویه راڅرګندیږی (ښکاره کیږی) څو بیا مونږ له هغه سره مناسب رویه او لیاره ځان ته غوره کړو. «موضح القرآن» لیکی: «بلقیس وغوښتله چه د دغه باچا شوق او میلان ځان ته معلوم کړی چه د کوم څیز له پلوه (طرفه) ډیر زیات دی د ښکلو انسانانو له پلوه (طرفه) که د نادرو سامانونو او لوازمو له پلوه (طرفه) نو دغسی له هری نوعی تحائف او هدایا ئی ولیږل.

فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ ءَاتٰىنِۦَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِّمَّآ ءَاتٰىكُم بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ارْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُم بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَآ أَذِلَّةً وَهُمْ صٰغِرُونَ ﴿٣٧﴾

پس کله چه راغی (قاصد د بلقیس) سلیمان ته نو وویل (سلیمان آیا مدد ګاری کوئ تاسی له ما سره په مال سره پس هغه څیز چه راکړی دی ماته الله (له نبوت، علم، سلطنت) خیر ډیر غوره دی له هغه څیزه چه درکړی دی (الله) تاسی ته بلکه تاسی په دغه هدیه (پیشکشی) خپلی خوشالیږئ بیرته ورشه دوی ته (ای قاصده چه راشی ماته! که نه) پس خامخا وربه شو مونږ دوی ته سره له (داسی زورور) لښکر چه نه وی هیڅ طاقت د مقابلی دوی ته له هغو لښکرو سره او خامخا وبه باسو هرومرو (خامخا) دوی له دغه (ښار د سبا څخه) په دی حال کښی چه بی عزته بی حرمته وی او دوی به خوار او

سپک وی..

تفسیر : یعنی دغه تحفی او هدایا دی تاسو ته درمبارک وی چه په ورکولو ئی تفاخر کوئ! او په اخیستو ئی په تکثر د اموالو سره خوشالیږئ! آیا ستاسی په فکر او اتکل کښی زه تش یو دنیوی باچا درغلم؟ چه د مال او متاع مطامع ماته راوړاندی کوئ؟ تاسی ته دی معلوم وی هغه روحانی دولت او مال، حکومت او دولت چه الله تعالیٰ راعطاء کړی دی هغه ستاسی له دغه ملک او دولت څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی. زه ستاسو دغو هدایا او تحائفو ته هیڅ اهمیت نه ورکوم یعنی بیرته ورشه ای قاصده! بلقیس او قوم ته ئی ووایه چه را دی شی تول مسلمانان غاړی ایښودونکی او که رانغلل دوی پس رابه ولو مونږ خامخا د دوی جنګ او مقابلی ته داسی لښکری چه له جهته د دیروالی او قوت نه دی هیڅ طاقت د مقاومت (ودریدو) د دوی له هغو لښکرو سره او هرومرو (خامخا) وبه باسو او وبه شړو مونږ خامخا دوی له دغه ښار د سبا څخه په دی حال کښی چه بی عزته او بی حرمته به وی او حال دا چه دوی به خوار زهیر او بندیان وی او له وطنه به فراریږی او په ذلت او خواری سره به له دولته او سلطنته لاس واخلی. موضح القرآن لیکی: «هیڅ یو بل نبی داسی خبری نه دی فرمایلی کله چه د حضرت سلیمان علیه السلام سره د الله تعالیٰ د سلطنت زور ؤ نو ځکه ئی دغسی وفرمایل».

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمَلَؤُاْ أَيُّكُمۡ يَأۡتِينِي بِعَرۡشِهَا قَبۡلَ أَن يَأۡتُونِي مُسۡلِمِينَ ﴿٣٨﴾

ووییل (سلیمان) ای (ځما د دربار) اشرافو! کوم یو له تاسی به راوړی ماته تخت د دی (بلقیسی) پخوا له هغه چه راځی دوی ماته مسلمانان (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر : دغه سفیر بیرته لاړ او د جنګ پیغام ئی وړورسوه بلقیس متیقنه شوه چه دغه کوم معمولی باچا نه دی د ده زور او قوت د الله تعالیٰ په زور او قوت سره دی له جدال څخه به هیڅ یوه ګټه او فائده په لاس رانه شی او نه د داسی باچا په مقابل کښی له چل، فریب څخه څه کار اخیستل کیږی. بالاخر د اطاعت او انقیاد په غرض د ډیرو ساز او سامان او لوی لښکر سره د حضرت سلیمان علیه السلام په حضور د تشرف په مقصد رهی (روانه) شوه کله چه بلقیس د شام سرحداتو ته ورنژدی شوه حضرت سلیمان علیه السلام خپلو درباریانو ته وفرمایل چه آیا داسی یو سړی شته چه د بلقیس شاهی تخت د دی د راتللو څخه د مخه راحاضر کړی. په دغه کښی هم د حضرت سلیمان علیه السلام مقصد دا ؤ چه په بلقیس باندی په څو دول (طریقه) سره د الله تعالیٰ د ورعطاء کړی عظمت او قوت اظهار وکړی څو دا ښه وپوهیږی چه سلیمان علیه السلام یواځی باچا نه دی بلکه کوم فوق العاده باطنی طاقت هم له خپله ځانه سره لری.

تنبیه : له «قبل ان یأتونی مسلمین» څخه معلوم شو چه پخوا له اسلامه او انقیاده د حربی مال مباح دی.

قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ ۖ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾

وویل یو زورور سخت قوی له (قومه د) پیریانو چه زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا د هغه چه پاځیږی ته (ای نبی الله) له دغه ځایه خپله، او بیشکه زه پر دغه (راوړلو) د دی (تخت) خامخا قوی (زورور معتبر) امانتگر یم.(چه نه کوم خیانت په جواهرو د ده کښی)

تفسیر : د حضرت سلیمان علیه السلام دربار به هره ورځ تر یو تاکلی (مقرر کړی) وقت پوری دوام درلود (لرلو). مطلب ئی دا دی چه «پخوا له دی نه چه تاسی له خپله درباره پاځیږئ زه به دغه شاهی تخت درحاضر کړی شم» مگر په دغه کښی هم لږ څه ځند (ایسارتیا) واقع کیده او حضرت سلیمان علیه السلام غوښته چه له دی نه مخ کښی د دی تخت راحاضر کړی شی.
«زورور امانتگر یم» یعنی د خپل مټ او قوت سره ئی ډیر ژر راپورته او در حاضرولی شم الله تعالیٰ ماته داسی قوت او قدرت رابښلی دی او «معتبر یم» یعنی په دغه کښی به زه څه خیانت نه کوم وائی چه دغه تخت ډیر قیمتدار ؤ. او په سرو او سپینو زرو او لعلو او جواهراتو سره مزین او مرصع ؤ.

قَالَ الَّذِي عِندَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ

وویل هغه (سړی) چه د ده څخه یو علم ؤ له کتابه (منزله یعنی اسم الاعظم) زه به راوړم تاته دا (تخت) پخوا له هغه چه بیا راگرځی تاته سترگه ستا، (چه نیولی دی وی کوم شی ته).

تفسیر : راجح خو هم دغه معلومیږی چه دغه سړی د حضرت سلیمان علیه السلام صحابی او وزیر آصف بن برخیا رضی الله تعالیٰ عنه دی چه د سماویه ؤ کتابونو عالم او د الله تعالیٰ د اسماؤ او د کلامونو له تأثیراتو څخه واقف ؤ ده عرض وکړ چه زه د سترگی په یوه رپه کښی د هغی تخت درحاضرولی شم. یعنی هم دا چه تاسی چاته وگورئ پخوا له هغه چه تاسی خپلی سترگی له هغه څخه ځان ته واړوئ زه به هغه تخت دلته پخوا له طرفة العین څخه درحاضر کړم.

فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهٗ قَالَ هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّيْ لِيَبْلُوَنِيْٓ ءَاَشْكُرُ

نو کله چه ولید (سلیمان) دغه (تخت) قرار پروت په نزد د ده نو وی ویل دغه (ژر راوړل د تخت) له فضله (احسانه) د رب ځما دی دپاره د دی چه وازمویی ما چه آیا زه شکر کوم (پر نعمتونو د الله).

تفسیر : یعنی دغه په ظاهری اسبابو سره نه دی د الله تعالیٰ فضل دی چه ځما رفیق دغه درجی ته رسیدلی دی چه تری داسی کرامات ظاهریږی او کله چه د ولی او بالخاصه د صحابی کرامت د هم هغه نبی معجزه او د ده د اتباع ثمره وی نو ځکه پر حضرت سلیمان علیه السلام هم د هغه شکران عائد کیږی.

تنبیه : معلوم شو چه اعجاز او کرامت فی‌الحقیقت د قدیر الله تعالیٰ هغه افعال دی چه د اولیاؤ او انبیاؤ پر لاسونو په خلاف معمول او فوق العادة صورتونو سره ظاهرول شی پس د هغه لوی ذات په قدرت سره چه لمر په یوه لمحه کښی په زرهاؤ میل مسافه پری کوی آیا هغه ته دا څه مشکل دی چه د بلقیس تخت د سترګی په یوه رپه کښی له «مارب» څخه «شام» ته ورسوی حال دا چه د بلقیس تخت د لمر یا د ځمکی په نسبت، د یوی ذری او یو لوی غره له نسبت څخه هم لږ دی حضرت سلیمان علیه السلام به په هر قدم د الله تعالیٰ د نعماؤ تشکرات اداء کول او هغه به ئی پیژندل او تل به د شکر ایستلو دپاره حاضر او ناظر ؤ ګواکی د «اعملوا آل داود شکراً» په تعمیل کښی به تل مشغول او لګیا ؤ.

اَمْ اَكْفُرُ ؕ وَمَنْ شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبِّيْ غَنِيٌّ كَرِيْمٌ ﴿۴۰﴾

یا ناشکری (کفران) کوم؟، او هر څوک چه شکر کوی پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی خپل ځان ته (ځکه چه پری د نعمتونو دوام او تزئید کیږی) او هر چا چه ناشکری وکړه (کفران کوی) غنی بی پروا دی (له شکر او له هر څیزه) کرم والا (څیښتن (خاوند) د سخاوت دی پر مستحقانو د انعام).

تفسیر : یعنی د شکر ایستلو نفع شاکر ته رسیږی چه په دنیا او آخرت کښی به مزید انعامات پری مبذول کیږی. که ناشکری وکړی نو الله تعالیٰ ته به څه ضرر او نقصان ونه رسوی. ځکه چه الله تعالیٰ د داسی شکر ایستلو څخه قطعاً بی پرواء او بالذات کامل الصفات او منبع الکمالات دی. ځمونږ له کفرانه د ده په کمالیه ؤ صفاتو کښی هیڅ نقص او کمی نه راځی. دغه هم د الله

تعالیٰ لطف او کرم دی چه ناشکرانو ته سم د لاسه سزا نه ورکوی نو د داسی کریم ناشکری کوونکی سړی په انتهائی درجه بی حیا او احمق دی.

قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾

وویل (سلیمان) چه نا آشنا (او په بل شان او شکل کړئ) تاسی دغی (بلقیس) ته تخت د دی چه وګورو چه آیا پیژنی ئی یا کیږی له هغو کسانو چه نه ئی پیژنی.

تفسیر : یعنی د تخت رنګ او وضعیت ئی تبدیل کړ. او د هغه شکل او هیئت ئی وګرځاوه چه د هغه په لیدلو بلقیس په آسانی سره ونشی پوهیدی. په دی د بلقیس د عقل او فهم ازمویښت او امتحان مقصود ؤ چه د هدایت استعداد په دی کښی تر کوم ځای پوری شته.

فَلَمَّا جَاءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ ۚ

نو کله چه راغله (بلقیس او خپل تخت ئی هلته ولید) وویل شو (ورته) آیا هم داسی دی تخت ستا نو وویل (بلقیس) لکه چه دا هم هغه دی،

تفسیر : وئی نه ویل چه هو! هم هغه دی او نه ئی بالکل نفی وکړه څه ئی چه حقیقت ؤ هغه ئی صاف صاف ظاهر کړ چه تخت خو هم هغه دی لیکن په اوصاف کښی ئی څه فرق او توپیر (تفاوت) راغلی دی او کله چه دغه فرق دومره مهم او معتدبه نه دی، نو ځکه ویلی شی لکه چه هم هغه دی.

وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾

او راکړی شوی ؤ مونږ ته علم (په وحدت د رحمٰن او نبوت د سلیمان) پخوا له دی (معجزی کله چه هدهد ستا لیک راوړ) او وو مونږ مسلمانان (غاړه ایښودونکی حکم ستا ته).

تفسیر : یعنی د دی معجزی ښکارولو ته څه ضرورت نه ؤ. مونږ ته لا له پخوا څخه دغه خبره معلومه وه چه سلیمان علیه السلام تش یو باچا نه دی. بلکه د الله تعالیٰ یو مقرب بنده هم ورسره دی. نو ځکه مونږ د اطاعت او تسلیم او انقیاد لپاره اختیار کړه.

وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٤٣﴾

او منع کړه (الله په توفیق خپل) دا له (عبادت د) هغه څیز چه وه دا چه عبادت ئی کاوه غیر له الله بیشکه چه دا وه (پخوا) له (هغه) قومه چه کافران وو.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ یا سلیمان علیه السلام د الله تعالیٰ په حکم ملکه بلقیس د لمر او نورو شیانو له عبادت څخه ستنه (منع) کړه چه په هغه کښی دا سره د خپل قوم مبتلاء وه یا ئی دا مطلب چه د سلیمان علیه السلام په خدمت کښی د حاضریدلو تر وقته پوری چه د اسلام اظهار ئی په علانیه ډول (طریقه) سره نه ؤ کړی د هغه سبب دا ؤ چه د باطلو معبودانو خیال او د کفارو صحبت او تقلید دا ئی له داسی کولو څخه منع کړی وه کله چه د نبی الله په ملاقات او زیارت مشرفه شوه هغه ممانعت له منځه ورک شو. که نه د سلیمان علیه السلام د صداقت اجمالی علم دی ته لا له پخوا څخه حاصل ؤ.

قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا ۚ قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٤٤﴾

وویلی شو دغی (بلقیس) ته چه ننوځه دی بنګلی ته پس کله چه ولیده (بلقیس) دا (ښیښه) نو ګمان ئی پری وکړ د ژورو اوبو او پورته ئی کړه (پاینڅه) له دواړو پندیو خپلو، نو وویل (سلیمان) بیشکه دغه (اوبه نه دی) یوه بنګله ده په ځمکه هواره ښویه (جوړه شوی) له ښیښو نه وویل (بلقیس) ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر ځان خپل او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص (هغه) الله ته چه رب (پالونکی) د عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی له اوبو څخه د پوری وتلو په نیت ئی خپلی پاینڅی پورته کړی لکه چه عمومی

قاعده ده چه که د اوبو د ژوروالی اندازه په پوره ډول (طریقه) معلومه نه وی نو له اوبو څخه پوری وتونکی ړومبی د خپلو پاینڅو په پورته کولو شروع کوی.
حضرت سلیمان علیه السلام پخپله سلام خانه کښی ناست ؤ چه هغه د تیرو (ګټو) په ځای په ښیښو فرش شوی وه دغه صافی او پاکی ښیښی له لری داسی ښکاریدی لکه چه د اوبو لوی حوض وی او ممکن دی چه له دغو ښیښو لاندی به واقعی اوبه هم وی یعنی حوض ئی په ښیښو سره پټ کړی وی. دی په اوبو کښی د ګډیدلو دپاره خپلی پښی لوڅی (بربندی) کړی، سلیمان علیه السلام پری غږ وکړ چه دغه د ښیښی فرش دی اوبه نه دی. بلقیس ته خپل د عقل قصور او د ده د عقل کمال ورمعلوم شو او په دغه باندی ښه وپوهیده چه په دیانت هم پر هغو اسرارو چه دی پوهیږی هم هغه صحیح دی. او دغه هم ورښکاره شوه چه پر هغو سازونو او سامانونو او وسائلو چه دغه قوم مغرور ؤ او پری نازیدل، دلته له هغه څخه ډیر سامانونه موجود وو. ګواکی سلیمان علیه السلام دوی ته تنبیه ورکړه چه د لمر او د ستوریو پر ځلیدلو غولیدل او هغوی ته د خدائی نسبت ورکول هم داسی دی لکه چه انسان د ښیښی په ځلیدلو وغولیږی او د اوبو ګمان پری وکړی.
کله چه ملکه بلقیس پر خپل قصور وپوهیده نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه ما ظلم کړی دی پر خپل ځان او اسلام می راوړی دی سره له سلیمانه خاص هغه الله ته چه رب د عالمیانو دی. یعنی یا الله! زه ستا منونکی یم! او د سلیمان علیه السلام دین او طریقه اختیاروم! تر اوسه پوری می پر خپل ځان باندی ډیر ظلم کړی دی چه په شرک او کفر کښی مبتلاء وم! اوس له هغه څخه توبه کوم او ستا د ربوبیت د دربار په طرف رجوع کوم.!

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَٰلِحًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ ثمودیانو ته (قومی) ورور د دوی صالح (چه ووایه ثمودیانو ته) داسی چه عبادت کوئ تاسی خاص د الله پس ناڅاپه دوی دوه فرقی وی (مؤمن او کافر) چه سره ئی جګړی کولی.

تفسیر : یعنی یو ایمان لرونکی او یو منکر. لکه مکی والو چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د راتګ په وقت کښی په خپلو منځونو کښی جګړی سره کولی. د ثمودیانو د جګړی لږ څه تفصیل د «الاعراف» په (۱۰) رکوع کښی پر دغو آیتونو «قال الملأ الذین استکبروا من قومه للذین استضعفوا لمن آمن منهم. الایه»کښی تیر شوی دی.

قَالَ يٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُوْنَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ۚ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُوْنَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوْنَ ﴿٤٦﴾

وویل (صالح) ای قومه څما ولې جلتی کوئ تاسی په بدی (نزول د عذاب) پخوا له نیکی (توبی) ولی مغفرت نه غواړئ تاسی له الله (په ایمان او توبه) دپاره د دی چه پر تاسی رحم وکړ شی.

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام دوی ډیر په هر ډول (طریقه) سره وپوهول نو کله چه دوی پری ونه پوهیدل بالاخر ئی دوی له عذابه وویرول چه د هغه په جواب کښی هغوی داسی وویل: ﴿ وَقَالُوْا يٰصٰلِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴾ یعنی که ته په خپله دغی خبری کښی رښتین ئی نو ولی د الله تعالیٰ عذاب پر مونږ نه نازلیږی؟ او د څه لامله (له وجی) پکښی څنډ (ایسارتیا) او ډیل واقع دی؟. حضرت صالح علیه السلام وویل: ای کمبختانو! ولی د ایمان او توبی او د نیکی لیار نه اختیاروئ؟ چه په دنیا او آخرت کښی ستاسی په کار درشی. او د څه له سببه بالعکس بدی او عذاب ژر غواړئ؟ دغه عذاب او بدی چه په خپل وقت کښی پر تاسی واقع شی نو ستاسی دغه ګرد (تول) شورماشور به پای (آخر) ته ورسیږی اوس وقت دی چه تاسی له خپلو ګناهونو څخه توبه وباسئ او خپل ځان د الله تعالیٰ له عذابه محفوظ او مصئون کړئ! تاسی ولی توبه او استغفار نه کوئ څو الله تعالیٰ د عذاب او زحمت په ځای ثواب او رحمت درمرحمت کړی.

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَّعَكَ ؕ

وویل (ثمودیانو) چه بدفالی نیولی ده مونږ په تا او په هغه چا چه له تا سره دی (له مؤمنانو)،

تفسیر : یعنی ای صالحه! له کله راهسی چه ستا قدم څمونږ په خاوره کښی ایښود شوی دی او تا پخپلو دغو خبرو شروع کړی ده پر مونږ راز راز (قسم قسم) مصائب او مصاعب رانازل شوی دی او په هر کور کښی جنګ او جګړی نښتی دی.

قَالَ طٰٓئِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُوْنَ ﴿٤٧﴾

وویل (صالح) چه بدفالی د تاسی په نزد د الله ده (چه درکوی ئی په بدل د کفر د تاسی) بلکه تاسی یو قوم یئ چه ازمویلی کیږئ (کله په راحت او کله په زحمت).

تفسیر : یعنی دغه مصاعب او سختی ځما لامله (له وجی) پر تاسی نه دی راغلی بلکه د دغو سبب ستاسی هغه بدقسمتی ده چه الله تعالیٰ ستاسی د شرارتونو او بدو اعمالو لامله (له وجی) پر تاسی مقرری او مقدری کړی دی (بل انتم قوم تفتنون: بلکه تاسی یو قوم یئ چه ازمویلی کیږئ کله په راحت کله په زحمت) یعنی د کفر له شأمته پر تاسی دغه سختی او بدی درنازلی شوی دی تر څو ولید شی چه تاسی توبه کوئ؟ او پر خپل قصور پوهیږئ که نه؟.

وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾

او ؤ په ښار (د ثمودیانو) کښی نهه سړی (غټ شریر) چه فساد به ئی کاوه په ځمکه (د حجر) کښی او نه به ئی کوله اصلاح. وویل (ثمودیانو) حال دا چه قسمونه ئی خوړلی ؤ په الله چه خامخا د شپی به ولویږو پر دغه (صالح) او اهل (عیال او امت) د ده (او وژنو به ئی) بیا به خامخا ووایو مونږ هرومرو (خامخا) ولی د ده ته (که د قتل دعوی راباندی وکړی). چه نه ؤ لیدلی مونږ ځای د هلاک د اهل د ده (نو نه یو خبر چه چا وژلی دی) او بیشکه چه مونږ خامخا له صادقانو یو (په دعوی خپله کښی).

تفسیر : دغه نهه سړی ممکن دی چه د نهو تبرو سرداران او مشران وی چه د دوی کار په ملک کښی پرته (علاوه) له فتنی او فساد او خرابی اچولو څخه بل هیڅ شی نه ؤ. د اصلاح او درستی په طرف به هیڅکله دوی خپل مخ نه اړوه په معظمه مکه کښی هم د کفارو نهه مشران ؤ چه تل به ئی د اسلام په مخالفت او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاندت کښی سعی او مجاهدت کاوه او نورو مفسرانو د هغوی نومونه هم لیکلی دی. دغو د صالح علیه السلام د قوم نهو غټو اشرارو پخپلو منځونو کښی معاهده او قسمونه سره یاد کړل چه گرد (تول) به سره یو ځای کیږی او د صالح علیه السلام په کور به ورننوځی. او دی سره له گردو (تولو) کورنۍ کهوله یوه مخه وژنی. بیا که څوک د ده د وینی دعویدار پیدا شی نو مونږ به ورته ووایو چه مونږ له دغه

داړی او د ده له وژونکی شخه نه یو خبر. او مونږ رښتیا وایو چه مونږ د ده د کور دغه تباه او وران وضعیت په خپلو سترګو نه دی لیدلی. ګواکی کله چه مونږ پخپلو د دغو حرکاتو فاعلان ؤ نو په هغه وقت کښی پخپلو ځایونو او مواقعو کښی له سره نه وو حاضر. نو د داسی یوه متفق تړون او دروغ ویلو په وسیله به هیڅ یو له مونږ ځنی نه ملزمیږی او نه بږ کیږی او په دغی پلمی (تدبیر) سره به د ده طرفداران د ده دیت له مونږ شخه وانه خلی.

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا ۗ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾

او فریب وکړ دوی په فریب کولو سره او (جزا د) فریب ورکړه مونږ په جزا ورکولو سره حال دا چه دوی پری نه پوهیدل. پس وګوره چه څرنګه شو عاقبت د مکر (انجام د فریب) د دوی بیشکه چه مونږ هلاک کړل دغه (نهه واړه) او قوم د دوی ټول (په غږ د جبریل) پس دغه دی کورونه د دوی (ورته وګورئ) چه وران تش پراته دی په سبب د دی چه ظلم (شرک) کاوه دوی بیشکه په دغه (اهلاک د ثمودیانو) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت او عبرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه پوهیږی (په خیر او شر خپل او تری عبرت اخلی) او نجات ورکړ مونږ (له دغه عذابه) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی (یقین ئی کړی) ؤ او وو دوی چه ویریدل (له الله او ځانونه ئی ساتل له شرکه او معاصیو).

تفسیر : د دوی مکر خو هم دغه د دروغو تړون ؤ او د دوی د دغه مکر په مقابل کښی الله تعالیٰ دوی ته ښه ډیل او مهلت ورکړ چه په زړه پوری خپلو شرارتونو ته تکمیل ورکړی څو د عذاب عظیم په مستحق کیدلو کښی هیڅ حجت او عذر پاتی نشی دوی داسی ګڼل چه ګواکی مونږ صالح علیه السلام له منځه لری کوو او له دی نه نه ؤ خبر چه په واقع سره دوی پخپلو دغو اعمالو سره خپل بیخ وباسی. او په خپل لاس خپل ځان له منځونو لری کوی. موضح القرآن داسی لیکی «د دوی د اهلاک اسباب خپل د تکمیل حد ته رسیدلی ؤ ځکه څو شرارت خپل د تکمیل حد ته ونه رسیږی اهلاک نه واقع کیږی».
دغو نهو کسانو ږومبی اتفاق وکړ اوښه ئی هلاکه کړه . حضرت صالح علیه السلام وفرمایل چه اوس تاسی ته زیات له دریو ورځو شخه بل مهلت نشته. او وروسته له هغه عذاب پر تاسی

نازلیدونکی دی نو دلته دوی پخپلو منځونو کښی هم هغه پاس تړون ترلو چه ښه دی کله چه مونږ په دریو ورځو کښی مرو ښائی چه ستا کار له خپله ځانه د مخه تمام کړو لکه چه دوی د شپی له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور د داړی غورځولو او د صالح علیه السلام سره د اهله او عیاله د وژلو اراده وکړه او دغو نهو مشرانو د دغه ناپاک مقصد لپاره خپلی ملاوی وتړلی او بیخی تیار شول نور کفار خو د دوی تابعان او مرستیان (مددګاران) ؤ. نو الله تعالیٰ د حضرت صالح علیه السلام حفاظت وکړ او د پرښتو پیره ئی پری مقرره کړه. څو دغه نهه تنه د الله تعالیٰ په عذاب کښی تباه او اخته شول او له خپلو ځانونو سره ئی نور قوم هم تباه او برباد کړ. څه وقت چه مکی والو د شام په لوری مسافرت کاوه نو پر لیاری به ئی په «وادی القریٰ» کښی د ثمودیانو د کلیو کنډوالی او ویجاړی ودانی لیدلی په «فتلک بیوتهم خاویة» کښی د هم دی په طرف اشاره وه نو عبرت اخیستونکی ته لازم دی چه د دغه هائلهؤ واقعاتو څخه عبرت حاصل کړی چه پاک الله په څه ډول (طریقه) دغو مکذبینو او منکرینو ته سخته جزاء ورکړه او د حضرت صالح علیه السلام ملګری چه ایمان ئی راوړی ؤ او له کفره او عصیان څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (بچ ساتلی) ؤ. هغوی ئی له هغه عذابه څرنګه وساتل؟ د الله تعالیٰ قدرت ته وګورئ په هم دغه یوه کلی کښی مؤمنان او کافران دواړه سره یو ځای اوسیدل مګر کله چه عذاب ورنازل شو د دوی په منځ کښی ئی بالانتخاب او بالتخصیص کفار هلاک او دارالبوار ته ئی فرار کړل او ابرار ئی هم هغسی بالافتخار آرام او قرار پریښودل.

وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

او (یاده کړه قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته آیا راځئ تاسی فاحشی (قبیح کار د لواطت) ته حال دا چه وینئ تاسی (یو بل په دی بد عمل کښی چه څومره مردار کار دی؟) آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته له جهته د شهوت غیر له ښځو (چه د شهوت د دفعی لپاره دی) بلکه تاسی یو قوم یئ ناپوهان (له قبح د عواقبو خپلو).

تفسیر : یعنی که تاسی نه پوهیږئ چه د دغی بی حیائی آخره خاتمه څه کیږی؟ نو په انتهائی درجه جاهلان او ناپوهان یئ.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓا۟ أَخْرِجُوٓا۟ ءَالَ لُوطٍ

مِّنْ قَرْيَتِكُمْ ۚ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط بل شی) مگر هم دا ؤ چه وبه ئی ویل دوی (یو بل ته) وباسئ (وشړئ) تاسی خیلخانه د لوط له دی ښاره خپله (چه سدوم دی) بیشکه دوی داسی سړی دی چه ځانونه پاک ساتی (له کارونو ځمونږ او بد ئی گنی).

تفسیر : یعنی دغه لوط چه خپل ځان لوی، پاک، صاف، او صفا ساتی نو بیا ځمونږ له ناپاکانو سره څه کار او غرض لری؟.

فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَاءَ مَطَرُ الْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾

پس نجات ورکړه مونږ دغه (لوط) ته او اهل د دغه (لوط) ته مگر ښځه د ده چه مقدره کړی وه مونږ هغه (کافره ښځه په ازل کښی) له باقی پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی). او ووراوه مونږ پر دوی باران (د تیږو (گټو) چه هلاک شول پری) پس بد باران د ویرول شویو (په عذاب سره باران د دوی دی).

تفسیر : یعنی هغوی ئی تباه او هلاک کړل او لوط علیه السلام ته ئی سره د ده د مسلمانانو ملگریو نجات ورکړ. لیکن د حضرت لوط علیه السلام ښځه چه د دغو اشرارو کفارو سره ئی مرستی (مدد) کولی هغه هم له هم هغو هلاک کیدونکیو سره پاتی شوه او په دغو گردو (تولو) مجرمینو باندی پاک الله له آسمانه تیږی (گټی) اورولی او دغه ښار ئی له یوه مخه پر بل مخ واړاوه.

«موضح القرآن» پر دغو دریو واړو قصو د خپلی تبصری په منځ کښی داسی لیکی: «چه د حضرت سلیمان علیه السلام په قصه کښی ئی وفرمایل چه مونږ به داسی لښکر راولو چه د هغو مقابله به هیڅوک نشی کولی. نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مکی والو په منځ کښی هم هغه خبره وشوه. او حضرت صالح علیه السلام ته نهه تنه مشران متفق شول چه د شپی له مخی د حضرت صالح علیه السلام په کور ورننوځی نو الله تعالیٰ صالح علیه السلام ته نجات ورکړ او دوی ئی تباه کړل. مکی والو هم ځمونږ د پاک رسول صلی الله علیه وسلم له پاره هم داسی کوهی

کنستلی ؤ مګر دوی پخپله د «بدر» په قلیب کښی ولویدل. په هغه شپه چه رسول الله مبارک هجرت کاوه دیر کفار د رسول الله مبارک د کور په شاو خوا کښی سترګی په لیار منتظر ناست ؤ څو چه رسول الله صلی الله علیه وسلم ګهیځ (سحر) د وقته د لمانځه لپاره وځی نو مونږ ئی بالاتفاق په تیاره کښی ووژنو چه قصاص ئی هم پر مونږ وانه وړی مګر رسول الله صلی الله علیه وسلم له دوی څخنی داسی روغ رمټ ووت چه د دوی د یوه تن فکر او فهم هم ورته ونشو. او د لوط علیه السلام قوم غوښتل چه نبی الله له خپله ښاره وباسی نو هم هغسی فکر او اراده مکی والو هم لرله لیکن پاک الله دی په خپل فضل او مرحمت سره د دوی د دغه ښار له منځه پخپل واک او اختیار سره وویست. او په دغه سره ئی دی بریالی (کامیاب) کړ او کار ته ئی ترقی او لا رونق ورکړ.

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلٰمٌ عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِيْنَ اصْطَفٰى ۗ آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُوْنَ ﴿٥٩﴾

ووایه (ای محمده!) چه ټولی ثناوی ستائنی (صفتونه) خاص الله لره دی (په نصرت د ابرارو او ذلت د کفارو) او سلام دی پر بندګانو د دغه (الله) هغه (بندګان) چه غوره کړی دی دوی (الله پر ټولو مخلوقاتو)، آیا الله خیر بهتر غوره که هغه بتان چه دوی ئی شریکان کوی (له الله سره؟ بلکه الله بهتر دی!).

تفسیر : وروسته د قصصو له فراغه له : «آلله خیر اما یشرکون» ئی د توحید بیان فرمایلی دی دغه الفاظ د خطبی په دول (طریقه) تعلیم فرمائی چه ښائی پخوا له بیانه وی. «موضح القرآن» لیکی: د الله تعالیٰ تعریف کول او په انبیاؤ سلام لیږل او وروسته له هغه په بله خبره شروع کول ئی خلقو ته وروښودل . ځینی مفسرین وائی د الله تعالیٰ هغه کمالات او احسانات چه پاس د قصصو په منځکښی مذکور شول پر هغو ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته حکم وشو چه د الله تعالیٰ حمد او ثناء ووائی او شکر پر ځای راوړی او پر هغو مقبولو بندګانو چه د ځینو د هغو ذکر پاس وکړ شو سلام ولیږی. له دی ځایه د توحید وعظ شروع کړی شوی دی یعنی د پاس قصصو د اوریدلو او په تکوینیهؤ آیاتونو باندی د فکر او غور کولو څخه وروسته تاسی پخپله دغه راوښیی. چه د دغه «وحده لاشریک له» الله تعالیٰ منل خیر، بهتر، غوره، نافع او معقول دی؟ یا د ده په الوهیت کښی د هغو خوارو عاجزانو او ناتوانو مخلوقاتو معبود درول؟ او له الله تعالیٰ سره ئی شریک ګرځول؟ اوس دغه مسئله دومره سخته او مشکله نه ده چه د هغی په فیصله کولو کښی څه تدقیق او څند (ایسارتیا) کولو ته څه حاجت او ضرورت پاتی وی خو بیا هم د زیات تذکیر او تنبیه په غرض وروسته له دی نه د الله تعالیٰ ځینی داسی شئون او صفات بیانیږی

چه د ده پر توحید او تقدس دلالت کوی او ځینی هغه خیر او نفعی شمیرلی کیږی چه د الله تعالیٰ د رحمت او د فضل آثار په هغو کښی له ورا ښکاری نو فرمائی چه:

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِّنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَأَنْۢبَتْنَا بِهٖ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ ۚ مَّا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُنْۢبِتُوْا شَجَرَهَا ۗ

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او نازلی کړی ئی دی دپاره د تاسی له (طرفه د) آسمان اوبه پس زرغون کړل مونږ په دغو (اوبو) سره باغونه خاوندان د رونق (او ښائست)، نه دی کیدونکی له تاسی دا (کار) چه زرغونی کړئ تاسی ونی د هغو

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی بلکه له سره د ونو زرغونول ستاسی په اختیار کښی نه دی، دا لا څه چه له هغه ځینی میوی او ثمرات او نور شیان هم راوباسئ.

ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَّعْدِلُوْنَ ﴿٦٠﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه نشته) بلکه دغه (مشرکان) یو داسی قوم دی چه ځنګ کوی (له توحیده)

تفسیر: یعنی په دی باندی ګرده (توله) دنیا پوهیږی او پخپله هم دغه مشرکان ئی هم منی چه د ځمکی او آسمان پیدا کول ـ د باران (وریا) ورول ـ د ونو ـ نباتاتو زرغونول غیر له الله تعالیٰ څخه د بل چا کار نه دی ـ لکه چه د لوی قرآن کریم په بل ځای کښی د مشرکانو داسی اقرار او اعتراف هم مذکور دی بیا وروسته له دی نه چه تر دی ځای پوری ورسیدئ نو بیا ولی له سمی لاری څخه کاږه کیږئ ؟ کله چه ماسواء الله څخه بل داسی یو ذات نشته چه د دغو ګردو (تولو) مخلوقاتو انتظام او تدبیر وکړی شی ـ یا د کوم شی مستقل اختیار ولری ـ نو بیا د الله تعالیٰ په الوهیت او معبودیت کښی څرنګه بل څوک ورسره شریکیدی شی ؟ «عبادت» د انتهائی تذلل نوم دی نو دغسی عبادت هغه ذات ته لائق دی چه په انتهائی درجه کامل او بااختیاره وی ـ د کوم ناقص یا عاجز مخلوق له لوی خالق سره په معبودیت کښی برابرول ـ انتهائی ظلم ـ ضد او عناد دی.

أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَّجَعَلَ خِلٰلَهَآ أَنْهٰرًا وَّجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ

بلکه هغه ځوک (بهتر دی) چه ګرځولی ئی ده ځمکه ځای د قرار (آرام) او ګرځولی ئی دی په منځ د دغی ځمکی کښی نهرونه (سیندونه رودونه ویالی د اوبو) او ګرځولی ئی دی دغی (ځمکی) ته محکم لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: چه په کښی ایښی دی لکه میخونه او بارونه ترڅو ودریږی ونه خوزی یعنی د انسانانو او حیواناتو دیره ځای دی چه په آرامی سره پری ژوندون کوی ـ او له دی حاصلاتو او پیداوارو څخه ګټه (فائده) او نفعه اخلی.

وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا

او ګرځولی ئی ده په منځ د دوو بحرونو (خواږه او تروه) کښی پرده (چه سره ګډ نشی).

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ د دی تحقیق پر دغه آیت لیکلی شوی دی ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَّهٰذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَّجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَّحِجْرًا مَّحْجُورًا ﴾ جزء ۱۹ د الفرقان په (٥) رکوع ٥٣ آیت کښی دی ولوست شی.

ءَإِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (نه! نشته) بلکه اکثر د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی.

تفسیر: په توحید چه ایمان نه راوړی یعنی آیا بل کوم بااختیاره ذات شته ؟ چه دغسی کار وکړی شی ؟ او پر دغه بناء د معبود ګرځیدلو لائق شی ؟ کله چه نشته ـ نو معلوم شو چه دغه مشرکین محض د جهالت او ناپوهی لامله (له وجی) د شرک او مخلوق پرستئ په ژوره کنده کښی لویدلی دی او لا پسی د جهل په سوړو کښی ننوځی.

أَمَّنْ يُّجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوٓءَ

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه قبلوی سوال د عاجز (بیکس بی‌بس) کله چه وبولی دغه (مضطر) هغه (الله اکبر) او لری کوی بدی سختی

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو د بیکسانو او ناقرارانو او بی وځلو دعاوی او ناری آوری ـ سختی او ربړ (تکلیف) تری لری کوی ـ لکه چه جزء ۷ د «الانعام» په «٤» رکوع ٤١ آیت کښی یی فرمایلی دی ﴿ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَآءَ ﴾ ګواکی الله تعالیٰ دعاء هم له عادیه ؤ اسبابو څخه یو سبب ګرځولی ده چه پری د مسبب ترتب د الله تعالیٰ په مشیت د شروطو پر استجماع او د موانعو پر ارتفاع کیږی. علامه طیبی رحمة الله علیه او نورو ویلی دی چه په دغه آیت کښی مشرکینو ته تنبیه ده چه د سختیو مصائبو او شدائدو په وقت کښی تاسی هم مضطرب کیږئ او هم دغه پاک الله ته دعا او ناری کوئ او نور معبودان ستاسی له یاده وځی ـ نو بیا د فطرت او ضمیر دغه شهادت مو ولی د امن او اطمینان په وقت کښی له تاسی هیریږی ؟

وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ الْأَرْضِ ۗ

او ګرځوی (الله) تاسی لره خلیفګان په ځمکه کښی (په ځای د تیرو خلقو)

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی که معبودان د تاسی چه هیڅ نه شی کولی؟ یعنی یو قوم او نسل له ځمکه څخه پورته کوی او د دوی په ځای بل قوم او نسل ودانوی چه دوی پر ځمکه د مالکیت او سلطنت له حیثه تصرفات کوی.

ءَإِلَٰهٌ مَّعَ اللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

آیا شته بل معبود له الله سره؟ (نه نشته) لږ شانته پند قبلوئ (او غور چلوئ تاسی).

تفسیر: یعنی که تاسی په پوره ډول (طریقه) سره فکر کولی نو د لری تللو لپاره هیڅ یو ضرورت نه ؤ پاتی. هم دغو خپلو حوائجو او ضروریاتو او د اقوامو هم دغه تبدیل او تغیر ته به مو کتل نو پخپله به پوهیدئ چه د هغه ذات د قدرت په لاس کښی چه د دغو امورو قبضه او اختیار دی یواځی هم هغه ذات د عبادت وړ (لائق) او مستحق دی.

أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ ۗ

بلکه هغه څوک (بهتر دی) چه لاره ښیی تاسی ته (په ستوریو سره) په تیارو د بر (بیدیا) او (په تیارو) د بحر (سیند) کښی او هغه (څوک بهتر دی) چه رالیږی بادونه زیری کوونکی په مخ کښی د رحمت (باران) خپل

تفسیر: آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو سره بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی ؟ الله تعالیٰ د وچی او د سیند په تیارو کښی د ستوریو په وسیله ستاسی لار ښوونه کوی اعم له دی نه چه بلاواسطه وی که د قطب ښوونکی او نورو آلاتو په واسطه وی. او بیخوا د رحمت له بارانه هواوی او بادونه چلوی او په هغو سره د باران د راتګ زیری ورکوی.

ءَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ ۚ تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ډیر لوی ډیر پورته دی الله له هغو (شیانو) چه شریکوی ئی دغه (مشرکان له الله سره).

تفسیر: یعنی چیری هغه مطلق قادر او برحق حکیم او چیری هغه عاجز او ناقص مخلوق برابر دی چه هغوی د الوهیت شریکان ښوولی کیږی ؟

أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

آیا هغه څوک چه له ړومبی ئی پیدا کړی دی خلق (له نطفی په ارحامو کښی) بیا به ئی ژوندی کوی (بعد الموت په قیامت کښی).

تفسیر: ګرد (ټول) خلق دغه قبلوی چه ابتدائی تخلیق د الله تعالیٰ کار دی. وروسته له مرګه بیا ژوندی پاځیدل هم پر هم دغه قیاس کړئ د «**بعث بعد الموت**» منکرین هم هم دغومره پوهیږی که بالفرض وروسته له مرګه بیا ژوندون وی نو هغه کار هم د هم هغه ذات دی چه اول ځلی ئی پیدا کړی دی.

وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۗ

او هغه څوک چه رزق روزی درکوی تاسی ته له (طرفه د) آسمانه (په باران) او له ځمکی (په محصولاتو ئی آیا دغه الله موصوف په دغو صفاتو بهتر دی ؟ که معبودان د تاسی چه هیڅ نشی کولی!؟)

تفسیر: یعنی هغه کوم ذات دی چه د سماوی او ارضی اسبابو په وسیله سم له خپله حکمته سره تاسی ته روزی در رسوی ؟

ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ ۚ قُلْ هَاتُوْا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِیْنَ ﴿۶۴﴾

آیا شته بل معبود له الله سره ؟ (بلکه نشته) ووایه (ای محمده ! دوی ته) راوړئ تاسی برهان (سند) خپل (په دی چه غیر له الله هم داسی کولی شی) که چیری یئ تاسی صادق (رښتین په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی سره د دغو صافو ، ښکارو دلائلو له آوریدلو بیا تاسی د الله تعالیٰ وحدانیت او د کفر او شرک نقصان او قباحت نه تسلیموئ نو هر هغه دلیل چه تاسی ئی د خپلی دغی باطلی دعوی په ثبوت کښی لرئ هغه راوړاندی کړئ ! څو د هغی له مخی ستاسی دروغ او رښتیا ښکاره شی مګر له هغوی سره دلیل او برهان چیری دی ؟ محض د ړندو په تقلید رهی (روان) دی. ﴿وَمَنْ یَّدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ ۙ لَا بُرْهَانَ لَهٗ بِهٖ ۙ فَاِنَّمَا حِسَابُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ﴾ جزء ۱۸ (د المومنون (۶) رکوع) ۱۱۷ آیت .

قُلْ لَّا یَعْلَمُ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ الْغَیْبَ اِلَّا اللّٰهُ ؕ

ووایه (ای محمده ! دوی ته) نه پوهیږی هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (له پرښتو او انسانانو په غیبو امورو باندی) مګر (عالم دی پر غیبو) الله

تفسیر: دغه آیت د سابق مضمون تکمیل او د لاحق مضمون تمهید دی. د دی جزء له ابتداء څخه تر دی ځایه پوری د الله تعالیٰ د تام قدرت ـ عام رحمت ـ د کامل ربوبیت بیان ؤ ـ یعنی هر کله چه الله تعالیٰ په دغو صفاتو او شئونو کښی متفرد دی نو ښائی چه په الوهیت او معبودیت کښی هم متفرد وی. په دغه آیت کښی په الوهیت له بله حیثیته استدلال کاوه شی یعنی معبود به هم هغه ذات کیدی شی چه له تام قدرت سره محیط او کامل علم هم ولری ـ او دا هغه

صفت دی چه په ځمکه او آسمان کښې هیڅ یو مخلوق ته نه دی حاصل او د هم هغه رب العزت سره مخصوص دی پس په دغه اعتبار سره هم د معبودیت استحقاق له هم هغه واحد ذات لپاره ثابت شو.

چتی (بیکاره) وائی چه وینا کوی له پتو

بی له خدایه نه پوهیږی څوک په پتو

پاک نبی ته به جبریل تل کړه وینا

لوی څیښتن (خاوند) به جبرئیل ته کړه وینا

تنبیه: پر تولو غیبو امورو ماسواء الله څخه بل هیچا ته کامل علم نه دی حاصل ـ او نه کوم غیبی علم یو سړی ته بالذات بی د الله تعالیٰ له عطاء څخه ور په برخه کیدی شی او نه الله تعالیٰ مفاتیح الغیب (د غیب کنجیګانی) چه ذکر ئی د «الانعام» په سورت کښې تیر شو د بل کوم مخلوق په لاس کښې ورکړی دی. هو! ځینی خپل بندګان پخپل اختیار پر ځینو غیبیه ؤ امورو مطلع کوی چه د هغه لامله (له وجی) مونږ ویلی شو چه الله تعالیٰ هغه سړی پر غیب مطلع فرمایلی دی. یا غیبی خبر ئی ورته ورکړی دی. لیکن پر هم دغومره یوه خبره قرآن او سنت په هیڅ یو ځای کښې پر داسی یو سړی د **«عالم الغیب»** یا فلان **«یعلم الغیب»** اطلاق نه دی کړی. بلکه په احادیثو کښې تری انکار هم شوی دی ځکه چه دغه الفاظ ظاهراً له دی نه مخالف دی چه «د علم الغیب اختصاص د باری تعالیٰ له ذات سره دی» نو ځکه محققین علماء اجازه نه ورکوی چه د دغسی الفاظو اطلاق پر کوم بنده وکړی شی ـ اګر که لغت صحیح هم وی ـ لکه چه که څوک داسی ووائی **«ان الله لایعلم الغیب** ـ له الله سره د غیبه ؤ امورو علم نشته» اګر که د ده مراد داسی وی چه د الله تعالیٰ په نسبت هیڅ شی له سره ورته غیب نه دی سخته ناروا او بی ادبی ده هم داسی که څوک له حق څخه «موت» او له «فتنی» څخه اولاد ـ او له «رحمت» څخه «باران» مراد واخلی ـ او داسی الفاظ ووائی **«انی اکره الحق ـ احب الفتنة ـ وافرمن الرحمة** ـ زه حق بد ګنم ـ او فتنه می خوښه ده او له رحمته څخه تښتم» نو دغسی ویل هم سخت قبیح او مکروه دی ـ حال دا چه د نیت او مراد په اعتبار قبیح نه دی ـ هم داسی «فلان یعلم الغیب» او د هغه په شان نور الفاظ هم وګڼئ ! واضح دی وی چه د «عالم الغیب» څخه ځمونږ مراد محض ظنون او تخمینات نه دی ـ او نه هغه علم مقصود دی چه له قرائنو او اماراتو څخه حاصلاوه شی ـ بلکه هغه مراد دی چه د هغه لپاره هیڅ یو دلیل او قرینه نه وی موجوده په سورت الانعام او سورت الاعراف کښې د دی موضوع په متعلق لږ څه لیکلی شوی دی ـ هلته دی مراجعت وکړی شی.

وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

او نه پوهیږی دغه (کفار) چه کله به بیا ژوندی راپاځول شی دوی.

تفسیر: یعنی پر قیامت یقین نه لری او وائی چه قیامت کله راځی ؟ چه د هغه په اثر مړی بیا ژوندی کیږی ـ پر دغه هیڅوک نه دی خبر ړومبئ د مبدأ ذکر کیده له دی ځایه وروسته د معاد ذکر شروع کیږی.

بَلِ ادّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْهَا بَلْ هُمْ مِّنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾

بلکه ستړی ستومان او له کاره لویدلی دی علم د دوی په (کار د) آخرت کښی بلکه دغه (کفار) په شك کښی دی له دغه (قیامت) بلکه دغه (کفار) له دغه (قیامته) ړانده دی (د زړه په سترګو چه پری باور نه کوی).

تفسیر: یعنی ډیر عقل او فکر ئی وچلوه او له ډیر فکر وهلو څخه بیخی ستړی او ستومان شول خو سره له هغه هم د آخرت په حقیقت او کیفیت ونه پوهیدل. کله د هغه په نسبت په حیرت شول کله په شك کښی تری ولویدل ـ او کله تری منکران شول. (موضح) ځینو مفسرینو داسی تقریر کړی دی چه د آخرت تر ادراکه پوری د دوی علم ونه رسید او نه د عدم العلم له وجی څخه دوی خالی الذهن پاتی شول ـ بلکه د هغه په متعلق په شك او تردد کښی ولویدل او نه یواځی په شك او تردد اخته شول بلکه له هغو دلائلو او شواهدو څخه ئی خپلی سترګی پټی کړی چه په هغو کښی له غور او تأمل کولو څخه د دوی شکوك او تردد رفع کیدی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَإِذَا كُنَّا تُرَابًا وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی (او د زړه سترګی ئی ړندی دی) آیا کله چه شو مونږ خاوری او پلرونه ځمونږ (هم خاوری شی) آیا خامخا به

مونږ هرومرو (خامخا) رایستلی شو (ژوندی له ځمکی جزاء ته) خامخا په تحقیق وعده کړی شوی ده له مونږ سره د دی (بعث بعد الموة هم) له مونږ سره او هم له پلرونو ځمونږ سره له دی (وعدی د محمد نه) پخوا (د نورو انبیاؤ له خوا) نه دی دغه خبری (بل شی) مگر لیکلی قصی (باطلی دروغ افسانی) دی د پړومبنیو (خلقو).

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ځمونږ له پلرونو سره هم داسی وعدی شوی وی دغه ده چه عیناً نن له مونږ سره هم هغسی خبری او اتری دغه رسول کوی. لیکن سره د دومره قرنو او پیړیو د تیریدلو مونږ ته تر نن ورځی پوری دغه خبره نشوه څرگنده او نه مو واوریده چه وروسته له دی نه چه مړی په خاورو کښی سره گډوډ او مخلوط شی هغه به بیا ژوندی کیږی ـ لکه د پخوا په شان روغ رمټ انسان تری جوړ او عیان کیږی او بیا د خپلو اعمالو سزا مومی ؟

قُلْ سِيْرُوْا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٦٩﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه وگرځئ تاسی په ځمکه (د مکذبینو) کښی پس وگورئ چه څرنگه شو عاقبت (آخره خاتمه) د گنهگارانو (کافرانو ؟ او تری عبرت واخلئ!)

تفسیر: یعنی ډیرو مجرمانو ته په هم دغه دنیا کښی عبرتناکه سزا ورکری شوی ده او د انبیاؤ مواعید پر دوی منطبق گرځیدلی دی پر هم دغه دی د بعث بعد الموت قیاس هم ښائی چه وکړ شی چه بالیقین بعث ـ حساب کتاب ـ ثواب ـ عقاب او اخروی عذاب شته چه تول ربښتیا دی او الله تعالیٰ له هغه څخه خبر راکړی دی او هغه ضرور راتلونکی دی او دغه لویه کارخانه هم داسی خوشی چتی (بیکاره) بی پایه او بی نتیجی نه پاتی کیږی او دغه هم امکان نه لری چه پر دغو تولو علویه ؤ او سفلیه ؤ موجوداتو داسی کوم عمومی حاکم نه وی چه حق په حقدار ورسوی او خپل دغه گرد (تول) رعایا هم داسی چتی (بیکاره) او مهمل پریږدی کله چه تولو مجرمانو ته دلته پوره سزا نه ورکوله کیږی نو یقینی ده چه هرومرو (خامخا) بل کوم ژوندون او جهان شته چه هلته به هر څوک د خپلو اعمالو نتیجه او سزا او جزاء وومی. که تاسی پر هم دغه خپل تکذیب دوام (تینگوالی) وکړئ نو هم هغسی چه د نورو مکذبینو آخره خاتمه او انجام شوی دی ستاسی به هم کیږی.

وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِيْ ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُوْنَ ﴿٧٠﴾

او مه خفه کیږه (ای محمده!) پر دوی (چه ستا تکذیب کوی او له ایمانه مخ اړوی) او مه اوسه په تنگی (د زړه) کښې له هغه چه دوی مکر کوی (له تا سره ځکه چه زه ستا حافظ او ناصر یم).

تفسیر: یعنی ای محمده دغه مکذبان د دوی په ښو او بدو په ښه شان سره وپوهوه! او د آخری خاتمی تنبیه ورته ورکړه! وروسته له دغو پوهولو له دوی نه جلا (جدا) شه! که دغه خلق حق ونه منی نو تاسی ډیر غمجن، متأسف او مه خفه کیږئ! او نه د دوی د مکر او فریب او د حق په خلاف له تدبیر کولو څخه زړه تنگه او ملول کیږئ! تاسی خو خپل فرض په پوره ډول (طریقه) سره اداء فرمایلی دی. الله تعالیٰ پخپله داسی ضدی او عنادی کسانو ته سزا ورکوی او هم هغسی چه پخوانی مجرمان ئی په سزا رسولی دی دوی هم رسوی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾

او وائی دا (کفار) کله به وی دغه وعده (د نزول د عذاب) که یئ تاسی صادقان (رښتینی په دغی دعوی خپلی کښې).

تفسیر: یعنی بالاخر هغه قیامت کله راځی؟ او له هغو عذابونو څخه مو چه ویروی هغه به کله نازلیږی.

قُلْ عَسَىٰ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) چه نژدی ده چه شی پیوست په تاسی پسی ځینی هغه (عذاب) چه غواړئ ئی تاسی په جلتی.

تفسیر: یعنی ډیر شورماشور او غوغا مه نښلوئ! هغه وعده هرومرو (خامخا) ایفاء کیدونکی ده او هیڅ لری نه ده چه د هغی وعدی کومه برخه تاسی ته ډیره نژدی شوی او در پوری نښتی هم وی لکه چه ډیری ورځی نه وی تیری چه پر دوی باندی سخت قحط نازل شو او هم د «بدر» په غزوه کښې د دغه عذاب یوه برخه وررسیده پاتی شو قیامت کبریٰ د هغه هم ځینی آثار او علائم در ښکاره شوی دی. (په ردف لکم «ل» زائد دی).

وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

او بیشکه رب ستا خامخا ځیښتن (خاوند) د فضل (احسان انعام) دی پر خلقو (چه دوی ژر په ګناهونو نه نیسی ولیکن اکثر د دوی شکر نه کوی (په دی نعمت چه د عذاب تأخیر دی).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ پخپل فضل او کرم سره د عذاب په لیږلو کښی تأخیر کوی نو لازم ؤ چه دوی دغه تأخیر غنیمت ګڼلی ـ او د دغی مهربانی په مقابل کښی ئی شکر ایستی او د صالح عمل لاره به ئی خپلو ځانونو ته غوره کړی وی لیکن پر خلاف د دی دوی ناشکری کوی او په خپله خوله عذاب غواړی.

وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾

او بیشکه رب ستا ته خامخا معلوم دی هغه څه چه پټوی ئی سینی (زړونه) د دغو (کفارو) او هغه څه چه ښکاروی ئی دوی. او نشته هیڅ شی پټ پناه (له حوادثو) په آسمان کښی او په ځمکه کښی مګر (لیکلی) دی په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی ستاسی ظاهری او باطنی اعمال ، د زړونو پټی خبری ، نیات ، ارادی، د ځمکی او د آسمانونو ډیر زیات پټ اسرار ګرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښی او د لوح محفوظ په دفتر کښی درج دی. هره خبره له هغه سره موافقه واقع کیږی د ژر غوښتلو او تلوار کولو یا ځنډ (ایسارتیا) او ډیل کولو څخه هیڅ یو حاصل او ګټه (فائده) په لاس نه درځی ـ هر هغه څیز چه د الله تعالیٰ په علم کښی طی شوی وی ژر یا په ځنډ (ایسارتیا) پر خپل وقت هرومرو (خامخا) کیدونکی دی او هر یوه ته سم د ده له عمل ، نیت ، عزم او ارادی سره موافقه ثمره او نتیجه خامخا وررسیدونکی ده.

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

بیشکه چه دغه قرآن قصه کوی (بیانوی) پر بنی اسرآئیلو (اولادی د

یعقوب) باندی اکثر له هغو خیزونو چه دوی په هغو (خیزونو) کښې سره اختلاف کوی. او بیشکه دغه (قرآن) خامخا هدایت دی او رحمت دی لپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی).

تفسیر: یعنی اوس د عملی فیصلی وقت نه دی راغلی ـ بیشکه قرآن د قولی او عملی فیصلی دپاره راغلی دی ـ په دغه وقت کښې په سماویه ؤ علومو او مذهبی شیانو کښې له ګردو (تولو) څخه لوی علماء بنی اسرآئیل ګنل کیدل مګر د عقائدو، احکامو، قصصو ، روایاتو او نورو په متعلق د هغوی د شدیدو اختلافاتو قاطعه فیصله او ښه تصفیه هم دغه پاک قرآن اورولی ده.
فی‌الحقیقت قرآن هغه لوی کتاب دی چه ګردی (تولی) دنیا ته ئی د الله تعالیٰ آخری پیغام رسولی دی ـ او د ایمان راوړونکیو خلقو لاربنوونه ئی کړی ده څو ګرد (تول) خلق د هغی لوئی ورځی دپاره تیاری او آمادګی وکړی چه په هغی کښې به د هری معاملی عملی فیصله کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾

او بیشکه رب ستا فیصله به وکړی په منځ د دوی کښې (په قیامت کښې) په حکم (عدل) خپل سره او هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه علم والا (پر تولو احوالو او اشیاؤ)

تفسیر: یعنی قرآن خو د پوهولو او ښوولو دپاره نازل شوی دی باقی د ګردو (تولو) معاملاتو حکیمانه او عادلانه فیصله سم له حکمته سره پخپله قدرت لرونکی قادر او توانا الله تعالیٰ کوی.

فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

پس توکل (اعتماد) وکړه خاص پر الله (او د معاندانو له عداوته مه ویریږه ای رسوله څما!) بیشکه چه ته پر حق ښکاره ئی (چه اسلام دی).

تفسیر: یعنی تاسی د هیڅا د اختلاف او تکذیب څخه مه متأثر کیږئ! یوائځی پر پاک الله اعتماد او توکل ولرئ! او پخپله وظیفه کښې چه دعوت او تبلیغ دی مشغول او لګیا اوسئ! پر هغه سمه صافه لاره چه تاسی درومئ په هغې کښې هیڅ قسم خرخشه او اندیښنه نشته کله چه انسان پر سمه لاره رهی (روان) وی ـ او پر واحد الله اعتماد ولری ـ نو د بل هیڅ شی ویره او اندیښنه ورسره نه وی.

إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

بیشکه ته نشي اورولی (خبره) مړیو ته او (هم داسی) نشي اورولی کڼو ته غږ د نارو (د وعظ) کله چه وګرځی دوی په دی حال کښی چه شا کوونکی وی. او نه ئی ته لاره ښوونکی ړندو ته (چه ئی راوګرځوی) له ګمراهی د دوی څخه نه اوروی ته (په سماع د فائدی رسولو سره) مګر هغه چاته چه ایمان راوړی په آیتونو (د قدرت) څمونږ پس هم دوی مسلمانان دی (غاړه ایښودونکی الله ته).

تفسیر: یعنی هم هغسی چه یوه مړی ته خطاب یا کوم کانه ته ناری وهل په تیره بیا چه تاته ئی شا هم وی او په منډو در څخه ځغلی ـ او د ناری وهونکی په طرف قطعاً ملتفت نه وی سودمن نه دی هم دغه د هغو مکذبینو حال دی چه د دوی زړونه مړه شوی دی او په زړه کانه هم دی او د اوریدلو اراده هم بیخی نه لری نو د دوی په حق کښی هیڅ نصیحت نافع او کار کوونکی نه دی که یو خاص ړوند د غتو او رنو سترګو خاوند نشی نو تاسی به هغه ته څرنګه لار یا بل شی وروښوولی شی ؟ دغه خلق د زړه ړانده هم دی او نه غواړی چه د ړوند والی څخه هم ووځی نو بیا ستاسی په ښوونه سره که دوی وغواړی چه وګوری ـ نو څرنګه به وکتلی شی ؟ یعنی پند او نصیحت د هغو خلقو په حق کښی نافع دی چه ئی ومنی او پری متأثر شی. او د اثر قبلول هم دغه دی چه د الله تعالیٰ پر کلام یقین او باور وکړی او وئی منی.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾

او کله چه واقع ثابت شی خبر د عذاب پر دغو (بنی آدمانو او نژدی شی قیامت پر دوی) نو راوبه باسو مونږ دوی ته یوه دابه (ژوندی خوځیدونکی تلونکی) له ځمکی چه خبری کوی دغه (دابه) له دوی سره چه بیشکه دا خلق ؤ چه په دلائلو (د قدرت الوهیت) څمونږ به ئی یقین نه کاوه.

تفسیر: موضح القرآن لیکی «پخوا له قیامته به په مکه معظمه کښی د صفا غر وچوی او له هغه ځخه به یو ژوندی خوځیدونکی ووځی چه له خلقو سره به خبری کوی چه اوس قیامت نژدی دی. او صادق مؤمن به له کاذب منکر ځخه په نښه کولو سره بیلوی» له ځینو روایاتو ځنی معلومیږی چه دغه به بالکل په آخره زمانه کښی په هغه ورځ واقع کیږی چه لمر له مغربه وخیژی نو قیامت د هم دغی ورځی نوم دی چه د تولی دنیا گرد (تول) موجوده نظام به په کښی گډوډ او خرابیږی نو د داسی خوارقو په وقوع کښی هیڅ تعجب نه دی پکار چه د قیامت د قریبه ؤ علاماتو او د دی مقدمی په شان ظاهرولی شی. ښائی د «دابة الارض» په ذریعه د دی خبری ښودنه مقصود وی هغه خبره چه تاسی د یو رسول په ژبه نه منله نن مجبور یئ چه د یوه حیوان په ژبه ئی ومنئ ! مگر د دغه وقت منل تاسی ته مفید او نافع نه دی او له دغه ځخه یوائی د مکذبینو تجهیل او تحمیق مطلوب دی چه د منلو وقت تیر شو.

تنبیه: د «دابة الارض» په نسبت ډیر رطب او یابس اقوال او روایات په تفاسیرو کښی درج شوی دی ـ مگر د معتبرو روایاتو له مخی هم دغومره خبره ثابته شوی ده چه موضح القرآن لیکلی ده والله اعلم.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه ژوندی به راپورته کړو له (قبورو د) هر امت (فرقی) ځخه یو فوج (چه اشراف او رؤسا دی) له هغو (منکرانو) چه تکذیب کوی په آیاتونو ځمونږ پس د دوی جماعتونه به سره یو ځای کیږی بیا روانیږی.

تفسیر: د هر گناه کوونکی تولنه او لښکر به سره بیل وی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د «فهم یوزعون» معنی په ستنولو (واپس کولو) سره کړی ده ـ یعنی د هر امت مکذبان به د محشر په طرف بیول کیږی او دوی به دغومره ډیر او زیات وی چه وړاندی تلونکی خلق به د وروستنیو مخه بندوی او له مخکښی تللو ځخه به ئی ستنوی (واپس کوی) ـ لکه چه په لوی بیروبار او ازدحام کښی د انتظام د تینگ ساتلو لپاره هم داسی وضعیت غوره او اختیارولی شی.

حَتّٰىٓ اِذَا جَآءُوْ قَالَ اَكَذَّبْتُمْ بِاٰيٰتِيْ وَلَمْ تُحِيْطُوْا بِهَا عِلْمًا اَمَّاذَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿۸۴﴾

تر هغه پورې چه راشي دوی (تول محشر ته) نو وبه فرمائي (ورته الله) آيا تکذيب کړی ؤ تاسي د آياتونو ځما حال دا چه احاطه نه وه کړې تاسي په هغو (آياتونو) له جهته د علمه آيا څه شي دی هغه چه وئ تاسي چه کاوه به مو (هغه له مامور به شخه ؟ ووايئ!)

تفسير: يعني زيار (محنت) ئې ونه کړو ـ او کوشش ئې ونه کړ چه په پوره ډول (طريقه) به پرې پوهيدل او تمامو اطرافو او جوانبو ته به ئې کتل ابتداء ئې د هغه په تکذيب خوله وسپړده «يا ووايئ! که داسي نه دی نو نور مو څه کول؟ يعني ماسواء له دی نه ستاسی بل څه کار ؤ ؟ امکان لري چه مطلب ئې داسي وی چه بې له غوره او فکر کولو شخه تاسي هم داسي د هغه تکذيب کړی ؤ ؟ يا ووائی ؟! چه ماسواء له دی نه تاسي نوری څه گناه هم د خپلو ځانونو لپاره تولی کړی وی.

وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوْا فَهُمْ لَا يَنْطِقُوْنَ ﴿۸۵﴾

او واقع ثابته به شي خبره (د عذاب) پر دغو (منکرانو) باندی په سبب د هغه چه ظلم ئې کړی ؤ پس دوی به هيڅ خبری نشي کولی (په عذر خواهی له جهته د عذاب لامتناهی)

تفسير: يعني د دوی د شرارتونو يقيني ثبوت وشو ـ او د الله تعالیٰ حجت پر دوی تمام شو، اوس وروسته له دی نه به دوی څه ويلی شي ؟ باقي په ځينو نورو آياتونو کښي چه د دوی عذر او پلمی (تدبيرونه) مذکور دی ښائی هغه به پخوا له دی نه شوی وی. په هر حال دغه نفی او اثبات دی د مواطنو او د مواقفو پر اختلاف حمل کړی شي.

اَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۸۶﴾

آیا نه وینی دا (منکران د حشر) چه بیشکه مونږ گرځولې مو ده شپه (توره تیاره) لپاره د دې چه آرام وکړی دوی پکښې او (گرځولې مو ده) ورځ لیدونکې (تکه سپینه روښانه چه کسب و کار په کښې وکړی) بیشکه په دغه (تعاقب د لیل او نهار) کښې خامخا دلائل (د قدرت او عبرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی څرنگه ښکاره دلائل او واضحې نښې الله تعالیٰ په دنیا کښې دوی ته وروښودې خو دوی لږ څه هم پر هغو فکر او غور ونه کړ ـ که یواځې د شپې او د ورځې پر دغه دائمي تبدیل او تحویل او نورو اختلافاتو دوی خپل افکار چلولی او پرې غور او خوض ئې کولی نو د الله تعالیٰ پر توحید ـ د انبیاؤ پر ضرورت او اهمیت او پر بعث بعد الموت پر گردو (تولو) شیانو به دوی پوهیدل چه بالاخر هغه کوم یو ذات دی چه په داسې مضبوط او محکم انتظام سره برابر وروسته له ورځې څخه شپه او د شپې څخه ورځ راښکاره کوی او څمونږ د ظاهری بصارت لپاره وروسته د شپې له تیارو د ورځې رڼا (رڼړا) خوروی. نو آیا دغسې یو مطلق قادر څمونږ د باطنی بصیرت دپاره د اوهامو او اهواؤ په تیارو کښې د معرفت او هدایت رڼا (رڼړا) نه ده رالیږلې ؟ بیا نو شپه څه شی ده د ویدیلو وقت دی! چه مونږ هغې ته د موت یوه نمونه ویلی شو چه وروسته له هغه ورځ راځی او بیا سترگې په کښې غړیږی ـ او یو طرف بل طرف ته په کښې گرځو. هم داسې الله تعالیٰ پر مونږ موت هم طاری کوی او وروسته له مرگه مو بیا هم داسې ژوندی راپاڅوی نو په هغه کښې څه اشکال او استحاله شته ؟ الغرض د یقین کوونکیو لپاره په هم دغی یوی نښې کښې د گردو (تولو) ضروریه ؤ شیانو د حل لپاره اسباب موجود دی.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَنْ شَاءَ اللّٰهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دٰخِرِيْنَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَّهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ ۚ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيْ أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ۚ إِنَّهٗ خَبِيْرٌ بِمَا تَفْعَلُوْنَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهٗ خَيْرٌ مِّنْهَا ۚ وَهُمْ مِّنْ فَزَعٍ يَّوْمَئِذٍ اٰمِنُوْنَ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوْهُهُمْ فِي النَّارِ ۚ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٩٠﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چه پوکی وکړ شی په صور (شپیلی) کښی نو ویریږی (له ډیره هیبته) هر هغه څوک چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څوک چه په ځمکه کښی دی مگر هغه څوک چه اراده وفرمائی الله (د نه ویریدلو د هغه) او ټول به راشی د دغه (الله په حضور په قیامت کښی) عاجزان او وینی به ته غرونه (په قیامت کښی) گمان به کوی ته پر هغو چه کلک ولاړ دی (له جهته د لویوالی) حال دا چه دوی به ځی تیریږی پشان د وریځی کاریگری د الله (یا وکړ الله دا کار په کولو سره) هغه (الله) چه محکم (درست) کړی ئی دی هر څیز (چه پیدا کړی ئی دی) بیشکه چه دغه (الله) ښه خبردار دی په هغو کارو چه کوئ یی تاسی هر هغه څوک چه راشی په حسنه (نیکی) سره (چه کلمه د توحید ده) پس شته ده ته (جزاء) بهتر غوره له هغه او دوی به له سختی ویری د دغی ورځی په امان وی. او هر هغه څوک چه راشی په سیئه (بدی شرک سره) پس نسکور به وغورځول شی مخونه د دوی په اور (د دوزخ کښی او وبه ویل شی دوی ته له جانبه د الله) آیا جزاء درکوله کیږی (بلکه نه درکوله کیږی) مگر (جزاء د شرک او نور معاصی) هغه چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: د صور (شپیلئ) پو کوونکی پرښته حضرت اسرافیل علیه السلام دی چه د الله تعالیٰ د حکم په انتظار کښی د صور د پوکولو لپاره تیار ولاړ دی.

په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه ﴿ إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ ﴾ حضرات جبرئیل - میکائیل - عزرائیل علیهم السلام دی. ځینی د دی مصداق شهداء بولی والله اعلم.

(موضح القرآن) لیکی یو ځلی صور پوکلی کیږی چه د هغه په اثر به گرد (ټول) مخلوق سره مری. دوهم صور چه وپوکلی شی د هغه په اثر ټول مړی بیا له سره ژوندی کیږی - دریم صور چه وپوکلی شی دوی گرد (ټول) ویریږی. په څلورم کښی گرد (ټول) بیهوشه کیږی. په پنځم کښی بیا په هوش کیږی. د صور پوکل به څو څو ځلی صورت نیسی. اکثر علماء یوازی هم دغه دوی نفخی منی - یعنی گرد (ټول) سره فقط دوه ځلی صور پوکلی کیږی او دغه گرد (ټول) احوال او اهوال د هم دغو دوو شپیلو لاندی درجوی والله اعلم.

﴿ وَتَرَى الْجِبَالَ ﴾ الآیة - او وینی به ته غرونه په قیامت کښی گمان به کوی ته پر هغو چه کلک ولاړ دی له جهته د لویوالی حال دا چه دوی به تیریږی پشان د وریځی یعنی دغه لوی لوی غرونه چه تاسی ئی اوس وینئ او د دی خیال کوئ چه دغه به تل پر ځمکه کلک ولاړ وی او له سره به له خپله ځایه نه ښوریږی - دغه گرده (ټوله) به د قیامت په ورځ کښی د تکول شویو رنگینو وړو پشان به فضاء او هواء کښی الوځی او گرځی او د وریځو په شان به ژر ژر درومی لکه چه د

جزء ۲۷ «الواقعة» په اوله رکوع ۵ - ٦ آیت کښې داسې یو آیت لولو ﴿ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا فَكَانَتْ هَبَآءً مُّنۢبَثًّا ﴾ او په «القارعة» کښې لولو ﴿ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ﴾ او د جزء ۱٦ «طٰهٰ» په (٦) رکوع ۱۰۵ آیت کښې وایو ﴿ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا ﴾

تنبیه: د دغه آیت هیڅ تعلق د ځمکې د حرکت او سکون سره نشته لکه چه ځینې متنورین له هغه ځنې پوهیدلي دي.

﴿ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذِيٓ أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾ کاریګري د الله یا وکړ الله دا کار په کولو سره هغه الله چه محکم درست کړی ئې دی هر څیز چه پیدا کړی ئې دی).

یعنې هغه ذات چه هر شی ئې په نهایت حکمت سره درست کړ، هغه الله تعالیٰ چه نن ئې دغه غرونه داسې درانه او مضبوط جوړ او درولي دي هم هغه الله تعالیٰ به یوه ورځ دوی بځرکی بځرکی او دړې وړې کوی - او تری دوړې به جوړوی - او په هواء به یې الوځوی. دغه د غرونو الوځول به د خرابی او تباهي په غرض نه وی بلکه د عالم په نظام کښې به سره لاندې باندې او لازمه تعدیلات کوی - او په همغه درجه ئې رسوی چه د هغه لپاره ئې پیدا کړی دی نو دغه ګرد (تول) به د هغه حقیقي صانع صنعت او کاریګري وی چه د هغه هیڅ یو تصرف له حکمت څخه تش نه دی.

﴿ إِنَّهُۥ خَبِيرٌۢ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴾ بیشکه چه دغه الله ښه خبردار دی په هغو کارونو چه کوئ ئې تاسې) یعنې وروسته له دغو ماتولو او ځیرولو او عظیمو انقلاباتو څخه بیا د بندګانو حساب او کتاب شروع کیږی کله چه الله تعالیٰ د بندګانو تر ذرې ذرې پورې اعمالو څخه هم خبیر او علیم دی نو هر یوه ته به سم د ده له عمله سره جزاء ورکوله کیږی - نه به پر چا ظلم کیږی - او نه به د چا حق تلف شي. وروسته له دی نه د هم دی خبرې لپاره تفصیل بیانیږی چه هر هغه څوک چه راشي په حسنه نیکۍ سره چه کلمه د توحید ده پس شته ده ته جزاء خیر بهتر غوره له هغه یعنې د یوې نیکۍ بدل اقلا د لسو نیکیو په حساب ورکول کیږی چه دغه مکافات له سره ختم کیدونکي نه دي. او دوی به له سختۍ ویرې د دغې ورځې په امان وی یعنې له ډیرې ویرې کما قال الله تعالیٰ فی رکوع (۷) ۱۰۳ آیت من سورة «الانبیاء» جزء ۱۷ ﴿ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ ﴾ او که ویره په لږ اندازه وی نو له دغه آیت سره هیڅ منافي نه ده.

﴿ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ ﴾ الآیة - پس نسکور به وغورځولي شي مخونه د دوی په اور د دوزخ کښې او وبه ویل شي دوی ته له جانبه د الله آیا جزاء درکوله کیږی بلکه نه درکوله کیږی مګر هغه چه وئ تاسې په دنیا کښې چه کول به مو چه کفر او نور معاصي دي) یعنې د الله تعالیٰ له طرفه هیڅ زیادت او تیری پرې نه کیږی څه ئې چه کړلي وی هم هغه به ریبي او له خپلو کړو څخه به سرې څه شکایت کوی.

إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَيْءٍ

بیشکه هم دا خبره ده چه امر (حکم) کړی شوی دی ماته داسی چه عبادت کوم د رب د دی بلدی (ښار) هغه (الله) چه حرمت (عزت) ورکړی دی دی (ښار د مکی ته په امن سره) او خاص هم دغه الله لره دی ملکاً ، خلقاً و عبیداً) هر شی

تفسیر: له بلده او ښار څخه مراد مکه معظمه ده چه الله تعالیٰ هغی ته خاص تعظیم ـ تحریم او تکریم ورپه برخه کړی دی نو د دغه تخصیص او تشریف په سبب د رب اضافت د هغی په طرف وکړ شو که نه الله تعالیٰ خو د ګردو (ټولو) شیانو رب او مالک دی.

وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾

او امر (حکم) کړی شوی دی ماته داسی چه شم زه له مسلمانانو (غاړه ایښودونکیو الله ته)

تفسیر: یعنی په هغو خلقو کښی محسوب شم چه د پاک الله کامل حکم منونکی او فرمان وړونی دی او بیخی ئی خپل ځانونه ورسپارلی دی.

وَأَنْ أَتْلُوَا الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾

او (بل مامور یم) په دی چه ولولم قرآن (پر تاسو وائی وروم خلقو ته) پس هر چا چه سمه صافه لاره وموندله پس بیشکه هم دا خبره ده چه سمه صافه لاره ئی وموندله دپاره د ځان (او فائدی خپلی) او هر څوک چه ګمراه شو پس ووایه (ای محمده ! ده ته) بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو څخه یم.

تفسیر: یعنی زه بالذات هم د الله تعالیٰ بندګی او فرمان برداری کوم او نورو ته هم د الله تعالیٰ دغه عظیم‌الشان قرآن آوروم او د هدایت سمه صافه لاره خلقو ته ورښیم پس هر څوک چه لاره ئی

ومونډله له جهته د متابعت ځما توحید د الله او نفی د شرکاؤ ته پس بیشکه هم دا خبره ده چه لاره ئی ومونډله دپاره د ځان خپل ځکه چه نفع ئی هم ده ته راجع ده او هر څوک چه ګمراه شو له جهته د مخالفت ځما پس ووایه ورته چه بیشکه هم دا خبره ده چه زه له ویروونکیو یم او پر ما غیر له پیغام رسولو بل هیڅ نشته او وبال د ضلال د بل چا پر ما نه لویږی یعنی ما خپل پند او نصیحت کړی دی او له دغه تبلیغه می ځان فارغ‌الذمه ګرځولی دی که تاسو نه پوهیږئ یا ځان پری نه پوهوئ نو په دغه کښی ستاسو نقصان دی. او دغه احکام پخوا له امر د قتال ؤ

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيٰتِهٖ فَتَعْرِفُوْنَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۳﴾

او ووایه (ای محمده!) چه ګردی (تولی) ثناوی ستاینی (صفتونه) (خاص) الله ته دی (په دغه نعمت د علم او نبوت) ژر به وښیی (الله) تاسی ته دلائل (د قدرت خپل) پس وبه پیژنئ تاسی هغه (دلائل) او نه دی رب (پالونکی) د تا غافل (بیخبره) له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی (ای مشرکانو نو جزاء به ورکړی هر چا ته د ده له عمله سره سمه)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته په زړهاؤ ځلی د حمد او شکر ځای دی چه زه ئی هادی او مهتدی ګرځولی یم فی‌الحقیقت د تعریف لائق هم هغه لوی او مقدس ذات دی. هر چا ته هر هغه ښیګڼی (فائدی) یا کمال چه ور په برخه شوی دی د ده له لطف او مرحمت څخه دی ژر به وښیی الله تاسی ته دلائل د قدرت خپل پس وبه پیژنئ تاسی هغه دلائل یعنی وروسته له دی نه الله تعالیٰ ستاسی په منځ کښی یا د باندی د خپل قدرت هغه نمونی او ځما د صداقت داسی ښکاره دلائل به درښیی چه د هغو په لیدلو سره به تاسی وپوهیږئ چه بیشکه دغه د الله تعالیٰ هغه آیات دی چه د هغو اطلاع مونږ ته رسول الله صلی الله علیه وسلم راکړی وه. باقی د هغه وخت پوهیدل آیا تاسو ته نافع واقع کیږی ؟ که نه ؟ دغه بیله خبره ده. د قیامت علامات او نور ګرد (تول) تر دغه لاندی راغلل او نه دی رب پالونکی د تا غافل بیخبره له هغو عملونو نه چه کوئ ئی تاسی ای مشرکانو! یعنی هغه عمل او معامله چه تاسی ئی کوئ هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ تر نظر لاندی دی بالاخر سم له هغه سره تاسی ته د هغو بدل درکوی که په سزا او نورو کښی څه تأخیر او ډیل پیښ شی نو داسی ئی مه ګڼئ چه الله تعالیٰ ځمونږ له اعمالو څخه غافل او بیخبره دی.

تمت سورة النمل ولله الحمد والمنة

سورة «القصص» مكية الا من آية (٥٢) الى غاية (٥٥) فمدنية و آية(٨٥) فبالجحفة اثناء الهجرة وهى (٨٨) آية وتسع ركوعات رقمها (٢٨) تسلسلهاحسب النزول (٤٩) نزلت بعد «النمل»

د «القصص» سورت «مکی» دی پرته (علاوه) له (٥٢) تر (٥٥) آیتونو پوری چه «مدنی» دی او له (٨٥)

آیت څخه چه په جحفه کښی د هجرت په اثناء کښی نازل شوی دی (٨٨) آیات (٩) رکوع لری په

تلاوت کښی (٢٨) او په نزول کښی (٤٩) سورت دی وروسته د «النمل» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دی.

طٰسٓمّٓ ① تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ② نَتْلُوْا عَلَيْكَ مِنْ نَّبَاِ مُوْسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ③

دا (آیتونه د دی سورت) آیتونه د کتاب مبین (ښکاره) دی (چه خیر او برکت ئی ښکاره او د حق او د باطل بیلوونکی دی). لولوؤ مونږ پر تا (ای محمده!) له (ځینو) خبرو د موسٰی او د فرعون په حقه (رښتیا) سره دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی مسلمان خلق دی خپل حال قیاس کړی! (موضح) د ظالمانو په مقابل کښی څرنګه چه د حضرت موسٰی علیه السلام په ذریعه الله تعالیٰ بنی اسرآئیل سره له ضعف او کمزوری د فرعونیانو په مقابل کښی منصور او مظفر وګرځول هم داسی مسلمانانو ته هم اګر که نن په مکی معظمی کښی قلیل ـ ضعیف او ناتوانه په نظر راځی د دوی د بیشمارو زوررو اعداؤ په مقابل کښی بری او کامیابی ور په برخه کوی.

اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِى الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعًا يَّسْتَضْعِفُ طَآئِفَةً مِّنْهُمْ

بیشکه چه فرعون لوئی (او تکبر) غوره کړی ؤ په ځمکه (د مصر) کښی او گرځولی ئی ؤ اهل د دغه (مصر) تولی تولی چه ضعیفه (مقهوره) کړی ئی وه یوه طائفه له دوی (چه بنی اسرآئیل ؤ)

تفسیر: یعنی په مصر کښی قبطیان ودان وو چه د فرعون له قوم څخه ؤ او سبطیان هم اوسیدل چه په بنی اسرآئیلو سره مشهور ؤ لیکن فرعون به د ظلم او تکبر له لاری بنی اسرآئیلو ته فرصت او موقع نه ورکوله چه دوی ترقی وکړی او په هوسائی (راحت) او آرام سره دده ولگوی گواکی گرد (تول) قبطیان سرداران او آغایان گرځیدلی ؤ او د انبیاؤ اولاد بنی اسرآئیل ئی خپل غلامان او نوکران گرځولی ؤ ـ او پر دوی به ئی دیر ذلیل کارونه او سخته بیگاری اجرا کوله او په هیڅ دول (طریقه) ئی نه پریښوده چه دوی په مملکت کښی قوت او وقعت حاصل کړی.

يُذَبِّحُ اَبْنَآءَهُمْ وَيَسْتَحْيِ نِسَآءَهُمْ ط

چه وژل به ئی ځامن د دوی (چه نسل ئی منقطع شی) او ژوندی به ئی پریښودی ښځی (جنکیانی) د دوی (خپل خدمت ته)

تفسیر: مفسرین وائی چه فرعون یو خوب ولید چه کاهنانو د هغه تعبیر داسی وکړ چه «د کوم داسی بنی اسرآئیلی هلک له لاسه به ستا دغه سلطنت تباه او بربادیږی چه لا تر اوسه نه دی ځیږیدلی» نو ځکه فرعون د دغی پیښی د مخی نیولو په قصد دغه د ظلم او حماقت تدبیر له خپله ځانه وویست چه د تل دپاره بنی اسرآئیلیان مغلوب مقهور او ذلیل وساتی څو په دوی کښی داسی کوم قوت او قدرت پیدا نشی چه له هغه څخه د بغاوت او شرارت کومه اندیښنه متصوره وی ـ او داسی امر ئی صادر کړ ـ «وروسته له دی نه هومره بنی اسرآئیلی هلکان چه پیدا کیږی دوی دی د یوی مخی څخه ووژلی شی! او په دغه ترتیب دی د راتلونکی مصیبت او خطری مخه په ښه شان سره ونیوله شی کله چه قبطیانو ته د سبطیانو د جونو له خوا داسی کومه خطره نشته نو دوی دی ژوندی پریښودی شی څو وروسته له پیغلتوبه له هغوی څخه قبطیان د وینځو په شان کار واخلی ـ ابن کثیر رحمة الله علیه لیکی چه بنی اسرائیلو پخپل منځ کښی د حضرت ابراهیم خلیل الله علیه السلام د یو پخوا ویلو تذکره کوله چه په هغه کښی داسی یوه تذکره شوی وه چه «د یوه بنی اسرآئیلی ځلمی له لاسه د مصر د دغه سلطنت تباهی او خرابی مقدره ده» دغه خبره ورو ورو او متدرجاً د فرعون غوږ ته ورسیده او هغه احمق د دغه قضاء او قدر د انسداد لپاره دغه اصول او فوق العاده احکام صادر کړل.

إِنَّهُۥ كَانَ مِنَ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾

بیشکه ؤ دغه (فرعون) له مفسدانو (چه راز راز (قسم قسم) فسادونه به ئی کول).

تفسیر: یعنی فرعون خو بالطبع په ځمکه کښې خرابی غورځوونکی ؤ نو ځکه د داسی لوی ظلم او ستم څخه له سره نه لړځیده او نه ئی زړه خوږیده پس هر شی به چه د ده په زړه کښې راته هم هغه به ئی اجراء کول او خپل د کبر او غرور په نشه کښې داسی مست او بیهوشه ؤ چه بی له غور، فکر او اندیښنی او وړاندی او وروسته کتلو څخه به ئی هر شی کول.

وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى ٱلَّذِينَ ٱسْتُضْعِفُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ ٱلْوَٰرِثِينَ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِى ٱلْأَرْضِ

او اراده وکړه مونږ د دی چه منت احسان کیږدو پر هغو کسانو چه ضعیفان کړی شوی وو په ځمکه (د مصر) کښې او چه وګرځوو مونږ دوی امامان (د دارینو مقتدایان) او وګرځوو مونږ دوی وارثان (د ملک د فرعون) او چه قدرت ورکړو مونږ دوی ته په ځمکه (د مصر او شام) کښې.

تفسیر: یعنی د دغه ملعون انتظامات خو هغه ؤ او ځمونږ اراده داسی وه چه کمزوران زوروړ کړو او تیټ مخلوق هسک (اوچت) کړو او د هغه قوم پر سر د دینی امامت او دنیوی سیادت تاج کیږدو چه د فرعون او فرعونیانو له لوری ذلیل حقیر او مریان شوی ؤ ـ او له هغو ظالمانو او متکبرانو څخه هغه ځمکه پاکه او صافه کړو ـ او دغه مظلوم او ربړ (تکلیف) موندونکی قوم د دوی په ځای ودان کړو ـ او د دینی سیادت سره دنیوی حکومت هم دغه مقهور او مظلوم قوم ته وروسپارو.

وَنُرِىَ فِرْعَوْنَ وَهَٰمَٰنَ

او چه وښیو فرعون او هامان (وزیر ته ئی)

تفسیر: هامان د فرعون وزیر او د ده په ظلم او ستم او تیری کښې له ده سره شریک او د ده د کار آله او د لاس د یوی همسا په شان ؤ.

وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

او لښکرو د دغو دواړو ته له دغو (بني اسرآئيلو نه) هغه شی چه ۇ دوی چه ويريدل (به ترى چه زوال د قوت او سلطنت د قبطيانو دى).

تفسير: يعني د هغى خطرى لامله (له وجى) چه دغو قبطيانو د سبطيانو پر زرهاؤ معصوم هلكان وژلى ۇ مونږ اراده وفرمايله چه هم هغه خطره وردمخه كړو فرعون خپل ګرد (تول) امكانى كوشش او زيار (محنت) پكار واچولو ـ او پوره زور او قوت ئى ولګوه چه په هيڅ صورت هغه بنى اسرآئيلى هلك چه د هغه له لاسه د ده سلطنت تباه كيږى مصئون او مأمون پاتى نشى ـ او فرعون د ده له شره ساتلى وى مګر كله چه د الله تعالىٰ تقدير قاطع او د ده د ارادى په مقابل كښى هيڅ مانع نشى دريدى نو هم هغه معهود هلک ئى د ده په غيږ كښى وپاله او د دوى په وسيله ئى وساته ـ او د هم هغه فرعون په شاهى بستره او په پاچاهى مانى كښى ئى په ډير ناز او نعمت لوى كړ او دغه يى على رؤس الاشهاد ثابت او محقق كړ د هر هغه كار او انتظام اراده چه الله تعالىٰ وفرمائى ـ هيڅ يو قوت او قدرت د هغه په انسداد كښى نه موفق كيږى.

د پاک الله ډيوه لګيږى به تل ▪ څوک چه ئى پو كړى دى سوځيږى به تل

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ أَنْ أَرْضِعِيهِ ۖ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ

او وحى (الهام) وكړ مونږ مور د موسىٰ ته داسى چه تى وركوه ته دغه (موسىٰ) ته نو كله چه وويريدى ته (په ده) پس وغورځوه دغه (موسىٰ سره له تابوته) په سيند كښى.

تفسير: د موسىٰ عليه السلام مور ته يا الهام وشو يا ئى په خوب وليد يا په بله كومه ذريعه ورمعلومه شوه څو چه تاته خپل د دى هلک د وژلو ويره او انديښنه نه وى پيدا شوى په منظم ډول (طريقه) سره ئى وپاله! او تى ورته وركوه! كله چه د وژلو ويره درته پيدا شى نو په يوه صندوق كښى ئى تابوت كره او د نيل په سيند كښى ئى لاهو كړه دغه قصه د «طٰهٰ» په سورت كښى هم ليكلى شوى ده.

وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي ۚ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝

او مه ویریږه ته (له غرق ئی) او مه خفه کیږه ته (له بیلتون ئی) بیشکه چه مونږ بیرته راوستونکی یو د دغه (موسیٰ) تاته او (بیا) گرځوونکی یو د دغه (موسیٰ) له مرسلانو (پیغمبرانو).

تفسیر: یعنی مور ته ئی دادینه او تسلی ورکړه شوه چه مه ویریږه او بی له کوم تردد او اندیښنی ئی په سیند کښی لاهو کړه! ستا دغه هلک له سره نه ضائع کیږی او د خپل ځوی د دغه بیلتون څخه هم مه خفه کیږه! چه مونږ ئی دیر ژر بیرته ستا غیږی ته درولو ـ او د پاک الله اراده په دی خبره تللی ده چه له دی نه یو دیر لوی کار واخلی او د رسالت په منصب ئی افتخار وبښی او هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالیٰ د ارادی په مخ کښی حائل او مانع نشی کیدی ـ او دغه گرد (تول) موانع به له منځه لری کیږی او دغه مقدس مقصد هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی چه د دغه محترم مولود له وجوده سره متعلق دی.

فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا ۗ إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ۝

پس ومونند دغه (او ونیو تابوت د موسیٰ) کورنی د فرعون دپاره د دی چه شی دغو (فرعونیانو) ته دښمن او (سبب د) غم بیشکه چه فرعون او هامان (وزیر ئی) او لښکری د دغو دواړو وو (دا تول) خطاکاران

تفسیر: مور ئی خپل هلک د لرگیو یوه صندوق کښی وغورځوه او د سیند په اوبو کښی ئی خوشی کړ ـ صندوق د اوبو د جریان په متابعت په داسی یوی ویالی کښی لاړ چه د فرعون په باغ کښی تیریده او هلته د میرمنی آسیی رضی الله تعالیٰ عنها د فرعون د ښځی په لاس کښی ولوید میرمنی آسیی رضی الله تعالیٰ عنها ته د دغه ښکلی هلک ښکلی صورت دیر ښه په نظر ورغی او د ده په وچولی (تندی) کښی د نجابت او شرافت آثار وربښکاره شول نو ئی د پاللو په غرض راپورته کړ. مگر د دی پورته کولو آخری نتیجه داسی شوه چه دغه ووړکی لوی شو او د فرعون او د فرعونیانو سخت مخالف او دښمن ثابت شو ـ او د دوی په حق کښی د روح د

سوهان په شان عیان شو. نو څکه الله تعالیٰ هغوی ته موقع ورکړه چه دی راپورته کړی. لعین فرعون له دی څخه څه خبر ؤ د هغه دښمن له ویری چه زه په زرهاؤ معصوم هلکان وژنم، هغه هم دغه هلک دی چه نن په ډیر ناز او نعمت سره ځمونږ په لاسو د هغه پالنه او روزنه کیږی فی‌الحقیقت فرعون او د ده ګرد (تول) وزیران ـ مشیران او نور د دغه ناپاکه مقصد په اعتبار سخت وغولیدل چه بیشماره اسرآئیلی هلکان ئی پر دغه شبهه ووژل مګر یواځی موسٰی علیه السلام ئی ژوندی پریښود لپاره د دی چه دغه موسٰی هغو فرعونیانو ته دښمن شی نارینه ؤ لره چه سبب د غرقیدلو د دوی به شی او غم ښځو ته چه وینځی به ئی شی. او دغه لام د عاقبت دی یعنی عاقبت د دی نیولو او ژوندی پریښودلو به دغه دواړه کارونه شی.
لیکن که دوی نه تیروتل نو څه به ئی کول ـ آیا د دوی له لاسه دغه خبره پوره وه چه د الله تعالیٰ تقدیر په دغه تدبیر سره واړوی ؟ د دوی ډیره لویه خطاء تیرواته او سهو په دی کښی ؤ چه دوی غوښتل د قضاء او د قدر فیصلی په انسانی تدابیرو سره ماتی کړی او مخه ئی ونیسی.

وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّيْ وَلَكَ ؕ

او وویل ښځی د فرعون (آسیی چه دغه هلک) یخوالی د سترګو دی ماته او تاته.

تفسیر: یعنی ځومره ښکلی ، ګلالی او په زړه پوری هلک دی مونږ هلک نه لرو راځئ ! چه له ده سره خپل فهم غلط کړو او سترګی پری رنی او زړونه مو خوښ کړو. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه فرعون وویل « **لک لا لی**» یعنی ستا د سترګو لپاره به رڼا (رڼړا) او یخوالی وی نه ځما لپاره لکه چه ازلی تقدیر دغه الفاظ د دغه ملعون له ژبی څخه وویستل چه بالاخر هم هغسی هم وشو.

لَا تَقْتُلُوْهُ ۖ عَسٰۤى اَنْ يَّنْفَعَنَاۤ اَوْ نَتَّخِذَهٗ وَلَدًا

مه وژنئ دغه (هلک) ښائی چه نفع به راورسوی مونږ ته یا به ونیسو دی ځوی.

تفسیر: یعنی کله چه لوی شی ځمونږ په کار به راشی او که مو مناسب وګانه نو به ئی خپل متبنی وګرځوو.

وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۹﴾

حال دا چه دوی نه پوهیدل (پر دغه سبب د هلاک خپل).

تفسیر: یعنی له دی نه خو نه ؤ خبر کله چه دی لوی شی نو څه څه کارونه به وکړی ؟ او دوی داسی وپوهیدل چه دغه هلک کوم بنی اسرآئیلی له ویری څخه په اوبو کښی غورځولی دی ښه که مونږ هم دغه یو هلک ونه وژنو نو په دغه کښی به کوم یو لوی نقصان متصور وی ؟ آیا دغه خبره خو ضروری نه ده چه هم دغه هلک به هم هغه ځمونږ معهود دښمن وی چه مونږ تری اندیښنه لرو بیا چه ئی کله مونږ وپالو نو دی به څرنگه ځمونږ په خلاف څه اقدام وکړی ؟ او دغه به څرنگه ممکن وی چه دغه ځمونږ روزلی او پاللی شوی هلک به له مونږ سره دښمنی وکړی ؟ دوی له دی نه نه ؤ خبر چه دغه هلک به له هغه لوی ذات سره زیاته دوستی کوی چه د ګرد (تول) جهان رب او پـالونکی دی او کله چه تاسی د هغه رب العالمین دښمنان یئ نو ځکه دی به مجبور وی چه د هغه حقیقی رب العالمین په حکم ستاسی سره مخالفت وکړی تاسی پر خپل دغه ظاهری تربیت داسی اسره او هیله (امید) کوئ مگر له دی نه نه شرمیږئ چه د هغه حقیقی رب الْعٰلمین په مقابل کښی د ﴿ فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَىٰ ﴾ غږ پورته کوئ.

وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَىٰ فَارِغًا ۖ إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَىٰ قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠﴾

او صبا ته وګرځید زړه د مور د موسٰی تش له صبره قراره (او له نورو افکارو پرته (علاوه) د غمه د موسٰی) بیشکه چه نژدی وه چه اظهار وکړی په دغه (موسٰی سره چه ځوی می دی) که چیری نه وی محکم کړی مونږ (صبر او ثبات) پر زړه د دی چه شی دا له باور کوونکیو (په وعده د الله سره).

تفسیر: اګر که د موسٰی علیه السلام مور د موسٰی علیه السلام تابوت په سیند کښی لاهو کړ مگر د مور والی لورینی او د مور والی مینی کله دی ته اجازه ورکوله او آرامه به ئی پرېښوده چه د موسٰی علیه السلام له حاله او له یاده غافله پاتی شی ـ نو شپه او ورځ به د موسٰی علیه السلام فکر او ذکر له دی سره مل ؤ او له زړه څخه ئی صبر او قرار فرار کړی ؤ او نژدی ؤ چه د ضبط او صبر تار تری وشلیږی او په عمومی دول (طریقه) سره د ژړا او انګولاء په ضمن کښی دغه خبره تری څرګنده شی چه زه هغه کمبخته مور یم چه خپل ځوی می په خپل لاس په سیند کښی غورځولی دی ـ که چا موندلی وی یا ئی پته ور معلومه وی نو راته ودی وائی ـ مګر د الله تعالیٰ دغه الهام ﴿ إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾ به ورته ډاډینه او تسلی ورکوله نو دغه د الله تعالیٰ کار ؤ چه د دی زړه ته صبر ، ثبات او تسکین ورپه برخه کړی څو د الله تعالیٰ

اسرار پخوا له وقته افشاء او اظهار نه شي او لږ څه مدت وروسته پخپله د موسیٰ علیه السلام مور ته عین الیقین حاصل شي چه د الله تعالیٰ دغه وعده هرومرو (خامخا) پوره کیدونکې ده.

وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١١﴾

او ویل (مور د موسیٰ) خور د دغه (موسیٰ) ته چه څه برابره وروو پسې دې (او خبر ئې راوړه) پس کتل به ئې دغه (موسیٰ) ته له لرې ځایه (لکه پردې) حال دا چه دغه (فرعونیان) نه پوهیدل (په دغه) خوروالي او جاسوسۍ د دې).

تفسیر: یعنې کله چه د فرعون په حرم سرای کښې هغه صندوق خلاص او دغه هلک په کښې وموندل شو او په گرده (تولـه) دنیا کښې ئې آوازه (انگاځه) گډه او شهرت ئې وموند د موسیٰ علیه السلام مور خپلې لور د موسیٰ علیه السلام خور ته لا له پخوا څخه حکم ورکړی ؤ چه ته دې د خپل ورور په سراغ او پته لگولو پسې تل له لرې او جلا (جدا) لگیاء اوسه! او له لرې به پته سره د هغه حال او احوال ځان ته معلوم کړه! چه چیرې پیدا کیږي ؟ او څه ماجراء پرې تیریږي ؟ کله چه دغه جینۍ پوه او هوښیاره وه د هغه شهرت او انگاځې په اثر ئې ژر ځان برابر هم هغه ځای ته ورسوه چه پر هغه له سینده موندلي هلک باندې لوی ازدحام او بیروبار جوړ شوی ؤ ـ او هلته لکه یوه بې تعلقه اجنبیه لرې ودریده او هیڅ څوک په دې ونه پوهیدل چه دا د دغه هلک خور ده.

وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰٓ أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾

او حرام (منع) کړې وه مونږ پر دغه (موسیٰ تي رودل د) دایگانو له پخوا (د بیرته ورتلو مور خپلې ته) نو ویل (خور د موسیٰ) آیا خبر کړم زه تاسې پر اهل د (داسې) کاله باندې چه واخلي وساتي دا (هلک) تاسې ته او دوی به ده ته له خیر غوښتونکیو وي.

تفسیر: یعنې د فرعون ښځې ملعون فرعون هم د دغه هلک په پالنه او ساتنه راضي کړ ـ دلته د

تی ورکوونکی فکر ورپیدا شو او ډیری دائیگانی ئی طلب کړی ـ مگر قدرت لا له پخوا څخه د موسٰی علیه السلام شونډی کلکی تړلی وی چه پرته (علاوه) د خپلی مور له تی څخه د بل چا تی په خوله ونه نیسی نو سخت تشویش ورپیدا شو چه داسی یوه مرضعه له کومه ځایه راپیدا کړه شی چه دغه هلک ئی تی وروی ؟ ولی چه موسٰی علیه السلام به مطلقاً د هیڅ یوی مرضعی تی ته خپل مخ نه آړاوه فرعونی خدم او حشم په هم دغه فکر او اندیښنه کښی ؤ چه د موسٰی علیه السلام خور وویل چه «زه د داسی یوی کورنی معرفی تاسی ته کولی شم چه ډیره پاکه او صافه ده او ممکن دی چه دغه هلک د هغی کورنی د کومی ښځی تی وروی او تر هغه ځای پوری چه زه معلومات لرم هغوی به په ډیری لورینی (مهربانی) او خیر غوښتنی سره د دغه هلک روزنه او پالنه کوی ځکه چه هغه کورنی ډیره شریفه او نجیبه ده او علاوه پر هغه د باچاهی له کوره د انعام او اکرام لوی توقعات هغوی لا په دی اړوی چه پر دغه هلک ښه توجه او فهم ولری» بالنتیجه د هم دی جینئ په مشوره د حضرت موسٰی علیه السلام مور وغوښتله شوه په مجرد د دی چه د خپلی مور بوی پر موسٰی علیه السلام ولگیده په ډیره مینه او محبت سره ئی خپل ځان د مور په تی پوری ونښلوه او په غړکهار سره ئی په تی رودلو شروع وکړه ـ فرعونی کورنی ته د دغی ښځی پیدا کیدل ډیر غنیمت معلوم شول چه بالاخر هغه هلک د یوی مرضعی یعنی د خپلی مور تی سره پخلا شو او شودی ئی روی. په دغه گرد (تول) سره خوښ او خوشال شول ـ او ډیر انعامونه او اکرامونه وکړل شول مگر مرضعی خپل ځینی عذرونه او ضروریات وروړاندی کړل چه « زه د هغو لامله (له وجی) دلته نشم اوسیدلی ـ که راته داسی امر او اجازه وشی چه دغه هلک له خپله ځانه سره کور ته یوسم ـ او هلته ئی په فارغ البالی سره روزنه او پالنه وکړم!» لکه چه په هم دغه پاس ترتیب سره بیا موسٰی علیه السلام په امن او اطمینان سره د خپلی مور غیږی ته ورسید او د فرعون هغه طلب او تنخاه چه د دغی مرضعی لپاره تاکلی (مقرر کړی) شوی وه هم ورته په لاس ویریاء ورغله.

فَرَدَدْنٰهُ إِلٰىٓ أُمِّهٖ كَىْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ

پس بیرته راوست مونږ دغه (موسٰی مور خپلی ته دیاره د دی چه یخی (او رنی) شی سترگی د دی (په بیرته رسیدو د موسٰی) او چه نشی غمجنه (په بیلتون ئی) او دپاره د دی چه وپوهیږی (په عین الیقین هم) په دی چه بیشکه وعده د الله حقه ده

تفسیر: یعنی په ﴿ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴾ کښی دوه وعدی ورسره شوی وی

یوه خو هم هغه وعده وه چه مور ئی پخپلو سترګو ولیده چه په څه یو حیرانوونکی طریقه پوره او تر سره شوه او د دوهمی وعدی د پوره کیدلو له پاره ورته قیاس موقع پیدا شوه چه بیشکه هغه هم په خپل وخت او نیته پوره کیدونکی ده.

وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿١٣﴾

ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (پری چه حقه ده).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) رسیدونکی او واقع کیدونکی ده هو! په منځ کښی ډیر خندونه او موانع پیښیږی چه د هغو په نسبت ډیر ضعیف الاعتقاد کسان متردد او مشتبه کیږی. (موضح).

وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَاسْتَوٰٓى اٰتَيْنٰهُ حُكْمًا وَّعِلْمًا ؕ وَكَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿١٤﴾

او کله چه ورسید (موسیٰ) زور (قوت د ځوانی خپلی) ته او برابر شو (په عقل) نو ورکړ مونږ ده ته حکمت (نبوت) او علم (پوه) او هم داسی (مهربانی چه وکړه مونږ په موسیٰ او مور ئی) جزاء ورکووو مونږ نیکی کوونکو ته.

تفسیر: یعنی کله چه موسیٰ علیه السلام د خپل رشد او ځلمیتوب وخت ته ورسید نو مونږ ده ته ډیری د حکمت خبری وروښودی او خصوصی علم او فهم او پوهه مو ورکړه ځکه چه دی د هلکتوبه را په دی خوا صالح او نیک عمل ؤ نو داسی پوه او قابلو خلقو سره زمونږ لطف او مرحمت هم داسی مبذول کیږی.

وَدَخَلَ الْمَدِيْنَةَ عَلٰى حِيْنِ غَفْلَةٍ مِّنْ اَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيْهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلٰنِ هٰذَا مِنْ شِيْعَتِهٖ وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِىْ مِنْ شِيْعَتِهٖ عَلَى الَّذِىْ مِنْ عَدُوِّهٖ ۙ فَوَكَزَهٗ

مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ قَالَ هٰذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطٰنِ اِنَّهٗ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۱۵﴾
قَالَ رَبِّ اِنِّىْ ظَلَمْتُ نَفْسِىْ فَاغْفِرْ لِىْ فَغَفَرَ لَهٗ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۱۶﴾

او ننوت (موسٰی) ښار (د مصر) ته په وقت د غفلت د اهل د هغه کښې (د غرمې په وقت کښې چه ویده ؤ) پس وبې موندل په دغه ښار کښې دوه سړی چه جګړه یې سره کوله دغه یو (سبطی) له تابعانو د دغه (موسٰی ؤ) او هغه (بل قبطی) له دښمنانو د دغه (موسٰی) ؤ پس مرسته (مدد) وغوښته دغه (سبطی) چه له تابعانو د دغه (موسٰی) ؤ پر هغه (قبطی) چه له دښمنانو د ده ؤ پس په سوک وواهه هغه (قبطی) لره موسٰی پس قضاء وکړه (الله) په دغه قبطی (چه مړ ئې کړ په سوک د موسٰی سره کله چه د وژلو قصد ئې نه ؤ کړی او نه ؤ مامور په قتل د هغه نو ځکه) وویل (موسٰی) چه دغه کار له عمله د شیطان دی، بیشکه چه دغه (شیطان) دښمن دی (د انسانانو) لغزوونکی دی ښکاره. وویل (موسٰی) ای ربه ځما بیشکه زه چه یم ظلم می کړی دی په نفس خپل (په قتل د دغه قبطی سره) پس مغفرت کړه ماته (دغه ګناه ځما) پس مغفرت وکړ (الله) دغه (موسٰی) ته بیشکه چه (الله) هم دی دی خامخا ښه ښونکی د(خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام وروسته له ځلمی توبه یوه ورځ په داسی وقت کښې ښار ته ورسیده چه خلق غافل ویده ؤ ښایی چه یا به د شپې یا به د غرمې وقت ؤ حضرت موسٰی علیه السلام چه کله ځلمی شو د فرعون له قوم او د دوی د ظلم او کفر له سببه بیزاره ؤ او تل به ئی له بنی اسرآئیلو ناسته او ولاړه درلوده (لرله) د ده د مور کور د ښاره د باندی ؤ. حضرت موسٰی علیه السلام به کله کله هلته ورته او کله به د فرعون کره هم ورته ـ د فرعون قوم (قبط) د ده سره هم عداوت او دښمنی درلوده (لرله) او داسی به ئی د ده په نسبت وویل چه دی ذاتاً د غیر قوم یو ځلمی دی ـ نه چه د زور او قوت خاوند شی. موسٰی علیه السلام یوه ورځ ولید چه دوو سړیو پخپلو منځو کښې جنګ سره کوو چه یو ئی سبطی (اسرآئیلی) او هغه بل ئی قبطی ؤ ـ کله چه اسرآئیلی موسٰی علیه السلام ولید ورناری ئی کړی چه «راشه د دغه قبطی له لاسه می خلاص کړه» وایی چه دغه قبطی د فرعون د مطبخ یو سړی ؤ ـ موسٰی علیه السلام لا له پخوا څخه د قبطیانو د ستم او ظلم او تیری څخه باخبره ؤ ـ کله چه دلته موسٰی علیه السلام پخپلو

سترګو د ده لاس اچول او زیادت ولید ـ د ده د حمیت رګ هم وخوځید ممکن دی چه د پوهولو او لار ښوولو او پند او نصیحت کولو په وقت کښی دا قبطی موسٰی علیه السلام ته هم ځینی سختی خبری ویلی وی ـ لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی شته الغرض موسٰی علیه السلام تش تهدید او ویرولو لپاره د یوه سوک ګزار پری وکړ خرنګه چه موسٰی علیه السلام ډیر یو قوی ځلمی ؤ په هم هغه سوک سره ئی دغه قبطی پر ځمکه ونښلوه حال دا چه پخپله موسٰی ته دا نه وه معلومه چه ځما په یوه سوک به داسی یو قوی سړی یو په یو مړی نو ډیر زیات خفه شو چه ولی بلا قصده وینه را په غاړه شوه حال دا چه دغه قبطی یو حربی کافر ؤ ـ ظالم ؤ ـ او د موسٰی علیه السلام نیت هم تش د ده تأدیب ؤ او نه ئی غوښت چه وئی وژنی مګر دغه خو یوه خبره ده چه په دغه وقت کښی جنګ او جهاد نه ؤ نښتی ـ او موسٰی علیه السلام قبطیانو ته د سبطیانو له طرفه د حرب اعلان نه ؤ ورکړی ـ بلکه د ده له هغه مطمئن او آرام ژوندون څخه چه په مصر کښی معروف او مشتهر ؤ ګرد (تول) خلق د ده د لوری مأمون او ډاډه ؤ چه دی بی موجب د چا له ځان او مال او نورو شیانو سره هیڅ کار او تعلق نه لری بیا امکان لری چه د غیظ او غضب په جوش کښی د هغی معاملی تحقیق هم په سرسری ډول (طریقه) سره شوی وی او د سوک وهلو په وقت کښی ئی فکر ونشو چه په څه اندازه سره هغه ووهلی شی ؟ او څرنګه یو وهل د تادیب لپاره بس او کافی دی ؟ له بل طرفه د دغه بلا اراده قتل په اثر دغه فکر او اندیښنه تولیده کیده چه له ګوند (ډلی) او ګوند بازی (ډله بازئ) اور یو ځلی بل او د نورو مصائبو او فتنو ابواب ونه پرانستل شی نو ځکه موسٰی علیه السلام له خپل عمل څخه سخت نادم او متأثر شو. او داسی وپوهید چه د ده په دغه عمل کښی تر یوی درجی پوری د شیطان مداخله هم شته. د انبیاء علیهم السلام ضمیر او فطرت داسی پاک او صاف او د هغوی استعداد دومره اعلیٰ وی چه پخوا د نبوت له موندلو څخه دوی د خپلو اعمالو د یوی یوی ذری محاسبه په ډیر تدقیق کوی. او په ډیر لږ ښوئیدلو یا اجتهادی خطاء د پاک الله له درباره په عجز او نیاز او ژړا معافی غواړی او تری توبه کوی لکه چه موسٰی علیه السلام هم د دغی خپلی خطاء معافی وغوښته او پر دغه خپل تقصیر ئی اعتراف وکړ چه د الله تعالیٰ له طرفه ورویښلی هم شو. او اغلباً د دغی معافی معلومات به ده ته د الهام او نورو وسائلو په وسیله شوی وی. ځکه چه انبیاء علیهم السلام خو پخوا تر نبوت د عظمت موندلو څخه د ولایت په خلعت هرومرو (خامخا) معزز وی.

قَالَ رَبِّ بِمَآ أَنۡعَمۡتَ عَلَيَّ فَلَنۡ أَكُونَ ظَهِيرٗا لِّلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١٧﴾

وویل (موسٰی) ای ربه ځما په حق د انعام فضل ستا پر ما (وساته ما) پس چه له سره زه هیچیری نشم مددګار دپاره د ګنهکارانو.

تفسیر: یعنی کله چه تا ماته پخپل فضل او کرم د عفوی بشارت رامرحمت کړ او عزت ـ راحت

ـ قدرت او قوت دی راعطاء کړ نو زه د دی د شکریی لامله (له وجی) به له سره د مجرمانو او ګناهکارانو حامی او مرستی (مددګار) نه کیږم. ممکن دی چه موسٰی علیه السلام ته د دغه مستغیث اسرآئیلی څه تقصیر هم معلوم شوی وی او هم دغه ته به یی مجرم ویلی وی، یا به ئی له مجرمانو څخه کفار او ظالم خلق مراد وی یعنی زه ستا دغه راکړی قوتونه به وروسته له دی نه له سره د دغو خلقو په نصرت او حمایت کښی نه لګوم یا به له مجرمینو څخه شیاطین مراد وی چه زه به هیڅکله د دوی د جمعیت حمایت نه کوم. څو هغوی څما په زړه کښی دغسی وسوسی واچوی او دغسی کارونو ته می ولمسوی چه وروسته له هغه زه په ندامت او حسرت کښی اخته شم یا به یی هغه اسرآئیلی ته د دی لامله (له وجی) مجرم ویلی وی چه هغه د دغه جرم د وقوع سبب ګرځیدلی ؤ. والله اعلم.

فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفًا يَتَرَقَّبُ

بیا صبا پاڅید (موسٰی) په دغه ښار کښی په داسی حال کښی چه ویریدونکی ؤ (پر ځان خپل) چه انتظار به ئی کوو (مدد د رب خپل ته یا لاره ئی کتله د نجات خپل).

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام انتظار کوی او لاری ته ګوری چه د دغه مقتول وارثان خپله دعوی به ئی فرعون ته وړاندی کړی وی، ولید شی چه پر چا دغه جرم اوړی ؟ او له ما سره څه سلوک کوی ؟

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنْصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ ۚ قَالَ لَهُ مُوسَىٰ إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ ﴿١٨﴾

پس ناڅاپه هغه (اسرآئیلی) چه نصرت مدد ئی غوښتی ؤ له دغه (موسٰی) څخه پرون اوس بیا ناری وهی دغه (موسٰی ته او مرسته (مدد) تری غواړی پر بل قبطی باندی) پس وویل موسٰی هغه (اسرآئیلی) ته چه بیشکه ته خامخا بی لاری ئی ښکاره (چه پرون دی هغه قبطی راباندی مړ کړ او اوس بیا راته ناری وهی).

تفسیر: یعنی هم هغه اسرآئیلی نن له بل کوم سری سره جنګیده او لاس یی پری اچولی ؤ. نو موسٰی علیه السلام داسی ورته وویل چه ته هره ورځ له ظالمانو سره نښلی او غواړی چه ما هم له

هغوی سره په جنگ واچوی لنده یی دا چه حضرت موسٰی علیه السلام ورته ورغی لپاره د امداد.

فَلَمَّآ أَنۡ أَرَادَ أَن يَبۡطِشَ بِٱلَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ أَتُرِيدُ أَن تَقۡتُلَنِي كَمَا قَتَلۡتَ نَفۡسَۢا بِٱلۡأَمۡسِۖ إِن تُرِيدُ إِلَّآ أَن تَكُونَ جَبَّارٗا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ ٱلۡمُصۡلِحِينَ ﴿۱۹﴾

پس کله چه اراده وکړه (موسٰی) چه ونیسی هغه (قبطی) چه ؤ دښمن د دغو دواړو (یعنی موسٰی او د دغه اسرآئیلي حال دا چه موسٰی هغه اسرآئیلی ته په قهر هم شوی ؤ نو) وویل ای موسٰی! آیا اراده لری د دی چه وژنی ته (نن) ما لکه چه وژلی دی ؤ یو نفس (د قبطی) پرون اراده نه لری ته (د هیڅ شي) مگر د دی چه شي (ای موسٰی) زورور په ځمکه (د مصر) کښې او اراده نه لری چه شی ته له اصلاح کوونکیو څخه.

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام غوښت چه پر هغه ظالم قبطی لاس واچوی او دغه مظلوم سبطی (اسرآئیلی) تری خلاص کری خو سبطی په دی گمان له موسٰی علیه السلام څخه وویرید کله چه ده راته «غوی مبین» ویلی دی نو نه چه اوس می ووژنی ځکه چه دغه سبطی داسی وپوهید هم هغسی چه په خوله او خبرو سره ماته په غصه او قهر دی نو هرومرو (خامخا) لاس ئی هم پر ما پورته کیږی. هغه پرونی وینه چه تر نن پوری پټه وه او څوک پری نه ؤ خبر چه د هغه قاتل څوک دی ؟ کله چه دغه قبطی د هغه سبطی دا خبری واوریدی نو پوه شو چه هغه قبطی هم دغه موسٰی وژلی دی نو ورغی او فرعون ئی خبر کړ او فرعونیانو هم د موسٰی علیه السلام د وژلو اراده وکړه او دغه خبره د دغه سبطی له ژبی نه په هر ځای کښې داسی مشهوره شوه چه هغه سبطی داسی وائی چه د موسٰی یوائځی هم دغه کار زده دی چه په زور او جبر سره وژل وکری او دغه کار ئی زده نه دی چه د طرفینو په منځ کښې صلح او روغه وکری.

وَجَآءَ رَجُلٞ مِّنۡ أَقۡصَا ٱلۡمَدِينَةِ يَسۡعَىٰ قَالَ يَٰمُوسَىٰٓ إِنَّ ٱلۡمَلَأَ يَأۡتَمِرُونَ بِكَ لِيَقۡتُلُوكَ فَٱخۡرُجۡ إِنِّي لَكَ مِنَ ٱلنَّٰصِحِينَ ﴿۲۰﴾

او راغی یو سړی له آخره د ښاره په دی حال چه رامنډی ئی وهلی وی ویل ای موسٰی! بیشکه چه مشران مشوری کوی په حق ستا کښی دپاره د دی چه ووژنی تا (په قصاص د هغه قبطی) پس ووځه ته (له مصره) بیشکه زه یم تاته له نصیحت کوونکیو (خیر غوښتونکیو) نه.

تفسیر: یعنی د دغه قتل خبر فرعون ته رسیدلی دی او هلته سره جرگی او مشوری کوی چه د غیر قوم د یوه ځلمی جرائت تر دغی اندازی پوری رسیدلی دی چه د شاهی قوم او د سرکاری ملازمانو د یوه فرد قتل ته اقدام کوی د حکومت ملازمان پر موسٰی علیه السلام پسی په سرعت وځغلول شول چه ژر ئی پیدا او بندی او په قتل ئی ورسوی له هغه مجمع څخه د یوه نیک طینته او پاک زړه او ښه نیته سړی په زړه کښی پاک الله دغه خبره واچوله څو هغه په تلوار او د یوی لنډی لاری څخه په ځغاسته موسٰی علیه السلام ته خپل ځان ورسوی او دی له دغه ماجراء څخه باخبره او داسی یوه مشوره ورته ورکړی چه ښائی ته هم دا اوس له ښاره ووځی! (موضح القرآن) لیکی دغه ئی ځمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم اورولی دی چه خلق د ده د وژلو په فکر کښی هم لویږی ـ او دی به هم لکه موسٰی علیه السلام له خپله وطنه هجرت کولو ته مجبوریږی لکه چه گرد (تول) کفار تول شوی ؤ څو هغوی گرد (تول) یو ځلی پر دوی ځان وغورځوی. نو په هم دغه شپه کښی دوی له خپله وطنه هجرت وفرمایه.

فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّٰلِمِينَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاءَ مَدْيَنَ قَالَ عَسَىٰ رَبِّي أَن يَهْدِيَنِي سَوَاءَ السَّبِيلِ ﴿٢٢﴾

پس ووت موسٰی له دغه مصر څخه په دی حال کښی چه ویریدونکی ؤ کتل به ئی (هر طرف ته چه څوک راپسی رانشی) وویل (موسٰی) ای ربه ځما نجات راکړه ته ماته له قومه ظالمانو (چه فرعون او تابعان ئی دی) او کله چه متوجه شو (موسٰی) په طرف د مدین وی ویل امید دی له رب ځما څخه د دی چه وښیی ماته سمه لاره.

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام له مصر څخه د هجرت په قصد لاړ شو لیکن هیڅ یوه لاره او طرف ورته نه ؤ معلوم نو له پاک الله څخه ئی سوال وکړ چه په سمه لاره می برابر کړه! نو ځکه

دی د(مدین) په لویه لاره برابر شو او په خیر او سلامتی سره یی هلته ورسوه او په مدین کښی ئی داسی د امن او اطمینان ژوندون ور په برخه کړ چه په کښی ښه مانوس او متاهل شو یوائځی هم دغومره نه بلکه تر ډیر لری پوری ئی نوری لار ښوونی هم ورته وکړی - او په سمه صافه لاره ئی رهی (روان) کړ.

وَلَمَّا وَرَدَ مَآءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ ۟ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ امْرَأَتَيْنِ تَذُودَانِ ۚ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا ۖ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّىٰ يُصْدِرَ الرِّعَاءُ ۖ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾

او کله چه ورسید (موسیٰ) اوبو د مدین ته نو ئی ومونډله پر هغه (کوهی) یوه ډله له خلقو چه اوبه یی ورکولی (مواشیو خپلو ته) او وئی مونډلی رابیرته له دوی څخه دوه ښځی چه رامنع کولی به ئی ګډی خپلی (له اوبو نه) نو ویل (موسیٰ دغو ښځو ته) چه څه دی حال ستاسی (چه منع کوئ له اوبو ګډی خپلی) وویل هغو (دواړو) چه اوبه نه ورکوو مونږ (ګډو خپلو ته) څو بیرته لاړ شی (دغه) شپانه او پلار څمونږ زوړ (د ډیرو کلونو سړی) دی چه کار ئی له لاسه نه کیږی.

تفسیر: مدین له مصر څخه د اتو یا لسو ورځو لری مسافه کښی پروت دی کله چه دی هلته ورسید وږی تږی ؤ. وئی لیده چه خلق پر کوهی راتول دی او خپل مواشی اوبه کوی او دوه داسی ښځی ئی هم هلته ولیدی چه دغو دواړو خپلی ګډی لری حصاری کړی دی او په شرم او حیاء سره لری ولاړی وی په دوی کښی دومره یو زور او قوت نه ؤ چه هغه مجمع له خپلی مخی څخه لری کړی یا بالذات هغه لویه درنه بوکه له اوبو څخه ډکه او له کوهی څخه ئی راوکاږی او ممکن ؤ چه دوی به خپلو ګډو ته داسی اوبه ورښبولی وی چه له نورو څخه وروسته پاتی کیدی نو موسیٰ علیه السلام له دوی نه د انتظار علت استفسار کړ هغوی وویل چه مونږ له ګردو (تولو) څخه وروسته خپلو مواشیو ته اوبه ورکوو ځکه که څمونږ پلار ځلمی او قوی وی نو مونږ به ولی راتلو او هغه به پخپله راته او له دغو خلقو سره به ئی خپله معامله خلاصوله.

فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ

پس اوبه کړه (موسیٰ رمه) د دغو دواړو بیا ئی شا وګرځوله (ښځو ته او لاړ

شو) سیوری ته

تفسیر: د انبیاؤ فطری جذبات او ملکات هم داسی وی ـ سره له دی چه موسیٰ علیه السلام په دغه وقت کښی ستړی ستومان ـ وږی ـ تږی ؤ ـ خو بیا هم ورته دغه ننګ او غیرت ودرید چه سره ځما د موجودیته دغه ضعیف صنف به ولی له همدردی او اعانته محروم پاتی کیږی نو ودرید هغه لویه تیږه (ګټه) او هغه مجمع ئی لری کړه یا وروسته له هغوی له کوهی څخه ئی صافی پاکی تازه اوبه راوویستی او د دغو جونو ګډو ته ئی اوبه ورکړی.

فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَآ أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ ﴿۲۴﴾

نو وی ویل ای ربه ځما بیشکه زه هر هغه څیز ته چه ولیږی ته ماته له خیره فقیر (محتاج) یم.

تفسیر: یعنی ای الله ! زه د خپل هیڅ عمل اجرت له مخلوقه نه غواړم! هو! که ستا له طرفه کومه ښیګڼه (فائده) راورسیږی زه هغی ته تل محتاج یم. (موضح القرآن) لیکی «ښځو دی وپیژاند چه دغه سړی د لاری مسافر او په سیورو کښی کیناستونکی پردیسی دی او له لری څخه وږی تږی راغلی دی لاړلی او خپل پلار ته ئی دغه ګرد (تول) احوال وویل چه هغه حضرت شعیب علیه السلام ؤ علی القول المشهور او هغه ته هم دغسی یو سړی ور په کار هم ؤ چه نیکبخت وی او پسونه ئی وساتی او خپله لور ور واده کړی.

فَجَآءَتْهُ إِحْدَىٰهُمَا تَمْشِي عَلَى ٱسْتِحْيَآءٍ قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا ۚ

پس راغله دغه (موسیٰ) ته یوه له دواړو چه تګ ئی کاوه په (طریقه د) حیاء سره نو وویل (دی موسیٰ ته) چه بیشکه پلار ځما بولی تا دپاره د دی چه درکړی تاته اجر حق د اوبو کولو ستا (ګډو) څمونږ ته

تفسیر: دغه جینۍ داسی راتله لکه چه د شریفی او عفیفی او پاکی ښځی عادت او قاعده وی وائی چه دی له ډیره شرمه او حیاء خپل مخ په تکری (څادر) بیخی پیچلی (نغاړلی) ؤ ـ او خبری به ئی کولی. حضرت موسیٰ علیه السلام د الله تعالیٰ څخه د خیر طالب ؤ چه ئی له خپله فضله په غیر متوقعه ډول (طریقه) سره ورولیږه نو ولی به ئی نه منله ـ پاڅید او له هغی ښځی

سره د شعیب علیه السلام په لوری روان شو وائی چه د تللو په وقت کښی دغی جینئ ته وویل چه «ته څما په مخکښی مه درومه ! او راپسی راځه نه چه پر پردی ښځی عمداً څما نظر ولویږی» لکه چه موسٰی علیه السلام د مخه شو ـ او هغه جینئ ورپسی تله او په خبرو سره ئی ورته د لاری ښوونه کوله ـ څو ئی خپل پلار ته راوست.

فَلَمَّا جَآءَهٗ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ ۙ قَالَ لَا تَخَفْ ۫ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۲۵﴾

پس کله چه راغی (موسٰی) دغه (شعیب) ته او بیان ئی کړه پر دغه (شعیب) قصه خپله وویل (شعیب موسٰی ته) مه ویرېږه ! چه نجات دی وموند له قومه ظالمانو (فرعونیانو) نه.

تفسیر: حضرت موسٰی علیه السلام خپله ټوله قصه حضرت شعیب علیه السلام ته واوروله شعیب علیه السلام ده ته ډادینه او تسلی ورکړه او وی فرمایل چه ته اوس د ظالم قوم د منګلو څخه خلاص شوی وروسته له دی نه دوی انشاءالله تعالیٰ تاته هیڅ ضرر نشی رسولی ځکه چه مدین د فرعون د سلطنت له حدوده خارج ؤ.

قَالَتْ اِحْدٰىهُمَا يٰٓاَبَتِ اسْتَاْجِرْهُ ۫ اِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَاْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَمِيْنُ ﴿۲۶﴾

وویل یوی له دغو دوارو! ای پلاره څما! مزدور ونیسه دی (دپاره د میږو «ګډو» څرولو) بیشکه چه غوره د هر هغه چا چه مزدور ئی نیسی هغه څوک دی چه قوتناک او امانتګر وی.

تفسیر: یعنی په موسٰی علیه السلام کښی دواړه صفات موجود دی زورور دی چه یواځی لویه تیږه (ګټه) ئی د کوهی له سره لری کړه چه هغه به په څو تنو لری کیده په ډیر قوت او میړانه (بهادری) سره ئی اوبه وویستلی او څمونږ رمه ئی په لږ وقت کښی اوبه کړه او ګرده (ټوله) د اوبو ویستونکی مجمع ئی سره لری کړه او امانت دار دی چه هیڅ طمع او توقع نه لری او ډیر عفیف او یو شریف ځلمی دی تر دی چه په لاره کښی هم له ما څخنی پر مخ ته چه پر ما ئی له

سره نظر ونه لګیږی.

قَالَ إِنِّيٓ أُرِيدُ أَنۡ أُنكِحَكَ إِحۡدَى ٱبۡنَتَيَّ هَٰتَيۡنِ عَلَىٰٓ أَن تَأۡجُرَنِي ثَمَٰنِيَ حِجَجٖۖ فَإِنۡ أَتۡمَمۡتَ عَشۡرٗا فَمِنۡ عِندِكَۖ وَمَآ أُرِيدُ أَنۡ أَشُقَّ عَلَيۡكَۚ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٢٧﴾

وویل (شعیب موسٰی ته) بیشکه زه اراده لرم د دی چه په نکاح درکړم تاته یوه له دغو لوڼو خپلو چه دا دی په دی چه مزدوری وکړی ته ځما دپاره اته کاله پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه (له ما سره احسان) وی او نه لرم زه اراده د دی چه مشقت واچوم پر تا (په اشتراط د لسو کلونو) ژر به ومومی ته ما که اراده وفرمائی الله له صالحانو نیکانو (وفا کوونکیو په وعده).

تفسیر: ښایی هم دغه خدمت د ده د جینۍ مهر وی.

ځمونږ حنفیانو په مذهب اوس هم که د بالغی جینۍ خوښه وی نو د دی اقارب هم داسی خدمت د مهر په عوض تاکلی (مقررولی) شی (**کذا نقله شیخ الانور اطال الله بقاءه**) دلته یوائی د نکاح خبری مذکوری دی ظاهر دی چه د نکاح تړلو په وقت کښی حضرت شعیب علیه السلام پخپله یوه جینۍ معینه او د هغی په رضاء او خوښی سره ئی نکاح تړلی ده چه هغه په ارجح الاقوال هم هغه مشره وه او بی‌بی صفورا یا بی‌بی صفراء رضی الله تعالیٰ عنها نومیده او د حضرت موسٰی علیه السلام معرفی ئی په اول کښی له خپل پلاره سره کړی وه.

﴿ فَإِنۡ أَتۡمَمۡتَ عَشۡرٗا فَمِنۡ عِندِكَ ﴾ - پس که پوره کړه تا لس کاله نو هغه به ستا له طرفه له ما سره احسان وی). یعنی اقلا اته کاله به ځما په خدماتو کښی هرومرو (خامخا) مصروفیږی که دوه کاله نور دی هم خدمت وکړ نو هغه ستا تبرع ده او زه خو کوم سخت خدمت له تا څخه نه اخلم ته به له ما سره اوسیږی انشاءالله پخپله به په تجربه سره درڅرګنده شی چه زه بدطینته سړی نه یم. بلکه د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د نیک بختانو څخه یم. ته به ځما په صحبت کښی نه خفه کیږی بلکه د طبیعت د مناسبت لامله (له وجی) به مؤانست درحاصل شی.

قَالَ ذَٰلِكَ بَيۡنِي وَبَيۡنَكَۖ أَيَّمَا ٱلۡأَجَلَيۡنِ قَضَيۡتُ فَلَا عُدۡوَٰنَ عَلَيَّۖ وَٱللَّهُ عَلَىٰ مَا نَقُولُ وَكِيلٞ ﴿٢٨﴾

وویل (موسٰی شعیب ته) چه هم دا (عهد مقرر شو) په منځ ځما او ستا کښې
چه هره یوه له دی دواړو نیتو چه پوره کړه ما پس نه به وی زیادت پر ما او
الله پر دغه چه وایو (ئی مونږ یعنی زه او ته وکیل) ساتونکی شاهد دی.

تفسیر: یعنی زه مختار او خپلواک یم چه اته کاله درسره پاتی کیږم که لس کاله په هر حال دا
معاهده چه اوس تړلی شوی ده د الله په اعتماد ځما خوښه او منظوره ده زه پاک الله پر دغه
معاهده شاهدوم او دغه معامله ختم کوم. په احادیثو کښې راغلی دی چه موسٰی هم دغه اوږد مدت
(لس کاله) پوره کړ حضرت شاه صاحب فرمایی ځمونږ رسول صلی الله علیه وسلم هم کله چه له
خپله وطنه ووت اته کاله وروسته راغی چه معظمه مکه فتح کړی ـ او که ئی خوښه شوی وی په هم
هغه وقت کښې به ئی هم هغه ښار له کفارو څخه تخلیه کړی وی لیکن پخپله خوښه یی لس کاله
وروسته هغه له کفارو څخه پاکه کړه.

فَلَمَّا قَضَىٰ مُوسَى الْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِن جَانِبِ
الطُّورِ نَارًا قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَارًا لَّعَلِّي آتِيكُم
مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِّنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾
فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ مِن شَاطِئِ الْوَادِ الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ
الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَن

پس کله چه پوره کړه موسٰی نیته (خپله په اتو یا لسو یا شلو کلونو) او
رهی (روان) شو سره له عیال خپل (په اذن د شعیب مصر ته) ولید (موسٰی)
له جانبه (د غره) د طور یو اور، وی ویل عیال خپل ته چه مدار وکړئ تاسی
(په دی ځای کښې) بیشکه زه چه یم ومې لید یو اور ښائی ما لره چه راتله
وکړم تاسی ته له دی (اور) څخه په خبر (د لاری ورکی) یا په بخری
(سکروتی یا شغلی) له هغه اوره لپاره د دی چه تاسی (پری) تاوده شئ ! پس
کله چه راغی (موسٰی) دغه (اور) ته نو غږ (ورته) وکړ شو له غاړی د هغی
کندی چه په ښی طرف (د موسٰی) کښې وه (دغه غاړه وه) په هغه توته
مبارکه کړی شوی کښې (له جهته د اوریدو د موسٰی کلام د الله لره په دی
کښې) له (هغی) ونی

تفسیر: چه ولاړه وه په غاړه د کندی کښی او د اور لمبی تری خرگندیدی.

يٰمُوسٰۤى اِنِّيۡۤ اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الۡعٰلَمِيۡنَ ۝۳۰ وَاَنۡ اَلۡقِ عَصَاكَ‌ؕ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهۡتَزُّ كَاَنَّهَا جَآنٌّ وَّلّٰى مُدۡبِرًا وَّلَمۡ يُعَقِّبۡ‌ؕ يٰمُوسٰۤى اَقۡبِلۡ وَلَا تَخَفۡ‌ اِنَّكَ مِنَ الۡاٰمِنِيۡنَ ۝۳۱ اُسۡلُكۡ يَدَكَ فِىۡ جَيۡبِكَ تَخۡرُجۡ بَيۡضَآءَ مِنۡ غَيۡرِ سُوۡٓءٍ‌

داسی چه ای موسٰی بیشکه زه هم دا زه الله یم رب د عالمیانو او بل داسی (غږ پری وشو چه) وغورځوه همسا خپله (پس وئی غورځوله) نو کله چه وئی لیدله (موسٰی) دا (عصا) چه خوځیدله گواکی دا (عصا) یو نری منگری مار توپ وهونکی دی نو شا ئی کړه مخ ئی واړاوه په دی حال کښی چه تښتیدونکی ؤ (له ویری) او بیرته راونه گرځید (بیا پری غږ وشو د الله تعالیٰ له جانبه داسی) چه ای موسٰی مخ راواړوه او بیرته راوگرځه ! او مه ویریږه ! بیشکه ته چه ئی له امان موندونکیو ئی (له ویری نه او بیخی مامون ئی!) ننباسه (ښی) لاس خپل په گریوان (د کمیس خپل کښی) بیا ئی خارج کړه حال دا چه راوځی به تک سپین بی له کوم عیب (مرض ـ بدی)

تفسیر: د دغی رکوع له ابتداء څخه تر «غیر سوء» پوری گرد (تول) مفصل واقعات د «طٰهٰ» په سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی ولوستل شی!

وَّاضۡمُمۡ اِلَيۡكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهۡبِ

او پیوست کړه (سینی) خپلی ته ځانگ (یعنی لاس) دی له (جهته) د ویری

تفسیر: او رانژدی کړه ځان ته یعنی سینی خپلی ته ځانگ دی یعنی لاس دی له جهته د ویری له مار یا له برص یعنی خپل مټ دی له خپلی سینی سره او تخرگ (ترخ) ته نژدی کړه د مار او د برص او د نورو شیانو ویره به له تا څخه لری کیږی ښائی چه د راتلونکی لپاره ئی هم د ویری د ازالی په نسبت هم دغه ترکیب ورښوولی وی.

فَذٰنِكَ بُرْهَانٰنِ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۟ئِهٖ

نو دغه دواړه (عصا او يد بيضاء) دوه برهانه (او سندونه په رسالت د تا دي لېږلي شوي) له (طرفه د) رب ستا طرف د فرعون ته او قوم د ده ته

تفسير: يعني د «عصا» او «يد بيضاء» معجزې د نبوت د برهان او سند په ډول (طريقه) درعطاء کړې شوي دي ځو پر دغه وسيله سره پر فرعون او نورو سبطيانو د حجت اتمام وکړې شي!

اِنَّهُمْ كَانُوْا قَوْمًا فٰسِقِيْنَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّيْ قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْسًا فَاَخَافُ اَنْ يَّقْتُلُوْنِ ﴿٣٣﴾

بېشکه چه دوی دي قوم فاسقان (وتلي له فرمان د الله) وويل (موسٰی) اي ربه ځما بېشکه زه چه يم وژلي مي دي له دغو (قبطيانو) څخني يو نفس (سړی) پس وېرېږم چه دوی وبه مي ووژني (په قصاص د هغه سره).

تفسير: يعني که په مجرد د رسيدلو مي ووژني نو ستا دغه دعوت به څرنګه ورسولی شم ؟

وَاَخِيْ هٰرُوْنُ هُوَ اَفْصَحُ مِنِّيْ لِسَانًا فَاَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْاً يُّصَدِّقُنِيْٓ اِنِّيْٓ اَخَافُ اَنْ يُّكَذِّبُوْنِ ﴿٣٤﴾

او ورور ځما هارون هغه ډېر فصيح دی له ما له جهته د ژبې پس ولېږه هغه هم له ما سره يار مددګار چه تصديق کوی ځما بېشکه زه وېرېږم له دې چه دروغجن به کړي دوی ما.

تفسير: يعني که کوم يو بل تصديق او تائيد کوونکی سړی هم راسره وي نو طبعاً به ځمونږ زړونه مضبوط او قوي کيږي نو د ده د دروغجن شميرلو په موقع کښې کله چه د بحث او مناظرې وار ورسيږي امکان لري چه ځما د ژبې د لکنت او بنديدلو لامله (له وجې) په خبرو او اترو کښې څه موانع او عوائق واقع شي نو په دغه وقت کښې به د هارون رفاقت ماته ډېر نافع

او مفید واقع شی ځکه چه د ده ژبه له ما څخه ډیره ښه چلیږی او ښه فصیح او بلیغ دی.

قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَٰنًا فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا ۚ بِـَٔايَٰتِنَآ أَنتُمَا وَمَنِ ٱتَّبَعَكُمَا ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿٣٥﴾

وفرمایل (الله) ژر به قوی کړو مونږ مټ ستا په ورور ستا او وبه ګرځوو مونږ تاسی ته غلبه (او تسلط پر دښمنانو د تاسی) پس وبه نه رسیږی دوی تاسی دواړو ته (په ضرر سره لاړ شئ تاسی دواړه) په سبب د معجزو ځمونږ سره تاسی دواړه او هر هغه څوک چه متابعت وکړی ستاسی غالبان به اوسئ (پر دوی باندی)

تفسیر: یعنی ما ستا دغه دواړه غوښتنی منظوری کړی هارون به ستا بازو او مټ وی او د یوه وزیر پشان به ستا سره ملګرتوب کوی او د فرعون لاس به له سره په تاسی نه رسیږی او ځمونږ د دغو دلائلو او نښو په برکت تاسی او ستاسی ملګری تل غالب او بریالی (کامیاب) او دوی سره له خپلو ملګرو تل مغلوب او پره دی.

فَلَمَّا جَآءَهُم مُّوسَىٰ بِـَٔايَٰتِنَا بَيِّنَٰتٍ قَالُوا۟ مَا هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِىٓ ءَابَآئِنَا ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٣٦﴾

پس کله چه راغی دوی ته موسیٰ سره له معجزو ځمونږ چه ښکاره وی وویل (فرعونیانو) چه نه دی دا مګر خو سحر (کوډی) دی په دروغو سره تړلی شوی او نه دی اوریدلی مونږ دا (سحر یا دعوی د نبوت) په (زمانو د) پلرونو ځمونږ کښی چه پخوا تیر دی.

تفسیر: یعنی د دغو معجزاتو د لیدلو په اثر ئی وویل چه دغه ګردی (تولی) کوډی او سحر دی او د هغو خبرو نسبت چه دوی الله ته کوی هغه هم د کوډو خبری دی چه دوی له خپله ځانه جوړی کړی دی او داسی دعوی کوی چه دغه پر ما باندی الله تعالیٰ د وحی په صورت نازلی کړی دی په واقع کښی دغه وحی او الهام هیڅ شی نه دی. او یوائحی د سحر او د کوډو اعمال ـ او د سحر تخیل او افتراء ده دغه خبری چه موسیٰ کوی مثلاً یوه الله تعالیٰ دغه ګرده (توله)

دنیا پیدا کړی ده ـ او هم هغه یو الله جل جلاله هم دغه دنیا فناء کوی او بیا ئی له سره ژوندی کوی ـ بیا به حساب او کتاب اخلی ـ او زه ئی رسول گرځولی او درلیږلی یم ـ او نور مونږ له خپلو پخوانیو مشرانو او نورو څخه نه دی اوریدلی او داسی څیز مو له سره غوږو ته نه دی رسیدلی.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبِّىٓ أَعْلَمُ بِمَن جَآءَ بِٱلْهُدَىٰ مِنْ عِندِهِۦ وَمَن تَكُونُ لَهُۥ عَـٰقِبَةُ ٱلدَّارِ ۖ إِنَّهُۥ لَا يُفْلِحُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٣٧﴾

او وویل موسیٰ چه رب ځما ښه عالم دانا دی په هغه چا چه راغلی دی په هدایت (راوړی ئی دی) له طرفه د هغه (رب) او په هغه چا باندی چه شته هغه ته ښه خاتمه په دی دنیا کښی بیشکه دا دی چه نه مومی بری ظالمان (چه هدایت ومومی په دنیا او راحت په عقبیٰ کښی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دی باندی ښه عالم دی چه زه پخپله په دغی دعوی کښی رښتین یم او د هغه له نزده می هدایت راوړی دی نو ځکه آخره خاتمه او انجام به می ښه وی ـ هغه خلق چه د الله تعالیٰ دغه ښکاره د قدرت نښی وینی او د صداقت دلائل اوری او د بی انصافی له مخی ئی تکذیب کوی دوی له سره بری نه مومی او د کامیابی مخ نه وینی او په آخره خاتمه کښی دوی له ذلت او ناکامی سره مخامخ کیدونکی دی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَـٰهٍ غَيْرِى فَأَوْقِدْ لِى يَـٰهَـٰمَـٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجْعَل لِّى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَـٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلْكَـٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾

او وویل فرعون ای تولیه د مشرانو (د اهل د مصر!) نه پیژنم زه تاسی ته کوم خدای (چه عبادت ورته کوئ) بی له ما څخه پس بل کړه اور ځما لپاره ای هامانه پر ختی باندی (خښتی راته پخی کړه) پس وگرځوه جوړه کړه ځما لپاره مانی لوړه (اوچته) ښائی ماته چه وخیژم الله د موسیٰ ته (وئ گورم چه شته ؟ که نشته ؟) او بیشکه خامخا زه گمان کوم پر موسیٰ (د

یوه) له دروغجنانو.
(په دعوی د بل معبود کښی بی له مانه)

تفسیر: یعنی خپل وزیر هامان ته ئی وویل چه «د خورا (ډیر) کلکو او ښو خښتو دپاره ډیر ښه داشونه جوړ کړه ! او بیا له هغو خښتو څخه یوه ډیره پخه او هسکه مانی راجوړه کړه ! چه آسمان ته نژدی شی څو زه پر هغه پاس وخیژم او د موسٰی الله جل جلاله وګورم چه چیری دی ؟ او څرنګه دی ؟ ځکه چه د ځمکی پر مخ باندی ماته له خپله ځانه پرته (علاوه) بل خدای په نظر نه راځی نو د آسمان په نسبت هم ځما خیال هم داسی دی چه هلته به هم بل خدای نه وی خو بیا په دغه ترتیب سره به د موسٰی علیه السلام دپاره یو مسکوت جواب پیدا شی.» دغه خبره دغه ملعون د تمسخر او استهزاء په ډول (طریقه) وکړه او امکان لری چه دومره بدحواسه او پاګل به هم شوی وی چه د هغه په اثر داسی چټی (بیکاره) او د خندا وړ (لایق) تجاویز به ئی جوړول او په کار به ئی اچول.

وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا لَا يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾

او کبر وکړ دغه (فرعون) او لښکرو د دغه (فرعون) په ځمکه (د مصر) کښی په ناحقه سره (بی له استحقاقه) او ګمان وکړ دوی د دی چه بیشکه دوی به مونږ ته نه راګرځول کیږی (په قیامت کښی) پس راونیوه مونږ هم دغه (فرعون) او (هم) لښکری د دغه (فرعون) پس وغورځول مونږ دوی (ټول) په سیند کښی (پس غرق شول) نو وګوره (ته ای محمده !) چه څرنګه ؤ عاقبت (آخره خاتمه) د ظالمانو

تفسیر: یعنی له خپلی خاتمی او انجامه بالکل غافل شو او په خپل مملکت کښی په تکبر او غرور ئی لاس پوری کړل او په دی ونه پوهید چه بل د ده سر ماتوونکی او غاړه ځپښونکی هم موجود دی. بالاخر قهار الله دی سره د ده د لاؤ لښکر د قلزم په بحیره کښی غرق کړ څو دغه لویه واقعه د یادګار په شان نورو هغو بدبختو ظالمانو ته پاتی شی چه له انجامه بی خبره او غافل دی او ښه وپوهیږی چه د دوی خاتمه به هم داسی کیږی د دغه غرق او نورو ورپوری تړلی خبرو تفصیلات پخوا له دی نه هم تیر شوی دی.

وَجَعَلۡنٰهُمۡ اَئِمَّةً یَّدۡعُوۡنَ اِلَی النَّارِۚ وَیَوۡمَ الۡقِیٰمَةِ لَا یُنۡصَرُوۡنَ ﴿۴۱﴾

او گرځولي ؤ مونږ دوی پیشوایان (د گمراهي په دنیا کښې) چه بولي دوی (تابعان خپل په بدو عقیدو او عملونو سره) طرف د اور ته او په ورځې د قیامت کښې وبه کړی شي مدد (له دوی سره په دفع د عذاب کښې له دوی نه)

تفسير: یعنی دلته په ضلالت او طغیان کښې له گردو (تولو) ځخه وړاندی او مقدم ؤ او خلقو ته به ئې د دوزخ په لوری بلنه کوله هلته به هم دی د نورو دوزخیانو امام او مشر وی لکه چه (د هود) په ۱۱ جزء (۹) رکوع ۹۸ آیت کښې مسطور دی ﴿ یَقۡدُمُ قَوۡمَهٗ یَوۡمَ الۡقِیٰمَةِ فَاَوۡرَدَهُمُ النَّارَؕ وَبِئۡسَ الۡوِرۡدُ الۡمَوۡرُوۡدُ ﴾ یعنی د دی ځای لښکر به ئی هلته هیڅ په کار نه ورځی ـ نه به د چا له لوری کوم امداد او معاونت وررسیږی ـ دی سره له خپل لاؤ لښکر گرد (تول) په دوزخ کښې غورځول کیږی هیڅوک به د دوی خلاصوونکی نه وی.

وَاَتۡبَعۡنٰهُمۡ فِیۡ هٰذِهِ الدُّنۡیَا لَعۡنَةًۚ وَیَوۡمَ الۡقِیٰمَةِ هُمۡ مِّنَ الۡمَقۡبُوۡحِیۡنَ ﴿۴۲﴾ ع

او تابع (لازم) کړ مونږ له دوی سره په دغه (لږ خسیس ژوندون د) دنیا کښې لعنت لریوالی (له رحمته) او په ورځ د قیامت کښې به وی دوی له قبیح (لری له رحمت او بد ځیرو کړیو شویو ځخه)

تفسير: یعنی د عقبا بدی او بد انجام خو بیل دی په هم دغه دنیا کښې تر هغه پوری چه خلق اوسیږی پر داسی کسانو لعنت وائی.

وَلَقَدۡ اٰتَیۡنَا مُوۡسَی الۡکِتٰبَ مِنۡۢ بَعۡدِ مَاۤ اَهۡلَکۡنَا الۡقُرُوۡنَ الۡاُوۡلٰی

او خامخا په تحقیق ورکړی ؤ مونږ موسٰی ته کتاب (توریت) وروسته د هغه چه هلاک کړی ؤ مونږ (اهل د) زمانو ړومبنیو (لکه قوم د نوح، لوط او نور)

تفسير: د توریت له نزوله وروسته پر دنیا داسی د اهلاک او د افناء عذاب ډیر لږ راغلی دی ځکه چه د سماوی اهلاک په ځای د جهاد طریقه مشروع کړی شوی ده ځکه چه څه نه څه خلق هرومرو (خامخا) پر شرعیه و احکامو قائم اوسیږی.

بَصَآئِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۳﴾

حال دا چه سبب د انوارو د زړونو وه دپاره د خلقو او سمه لاره ښوونکی او رحمت ؤ دپاره د هغو (کسانو چه ایمان ئی پری راوړی دی) ښائی چه دوی پند واخلی پری.

تفسير: یعنی توریت چه موسٰی علیه السلام ته ورکړی شوی دی لوی فهم او بصیرت عطاء کوونکی او خلقو ته د هدایت پر سمه صافه لاره بیوونکی او د رحمت مستحق ګرځوونکی یو کتاب ؤ څو خلق هغه ولولی ـ او د الله تعالیٰ په یادو اوسیږی ـ او د الله تعالیٰ احکام یاد کړی پند او نصیحت تری حاصل کړی. رښتیا خو دا ده چه وروسته له عظیم‌الشان قرآن څخه په هدایت کښی د توریت شریف درجه ده او نن ورځ چه هغه د خپلو تابعانو له لاسه ضایع شوی دی هم دغه پاک قرآن د توریت د ضروری علومو او هدایت حفاظت کوی.

وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَآ إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشّٰهِدِيْنَ ﴿۴۴﴾

او نه وی ته (حاضر ای محمده! له موسٰی سره) په جانب (د هغه غره چه) غربی (ؤ له موسٰی څخه په وخت د مناجات کښی) هغه وقت چه ولیږه مونږ طرف د موسٰی ته امر (حکم د رسالت) او نه وی ته له حاضرینو (عندالوحی چه دغه قصه دی له خپلو لیدلو بیان کړی وی).

تفسير: یعنی د طور د غره له غربی جانبه چیری چه موسٰی ته نبوت او توریت ورعطاء شوی دی.

وَلٰكِنَّآ أَنْشَأْنَا قُرُوْنًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ

ولیکن مونږ پیدا مو کړل اهل د زمانو (ډیر وروسته له موسٰی) پس اوږده شول پر دوی عمرونه،

تفسیر: یعنی ته د هغه وقت واقعات په داسی صحت او صفائی ـ بسط او تفصیل سره بیانوی لکه چه هم هغلته له «طور» سره ولاړ وی او دغه ګرد (تول) واقعات دی پخپلو سترګو سره لیدلی وی حال دا چه ستاسی عدم الوجود په هغی موقع کښی یوه ښکاره او ظاهره خبره ده ـ او برسیره پر دی هم ګرد (تول) عالم خبر دی چه تاسی امی یئ ـ د کوم عالم په صحبت کښی هم نه یئ اوسیدلی. او نه د صحیحو او ثقه ؤ واقعاتو کوم ښه جید عالم په مکی معظمی کښی موجود ؤ نو سره له دی دغه خبره د غور او دقت لایقه او وړ (قابل) ده چه دغه علوم او حقایق له کوم ځای تاسی ته راغلل. حقیقت دا دی چه د دنیا پر اقوامو ډیر مدتونه او قرنونه تیر شوی دی چه د دهورو له مروره هغه علوم بیخی منحرف او مندرس او هغه حقائق محو او اضاعه او له یاده ووتل نو ځکه د هغه علیم او خبیر اراده په دی باندی مقتضی شوه چه د یوه امی له ژبی شخه هغه هیر شوی سبق بیا د خلقو په یاد ورکړ شی او د هغو عبرتناکو او موعظت ورکوونکیو واقعاتو داسی یوه صحیحه نقشه د دنیا خلقو ته ور وړاندی کړی شی چه د هغی له لیدلو شخه بی اختیاره د دغی خبری منل او تسلیم ته غاړه کیږدی چه بیشکه د دغو قصصو او اخبارو راوړونکی په هغه موقع کښی موجود ؤ او دغه واقعات ئی پخپلو سترګو سره لیدلی دی چه له «من» او «عن» او له ګردو (تولو) کیفیاتو شخه ئی خبردار دی پس ظاهر دی چه ته خو هلته نه وی موجود بی له دی نه چه د دی خبری تصدیق وشی چه دغه ګردی (تولی) خبری د پاک الله هغه کلام دی چه تاسی ئی په ژبه سره خپلو بندګانو ته بیانوئ او د ده په مخ کښی هر غائب حاضر ـ او هر مجهول معلوم دی بیشکه چه دغه د هم هغه واحد احد الله کلام دی.

وَمَا كُنتَ ثَاوِيًا فِىٓ أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَـٰتِنَا وَلَـٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ﴿٤٥﴾

او نه وی ته (ای محمده!) اوسیدونکی په اهل د مدین کښی چه لوستل به دی پر دوی باندی آیتونه (د قدرت) ځمونږ ولیکن مونږ چه یو ـ یو مونږ لیږونکی (تا لره دپاره د دغی قصی په وحی سره).

تفسیر: یعنی موسٰی علیه السلام ته هغه واقعات چه وروسته د «مدین» له هجرت شخه ورپیښ شوی دی ته د هغو واقعاتو بیان په داسی ښه ډول (طریقه) او صحت سره کوی چه له هغه شخه داسی څرګندیږی چه ګواکی تاسی په هغه وقت کښی سره د نبوت له شانه هلته مسکون وئ او

ځرنګه چه ته نن پخپل وطن معظمه مکه کښې آیات الله خلقو ته لولئ او ګردو (تولو) ته ئې اوروی په هغه وقت کښې به دی د «مدین» خلقو ته هم اورولی وی حال دا چه دغه څیز صریحاً منفی دی. خبره صرف دغومره ده چه مونږ تل تر تله انبیاء مبعوث کړی دی څو دنیا د غفلت له خوبه پاڅوی او د تیرو عبرتناکو واقعاتو نتائج وربه یاد کړی له دغه عمومی عادت سره سم مونږ په دغه وقت کښې تاسی د رسول الله په حیث لیږلی یئ څو د تیرو اقوامو قصی دوی ته وکړئ او دوی د غفلت له خوبه راپاڅوئ نو ځکه دغه خبره ضروری شوه چه د صحیح او ثقه او رښتیا واقعاتو معلومات او احوال هم تاسی ته درکړل شی او ستاسی په ژبه اداء کړل شی.

وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَٰكِن رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته (ای محمده !) په جانب د طور کله چه غږ وکړ مونږ (موسٰی ته) ولیکن (لیږلی ئې مونږ ته ای محمده !) رحمت له طرفه د رب ستا

تفسیر: کله چه پر موسٰی علیه السلام داسی غږ وکړ شو چه ﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ته خو هلته ولاړ نه وی ؟ او دغه غږ خو دی نه دی اوریدلی ؟ دغه د الله تعالیٰ انعام او اکرام دی چه ته ئې پر دغو واقعاتو او حقائقو مطلع کړی او ستا سره ئې هم هم داسی یو وضعیت او رعایت وفرمایه لکه چه له موسٰی سره شوی ؤ. ګواکی په «جبل النور» کښې چیری چه د «حراء» غار دی او په مکه معظمه او مدینه منوره کښې د «جبل الطور» او د «مدین» واقعات بیا له سره اعاده او تکرار شول.

لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾

(دپاره) د دی چه وویروی ته هغه قوم چه نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی (له عذابه) پخوا له تا (ای محمده !) دپاره د دی چه دوی پند واخلی پری.

تفسیر: یعنی د عربو خلقو ته دغه شیان وروښیه! او دوی له دغو خطرناکو عواقبو څخه خبردار کړه ! ممکن دی چه دوی دغه خبری واوری او په یاد ئې ولری او پند او نصیحت تری واخلی.
تنبیه: له ﴿مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ﴾ څخه به «**آباؤهم الاقربون**» مراد وی. والله اعلم.

وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ

إِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ ءَايَٰتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

او که چیری نه وی دا چه وبه رسیږی دوی ته مصیبت (غم عذاب) په سبب د هغو (گناهونو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی پس وبه وائی (دغه کفار) ای ربه ځمونږ ولی دی نه رالیږه تا مونږ ته کوم رسول (چه ستا احکام ئی مونږ ته راوړی وی) پس متابعت به کړی ؤ مونږ د آیاتونو ستا او شوی به وو مونږ له مؤمنانو (په تا او په هغه رسول ستا باندی).
(که دا خبره نه وی نو نه به مو وی لیږلی ته دوی ته لیکن لیږلی مو ئی چه عذر ئی پاتی نشی)

تفسیر: دا اول «لولا» امتناعیه دی چه شرط او جزاء غواړی او دا آیت ئی تر آخره شرط دی او جزاء ئی محذوفه ده چه «**کما ارسلناک**» یا «**لانزلنا علیهم العذاب**» دی. او دغه دوهم «**لولا**» تحضیضیه دی چه له درست مدخول خپل سره واقع شوی دی په سیاق د اول. نو حاصل د آیت داسی شو چه که چیری نه وی دا قول د دوی په وقت د نزول د عذاب کښی له جهته د کفره او د معاصیو د دوی چه ای ربه ولی دی نه رالیږه مونږ ته کوم رسول چه ستا آیتونه ئی رارسولی وی او مونږ پری عمل کړی وی او اوس مؤمنان وی نو مونږ به ته نه وی لیږلی یا عذاب به مو رالیږلی وی
یعنی د رسول الله بعثت په دوی کښی د دوی خوش قسمتی ده که بی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لیږلو څخه مو دوی ته پر دغو ظاهرو او باهرو طغیانو او بی عقلیو او بی ایمانیو سزا ورکولی خو دغه هم عین الانصاف او عدل ؤ لیکن الله تعالیٰ پر دوی احسان وفرمایه او د هیڅ قسم معقول عذر او پلمو (تدبیرونو) وړاندی کولو لپاره ئی موقع ورپری نه ښوده ځکه امکان ئی درلود (لرلو) چه د سزاء ورکولو په وقت کښی به ئی ویل چه «الها مونږ ته خو دی کوم رسول نه دی رالیږلی ترڅو ئی مونږ پر خپلو اغلاطو پوهولی وی او اقلا سمه لاره ئی راښوولی او څه تنبیه ئی راکولی ـ او دغه دی چه مونږ دی بی خبره په دوزخ کښی ورغورځولو. هو ! که کوم نبی دی راغلی وی نو عالم به لیده چه مونږ په څه اخلاص او عقیدت سره له پخو ایماندارانو څخه ثابت کیدو.»

فَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَآ أُوتِىَ مِثْلَ مَآ أُوتِىَ مُوسَىٰٓ

پس کله چه راغی دغو (کفارو) ته حق قرآن له جانبه څمونږ نو وی ویل (دغو کفارو) ولی نه دی ورکړی شوی (محمد ته معجزی) په شان د هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسٰی ته (لکه عصا او ید بیضاء)

تفسیر: یعنی که مو رسول نه لیږه نو داسی به ئی ویل چه ولی دی رسول راته ونه لیږه ؟ اوس چه داسی رسول ورمبعوث شوی دی چه له ګردو (تولو) انبیاؤ څخه په شان او رتبه کښی لوی دی نو وائی صاحبه ! مونږ دی هله منو کله چه وګورو چه د موسٰی علیه السلام په شان له تا څخه د «عصا او ید بیضاء» او نور معجزات راښکاره شی حال دا چه هغه ته «توریت» هم یو ځلی د یوه کتاب په شکل ورنازل شوی ؤ او ته دی خپل کتاب د دوو دوو څلورو څلورو آیاتونو په شکل راوړاندی کوی.

أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِن قَبْلُ

آیا نه ؤ کافران شوی (جنس د کفارو) په هغو (معجزو) چه ورکړی شوی وی موسٰی ته پخوا (له نزوله د دغه قرآن)

تفسیر: یعنی د موسٰی علیه السلام کتاب او معجزات مو چیری ګرد (تول) سره منلی ؤ د هغه په نسبت مو هم شبهات ایستل او ورته مو «سحر مفتری» ویل لکه چه اوس په یوه دوه رکوع مخکښی تیر شو. هو! هر څوک چه غواړی د پاک الله احکام ونه منی نو پر هره یوه خبره یو نه یو شی وائی او راز راز (قسم قسم) احتمالات د هغه په نسبت پیدا کوی.

قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

وویل (منکرانو په حق د موسٰی او محمد کښی چه خاوندان د) سحر دی مدد کوی یو د بله او وی ویل چه بیشکه مونږ په هر یوه (د دی دواړو نبیانو) کافران یو.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «د معظمی مکی کفارو چه کله د موسٰی علیه السلام معجزات واوریدل نو په داسی یوه وینا ئی خوله وپرانستله « که له دغه نبی سره هم هم داسی معجزات وی نو مونږ به هغه منل کله چه دوی له یهودانو څخه پوښتنه وکړه او د «توریت» خبری ئی د دغه نبی په موافقت او له خپلی مرضی څخه مخالفی واوریدی مثلاً دغه چه بت پرستی کفر دی ـ بعث

بعد الموت حق دی او هر هغه مذبوح چه د پاک الله پر نامه ذبح نشی مردار دی او په عربو کښی آخر الزمان نبی مبعوث کیږی چه د هغه نبتی به داسی وی او نور نو داسی ئی وویل چه دغه دواړه دروغجنان دی «توریت» او «قرآن» دواړه سحر دی موسٰی او محمد علیهما الصلوٰة والسلام (العیاذ بالله) ساحران دی چه یو د بل تصدیق کوی. یا وویل قبطیانو په حق د موسٰی او هارون کښی چه کودګران دی سره ملګری.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَٰبٍ مِّنْ عِندِ ٱللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَآ أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٩﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) پس راوړئ تاسی یو داسی کتاب له جانبه د الله چه هغه ښه لاره ښوونکی وی له دغو دواړو کتابونو چه متابعت وکړم زه د هغه (کتاب) که چیری یئ تاسی صادقان رښتینی.

تفسیر: په دغه دعوی د تاسی کښی یعنی په آسمانی کتابونو کښی له ګردو (تولو) ځنی لوی او مشهور کتابونه هم دغه دوه کتابونه دی چه له هغوی سره سیالی او برابری بل هیڅ یو کتاب نشی کولی که دغو دواړو ته جادو وایئ نو تاسی بل کوم د الله تعالیٰ کتاب راوړاندی کړئ چه له دغو څخه ښه او ډیر هدایت لرونکی وی. په فرض محال که تاسی داسی کوم کتاب راوړئ نو زه به د هغه متابعت وکړم لیکن تاسی داسی کتاب تر قیامته پوری هم نشئ راوړی. له دی نه به زیاته بدبختی څه وی چه تاسی پخپله له ربانی هدایته قطعاً بی برخی یئ ! او دغه مقدس کتاب ته چه سره له هدایت درغلی دی کودی وایئ ! او نه ئی منئ کله چه دغه کتاب د یوه انسان جوړ کړی جادو دی نو تاسی د ګرد (تول) جهان جادوګران راتول کړئ او له هغوی څخه له دغه ځنی لوی جادو جوړ کړئ ځکه چه جادو خو داسی یو شی نه دی چه د هغه مقابله به امکان نه لری.

فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا۟ لَكَ فَٱعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَآءَهُمْ
وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ ٱتَّبَعَ هَوَىٰهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ
ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿٥٠﴾

پس که چیری ونه منله دوی خبره ستا پس پوه شه چه بیشکه هم دا خبره ده چه متابعت کوی دوی د خواهشونو خپلو (بی دلیله) او څوک دی ډیر گمراه له هغه چا چه متابعت کوی د خواهش خپل بی هدایته له ښوولو د لاری له (طرفه د) الله بیشکه چه الله نه ښیی سمه لاره قوم ظالمانو ته (چه تابع وی د نفسونو او هواؤ خپلو بی دلیله).

تفسیر: یعنی کله چه دغه خلق نه هدایت قبلوی او نه د هغه په مقابل کښی بل کوم شی وړاندی کولی شی ـ نو هم دغه وضعیت د دغی خبری دلیل دی چه دوی داسی مقصود نه لری چه د هدایت په لاره لاړ شی ـ محض پر خپلو نفسانی خواهشونو تګ کوی او هر شی یی چه زړه غواړی هغه منی او هر هغه شی چه د خپلی مرضی او غوښتنی څخه مخالف او چپ ومومی هغه نه منی او تردیدوی ئی نو دلته دغه راښوول کیږی چه داسی هوا پرستانو ظالمانو ته څرنګه هدایت ورکاوه کیږی ؟ د الله تعالیٰ عادت د هغه قوم پر هدایت جاری دی چه د هدایت موندلو اراده ولری او محض هوا او هوس د حق او حقانیت معیار ونه ګڼی.

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق پرله پسی لیږلی ده مونږ دوی ته خبره (د پند چه قرآن دی) دپاره د دی چه دوی پند واخلی.

تفسیر: یعنی څمونږ د وحی سلسله لا له پخوا څخه جاری ده د یوی وحی په تصدیق او تائید مو بله وحی وریسی لیږلی ده ـ او قرآن مو هم په تدریج سره نازل کړی دی او په یوه آیت پسی بل آیت تل راځی ـ مقصد دا دی چه د کافی غور کولو او د پوهیدلو موقع په لاس درشی او د هغه په یادولو کښی درته آسانی او سهولت وی.

اَلَّذِينَ اٰتَيْنٰهُمُ الْكِتٰبَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّنَآ اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمِيْنَ ﴿٥٣﴾

هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب پخوا له دغه (قرآنه) دوی په دغه (قرآن) ایمان راوړی او کله چه ولوست شی (دا قرآن) پر دوی باندی نو

وائي دوی چه ایمان راوړی دی مونږ په دغه (قرآن چه) حق دی (راغلی دی) له (طرفه د) رب ځمونږ بیشکه مونږ چه وو مونږ پخوا له نزوله د دغه (قرآن) مسلمانان (په دغه قرآن باندی).

تفسیر: یعنی د دغو جاهلانو مشرکانو حال داسی دی چه نه پخوانی کتابونه منی او نه د ورستنو کتابونو منونکی دی. د دوی په مقابل کښی هغو حق پسندو او انصاف خوښونکو کتابیانو ته وګورئ چه دوی هغه دواړه منی پخوا له دی نه ئی په تورات او انجیل یقین لرلو کله چه پاک قرآن نازل شو نو ژر ئی تصدیق وکړو. چه بلاشبه دغه هم حقانی آسمانی کتاب دی. چه زمونږ د الله له جانبه نازل شوی دی. مونږ په ده باندی هم د خپل یقین او اعتماد اعلان کوو. مونږ خو پخوا له دی نه هم د الله تعالیٰ خبری منلی دی. او اوس ئی هم منو. فی الحقیقت مونږ له نن ورځی څخه نه یو مسلمانان بلکه لا له پخوا څخه مسلمانان وو. ځکه چه مونږ په خپلو پخوانو کتابونو هم ایمان لرلو چه په هغو کښی د مخه د دغه آخر الزمان نبی او د دغه عظیم الشان فرقان په متعلق صاف صاف بشارات موجود وو. لهٰذا په هغو پخوا ویلو مونږ پخوا له دی نه بالاجمال مومنان وو. اوس چه دغه تفصیل مو په خپلو سترګو ولیدو لا پری مسلمانان شو.

أُولَٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا

دغه (یهودان او نصرانیان چه ایمان ئی راوړی دی په قرآن) ور به کړ شی دوی ته اجر د دوی دوه کرته په سبب د دی چه صبر کړی ؤ دوی (او پر خپل ایمان قائم ؤ په دی دواړو کتابونو)

تفسیر: یعنی په غرور او استغناء ئی د حق له قبوله مخ نه دی اړولی بلکه هر کله چه حق او صداقت ورسیږی بی تکلفه د تسلیم او اطاعت غاړه ورته ږدی.

تنبیه: شیخ الاکبر په فتوحاتو کښی لیکلی دی چه د دغو اهل الکتابو ایمان راوړلو پر خپل نبی علیه السلام دوه ځلی صورت ونیو اول بالاستقلال، دوهم ځلی پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د ایمان راوړلو په ضمن کښی ځکه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم د ګردو (تولو) پخوانیو انبیاؤ مصدق دی ـ او پر هغو تولو ایمان لرل یو ضروری امر ګنی. او پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د دوی ایمان دوه ځلی شو یو هم دغه اوس بالذات او بالاستقلال ـ دوهم پر خپل هم هغه پخوانی نبی د ایمان راوړلو په ضمن کښی ـ ځکه چه هر یو له پخوانیو انبیاؤ د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د بعثت زیری ورکړی دی او متحداً لا له پخوا څخه یی د محمد صلی الله علیه وسلم رسالت تصدیق فرمایلی دی. نو ځکه هغو خلقو ته به اجر هم دوه ځلی ورکول کیږی. هغه چه په حدیث کښی راغلی دی **«ثلاث یؤتون اجرهم مرتین»**

د هغه د شرح موقع دلته نه ده هغه مو د الله تعالیٰ په فضل سره د «صحیح مسلم» په شرح کښې په تفصیل سره لیکلی ده. او د اشکالاتو په ارتفاع کښې مو زیار (کوشش) ایستلی دی. **فلله الحمد والمنة وبه التوفیق والعصمة**

وَيَدْرَءُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ

او دفع کوی دوی په حسنه نیکی سره سیئه بدی

تفسیر: یعنی که بل څوک له ده سره بدی کوی دی له هغه سره نیکی او احسان، مروت او شرافت کوی. یا ئی دا مطلب که چیری له دوی نه کوم بد کار صادرېږی نو د هغه تدارک په نیکی سره کوی څو د حسناتو پله پر سیئاتو درنه شی.

وَمِمَّا رَزَقْنٰهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾

او له څینو د هغو مالونو چه ورکړی دی مونږ دوی ته صرفوی ئی (په لاره د الله کښې).

تفسیر: او له هغه حلال مال چه پاک الله ورته ورعطاء کړی دی زکوٰة ورکوی. صدقات او خیرات اداء کوی له اقاربو او خپلوانو سره مرسته (مدد) او امداد کوی. لنډه دا چه په حقوق العباد کښې هم له سره قصور او لندون نه کوی.

وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلٰمٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجٰهِلِينَ ﴿٥٥﴾

او کله چه واوری دوی کومه چتی (بیکاره) خبره نو څنګ کوی دوی له هغی نه او وائی (هغو چتی (بیکاره) ویونکیو ته) دی مونږ ته عملونه څمونږ (له حلمه او صبره) او دی تاسی ته عملونه ستاسی له حماقته او بد ویلو) سلام دی پر تاسی (له طرفه څمونږ له کنځلو او طعنو) نه غواړو مونږ (مجلس او طریقه) د جاهلانو.

تفسیر: یعنی که کوم جاهل لغو او چتی (بیکاره) خبری کوی نو دی له هغه سره نه لگیږی او ورته وائی چه بس دی خانه! ستا د دغی خبری جواب مونږ له لری څخه په سلام اچولو سره درکوو. دغه د جهالت او ناپوهی وضعیت مونږ تاسی ته در پرېږدو، مونږ پرېږده چه پخپلو کارونو کښی مشغول اوسو ستاسی اعمال به ستاسی په مخ کښی او ځمونږ اعمال به ځمونږ په مخ کښی راځی مونږ ته د دی خبری هیڅ ضرورت نه دی پاتی چه خامخا به ستاسی غونډی له ناپوه خلقو سره لگیږو. محمد بن اسحاق رحمة الله علیه په سیرت کښی لیکلی دی کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم په مکی معظمی کښی وو تقریباً شل تنه اشخاص له حبشی څخه د رسول الله د زیارت او د دوی د حال او احوال څخه ځان ته د معلومات حاصلولو لپاره راغلی ؤ څو ئی په تحقیقی دول (طریقه) سره دغه ځان ته راڅرگند کړی چه دوی د څه شان اوصافو سړی دی ؟ دوی له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ملاقات او مکالمه وکړه. رسول الله صلی الله علیه وسلم هغوی ته عظیم الشان قرآن ولوست چه د هغه په اثر د دوی له سترگو څخه اوښکی وبهیدی او په ډیر شدت او قوت سره د دوی د رسالت تصدیق وکړ او تول مشرف بالاسلام شو او بیرته حبشی ته لاړل. ابوجهل او نورو مشرکینو پر دوی باندی طعنی وهلی او مسخری ئی پری کولی او داسی به ئی ویل چه «د احمقانو دغی قافلی ته وگورئ چه د دوی نظیر او څاری تر نن پوری هیچیری نه دی لیدلی شوی دوی د یوه سړی د حال د تحقیق دپاره راغلی دی او اوس بیخی پری مین او عاشق او د مریی په شان ئی گرځیدلی دی او د هغه په لمسولو ئی خپل پلرنی دین پریښود او اوس بیرته درومی» دوی وویل: **«سلام علیکم لانجاهلکم لنامانحن علیه ولکم ما انتم علیه لم نأل انفسنا خیراً** ـ پس مونږ تاسی ته سلام درکوو معاف مو کړه مونږ ستاسی د دغه جهالت جواب نه غواړو چه په جهالت سره درکړو. له مونږ او تاسی ځنی هر یو چه په هر حال کښی دی هم هغه د هغه برخه ده ـ مونږ د خپلو نفسونو د ښیگڼی (فائدی) په غوښتلو کښی هیڅ قصور نه دی کړی» نو د هغه په متعلق دغه آیت نازل شو والله تعالیٰ اعلم.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له هر هغه جاهل څخه چه د دی خبری توقع نه وی چه دی به سمه لاره راځی او پر پوهولو پوهیږی ځان لری ساتل بهتر دی» موضح.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ

بیشکه ته (ای محمده!) نشی ښوولی (لاره حقه) هغه چاته چه خوښ وی ستا ولیکن الله سمه صافه لاره ښیی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د سمی لاری ښوولو ئی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل تره ابو طالب لپاره ډیر زیار (کوشش) وکړو چه د مرگ په وقت کښی د اسلام کلمه ولولی مگر هغه

دغه خبره ونه منله نو د هغه په نسبت دغه آیت نازل شو» (موضح) یعني له هغه چا سره چه ته طبیعي محبت لرې یا ستا زړه غواړي چه هغه هدایت ومومي نو دغه خبره ضروري نه ده چه هم هغسې واقع هم شي. ستا کار یوائې لار ښوونه ده پاتې شو دغه کار چه کوم یو سړی پر هغه لاره درومي او د مقصود تر منزل پورې رسیږي ؟ او کوم یو نه رسیږي ؟ دغه ستاسې د اختیار او له قبضې څخه خارج دی الله تعالیٰ اختیار لرې چه د هر چا په نسبت اراده وفرمائي هغه ته د قبول الحق او وصول الی المطلوب توفیق ورکړی.

تنبیه: کوم شی چه حضرت شاه صاحب فرمایلي دي په صحیحه ؤ احادیثو کښې شته زیات له هغه پر دغه مسئله کلام او د ابوطالب د ایمان او کفر پر خاص موضوع مباحثه غیر ضروري ده ښه خو به دا وي چه له داسې غیر ضروري او ډک له خطراتو مباحثو څخه چپ شو او تری کف اللسان وشي!.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾

او هم دغه (الله) ښه عالم دی په سمه صافه لاره موندونکیو باندی.

تفسیر: هیڅ یو سړی د دغې خبری واک (اختیار) او صلاحیت نه لرې چه بل څوک پر سمه صافه لاره روان کړی ـ بلکه څوک پر دغه خبره علم هم نه لرې چه کوم یو پر سمه لاره راتلونکی دی ؟ یا د راتللو استعداد او لیاقت لرې ؟ په هر حال په دغه آیت کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلي ورکړې شوې ده چه تاسې د جاهلانو په دغو چټې (بیکاره) ویناؤ او د ضد او عناد پر شورماشور یا د خپل خاص اعزه او اقارب پر نه مسلمانیدلو مه متأثر او مه غمجن کیږئ ! هومره چه ستاسې پر ذمه فرض دی هغه اداء کړئ ! د خلقو استعدادات مختلف دی ـ او دغه خبره د الله تعالیٰ په اختیار او علم کښې ده چه د هغوی څخنی کوم یو پر سمه لاره راوستل کیږی.

وَقَالُوا إِن نَّتَّبِعِ الْهُدَىٰ مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا ۚ

او وائي (کفار د مکې) که چیرې متابعت وکړو مونږ د هدایت له تا سره (او ایمان په تا راوړو) نو وابه لوځول شو) او ژر به وشړل شو) له ځمکې خپلې نه

تفسیر: له هدایت څخنی د انسان منع کوونکي څو شیان دي مثلاً د ځان نقصان ـ د مال خوف لکه چه د مکې معظمې مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ویلي ؤ بیشکه چه مونږ په دې باندې ښه پوهیږو چه تاسې پر حقاني دین یئ لیکن که مونږ د اسلام دین قبول کړو او له تاسې سره یو ځای شو نو گرد (تول) عرب به څمونږ دښمنان شي ـ اود چار چاپیر گرد (تول) اعراب

به پر مونږ هجوم او يرغل راوړی او تول به سره يو ځای کيږی ـ او مونږ به خپله يوه نمری کړی، نه به مو ځان سلامت پاتی شی او نه به مو مال او دولت مأمون او مصئون پاتی وی. د هم دغه جواب په دغه راتلونکی آيت کښی داسی فرمائی.

اَوَلَمْ نُمَكِّنْ لَّهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُّجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرٰتُ كُلِّ شَيْءٍ رِّزْقًا مِّنْ لَّدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۵۷﴾

آيا نه دی ورکړی (ځای) مونږ دوی ته داسی حرم چه په امان دی (له قتل او غارته) راچلولی شوی دی دی (حرم) ته (له هر طرفه) ميوی (دپاره) د هر څيز رزق د دوی له جانبه ځمونږ وليکن اکثر د دوی چه دی نه پوهيږی (په حق).

تفسير: حضرت شاه صاحب فرمائی «د مکی معظمی خلقو به ويل که مونږ مسلمانان شو نو د تول عربستان مسکونين به له مونږ سره دښمنان شی. الله تعالیٰ فرمائی که اوس تاسی د هغوی د دښمنی او لاس غځولو څخه د چا په پناه کښی ناست يئ ؟ هم دغه د حرم ادب مانع دی چه سره له دغی سختی دښمنی او عداوت چه تاسی ئی يو له بله سره لرئ ـ اطرافی اعراب پر تاسی يرغل او هجوم نه راوړی چه تاسی له مکی معظمی څخه د باندی وباسی هغه الله چه اوس دغه ځای ئی تاسی ته حرم گرځولی دی په هغه وقت کښی به هم تاسی ته پناه درکوونکی دی (موضح) »
آيا سره له کفره او شرکه تاسی ته پناه درکوی او وروسته د ايمان او تقویٰ د اختيارولو څخه به تاسی ته د هغوی له شره پناه او امان نه درکوی ؟ هو! که د ايمان او تقویٰ د ازموينی دپاره يو څو ورځی له تاسی څخه امتحان واخيست شی نو نه ښائی چه تاسی له هغه څخه ووېريږئ

﴿ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴾

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيْشَتَهَا ۚ فَتِلْكَ مَسٰكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِّنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيْلًا ۗ

او څومره (ډير) هلاک کړی دی مونږ له (اهل د) کليو (او ښارونو) چه سرکشی ئی کړی وه په معاش خپل کښی پس دا دی کورونه د دوی چه نه ده کړی شوی هستوگنه په کښی پس له (اهلاک د) هغوی مگر لږ وقت (چه کوم

مسافر کومه شپه هلته دمه کړی ده).

تفسیر: یعنی د عرب له دښمنی څخه ولی ویریږئ ـ د الله تعالیٰ له عذابه وویریږئ آیا تاسو نه ګورئ او غور او دقت نه کوئ چه له تاسی څخه پخوا څومره لوی اقوام تیر شوی دی چه هغوی ګرد (تول) پخپل عیش عشرت او خوښی مست او مغرور ؤ نو هر کله چه هغو د تکبر لوئی او سرکشی لاره ځان ته غوره کړه نو وګورئ چه پاک الله دوی څرنګه تباه ـ برباد او فنا کړل چه نن ورځ د دنیا په مخ کښی د هغوی نوم او نښه هم نه ده پاتی تش دغه ویجاړی مینی او کندوالی ئی پاتی دی چه په هغوی کښی هیڅ یو هستیدونکی نشته پرته (علاوه) له دی نه چه کوم مسافر کومه شپه هلته کینی او خپله دمه ونیسی یا کوم پوه او هوښیار سړی د الله د قدرت د دغه عبرتناکی منظری د کتلو دپاره هلته ودریږی.

وَكُنَّا نَحْنُ الْوَٰرِثِينَ ﴿٥٨﴾

او یو مونږ هم دا مونږ وارثان.

تفسیر: یعنی تول سره داسی ووژل شول چه د هغوی یو تن وارث هم بیرته پاتی نه شو هغه چه تل پاتی کیدونکی دی الله تعالیٰ دی او بس.

وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَىٰ حَتَّىٰ يَبْعَثَ فِيٓ أُمِّهَا رَسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِنَا ۚ

او نه دی رب ستا (عادتاً) هلاک کوونکی (د اهل د دی) قریو تر هغه پوری چه ولیږی په مور (لویه قریه ښار) د هغو (قریو ښار کښی) یو رسول چه لولی پر دوی آیتونه څمونږ (دپاره د قطع کولو د عذر)،

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تر هغه پوری دغه کلی او ښارونه تباه ـ خراب او فنا نه دی کړی څو د هغو مراکزو او لویو ځایونو کښی کوم هوښیاروونکی نبی نه وی ورلیږلی ـ د مرکز تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه د هغو اثر تر ډیر لری ځای پوری رسیږی او د ښارونو هستیدونکی نسبتاً سلیم او عقیل هم وی د څمکی د مخ د ګردو (تولو) ودانیو مرکز او د صدارت مقام بیت الحرام ؤ لکه چه د «شوریٰ» په اوله رکوع (۲۵) جزء کښی لولو ﴿ لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا ﴾ نو څکه هلته له ګردو (تولو) څنی لوی او د آخر الزمان رسول مبعوث شو

صلى الله تعالىٰ عليه وعلىٰ آله وصحبه اجمعين.

وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَىٰ إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾

او نه يو مونږ هلاک کوونکي خرابوونکي د کليو د ښارونو مګر په هغه وقت کښې چه اهل د هغو ظالمان وي (په تکذيب د رسولانو).

تفسير: يعني هر کله چه سره له پوهولو او هوښيارولو هم خلقو له کفره او شرکه لاس وانخيست او هم هغسې په خپل کفر ـ ظلم ـ طغيان او عصيان کښې چالان او مترقي ؤ دلته د الله تعالىٰ په دغه عذاب اخته او هلاک او سپيره شول.

وَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا ۚ وَمَا عِندَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

او هر هغه چه درکړی شوی دی تاسی ته له کوم څيزه پس هغه معاش نفع کار د دغه ژوندون لږ خسيس دی او ښايست د هغه دی او هر هغه چه په نزد د الله دی (اجر) خير غوره (دی) او باقي دی (له دغه فاني نه) آيا پس تاسی عقل نه چلوئ.
(چه باقي بهتر دی په فاني باندی)

تفسير: يعني انسان ته ښائی چه له عقل او پوه کار واخلي! او دومره وپوهيږی چه دا ژوندون په دنيا کښې تر کله پوری به وی ؟ او د دنيوی د دغه باغ او بهار عيش عشرت ـ مزی او چرچو خوند به تر څه وقت پوری کوی ؟ فرض ئی کړئ چه په دنيا کښې له سره پر ده عذاب هم رانشي خو بيا هم د مرګی لاس تاسی ګرد (تول) له دغه ساز او سامان څخه جلا (جدا) کوی ـ او بيا به د الله تعالىٰ په مخ کښې حاضريږئ او تر يوی يوی ذری پوری هم د خپل اعمالو حساب ورکوئ ـ که مو آخروی عيش او عشرت په برخه شو نو دغه دنيوی عيش عشرت د هغه په مقابل کښې هيڅ او لاشي دی داسی به کوم پوه او عقلمن سړی وی چه يو مکدر او منغض ژوندون ته پر يو بی غشه او غله ژوندون او يو ناقص او فاني لذت ته پر کامل او باقي لذائذو ترجيح ورکوی بلکه نه ئی ورکوی!.

أَفَمَن وَّعَدْنٰهُ وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاقِيْهِ كَمَن مَّتَّعْنٰهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَرِيْنَ ﴿۶۱﴾

آیا پس هغه څوک چه وعده کړی ده مونږ له هغه سره وعده ښه (چه د جنت ده) پس دی موندونکی دی د هغی وعدی (خامخا داسی دی) لکه هغه څوک چه معاش ورکړی وی مونږه ته معاش د (ژوندون لږ خسیس د) دنیا بیا دی په ورځ د قیامت کښی له حاضر کړیو شویو وی (اور ته ؟ بلکه نه دی سره برابر دوی دواړه !).

تفسیر: یعنی مؤمن او کافر دواړه د انجام په اعتبار کله سره یو برابر کیدی شی ؟ د یوه دپاره د دائمی عیش کومه وعده چه شوی ده هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی ده او د بل دپاره د څو ورځو عیش او عشرت کولو څخه وروسته د بندی کړی جلب ضروری رسیدونکی او دی په دائمی بندیخانه کښی خامخا لویدونکی دی (العیاذ بالله) مثلاً که یو سړی په خوب کښی ووینی چه «څما پر سر شاهی تاج ایښی شوی دی، خدم حشم او د ملازمانو انواع او اصناف ماته لاس په نامه د باندی ولاړ دی او هر قسم خواړه او راز راز (قسم قسم) نعمتونه پر دسترخوان ماته تیار ایښوولی شوی دی چه د هغو خوند او مزه در ګرده (توله) څکم او خورم ئی.» که سترګی له خوبه خلاصه وی ګوری چه ورته د بندیتوب جلب وروړاندی کیږی او پولیس ورته سره له ځنځیرونو او ځولنو ولاړ وی او سم د لاسه بندی او امنیی ته بیولی کیږی او وروسته د پولیس او د عدلیی له تحقیقاتو او د جرم له اثباته په دائمی حبس سره محکوم او په عمری بندیخانه کښی غورځولی کیږی نو تاسی راوښیئ چه په دغه حالت کښی ده ته هغه د باچاهی خوب او په زړه پوری مکلفه خواړه کله په یاد پاتی کیږی ؟

وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ أَيْنَ شُرَكَآءِيَ الَّذِيْنَ كُنْتُمْ تَزْعُمُوْنَ ﴿۶۲﴾

او یاد کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته الله پس وبه وائی (الله) چیرته دی شریکان څما هغه (شریکان) چه وئ تاسی چه ګمان به مو کوو (پری چه دا شریکان څما دی).

تفسیر: یعنی هغه د خدایی برخی لرونکی چیری دی هغوی دی وغوښت شی چه اوس لږ څه د دوی تائید او حمایت وکړی.

قَالَ الَّذِيْنَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُلَآءِ الَّذِيْنَ اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنٰهُمْ كَمَا غَوَيْنَاۚ تَبَرَّاْنَآ اِلَيْكَ ۖ مَا كَانُوْٓا اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴿۶۳﴾

وبه وائی هغه کسان چه حقه ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب په دخول د اور سره) ای ربه ځمونږ دا (ضعیفان تابعان) هغه کسان دی چه گمراه کړی ؤ مونږ (دوی) (گمراه کړی مو ؤ دوی) لکه چه گمراه شوی وو مونږ بیزاره یو مونږ تاته (له دوی او له کفره د دوی) نه ؤ دوی داسی چه ځمونږ عبادت به ئی کوو (بلکه عبادت د هوا د نفس خپل ئی کوو).

تفسیر: یعنی سؤال خو له مشرکینو څخه ؤ مگر گمراه کوونکی شرکاء به داسی پوهیږی چه فی‌الحقیقت مونږ ته هم تنبیه راکړی شوی ده نو ځکه به جواب ورکولو کښی سبقت کوی چه ای الله بیشکه چه مونږ دوی گمراه کړی دی مگر دا گمراهی خو داسی ده لکه چه مونږ پخپله گمراهان شوی یو یعنی هغه بودری (تکره) چه د گمراهی په وقت کښی مونږ خوړلی وه د هغه تکمیل مو په دغه گمراهی سره وکړ ځکه چه د بل گمراه کول هم د گمراه کیدلو آخری درجه ده پس د دغو اغواؤ پر جرم مونږ اعتراف لرو لیکن پر دغو مشرکانو خو ځمونږ له لوری هیڅ کوم جبر او اکراه نه وه ـ او نه مو هغوی په زوره دغی گمراهی ته اړولی دی فی‌الحقیقت دغه د دوی نفسی اغراض او شخصی هوا پرستی وه چه ځمونږ په غولولو وغولیدل او پر مونږ پسی رهی (روان) شول. نو په دغه اعتبار دوی ځمونږ د عبادت په ځای د خپلو اهواؤ او ظنونو په عبادت کښی لگیا ؤ. مونږ د دوی له عبادته څخه نن ورځ ستاسی په حضور کښی د خپلی بیزاری او تنفر اظهار کوو. **کذا قال بعض المفسرین.** او حضرت شاه صاحب لیکی «چه دغه به د شیطان وینا وی چه هغوی می گمراه کړی دی مگر د نیکیو په نامه نو هم ده ته وائی چه دوی خو ځمونږ عبادت نه کاوه» والله تعالیٰ اعلم.

تنبیه: ﴿ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ﴾ څخه مراد ﴿ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴾ دی.

وَقِيْلَ ادْعُوْا شُرَكَآءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيْبُوْا لَهُمْ

او وبه ویلی شی (کفارو ته) چه وغواړئ تاسی شریکان د تاسی پس راوبه غواړی دا (کفار هغه بتان) پس هیڅ جواب به ور نه کړی (دا بتان) هغوی ته

تفسیر: یعنی دوی ته به ویل کیږی چه اوس خپل مددگاران خپلی مرستی (مدد) ته راوبولئ مگر

هغوی به د دوی سره څه مرسته (تعاون) او مدد وکړی شي ـ ځکه چه په خپل غم او مصيبت کښي به اخته او مبتلا وی **كذا قال المفسرون** او د حضرت شاه صاحب د تحرير حاصل دا دی کله چه شياطين د نيکانو نوم واخلی نو مشرکينو ته به ويل کيږی چه خپلو هغو نيکانو ته ورناری کړئ! نو دوی به هيڅ جواب نشي ويلی ځکه چه دوی د هغه د شرک او کفر پر حرکاتو نه ؤ خوښ او نه تری راضی ؤ يا به تری بيخبره ؤ.

وَرَاَوُا الْعَذَابَ ۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوْا يَهْتَدُوْنَ ﴿۶۴﴾

او وبه وينی دغه (تابعان او متبوعان) عذاب، که چيری بيشکه دوی وی چه سمه صافه لاره ئی نيولی وی (نو اوس به نه معذب کيدل يا کاشکی په کوم دول (طريقه) مو لاره موندلی وی).

تفسير: يعنی د دغه وقت د عذاب د ليدلو څخه به داسی آرزو او تمنا کوی کاشکی زه په دنيا کښي پر سمه صافه لاره تلی تر څو په دغو مصائبو نه اخته او نه مبتلا کيدی.

وَيَوْمَ يُنَادِيْهِمْ فَيَقُوْلُ مَاذَآ اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۶۵﴾
فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْۢبَآءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَآءَلُوْنَ ﴿۶۶﴾

او ياده کړه هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه وائی چه څه جواب ورکړی ؤ تاسی رسولانو ته (په هغه وقت کښي چه حق ته غوښتی شوی وئ)؟ پس پټ به شي پر دوی خبرونه (چه دوی خلاص شي په دغه ورځ کښي پس دوی به نه کوی پوښتنه يو تر بله.

تفسير: پخوانی سوالات د توحيد په نسبت ؤ. دغه د رسالت په نسبت سوال دی يعنی که تاسی پخپل عقل او پوه سره په حق نه وی پوهيدلی نو د انبياؤ په پوهولو خو ښائی پوهيدی. دا راوښيئ چه تاسی له هغو سره څه سلوک او رويه کړی ده؟ په دغه وقت کښي به هيڅوک هيڅ جواب نشي ورکولی او د خبرو ګردی (تولی) لاری به بندی شي. (او پټ به شي په دوی جواب).

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَّكُوْنَ مِنَ الْمُفْلِحِيْنَ ﴿۶۷﴾

پس هر څه هغه څوک چه توبه وباسی (له شرکه) او ایمان راوړی (په الله او رسول د الله) او عمل وکړی د نیکیو پس ښائی چه وی به دی له خلاصیدونکیو.

تفسیر: یعنی د هغه ځای برې او کامیابی صرف له ایمان او صالح عمل سره ده که اوس هم څوک له کفره او شرکه توبه وباسی او ایمان راوړی او د نیکیو لاره ځان ته غوره کړی حق تعالیٰ د ده ټول پخوانی ګناهونه معافوی او فائزالمرام ئی ګرځوی.
تنبیه: ﴿ فَعَسَىٰٓ أَن يَكُونَ مِنَ ٱلْمُفْلِحِينَ ﴾ د مالک الملکوتی په لهجه سره یوه وعده ده. یعنی هغه ته د فلاح او نجات امید پکار دی. پر مونږ باندی د هیچا زور نه چلیږی چه خامخا مو د هغه په کولو مجبور کړی مونږ محض په خپل فضل او کرم سره دغسی وعدی کوو.

وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ ۗ مَا كَانَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ ۚ

او رب ستا پیدا کوی هغه څه چه اراده وفرمائی (د پیدایښت ئی) او غوره کوی ئی نه دی دوی ته هیڅ اختیار (په هیڅ شی کښی):

تفسیر: یعنی د هر څیز پیدا کول د الله تعالیٰ په مشیت او اختیار کښی دی او د کوم شی غوره کول یا د نورو له منځه د هغه جلا (جدا) او منتخب کولو حق هم ده ته حاصل دی. او هر قسم چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی او مرضی ئی وی هم هغسی احکام صادروی. هر یو سړی په هر یو منصب سره چه دی مناسب او لازم وبولی هم هغه کار او منصب ورته عطاء کوی، په هر چا کښی چه استعداد او لیاقت وګوری نو د هدایت پر سمه لاره یی برابره وی او د مقصود تر منزله پوری په رسیدلو سره ئی برې او کامیابی ور په برخه کوی د مخلوقاتو په هر جنس کښی هره یوه نوعه یا په نوعه کښی هر یو فرد چه وغواړی سم له خپل حکمته سره هغه له نورو انواعو او افرادو څخه ممتازوی ماسواء الله څخه بل هیچا ته د هسی اختیار او انتخاب حق نه دی حاصل. حافظ ابن القیم د «زادالمعاد» په اوائلو کښی دغه مضمون په ډیر بسط او تفصیل سره لیکلی دی. فلیراجع.

سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٨﴾

پاکی ده الله لره او لوی پورته دی له هغه څه چه دوی ئی ورسره شریکوی.

تفسير: يعني په تخليق او تشريع او مذكور اختيار كښې بل هيڅوک له الله تعالىٰ سره نه دى شريک. مشركانو چه پخپل تجويز او انتخاب كوم شركاء درولي او تاكلي (مقرر كړي) دي هغه ګرد (ټول) باطل او بې سنده دي.

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٦٩﴾

او رب ستا ته معلوم دى هر هغه چه پټوى ئې سينې (زړونه) د دوى او هر هغه چه ښكاروى ئې (ژبې د دوى).

تفسير: يعني په زړونو كښې كومې باطلې او فاسدې عقيدې يا بد نيتونه چه لرى! او په ژبه سره كومې خبرې چه وايي! او په لاسو او پښو او نورو سره كوم كارونه چه كوى دا ګرد (ټولو) د الله تعالىٰ په علم كښې موجود دى او د هر يوه سرى له پټو استعدادو او قابليتونو ښخه ښه خبردار دى او سم له هغه به معامله ورسره كوى.

وَهُوَ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَىٰ وَالْآخِرَةِ ۖ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

او هم دى الله دى نشته بل لائق د عبادت مګر هم دى دى. خاص هم ده ته توله ثناء ده په دنيا او (په) آخرت (عقبىٰ) كښې او خاص هم دغه (الله) ته دى حكم او خاص هم دغه (الله) ته به بيولى شئ تاسى (په قيامت كښې).

تفسير: يعني هم هغسې چه الله تعالىٰ په تخليق او اختيار او محيط علم كښې متفرد دى په الوهيت كښې هم واحد او يو دى ماسواء له ده بل هيڅوا ته بندګي او عبادت نه كيږى ځكه چه د ده په منبع الكمالات ذات كښې ګرد (ټول) محاسن او محامد مجموع دى ـ په دنيا او عقبا كښې هر راز (قسم) تعريف او توصيف چه وى اعم له دى نه چه پر هر اسم او رسم سره وكړ شى هغه په حقيقت او واقع كښې له هم دغه پاک الله سره نسبت لرى او د ده تعريف دى او د ده په حكم سره چليږى. د ده فيصله ناطقه ده ـ او دى د كلي اقتدار مالک دى او په آخره خاتمه كښې د هر چا رجوع د هم ده په لورى ده. وروسته له دى نه دغه راښيي چه په شپه او ورځ كښې شومره نعمتونه او فوائد تاسى ته عايد كيږى چه دغه ګرد (تول) د ده له فضله او انعامه دى بلكه بالذات د شپې او د ورځې تبديل او تحويل د رب الجليل له بې مثلو او مستقلو

احساناتو او انعاماتو څخه دی.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِضِيَاءٍ ؕ

ووایه (ای محمده دوی ته) آیا وینئ (یعني خرنګه در ښکاري) که چیری وګرځوی الله پر تاسی دغه شپه اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری نو څوک دی هغه (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته رڼا (رڼرا) (چه په کښی طلب د معاش کوئ)

تفسیر: یعني تاسی خبر راکړئ ! که مثلاً الله تعالیٰ پری نه ږدی چه لمر طلوع وکړی یا ئی رڼا (رڼرا) او تودوخی تری لری کړی نو تاسی به د خپلو کارونو او چارو لپاره داسی تودوخی او رڼا (رڼرا) له کومه راوړئ؟

اَفَلَا تَسْمَعُوْنَ ﴿۷۱﴾

آیا پس نه اورئ تاسی (دغه خبره د زړه په غوږو سره؟).

تفسیر: یعني دا خبره دومره روښانه او صافه ده چه تش په یوه اوریدلو سره هم په فهم او پوه راځی نو آیا تاسو له سره نه اوری.

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَاْتِيْكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُوْنَ فِيْهِ ؕ اَفَلَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۷۲﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا وینئ تاسی (یعني خرنګه در ښکاري) که چیری وګرځوی الله پر تاسی ورځ اوږده همیشه تر ورځی د قیامت پوری (چه هیڅ غروب الشمس ونشی) نو څوک دی (معبود) بی له الله چه راوړی تاسی ته شپه چه آرام وکړئ تاسی په هغه کښی آیا پس نه وینئ تاسی (دا آثار د قدرت).

تفسیر: یعنی تاسی خبر راکړئ! که الله تعالیٰ پری نه ږدی چه لمر غروب وکړی او تل ترتله ستاسی پر سرونو هم داسی ولاړ وی نو هغه راحت او سکون او نور فوائد چه د شپی له راتلو څخه حاصلیږی د هغو حصول به په کوم یو طاقت سره ممکن کیدی شی؟ آیا دغسی یو ظاهر او باهر حقیقت هم تاسی نشئ لیدلی؟

تنبیه: ﴿ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴾ له ﴿ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا ﴾ سره مناسب دی ځکه چه په سترګو سره لیدل عادتاً پر رڼا (رڼرا) موقوف دی چه په ورځی کښی په پوره ډول (طریقه) سره په عمل راځی د شپی په تیاره کښی کله چه د لیدلو هیڅ یو صورت نشته بلکه اوریدل په کښی امکان لری نو ځکه ﴿ إِن جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا ﴾ سره د ﴿ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴾ فرمایل موزون ؤ والله اعلم.

وَمِن رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۷۳﴾

او (خاص) له رحمته مهربانی خپلی پیدا کړی ده (الله) تاسی ته شپه او ورځ دپاره د دی چه آرام وکړئ تاسی په هغه (شپه) کښی او چه ولتوئ تاسی (په دغه ورځ کښی) له فضله د دغه (الله) او دپاره د دی چه شکر وکړئ تاسی (د نعماؤ د الله).

تفسیر: یعنی د شپی او د ورځی اړول راړول کوی څو د شپی په تیارو او یخو کښی مو سکون او راحت په برخه شی او د ورځی په رڼا (رڼرا) کښی خپلو کارو او چارو ته هم دوام ورکړی شئ ـ او د شپی او،د ورځی پر مختلف الانواعو انعاماتو د الله تعالیٰ د انعاماتو شکر اداء کړئ.

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَاءِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿۷۴﴾ وَنَزَعْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿۷۵﴾ ع

او (یاده کړه) هغه ورځ چه غږ به وکړی دوی ته (الله) پس وبه فرمائی چیرته

دی شریکان ځما هغه چه وئ تاسي چه گمان به مو کاوه (پری د شریکانو ځما). او راوبه باسو له هر امت (ملت) څخه یو شاهد (پر اقوالو، افعالو، احوالو د دوی)، پس وبه وایو مونږ دوی ته راوړئ تاسي برهان سند خپل (په اشراک) پس هلته به پوه شي دوی چه حق (په الوهیت کښی) خاص الله لره دی او ورک به شي له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول (په دنیا کښی چه الله شریک لری).

تفسیر: له شهید څخه احوال ښوونکی انبیاء علیهم السلام یا د دوی نائبان یا نور ښه سری مقصود دی (موضح) دوی به دغه راښیي چه خلقو له سماویه ؤ شرایعو او له الهیه ؤ احکامو سره څه رویه کړی ده؟ نو فرمائي الله چه وبه وایو مونږ دوی ته چه راوړی برهان سند خپل چه تاسي په کوم دلیل او سند سره الله تعالیٰ ته شریکان درولی دی؟ او د حلالو او د حرامو او نورو احکامو صحیح مأخذ مو له کوم ځای څخه اخیستی دی؟ کله چه مو نبي ونه مانه نو دغه خبره چا درښوولی وه چه دغه د الله تعالیٰ احکام دی او هغه حرام او هغه حلال دی پس هلته به پوه شي دوی چه حق خاص الله تعالیٰ لره دی او ورک به شي له دوی نه هغه چه ؤ دوی چه دروغ به ئی جوړول یعنی په هغه وقت کښی به دغه په نظر راځی چه رښتیا خبره د پاک الله ده او معبودیت هم یواځی د هم ده حق دی او بل هیڅوک د ده شریک نشی کیدی هغه خبری چه په دنیا کښی انبیاؤ علیهم السلام ښوولی وی هم هغه حقی او رښتیا وی هغه عقائد او افکار چه مشرکانو له خپل لوری جوړکړی وو هغه گرد (تول) په هغه ورځ کښی بی اثره او ناقص او بی کاره ثابتیږی.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَىٰ فَبَغَىٰ عَلَيْهِمْ ۖ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ ﴿٧٦﴾

بیشکه چه قارون ؤ له قومه د موسیٰ (یعنی د ده تربور ؤ) پس سرکشي وکړه (قارون) پر دغو (بنی اسرآئیلو) او ورکړی ؤ مونږ ده ته له خزانو دومره قدر چه بیشکه کلیگانی د هغو به خامخا درنیدلی پر (داسي یوی) ډلی چه خاوندان د قوت زور به ؤ (یاد کړه) هغه وقت چه وویل دغه (قارون) ته قوم د ده (چه مسلمانان ؤ په کبر او غرور سره) مه خوشالیږه! بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی (په مال د دنیا).

تفسیر: د سابقې رکوع په شروع کښې د دنیا د بې ثباتۍ او حقارت د آخرت په مقابله کښې بیان کړې شوې ؤ بیا د آخرت د ذکر په مناسبت د آخرت د عالم څه احوال بیان کړ شو په حاضره رکوع کښې بیا د هم هغه اصلي مضمون په طرف عود کړې شوې دې او د هغې دعوې په استشهاد د قارون قصه اورولې شي. وائي چه قارون د حضرت موسٰی علیه السلام د تره ځوی یا تربور او د فرعون د مخې سرې ؤ، څرنګه چه د ظالمو حکومتونو دستور وي چه د کوم قوم د وینې څښلو لپاره د هم هغه قوم ځینې افراد د خپل کار آله او د لاس همسا ګرځوي فرعون هم په بني اسرائیلو کښې هم دغه ملعون ځان ته غوره کړې ؤ. قارون په دغه موقع کښې چه فرصت موندلې ؤ پخپلو دواړو لاسو سره د دولت او دنیا په تولولو کښې لګیا شوې ؤ او ډیر لوی دنیوي اقتدار ئې ځان ته ګټلې ؤ څه وخت چه بني اسرآئیل د حضرت موسٰی علیه السلام تر حکم او ارادې لاندې راغلل او فرعون سره له فرعونیانو مغروق شول نو د قارون د مال د ترقي ذرایع هم مسدود شول او هغه مشرې او سردارې ئې له لاسه ووتله نو د هم دغه غیظ ـ غضب ـ حسد له سببه به ئې زیاتره له حضرت موسٰی علیه السلام سره سرې مخالفت او پټه دښمني کوله خو سره د دغه هم په ښکاره ډول (طریقه) سره مؤمن ښکاریده، توریت به ئې ډیر لوست او د دیني علومو په حصول کښې به مشغول ؤ مګر زړه ئې صاف نه ؤ، د حضرت موسٰی علیه السلام او د هارون علیه السلام هغه عزت او حرمت ته به ئې چه د پاک الله له طرفه دوی ته عطاء او مرحمت شوې ؤ، کاته او کړیده ـ او سوځیده به ـ او لکه تور منګور پر خپل ځان له تاوه تاویده او له خپله ځانه سره به ئې ویل چه آخر زه هم د دوی د تره ځوی یم نو دغه څه خبره ده چه هغه دواړه نبیان او مذهبي سرداران ګرځیدلې دي او ځما په لاس کښې هیڅ د قدرت قوت نشته کله چه نا امیده او مأیوس کیده نو د تکبر په وضیعت به ئې داسې ویل «ښه دي که هغو دواړو ته نبوت وررسیدلې دې نو څه وشو له ماسره د مال او دولت دومره ډکې خزانې شته چه له بل هیچا سره نشته.» حضرت موسٰی علیه السلام یو ځلې پر قارون حکم وکړ چه «د خپل مال زکوة اداء کړه!» نو قارون له خلقو سره وویل «تر اوسه پورې کوم احکام چه موسٰی پر مونږ جاري کول د هغه په مقابل کښې مو حوصله او تحمل کاوه مګر آیا تاسې اوس د موسٰی علیه السلام د دغې خبرې تحمل هم کولې شئ چه دې ځمونږ د اموالو څخه زکاتونه هم غواړي؟» څه خلق د قارون مؤیدان شول او ویل ئې چه نه ځمونږ له لاسه دغه نه ده پوره. بالاخر ملعون قارون د حضرت موسٰی علیه السلام د بدنام کولو له پاره یوه ډیره ناپاکه او چټله پلمه (تدبیر) جوړه کړه او یوې بدکارې ښځې ته ئې څه بډې او پیسې ورکړې او وې لمسوله چه د خلقو په یوه لویه جرګه کښې کله چه موسٰی علیه السلام د زناء د حد په اطراف بیانات ورکوي ته هغه له خپله ځانه سره متهم کړه ـ لکه چه دغې پلیتې ښځې په هم هغه لویه مجمع کښې هم داسې یوه چټي (بیکاره) خبره وکړله کله چه حضرت موسٰی علیه السلام هغې ته شدید قسمونه ورکړل او د الله تعالیٰ له قهره او غضبه ئې وویروله نو هغه وویریده او په ښکاره ډول (طریقه) سره ئې وویل چه ما دغه د قارون په لمسولو سره ویلې دي دلته قارون د حضرت موسٰی علیه السلام په ښیرا سره له خپله کوره او

خزانو په ځمکه ښخ او دوب کړل شو. د «مفاتح» تفسیر په کنجیو (کلیو) سره کړی دی
یعنی د اموالو دومره صندوقونه ورسره ؤ چه د هغو د کلیګانو په پورته کولو ځو زورور کسان
ستړی کیدل او دغه دومره مستبعد هم نه ؤ لکه چه په ځینو تفاسیرو کښی د هغه صورت هم
ښوولی شوی دی.

﴿ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ ﴾ الآیة ـ یاد کړه هغه وقت چه وویل دغه قارون ته قوم د ده چه مسلمانان ؤ په
کبر او غرور سره مه خوشالیږه بیشکه چه الله نه خوښوی خوشالیدونکی په مال د دنیا) یعنی پر
دغه فانی او زائل دولت ولی نازیږی او پری فخر او غرور کوی؟ چه هغه د الله تعالیٰ په نزد د
میاشی د یوه وزر په اندازه هم وقعت نه لری ښه وپوهیږه چه الله تعالیٰ مغرور او متکبر بنده نه
خوښوی او هر هغه شی چه د ده مالک الملکوت خوښ او پسند نه وی د هغه نتیجه ماسواء له
تباهی او هلاکت بل هیڅ شی نه دی.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ

او وغواړه په هغه (دولت) چه درکړی دی تاته الله کور د آخرت

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ ورکړی مال د دی دپاره دی چه انسان هغه د آخرت خپله پنګه
وګرځوی نه داسی چه د هغه د غفلت په نشو مست مغرور او متکبر شی او د متکبرانو په شان
حرکت او وضعیت اختیار کړی.

وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ

او مه هیروه برخه خپله له (ماله د) دنیا او احسان کوه (له بندګانو د الله
سره په ورکړه د مال) لکه چه احسان کړی دی الله له تاسره (چه داسی ډیر
دولت ئی درکړی دی)

تفسیر: یعنی سم د خپلی برخی سره تری خوره! او ښښه! او اغونده! او د آخرت دپاره دی
پنګه تری واخله! او په ناروا مواردو کښی ئی مه لګوه! او د خلق الله سره ښه سلوک کوه!.

وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

او مه غواړه (ای قارونه!) فساد (په تکبر ظلم بغی سره) په ځمکه کښی بیشکه
چه الله نه خوښوی فساد کوونکی.

تفسیر: یعنی له حضرت موسٰی علیه السلام سره ضد مه کوه! د الله تعالیٰ پر ځمکه د مطیعانو په شان گرځه! او خامخا په بلاد الله کښې شورماشور او غلغله مه جوړوه! ځکه چه په ملک کښې فتنه او فساد اچول ښه کار نه دی.

قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍ عِندِىٓ ۚ

وویل (قارون قوم خپل ته) بیشکه هم دا خبره ده چه راکړی شوی دی ماته دغه مال په هغه علم سره چه ما څخه دی،

تفسیر: یعنی هنرمن وم او د گټلو استعداد او سلیقه می درلوده (لرله) - پخپل لیاقت او قابلیت یا د کوم خاص علمی مهارت لامله (له وجی) ماته دغه دولت حاصل شوی دی الله تعالیٰ هم ماته ځما د لیاقت او اهلیت په ملحوظ دغه مال - دولت او شته راکړی دی او دغه ثروت په خوشی چتی (بیکاره) ناسته بی له محنته ماته په لاس نه دی راغلی چه اوس ئی زه د موسٰی په حکم او مشوره خوشی ویریا د الله تعالیٰ په نامه لگوم.

أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِۦ مِنَ ٱلْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا ۚ

آیا نه پوهیده (قارون) چه بیشکه الله په تحقیق هلاک کړی دی په خوا له دغه (قارون څخه) له (اهل د) زمانو هر هغه څوک چه دی ډیر سخت ؤ له دی (قارون) څخه له جهته د قوت او ډیر ؤ له جهته د جمع کولو (د مال یا ملاتړه)

تفسیر: یعنی د دولت گټلو لیاقت چا درکړ؟ افسوس دی چه تا د حقیقی منعم احسان هیر کړ او د هغه په درکړی دولت او لیاقت مغرور شوی آیا ده دغه دولت له خپل نجات وسیله او ضامن گڼلی ؤ؟ او دی په دغه نه ؤ خبر چه د ده څخه پخوا څومره ملل او اقوام له خپلو هم داسی شرارتونو او سرکشیو له سببه هلاک او تباه شوی دی چه د هغوی په لاسو کښې لوی لوی سلطنتونه او ډیری زیاتی خزانی - لښکری او نور زیات دنیوی وسائل او وسائط ؤ. آیا دغه ملعون د هغو د احوالو د اوریدلو څخه پند او عبرت نه دی اخیستی؟

وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿۷۸﴾

او نه به شي پوښتيدلى له ګناهونو خپلو څخه کافران (ځکه چه الله ته معلوم دى).

تفسير: يعني پوښتنى ته به ضرورت نه وى پاتى الله تعالىٰ ته د دوى ګناهونه يو په يو معلوم دى او له پرښتو سره هم ليکلى پراته دى هو! که د توبيخ او تقريع په ډول (طريقه) کوم وقت کوم سؤال له دوى نه وشى نو هغه بيله خبره ده. يا خو دغه کنايه ده د ګناه له کثرته يعني د دوى ګناهونه به دومره ډير او زيات وى چه دغه ته به ضرورت نه وى پاتى چه د يوى يوى جزئى پوښتنه له دوى څخنى وکړه شى. حضرت شاه صاحب ليکى «پوښتنى به نه کيږى له ګناه يعني له ګناهګار څخه ځکه که د ده په پوه او عقل کښى څه نقصان نه وى نو ګناه به ئى نه اختياروله کله چه د دوى په پوه او عقل کښى نقص او خرابى ده نو پر دغسى ناپوهانو د الزام اړولو څخه څه فائده مرتبه کيدى شى؟ که دوى د هغو بدو کارو په بدى پوهيدل نو ولى به ئى کول» (موضح).

فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهٖ فِىْ زِيْنَتِهٖ ؕ قَالَ الَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِىَ قَارُوْنُ ۙ اِنَّهٗ لَذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿۷۹﴾

پس راووت (قارون) پر قوم خپل په زينت ښائست (او دج خپل) وويل هغو کسانو چه غوښت ئى دغه ژوندون (لږ خسيس د) دنيا اى کاشکى چه وى مونږ ته هم (له ثروته) په شان د هغو (اموالو اتباعو) چه ورکړى شوى دى قارون ته بيشکه چه دغه (قارون) خامخا خاوند دى د برخى لوئى (له دنيا څخه).

تفسير: يعني قارون خپل فاخره لباس واغوست او سره له ډيرو خدمو او حشمو او په ډير شان او شکوه او جل او بل ووت چه د هغه د ليدلو څخه د دنيا د طالبانو سترګى ړدى بدى پاتى شوى او ګرد (تول) ورته هک حيران ودريدل او له خپلو ځانونو سره به ئى داسى ويل «کاشکى چه مونږ هم د داسى دنيوى شان او شوکت خاوندان وى! او هم داسى ترقى او عروج مو حاصل کړى وى چه نن د قارون په برخه شوى دى. بيشکه چه دى ډير د اقبال او اجلال خاوند او ډير خوش قسمته سرى دى».

وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او وویل (دوی ته) هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ (هغوی ته) علم فهم چه افسوس دی تاسی ته (ای طلابو د دنیا) ثواب د الله خیر ډیر غوره دی هغه چاته چه ایمان ئی راوړی دی (په الله او رسول الله) او عمل ئی کړی دی د نیکیو،

تفسیر: یعنی پوهانو او ذی علم سړیو وویل چه «ای کمبختانو! په دغه فانی جل وبل کښی څه ایښی دی چه د هغه هوس او ارمان کوئ؟ صالحانو مؤمنانو له پاره د الله تعالیٰ په دربار کښی کوم دولت او عزت چه شته او دوی ته وررسیدونکی دی د هغه په مقابل کښی دغه دنیوی شان او شوکت محض هیڅ او لاشی دی او دومره یو نسبت هم سره نه لری لکه چه د یوی ذری نسبت له لمر سره کیږی».

وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ ۝

او نشی ښوولی ورکولی دغه (خبره) مگر صبر کوونکیو ته (په طاعت او مصیبت او له معصیته)

تفسیر: یعنی له دنیا څخنی آخرت هم هغه ښه او بهتر گڼی چه دنیوی محنت پر ځان برداشت کولی شی او بی صبره خلق د حرص او طمع له سببه په دنیوی هوس او ارمانو پسی شنه ناست دی. نادان انسانان دنیوی هوسائی (آرام) او راحت ته چه گوری داسی گڼی هر څوک چه د آرامی او هوسائی (راحت) خاوند دی هغه ډیر بختور او خوش قسمته سړی دی. نو ځکه د شپی او د ورځی د هم هغه په فکر او تشویش کښی اخته او مشوش اوسیږی ـ او د آخرت د ذلت او د اخروی زحمت او په سلهاؤ ځایو کښی خپل خوشامد او مداهنت ته غور نه کوی او نه گوری چه دغه دنیوی عیش او عشرت او آرامی وروسته د شلو یا څلویښتو کلونو پای (آخر) ته رسیږی او بیا د ده په زرهاؤ نور کلونو پر تیرو ازغو او راز راز (قسم قسم) ربړونو (تکلیفونو) کښی تیریږی. (موضح بتغییر یسیر).

فَخَسَفۡنَا بِهٖ وَبِدَارِهِ الۡاَرۡضَ فَمَا كَانَ لَهٗ مِنۡ فِئَةٍ يَّنۡصُرُوۡنَهٗ
مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الۡمُنۡتَصِرِيۡنَ ﴿۸۱﴾

پس ننه ایست مونږ دغه (قارون) او کور د ده په ځمکه کښې پس څه نه ؤ ده ته (په دغه وقت کښې) هیڅ ډله (د دوستانو) چه مددګاری ئې کړې وی له ده سره غیر له الله څخه (په دفع د عذاب کښې) او نه ؤ (قارون پخپله) له بدل اخیستونکیو څخه (چه ځان ئې له عذابه خلاص کړی وی).

تفسیر: یعنی نه بل څوک له خپله طرفه د ده مدد ته ورسید او نه ئې څوک د خپل مدد لپاره وغوښتی شو، نه ئې خپل قوت په کار ورغی نه د بل چا.

وَاَصۡبَحَ الَّذِيۡنَ تَمَنَّوۡا مَكَانَهٗ بِالۡاَمۡسِ يَقُوۡلُوۡنَ وَيۡكَاَنَّ اللّٰهَ
يَبۡسُطُ الرِّزۡقَ لِمَنۡ يَّشَآءُ مِنۡ عِبَادِهٖ وَيَقۡدِرُ

او صبا کړ هغو کسانو چه آرزو به ئې کوله د مرتبې د دغه (قارون) په پرون (ماښام) کښې ویل به ئې (یو بل ته) افسوس دی تاته پوه شه! چه بیشکه الله فراخوی رزق روزی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ارتولو ئې) له بندګانو خپلو او تنګوی (الله دغه روزی په هر چا چه اراده وفرمائی د تنګولو ئې)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قارون ترقی او ترفع د لیدلو څخه پرون داسی آرزو او هیله (امید) کوله چه «کاشکی مونږ ته هم داسی عروج او ترقی حاصل شوی وی» نن د قارون د دغه بد انجام د لیدلو څخه لاسونه پر غوږونو ږدی او توبی وباسی او اوس په هوش راغلل چه دغسی دولت په حقیقت کښې د یوه ښکلی مار په شان دی چه د هغه په منځ کښې مهلک زهر وی. له کوم سری د دنیوی ترقی او عروج د لیدلو څخه له سره مونږ ته نه ښائی چه داسی کومه فیصله له خپله ځانه سره وکړو چه هغه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په دربار کښې څه نه څه عزت ـ وجاهت او مقبولیت هم لری. دغه دنیوی ترقی او تنزیل د کوم بنده د مقبولیت او مردودیت معیار نشی کیدی بلکه دغه د الله تعالیٰ مصلحت او حکمت دی. پر هر چا چه لازم او مناسب وګڼی د رزق او د روزی ورونه (ابواب) ورپرانیځی او هر چاته چه مناسب وی روزی ورتنګه او په اندازه کوی ئې. د مال او دولت فراخی او ارت والی د ښی خاتمی او مقبولیت دلیل نه دی بلکه علی الاکثر د هغه نتیجه تباهی او بربادی ده او د ابدی هلاکت او فلاکت په صورت څرګندیږی.

صدق من قال ـ

کم عاقل عاقل اعیت مذاهبه ▪ و جاهل جاهل تلقاه مرزوقا
هذا الذی ترک الاوهام حائرة ▪ وصیّرالعالم النحریر زندیقاً

تنبیه: په «ویک» کښې (وی) اسم د فعل دی په معنی د «اعجب» او دا (کاف) په معنی د (لام) دی نو معنی ئی داسی شوه چه تعجب کوم زه دپاره د دی چه بیشکه الله ارتوی رزق. **ونحن ترجمناه بمعنی ویلک وهذا ماقاله سیبویه**

لَوْلَآ اَنْ مَّنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا ۭ وَيْكَاَنَّهٗ لَا يُفْلِحُ الْكٰفِرُوْنَ ﴿٨٢﴾

که چیری نه وی دا چه احسان کړی دی الله پر مونږ نو خامخا ډوب کړی به ئی وو مونږ په ځمکه کښې (د قارون په شان) افسوس دی ته نه پوهیږی نه وینی دا چه نه خلاصیږی کافران (له عذابه).

تفسیر: یعنی دغه د الله تعالیٰ مهربانی او احسان دی چه مونږ ئی د قارون په شان ونه ګرځولو که نه ځمونږ حال او احوال به هم داسی کیده له خپل لوری که مونږ د ډیر حرص او طمع له سببه داسی هیله (امید) او آرزو کړی وه. ﴿ يٰلَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَآ اُوْتِيَ قَارُوْنُ ﴾ الله تعالیٰ ځمونږ په مخ کښې خیر راپیښ کړ چه ځمونږ دغه آرزو او هیله (امید) ئی تر سره ونه رسوله او نه ئی پر دغه حرص او طمع مونږ ته څه تنبیه او سزا راکړه ـ بلکه د قارون نتیجه او حشر ئی مونږ ته راښکاره او مونږ ئی په دغه وسیله سره ویښ او متنبه کړو اوس مونږ ته دغه خبره ښه څرګنده شوه چه محض د مال او زر په ترقی سره حقیقی فلاح او بری هیڅچا ته نشی حاصلیدی او دغه چه ناشکره منکران له سره د الله د عذابه نجات نشی موندلی.

تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِيْنَ لَا يُرِيْدُوْنَ عُلُوًّا فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا ۭ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ ﴿٨٣﴾

دغه کور د آخرت (چه جنت دی) ورکوو مونږ دا دپاره د هغو کسانو چه نه لری اراده د لوئی (او تکبر) په ځمکه کښې او نه فساد ظلم کوی (پر خلقو) او عاقبت ښه خاتمه دپاره د پرهیزګارانو ده.

تفسیر: یعني د قارون د دولت په نسبت ناپوهانو داسي ویل چه قارون خو ډیر خوش قسمته او بختور سړی دی حال دا چه دغه خوش قسمتي او بختورتوب نه دی بلکه د آخرت ګټه په لاس کول لویه خوش قسمتي ده او دغه ګټه د هغو کسانو لپاره ده چه د الله تعالیٰ په ملک کښي شرارت او فساد غورځول نه غواړي او په دغه فکر کښي له سره نه دي چه خپل ځان له ګردو (تولو) څخه لوی او لوړ (اوچت) وګڼي ـ بلکه د تواضع او انکسار او پرهیزګاری لار ځان ته اختیاروي ـ د دوی زیار (محنت) او کوشش د دی په ځای چه خپل ذات لوړ (اوچت) او لوی ښکاره کړي تل په دغه کار کښي مصروف او معطوف دی چه خپل دین لوړ (اوچت) کړي او کلمة الله په اعلاء کښي وویني او خپل مسلم قوم مترقي او مرفه الحال او فارغ البال من حیث الحال وګرځوي، دوی د دنیا حریصان نه دي بلکه پر آخرت عاشقان دي او دنیا پخپله د دوی تر پښو لاندی رغړی نو اوس تاسي پخپله غور او فکر وکړئ چه آیا د دنیا مطلوب د دنیا له طالبه څخه ښه نه دی؟ صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم ته وګورئ چه هغوی له ګردو (تولو) څخني زیات د دنیا تارکان ؤ مګر متروک‌الدنیا نه ؤ ـ په هر حال د مؤمنانو اصلي مقصد آخرت دی د دنیا هغه برخه چه د دغه مقصد ذریعه وګرځي هم هغه ښه او مبارکه ده که نه هیڅ.

مَن جَآءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا ۖ وَمَن جَآءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾

او هر چا چه وکړه کومه نیکي پس شته ده ته (ښه جزاء) خیر غوره له جهته د دغی (حسنی) او هر چا چه وکړه کومه بدی پس نشي ورکولی جزاء هغو کسانو ته چه کړی ئی دی (عمل د) بدیو مګر (جزاء د هغه شي) چه ؤ دوی چه کاوه به ئی (په دنیا کښي).

تفسیر: یعني کومه نیکي چه دلته وکړی له هغه څخه ښه او بهتره نیکي به هلته ورسره وکړه شي د یوی نیکي څرنګه چه د هغه اقتضاءوی اقلا لس چنده د هغه ثواب ورکاوه کیږي. حضرت شاه صاحب لیکي «پر نیکي باندی د نیکي وعده ئی ورکړه چه هغه علی‌الیقین رسیدونکی ده او پر بدی ئی د بدی وعده ونه فرمایله چه ضرور به وررسیږي ځکه چه ممکن دی چه هغه ورمعاف شي هو! دومره ئی وفرمایل چه د هغه فعل له سزا څخه به ډیره سزا ونه رسیږي».

إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَىٰ مَعَادٍ ۚ

بیشکه هغه (الله) چه فرض (نازل) کړی ئی دی پر تا (احکام د) قرآن خامخا بیرته بیوونکی دی د تا هغه ځای د وعدی (مکی) ته

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ ﴿ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴾ عاقبت او ښه خاتمه پرهیزګارانو ته ده یعنی په آخرت کښی لکه چه پاس معلوم شو ـ اوس دغه راښیی چه په دنیا کښی هم آخری بری او فتح هم د دوی ده. وګوره‍ٔ نن تاسی د کفارو له ظلم او تیری څخه په تنګ شوی مکه معظمه مو پریښوده مګر هغه الله تعالیٰ چه تاسی ئی رسول ګرځولی ئی او د پاک قرآن په شان کتاب ئی درعطاء کړی دی هم هغه الله تعالیٰ بالیقین د تا په ډیره کامیابی او بری سره بیرته هم دلته راوستونکی دی. حضرت شاه صاحب لیکی «دغه آیات د هجرت په وقت کښی نازل شول او داسی ډاډینه او تسلی ئی وفرمایله چه ته به بیا مکی معظمی ته راتلونکی ئی لکه چه دوی په ډیر ښه وضعیت سره راغلل سره له غلبی او فتح» ځینو مفسرینو له «معاد» څخه موت مراد کړی دی ـ او ځینو آخرت ـ او ځینو جنت ـ او ځینو د شام ځمکه چه هلته دوی یو ځلی په لیلة المعراج کښی تشریف وړی ؤ. حافظ عماد الدین بن کثیر رحمة الله علیه په دغو اقوالو کښی ډیر عمیق او لطیف تطبیق کړی دی. یعنی له معاده دلته مکه معظمه مراد ده (کما فی البخاری) مګر د مکی معظمی فتح د قرب الاجل علامه وه لکه چه ابن عباس او عمر رضی الله تعالیٰ عنهما د ﴿ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ﴾ په تفسیر کښی وفرمایل د وړاندنی «اجل» څخه وروسته «حشر» د حشر څخه وروسته د «آخرت» او د آخرت وروستنی منزل جنت دی. مطلب ئی داسی شو چه الله تعالیٰ به تا ړومبی په یوه شانداره طریقه سره بیرته مکی معظمی ته راولی، وروسته له هغه څو ورځی وروسته اجل مو واقع کیږی، بیا به د شام په ځمکه کښی حشر کیږئ لکه چه له احادیثو څخه ثابت شوی دی بیا په آخرت کښی به هم په ډیر شان او شوکت سره تشریف راوړئ. او په آخر کښی په جنت کښی ډیر اعلیٰ مقام ته استول کیږئ.

قُلْ رَبِّي أَعْلَمُ مَنْ جَاءَ بِالْهُدَىٰ وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٨٥﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) رب ځما ته ښه معلوم دی هغه څوک چه راوړی ئی ده لاره سمه او هغه څوک چه هغه په ګمراهی ښکاره کښی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ځما هدایت او د مکذبینو او معاندینو ګمراهی ښه معلوم دی. یقیناً دی به له هر یوه سره سم د دوی له احواله سره معامله کوی. او دغه له سره نشی کیدی چه ځما

دغه کوشش ضایع شی ـ یا گمراهان رسوا ـ سپک او گمراه نه کړی.

وَمَا كُنتَ تَرْجُوٓا۟ أَن يُلْقَىٰٓ إِلَيْكَ ٱلْكِتَـٰبُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ

او نه وی ته چه توقع امید دی درلود (لرلو) د دی چه راوبه لیږلی شی تاته کتاب (قرآن) لیکن (راولیږلی شو محض) په رحمت مهربانی له (جانبه) د رب ستا

تفسیر: ته له پخوا څخه د نبوت په انتظار کښی نه وی دا محض د الله تعالیٰ رحمت او موهبت دی چه ته ئی په رسالت سره سرفراز کړی نو هم هغه الله تعالیٰ به په دنیا او آخرت کښی تاته بری او کامیابی درکوی لهٰذا ای محمده! د ده پر معاونت او امداد تل ترتله اعتماد او اطمینان ولره!.

فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِّلْكَـٰفِرِينَ ﴿٨٦﴾

پس مه کیږه ته خامخا مددگار دپاره د کافرانو (په دین د دوی کښی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی ته دی خپل هغه قوم خپل خپلوان مه گڼه چه دوی له تاسره بدی کړی ده او تاسی ئی مجبور کړی یئ چه خپل وطن پریږدئ! اوس هغه څوک چه له تاسره مرسته (تعاون) او مدد کوی هم هغه دی خپل دی.

وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ ءَايَـٰتِ ٱللَّهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ ۖ وَٱدْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ ۖ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ ٱلْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾

او (خبردار چه) وا دی نه ړوی (کفار) خامخا تا (په مکر او فریب) له آیاتونو د الله پس له هغه چه نازل کړل شول تاته او وبوله خلق (طرف د توحید او عبادت د) رب خپل ته او مه کیږه ته خامخا له مشرکانو څخه (په اعانت د دوی کښی).

تفسير: يعني ته دى د دين په كار كښې د خپل قوم خاطر او رعايت مه كوه! او مه دى خپل ځان په هغوى كښې شميره! اګر كه دوى ستا له قرابت دارانو شخه هم وى. هو! دوى ګرد (تول) د خپل رب په لورى وبوله! او د الله تعالىٰ د احكامو په تعميل كښې تينګ اوسه!.

وَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ

او مه بوله ته له الله سره معبود بل (ځكه چه) نشته هيڅ لائق د بللو بل هيڅوک مګر هم دى دى (يواځى ځكه چه) هر څيز فانى كيدونكى دى مګر ذات د ده (چه تل باقى دى).

تفسير: دغه خطاب اګر كه پخپله رسول الله صلى الله عليه وسلم ته دى مګر بالوسيله په دغه سره نورو ته پند او نصيحت وركول كيږى. د پاس آيتونو په نسبت ځينو مفسرينو هم داسى ليكلى دى. يعني هر شى له خپله ذاته معدوم دى او تقريباً تول شيان فناء كيدونكى دى اعم له دى چه په هر وقت كښې وى مګر خو د الله تعالىٰ مخ يعني د الله تعالىٰ مقدس ذات چه نه له سره معدوم ؤ او نه هرګز فناء كيدونكى دى رښتيا ده **(الا كل شئ ما خلاالله باطل).**

وقال الله تعالىٰ ﴿ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴾ .

ځينو اسلافو د دى مطلب داسى اخيستى دى نور ګرد (تول) كارونه فناء او محو كيدونكى دى ماسواء له هغو كارونو چه خالصاً مخلصاً له وجه الله وكړى شى والله تعالىٰ اعلم.

لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿۸۸﴾ ع

هم ده ته دى حكم (نافذه قضاء) او هم ده ته به بيرته بوتلى شئ تاسى (لپاره د جزاء)

تفسير: يعني د ګردو (تولو) حضور د ده په مخ كښې د حساب او كتاب دپاره يو حتمى او ضرورى شى دى چه هلته يواځى د هم ده حكم چليږى. او صورتاً، ظاهراً او مجازاً هم د بل هيچا حكم نه چليږى او نه به قوت او اقتدار ورپاتى وى. اى الله! جار دى شم! په هم دغه وقت كښې پر دغه ګناهګار بنده دى هم رحم وفرمايه! او له خپله غضبه ئې وساته!.

تمت سورة القصص ولله الحمد والمنة.

سورة العنكبوت مكية الا من آية (۱) الى غاية آية (۱۱) فمدنية وهى (٦٩) آية و (۷)
ركوعات رقمها (۲۹) تسلسلها حسب النزول (۸۵) نزلت بعد سورة الروم
د العنكبوت سورت مكي دی پرته (علاوه) له (۱) آيته څخه د (۱۱) آيته تر آخره پوری چه مدنی
دی (٦٩) آيته
او (۷) رکوع لری په تلاوت کښی (۲۹) او په نزول کښی (۸۵) سورت دی وروسته
د «الروم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډير) مهربان ډير رحم والا دی.

الٓمّٓ ۝١ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُّتْرَكُوْٓا اَنْ يَّقُوْلُوْٓا اٰمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُوْنَ ۝٢

آيا گمان کوی دا خلق د دی چه پری به ښودی شی دوی (په) هم دی قدر
چه ووائی دوی چه ايمان راوړی دی مونږ حال دا چه دوی به ونه ازمويل شی.

تفسير: يعنی په ژبه سره د ايمان دعوی کول دومره سهل او آسانه نه دی هر څوک چه د ايمان
دعوی کوی امتحان او ابتلاء ته دی ئی هم تيار شی! هم دغه د امتحان محک دی چه پری سره او
ناسره سولولی کيږی او معلوميږی. په حديث کښی راغلی دی چه له ګردو (تولو) څخه سخت
امتحان د انبياؤ دی. وروسته له هغه د صالحينو بيا درجه په درجه د هغو خلقو دی چه له هغو
سره مشابهت ولری. او د انسان امتحان د ده د دين او ايمان له حيثيته اخيست کيږی. په هر
اندازه چه انسان پخپل دين او ايمان کښی مضبوط او سخت وی په هم هغه اندازه له هغه څخه
سخت امتحان اخيست کيږی.

وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او خامخا په تحقيق ازمويلی ؤ مونږ هغه کسان چه له دوی نه ړومبی ؤ

تفسير: يعنی د ړومبنيو انبياؤ د متبعينو ډير لوی او سخت امتحان اخيست شوی دی. په صحيح

بخاري شريف کښې دي چه صحابه ؓ رضی الله عنهم د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښې عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم! مخمونږ له پاره د الله تعالیٰ له درباره دعاء او مدد وغواړئ! دا هغه زمانه وه چه د مکی معظمی مشرکینو پر مسلمانانو باندی انتهائی ظلم او ستم کوو. رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه پخوا له تاسو به ئې یو (ژوندی) انسان په ځمکه کښې ولاړ خښوو او بیا د هغه پر سر به ئې اره کشوله او د ده سر به له منځه دوه توتی کیده. د ځینو نورو مؤمنینو پر وجود به ئې د اوسپنی تک سره سیخونه وهل او لګول چه د هغو په اثر به د دوی پوستکی او غوښې وریتی کیدی او سوځیدی تناکی به ئې وهلی او لاندی به لویدی خو سره د دغو ربړو (تکلیفونو) او سختیو باوجود له خپل دین څخه به ئې دوی نشو ګرځولی.

اوښکی مو بهیږی - وینی مو توئیږی
زړونه مو کړیږی - ټینګ ولاړ په مینه یو
له خوب خوړو نه لری یو - خوار زهیر او غلی یو
خوند او ژوند نه تلی یو - سخت لتاړ په مینه یو

فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَٰذِبِينَ ③

پس خامخا معلوم به کړی هرومرو (خامخا) الله (په علم ظاهری سره هم) هغه کسان چه رښتینی دی (په دعوی د ایمان کښې) او خامخا معلوم به کړی الله هرومرو (خامخا) (هغه) دروغجنان (په علم ظاهری سره هم).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په علانیه ظاهروی او هر یو به پوهیږی چه د ایمان په دعوی کښې کوم یو رښتین راوځی؟ او کوم یو دروغجن ځرګندیږی او سم له هغه سره به هر یوه ته سزا ورکوی.
تنبیه: له ﴿ فَلَيَعْلَمَنَّ اللَّهُ ﴾ الآیة - څخه چه د علم الباری د حدوث توهم کیږی د هغه یو نهایت محققانه جواب شیخ الهند قدس سره العزیز پخوا د البقرة په (۱۷) رکوع د دغه متبرک تفسیر کښې چه پر ﴿ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ ﴾ باندی لیکلی شوی ورکړی دی. مونږ دلته د هغو توجیهاتو په طرف اشاره کړی ده چه د مفسرینو له طرفه ایراد شوی دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ أَن يَسْبِقُونَا ۚ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ④

آیا گمان کوی هغه کسان چه عمل کوی دوی د بدیو (لکه شرک او معاصی) د دی چه ړومبی به شی دوی پر مونږ (چه مونږ به له دوی نه انتقام ونشو اخیستی) بد دی هغه حکم چه کوی ئی دوی (چه نفی د انتقام دی)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی چه «پخوانی دوه آیتونه د هغو مسلمانانو په متعلق ؤ چه د کفارو په ایذاء کښی اخته ؤ او دغه آیت د هغو کافرانو په متعلق دی چه مسلمانان به ئی ربړول (تکلیفول) (موضح)» یعنی د مومنینو امتحانات دی دوی داسی ونه گڼی چه «مونږ په خوندونو او مزو سره ظلمونه کوو او د هغو له سختیو او مصاعبو څخه مأمون او ساتلی یو.» دوی له مونږه خپل ځانونو چیری ساتلی شی هغه سختی سزاوی چه دوی ته ورکولی کیږی د هغه په مقابل کښی د مسلمانانو د امتحان سختی هیڅ حقیقت نه لری چه د دی وقت د دغه عارضی مهلت او ډیل په نسبت دوی داسی کومه رأیه قائمه کړی ده چه «مونږ به تل مأمون پاتی کیږو او د حساب او کتاب او سزا مونډلو په وقت کښی به د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی نه ورځو» نو په حقیقت کښی دوی پر ډیره خرابه خبره فیصله کړی ده او داسی د حماقت او د جهالت فیصلی د راتلونکیو مصائبو مخه له سره نشی نیولی.

مَن كَانَ يَرْجُوا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ؕ وَهُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ ۝

هر څوک چه وی چه امید لری دی د ملاقات د الله (په جنت کښی) پس بیشکه اجل نیته د (ملاقات د) الله خامخا راتلونکی ده (نو ښائی چه ورته تیار شی) او هم دی ښه اوریدونکی دی (د تولو اقوالو) ښه عالم دی (پر تولو احوالو)

تفسیر: یعنی هر هغه سړی چه په دغه توقع سختی گالی (برداشت کوی) او ربړونه (تکلیفونه) تیروی چه یوه ورځ به زه هرومرو (خامخا) د الله تعالیٰ په مخ کښی حاضریدونکی یم چه هلته تر یوی ذری پوری هم حساب او کتاب کیږی که زه دلته په دغه امتحان کښی ناکام شوم نو د دغه ځای له سختیو څخه په زیاتو سختیو کښی اخته کیدونکی یم او که تری بریالی او کامیاب ووتلم نو دغه گرد (تول) تکالیف به ځما له مخی څخه لری کیږی. او د الله تعالیٰ رضاء او لقاء به می په برخه کیږی نو داسی سړی دی په یاد ولری چه د الله تعالیٰ وعده هرومرو (خامخا) راتلونکی ده او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او د ده دغه اعلیٰ توقعات

خامخا پوره کیدونکی دی او ضرور د ده سترگی به پری یخی او رنی کیږی. الله تعالیٰ گردی (تولی) خبری اوری او پری ښه عالم دی د هیچا زحمت نه ضایع او نه ابته (خراب) کوی.

وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

او هر څوک چه جهاد کوی (له کفارو یا له نفس خپل سره) پس بیشکه هم دا خبره ده چه جهاد کوی دپاره (د نفعی) د نفس خپل بیشکه چه الله خامخا غنی بی پروا دی له گردو (تولو) عالمیانو څخه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته د چا له طاعت او عبادت څخه هیڅ نفع او له معصیته هیڅ قسم نقصان نه رسیږی هغه غنی ذات له هغی شیانو څخه په کلی ډول (طریقه) سره بی پروا او بی نیازه دی هو! بنده په هره اندازه چه د الله تعالیٰ په طاعت کښی محنت او زیار (کوشش) پر ځان اخلی د هغه ثمره او نتیجه ورته په دنیا او آخرت کښی رسیږی پس مجاهده کوونکی دی هیڅ کله داسی خیال ونه کړی کله چه مونږ د الله په لاره کښی دومره زحمت کوو نو (معاذالله) پر الله تعالیٰ خپل څه منت او احسان باروو بلکه بالعکس دا د هغه الله تعالیٰ مرحمت او احسان دی چه تاسی ته ئی ستاسی د گټی او فائدی لپاره د طاعت او ریاضت توفیق درکړی دی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا وبه رژوو مونږ هرومرو (خامخا) له دوی نه گناهونه د دوی او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ښه جزاء د هغه (عمل) چه وو دوی چه کاوه به ئی (په اسلام کښی).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه الله تعالیٰ د گرد (تول) عالم څخه غنی، بی پروا او بی نیاز دی خو بیا هم په خپل رحمت او شفقت سره ستاسی محنت او زحمت نه ضایع کوی او په ځای ئی رسوی. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی د ایمان په برکت به تاسی ښیگڼی (فائدی) او نیکی

وموميږ او بدی او خرابی مو ښښلی کيږی» (موضح القرآن).

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْنًا ۖ وَإِن جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۚ

او (مؤکد) امر کړی دی مونږ پر انسان له مور پلار خپل سره ئی د نیکی (هر کله په هر څه کښی پرته (علاوه) له دی نه)، او که کوښښ کوی (دوی دواړه) له تاسره چه شریک ونیسی ته له ما سره هغه څیز چه نشته تاته په (الوهیت) د هغه کښی هیڅ علم پس اطاعت مه کوه ته د دوی (دواړو)

تفسیر: یعنی په ګردو (تولو) کائناتو کښی داسی کوم شی له سره نشته چه له الله تعالیٰ سره شریک یا شرکت وکړی شی بیا نو په دی باندی څوک له کومه ځایه څخه خبر شوی دی. دغه خلق چه الله تعالیٰ ته شرکاء ودروی محض د جهالت اوهام دی او د بی سنده خیالاتو متابعت کوی او په واقع سره له حقیقته بیخی بیخبره دی.

﴿ فَلَا تُطِعْهُمَا ﴾ ـ اطاعت مکوه ته د دی دواړو په اشتراک مع الله کښی)

په دنیا کښی له موره او پلاره د بل هیچا حق زیات نه دی خو د الله تعالیٰ حق له دوی نه هم ډیر دی د والدینو لامله (له وجی) نه ښایی چه د الله تعالیٰ دین پریږدی (موضح) په حدیث کښی راغلی دی چه د حضرت سعد بن ابی وقاص والده چه مشرکه وه کله چه د خپل ځوی د اسلام خبر ئی واورید نو له خپله ځانه سره یی عهد وکړ ـ څو سعد (معاذالله) له اسلامه مرتد نشی نو زه به له سره خوړل او څښل نه کوم او تر چت لاندی به آرام ونه کړم لکه چه هغی له طعام خوړلو او له اوبو څښلو خپله خوله وتړله او بیخی خواره زهیره شوه خلقو به په زور او زیادت د دی خوله پرانستله او ډودی او اوبه ئی ورکولی نو په دغه مناسبت دغه آیت نازل شو ګواکی دغه راوښودل چه د والدینو په داسی شان پر خلاف الحق باندی مجبورول هم هغه یو شان ابتلاء او امتحان دی ښائی چه د خالص مؤمن د ثبات پښه تری ونه ښوئیږی.

إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

خاص ماته دی بیا راتله د تاسی (تولو) پس خبر به کړم زه تاسی (جزاء به در کړم) پر هغو (اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی تول به په هغه عدالت کښی حاضریږئ! په دغه وقت کښی به ګردو (تولو) ته د ورښول

کیږی چه په اولاده او والدینو کښې کوم یو متجاوز او له خپله حده تیری کوونکی ؤ؟ او کوم یو پر حق او صداقت قائم ؤ.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصّٰلِحِيْنَ ۝۹

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا داخل به کړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی په (جماعت) د صالحانو کښې (چه انبیاء او اولیاء دی)

تفسیر: یعنی هر څوک چه سره له داسی زبردستو موانعو او عوائقو هم پر ایمان او د نیکی پر لاره قائم وی حق تعالیٰ به د هغه حشر پخپلو خاصو بندګانو کښې کوی. ابن کثیر رحمة الله علیه لیکی «که اولاد په ناحقه خبره کښې د خپلو والدینو خبره ونه منله او والدین هم هغسی په ناحقه ټینګ ولاړ وی نو د اولاد حشر به له صالحینو سره کیږی او د ده د والدینو به زمره کښې به نه کیږی. اګر که د طبیعی او نسبی تعلقاتو په بناء دی د ګردو (تولو) ځنې دوی ته دیر نژدی وی. په «المرء مع من احب» کښې دینی محبت مراد دی طبیعی محبت نه دی مراد.»

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ فَاِذَآ اُوْذِيَ فِي اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ ؕ

او ځینی له خلقو څخه هغه څوک دی چه وائی (تش په خوله) ایمان راوړی دی مونږ (هم) په الله باندی پس کله چه سختی ورسوله شی ده ته په (لاره) د الله کښې نو وګرځوی فتنه سختی خپګان د خلقو (او شمیری ئی) په شان د عذاب د الله

تفسیر: دغه د هغو خلقو ذکر دی چه پخپله ژبه ځان ته «مؤمن» وائی مګر د دوی په زړونو کښې له سره ایمان راسخ نه ؤ ـ دوی ته هر چیری چه د الله تعالیٰ په لاره کښې کوم رېړ یا تکلیف وررسیده یا د دین له سببه ئی څوک تکلیفوو نو دغه امتحان او آزموینه ده ـ الله تعالیٰ د عذاب په منزله ګڼله څرنګه چه انسان د الله تعالیٰ له عذابه ویریږی او خپل ځان تری ساتی او وروسته د هغه له نزوله له خپلی هغی پخوانی دعوی څخه لاس واخلی ـ او ناچاره اعتراف او اقرار کوی چه زه په غلطی کښې وم هم دغسی حال د هغو ضعفاؤ القلوبو دی هر چیری چه د دین په معامله کښې کومه سختی وروررسیږی نو ژر تر ژره ویریږی او د ایمان له دعوی څخه لاس آخلی ـ

او په ژبه یا په عمل سره ګواکي داسي اقرار کوي چه مونږ پخپلي دغي دعوی کښي په غلطي کښي وو. یا دغسي دعوی مو له سره نه وه کړي.

وَلَئِنْ جَآءَ نَصْرٌ مِّنْ رَّبِّكَ لَيَقُوْلُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ

او قسم دی که چیري راشي مددګاري (د مؤمنانو) له (طرفه) د رب ستا (چه فتح او غنیمت یوسي) نو خامخا وبه وائي دغه (منافقان) هرومرو (خامخا) بیشکه مونږ (هم) یو له تاسي سره (په ایمان کښي) (نو په غنیمت کښي مو شریک کړئ!)

تفسیر: یعني که د مسلمانانو کوم عروج او موفقیت وګوري نو له خپله ځانه د هغه په نسبت خبري جوړوي چه مونږ خو له تاسي سره وو - او اوس هم ستاسي اسلامي ورونه یو - خصوصاً که مسلمانان فاتح شي. او فرض ئي کړئ که دغه خلق چه د کفارو سره ئي معاونت کاوه د مسلمانانو په لاس کښي بندیان شي نو بیا د دوی د نفاق او تملق لپاره هیڅ حد او اندازه نشته.

اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِيْ صُدُوْرِ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۱۰﴾

(وفرمایل الله) آیا نه دی الله ښه عالم په هغه (اخلاص او نفاق) چه په سینو زړونو د عالمیانو کښي (پټ) دی (بلکه په هر شي باندي ښه عالم دی).

تفسیر: یعني لکه چه ځیني له دغو خلقو له مسلمانانو سره دي الله ته دغه ګرد (تول) معلوم دي آیا تش د ژبي په دعوی سره دوی له الله تعالیٰ څخه د خپلو زړونو احوال پټولي شي؟

وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ ﴿۱۱﴾

او خامخا معلوم دي هرومرو (خامخا) الله ته هغه څوک چه ایمان ئي راوړی دی او خامخا معلوم دي هرومرو (خامخا) (الله ته) منافقان (نو ور به کړي هري یوي فرقي ته جزا موافقه).

تفسیر: یعني الله تعالیٰ ته لا له پخوا څخه هر شي پوره معلوم دی - لیکن اوس ستاسي اعمال او افعال نورو ته هم ورښیي او ظاهروي یي چه آیا د عمل په میدان او په ښکاره ډول (طریقه) کوم یو له تاسي خپل ځان صادق مؤمن ثابتوی؟ او کوم یو دروغجن - دغاباز او منافق دی؟

تنبیه: په دی قسم مواضعو کښې د ﴿وَلَيَعْلَمَنَّ اللهُ﴾ معنی په (لیرین الله) سره له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی کما فی تفسیر ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی متابعت وکړئ تاسی د لاری ځمونږ (په دنیا کښې) او ښائی بار به کړو (پر ځانونو) ګناهونه ستاسی

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته لازم دی چه پر ایمان مضبوط وی او هیڅ قسم تکلیف ـ ایذاء او ربړول (تکلیفول) یی د ثبات او استقامت له طریق څخه لری نشی کړی او نه د کفارو دک له شیطنته او حماقته استمالت او پخلا کولو څخه متأثر شی ـ مثلاً کفارو به مسلمانانو ته ویل «راځی اسلام خوشی کړئ! او په خپلو هم هغو پخوانیو وروږګلویو او خپلویو کښې ننوځئ! او ځمونږ پر لاره تګ وکړئ څو له ګردو (تولو) تکالیفو او ایذاؤ څخه نجات وموموئ! او بی سببه په دغو مصائبو او تکالیفو کښې پاتی نشئ او که تاسی داسی اقدام ګناه ګڼئ! او له مؤاخذی څخه ئی ویریږئ نو د الله تعالیٰ په دربار کښې ځمونږ نوم واخلئ چه دوی مونږ ته داسی مشوره راکړی وه ـ او که داسی کومه پیښه درورانډی شی نو ګرد (تول) مسئولیت او ذمه واری به مونږ په خپل سر اخلو» لکه چه یو شاعر وائی.

تو مشق ناز کر خون دوعالم میری ګردن پر

وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾
وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ

حال دا چه نه دی دوی (پخپل ځان) اخیستونکی له ګناهونو د دوی د هیڅ شي بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دغه وعده کښې). او خامخا بار به کړی هرومرو (خامخا) (دغه کفار) بارونه درانه د ګناهو خپلو او نور درانه بارونه هم سره له بارونو درنو د ګناهو خپلو

تفسیر: یعنی دوی دروغجنان دی او ستاسی بار د یوی ذری په اندازه هم دوی نشی سپکولی هو! خپل بار درنوی ـ یو خو د دوی د ذاتی ګناهونو بار ؤ ـ اوس د نورو د اغواؤ او د اضلالو بار

پر هغه لا زیات شو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «که څوک وغواړی چه رفاقت وکړی او د بل چا د ګناه بار پر خپله اوږه واخلی امکان نه لری مګر که یو بل ګمراه کړی نو د دغه ګمراه شوی سړی د ګناه بار هم د دغه ګمراه او هم د هغه ګمراه کوونکی په غاړه لویږی» (موضح) لکه چه په حدیث کښی راغلی دی «هر څوک چه په دنیا کښی (ناحقه) وینه توئی کړی د ده د ګناه برخه د آدم علیه السلام ړومبنی ځوی «قابیل» ته هم رسیږی چه هغه اول ځلی دغه خرابه لاره ایستلی ده».

وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَمَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿١٣﴾

او خامخا وبه پوښتیدلی شی دوی هرومرو (خامخا) په ورځ د قیامت کښی له هغو (دروغو) چه وو دوی چه له ځانه به ئی جوړول (په الله په رسول الله).

تفسیر: یعنی دوی د دروغو خبری جوړوی چه مونږ به ستاسی بار پر خپلو اوږو آخلو دغه بالذات یوه مستقله ګناه ده پر دغه هم دوی مأخوذیږی. وروسته د څو قصصو په منځ کښی پر دغی خبری تنبیه ورکړی شوی ده چه د رښتینو په مقابل کښی همیشه دروغ ـ اغواء او شرارت کیدل او د رښتینو او صادقانو د امتحان ابتلاء او آزموینی دوره به تر مدتو پوری اوږدیده مګر وروستنی نتیجه به د هم هغو په حق کښی ښه او بهتره څرګندیده او منکران او شریران به ګرد (تول) سره خائبان او خاسران او زیانکاران ګرځیدل ـ صادقان او رښتینان به بریالیان ـ کامیاب او سرفراز کیدل او د اشقیاؤ ګرد (تول) مکائد د عنکبوت له تاره څخه زیات قوی نه ثابتیدل.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوْحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَلَبِثَ فِيْهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِيْنَ عَامًا ؕ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح قوم د ده ته پس مدت ئی تیر کړ په دوی کښی زر کاله (دپاره د تبلیغ او دعوت حق ته) مګر پنځوس کاله (کم له زرو نه)

تفسیر: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه منقول دی چه حضرت نوح علیه السلام په څلویښت کلنی کښی مبعوث شو نهه نیم سوه کاله په دعوت ـ تبلیغ ـ سعی ـ او اصلاح کښی مصروف او لګیاء ؤ بیا طوفان (څپان) راغی له طوفانه وروسته (٦٠) کاله نور هم ژوندی پاتی ؤ چه په دغه حساب سره د دوی تول عمر ١٠٥٠ کاله شو.

فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ ﴿۱۴﴾

(نو تکذیب ئی وکړ) پس ونیول دوی طوفان (ډیرو اوبو نو غرق شول) حال دا چه دوی ظالمان ؤ (په سبب د کفر خپل).

تفسیر: یعنی کله چه دوی له ګناهونو او شرارتو څخه لاس وانخیست نو طوفان پری نازل شو چه په هغه کښتی پرته (علاوه) له ټو تنو مخصوصو نفوسو نور ګرد (ټول) سره ډوب او هلاک شول.

فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَصْحَٰبَ السَّفِينَةِ

پس نجات ورکړ مونږ ده ته (له عذابه د طوفان) او خاوندانو د بیړی (ته چه له ده سره ؤ)

تفسیر: هغه انسانان یا حیوانان چه پر دغی بیړی کښتی سواره ؤ هغوی مو د نوح علیه السلام په ملګرتوب محفوظ او مأمون وساتل د هود علیه السلام په سورت کښی دغه قصه په تفصیل سره تیره شوی ده.

وَجَعَلْنَٰهَا ءَايَةً لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿۱۵﴾

او وګرځوله مونږ دغه (بیړی یا قصه یوه لویه) نښه (د قدرت او عبرت) عالمیانو ته.

تفسیر: وائی چه د نوح علیه السلام بیړی تر ډیرو مودو پوری د(جودی) پر غره ولاړه وه څو د ګردو (ټولو) لیدونکو لپاره عبرت وی نن ورځنی بیړی او جهازونه هم د هم هغی بیړی یوه نښه ده چه د هغو د لیدلو څخه هم د نوح علیه السلام د سفینی یاد تازه کیږی او د الله تعالیٰ د قدرت یوه نمونه په نظر راځی ـ یا ښائی چه تری داسی مراد وی چه مونږ د بیړی دغه قصه د همیشه لپاره د عبرت نښه ګرځولی ده. حضرت شاه صاحب وائی «څه وقت چه دغه سورت نازل شو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ډیر اصحاب د کفارو له ایذاء او اضراره په تنګ شوی ؤ ـ او ځینی له هغو پر بیړیو سواره شوی او د حبشی په لوری ئی هجرت کړی ؤ کله چه رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینی منوری ته راغی دلته هغه جهاز والا اصحاب ئی هم مدینی منوری ته راغلل او په سلامتی له هغوی سره ملاقی شول (موضح بتغیر یسیر) ګواکی نوح علیه السلام او د نوح علیه السلام د سفینی تاریخ په دغه صورت او شکل سره بیا اعاده کړی شوی دی.

وَإِبْرَٰهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ ۖ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوْثَـٰنًا وَتَخْلُقُونَ إِفْكًا ۚ

او (یاده کړه قصه د) ابراهیم کله چه وی ویل قوم خپل ته چه عبادت کوئ تاسی الله ته او وویریږئ له (عذابه د) ده دغه (عبادت او ویره) غوره ده تاسی ته (له کفره) که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ (په خیر او شر خپل) بیشکه هم دا خبره ده چه عبادت کوئ تاسی غیر له الله د بتانو او جوړوئ دروغ (له خپله ځانه چه خدایان ئی بولئ).

تفسیر: یعنی له خپله ځانه په دروغو سره عقیدی جوړوئ او د دروغو خیالاتو او اوهامو متابعت کوئ ـ لکه چه تاسی په خپلو لاسو بتان له تیږو (ګټو) ځنی توږئ او دروئ ئی او بیا هغه تاسی په دروغو سره خپل معبودان ګرځوئ!

إِنَّ ٱلَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقًا فَٱبْتَغُوا۟ عِندَ ٱللَّهِ ٱلرِّزْقَ وَٱعْبُدُوهُ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥٓ ۖ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

بیشکه هغه کسان چه عبادت ئی کوئ تاسی بی له الله نه دی مالکان دوی تاسی ته د رزق پس طلب کړئ تاسی په نزد د الله رزق (چه قادر دی په رسولو د روزی) او عبادت کوئ د هم هغه (الله یوائحی) او شکر وباسئ هم هغه (الله) ته (په نعمتونو د ده) هم دغه الله ته به بیرته بیولی کیږئ تاسی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «اکثر خلق په روزی پسی خپل ایمان ورکوی نو وپوهیږئ چه ماسواء الله ځخه بل هیڅوک چاته روزی نه ورکوی هم هغه روزی رارسوی سم له خپلی ارادی سره» لهٰذا ښائی چه د هم هغه الله شکریه اداء کړئ! او هم هغه ته بندګی او عبادت وکړئ! چه هم هغه پاک الله تعالیٰ ته ستاسی بیا ورتګ او رجوع ده آخر په هغه وقت کښی به څرنګه د الله تعالیٰ سره مخامخ کیږئ؟.

(تر دغه ځایه پوری د حضرت ابراهیم علیه السلام مقوله وه اوس پاک الله داسی خطاب فرمائی قریشو ته)

وَإِن تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ۖ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾

او که نسبت د دروغو وکړ تاسی (ای کفارو رسول ته) نو په تحقیق نسبت د دروغو کړی ؤ (انبیاؤ خپلو ته) ډیرو قومونو پخوا له تاسی او نشته پر رسول باندی مگر رسوونه (د پیغام) ښکاره.

تفسیر: یعنی (ای کفارو!) ستاسی له دغه دروغجن شمیرلو څخنی ماته هیڅ ضرر او نقصان نه رسیږی زه په صافو الفاظو سره تبلیغ ـ پند او نصیحت کوم او خپله وظیفه او فریضه می په دغه مورد کښی په ښه ډول (طریقه) سره اداء کړی ده او د ښو او د بدو لاری او کندی می گردی (تولی) تاسی ته در ښوولی دی که سره له هغه ئی تاسی نه منئ البته تاسی به هم داسی نقصانونه وموموئ ـ لکه چه پخوا له تاسی «عادیان» او «ثمودیان» او نور په کښی اخته او مبتلا شوی ؤ.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللَّهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿١٩﴾

آیا نه وینی (دغه منکران له بعثه) چه څرنگه اول پیدا کوی الله دا خلق بیا به ئی دوهم ځلی هم خلق کړی بیشکه دغه (اعاده د مخلوق اول او دوهم ځلی) پر الله آسانه ده.

تفسیر: یعنی پخپلو ځانونو کښی غور او دقت وکړئ! ړومبی تاسی بیخی نه وئ! الله تعالیٰ تاسی له عدم څخه وجود ته راوستئ هم داسی تاسی به وروسته له مرگه هم بیا ژوندی راپاځوی. حضرت شاه صاحب لیکی «ړومبی خو مو لیدلی دی، وروستی هم پری قیاس کړئ» یعنی د الله تعالیٰ په نزد خو هیڅ شی سخت او مشکل نه دی. مگر خبره ستاسی په پوهیدلو او باور کولو کښی ده هغه ذات چه یو شی ئی بی له نمونی څخه اول ځلی پیدا کړی دی دوهم ځلی ئی هم پیدا کولی شی د نمونی د قائمیدلو څخه وروسته د یوه شی جوړول ښائی چه لا سهل او آسان وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ۚ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ

النَّشۡاَةَ الۡاٰخِرَةَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰی كُلِّ شَیۡءٍ قَدِیۡرٌ ۚ﴿۲۰﴾ یُعَذِّبُ مَنۡ یَّشَآءُ وَ یَرۡحَمُ مَنۡ یَّشَآءُ ۚ وَ اِلَیۡهِ تُقۡلَبُوۡنَ ﴿۲۱﴾ وَ مَاۤ اَنۡتُمۡ بِمُعۡجِزِیۡنَ فِی الۡاَرۡضِ وَ لَا فِی السَّمَآءِ ۫ وَ مَا لَكُمۡ مِّنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ مِنۡ وَّلِیٍّ وَّ لَا نَصِیۡرٍ ﴿۲۲﴾ ع

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه وګرځئ تاسی په ځمکه کښې پس وګورئ چه څرنګه شروع کړی ده پیدایښت (له نشتوالی څخه) بیا به الله پیدا کړی پیدا کول وروستنی هم (په آخرت کښی په مثل د ړومبنی پیدایښت په دنیا کښی ځکه چه) بیشکه الله پر هر شي باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی مبدا او اعاده ده) عذاب ورکوی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) او رحم کوی پر هغه چا چه اراده وفرمائی (د رحمت ئی) او خاص هم دغه (الله) ته تاسی بیرته بیولی کیږئ. او نه یئ تاسی (ای خلقو!) عاجزوونکی (د الله) په ځمکه کښی او نه په آسمان کښی (له عذاب خپله) او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅ دوست (چه وساتی تاسی) او نه هیڅ مددګار (چه ستاسی مرسته (مدد) وکړی په دفع د عذاب کښی).

تفسیر: یعنی خپل ذات پریږدئ د نورو اشیاؤ په پیدایښت کښی هم غور او فکر وچلوئ؟ او د الله تعالیٰ په ځمکه او ملکونو کښی وګرځئ! او سترګی وغړوئ! چه الله تعالیٰ څرنګه مخلوقات پیدا کړی دی؟ پر هم دغو مخلوقاتو او موجوداتو هم هغه خپل بل ژوندون هم اتکل او قیاس کړئ! او پری ښه وپوهیږئ! چه د هغه قدرت خو اوس نه دی محدود شوی. نو هم دغه الله تعالیٰ تاسی دوهم ځلی هم پیدا کوی او بیا به سم له خپله حکمته او مصلحته سره سزاء درکوی او پر هر چا چه اراده وفرمائی پخپل فضل ـ کرم او رحمت سره به خپله مهربانی مبذوله فرمائی ـ او د هر چا سزاء ورکولو ته چه الله تعالیٰ اراده وفرمائی هغه نه په دی سره له هغی سزاء څخه خلاصیدی شي چه دی د ځمکی په سوریو کښی ننوځی یا آسمان ته والوځی هیڅ یوه هسکه او تیټه د الله تعالیٰ مجرم ته د پناه ځای نشی ورکولی او نه هیڅ زور ـ قوت او طاقت هغه مجرم ته څه امداد او معاونت رسولی شي او نه ورسره څه مرسته (مدد) او نه ئی حمایت کولی شي.

وَ الَّذِیۡنَ كَفَرُوۡا بِاٰیٰتِ اللّٰهِ وَ لِقَآئِهٖۤ اُولٰٓئِكَ یَئِسُوۡا مِنۡ رَّحۡمَتِیۡ وَ اُولٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٌ اَلِیۡمٌ ﴿۲۳﴾ فَمَا كَانَ

جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّآ اَنْ قَالُوا اقْتُلُوْهُ اَوْ حَرِّقُوْهُ

او هغه کسان چه کافران شوی دی په آیاتونو د الله او په ملاقات د دغه (الله) دغه کسان نااميده دی له رحمت (جنت) څما او دغه کسان مقرر دی دوی ته عذاب ډير دردناک. پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (ابراهيم) مګر دا ؤ چه وويل دوی ووژنئ تاسی دغه (ابراهيم) يا وسوځوئ ده لره

تفسير: يعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له خيره څخه انکار کوی ـ او د الله تعالیٰ سره د مخامخ کيدلو اميد نه لری نو هغوی به څرنګه د الله تعالیٰ د رحمت څخه اميد کولی شی ځکه چه دوی په بعث بعد الموت قائل نه دی لهٰذا دوی به په آخرت کښی هم محروم او مأيوس پاتی کيږی. او دغه د ﴿ مَنْ كَانَ يَرْجُوْا لِقَآءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ ﴾ عکس شو.
يعنی د ابراهيم عليه السلام د تمامو معقولو خبرو او دلائلو او براهينو د آوريدلو څخه کله چه د ده قوم له جواب څخه عاجز شو نو د قوت د استعمال دپاره ئی لاس وغځول ـ پخپلو منځونو کښی ئی سره جرګه او مشوره وکړه چه يا ښائی دی ووژلی شی او يو ځلی دغه شورماشور آرام کړی ـ يا په اور کښی وسوځولی شی ـ څو ئی د ربړ او تکليف له احساسولو څخه له خپله دغو خبرو څخه واوړی. که ده له خپلو دغو خبرو څخه توبه وويسته نو نه به ئی سوځوو که نه په اور کښی به ئی غورځوو چه د ايرو يوه ډيری تری جوړه شی.

فَاَنْجٰىهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ

پس نجات ورکړ دغه (ابراهيم ته) الله له (ضرره د) اوره

تفسير: يعنی د دوی د مشورو او جرګو په اثر ابراهيم عليه السلام په اور کښی وغورځول شو مګر الله تعالیٰ اور پری ګلزار کړ ـ لکه چه د «الانبياء» په سورت کښی ئی قصه مفصلاً تيره شوه.

اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۲۴﴾

بيشکه په دغه (نجات د ابراهيم له اوره) خامخا ډير دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چه ايمان ئی راوړی دی.

تفسير: يعنی دغی واقعی دا راښکاره او جوته کړه چه الله تعالیٰ خپلو صادقو بندګانو ته څرنګه

نجات ورکوی؟ او د حق مخالفان څرنګه خائب ـ خاسر او نااميده کوی؟ دا هم راڅرګنده شوه چه د هر شي تأثير د الله جل جلاله له حکمه دی کله چه د الله جل جلاله حکم نه وی نو د اور په شان يو شي هم يو څيز نشي سوځولی.

وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْثَانًا ۙ مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ

او ویل (ابراهیم خپل قوم ته) بیشکه هم دا خبره ده چه نیولی دی تاسی غیر له الله بتان (په خدائی سره) دپاره د دوستی په منځ ستاسی کښی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی،

تفسیر: يعنی کله چه حضرت ابراهيم عليه السلام له اوره څخه صحيح او سلامت ووت نو بيا خپل قوم ته دغسی نصيحت وکړ چه «کوم يو عقلمن سړی بت پرستی ته ښه او جائزه ويلی شي؟ بت پرستان هم پخپلو زړونو کښی په دی باندی دير ښه پوهيږی چه دغه حرکت نهايت مهمل حرکت دی. مګر د قومی شيرازی د جمع ساتلو دپاره دوی داسی يو مذهب ځان ته تاکلی (مقرر کړی) دی چه د هغه پر نامه تول قوم سره متحد او متفق وی او يو له بل سره دوستان شی لکه چه نن ورځ مونږ د يورپ د عيسائی اقوامو احوال ګورو ـ يا دا مطلب چه د بت پرستی شيوع او رواج پر دغه نه دی بناء شوی چه هغه کوم معقول څيز دی بلکه د ړندو تقليد، د قومی مروت او لحاظ او د ذات البينی تعلقاتو تأثيرات د هغه لوی سبب دی ـ يا ئی دا غرض دی چه د بت پرستی اصلی اساس د ذات البينی محبت، دوستی ده د يوه قوم هغه څه نيک سړی چه د خلقو په نزد به محبوب ؤ څه وقت چه انتقال ئی وکړ خلقو به د ډيری مينی د دوی تصاوير جوړول او د يادګار په ډول (طريقه) به ئی ساتل بيا به ئی متدرجاً د دغو تصويرونو په تعظيم شروع کوله ـ هم دغه تعظيم به ورو ورو پسی زياتيده او د عبادت شکل به ئی ځان ته اخيست. دغه ګرد (تول) احتمالات په دغه آيت کښی د مفسرينو له طرفه بيان کړی شوی دی او ممکن دی له «مودة بينکم» څخه د بت پرستانو هغه محبت مراد وی چه دوی ئی له خپلو بتانو سره لری لکه چه په بل ځای کښی ئی ﴿ اَنْدَادًا يُّحِبُّوْنَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ ﴾ فرمايلی دی ـ والله اعلم.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَّيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ۫

بيا په ورځ د قيامت کښی بيزاره (منکر) به شي ځينی ستاسی (چه متبوعان دی) له ځينو نورو سره (چه تابعان دی) او لعنت به وائی ځينی د تاسی (چه

تابعان دی) پر ځینو نورو (چه متبوعان دی)

تفسیر: یعنی دغه ګردی (تولی) اوسنی دوستی او محبت د څو ورځی له مخی دی. د قیامت په ورځ کښی به یو د بل سره دښمنان شی! او ځینی به پر ځینو نورو لعنت وائی. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی هغه شیطان چه مشرکین او کفار به د ده په نامه قربانیدل او ګردی (تولی) خبری به ئی منلی د الله تعالیٰ په مخ کښی به منکریږی چه مونږ له سره دوی ته نه دی ویلی چه څمونږ عبادت کوئ! یا څمونږ خبرو ته غوږ کیږدئ! دلته به عابدین پر دغو معبودینو لعنت وائی چه څمونږ نذر نیاز او نور تاسی واخیستل او د مطلوب په وقت کښی له مونږ څخنی مخ مو وګرځوو.

وَمَأْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿۲۵﴾

او ځای د هستوګنی ستاسی اور دی او نه به وی تاسی ته (په قیامت کښی) هیڅوک له مددګارانو

تفسیر: چه له عذاب نه مو خلاص کړی ای نمرودیانو! او د دوزخ له اوره تاسی ته نجات درکړی لکه چه څما رب ماته ستاسی له دغه اوره نجات راکړ.

فَاٰمَنَ لَهٗ لُوْطٌ ۘ وَقَالَ اِنِّيْ مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّيْ ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۲۶﴾

پس ایمان راوړ (او تصدیق ئی وکړ) دغه (ابراهیم) ته لوط او وویل (ابراهیم) چه بیشکه زه هجرت کوونکی یم (له قوم خپله) رب څما ته بیشکه چه دی هم دی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی.

تفسیر: حضرت لوط علیه السلام د حضرت ابراهیم علیه السلام وراوه ؤ - د ابراهیم علیه السلام له قوم څخنی هیڅا دی ونه مانه یواځی لوط علیه السلام بلا توقف د دوی تصدیق وکړ - د دوی دواړو وطن په «عراق» کښی د «بابل» ښار ؤ - دوی د الله تعالیٰ په توکل له خپله وطنه ووتل - الله تعالیٰ دوی د شام ملک ته ورسول او هلته ئی د هستوګنی وسائل ورمهیاء کړل.

تنبیه: په ﴿ وَقَالَ اِنِّيْ مُهَاجِرٌ ﴾ الآیة - کښی دواړه احتمال شته چه قائل ئی ابراهیم وی یا لوط

علیهما السلام.

وَوَهَبْنَا لَهٗٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَجَعَلْنَا فِيْ ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ وَاٰتَيْنٰهُ اَجْرَهٗ فِي الدُّنْيَا ۚ وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۲۷﴾

او وبانښه مونږ دغه (ابراهیم) ته (ځوی) اسحٰق او (لمسی) یعقوب او ګرځولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (ابراهیم) کښې نبوت او کتاب (لکه توریت ـ انجیل ـ زبور او قرآن) او ورکړی ؤ مونږ دغه (ابراهیم) ته اجر د ده په دنیا کښې او بیشکه دی په آخرت کښې خامخا له (معتبرو) صالحانو څخه دی.

تفسیر: اسحاق علیه السلام ځوی او یعقوب علیه السلام لمسی ئې ورعنایت کړ چه د دوی اولادی ته بنی اسرآئیل وائی او د حضرت ابراهیم علیه السلام نه وروسته ماسواء د ده د اولادی څخه بل هیچا ته آسمانی کتاب او نبوت نه ورکاوه کیږی لکه هومره انبیاء چه مبعوث شوی دی د هم دغه ابراهیم علیه السلام له ذریاتو څخه دی ځکه دوی ته «ابو الانبیاء» هم ویلی کیږی او الله تعالیٰ په دنیا کښې ده ته مال اولاد ـ عزت ـ او د تل لپاره ښه نوم ورکړ ـ او د شام ملک ئې د همیشه لپاره ده ته او د ده اولادی ته وروبانښه «**کذا فی الموضح**» او په آخرت کښې ئې د صالحینو په اعلیٰ درجه جماعت کښې چه د اولوالعزمو انبیاؤ جماعت دی شامل کړه.

وَلُوْطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَاْتُوْنَ الْفَاحِشَةَ ۡ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِّنَ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۸﴾

او یاد کړه (ای محمده! قصه د) لوط کله چه وی ویل قوم خپل ته چه بیشکه تاسی خامخا راځئ ناکاره کار (د لواطت) ته چه نه دی ړومبی شوی پر تاسی (په دغه قبیح کار کښې) هیڅوک له (تیرو) عالمیانو (چه انس او جن دی).

تفسیر: یعنی دغه شنیع فعل هیچا پخوا له تاسی نه دی کړی هم دا د دغی خبری دلیل دی چه

انسانی فطرت له هغه څخه منفور دی د داسی خلاف الفطرت او خلاف الشریعت کار اساس تاسی ایښی دی.

أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ ۙ

آیا تاسی خامخا راځئ سړیو ته (د لواطت دپاره) او قطع کوئ (شکوئ) لاره (او د خلقو مال اخلئ).

تفسیر: له لاری وهلو ځنی مراد ممکن دی چه داړه ماری وی چه دغه کار به هم په دوی کښی رواج درلود (لرلو) یا په دغه بدکاری سره به ئی د مسافرانو لاری وهلی چه هغوی د خپل عفت او عصمت له ویری د هغی لاری په لوری نه راتلل یا به د ﴿وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ﴾ مطلب داسی وی چه تاسی فطری او معتاده لاره پری ایښی او د توالد او تناسل لاره مو منقطع کړی ده.

وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ ۖ

او راځئ تاسی په مجلسونو خپلو کښی منکرو ناکارو کارونو ته

تفسیر: ښائی چه دغه بدکاری به ئی په علانیه او ډانګ پیلی (ښکاره) د نورو خلقو په مخ کښی کوله او له سره به له خپلو دغو بدو اعمالو څخه نه شرمیدل یا برسیره په هغه نور څه تمسخر او استهزاء او لاس اچول او د بی شرمی خبری هم کولی.

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللَّهِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾

پس نه ؤ جواب د قوم د دغه (لوط ده ته بل شی) مګر دا چه ویل به (دغو لواطت کارانو) چه راوړه مونږ ته عذاب د الله که چیری ئی ته (ای لوطه!) له صادقینو رښتیا ویونکیو (چه ځمونږ کارونه بد دی).

تفسیر: یعنی که ته په رښتیا سره نبی ئی او په واقع سره رښتیا خبره وائی چه دغه کار خراب او مستوجب د عذاب دی نو دغه ځند (ایسارتیا) او ډیل د څه دپاره دی ژر هغه عذاب مونږ ته

راوغواړه. «د الاعراف» په (۱۰) رکوع ۸۲ آیت کښې ئې داسې فرمایلي دي ﴿ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴾
یعنی د لوط علیه السلام د قوم جواب هم دغه ؤ چه د لوط کورنی له خپل کلی څخه وشړئ! چه دوی غواړی خپل ځانونه پاک وساتی ښائی د قوم ځینو افرادو به داسې ویلی وی او ځینو به هغسې ویلی وی. یا به ئې په یوه وقت کښې داسې ویلی وی او په بل وقت کښې به ئې هسې ویلی وی مثلاً ړومبی د عذاب په ویرولو به ئې توکی او مسخری کړی وی او بالاخر به ئې داسې فیصله کړی وی چه راځئ دغه پاک مسلمانان له خپلو کلیو وشړو په هر حال دغه خبره ثابته شوه چه نه یواځې هغه قوم د دغه شنیع فعل مرتکب او بانی ؤ بلکه د هغه په جریان کښې ئې دومره اصرار هم درلود (لرلو) چه د نصیحت کوونکی پیغمبر د باندی شړلو لپاره ئې هم ملاوی تړلی وی د دوی فطرت او طبایع دومره قدر مسخ او په بل مخ اوښتی ؤ چه د الله تعالیٰ د خوف هیڅ یوه شائبه په کښې نه وه پاتی! د عذاب د انذار او ویرولو په نسبت به ئې توکی او مسخری کولی او د نبی د مقابلی لپاره بیخی تیار ولاړ ؤ. د جرم دغه نوعیت د دوی د اهلاک لپاره بیخی بس او کافی ؤ کله چه له هغه سره د توحید منکران هم ؤ «نو له بد څخه بدتر» او «خاوری ئې په سر» شوی معلومیږی چه د توحید دعوت د حضرت ابراهیم علیه السلام له جانبه مشتهر شوی ؤ ـ نو ځکه حضرت لوط علیه السلام مخصوصاً د دغه شنیع فعل د انسداد لپاره مأمور شوی ؤ. امکان لری چه ده د توحید او د نورو مؤمن به شیانو دعوت او تبلیغ هم کړی وی مګر د هغه ذکر ئې دلته نه دی فرمائلی والله اعلم.

قَالَ رَبِّ ٱنصُرْنِى عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾

وویل (لوط) ای ربه ځما مدد وکړه له ماسره (په لیږلو د عذاب) پر دغه قوم مفسدانو (په پیدا کولو د ناکاره خصلت په عالم کښې).

تفسیر: دغه ئې وروسته له هغه چه له هغوی څخه نا امیده او مأیوس شو وفرمایل. ښائی لوط علیه السلام به په دی پوهیدلی وی چه د دوی راتلونکی نسل به هم د عدل او اصلاح په لاره سمیدونکی نه وی او هغوی به هم د هم دغو خپلو پلرونو په لاره روان وی لکه چه نوح علیه السلام فرمائلی ؤ ﴿ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا۟ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓا۟ إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴾ (د سوره نوح دوهم رکوع ۲۷ آیت (۲۹) جزء) کذا قال النیشا پوری فی تفسیره.

وَلَمَّا جَآءَتْ رُسُلُنَآ إِبْرَٰهِيمَ بِٱلْبُشْرَىٰ قَالُوٓا۟ إِنَّا مُهْلِكُوٓا۟ أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ ۖ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا۟ ظَٰلِمِينَ ﴿٣١﴾

او کله چه راغلل رسولان (لیږلی) ځمونږ ابراهیم ته په زیری (د ځوی او لمسی د ده) نو وویل (دغو ملائکو) بیشکه مونږ هلاک کوونکی یو د اهل د دغه کلی (او ښار د لوط) بیشکه چه اهل د دغو ځایونو وو دوی ظالمان (په سبب د کفر او منکراتو)

تفسیر: د لوط علیه السلام د دعاء په اثر پرښتو ته حکم وشو چه دغه ګرد (تول) کلی سره وران او تباه کړئ! دغه پرښتی ړومبی د حضرت ابراهیم کره راغللی او په زوړوالی کښی ئی ورته د ځوی او لمسی بشارت ورکړ او هغه ئی مطلع کړ چه مونږ د دغو کلیو (سدوم) ورانولو ته هم راغلی یو او دغه دی هلته ورځو ځکه چه د دغو کلیو هستیدونکی په هیڅ دول (طریقه) سره له خپلو شنیعه ؤ حرکاتو څخه بیرته نه آوړی د دغو واقعاتو تفصیل د اعراف ـ هود ـ او حجر په سورتونو کښی پخوا تیر شوی دی.
تنبیه: ښائی د اهلاک د اطلاع سره یو ځای د هلک د زیری ورکولو څخه دغه مطلب وی که له یوه قوم ځنی الله تعالیٰ خپل ملک تشوی نو د بل عظیم الشان قوم یعنی د بنی اسرآئیل اساس هم سر له نن ورځی ږدی نبه علیه العلامه النیشاپوری فی تفسیره.

قَالَ اِنَّ فِيْهَا لُوْطًا ۭ قَالُوْا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيْهَا ڭ لَنُنَجِّيَنَّهٗ وَاَهْلَهٗٓ اِلَّا امْرَاَتَهٗ ڭ كَانَتْ مِنَ الْغٰبِرِيْنَ ﴿۳۲﴾

وویل (ابراهیم ملائکو ته) چه بیشکه په هغه ښار کښی لوط (هم) دی وویل دغو ملائکو مونږ ښه پوه یو په هر هغه چا چه په دغه ښار کښی دی خامخا به مونږ نجات ورکړو هرومرو (خامخا) هم ده ته او هم کورنی د ده ته مګر ښځه د ده چه ده هغه له پاتی کیدونکیو (په عذاب کښی).

تفسیر: یعنی آیا سره د لوط علیه السلام د موجودیت هغه کلی ورانوئ؟ یا هغوی به له هغه ځایه راوباسئ؟ او بیا د تعذیب په عملیاتو لاس پوری کوئ؟ غالباً ابراهیم علیه السلام ته به د شفقت له سببه دغه خیال پیدا شوی وی که د لوط علیه السلام تر سترګو لاندی دغه آفت او عذاب نازل شی ـ نو د تعجب ځای نه دی چه د عذاب د دغه هولناکو مناظرو د لیدلو ځنی څه خوف او وحشت او ویره ورپیدا نه شی ـ ځکه چه پرښتی په خپل کلام کښ څه استثناء نه وه کړی چه د هغه لامله (له وجی) د دوی په ذهن کښی به هم دغه شق راغلی وی چه د لوط علیه السلام په موجودیت کښ به دغه تخریبی عملیات شروع کیږی والله اعلم.

پرښتو دوی ته اطمینان ورکړ چه مونږ تول په دی باندی خبردار یو چه څوک هلته اوسیږی؟ او کوم کوم ئی د الله تعالیٰ مجرمان دی؟ یواځی لوط علیه السلام په هغوی کښی پاک او صاف دی ـ نو ځکه نه لوط علیه السلام ته او نه د ده نوری کورنی ته څه ربړ او تکلیف ور متوجه کیږی ـ بلکه تول سره روغ رمټ صحیح ـ سالم نجات مومی او د عذاب له منطقی څخه لری کیږی. یواځی د لوط علیه السلام ښځه هم هغلته پاتی کیږی ځکه چه هغه په معذبینو کښی شامله او عذاب پر هغی هم نازلیدونکی دی.

وَلَمَّآ أَن جَآءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعًا

او کله چه راغلل رسولان ځمونږ لوط ته نو خپه شو (لوط) په (سبب د) دوی او تنګ شو په دوی له جهته د زړه (چه منکران به ئی راڅخه بوځی)

تفسیر: دغه پرښتی د ډیرو حسینو او جمیلو او ښکلو هلکانو په شکل او د امردانو په شکل هلته ورسیدی. حضرت لوط علیه السلام رومبی دوی ونه پیژندلی نو ځکه د دوی د لیدلو څخه ډیر خپه او غمجن او لړمون خوړین شو چه اوس به زه د دغو میلمنو عزت او احترام د خپل قوم له لاسه څرنګه وساتلی شم که دوی پخپل کور کښی ونه ساتم نو دغه وضعیت د اخلاق ـ مروت او د میلمه پالنی له اصولاتو سره منافات لری ـ او که ئی ساتم نو د دوی پت ـ عزت او ناموس به د دغو بدکارانو څخه څرنګه وساتلی شم.

وَقَالُوا۟ لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ ۖ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا ٱمْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٣٣﴾ إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَىٰٓ أَهْلِ هَٰذِهِ ٱلْقَرْيَةِ رِجْزًا مِّنَ ٱلسَّمَآءِ بِمَا كَانُوا۟ يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾

او وویل دغو (ملائکو لوط ته) مه ویریږه ! او مه خپه کیږه ! بیشکه مونږ نجات درکونکی یو د تا او د اهل ستا (ای لوطه! له عذابه) مګر ښځه ستا ده هغه له پاتی کیدونکیو (په دغه عذاب کښی) بیشکه مونږ نازلوونکی یو پر اهل د دی قریی (ښار د سدوم) باندی عذاب له آسمانه (چه د ګټو ورول دی) په سبب د دی چه ؤ دوی چه فسق او بدکاری به ئی کوله.

تفسیر: یعنی د خپل قوم له شرارته څخه له سره مه ویریږئ ځکه دوی ځمونږ په نسبت هیڅ نشی

کولي او ځمونږ د ساتني لامله (له وجې) تاسي هرګز مه غمجن کيږئ ځکه چه مونږ انسانان نه بلکه پرښتي يو چه ستا او ستا د ملګريو د نجات دپاره او د دغو مفسدانو اهلاک او افناء ته راغلي يو دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځايونو کښي تيره شوی ده.

وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾

او خامخا په تحقيق پريښوده مونږ له هغې (قريبي ښار) يوه نښه ښکاره دپاره د هغه قوم چه عقل لری (او عبرت پری اخلی).

تفسير: يعني د دوی د منقلبو او الته شويو کليو آثار او نښي مکيان د شام او مکی پر لاره له لری ويني.

وَإِلَىٰ مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

او (ليږلی مو ؤ اهل د) مدين ته ورور د دوی شعيب پس ووئيل (دغه شعيب) ای قومه ځما عبادت کوئ (يوازي) د الله او اميد لرئ (د ثواب) د ورځي وروستنئ (او وويريږئ له عذابه ئی) يعني د آخرت له طرفه مه غافليږئ او د واحد الله تعالیٰ بی له شريکه عبادت کوئ. او مه ګرځئ تاسي په ځمکه (د مدين) کښي په دغه حال کښي چه فساد کوونکی يئ.

تفسير: د فساد او خرابی اچولو څخه مراد په معاملاتو او راکړه او ورکړه کښي چل ـ فريب او دغابازی ده چه سود سوائی او غير مشروعه ګټي خوړل د دوی عادت ؤ ـ او امکان لری چه غلا او د لارو شکونه به ئی هم کوله. وقيل غير ذلک.

فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا وَقَد تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَاكِنِهِمْ

پس دروغجن وباله دوی دغه (شعيب) پس ونيول دوی لره سختي زلزلي (يا

چغې د جبریل) پس صبا کړ دوی په کورونو خپلو کښې (مړه) پړمخي پراته نسکور پر ځنگنونو. او (هلاک کړي مو وو قوم د) عاد او ثمود او په تحقیق ښکاره شوي دي تاسي ته (اهلاک د دوی) له کورونو د دوی (چه ورانی کنډوالی ئی پرتی دی)،

تفسیر: یعنی د دوی د کلیو کنډوالی او ویجاړی او ورانی شوی ودانی تاسی لیدلی دی ښائی چه له هغو څخه پند او عبرت واخلئ!.

وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطٰنُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيْلِ وَكَانُوْا مُسْتَبْصِرِيْنَ ﴿۳۸﴾

او ښایسته کړی ؤ دوی ته شیطان عملونه د دوی پس اړولی ؤ (دغه شیطان) دوی له لاری د حق (چه د خپلو انبیاؤ متابعت ئی ونه کړ) او ؤ دوی بینایان (هوښیاران).

تفسیر: یعنی د دنیا په کارونو کښی پوه او هوښیار ؤ او په خپل زعم او اټکل کښی پوهان او عاقلان ؤ مگر سره له هغه د شیطان له تیرایستلو او غولولو څخه ئی نجات ونه موند.

وَقَارُوْنَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامٰنَ ۫ وَلَقَدْ جَآءَهُمْ مُّوْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ فَاسْتَكْبَرُوْا فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانُوْا سٰبِقِيْنَ ﴿۳۹﴾

او (هلاک کړی مو وو) قارون او فرعون او (وزیر ئی) هامان او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته موسیٰ په معجزاتو ښکاره ؤ سره پس تکبر وکړ دوی په ځمکه (د مصر) کښی او نه ؤ دوی وړومبی کیدونکی (له حکم او عذابه ځمونږ).

تفسیر: یعنی سره له دی نه چه د قدرت ښکاره معجزات ئی ولیده بیا هم د الله تعالیٰ په مخ کښی ئی خپله غاړه کښینښوده او له کبره او غروره او لوئی څخه لږ څه هم راښکته نشول. بالاخره نتیجه ئی څه شوه؟ آیا دوی د خپلی دغی لوئی او مشرتوب له سببه له عذابه څخه نجات

ومونډ یا «العیاذبالله» الله تعالیٰ ئی پخپلو عذابونو کښی ستړی او ستومان کړ؟

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا

پس هر یو له دغو مذکورینو ونیول مونږ په (سبب) د ګناه خپلی ئی پس ځینی د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت (کانی وروونکی) باد او ځینی له دوی هغه څوک دی چه ونیول دوی چغی (چه زړونه ئی وچودل)، او ځینی له دوی هغه څوک دی چه ښکته ننه ایست مونږ دوی په ځمکه کښی او ځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی (په اوبو کښی)،

تفسیر: یعنی له دوی ځنی هر یوه ته سم د دوی له جرمه سزا ورکړه شوه پس ځینی د دوی هغه څوک دی چه ولیږل مونږ پری سخت کانی وروونکی باد دغه د لوط علیه السلام قوم دی ځینو عادیان هم په دوی کښی داخل کړی دی. او ځینی له دوی هغه څوک دی چه ونیوه دوی چغی او زړه ئی وچاود دغه ثمودیان ؤ او اهل المدین ورسره. او ځینی له دوی هغه څوک دی چه راپورته کړه مونږ ځمکه پر دوی باندی او په کښی ډوب مو کړ یعنی قارون لکه چه په سورت القصص کښی تیر شو او ځینی له دوی هغه څوک دی چه غرق کړل مونږ دوی په اوبو کښی دغه فرعون او هامان او قبطیان دی او ځینو د نوح علیه السلام قوم هم په دوی کښی داخل کړی دی.

وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَٰكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾

او نه ؤ الله چه ظلم ئی کړی وی پر هغو ولیکن ؤ دوی پر ځانونو خپلو به ئی ظلم کاوه (په کفر او معصیت سره).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ شان داسی نه دی چه کوم کار مخالف له عدله او انصافه یا بی موقعه وکړی د الله تعالیٰ لوی دربار له ګردو (تولو) عیوبو او نقائصو او معایبو څخه په کلی دول (طریقه) سره مبرا او منزه دی، ظلم خو هلته له سره متصور نه دی. هو! پخپله بندګان پر خپلو ځانونو ظلم او تیری کوی یعنی داسی اعمال تری صادریږی چه د هغو نتیجه لامحاله د دوی په حق کښی بده او خرابه ده.

مَثَلُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَوْلِيَآءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوْتِ ۚ اِتَّخَذَتْ بَيْتًا ۭ وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوْتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوْتِ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۴۱﴾

مثل حال د هغو کسانو چه نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان) لکه مثل حال د عنکبوت غنی جولاگی داسی دی چه ونیسی (جوړ کړی) یو کور (له تارونو خپلو) او بیشکه چه ډیر ضعیف د ټولو کورونو خامخا کور د غنی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (نو د غیر الله عبادت به ئی نه کاوه).

تفسیر: یعنی کور د دی دپاره وی چه د انسانانو ځان او مال په هغه کښی محفوظ، مصئون او مأمون وی نو د غنی (جولاگی) ځالی ته هیڅوک کور نشی ویلی چه په ادنیٰ یوه اهتزاز او خوځولو سره شکیږی هم دغه مثال د هغو کسانو دی چه ماسواء له الله ځنی نور کسان د خپلو ځانونو له پاره خدایان نیسی او هغوی د خپلو ځانونو له پاره نجات ورکوونکی محافظان گڼی ـ حال دا چه بی د الله تعالیٰ د ارادی او مشیته هیڅ یو فلاح او نجاح خارجی صورت نشی موندلی.

اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِهٖ مِنْ شَيْءٍ ۭ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۴۲﴾

بیشکه چه الله ته معلوم دی هر هغه چه بولی ئی (عبادت ئی کوی) دوی غیر له الله له هر شیزه چه وی او هم دی دی ډیر غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی ممکن ؤ چه اوریدونکی تعجب وکړی چه گرد (تول) معبودان ئی څرنگه په یوه څنځیر کښی سره وتړل او هیڅ یو ئی د دوی له منځه جلا (جدا) او مستثنیٰ ونه فرمایه ځینی بتانو ته ـ ځینی اور ته ـ ځینی اوبو ته ـ ځینی باد ته ـ ځینی لمر او ستوریو ته ـ ځینی انبیاء یا پرښتو ته عبادت کوی نو الله تعالیٰ فرمایی چه پاک الله ته دغه گرد (تول) شیان معلوم او عیان دی که د دوی له منځه یو تن هم د مستقل قدرت، قوت او اختیار خاوند وی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (تولو) نفی نه کوله. الله تعالیٰ د هیچا رفاقت او ملگرتوب ته ضرورت نه لری ځکه چه ډیر زبردست زوړور ذات دی له سره جرگو او مشورو ته حاجت نه لری ولی چه

مطلق حکیم دی.

وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ ۚ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾

او دغه مذکوره مثالونه (په قرآن کښی) بیانوو مونږ دپاره د خلقو او نه پوهیږی پر دغو (مثالونو) مګر هغه پوهنده ګان (چه بیخ د خبری راسپړی).

تفسیر: یعنی د مکی معظمی مشرکینو به ویل چه الله تعالیٰ د غنی جولاګی او د مچانو او د نورو حقیرو او سپکو شیانو مثالونه بیان فرمائی چه د ده له عظمته سره منافی دی. نو د دغه جواب ورکوی چه دغسی مثالونه د خپل موقع په لحاظ نهایت موزون او پر «ممثل له» په پوره ډول (طریقه) سره منطبق کیږی. مګر د داسی مثالونو پر مطلب یوائحی پوهان په ښه ډول (طریقه) سره پوهیږی، جاهلان او ناپوهان او بی‌وقوفان کله پری پوهیدی شی؟ د مثال انطباق د مثال ورکوونکی پر حیثیت نه ښائی چه وکړی شی بلکه هر یو مثال چه ورکړی شوی دی ښائی د هم هغه حیثیت ته وکتلی شی. که هغه حقیر او کمزور وی نو ښائی چه تمثیل ئی هم هغسی له حقیرو او کمزورو شیانو څخه وی د مثال ورکوونکی عظمت له ده سره بیخی ارتباط او تعلق نه لری.

خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ

پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حق سره (څرنګه چه مناسب ؤ)

تفسیر: یعنی په نهایت حکمت سره ئی جوړ کړ ـ او بیکاره ئی نه دی جوړ کړی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٤﴾

بیشکه په دغه (تخلیق یا تمثیل) کښی خامخا لوی دلیل (د قدرت) دی دپاره د مؤمنانو (چه هم دوی پری نفع اخلی)

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ آسمانونه او ځمکی یوائحی جوړ کړی دی نو په نورو وړوکیو وړوکیو کارونو کښی به دی کله شریک، ملګری یا مددګار ته څه احتیاج لری (معاذ الله) که ورته ضرورت وی نو په هغو لویو لویو کارونو کښی به وی.

اُتْلُ مَآ اُوْحِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتٰبِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ ؕ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ ؕ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ اَكْبَرُ ؕ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُوْنَ ﴿۴۵﴾

ولوله (ای محمده) هغه چه وحی کړی شوی ده تاته له کتاب نه (چه هم دا مقدس قرآن دی) او قائموه (سم اداء کوه سره له تولو حقوقو) لمونځ بیشکه لمونځ منع کوی (لمونځ کوونکی) له بی حیائی او له بدکار څخه، او خامخا یادول د الله ډیر لوی دی او الله ته معلوم دی هر هغه (عمل) چه کوئ ئی تاسی (نو جزاء به ئی درکړی په ښه ډول (طریقه) سره)

تفسیر: یعنی د لوی قرآن تل تلاوت کوه! څو چه زړه دی مضبوط او قوی شی او د تلاوت اجر او ثواب بیل در په برخه شی او د قرآن معارف او حقایق له پخوا څخه ډیر انکشاف او ترقی وکړی او نور خلق هم هغه واوری او د مواعظو، علومو او برکتونو څخه گټه (فائده) واخلی او هر څوک ئی چه ونه منی د الله تعالیٰ حجت پری تمام شی او د دعوت او اصلاح فریضه په ډیر حسن او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسیږی، د لمانځه په سبب د بدیو نه منع کیدل دوه معنی گانی لری یوه د تسبب په طریقه یعنی الله تعالیٰ په لمانځه کښی داسی خاصیت او تاثیر ایښی دی چه لمونځ کوونکی له گناهونو او بدیو څخه ساتی لکه چه د کومی دوا استعمال تبه او نور امراض له سری شکوی او نه ئی پریږدی چه پری راشی په دغه صورت کښی ښائی په یاد ئی ولرئ چه د دوا دپاره دغه امر ضرور نه دی چه د هغه یوازی یو خوراک د ناروغتیا د لری کولو دپاره کافی شی څینی دواگانی په خاص مقدار سره تر یوی مودی پوری په لازمی ډول (طریقه) خوړل کیږی نو وروسته بیا دوا خپل تاثیر ښکاره کوی مشروط په دی چه رنځور کوم داسی شی استعمال نه کړی چه د دی دوا له خاصیت سره منافی وی پس لمونځ هم بی شکه ډیر تاثیر نه ډک هسی روحانی دوا ده چه د روحانی امراضو د علاج دپاره د یوه اکسیر حکم لری. هو! دغه خبره هم ورسره ضروری ده چه دوی په برابر مقدار په صحی توگه (طریقه) او احتیاط سره چه روحانی اطباؤ د هغه تجویز کړی دی تر تاکلی (مقرر کړی) نیتی پوری استعمال او پری مواظبت وکړی شی وروسته له هغه دغه مریض به په خپله حس کړی چه څرنگه لمونځ د ده پخوانی رنځوری او د کلونو کلونو ناروغی لری کوی.

بله معنی ئی داسی کیدی شی چه له بدیو څینی د لمانځه په برکت منع کیدل ښائی د اقتضاء په ډول (طریقه) وی یعنی د لمانځه هر یو هیئت او د ده د هر یو ذکر مقتضی دی. هغه انسان چه هم دا اوس د الله تعالیٰ په دربار کښی د خپل عبودیت، اطاعت، خشوع خضوع او تذلل او د الله تعالیٰ د الوهیت، ربوبیت، حکومت، مالک الملکوتیت اظهار او اقرار کړی دی نو اوس له لمانځه

وروسته او له مسجد نه د باندی دی هم په هم هغه خپل عهد او پیمان باندی تینګ ولاړ وی او بد عهدی او شرارت ونه کړی او د هغه لوی ذات له احکامو څخه منحرف نشی. ګواکی د لمانځه هره یوه اداء لمونځ کوونکی ته په پنځو وختونو کښی داسی حکم ورکوی چه ای د عبودیت او بندګی مدعی! تاته ښائی چه په رښتیا سره د عابدانو او د الله تعالیٰ د خاصو بندګانو په شان اعمال او افعال ولرئ! ځکه چه لمونځ د حال په ژبه سره له تانه غواړی چه د شرارت او سرکشی او بی‌حیائی څخه په څنګ شه اوس که څوک له دغو منهیاتو او لهویاتو څخه په څنګ کیږی که نه، لیکن لمونځ بلاشبه دی تری منع کوی او ستنوی (واپس کوی) ئی لکه چه الله تعالیٰ په خپله مونږ له هغو نه منع کوی لکه چه وائی ﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ ﴾ جزء۱٤ (د النحل ۱۳ رکوع) ۹۰ آیت پس هغه بد بخت چه د الله تعالیٰ په منع کولو او نهی سره هم له بدو چارو څخه نه په څنګ کیږی نو که د لمانځه په منع کولو او نهی هم تری لاس وانخلی هیڅ د تعجب ځای نه دی هو! دغه دی واضح وی چه د هر لمانځه د نهی او منع کولو درجه به هم هغومره وی چه د هغه په ادا کولو کښی د الله تعالیٰ له یاده لمونځ کوونکی غافل نه وی ځکه چه لمونځ تش د څو ځلی پاڅیدلو او کیناستلو نوم نه دی، له تولو څخه لوی شی په لمانځه کښی د الله تعالیٰ قدرت، عظمت، کمال او جلال مستحضر وی او خپله ژبه او زړه سره موافق ولری هغومره به د ده زړه د لمانځه د منع کولو غږ اوری او په هم هغه اندازه دغسی لمونځ د منهیاتو په مخنیوی کښی موثر ثابتیږی که نه هغه لمونځ چه په خالی او غافل زړه سره ادا شی نو دغه لمونځ د منافق له لمانځه سره مشابهت لری چه د هغه په نسبت ئی په حدیث کښی ویلی دی «**لا یذکر الله فیها الا قلیلا**» د هم دغسی لمانځه په نسبت د (**لم یزدد بها من الله الا بعدا**) وعید راغلی دی

﴿ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ ﴾ او خامخا ذکر یادول د الله تعالیٰ ډیر لوی دی» یعنی لمونځ به له بدیو ځنی ولی انسان نه ستنوی (منع کوی) کله چه هغه د الله تعالیٰ د یادولو ډیر ښه صورت دی لکه چه الله تعالیٰ وائی ﴿ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي ﴾ د طٰهٰ اوله رکوع» او د الله تعالیٰ یاد ډیر لوی شی دی، دغه د الله تعالیٰ ذکر هغه مقدس شی دی چه هغه ته د لمانځه جهاد او د ګردو (تولو) عباداتو روح ویلی شو، که د الله تعالیٰ ذکر نه وی نو عبادت به څه وی یو بی روحه جسد او بی معنی لفظ به وی د حضرت ابو دردا رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو احادیثو په ملاحظ عالمانو هم دغسی فیصله کړی ده چه له ذکر الله (د الله تعالیٰ یاد) څخه بل کوم لوی عبادت نشته. اصلی فضیلت هم ده لره دی. که په عارضی او موقتی صورت سره کوم بل عمل په ذکر الله سبقت ومومی هغه بیله خبره ده. لیکن که غور او دقت وکړی شی نو دغه خبره باید ومنل شی کوم فضیلت چه په لمانځه کښی راغلی هغه د هم دی ذکر الله له برکته دی. په هر حال ذکر الله له ګردو (تولو) اعمالو څخه افضل دی. او هر کله چه هغه د لمانځه ضمن کښی وی نو هغه به ډیر افضل وی. پس بنده لره ښائی چه هیڅ وخت د الله تعالیٰ له ذکر او فکر نه غافل نشی. بالخاصه په کوم وخت کښی چه کومی بدی ته ئی میلان پیدا شی نو فوراً ښائی د الله تعالیٰ عظمت او جلال وریاد کړی

او له هغې منع شي. په قرآن او حدیث کښې راغلي دي . څه وخت چه بنده خپل الله یادوي نو الله تعالیٰ هم دی یادوي. ځینو اسلافو د دغه آیت مطلب داسې بیان کړی چه په لمانځه کښې له دې خوا بنده خپل الله یادوي نو ځکه لمونځ یو لوی عبادت دی. لیکن د دې په ځواب کښې چه د هغه طرفه الله خپل بنده یادوي دغه له ګردو (تولو) څخه لوی شی دی چه ښائی د هغه قدر په انتهائي درجه سره وکړی او دغه شرافت او کرامت محسوس کړی، او لا زیات د الله تعالیٰ د ذکر په طرف راغب شي. کوم سړي د رسول صلی الله علیه وسلم په حضور کښې عرض وکړ چه د اسلام احکام ډیر زیات دي ماته یو جامع او مانع شی راوښیه! رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل «**لا یزال لسانک رطباً من ذکرالله** ښائی تل تر تله ستا ژبه د الله تعالیٰ په یاد لونده وي».
حضرت شاه صاحب لیکي څومره ځند (ایسارتیا) چه په لمانځه کښې کیږي په هاغومره وخت کښې انسان له هرې ګناه څخه محفوظ وي هیله (امید) ده چه وروسته له هغه هم محفوظ پاتي شي او د الله تعالیٰ یاد پر دې ډیر اثر لري یعنې له ګناه څخنی ئې ژغوري (ساتي) او اعلیٰ درجو ته ئې رسوي. (موضح) دغه د «ولذکرالله اکبر» یو بل لطیف تفسیر شو (والله یعلم ماتصنعون او الله تعالیٰ ته معلوم دي هر هغه عمل چه کوئ ئې تاسی) یعنې په هر اندازه چه انسان الله تعالیٰ په یاد ولري یا ئې ونه لري پاک الله ته دغه ګرد (تول) معلوم دي نو د ذاکر او غافل د هر یوه سره د هغو له عملونو سره سمه بیله بیله معامله کوي.

وَلَا تُجَادِلُوٓا۟ أَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ إِلَّا بِٱلَّتِى هِىَ أَحْسَنُ إِلَّا ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْهُمْ

او جګړه مه کوئ تاسی (ای مؤمنانو) له کتابیانو سره مګر په هغه (خصلت) سره چه هغه ډیر ښه وي مګر هغه کسان چه ظلم ئې وکړ له دوی څخنی (نو ورسره په توری مجادله کوئ)

تفسیر: یعنې د مشرکانو دین له اساسه غلط دی د کتابیانو دین اصلاً حق او رښتیا ؤ نو له کتابیانو سره د مشرکانو په شان جګړې مه کوئ! چه له بیخه د هغوی خبرې باطلې او پرې کړئ بلکه په نرمۍ، متانت خیر غوښتنې، صبر او تحمل سره په ضروري خبرو باندې دوی وپوهوئ! هو! هغه کسان چه د دوی له منځه ښکاره بې انصافي، ظلم، عناد او سرتمبګی (سرکشي) کوي له هغوی سره په مناسب صورت د سختۍ او تشدد معامله کولی شئ او له دې نه وروسته دوی په سزا هم رسولی شئ ا.
تنبیه: پخوا د قرآن د تلاوت حکم ؤ. په زیاترو وختونو کښې به منکرینو د هغه د اوریدلو څخنی په مباحثه او مناظره شروع کوله نو دا ئې راوښوده چه د مباحثې په وخت کښې د مقابلې ډلې د

علمي او ديني حيثيت خيال ضرور ولرئ! او د مناظرې په ځوبښ كښې د اخلاقو او صداقت له حده مه وځئ! او هر څيرې چه څومره صداقت وي پرې اعتراف كوئ.

وَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا بِٱلَّذِىٓ أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ

او ووايئ تاسي چه ايمان راوړې دې مونږ په هغه (قرآن) چه نازل کړې شوې دې مونږ ته او (په هغه کتابونو چه) نازل کړې شوي دي تاسي ته

تفسير: يعني لكه څنګه چه مونږ په عظيم الشان قرآن ايمان راوړی دی په دې مو هم ايمان راوړی دی چه الله تعالیٰ ستاسي د هدايت دپاره حضرت موسیٰ او عيسیٰ او نورو انبياؤ عليهم الصلوٰة والسلام ته چه كوم كتابونه او احكام ليږلي دي هغه ګرد (تول) حق او رښتيا دي. او د هغو يو حرف هم غلط نه ؤ كه څه هم اوس هغه آسماني كتابونه په خپل هم هغه اصلي صورت او حقيقت ستاسي په لاسونو كښې نه دي پاتي.

وَإِلَـٰهُنَا وَإِلَـٰهُكُمْ وَٰحِدٌ وَنَحْنُ لَهُۥ مُسْلِمُونَ ﴿٤٦﴾

او الله زمونږ او الله ستاسي يو دی او مونږ خاص الله ته غاړه ايښودونكي (موحدان) يو

تفسير: يعني زمونږ او ستاسي اصلي معبود يو دی يوازې دغومره يو فرق په منځ كښې شته چه مونږ يوازې د هم هغه الله تعالیٰ په حكم عمل كوو او تاسي له هغه څخه لرې شوي يئ او نورو ته مو هم د الوهيت حقوق او اختيارات وركړي دي. مثلاً حضرت عزير يا احبارو او رهبانانو ته. سربيره (علاوه) په دې مونږ د الله تعالیٰ ګرد (تول) احكام ومنل او د ده د ګردو (تولو) انبياو او كتابونو تصديق مو وكړ او په حقه او رښتيا سره ئې منو او د ده د وروستي حكم په مقابل كښې مو غاړه كيښوده او تاسي ځيني ومنل او ځيني مو ونه منل او له وروستي تصديق څخه بيخي منكر شوئ.

وَكَذَٰلِكَ أَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَـٰبَ ۚ فَٱلَّذِينَ ءَاتَيْنَـٰهُمُ ٱلْكِتَـٰبَ يُؤْمِنُونَ بِهِۦ ۖ وَمِنْ هَـٰٓؤُلَآءِ مَن يُؤْمِنُ بِهِۦ ۚ

او هم داسې (چه نازل کړی وو مونږ په نورو انبیاؤ کتابونه) نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن)، پس هغه کسان چه ورکړی دی مونږ دوی ته کتاب (تورات) ایمان راوړی دوی په دی (قرآن) او ځینی له دغو (عربو) هغه څوک دی چه ایمان راوړی په دی

تفسیر: یعنی په دغه قرآن کښی ستاسی د کتابونو کوم یو حکم نشته چه تاسی د هغه په قبلولو کښی تردد لرئ ؟ هم هغسی چه پخوانیو انبیاؤ صحیفی او کتابونه په یوه پسی به بل نازلیده هم داسی په نبی آخرالزمان هم دغه لاځواب مقدس کتاب نازل شوی دی نو تاسی د هغه له منلو څخه ولی دومره انکار کوئ؟.

وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا الْكٰفِرُوْنَ ﴿۴۷﴾

او نه منکریږی په آیتونو زمونږ مگر کافران

تفسیر: یعنی هغه کتابیان چه د خپلو حقانی کتابونو په مفهوم او مدلول په ښه شان سره پوهیدلی دی، هغوی به دغه قرآن هم ومنی او انصافاً هم ښائی چه وئی منی لکه چه له هغوی ځینی هغه کسان چه منصفان دی هغوی د ده صداقت د زړه له کومی نه یوازی کتابیان بلکه د عربو ځینی خلق هم چه په پخوانیو کتابونو بیخی نه پوهیږی، دغه قرآن هم منی په حقیقت کښی د عظیم الشان قرآن د صداقت دلائل دومره روښانه دی چه له حق پټوونکی او نه منونکو خلقو نه پرته (علاوه) بل هیڅوک د ده له صداقت او منلو څخه نشی منکریدی.

وَمَا كُنْتَ تَتْلُوْا مِنْ قَبْلِهٖ مِنْ كِتٰبٍ وَّلَا تَخُطُّهٗ بِيَمِيْنِكَ اِذًا لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿۴۸﴾

او نه وی ته (ای محمده!) چه لوست به تا پخوا له دی قرآن څخه کوم کتاب (له پخوانیو کتابونو نه) او نه به دی لیکه دغه (کتاب) په ښی لاس خپل (او که چیری وی ته لیکونکی، لوستونکی) نو هلته به خامخا شک کاوه باطلوونکو (خلقو)

تفسیر: د قرآن له نزول څخه پخوا د رسول الله صلی الله علیه وسلم څلویښت کاله په هم دغو مکیانو کښی تیر شول. تول په دی پوهیږی او خبر دی چه په دغو څلویښتو کلونو کښی محمد

صلی الله علیه وسلم هیڅ یو معلم او استاد ته نه دی ناست، نه ئې کوم کتاب لوستی دی او نه ئې په خپل مبارک لاس کښې قلم اخیستی دی. که داسې وی نو امکان ئې درلود (لرلو) چه دغو باطل ویونکو به داسې شبهې او تصور کاوه چه ممکن محمد صلی الله علیه وسلم به تول پخوانی کتابونه لوستی وی او د هغو له منځه به ئې ځینې یاداشتونه او اقتباسات کړی وی او بیا به ئې هغه ورو ورو په خپل عبارت او سبک سره جوړ کړی وی چه اوس ئې خلقو ته اوروی که څه هم په هغه تقدیر سره به هم داسې ادعاء غلطه وه ځکه چه هیڅ یو لیکونکی او لوستونکی انسان لا څه بلکه که د تولی دنیا علماء او فضلاء سره راټول شی او د ګردو (تولو) مخلوقاتو قوت په دغه لاره کښې صرف شی خو بیا هم دوی داسې یو بی مثاله کتاب نشی جوړولی خو سره د هغه هم دروغجنانو ته د خبرو جوړولو یوه زمینه په لاس ورتله لیکن کله چه د محمد صلی الله علیه وسلم امینتوب له مسلماتو او منل شوو خبرو څخه دی نو د دغی سطحی شبهې بیخ هم وویستل شو خو سره له دی هم ضد کوونکو او معاندینو له خپلو دروغو پلمو (تدبیرونو) او چتی (بیکاره) خبرو خوله ونه تړله لکه چه داسې به ئې ویل ﴿وَقَالُوٓا۟ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ٱكْتَتَبَهَا فَهِىَ تُمْلَىٰ عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ جزء ۱۸ د فرقان اوله رکوع) ٥ آیت

بَلْ هُوَ ءَايَٰتٌۢ بَيِّنَٰتٌ فِى صُدُورِ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ

بلکه دغه (قرآن) آیتونه دی ښکاره په سینو د هغو کسانو کښې چه ورکړی شوی دی هغوی ته علم (فهم یعنی مومنان چه یادوی ئې)

تفسیر: یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم له چا څخه لیکل او لوستل نه دی زده کړی بلکه دغه وحی چه په ده نازلیږی تل به بی د لیکلو سینه په سینه جاری پاتی وی او د الله تعالیٰ په فضل به د علماؤ، فضلاؤ، حفاظو او قراؤ په سینو کښې د ده د الفاظو او معانیو حفاظت کیږی. نور آسمانی کتابونه نه یادیدل او دغه کتاب یادیږی او په حفظ سره ساتلی او باقی پاتی دی لیکل پری سربیره او علاوه دی (موضح په لږ توضیح سره)

وَمَا يَجْحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا ٱلظَّٰلِمُونَ ﴿٤٩﴾

او نه منکریږی په آیتونو زمونږ (هیڅوک) مګر بی انصافان ظالمان

تفسیر: یعنی د بی‌انصافی علاج به څرنګه وکړی شی که یو سړی له خپله ځانه سره داسې غوټه کړی وی چه زه به له سره رښتیا خبره نه منم او د ډیرو روښانو او څرګندو (ښکاروو) شیانو څخه به هم انکار کوم (نو د داسې وضعیت علاج نشته).

وَقَالُوا لَوْلَآ اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيٰتٌ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيٰتُ عِنْدَ اللّٰهِ ؕ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۵۰﴾

او وائی (دغه د مکی کفار) چه ولی نه نازلولی شی په دغه (محمد) معجزی له (طرفه د رب د ده ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چه معجزی (خاص) په نزد د الله دی او بیشکه هم دا خبره ده چه زه ویروونکی ښکاره یم (له جحیم څخه).

تفسیر: یعنی دغه خبره زمونږ په واک (اختیار) او قبضه کښی نه ده چه کومه معجزه چه تاسی ئی غواړئ زه هغه معجزه تاسی ته دروښیم او نه د کوم نبی تصدیق په دی خبرو څه ارتباط لری. زما کار او وظیفه دا ده چه د بدی د بدو نتائجو څخه تاسی خبر کړم او په ښکاره او صافو الفاظو کښی تاسی ته د خیر او شر ګردی (تولی) لاری دروښیم که حق تعالیٰ زما د تصدیق له پاره څه معجزی هم تاسی ته ښیی اختیار لری.

اَوَلَمْ يَكْفِهِمْ اَنَّآ اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتٰبَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْ ؕ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَّذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُّؤْمِنُوْنَ ﴿۵۱﴾

آیا نه دی کافی دوی ته (له جهته د معجزی دا چه) بیشکه مونږ نازل کړی دی مونږ په تا کتاب (قرآن) چه تل لوستل کیږی په دوی باندی بیشکه چه په دی (کتاب باقی الی الابد) کښی خامخا رحمت مهربانی او ذکر، پند دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی آیا دغه معجزه نه ده کافی؟ له دغه کتاب نه چه تاسی ته ئی د شپی او ورځی لولی او اوروی بله معجزه به څه وی؟ آیا نه ګورئ چه د دی کتاب منونکو او تابعانو څرنګه عقل او پوهه پیدا کړی ده؟ او څنګه د الله تعالیٰ له رحمته مستفید شوی دی.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْنِيْ وَبَيْنَكُمْ شَهِيْدًا ۚ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ

ووایه (ای محمده دوی ته) کافي دی الله په منځ زما او په منځ ستاسی کښې شاهد (په صدق زما او تکذیب ستاسی) چه ورمعلوم دی هر هغه شی چه په آسمانونو کښې دی او (هر هغه شی چه) په ځمکه کښې دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ځمکه او د ده تر آسمان لاندی زه ښکاره او په څرګند دول (طریقه) د رسالت دعوی کوم چه هغه ئی اوری او ګوری بیا ورځ په ورځ ماته او زما نورو ملګرو ته ترقي او پرمخ تګ راپه برخه کوی او تعداد او شمیر مو را زیاتوی او پرله پسی دول (طریقه) زما د دغی دعوی عملی تصدیق کوی. زما په ژبه زما په لاسونو د قدرت داسی خارق العاده معجزی څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغو د مثل او نظیر له وړاندی کولو څخه تول پیریان او انسانان عاجز دی. آیا زما د صداقت لپاره د الله تعالیٰ دغه شهادت کافی نه دی؟

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوْا بِاللّٰهِ ۙ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿۵۲﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په باطل او کافران شوی دی په الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چه کفر ئی په ایمان بدل کړی دی)

تفسیر: د انسان لویه بدبختی او زیان دا دی چه دروغ خبره که څه هم وړه او په ښکاره دول (طریقه) باطله هم وی ژر مني او ربنتیا خبره که څه هم صافه او ښکاره او واضحه هم وی نه ئی مني او تری انکار کوی.

وَيَسْتَعْجِلُوْنَكَ بِالْعَذَابِ ۗ وَلَوْلَآ اَجَلٌ مُّسَمًّى لَّجَآءَهُمُ الْعَذَابُ ۗ وَلَيَاْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۵۳﴾

او بیړه (تلوار) کوی (دغه کفار) په تا په راتلو د عذاب او که نه وی (هغه) نیته تاکلی (مقرر) شوی (له پاره د عذاب) نو خامخا راغلی به وو دغو (ژر غوښتونکو) ته عذاب (سم د لاسه) او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر (د راتګ په وخت ئی)

تفسیر: یعنی منکران وائی که مونږ په ناحقه او باطله یو نو په مونږ باندی ولې په هم دی دنیا کښې آفت او بلا نه نازلیږی ؟ نو د دوی د دغی غوښتنی ځواب داسی ورکړ شو چه که نه وی هغه نیته تاکلی (مقرر) شوی نو خامخا به راغلی ؤ دغو ژر غوښتونکو ته عذاب سم د لاسه او خامخا رابه شی دا عذاب دوی ته یو ناڅاپه حال دا چه دوی به نه وی خبر د راتګ په وخت ئی یعنی هر شی په خپل تاکلی (مقرر) وخت کښې راتلونکی دی. مه وارخطا کیږئ تاسی هرومرو (خامخا) په هم هغه مطلوبه بلا او آفت اخته کیدونکی یئ. حضرت شاه صاحب لیکی «د دغه امت عذاب هم دغه ؤ چه د مسلمانانو په لاس قتل او قید شول لکه د مکی معظمی په فتح کښې ګرد (تول) مکیان بی‌خبره وو چه محمدی لښکر په دوی ورغی».

يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ۖ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾

بیره (تلوار) کوی کفار په تا په (راتلو) د عذاب (په دنیا کښې) حال دا چه بیشکه دوزخ خامخا احاطه کوونکی دی په کافرانو (یاده کړه ای محمده! هغه) ورځ چه لاندی به کړی دوی عذاب له پاسه (د سرونو) د دوی او له لاندی د پښو د دوی نه او وبه وائی دوی ته (الله د پرښتو په ژبه) وڅکئ تاسی (خوند د سزا) د هغه (عمل) چه وئ تاسی چه کاوه به مو (په دنیا کښې)

تفسیر: دلته به له عذاب څخه ښائی د آخرت عذاب مراد وی لکه چه له ځواب څخه ئی معلومیږی یعنی دوی د آخرت عذاب چتی (بیکاره) غواړی، دوی خو هم دا اوس په هم هغه عذاب کښې پراته دی. دغه کفر شرک او عصیان که دوزخ نه دی نو څه شی دی؟ چه دوی ئی له هری خوا چار چاپیر نیولی او احاطه کړی ئی دی. له مرګه وروسته د دغو ګردو (تولو) خبرو حقایق دوی ته د سر په سترګو ورښکاره کیږی او دوی به ګوری چه په څه شان به دوی د دوزخ په اور کښې سوځی؟ په تیره بیا څه وخت چه د دوی هم دغه اعمال د جهنم د اور مار او لړم په شان متمثل کیږی او دوی عذابوی.

دا به الله تعالیٰ وائی یا به هم هغه عذاب وائی لکه چه د زکوٰة نه ورکوونکی په باب په حدیث کښې راغلی دی چه د هغه مال به مار ګرځاوه شی او د ده په غاړه کښې به لکه غاړکی لویږی او دی به له ستونی څخه نیسی او څیروی به ئی او داسی به ورته وائی چه زه ستا مال یم او زه

ستا خزانه یم.

يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ اَرْضِيْ وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُوْنِ ﴿۵۶﴾
كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُوْنَ ﴿۵۷﴾

ای بندگانو زما هغو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) بیشکه ځمکه زما ارته ده (نو د ویری له ځای نه د امن ځای ته هجرت وکړئ!) پس خاص ما لره عبادت کوئ تاسی (په هر هغه ځای کښې چه مامون اوسئ!) دغه د مکی معظمی کفار که تاسی ربړوی (تکلیفوی) او خپه کوی نو د الله تعالیٰ ځمکه خو تنگه نه ده بل چیری لاړ شئ او هلته د الله تعالیٰ په عبادت مشغول شئ!. هر یو نفس (ژوندی) څکوونکی د مرگ دی (یعنی خامخا مری) بیا (خاص) مونږ ته (په بعث بعد الموت سره) راوستل کیږی (د جزاء له پاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «کله چه کفارو په مکه معظمه کښې ډیر زور او قوت د مسلمانانو په خلاف پیدا کړ نو مسلمانانو ته حکم وشو چه هجرت وکړئ! لکه چه د مسلمانانو اتیا یا دری اتیا کورنی حبشی ته لاړی، د همغه په نسبت دلته وائی چه دغه د څو ورځو ژوندون هر چیرته چه ممکن وی هم هغلته ئی تیر کړئ بیا وروسته له هغه گرد (تول) سره یو ځای کیدونکی یئ! او ماته راتلونکی یئ! په دغه سره مهاجرینو ته تسلی ورکړی شوه څو په دوی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مفارقت (جدائی) او د وطن لری والی آسان شی او د ډیرو زیاتو تکلیفونو او زحمتونو احساس ونه کړی.» گواکی دغه ئی ور وښودل چه وطن، اقارب، خپل، خپلوان، دوستان، یاران لوی، واړه او نور نن یا سبا هرومرو (خامخا) له تاسی څخنی جلا (جدا) کیدونکی دی فرض ئی کړئ که نن مو له مکی معظمی څخه هجرت ونه کړ نو یوه ورځ خو خامخا له دغی دنیا څخه هجرت کوونکی یئ مگر هغه تلل به بی اختیاره وی. د بندگی او عبادت مفهوم دا دی چه په خپله خوښه او اختیار سره له هغو شیانو څخه ځان وساتئ چه د حقیقی معبود د عبادت په لیار کښې مزاحم کیږی او خلل پیدا کوی.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفًا
تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ نِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿۵۸﴾

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٥٩﴾

او هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) خامخا ځای به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته له جنته په جګو (اوچتو) مانیو کښې چه بهیږی لاندی له (ونو او مانیو د) هغو ویالی (څلور) حال دا چه تل به اوسیږی په دغو (مانیو کښې) ښه دی اجر د دغو عمل کوونکو (دا جنت) هغه (عاملان) چه صبر ئی کړی (په طاعت او مصیبت او له معصیت نه) او (خاص) په رب خپل توکل کوی

تفسیر: یعنی هر څوک چه له صبر او استقلال سره د ایمان او اسلام په لاره تینګ ثابت او قایم وی او په پاک الله اعتماد او توکل وکړی او خپل کور او کهول پریږدی او له خپل وطن څخه ووځی نو دوی ته به د دغه وطن په بدل هغه بل وطن ور په برخه کیږی او د دی ځای له کورونو څخه به ښه کورونه ورته ورکړل شی.

وَكَأَيِّن مِّن دَابَّةٍ لَّا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٠﴾

او ډیر دی له خوځیدونکو (ذیروحو په ځمکه) چه نه پورته کوی دوی رزق خپل (له وجی د ضعف) الله رزق رسوی هغوی ته او تاسی ته هم او هم دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه پوه دی (په ټولو احوالو)

تفسیر: په دغه سره ئی د روزی له پلوه اطمینان او ډاډ راکړ چه د زیاترو ساکښانو (جاندارو) په ځایونو کښې د بلی ورځی خوراک او روزی نه وی، په نوی ورځی کښې نوی روزی وررسیږی (موضح) بیا نو هغه الله تعالیٰ چه ساکښانو (جاندارو) ته رزق، روزی رسوی آیا خپلو وفادارو عاشقانو او خاصو بندګانو ته به ئی نه رسوی؟ ښه وپوهیږئ چه حقیقی رزاق خو هم هغه دی چه د ګردو (ټولو) خبری اوری د دوی د زړونو په اخلاص پوهیږی د هر یوه ظاهر و باطن ده ته څرګند او ښکاره دی، د هیڅ زیار (محنت) او خواری د ده په دربار کښې بی ځایه نه پاتی کیږی، هغه خلق چه د الله تعالیٰ په لیاره کښې خپل وطن پریږدی او محض لله وتلی وی د دوی دغه هجرت له سره نه ضایع کیږی دوی دی د معیشت د وسائلو او د سامان د وړلو چه له خپله ځانه سره ئی یوسی هیڅ فکر ونه کړی څومره ساکښان (جاندار) دی چه د دوی رزق روزی د دوی په شاګانو نه دی بار او له خپلی روزی سره هر چیری نه ګرځی خو حقیقی رازق دوی ته

هره ورځ رزق او روزي رسوي.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

او قسم دی که سوال وکړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا پیدا کړی دی آسمانونه او ځمکه ؟ او مسخر کړی (په کار ئی اچولی) دی لمر او سپوږمی نو خامخا وائی هرومرو (خامخا) (د مکی کفار چه) الله (پیدا کړی دی له دغه اقراره سره سره) پس څرنګه دوی ګرځولی شی (له توحید څخه)

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) پوهیږئ چه د رزق او روزی تول آسمانی او ځمکنی اسباب الله پیدا کړی دی نو بیا ولی پری اعتماد او اطمینان نه کوئ ؟ چه هم هغه به ئی دررسوی مګر په هم هغه میچ او اندازه چه د الله تعالیٰ اراده وی نه هغومره چه تاسی ئی غواړئ دغه ئی په راتلونکی آیت کښی راښولی دی (موضح)

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٢﴾

الله پراخوی رزق دپاره د هر هغه چا چه اراده وکړی (د پراخی ئی) له بندګانو خپلو څخه او تنګوی ئی په ده (که اراده وکړی د تنګی ئی) بیشکه چه الله په هر شی ښه عالم دی

تفسیر: یعنی په میچ او اندازه کوی ئی داسی نه چه بیخی ئی نه ورکوی بیشکه چه الله تعالیٰ په هر شی باندی ښه عالم دی یعنی په دی باندی یوازی هم دی عالم او خبر دی چه چاته ئی ورکړی؟ او څومره ئی ورکړی؟

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّن نَّزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ

مِنۢ بَعۡدِ مَوۡتِهَا لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُۚ قُلِ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿٦٣﴾

او بیا قسم دی چه که سوال وکړی ته له دوی نه (ای محمده! داسی) چه چا نازلی کړی دی (له طرفه) د آسمان (څخه اوبه پس ژوندی کړی ئی ده په دی اوبو سره ځمکه پس له مرګه (او وچوالی) د دی نو خامخا وائی دوی هرومرو (خامخا) چه الله (نازلی کړی دی! نو له دغه اقرار سره سره ولی شریک ورته پیدا کوی) ووایه (ای محمده!) توله ثناء الله ته ده بلکه زیاتری د دوی نه لری عقل (ځکه د دوی اقوال تناقض لری)

تفسیر: یعنی باران هم په هر چا او هر ځای یو برابر نه اوری هم داسی د حال او احوال په بدلولو کښی هم دومره څند (ایسارتیا) او دیل نه پیښیږی یا کله الله په لږ وخت کښی خوار او غریب غنی او شتمن ګرځوی.

وَمَا هَٰذِهِ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَآ إِلَّا لَهۡوٞ وَلَعِبٞۚ وَإِنَّ ٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَ لَهِيَ ٱلۡحَيَوَانُۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٦٤﴾

او نه دی دغه ژوندون (لږ خسیس د) دنیا مګر عبث او لوبی دی او بیشکه چه دار، آخرت خامخا هم هغه دی واقعی حیات (او ژوندون) که چیری وی دوی چه پوهیدلی. (نو نه به ئی غوره کوله دنیا په آخرت)

تفسیر: یعنی انسان ته ښائی چه د دی دنیا په څو ورځنی ژوندون کښی زیاتره د آخرت په فکر کښی اوسی ځکه چه اصلی او دائمی ژوندون هم هغه دی. نه ښائی چه څوک د دنیا په لوبو او تماشو کښی ډوب او د آخرت له فکر او یاد څخه بیخی غافل شی. بلکه د دی دنیا په ژوندون کښی ښائی د هغی دنیا دپاره تیاری وکړی او د عقبیٰ د سفر دپاره ځان ته ځوړی او توښه برابره کړی.

فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلۡفُلۡكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ إِذَا هُمۡ يُشۡرِكُونَ ﴿٦٥﴾ لِيَكۡفُرُواْ بِمَآ

اٰتَيْنٰهُمْ ۚ وَلِيَتَمَتَّعُوْا ۫ فَسَوْفَ يَعْلَمُوْنَ ﴿۶۶﴾

پس هر کله چه سپاره (سواره) شي دوی په بیړۍ (یا جهاز) کښې نو بولي دوی (هلته یوازې) الله په داسې حال کښې چه خالص کوونکي وی دوی دغه (الله) ته دین (اعتقاد) خپل پس هر کله چه نجات ورکړی (الله) دوی ته وچې ته ناڅاپه دوی بیا شریکان نیسي له الله سره (لکه پخوا) دپاره د دې چه کافران منکران شي دوی په هغه نعمت چه ورکړی ؤ مونږ دوی ته او چه ګټه (فائده) واخلي دوی (په عبادت د بتانو) پس ژر به پوه شي دوی (په عاقبت د کار خپل)

تفسیر: یعنې لازم خو داسې ؤ چه انسان په دنیوی عیش او عشرت کښې په دې اندازه اخته او مشغول نشي چه د الله تعالیٰ او د عقبیٰ له یاده بیخي غافل شي. لیکن د خلقو دا عادت دی هر کله چه د دوی جهاز یا بیړۍ طوفاني شي نو په ډیر اخلاص او پوره عقیدې سره پاک الله یادوی بیا څه وخت چه هغه آفت او مصیبت د دوی څخه لرې شي او صحیح او سلامت په وچه کښې قدم کیږدي نو د الله تعالیٰ هغه ګرد (ټول) انعامونه او احسانونه هیروی، بیا د هم هغو باطلو معبودانو په عبادت او صفت لګیا کیږی ګواکي مطلب دا شو چه د الله تعالیٰ د نعمتونو ناشکری او کفران کوی. او په دنیوی خوندونو او چرچو کښې مشغولیږی خیر ښه دی دوی دی څو ورځې نور هم د خپل زړه دغه هوسونه او ارمانونه وباسي، هغه وخت ډیر نژدې دی چه دوی ته دغه خبره روښانه او څرګنده (ښکاره) شي چه د دغه بغاوت شرارت، احسان هیرول د نعمت کفران او د نورو ګناهونو نتایج به څرنګه وی؟

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَّيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ ۭ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُوْنَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُوْنَ ﴿۶۷﴾

آیا نه ویني (نه پوهیږی) چه بیشکه مونږ ګرځولی مو دی (دا ښار د دوی مکه) حرم امن ورکوونکی (له آفتونو نه) حال دا چه چور کیږی (تښتولی کیږی) نور خلق له چاپیره د دوی آیا پس په باطلو معبودانو ایمان راوړی دوی او په نعمت د الله (چه حرم کښې اوسیدل او امن دی) کافران کیږی.

تفسیر: د مکې معظمې خلق د بیت الله په برکت د دښمنانو د تیری او ضرر څخه محفوظ ؤ. حال دا چه نور د عربستان په ګردو (ټولو) ځایونو کښې د فتنې، فساد، جدال، قتال، جنګ او

جنجال بازارونه تاوده وو نو دوی د باطلو معبودانو په دروغو احسان منی. مګر د پاک الله دغه واضح او ښکاره احسان نه منی.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ ﴿٦٨﴾

او څوک دی ډیر ظالم له هغه چا چه له ځانه وتړی په الله دروغ (چه بی حجته ورته شریک نیسی) یا تکذیب وکړی د حق (رسول او قرآن) کله چه راشی هغه ده ته (بلکه له ده نه ډیر ظالم نشته) آیا نشته «بلکه شته» په دوزخ کښی ځای د هستوګنی له پاره د کافرانو

تفسیر: یعنی له ګردو (تولو) څخنی لوی ظلم او ناانصافی دا ده چه بل کوم مخلوق د دی لوی خالق شریک وګرځول شی، یا پاک الله ته د داسی خبرو نسبت وکړی شی چه د الوهیت له شان او عظمت سره وړ (مستحق) او لایق نه وی. یا د هغو انبیاؤ په تکذیب او دروغجنولو لاس پوری کړی چه د رب العزت له جانبه ئی دیانت او صداقت راوړی وی آیا دغو ظالمانو ته نه ده معلومه چه د منکرانو د هستوګنی ځای دوزخ دی چه په داسی بیباکی او بیحیائی سره د عقل او انصاف په مری چاړه کاږی.

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ۚ

او هر څه هغه کسان چه کوښښ کوی تل په (دین د) مونږ کښی خامخا وبه ښیو هرومرو (خامخا) دوی ته لاری خپلی (چه مونږ ته پری راځی)

تفسیر: یعنی هغه کسان چه یوازی د الله تعالیٰ لپاره محنتونه کوی او ربړونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) او په راز راز (قسم قسم) مجاهداتو کښی مشغول او لګیا وی الله تعالیٰ دوی ته د بصیرت یوه خاصه رڼا(رنړا) او نور ور په برخه کوی او د خپل قرب او رضاء یا د جنت او د لقاء لیاری ورښیی، څومره چه دوی په ریاضتونو او مجاهداتو کښی ترقی او پرمخ تګ کوی هغومره د دوی د معرفت او انکشاف درجه هم لوړیږی او په داسی خبرو پوهیږی چه بل څوک د هغه له سره احساس نشی کولی.

وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٦٩﴾

او بیشکه الله خامخا له نیکوکارانو سره دی (په مرسته (مدد) کښې)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حمایت او مرسته (مدد) د نیکی کوونکو سره دی.

تمت سورة العنكبوت بفضل الله تعالى فلله الحمد والمنة

«سورة الروم مكية الا آية (١٧) فمدنية وهي ستون آية وست ركوعات رقمها (٣٠) تسلسلها (٨٤) نزلت بعد سورة الانشقاق ـ»

د الروم سورت مکی دی پرته (علاوه) د (۱۷) آیت چه مدنی دی (٦٠) آیتونه او (٦) رکوع لری په تلاوت کښې (۳۰) او په نزول کښې (٨٤) سورت دی. وروسته د «الانشقاق له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فِيٓ أَدْنَى الْأَرْضِ

مغلوب کړی شو (اهل د) روم په متصله (نژدی) ځمکه کښې (ځمکی د عربو ته)

تفسیر: له «ادنی الارض» لګیدلی ځمکه یا رانژدی ځمکی څخه مراد د «اذرعات» او «بصری» په منځ کښې سیمه ده چه د شام په سرحد د حجاز سره نښتی او معظمی مکی ته نژدی پرته ده. یا به تری فلسطین مراد وی چه د رومیانو ملک نژدی ؤ یا به د «ابن عمر جزیره» مراد وی چه «فارس» ته ډیره نژدی پرته ده. ابن حجر د ړومبنی قول تصحیح کړی ده. والله اعلم

وَهُم مِّن بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فِي بِضْعِ سِنِينَ

او دغه (رومیان) وروسته له دغه مغلوبیت د دوی ژر به بیا غالب شی (په

پارسیانو) په څو کلونو کښې

تفسیر: یعنې د نهو کلونو په منځ کښې به رومیان غالب شي ځکه چه په لغت او حدیث کښې د «بضع» اطلاق له دریو څخنی تر نهو پورې شوی دی. په دغو آیتونو کښې عظیم‌الشان قرآن یو عجیب او غریب پخوا ویل پیشگوئی کړې ده چه د ده په صداقت یو لوی دلیل دی. واقعه داسې ده د دغې زمانې دوه لوی سلطنتونه «فارس» او «روم» له ډیرو کلونو را په دیخوا په خپلو منځونو کښې سره په جنګ اخته وو له «۶۰۲ » عیسوی کال څخه د «۶۱۴» عیسوی کال تر آخره پورې د دوی د حریفانه جنګونو سلسله جاري وه لکه چه د «انسائیکلو پیډیا بریټانیکا (د برتانیې دائرة المعارف) د تصریحاتو څخه ښکاره ده په (۵۷۰) عیسوی کال کښې د محمد رسول الله شریف ولادت واقع او څلویښت کاله وروسته په سنه (۶۱۰) عیسوی کښې په نبوت مبعوث شو. مکیانو ته د روم او د فارس د جنګونو په متعلق خبرونه او اطلاعات رسیدل. په دغه وخت کښې د نبی کریم د نبوت دعوی او اسلامی تحریک د دغو خلقو په زړونو کښې د جنګي خبرونو سره یوه خاصه علاقه پیدا کړې وه. د فارس مجوسي آتش پرستانو د مکې معظمې له بت پرستانو سره یوه ځان ته علاقه او ارتباط درلود (لرلو) او هغوی به ئې د مذهب له مخې خپل بلل او د روم نصرانیانو به د اهل الکتب توب له امله (وجې) د مسلمانانو دینی ورونه یا لږ تر لږه د هغو د نژدې دوستانو په منزله ګڼل کیدل کله چه به د فارسیانو د غلبې خبر راورسید نو د مکې معظمې مشرکانو به خوشالي کوله او په هغه سره به ئې د مسلمانانو په مقابل کښې په خپله غلبه او برې باندې فال نیوه او په خپلو زړونو کښې به ئې د ډیرو ښو توقعاتو امیدونه تړل مسلمانانو ته به هم بالطبع صدمه رسیدله چه ولې عیسائي اهل کتاب د آتش پرستو مجوسانو په مقابل کښې مغلوب شول؟ چه مونږ دلته د دغو مشرکانو د طعنو او پیغورونو مورد ګرځیدلي یو بالاخر په سنه (۶۱۴) عیسوی کال څخه وروسته چه د نبوی له ولادت څخه په قمري حساب نژدې (۴۵) کاله او د نبوی بعثت څخه (۵) کاله تیر شوي وو، د خسرو پرویز (ثاني کیخسرو) په عهد کښې فارسیانو رومیانو ته ډیره سخته او مهلکه ماتې ورکړه شام مصر او وړوکی ایشیا او نور ډیر ممالک د روم د قیصر (هر قل) له لاسه ووتل او په خپله دی د فارس د لښکرو له لاسه په (قسطنطنیه) کښې کلابند او محصور شو، د رومیانو دارالسلطنت تر خطرې او تهدید لاندې راغی ډیر لوی لوی اسقفان او پادریان قید یا ووژل شول. له بیت المقدس څخنی د عیسائیانو ډیر لوی او مقدس صلیب د ایرانی فاتحانو په لاس کښې ولوید د روم د قیصر اقتدار بیخی له منځه لاړ ظاهراً هیڅ یو داسې وسایل او وسائط په نظر نه راتلل چه د هغه په اثر به بیا رومیان په خپلو پښو دریدل او د فارسیانو د دغه برې او تسلط څخه به ئې خپل ځانونه بچ کول چه د دغو حالاتو او اوضاعو د لیدلو څخنی به د مکې معظمې مشرکان ډیر خوښ او خوشالیدل او مسلمانان به ئې ځورول او د دې برې په اساس به ئې نورې خبرې هم په خپلو زړونو کښې برابرولې. تر دې پورې چه ځینو له مشرکینو څخه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه ته وویل چه

«نن زمونږ ایرانی ورونو ستاسی رومی ورونو ته ماتی ورکړه او محوه ئی کړل سبا به مونږ تاسی ته هم داسی ماتی درکړو او له منځه به مو لری کړو» په دغه وخت کښی عظیم الشان قرآن د ظاهری اسبابو د سلسلی څخه بیخی مخالف داسی یو عام اعلان وکړ چه «بیشکه نن ورځ رومیان د فارسیانو له لاسه مغلوب شوی دی، لیکن د نهو کلونو په موده کښی به بیا رومیان په فارسیانو غالب، منصور او بریالی (کامیاب) کیږی» د دغو پخوا ویلو په اساس حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه له ځینو مشرکینو سره شرط وتړه تر دغه وخته پوری داسی شرط تړل نه و حرام شوی که «تر دومره کلونو پوری رومیان بریالی (کامیاب) نشول نو زه به سل اوښان تاسی ته درکړم که نه تاسی به هم دومره اوښان ماته راکوئ!» په ابتدا کښی حضرت ابوبکر له خپلی رائی سره سم د (بضع سنین) میعاد لږ څه تاکلی (مقرر کړی) ؤ، بیا ئی د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په ارشاد (بضع) په لغوی مدلول یعنی په نهو کلونو معاهده وتړله. دلته د روم هرقل د خپل له لاسه تللی اقتدار او وقار د اعادی په نسبت ترتیبات ونیول او په اقداماتو ئی لاس پوری کړ او داسی نذر ئی پر خپل ځان ومانه «که الله تعالیٰ ماته پر پارس بری راکړ نو له «حمص» څخه به پیاده «تر ایلیا» یعنی بیت المقدس پوری لاړ شم.» د الله تعالیٰ شان او قدرت ته وګورئ چه د قرآن له دغو پخوا ویلو سر سم برابر د نهو کلونو په موده کښی یعنی له هجرت څخه یو کال وروسته عیناً د بدر په ورځ کښی څه وخت چه مسلمانانو ته د پاک الله په فضل پر مشرکانو ښکاره فتح او بری حاصل شو او په خوشالی او خوښی کښی وو، د دغه خبر له اوریدلو څخه لا خوښ او خوشاله شول چه د روم کتابیانو ته هم الله تعالیٰ پر پارسی مجوسیانو بری او فتح ورکړه. په دغه ضمن کښی د مکی شریفی مشرکین لا سپک او ذلیل شول د عظیم الشان قرآن د دغه محیر العقول پخوا ویلو د صداقت له مخی ډیر کسان په اسلام مشرف شول او حضرت ابوبکر صدیق خپل هغه سل اوښان د مکی د مشرکانو څخه واخیستل چه د رسول الله له ارشاد سره سم خیرات کړل شول. فلله الحمد علیٰ نعمائه الظاهرة وآلائه الباهرة.

لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْۢ بَعْدُ ؕ

خاص الله ته دی حکم امر پخوا (له دی نه چه پارس په روم باندی بری ومومی) او وروسته (له دی نه چه روم پر پارس باندی غلبه ومومی او امر ئی تل نافذ دی)

تفسیر: یعنی ړومبی د پارسیانو غالبول او د رومیانو مغلوبول او بیا دغه اوضاع په بل مخ اړول دغه ګرد (تول) بلکه نور تول امور د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی او یوازی په هم دغومره خبری سره د کوم قوم د مقبولیت او مردودیت فیصله نشی کیدی ﴿وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ﴾

وَيَوْمَئِذٍ يَّفْرَحُ الْمُؤْمِنُوْنَ ۙ﴿۴﴾ بِنَصْرِ اللّٰهِ ؕ يَنْصُرُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ۙ﴿۵﴾

او په دغه ورځ (د غلبې د روم په پارس) خوشاله به شي مؤمنان په نصرت د الله (له کتابیانو سره په مجوسیانو) مرسته (مدد) کوي (الله) له هر هغه چا سره چه اراده وکړي د نصرت ئې او هم دی دی ښه غالب قوي (د احکامو په انفاذ) ډېر رحم والا

تفسیر: يو خو په دغه ورځ د فتح په خوښۍ برسیره هغوی ته دغه خوښي هم حاصله شوه چه رومي کتابیان چه نسبتاً مسلمانانو ته نژدې وو په پارسي مجوسیانو غالب شول او د قرآن د دغو پخوا ویلو په صداقت باندې ګرد (تول) سره وپوهیدل او د سر په سترګو ئې ولیدل. او د مکې شریفې کفارو ته هر راز (قسم) ذلت ور په برخه شو. نو د هر چا په نسبت چه الله تعالیٰ اراده وکړي چه مغلوب ئې وګرځوي نو هیڅوک ئې مخه نشي نیولی او پر هر چا چه د مهرباني اراده وکړي نو ئې بې له هیڅ مزاحمت او ممانعت ضرور غالب ګرځوي.

وَعْدَ اللّٰهِ ؕ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۶﴾

وعده کړې ده الله (وعده کول) خلاف نه کوي الله له وعدې خپلې ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږي (په دې چه د الله په وعده کښې خلاف نشته)

تفسیر: یعنې زیاتره خلق نه پوهیږي چه په غالبولو او مغلوبولو کښې د الله تعالیٰ څه څه حکمتونه شته او کله چه دی د قدرت کوم کار کول غواړي نو د هغه له مخه ګرد (تول) ظاهري موانع او عوایق لرې کیږي نو ځکه زیاتري ظاهر لیدونکي خلق بې له ظاهري اسبابو په الله تعالیٰ اعتماد نه لري او د يو چا د عارضي برې او غلبې له لیدلو څخه داسې ګڼي چه د الله تعالیٰ په دربار کښې به هم هغه مقبول وي.

يَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِّنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ ﴿۷﴾

(بلکه) پوهیږی په ښکاره سطحی شیانو له دغه ژوندون لږ «(خسیس)» د دنیا
څخه حال دا چه دوی له آخرت نه (چه مقصود له ودانی د دی دنیا دی) هم
دوی غافلان دی.

تفسیر: یعنی دغه خلق د دنیوی ژوندون په ظاهری سطح باندی پوهیږی د دی دنیا آرام،
خایست، سینګار، خوړل، څښل، اغوستل، یوی کول، کرل، ریبل، ګټی کول، په خوندو او مزو
سره ژوندون او ښی شپی ورځی تیرول د دوی د پوهی او تحقیق انتهائی ځای او پراو دی او له
دی نه له سره نه دی خبر چه پر دغه فانی ژوندون پوری د بل یو باقی ژوندون سلسله هم تړلی ده
چه کله انسان هلته ورورسیږی نو د دغه ژوندون ښه او بد نتائج او ثمری ور د مخه کیږی او دغه
خبره ضروری نه ده کوم سری چه په دغه دنیا کښی خوښ او خوشاله اوسیږی هلته دی هم خوښ
او خوشال وی. آخر د آخرت معامله خو لری ده هم دلته وګورئ چه یو شخص یا یو قوم کله
کله په دنیا کښی لوړ (اوچت) مقام ته رسیږی لیکن د هغه آخری انجام او خاتمه پرته (علاوه)
له ذلت او ناکامی څخه بل شی نه وی.

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم ۗ مَّا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى ۗ

آیا فکر نه کوی دوی په نفسونو خپلو کښی (چه عالم صغیر دی) چه نه دی
پیدا کړی الله دغه اسمانونه او ځمکه او هر هغه چه په منځ د دغو دواړو
کښی دی مګر په حقه سره او په نیتی تاکلی (مقرر کړی) شوی

تفسیر: یعنی د دنیا دغه زبردست انتظام خوشی چتی (فضول) او بیکاره نه دی دغه پیدایښت
ضرور څه مقصود او غرض لری چه هغه به په آخرت کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی). هو که
دغه سلسله تل تر تله هم داسی چلیدی نو بیا به یوه خبره وی، لیکن د دی دنیا په تغیراتو او
احوالو کښی له فکر او غور کولو څخه دغه راڅرګندیږی چه دغه دنیا هم ضرور یو حد او انتها
لری لهٰذا په یوی تاکلی (مقرر کړی) وعدی به دغه دنیا فنا کیږی او یوه بله دنیا به د دی دنیا
د نتیجی په شان منځ ته راشی.

وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ۝٨

او بیشکه چه ډیر له خلقو (کفارو) په ملاقات د رب خپل (په قیامت کښې) خامخا منکران دی

تفسیر: دوی داسی گڼی چه له سره الله تعالیٰ ته ورتګ نشته او نه به الله تعالیٰ له مونږ څخه څه حساب او کتاب اخلی او نه به څه سوال او ځواب راڅخه کوی.

اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْؕ كَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَّاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوْهَآ اَكْثَرَ مِمَّا عَمَرُوْهَا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِؕ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْٓا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُوْنَؕ ﴿۹﴾

آیا نه گرځی دغه کفار په ځمکه کښې پس ودی گوری دا چه څرنگه وه آخره خاتمه د هغو (کسانو) چه تیر شوی دی پخوا له دوی نه، چه وو هغه پخوانی ملتونه ډیر سخت له دغو کفارو له جهته د قوت او څیروله به دوی ځمکه (د اوبو، معادنو، کښتونو (فصلونو) او نورو دپاره) او ودانه کړی وه (کفارو پخوانیو) دغه ځمکه ډیره له هغی ځمکی نه چه ودانه کړی ده (د مکی کفارو) دغه (ځمکه) او راغلی وو دوی ته رسولان د دوی په ښکاره ۇ دلائلو (د قدرت او معجزو) او نه ۇ الله چه ظلم وکړی په دوی باندی ولیکن وو دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه (د انبیاؤ په تکذیب سره)

تفسیر: یعنی ډیر زورور زورور قومونه مثلاً عاد او ثمود چه پخپل کښت (فصل) او کر او زیار (محنت) او زحمت ئی د ځمکی مخ ډیر ښه ودان، سمسور او تک شین کړی ۇ، او پکښې ئی کاریزونه، ویالی، کوهی کانونه (درنگونه) او نور ایستلی وو او د دغو منکرینو په نسبت د ډیر عظمت، قوت او شوکت خاوندان وو. او تهذیب او تمدن ته ئی زیاته تقویه او ترقی ورکړی وه او ډیر اوږده عمرونه به ئی کول او د ځمکی مخ ئی له دوی نه زیات ودان کړی ۇ بالاخر هغوی نن ورځ چیری دی ؟ کله چه د الله تعالیٰ رسولان له ښکاره ۇ معجزاتو او روښانو احکامو سره راغلل او دوی د هغوی تکذیب وکړ. نو آیا تاسو ونه لیدل او وا مو نه وریدل چه د هغوی عاقبت او آخره خاتمه څرنگه شوه ؟ او په څه شان سره تباه او هلاک وگرځیدل ؟ د دوی ویجاړی مینی کندوالی اوس هم هر سیاح او مسافر او د هغو له شاؤ خواؤ څخه هر تیریدونکی لیدلی او تری

پند او عبرت اخیستی شي نو آیا دغه بی‌فکران له دی نه څه پند او عبرت نه اخلی؟. ﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ﴾ او نه ؤ الله چه ظلم وکړی په دوی ولیکن ؤ دوی چه پر نفسونو خپلو به ئی ظلم کاوه په تکذیب د انبیاؤ سره) د الله تعالیٰ په دربار کښی خو د ظلم امکان له سره نشته هو! دغه خلق پخپلو لاسونو خپل بیخ په تبر سره وهی او د داسی اعمالو او افعالو مرتکب کیږی چه د هغوی نتیجه پرته (علاوه) له تباهی او بربادی بل کوم شي نه دی. نو په دغه تقدیر سره دوی پر خپلو ځانونو پخپله ظلم کوی. که نه د الله تعالیٰ د عدل او رحم کیفیت خو داسی دی چه بی د رسولانو له لیږلو او بی له پوره پوهولو او هوښیارولو هیڅ څوک نه نیسی.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاءُوا السُّوأَىٰ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُونَ ﴿١٠﴾ ع

بیا وه آخره خاتمه د هغو کسانو چه بد ئی کړی ؤ ډیر بد (ځای چه جهنم دی) په دی سبب چه تکذیب کړی دی دوی د آیتونو د الله او وو دوی (په دنیا کښی چه) په دغو آیتونو به ئی مسخری کولی

تفسیر: دغه نتیجه خو ئی په دنیا کښی لیدلی وه لیکن د تکذیب او استهزاء هغه سزاء چه دوی ته وروسته له دی نه په آخرت کښی رسیدونکی ده هغه خو بیله ده. موجوده‌ؤ اقوامو ته لازم دی چه د تیرو اقوامو له احوالو څخه پند او عبرت واخلی. ځکه هر یوه قوم چه پر کوم بد کار سزا موندلی وه بل ته په هم هغه بد کار باندی هم هغسی سزا ورکول کیږی د تولو اقوامو فناء هم لکه د هم دغه یوه قوم فناء وګڼئ! او د ګردو (تولو) سزا هم لکه هم هغه سزا قیاس کړئ!.

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاءُ وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾

الله اول ځلی پیدا کوی خلق (انسان له نطفی) بیا اعاده کوی هغه بیا به خاص هم دغه (الله) ته بیول کیږئ تاسی (د مجازاتو له پاره) او په هغه ورځ چه قائم شي قیامت ناامیده (زړه ماتی) به شي ګنهکاران (مشرکان). او نه به

وی دوی ته له شریکانو د دوی څخه کوم شفاعت کوونکی او شی به دوی له شریکانو خپلو (پس له نا امیدی) بیزاره منکران.

تفسیر: یعنی هغه شیان چه د الله تعالیٰ شریکان گرځوئ کله چه په مطلوب وخت کښی په کار ورنشی نو ورڅخه منکریږی او داسی به وائی ﴿وَاللَّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ﴾ قسم دی په الله چه مونږ مشرکان نه وُ».

وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾

او په هغه ورځ چه ودریږی قیامت په دغه ورځ کښی تار په تار خپاره (خواره) به شی گرد (تول) مخلوقات (په دی شان سره)

تفسیر: یعنی نیک او بد او هر قسم خلق به سره بیل کړل شی. او هره یوه ډله به جلا جلا (جداجدا) خپلو ځایونو ته ورسوله شی چه تفصیل ئی په دغه راتلونکی آیت کښی راځی

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾

پس هر څه هغه (کسان) چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس دوی به په روضه (د جنت) کښی خوشاله کړل شی (چه له ډیری خوشالی به ئی مخونه تجلی کوی)

تفسیر: یعنی په انعام او اکرام سره به پری رحمت وکړ شی. او له هر راز (قسم) لذت او خوښی څخنی به مستفید او متمتع شی دغه د نیکانو د هستوگنی ځای دی. له دی نه وروسته د بدانو ځای هم راښیی، مطلب ئی دا چه د دواړو په منځ کښی به داسی تفریق او بیلتون وکړ شی چه له هغه څخنی به بل زیات کوم بیلتون امکان ونه لری.

وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ فَأُولَٰئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

او هر څه هغه کسان چه کافران شوی دی او دروغجن ئی شمیرلی دی آیتونه (د قرآن) زمونږ او (کافران دی) په ملاقات د آخرت پس دغه کسان په عذاب کښی حاضر کړی شوی دی. پس (تسبیح ووایئ د الله) تسبیح د الله کله چه داخل شئ په بیګا (ماښام) کښی او کله چه ننوځئ په سبا کښی او خاص هم ده ته د تولو ثناء صفت په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی او کله چه ننوځئ په آخر د ورځی کښی او کله چه ننوځئ په (وخت د) مازپښین کښی

تفسیر: یعنی که جنت غواړئ نو الله تعالیٰ یاد کړئ چه د هغه یاد په زړونو، ژبه، اعضاؤ او تولو جوارحو سره کیږی په لمانځه کښی د دریو واړو ډولو (طریقو) یاد سره جمع کړی شوی دی او د فرض لمانځه وختونه هم دغه دی چه په دغه آیت کښی بیان شوی دی یعنی سبا او ماښام چه مغرب او عشاء پکښی شامل دی د ورځی وروستی وخت مازیګر او مازپښین کله چه لمر له نصف النهاره واوړی چه هم دغه پنځه واړه وختونه د لمانځه دی په دغو وختونو کښی د الله تعالیٰ د رحمت یا قدرت یا عظمت آثار لا زیات ښکاره او ظاهریږی. لمر د اجسامو په عالم کښی له ګردو (تولو) ځنی لویه او روښانه کره ده چه بالواسطه یا بلاواسطه د ده له فیض او تاثیر څخه به د اسبابو په عالم کښی ښائی هیڅ یو مادی مخلوق مستثنیٰ نه وی. لکه چه د «ارض النجوم» مصنف دغه موضوع په ډیره شرح او بسط سره ثابته کړی ده په هم دی بنا د ستوریو عابدانو لمر خپل لوی معبود ګرځولی ؤ چه د هم هغه په لوری د حضرت ابراهیم علیه السلام په دغه قول ﴿ هٰذَا رَبِّي هٰذَآ اَكْبَرُ ﴾ کښی اشاره ده د دوی د عجز او بیچارګئ او د لمر پرستانو له دغه لوی فیض ځنی د محرومی ښکاره مظاهره هم په هم دغو پنځو وختونو کښی کیږی. سهار څه وخت چه لا لمر نه وی راختلی او غرمه څه وخت چه لمر په زوال شروع کوی او د ده په عروج کښی کمی پیښیږی او مازدیګر کله چه د ده په حرارت او رڼا (رڼرا) کښی په ښکاره ډول (طریقه) سره ضعف واقع کیږی او له غروب څخه وروسته کله چه د ده نورانی وړانګو له اتصال څخه د ده عابدین په کلی ډول (طریقه) سره محرومیږی بیا د ماسخوتن په وخت کله چه شفق هم بیخی غائب شی او د رڼا (رڼرا) ډیر خفیف آثار هم په افق کښی باقی پاتی نشی په دغو وختونو کښی موحدینو ته حکم وشو چه د لوی خدای عبادت کوئ! او د لمانځه په ابتداء کښی په «الله اکبر» ویلو سره د هغه لوی موحد ابراهیم خلیل الله اقتدا کوئ چه هغه له «هذا ربی هذا اکبر» څخه وروسته ویلی وو ﴿ اِنِّيْ وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِيْ فَطَرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ حَنِيْفًا وَّمَآ اَنَا مِنَ الْمُشْرِكِيْنَ ﴾ جزء ۷ (د انعام (۹) رکوع) ۷۹ آیت ښائی په دغه آیت کښی ﴿ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾ ویلو سره ئی د دی مطلب یادونه کړی وی چه د تسبیح او تنزیه او یادولو لایق هم هغه جامع الصفات ذات کیدی شی چه د ده حمد «ثنا» او ښیګنی (فائدی) د

آسمانونو او ځمکې تول کائنات د حال او قال په ژبه بيانوي. بل کوم مجبور او عاجز مخلوق د دې خبرې استحقاق نه لري که څه هم په نظر کښې ډير لوی او خورا (ډير) ستر هم ښکاره شي وروسته له دې نه د لوی خدای د ځينو عظيمه ؤ شئونو او کامله ؤ صفاتو بيان دی څو د معبوديت استحقاق په پوره دول (طريقه) ښکاره او څرګند شي په دغه ضمن کښې د بعث بعدالموت په مسئله هم کافي رڼا (رڼرا) اچولې شوې ده.

يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ وَكَذَٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾

راوباسي (الله) ژوندی له مړي (لکه مرغه له هګۍ نه عالم له جاهل څخه) او راوباسي (الله) مړی له ژوندي (لکه جاهل له عالم څخه هګۍ له مرغه څخه) او ژوندی کوي ځمکه پس له مرګه (وچوالي) د هغې او په مثل (د راويستلو د دغو شيانو) راويستل کيږئ تاسي (له قبرونو نه)

تفسير: يعنی انسان له نطفې څخه او نطفه له انسان څخه، مرغان له هګۍ څخه، هګۍ له مرغانو څخه، مؤمن له کافر څخه، کافر له مؤمن څخه پيدا کوي. او ځمکه څه وخت چه وچه کلکه او مړه شي نو د خپل رحمت په اوبو سره ئې ژوندی او سمسوره کوي. لنده دا چه موت او حيات حقيقي وي که مجازي، حسي وي که معنوي د دې تولو واک (قبضه) او اختيار د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښې دی. نو بيا ستاسي ژوندی کول او له قبرونو ځنې بيا راپاڅول د ده په نزد کوم سخت او مشکل کار نه دی بلکه الله تعالیٰ ته خورا (ډير) آسان دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾

او يوه له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا ده چه پيدا ئې کړ (اصل د) تاسي له خاورو بيا اوس تاسي يئ بشر خوريږئ (په ځمکه کښې)

تفسير: يعنی آدم عليه السلام ئې له خاورو څخه پيدا کړ. بيا د الله تعالیٰ دغه کامله قدرت او بالغه حکمت ته وګورئ چه د هغه اولاد ئې په څه اندازه ډير او تر کومې پيمانې ئې په ځمکه کښې خور کړ او له دغه خوريدلو نه وروسته ئې په څه اندازه عجيبې او غريبې هوښيارۍ د خاورو دې مجسمې وښودلې.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲۱﴾

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چه پیدا کړی ئی دی تاسی ته له نفسونو (ځانونو) ستاسی ښځی (جوړه) دپاره د دی چه مائل شئ دوی ته (او مطمئن اوسئ) او گرځولی ئی ده په منځ ستاسی (او د ښځو) کښی دوستی او مهربانی بیشکه په دغه (پیدا کولو د مودت او رحمت په منځ د ازواجو) کښی خامخا ډیری نښی د قدرت دی دپاره د (هغه) قوم چه فکر کوی (د الله په صنع کښی)

تفسیر: یعنی ړومبی ئی له خاورو ښځه آدم علیه السلام پیدا کړ بیا ئی له آدم علیه السلام ښځه د ده جوړه پیدا کړه ښو له هغی ښځه انس او اطمینان واخلی او په خلقی ډول (طریقه) ئی د دواړو صنفونو نارینه او ښځی په منځ کښی خاص قسم مینه او محبت او الفت واچوو ښو د ازدواج اصلی مقصود تری حاصل شی. لکه چه د دغو دواړو د اختلاط او گډ اوسیدلو ښځه انسانی نسل په دنیا کښی خپور (خور) شو. لکه چه الله تعالیٰ د النساء د سورت په (۱) رکوع ۱ آیت کښی وائی ﴿ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمُ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ مِّنْ نَّفْسٍ وَّاحِدَةٍ وَّخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيْرًا وَّنِسَآءً ﴾

وَمِنْ اٰيٰتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّلْعٰلِمِيْنَ ﴿۲۲﴾

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله) پیدا کول د آسمانونو او (پیدا کول د) ځمکی او اختلاف دی د ژبو ستاسی او (بل اختلاف دی) د رنگونو ستاسی بیشکه په دغه (اختلاف کښی) خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی دپاره د عالمانو پوهانو.

تفسیر: گرد (تول) انسانان ئی له یوه مور او پلار ښځه پیدا او سره ئی مخلوط او میشته او د ځمکی په تولو نقاطو کښی ئی خپاره (خواره) کړل، د هر یوه ژبه او وینا ئی سره بیله کړه. که د یوه مملکت سړی بل ملک ته ورشی د ژبی په اعتبار محض پردی او اجنبی ښکاری. بیا

وګوری چه د دنیا له شروع څخه تر نن ورځې پورې څومره بیشماره انسانان پیدا شوی دی مګر هیڅ یوه داسی جوړه انسانان نه پیدا کیږی چه د هغو شوندی، ژبی لهجه تلفظ، د تکلم طرز او نور خصائص سره یو شان وی. هم هغسی چه د هر انسان شکل او صورت او رنګ او نور سره جلا (جدا) او ممتاز دی غږ او شونډی او لهجه ئی هم بیخی سره بیل دی، هیڅ یو داسی دوه انسانان نه پیدا کیږی چه د دوی په غږ او رنګ، هیئت، وضعیت کښی کومه بیلوونکی علامه او نښه نه وی. د عالم له ابتداء څخه تر نن ورځې پورې نوی نوی صورتونه، او د وینا او تکلم نوی نوی حالات لیدل کیږی او سره له هغه د الله تعالیٰ خزانه هم هغسی ډکه پرته دی. په واقع کښی دغه د الله تعالیٰ لوی قدرت څخه څومره یوه لویه نښه ده. فتذکروا یااولی الالباب!.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَآؤُكُمْ مِّنْ فَضْلِهٖ

او (څینی) له نښو (د کامل قدرت) د دغه (الله) خوب ستاسی دی په شپه کښی او په ورځ کښی او طلب ستاسی دی (په ورځ کښی) له فضله د الله

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی چه «د انسان دوه حالتونه سره بدلیږی. که ویده شی نو د تیږی (ګټی) په شان بی هوشه او بیخبره پروت وی او که د رزق او روزی په تلاش لګیا شی نو په داسی پوهه او هوښیاری لګیاء کیږی چه د ده په شان بل هیڅوک هوښیار نه لیدل کیږی. په اصل کښی شپه د خوب دپاره ده او ورځ د روزی د تلاش لپاره مخصوصه ده نو ځکه په هم دغو دواړو وختونو کښی هم دغه دواړه کارونه اجرا کیږی»

اِنَّ فِىْ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوْمٍ يَّسْمَعُوْنَ ﴿۲۳﴾

بیشکه په دی (خوب او معیشت) کښی خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه اوری

تفسیر: یعنی څه چه اوری په یاد ئی ساتی لکه چه د ابن کثیر رحمة الله علیه په تفسیر کښی راغلی دی. حضرت شاه صاحب لیکی چه «د خپل خوب حالات نه وینی لیکن د نورو خلقو د ژبو څخه ئی اوری» (موضح) دغه د «یسمعون» د لفظ د اختیارولو نکته شوه.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖ يُرِيْكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَّطَمَعًا

او (څینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ښیی تاسی ته بریښنا

دپاره د ویری (له تندر) او دپاره د امید د باران

تفسیر: د برق او د بریښنا د سخت بریښیدلو څخه خلق ویریږی او دغسی تصور کوی نه چه تندر راولویږی. یا باران له خپلی اندازی څخه زیات ونه وریږی چه د هغه له امله (وجی) جانی او مالی تلفات واقع نه شي او هیله (طمع) او امید هم ورته لری چه که دغه وریدل گټور واقع شی نو گرد (تول) دنیوی کارونه به ښه وچلیږی. هغه مسافران چه په دغو تورو تیارو کښی سفر کوی کله دغه د بریښنا بریښیدل ځان ته غنیمت گنی چه تر ډیر لری پوری د هغی د رڼا (رنړا) په اثر لار او نور شیان ورخرگندیږی، او کله کله دوی هم تری ویریږی.

وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾

او نازلوی (الله) له (طرفه) د آسمان څخه اوبه پس ژوندی کوی په دغو (اوبو) سره ځمکه وروسته له مرگ (وچوالی) د دی بیشکه چه په دغه (بریښنا او باران) کښی خامخا ډیری نښی (د قدرت) دی دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری «او تدبر کوی په امورو کښی».

تفسیر: یعنی له دی نه وپوهیږئ، چه له مرگ څخه وروسته ستاسی بیا ژوندی کول کوم مشکل کار نه دی.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ۚ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾

او (ځینی) له نښو (د قدرت) د دغه (الله دا دی) چه ولاړ دی آسمان (پاس بی له ستنو او نه لویږی) او ځمکه په امر حکم د الله سره بیا کله چه راوبولی تاسی په بللو سره له ځمکی څخه ناځاپه تاسی راوزئ (ژوندی له قبرونو خپلو څخه)

تفسیر: ړومبی د ځمکی او آسمان د پیدا کولو ذکر وشو دلته ئی د هغو بقاء او قیام وښود چه

هغه هم د الله تعالیٰ په حکم سره دی او له سره امکان نه لری چه هیڅ یو له دوی نه د خپل ثقل د مرکز څخه بی ځایه شي یا یو په بل باندی ولویږی او د کائناتو نظام تار په تار او وران او ویجاړ کړی. یعنی ځمکه او آسمان به تر هغه پوری چه د الله تعالیٰ حکم وی قائم وی بیا څه وخت چه د ځمکی او د آسمان او د نورو موجوداتو میعاد پوره شي او سر ته ورسیږی د الله تعالیٰ د یوه غږ په اثر به تاسی ګرد (تول) له خپلو قبرونو څخه ژوندی راوځئ او د حشر میدان ته به منډی وهئ او هلته به سره تولیږئ.

وَلَهُۥ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ كُلٌّ لَّهُۥ قَٰنِتُونَ ﴿٢٦﴾

او خاص الله لره دی هر هغه چه په آسمانونو کښی دی او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً وعبیداً) دا تول دغه (الله) ته اطاعت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی د آسمانونو او ځمکی تول اوسیدونکی د ده مخلوق، مملوک، بندګان او رعیت دی او هیڅوک له سره د دغی خبری قوت او طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ د دغو تکوینی احکامو له قبول څخه غاړه وغړولی شي.

وَهُوَ ٱلَّذِي يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ ٱلْمَثَلُ ٱلْأَعْلَىٰ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

او (الله) هم هغه (مطلق قادر) دی چه اول ځلی پیدا کوی خلق بیا به راژوندی کوی (دا خلق) او دغه (بیا ژوندی راپاڅول هم) ډیر آسان دی په دغه (الله) او خاص الله لره دی شان، صفت ډیر لوی، لوړ(اوچت) په آسمانونو کښی او په ځمکه کښی (له عقل او ادراک څخه پورته) او هم دی دی ښه غالب، قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی تول سره برابر دی. لیکن ستاسی د محسوساتو په اعتبار د اول ځل پیدا کولو په نسبت د دوهم ځل اعاده خو ښائی چه ډیر سهل او آسان وی. نو بیا به دغه ډیره عجیبه خبره وی چه په اول ځل پیدایښت کښی تاسی الله تعالیٰ قادر منئ مګر په دوهم ځل کښی د الله تعالیٰ پیدایښت مستبعد ګڼئ؟

﴿ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَىٰ ﴾ الآية ـ او خاص الله تعالیٰ لره دی شان، صفت ډیر لوی لوړ (اوچت) په آسمانونو او ځمکه کښې الخ)

تنبیه: یعني له اعلیٰ ځني اعلیٰ صفات او له لوړ (اوچت) ځخه لوړ (اوچت) شان د الله تعالیٰ شان او صفتونه دی. په آسمان او ځمکه کښې هیڅ یو شی په خپل حسن او ښه والی کښې د الله تعالیٰ له شان سره برابر او مساوی لا څه بلکه ادنیٰ صفت او مشابهت ته ئی هم ځان نشی رسولی. الله تعالیٰ له ګردو (تولو) هغو شیانو ځخه په جلال، جمال، کمال، مثال او نورو ممیزاتو (خصوصیاتو) کښې اولیٰ، اعلیٰ، ارفع او اقدس دی چه د مخلوقاتو په وهم او تصور کښې راتلی نشی. بلکه هر هغه حسن او ښه والی چه هر چیری لیدل کیږی او موجود وی هغه تول د الله تعالیٰ د کمالاتو یوه ادنیٰ پلوشه ده.

حضرت شاه صاحب لیکی چه «آسمانی پرښتی نه څه خوری او نه څه څښی او نه بشری نورو حاجاتو ته څه اړتیا (احتیاج) او مجبوریت لری بی له عبادت ځخه بل څه مشغولیت نه لری او د ځمکی مخلوقات په تولو شیانو ککړ دی خو سره له دی د الله تعالیٰ اصلی ثنا او صفت نه د هغو او نه د دوی له لاسه پوره دی، هغه خورا (ډیر) لوی او پاک ذات دی. «موضح».

ای برتر از خیال و قیاس وگمان و وهم
و زهر چه گفته اندوشنید یم وخوانده ایم

منزل تمام گشت وبه پایان رسید عمر
ما همچنان در اول وصف تو مانده ایم

خدای دی خیر ورکړی څه ښه ئی ویلی دی.

ای برون ازوهم وقال وقیل من
خاک بر فرق من و تمثیل من

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلًا مِّنْ أَنفُسِكُمْ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾

بیانوی (الله) تاسی ته (ای مشرکانو) یو مثال له ځانونو ستاسی ځخه(هغه مثال دا دی) آیا شته تاسی ته (بلکه شته) له هغو مریانو چه مالکان شوی دی د هغو ښی لاسونه ستاسی څه شریکان (له تاسی سره) په هغه څه کښې چه درکړی دی مونږ تاسی ته پس تاسی (او دا مریان مو) په هغه (رزق) کښې

سره برابر یئ چه ویریږی له هغو لکه ویریدل ستاسی له نفسونو (د نورو اصیلانو شریکانو) خپلو په مثل د دغه (تفصیل) په تفصیل سره بیانوو مونږ آیتونه (د قدرت) دپاره (د هغه) قوم چه عقل لری (تدبر کوی).

تفسیر: یعنی د شرک په قباحت او بطلان د پوهولو له پاره الله تعالیٰ ستاسی له احوالو ځنی یو مثال راوړی او بیانوی، او هغه دا دی چه ستاسی د لاس مال (یعنی وینځه او مریی) چه تاسی د هغو ظاهری او مجازی مالکان او خاوندان یئ. په خپله هغه روزی او مال او متاع کښی چه الله تعالیٰ تاسی ته درکړی دی آیا هغوی له خپلو ځانونو سره مساوی او برابر منلی شئ ؟ لکه چه ستاسی په مشترکو مالونو جایدادونو او شتو کښی ستاسی ورونه او نور اقارب او خپلوان سره شریکان دی او تل داسی اندیښنه درسره وی نه چه په هغه مشترک مال کښی څه ناجائزه تصرف او مداخله ونه شی او که داسی کوم لاس وهنه په هغه کښی وشی نو تاسی تری متاثر او خپه کیږئ او د هغه په ویش او ترکه کولو پسی کیږئ. یا لږ تر لږه دغسی پوښتنه کوئ چه ولی زما د اجازی او خوښی څخه پرته (علاوه) هغه کار یا تصرف په دغه شی کښی شوی دی ؟ آیا کوم دغسی فکر کوم بادار ته د خپل مریی او خدمتګار په نسبت پیدا کیدی شی؟ او که نشی پیدا کیدی نو ښه وپوهیږئ څه وخت چه د یوه وړوکی مالک او بادار حال داسی دی نو هغه حقیقی او یقینی الله او مالک به د خپل بنده او غلام څه پروا کوی؟ چه تاسی له خپل حماقت، جهالت او ناپوهی نه هغه د ده شریک او ورسره مساوی ګرځولی دی. یو مریئ په هیڅ حال د خپل بادار په مال او اسباب کښی شریک کیدی نشی حال دا چه دغه دواړه د الله تعالیٰ مخلوق دی او د ده له ورکړی شوی روزی څخه خوری مګر یو مخلوق بلکه د مخلوق مصنوع به څرنګه د الله تعالیٰ په الوهیت کښی شریک کیدی شی؟ او داسی یوه مهمله خبره یو عقلمن سړی له سره نشی منلی؟.

بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ ۖ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ ﴿٢٩﴾

بلکه متابعت کوی هغه کسان چه ظلم ئی کړی دی (په شریک نیولو له الله سره) د آرزوګانو خپلو بی له علم (او حجت) څخه پس څوک به سمه صافه لاره وښیی هغه چاته چه ګمراه کړی وی (دی) الله (بلکه هادی نه لری) او نشته دوی لپاره هیڅوک له مرسته (مدد) کوونکو (چه خلاص ئی کړی له عذاب نه)

تفسیر: یعنی دغه بی انصافه خلق به په داسی ښکاره‌ؤ او څرګندو خبرو څرنګه وپوهیږی حال دا

چه هغوی له سره نه غواړی چه ځان پری وپوهوی بلکه د جهالت او هواپرستی له سببه محض د اوهامو او نفسی غوښتنو په متابعت او پیروی کښی مشغول او لګیا دی.

﴿فَمَنْ يَهْدِيْ﴾ الآیة ـ پس څوک به سمه صافه لاره وښیی هغه چاته چه ګمراه کړی وی دی الله بلکه، هادی نه لری)

تنبیه: یعنی هر هغه چاته چه الله تعالیٰ د ده د بی‌انصافی، جهل، او هواپرستی په سبب د حقی لاری تللو او پوهیدلو توفیق ور نه کړی نو څوک به د دغی خبری طاقت او توان ولری چه هغه پوه کړی او سمه لار ور وښیی؟ یا ورسره مرسته (مدد) او معاونت وکړی ؟ یا ئی له ګمراهی او تباهی څخه وژغوری (وساتی)؟ نو د داسی خلقو له طرفه زیات مه متحسر او مه خپه کیږه! او له دوی څخه قطع نظر وکړه او بیخی الله تعالیٰ ته متوجه اوسه! او په خپل فطری دین ټینګ اوسه!

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ۚ فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا ۚ لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۳۰﴾ مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۳۱﴾ مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا ۖ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿۳۲﴾

پس برابر کړه (ای محمده!) مخ خپل دین ته په داسی حال چه مایل اوسی حق ته لازم ونیسئ پیدایښت د الله هغه چه پیدا کړی دی (الله) خلق په هغه (پیدایښت) چه نشته له سره بدلول پیدایښت (دین) د الله ته (او مه ئی بدلوئ چه شریک ورسره پیدا کړئ) دا هم هغه دین سم دی (چه هیڅ کوږوالی په هغه کښی نشته) ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی (په توحید د الله) حال دا چه رجوع کوونکی یئ دغه (الله) ته او ویریږئ له (عذابه د) الله او قائموئ (سم دروئ سره له تولو حقوقو) لمونځ او مه کیږئ تاسی له مشرکانو (یعنی) له هغو (مشرکانو) چه تار په تار کړی ئی دی دین خپل او شوی وو دوی ډلی ډلی هر یوه ډله (چه ده له دوی نه) په هغه(دین) چه له دوی سره دی خوشاله دی.

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چه له ګمراهی څخه په هیڅ یو شان سره نه غواړی چه ووځی نو هغه پرېږده چه د هم دغه کفر او شرک په ختو کښی نښتی پروت وی او ته له دوی نه مخ وګرځوه! او یوازی له الله تعالیٰ سره خپل تعلقات ټینګ وساته! او یوازی د هغه حق دین په پوره توجه

تینګ ونسیه!

﴿فِطْرَتَ اللّٰهِ﴾ لازم ونیسئ تاسي پیدایښت د الله تعالیٰ هغه چه پیدا کړی دی الله تعالیٰ خلق په هغه پیدایښت الله تعالیٰ د انسان فطرت او جوړښت په ابتداء کښې داسي ګرځولی دی که دی وغواړی چه په حق ځان پوه کړی او وئی مني نو ځان وربانديی پوهولی او منلی شي ځکه چه د فطرت له ابتداء څخه ئی د خپل اجمالي معرفت یوه سپرغی د ده په زړه کښې د هدایت د تخم په شان شندلی (کرلی) ده که د اطرافو او شاو خوا د خرابو اثراتو څخه متاثر نشي او په خپل اصلی طبیعت پرېښودل شي نو یقیناً به حق دین اختیار کړی او بل طرف ته به متوجه نشي. د «ألست» د عهد قصه هم دغه طرف ته اشاره کوی او په صحیحو احادیثو کښې تصریح ده چه «هر مولود په فطرت د (اسلام) پیدا کیږی، وروسته مور او پلار ئی دی یهودی یا نصرانی یا مجوسی ګرځوی» په یوه قدسی حدیث کښې راغلی دی «ما خپل بندګان (حنفاء) پیدا کړی دی بیا شیطانانو دوی اغواء او له سمی لیاری ایستلی دی» په هر حال حق دین، حنیف دین، قیم دین هغه دین دی چه که انسان په خپل اصلي فطرت پرېښودلی شي نو بالطبع هغه ته متمایل کیږی. د ټولو انسانانو فطرت الله تعالیٰ هم داسي پیدا کړی دی چه په هغه کښې له سره تفاوت او تبدیل نشته. فرض ئی کړئ که د فرعون یا ابوجهل په اصلي فطرت کښې دغه استعداد او صلاحیت موجود نه وی نو دوی ته د حق د منلو دعوت او د دوی مکلف ګرځول صحیح او درست نه وو لکه چه خښتي، تیږی (ګټی)، ونی خاوری، شګی، حیوانات او نور موجودات په شرائعو سره نه دی مکلف شوی د انساني فطرت د دغه مساوات دغه اثر دی چه د دین ډیر منلی اصول او مهم اساس نور ګرد (ټول) انسانان هم په یوه نه یوه رنګ مني اګر که په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) قایم او ټینګ هم نه وی ولاړ.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی الله تعالیٰ د ټولو مالک حاکم او له ګردو (ټولو) څخنی لوی، پورته او اقدس دی او هیڅوک له هغه سره نه دی برابر، د هیچا زور په ده نه رسیږی په دغو خبرو باندی ګرد (ټول) خلق پوهیږی نو د هغه په لاره تګ په کار دی، هم داسي یوه انسان ته جاني یا مالي ضرر رسول، په نامه او ناموس ئی عیب لګول، هر څوک بد ګڼی. هم دغسي د الله تعالیٰ یادول، په فقیرانو او مساکینو زړه سوی او شفقت لرل، د حقوقو پوره اداء کول، تګی، چم، فریب نه کول، هر یوه انسان ته ښه ښکاری او په ښه نظر ئی ګوری په دغه لیاره تلل هم دغه حق دین دی او هم دغه ته فطری امور وائی مګر د دغه شیانو د اجرا کولو ډول (طریقه) الله تعالیٰ د خپلو انبیاؤ په ژبه خلقو ته ښوولی دی.»

﴿لَا تَبْدِيْلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ﴾ نشته له سره بدلول پیدایښت دین د الله ته او مه ئی بدلوئ چه شریک ورسره پیدا کړئ) یعنی د اصلي پیدایښت په اعتبار هیڅ یو فرق او تغئیر او تبدیل پکښې نشته د هر انساني فرد فطرت د حق د قبول لپاره صالح او مستعد ګرځولی شوی دی، یا ئی دا مطلب په هر هغه فطرت چه الله تعالیٰ خپل مخلوق پیدا کړی دی تاسي په خپل واک (قبضه) او اختیار هغه مه بدلوئ! او مه ئی خرابوئ! هغه تخم او استعداد چه په تاسي کښې کرلی شوی دی

هغه په خپلې بې توجې یا بې تمیزۍ مه خرابوئ!

﴿ ذٰلِكَ الدِّيۡنُ الۡقَيِّمُ ﴾ دا هم هغه دین سم دی چه هیڅ کوږوالی پر هغه کښې نشته ولیکن زیاتره خلق نه پوهیږی په توحید د الله تعالیٰ) یعنی سمه لاره او حق دین هم دغه د فطرت غږ دی، خو زیاتره خلق په دغه نکته نه پوهیږی.

﴿ مُنِيۡبِيۡنَ اِلَيۡهِ ﴾ حال دا چه تاسی رجوع کوونکی یئ دغه الله ته) یعنی اصلی دین تینګ ونیسئ! او د هم هغه په طرف توبه او رجوع وکړئ! که محض د دنیوی مصلحت لپاره مو دغه کار وکړ نو دین به مو درست نه وی.

وروسته له دی نه د فطرت د دین مهمو اصولو ته پام ګرځولی شوی دی مثلاً اتقاء (له الله تعالیٰ څخه ویریدل) د لمانځه سم درول، د خفی او جلی شرک څخه بیزاری او د مشرکانو له عقائدو څخه اجتناب او په دین کښې نفاق، تفرقه نه غورځول.

﴿ مِنَ الَّذِيۡنَ فَرَّقُوۡا دِيۡنَهُمۡ ﴾ له هغو مشرکانو چه تار په تار کړی ئې دی دین خپل او شوی وو دوی ډلې ډلې هر یوه ډله چه ده له دوی نه په هغه دین چه له دوی څخه دی خوشاله دی) یعنی د دین الفطرت له اصولو څخه بیل پاتی شوی دی او په خپلو ادیانو او مذاهبو کښې ئې نفاق او تفرقه غورځولی ده، ډیری فرقې ئې سره جوړې کړی دی، د هری یوی عقیده، مذهب، مشرب او مسلک سره بیل او جلا (جدا) دی، هر هغه چه په غلطه یا په هوا او هوس ئې کومه عقیده قائمه کړه یا کومه طریقه ئې ایجاد کړه نو یوه تولنه په هغې پسې شوه، لږ څه موده وروسته له هغې څخه ډیری فرقې جوړې شوی بیا هره یوه فرقه په خپلو هم هغو تاکلو اصولو او عقایدو که څه هم هغه ډیر چټی (بیکاره) او مهمل هم وی، داسی مین ګرځیدلی دی چه د خپلې غلطی د امکان تصور ئې هم په ماغزو کښې نه ګرځی.

وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوۡا رَبَّهُمۡ مُّنِيۡبِيۡنَ اِلَيۡهِ ثُمَّ اِذَآ اَذَاقَهُمۡ مِّنۡهُ رَحۡمَةً اِذَا فَرِيۡقٌ مِّنۡهُمۡ بِرَبِّهِمۡ يُشۡرِكُوۡنَ ﴿۳۳﴾ لِيَكۡفُرُوۡا بِمَآ اٰتَيۡنٰهُمۡ فَتَمَتَّعُوۡا فَسَوۡفَ تَعۡلَمُوۡنَ ﴿۳۴﴾

او کله چه ورسیږی خلقو ته څه ضرر نو بولی دوی رب خپل په داسی حال کښې چه رجوع کوونکی وی خاص الله ته بیا کله چه وڅکوی (الله) دوی ته له خپله طرفه کوم رحمت (مهربانی) ناڅاپه یوه ډله له دوی نه له رب خپل سره شریکان نیسی دپاره د دی چه ناشکری وکړی (او کافر شی) په هغو (نعمتونو) چه ورکړی دی مونږ دوی ته پس ګټه (فائده) اخلئ (ای کفارو څو ورځی) پس ژر به معلوم کړئ تاسی (عاقبت د عمل خپل)

تفسیر: یعنی څرنګه چه د هر انسان فطرت په ښو کارونو باندی پوهیږی هم دا راز (قسم) د هر انسان فطرت الله تعالیٰ ته په رجوع کولو هم پوهیږی لکه چه دا حقیقت د خوف او سختی په وخت کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی) ډیر لوی کبرجن او سرکش انسان هم د مصیبت او غم په وخت کښی بی اختیاره الله تعالیٰ ته رجوع کوی او د ده په دربار کښی په دعا او زاری شروع کوی او په دغه وخت کښی ئی نور وړوکی وسایل او د دروغو وسائط له فکره وځی او هم هغه واقعی او حقیقی مالک الملک ئی په یاد پاتی کیږی چه د هغه په طرف انسانی فطرت لارښوونه کوی مګر افسوس چه انسان په دغه حالت تر ډیری مودی پوری قایم نه پاتی کیږی څه وخت چه د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مصیبت ورڅخه لری شی بیا له الله تعالیٰ څخه غافلیږی او د هم هغو باطلو معبودانو په ستاینو (صفتونو) لګیا کیږی. ګواکی دوی د خپل دغه وضعیت څخه داسی څرګندوی (ښکاره کوی) چه دغه شی د هم دغو عطا او ورکړه ده او الله تعالیٰ هیڅ شی مونږ ته نه دی راکړی (العیاذ بالله) ښه دی دوی دی څو ورځی خوښ اوسی او مزی دی کوی، وروسته به معلومیږی چه د دغه کفر او ناشکری نتیجه څه کیږی؟ که انسانیت وی نو دی به پوهیدی چه هغه لوی ذات ته چه د ده ضمیر د سختی او مصیبت په وخت کښی ناری کولی هم هغه د دی خبری وړ (مستحق) او لایق دی چه تل ئی په یاد ولرئ.

أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَـٰنًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا۟ بِهِۦ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾

آیا نازل کړی دی مونږ په دوی کوم برهان علمی سند پس هغه خبری کوی په هغه چه وو دوی په هغه سره شریک پیدا کوی (له الله سره دوی بلکه نه مو دی نازل کړی)

تفسیر: یعنی د سلیم عقل او انسانی فطرت شهادت په صاف ډول (طریقه) سره د شرک او کفر تردید کوی نو آیا دوی د هغه په خلاف کوم برهان، حجت او علمی سند لری؟ چه دغه راوښیی چه د الله تعالیٰ په الوهیت کښی بل څوک هم د هغه شریک دی (معاذالله) کله چه هیڅوک نشته نو د هغه د معبود ګرځولو استحقاق له کومه شو ؟

وَإِذَآ أَذَقْنَا ٱلنَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا۟ بِهَا ۖ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌۢ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾

او کله چه وڅکوو مونږ په خلقو څه رحمت (مهربانی) نو خوشاله شی دوی په

هغه او که ورسیږی هغوی ته څه سختی په سبب د هغو (اعمالو) چه پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی ناڅاپه به بیا دوی ناامیده شی (د الله له رحمت څخه)

تفسیر: یعنی د دغو خلقو عجیب حالت دی. کله چه د الله تعالیٰ له رحمت مهربانی او احسان په عیش او عشرت کښی له خوښی او خوشالی په خپلو کالیو (جامو) کښی نه ځائیږی او داسی ناز او نخری او کبر او غرور کوی چه خپل حد او اندازه نه پیژنی او خپل حقیقی محسن بیخی هیروی او که کوم وخت د خپلو اعمالو له شامته په کوم غم یا مصیبت کښی اخته شی نو بیخی نااميده او مایوس شی او داسی ګڼی چه اوس داسی څوک نشته چه دغه مصیبت زما له سره لری کړی او زما په امداد قادر وی. د مومن حال د ده په عکس دی. مومن په عیش، عشرت او راحت او نعمت کښی هم تل خپل حقیقی منعم یادوی د الله تعالیٰ له فضل او مرحمت څخه خوښی کوی او په زړه او ژبه او عمل سره د الله تعالیٰ حمد او شکر اداء کوی. که په کوم غم او مصیبت کښی مبتلا شی نو هغه په خورا (ډیر) صبر، تحمل سره ګالی (برداشت کوی) او له پاک الله څخه په هغه کښی خپل ځان ته مرسته (مدد) او توفیق غواړی او تل دغسی هیله (طمع) او امید په خپل زړه کښی پالی چه څومره لوی او سخت مصیبت هم چه وی او په هره اندازه سره چه ظاهری اسباب او وسایل هم مخالف وی په یقینی ډول (طریقه) د الله تعالیٰ فضل او کرم دغه ګرد (تول) سره په بل مخ اړولی شی او دغه مکدره فضاء په یوی منوری هوا سره بدلولی شی.

تنبیه: یو آیت ئی پخوا له دی نه ویلی ؤ چه «خلق د تنګسی او سختی په وخت کښی خالص د الله تعالیٰ په دربار کښی د عرض او نیاز غږ او آواز کوی» دلته ئی دغه وویل چه «د سختی او بدی د رسیدلو په وخت کښی دوی بی هیلی او نااميده کیږی» په دغو دواړو کښی هیڅ اختلاف سره نشته. ړومبنی حالت یعنی د الله تعالیٰ بلل ابتدائی منزل دی بیا کله چه سختی او مصیبت اوږدیږی او امتداد مومی نو بالاخره وارخطا او بی‌هیلی او نااميده کیږی یا به د ځینو خلقو احوال هغسی وی او د ځینو احوال به داسی وی. والله تعالیٰ اعلم.

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

آیا نه وینی (نه دی خبر) دوی چه بیشکه الله پراخوی رزق هر هغه چاته چه اراده وکړی او تنګوی ئی (هغه چاته چه وئی غواړی) بیشکه په دغه (بسط او قبض) کښی خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چه ایمان راوړی.

تفسیر: یعنی کامل ایمان او یقین لرونکی پوهیږی چه د دنیا سختی او نرمی او د روزی زیات والی او کموالی او نور گرد (تول) شیان د پاک الله او د قادر خدای د قدرت په لاس کښی دی. نو هر هغه وضعیت او احوال چه ورباندی راشی لازم دی چه بنده هغه په صبر او شکر سره ومنی! او په قضا سره خپله خوښی او رضاء ښکاره کړی! د راحت او نعمت په وخت کښی دی صبر او تحمل وکړی! او هیله من (آرزومند) او امیدوار دی اوسی چه الله تعالیٰ په خپل فضل او مرحمت سره دغه تول زحمت او مصیبت له منځه لری کوی.

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهٗ وَ الْمِسْكِيْنَ وَابْنَ السَّبِيْلِ ؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِيْنَ يُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ ۫ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۳۸﴾

پس ورکړه (ای مؤمنه!) خاوند د قرابت ته حق د ده (چه نیکی او صلة الرحمی ده) او محتاج ته او مسافر ته دغه (ورکول د حقوقو) خیر غوره دی (له امساک څخه) دپاره د هغو کسانو چه اراده لری د ثواب (رضاء) د الله او هم دغه ورکوونکی (د حقوقو) هم دوی دی خلاصیدونکی بریالیان (کامیاب)

تفسیر: یعنی هر کله چه د فطرت په شهادت سره دغه ثابته شوه چه حقیقی مالک او رب العالمین هم هغه الله تعالیٰ دی او د دنیا گرد (تول) نعمتونه د هم هغه پاک الله ورکړه او عطا ده نو په هغو کسانو چه د ده خوښی او رضا غواړی او د ده د لقاء او د لیدلو آرزو او امید لری لازم دی چه د ده د هغه عطاء او ورکړی ځینی څه شی د ده په لاره کښی صرف کړی. او د مسافرانو، محتاجانو او بی وسو خپلوانو له احواله ځان خبر او هغوی له خپل ځان څخه خوشاله کړی! او د خپلوانو حقوق درجه په درجه اداء کړی! نو دغسی بندگانو ته الله تعالیٰ په دنیا او آخرت کښی خیر ور په برخه کوی.

وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ رِّبًا لِّيَرْبُوَا۠ فِيْٓ اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوْا عِنْدَ اللّٰهِ ۚ وَمَآ اٰتَيْتُمْ مِّنْ زَكٰوةٍ تُرِيْدُوْنَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُوْنَ ﴿۳۹﴾

او هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له سود نه دپاره د دی چه زیات شی په مالونو د خلقو کښی پس نه زیاتیږی هغه په نزد د الله او هر هغه څه چه ورکوئ ئی تاسی له زکات څخه چه اراده لرئ تاسی په هغه سره د ثواب (او

رضاء) د الله پس دغه (محضالله ورکوونکی) هم دوی دی زیاتوونکی (د حسناتو خپلو)

تفسیر: یعنی که څه هم په سود سره ظاهراً د مال زیاتوالی ښکاری، لیکن په حقیقت کښی هغه کمیږی لکه چه د کوم انسان بدن د پړسوب له امله (وجی) غټ او څورب ښکاری نو دغه د صحت او روغتیا علامه نه بلکه د رنځوری نښه او د مرگ پیغام دی او د زکات له ورکولو څخه اگر که په ښکاره دول (طریقه) سره داسی ښکاری چه د هغه مال کمیږی مگر هغه په حقیقت کښی زیاتیږی لکه چه د کوم مریض بدن له مسهل او تنقیی څخه وروسته ضعیف او ناتوانه ښکاری مگر بالاخره د ده صحت ښه کیږی د سود او زکات حال د انجام په اعتبار هم داسی وگڼئ ﴿ يَمۡحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرۡبِى الصَّدَقٰتِ ﴾ د البقرة (۳۸) رکوع ۲۷٦ آیت په حدیث کښی راغلی دی (که د خرما یوه دانه مؤمن په صدقه ورکړی نو هغه د قیامت په ورځ دومره لوئیږی چه د یوه غره په اندازه به لویه ښکاری.

تنبیه: ځینو مفسرینو له «ربوا» څخه دلته سود نه دی مراد کړی بلکه د آیت مطلب ئی داسی بیان کړی دی چه هر هغه انسان چه بل چاته په دغه مقصد یو څه شی ورکړی چه هغه به له دغه څخه زیات شی ورکړی لوی احسان به ورسره وکړی. نو دغه ورکړه د الله تعالیٰ په دربار کښی د ثواب او برکت موجب نه گرځی که څه هم مباح ده او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حق کښی دغه اباحت هم نه لری لقوله تعالیٰ «ولاتمنن تستکثر» د المدثر (۱) رکوع ٦ آیت «۲۹ جزء» والله تعالیٰ اعلم.

اَللّٰهُ الَّذِىۡ خَلَقَكُمۡ ثُمَّ رَزَقَكُمۡ ثُمَّ يُمِيۡتُكُمۡ ثُمَّ يُحۡيِيۡكُمۡ‌ؕ هَلۡ مِنۡ شُرَكَآٮِٕكُمۡ مَّنۡ يَّفۡعَلُ مِنۡ ذٰلِكُمۡ مِّنۡ شَىۡءٍ‌ؕ سُبۡحٰنَهٗ وَتَعٰلٰى عَمَّا يُشۡرِكُوۡنَ ۝٤٠ ع

الله هغه (مطلق قادر دی) چه پیدا کړی ئی یئ تاسی (په درکولو د روح سره) بیا ئی روزی درکړی ده تاسی ته بیا مړه کوی بیا به ژوندی کړی تاسی (په بعث) سره آیا شته له دغو شریکانو ستاسی داسی څوک چه کولی شی هغه له دغو (څلورو واړو کارونو) څخه کوم شی ؟ (بلکه نشی کولی) پاکی ده الله ته او ډیر لوی پورته دی شان د الله له دی نه چه شریک پیدا کوی دوی (له الله سره)

تفسیر: یعنی وژل، ژوندی کول، روزی ورکول، نور گرد (تول) شیان د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی دی نو بل شریک ئی له کومه شو او څرنگه د الوهیت مستحق وگرځید ؟

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾

ظاهر شو (آثار د) فساد په بر او بحر (په وچه او لونده) کښې په سبب د هغې (ګناه او شرک) چه کړی دی لاسونو د خلقو دپاره د دی چه وڅکوی (الله) دوی ته څه (سزا) د هغو (عملونو) چه کړی دی دوی دپاره د دی چه واوړی دوی (له دغو بدیو نه)

تفسیر: یعنی خلق د فطرت په دین قایم پاتی نشول، کفر او ظلم په دنیا کښې خپور (خور) شو او د هغو له شامته په ملکونو او جزایرو کښې خرابی او فساد خور شو نه په وچه کښې امن او سکون پاتی شو او نه په لونده کښې د ځمکی مخ فتنی او فساد ونیو، بحری جنګونه او د جهازونو جنګونو او داړه ماریو په سمندرونو کښې هم لوی شورماشو او طوفان ونښلاوه دغه ګرد (تول) د دی له امله (وجی) چه الله تعالیٰ اراده وکړه چه بندګان ئی د خپلو بدو اعمالو لږ څه خوند په دنیا کښې هم وڅکی پوره سزا خو دوی ته په آخرت کښې ورکوله کیږی مګر د هغی لږه نمونه هم دلته په هم دغه دنیا کښې دوی ته ورښوله کیږی ممکن دی چه ځینی خلق وویریږی او په سمه لاره روان شی.

تنبیه: د بندګانو د بدو کارونو له سببه په وچه او لونده کښې د خرابی خپریدل (خوریدل) که څه هم تل شوی دی او کیږی به، لیکن د نړی تاریخ د هغه بی مثاله ویروونکی تخریب مثال چه د محمدی بعثت څخه مخکښې په عام ډول (طریقه) سره په مشرق او مغرب، وچه او لونده ئی غلبه کړی وه نشی ښوولی، اروپائی څیرونکو (محققینو) د دغی زمانی د تیاره حالت کومه نقشه چه ویستلی ده د هغی د لیدلو څخه د دی خبری اندازه په ښه ډول (طریقه) سره کیدی شی چه له اسلامی مؤرخینو څخه پرته (علاوه) نور هم په دغه مشهور او معروف صداقت هیڅ ډول (طریقه) تنقید او نکته ګیری نشی کولی وګورئ د فرید وجدی دائرة المعارف د حمد ماده ښائی چه د هم دغی عمومی فتنی او فساد په ملحوظ قتاده رحمة الله دغه آیت د جاهلیت په زمانی حمل کړی وی.

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُشْرِكِينَ ﴿٤٢﴾

ووایه (ای محمده ! مشرکانو ته) چه وګرځئ په ځمکه کښی (د تیرو امتونو) پس وګورئ څرنګه شوه خاتمه د هغو کسانو چه پخوا له دوی څخه وو، ؤ زیاتره د دوی مشرکان «نو د خپل شرک په سبب هلاک شول»

تفسیر: یعنی د زیاترو شامت د شرک په وجه راغلی دی او د ځینو نورو به د نورو ګناهونو له سببه راغلی وی.

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

پس برابر کړه مخ (وجود) خپل دین سم (معتدل د اسلام) ته پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته ګرځیدل هغی ته له (جانبه د) الله په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق (چه ځینی به جنت ته ځی او ځینی به دوزخ ته)

تفسیر: یعنی په دنیا کښی خو فتنه او فساد خپور (خور) شوی دی نو تاسی پر سم او معتدل دین چه د فطرت دین دی په ښه شان سره قایم او تینګ اوسئ! چه د ګردو (تولو) خرابیو او مفاسدو علاج په هم دغه دین سره دی. پخوا له هغه چه راشی هغه ورځ چه نشته هیڅ بیرته ګرځیدل هغی ته له جانبه د الله تعالیٰ یعنی د الله تعالیٰ له طرفه د هغی راتلل قطعی او یقینی دی او هیڅ یو قوت او طاقت د هغی مخه نشی نیولی او نه به ئی په خپله الله تعالیٰ وځندوی (ایسار کړی). په دغه ورځ کښی به تار په تار شی دغه مخلوق یعنی نیکان جنت ته او بدان دوزخ ته لیږی. «فریق فی الجنة و فریق فی السعیر» د الشوریٰ (۱) رکوع ۷ آیت (۲۵) جزء.
حضرت شاه صاحب دغه د دنیا په احوالو حمل کوی او لیکی «یعنی د دین غلبه به وی په سزا رسیدلی کسان به سره جلا (جدا) شی او د الله جل جلاله مقبول بندګان به سره بیل شی.

مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ ۖ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ ۚ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾

هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده (سزا) د کفر د هغه او هر څوک چه وکړی (نیک عمل) پس خاص لپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوی او په زړه پوری سامانی جوړوی لپاره د دی چه جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) له فضله خپل څخه، بیشکه چه الله نه خوښوی کافران (نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوی)

تفسیر: یعنی هر څوک چه کافر شو پس په هغه ده سزا د کفر د هغه چه د هغو گناه او وبال به پری لویږی او هر څوک چه وکړی نیک عمل پس خاص دپاره د ځانونو خپلو فرشونه غوړوی او په زړه پوری سامانی جوړوی یعنی په جنت کښی د دوی د آرامی او هوسائی (راحت) له پاره تیاری کیږی. او دپاره د دی چه جزاء ورکړی الله تعالیٰ هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه عملونه له فضل خپل څخه یعنی هومره چه ښه او نیک وی هغه ته به هم یوازی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره جنت ور په برخه کیږی «بیشکه چه الله تعالیٰ نه خوښوی کافران نو ځکه ئی په دوزخ کښی غورځوی» یعنی هر څوک چه هغه حقیقی مالک نه خوښوی هغه به چیری ښه ځای ونومی.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ يُّرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرٰتٍ وَّلِيُذِيْقَكُمْ مِّنْ رَّحْمَتِهٖ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهٖ وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۴۶﴾

او ځینی له نښو (د قدرت) د الله دا دی چه رالیږی بادونه زیری ورکوونکی او دپاره د دی چه وڅکوی په تاسی (په سبب د دغو بادونو) ځینی (مزی) د رحمت خپل او بل دپاره د دی چه روانه شی پری بیړی په امر حکم د الله او دپاره د دی چه طلب کړئ (په چلولو د بیړی له ځینو) له فضل د الله څخه او دپاره د دی چه تاسی شکر وباسئ (په دغو نعمتونو)

تفسیر: یعنی بادونه د رحمت د باران زیری او بشارت راوړی بیا د الله تعالیٰ لطف او مهربانی باران وروی. او رالیږی بادونه له پاره د دی چه روانه شی پری بیړی په امر حکم د الله تعالیٰ سره یعنی بادوان لرونکی جهازونه او بیړی په باد سره چلیږی او درومی او دخانی جهازونو او استمرونو ته هم د موافق باد له الوتلو څخه په تگ کښی کومک او معاونت رسیږی. او دپاره د دی چه طلب کړئ تاسی په چلولو د بیړی له ځینو له فضل د الله تعالیٰ څخه او له پاره د دی چه تاسی شکر وباسئ په دغو نعمتونو یعنی د جهازونو په ذریعه تجارتی اموال منتقل او وړل کیږی او

د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره ډیره ښه ګټه (فائده) تری اخیستل کیدی شی بیا د الله تعالیٰ په دغو نعمتونو په ښه شان سره د ده شکر اداء کړئ!

تنبیه: پخوا له دی نه په بر او بحر کښی د فتنی او د فساد د خوریدلو ذکر وو د هغه په مقابل کښی دلته د الله تعالیٰ د نعمت او د زیری یادونه وشوه، ښائی دی ته هم اشاره وی چه د غبار، دوړو او بخار له خوریدو وروسته دی ته هیله من (آرزومند) او امیدوار اوسو چه د الله تعالیٰ د رحمت باران راتلونکی دی، داسی یخ او ساړه بادونه الوحٰی او چلیږی چه د پاک الله د رحمت او فضل زیری او بشارتونه ورکوی، کفارو ته ښائی چه له شرارت او د نعمت له کفران څخه لاس واخلی! او د الله تعالیٰ دغو مراحمو او مهربانیو ته وګوری! او دوی دی د ده د شکر ګزارو بندګانو څنی خپل ځان وګرځوی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا ۖ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٤٧﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ پخوا له تا (ای محمده ! نور) رسولان په طرف د قومونو د دوی ته پس راغلل (دغه رسولان) دوی ته په معجزو ښکاره ؤ (د قدرت) پس بدل واخیست مونږ له هغو کسانو چه کافران شول (نو دوی مو هلاک کړل او مؤمنانو ته مو نصرت ورکړ) او دی حق (تفضلاً) په مونږ نصرت د مؤمنانو

تفسیر: یعنی پخوا ئی ویلی وو چه مقبول او مردود سره بیل کړی شی. په منکرانو د دوی د ګناه وبال او سزاء لویږی او پاک الله دوی نه خوښوی اوس دا ښکاره کوی چه د دغی خبری اظهار به په دنیا کښی هم کیږی. دا د الله تعالیٰ عادت او وعده ده چه له مکذبینو او مجرمینو څخه ضرور انتقام اخلی او کامل مؤمنان په خپلی مرستی (مدد) او اعانت سره په دښمنانو غالبوی. په منځ کښی د باران ذکر ځکه راغی څرنګه چه د رحمت د باران د نزول څخه پخوا بادونه چلیږی هم داسی د دین د غلبی علایم هم روښانه کیږی.

اَللّٰهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ ۖ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ

مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿۴۸﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه رالیږی بادونه پس پورته کوی (په هوا کښې) وریځې پس خوروی دغه (وریځې) په آسمان کښې څرنګه چه اراده وکړی (الله) او ګرځوی دغه (وریځې) توټې توټې لاندې باندې پس وینې به ته (ای مخاطبه څاڅکی د) باران چه راوځی له منځه د دغې (وریځې) پس کله چه ورسوی دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی (الله) له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی خوشالیږی پری (او زیری پری کوی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ وریځې اول یو لوری ته او وروسته بل لوری ته خپروی (خوروی) هم داسی دین به هم منتشر او هر چیری خپور (خور) کړی لکه چه وئی هم کړل «او ګرځوی دغه وریځې توټې توټې لاندې باندې پس وینې به ته باران چه راوځی له منځه د دغې وریځې پس کله چه ورسوی الله دغه باران هغه چاته چه اراده وکړی له بندګانو خپلو ناڅاپه دوی زیری کوی، خوشالیږی پری» یعنی هم داسی هر څوک چه د ایمان او روحانی باران څخه ګټه (فائده) اخلی نو خوښی پری کوی.

وَإِن كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿۴۹﴾

او بیشکه چه وو دوی پخوا له دی چه نازل کړی شوی ؤ په دوی (باران) پخوا له (ظهوره له) دی (وریځې او باران) خامخا نا امیده وو (له وربښت څخه ئی)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه خلق نا امیده وو تر دی چه د باران له راتګه لږ څه پخوا هم بیخی مایوس شوی وو چه په دغه باران به دغه مره ژوندی شی څنګه چه د انسان حال ډیر عجیب او غریب دی په لږ وخت کښې نا امیده او خپه کیږی بیا له لږ څه وخت نه وروسته له ډیری خوښی نه خاندی او ډیر خوشالیږی.

فَانظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ۚ
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَىٰ ۖ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿۵۰﴾

نو وګوره (ای مخاطبه) نښې د رحمت (باران) د الله ته چه څرنګه ژوندی

کوی دی دغه ځمکه په باران (د وښو په زرغونولو سره) وروسته له مړوالی او وچوالی د هغې بیشکه دغه (ژوندی کوونکی د ځمکی) خامخا ژوندی کوونکی د مړو هم دی. او هغه (الله) په هر شی باندی (چه اراده وکړی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی ژوندی کول او مړه کول دی)

تفسیر: یعنی څو ساعته پخوا له هر لوری خاوری او دوړی پورته کیدی او ځمکه وچه بی رونقه او مړه پرته وه ناڅاپه د الله تعالیٰ له مهربانی څخه ژوندی، شنه او زرغونه شوه او دغه باران د ځمکی دغه پټ قوتونه څرګنده وینښ او راژوندی کړل، هم دغه حال دی په روحانی باران هم قیاس کړ شی چه له هغه څخه به په مړو زړونو کښی نوی روح پیدا شی او د الله تعالیٰ دغه ځمکه د «ظهر الفساد فی البر والبحر» له مرګ څخه وروسته به بیا ژوندی کیږی له هر طرفه به د الله تعالیٰ د رحمت نښی او د دین آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) هغه استعداد او قابلیت چه د مودو راپه دی خوا په خاورو کښی موجود ؤ د رحمت د باران په څاڅکو سره ئی تر او تازه څرګنده او ښکاره کوی لکه چه الله تعالیٰ د محمدی بعثت په وسیله دغه جلوه دنیا ته راښکاره کړه.

﴿ اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحۡيِ الۡمَوۡتٰى ﴾ بیشکه هم دغه محی الارض خامخا ژوندی کوونکی د مړو هم دی او هم دغه الله تعالیٰ په هر شی باندی چه اراده وکړی ښه قادر دی) یعنی دلته به مړو زړونو ته روحانی ژوندون ورکړی او د قیامت په ورځ به په مړو جسدونو کښی بیا نوی روح اچوی. د الله تعالیٰ د کامل قدرت په مقابل کښی هیڅ شی ګران او مشکل نه دی.

وَلَئِنۡ اَرۡسَلۡنَا رِيۡحًا فَرَاَوۡهُ مُصۡفَرًّا لَّظَلُّوۡا مِنۡۢ بَعۡدِهٖ يَكۡفُرُوۡنَ ﴿۵۱﴾

او قسم دی که ولیږو مونږ باد (په شنه کښت ـ فصل) پس وبه وینی دوی دا کښت (فصل) تک زیړ نو خامخا وبه ګرځی دوی وروسته له دغه زیړوالی کافران (په تیرو نعمتونو ای محمده! دوی نه د پوهی او منلو تمه مه کوه)

تفسیر: یعنی ړومبی ناامیده وو کله چه باران وشو او وچه کلکه ځمکه تری تکه شنه ژوندی زرغونه شوه او خلق تری خوښ او خوشال شول، اوس که مونږ له هغه وروسته یو سخت باد والوځوو چه د هغه په اثر د دوی ګرد (تول) کښتونه (فصلونه) په شینوالی کښی وچ کلک او تک زیړ وګرځی. نو سم د لاسه د دغو خلقو وضعیت بدلیږی او د الله تعالیٰ ګرد (تول) احسانونه هیروی او په کفران او ناشکرئ شروع کوی. لنده دا چه د دوی شکر ګزاری او ناشکری تول د دنیوی اغراضو تابع دی او دلته د دی په نسبت وائی کله چه انسان د الله تعالیٰ په فضل او احسان په خپل مقصد او مراد وورسید نو نه ښائی چه بی خوفه وګرځی ځکه چه د ده قدرت راز

راز (قسم قسم) څرګندیږي (ښکاره کیږي)، دا نه دي معلوم چه دغه درکړی نعمت کله درڅخه بیرته اخلي ؟ او ښائي دی لوری ته هم اشاره وي چه د دین کښت (فصل) وروسته له دی نه چه په دنیا کښې تک شین او ښه زرغونیږي بیا د مخالف باد له اثره مړاوی او ویجاړ او تک زیړ اوړی نو په دغه وخت کښې نه ښائي چه انسان مایوس او پریشانه شي.

فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَا أَنتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾

پس بیشکه ته نشي اورولی مړو ته (او دغه کفار هم حکم د مړو لري) او نشي اورولی ته کڼو ته غږ (د بللو) کله چه وګرځي دوی په داسي حال کښې چه شا ګرځوونکي وي (تاته) او نه ئي ته سمه لاره ښوونکي (د زړونو) ړندو ته له ګمراهي د دوی، نشي اورولی ته (د پوهي او منلو په اورولو سره) مګر هغه چاته چه ایمان ئي راوړی وي په نښو د قدرت زمونږ پس دوی مسلمانان غاړه ایښودونکي دي

تفسیر: یعني الله تعالیٰ هر راز (قسم) قدرت لري. مړی ژوندی کولی شي تاته د دغی خبری قدرت نشته چه په مړو خپله خبره ومنلی شي یا په کڼو خپله خبره واورولی شي. یا ړندو ته سمه صافه لاره وښیی خصوصاً کله چه دوی په خپله د اوریدلو او لیدلو اراده هم ونه لري پس ته د دوی د دغه کفر او ناشکری څخه مه غمجن کیږه ستا کار یوازی تبلیغ او دعوت دی. که کوم بدبخت ئي نه اوري یا ئي نه مني نو له دغه څخه تاته څه نقصان نه پیښیږي ستا خبره همغه څوک اوریدی شي چه زمونږ په خبرو او ښکاره نښو یقین او باور لري او د تسلیم او انقیاد په صفت موصوف وي.

تنبیه: هم داسي یو بل آیت د «نمل» د سورت په آخر کښې هم تیر شوی دی ښائي هلته دی وکتلی شي. مفسرین په دغه موقع کښې د «سماع الموتیٰ» په بحث کښې غږیدلی دی چه په دغه مسئله کښې د صحابه و رضی الله تعالیٰ عنهم له زمانی راهیسی اختلافات جریان لري او دواړو خواؤ قرآني نصوص او نبوی احادیث وړاندی کړی دی. دلته ښائي چه په دغه خبره باندی سړی وپوهیږي چه په دنیا کښې هیڅ یو کار بی د الله تعالیٰ له مشیت او ارادی څخه نشي کیدی. مګر که انسان کوم کار د عادی اسبابو په دائره کښې په خپل واک (قبضه) او اختیار سره کوی نو هغه ته ئي نسبت کیږي. او هغه کار چه د عمومي عادت په خلاف په فوق العاده طریقه سره

وشی د هغه نسبت مستقیماً الله تعالیٰ ته کوی. مثلاً که یو سری په چا د توپک ډزی وکړی او په ګولی ئی ووژنی نو دغه وژل (عرفاً) د هم هغه وژونکی فعل ګڼل کیږی. او فرض ئی کړئ که په یو موټی ګټکیو سره سلامت لښکر تباه او برباد شی نو دغه فعل په داسی الفاظو سره تعبیروی چه الله تعالیٰ په خپل قدرت سره هغه لښکر سپیره او پناه کړ، سره له دی چه په ګولی وژل هم بی د الله تعالیٰ له ارادی او مشیت څخه نه واقع کیږی. او که د الله تعالیٰ اراده نه وی نه ګولی او نه بم او نه بل شی له سره خپل تاثیر ښوولی شی. د الانفال په (۲) رکوع ۱۷ آیت کښی راغلی دی ﴿ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ۚ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ ﴾ دلته د خارق العاده توب له کبله (وجی) د «قتل» او «رمی» نفی له نبی او له مؤمنانو څخه وکړه او مستقیماً د هغی نسبت ئی الله تعالیٰ ته کړی دی. هم داسی د ﴿ فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَىٰ ﴾ مطلب وګڼئ! یعنی ته نشی کولی چه څه ووائی او خپل غږ مړو ته واوره وی. ځکه چه دغه شی د ظاهری او عادی اسبابو په خلاف دی. هو! د الله تعالیٰ په قدرت د ظاهری اسبابو په خلاف که ستاسو کومه خبره مړی واوری نو له هغه څخه هیڅ یو مؤمن انکار نشی کولی. اوس که د نصوصو څخه د ځینو خبرو اورول چه په دغی غیر معمولی طریقی سره ثابت شی تر هم هغه حده پوری ښائی چه مونږ هم د سماع الموتی قائل اوسو. محض د قیاس له مخی نشو کولی چه نوری خبری هم د دغی سماع لاندی راوړو. په هر حال په دغه آیت کښی د اسماع له نفی ځینی مطلقاً د سماع نفی نه کیږی. والله تعالیٰ اعلم.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَكُمْ مِّنْ ضُعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ ضُعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْۢ بَعْدِ قُوَّةٍ ضُعْفًا وَّشَیْبَةً ؕ یَخْلُقُ مَا یَشَآءُ ۚ وَهُوَ الْعَلِیْمُ الْقَدِیْرُ ﴿۵۴﴾

الله هغه (مطلق قادر) دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی له کمزوری (شی څخه چه نطفه ده) بیا ئی درکړی دی وروسته له بل ضعف (د طفولیت) قوت (د ځوانی) بیا ئی درکړی دی وروسته له قوت (د ځلمیتوبه) ضعف او د ویښتو سپینوالی پیدا کوی الله هر هغه شی چه اراده وکړی (د پیدایښت د هغه) او هم دغه (الله) ښه عالم دی ښه قادر دی (په هر شی)

تفسیر: یعنی کوچنی (ماشوم) د پیدایښت په وخت کښی بی حده کمزور او ناتوانه وی. بیا ورو ورو قوت مومی، تر دی چه د ځلمیتوب په وخت کښی د ده زور او قوت خپل انتهائی حد ته ورسیږی او د ټول زور او قوت ترقی د ځلمیتوب په وخت کښی وی. بیا ورو ورو عمر مخ په زوړوالی درومی او له زور او قوت نه وروسته د کمزوری آثار څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه د هغی انتهائی حد سپین ږیری توب او زوړوالی دی، په دغه وخت کښی ګرد(ټول) اعضاء سست او

کمزوری کیږی او په قوتونو کښې ئې فتور او تعطیل واقع کیږی. د قوت او ضعف دغه ګردی (تولی) ترقی او تنزل د پاک الله د قدرت په لاس کښې دی هر قسم چه د الله تعالیٰ اراده وی هم هغسې یو شی جوړوی او هغه د ضعف او قوت له مختلفو ادوارو څخه تیروی، هم دغه الله تعالیٰ ته هر نوع قوت او قدرت حاصل دی او هم دغه الله تعالیٰ ښه پوه او ښه عالم دی چه کوم یو شی په کوم وخت کښې او په کومو کومو حالاتو کښې په څه ډول (طریقه) سره ښائی چه موجود وی ؟ نو په مونږ واجب او لازم دی چه د هم دغه الله تعالیٰ جل واعلیٰ شانه واعظم برهانه او د ده د رسولانو خبری په ښه شان سره واورو. ښائی په دغه کښې دی طرف ته هم اشاره کړی وی هم هغسې چه تاسې ته ئې وروسته له کمزوری څخنی زور او قوت درکړ مسلمانانو ته به هم پس له دغه ضعفه قوت ورکړی او هغه دین چه اوس په ظاهر کښې کمزوری او کم قوته ښکاری څو ورځی وروسته به د ډیر زور او قوت خاوند وګرځی او خپل عروج او شباب ته به ورسیږی. له هغی وروسته بیا کیدی شی چه یوه زمانه د مسلمانانو د ضعف دوره هم راشی. نو سره له هغی لازمه ده چه دغه خبره تل په یاد وساتله شی چه قادر خدای په هر وخت کښې ضعف په قوت سره بدلولی شی مګر د داسې امر د وقوع له پاره مخصوص صورتونه او اسباب شته، والله تعالیٰ اعلم.

وَيَوْمَ تَقُوْمُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُوْنَ ۙ مَا لَبِثُوْا غَيْرَ سَاعَةٍ

او په هغی ورځی کښې چه قائم شی قیامت نو قسمونه به خوری مجرمان (کافران په دی) چه نه دی پاتی شوی (په دنیا کښې) غیر له یو ساعته

تفسیر: یعنی په قبر یا په دنیا کښې به هستوګنه ورته ډیره لږه ښکاری. څه وخت چه غم او مصیبت د ده په سر باندی ودریږی او دی ورته وګوری نو په ډیر افسوس او ارمان سره به ووائی چه د برزخ او د دنیا ژوندون ډیر ژر راباندی تیر شو او لږ څه ډیل او مهلت راپه برخه نشو چه په هغه کښې مو د دغه دردوونکی عذاب څخه د نجات له پاره څه سعی او کوشش کړی وی. یا په دنیا کښې لږ ډیره موده پاتی کیدو څو د دغی ورځی له پاره مو څه تهیه او تیاری کړی وی دغه مصیبت خو یو ناڅاپه راته پیښ شو.

كَذٰلِكَ كَانُوْا يُؤْفَكُوْنَ ﴿۵۵﴾

هم دا رنګه (چه دوی دروغ وائی په آخرت کښې) وو دوی چه ګرځول کیدل به (له رښتیا نه په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی لکه چه هم هغلته د دوی داسې وینا وی به غلطی او دروغ وی هم داسې ویوهیږئ چه

په دنیا کښې به هم دغه خلق چتې (بیکاره) او غلط خیالات او معکوسی او منقلبی خبری او اتری به سره کوی.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ وَ الْاِيْمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِىْ كِتٰبِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ ۫ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ ﴿۵۶﴾

او وائی به دوی ته هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته علم او ایمان (یعنی انبیاء، پرښتی، مؤمنان چه ولی دروغ وائی بلکه) خامخا په تحقیق ډیر پاتی شوی یئ (په دنیا کښې چه هغه لیکلی دی) په کتاب د الله (لوح محفوظ) کښې تر ورځی د بعث پوری پس دغه ده ورځ د بعث (چه تاسی تری منکران وئ) ولیکن تاسی وئ تاسی په دنیا کښې چه د جهل او غفلت له امله (وجی) نه پوهیدئ (د دغی ورځی په وقوع)

تفسیر: یعنی مؤمنان او پرښتی به په دغه وخت کښې د دوی تردید کوی او دوی ته به داسی وائی چه تاسی دروغ او خوشی چتی (بیکاره) خبری کوئ یا په مغالطه کښې لویدلی یئ چه مونږ په برزخ یا په دنیا کښې له یو مساعت څخه زیات نه یو پاتی شوی. تاسی د الله تعالیٰ د علم او د ده د خبر او د لوح محفوظ د لیکنی سره سم د قیامت تر ورځی پوری په دنیا او په برزخ کښې اوسیدلی یئ چه د یوی شیبی (لحظی) په اندازه هم په هغه کښې څه کمی نه دی واقع شوی. نن له هم هغی وعدی سره سم هغه ورځ رارسیدلی ده اوس هغه وګورئ چه تاسی پری نه پوهیدی او نه مو منله که له پخوا څخه مو په دغی ورځی یقین کړی وی او له تیاری سره ورته راغلی وی نو د دغه ځای له لذتونو او مسرتونو څخه به محظوظ او متمتع شوی وی. او د دغو انعامونو او اکرامونو د لیدلو په مقابل کښې به مو داسی ویل چه دغه ورځ په ډیر ځند (ایسارتیا) او ډیل راغلی ده او مونږ د دی د راتللو ډیر انتظار او اشتیاق ویستلی دی لکه چه مؤمنان ئی هم داسی ګڼی.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنْفَعُ الَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُوْنَ ﴿۵۷﴾

پس په دغی ورځی کښې به نه رسوی ګټه (فائده) هغو کسانو ته چه ظلم کړی دی دوی (په ځانونو خپلو په کفر سره) عذر د دوی او نه به دوی وبللی شی راضی کولو د الله ته (یا به نه له دوی نه معذرت غوښتلی کیږی).

تفسیر: یعنی نه به کوم معقول عذر وړاندی کولی شی چه د دوی په کار ورشی او نه به دوی ته داسی ویل کیږی ښه ده اوس د توبې او اطاعت په ذریعه د الله تعالیٰ خوښی او رضا حاصله کړئ ! ځکه چه د هغو وخت تیر شوی دی. او اوس پرته (علاوه) له دی نه چه د دایمی سزا ربړونه (تکلیفونه) وګالئ(برداشت کړئ) بل هیڅ یوه چاره او مخلص نه دی پاتی

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ لَّيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ دپاره د خلقو په دغه قرآن کښی له هر قسم مثال (چه مفید واقع کیږی دوی ته) او (قسم دی ای محمده !) که راوړی ته دوی ته کوم آیت د قدرت نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) هغه کسان چه کافران شوی دی (عناداً) چه نه یئ تاسی (ای محمده ! او مؤمنانو !) مګر (دروغجنان) باطل ویونکی

تفسیر: یعنی په دغه وخت کښی به ډیر افسوس او ارمان کوی مګر نن چه د الله تعالیٰ د خوښی، رضا او لقاء حاصلولو وخت او موقع ده او عظیم الشان قرآن دوی ته داسی عجیب مثالونه او دلیلونه بیان او راز راز (قسم قسم) خبری ورته کوی او په هره ممکنه طریقه سره ئی په خپل خیر او شر پوهوی خو سره له هغه هم دوی په هغو باندی خپل ځان نه پوهوی او نه د هغو هیڅ یو پند او خبره اوری. ځومره مهم او عالی آیتونه چه دوی ته واوروئ یا ډیر لوی اوصاف او ښرګند (ښکاره) معجزات ورښکاره کړئ نو دوی د هغو په اوریدلو او لیدلو داسی وائی چه تاسی رسول الله او مسلمین ګردو (ټولو) لاسونه سره یو کړی دی او دغه دروغ مو(العیاذ بالله) له خپله ځانه جوړ کړی دی، یو تن مو څو آیتونه جوړوی او درلولی ئی او نور د هغه تصدیق کوئ یو جادو او کودی کوی او نور دغه ته تیار ولاړ دی چه په هغه ایمان راوړی، په دغه ډول (طریقه) مو ګردو (ټولو) سره یو تړون کړی دی او یوه اتحادیه مو سره جوړه کړی ده او غواړئ چه په دغه چل سره خپل مذهب او مسلک خپور(خور) کړئ.

كَذَٰلِكَ يَطْبَعُ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٩﴾

هم دا رنګه (لکه چه مهر لګولی دی) مهر لګوی الله په زړونو د هغو کسانو چه نه پوهیږی (او نه د پوهی غوښتنه کوی)

تفسیر: یعنی هغه انسان چه نه پوهیږی او نه د پوهیدلو دپاره زیار(محنت) او کوشش کوی او د ضد او عناد له سببه خامخا د هری خبری تردید او انکار ته هم تیار ولاړ وی نو د دغه وضعیت دوام ورو ورو په تدریجی توګه (طریقه) د ده زړه کلکوی او د شرک، شک، تردید او انکار مهر پری لګوی او بالاخر د ډیر ضد او عناد له سببه د ده زړه دومره سخت شی چه د حق د منلو قوت او استعداد پکښی بیخی پاتی نشی. (العیاذ بالله)

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ ۝٦٠

پس صبر کوه (ای محمده! په ضرر د دوی) بیشکه چه وعده (د نصرت) د الله حقه ده او نه دی پورته کوی ته هغه کسان چه یقین نه راوړی (په آخرت)

تفسیر: یعنی کله چه د دغو بدبختانو د ضد، عناد، او تکرار احوال او مقدار تر دغو درجو پوری ورسیدل نو ته د دوی له دغه شرارت، بغاوت، او طغیان څخه مه خپه کیږه! بلکه د پیغمبری په صبر، تحمل او حلم سره ورنه تیریږه! او په خپل دعوت، تبلیغ، پند او نصیحت کښی مشغول او لګیا اوسه! هغه د فتحی او نصرت وعده چه له تاسره رب العزت کری ده، هغه په یقینی ډول (طریقه) کامله او پوره کیدونکی ده او په هغه کښی د یوی ذری په اندازه هم څه تفاوت او تخلف واقع کیدی نشی. ته په خپل کار تل تینګ اوسه! دغه بد عقیده او بی یقینه خلق د یوی ذری په اندازه هم تا له خپله ځایه څخه نشی خوځولی.

(تمت سورة الروم بعون الله الحی القیوم فله الحمد والمنة اولا و آخرا وظاهرا وباطنا)

«سورة لقمٰن مکیة الا الایات ۲۷ و ۲۸ و ۲۹ فمدنیة وهی اربع وثلاثون آیة و اربع رکوعات رقم تلاوتها (۳۱) و تسلسلها حسب النزول (۵۷) نزلت بعد سورة الصافات»

«د لقمٰن سورت مکی دی پرته له ۲۷، ۲۸، ۲۹ آیتونو نه چه مدنی دی (۳٤) آیتونه او (٤) رکوع لری»

«په تلاوت کښی (۳۱) په نزول کښی (۵۷) سورت دی وروسته د الصافات د سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الٓمّٓ ﴿۱﴾ تِلْكَ اٰيٰتُ الْكِتٰبِ الْحَكِيْمِ ﴿۲﴾ هُدًى وَّرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِيْنَ ﴿۳﴾ الَّذِيْنَ يُقِيْمُوْنَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوْنَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ﴿۴﴾ اُولٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِّنْ رَّبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُوْنَ ﴿۵﴾

دا آيتونه د كتاب حكمت لرونكي (محكم قرآن) دي. په داسي حال كښي چه هدايت او رحمت دي دپاره د نيكو كارانو هغه كسان چه قائموي (سم ادا كوي سره له تولو حقوقو) لمونځ او وركوي دوي (واجب) زكوٰة او دوي په آخرت باندي هم دوي يقين كوي (چه خامخا راځي په حقه سره) دغه (ستايلي شوي كسان) په سمه لياره دي له (طرفه) د رب د دوي او دغه «كسان» هم دوي په مراد رسيدلي دي.

تفسير: دغه كتاب خاص د نيكانو دپاره د رحمت او هدايت پنګه (سرمايه) ده ځكه چه هم دغه خلق ورنه ګټه (فائده) اخلي كه نه نو په نفس نصيحت او پوهولو كښي ذكر د جن او انس په حق كښي ښكاره هدايت او رحمت دي. د «سورة البقرة» په اوله ركوع كښي د دغه مقدس تفسير په شپږم او اووم مخكښي هم داسي نور آيتونه هم تير شوي دي او د «هم المفلحون» دوه ترجمي شوي دي دلته دي هم هغه بيا وكتل شي!

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّشْتَرِيْ لَهْوَ الْحَدِيْثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ وَّيَتَّخِذَهَا هُزُوًا ۚ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ ﴿۶﴾

او (ځيني) له خلقو شخه هغه شوک دي چه پيري، اخلي عبثي خبري (اړوونكي له حق شخه) دپاره د دي چه وښويوي (خلق) له لاري د الله نه بي له علمه (په عاقبت د فعل خپل) او چه ونيسي دا (لاره يا آيتونه) په توكو مسخرو، دغه (كسان) شته دوي ته عذاب سپكوونكي.

تفسير: د مفلحينو نيكبختانو په مقابل كښي دلته د هغو بدبختانو ذكر دي چه د خپل جهالت او نادانۍ او آخري خاتمي ته د نه كتلو له امله (وجې) ئې قرآن كريم پرې ايښي په لوبو، لهوو

لعبو یا په نورو واهیاتو او خرافاتو کښې مستغرق دی غواړی چه نور هم په هم داسی مشغولیتو او ساعت تیریو کښې مشغول او لګیا او د الله تعالیٰ له دین او یاد څخه غافل او بی پروا کړی او د الله تعالیٰ یاد تری هیر کړی او په دینی خبرو پوری خاندی او پری مسخری او ملندی وهی.
حضرت حسن رضی الله تعالیٰ عنه د «لهو الحدیث» په متعلق وائی **«کل ما شغلک عن عبادة الله وذکره من السمر والاضاحیک والخرافات والغناء ونحوها (روح المعانی)** یعنی لهو الحدیث هر هغه شی دی چه د الله تعالیٰ له عبادت او له یاد څخه لری کوونکی وی، مثلاً فضولی قصی ویل، چتی (بیکاره) د خندا او توکو خبری چتی (بیکاره) کارونه، ساز او سرود او نور.
په روایتونو کښې راغلی دی چه نضر بن حارث چه د کفارو له مشرانو څخه ؤ کله چه به د تجارت دپاره پارس ته تلو نو له هغه ځای به ئی د عجمو باچایانو قصی او د تواریخو کتابونه له خپله ځانه سره راوړل او قریشو ته به ئی ویل چه محمد صلی الله علیه وسلم تاسی ته د عاد او ثمود قصی آوروی راځئ چه زه تاسی ته د رستم او د اسفندیار او د آریانا د باچایانو قصی واوروم. ځینو خلقو هغه قصی ښې او په زړه پوری ګڼلی او ورته به متوجه کیدل، هغه یوه سندرغاړی وینځه هم پیرودلی (اخیستلی) وه کله چه ده ولیدل چه د کوم سړی زړه نرم او اسلام ته لږ څه متمایل شوی دی نو هغه به ئی د هغی سندرغاړی کره لیږه او ورته ویل به ئی چه دغه ته ښه ډوډی او د څښلو شیان ورکوه او ښې بدلی ورته اوروه! بیا به ئی دغه سړی ته ویل چه ګوره دغه میلی او چرچی له هغه څخه ډیری ښې او بهتری دی چه محمد صلی الله علیه وسلم دی هغه لوری ته بولی چه لمونځ کوه! روژی نیسه! ځان دی په شهادت ورسوه! نو په دغه باندی دا آیتونه نازل شول.
تنبیه: د دغه آیت شان نزول اګر که خاص دی مګر د الفاظو د عمومیت له وجی ئی حکم عام دی. هغه لهو (شغل) چه د اسلامی دین څخنی د خلقو اړوونکی وی یا د اړولو له موجباتو څخه وی ممنوع او حرام بلکه کفر دی او هغه شیان چه د ضروری شرعی احکامو څخه انسان ستنوی (منع کوی) یا د معصیت سبب ګرځی ګناه او معصیت دی هو! هغه لهو چه د کوم واجب امر مانع نه وی او کوم شرعی غرض او مصلحت په هغه کښې نه وی هغه مباح دی. لیکن د لایعنی والی له سببه خلاف الاولیٰ دی. آس ځغلول، غشی او نوری نښی ویشتل یا د زوجینو ملاعبت چه په شرعی حدودو کښې وی څرنګه چه په معتد به شرعی اغراضو او مصالحو مشتمل دی نو ځکه د باطل لهو څخه مستثنیٰ ګرځول شوی دی. پاتی شوه د غناء او سماع مسئله، ښائی د هغو تفصیلات دی په فقهی او نورو کتابونو کښې ولیدل شی! د مزامیرو او ملاهیو په حرمت خو په صحیح البخاری شریف کښې حدیث موجود دی. البته نفس الغنا تر یوی درجی پوری مباح ګڼل شوی ده خو د هغی قیود او شرطونه دی هم په کتابونو کښې ولوستل شی. د «روح المعانی» صاحب د دی آیت لاندی د غناء او سماع د مسئلی تحقیق په زیات تفصیل سره لیکلی دی. هلته دی وکتل شی!.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّىٰ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا ۖ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٧﴾

او کله چه ولوستل شي په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وګرځوی تری مخ حال دا چه متکبر غاړه غړونکی وی داسی چه ګواکی له سره ئی نه دی اوریدلی (دا آیتونه) ګواکی په دواړو غوږونو د ده کښی درونډ والی، کونوالی دی پس زیری، خبر ورکړه ته هغه ته په عذاب دردناک سره.

تفسیر: یعنی د غرور او تکبر له سببه نه غواړی چه زمونږ آیتونه واوری بلکه د هغه په مقابل کښی بیخی ځان کوڼ اچوی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ فِيهَا ۖ وَعْدَ اللَّهِ حَقًّا ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٩﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی لره جنتونه د نعمتونو (د هستوګنی له پاره) حال دا چه تل به وی دوی په دغو (جنتونو) کښی (دغه وعده کړی ده) وعده د الله حقه، رښتیا او هم دی دی ښه غالب قوی (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت لرونکی (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی هیڅ یو قوت دی د وعدی له سر ته رسولو څخه نشی ستنولی (منع کولی) او نه له چا سره بی موقعه وعده کوی.

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه بی له ستنو چه وینئ تاسی هغه

تفسیر: د دغه (د عمد د) لفظ تفسیر د «رعد» د سورت په اوله کښی تیر شو هلته دی وکتل

شی.

وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ

او غورځولي (پيدا کړي ئي دي) په ځمکه کښې غرونه دپاره د دې چه ونه خوځيږي دا ځمکه پر تاسي

تفسير: يعني د ځمکې د انتظام او استقرار له پاره خورا (ډير) لوی او درانه غرونه پرې درولی شوی دي چه د سمندر له موجونو يا د سختی هوا له جتکو يا د نورو طبيعيه ؤ اسبابو له اثره ونه لړزيږی او يوی خوا ته مائله نشی. د «نحل» د سورت په اوله کښې دغه مضمون پخوا له دی نه تير شوی دی. باقی د غرونو د پيدا کيدلو مصلحت يوازی پر هم دغومره حکمت چندانی محدود او منحصر نه دی نور داسی ډير فوايد او حکمتونه هم پکښې مضمر او موجود دی چه هغه ګرد (تول) پاک الله ته معلوم او ښکاره دی.

وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ ۚ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ ﴿١٠﴾

او وئی شيندل (خواره واره ئی کړل) په دغه ځمکه کښې له هر قسم خوځيدونکو ساکښو (جاندارو) څخه او نازلی کړی دی موږ له «طرفه» د آسمانه اوبه پس زرغونه کړی دی موږ په دغه (ځمکه) کښې له هر هر قسمه ګياه ښې (خاصې جوړی).

تفسير: يعني هر قسم ښايسته، ښکلی، ګټوری او نفيسی ونې ئی په ځمکه کښې زرغونی کړی دی د «الشعراء» د سورت په شروع کښې په هم دغه مضمون يو بل آيت هم تير شوی دی هلته دی وکوت شی!

هَٰذَا خَلْقُ اللَّهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ ۚ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿١١﴾

دغه (تول مذکوره شیان) مخلوق د الله دی پس وښيئ (ای مشرکانو!) ماته هغه شي چه پيدا کړی دی هغو «بتانو» بی له الله نه بلکه دغه ظالمان مشرکان په گمراهي ښکاره کښی دی

تفسیر: کله چه د هغو مخلوق نشئ راښوولی نو په کوم مخ او خوله هغوی د الله تعالیٰ شريکان گرځوئ ؟ او د معبوديت وړ (لائق) او مستحق ئی بولئ؟ معبود خو داسی يو جامع الصفات ذات کيدی شی چه د هغه په واک (اختيار) او قدرت کښی پيدا کول، وژل، روزی رسول او نور گرد(تول) شيان وی مگر دلته دوی د پيدا کولو او د نورو افعالو يوه ذره اختيار هم نه لری مگر دغه ظالمان د فکر، ذکر، غور او دقت سره هيڅ علاقه او ارتباط نه لری په توره تياره کښی پراته دی او حيران او سرگردانه گرځی. وروسته له دی نه د شرک او عصيان د تقبيح دپاره د حضرت لقمان نصايح نقلوی چه دی د الله تعالیٰ له طرفه په دغو شيانو پوهيدلی وو او هغه ئی خپل زوی ته د پند او نصيحت په ډول (طريقه) بيان کړی دی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ ؕ وَمَنْ يَّشْكُرْ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيْدٌ ﴿۱۲﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی ۆ مونږ لقمان ته حکمت (عقل، علم او ويلی ۆ مونږ ده ته) چه شکر کوه الله ته او هر چا چه شکر وکړ پس بيشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره (د ښيگڼی «فائدی») د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بيشکه الله غنی ډير بی پروا د گردو محامدو څښتن (خاوند) دی.

تفسیر: د زياترو علماؤ رايه داسی ده چه حضرت لقمان نبی نه ۆ، هو! يو پاک او متقی انسان ۆ چه الله تعالیٰ ورته اعلیٰ درجه عقل، فهم، متانت او پوهه ورکړی وه، ده د خپل عقل او پوهی په قوت داسی خبری ځان ته کشفی او څرگندی (ښکاره) کړی وی چه د انبياؤ له احکامو او هداياتو سره موافقی وی. د ده د عقل او پوهی نصايح او د حکمت خبری په خلقو کښی له قديم الايامه معروفی او مشهوری وی. رب العزت د هغه يوه برخه دغه ده چه په خپل عظيم الشان قرآن کښی هم نقلوی او د ده مرتبه لا زياتوی. ښائی له دی نه مطلب دا وی چه د شرک، کفر او عصيان قباحت هم هغسی چه د انسانی فطرت په شهادت او د انبياء الله له وحی ثابت دی د دنيا د غورو او منتخبو عاقلانو او فاضلانو مفکوره او مقوله هم د هغه تائيد او تصديق کوی، پس کفار ولی د توحيد څخه بيزاره او کفر او شرک ئی ځان ته غوره او اختيار کړی دی ؟ او د

دوی دغه وضعیت که ښکاره ګمراهي نه دی نو بل څه شی دی ؟
تنبیه: حضرت لقمان د کوم ځای اوسیدونکی وو ؟ او په کومه زمانه کښی ئی ژوندون درلود (لرلو)؟ د دغو خبرو پوره او کامل تعین نشی کیدی د زیاترو دا قول دی چه دی حبشی ؤ او د حضرت داود علیه السلام په زمانه کښی ئی ژوند کاوه د ده په نسبت ډیری قصی او اقوال په نورو تفاسیرو کښی نقل کړی شوی دی فالله اعلم بصحتها.
﴿ وَمَنۡ يَشۡكُرۡ فَإِنَّمَا يَشۡكُرُ لِنَفۡسِهِۦ ﴾ او هر چا چه شکر وکړ پس بیشکه هم دا خبره ده چه شکر کوی دپاره د ښیګڼی (فائدی) د ځان خپل او هر څوک چه کافر شو پس بیشکه چه الله غنی ډیر بی پروا د ګردو (ټولو) محامدو څښتن (خاوند) دی) یعنی پر دغه لوی احسان او نورو احساناتو ښائی چه د حقیقی منعم شکر اداء او د ده حق پیژندل ضروری وګڼل شی. لیکن دغه خبره دی واضحه وی چه د دغه حق پیژندلو او شکر ایستلو څخه الله تعالیٰ ته هیڅ یوه فائده نه رسیږی هو! هغومره ګټه (فائده) او نفعه چه رسیږی په خپله هم دغه عارف او شاکر ته رسیږی چه په دنیا کښی ډیر انعام او اکرام او په آخرت کښی اجر، ثواب او ښه مقام ئی ور په برخه کیږی. که دوی ناشکری او کفران کوی نو خپل ځان ته تاوان رسوی الله تعالیٰ داسی شکر ګزاریو ته هیڅ ضرورت او احتیاج نه لری د الله تعالیٰ په حمد او ثناء کښی د دنیا ټول مخلوقات د حال په ژبه مشغول او لګیا دی. او په فرض محال که کوم حامد او ثنا ویونکی له سره هم نه وی خو بیا هم پاک الله د خپل جامع الصفات او منبع الکمالات والی په بناء په خپله محمود دی او د چا د حمد او شکر کولو یا نه کولو څخه د ده په کمالاتو کښی د یوی ذری په اندازه هم څه زیاتی او کمی نه پیښیږی.

وَإِذۡ قَالَ لُقۡمَٰنُ لِٱبۡنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ

او یاد کړه (ای محمده! هغه وخت) چه وویل لقمان زوی خپل ته حال دا چه ده پند ورکاوه ده ته ای زوی ګوتیه زما مه شریک کوه له الله سره

تفسیر: دا نه ده معلومه چه د ده زوی مشرک ؤ که موحد، که مشرک ؤ خو ښکاره ده چه ده ته ئی سمه لاره ښوولی ده او غوښت ئی چه د هدایت په لاره لاړ شی. او که موحد ؤ نو په دغه سره ئی د ده لا استحکام او مضبوطتیا په توحید غوښتله او د ټینګ اوسیدلو په غرض ئی ورته دغسی وصیت کړی دی.

إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ ۝١٣

بیشکه چه شرک خامخا ظلم دی ډیر لوی.

تفسیر: له دی نه به بله بی انصافی څه وی چه عاجز مخلوق ته د مختار خالق درجه ورکړی شی ؟ او له دی نه به زیات حماقت او ظلم په خپل ځان بل څه وی چه له اشرف المخلوقات والی سره سره د ډیرو خسیسو او سپکو شیانو په مقابل کښی د خپل عبودیت سر ښکته کړی ؟ لا حول ولاقوة الا بالله العلی العظیم

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ﴿١٤﴾

او وصیت، امر کړی دی مونږ انسان ته له مور او پلار خپل سره (په نیکی کولو ځکه چه په نس کښی) ګرځاوه ده لره مور د ده په سستی سره له پاسه د بلی سستی او بیلول د ده دی (له تی نه) په (پوره کیدلو د) دوو کلونو کښی (او ورته ویلی دی مونږ داسی) چه شکر کوه! ماته او مور پلار خپل ته خاص بیا ماته دی راتله (ستاسو ای انسانانو!)

تفسیر: یعنی د مور حق له پلار نه هم زیات دی ځکه چه مور تر ډیر ترخو میاشتو پوری دی په خپله ګیډه کښی ګرځوی بیا د حمل له وضعی نه وروسته تر دوو کلونو پوری تی ورته ورکوی او د ده د تربیې او پاللو په ضمن کښی راز راز(قسم قسم) تکالیف او ربړونه (زحمتونه) ګالی (برداشت کوی) او زحمتونه او تکالیف په ځان اخلی او خپله آرامی او هوسائی (راحت) تری جاروی (قربانوی) نو ضروری ده چه هر انسان ړومبی د الله تعالیٰ او بیا د خپل مور او پلار حقوق په مخصوص دول (طریقه) سره وپیژنی او په ځای ئی کړی. یعنی د الله تعالیٰ عبادت وکړئ! او د مور او پلار په خدمت او اطاعت کښی له توان سره سم بوخت اوسئ! او له سره تری غاړه مه غړوئ! خو تر هغی پوری چه د الله تعالیٰ معصیت ته مفضی نشی ځکه چه د الله تعالیٰ حق په دوی مقدم دی او د ده په حضور کښی تاسی او دوی ګرد (تول) سره حاضریږئ نو ښائی چه انسان دی په خپل زړه کښی ښه فکر او غور وکړی چه په کوم مخ او خوله به دی له پاک الله سره مخامخ کیږی.

تنبیه: د تی نه بیلولو موده چه دلته دوه کاله بیان شوی ده د غالب عادت او اکثریت په ملحوظ ده، زمونږ امام اعظم ابوحنیفه رحمة الله علیه چه د تی ورکولو زیاتره موده دوه نیم کاله بولی له ده سره به بل کوم دلیل وی د نورو جمهورو په نزد هم هغه دوه کاله ده والله اعلم.

وَإِن جَاهَدَاكَ عَلَىٰ أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا

وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَّاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ۚ

او که کوشش وکړی دا مور او پلار په تا په دی چه شریک کړی ته له ماسره هغه شی چه نه وی تاته په هغه سره څه علم، پوهه نو اطاعت مه کوه د دی دواړو او ملګرتیا کوه له دوی سره په دنیا کښی ښه غوره (ملګرتیا له شرعی سمه) او متابعت کوه په دین کښی د لاری د هغه چا چه بیرته راګرځیدلی دی ماته (په توحید سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی چه «شریک ورسره مه پیدا کوه هغه شی چی تاته نه دی معلوم! یعنی په شبهه کښی ئی هم مه منه! او که په یقین سره پری پوهیږی خو له سره ئی مه منه!» د دین په خلاف د مور او پلار وینا مه منه! هو! په دنیوی معاملاتو کښی له هغوی سره نیکی او ښه سلوک کوه! په هم دغه مضمون یو بل آیت هم د «العنکبوت» په سورت کښی تیر شوی دی د هغه تفسیر دی هلته ولوستل شی! د انبیاؤ او مخلصو بندګانو په لیاره درومه! او د دین په خلاف د خپل مور او پلار تقلید او اطاعت مه کوه!

ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

بیا (خاص) ماته راتله ستاسی دی (د تولو په قیامت کښی د حساب دپاره) پس خبر به کړم زه تاسی په هغو عملونو چه وی تاسی چه کول به تاسی (په دنیا کښی له خیر او شر نه)

تفسیر: یعنی وروسته له دی نه چه د الله تعالیٰ دربار ته ورسیږئ نو اولاد او والدینو او نورو ګردو (تولو) ته به دغه خبره معلومه او څرګنده (ښکاره) شی چه کوم یو متجاوز او مقصر ؤ؟

تنبیه: له «ووصینا الانسان» څخه تر دی ځای پوری د الله تعالیٰ کلام دی ړومبی خپل زوی ته د لقمان وصیت ؤ او وروسته هم له «یابنی انها ان تک» څخه د هم دغه وصیت سلسله ده. په منځ کښی الله تعالیٰ له خپلی خوا یو ضروری تنبیه وکړه یعنی شرک دومره سخت او قبیح شی دی تر دی چه که مور او پلار خپل اولاد پری مجبور کړی خو بیا ئی هم څوک نشی غوره کولی.
حضرت شاه صاحب لیکی «لقمان خپل زوی ته د مور او پلار حق نه ؤ ورښوولی چه د ده غرض پکښی معلومیده، الله تعالیٰ د توحید له نصیحت څخه وروسته او له نورو نصایحو څخه مخکښی د مور او پلار حق بیان کړ چه وروسته د الله تعالیٰ له حق څخه د مور او پلار حق دی. پلار د الله

تعالیٰ حق او الله تعالیٰ د پلار حق بیان کړ باقی د نبی یا مرشد یا هادی حق هم د الله تعالیٰ د حق په ذیل کښې وګڼئ! چه دوی دغه راز (قسم) د الله تعالیٰ نائبان دی» (موضح په لږ تغیر سره) نو وویل لقمان خپل زوی ته داسی

يٰبُنَيَّ اِنَّهَآ اِنۡ تَكُ مِثۡقَالَ حَبَّةٍ مِّنۡ خَرۡدَلٍ فَتَكُنۡ فِیۡ صَخۡرَةٍ اَوۡ فِی السَّمٰوٰتِ اَوۡ فِی الۡاَرۡضِ يَاۡتِ بِهَا اللّٰهُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ لَطِيۡفٌ خَبِيۡرٌ ﴿۱۶﴾

ای زوی ګوتیه زما بیشکه دا (د بدی او نیکی خصلت) که کوم شی وی په قدر د دانی له اوری څخه پس وی دا دانه په کومی تیږی (ګټی) کښې یا وی په اسمانونو کښې یا په ځمکی کښې (چه هیڅوک پری خبر نه وی) نو رابه ئی وړی الله (حساب کتاب ته) بیشکه الله ښه باریک لیدونکی ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی کوم شی یا کوم خصلت ښه وی یا بد که د اوری په اندازه وړوکی هم وی او فرض ئی کړی چه په کومی لوی غتی تیږی (ګټی) کښې یا د آسمانونو د پاسه یا د ځمکی په تیارو کښې ایښودل شوی وی هغه هم له الله تعالیٰ څخه پټ نشی پاتی کیدی، هر کله چه وخت راشی هغه به له هم هغه ځایه هر چیری چه اراده وکړی راحاضر کړی نو ځکه هر انسان ته لازمه او ضروری ده چه دغه خبری دی تر نظر لاندی ونیسی هر هغه کار چه په زرهاؤ پردو کښې دننه هم وشی هغه الله تعالیٰ ته حاضر او دی ورته ناظر دی لکه چه نیکی یا بدی چه په هر څومره پټ ځای کښې وکړی شی د هغی اثر ضرور څرګندیدونکی (ښکاره کیدونکی) دی او اهل النظر هغه بی تکلفه محسوسولی شی.

يٰبُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاۡمُرۡ بِالۡمَعۡرُوۡفِ وَانۡهَ عَنِ الۡمُنۡكَرِ

ای زوی ګوتیه زما قائموه (سم ودروه سره له تولو حقوقو) لمونځ او امر کوه (خلقو ته) په نیکی او منع کوه خلق له بدی نه

تفسیر: یعنی ته پخپله هم د الله تعالیٰ پر توحید او بندګئ قایم اوسه! او هم نورو ته نصیحت کوه چه ښی خبری زده کړی، او له بدو او خرابو خبرو څخه ځان وساتی!

وَاصۡبِرۡ عَلٰی مَاۤ اَصَابَكَ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ مِنۡ عَزۡمِ الۡاُمُوۡرِ ﴿۱۷﴾

او صبر کوه په هغې سختئ چه رسیږی تاته (بالخاصه په امر او نهی کښی) بیشکه دغه (مذکوره نصائح) له مهمو مقصودی کارونو څخه دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هر هغه سختی، کړاوونه او تکلیفونه چه درپیښیږی چه هغه اغلباً د امر بالمعروف او نهی عن المنکر په سلسله کښی وی نو هغه په تحمل او اولوالعزمی سره په ځان وګاله (برداشت کړه)! او له سختیو او تکلیفونو څخه له سره مه ویریږه! ځکه چه له دغو شیانو څخه د کلمة الله د اعلاء په مقابل کښی ویریدل د زړورو او د عزم د خاوندانو کار نه دی.

وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ

او مه کرځوه مخ خپل خلقو ته (له ډیره کبره بلکه ګوره دوی ته په تواضع سره)

تفسیر: یعنی په تکبر او غرور سره مه ګوره! خلق خوار، سپک او حقیر مه ګڼه! د متکبرانو په شان خبری اتری مه کوه! بلکه په رون تندی، او په خندا، خوږښی او خوشالی له خلقو سره غږیږه!

وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿١٨﴾

او مه کوه تګ په ځمکه کښی په ناز او نخرو!، بیشکه الله نه خوښوی هر کبر کوونکی فخر کوونکی په «خلقو»

تفسیر: یعنی په غرور، تکبر، لوئی او لاپو د سړی څه قدر او عزت نه زیاتیږی بلکه د دی په عکس ذلیل، حقیر او سپک ښکاری که څوک مخامخ څه ورته ونه وائی، پسی شا خو خلق وریسی ډیر بد وائی او سپک ئی ګڼی.

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ ۚ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

او میانه رو اوسه! په تګ خپل کښی (یعنی مه ډیر ګړندی او مه ډیر ورو ځه)

او ورو کړه غږ خپل بیشکه چه ډیر بد د ټولو غږونو خامخا غږ د خرو دی.

تفسیر: یعنی تواضح، متانت، اعتدال او متوسط وضعیت ځان ته غوره او اختیار کړه. بی له ضرورت نه خبری مه کوه! د خبرو په وخت کښی بی له ضرورت نه چغی مه وهه! که په لوړ(اوچت) غږ سره غږیدل څه کمال وی نو د خره غږ ته به خلقو ډیر اهمیت ورکاوه حال دا چه څه وخت چه خر هنګیږی هغه په غوږونو ډیر کریهه او بد لګیږی. ډیر ځله د انسان په زوره غږیدلو کښی هم داسی بی‌نظمی او بی ترتیبی پیښیږی. (ربط) د لقمان کلام تر دی ځای پوری تمام شو. وروسته له دی نه بیا د اصل مضمون ته عود کړی شوی دی. یعنی د الله تعالیٰ عظمت، جلال، احسان او انعام راپه یادوی او د توحید او نورو فضائلو لوری ته مو متوجه کوی.

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً

آیا نه وینی تاسی (ای انسانانو) چه بیشکه الله مسخر کړی په کار اچولی دی تاسی ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه څه چی په ځمکه کښی دی او پوره کړی دی (الله) په تاسی نعمتونه خپل (هم) په ښکاره او (هم) په پټه

تفسیر: یعنی د آسمان او ځمکی ګرد (ټول) مخلوقات ستاسی په کارونو کښی لګیا دی نو بیا تاسی ولی د هغه په کار نه لګیا کیږئ. او پوره کړی دی الله په تاسی نعمتونه خپل هم ښکاره هم په پټه ښکاره نعمتونه هغه دی چه په حواسو سره ئی ادراک کیږی یا بلا تکلفه په فهم او پوهه کښی راتلی شی، پټ نعمتونه هغه دی چه په عقل فکر، غور او دقت سره موندل کیږی. یا به له ظاهری ځنی مادی او معاشی او له باطنی ځنی روحانی او معادی نعمتونه مراد وی ګواکی د رسول ارسال، د کتاب نازلول، د نیکی توفیق ورکول ګرد (ټول) په باطنی نعمتونو کښی شامل دی.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُّجَادِلُ فِی اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَّلَا هُدًى وَّلَا كِتٰبٍ مُّنِيْرٍ ﴿۲۰﴾

او (ځینی) له خلقو هغه څوک دی چه جګړه کوی په (حق د) الله کښی بی له پوهی (د توحید څخه) او بی له (لاری د) هدایت او بی له کتاب روښان څخه

تفسیر: یعنی له داسی ظاهرو او باهرو نعمتونو او احسانونو سره سره ځینی خلق خپلی سترګی پټوی، د الله تعالیٰ په وحدانیت کښی یا د ده په شیونو او صفاتو کښی یا په احکامو او شرایعو کښی مباحثی او جګړی کوی او تش په بی سندو جګړو کښی سره نښلی. نه کوم علمی او عقلی اصول له هغوی سره شته، او نه د کوم برحق هادی څه هدایت او نه د کوم مستند او روښان کتاب حواله له خپله ځانه سره لری، تش د خپلو پلرونو او نیکونو ړوند تقلید له هغوی سره شته چه ذکر ئی په راتلونکی آیت کښی راځی.

تنبیه: شیخ الهند قدس الله سره العزیز د دغه آیت ترجمه داسی کړی ده. «او په خلقو کښی داسی هم شته چی جګړی کوی د الله په خبره کښی نه پوهه لری او نه بصیرت او نه روښان کتاب» او له دغی ترجمی څخه داسی معلومیږی چه غالباً محقق مترجم رحمة الله علیه له «علم» څخه په عقلی ډول (طریقه) «پوهیدل» مراد کړی دی. او له «هدی» څخه ئی یو قسم خاص بصیرت مراد دی چه د ذوق له سلامتی، وجدان، ممارست، عقل او فکر څخه نشئت مومی. مطلب ئی داسی شو چه دغه خلق نه معمولی پوهه لری او نه د وجدانی بصیرت خاوندان دی، او نه روښان کتاب یعنی نه نقلی دلیل لری. دغه معنی ډیره لطیفه او ښه ده مونږ د دی آیت لپاره کوم تقریر چه غوره او اختیار کړی دی هغه یوازی د آسانی په غرض کړی شوی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا ۚ أَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٢١﴾

او کله چه وویل شی دوی ته چه متابعت وکړئ په صدق سره د هغه (قرآن) چه نازل کړی دی الله نو وائی دوی نه! بلکه متابعت کوو د هغه شی چه موندلی وو مونږ په هغه شی پلرونه خپل (نو وائی الله) آیا (متابعت کوی دوی د پلرونو) اګر که وی شیطان داسی چه بولی دوی (یا پلرونه د دوی) په طرف د عذاب د دوزخ (بلکه متابعت دی نه کوی).

تفسیر: یعنی که شیطان ستاسی پلرونه او نیکه‌ګان د دوزخ په طرف بیولی وی بیا هم تاسی په هم هغو پسی درومئ او په کوم ځای کښی چه هغوی لویدلی دی تاسی هم خپل ځانونه هم هلته غورځوئ ؟

وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ ۗ

او هر څوک چه وسپاری مخ (ځان) خپل الله ته (او پری تفویض او توکل وکړی) حال دا چه دی نیکوکار وی نو په تحقیق ده منګولی ښخی کړی دی په کړی مضبوطی باندی

تفسیر: یعنی هر هغه چا چه په اخلاص سره د نیکی لاره غوره او اختیاره کړه او خپل ځان ئی الله تعالیٰ ته وسپاره نو وپوهیږه چه خپل لاس ئی په ډیری مضبوطی او کلکی کړئ لګولی دی او ځان ئی پری تینګ کړی دی تر هغه وخته پوری چه ده دغه کړئ تینګه نیولی وی نو له سره نه شائی چه د لویدو کومه اندیښنه ورته پیدا شی

وَإِلَى اللَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٢٢﴾

او خاص الله ته دی عاقبت خاتمه د (تولو) کارونو

تفسیر: یعنی هر هغه چه دغه کړئ مضبوطه ونیوله بالاخره د هم دغی کړئ او سند په وسیله د الله تعالیٰ دربار او دیدار ته رسیږی او پاک الله د ده آخره خاتمه او انجام ښه کوی.

وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ ۚ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾

او هر څوک چی کافر شو پس نه دی خپه کوی تا (ای محمده !) کفر د ده «ځکه چی» خاص مونږ ته دی بیا راتله د دوی په قیامت کښی پس خبر به کړو مونږ دوی په هغو اعمالو چی کړی ئی دی بیشکه چی الله ښه عالم دی په هغو خبرو چی په سینو (د دوی) کښی دی.

تفسیر: یعنی تاسی خپله علاقه له پاک الله سره تینګه او مضبوطه ولرئ! د هیچا د تکذیب او انکار پروا له سره مه کوئ! د منکرینو بیرته راتګ او رجوع هرومرو (خامخا) زمونږ په لوری ده په دغه وخت کښی به د دوی ټول عملونه بی له کموالی او زیاتوالی د دوی په مخکښی ایښوول کیږی او هیڅوک به خپل هیڅ یو جرم له پاک الله څخه نشی پټولی ځکه چی الله تعالیٰ د زړونو په پټو خبرو او مخفی اعمالو هم خبر دی او هغه ګرد (ټول) به دوی ته ور وړاندی کړی.

نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَىٰ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿۲۴﴾

نفع به ورکړو مونږ دوی ته (په دنیا کښې) لږ شانې بیا راولو دوی په ډیره ناچاری عاجزی سره په طرف د عذاب سخت (د دوزخ)

تفسیر: یعنی د لږو ورځو عیش، عشرت، بی فکری او بیغمی ده کله چې د دوی دغه نیته او مهلت ختم شی نو خورا ډیری سختی سزا ته به راښکودل شی او هیڅ به د دوی له واکه (اختیاره) نه وی پوره چې چیری وتښتی یا پټ شی

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿۲۵﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دغه (کفار) چې چا پیدا کړی دی دغه آسمانونه او ځمکه نو خامخا وبه وائی دوی هرومرو (خامخا) چې الله (کله چې مقر شول دوی نو ای محمده!) ووایه توله ثناء خاص الله لره ده، بلکه زیاتره د دوی نه پوهیږی.

تفسیر: یعنی الحمد لله دغومره خو په خپلو ژبو اعتراف کوی چې د آسمانونو او د ځمکی پیدا کول بی له الله تعالیٰ نه د بل هیچا کار نشی کیدی نو بیا اوس کوم قسم خوبی پاتی شوه چې د ده په پاک ذات کښې نه وی موجوده؟ آیا د دغو عظیم الشان شیانو پیدا کول او بیا ئی په یو مضبوط او ټینګ نظام په کار اچول بی له اعلیٰ درجی علم او حکمت، زور او قوت امکان لری ؟ نو هرومرو (خامخا) د «**خالق السموٰت والارض**» په ذات کښې د تولو کمالاتو د موجودیت منل لازمیږی او دغه هم د ده د قدرت یوه نمونه ده چې تاسی غوندی مجرمینو او منکرینو باندی هم د خپل عظمت او قدرت اقرار او اعتراف کوی چې له دغه اقرار څخه وروسته تاسی ملزم ګڼل کیږئ یعنی کله چې ستاسی په نزد هم خالق یوازی هم هغه الله دی نو بیا ولی نور شیان مو خپل معبودان ګرځوئ ؟ خبره خو صافه او سمه ده خو سره له هغه ډیر کسان پری نه پوهیږی او دلته چې رسیږی بند پاتی کیږی.

لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿۲۶﴾

خاص الله له پاره دی هر هغه څه چې په آسمانونو کښې دی او په ځمکه

کښې دي (سره له آسمانونو او ځمکې ملکاً خلقاً عبیداً) بیشکه چې الله هم دی دی غني بې پرواه ډیره ثنا ورته ویلې شوی ده

تفسیر: یعني هم هغسې چې د آسمانونو او د ځمکې پیدا کوونکي الله تعالیٰ دی هم داسې ټول هغه شیان چې په آسمانونو او ځمکه کښې دي ټول بلا استثنا بې د بل چا له اشتراکه د الله تعالیٰ مخلوق او مملوک دي. او تماماً د الله تعالیٰ محتاج دي او بالعکس پاک الله هیچا ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی. ځکه چې د وجود او د وجود د توابعو یعني د ګردو (ټولو) کمالي صفاتو مخزن او منبع د ده ذات دی. د ده هیڅ یو کمال د بل چا څخه مستفاد نه دی. دی بالذات د ټولو عزتونو او محاسنو او ښیګنو (فائدو) مالک دی نو بیا به دی بل چا ته ولې محتاج او اړ (مجبور) وي؟ او د چا به څه پروا لري ؟

وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٧﴾

او که چیرې هغه څه چې په ځمکه کښې دي له ونو څخه (هغه ټول) قلمونه شي او (سیاهي شي محیط) بحر مرسته (مدد) وکړي له ده سره پس له (تماميدلو د اوبو) د ده او اوه (نور) بحرونه نو خلاص به نشي کلمات د الله بیشکه چې الله دی ښه غالب قوي (د احکامو په انفاذ) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوي)

تفسیر: یعني که د دنیا له ګردو (ټولو) ونو څخنې قلمونه جوړ کړی شي او دغه اووه موجوده ترخه بحرونه (سمندرونه) سیاهي (مرکب) تیار کړل شي او بیا د هم دغو سمندرونو په شان اووه نور سمندرونه هم د ده د کار د کومک او معاونت لپاره پیدا کړل شي او فرض ئې کړئ چې د ټول عالم انسانان له خپل قدرت او قوت سره سم هم په لیکلو لاسونه پوري کړي خو سره له دغه هم د الله تعالیٰ د کلمو د لیکلو د عهدې څخه دغه ټول نشي وتلی او د الله تعالیٰ د کمالاتو او جلال، عظمت او قدرت له اظهار څخه ګرد (ټول) سره عاجز او ناتوان پاتې شي، د لیکوونکو عمرونه به تمام شي، قلمونه به په ډیرو لیکلو وسولیږي او مات شي، سیاهي به له ډیرو لیکلو څخه خلاصه شي، خو سره له دې به هم د الله تعالیٰ تعریف، توصیف محامد، محاسن او ثناء به ختم نشي. رښتیا خبره خو هم دا ده چې محدود او متناهي قوتونه به څرنګه د الله تعالیٰ لامحدود او غیر متناهي صفات قید او ضبط کړی شي؟ **اللهم لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک.!**

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَّاحِدَةٍ ط

نه دی پیدا کول ستاسی او نه بیا ژوندی راپاڅول ستاسی مګر داسی دی لکه پیدا کول او ژوندی کول د یوه نفس

تفسیر: یعنی د ټول جهان پیدا کول او د یوه انسان پیدا کول دواړه پاک الله ته یو شان سهل او آسان دی نه په دغه کښی څه اشکال او دقت او نه په هغه کښی څه سختی ورته پیښیږی په یوه «کن» سره هر شی ته چی اراده وکړی هم هغه کیږی بلکه د «کن» د لفظ په ویلو پوری هم څه موقوف نه دی مګر مقصد د دغه د «کن» د لفظ له تعبیر څخه محض زمونږ افهام او تفهیم مقصود او د مستمعینو د پوهولو لپاره یو عنوان دی. په واقع کښی د دی سره سم چی الله تعالیٰ اراده وکړی هم هغه مطلوبه شی سم د لاسه موجودیږی.

إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿۲۸﴾

بیشکه چی الله دی ښه اوریدونکی (د ټولو اقوالو) ښه لیدونکی (د ټولو احوالو).

تفسیر: یعنی څرنګه چی د یوه غږ آوریدل، یا د یو شی لیدل یا په یو وخت کښی د ټول جهان د شیونو لیدل الله تعالیٰ ته یو شان او برابر دی، هم داسی د یوه سړی وژل او ژوندی کول او د ګرد (ټول) جهان د ټولو موجوداتو وژل او ژوندی کول الله تعالیٰ ته برابر او مساوی دی او د الله جل جلاله د قدرت په مقابل کښی یو شان دی، بیا له دوهم ځلی ژوندی راپاڅولو څخه وروسته په یوه وخت کښی د ټولو لومړنیو او وروستنیو د پخوانیو او اوسنیو د ګردو (ټولو) اعمالو د یوی یوی ذری لیدل او سنجول (غور کول)، او حساب او کتاب ئی سره پری کول هم ده ته ډیر سهل او آسان دی او ورته دغه اعمال هیڅ قسم سختی او جنجال نه پیښوی ځکه چی الله تعالیٰ زمونږ ګرد (ټول) اقوال اوری، او ټول افعال مو وینی او هیڅ یوه پټه او ښکاره خبره او حال تری پټ نه دی

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى

آیا نه وینی (ته ای مخاطبه بلکه وینی ئی) چی بیشکه الله ننباسی شپه (په کامل قدرت خپل سره) په ورځ کښې او ننباسی (الله) ورځ په شپه کښې او مسخر کړی په کار اچولی ئی دی تاسی ته لمر او سپوږمی هر یو (له دغو دواړو نه لکه نور سیارات) روان دی (په آسمان خپل کښې) تر تاکلی (مقرر کړی) مودی پوری

تفسیر: د «مقرر وخت» څخه مراد قیامت دی، یا له لمر او سپوږمی څخه د هر یوه دوره ده ځکه چی د یوی دوری د پوره کیدلو څخه وروسته ګواکی دوی بیا له سره خپله دوره او تګ شروع کوی.

وَأَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

او بیشکه الله په هر هغه څه چی تاسی ئی کوئ ښه خبر دی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ هغه قوت او قدرت ته چی له شپی څخه ورځ او له ورځی څخه شپه جوړوی او د لمر او سپوږمی په شان له خورا ډیرو لویو کراتو څخه د ادنا مزدورانو په شان کار اخلی له مرګ نه وروسته ستاسی بیا ژوندی راپاځول څه اشکال لری؟ او کله چی دی له هر لوی او وړوکی عمل څخه پوره واقف او ښه عالم دی نو بیا په حساب او کتاب کښې به الله تعالیٰ ته څه اشکال او سختی ورپیښه شی.

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾

دغه (شامل معرفت کامل قدرت) له دی سببه دی چی بیشکه الله هم دی حق دی او بیشکه هغه (بتان) چی بولی (عبادت ئی کوی) دوی بی له دغه (الله هغه نه) حق نه دی او بیشکه الله هم دی ښه پورته ډیر لوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ دغه عظیمه شئون او قاهره صفات ځکه ذکر کړل شول څو آوریدونکی وپوهیږی چی د یوه الله تعالیٰ منل او د هم هغه واحد لاشریک عبادت کول هم هغه سمه لیاره ده. له دی نه خلاف هر څه چی وویل شی یا وکړل شی باطل او دروغ دی. یا به ئی دا مطلب وی

چې د الله تعالیٰ موجود بالذات او واجب الوجودتوب چې له ﴿ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَالْحَقُّ ﴾ څخه فهمیږی او د نورو باطل او هالک الذات توب له هغو سره دا خبره لازمه ده چې یوائحې هم هغه الله تعالیٰ ته دغه شئون او صفات ثابت دی بیا هغه ذات ته چې دغه شئون او صفات ثابت دی نو هم هغه د الوهیت او معبودیت وړ (لائق) او مستحق دی نو د بنده انتهائی عجز او تذلل چې د هغه نوم عبادت دی خاص هم هغه ته شائی چې ډیر پورته عظیم‌القدرت او په هر چا غالب دی.

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِیْ فِی الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِیُرِیَكُمْ مِّنْ اٰیٰتِهٖ ؕ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۳۱﴾

آیا نه وینی ته چې بیشکه (دا) بیړی (جهاز) تګ کوی په بحر کښې په نعمت (فضل) د الله دپاره د دی چې وښیی تاسی ته له دلائلو «قدرت» د ده ، بیشکه په دغی (بیړی او بحر) کښې خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر ډیر صابر ډیر شاکر (په آفتونو او نعمتونو).

تفسیر: یعنی جهازونه او بیړی ډیر ثقیل او درانه بارونه وړی او د الله تعالیٰ په قدرت، فضل او مرحمت څرنګه د سمندر موجونه (څپی) سره څیروی او پکښې ځی؟ یعنی د دغه بحری سفر په احوالو او حوادثو کښې له غور کولو څخه انسان ته د صبر او شکر ډیر مواقع په لاس ورځی. کله چې طوفان (څپان) پورته شی او جهاز د طوفان په څپو کښې ګیر شی او له هری خوا له لویو پیښو او حوادثو سره مخامخ شی نو دغه وخت د لوی صبر او تحمل وخت او کار دی. او کله چې الله تعالیٰ دوی د مرګ او ژوند له دغه کشمکش او ربړونو (تکلیفونو) څخه صحیح او سالم وباسی نو حتمی او ضروری ده چې د الله تعالیٰ د دغه احسان او مرحمت شکر اداء کړی!

وَاِذَا غَشِیَهُمْ مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِیْنَ لَهُ الدِّیْنَ ۚ فَلَمَّا نَجّٰىهُمْ اِلَی الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ؕ

او کله چې لاندی کړی دغه (کفار) یو موج لکه وریځی نو بولی دوی الله په داسی حال کښې چې خالص کوونکی وی دوی خاص الله ته (د) دین خپل، پس کله چې نجات ورکړی دوی ته الله طرف د وچی ته نو ځینی د دوی ولاړ وی په (هم هغی) لاری سمی

تفسیر: پاس ئی په دلائلو او شواهدو سره دغه خبره ښودلی وه چی د یوه خدای منل صحیح دی او د دی عقیدی او مفکوری په خلاف نوری گردی (تولی) خبری دروغی او غلطی دی. دلته ئی دغه راوښودل چی د طوفانی موجونو او څپو (چپو) له ویری ډیر سخت او غلیظ مشرک هم په ډیر اخلاص او عقیدی سره د الله تعالیٰ په دربار کښی دعاء او استغفار کوی او تری خپل نجات او حیات غواړی نو معلوم شو چی د انسان ضمیر او د فطرت اصلی غږ هم دغه دی او باقی تول جعلی، ساختگی، موهوم او چتی (بیکاره) شیان دی.

پس هر کله چی پاک الله دوی له طوفان (څپان) نه روغ رمټ وچی ته راوباسی نو ډیر لږ کسان داسی دی چی د اعتدال او توسط په لاره قایم پاتی کیږی، که نه زیاتره څنگه چی له بحر څخه د باندی پل کیږدی بیرته په خپلو هم هغو شرارتونو لاس پوری کوی. شیخ الهند رحمة الله د (فمنهم مقتصد) ترجمه داسی کړی ده «نو ځینی وی له دوی څخه په منځنی حال باندی» حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی هغه حال چی د خوف په وخت کښی ؤ اوس هغه حالت په هیڅ یوه کښی نشته مگر هغه وضعیت بیخی تری هیر شوی هم نه دی. داسی کسان هم ډیر لږ دی. که نه زیاتره د قدرت له معاونته منکریږی او د خپل نجات او خلاصون راز راز (قسم قسم) تدبیرونه لتوی یا له کوم ارواح یا نورو ځنی استمداد غواړی.

وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيٰتِنَآ اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُوْرٍ ﴿۳۲﴾

او انکار نه کوی له دلائلو د قدرت زمونږ مگر هر هغه چی ډیر عهد ماتوونکی غدار زیات ناشکره وی

تفسیر: یعنی اوس لږه شیبه (لحظه) پخوا ئی د طوفان له خوف او ویری څخه کوم قول او قرار چی له الله تعالیٰ سره ترلی ؤ هغه بیخی غلط او دروغ ثابت شو، څو ورځی ئی هم د ده د هغه انعام او احسان حق ونه مانه او دومره ژر د قدرت له دلائلو ځنی منکر شو.

يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَّا يَجْزِيْ وَالِدٌ عَنْ وَّلَدِهٖ وَلَا مَوْلُوْدٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَّالِدِهٖ شَيْـًٔا ط

ای خلقو! وویریږئ تاسی (تول له عذابه) د رب خپل او وویریږئ تاسی له هغی ورځی چی نه به شی دفع کولی عذاب هیڅ پلار له زوی خپل او نه هیڅ زوی (داسی وی) چی هغه دفع کوونکی شی له پلار خپل څخه کوم شی (څه عذاب)

تفسیر: د طوفان په وخت کښی د جهاز مسافران سخت پریشان، وارخطا وی او له هر انسان سره یوازی د خپل ځان د خلاصون فکر او اندیښنه وی، خو سره له هغه هم مور او پلار له خپلو اولادو، او اولاد له خپل مور او پلار څخه بیخی غافل او بی پروا نه وی. او هر یو د بل د نجات او خلاصی او مرستی (مدد) په فکر او چرت (خیال) کښی وی بلکه ډیر کله د والدینو شفقت غواړی چی هر راز (قسم) زحمت او مصیبت په خپل ځان واخلی چی خپل اولاد له هغه مصیبت څخه وژغوری (وساتی). لیکن د دی په عکس یوه داسی ویروونکی او هولناکه ورځ راتلونکی ده چی په هغی کښی به له هر طرفه هم دغه د «نفسی! نفسی!» غږ راپورته کیږی. نه اولاد او نه والدین بلکه هیڅوک به داسی یو ایثار او شفقت ونشی کړی چی د بل لږ څه مصیبت په ځان واخلی او بالفرض که دی وغواړی چی د خپل کوم عزیز لږ څه زحمت په ځان واخلی خو څوک د ده دغی غوښتنی او مطالبی ته څه اهمیت او قیمت نه ورکوی. نو په هر انسان لازم دی چی لا له اوسه د هغی ورځی په فکر او اندیښنه کښی واوسی! او د هغی لپاره توښه برابره کړی! او زیار (کوشش) وکړی څو د الله تعالیٰ له قهر او غضب څخه مامون او مصون پاتی شی که نن دوی د سمندر له طوفانه روغ رمټ ووتل نو سبا خو دوی د حشر له ډګر څخنی په هیڅ صورت نشی وتلی.

إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾

بیشکه وعده د الله رښتیا ده (د بعث، د حساب، د جزا وعده) پس نه دی غره کوی تاسی خامخا دغه ژوندون لږ خسیس! او نه دی غره کوی خامخا تاسی په (عفو او کرم د) الله هیڅ غره کوونکی

تفسیر: یعنی هغه ورځ یقیناً او قطعاً راتلونکی ده. او دغه د پاک الله داسی قاطعه او نافذه وعده ده چی له سره په هغی کښی هیڅ لاندی باندی او وړاندی او وروسته والی نشی راتلی نو نه ښائی چی تاسی د دنیا په دغو څو ورځو باغ او بهار، عیش او عشرت، زرق او برق او رونق تیروځئ که نه تل به هم داسی له عقبیٰ څخه بی برخی او ناامیده پاتی شئ او داسی ئی مه ګڼئ چی هر څوک چی دلته په آرام وی نو بی له ایمان او صالح عمل څخه هلته به هم په آرامی او هوسائی (راحت) کښی وی. د ټګ شیطان له مکر او فریب او اغواء څخه تل هوښیار او ویښ اوسئ! چی شیطان مو د الله تعالیٰ په نامه هم غولوی او داسی درته وائی څه خانه! بیغمه خپلی چرچی او مزی کوه! پاک الله غفور او رحیم دی ښه په ګناهونو او خطاؤ ځان موړ کړه! او له سره تر پایه په دغه ډنډ کښی ځان ډوب کړه کله چی زوړ او سپین ږیری شوی نو بیا یو ځلی له دغو ګردو (تولو) څخه توبه وباسه! پاک الله به دی وبښی. که ستا په تقدیر کښی جنت لیکلی وی نو هر څومره ګناهونه چی هم وکړی بالاخر به جنت ته ځی که په تقدیر کښی دی دوزخ لیکلی شوی

وی نو په هیڅ ډول (طریقه) ته خپل ځان له دوزخه نشی خلاصولی نو بیا د څه لپاره په دنیا کښی چړچی او مزی نه کوی ؟

إِنَّ اللَّهَ عِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ ۖ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ۖ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿٣٤﴾

بیشکه الله خاص هم ده څخه دی علم (د قیام) د قیامت او نازلوی الله باران (او د نزول په وخت ئی هم علم لری) او معلوم دی الله ته هغه شی چی په ارحامو (د میندو په نسونو) کښی وی (نرتوب او ښځه توب ئی) او نه پوهیږی هیڅ نفس چی څه کار به کوی سبا، او نه پوهیږی هیڅ نفس چی په کومه ځمکه کښی به مری بیشکه الله دی ښه عالم (په دغو شیانو او نورو تولو اقوالو) ښه خبردار (په تولو احوالو) دی.

تفسیر: یعنی قیامت هرومرو (خامخا) راتلونکی دی. د دی علم یوازی له الله تعالیٰ سره دی دغه نه ده معلومه چی دغه دنیوی لویه کارخانه به کله ویجاړه او دړی وړی کیږی ؟ انسانان په دنیوی عیش او عشرت، ښائست او مؤقتی تازګۍ نازیږی او پکښی مزی او چړچی کوی آیا دوی په دغه نه پوهیږی چی دغه دنیا په دی چی فانی ده فی الحال هم دغه دنیا او هم ئی تول اسباب او وسایل د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قدرت کښی دی د ځمکی تول رونق او مادی برکت چی ستاسی د خوښی خوشالی مدار دی په آسمانی باران موقوف دی که دوه دری کاله باران ونشی نو له هر طرفه به خاوری او دوړی پورته کیږی، نه به د ژوندانه څه سامان پاتی شی او نه به د راحت څه اسباب. بیا تعجب دی چی انسان د دنیا په زینت، ښائست او سینګار ولی غولیږی؟ او هغه لوی ذات د څه لپاره هیروی؟ چی د خپل رحمت په باران سره ئی ورته ښائست او سمسورتیا او رونق مرحمت کړی دی. چاته څه معلومه ده چی په دنیا کښی به د ده د دنیوی عیش او عشرت برخه څومره وی؟ ډیر خلق زیات کوشش کوی او زیار (محنت) کوی او له ډیرو ربړونو (تکلیفونو) له ګاللو (برداشت کولو) څخه مری لیکن په خپل ژوند کښی یی له سره هوسائی (خوشالی) او آرام نه په برخه کیږی. بالعکس ځینو نورو ته بی له ربړ (تکلیف) او زیار (محنت) څخه دولت او راحت ور په برخه کیږی د دغسی حالاتو او واقعاتو له لیدلو سره سره هم هر هغه انسان چی په دینی او دنیوی معاملاتو کښی د الله تعالیٰ په تقدیر اعتماد او اطمینان لری، په دینی او دنیوی امورو کښی لږ څه هم په جداوجهد او سعی او کوشش کښی

قصور او لندون نه کوی او سره له دی چی په تقدیر پوره داډ او قناعت لری په ریاضت او مجاهدت کښی هم لږ څه مساهلت نه کوی هغه پوهیږی چی انسان لره تدبیر په کار دی ځکه چی ښه تقدیر عموماً د هم دغه کامیاب تدبیر په ترڅ کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی) دغه علم په واقع پوازی او پوازی الله تعالیٰ ته حاصل دی چی زمونږ تقدیر به څرنګه وی؟ او زمونږ له لاسه به صحیح تدبیر ظاهریږی که نه؟ که مونږ د هم دغی معاملی رعایت په دینی امورو کښی لا په ښه شان سره وکړو نو د شیطان د چل او فریب په لومه او دام کښی به له سره ونه نښلو بیشکه چی جنت او دوزخ هر ځای چی زمونږ په برخه کیږی هغه د تقدیر په اساس دی او د هغه علم له پاک الله سره دی مګر عموماً د ښو او د بدو د تقدیر څیری د ښو یا د بدو تدبیرونو په آئینه کښی لیدلی کیږی نو ځکه مونږ د تقدیر په حواله او اساس تدبیر نشو پریښودی ځکه چی دغه خبره خو هیچا ته نه ده معلومه چی د الله تعالیٰ په علم کښی کوم یو سړی سعید یا شقی، جنتی یا دوزخی، غنی یا فقیر یا نور دی؟ نو ظاهری عمل او تدبیر داسی یو شی دی چی د هغه له لیدلو څخه عادتاً مونږ ته د تقدیر له نوعیت نه لږ څه معلومات راحاصلیږی که نه د دغی خبری حقیقی علم خو یوازی له الله تعالیٰ سره دی چی د ښځی په ګیډه کښی هلک دی که جینۍ ؟ او وروسته له ځیږیدلو څخه به د هغه عمر څومره وی ؟ روزی به ئی ارته وی که تنګه ؟ سعید دی که شقی ؟ د هم دی په طرف ئی په ﴿ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡأَرۡحَامِ ﴾ کښی اشاره کړی ده، پاتی شوه د شیطان دغه تګی او بړګی چی فی الحال خو په دنیا کښی چړچی او مزی کوه! بیا وروسته توبه وباسه! او ښه سړی شه! د دی ځواب ئی په ﴿ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسٞ مَّاذَا تَكۡسِبُ غَدٗا ﴾ الآیة ـ کښی ورکړی دی یعنی هیڅوک په دی باندی نه دی خبر چی دی به سبا څه کوی ؟
او د څه کولو له پاره آیا دی به ژوندی پاتی کیږی که نه ؟ او کله به مری ؟ او چیری به مری ؟ نو بیا دی به په کوم اعتبار او اعتماد سره د نن ورځی د بدی تدارک سبا هرومرو (خامخا) وکړی شی او د توبی توفیق به ضرور ومومی په دغو شیانو او نورو ګردو (ټولو) امورو یواځی علیم او خبیر الله تعالیٰ ښه پوه او خبر دی.

تنبیه: په یاد ئی ولرئ! چی مغیبات یا به د احکامو له جنسه وی یا به د اکوانو له جنسه وی. بیا غیبی اکوان زمانی وی یا مکانی او زمانی د ماضی، مستقبل او حال په اعتبار په دری ډوله (قسمه) ویشل شوی دی له دغو څخه د غیبی احکامو کلی حکم رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورکړی شوی دی ﴿ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا إِلَّا مَنِ ٱرۡتَضَىٰ مِن رَّسُولٖ ﴾ الآیة ـ (الجن ۲ رکوع ۲۶ـ۲۷ آیت (۲۹) جزء چی د هغه د جزئیاتو تفصیل او تبویب د امت اذکیاؤ کړی دی او د غیبیه ؤ اکوانو د کلیاتو او د اصولو علم الله تعالیٰ د خپل ځان له پاره خاص کړی دی هو! د هغو په منتشره ؤ جزئیاتو ئی ډیرو خلقو ته سم له هغو قوتونو او استعدادونو اطلاع ورکړی ده او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته هم له دی نه داسی ډیره وافره او عظیم الشانه برخه ور رسیدلی ده چی اندازه ئی بیخی نشی کیدی. خو سره له دی هم د غیبیه ؤ اکوانو کلی علم له رب العزت سره مخصوص دی په دغه آیت کښی چی دا پنځه شیان مذکور دی په احادیثو کښی ئی دغو ته

«مفاتیح الغیب» ویل شوی دی چی د هغو کلی علم پرته (علاوه) له الله څخه بل هیچا ته نشته. په حقیقت کښی په دغو پنځو شیانو کښی د غیبیه ؤ اکوانو تولو انواعو ته اشاره وشوه. په «بای ارض تموت» کښی مکانیه غیوب په ﴿ مَّاذَا تَكْسِبُ غَدًا ﴾ کښی د مستقبله زمانیه ؤ غیوب او په ﴿ مَا فِي الْأَرْحَامِ ﴾ کښی د حالیه زمانیه ؤ غیوب او په «ینزل الغیث» کښی غالباً په ماضیه زمانیه ؤ غیوب تنبیه ده. یعنی کله چی باران راځی او ووریږی معلومیږی لیکن دغه خبره هیچا ته نه ده معلومه چی پخوا له باران څخه څرنګه اسباب او وسایل سره راغونډ شوی دی چی د هغو په اثر، پوره په هم هغی تاکلی (مقرر کړی) نیتی او ځای او موقع کښی په هم هغه مقدار او اندازه باران وشو. مور خپل ووړکی په خپله ګیډه کښی ګرځوی مګر په دی باندی نه پوهیږی چی دغه د دی په ګیډه کښی هلک دی که جینۍ؟ انسان غواړی چی په راتلونکو حالاتو ځان پوه کړی مګر په دی نه پوهیږی چی دی به پخپله سبا څه کار وکړی؟ او د ده مرګ چیری واقع کیږی؟ له دغه جهل، ناپوهی او بیچاره‌ګی سره د تعجب ځای دی چی په دنیوی ژوندون مفتون او مین کیږی او خپل حقیقی خالق او هغه لویه ورځ بیخی هیروی او له یاده ئی وباسی کله ئی چی د الله تعالیٰ لوی دربار ته په راښکودلو سره حاضروی. په هر حال د دغو پنځو شیانو له ذکر کولو سره په تولو غیبیه ؤ اکوانو د کلی علم په طرف اشاره کول دی او حصر نه دی مقصود. او اغلباً په ذکر کښی به د دغو پنځو شیانو تخصیص د دی له امله (وجی) شوی وی چی کوم سائل به د هم دغو پنځو شیانو په نسبت سوال کړی وی چی د هغه په ځواب کښی هم دغه آیت نازل شوی دی. لکه چی په حدیث کښی راغلی دی. د علم الغیب په نسبت پخوا له دی نه په سورت «الانعام» او اوس په سورت «النمل» کښی هم ځینی نور معلومات لیکلی شوی دی هلته دی وکتل شی.

«تمت سورة لقمان بمنه وکرمه»

«سورة السجدة مکیة الا من آیة (۱٦) الی غایة آیة (۲۰) فمدنیة وهی ثلاثون آیة وثلاثة رکوعات»

«رقم تلاوتها (۳۲) تسلسلها حسب النزول (۷۵) نزلت بعد سورة «المؤمنون»»

«د السجدة سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (۱٦) آیت څخه تر آخر د (۲۰) آیت چی مدنی دی (۳۰) آیتونه او (۳) رکوع ګانی لری»

«په تلاوت کښی (۳۲) او په نزول کښی (۷۵) سورت دی وروسته د «المؤمنون» له سورت څخه نازل شوی دی»

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الٓمّٓ ۚ ﴿۱﴾ تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۲﴾

نازلیدل د (دغه) کتاب (قرآن) چی نشته هیڅ شک په دغه کښی له (جانبه) د رب د عالمیانو دی

تفسیر: بی شکه دغه مقدس کتاب رب العالمین نازل کړی. په دغه کښی نه څه شک شته او نه شبهه. او نه د فریب او تیرویستلو ځای دی. لیکن کفار دا خبره نه منی چی راغلی دی دا قرآن له طرفه د الله تعالیٰ.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿۳﴾

آیا وائی (دغه کفار) له خپله ځانه ئی جوړ کړی دی دا (قرآن محمد داسی نه دی) بلکه هم دغه (قرآن) حق دی (نازل شوی دی) له جانبه د رب ستا چی ویروی ته (په قرآن سره) هغه قوم چی نه دی راغلی دوی ته هیڅ ویروونکی پخوا له تانه (تر اسمٰعیل علیه السلام پوری) دپاره د دی چی سمه لاره ومومی دوی (په سبب د ویرولو ستا).

تفسیر: یعنی د هغه کتاب په باب کښی چی اعجاز او حقانیت ئی دومره ښکاره او واضح دی چی د هیڅ شک او شبهی ځای پکښی نشته آیا د هغه په نسبت کفار داسی اظهار کوی چی رسول الله دغه قرآن له خپله ځانه جوړ کړی دی او معاذالله د لویو دروغو نسبت پاک الله ته کوی ؟ نو دغه د دوی انتهائی لجاجت، گستاخی او سپین سترگی ده چی په داسی واضح او روښانه بیان کښی هم له خپله ځانه شبهی پیدا کوی. که دوی لږ څه غور او انصاف کولی نو دوی ته به معلومه شوی وی چی په رښتیا سره دغه کتاب د پاک الله له طرفه راغلی دی او ته کوشش کوی چی د هغه په وسیله یو داسی قوم ویښ او هوښیار او په سمه لاره ئی راولی چی له څو پیړیو راپه دیخوا په دوی کښی ویښوونکی نبی نه دی مبعوث شوی دغه خبره د غور او فکر کولو وړ (لائق) ده چه انسان له خپله ځانه داسی یو شی جوړوی او خلقو ته ئی وړاندی کوی چی د هغه مثل یا قوی غوښتنه په محیط او ماحول کښی موجوده وی په دغسی یو ملک کښی د داسی یوی غتی خبری له خولی څخه ویستل چی د خلقو د سل هاؤ کلونو د مسخ شوی ذهنیت او مذاق څخه

غلطه او بیخی مخالفه وی او د هغی د قبول ډیره ادنیٰ قوه او استعداد هم ظاهراً په هغو کښی نه وی د کوم پوه او عاقل انسان کار له سره نشی کیدی هو! که د الله تعالیٰ قاهره قدرت کوم انسان په دغسی یو سخت او مشکل کار مامور کړی هغه بیله خبره ده. پس نبی الامی صلی الله علیه وسلم چی د نورو خلقو په نسبت د ده د عقل په زیاتوالی او پوخوالی باندی هغه کسان هم قایل دی چی (معاذالله) ده ته ئی مفتری ویل که کومه خبره ئی له خپله ځانه جوړوله او خلقو ته ئی اوروله نو یقیناً، داسی خبری به ئی راوړی وی چی هغه به له عربی فضا سره مطابقی او له عمومی جذباتو سره به موافقی او د هغی امثال او اشباه به د دوی په شاو خوا کښی زیاتی موندلی کیدلی هم دغه خبره یو پوه او انصاف خوښوونکی انسان متیقن کولی شی چی بیشکه محمد صلی الله علیه وسلم په خپله خوښه دغسی یو لوی او مهم کار ته اقدام نه دی کړی او نه هغه کلام چی ده راوړی دی د ده تصنیف دی.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَیْنَهُمَا فِیْ سِتَّةِ اَیَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ ؕ

الله هغه (مطلق قادر) دی چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه او هر هغه چی په منځ د دغو دواړو کښی دی په (مقدار د) شپږو ورځو کښی بیا استوا ئی وکړه په عرش باندی (هم هغسی چی لائقه وه له شانه د الله سره نو ایمان راوړی پری)،

تفسیر: د «استواء» بیان د «الاعراف» په (۷) رکوع کښی تیر شوی دی هلته دی بیا ولوستل شی!

مَا لَكُمْ مِّنْ دُوْنِهٖ مِنْ وَّلِیٍّ وَّلَا شَفِیْعٍ ؕ اَفَلَا تَتَذَكَّرُوْنَ ④

نشته تاسی لره (ای کفارو) غیر له الله هیڅ دوست او نه شفاعت کوونکی (چی عذاب درڅخه دفع کړی)، آیا پس نه اخلئ پند (په دغه وعظ)

تفسیر: یعنی غور او فکر نه کوئ! د الله تعالیٰ د پیغام او د ده د رسول صلی الله علیه وسلم د دروغجنولو څخه وروسته به تاسی چیری ځئ ؟ په ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی له فرشه تر عرشه پوری د الله تعالیٰ حکومت دی. که ونیولی شوئ نو بی د هغه د اجازی او رضاء به مو هیڅ څوک څه حمایت او سپارښت ونشی کړی او نه به داسی کوم حامی او سپارښت کوونکی

وموميءْ! او الله تعالیٰ داسې مطلق قادر دی چې

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥٓ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ ۝٥

تدبير کوی (او نازلوی) امر کار له آسمانه ځمکې ته (تر ورځې د قيامت پورې) بيا بيرته خيژی هغه کار ده ته په هغې ورځې کښې چې ده اندازه د هغې (ورځې) زر کاله له هغو «دنيوی وختونو» چې ئې شميرئ تاسی،

تفسير: د لويو کارونو او خورا (ډيرو) مهمو انتظاماتو له پاره حکم له عرش عظيم څخه مقرر او نازليږی تول حسی، معنوی، ظاهری او باطنی اسباب له اسمانونو او ځمکې څخه راجمع کيږی بيا د هغه په انصرام (سر ته رسولو) کښې مشغول او لګيا کيږی بالاخر هغه کار او انتظام د الله تعالیٰ په مشيت او حکمت تر مودو پورې جاری پاتې کيږی، بيا له يوی اوږدی زمانی څخه وروسته پای (آخر) ته رسيږی په دغه وخت کښې د الله تعالیٰ له خوا بل دول (طريقه) حکم نازليږی. لکه چې د لويو لويو انبياؤ اثر تر پيړيو پيړيو پورې پاتې دی، يا په کوم لوی قوم کښې سرداری او مشرتوب تر نسلونو نسلونو پورې جاری وی. هغه زر کاله د الله تعالیٰ په نزد يوه ورځ ده (موضح په لږ تغير) مجاهد رحمة الله عليه وائی چې «الله تعالیٰ د زرو کلونو انتظامونه او تدبيرونه پرښتو ته القا کوی او دغه موده د ده په نزد يوه ورځ ده، بيا هر کله چې پرښتې هغه پای (آخر) ته ورسوی او ترې خلاصې وموی بيا د نورو راتلونکو زرو کلونو انتظامونه هغوی ته القاء کوی هم دغه سلسله به تر قيامت پورې تسلسل او دوام لری» ځينی مفسرين د دغه آيت مطلب داسې بيانوی چې «د الله تعالیٰ حکم د آسمانونو له پاسه تر ځمکې پورې رسيږی بيا هر هغه کاروائی چې د هغه په متعلق دلته کيږی هغه د اعمالو په دفتر کښې د درج کيدلو له پاره پاس خيژی چې د دنيا د آسمان په محدب واقع دی. او له ځمکې څخه د هغه ځای فاصله د انسان په متوسط تګ سره د يو زر کاله لياره ده چې د الله تعالیٰ په نزد هغه د يوی ورځې لياره تاکلی (مقرر کړی) شوی ده. مسافه خو هم دغومره ده دغه خو بيله خبره ده چې پرښته هغه په يوه ګړی کښې وهی، يا له دی نه هم په لږه موده کښې وررسيږی.» ځينی نور مفسرين داسې معنی کوی «د کوم کار د کولو اراده چې پاک الله وکړی د هغه د ماديو او اسبابو سلسله زر کاله پخوا شروع کوی بيا هغه له بالغه حکمت سره سم په مختلفو ادوارو کښې تيريږی او مختلف ادوار او صورتونه ځان ته اختياروی او ورو ورو د خپل کمال انتها ته رسيږی په دغه وخت کښې کومې نتيجې او آثار چې له هغه څخه څرګندیږی (ښکاره کيږی) د ربوبيت دربار ته د وړاندی کيدلو له پاره پورته کيږی» د ځينو نورو په نزد له «يوم» ځنی «يوم

القیامت» مراد دی. یعنی الله تعالیٰ له آسمانونو څخه نیولی تر ځمکی پوری د تولی دنیا او مافیها انتظام کوی، بیا یو داسی وخت هم راتلونکی دی چی دغه گرده (توله) قصه به پای (آخر) ته ورسیږی او د گردو (تولو) شیانو رجوع به پاک الله ته وشی او تول به د خپلی وروستی فیصلی لپاره الله تعالیٰ ته وړاندی شی چی هغه ته د قیامت ورځ ویل کیږی.
د قیامت یوه ورځ د زرو کلونو په اندازه ده. په هر حال ځینو «فی یوم» له «یدبر» سره او ځینو له «یعرج» سره متعلق کړی دی او ځینو د «تنازع الفعلین» په صورت منلی دی. والله اعلم.

ذٰلِكَ عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيْزُ الرَّحِيْمُ ﴿۶﴾

هم دی (خالق او د امورو مدبر) عالم دی په هر پټ او ښکاره ښه غالب قوی دی (په تقدیر) ښه مهربان دی (په فرمان وړونکو باندی)

تفسیر: یعنی د داسی اعلیٰ او عظیم الشان انتظام او تدبیر قایمول د هغه پاک ذات کار دی چی په هر یو پټ او ښکاره شی علیم او خبیر دی او ډیر زبردست او نهایت مهربان دی.

الَّذِيْٓ اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهٗ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ مِنْ طِيْنٍ ﴿۷﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهٗ مِنْ سُلٰلَةٍ مِّنْ مَّآءٍ مَّهِيْنٍ ﴿۸﴾ ثُمَّ سَوّٰىهُ وَنَفَخَ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِهٖ

هغه الله چه ښایسته کړی ئی دی هر شی چی پیدا کړی ئی دی هغه (هر موجود بالخاصه انسان) او شروع کړی ئی دی پیدایښت د انسان (یعنی آدم) له ختی څخه بیا ئی پیدا کړ نسل اولاد د ده له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو څخه بیا ئی برابر کړ (قالب د) هغه او پو (داخل) ئی کړ په دغه (قالب) کښی له روح خپل څخه (چی مخلوق د ده دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د انسان نسل او اولاد له خلاصی له اوبو ضعیفو حقیرو څخه چی د خورا ډیرو غذاگانو عصاره او خلاصه ده بیا ئی برابر کړ قالب د هغه یعنی شکل، صورت او اعضاء ئی موزون او متناسب خلق او موجود کړی دی. او پو، داخل، ئی کړ په دغه قالب کښی روح خپل حضرت شاه صاحب لیکی چی «گرد (تول) مخلوقات د ده مال دی مگر هر چاته ئی چی ډیر پټ او عزت ورکړی دی هغه ئی خپل بللی دی لکه چی وائی ﴿ اِنَّ عِبَادِيْ لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ ﴾ حال دا چی تول د الله تعالیٰ بندگان دی لکه چی الله تعالیٰ ویلی دی ﴿ اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اِلَّآ اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴾ نو د انسان روح د عالم الغیب له طرفه راغلی

دی او یوائحی له خاورو اوبو، او نورو څخه نه دی جوړ شوی که نه د الله تعالیٰ د روح څخه که هغه مطلب واخیست شی لکه چی د انسانی روح څخه مطلب اخیست شوی دی نو ښائی چی دغه روح په کوم بدن کښی وی که په بدن وی، ترکیب راځی، حال دا چی د ترکیب له وجود څخه حدوث پیدا کیږی او د الله تعالیٰ پاک او منزه ذات او صفات له دغو شیانو څخه پاک او منزه دی (موضح په لږ تغیر سره).

وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۗ قَلِيْلًا مَّا تَشْكُرُوْنَ ⑨

او وئی ګرځول (در ئی کړل) تاسی ته (ای د آدم اولاده) غوږونه او سترګی (چی پری اورئ! او وینئ)! او زړونه (چی عقل او فکر پری کوئ) خو سره د دغو نعمتونو بیخی لږ شکر کوئ تاسی!

تفسیر: د دغو نعمتونو شکر دا ؤ چی پخپلو سترګو مو د ده تکوینی آیتونه په غور سره کتلی وی او پخپلو غوږونو مو د ده تنزیلی آیتونه په پوره توجه او شوق سره آوریدلی وی. او په خپلو زړونو سره مو د دغو دواړو په پوهیدلو او غور او فکر کولو کښی پوره کوشش او زیار (محنت) ایستلی وی. او وروسته له پوهیدلو مو پری عمل کړی وی مګر تاسی خلق ډیر لږ شکر اداء کوئ.

وَقَالُوْٓا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِي الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِيْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ ۬ ؕ بَلْ هُمْ بِلِقَآءِ رَبِّهِمْ كٰفِرُوْنَ ⑩

او وائی (منکران د بعث) آیا کله چی ورک شو مونږ په ځمکه کښی (چی خاوری شو) آیا بیشکه مونږ خامخا په نوی پیدایښت کښی یو ؟ (بلکه نه یو، نو الله وائی نه ده داسی چی دوی وائی) بلکه دوی له ملاقات د رب خپل څخه منکران دی (چی په قیامت باندی ایمان نه راوړی).

تفسیر: یعنی په دغه خبره ئی غور او فکر ونه کړ چی پاک الله دوی اول له خاورو څخه پیدا کړی دی او په خلاف د هغه ئی د شبهو په پیدا کولو شروع وکړ چی آیا له دی نه وروسته چی زمونږ جسم له خاورو سره ګډوډ شی بیا به څرنګه مونږ ژوندی راپاڅول کیږو. دغه خو تشه یوه شبهه او استبعاد نه دی بلکه په صاف ډول (طریقه) سره دغه خلق له بعث بعد الموت څخه منکر شوی دی.

قُلْ يَتَوَفّٰكُمْ مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِيْ وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُوْنَ ﴿۱۱﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) قبض کوی ارواح ستاسی پرښته د مرګ (عزرائیل) هغه چی مقرره شوی ده په تاسی (دپاره د قبض د ارواحو) بیا به رب خپل ته بیرته بوتلل شئ (پس له مرګ نه د حساب دپاره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی تاسی خپل ځان یوازی بدن او جسد ګڼئ چی له خاورو سره ګډوډ او خاوری کیږی داسی نه ده. تاسی په حقیقت کښی روح یئ چی هغه پرښتی له خپله ځانه سره وړی او بیخی نه فنا کیږی! (موضح).

وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُوْنَ نَاكِسُوْا رُءُوْسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۭ رَبَّنَآ اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا مُوْقِنُوْنَ ﴿۱۲﴾

او که ووینی ته (ای محمده!) کله چی دغه کافران ښکته اچوونکی به وی د سرونو خپلو په نزد د رب خپل (په ورځ د قیامت کښی له ذلت ندامت او خجالت نه او وائی به) ای ربه زمونږ ولیده مونږ او واوریده مونږ «وعده ستا او تصدیق د رسولانو» پس بیرته بوزه مونږ «دنیا ته له پاره د دی» چی وکړو ښه عمل بیشکه چی مونږ یقین کوونکی یو (نو وبه ګوری ته یو سخت بد کار او دغه وینا به دوی ته له سره څه ګټه (فائده) نه رسوی.)

تفسیر: یعنی زمونږ غوږونه او سترګی، خلاصی شوی، د رسول الله په هغو خبرو چی ویلی ئی دی زمونږ یقین راغی او دغه ګرد (تول) شیان مو په خپلو سترګو سره ولیدل او ښه وپوهیدو چی یوائی ایمان او صالح عمل د الله جل جلاله په نزد منظور او مقبول دی او په کار راځی اوس مو یو ځلی بیا دنیا ته ولیږه او ومو ګوره چی مونږ څرنګه ښه عملونه کوو.

وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰىهَا وَلٰكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّيْ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَ ﴿۱۳﴾

او که اراده کړی وی مونږ نو خامخا ورکړی به ؤ مونږ هر نفس ته (په دنیا

کښې) هدايت د هغه وليکن مقرره شوى ده دغه وينا (حکم) له ما چې خامخا ډک به کړم هرومرو (خامخا) دوزخ (له کفارو نه) له پيريانو او انسانانو تولو څخه.

تفسير: د الانعام په (۳) رکوع ۲۸ آيت کښې ئې ويلي دي ﴿ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ ﴾ يعنې بيا مو دنيا ته وليږه! او ومو ګوره چې مونږ څرنګه ښه عملونه کوو يعنې دوى دروغ وائي که دنيا ته بيرته وليږلى شي بيا به هم دوى پخپلو هم دغو شرارتونو کښې بوخت (مشغول) وى د دوى د طبيعت اقتضاء او غوښتنه هم داسې ده چې د شيطان اغواء او لمسون قبلوى او د الله تعالىٰ له رحمت څخه لرى تښتي بيشکه مونږ په دغه خبره قادر يو چې د دنيا ګرد (تول) انسانان په جبر او زور سره د هدايت په لاره راولو او پرى قائم ئې کړو چې د هغه په لورى د انسانانو زړونه فطرتاً مايل دي ليکن په دغه تقدير سره چې ګرد (تول) انسانان په هم دغه يوه طور او طريقه اختيارولو مجبور کول دغه زمونږ د حکمت او مصلحت څخه مخالف ؤ چې د هغه بيان به څو نورو ځايونو کښې پخوا له دې نه شوى دى نو هم هغه خبره پوره کيدونکې وه چې د ابليس د دغې دعوى ﴿ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾ ص، ۸۲-۸۳ آيت په ځواب کښې ويلي وه ﴿ قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ (د ص (٥) رکوع ۸٤-۸٥ آيت ۲۳ جزء) معلومه شوه چې دلته له جن او انس څخه مراد هم هغه شياطين او د هغو پيروان دي.

فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَٰذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ ۖ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

پس وڅکئ تاسې (دا عذاب) په سبب د دې چې هير کړى ؤ تاسې ملاقات د ورځې ستاسې چې دا دى بيشکه چې مونږ به هم هير کړو تاسې او وڅکئ تاسې عذاب دائمي په سبب د هغه (کفر او تکذيب) چې وى تاسې چې کاوه به مو (په دنيا کښې)

تفسير: يعنې مونږ هم تاسې هير کړى ئې، يعنې هيڅکله به په رحمت سره نه يادول کيږئ. وروسته له دې نه د مجرمينو په مقابل کښې د مؤمنانو حال او مآل بيانوى.

إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ

وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿١٥﴾ تَتَجَافَىٰ جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ ﴿١٦﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی ایمان راوړی په آیتونو زمونږ هغه کسان کله چی پند ورکړی شی دوی ته په دغو (آیتونو) نو پریوځی په داسی حال کښی چی سجده «عبادت» کوونکی وی الله ته او تسبیح وائی سره له ثناء د رب خپل او دوی تکبر لوئی نه کوی (له عبادت نه) لری کیږی ډډی د دوی له ځایونو د خوب (دپاره د تهجد) بولی دوی رب خپل (پټ له خلقو نه) له ویری (د قهره د الله نه) او له طمعی (د رحمت د ده نه) او ځینی له هغو مالونو چی ورکړی دی مونږ دوی ته لګوی (ئی په لاره د الله کښی)

تفسیر: یعنی په خوف او خشیت او خشوع او خضوع په سجده لویږی، په ژبه سره د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید اداء کوی او په زړه کښی د کبر، غرور، لوئی، ځانمنی (غرور) داسی خبری نه ګرځوی چی د الله د آیتونو په مقابل کښی د تیتیدلو څخه مانع وی. له خوږو خوبونو او پستو بسترو څخه پورته کیږی او د پاک الله په حضور کښی دریږی. له دی نه مراد د تهجد لمونځ دی لکه چی په صحیح حدیث کښی راغلی دی.

او ځینو تری د سبا او د عشا د لمانځه یا د مغرب او د عشا د لمانځه په منځ کښی کوم نفلونه چی کیږی هغه مراد کړی دی. ګواکی په الفاظو کښی د دی خبری د ځائیدلو ځای هم شته. لیکن قوی هم هغه لومړی تفسیر دی. والله اعلم.

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له الله تعالیٰ څخنی هیله (امید) او طمع لرل او ویریدل بد نه دی اعم له دی نه چی په دنیوی امورو کښی وی یا په اخروی کښی. که په دغه مقصد کوم بنده عبادت کوی نو مقبول دی. هو! که د بل کوم موجود د خوف یا رجاء له سببه بندګی وکړی نو هغه ریاء ده له سره نه قبلیږی».

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

پس نه دی معلوم هیڅ نفس ته (نه پرښتی او نه نبی ته) هغه شی چی پټ کړی شوی دی دوی ته له یخوالی د سترګو نه دپاره د جزاء د هغه عمل چی وو دوی چی کاوه به ئی (پټ)

تفسير: يعني ځرنګه چې د شپو په تيارو کښې له خلقو څخه په پټه دوی بې رياء عبادت کړی دی د هغه په بدل کښې الله تعالیٰ هغه نعمتونه چې پټ ساتلی دی او د هغو پوره کيفيت هيڅچا ته نه دی معلوم دوی ته ورکوی چې د هغو د ليدلو څخه د دوی سترګی روښانه کيږی. په حديث کښې راغلی دی چې ما خپلو نيکو بندګانو له په جنت کښې دوه شيان پټ ساتلی دی چې د هغو مثال نه سترګو ليدلی دی او نه د هغه تعريف غوږونو آوريدلی دی او نه د کوم انسان په زړه کښې ګرځيدلی دی.

تنبيه: سرسيد او نورو د دغه حديث په اساس په جنت کښې له جسمانی نعمتونو څخه انکار کړی دی د دوی په ځواب کښې د (مولٰينا شبير احمد) يو مضمون د «هديه سنيه» تر عنوان لاندی چاپ دی ښائی چې هغه دی ولوست شی.

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا ۭ لَا يَسْتَوٗنَ ۝۱۸

آيا پس هغه څوک چې وی مؤمن لکه هغه څوک دی چې وی هغه فاسق نه دی برابری (دا دواړه ډلی)

تفسير: يعني که د يوه ايماندار او د يوه بې ايمانه آخره خاتمه او انجام يو شانته شی نو وپوهيږئ چې (العياذ بالله) د الله تعالیٰ په دربار کښې توره تياره ده.

اَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَلَهُمْ جَنّٰتُ الْمَاْوٰى ۡ نُزُلًۢا بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ۝۱۹

هر څه هغه کسان چې ايمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) پس شته دوی لره جنتونه د هستوګنی په طريقه د ميلمستيا په سبب د هغو عملونو چې وو دوی چې کول به ئې (په دنيا کښې).

تفسير: يعني د الله تعالیٰ په فضل به د دوی صالح عمل د جنت د ميلمستيا سبب ګرځی.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ فَسَقُوْا فَمَاْوٰىهُمُ النَّارُ ۭ كُلَّمَآ اَرَادُوْٓا اَنْ يَّخْرُجُوْا مِنْهَآ اُعِيْدُوْا فِيْهَا وَقِيْلَ لَهُمْ ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ ۝۲۰

او هر څه هغه کسان چې فاسقان شوي دي پس ځاى د هستوګنې د دوى اور (د دوزخ) دى (هر كله چې اراده وكړي دوى د دې چې راووځي له دغه اوره نو بيرته به غورځول كيږي دوى په دغه اور كښې او ويل كيږي به دوى ته (د اهانت په ډول (طريقه)) وڅكئ تاسې عذاب د اور «د دوزخ» هغه عذاب چې وئ تاسې چې د هغه به مو تكذيب كاوه (په دنيا كښې او باور مو پرې نه كاوه).

تفسير: يعنى كله كله چې د اور شغلې دوزخيان د دروازې په لوري وغورځوي په دغه وخت كښې ښائي دوى د تښتيدلو په فكر كښې ولويږي نو پرښتې به له هغه ځاى څخه دوى په ټيل وهلو سره بيرته بيائى او دوى ته به وائي چيرى ځئ ؟ هغه شي مو چې دروغ باله او باور مو پرې نه كاوه اوس د هغه خوند او مزه وڅكئ **(اللّٰهم اعذنی من النار واجرنی من غضبک)**.

وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِّنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَىٰ دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾

او خامخا وبه څكوو مونږ هرومرو (خامخا) په دوى باندې له هغه عذاب نژدې (په دنيا كښې) لږ له عذاب لوى نه (چې د آخرت دى) دپاره د دې چې دوى وګرځي (له كفر نه اسلام ته).

تفسير: يعنى د آخرت د لوى عذاب څخه پخوا په دنيا كښې لږ څه كمه درجه عذاب پرې نازلؤو څو هغه كسان چې د رجوع توفيق ور په برخه وى له الله تعالىٰ څخه وويريږى او الله تعالىٰ ته رجوع وكړي. كمه درجه عذاب هم دغه دنيوى مصائب دي لكه ناروغي، قحطى، قتل، قيد، د مال او د اولاد او د نورو تباهي او نور.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا ۚ إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾

او څوک دي ډير ظالم له هغه چا چې پند وركړ شي په آيتونو د رب خپل

(قرآن) بیا مخ وګرځوی تری (فکر او غور ونه کړی پکښې او وروسته له پوهیدلو تری بیرته وګرځی بلکه له دی نه ډیر ظالم نشته) بیشکه چی مونږ له دغو مجرمانو څخه انتقام اخیستونکی یو (په عذاب سره)

تفسیر: کله چی مونږ له ټولو ګنهګارانو او ظالمانو او مجرمانو څخه انتقام او بدل اخیستونکی یو نو دغه ډیر ظالم به څرنګه نجات تری ومونډلی شی ؟ له دی نه وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم ته تسلی ورکوی چی ته د دوی له ظلم او اعراض څخه مه خپه کیږه! پخوا مو موسیٰ علیه السلام ته هم کتاب ورکړی ؤ چی په هغه سره بنی اسرائیلو هدایت ومونډ او د ده په تابعانو کښی لوی لوی دینی پیشوایان او امامان تیر شول تاته هم بیشکه د الله تعالیٰ له طرفه دغه عظیم الشان کتاب درکړی شوی دی چی ډیر خلق به پری لار ومومی او له بنی اسرائیلو څخه به زیات ستا په امت کښی لوی لوی امامان او پیشوایان پیدا شی. پاتی شوه د منکرانو فیصله هغه به پخپله پاک الله کوی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَلَا تَكُنْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ وَجَعَلْنٰهُ هُدًى لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ۝۲۳

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ موسیٰ ته کتاب (د تورات لکه چی تاته مو ای محمده قرآن درکړی دی) پس مه کیږه ته! په شک کښی له ملاقاته د دغه (موسیٰ) او ګرځولی وو مونږ تورات یا موسیٰ هدایت دپاره د بنی اسرائیلو (اولاده د یعقوب)

تفسیر: ﴿ فَلَا تَكُنْ فِيْ مِرْيَةٍ مِّنْ لِّقَآئِهٖ ﴾ په منځ کښی معترضه جمله ده یعنی بیشکه او بی شبهی موسیٰ علیه السلام ته کتاب ورکړی شوی ؤ او تاته هم داسی کتاب درکړی شوی دی چی په دغه کښی هیڅ قسم چل او فریب او پلمه (تدبیر) نشته یا ئی د موسیٰ علیه السلام د ذکر په نسبت وویل چی تاسی له موسیٰ علیه السلام سره د معراج په شپه کښی ولیدل هغه واقعی او حقیقی ملاقات ؤ او په هغه کښی هیڅ قسم چل، تیرایستل، سترګی پټول او نور شک او شبهه نه وه.

وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَّهْدُوْنَ بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوْا ۞

او ګرځولی ؤ مونږ ځینی له دوی نه امامان چی لاره به ئی ښووله (خلقو ته)

په حکم زمونږ کله چې صبر وکړ دوی (په دين خپل)

تفسير: يعني د دنيا په سختيو او د منکرانو په ظلم او تيريو ئې صبر وکړ او خپل دين ئې تينګ وساته

وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾

او وو دوی چې په آيتونو زمونږ (چې له انبياؤ الله سره ؤ) يقين به ئې کاوه.

تفسير: يعني مسلمانان دی د الله تعالیٰ په وعدو يقين او باور ولری او په سختيو دی صبر وکړی او پخپلو کارونو کښې دی ثابت او قائم اوسی نو له دوی سره به پاک الله هم داسی معامله وکړی لکه چې وشوه او ښه وشوه.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾

او بيشکه رب ستا هم دی به فيصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښې په ورځ د قيامت کښې په هغه شی کښې چې وو دوی په دغه شی کښې (په دغه دنيا کښې چې سره) اختلاف به ئې کاوه.

تفسير: يعني د اهل الحق او منکرانو په منځ کښې قاطعه فيصله او عملی پريکړه به د قيامت په ورځ وشی هو! په دنيا کښې هم ډير مثالونه داسی ښوول شوی دی چې انسان د هغو له ليدلو څخه پوهه او عبرت حاصلولی شی آيا د عاد او د ثمود د تباه او ويجاړ شوی کلی او کندوالی او مخروبې ښې دغو منکرانو نه دی ليدلی ؟ چې په هغو د شام او د مکی د سفر په وخت کښې مسافرين او عابرين تل تيريږی آيا د دوی د هلاکولو او تباهی قصی ئې نه دی آوريدلی ؟. د تعجب ځای دی چې د دغو شيانو د ليدلو او آوريدلو نه وروسته هم دوی متنبه نشول او د نجات او فلاح لاره ئې ونه ليدله.

أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ ۖ أَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاءَ إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا

آیا (لاره د عبرت) نه ده ښوولی دغو (مکیانو) ته (دی خبری) چی څومره هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانو چی تل تیریږی (دغه کفار) په (ورانو) کورونو د دوی، بیشکه په دغه (هلاکولو د پخوانیو) کښی خامخا لوی دلائل د قدرت دی آیا پس نه اوری دوی (د عبرت په غوږونو) آیا نه وینی دوی چی بیشکه مونږ بهوو (ویالی د) اوبو طرف د ځمکی وچی ته (چی گیاه پکښی نه وی) پس راوباسو مونږ په هغو سره کښت (فصل)

تفسیر: یعنی بهوو مونږ د نهرونو، ویالو او د سیندونو اوبه یا د باران اوبه. نو آیا نه وینی دوی دا چی بیشکه مونږ راوکاږو اوبه ځمکی وچی ته چی گیاه پکښی نه وی له «الارض الجرز» څخه هغه وچه توره ځمکه مراد ده چی له نباتاتو څخه تشه او خالی وی ځینی تری خاص د مصر ځمکی مصداق او مراد گرځوی او له «نسوق الماء» څخه د نیل د سیند اوبه مرادوی ولی دی تخصیص ته هیڅ ضرورت نشته **کما نبه علیه ابن کثیر رحمه الله.**

تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنْفُسُهُمْ ۖ أَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

چی خوری له دغه کښته (فصله) چارپایان د دوی (واښه، پانی) او نفسونه د دوی (دانه او میوه) آیا پس نه وینی (نښی د قدرت د ده)

تفسیر: یعنی ښائی چی دغه نښی ئی کتلی او د الله تعالیٰ په کامل قدرت، حکمت او رحمت قائل شوی وی او ښه پوه شوی وی چی دی هم داسی د مړی په لاش کښی هم بیا روح ننباسی او دغه «بعث بعد الموت» ده ته څه اشکال او سختی نه لری او هم ښائی چی د الله تعالیٰ په نعمتونو ئی د زړه له کومی شکر ویستلی وی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْفَتْحُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾

او وائی (کفار) کله به وی دغه فتح (فیصله) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دغه فتحه کښی)

تفسیر: پخوا ئی ویلی وو چی د دوی فیصله به د قیامت په ورځ کیږی. د ده په نسبت به منکرینو داسی ویل چی ته پرله پسی قیامت قیامت وائی. که ته رښتینی ئی نو راوښیه چی هغه ورځ به کله راځی؟. مطلب دا دی چی دغه خو تش دارول او چتی (بیکاره) انذار دی قیامت او

نور هیڅ شی نشته

قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ ﴿٢٩﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) چې په ورځ د فتح (قیامت) کښې هیڅ نفع به ونه رسوی هغو کسانو ته چې کافران شوی دی ایمان راوړل د دوی (په دغه ورځ کښې) او نه به دوی ته مهلت ورکړ شي او نه به دوی ته انتظار وکړ شي.

تفسیر: یعنی اوس وخت دی چې د الله تعالیٰ او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خبرو یقین او باور وکړئ او د هغې ورځې د تاسف او تحسر او له عذابه ځان وژغورئ (وساتئ)! او ورته بیخی آماده او تیار شئ! وروسته له هغه چې قیامت شي بیا ایمان او باور له سره نه پکاریږی او نه به په سزا کښې څه تاخیر تخفیف او مهلت وی او نه به مجرم ته داسی کومه موقع او فرصت ورکاوه کیږی چې په هغه کښې دی د خپلو اعمالو تعدیل او اصلاح وکړی او بیا خپل حساب او کتاب ته حاضر شي. نو د دغه وخت فرصت او مهلت غنیمت وګڼئ! او په تکذیب او استهزاء خپل وخت مه ضائع کوئ! هغه ساعت چې راتلونکی دی یقیناً او قطعاً راځی او له سره پکښې هیڅ ډیل، تعطیل او تاخیر نشته نو داسی پوښتنې او وینا بیخی فضولی او بیکاره دی چې هغه ورځ به کله راځی؟ او څه وخت به دغه فیصله صادریږی؟

فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾ ع

پس مخ وګرځوه! له دوی نه او منتظر اوسه (د الله نصرت ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (د غلبې په تا)

تفسیر: یعنی هغه کسان چې داسی بی فکره او بی‌حسه دی چې د انتهائی مجرموالی او د سزا د وړ (لائق) ګرځیدلو سره سره د فیصلی د ورځې او د سزا د صدور په نسبت توکی او مسخری کوی او وربوری خاندی نو له دوی څخه څرنګه داسی هیله (امید) او توقع کیدی شي چې ګوندی دوی به سمه لاره راشی نو تاسی د خپل تبلیغ او د دعوت د فریضی په اداء کولو کښې مصروف او لګیاء اوسئ! او د دوی له زیات فکر او خیال څخه بیخی بی پروا شئ! او هغوی پخپل سر پریږدی! او د دوی د هلاکیدلو او تباهی په انتظار کښې اوسئ! لکه چې هغوی هم پخپل زعم او اتکل (معاذالله) ستاسی د تباهی او خرابی په انتظار کښې دی **(وهذا قبل الامر بقتالهم).**

(تمت سورة السجدة ولله الحمد والمنة)

(سورة الاحزاب مدنية وهى ثلاث وسبعون آية وتسع ركوعات)
(رقم تلاوتها (۳۳) تسلسلها حسب النزول (۹۰) نزلت بعد سورة «آل عمران»
د الاحزاب) سورت مدنی دی (۷۳) آیت (۹) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۳) او په «نزول
کښی (۹۰) سورت دی وروسته د آل عمران د سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم، په نامه د الله چی ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكٰفِرِيْنَ وَالْمُنٰفِقِيْنَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۙ﴿۱﴾ وَّاتَّبِعْ مَا يُوْحٰۤى اِلَيْكَ مِنْ رَّبِّكَ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرًا ۙ﴿۲﴾ وَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَكِيْلًا ﴿۳﴾

ای نبی (محمده!) وویریږه (تل) له الله څخه او مه منه (حکم) د کافرانو او (نه) د منافقانو، بیشکه چی الله دی ښه عالم پر هر شی ښه حکمت والا. او متابعت کوه! (ای محمده!) د هغه (حکم) چی درلیږل کیږی تاته له جانبه د رب ستا بیشکه چی الله دی پر هغو کارونو چی کوئ ئی تاسی ښه خبردار او توکل وکړه په الله (او وروسپاره کارونه خپل)، او کافی بس دی الله کار جوړوونکی (ستا).

تفسیر: یعنی هم هغسی چی تر نن پوری معمول ؤ وروسته له دی نه هم تل له یوه خدای څخه ویریږه! او د کافرانو او منافقانو خبره له سره مه منه! که دغه ګرد (تول) سره یو ځای شی او خپل لاسونه سره یو کړی او راز راز (قسم قسم) پلمی(تدبیرونه) او حیلی هم جوړی کړی او تاسی ته د دروغو مطالبات او د تګی مشوری در وړاندی کړی او وغواړی چی خپل طرف ته دی متمایل کړی نو تاسی قطعاً او اصلاً د هغوی پروا مه کوئ! او بی د الله تعالیٰ څخه د بل هیچا څخه خوف او اندیښنه مه کوه! او د هم هغه یوه خدای خبره منه، او د هغه په دربار کښی خپله غاړه ږده! اګر که ګرد (تول) مخلوق سره یو ځای شی او تاته راشی. د الله تعالیٰ د احکامو په خلاف د هیچا خبرو ته غوږ مه ږده! الله تعالیٰ پر ګردو (تولو) احوالو ښه پوهیدونکی دی. الله تعالیٰ په هر وخت کښی هر حکم چی درکوی په نهایت حکمت او مصلحت او خبرداری سره ئی

درکوی او په هغه کښې ستا اصلي خير او ښيګڼه (فائده) ده. کله چې ته د الله تعالیٰ پر احکامو تګ وکړې! او د ده پر لوی ذات توکل او اعتماد ولرې! نو دی به ستا ګرد (ټول) امور پخپل فضل او مرحمت او قدرت سره جوړ کړي. يوازې د الله تعالیٰ ذات د توکل او اعتماد وړ (لائق) دی. هر څوک چې قلباً، خالصاً، او مخلصاً په ده پورې خپل ځان وتړي، نو دی به په بل چا يا بلې خوا ته له سره خپل زړه نشي تړلی. هو! که دی د دوو زړونو خاوند وی نو طبيعي ده چې هغه بل زړه به ئې بلې خوا ته درومی ليکن د هر يوه انسان په تټر (سينه) کښې فقط هم دغه يو زړه وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی « کفار غواړی چې د ده زړه نرم او خپل لوري ته ئې متمايل کړي او منافقان په خپل چال او چل درزده کولو پسې لويدلی دی او رسول الله يوازې پر الله تعالیٰ باندی اعتماد او توکل کوی چې له هغه څخنی زيات عليم او خبير بل څوک نه دی.»

مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ ۚ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـِٔيْ تُظٰهِرُوْنَ مِنْهُنَّ اُمَّهٰتِكُمْ ۚ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَآءَكُمْ اَبْنَآءَكُمْ ۭ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ ۭ وَاللّٰهُ يَقُوْلُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيْلَ ۝۴

نه دی پيدا کړی الله دپاره د هيڅ سړی دوه زړونه په دننه د ده کښې او نه دی ګرځولی (الله) ښځی ستاسی هغه چې ظهار کوئ تاسی له هغو څخه ميندی ستاسی او نه دی ګرځولی (الله) هغه په زامنو بلل شويو ستاسی (واقعي) زامن ستاسی دغه (دری مذکوره خبری چټی (بيکاره)) خبری ستاسی دی په خولو ستاسی (چې هيڅ حقيقت نه لری) او الله وائی حقه (رښتيا خبره) او هم دغه الله ښيی لياره (سمه صافه حقه)

تفسير: يعني څنګه چې انسان په تټر (سينه) کښې دوه زړونه نه لری هم داسی په حقيقت کښې يو انسان دوه ميندی يا دوه پلرونه هم نه لری. د جاهليت په زمانه کښې به که کوم سړی خپله ښځه مور وبلله نو پخپل ګرد (ټول) عمر کښې به له هغې سره نه يو ځای کيده ګواکی دوی به داسی ګڼل چې په هم دغه لفظ سره هغه ښځه د ده د حقيقي مور په شان وګرځيده که چاته به ئې د خپل زوی يا د لور نسبت کاوه نو هغه به ئې واقعاً خپل اولاد ګڼانه او د پلارتوب او زوی توب ګرد (ټول) احکام به پر هغو مترتب کيدل عظيم الشان قرآن د دغه مصنوعی او لفظی تعلق له حقيقي او فطری تعلق څخنی د جلا (جدا) کولو لپاره د دغو رسومو او مفروضاتو په ډير تشديد او تهديد سره ترديد وکړ او دغه ئې ښکاره کړه چې که څوک خپلې ښځې ته مور ووائی

په دغه تش ویلو سره هغه د ده واقعی مور نه گرځی که نه د دغی خبری له منلو څخه دا لازمیږی چی دغه سړی د دوو ښځو له گیډو څخه پیدا شوی دی یوه هغه چی دی ئی زیږولی دی او دوهمه دغه چی دی ورته مور وائی، په دغه صورت سره که څوک زید خپل زوی وبولی نو د زید یو پلار خو لا له پخوا څخه موجود وو چی دی د هغه له نطفی څخه پیدا شوی دی نو آیا د واقعیت له مخی دغه خبره ومنله شی چی زید د دوو پلرونو څخه بیل بیل پیدا شوی دی لکه چی داسی نه ده نو د حقیقی مور ؤ پلار او اولاد احکام پر دوی باندی نشی جاری کیدی لکه چی خپلی ښځی ته د مور ویلو حکم د (تحریم) په سورت کښی راځی او د متبنی (زوی بللو) حکم وروسته له دی نه راځی له دغو دواړو خبرو سره ئی دغه دریمه خبره د تمهید او تشریح په ډول(طریقه) هم واوروله چی داسی ډیری خبری له ژبی او خولی څخه راوځی چی په واقع کښی حقیقت او واقعیت نه لری لکه چی کوم غیر مستقل مزاج یا دوه زړگه انسان یا کوم قوی الحفظ او قوی القلب سړی یا داسی چا ته چی په یوه وخت کښی د دوو مختلفو شیانو په طرف متوجه کیدی شی داسی وائی چی دی د دوو زړونو خاوند دی حال دا چی که څوک ئی تتر ورڅیری کړی او وئی گوری نو هغه به ضرور هم هغه یو زړه لری. هم داسی پر خپلی مور سربیره (علاوه) بله ښځه مور بلل، یا برسیره (سوا) پر پلار بل کوم سړی پلار نیول، یا له خپل زوی څخه پرته (علاوه) بل کوم هلک ته خپل زوی ویل په واقع کښی په دغو گردو (تولو) کښی قطعاً هغه نسبت نه ثابتیږی چی زمونږ د ژبی له ویلو څخه پرته (علاوه) د قدرت په قوت قائم شوی دی نو ځکه نه ښائی چی د حقیقی او مصنوعی تعلقاتو په منځ کښی گډون او خلط وکړی شی.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللَّهِ ۚ

وبولئ تاسی دغه (ادعیاء) پلرونو د دوی ته دغه (نسبت د دوی پلرونو د دوی ته) ډیر برابر (او غوره) دی په نزد د الله

تفسیر: یعنی ښه او د انصاف خبره خو دا ده چی د هر سړی نسبت د ده حقیقی پلار ته وکړ شی که کوم سړی کوم هلک خپل زوی وبولی (متبنی ئی وگرځی) نو هغه د ده حقیقی پلار نشی کیدی. که هم داسی د شفقت او محبت له مخی کوم سړی کوم هلک مجازاً په زوی توب سره ونیسی یا کوم وړوکی یو سړی ته پلار ووائی هغه بیله خبره ده. الغرض نه ښائی چی په نسبی تعلقاتو او د هغه په احکامو کښی د دغسی شیانو له امله (وجی) څه التباس او اشتباه واقع شی. د اسلام په ابتدا کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم زید بن حارثه آزاد کړ او خپل متبنی ئی وگرځاوه، لکه چی سم له دستوره به خلقو هغه ته «زید بن محمد صلی الله علیه وسلم» ویل، کله چی دغه آیات نازل شول گردو (تولو) خلقو زید بن حارثه ورته ویل.

فَإِنْ لَّمْ تَعْلَمُوٓا اٰبَآءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّيْنِ وَمَوَالِيكُمْ ۚ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَآ اَخْطَاْتُمْ بِهٖ وَلٰكِنْ مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ۝

پس كه نه پيژنئ تاسي (اى مؤمنانو!) پلرونه د دوى پس دوى ورونه ستاسي دي په دين كښي او دوستان ستاسي دي (په دين كښي) او نشته پر تاسي (هيڅ) گناه په هغه شي كښي چې خطا شوى يئ تاسي پكښي (لكه چې وايئ زيد بن محمد) وليكن شته گناه په هغه شي كښي چې قصد ئې وكړى زړونه ستاسي او دى الله ښه ښښونكى د (خطياتو) ډير رحم لرونكى (د اجر او ثواب په انعام سره)

تفسير: يعني كه ئې پلار نه وى معلوم نو په هر حال ستاسي ورور او ديني ملگرى خو دى. نو په هم دغو القابو سره ئې يادوئ ! لكه چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم زيد بن حارث ته ويل «**انت اخونا ومولانا**» كه په هيره يا ناپوهي يا غلطي سره ئې وويل چې فلانى د فلانى زوى نو دغه معاف دى د خطاء او نسيان گناه په هيڅ شي كښي نشته. په دغه كښي هم كه الله تعالىٰ اراده وكړى نو ښښي ئې.

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهٗٓ اُمَّهٰتُهُمْ ۚ وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِيْ كِتٰبِ اللّٰهِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُهٰجِرِيْنَ اِلَّآ اَنْ تَفْعَلُوٓا اِلٰٓى اَوْلِيٰٓئِكُمْ مَّعْرُوْفًا ۚ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ۝

(محمد د الله) نبي ډير وړ (لائق) دى له مؤمنانو سره له نفسونو د دوى (د احكامو په انجام) او ښځې د دغه (نبي الله) ميندى د دوى دى (تعظيماً او تحريماً) او خاوندان د خپلوى ځينى د دوى ډير وړ (لائق) دى پر ځينو نورو (په ميراث كښي) په كتاب (حكم) د الله كښي له مؤمنينو (انصارو) او له مهاجرينو مگر خو دا چې وكړئ (پخپل ژوند كښي) له دوستانو خپلو سره ښه احسان (يا ورته وصيت وكړئ په دريمه يا لږ له هغى) دى دغه (ميراث په ايمان او په هجرت) په كتاب (قرآن يا لوح محفوظ) كښي ليكلى شوى

تفسير: كه په غور سره وليدل شي د مؤمن ايمان د هغه لوى نور يوه شعاع ده چې د نبوت له

لمر څخه خوريږی. د نبوت لمر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم دی. نو په دی اعتبار که مؤمن «**من حیث هو مؤمن**» د خپل ځان د حقیقت پوهیدلو لپاره په فکری حرکت شروع وکړی نو له خپل ایمانی شتوالی څخه پخوا ښائی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم معرفت ځان ته حاصل کړی نو په دغه اعتبار ویلی شو چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم مسعود وجود زمونږ له وجوده هم زیات راته نژدی دی. که د دغه روحانی تعلق په بناء وویل شی چی د مؤمنانو په حق کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم د پلار په شان دی بلکه له پلار څخه هم په مراتبو ډیر زیات دی نو دغه به بیخی په ځای او صحیح وی. لکه چی د ابو داؤد په سنن کښی د «**انما انا لکم بمنزلة الوالد**» الحدیث او د ابی بن کعب او نورو په قرائتونو کښی د (النبی اولی بالمؤمنین) آیت او د «(وهواب لهم» جمله دا حقیقت څرگندوی (ښکاره کوی) که د پلار په تعلق کښی فکر وکړئ نو د هغه حاصل هم دا راوځی چی د زوی جسمانی وجود د پلار له جسمه راوتلی دی او د پلار طبیعی شفقت او تربیت له نورو څخه زیات دی لیکن آیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم تعلق د ده له امت سره له دی نه لږ دی ؟ یقیناً د محمدی امت ایمانی او روحانی موجودیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د لوی روحانیت یوه پلوشه او د هغه سیوری دی. او هغه شفقت او تربیت چی د نبی صلی الله علیه وسلم څخه څرگند (ښکاره) شوی دی د مور او پلار له طرفه لا څه بلکه په ټولو مخلوقاتو کښی د هغه نمونه نشی موندلی. د پلار په ذریعه الله تعالیٰ مونږ ته د دنیا دغه عارضی حیات راکړی دی لیکن د نبی صلی الله علیه وسلم په برکت مونږ ته ابدی او دائمی حیات راحاصلیږی. نبی کریم صلی الله علیه وسلم زمونږ په نسبت داسی شفقت، مرحمت، خیر غوښتل، او همدردی کړی ده چی مونږ ئی د خپلو ځانونو لپاره نشو کولی نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په مال او په ځان او نورو شیانو کښی د تصرف هغه حق لری چی په دنیا کښی نور هیچا ته دغه حق نه دی حاصل. حضرت شاه صاحب لیکی چی «نبی د الله نائب(بمعنی رسول) دی، پخپل ځان او مال زمونږ دومره تصرفات او اختیارات نشی چلیدی څومره چی د نبی تصرفات په مونږ چلیږی مونږ ته دغه نه ده روا چی خپل ځان په سره لمبه او اور کښی واچوو که نبی صلی الله علیه وسلم دغه حکم صادر کړی نو بیا فرض کیږی. د هم دغو حقایقو په ملحوظ په احادیثو کښی راغلی دی « هیڅ یو له تاسی نشی مؤمن کیدی څو د ده په نزد زه له پلار او ځوی او نورو گردو (ټولو) انسانانو بلکه د ده له خپله ځان څخه هم ډیر زیات گران او محبوب نه شم.» (وازواجه امهٰتهم، او ښځی د نبی میندی د دوی دی) یعنی ستاسی دینی میندی دی په تعظیم او احترام او په ځینو نورو احکامو کښی چی د هغوی لپاره د شریعت له مخ ثابت شوی وی نه په ټولو احکامو کښی

﴿ وَأُولُوا الْأَرْحَامِ ﴾ او خاوندانو د خپلوی ځینی د دوی ډیر لائق دی په ځینو نورو الخ) یعنی له رسول الله سره دوی خپل وطن پریښی دی او له خپلو دوستانو او خپلوانو ځنی بیل شوی دی. رسول الله صلی الله علیه وسلم د مهاجرینو او د منوری مدینی د انصارو په منځ کښی د دوو تنو په منځ کښی دینی اخوت او اسلامی ورورى ترلی وه. وروسته له دی چی د مهاجرینو نور خپلوان

مسلمانان شول نو دلته ئې داسې وويل چې د قدرتي خپلوۍ رعايت په دغه مؤاخات پرومبی او مقدم دی ښائې چې ميراث او نور شيان د نسبي قرابت په اساس تقسيم کړل شي. هو! ښائي چې ښه سلوک او احسان دی له هغو ملګرو څخه هم منع نه شي.

﴿ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتٰبِ مَسْطُوْرًا ﴾ دی دغه ميراث او وصيت په کتاب قرآن لوح محفوظ کښې ليکلی شوی) يعنی په قرآن کښې دغه حکم د تل لپاره جاري او نافذ دی يا به په تورات کښې هم وی. يا به له کتاب څخه لوح محفوظ مراد وی.

وَاِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيّٖنَ مِيْثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُّوْحٍ وَّاِبْرٰهِيْمَ وَمُوْسٰى وَعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ ۪ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ مِّيْثَاقًا غَلِيْظًا ۟ۙ

او ياد کړه (ای محمده!) کله چې واخيست مونږ له (تولو) انبياؤ څخه عهد د دوی (په الست کښې چې هم دی پخپله دوی عبادت کوی او هم دی نور زما عبادت ته رابولی) او (بالخاصه) له تانه او له نوح او (له) ابراهيم او (له) موسیٰ او (له) عيسیٰ زوی د مريمې نه (چې عبادت د الله کوئ) او واخيست مونږ له دغو (تولو انبياؤ) څخه (په قسم سره) عهد محکم.

تفسير: يعنی دغه قول او قرار چې يو به د بل تائيد او تصديق کوی او د دين په قائمولو او د الله تعالیٰ د پيغام په رسولو کښې به له سره هيڅ قسم نقص او قصور نه کوی په «آل عمران» کښې د دغه ميثاق ذکر تير شوی دی. حضرت شاه صاحب ليکی «پاس ئې د رسول په حق کښې ويلی وو چې په مؤمنانو د دوی له ځانونو څخه زيات تصرف کولی شي. دلته دی ته اشاره ده چې دغه درجه انبياؤ ته ځکه وررسيدلی ده چې په دوی محنت مسؤليت او ذمه واری هم له ګردو (تولو) څخه زيات دی. يواځې له تولو خلقو سره مقابله او له هيچا څخه هيڅ ډول (طريقه) خوف او رجاء نه لرل» برته (علاوه) له انبياؤ نه د بل چا له لاسه پوره ده؟ د دغو پنځو رسولانو نومونه چې دلته په خصوصيت سره ياد شوی دی اولوالعزم بلل کيږی د دوی هدايت او ليار ښوونې تر زرهاؤ کلونو پاتي دی او تر څو چې دنيا ودانه ده پاتي به وی. له دوی ځنی پرومبی ئې زمونږ د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم نوم واخيست حال دا چې د ده ظهور په عالم شهادت کښې له ګردو (تولو) څخه وروسته شوی دی مګر په درجه کښې له ګردو (تولو) څخه وړاندې دی. او د ده وجود هم په عالم غيب کښې له تولو څخه مقدم دی لکه چې په حديث کښې راغلی دی.

لِّيَسْـَٔلَ الصّٰدِقِيْنَ عَنْ صِدْقِهِمْ ۚ وَاَعَدَّ لِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابًا اَلِيْمًا ۟ۧ

دپاره د دی چی وپوښتی (الله) له صادقانو څخه له صدق (رښتیا) د دوی او (الله) تیار کړی دی دپاره د کافرانو عذاب دردناک

تفسیر: یعنی له قول او اقرار سره مطابق د انبیاؤ پر ژبه ئی خپل احکام خلقو ته ورسول او د حجت اتمام ئی وفرمایه بیا به له هر یوه څخه بیلی بیلی پوښتنی کوی څو د صادقینو پر صداقت قائم پاتی کیدل ښکاره شي او منکرینو ته د صدق پر انکار سزا ورکړه شي وروسته له دی نه د «احزاب» د جنګ واقعه یادوی چی د رښتین رسول الله صلی الله علیه وسلم او د رښتینو مؤمنینو په مقابل کښی د دروغجنانو منافقانو او د منکرانو څه حال احوال شو ؟ او د دوی د ظاهری ثمراتو او نتائجو ذکر کوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) یاد کړئ تاسی نعمت د الله پر تاسی کله چی په (غزوه د احزاب کښی) راغللی تاسی ته لښکری (د کفارو) امر یعنی راولیږو مو پر دوئ باد او داسی فوځونه (د ملائکو) چی (هیڅ) نه لیدلی تاسی دوی (یعنی د پرښتو فوځونه چی د کفارو په زړونو کښی به ئی رعب او ویره غورځوله) او دی الله پر هغو (کارونو) چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی

تفسیر: د هجرت په څلورم او پنځم کال کښی د بنی نضیرو یهودان له منوری مدینی څخه وویستل شول چی ذکر ئی د «الحشر» په سورت کښی راځی دغه فراری یهودان کور په کور او قوم په قوم وګرځیدل او هغوی ئی د اسلام او مسلمینو په خلاف ولمسول او ګرد (تول) ئی د مسلمانانو په خلاف جنګ ته مستعد او تیار کړل. او د بنی فزاره او غطفان او د عربو د نورو قبائلو د متحده ؤ طاقتونو هجوم او حمله پر منوره مدینه باندی بریالیان او کامیاب شول. تقریباً دولس زره سره او کره لښکر سره له پوره وسلو، سامان، تجهیزاتو او لوازمو د فتح او ظفر په نشو کښی مست ورتوی شول د «بنی قریظه ؤ» د یهودانو یوه تینګه او کلکه کلا د مدینی منوری په شرقی جانب کښی وه. دوی پخوا له دی نه له مسلمانانو سره معاهده ترلی وه. بالاخر دوی د نضیری یهودانو په ترغیب او ترهیب هغه معاهده ماته کړه او د متعارضینو د امداد او معاونت له پاره د مسلمانانو په خلاف ودریدل د مسلمانانو عمومی جمعیت تول دری زره تنه ؤ

چی په هغه کښې یو لوی تعداد دغابازان منافقان ؤ چی د تکلیف او سختی په وخت کښې به ئی د دروغو بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړولی او د جنګ له میدانه به ئی ورو ورو خپل ځانونه ایستل رسول الله صلی الله علیه وسلم په دغه مورد کښې له مسلمانانو سره مشوره وکړه بالاخر د پارسی سلمان رضی الله تعالیٰ عنه په مشوره د ښار په اطرافو کښې په هغو ځایونو کښې چی د کفارو د تعرض او د حملی اندیښنه وه خندقونه وکنستل شو د سختی یخنی وقت ؤ غله هم ډیره قیمته او ډیره لږه پیدا کیده د لوږی له سببه صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم او پخپله رسول الله مبارک هم پر خپلو ګیدو تیږی (ګټی) ترلی وی مګر سره له هغه د الله تعالیٰ په عشق او مینه کښې ګرد (تول) مست او بیخوده وو. او دغه ګرد (تول) د خپلو سرونو ځنی تیر صحیح اسلامی مجاهدان او د دی لوی قوماندان سید الانس والجان په دغی سختی ځمکی کښې د خندق په کنستلو کښې په یوه حیرت پیدا کوونکی مجاهدت او د میرانی (بهادری) په همت او غیرت مشغول وو. مجاهدین پر دغی سختی ځمکی کښې په کودال وهلو مشغول او لګیا وو او په خپلو منځونو کښې به ئی په ډیر جوش او خروش سره داسی ویل.

(نحن الذین بایعوا محمداً علی الجهاد مابقینا ابدا)

بالمقابل زمونږ د لوی سردار حضرت محمد رسول الله سیدالابرار او افضل الاخیار له طرفه به چی هغوی هم بالذات د خندق په کنستلو کښې مشغول وو د دوی ځواب داسی ویلی کیده

(اللّٰهم لا عیش الا عیش الآخرة فاغفر للأنصار والمهاجرة)

کله چی خندق تیار شو نو اسلامی مجاهدین د متعارضینو په مقابل کښې په خپلو سنګرونو او مورچو کښې تینګ ودریدل تقریباً تر پنځه ویشتو ورځو پوری دواړه فوځونه سره مخامخ پراته وو او د دغو دواړو قواوو په منځ کښې خندق حائل ؤ سره له دی چی د کفارو تعداد ډیر زیات وو خو د دوی له لاسه ونشو چی له خندقه تیر او پر ښار عمومی هجوم او یرغل (حمله) راوړی. مګر له لری ځنی به ئی غشی ویشتل او کله کله به د فریقینو مخصوص زلمیان د مبارزی په ډګر کښې هم سره وتل. او یو له بله سره به ئی لاس او پښی پستول د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښې مسلمین د محصورینو د جمعیت حیثیت درلود (لرلو) خو سره له هغه دوی تولی ښځی او ووړکی د ښار په مضبوطو او محفوظو انګرونو کښې خوندی کړل او دوی پخپله په ډیر شجاعت او استقامت سره د ښار په محافظت او مدافعت کښې مؤاظبت او مراقبت کاوه. بالاخره د نعیم ابن مسعودالاشجعی رضی الله تعالیٰ عنه د یوه عاقلانه او لطیف تدبیر په اثر د مشرکینو او د بنی قریظه وو د یهودانو په منځ کښې اختلاف او مشاجره واقع شوه. له بل طرفه د کفارو په زړونو کښې د الله تعالیٰ د غیر مرئی فوځونو له لوری ویره او رعب وغورځاوه شو په هم دغه ضمن په یوه شپه کښې یوه سخته ویروونکی سیلی راوالوته چی د هغی په اثر د دوی تولی خیمی او کیږدی وشلیدلی او له ځمکی څخه وشکولی شوی او ډیری لری ولویدلی. د دوی ګرد (تول) څاروی او حیوانات توری شول اورونه ئی مړه او دیګونه او لوښی ئی په بل مخ نسکور او ګرد (تول) سره مات او ګدود شول شکی به په داسی شدت او حدت سره الوتلی چی

د دوی سترګی او خولی پوزی او غوږونه تری ډک پک شول. بالجمله د دغه سخت طوفان او ډیری زوروری سیلی په اثر د کفارو په دغه عظیم الشان لښکر کښی چی تر ۲٤۰۰۰ تنو ځلمیانو پوری رسیدل یو راز (قسم) ګډوډی او بی‌نظمی او پریشانی ښکاره شوه او بالاخر د ډیری یخنی او تیاری او دوړو او غبار له سببه ګرد (ټول) سره تار په تار او د ابوسفیان د طبل الرحیل د غږیدلو په اثر چی دی بیا د کفارو د دغه عظیم الشان لښکر لوی سر افسر و ټول په تیښته او فرار مجبور شول او ګرد (ټول) خائب خاسر بی د مرام له نیله بی هیله (بی‌طمعی) او ناامیده بیرته ستانه (واپس) شول ﴿ وَكَفَى اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللَّهُ قَوِيًّا عَزِيزًا ﴾ دغه جنګ ته د «احزاب» یا د «خندق» جنګ وائی د سخت برودت او سختو لوږو په وخت کښی د داسی خندق کنستل او د دغومره دښمنانو په مقابل کښی په میړانه (بهادری) سره ټینګ ودریدل داسی اوضاع او حالات ؤ چی د منافقانو د زړونو پټی خبری ئی څرګندی (ښکاره) کړی او د مؤمنینو ثبات او استقامت په ښه شان سره تثبیت شو په هم دغه جنګ کښی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی وروسته له دی نه به بیا کفار پر مونږ تعرض او یرغل (حمله) نه کوی بلکه بالعکس مونږ به پر هغو هجوم وروړو لکه چی هم داسی وشول.

إِذْ جَاءُوكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنْكُمْ

(یاد کړی) کله چی راغللی (لښکری د کفارو) تاسی ته له پاسه (جانبه) د تاسی او له ښکته (جانبه) د تاسی

تفسیر: یعنی د منوری مدینی په شرقی جانب چی جګ (وچت) دی او له غربی جانبه چی ښکته دی

وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللَّهِ الظُّنُونَا ۝١٠

او کله چی کږی خړی شوی سترګی (له ډیری ویری) او ورسیدل زړونه چنغړکو (بیخونو د مریو) ته «له ډیره خوفه» او ګمانونه وکړل تاسو پر الله راز راز (قسم قسم) ګمانونه

تفسیر: یعنی له ډیره دهشته او حیرته سترګی ردی بدی پاتی شوی او د خلقو اشکال او بنی والوتی د دوستی او خپلوی مدعیانو به ځانونه پټول او له سترګو ځنی به ئی ځان ګوښی (جدا) کاوه. او ورسیدل زړونه چنغړکو بیخونو د مریو ته یعنی له ډیر خوف او هراسه زړونه لړزیدل او داسی په زور او شدت سره له خپله ځایه غورځیدل لکه چی د ستونی له لیاری د باندی راوتل. او

ګمانونه وکړل تاسو پر الله تعالیٰ راز راز (قسم قسم) ګمانونه يعنی يو به په يو شی پوهيده، او بل به بل شی اتکلاوه. مسلمانانو به داسی ګڼل چی دا ځلی يو بل قسم سخت امتحان رابانډی راغلی دی وګورو چی مونږ ته په دغه آزموينه کښی څه راپيښيږی ؟ ناقص الايمان کسانو به داسی ګڼل چی اوس له دغی پيښی څخه زمونږ ژوندی وتل سخت او مشکل دی د منافقينو له احواله خو له سره پوښتنه مه کوئ چی هغوی په څه حال کښی وو ؟ د منافقينو مقولی وروسته راځی.

هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُوْنَ وَزُلْزِلُوْا زِلْزَالًا شَدِيْدًا ﴿١١﴾

په دغه وخت کښی وازمويلی شول مؤمنان (له منافقانو څخه) او وخوځولی شول په خوځولو سختو سره (له ډيری ويری)

تفسير: رسول الله صلی الله عليه وسلم حضرت حذيفة رضی الله تعالیٰ عنه وليږه څو د دښمن صحيح احوال راوړی د دغی واقعی مفصله قصه دی په حديث کښی ولوستله شی څو د دغه تردد او تذبذب او انديښنی د کيفيت اندازه تری وشی دلته د هغی د ترجمی ګنجايش نشته.

وَإِذْ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالَّذِيْنَ فِيْ قُلُوْبِهِمْ مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللهُ وَرَسُوْلُهٗٓ إِلَّا غُرُوْرًا ﴿١٢﴾

او (ياد کړه هغه وخت) کله چی وويل (ابن ابی ابن قيشر او نورو) منافقانو او (وويل) هغو کسانو چی په زړونو د دوی کښی مرض (د نفاق) و چه نه ده وعده کړی له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله په فتح د شام يمن، پارس) مګر په غرور تيرايستلو سره

تفسير: ځينو منافقينو به داسی ويل چی محمد صلی الله عليه وسلم به داسی دعوی کولی چی زما دين تر مشرقه او مغربه خور او منشوريږی او د روم، پارس او صنعا بنګلی او مانی ماته راکړی شوی دی حال دا چی اوس مسلمانان د اودس د تجديد لپاره هم له خپلو سنګرونو څخه نشی وتلی هغه وعدی چيری لاړی ؟ حضرت شاه صاحب فرمائی «مسلمانانو ته ښائی چی اوس هم د نااميدی په وخت کښی د بی ايمانی خبری ونه کړی!»

وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ

او کله چې وویل یوې طائفې له دغو (منافقانو) چې ای اهل د یثربه (مدینې)

تفسیر: «یثرب» د طیبې مدینې قدیمې نوم ؤ کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ځای ته تشریف راوړ د یثرب نوم په «مدینة النبی» سره تبدیل شو.

لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا ۚ وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ ۛ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ ۖ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾

نشته ځای (د هستوګنې) تاسې ته پس بیرته وګرځئ او اذن (د بیرته تللو) غواړي یو فریق دله له دوی له نبي وائي (بنو حارثه او بنو سلمه) چې بیشکه کورونه زمونږ تش پراته دي (له سړیو) حال دا چې نه دي تش پراته کورونه د دوی نه لري اراده دوی (په دغه تګ سره) مګر د تیښتې (له جنګه).

تفسیر: یعنې ګرد (تول) عرب زمونږ دښمنان شول او زمونږ لپاره هیچیرې د توقف او د هستوګنې ځای پاتې نشو تول له اسلامي لښکرو جلا (جدا) او خپلو کورونو ته لاړ شئ! رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د اسلامي مجاهدینو د باندې ولاړ وو او د ښار د مضبوطو او محفوظو انګرونو په مزید تأمین او تحکیم او په هغو کښې د ښځو او وړوکو په خوندې کولو او ځای په ځایولو کښې مشغول ؤ په دغه وخت کښې به دغو منافقینو داسې پلمې (تدبیرونه) او بهانې سره کولې چې زمونږ کورونه د باندې په ډاګ ډېر میدان کښې پراته دي مونږ له دي نه ویرېږو نه چې غله زمونږ په کورونو ولویږي او زمونږ ګرد (تول) مال او شته به تالا او لوټ یوسي. دغه محض د دروغو بهانې او پلمې (تدبیرونه) وې او له داسې خبرو څخه د دوی مقصود دا و چې په کوم چل او فریب سره خپل ځان د جنګ له میدانه وباسي لکه چې هومره سړیو چې له حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه اجازه وغوښتله دوی هغو ګردو (تولو) ته اجازه ورکړه او د مرخصینو د تکثیر او تزئید هیڅ پروا ئې ونه کړه. له ځینو روایتو څخه داسې معلومیږي چې فقط درې سوه قدسیه نفوس له دوی سره باقي پاتې شول.

وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيرًا ﴿١٤﴾

او که رانـنه ایستی شی پر دوی (دغه کفار په مدینه کښي او تری چاپیر شی) له اطرافو د دغی (مدینی) بیا طلب وکړ شی تری فتنه (شرک یا له مسلمانانو سره جنگ) نو خامخا رابه شی دوی هغی (فتنی) ته او ځند (ایسارتیا) به ونه کړی په دغی (قبول د فتنی) کښي مگر لږ

تفسیر: یعني منافقان د دروغو حیلی او بهاني جوړوی. فرض ئی کړئ که دغه کسان په ښار کښي هم وی او کوم یو دښمن د دی خوا یا د هغی خوا راشی یا پر دوی ورتوی شی او له دوی څخه داسی یوه مطالبه وکړی چی د اسلام دغه دین پریږدئ چی تاسی ظاهراً هغه منلی دی یا ورته وویل شی چی راځئ چی له مسلمانانو سره وجنگیږو نو دوی سم د لاسه د جنگ او فتنی او فساد اچولو لپاره ولاړ او تیاریږی او په دغه وخت کښي د دوی دغه مکر او فریب او دروغ په ښکاره دول (طریقه) سره ظاهریږی. ځکه چی علی الفور دوی د کفارو د هغو مطالباتو د تعمیل لپاره خپلی ملاوی تړی او د دوی مرستی (مدد) او تائید ته چټ پټ ودریږی. نه به د خپلو کورونو د خالی کیدو او بی سر پرستی او د ساتلو عذر وړاندی کوی او نه د هغو د غلا او لوټیدلو او په تاراج تللو څخه څه اندیښنه کوی ماسوا له هغه توقفه چی په دغو مذاکراتو او د وسلی په اخیستلو کښي واقع شوی دی بلا توقف علی الفور د مسلمانانو د جنگ لپاره دوی حاضریږی او د اسلام د دغی ظاهری دعوی څخه هم لاس اخلی او بی له کومی معطلی او دیل سریعاً د جنگ په اور کښي خپل ځانونه غورځوی.

وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ ۚ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْئُولًا ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقیق وو دوی چی وعده ئی کړی وه له الله سره پخوا له دی نه چی وبه نه گرځوی (په جنگ کښي) شاوی خپلی (او نه به تښتی)، او دی عهد د الله پوښتیدلی شوی (په قیامت کښي له وفاء کولو سره).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چی « وروسته د احد له جنگه منافقانو اقرار کړی وو چی بیا به مونږ داسی یو حرکت ونه کړو» د دغه مخالفت پوښتنه به الله تعالیٰ له دوی ځنی وکړی چی ستاسی هغه قول او اقرار چیری لاړ ؟ یعني بنو حارثه او بنو سلمه د احد په غزوه کښي هم له لیاری څخه بیرته گرځیدلی وو او بیا پښیمان شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره ئی عهد وکړ چی بیا به له جنگه نه تښتو دغه دی چی دوی اوس بیا هم هغسی

وکړل.

قُلْ لَّنْ يَّنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ مِّنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَّا تُمَتَّعُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۶﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) چې له سره به نفعه نه رسوی تاسی ته تیښته که چیری وتښتئ تاسی له مرګه یا له قتله او کله چې وتښتیدئ نو ژوندی به پاتی نه کړی شئ مګر لږ (مدت)

تفسیر: یعنی د هر چا په قسمت کښې چې مرګ دی هغه هیڅیری په تښتیدلو سره له مرګه ځان نشي ژغورلی (بچ کولی) د الله تعالیٰ قضاء هر چیری انسان ته رسیږی او که اوس مرګ ستاسی لپاره نه وی مقدر نو له میدانه څخه تښتیدل بیکاره دی آیا دوی د جنګ په میدان کښې تول وژل کیږی ؟ او فرض ئی کړئ که د جنګ له میدانه وتښتئ نو بیا به له مرګه مامون یئ ؟ آیا دغه مامونیت به تر څو پوری وی ؟ بالاخر مرګ خو راتلونکی دی که اوس رانشی. نو څه موده وروسته خو خامخا راتلونکی دی ولی معلوم نه دی چې په څه ذلت او خواری سره ؟

قُلْ مَنْ ذَا الَّذِيْ يَعْصِمُكُمْ مِّنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ بِكُمْ سُوْٓءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً ۚ وَلَا يَجِدُوْنَ لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿۱۷﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) څوک دی هغه (ذات) چې وساتی تاسی له (عذابه) د الله که چیری اراده وفرمائی الله په تاسی باندی د بدی (هزیمت) یا اراده وفرمائی په تاسی باندی د رحمت، نصرت او نه به مومی دوی خپلو ځانونو ته بې له الله کوم دوست (نافع) او نه کوم مددګار (دافع د ضرر).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ اراده هیڅ یو زور او طاقت نشي ګرځولی نه کومه حیله او تدبیر د هغه په مقابل کښې کار کولی شي انسان ته لازم دی چې پر پاک الله توکل وکړی او په هر حالت د الله تعالیٰ د مرضی غوښتونکی وی که نه د دنیا نیکی یا بدی، سختی یا نرمی خو یقیناً رسیدونکی دی نو بیا د الله تعالیٰ د احکامو په تعمیل او د ده په لیار کښې به ولی انسان خوف، ویره او دار له خپله ځانه ښکاره کړی. او په لازمه وخت کښې ولی ځان تری بیل او لری

کړی او په لوی لاس خپل عاقبت خراب کړی او له تکلیفه ځخه هم خپل ځان خلاص نشی کړئ تاسو خو د عربو له مخالفت څخه ویرېږئ او دغه فکر او اندیښنه له تاسو سره نشته که الله تعالیٰ حکم وکړی مسلمانان تاسو علی‌الفور وژنی.

قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِيْنَ مِنْكُمْ وَالْقَآئِلِيْنَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا ۚ وَلَا يَاْتُوْنَ الْبَاْسَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۱۸﴾

په تحقیق ښه معلوم دی الله ته منع کوونکی (له جهاده) له تاسی او ویونکی ورونو خپلو ته (چی) راشئ زمونږ په لوری (چی آرام او هوسائی(راحت) وکړئ) او نه راځی دوی جنګ ته مګر لږ (کله نا کله)

تفسیر: یعنی د خودنی، ریاء او ظاهرداری له سببه یا له شرم او ننګ او د نورو په ترهیب او ترغیب کله کله د جنګ میدان ته راځی او د نورو حقیقی مجاهدینو په څنګ کښی ودریږی. که نه عموماً دوی پخپلو کورونو کښی او په خپل عیش او عشرت، مزو او چړچو کښی مشغولیږی او خپلو نورو عزیزانو او خپلوانو ته چی صادق مسلمانان دی هم وائی چی جهاد ته مه ځئ ! او دوی جهاد ته له وتلو څخه منع کوی.

اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ ۚ

بخیلان دی (په اعانت له تاسی سره او انفاق) پر تاسی

تفسیر: یعنی د مسلمانانو د امداد او معاونت څخه ځان ساتی او د دوی له هر قسم همدردی او خیر غوښتلو او خیر رسولو ځنی بخل کوی. هو که د غنیمت مواقع راشی نو د ډیر حرص او طمع لامله (له وجی) غواړی چی بل هیڅا ته دی هیڅ شی ورنه کړه شی او دغه ګرد (تول) مال او غنیمت دی یواځی زمونږ برخه شی او په هم دغه امید او هیله (طمع) ځینی په جنګونو کښی هم حسب الظاهر شرکت کوی.

فَاِذَا جَآءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُوْنَ اِلَيْكَ تَدُوْرُ اَعْيُنُهُمْ كَالَّذِيْ يُغْشٰى

عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۚ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ ۚ

پس كله چي راشي ويره (د دښمن) نو وبه ويني ته دوی گوری به دوی تاته (ترهور) چي چاپير به چورلي (گاتي د) سترگو د دوی په شان د هغه انسان چي بيهوشي راوستلي شوی وی پر هغه له (وجه د سكراتو د) مرگه پس بيا كله چي لاړه شي دغه ويره (او تول شي غنائم) نو ضرر دررسوی دوی تاسی ته په ژبو تيرو سره په دغه حال چي بخيلان (حارصان) وی په خير (او لاس اچوی پر غنيمت)

تفسير: يعني د سختي او تنگسي په وخت كښي د رفاقت څخه ځانونه بيرته واپس كوی او له ډيری ويری ئی ساه راخيژی وروسته له بری او فتح راځي او له خپله ځانه خبری جوړوی او خپل شجاعت او ميرانه (بهادری) ښكاروی او له ډير حرص او طمع د غنيمت پر اموالو پرمخي نسكور لويږی. يا ئی دا مطلب چي د اسلام او مسلمانانو پر خلاف په طعنو او تشنيعو كښي خوله سپړی او ژبه كوی.

أُولَٰئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ ۚ وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٩﴾

دغه (كسان د جنگ گيدړان او د ولجي زمريان) ايمان ئی نه دی راوړی (په اخلاص سره) پس خراب (باطل) كړل الله عملونه د دوی او دی دغه (ابطال د اعمالو) پر الله آسان

تفسير: يعني تر څو پر الله تعالیٰ او رسول الله ايمان رانه وړی د دوی هيڅ يو عمل نشی مقبول واقع كيدی. حضرت شاه صاحب ليكی « كوم ځای كښي چي د حبط الاعمال ذكر دی نو فرمائی چي الله تعالیٰ ته آسانه ده يعني ظاهراً د الله تعالیٰ عدل او احسان ته كتلی دغه امر صعب او مشكل راښكاری چي څرنگه به پاک الله د چا محنت او اجر ضايع كوی ؟ ليكن دغه كار څكه سخت او مشكل نه دی چي پخپله په هم هغه عمل كښي داسی يو نقص او خرابی پته وی، چي په هيڅ صورت هغه عمل پری نه صحيح او نه درست كيږی لكه « د بی ايمان عمل» چي ايمان ورته شرط او روح ئی دی او هر عمل بی له هغه مړ او بی نتيجي دی نو څرنگه به قبليږی. كافر هومره محنت چي وكړی او ربړونه (تكليفونه) وگالی (برداشت كړی) گرد (تول) ئی ابته (خراب) او بيكاره ځی.

يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا ۖ وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا

لَوْ اَنَّهُمْ بَادُوْنَ فِى الْاَعْرَابِ يَسْاَلُوْنَ عَنْ اَنْبَآئِكُمْ

گمان کوی «دغه منافقان» پر لښکرو (د کفارو) چی نه دی تللی (بیرته په ماتی) او که چیرته بیا راشی لښکر د (کفارو جنگ ته) نو دوست گنی (منافقان) دا چی کاشکی دوی اوسیدونکی وی په (لریو کلیو د) اعرابو کښی (له ښاره) چی پوښتنی به ئی کولی (له لری) له (احوالو) خبرو ستاسی.

تفسير: یعنی د کفارو لښکری ناکامه بیرته لاړی لیکن دغه ویریدونکی منافقان لا تراوسه هم نه دی متیقن چی هغوی ماتی موندلی ده او فرض ئی کړئ که د کفارو افواج بیا بیرته وگرځی او پر مسلمانانو حمله او یرغل وکړی نو د دوی هم دغه هیله (امید) او تمنا وه که وروسته له دی نه د جنگ تر ختمه پوری بیخی په ښار کښی هم ونه اوسیږی او چیرته کوم کلی ته ولاړ شی او هم هلته لری ناست ننداری وکړی او له تلونکیو او راتلونکیو څخه پوښتنی وکړی چی مسلمانان څه حال لری ؟ او د جنگ نخچه (نقشه) او وضعیت څرنگه دی ؟

وَلَوْ كَانُوْا فِيْكُمْ مَّا قٰتَلُوْٓا اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۲۰﴾

او که چیری وی (دغه منافقان) په تاسی کښی نو جنگ به ئی نه وو کړی دوی مگر لږ «دپاره د ریاء»

تفسير: یعنی د خولی پر خبرو کښی ستاسی خیر غوښتنه په ظاهری دول (طریقه) سره ښکاره کوی او په جنگ کښی زیات کار نه کوی او تش د مجبوریت او ضرورت لامله (له وجی) چی نوم ئی وشی په جنگ کښی شرکت کوی.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِىْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيْرًا ﴿۲۱﴾

خامخا په تحقیق دی تاسی ته (ای ویریدونکیو) په (کار د) رسول الله کښی اقتداء غوره نیکه دپاره د هغه چا چی وی دی چی داریږی د الله (او امید لری د رضاء او د لقاء ئی) او (د ثواب د نعمتونو د) ورځی وروستنی (د

قیامت) او یادوی الله ډیر (هم په خوله هم په زړه هم په راحت هم په زحمت)

تفسیر: یعنی رسول الله ته وګورئ ! چی په دغو سختیو او مصاعبو کښی څرنګه ثبات او استقلال لری حال دا چی له ګردو (تولو) څخنی د زیاتی اندیښنی او فکر زور پر دوی لوېږی مګر امکان نه لری چی لږ څه د دوی په استقلال او استقامت کښی تزلزل او فتور واقع شی هغه خلق چی د الله تعالیٰ د رضاء او لقاء هیله من (امیدوار) او د آخرت د ثواب د حصول امیدوار دی او په کثرت سره د الله تعالیٰ په ذکر او یاد کښی مشغول دی د هغوی له پاره د رسول الله ذات ډیر ښه اسوه او خورا (ډیر) ښه نمونه ده ښائی چی دوی په عباداتو، معاملاتو ماکولاتو، مشروباتو، ملبوساتو، حرکاتو، سکناتو، الاتو، ادواتو، محارباتو، جود، سخا، صبر، تحمل بلکه په هر حرکت او سکون او ناسته او ولاړه کښی د دغه جامع الصفات، منبع البرکات ذات د قدم پر نقش حرکت وکړی ! او په همت او شجاعت او استقلال او استقامت او ثبات او حیات کښی د دوی د عمل د طرز متابعت کوی ! او په ښه شان سره ئی زده کړی !

وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُوْنَ الْاَحْزَابَ ۙ قَالُوْا هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُوْلُهٗ ۫ وَمَا زَادَهُمْ اِلَّآ اِيْمَانًا وَّتَسْلِيْمًا ؕ﴿۲۲﴾

او کله چی ولیدلی مؤمنانو لښکری (د کفارو) نو وویل (مؤمنانو) دا هغه دی چی وعده کړی ده له مونږ سره الله او رسول د دغه (الله د نصرت) او رښتیا ویلی ؤ الله او رسول د دغه (الله په وعده کښی) او زیات نه کړ دغو (لښکرو د کفارو) مؤمنانو ته مګر ایمان او تسلیم (احکامو د الله ته)

تفسیر: یعنی کله چی ېخو مسلمانانو ولیدل چی د کفارو افواج سره یو ځای شوی دی او له څلورو خواؤ څخه پر مونږ راتوئیږی نو د دی په ځای چی متردد، مذبذب یا وارخطا شی د دوی د وفاداری، اطاعت شعاری په جذباتو کښی تزئید واقع شو او د دوی یقین او باور د الله تعالیٰ او د رسول الله پر وعدو لا زیات شو. او دوی به داسی ویل چی دغه خو هم هغه منظره ده چی د هغه خبر الله تعالیٰ او رسول الله پخوا له دی نه ورکړی وو. او د ده په متعلق د الله تعالیٰ وعده لا له پخوا څخه شوی وه لکه چی د (البقرة) د سورت په (۲٦) رکوع ۲۱٤ آیت کښی ئی فرمائلی دی

﴿ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَاْتِكُمْ مَّثَلُ الَّذِيْنَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ ۭ مَسَّتْهُمُ الْبَاْسَاۗءُ وَالضَّرَّاۗءُ وَزُلْزِلُوْا حَتّٰى يَقُوْلَ الرَّسُوْلُ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مَعَهٗ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ ۭ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيْبٌ ﴾

او د (ص) د سورت په (۱) رکوع ۱۱ آیت (۲۳) جزء کښی چی مکی دی فرمایلی دی

﴿ جُنْدٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُوْمٌ مِّنَ الْاَحْزَابِ ﴾

مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ رِجَالٌ صَدَقُوْا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَّنْ قَضٰى نَحْبَهٗ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوْا تَبْدِيْلًا ﴿۲۳﴾

ځینې له مؤمنانو څخه (داسې) سړي دي چې رښتیا کړي ئې ده هغه خبره چې عهد کړی ؤ دوی له الله سره په هغه باندې (چې ثبات، استقامت في القتال دی) پس ځینې له دوی هغه دي چې تر سره ئې کړ نذر خپل «چې مړ شو یا شهید» او ځینې له دوی هغه دي چې انتظار کوي (دغه مرګ یا شهادت ته) او بدل ئې نه کړ (عهد خپل یوه ذره هم) په بدلولو سره

تفسیر: یعنې هغه وعده چې منافقینو کړې وه او د هغې ذکر په پخوانۍ رکوع کښې په دغو الفاظو سره شوی ؤ ﴿ وَلَقَدْ كَانُوْا عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّوْنَ الْاَدْبَارَ ﴾ هغه ئې ماته کړه او په ډېرې بېحیائۍ او بې شرمۍ سره د جنګ له میدانه په څنګ شول پرعکس د دوی ډېر زیات داسې پاخه مسلمانان هم شته چې هغو خپل عهد او پیمان په صداقت او امانت پای (آخر) ته ورسوه او د ډېرو زیاتو مصاعبو او متاعبو او سختیو په اوقاتو کښې هم د دین له حمایته او د رسول الله له نصرته، او د مسلمانانو له رفاقته یو قدم هم بېرته پاتې نه شول کوم عهد او پیمان او ژبه چې دوی د الله جل جلاله او رسول الله صلی الله علیه وسلم سره کړې وه د غره په شان پرې ټینګ ولاړ ؤ له دوی نه خو ځینې کسان هغه دي چې خپله ذمه وارې ئې پوره کړې وه یعنې په جهاد کښې د شهادت په درجه نائل شوي دي لکه د «بدر» او «احد» شهداء چې په دوی کښې د حضرت انس بن النضر رضی الله تعالیٰ عنه قصه ډېره مشهوره ده او زیات مسلمانان هغه دي چې په ډېره مینه او اشتیاق سره د في سبیل الله موت په انتظار کښې دي. او دې ته ګوري چې کله کومه محاربه راپېښېږي چې مونږ په هغې کښې د شهادت په درجه نائل شو. په هر حال دغه دواړه قسمه مسلمانان چې د الله په لیاره کښې ئې ځان قربان کړی دی، یا د شهادت مشتاق دي د خپلو عهدو او پیمانونو پوره حفاظت ئې کړی دی او له خپلو خبرو څخه ئې د یوه ذرې په اندازه هم تجاوز نه دی کړی.

فائده: په حدیث کښې نبي کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم طلحة رضی الله تعالیٰ عنه ته وفرمایل «**هذا ممن قضی نحبه** دغه له هغو کسانو څخه دی چې خپله ذمه وارې ئې پای (آخر) ته رسولې ده» ګواکې دی ئې په حیات کښې شهید درولی دی. دی هغه اعظم مجاهد دی چې د «احد» په غزا کښې ئې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حفاظت کښې د کفارو له غشو څخه په خپل وجود سره مدافعه فرمایله او په دغه ضمن کښې ئې لاس هم د خیر الناس څخه جار (قربان) شو رضی الله تعالیٰ عنه وارضاه.

لِّيَجۡزِيَ اللّٰهُ الصّٰدِقِيۡنَ بِصِدۡقِهِمۡ وَيُعَذِّبَ الۡمُنٰفِقِيۡنَ اِنۡ شَآءَ اَوۡ يَتُوۡبَ عَلَيۡهِمۡ‌ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوۡرًا رَّحِيۡمًا ۚ‏ ﴿۲۴﴾

دپاره د دی چی جزاء ورکړی الله رښتینو ته په (سبب د) رښتینی د دوی او په عذاب به کړی منافقان که اراده وفرمائی (د تعذیب ئی) یا رجوع په رحمت سره وکړی پر دوی (چی ایمان راوړی) بیشکه چی الله دی ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی هغو ته چی په خپل عهد باندی تینګ ولاړ ؤ او په خپل قول او اقرار کښی رښتین پاتی شوی دی پر دغه د رښتیا تینګ پاتی کیدلو بدل به وررسیږی بد عهد او دغابازانو منافقانو ته که اراده وفرمائی سزا ورکوی او که اراده وفرمائی د توبی توفیق ور په برخه کوی او معافوی ئی او دغه د الله تعالیٰ له مهربانی څخه بعید نه دی.

وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا بِغَيۡظِهِمۡ لَمۡ يَنَالُوۡا خَيۡرًا‌ ؕ

او بیرته وشړل الله (له مدینی نه) هغه کسان چی کافران شوی وو (په ماتی بی له جنګه) سره له قهره خپله (ډک زړونه) چی وئی نه موند هیڅ خیر (بری پر مؤمنانو)،

تفسیر: یعنی د کفارو افواجو سره له ذلت او ناکامی په دغه حال کښی چی سره تاوونه او پیچونه ئی خوړل او له ډیره قهره او غصی څخه به ئی غاښونه چیچل د جنګ میدان ئی پریښود او بیرته خائب او خاسر خپلو کورونو ته لاړل هو! د عمرو بن عبدود په شان د کفارو ډیر نومیالی (نوموړی) سور چی خلقو به ده ته د یو زرو سورو په شان اهمیت ورکاوه په دغه جنګ کښی د سیدنا علی کرم الله وجهه په توره ووژل شو مشرکینو وغوښته چی مونږ تاسی ته لس زره دیناره درکوو خو د عمرو بن عبدود مړی مونږ ته راکړی ! رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی «راځئ په ډیره خوښی سره خپل مړی یوسئ او پیسی دی هم ستاسی وی ولی چی مونږ د مړی د پیسو خوړونکی نه یو»

وَكَفَى اللّٰهُ الۡمُؤۡمِنِيۡنَ الۡقِتَالَ‌ؕ وَكَانَ اللّٰهُ قَوِيًّا عَزِيۡزًا‌ ۚ‏ ﴿۲۵﴾

او کفایت وکړ الله مؤمنانو ته د جنګ کولو (په امداد د پرښتو) او دی الله قوی ښه زورور (په انفاذ د احکامو) ډیر زبردست (په هر څا او په هر شی)

تفسیر: یعنی له مسلمانانو سره د عمومی جنګ او جګړی وار ونه رسید، الله تعالیٰ په خپل قدرت سره ډیره سخته سیلی پر دوی مسلطه کړه او د پرښتو لښکر ئی ورولیږه، او داسی آثار ئی پیدا کړل چی کفار په خپل سر وارخطاء او پریشان شول او فرار ئی پر قرار اختیار کړ د پاک الله د زورور او زبردست قوت په مقابل کښی څوک ودریدی شی ؟

وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقًا تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقًا ﴿٢٦﴾

او راکوز کړل (الله) هغه کسان چی کومک ئی کړی ؤ له دغو (ډلو د احزابو) سره له اهل د کتابه (چی بنی قریظه ؤ) له کلاګانو د دوی او وغورځوله (الله) په زړونو د دوی کښی ویره (د رسول الله او د مؤمنانو) یوه ډله ووژله تاسی او بندی کوله به تاسی بله ډله.

تفسیر: دغه د بنی قریظه ؤ یهودان دی چی د منوری مدینی په شرقی جانب کښی د دوی یوه تینګه او مضبوطه کلا وه او دوی لا له پخوا له مسلمانانو سره د روغی معاهده درلوده (لرله) لیکن دغه د احزابو په جنګ کښی (دحیی بن اخطب) په اغوا او لمسونه دوی هغه ګرد (تول) معاهدات نقض کړل او د مشرکینو په امداد ودریدل له دوی څنی څینو کسانو پر مسلمانی ښځی هم حمله کړی وه چی د دوی د حملی جواب حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها په ډیر شجاعت سره ورکړی ؤ کله چی د قریشو کفار عاجز او ناچاره شول او بیرته لاړل نو بنی قریظه په خپلو تینګو او مضبوط کلاو کښی ننوتل او دروازی ئی کلکی وتړلی کله چی حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم د احزابو له جنګه فارغ شو او په غسل او نورو تطهیراتو مشغول ؤ حضرت جبرئیل علیه السلام تشریف راووړ حال دا چی د جبرئیل علیه السلام پر څهره هم د دوړو او غبار آثار وو او وی ویل یا رسول الله! تاسی له خپل ځانه وسلی ایسته کړی دی حال دا چی پرښتی لا هم هغسی مسلحی پخپلو وظایفو کښی مشغولی دی الله تعالیٰ حکم درکوی چی پر بنی قریظه ؤ دی حمله وکړه شی! فوراً منادی وشوه چی «د بنی قریظه ؤ عهد ماتوونکیو یهودیانو باندی د یرغل (حملی) وروړلو حکم دی!» نو اسلامی افواجو په منتهی سرعت او شطارت (جلتی) سره د دوی کلاوی تر محاصری لاندی ونیولی دغه محاصره تر شلیرویشتو یا پنځه ویشتو ورځو وه، بالاخر محصورین ناطاقته شوه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور د پیغامونو په

لیږلو ئی شروع وکړه بالاخر د دوی له طرفه دغه خبره ومنله شوه چې «مونږ له خپلو کلاؤ څخه د باندې راوځوو او د «اوس» د قبیلې مشر حضرت سعد بن معاذ رضی الله تعالیٰ عنه خپل منځګړی حکم او منصف دروو ځکه چې هغه د دوی حلیف ؤ هر هغه فیصله چې سعد زمونږ په نسبت صادره کړی مونږ ئی منو» د دوی دغه خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم هم ومنله لنده ئی دا چې حضرت سعد تشریف راوړ د یوه مسلم حکم په حیثیت ئی فیصلې وکړه چې «د بنی قریظه ؤ ګرد (ټول) جنګی زلمیان دی ووژلی شی ! او ښځې او وړوکی دی ټول د مریتوب په قید کښې ونیولی شی ! او د دوی د داسی بد عهدی سزا هم داسی وه او دغه فیصله بیخی د مسلم او منلی شوی آسمانی کتاب (توریت) د احکامو سره موافقه وه. لکه چې د توریت په کتاب د استثناء په (۲۰) اصحاح (۱۰) آیت کښې مسطور دی «کله چې پر کوم ښار د حملې په قصد ورځئ نو ړومبی هغوی ته د روغې پیغام ولیږئ ! که هغوی له تاسی سره روغه وکړه او تاسی ته ئی دروازې پرانستلې نو هومره خلق چې هلته موجود دی هغه به ګرد (ټول) ستاسی مریان کیږی لیکن که هغوی له تاسی سره روغه ونه کړه نو هغوی محصور کړئ او کله چې ستاسی الله تاسی ته پر هغوی بری او فتح درکړه او هغوی ستاسی په قبضه کښې راغلل نو د دوی ټول نارینه سره ووژنئ ! باقی ووړکی، ښځې او ساکښان (جاندار) او نور شیان هومره چې په هغه ښار کښې موجود وی هغه ګرد (ټول) تاسی ته غنیمت دی » سم له دغې فیصلې سره څو سوه زلمی یهودان ووژل شول او څو سوه ښځې او ووړکی قیدیان شول او د دوی پر املاکو او اموالو مسلمانانو قبضه وکړه.

وَاَوۡرَثَكُمۡ اَرۡضَهُمۡ وَدِيَارَهُمۡ وَ اَمۡوَالَهُمۡ وَاَرۡضًا لَّمۡ تَطَـُٔوۡهَا ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىۡءٍ قَدِيۡرًا ﴿۲۷﴾

او په میراث ئی درکړه تاسی ته ځمکه د دوی او کورونه د دوی او مالونه د دوی او هغه ځمکه چې نه وه پایمال کړی تاسی هغه (په ځغلولو د آسونو سره) او دی الله پر هر څیز باندې (چې اراده وفرمائی) ښه قادر (چې ځینی ئی فتح د امصار دی په لاسونو د ابرارو)

تفسیر: دغه ځمکه چې منورې مدینې ته نژدې ده په لاس ورغله رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه پر مهاجرینو باندې تقسیم کړه او په دغه سره د دوی د معاش وسیله پیدا شوه او د دوی د ژوندون بار د انصارو له اوږو څخه لرې شو. له نورو ځمکو څخه مراد د خیبر ځمکې دی چې له دغې واقعې څخه دوه کاله وروسته د مسلمانانو په لاس ورکړی شوې او په هغو سره د نبوی اصحاب آرام او هوسا (خوشاله) شول. ځینې وائی چې بله ځمکه معظمه مکه ده ځینې تری د

پارس او روم ځمکی مرادوی چی وروسته له رسول الله صلی الله علیه وسلم د راشده ؤ خلفاؤ رضی الله تعالیٰ عنهم په لاس مفتوح شوی. ځینی وائی تر قیامت پوری هومره ځمکی چی د مسلمانانو په لاس فتح کیږی هغه ګردی (تولی) په دی کښی شاملی دی والله اعلم.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزۡوَٰجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدۡنَ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيۡنَ أُمَتِّعۡكُنَّ وَأُسَرِّحۡكُنَّ سَرَاحٗا جَمِيلٗا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنتُنَّ تُرِدۡنَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱلدَّارَ ٱلۡأٓخِرَةَ فَإِنَّ ٱللَّهَ أَعَدَّ لِلۡمُحۡسِنَٰتِ مِنكُنَّ أَجۡرًا عَظِيمٗا ﴿٢٩﴾

ای نبی ووایه ته ښځو خپلو ته که چیری یئ تاسی چی غواړی هم دغه ژوندون لږ خسیس او ښایست رونق د هغه پس راشئ چی څه فایده درورسوم (د متعه طلاق درکړم) تاسی ته او خوشی کړم تاسی په خوشی کولو نیکو سره او که یئ تاسی چی اراده لرئ د الله او د رسول د دغه (الله) او د کور د آخرت (او د نعمتونو د جنت) پس بیشکه الله تیار کړی دی دپاره د نیکی کوونکیو (ښځو) له تاسی نه اجر ډیر لوی (ثواب زیات په جنت کښی)

تفسیر: د رسول الله مطهراتو ازواجو کله چی ولیدل تول خلق ماړه او هوسا (خوشاله) شول نو وی غوښتل چی ښائی زمونږ د ژوندون وسائل هم په ښه صورت سره شی! نو له دوی څخه ځینو بیبیانو له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره په دغه مورد کښی خبری اتری وکړی او تری وی غوښتل چی زمونږ د مزیدو نفقو او سامانونو تهیه وفرمائی! څو مونږ هم لکه د نورو مسلمانانو په شان په عیش سره ژوندون وکړی شو. پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه خبره شاقه تیره شوه او قسم ئی یاد کړ چی تر یوی میاشتی پوری به د هیڅ یوی بی‌بی کره نه ورځی. مسجد ته قریب په یوی پاسنی کوټه (مشربه) کښی دیره شو صحابه له دغه وضعیت څخه مضطرب شول. حضرت ابوبکر رضی الله تعالیٰ عنه او عمر رضی الله تعالیٰ عنه په دغه فکر کښی ولویدل چی په څه ډول (طریقه) سره دغه جګړه له منځه لری شی له دوی سره زیاته اندیښنه د دوی د لونو بی‌بی عایشه رضی الله تعالیٰ عنها او بی‌بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها وه چی هغوی رسول الله صلی الله علیه وسلم له خپلو ځانونو خپه او غمجن نه کړی او بالوسیله خپل دین او دنیا دواړه له لاسه ور نه کړی. دوی دواړه پر هغوی دواړو په قهر شول او په خپلو خطاؤ ئی وپوهولی بیا د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شول او له هغوی سره ئی د انس او د بی‌تکلفی څه خبری او اتری وکړی څو د رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک طبیعت لږ څه خوښ او منشرح شو. بالاخره یوه میاشت وروسته دغه د تخییر آیت نازل شو یعنی خپلو ښځو ته په صافو الفاظو سره ووایه چی له

دوو خبرو ځنی ښائی دوی یوه خبره ځان ته غوره او اختیاره کړی که دوی دنیوی عیش او عشرت او د امیرانو په شان ژوندون غواړی نو دوی ته ووایه چی زما او ستاسی ژوندون سره سخت او مشکل دی او نه سره جوړیږو نو راځئ چی زه تاسی ته څه یعنی د جامو هغه جوړه چی مطلقاتو ته ورکوله کیږی درکړم او په ډیر ښه صورت سره مو مرخصی کړم یعنی په شرعی طریقه سره تاسی ته طلاق درکړم او که د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښی او د آخرت د اعلیٰ مراتبو طالبات یئ نو د رسول الله صلی الله علیه وسلم سره د پاتی کیدلو له سببه به هغه دررسیږی هره هغه بی‌بی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره پخپله خوښه او زړه پاتی کیږی او په صلاحیت سره ژوندون کوی د الله تعالیٰ له طرفه هغی ته خورا (ډیر) لوی اجر تیار کړی شوی دی له دغه ځنی به نور څه ښه شی وی چی په جنت کښی له ګردو (تولو) ځنی په اعلیٰ او ارفع مقام کښی له سیدالانام علیه افضل الصلوٰة والسلام سره اوسیږی ! د دغه آیت له نزوله وروسته رسول الله صلی الله علیه وسلم کور ته تشریف یووړ او ړومبی ئی د الله تعالیٰ دغه حکم بی‌بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته واوراوه دی د الله او د رسول الله مرضی ځان ته غوره کړه وروسته له هغه نورو ګردو (تولو) ازواجو هم داسی وکړه او د دنیا د عیش او عشرت تصور ئی له خپلو زړونو څخه وویست. د رسول الله صلی الله علیه وسلم په کورونو کښی به همیشه اختیاری فقر او فاقه موجوده وه څه شی چی دوی کره راتله سم د لاسه به په مصرف رسیده بیا به ئی په قرض او پور خپل حیات تیروه پر هم دغسی ژوندون مطهرات ازواج راضی ؤ او دغه ئی چی فرمایلی دی «هر هغه چی پر نیکی دی هغه ته به لوی ثواب وی» د رسول الله صلی الله علیه وسلم ازواج تول سره نیک ؤ ﴿ وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِيْنَ ﴾ مګر الله تعالیٰ په قرآن کښی صاف بشارت چاته نه ورکوی تر څو ئی بندګان بی خوفه نشی او تل په خپل حسن الخاتمه پسی سعی وکړی او هم دغه ښه ده وروسته هغو ښځو ته خطاب دی چی د نبی معیت ئی اختیار کړی دی چی د دوی درجی د هغه نسبت له وجی ډیری لوړی (اوچتی) دی نو ښائی چی د دوی اخلاقی او روحانی حیات هم پر هغه معیار وی چی د هغه رفیع مقام سره مناسب دی ځکه چی علاوه د دوی پر ذاتی عظمت دوی امهات المؤمنین دی او پر میندو د اولادو زیاته ذمه واری عائدیږی او لازم دی چی د دوی اعمال او اخلاق د امت لپاره حسنه اسوه وګرځی.

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَّاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُّضٰعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ ؕ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرًا ﴿۳۰﴾

ای ښځو د نبی هر څوک چی راشی له تاسی په یوه کار ناکاره ښکاره (چی دغه عصیان دی له رسول الله نه) نو دوچنده به کړ شی هغی ته عذاب په دوچند (د عذاب د نورو ښځو) او دی دغه (دوچندی د عذاب) پر الله آسان

تفسیر: د لویانو غلطی هم لویه وی که بالفرض له تاسی ځنی له کومی یوی د بد اخلاقی کوم فعل صادر شی نو هغه سزا چی نورو ته پر هغه عمل ورکوله کیږی د هغه دوچنده تاسو ته درکوله کیږی او دا کار الله تعالیٰ ته آسان دی یعنی ستاسی وجاهت او د زوجیت نسبت د الله تعالیٰ د عقوبت څخه له سره څه ممانعت نشی کولی.

وَمَنْ يَّقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا نُّؤْتِهَآ اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِۙ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرِيْمًا ﴿۳۱﴾

او هر څوک چه (تل) اطاعت وکړی له تاسی الله او رسول د دغه (الله) ته او عمل کوی د نیکیو نو ور به کړو مونږ هغی (ښځی) ته اجر د هغی دوه کرته (دوه مثله د ثواب د نورو ښځو) او تیار کړی دی مونږ هغی ته رزق روزی نیکه (زیاته په جنت کښی)

تفسیر: یعنی پر نیکی او اطاعت هغومره اجر چی نورو ته وررسیږی د هغه دوچنده تاسی ته دررسیږی او مزید پر هغه یوه خاصه روزی او عزت به هم درعطاء کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له دغی لویی درجی سره لازمه ده چه د نیکی ثواب دوچنده او د بدی عذاب هم دوچنده وی» پخپله رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ئی فرمایلی دی ﴿ اِذًا لَّاَذَقْنٰكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ﴾ جزء ۱۵ (اسراء (۸) رکوع) ۷۵ آیت

يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ

ای ښځو د نبی نه یئ تاسی لکه یو تولګی (په شان د بل تولګی د محمدی امت) له ښځو

تفسیر: یعنی ستاسی حیثیت او مرتبه د عامو ښځو په شان نه ده ځکه چی تاسی د الله تعالیٰ له جانبه د سیدالمرسلین صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره انتخاب او غوره شوی یئ او تاسی ئی امهات المؤمنین ګرځولی یئ نو که د تقویٰ او طهارت ډیره ښه نمونه شئ لکه چه له تاسی څخه هم دغه صفات او ستاینه متوقعه ده نو د هغه وزن به د الله جل جلاله په دربار کښی ډیر زیات وی او که بالفرض کوم بد حرکت له تاسی څخه څرګند (ښکاره) شی نو په هم هغه تناسب سره د هغه سزا به هم زیاته درنه وی او ډیر زیات قبیح ګڼلی کیږی. الغرض که د فضائلو خوا وی یا د رذائلو خوا په دواړو کښی ستاسی وضعیت (طور طریقه) له نورو عامو مؤمناتو څخه جلا (جدا) او ممتاز دی.

اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِيْ فِيْ قَلْبِهٖ

مَّرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا ﴿۳۲﴾

نو كه چيرې پرهيزگارۍ كوله تاسې پس مه كوئ نرمي په ويلو كښې پس (كه پسته خبره تاسې وكړه) نو په طمع كښې به پريوځي هغه څوك چه په زړه كښې ئې رنځ وي (د نفاق يا د فجور) او ووايئ تاسې خبره ښه (ځيره).

تفسير: يعني كه تقوىٰ او د الله جل جلاله ويره پخپلو زړونو كښې لرئ! نو له پرديو سړيو سره چې خبرې اترې كوئ چې د هغه ضرورت خصوصاً امهات‌المؤمنين ته على الاكثر پيښيږي په پستى او زړه وړونكي لهجې سره ئې مه كوئ! بلاشبهه د ښځو په خبرو كښې قدرت په طبيعي ډول (طريقه) سره يو طبيعي پوستوالي ـ نزاكت او لطافت ايښې دى ليكن د پاكو مطهراتو ـ متقياتو ښځو شان او صفت ښائي داسې وي چه حتى المقدور د اجانبو سړيو سره د ضروري خبرو كولو په وخت كښې لږ شانې په تكليف سره داسې خبرې او اترې او لهجه اختيار كړي چه په كښې لږ څه خشونت او ضبط النفس څرګند (ښكاره) شي او د كوم يوه بد باطن قلبي ميلان خپل طرف ته جذب او كش نه كړي امهات‌المؤمنين ته د دوی د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ په هسې مواردو كښې لا احتياط لازم دی څو كوم روحاني مريض او د زړه رنځور خپل عاقبت تباه او برباد ونه ګرځوی. حضرت شاه صاحب ليكي «دغه ئې يو ادب وروښود چې كه له كوم نارينه سره خبرې كوی نو ښائي چه داسې ئې وكړي لكه چه ميندې له خپلو ځامنو سره خبرې كوی او كومه خبره چې كوی ښائي هغه هم معروفه او معقوله وی».

وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَىٰ

او قرار ونيسئ (اى ښځو!) په كورونو خپلو كښې او مه ښكاروئ (ښايست خپل بيګانه سړيو ته) په شان د اظهار (او ښائست) د جاهليت (د ښځو) ړومبنيو.

تفسير: يعني پخوا له اسلامه د جاهليت په زمانه كښې به ښځې بې پردې ګرځيدې او د خپل بدن او د لباس ډول ښائست او د سينګار مظاهره او ښودنه به ئې په علانيه صورت سره كوله د دغې بداخلاقي او بيحيائي وضعيت د مقدس اسلام په نزد منفور او مهجور وګرځاوه شو او ښځو ته ئې صاف او پاک حكم صادر كړ چې دوی دې پخپلو كورونو كښې هستوګنه وكړي! او د جاهليت د رمانې په شانې دې د باندې نه وځي او نه دې د خپل حسن جمال ـ ډول او سينګار نمايش او ښودنه كوی! د امهات‌المؤمنين فرض به په دغه معامله كښې د نورو په نسبت لا زيات مؤكد وی لكه چه د ﴿ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ ﴾ په تفسير كښې وليكله شوه ـ باقي د كوم

شرعي يا ضروري يا طبيعي احتياج او ضرورت په بناء بې زينت او زيب په مبتذلو ـ او غير قابل الاعتناء لباسونو کښې د ستر او پردې د مراعاتو سره د دوی احياناً د باندې وتل مشروط په دې چه د ماحول په اعتبار د فتنې او فساد مظنه نه وی بلاشبهه د دې اجازت له نصوصو څخه مستفاد دی بالخاصه د مطهراتو ازواجو په حق کښې د هغه ممانعت نه دی ثابت ـ بلکه د متعددو واقعاتو څخه د دغې خبرې ثبوت هم په لاس راځي ليکن د شارع له ارشاداتو څخني بالبداهه دغه ظاهريږي چه شريعت هغه نه خوښوی او په هر تقدير هم داسې حکم صادر دی چه خامخا دې يوه مسلمانه ښځه په خپل کور کښې کيني او د خپل کور زينت او سينګار دې جوړ او برابر کړي او د خپل د باندې وتلو څخه دې شيطان ته د کتلو او سترګو غورځولو موقع ور نه کړي د دې مسئلې تفصيل زمونږ د «شرعي حجاب» په رساله کښې شته پاتې شوه د ستر مسئله يعنې ښځې خپل کوم اعضاء د نارينه ؤ په مخ کښې ښکارولی شي؟ او خپل کوم اعضاء دې پټ کړي او کشف ئې ناجائز دی؟ د دې تفصيل د «النور» په سورت کښې ليکلی شوی دی.

تنبيه: کوم احکام چه په دغو آيتونو کښې مذکور دی د ګردو (تولو) ښځو دپاره دي د مطهراتو ازواجو په حق کښې کله چه د دې تأکيد او اهتمام زيات ضرورت ؤ نو ځکه په الفاظو سره دوی په خصوصيت سره مخاطبې ګرځولې شوې دي زما په نزد له ﴿ يٰنِسَآءَ النَّبِيِّ مَنْ يَّاْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ﴾ څخه تر ﴿ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِّنَ النِّسَآءِ ﴾ پورې د دغو احکامو تمهيد وو په تمهيد کښې د دوو شقوقو ذکر ؤ د بيحيائۍ د خبرې ارتکاب او د هغه انسداد هغه په ﴿ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ ﴾ څخه تر ﴿ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُوْلٰى ﴾ پورې وکړې شو بل د الله تعالیٰ او د رسول الله اطاعت او صالح عمل د هغه سلسله د ﴿ وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ ﴾ څخه تر ﴿ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴾ پورې دوام لري خلاصه ئې داسې شوه چه د بدۍ له مواقعو څخه د ځان ساتنه او د نيکۍ په طرف سبقت ګردو (تولو) ته ضروري دی مګر مطهراتو ازواجو ته له ګردو (تولو) ښځو څخه زيات هغه ضروري او حتمي ده د دوی د نيکۍ او د بدۍ وزن دوچنده دروليٰ شوی دی له دغه تقرير سره موافق د ﴿ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ﴾ تفسير هم بې تکلفه پوهيدلی کيږي.

وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتِيْنَ الزَّكٰوةَ وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ

او سم درويئ لمونځ (چه د بدني عباداتو اصل دی) او ورکوئ زکوٰة (چه د مالي عباداتو اصل دی) او (تل) اطاعت کوئ د الله او د رسول د دغه (الله).

تفسير: يعنې له نورو څخه زيات تاسې د دغو شيانو اهتمام وکړئ! ځکه چه تاسې له نبي سره اقرب او د امت دپاره نمونه يئ!

﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه اراده لری الله د دی چه لری کړی له تاسی گناه ای اهل البیت (کورنی د محمد رسول الله) او چه پاک کړی تاسی (له گناه) په پاکوالی.

تفسیر: د الله تعالیٰ اراده هم دا ده چه د نبی صلی الله علیه وسلم پر کورنی باندی د دغو احکامو تعمیل په ښه شان سره وکړی او دوی ښه صاف او پاک وگرځوی او سم د دوی له رتبی سره دوی ته داسی قلبی صفائی او اخلاقی پاکی عطاء وفرمائی چه په هغی سره دوی له نورو څخه فائقی او ممتازی وی (چه د هغی په لوری ئی په ﴿وَيُطَهِّرَكُمْ﴾ کښی د ﴿تَطْهِيرًا﴾ په تزئید سره اشاره فرمایلی ده) دغه تطهیر او د رجس اذهاب هم هغسی نه دی لکه چه د وضوء په آیت کښی ﴿وَلَٰكِن يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ﴾ د المائدة (۲) رکوع ٦ آیت یا د «بدر» په قصه کښی به ﴿لِيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ﴾ د الانفال (۲) رکوع ۱۱ آیت دا تری مراد شوی دی بلکه دلته له تطهیر څخه د تهذیب النفس ـ تصفیةالقلب او تزکیةالباطن هغه اعلیٰ مرتبه مراد ده چه اکملو اولیاؤ الله ته حاصله وی او د هغی له حصول څخه وروسته اگر که دوی د انبیاء الله په شان معصوم نه گرځی هو! محفوظ ویلی کیږی لکه چه د ﴿يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ﴾ الآیة ـ فرمایل او د (اراد الله) نه فرمایل پخپله د دغی خبری دلیل دی چه د اهل البیت دپاره عصمت نه دی ثابت.

تنبیه: په نظم‌القرآن کښی تدبر کونکیو ته د یوی لمحی دپاره هم په دغه خبره کښی هیڅ شک او شبهه نشی واقع کیدی چه دلته د اهل البیت په مدلول کښی یقیناً مطهرات ازواج داخل دی ځکه چه د دغه آیت څخه ړومبی او وروستی په توله رکوع کښی ډیر خطابات له هم هغو سره شوی دی. او د «بیوت» نسبت هم پخوا په ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ او وروسته په ﴿وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ کښی د هم دوی په طرف کړی شوی دی. علاوه پر دی په قرآن کښی عموماً دغه لفظ په هم دغه سیاق مستعمل شوی دی. د حضرت ابراهیم علیه السلام ښځی بی‌بی ساری رضی الله تعالیٰ عنها ته د خطاب کولو په وخت پرښتی ویلی ؤ ﴿أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ رَحْمَتُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ﴾ د هود (۷) رکوع ۷۳ آیت د بیت نسبت مطلقی ښځی په طرف سره له
دی نه چه د نکاح له قیده وتلی هم ده مگر د عدت د مدت د تیرولو دپاره هم لا د خپل خاوند کره ناسته ده په دغه آیت کښی کړی شوی دی ﴿لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ﴾ (الطلاق اول رکوع ۱ آیت ۲۸ جزء) د حضرت یوسف علیه السلام په قصه کښی هم د بیت نسبت د بی‌بی زلیخا رضی الله تعالیٰ عنها په طرف کړی شوی دی. ﴿وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا﴾ (یوسف (۳) رکوع) ۲۳ آیت په هر حال په «اهل البیت» کښی دلته د ازواجو دخول یقینی دی بلکه د آیت خطاب ړومبی له هغو سره دی لیکن کله چه اولاد او زوم هم پخپل ځای په اهل‌البیت (کوروالاؤ) کښی شامل دی لکه له

ځینو حیثیتونو دوی د دی لفظ لا زیات استحقاق لری لکه چه د احمد د مسند په یوه روایت کښی د «حق» له لفظ څخه ظاهریږی ځکه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له جانبه حضرات فاطمه ـ علی ـ حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنهم ته په یوه څادر کښی ځای ورکول او د دوی په نسبت «**اللّٰهم هٰٓؤلآء اهل بیتی**» او نور فرمایل او د حضرت بی‌بی فاطمی رضی الله تعالیٰ عنها د کور له قریبه د تیریدلو په وخت کښی د **الصلوٰة اهل البیت** ﴿ یُرِیْدُ اللّٰهُ لِیُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ ﴾ الآیة ـ خطاب کول د دغه حقیقت د ظاهرولو دپاره ؤ اګر که د دی آیت نزول ظاهراً د ازواجو په حق کښی دی او له هم هغو سره تخاطب کیږی مګر دغه حضرات هم په طریق الاولیٰ سره په کښی شامل او د دغه لقب مستحق او د تطهیر د فضیلت اهل دی. باقی کله چه مطهرات ازواج د قرآنی خطاب ړومبنی مخاطبان دی نو ځکه د دوی په نسبت دی اظهار او تصریح ته ضرورت نه دی پاتی. والله اعلم بالصواب.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فِيْ بُيُوْتِكُنَّ مِنْ اٰيٰتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيْفًا خَبِيْرًا ﴿۳۴﴾

او یادوئ تاسی هغه چه لوستی کیږی په کورونو ستاسی کښی له آیتونو د الله (چه قرآن دی) او له حکمته (حدیث رسول) بیشکه چه الله دی ښه عالم الاسرار ښه خبردار

تفسیر: یعنی په قرآن او سنت کښی کومی خبری چه د الله تعالیٰ پر احکامو او د پوهی پر مطالبو شاملی دی هغه زده او یادی کړئ! او نورو ته ئی هم ورښیئ! او د الله تعالیٰ د عظیم احسان شکر اداء کړئ! چه تاسو ته ئی په داسی متبرکو کورونو کښی ځای درکړی دی چه د حکمتونو خزانه او د هدایاتو سرچینه ده.

د الله تعالیٰ په آیتونو کښی ډیر دقیق اسرار او د قدرت د علاماتو زیات رموزات دی هغه الله جل جلاله پر دی ښه پوهیږی چه کوم یو سړی د دی امانت د پورته کولو اهل دی؟ هم هغه په خپل لطف او مهربانی سره محمد صلی الله علیه وسلم په وحی او تاسی ئی د ده په زوجیت سره غوره کړی یئ ځکه چه الله تعالیٰ د هر چا د احوالو او استعدادو څخه علیم او خبیر دی او هیڅ یو کار بی له حکمته او تدبیره او تناسبه او تعلقه او ارتباطه نه کوی.

اِنَّ الْمُسْلِمِيْنَ وَالْمُسْلِمٰتِ وَالْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ

وَالْقٰنِتِيْنَ وَالْقٰنِتٰتِ وَالصّٰدِقِيْنَ وَالصّٰدِقٰتِ وَالصّٰبِرِيْنَ وَالصّٰبِرٰتِ

بیشکه چه مسلمانان سړي او مسلمانانی ښځې او مؤمنان سړي او مؤمنانی ښځې او اطاعت کوونکي سړي او اطاعت کوونکی ښځې او رښتین سړي او رښتینی ښځې او صبر کوونکي سړي او صبر کوونکی ښځې.

تفسیر: یعنی تکالیف پر ځان اخیستونکي سختي او ربړونه (تکلیفونه) پر ځان ګالونکي (برداشت کونکي)، د شریعت پر احکامو قائم او ټینګ پاتې کیدونکي.

وَالْخٰشِعِيْنَ وَالْخٰشِعٰتِ

او ویریدونکي عاجزي کوونکي سړي او ویریدونکی عاجزي کوونکی ښځې.

تفسیر: یعنی د تواضع او د عاجزي او د انکسار غوره کوونکي یا په خشوع سره د لمانځه اداء کوونکي.

وَالْمُتَصَدِّقِيْنَ وَالْمُتَصَدِّقٰتِ وَالصَّآئِمِيْنَ وَالصّٰٓئِمٰتِ وَالْحٰفِظِيْنَ فُرُوْجَهُمْ وَالْحٰفِظٰتِ وَالذّٰكِرِيْنَ اللّٰهَ كَثِيْرًا وَّالذّٰكِرٰتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿۳۵﴾

او خیرات کوونکي سړي او خیرات کوونکی ښځې او روژه نیوونکي سړي او روژه نیوونکی ښځې او حفاظت کوونکي سړي ځای د شهوت خپل (له ښځو) او ساتونکی ښځې (ځای د شهوت خپل له سړیو) او ذکر کوونکي سړي الله لره (په ذکر) ډیر او ذکر کوونکی ښځې (الله لره په ذکر ډیر) تیار کړی دی الله دغو (لسو واړو جامع الطاعاتو سړیو او ښځو ته) مغفرت او اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: ځینو مطهراتو ازواجو ویلی وه چه په قرآن شریف کښې ډیر ځایونه د نارینه ؤ ذکر شته مګر د ښځو ذکر هیچیری نشته او ځینو نورو صالحانو ښځو ته داسی خیال پیدا شو چه په سابقه ؤ آیتونو کښې د ازواج النبی تذکار وشو خو د نورو ښځو په نسبت هیڅ کومه تذکره ونشوه ـ نو په دغه تناسب دغه آیت نازل شو څو تولی سره متسلی شی چه که نارینه وی یا ښځه

د هیڅ محنت او زحمت د الله تعالیٰ په نزد نه ضایع کیږی، هم هغسی چه نارینه ؤ ته د روحانی او اخلاقی ترقی د حاصلولو ذرایع او وسایل شته ښځو ته هم دغه میدان خلاص دی دغه ئی د اناثیه ؤ طبقی د اطمینان او تسلی دپاره وفرمایل که نه هر هغه احکام چه په قرآن کښی د نارینه ؤ دپاره فرمایلی شوی دی هم هغه عموماً پر ښځو هم عائدیږی او د بیل نوم اخیستلو دپاره هیڅ ضرورت نه دی پاتی. هو! په دوی پوری نور خصوصی احکام بیل بیان کړی شوی دی.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَّلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهٗٓ أَمْرًا أَنْ يَّكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَنْ يَّعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا ﴿۳۶﴾

او نه دی (روا) هیڅ مؤمن سړی او نه هیڅ مؤمنی ښځی ته کله چه حکم وکړی الله او رسول د دغه (الله) په یو امر کار کښی دا چه وی دوی ته اختیار له امره کاره خپله (په خلاف د امر د الله او د رسول) هیڅ او هر څوک چه اطاعت نه کوی د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق ګمراه شو په ګمراهی ښکاره سره.

تفسیر: حضرت بی‌بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها بنت امیمة بنت عبدالمطلب د رسول الله صلی الله علیه وسلم د ترور لور چه د قریشو له ډیری لوئی کورنی څخه وه رسول الله صلی الله علیه وسلم وغوښت چه د هغی نکاح حضرت زید رضی الله تعالیٰ عنه بن حارثه سره وتړی دغه زید هم اصلاً د عربو له شرفاؤ څخه ؤ ـ خو کوم ظالم په وړوکوالی دی تښتولی او د مریی په عنوان ئی د معظمی مکی په بازار کښی پلورلی (خرڅ کړی) ؤ بیا دغه زید رضی الله تعالیٰ عنه د حضرت بی‌بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها له طرفه په بیع سره واخیست شو چه څو موده وروسته بی‌بی صاحبی دغه خپل مریی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وباښه کله چه زید رضی الله تعالیٰ عنه لوی او هښیار شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم په ملګرتوب د شام په یوه تجارتی سفر کښی تلو څه وخت چه زید رضی الله تعالیٰ عنه د خپل کور او کلی له څنګه تیریده دلته ئی د خپلو اقاربو او خپلوانو پوښتنه او پلتنه (تحقیق) وکړه ـ څو د زید رضی الله تعالیٰ عنه پلار ـ تره او ورور د رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی حاضر شول او داسی غوښتنه ئی تری وکړه چی «د زید معاوضه له مونږ څخنی واخلئ! او پر مونږ ئی وسپارئ!» رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د معاوضی هیڅ ضرورت نشته که زید پخپلی رضا او خوښی له تاسی سره ځی سل کرته دی لاړ شی! زما له خوا ورته هیڅ ممانعت نشته کله چه هغوی له زید څخه دغه پوښتنه

وکړه زيد وويل «چه زه له محمد صلى الله عليه وسلم څخه بل هيڅيري نه ځم ځکه چه دوی له ما سره ډير ښه سلوک کوی او له مور او پلار څخه مې ښه ساتی.» په دغه تقريب رسول الله صلى الله عليه وسلم دی آزاد کړ او خپل زوی ئې وباله ـ لکه چه خلقو د هغې زمانې د رواج سره سم ده ته زيد بن محمد ويل. تر هغه پورې چه دغه آيت نازل شو ﴿ ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ ﴾ دلته به د زيد بن محمد صلى الله عليه وسلم په ځای خلقو زيد بن حارثه باله کله چه سم د قرآن له حکمه سره د ده له نامه څخه د دغه عظيم نسبت شرف بيل کړی شوی ؤ ښائی د دغه د تلافی دپاره د ټولو اصحابو له مجمع څخه يوازې هم ده ته دغه شرف ورو بخښلی شو چه نوم ئې تصريحاً په قرآن کريم کښې وارد شو لکه چه وروسته راځی ﴿ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا ﴾ په هر حال کله چه د حضرت زينب رضى الله تعالىٰ عنها د کورنی حيثيت ډير لوړ (اوچت) ؤ او زيد رضى الله تعالىٰ عنه بن حارثه ظاهراً د مريتوب په داغ داغلی شوی ؤ نو ځکه نه پخپله بی‌بی زينبه رضى الله تعالىٰ عنها او نه د دی ورور په دغه خوښ او رضاء ؤ چی د دی نکاح له زيد سره وتړله شی ليکن د الله تعالىٰ او د رسول الله صلى الله عليه وسلم منظور داسی ؤ چه داسی موهوم تفريقات او امتيازات د دی د نکاح په لاره کښی نه ښائی چه حائل شی نو ځکه رسول الله مبارک پر بی‌بی زينب رضى الله تعالىٰ عنها او د دی پر ورور زور زور غوږځاوه څو هغوی پر دغه نکاح راضی شول ـ په دغه وخت کښی دا آيت نازل شو او دغه خلقو خپله خوښی او مرضی د الله جل جلاله او د رسول الله صلى الله عليه وسلم تر خوښی او مرضی جار او قربان کړله او د بی‌بی زينبی رضى الله تعالىٰ عنها نکاح له حضرت زيد رضى الله تعالىٰ عنه بن حارثه سره وتړله شوه.

وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ ۚ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ ۖ فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾

او (ياد کړه ای محمده!) کله چه ووېل تا هغه (زيد) ته چې انعام کړی ؤ الله پر هغه (په اسلام سره) او انعام کړی ؤ تا پر هغه (په آزادولو سره) چې

وساته ته په ځان ښځه د تا (زينب بنت جحش) او وويريږه له الله (په طلاق) حال دا چي پټوله (اى محمده!) تا په زړه خپل کښي هغه خبره چي الله ښکاره کوونکی ؤ د هغی (چي زوجة النبی کيدل د زينب دی) او ويريدی ته له خلقو او الله ډير لايق دی د دی چه وويريږی ته له ده نه کله چي تمام کړ زيد له دغی (زينب) څخه خپل غرض (او طلاقه ئی کړه او عدت ئی تير شو) نو په نکاح درکړه مونږ تاته دغه (زينب) دپاره د دی چي نه وی پر مؤمنانو سختی (او وبال) په (نکاح کولو د) ښځو د ادعياؤ د دوی کله چي تمام کړی (دغه ادعياء) له دوی نه غرض (خپل چي طلاقی ئی کړی او عدت ئی تير شی) او دی امر حکم د الله کيدونکی هرومرو (خامخا).

تفسير: يعني حضرت زيد رضی الله تعالىٰ عنه حضرت بی‌بی زينب رضی الله تعالىٰ عنها ته طلاق ورکړ او د دی عدت هم تير شو او اوس زيد رضی الله تعالىٰ عنه له بی‌بی زينبی رضی الله تعالىٰ عنها سره هيڅ غرض او تعلق نه لری. کله چي بی‌بی زينب رضی الله تعالىٰ عنها د زيد رضی الله تعالىٰ عنه په نکاح کښی ورغله نو زيد بن حارثه رضی الله تعالىٰ عنه د دغی ميرمنی په نظر کښی خوار او حقير ښکاريده، د دی طبيعت او مزاج به له هغه سره نه لگيده او پخپلو منځو کښی ئی له هم دی سببه موافقت نه کاوه هميشه د دغو دواړو په منځ کښی به جنګ او جګړه نښتی وه. نو زيد رضی الله تعالىٰ عنه به د رسول الله صلی الله عليه وسلم په حضور کښی حاضريده او خپل دغه شکايت به ئی وړواندی کاوه او هم داسی به ئی ويل چي زه دغه خپله ښځه خوشی کوم ځکه چي زما گذران ورسره نه کيږی او ښپی می ورسره نه تيريږی ـ خو رسول الله صلی الله عليه وسلم به تل دی منع کاوه او د صبر او استقامت توصيبی به ئی ورته کولی او ورته به ئی ويل چه هغی زما له خاطره او د الله او د رسول په حکم د خپلی منشاء او خوښی په خلاف له تاسره خپله نکاح وتړله نو که ته ئی اوس خوشی کړی نو دغه طلاق به هم هغی او هم د هغی نورو عزيزانو او خپلوانو ته د بل ذلت او سپکوالی په منزله وی نو ځکه له الله څخه وويريږه! او په وړوکو وړوکو خبرو دغسی خبری ته اقدام مه کوه او ځو دی له وسه کيږی گذران کوه! او ښپی او ورځی دی ورسره په ښه شان تيروه! کله چه په هيڅ ډول (طريقه) د دوی دواړو په منځ کښی موافقت رانغی او تل به د دوی په منځ کښی جنګ او جګړی نښتی وی ـ او په شپه او ورځ کښی به د دوی د مناقشی مرافعی رسول الله صلی الله عليه وسلم ته رسيدی نو ممکن دی چه د رسول الله صلی الله عليه وسلم په زړه کښی به دغی خبری خطور کړی وی که زيد لاعلاجه شی او مجبوراً خپله ښځه خوشی کړی نو د بی‌بی زينبی تسلی او اطمينان بی له دی نه په بل شی نه کيږی ځو چه زه خپله نکاح ورسره ونه تړم ليکن د جاهلانو او منافقانو له بد ويلو څخه په انديښنه کښی ؤ چه دوی به داسی وائی چه «محمد د خپل زوی ښځه په نکاح واخيسته» حال دا چه دغه خبره دوی ته لا له پخوا څخه معلومه وه ـ چه د الله جل جلاله په نزد متبنی په هيڅ يوه خبره کښی د

زوی حکم نه لری.
له بل جانبه د الله تعالیٰ اراده په دی سره تللی وه چه دغه د جهالت خیال او مفکوره هم د خپل رسول په وسیله په عملی طور سره لری او ورکه کړی څو مسلمانانو ته په مستقبل کښی له داسی مسائلو څخه هیڅ قسم تکلیف او زحمت ورپیښ نشی ـ او د هیڅ توحش او استنکاف مورد وریاتی نه وی. نو الله تعالیٰ خپل رسول ته اطلاع ورکړه چه «زه بی‌بی زینب ستا په نکاح کښی درکوونکی یم» ولی ئی درکوم؟ دغه پخپله د پاک قرآن دغه الفاظ ﴿ لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ ﴾ په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره ظاهروی یعنی
غرض له دغی نکاح څخه دا دی چه د نورو له زړه څخه دغه د جاهلیت خیال بیخی محو او معدوم شی او د دغی باطلی مفکوری بیخی قلع او قمع وکړه شی او وروسته له دی نه بل هیڅ قسم تنگسه او ممانعت په دغه معامله کښی پاتی نشی. او ښائی چه د هم دغه حکمت په اساس به ړومبی د بی‌بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح حکماً زید رضی الله تعالیٰ عنه سره تړلی شوی وی ځکه چه دغه خبره پاک الله ته معلومه وه چه دغه نکاح به تر ډیر مدت پوری نه پاتی کیږی. څو مهمه مصالح ۋ چه د هغوی حصول پر دغه عقد پوری معلق و. الحاصل نبی الکریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د خپل دغه شخصی خیال او د دغه آسمانی پخوا ویلو له اظهاره د عوامو د طعن او د تشنیع لامله (له وجی) شرمیده او له دی نه به ئی هم حیا کوله چه زید ته د طلاق مشوره ورکړی لیکن د الله تعالیٰ خبره هرومرو (خامخا) رښتیا کیدونکی ده او حتمی او ضروری ۋ چه د الله تعالیٰ دغه تکوینی او تشریعی حکم نافذ او تعمیل شی بالاخره زید رضی الله تعالیٰ عنه بی‌بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها ته طلاق ورکړ ـ او عدت ئی تیر شو وروسته الله تعالیٰ د بی‌بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها نکاح زمونږ له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وتړله. له دغه تقریر څخه معلوم شو کوم شی چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په زړه کښی پټ ۋ هغه هم دا د نکاح پخوا ویل او د هغه خیال ۋ چه د هم دغه اظهار پخپله الله تعالیٰ وفرمایه لکه چه د ﴿ زَوَّجْنَاكَهَا ﴾ له لفظ څخه ظاهر دی او ویره له دغی خبری څخه وه چه نه چه ځینی خلق به پر دغه خبره بدگمانی یا بد ویل وکړی او خپله آخره خاتمه او عاقبت به خراب او ویجاړ وگرځوی یا به په خپله گمراهی کښی لا ترقی وکړی څرنگه چه د مهمه ۋ شرعیه ۋ مصالحو په مقابل کښی دغسی تذبذب او تردد هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رفیع شان څخه نازل ۋ نو د «**حسنات الابرار سیئات المقربین**» له قاعدی سره سم هغه په عتاب لرونکی لهجی سره درونډ او ثقیل ښکاره کړی شوی دی لکه چه عموماً د انبیاؤ علیهم السلام د زلاتو په ذکر کښی شویدی.
تنبیه: دغه مو چه ولیکل الله تعالیٰ د بی‌بی زینبی رضی الله تعالیٰ عنها د نکاح خبر له رسول الله سره پخوا له دی نه ورکړی ۋ ـ دغه روایات په فتح الباری د «الاحزاب» د سورت په تفسیر کښی موجود دی پاتی شوی هغه چتی (بیکاره) او بی موردی قصی او خبری چه حاطب‌اللیل مفسرین او مؤرخین او بالخاصه اروپایی مستشرقینو په دغه مقام کښی لیکلی دی او زمونږ ځینی متجدد زلمیان هم هغه د خپلی پوهی د نمونی پشان بیانوی د هغو په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله

عليه داسی ليکی «**لاينبغی التشاغل بها**» او ابن کثير رحمة الله عليه ليکی

«احببنا ان نضرب عنها صفحاً لعدم صحتها فلانوردها».

مَا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ ۖ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ ۚ وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَّقْدُورًا ﴿٣٨﴾ الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللَّهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ ۗ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾

نشته پر نبی هیڅ قدر سختی (او وبال) په هغه کار (د نکاح د زینبی) کښی چه مقرره کړی وه الله ده ته طریقه مقرره کړی ده الله په هغو (انبیاؤ) چه تیر شوی دی ړومبی له دی نه، او دی امر حکم د الله یو حکم مقرر کړی شوی (په قطع او جزم سره) هغه (انبیاء) چه رسوی پیغامونه د الله (امتیانو خپلو ته) او ویریږی له دغه (الله) او نه ویریږی د بل هیچا مګر یواځی له الله او کافی (بس) دی الله ښه حساب کوونکی (د بندګانو).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ حکم قاطع او نافذ دی کومه خبره چه د ده له جانبه طی او صادر شوی وی هغه هرومرو (خامخا) کیدونکی ده. بیا نبی صلی الله علیه وسلم ته په داسی کولو کښی هیڅ مضایقه نشته چه په شریعت کښی روا درولی شوی ده. انبیاء او رسولان د الله تعالیٰ په پیغام رسولو کښی له ماسواء الله د بل هیچا څخه نه دی ویریدلی لکه چه تا هم خپل د دغه پیغام په رسولو کښی تر نن ورځی پوری د هیڅ شی پروا نه ده کړی ـ او نه د چا د ویلو او اورولو له تصوره لږ څه متأثر شوی ئی نو بیا د دی نکاح په معامله کښی به ولی څه ممانعت واقع شیٔ حضرت داؤد علیه السلام یو سل ښځی درلودی (لرلی) ـ هم داسی حضرت سلیمان علیه السلام هم د ازدواج په کثرت کښی مشهور دی. سفهاء او ناپوهان هغه الزام چه پر تاسی اړوی د سابقینو انبیاؤ په سوانح کښی له دی نه زیات د هغه اشباه او نظائر شته ـ لهٰذا تاسی ته نه ښائی چه دغو سفاهتی او جهالتی تنقیداتو ته وګوریٔ! وروسته دغه راښیی چه حضرت زید بن حارثه رضی الله تعالیٰ عنه چه هغه تاسی د خپل زوی په ځای بللی ؤ ستاسی واقعی زوی خو نه دی ګرځیدلی چه د هغه د مطلقی ښځی سره به تاسی نکاح نشی ترلی ـ او یو زید رضی الله تعالیٰ عنه څه بلکه تاسی له نورو نارینه ؤ ځنی هم د هیڅ یو سړی پلار نه ئی ځکه چه ستاسی له اولادی ځنی خو یا هغه هلکان ؤ چه په وړوکوالی کښی مړه شول ـ او ځینی د دغه آیت د نزول په وخت کښی

بیخی نه ؤ پیدا شوی یا خو جونی وی چه د هغوی له منځه د سیدتنا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالیٰ عنها اولاده په دنیا کښې منتشره او خوره شوه.

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ اللَّهِ

نه دی محمد صلی الله علیه وسلم (حقیقی) پلار د هیڅ یو تن له سړیو ستاسی ولیکن رسول د الله دی (خلقو ته په شان د معنوی پلار)

تفسیر: یعنی هیڅوک د ده زوی مه ګڼئ! هو! محمد صلی الله علیه وسلم د پاک الله رسول دی نو په دغه حساب سره ګرد (تول) د ده روحانی زامن دی لکه چه د ﴿ اَلنَّبِیُّ اَوْلٰی بِالْمُؤْمِنِیْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ ﴾ په تفسیر کښې ولیکل شو.

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ ۗ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾

او مهر د (تولو) انبیاؤ دی (چه پس له دی نه بل نبی نه دی). او دی الله پر هر څیز ښه عالم

تفسیر: د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په تشریف راوړلو سره د انبیاؤ پر سلسله د اختتام مهر ولګید ـ اوس به هیچا ته نبوت نه ورکاوه کیږی ـ پس هر چاته چی نبوت رسیدلی دی نو له هم دی جهته د دوی د نبوت دوره له ګردو (تولو) انبیاؤ څخه وروسته ایښې شوی ده چی د قیامت تر قیام پوری به اوږدوالی لری حضرت مسیح علیه السلام به هم په آخره کښې د محمد صلی الله علیه وسلم د یوه امتی په شان او حیثیت راځی او د عیسوی د نبوت او رسالت عمل به په هغه وخت کښې جاری نه وی لکه چی نن ورځ هم د ګردو (تولو) انبیاؤ ادیان پخپلو ځایونو کښې موجود شته مګر په شپږو جهاتو کښې یواځی د محمدی نبوت جاری او ساری دی په حدیث کښې راغلی دی که نن موسٰی علیه السلام د ځمکی پر سر ژوندی وی نو هغه ته به هم ماسواء زما له متابعته بله چاره نه وه بلکه د ځینو محققینو په نزد پخوانی انبیاء به هم پخپلو زمانو کښې د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم له عظمی روحانیته مستفید کیدل لکه چی په شپه کښې سپوږمی او ستوری د لمر له رنا (رڼا) څخه مستفید کیږی حال دا چی په دغه وخت کښې لمر له سره په سترګو نه راځی هم هغسی چه د رنا (رڼا) ګرد (تول) مراتب په عالم الاسباب کښې پر لمر تمامیږی هم داسی د نبوت او رسالت ګرد (تول) مراتب او د کمالاتو تولی سلسلی هم په محمدی روح ختمیږی. په دغه لحاظ سره ویلی شو چی محمد صلی الله علیه وسلم د رتبی او زمانی او له هر حیثیته خاتم النبیین دی او هر چا ته چه نبوت وررسیدلی دی، د دوی د مهر

لګولو شخه وروسته وررسيدلى دى. والله اعلم بالصواب.

تنبيه: د نبوت د ختم په متعلق له قرآنه ـ حديث ـ د امت اجماع شخه په سلهاؤ دلايل ځينو معاصرو عالمانو راټول کړى دى او ترى مستقل کتابونه ئى ليکلى دى چه د هغو له کتلو شخه لږ شه تردد او اشتباه نه پاتى کيږى چه د دغى عقيدى منکر قطعاً کافر او له اسلامى ملت شخه خارج دى او دى الله پر هر شيز ښه عالم يعنى هم دغه الله تعالىٰ پر دغه باندى هم عليم او خبير دى چه د رسالت يا د نبوت ختم په کوم ځاى کښى کيښود شى.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٤٢﴾

اى هغو کسانو چه ايمان ئى راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) يادوئ الله په يادولو ډيرو سره او تسبيح وايئ (لمونځ کوئ) ده ته په صبا او په بيګا کښى.

تفسير: يعنى الله تعالىٰ دومره لوى احسان فرمايلى دى چه داسى عظيم‌الشان رسول او د انبياؤ سردار محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم ئى ستاسى د هدايت دپاره ليږلى دى نو پر دغه د ده شکر اداء کړئ! او له سره حقيقى منعم مه هيروئ! په ناستى او ولاړى ـ په تللو او راتللو ـ په شپه او ورځ ـ په صبا او بيګا په ګردو (ټولو) اوقاتو او حالاتو او محلاتو کښى د الله تعالىٰ په ذکر او فکر کښى لګيا اوسئ!

هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾

دى هغه (الله) دى چې رحمت (نازلوى) پر تاسي او پرښتى د دغه (الله هم مغفرت درته غواړى) دپاره د دى چې وباسى (الله) تاسى له تيارو (د کفره) رڼا (رڼرا) ته (د اسلام) او دى (الله) پر مؤمنانو ډير رحم والا.

تفسير: يعنى د الله تعالىٰ د زيات ذکر او په کثرت سره د يادولو نتيجه داسى کيږى چه الله تعالىٰ هغه خپل رحمت پر تاسى نازلوى چه د پرښتو په وسيله ئى ليږى ـ هم دغه رحمت او برکت دى چه ستاسى لاس ئى نيولى دى او د جهالت او ضلالت له تيارو شخه ئى ايستلى ئى او د علم ـ پوهى او تقوىٰ د رڼا (رڼرا) په طرف ئى لاره درښوولى او بيولى ئى يئ که د الله تعالىٰ خاصه مهربانى پر ايمان لرونکيو نه وى نو د ايمان دولت به دوى ته له کومه ځايه ورعطاء کيده؟ او

څرنګه به هغه له دوی سره محفوظ پاتي کیده؟ د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی مؤمنین د رشد او هدایت ـ او ایمان او احسان په طریقو کښې ترقي کوي دغه خو د دوی دنیوی حال دی د دوی د اخروی اعزازو او اکرامو ذکر وروسته راځي.

تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَٰمٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾

(د الله) پیشکش دوی ته په هغی ورځې چه ملاقات وکړي دوی له دغه (الله) سره سلام دی او تیار کړی دی (الله) دوی ته اجر ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ به پر دوی سلام لیږي او پرښتي به هم پری سلام اچوی او بیا ورننژدی کیږی مؤمنین به هم پخپلو منځونو کښې د سلامونو هم داسی مبادله او تعارف کوی لکه چه په دنیا کښې ئی سره کوی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَرْسَلْنَٰكَ شَٰهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾

ای نبی بیشکه مونږ لیږلی مو ئی ته شاهد (په هغه چا چه ورلیږلی شوی ئی) او زیری ورکوونکی (په نعیم سره مؤمنانو ته) او ویروونکی (له جحیم څخه کافرانو ته).

تفسیر: یعنی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تاسی ته د الله تعالیٰ توحید درزده کوی او تاسو ګردو (تولو) ته سمه صافه لاره درښیی هر هغه شي چه وائی په زړه او په عمل سره پری شاهدی ورکوی او په محشر کښې به هم د امت په نسبت شاهدی لولی چه د الله تعالیٰ پیغام کوم یوه سری تر کومی اندازی پوری منلی دی؟ (او زیری ورکوونکی دی مؤمنانو ته په نعیم سره او ویروونکی دی منکرانو ته له جحیم څخه) یعنی غاړه ایښودونکی او فرمان منونکی ته په ثواب سره زیری ورکوی غاړه غړوونکی او نافرمانان په عذاب سره ویروی.

وَدَاعِيًا إِلَى ٱللَّهِ بِإِذْنِهِۦ وَسِرَاجًا مُّنِيرًا ﴿٤٦﴾

او بلونکی (د خلقو عبادت د) الله ته په اذن حکم د دی (الله) او ډیوه روښانه کوونکی.

تفسیر: پخوا ئی فرمایلی ؤ چی د الله تعالیٰ رحمت مؤمنین له تیارو څخه وباسی او رڼا (رڼرا) ته ئی راولی دلته دغه راښیی چه هغه رڼا (رڼرا) د دغی ډیوی څخه منتشره شوی ده. ښائی د ډیوی لفظ په دغه ځای کښی په هغی معنی سره وی چی د «نوح» په سورت کښی داسی فرمایلی شوی دی ﴿ وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴾ - الله تعالیٰ سپوږمی رڼا (رڼرا) او لمر ئی ډیوه گرځولی ده» یعنی تاسی د نبوت او د هدایت هغه لمر ئی چه ستاسی د طلوع څخه وروسته بلی کومی رڼا (رڼرا) ته هیڅ ضرورت نه دی پاتی او نوری گردی (تولی) رڼاگانی (رڼراگانی) په دغه اعظم نور کښی محو او مدغم شوی دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾

او زیری وکړه په مؤمنانو په دی چه بیشکه شته دوی ته له (طرفه د) الله فضل ډیر لوی (جنت).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په دنیا او عقبیٰ کښی دغه محمدی امت ته د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په طفیل پر نورو تولو اممو لویوالی او لوړوالی (اوچت والی) ورعطا فرمایلی دی.

وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾

او مه منه (حکم) د کافرانو او منافقانو (چی مخالف له شریعته وی) او پریږده ضرر د دوی (په انتقام اخیستلو کښی) او توکل وکړه پر الله، او کافی (بس) دی الله وکیل (کار جوړوونکی).

تفسیر: یعنی کله چه الله تعالیٰ تاسی ته داسی کمالات او داسی غوره او منتخبه جماعت عنایت فرمایلی دی نو تاسی حسب المعمول د دعوت او اصلاح او تبلیغ فرائض په پوره قوت او مستعدی سره اداء کوئ! او پر هغه حکم چی الله تعالیٰ تاسی ته درکړی د هغه په ویلو او کولو کښی د هیڅ یوه کافر او منافق او د نورو د چتی (بیکاره) ویلو خیال او پروا مه کوئ! **(ودع أذاهم** - الآية - او پریږده ضرر د دوی په انتقام اخیستلو کښی او توکل وکړه پر الله او کافی (بس) دی الله وکیل) یعنی که دغه اشقیاء تاسی په ژبه او عمل ځوروی نو تاسی د دوی هیڅ پروا مه کوئ!. او د هغوی خبرو ته بیخی غوږ مه ږدئ! او پر پاک الله توکل او اعتماد وکړئ! هغه به

پخپل قدرت او رحمت سره گرد (ټول) کارونه جوړوي د مجرمینو لار ښوونه یا د دوی په سزا رسونه دغه ټول د هم ده د قدرت په لاس کښې دي تاسي ته هیڅ ضرورت نه دی پاتي چه په دغه فکر او اندیښنه کښې خپل ځان وکړوئ! د دوی مطلب خو هم داسي دی څو تاسي د دوی له طعنو او تشنیعو او نورو تعدیباتو څخه ووېرېږی! او د خپل دغه دعوت او تبلیغ له فریضی څخه مخ واړوی! که په فرض المحال سره تاسي هم داسي وکړئ نو ګواکي د دوی مطلب مو پوره کړ او د هغوی خبرو ته مو غوږ کېښود. (العیاذبالله).

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَكَحْتُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا ۖ فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾

ای هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی (یعني ای مؤمنانو) کله چې په نکاح واخلی مؤمنی ښځی بیا طلاقی کړی تاسو دوی پخوا له دی نه چې مس (صحیحه خلوت) وکړی له دوی سره پس نشته تاسی ته پر دغو مطلقاتو هیڅ شمیر (د ورځو) چه شمیری به تاسو هغه، نو ورکړئ دوی ته څه فائده او خوشي کړئ دوی په خوشي کولو ښو سره.

تفسیر: یعني هغه سری چه خپلی ښځی ته پخوا له جماع یا صحیح خلوت څخه طلاق ورکړی که د دی دپاره ئې مهر ټاکلی (مقرر کړی) وی نو نیمائی مهر ئې پری اوړی که نه لږ څه فایده وروړسوی یعني سم له عرف او خپل حیثیت سره یوه جوړه جامه دی ورکړی او په ښه صورت سره دی خوشي او مرخصه کړی ـ او که ښځه په دغه صورت وغواړی چه له بل چا سره خپله نکاح وتړی نو عدت پری نشته زمونږ د حنفیانو په نزد صحیحه خلوت هم د جماع حکم لری د دغی خبری تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښې ولوستل شي دغه مسئله ئې دلته د رسول الله صلی الله علیه وسلم د مطهراتو ازواجو په ذکر کښې بیان وفرمایله چه د هغه سلسله له لری ځای څخه دوام لری په منځ کښې څو آیتونه د ضمني مناسباتو له سببه راغلل ـ له دی ځایه بیا د سابق مضمون په طرف عود وکړی شو په روایاتو کښې راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم له یوی ښځی سره نکاح وتړله ـ کله چه هغی ته ورنژدی کیده نو دغی ښځی وویل چه زه له تا څخه الله تعالیٰ ته پناه نیسم» رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل چه «تا لوی پنا ځای ځان ته غوره کړی نو په دغه نسبت دا آیت نازل شو او خطاب ئې ایمان لرونکو ته وفرمایه څو معلوم شي چه دغه حکم په رسول الله صلی الله علیه وسلم پوری څه خصوصیت نه لری بلکه پر ګردو

(تولو) مسلمانانو هم دغه حکم شته سم له دغه سره رسول الله مبارک هغې ښځې ته جوړه ورکړه او مرخصه ئې کړه مگر دغې ښځې په تول عمر کښې پر خپل دغه محرومیت ژړل.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِنَّآ أَحۡلَلۡنَا لَكَ أَزۡوَٰجَكَ ٱلَّٰتِيٓ ءَاتَيۡتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتۡ يَمِينُكَ مِمَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَيۡكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّٰتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَٰلَٰتِكَ ٱلَّٰتِي هَاجَرۡنَ مَعَكَ وَٱمۡرَأَةٗ مُّؤۡمِنَةً إِن وَهَبَتۡ نَفۡسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنۡ أَرَادَ ٱلنَّبِيُّ أَن يَسۡتَنكِحَهَا خَالِصَةٗ لَّكَ مِن دُونِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۗ قَدۡ عَلِمۡنَا مَا فَرَضۡنَا عَلَيۡهِمۡ فِيٓ أَزۡوَٰجِهِمۡ وَمَا مَلَكَتۡ أَيۡمَٰنُهُمۡ لِكَيۡلَا يَكُونَ عَلَيۡكَ حَرَجٞۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ﴿٥٠﴾

ای نبی بیشکه مونږ حلالی کړی مو دی تاته ښځی ستا هغه ښځی چی ورکړی دی تا دوی ته مهرونه د دوی او هغه ښځی چه مالک شوی دی (د هغو) ښی لاس ستا له هغو (وینځو) چی راګرځولی دی الله په تا (له کفارو) او لونی د عم (تره) ستا او لونی د عمی (ترور) ستا او لونی د ماما (نیایی) ستا او لونی د خاله (توری) ستا هغه ښځی چی هجرت ئی کړی دی له تا سره او هغه ښځه مومنه چی وبښی نفس خپل نبی ته (بی له مهره) که اراده وکړی نبی د دی چی په نکاح واخلی (بی مهره) دغه (ښځه) خالصه (جایزه ده) تاته غیر له نورو مومنانو په تحقیق معلوم دی مونږ ته هغه (حکم) چه مقرر کړی دی مونږ پر دوی باندی په حق د ښځو د دوی او د هغو وینځو چی مالکان دی (د هغو) ښی لاسونه د دوی دپاره د دی چی نه وی پر تا باندی هیڅ حرج سختی، او دی الله ښه بښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی له هغو وینځو چی په غنیمت او نورو کښی ستاسی په لاس درشی او ستا هغه ښځی چه د دوی مهر دی ورکړی دی یعنی چه اوس ستاسی په نکاح کښی دی که قریشی وی یا له مهاجراتو څخه وی یا نه وی تولی تاسی ته حلالی دی له دوی څخنی هیڅ یوه د دی وړ او قابله نه

ده چې خوشې کړی شی. د تره ـ د ترور ـ د ماما ـ او د توری لونی یعنی له قریشیانو څخه چې د مور یا د پلار له جانبه د تا قربت داری وی د هجرت په شرط حلالی دی او تاسی له هغوی سره نکاح کولی شی او هره ښځه چه خپل ځان نبی ته وبښی یعنی بی له مهره وغواړی چه په نکاح کښی ئی راشی هغه هم حلاله ده ـ که تاسی داسی په نکاح راوړل خوښوی! دغه اجازت مخصوص رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دی اگر که دوی پر دغه اجازت نه دی عمل کړی (**کما فی الفتح**) ښائی له ﴿إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ﴾ څخه مرجوحه اباحت گڼلی شوی وی. په هر حال نورو مسلمانانو ته هغه حکم دی چې معلوم شوی دی ﴿أَن تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُم﴾ الآیة ـ (النساء (٤) رکوع) یعنی بی له مهره نکاح نه کیږی که د عقد په وخت کښی د هغه ذکر شوی وی او که وروسته له هغه تاکلی (مقرر) شوی وی یا هیڅ نه وی تاکلی (مقرر) شوی نو په دغه صورت مهرالمثل یعنی هغه مهر چه د دی په اقاربو او خپلوانو کښی معمول او مروج وی واجبیږی له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه الله تعالیٰ دغه مهر قید لری کړی دی. په خلاف د مؤمنینو چه هغوی ته نه د دی خبری اجازه ده چه له څلورو ښځو څخه زیاتی ښځی واخلی او نه دا چه کومه ښځه بی له مهره په نکاح راولی.

تنبیه: رسول الله صلی الله علیه وسلم تر پنځه ویشتو کلونو پوری چه دوی د ځلمیتوب جوش او خروش او د خوند او نشاط وخت وو محض په تجرد ئی ژوندون کاوه ـ بیا د دوی د اقرباؤ او خپلوانو په اصرار او د حضرت بی‌بی خدیجة الکبریٰ رضی الله تعالیٰ عنها په غوښتنی چه د ځوانی وخت ئی تیر شوی وو او دوه ځلی کونده شوی وه له هغی سره ئی عقد وفرمایه ـ تر دری پنځوس کلونو پوری د دوی ژوندون په پوره سکون او اطمینان له دغی متقیی او عفیفی ښځی سره تیر شو دا هم دغه زمانه وه چې دوی به له گردو (تولو) مخلوقاتو څخه جلا (جدا) په سمڅو او کندو کښی د واحد الله تعالیٰ په عبادت ـ ریاضت کښی مشغول او لگیا ؤ او د الله جل جلاله دغی بختوری بندی بی‌بی خدیجة رضی الله تعالیٰ عنها به دوی ته د ژوندون تول ضروریات تهیه او تیارول او د الله تعالیٰ په عبادت او د دوی د قلبی سکون په حصول کښی به ئی له دوی سره پوره مرسته (مدد) او اعانت کاوه. د ژوندانه په دغی اوږدی زمانی کښی چه د نورو خلقو لپاره د نفسانی جذباتو د انتهائی شدت او حدت زمانه وی د دوی حیات په ډیر سکون او اطمینان سره تیر شو تر دی چه خورا ډیر معاند او له حده زیات کوم یو متعصب دښمن هم یو حرف، یوه نقطه هم د دوی د رسولانه عصمت او خارق العادت اتقاء او عفت پر خلاف نشی نقلولی او واضح دی وی چه دا د هغه اکمل البشر د سیرت ذکر دی چه دوی پخپله د خپل حق په نسبت داسی فرمایلی دی «هغه جسمانی قوت چه ماته عطاء کړی شوی دی د اهل الجنت د څلویښتو نارینه ؤ اندازه دی» چه د یوه جنتی قوت د سلو تنو سړیو په اندازه جسمانی قوت ورعطاء کړی وه او بیشکه چه د دنیا د اکمل البشر تمام روحانی او جسمانی قوتونه ښائی چه په هم داسی اعلیٰ او اکمله اندازه وی. په دغه حساب که فرضاً څلور زره بیبیانی د دوی په نکاح کښی راغلی وی نو د دوی د قوت په اعتبار په هم دغه درجه کښی شمیر کیدی شوی لکه چه یو نارینه له یوی ښځی

سره نکاح وکړی. لیکن الله اکبر! د دغه شدید ریاضت او ضبط النفس په نسبت څه وویلی شی چه دوی د خپل عمر تر دری پنځوسم کال پوری په هم هغه تجرد یا زهد په حالت کښی ژوندون وکړ بیا د بی بی خدیجی رضی الله تعالیٰ عنها د وفات څخه وروسته د خپل ځان جاروونکی وفادار ملګری له لور حضرت بی بی عایشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها سره ئی خپل عقد وتاړه ـ ماسواء له عایشی صدیقی اته کوندی بیبیانی هم د دوی په نکاح کښی ورغلی دی چه د دوی له وفات څخه وروسته نهه واړه موجودی وی چه د دوی اسماء دا دی (۱) حضرت بی بی عایشه صدیقه رضی الله تعالیٰ عنها (۲) حضرت بی بی حفصه رضی الله تعالیٰ عنها (۳) حضرت بی بی سوده رضی الله تعالیٰ عنها (٤) حضرت بی بی ام سلمه رضی الله تعالیٰ عنها (٥) حضرت بی بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها (٦) حضرت بی بی ام حبیبه رضی الله تعالیٰ عنها (۷) حضرت جویریه رضی الله تعالیٰ عنها (۸) حضرت بی بی صفیه رضی الله تعالیٰ عنها (۹) حضرت بی بی میمونه رضی الله تعالیٰ عنهن وارضاهن دغه وروستنی دری بیبیانی قریشیانی نه دی د دنیا له ګردو (تولو) ځنی بیمثاله انسان چه د خپل فطری قوتونو په لحاظ اقلاً د څلورو زرو ښځو مستحق وی که دی له څلورو زرو ښځو څخه یواځی تر نهو ښځو اکتفاء وکړی نو آیا کوم یو انصاف پسنده سړی پر دوی د ازواجو د کثرت الزام لګولی شی؟ بیا کله چه مونږ ګورو چی له یوه جانبه د دوی عمر له دری پنځوسم کاله متجاوز شوی وی او سره له عظیم الشانو فتوحاتو یوه ورځ هم په مړه ګیډه ئی دوډی نه وی خوړلی ـ هر شی چه ئی په لاس ورتله د الله تعالیٰ په لاره کښی به ئی صرفول په اختیاری فقر او فاقه کښی به ئی پر خپله ګیډه تیږی (ګتی) تړلی. په څو څو میاشتو کښی به ئی د مطهراتو ازواجو له کورو لوګی نه پورته کیده او اور به په کښی نه بلیده. علی الاکثر د دوی ژوندون به په اوبو او په کهجورو ؤ پرله پسی به ئی روژی نیولی څو متوالی ورځی به ئی په روژه سره تیرولی او له سره به ئی افطار نه فرمایه ـ د شپی له مخی به هم د الله تعالیٰ په عبادت کښی ولاړ وو تر دی چه د دوی پښی به پړسیدی ـ او د تولو خلقو زړه به پری سوځیده ـ د عیش او طرب سامان لا چیری بلکه دوی خپلو تولو بیبیانو ته داسی فرمایلی ؤ «زما هره هغه ښځه چی د اخرت ژوندون خوښوی له ما سره دی پاتی شی او هره هغه چه دنیوی ژوندون خوښوی مرخصه دی شی!» سره له دغو حالاتو که بیا هم په غور او دقت سره وکتل شی د تولو مطهراتو ازواجو حقوق به ئی په داسی اکملی او احسنی طریقی سره ادا فرمایل چه د هغه له تحمل او عهدی څخه به ډیر زورور او خورا (ډیر) طاقتور سړی هم نشی وتلی. او د جنګ په ډګر کښی به د ډیرو لښکرو په مقابل کښی څه وخت چی ډیر شجاع او جنګیالی سړی به هم له ډګره د باندی ووت دوی به لکه یو لوی غر په ډیر شجاعت او حماست سره د اعداؤ الله په مخ کښی تینګ ولاړ وو او په لوړ (اوچت) غږ سره به ئی داسی فرمایل «**الی عبادالله! انا رسول الله!**» او «**انا النبی لا کذب انا ابن عبدالمطلب**» د بیبیانو په تعلقاتو او د عبودیت په واجباتو او د رسالت په فرائضو کښی د یوی ذری په اندازه هم له دوی ځنی څه فرق او توپیر نه لیده کیده او نه به کوم سخت او ډیر ربړوونکی (تکلیفونکی) کار کښی د یوی شیبی له مخی هم له دوی

ځني ضعف او تعجب احساس کيده ـ دغه خارق العادت احوال د اهل البصيرت په نزد له معجزې څخه کم نه دي هم هغسي چه د دوی هلکتوب او ځلميتوب يوه معجزه وه د دوی زوړتوب هم يوه معجزه ده. رښتيا خبره خو هم دا ده چه الله تعالیٰ د دوی د پاک ژوندون په هره يوه دوره کښې د عفيفو او متقي اشخاصو دپاره څه نموني ايښي دي چي د انساني ژوندون په هره شعبه کښې دوی ته عملاً هم لار ښوونه وکړی شي د مطهراتو ازواجو په دغه اسمي زيادت باندې د مخالفانو کوم تنقيد او اعتراض دی هم هغه دغه مرحومه امت ته د دغې خبرې وسيله ګرځيدلې ده چه د رسول الله صلی الله عليه وسلم نارينه او ښځې اتباع کوونکي د هغو حکمو او نمونو څخه بی تکلفه واقف شي چه مخصوصاً په باطني احوالو او کورني ژوندون سره تعلق لری. ګواکې د ازواجو په کثرت کښې يو لوی مصلحت هم دغه دی چه د کورني معاشرت او نسواني مسائلو په متعلق د رسول الله صلی الله عليه وسلم احکام او د دوی د حسنه اسوه اشاعت په کافي حد سره بی تکلفه وکړی شي او هم د مختلفو قبائلو او طبقاتو د ښځو اوسيدل د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خدمت کښې هغو قبائلو او طبقاتو ته د دوی د زوموالي او دامادی شرف حاصل شو او په دغه صورت سره د دوی وحشت او نفرت هم لږ شو او د خپلو دغو قومي ښځو په وسيله کله چه هغوی د رسول الله صلی الله عليه وسلم له تقویٰ ـ عفت ـ شفقت ـ رأفت ښه اخلاق ـ ښو معاملو ـ ښې سجيې او نورو صفاتو څخه خبريدل نو د هغو لامله (له وجې) د دوی شوق او رغبت د اسلاميت په طرف زيادت مونده ـ او بالوسيله د شيطاني شکوکو او اوهامو ازاله په ښه طريقه سره کيده ـ او په دغه صورت سره د الله تعالیٰ د عشاقو او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ځان جاروونکيو او د دنيا د هاديانو هغه عظيم الشان جميعت تيار شو چي له هغوی ځني زيات پرهيزګار او عفيف او شريف بل کوم جماعت (ماسوا له انبياؤ الله څخه) تر آسمان لاندې له سره نه مونده کيږی او د هغو تهيه او تياريدل د کومي بدی سجيي او بد ژوندون سرې په تربيت کښې مشکل او محال ؤ.

تُرۡجِيۡ مَنۡ تَشَآءُ مِنۡهُنَّ وَتُـْٔوِيۡۤ اِلَيۡكَ مَنۡ تَشَآءُ ؕ وَمَنِ ابۡتَغَيۡتَ مِمَّنۡ عَزَلۡتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡكَ ؕ ذٰلِكَ اَدۡنٰۤى اَنۡ تَقَرَّ اَعۡيُنُهُنَّ وَلَا يَحۡزَنَّ وَيَرۡضَيۡنَ بِمَاۤ اٰتَيۡتَهُنَّ كُلُّهُنَّ ؕ وَاللّٰهُ يَعۡلَمُ مَا فِىۡ قُلُوۡبِكُمۡ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيۡمًا حَلِيۡمًا ﴿۵۱﴾

بيرته کوی هر هغه ښځه چه غواړی ته له دغو ښځو خپلو او رانزدی کوی ځان ته هره هغه ښځه (خپله) چي غواړی ته (له دغو ښځو خپلو) او هغه چي بيا

ئی وغواړی له هغو (ښځو خپلو) چی لری کړی دی پس نشته هیڅ ګناه پر تا باندی دغه (تفویض د کلی واک (اختیار) د ښځو خپلو) تاته ډیر نژدی دی چی یخی او روښانه شی سترګی د دوی (او خوشالی شی) او نه به غمجنی کیږی او راضی (خوشالیږی) دوی په هغه شی چی ورکوی ته دوی ته تولی د دوی، او الله ته معلوم دی هر هغه څه چی په زړونو ستاسی کښی دی (له رغبت او کراهیت د ښځو) او دی الله ښه عالم ډیر تحمل والا.

تفسیر: یعنی د «**واهبة النفس**» په متعلق اختیار لری چه قبلوی ئی او که ئی نه قبلوی ـ او د موجوده ؤ ښځو څخه دی مختار ئی چی کومه ئی ساتی او کومی یوی ته ئی طلاق ورکوی او هم د هغو ښځو په نسبت چه پاتی شی پر تاسی قسم (وار ـ نوبت) نه دی واجب چه خامخا یوه یوه شپه له هری یوئ سره به اوسیږی د هری یوی په نسبت چی زړه مو غواړی وړاندی وروسته هم کولی شی او له هری یوی څخه مو چی ځان بیل کړی وی بیا د هغی د بیرته اخیستلو اختیار هم لری ـ سره له دی چه دغه حقوق او اختیارات دوی ته ورکړی شوی ؤ مګر دوی په خپل تول عمر کښی له دغو اختیاراتو څخه کار وانخیست. په معاملاتو کښی ئی دومره زیات له عدل او مساوات څخه کار اخیست او د هغه مراعات به ئی کاوه چه ډیر لوی او محتاط سړی به هم هغسی نشی کولی ـ خو سره له دی نه که د دوی قلبی میلان د چا په لوری بی اختیاره کیده ـ نو داسی به ئی فرمایل «**اللّٰهم هذا قسمی فیما املک فلا تلمنی فیما تملک ولااملک** ای الله! دغه زما تقسیم دی په هغو شیانو کښی چی ځما په واک (قبضه) او اختیار کښی دی او پر هغه څیز کښی چی یواځی ستا په اختیار دی او ځما په اختیار کښی نه دی مه می ملامتوه» ښائی په ﴿ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴾ کښی د هم دغه په لوری اشاره وی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «که کوم سړی څو ښځی لری نو پر ده واجب دی چی په وار او نوبت سره دی له ګردو (تولو) سره واوسیږی مګر پر رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه وار او نوبت نه ؤ واجب او د دی لامله (له وجی) چی ښځی هغه خپل حق ونه ګنی او هر څه چه دوی ته وررسیږی پر هم هغه دی خوښی او راضی اوسی او قبول دی کړی که نه هره ورځ به شور ما شور ـ جنګ ـ جنجال جاری او په دینی مهماتو کښی به خلل واقع کیده او د ازواجو نظر به هم له دنیا لری کیده او بیخی د هم هغه اخروی اصلی مقصد په طرف به متوجه کیده ـ او په دغو غمونو او اندیښنو کښی به سره نه اخته کیده مګر رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل طرف په دغه قسم نوبت او وار کښی هیڅ فرق او توپیر (فرق) نه فرمایه ـ او د هری یوی په وار کښی به له هم هغی سره د شپی اوسیدل. یواځی حضرت بی‌بی سوده رضی الله تعالیٰ عنها کله چه د دی عمر زیات شو خپل نوبت ئی حضرت بی‌بی عائشی صدیقی ته ورویاښه».

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ

مِنْ اَزْوَاجٍ وَّلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ

نه دی حلالی تاته ښځی پس له دغو (نهو ښځو چه اوس دی په نکاح دی) او نه دغه (درته روا دی) چه بدل کړی په دوی له نورو ښځو اګر که تعجب درولی تاته ښائست د هغو نورو هم.

تفسیر: یعنی هومره اقسام ئی چه په ﴿ إِنَّآ أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّٰتِيٓ ﴾ کښی فرمایلی دی له هغو څخه زیاتی نه دی حلالی. او څه چی موجودی دی د هغو بدلول نه دی حلال یعنی دغه چی له دوی څخنی کومه یوه د دی لامله (له وجی) خوشی کړی چی د هغی په ځای بله کومه یوه راولی ـ له حضرت بی‌بی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها او ام سلمی رضی الله تعالیٰ عنها څخه روایت دی چه دغه ممانعت په اخر کښی موقوف شو مګر واقعه دا ده چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وروسته له دی نه نه کومه بله نکاح وفرمایله او نه ئی په دغو موجوده ۹ ښځو خپلو کښی په کومی یوی کښی تبدیل وفرمایه د دوی د وفات تر وخته پوری دغه ګردی (تولی) ازواجی موجودی وی.

إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ

مګر «خو روا دی درته» هغه وینځی چی مالک وی ښی لاس د تا «دوی ته»

تفسیر: یعنی وینځه ـ کنیزک ـ د رسول الله مبارک دوه ښځی مشهوری دی یوه «مارية القبطية» چه د دی له نسه حضرت ابراهیم متولد او په هلکتوب کښی وفات شو ـ دوهمه ریحانه رضی الله تعالیٰ عنهما

وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا ﴿٥٢﴾

او دی الله په هر څیز باندی (د اعمالو ستاسی) ښه ساتونکی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ درته ګوری چه په کوم یوه د احکامو او حدودو پابندی کوی؟ او پر کوم یوه ئی نه کوی نو ښائی چه انسان د هر کار د کولو په وخت کښی هم دغه خبره تر نظر لاندی ونیسی.

يَٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ

إِلَّآ أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَٰظِرِينَ إِنَىٰهُ وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَٱدْخُلُوا۟

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه ننوځئ کورونو د نبی ته مګر (هغه وختی ننوځئ چی اذن وکړی شی تاسی ته (خوړلو د) طعام ته په دغه حال کښی چه نه اوسی منتظر پخلی د هغه ته ولیکن کله چه وبلل شئ تاسی پس ننوځئ.

تفسیر: یعنی بی له حکمه او اجازی په دعوت کښی مه ځئ! څو تاسی ئی نه یئ غوښتی پخپل سر چیری مه درومئ که نه هلته به په انتظار کښی ناست پاتی کیږئ او د هغه کورنی د کارونو په اجرا کښی مانع ګرځئ او د حرج عوامل به پیدا کوئ!

فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَٱنتَشِرُوا۟ وَلَا مُسْتَـْٔنِسِينَ لِحَدِيثٍ ۚ

پس کله چی طعام وخورئ نو خواره شئ (نور ځند (تاخیر) مه کوئ هلته) او مه کینئ آرام نیوونکی دپاره د خبرو (یو له بل سره)

تفسیر: یعنی څه وخت چی له دوډی څخه فارغ شوئ نو ښائی د خپلو کورونو په طرف بیرته ولاړ شئ! ځکه چی د هملته کیناستلو او مجلس جوړولو څخه هغی کوربه ته تکلیف او حرج واقع کیږی. دغه خبری اګر که د نبی الله صلی الله علیه وسلم د کورونو په متعلق فرمایلی شوی دی ځکه چه د شان نزول تعلق له هغه سره دی مګر تری د یوه عمومی ادب ښوونه مقصود ده چی بی له غوښتنی د چا کره تلل ـ یا د کوم میلمه سره مل شوی په طفیلی حیثیت د چا کره ننوتل ـ یا پخوا له دوډی هم داسی خوشی چتی (بیکاره) هلته پندیدل ـ او خبری اتری کول ـ یا وروسته د دوډی له فراغه هلته کیناستل او مجلس او ساعت تیری کول نه دی په کار.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِى ٱلنَّبِىَّ فَيَسْتَحْىِۦ مِنكُمْ ۖ وَٱللَّهُ لَا يَسْتَحْىِۦ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ

بیشکه دغه (ننوتل کیناستل خبری کول) دی داسی کار چی تکلیف رسوی نبی ته پس حیأ کوی (نبی) له تاسی (چی وباسی تاسی) او الله حیأ نه کوی له (ویلو د خبری) حقی.

تفسیر: یعني نبي صلی الله علیه وسلم د شرم او حیأ له وجې پر خپل ځان ربړ (زحمت) او تکلیف اخلي ۔ او د خاطر او لحاظ لامله (له وجې) په صافو الفاظو سره دغو میلمنو ته نه وائي چه ځئ! خپلو ځایونو ته لاړ شئ! چې ماته تکلیف او اذیت پیښیږي دا خو د نبي الله صلی الله علیه وسلم د اخلاقو او د مروتو وضعیت دی مګر ستاسي له تأدیب او اصلاح څخه هیڅ شي پاک الله نشي منع کولی او الله تعالیٰ هرومرو (خامخا) د خپل رسول صلی الله علیه وسلم په ژبه تاسي ته خپل احکام اعلام او درښکاره وي.

وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ

او کله چه غواړئ تاسي له دغو (مطهراتو ازواجو) څخه د کوم متاع کار کوم څیز پس غواړئ هغه له دوی نه د باندی د پردی دغه (غوښتل د باندی د پردی) د تاسي ډیر پاک ساتونکی دی د زړونو ستاسي او (ډیر پاک ساتونکی دی) د زړونو د دوی،

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «په دغه سره الله تعالیٰ مسلمانانو ته ادب ښوولی دی. کله چې دوی به د ډوډی دپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم کره ورتلل نو وروسته له ډوډی ځنې به هملته کښیناستل او په خپلو خبرو اترو به مشغولیدل حال دا چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم د هوسائی (آرام) او استراحت ځای به هم هغه ؤ. مګر دوی له شرمه او حیأ دوی ته نه ویل چې ځئ پاڅئ! نو ځکه پاک الله دوی ته وفرمایل ۔ او په دغه آیت کښې د پردی حکم صادر شو چې نارینه دی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له ازواجو سره مخامخ نشي. که کوم شي غواړی ښائی چې د پردی له شا ئی وغواړی. په دغه کښې د جانبینو زړه صاف او پاک پاتې کیږی او د شیطاني وساوسو استیصال په عمل راځی».

وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَدًا ۚ إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿۵۳﴾

او نه ده روا تاسي ته دا چې تکلیف (او ضرر) ورسوئ رسول د الله ته او نه ده (روا تاسي ته) دا چې په نکاح واخلئ ښځې د ده پس له وفات (یا

طلاق) د ده هیڅکله بیشکه دغه (ایذاء د رسول او د ازواجو نکاح ئی) ده په نزد د الله (ګناه) ډیره لویه

تفسیر: یعنی د کفارو او منافقینو هر څه چی زړه ئی غواړی چتی (بیکاره) او فضول دی ووائی او پخپلو هم دغو ربړولو (تکلیفولو) او ایذاء رسولو کښی دی مشغول اوسی! مؤمنینو ته چی د ډیرو دلایلو او براهینو په رڼا (رڼرا) د رسول الله صلی الله علیه وسلم انتهائی صداقت ـ امانت ـ عفت ـ طهارت ظاهر او څرګند (ښکاره) شوی دی ـ دغه خبره لائقه او مناسبه نه ده چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حیات یا ممات کښی داسی کومه خبره وکړی یا ئی ووائی چی دوی دی د ډیری ضعیفی درجی ایذاء او خفګان سبب وګرځی په مونږ او ټولو مؤمنانو لازم دی چه د خپل دغه محبوب او مقدس رسول د عظمت شان تل ترتله رعایت وکړو او همیشه فهم او دقت وکړو چه په غفلت او تساهل سره هم کوم داسی تکلیف ورکوونکی حرکت له مونږ څخنی صادر نشی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا او آخرت په زیان او خساره اخته او ککړ شو له دغه تکلیف ورکوونکو حرکاتو څخه یوه ډیره سخته او لویه ګناه دغه ده چه کوم سړی د دوی د مطهراتو او ازواجو سره وروسته د دوی له وفاته خپله نکاح وتړی. یا د داسی نالائقی ارادی اظهار د رسول الله په حیات کښی وکړی. ظاهر دی چه د مطهراتو ازواجو مخصوص عظمت د رسول الله صلی الله علیه وسلم د تعلق له سببه موجود او قائم شوی دی. او دوی له روحانی حیثیته د ټولو مؤمنینو محترمی میندی ټاکلی (مقرر) شوی دی. آیا وروسته له دی نه چه د کوم امتی د نکاح په عقد کښی راشی د دوی هغه عزت او احترام کماحقه ملحوظ پاتی کیدی شی؟ وروسته له دوی نه کله چی دوی په کورنی جنجالو او جګړو کښی ولویږی نو د تعلیم او تلقین او دینی احکامو د تبلیغ هغه اعلیٰ غرض او مقصود څرنګه په اطمینان او آزادی سره تکمیل او پوره کولی شی چه د هغه دپاره فی الحقیقت قدرت دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم د زوجیت دپاره غوره کړی دی ـ او آیا کوم په انتهائی درجه سره بی حیاء او بیحسه او بی شعوره انسان به هم باور کولی شی چه له سیدالبشر امام المتقین او د خلق العظیم له مظهر سره کومی بی‌بی صاحبی چه خپل عمر تیر کړی وی هغه به د یوی شپی له مخی هم بی د دوی له کوره په بل ځای کښی اوسیدی شی؟ او هلته قلبی سکون او مسرت هم حاصلولی شی؟ یا د هغه هیله (ارزو) او امید په خپل زړه کښی ګرځولی شی؟ خصوصاً څه وخت چه دغه خبره معلومه شوی هم وی چی دوی له هغو منتخبؤ او غورو خواتینو څخه دی چه د دوی په مخ کښی د دنیا او آخرت دواړه لیاری وروړاندی کړلی شوی مګر هغوی په خپل ذوق او خوښی سره د دنیا پر عیش، خوښی او عشرت د رسول الله صلی الله علیه وسلم صحبت او خدمت او د آخرت عظمت ته ترجیح او اهمیت ورکړ. او د آخرت د لیاری د اختیارولو اعلان ئی وکړ. لکه چه تاریخ راښیی چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم له وفاته وروسته دغو مطهراتو ازواجو او جنتی مقدساتو خواتینو په څه عدیم‌النظیر زهد ـ ورع ـ تقویٰ ـ صبر او توکل سره د الله تعالیٰ په عبادت او خپلو معنوی اولادهؤ په هدایت

کښی مشاغلت او د اسلامی احکامو په نشر او اشاعت او په دینی خدمت کښی مواظبت کاوه او خپل ګرد (تول) اوقات ئی په هم دغو مهماتو کښی صرف او وقف کړل او هیڅ یوی له دوی څخنی په سهو او خطأ سره هم دنیوی لذایذو او مشاغلو ته نه دی کتلی او څرنګه داسی کوم خیال به د دوی په زړه کښی تیریده؟ حال دا چی الله تعالیٰ د دوی په نسبت داسی لطف او مرحمت فرمایلی ۏ ﴿ يُرِيدُ اللهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ﴾ او په دغه سره ئی د دوی د تزکیی او د تطهیر د کفالت بشارت ورکړی وو. **(فرضی الله عنهن! وارضاهن وجعلناممن یعظمهن حق تعظیمهن، فوق مانعظم امهاتنا التی ولدتنا. آمین.)** د دغی مسئلی نهایت محققانه بحث د حضرت مولانا محمد قاسم نانوتوی قدس سره د «آب حیات» په کتاب کښی شته.

إِن تُبْدُوا شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٥٤﴾

که چیری ښکاره کړئ کوم شی (تاسی په خوله) یا ئی پټ وساتئ (په زړونو کښی) پس بیشکه الله دی پر هر څیز (د اعمالو ستاسی) ښه عالم.

تفسیر: یعنی مه په ژبه سره دغسی خبری کوئ او مه په زړه کښی داسی وسوسی ته لیاره ورکوئ! ځکه د الله تعالیٰ په نزد ظاهر او باطن او نور ګرد (تول) یو شان عیان دی او هیڅ یو شی له ده څخنی پټ نه دی او دی پر ګردو (تولو) اخبارو او اسرارو علیم او خبردار دی.

لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ

نشته ګناه پر دغو ښځو په (مخامخ کیدلو د) پلرونو د دوی کښی او نه په ځامنو د دوی کښی او نه په ورونو د دوی کښی او نه په ځامنو د ورونو د دوی کښی او نشته (ګناه پر دغو ښځو په مخامخ کیدلو د) ځامنو د خویندو د دوی کښی او نه په ښځو د دوی (یعنی په ښځو د نورو مؤمنانو) او نه په هغو (وینځو) چه مالکان وی ښی لاسونه د دغو (ښځو لره).

تفسیر: پاس د مطهراتو ازواجو سره د نارینه ۏ مخامخ کیدلو ممانعت وشو. اوس دغه ښوولی کیږی چی دوی سره د دوی د محارمو مخامخ کیدل ممنوع نه دی. په دغه مورد کښی کوم عمومی حکم چی د عمومو مستوراتو په نسبت د «النور» په سورت کښی تیر شو هم هغسی د

مطهراتو ازواجو په نسبت هم حکم دی. د ﴿ وَلَا نِسَآئِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ ﴾ کومه تشریح چې
مونږ هلته په (۱۰) رکوع کښې کړې ده هغه دې دلته بیا ولوسته شي.

وَاتَّقِيْنَ اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيْدًا ﴿۵۵﴾

او وویریږئ (ای ښځو) له الله! بیشکه الله دی پر هر شي باندې ښه شاهد عالم.

تفسیر: یعنې د پردې کوم احکام چه بیان شوي دي او هغه استثناء چه په کښې کړې شوې چه
هغه په پوره ډول (طریقه) سره ملحوظ ولرئ او لږ څه هم په هغه کښې وراندې وروسته لاندې باندې
ونه کړئ ! او په ظاهر او باطن کښې ښائې چه د الله تعالیٰ د احکامو او د حدودو رعایت
وکړی! ځکه چه له الله تعالیٰ څخه ستاسې هیڅ شي نه دی پټ ﴿ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُوْرُ ﴾

اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهٗ يُصَلُّوْنَ عَلَى النَّبِيِّ ۭ يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا
صَلُّوْا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوْا تَسْلِيْمًا ﴿۵۶﴾

بیشکه الله او پرښتې د الله درود وائي (رحمت لیږي) پر نبي باندې ای هغو
کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنې ای مؤمنانو) درود ووایئ پر هغه (نبي)
باندې او سلام (پرې) ووایئ په سلام ویلو سره.

تفسیر: د «صلوٰة علی النبي» مطلب دا دی د نبي ثناء له تعظیم ـ رحمت او عطوفت سره ـ
بیا د هر یوه په طرف چه صلوٰة منسوب وی سم د هغه د شان او مرتبې سره کومه ثناء ـ تعظیم
ـ رحمت او عطوفت چې وړ او لایق وی هم هغه به ترې مرادوه شي. لکه چې وایې پلار پر زوی ـ
زوی پر پلار او ورور پر ورور مهربان دی یا هر یو له بل سره مینه او محبت کوی نو ظاهر دی د
پلار کوم قسم محبت او مهربانی چې پر زوی ده د زوی هغه قسم مینه او محبت پر خپل پلار نه
دی او د ورور له ورور سره هم هغسې نشته بلکه د دغو دواړو د مینې نوعیت بل شان دی
ـ هم داسې دلته ئې هم قیاس وکړئ او وپوهیږئ! الله تعالیٰ هم پر نبي صلوٰة لیږي یعنې په رحمت
او شفقت سره د ده ثناء ـ اعزاز او اکرام کوی پرښتې هم پرې سلام لیږي مگر د هر یوه
صلوٰة رحمت ـ تکریم او تعظیم سم د ده د شان، مقام او مرتبې سره دی. وروسته له دې نه پر
مؤمنانو حکم دی چې تاسې هم پر نبي صلی الله علیه وسلم صلوٰة او رحمت ولیږئ! ښائې د دوی
حیثیت له دغو دواړو څخه بیخي جلا (جدا) او علیٰحده وی. علماؤ فرمایلي دي چې د الله

تعالیٰ صلوٰة رحمت لیږل دی او د پرښتو صلوٰة استغفار دی او د مؤمنینو صلوٰة دعاء ده. په حدیث کښې راغلی دی کله چې دغه آیت نازل شو صحابه ؓ رضی الله عنهم عرض وکړ یا رسول الله د سلام طریقه خو مونږ ته معلومه شوی ده یعنی چې د لمانځه په تشهد کښې داسې لوستل کیږی السلام علیک ایها النبی و رحمة الله و برکاته د صلوٰة طریقه هم مونږ ته ارشاد وفرمایئ! څو یې مونږ په لمانځه کښې ولولو. رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغه درود تلقین دوی ته وفرمایه «**اللّٰهم صل علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کماصلیت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید ـ اللّٰهم بارک علیٰ محمد وعلیٰ آل محمد کما بارکت علیٰ ابراهیم وعلیٰ آل ابراهیم انک حمید مجید**» غرض دا دی چې الله تعالیٰ مؤمنینو ته حکم ورکړ چې تاسې هم پر نبی صلوٰة (رحمت) ولیږئ نبی دغه راوښود چې ستاسې صلوٰة لیږل دغه دی چې له الله جل جلاله څخنې وغواړئ څو هغه زیات له زیات خپل رحمتونه تر ابد الاباد پورې تل ترتله پر نبی صلی الله علیه وسلم نازل وفرمایي! ځکه چې د الله تعالیٰ رحمتونه بیحده او بې نهایته دی، دغه هم د الله تعالیٰ رحمت دی چې پر دغه غوښتنه سره لا نور داسې رحمتونه پر خپل نبی صلی الله علیه وسلم نازل فرمائی چې مونږ د هغو د لیږلو څخه بې د ده د توفیقه عاجز او ناتوانه یو او بیا هغه خپل لطف مونږ ته منسوب وفرمائی چې ګواکې مونږ هغه د ده په حضور کښې وروړاندې کړی دی حال دا چې په واقع کښې رحمت لیږونکی هم هغه واحد ذات جل جلاله دی ولې چې د هیڅ بنده له اختیاره او قوته دغه کار نه دی پوره چې رسول الله صلی الله علیه وسلم له رتبې سره لایق کومه تحفه او سوغات ده ته وروړاندې کړی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له الله تعالیٰ څینې رحمت غوښتل پر رسول الله صلی الله علیه وسلم او له هغه سره د ده پر خپل خانه باندې هم درود ویل لوی قبولیت لری او پر دوی هم هغسې رحمت نازلیږی چې د دوی له شانه سره مناسب او لایق وی او له یو ځلی غوښتلو څخه لس رحمتونه پر هم هغه غوښتونکی نازلیږی اوس د هر چا چې هومره زړه غواړی هغومره رحمت دی ځان ته حاصل کړی»

تنبیه: د صلوٰة علی النبی صلی الله علیه وسلم په متعلق مزید تفصیلات په دغې مختصری حاشیې کښې نه ځائیږی ـ دغه موضوع دی د احادیثو په شروحو کښې ولوستله شی! په دغه مورد کښې د شیخ شمس الدین سخاوی رحمة الله علیه رساله د «**القول البدیع فی الصلوٰة علی الحبیب الشفیع**» د ویلو وړ (قابل) ده مونږ د «صحیح مسلم» په شرح کښې د کفایت په اندازه د ده په متعلق څه لیکلی دی. فالحمد لله علیٰ ذلک.

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴿٥٧﴾

بیشکه هغه کسان چی ایذاء رسوی الله ته (په و لد او شریک) او (ایذاء رسوی) رسول الله (ته په نسبت د سحر ـ شعر ـ جنون) لری کړی دی دوی الله (له رحمته خپله) په دنیا او په آخرت کښی او تیار کړی ئی دی دوی ته عذاب سپکوونکی (د اور د دوزخ).

تفسیر: پاس پر مسلمانانو حکم ؤ چی دوی دی د نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د ایذاء سبب ونه ګرځی بلکه د دوی په انتهائی تعظیم او تکریم کښی دی زیار (محنت) او کوښښ وکړی! چی د هغه یو صورت صلوٰة او سلام لیږل دی اوس دغه راښیی چی د رسول الله ایذاء رسونکی په دنیا او آخرت کښی ملعون او مطرود او په خورا (ډیر) سخت شرموونکی عذاب اخته او ککړیږی. د الله تعالیٰ ایذاء دغه ده چی د ده رسول صلی الله علیه وسلم ته څوک څه ربړ (تکلیف) او ایذاء ورسوی یا د ده لوی جناب په نسبت نالایقی خبری وکړی.

وَالَّذِيْنَ يُؤْذُوْنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوْا فَقَدِ احْتَمَلُوْا بُهْتَانًا وَّاِثْمًا مُّبِيْنًا ﴿۵۸﴾

او هغه کسان چی ایذاء رسوی مؤمنانو سړیو ته او مؤمنانو ښځو ته (په اتهام) په غیر د هغه کار چی کړی ئی وی دوی (یعنی په ناکړی کار) پس په تحقیق باروی دوی پخپل ځان غټ دروغ او ګناه ښکاره (چی د عقوبت موجب دی).

تفسیر: دغه منافقان ؤ چی د رسول الله صلی الله علیه وسلم بد به ئی ویل یا د دوی د مطهراتو ازواجو په نسبت به ئی د دروغو خبری اتری لکه چی د «النور» په سورت کښی مسطوری دی کولی. وروسته له دی نه د ځینو هغو ایذاؤ د انسداد په نسبت ځینی ښوونی کړی شوی دی چی د دغو منافقینو له خوا به ځینی مسلمانانو ښځو ته رسیدی ـ په روایاتو کښی مذکور دی کله به چی مسلمانی ښځی خپلو ضروریاتو ته د باندی تللی نو بدکاره منافقان به دوی ته په پټونی کښی ناست ؤ او د دوی د اذیت او پریشانی اسباب به یی وریښوه کله چی دغه منافقین به ونیول شول نو د پوښتنی په ځواب کښی به ئی داسی ویل چی مونږ په دی باندی نه وو خبر چی دغه اصیله او حره ښځه ده مونږ به داسی ګڼل چی ګوندی وینځه اوامه ده نو ځکه مو وچیړله.

يٰۤاَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّاَزْوَاجِكَ وَبَنٰتِكَ وَنِسَآءِ الْمُؤْمِنِيْنَ يُدْنِيْنَ

عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ

ای نبی ووایه ښځو ته دی او لونو ته دی. او ښځو (د نورو) مؤمنانو ته چه خواره دی کاندی پر تولو ځانونو خپلو له تکریو (څادرونو) پرونو خپلو څخه

تفسیر: یعنی وروسته د تول بدن له پټولو څخه د تکری (څادر) څه برخه پر سر او څه برخه ئی له سر ځنی راښکته پر خپله څیره باندی وځړوی. په روایاتو کښی راغلی دی چی وروسته د دی آیت له نزوله مسلمانانو ښځو به خپلی څیری او ګرد (تول) بدنونه په خپلو تکریو (څادرونو) سره پټول او بیا به د باندی داسی وتلی چی یوائځی به د دوی یوه سترګه ښکاریده چی په هغه سره به لاره تلی شوی. له دی نه معلومه او ثابته شوه چی د فتنی او فساد په وخت کښی ښائی چی آزادی اصیلی ښځی خپله څیره هم پټه کړی او وینځی د شدیدهٔ ضروریاتو له سببه پر دغه نه دی مکلفی ځکه چی د دوی په کارو او چارو کښی تکلیف او حرج پیښیږی.

ذَٰلِكَ أَدۡنَىٰٓ أَن يُعۡرَفۡنَ فَلَا يُؤۡذَيۡنَۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورٗا رَّحِيمٗا ٥٩

دغه (پټول د بدن) نژدی دی ته چی وبه پیژندی شی دوی (چی اصیلی دی) پس ایذاء به ونشی رسولی دوی ته (په زعم د وینځو) او دی الله ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چی «ښه وپیژندله شی چی وینځه نه ده بلکه بی‌بی ده، د ننګ او ناموس میرمن ده بدبخته او بدناموسه نه ده نیک بخته ده بدذاته نه ده څو بدنیته خلق هغوی ته لاس ونه غځوی او نقاب (بغره) ئی د هغه ښښه کیښوده دغه د بهتری حکم دی وروسته ئی وفرمایل چی الله ښښوونکی مهربان دی» یعنی که سره له دومره اهتمامه کوم تقصیر پاتی شی نو د الله تعالیٰ له مهربانی نه د ښښنی توقع شته. (تکمیل) دغه خو د آزادو ښځو په نسبت انتظام و څو هر څوک دوی وپیژنی او د دوی ربړولو (تکلیفولو) ته زړه ښه نه کړی او بیا د دروغو پلمه (تدبیر) او حیله ورته جوړه نه کړی. وروسته له دی د عمومی ګوتی وروړلو او لاس غځولو په نسبت تهدید او ویرول دی اعم له دی چه له کومی میرمنی سره وی یا له کومی وینځی سره.

لَّئِن لَّمۡ يَنتَهِ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٞ

قسم دی که منع نشول منافقان (له نفاق څخه) او هغه کسان چی په زړونو د

دوی کښې رنځ دی (د زناء کولو له بد کاری خپلی نه)

تفسیر: یعنی پر هغو خلقو چې د بدنظرئ او شهوت پرستئ مرض او ګرګ لګیدلی وی

وَّالْمُرْجِفُوْنَ فِی الْمَدِیْنَةِ

او بدی آوازی ګدوونکی په (ښار د) مدینی کښې

تفسیر: دغه غالباً یهودان دی یا ممکن دی چه هغه منافقان تری مراد وی چه علی‌الاکثر به ئی دروغ خبری شائع کولی او د اسلام او د مسلمانانو په خلاف به ئی شائعات او انتشارات کول.
او امکان لری چې منافقان تری مراد وی

لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُوْنَكَ فِيْهَآ اِلَّا قَلِيْلًا ﴿۶۰﴾ مَّلْعُوْنِيْنَ اَيْنَمَا ثُقِفُوْٓا اُخِذُوْا وَقُتِّلُوْا تَقْتِيْلًا ﴿۶۱﴾

نو خامخا به وګمارو مسلط به کړو مونږ خامخا تا پر دوی بیا به همسایه توب ونه کړی (دوی) د تا په دغه (مدینه کښې) مګر لږ وخت رټلی ترټلی شوی هر چیری چې ومونډلی شی وبه نیولی شی او وبه وژلی شی په وژلو (د خواری سره)

تفسیر: یعنی که دغه بد سری د خپلو دغو حرکاتو څخه لاس وانخلی نو مونږ به تا پر هغوی مسلط کوو چې په څو ورځو کښې تاسی هغوی له مدینی منوری څخه د باندی وشړی ـ او هومره ورځی چې دلته اوسیږی د ذلت او مرعوبیت په صفت کښې به پاتی وی لکه چې دغه یهودان ګرد (تول) وشړل شول ـ او منافقانو به د دغو ویرولو او ډارولو په اثر ښائی خپله رویه بدله کړی وی نو ځکه له سزا څخه ئی نجات ومونډ.
حضرت شاه صاحب لیکی «هغه خلق چې بدنیت وو ـ او په مدینی منوری کښې به ئی ښځو ته لاس آچاوه او په بدو سترګو به ئی ورته کتل ـ او دروغی خبری به ئی خورولی او پخپلو اوضاعو او حرکاتو سره به ئی د مسلمانانو د ضعف او ماتی او د مخالفانو قوت او قدرت به ئی خلقو ته ښکاره کوۀ دغه ئی هغو ته وفرمایل»

سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ ۖ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا ﴿٦٢﴾

دا يوه لاره ايښى ده الله لاره په حق د هغو (منافقانو مرجفانو) کښى چى تير شوى دى پخوا له دى نه او له سره به نه مومى ته لارى د الله ته هيڅ تبديل تغيير

تفسير: يعنى عادت الله په هم دى دوام لرى هغو کسان چى د انبياؤ الله په مقابل کښى شرارتونه کوى او فتنه او فساد خوروى هم داسى ذليل ـ خوار او هلاک کړى. يا دغه مطلب دى چى په پخوانيو کتابونو کښى هم دغه حکم شوى دى چى مفسدان له خپله منځه د باندى وباسئ! لکه چى حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ئى له توريت څخه نقلوى.

يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ ۖ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللّٰهِ ۚ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا ﴿٦٣﴾

پوښتنه کوى له تا څخه خلق له قيامت (د راتلو چى کله دى؟) ووايه (اى محمده! دوى ته) بيشکه هم دا خبره ده علم د قيامت (خاص) په نزد د الله دى او څه شى پوه کړى ئى ته (په قيام د قيامت؟ يعنى ته ترى بيخبره ئى بيا نو ورته ووايه) ښائى چى قيام د قيامت دى نژدى.

تفسير: ـ اګر که د قيامت د صحيح وخت تعيين الله تعالىٰ هيچا ته نه دى ښوولى مګر دلته ئى د هغه د قرب په طرف اشاره فرمايلى ده. په حديث کښى راغلى دى چى رسول الله صلى الله عليه وسلم خپله د شهادت او وسطى ګوتى پورته کړى او ورسره ئى وفرمايل ـ «**انا والساعة کهاتين**» زه او قيامت د دغو ګوتو په شان يو» يعنى هومره چه وسطى ګوته د سبابى په نسبت وړاندى ختلى ده نو زه له قيامت څخه هم دغومره قدر ړومبى راغلى يم ـ قيامت ډير نژدى او په ما پسى ژر راتلونکى دى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکى
«ښائى په دغه کښى به هم منافقانو ضد عناد او سر تمبګى ځان ته غوره کړى وى د هغه څيز ځواب چى له تولى دنيا سره نشته د هم هغه پوښتنه څو څو ځلى وکړى نو هم هغه ئى هم دلته ذکر کړ» او ممکن دى چى د هغه په نسبت چى پخوا له دى نه ئى فرمايلى ﴿ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا ﴾ د استهزاء او تکذيب په ډول (طريقه) به ئى ويل چى هغه قيامت او آخرت به کله راځى؟ چى ته مو له هغه څخه تل ويروى ـ آخر د هغه صحيح او ټاکلى (مقرر کړى) وخت خو مونږ ته راوښيه!

إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيرًا ﴿٦٤﴾

بيشكه الله رټلي دي كافران (منكران د بعث له رحمت خپله) او تيار كړى ئې دي دوى ته سختي لمبې وهونكى اور.

تفسير: يعنى د دغه لعنت اثر دى چې دوى داسې لاطائل سوالات كوى او د آخرى خاتمې او د عاقبت هيڅ فكر نه كوى.

خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ۖ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٦٥﴾ يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ

په دغه حال كښې چې هميشه به اوسيږى په دغه اور كښې تل تر تله نه به مومي دوى هيڅ دوست (چې ئې ترى وباسى) او نه كوم مددګار (چې عذاب ترى لرى كړى ياده كړه) هغه ورځ چې چورلولى به شى مخونه د دوى په اور كښې

تفسير: يعنى پرمخې نسكور غورځولي كيږى او د دوى څيرى به په اور كښې لاندى باندى كړى شى.

يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾

وائى به دوى اى كاشكى مونږ اطاعت كړى وى مونږ د الله او اطاعت كړى وى مونږ د رسول (د الله).

تفسير: په دغه وخت به ارمان او افسوس كوى چې كاشكى مونږ په دنيا كښې د الله او د رسول الله پر وينا غوږ ايښى وى او پر هغه مو عمل كړى وى څو له دغه بدى ورځې سره مخامخ شوى نه وى.

وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾

رَبَّنَآ اٰتِهِمۡ ضِعۡفَيۡنِ مِنَ الۡعَذَابِ وَالۡعَنۡهُمۡ لَعۡنًا كَبِيۡرًا ﴿۶۸﴾

او وایی دوی ای ربه زمونږ بیشکه مونږ اطاعت کړی و مونږ د مشرانو خپلو او د غټانو خپلو پس ورکه کړه دوی له مونږ څنی سمه لاره. ای ربه زمونږ ورکړه دوی ته دوچنده له عذابه او لری کړه دوی له رحمته خپله رټلو ترټلو لویو سره

تفسیر: دغه به د غیظ او قهر له شدته وائی چی زمونږ دغو دنیوی سردارانو، مشرانو او مذهبی پیشوایانو وغولولو او تیری ایستلو او په دروغو او فریبو ئی په دغه غم او مصیبت کښی اخته کړو ـ د هم دوی په اغواؤ او لمسون د حق له لاری څخه وښوئیدو او بی لاری شو. نو که اوس مونږ ته سزا راکوله کیږی ښائی دوی ته زمونږ په نسبت دوچنده سزا ورکړه شی. او هغه لعنت او زحمت چی پر مونږ نازلیږی له هغه څخه دی زیات او ډیر پر دوی هم نازل شی. ګواکی د دوی پر دوچنده سزا ورکولو سره د خپل زړه یخول غواړی. په هم دغه مضمون یو بل آیت د «الاعراف» په (٤) رکوع کښی تیر شوی دی هلته د دوی د دغی غوښتنی ځواب هم شته هغه دی هلته بیا ولوست شی.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَا تَكُوۡنُوۡا كَالَّذِيۡنَ اٰذَوۡا مُوۡسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوۡا ؕ وَكَانَ عِنۡدَ اللّٰهِ وَجِيۡهًا ﴿۶۹﴾

ای هغو کسانو چی ایمان یی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو!) مه کیږئ په شان د هغو کسانو چی ایذاء ئی رسولی وه موسٰی ته پس پاک کړ دغه (موسٰی لره) الله له هغو دروغو چی دوی پری ویل او وو (موسٰی) په نزد د الله کښی وجیه (مخور خاوند د عزت)

تفسیر: یعنی تاسی داسی کوم کار یا خبره مه کوئ چی له هغه نبی علیه السلام ته ایذاء ورسیږی دغه ایذاء نبی علیه السلام ته هیڅ زیان او ضرر نشی رسولی ځکه چی دی د الله تعالیٰ په دربار کښی لوی عزت او پت لری او الله جل جلاله به له ده څنی هغه د اذیت ګردی (تولی) خبری لری کوی مګر په هغه سره ستاسی آخرت خرابیږی. وګورئ چی د حضرت موسٰی علیه السلام په نسبت خلقو څرنګه د اذیت خبری کولی مګر الله تعالیٰ د موسٰی علیه السلام د وجاهت او مقبولیت له وجی د هغو ټولو ابطال وفرمایه او د موسٰی علیه السلام بیخطائی او بیداغی ئی

ثابته کړه. په روایاتو کښې راغلي دي چې ځینو مفسدینو پر حضرت موسٰی علیه السلام تهمت لګاوه چې حضرت هارون علیه السلام ئې بیدیا ته بیولی او هلته ئې وژلی دی نو الله تعالیٰ په یوه خارقه طریقه سره د هغه تردید وفرمایه او په صحیحینو کښې راغلي دي چې حضرت موسٰی علیه السلام د حیاء له وجې د هغې زمانې د خلقو د رواج او دستور په خلاف به په پټ ځای کښې تل په پته غسل کاوه. خلقو به ویل چې د دوی په بدن کښې هرومرو (خامخا) څه عیب دی یا د برص داغ لري یا ئې خصیې پړسیدلي دي یوه ورځ موسٰی علیه السلام غسل کاوه او خپل کالي (جامې) ئې ایستلي پر یوې تیږې (ګټې) ئې ایښي ؤ هغه تیږه (ګټه) د دوی له کالیو (جامو) سره وتښتیده حضرت موسٰی علیه السلام بربنډ له اوبو څخه ووت او خپله همسا ئې واخیسته او په هغې تیږه (ګټه) پسې پر منډو شو په دغه وخت کښې تولو خلقو دوی ته کتل او ګردو (تولو) ته دغه حقیقت ورڅرګند (ښکاره) شو چې د دوی مبارک وجود بیخي پاک او بې‌عیبه دی څه ښه ئې ویلي هر چا چې ویلي دي

پټ ئې په جامو کړ. د هر چاچې څه عیب ولید

بې عیبو لره ورکړله جامه د بربنډتیا

ځینو مفسرینو لیکلي دي چې قارون یوې ښځې ته څه پیسې ورکړې او ویې لمسوله څو هغه په یوه لویه مجمع کښې چیرې چې موسٰی علیه السلام په موعظه او تذکیر کښې مشغول وي داسې ووائي چې (العیاذ بالله) موسٰی علیه السلام له ماسره مبتلا دی ـ بالاخر الله تعالیٰ قارون په ځمکه کښې خښ کړ او د هغې ښځې په ژبه ئې د هغه تهمت تردید وکاوه لکه چې د «قصص» په سورت کښې تیر شو.

تنبیه: د موسٰی علیه السلام بربنډ ځغلیدل په تیږې (ګټې) پسې د مجبوریت لامله (له وجې) ؤ ـ او ښائي دا ئې هم په خیال کښې نه وي ګرځیدلي چې دغه تیږه (ګټه) به برابره هغې لویې مجمعې ته ورځي او هلته به دریږي پاتې شو د تیږې (ګټې) دغسې حرکت نو هغه د فوق العادت په ډول (طریقه) وو د عاداتو پر خوارقو مونږ یو مستقل مضمون لیکلي دي د هغو له لوستلو څخه وروسته په دغسې جزئیاتو کښې د بحث او تمحیص ضرورت نه پاتې کیږي. په هر حال له دغې واقعې څخه ظاهریږي چې د الله تعالیٰ له جانبه د انبیاؤ علیهم السلام د پاکې اثبات له جسماني او روحاني عیوبو څخه تر کومې اندازې پورې منظور دی؟ او په څه اندازه د دغې شیانو په امحاء کښې اهتمام کړی شوی دی؟ څو د خلقو په زړونو کښې د دوی له جانبه د تنفر او استخفاف جذبات پیدا نشي او د قبول الحق په لاره کښې له هیڅ جانبه څه ممانعت ورپیښ نشي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾

يُّصْلِحْ لَكُمْ اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوْبَكُمْ ؕ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيْمًا ﴿٧١﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویریږئ له عذاب د الله او ووایئ خبره سمه محکمه رښتیا! چی نیک صالح کړی (الله) تاسی ته عملونه ستاسی او وبښی (الله) تاسی ته ګناهونه ستاسی او هر چا چی اطاعت وکړ د الله او د رسول د دغه (الله) پس په تحقیق بریالی (کامیاب) شو په بری ډیر لوی سره.

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو! له الله تعالیٰ څخه وویریږئ او وپوهیږئ چی سمی خبری کوونکی ته د ډېرو ښو او مقبولو اعمالو توفیق ور په برخه کیږی او ګناهونه او تقصیرات ئی ورمعافیږی. په حقیقت کښی یوائحی د الله تعالیٰ او د رسول صلی الله علیه وسلم په اطاعت کښی د حقیقی بری او کامیابی سر او راز پټ دی هر هغه څوک چی دغه لاره غوره کوی په مراد رسیږی.

اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَّحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ ؕ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا ﴿٧٢﴾

بیشکه مونږ وړاندی کړ مونږ امانت (ثواب ـ عقاب) پر آسمانونو او پر ځمکه او غرونو (کله چی مو پیدا کړ په دوی کښی فهم او نطق) پس منع راوړه دوی له دی چی پورته کړی هغه (د امانت بار) او ویریدل دوی له هغه (امانت) او پورته کړ هغه (د امانت بار) انسان بیشکه چی دغه (انسان) دی ظالم ډیر بی ویری نادان (په عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی انسان پر خپل ځان لوی ظلم او ستم وکړ ـ د هغه بار او پیتی په اوږو اخیستلو څخه چی آسمانونو ځمکی او غرونو د خپلی ناتوانی او عجز اظهار وکړ چی پورته کولی ئی نشو دغه ناپوه انسان هغه پر خپلو اوږو واخیست.

ددنیا له واکه نشو اخیستل د امانت

انسان واخیست دغه پیتی په خپل شا له جهالت

آسمان بار امانت نتوانست کشید
قرعه فال بنام من دیوانه زدند

حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی پر خپل ځان ونه ویریده ـ او پری ونه پوهیده چی امانت څه شی دی؟ د بل چا څیز په داسی حال کښی ساتل چی خپل خواهش او غوښتنه تری وساتی. په آسمان او ځمکه کښی د دوی څه ذاتی غوښتنه او خواهش نشته او که دی خو هم هغه شی دی چی دوی پری قائم ولاړ دی په انسان کښی غوښتنه یو شان او په خلاف له هغی غوښتنی حکم بل شان دی. نو د دغه پردی څیز یعنی حکم په خلاف د خپل ځان ساتنه ډیر لوی زور غواړی او د هغه انجام او عاقبت دا دی چی منکران پر خپلو گناهونو نیول کیږی او حکم منونکیو ته به قصور معافیږی. اوس هم د بل چا د امانت په نسبت هم دغسی حکم شته که څوک د بل چا امانت عمداً او په قصد سره ضایع کوی نو بدل (ضمان) ئی پری اوړی که بی اختیاره تری ضایع کیږی نو پری (ضمان) او بدل نشته «موضح» اصلی خبره دا ده چی الله تعالیٰ په خپل یو خاص امانت کیښودل د مخلوقاتو په کومه نوعه کښی اراده وفرمایله چی که هغه غواړی نو دغه امانت په خپلی سعی او کسب او د مت په قدرت او قوت وساتلی شی بلکی تزئید او ترقی هم ورته ورکړه شی څو په دغه سلسله کښی د الله تعالیٰ د هر قسمو شیونو او صفاتو ظهور وشی مثلاً د هغی نوعی هغه افراد چی هغه امانت په پوره ډول (طریقه) سره محفوظ ساتی او ترقی ورته ورکړی ـ پر هغو انعام او اکرام وکړی. او هر هغه چی په غفلت او شرارت سره هغه ضائع کړی نو هغه ته به سزا ورکړه شی او هغه کسان چی په دغه مورد کښی لږ شان قصور وکړی له هغوی سره د عفوی او د ښېلو معامله وکړ شی. زما په خیال دغه امانت د ایمان او د هدایت یو تخم دی چی د بنیادمانو په زړونو کښی شیندلی (نوستلی) او کرلی شوی دی چی هم هغه ته **«مابه التکلیف»** هم ویلی شو **«لاایمان لمن لا امانة له»** چی د دغه د ساتنی او په حفاظت کښی له مداومت څخه د ایمان ونه زرغونیږی گواکی د بنی آدمیانو قلوب د الله تعالیٰ ځمکه دی چی تخم هم په هغو کښی پخپله الله شیندلی (کرلی) دی د باران ورولو له پاره ئی د رحمت وریځی هم لیږلی دی چی د هغوی له سینو ځنی د الله تعالیٰ د وحی باران هم وریدلی دی. د هر انسان فریضه دا ده چی د ایمان دغه تخم چی د الله تعالیٰ امانت دی ابته (خراب) او ضائع نه کړی بلکی په پوره سعی، کوشش، جهد، جد، تردد ـ او تفقد سره د هغه پرورش او پالنه وکړی او ډیر زیات دقت دی وکړی څو په سهو، خطا او غلطی هم دغه تخم ونه سوزیږی او ضائع نشی د هم دغه په لوری د حذیفه رضی الله تعالیٰ عنه په دغه حدیث کښی اشاره ده **«ان الامانات نزلت من السماء فی جذر قلوب الرجال ثم علموا من القرآن ـ الحدیث»** دغه امانت هماغه د هدایت تخم دی چی د الله تعالیٰ له جانبه د انسانانو په قلوبو کښی خښ کړی شوی دی بیا د قرآن او د سنت د علومو باران پری وشو چه که له هغه څخه پوره گټه (فائده) او انتفاع واخیستی شی نو د ایمان دغه مبارکه ونه زرغونه کیږی، لوئیږی، وده کوی، غټیږی میوو او ثمرو ته رسیږی او انسان د هغی له خوږو اثمارو څخه متلذذ او متمتع کیږی او د استثمار موقع

مومی او که په انتفاع کښې څه قصور او کوتاهي وکړی شي نو په هماغه اندازه د دغې ونې په وده او لوئیدلو کښې نقصان واقع کیږی که بیخي تري غافل کیږی او له سره ورته نه متوجه کیږی نو دغه تخم بیخي خراب ـ ضائع او بربادیږی. هم دغه امانت ؤ چې الله تعالیٰ آسمانونو او ځمکې او غرونو ته وروړاندې کړ ـ مگر په هیڅ یوه له هغو کښې دغسې یو قوت او استعداد نه ؤ چې د دغه عظیمه امانت د پورته کولو زور او حوصله ولری او هر یوه له دوی د حال په لسان یا د قال په بیان د دغه غیر قابل متحمل بار او پیټی له پورته کولو څخه په ویره سره انکار وکړ او علیٰ رؤس الاشهاد ئې وویل چه زمونږ له عهدی او توانه دغه بار ډیر درونډ او ثقیل دی او نه ئې شو پورته کولی. ته پخپله فکر او دقت وکړه چه ماسواء له انسانه به بل کوم مخلوق وی چې پخپل کسب او محنت سره د ایمان د دغه تخم حفاظت او پرورش وکړی؟ او د ایمان دغه شجره مشجر او مثمر وگرځولی شي؟ فی‌الحقیقت د دغه عظیم‌الشان امانت د حق ادا کول او د یوی یابسی ځمکې څخه چې په هغې کښې د دی د مالک له جانبه تخم شیندلی (کرلی) شوی وی تکه شنه میوه داره ونه زرغونول او لویول د هم دغه ظلوم او جهول انسان حصه کیدی شي چې له هغه سره صالح‌الزراعت ځمکه شنه او په پخپل محنت سعی او تردد سره د الله تعالیٰ قدرت ده ته د کوم شي د زرغونولو او لویولو او په میوو راوستولو قوت او قدرت ورعطاء کړی دی.

«ظلوم» د «ظالم» او «جهول» د «جاهل» مبالغه دی. ظالم او جاهل هغه چاته ویلی شي چې بالفعل له عدله او علمه تش وی مگر د هغه استعداد او صلاحیت او د دغو صفاتو د حصول قوه ولری پس هغه مخلوق چې بدء‌الفطرت کښې په علم او عدل سره متصف وی او د یوی شیبې له مخې هم دغه اوصاف له ده څخه نشي بیلیدی مثلاً ملائکة الله یا هغه مخلوقات چه د دغو شیانو صلاحیت له سره نه لری مثلاً آسمان، ځمکه، غر او نور ظاهر دی چه دغه دواړه د الله تعالیٰ د دغه امانت حامل نشي کیدی بیشکه ماسواء له انسانه یوه بله نوعه هم شته چه هغه پیریان دی او په هغوی کښې فی‌الجمله د دی د تحمل استعداد موندلی کیږی نو ځکه په ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ کښې دغه دواړه سره جمع کړی شوی دی. لیکن د انصاف خبره خو دا ده چه د دی امانت د حق د اداء استعداد په هغوی کښې دومره ضعیف وو چه د حمل الامانت په مقابل کښې دومره د تذکر قابل نه وو او قابل الاعتنا نه گڼلی کیږی. گواکی په دغه معامله کښې هغوی هم د انسانانو د تابعانو په شان درولی شي او د دوی د مستقل نوم اخستلو ته څه ضرورت نه دی پاتي. والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

لِّيُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٣﴾ ع

(دغه د امانت غرض د دی دپاره وو) چه عذاب ورکړی الله منافقانو سړیو او

منافقاتو ښځو ته او مشركانو سړيو او مشركاتو ښځو ته او رجوع په رحمت سره وكړي الله پر مؤمنانو سړيو او مؤمناتو ښځو، او دى الله ښه ښښونكى (د خطياتو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير: زما په خيال كه دلته د ﴿ وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾ معنى په معافولو سره وانه خيسته شي بلكى كه پر حال د هغوى د متوجه كيدلو او په مهربانى فرمايلو سره واخيسته شي بهتره ده لكه چه په ﴿ لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ ﴾ كښى اخيست شوى. دغه خو د كاملينو مؤمنينو بيان شو او په ﴿ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ كښى ئى د قاصرينو او مقصرينو د حال په طرف اشاره وفرمايله.

«والله تعالىٰ اعلم لنسأل الله تعالىٰ ان يتوب علينا ويغفرلنا ويثبتنا بالفوز العظيم انه هو الغفور الرحيم جل جلاله وعم نواله واجل شانه واعظم برهانه

تمت سورة الاحزاب بعون الله الملك الوهاب فلله الحمد والمنة

سورة سبأ مكية الا آية (٦) فمدنية وهى اربع وخمسون آية وست ركوعات رقمها (٣٤) تسلسلهاحسب النزول (٥٨) نزلت بعد سورة لقمان

د «سبأ» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (٦) آيته څخه چى مدنى دى (٥٤) آيتونه او (٦) ركوع لرى په نزول كښى (٥٨) او په تلاوت كښى (٣٤) سورت دى وروسته د «لقمان» له سورت څخه نازل شوى دى

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

(شروع كوم) په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ①

توله ثناء صفت خاص الله لره دى هغه چه خاص هغه ته دى هر هغه «شيان» چه په آسمانونو كښى دى او هر هغه شيان چى په ځمكه كښى دى (سره له آسمانونو او ځمكى ملكاً خلقاً عبيداً) او خاص هم دغه (الله) لره ده توله ثناء صفت په آخرت كښى (لكه چى په دنيا كښى هم دى) او هم دغه (الله)

ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: یعنی ګرد (ټول) محاسن او محامد او تعریف هغه الله جل جلاله ته دی چه واحد احد دی او بی د نورو له شرکته د ګردو (ټولو) آسمانونو او د ځمکو د شیانو مالک او خالق دی او په نهایت حکمت او خبرداری سره د دوی انتظام او تدبیر کوی او دغه سلسله ئی چټی (فضول) او بیکاره نه ده پیدا کړی، د داسی حکیم او دانا په نسبت دغه ګمان نشی کیدی. ضرور دغه نظام بالاخر پر کومی اعلیٰ نتیجی منتهی کیدونکی دی چه هغه ته آخرت وائی. او څرنګه چه هم دی په دنیا کښی یوائی د ټولو تعریفاتو مستحق دی په آخرت کښی هم یوائی هم دی د ټولو تعریفاتو مستحق دی بلکه دلته خو ظاهراً د نورو کسانو هم لږ څه تعریف کیدی شی ځکه چه د مخلوق فعل د خالق اشعه او د دوی کمالات د ده د حقیقی کمال پلوشه ده لیکن هلته نور ګرد (ټول) وسایط او پردی لری کیږی او هر شی لیدل کیږی. هغه ګرد (ټول) د هم ده له طرفه وی نو ځکه صورتاً او معناً او حقیقتاً بلکه له هر حیثیته یوائی د هم هغه مطلق محمود تعریف پاتی کیږی.

يَعۡلَمُ مَا يَلِجُ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا يَخۡرُجُ مِنۡهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ وَمَا يَعۡرُجُ فِيهَاۚ

معلوم دی (الله ته) هر هغه شی چه ښکته ننوځی په ځمکه کښی او هر هغه شی چه بیرون راوځی له دغی (ځمکی) څخه او هر هغه څیز چه راښکته کیږی له آسمانه او هر هغه شی چه پورته خیژی په دغه (آسمان) کښی.

تفسیر: یعنی په آسمان او ځمکه کښی هیڅ یو لوی او وړوکی داسی څیز نشته چه د ده له علم څخه خارج وی هر هغه شی چی په ځمکه کښی ښکته ننوځی مثلاً حشرات ـ خوځندی ـ د نباتاتو تخم ـ د باران اوبه ـ د مړیو اجساد او هر هغه شیان چه له ځمکی څخه د باندی راوځی او بهر کیږی مثلاً زراعت ـ نباتات ـ معدنیات او نور او هغه شیان چه د آسمان له جانبه راښکته کیږی لکه باران ـ وحی ـ تقدیر پرښتی او نور او هغه شیان چی پورته خیژی آسمان ته مثلاً روح دعاء ـ اعمال ـ ملائک او نور پر دغو ګردو (ټولو) انواعو او جزئیاتو د الله تعالیٰ علم محیط دی.

وَهُوَ ٱلرَّحِيمُ ٱلۡغَفُورُ ﴿٢﴾

او هم دغه (الله) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره) ښه ښښونکی

دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی د دغه گرد (تول) د ژوندون رونق ـ ښائست د الله تعالیٰ له رحمته او ښښنی شخه دی. که د بندگانو د دغی ناشکری او د حق نه پیژندلو په اثر ـ لاس په لاس د دوی په نیونو باندی لاس پوری کیدی نو دغه گرد (تول) رونق او ښائست به په یوه لمحه کښی ختمیده ﴿ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوْا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ ﴾ (د فاطر (٤٥) آیت (٥) رکوع (۲۲) جزء)

وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَاْتِيْنَا السَّاعَةُ ؕ

او وائی هغه کسان چه کافران شوی دی چی رابه نشی مونږ ته قیامت.

تفسیر: ولی به قیامت نه راځی؟ د هغه منشأ وروسته راځی ﴿ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ۙ اِنَّكُمْ لَفِیْ خَلْقٍ جَدِیْدٍ ﴾

قُلْ بَلٰى وَرَبِّیْ لَتَاْتِيَنَّكُمْ ۙ

ووایه (ای محمده ! دوی ته چه ولی به رانشی) بلکه را به شی قسم دی زما په رب خپل چی خامخا رابه شی هرومرو (لازماً) دا قیامت تاسی ته.

تفسیر: یعنی هغه معصوم او مقدس انسان چه د ده د صدق او امانت اقرار له نورو گردو (تولو) موجوداتو شخه ړومبی وو اوس له ساطعو او قاطعو براهینو شخه د ده صداقت په پوره ډول (طریقه) سره ښکاره شو. په مؤکد قسم سره د الله تعالیٰ له طرفه خبر ورکوی چه خامخا قیامت راتلونکی دی نو بیا ئی هیڅ علت او سبب نه دی معلوم چی ولی ئی دوی نه منی ـ هو! که کومه محاله خبره یا له حکمت شخه مخالفه کومه خبره ئی کړی وی نو د تردید او انکار ځای به په کښی وو ـ لیکن دغه خو نه محاله ده ـ او نه له حکمت شخه مخالفه ده نو بیا له هغه شخه انکار که ضد او عناد او سرتمبگی (سرکشی) نه ده نو شه ده؟

عٰلِمِ الْغَيْبِ ۚ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِی السَّمٰوٰتِ وَلَا فِی الْاَرْضِ وَلَاۤ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَاۤ اَكْبَرُ اِلَّا فِیْ كِتٰبٍ مُّبِيْنٍ ﴿۳﴾ ۙ

(هسی رب) چه عالم دی په غیبو نه پټیږی له ده په اندازه د یوی ذری په آسمانونو کښی او نه په ځمکه کښی او نه وړوکی له هغی ذری او نه لوی (تری) مګر (چه دا ټول لیکلی پراته دی) په کتاب ښکاره (لوح محفوظ) کښی.

تفسیر: یعنی په هم هغه عالم‌الغیب قسم دی چی د ده له محیط علم څخه د آسمان او د ځمکی هیڅ یو لوی یا وړوکی شی یا یوه ذره یا له ذری څخه وړوکی یو شی هم نه دی پټ او نه هیڅ شی تری غائبیږی. ښائی چی دغه ئی ځکه فرمایلی وی چه د قیامت د وخت تعیین موږ له سره نشو کولی د هغه علم له هغه چا سره دی چه د هغه له علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. موږ ته هم هغومره خبر چی هغه را کړی دی هغه مو بی له زیادته او تنقیصه درورسوه او په دی سره د هغی خبری جواب هم وشو ﴿ وَقَالُوٓاْ أَءِذَا ضَلَلۡنَا فِى ٱلۡأَرۡضِ ﴾ الآیة - یعنی کله چی زموږ ذرات په ځمکه کښی منتشر شی بیا به څرنګه سره یو ځای کیږی؟ نو دغه ئی راوښوول چی هیڅ یوه ذره هم د الله تعالیٰ له علمه نه ده غائبه او پخوا ئی دغه راښولی وو چی د آسمان او د ځمکی پر هر یوه شی د ده قبضه ده نو بیا به ده ته څه مشکل وی چه ستاسی ګرد (ټول) منتشر ذرات یو ځلی سره راټول کړی.

تنبیه: له ښکاره کتاب څخه «لوح محفوظ» مراد دی چی په هغه کښی هر شی سم د الله تعالیٰ له علمه سره ثبت دی. دا ټول ځکه لیکلی پراته دی په کتاب ښکاره لوح محفوظ کښی

لِّيَجۡزِيَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُم مَّغۡفِرَةٞ وَرِزۡقٞ كَرِيمٞ ﴿٤﴾ وَٱلَّذِينَ سَعَوۡ فِيٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ عَذَابٞ مِّن رِّجۡزٍ أَلِيمٞ ﴿٥﴾

دپاره د دی چی جزا ورکړی (الله) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) دغه (نیکوکاران مؤمنان چی دی) شته دوی ته مغفرت ښښنه او رزق روزی ښه (د عزت چی جنت دی). او هغه کسان چی سعی کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو (د قرآن) زموږ په دی حال چی عاجز کوونکی وی د الله په زعم خپل دغه کسان شته دوی ته عذاب له عذابه دردناکه څخه.

تفسير: يعنى د قيامت راتلل ځكه ضرورى دى چى خلقو ته د دوى د نيكى او بدى نتيجه او ثمره وركړه شى او د الله تعالىٰ د تولو صفاتو كامل ظهور په عمل راشى.

تنبيه: «هغه كسان چى سعى او كوښښ كوى په باطلولو د آياتونو د قرآن زمونږ په دى حال چى عاجزونكى الله وى په زعم خپل» مطلب دا دى چى زمونږ د آياتونو په ابطال او د خلقو په ممانعت كښى د هغو له قبول څخه قولاً او فعلاً زيار (محنت) او كوښښ كوى او د دغه مقصد د په مخ بيولو دپاره تينګ ولاړ دى ګواكى دوى (العياذ بالله) داسى غواړى چه الله تعالىٰ عاجز كړى او پړ او مغلوب ئى وګرځوى او داسى ګنى چه دوى د ده د قدرت په لاس كښى راتلونكى نه دى او هرومرو (خامخا) له ده څخه خپل ځان بچ كوى.

وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِيٓ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِيٓ إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٦﴾

او (بل دپاره د دى ليكلى پراته دى په لوح محفوظ كښى) چى وويني هغه كسان چى وركړى شوى دى دوى ته علم فهم هغه (قرآن) چه نازل شوى دى تاته له (جانبه د) رب ستا هم هغه حق دى او سمه لاره ښيى طرف د لارى (د هغه الله ته چه) ښه زبردست ډير ثنا ويلى شوى دى.

تفسير: يعنى ځكه قيامت راتلونكى دى څو هغه كسان چى پرى يقين او باور لرى هغو ته عين‌اليقين حاصل شى او په خپلو سترګو سره هم د هغه وقوع او قيام وويني او ښه وپوهيږى چى د لوى قرآن بيان څرنګه بى له تزئيده او تنقيصه صحيح او جوت ثابت شو. او بيشكه چى قرآن هم هغه لوى او زبردست كتاب دى چى د دغه زبردست د محامدو او محاسنو مالک الله ته مو رسوى او سمه صافه لاره راښيى. ځينى مفسرين د ﴿ وَيَرَى الَّذِينَ ﴾ الآية ـ مطلب داسى اخلى چى د ﴿ وَالَّذِينَ سَعَوْ فِيٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ ﴾ په برخلاف هغه كسان چى پوهان او اهل العلم دى اعم له دى چى مسلمانان وى كه كتابيان هغوى پوهيږى او وينى چى د قيامت او نورو په متعلق د قرآن المجيد بيان بيخى صحيح دى او انسانانو ته د وصول الى الله ښه طريقه ورښيى او په سمه صافه لارى ئى برابروى. دا (يرى) فعل قلب دى چى دوه مفعوله غواړى او دا (الذين) سره له خپلى صلى فاعل دى او دا بل (الذى) سره له خپلى صلى ئى مفعول اول دى او دغه (هو) ضمير د فصل دى او دا (الحق) ئى مفعول ثانى دى او هم دغه جمله د (يرى) بيا په موضع د نصب كښى عطف ده په تيره جمله د (يجزى) باندى او جمله د (و يهدى) عطف دى په (الحق) باندى حاصل دا شو يعنى قسم دى چى رابه شى قيامت جزا به وركړى خداى مؤمنانو لره او چى معلوم به شى عالمانو ته په وخت د ظهور د قيامت كښى عياناً چى دا منزل حق دى لكه چى معلوم ؤ

ورته پخوا برهاناً.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَىٰ رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿٧﴾ أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَم بِهِ جِنَّةٌ

او وائی هغه کسان چې کافران شوی دی آیا (وښیو) دلالت کړو تاسی په یو سړی چې خبر درکوی تاسی ته کله چې ذری ذری کړی شی تاسی په کامل ذره ذره کیدلو سره بیشکه چې تاسی خامخا په پیدایښت نوی کښی یئ. آیا له خپله ځانه تړلی دی (محمد) پر الله باندی دروغ ؟ یا وریوری لیونتوب دی؟.

تفسیر: د قریشو کفارو د رسول الله صلی الله علیه وسلم په شان کښی دغسی ګستاخی او سپین سترګی کوله یعنی راځئ چې مونږ تاسی ته هغه سړی دروښیو چې وائی چه ستاسی دوړی او ذری او بخرکی به وروسته له مړ کیدلو او پرسیدلو او وراسته کیدلو او خاورو او دوړو کیدلو څخه بیا له خاورو څخه راټولیږی او له تاسو ځنی هم داسی روغ جوړ انسانان پیدا کیږی ـ او بیا به هم داسی ژوندی له قبرونو څخه راپاڅولی کیږئ. ښه نو پر داسی چټی (بیکاره) او مهملو خبرو څوک یقین او باور کولی شی؟ او څرنګه ئی منل امکان لری؟ له دوو حالو څخه خالی نه دی یا خو دغه شخص عمداً په قصد سره پر پاک الله دروغ تړی چې ده داسی خبر راکړی دی که نه لیونی او سودائی دی او دماغ ئی پخپل ځای کښی نه دی. نو ځکه دا هسی اپلتی او چټی (بیکاره) خبری کوی (العیاذ بالله).

بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ ﴿٨﴾

(نو فرمائی الله تردیداً داسی نه دی) بلکه هغه کسان چې ایمان نه راوړی په آخرت په عذاب کښی به وی (په عقبیٰ کښی) او په ګمراهی لوی کښی (لویدلی دی په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی نه دروغ دی او نه جنون بلکه خالی دغه خلق پخپله د عقل ـ پوه ـ صدق او صواب له لاری څخه ښوئیدلی دی او له حق او یقین څخه ډیر لری لویدلی دی چې دغسی چټی (بیکاره) خبری کوی او په خپل دغه انکار او تکذیب سره خپل ځان په آفت او عذاب کښی اخته کوی فی‌الحقیقت دغه ډیر لوی عذاب دی چې د انسان دماغ په دغه اندازه سره خراب او مختل شی چې دی د الله تعالیٰ انبیاؤ ته مفتری ـ مجنون او نور شیان ووائی (العیاذ بالله)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَىٰ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ ۚ إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ ۚ

آیا نه ګوری (دا کافران) هغه څیز ته چه په مخ کښې د دوی دی او هغه څیز ته چې وروسته د دوی دی. له آسمانه او له ځمکی (چې دوی په کښې محاط وی) که چیری اراده وفرمایو نو څیری به کړو په دوی ځمکه (او په کښې به ئی ډوب کړو په شان د قارون) یا به وغورځوو پر دوی باندی یوه توټه له آسمانه.

تفسیر: آیا دغه خلق ړانده شوی دی چه آسمان او ځمکی ته هم نه ګوری او خپل اطراف او حوالی او شاؤ خوا ته هم سترګی نه غړوی چې پر موجوداتو خپل عقل او فکر وچلوی ـ پر دغی خبری باندی خو په خپله دوی هم قائلان دی چې د دوی او د ګردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو خالق الله دی. بیا نو آیا هغه الله ته چې د دغو شیانو مالک او خالق دی د دغو شیانو خرابول او ماتول او بیا جوړول هغه ته څه سختی او اشکال لری؟ او هغه ذات ته چې داسی عظیم الشان اجسام جوړولی شی او لاندی باندی او ویجاړولی ئی شی د انسانی جسم تخریب ـ تفکیک او تجزیه او بیا ئی سره تولول ـ ژوندی کول او پاڅول څه اشکال لری؟ آیا دغه خلق له دی نه نه ویریږی چې د الله تعالیٰ پر ځمکه او تر آسمان لاندی اوسیږی او بیا داسی د بی ادبی او ګستاخی خبری کوی او بیځایه خپلی ژبی خوځوی ـ حال دا چې که الله تعالیٰ اراده وفرمائی په یوه رپه کښې به دوی یا په ځمکه خښوی یا به له آسمانه یوه توټه پری وغورځوی او دوی به بیخی سپیره او فنا کړی او په هم دغه دنیا کښې به د قیامت یوه وړوکی نمونه دوی ته وښیی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ ﴿٩﴾

بیشکه په دغه (کتلو د پاس او تیټ او خسف او اسقاط) کښې خامخا دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر بنده رجوع کوونکی (الله ته)

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چې له عقل او انصاف څخه کار واخلی نو د الله تعالیٰ په طرف ئی رجوع کیږی ځکه چې پوه او عاقل انسان ته په علویاتو او سفلیاتو او مافیهما کښې ډیر زیات د قدرت لوئی نښی او دلائل موجود دی د دغه منظم او ډک له حکمته نظام له لیدلو څخه پوهیږی چې هرومرو (خامخا) دغه ګرد (تول) یوه ورځ خپلی علیا او اکملی نتیجی ته رسیدونکی دی

چې د هغه نوم «دارالآخرة» دی کله چې دوی دغه تصور وکړی نو زيات له زياته خپل مالک او خالق او الله تعالیٰ ته رجوع او ميلان کوی او د هغو علوی او سفلی نعماؤ چې ورته رسيږی شکريه اداء کوی له دغو بندګانو څخه د ځينو تذکره پاک الله داسی فرمائی چې.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوٗدَ مِنَّا فَضْلًا ۖ يٰجِبَالُ اَوِّبِيْ مَعَهٗ وَالطَّيْرَ ۚ

او خامخا په تحقيق ورکړی ؤ مونږ داؤد ته له جانبه خپله فضل (لوئی پر نورو، وموفرمايل غرونو ته چې) ای غرونو راوګرځوئ (ښه) غږونه خپل له ده سره (په وخت د تسبيح کښې او له ده سره تسبيح ويل) مرغانو هم.

تفسير: يعنی الله تعالیٰ حضرت داؤد عليه السلام ته له نبوت سره غير معمولی سلطنت هم ورعنايت فرمايلی وو حضرت داؤد عليه السلام به کله کله بيديا او صحرا ته هم ووت او هلته به د الله تعالیٰ په ذکر او ياد مشغوليده او د الله تعالیٰ له خوفه به ئی ژړل او په تسبيح او تهليل به مشغوليده ـ او په خپل هغه ښه الحان او ښکلی غږ سره به چې ضرب‌المثل دی د (زبور) په لوستلو مصروفيده د ده د تسبيح او تهليل د عجيب او غريب تاثير په سبب به له ده سره غرونو هم تسبيح لوستلی او ګرد (تول) طيور او مرغان به هم د دوی په شاؤ خوا کښې سره توليدل او د ده په شان هغوی به هم تسبيح او تهليل وايه الله تعالیٰ په خپل فضل او کرم ده ته دغه خاصه بزرګی او لوئی ورعطا، فرمايلی وه. که د غرونو له تسبيح څخه د ده د غږ محض عکس العمل (انګی) مراد وی يا هغه عمومی تسبيح مراد وی چې هر شی ئی د خپل حال يا د قال په ژبه سره اداء کوی يا ئی وائی نو د حضرت داؤد عليه السلام د مخصوص فضل او شرف په ذيل کښې به د دغی خبری تذکره بيخی مهمله او بی معنی وی (العياذ بالله) د «يا جبال اوبی معه» حکم تکوينی دی «امر وفرمايه الله داؤد ته داسی»

وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيْدَ ۙ﴿۱۰﴾ اَنِ اعْمَلْ سٰبِغٰتٍ وَّقَدِّرْ فِی السَّرْدِ

او پسته کړی وه مونږ ده ته اوسپنه چې جوړوه ځغری ارتی اوږدی او اندازه کوه په اوبدلو کښې (چې حلقی ئی سره برابری وی)

تفسير: د حضرت داؤد عليه السلام په حق کښې ئی اوسپنه لکه موم پسته وګرځوله او ده به بی د اور او د صناعيه ؤ آلاتو له مرستی (مدد) اوسپنه په هر شان سره چې غوښته کړوله او تاووله به ئی او پنده او نری کوله او له هغی ځنی به ئی ځغری او نور دقيق او نفيس آلات او ادوات جوړول او پلورل (خرڅول) به يی او له هغی څخه به ئی د خپل قوت او معاش وسايل برابرول او

پر اسلامي بيت المال به ئې خپل د اعاشې بار نه غورځاوه. وائې چې کړې لرونکې ځغرې ږومبى ځلى د ده له لاسه ايجاد او اختراع وموندله چې ارتې او فراخې وى الله تعالىٰ ده ته امر وركړ چې فراخې او ارتې ځغرې جوړوه! او د هغو حلقې او کړې په ښه نظم او ترتيب سره ونښلوه! چې د خپل لويوالي ـ وړوکوالي او نرى والي په اعتبار يو له بل سره هم متناسبې وى.

وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾

او عمل كوئ تاسى د نيكيو بيشكه زه چې يم پر هغو كارونو چې كوئ ئې تاسې ښه ليدونكى يم.

تفسير: يعنى د دغو چارو او صنايعو په مشغوليت كښې د حقيقى منعم له ياده مه غافليږئ! او تل ترتله په صالحه ؤ اعمالو كښې مشغول اوسئ! او دغه خبره په ياد ولرئ چې الله تعالىٰ ګرد (تول) اعمال او احوال وينى.

وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ

او (مسخر كړى مو ؤ) سليمان ته باد (د) سبائى (منزل) د هغه (د) يوى مياشتى او (د) بيګائى (منزل) د هغه د يوى مياشتى (لاره) وه او بهولى مو وه د ده دپاره چينه د ويليو كړيو شويو مسو،

تفسير: د حضرت سليمان عليه السلام داسى يو تخت ؤ چې په فضا كښې الوته او دى به ئې له شام څخه يمن ته او له يمن څخه شام ته رساوه الله تعالىٰ د سليمان دپاره باد تابع او مسخر كړى ؤ نو ځكه د باد وسيله به ئې د يوى مياشتى مسافه (واتن) په نيمه ورځ كښې طى كوله د «انبياء» او د «نمل» په سورتونو كښې د دى څه بيان تير شوى دى او وروسته له دى نه د «ص» په سورت كښې ئې هم څه بيان راځى. د ويليو كړيو شويو مسو د چينى په نسبت وائى چې الله تعالىٰ دغه چينه د يمن په اطرافو كښې بهولى وه چې جناتو به هغه په قالبو او سانچو كښې اچول او ترى لوى لوى ظروف (ديګونه ـ لګنونه او نور) به ئې جوړول چه پر هر يوه د هغو كښې د يوه لښكر طعام پخيده او پرى خوړول كيده، سليمان عليه السلام به لمر خاته له «دمشق څخه روانيده د غرمې خوب به ئې د (پارس) په (استخر) كښې كاوه او شپه به ئې زمونږ كابل ته راوړه چې د ده دغه لس ساعته منزل مساوى ؤ له دوه مياشتى منزل سره» (روح

المعاني - مدارک)

وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَّعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهٖ ۭ وَمَنْ يَّزِغْ مِنْهُمْ عَنْ اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيْرِ ﴿١٢﴾

او (مسخر کړی مو ؤ ده ته) له پیریانو هغه څوک چې کار به ئې کاوه په مخ د ده کښې، په اذن (حکم) د رب د ده، او هر چا چې به څنګ سرکشي وکړه له دوی له امره حکمه زمونږ (او د سلیمان اطاعت به ئې نه کاوه) نو وبه څکوو مونږ هغه ته (په آخرت کښې) له عذاب د اور.

تفسیر: یعنی ډیر پیریان چې هغه ئې په بل ځای کښې په شیاطینو سره تعبیر فرمایلی دی د معمولی چوپړانو او پندیانو په شان به په راز راز (قسم قسم) چارو او خدماتو کښې مشغول ؤ - د الله تعالیٰ له طرفه دوی ګرد (ټول) محکوم شوی ؤ څو سلیمان علیه السلام ته اطاعت وکړی او که لږ څه سرکشي وکړی نو په اور کښې به غورځول کیږی.

يَعْمَلُوْنَ لَهٗ مَا يَشَاۗءُ مِنْ مَّحَارِيْبَ وَتَمَاثِيْلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُوْرٍ رّٰسِيٰتٍ ۭ

جوړوه (دغو پیریانو) دغه (سلیمان) ته هر هغه شی چې ده غوښت له هسکو (اوچتو) کلاؤ او تمثالونه او لوی لګنونه په شان د تالاو او (په شان د لویو کلکو) دیګونو پر نغریو پراته.

تفسیر: یعنی لوی لوی مساجد - کلاوی - محلات به ئې پر پیریانو تعمیر او ودانول - او مجسمي او تصاویر به ئې پر دوی جوړول چې ممکن په هغه شریعت کښې به دغه تصاویر نه ؤ ممنوع او په محمدیه شریعت کښې ممنوع درولی شوی دی او د مسو (تنتو) لوی لوی داسی لګنونه به ئې جوړول چې لکه لوی تالاو او حوض به ؤ او داسی لوی لوی دیګونه به ئې هم جوړول چې له خپل ځای څخه له سره نه خوځیدل او په هغه خپل ځای کښې ځای په ځای باندی کیدل.

اِعْمَلُوْٓا اٰلَ دَاوٗدَ شُكْرًا ۭ وَقَلِيْلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُوْرُ ﴿١٣﴾

(وفرمايل مونږ) عمل كوئ (د نيكيو ـ اى) آل د داؤده ! دپاره د شكر، او لږ دى له بندگانو زما شكر ايستونكى (احسان منونكى).

تفسير: يعنى اى د داؤد كورنى! د دغو عظيم‌الشانو انعاماتو او احساناتو شكر اداء كوئ محض په ژبه سره نه بلكه په عمل سره هم داسى كار وكرئ چى له هغو د الله تعالىٰ شكر ايستل مترشح وى. خبره دا ده چه الله تعالىٰ لږ ډير احسان خو پر هر چا كوى ليكن پوره شكر ايستونكى بندگان ډير لږ دى كله چى لږ دى نو قدر به ئى زيات كيږى لهٰذا كامل شكر ايستونكى شئ! او خپل قدر او منزلت زيات كرئ! دغه خطاب د داؤد عليه السلام كورنى او تبر ته دى. ځكه علاوه پر نورو مستقلو احساناتو پر داؤد عليه السلام باندى احسان من وجه پر گردو (ټولو) احسان دى. وائى چى داؤد عليه السلام د خپل گردى (ټولى) كورنى دپاره داسى د اوقاتو تقسيم جوړ كړى ؤ چى د هغه په اساس د شپو ورځو په څليرويشتو ساعتو كښى هيڅ يو وخت داسى نه ؤ چى د ده له كورنى څخنى به يو نه يو تن د الله تعالىٰ په عبادت كښى مشغول او لگيا نه وو.

فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَىٰ مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ ۖ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

پس كله چى حكم وكړ مونږ پر سليمان د موت (او دى مړ ولاړ وو، تكيه پر همسا يو كال) نو هيڅا خبر كړى نه ؤ دغه پيريان په مرگ د دغه (سليمان) مگر چنجى د ځمكى (وينو) چى وئى خوړه همسا د ده پس كله چى ولويد (سليمان پر ځمكه) نو معلوم شو پيريانو ته دغه كه چيرى وى چى پوهيدى په (علم د) غيب نو نه به ئى تيراوه (سلامت يو كال) په تكليف مشقت سپكوونكى كښى.

تفسير: كله چى حضرت سليمان عليه السلام پر پيريانو د بيت المقدس په تجديد كښى مشغول او لگيا وو مطلع شو چى زما د موت نيته رانژدى شوى ده نو پر پيريانو ئى د خپل ځان دپاره يوه د بلورو داسى مانى جوړه كړه چى د هغى منځنى سطحه له ورا ښكاريده بيا سليمان عليه السلام په هغى كښى ننووت او دروازى ئى پر ځان پسى وتړلى او لكه چه د دوى عادت وو چى تر څو څو مياشتو پورى به په خلوت كښى د الله تعالىٰ په عبادت كښى مشغول وو بيا به داسى

یو وضعیت د رب العزت په عبادت کښې مشغول شو چې د قومي په حالت پر خپله همسا باندې ئې تکیه لګولې وه کله چې پرښتې د دوی روح هم قبض کړ د دوی مبارک نعش په هم دغه وضعیت ولاړ پاتې ؤ ـ او هیڅوک د دوی پر وفات متحسس نه شول. د دوی د وفات څخه وروسته تر ډیر مدت پورې پیریان به هم هغه شان پخپلو تعمیریه امورو مشغول وو کله چې تعمیرات سم له سلیماني نقشې سره پاې (آخر) ته ورسیدل نو د هغې همسا په بیخ کښې چې دوی د هغه پر موازنه ولاړ وو د لرګي چنجي (وینه) ولګید او هغه ئې وخوړه او دوی ولید نو دلته د دوی وفات پر ګردو (تولو) منکشف شو په دغه سره جناتو ته د دوی د غیبي امورو د پوهیدلو حقیقت هم ورښکاره شو پر پیریانو باندې معتقدو انسانانو ته هم دغه خبره څرګنده (ښکاره) شوه که دغه پیریان پر غیبیه ؤ امورو پوهیدې نو څرنګه به دغه ربړ (زحمت) او تکلیف کښې به بلا موجبه پاتې کیدل او لازم وو چې د سلیمان علیه السلام پر وفات له مطلع کیدلو سره متصله به ئې له کاره لاس اخیست له دی نه دا هم ظاهره شوه چې د شیاطینو او د نورو تسخیر د حضرت سلیمان علیه السلام کسبي کمال نه ؤ بلکه محض د الله تعالیٰ فضل وو چې که اراده ئې فرمایلې وی نو هغه ئې د ده له تابوت سره هم قائم ایښودی شوی کوم انعامات چې پر حضرت سلیمان علیه السلام د ده په ژوندون کښې کړی شوی وو دغه د هغه تکمیل شو چې وروسته د دوی له موت څخه هم تر یوه ضروری حد پورې جاری کیښود شي. او دغه راښوولې شوی دی چه د انبیاوو د شروع کړیو کارو تکمیل الله تعالیٰ په څه تدبیر سره پوره کوی!.

(ربط) تر دی ځای پورې د ځینو منیبانو او شاکرانو بندګانو ذکر وو. وروسته له دی نه د یوه معرض او شکر نه کوونکی قوم (سبإ) ذکر کاوه شي چې د ډیر عیش، رفاهیت او خوشالی او فارغ البالی څخه وروسته د کفر او ناشکری په سزا کښې تباه کړ شو. دغه قوم د یمن ډیر داسې دولتمن او ذی اقتدار قوم ؤ چې تر سلهاوو کلونو پورې ئی په ډیر ښه جاه او جلال پر هغه مملکت کښې حکومت کاوه له هم دغو څخنی یوه هم هغه ملکه (بلقیس) وه چې د هغې د حاضریدلو ذکر د حضرت سلیمان علیه السلام په دربار کښې په خوا له دی نه د (النمل) په سورت کښې تیر شو ـ ښائی چې دلته وروسته له سلیمان علیه السلام د (سبأ) ذکر په هم دغه تناسب سره هم شوی وی.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ ۖ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ ۖ

خامخا په تحقیق وه خلقو د سبا ته په ځای د هستوګنی د دوی کښې یوه لویه نښه چې (هغه لویه نښه) دوه باغونه دی له ښی او کیڼ (طرف د مینو د دوی).

تفسیر: یعنې د باغونو دوه طویلي سلسلي په ښي او کیڼ لوری اوږدی تر څو میلو پورې پرتې

وی که دوی پوهیدلی نو د الله تعالیٰ د رحمت او د قدرت هم دغه نښه د ایمان راوړلو او شکر گزار کیدلو دپاره کافی وه.

كُلُوا۟ مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَٱشْكُرُوا۟ لَهُۥ ۚ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ ﴿١٥﴾

(وویلی شو دوی ته) خورئ تاسی له رزق روزئ د رب خپل او شکر وباسئ دغه (الله) ته، (دا) بلده ښار دی ډیر پاکیزه او (دغه رب د تاسی) رب دی ډیر ښښونکی (د شکر کوونکیو).

تفسیر: گواکی دغه نښی ئی د حال په ژبه سره ویلی چی د خپل رب له دغو در کړیو شویو نعمتونو څخه متمتع او گتور شئ! او د دغه حقیقی منعم شکریه په ښه شان سره اداء کړئ! د کفر او عصیان په اختیارولو سره مه ناشکره کیږئ! یا لکه چه د ځینو اسلافو قول دی چه د انبیاؤ په ژبه به الله تعالیٰ دغه هدایت دوی ته ورکړی وی وائی چی دیارلس تنه انبیاء د دغه قوم په طرف لیږلی شوی وو ـ که دغه صحیح وی نو د حضرت مسیح څخه به پخوا دوی راغلی وی او د دوی وارثان به هم وروسته له دوی نه د دغه قوم تر بربادی پوری دوی پوهولی وی والله اعلم. د «ارض القرآن» مصنف د «سبا» د عمارتونو د ذکر په منځ کښی لیکی چی «د دغو عماراتو په سلسله کښی یو شی د اوبو بند هم دی چی هغه ته حجازی عرب «سد» او یمنی عرب «عرم» وایی. په عربستان کښی دایمی بهیدونکی سیند نشته ـ اوبه له غرونو څخه بهیږی او د شگو په کوریو کښی وچیږی او بی له دغه چی د زراعت او د نورو په درد وخوری ضائع او ابته (خراب) کیږی. د «سبا» واکدارانو په مختلفو مواقعو او ځایونو کښی د غرونو او بیدیاؤ او خوړونو په منځ کښی لوی لوی بندونه جوړ کړی وو چی په هغو کښی به اوبه دریدلی او حسب‌الضرورت د زراعت په کار ورتلی ـ د «سبا» په مملکت کښی دا شان په سلهاؤ مختلف بندونه ؤ. په دغو گردو (تولو) کښی له تولو څخه مشهور بند د «سدالمارب» بند وو چی د دوی په دارالسلطنت «مآرب» کښی واقع وو د مآرب د ښار په جنوب کښی په ښی او کیڼ طرف کښی دوه غرونه دی چی په «جبل الابلق» سره مشهور دی د «سبا» کاردارانو د دغو دواړو غرونو په منځ کښی نژدی په سنه ۱٤۰۰ قبل الهجرت کښی دا «سد المارب» تعمیر کړی وو دغه بند نژدی یو سل او پنځوس فیته طویل او پنځوس فیته عریض یو لوی دیوال وو. د دغه بند اکثره برخه اوس نړیدلی ده خو بیا یو ثلث برخه یی لا هم باقی ده. یوه اروپائی سیاح (ارناډ) د هغه پر موجوده و حالاتو یو مضمون په «فرنچ ایشیاتک سوسایتی جرنل» کښی لیکلی دی او د هغه موجوده نقشه ئی په خورا (ډیر) عمدگی سره تیاره کړی ده پر دغه دیوال کښی ځای په ځای داسی کتبات او لیکنی دی چی هغه گردی (تولی) لوستلی شوی هم دی د دغه سد په پاسنیو او لاندنیو برخو کښی ډیری زیاتی کړکی هم وی چی حسب‌الضرورت به مفتوح او

مسدودی کيدی د «سد» په ښی او کينه خوا په مشرق او مغرب کښی دوه لوئی دروازی وی چی د هغو په وسيله به اوبه تقسيميدی او د ښی او کينی خوا ځمکی پری اوبه کيدی د اوبو رسول په دغه انتظام او ترتيب په دغو شگلنو او ښورو ځمکو کښی په ښی او کيڼ په دواړو جوانبو کښی په دريو سوو مربعو ميلو کښی تر سلهاؤ کروهو پوری ونی غنی - باغونه - ځنگلونه - او د جنت په شان مناظر تيار شوی ؤ چی په هغو کښی له هر ډوله (قسمه) ميوی - دانی او معطری ونی حاصليدی قرآن الکريم د «جنتان عن يمين و شمال» په ويلو سره د هم دغو باغونو په طرف اشاره فرمائی يونانی مؤرخ (اگاتهرشيدس) چی په ٧٦٦ قبل الهجرت کښی د سبا معاصر ؤ بيان کوی چی سبا د عربو تکه شنه ودانه او خړوبه سيمه ده چی په کښی ډيری ونی او بيشماره ميوی دانی پيدا کيږی په هغو ځمکو کښی چی د سيند په دواړو جوانبو کښی پرتی دی ډيری ښکلی او ښايسته ونی ولاړی دی د دغه ملک په داخلی برخه کښی د بخوراتو او د دارچينی او د کجورو او د هندی تمرو او د نورو خورا لوړی او گڼی ونی او لوی ځنگلونه شته او له دغو ونه څخه ډير زورور او خوندور عطريات او ښی وږمی (بوئی) پورته کيږی د ونو د اقسامو او انواعو د کثرت او تنوع له سبب د دوی د اصنافو او د اجناسو نومونه يادول او د دوی تعريف او پيژندگلوی کول سخت او مشکل دی هغه ښه وږم او معطره هوا چی د دغو گڼو ځنگلو څخه پورته کيږی هغه د جنت له خوشبوئی او رائحی څخه کمه نه ده او د هغو تعريف په الفاظو سره نشی کيدی هغه اشخاص چی له دغو ځمکو څخه لری له ساحله تيريږی هغوی هم هر کله چی د ساحل له جانبه هوا وچليږی له دغی خوشبوئی څخه محظوظ او مسروريږی او داسی ښکاری لکه چی ژوندون له اوبو څخه لطف او حظ اخلی او دغه تشبيه هم د ده د لطافت او نزاکت د قوت په مقابل کښی ناقصه ده. (آرتی ميډ روس) چی د سبا د عهد په آخر کښی اوسيده ليکی چی «د سبا باچا - او د ده ايوان په «مأرب» کښی دی چی په يوه له ونو ځنی ډک او د (ښځو) د عيش او عشرت لوړ (اوچت) ځای کښی واقع دی» الغرض د شينوالی شته والی موړتيا خوړوبتيا - ودانی - هوسائی (آرام) - عيش - عشرت او د هوا اعتدال په سبب «مأرب» د هم دغه کلام مصداق وو ﴿ بَلۡدَةٞ طَيِّبَةٞ وَرَبٌّ غَفُورٞ ﴾ له رب غفور څخه دغه طرف ته اشاره ده چی ته له خپله جانبه شکرگزاره اوسه! که د بشريت په مقتضاء څه نقص او تقصير پاتی شی نو الله تعالیٰ پر وړوکو وړوکو خبرو دومره سخت نيول نه کوی او په خپلی مهربانی سره ئی معافوی. د ده د نعماؤ شکر «کما کان حقه» د چا له لاسه پوره کيدی شی؟.

فَأَعۡرَضُواْ فَأَرۡسَلۡنَا عَلَيۡهِمۡ سَيۡلَ ٱلۡعَرِمِ وَبَدَّلۡنَٰهُم بِجَنَّتَيۡهِمۡ جَنَّتَيۡنِ ذَوَاتَيۡ أُكُلٍ خَمۡطٖ وَأَثۡلٖ وَشَيۡءٖ مِّن سِدۡرٖ قَلِيلٖ ﴿١٦﴾

پس وگرزيدل (له شکره او له دعوته د انبياو اهل د سبا) پس ومولیږه پر دوی

سیلاو د یوه زورور خوړ او بدل ورکړ مونږ دوی ته په ځای د دوو باغونو د دوی کښې دوه باغونه نور خاوندان د میوو بې مزې ترخو او د ښوره ګزه او یو قدر له بیرو هم خو ډیر لږ

تفسیر: یعنی پندونه او نصائح ئی په خپلو غوږونو کښې ونه نیول. او د حقیقی منعم له شکر ایستلو څخه ئی مخ واړوه نو بیا مونږ دوی باندی د اوبو عذاب ولیږه او هغه بند ونړیده او هغه ګرد (تول) باغونه، ځمکی تر خرو اوبو او ختو لاندی ډوب شول او د هغو ښائسته ؤ او خوندورو ـ اعلیٰ ـ نفیسو میوو او ثمراتو په ځای ډیر خراب او ښکته ونی او اغزی او د سوځولو وړ ځنګلونه زرغونه شول. کوم ځای کښې چې راز راز (قسم قسم) انګور (کور) او عدیم المثال خرما، کجور او د نورو ثمراتو اقسام پیدا کیدل او نعماؤ او د ښکلو انواعو څخه ډک او خړوب ـ او په اصنافو د پیداوارو او محاصیلو کښې مملو او ماړوب ؤ اوس ماسواء د هغو بیکاره ونو څخه چې محصولات ئی خراب او میوی بې ترخی او بې مزې دی او له یو قسم ښوره ګز څخه پرته (علاوه) چې د هغی پاڼی سپینی دی ـ او یو قدر له بیرو ځنی خو ډیر لږ او نورو بدرنګو او بد خوندو او بدبویو ونو څخه بل هیڅ شی هلته نه لیده کیږی. دغه ځای ته باغ ویل تش دپاره د مشاکلت دی او د دغه لږ بیرو نوری بیکاره ونی د پاتی کیدلو څخه مطلوب تذکر او یادونه ده څو د هغو پخوانیو په زړه پوری شیونو او ودانیو واقعات له افکارو څخه هیر نشی. دغه واقعه د حضرت مسیح او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په منځ زمانه کښې واقع شوی ده. د قدیمه و آثارو محققینو په لاس کښې د «ابرهت الاشرم» د زمانی یوه لویه کتیبه د سد العرم د بقیه دیوال څخه لویدلی ده چې په هغه د دغه بند د نړیدو پیښه مذکوره ده مګر دغه غالباً د دغی واقعی څخه د وروستنی زمانی قصه ده چې د هغی ذکر په قرآن کښې مذکور دی والله اعلم.

حضرت شاه صاحب لیکی کله چې الله تعالیٰ اراده وکړه چې پر اهل السبا عذاب او بلا نازله شی نو د بیدیا لوئی ړندی مږی (کور موش) ئی پری مسلطی کړی او دغو د بند په بیخ او تاداو کښې ئی لوی سوری وکینودل چې د هغه په اثر یو ځلی یو لوی سیلاو او څپان تولید شو او هغه بند ئی مات کړ ـ دغه اوبه د عذاب وی نو ځکه پر هره ځمکه چې دریدی هغه به ئی له فصل او کر څخه ایسته ـ وائی چې د دی بند د ماتیدلو یوه کاهن په خوا ویل کړی وو چې د هغه په اثر ډیر خلق له هغه وطن څخه د باندی وتلی ؤ ـ او هغه کسان چې هلته پاتی ؤ هغوی ته د هغو ښو او ښکلیو باغونو په عوض دغه خرابی او لا یعنی ونی او اغزی ورپاتی شول والله تعالیٰ اعلم.

ذَٰلِكَ جَزَيْنَٰهُم بِمَا كَفَرُوا۟ ۖ وَهَلْ نُجَٰزِىٓ إِلَّا ٱلْكَفُورَ ﴿١٧﴾

دغه (عذاب) جزاء ورکړه مونږ دوی ته په سبب د هغه چې کافران شوی ؤ، او

آیا جزا ورکوو (یعنی نه ورکوو) مګر نا شکری ته

تفسیر: دغسی لویه سزا لویو ناشکرانو ته ورکوله کیږی له کفر څخه بله ناشکری څه ده؟ د «نمل» په سورت کښی تیر شو ﴿ وَجَدْتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ جزء ۱۹ (۲ رکوع) ۲٤ آیت ظاهراً دغسی شرک به په دغه قوم کښی وروسته له بلقیس څخه پاتی وی.

وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا آمِنِينَ ﴿۱۸﴾

او ګرځولی وو مونږ په منځ د دی (اهل د سبا) او په منځ د کلیو ښارونو هغو کښی چی برکت اچولی وو مونږ په هغه کښی کلی (ښارونه) ښکاره او په اندازه کړی وو مونږ په هغو کښی منازل (د تګ او راتګ) (ومو فرمایل چی) ځی راځی په دغو کلیو (ښارو) کښی د شپی او د ورځی په امان (له هر آفته)

تفسیر: برکت والا کلی د شام مملکت دی یعنی د دوی د ملک ځنی د شام تر ملک پوری توله لاره مأمونه او مصونه او ودانه وه د لاری پر دواړو خواو د ودانیو او کلیو سلسله په داسی اندازه او تناسب سره موجوده وه چی متردینو او مسافرانو ته په هر منزل کښی ځای په ځای ماکولات او مشروبات ور رسیدل او د آرامی او هوسائی (راحت) ځایونه ورمیسر کیدل د ودانیو د دغه مقاربت او پرله پسی د یوه څخه وروسته د بل د ژر لیدلو څخه به ئی فهم غلطیده او تری توحش ـ هیبت او اندیښنه به ورته نه پیدا کیده او نه د غلو او داړه مارانو څخه ډار او خرخشه ورته لویده ـ ګواکی پر دغو لارو باندی تلل سفر نه ـ بلکه یو راز (قسم) تفریحی سیر او سیاحت ؤ د «ارض القرآن» مصنف لیکی «د سبا» دولت او ثروت ـ اساس یوائحی تجارت ؤ. یمن له یوه جانبه د (هندوستان) د سواحلو په مقابل کښی واقع دی او له بله جانب د (افریقا) د سواحلو په محاذ کښی پروت دی. طلا ـ ډیر قیمت داره احجار ـ مصالح ـ عطریات ـ د هاتی غاښ او نور شیان له حبشی او هندوستان څخه برابر په (یمن) کښی ښکته کیده ـ او له دی ځایه (سبا) ته پر اوښانو او نورو بودګانو باریدل د (بحر الاحمر) پر سواحلو له حجازه تیر شوی شام او مصر ته وړل کیدل. قران مجید دغه لره په امام مبین یعنی ښکاره لاری سره موسومه او د دغه سفر نوم ﴿ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ﴾ ـ د ژمی او د ووړی کوچ) ایښی دی چی د قریشو له خوا جاری شوی ؤ. د دغو تجارتی جوړو تګ راتګ له سببه له یمن څخه تر شام پوری د ودانیو یوه لویه سلسله قائمه وه چی په هغو کښی بی له کوم خوف او خطر په ډیر سکون او اطمینان سره

مسافرت کیده یونانی مؤرخ (اراکوستهنس) د ۸۱٦ کال قبل الهجرت په احوالاتو کښې داسې بیان کوی چې له «حضرموت» څخه د «سبا» تر ملک پورې د څلویښتو ورځو لاره ده او له «معین» څخه سوداګران تر ایله (عقبه) پورې په اویا ورځو کښې رسیږی.

فَقَالُوْا رَبَّنَا بٰعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا

پس وویل دوی ای ربه زموږ لریوالی پیدا کړه په منځ د منازلو (د سفرو) زموږ کښې

تفسیر: دغسې به ئی د حال په ژبه سره ویلی وی او ممکن دی چې د قال په ژبه سره ئی ویلی وی چې ای الله! په داسې صورت سره په منزل او مسافرت کښې څه مزه او خوند نه وی که منازل لرې وی او د لارې په شاؤ خوا کښې ودانی نه وی انسان ته د لوږی او تندې څخه تکلیف وررسیده نو هلته په مسافرت کښې لذت او خوند سړی ته حاصلیدی. حضرت شاه صاحب لیکی «په آرامی کښې دوی مست او مغرور شول او له ډیری مستی اوس ځان ته تکلیف غواړی لکه چې د نورو ملکونو له احوالاتو څخه دوی مطلع کیدل چې هلته په سفر کښې اوبه نه پیدا کیږی، د ودانی او کلی اثر او پته بیخی نه ښکاری هم هغسې ښائی چې موږ هم پخپلو مسافرتو کښې وګورو. دغه لویه ناشکری ده لکه چې بنی اسرائیل له «من» او «سلوٰی» څخه ماړه او د هوګی او پیازو په فکر کښې ولویدل»

وَظَلَمُوْٓا اَنْفُسَهُمْ فَجَعَلْنٰهُمْ اَحَادِيْثَ وَمَزَّقْنٰهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ ؕ

او ظلم وکړ دوی پر ځانونو خپلو (چې راحت ئی بدل کړ په زحمت) پس وګرځول موږ دغه (اهل السبا) قصې افسانې او تار په تار کړل موږ دوی په پوره تار په تار کیدلو.

تفسیر: یعنی موږ د دوی شیرازه وشلوله او هغوی مو سره تیت او پرک (منتشر) کړل د دوی اکثره خاندان او کورنی یو جانب او بل جانب ته کډې وکړې او منتشر شول ـ او یو ملک او بل ملک ته لاړل د دوی د ودانیو نوم او نښه د غلط حرف په شان بیخی د ځمکی له مخ څخه محو او لرې شوه اوس تش د دوی قصې باقی پاتې دی څو ئی خلق واوری او تری پند او عبرت واخلی. د دوی عظیم‌الشان تمدن او شان او شکوه ګرد (تول) له خاورو سره ګدوډ شول. د «ارض القرآن» خاوند د دوی د زوال او سقوط توجیه داسې کوی چې «یونانیانو او رومیانو په مصر او شام قبضه وکړه او د افریقی او هندوستان تجارت ئی د بری لارې په ځای پر بحری لاره

شروع او منتقل کړ ـ او ټول اموال ئې د بېړیو په وسیله له سرې بحیرې څخه د مصر او شام پر سواحلو کوزول ـ نو د دغه بحري لارې د سلسلې د قائمیدلو په اثر له یمن څخنې تر شام پورې د برې لارې او د دې د هغو منازلو دوړې ئې پورته کړې ـ او د هغه ټولې نوې ودانۍ سپېرې او ویجاړې شوې» د «ارض القرآن» مصنف دغه توجیه د «مولر» له تحریره اخیستې ده. ممکن دی چې د تباهۍ او انتشار یو ظاهري سبب هم دا وي مګر پر دغه ئې حصرول صحیح نه دی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾

بیشکه په دغه «تمزیق د سبا» کښې خامخا لوی دلائل (د عبرت) دي د پاره د هر ښه صبر کوونکي ډېر شکر کوونکي.

تفسیر: یعنې د دغو حالاتو له اوریدلو څخه ښائي عقلمن سړی پند او عبرت حاصل کړي! کله چې الله تعالیٰ ارتوالي عیش او عشرت ورپه برخه کړ نو د هغه شکریه دې په ښه شان سره اداء کړي! او که څه تکلیف او مصیبت پرې راشي نو د صبر او تحمل لاره دې غوره کړي! او له الله تعالیٰ څخه دې توفیق او مدد وغواړي!

وَلَقَدْ صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٠﴾

او خامخا په تحقیق رښتیا وموند پر دوی ابلیس ګمان خپل پس متابعت وکړ دوی ټولو د دغه (ابلیس) مګر یوې فرقې (چې هغه فرقه ده) د مؤمنانو

تفسیر: په ړومبي ورځ کښې ابلیس په تخمین او اټکل سره ویلي وُ ﴿لَأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا﴾ جزء ١٥ (د اسراء (۷) رکوع ٦٢ آیت ﴿ثُمَّ لَآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَن شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ﴾ جزء ۸ (د اعراف ۲ رکوع) ۱۷ آیت دغه پاس «من» بعضیه نه دی بلکه بیانیه دی.

وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَٰنٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ ۗ وَرَبُّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾

او نه ؤ دغه (ابليس) ته په دوی څه تسلط مګر خاص دپاره د دی چی معلوم کړو (په علم الشهود) سره هم هغه څوک چی ايمان راوړی په آخرت له هغه چا څخه چی هغه له دی آخرت څخه په شک کښی وی، او رب ستا پر هر څيز باندی ښه ساتونکی دی.

تفسير: يعنی شيطان ته دغسی کوم قوت او قدرت نه ؤ حاصل چه لګره په لاس واخلی او په زور او جبر سره خلق له سمی لاری څخه منع کړی او وئی ښويوی. هو! لمسول ـ غلول ـ او تير ايستل کوی ـ او دغومره قدرت ځکه شيطان ته ورکړی شوی دی چی د بندګانو امتحان او ابتلاء هم منظوره وه څو وکتل شی چی کوم يو پر آخرت يقين لری؟ او د الله تعالیٰ په فکر ـ ذکر او ياد کښی دوام کوی؟ او کوم يو په دنيوی لومه کښی نښلی؟ او له خپله انجامه او خاتمی څخه غافله کيږی؟ او له خپله ځانه ناپوه او بيوقوفه جوړوی؟ يا په چم چل او فريب غوليږی د الله تعالیٰ د حکمت اقتضاء هم دغه وه چه په دنيا کښی د انسانانو دپاره د دواړو خواؤ د تللو لاری خلاصی او ارتی وپرانستلی شی لکه چه پخوا له دی نه په څو ځايونو کښی پر دغه موضوع تقرير ليکلی شوی دی داسی نه دی چه (معاذالله) الله پری نه دی خبر ـ او په بی خبری کښی شيطان کوم بنده له لاری څخه بی لاری کوی يا ئی تښتوی ښه پری وپوهيږه چی هر شی د الله تعالیٰ تر محيط نظر لاندی دی، تل تر تله د ګردو (تولو) احوالو او شيونو نظارت او مراقبت کوی. هر چاته چه هومره آزادی او واک (اختيار) ورکړی هغه د ده له عجزه او سفه نه دی بلکه د ده د حکمت او مصلحت په بنا دی.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ ۚ

ووايه (ای محمده ! دوی ته) چه وبولی تاسی هغه معبودان چه ګمان به کاوه تاسی (په دوی د خدايانو) غير له الله چه نه لری دوی اختيار په اندازه د

یوی ذری (نه) په آسمانونو کښې او نه په ځمکه کښې او نشته (دغو معبودانو) د دوی ته په دغو (علویاتو او سفلیاتو) کښې څه شرکت او نشته دغه (الله) ته له دوی نه هیڅ مددګاره او نه رسوی هیڅ نفع شفاعت سپارښت په نزد د الله کښې مګر (شفاعت) د هغه چا چه اذن ورکړی (الله) هغه ته،

تفسیر: دغه «زعمتم» په اصل کښې «زعمتموهم آلهة» ؤ ځکه چه «زعمتم» دوه مفعوله غواړی او دلته یو ئی هم نشته بیا مفعول اول چه ضمیر عائد دی حذف شو دپاره د دی چه طول د موصول له صلی نه راغلی دی او دی فضله دی او مفعول ثانی چه «آلهة» دی هغه هم حذف شو او په ځای د هغه دوه صفته قائم شول چه هغه ﴿ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُوْنَ ﴾ الآیة ـ دی» له دی ځایه د مکی معظمی مشرکینو ته خطاب دی چه د هغوی د تنبیه لپاره د «سبا» قصه واوروله شوه یعنی ماسواء الله څخه پر هغو شیانو چی تاسی د خدائی ګمان کوئ نو لږ شانی د کوم ضرورت ـ احتیاج او اړتیا (مجبورئ) په وخت دوی وبولئ! تر څو ولید شی چی هغوی تاسی ته څه نفع رسولی شی؟ او څه په کار مو درځی؟ یعنی دغه مسکینان د تاسی څه په کار درځی چی په آسمان او ځمکه کښې د یوی ذری په اندازه هم د مستقل واک او اختیار خاوندان نه دی بلکه بتان خو غیر مستقل اختیار هم نه لری نه په اسمان او نه په ځمکه کښې دوی څه شرکت لری، نه الله تعالیٰ د کوم کار په انجام کښې د بل چا امداد او معاونت ته څه ضرورت لری، چی دوی د هغه معین او مددګار وګرځی او څه حقوق ځان ته حاصل کړی د الله تعالیٰ دربار هغه اعلیٰ او ارفع ځای دی چه خورا ډیر مقربین هم هلته د دغی خبری طاقت او توان نه لری چه بی د الله تعالیٰ له اذنه او رضاء د چا د شفاعت او سپارښت په نسبت یو حرف هم له خپلی خولی څخه وویستلی شی. د الله تعالیٰ د انبیاؤ اولیاؤ او د پرښتو شفاعت هم یواځی د هغو کسانو په حق کښې نافع واقع کیدی شی چی د هغو په نسبت د الله تعالیٰ له خوا د شفاعت اذن او حکم ورکړی شوی وی. او ویره د ملائکو او د شافع او د مشفوع او د اهل‌المحشر به باقی وی.

حَتّٰۤى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوْبِهِمْ قَالُوْا مَاذَا ۙ قَالَ رَبُّكُمْ ؕ قَالُوا الْحَقَّ ۚ وَهُوَ الْعَلِیُّ الْكَبِیْرُ ﴿۲۳﴾

تر هغه پوری کله چی پورته کړه شی ویره له زړونو د دوی وائی دوی (په خپلو منځو کښې) چی څه (حکم) وفرمایل رب ستاسی؟ نو وائی دوی چی حق ئی (وفرمایل) او هم دغه (الله) ډیر پورته او ډیر لوی دی.

تفسیر: دغه ئی د پرښتو حال وفرمایه چه تل د ده په دربار کښې حاضری دی کله چی له پاسه

د الله تعالیٰ حکم نازلیږی نو داسی غږ تری پورته کیږی لکه چی پر صافو او ښویو تیږو (ګټو) کوم لوی ځنځیر په شدت سره راښکودل شی ښائی اتصال او بساطت ته ئی د قرب الی الفهم کولو دپاره دغه تشبیه ورکړی شوی وی. پرښتی له دهشته او خوفه او رعبه سره لړزیږی او په دغه حال کښی چه تسبیح کوونکی وی سر په سجده لویږی ـ کله چی دغه حالت مرفوع شی ـ او زړونه ئی تسکین او آرام ومومی او د ملک العلام کلام نازل شی نو پرښتی یو له بل څخه پوښتنه کوی چی څه حکم صادر شو؟ پاسنی پرښتی ښکتینو پرښتو ته درجه په درجه د هغه حکم نقل اوروی چی د الله تعالیٰ له حکمته سره سم او موافق او لا له پخوا د هغه قاعده او ضابطه ورته معلومه وی او هم هغسی حکم صادر شوی وی. ظاهر دی چه هلته د معقولی او واجبی خبری څخه ماسوا بل څه شی نشی کیدی پس هغه لوی ذات چی د ده د علو او عظمت داسی کیفیت وی څه وخت چی دی حکم صادروی نو مقربین د ده د هیبت او جلال په داسی وضعیت او حال مبتلا کیږی نو هلته به څوک دومره همت وکړی شی چی په خپل سر د بل چا شفاعت ته ودریږی.
تنبیه: د دی آیت نور تفسیر هم کړی شوی دی چه د هغه په نسبت حافظ ابن حجر رحمة الله علیه داسی لیکی «**وجمیع ذلک مخالف لهٰذالحدیث الصحیح (الذی فی البخاری)** والاحادیث کثیرة تؤیده «**فتح الباری**».

قُلْ مَنْ يَّرْزُقُكُمْ مِّنَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ قُلِ اللّٰهُ ۙ

ووایه (ای محمده! دوی ته) چی څوک رزق درکوی تاسی ته له (جانبه د) آسمانونو او ځمکی ؟ ووایه (ای محمده! د دوی په ځای ته په خپله) چی (خاص رزق راکوی تولو ته) الله.

تفسیر: یعنی له اسمانه او له ځمکی ځنی رزق او روزی د وسائلو او د سامانونو تهیه او برابرول یواځی د هم هغه لوی الله په واک (اختیار) او قبضه کښی دی چی پر هغه مشرکین هم اقرار کوی لهٰذا تاسی وفرمایی چی دغه مسلمه خبره خو تاسی هم راسره منئ نو بیا په الوهیت کښی نور شرکاء له کومه شول ؟. او بیا داسی هم ورته ووایه ای محمده! چی

وَاِنَّآ اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى هُدًى اَوْ فِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ﴿٢٤﴾

او بیشکه مونږ (چی مؤمنان یو) او تاسی (چی منکران یئ) خامخا پر سمی صافی لاری کښی یو؟ یا په ګمراهی ښکاره کښی یو؟ (وروسته به معلومیږی).

تفسیر: یعنی دغه دواړه فرقی خو رښتیا نه وائی (که نه د نقیضینو اجتماع لازمیږی) یقیناً په

دواړو کښې يو دروغجن ـ او بل رښتين دى نو لا سم دى چې غور او دقت وکړى! او رښتيا خبره ومنى! په دغه کښې د هغه ځواب دا دى چه ځينې خلق داسې وائى «خانه! د دغو دواړو فرقو په منځ کښې له قديمه راهيسې هم دغه وضعيت دوام لرى نو په دغه کښې د جګړو کولو څه ضرورت دى؟» او په دغه سره ئې دا راوښودل چه يوه فرقه خو هرومرو (خامخا) خطاکاره او بې لارې ده باقى په تعيين نه کولو د هغه کښې يو حکيمانه حسن الخطاب دى يعنى درواخلئ! مونږ له خپله جانبه هيڅ نه وايو تاسو خو په خپله پوهيږئ چې يو جانب هرومرو (خامخا) پر غلط تينګ ولاړ دى دغه پاس دلائل خو مو واوريدل نو اوس تاسى به له خپله ځانه سره فيصله وکړئ چې کومه يوه پر غلطى ولاړه ده؟ ګواکى له مخالف سره په نرمى خبرى کوئ او ورته فرصت او موقع ورکوئ چه په دغه مورد کښې په خپل نفس او ځان کښې غور او دقت وکړى.

قُلْ لَّا تُسْـَٔلُوْنَ عَمَّآ اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ ﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ ؕ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيْمُ ﴿٢٦﴾

ووايه (اى محمده! دوى ته) وبه نه پوښتيدلى شى تاسى له هغو بديو چې کړى وى مونږ او (هم داسې) نه به پوښتيدلى کيږو مونږ له هغو بديو چه کوئ ئې تاسى ووايه (اى محمده!) چې جمع به وکړى په منځ زمونږ کښې رب زمونږ بيا حکم (فيصله) به وکړى په منځ زمونږ کښې په حق سره او هم دى دى ښه فيصله کوونکى ښه عالم.

تفسير: هر يوه ته لازم دى چې د خپل آخرت فکر او انديښنه وکړى! هيڅ يو به د بل د قصور او د غلطى ځواب نه ورکوى که د داسې صافى خبرى له اوريدلو څخه وروسته بيا هم تاسى پر خپل حال د غور او دقت کولو دپاره نه تياريږى نو په ياد ئې ولرى چې مونږ پر تاسى د حجت اتمام کړى دى ـ او د حق خبره مو در رسولى ده ـ اوس تاسى به په خپله د خپلو اعمالو ځواب ورکوئ او پر مونږ هيڅ قسم ذمه وارى نه ده عائده ـ او نه په دغسى يو حالت کښې به زما او ستاسى په منځ کښې کومه وسيله او واسطه پاتى وى. د الله تعالىٰ د لقاء او رضاء د حصول لپاره هر يوه ته بيل بيل لازم دى چې د خپلو ځانونو فکر او انديښنه وکړى! ـ ځکه چه الله تعالىٰ به ګرد (ټول) مخلوقات سره يو ځاى او هر يوه ته به بيله بيله برابره سزا او جزاء سم له عدله او انصافه سره ورکوله کيږى.

قُلْ اَرُوْنِيَ الَّذِيْنَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَآءَ

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چه راوښیی ماته هغه (معبودان) چي پیوست کړی دی تاسی له دغه (الله) سره شریکان ؟ (په عبادت کښی)

تفسیر: یعنی لږ خو ئی راوړاندی کړئ! چه دغه کوم یو موجود دی چی د الله تعالیٰ په الوهیت کښی مداخله او مشارکت لری ؟ چی مونږ ئی هم وګورو چی په هغو کښی څه صلاحیت شته؟ او د کومو اختیاراتو خاوندان دی؟ آیا تاسو به مونږ ته د تیږو (ګټو) دغه له خپله ځانه توږلی او تراشلی بتان راوړاندی کوی؟.

كَلَّا ۚ بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾

نه ده داسی (او هیڅوک لایق د شرکت نه دی له الله سره)، بلکه هم دغه الله دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: یعنی له سره به تاسی داسی کوم موجود او هستی نشی راوړاندی کولی. په دغو اوصافو سره موصوف ذات خو یواځی الله تعالیٰ دی چی واحد احد ـ زبردست ـ قادر ـ قاهر ـ غالب او د اعلیٰ درجی حکمت قدرت علم او حکم خاوند دی او ګرد (تول) د هغه په مقابل کښی مغلوب او مقهور دی.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

او نه ئی لیږلی مونږ ته مګر په دی حال کښی چی جامع ئی خلقو ته زیری ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) ولیکن اکثر خلق (له کفارو) نه پوهیږی (په فضائلو ستا او په رذائلو خپلو)

تفسیر: دغه ئی د توحید سره د رسالت ذکر وکړ ـ یعنی ستاسی فرض او ستاسی له بعثت څخه غرض دا دی چی نه یواځی عرب بلکه د دنیا ګرد (تول) خلق تاسی له نیکیو او بدیو څخه مطلع کړی چی دغه تبلیغ مو تاسی وکړ هغه کسان چی خپل ځانونو ئی پری نه دی پوهولی دوی پوهیږی او پوه سړی خو خپله نفع او نقصان سنجوی او هرومرو (خامخا) ستاسی خبری منی. هو! مګر په دنیا کښی د جاهلانو او ناپوهانو کثرت دی د دوی په ماغزو کښی چیری د

دی خبری ځای او ګنجائش شته چې د داسی کاری خبری قدر وکړی.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾

او وائی (کفار له ډیره جهله) کله به وی دغه وعده (د عذاب) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چې عذاب به راشی نو رائی ولی!).

تفسیر: یعنی له هغی ګړئ او ساعت څخه چې تاسی مو درګرده ویروئ هغه به کله رائحی؟ که دغه خبره رښتیا وی نو ژر ئی راوله! او راښکاره ئی کړه!.

قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) چې (مقرره) ده تاسی ته وعده د یوی ورځی (په نازلیدو د عذاب) چې نه به وروستی کیږئ له هغی (ورځی) یو ساعت (قدر) او نه ړومبی کیږئ تاسی (تری).

تفسیر: یعنی مه وار خطا کیږئ! د هغی ورځی د راتګ وعده چې له تاسی سره شوی ده هغه ضرور راتلونکی ده او کله چې وخت راشی نو د یوی شیبی په اندازه به هم چاته وار فرصت نه ورکوی. نو د دغه ژر غوښتلو او شور او شر نښلولو په ځای د دغی خبری فکر تاسی ته ضروری دی چې د هغه وختی د راتللو څخه په خوا ورته څه تیاری وکړئ!.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن نُّؤْمِنَ بِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ

او وائی هغه کسان چې کافران شوی دی له سره به ایمان رانه وړو مونږ په دی قرآن (چې محمد ته راغلی دی) او نه پر هغه کتابونو چې راغلی دی په خوا له دی (قرآنه)،

تفسیر: یعنی منکران وائی مونږ نه قرآن منو او نه نور هغه پخوانی کتابونه لکه توریت انجیل زبور چې تاسو ئی آسمانی کتابونه ګڼئ ـ دغه ګرد (تول) سره هم هغه یو دول (قسم) او یو شان خبری کوی ـ د دوی په هر یوه کښی چې وګورئ هم هغه د حساب ـ کتاب ـ قیامت ـ شفاعت ـ ثواب ـ او عقاب او د توحید او رسالت قصی او افسانی دی. حال دا چې بیخی مونږ د دغسی شیانو منونکی نه یو ـ او نه پری یقین او باور لرو (العیاذ بالله).

وَلَوْ تَرٰىٓ اِذِ الظّٰلِمُوْنَ مَوْقُوْفُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضِ اِلْقَوْلَ ۚ

او كه ووينى ته (اى محمده په آخرت كښى) كله چې دغه ظالمان ودرول شى په نزد د رب د دوى (دپاره د حساب) چې اړوى به ځينى د دوى له ځينو نورو سره خبره (داسى چې)

تفسير: يعنى هم هغسى چې د مغلوبيت او ناكامى په اوقاتو كښى بالعموم داسى پيښى واقع كيږى چې ناكامان د يې والى او مغلوبى اسباب او وسائل يو پر بل اړوى او يو سړى خپل مسوليت پر بل سړى اچوى هم داسى په محشر كښى به كفار يو پر بل خپل بار غورځوى او غواړى چې مجرم او ملزم ئې كړى چې د هغه تفصيل داسى فرمائى

يَقُوْلُ الَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لَوْلَآ اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٣١﴾

وبه وائى هغه (تابعان) چې ضعيف ګڼلى شوى ؤ هغو (متبوعانو) ته چې تكبر به ئې كاوه چې كه نه وى تاسى (منع كوونكى مونږ لره له ايمانه) نو خامخا وو به مونږ مؤمنان (نو خامخا وينى يو كار ډير سختى او دغه محذوف «لو» جواب دى)

تفسير: يعنى هغه كسان چې په دنيا كښى له ښكتو طبقاتو ځنى شميرلى كيدل او د نورو مشرانو متابعت به ئې كاوه دوى به پر خپلو دغو مشرانو او غټانو الزام اړوى او وائى به چې مونږ ستاسى له لاسه په دغه غم او مصيبت كښى ككړ او اخته شوى يو كه ستاسى لمسون او ممانعت نه وى مونږ به ضرور د انبياؤ خبرو ته غوږ ايښود او په دغه عذاب به نه اخته كيدو.

قَالَ الَّذِيْنَ اسْتَكْبَرُوْا لِلَّذِيْنَ اسْتُضْعِفُوْٓا اَنَحْنُ صَدَدْنٰكُمْ عَنِ الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَآءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣٢﴾

وبه وائى هغه (متبوعان) چې تكبر به ئې كاوه دپاره د هغو كسانو چې

عاجزان کړی شوی وو آیا مونږ منع کړی مو وئ تاسی له سمی صافی لاری پس له هغه چی راغلی ؤ. (دغه هدایت) تاسی ته (نه دی داسی) بلکه وئ تاسی په خپله مجرمان (کافران).

تفسیر: یعنی کله چی تاسی ته حقه خبره ورسیده او پری وپوهیدئ نو بیا مو هغه ولی ونه منله؟ آیا مونږ په زور او زیادت سره ستاسی زړونه د ایمان او ایقان له قبوله اړولی ؤ ؟ پر تاسی دغه لازم ؤ چی په دغه مورد کښی مو د هیڅا خبرو ته غوږ نه کیښوده او هیڅ پروا به مو نه وی کړی او هرومرو (خامخا) به مو حق قبلولی اوس خپله گناه او جرم په نورو ولی غورځوئ؟.

وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا ۚ

او وبه وائی هغه کسان چی عاجزان گڼلی شوی وو هغو (رئیسانو) ته چی تکبر به ئی کاوه بلکه دا فریب (ستاسی ؤ) د شپی او د ورځی کله چی امر به کاوه تاسی مونږ ته (هر وخت داسی) چی کافران شو مونږ پر الله او پیدا کړو مونږ دغه (الله) ته شریکان،

تفسیر: یعنی بیشکه چی تاسی په زوره مونږ نه وی منع کړی مگر د شپی او د ورځی په مکر او فریب او په غولوونکیو تدابیرو سره مو تیر ایستلی او لمسولی او په هر وخت او په هر ځای کښی به ستاسی ښوونه او تلقین مونږ ته هم داسی وو څو مونږ د انبیاؤ الله له ارشاد سره سم الله تعالیٰ په وحدانیت سره ونه منو بلکه ځینی نور مخلوقات د ده شریک او مماثل وگڼو ـ آخر تاسی خو پوهیږئ چی ستاسی دغه د شپی او د ورځی دائمی او متوالی ترغیب او تشویق او لمسونی تر کومی اندازی پوری مونږ له لاری شخه بی لاری او پر مونږ ډیر بد اثرات غورځولی دی.

وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۚ

او پټه به کړی (دغه تابعان او متبوعان یو له بله) پښیمانی خپله کله چی ووینی عذاب.

تفسیر: یعنی څه وختی چی دوی له هولناک عذاب سره مخامخ کیږی تابعین او متبوعین دواړه په خپلو زړونو کښی افسوسونه او ارمانونه کوی او هر یو به دغه محسوسوی چی په رښتیا سره

زه مجرم او ګناه ګار يم ليکن له شرمه به دغه کيفيت يو بل ته نه څرګندوی (ښکاره کوی) او د شديد خوف او اضطراب له امله (وجی) امکان لری چی دوی به هم د وينا قوت او قدرت ونه لری.

وَجَعَلْنَا الْأَغْلٰلَ فِيْٓ اَعْنَاقِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ؕ

او وبه ګرځوو ځنځيرونه (د اور) په غاړو د هغو کسانو کښی چی کافران شوی دی (تابعان دی که متبوعان).

تفسير: د دوی په غاړو کښی به د فولادو غاړکی او په لاسونو او پښو د دوی کښی به لوی او غټ ځنځيرونه او زولنی لويدلی وی.

هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿۳۳﴾

آيا جزا به ورکوله شی دوی ته (بلکه نه ورکوله کيږی) مګر خو د هم دغو (عملونو) چی دوی کول (په دنيا کښی).

تفسير: يعنی هر هغه عمل چی مو کری دی نن هغه د هم دغی سزا په شکل در څرګنديږی (ښکاره کيږی) نو اوس وربيږئ هغه دانی چی مو کرلی دی.

وَمَآ اَرْسَلْنَا فِيْ قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيْرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوْهَآ ۙ اِنَّا بِمَآ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۳۴﴾

او نه وو ليږلی مونږ په هيڅ کلی (او ښار) کښی هيڅوک ويرووونکی (له عذابه) مګر ويل به خوشاله (ماړه او مشرانو خلقو) د هغه (قريی) چی بيشکه مونږ په هغه څه چی رالیږلی شوی ئی تاسی په هغه شی کافران (منکران) يو.

تفسير: په دغه سره رسول الله صلی الله عليه وسلم ته تسلی او اطمينان ورکری شوی دی چی تاسی د معظمی مکی د رؤساو او غټانو د غاړه غړولو او سرکشی څخه مه مغموم او مه خفه کيږئ! په هره زمانه کښی د انبياؤ الله په مخ کښی هم داسی بد بخت رؤساء او مشران په مخالفت سره دريدلی دی. د دولت او ثروت نشه او د عزت او اقتدار غوښتلو جذبه د انسانانو

سترگی ړندوی او دوی پر دغه باعث کوی چی د هیچا په مقابل دی ښائی غاړه کښینږدی او د کشرانو په مجلس کښی کیناستل ځان ته عیب وګنی نو ځکه د انبیاؤ ړومبی متبعین به عموماً هم دغه مسکینان او ضعیفان ؤ کما ورد فی حدیث هرقل.

وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٣٥﴾

او ویل به دوی چی مونږ ډیر یو (له تاسی) له جهته د مالونو او د اولاد او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی.

تفسیر: یعنی معلوم شو چی الله تعالیٰ له مونږ ځنی راضی او خوښ دی که نه دومره مال او اولاد به ئی مونږ ته ولی راکوو؟ کله چی الله له مونږ څخه خوښ وی نو مونږ د هیڅ یو آفت څخه نه ویرېږو ته چتی (بیکاره) مونږ له عذابه ډاروی.

قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) چی بیشکه رب ځما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چی اراده وفرمائی او تنګوی ئی (پر هر هغه چا چی اراده وفرمائی) ولیکن اکثر خلق نه پوهیږی (چی دا استدراج دی).

تفسیر: یعنی د رزق وسعت یا ضیقت د الله تعالیٰ د خوښی یا د ناخوښی دلیل له سره نشی کیدی . آیا نه ګورئ چی په دنیا کښی څومره بداخلاقان ـ شریران ـ دهریان او ملحدان مزی او چرچی کوی حال دا چی هغو ته هیڅ یو مذهب هم ښه نه وائی. او ډیر متقیان ـ او مخلصان ـ د الله تعالیٰ نیک او خالص بندګان ظاهراً اوږی تږی بربند دی. نو معلوم شو چی دولت او افلاس ـ د رزق تزئید ـ یا تقلیل د هیچا د محبوب او مقبول توب عند الله دلیل نه دی. دغه معاملات خو پر نورو هغو مصالحو او حکمتونو مبنی دی چی پری یواځی پاک الله پوهیږی مګر اکثر خلق پر دغه نکته نه پوهیږی.

ومن الدلیل علی القضاء وحکمه
بؤس اللبیب وطیب عیش الاحمق

د قضأ قدر پر حکم بوله دغه يو مثال
چې پوهان وی په جنجال ـ ناپوهان وی دير خوشال

وَمَآ أَمْوَالُكُمْ وَلَآ أَوْلَادُكُم بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَىٰٓ إِلَّا مَنْ ءَامَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا

او نه دی دغه مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی داسی څیز (خصلت هغه خصلت) چه نژدی کوی تاسی په نزد زمونږ نژدی کول مگر (نژدی کوی له تاسی) هر هغه څوک چې ايمان راوړی او کړی ئی وی ښه (عملونه)

تفسير: يعنی د مال او د اولاد کثرت نه د الله تعالیٰ د قرب علامت دی لکه چې په پاس آيت کښی تير شو او نه د الله تعالیٰ د قرب حاصلولو سبب دی. بلکه بالعکس د کفارو په حق کښی د دغو شيانو تزئيد او تکثير د دوی د بعد او د لريوالی سبب گرځی. هو! که مؤمنان خپل مال او دولت په خيريه ؤ امورو کښی ولگوی يا خپل اولاد ته ښه تعليم او تربيه ورکړی او ښه ئی اهل او صالح وپالی ـ نو دغسی مال او اولاد په يوه درجه د الله تعالیٰ د قرب وسيله گرځی. په هر حال د الله تعالیٰ په دربار کښی د مال او د اولاد څه پوښتنه نه کيږی بلکه هلته محض د ايمان او د صالح عمل پوښتنه کيږی. **اللّٰهم ارزقناه و وفقنابه!**

فَأُو۟لَٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَآءُ ٱلضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا۟ وَهُمْ فِى ٱلْغُرُفَٰتِ ءَامِنُونَ ﴿٣٧﴾

پس دغه (مؤمنان چې دی) شته دوی ته جزاء دوچنده په سبب د هغه (نيکيو) چې کړی دی دوی او دوی به په مانيو (د جنت کښی مطمئن) مأمون وی (له هر آفته)

تفسير: يعنی پر يوه نيک کار د هومره اجر او ثواب استحقاق چه لری له هغه څخه به زيات بدل وررسيږی. اقلا لس چنده او که زيات وی تر اوه سوه چنده بلکه که الله تعالیٰ اراده وفرمائی له هغه څخه به هم هومره دير اجر او ثواب ورپه برخه کوی چی بيحده او بيحسابه وی ﴿ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُ ۗ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ ﴾ (د البقرة ۳٦ رکوع) دلته له «ضعف» څخه مطلقاً زيادت مراد دی.

وَٱلَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِىٓ ءَايَٰتِنَا مُعَٰجِزِينَ أُو۟لَٰٓئِكَ فِى ٱلْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

او هغه کسان چې سعې کوښښ کوی په (ابطال د) آیتونو زمونږ په دی حال کښې چې عاجز کوونکی وی زمونږ (په زعم خپل) دغه کسان په عذاب (د دوزخ کښې) حاضر کړی شوی به وی.

تفسیر: یعنی هغه بدبختان چه د الله تعالیٰ د آیتونو تردید کوی او پر هغو طعنی وهی او د خلقو مخ له هغوی څنې اړوی او داسی دعوی کوی چه مونږ الله تعالیٰ او د هغه رسول مغلوب او عاجزوو دوی تول به په عذاب اخته کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښې به حاضر کړی شی او هیڅ یو به له دوی څنې د الله تعالیٰ له نیولو څخه نه خلاصیږی او نه به چیری تښتیدی شی.

قُلْ اِنَّ رَبِّیْ یَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ یَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَیَقْدِرُ لَهٗ ؕ وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِّنْ شَیْءٍ فَهُوَ یُخْلِفُهٗ ۚ وَهُوَ خَیْرُ الرّٰزِقِیْنَ ﴿۳۹﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه رب زما فراخوی رزق روزی دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائی له بندگانو خپلو او تنگوی ئی ورته (چې اراده وفرمائی امتحاناً) او هر هغه څه چې لگوئ ئی تاسی (په لاره د الله کښې) له کوم شي څخه (ډیر وی که لږ) پس هغه (الله) عوض درکوی د هغی او هم دغه (الله) خیر غوره د روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: دغه ئی مسلمانانو ته اوروِلی دی هغه وجوه چې تاسی ئی په خیریه و امورو کښې لگوئ د هغو د لگولو په وخت کښې له تنگسی او افلاس څخه مه ویریږئ. له صرف کولو څنې ستاسی رزق نه کمیږی ـ هغه شی چه تاسی ته مقدر او مقرر دی هغه هرومرو (خامخا) دررسیږی ـ الله تعالیٰ په خپل حکمت او مصلحت هر چاته چې د هومره شی د اعطاء اراده وفرمائی ورکوی ئی په هغه کښې ستاسی له صرفولو او نه صرفولو څخه هیڅ فرق او توپیر (تفاوت) نه واقع کیږی. بلکه په خیریهوو امورو کښې د اموالو له لگولو څخه برکت په کښې لویږی، الله تعالیٰ د هغه عوض درکوی ـ اعم له دی چې د مال په صورت وی یا د قناعت یا د قلبی غناء په شکل وی. په آخرت کښې د هغه د بدل درسیدلو خو یو حتمی امر دی. الغرض د الله تعالیٰ په دربار کښې د هیڅ یو شی تقلیل او کمی نشته. مسلمانانو ته ښائی چې له الله تعالیٰ سره تل حسن‌الظن ولری او د الله تعالیٰ د مرضی په مقابل کښې د فقر او فاقی اندیښنه په زړه کښې رانه وړی **«ولا تخش من ذی العرش اقلالا»**

تنبیه: په آیت کښې گواکی دی لوری ته هم اشاره کړی شوی ده هم هغسی چې په دنیا کښې د

فقر او غناء او تنگسی او ارتوالی له پلوه د خلقو احوال متفاوت دی په آخرت کښی به هم د ثوابونو او عذابونو د مراتبو په اعتبار هم داسی توپير (فرق) او تفاوت موجود وی.

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾

او (ياده کړه) هغه ورځ چی (الله) ټول به کړی دوی ګرد (ټول) بيا به فرمائی (الله) ملائکو ته آيا دا هغه ګمراهان دی چی خاص تاسی ته (بی له الله) ؤ (په دنيا کښی) چی عبادت به ئی کاوه؟.

تفسير: زياتو مشرکانو به پرښتو ته د الله تعالیٰ لوڼی ويلی، ډيرو مشرکانو به د دغو پرښتو هيکلونه پخپل اټکل سره جوړ کړی وو او هغو ته به ئی عبادت کاوه بلکه ځينو ليکلی دی چی د اصنامو عبادت ابتداء ملائکو له عبادت څخه شروع شوی دی. او (عمرو بن لحی) دغه قبيح رسم له (شام) څخه (حجاز) ته راوړی دی په هر حال په قيامت کښی د کفارو د اورولو دپاره به له پرښتو څخه داسی سوال فرمائی آيا دغو خلقو به خاص تاسی ته عبادت کاوه؟ ښائی له دی نه به دا مطلب وی چی تاسی خو دوی ته څه نه وو ويلی؟ يا تاسی خو له دوی د دغه عبادت څخه نه ئی خوشال شوی؟ لکه چی له حضرت مسيح عليه السلام څخه به هم داسی سوال کيږی ﴿ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ جزء ٧ (المائدة د (١٦) رکوع) ١١٦ آيت او جزء ١٨ د فرقان د سورة په (٢) رکوع ١٧ آيت کښی راغلی دی ﴿ءَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَٰٓؤُلَآءِ﴾

قَالُوا۟ سُبْحَٰنَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم ۖ بَلْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ ٱلْجِنَّ ۖ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾

وبه وائی (پرښتی جواباً) پاکی ده تاته ته ئی مولیٰ (معبود) زمونږ بی له دوی نه (نه ده داسی چی دغه کفار وائی) بلکه وو دوی چی عبادت به ئی کاوه د پيريانو شيطانانو او زياتره د دوی پر دغو (پيريانو شياطينو باور کوونکی او) مؤمنان وو (نو منلی به ئی خبری د دوی)

تفسير: يعنی عرض کوی يا الله! ستا ذات له دی نه پاک دی چی په کومه درجه څوک درسره شريک شی العياذبالله مونږ به ولی داسی خبری کړو؟ يا له هسی واهياتو حرکاتو څخه به خوښيږو؟ زمونږ رضاء خو ستا د رضاء تابع ده مونږ له دغو مجرمانو سره هيڅ علاقه او واسطه نه لرو. مونږ يوائی خاص ستا فرمان منونکی بندګان او مريان يو خو سره له دی دغو بد بختانو

کله زمونږ عبادت کاوه. دوی په حقيقت کښې زمونږ په نامه د شياطينو په عبادت کښې مشغول وو ـ فی‌الحقيقت د دوی عقيدتمنی او اخلاص له شياطينو سره اختصاص لری. شياطين دوی خپل طرف ته کش کاږی او د ضلالت په لار ئی بالاستمرار بولی. دوی دائماً د شياطينو په تعقيب روان دی. اگر که ظاهراً دوی د پرښتو يا د کوم ولی نوم اخلی مگر په واقع کښې پرته (علاوه) له شيطان څخه بل څوک دوی نه منی بلکه ځينی د دوی په علانيه سره د هم دغه شيطان په بندگی کښې لگيا دی. لکه چې پخوا له دی نه د «الانعام» د سورت (١٢) رکوع زمونږ د دغه تفسير دغه موضوع په تفصيل سره ليکلی ده.

فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَّلَا ضَرًّا ؕ

(نو الله فرمائی) پس نن ورځ نه لری اختيار ځينی ستاسی (معبودان) دپاره د ځينو نورو (عابدانو) نه د نفعی او نه د ضرر.

تفسير: يعنی نن د عابدانو او د معبودانو عجز او ناتوانی واضحه شوه، چې هيڅ يو د يوی ذری په اندازه هيڅا ته څه گټه (فائده) او تاوان نشی رسولی د دوی پر هغو معبودانو چې مغرور ؤ او هغوی ئی د خپلو ځانونو دپاره وسيله او شافع گرځولی ؤ نن ورځ هغه معبودان له دوی ځنی خپله بيزاری ښکاره کوی.

وَنَقُوْلُ لِلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا ذُوْقُوْا عَذَابَ النَّارِ الَّتِيْ كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُوْنَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالُوْا مَا هٰذَاۤ اِلَّا رَجُلٌ يُّرِيْدُ اَنْ يَّصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَآؤُكُمْ ۚ

او وبه وايو مونږ دپاره د هغو کافرانو چې ظلم ئی کړی دی وڅکئ تاسی عذاب د اور هغه چې وئ تاسی چې د دی (اور) تکذيب به مو کاوه (په دنيا کښې) او کله چې ولوستلی شي پر دوی آيتونه زمونږ په دی حال کښې چې واضح دی نو وائی نه دی دغه (محمد) مگر يو داسی سړی دی چې اراده لری د دی چې منع کړی تاسی له هغه شی څخه چې وو (داسی) چې عبادت به کاوه پلرونو ستاسی،

تفسير: دغسی به دوی د رسول کريم صلی الله عليه وسلم په نسبت په خپلو منځو سره ويل چې دغه سړی خو نه رسول او نه نبی دی او فقط هم دغومره مقصد لری چې مونږ زمونږ د پلرونو او نيکه ګانو له هغه دود (رواج) او دستور او طريقې څخه جدا او بيل کړی چې له قديمه راهيسی مونږ ته پاتی دی او مونږ ئی حق ګڼو او مونږ خپل دين او طريقې ته کش کوی او په دغه وسيله سره خپل ځان حاکم او متبوع او مونږ محکوم او تابع وګرځوی. ګواکی دی يواځې خپل حکومت او رياست غواړی (العياذ بالله).

وَقَالُوا مَا هٰذَآ إِلَّآ إِفْكٌ مُّفْتَرًى ط

او وائی دغه (منکران) چې نه دی دغه (قرآن) مګر يو دروغ دی له خپله ځانه جوړ کړی.

تفسير: يعنی دغه چيری قرآن دی (العياذ بالله) بلکه د څو دروغو خبرو مجموعه دی چې د هغه نسبت الله تعالیٰ ته کاوه شی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ إِنْ هٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿۴۳﴾

او وائی هغه (منکران د مکې) چې کافران شوی دی حق (قرآن ـ اسلام ـ نبوت) ته کله چې راغی دوی ته نه دی دغه مګر خو دی سحر کوډی ښکاره

تفسير: يعنی دغه د نبوت دعوی چې د هغه د څو معجزو او خوارقو ښوونه هم کړی شوی ده يا د اسلام دين چې په خپل نزول سره ئی د ميره (خاوند) او ښځې او زوی او پلار په منځ کښې بيلتون او تفرقه اچولی ده يا قرآن چې د هغه له فوق العاده تأثيره د خلقو په زړونو کښې فوق العاده اثرات او انفعالات پيدا کيږی د صريح جادو او ښکاره کوډو او سحر څخه ماسواء بل شی نه دی. (العياذ بالله).

وَمَآ اٰتَيْنٰهُمْ مِّنْ كُتُبٍ يَّدْرُسُوْنَهَا وَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَّذِيرٍ ط ﴿۴۴﴾

حال دا چې نه دی ورکړی مونږ دوی ته له کتابونو (منزله ؤ څخه) چې لولی دوی هغه (کتابونه) او نه وو ليږلی مونږ دوی ته پخوا له تانه کوم ويرووونکی (له جحيمه)

تفسیر: یعنی محض امی وو ـ نه کوم سماوی کتاب د دوی په لاس کښې وو ـ نه په دومره اوږد مدت کښې کوم نبی په دوی کښې مبعوث شوی وو. الله تعالیٰ په دوی کښې داسی عظیم‌الشان رسول مبعوث او داسی جلیل القدر قرآن ئی ورولیږه چې دواړه ئی عدیم النظیر او بیمثاله دی. نو پر دوی لازم وو چې دوی به دغه نعمت غنیمت ګڼه! او د الله تعالیٰ د دغه انعام او احسان به ئی زیات قدر کاوه! خصوصاً چې دوی به پخپله په خوا له دی نه داسی ویل «که په مونږ کښې کوم نبی مبعوث شوی وی یا پر مونږ کوم آسمانی کتاب نازلیدی نو مونږ به هغه مانه او په اطاعت کښې به مو له نورو څخه زیاته جلتی او مسارعت کاوه» اوس چې هغه مطلوب مقصود وررسیدلی دی نو دوی د هغه په مقابل کښې استکبار او انکار کوی. یا ئی دا مطلب چې مونږ دوی ته هیڅ یو کتاب او هادی داسی نه دی لیږلی چې د ده د تعلیم او ښوونی څخه ئی مخالف کومه ښوونه او تعلیم کړی وی نو بیا د کوم عقلی او نقلی دلیل په اساس دغه خلق د رسول مخالفت کوی؟.

وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٥﴾

او تکذیب کړی وو (د انبیاؤ هم داسی) هغو کسانو چې په خوا ؤ له دوی حال دا چې نه دی رسیدلی (دغه کفار د مکی) لسمی برخی د هغه شی ته چې ورکړی مو وو هغوی ته (له قوت او قدرت) پس تکذیب وکړ (هغو پخوانیو) د رسولانو زما ، پس څرنګه ؤ انکار زما (په عذابولو د هغو).

تفسیر: یعنی هم هغسی اوږده عمرونه ـ جسمانی قوتونه ـ مال ـ دولت عیش ـ عشرت چې هغوی ته ورکړی شوی وو د هغه عشرالعشیر هم تاسی ته نه دی درکړی شوی. نو هر کله چې هغوی له خپلو انبیاؤ سره مخالفت او د هغوی تکذیب ته ودریدل ښه وګورئ چې د هغوی آخره خاتمه څرنګه شوه؟ او د هغوی ګرد (تول) ساز او سامان څنګه ابته (خراب) او بیکاره پاتی شو؟ او د الله تعالیٰ منزله عذاب د یوی شیبی له مخی هم معطل نه شو او نه ئی چا مخه ونیوی شوه نو بیا تاسی پر څه مغرور او د څه دپاره دومره لوئی او ځان منمی (غرور) کوی؟ آیا په دی نه پوهیږئ چې له دغسی وړئ څخه هم داسی شری اوبدلی کیږی؟ او کوچنی سری ته دغسی لویه خبره نه ده په کار.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَىٰ وَفُرَادَىٰ ثُمَّ

تَتَفَكَّرُوا ۗ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ ۚ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٤٦﴾

ووايه (ای محمده ! منكرينو ته) بيشكه هم دا خبره ده چه پند دركوم تاسی ته په يوى خبرى سره چى ودريږئ تاسى خاص الله ته دوه دوه او يو يو بيا ښه فكر (او غور) وكړئ چه نشته په دغه ملگرى ستاسى كښى هيڅ ليونتوب نه دى دغه (محمد) مگر ويروونكى دى تاسى ته په مخ كښى د عذاب سخت (د قيامت).

تفسير: يعنى تعصب او عناد پريږدئ! په انصاف او اخلاص سره د پاک الله په نامه سم ودريږئ او څو څو تنه سره يو ځاى شئ! او پخپلو منځو كښى سره مباحثه مركه او مشوره او جرگه وكړئ! او يواځى له خپلو ځانونو سره هم بيل كينئ او ښه فكر ـ دقت او غور وكړئ! چه ستاسى دغه رفيق محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم چه له څلويښتو كلونو څخه ډير ستاسى تر نظر لاندى حيات او ژوندون كوى او تاسى دغه د گردو (تولو) حالاتو او له ذرى ذرى خصوصياتو څخه ئى د طفوليت څخه تر كهولت پورى كامل خبردار يئ ـ او د ده پر امانت ـ ديانت ـ صداقت ـ عفاف او يوه تل ترتله قائلان يئ او ښه پوهيږئ چه دى هيڅكله په هيڅ يوه معامله كښى په نفسانيت ـ اغراض او نورو بدو خبرو او اخلاقو ملزم او مشبوه نه دى گرځيدلى نو آيا تاسى په واقعى ډول (طريقه) سره اوس داسى اتكل او گمان پرى كولى شئ چه دى (العياذبالله) بى له كومو موجبه ؤ اسبابو يو ناڅاپه ليونى شوى دى؟ او بى سببه ئى ځينى خلق له خپله ځانه سره دښمنان او مخالفان گرځولى دى؟ آيا كوم يو ليونى داسى د حكمت او مصلحت خبرى كولى شى؟ يا كوم مجنون په دغه شان د خپل قوم خير غواړى؟ او د دوى د دنيوى او اخروى فلاح او ترقى دغسى زورور دستورالعمل وروړاندى كولى شى؟ دى ستاسى د مستقبل له ډيرو مهلكو خطراتو او شديدو آفاتو څخه خبروى څو مو ځانونو ترى وژغورئ (وساتى)! او د نورو پخوانيو اقوامو تواريخ در آوروى ـ او په دلائلو او شواهدو سره تاسى ته د خير او شر لارى دربښيى ـ چه دغه كارونه د هيڅ يوه ليونى له لاسه نه دى پوره بلكه دغه د هغو اولوالعزمو انبياؤ له اعمالو څخه دى چى هغوى ته تل ترتله احمقانو او شريرانو د ليونيانو خطاب كاوه.

قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ ۖ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ ۖ

ووايه (ای محمده ! دوى ته) هر هغه څه چى وغوښتل ما له تاسى له اجرته (په

دغه انذار) پس هغه دی هم ستاسی وی. نه دی اجر زما مگر پر الله دی.

تفسیر: یعنی زه د خپل محنت او زیار(کوشش) څه صله له تاسی څخه نه غواړم که ستاسی په خیال کښی داسی راغلی وی چه زه به له تاسی څخنی څه معاوضه غواړم نو هغه ټول تاسی له خپله ځانه سره وساتئ! بیخی هغه ته څه ضرورت نه لرم. زما صله خو د الله تعالیٰ په دربار کښی ده. هغه شی چه زه ئی له تاسی څخه غواړم یعنی ایمان او اسلام هغه یواځی ستاسی د فائدی او گټی دپاره دی. له دی نه په دغه دعوت او تبلیغ کښی زما څه غرض او مقصد نشته.

وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيْدٌ ﴿٤٧﴾

او هم دغه (الله) پر هر شی باندی ښه شاهد (خبردار دی).

تفسیر: یعنی زما رښتیا او صداقت او نیت الله تعالیٰ ته معلوم او ښکاره دی.

قُلْ اِنَّ رَبِّىْ يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوْبِ ﴿٤٨﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه رب زما ویشتل کوی (رالیږی) حق (دین) ښه خبردار دی پر ټولو پټو اشیاؤ هم.

تفسیر: یعنی له پاسه وحی نازلیږی ـ او د دین باران اوری دغه موقع ویریا له له لاسه مه ورکوئ! او تری ښه گټه (نفعه) او فائده واخلئ! په هغه زور او قوت سره چه پاک الله د باطل په سر ویشتل کوی او لری ئی غورځوی له هغه څخه اندازه وکړئ چه وروسته له دی نه به باطل چیری ودریدی شی؟ ضرور دی چه باطل محو او په سوړو کښی ننوځی او په ټولو آفاقو کښی به د حق دین غږ ډیر پورته شی. هغه علام الغیوب پخپل علم او پوهی سره موافق په ډیر مناسب وخت او عین الموقع کښی د باطل د سر د تکولو او لتاړولو دپاره حق نازل کړ ـ ﴿ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهٗ فَاِذَا هُوَ زَاهِقٌ ﴾

قُلْ جَآءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيْدُ ﴿٤٩﴾

ووایه ای محمده! دوی ته) راغی حق (قرآن ـ اسلام) او نشی پیدا کولی باطل (معبودان هیڅ شی) او نه ئی بیا له سره ژوندی راپاخولی شی.

تفسير: يعنى حق دين راورسيد هغه زور او قوت له سره منع كيدونكى نه دى او حتماً او جزماً غالب او مظفريږى او باطل لاندى او شكته كوى. دروغ كله د رښتيا په مقابل كښى چليدى شى؟ او باطل څرنګه د حق په مقابل كښى راتلى شى؟ هغه اوس نه د دريدلو قوت او توان لرى او نه د تښتيدلو او داسى ئى وګڼئ چى لكه له منځه ورک او ترى تم شوى وى. دغه د «جاء الحق» آيت د معظمى مكى د فتحى په ورځ د رسول الله صلى الله عليه وسلم پر مباركه ژبه جارى وو.

قُلْ إِنْ ضَلَلْتُ فَإِنَّمَآ أَضِلُّ عَلَىٰ نَفْسِى ۖ وَإِنِ ٱهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِىٓ إِلَىَّ رَبِّىٓ ۚ إِنَّهُۥ سَمِيعٌ قَرِيبٌ ﴿٥٠﴾

ووايه (اى محمده ! دوى ته) كه چيرى وښوئيدم زه (له سمى لارى په زعم ستاسى) پس بيشكه هم دا خبره ده چه وبه ښوئيږم په (ضرر د) ځان خپل (او زما نقص دى) او كه سمه لاره مى وموندله نو په سبب د دى به وى چه وحى كوى ماته رب زما بيشكه هم هغه (الله) ښه اوريدونكى دى ډير رانژدى دى.

تفسير: يعنى كه ما دغه نوى دود (رواج) او دستور له خپله ځانه درولى وى نو تر څو ورځو پورى به وچليږى؟ په دغه كښى بالاخر ماته نقصان راپيښيږى ـ دنيوى بغض او عداوت به ځان ته ګتم ـ خوارى ـ زحمت ـ او ذلت به پر ځان اخلم اخروى رسوائى به پر ځان ګالم (برداشت كوم) (العياذ بالله) ليكن كه زه پر سمه لاره يم لكه چه په واقع سره هم په سمه صافه لاره روان يم نو ښه وپوهيږئ چه دغه ګرد (تول) د الله تعالىٰ تائيد او امداد ـ او د آسمانى وحى مرسته (مدد) ـ بركت او هدايت دى چه هيڅكله او هيچيرى به زما ملګرتوب نه خوشى كوى او تل ترتله به له ما سره وى. زما پاک الله هر شى اورى، او هغه بيخى رانژدى دى. هغه به هميشه له ما سره الطاف او امداد فرمائى او خپل دغه پيغام هرومرو (خامخا) ګردى (تولى) دنيا ته رسوى او پر تولو مخلوقاتو ئى ظاهر او څرګندوى (ښكاره وى) اعم له دى نه چه تاسو ئى ومنئ او كه ئى ونه منئ.

وَلَوْ تَرَىٰٓ إِذْ فَزِعُوا۟ فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا۟ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٥١﴾

او كه ووينى ته كله چه ووېريږى دوى (عندالنزع) پس نه به خلاصيږى په تيښته (له عذابه زمونږ) او وبه نيول شى دوى له ځايه نژدى (له ځمكى قبر ته يا له موقفه اور ته).

تفسير: يعني كفار خو دلته خپله لوئي، تكبر او غرور ښكار كوي مگر هغه وقت به د ليدلو وړ (لائق) او قابل وي چه دغه خلق د محشر ويروونكي مناظر او لړزوونكي مظاهر وگوري او سخت وويرېږي او د تښتيدلو په فكر كښې ولوېږي، مگر د تيښتې لوري ترې ورک وي او هيچرې به ونشي خوځيدلی ـ كله چه د دوی د نيولو او په اور كښې د غورځولو حكم صادر شي نو دوی بې له لټولو او دغې خوا او هغې خوا كتلو څخه سم د لاسه هم هغلته پيدا كيږي بلكه په نهايت آسانۍ سره على الفور د حكم د اصدار سره متصل او جوخت نيولي كيږي او د خپلو اعمالو په سزا (هيداد) اخته كيږي.

وَّقَالُوْٓا اٰمَنَّا بِهٖ ۚ وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٥٢﴾

او وبه وائي (دا كفار) ايمان مو راوړی دی پر دغه (الله) او له كومه به وی دوی ته نيول (د ايمان يا بيرته گرځيدل دنيا ته) له ځايه لری (چه آخرت دی).

تفسير: يعني په دغه وخت كښې به وائي چه اوس مو باور د رسول الله پر خبرو راغی ـ او اوس ايمان راوړو حال دا چه د اوس ايمان به څرنگه وی؟ هغه وخت او موقع ډيره لری لاړه چه ايمان راوړل به مفيد او نافع او د نجات وسيله واقع كيده ـ اوس د دوی لاس تر دومره لری ځای پوری چيری رسيدی شي؟ چه له هغه ځايه د خپل ځان دپاره ايمان راوړی ـ مطلب ئې دا دی چه مقبول او منجي ايمان هغه دی چه پخوا له مرگه په هم دغې دنيا كښې د انسان په برخه شي. په اخرت كښې كله چې گرد (تول) احوال گرد (تول) سری پخپلو سترگو سره گوری نو هلته گرد (تول) متيقن كيږي. نو هلته به د ايمان راوړلو څه فائده وی؟

وَقَدْ كَفَرُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۚ وَيَقْذِفُوْنَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَّكَانٍۢ بَعِيْدٍ ﴿٥٣﴾

او په تحقيق كافران شوی وو په الله پخوا له دی نه (په دنيا كښې) او ويشتل به كول دوی په غيب له ځايه لری (د حق ـ صدق او د صواب پر امورو د معاد).

تفسير: يعني پخوا له دی نه چه د ايمان راوړلو وخت وو تاسی پر كفر او انكار ټينگ ولاړ وئ او هم داسی په خپل خيال او اټكل سره مو ښې، ويشتلی د دنيا په ژوندون كښې به مو تل بې تحقيقه خبری كولی ـ او رښتيا او محققی خبری به مو هيڅ نه منلی اوس د افسوس او ارمان

څخه هيڅ شی په لاس نه درځی.

وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ

او پرده (جدائی) به واچولی شی په منځ د دوی او په منځ د هغه شی چه ارمان ئی کوی دوی (لکه ايمان او اعاده الی الدنيا).

تفسير: يعنی دهغو شيانو په نسبت چه دوی ئی هيله او ارمان لری مثلاً مقبول ايمان يا نجات يا د دنيا په لوری بيرته ورتگ ـ دنيوی لذائذ، عيش او آرام د دغو شيانو او د کفارو په منځ کښی به سخت سد او مانع وی چه د هغه لامله (له وجی) به دوی له سره تر هغه پوری نشی رسيدی.

كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِمْ مِنْ قَبْلُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُرِيبٍ ﴿٥٤﴾

لکه چه کړی شوی وو (دا کار) له سيالانو د دوی سره پخوا له دی نه، بيشکه هغوی وو په داسی شک کښی چه ډير تردد اچوونکی وو (خلقو ته).

تفسير: يعنی ړومبی له دی نه له هغو مخلوقاتو سره چی د هم دوی په وضعيت او هيئت تير شوی دی کومه معامله چی کړی شوی ده له دوی سره هم هغه معامله وکړه شوه ځکه چی هغو خلقو به هم داسی مهملی او بی ځايه شبهی کولی او په داسی بیموردو شکوکو او ترديداتو کښی اخته وو چی دوی ئی له سره مطمئن او په آرام نه وو پری ايښی.

تمت سورة سبأ بفضل الله تعالىٰ ومنه و کرمه وله الحمد.

سورة فاطر مكية وهى خمس و اربعون آية وخمس ركوعات رقمها (۳۵)
تسلسلهاحسب النزول (٤۳) نزلت بعد سورة الفرقان
د فاطر سورت مکی دی (٤٥) آیتونه او (٥) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۵)
او په نزول کښی (٤۳) سورت دی ـ وروسته د (الفرقان) له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ

توله ثناء صفت خاص (هغه) الله ته دی چی بی له نمونی څخه پيدا کوونکی دی د آسمانونو او د ځمکی

تفسير: يعنی آسمان او ځمکه ئی ابتداء له عدم څخه وجود ته راوړه ـ حال دا چه له پخوا څخه د دغو علوياتو او سفلياتو کومه نمونه يا د تخليق قانون نه ؤ موجود.

جَاعِلِ الۡمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا

ګرځوونکی د پرښتو دی رسولان.

تفسير: يعنی ځينی پرښتی انبياؤ ته د الله تعالیٰ پيغام رسوی او ځينی نوری د نورو جسمانی او روحانی نظام پر تدابيرو او تشکيلاتو مامورانی دی. ﴿ فَالۡمُدَبِّرٰتِ اَمۡرًا ﴾

اُولِىۡۤ اَجۡنِحَةٍ مَّثۡنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ

(هسی ملائکی) چی خاوندانی د وزرو (متو) دوو دوو او دريو دريو او څلورو څلورو دی

تفسير: يعنی د ځينو پرښتو دوه دوه متی (يا وزرونه) او د ځينو دری دری او د ځينو څلور وی. د دغو متو او وزرو کيفيت يواځی پاک الله ته معلوم دی يا هر هغه څوک چی ليدلی ئی وی څه راښوولی شی.

يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ①

زياتوی (الله) په پیدایښت کښې هومره چې اراده وفرمائی (د هغو) بیشکه چې الله پر هر شی باندی (چې اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی ئی دغسی تزئید او تخلیق دی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په هر مخلوق کښې هر هغه عضو او صفت چې اراده وفرمائی سم له خپله حکمته سره زیاتوی پرښتو ته دوه دوه یا دری دری یا څلور څلور متی (وزرونه) هم هغه ورپیدا کړی دی که اراده وفرمائی نو ځینو پرښتو ته له څلورو ځنی زیات هم ورکوی. لکه چې په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت جبریل علیه السلام شپږ سوه متونه یا وزورنه لری او له ﴿ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا ﴾ څخه داسی ونه ګڼله شی چه ګوندی الله تعالیٰ دغو وسائلو ته څه ضرورت او احتیاج لری! پاک الله دغسی وسائطو ته بیخی څه اړتیا (احتیاج) او ضرورت نه لری او بالذات دی پر هر څیز باندی ښه قادر او مقتدر دی. ولی محض د حکمت او مصلحت دپاره ئی د دغو اسبابو او وسائطو سلسله قائمه کړی ده.

مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا ج

هر هغه شی چې پرانیځی الله دپاره د خلقو له رحمت خپل (لکه صحت وسعت) پس نشته هیڅوک بندوونکی د هغه،

تفسیر: رحمت جسمانی وی لکه باران روزی او نور ـ یا روحانی وی لکه انزال د کتابونو او ارسال د رسولانو الغرض هر کله چه الله تعالیٰ پر خلقو د خپل رحمت ورونه وپرانیځی نو څوک ئی ترلی شی؟.

وَمَا يُمْسِكْ لا فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهٖ ط وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ②

او هر هغه شی چې بند کړی (له عطاء خپلی) پس نشته لیږونکی د هغه (هیڅوک) پس له بندولو د الله او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی سم له خپله بالغه حکمته سره د هر شی د کولو او په وجود راوړلو اراده چې

وفرمائی علی‌الفور ئی کوی او داسی قوی مقتدر ـ غالب او زبردست ذات دی چی هیڅوک د ده د ارادی مخه نشی نیولی.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّىٰ تُؤْفَكُونَ ﴿٣﴾

ای خلقو! یاد کړئ نعمت احسان د الله پر تاسی (چی حیات او روزی او نور ئی درکړی دی) آیا شته بل کوم پیدا کوونکی بی له الله (بلکه نشته) هم دغه (الله) روزی دررسوی تاسی ته له (طرفه) د اسمانه (په سبب د باران) او(له محصولاتو د) ځمکی (په سبب د زرغونولو) نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مگر هم دی دی پس له کوم جهته گرځولی کیږئ (له توحیده شرک ته).

تفسیر: یعنی تاسی دغه ټول سره منئ چی پیدا کول او د روزی د وسائلو او اسبابو برابرول ژوندی ساتل او نور گرد (ټول) د الله تعالیٰ په قبضه او اختیار کښی دی نو بیا د معبودیت استحقاق بل شی ته له کومه پیدا شو؟ هر هغه ذات چه حقیقی خالق او رازق دی واقعی معبود او لوی الله هم هغه دی.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤﴾

او که دروغجن وشمیری (دغه کفار ای محمده!) تا پس په تحقیق دروغجن شمیرلی شوی وو ډیر رسولان پخوا له تانه (نو ته هم صبر کوه په شان د هغو) او خاص الله ته بیرته گرځولی شی ټول کارونه (په آخرت کښی).

تفسیر: یعنی سره له دومره پوهولو او د حجت د تمامولو بیا هم دغه خلق تاسی دروغجنوی . نو تاسی په دغه سره مه غمجن کیږئ! ځکه له نورو پخوانیو انبیاؤ سره هم داسی رویه او سلوک کړی شوی دی. دا کومه نوی خبره نه ده متعصبنیو او معاندینو هیڅکله له خپله ضده او عناده لاس نه دی اخیستی. د دغسی خلقو معامله پاک الله ته وسپارئ! کله چه دوی په آخرت کښی الله تعالیٰ ته بوتلل شی نو الله تعالیٰ به د دغو گردو (ټولو) جگړو فیصله صادروی.

يَآيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿۵﴾ إِنَّ الشَّيْطٰنَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوْهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوْا حِزْبَهٗ لِيَكُوْنُوْا مِنْ أَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴿۶﴾

اى خلقو بيشكه وعده د الله حقه ده (چه قيامت حساب كتاب جزا شته) پس خبردار چې نه دې کړی غره نه دې تير باسی تاسی دغه ژوندون لړ خسيس او نه دې غره کړی (تير باسی) تاسی په (كرم د) الله غره كوونكى (شيطان) بيشكه چې شيطان تاسی ته دښمن دی پس تاسی هم ونيسئ دی (خپل) دښمن بيشكه هم دا خبره ده چه بولی شيطان ډله خپله (ځای د هلاک ته) دپاره د دی چې شی دوی له ملګرو د دوزخ (په آخرت کښې).

تفسير: يعنى قيامت هرومرو (خامخا) راتلونكى دى. او على اليقين تول مخلوقات د پاک الله په مخ کښې حاضريدونكى دی د دغی دنيا پر عيش او نشاط ـ عشرت ـ راحت ميلو او چړچو ـ باغ او بهار ډير مه مغروريږئ! او مه پرى غوليږئ! او د دغه مشهور دغاباز شيطان په چلونو او فريبونو مه تيروځئ! ځکه چې دی ستاسی ازلی دښمن دی او له سره تاسی ته كومه مفيده مشوره نه درکوی او دی تل په هم دغه كوښښ او زيار(محنت) کښې دی چې تاسی هم له خپله ځانه سره په دوزخ کښې وغورځوی. راز راز (قسم قسم) خبری اتری درجوړوی څو تاسی د الله او د آخرت له جانبه غافل كړی. نو پر تاسی لازم دی چې دغه دښمن خپل دښمن وګڼئ! او د ده خبرو ته غوږ مه ږدئ! او دغه خبره ورثابته او جوته کړئ چې مونږ له سره ستا په خبرو او لمسولو نه تيروځو او نه ستا د مكارى په جال کښې راتلى شو. او په دغه باندى ډير ښه پوهيږو چې ته د دوستى په لباس کښې له مونږ سره دښمنى كوى.

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۚ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّأَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿۷﴾ أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ فَرَاٰهُ حَسَنًا ۖ فَإِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَّشَآءُ وَيَهْدِيْ مَنْ يَّشَآءُ ۖ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرٰتٍ ۚ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيْمٌۢ بِمَا يَصْنَعُوْنَ ﴿۸﴾

هغه کسان چې کافران شوی دی شته دوی ته عذاب سخت او هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی (او له شیطانه ئې مخالفت کړی دی) او کړی ئې دی ښه (عملونه) شته دوی ته مغفرت ښښنه او اجر ډیر لوی. آیا پس هغه څوک چې ښائسته کړی شوی وی ده ته بد عمل د ده پس وینی ئې دی ښائسته پس بیشکه چې الله گمراه کوی هر هغه څوک چې اراده وفرمائی (د گمراهی ئې) او سمه صافه لاره ښیی هر هغه چاته چې اراده وفرمائی (د هدایت ئې) پس نه دی ځی (نه دی هلاکیږی) نفس ستا په (گمراهی) د دوی له جهته د افسوسه بیشکه چې الله جل جلاله ښه عالم دانا دی په هغو کارونو چې کوی ئې دوی (نو جزاء به ورکړی دوی ته).

تفسیر: یعنی شیطان چې د هر چا په سترگو کښې خراب کار ښه ورځرگند (ښکاره) کړی آیا دغه سړی له هغه چاسره برابر کیدی شی چې د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره د خیر او شر په منځ کښې فرق او تمیز کولی شی! نیکی نیکه بولی - او بدی بده گنی - کله چې دوی دواړه سره نشی برابریدی نو د دغو دواړو آخره خاتمه او انجام به څرنگه برابر کیدی شی؟ او داسی خیال مه کوئ چې کوم انسان به سره د خپلو رڼو سترگو پر بدو ځنگه د ښو گمان وکړی. د الله تعالیٰ اراده د هر چا په نسبت چې د ده د سوءالاستعداد او سوءالاختیار په بناء په گمراهی او ضلالت تللی ده د هغه عقل به هم هغسی منقلب او په بل مخ اوړی او هر چاته چې د ده د حسن‌الاستعداد او حسن‌الاختیار د سببه سمه صافه لاره ښیی نو له سره د شیطان له واکه دغه نه دی پوره چې دی له سمی لاری څخه بی لاری کړی یا چتی (بیکاره) خبری او نامناسبه ښوونه ورته وکړی. په هر حال هغه سړی چې په شیطانی اغواوو سره بدو ته ښه او ښو ته بد وائی او په زهرو باندی د تریاقو گمان کوی د ده په نسبت داسی توقع نشی کیدی چې گوندی دی به پر سمه صافه لاره راشی کله چې دغسی نشی کیدی او د هدایت او د ضلالت توله سلسله د الله تعالیٰ د مشیت او حکمت تابع ده نو تاسی د دغو معاندینو په غم او اندیښنه کښې خپل ځان مه ویلی کوئ! او مه په دوی پسی کړیږئ! او مه د دغی خبری حسرت او ارمان کوئ چې دغه بدبختان ولی پر خپلو منافعو او زیانونو نه پوهیږی؟ او ولی حقه خبره نه منی؟ آیا تاسی غواړئ چې په دوی پسی خپل ځان او روح له لاسه وباسئ؟ تاسی د دوی دغه قصه یوی خوا ته پریږدئ! الله تعالیٰ ته د دوی گرد (تول) اعمال او احوال ښه معلوم او ښکاره دی او بالذات له دوی سره حساب او کتاب کوی او د دوی په نسبت خپله لازمه فیصله صادروی تاسی مه خفه او مه غمجن کیږئ!

وَاللّٰهُ الَّذِیْٓ اَرْسَلَ الرِّیٰحَ فَتُثِیْرُ سَحَابًا فَسُقْنٰهُ اِلٰی بَلَدٍ مَّیِّتٍ فَاَحْیَیْنَا بِهِ الْاَرْضَ

بَعۡدَ مَوۡتِهَا ۚ كَذٰلِكَ النُّشُوۡرُ ﴿٩﴾

او الله هغه (مطلق قادر) دی چې لیږلی ئې دی بادونه پس راپورته کوی (بادونه) وریځې پس راکاږو مونږ دغه وریځې هغه کلی (ځمکې) مړی (وچې کلکې بې وښو) ته پس ژوندی کوو مونږ په هغو (اوبو) ځمکه پس له مړوالی (وچوالی) د هغې هم داسې به وی حال د بیا ژوندی پورته کیدلو هم.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په حکم د هواؤ په وسیله وریځې پورته شوی او په هغې سیمې رقبه کښې چې مړه وچه کلکه پرته وه یعنی هیڅ واښه ، کښت (فصل) او شینکی په کښې نه ؤ ـ او له اتو خواؤ ئې دوړې او غبار پورته ؤ. د باران د اوبو له سببه په کښې ساه ولویده. هم داسې وګڼئ چې الله تعالیٰ به تاسې هم وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅوی. په روایاتو کښې راغلی دی «څه وخت چې الله تعالیٰ د مړیو د بیا ژوندی راپاڅولو اراده وفرمائی نو له ماتحت العرش څخه به یو مخصوص قسم باران واوروی چې د دغه باران په اوبو سره به ټول مړی داسې ژوندی راپاڅیږی لکه چې د پسرلی د معمولی باران په اثر پټنګان او نور مچان او خوځندی د ځمکې له سوریو څخه ووځی ښائی چې مزید تفصیلات ئې په روایاتو کښې ولیدل شی.

مَنۡ كَانَ يُرِيۡدُ الۡعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الۡعِزَّةُ جَمِيۡعًا ؕ

هر هغه څوک چې وی چې اراده لری د عزت پس خاص الله ته دی عزت ټول

تفسیر: یعنی کفارو نور معبودان ځکه د خپلو ځانونو دپاره نیولی ؤ چې ګوندی د دغو معبودانو د الله تعالیٰ په دربار کښې ډیر عزت او پت وی ﴿ وَاتَّخَذُوۡا مِنۡ دُوۡنِ اللّٰهِ اٰلِهَةً لِّيَكُوۡنُوۡا لَهُمۡ عِزًّا ﴾ ۱۶ جزء د مریم ۵ رکوع ۸۱ آیت او ډیرو کسانو له مسلمانانو څخه مخ اړولی ؤ او له کفارو سره ئې خپله دوستی او خپلوی ټینګه کړې وه څو په دغه وسیله سره دوی پتمن او باعزت شی ﴿ الَّذِيۡنَ يَتَّخِذُوۡنَ الۡكٰفِرِيۡنَ اَوۡلِيَآءَ مِنۡ دُوۡنِ الۡمُؤۡمِنِيۡنَ ؕ اَيَبۡتَغُوۡنَ عِنۡدَهُمُ الۡعِزَّةَ فَاِنَّ الۡعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيۡعًا ﴾ جزء ۵ د نساء (۲۰) رکوع ۱۳۹آیت نو دغه قسم خلقو ته ئې دغه وروښودل چې هر هغه انسان چې د دنیا او آخرت عزت غواړی ښائی چې دغه عزت له الله تعالیٰ څخه وغواړی چې مطلق عزیز هم دی دی. او د الله تعالیٰ له اطاعت او یادولو څخه اصلی پت او عزت میسر کیږی. د ګردو (ټولو) اعزازونو مالک همغه واحد احد الله دی. هر هغه څوک چې عزت مومی یا ئې موندلی دی د هم دغه الله له خزائنو څخه ورته رسیدلی دی یا به وررسیږی.

اِلَيۡهِ يَصۡعَدُ الۡكَلِمُ الطَّيِّبُ

خاص هم دغه (الله) ته پورته خیژی خبری پاکی (یعنی مقام د قبول او رضاء د ده ته)

تفسیر: یعنی پاکیزه کلام ذکر الله، دعاء، تلاوة القرآن، د علم او نصیحت خبری دی چی دغه ګرد (تول) شیان د رب العزت دربار ته ورخیژی ـ او د قبول او اعتناء عزت حاصلوی.

وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ط

او عمل صالح نیک پورته کوی. دغه (خپل عامل او عزتمن کوی ئی)

تفسیر: د پاکیزهؤ کلامو (ذکر الله) او نورو ذاتی اقتضاء هم دا ده چی پاس خیژی. له هغه سره که نور صالحه اعمال وی نو د هغه په طفیل او وسیله هغوی هم پاس ورخیژی ـ او هغه ته زیات قوت ـ نشاط او تازګی ـ رفعت او عظمت ښښی. ښه کلام ته بی له ښو کارونو پوره د رفعت شان نه حاصلیږی. ځینی مفسرین د ﴿ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ ﴾ د ضمائرو مرجع سره بدلوی او داسی معنی تری اخلی چی ښه کلام ښه کار لوړ (اوچت) او پورته کوی. دغه هم درست دی چی ځینو خلقو د (رفع) ضمیر د الله تعالیٰ په لوری اړولی دی یعنی الله تعالیٰ صالحه اعمال لوړوی (اوچتوی) او د قبول تر معراج پوری ئی رسوی. په هر حال غرض دا دی چی ښه کار او ښی خبری دواړه علو او رفعت غوښتونکی دی لهٰذا هر هغه سړی چی د الله تعالیٰ د عزت طالب وی دغه عزت او رفعت دی د دی په وسیله حاصل کړی.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی عزت د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی. ستاسی ذکر او ښه کار پاس خیژی، کله چی خپل حد ته ورسیږی نو هلته پر بدی پوره غلبه حاصلوی. کفر به دفع کیږی او اسلام به معزز شی » او د مکارانو ګردی (تولی) حیلی او پلمی (تدبیرونه) به عبث او بیکاره کیږی.

وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّاٰتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُولٰٓئِكَ هُوَ يَبُورُ ⑩

او هغه کسان چی جوړوی (تاته د قتل ـ حبس ـ نفی) مکرونه ناکاره شته دوی ته عذاب ډیر سخت او مکر فریب د دغو (قریشو چی دی ستا په باب کښی) هم هغه فاسد باطل هلاک دی.

تفسیر: یعنی هغه کسان چی بد تدابیر جوړوی او د حق په خلاف تل په حیلو او پلمو

(تدبیرونو) جوړولو کښی مشغول او لګیا وی بالاخر ناکامه کیږی ـ او ضرور تاوان مومی.
وګورئ قریشو په «دارالندوة» کښی سره جرګه او پر دغی خبری ئی تړون وکړ «ښائی چی رسول الله دی یا ووژلی شی ـ یا دی بندی کړی شی ـ یا دی له ملکه د باندی وشړلی شی» د دغی فیصلی نتیجه داسی شوه چی د «بدر» د غزوی په وخت کښی هم دغه خلق له خپله وطنه د باندی وویستل شول ـ او هم دوی د مسلمانانو له لاسه ووژلی شول او د «بدر» په قلیب او کوهی کښی د تل دپاره قید کړل شول.

وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ مِّنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ اَزْوَاجًا ؕ وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِهٖ ؕ

او الله پیدا کړی ئی تاسی (یعنی اول ځلی نیکه د تاسی) له خاورو بیا (تاسی اولاده ئی پیدا کړی) له څاڅکی (د منی) بیا ئی وګرځولی تاسی جوړی جوړی (ښځه او میړه (خاوند) دپاره د توالد او تناسل) او نه اخلی حمل هیڅ ښځه او نه ږدی (حمل هیڅ ښځه) مګر په علم د الله سره

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام ئی له خاورو څخه او بیا د هغه نوره اولاده ئی د اوبو له یوه څاڅکی څخه پیدا کړه ـ بیا له نارینه او ښځی څخه ئی جوړه پیدا کړه چی له هغو څخه انسانی نسل منتشر او خوریږی. په دغه ضمن کښی د حمل د استقرار له وخته د ووړکی د پیدا کیدلو تر وخته هغه اطوار او ادوار چی تیریږی پر هغو ګردو (تولو) باندی الله تعالیٰ عالم دی او هغه داسی پټ او مخفی اعمال دی چی مور او پلار هم پری نه دی خبر چی دننه څه صور، اعمال او تحولات پیښیږی.

وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُّعَمَّرٍ وَّلَا يُنْقَصُ مِنْ عُمُرِهٖٓ اِلَّا فِيْ كِتٰبٍ ؕ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ﴿۱۱﴾

او نشي اوږديدلی عمر د هيڅ عمر اوږد کړی شوی او نه هيڅ قدر کمولی
شي له عمر د دغه (معمر) شخه (يا له عمره د بل معمر شخه يعنی تزئيد او
تنقيص د عمر نه دی) مګر په کتاب (د لوح محفوظ کښی ليکلی دی)
بيشکه دغه (لنډول او اوږدول د عمر) پر الله ډير آسان دی.

تفسير: يعنی د هر چا چی هر قدر عمر وی هغه په «لوح محفوظ» کښی ليکلی شوی دی او
هغه اسباب او وسائل چی د عمر د اوږديدلو يا د لنډيدلو دی يا دا چی کوم يو به خپل طبيعی
عمر ته رسيږی؟ او کوم يو به نه رسيږی؟ دغه ټول د الله تعالیٰ په محيط علم کښی موجود دی او
پاک الله ته پر دغو ټولو جزئياتو باندی احاطه لرل هيڅ اشکال نه لری او الله تعالیٰ ته د ګردو
(ټولو) «**ماکان ومايکون**» جزئی ـ کلی ـ او د غيب او شهادت علم له ازله تر ابده او
الیماشاءالله پوری حاصل معلوم او ښکاره دی نه ښائی چه د الله تعالیٰ علم او صفات پر خپل ځان
قياس کړی شی. حضرت شاه رحمة الله عليه ليکی «هر کار الله تعالیٰ ته ډير آسان وی لکه د
انسان پيدايښت» او رسونه ئی خپل مقدر عمر ته او هم داسی وګڼی د اسلام تدريجی پرمختګ او
ارتقاء او بالاخر د کفر مقهور او مغلوبيدل».

(او بل له قدرته د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه و اعظم برهانه دغه دی)

وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ ۖ هَٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَٰذَا مِلْحٌ
أُجَاجٌ ۖ وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا ۖ

او نه برابريږی سره هغه دواړه بحرونه سيندونه دا يو خوږ دی تنده لری
کوونکی خوندوری ښی هضميدونکی ښی تيريدونکی اوبه د ده او دا بل تريو
دی تريخ او له هر يوه له دغو (دواړو بحرونو سيندونو شخه) خوری تاسی
غوښی تازه (د مهی) او راوباسئ (له دغه ترخه سينده) ګانه (د مرغلرو او
مرجانو) چی اغوندی (او اغوندوی ښځو خپلو ته)

تفسير: له پاسه د توحيد د دلائلو او د قدرت د شواهدو بيان ادامه لری چه په دغه ضمن کښی
يوه لطيفه اشاره د اسلام د غلبی په طرف هم کيږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی
«يعنی کفر او اسلام سره برابر نه دی الله تعالیٰ کفر مغلوبوی اګر که تاسی ته به له دغو دواړو
شخه فائده دررسيږی له مسلمانانو ځنی دين قوت او غلبه مومی او له کفارو ځنی جزيه او خراج
حاصلوی. غوښه د خوږو او د ترخو د دواړو سيندونو شخه وځی يعنی مهی (کب) مګر ګانه

(زيور) مرغلرى ـ مرجان او جواهر على‌الاكثر له ترخه (تريو) سيند څخه ايستل كيږى.

وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿۱۲﴾

او (تل) وينى ته بيړى (او جهازونه) په دغه (بحرسيند) كښى تلونكى څيروونكى (د اوبو) دپاره د دى چه طلب كړئ تاسى له فضله د الله (په تجارت كښى) او دپاره د دى چه تاسى شكر وباسئ (په دغه لوى نعمت).

تفسير: اكثريه لوى لوى او مهم تجارت او سوداگرى د جهازونو په وسيله كيږى. له هغه څخه كوم منافع چى حاصليږى هم دغه د پاک الله فضل او مهربانى ده. پر دغو فوائدو او انعاماتو انسان ته لازم دى چه د دغه مالک الملكوت او صاحب الكبرياء والجبروت حمد او شكر اداء كړى!.

يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى

ننباسى (الله) شپه په ورځ كښى او ننباسى (الله) ورځ په شپه كښى او مسخر په كار كښى ئى لګولى دى لمر او سپوږمى چى هر يو بهيږى (روان دى) تر يوى نيتى په نامه كړى شوى (چى ورځ د قيامت ده)

تفسير: دغه مضمون پخوا له دى نه په څو ځايونو كښى تير شوى دى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «يعنى د شپى او ورځى په شان كله كفر غلبه مومى او كله اسلام او د لمر او سپوږمى په شان د هر يوه څيز دپاره يو مدت ټاكلى (مقرر) شوى دى چه په هغه كښى څه ډيل او ځند (تاخير) وړاندى وروسته نه كيږى. او د حق واضحه او ښكاره غلبه به پخپل ټاكلى (مقرر كړى) وخت كښى كيږى.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿۱۳﴾

دغه (ذات موصوف په پاس صفاتو) الله دى رب ستاسى خاص هم ده ته دى

ملک باچاهی او هغه (بتان) چی بولی ئی تاسی (ای مشرکانو او عبادت ئی کوی) بی له دغه (الله) نه دی مالکان دوی د نری پردی (چی په زړی) د خرماؤ (کښی پرته وی).

تفسیر: یعنی د هغه لوی ذات صفات چی پاس بیان شول هم هغه فی‌الحقیقت ستاسی حق الله دی. او د ټولو علویاتو او سفلیاتو ـ خالق ـ مالک ـ الله دی. هغه شیان چی ستاسی له خوا معبودان درولی شوی دی او تاسو ئی بولی او عبادت ورته کوی د هغو خوارانو باچاهی او خپلواکی چیری بلکه دوی د هغی نری پردی په اندازه هم د یوه څیز مالکان نه دی چه د کجورو (خرماؤ) په زړیو پوری نښتی وی.

إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ۚ

که وبولئ تاسی (ای منکرانو) دغه بتان نه آوری (دغه بتان) بلنه ستاسی او که (بالفرض) وائی وری دوی نو نه به شی درکولی جواب ستاسی (ځکه چی ژبه نه لری) او په ورځ د قیامت به منکران شی دوی په شریک کولو ستاسی (باندی دوی لره سره له الله نه)

تفسیر: یعنی له هغو معبودانو څخه چی تاسی مرسته (مدد) او امداد غواړی او هغه خپلو ځانونو ته وسیله گڼی دوی ستاسی غږ او بلنه نه اوری ـ او که تاسی ته څه توجه هم وکړی هغه ستاسی په کار نشی درتلی ـ او په درد مو نه خوری بلکه د قیامت په ورځ به دوی ستاسی د دغه شرک څخه په علانیه ډول (طریقه) د خپل تنفر او بیزاری اعلان کوی او د امداد او کومک په ځای به تاسی ته دښمنان ثابت شی.

وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ ﴿١٤﴾

او خبر به نه کړی تا (له حقیقت د دی کار هیڅ خبرؤنکی) په شان (د خبرولو د هغه ښه عالم) ښه خبردار (الله).

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخنی پر ټولو احوالاتو باندی بل څوک ښه علیم او خبردار دی؟ هم دغه علیم او خبیر الله تعالیٰ فرمائی چی دغه شرکاء بیخی چټی (بیکاره) او غلط دی ـ او له سره

ستاسی په کار نه درځی دغسی سمی صافی ثابتی پخی او جوتی خبری بی له الله تعالیٰ نه ـ بل څوک تاسی ته کولی شی؟ او ښولی شی؟.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ ۖ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾

ای خلقو تاسی فقیران محتاجان یئ الله ته، او الله هم دی دی غنی بی پروا ښه حمد ثناء ویلی شوی،

تفسیر: یعنی تول مخلوقات هم هغه الله جل جلاله ته اړ (مجبور) او محتاج دی او الله جل جلاله هیچا ته او هیڅ شی ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی ځکه چه ګرد (تول) محاسن ـ محامد او صفات د ده په محمود او ذی الجود وجود کښی مجموع او موجود دی نو هم دغه الله جل جلاله د بلنی او دعاء وړ (مستحق) او لایق دی او د امداد او استعانت څیښتن (مالک) او مستحق دی چی د خپلو بندګانو هر راز (قسم) دعاء او سؤال اوری او په خوښی سره ئی مستجابوی او که څوک د ده لوی دربار ته خپل عجز ـ نیاز او افتقار نه وړاندی کوی په قهریږی

الله یغضب ان ترکت سؤاله
وبنی آدم حین یسأل یغضب

له خالقه که ونه غواړی په قهر شی
له مخلوقه چی وغواړی دوی په قهر شی

إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾

که اراده وفرمائی (الله) د بیولو ستاسی (په هلاک سره نو بو به موځی) او را به ولی نور مخلوق نوی (بدل د تاسی) او نه دی دغه (شړل ستاسی او راوستل د نورو) پر الله څه سخت مشکل.

تفسیر: یعنی که تاسو ئی منئ یا ئی نه منئ الله تعالیٰ داسی مطلق قادر دی چه تاسی ګرد (تول) له منځه ورک کری او خپل بل مخلوق ستاسی په ځای ودان او ودروی چه من کل الوجوه الله تعالیٰ ته داسی مطیع تابع او حکم منونکی وی لکه چی په آسمانونو کښی پرښتی د ده خالصی او مخلصی بندګانی دی او داسی کول پاک الله ته دیر سهل او آسان دی. لیکن د الله د حکمت اقتضاء داسی ده چی په ځمکه کښی دغه ګردی (تولی) سلسلی ښائی چی قائمی او جاری وی او په پای (آخر) کښی هر یو د خپلو ښو او بدو اعمالو جزا او بدل ومومی. څو په

دغه ترتیب سره د الله تعالیٰ د تولو صفاتو ظهور په عمل راشی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ

او نه اخلی (هیڅ نفس عاصی) بار د ګناه د بل نفس او که راوبولی دروند باری (بل څوک) بار د ګناهونو خپلو ته وابه نه خیستی شی له هغه څخه هیڅ څیز او اګر که وی (دغه بللی شوی) خاوند د خپلوی هم،

تفسیر: یعنی هیڅوک به خپل د خپلوانو، عزیزانو او اقاربو بار پخپل سر وانخلی او نه به یو د بل د ګناه له پیتی څخه لږ څه کم کړی او نه به د بل چا د بللو او غږ کولو څخه څه ګټه (نفع) او فائده وررسیږی اګر که ئی ډیر نژدی خپلوان هم وی. ګرد (تول) خلق به نفسی! نفسی!! وائی هلته یوائحی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره کار چلیږی او بس!.

إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ۚ

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هغه کسان چی ویریږی له ربه خپله په غیبو سره او قائموی (سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ

تفسیر: یعنی ستاسی له ویرولو څخه هم هغه سړی خپله رویه ښه کوی ـ او نفع تری آخلی چی له الله تعالیٰ څخه بالغیب ویریږی ـ او د ده له ویری څخه تل په عبادت کښی لګیا وی ـ د هر چا په زړه کښی چی د الله تعالیٰ خوف او ویره بیخی نه وی ـ نو هغه کله له دغو ویرولو څخه متأثر کیږی.

وَمَن تَزَكَّىٰ فَإِنَّمَا يَتَزَكَّىٰ لِنَفْسِهِ ۚ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾

او هر څوک چی ځان پاک کړی (له شرکه او معاصی) پس بیشکه هم دا خبره ده چی ځان ئی پاک کړ دپاره (د نفعی) د ځان خپل او خاص (طرف) د الله ته ورتله دی (د هر چا).

تفسیر: یعنی هر څوک چی ستا پند او نصیحت واوری او خپل وضعیت اصلاح او ښه کړی نو د ده احسان او منت نه پر تا او نه پر الله تعالیٰ وی. بلکه په دغه کښی په خپله د هم هغه سړی فائده ده ـ او دغه فائده په پوره ډول (طریقه) سره هلته څرګندیږی (ښکاره کیږی) چی د ګردو (تولو) رجوع او بیرته ورتګ الله تعالیٰ ته شی.

وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ

او نه برابریږی سره ړوند (کافر) او لیدونکی (مؤمن) او نه تیاره (باطل) او نه رڼا (رڼرا) (حق) او نه سیوری (ثواب یا جنت) او نه تود باد (عقاب یا دوزخ) او نه برابریږی سره ژوندی (علما) او نه مړی (جهلاء)

تفسیر: یعنی هغه مؤمن چی الله تعالیٰ ورته د زړه سترګی ښبلی دی د حق په رڼا (رڼرا) او د الله تعالیٰ د وحی په پلوشو کښی بی له کوم تکلیفه او زحمته دغه لاره پری کوی ـ او برابر د جنت باغونو او د الله تعالیٰ د رحمت سیوری ته رسیږی ـ آیا له دغسی انسان سره هغه کافر سیالی او برابری کولی شی چی د زړه ړوند او د اهواؤ او اوهامو په تیارو کښی حیران سرګردان ګرځی ـ او بالاخر ناځاپه او بی تحاشا د جهنم اور او د هغه سخت سوځوونکی تاوده باد په طرف مندی وهی؟ له سره دغه دواړه سره نه دی برابر او که داسی وی نو داسی وپوهیږئ چه مړی او ژوندی سره برابر شول. فی‌الحقیقت د مؤمن او کافر په منځ کښی له دی نه هم زیات داسی فرق او تفاوت شته چی د یوه ژوندی روغ رمټ انسان او د یوه مړی لاش په منځ کښی وی. اصلی او دائمی ژوندون یواځی د ایمان د روح په برکت پیدا کیږی ـ او ماسواء له ایمانی روح څخه ښائی ژوندی انسان له زرهاوو مړیو څخه بدتر وګانه شی.

إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ ۖ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾

بیشکه چی الله آوروی هر هغه چاته چی اراده وفرمائی (د آورولو ئی) او نه ئی ته (ای محمده!) اوروونکی (د نافع قول) هغو ته چی په قبورو هدیرو کښی دی. نه ئی ته (ای محمده!) مګر ویروونکی (د منکرانو له جحیمه).

تفسیر: یعنی که الله تعالیٰ اراده وکړی نو مړیو ته ئې هم آورولی شي حال دا چې د دغې خبرې قدرت نورو ته نشته هم داسې وګڼئ چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم کار دعوت ـ تبلیغ ـ پیغام رسول او په خیر او شر باندې پوهول او خبرول دي. که زړه مړي کافران دغه خبرې وانه وري نو هغه آورول د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له قوته او قدرته پورته دي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنې ګرد (ټول) خلق سره نه دي برابر د هر چا په نسبت چې د ایمان د اعطاء فیصله شوې ده هم هغه به د ایمان خاوند کیږي که نه هومره ډېر خلق چې د ایمان هیله (ارزو) او امید وکړي کله ئې ور په برخه کیږي ـ دغه ئې فرمایلي دي چې «نه تیاره نه رڼا (رڼرا) یعنې نه تیاره له رڼا (رڼرا) سره برابره ده او نه رڼا (رڼرا) له تیارې سره (په دغه سره ئې د «لا» د تکرار فائده راوښوده) او وئې فرمایل او نه ئې ته آوروونکې هغو ته چې په هدیرو کښې پراته دي. «په حدیث کښې راغلي دي چې مړیو ته سلام واچوئ!» او په ډېرو ځایونو کښې مړیو ته خطاب هم کړی شوی دی د دې خبرې حقیقت دا دی چې د مړي روح آوري ـ او هغه جثه ئې چې په قبر کښې پرته ده نه آوري» دغه بحث پخوا له دې نه د «نمل» د سورت په آخر کښې تیر شوی دی هلته دې وکوت شي!.

إِنَّآ أَرۡسَلۡنَٰكَ بِٱلۡحَقِّ بَشِيرٗا وَنَذِيرٗاۚ وَإِن مِّنۡ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٞ ﴿٢٤﴾

بیشکه چې مونږ لیږلی مو ئې ته په حق ریښتیا (دین) سره زیری ورکوونکی (د جنت مؤمنانو ته) او ویروونکی (له دوزخ کفارو ته) او نه ؤ هیڅ امت مګر چې تیر شوی په هغه کښې کوم ویروونکی.

تفسیر: ویری آوروونکی نبي وي یا د نبي قائم مقام ـ هر ځوک چې د الله تعالیٰ د لارې په لوري بلنه وکړي د دې په متعلق د «نمل» د سورت په (٤ رکوع) کښې څه لیکلي شوي دي.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدۡ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ وَبِٱلزُّبُرِ وَبِٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡمُنِيرِ ﴿٢٥﴾

او که دروغجن بولي (کفار) تا (نو مه خفه کیږه ځکه چې) پس په تحقیق دروغجن ئې بللي وو (انبیاء خپل) هغو کسانو چې وو پخوا له دوی نه چې راغلي ؤ دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) او په صحیفو سره او په کتاب ښکاره کوونکي (د حق او باطل).

تفسیر: یعنی پخوانیو انبیاء الله هم دغه روښان تعلیمات یا ښکاره معجزات له خپلو ځانونو سره راوړی ؤ له هغو ځنی ځینو ته مختصری مختصری صحیفی او ځینو ته لوی مفصل کتابونه ورکړی شوی دی.

ثُمَّ اَخَذۡتُ الَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا فَکَیۡفَ کَانَ نَکِیۡرِ ﴿۲۶﴾

بیا می ونیول هغه کسان چی کافران شوی ؤ (په سخت عذاب سره) پس څرنگه شو انکار زما (او تغییر د دوی په عذاب سره).

تفسیر: یعنی کله چی له تکذیب څخه دوی مخ وانړوه نو وگوریٔ چی د هغوی آخره خاتمه څرنگه شوه؟ ستاسی انجام هم هغسی کیدونکی دی.

اَلَمۡ تَرَ اَنَّ اللّٰہَ اَنۡزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً ۚ فَاَخۡرَجۡنَا بِہٖ ثَمَرٰتٍ مُّخۡتَلِفًا اَلۡوَانُہَا ؕ

آیا نه وینی ته چی بیشکه الله نازلی کړی دی له (جانبه) د آسمانه اوبه پس راویستلی مونږ په وسیله د دی (اوبو) میوی په دی حال چی مختلف دی رنگونه د دغو (میوو).

تفسیر: یعنی قسم قسم میوی ـ بیا په یوه قسم کښی رنگا رنگ ثمرات ئی پیدا کړی دی. له یوی ځمکی او له یو اوبو او له یوی هوا څخه د دغومره مختلفو اشیاؤ او انواعو پیدا کول د پاک الله عجیب او غریب قدرت ښکاره کوی.

وَ مِنَ الۡجِبَالِ جُدَدٌۢ بِیۡضٌ وَّ حُمۡرٌ مُّخۡتَلِفٌ اَلۡوَانُہَا وَ غَرَابِیۡبُ سُوۡدٌ ﴿۲۷﴾

او ځینی له غرونو (خاوندان د) لاری (توتی توتی) دی سپینی او سری چی مخالف دی سره رنگونه د دغو (لارو) او (ځینی د دوی) تک تور دی.

تفسیر: یعنی سپین هم په څو څو درجو دی کوم ئی تک سپین لکه د مرمر ډبره ـ کوم ئی سپین لکه مالگه او ځینی ئی نسبتاً سپین او سور هم په څو څو درجو او تور هم په څو څو درجو دی ځینی تک تور لکه رانجه او د ډبرو سکاره او ځینی تور لکه د کارغه وزر او ځینی نسبتاً تور. او په ځینو غرونو کښی رنگا رنگه رگونه او لاری شته.

وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَآبِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ

او (هم داسی) له خلقو څخه هم او (هم داسی له نورو) ژوندیو خوځیدونکو او څارویو څخه هم چی سره مخالف دی رنګونه د هغو هم داسی (لکه دغه اختلافات)

تفسیر: دغه ګرد (تول) د قدرت د عجائبو او غرائبو تذکره ده. یعنی هم هغسی چی په نباتاتو ـ جماداتو ـ حیواناتو کښی راز راز (قسم قسم) او رنګ په رنګ مخلوقات لیدل کیږی په انسانانو کښی هم هره نوعه او صنف سره بیل او جلا (جدا) دی. که د مؤمن په شان کافر هم سمه صافه لاره ځان ته غوره کړی او دواړه سره یو شی. او ګرد (تول) انسانان یو رنګ ځان ته غوره کړی ـ نو دغه کله امکان لری او له سره نشی کیدی. په دغه سره ئی رسول الله صلی الله علیه وسلم ته اطمینان او تسلی ورکړی ده چی تاسی د مخلوقاتو له اختلافاتو څخه مه خفه کیږئ!.

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَٰٓؤُا۟ ۗ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ ﴿٢٨﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی ویریږی له الله څخه له بندګانو د دغه (الله) پوهنده عالمان، بیشکه الله ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: یعنی نه ویریدونکی بندګان هم شته او د الله تعالیٰ څنی ویریدونکی هم دی مګر ویریږی هغه کسان چی الله تعالیٰ د عظمت او جلال او د آخرت د بقأ او دوام او د دنیا په فناء او اتمام باندی پوهیږی او د الله تعالیٰ د احکامو او هدایاتو د علم تحصیل کوی ـ او تل د مستقبل په فکر کښی اوسیږی ـ په هر هغه چا کښی چی دغه پوهه او علم په هره درجه وی په هم هغه درجه به دی هم له الله تعالیٰ څخه ویریږی ـ په هغه کښی چی خوف نه وی هغه فی‌الحقیقت د دی خبری مستحق نه دی چی ورته پوه او عالم وویلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی ګرد (تول) انسانان ویریدونکی نه دی له الله تعالیٰ څخه ویریدل د پوهانو صفت او کار دی ـ او د الله تعالیٰ معامله هم په دوه ډوله (قسمه) ده. الله غالب قوی او زبردست هم دی چی په هره خطاء چی سری ونیسی نیولی ئی شی ـ او غفور ـ رحیم هم دی که ګنهګاران وبښی ښښلی ئی هم شی» نو په دواړو حیثیتو انسان ته ښائی چی د الله تعالیٰ څخه وویریږی ځکه چی نفع او ضرر دواړه د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو هر کله چی اراده وکړی نفع

ستنوی (واپس کوی) او ضرر لاحقوی.

إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَٰبَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَٰرَةً لَّن تَبُورَ ﴿٢٩﴾

بیشکه هغه کسان چی لولی کتاب د الله (قرآن) او قایموی (تل سم اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او لګوی (په لاره د الله کښی) ځینی له هغو شیانو شخه چی ورکړی مو دی دوی ته (لګوی ئی) په پټه او په ښکاره امید لری دوی د داسی یوه تجارت چی له سره نه هلاک کیږی.

تفسير: یعنی هر هغه چی د الله تعالیٰ شخه ویریږی. قلباً او لساناً مسلمان شی ـ او د ده احکام ومنی ـ او د ده کتاب په اخلاص او عقیدت سره ولولی ـ او په بدنی او مالی عباداتو کښی هیڅ قصور او کوتاهی ونه کړی ـ نو دغه مسلمان دی د داسی لوی او زورور تجارت او اعتباری سوداګری هیلمن (ارزومند) او امیدوار اوسی چی له سره په هغه کښی نقص او خساره نه عائده کیږی او د ضرر او تاوان احتمال په کښی نشته. بلاشبهه کله چی په خپله الله تعالیٰ د دوی د اعمالو پیرودونکی او اخیستونکی وی نو دی په دغه هیله (ارزو) او امید کښی بیخی حقدار دی، او ده ته د خسران او نقصان اندیښنه له هیڅ طرفه نه ده متصوره ـ او له سره تر پایه بیخی نفع په نفعه کښی دی او ګټه (فائده) ورته رسیږی.

لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِۦٓ ۚ إِنَّهُۥ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾

دپاره د دی چی پوره ورسوی (الله) دوی ته اجرونه (د عملونو) د دوی او زیات ورکړی دوی ته له فضله خپله بیشکه چی دغه (الله) ښه ښښونکی (د معصیاتو) دی ښه قبلونکی (د احسان د محسنینو) دی.

تفسير: یعنی دیر ګناهونه ښښی او معافوی ئی او د خورا (دیر) لږ طاعت قدر فرمائی ـ او سم له اصوله او قاعدی شخه کوم ثواب چی ښائی چا ته ورسیږی الله تعالیٰ له هغه شخه زیات ثواب ورعطاء کوی.

وَالَّذِيٓ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَٰبِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ۗ

إِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٣١﴾

او هغه چې وحې کړې ده مونږ تاته له کتابه (قرآنه) هم هغه حق رښتيا ده په دغه حال کښې چې مصدق رښتينې کوونکې دی هغو کتابونو ته چې پخوا له دې نه وو، بيشکه الله پر بندگانو خپلو خامخا ښه خبردار دی (په باطن د دوی) ښه ليدونکې دی (په ظاهر د دوی).

تفسير: يعنې د بندگانو پر احوالو ښه عليم او خبير دی او په ښه موقع کښې ئې دغه کتاب نازل کړی دی.

ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتٰبَ الَّذِيْنَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا ۚ فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ ۚ وَمِنْهُمْ مُّقْتَصِدٌ ۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌۢ بِالْخَيْرٰتِ بِاِذْنِ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيْرُ ﴿٣٢﴾

بيا مو وارث وگرځول (او ور مو کړ دا) کتاب (قرآن) هغو کسانو ته چې غوره کړې مو دی له بندگانو خپلو (چې دغه محمدی امت دی) پس ځينې له دوی ظالم دی پر خپل ځان او ځينې له دوی په منځ د لارې کښې برابر تلونکې دی او ځينې له دوی ړومبی کيدونکې دی خيراتونو نيکيو ته په اذن حکم د الله دغه (توريت او غوره کول هم دغه) يو فضل دی ډير لوی.

تفسير: يعنې وروسته د رسول الله صلی الله عليه وسلم څخه د دغه کتاب وارث محمدی امت گرځولی شوی دی چې په مجموعی حيثيت او هيئت د گردو (تولو) امتونو څخه غوره ـ افضل او اعلیٰ دی. هو! د امت گرد (تول) افراد سره يو شان نه دی په دوی کښې ځينې افراد خو هغه دی چې سره له صحيح ايمانه په گناهونو کښې اخته او مبتلا کيږی چې دغه «ظالم لنفسه» شو او هغه دی چې متوسط تلونکې دی يعنې نه په گناه کښې لگيا او نه منهمک ـ او نه لوی ولی او بزرگ دی دغو ته ئې «مقتصد» وفرمايل يو خو هغه کامل بنده دی چې د الله تعالیٰ په فضل او توفيق سره ئې پر مخ تگ کړی دی او د محاسنو ـ فضائلو او کمالاتو په تحصيل کښې له مقتصدانو څخه ډير مخ کښې تللی دی مستحب شيان ئې هم نه دی پريښې ـ او د گناه له خوفه له تنزيهی مکروه بلکه له مباحاتو څخه هم پرهيز کوی ـ او خپل ځان ژغوری (؟) د اعلیٰ درجی

بزرگی او د فضیلت خاوندان هم دوی دی. په دغسی منتخبو او غورو بندگانو کښی له یوه حیثیته گرد (تول) مسلمانان سره شمیرلی شوی دی ځکه چی دوی گرد (تول) درجه په درجه جنتیان دی گنهگار هم که مؤمن وی نو یوه نه یوه ورځ حتماً جزماً په جنت کښی ننوځی. په حدیث کښی فرمایلی شوی دی «چی زمونږ گنهگاران گرد (تول) سره معفو او ښښلی شوی دی» یعنی بالاخر د دوی په برخه معافی ده. او مقتصد په سلامت دی. او پرمخ تلونکی له گردو (تولو) څخه په مخ کښی دی. خو سره له دی الله کریم دی او د ده په لوی دربار کښی هیڅ بخل او امساک نشته.

جَنّٰتُ عَدۡنٍ یَّدۡخُلُوۡنَهَا یُحَلَّوۡنَ فِیۡهَا مِنۡ اَسَاوِرَ مِنۡ ذَهَبٍ وَّ لُؤۡلُؤًا ۚ وَ لِبَاسُهُمۡ فِیۡهَا حَرِیۡرٌ ﴿۳۳﴾

جنتونه د هستوگنی دی ننوځی به (دغه دری واړه طائفی) په هغو کښی گاڼهدار کولی بشی په دغه (جنت) کښی له باهوگانو (وښیو) څخه له سرو زرو (خالصو) او له مرغلرو (صافو) او جامی د دوی په دغه (جنت) کښی د وریښمو «مخصوصو» به وی.

تفسیر: سره زر او وریښم د مسلمانانو نارینه ؤ دپاره هلته دی په جنت کښی نه دلته په دنیا کښی. رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی هر هغه (نارینه) چی ورښمین (جامی) اغوندی په دنیا کښی وابه ئی نغوندی په آخرت کښی.

وَ قَالُوا الۡحَمۡدُ لِلّٰهِ الَّذِیۡۤ اَذۡهَبَ عَنَّا الۡحَزَنَ ؕ اِنَّ رَبَّنَا لَغَفُوۡرٌ شَکُوۡرُ ﴿۳۴﴾

او وبه وائی (جنتیان په وخت د دخول د جنت کښی) توله ثناء صفت خاص الله ته دی هغه الله چی بو ئی ته (لری ئی کړ) له مونږ څخه خفگان بیشکه رب زمونږ خامخا ښه ښښونکی (د عاصیانو) ښه قدردان (د نیکانو) دی.

تفسیر: یعنی د دنیا او د محشر غم ئی لری او ورک کړ او گناه ئی وروښښله او د قدردانی له لوری ئی زمونږ لږ طاعت قبول وفرمایه.

الَّذِیۡۤ اَحَلَّنَا دَارَ الۡمُقَامَةِ مِنۡ فَضۡلِهٖ ۚ لَا یَمَسُّنَا فِیۡهَا نَصَبٌ وَّ لَا یَمَسُّنَا فِیۡهَا لُغُوۡبٌ ﴿۳۵﴾

هغه (رب) چي را ئی وستو مونږ کور د اقامت (جنت ته) له فضله خپله چي نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ مشقت او نه رسيږي مونږ ته په دغه (جنت) کښي هيڅ ستوماني خفگان.

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «د هستوگني کور له دی نه پخوا هيڅ نه وو ـ هر چيري به تلل راتلل نقل او حرکت ؤ ـ د روزي غم ـ د دښمنانو انديښنه ـ د رنځ او مشقت مصيبت او نور مصاعب او مصائب به موجود ؤ کله چي جنت ته ورسيږي دغه گرد (تول) شيان له منځه لري او ورک کيږي ».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ ۚ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾

او هغه کسان چي کافران شوي دي شته دوی ته اور د دوزخ حکم به ونه کولی شي پر دوی (د دوهم مرگ چي) پس مړه (او په آرام) شي او نه به سپکوالي کاوه شي له دوی نه له عذابه د دی (اور د دوزخ) هم داسی جزاء ورکوو مونږ هر ناشکره (بی ايمانه) ته.

تفسير: نه کفارو ته په جهنم کښي مرگ وررسيږي چي د دوی هغه تکاليفو ته خاتمه ورکړي او نه به د عذابه تکليف لږ شيبه هم له دوی نه کميږي داسي ناشکرانو ته زمونږ له جانبه هم دغسي سزاوي وررسيږي.

وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ ۚ

او دوی به ناري سوري وهي په دغه دوزخ کښي (او داسي به وائي) ای ربه زمونږ (يو کرت) راوباسه مونږ (بيرته دنيا ته څو هلته) عمل وکړو صالح نيک غير له هغه چي وو مونږ چي کاوه به مو (پخوا له دی بد عمل)

تفسير: يعني په هغه وخت کښې دوی هغه ښه ګڼل مګر اوس داسې وائی چه بیا به هم هغسې عملونه ونه کړو د لږ مدت له مخې مونږ له دوزخ څخه وباسه څو مونږ ښې چارې ـ صالحه اعمال ـ او حسنه افعال ځان ته راټول کړو او سره له اطاعته او غاړه ایښودلو او فرمان منلو بیرته درحاضر شو. بیا الله تعالیٰ ورته داسې فرمائی

اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَّا يَتَذَكَّرُ فِيْهِ مَنْ تَذَكَّرَ وَجَآءَكُمُ النَّذِيْرُ ؕ فَذُوْقُوْا فَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ نَّصِيْرٍ ﴿٣٧﴾

آیا نه وو درکړی مونږ تاسې ته عمر دومره (موده) چې پند اخلی په هغه کښې هر هغه څوک چې پند اخیستل غواړی او راغلی ؤ تاسې ته ویرووونکی (چې د هغو خبره مو ونه منله) پس وڅکئ (عذاب) پس نشته ظالمانو (کافرانو) ته هیڅوک مددګار (چه له عذابه ئې خلاص کړی).

تفسير: دغه جواب به دوزخیانو ته ورکاوه کیږی. یعني مونږ خو تاسې ته عقل او پوه درکړی وه او پوره عمر مو هم در په برخه کړی ؤ چې ښائی تاسې به په هغه کښې ښه فکر او غور کاوه او ښه به مو له بده جلا (جدا) او سمه صافه لاره به مو ځان ته غوره کړی وی تر دی چې له تاسې ځنې دیر کسان تر شپیتو ـ اویا او اتیا کلونو پورې هم په دنیا کښې ژوندون کړی ؤ ـ برسیره په دی ستاسې د هدایت او لارښوونې دپاره مونږ تاسې ته داسې اشخاص او حالات هم درلیږلی و چې تاسې د بدیو له خرابی خاتمې څخه وویروی او د غفلت له خوبه مو ویښ کړی ـ آیا وروسته له دی نه اوس تاسې ته کوم عذر او بهانه پاتې ده؟ اوس نو په هم دغه دوزخ کښې اوسیږئ! او د سختو عذابونو خوندونه وڅکئ! او له هیڅ لوری د هیڅ چا امداد او معاونت ته هم څه هیله (امید) او توقع مه لرئ!.

اِنَّ اللّٰهَ عٰلِمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٣٨﴾

بیشکه چې الله عالم دی په پټو (اسرارو) د آسمانونو او د ځمکې بیشکه الله ښه عالم دی پر هغو خبرو چې پټې دی په سینو زړونو کښې.

تفسير: يعني پاک الله ته د بندګانو کردی (تولی) پټی او ښکاره خبری، احوال افعال، او د زړونو اسرار معلوم دی د هيڅا نيت او استعداد له الله تعالیٰ څخه پټ نه دی او سم له هغه له هر چا سره معامله کوی. الله جل جلاله ته دغه خبره هم څرګنده (ښکاره) ده چی دغه خلق چی اوس داسی نارې او سورې وهی چی مونږ يو ځلی خوشی کړه چی بيرته دنيا ته لاړ شو څو هلته په صالحه ؤ اعمالو بوخت (مشغول) او له سره ګناه ته ورنږدی نشو دوی پخپلو دغو دعوو کښی دروغجنان دی ځکه که دوی اويا ځلی نور هم پريښودی شی چی بيرته لاړ شی څو صالحه اعمال وکړی خو بيا هم دوی له خپلو شرارتونو او بغاوتونو څخه لاس اخيستونکی نه دی د دوی عادت او د مزاج اقتضاء هم داسی ده. ﴿ وَلَوۡ رُدُّوا۟ لَعَادُوا۟ لِمَا نُهُوا۟ عَنۡهُ وَإِنَّهُمۡ لَكَـٰذِبُونَ ﴾ ۷ جزء (د الانعام (۳) رکوع) ۲۸ آيت

هُوَ ٱلَّذِی جَعَلَكُمۡ خَلَـٰۤىِٕفَ فِی ٱلۡأَرۡضِۚ

دغه (الله) هم هغه ذات دی چی ګرځولی ئی يئ تاسی خليفګان (د تيرو خلقو) په ځمکه کښی

تفسير: يعني د پخوانيو امتونو په ځای مو تاسی ته ځای درکړ چی اوس د هغو په مينو کښی ودان يئ ـ او وروسته له هغوی څخه تاسی حکومت او رياست چلوی! نو ښائی چی د هغه د شکر ايستلو حق په ښه شان سره اداء کړئ!.

فَمَن كَفَرَ فَعَلَيۡهِ كُفۡرُهُۥۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلۡكَـٰفِرِينَ كُفۡرُهُمۡ عِندَ رَبِّهِمۡ إِلَّا مَقۡتࣰاۖ وَلَا يَزِيدُ ٱلۡكَـٰفِرِينَ كُفۡرُهُمۡ إِلَّا خَسَارࣰا ۝٣٩

پس هر څوک چی کافر شو (يا ئی ناشکری وکړه) پس پر هغه دی (دغه) کفر (يا کفران) د ده او نه زياتوی کافرانو ته کفر د دوی په نزد د رب د دوی مګر بی زاری غضب (د رب په دوی) او نه زياتوی کافرانو لره کفر د دوی مګر خساره زيان (په آخرت کښی).

تفسير: يعني ستاسی له دغه کفره او ناشکری او د الله تعالیٰ له آياتونو څخه له انکاره الله تعالیٰ ته هيڅ ضرر او نقصان نه رسيږی. الله زمونږ له حمده او شکره بی پروا دی. هو! له ناشکری څخه پر فاعل ئی د هغی ګناه او وبال لويږی د کفر آخره خاتمه ماسواء له دی نه بل هيڅ شی نه دی چی پاک الله له دغه ناشکره څخه بيزاره او نارضاء کيږی ـ او د دغه کافر په نقصان او

خسران كښې مسلسلاً او منظماً تزئيد او ترقي واقع كيږي.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ شُرَكَآءَكُمُ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى ٱلسَّمَـٰوَٰتِ

ووايه (اى محمده! دوى ته) آيا وينئ تاسئ شريكان ستاسى هغه چې بلل به مو (او عبادت به مو كاوه د دوى) غير له الله راوښيئ ماته چې كوم شيز پيدا كړى دى (دغو معبودانو ستاسى) له ځمكې څخه او كه شته دوى ته (كوم قسم) شريكوالى په (پيدايښت د) آسمانونو كښې (له الله سره).

تفسير: يعنې د خپلو معبودانو په احوالو كښې فكر وكړئ! او بيا ماته دغه خبره راڅرګنده (ښكاره) كړئ چې د ځمكې كومه برخه دوى جوړه كړى ده يا د آسمانونو په جوړولو په ساتلو او اداره كولو كښې دوى څومره برخه او شركت لرى؟ كه دوى په دغه كښې هيڅ برخه نه لرى نو دوى څرنګه معبودان ګرځيدلى دى؟ لږ شانې خو له عقل او پوهې او فكر او غور څخه هم كار واخلئ!

أَمْ ءَاتَيْنَـٰهُمْ كِتَـٰبًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَتٍ مِّنْهُ

يا وركړى دى مونږ دوى ته كتاب پس دوى پر پاخه حجت ولاړ دى له هغه كتابه (او دا يو هم نه دى).

تفسير: يعنې كه عقلي دليل او سند نشته نو كوم هسې معتبر نقلي دليل راوړاندى كړئ! چې د هغه په اساس تاسې دغه د شرك دعوى كوئ؟ دا يو هم نه دى!

بَلْ إِن يَعِدُ ٱلظَّـٰلِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا ۝٤٠

بلكه نه كوى وعده دا ظالمان (مشركان) ځينې د دوى (چې غټان او مشران دى) ځينو نورو ته (چې خواران او كشران دى) مګر غره كول (او فريب وركول).

تفسیر: یعنی هیڅ عقلي یا نقلي دلیل نشته. خبره فقط هم دغومره ده چي په دوی کښي مشرانو کشرانو ته او پخوانیو وروستنیو ته د شیطان په لمسون او اغواء پرله پسي دغسي وعدې کړې او داسي خبرې ئې ورښوولي دي ﴿وَيَقُولُونَ هَٰؤُلَاءِ شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللَّهِ﴾ هم دغه بتان او نور زموږ شفاعتګران دي د الله تعالیٰ په نزد کښي ـ او د هغه قرب موږ ته راعطاء کوي. حال دا چي دغه خالص چل ـ فریب ـ او غولول دي. دوی به څرنګه شفیع وګرځیدلی شي؟ حال دا چي ډېر لوی مقربین به هم د کفارو د شفاعت او سپارښت په موضوع کښي خپله ژبه نشي خوځولی.

إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا ۚ وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ ۚ

بیشکه الله ساتي (دغه) آسمانونه او ځمکه له دې نه چي زائل شي (او له خپله محوره بېځایه شي) او (قسم دی) که (بالفرض) مخ په زوال شي دا دواړه نو وبه نه ساتي (له زواله) دغه دواړه بل هیڅوک ماسواء له دغه (الله) نه،

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت لاس دی چي دومره لویو لویو عظامو کراتو ته ئې داسي تنظیم، تنسیق، ترتیب ورکړی دی چي هیڅ یو له دوی څیني له خپلو مراکزو څخه نه ښوئیږي او نه له خپل مقام او نظام څخه یو طرف او بل طرف ته لږ تمایل او حرکت کوي او که بالفرض دغه شیان له خپلو ځایونو څخه بل کوم طرف ته نقل یا حرکت وکړي نو بیا له ماسواء الله څخه کوم یو زور او طاقت به وي چي هغه بیا بیرته خپل ځای ته راولي یا ئې تر خپل نظارت او انتظام او اداری لاندي ونیسي ؟ لکه چي په قیامت کښي کله چي الله تعالیٰ دغه نظام او قوام ګډوډ او تیت او پرک (منتشر) کړي نو کوم قوت به د ده مخه ونیسي؟.

إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

بیشکه دغه (الله) دی ښه تحمل والا (چي تعجیل نه کوي په تعذیب د منکرینو) ښه بښونکی (د تائبانو).

تفسیر: یعنی د خلقو د کفر او عصیان اقتضاء خو هم داسي ده چي دغه ګرد (تول) نظام یو ځلي ګډوډ او لاندي باندي کړی شي لیکن د الله تعالیٰ لطف ـ کرم حلم تحمل او بردباري دغه نظام تینګ پخپل قوام درولی او ساتلی دی که د الله تعالیٰ مرحمت ـ مکرمت ـ او بښنه نه وی نو

دغه ودانه دنيا ورانيږي.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ ۖ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ﴿٤٢﴾ اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ ۚ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ ۚ

او قسمونه به خوړل (كفارو د مكې) پر الله پر سختو قسمونو خپلو سره خامخا كه چيرې راغی دوی ته كوم ويرونكی (پيغمبر) خامخا وی به دوی هرومرو (خامخا) ښه لاره موندونكي له يوه (له تيرو) امتونو پس كله چې راغی دوی ته ويروونكی (چې محمد دی) نو زيات نه كړ (دغه راتگ) دوی ته مگر تيښته (له حقه). دپاره د لوی غوښتلو په ځمكه او (دپاره د) مكر بد (په رسول پوری چې هلاک ئی كړی) او نه چاپيره كيږی مكر فريب ناكاره مگر خو په اهل خپل (چه مكر كوونكی دی)

تفسير: كله چې د عربو اقوامو دغه قصې او خبرې اوريدلی چې يهودانو او نورو اقوامو د انبياء الله خبرې نه منلی او د دوی له احكامو څخه به ئی غاړې غړولی نو دوی به پخپلو منځونو كښی سره داسی ويلی «كه د الله تعالىٰ له فضله په مونږ كښی كوم نبی مبعوث شی، نو مونږ به د هغو عاصی اقوامو پر خلاف د خپل نبی په ډير ښه شان سره رفاقت، اطاعت او متابعت وكړو او د خپل اخلاص او صميميت يو ډيره ښه وضعيت به دنيا ته ورښكاره وو. خو څه وخت چې الله تعالىٰ دوی ته خپل داسی نبی مبعوث او وليږه چې له تولو انبياؤ څخه په عظمت او شان لوی دی نو له حقه څخه دوی لا لری شول او غاړه ئی تری وغړوله د دوی تكبر ـ غرور ـ لوئی دوی ته كله اجازه وركوی چې نبی الله صلی الله عليه وسلم په مخ كښی خپلی غاړی كيږدی او د رفاقت او اطاعت په ځای ئی عداوت او مخالفت ته ملاوی تړلی دی او راز راز (قسم قسم) مكروه او نامناسبه تدابير ـ چلونه ـ فريبونه ئی شروع كړی دی مگر دغه خبره مو په ياد وی چې ناكاره كار او بدی چاری پخپله هم دغه د بدو كارونو او بدو عملونو عامل او فاعل ته عائد او راجع كيږی.

اگر كه دوی څو ورځی په عارضی ډول (طريقه) خپل زړونه خوښوی چې مونږ پخپل چل او تدبير سره دغسی ضرر او نقصان ورواړوه ليكن په پای (آخر) كښی به دوی وگوری چې په واقع كښی ئی خپل ځان ته نقصان او زيان اړولی دی. فرض ئی كړئ چې په دنيا كښی ورته څه زيان او تاوان هم ونه رسيد مگر په آخرت كښی خو يقيناً پخپله سزا رسيږی.

فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّلِيْنَ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيْلًا ﴿۴۳﴾

پس آیا انتظار کوی دوی (یعنی نه کوی) مگر طریقی (جاریی د الله ته په امتونو) پخوانیو کښی پس له سره به نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تبدیل (اړول) او بیا به له سره نه مومی ته سنت عادت د الله ته هیڅ تحویل (ګرځول).

تفسیر: یعنی دوی د دغی خبری په انتظار کښی دی کومه معامله چی له پخوانیو مجرمینو سره شوی ده هم هغه معامله دی له مونږ سره هم وکړه شي. نو که دوی له خپل دغه کفره ـ شرکه ـ طغیانه او عصیانه لاس وانخیست هم هغسی معامله له دوی سره هم هرومرو (خامخا) کیدونکی ده. د الله تعالیٰ هغه سنت او دستور چی د مجرمینو د سزا ورکولو په نسبت له پخوا څخه جریان او ادامه لری هغه له سره بدلیدونکی او تغییر موندونکی نه دی او په خپل تاکلی (مقرر) وخت او نیته کښی خامخا رسیدونکی دی او هرګز داسی نه کیږی چی پر داسی مجرمینو به په آخرت کښی انعام او اکرام مبذول شی او له سره هغه لری کیدونکی نه ده چی له مجرم څخنی سزا لری کړه شي یا غیر مجرم ته سزا ورکړه شي.

اَوَلَمْ يَسِيْرُوْا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوْا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُوْٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهٗ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوٰتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ اِنَّهٗ كَانَ عَلِيْمًا قَدِيْرًا ﴿۴۴﴾

آیا نه دی ګرځیدلی (دغه کفار د مکی) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی ووینی (په دغو اوطانو کښی چی) څرنګه ؤ عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی پخوا له دوی نه (تیر شوی) دی او ؤ دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او نه دی الله (داسی) چی عاجز ئی کړی کوم شی نه په آسمانونو کښی او نه په ځمکی کښی بیشکه چی الله دی ښه عالم (په احوال د مخلوقاتو) ښه قادر (په اجراء د ارادی خپلی).

تفسير: يعنى لوى لوى زورور او قوى مدعيان هم د الله له نيولو څخه ځان نشى خلاصولى لكه عاد او ثمود او نور. دغه خواران څه حيثيت لرى؟ او څه شى دى؟ ښه وپوهيږى چى په آسمان او ځمكه كښى د هيڅ يو قوت او قدرت له لاسه دغه نه دى پوره چى الله تعالىٰ عاجز او ناتوان كړى شى. د الله تعالىٰ علم محيط او قدرت كامل دى بيا كه معاذ الله عاجز او ناتوانه شى ـ نو له كومى خوا به وى؟.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوْا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَآبَّةٍ

او كه چيرى نيولى وى الله دا خلق په سبب د هغو (بدو اعمالو) چى كوى ئى دوى نو نه به ئى پريښى وى پر شا د ځمكى هيڅ ژوندى خوځيدونكى تلونكى (په شامت د عاصيانو)

تفسير: يعنى خلق چى دغه خطاوى او گناهونه كوى كه د دوى پر هره يوه گناه او جزئى خطا نيولو شروع له سببه پوښتنه ترى وكړه شى نو هيڅ يو جاندار او متنفس د ځمكى پر مخ كښى نه پاتى كيږى ـ نافرمان خو د خپلى نافرمانى له سببه په تباهى رسولى كيږى او كامل فرمان منونكى چى عادتاً ډير لږ هم وى د قلت له امله (وجى) راپورته كيږى ځكه چى د جهان نظام په داسى يو اصول او ترتيب سره قائم كړى شوى دى چى محض د څو معدودو انسانانو هستوگنه دلته خلاف الحكمت ده بيا كله چى د نورو انسانانو ژوندون او ودانى پاتى نشى نو حيوانات به د څه لپاره پريښودى شى ځكه چى د دوى وجود بلكه د گرد (تول) جهان موجوديت خو د هم دغه حضرت انسان دپاره دى.

وَّلٰكِنْ يُّؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّىۚ فَاِذَا جَآءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِيْرًا ﴿۴۵﴾

وليكن وروستى كوى (الله) دوى تر نيتى په نامه كړى شوى پورى كله چى راشى اجل (نيته) د دوى پس بيشكه چى الله دى پر بندگانو خپلو ښه ليدونكى بينا (نو وربه كړى دوى ته جزا سم له اعمالو د دوى).

تفسير: يعنى تر يوه مقرر ميعاد او معين حد پورى الله تعالىٰ مهلت ايښى دى چى پر هر جرم به ئى فوراً نه نيسى كله چى موعود وخت راشى نو په ياد ئى ولرئ چى گرد (تول) شيان د پاك الله تر نظر لاندى دى او د هيچا د يوى ذرى په اندازه ښه يا بد عمل د ده له علمه نه دى بهر ـ

پس د هر یوه په نسبت سم له خپل محیط علم سره ډیری ښی ښی فیصلی صادروی نه به مجرم چیری پټیدی شی ـ او نه به د مطیع له حقه سترګی پټیږی.

«اللّٰهم اجعلنا ممن یطیعک واغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم»
تمت سورة فاطر بعون الله الملک القادر فالحمدلله والشکرله

سورة یٰسٓ مکیة الاآیة (٤٥) فمدنیة وهی ثلث وثمانون آیة وخمس رکوعات رقمها (۳٦) تسلسلهاحسب النزول (٤۱) نزلت بعد سورة الجن

د «یاسین» سورت مکی دی. پرته (علاوه) له (٤٥) آیته چی مدنی دی (۸۳) آیتونه (٥) رکوع لری

په تلاوت کښی (۳٦) او په نزول کښی (٤۱) سورت دی وروسته د الجن له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ○

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

یٰسٓ ۝۱ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِیْمِ ۝۲ اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِیْنَ ۝۳ عَلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۝٤

قسم دی په دغه قرآن محکم (حکم کوونکی په حق خاوند د حکمت) باندی چی بیشکه ته (ای محمده!) خامخا له (هغو) رسولانو څخه ئی (چی لیږلی شوی دی خلقو ته) پر سمه لاره (یا ته ئی روان پر سمه لاره چی توحید دی).

تفسیر: یعنی لوی قرآن پخپل اعجازی شان ـ ډک له حکمته تعلیماتو ـ پخو مضامینو په لحاظ د دی خبری ډیر لوی زبردست شاهد دی چی هغه نبی الامی چی د دغه پاک قرآن حامل دی بالیقین د الله تعالیٰ رسول دی او بی له شکه او شبهی پر سمه لاره دی او د دوی ګرد (تول) تابعان بی له کومی اندیښنی او خطری د مقصود تر منزل پوری رسیږی او نه بی لاری کیږی.

تَنْزِیْلَ الْعَزِیْزِ الرَّحِیْمِ ۝٥

نازل شوی دی (تاته دغه قرآن په نازلیدلو) د زبردست رحم والا.

تفسیر: یعنی دغه د دین سمه لاره، یا قرآن الحکیم د هغه الله تعالیٰ له جانبه نازل شوی دی چی داسی یو لوی زبردست ذات هم دی چی هرومرو (خامخا) منکرانو ته سزا ورکوی او داسی رحمٰن رحیم مهربانی کوونکی ذات هم دی چی امر منونکیو او مطیعانو ته خامخا پخپل بخشش او مهربانۍ سره انعام او اکرام ورکوی نو له هم دی جهته په قرانی آیاتو کښی بعضاً د لطف ـ رحم ـ او کرم شان عیان دی ـ او بعضاً د قهر ـ غضب ـ تهدید او تخویف شان بیان شوی دی.

لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّآ أُنذِرَ ءَابَآؤُهُمْ فَهُمْ غَٰفِلُونَ ﴿٦﴾ لَقَدْ حَقَّ ٱلْقَوْلُ عَلَىٰٓ أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٧﴾

دپاره د دی چی وویروی ته هغه قوم چی نه وو ویرولی شوی پلرونه د دوی (تر اسماعیل پوری) پس دوی غافلان دی (له توحیده) خامخا په تحقیق حقه ثابته شوی خبره (د عذاب) پر اکثرو د دوی (په ازل کښی) پس دوی نه راوړی ایمان

تفسیر: یعنی ډیر سخت او مشکل کار تاسی ته درسپارلی شوی دی چی دغه عربی قوم ئی د دی پاک قرآن په وسیله ویښ او هښیار ـ او د نورو اقوامو مقتداء او بادار (آقا) وګرځوه حال دا چی دغو عربو ته له سلهاؤ کلونو راهیسی کوم ویښوونکی او پوهوونکی نه دی راغلی ـ نو د دغسی یو غافل، جاهل او عاطل قوم چی نه له الله جل جلاله څخه خبر دی، او نه آخرت پیژنی ـ نه له ماضی څخه ئی عبرت اخیستی دی او نه د مستقبل په فکر کښی دی نه پر مبداء نظر غورځوی ـ او نه پر منتهاء ـ او نه د ښو او د بدو تمیز لری ـ او نه د اصلاح او افساد شعور په دوی کښی شته. د دغی ممتد جهالت او غفلت له تیارو څخه د هدایت او اسلامیت رڼا (رڼرا) ته ایستل او د رشد، هدایت او صلاحیت پر سمه لویه لاره باندی برابرول کوم معمولی او سهل کار نه دی بلاشبهه تاسی په پوره قوت او قدرت او فعالیت سره دوی د دغه غفلت او جهالت د ویروونکیو نتائجو او ډیر خراب مستقبل څخه خبروئ او ویروئ ئی ـ او زیار (کوشش) کوئ او رېړ (تکلیف) برداشت کوئ څو دغه قوم د فوز او فلاح او بهبود او نجاح اعلیٰ مدارجو (درجو) ته ورسیږی او د دغه قوم د بری او کامیابی په وسیله د جهان نورو انسانانو ته هم د فلاح او نجاح لار وښیی لیکن تاسی له داسی ډیرو افرادو سره مخامخ کیدونکی یئ چی هغوی به هیڅ قسم پند او نصیحت ته غوږ نه ږدی نو ځکه پر دوی باندی شیطان په پوره ډول (طریقه) سره

مسلط کیږی او په دغه وسیله سره د دوی حماقتونه او شرارتونه د دوی په نظر کښې ډیر ښکلی او ښائسته ښکاره کوی او د دوی ګرد (تول) رومبنی او وروستنی احوال اګر که ډیر ګنده او خراب هم وی د دوی تر سترګو ښه او موزون ورښکاره کوی بالاخر دغه خلق له بل ژوندون څخه بالکل منکریږی. او هم هغه فانی غوښتنی د خپل مقصود قبله ګرځوی په دغه وخت کښې له یوه جانبه د شیطان دغه خبره ﴿ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴾ - ماسواء له مخلصانو نور ګرد (تول) به بی لاری کړم» رښتیا کیږی او له بل طرفه د الله تعالیٰ دغه قول « ﴿ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ - له ستا او ستا له تابعانو څخه به دوزخ ډک کړم» ثابت او منطبق کیږی باقی د الله تعالیٰ په علم کښې دغه خبره له ازله ثابته ده چی د هغه قوم دغه افراد خپلی بی تمیزی او بی پروائی د شیطان په اغواء کښې اخته کیږی او د الله تعالیٰ د عذاب مستحق ګرځی نو له داسی خلقو څخه دغسی هیله (امید) او توقع نه کیږی چی دوی به په سمه لاره راشی نو که تاسی ته د انذار او اصلاح په سلسله کښې له داسی همت او حوصله ماتوونکو واقعاتو سره مقابله واقع شی نو مه خفه او مه ملول کیږئ! او په ډیر ښه شان سره خپله وظیفه انجاموئ! او نتائج ئی پاک الله ته وسپارئ! د پاس تقریر د پوهیدلو دپاره ښائی دغه آیات تر نظر لاندی ونیسی!

الف - ﴿ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴾ جزء ٢٥ (د الزخرف (٤) رکوع) ٣٦-٣٧ آیت معلوم شو چی شیطان ابتدأ پر چا باندی نه مسلط کیږی بلکه څه وخت چی انسان په لوی لاس خپل ځان ړندوی او له پند او نصیحت او عبادت څخه اعراض او په شنګ کیږی نو بالاثر پری شیطان مسلط کیږی لکه چی انسان تر یوی مودی پوری له خپلو لاسو او پښو څخه هیڅ کار وانخلی نو بالطبع هغه غونج او مونج او معطل او بیکاره کیږی کما قال الله تعالیٰ ﴿ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ﴾ جزء ٢٨ د الصف (١) رکوع ٥ آیت ﴿ وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴾ (د الانعام (١٣) رکوع) جزء ٧

ب - ﴿ وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ ﴾ جزء ٢٤ (د حٰمٓ السجدة (٣) رکوع). ٢٥ آیت

وروسته له تسلط شیطان دغه کار کوی چی د هغه نتیجه ﴿ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ ﴾ دی.

ج - ﴿ وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ ﴾ جزء ٢٦ (د الاحقاف (٢) رکوع) ١٧-١٨ آیت

له دغو آیاتونو څخه معلوم شو چی د ﴿ حَقَّ الْقَوْلُ ﴾ لفظ پر دغو خلقو صادق راځی چی وروسته له مرګه پر بل کوم ژوندون یقین او باور نه لری او نه بدی بده ګنی. بلکه په شیطانی اغواء او لمسون خپل بد کارونه ښه او نیک ګنی او ضلالت ورته هدایت ښکاری. هومره معقولی او مدلولی خبری او دلایل چی دوی ته واورولی شی او واضح او ښکاره دلایل چی دوی ته وښوولی شی هغه

ګرد (ټول) دروغجنوي او نه یې مني او د هغو په نسبت چټي (بیکاره) دلایل او فضول حجتونه وړاندې کوي. اګر که دوی په ښکاره ډول (طریقه) سره د انبیاؤ او هادیانو خبرو ته غوږ ږدي مګر نه غواړي چې په یوه حرف ئې پوهیږي یا خپل ځان پرې وپوهوي او تش هوا او هوس ئې خپل معبود درولي دي. نه له عقله او فکره کار اخلي او نه پخپلو سترګو سره د قدرت مظاهرو او مناظرو ته ګوري. دا هم هغه خلق دي چې د دوی د دغه اعراض او عناد په نتیجه بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو مهر لګوي ـ او بیا په هغو کښې د حقې خبرې د ننوتلو لږ شانې هم ځای او ګنجایش نه پاتې کیږي. لکه چې کوم سړي پر خپل ځان د رڼا (رڼړا) او د نور ننوتلو ګرد (ټول) وروونه او کړکې وتړي او په توره تیاره کوټه کښې خپل ځان بندي کړي نو الله تعالیٰ هم په هغه توره تیاره کوټه کښې پریږدي. یا یو رنځور د دواء د نه استعمالولو قسم وخوري یا له طبیب او ډاکټر سره عناد او دښمني وکړي ـ او په هر ډول (طریقه) بد پرهیزي او بې احتیاطي لاس پورې کړي نو الله تعالیٰ هم د هغه مرض سخت او مهلک ګرځوي او د نااميدی او مایوسي تر درجې پورې ئې رسوي. فرمائي! چې ﴿ تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْۢبَآئِهَا ۚ وَلَقَدْ جَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ ۚ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الْكٰفِرِيْنَ ﴾ (د اعراف (١٣) رکوع) ١٠١ آیت ﴿ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَآءُوْهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَمَا كَانُوْا لِيُؤْمِنُوْا بِمَا كَذَّبُوْا بِهٖ مِنْ قَبْلُ ۚ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوْبِ الْمُعْتَدِيْنَ ﴾ جزء ١١ (د یونس (٨) رکوع) ٧٤ آیت ﴿ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِيْ هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ ۚ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَّيَقُوْلَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُوْنَ ۞ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ۞ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ﴾ جزء ٢١ (د روم (٦) رکوع) ٥٨-٥٩-٦٠ آیت ﴿ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابُ ۚ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِيْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطٰنٍ اَتٰىهُمْ ۚ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا ۚ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴾ جزء ٢٤ (د المؤمن (٤) رکوع) ٣٤-٣٥ آیت ﴿ وَمِنْهُمْ مَّنْ يَّسْتَمِعُ اِلَيْكَ ۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوْا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا ۟ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ ﴾ جزء ٢٦ (د محمد (٢) رکوع) ١٦ آیت ﴿ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوْنَ اِلَّا قَلِيْلًا ﴾ (د نساء (٢٢) رکوع) ١٥٥ آیت ﴿ كَلَّا بَلْ ۜ رَانَ عَلٰى قُلُوْبِهِمْ مَّا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴾ (د المطففین (١) رکوع) ١٤ آیت ﴿ اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَّخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۭ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْۢ بَعْدِ اللّٰهِ ﴾ (د الجاثیة (٣) رکوع) ٢٣ آیت ﴿ وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيْرًا مِّنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ ڮ لَهُمْ قُلُوْبٌ لَّا يَفْقَهُوْنَ بِهَا ۡ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَّا يُبْصِرُوْنَ بِهَا ۡ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَّا يَسْمَعُوْنَ بِهَا ۭ اُولٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ ۭ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْغٰفِلُوْنَ ﴾ جزء ٩ د الاعراف (٢٢) رکوع) ١٧٩ آیت ﴿ يُحَرِّفُوْنَ الْكَلِمَ مِنْۢ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ ۚ يَقُوْلُوْنَ اِنْ اُوْتِيْتُمْ هٰذَا فَخُذُوْهُ وَاِنْ لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوْا ۭ وَمَنْ يُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهٗ مِنَ اللّٰهِ شَيْـــًٔا ۭ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُّطَهِّرَ قُلُوْبَهُمْ ﴾ جزء ٦ (د المائدة (٦) رکوع) ٤١ آیت .

إِنَّا جَعَلْنَا فِىٓ أَعْنَٰقِهِمْ أَغْلَٰلًا فَهِىَ إِلَى ٱلْأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ ⑧

بیشکه مونږ ګرځولي مو دي په غاړو د دوی کښي طوقونه پس دغه (طوقونه رسیدلي دي) تر زنو د دوی پوري پس دوی جګ (وچت) سري کړي شوي دي (چي له سره ښکته نشي کتلي او لاتک خوري).

تفسیر: دغه د هم هغو خلقو په حق کښي دي چي د دوی ذکر پاس تیر شو. دغه غاړکي د عاداتو ـ رسومو ـ د جاه او مال حب ـ او د آباؤ او اجدادو تقلید ؤ چي دغو شیانو دوی له ستونیو (مرو) څخه سخت نیولي وو او د نخوت او تکبر لامله (له وجي) د دوی سرونه نه راښکته کیدل.

وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ⑨

او ګرځولي مو دي په مخ د دوی کښي سد دیوال او له وروسته د دوی سد دیوال پس پټي کړي مو دي (سترګي د دوی) پس دوی هیڅ نه ویني.

تفسیر: د نبي الله عداوت د دوی او د هدایت قبلولو په منځ کښي لوی دیوالونه درولي ؤ ـ دوی د جاهلانه ؤ رسومو اطوارو ـ عاداتو ـ او د فاسدو آراؤ په تیارو کښي داسي بند ؤ چي وړاندي ـ وروسته ـ هسک (اوچت) او ټیټ هیڅ د دوی په نظر کښي نه ښکاریده ـ نه به ئي ماضي ته کتل او نه به ئي مستقبل ته. باقي د دوی د افعالو نسبت الله تعالیٰ ته د دي دپاره کړي شوي دي چي د خیر او شر خالق هم هغه دی. او پر اسبابو د مسبباتو ترتب د الله تعالیٰ په اراده او مشیت سره کیږي. زمونږ لوی عالم فخرالدین رازي فرمائي «په دغه آیت سره په آفاقیه ؤ دلائلو کښي د دوی د غور کولو نفي وشوه لکه چي په ﴿ فَهُم مُّقْمَحُونَ ﴾ کښي د انفسیه ؤ دلائلو په طرف د دوی د نه ملتفت کیدلو اشاره وه ځکه څه وخت چي سر د پاس په لوري لاتک ووهي او وخوځیږي او د ښکته په طرف متمائل نشي نو څرنګه پر خپل ځان او بدن به نظر وغورځولي شي »؟.

وَسَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ⑩

او برابر دي پر دوی باندي چي وویروی ته دوی (له عذابه) یا ونه ویروی ته

دوی (خو دوی) ایمان نه راوړی (ځکه چی مقرر دی په ازل کښې مرګ د دوی په کفر سره).

تفسیر: دوی ته برابر دی لیکن ستاسی په حق کښې برابر نه دی بلکه داسی سخت معاند او سرکش قوم ته نصیحت کول او د دوی په اصلاح پسی لویدل د عظیمه ؤ درجاتو د حصول سبب دی او کله هم دغه ښه اخلاق د نورو د هدایت باعث ګرځی. هم داسی آیت د البقرة په (۱) رکوع کښې هم تیر شوی دی.

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ ۖ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ ⑪

بیشکه هم دا خبره ده چی ویروی ته هر هغه چی متابعت کوی د پند (د قرآن) او ویریږی له رحمٰن څخه په غیب (بی د لیدلو) پس زیری ورکړه (ای محمده) هغه ته په مغفرت ښښنی سره او په اجر لوی (د جنت سره)

تفسیر: یعنی زما د ویرولو فائده د هم هغه په حق کښې ظاهریږی چی نصیحت ومنی او پر هغه عمل وکړی او د الله تعالیٰ ویره د ده په زړه کښې وی هر هغه چاسره چی بیخی د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هغه نه د پند او نصیحت څه پروا کوی او نه د رسول الله صلی الله علیه وسلم له تنبیه او تذکیر څخه څه ګټه (نفعه) او فائده اخیستی شی دغسی خلقو ته د مغفرت او عزت په ځای ذلت ور په برخه کیږی. وروسته اشاره فرمائی چی د فریقینو د دغه عزت او ذلت پوره اظهار د ژوندانه په بله دوره کښې کیږی چی د هغه مبادی وروسته له موته شروع کیږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتَىٰ

بیشکه مونږ هم دا مونږ به ژوندی کوو مړی (په قیامت کښې)

تفسیر: یعنی وروسته له موته د بل ژوندانه وجود حتمی او یقینی دی چی هلته به تول د خپلو اعمالو بدل ومومی او ښائی دغه لوری ته هم اشاره وی چی الله تعالیٰ پخپل قدرت د دغه عربی قوم هغه ګردی (تولی) مړی روحانی قواوی بیا ژوندی کولی شی څو د دغه روحانی قوت په مدد په دنیا کښې ډیر لوی او عظیم الشان خدمات وکړی او راتلونکیو نسلونو ته خپل عظیمه آثار په یادګار پریږدی

وَنَكۡتُبُ مَا قَدَّمُوۡا وَاٰثَارَهُمۡ ۛؕ

او لیکو مونږ هغه چې ومخکښې لیږلي دي دوی او (هغه) نښې (چې وروسته پاتې کیږي) له دوی

تفسیر: یعنی هغه نیک او بد اعمال چې له خپله ځانه ئې ړومبی لیږلي دي او د ځینو هغه اعمالو ښه یا بد اثرات یا نښې چې له خپله ځانه ئې وروسته پریښې دي مثلاً د کوم کتاب تصنیف یا د علومو ښوونه ـ یا د عمارت ودانی ـ یا د کوم رسم اساس کیښودل ـ اعم له دې چې ښه وی یا بد دغه ټول په دې کښې داخل دي بلکه د الفاظو په عموم کښې د اقدامو هغه نښې هم شاملې دي چې د کوم عبادت په طرف د تللو په وخت کښې پر ځمکه لوېږي لکه چې په ځینو صحیحو احادیثو کښې تصریح ده «دیارکم تکتب آثارکم».

وَكُلَّ شَيۡءٍ اَحۡصَيۡنٰهُ فِيۡۤ اِمَامٍ مُّبِيۡنٍ ﴿١٢﴾

او هر شی شمیرلی دی مونږ هغه په اصل ښکاره (لوح محفوظ کښې).

تفسیر: یعنی څرنګه چې ټول اعمال او آثار وروسته له وقوعه سم له خپلې ضابطې سره لیکلې کیږي پخوا له وقوعه هم هر څیز په لوح محفوظ کښې لیکلې شوی دی او هغه لیکل هم د انتظامی ضوابطو او مصالحو پر بناء دي که نه د الله جل جلاله په قدیم علم کښې هر وړوکی او لوی شی لا له پخوا څخه موجود او حاضر دی چې سم له هغه سره په لوح محفوظ کښې نقلولی شی.

وَاضۡرِبۡ لَهُمۡ مَّثَلًا اَصۡحٰبَ الۡقَرۡيَةِ ۘ

او بیان کړه (ای محمده!) دغو کفارو ته یو مثل د اوسیدونکیو د کلی (د انطاکیې)

تفسیر: دغه کلی د اکثرو په نزد د (انطاکیې) ښار دی او د «بائیبیل» په کتاب الاعمال په (٨) او (١١) باب کښې په یوه قصه کښې چې له هم دې قصې سره مشابه ده سره له څه تفاوت د (انطاکیې) د ښار بیان شوی دی لیکن ابن کثیر رحمة الله علیه له تاریخی حیثیت او د قرآن د سیاق په لحاظ پر دغه څه اعتراضات کړی دی. که هغه صحیح وی نو ښائی چې بل کوم کلی

تری مراد شی. والله اعلم. د دغی قصی ذکر مؤمنینو ته بشارت او د مکذبینو دپاره عبرت دی.

إِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

کله چی راغلل هغی ته مرسلان استاځی

تفسیر: د دغو نومونو صحیح تعیین نشی کیدی او نه په یقینی ډول (طریقه) سره دغسی ویلی شی چی هغوی به بلا واسطه د الله تعالیٰ رسولان وو یا د کوم نبی په واسطه دوی ماموران شوی ؤ څو د ده په نیابت هغه کلی ته لاړ شی. دغه دواړه احتماله په کښی شته. اګر که متبادر هم دغه دی چی ګوندی دوی پخپله انبیاء وی. ممکن دی چی له حضرت مسیح علیه السلام څخه به وړاندی دوی مبعوث شوی وی. بعضی وائی چی دغه د عیسیٰ علیه السلام استاځی ؤ چی د الله جل جلاله په امر لیږلی شوی ؤ

إِذْ أَرْسَلْنَآ إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوٓا إِنَّآ إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

کله چی ولیږل مونږ دوی ته دوه (استاځی) پس تکذیب وکړ دوی د هغو دواړو پس عزت ورکړ مونږ (او قوت دوی ته) په دریم سره پس وویل دوی بیشکه مونږ تاسی ته مرسلان استاځی یو (له طرفه د عیسیٰ)

تفسیر: یعنی ړومبی دوه تنه لاړل ـ بیا د دوی د تائید دپاره دریم هم ولیږل شو ـ دوی دری واړه سره یو ځای شول او داسی ئی وویل چی مونږ خو په خپل سر نه یو راغلی بلکه د الله تعالیٰ استاځی یو لهٰذا هر هغه شی چی مونږ ئی وایو هغه د الله تعالیٰ پیغام وګڼئ؟

قَالُوا مَآ أَنتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَآ أَنزَلَ الرَّحْمَٰنُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

وویل (انطاکیانو دغو استاځیو ته) نه ئی تاسی مګر انسانان په شان زمونږ او نه دی رالیږلی رحمٰن هیڅ شی (نه وحی او نه رسالت) نه ئی تاسی مګر دروغ

وائی (په دغی دعوی).

تفسیر: یعنی له تاسی سره خو د عنقا یا د سیمرغ بنه نشته چی تاسی د الله تعالیٰ انبیاء شوی تاسی خو په هیڅ شی کښی له مونږ څخه څه توپیر(فرق) او امتیاز نه لرئ نو بس کړی! خامخا داسی چتی (بیکاره) او چپوله (فضول) خبری مه کوئ! او بی سببه د الله نوم مه اخلئ! له سره الله هیڅ شی نه دی رالیږلی. فقط تاسی دری واړه پخپلو منځ کښی سره جوړه او دغه خبره مو غوته کړی ده، چی راځئ یوه داسی د دروغو خبره له خپله ځانه وتړو او بیا د هغی نسبت الله ته وکړو.

قَالُوْا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّآ إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُوْنَ ﴿١٦﴾

وویل (استاځیو) رب زمونږ ته معلوم دی (دا چی) بیشکه مونږ تاسی ته خامخا درلیږلی شوی یو.

تفسیر: یعنی که مونږ پر الله تعالیٰ دروغ وتړو هغه خو مو وینی نو آیا الله جل جلاله به پخپل فعل سره د دروغجنانو پرله پسی تصدیق او تائید کوی ؟ داسی له سره نشی کیدی اوس تاسی پوهیږئ که نه پوهیږئ الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چی مونږ پخپلی دغی دعوی کښی رښتینی یو او هیڅ یوه خبره له خپله ځانه نه وایو نو ځکه فعلاً هغه زمونږ تصدیق فرمائی.

وَمَا عَلَيْنَآ إِلَّا الْبَلٰغُ الْمُبِيْنُ ﴿١٧﴾

او نشته پر مونږ مګر (پیغام) رسوونه ښکاره (سره له معجزاتو).

تفسیر: یعنی مونږ خپله فریضه اداء کړی ده، د الله تعالیٰ پیغام مو په ښه واضح او ښکاره صورت تاسی ته رسولی دی او په ښو معقولو دلائلو او په زړه پوری طریقو مو تاسی پخپل خیر او شر پوهولی یئ اوس وروسته د حجت له اتمامه تاسی پخپله غور او دقت وکړئ چی د تکذیب او عداوت انجام او عاقبت به څرنګه وی؟

قَالُوْٓا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ ۚ لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهُوْا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴿١٨﴾

وويل (انطاکیانو) بیشکه مونږ بدفالي مو نیولې ده په تاسي (چې بند والي د باران دی) قسم دی که منع نه شوئ (له دعوی د دغه رسالته خپل) خامخا سنگسار به کړو مونږ هرومرو (خامخا) تاسي او خامخا وبه رسيږي هرومرو (خامخا) تاسي ته له طرفه زمونږ عذاب دردناک.

تفسير: ممکن چې د مرسلينو د تکذيب او د کفر او عناد له شامته به پر دوی قحط او نور بليات نازل شوي وي يا د انبياؤ د ښووني په اثر د دوی په منځ کښې بيلتون واقع او بيا دوی په خپلو منځو کښې سره اختلاف وکړ څه ئې ومنل او څه ئې ونه منل او د نامبارکی نسبت ئې دوی ته وکړ يعني ستاسي د قدمونو له شامته پر مونږ د قحط او بې اتفاقی او مصيبت بلاء نازله شوې ده دغه گرد (تول) ستاسي له نحوست دی (العياذبالله) که نه مونږ پخوا له دی نه ښه ماړه وو او په اطمينان او سکون مو ژوندون کاوه. بس کړئ! او وروسته له دی نه مو په خپلو دی مواعظو او نصائحو سره مه ربړوی (تکليفوئ)! او غوږونه مو مه کنوئ! که تاسي له خپل دغه وضعيت څخه لاس وانخيست! او له خپلو مواعظو او نصائحو ځني مو خوله ونه نيوله نو مونږ به سخت تکليف او عذاب تاسي ته دوررسوو او تاسي به تر هغه پوری په گټو سره وولو تر څو چې مړه شئ.

قَالُوْا طَآئِرُكُمْ مَّعَكُمْ ۚ أَئِنْ ذُكِّرْتُمْ ۚ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُوْنَ ﴿١٩﴾

وويل (استائيو) چې بدفالي ستاسي له تاسي سره ده (چې دغه کفر دی) آيا نو که پند درکړ شي تاسي ته (نو دغه ته بدفالي وايي نه ده داسي) بلکه تاسي يو قوم يئ مسرفان د انصاف له حده تيريدونکي.

تفسير: يعني ستاسي د کفر او تکذيب له شامته عذاب نازل شوی دی که تاسي گردو (تولو) متحداً او متفقاً حق او صداقت منلی وی نو نه به دغه مذموم اختلاف او تفرقه ستاسي په منځ کښې پيدا کيده او نه به په دی شان په آفاتو او بلياتو مبتلا او اخته کيدی پس د نامبارکی او نحوست اسباب پخپله په تاسي کښې موجود دی نو بيا ولی په دغومره يوه خبره چې مونږ تاسي ته ښه نصائح او پوهنه درورساندی کړی ده او تاسي مو ستاسي پر خير او شر پوهولی يئ خپل نحوست زمونږ پر سر غورځوئ! او له وژلو څخه مو ويروئ! حقيقت دا دی چې تاسي د عقل او د انسانيت له حدوده بيخی وتلی يئ! نه خپله نفع او ضرر پخپل عقل سره معلومولی شئ! او نه د انسانيت خبری ستاسي له خولی څخه وځی!.

وَجَآءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِيْنَةِ رَجُلٌ يَّسْعٰى

او راغی له لری طرفه د هغه ښار یو سړی (حبیب نجار) چی منډی ئی وهلی.

تفسیر: وائی چی د دغه صالح سړی نوم حبیب وو او د ښار په آخری برخه کښی په عبادت مشغول او لګیا ؤ او له حلاله کسبه به ئی روزی خوړه. دغی فطری صلاحیت ده ته وار او موقع ور نه کړه چی چپ او ساکت پاتی شی د دغی قصی د آوریدلو په اثر د استاځیو او د مرسلینو د تائید او حمایت او د مکذبینو د پوهولو او نصیحت دپاره په منډه او ډیره جلتی راغی ـ ولی چی دی وویرید نه چی اشقیاء د خپلو هغو ویرولو په اثر دغو مرسلینو او استاځیو ته څه ضرر او اذیت ورسوی. له دغه څخه معلومیږی چی د دغو مرسلینو د دعوت او تبلیغ اثر د دی ښار تر لری برخو پوری هم رسیدلی وو.

قَالَ يٰقَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوْا مَنْ لَّا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا وَّهُمْ مُّهْتَدُوْنَ ﴿٢١﴾

وویل (حبیب نجار) ای قومه زما متابعت وکړئ تاسی د مرسلانو استاځیو. متابعت وکړئ تاسی د هغه چا چی نه غواړی له تاسی څخه اجر بدل حال دا چی دوی پر سمه صافه لاره (د خیر او اصلاح) رهی (روان) دی.

تفسیر: یعنی دوی د الله تعالیٰ استاځی دی او د الله تعالیٰ پیغام ئی له خپل ځان سره راوړی دی کوم پند او نصیحت چی دوی تاسی ته کوی ښائی تاسی هغه ومنئ! او پری عمل وکړئ! وګورئ چی د دوی اخلاق ـ اعمال عادات او اطوار تول ښه دی. او بی غرضه د خیر غوښتنه کوی او څه معاوضه او مزدوری هم له تاسی څخه نه غواړی نو بیا ولی د داسی بی غرضو او پاکو بزرګانو متابعت او اطاعت ونه کړی شی؟ او د الله تعالیٰ هغه پیغام چی د دوی په ذریعه لیږلی شوی دی ولی ونه منلی شی!.

(نو دوی ورته وویل چی ته په دین د دوی ئی! نو هغه ورته داسی وویل چی)

وَمَالِيَ لَآ أَعۡبُدُ ٱلَّذِي فَطَرَنِي

او څه مانع ده ماته (بلکه نشته چی د زړه له صدقه) عبادت نه کوم د هغه (الله) چی پیدا کړی ئی یم زه

تفسیر: دا ئی اګر که خپل ځان ته ویلی دی مګر اصلی مقصود ئی دا دی چه نورو ته ئی واوروی یعنی پر تاسی څه شوی دی چه د هغه لوی الله تعالیٰ عبادت نه کوئ چی رب او خالق دی.

وَإِلَيۡهِ تُرۡجَعُونَ ۝٢٢

او خاص دغه (الله ته) بیولی کیږئ تاسی (په قیامت کښی نو ښائی تاسی هم د هم دغه الله عبادت وکړئ!)

تفسیر: یعنی داسی مه ګڼئ چه تاسی ئی عبث پیدا کړی یئ! او بیا ئی هم داسی سر خوشی او آزاد پریښی یئ؟ او بل هیڅ مقصود ستاسی له دغه پیدایښت څخه نشته. داسی نه دی بلکه تاسی وروسته له مرګه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په حضور کښی حاضریږئ! نو ښائی چه لا اوس د هغی ورځی په تهیه او فکر کښی واوسئ!.

ءَأَتَّخِذُ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً إِن يُرِدۡنِ ٱلرَّحۡمَٰنُ بِضُرࣲّ لَّا تُغۡنِ عَنِّي شَفَٰعَتُهُمۡ شَيۡـࣰٔا وَلَا يُنقِذُونِ ۝٢٣ إِنِّيٓ إِذࣰا لَّفِي ضَلَٰلࣲ مُّبِينٍ ۝٢٤

آیا ونیسم (پیدا کړم) بی له الله نور معبودان که اراده وفرمائی ماته رحمٰن د ضرر رسولو نو دفعه به نه کړی له ما څخه شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی (له هغه ضرره) او نه به می خلاص کړی (په زور) بیشکه زه کله (چی نور معبودان ونیسم) خامخا په ګمراهی ښکاره کښی یم.

تفسیر: یعنی دغه څومره ښکاره او صریحه ګمراهی ده چی له هغه مهربان او مطلق قادر الله څخه مخ واړوئ او د داسی شیانو عبادت کوئ چی هغوی مو نه د پاک الله د نازل کړیو تکالیفو او ربړو (زحمتونو) څخه پخپله خلاصولی شی او نه مو په سپارښت سره تری بچ کولی شی.

اِنِّیٓ اٰمَنۡتُ بِرَبِّکُمۡ فَاسۡمَعُوۡنِ ﴿۲۵﴾

بیشکه زه چی یم ایمان می راوړی دی په رب ستاسی پس واورئ تاسی له مانه، (څو می شاهدان شی! په قیامت کښی)

تفسیر: یعنی په مجمع کښی بی له تردده او اندیښنی اعلان کوم چی ما پر واحد الله ایمان راوړی دی. دغه خبره دی ګرد (تول) سره واوری! شاید مرسلانو ته ئی د دی لامله (له وجی) اورولی وی څو د الله تعالیٰ په مخ کښی شهادت ورکړی. او قوم ته ئی دا شهادت ځکه اورولی وی چی د هغه د آوریدلو څخه متأثر شی ـ یا اقلاً د یوه مؤمن د ایمان د قوت د مشاهدی په طرف متوجه شی.

قِیۡلَ ادۡخُلِ الۡجَنَّةَ ؕ

وویل شو (ورته چی څه) ننوځه جنت ته (نو داخل شو جنت ته او بی انتهاء نعمتونه ئی په کښی ولیدل)

تفسیر: یعنی علی‌الفور ده ته د جنت د ننوتلو فرمان ورکړ شو ـ نقل کوی چی قوم هغه په دیر ظلم، جفا او غڅ زړه توب سره په شهادت ورسوه نو ځکه سم د لاسه د ده شهادت سره متصل حکم صادر شو چی دی دی فوراً په جنت کښی داخل شی ـ لکه چی د شهداؤ د ارواحو په نسبت له احادیثو څخه ثابت دی چی دوی پخوا له محشره په جنت کښی داخلیږی.

قَالَ یٰلَیۡتَ قَوۡمِیۡ یَعۡلَمُوۡنَ ﴿۲۶﴾ بِمَا غَفَرَ لِیۡ رَبِّیۡ وَجَعَلَنِیۡ مِنَ الۡمُکۡرَمِیۡنَ ﴿۲۷﴾

وویل ده کاشکی چی دا قوم زما پوه شوی وی په دی چی مغفرت ښښنه وکړه ماته رب زما او وئی ګرځولمه زه له عزت ورکړیو شویو (په ادخال د جنت سره).

تفسیر: قوم له هغه سره دښمنی وکړه چی دی ئی وواژه مګر دی وروسته د جنت له ننوتلو څخه

هم د قوم له خیر غوښتلو څخه بیفکره نشو ـ او وی ویل که زما قوم زما له حاله او له دغه انعام او اکرام څخه چی د الله تعالیٰ له لوری پر ما مبذول شوی دی خبریدلی نو هرومرو (خامخا) ئی ایمان راووړ.

وَمَآ اَنْزَلْنَا عَلٰی قَوْمِهٖ مِنْۢ بَعْدِهٖ مِنْ جُنْدٍ مِّنَ السَّمَآءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِيْنَ ﴿۲۸﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَّاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خٰمِدُوْنَ ﴿۲۹﴾

او نه مو ؤ نازل کړی پر قوم د دغه (حبیب نجار) وروسته (له شهادته) د ده هیڅ لښکر له (جانبه د) آسمانه او نه وو مونږ نازلوونکی (د لښکر د ملائکو). نه ؤ دا عذاب (د دی قوم) مگر چغه وه یوه (د جبریل) پس ناڅاپه دوی مړه یخ کړخ پراته ؤ (لکه ایره د اور).

تفسیر: یعنی وروسته له هغه دغه قوم د کفر ـ ظلم او د مرسلینو د تکذیب په بدل هلاک کړل شول او د دوی د دغه اهلاک دپاره مزیدو ترتیباتو او اهتمامو ته دومره ضرورت پاتی نشو چی له آسمانه ورته پرښتی لیږلی کیدی او نه د الله تعالیٰ دغه عادت دی چی د اقوامو د اهلاک دپاره لوی افواج ولیږی که هسی د کوم خاص مصلحت دپاره ئی د پرښتو افواج لیږلی وی هغه بیله خبره ده په دغسی مواردو کښی د ډیرو لویو مدعیانو او اعیانو د سرولو او شخ یخ غورځولو دپاره یوه معمولی چغه کافی ده لکه چی د هم دغه قوم حال هم داسی شو چی پرښتی پر دوی یوه چغه ووهله او دوی گرد (تول) سره یو ځای همغلته مړه شول.

يٰحَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ ۚ مَا يَاْتِيْهِمْ مِّنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۳۰﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّنَ الْقُرُوْنِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُوْنَ ﴿۳۱﴾

ای حسرت افسوس دی پر بندگانو (کافرانو) نه دی راغلی دوی ته هیڅ رسول مگر ؤ دوی چی په هغه پوری به ئی توکی مسخری کولی. آیا نه وینی (دغه کفار) چی څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دوی نه له اهل د زمانی چی بیشکه هغه (هلاک کړی شوی) دوی ته بیرته نه راگرځی (دنیا ته

نو دوی پری ولی عبرت نه اخلی؟).

تفسیر: یعنی گوری او اوری چی په دنیا ځومره اقوام او ملل له انبیاؤ سره د استهزاء او تمسخر په بدل هلاک او تباه شوی دی چی اوس د هغوی نوم او نښه هم د دنیا په مخ کښی نه ده پاتی نو هیڅ یو تن له هغوی ځنی د دغی خبری توان او طاقت هم نه لری چی بیرته راشی. د عذاب په ژرنده کښی دوی ټول سره اوړه او دلده او برابر شوی دی خو دوی سره له هغه پند او عبرت نه اخلی او هر کله چی کوم نوی رسول دوی ته راځی نو دوی بیا په همغو تمسخرو او استهزاؤ او ټوکو مسخرو باندی لاس پوری کوی چی پخوانی کفار په هغه معتاد او د هغو په اثر پخپله سزا او هیداد (انجام) ورسیدل لکه چی نن له خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم سره د معظمی مکی کفار هم داسی سلوک او معامله کوی .

وَإِنْ كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾

او نه دی دا گرد (خلائق) مگر ټول په نزد زمونږ حاضر کړی شوی وی دپاره د جزاء (په قیامت کښی).

تفسیر: یعنی هغه خو د دنیا عذاب ؤ د آخرت سزا خو بیله ده داسی مه گڼئ کله چی هلاک شوئ نو بیا به بیرته زمونږ په طرف نه راځی او گردی (ټولی) خبری او قصی ختمی شوی. د گردو (ټولو) مخلوقاتو رجوع او حضور د پاک الله په دربار کښی یو حتمی او ضروری امر دی او هلته به ټول مجرمین او منکرین بلا استثناء نیولی کیږی.

وَآيَةٌ لَّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ

او یو دلیل (د قدرت) دی دوی ته ځمکه مړه (وچه کلکه) چی ژوندی کوو مونږ هغه (په اوبو سره) او راوباسو مونږ له هغی ځمکی څخه دانی نو له ځینو د دغو (دانو) څخه خوری (خپل قوت پری کوی). او پیدا کړی مو دی په دغی ځمکی کښی باغونه له (هر قسمه د) خرماگانو او (له هر راز (قسم) کورو) انگورو او جاری کړی مو دی په دغی (ځمکی) کښی له چینو (د

اوبو) ښخه دپاره د دی چی وخوری دوی له میوو د هغو (مذکورهؤ شیانو)

تفسیر: یعنی ښائی دوی ته داسی شبهه پیدا شوی وی چی پس له موته بیا به مونږ څرنګه ژوندی راپاځولی کیږو؟ دغه په دی صورت ورپوهوی څرنګه چی ځمکه وچه کلکه مړه پرته وی نو بیا الله تعالیٰ ئی تکه شنه زرغونه او ژوندی کوی او په کښی راز راز (قسم قسم) ونی، ګلان، غلی، دانی، میوی، باغ، بهار او نور پیدا کوی چی تاسی ئی استعمالوئ هم داسی قیاس او اټکل وکړی چی په مړو ابدانو کښی هم الله تعالیٰ د حیات روح پو کوی په هر حال په دغی مړی ځمکی کښی دوی ته یوه داسی ښه او د قدرت دلیل شته چی په هغه کښی د غور او دقت کولو ښخه بعث بعدالموت ـ د الله تعالیٰ وحدانیت او عظمت او انعام او احسان په ښه ډول (طریقه) سره پیژندل او پوهیدل کیږی.
تنبیه: په پاسنیو آیتونو کښی د ترهیب خوا ښکاره وه چی د الله تعالیٰ له عذابه ووېرېږئ! او د هدایت لاره ئی ځان ته اختیار کړئ! په دغو آیتونو کښی ئی د ترغیب صورت اختیار فرمایلی دی. یعنی د الله تعالیٰ نعمتونه په ښه شان سره وپیژنئ! او د الله شکر ګزاری ته متوجه شئ! او په دغه ښه وپوهیږئ هغه الله چی مړه ځمکه ژوندی کولی شی هغه که په ایمانی حیثیت سره یو مړ قوم هم ژوندی کړی نو هغه ته دغه کار هیڅ اشکال نه لری.

وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ۖ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾

او نه دی پیدا کړی دغه (میوی) لاسونو د دوی آیا پس شکر نه وباسی دوی (په دغو نعماؤ د الله).

تفسیر: یعنی میوی او د ځمکی نور حاصلات د الله تعالیٰ په قدرت سره پیدا کیږی د دوی په لاسونو کښی داسی قدرت نشته چی د کورو یا کجورو (انګورو یا خرماؤ) یوه دانه هم پیدا کړی شی. سره له هغه محنت او تردد چی د یوه باغ په لګولو او روزنه کښی کیږی مګر د دغه باغ د میوو او حاصلاتو راوستل د الله تعالیٰ کار او د ده د قدرت په قبضه او اختیار کښی دی. او که په غور سره وکتل شی تول هغه کارونه چی د انسانانو په سعی او کوښښ سره انجام مومی هغه هم فی‌الحقیقت د الله تعالیٰ په عطاء کړی شوی قدرت او قوت او مشیت او ارادی سره کیږی. لهٰذا په هر حیثیت سره د الله تعالیٰ شکر ایستل او احسان پیژندل واجب دی.
تنبیه: محقق مترجم رحمة الله علیه په ﴿ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ ﴾ کښی «ما» نافیه اخیستی ده. کماهو دأب اکثر المتأخرین ـ لیکن له اسلافو ښخه عموماً د دغی «ما» موصوله توب نقل شوی دی چی د هغه تائید د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له قرأته چی په کښی «**ومماعملته ایدیهم**» دی کیږی.

سُبْحٰنَ الَّذِيْ خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْۢبِتُ الْاَرْضُ وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳٦﴾

پاکي ده (له هر عيبه) هغه الله ته چې پيدا کړي ئې دي دغه (تولې) جوړې (انواع اصناف) تول له هغو شيزونو چې زرغونوي ئې ځمکه او له ځانونو د دوی (اولاد لمسی کروسی) او له هغو (مخلوقاتو) شخه چې دوی ئې نه پيژني (د علوياتو او د سفلياتو له عجائبو مخلوقاتو شخه).

تفسير: يعني په نباتاتو او انسانانو او په هغو نورو مخلوقاتو کښې چې لا له هغوی شخه خلق پوره نه دی خبر الله تعالیٰ جوړې پيدا کړی دی. اعم له دی نه چې دغه جوړه توب د تقابل له حيثيته وی لکه نر او ښځه (نر وماده) خواږه او تروه، تور او سپين، ورځ او شپه، رڼا (رڼرا) او تياره. يا د تماثل له حيثيته وی لکه په يوه شان ـ يو رنګ، يو خوند ميوی او د ځمکی نور محصولات او په يوه شکل او صورت سره دوه ساکښان (جاندار). په هر حال په مخلوقاتو کښې هيڅ يو داسی مخلوق نشته چې د هغه بل کوم مقابل او مماثل نه وی. ځکه چې مقابله يا مماثلت په هغو شيانو کښې کيدی شي چې په کومه درجه کښې فی الجمله اشتراک ولری. د خالق او مخلوق اشتراک په هيڅ يوه حقيقت ـ صورت او صفت کښې سره بيخي نشته.

وَاٰيَةٌ لَّهُمُ الَّيْلُ ۚ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُّظْلِمُوْنَ ﴿۳۷﴾ وَالشَّمْسُ تَجْرِيْ لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ؕ

او يو دليل (د قدرت د الله) دوی ته شپه ده چې راوباسو مونږ له هغی (شپی) شخه ورځ پس ناڅاپه دوی ننوتونکی وی په تيارو کښې او (بل دليل د قدرت د الله دوی ته) لمر (دی چې) ځی پخپلی تاکلی (مقرر) لاری باندی (يا خپل ځای ته)،

تفسير: «سلخ» د حيوان پوستکی ايستلو ته وائی چې تری لاندی غوښه ئی ښکاره شي هم داسی وګڼئ د شپی په تيارو باندی د ورځی شادر هوار کړی شوی دی. څه وخت چې دغه د رڼا (رڼرا) شادر د دی له سره شخه لری کړ شي خلق په تيارو کښې پاتی کيږی وروسته له هغه لمر بيا په خپل همغه مقرر تګ سره په معين وخت راخيژی او تول جهان او شيان رڼوی، د ليل او نهار پر

دغو تقلباتو قیاس او اټکل وکړئ او ښه وپوهیږئ چې الله تعالیٰ عالم هم داسې فناء کوی او بیا ئې د بقاء بل عالم ته انتقال او ژوندی راپاڅوی او بیشکه هم دغه الله تعالیٰ د عبادت وړ (قابل) او لایق دی چې د ده په قدرت کښې د دغو عظیم الشانو انقلاباتو واک اختیار او زمام دی چې له هغه څخه مونږ ته د مختلفو اقسامو فوائد رارسیږی. هغه مطلق قادر چې شپه په ورځې سره تبدیلوی نو له هغه څخه دغه خبره کله لرې او بعیده ده چې د رسالت د لمر په ذریعه دغه دنیا هم د جهالت له تیارو څخه وباسې او لرې ئې کړی. لیکن د شپې او ورځې او د لمر او قمر او د انجم د طلوع او غروب په شان هر کار پخپل وخت او نیته کیږی.

ذٰلِكَ تَقۡدِيۡرُ الۡعَزِيۡزِ الۡعَلِيۡمِ ﴿۳۸﴾

دغه (مخصوص حرکت د لمر حکم) اندازه ده د ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه دانا (پر هر څیز).

تفسیر: د لمر چال او لاره مقرره ده او دی پر هغې باندی منظم درومی یو بخرکی یوه ربه له هغې څخه وړاندی وروسته نشی کیدی پر همغه کار چې لګولی شوی دی تل تر تله په هم هغه کښې لګیا دی یوه شیبه هم په قرار او آرام نه دی د شپې او د ورځې چورلیدل او د کلنی تحویل په هر هر ځای کښې چې ښائی ورسیږی او مقرر مواسم او اوقات پیدا کړی په همغو ځایونو او مواسمو رسیږی بیا له هغه ځایه د الله تعالیٰ په حکم سره په بلې دورې باندی شروع کوی د قیامت تر قرب او قیام پورې هم دغه وضعیت دوام لری څو دغسې یو وقت راشی چې هلته د الله تعالیٰ له جانبه پر لمر داسې حکم صادریږی چې له همغه ځایه چه غروب شوی ئې بیرته راوخیږه! دغه هم دا وخت دی چې باب‌التوبه به ترل کیږی کما ورد فی‌الحدیث الصحیح. خبره دا ده چې د ده دغه د طلوع او غروب، د دغه ګرد (تول) نظام د هغه غالب، زبردست، علیم او خبیر ذات له جانبه قائم کړی شوی دی چې د ده انتظام او قوام بل هیڅوک نشی خرابولی او نه ئې ماتولی او نه د ده پر دغه حکمت او پوهنې څه تنقید او تبصره کولی شی دی هر وخت چې اراده وفرمائی او څرنګه چې مشیت وفرمائی په کښې تحویل او تبدیل او تعدیل کولی شی هیڅوک او هیڅ شی د ده د دغو اراداتو او مشیاتو په مقابل کښې له سره هیڅ تردد او انکار نشی کولی.

تنبیه: د دغه آیت په تفسیر کښې یو حدیث راغلی دی چې په هغه کښې د لمر په تحت العرش کښې د سجده کولو ذکر شته دلته د هغه د تشریح ځای نه دی په دغه مورد کښې دی زمونږ هغه مستقل مضمون ولوست شی چې د «**سجودالشمس**» تر عنوان لاندی چاپ شوی دی.

وَالۡقَمَرَ قَدَّرۡنٰهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالۡعُرۡجُوۡنِ الۡقَدِيۡمِ ﴿۳۹﴾

او سپوږمۍ ته اندازه کړی (او ویشلی) دی مونږ منزلونه تر هغه پوری چی وګرځی (په نظر کښی) لکه وچه څانګه د خرما (چه کلکه کږه، ژیړه او نرۍ شی).

تفسیر: یعنی د لمر په شان قمر تل په یوه وضعیت او هیئت نه دی بلکه هره ورځ تزئید یا تنقیص مومی الله تعالیٰ قمر ته (۲۸) منازل مقرر فرمایلی دی چی دی دغه منازل په یوه معین نظام سره درجه په درجه طی او پری کوی په ړومبنی آیت کښی د شپی بیان و، بیا د لمر بیان وشو چی تری د کلونو او مواسمو او فصلونو او شپو او ورځو ـ ګړی ـ (ساعت) شیبی ـ (دقیقی) رپی (ثانیی) اوقات تشکیل کیږی. اوس د سپوږمۍ تذکره فرمائی چی د هغی په نقل او حرکت پوری د قمری ورځو، میاشتو کلونو اوقات مربوط دی. لمر او سپوږمۍ د هری میاشتی په آخر کښی تقریباً سره نژدی کیږی دلته قمر له سترګو څخه پټیږی. کله چی بیا له لمر وړاندی کیږی نو په نظر راځی. بیا نو منزل په منزل په دی حال کښی چی پرله پسی زیاتیږی پرمخ تګ کوی. څو څلورلسمی شپی ته ورسیږی. نو په (۱٤) کښی بیخی پوره او کاملیږی وروسته له دی نه بیا پخپل تنقیص شروع کوی څو متدرجاً او ورو ورو خپل همغه د اولی شپی هیئت ته اعاده او مراجعت وکړی او د کجورو د هغی قدیمی وچی کلکی څانګی په شان چی له ډیر وچوالی لکه لینده کږه او نری کیږی، کږه وږه، نری، بی رونقه ضعیفه، نحیفه په سترګو کښی بریښی.

لَا الشَّمْسُ يَنْۢبَغِىْ لَهَآ اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۭ وَكُلٌّ فِىْ فَلَكٍ يَّسْبَحُوْنَ ۝۴۰

نه دی لمر لائق دغه لره (او له وسه ئی پوره نه ده) چی لاندی کړی سپوږمۍ (په زمان مکان اوصافو کښی) او نه شپه ړومبۍ کیدونکی ده له ورځی، او دغه ټول (فلکی اجرام) په آسمان کښی چورلیدونکی دی (لامبو په کښی وهی فراخ په کښی روان دی).

تفسیر: د لمر سلطنت په ورځو کښی دی. او د شپی حکومت په سپوږمۍ پوری ترلی دی. داسی نشی کیدی چی سپوږمۍ د خپلو وړانګو (انوارو) شیندلو (خوررولو) په وخت کښی لمر د پلوشی (اشعه) تحت الشاع واقع شی. یا ورځ لږ شانتی په مخ کښی شی او د شپی پر کومه برخه متصرف شی یا شپه سبقت وکړی او د ورځی له اختتام څخه پخوا راشی. په هر ملک او اقلیم او

په هره زمانه او موسم کښې کومه اندازه چې شپې او ورځې ته ایښودلې شوې ده دغه کرات هیڅ مجال او قدرت نه لري چې له خپل تاکلي (مقرر کړی) حرکت او سرعت څخه وړاندې یا وروسته د يوې ربې په اندازه هم تجاوز يا تخلف وکړي شي. هره يوه سياره په همغه خپل مدار کښې قائمه او پخپل معين نظام سره چورلي او له هغه ځنې د يوې ذرې په اندازه هم يوې خوا او بلې خوا ته هيڅ تمائل او تجاوز نشي کولی او سره له دغومره لويوالي او سريع او ګرندی حرکت په دغې آزادي فضا کښې يو له بله سره ټکر نه وهي او نه متصادم کيږي او نه له خپلې مقررې اندازې څخه څوکه (ورو) يا ګرندي کيږي. آيا دغه د دې خبرې واضحه نښه نه ده چې دغه ټول عظيم الشان مشينونه او د هغو دغه ګرد (ټول) اجزاء او پرزې د کوم زبردست عليم، خبير، قدير ذات په قبضه او اختيار کښې دي چې په داسې دقيق او منظم صورت سره پخپلو کارونو کښې لګيا دي، بيا نو هغه لوی ذات چې دغه شپې ورځې، لمر، قمر، انجم او ټول علويات او سفليات ومافيها ئې پيدا کړي دي او په دغو کښې هر راز (قسم) تبديل، تحويل کوی آيا هغه په دې باندې نه دی قدير چې تاسې وروسته له فناء څخه بيا ژوندی راپاڅوي. (العياذ بالله)

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د ﴿لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾ د تعبير نکته داسې بيان فرمائي چې «لمر او قمر د هرې مياشتې په آخر سره نژدې کيږي نو قمر لمر نيسي او لمر قمر نشي نيولی نو ځکه «**لاالقمر ينبغي له ان يدرک الشمس**» ئې ونه فرمايل «والله اعلم»

يا دا چې نه دې لمر داسې او نه ښائي لمر ته دا چې لاندې کړي دې سپوږمئې او وروړسيږي يعنې چې صحيحه او آسانه وي ورته دا چې لاندې کړي سپوږمۍ او ورسيږي ورته يا په زمان کښې چې په شپو کښې ورسره يو ځای شي يا په مکان کښې چې لمر سماءالدنيا ته ورکوز شي يا په اوصافو کښې چې د لمر سير هم لکه قمر شي يا په سلطان او کمال کښې چې په څوارلسمه کښې ورسره ګډ شي، يا په آثارو او منافعو کښې چې لمر هم د قمر آثار او خواص پيدا کړي حال دا چه هر يو له دغو پنځو ممنوعو شيانو ممنوع او دليل د هر يو ښکاره دی. «برهان الدين کشککی»

وَآيَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿۴۱﴾ وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿۴۲﴾

او يوه نښه دليل (د قدرت د الله) دوی ته دا ده چې بېشکه مونږ سواره کړي دي مونږ اولاد د دوی په بيړۍ (جهاز د نوح) ډکه کړی شوې کښې او پيدا کړي دي مونږ دوی ته په شان د دغه (بيړۍ) هر هغه څه چې دوی پرې سورېږي (له نورو نواقلو څخه).

تفسیر: یعنی د حضرت نوح علیه السلام په زمانه کښې لکه چه طوفان راغی نو د آدم نسل ئې د هغه پر ډکې بیړې سور کړ چې نوح علیه السلام هغه جوړه کړې ده که نه د انسان تخم به نه پاتې کیده بیا د هغې بیړې په نمونه ئې نورې بیړې او جهازونه درجوړ کړل چې پر هغو تاسې تر نن پورې سوریږئ او سره له خپلو احمالو او اثقالو ئې له یوې وچې څخه بلې وچې ته وړئ! او له دغو جهازونو څخه هم داسې کار اخلئ لکه چې له نورو نواقلو څخه ئې اخلئ مثلاً اوښ چې هغه ته عربو «**سفائن البر**» یعنې د وچې بیړې ویل.

وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ ﴿٤٣﴾ إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ ﴿٤٤﴾

او که اراده وفرمایو مونږ نو غرق کړې به مو وو دغه (راکبین د بیړې) پس نه به وې هیڅ فریاد رس او نه به دوې خلاصولې کیږې (له غرقه) مگر (نه ئې غرقوو) په رحمت مهربانې خپلې سره او دپاره د نفعې اخیستلو تر نیتې (د مرگ د دوې) پورې.

تفسیر: یعنې دغه د هدوکو یوه موټې انسان ته وگورئ چې څرنگه له ویروونکې سمندرونو او سیندونو څخه د جهاز په ذریعه تیریږې راتیریږې چې د هغو په نسبت د خورا (ډیر) لویو جهازونو حقیقت د یوه نرې خځلې په اندازه هم نه دې که الله تعالیٰ اراده وفرمائې چې تاسې په دغو سیندونو کښې ډوب کړې نو څوک تاسې ته له دغه ډوبیدلو څخه نجات درکوې؟ او څوک به مو په فریاد رسیږې. مگر دغه د الله تعالیٰ د حکمت او مهربانې او مصلحت اقتضاء ده چې گرد (تول) بحرې راکبین نه ډوبوې ځکه چې د ده د رحمت او حکمت اقتضاء هم دغسې ده چې دوې تر یوې معینې نیتې پورې ژوندې وې او دغه دنیوې امور پخپل طبیعې مدار وگرځې. د ډیر افسوس ځاې دې چې ډیر خلق د قدرت پر دغو دلائلو او نښو نه پوهیږې او نه د الله تعالیٰ د دغو نعماؤ قدر پیژنې.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾
وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾

او کله چې وویل شي دوی ته چې ځان وساتئ له هغه (دنیوی عذابه) چې په مخکښې ستاسې دی او له هغه (اخروی عذابه) چې وروسته درپسې راځي ښائي پر تاسې رحم وکړ شي (نو دوی مخ وګرځوی) او نه راځي دوی ته هیڅ دلیل له دلائلو د(قدرت) د رب د دوی مګر دی دوی له هغو (دلائلو) څخه مخ ګرځوونکي.

تفسیر: وړاندی د جزاء ورځ راځي ـ او وروسته مو پریښي دی خپل اعمال. یعنی کله چه دوی ته وویل شي چې د قیامت د سزا او د بدو اعمالو له شامت څخه وویرېږئ! او د خپلې آخرې خاتمې په نسبت څه فکر او غور وکړئ! څو د الله تعالیٰ رحمت ستاسې په لوری متوجه شي نو دوی په نصیحت له سره غوږ نه ږدی او تل د الله تعالیٰ له احکامو څخه مخ اړوی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ

او کله چې وویل شي دوی ته چې نفقه ورکړه کوئ (عاجزانو ته) له ځینو هغو (مالونو) چې رزق روزی درکړی دی تاسې ته الله نو وائي هغه کسان چې کافران شوی دی (له جهته د استهزاء) هغو کسانو ته چې ایمان ئې راوړی دی آیا طعام ورکړو مونږ هغه چاته که اراده فرمائلې وی الله نو طعام به ئې ورکړی وو هغه ته

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نور احکام به څه ومنی ـ پر فقراؤ او مساکینو مال لګول د دوی په نزد هم د ثواب کار دی لیکن هم دغه مسلمه خبره لکه چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د مؤمنانو له طرفه دغو منکرانو ته ویله کیږی نو په نهایتو سپکو طریقو او تمسخرو او پوچندو (استهزاء) سره تری اعراض او انکار کوی، او وائي«هغو کسانو ته چې پخپله پاک الله رزق او روزی نه ده ورکړی مونږ به هغوی ته څه ورکولی شو او ولی به ئې ورخورو مونږ د الله تعالیٰ له مشیته مخالف کار نشو کولی، که د الله تعالیٰ مشیت داسې نه وی نو دوی به ئې فقرا او محتاج ـ او مونږ به ئې غنی او دولتمن نه وو ګرځولی.» نو آیا د دغه حماقت او بیحیائی په مقابل کښې څه وویل شي؟ آیا که د الله تعالیٰ اراده د چا په ورکړه کښې شوی وی نو د هغه هم دا یو صورت دی چې پخپله الله تعالیٰ بلا واسطه رزق د هغه په لاس کښې ورکړی؟ که په وسایطو ورکول هم د الله تعالیٰ له مشیت څخه دی؟ نو تاسې دغسې فیصله ولې وکړله؟ چه د الله تعالیٰ اراده په دی نه ده شوی چې هغو ته دودی ورکړی دغه خو د الله تعالیٰ امتحان دی چې

اغنیا ئی د فقراؤ پر اعانت مامور فرمایلی دی او د دوی په وسیله ئی د هغوی د رزق رسولو سامان مهیاء کړی دی. هر هغه چی په دغه امتحان کښی پاتی او ناکامه شی نو ښائی چی دی پر خپلی بدبختی او ناکامی وژاړی.
تنبیه: د ځینو اسلافو له اقوالو معلومیږی چی دغه آیت د ځینو زنادقه ؤ په حق کښی دی په دغه صورت به د دوی دغه قول پر تمسخر نه حمل کیږی بلکه پر خپل حقیقت ایښود کیږی.

إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٤٧﴾

نه یئ تاسی مگر په گمراهی ښکاره کښی.

تفسیر: که دغه جمله د کفارو د قول تتمه وی نو مطلب به ئی داسی کیږی «ای د مؤمنانو تولنی! تاسی په صریحی گمراهی کښی لویدلی یئ چی د داسی خلقو د گیډی پر مړولو پسی گرځئ چی د الله تعالیٰ له طرفه هغو کفارو ته خطاب دی چی دوی څومره چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه گمراهی ده چی په نیک کار کښی پر تقدیر حواله ورکړی او د خپلو مزو په لاس ته راوړلو کښی په طمعی او توقع پسی مندی ووهی».

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤٨﴾

او وائی (کفار) چی کله به وی دغه وعده (د قیامت ؟ ووایئ راته!) که چیری یئ تاسی صادقین رښتینی (په دی کښی ای مؤمنانو!).

تفسیر: یعنی ستاسی دغه قیامت او دغه عذاب او آفتونه چی تاسی مو له هغو څخه پرله پسی ویروی، کله رائحی ؟ او دغه مواعید مو کله پوره کیږی ؟ که تاسی په واقع سره رښتینی یئ نو دغه وعده ژر تر ژره پوره کړئ او مونږ ته ئی راوښیئ!

مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾
فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ ع

(نو فرمائی الله چی) انتظار نه کوی (کفار) مگر د چغی یوی (د اسرافیل)

چې وبه نيسي دوی حال دا چې دوی به جګړې سره کوی. پس توان به ئې ونه شي د وصيت او نه به خپل اهل ته بيرته ورشي (له مشاغلو خپلو).

تفسير: يعنې قيامت به يو ناڅاپه فجأة واقع شي او په داسې حالت کښې به قائميږي چې ټول خلق پخپلو معاملاتو او چارو کښې مشغول او لګيا وی. څه وخت چې اول صور (شپيلی) وپوکلی شي د ګردو (ټولو) هوش او حواس به مفقود او ورک شي او بالاخر ټول سره مری او په هر ځای کښې به مری يو پر بل لوېږي دوی به دومره يو فرصت هم ونه مومي چې څه ووائي يا څه وصيت وکړی يا خپلو کورونو ته خپل ځان ورسوی، او بالفرض که وصيت هم وکړی نو چا ته به ئې کوی؟ او که خپلو کورونو ته راهم شي نو کورونه به ئې چيری ودان پاتې وی؟

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ ﴿٥١﴾

او بيا به پوکی وکړ شي په صور (شپيلي) کښې پس ناڅاپه دوی له قبورو څخه په طرف د رب خپل به منډې وهي ځغلي.

تفسير: يعنې کله چه دوهمه شپيلي (صور) وپوکلي شي نو ګرد (ټول) مخلوقات به سره ژوندی کيږی او له خپلو قبورو څخه به راپورته کيږي. او پرښتې به په ډير سرعت او شطارت (چالاکۍ) سره دوی ګرد (ټول) په تيل وهلو سره د محشر د ميدان په لوری ولی او شړی به ئې.

قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا ۜ

وائي به دوی ای هلاک خرابي ده موږ ته چا راپاڅولو له ځايونو دخوبونو زموږ څخه.

تفسير: ښائي چې د اولي او دوهمې نفخې په منځ کښې به پر دوی د خوب حالت طاري کيږي. يا د قيامت د هولناکې منظرې له ليدلو څخه به دوی د قبر عذاب آسان وګڼي او داسې يو وضعيت به ځان ته اختياروی چې خوب ته به ورته او مشابه وی يا به «مرقد» د مضجع په معنی وی د خوب له کيفيت څخه به تجريد وکړی شي والله اعلم.

هَٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَٰنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾

دا هغه (دوهم ژوندون) دی چی وعده ئی کړی وه رحمٰن او رښتیا ویلی وو رسولانو.

تفسیر: دغه جواب د الله تعالیٰ له جانبه په هغه وخت کښی ورکاوه کیږی. یا ئی مستقبل د حاضر په ځای درولی هم دا اوس ورته جواب وائی یعنی ولی دغه پوښتنه کوئ ؟ لږ شانته خو خپلی سترګی وغړوی! او دغه وضعیت ته وګورئ! دا خو هم هغه ژوندی راپاڅول دی چی د هغو وعده د الله تعالیٰ له طرفه تاسی ته درکړی شوی وه. او انبیاؤ الله به پرله پسی د هغو اخبار او اطلاع تاسی ته درکوله.

إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

نه به وی (دغه نفخه الثانیه) مګر چغه یوه (چی وشی نو راژوندی به شی دوی تول) پس ناڅاپه دوی تول په نزد زمونږ به حاضر کړی شوی وی.

تفسیر: یعنی هیڅ یو متنفس به نه تښتیدلی شی - او نه به چیری خپل ځان پټولی شی.

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَلَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾

پس نن ورځ به ونه کاوه شی ظلم په هیڅ نفس باندی د هیڅ څیز او نه به جزاء درکوله کیږی تاسی ته مګر (جزاء) د هغو (اعمالو) چی وئ تاسی چه کول به مو (له خیر او شر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د هیچا به نه نیکی ضائع کیږی او نه به د جرم له حیثیت او اندازی څخه زیاته سزا چاته ورکوله کیږی. پوره پوره او په کامل دول (طریقه) سره هر چاته د هغی جزاء او سزاء ورکاوه کیږی. او له هر چا سره به په عدل او انصاف سره معامله وشی. او هر چاته به هر هغه نیک او بدکار چی په دنیا کښی ئی کړی وی په عقبیٰ کښی د ثواب او عقاب په شکل او صورت ور د مخه او وړاندی کیږی.

إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِئُونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾

بیشکه اصحاب یاران د جنت به نن ورځ په مشغولتیا کښی د لذت اخیستونکی وی. دغه (جنتیان) او ښځی د دوی به په سیوریو کښی (ناست وی) پر تختونو باندی تکیه وهونکی به وی. وی به دوی ته په دغه جنت کښی (انواع د) میوو او وی به دوی ته هر هغه شی چه غواړی ئی دوی (او آرزو ئی کوی).

تفسیر: په جنت کښی به د هر قسم عیش ـ عشرت او نشاط وسائل او سامان وی. مؤمنین به له دنیوی مکروهاتو څخه نجات ومومی او په جنت کښی به د هغوی مشغله ماسواء له تفریح او ساعت تیری څخه بل شی نه وی. دوی به له خپلو ښځو سره یو ځای لکه شودی او شکره ګډ او خوښ او خوشال وی. په ډیره اعلیٰ درجه ښائسته او ښکلو چپرکټونو (څپرکټونو) او پالنګونو به هوسائی (راحت) او آرام کوی. هر قسم میوی، دانی مأکولات او مشروبات به دوی ته حاضر او مهیا وی. پس لنده ئی دا د هر هغه شی طلب آرزو او تمنا چی د جنتیانو په زړونو کښی وګرځی همغه به ورته علی الفور وړاندی کیږی. او د دوی ګرد (تول) مرادونه، ارمانونه به دوی ته پوره او کامل وررسیږی. دغه خو جسمانی خوندونه او لذائذ شول وروسته له دی نه د روحانی نعمتونو په طرف په ﴿ سَلٰمٌ قَوۡلًا مِّنۡ رَّبٍّ رَّحِیۡمٍ ﴾ سره لږ څه اشاره فرمائی.

سَلٰمٌ ۟ قَوۡلًا مِّنۡ رَّبٍّ رَّحِیۡمٍ ﴿۵۸﴾

وی به دوی ته سلام (چی وبه ویلی شی ورته) په ویلو سره له (طرفه د) رب رحم والا.

تفسیر: یعنی د هغه مهربان رحمٰن له جانبه به جنتیانو ته سلام وایه کیږی که د پرښتو په ذریعه وی یا به بلا واسطه پخپله رب الرحیم د سلام ارشاد فرمائی لکه چی د «**ابن ماجه**» په یوه روایت کښی راغلی دی. د دی اعلیٰ لذت او کیفیت په نسبت به څه وویلی شی چی د ښکلو او ویلو له قوی څخه وتلی دی. **اللّٰهم ارزقنا هذه النعمة العظمی بحرمة نبیک محمد صلی الله علیه وسلم.**

وَامۡتَازُوا الۡیَوۡمَ اَیُّهَا الۡمُجۡرِمُوۡنَ ﴿۵۹﴾

او (وبه وایه شی چی) راجدا شئ نن ورځ ای مجرمانو (کافرانو له مؤمنانو څخه).

تفسیر: یعنی د جنتیانو په عیش او آرام کښې تاسی له سره هیڅ برخه نه لرئ ستاسی د هستوګنی ځای بیل دی چی تل به همغلته اوسیږئ ای مجرمانو کافرانو!

اَلَمۡ اَعۡهَدۡ اِلَیۡکُمۡ یٰبَنِیۡۤ اٰدَمَ اَنۡ لَّا تَعۡبُدُوا الشَّیۡطٰنَ ۚ اِنَّهٗ لَکُمۡ عَدُوٌّ مُّبِیۡنٌ ﴿۶۰﴾ وَّ اَنِ اعۡبُدُوۡنِیۡ ؕؔ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسۡتَقِیۡمٌ ﴿۶۱﴾

آیا حکم نه وو کړی ما تاسی ته (په ژبو د رسولانو سره) ای ځامنو د آدم په دی سره چی عبادت مه کوئ تاسی د شیطان بیشکه دغه شیطان تاسی ته دښمن دی ښکاره. او (داسی حکم می نه وو کړی بلکه کړی می وو) چی عبادت کوئ (یواځی) زما دغه (عبادت زما) لاره ده سمه (چی جنت ته تللی ده).

تفسیر: یعنی د هم دغی ورځی په نسبت مو تاسی د انبیاؤ الله په واسطه مکرر پوهولی وئ او ویلی مو وو چی د لعین شیطان متابعت له سره مه کوئ! چی ستاسی ښکاره او صریح دښمن دی او هغه مو تر هغه پوری نه پریږدی څو مو په دوزخ کښې وغورځوی. که ابدی نجات غواړئ نو پر دغه سمی صافی لاری چی درښکاره او واضحه کړی شوی ده لاړ شئ او یواځی د الله تعالیٰ په عبادت او بندګی کښې مشغول اوسئ!.

وَ لَقَدۡ اَضَلَّ مِنۡکُمۡ جِبِلًّا کَثِیۡرًا ؕ اَفَلَمۡ تَکُوۡنُوۡا تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۶۲﴾ هٰذِهٖ جَهَنَّمُ الَّتِیۡ کُنۡتُمۡ تُوۡعَدُوۡنَ ﴿۶۳﴾ اِصۡلَوۡهَا الۡیَوۡمَ بِمَا کُنۡتُمۡ تَکۡفُرُوۡنَ ﴿۶۴﴾

او خامخا په تحقیق ګمراه کړی وو (شیطان) له تاسی خلق ډیر، آیا پس نه یئ تاسی داسی چی عقل وچلوئ. (وبه ویلی شی منکرانو ته په آخرت کښې) دا دوزخ دی هغه چی وئ تاسی چی (په دنیا کښې) وعده ئی درسره کړی شوی وه. ځی ننوځی په ده کښې نن ورځ په سبب د هغی چی وئ تاسی (په دنیا کښې) چی کافران کیدئ.

تفسیر: یعنی افسوس چی سره له دومره نصیحت او پوهولو تاسی ونه پوهیدئ او له غور او فکر

او عقل څخه مو کار وانخیست ـ او دغه ملعون شیطان له تاسی یو لوی جمعیت گمراه او بی لاری کړ ـ آیا تاسو دومره عقل او پوه نه درلوده (لرله) چې د دوست او دښمن په منځ کښې فرق او تمیز سره وکړی شئ ؟
او پخپلی گټی او تاوان وپوهیږئ ؟ په دنیوی کارونو کښې خو مو خپله ډیره هوښیاری او ذهانت ښکاروه ـ مگر په اخروی معامله کښې مو ځان دومره ناپوه او غبی وغورځوه چې په دومره غټو غټو خبرو هم ونه پوهیدئ ـ یا ځان مو پری نه پوهوه ـ او د پوهیدلو لیاقت نه وو درپاتی ـ اوس نو د خپل هغه حماقت او سفاهت نتائج او ثمرات وڅکئ! دغه دی دوزخ درته تیار او منتظر دی چې د هغه وعده مو له تاسی سره د کفر اختیارولو په تقدیر کړی وه. د کفارو د هستوگنی ځای هم دا دی ـ ځئ خپلو ځایونو ته او په کښې الی الابد پریوځئ!.

اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰٓى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ اَيْدِيْهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَكْسِبُوْنَ ﴿٦٥﴾

نن ورځ به مهر ووهو پر خولو د دوی او خبری به وکړی له مونږ سره لاسونه د دوی او شاهدی به ورکړی پښې د دوی په هغو کارونو چې وو دوی چې کول به دوی (په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی که نن دغه خلق پخپلو جرائمو باندی پخپلو ژبو سره هم اقرار او اعتراف وکړی نو څه به کیږی ؟ مونږ د دوی پر خولو مهر لگوو او د دوی لاسونو او پښو بلکه د دوی ابدانو پوستکیو ته به حکم ورکوو څو د هغو د جرائمو بیان وکړی چې د دوی په ذریعه ئې پر هغو ارتکاب کړی وو لکه چې هر عضو (هنده) د الله تعالیٰ په قدرت په وینا راځی او شهادت ورکوی کماجاء فی الرکوع الثالث ۲۰ آیت من حٰمٓ السجدة قوله تعالیٰ. ﴿حَتّٰٓى اِذَا مَا جَآءُوْهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُوْدُهُمْ بِمَا كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ﴾ وفی موضع آخر فی ذٰلک الرکوع ۲۱ آیت ﴿قَالُوْٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾

او د نیکانو اعضاء شهادت ورکوی د دوی په طاعت او صلاحیت باندی.

وَلَوْ نَشَآءُ لَطَمَسْنَا عَلٰٓى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى يُبْصِرُوْنَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَمَسَخْنٰهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوْا مُضِيًّا وَّلَا يَرْجِعُوْنَ ﴿٦٧﴾

او که اراده فرمایلی وی مونږ نو خامخا هوار والی به راوستلی وو مونږ پر
سترګو د دوی پس وړاندی شوی به ؤ دوی هغی لاری ته (چی تل پری تلل).
پس څرنګه به لیدلی وه دوی (هغه لاره) او که اراده فرمائلی وی مونږ خامخا
مسخ کړی به وو مونږ دوی په ځایونو خپلو کښی پس طاقت به ئی نه وو د
وړاندی تللو او نه به بیرته ګرځیدلی شو (شاته).

تفسیر: یعنی لکه چی دوی زمونږ له آیاتونو څخه سترګی پټی کړی دی که مونږ اراده فرمائلی وی نو د سزا په ډول (طریقه) به مو د دوی ظاهری بصارت هم له دوی نه اخیست او له دوی نه به مو خالص ړانده جوړ کړی وی چی د دی لوری او د هغه لوری لار به ئی هم پری نه لیدله او هم هغسی چی دوی له شیطانی لارو څخه نه پر څنګ کیږی او نه غواړی چی د الله تعالیٰ پر لاره لاړ شی مونږ قدرت لرو چی د دوی صورتونه بیخی مسخ او له اصلی حالت څخه ئی واړوو څو دوی د خپل کوم ضرورت دپاره بیخی له خپله ځایه پر خوځیدلو قادر نه وی. مګر مونږ داسی ونه کړه ـ او له دغو جوارحو او قواوو څخه مو دوی محروم ونه ګرځول دغه زمونږ له خوا دوی ته مهلت او ډیل وو نن به همغه سترګی لاسونه پښی پر دوی شاهدی ورکوی چی دغو چټی (بیکاره) خلقو مونږ پر کومو چټی (بیکاره) کارونو لګولی وو او له مونږ ئی څه څه کارونه اخیستل.

وَمَنۡ نُّعَمِّرۡهُ نُنَكِّسۡهُ فِى الۡخَلۡقِ‌ؕ اَفَلَا يَعۡقِلُوۡنَ ﴿۶۸﴾

او هر چاته چی اوږد عمر ورکړو مونږ هغه ته نو نسکور به کړو هغه په
پیدایښت کښی، آیا پس نه کوی دوی عقل (چی نه یواځی الله په معمروالی او
تنکیس بلکه په بعث هم قادر دی.)

تفسیر: یعنی د خپل بصارت فقدان او د صورت مسخ مستبعد مه ګڼئ! آیا تاسی نه ګورئ او غور نه کوئ چی یو روغ رمټ او مضبوط انسان څه وخت چی زیات سپین ږیری او زوړ شی څرنګه د لیدلو ـ آوریدلو ـ تللو ـ ګرځیدلو څخه معذور کیږی. ګواکی د هلکتوب په شان کمزور او ناتوانه ګرځی او بیا د نورو کومک او معاونت او لاس نیولو ته لکه وړوکی محتاجیږی او په زوړتوب کښی همغه د وړوکتوب حالت او عادت له سره شروع کیږی نو آیا هغه الله تعالیٰ چی د دوی د دغه قوی په عطالت او ازاله په وړتوب او زړتوب کښی قادر دی په ځلمیتوب کښی به نه وی مقتدر ؟.

وَمَا عَلَّمۡنٰهُ الشِّعۡرَ وَمَا يَنۡۢبَغِىۡ لَهٗ‌ ؕ اِنۡ هُوَ اِلَّا ذِكۡرٌ وَّقُرۡاٰنٌ مُّبِيۡنٌ ۙ‏ ﴿۶۹﴾

او نه دی ښوولي مونږ دغه (محمد) ته شعر او نه ښائیږی ورلره (شعر ویل)، نه دی دغه (قرآن) مگر خالص ذکر پند دی او قرآن دی ښکاره کوونکی (د احکامو).

تفسیر: یعنی څه چی پاس بیان شو گرد (تول) واقعیه حقائق دی او کوم شاعرانه تخیلات نه دی ـ دغه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته مونږ داسی یو عظیم الشان قرآن احسان کړی دی چی پر نصائحو او روښانو تعلیماتو معمور دی کوم د شعر او شاعری دیوان نه دی چی په کښی خالص طبع ازمویل ـ او د تخیل او مبالغی مظاهره وی بلکه د محمد صلی الله علیه وسلم مبارکه طبع په فطری ډول (طریقه) سره د شاعری له فنه دومره بعیده ده چی سره له دی چی دوی د قریشو له خاندانه څخه دی چی د هغوی هر فرد حتی چی وینځو ئی هم د شعر ویلو قدرت او طبیعی سلیقه لرله مگر دوی پخپل مدت العمر کښی شعر نه دی جوړ کړی البته په رجز او په نورو مواقعو کښی به یو نیم ځلی د دوی د مبارکی ژبی څخه بی تکلفه ځنی مقفیٰ عبارت وتلی وی چی د شعر خاصیت به تری څرگندیده (ښکاریده) چی ښائی دغه تری مستثنیٰ گڼل شی ـ او نه ښائی چی پر دغو د شعر او شاعری اطلاق وکړی شی نه یواځی دوی پخپله شعر نه دی ویلی بلکه د بل کوم شاعر اشعار ئی هم پخپل عمر کښی له دوو څلورو مرتبو څخه زیات نه دی ویلی ـ او د دغو اشعارو د لوستلو په وخت کښی به ئی هم داسی لهجه اختیاروله چی په هغه شعر کښی به د شعریت خصوصیات نه ښکاریده یعنی تش د هغه شعر مطلب به ئی اداء فرمایه. الغرض د دوی شریفه طبع له شعر او شاعری سره دومره تناسب او علاقه نه درلوده (لرله) ـ ځکه چی دغه شی د دوی له جلیل منصب سره لائق نه ؤ ـ دوی د حقیقت ترجمان ؤ د دوی د بعثت مقصد دا ؤ څو گرده (توله) دنیا له علویه و حقایقو څخه بی له ادنیٰ کذب او غلو خبردار او پوه کړی ظاهر دی چی دغه کار د یوه شاعر له لاسه نه دی پوره ـ ځکه د شاعریت حسن او کمال په دی کښی دی چی په کذب ـ مبالغه ـ تخیل ـ فرضی خبرو جوړولو کښی غلو وکړی که په شعر کښی کوم محمود جزء وی نو هغه پری مؤثر کیږی او په زړه کښی ځای نیسی نو دغه صفت د لوی قرآن په نثر کښی په هغه اندازه موندلی کیږی چی که د تولی دنیا شعراء سره راتول شی نو دوی په گردو (تولو) اشعارو کښی د دی پاک قرآن یوه ادنیٰ نمونه هم نشی پیدا کولی. د قرآن الکریم د دغه بدیع اسلوب د لیدلو په اثر ویلی شو چی گواکی د نظم اصلی روح د ده په هم دغه نثر کښی مزج او خلط کړی شوی دی ښائی چی له هم دی سببه لوی لوی فصحاء ـ بلغاء ـ او عقلاء د پاک قرآن د فصاحت او بلاغت په مقابل کښی هک پک او حیران پاتی شوی او پاتی کیږی او قرآن ته به ئی شعر او سحر ویل حال دا چی شعر او سحر له قرآن سره هیڅ نسبت نه لری آیا د شاعری او جادوگری پر اساس او بنیاد په دنیا کښی د قومیت او روحانیت داسی عظیم الشان او لازوالی ودانی او عمارتونه ودانیدلی او دریدلی شی چی تر نن ورځی پوری د قرآنی تعلیم په

اساس قائم او ټینګ ولاړ دی ؟ دغه د شاعرانو او د جادوګرانو کار نه دی بلکه د انبیاؤ الله کار دی چې د الله تعالیٰ په حکم مړو زړونو ته ابدی ژوندون عطاء کوی. الله تعالیٰ عربو ته د دی خبری د ویلو موقع ور نه کړه چې ووائی تاسی له ابتدا څخه شاعر وئ او اوس مو له شاعری څخه ترقی کړی نبی شوی یئ.

لِّيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَّيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ۝۷۰

چې وویروی (دغه قرآن یا نبی) هر هغه چې وی ژوندی او ثابته شی خبره (د عذاب) پر کافرانو (چې قرآن نه منی).

تفسیر: یعنی د ژوندی زړه انسان د قرآن په آوریدلو سره له الله تعالیٰ څخه وویریږی او پر منکرانو د حجت اتمام وشی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په هر چا کښی چې روح وی یعنی نیک اثر واخیستی شی د هغه د فائدی دپاره او پر منکرانو د الزام اړولو دپاره».

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِّمَّا عَمِلَتْ اَيْدِيْنَآ اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مٰلِكُوْنَ ۝۷۱

آیا نه وینی دوی (بلکه وینی ئی) چې بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی ته له هغه چې جوړ کړی دی لاسونو (د قدرت) زمونږ چارپایان پس دوی د هغوی مالکان (واکداران) دی.

تفسیر: له تنزیلیه و آیتونو څخه وروسته بیا د تکوینیهؤ آیتونو په طرف توجه ورکوی. یعنی له یوه جانبه د لوی قرآن پندونه او نصائح واورئ او له بل طرفه په غور او دقت سره وګورئ چې پاک الله څرنګه انعام او احسان پر تاسی فرمایلی دی. اوښ ـ غوائی ـ آس ـ کچر ـ پسه او نور ساکښان (جاندار) تاسی نه دی پیدا کړی بلکه دغه ګرد (تول) پخپله پاک الله ستاسی د فائدی او ګټی دپاره پیدا کړی دی او بیا ئی تاسی محض پخپل فضل او کرم سره د هغو مالکان ګرځولی یئ چې تری وخورئ! او تری هر راز (قسم) کار چې مو زړه غواړی واخلئ! او تری په هر ډول (طریقه) منتفع شئ!.

وَذَلَّلْنٰهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوْبُهُمْ وَمِنْهَا يَاْكُلُوْنَ ۝۷۲ وَلَهُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ ۭ اَفَلَا يَشْكُرُوْنَ ۝۷۳

او ذلیل عاجز ایل کړی مو دی دغه (چارپایان) دوی ته پس ځینی له دوی د سورلیٔ د دوی دی او له ځینی د دوی خوری. او شته دوی ته په دغو انعامو کښې نفعې ډیری د څښلو (شیان) آیا پس دوی شکر نه وباسی (په دی نعماؤ) ؟.

تفسیر: وګوریٔ چې څومره لوی او عظیم‌الجثه او قوی هیکله حیوانان د ضعیف البنیان انسان په مقابل کښې عاجزان او ناتوانان ـ او ټول ده ته مسخر او تابعان دی د زرهاؤ اوښانو یو قطار (لړ) یو وړوکی هلک هر چیری چې وغواړی بیائی او دوی د پوزی له نکیله راکاږی او دوی د دغه وړوکی په مقابل کښې خپل غوږ هم نه خوځوی او پر څومره قوی او زورورو حیواناتو انسانان سوریږی ـ پیټې پرې وړی او ډیر حیوانات حلالوی او له غوښو او نورو اجزا ؤ څخه ئې منتفع کیږی ـ علاوه پر غوښې د دوی له پوستکیو ـ هډوکیو ـ وړیو ـ ویښتانو او نورو څخه څومره فائدی حاصلولی شی ـ د دوی غلانځی داسی دی لکه د شودو چینی چې د هم دغو چینو له اوبو خور (مشرب) څخه ډیر انسانان خړوبیږی (سیرابیږی) خو سره له دی شکر ایستونکی بندګان ډیر لږ دی.

وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لَّعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾

او نیولی دی (دغو مشرکانو) بې له الله (نور) معبودان چې ښائی دوی سره به مدد وکړی شی. نه لری (طاقت) (دغه معبودان) د نصرت له دوی سره حال دا چې دغه (معبودان) به دوی ته لښکری حاضری کړی شوی وی (په دوزخ کښې).

تفسیر: یعنی هغه الله چې دغسی نعمتونه ئې تاسی ته عطاء او مرحمت کړی دی د هغه شکریه تاسی په دی ډول (طریقه) سره ادا کړیٔ چې د ده په مقابل کښې مو نور معبودان او اختیار لرونکی ودرول او د دوی په نسبت داسی عقیده لریٔ چې ګواکی دوی د اړتوب (مجبوری) او احتیاج په وخت کښې زمونږ په کار راځی او په درد خوری او راسره امداد او مرستی (مدد) کوی نو په یاد ئې ولریٔ چې هغوی به ستاسی سره څه کومک او مرستی (مدد) وکړی شی؟ حال دا چې دوی خپلو ځانونو ته هم څه نفعه او ګټه (فائده) نشی رسولی. هو! څه وخت چې تاسی امداد او معاونت ته سخت اړ (مجبور) او محتاج اوسیٔ دوی به هم دغه وخت کښې پر تاسی نور

الزامات او جرمونه هم اړوی او ستاسی پیټی لا درنوی نو هلته به تاسی ته دغه خبره ښکاره شی چی د هغو معبودانو په طرفداری او حمایت چی تاسی خپل ګرد (تول) عمر مصرف کړی ؤ نن هغوی په کومه سترګه تاسی ته ګوری ؟.

فَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿۷٦﴾

پس نه دی غمجن کوی تا خبری د دوی (په دی چی ته رسول نه ئی) بیشکه مونږ ته معلوم دی هغه (حسد او بغض) چی پټوی ئی دوی او هغه (کفر او عناد) چی ښکاره کوی ئی دوی.

تفسیر: یعنی کله چی پخپله له مونږ سره د دوی سلوک او معامله داسی ده نو تاسی له سره مه غمجن او مه خفه کیږئ! او خپله فریضه په ډیر ښه ډول (طریقه) سره اداء کړئ! او دوی مونږ ته پریږدئ ! مونږ د دوی له ظاهری او باطنی احوالاتو څخه ښه واقف او خبردار یو او په ډیر ښه شان سره د دوی حساب او کتاب اخلو او لازمه احکام د دوی په نسبت صادروو.

أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿۷۷﴾

آیا نه وینی نه پوهیږی انسان چی بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی هغه له نطفی (یوه څاڅکی اوبو) پس ناڅاپه دی سخت جګړه کوونکی ښکاره دی (له مونږ سره په نفع د بحث کښی).

تفسیر: یعنی انسان خپل اصلیت او ماهیت ته نه ګوری او نه ئی په یاد وی چی دی د یوی ناڅیزی او ناولی اوبو یو څاڅکی ؤ چی د الله تعالیٰ په قدرت له څه شی څخه څه شی تری جوړ شوی دی ؟ د اوبو دغه څاڅکی ته الله تعالیٰ داسی زور او قوت ـ نطق او بیان ورعطاء کړ چی دی اوس پر هره یوه خبره جګړی او مناقشی کوی او له خپله ځانه راز راز (قسم قسم) خبری او اتری جوړوی ـ تر دی اندازی پوری چی نن له خپله حده متجاوز شوی د خپل لوی خالق په مقابل کښی هم تینګ او ولاړ دی.

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَن يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿۷۸﴾

او تړی پر مونږ پوری مثل (د هډوکی وراسته) او هیر کړی ئی دی پیدایښت خپل، وائی څوک به ژوندی کړی دغه هډوکی حال دا چی هغه وراسته دی.

تفسیر: یعنی وګوری، چې دوی پر الله تعالیٰ څرنګه خبری او فقری تړی ؟ ګویا هغه مطلق قادر د عاجز مخلوق په شان فرضوی او داسی وائی کله چې زمونږ اجساد وراسته شی او بیخی وریژی یوائځی وراسته او زاړه هډوکی او ککره مو پاتی شی نو آیا دغه شیان بیا څوک ژوندی کولی شی ؟ د دغسی سؤال کولو په وخت کښې دوی ته د دوی اصلی پیدایښت نه په یادیږی. که نه دغه ناځیزه څاڅکی ته به د دغه الفاظو د ویلو جرأت نه وی پیدا شوی. ښائی چې دی خپل اصل او ماهیت ته نظر وکړی! او لږ دی وشرمیږی! او لږ څه دی له خپله عقله او پوهی کار واخلی! ښکاره ده چې په دغه تقدیر به دی پخپله د دغو سوالاتو هغه جواب ومومی چې په دغه راتلونکی آیت کښې مذکور دی.

قُلۡ يُحۡيِيهَا ٱلَّذِيٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٖۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلۡقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾

ووایه (ای محمده ده ته) بیا به ژوندی کړی دغه (وراسته هډوکی) هغه (مطلق قادر) چې پیدا کړی ئې دی اول ځلی حال دا چې دغه (الله) په هر قسم پیدایښت ښه عالم دی (که نوی وی او که زوړ).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چې اول ځلی ئې په دغو هډوکو کښې روح غورځولی دی هغه ته دوهم ځلی په دوی کښې روح اچول څه سختی او اشکال نه لری. بلکه ستاسی په زعم دغه دوهم ځلی ژوندی کول د اول ځلی ژوندی کولو په نسبت لاسهل او آسان دی ﴿ وَهُوَ أَهۡوَنُ عَلَيۡهِ ﴾ حال دا چې هغه مطلق قادر ته هر شی آسان دی. اعم له دی چې اول ځلی وی که دوهم ځلی. دی په هر ډول (طریقه) سره په پیدا کولو قادر او مقتدر دی او د بدن اجزاء او د هډوکو بڅرکی هر چیری چې تیت او پرک (منتشر) وی د هغه هره هره ذره د ده په محیط علم کښې ده او هغه ئې پخپل موعد (تاپی) بیا تولوی او ژوندی کوی ئې.

ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلشَّجَرِ ٱلۡأَخۡضَرِ نَارٗا فَإِذَآ أَنتُم مِّنۡهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾

هغه (مطلق قادر) چې پیدا کړی ئې دی تاسی ته له ونی شنی څخه اور پس ناڅاپه تاسی له هغی ونی څخه بلوئ اور.

تفسیر: یعنی ړومبی ئې له اوبو څخه تکه شنه او خړوبه ونه زرغونه کړه. بیا د دغی تکی شنی او ښکلی ونی لرګی ئې وچ او خس ئې وګرځوله چې اوس تاسی له هغی څخه اور وباسئ پس هغه الله جل جلاله چې دغسی متضاد صفات په اول او آخر کښې بدلولی شی آیا دی به د یوه څیز

په موت او حیات او په لاندی باندی کولو او اړولو رااړولو څرنګه قادر او توانا نه وی.
تنبیه: ځینو اسلافو له ﴿ مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ ﴾ څخه هغه خاصه ونه مراده کړی ده چی د هغی له څانګو څخه کله چی یو په بل باندی ومښلی شی اور وځی لکه چی زمونږ په مشرقی جلال آباد کښی د (بانس) ونه یا په عربو کښی د (مرخ) او (عفار) ونی دی والله اعلم.

أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ ۚ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾

آیا نه دی هغه (مطلق قادر) چی پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه قادر په دی باندی چی پیدا کړی په شان د دوی ؟ هو! (قادر دی په دی باندی). او هم دی دی اصلی ډیر پیدا کوونکی (د مخلوقاتو) ښه عالم (پر هر شی باندی).

تفسیر: یعنی هغه لوی ذات چی د آسمان او ځمکی په شان لوئی لوئی کری ئی پیدا کړی هغه ته د دغسی کفارو په شان د وړوکو وړوکو شیانو پیدا کول له سره مشکل نه دی.

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾

بیشکه هم دا خبره ده چی امر حکم د الله هر کله چی اراده وفرمائی (د پیدا کولو) د یوه څیز دا دی چی وفرمائی هغه ته چی (جوړ) شه نو (جوړ) شی.

تفسیر: یعنی د کوم لوی یا وړوکی شی په اول یا دوهم ځلی پیدا کولو کښی الله تعالیٰ ته هیڅ یو اشکال او دقت نشی وړاندی کیدی د ده له جانبه خو تش یوه اراده په کار ده هر کله چی دی د کوم شی د پیدا کولو اراده وفرمائی هغه له علی‌الفور څخه هم وړاندی پیدا کیږی او د یوی رپی ډیل او تأخیر هم په کښی امکان نه لری.
تنبیه: زما په خیال دغه آیت له پخوانی آیت سره هم لګولی شو او داسی هم ویلی کیدی شی چی ړومبی د بدن د پیدایښت ذکر ؤ او دلته ئی د نفخ الروح مطلب پوهولی دی والله اعلم (ارجع الی بحث الروح فی سورة الاسراء من هذا التفسیر.)

فَسُبْحٰنَ الَّذِيْ بِيَدِهٖ مَلَكُوْتُ كُلِّ شَيْءٍ وَّاِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ ﴿٨٣﴾

پس پاکی ده هغه (الله) ته چی په لاس (د قدرت) د ده کښی ده باچاهی د هر څیز او خاص هم ده ته بیرته بیا بیولی کیږئ (په آخرت کښی لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی هغه لوی معبود او اقدس او ارفع موجود چی د ده د قدرت په لاس کښی فی‌الحال هم د ګردو (تولو) علویاتو او سفلیاتو د مخلوقاتو د حکومت واک (اختیار) او زمام (واګی) شته په مستقبل کښی هم ګرد (تول) د هم هغه په لوری ورتلونکی او رجوع کوونکی دی او پاک الله د عجز او سفه او نور هر قسم عیب او نقص څخه په کلی ډول (طریقه) منزه او پاک دی.

تمت سورة یٰسٓ ولله الحمد والمنة

سورة «الصافات»مکیة وهی مائة واثنتان وثمانون آیة وخمس رکوعات رقمها (۳۷) تسلسلهاحسب النزول (٥٦) نزلت بعد سورة «الانعام»

د «الصافات» سورت مکی دی (۱۸۲) آیته او (٥) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۷) او په نزول کښی (٥٦)

سورت دی وروسته د «الانعام» له سورته څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالصّٰٓفّٰتِ صَفًّا ﴿١﴾ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴿٢﴾

قسم دی پر (هغو پرښتو چی) صف تړونکی دی په صف تړلو سره بیا پر (هغو) شړونکیو (د شیطانانو) په شړلو سره.

تفسیر: یعنی چی صف تری قطار قطار او په منظم ډول (طریقه) سره ودریږی که پرښتی وی چی د الله تعالیٰ د احکامو د اوریدلو دپاره پخپلو ځایونو کښی درجه په درجه ودریږی یا عبادت کوونکی انسانان وی چی په لمانځه او جهاد او نورو کښی سره صفونه تړی.

تنبیه: په محاوراتو کښی قسم د تاکید دپاره دی چی علی‌الاکثر د منکرانو په مقابل کښی

استعمالیږی لیکن ډیر اوقات محض د یوه مضمون د مهتم بالشان ظاهرولو دپاره هم استعمالیږی او د قرآن الکریم قسمونه پر متبعینو ظاهریږی چی عموماً مقسم به مقسم علیه ته د یوه شاهد یا دلیل په ډول (طریقه) وی. والله اعلم.

﴿ فَالزّٰجِرٰتِ زَجْرًا ﴾ - بیا پر هغو شړونکیو د شیطانانو په شړلو سره).

یعنی هغه پرښتی چی شیطانان رټی او شړی ئی څو د خپلو استراق السمع په اراده کښی بریالیان او کامیاب نشی یا بندګانو ته د نیکی او فضائلو لاره ښیی او له بدی او رذائلو څخه ئی منع کوی یا هغه نیک انسانان چی خپل ځان له بدیو څخه ساتی او نورو ته هم د بدی او شرارت په خلاف پند او نصیحت او زجر ورکوی بالخاصه د جهاد په ډګر او د کفارو په مقابله کښی چی د دوی زجر - تهدید او توبیخ لا زیات وی.

فَالتّٰلِيٰتِ ذِكْرًا ﴿٣﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴿٤﴾

بیا په هغو لوستونکیو په ذکر کولو سره. چی بیشکه معبود ستاسی خامخا یو دی.

تفسیر: یعنی هغه پرښتی یا انسانان چی د الله تعالیٰ احکام وروسته له آوریدلو څخه لولی او یادوی ئی څو ئی نورو ته هم وروښوولی شی.

﴿ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌ ﴾ - چی بیشکه حق معبود د ستاسی خامخا یو دی).

بیشکه په آسمانونو کښی پرښتی او په ځمکه کښی د الله تعالیٰ نیک بندګان په هره زمانه کښی قولاً او فعلا شهادت ورکوی چی د ټولو مالک او حقیقی معبود هغه یو الله دی چی مونږ ټول د هم هغه بندګان او تابعان او رعایا یو.

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ ﴿٥﴾

چی رب د آسمانونو او ځمکی دی او د هغو (شیانو) دی چی په منځ د دوی کښی دی او رب د مشرقونو (او د مغربونو او نورو دی).

تفسیر: له شمال څخه تر جنوب پوری یو طرف «مشرقین» دی ځکه چی لمر - قمر او نجوم هره ورځ او هره شپه له بیلو بیلو ځایونو څخه راڅرګندیږی (ښکاره کیږی)! یعنی هغه نقاط چی له هغو ځایونو څخه طلوع کیږی. او بل طرف ئی په هغومره اندازی «مغربین» دی ښائی دلته د مغاربو ذکر ئی د دی لامله (له وجی) نه وی کړی چی له «مشارق» ځنی د مقابل طرف په اعتبار پخپله فهمیږی او له یوه حثیته طلوع الشمس والکواکب ته د الله د حکومت د شان او عظمت په

اثبات کښې د دوی د غروب په نسبت زیات اثر او دخل شته والله اعلم.

إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ ۝٦

بیشکه مونږ ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ښائست سره چې ستوری دی.

تفسیر: یعنی په تیارو شپو کښې دغه آسمان د دغو بیحسابو ستوریو د ځلیدلو څخه د کتونکیو په سترګو څومره ښائسته او ښکلی ـ مزین او ډک له سینګاره او رونقه معلومیږی.

وَحِفْظًا مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ۝٧

او ساتلی دی (مونږ دا آسمان) په ساتنی سره له هره شیطانه سرکشه نافرمانه (چې ویشتلی شی په لمبو سره)

تفسیر: یعنی په دغو ستوریو د آسمان زینت او ښائست دی او له ځینو ستوریو څخه چې رالویږی د شیاطینو په انسداد او اندفاع کښې هم کار اخیست کیږی. دغه لوبدونکی ستوری څه شی دی ؟ آیا له نوریه ؤ کواکبو څخه برسیره د بلی کومی نوعی مستقل کواکب دی ؟ یا د دغو نوریه ؤ کواکبو له شعاعو ځنی منفک کیږی! او تری یو راز (قسم) سوځوونکی اور پیدا کیږی ؟ یا پخپله له دغو کواکبو ځنی اجزاء جدا کیږی او لویږی ؟ په دغه مورد کښې د علماؤ او حکماؤ مختلفی خبری او اقوال دی. په هر حال د ده حقیقت هر شی چې وی وی دی خو له دغو څخه د شیاطینو د ویشتلو کار هم اخیست کیږی د دی څه تفصیل د «حجر» د سورت په تفاسیرو کښې تیر شوی دی هلته دی ولوست شی!.

لَّا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ ۝٨ دُحُورًا

غوږ نه نیسی (دغه شیاطین) طرف (د خبرو) د هغه تولی لوی پورته ته او ویشتلی غورځولی شی له هر طرفه (د آسمانه چې دوی اراده وکړی د هغه د ختلو) دپاره د شړلو.

تفسیر: له پاس مجلس څخه د پرښتو مجلس مراد دی یعنی شیاطینو ته د دی خبری قدرت نه دی ورکړی شوی چې د پرښتو مجلس ته ځان ورسوی او د الله تعالیٰ له وحی څخه کومه خبره واوری.

کله چی شیاطین داسی اراده وکړی او پاس آسمانونو ته د ورنژدی کیدلو کوشش کوی نو هر طرف ته چی دوی ورځی له هغه ځایه ئی پرښتی شړی او په وهلو او ویشتلو سره ئی لانْدی غورځوی.

وَّلَهُمْ عَذَابٌ وَّاصِبٌ ﴿٩﴾

او شته دوی ته عذاب دائم سخت.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی دوی تل تر تله شړل او رټل کیږی د دوی اخروی عذاب خو بیل دی.

إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾

مګر (غوږ نیسی) هغه (شیطان) چی غوته واچوی په یو کرت غوته اچولو سره پس ژر ورپسی راخطا شی لمبه رڼا (رڼړا) کوونکی سوځونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغو تښتیدلو او ځغلیدلو کښی د ویری او وارخطائی په منځ کښی یوه نیمه خبره آوری خو سره له هغه پرښتی په شهاب ثاقب سره د دوی تعاقب کوی. د دی تفسیر د «حجر» د سورت په ابتدا کښی پخوا لیکلی شوی دی.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَّنْ خَلَقْنَا ۚ

پس وپوښته ته دغه مشرکان چی آیا دوی سخت دی له جهته د پیدایښت که هغه څوک چی پیدا کړی مو دی.

تفسیر: یعنی د بعث له منکرینو څخه پوښتنه وکړئ چی د آسمان ـ ځمکی ـ ستوریو ـ پرښتو ـ شیاطینو او د نورو مخلوقاتو پیدا کول د دوی په خیال کښی زیات مشکل کار دی یا پخپله د دوی پیدا کول؟ او هغه هم وروسته له یو ځلی پیدا کولو څخه ظاهر دی هغه الله تعالیٰ ته چی د داسی عظیم الشان مخلوقاتو خالق دی دوهم ځلی پیدا کول هم هیڅ اشکال نه لری.

إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِّنْ طِينٍ لَّازِبٍ ﴿١١﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له ختی سریښناکی.

تفسیر: یعنی د دوی اصلی حقیقت مونږ ته تول معلوم دی له یو شان سریښناکی ختی څخه مونږ د دوی د نیکه کالبوت جوړ کړ. اوس د هغه اولاده داسی دعوی کوی چی د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی د دوی په بیا پیدا کولو نه دی قادر همغسی چی مونږ اول ځلی تاسی له خاورو څخه پیدا کړی یئ دوهم ځلی به هم تاسی له خاورو څخه بیا ژوندی راپاځوو.

بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ ﴿١٢﴾

بلکه ته تعجب کوی ته (د دوی پر تکذیب او انکار) حال دا چی مسخری کوی دوی (پر تا پوری).

تفسیر: یعنی ته تعجب کوی چی دوی ولی پر داسی صافو خبرو نه پوهیږی ؟ او له دوی سره توکی او مسخری کوی چی دغه (نبی) څرنګه چتی (بیکاره) او فضول خبری کوی ؟ (العیاذبالله).

وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ ﴿١٤﴾ وَقَالُوا إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾

او هر کله چی وپوهول شی دوی نه پوهیږی (پند نه اخلی) او هر کله چی ووینی دوی کومه نښه دلیل (د قدرت) نو مسخری پری کوی. او وائی (منکران) چی نه دی دا (چی مونږ ولید) مګر سحر کوډی دی ښکاره.

تفسیر: یعنی کله چی پند او نصیحت اوری پری غور او فکر نه کوی او هغه د قدرت د دلائلو نښی او معجزی چی ګوری هغو ته د کوډو او د سحر نسبت کوی او پری خاندی تمسخر او پوچندی (استهزاء) کوی او غواړی چی بلا اثر ئی وګرځوی.

أَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿١٦﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿١٧﴾

(او وائی منکران) آیا هر کله چی مړه شو او شو خاوری او (وراسته) هډوکی آیا مونږ به خامخا بیا ژوندی راپاڅول کیږو که پلرونه ړومبنی زمونږ (هم را ژوندی کیږی ؟).

تفسیر: د دوی همغه یوه خبره زده ده چی صاحبه ! کله چی زمونږ وجود له خاورو سره یو ځای شو او یوائی زمونږ هډوکی پاتی وی او له دی نه زیات زمونږ پلار نیکه چی د هغوی له مړینی څخه قرنونه تیر شوی دی او ښائی چی هډوکی ئی هم نه وی پاتی نو دغه څرنګه منلی شو چی دغه ټول له سره راټولیږی، او بیا له سره ژوندی راپاڅولی کیږی؟.

قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دٰخِرُوْنَ ﴿۱۸﴾ فَاِنَّمَا هِیَ زَجْرَةٌ وَّاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ یَنْظُرُوْنَ ﴿۱۹﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) هو ! (ټول راژوندی کیږئ) حال دا چی تاسی به ذلیل هم یئ پس بیشکه هم دا خبره ده چی دغه قیامت چغه ده یوه پس ناڅاپه دوی به ګوری (چی څه راپوری کیږی).

تفسیر: یعنی هو ! ضرور هغوی ګرد (ټول) بیا ژوندی راپاڅول کیږی او هلته به په نهایت ذلت او رسوائی سره د دغه تکذیب او انکار ربړ (تکلیف) او سزا مومی.

وَقَالُوْا یٰوَیْلَنَا هٰذَا یَوْمُ الدِّیْنِ ﴿۲۰﴾

او وائی به (منکران) ای خرابی ده مونږ ته (نو وائی) به ملائکی دوی ته) دا خو هغه ورځ ده د جزاء

تفسیر: یعنی په یوه چغه سره به ټول سره ژوندی راپاڅولی کیږی او له ډیر حیرت او دهشت څخه به یو طرف او بل طرف ته ګوری. (دغه چغه یا جګړی ورکول به د صور نفخی په ذریعه وی).

هٰذَا یَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِیْ کُنْتُمْ بِهٖ تُکَذِّبُوْنَ ﴿۲۱﴾

دا هم هغه ورځ د فیصلی (او قضاء) ده هغه (ورځ) چی وئ تاسی چی په دی باندی به مو نسبت د دروغو کاوه (او باور مو پری نه کاوه چی رابه شی).

تفسیر: یعنی دغه خو په واقعي او رښتیا سره د جزاء ورځ راورسیده چې د هغې اطلاع او خبر مونږ ته انبیاؤ الله راکړی وو او مونږ به پرې مسخرې کولې.

اُحْشُرُوا الَّذِیْنَ ظَلَمُوْا وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوْا یَعْبُدُوْنَ ﴿۲۲﴾

(وبه فرمائي الله ملائکو ته چې) راتول کړئ تاسې هغه کسان چې ظلم ئې کړی وو (په ځانونو خپلو په انکار او په شرک سره) او (کافراني) ښځې (یا شیطانان ملګري) د دوی او هغه چې وو دوی چې عبادت به ئې کاوه (د بتانو).

تفسیر: دغه خطاب به د الله تعالیٰ له طرفه کیږي.

مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ فَاهْدُوْهُمْ اِلٰی صِرَاطِ الْجَحِیْمِ ﴿۲۳﴾

بې له الله پس روان کړئ برابر کړئ دوی لارې د دوزخ ته (او دوزخ ته ئې ورسوئ).

تفسیر: دغه حکم به پرښتو ته ورکاوه کیږي چې دغه ګرد (تول) سره راتول کړئ! او د دوزخ لاره وروښیئ.

تنبیه: له «ازواج» یا جوړې شخه د یوې نوعې یا صنف ګنهګاران مراد دي یا به د دوی کافرې ښځې مرادې وي او له ﴿وَمَا كَانُوْا یَعْبُدُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ﴾ شخه اصنام ـ شیاطین او نور مراد دي.

وَقِفُوْهُمْ اِنَّهُمْ مَّسْئُوْلُوْنَ ﴿۲۴﴾

او ودروئ دوی (په دغې لارې کښې) بیشکه دوی پوښتیدل شي (یعنې ترې پوښتنه کیږي د اقوالو او افعالو د دوی)

تفسیر: له حکم شخه وروسته به لږ شه هلته درول کیږي شو له دوی ځنې هغه سؤال او جواب وکړ شي چې وروسته له دې نه په ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ﴾ کښې مذکور دي.

مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُوْنَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُوْنَ ﴿٢٦﴾

څه مانع ده تاسی ته چی مرسته (مدد) نه کوئ یو له بل سره (په خلاصی کښی لکه چی کوله مو په دنیا کښی) (هیڅ نشی کړی) بلکه دوی نن ورځ پخپله خپل ځانونه تسلیموی (او ذلیل) دی.

تفسیر: یعنی په دنیا کښی به تاسی ﴿ نَحْنُ جَمِيْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴾ ویل چی مونږ یو له بل سره مرستی (مدد) او مددګاران یو نن پر تاسی څه شوی دی چی یو له بل سره هیڅ امداد او معاونت نه کوئ ؟ بلکه هر یو له تاسی بی له دی نه چی لږ څه خپل غوږ وخوځوئ په نهایت ذلت او حقارت سره نیول او راوستل کیږئ.

وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿٢٧﴾ قَالُوْٓا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَاْتُوْنَنَا عَنِ الْيَمِيْنِ ﴿٢٨﴾

او مخ به وګرځوی ځینی د دوی پر ځینو نورو (کشرانو او مشرانو) پوښتنه به کوی دوی یو له بله وبه وائی (کشران مشرانو ته) چی بیشکه تاسی وئ تاسی (په دنیا کښی) چی راتلئ به مونږ ته له جانبه د قسم (یا زور او قوت).

تفسیر: په «**یمین** ـ ښی لاس» کښی عموماً ډیر زور او قوت وی یعنی هم دا تاسی وئ چی پر مونږ باندی به راتلئ زمونږ د ګمراه کولو دپاره او د خپل زور او قوت راښوولو په نسبت یا له یمین څخه مراد د خیر او برکت په جانب نیول دی یعنی هم دا تاسی وئ چی راتلئ او غلبه به مو کوله پر مونږ باندی چی له نیکی او ښیګڼی (ښه کار) څخه مونږ واپس شو. یا وئ تاسی چی راتلئ به په نصائحو او ښو غوښتنو سره چی نیک به وو په ګمان ستاسی سره ـ یا له جانبه د قسمه چی مونږ په حق دین یو دغه خبری او اتری به د تابعانو او متبوعینو (مشرانو او کشرانو) په منځ کښی سره کیږی.

قَالُوْا بَلْ لَّمْ تَكُوْنُوْا مُؤْمِنِيْنَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ ۚ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طٰغِيْنَ ﴿٣٠﴾ فَحَقَّ عَلَيْنَا

قَوْلُ رَبِّنَآ ۖ إِنَّا لَذَآئِقُوْنَ ﴿۳۱﴾ فَأَغْوَيْنٰكُمْ إِنَّا كُنَّا غٰوِيْنَ ﴿۳۲﴾

وبه وائی (متبوعان تابعانو ته نه ده داسی) بلکه نه وئ تاسی پخپله ایمان راوړونکی او نه وو موږ ته پر تاسی باندی هیڅ زور تسلط بلکه وئ تاسی یو قوم سرکشه (له حده وتونکی زموږ په شان) پس ثابته شوه پر موږ خبره د رب زموږ بیشکه موږ خامخا څکونکی یو (د عذاب) پس موږ گمراه کړئ تاسی بیشکه (لکه) چی موږ وو گمراهان.

تفسیر: یعنی تاسی خو پخپله ایمان نه راووړ اوس د هغه الزام او ملامتی پر موږ باندی غورځوئ موږ خو څه زور او زیادت نه وو کړی او نه پر تاسی باندی داسی زوررور او قوی وو چی موږ ایمان نه دی پریښی چی ستاسی په زړونو کښی ننوځی. تاسی پخپله د عقل او انصاف له حده وتلی وئ چی د بیغرضو ناصحانو پندونو ته به مو غوږ نه کیښود او زموږ په تش لمسون له لاری بی لاری شوی وئ که تاسی له خپله عقله، فهمه او پوه څخه کار اخیستی او خپل عاقبت ته مو کتلی. نو زموږ پر خبرو به مو له سره غوږ نه کیښود، موږ خو ظاهر باهر گمراهان، او بی لاری رتلی شوی شیطانان یو ـ او دغه خبره ظاهره او ښرگنده (ښکاره) ده چی له یوه گمراه څخه ماسواء له گمراهی او د ضلالت په طرف له بلنی څخه بل شی نه متوقع کیږی موږ همغه شی کړی دی چی زموږ له حاله سره وړ (لائق) او مناسب وو ـ لیکن پر تاسی څه بلا او آفت لویدلی وو چی زموږ په لمسون وغولیدئ ؟ او د شیطانی حکمونو اطاعت مو وکړ؟ په هر حال هر هغه شی چی کیدونکی وو هغه وشو او د الله تعالیٰ حجت پر موږ قائم شو او د ده همغه خبره ﴿ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ ﴾ الآیة ـ کامله تثبیته شوه. نن موږ او تاسو گرد (تول) سره یو ځای د خپلو بدو افعالو او بدو چارو او غلطو کارونو خوند او مزه څکونکی یو او د دوزخ د سختو عذابونو موندونکی یو.

فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُوْنَ ﴿۳۳﴾

(نو فرمائی الله) پس بیشکه چی دوی نن ورځ په عذاب کښی سره شریکان دی.

تفسیر: یعنی تول مجرمان به درجه په درجه په عذاب کښی هم همغسی شریکیږی لکه چی په جرم او گناه کښی سره ملگری او شریکان وو.

إِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۴﴾ إِنَّهُمْ كَانُوْٓا إِذَا قِيْلَ لَهُمْ

لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُوْنَ ﴿٣٥﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه چی له دوی سره مو وکړ) کوو له تولو مجرمانو سره بیشکه دوی وو کله چی وبه ویل شو دوی ته چی نشته بل برحق معبود هیڅوک مگر یواځی الله دی نو تکبر به ئی کاوه (له ویلو د کلمی نه یا کبر او لوئی کوی دوی په دی بلونکی باندی).

تفسیر: یعنی د دوی کبر او غرور مانع دی چی د نبی الله له ارشاد سره سم د «لاالٰه الاالله» پاکه کلمه پر خپلی ژبی راوړی چی په هغی سره د دروغو معبودانو نفی کیږی اگر که په زړه کښی هغه رښتین گڼی.

وَيَقُوْلُوْنَ اَئِنَّا لَتَارِكُوْٓا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُوْنٍ ﴿٣٦﴾ بَلْ جَآءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿٣٧﴾

او وائی (دغه منکران) چی آیا بیشکه مونږ خامخا پریښودونکی یو د خدایانو خپلو دپاره د یو شاعر لیونی (الله فرمائی په تردید د منکرانو ـ نه ده داسی) بلکه راغلی دی (محمد) په حق (دین) سره او رښتین بولی (محمد تول پخوانی) رسولان.

تفسیر: یعنی د شاعرانو دروغ خو مشهور دی. نو دغسی صدیق او امین ذات ته څرنگه تاسی شاعر وایئ ؟ چی دنیا ته حقیقی رښتیا او صداقت هم دوی له خپله ځان سره راوړی دی او د گرد (تول) جهان د صدیقانو او رښتینو تصدیق کوی. آیا لیونی او مجنون هم داسی رښتیا او صافی صافی خبری کوی ؟ او دغسی صحیح او پاخه اصول دروړاندی کولی شی؟.

اِنَّكُمْ لَذَآئِقُوا الْعَذَابِ الْاَلِيْمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ ﴿٣٩﴾

بیشکه چی تاسی خامخا څکونکی یئ د عذاب دردناک (په سبب د شرک او تکذیب خپل). او جزاء به نه درکوله کیږی تاسی ته مگر په قدر د هغه (عمل) چی وئ تاسی چی کاوه به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی د توحید د انکار او د دغو بی ادبیو او گستاخیو خوند او مزه به وشکئ چی د رسالت په دربار کښی ئی کوئ هر څه چی کوئ د هغه گرد (تول) نتائج او ثمری هرومرو (خامخا) یوه ورځی ستاسی په مخ کښی راتلونکی دی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۴۰﴾

مگر هغه بندگان د الله چی پاک کړی شوی دی (له پلیتی نه نو ډیره ښه مضاعفه جزاء به مومی).

تفسیر: یعنی د دوی په نسبت څه وویل شی د دوی وضعیت او حالت خو بیخی له هغوی څخه جلا (جدا) او متمائز او کامل بل قسم دی او پر دوی د الله تعالیٰ کرم او احسان نازلیږی او د داسی انعاماتو مورد گرځی چی ځینی ئی دغه دی

أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَعْلُومٌ ﴿۴۱﴾ فَوَاكِهُ

دغه (مخلصین چی دی) شته دوی ته رزق روزی معلومه (رنگا رنگ) میوی

تفسیر: یعنی داسی عجیبی او غریبی میوی د خوړلو دپاره دوی ته وړاندی کیږی چی د هغوی پوره صفت او خاصیت فقط الله تعالیٰ ته معلوم دی. هو! د هغو لږ څه لنډ او مختصر تعریف ئی په دی صورت سره خپلو بندگانو ته ښوولی دی چی ﴿ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴾ جزء ۲۷ (د الواقعه (۱) رکوع) ۳۳ آیت

وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿۴۲﴾

او دوی ته به عزت ورکړی شوی وی.

تفسیر: په دی باندی پاک الله ښه پوهیږی چی څومره لوی اعزاز او اکرام او احترام به وی.

فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿۴۳﴾ عَلَىٰ سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿۴۴﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿۴۵﴾ بَيْضَاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿۴۶﴾

لَا فِيْهَا غَوْلٌ وَّلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُوْنَ ﴿۴۷﴾

په جنتونو ودانو له نعمتونو کښې (ناست به وی) پر تختونو سره مخامخ (چې هر يو د بل له ليدلو څخه خوشاليږي). ګرځولی به شي پر دوی (له طرفه د سقات د جنت) له جامونو د صافو شرابو تک سپين خوند ورکوونکی دپاره د څښونکيو نه به وی په دغو شرابو کښې څه آفت علت او نه به وی دوی له هغو شرابو څخه مست بيخوده.

تفسير: يعني خوند ـ مزه او نشاط به ئی پوره وی او د هغو مضارو او مفاسدو به هيڅ يوه نښه او اثر هم په کښې نه وی چې په دنيوی شرابو کښې شته، د دغو طهورو شرابو له څښلو څخه به د سر دروند والی او نشه نه پيدا کيږي ، يني او سګی به نه خرابوی، او نه به ئی ويالی وچيږي.

وَعِنْدَهُمْ قٰصِرٰتُ الطَّرْفِ عِيْنٌ ﴿۴۸﴾ كَاَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُوْنٌ ﴿۴۹﴾

او وی به په نزد د دوی کښې حوری تيتی لرونکی د سترګو غټی سترګی ګواکی دوی هګی دی پټی ساتلی شوی (په صفائی کښې).

تفسير: يعنی له ډيره شرمه او نازه ښکته کتونکی حوری چې ماسواء له خپلو ميړو (خاوندانو) بل هيچا ته نه ګوری او نه سترګی ورآړوی.

د دی حورو رنګونه به ډير صاف او شفاف وی په شان د هغو تکو سپينو هګيو چې الوتونکی ئی تر خپلو وزرو لاندی پټی ساتی نه به پری کوم داغ لګيدلی وی او نه به څه ګردغبار او دوړی پری لويدلی وی يا د هغو نريو پردو په شان تکی سپينی او پستی او نازکی وی چې د هګی د پوستکی په منځنی برخه کښې د سپينی برخی او پوتکی په منځ کښې واقع او ساتلی وی ځينی وائی چې د «شتر مرغ» هګی تری مراده ده چې ډيره ښائسته وی ـ په هر حال دغه تشبيه په صفائی او ښکليتوب کښې ده نه په سپينوالی کښې لکه چې د «الرحمٰن» په جزء ۲۷ (۳) رکوع ۵۸ آيت کښې داسی يو آيت مونږ لولو ﴿ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوْتُ وَالْمَرْجَانُ ﴾

فَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَسَآءَلُوْنَ ﴿۵۰﴾ قَالَ قَآئِلٌ مِّنْهُمْ اِنِّيْ كَانَ لِيْ قَرِيْنٌ ﴿۵۱﴾ يَّقُوْلُ ءَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِيْنَ ﴿۵۲﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَّعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَدِيْنُوْنَ ﴿۵۳﴾

پس مخ به وکرځوی ځینی د دی جنتیانو پر ځینو نورو جنتیانو چی پوښتنه به سره کوی یو له بله (له احواله د دنیا) نو وبه وائی یو ویونکی له دوی نه چی بیشکه زه چی وم وو ما لره یو ملګری (منکر له بعثه) چی ویل ئی (ماته) آیا بیشکه ته چی ئی له باور کوونکیو ئی (په بعث بعد الموت) آیا هر کله چی مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری او هډوکی آیا بیشکه مونږ ته به خامخا جزاء راکړه شي ؟.

تفسیر: یعنی د مجلس ملګری به سره ټولیږی او د طهورو شرابو جامونه به سره څښی او د دغه عیش او تنعم په وقت کښی به ځینی د خپلو تیرو حالاتو او واقعاتو تذکری سره کوی. یو جنتی به وائی چی خانه! په دنیا کښی به یو سړی د دی لامله (له وجی) پر ما خندیده چی زه ولی پر آخرت قائل او پر وجود ئی باور لرم او ماته به ئی د نادان او د احمق نسبت کاوه او ویل به ئی چی دغه بیخی مهمله او چټی (بیکاره) خبره ده وروسته له دی نه چی سړی مړ او له خاوری او له نورو سره ګډ شی او غوښه او پوستکی هیڅ شی ئی پاتی نشی او تش وراسته هډوکی ئی پاتی شی نو بیا دی د خپلو اعمالو د بدل موندلو دپاره ژوندی راپاڅاوه شی؟ ـ ښه خو پر دغه چټی (بیکاره) او بی منطقه خبره به څوک یقین او باور کولی شی ؟.

قَالَ هَلْ اَنْتُمْ مُّطَّلِعُوْنَ ﴿۵۴﴾

بیا وائی آیا یئ تاسی کتونکی (په دوزخ کښی چی د هغه منکر حال دربښکاره شی).

تفسیر: یعنی هغه پر آخرت مسخره کوونکی سړی یقیناً په دوزخ کښی لویدلی دی راځئ چی له لری څخه خو لږ څه د هغه بد احوال ځان ته په عین‌الیقین سره هم معلوم کړو ـ دغه به د هم هغه جنتی مقوله وی. او ځینی وائی چی دغه مقوله د الله تعالیٰ ده ـ یعنی الله تعالیٰ به وفرمائی چی آیا تاسو غواړی، چی د هغه منکر بد احوال وګورئ.

فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِیْ سَوَآءِ الْجَحِیْمِ ﴿۵۵﴾ قَالَ تَاللّٰهِ اِنْ كِدْتَّ لَتُرْدِیْنِ ﴿۵۶﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّیْ لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِیْنَ ﴿۵۷﴾

پس وبه ګوری (دغه قائل) پس وبه وینی هغه (منکر ملګری) په منځ د دوزخ

کښې. وبه وائی (قائل منکر ته د ملامتیا دپاره) قسم دی په الله چې نژدې وې ته چې په کنده د دوزخ کښې مې وغورځوې او که نه وې انعام (فضل) د رب زما خامخا وم به زه له حاضر کړیو شویو (دوزخ ته سره له تا).

تفسیر: یعنی دغه جنتي ته د ده د ملګري حال ورښوود کیږي چې بیخي د دوزخ منځ کښې به پروت وي د ده له لیدلو څخه به دی عبرت اخلی او د الله تعالیٰ فضل او احسان به ئې په یاد ورشي او هغه ته به داسې وائي «ای کمبخته! تا غوښته چه ما هم له خپل ځانه سره یار او ملګری کړې» محض د الله تعالیٰ فضل او احسان زما لاس ونیو او له دغه مصیبت څخه ئې بچ کړم چې زما قد هم د اسلام د سمې لارې څخه ونه ښوئیده که نه نن به زما حال هم ستا په شان وو تا غوندې به زه هم نیول کیدم او په دغه دوزخ کښې به غورځول کیدم او دغه سخت دردناک عذاب به مې موندو.

اَفَمَا نَحۡنُ بِمَیِّتِیۡنَ ﴿۵۸﴾ اِلَّا مَوۡتَتَنَا الۡاُوۡلٰی وَمَا نَحۡنُ بِمُعَذَّبِیۡنَ ﴿۵۹﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الۡفَوۡزُ الۡعَظِیۡمُ ﴿۶۰﴾ لِمِثۡلِ هٰذَا فَلۡیَعۡمَلِ الۡعٰمِلُوۡنَ ﴿۶۱﴾

آیا پس نه یو مونږ (جنتیان) مړه کیدونکي (بلکه نه یو) مګر همغه مرګ زمونږ ړومبني (په دنیا کښې) او نه یو مونږ په عذاب کړی شوی. بیشکه چې دغه (ابدي خوندور حیات) خامخا هم دغه په مراد رسیدل بري ډیر لوی دی. خاص دپاره د مثل د دی (نعمتونو) پس ښائي چې عمل وکړي عمل کوونکي (نه دپاره د جاه او مال د دنیا چې فاني دی).

تفسیر: په دغه وخت کښې به له ډیره مسرته ووائي آیا دغه واقعي خبره نه ده بلکه ده چې ماسواء له هغه پخواني مرګه چه په دنیا کښې مونږ ته رسیدلی دی وروسته له دی نه مونږ له سره نه مرو او نه له سره له دغه عیش او عشرت او راحت څخه وځو او نه د تکلیف ـ عذاب ـ ربړ (سختيء) او اندیښني کومه ویره او خرخشه (خطره) مونږ ته عائده کیږي. د الله تعالیٰ په فضل او کرم سره دغه زمونږ تنعم او رفاهیت به همیشه وي بیشکه چې لوی بري او کامیابي هم دی ته وائي او دغه دی هغه اعلیٰ مقصد چې ښائي د هغه د تحصیل دپاره هر قسم زحمتونه او تکالیف پر ځان واخیستل شي! او هر ډول (طریقه) ایثار او فدا کاري په دغه لاره کښې وکړی شي! اوس بیا الله تعالیٰ عظم برهانه فرمائي

أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُّزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنٰهَا فِتْنَةً لِّلظّٰلِمِيْنَ ﴿٦٣﴾
إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِيْٓ أَصْلِ الْجَحِيْمِ ﴿٦٤﴾

آیا دغه (نعماء د جنت) غوره دی له جهته د میلمستیا (جنتیانو ته) یا ونه د زقوم (غوره ده دوزخیانو ته). بیشکه موږ گرځولې مو ده دغه ونه فتنه عذاب دپاره د ظالمانو. بیشکه چې دا ونه ده چې راووځي په بیخ د دوزخ کښې.

تفسیر: پاس د جنتیانو د میلمستیا تذکره وه ـ له دې ځایه د دوزخیانو د میلمستیا وینا شروع کیږي. «زقوم» د کومې ونې نوم دی چې ډېره ترخه او خورا (ډېر) بد خونده ده لکه چې په هندوستان کښې د (تهر) یا (سیهنډ) ونه هم دغسې ده. د دوزخ په منځ کښې الله تعالیٰ پخپل قدرت سره دغه ونه زرغونه کړې ده همغه ئې دلته په ﴿ إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴾ سره موسومه کړې ده. هغه یوه بلا ده ظالمانو لره په آخرت کښې ځکه څه وخت چې دوزخیان له لوږې څخه ډېر په عذاب او بیقراره شي نو هم دغه خوراک به دوی ته ورکاوه کیږي او د دوی له ستونی (حلق) ځینې د هغه له تیرولو یا تیریدو څخه وروسته له دې څخه یو مخصوص بد اثر پیدا کیږي چې له هغه ځینې یو ځان ته مستقل عذاب پر دوزخیانو نازل او مسلط کیږي. او په دنیا کښې هم د دې ونې تذکره یو شان ته ابتلا او ازموینه ده چې منکران د هغې له ذکره په قرآن کښې په ضلالت او گمراهۍ کښې لویږي. ځینې وائي چې شنه ونه به د دوزخ په اور کښې څرنگه زرغونیږي ؟ حال دا ممکن دی چې د دې ونې مزاج ناري وي لکه د «سمندر» مزاج چې د اور په چنجې سره مشهور دی او د هندوستان د سهارنپور د بلدې په عمومي باغ کښې ځینې داسې ونې هم شته چې د هغو تربیت په اور سره کیږي ځینې وائي چې «زقوم» په فلانۍ لغت سره کجوره او کچ (خرما او مسکه) ته وائي او دوی به هم دغه کچ او کجوره پخپل مخ کښې کیښودل او خپلو نورو ملگرو ته به ئې ناري وهلې «راځئ چې زقوم سره وخورو».

طَلْعُهَا كَأَنَّهٗ رُءُوْسُ الشَّيٰطِيْنِ ﴿٦٥﴾

وږی د هغې گواکي سرونه دي د شیطانانو (په عمومي قباحت او کراهیت خپل سره).

تفسیر: یعنې د سخت بدرنگه شیطان په صورت یا ئې مارانو (منگورو) ته شیاطین ویلی دي یعنې د هغې وږي یا واښکي به ئې د منگور د سرونو په شان وي لکه چې په هندوستان کښې په

تشبیه سره یوی ونی ته «ناګپهن» وائی یعنی د منګور پرانستلی خوله.

فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾

پس بیشکه دوی خامخا خوړونکی وی له هغه (زقوم) څخه پس ډک کوونکی به وی له هغه (زقوم) د نسو خپلو (له جهته د ډیری لوږی نه). بیا بیشکه دوی ته پر هغه (ونه د زقوم) خامخا ګډول (ګښول) به وی له اوبو یشولیو شویو څخه (چی کلمی به ئی توتی توتی کوی).

تفسیر: کله چی دوزخیان «زقوم» وخوری تږی کیږی دلته سختی تودی یشیدلی اوبه پر دوی ګښولی کیږی چی د هغو په اثر د دوی کلمی توتی توتی لاندی تری لویږی ﴿ فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ ﴾ جزء ۲٦ د محمد ۲ رکوع ۱۵ آیت اعاذنا الله منها

ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾

بیا بیشکه ورتله د دوی به هرومرو (خامخا) ډیری د اور ته وی.

تفسیر: او کله چی دوی ډیر وږی کیږی نو له اوره یو څنګ ته بیول کیږی او دغه خوراک او اوبه پر دوی خوړلی او څښلی کیږی. نو بیا بیرته په هم دغه اور کښی غورځول کیږی. او دوی د دغه عذاب ځکه مستحق دی چی

إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَىٰ آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾

بیشکه چی دوی موندلی دی پلرونه خپل ګمراهان پس دوی په قدمونو (پلو) د هغوی پسی ځغلی منډی وهی (د هغوی تقلید کوی دلیل او برهان ته نه ګوری).

تفسیر: دغه وروستنی کفار د پخوانیو کفارو په ړوند تقلید ګمراه شول په کومه لاره چی پخوانی کفار تللی وو دوی هم پر همغو لارو په منډو شول او هغه کندو ژورو ته ئی له سره فکر او دقت

ونه کړ او د حجت متابعت ئې پرېښود.

وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ اَكْثَرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿٧١﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا فِيْهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِيْنَ ﴿٧٤﴾

او خامخا په تحقيق ګمراه شوی وو پخوا له دوی نه اکثر د ړومبنيو (اممو څخه په تقليد او ترک د دليل او خامخا په تحقيق ليږلي مو وو په دوی کښې ويرووونکي (انبياء له عذابه نو دوی هغه نه منل نو هلاک مو کړل) پس وګوره چې څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د ويروليو شويو (له جهته د عذابه چې تول هلاک شول). مګر هغه بندګان د الله چې پاک کړی شوی وی (له عصيانه خلاص دی له عذابه).

تفسير: يعني په هره زمانه کښې له انجامه خبروونکي او له آخرته ويرووونکي انبياء راغلي دی. د هغو کسانو عاقبت او آخره خاتمه څرنګه شوه ؟ چې د هغوی خبرو ته ئې غوږ کښېنښود يوائې د الله تعالىٰ همغه مخصوص او منتخب بندګان له عذابه محفوظ او مصؤن پاتی شول چې له الله تعالىٰ څخه ويريدل او د آخرت فکر له هغوی سره وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی، «د ويری خبری خو ګردو (تولو) ته اورولی کيږی خو تری همغه کسان پند او عبرت اخلی چې نيک وی، بدان تری تور خوری او بد تری وړی » وروسته له دی نه د ځينو منذرينو (ويرونکيو) او د ځينو منذرينو (ويروليو شويو) قصې اورولی کيږی څو مکذبين تری عبرت واخلی او مؤمنين پری ډاډه او متسلی شي.

وَلَقَدْ نَادٰىنَا نُوْحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيْبُوْنَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنٰهُ وَاَهْلَهٗ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهٗ هُمُ الْبٰقِيْنَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿٧٨﴾ سَلٰمٌ عَلٰى نُوْحٍ فِي الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٩﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٨٠﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٨١﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿٨٢﴾

او خامخا په تحقيق غږ کړی وو مونږ ته نوح پس خامخا ښه جواب

ورکوونکی یو موږ. او نجات ورکړ موږ دغه (نوح) ته او اهل د دغه (نوح) ته له غمه ډیر لوی (چې ایذاء قوم او غرق وو) او وګرځوله موږ اولاده د دغه (نوح) هم دوی باقي پاتې کیدونکي. او پرې مو ښودل پر دغه (نوح مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښې. سلام دی (له الله) پر نوح په عالمیانو کښې. بیشکه موږ هم داسې (لکه نیکه جزاء د نوح نیکه) جزاء ورکوو محسنانو نیکوکارانو ته. بیشکه چې دغه (نوح) وو له (خاصو) بندګانو مؤمنانو زموږ نه. بیا غرق کړل موږ (قوم د ده بې له ده څخه) هغه نور (کفار په سؤال د نوح)،.

تفسیر: تقریباً تر یو زر کاله پوري نوح علیه السلام خپل قوم ته پند او نصیحت کاوه او دوی ئې د دوی په خیر او شر پوهول مګر د دوی شرارت او ایذاء رسول پرله پسې تزئید او ترقي موندله. بالاخر حضرت نوح علیه السلام له ډیر مجبوریت د خپل لیږونکی دربار ته متوجه شو او عرض ئې وکړ ﴿فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ﴾ جزء ۲۷ د القمر (۱) رکوع (۱۰) آیت ای ربه! بیشکه چې زه پر مغلوب یم ـ ته له ما سره مدد او مرسته وکړه» نو وګورئ چې الله تعالیٰ د ده دعاء څرنګه مستجابه او په څه شان ئې ورسره مدد وکړ ؟ نوح علیه السلام ته ئې سره د ده له کورنی او اتباع د کفارو د هغه مسلسل او متوالي ضرر رسولو څخه نجات ورکړ ـ او د هولناک طوفان په وخت کښې ئې د ده حفاظت وکړ ـ او بیوائې بیا د نوح علیه السلام له اولادی او د ذریاتو څخه ئې دنیا ودانه کړه ـ او تر څو چې دنیا ودانه وی د ده د خیر ذکر ئې پر ژبو جاري او باقي پریښود لکه چې تر نن پورې خلق پرې سلامونه لیږی او په ټوله دنیا کښې د نوح علیه السلام پر نامه یادیږی دغه خو د نیکو بندګانو عاقبت او انجام شو له بل جانب د ده د دښمنانو حال او انجام ته وګورئ چې ټول یو ځای په ډیر زوږور څپان او طوفان کښې داسې ډوب ـ مغروق او فنا شول چې د خپلو حماقتونو او سفاهتونو په سزا او نکبت ئې ټول خلق سپیره او ورک کړل او د دوی هیڅ نوم او نښان پاتې نشو.

تنبیه: د اکثرو علماوو قول دا دی چې نن د ټول جهان انسانان د حضرت نوح علیه السلام د دریو زامنو (سام ـ حام ـ یافث) اولاد دی. د «**جامع ترمذی**» له ځینو احادیثو څخه د دی ثبوت کیږی. والتفصیل یطلب من مظانه.

وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِۦ لَإِبْرَٰهِيمَ ﴿٨٣﴾

او بیشکه یو له تابعانو د دغه (نوح) خامخا ابراهیم دی.

تفسیر: انبیاء علیهم السلام د دین په اصول کښې ټول سره یو او پر یوه سمه صافه لاره روان دی

او هر يو وروستنی نبی د پخوانيو انبياوو تائيد او تصديق کوی نو ځکه حضرت ابراهيم عليه السلام ئی د حضرت نوح عليه السلام له دلی څخه وفرمايه ﴿ وَاِنَّ هٰذِهٖۤ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّاَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُوْنِ ﴾ جزء ۱۸ د المؤمنون (٤) رکوع ٥٢ آيت

اِذْ جَآءَ رَبَّهٗ بِقَلْبٍ سَلِيْمٍ ﴿۸۴﴾

کله چی راغی (ابراهيم) رب خپل ته سره له زړه ښه سالم پاک بی له شکه.

تفسير: يعنی له هر قسمه اعتقادی او اخلاقی رنځوری او مرض څخه ئی خپل زړه پاک کړ! او د دنيوی انديښنو او خرخشو (خطرو) څخه ئی ځان خلاص کړ! سره له تواضع او انکسار د خپل رب په طرف راغب او متمائل شو! او خپل قوم ته ئی هم پند او نصيحت وکړ چی له کفر ـ شرک او بت پرستی او عصيان څخه خپل ځانونه وساتی.

اِذْ قَالَ لِاَبِيْهِ وَقَوْمِهٖ مَاذَا تَعْبُدُوْنَ ﴿۸۵﴾ اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُوْنَ اللّٰهِ تُرِيْدُوْنَ ﴿۸۶﴾

کله چی ووېل (ابراهيم) پلار خپل او قوم خپل ته څه شی دی چی عبادت ئی کوئ تاسی. آيا په دروغو سره معبودان نور غير له الله غواړئ تاسی (او عبادت ئی کوئ).

تفسير: يعنی دغه د تيری (ګټی) بتان څه شی دی او څه حيثيت لری چی تاسو ئی په دی اندازه عزت او احترام کوئ او له الله تعالیٰ څخه مو مخ اړولی او له بتانو سره مو خپل عابدانه مناسبات ترلی دی. آيا په واقع سره د دوی په لاس کښی د تول جهان واک (واګی) ، اختيار او حکومت دی ؟ او د کوم وړوکی يا لوی نقصان او نفعی مالکان دی ؟ آيا تاسی ولی له خپل حقيقی الله او مالک اجل واعلیٰ شأنه و اعظم برهانه څخه مخ ګرځوئ ؟ او د دغو باطلو او د دروغو حاکمانو او بتانو خوشامد او حمايت کوئ؟.

فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۸۷﴾

پس څه ګمان مو دی پر رب د عالميانو (چی بی له عذابه به مو پريږدی بلکه

نه مو پریږدی).

تفسیر: یعنی آیا د ده په وجود کښې څه شک او شبهه شته ؟ آیا تاسی د هغه له شان او رتبې څخه بیخبره او ناپوهان یئ چی (معاذ الله) ټیری (ګټی) له هغه سره شریکان دروئ یا د ده له غضب او انتقام څخه ناواقفه یئ چی پر داسی ګستاخی او بی ادبی زړور شوی یئ ؟ بالاخر دا راوښیئ چی تاسی د رب العٰلمین په نسبت څرنګه افکار او خیالات لرئ ؟

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ﴿٨٩﴾ فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ إِلَىٰ آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾

پس نظر ئی واچوه یو نظر په ستوریو کښې. پس وویل (ابراهیم) چی بیشکه زه ناجوړ یم. پس وګرځیدل هغوی له ابراهیم څخه حال دا چی شا کوونکی وو. پس پټ راغی (دغه ابراهیم) معبودانو د دوی ته پس وویل (ابراهیم دغو بتانو ته) چی آیا نه خورئ (تاسی له دغو درته ایښودلیو شویو طعامونو څخه).

تفسیر: د ابراهیم علیه السلام په زمانه کښې د نجوم علم ډیر مترقی وو. ده خپل قوم ته د ورښوودلو دپاره ستوریو ته وکتل او وی ویل چی زما طبیعت ښه نه دی په دنیا کښې به څوک داسی پیدا شیٔ چی د هغه طبیعت بیخی له هر حیثیته ښه وی او څه نه څه داخلی یا خارجی عوارض ورلاحق نه وی ـ آیا دغه ربړ (تکلیف) او اندیښنه لږه وه چی دی به هره شیبه د خپل قوم پر دغه بد احوال او انجام پسی پخسیده یا ئی مطلب دا وو چی زه ناجوړه کیدونکی یم ـ ځکه چی ناروغی د مزاج د بی اعتدالی سره مرادفه ده او له موت څخه پخوا هر سړی ته هم دغه صورت وړاندی کیدونکی دی په هر حال د حضرت ابراهیم مراد صحیح وو. لیکن ستوریو ته کتلی د ده له داسی وینا څخه چی ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ خلق داسی وپوهیدل چی دی د نجوم په وسیله وپوهید چی ده نژدی ده چی رنځوریږم. دغه خلق د خپل یو لوی جشن په طرف د ښاره د باندی ګرد (ټول) سره روان وو، نو د ابراهیم علیه السلام د دی وینا له آوریدلو څخه هغوی د ده په نه ورتګ باندی د معذوریت په علت وپوهیدل او دی ئی یواځی په ښار کښې پریښود. د ابراهیم علیه السلام غرض له دغه بیل پاتی کیدلو څخه دغه وو څو یوه داسی موقع او فرصت ومومی چی په هغه کښې د دغو باطلو خدایانو یو خبر واخلی ـ نو دی په لویه بتخانه کښې ننوت او بتانو ته ئی خطاب وکړ «چی تاسی د دغو ماکولاتو او نذورو ځنی چی په مخ کښې مو پراته دی ولی نه خورئ ؟» سره له دی چی ستاسی ظاهری صورت د خوړونکیو په شان دی.

تنبیه: د پاس تقریر څخه ظاهر شو چې د حضرت ابراهیم علیه السلام ﴿ إِنِّي سَقِيمٌ ﴾ ویل په واقع کښې دروغ نه وو. هو! له هغه څخه اوریدونکي په کوم مطلب چې پوهیدلی دی د هغه په اعتبار خلاف‌الواقع وو څکه په بعض الاحادیث الصحیحه کښې پر دغه د کذب د لفظ اطلاق کړی شوی دی حال دا چې دغه «کذب» نه بلکه في الحقیقت «توریه» ده او داسې توریې د شرعي مصلحت په وخت کښې مباح دی لکه چې د هجرت په حدیث کښې رسول الله صلی الله علیه وسلم د «**ممن الرجل**» په جواب کښې «**من ماء**» وفرمایل او ابوبکر صدیق رضی الله عنه د یوه سوال په جواب کښې ویلي وو. «**رجل یهدیني السبیل**» هو! ځرنګه چې دغه «توریه» هم د حضرت ابراهیم علیه السلام د لوړ (اوچت) مقام په لحاظ خلاف‌الاولیٰ وه نو ځکه د «**حسنات الابرار سیئات المقربین**» په اساس په حدیث کښې «ذنب» ورته ویلی شوی. والله اعلم.

مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ ﴿٩٢﴾

څه شوي دي پر تاسې چې خبرې نه کوئ (او جواب نه راکوئ تاسې ما لره؟).

تفسیر: کله چې د بتانو له طرفه د خوړلو او نه خوړلو په نسبت ابراهیم علیه السلام کوم جواب وانه ورید نو وې ویل چې تاسې خبرې ولې نه کوئ؟ حال دا چې ستاسې اعضاء او صورت د انسانانو په شان جوړ کړی شوي دي لیکن وئی نشو کړی چې د انسانانو روح هم په تاسې کښې وغورځوی نو بیا د تعجب ځای دی چې خوړونکي ـ څښونکي ـ ویونکي انسانان د دغو بې‌حسه او بې‌حرکته د انسان په شان ښکاریدونکیو بتانو په مخ کښې ولې سر په سجده لویږي؟ او خپل حاجات او مهمات ترې غواړي؟ نو کله ابراهیم علیه السلام چې د دغو دواړو پوښتنو هیڅ جواب وانه ورید نو.

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْبًا بِالْيَمِينِ ﴿٩٣﴾

پس پټ ننووت پر دوی په وهلو سره په قوت (یا قسم یا ښی لاس).

تفسیر: یعني په زور او قوت سره ئې ودرزول او ګرد (تول) ئې سره مات او ګوډ کړل. د انبیاء په سورت کښې دغه قصه مفصله تیر شوی ده چې ابراهیم علیه السلام داسې قسم یاد کړی وو ﴿ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ ﴾

فَاَقْبَلُوْٓا اِلَيْهِ يَزِفُّوْنَ ﴿۹۴﴾

پس مخامخ شول (متوجه شول نمرودیان) دغه (ابراهیم) ته چی رامنډی ئی وهلی (پسی لپاره د نیولو).

تفسیر: کله چی خلق له خپلی میلی او چرچی څخه بیرته راوګرځیدل که ګوری چی د دوی بتان ګوډ او مات توتی توتی پراته دی نو له قرائنو او اماراتو څخه وپوهیدل چی دغه کار پرته (علاوه) له ابراهیم څخه بل چا نه دی کړی لکه چی ګرد (تول) د ده په چار چاپیر کښی سره راتول شول او ورته وویل چی دغه زمونږ معبودان دی ولی مات کړی دی.

قَالَ اَتَعْبُدُوْنَ مَا تَنْحِتُوْنَ ﴿۹۵﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ ﴿۹۶﴾

وویل (ابراهیم دوی ته جواباً) آیا عبادت کوئ تاسی د هغه چی تاسو ئی تراشوئ (او پخپلو لاسو ئی جوړوئ) حال دا چی الله پیدا کړی یئ تاسی او هغه (عمل) چی کوئ ئی تاسی (نو ولی د غیر الله عبادت کوئ).

تفسیر: یعنی هر چا چی دغه بتان مات کړی دی تاسو هغه پسی ولی ګرځئ تاسی پخپله ولی داسی چتی (بیکاره) او احمقانه حرکات کوئ ؟ آیا د تیږو (ګټو) بیځانه بت چی تاسی ئی پخپلو لاسو سره جوړوئ د عبادت لائق کیدی شی او له هغه الله تعالیٰ څخه مو چی ستاسی او ستاسی د اعمالو او د دغو تیږو (ګټو) او د نورو ګردو (تولو) موجوداتو خالق دی ولی شکولی دی؟ کله چی الله تعالیٰ د تولو موجوداتو خالق او رب دی نو تاسی ولی د نورو اشیاؤ په عبادت کښی مشغول او لګیا کیږئ ؟ حال دا چی دغه نور اشیاء هم مخلوق فی المخلوق دی آخر دغه څومره جهالت او ظلمت دی؟

قَالُوا ابْنُوْا لَهٗ بُنْيَانًا فَاَلْقُوْهُ فِى الْجَحِيْمِ ﴿۹۷﴾ فَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمُ الْاَسْفَلِيْنَ ﴿۹۸﴾

وویل (کفارو) چی جوړه کړئ دغه (ابراهیم) ته یوه بناء (او له خسو ئی ډکه کړئ او اور ورواچوئ) پس وغورځوی دغه (ابراهیم) د اور په ډیری

کښې. پس اراده وکړه دوی له ابراهیم سره د فریب (دپاره د سوځولو) پس ومو ګرځول دوی لانـدی (خوار سپک)

تفسیر: کله چې د ابراهیم علیه السلام د دغو معقولو خبرو جواب دوی ورنشو کړی نو داسی تجویز ئی سره غوته کړ چې راځئ یوه لویه آتشخانه (بهتی) جوړه کړو - او ابراهیم د هغی په اور کښې وغورځوو - ځو په دغه تدبیر د خلقو په زړونو کښې د بتانو عقیده بیرته تینګه شی - او په عین زمان کښې د دوی یو خوف او هیبت هم په زړونو کښې پیدا شی - او ګرد (تول) سره وپوهیږی چې د مخالفت انجام څرنګه کیږی ؟ څو وروسته له دی نه بل څوک له سره داسی یو حرکت ته جرأت او اقدام ونه کړی مګر الله تعالیٰ بیا هم دوی سپک او ذلیل وګرځول - او هغه ډیر زورور اور ئی پر خپل خلیل ګلزار کړ چې له هغه څخه علی رؤس الاشهاد دغه خبره ثابته شوه چې تاسی او ستاسی معبودان که تول سره خپل لاسونه یو کړئ - خو بیا هم د الله تعالیٰ د یوه مخلص بنده یو ویښته ته هم څه ضرر او زیان نشی رسولی او له سره د دی خبری مجال نه لری چې د ابراهیم علیه السلام د رب او د الله تعالیٰ له اجازی څخه ماسواء یو ویښته ئی هم وسوځوئ !.

وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَىٰ رَبِّي سَيَهْدِينِ ﴿٩٩﴾

او وویل (ابراهیم) بیشکه زه تلونکی یم (مامور به د) رب خپل ته ژر به لاره راوښیی ماته (رب زما).

تفسیر: کله چې ابراهیم علیه السلام له خپل قوم څخه مأیوس او ناامیده شو - او پلار ئی هم پری سختی او شدت شروع کړ - نو د هجرت اراده ئی وفرمایله او الله تعالیٰ د شام لار ورته وروښوده .

رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٠٠﴾

ای ربه زما راوبښه ماته (ځوی) له صالحانو (چې معین وی په طاعت د تا او مین وی په غربت کښې زما)

تفسیر: یعنی کله چې تبر او قوم او کور کهول می پریښود نو ښه اولاد راته عطاء کړه چې په دینی چارو کښې زما مدد وکړی - او د دوی سلسلی ته دوام ورکړه .

فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيْمٍ ﴿۱۰۱﴾

پس زیری وکړ مونږ په دغه (ابراهیم) په داسی هلک چی ډیر تحمل والا به وی.

تفسیر: یعنی له دی نه معلوم شو چی حضرت ابراهیم علیه السلام د اولاد په نسبت چی دعاء کړی وه ـ او د الله تعالیٰ په دربار کښی قبوله شوه نو هم دغه هلک ئی د الله تعالیٰ په دربار کښی د قربانی په شان وروړاندی کړ، له موجوده توریت څخه هم ثابت دی کوم هلک چی ابراهیم علیه السلام ته د ده د دعا په اثر ورعطا شوی ؤ هغه هم دغه حضرت اسمٰعیل علیه السلام دی. او ځکه ئی نوم اسمٰعیل علیه السلام کیښود شو چی معنی ئی «واورید الله» ده لکه چی اسمٰعیل له دوو لفظونو څخه جوړ دی چی «**سمع** ـ اوریدل» او «ایل ـ الله» دی یعنی الله تعالیٰ حضرت ابراهیم علیه السلام دعا واوریده او مستجابه ئی وګرځوله او دغه هلک ئی ورعطاء کړ ـ په «توریت» کښی دی چی الله تعالیٰ ابراهیم ته وویل چی د اسمٰعیل علیه السلام په باره کښی ماله تا واوریده ـ نو په دی بناء په دغه آیت کښی چی د هغه ذکر دی هغه حضرت اسمٰعیل علیه السلام دی حضرت اسحٰق علیه السلام نه دی. برسیره په دی د ذبحی د قصی د ختمولو څخه وروسته د حضرت اسحٰق علیه السلام بشارت جلا (جدا) ورکړی شوی دی. ﴿ وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا ﴾ معلوم شو چی په ﴿ فَبَشَّرْنٰهُ بِغُلٰمٍ حَلِيْمٍ ﴾ کښی علاوه پر اسحٰق علیه السلام د بل کوم هلک بشارت مذکور دی. د اسحٰق علیه السلام د بشارت ورکولو سره د هغه د نبی ګرځولو زیری هم ورکړی شوی دی. او د «هود» په سورت کښی له حضرت اسحٰق علیه السلام سره د حضرت یعقوب علیه السلام بشارت هم ورکړی شوی دی چی د حضرت اسحٰق علیه السلام ځوی دی ﴿ وَمِنْ وَّرَآءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوْبَ ﴾ (د هود ۷ رکوع) بیا نو څرنګه ګمان کاوه شی چی حضرت اسحٰق علیه السلام به ذبیح وی ګواکی پخوا له نبوت او د اولاد له عطاء څخه ذبیح کیږی نو ځکه لا محاله د دی خبری تسلیم ضروری کیږی چی هم دغه حضرت اسمٰعیل علیه السلام ذبیح الله دی چی د ده په متعلق د ولادت د بشارت په وخت کښی نه د نبوت او نه د اولاد د اعطاء وعده کړی شوی وه. هم دغه ده چی د قربانی یادګار او د هغه متعلقه رسوم برابر په بنی اسمٰعیل علیه السلام کښی د وراثت په طور منتقل او ادامه لری. او نن هم د بنی اسمٰعیل علیه السلام هم دغه روحانی اولاد یعنی مونږ مسلمانان د همغه مقدس یادګار حاملین یو. په موجوده توریت کښی تصریح ده چی د قربانی مقام «مورا» یا «مریا» ؤ یهودیان او نصرانیان د دغه ځای په پته ښودلو کښی له هغو احتمالاتو څخه کار اخیستی دی چی له مطلبه ډیر لری دی. حال دا چی نهایت اقرب او بی تکلفه خبره دا ده چی دغه ځای «مروه» دی چی بیخی له کعبی شریفی سره نژدی واقع او هغه ځای دی چی هلته معتمرین د بین الصفا والمروة له سعیی وروسته حلالیږی. او ممکن دی چی په ﴿ بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ ﴾ کښی د هم دغی سعی په طرف اشاره وی. د امام مالک په موطا کښی یو روایت دی چی «رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروی په طرف اشاره وکړه او وی

ویل چی دغه د قربانی ځای دی» غالباً دغه اشاره د ابراهیم او اسمٰعیل علیه السلام هم دغه د قربانی ځای ته ده که نه د دوی په زمانه کښې خو خلق عموماً له مکی معظمی څخه دری میله لری په «منیٰ» کښې قربانی کوله لکه چی تر نن پوری همغه سنت همهلته جاری دی. معلومیږی چی د ابراهیم علیه السلام د قربانی اصلی ځای «مروه» ؤ بیا حجاجو د ذبائحو د کثرت په ملحوظ هغه «منیٰ» ته منتقل کړ. په عظیم‌الشان قرآن کښې هم ﴿ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ ﴾ او ﴿ ثُمَّ مَحِلُّهَآ إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴾ مذکور دی چی له همغه څخه د کعبی شریفی نژدیوالی څرګندیږی (ښکاره کیږی) والله اعلم. په هر حال قرائن او آثار هم دغه راښیی چی «ذبیح الله» همغه اسمٰعیل ؤ چی په مکی معظمی کښې اوسیده او هم هغلته د ده نسل خور شوی دی. په تورات کښې دغه هم مصرح ده چی «حضرت ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکړ شو چی خپل یو نازولی محبوب ځوی قربانی کړه!» او دغه مسلم دی چی حضرت اسمٰعیل علیه السلام پر حضرت اسحٰق علیه السلام لوی ؤ نو بیا حضرت اسحٰق علیه السلام د حضرت اسمٰعیل علیه السلام په موجودیت کښې څرنګه د حضرت ابراهیم علیه السلام یواځی یو ځوی کیدی شی؟ عجیبه خبره لا دا ده چی دلته د ابراهیم د دعا په جواب کښې د همغه هلک بشارت چی ورکړی شوی دی هغه ته ئې «غلام حلیم» ویلی دی لیکن د حضرت اسحٰق په بشارت کښې کله چی ابتداء پرښتو د الله تعالیٰ له جانبه زیری ورکاوه په «غلام علیم» سره تعبیر کړی شوی دی ـ د الله تعالیٰ له خوا په لوی قرآن کښې د «حلیم» لفظ پر حضرت اسحٰق یا بل کوم نبی نه دی اطلاق کړی شوی بلکه دغه لقب یواځی پر هم دغه هلک چی د همغه د ولادت بشارت دلته ورکړی شوی دی او د ده پر پلار حضرت ابراهیم اطلاق شوی دی لکه چی د هود په ۷ رکوع ۷۵ آیت کښې ﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّٰهٌ مُّنِيبٌ ﴾ راغلی دی او د توبی په (۱٤) رکوع ۱۱٤ آیت کښې ﴿ إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ لَأَوَّٰهٌ حَلِيمٌ ﴾ مذکور دی چی له هغه څخه ظاهریږی چی هم دغه پلار او ځوی په هم دغه خاص لقب سره ملقب کیدلو وړ (لائق) او مستحق دی. د «حلیم» او د «صابر» مفهوم سره نژدی دی . د هم دغه «غلام حلیم» له ژبی څخه دلته داسی نقل فرمائی ﴿ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ د انبیاء په (٦) رکوع ۸۵ آیت کښې ئې په صاف ډول (طریقه) سره فرمایلی دی ﴿ وَإِسْمَٰعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا ٱلْكِفْلِ كُلٌّ مِّنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ ښائی له هم دغه سببه ئې د «مریم» په سورت کښې حضرت اسمٰعیل ته «صادق الوعد» فرمایلی وی چی د ﴿ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ ٱللَّهُ مِنَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴾ وعده ئې په څه ښه شان سره تصدیق او رښتیا کړه. په هر حال د حلیم ـ صابر او صادق الوعد د القابو مصداق همغه یو شی معلومیږی چی حضرت اسمٰعیل علیه السلام دی ﴿ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِۦ مَرْضِيًّا ﴾ د «البقرة» په سورت کښې د کعبی شریفی د تعمیر په وخت کښې د حضرت ابراهیم او اسمٰعیل علیهما السلام له ژبی څخه کومه دعا چی نقل فرمایلی شوی ده په هغی کښې دغه الفاظ هم شته ﴿ وَٱجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن ذُرِّيَّتِنَآ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ بعینه د هغه مسلم تثنیه هم دلته هم د قربانی په ذکر کښې داسی اداء فرمائی چی ﴿ فَلَمَّآ أَسْلَمَا ﴾ او د هم دغو دواړو ذریات ئې په خصوصی ډول (طریقه) په «مسلم» سره ملقب وفرمایل بیشکه چی له دی نه اسلام ـ تفویض ـ صبر او تحمل بل

به څه وی؟ چی دغو دواړو پلار او زوی د ذبحه کولو او د ذبحه کیدلو په وخت کښی له خپلو ځانونو څخه راښکاره او څرګند کړل هم دغه د همغه «أسلما» صله ده چی الله تعالیٰ د دغو دواړو صوری او معنوی زریات ئی د ﴿ أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ ﴾ وګرځول فلله الحمد علیٰ ذلک والشکر له.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي الْمَنَامِ أَنِّيٓ أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَىٰ ۚ قَالَ يَٰٓأَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِيٓ إِن شَآءَ اللَّهُ مِنَ الصَّٰبِرِينَ ﴿١٠٢﴾

پس کله چی ورسید اسمٰعیل سره له پلار خپل حد د سعی ته وویل (ابراهیم) ای ځویکیه زما بیشکه زه پرله پسی وینم په خوب کښی داسی چی بیشکه زه ذبحه کوم تا پس ته هم نظر وکړه چی څرنګه مصلحت ګنی؟، وویل (اسمٰعیل) ای پلاره زما وکړه ته همغه چی حکم ئی درباندی شوی دی ژر ده چی وبه مومی ته ما که اراده فرمایلی وی الله له صبر کوونکیو (په حکم د الله).

تفسیر: څه وخت چی حضرت اسمٰعیل علیه السلام لوی ځلمکی (ځنکی) او د دغه کار وړ (لائق) او قابل شو چی د خپل پلار په مخ کښی مندی ووهی او ورسره وځغلی او د ده په کارونو کښی ورسره سعی ـ کوښښ وکړی او زیار (محنت) وکړی نو په دغه وخت کښی حضرت ابراهیم علیه السلام خپل خوب دغه خپل په زړه پوری یو ځوی ته ووایه څو د ده افکار او خیالات ځان ته معلوم کړی. چی په خوښی سره دغه کار ته تیاریږی ؟ که جبر او اکراه ته هم وار رسیږی؟ وائی چی حضرت ابراهیم علیه السلام پرله پسی دری شپی هم دغسی خوب لیده په دریمه ورځ کښی ئی خپل ځوی ته هم د هغه اطلاع ورکړه چی ځوی ئی هم بلا توقفه هغه ومنله. او وی ویل «بابا جانه! نو ولی دیل او ځند (تاخیر) کوئ ؟ هر هغه حکم چی لوی مالک له جانبه تاسی ته شوی دی، ژر تر ژره ئی اجراء او نافذ کړئ! په دغسی کارونو کښی هیڅ صلاح او مشوری ته ضرورت نشته. د الله تعالیٰ د حکم په امتثال کښی نه ښائی چی د پلارتوب شفقت مانع شی زما له جانبه بیخی مطمئن او ډاده اوسئ! ان شاء الله تاسی به وګورئ چی زه به څه صبر او تحمل سره د الله تعالیٰ د دغه حکم تعمیل کوم». په زرګونو رحمتونه دی وی پر دغسی پلار او ځوی باندی؛

فَلَمَّآ أَسْلَمَا وَتَلَّهُۥ لِلْجَبِينِ ﴿١٠٣﴾

پس کله چی غاړه کیښوده (دواړو حکم د الله ته) او وائی چاوه دغه (اسمٰعیل) پر ښی) اړخ د ده.

تفسیر: (یا وائیچوه پرمخی پر وچولی د ده) پرمخی ئی څکه واچوه څو د څوی مخ ورته مخامخ نشی، نه چی د پلارولئ مینه او محبت په جوش راشی او د دغه حکم په تعمیل کښی څه ډیل او ځنډ (تاخیر) واقع شی وائی چی دغه خبره څوی خپل پلار ته ور وښوده. زیات له دی نه الله تعالیٰ نه دی فرمایلی چی څه کیفیت او ماجرا تیره شوه ـ یعنی هغه احوال په ویلو او لیکلو کښی نه راځی چی د دوی پر زړونو تیر او پر ملائکو طاری شوی دی.

وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿١٠٤﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا ۚ

او غږ وکړ مونږ ده ته داسی چی ای ابراهیم! په تحقیق رښتیا کړ تا خوب (خپل او ومو مانه هغه له تا)،

تفسیر: یعنی بس! بس!! پریږده !!! تا رښتیا کړ خوب خپل! او قبوله می کړه دغه قربانی ستا! زمونږ مقصود خو ستا د زوی د حلالولو نه دی! او تش مو ستا ازموینه او امتحان منظور ؤ چی ته په هغه کښی پوره بریالی (کامران) او کامیاب ووتی.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٥﴾ إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ ﴿١٠٦﴾

بیشکه مونږ هم داسی (لکه نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزا ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی هم دا (ذبحه) خامخا هم دا ابتلاء ازموینه وه ښکاره.

تفسیر: یعنی داسی سخت او مشکل حکمونه د امتحان او ازموینی دپاره صادروو ـ او بیا هغه مستقیم او ثابت قدم د هغه په تعمیل کښی ګرځوو ـ بیا ورته لوئی درجی ورکوو. په توریت کښی راغلی دی لکه چی ابراهیم علیه السلام وغوښت چی خپل زوی قربانی کړی نو یوی پرښتی ورغږ کړ چی خپل لاس دی ونیسه! نورو پرښتو ورته داسی الفاظ وویل «الله تعالیٰ وائی کله چی تا داسی کار وکړ ـ او خپل یو نازولی زوی دی ونه ژغوره (منع نه کړو) زه به تاته برکت درکړم ـ او ستا نسلونه به د آسمانی ستوریو په شان او د بحر د ساحل د شګو په شان خواره واره کړم» (توریت تکوین اصحاح ٢٢ آیت دا).

وَفَدَيْنٰهُ بِذِبْحٍ عَظِيْمٍ ﴿۱۰۷﴾

او فدیه مو ورکړه دغه (اسمٰعیل) ته په مذبوحی لوئی (جنتی پسه سره).

تفسیر: یعنی د لوئی درجی چی له جنته راغلی وه. یا ډیره قیمتداره یا سمینه ـ څربه او تیار بیا هم دغه د قربانی رسم د حضرت اسمٰعیل علیه السلام د عظیم‌الشان یادګار په شان د تل دپاره همیشه قائم او دائم پاتی شو.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۰۸﴾ سَلٰمٌ عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿۱۰۹﴾

او باقی پریښود مونږ پر ده په وروستنیو خلقو دا چی سلام دی پر ابراهیم (یا باقی پریښود مونږ پر ابراهیم ښه ثناء او مدح په وروستنیو خلقو تر قیامت پوری.

تفسیر: سلام دی زمونږ پر ابراهیم باندی یعنی مونږ تر نن پوری حضرت ابراهیم علیه السلام په عزت او عظمت او حرمت سره یادوو علیٰ نبینا و علیه الف سلام وتحیة.

كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۱۰﴾ اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۱۱﴾

هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د ابراهیم نیکه) جزاء ورکوو (نورو محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه چی دی له هغو (خالصو) بندګانو زمونږ دی چی (خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام زمونږ له اعلیٰ درجه ایماندارو بندګانو څخه دی.

وَبَشَّرْنٰهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا مِّنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۱۲﴾

او زیری ورکړ مونږ دغه (ابراهیم) ته (پس له اسمٰعیل) په اسحٰق سره چی نبی و له صالحانو.

تفسیر: معلوم شو چی هغه ړومبنی زیری د اسمٰعیل علیه السلام ؤ او د ذبحی د قصی ګرده (توله) واقعه پر هغه مبنی وه.

وَبٰرَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَ ۭ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَّظَالِمٌ لِّنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ ﴿۱۱۳﴾

او برکت اچولی ؤ مونږ پر دغه (اسمٰعیل) او پر اسحٰق (په تکثیر د اولاد) او له اولادی د دی دواړو ځینې نیکو کار دی (په ایمان او طاعت سره) او ځوک ظالم دی په ځان خپل ښکاره (په کفر او معصیت سره)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه فرمائی دغه دواړه ئی وویل د ابراهیم علیه السلام دغو دواړو ځامنو ته. د دغو دواړو ډیر اولاد خور شو. د اسحٰق علیه السلام په اولاد کښې د بنی اسرائیلو انبیاء پیدا شول. او د اسمٰعیل علیه السلام له اولادی ځخه عرب متشکل شول چی د هغوی له منځه زمونږ رسول کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم مبعوث شوی دی. یعنی د دوی اولاد (ځوځات) تول سره یو شان نه دی. په دوی کښې داسی نیکان او پاکان هم شته چی د خپلو آباؤ او اجدادو نومونه روښانه او ژوندی کوی. او ډیر بدان او خراب سړی هم په کښې شته چی د خپلو بدو عملونو او بدو چارو لامله (له وجی) هغوی ته د دغو معظمی کورنی ننګ ویلی شی. او د بدو سزاؤ وړ (لائق) او مستحق دی.

تنبیه: عموماً مفسرینو د ﴿ وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا ﴾ ضمیر د ابراهیم او اسحٰق په طرف راجع کړی دی مګر حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه هغه د حضرت اسمٰعیل او اسحٰق په طرف راجع کړی او مضمون ته ئی زیات وسعت ورکړی دی.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۱۴﴾ وَنَجَّيْنٰهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيْمِ ﴿۱۱۵﴾

او خامخا په تحقیق احسان مو کړی ؤ پر موسیٰ او هارون او نجات مو ورکړ دغو دواړو ته او قوم د دوی ته له غمه ډیر لوی (ویر اندیښنی) نه.

تفسیر: یعنی د فرعون او د ده د قوم له ظلم او ستم ځخه ئی نجات ورکړ او د قلزم له بحیری ځخه ئی پوری ایستل په ډیره آسانی سره.

وَنَصَرْنٰهُمْ فَكَانُوْا هُمُ الْغٰلِبِيْنَ ﴿۱۱۶﴾

او نصرت مو ورکړ دغو (سبطیانو) ته پس ؤ هم دوی بریالیان (کامیاب) (پر قبطیانو دښمنانو خپلو).

تفسیر: یعنی فرعون او د فرعونیانو لاؤ لښکر ئی ګرد (تول) سره غرق او ډوب کړل ـ او بنیاسرائیل ئی غالب ـ مظفر او منصور وګرځول او د هالکینو قبطیانو د املاکو او اموالو وارثان ئی هم دغه سبطیان او اسرائیلیان کړل.

وَاٰتَيْنٰهُمَا الْكِتٰبَ الْمُسْتَبِيْنَ ﴿۱۱۷﴾

او ورکړی مو دی دغو دواړو (ورونو) ته کتاب (توریت) ډیر ښه بیانوونکی (شرائعو لره).

تفسیر: یعنی توریت شریف چی په هغه کښی د الله تعالیٰ احکام په ډیر تفصیل او ایضاح سره بیان شوی دی.

وَهَدَيْنٰهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ ﴿۱۱۸﴾

او ښودلی مو وه دغو دواړو (ورونو) ته لاره سمه (رسوونکی مقصود ته).

تفسیر: یعنی په ښو افعالو او اقوالو کښی مونږ هغوی ته ثبات او استقامت ور په برخه کړل! او پر سمه صافه لاره مو دوی رهی (روان) کړل! او هغه اوصاف او صفات مو ورعطاء کړل چی د انبیاؤ د عصمت له لوازمو څخه دی.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِى الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۱۹﴾ سَلٰمٌ عَلٰى مُوْسٰى وَهٰرُوْنَ ﴿۱۲۰﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْمُحْسِنِيْنَ ﴿۱۲۱﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِيْنَ ﴿۱۲۲﴾

او پری ښود مونږ په دی دواړو (ورونو) په وروستنیو خلقو کښی دا چی سلام دی (د الله له طرفه) پر موسیٰ او هارون بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکی جزاء د موسیٰ او هارون نیکه) جزاء ورکوو (نورو) محسنانو نیکوکارانو ته بیشکه دوی دواړه له هغو (خالصو) بندګانو زمونږ دی چی

(خاص) مؤمنان دی.

تفسیر: یعنی زمونږ د کاملو ایماندارانو بندګانو څخه دی.

وَاِنَّ اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۲۳﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَلَا تَتَّقُوْنَ ﴿۱۲۴﴾ اَتَدْعُوْنَ بَعْلًا وَّتَذَرُوْنَ اَحْسَنَ الْخٰلِقِيْنَ ﴿۱۲۵﴾

او بیشکه الیاس خامخا له مرسلانو څخه دی. کله چې وئی ویل قوم خپل ته آیا نه ویرېږئ (له عذابه د الله څخه) آیا تاسی عبادت کوئ د (هغه بت چې نوم ئی) بعل (دی) او پرېږدئ تاسی (عبادت) د ښه پیدا کوونکی

تفسیر: د ځینو په نزد حضرت الیاس علیه السلام د حضرت هارون علیه السلام له نسله دی. الله تعالیٰ الیاس علیه السلام د شام په ملک کښې یوه ښار ته چې د «بعلبک» په طرف کښې ؤ ولیږه د هغه خلق د هغه بت په عبادت کښې مشغول ؤ چې د «بعل» په نامه سره مشهور ؤ. حضرت الیاس علیه السلام دوی د الله تعالیٰ له قهره او غضبه وویرول او د بت پرستی له بد انجام او عاقبت څخه ئی پوه او خبردار کړل او وئی ویرول.

اللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَآئِكُمُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۲۶﴾

چې الله دی رب ستاسی او رب د هغو پلرونو ستاسی چې تېر شوی ؤ.

تفسیر: یعنی هسی خو په دنیا کښې بنیآدمان هم د تحلیل ـ ترکیب ـ تعدیل ـ تحویل او نورو وسائلو په ذریعه ظاهراً ډیر شیان جوړوی ـ مګر ډیر ښه خالق ـ صانع او جوړونکی همغه پاک الله دی چې د ټولو اصولو ـ فروعو ـ جواهرو ـ اعراضو ـ صفاتو ـ موصوفاتو او نورو مخلوقاتو حقیقی خالق دی. هغه لوی ذات چې تاسی او ستاسی پلرونه او نیکونه ئی پیدا کړی دی نو بیا به دغه کار چیری جائز او روا وی چې هغه ﴿اَحْسَنُ الْخٰلِقِيْنَ﴾ پرېږدئ او د «بعل» بت په عبادت کښې بوخت (مشغول) او لګیا شئ او له هغه څخه امداد او مرسته (مدد) وغواړئ چې په ظاهری ډول (طریقه) سره د یوی ذری د پیدا کولو قوت او قدرت هم نه لری بلکه د هغه وجود د ده د منونکیو د کار او زحمت رهین دی چې د خپلو دغو عابدانو په لاسونو کښې څرنګه چې د دوی زړه غوښت جوړ شوی او پخپل دغه ځای کښې درولی شوی دی.

فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿۱۲۷﴾

پس تکذیب وکړ دوی د هغه پس بیشکه دوی به خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته).

تفسیر: یعنی د دروغجنولو سزا دوی ته هرومرو (خامخا) وررسیږی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۲۸﴾

مګر تکذیب ونه کړ (د دوی هغو) بندګانو د الله چی مخلصان دی.

تفسیر: یعنی نور ګردو (تولو) هغه ته د دروغو نسبت وکړ مګر د الله تعالیٰ مخلص او غوره بندګانو د هغه تصدیق وکړ نو ځکه له سزا څخه ئی نجات وموند.

وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿۱۲۹﴾ سَلَامٌ عَلَىٰ إِلْ يَاسِينَ ﴿۱۳۰﴾

او پری ښود مونږ پر دغه (الیاس مدح او ثناء) په وروستنیو خلقو کښی سلام دی (له الله) پر ال یاسین.

تفسیر: «الیاس» ته «الیاسین» هم وائی لکه چی «طور سینا» ته «طورسینین» هم ویلی کیږی. یا به له «الیاسین» څخه د حضرت الیاس متبعین مراد وی. او ځینی «آل یاسین» ئی هم لولی نو په دغه تقدیر به «یاسین» د هغوی د پلار نوم وی یا به د هغوی نوم «یاسین» او د «آل» لفظ به مقحم او زائد وی لکه چی په «**کماصلیت علیٰ آل ابراهیم**» کښی یا چی په «**اللّٰهم صلّ علیٰ آل ابی اوفی**» کښی دی والله اعلم.

إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿۱۳۱﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۳۲﴾ وَإِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۳۳﴾ إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ ﴿۱۳۴﴾ إِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿۱۳۵﴾

بیشکه مونږ هم داسی (په مثل د نیکه جزاء د الیاس نیکه) جزاء ورکوو نیکو بندګانو ته بیشکه چې دی له هغو بندګانو زمونږ دی چې (خاص) مؤمنان دی. او بیشکه چې لوط وو خامخا له مرسلانو څخه کله چې نجات ورکړ مونږ ده ته او اهل د ده ته تولو ته مګر یوی زړی ښځی ته چې وه دا په باقي پاتی کیدونکیو (د عذاب) کښی

تفسیر: یعنی د ده ښځه چه له معذبینو سره تعلق او ارتباط درلود (لرلو).

ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِيْنَ ﴿۱۳۶﴾

بیا مونږ ګرد (تول) سره هلاک کړل نور (کفار).

تفسیر: یعنی ماسواء له لوط علیه السلام څخه او د ده له کورنی څنی نور د هغو کلیو پر ګردو (تولو) هستیدونکیو باندی د دوی کلی واړولی شول. دغه قصه پخوا له دی نه په څو ځایونو کښی په تفصیل سره لیکلی شوی ده.

وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّوْنَ عَلَيْهِمْ مُّصْبِحِيْنَ ﴿۱۳۷﴾ وَبِالَّيْلِ ۭ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ ﴿۱۳۸﴾

او بیشکه چې تاسی خامخا تیریږئ (ای اهل د مکی) پر دوی په دی حال کښی چې صبا کوونکی ئی (د ورځی) او د شپی (یعنی هر وخت پری تیریږئ) آیا پس عقل نه چلوئ (چې عبرت تری واخلئ).

تفسیر: دغه ئی مکیانو ته فرمایلی دی ځکه چې کوم قوافل چې له معظمی مکی څخه شام ته تلل او راتلل د دوی د لاری په منځ کښی د لوط علیه السلام د قوم په بل مخ اوښتیو کلیو به ئی سترګی لګیدلی. یعنی سره له دی چې دوی تل ترتله پر همغو ورانو قریو تیریدل او د عذاب او عبرت علائم او هغه د قدرت لوئ نښی ئی لیدلی خو بیا هم دوی ته هیڅ پند او عبرت له هغو څخه نه حاصلیده. آیا دوی پر دی نه پوهیږی کوم حال او انجام چې د بل یو نافرمانه قوم شوی وی همغسی احوال پر بل یو نافرمانه قوم هم راتلونکی دی.

وَاِنَّ يُوْنُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِيْنَ ﴿۱۳۹﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُوْنِ ﴿۱۴۰﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِيْنَ ﴿۱۴۱﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوْتُ وَهُوَ مُلِيْمٌ ﴿۱۴۲﴾

او بیشکه چې یونس خامخا له مرسلانو څخه دی. لکه چې وتښتید (له خپل قوم څخه) طرف د هغې بېړۍ ډکې ته پس قرعه ئې واچوله (له دغو خلقو د بیړی (سره) دری کرته) پس شو له مغلوب کړیو شویو (په قرعه کښې بیا نو ځان ئې سیند ته واچوه). پس یوه مړی کړ دغه (یونس) لره مهی کب حال دا چې دی پخپله د خپل ځان ملامت کوونکی وو (په دغه بلا اذن راتلو کښې).

تفسیر: یعنی بیړی د سیند په منځ کښې په چورلیدلو شروع وکړه - پر بیړی سورو خلقو وویل چې زمونږ پر دغې بیړی کښې داسې کوم مریی هم سور دی چې له خپل باداره تښتیدلی دی نو د ګردو (تولو) پر نامه څو ځلې پچې واچولې شوې خو په هر ځلی به پچه (قرعه) د هم دغه یونس علیه السلام پر نامه خته. دغه قصه د «یونس» او د «انبیاء» په سورتونو کښې په تفصیل سره تیره شوې ده هلته دی د هغې تحقیق ولوست شي. د ده الزام هم دغومره وو چې د اجتهادی خطاء په اقتضاء بې له دی نه چې د الله تعالیٰ حکم ته ئې انتظار کولی له هغه کلی څخه ووت او د الله تعالیٰ د عذاب د نزول ورځ ئې تعیینه فرمایلې وه.

فَلَوْلَآ اَنَّهٗ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِيْنَ ﴿۱۴۳﴾ لَلَبِثَ فِىْ بَطْنِهٖٓ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُوْنَ ﴿۱۴۴﴾

پس که نه وی دغه خبره بیشکه چې دغه (یونس) وو له تسبیح کوونکیو څخه. نو خامخا پاتې به وو په نس د دې مهی کښې تر هغې ورځې پورې چې بیا ژوندی راپاڅولی شي (خلق).

تفسیر: یعنی کله چې د مهی (کب) په ګیډه کښې او پخوا له هغه څخه به یونس علیه السلام د الله تعالیٰ په ذکر او یاد کښې ډیر مشغول وو نو ځکه مونږ هغه ته ډیر ژر نجات ورکړ که نه تر قیامته به دی د همغه مهی په ګیډه کښې پاتې وو او د باندی وتل به ئې په برخه نه کیده او د همغه مهی غذا او خوراک به کیده.
تنبیه: ﴿لَلَبِثَ فِىْ بَطْنِهٖٓ﴾ الآية - د دی خبری کنایه ده چې دی به له سره له هغه ځایه نه ووت. دغه واقعه د فرات په سیند کښې واقع شوې ده علامه محمود الالوسی البغدادی لیکی چې «ما په خپله په دغه سیند کښې ډیر لوی لوی کبان لیدلی دی ښائی دغه خبره د تعجب مورد ونه ګرځی» پخوا تیر شو چې د کب په ګیډه کښې د یونس علیه السلام تسبیح دغه وه ﴿لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنْتَ سُبْحٰنَكَ اِنِّىْ كُنْتُ مِنَ الظّٰلِمِيْنَ﴾

فَنَبَذْنٰهُ بِالْعَرَآءِ وَهُوَ سَقِيْمٌ ﴿۱۴۵﴾ وَاَنْۢبَتْنَا عَلَيْهِ

شَجَرَةً مِّنْ يَّقْطِيْنٍ ﴿۱۴۶﴾

پس وموغورځوه دغه (يونس) په ډاګ ميدان کښې حال دا چې دى رنځور وو. او زرغونه کړه مونږ پرى يوه ونه له جلغوالاوو (کدو) نه.

تفسير: پر مهى حکم وشو چې دى حضرت يونس عليه السلام له خپلى ګېډى څخه قى کړى ـ او په يوه خلاص ميدان کښې ئى وغورځوى غالباً يونس عليه السلام به د کافى غذا او هواء او نور ضرورياتو د نه رسيدلو له سببه رنځى او نحيف شوى وو. وائى چې د ده ضعف او نحيفى دى اندازى ته رسيدلى وه چې لمر پلوشى او د مچ او نورو شيانو کښيناستل هم د ده پر بدن بد لګيده، الله تعالىٰ پخپل قدرت د ده په څنګ کښې د کدو يو بوټى سم د لاسه زرغون او لوى کړ چې د هغه د جلغ د پانو سيورى د ده پر جسم لويده ـ او هم دغسى به پاک الله د ده د غذا او نورو ضرورياتو وسائل او وسائط هم پخپل قدرت وربرابر کړى وى.

وَاَرْسَلْنٰهُ اِلٰى مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيْدُوْنَ ﴿۱۴۷﴾

او بيا مونږ وليږه دغه (يونس) سلو زرو (خلقو) ته يا زيات له دى نه.

تفسير: يعنى يواځى که د دوى عاقلان او بالغان شميرل کيدى نو د هغوى شمير يو لک تنه وو او که ټول واړه او لوى سره وشميرل شى نو د هغوى شمير زيات وو. يا داسى ووايئ چې له يو لک تنو څخه زيات وو ـ او دوو لکو ته نه رسيدل. د زرو کسور ورسره مه لګوى نو يو لک ئى ووايئ. او که کسر ورسره لګوئ نو د يوه لک څخه به څو زره د پاسه وى. والله اعلم.

فَاٰمَنُوْا فَمَتَّعْنٰهُمْ اِلٰى حِيْنٍ ﴿۱۴۸﴾

پس ايمان راووړ (هغوى پرى) پس نفع مو ورکړه دوى ته تر يوى نيتى پورى.

تفسير: يعنى د ايمان او يقين په برکت ئى د الله تعالىٰ له عذابه نجات وموند. او په خپل مقدر عمر پورى له دنيوى لذائذو او ژوندون څخه متمتع او مستفيد شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکى «هغه قوم پر يونس عليه السلام ايمان راوړ چې يونس عليه السلام له هغوى څخنى تښتيدلى وو. دوى پرله پسى په ده پسى ګرځيدل او لتوه ئى څو ورته ورسيدل او د يونس عليه السلام له موندلو څخه ډير زيات خوښ او خوشال شول» دغه قصه پخوا له دى نه د «يونس» او د «انبياء» په سورتونو کښې هم ليکلى شوى ده هلته دى ولوستله شى.

فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ ﴿١٤٩﴾ أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾ أَلَا إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللَّهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾

پس وپوښته ته (ای محمده) دغه (کفار) آیا رب ستا لره لونی دی ؟ او دوی لره ځامن دی ؟. او که مو پیدا کړی دی پرښتی ښځی (لونی د الله) حال دا چې دوی حاضر وو (په وخت د پیدا کولو د پرښتو کښې) خبردار! پوه شه! چې بیشکه دوی له دروغو خپلو خامخا وائی (داسی) چې ولد راوړی دی الله حال دا چې بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په دی ویلو خپلو).

تفسیر: یعنی د انبیاوو حال خو مو واورید چې د حضرت نوح، ابراهیم، اسمٰعیل، موسیٰ، هارون، الیاس، لوط او یونس علیهم السلام د ګردو (تولو) مشکلات د الله تعالیٰ په امداد او اعانت سره حل شول. خورا ډیر لوی مقرب انسانان هم د الله تعالیٰ له امداد او معاونت څخه مستغنی او بی پروا کیدی نشی. اوس وروسته لږ څه د پرښتو او د پیریانو حال واورئ. چې کفارو د دوی په نسبت څرنګه چتی (بیکاره) او واهی عقائد له خپل ځانه ترلی او جوړ کړی دی لکه چې د عربو ځینو قبائلو به ویل چې پرښتی د الله تعالیٰ لونی دی. کله چې له دوی نه پوښتنه کیده چې ښه نو د دوی میندی څوک دی ؟. نو د لویو لویو پیریانو لونه به ئی ورښوولی په دی شانی چه (العیاذ بالله) د الله تعالیٰ تعلقات به ئی له پیریانو سره ترل. وروسته له دغو دواړو احوال ذکر کیږی. مګر پخوا له هغه د توطیه او تمهید په ډول (طریقه) د عربو د کفارو د دغی چتی (بیکاره) او مردودی عقیدی تردید شوی دی لکه چې د سورت په ابتداء کښې د عظمت او وحدانیت د دلائلو او قصصو په ضمن کښې د خپل قاهره قدرت د آثارو د بیان او تذکار څخه وروسته فرمائی چې اوس لږ شانی له دغو حمقاوو او جهلاوو څخه پوښتنه وکړئ چې آیا داسی لوی عظمت او قدرت والا الله تعالیٰ (معاذ الله) د خپل ځان دپاره که د اولاد تجویز هم کوی نو آیا د خپل ځان دپاره لونی غوره کوی ؟ او تاسی ته هلکان درکوی ؟ یوه خو دغه بی ادبی او ګستاخی شوه چې تاسی الله تعالیٰ ته د اولاد نسبت کوئ او بیا په اولاد کښې هم ورته کمزوری او ښکته او ضعیفه اولاد او پر هغه مستزاد چې پرښتو ته هم د اناثو (ښځو) نسبت کوئ آیا کوم وخت چې مونږ پرښتی پیدا کولی دوی زمونږ په څنګ کښې ولاړ وو ؟ او دوی د هغوی د انثیت دغه اطلاع او اخبار له خپلو مشهوداتو او مرئیاتو څخه ورکوی ؟ آیا دوی په واقع سره له دی نه خبر او مطلع دی چه مونږ پرښتی اناثی پیدا کړی دی ؟ **لاحول ولا قوة الا بالله**

العلی العظیم! د دغه انتهائی سفاهت او حماقت په نسبت څه وویلی شی ؟

اَصۡطَفَى الۡبَنَاتِ عَلَى الۡبَنِيۡنَ ﴿۱۵۳﴾ مَا لَكُمۡ ۟ كَيۡفَ تَحۡكُمُوۡنَ ﴿۱۵۴﴾
اَفَلَا تَذَكَّرُوۡنَ ﴿۱۵۵﴾

آیا غوره کړی دی دغه (الله) لونی پر ځامنو څه وشوه پر تاسی (په دغه حکم د دروغو کښی) دغه څرنګه حکم کوئ تاسی آیا پس پند نه اخلئ تاسی (چی الله پاک دی له ټولو عیوبو).

تفسیر: یعنی لږ ذره خو غور او دقت وکړئ د عیب ټرلو دپاره هم لیاقت او علمیت پکار دی که مو داسی یوه غلطه عقیده له خپله ځانه جوړوله نو ښائی چی دغسی بی اساسه او بی منطقه به مو نه جوړوله. دغه کوم عدل او انصاف دی چی د خپل ځان دپاره هلکان غوره او پسند کړئ ؟ او پاک الله ته د لونو نسبت وکړئ ؟.

اَمۡ لَكُمۡ سُلۡطٰنٌ مُّبِيۡنٌ ﴿۱۵۶﴾ فَاۡتُوۡا بِكِتٰبِكُمۡ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ﴿۱۵۷﴾

آیا شته تاسی ته کوم برهان سند ښکاره (چی الله اولاد لری). پس راوړئ تاسی هغه کتاب خپل که چیری یئ تاسی صادقین رښتینی (په خپل قول کښی).

تفسیر: یعنی بالاخر دغسی مهمله او بی اساسه خبره مو له کوم ځای څخه راایستلی ده ؟ له عقل او فهم او علمی اصول سره خو د دغی خبری هیڅ اړه (تعلق) او ارتباط نشته. نو آیا کوم نقلی سند د دغی عقیدی د اثبات دپاره لرئ ؟ که داسی وی نو بسم الله! راوړاندی ئی کړئ!.

وَجَعَلُوۡا بَيۡنَهٗ وَبَيۡنَ الۡجِنَّةِ نَسَبًا ؕ وَلَقَدۡ عَلِمَتِ الۡجِنَّةُ اِنَّهُمۡ
لَمُحۡضَرُوۡنَ ﴿۱۵۸﴾ سُبۡحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ ﴿۱۵۹﴾

او ګرځوی دغه مشرکان په منځ د دغه (الله) او په منځ د پیریانو نسب قرابت (نسبت د خپلوی)، او خامخا په تحقیق پوهیږی پیریان چی بیشکه دوی

خامخا حاضر کړی شوی دی (دوزخ ته). پاکی ده الله ته له هغو (خبرو) څخه چی وائی ئی دوی (چی شریک او ولد ورته نیسی).

تفسیر: یعنی دغو حمقاوو د پیریانو سره (معاذ الله) د الله تعالیٰ د ځوموالی (دامادئ) تعلقات قائم کړی دی. سبحان الله! دوی څرنګه خبری کوی ؟ که موقع وموءع نو لږ شانی له دغو پیریانو څخه پوښتنه وکړئ چی د هغوی عقیده او افکار د خپلو ځانونو په نسبت څرنګه دی ؟ او خپل ځانونو څه ګڼی؟ دوی ته دغه خبره په ښه شان سره معلومه ده چی دوی هم لکه نورو مجرمینو نیولی کیږی او د الله تعالیٰ په مخ کښی وړاندی کولی شی. آیا له ځوم او داماد سره هم داسی معامله کوله شي ؟ ځینو اسلافو له نسب څخه دغه مراد نیولی دی چه دغو خلقو شیاطین الجن د الله تعالیٰ مقابل حریفان ګڼل لکه چی مجوسیان د «یزدان» او «اهریمن» قائلان دی. یعنی یوه ته د نیکی خدای او بل ته د بدی خدای وائی.

إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۶۰﴾

مکر هغه بندګان د الله چه پاک کړی شوی دی (منزه دی له دغه نسبت او احضار د دوزخ).

تفسیر: یعنی له پیریانو یا له انسانانو څخه د الله تعالیٰ غوره او منتخب بندګان له نیولو او په عذابولو څخه آزاد دی معلوم شو چه هلته د نسبونو او د ارتباطو او د تعلقاتو څه پوښتنه نشته بلکه هلته یواځی د بندګی او اخلاص پوښتنه کیږی.

فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿۱۶۱﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ ﴿۱۶۲﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿۱۶۳﴾

پس بیشکه تاسو چی یئ او هغه چی عبادت ئی کوئ تاسی نه یئ تاسی (ای عابدانو او معبودانو په دغه بت پرستي سره په فتنه اچوونکی (د هیچا) مګر د هغه چا چی ننوتونکی د دوزخ دی (په علم الله کښی).

تفسیر: ډیر خلق داسی ګڼی چی د پیریانو په لاس کښی د بدی او پرښتو په لاس کښی د نیکی واک او اختیار شته هر چاته چی دوی وغواړی ښیګنه (فائده) وررسوی او الله تعالیٰ ته ئی مقرب ګرځوی او هر یوه ته چی دوی وغواړی بدی او تکلیف رسوی یا ئی ګمراه کوی. ښائی د دغو

مفروضه وو اختیاراتو په بناء به ئې دوی د الله تعالیٰ اولاد یا خسر گرځولی وی. نو دلته ئې د دغی مسئلې جواب ورکړی دی چې نه ستاسی او نه د دوی په لاس کښې څه مستقل اختیار شته. تاسی او هغه شیاطین چې تاسو ئې عبادت کوئ. که گرد (تول) سره یو ځای شئ د دغی خبری قوت او قدرت نه لرئ چې بې د الله تعالیٰ له مشیته یو متنفس هم په جبر او اکراه سره گمراه کړی شئ گمراه خو همغه څوک کیږی چې الله تعالیٰ دی د ده د بد استعداد په بناء دوزخی لیکلی وی او د خپلی بدکاری په سبب خپل ځان دوزخ ته ورسوی. (بیا وویل جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته).

وَمَا مِنَّآ إِلَّا لَهُۥ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ ﴿۱۶۴﴾

او نشته له مونږ ځنی هیڅوک مگر چې مقرر دی ورته یو مقام ځای معلوم.

تفسیر: الله تعالیٰ دغه کلام د پرښتو له ژبی او د دوی له جانبه فرمایلی دی لکه چې په ډیرو ځایونو کښې د انسانانو له جانبه دعاوی فرمائی. یعنی د هری لوئی پرښتی دپاره یو حد مقرر دی چې دا له هغه حده نشی وړاندی کیدی، دا ئې ځکه وفرمایل چې کافران وائی چې پرښتی د الله تعالیٰ لونه دی چې د پیریانو له ښځو څخه پیدا شوی دی. حال دا چې پیریانو ته د دوی حال په ښه شان سره معلوم دی. او پرښتی داسی وائی چې مونږ د دغی خبری له سره طاقت او توان نه لرو چې د الله تعالیٰ له احکامو د یوی ذری په اندازه هم تجاوز او تخلف وکړی شو.

وَإِنَّا لَنَحْنُ ٱلصَّآفُّونَ ﴿۱۶۵﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ صف تړونکی یو (په وخت د طاعت کښې).

تفسیر: یعنی په خپلو حدودو کښې هر څوک د الله تعالیٰ عبادت او د ده د احکامو د منلو دپاره تیار ولاړ دی. او له سره هیڅ یو د دی خبری طاقت او توان نه لری چې له هغه څخه د یوه ویښته په اندازه هم وړاندی وروسته وښوئیږی.

وَإِنَّا لَنَحْنُ ٱلْمُسَبِّحُونَ ﴿۱۶۶﴾

او بیشکه مونږ خامخا مونږ تسبیح ویونکی یو.

تفسیر: یعنی تر دی ځای پوری د پرښتو کلام ختم شو ـ وروسته له دی نه د مکی معظمی د

خلقو حال بیان فرمائی.

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿۱۶۷﴾ لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۶۸﴾
لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿۱۶۹﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۱۷۰﴾

او بیشکه چې وو (دغه کفار) خامخا ویل به ئې داسې چې که چیرې بیشکه وی له مونږ څخه ذکر (کوم کتاب) له پخوانیو (کتابونو) څخه نو خامخا وو به مونږ بندګان د الله مخلصان (بیا چې ورته راغی دغه قرآن) پس کافران شول په دغه (کتاب) پس ژر ده چه پوه به شي دوی (په عاقبت د دی کفر خپل).

تفسیر: د عربستان خلقو څه مهال (وخت) چې د انبیاوو نومونه او قصې اوریدلی او د دوی له علم څخه بی خبران وو نو پخپلو منځ کښې به ئې سره داسې ویل «که مونږ ته د دغو پخوانیو علوم حاصل وی یا پر مونږ باندی هم کوم آسمانی کتاب یا د پند او نصیحت خبری نازلیدی نو مونږ به پر هغو په ډیر ښه شان سره عمل کوه او خپل حسن الاعمال به مو نورو ته هم ښوول او په معرفت او عبادت کښې به مو تر دغی اندازی پوری ترقی او پرمخ تګ کوه چې د الله تعالیٰ په مخصوصو او منتخبو بندګانو کښې به شاملیدو» اوس چې د دوی په منځ کښې نبی الله صلی الله علیه وسلم مبعوث شوی دی دوی له خپلو هغو خبرو څخه اوښتی دی او هغه خپل قول او اقرار ئې هیر کړی دی نو د دغه انحراف او انکار څخه کومه نتیجه او انجام چې دوی ته پیښیدونکی دی دوی به ئې عنقریب وګوری.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿۱۷۱﴾ إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿۱۷۲﴾
وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿۱۷۳﴾

او خامخا په تحقیق پخوا لا صادر شوی دی حکم زمونږ دپاره د بندګانو زمونږ مرسلینو. چې بیشکه دوی هم له دوی سره مدد کړی شوی دی. او بیشکه لښکری زمونږ خامخا هم دوی بریالیانی (کامیاب) دی (په کفارو).

تفسیر: یعنی دغه خبره د الله تعالیٰ په علم کښې مقرره شوی ده چې د منکرینو په مقابل کښې

پاک الله له خپلو انبیاوو سره مدد او معاونت کوی او بالاخر د الله تعالیٰ لښکر غالب او بریالی (کامیاب) کیږی اگر که ضمناً حالات په هر ډول (طریقه) او هر وضعیت سره واوړی او لوټونه وخوری مگر فتحه ـ بری او کامیابی هرومرو (خامخا) د مخلصو بندگانو دپاره ده او دغه نصرت هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د ظاهری تسلط او غلبی په معیار وی مگر په دغه شرط چی دغه «جند» فی الواقع «جند الله» وی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۴﴾ وَّاَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۵﴾

پس مخ وگرځوه ته (ای محمده!) له دوی نه تر یوه وقته پوری. او گوره ته دوی ته پس ژر ده چی وبه وینی دوی (عاقبت خپل).

تفسیر: یعنی اوس څو ورځی نور هم دوی ته څه مه وائی! او په صبر او استقامت سره د دوی حال ته وگوره دوی به هرومرو (خامخا) خپل انجام وگوری لکه چی وئی هم لید. کله چی وویل منکرانو تمسخراً چی کله به وی نزول د عذاب ؟ نو نازل شو

اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿۱۷۶﴾ فَاِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِيْنَ ﴿۱۷۷﴾

آیا پس (په راتلو) د عذاب زمونږ تلوار کوی دوی. پس کله چی نازل شی (عذاب) په میدان (غولی) د دوی پس بد به وی صبا د ویرولیو شویو.

تفسیر: شاید ﴿فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ﴾ د آوریدلو په اثر به دوی داسی وی چی اوس نو ژر شه زمونږ عاقبت خاتمه او انجام مونږ ته اوښیه! نو د هغه جواب ئی داسی ورکړ چی پر خپل ځان باندی د آفت د ژر غوښتلو دغه شورماشور چی تاسی نښلولی دی کله چی وخت ئی راشی هغه به ډیر بد وخت وی. د الله تعالیٰ عذاب داسی درځی لکه چی کوم دښمن سری ته په پټونی کښی د شپی پټ ناست وی او گهیځ (سحر) د وقته یو ځلی په میدان کښی ځان ورښکاره کړی او پر خپل غلیم په ډانگپیلی (ښکاره) داړه واچوی. د الله تعالیٰ د عذاب د نزول په وخت کښی به د هغو خلقو حشر هم داسی کیږی چی دوی پخوا له دی نه ویرولی شوی دی او له آخری خاتمی څخه په ښه ډول (طریقه) پوه او مطلع کړی شوی دی لکه چی د مکی معظمی په فتح او په نورو ځایونو کښی هم داسی وشو. اوس بیا الله جل شانه واعظم برهانه لپاره د تسلی د خپل رسول صلی الله علیه وسلم مکرراً مؤکداً داسی امر فرمائی

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِيْنٍ ﴿۱۷۸﴾ وَّاَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷۹﴾

او مخ وګرځوه (ای محمده !) له دوی څخه تر یوی نیتی پوری. او ګوره (دوی ته) پس ژر ده چه وبه وینی دوی (احوال خپل).

تفسیر: ښائی چی ډومبنی وعده د دنیوی عذاب وه ـ او دغه به د اخروی عذاب وی. یعنی تاسی ورته ګورئ چی وروسته له دی نه دغه کفار به آخرت کښی څه څه عذابونه مومی.

سُبۡحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ ﴿۱۸۰﴾ وَسَلٰمٌ عَلَى الۡمُرۡسَلِيۡنَ ﴿۱۸۱﴾ وَالۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۱۸۲﴾

پاکی ده رب ستا لره (له هره عیبه او نقصانه) چی رب د عزت (قوت غلبی دی او پاک دی) له هر هغه څیزه چی (مشرکان ورته) نسبت کوی او سلام دی پر (ټولو) مرسلینو استاځیو. او ټوله ثناء صفت خاص الله لره دی چی رب پالونکی د ټولو عالمیانو دی.

تفسیر: د سورت په خاتمه کښی ئی د ګردو (ټولو) اصولی مضامینو خلاصه بیان کره ـ یعنی د الله تعالیٰ ذات له ټولو عیوبو او نقائصو څخه پاک او منزه دی، په ګردو (ټولو) کمالیه وو صفاتو او محاسنو موصوف او ګردی (ټولی) ښیګنی (خوبئ) د ده په پاک ذات کښی مجتمعی دی ـ پر ګردو (ټولو) انبیاوو او رسولانو د ده له طرفه سلام راځی چی د دوی د عظمت او عصمت او سالمیت او منصوریت دلیل دی.

تنبیه: له احادیثو څخه، وروسته د لمانځه او د مجلس پر ختم کښی د دغو آیاتونو د لوستلو فضیلت ثابت شوی دی نو ځکه مونږ هم د هم دغه سورت د تفاسیرو خاتمه پر هم دغی عقیدی ټینګه کره ! څو مو پاک الله پر هم دغه عقیده باندی ټینګ ولری!

﴿ سُبۡحٰنَ رَبِّكَ رَبِّ الۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُوۡنَ　وَسَلٰمٌ عَلَى الۡمُرۡسَلِيۡنَ　وَالۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴾

(تمت سورة الصافات بفضل الله تعالی ومنه)

(سورة صٓ مكية وهى ثمان وثمانون آية وخمس ركوعات رقمها(۳۸) تسلسلهاحسب النزول ايضا (۳۸))
نزلت بعد سورة القمر
د «صٓ» سورت مکی دی (۸۸) آیته (۵) رکوع لری په تلاوت کښی (۳۸) او په نزول کښی هم (۳۸) سورت دی
وروسته د «القمر» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فِيْ عِزَّةٍ وَّشِقَاقٍ ﴿٢﴾

قسم دی په قرآن چی څښتن (خاوند) د پند ذکر بیان، شرف، شهرت، عظمت دی (داسی نه دی چی کفار د معبودانو په نسبت وائی). بلکه هغه کسان چی کافران شوی دی په کبر، سرکشی کښی دی (له قبوله د حق) او په مخالفت کښی دی (له مسلمانی سره).

تفسیر: یعنی دغه عظیم الشان، عالی مرتبت قرآن چی په ډیرو عمده وو نصائحو سره ډک او په نهایت مؤثر طرز خلقو ته د هدایت او معرفت خبری ښوونکی او پوهونکی دی په جګ (وچت) غږ سره شهادت ورکوی هغه خلق چی له قرآنی صداقت او د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له رسالت څخه منکر دی د هغه سبب داسی نه دی چی د قرآن په تعلیم یا تفهیم کښی څه نقص یا قصور شته یا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د ده په تبلیغ او تبین کښی معاذ الله مقصر دی بلکه د دغه انکار او انحراف اصل سبب دا دی چه دغه مخلوق دروغ پری تری، چتی (بیکاره) لوئی، تکبر، غرور، نخوت، معاندت، مخالفت، جهالت او حماقت کوی او د شقاق او نفاق د جذباتو په جال کښی نښتی دی که چیری دوی لږ څه له دغه دلدل څخه ووځی نو د حق او صداقت ډیر صاف او پاک سړک د دوی په نظر ورځی.

كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِّنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَّلَاتَ حِيْنَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

(نه ګوری منکران چی) څومره ډیر هلاک کړی دی مونږ پخوا له دی څخه له اهل د زمانی پس ناری به ئی وهلی (عند نزول العذاب) حال دا چی نه به وو

هغه وخت د خلاصيدلو (او د تښتيدلو).

تفسير: يعني دوی ته دی معلوم وی چې د هم دغه غرور او تکبر په سبب او د انبياؤ د الله د مقابلې او مجادلې په علت پخوا له دی نه ډير اقوام او ملل سره تباه او برباد شوی دی، هغه خلق هم تر ډيرو مودو پوری د الله تعالیٰ له انبياو سره جنګيدلی وو، بيا څه وخت چې پر هغوی هغه بد ساعت راغی او د الله تعالیٰ عذاب دوی له څلورو خواوو څخه چار چاپير ونيول نو سخت وويريدل او شورماشور او غلغله ئې ونښلوله، مګر د هغه وخت د آنی او فوری غلبلې او کريکې څخه هيڅ يوه نتيجه نه مرتبه کيده ځکه چې د خلاصی او نجات موقع تيره شوی وه او وخت او فرصت نه وو پاتی چې د دوی د دغو شور او بکاوو او فريادونو په طرف غوږ کيښودی شوی.
(«لات» د «ليس» په معنی ده چې «ت» تاکيداً پری زائده شوی ده او له «حين» سره مختص دی چې تری اسم يا خبر عموماً محذوفيږی «مناص» د واوی اجوف مصدر دی).

وَعَجِبُوٓا أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ ۖ وَقَالَ ٱلْكَـٰفِرُونَ هَـٰذَا سَـٰحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾

او تعجب کوی (کفار) له دی نه چې راغلی دی دوی ته (نبی) ويرونکی له دوی نه او وائی دا کافران چې دغه (ويرونکی نبی) ساحر کوډګر دی دروغجن.

تفسير: يعنی که له آسمانه کومه پرښتنه راتلی خو بيا هم يوه خبره وه. زموږ له منځه يو سړی راپورته شوی او زموږ په ويرولو او ژړولو ئې شروع کړی ده او داسی وائی چې زه د آسمان والا الله له جانبه راغلی يم. دغه يوه ډيره عجيبه خبره ده اوس ماسواء له دی نه بل څه وويل شی چې يوه کوډګر (ساحر) يوه د دروغو ننداره جوړه کړی ده، او د کوډو په زور دغه ننداری او کرشمی راښيی او ورته معجزه وائی او څو د افسانی خبری ئې هم راتولی کړی دی او د هغو په نسبت داسی دعوی کوی چې دغه د الله تعالیٰ راليږلی شوی علوم دی او زه ئې رسول يم.

أَجَعَلَ ٱلْـَٔالِهَةَ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَٱنطَلَقَ ٱلْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ ٱمْشُوا۟ وَٱصْبِرُوا۟ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمْ ۖ

آيا ده ګرځولی دی دغه (۳۶۰) معبودان الله يو؟ بيشکه دغه (ګرځول د ډيرو معبودانو يوه ته چې تاسی نور معبودان پريږدئ او د يو الله عبادت کوئ) خامخا يو شيز ډير عجيب دی (چې مثل نه لری) او لاړل په تلوار سره مشران

له دوی نه (له مجلسه چی سره ویونکي وو یو بل ته) چی ځئ (پاځئ له دی ځایه) او صبر وکړئ (او محکم اوسئ) پر (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسیر: یعنی دغه بل هم درواخلئ! د دومره بیشماره خدایانو دربارونه دی بند وی او یواځی یو الله ئی پریښی دی له دی نه بله لویه د تعجب خبره به څه وی چه د دغومره لوی جهان انتظام یواځی هم دغه یو الله ته وسپارلی شی او د مختلفو شعباتو او اداراتو هغه معبودان چی د هغوی بندګی له ډیرو کلونو راهیسی جریان او ادامه لری له یوی مخی ممنوع ودرولی شی. ګواکی زمونږ پلرونه او نیکونه بیخی جاهلان او ناپوهان وو چی دغومره ډیرو بتانو او معبودانو ته ئی عبادت کاوه. په روایاتو کښی راغلی دی چه د ابوطالب په رنځورئ کښی ابوجهل او د قریشو څو نور غټان ابوطالب ته ورغلل او هغه ته ئی د رسول الله مبارک شکایت یووړ چی دغه ستا وراره زمونږ معبودانو ته بدی ردی خبری کوی او مونږ ته په څو څو ډوله (قسمه) احمقان او ناپوهان وائی تاسو ده ته نصیحت وکړئ! کله چه ابوطالب دغه خبری رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وکړی دوی د هغه په جواب کښی وویل «ای زما تره! زه تشه له دوی نه یوه کلمه غواړم چه وروسته له هغه به ګرد (تول) عربستان د دوی مطیعان او عجمیان به د دوی خدمت ګاران شی او نور ادیان به ورته جزیه وړاندی کړی » دوی خوشال شول او ورته ئی وویل «چی هغه څه شی دی ؟ تاسی خو همغه یوه کلمه ووایئ مونږ ستاسی د لسو کلمو منلو دپاره تیار ولاړ یو» رسول الله مبارک وفرمایل چه «نه! هغه خو هم دا یوه د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ده!» کله چه هغوی دغه خبره واوریدله ډیر په قهر او غصه شول او تاو کړی له هغه مجلسه پاڅیدل او وی ویل چه مونږ دومره ډیر خدایان پریږدو او فقط ستا په خوله یواځی هم دغه یو الله معبود ومنو! ځئ چه څو! محمد صلی الله علیه وسلم له خپلو دغو چلونو او فریبونو څخه لاس اخیستونکی نه دی. ده زمونږ د دغو معبودانو په خلاف خپلی پښی لوڅی (بربندی) کړی دی او خامخا د هغوی پر ضد تبلیغات کوی مونږ لره هم ښائی چی د هم ده په شان خپل لستونی پورته او د خپلو معبودانو حمایت او عبادت وکړو نه چی د ده په دغو تبلیغاتو سره د کوم ضعیف الاعتقاد سړی پښه زمونږ د دغی پخوانی آبائی او اجدادی طریقی څخه وښوئیږی او دی پخپل مقصد بریالی (کامیاب) شی د ده د دغی بلیغی سعیی او کوښښ په مقابل کښی مونږ ته هم لازم دی چه ډیر زیات صبر، استقلال او استقامت له خپله ځانه ورښکاره کړو.

إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ۝

بیشکه دغه شی (توحید) خامخا یو شی دی چه اراده ئی کړی شوی ده (له مونږ څخه)

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم چی په داسی زور او شور او عزم او استقلال سره زمونږ د معبودانو په خلاف په جهاد لاس پوری کری دی ضرور په دغه کښی د ده څه غرض شته او هغه دا دی چی دی د یوه الله په نامه اخیستلو سره مونږ گرد (تول) خپل ځان ته مطیع او محکوم وگرځوی او خپل ځان ته حکومت او ریاست حاصل کری. نو لازم دی چی مونږ دی پری نږدو چی پخپل دغه مقصد کښی بریالی (کامران) او کامیاب شی. ځینی مفسرین د ﴿ إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴾ مطلب داسی بیانوی بیشکه دا همغه شی دی چه محمد صلی الله علیه وسلم د هغه تینگه اراده کری ده او په هیڅ صورت له هغه څخه لاس اخیستونکی نه دی. یا دی داسی وویل شی چی هم دغه خبره (معلومیږی) کیدونکی ده الله ته هم دغه منظور دی چه په دنیا کښی انقلاب شی، لهٰذا حتی الامکان په دیر صبر او تحمل سره د خپل قدیمی دین په حفاظت کښی تینگ اوسئ! یا ممکن دی چه د تحقیر له لاری ئی داسی ویلی وی چه بیشکه د محمد صلی الله علیه وسلم په اراداتو کښی خو دیر شیان دی لیکن دغه خو کومه ضروری خبره نه ده چی دی پخپلو هغو گردو (تولو) هیلو، امیدونو او اراداتو ورسیږی چی آرزو، تمنا او اراده کوی. مونږ لره ښائی چی د ده په مقابله کښی تینگ ودریږو او یو پل هم د ده په مقابل کښی بیرته کښینږدو.

مَا سَمِعْنَا بِهَٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَٰذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ ۝

نه دی اوریدلی مونږ دغه (توحید، وحدانیت) په دین وروستنی (عیسوی) کښی نه دی دغه (توحید) مگر له خپله ځانه جوړ کری شوی دروغ دی.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «چی خپل د پلرونو او نیکونو دین ته ئی پخوانی دین وایه. یعنی پخوا مو داسی آوریده چی پخوانیو خلقو به هم داسی خبری کولی مگر زمونږ پلرونو خو داسی نه دی کری او نه ئی دی ویلی» او ممکن دی چه له پخوانی دین څخه عیسائی دین مراد وی لکه چی د اکثرو اسلافو قول دی. یعنی نصرانیان چی له اهل الکتاب څخه دی د هغوی په نسبت هم مونږ داسی نه دی اوریدلی چی گرد (تول) نور خدایان له منځه لری کری او تش یو الله ئی پری ایښی وی آخر دوی خو هم دری خدایان منی او دوی هم دغه رسول، د رسول په حیثیت نه منی او وائی که د ده د دغو ویناوو کوم اصل په نورو کتابونو کښی وی مونږ به هم هغه ضرور منلی وی معلومیږی چی دغه خبری گردی (تولی) له خپل ځان څخه جوړی کری شوی دی (العیاذ بالله)

ءَأُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِن بَيْنِنَا ۚ

آیا نازل شوی دی پر دغه (محمد) دغه ذکر قرآن له منځ زمونږ (غتانو)،

تفسیر: یعنی بالفرض دغه قرآن هم مونږ په نامنلی زړه د الله تعالیٰ کلام منو، او د دغی موضوع په نسبت زیاتی خبری نه کوو چی ولی له آسمانه کومه پرښته د نبی په حیثیت را ونه لیږله شوه ؟ مګر دغه ډیر د تردد او انکار ځای دی چه زمونږ د تولو له منځه ځرنګه محمد صلی الله علیه وسلم په نبوت سره منتخب شو ؟ آیا په توله دنیا کښی پرته (علاوه) له محمد صلی الله علیه وسلم بل د دی کار دپاره وړ (قابل) او لایق نه وو ؟ او هم دغه لوی کار فقط هم دغه ته پاتی وو؟ او بل کوم مشر، غټ، ستر، مالداره جایداد لرونکی او بااعتبار سړی په دنیا کښی نه موندل کیده چی خپل دغه کلام او د نبوت مهام ئی د ده په لاس کښی ورکړی وی ؟.

بَلْ هُمْ فِیْ شَكٍّ مِّنْ ذِكْرِیْ ۚ بَلْ لَّمَّا یَذُوْقُوْا عَذَابِ ۝۸

بلکه دوی په شک کښی دی له ذکره قرآنه پنده زما (بل څه منشأ نه لری)، بلکه نه دی څکلی دوی عذاب زما (که نه شک به ئی ورک شوی وی).

تفسیر: دغه د الله تعالیٰ له طرفه د دوی د دغی چتی (بیکاره) وینا او نامعقولی خبری جواب شو، یعنی د دوی دغه خرافات او واهیات هیڅ اصل او حقیقت نه لری خبره فقط هم دغومره ده چی اوس دوی ته زمونږ د خبرو په نسبت څه شک او اندیښنه ورپیدا شوی ده او دوی پر دغه خبره یقین او باور نه لری چی هغه خوفناک مستقبل چی دوی ته ئی خبر او اطلاع ورکوله کیږی هرومرو (خامخا) واقع کیدونکی هم دی ځکه چی دوی تر اوسه پوری د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند نه دی څکلی، څه مهال (وخت) چی دوی د الله تعالیٰ د ویشتلو خوند او مزه وڅکی نو دغه ګرد (تول) شکوک او شبهات به ئی لری کیږی.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِیْزِ الْوَهَّابِ ۝۹ اَمْ لَهُمْ مُّلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَیْنَهُمَا ۟ فَلْیَرْتَقُوْا فِی الْاَسْبَابِ ۝۱۰

آیا په نزد د دوی دی خزانی د رحمت د رب ستا چی ډیر غالب قوی ښه ښبونکی دی ؟. آیا دوی لره دی سلطنت د آسمانونو او ځمکی او د هغو ګردو (تولو) شیانو چی په منځ د دغو کښی دی ؟ پس ودی خیژی (دوی آسمان ته) په اسبابو (رسوونکیو) سره.

تفسیر: یعنی د رحمت خزائن او د آسمانونو او د ځمکی حکومت ګرد (تول) د الله تعالیٰ د

قدرت په لاس کښې دی الله ډیر زبردست او لوی بخشش والا دی پر هر چا چې د هر انعام اراده وکړی هیڅوک د هغه مانع نشی ګرځیدی او نه پری څه تنقید او اعتراض کولی شی. که الله تعالیٰ پخپل حکمت او علم سره کوم بشر ته د نبوت او رسالت په منصب سره افتخار وبښی نو تاسی د هغه په نسبت څه مداخله کولی شئ ؟ چې پر دغه دی ولی داسی مهربانی فرمایلی ده ؟ او پر مونږ دی ولی نه ده فرمایلی ؟ آیا د رحمت د خزائنو او د آسمانونو او د ځمکی د سلطنت اختیار داره او واکداره هم دا تاسی یئ ؟ چې داسی چټی (بیکاره) او لغو اعتراضات کوئ ؟ که یئ نو خپل ګرد (ټول) وسائل، اسباب مو په کار واچوئ او په آسمان پوری خپلی رسی وتړی، او پر علویاتو هم قبضه وکړئ! او سم له خپلی مرضی او منشأ سره د آسمانونو او ځمکو په تدبیر او انتظام کښې که مو له لاسه پوره وی ګوتی ووهئ! او که دغه مو له واکه نه وی پوره نو د آسمانونو او د ځمکی د حکومت او د رحمت د خزائنو د مالکیت دعوی بیخی چټی (بیکاره) او غلطه ده او په سر د هغه د الوهیت په کارونو او انتظاماتو کښې مداخله پرته (علاوه) له بیحیائی او جنون به بل څه شی وی ؟.

جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهۡزُومٌ مِّنَ الۡاَحۡزَابِ ﴿۱۱﴾

دوی خو یو لښکر ګوتی دی په دغه ځای کښې چې ماتی ورکړی شوی له هغو ډیرو لښکرو څخه دی.

تفسیر: یعنی هیڅ نشته! د آسمانونو او د ځمکی له حکومت او د رحمت د خزائنو له مالکیت سره دغه خواران څه اړه او تعلق لری ؟ دوی خو د ځو ماتو او هزیمت خوړلیو انسانانو یوه ډله او جمعیت دی چې د پخوانیو سپیرو او تباه شویو اقوامو په شان لا له اوسه تباه او برباد په نظر رائحی. لکه چې دغه منظره د خلقو له نظره د «بدر» له غزوی څخه د مکی معظمی تر فتحی پوری تیره شوه . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی پخوانی اقوام تباه شول که دوی هم پر خپل طغیان او عصیان کښې هم داسی مداومت وکړی نو هغوی په شان دوی هم تباه او فناه کیږی» ګواکی د دغه آیت ربط ئی له پخوانی آیت سره وښود والله اعلم.

كَذَّبَتۡ قَبۡلَهُمۡ قَوۡمُ نُوحٍ وَّعَادٌ وَّفِرۡعَوۡنُ ذُو الۡاَوۡتَادِ ﴿۱۲﴾

تکذیب کړی وو پخوا له دوی نه قوم د نوح او (قوم د) عاد او (قوم د) فرعون چې خاوند د میخونو وو.

تفسیر: یعنی زور او قوت او لاؤ لښکر والا چې په دنیا کښې ئی د خپل سلطنت میخونه په

ځمکه کښې تک وهلی ؤ. او ځینې وائی هغه څوک چې سړی به ئې په میخونو سره واړه نو د دغه لامله (له وجې) د هغه نوم هم داسې ﴿ ذُوالْأَوْتَادِ ﴾ میخ والا مشتهر شو. والله اعلم.

وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَٰبُ لْـَٔيْكَةِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ ٱلرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾

او (قوم د) ثمود او قوم د لوط او اهل د ځنګله (چې شعیب ورمبعوث شوی وو)، دغه کسان (همغه) لوئی لوئی ډلې (او لښکری) وی. نه ده (هر یوه د دغو ډلو) مګر نسبت د دروغو ئې کړی ؤ رسولانو د (الله) ته پس ثابت شو عذاب زما (دوی ته).

تفسیر: یعنې دغو تولو لویو زوروړو او طاقتورو افواجو هم څه وخت چې د الله تعالیٰ رسولان دروغجن وشمیرل د الله تعالیٰ له سزا او عذاب څخه ئې نجات ونه موند نو ستاسو حقیقت څه دی ؟.

وَمَا يَنظُرُ هَٰٓؤُلَآءِ إِلَّا صَيْحَةً وَٰحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ ﴿١٥﴾

او نه کوی انتظار دغه کسان (کفار د مکې) مګر چغې یوی ته (د اسرافیل) چې نشته هغې ته هیڅ ډیل بیرته ګرځیدل.

تفسیر: یعنې د صور (شپیلۍ) د غږ منتظر دی چه پوره سزا خو دوی ته په هغه وخت کښې ورکوله کیږی او ممکن دی چې له «صیحه» څخه دلته فقط یوه چغه او انضجار مراد وی.

وَقَالُوا۟ رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ ٱلْحِسَابِ ﴿١٦﴾

او وائی (کفار تمسخراً) ای ربه زمونږ زر راکړه مونږ ته برخه عملنامه زمونږ پخوا له ورځې د حساب.

تفسیر: یعنې هر کله چې دوی د قیامت خبری اوری نو په توکو او مسخرو سره وائی چې زمونږ د هغه وخت برخه اوس راکړه! تر څو مونږ هم دا اوس خپله اعمالنامه وګورو او لاس په لاس له

خپلی سزا څخه فراغت ومومو.

اِصْبِرْ عَلٰی مَا یَقُوْلُوْنَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوٗدَ ذَا الْاَیْدِ ۚ اِنَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿۱۷﴾

(فرمائی الله) صبر تحمل کوه (ای محمده!) پر هغی خبری چی وائی دوی (تاته) او یاد کړه (قصه) د بنده زمونږ داؤد خاوند د قوت (په عبادت کښی) چی بیشکه دی ډیر رجوع کوونکی ؤ (عبادت د الله ته).

تفسیر: حضرت شاه صاحب فرمائی «په دغه ځای کښی ده ته د داؤد علیه السلام قصه ور په یادوی چی ده هم د «طالوت» د حکومت په عهد کښی ډیر صبر کړی ؤ څو بالاخر حکومت ده ته ورسید او «جالوت او نور» مخالفین گرد (تول) سره په جهاد کښی پره او مغلوب شول چی هم دغه وضعیت او نقشه زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ته هم وریپیښه شوه.

تنبیه: د «ذاالاید» ترجمه حضرت شاه صاحب په «د لاس زور والا» سره کړی ده یعنی د سلطنت قوت یا به ئی دغه لوری ته اشاره وی چه د ده په لاس کښی اوسپنه نرمه کیده. یا به د «لاس قوت» څخه دغه مطلب وی چه ده به د سلطنت مال نه خوړ بلکه د خپل لاس له گټی څخه ئی ډودی خوړه او «اواب» یعنی په هره معامله کښی به ده د الله تعالیٰ په طرف توجه او رجوع کوله.

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهٗ یُسَبِّحْنَ بِالْعَشِیِّ وَالْاِشْرَاقِ ﴿۱۸﴾

بیشکه چی مونږ تابع مسخر کړی مو وو غرونه له دغه (داؤد) سره چی تسبیح به ئی ورسره ویلی په آخره او په اوله برخه د ورځی کښی.

تفسیر: یعنی صبا او بیگا کله چی حضرت داؤد علیه السلام په تسبیح کښی مشغولیده نو غرونو به هم له ده سره تسبیح ویل. د ده په متعلق څه مضمون د «سبأ» په سورت کښی تیر شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَالطَّیْرَ مَحْشُوْرَةً ؕ كُلٌّ لَّهٗۤ اَوَّابٌ ﴿۱۹﴾

او (بل تابع او مسخر کړی ؤ مونږ) مرغان حال دا چی تول کړی شوی به ؤ (صفونه صفونه) هر یو (له دوی) به ده ته رجوع کوونکی ؤ (په طاعت سره).

تفسیر: یا به گرد (تول) له ده سره یو ځای کیدل او د الله تعالیٰ په طرف به ئې رجوع کوله کما قال بعض المفسرین.

وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ

او قوی محکم کړی ؤ مونږ ملک سلطنت د دغه (داؤد).

تفسیر: یعنی پر دنیا باندی د ده د سلطنت رعب او دأب مو کینولی وو او پخپل نصرت او اعانت سره مو ورته د مختلفو اقسامو کثیر التعداد افواج ورکړی ؤ، او د ده قدرت او اقتدار مو په ښه شان سره تینګ کړی ؤ.

وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

او ور مو کړ ده ته حکمت (نبوت تدبیر د تولو امورو) او فصل الخطاب (د حق او باطل بیان شافی په هر مقصد کښې).

تفسیر: یعنی لوی مدبر او پوه ؤ د هری خبری فیصله به ئې په ډیر ښه صورت سره کوله د وینا په وخت کښې به ئې ډیر فیصله کوونکی تقریر او وینا کوله، په هر حال الله تعالیٰ ده ته نبوت، ښه تدبیر، د فیصلې قوت، او راز راز (قسم قسم) علمي او عملی کمالات ورعطاء فرمائلی ؤ لیکن د ابتلاء او امتحان څخه ده هم نجات ونه موند، چې د هغه قصه اوس بیان فرمائی

وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ ﴿٢١﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَىٰ دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ

او آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د جګړه کوونکیو کله چې راوختل (پس له دیواله د) عبادتخانی. کله چې ننوتل (تول) پر داؤد باندی (او ده ولیدل) پس وویرید (داؤد) له دوی نه (چې دوی ولی راوختل له دیواله ؟ او ولی رانوتل بی له اجازی نه ؟).

تفسیر: یعنی حضرت داؤد علیه السلام دری ورځې ئې سره داسی تقسیم فرمایلی وی چې یوه ورځ د عمومی دربار او فصل الخصوماتو دپاره وه، یوه ورځ له خپل اهل او عیال سره اوسیدل، یوه ورځ به خالص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره وه چې په دغه ورځ کښې بیخی په خلوت کښې کیناستل او پیره دارانو ته به ئې امر ور کاوه چې هیڅوا ته اجازه مه ورکوئ چې ماته راشی.

یوه ورځی چی داؤد علیه السلام په عبادت کښی مشغول ؤ یو ناڅاپه څو سړی له دیواله راختلی ده ته مخامخ ودریدل، داؤد علیه السلام سره له خپله هغه فوق العاده قوت او شوکت د دغه خلاف التوقع حرکت څخه وویرید او متحیر شو چی دغه انسانان دی که پیریان یا د الله تعالیٰ بل کوم مخلوق ؟ که انسانان دی نو ولی بی وخته راغلی دی ؟ او څرنګه له پیره دارانو څخه تیر شوی دی ؟ او ولی د دروازی له لاری څخه نه دی راغلی ؟ او له دومره جګ (وچت) دیوال څخه به دوی څرنګه راختلی وی ؟ خدای خبر دی چی دوی په دغه غیر معمولی طریقی سره څنګه دلته راغلی دی ؟ او څه نیت او قصد لری ؟ الغرض یو ناڅاپه ئی د دغی عجیبی او مهیبی واقعی له لیدلو څخه ئی افکار او خیالات مشوش او متفرق شول، او په خپل عبادت کښی په همغه خشوع او خضوع چی پخوا مشغول وو نشو مشغو لیدی.

قَالُوا لَا تَخَفْ ۚ خَصْمَانِ بَغَىٰ بَعْضُنَا عَلَىٰ بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَىٰ سَوَاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾

وویل دوی مه ویریږه (مونږ دوه ډلی) جګړه کوونکی یو چی ظلم کړی دی ځینو زمونږ پر ځینو نورو پس حکم وکړه په منځ زمونږ کښی په حق سره او لری مه غورځوه (ظلم مه کوه پر مونږ باندی) او برابر کړه مونږ سمی لاری (د انصاف ته).

تفسیر: دغو راتلونکیو ورته وویل چی تاسی مه ویریږئ! او له مونږ ځنی پخپل زړه کښی څه فکر او اندیښنی ته لاری مه ورکوئ! مونږ دواړه ډلی د خپلی یوی جګړی د فیصله کولو دپاره ستاسی په خدمت کښی درحاضر شوی یو او غواړو چی تاسی د هغی په نسبت یوه منصفانه فیصله وفرمایئ! کومه بی لاری یا د تال ورکولو خبره دی ښائی په کښی نه وی ځکه چی مونږ د عدل او د انصاف د سمی لاری د معلومولو دپاره راغلی یو ښائی د دوی د دغی خبری له عنوانه حضرت داؤد علیه السلام به لا مبهوت او متعجب شوی وی.

إِنَّ هَٰذَا أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ ۚ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾

بیشکه چی دا (سړی) وروز زما دی ده لره نهه نوی میږی (ګډی) دی او ما

لره یوه میږه (ګډه) ده پس وائی دی ماته کفیل وګرځوه ما د دی (یوی میږی (ګډی) او ماته ئی راکړه) او غلبه ئی کړی ده پر ما په خطاب خبرو کښی هم.

تفسیر: یعنی زمونږ جګړه دغه ده چی زما د دغه ورور سره نهه نوی (۹۹) میږی (ګډی) دی او له ما سره یوائځی یوه میږه (ګډه) ده، خو دی غواړی چی همغه یوه میږه (ګډه) هم له ما ځنی په هر دول (طریقه) سره چی وشی واخلی او خپل سل میږی (ګډی) پری پوره کړی، او بل مشکل دغه دی چی دغه ورور می همغسی چی په مال او دولت کښی له مانه موړ او لوړ (اوچت) دی په ژبه او خبرو کښی هم له ما ځخه لوړ (اوچت) او غوړ دی هر کله چی دی خبری کوی ما مغلوب او پړ کوی، او ګرد (تول) اوریدونکی د ده په لوری ګرځی او خبری کوی. لنده ئی دا چی زما د حق د اخیستلو دپاره په جبر او تیری سره خبری کوی.

قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِهٖ ؕ

وویل (داؤد) خامخا په تحقیق چی ظلم کړی دی ده پر تا په غوښتلو د میږی (ګډی) ستا (چی یو ځای ئی کړی) له میږو (ګډو) خپلو سره.

تفسیر: حضرت داؤد علیه السلام به د شریعت په قاعده ثبوت او نور شیان طلب کړی وی او په آخر کښی ئی داسی وفرمایل چی «بیشکه که ستا دغه ورور هم داسی کوی خو دغه د ده تیری او ناانصافی ده، او غواړی چی په دغی وسیلی د خپل غریب او خوار ورور مال وخوری» مطلب دا چی مونږ ئی نه پریږدو چی داسی وکړی.

وَاِنَّ كَثِيْرًا مِّنَ الْخُلَطَآءِ لَيَبْغِيْ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَقَلِيْلٌ مَّا هُمْ ؕ

او بیشکه چی ډیر له خلطاؤ شریکانو خامخا ظلم (تیری) کوی ځینی د دوی پر ځینو نورو مګر (تیری) نه کوی هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او ډیر زیات لږ دی (داسی کسان په منځ) د دغو شرکاؤ کښی.

تفسیر: یعنی دغه د شریکانو عادت دی چی یو پر بل باندی ظلم او تیری کوی قوی حصه دار

غواړي چي ضعيف وخوري او له منځه ئې لرې کړي. يوائحې د الله تعالیٰ ايمانداره او نيک بندګان له دې نه مستثنیٰ دي چي د هغوی شمير په دنيا کښې ډير لږ دی.

وَظَنَّ دَاوُدُ أَنَّمَا فَتَنَّٰهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُۥ وَخَرَّ رَاكِعًا وَأَنَابَ ۩ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُۥ ذَٰلِكَ

او متيقن يوه شو داؤد په دې چي بيشکه هم دا خبره ده چي وازمويه مونږ دی نو ښښنه ئې وغوښته له رب خپل او پرمخي پريوت په دغه حال کښې چي رکوع سجده کوونکی ؤ (الله ته) او بيرته راجع شو (الله ته په توبه سره) پس ومو ښښله مونږ ده ته هغه (خطاء د ده)

تفسير: د دغې قصې په اثر داؤد عليه السلام متنبه شو چي دغه زما په حق کښې يوه فتنه او امتحان ؤ په مجرد د دې چه دغه خيال ور پيدا شو له خپلې دغې خطاء څخه ئې معافي وغوښتله او په ډير عجز او نياز ئې سر په سجده کيښود، آخر الله تعالیٰ د هغه خطاء ورمعافه کره، د داؤد عليه السلام هغه خطاء کومه وه ؟ چي د هغې په نسبت په دغو آيتونو کښې اشاره ده د هغه په نسبت مفسرينو ډيرې اوږدې قصې ليکلې دي، مګر حافظ عماد الدين بن کثير رحمة الله عليه د هغوی په نسبت ليکي «**وقد ذكر المفسرون هٰهنا قصة اكثرها ماخوذ من الاسرائيليات ولم يثبت فيها عن المعصوم حديث يجب اتباعه**» او حافظ ابوحيان رحمة الله عليه او نورو له دغو قصو څخه خپل ځان بيل ساتلی دی، او د دغو آيتونو کوم مجمل چي بيان کړی دی هغه هم له تکلفه څخه نه دی خالي. زمونږ په نزد اصلي خبره خو همغه ده چي د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنهما څخه منقوله ده يعني داؤد عليه السلام ته دغه ابتلاء د يوه شان اعجاب په بناء ور دمخه شوه او صورت ئې داسې ؤ چي داؤد عليه السلام د الله تعالیٰ په دربار کښې عرض وکړ چي ای رب العالمينه! په شپه او ورځ کښې هيڅ يوه ګړی داسې نه ده چي په هغه کښې د داؤد عليه السلام د خيلخانې کوم يو تن ستا په عبادت يعني په لمانځه، تسبيح، تهليل او تکبير کښې مشغول نه وي دا ئې ځکه وويل چي ده د شپې او د ورځې څليرويشت ساعتونه د خپلې کورنې پر ګردو (تولو) افرادو تقسيم کړی ؤ څو دوی وار په وار د الله تعالیٰ په عبادت کښې مشغول اوسي او هيڅ وخت د ده عبادتخانه د عابدينو څخه تشه نه وی. او ممکن دی چي نور داسې قسم شيان به ئې هم عرض کړی وی او ښائې خپل د ښه انتظام او نورو اعمالو په نسبت ئې هم څه ويلي وی د الله تعالیٰ په دربار کښې د ده دغه وينا ناپسنده واقع شوه او ورته داسې ارشاد وشو «ای داؤده! دغه ټول شيان زمونږ په توفيق ستا په برخه شوی دی که زما مدد له تا سره نه وی نو ته پر دغو شيانو قدرت نشې موندلی او سره له زرهاو کوششونو به هغه تر سره نشې رسولی زه پخپل جلال باندی قسم يادوم که تا يوه ورځ ستا نفس ته پريږدم يعني که خپل مدد له تا څخه لرې کړم نو وبه کتلې شې چي تر کومې اندازې پورې

پخپل عبادت کښې مشغول پاتې کیدی شي ؟ او خپل دغه انتظام قائم ساتلی شي ؟ داؤد علیه السلام عرض وکړ چې یا ربه! ما په هغه ورځ خبر کړه نو دی په هغه ورځ کښې په فتنه مبتلا شو **اخرج هذا الاثر الحاکم فی المستدرک و قال صحیح الاسناد واقره الذهبی فی التلخیص** دغه روایت داسې څرګندوی (ښکاره **کوی**) چې د فتنې نوعیت ښائی صرف هم دغومره قدر وی چې په هغه وخت کښې چې داؤد علیه السلام په عبادت کښې مشتغل وی سره له پوره سعی او کوشش ونښی مشتغل کیدی او خپل انتظام قائم ونښی ساتلی لکه چې اوس مو ولوست چې په بې قاعده ګی او فوق طریقې سره څو تنه سړی یو ځای یو ناڅاپه د ده په عبادتخانې ورننوتل او حضرت داؤد علیه السلام ئې وویراوه او دی ئې د ده له هغه مخصوص شغل څخه منصرف او خپل جانب ته ئې متوجه کړ. سره له ډیرو پیرو او انتظام دوی د داؤد علیه السلام تر څنګه پورې ورسیدل او دوی ته هیڅ ممانعت ونه کړ، دلته داؤد علیه السلام ته داسې خیال پیدا شو چې الله تعالیٰ زه د خپلې همغې دعوی له سببه په دغې فتنې کښې مبتلا کړی یم. د فتنې د لفظ اطلاق دلته تقریباً داسې وګڼئ لکه چې په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت حسن او حسین رضی الله تعالیٰ عنهما په هلکتوب کښې کمیسونه اغوستلی ؤ او لړځیدونکی او رېږدیدونکی (رپیدونکی) سره راتلل د رسول الله صلی الله علیه وسلم نظر د منبر له پاسه پر دوی ولوید خطبه ئې قطعه کړه او هغوی ئې راپورته کړل، او وئې فرمایل «**صدق الله. انما اموالکم واولادکم فتنة**» په ځینو آثارو کښې راغلی دی که څوک د نیکې کولو په وخت وائی ای الله! ما داسې کار کړی دی صدقه مې ورکړی، لمونځ مې ادا کړی، دودی مې ورکړی نو الله تعالیٰ فرمائی «او ما ستا سره مدد کړی او توفیق مې درکړی دی» او کله چې بنده وائی «ای ربه تا راسره مدد کړی او ماته دی توفیق رابښلی او راباندی احسان دی ایښی دی» نو الله تعالیٰ فرمائی «او تا عمل کړی او اراده دی کړی او تا دغه نیکی ګټلی ده» (د مدارج السالکین (۱) ج ۹۹ صفحه) له دی نه وپوهیږئ چې د حضرت داؤد علیه السلام په شان د یوه جلیل القدر نبی خپل ښه انتظام ورڅرګندول (ښکاره کول) او د ده داسې فرمایل چې «ای ربه په شپه او ورځ کښې هیڅ یوه ګړی داسې نه دی چې په هغه کښې د داؤد د خیلخانې کوم یو تن ستا په عبادت یعنی په لمانځه، تسبیح، تهلیل او تکبیر کښې مشغول نه وی» څرنګه د الله تعالیٰ د خوښې په مورد کښې واقع کیدی شي ؟ لویان په خورا ډیری وړوکی ګناه هم نیولی کیږی نو ځکه په یوه ازموینه کښې مبتلا کړی شو څو باخبره او متنبه شي او د خپلې غلطی اصلاح او تدارک وکړی لکه چې تدارک او اصلاح ئې هم وکړ او په ډیر ښه شان سره ئې وکړه. زما په نزد د دی آیت بې تکلفه تقریر هم دغه دی. باقی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د هغې مشهوری قصې په اساس څه شي چې لیکلی دی هغه دی په «موضح القرآن» کښې وکوت شي.

وَإِنَّ لَهُۥ عِندَنَا لَزُلْفَىٰ وَحُسْنَ مَـَٔابٍ ﴿٢٥﴾

او بیشکه ده ته په نزد زمونږ کښې خامخا مرتبه ده او ښه ځای د ورتلو دی.

تفسیر: یعنی لکه د پخوا په شان زمونږ د دربار له مقربانو څخه دی او په دغی غلطی سره د ده په تقرب او په مرتبه کښې څه فرق او توپیر (تفاوت) نه دی راغلی فقط لږ شانی تنبیه ورکړی شوی ده ځکه چې د مقربینو ډیره وړوکی گناه لویه گڼله شی «**حسنات الابرار سیئات المقربین**».

یٰدَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِیْفَةً فِی الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَیْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰی فَیُضِلَّكَ عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ الَّذِیْنَ یَضِلُّوْنَ عَنْ سَبِیْلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِیْدٌ

ای داؤده بیشکه مونږ گرځولی مو ئی ته خلیفه په ځمکه کښې (چې لوی سلطنت مو درکړی دی) پس حکم وکړه په منځ د خلقو کښې په حق سره او متابعت مه کوه د هوا (د نفس په احکامو کښې) پس گمراه به کړی (دغه هوا) تا له لاری د الله، بیشکه هغه کسان چې گمراه کیږی له لاری د الله (بعدم الایمان به) شته دوی ته عذاب سخت

تفسیر: یعنی ای داؤده! الله تعالیٰ په ځمکه کښې ته خپل نائب گرځولی ئی لهٰذا د هغه پر احکامو عمل او تگ وکړه! او د معاملاتو فیصله سم د عدل او انصاف او د الله تعالیٰ له شریعت سره موافق وکړه! څو په هیڅ یوه معامله کښې هم د یوی ذری د نفسانی خواهش ادنیٰ شائبه هم پیدا نشی ځکه چې دغه شی انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری کوی او څه وخت چې انسان د الله تعالیٰ له لاری څخه بی لاری شو نو بیا دی د ښی ورځی او د ښه ځای خاوند نه کیږی.

بِمَا نَسُوْا یَوْمَ الْحِسَابِ ﴿۲۶﴾

په سبب د هیرولو د دوی ورځی د حساب لره.

تفسیر: یعنی عموماً د نفسانی خواهشونو متابعت او پیروی د دی لامله (له وجی) کیږی چې د انسانانو په یاد کښې د حساب او کتاب ورځ نه پاتی کیږی که دغه ورځ ئی تل په یاد پاتی

وی چې زه هرومرو (خامخا) یوه ورځ له الله تعالیٰ سره مخامخ کیدونکی یم او د یوی ذری حساب به هم له ما څخه اخیستی کیږی نو انسان به هیڅکله خپل خواهش د الله تعالیٰ پر مرضی نه وړاندی کوی.

تنبیه: ممکن دی چې د ﴿ یَوۡمَ الۡحِسَابِ ﴾ تعلق د ﴿ لَهُمۡ عَذَابٌ شَدِیۡدٌ ﴾ سره وی او له «نسوا» سره نه وی یعنی د الله تعالیٰ د احکامو د هیرولو په سبب به د قیامت په ورځ کښی پر دوی باندی سخت عذاب نازلیږی.

وَمَا خَلَقۡنَا السَّمَآءَ وَالۡاَرۡضَ وَمَا بَیۡنَهُمَا بَاطِلًا ؕ ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا ۚ فَوَیۡلٌ لِّلَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا مِنَ النَّارِ ﴿۲۷﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ دغه آسمان او ځمکه او هغه ګرد (ټول) مخلوقات چې د دغو دواړو په منځ کښی دی په باطله سره، دغه (پیدا کول د دغو په باطله سره) ګمان د هغو کسانو دی چې کافران شوی دی. پس عذاب هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چې کافران شوی دی له اوره (چې سوځی به په کښی).

تفسیر: یعنی چې د هغه څه نتیجه وروسته له دی نه ظاهره نشی بلکه د دغی دنیا نتیجه آخرت دی لهٰذا انسان ته لازم دی چې د دی دنیا په هستوګنه کښی د خپل آخرت دپاره څه وګټی او هغه دا دی چې انسان دی د خپل نفسی خواهشونو متابعت پریږدی! او د حق او عدل پر اصولو دی ټینګ عامل او قائم وی! او له خالق او مخلوق له دواړو سره دی خپله معامله په ښه ډول (طریقه) سره ولری. داسی دی نه ګنی چې فقط هم دغه دنیوی ژوندون دی چې هغه به په خوړلو، څښلو او چرچو سره په پای (آخر) رسوو او وروسته له هغه حساب، کتاب، ثواب، عقاب هیڅ نشته دغسی خیالات همغه کسان لری چې وروسته له مرګه پر بل ژوندون اعتقاد نه لری او تری انکار کوی نو د دغسی منکرانو دپاره د دوزخ اور تیار دی.

اَمۡ نَجۡعَلُ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ کَالۡمُفۡسِدِیۡنَ فِی الۡاَرۡضِ ۫ اَمۡ نَجۡعَلُ الۡمُتَّقِیۡنَ کَالۡفُجَّارِ ﴿۲۸﴾

آیا وبه ګرځوو مونږ هغه کسان چې ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په شان د فساد کوونکو په ځمکه کښی (بلکه نه ئی ګرځوو) ؟
آیا وبه ګرځوو مونږ پرهیزګاران په شان د بدکارانو ؟ (بلکه نه ئی ګرځوو !).

تفسیر: یعنی زمونږ د عدل او حکمت اقتضاء داسی نه ده چی نیک ایماندار بندګان له شریرانو او مفسدانو سره برابر او یو شان کړو یا له ویریدونکیو سره هم همغسی معامله وکړو لکه چی له غاړه غړوونکیو او بیخوفه شریرانو سره ئی کوو نو ضروری شوه چی کوم وخت د حساب او کتاب، ثواب او عقاب دپاره وټاکلی (مقرر) شی. لیکن مونږ په دنیا کښی ګورو چی خورا ډیر نیک او ایماندار سړی په راز راز (قسم قسم) مصائبو، آفاتو او بلیاتو کښی اخته او مبتلا وی او ډیر شریران، بدکاران او بی‌حیا سړی مزی، چړچی، عیش، عشرت کوی نو لامحاله د دی خبری تسلیم لازمیږی چی وروسته له موته یو بل حقیقی ژوندون شته چی په هغه کښی سم د صادق مخبر له وینا سره د دغی خبری فیصله سم د حکمت او مصلحت د اقتضاء سره کیږی او هلته به د هر صالح او طالح، نیک او بد د اعمالو په نسبت لازمه جزاء سزا صادریږی. نو بیا ﴿ یَوْمَ الْحِسَابِ ﴾ له اخبار څخه انکار څرنګه صحیح کیدی شی ؟.

كِتٰبٌ اَنْزَلْنٰهُ اِلَيْكَ مُبٰرَكٌ لِّيَدَّبَّرُوْٓا اٰيٰتِهٖ وَلِيَتَذَكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿۲۹﴾

(دغه قرآن) یو کتاب دی چی نازل کړی مو دی هغه تاته (ای محمده !) برکتناک دی دپاره د دی چی فکر وکړی (کفار) په آیتونو د ده او دپاره د دی چی پند واخلی پری خاوندان د صافو عقلونو.

تفسیر: یعنی کله چی د نیک او بد انجام سره یو شان نشی کیدی نو ضروری ؤ چی کوم هدایت کوونکی کتاب د رب‌الارباب له خوا نازل شی څو خلق په ښی او معقولی او مقبولی طریقی سره د دوی له انجام څخه مطلع او خبردار کړی لکه چی په دغه وخت کښی دغه کتاب نازل شو چی ورته قرآن المبین وائی چی د هغه په الفاظو حروفو، نقوشو، معانیو، مضامینو او نورو هر هر څیزونو کښی خیر او برکت دی، او په دغه غرض نازل کړی شوی دی څو خلق د ده پر آیتونو غور او دقت وکړی، عقلمندان د ده له نصائحو څخه متمتع او منتفع شی، لکه چی د دی آیت نه پخوانی آیت ته وګوری چی په څه صاف فطری او معقولی طریقی سره ئی د «معاد» مسئله حل کړی ده چی ډیر لږ عقل لرونکی سړی هم که پری غور او فکر وچلوی نو پر یوی صحیحی نتیجی رسیږی.

تنبیه: ښائی له «تدبر» څخه علمیه قوت مراد وی او په «تذکر» سره د عملیه قوت د تکمیل په طرف اشاره وی دغه ګردی (تولی) خبری د حضرت داؤد علیه السلام د تذکری په ذیل کښی راغلی دی وروسته له دی نه بیا د ده د دی قصی تکمیل فرمائی.

وَوَهَبْنَا لِدَاوٗدَ سُلَيْمٰنَ ط

او ومو باښه داؤد ته سليمان،

تفسير: يعنى سليمان عليه السلام مو ورته وباښه چې د ده ځوى او د ده په شان نبى الله او باچا ؤ.

نِعْمَ الْعَبْدُ ۭ اِنَّهٗٓ اَوَّابٌ ۝۳۰ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصّٰفِنٰتُ الْجِيَادُ ۝۳۱ فَقَالَ اِنِّىْٓ اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّىْ ۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ۝۳۲ رُدُّوْهَا عَلَيَّ ۭ فَطَفِقَ مَسْحًۢا بِالسُّوْقِ وَالْاَعْنَاقِ ۝۳۳

چې ښه بنده ؤ بيشکه چې دى ډير رجوع کوونکى دى (الله ته). کله چې وړاندې کړى شو په ده باندې په آخر د ورځې کښې هغه ګړندى خاصه آسونه په دريو پښو ولاړ او د يوى سوى نوکه ئې په ځمکه لګولى نو وويل (سليمان) بيشکه زه چې يم غوره مى کړه مينه د آسونو په ذکر د رب خپل تر هغه پورى چې پټ شو (لمر) په پرده کښې (بيا وويل سليمان) بيرته راولئ دغه آسونه ماته (نو ورته رائې وستل) پس شروع وکړه (سليمان) په وهلو د دى آسونو (په توره) پنډيو او غاړو (يعنى پښې او غاړې ئې ترى پرې کړې او ګرد (تول) ئې حلال او خيرات کړل).

تفسير: شيخ الهند رحمة الله عليه د دغه وروستنى آيت ترجمه داسې کړې ده «بيا راولئ هغه آسونه ماته پس ولګيد سليمان پر څنډلو د پنډيو او غاړو د دوى» يعنى نهايت اصيل او ښايسته ښکلى، ښه او ګړندى تلونکى آسونه چې د جهاد دپاره ساتلى او پاللى شوى ؤ د ده په مخ کښې وړاندې کړل شول، د دغو آسونو په کتلو او معائنه ؤ کښې ښه ځنډ (تاخير) او ډيل وشو تر دى چې لمر پريووت، ښائى په دغه شغل کښې به د عصر د وخت وظيفه ده نه وى لوستلى نو د دغه په نسبت ئې وويل خير دى که له يوه جانبه له ذکر الله څخه ظاهراً بيلتون واقع شو نو له بل جانبه د جهاد له آسونو سره مينه او د هغو معائنه او کتنه هم له هغه ذکر الله سره لازم دى کله چې د جهاد نه راځى که الله تعالىٰ د جهاد او آلات الجهاد تهيه او مهيا کولو ترغيب نه وى راکړى نو مونږ به له دغه ښائسته بوده (څناور) سره ولى دومره مينه او محبت کاوه ؟ نو د جهاد په دغه جوش او جذبه کښې ئې حکم ورکړ چې دغه آسونه بيرته راولئ لکه چې هغه آسونه بيرته راوستلى شو نو حضرت سليمان عليه السلام له ډيرى مينى او محبته د دغو آسونو د

ورميږونو او پنډيو په صافولو او خرخره کولو او پاکولو مصروف شو. د دې آيت دغه تقرير ځينو مفسرينو کړی دی او د «حب الخير» له لفظ څخه د دی تائيد هم کيږی ګواکی د خير لفظ د هغه مضمون په طرف اشاره کوی چی رسول کريم صلی الله عليه وسلم په حديث کښې فرمايلی دی «**الخيل معقود فی نواصيها الخير الی يوم القيٰمة**» ليکن نور علماء د هغه تفسير زمونږ د پاس ترجمې په شان داسی بيانوی کله چی حضرت سليمان د آسونو په معائنه او کتلو کښې مشغول پاتی شو نو د هغه وختی په لمانځه يا وظيفه کښې ذهول پيښ شو او ذهول او نسيان د انبياؤ په حق کښې محال نه دی نو وئی فرمايل چی وګورئ! د دنيوی مال محبت چی د دی خبری سبب شو چی زه د الله تعالیٰ له ياده غافل شوم تر دی چی د لمر تر پريوتو پوری هم خپله وظيفه مې ادا نه کړه. سلمنا چی د دغه مال په محبت کښې هم د عبادت يوه ډډه وه او په هغه کښې هم بالمآل د ذوالجلال ياد وو مگر له خواصو او مقربينو سره دغه فکر او انديښنی هم لګيدلی دی چی د هر عبادت هر وخت چی مقرر دی ښائی په هغه کښې له سره څه تخلف واقع نشی او که احيانا په کښې څه توپير (فرق) واقع شی نو د هغه د غم او انديښنی څخه سخت متأثر او ناآرامه کيږی اگر که د معذوريت له جهته هم وی.

که وی لږ کومه خځله

　　　　د سالک له باغه ورو‌ره!

سالک ژاړی ډير غمجن وی

　　　　زړه ئی چوی له غمه ورو‌ره

د خندق په غزوه کښې وګورئ! چی د رسول کريم عليه افضل الصلوٰة والتسليم څو لمونځونه قضا شول سره له دی چی دوی په عين الجهاد کښې مشغول ؤ او د هيڅ يو قسم ذنب او ګناه انديښنه هم پر دوی نه وه ليکن د هغو کفارو له تعرضه او يرغله (حمله) چی دغه واقعه ورپيښه شوی وه د دوی په حق کښې د «**ملأ الله بيوتهم وقبورهم ناراً**» او نورو الفاظو سره ښيری وفرمايلی. حضرت سليمان عليه السلام هم د يوه مؤقت عبادت له فوتيدلو څخه سخت غمجن او متأثر شو، او داسی حکم ئی صادر کړ چی هغه آسونه دی بيرته راوستل شی چی د الله تعالیٰ د يادولو د فوت سبب شوی دی کله چی هغه آسونه بيرته راوستل شول نو د الله تعالیٰ د محبت له غلبی او د غيرت له شدته ئی په توره سره د هغوی غاړی پری او پنډی ئی غوڅی کړی او ټول ئی د پاک الله په لاره کښې خيرات او پر فقراو ئی وويشل څو د دغه غفلت سبب له خپل ځانه په دغی وسيلی سره لری کړی چی فی الجمله د دغه ذهول کفاره شی، ممکن چی په سليمانی شريعت کښې د اسونو قربانی جائزه وه او له ده سره به اسونه او نور بودګان (څاروی) ډير زيات وی چی د دغو څو اسونو د قربانی کولو څخه به د جهاد په مقصد کښې هيڅ خلل او نقصان نه واقع کيده، او د ﴿ فَطَفِقَ مَسْحًا ﴾ له لفظ څخه دغه هيڅ نه لازميږی چی ده به هغه ګرد (ټول) اسونه

وژلی وی او محض هم دغومره به ئی کړی وی چی څو آسونه ئی پخپل لاس سره حلال او سر او پښی به ئی هیسته غورځولی وی والله اعلم. د دی تقریر تائید په یوه «مرفوع حدیث» سره هم کیږی چی «طبرانی» په «حسن اسناد» سره له ابی ابن کعب څخه روایت کړی دی (راجع روح المعانی وغیره).

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهٖ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿۳۴﴾

او خامخا په تحقیق ازمویلی دی مونږ سلیمان او غورځولی مو ؤ پر تخت د ده یو جسد (بی روحه) بیا رجوع وکړه ده (الله ته).

تفسیر: په صحیح حدیث کښی راغلی دی چی حضرت سلیمان علیه السلام قسم یاد کړ چی «زه نن شپه د خپلو ګردو (تولو) ښځو کره ځم چی په شمیر اویا ـ یا نوی یا سلو ته نژدی ښځی وی او زما هره یوه ښځه به یو یو هلک وځیږوی چی دغه تول به د الله تعالیٰ په لاره کښی جهاد وکړی» پرښتی دغه خبره ورالقا کړه چی «ان شاء الله» وواییٔ! سره له دی چی ان شاء الله ئی په زړه کښی ؤ مګر په ژبه ئی ان شاء الله ونه فرمایل. د الله تعالیٰ کارونو ته وګورئ چی له هغه مباشرت څخه د ده د دومره ښځو کره یو وړوکی هم پیدا نشو یواځی له یوی ښځی څخه یو ناقص مولود موجود شو. ځینی مفسرین وائی چی دایه همغه ناقص مولود د ده پر تخت وغورځوه او ورته ئی وویل «درواخله دا د ده ستا د قسم نتیجه!» همغه ئی دلته په «جسد» (جثه) سره تعبیر کړی دی د دغه وضعیت د لیدلو څخه سلیمان علیه السلام سره له افسوسه او ندامته د الله تعالیٰ په طرف رجوع وکړه او د ان شاء الله په نه ویلو ئی استغفار وکړ. «هو! مقربینو ته زیات ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه پیښیږی» په حدیث کښی راغلی دی که ان شاء الله ئی ویلی وی نو بیشکه الله تعالیٰ به همغسی کړی وی چی د ده آرزو او تمنا وه.

تنبیه: اکثرو مفسرینو د دی آیت تفسیر په بل دول (طریقه) سره کړی دی او پر دغه موقع کښی ډیری بی اساسی قصی د حضرت سلیمان علیه السلام د ګوتمی او د پیریانو نقل کړی دی هر څوک چی د هسی قصو د لوستلو شوق لری هغوی دی همغو تفاسیرو ته رجوع وکړی ابن کثیر رحمة الله علیه لیکی «**وقد رويت هذه القصة مطولة عن جماعة من السلف رضی الله تعالیٰ عنهم وكلها متلقاة من قصص اهل الكتاب والله سبحانه و تعالیٰ اعلم بالصواب**».

قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِىْ وَهَبْ لِىْ مُلْكًا لَّا يَنْۢبَغِىْ لِاَحَدٍ مِّنْۢ بَعْدِىْۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿۳۵﴾

وويل (سليمان) اى ربه زما مغفرت ببښنه وكړه ماته او راكړه ماته داسى ملک لوى سلطنت چى نه ښائيږى (او نه وى) بل هيچا لره وروسته له ما (او غير له ما) څخه، بيشكه هم دا ته (اى زما ربه!) ته ډير ببښونكى وركوونكى ئى.

تفسير: يعنى داسى عظيم الشان سلطنت عنايت وفرمايه چى ماسواء له ما ځنى د بل هيچا په برخه نه وى او نه بل څوک د هغه اهل ثابت شى يا به ئى دا مطلب وى چى هيڅوک د دى خبرى قوت او قدرت ونه لرى چى هغه له ما څخه په زور واخيستى شى.

تنبيه: په احاديثو كښى د هر يوه نبى يوه دعا شته چى د هغه په نسبت الله تعالىٰ د اجابت وعده فرمايلى ده يعنى هغه دعا ضرور قبوله شوى ده ښائى د حضرت سليمان عليه السلام دا دعا همغه دعا وى څرنگه چى حضرت سليمان عليه السلام نبى او په عين زمان كښى د باچا ځوى ؤ نو د هغه دعا هم په هم داسى وضعيت او كيفيت سره مختصه وه څو ده ته لوى سلطنت وركړى شى مگر په اعجازى ډول (طريقه) سره كله چى دغه زمانه د زوررورو باچايانو او د جبارينو وه نو په دغه حيثيت سره هم دغه دعا د همغى زمانى له حيثيت او وضعيت سره موافقه او مناسبه وه او ظاهر دى چى د انبياؤ عليهم السلام مقصد د ملكونو له حاصلولو څخه د خپل شوكت او حشمت مظاهره او خلقو ته ئى ښودنه مقصود نه ؤ، بلكه د الله تعالىٰ د دين د غلبى اظهار او انتشار د دوى له عمده ؤ مقاصدو څخه ؤ، او غوښت چى د ځمكى په مخ كښى هغه سماوى قانون په ښه ډول (طريقه) سره اجرا او تنفيذ وومى چى دوى د هغه حاملان او ناشران دى لهٰذا نه ښائى چى دغه دعا د نورو دنيادارانو پر دعا قياس كړه شى. نو دغه پاس دعا د سليمان قبوله شوه لكه چى داسى فرمائى

فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاءً حَيْثُ أَصَابَ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ ﴿٣٧﴾

پس مسخر تابع كړ مونږ دغه (سليمان) ته باد چى چليده په امر حكم د ده سره نرم نرم هر چيرته چى اراده به وشوه د ده. او (مسخر كړل مونږ ده ته پيريان) شيطانان هر بنا كوونكى (د ښو لوړو (اوچتو) عمارتو) او غوته وهونكى (په لويو بحارو كښى دپاره د ايستلو د جواهرو)

تفسير: يعنى پيريانو د حضرت سليمان عليه السلام په حكم ډير لوى لوى عمارتونه جوړول، او مرغلرى او نور قيمتداره شيان به ئى له بحارو او سيندونو څخه په غوته وهلو سره ايستل ، د

هوا او د پیریانو د تسخیر او تابع کرځولو په نسبت پخوا له دی نه د «سبا» په سورت او په نورو ځایونو کښی لازمه تفصیلات لیکلی شوی دی.

وَّاٰخَرِیْنَ مُقَرَّنِیْنَ فِی الْاَصْفَادِ ﴿۳۸﴾

او (تابع مو کړ سلیمان ته) نور (سرکش شیطانان) تړلی شوی په ځنځیرونو کښی (لپاره د تادیب او دفع د ضرر).

تفسیر: یعنی ډیر نور پیریان ؤ چی هغوی د سرکشی او تمرد لامله (له وجی) په بندی خانه کښی غورځولی شوی ؤ (داسی وموفرمایل سلیمان ته).

هٰذَا عَطَآؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَیْرِ حِسَابٍ ﴿۳۹﴾

دغه (سلطنت او تسخیر) عطاء ښښنه زمونږ ده پس احسان کوه (له هر چا سره) یا ئی وساته (له خپل ځان سره) بی له حسابه.

تفسیر: یعنی که چاته عطاء او ښښنه ورکړی یا ور نه کړی مختار ئی دومره بیحساب ئی ورکړ، او بیا د حساب او کتاب قید ئی هم تری لری کړ، حضرت شاه صاحب لیکی «دغه بله مهربانی ده چی دغومره دولت او دنیا ئی ورکړه، او مختار ئی وګرځوه، حساب او کتاب ئی هم ورمعاف کړ، مګر ده به پخپله د خپل لاس له ګټی څخه ډوډی خوړه چی توکری به ئی جوړولی.

وَاِنَّ لَهٗ عِنْدَنَا لَزُلْفٰی وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿۴۰﴾

او بیشکه چی ده ته په نزد زمونږ خامخا قرب دی (په دنیا کښی) او ښه ځای د ورتلو دی (په عقبیٰ کښی).

تفسیر: یعنی سره له سلطنته هغه روحانی تقرب او مرتبه چی زمونږ په نزد سلیمان علیه السلام ته حاصله ده او په اعلیٰ فردوس کښی له اعلیٰ څخه اعلیٰ ځای چی د ده دپاره تیار دی هغه خو علیٰحده او جلا (جدا) دی.

وَاذْكُرْ عَبْدَنَآ اَیُّوْبَ اِذْ نَادٰی رَبَّهٗٓ اَنِّیْ مَسَّنِیَ الشَّیْطٰنُ بِنُصْبٍ وَّعَذَابٍ ﴿۴۱﴾

او یاد کړه (ای محمده!) بنده زمونږ ایوب کله چې غږ ئې وکړ رب خپل ته چې بیشکه زه چې یم مس کړی یم شیطان په ایذاء او تکلیف سره.

تفسیر: د عظیم الشان قرآن له تتبع څخه ظاهریږی چې په هغو امورو کښې چې په کوم پلو کښې شر یا ایذاء وی یا کوم صحیح مقصد فوتیږی د هغه نسبت د شیطان په طرف کیږی لکه چې د موسیٰ علیه السلام په قصه کښې راغلی دی ﴿ وَمَآ أَنْسٰنِيْهُ إِلَّا الشَّيْطٰنُ أَنْ أَذْكُرَهٗ ﴾ د ۱۵ جزء الکهف ۹ رکوع ٦۳ آیت زمونږ د دغه مبارک تفسیر ځکه چې علی الاکثر د دغه قسم شیانو قریب سبب یا بعید سبب په یوه نه یو درجه کښې شیطان وی د هم دغی قاعدی په موجب حضرت ایوب علیه السلام د خپلی رنځوری یا د تکلیف او ربړ (زحمت) نسبت د شیطان په طرف وکړ ګواکی تواضعاً یا تأدباً ئې دغه ښکاره کړه چې ضرور له ما څخنی څه تساهل یا کومه غلطی زما له درجی سره سمه صادره شوی ده چې د هغی په نتیجه کښې دغه آزار راورسید یا د مرض په حالت او شدت کښې به شیطان د وساوسو د القاء او د خرخشو (خطرو) د غورځولو زیار(محنت) او کوشش کړی وی او ده به د هغه په مدافعت کښې تکلیف او تعب احساس کړی وی نو هغه ئې په «نصب» او «عذاب» سره تعبیر فرمایلی دی والله اعلم.

تنبیه: د حضرت ایوب علیه السلام قصه د «انبیاء» په سورت کښې تیره شوی ده هلته دی وکتله شی مګر واضح دی وی چې د حضرت ایوب علیه السلام د قصی په نسبت کومی افسانی چې قصه ویونکی جوړی کړی دی په هغو کښې ډیره مبالغه شته. داسی مرض چې په عمومی ډول (طریقه) سره د عامو خلقو په حق کښې د تنفر او استقذار موجب وی د انبیاؤ علیهم السلام له وجاهت سره منافی ده **کما قال الله تعالیٰ** ﴿ لَا تَكُوْنُوْا كَالَّذِيْنَ اٰذَوْا مُوْسٰى فَبَرَّأَهُ اللّٰهُ مِمَّا قَالُوْا وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيْهًا ﴾ (د جزء ۲۲ الاحزاب ۹ رکوع ٦۹ آیت) لهٰذا ښائی هغومره بیان ومنلی شی چې د نبوت له منصب سره منافی نه وی.

نو د الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه له جانبه جبریل علیه السلام ایوب علیه السلام ته داسی وویل.

أُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌۢ بَارِدٌ وَّشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهٗۤ أَهْلَهٗ وَمِثْلَهُمْ مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾

ووهه (ځمکه) په پښه خپله (نو وی وهله او اوبه راووتی) دغه ده ځای د غسل یخ او اوبه د څښلو (نو غسل ئې وکړ اوبه ئې وڅښلی جوړ شو) او وموبښل دغه (ایوب) ته اهل د ده (په بیرته ژوندی کولو) او په مثل د دوی له هغوی

سره له جهته د مهربانی له خپله طرفه او دپاره د ذکر پند اخیستلو خاوندانو د صافو عقلونو ته.

تفسیر: کله چی الله تعالیٰ داسی اراده وفرمایله چی ایوب علیه السلام روغ او جوړ وګرځوی نو پری حکم ئی وکړ چی خپله پښه پر ځمکه ووهه. هم دا چی ده خپله پښه پر ځمکه ووهله د الله تعالیٰ په کامله قدرت له هغه ځایه د یخو اوبو چینه وخوتیده چی ده په هغه کښی غسل وکړ او له هغو اوبو څخه ئی وڅښلی او هم دغه د ده د شفاء سبب شو او د ده د هغی کورنی خلقو په مقابل کښی چی د کوټی تر چت لاندی مړه شوی وو پخپلی مهربانی او فضل سره دوچنده خیلخانه ورعطاء کړه څو عقلمن خلق د دغو واقعاتو له لیدلو څخه په دی ښه وپوهیږی هغه بنده چی په مصائبو کښی مبتلا کیږی ښائی صبر وکړی او الله ته رجوع وکړی څو ئی د ده حفاظت کفایت، کفالت، او اعانت په ښه شان سره وفرمائی. (وموفرمایه ایوب ته داسی)

وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ ۗ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ۚ نِّعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

او ونیسه په لاس خپل جارو (د کنکو۔ ډکو) پس ووهه په هغه جارو (د کنکو۔ ډکو) سره (ښځه خپله) او مه حانثوه ځان خپل (په ترک د وهلو کښی) بیشکه موږ ومونده موږ دغه (ایوب) صبرناک (په سختیو) ښه بنده ؤ دی، بیشکه چی دی ډیر رجوع کوونکی ؤ الله ته.

تفسیر: حضرت ایوب علیه السلام د رنځوری په حالت کښی پر کومی خبری خفه شوی ؤ او قسم ئی یاد کړی ؤ کله چی زه روغ شوم نو پر خپله ښځه به سل ګزارونه وکړم حال دا چی دغه بی‌بی (رحیمه) د ابتلا په دغه حالت کښی د ده صادقه خدمتګاره او صمیمه خادمه وه او چندان داسی کوم قصور او خطا ئی هم نه درلوده (لرله) چی د وهلو وړ (قابل) وی نو الله تعالیٰ د ده د قسم د رښتیا کولو یوه حیله (چل) وروښوده چی فقط هم ده ته مخصوصه ده او که نن څوک داسی قسم یادوی نو د هغه د پوره کولو لپاره به دغومره یوه خبره کافی نه وی.
تنبیه: په هغه حیله (چل) سره چی د کوم شرعی حکم یا د نبی د حکم ابطال په عمل راځی هغه جائز نه دی، لکه د زکوٰة، اسقاط او نوری حیلی (چلونه) او پلمی (تدبیرونه) چی خلقو له طرفه جوړی او ایستلی شوی دی هو! هره هغه حیله (چل) چی کوم شرعی حکم نه باطلوی بلکه د کوم معروف کار ذریعه ګرځی د هغو اجازه شته والتفصیل یطلب من مظانه.

وَاذْكُرْ عِبٰدَنَآ اِبْرٰهِيْمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ اُولِى الْاَيْدِىْ وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾

او یاد کړه (ای محمده!) بندګان زما ابراهیم او اسحاق او یعقوب خاوندان د لاسونو او د سترګو (کوونکی د صالحه ؤ اعمالو لیدونکی د آیات الله).

تفسیر: یعنی د عمل او معرفت خاوندان چی په خپلو لاسونو او پښو به ئی عبادت او بندګی کوله او په خپلو سترګو سره به ئی د الله تعالیٰ قدرتونه کتل او په هغه سره به ئی خپل یقین او بصیرت زیاتوه.

اِنَّآ اَخْلَصْنٰهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾

بیشکه موني خالص کړی مو دی دوی په خالص خوی سره په ذکر یادولو د کور (د آخرت).

تفسیر: د انبیاؤ امتیاز دا دی چی د دوی په شان بل هیڅوک د الله تعالیٰ او د آخرت یادوونکی نشته. او د هم دغه خصوصیت لامله (له وجی) دوی د الله تعالیٰ په دربار کښی له ګردو (تولو) څخنی زیات ممتاز مراتب او مدارج حاصلوی.

وَاِنَّهُمْ عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيْلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ ۖ وَكُلٌّ مِّنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

او بیشکه دوی په نزد زمونږ خامخا له غوره کړیو شویو بهترو خلقو (د زمانی خپلی) وو او یاد کړه (ای محمده!) اسمٰعیل او الیسع او ذوالکفل (خاوند د ضمانت)، او دغه تول (مذکورین) ؤ له خاوندانو د خیر (په خلقو کښی).

تفسیر: د حضرت اسمٰعیل علیه السلام او ذوالکفل علیه السلام ذکر پخوا له دی نه تیر شوی دی او الیسع علیه السلام ته وائی چی د حضرت الیاس علیه السلام خلیفه ؤ چی هغه ته هم الله تعالیٰ نبوت ورعطاء کړی ؤ.

هٰذَا ذِكْرٌ ؕ

حال دا چی دغه (بیان د انبیاؤ) ذکر پند دی (هر پند اخیستونکی ته یا په دنیا کښی ښه ذکر د دوی دی)،

تفسیر: یعنی دغه مذکور خو د انبیاء ؑ وروسته له دی نه د عامو متقیانو انجام واورئ!.

وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ ﴿٤٩﴾ جَنَّٰتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْأَبْوَابُ ﴿٥٠﴾

او بیشکه دپاره د پرهیزګارانو خامخا ښه ځای د ورتلو دی (په آخرت کښی) جنتونه دی د همیشه هستوګنی په دی حال کښی چی تل پرانستلی وی دوی ته دروازی (د جنتونو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کله چی جنتیان په جنت کښی ننوځی نو هر یو جنتی به بی د بل چا د ورښوولو سم برابر خپلی مانی او باغ او ټاکلی (مقرر) ځای ته ورځی» او د دی خبری ضرورت به ورته نه وی پاتی چی غږ وکړی یا ناری ووهی یا د وره د پرانستلو په انتظار کښی ودریږی.

مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾

تکیه وهلی (ناست به وی مؤمنان) په دغو (جناتو) کښی چی غواړی به (دغه جنتیان) په هغو کښی میوی ډیری او څیزونه د څښلو.

تفسیر: قسماقسم میوی، دانی، خوراک او نور مطلوبه شیان به دوی ته غلمان سم د دوی له غوښتنی سره سم د لاسه ورحاضر وی.

وَعِندَهُمْ قَٰصِرَٰتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾

او وی به په نزد د دوی ښځی بندونکی د سترګو (میړو (خاوندانو) خپلو ته) همځولی (پخپل منځ کښی یا له میړو (خاوندانو) سره).

تفسیر: یعنی ټولی ښځی به پیغلی نوی جونی او په یوه عمر او یوه منګ وی یا په اشکال او شمائل عادات، اطوارو کښی به له خپلو ازواجو سره هم عمر او یو شان وی. نو د الله تعالیٰ له

جانبه پرښته به ورته داسي وائي

هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿۵۳﴾ إِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِن نَّفَادٍ ﴿۵۴﴾

دا هغه دي چي وعده به ئي کوله کيده (له تا سره په دنيا کښي دپاره د خوښي) د ورځي د حساب. بيشکه چي دغه خامخا داسي رزق زمونږ دي چي نشته ده لره خلاصيدل.

تفسير: يعني غير منقطع او لازواله نعمتونه دي چي د هغوی سلسله به له سره هيچيري نه ختميږي او نه کميږي.

رزقنا الله منها بفضله وکرمه فانه اکرم الاکرمين وارحم الراحمين.

هٰذَا ۚ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ ﴿۵۵﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿۵۶﴾ هٰذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿۵۷﴾

دغه (حال د مطيعانو وو) او بيشکه دپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع ده (چي هغه) دوزخ دی چي ننوځي دوی په هغه کښي، پس بده بستره ده (دا دوزخ). دا دی عذاب د کفارو پس ودی څکي دوی دا ايشيدلي اوبه (چي توتي توتي کيږي کلمي د دوی) او (د دوزخيانو د جراحاتو بدبويه) زوی

تفسير: يعني د متقيانو او پرهيزګارانو انجام مو واوريد وروسته له دی نه د شريرانو انجام واورئ! او بيشکه لپاره د سرکشانو خامخا بده مرجع دوزخ دی چي ننوځي دوی په هغه کښي پس بده بستره ده دا دوزخ دا دی عذاب پس ودی څکي دوی دا. يعني درواخله! دغه درحاضره ده د هغه خوند وڅکه!. له «غساق» ځينی وائي چي د دوزخيانو د پرهارو زوی اوويني او نوری چتلي مراد دی چي په هغو کښي به د منګورانو (مارانو) او لړمانو او د نورو زهر هم ګډ وی. او د ځينو په نزد «غساق» خورا ډيرو يخو او بی نهايته سړو اوبو ته وائي چي د هغو له څکلو څخه له حده زيات تکليف او اذيت وررسيږی. ګواکي په دغه تقدير سره دغه د «حميم» ضد او کامل مقابل دی چي «غساق» سوځول کوی له ډيری يخني خپلي څخه لکه چي سوځول کوی «حميم» له ډير ګرمی خپلی نه) والله اعلم.

وَّاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهٖۤ اَزْوَاجٌ ﴿۵۸﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ ۚ لَا مَرْحَبًۢا بِهِمْ ؕ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿۵۹﴾ قَالُوْا بَلْ اَنْتُمْ ۟ لَا مَرْحَبًۢا بِكُمْ ؕ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوْهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿۶۰﴾

او څه بل (قسم عذاب) له قسمه د هغه تیر عذاب راز راز قسمونه. دغه یو فوج دی (د تابعانو) چې ننوتونکی دی په سختئ له تاسی سره نه دی وی خوشالی ځای د آرامی دوی ته، بیشکه چې دوی ننوتونکی دی اور ته، وائی (دغه تابعان متبوعانو ته) بلکه تاسی چې یئ نه دی وی خوشالی په تاسی (په ځای موندلو د آرامی) تاسی راوړاندی کړی دی دغه (عذاب) مونږ ته پس بد قرار ځای دی (دا دوزخ).

تفسیر: دغه خبری او اتری به دوزخیان په خپلو منځونو کښی سره کوی څه وخت چې پرښتی دغه دوزخیان پرله پسی په شړلو او تیل وهلو سره د دوزخ پر څندو (غاړو) ودروی ړومبی ډله به د غټانو او سردارانو وی. وروسته له هغه به د دوی د تابعانو او پیروانو وی. د دغو تابعانو د لیدلو په وخت کښی به له لری څخه دغه متبوعان وائی چې «دغه دی یو بل فوج له تاسو سره یو ځای په تیل وهلو او کشولو او راښکودلو سره په دوزخ کښی د غورځولو دپاره په زور راوستل کیږی. د الله تعالیٰ قهر او غضب دی وی پر دوی باندی دوی هم دلته د ربړ (تکلیف)، زحمت او عذاب ګاللو (برداشت کولو) دپاره راغلل، الله تعالیٰ دی وکړی چې دوی ته په بل کوم ځای کښی کوم ارت مکان ور نه کړ شی» د دغی خبری د آوریدلو په اثر به هغوی د دوی جواب داسی ورکوی «ای کمبختانو! پر تاسی باندی دی د الله تعالیٰ قهر او غضب وی! پاک الله دی تاسو ته هیڅیری د هوسائی (راحت) او آرامی ځای در نه کړی!، هم دغه تاسو وئ چې زمونږ د اغواء او اضلال وسائل مو راتیار کړی ؤ، او مونږ ستاسی له لمسونه او غولولو نه په دغه کنده کښی ولویدو او په دغه سخت مصیبت او آفت کښی اخته شو اوس دغه راوښیئ چې چیری لاړ شو ؟ هر څه چې دی هم دغه دریدلو ځای دی په هر ډول (طریقه) سره چې کیږی هم دلته خپل ځانونه تر هغه پوری تینګ او کلک کړئ! چې ګرد (تول) سره ومرئ! او یو پر بل باندی خوله ولګوئ! او په خپلو منځونو کښی سره وخری!.

قَالُوْا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِی النَّارِ ﴿۶۱﴾

وبه وائی (تابعان) ای ربه زمونږ هر چا چې ړومبی تیاره کړی ده مونږ ته دغه لاره (د کفر) پس زیات کړه ورته عذاب دوچنده په اور کښی.

تفسیر: یعنی په خپل منځ کښې به یو بل ته طعن او لعن وائی او بالاخر الله تعالیٰ ته به داسی عرض کوی چی «ای ربه! هغه کسان چی له خپل شقاوته ئی دغه بلا او مصیبت زمونږ پر سر راوستلی دی د دوزخ په دوچنده عذاب ئی اخته او مبتلا کړه!» ښائی چی دوی به داسی وګڼی چی د دوی د دوچنده عذاب ګاللو (برداشت کولو) په لیدلو سره زمونږ لږ څه زړونه پری یخ شی حال دا چی هلته به د تسلی او اطمینان وسائل او سامان چیری وی ؟ دغه یو بل ته طعن او لعن او کنځلی او سپکی ویل به هم دوی ته یو ځان ته مستقل عذاب وی.

وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَىٰ رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾

وبه وائی (مشرکان د کفارو) څه مانع ده مونږ ته چی نه وینو هغه سړی چی وو مونږ چی شمیرلی مو وو هغوی له اشرارو څخه. آیا نیولی مو وو دوی په مسخرو سره یا که کږی (چپی) شوی دی له هغوی څخه سترګی زمونږ (چی نه ئی وینو په دوزخ کښې)

تفسیر: هلته به دوی وګوری چی ګرد (تول) د دوی دوستان، آشنایان، خپلوان او نور تول اعلیٰ او ادنیٰ خلق سره یو ځای غونډ او تول کړی شوی دی چی ګرد (تول) سره یو ځای په دوزخ کښې وغورځول شی، مګر د هغو مسلمانانو پته او درک به دوی ته نه وی معلوم چی دوی له هغوی سره آشنائی او پیژندګلوی درلوده (لرله) او پری توکی او مسخری به ئی کولی نو په حیرت او افسوس سره به داسی ووائی چی مونږ څرنګه چتی (بیکاره) او غلط کارونه کول چی له هغوی سره به مو مسخری او توکی کولی حال دا چی دوی د هغو وړ (لائق) او قابل نه ؤ هم دا ده چی نن هغوی هیڅ د دوزخ په شاؤ خوا او اطرافو کښې نه ښکاری یا خو هغوی هم په دغو خلقو کښې دی مګر زمونږ په سترګو نه ښکاری یا زمونږ له سترګو څخه چیری الوتی دی.

إِنَّ ذَٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ﴿٦٤﴾

بیشکه دغه (مذکوره قصه د اهل النار) خامخا حقه رښتیا ده جګړه کول د دوزخیانو په منځ خپل کښې.

تفسیر: یعنی په ظاهر سره دغه خبره خلاف القیاس ښکاری چی په هغی ویری او خوف او

پریشانی کښې به دوی یو له بل سره جګړې او مناقشې کوی او دوی به څرنګه د عذاب په دغې هولناکې منظرې کښې بل لورې ته متوجه کیدې شي ؟ مګر په یاد ئې ولره چې هم داسې به کیږی او دغسې پیښه بیخې په یقینی او واقعی ډول (طریقه) پیښیدونکې ده چې په کښې هیڅ د شک او شبهې ځای نشته او په حقیقت کښې دغه د هغوی د عذاب تکمیل دی.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا مُنْذِرٌ ۖ وَّمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۶۵﴾ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيْزُ الْغَفَّارُ ﴿۶۶﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده چې زه ویروونکی یم (د عالم له عذابه) او نشته هیڅ بل حق معبود بې له الله چې یو ډیر قهر کوونکی دی. رب د آسمانونو او د ځمکې او د هغو تولو شیانو دی چې په منځ د دوی کښې دی (ملکاً خلقاً و عبیداً) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه ښښونکی دی (د خطیاتو).

تفسیر: ووایه ای محمده! منکرانو ته چې زما کار خو هم دغومره دی چې تاسې د هغه راتلونکی خوفناک ساعت له راتګه باخبره او هوښیار کړم او له هغې سختې پیښې او ویروونکې واقعې څخه مو بیخبره پرې نه ږدم باقی ستاسې معامله او سؤال او جواب له هغه حاکم او قاضی سره چې واقع کیدونکې دی هغه خو همغه احکم الحاکمین واحد الله تعالیٰ دی چې د هغه په مخ کښې هیڅ لوی او وړوکی له سره سا نشې اخستی او هر شی او هر څوک د ده په مقابل کښې عاجز، ناتوانه او ضعیف دی. د آسمانونو او ځمکې په منځ کښې هیڅ یو شی داسې نه دی چې د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندې نه وی تر هغه وخته پورې چې د ده اراده وی دغه علویات او سلفیات قائم ساتې او څه وخت چې اراده وفرمائی خراب، ابتر، لاندې باندې او ویجاړوی ئې د دغه عزیز قوی غالب الله تعالیٰ د قدرت لاس څوک نیولی شي ؟ او د ده د زبردستې قبضې څخه هیڅوک نه وتلی او نه تښتیدلی شي ؟ او ورسره د ده د لامحدوده او بې نهایته رحمت او ښښنې په محدودولو او محصورولو کښې هیڅوک هیڅ وسعه او اقتدار نه لري.

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيْمٌ ﴿۶۷﴾ اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُوْنَ ﴿۶۸﴾

ووایه (ای محمده!) دوی ته دغه (قرآن یا عذاب) خبره ډیره لویه ده چې تاسې له دی نه مخ ګرځوونکی یئ (او هیڅ غور په کښې نه کوئ).

تفسیر: یعني قیامت او د هغه سخت اهوال کوم معمولي شي نه دي او ډیر لوی دروند او مهم مصیبت او خورا (ډیره) غټه خبره ده چې زه د هغه خبر او اطلاع تاسی ته درکوم ﴿ عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ عَنِ ٱلنَّبَإِ ٱلْعَظِيمِ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴾ (د نبأ ۱ رکوع ۳۰ جز) مګر افسوس چې تاسی له هغه څخه بیخي بیفکره یئ! او پر هر هغه شي چې د تاسی د خیر او ښیګڼی (فائدی) دپاره ویل کیږي هیڅ فکر، غور او دقت نه کوئ بلکه بالعکس له هغه څنې توکې او مسخری جوړوی او پری پوچندی (تمسخر) او ملندی وهئ، او په استهزاء سره داسی پوښتنی کوئ چې قیامت کله راځي ؟ او د څه لامله (له وجې) په راتګ کښې ئې ډیل او معطلي واقع ده ؟ او ولې هم دا اوس نه راځي ؟ خیر قیامت هر وخت چې راځي رادی شي، مګر زمونږ د قیامت برخه دی خو هم دا اوس راکړه شي! و غیر ذلک که ماته وحی شوی نه وی نو د آسمانونو حال به مې کله ویلی شو څکه چې.

مَا كَانَ لِىَ مِنْ عِلْمٍۭ بِٱلْمَلَإِ ٱلْأَعْلَىٰٓ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِن يُوحَىٰٓ إِلَىَّ إِلَّآ أَنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٧٠﴾

نشته ما لره هیڅ قدر علم پوه په هغه تولی ډیر پورته لوی (د ملائکو) کله چې سره جګړی ئې کولې (په شان د آدم کښې بې له وحیه). وحی نه کوله کیږي ماته مګر د دی چې بیشکه هم دا خبره ده چې زه ویروونکی یم ښکاره (له عذابه).

تفسیر: ملاء الاعلیٰ یعني پاسني جرګه د مقربینو ملائکو او د نورو مجلس دی چې د هغو په واسطه د الٰهیه ؤ تدابیرو او د کونیه وو تصرفاتو ظهور راځي. یعني په ملاء الاعلیٰ کښې د عالم د نظام د فناء او بقاء په متعلق کوم تدابیر یا ابحاث او قیل او قال چې کیږي، زه له هغو څخه نه وم خبر چې تاسی ته به مې د هغه بیان کوه پر کومی اجزاء باندی چې زه د الله تعالیٰ له طرفه مطلع شوی یم هغه مې بیان کری دی. زه هر څه چې وایم د همغه الله تعالیٰ د وحی، الهام، اعلام له مخی ئې وایم، ماته داسی حکم راکری شوی دی چې ګرد (تول) عالم د هغو له راتلونکی مستقبل څخه خبردار کړم او د هغه توضیحات په ښکاره ډول (طریقه) سره دوی ته ورکړم پاتی شوه دغه خبره چې قیامت کله راتلونکی دی ؟ نه د انذار دپاره زه دغی خبری ته څه ضرورت لرم او نه د دی خبری اطلاع چاته ورکړی شوی ده. په یوه حدیث کښې راغلی دی چې د څو انبیاؤ علیهم السلام په مجمع کښې د قیامت تذکره د مباحثی موضوع شوه. چې په کښې وویل شول چه د قیامت قیام به کله وی ؟ ګردو (تولو) سره دغه غوته کړه چې د حضرت ابراهیم علیه السلام څخه دی پوښتنه وکړه شی خلیل الله وفرمایل چې زه تری نه یم خبر بیا ئې له

حضرت موسیٰ علیه السلام څخه سؤال وکړ هغه هم وفرمایل چی زه هم نه یم خبر. بالاخر ګردو (تولو) له حضرت مسیح علیه السلام څخه سؤال وفرمایه مسیح وویل چی د «وجة الساعه» یا د عین القیامت د وقوع وخت علم له سره له ما سره نشته. هو! الله تعالیٰ له ما سره وعده فرمائلی ده الخ. په یو حدیث کښی راغلی دی چی حضرت مسیح علیه السلام له حضرت جبریل علیه السلام څخه د قیامت د راتګ د وخت پوښتنه وکړه، ده په جواب کښی وویل «**ما المسئول عنها باعلم من السائل**» یعنی زه له تانه پر دغه موضوع باندی زیات پوه نه یم. معلوم شو چی په ملأ الاعلیٰ کښی د قیامت په نسبت هم داسی قسم څه مباحثه او مذاکره کیږی، علاوه پر دی نور ډیر مسائل هم دی چه د هغه په متعلق یو شان مذاکره او قال او قیل جاری دی. لکه چی په یوه حدیث کښی الله تعالیٰ له دوی څخه پوښتنه کړی ده «**فیم یختصم الملأ الاعلیٰ**» او د دوی اجوبه مذکور دی. مګر د ملأ الاعلیٰ له مذاکراتو څخه ماسواء الله څنی بل هیڅوک نه دی خبر، او نه تری خبریدی شی، هم دغه ذریعه ده چی په هغی سره دوی د اهل النار له تخاصم او جګړی څخه مطلع شول. او هغه تخاصم چی د آدم علیه السلام او ابلیس په معامله کښی وشو چی ذکر ئی اوس راځی هغه هم په هم دغه ذریعه راڅرګند (ښکاره) شو.

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّى خَٰلِقٌۢ بَشَرًا مِّن طِينٍ ﴿٧١﴾

(یاد کړه) هغه وقت چی وفرمایل رب ستا پرښتو ته چی بیشکه زه پیدا کوونکی یم د یو بشر (آدم) له ختی څخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه هم د پرښتو یوه مباحثه وه چی بیان ئی وفرمایه».

فَإِذَا سَوَّيْتُهُۥ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِى

پس کله چی برابر کړ ما (قالب د) هغه (په ښه شکل سره) او پو کړ ما په هغه قالب کښی له روح خپل

تفسیر: یعنی قالب کالبوت ئی په ډیر ښه ډول (طریقه) سره جوړوم بیا په کښی خپل روح پوکم. حضرت شاه صاحب لیکی «(روحی - خپله سا» ئی ځکه وفرمایله چی هغه له اوبو او خاوری څخه نه دی جوړ شوی او د غیب له عالمه راغلی دی. څه مضمون د روح په متعلق د «بنی اسرآئیل» په سورت زمونږ په دغه مبارک تفسیر کښی پخوا لیکلی شوی دی هلته د روح پر اضافت هم څه رڼا (رڼړا) غورځولی شوی ده ښائی چی هغه دی ولوست شی!

فَقَعُوا لَهُ سٰجِدِيْنَ ﴿٧٢﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُوْنَ ﴿٧٣﴾ اِلَّآ اِبْلِيْسَ ؕ

پس پریوځئ (تاسی تول ای پرښتو! تعظيماً) ده ته سجده کوونکی پس سجده وکړه ملائکو تولو دوی ګردو (کلهمو) مګر ابليس (چې هغه ونه کړه سجده)

تفسير: دغه د آدم عليه السلام قصه په «البقرة» او «الاعراف» او په نورو سورتونو کښې پخوا له دی نه هم تيره شوی ده او د «الاعراف» په تفاسيرو کښې مو مفصل بحث پری کړی دی هلته دی ولوست شی!.

اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧٤﴾

او لوئی وکړه او وو دی (په علم د الله کښې) له کافرانو.

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «دغه ابليس په اصل کښې جن ؤ چې علی الاکثر د الله تعالیٰ له احکامو منکران دی ليکن بيا د خپل عبادت له کثرته او د نورو اسبابو په بناء په پرښتو کښې اوسيده».

قَالَ يٰٓاِبْلِيْسُ مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ ؕ

وفرمايل (الله) ای ابليسه څه شيز منع کړی ئی ته له دی نه چې سجده وکړی (ته) هغه شيز ته چې پيدا کړی دی ما په دواړو (بلا کيف) يدو خپلو

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی بدن ئی د قدرت په ظاهری لاس او روح ئی د قدرت په غيبی (باطنی) لاس سره جوړ کړ. الله تعالیٰ غيبی شيان پخپل يو شان قدرت سره او ظاهری شيان په بل شان قدرت سره جوړوی او پر دغه انسان باندی ئی خپل دواړه اقسامه قدرت صرف کړی دی» د «المائدة» په (۹) رکوع ٦٤ آيت زمونږ د دغه مقدس تفسير کښې دی ﴿بَلْ يَدٰهُ مَبْسُوْطَتٰنِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَآءُ﴾ تفسير ملاحظه شی زمونږ په نزد د الله تعالیٰ په نعوتو او صفاتو کښې د اسلافو هم هغه مسلک اقوی او احوط دی.

اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِيْنَ ﴿٧٥﴾

آیا تکبر دی وکړ یا که ئی ته له لویانو.

تفسیر: آیا په قصد او عمد سره دی خپل ځان لوی وګانه یا په واقع کښې ته خپله مرتبه لویه بولې.

قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ ۚ خَلَقْتَنِيْ مِنْ نَّارٍ وَّ خَلَقْتَهٗ مِنْ طِيْنٍ ﴿۷۶﴾

وویل (ابلیس په جواب کښې) زه غوره یم له دغه (آدم) ځکه پیدا کړی دی یم زه له اوره او پیدا کړی دی دی دغه (آدم) له ختو.

تفسیر: د «الاعراف» په سورت کښې د دی بیان تیر شوی حضرت شاه صاحب لیکی «اور دی ګرم پرجوشه او خاوره ده یخه او خاموشه ابلیس اور ښه وګانه او پاک الله خاوره غوره او خوښه کړه».

قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيْمٌ ﴿۷۷﴾

وفرمایل (الله) پس ووځه له جنته (یا له ملکی صورته ای ابلیسه!) پس بیشکه ته رټلی شوی ئی.

تفسیر: یعنی شیطان جنت ته د پرښتو د ملاقات دپاره ورتلو اوس له هغه ځایه وویست شو او ورته وویل شول چی ووځه له جنته یا له ملکی صورته پس بیشکه ته رټلی شوی ئی له رحمته ویشتلی شوی ئی په شغلو سره.

وَّاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِيْٓ اِلٰى يَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۷۸﴾

او بیشکه پر تا دی لعنت زما تر ورځی د جزاء پوری.

تفسیر: یعنی تر هغه وخته پوری پر تا باندی ستا د اعمالو د شامت لامله (له وجی) لعنت وریږی او ستا د شقاوت مرتبی زیاتیږی. وروسته له هغه چی عذاب او بلیات چی پر تا نازلیدونکی او ته په هغو کښې اخته کیدونکی ئی د هغه له احواله څه پوښتنې مه کوه!. وروسته راځی چی ﴿ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴾ د اخروی لعنت په مقابله کښې دغه دنیوی لعنت هیڅ اهمیت نه لری.

قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِيٓ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ ۝٧٩

وویل (ابلیس) ای ربه زما پس مهلت راکړه ماته تر هغی ورځی پوری چی پورته کول شي مړی (له قبورو نه)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) تر دوهمی نفخی پوری.

قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ ٱلْمُنظَرِينَ ۝٨٠ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْوَقْتِ ٱلْمَعْلُومِ ۝٨١

وفرمایل (الله) پس بیشکه ته (ای ابلیسه!) له مهلت ورکړ شویو څخه ئی. تر ورځی د وخت معلوم پوری (چی نفخة الاولیٰ ده).

تفسیر: یعنی د اولی نفخی تر قریب پوری نه وروسته له هغه نه.

قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ۝٨٢
إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ ٱلْمُخْلَصِينَ ۝٨٣ قَالَ فَٱلْحَقُّ وَٱلْحَقَّ أَقُولُ ۝٨٤

وویل (ابلیس) پس قسم دی په عزت ستا چی خامخا گمراهان به کړم هرومرو (خامخا) دوی تول. مگر هغه بندگان ستا له دوی څخه چی خلاص کړی شوی دی (له شرک شک عصیان څخه چی مؤمنان دی) نو وفرمایل (الله) چی پس حقه خبره هم دا ده او حقه خبره زه وایم.

تفسیر: یعنی زما گردی (تولی) خبری رښتیا او په واقع سره برابری او منطبقی وی. او زه همیشه وایم دغسی چی

لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَآ أَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَـٰلَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُۥ بَعْدَ حِينٍۭ ﴿٨٨﴾

خامخا ډک به کړم هرومرو (خامخا) دوزخ له تانه (او ستا له اولاد نه) او له هغه چا نه چې متابعت ئې کړی وی ستا له دغو (انسانانو) نه له تولو څخه.ووایه (ای محمده! دوی ته) نه غواړم زه له تاسی په دی (قرآن یا تبلیغ) ځان ته هیڅ اجر او نه یم زه له تکلیف کوونکیو نه (په جوړولو د قرآن کښی له ځانه) نه دی دغه (قرآن) مگر پند دی دپاره د عالمیانو او خامخا عالمان به شئ هرومرو (خامخا) په خبر (د صدق) د دی (قرآن) لږ څه وروسته (پس له یو مدت چې د قیامت ورځ ده)

تفسیر: یعنی له نصیحت څخه دا غرض دی چې تاسی د خپل دوست او دښمن په منځ کښی سره فرق او تمیز وکړئ! او د لعین شیطان په لاره چې ستاسی ازلی دښمن دی مه ځئ! د انبیاؤ خبره ومنئ چې ستاسی د خیر غوښتنی دپاره لیږلی شوی دی. زه له تاسی څخه د دغه نصیحت څه اجر، صله او معاوضه نه غواړم او نه څه شی له خپله ځانه جوړوم چې تاسی ته ئې وایم هر هغه شی چې پاک الله زه پری پوهولی یم همغه زه تاسی ته وایم او دررسوم ئې. لږ مدت وروسته تاسی به پخپله معلوم کړئ چې دغه اخبار او اطلاعات چې تاسی ته درکړی شوی دی تر کوم ځای پوری صحیح او درست دی ؟ او کوم نصائح چې کړی شوی دی څرنگه رښتیا او مفید وه.

تمت سورة «صٓ» بعون الله رب العباد وحسن توفيقه ولله الحمد والمنة

سورة الزمر مكية الا الآيات ۵۲ و ۵۳ و ۵٤ فمدنية وهی خمس وسبعون آية وثمانی رکوعات رقمها (۳۹) تسلسلهاحسب النزول (۹۵) نزلت بعد سورة سبأ

د «الزمر» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۵۲ و ۵۳ و ۵٤) آیتونو چی مدنی دی ۷۵ آیات ۸ رکوع لری په

تلاوت کښی (۳۹) او په نزول کښی (۹۵) سورت دی وروسته د «السبا» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) کوم، په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ①

رالیږل د دی کتاب (قرآن پر محمد) دی له (جانبه د هغه) الله چی ډیر زبردست قوی غالب د حکمتونو څیښتن (خاوند) دی.

تفسیر: کله چی زبردست او زوروور او غالب (په انفاذ د احکامو) دی نو ځکه د هغه کتاب انتشار او انفاذ او اجراء مومی او هیڅ یو مقابل او مزاحم د ده د شیوع او د انفاذ مخه نشی نیولی او حکیم دی چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی نو ځکه د دنیا هیڅ یو کتاب د ده له محاسنو او ښیګڼو (فائدو) سره مقابله نشی کولی.

اِنَّآ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّيْنَ ② اَلَا لِلّٰهِ الدِّيْنُ الْخَالِصُ ط

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی تاته (ای محمده!) کتاب (قرآن) په حقه سره پس عبادت کوه د الله حال دا چی خالص کوونکی ئی دغه (الله) ته د دین (خپل له شرک) واوریٔ خبردار اوسیٔ خاص الله لره دی دین (او طاعت) خالص

تفسیر: یعنی حسب المعمول د الله تعالیٰ تل داسی بندګی کویٔ چی د شرک او ریاء او له نورو شوائبو څخه پاک وی! او د الله تعالیٰ په طرف قولاً او فعلاً خلقو ته دعوت او بلنه کویٔ! او اعلان

وفرمایئ چې الله تعالیٰ همغه بندګی قبوله فرمائی چې خالص د هغه دپاره وی. د الله تعالیٰ په دربار کښې د هغه عمل له سره پوښتنه نه کیږی چې له اخلاصه تش وی.

وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖٓ اَوْلِيَآءَ ۘ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَآ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِيْ مَا هُمْ فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ۬ؕ

او هغه کسان چې نیولی ئی دی غیر له دغه (الله) څخه نور دوستان (وائی) نه کوو عبادت د دوی مګر دپاره د دی چې نژدی کړی دوی مونږ طرف د الله ته نژدی کول، بیشکه الله به فیصله (حکم) کوی په منځ د دوی کښې په هغه شیز کښې چې دوی په هغه سره اختلاف کوی

تفسیر: عموماً مشرکینو به داسی ویل چې مونږ د دغو وړوکیو معبودانو او بتانو عبادت ځکه کوو چې دوی زمونږ د نزدیکی او قرب وسیله د پاک الله په دربار کښې کیږی او هغه پر مونږ مهربانی وفرمائی چې په دغه وسیله سره زمونږ کار یو سر او صورت ونیسی. د هغه جواب ئی وفرمایه چې په دغو چتی (بیکاره) او پوچو چلونو، پلمو (تدبیرونو) او حیلو (بهانو) سره چې تاسی په خالص توحید کښې جګړی او مناقشی وراندی کوئ او له اهل الحق سره اختلاف کوئ نو د هغه عمل فیصله به د الله تعالیٰ له طرفه وروسته له دی نه وکړه شی.

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِيْ مَنْ هُوَ كٰذِبٌ كَفَّارٌ ③

بیشکه الله نه ښیی سمه لاره د هدایت هغه چاته چې دی دروغجن وی ناشکره.

تفسیر: یعنی هر چا چې پخپل زړه کښې دغه خبره غوټه کړی وی چې زه به له سره ریښتیا خبره نه منم او تل به په دروغو او ناحقو خبرو ټینګ ولاړ یم او له حقیقی منعم څخه مخ اړوم او د دروغو محسنینو او باطلو خدایانو عبادت کوم نو د الله تعالیٰ دا عادت دی چې دغسی بد باطنانو ته د فوز، فلاح، بری او کامیابی لاره نه ښیی.

لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَّتَّخِذَ وَلَدًا لَّاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۙ سُبْحٰنَهٗ ؕ

که چری اراده فرمایلی وی الله (په زعم د مشرکانو) د دی چی ونیسی ولد نو خامخا غوره کړی به ئی وی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی هر هغه چی اراده ئی فرمایلی وی پاکی ده الله لره (له ولده او تولو عیوبو)

تفسیر: له دی ځایه د هغو کسانو تردید دی چی د الله تعالیٰ دپاره د اولاد تجویز کوی لکه چی نصاریٰ حضرت مسیح علیه السلام ته د الله ځوی وائی او ورسره له دریو خدایانو څخه یو خدای الله هم منی. یا د عربو ځینو هغه قبائلو چی پرښتو ته به ئی د الله تعالیٰ لونی ویلی، مطلب دا دی که په فرض المحال سره الله تعالیٰ داسی اراده فرمایلی وی چی د ده کوم اولاد وی نو ښکاره ده چی ده به له خپله مخلوقه کوم یو د دغه کار دپاره غوره کوو ځکه چی له دلایلو څخه ثابت شوی دی چی له یوه الله څخه ماسواء نور تول شیان د همغه الله مخلوق دی. اوس ظاهر دی چه په مخلوق او خالق کښی په هیڅ یوه درجه کښی هم نوعی یا هم جنسی اشتراک نشته بیا یو د بل پلار یا ځوی څرنگه کیدی شی ؟ او کله چی په خالق او مخلوق کښی د دغسی تعلقاتو وجود محال دی نو د الله تعالیٰ له طرفه به داسی اراده هم محال وی. علاوه پر دی فرض ئی کړئ که دغه کار محال هم نه وی نو بیا د پرښتو لونی گرځول خو په هیڅ ډول (طریقه) په فهم او پوه کښی نشی راتلی. نو کله چی له مخلوقه څخه انتخاب وتاکلی (مقرر کری) شی نو بیا د دغی خبری مقصد به څه وی چی خوار او سپک اولاد ځان ته غوره کری او دروند او پتمن اولاد تاسی ته غوره او در ئی کری ؟

هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿۴﴾

هم دی دی الله یواځی (بی شریکه لا ولده) ډیر غالب (پر هر شی).

تفسیر: یعنی هر څیز د الله تعالیٰ په مخ کښی عاجز ناتوانه تیټ او ښکته دی د هیڅا اثر او نفوذ پری نشته او نه کوم شی ته اړ (مجبور) او محتاج دی، نو بیا د اولاد جوړول او لرلو معنی او غرض به څه وی ؟.

خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ ۚ یُکَوِّرُ الَّیْلَ عَلَی النَّهَارِ وَیُکَوِّرُ النَّهَارَ عَلَی الَّیْلِ

پیدا کړی دی (الله) آسمانونه او ځمکه په حقه سره (چی دلیل شی په وجود د صانع مطلق)، تاووی (نغاړی داخلوی الله) شپه پر ورځی او تاووی (نغاړی

داخلوی الله) ورځ په شپه کښې (یا زیاتوی د شپې نه په ورځې او له ورځې نه په شپې باندې)

تفسیر: په ماښام کښې که د لمرخاته په لوری وګورئ نو داسې به درښکاری چه افق څخه یوه تکه توره لویه پرده راپورته کیږی چې له خپل مخ څخه د ورځې رڼا (رڼرا) د لمر لویدو په لوری تاووی او ورنغاړی ئې. هم داسې ګهیځ (سحروختی) د سپیده داغ په وخت کښې داسې درښکاری چې د ورځې رڼا (رڼرا) د شپې ظلمت او تیاره د لمرخاته له خوا راشړی او د لمر له پلوه ئې راشړی او د لمر پریوتو په لوری ئې تیل وهی. حضرت شاه صاحب لیکی چې «پر یوه باندې بل داسې غوړیږی او راځی چې په منځ کښې کوم ماتوالی او نقص نه واقع کیږی»

وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ۝

او مسخر کړی په کار لګولی ئې دی لمر او سپوږمی، چې هر یو روان دی تر نیتې په نامه کړی شوی پوری (چې ورځ د قیامت ده) واورئ خبردار شئ چې الله ښه زبردست قوی غالب ښه ښښونکی دی.

تفسیر: یعنی په هم دغه زبردست قدرت سره ئې دغه انتظام قائم او دائم او ټینګ کړی دی. د خلقو ګستاخی سپین سترګی او شرارتونه خو داسې دی چې ښائی د هغه په ملحوظ دغه ګرد (تول) انتظامات ګډوډ او دړی وړی کړی شی لیکن کله چې الله تعالیٰ لوی ښښونکی او درګزر کیدونکی ذات دی نو د خپلې عفوی او مغفرت له شانه یو ځلی داسې نه کوی.

خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ

(الله) پیدا کړی یئ تاسې له نفس یوه (آدم) څخه بیا ئې پیدا کړه له دغه (نفس واحد یعنی آدم) څخه جوړه د ده (حواء) او نازل (پیدا) ئې کړل لپاره د (نفعی د) تاسې له چارپایانو څخه (لکه اوښان غوایان پسونه اوزی) اته جوړی (نر او ښځی).

تفسیر: یعنی آدم علیه السلام او د ده جوړه بیبی حواء رضی الله تعالیٰ عنها ئې پخپل قدرت سره پیدا کړل یعنی نر او ښځې او ستاسې د نفعی او ګټې (فائده) اخسیتلو دپاره په انعامو او

مواشیو کښې ئی هم اته جوړې پیدا کړې اوښ غوائی، پسه، وزه، چې د هغوی ذکر د انعام په سورت کښې تیر شو (وګورئ).

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ

پیدا کوی (الله) تاسی په ګیډو د میندو ستاسی کښې یو قسم پیدایښت وروسته له یو بل قسم پیدایښت په تیارو دریو کښې (چې مشیمی او د رحم او د ګیډې دی).

تفسیر: یعنی په تدریج سره مو پیدا کړ، مثلاً له نطفې څخه علقه او له علقې څخه مضغه، او بیا مو تری هډوکی پیدا او د هغه له پاسه مو غوښه ورشنه کړه، او بیا مو په هغه کښې روح ورپو کړ. **فسبحٰن الله احسن الخالقین.** (فی ظلمات ثلاث ـ په تیارو دریو کښې). یعنی یوه ګیډه بل رحم، دریم هغه پرده (پیلاړ) چې په منځ کښې ئی مولود پیدا کیږی او مولود په کښې تاو شوی متولد کیږی.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ۖ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

دغه (موصوف په دغو صفاتو) الله دی رب ستاسی خاص ده ته دی ملک سلطنت (بی زواله). نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مګر هم دی یوائځې پس کوم طرف ته ګرځولی شئ تاسی (له عبادت د ده نه)

تفسیر: یعنی کله چې خالق، رب، مالک او ملک هم دی دی نو ماسواء له ده څخه بل څوک څرنګه معبود کیدی شی ؟ وروسته له دی نه چې تاسی واحد الله تعالیٰ په دغو صفاتو سره موصوف ګڼئ او پری اقرار کوئ، نو بیا نورو مخلوقاتو ته ولی عبادت کوئ ؟ مطلب دا چې وروسته له دومره ورنژدی رسیدلو نو بیا ولی سمه لاره در څخه ورکیږی ؟ او دغه پر بلی لاری ولی درومئ ؟.

إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ ۖ وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ ۖ

که چیرې کفر اختیار کړئ تاسی پس بیشکه الله غنی بی پروا دی له تاسی (او ستاسی له عبادته) او نه خوښوی (الله) دپاره د بندګانو خپلو کفر (اګر که ئی فرمائلی وی اراده د کفر له بعضو نه).

تفسیر: یعنی که کافر کیږئ او د الله تعالیٰ له انعاماتو او حقوقو څخه انکار کوئ! نو په دغه کښې پخپله ستاسی نقصان دی او د الله تعالیٰ هیڅ یو شی تاسی نشئ خرابولی. هو! هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ په کفر خوښ او رضاء نه دی او د خپلو بندګانو پر کفر او انکار خفه او نارضاء کیږی او دغه شیان دوی ته نه خوښوی او د رضاء په سترګه سره ئی نه ګوری.

وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ

او که شکر وباسئ (په نعمت د اسلام) نو خوښوی دغه (شکران الله) تاسی ته،

تفسیر: یعنی که بندګان د الله تعالیٰ حق ومنی او ده ته مطیع او شکر ګزار شی نو دغه خبره د الله تعالیٰ خوښه ده او د هغه نفعه هم دوی ته رسیږی.

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ

او وابه نخلی بار هیڅ بار اخیستونکی بار د ګناهونو د بل چا،

تفسیر: یعنی داسی کیدونکی نه دی چی یو سری ناشکری وکړی او په جرم او ګناه ئی بل څوک ونیولی شی داسی تیاره او بی تمیزی د ده په دربار کښې نه نشته او «هر چا چی هر څه کړلی وی همغه به هلته ریبی».

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ۝

بیا خاص رب ستاسی ته بیرته ورتله ستاسی دی پس خبر به کړی تاسی پر هغو (عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنیا کښې)، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (د زړونو په پټو نیاتو هم).

تفسیر: کله چی دوی هلته وررسیږی د دوی ګرد (تول) ښه او بد اعمال د دوی په مخ کښې وړاندی کیږی او د دوی هیڅ لوی یا وړوکی کار به له منځه نه ورک کیږی ځکه چی د الله

تعالیٰ له محیط علم څخه هیڅ یو شی خارج نه دی. الله تعالیٰ د زړونو له پټو خبرو او نیاتو څخه هم علیم او خبیر دی او په هر شی په ښه شان سره پوهیږی.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ

او کله چی ورسیږی انسان (کافر) ته کوم قسم سختی نو بولی رب خپل په دی حال کښی چی رجوع کوونکی وی خاصه هم ده ته (شکوونکی له نورو) بیا هر کله چی ورکړی (الله) ده ته نعمت له خپل جانبه نو هیر کړی هغه (ذات الله) چی ؤ دی چی په کښی باله به ئی (تضرع به ئی کوله) هغه (الله) ته پخوا له دی نعمته او ګرځوی الله ته شریکان (په عبادت کښی) دپاره د دی چی ګمراه کړی (خلق) له لاری د الله (چی دین د اسلام دی)،

تفسیر: یعنی د انسان حالت او وضعیت عجیب دی کله چی پری کوم غم او مصیبت واقع شی نو موږ ئی په یادیږو او دی زموږ په ذکر او فکر کښی لویږی، ځکه چی دی ښه پوهیږی چی ماسواء الله څخه بل هیڅوک د دغه مصیبت لری کوونکی نشته. بیا هر کله چی د الله تعالیٰ په لطف او مهربانی سره لږ څه آرام او اطمینان ئی په نصیب شی سم د لاسه دی خپل همغه پخوانی حالت ته مراجعت او پخپلو همغو اعمالو کښی مداومت کوی او هغه پاک الله تری هیریږی چی هم دا اوس د هغه په دربار کښی ئی عرضونه او دعاوی کولی او ناری او سوری ئی وهلی، او د عیش او تنعم په نشو کښی داسی مست او غافل کیږی چی ګواکی له سره زموږ سره ئی واسطه او علاقه نه وه. د الله تعالیٰ د ورکړیو نعمتونو نسبت نورو د دروغو او له خپلو ځانونو جوړ کړیو خدایانو ته منسوبوی او له هغوی سره همغسی سلوک او معامله کوی چی ښائی له واحد الله تعالیٰ سره وکړی شی په دی ډول (طریقه) سره هم دوی پخپله ګمراه کیږی او هم پخپلو دغو اقوالو او اعمالو سره نور خلق بی لاری او ګمراه کوی.

قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا ۖ إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ ۝٨

ووایه (ای محمده! دغه کافر ته) چی نفع واخله په کفر خپل لږ (مدت په دنیا کښی). بیشکه ته له یارانو د اور (د دوزخ) ئی.

تفسیر: یعنی ښه ده، څو ورځی د هم دغه کفر په حالت کښی دلته عیش او عشرت وکړئ! او

تر هغه پوری چې الله تعالیٰ تاسی ته مهلت درکړی دی د دنیا له نعمتونو څخه فائده واخلئ! او
تری متمتع شئ! وروسته له دی نه به ستا د هستوګنی ځای دوزخ وی چې له هغه ځایه له سره
نشی وتلی او تل به هم هغلته پراته یئ او له سره به دی نجات نه په برخه کیږی.

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ ۗ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ۗ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

آیا هغه څوک چې دی طاعت کوونکې وی په ساعتونو د شپې کښې سجده
کوونکی او ولاړ (په لمانځه) ویریږی (له عذابه) د آخرت او امید لری د
رحمت د رب خپل (داسی دی لکه هغه څوک چې بې فرمانه وی په کفر او
نورو بدیو) ووایه (ای محمده!) آیا برابر دی سره هغه کسان چې پوهیږی (او
خاوندان د علم دی) او هغه کسان چې نه پوهیږی (جاهلان وی، بلکه برابر نه
دی) بیشکه هم دا خبره ده چې پند اخلی خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنی هر هغه بنده چې د شپې خوب او آرامی پریږدی او د الله تعالیٰ په عبادت کښې
لګیا کیږی، کله د ده په حضور کښې لاس تړلی دریږی، کله په سجده ورته لویږی، له یوه جانبه
د ده زړه د آخرت له ویری بې قراره کړی شوی وی او له بل جانب د الله تعالیٰ رحمت او
مهربانی ته هیلمن (ارزومند) او امید وار وی آیا دغه سعید بنده او هغه بدبخته انسان چې ذکر
ئې پاس وشو چې د مصیبت په وخت کښې الله تعالیٰ ته ناری وهی او څه مهال (وخت) چې
مصیبت له ده نه لری کیږی نو الله هم تری هیریږی سره برابر کیدی شی ؟ بلکه نه! له سره نشی
سره برابر کیدی. او که داسی وی نو داسی ووایه چې د یوه عالم او جاهل او یوه پوه او ناپوه
په منځ کښې بیخی څه فرق او توپیر (تفاوت) نشته مګر په هم دغی خبری باندی هم همغه
پوهیدی شی او غور کولی شی چې پاک الله ورته څه عقل او پوه ورکړی وی.

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ

ووایه (ای محمده! دوی ته د الله له جانبه) ای بندګانو زما هغه چې ایمان ئې
راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) وویریږئ له (عذابه د) رب خپل شته هغو
کسانو ته چې نیکی ئې کړی ده په دغه دنیا کښې (په طاعت سره) نیکی

(په آخرت چی جنت او رضوان دی)،

تفسیر: یعنی هر هغه څوک چی په دنیا کښی نیکی وکری نو په آخرت کښی هم د ده دپاره نیکی او ښیګڼه (فائده) ده یا ئی دا مطلب هر چا چی نیکی وکړه هغه ته پخوا له عقبیٰ په هم دغی دنیا کښی هم ښیګڼه (فائده) او نیکی ورپه برخه کیږی اعم له دی نه چی ظاهری وی که باطنی.

وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ⑩

او ځمکه د الله ارته ده، بیشکه هم دا خبره ده پوره ورکوه شی صابرانو ته اجر ثواب د دوی بی حسابه (ډیر زیات).

تفسیر: یعنی که په یوه ملک کښی خلق له نیکی او ښیګڼی (فائدی) څخه ممانعت کوی نو د الله تعالیٰ ځمکه ارته او فراخه ده بل ملک ته لاړ شئ څو هلته په آزادئ او خپلواکئ سره د الله تعالیٰ احکام په ځای راوړئ. بیشکه په دی صورت کښی به د ترک الوطن له سببه تاسی په ډیرو مصائبو اخته او مبتلا کیږئ او په راز راز (قسم قسم) خلاف العادت او خلاف الطبیعت امورو باندی په صبر او تحمل کولو اړ او مجبوریږئ. لیکن دا مو په یاد وی چی د هغه په مقابل کښی به ډیر ثواب هم دررسیږی چی د دغه اجر او ثواب په برابر کښی چی داسی مهاجرینو ته ورکوه کیږی دغه ګردی (ټولی) سختی او تکالیف هیڅ شی دی.

قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ ⑪ وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ⑫

ووایه (ای محمده! دوی ته) بیشکه زه چی یم امر حکم کړی شوی دی ماته د دی چی عبادت کوم یواځی د الله چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین (بندګی خپلی). او امر حکم کړی شوی دی ماته چی شم زه اول د مسلمانانو (د دی امت).

تفسیر: لکه چی ته په عالم الشهادت کښی د دی امت په لحاظ او په عالم الغیب کښی د ټولو اولینو او آخرینو په اعتبار د الله تعالیٰ له ګردو (ټولو) څخه ړومبنی حکم منونکی او مطیع بنده ئی. صلی الله علیه وسلم.

قُلۡ إِنِّيٓ أَخَافُ إِنۡ عَصَيۡتُ رَبِّي عَذَابَ يَوۡمٍ عَظِيمٖ ﴿١٣﴾

ووایه (ای محمده!) بیشکه زه ویریږم که چری نافرمانی وکړم د رب خپل له عذابه د ورځی لوئی (د قیامت).

تفسیر: یعنی زما په شان یو معصوم او مقرب بنده هم که په فرض محال سره نافرمانی وکړی نو په دغه ورځ کښی له عذاب څخه نشی مأمون او مصئون کیدی نو د نورو څه پوښتنه کوئ ؟.

قُلِ ٱللَّهَ أَعۡبُدُ مُخۡلِصٗا لَّهُۥ دِينِي ﴿١٤﴾ فَٱعۡبُدُواْ مَا شِئۡتُم مِّن دُونِهِۦۗ

ووایه (ای محمده!) الله ته عبادت کوم په دی حال چی خالص کوونکی یم ده ته (د) دین خپل (له شرکه). پس عبادت کوئ تاسی د هر هغه څیز چی اراده وکړئ تاسی غیر له الله.

تفسیر: یعنی زه خو د الله تعالیٰ له حکم سره موافق په نهایت اخلاص او صمیمیت سره د هغه واحد احد الله تعالیٰ عبادت کوم. تاسی مختار ئی چی د هر چا عبادت کوئ او هر چاته چی مو زړه غواړی سرونه ښکته کړئ، هو! دغومره فکر او دقت وکړئ! او له غور څخه کار واخلئ! چی ستاسی آخره خاتمه او انجام به څرنګه کیږی ؟ **(وکان ذلک قبل الامر بالقتال)** وروسته له دی نه د دوی هغه عاقبت او خاتمه داسی څرګندوی (ښکاروی)

قُلۡ إِنَّ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓاْ أَنفُسَهُمۡ وَأَهۡلِيهِمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۗ أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ ٱلۡخُسۡرَانُ ٱلۡمُبِينُ ﴿١٥﴾

ووایه (ای محمده!) بیشکه زیان کاران هغه کسان دی چی زیان ئی رسولی دی ځانونو خپلو ته او اهل خپل ته په ورځ د قیامت کښی، واورئ خبردار شئ چی دغه (خسران) هم دغه دی زیان ښکاره.

تفسیر: یعنی مشرکین نه خپلو ځانونو ته د الله تعالیٰ له عذابه نجات ورکولی شی او نه خپلی کورنی او خیلخانی ته څه فائده او نجات بښلی شی او ګرد (تول) د جهنم د شغلو ځنی جاړول

(قربانول) شی. له دی نه به زیاته نور څه خساره وی ؟

لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ؕ

وی به دوی ته د پاسه د دوی طبقات له اوره او د لاندی د دوی طبقات (د اور)،

تفسیر: یعنی له هر طرفه به ئی اور محیطوی لکه چی وریځ یا بخار له کوم شی څخه راتاویږی.

ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِهٖ عِبَادَهٗ ؕ يٰعِبَادِ فَاتَّقُوْنِ ﴿۱۶﴾

دغه (مذکور عذاب) ویروی الله په هغه سره بندګان (مؤمنان خپل)، ای بندګانو زما پس وویریږئ له ما (په اجتناب د معاصیو).

تفسیر: یعنی ای بندګانو زما! وپوهیږئ چی دغه شی د ویریدلو وړ (لائق) او قابل دی که نه ؟ که د ویریدلو وړ (لائق) او قابل وی نو د الله تعالیٰ له غضب او قهر څخه تل ښائی چی وویریږو.

وَالَّذِيْنَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوْتَ اَنْ يَّعْبُدُوْهَا وَاَنَابُوْٓا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ

او هغه کسان چی ځان ئی ساتلی دی له بتانو داسی چی عبادت وکړی د هغو او رجوع ئی کړی وی طرف د الله ته شته دوی ته بشارت زیری

تفسیر: یعنی هغو کسانو چی د شیطانانو خبرو ته ئی له سره غوږ نه دی ایښی او له ګردو (تولو) شرکاوو ځنی ئی مخ اړولی دی او خاص الله تعالیٰ ته ئی خپل مخ ګرځولی دی د هغوی دپاره ډیر لوی بشارت او زیری دی.

فَبَشِّرْ عِبَادِ ۙ ﴿۱۷﴾ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ اَحْسَنَهٗ ؕ

پس زیری وکړه (ای محمده!) پر بندګانو زما هغو چی اوری خبره (د قرآن) پس متابعت کوی دوی ډیر ښه د هغه،

تفسیر: یعنی ګردی (تولی) خبری اوری بیا د هغو له منځه پر همغه خبره عمل کوی چی ډیره

ښه وي. یا ئې دا مطلب چې د الله تعالیٰ خبرې اوري او پر هغو هدایاتو ئې چې له اعلاوو ځنې اعلا وي عمل کوي مثلاً که یوه خبره د رخصت او اباحت په نسبت واوري، او بله د عزیمت نو د عزیمت په لوري منډې وهي او ځان هم هغه لوري ته رسوي او خامخا د ترخیصاتو تتبع نه کوي. یا ئې داسې ترجمه وکړئ چې د الله تعالیٰ کلام آوري او د هغه د ډیرو ښو خبرو اتباع کوي. ځکه چې د ده ګردې (تولې) خبرې احسن فيالاحسن دي **کذا قال المفسرون** حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دې مطلب په یو بل ډول (طریقه) سره بیان فرمایلې دي «درومئ د هغه پر نیک باندې یعنې د هغه پر نیکو احکامو درومئ چې پرې تعمیل وکړئ او پر منع باندې غوږ ږدئ چې نه ور نژدې کیږئ چې د هغه کول ښه کار دي او د دغه نه کول ښه کار دي».

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَٰئِكَ هُمْ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿١٨﴾

دا هغه کسان دي چې سمه لاره ښوولې ده دوی ته الله او دغه کسان هم دوی دي خاوندان د خالصو عقلونو.

تفسیر: یعنې د برې او کامیابۍ لاره هم دوی موندلې ده ځکه چې هغوی له خپل عقل او پوه څخه کار اخیستی دی او د خالص توحید او د انابت الی الله لاره ئې غوره کړې ده.

أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي النَّارِ ﴿١٩﴾

آیا هغه څوک چې واجب شوی وي په ده حکم د عذاب آیا پس خلاصولی شې ته هغه څوک چې په اور کښې وي (بلکه نه ئې شې خلاصولی).

تفسیر: یعنې پر هغو باندې چې د دوی د ضد او عناد او بدو اعمالو له سببه د عذاب حکم ثابت او مسلم شوی دی کوم یو سړی ئې له اوره د باندې ایستلی شي ؟ او سمه لاره ورښوولی شي ؟. ښه نو دغسې کمبختان چې د خپل ازلي شقاوت له سببه په اور کښې لویدلي دي څرنګه د نجات وړ (لائق) کیدی شي او څوک ئې له اوره ایستلی شي او په سمه صافه لاره ئې بیولی شي ؟.

لَٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ

لیکن هغه کسان چې ویریږي له رب خپله شته دوی ته ماڼۍ (په جنت کښې) چې له پاسه د هغې نورې ماڼۍ بنا کړې شوې دي.

تفسیر: دغه د جنت د درجاتو په طرف اشاره ده او دا چی هغه گرد (تول) آماده او تیار دی نه داسی چی د قیامت په ورځ به تیاریږی.

تَجْرِیْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ ۬ وَعْدَ اللّٰهِ ۭ لَا یُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِیْعَادَ ﴿۲۰﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَسَلَکَهٗ یَنَابِیْعَ فِی الْاَرْضِ

چی بهیږی لاندی د مانیو (او ونو د هغی څلور قسمه) ویالی (وعده کړی ده) وعده کول د الله، نه کوی مخالفت الله له وعدی خپلی. آیا نه وینی ته بیشکه الله نازلی کړی دی له (طرفه) د آسمانه اوبه پس ننه ایستلی ئی دی دا (اوبه) په چینو په ځمکه کښی.

تفسیر: یعنی د وریا او باران اوبه د غرونو او د ځمکو په مساماتو کښی جذب او بیا د چینو په حیث له ځمکی څخه راخوتیږی. باقی که د چینو د حدوث بل څه اسباب هم وی نو د هغه نفی په دغه آیت کښی نشته.

ثُمَّ یُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُّخْتَلِفًا اَلْوَانُهٗ

بیا راوباسی په دغو (اوبو) سره کښت (فصل) حال دا چی مختلف وی رنگونه د هغه

تفسیر: یعنی شین، زیړ، سپین سور او داسی نور یا د مختلفو اقسامو کښتونه (فصلونه) راوباسی مثلاً غنم، جوار، شولی وغیر ذلک.

ثُمَّ یَهِیْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ یَجْعَلُهٗ حُطَامًا ۭ اِنَّ فِیْ ذٰلِکَ لَذِکْرٰی لِاُولِی الْاَلْبَابِ ﴿۲۱﴾ ع

بیا وچ شی پس وینی ته هغه شین رنگی تک زیړ پس گرځوی دغه کښت (فصل) رژیدلی مات شوی بیشکه په دغو (اوبو او وښو) کښی خامخا ډیر لوی پند دی خاوندانو د خالصو عقلونو ته.

تفسیر: یعنی عقلمن سړی د کښت (فصل) حال ته ګوري او تري نصیحت حاصلوي، څرنګه چي د هغه رونق او ښینوالي د څو ورځو له مخي وي او بیا وچ کلک او مات او بوس بوس کول شي د دنیا د دغه عیش او نشاط او باغ او بهار حال هم داسي دی. ښائي چي انسان د دغي دنیا پر عارضي بهار مغرور او مفتون او د آخرت له انجام څخه غافل او بي پروا نشي همغسي چي کښت (فصل) له مختلفو اجزاوو څخه مرکب دی مثلاً په هغه کښي دانه شته چي د انسانانو غذا تري حاصلیږي او واښه هم شته چي د حیواناتو خوراک او نواله تري جوړیږي او د ده له هر جزء څخه منتفع کیدل بی له دی نه امکان نه لري څو د نورو اجزاوو څخه بیل او جلا (جدا) نه کړی شي او پخپل ځای ئې ونه شي رسولي دنیا هم داسي وګڼئ چي په هغه کښي نیکي، بدي، راحت، تکلیف او نور ګرد (تول) سره ګډوډ او مخلوط دي. یو داسي وخت راتلونکی دی چي دغه کښت (فصل) به وریبل شي او ښه میده او بوس بوس به کیږي بیا به له هغه څخه هر یو جزء د هغه مناسب ځای ته ورسول شي. نیکي او راحت به خپل مرکز او مستقر ته رسول کیږي او بدي او تکلیف خپلي خزانې ته رسیږي. الغرض د کښتونو (فصلونو) د مختلفو احوالو له لیدلو څخني عقلمن ډیر مفید سبق حاصلولی شي د آیت په مضمون کښي دغه طرف ته هم اشاره کړی شوي ده هغه الله چي په آسماني باران سره ئې په ځمکه کښي چیني، ویالي او سیندونه بهولي دي هم هغه الله د جنت په محلاتو کښي هم په نهایت ښه انتظام او ترتیب سره د انهارو سلسله جاري کوي.

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰی نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ ؕ فَوَیْلٌ لِّلْقٰسِیَةِ قُلُوْبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ؕ اُولٰٓئِكَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۲۲﴾

آیا پس هر هغه څوک چي پرانستلي او ارته کړی وی الله سینه د ده (قبول د) اسلام ته پس وی به دی په رڼا (رڼرا) (د هدایت) له (طرفه) د رب خپل پس افسوس هلاک خرابي ده هغو کسانو ته چي سخت وی زړونه د دوی له ذکره د الله، دغه کسان په ګمراهي ښکاره کښي دي.

تفسیر: یعني دواړه سره کله برابر کیدی شي. یو هغه چي الله تعالیٰ د هغه سینه او تتر د اسلام د قبول دپاره پرانستلي ده. دی نه د اسلام په حقانیت کښي څه شک او شبهه لري او نه د اسلامي احکامو له تسلیم څخه خپل څه انقباض ښکار کوي. الله تعالیٰ ده ته د توفیق او بصیرت یوه عجیبه رڼا (رڼرا) او انوار ورعطاء کړی دي چي د هغو په رڼا (رڼرا) کښي په نهایت سکون او اطمینان سره د الله تعالیٰ پر لاره په منډو ځغلي. بل هغه بدبخت دی چي د ده زړه د تیږی

(گټې) په شان سخت دی. هیڅ یو نصیحت پرې اثر نه کوي او نه د خیر کوم څاڅکی پکښې نتوتلی شي. هیڅکله د الله تعالیٰ د یادولو توفیق نه مومي او هم داسې خوشې چټي (بیکاره) د اوهامو او اهواوو او رسومو او د آباوو د تقلید په تیارو کښې حیران او سرګردان ګرځي.

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيْثِ كِتٰبًا

الله تو ته نازل کړی دی ډیر ښائسته خوږ کلام کتاب

تفسیر: یعنې په دنیا کښې هیڅ یوه خبره د دې کتاب له خبرو څخه ښه او بهتره نه ده.

مُّتَشَابِهًا مَّثَانِيَ

(او دغه پاک کتاب ډیر ښائیسته خوږ کلام) مشابه یو له بل سره مکرر غبرګ (دی)

تفسیر: یعنې داسې صحیح، صادق، مضبوط، نافع، معقول فصیح او بلیغ دی چې په هیڅ یوه آیت کښې ئې هیڅ صوري او معنوي نقص نه لیده کیږي او هیڅ یو آیت ئې له بل آیت څخه کم نه دی. یو له بل سره موافق مطابق او مشابه دی. په مضامینو کښې ئې هیڅ یو اختلاف او تعارض نشته. بلکه د اکثریهوو آیتونو مضامین داسې متشابه سره واقع شوي دي چې د یوه آیت د راجع کولو څخه بل آیت ته د هغه صحیح معنی او تفسیر معلومیږي. «**القرآن یفسر بعضه بعضا**» او د «مثاني» یعنې غبرګ مکرر مطلب دا دی چې ډیر احکام، مواعظ قصص او نور په مختلفو عناوینو او اسلوبو سره اړولي شوي دي څو په ښه ډول (طریقه) سره په یاد او په زړه کښې ځای ونیسي. په تلاوت کښې هم څو څو ځلې آیتونو مکرریږي او ځینو علماوو د «متشابه» او د «مثاني» څخه داسې مطلب اخیستی دی چې په ځینو آیتونو کښې د یوه قسم مضمون سلسله تر لرې ځای پورې اوږدیږي او هغه متشابه دی. او په ځینو ځایونو کښې د یوه نوعیت مضمون سره په بله جمله کښې د هغه د مقابل نوعیت مضمون بیان کوه شي مثلاً ﴿ اِنَّ الْاَبْرَارَ لَفِيْ نَعِيْمٍ ۝ وَّاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِيْ جَحِيْمٍ ﴾ یا ﴿ نَبِّئْ عِبَادِيْٓ اَنِّيْٓ اَنَا الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ۝ وَاَنَّ عَذَابِيْ هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ ﴾ یا ﴿ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ ۭ وَاللّٰهُ رَءُوْفٌۢ بِالْعِبَادِ ﴾ دغسې آیتونو «مثاني» ویل کیږي چې په دغو کښې دوه مختلف قسمونه مضامین بیان شوي دي.

تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُوْدُ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ۚ

ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ

چې لړځيږي رپيږي ځيګ کيږي له ده پوستکي د هغو کسانو چې ويريږي له رب خپل بيا پاسته شي (آرام نيسي) پوستکي د دوی او زړونه د دوی طرف د يادولو د الله ته

تفسير: يعني د کتاب الله له آوريدلو څخه د الله تعالیٰ خوف او د ده د کلام له عظمته د ده زړه مرتعش او لړځيږي او ويښتان ئې شکېک (نيغ) دريږي او پوستکي ئې پاسته کيږي. مطلب دا چې د خوف او رعب کيفيت پر دوی طاري کيږي او د دوی، قلب او قالب، ظاهر او باطن د الله تعالیٰ له ياده متمايل او راتيتيږي او د الله تعالیٰ ياد د دوی پر روح او بدن پر دواړو يو خاص اثر پيدا کوی. دغه د کاملينو اقوياوو حال شو. که کله پر ضعفاوو او ناقصينو بل کوم قسم کيفيات او احوال طاري شي مثلاً غشي يا صعقه او نور نو د هغه نفي له دغه آيت څخه نه کيږي او نه د هغه تفصيل پر هغوی لازميږي بلکه داسی له خپل ځانه تلل او له سده (هوشه) او واکه (اختياره) وتل عموماً د وارد د قوت او د مورود د ضعف دليل دی. په جامع ترمذی کښې يو حديث دی چې پر ابوهريره رضی الله تعالیٰ عنه د يوه حديث د بيانولو په وخت کښې د ځينو داسی قسم احوال طاري کيدل مصرح دی. والله اعلم بالصواب.

ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

دغه (قرآن) هدايت دی د الله سمه لاره ښيی په دغه (قرآن) سره هر هغه چاته چې اراده وفرمائی، او هر څوک چې وئی ښويوی الله پس پيدا به نشی هغه ته هيڅوک لاره ښوونکی.

تفسير: يعني د هر چا دپاره چې د الله تعالیٰ حکمت مقتضي وی داسی د بری او کاميابی لاری ورخلاصوی او په دغه شان سره د مقصود د منزل پر طرف درومی. او هر هغه چاته چې الله تعالیٰ د ده د سوء استعداد له وجی د هدايت توفيق ور نه‌کړی نو بل څوک به له هغه سره څه مرسته (مدد) وکړی او څرنګه به ئې لاس ونيسی ؟

اَفَمَنْ يَّتَّقِىْ بِوَجْهِهٖ سُوْٓءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ وَقِيْلَ لِلظّٰلِمِيْنَ ذُوْقُوْا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُوْنَ ﴿۲۴﴾

آيا پس هغه څوک چی ځان ساتی په مخ خپل سره له سختی د عذاب د ورځی د قیامت (په شان د هغه مامون دی ؟ بلکه نه دی) او وبه ویلی شی ظالمانو ته چی وڅکئ (خوند) د هغه عمل چی وئ تاسی چی کوه به مو (په دنیا کښی چی د انبیاوو تکذیب وو).

تفسیر: د انسانانو قاعده ده کله چی د مخامخ له لوری پری څوک حمله او یرغل راوړی نو په لاسونو سره د هغه مخه نیسی لیکن په محشر کښی به د ظالمانو لاسونه بند وی څو د عذاب څپیړی برابری د دوی پر مخ ولګیږی نو آیا داسی یو انسان چی د داسی خورا (ډیر) سخت ګزار مخه پخپل مخ سره ونیسی او ورته وویل شی چی اوس د هغو کارونو مزه وڅکه چی په دنیا کښی دی کړی وو د هغه مؤمن په شان کیدی شی چی هغه ته به په آخرت کښی د هیڅ یو قسم تکلیف او زحمت رسیدلو فکر او اندیښنه نه وی او د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره به بیخی مطمئنه او بیفکره اوسیږی ؟ له سره یو نه دی!

كَذَّبَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰىهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿۲۵﴾ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْىَ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۲۶﴾

(هم داسی) دروغجن شمیرلی وو (خپل انبیاء) هغو کسانو چی پخوا له دوی نه وو پس رابه غی دوی ته عذاب له داسی طرفه چی نه به پوهیدل. پس وبه څکوله په دوی الله خواری او رسوائی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی او خامخا عذاب د آخرت ډیر لوی دی که چری وی دوی په دی عالمان (نو ایمان به ئی راوړی وو).

تفسیر: یعنی ډیر اقوام د انبیاوو د تکذیب په سبب هلاک او رسواء کړی شوی دی او د آخرت اشد عذاب لا د هغوی دپاره همغسی امرک او پوره پاتی دی. نو آیا دغه موجوده مکذبین داده او

مطمئن دی چی له هغوی سره به دغسی معامله نه کیږی. هو! که دوی د پوه او فکر او غور خاوندان وی نو په دغه مورد کښې به ئی فکر او غور کوو.

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَٰذَا الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾ قُرْآنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

او خامخا په تحقیق بیان کړی دی مونږ خلقو ته په دغه قرآن کښې له هر مثله (چی په دینیه وو امورو کښې پکاریږی) دپاره د دې چی دوی (پری) پند واخلی. په دې حال کښې چی دا قرآن دی لوستلی شوی په عربی ژبې سره چی نه دی خاوند د کوږوالی دپاره د دې چی دوی وساتلی شی (له معاصیو او له کفره).

تفسیر: دغه د دوی نه پوهیدل د دوی له غفلته او حماقته دی. د قرآن په پوهولو کښې هیڅ قصور او لنډون نه دی. پاک قرآن خو هره یوه خبره په مثالونو او دلیلونو سره پوهوی، څو خلق په هغه کښې غور او دقت وکړی، او په هغه سره خپل عاقبت اصلاح کړی، قرآن په یوه صافه عربی ژبه رالیږلی شوی کتاب دی چی د ده د ړومبنیو مخاطبینو مورنی ژبه ده. په دغه قرآن کښې هیڅ یوه کږه او ناموافقه خبره نشته او ډیری ښې صافی سمی خبری په کښې شته چی سلیم عقل ئی په ډیر ښه شان سره قبلوی هیڅ قسم اختلال او کوږوالی د ده په مضامینو او عباراتو کښې نشته. د هغو خبرو د اجراء او تعمیل احکام ئی صادر کړی دی چی د هغه تعمیل سخت او مشکل نه دی او د هغو عقائدو اذعان او ایقان چی غوښتلی شوی دومره صعب او محال نه دی غرض تری دا دی چی خلق په سهولت سره تری مستفید شی او د اعتقادی او عملی اغلاطو څخه محفوظ پاتی وی او صاف صاف نصایح واوری او له الله تعالیٰ څخه تل وویریږی.

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا ۚ

تری (بیانوی) الله یو مثل چی یو سړی وی (مریی) چی وی په ده کښې (ډیر) شریکان تول بدخویه سره ناسازه او یو بل سړی وی (هغه هم مریی خو) سلامت تول د یوه سړی وی، آیا برابر دی سره دغه دواړه مثلونه (د

مریو بلکه ؟ نه دی سره برابر هم داسې دی حال د کافر او د مؤمن)،

تفسیر: یعنې که څو تنه حصه لرونکي په یوه مریي یا نوکر کښې شریک وي او له دغو څخه هر یو حصه لرونکی بد خلقه بیمروته سخت مزاجه، ضدي او عنادي واقع شوی وي او له دوی څخنی هر یو هم دغه غواړي چې هغه مریي یا نوکر یواځې د هم ده خدمت او کار وکړي او نور شرکاء ورسره څه اړه (تعلق) او علاقه ونه لري نو ښکاره خبره ده چې په دغه فکر کښې دغه خدمتګار سخت وارخطاء او پریشان کیږي په خلاف د دې هغه مریي او نوکر چې یواځې یوه سره وي نو هغه ته به یو شان یو جانبه طمانیت حاصل وي او د څو تنو بادارانو د خوښ ساتلو فکر او د دې خوا او هغې خوا ځغلولو اندیښنه به ورسره نه وي. اوس ښکاره خبره ده چې دغه دواړه مریان بیخي نشي سره برابریدلی هم داسې وګڼئ مشرک او موحد د مشرک زړه په څو جانبه ویشلی شوی وي او د څو تنو باطله معبودانو د خوښ ساتلو په فکر کښې مشغول وي پر خلاف د دې موحد خپل ګرد (ټول) توجهات، خیالات، ارتباطات او تعلقات د واحد الله په طرف مصروفوي او د ده مرجع او مرکز د تل دپاره د همغه پاک الله دربار دی. موحد په پوره اطمینان او ټول زړه سره د الله تعالیٰ د رضاء او خوښې په فکر کښې مشغولیږي او پوهیږي چې وروسته د پاک الله له خوښې څخه د بل چا خوښې او خوشالي ته چنداني اړ (محتاج) نه یم. اکثرو مفسرینو د دې مثال تقریر هم داسې کړی دی مګر حضرت شاه صاحب لیکي «یو مریي چې د څو تنو وي نو هیڅوک به هغه خپل نه ګڼي نو هیڅوک به ئې له حاله په پوره ډول (طریقه) سره نه وي باخبره او هغه مریي چې صرف د یوه سړي وي نو بادار (مالک) ئې هم هغه خپل مریي ګڼي او په پوره ډول (طریقه) سره د ده له احواله ځان خبروی هم دغه مثال دی د هغو کسانو چې د یوه رب بندګي کوي او د هغو چې د څو باطلو خدایانو بندګان وي.

الْحَمْدُ لِلَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

ټوله ثناء صفت خاص الله ته دی، بلکه زیاتره د خلقو نه پوهیږي (په نفع او ضرر خپل).

تفسیر: یعنې ګرد (ټول) محاسن او محامد هغه پاک الله ته دي چې په داسې اعلیٰ مطالبو او حقایقو سره مو په داسې صاف او په زړه پوري مثالونو او شواهدو پوهوي مګر سره له دې ډیر داسې بدنصیبه کسان دي چې د دغو واضحه ؤ مثله ؤ په پوهیدلو توفیق نه مومي.

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

بیشکه چی ته هم مړ کیدونکی ئی او بیشکه دوی هم مړ کیدونکی دی (او هیڅوک بی له الله پاتی کیدونکی نه دی) بیا بیشکه تاسی په ورځ د قیامت کښی په نزد د رب خپل جګړه به کوئ (په دینیه ؤ امورو کښی).

تفسیر: یعنی د دغه اختلاف اثر چی د مشرک او موحد په منځ کښی دی د قیامت په ورځ کښی علیٰ رؤس الاشهاد ظاهریږی څه مهال (وخت) چی نبیان به سره له خپلو امتیانو یو ځای کړل شی، او کافران به د انبیاؤ او مؤمنینو په مقابل کښی جګړی او مناقشی وکړی او حجتونه او دلائل به را وړاندی کړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کفار به منکریږی چی له سره مونږ ته ستا حکم نه دی را رسیدلی بیا د دوی د دغه انکار په مقابل کښی د پرښتو او د ځمکی او آسمان او د دوی د لاسونو او پښو او نورو اعضاؤ په شهادت به پری ثابتیږی » چی دوی پخپلو دغو ادعاؤ کښی دروغجنان دی هم داسی د نورو ګردو (تولو) جګړو فیصلی به هم په هغه ورځ کښی د پاک الله په حضور کښی صادریږی. بهتر هم دا دی چی د «اختصام» لفظ عام کیښود شی څو د احادیثو او آثارو څخه مخالف نشی.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَآءَهُ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَٰفِرِينَ ﴿۳۲﴾

پس څوک دی ډیر ظالم؟ (بلکه نشته) له هغه چا چې دروغ تړی پر الله (په لرلو د شریک څوی، ښځی) او دروغ شمیری رښتیا خبره (قرآن) کله چه راشی (دغه قرآن) دغه (مکذب) ته، آیا نشته په دوزخ کښی ځای دپاره د کافرانو ؟ (بلکه شته).

تفسیر: پر الله باندی ئی دروغ وویل یعنی شریک ئی ورته ودراوه یا ئی اولاد ور تجویز کړ، یا ئی داسی صفات ورمنسوب کړل چه په واقع کښی د ده د ذات او صفاتو سره وړ (مستحق) او لائق نه وی او رښتیا خبره کله چه ورته ورسیده دروغ ئی وشمیرله، یعنی هغه رښتیا خبری چه انبیاؤ علیهم السلام د الله تعالیٰ له طرفه راوړلی هغوی ته ئی د دروغو نسبت وکړ او هیڅ ئی پکښی خپل فکر او غور ونه چلاوه. بلا شبهه هغه څوک چې له حق او حقانیت سره دومره عداوت او دښمنی لری له هغه څخنی ډیر لوی ظالم بل څوک کیدی شی، او د داسی ظالمانو د ورتلو او هستوګنی ځای ما سوا له دوزخه بل به چیری وی؟ عموماً مفسرینو د دی آیت تفسیر داسی کړی دی لیکن حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی که نبی (معاذالله) په دروغو سره د الله تعالیٰ نوم واخیست نو له دی نه ډیر خراب بل څوک کیدی شی؟، او که نبی رښتین وی او تاسی ئی دروغجن کوئ نو له تاسی څخه به لوی دروغجن بل څوک وی ګواکی د ﴿ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللَّهِ ﴾ او د ﴿ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ ﴾ مصداق ئی سره جلا جلا (جدا جدا) مقرر کړ، او هم داسی وروسته له دی نه په ﴿ وَالَّذِي جَآءَ بِالصِّدْقِ ﴾ الآیة - کښی راځی.

وَالَّذِي جَآءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِۦٓ ۙ أُولَٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿۳۳﴾

او هغه (محمد) چې راغی په (خبری) رښتیا سره او هغه (مؤمنان) چه رښتیا ئی وشمیرله دا (خبره) دغه کسان هم دوی دی پرهیزګاران (له معاصیو او له شرکه).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د ویریدونکیو شان داسی وی چه تل رښتیا ووائی او د رښتیا تصدیق وکړی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «هر هغه چې رښتیا خبری ئی له خپل ځان سره راوړی دی هغوی انبیا او هغه کسان چه په رښتیا سره ئی منی مؤمنان دی» ګواکی د دواړو

جملو مصداق سره جلا (جدا) دی.

لَهُمْ مَّا يَشَآءُوْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ ذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذِيْ عَمِلُوْا وَيَجْزِيَهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذِيْ كَانُوْا يَعْمَلُوْنَ ﴿٣٥﴾

شته دوی ته (په جنت کښی) هر هغه (نعمت) چی غواړی ئی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) جزا ده د محسنانو نیکو کارانو دپاره د دی چه ورژوی (توئی کړی) الله له دوی نه بدتر د هغو گناهونو چی کړی ئی وی او چی جزا ورکړی (الله) دوی ته اجر د دوی په سبب د هغه ډیر ښه عمل چی ؤ دوی چی کوو به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ متقینو او محسنینو ته د دوی د ډیرو ښو کارونو اجر او بدل ورکوی که په غلطه کوم بد عمل تری صادر شوی وی هغه وربښی.

تنبیه: ښائی چه د «اسوأ» او د «احسن» د تفضیل صیغی ئی ځکه اختیار فرمایلی وی چه د لویو ذواتو او مقربینو ادنیٰ نیکی او حسنات د نورو له نیکیو او حسناتو او ادنیٰ بدی او سیئه ئی د نورو له سیئاتو څخه لوی او درانه گڼل کیږی. والله اعلم.

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهٗ ۚ وَيُخَوِّفُوْنَكَ بِالَّذِيْنَ مِنْ دُوْنِهٖ ۚ وَمَنْ يُّضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَّهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهٗ مِنْ مُّضِلٍّ ۗ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيْزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾

آیا نه دی الله کافی بس کیدونکی د بنده خپل (بلکه کافی دی) او ویروی (کفار ای محمده!) تا په هغو بتانو (چی عبادت ئی کوی کفار) بی له الله، او هر څوک چی گمراه ئی کړی الله پس پیدا به نشی دی (گمراه) ته هیڅوک سمه لاره ښوونکی او هر چا ته چی سمه لاره وښیی الله پس نشته ده ته هیڅوک گمراه کوونکی، آیا نه دی الله ډیر زبردست غالب قوی څښتن

(خاوند) د بدل اخیستلو؟ (بلکه دی).

تفسیر: څو آیتونه پخوا په ﴿ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِیْهِ شُرَكَآءُ ﴾ الآیة - کښې د شرک رد او د مشرکینو د جهل بیان کړی شوی وو نو د هغه په نسبت به مشرکینو زمونږ رسول الله صلی الله علیه وسلم له بتانو څخه ویراوه، او ویل به ئی «وګورئ تاسی زمونږ د معبودانو تحقیر او توهین مه کوئ! او دوی پر خپل ځان مه خپه او مه قهرجنوئ! نه چی دوی (معاذالله) له تا څخه بالکل روغ لیونی او تیار پاګل جوړ کړی» نو دلته د هغه جواب ورکوی «هر هغه چی د لوی زبردست الله بندګی ځانته غوره کړی وی نو دی به کله له دغو عاجزانو او ناتوانانو باطلو معبودانو څخه ویریږی آیا د هغه عزیز منتقم الله تعالیٰ امداد او اعانت ده لره بس او کافی نه دی چه له بل چا څخه وویریږی یا ورته څه هیله (امید)، طمعه، توقع او امید ولری؟ دغه هم د دغو مشرکینو خبط، ضلال او مستقله ګمراهی ده چه د واحد الله بندګان له هسی چتی (بیکاره) او فضولو شیانو څخه ویروی. رښتیا خبره خو هم دا ده چی پر سمه صافه لاره روانول او نه روانول دغه ګرد (تول) د پاک الله په واک، قبضه او اختیار کښی دی کله چه کوم یوه ته الله تعالیٰ د ده د بدتمیزی او کږو تللو په بنا د بری او کامیابی سمه صافه لاره ونه ښیی نو هغه هم داسی لیونی او پاګل کیږی او دغسی د غټو غټو خبرو د پوهیدلو قوت او قدرت هم تری ورک کیږی آیا دغه احمقان دومره هم نه پوهیږی هغه بنده چی د قدوس الله په حمایت او پناه کښی ننوتلی وی نو کوم یو قدرت او طاقت د هغه یوه ویښته ته هم څه ضرر رسولی شی؟ هر یو طاقت چی دغسی یوه کار ته اقدام او څغرد (ضد) وکړی تکړی تکړی به کړ شی ځکه چه د الله تعالیٰ غیرت هرومرو (خامخا) د خپلو مخلصو بندګانو انتقام (کسات) آخلی».

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَّنْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُوْلُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلْ اَفَرَءَيْتُمْ مَّا تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كٰشِفٰتُ ضُرِّهٖۤ اَوْ اَرَادَنِيْ بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكٰتُ رَحْمَتِهٖ ؕ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ ؕ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُوْنَ ﴿٣٨﴾

او خامخا که وپوښتی ته (ای محمده!) له دغو (مشرکانو) چی چا پیدا کړی دی دا آسمانونه او ځمکی نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) چی الله (پیدا کړی دی) ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا پس وینئ تاسی هغه بتان چه بولئ (عبادت ئی) کوئ تاسی بی له الله که چیری اراده وفرمائی له ماسره الله

د ضرر رسولو آیا دی دا بتان لری کوونکی د ضرر د هغه (له مانه؟ بلکه نه دی!) یا که اراده وفرمائی (الله) له ماسره د رحمت (د نفعی رسولو) آیا دی دغه (بتان) منع کوونکی د رحمت د الله (له مانه؟ بلکه نه دی!) ووایه (ای محمده!) دوی ته بس دی زما الله، خاص په هم دغه الله توکل کوی توکل کوونکی (په هر حال او هر کار کښی او خپل ټول امور هم هغه ته ورسپاری).

تفسیر: یعنی یو طرف خو قدوس الله چی پخپله ستاسی د اقرار سره موافق د ټولو آسمانونو او ځمکی خالق او مالک دی او بل طرف دغه د تیږو (ګټو) بیځانه او بی‌سا بتان یا عاجز مخلوقات چی که هغوی ګرد (ټول) سره یو ځای هم شی د الله تعالیٰ د رالیږلی شوی یو ادنیٰ زحمت یا راحت مخه نشی نیولی او نه ئی نوعیت بدلولی شی. نو تاسی پخپله دغه خبره راوښیئ چه له دغو دواړو څخه کوم یو د اطمینان او اعتماد وړ (مستحق) او لایق کیدی شی؟ او کوم یو د خپل مدد دپاره کافی او بس وګڼلی شئ؟ د حضرت هود علیه السلام قوم هم ویلی ﻭ ﴿إِن نَّقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوءٍ﴾ چی د هغه جواب حضرت هود علیه السلام داسی ورکړی ﻭ ﴿قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ مِن دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنظِرُونِ إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم مَّا مِن دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ (د جزء ۱۲ هود (۵) رکوع ٥٤، ٥٥، ٥٦ آیت) او حضرت ابراهیم علیه السلام هم خپل قوم ته داسی فرمایلی ﻭ ﴿وَلَا أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلَّا أَن يَشَاءَ رَبِّي شَيْئًا وَسِعَ رَبِّي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالْأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ (د جزء ۷ الانعام ۹ رکوع) ۸۰ - ۸۱ آیت

قُلْ يَٰقَوْمِ اعْمَلُوا عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٤٠﴾

ووایه (ای محمده!) ای قومه زما ژوند (روزګار) کوئ تاسی په ځای (او حال) خپل کښی بیشکه زه هم عمل کوونکی یم (په حال د توکل او صبر خپل) پس ژر ده چی معلوم به کړئ تاسی (زما او له تاسو نه) هر هغه چی رابشی هغه ته داسی عذاب چی وبه شرموی (او رسوا به کړی) دی او نازل به شی په ده عذاب همیشه

تفسیر: یعنی عنقریب دغه خبره واضحه او ښکاره کیږی (ښکاره کیږی) چه د واحد الله بندګان

غالبان کیږی که د دغو سلهاؤ دروازو فقیران ؟ واقعات به ډیر ژر دا راوښیی چه هر هغه بنده چی د الله تعالیٰ په حمایت او پنا کښی راغلی وی د هغه مقابله کوونکی بالاخر گرد (تول) سره خوار، زار او تباه کیږی.

تنبیه: له «عذاب یخزیه» څخه دنیوی عذاب او له «عذاب مقیم» څخه اخروی عذاب مراد دی والله اعلم.

اِنَّآ اَنۡزَلۡنَا عَلَيۡكَ الۡكِتٰبَ لِلنَّاسِ بِالۡحَقِّ‌ۚ فَمَنِ اهۡتَدٰى فَلِنَفۡسِهٖ‌ۚ وَمَنۡ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَا‌ۚ وَمَاۤ اَنۡتَ عَلَيۡهِمۡ بِوَكِيۡلٍ ۝٤١

بیشکه مونږ نازل کړی مو دی پر تا کتاب (قرآن) دپاره (د انتفاع د تولو) خلقو په حقه سره پس هر چا چی سمه لاره ئی ومونده پس نفس د ده لره ده (فائده ئی) او هر څوک چی گمراه شو پس بیشکه هم دا خبره ده چی گمراه کیږی پر ځان خپل (چی ضرر ئی گالی (برداشت کوی)) او نه ئی ته پر دوی وکیل (ساتونکی)

تفسیر: یعنی ستا په ژبه او د دغه کتاب په ذریعه د نصیحت رښتیا خبری ویلی شوی دی او د دین سمه صافه برابره لاره ښوولی شوی ده، زیات له دی نه هر انسان دی خپله گټه (فائده) او تاوان وسنجوی (معلوم وکړی) هر څوک چی پر نصیحت عمل او تگ کوی خپل ځانته فائده او گټه (فائده) رسوی که نه خپله آخره خاتمه او انجام خرابوی پر تا د دوی نور هیڅ مسؤلیت او ذمه واری نشته چی په زور او جبر سره دوی پر سمه لاره راولی ستاسی وظیفه تش د الله تعالیٰ د پیغام رسوونه ده چه دغه فریضه تاسی ادا کړی ده، وروسته له دی نه نور گرد (تول) معاملات هغه پاک الله ته وسپارئ چی د ده د قدرت په لاس کښی ژوندی کول، مړه کول، ویده کول او ویښول او نور گرد (تول) شیان دی.

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الۡاَنۡفُسَ حِيۡنَ مَوۡتِهَا وَالَّتِىۡ لَمۡ تَمُتۡ فِىۡ مَنَامِهَا‌ۚ فَيُمۡسِكُ الَّتِىۡ قَضٰى عَلَيۡهَا الۡمَوۡتَ وَيُرۡسِلُ الۡاُخۡرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى‌ؕ اِنَّ فِىۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يَّتَفَكَّرُوۡنَ ۝٤٢

الله راکاږی (قبضوی) نفسونه په وخت د مرګ د دوی او هغه نفس چی نه وی مړ (هغه راکاږی) په خوب د هغه کښی پس وساتی هغه (نفس) چی حکم کړی پر هغه د مرګ او بیرته رالیږی (بدن ته) هغه بل (نفس) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری، بیشکه په دغه (قبض، امساک، ارسال) کښی خامخا ډیر دلائل د قدرت دی دپاره د هغه قوم چی فکر کوی (او عبرت تری اخلی لیکن نه کوی فکر پکښی کفار)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی په خوب کښی هره ورځ روح (سا) اخلی او بیا ئی بیرته ورلیږی هم دغه نښه ده د آخرت، معلوم شو چی په خوب کښی هم لکه موت سا اخیسته کیږی که خوب وځنډیږی (ایسار شی) نو هم هغه مرګ دی مګر دغه روح هغه دی چی ورته ظاهری هوش وائی او هغه روح چی په هغه سره تنفس جریان لری او نبضین خوځیږی او خواړه هضمیږی هغه بل دی چی پخوا د مرګ له وقوع څخه نه ایستل کیږی». (موضح القرآن). «بغوی» له حضرت علی کرم الله وجهه څخه نقل کوی «په خوب کښی روح له بدن څخه وځی مګر د ده مخصوص تعلق د مخصوصو اشعوؤ په ذریعه له بدن سره وی چی د دغه تعلق او ارتباط له وجی حیات له بطلانه ساتلی کیږی» لکه چی لمر له ملیونو میلو څخه لری د خپلو اشعهؤ په ذریعه ځمکه تودوی له دی نه ظاهریږی چی په خوب کښی هم همغه شی وځی چی د موت په وخت کښی وځی لیکن په خوب کښی د تعلق انقطاع هم هغسی نه وی لکه چی په موت کښی وی. والله اعلم.

أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ ۚ

آیا نیولی دی دغو (مشرکانو) غیر له الله شفاعتګران (بتان چی زاری وکړی الله ته)

تفسیر: یعنی مشرکین د بتانو په نسبت داسی دعوی کوی چه دوی د الله تعالیٰ په دربار کښی زمونږ سپارښت او شفاعت کوی او د هم دوی له سپارښت څخه زمونږ ګرد (تول) کارونه هلته جوړیږی نو ځکه مونږ د دوی عبادت کوو. حال دا چه اول د شفیع کیدلو دپاره معبودیت لازمی نه دی بل شفیع هم هغه څوک ګرځیدی شی چی ورته د الله تعالیٰ له طرفه د شفاعت حکم او اجازه وی او یواځی د هغو کسانو په حق کښی شفاعت په عمل راتلی شی چی دوی د الله تعالیٰ په نزد غوره او مقبول وی. لنده ئی دا چه د شفیع مازونیت او د مشفوع مرتضائیت یو ضروری امر دی او دلته دغه دواړه خبری نشته نه د اصنامو (بتانو) مأذونیت ثابت دی او نه د کفارو مرتضائیت نو د دوی دغه دعوی غلطه شوه.

قُلۡ اَوَلَوۡ كَانُوۡا لَا يَمۡلِكُوۡنَ شَيۡـًٔا وَّلَا يَعۡقِلُوۡنَ ﴿۴۳﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا اگر که وی دوی په داسی حال کښی چه مالکان نه وی د هیڅ شی او نه عقل لری (دوی چی ستاسی عبادت ورته معلوم شی ځکه چی جمادات وی).

تفسیر: یعنی بتان نه اختیار لری او نه پوه نو بیا د دوی شفیع کیدل دیر عجیب دی.

قُلۡ لِّلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيۡعًا ؕ لَهٗ مُلۡكُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ؕ ثُمَّ اِلَيۡهِ تُرۡجَعُوۡنَ ﴿۴۴﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) خاص الله ته (اختیار د) شفاعت دی تول (او بل هیچا لره دخل نشته) خاص الله ته دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی، بیا خاص هم ده ته بیرته بیول کیږئ (لپاره د جزا)

تفسیر: یعنی فی الحال هم پر آسمانونو او ځمکه کښی د هم دغه الله تعالیٰ سلطنت دی او فی‌المال هم د ګردو (تولو) رجوع او بیرته ورتګ هم هغه ته دی. نو بی د الله تعالیٰ له خوښی او رضا هیڅوک د دی خبری قوت او قدرت نه لری چی خپلی شوندی هم وخوځولی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د الله تعالیٰ په مخکښی شفاعت شته مګر د هم هغه الله تعالیٰ په حکم نه ستاسی په خوله. کله چی مرګ راشی نو حضرت عزرائیل علیه السلام هم د چا په خوله هیڅوک نشی خوشی کولی».

وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحۡدَهُ اشۡمَاَزَّتۡ قُلُوۡبُ الَّذِيۡنَ لَا يُؤۡمِنُوۡنَ بِالۡاٰخِرَةِ ۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذِيۡنَ مِنۡ دُوۡنِهٖۤ اِذَا هُمۡ يَسۡتَبۡشِرُوۡنَ ﴿۴۵﴾

او په هغه وخت کښی چی یاد کړ شی الله یواځی (بی له بتانو) نو منقبض شی وترهیږی زړونه د هغو کسانو چی ایمان نه راوړی په آخرت باندی او په هغه وخت کښی چی یاد کړل شی هغه (بتان) بی له دغه (الله) ناڅاپه دوی

خوشالیږی (مخونه ئی رانه او وچولی (تندی) ئی خلاص شی له خوښی)

تفسیر: د مشرکانو دغه یوه خاصه ده چی په ځینو اوقاتو کښی تش پخپلو ژبو د الله تعالیٰ د عظمت او د محبت اعتراف کوی لیکن د هغوی زړونه د واحد الله له ذکره او حمده او ثنا نه خوښیږی. هو! که د نورو بتانو یا وړوکیو معبودانو تعریف ورته وکړ شی نو له ډیری خوښی او خوشحالی پخپلو جامو کښی نه ځائیږی او د مسرت آثار د دوی له څیرو څخه له ورا (لری) ښرگندیږی (ښکاره کیږی). د افسوس او حسرت ځای دی چی نن ورځ علی‌الاکثر تش په نامه سره مسلمانانو هم داسی یو وضعیت ځانته غوره کړی دی مثلاً که د واحد الله قدرت، قوت، عظمت او د ده د لامحدوده علم وسعت بیان وکړ شی نو د دوی په مخونو کښی د انقباض آثار احساس کیږی مگر که د کوم پیر، فقیر، حضرت، شیخ، ملنگ صاحبزاده، خواجه، سید او د نورو متعارفه ؤ خوارقو، رښتیا، دروغ کرامات، او نوری چتی (بیکاره) او مهملی خبری دوی ته وویلی شی نو د دوی په څیرو کښی د وجد او نشاط علائم قائمیږی او په زړونو کښی ئی د سرور او انبساط امواج پیدا کیږی، بلکه ډیر اوقات د خالص توحید بیانوونکی د دوی په نزد د اولیاؤ الله منکر گڼل کیږی «**فإلی الله المشتکی وهو المستعان**».

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ عٰلِمَ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ تَحْکُمُ بَیْنَ عِبَادِكَ فِیْ مَا کَانُوْا فِیْهِ یَخْتَلِفُوْنَ ﴿۴۶﴾

ووایه (ای محمده!) ای الله پیدا کوونکی د آسمانونو او د ځمکی ای عالمه خبرداره په پټو او په ښکاره ؤ ته حکم (فیصله) کوی (په قیامت کښی) په منځ د بندگانو خپلو کښی په هغو (دینیه ؤ امورو کښی) چی ؤ دوی چی پکښی اختلاف به ئی کوو.

تفسیر: یعنی هر کله چی دوی په داسی غتو خبرو کښی هم جگړی کوی او د الله تعالیٰ دومره عزت او وقار هم د دوی په زړونو کښی نشته نو اوس زه ستا پاک دربار ته عرض او فریاد کوم څو پخپله د دغو جگړو په منځ کښی یوه پریکړه او فیصله وفرمائی.
(اوس بیا اخبار فرمائی د سختی د عذاب د کفارو او له نه خلاصیدلو د دوی له دغه عذابه په هیڅ وجه سره نو فرمائی)

وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِیْنَ ظَلَمُوْا مَا فِی الْاَرْضِ

جَمِيْعًا وَّمِثْلَهٗ مَعَهٗ لَافْتَدَوْا بِهٖ مِنْ سُوْٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ؕ وَبَدَا لَهُمْ مِّنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُوْنُوْا يَحْتَسِبُوْنَ ﴿۴۷﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا كَسَبُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿۴۸﴾

او كه چيرى بيشكه مملوک شي د هغو كسانو چې ظلم ئې (پر نفسونو خپلو په كفر سره اختيار) كړى دى هغه (اموال مبالغ) چې په ځمكه كښې دى تول او په مثل (هم د هغه) نور ورسره شي نو خامخا فديه به وركړى دوى په هغه سره له بدرنګه عذابه په ورځ د قيامت كښې، او ښكاره به شي دوى ته له جانبه د الله هغه (عذاب) چې نه ؤ دوى چې ګمان به ئې كوو (د هغه). او ښكاره به شي دوى ته (جزا د) بدى د هغو اعمالو چې كړى ئې وو دوى او چاپيره نازله به شي په دوى (جزا د) هغه څيز چې ؤ دوى چې په هغه پورى به ئې مسخرى كولى (چې د الٰهى قهر او ابدى عذاب دى.)

تفسير: يعنى د قيامت په ورځ چې د دغو اختلافاتو فيصلى اوروِلى كيږى په دغه وخت كښې به د دغو ظالمانو چې په شک او شرک سره ئې د الله تعالىٰ شان تنقيص كوو ډير بد حال وى. فرض ئې كړئ كه په دغه ورځ د ځمكى د مخ ګردى (تولى) خزانى بلكه له هغو څنى زائد مبالغ هم له دوى سره موجود وى او وغواړى چې دغه ګرد (تول) اضعافاً مضاعفة خزائن د خپلى فديى په ډول (طريقه) وركړى او خپل ځان خلاص كړى مګر هغه ترى نه قبليږى او هر څه بد اعمال چې ده كړى دى يو په يو ئې په مخ راوړل كيږى او د داسى راز راز (قسم قسم) ويرونكيو عذابونو خوند به وڅكى چې هيڅكله به د هغه مثال او نظير د ده په وهم او خيال كښې هم نه وى ګرځيدلى. الغرض هغه كسان چې پر خالص توحيد او حق دين پورى به ئې توكى او مسخرى كولى د هغه ربړ (تكليف) او وبال دوى هرومرو (خامخا) ګالونكى (برداشت كوونكى) دى او په هغو عذابونو كښې چې دوى ورپورى مسخرى كولى دوى پخپله پكښې اخته كيدونكى دى.

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ؗ

پس كله چې ورسيږى (جنس د) انسان ته څه قسم ضرر، نو بولى مونږ (دفع د هغه ته)

تفسير: يعنى چه د هغه الله تعالىٰ له ذكر څخه چې اوس خپه او ناراضه كيږى د مصيبت په وخت

کښې ورغږ او ناری وهي او د ده ذکر چې د مصائبو په وخت کښې پرې خوښیږی د مرفهالحالی په وخت کښې له دوی نه هیریږی.

ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَٰهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلْمٍۭ

بیا کله چې ورکړو مونږ ده ته کوم نعمت له (جانبه) خپله وائی بیشکه هم دا خبره ده چې راکړی شوی دی ماته دغه (نعمت) په سبب د پوه (زما، نه ده داسی)

تفسیر: یعنی قیاس خو هم دغه غوښت چې دغه نعمت زما په برخه شی ځکه چې په ما کښې د دغی خبری لیاقت وو او د هغه د ګټلو ذرائع ماته ښکاره او معلوم وو او الله تعالیٰ ته زما استعداد او اهلیت څرګند (ښکاره) وو نو بیا هغه ولی ماته ونه رسید. الغرض چې ده پر خپل لیاقت او عقل نظر وکړ او د الله تعالیٰ پر فضل او قدرت ئی نظر ونه کړ.

بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾

بلکه دغه (اعطا د نعمت) فتنه امتحان ازموینه ده ولیکن اکثر د دوی نه پوهیږی (چې دغه تخویل استدراج، امتحان دی دوی ته).

تفسیر: یعنی داسی نه دی بلکه دغه نعمت د الله تعالیٰ له طرفه یو امتحان دی چې بنده د هغه پر موندلو تر کوم حد پوری د حقیقی منعم شکریه ادا کوی ؟ او د احسان او انعام حق ئی پیژنی؟ که ناشکری ئی وکړله نو دغه نعمت ورته نقمت او د ده د ځان وبال ګرځی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دغه امتحان دی چې د ده عقل او سد (هوش) تر هغه ځای پوری رسیږی څو پر خپل عقل باندی مغرور شی نو سره له هغه عقله او سده (هوشه) آفت وررسیږی» نو بیا د بل چا په اړولو او منع کولو سره هغه نه اوړی او نه تری منع کیږی.

قَدْ قَالَهَا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَآ أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَأَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا۟ ۚ وَٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مِنْ هَٰٓؤُلَآءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا۟ وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾

په تحقيق ويلي ده دغه خبره هغو كسانو (چي تير شوي دي) پخوا له دوى نه (لكه قارون او قوم د ده) پس هيڅ قدر دفع د عذاب ونه كړه له دوى څخني هغه (دنيوي مال او متاع) چي ؤ دوى چي كسب (د گټي د هغو) به ئي كوو. پس ورسيد له هغو (پخوانيو) ته (جزا د هغو بدو) اعمالو چي كول به دوى (په خسف سره) او هغه كسان چي ظلم ئي كړى دى (په اختيارولو د كفر) له دغه (قوم ستا اى محمده!) ژر ده چي وبه رسيږي دوى ته (جزا د) بديو د هغو اعمالو چي كړي دي دوى او نه دي دوى عاجز كوونكي (مونږ لره له تعذيب د دوى نه)

تفسير: لكه چي قارون هم داسي ويلي ؤ د هغه څه حشر او آخره خاتمه وشوه د هغه ذكر پخوا له دى نه تير شو يعني څرنگه چي پر پخوانيو مجرمينو د خپلي گناه سزا او وبال ولويد پر دغو موجوده ؤ مشركينو هم د دوى د بدو اعمالو سزا او وبال لويدونكي دى. څه وخت چي پاک الله د دوى د سزا وركولو اراده وفرمائي نو دوى له سره خپل ځانونه نشي پټولى او نه چيرى ترى تښتيدلى شي او نه په كوم چل او تدبير سره دى سترى، ستومانه او عاجزولى شي.

اَوَلَمۡ يَعۡلَمُوۡۤا اَنَّ اللّٰهَ يَبۡسُطُ الرِّزۡقَ لِمَنۡ يَّشَآءُ وَيَقۡدِرُ ؕ اِنَّ فِيۡ ذٰلِكَ لَاٰيٰتٍ لِّقَوۡمٍ يُّؤۡمِنُوۡنَ ﴿۵۲﴾

آيا نه پوهيږي دوى په دى چي بيشكه الله فراخوي رزق روزي هر هغه چا ته چي اراده وفرمائي او تنگوي (په اندازه كوي ئي) بيشكه په دغه (بسط او قبض) كښي خامخا ډير دلائل (د قدرت) دى دپاره (د هغه) قوم چي ايمان راوړي (په الله چي باسط او قابض دى)

تفسير: يعني په دنيا كښي محض د روزي فراخي او تنگي د كوم سري د مقبوليت او مردوديت دليل نشي كيدى نه د روزي گټل دومره په عقل، ذهانت، علم او لياقت پوري منحصر دى. وگورئ چي څومره بيوقوفان ناپوهان په ډير اطمينان او هوسائى (آرام) سره ژوندون كوي او څومره عقلا، فضلا او نيكان په لوږو سره شپي او ورځي تيروى. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي
«يعني په عقل چلولو او تدبير كولو كښي هيڅوک څه كمي نه كوي بيا د يوه روزي ارته او د بل تنگه ده نو وپوهيږي چي دغه يواځي د عقل كار نه دى چي پر خپل ځان باندى روزي ارته

کړی بلکه دغه تقسیم د حقیقی رزاق د حکمت او مصلحت تابع او د هم ده د قدرت په لاس کښی دی».

قُلْ يٰعِبَادِيَ الَّذِيْنَ اَسْرَفُوْا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوْا مِنْ رَّحْمَةِ اللّٰهِ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ؕ اِنَّهٗ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ﴿۵۳﴾

ووایه (ای محمده ! چی فرمائی الله) ای بندګانو (مؤمنانو) زما هغو کسانو چی اسراف ئی کړی دی پر نفسونو خپلو مه نااميده کیږئ له رحمته د الله (ځکه چی) بیشکه الله مغفرت کوی ښښی ګناهونه ټول (اګر که ډیر هم وی بی له شرکه) بیشکه چی الله هم دی دی ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسير: دغه آیت د ارحم الراحمين د بی پایانه رحمت بیان او د ده د عفوی او د عظیم الشان تیریدلو اعلان کوی او د خورا ډیرو سختو مأیوس العلاجو مریضانو په حق کښی د شفاء د اکسیر حکم لری. مشرک ، ملحد، زندیق، مرتد، یهودی، نصرانی، مجوسی ، مبتدع، فاسق، فاجر، او نور عاصیان او باغیان هر څوک چی وی د دغه آیت له آوریدلو څخه وروسته د الله تعالیٰ مهربانی ته امیدوار کیږی ځکه د هر چا په نسبت چی الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه ګناه معافوی او هیڅوک د ده لاس نشی نیولی بیا بنده به ولی نااميده کیږی؟ هو! دغه ضروری ده چی د الله تعالیٰ له نورو اعلاناتو سره سم چی په هغو کښی تصریح شوی ده چی د کفر او شرک جرم به بی له توبی او بی له ایمانه نه قبلوی، ښائی چه ﴿ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ جَمِيْعًا ﴾ له «من يشاء» سره مقیده وګڼله شی خو سره له هغه د دغی خبری تقیید ئی هم فرمايلی دی. ﴿ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ اَنْ يُّشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَّشَآءُ ﴾ (د جزء ۵ نساء ۱۸ رکوع ۱۱٦ آیت) له دغه تقیید څخه دغه نه لازمیږی چی الله تعالیٰ بی له توبی هیڅ یوه لویه یا وړوکی ګناه نشی معافولی او نه ئی داسی مطلب کیږی چه د هیڅ یو جرم دپاره له سره د توبی ضرورت نشته او بی له توبی به ګرد (ټول) ګناهونه معافیږی. قید یواځی د مشیت دی او د مشیت په متعلق په نورو آیتونو کښی دا ښوولی شوی دی چی هغه په کفر او شرک کښی بی له توبی ممکن نه دی لکه چی د دغه آیت شان نزول هم پری دلالت کوی او د دی وروستنی آیت له افادی څخه هم معلومیږی.

وَأَنِيبُوٓا۟ إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا۟ لَهُۥ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾

او بیرته وګرځئ تاسي رب خپل ته (له شرکه او عصیانه) او غاړه کیږدئ ده ته پخوا له هغه چی راشي تاسی ته عذاب بیا به مدد درسره نشي کولی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: د مغفرت په لوری د توجه ورکولو سره له دی ځایه د توبې په طرف توجه ورکوی یعنی پخپلو تیرو اغلاطو نادم شئ! او د الله تعالیٰ د بی پایانه جود او کرم څخه وشرمیږئ! او د کفر او عصیان لاره پریږدئ! او د هغه کریم رب په طرف رجوع وکړئ! او خپل ځانونه بیخی هغه ته وروسپارئ! او د ده د احکامو په مقابل کښی په نهایت عجز او اخلاص سره غاړه کیږدئ! او ښه وپوهیږئ چی په حقیقت کښی نجات یوائځی د ده په فضل او کرم سره ممکن دی. زمونږ رجوع او انابت هم بی د الله تعالیٰ له فضله او کرمه نشی میسر کیدی. حضرت شاه صاحب لیکی «کله چی الله تعالیٰ اسلام غالب وګرځاوه هغه کفار چی په دښمنی کښی به مصروف ؤ وپوهیدل چی بیشکه الله تعالیٰ د اسلام حامی او ناصر دی او قانع شول چی مونږ په غلطه او بی لاری یو. نو پر خپلو دغو غلطیو متأثر او متاسف شول لیکن له شرمه او خجالته په اسلام نه مشرف کیدل او په خپلو زړونو کښی به ئی ویل اوس به زمونږ اسلام څرنګه منل کیږی؟ چی دښمنی مو له اسلام سره وکړه، او له مسلمانانو سره مو جنګونه وکړل او د ډیرو مسلمانانو وینی مو توی کړی نو الله تعالیٰ د دوی د تسلئ دپاره وفرمایل چی داسی هیڅ یوه ګناه نشته چی الله تعالیٰ د هغه توبه قبوله نه کړی مه بی‌هیلی او مه ناامیده کیږئ! توبه وکړئ! او الله ته رجوع وکوئ! بښلی کیږئ! مګر څه وخت چی ستاسی پر سر عذاب راشی او مرګ مو په نظر ورسیږی نو په هغه وخت کښی هیڅوک ستاسی کومک او مدد ته نشی رسیدی».

وَٱتَّبِعُوٓا۟ أَحْسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ ٱلْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

او متابعت وکړئ د ډیر غوره حکم د هغه (قرآن) چی نازل کړی شوی دی تاسی ته له (جانبه د) رب ستاسی پخوا له هغه چی راشی تاسی ته عذاب یو ناڅاپه حال دا چی تاسی به نه پوهیږئ (چی له کوم لوری راځی)

تفسیر: له ښی خبری څخه مراد قرآن کریم دی یعنی پر قرآنی هدایتو عمل وکړئ! او د عذاب له

راتګه پخوا د خپل مستقبل په فکر او اندېښنه کښې اوسئ! که نه د عذاب له معائنې څخه وروسته به د هغه هيڅ تدارک او انتظام نشي کيدی او هيڅ يو تدبير به مؤثر نه لوېږی. د الله تعالیٰ عذاب به مو داسی يو ناڅاپه راګير کړی چه تاسی به له سره د هغه پر راتګ نه خبرېږئ.

أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَٰحَسْرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِى جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾

(چابکی کوئ تاسی په تعميل د قرآن باندی پخوا له هغه) چی ووائی يو نفس ای ارمان او ندامت مې دی پر هغه چی تقصير مې کړی دی په طرف (په حق د طاعت) د الله کښې او بيشکه چی وم زه خامخا له مسخره کوونکيو (په مؤمن به) څخه.

تفسير: يعنی په هوا او هوس، رسم، تقليد او په دنيوی خوندو او چرچو کښې اخته او مشغول او د الله تعالیٰ له ذکره او ياده بلکه د ده له وجوده بيخی غافلان شوی ؤ. د ده دين او رسول او د هغه هولناک انجام په نسبت به مو چی رسول الله صلی الله عليه وسلم مونږ ويرولو ملندی، توکی او مسخری کولی، او د دغو شيانو په حقيقت نه ؤ پوهيدلی. د دير افسوس ځای دی چی د الله تعالیٰ په پيژندلو او د ده د حقوقو په منلو کښې مونږ په څه اندازه سره غفلت او قصور کړی دی چی د هغه په نتيجه کښې نن له دغی بدی پيښی سره مخامخ شوی يو کفار به دغسی خبری په محشر کښې کوی که د آيت مضمون کفارو او عصاتو لره عام کيښود شی نو د ﴿ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴾ معنی به «عملت عمل ساخر مستهزئ» وی. (کما فسر به ابن کثير رحمة الله عليه).

أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِى لَكُنتُ مِنَ ٱلْمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾

يا (پخوا له دی نه) چی ووائی که چيری داسی وی چی بيشکه الله سمه لاره ښوولی وی ماته نو خامخا وم به زه له متقيانو پرهيزګارنو (له شرکه او له معاصی نه).

تفسير: کله چی په حسرت او افسوس سره کار ونه چليږی نو د خپل فهم غلطولو دپاره دغه ګوډ عذر وړاندی کوی. څه ووايم الله تعالیٰ ماته هدايت رانه کړ. که الله اراده فرمايلی وی نو نن به زه هم د متقيانو په مرتبه رسيدلی وم د دغه جواب وروسته داسی راځی ﴿ بَلَىٰ قَدْ جَآءَتْكَ ءَايَٰتِى ﴾

او ممکن دی چه دغه کلام د اعتذار او احتجاج په طریقه سره نه وی بلکه تش د یاس د اظهار په طور وی یعنی زه د خپلی بداستعدادی او بدتمیزی له سببه د دغی خبری وړ (مستحق) او لائق نه وم چی الله تعالیٰ ماته سمه لاره ښوولی وی او د مقصود تر منزل پوری ئی زه رسولی وی که په ما کښی اهلیت او استعداد وی او الله تعالیٰ زما لاس نیوی کړی وی نو زه به هم نن ورځ د متقیانو په زمره کښی شامل شوی وم.

اَوْ تَقُوْلَ حِيْنَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِيْ كَرَّةً فَاَكُوْنَ مِنَ الْمُحْسِنِيْنَ ﴿٥٨﴾

یا (پخوا له دی نه) چی ووائی (نفس) په هغه وخت کښی چی ووینی عذاب کاشکی وی ماته بیا بیرته ورتګ (دنیا ته) پس وم به زه هلته له نیکوکارانو (موحدانو هم په عقائدو هم په اعمالو کښی)

تفسیر: کله چی حسرت او اعتذار دواړه بیکاره ثابت شی او د دوزخ له عذابونو سره مخامخ شی نو په دغه وخت کښی به د اضطراب وارخطائی له شدته داسی وائی «په هر ممکنه صورت سره چی کیږی یو ځلی می بیا دنیا ته بیرته ولیږه! او د توبی او اطاعت فرصت او موقع راکړه! او وګوره چی زه په څه صلاح او تقویٰ سره بیرته درحاضریږم». فرمائی الله تعالیٰ چی ولی می هدایت نه وو درته کړی بلکه درته کړی می ؤ.

بَلٰى قَدْ جَآءَتْكَ اٰيٰتِيْ فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿٥٩﴾

هو! داسی ده چی په تحقیق راغلی ؤ تاته دلائل (قرآن) زما پس تکذیب کړی ؤ تا په هغو سره او تکبر دی کړی وو او وی ته له کافرانو (نامنونکیو نه)

تفسیر: یعنی غلط وائی. آیا الله تعالیٰ درته سمه صافه لاره نه وه درښوولی؟ او خپل انبیاء ئی سره له معجزو او احکامو نه وو درلیږلی؟ مګر د هغوی خبری دی ونه منلی او هر هغه شی چی تاته ویلی کیده هغه مو سره له غروره تکبره او تکذیب کوو او ستا هم دغه لوئی او تکبر د حق له قبوله مانع ګرځیده. او خبره هم دا ده چی الله تعالیٰ ته له ازله دغه خبره معلومه وه چی ته به

د ده له آيتونو څخه انحراف او انكار كوي او په تكبر او سركشي سره به وړاندي كيږي. ستا د طبيعت او مزاج غوښتنه او اقتضاء هم داسې ده چې كه زر كرته د دنيا په طرف بيرته وګرځولې شي بيا به پخپلو هم هغو واهيئو حركاتو كښې مداومت كوي او له هغه څخه له سره لاس اخيستونكي نه ئي ﴿ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴾ (د انعام ٣ ركوع ٢٨ آيت د داسې خلقو په نسبت د الله تعالىٰ داسې عادت نه دى چې دوى برياليان او كامياب كړى بلكه خائب او خاسر كوى ئي.

وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ

او په ورځې د قيامت كښې به ووينې ته هغه كسان چې دروغ ئي تړلي دي پر الله پورى (په نسبت د شرك او نورو عيوبو) مخونه د دوى به تور كړى شوى وى

تفسير: كومه خبره چې د الله تعالىٰ له جانبه راځي او هغې ته د دروغو نسبت كول شي هم دغه پر الله تعالىٰ دروغ تړل دي ځكه چې دروغ شميرونكي داسې دعوى كوى چې الله تعالىٰ هغه خبره نه ده فرمايلي، حال دا چې په واقع كښې به ئي فرمايلي وى نو د دغو دروغو توروالى د قيامت په ورځ د دوى پر څيرو كښې څرګنديږي (ښكاره كيږي).

أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٦٠﴾

آيا نشته په دوزخ كښې ځاى دپاره د منكرانو (كافرانو؟ يعنى شته!)

تفسير: پخوا په «فكذبت بها واستكبرت» كښې د دوو قسمو كفارو بيان وشو تكذيب چې پر كذب مشتمل دى او استكبار او غرور. دلته ئي دغه راوښودل چې د كذب او دروغو لامله (له وجې) به د دوى مخونه توريږي او د غرور او تكبر ځاى پرته (علاوه) له دوزخه بل ځاى نه دى.

وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

او وبه ساتي الله (له دوزخه) هغه كسان چې ځان ئي ساتلي وى (له شركه) په

سبب د خلاصي مونډلو د دوی نه به رسیږی دوی ته سختي او نه به دوی غمجن کیږی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ متقیان د دوی د ازلی فوز او فلاح په سبب د بری او کامیابی پر هغه لوړ (اوچت) مقام رسوی چې هلته به له هر قسمه بدیو او شرورو څخه محفوظ او له هر راز (قسم) فکر او غم څخه به آزاد او محفوظ وی.

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَّهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَّكِيْلٌ ﴿٦٢﴾ لَهٗ مَقَالِيْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ ﴿٦٣﴾

الله پیدا کوونکی د هر څیز دی (چې موجود وی په دنیا کښې) او دغه (الله) پر هر څیز وکیل (ساتونکی متصرف) دی. خاص هم دغه (الله) لره دی کلیګانی (چابیانی) (د خزانو) د آسمانونو او د ځمکې، او هغه کسان چې کافران شوی دی په آیتونو (دلائلو د قدرت) د الله دغه کسان هم دوی زیانکاران دی (چې ځای ئې ابدی دوزخ دی.)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر شی پیدا کړی دی او وروسته له پیدائښته د ده د بقاء او تحفظ ذمهواری ئې هم پر خپل قدرت اخیستی ده او د ځمکې او آسمان د ګردو (ټولو) شیانو تصرف او اقتدار هم ده ته حاصل دی څکه چې د ګردو (ټولو) خزانو کنجیانی له ده سره دی نو له داسې الله څخه مخ اړول او نورو شیانو ته مخ ګرځول فضول او بیکاره خبره ده ښائی چې انسان د الله تعالیٰ له غضبه وویریږی او د الله تعالیٰ رحمت او مهربانی ته امیدوار اوسی څکه چې کفر او ایمان، جنت او دوزخ ګرد (ټول) د ده تر واک (اختیار) او تصرف لاندې دی. هر څوک چې د الله تعالیٰ او د ده له کلامه منکریږی هیڅیری به د قرار او هستوګنې ځای نه مومی. آیا هغه څوک چې د الله تعالیٰ څخه منحرف کیږی او مخ تری اړوی حقیقی فوز او فلاح ته هیلمن (آرزومند) کیدی شی؟ کله چې کفار د بت پرستی دعوت ورکړ سید الابرار ته نو دغه آیت نازل شو.

قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَاْمُرُوْٓنِّيْٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجٰهِلُوْنَ ﴿٦٤﴾

ووایه (ای محمده!) آیا پس بی له الله امر کوئ تاسی ماته چې عبادت ئې وکړم ای جاهلانو ناپوهانو!

تفسير: يعني انتهائي ناداني حماقت او جهالت دا دی چی انسان الله تعالیٰ پریږدی او د نورو په عبادت کښی بوخت (مشغول) او لګيا شي او له رسول الله څخه داسی غوښتنه وکړی او تری طمع ولری چی دی (معاذالله) د کفر او شرک لاره د دوی له سببه غوره کړی. په ځينو رواياتو کښی راغلی دی چی مشرکانو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دعوت ورکړی ؤ چی راځه زمونږ د معبودانو عبادت کوه نو ځکه دغه پاس آيت لکه چی اوس مو وليکل د دوی په جواب کښی نازل شو.

وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

او خامخا په تحقيق وحی کړی شوی ده تاته او (وحی کړی شوی ده) هغو کسانو ته چه ړومبی له تا نه ؤ (داسی چی قسم دی) که شرک پيدا کړ تا (فرضاً) نو خامخا خراب به شی هرومرو (خامخا) عمل ستا او خامخا شی به ته هرومرو (خامخا) له زيانکارانو (نو ځان وساته له شرکه). بلکه (يواځی) د الله پس عبادت کوه او اوسه له شکر کوونکيو (په نعمت د توحيد او عبادت).

تفسير: يعني که له عقلی حيثيته وکتلی شی د ګردو (ټولو) اشياؤ پيدا کول، باقی پريښودل، او په هغه کښی د هر دول تصرفاتو جاری لرل يواځی د الله تعالیٰ کار دی. نو د عبادت مستحق ماسوا له الله څخه بل هيڅوک نشی کيدی او که له نقلی حيثيته ملاحظه وکړئ نو ټول انبياء الله او سماويه اديان د توحيد په صحت او د شرک پر بطلان متفق دی بلکه هر نبی ته د وحی په ذريعه دغه ښوولی شوی دی چه په آخرت کښی د مشرکانو ټول اعمال بيخی بيکاره دی او د شرک انجام د خالص حرمان او خسران څخه سواء بل شی نه دی. لهٰذا پر هر انسان دغه لازم دی چی له ګردو (ټولو) څخه وشکوی او له الله تعالیٰ سره د خپل عبوديت تعلقات ونښلوی او د الله تعالیٰ وفادار او شکرګزار او احسان پيژندونکی بنده شی د ده عظمت، قدرت، جلال، او کمال ښه وپيژنی. عاجز او ناتوانه مخلوقات د ده شريک ونه ګرځوی او هغه په هم هغو صفاتو سره لوی پورته اعلیٰ او ارفع وګڼی لکه چی په واقع کښی هم دی.

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ

او تعظيم نه دی کړی دغو (مشرکانو) د الله حق د تعظيم د ده

تفسير: یعنی مشرکینو د الله تعالیٰ عظمت، علویت، کمال، جلال لوئی او بزرگی تر هغی اندازی او مرتبی پوری ونه پیژندله او ملحوظه ئی نه کړه چی تر هغی اندازی او مرتبی پوری پر یوه بنده د هغه معرفت او پیژندګلوی لازمه ده چی هغه وپیژنی او ملحوظه ئی ولری. د الله تعالیٰ د رفیع شان او لوړی (اوچتی) مرتبی د اجمالی تصور کوونکی آیا د عاجز او محتاج مخلوق حتّی د بیځانه ګتو او بتانو شرکت له الله تعالیٰ سره تجویز کولی شی؟ حاشا وکلا! وروسته له دی نه د الله تعالیٰ د عظمت او قدرت، د جلال او کمال د ځینو شئونو بیان دی.

وَالْاَرْضُ جَمِیْعًا قَبْضَتُهٗ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ وَالسَّمٰوٰتُ مَطْوِیّٰتٌۢ بِیَمِیْنِهٖ ؕ سُبْحٰنَهٗ وَتَعٰلٰی عَمَّا یُشْرِكُوْنَ ﴿۶۷﴾

او ځمکه ټوله په قبضه تصرف د ده کښی ده په ورځ د قیامت کښی او آسمانونه نغښتلی شوی دی په یمین د ده کښی، پاکی ده ده ته او لوړ (اوچت) لوی دی له هغو شیانو نه چی دوی ئی شریکوی (له الله سره بتان او نور شیان).

تفسير: یعنی د ده د عظمت شان دغه حال دی چه د قیامت په ورځ کښی ټوله ځمکه د ده د قدرت په یو موټی کښی او ګرد (ټول) آسمانونه د کاغذونو د یوی لولی پشان به د ده د قدرت په یوه لاس کښی وی د ده په بندګی او عبادت کښی به د بیځانه یا عاجز او محتاج مخلوق شرکت تر کومی اندازی پوری جائز او روا وی؟ دغه شرکاء خو ټول د ده د قدرت په موټی کښی دی. څرنګه چی دی اراده وکړی پر دوی خپل هر راز (قسم) تصرفات جاری کوی هیڅوک د ده په مقابل کښی خپل غوړ او ژبه نشی خوځولی.

تنبیه: د «مطویات بیمینه» په متعلق د «انبیاء» په سورت کښی د «یوم نطوی السماء» الآیة تفسیر ښائی ولوست شی. او پر «یمین» او نورو متشابهاتو الفاظو بلاکم او کیف ایمان لرل واجب دی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی **«وکلتایدیه یمین»** د ده دواړه لاسونه ښی دی. له دی نه د تجسم، تحیز، جهت او د نورو نفی کیږی.

وَنُفِخَ فِی الصُّوْرِ فَصَعِقَ مَنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَمَنْ فِی الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَآءَ اللّٰهُ ؕ ثُمَّ نُفِخَ فِیْهِ اُخْرٰی فَاِذَا هُمْ قِیَامٌ یَّنْظُرُوْنَ ﴿۶۸﴾

او پوکل به وکړل شي په صور (شپیلي) کښي پس بیخوده مړه به شي هر هغه چي په آسمانونو کښي دي او هر هغه چي په ځمکه کښي دي مګر هغه څوک چي اراده وفرمائي الله (د نه وژلو د هغه) بیا به وپوکل شي په هغه (صور) کښي بل ځلي پس ناڅاپه دغه خلق به (چي مړه ؤ تول) ولاړ وي (منتظر وي چي څه راباندي کیږي)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یو ځلي د صور شپیلي نفخ د عالم د فنا کولو دپاره ده او دوهمه د ژوندي کولو او دریمه وروسته له حشره د بیهوشي، څلورمه د خبردار کیدلو، وروسته له هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په مخکښي ور وړاندي کیږي» (بتغییر یسیر). لیکن د اکثرو محققینو علماوو په نزد تول به دوه ځلي د صور نفخي کیږي په اوله کښي به د ګردو (تولو) هوش او حواس ورک کیږي بیا هغه کسان چي ژوندي دي مړه کیږي. او د هغو پر ارواحو چي مړه دي د بیهوشي کیفیت طاري کیږي بیا به بله نفخه کیږي چي د هغي په اثر د مړیو ارواح به د ابدانو په طرف بیرته راګرځي. او تول بیهوشان به په سد (هوش) کیږي. په دغه وخت کښي د محشر د دي عجیبو او غریبو مناظرو د لیدلو څخه ګرد (تول) مخلوقات حیران او پریشان او متحیر کیږي بیا به په ډیر سرعت سره د قدوس الله په مخکښي وړاندي کیږي او ګرد (تول) سره ورحاضرول شي.

تنبیه: له «الا من شاءالله» څخه ځینو جبرئیل، میکائیل، اسرافیل او عزرائیل علیهم السلام مراد نیولي دي او ځینو له هغوی سره حملة العرش هم شامل کړي دي. د ځینو په نزد تری انبیاء او شهداء مراد دي. والله اعلم. په هر حال دغه استثناء به د هغي نفخي په وخت کښي وي چي وروسته له هغه ممکن دي پر دوی هم فناء طاري کیږي ﴿ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾ (د جزء ٢٤ المؤمن ٢ رکوع ١٦ آیت).

وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتٰبُ وَجِایْٓءَ بِالنَّبِیّٖنَ وَالشُّهَدَآءِ وَقُضِیَ بَیْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا یُظْلَمُوْنَ ﴿٦٩﴾

او روښانه به شي ځمکه په نور د رب د دغي (ځمکي لپاره د فیصلي د بندګانو) او کیښود به شي کتاب (عمل نامي دپاره د حساب) او راتله به وکړل شي په انبیاؤ (محشر ته) او په شهداؤ سره (له هر امته) او حکم به وکړ شي په منځ د دوی کښي په حق عدل سره او پر دوی به ظلم ونکړ شي (هیڅ قدر په تزئید د عقاب یا تنقیص د ثواب)

تفسیر: یعنی وروسته له هغه به الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره له خپل شان سره مناسب د اجلال نزول فرمائی **(کما ورد فی بعض روایات الدر المنثور)** په دغه وخت کښې د الله تعالیٰ له بی کیفه تجلی او نور څخه به محشر کښې یوه مخصوصه رڼا (رڼرا) او انوار پورته کیږی. د ګردو (تولو) اعمال نامی به د دوی په لاسو کښې ورکولی کیږی. انبیاء علیهم السلام او نور شاهدان به د الله تعالیٰ په دربار کښې حاضریږی. او د هر انسان د اعمالو په نسبت به په نهایت عدل او انصاف سره په ښه شان سره فیصلی او احکام اورولی کیږی. او پر هیچا به هیڅ قسم زیادت او تیری نه کیږی.

تنبیه: له «شهداء» څخه مراد برسیره پر انبیاء علیهم السلام پرښتی، محمدی امت او د انسانانو لاسونه پښی او نور ګرد (تول) مراد کیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه له دی نه د هر امت نیک انسانان مراد کړی دی.

وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ

او پوره به ورکړه شی هر نفس لره (جزا د هغه) عمل (چی کړی) ئی ؤ (ده)

تفسیر: یعنی د نیکی په بدل کښې تنقیص او د بدی په بدل کښې تزئید نه واقع کیږی د هر چا هومره چی ښه یا بد عمل وی هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ په علم کښې دی سم له هغه سره بدل ورکول کیږی چی د هغه څه تفصیل وروسته له دی نه راځی.

وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ ع

او حال دا چی الله ښه عالم دی پر هغو اعمالو چی دوی ئی کوی (نو جزا به پری ورکړه شی)

تفسیر: یعنی شاهدان راځی د دوی د ملزم کولو دپاره که نه له الله تعالیٰ څخه هیڅ یو شی پټ نه دی (کذا فی الموضح).

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا ط

او شړلی راښکلی کیږی (په شدت سره) هغه کسان چی کافران شوی دی طرف د دوزخ ته ډلی ډلی

تفسير: يعني ټول کافران په ټيل وهلو او په نهايت ذلت او خوارۍ سره د دوزخ په طرف شړل او بيول کيږي، څرنګه چې د کفر اقسام او مراتب ډير دي نو هر قسم او هره درجه د کفارو دله سره بيله بيله کوله شي.

حَتّٰٓى اِذَا جَآءُوْهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا

تر هغه پورې چې راشي دوی دوزخ ته حال دا چې وبه پرانيستلى شي دروازې د دغه (دوزخ)

تفسير: هم هغسې چې د دنيوي بنديخانې دروازې خلاصې نه وي هر کله چې کوم بندي پکښې ننويستل کيږي ور ئې ورته خلاصوي او وروسته د ده له ننوتلو څخه بيرته وربندول کيږي. هم داسې څه وخت چې دوزخيان دوزخ ته نژدې رسيږي د دوزخ دروازې پرانيستلې کيږي او دوزخيان په ټيل وهلو سره پکښې غورځولی کيږي او بيا ئې دروازې تړلې کيږي، **كما قال الله تعالىٰ** ﴿ اِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُّؤْصَدَةٌ ﴾ (همزة).

وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَآ اَلَمْ يَاْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنْكُمْ

او وبه وائي دوی ته خزانچيان (متصرفان) د دغه (دوزخ) آيا نه ؤ راغلي تاسې ته رسولان له تاسې نه

تفسير: يعني هغه پرښتې چې د دوزخ محافظانې دي دوی به کفارو ته د ملامتي په ډول سره داسې وائي «آيا نه ؤ درغلي تاسې ته رسولان له تاسې» يعني چې له هغه ځنې له دې سببه چې ستاسې له همجنسانو څخه ؤ فيض فائده اخيستل ډير آسان ؤ.

يَتْلُوْنَ عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُوْنَكُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا ؕ قَالُوْا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكٰفِرِيْنَ ﴿٧١﴾

چې لوستل به دغو (رسولانو د تاسې) پر تاسې آيتونه (د قرآن) د رب ستاسې او ويرول به دوی تاسې له ملاقات د هغې ورځې ستاسې چې دغه ده،

وبه وائی (کفار چی ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ ولیکن ثابته شوی ده کلمه (حکم) د عذاب پر کافرانو

تفسیر: یعنی ولی انبیا نه ؤ راغلی، بلکه ضرور راغلی ؤ او د الله تعالیٰ کلام ئی راوړی ؤ او له نن ورځی څخه ډیر زیات ویرولی شوی ؤ، لیکن مونږ له خپلی بدبختی او نالائقی، د هغو خبرو او پندونو ته غوږ کښینښود، څو بالاخر د الله تعالیٰ د داسی قاطع او لایتغیر تقدیر سره مخامخ شو او د عذاب حکم پر مونږ کفارو په قطعی ډول سره ثابت او نافذ شو ﴿ فَاعْتَرَفُوا بِذَنۢبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴾ (الملک).

قِيلَ ٱدْخُلُوٓا۟ أَبْوَٰبَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى ٱلْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

وبه ویل شی دوی ته ننوځئ دروازو د دوزخ ته په دی حال کښی چی همیشه اوسیدونکی اوسئ په ده کښی. پس بد دی ځای د هستوګنی د متکبرانو (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی تاسی د خپل تکبر، لوئی او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبره ونه منله نو اوس تل په دوزخ کښی پراته اوسئ! او د هغه د عذابونو خوند وڅکئ!

وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ إِلَى ٱلْجَنَّةِ زُمَرًا ۖ

او بیول کیږی (بلل کیږی) به هغه کسان چی ویریدل به دوی له ربه خپله طرف د جنت ته ډلی ډلی

تفسیر: یعنی کله چی د ایمان او تقویٰ مدارج متفاوت دی د هری درجی متقین مؤمنین جلا (جدا) او د هری یوی ډلی به سره بیلی وی. او دغو ګردو (تولو) جماعتونو ته ډیر زیات تشویق او ترغیب ورکول کیږی او په ډیره مینه او محبت سره د جنت په طرف لیږل کیږی.

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾

تر هغه پورې چې راشي دوى جنت ته حال دا چې پرانيستلى شوى به وى دروازې د دغه (جنت) او وبه وائى دوى ته خزانچيان (متصرفان) د جنت سلام دى وى پر تاسى پاک ييئ تاسى (له گناهونو) پس ننوځئ جنت ته په دى حال كښى چې هميشه اوسيدونكى اوسئ (په ده كښى)

تفسير: څرنگه چې د ميلمنو د دوى له راتگه څخه پخوا د مهمان خانى دروازې پرانيستلى كيږى او د هغوى دپاره د هوسائى (راحت) او آرام هر راز (قسم) وسائل او وسائط برابرول شى كله چې جنتيان هلته ورسيږى نو د جنت دروازې به د دوى په مخكښى پرانيستلى خلاصى وى. كما جاء فى الركوع (٤) من سورة ص ﴿ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْأَبْوَابُ ﴾ او د الله تعالىٰ پرښتى به په نهايت اعزاز او اكرام سره په سلامونو او ثناؤ او نورو د دوى استقبال كوى او ورته «هر كله راشئ! ښه راغلئ!» وائى او د جنت د تل اوسيدلو بشارات او زيرى به ورته وركوى.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ

او وائى به دغه (جنتيان) تول ثناء صفت خاص الله ته دى هغه (الله) چې رښتينه ئى كړه له مونږ سره وعده خپله

تفسير: يعنى د الله تعالىٰ شكر او حمد وايو. هغه وعدى چې مونږ د انبياؤ له خولى څخه اوريدلى وى د هغو تصديق مونږ پخپلو سترگو وينو.

وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ

او ميراث ئى راكړه مونږ ته ځمكه (د جنت) چې ځاى نيسو له جنته هر ځاى چې خوښ شى زمونږ،

تفسير: حضرت شاه صاحب ليكى «جنتيانو ته حكم شته هر چيرى چې زړه ئى غواړى هم هغلته دى وسيږى ليكن د هر جنتى زړه به هم هغه ځاى خوښوى چې د ده دپاره لا له پخوا څخه مخصوص او معين كړى شوى دى» د ځينو په نزد مراد ئى داسى دى چې په جنت كښى د تللو او راتللو او له يوه ځاى بل ځاى ته ورتگ هيڅ ممانعت نه دى او هر جنتى هر چيرى ئى چې زړه وغواړى هم هغلته وردرومى.

فَنِعْمَ اَجْرُ الْعٰمِلِيْنَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَآفِّيْنَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيْلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٧٥﴾

پس ښه دی اجر د (نیک) عمل کوونکیو (دغه جنت). او وینی به ته (ای محمده!) پرښتی طواف کوونکی (چار چاپیر نیوونکی) چاپیر له عرشه چی تسبیح به وائی دوی (پیوسته) له حمده ثنا د رب د دوی سره، او حکم به وکړ شي په منځ د خلقو کښی په حق سره او به ویلی شی چی توله ثناء ده خاص الله ته چی رب پالونکی د عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی څه وخت چی الله تعالیٰ د حساب او کتاب دپاره د اجلال نزول وفرمائی په دغه وخت کښی به پرښتو د عظیم عرش په چار چاپیر کښی حلقه تړلی وی او ګردی (تولی) به د خپل رب په تسبیح او تحمید کښی لګیا او مشغولی وی او د ګردو (تولو) بندګانو د اعمالو فیصلی به په ډیر انصاف او ښه دول (طریقه) سره وکړی شي چه د هغی په اثر به له هر لوری څخه په ډیر جوش او خروش سره د ﴿ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴾ ناری پورته کیږی یعنی توله ثناء صفت او محامد هغه پاک الله ته وړ (مستحق) او لائق دی چی د ګرد (تول) جهان رب او پروردګار دی او د تول عالم په نسبت ئی داسی ښه احکام او عمده فیصلی صادری کړی دی د دغه تحمید او تحسین د چغو څخه وروسته دغه دربار خاتمه مومی. عموماً ګردو (تولو) مفسرینو د دغه آیت هم دغه مطلب اخیستی دی لیکن حضرت شاه صاحب دغه آیت د راهنه پر حالت حمل کړی دی او د «قضی بینهم» ضمیر ئی د ملائکو په طرف راجع کړی داسی لیکی «د پرښتو په منځ کښی فیصله دغه ده چی هر یوه پرښته (په ملأ الاعلیٰ کښی) یو تدبیر سم له خپلی قاعدی سره وائی **(کما یشیر الیه اختصام الملا الاعلی وتفصیله فی حجة الله البالغة)** بیا الله تعالیٰ د یوی پرښتی خبری ته د نفاد او د اجراء حکم ورکوی او هم هغه خبره له حکمت سره موافقه وی. دغه ماجراء اوس هم دوام او جریان لری او په آخرت کښی به هم د دی سلسله نه منقطعه کیږی.» والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

تمت سورة الزمر بعون الله وتوفیقه فله الحمد والمنة

سورة المؤمن مكية الا آيتى (٥٦ و ٥٧) فمدنيتان وهى خمس و ثمانون آية وتسع ركوعات
عدد تلاوتها (٤٠) وعدد نزولها (٦٠) نزلت بعد الزمر
د «المومن» سورت مكى دى پرته (علاوه) له (٥٦) ۇ (٥٧) آيته څخه چى مدنى دى (٨٥) آيت
او (٩) ركوع لرى
په تلاوت كښى (٤٠) او په نزول كښى (٦٠) سورت دى وروسته د «الزمر» له سورته نازل شوى
دى

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كووم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حٰمٓ ۝١ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللهِ الْعَزِيْزِ الْعَلِيْمِ ۝٢ غَافِرِ الذَّنْبِ
وَقَابِلِ التَّوْبِ

نازليدل د دى كتاب (قرآن) له (جانبه) د الله دى چى (دى) ښه غالب قوى
(په انفاذ د احكامو) ښه عالم دى (پر هر څيز) ښښونكى د گناهونو دى
(عاصيانو لره) او قبلوونكى د توبى دى (تائبانو لره)

تفسير: يعنى توبه قبلوى او له گناهونو څخنى تائب داسى پاک او صافوى چى گواكى له سره ئى
څه گناه او خطا نه وى كړى او علاوه پر هغه توبه ئى د مستقل طاعت په منزله دروى او د هغه
په بدل اجر ورعنايت فرمائى.

شَدِيْدِ الْعِقَابِ ذِى الطَّوْلِ

سخت دى عذاب (د ده كفارو لره) څيښتن (خاوند) د فضل دى (په مؤمنانو
بى پروا له هر چا)

تفسير: يعنى بى نهايته د قدرت او وسعت او غناء څيښتن (خاوند) دى چى پر بندگانو د انعام
او احسان بارانونه وروى.

لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

نشته لایق د عبادت بل هیڅوک مګر یوازی هم دی دی خاص هم ده ته بیرته ورتلل دی (لپاره د حساب)

تفسیر: چی هلته له وررسیدلو څخه وروسته هر یوه ته د دوی د اعمالو مکافات او بدل ورکول کیږی.

مَا يُجَادِلُ فِيٓ ءَايٰتِ اللّٰهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

جګړی نه کوی (طعنی نه وائی) په آیتونو د الله مګر هغه کسان چی کافران شوی دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ کلام او خبری او د ده د عظمت او قدرت دلائل داسی نه دی چی په هغه کښی څه مناقشه، مجادله او جګړه وکړه شی. مګر هغه خلق چی دا ئی له خپلو ځانونو سره غوټه کړی ده چی د خورا (ډیر) روښانو دلائلو او براهینو او له ډیرو ښو ښکاره‌ؤ شواهدو څخه به هم انحراف او انکار کوی نو دوی پر دغو د رښتیا خبرو په ناحقه سره جګړی او مناقشی کوی.

فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾

پس نه دی تیر باسی تا ګرځیدل د دوی (په هوسائی (آرام) سره) په ښارونو کښی (ځکه چی عاقبت د دوی دوزخ دی)

تفسیر: یعنی د داسی منکرینو انجام تباهی او هلاکت دی. اګر که دوی فی‌الحال په ښارونو او کلیو کښی ګرځی، سیلونه ، سیاحتونه سوداګری کوی او پخپلو چرچو کښی مشغول دی. نو نه ښائی چی تاسی د دوی پر دغه راحت او هوسائی (آرام) وغولیږئ . ځکه چی دغه د الله تعالیٰ له طرفه امهال او استدراج دی. څو دوی څو ورځی په دنیا کښی ښکته پورته وګرځی، خوندونه او مزی وکړی یا تجارت او پلمی (تدبیرونه) او بهانی وکړی په هغه ورځ کښی چی دوی د غفلت په نشه کښی په ښه ډول (طریقه) سره مست او مخمور شی بیا نیول کیږی. د پخوانیو اقوامو حال هم هم داسی شوی ؤ. لکه چی اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه پخپله ئی مثال داسی فرمائی

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَّالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ ۖ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ ۖ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ ۖ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾

دروغجن شميرلي ؤ (رسولان خپل) پخوا له دوی نه قوم د نوح او نورو اقوامو وروسته له دوی نه او قصد وکړ هر امت (له دوی نه پر رسول خپل چې ونيسی دوی هغه (رسول او ضرر ورورسوی) او جګړې به کولې دوی (له دغو رسولانو سره) په باطله سره دپاره د دې چې پټ کړي په دغه (باطله سره). حق (توحيد) پس ومو نيول دوی (په عذاب سره) پس څرنګه ؤ سزاء عقوبت زما (دوی لره؟)

تفسير: د هر امت اشرارو د خپلو انبياؤ د وژلو يا د د زحمت او تکليف وررسولو ارادې کړې وې او هميشه هغوی د داسې چلونو او پلمو (تدبيرونو) په جوړولو کښې مصروفيدل چې د هغو په وسيله حق او رښتيا دين ته ماتې او شکست ورکړي او د حق غږ پرې نږدي چې پورته شي ليکن مونږ د دوی دغه مکرونه او فريبونه ټل ناقصه او ناکامه ګرځولې دي، او د دې په ځای چې دغه اشرار زمونږ انبياؤ ته لاس وروغځوي يا ئې ونيسي مونږ هم دغه اشرار پخپل غضب او قهر کښې اخته او سختې سزاوې مو ورته ورکړې دي. بيا وګورئ چې زمونږ د هغو سزاؤ نتيجه څرنګه په ظهور ورسيده؟ او د دوی بيخ او بکر مو څرنګه له وويست؟ نن هم د هغو سپيره شويو اقوامو څه آثار چيرې چيرې شته او په نظر راځي چې د هغو د ليدلو څخه يو انسان د دوی د تباهې په نسبت څه فکر، غور او تصور کولی شي.

وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

هم داسې (لکه وجوب د عذاب پر دغو مکذبينو) واجبه شوی ده خبره (د عذاب) د رب ستا پر هغو کسانو چې کافران شوی دي (هغه کلمه دا ده چې) بيشکه دوی ملګرې د اور (د دوزخ) دي.

تفسير: يعنې هم هغسې چې پر پخوانيو اقوامو د عذاب راتلونکې خبره پوره نازله او منطبقه شوې ده پر اوسنيو منکرينو ئې هم نازله وبوله او هم هغسې چې د انبياؤ د اعلان سره موافق پر کفارو

دنیوی عذاب نازل شوی دی ستا د رب دغه خبره هم یو ثابت شوی حقیقت دی. چی په آخرت کښی د دغو خلقو ځای دوزخ دی.

تنبیه: ځینو «انهم اصحاب النار» د «لانهم» په معنی اخیستی او دغه مطلب ئی تری ایستلی دی چی د تیرو منکرینو په شان پر موجوده منکرینو هم د الله تعالیٰ خبری رښتیا دی ځکه چی دوی هم له «اصحٰب النار» څخه دی.

الَّذِيْنَ يَحْمِلُوْنَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهٗ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا

هغه کسان (له ملائکو) چی پورته اخلی عرش او هم هغه (پرښتی) چی چار چاپیری دی د عرش تسبیح وائی سره د حمده ثناء د رب د دوی او ایمان ئی راوړی دی. په دغه (الله) او مغفرت غواړی (له الله نه) هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی دی،

تفسیر: په رومبنیو آیتونو کښی د مجرمینو او منکرینو د بدو حالاتو بیان ؤ، دلته د دوی په مقابل کښی د تائبینو مؤمنینو د فضل او شرف بیان فرمائی یعنی د عظیم عرش حاملین او د هغه په چار چاپیر کښی بیشماره مطوفینی پرښتی چی د دوی غذا یواځی د الله تعالیٰ تسبیح او تحمید دی او د الله تعالیٰ د دربار د مقربیت لامله (له وجی) په اعلیٰ درجی سره د ایمان او یقین لرونکی دی دوی د الله تعالیٰ په حضور کښی د مؤمنینو دپاره دعاء او استغفار کوی سبحان الله د داسی عزت او پت زیاتولو او شرف او احترام په نسبت څه وویلی شی چی د خاوری په مخ د هستیدونکو مؤمنینو څخه چی کومی خطاوی تیروتل او ښوئیدل شوی دی د کروبیین ملائکی د هغوی دپاره د احدیت په دربار کښی په غیاب د دوی کښی دعاء او استغفار کوی او کله چی د دوی په شان کښی«ویفعلون مایؤمرون» راغلی دی نو دوی به د الله تعالیٰ له طرفه پر دغه کار مامور وی.

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَّعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِيْنَ تَابُوْا وَاتَّبَعُوْا سَبِيْلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيْمِ ﴿٧﴾

(نو وائی چی) ای ربه زمونږ رسیدلی ئی ته هر شیز ته له جهته د رحمته

بخشش او علمه پس مغفرت وکړه هغو کسانو ته چې توبه ئې ایستلې دی او متابعت ئې کړی دی د لارې ستا او وساته دوی له عذابه د دوزخ نه.

تفسیر: دغه ئې د پرښتو د استغفار صورت ښوولی دی یعني د الله تعالیٰ په دربار کښې داسې عرض کوی «ای زمونږ ربه! ستا علم او رحمت په هر شی محیط دی پس هغه څوک چې ستا په محیط علم ئې بد کارونه پرې ایښي وی او د زړه په صدق سره ئې ستا په طرف رجوع کړې وی او ستا پر سمه لاره ئې د تللو زیار، کوشش ایستلې وی او د بشریت په اقتضاء څه کمزورې او خطاوې له دوی نه صادرې شوې وی ته پخپل فضل، رحمت او کرم سره هغه وروبښه نه په دنیا کښې څه ربړ (تکلیف) او زحمت ورپیښ کړې! او نه په عقبا کښې د دوزخ مخ ورښکاره کړې! باقي هغه مسلمانان چې د توبې او انابت لاره ځانته غوره نه کړې دلته د هغوی څه ذکر نشته او دغه آیت د دوی له ذکره ساکت دی. په ظاهر سره د عرش حاملین د دوی په حق کښې دعا نه کوی. الله تعالیٰ له هغوی سره څرنګه معامله کوی؟ دغه خبره دی له نورو نصوصو څخه ښائې د ځان دپاره معلومه کړی!

رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنّٰتِ عَدْنِ الَّتِيْ وَعَدْتَّهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَآئِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيّٰتِهِمْ ۚ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۸﴾

(او هم وائی به) ای ربه زمونږ او ننه باسه دوی په جنتونو د همیشه هستوګنې کښې هغه چې وعده کړې ده تا له دوی سره او څوک چې نیک شوی وی له پلرونو د دوی او (له) ښځو د دوی او (له) اولادو د دوی، بیشکه چې ته هم ته ئې ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چې هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعني اګر که جنت هر چا ته د ده د عمل په صله کښې وررسیږی لکه چې دلته هم د «ومن صلح» له قیده ښکاره ده او بې له خپل ایمان او اصلاح، ښځه، اولاد، مور ؤ پلار او نور ئې هیڅ په کار نه ورځی لیکن ستا حکمتونه داسې هم دی چې د یوه له خاطره ډیرو کسانو ته د دوی له عمله زیات په اعلیٰ درجې رسوی کما جاء فی الرکوع (۱) ۲۱ آیت من سورة (الطور) فی جزء (۲۷) ﴿وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيْمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَآ أَلَتْنٰهُمْ مِّنْ عَمَلِهِمْ مِّنْ شَيْءٍ﴾ که په ژوره کتنه سره وګورئ نو هغه به هم په حقیقت کښې د هم دوی د قلبي عمل بدل وی مثلاً دوی به آرزو او ارمان لرې چې مونږ هم ښائې د دې صالح سرې د اعمالو متابعت او تقلید کړې وی دغه نیت او د نیکې حرص به د الله تعالیٰ په دربار کښې مقبول شی

يا د هغه صالح سړی د اکرام او مداراتو يو صورت به هم دغه وی چی د هغه مور او پلار او ښځه او اولاد هم په هم هغی درجی کښی ورسره پريښودلی شی.

وَقِهِمُ السَّيِّاٰتِ ؕ وَمَنْ تَقِ السَّيِّاٰتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهٗ ؕ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿٩﴾

او وساته دوی له بديو څخنی، او هر څوک چی وساتی ته له بديو څخه په دغه ورځ د قيامت کښی نو په تحقيق رحمت دی وکړ پری او دغه (ساتل ستا له عذابه) هم دغه دی بری ډير لوی.

تفسير: يعنی په محشر کښی دوی ته هيڅ قسم بدی مثلاً ويره، پريشانی او نور لاحق نه وی او دغه عظيم الشان بری او کاميابی خاص ستا په مهربانی او مرحمت حاصليدی شی. څينو مفسرينو له «سيآت» څخه سيئه اعمال مراد اخيستی دی يعنی وروسته له دی نه دوی ئی له بدو کارونو څخه محفوظ وفرمايل! او د دوی خوی او عادت ئی داسی وګرځاوه چی د بدی په لوری متمائل نشی. ښکاره ده هر هغه چی نن دلته له بدی څخنی ځان وساتی پر هغه ستا لوی فضل او کرم شوی دی. او هم دغسی سړی به هلته اعلیٰ بری او کاميابی حاصلوی. په دغه تفسير کښی د «يومئذ» ترجمه دی د هغی ورځی په ځای په دی ورځی سره وکړه شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی که ستا لطف او مهربانی وی نو له بديو څخنی به دوی ځان وساتی او پخپل عمل سره هيڅوک خپل ځان نشی ساتلی له لړ يا ډيری بدی څخه څوک تش دی» په دغو الفاظو سره دغه دواړه تفاسير منطبق کيدی شی.

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ اَكْبَرُ مِنْ مَّقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيْمَانِ فَتَكْفُرُوْنَ ﴿١٠﴾

بيشکه هغه کسان چی کافران شوی دی (چی دوزخ ته داخل کړل شی نو) غږ به ورته وکړ شی (په ژبو د ملائکو چی) خامخا دښمنی (او قهر) د الله (پر تاسی باندی) ډير لوی دی له دښمنی (او قهر) ستاسی له ځانونو خپلو سره کله چی وبه بللی شوئ تاسی (په دنيا کښی) طرف د ايمان راوړلو ته پس کافران کيدئ به تاسی (او له ايمانه به تښتيدلئ).

تفسیر: دغه به د قیامت په ورځ کښی وائی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی نن تاسی له خپل نفس څخه بیزاره یئ او پر خپل ځان لعنت وایئ په دنیا کښی چی کافران کیدئ په دغه وخت کښی الله تعالیٰ له دی نه زیات پر تاسی لعنت لیږه او ستاسی له حرکاتو به ناراضاء ؤ چی د هم هغه بدل نن ورځ مومئ» ځینو مفسرینو د «مقتین» له زمانو ځنی یوه زمانه مراده کړی ده او داسی معنی ئی کوی چی تاسی په دنیا کښی څو څو ځلی د ایمان په طرف بللی شوی وئ او څو څو ځلی مو کفر اختیار کړی ؤ نو اوس د هغه سزا وګالئ (برداشت کړئ) اوس هر قدر چی تاسی له خپلو ځانونو څخه بیزار او خپه یئ له همغه څخه زیات الله تعالیٰ له تاسی ناراضه او بیزاره دی.

قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ

(نو) وبه وائی (دا کفار) ای ربه زمونږ مړه دی کړو مونږ دوه ځلی او ژوندی دی کړو مونږ دوه ځلی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «پخوا له دی نه تاسی خاوره وئ یا نطفه په دواړو تقدیرو سره مړه او بیځانه وئ. بیا په تاسی کښی سا ننوته نو ژوندی شوئ بیا مړه شوئ بیا به ژوندی راپاڅول کیږئ هم دغه دی دوه ژونده او دوه مرینی، کما قال الله تعالیٰ فی الرکوع (۳) من سورة البقرة ﴿كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ آیت ۲۸

وقیل غیر ذلک والاظهر هو هذا.

فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا

پس قایل شو مونږ په ګناهونو خپلو

تفسیر: یعنی انکار به مو کوو چی وروسته له مرګه بیا ژوندون نشته. نه حساب دی نه کتاب، نه ثواب دی نه عقاب. نو ځکه پر ګناهونو او شرارتونو زړه‌ور او جری شوی وو. اوس مو ولید هم هغسی چی تا له ړومبنی موت څخه وروسته مونږ ته ژوندون راکړ او له عدم څخه دی مونږ وجود ته راوستو له وروستنی موت څخه وروسته هم تا مونږ سم د انبیاؤ له ارشاده سره بیا له قبورو څخه ژوندی راپاڅولو لکه چی نن د بعث بعد الموت هغه ګرد (ټول) مناظر مونږ پخپلو سترګو سره وینو چی له هغه څخه مو انکار کوو او بی له دی نه بل څه چاره نه لرو چی پر خپلو هغو اغلاطو او خطاؤ اقرار او اعتراف وکړو.

فَهَلۡ إِلَىٰ خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ ۝١١

پس آیا شته د وتلو (زمونږ ته له دغه دوزخه) کومه لاره!

تفسیر: یعنی افسوس چې اوس حسب الظاهر له دې ځایه د خلاصیدلو او تښتیدلو هیڅ یوه چاره او لاره نه راښکاری ماسواء له دې نه لکه چې تا پخپل قدرت سره مونږ ته دوه ځلې موت او حیات راکړی دی دریم ځلی مو هم دنیا ته ولیږۍ څو دا ځلی هلته صالحه اعمال وکړو او سره له ډیرو نیکیو بیرته درحاضر شو.

ذَٰلِكُم بِأَنَّهُۥٓ إِذَا دُعِيَ ٱللَّهُ وَحۡدَهُۥ كَفَرۡتُمۡ وَإِن يُشۡرَكۡ بِهِۦ تُؤۡمِنُواْۚ فَٱلۡحُكۡمُ لِلَّهِ ٱلۡعَلِيِّ ٱلۡكَبِيرِ ۝١٢

دغه (ابدی عذاب) تاسې ته په سبب د دې دی کله چې وبه باله شو الله یواځې (بې له خدایانو ستاسې) نو کفر به اختیار کړ تاسې او که شریکان به هم وبللې شول له الله سره نو ایمان به راوړ تاسې پس حکم خاص الله لره دی (چې هر څه کوی دغه الله) ډیر پورته دی (له شرکه) ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی بیشکه اوس د دنیا په لوری د بیرته ورتګ هیڅ یو صورت نشته اوس تاسې د خپلو پخوانیو اعمالو سزاوی درواخلئ. ستاسې په نسبت د ابدی هلاکت دغه فیصله ځکه شوې ده چې تاسې د واحد الله او حقیقی معبود غږ ته غوږ کینښود او تل مو د ده له وحدانیت څخه انکار کوو. که له تاسې نه د کوم دروغ او باطل معبود په لوری بلنه کیده نو علیالفور به مو «آمنا و صدقنا» ویل او په هغه پسې به مو منډې وهلې نو له دغه وضعیت څخه ستاسې خوی او طبیعت او عادت اندازه کیدی شی که زر ځلی هم تاسې بیرته ستانه (واپس) کړل شئ بیا به تاسې په هم هغه کفر او شرک کښې اخته او مصروف کیږئ او پرته (علاوه) له طغیانه او عصیانه بل شی به له خپله ځانه سره نه راوړئ. پس نن ورځ ستاسې عادلانه او په ځای سزا هم دغه دائمی حبس دی. چې د هغه مرافعه او تمیيز بل هیچیری نشی کیدی او له هغه څخه د نجات او خلاصی هیله (امید) او تمنا عبثه ده.

هُوَ ٱلَّذِي يُرِيكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ رِزۡقًاۚ

وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

الله هغه ذات دی چی ښیی تاسی ته دلائل نښی (د قدرت) خپل او نازلوی تاسی ته له (طرفه) د آسمانه رزق روزی (باران چی سبب د روزی دی) او پند نه اخلی (په دغو دلائلو د قدرت) مگر هغه چی راگرځیدلی وی (له شرکه او معصیته توحید او طاعت ته)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت دلائل او نښی په هر شیز کښی ظاهری دی. انسان دی ښائی چی یواځی پخپلی روزی او رزق کښی لږ غور او دقت وکړی او ودی گوری چی په څه وسائلو او وسائطو سره هغهوررسیږی حتیٰ چی د هغه سامان له آسمانه هم تهیه کیږی. بیا په نورو شیانو کښی هم د ده عقل او پوه رسیږی. لیکن که څوک هغه لوری ته له سره رجوع هم ونه کړی او له غور او فکر څخه کار وانخلی نو له کوم ځایه او په کومی وسیلی سره به پوه حاصله کړی شی.

فَادْعُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

پس وبولئ تاسی الله په دی حال کښی چی خالص کوونکی اوسئ دغه (الله) ته (د) دین (له شرکه) او اگر که بد گنی دغه کافران (دغه اخلاص ستاسی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ بندگانو ته ښائی چی له پوه او عقل څخه کار واخلی. او د واحد الله په طرف رجوع وکړی او هم هغه دی وبولی او عبادت دی وکړی، او د ده په بندگی کښی دی بل چا ته شرکت ور نه کړی بیشکه چی د مخلصو بندگانو د دغه موحدیت او بلا اشتراک د واحد احد الله د عبادت کولو څخه کفار او مشرکان خپه کیږی او خپله استکراه او تنفر تری ښکاروی چی دوی ولی نور گرد (تول) معبودان له منځه لری کړی دی او صرف واحد الله قبلوی او یواځی د همغه قدوس الله په عبادت کښی مشاغلت لری. مگر پوخ او حقیقی موحد هم هغه دی چی د مشرکانو په مجمع کښی د توحید غږ پورته کړی او د هغوی د بد ویلو او خپگان څخه له سره اندیښنه او پروا ونه کړی.

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ

(هم دغه الله) پورته کوونکی د درجو (د مؤمنانو) دی څیښتن (مالک) د عرش دی رالیږی روح (جبرئیل یا پتی خبری) په امر حکم خپل پر هغه چا چی اراده وفرمائی له بندګانو خپلو

تفسیر: له پتو خبرو څخه وحی مراد ده چی پر انبیاؤ علیهم السلام نازلیږی او د دوی د ورثهٔ په وسیله نورو بندګانو ته هم رسیږی لکه چی د قیامت تر ورځی پوری به رسیږی.

لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

دپاره د دی چی وویروی (خلق) له ورځی د ملاقات (چی په کښی یو ځای کیږی خالق او مخلوق او نور)

تفسیر: یعنی په هغه ورځ کښی چی تول اولین او آخرین به سره یو ځای د پاک الله په حضور کښی حاضریږی او هر یو سړی به د خپلو ښو یا د بدو اعمالو له بدل سره ملاقات کوی. یا ارواح له اجسادو، یا اعمال له عمالو یا مظلومان له ظلامو، یا عابدان له خپلو معبودانو سره ګوری.

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ ۚ

په هغه ورځ کښی چی دوی به راښکاره وی (بهر راولاړ له قبورو)

تفسیر: یعنی له قبورو څخه به ووځی او په یوه داسی ډاګ سم صاف هوار میدان کښی به حاضریږی چی هلته به هیڅ غر او غونډی او نور حائل نه وی.

لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ ۚ

پټ به نه وی پر الله له دوی نه هیڅ څیز

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی د هغه احکم‌الحاکمین په دربار کښی حاضریدل دی چی له هغه څخه ستاسی هیڅ احوال پټ نه دی او ګرد (تول) ظاهری او باطنی اسرار او احوال ورته ښکاره او څرګند دی او د دوی ګرد (تول) اعمال به دوی ته وروړاندی کیږی او خپله جزاء مومی بیا به داسی وفرمائی الله جل جلاله پس له نفخی د صور

لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ۖ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

چا لره دی سلطنت (نو جواب فرمائی پخپله الله) نن ورځ خاص الله لره دی (سلطنت) چې يو دی ښه غالب قوی

تفسير: يعنې په هغه ورځ کښې به ټول وسائل او حجب (پردې) لرې کيږي. په ظاهرې او مجازي دول (طريقه) به هم د هيچا سلطنت او باچاهي نه وي پاتې او يوازې د هم هغه مالکالملکوت او صاحبالکبرياء والجبروت حکومت او سلطنت به دائم او قائم وي چې د ده په مقابل کښې ټول زور او قوت او طاقت عاجز او ناتوانه مطيع او منقاد دی.

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ ۗ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيْعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوْبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كٰظِمِيْنَ ۚ

نن ورځ به جزاء ورکړه شي هر نفس ته په قدر د هم هغه عمل چې کړی ئې دی نشته هيڅ قدر ظلم نن ورځ، بيشکه چې الله ډير ژر حساب کوونکی دی. او وويريږوه (ای محمده! دغه کفار له عذابه) د ورځې نژدې کله چې زړونه به په نزد د چنغړکو وي په دې حال کښې چې غم کوونکي (پوري راوړي) به وي (خاوندان د زړونو)

تفسير: يعنې له ډيرې ويرې او خوف زړونه به ئې ترپيږي او تر ستونو پورې به پورته کيږي او خلق به په دواړو لاسونو سره هغه ټينګ ونيسي او له دې نه به ويريږي چې چيرې د دوی زړونه د دوی له تنفس سره يو ځای د باندې ونه وځي.

مَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ حَمِيْمٍ وَّلَا شَفِيْعٍ يُّطَاعُ ﴿١٨﴾

نه به وي ظالمانو ته (په قيامت کښې) هيڅوک دوست او نه کوم شفاعتګر چې خبره ئې ومنله شي

تفسير: يعنې داسې کوم شفاعتګر به نه وي چې د هغه خبره به خامخا اوريدله کيږي، سپارښت

به هم هغه څوک کولی شی چی د الله تعالیٰ له طرفه مجاز او مأذون وی او د هغه انسان په حق کښی کیدی شی چی شفاعت د هغه دپاره غوره او پسند وی.

يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ

معلوم دی (الله) ته خیانت د سترګو او هغه نیات چی پټوی ئی سینی (زړونه) او الله حکم (فیصله) کوی په حقه (عدل) سره

تفسیر: یعنی له مخلوقاتو ځنی خپلی سترګی وژغوری (وساتی) او په پټه او مخفی دول سره پر کوم یو شی نظر وغورځوی یا د سترګو په یوه کنج یا په غلا سره وګوری یا پخپل زړه کښی کوم نیت وکړی یا د کومی خبری اراده یا خیال پخپل زړه کښی تیر کړی له دغو ګردو (تولو) شیانو څخه پر تولو او پر هر یوه باندی الله تعالیٰ علیم او خبیر دی او فیصله ئی په عدل او انصاف سره کوی.

وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾

او هغه کسان چی بولی ئی دوی غیر له دغه (الله) حکم نشی کولی دوی په هیڅ شیز، بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د اعمالو)

تفسیر: یعنی فیصله صادرول د هم هغه ذات کار کیدی شی چی ښه اوریدونکی ښه پوهیدونکی وی. ښه نو دغه بیځانه تیږی (ګټی) او بی روحه بتان چی تاسی هغوی ته خدای وایئ او په بندګی کښی ئی لګیا یئ څرنګه به فیصله وکړی شی بیا هغه شیز چی د فیصله کولو قوت او قدرت نه لری نو هغه څرنګه خدای کیدی شی؟

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ۚ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ

آیا نه گرځی (دغه مشرکان) په ځمکه (ملکونو) کښی پس چی وګوری دوی چی څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چی وو پخوا له دغو (مشرکانو) چی وو هغوی (پخوانی مکذبین) هم دوی ډیر سخت له دغو (کفارو) څخه له جهته د قوت او آثار (چی پریښی ئی دی) په ځمکه کښی

تفسیر: یعنی ډیری کلکی او مضبوطی کلاوی، عالی شانه عمارتونه، او د مختلفو اقسامو یادګارونه.

فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ۗ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾

پس ونیول هلاک کړل دوی لره الله په سبب د ګناهونو د دوی، او نه وو دوی ته له (عذابه د) الله هیڅوک ساتونکی.

تفسیر: یعنی کله چی څوک مو له دنیوی عذاب څخه نشی بچ کولی نو له اخروی عذاب څخه مو څوک ژغورلی (بچ کولی) شی؟

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ ۚ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

دغه (نیول او اهلاک د دوی) په سبب د دی وو چی بیشکه هغوی ته به راتلل رسولان د دوی په دلائلو ښنو ښکاره وو (د قدرت) پس کافران شول پس ونیول دوی لره الله (هلاک ئی کړل) بیشکه چی دغه (الله) قوی ښه زورور سختوونکی د عذاب دی.

تفسیر: یعنی تاسی هم د هغوی په شان د رسول الله په تکذیب کښی نشئ فلاح موندلی او بالاخر رسوا او هلاک کیږئ او قدوس الله به پخپل زور او قوت سره خپل رسول فاتح، غالب، مظفر او منصور ګرځوی. په هم دغه مناسبت الله اکرم شانه واعظم برهانه اوس د موسیٰ علیه السلام او د فرعون قصه دغسی بیان فرمائی

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾

او خامخا په تحقيق ليږلی وو مونږ موسیٰ په آياتونو دلائلو (د قدرت) خپل او په برهان سند ښکاره سره.

تفسير: له «آياتونو او دلائلو» ځنی ئی معجزات او له «برهان سند ښکاره» څخه ئی ما سواء له معجزاتو نور قسمونه دلائل او براهين مراد فرمايلی دی يا دی له «آيات» څخه تعليمات او احکام او له «سلطان مبين» ځنی معجزات مراد واخيست شي يا به «سلطان مبين» د هغه قدسيه قوت او مخصوص ربانی تائيد نوم وی چی د هغه آثار په انبياوو کښی هر ليدونکی ته په ښکاره ډول (طريقه) سره په نظر راځی والله اعلم.

إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ

طرف د (باچا د مصر) فرعون ته او هامان ته (چی وزير ئی وو) او قارون ته (چی مصاحب ئی وو)

تفسير: هامان د فرعون وزير وو. قارون د بنی اسرائيلو ډير لوی متمول او تاجر وو چی د موسیٰ عليه السلام پر خلاف د فرعون پر مرضی به ئی اقدامات کول پخوا له دی نه د ده قصه تيره شوی دی.

فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

پس وويل (دوی چی دا رسول) ساحر کوډګر دی دروغجن دی.

تفسير: يعنی ساحر او کوډګر دی، د دغو معجزاتو په ښوولو کښی دروغجن دی د رسالت په دعویٰ کښی دغسی به ځينو د هغو ويلی وی او نورو به د دوی تصديق کړی وی.

فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ ۚ

پس کله چی راغی (موسیٰ) دغو (قبطيانو) ته په حقه سره له نزده زمونږ وويل

(قبطيانو) چې ووژنئ تاسي ځامن د هغو (سبطيانو) چې ايمان ئې راوړی دی له موسیٰ سره او ژوندی پريږدئ تاسي ښځی (لونړی) د دوی (خدمت ته)،

تفسير: دغه حکم ئې دوهم ځلی د موسیٰ عليه السلام د تشريف راوړلو څخه وروسته ورکړ څو په دغه سره د بني اسرائيلو تذليل او توهين وکړی او د دوی تعداد کم کړی او د دوی په زړونو کښې دغه خيال کينوی چې دغه ګرد (تول) مصائب پر مونږ د موسیٰ عليه السلام له سببه راغلی دی او په دغه علت د هغه ملګرتيا پريږدی او دی به پخپل دغه ويرولو او د تخويف په سياست کښې بريالی (کامياب) کيږی وروسته له دی نه دی رامعلوم چې پر دغو احکامو تعميل او مداومت شوی دی که نه؟

وَمَا كَيْدُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴿٢٥﴾

او نه دی کيد مکر د کافرانو مګر په ګمراهی کښې

تفسير: يعنی له هسی مکرونو، فريبونو او تدابيرو څخه هيڅ نه کيږی. الله تعالیٰ له خپلو مخلصو بندګانو سره امداد او معاونت فرمائی. او د منکرينو ګردی (تولی) حيلی او پلمی (تدبيرونه) ناکامی او غلطی ثابتوی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُوْنِيْٓ اَقْتُلْ مُوْسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهٗ ۚ

او وويل فرعون (عملی خپلی ته) پريږدئ (ای مشرانو) ما چې ووژنم موسیٰ او راودی بولی (موسیٰ) رب خپل (چې خلاص ئې کړی له ما)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «فرعون وويل ما پريږدئ! ښائی چې د ده د سلطنت ارکانو به د موسیٰ د وژلو مشوره نه وی ورکړی او هغوی د ده د معجزاتو له ليدلو څخه متاثر شوی او ويريدلی وو. او له دی نه ډاريدل نه چې د موسیٰ رب زمونږ څخه انتقام واخلی. پخپله فرعون هم ويريدلی او سخت مرعوب او منفعل شوی وو ليکن خپل دغه خوف او بيم به ئې پټاوه او په خلقو کښې به ئې د خپل قوت او شجاعت او د انتهائی درجې شقاوت او بيحيائی د اظهار دپاره دغسی خبری کولی څو خلق وګنی چې د فرعون په مخکښې د موسیٰ د وژلو په لاره کښې هيڅ يوه مانع او رادع نشته. او د فرعون د ارادی په مقابل کښې هيڅ يو قوت او طاقت نشی دريدلی».

إِنِّيٓ أَخَافُ أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾

(وويل فرعون) بیشکه چې زه ویریږم چې بدل به کړي (موسیٰ) دین ستاسی (ای قبطیانو!) یا به ظاهر کړي (موسیٰ) په ځمکه (د مصر) کښې فساد (او مخالفت په منځ زمونږ کښې)

تفسیر: یعني که موسیٰ علیه السلام ژوندی پریښودو شي نو د دیني او دنیوی د دواړو قسمو د نقصان اندیښنه ده ممکن دی چې دی د خپل وعظ او تلقین په اثر ستاسی هغه مذهبی دود (رواج) او دستور در خراب کړی چې له پخوا راهیسی جریان او دوام لری یا د سازش او د نورو وسائلو جال په ځمکه کښې وغځوی او خور ئی کړی او په مملکت کښې انقلاب، تطور او بدامنی واچوی چې نتیجه به ئی داسی کیږی چې د تاسی (قبطیانو) حکومت به خاتمه ومومی او سلطنت به د بنی اسرائیلو (سبطیانو) په لاس کښې ورشی.

وَقَالَ مُوسَىٰٓ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ

او وویل موسیٰ (قوم خپل ته) چې بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له (شره د) هر متکبره (سرکشه)

تفسیر: کله چې حضرت موسیٰ علیه السلام ته د دغو مشورو خبر وررسید نو خپل قوم ته ئی وفرمایل چې زه له دغو ویرولو څخه له سره نه ویریږم او نه ئی پروا لرم. یواځې فرعون لا څه کوی که د دنیا ګرد (تول) متکبرین او جبارین هم سره راټول شي خو بیا زما الله ما د دوی له شر څخه ساتي او هغه ماته کافي دی. ما خپل ځان یواځې د ده په پناه کښې ورکړی دی هم هغه زما حامي او مددګار دی کما قال الله تعالیٰ ﴿لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَىٰ﴾ جزء ١٦ (د طٰهٰ ٢ رکوع ٤٥ آیت) ښه وروسته د الله تعالیٰ له حمایته او امداده داسی اولوالعزم نبیان به څرنګه له یوه مغرور انسان څخه ویریږی نو ځکه موسیٰ علیه السلام وویل بیشکه زه پناه غواړم په رب خپل او په رب ستاسی له شره د هر متکبره سرکشه.

لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

چې نه راوړی ایمان په ورځ د حساب.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «څوک چې په حساب او کتاب یقین او باور ولری نو هغه به

څرنګه ظلم وکړی؟»

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيْمَانَهٗٓ اَتَقْتُلُوْنَ رَجُلًا اَنْ يَّقُوْلَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنٰتِ مِنْ رَّبِّكُمْ ۭ وَاِنْ يَّكُ كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهٗ ۚ وَاِنْ يَّكُ صَادِقًا يُّصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِيْ يَعِدُكُمْ ۭ

او وویل یو سړی مؤمن له خپلوانو د فرعون څخه چې پټاوه ده ایمان خپل (له نورو قبطیانو) آیا وژنئ تاسی داسی یو سړی چې وائی رب زما الله دی او حال دا چې په تحقیق راغلی دی تاسی ته په ښکاره دلائلو له (طرفه) د رب ستاسی، او که چیری وی (موسیٰ) دروغجن نو پس په هم ده ده (جزاء د) دروغو د ده او که چیری وی (موسیٰ) صادق رښتینی نو وبه رسیږی تاسی ته ځینی د هغه عذاب چې وعده کوی (موسیٰ د هغه) له تاسی سره.

تفسیر: یو مؤمن سړی چې هغه تر دغه وخته پوری خپل ایمان له فرعونه او د ده له قومه مخفی ساتلی وو د «ذرونی اقتل موسیٰ» په جواب کښې ئې داسی وویل «آیا ته د داسی یو سړی په ناحقی وینی تویولو پسی خپله ملا تړی چې هغه علاوه له دغه اظهاره بله هیڅ ګناه نه لری چې زما رب یواځې الله دی او دی ولی یواځې یوه الله ته خپل رب وائی؟ حال دا چې دی د خپلی دغی دعوی په تصدیق کښې ښکاره دلائل هم لری چې تاته ئې درښوولی دی او ته د هغه وژلو ته دومره ضرورت هم نه لری. بلکه امکان لری چې د هغه وژل تاته مضر هم واقع شی فرض ئې کړه که دی پخپلی دغی دعوی کښې دروغجن هم ثابت شی نو پر دغسی لویو دروغو ئې خامخا الله تعالیٰ هلاک یا رسوا کوی د الله تعالیٰ عادت داسی نه دی چې هغه داسی کاذب ته دومره موقع او فرصت ورکړی چې ترقی وکړی یا بری ومومی، د دی دپاره چې د دنیا خلق د تل دپاره پری تیر نه وځی او له دغه التباس او اشتباه څخه ووځی یقیناً یوه نه یوه ورځ د ده دغه کلاڅین ویلی کیدونکی دی او دغسی حالات به پیښیږی چې دنیا به په علانیه ډول (طریقه) سره د ده رسوائی، ناکامی او د دروغو او د پلمو (تدبیرونو) تماشا او ننداره کوی، او تاته له سره د دغی خبری ضرورت نه دی پاتی چې هرومرو (خامخا) ته دی خپل لاس د ده په وینو سره سور کړی. که په واقع سره دی صادق او رښتینی وی نو له هغه دنیوی او اخروی عذاب څخه به چې دی خپل مخالفین او مکذبین ویروی څه نه څه برخه علی‌الیقین تاته به هم دررسیدونکی وی، لهٰذا په ړومبنی تقدیر سره د ده په وژلو کښې تلوار کول عبث او بیکاره دی. او په دوهم تقدیر خو بیخی د نقصان او خسران موجب دی» حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی که

دروغجن دی نو هم هغه الله ئی سزا پر دروغ ویونکی ورنازلوی. او امکان لری چی رښتین وی نو ته دی فکر وکړه!»

تنبیه: دغه تقریر په هغه تقدیر سره دی کله چی د کوم مفتری کذب صریحاً ظاهر شوی نه وی. که د نبوت د مدعی کذب او افتراء په دلائلو او براهینو سره ثابت شی نو بلا شبهه واجب القتل دی. په دغه زمانه کښی چی زمونږ د سیدالمرسلین خاتم النبیین توب په قطعیه وو دلائلو سره ثابت شوی دی که کوم سړی د نبوت مدعی شی نو کله چی دغه مدعی د یوی قطعی الثبوتی عقیدی تکذیب کوی لهٰذا د دغه مدعی النبوت په متعلق به د هیڅ قسم تامل، تردد، امهال او انتظار ځای نه وی.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾

بیشکه الله سمه لاره نه ښیی هر هغه چا ته چی هغه مسرف له حده تیریدونکی وی ډیر دروغجن وی

تفسیر: یعنی که بالفرض موسیٰ علیه السلام دروغجن وی نو له سره به الله تعالیٰ ورته داسی سمه لاره نه ښووله، او هغه به داسی متوالیاً او مسلسلاً خپلی معجزی نشوی راښوولی. او په بری او کامیابی کښی به ئی دغومره ترقی او پرمخ تګ نه کوو. او که ته داسی دروغجن ئی چی عمداً یوه رښتین او صادق نبی ته د دروغو نسبت کوی نو بالاخر به دی الله تعالیٰ ذلیل، پاتی او ناکاموی.

يَٰقَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَٰهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ يَنصُرُنَا مِنۢ بَأْسِ اللَّهِ إِن جَآءَنَا ۚ

ای قومه زما تاسی لره دی ملک باچاهی نن ورځ په دغه حال کښی چی غالب ئی په ځمکه (د مصر کښی پر سبطیانو) پس څوک به نصرت وکړی له مونږ سره له عذابه د الله که راشی (دا عذاب) مونږ لره (په سبب د قتل د موسیٰ؟ بلکه ناصر نشته نو مه ئی وژنیٔ!)

تفسیر: یعنی پر خپلو تسلیحاتو، تجهیزاتو، وسائلو، وسائطو او لاؤ لښکر مه مغروریږئ! اګر که نن تاسو د دغه شان او شوکت او دج او سلطنت خاوندان یئ که صبا مو الله تعالیٰ پخپل عذاب محاط او محصور کړی نو کوم یو سړی به تاسو ته نجات او پناه درکولی شی! او دغه ستاسی

ګرد (تول) ساز او سامان به هم داسې ویجاړ او وران پاتې کیږي.

قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرَىٰ وَمَآ أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

وویل فرعون چې زه نه ښیم تاسې ته مګر هم هغه (مصلحت) چې وینم زه (په وژلو د موسیٰ کښې) او نه ښیم زه تاسې ته (ای قبطیانو!) مګر لاره د نیکۍ (او د مصلحت)

تفسیر: ستا په دغه تقریر سره زما خیالاتو تبدیل نه دی موندلی هر هغه څیز چې زما په نزد خیر او مصلحت وو هم هغه مې تاسو ته وویل او غواړم چې تاسې په ښه شان سره ځانونه پرې پوه کړئ زما په خیال د بهترۍ او صواب هم هغه لاره چې پکښې امنیت، راحت او نجات مرکوز دی هم دغه لاره ده چې د دغه سړي خبرو ته دې سم د لاسه خاتمه ورکړه شي.

وَقَالَ الَّذِيٓ ءَامَنَ يَٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنۢ بَعْدِهِمْ ۚ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِّلْعِبَادِ ﴿٣١﴾

او وویل هغه (سړي) چې ایمان ئې راوړی وو ای قومه زما بیشکه زه ویریږم پر تاسې (په تکذیب د موسیٰ کښې) په مثل د (عذاب) د ورځې د ډلو (د پخوانیو په سبب د تکذیب د انبیاؤ) په مثل د حال د قوم د نوح (چې ډوب شول) او (په شان) د عادیانو (چې په باد صرصر هلاک شول) او (په شان د) ثمودیانو (چې په چغه مړه شول) او هغه کفار چې وروسته له دوی نه وو، او نه دی الله چې اراده لری د ظلم پر بندګانو خپلو

تفسیر: یعنې که تاسې هم داسې پر تکذیب او عداوت ټینګ ولاړ اوسئ نو سخته اندیښنه ده چې تاسې هم چیرې هم هغه عذاب ونه ګورئ چې پخوانیو مکذبینو اقوامو د خپلو انبیاؤ د تکذیب په مقابل کښې لیدلی دی. په یاد ئې ولرئ چې د الله تعالیٰ په دربار کښې ظلم، تیرې او بې

انصافي بيخي نشته که پر دغسې سختو جرائمو تاسې ته يا نورو اقوامو ته سخته سزا درکړې او سپيره او تباه مو کړې نو دغه اهلاک به د عين‌العدل او نفس‌الانصاف تقاضا وي هغه به کوم يو حکومت وي چې د خپلو سفراوو قتل او رسوائي ته زيرې زيرې ګوري؟ او له قاتلينو او معاندينو څخه د دوي بدل او انتقام نه اخلي؟

وَيٰقَوْمِ إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ ﴿٣٢﴾

او اى قومه زما بيشکه زه ويريږم پر تاسې له (عذابه د) ورځې د رابللو (په چغو سره يو بل ته)

تفسير: عموماً مفسرين له «يوم التناد» د (نارې سورې بلنې ورځ) قيامت مراد اخلي ځکه چې په محشر کښې د جمع کيدلو او حساب ورکولو دپاره د هر چا بلنه کيږي او پرله پسې د خلقو نومونه ياديږي او اهل الجنت به اهل النار او بالعکس او اهل الاعراف پخپلو منځونو کښې يو پر بل به نارې وهي څو بالاخر داسې يو غيبي غږ واوراوه شي! «**يا أهل الجنة خلود لاموت ويا أهل النار خلود لا موت**» کما ورد فی الحديث. ليکن حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه له «يوم التناد» څخه هغه ورځ مراد کړې ده چې په هغې کښې پر فرعونيانو عذاب نازل شو لکه چې ليکي «د نارو سورو او بلنو ورځ پر هغوی راغله په هغه ورځ کښې چې د قلزم په بحيره کښې ډوب شول او د دغو ډوبيدلو په وخت کښې به دوی يو بل ته نارې او سورې وهلې او په ژړا او انګولا لګيا وو ښائي دغه وضعيت به د هغه مؤمن سړي له کشفه معلوم شوی وي يا به ئې له خپل قياسه داسې ويلي وي چې پر هر قوم هم داسې عذاب نازليږي.

يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ ۚ

هغه ورځ چې وګرځئ تاسې شا اړوونکي (موقف ته په طرف د دوزخ)،

تفسير: يعني په محشر کښې به په شا اړولو سره د دوزخ په طرف په منډو منډو سره شړلی او تښتولی شئ يا د عذاب د نزول په وخت کښې به د تښتيدلو دپاره ناکامه زيار او کوښښ کوئ.

مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ ۗ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾

نو نه به وي تاسو ته له (عذابه) د الله هيڅوک ساتونکي او هر هغه چې ګمراه ئې کړي الله نو نه به وي ده ته هيڅوک هادي لار ښوونکي.

تفسیر: یعنی تاسو ته ګرد (تول) هسک (اوچت) او تیټ په پوره ډول (طریقه) سره ښوولی شوی دی که سره له هغه تاسی پری نه پوهیږئ یا ئی نه منئ نو ښه وپوهیږئ! چی ستاسی د عناد او کږو تللو له شامته الله تعالیٰ داسی اراده فرمایلی ده چی تاسی په هم هغه ستاسی خوښی کړی غلطی او ګمراهی کښی پریږدی بیا د داسی اشخاصو د پوهیدلو او منلو څه توقع کیدی شی؟.

وَلَقَدْ جَآءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِالْبَيِّنَٰتِ فَمَا زِلْتُمْ فِى شَكٍّ مِّمَّا جَآءَكُم بِهِۦ ۖ حَتَّىٰٓ إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ ٱللَّهُ مِنۢ بَعْدِهِۦ رَسُولًا ۚ

او خامخا په تحقیق راغلی وو تاسی ته یوسف پخوا له (موسیٰ څخه) په ښکاره وو دلائلو (د قدرت) پس همیشه به وئ تاسی په شک (ګمان) کښی له هغه (حکمه) چی راغلی ؤ دی تاسی ته په هغه سره، تر هغه پوری کله چی وفات شو (یوسف) نو وویل تاسی چی له سره به راونه لیږی الله وروسته له دغه (یوسفه) هیڅ رسول.

تفسیر: یعنی څیځ! خبره پای (آخر) ته ورسیده! نه دغه رسول وو نه وروسته له دی نه بل کوم رسول راتلونکی دی ګواکی بیخی ئی د رسالت له سلسلی څخه انکار وکړ. لیکن حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د حضرت یوسف علیه السلام په ژوندانه مصریان د ده په نبوت قائل نه شول او د یوسف علیه السلام له مرګه وروسته کله چی د مصر انتظام خراب شو نو دوی وویل چی د یوسف قدم پر دغه ښار څومره مبارک وو دغسی بل نبی به په مستقبل کښی نه راځی یا هغه انکار یا دغه اقرار هم دغه اسراف او زیات ویل دی» د مؤمن سړی چی نوم ئی «خربیل» او د فرعون ترورځی یا بل کوم خپلوان کیده غرض دا وو چی د نعمت قدر له زوال څخه وروسته پیدا کیږی تاسی فی‌الحال د موسیٰ علیه السلام قدر نه پیژنئ خو بیا به ارمان وکړئ.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ ﴿٣٤﴾ ٱلَّذِينَ يُجَٰدِلُونَ فِىٓ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۖ كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ وَعِندَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ

هم داسی (لکه دغه اضلال) گمراه کوی الله (په کنده د سرکشی کښې) هر هغه لره چې مسرف له حده تیریدونکی وی شک راوړونکی وی (په دین د الله کښې) هغه (مسرفین او مرتابین) چې جګړې کوی (له انبیاؤ سره) په (ابطال) د دلائلو (د قدرت) د الله کښې بې له کوم برهان علمی سنده چې راغلی وی دوی ته، ډیر لوی دی (دغه جدال) له جهته د بغض په نزد د الله او په نزد د هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی

تفسیر: یعنی بې له عقلیه او نقلیه حجت څخه د الله تعالیٰ په خبرو کښې جګړې کوی او شبهې غورځوی له دی نه به بل لوی زیادت او بیباکی څه وی؟ نو الله تعالیٰ او د ده ایماندار بندګان له دغو خلقو څخه زیات نارضاء او بیزاره وی چې دغه د دوی د انتهائی ملعونیت سبب دی.

كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

هم داسی (لکه دغه اضلال) مهر وهي الله (د کفر او شقاوت) پر هر زړه د متکبر (سرکش) ډیر جبر کوونکی

تفسیر: هغه خلق چې د الله تعالیٰ په مخ کښې له ډیر غرور څخه خپله غاړه ښکته نه کړی او د انبیاؤ د ارشاداتو په مقابل کښې خپل اطاعت او فرمان منل ښکاره نه کړی نو بالاخر الله تعالیٰ د دوی پر زړونو داسی مهر لګوی چې بیا له سره د قبول الحق او نفوذ الخیر ځای او ګنجایش په هغه کښې نه پاتی کیږی.

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يٰهَامٰنُ ابْنِ لِيْ صَرْحًا لَّعَلِّيْٓ اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ السَّمٰوٰتِ فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوْسٰى

او وویل فرعون ای هامان (زما وزیره) جوړه کړه ماته یوه مانی ډیره لوړه اوچته ښائی ورسیږم لارو ته (په دغو ختلو سره) لارو د آسمانونو ته پس چې زه له لری څخه وګورم الله د موسیٰ ته (چې آیا شته که نشته؟)

تفسیر: دا د دغه ملعون انتهائی بی شرمی او بیباکی وه. ښائی چې ده به له حضرت موسیٰ علیه السلام څخه د الله تعالیٰ علویه صفات او نور محامد اوریدلی وی او د هغه په اثر به ئی پخپل زړه کښې داسی تاکلی (مقرر کړی) وی چې د موسیٰ الله پر آسمان کښې اوسیږی نو د هغه په نسبت

ئی دغه استهزاء او تمسخر شروع کړ. رښتیا ده «د میږی مرگ چی راشی د وزرو خاوند شی» د «قصص» په سورت کښی په دغه مورد کښی تقریر کړی شوی دی.

وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا

او بیشکه زه گمان کوم پر دغه (موسیٰ) د دروغجن (په دغه دعوی کښی چی خدای یو دی)

تفسیر: یعنی د رسالت په دعوی هم، او په دغی دعوی کښی هم چی په توله دنیا کښی ماسواء له هم هغه یوه واحد احد الله څخه بل هیڅوک حقیقی معبود نشته. ماته خو ماسواء له خپل ځانه بل هیڅ یو رب په نظر نه راځی کما قال فی جزء ٢٠ الرکوع (٤) آیت ٣٨ من سورة القصص

﴿مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِي﴾

وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ

او هم داسی (لکه ښائست د دغی وینا) ښائسته کړی شوی وه فرعون ته بدی د عمل د ده او منع کړی شوی ؤ دی له سمی لاری (د هدایت څخه)،

تفسیر: د بد کار کولو په وخت کښی د انسان پوه او سد (هوش) د ده له سره ځی او په داسی مضحکه راوړونکیو حرکاتو لگیا او مشغولیږی چی وروسته له هغه د هدایت او پر سمه لاره باندی د راتگ هیڅ یوه چاره او لاره نه پاتی کیږی هم دغسی د فرعون حال هم شو.

وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

او نه وو دغه کید مکر د فرعون (په جوړولو د دغی مانی کښی) مگر په زیان کاری هلاکوالی کښی وو

تفسیر: یعنی د فرعون هومره جرگی، مشوری، تدابیر، چل، پلمی (تدبیرونه) او نور چی ؤ هغه گرد (تول) خوشی او بی حقیقته وو. ده پخپله د خپلی تباهی دپاره اقدامات وکړل او موسیٰ علیه السلام ته ئی هیڅ ضرر ونه شو رسولی.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾

او وویل هغه (سړی) چی ایمان ئی راوړی وو ای قومه زما متابعت وکړئ زما چی وښیم تاسی ته لاره د هدایت (او صواب).

تفسیر: کله چی فرعون ویلی ؤ ﴿ وَمَآ أَهۡدِیكُمۡ إِلَّا سَبِیلَ ٱلرَّشَادِ ﴾ د هغه په جواب کښی مؤمن سړی داسی وویل چی «سبیل‌الرشاد د نیکی او بهتری لاره» هغه نه ده چی فرعون ئی تجویز کوی بلکه تاسی پر ما پسی راځئ! څو د فایدی او بهتری لاره وموموئ!.

یَٰقَوۡمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ ٱلۡحَیَوٰةُ ٱلدُّنۡیَا مَتَٰعٞ وَإِنَّ ٱلۡأٓخِرَةَ هِیَ دَارُ ٱلۡقَرَارِ ﴿٣٩﴾

ای قومه زما بیشکه هم دا خبره ده چی دغه ژوندون لږ خسیس یوه متاع (ګټه (فائده) لږه) ده او بیشکه آخرت هم هغه دی کور د قراری (بی زواله)

تفسیر: یعنی په فانی او زائل ژوندون او دغو څو ورځنیو عیش او عشرت او میلو او چرچو کښی مه شاغل او مه غافلیږئ! او تل د آخرت په فکر او ذکر کښی مشغول اوسئ او مه ئی هیروئ! دغه دنیوی ژوندون په هر ډول (طریقه) سره چی وی ښه یا خراب پای (آخر) ته رسیږی او خاتمه مومی او وروسته له هغه داسی یو ابدی حیات شروع کیږی چی هغه له سره انجام او خاتمه نه لری. عقلاؤ او پوهانو لره لازم دی چی په دغه آنی فانی ژوندون کښی هغه دائمی او باقی حیات ته تهیه او ترتیبات ونیسی! که نه تل تر تله به په مصائبو او تکالیفو کښی اخته کیږی.

مَنۡ عَمِلَ سَیِّئَةٗ فَلَا یُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَاۖ وَمَنۡ عَمِلَ صَٰلِحٗا مِّن ذَكَرٍ أَوۡ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَأُوْلَٰٓئِكَ یَدۡخُلُونَ ٱلۡجَنَّةَ یُرۡزَقُونَ فِیهَا بِغَیۡرِ حِسَابٖ ﴿٤٠﴾

هر څوک چی وکړی بد کار پس جزا نه ورکوله کیږی (هغه ته) مګر په قدر د هم هغی بدی او هر څوک چی وکړی نیک کار له نارینه ؤ وی یا له ښځو وی حال دا چی دی مؤمن وی پس دغه (صالحان مؤمنان) ننه به وځی په جنت کښی رزق روزی به ورکوله کیږی (دوی ته) په دغه جنت کښی بی حسابه.

تفسير: په دغه سره د اخروی ژوندون لړ څه تفصيل ښوولی شوی دی چی اخروی حيات څرنګه ښه کيدی شی معلوم شو چی هلته ايمان او صالح عمل په کار دی د مال او متاع هيڅ قدر او قيمت هلته نشته او دا هم ظاهر شو چی د الله تعالیٰ رحمت د ده پر غضب غالب دی. عاقلانو ته ښائی چی دغه طلائی فرصت او موقع له خپل لاسه ونه باسی.

وَيٰقَوْمِ مَا لِيْٓ اَدْعُوْكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُوْنَنِيْٓ اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾

او ای قومه زما څه دی ما لره چی بولم تاسی په طرف د نجات (او خلاصی) او بولئ تاسی ما په طرف د اور (د دوزخ).

تفسير: يعنی زما او ستاسی معامله هم سره عجيبه ده زه غواړم چی تاسی د ايمان پر لاره روان کړم. او د الله تعالیٰ له عذابه مو وژغورم (وساتم) او ستاسی کوښښ دا دی چی ما هم له خپلو ځانونو سره په دوزخ کښی اړتاو کړئ له يوه جانبه داسی دوستی او خير غوښتنه له بل جانبه داسی دښمنی او بده غوښتنه.

تَدْعُوْنَنِيْ لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لِيْ بِهٖ عِلْمٌ ز

بولئ تاسی ما دپاره د دی چی کفر اختيار کړم په الله پوری او چی شريک ونيسم له دغه (الله) سره هغه (شيز) چی نشته ماته په (ربوبيت د) هغه هيڅ علم

تفسير: يعنی ستاسی د کوښښ حاصل دا دی چی زه معاذ الله له واحد الله څخه انکار وکړم د ده او د ده د انبياؤ خبری ونه منم او د ناپوهانو جاهلانو په شان هغه شيان خدای وبولم چی د دوی الوهيت په هيڅ يوه دليل او علمی اصولو سره هم نه دی ثابت. نه زه پر دغه خبر يم چی د څه لامله (له وجی) دغسی شيانو ته دوی خدای وائی بلکه زه پر دغه ښه پوهيږم چی د هسی اقدام په خلاف قطعيه دلائل قائم دی.

وَّاَنَا اَدْعُوْكُمْ اِلَى الْعَزِيْزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾

حال دا چی زه بولم تاسی هغه (الله) ته چی ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه مغفرت کوونکی (د خطياتو) دی.

تفسیر: یعنی زما منشاء دا ده چی په هیڅ شان ستاسی سرونه د هغه واحد الله له درشله لری نشی او تل مو سرونه د هغی دروازی په مخکښی ښکته وی چی نهایت زبردست هم دی او ډیر زیات د خطاؤ ښښونکی هم دی او که مجرم ونیسی نو هیڅوک د هغه ژغوروونکی (بچ کوونکی) او خلاصوونکی هم نشته دی د هم دی خبری وړ (لایق) او مستحق دی چی هر انسان د ده په مقابل کښی سره له خوفه او رجاء او ویری خپل د عبودیت سر ښکته کړی. په یاد ئی ولرئ چی زه د هغه پاک الله په پناه کښی راغلی یم چی تاسی د هغه په طرف بولم.

لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُوْنَنِیْٓ اِلَیْهِ لَیْسَ لَهٗ دَعْوَةٌ فِی الدُّنْیَا وَلَا فِی الْاٰخِرَةِ

حقه او رښتیا (دغه) خبره ده بیشکه هغه (معبود) چی بولئ تاسی ما (عبادت د) هغه ته نشته هغه ته (قوت د) بلنی (نه) په دنیا کښی او نه په آخرت کښی (چی شفاعت وکړی د چا)

تفسیر: یعنی ما سواء الله څخه بل هیڅ شی داسی نه دی چی په دنیا یا عقبا کښی د ډیری ادنیٰ نفعی او ضرر مالک وی، نو د مخلوقاتو بندګی او بلنه که جهل او حماقت نه دی نو بل څه دی؟ ﴿وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ یَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا یَسْتَجِیْبُ لَهٗٓ اِلٰی یَوْمِ الْقِیٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِیْنَ﴾ جزء ۲٦ (د احقاف (۱) رکوع) ٥ - ٦ آیت آخر داسی عاجزو او ناتوانو شیانو ته انسان په څه نیت اومقصد تعظیم او تکریم کوی او بولی ئی؟ د نندارې وړ (مستحق) خیز دا دی چی په دغو کښی ډیر شیان هغه دی چی دوی پخپله د خپل ځان په طرف دعوت نه ورکوی بلکه د دعوت ورکولو او ویلو قدرت او قوت هم نه لری.

وَاَنَّ مَرَدَّنَآ اِلَی اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفِیْنَ هُمْ اَصْحٰبُ النَّارِ ﴿۴۳﴾

او بیشکه چی ورتله زمونږ (د تولو) خاص الله ته دی او بیشکه چی مسرفان له حده تیریدونکی (مشرکان) هم دوی ملګری د اور (د دوزخ) دی (چی تل پکښی اوسیږی).

تفسیر: یعنی د کار په انجام کښی د هر ډول (طریقه) تګ او راتګ رجوع او بیرته ورتله د واحد الله په طرف دی. کله چی انسان هلته ورسیږی د خپلو ګردو (تولو) تجاوزاتو او زیادتو نتیجه به ورڅرګندیږی. راوښیه! چی له دی نه بل زیادت به څه وی؟ چی عاجز مخلوق ته د خالق درجه ورکړه شی.

کله چې فرعونيانو قصد د قتل د هغه مؤمن وکړ نو ده ورته داسې وويل چې

فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ

پس ژر ده چې ياد به کړئ تاسو (په وخت د ليدلو د عذاب کښې هغه) چې زه ئې وايم اوس تاسې ته

تفسير: يعنې کله چې وروسته له دې نه د خپلې تيرې، تجاوز او زيادت د خوند څکوونکې يئ نو په هغه وخت کښې به زما دغه پند او نصيحت يادوئ، چې هوا د الله تعالىٰ يوه بنده مونږ ته دغه گردې (تولې) خبرې ښوولې وې او رښتيا ئې فرمايلې وې، ليکن د دغه وخت يادونه، ارمان، پښيمانتيا او افسوس څه فائده رسوي؟ بلکه بيخې مفيد نه واقع کيږي.

وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾

او سپارم زه هر کار خپل الله ته بيشکه چې الله ښه ليدونکې دی (د تولو اقوالو او افعالو) د بندگانو

تفسير: يعنې ما د الله تعالىٰ حجت درتمام کړی دی او د نصيحت خبرې مو درپوهولې دي. که تاسو ئې نه منئ نو زه له هغه سره څه کار او غرض نه لرم. اوس زه خپل ځان بيخې پاک الله ته سپارم، او پرې پوره اعتماد لرم. که تاسې زما ربړولو (تکليفولو) او ضرر رسولو پسې لوېږئ نو هم هغه الله تعالىٰ زما حامې او ناصر دی، او تول بندگان د ده تر کتنې لاندې دي. هغه ستا او زما دواړو معامله گوري. د هيچا هيڅ يو حرکت له ده څخه پټ نه دی. د يوه قانت مؤمن کار دا دی چې له خپلې امکاني سعې او کوشش ايستلو څخه وروسته نتيجه الله تعالىٰ ته وسپاري.

فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا ۖ وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾

پس وساته دغه (موسىٰ يا مؤمن سړی) لره الله له سختو (عذابونو) د هغو چې مکر کړی وو دوی او (بالعکس) چاپير شو په آل د فرعون (سره د فرعون) بد عذاب (د غرق په دنيا او بد عذاب د غرق په عقبىٰ کښې).

تفسير: يعنې د حق او باطل د دغه کشمکش آخرې نتيجه داسې شوه چې الله تعالىٰ حضرت موسىٰ عليه السلام او د ده ملگرو ته سره له هغه مؤمن سړي چې له آل د فرعون څخه وو د

فرعونيانو له شره او كيده نجات ورکړ، او محفوظ ئى وساته او د فرعونيانو هيڅ يو مکر او فريب ته ئى د اجراء موقع ورنه کړه، بلکه د دوى هغه مکر او فريب ئى پخپله پر هم دوى واړاوه نو هغه کسان چې د حق منونکيو تعاقب ته وتلى ؤ ووژلى شول او قوم د قلزم په بحيره کښې مغروق او تر اوبو لاندى محروق شول.

ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا

اور (د دوزخ) وړاندى کاوه شى (دا کفار) پر دى (اور) هر صبا او هر بيگا

تفسير: يعنى د دوزخ ځاى چې په هغه کښې به د قيامت په ورځ ننه ايستلى کيږى هر صبا او بيگا به دوى ته ورښوول کيږى څو د نمونى په ډول د هغه راتلونکى عذاب څه خوند تل وڅکى دغه د برزخ د عالم احوال شو له احاديثو څخه ثابت دى چې هم داسى د هر کافر په مخکښې دوزخ او د هر مسلمان په مخکښې جنت صبا او بيگا وروړاندى کيږى.

تنبيه: له دغه آيت څخه يوائې د فرعونيانو د معذب کيدلو حال په عالم البرزخ کښې ثابت شوى ؤ وروسته له دى نه رسول الله صلى الله عليه وسلم ته معلوم کړى شو چې تول کفار بلکه د مؤمنينو عصات هم په برزخ کښې معذب کيږى (اعاذناالله منه) کما ورد فى الاحاديث الصحيحة. او له ځينو آثارو ځنى معلوميږى هم هغسى چې د جنتيانو له منځه د شهداؤ ارواح د «طيور خضر» په حواصلو کښې داخليږى او د جنت په سيل کښې هر صبا او بيگا مشغوليږى هم هغسى د دوزخيانو له منځه د فرعونيانو ارواح د «طيور سود» په حواصلو کښې داخليږى او د دوزخ په آه او بکا واويلا کښې هر صبا او بيگا کړيږى او سوځيږى او له يوى خوا بلى خوا ته توپونه وهى البته له ارواحو سره د اجسادو اقامت په دوزخ يا په جنت کښې په آخرت کښې کيږى که صحيح وى نو د فرعونيانو په متعلق ﴿ ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا ﴾ او د عامو دوزخيانو په نسبت د **«عرض عليه مقعده بالغداة والعشى»** د حديث د الفاظو تفاوت ښائى په هم دغى بناء سره وى والله تعالىٰ اعلم.

وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا۟ ءَالَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٦﴾ وَإِذْ يَتَحَآجُّونَ فِى ٱلنَّارِ فَيَقُولُ ٱلضُّعَفَٰٓؤُا۟ لِلَّذِينَ ٱسْتَكْبَرُوٓا۟ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِّنَ ٱلنَّارِ ﴿٤٧﴾

او په هغه ورځ کښې چې قائم شى قيامت، (نو وبه ويلى شى له جانبه د الله

ملائکو ته) ننباسئ تاسي آل د فرعون (سره له فرعون) په ډير سخت عذاب کښې (له عذابه د برزخ) او (ياد کړه) هغه چې جګړه به کوی (دوزخيان د دوزخ) په اور کښې پس وبه وائی ضعيفان (کشران تابعان) هغو کسانو ته چې سرکشان (او مشران متبوعان وو) بيشکه وو مونږ تاسی ته تابعان پس آيا اوس يئ تاسي (ای متبوعانو!) دفع کوونکی له مونږ څخه کومه برخه له اوره (د دوزخ)

تفسير: يعنی په دنيا کښې مو پر مونږ خپل اطاعت او اتباع کوله چې د هغه لامله (له وجې) مونږ نيولی شوی يو اوس دلته خو مونږ ته څه ګته (فائده) او نفع راورسوئ! آخر مشرانو ته لازم دی چې د خپلو کشرانو لږ خبر او احوال واخلی آيا ګورئ چې نن مونږ په څرنګه سخت عذاب او مصيبت کښې اخته يو! آيا ستاسی له لاسه نه دی پوره چې له دغو مصائبو کومه برخه له مونږ څخه لری او سپکه کړئ؟

قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوٓا إِنَّا كُلٌّ فِيهَآ إِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

وائی هغه کسان چې تکبر ئی کړی ؤ (سرکش او متبوع وو چې څنګه به دفع کوو عذاب) بيشکه مونږ تول په دوزخ کښې يو بيشکه الله په تحقيق حکم کړی دی په منځ د بندګانو کښې (داسي چې هر څوک ئی خپلو خپلو هغو ځايونو ته چې له دوی سره وړ (مستحق) او لائق ؤ وليږل، مستحقان د جنت، جنت ته، او لائقان د دوزخ دوزخ ته)

تفسير: يعنی هغه کسان چې خپل ځانونه ئی په دنيا کښې لوی ګڼل اوس داسی جواب ورکوی چې مونږ او تاسی دواړه په دغه مصيبت کښې اخته او مبتلا يو. الله تعالیٰ زمونږ د هر يوه په نسبت سم د مونږ له جرمه سره خپله فيصله اوروِلی ده چې د ده دغه صادر حکم بيخی قاطع او لايتغير دی. او د دغی خبری موقع نه ده پاتی چې يو د بل په کار ورشی. مونږ يوائځی خپل مصيبت زغملی شو. کله چې مونږ خپل دغه دروند مصيبت نشو سپکولی نو بيا به تاسی ته څه ګټه (فائده) او منفعت دررسولی شو.

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾

او وبه وائی هغه کسان (چی پراته دی) په اور کښی خزانچیانو متصرفانو د دوزخ ته چی دعاء وکړئ (زمونږ دپاره) رب خپل ته چی سپک کړی له مونږه یوه ورځ له عذابه (چی لږ څه په ارام شو).

تفسیر: یعنی کله چی له خپلو دغو مشرانو څخه بی‌هیلی او مایوس شی نو له هغو پرښتو څخه به داسی غوښتنه کوی چی د دوزخ په انتظام مسلطی دی چی خیر تاسی خپل رب ته ووایئ چی اقلا د یوی ورځی له مخی خو زمونږ په دغه عذاب کښی څه تقلیل، تخفیف او تعطیل وفرمائی څو مونږ لږ څه په ارام شو.

قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۚ قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا۟ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾

وبه وائی (متصرفان د دوزخ دوزخیانو ته) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته رسولان ستاسی په دلائلو ښکاره‌ؤ (د قدرت) وائی (ولی نه ؤ راغلی) بلکه راغلی ؤ نو وبه وائی (متصرفان د دوزخ) پس وبولئ تاسی (پخپله الله) او نه دی دعاء د کافرانو مگر په گمراهی کښی (چی هیڅ فائده ورته نه رسوی).

تفسیر: یعنی په هغه وخت کښی مو د هغه خبره ونه منله او د انجام فکر مو ونه کړ چی په هغه سره څه گټه (فائده) تاسی ته دررسیده اوس مو موقع له لاسه وتلی ده اوس په هیڅ دول سعی، کوښښ، تملق او سپارښت سره څه کار نشی کیدی اوس هم دلته پراته وسئ! او په ژړا او انگولا سره اوقات تیروئ! او راز راز (قسم قسم) ربړونه (تکلیفونه) او عذابونه گالئ (برداشت کوئ)! مونږ نه په داسی معاملاتو کښی گوتی وهلی شو او نه د چا په سپارښت کښی خپله خوله خوځولی شو او نه ستاسی له دغی ژړا او انگولا څخه څه فائده تاسی ته رسیدی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د دوزخ پرښتی به وائی چی سپارښت کول زمونږ کار نه دی مونږ خو د عذاب ورکولو لپاره مقرری یو او سپارښت کول د رسولانو کار دی حال دا چی تاسی له رسولانو سره مخالفت کوو».

تنبیه: له دغه آیت څخه معلوم شو چی په آخرت کښی د کفارو په ادعیه وو کښی به هیڅ تاثیر نه وی باقی که په دنیا کښی الله تعالیٰ کفارو ته د دوی د دعاء په اثر څه شی ورکړی هغه بیله خبره ده لکه چی ابلیس ته ئی تر قیامته پوری مهلت ورکړی دی.

إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا

بیشکه چې مونږ خامخا مدد کوو له رسولانو خپلو سره او (مدد کوو له) هغو کسانو سره چې ایمان ئې راوړی دی په ژوندانه لږ خسیس کښې (په حجته او په ظفر او په انتقام له اعداؤ د دوی)

تفسیر: یعنی په دنیا کښې د مرسلانو خبرو ته وقعت او وقار ورکوی او د هر مقصد دپاره چې انبیاء الله ودریږی د الله تعالیٰ په امداد او نصرت سره په هغه کښې مظفر او کامیاب کیږی د حق منونکیو اعمال او ایثار بیخی نه ضائع کیږی اگر که په منځ کښې دیر هسک (اوچت) او تیت واقع او د امتحانانو مواقع ورورناندی شی مگر بالاخر حزب الله فائزالمرام گرځی. په علمی حیثیت او په حجت او برهان سره خو تل دوی فائزان او بریالیان دی لیکن مادی فتحه او ظاهری عزت او رفعت هم بالاخر د هم دوی په برخه کیږی. د صداقت دښمن هیڅیری معزز او پتمن نشی پاتی کیدی. د اعداؤ الله علو او عروج تش د کتو ځگ او د سوډا د ځوښ په شان دی بالاخر دوی د قانتینو مؤمنینو په مقابل کښې شکته، خوار او ذلیل کیږی او الله تعالیٰ څو له دوی نه د خپلو اولیاؤ انتقام وانه خلی نه ئې پریږدی. لیکن واضح دی وی چې هغه وعده چې په دغه آیت کښې له مؤمنینو سره کړی شوی ده په هغه تقدیر سره ایفاء او انجام مومی چې مؤمنین هم په حقیقی اوصافو سره مؤمنین او د سید المرسلین صحیح متبعین وی ﴿ وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ﴾ (د آل عمران ١٤ رکوع ١٣٩ آیت) د مؤمنینو خصال په پاک قرآن کښې ځای په ځای مذکور دی ښائی چې هر مسلمان د خپل ایمان او ایقان زر د دغه محک په تیږه (گټه) ومږی! او د هغه حسن او قبحه، سره او ناسره ځانته معلوم کړی!.

وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾

او په هغه ورځ چې وبه دریږی شاهدان (له ملائکو، انبیاؤ مؤمنانو، پر منکرانو باندی)

تفسیر: یعنی د حشر په میدان کښې کله چې اولین او آخرین گرد سره تولیږی حق سبحانه و تعالیٰ به پخپل فضل علی رؤوس الاشهاد د دوی سرفرازی عزت او رفعت ښکار کوی. په دنیا کښې لږ څه شبهه پاتی کیږی او التباس هم واقع کیږی لیکن هلته به لږ څه ابهام او التباس باقی نه پاتی کیږی.

يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾

په هغې ورځې کښې به هيڅ نفع نه رسوی ظالمانو ته معذرت عذرونه د دوی او شته دوی ته لعنت لريوالی له رحمته او شته دوی ته ناکاره کور (د دوزخ).

تفسير: يعنی له دوی سره به هيڅ مدد او مرسته او لاس نيوی نه کيږی د مقبولينو په مقابل کښې ئې دغه د مطرودينو انجام بيان وفرمايه.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ الْكِتٰبَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَّذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿٥٤﴾

او خامخا په تحقيق ورکړی وو مونږ موسیٰ ته (امور د) هدايت (توريت) او په ميراث مو ورکړ بنی اسرائيل اولادی د يعقوب ته کتاب (د توريت) په دی حال کښې چې هدايت سمه لاره ښوونکی ؤ او ذکر پند (او پوهه) وو دپاره د خاوندانو د خالصو عقلونو.

تفسير: يعنی په دنيا کښې وګوره چې فرعون او د ده قوم سره د دومره زور او قوت د الله تعالیٰ د دښمنی له سببه څرنګه سپيره هلاک او برباد شول او د موسیٰ عليه السلام په برکت او لار ښوونه د بنی اسرائيلو مظلوم او کمزور قوم څنګه ترقی او ودانی وموندله؟ او د دغه عظيم الشان کتاب (توريت) وارث وګرځاوه شو چې د دنيا د عقلاؤ دپاره ئې د هدايت د ډيوی په شان کار ورکوو.

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّاسْتَغْفِرْ لِذَنْۢبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

پس صبر وکړه (ای محمده! په ايذاء د کفارو) بيشکه چې وعده د الله حقه ده (په نصرت د انبياؤ، په اهلاک د اعداؤ) او مغفرت وغواړه دپاره د ګناه (د امت) خپل (له الله) او تسبيح وايه سره له ثناء د رب خپل هم په آخره د ورځې کښې او (هم) په اوله د ورځې کښې (يعنی تل تسبيح تحميد ووايه!)

تفسير: يعنی ای محمده! تاسی هم داده او متسلی اوسئ هغه وعده چې له تاسی سره کړی شوی ده هغه هرومرو (خامخا) پوره کيدونکی ده. الله قدوس په دواړو دارينو کښې تاسی او ستاسی په

طفیل ستاسی گردو (تولو) متبعینو ته عزت او سرلوړی عطاء فرمائی. ولی دغه خبره ضروری ده چی د الله تعالیٰ د خوښی او رضاء حاصلولو دپاره پر هر قسم شدائدو او نوائبو صبر وکړئ او له هر چا څخه په هره درجه چی د تقصیر امکان وی له الله تعالیٰ څخه د هغه بښنه او معافی وغواړئ! او همیشه صبا او بیگا د خپل رب د تسبیح او تحمید قولاً او فعلاً ورد او عادت ولرئ! په ظاهر او باطن کښی د الله تعالیٰ له یاده غافل نشئ بیا د الله تعالیٰ امداد او مرسته (مدد) یقینی ده. په دغه سره ئی رسول الله مبارک مخاطب گرځولی دی او بالوسیله گرد (تول) محمدی امت ته ئی آوروی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه ارشاد فرمائی چی «حضرت رسول صلی الله علیه وسلم به په هره ورځ کښی سل ځلی استغفار فرمایه. د هر بنده تقصیر د ده له درجی سره موافق دی. نو ځکه هر چا سره استغفار یو ضروری شغل او کار دی».

إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِيٓ ءَايَٰتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَٰنٍ أَتَىٰهُمْ ۙ إِن فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُم بِبَٰلِغِيهِ ۚ

بیشکه هغه کسان چی مجادله جگړه کوی په (بطلان) د آیتونو د الله بی له کوم برهان علمی سنده چی راغلی (شکاره شوی) وی دوی ته (بله هیڅ خبره نشته) بیشکه چی نه دی په سینو (زړونو) د دوی کښی مگر کبر او سرکشی ده چی نه دی دوی رسیدونکی هغه (برهان) ته

تفسیر: یعنی هغه کسان چی خامخا د الله تعالیٰ د توحید په دلائلو او په سماویه وو کتابونو او د انبیاؤ الله په معجزاتو او هدایاتو کښی خامخا جگړی او مناقشی کوی، او بی سنده خبری وائی او د حق غږ بی اثره گرځوی او بطلان ئی غواړی، حال دا چی د دوی په لاس کوم حجت، دلیل او برهان هم نشته. او نه فی‌الواقع په هغو ښکاره‌ؤ شیانو کښی د څه شک او شبهی موقع شته. او یواځی، تکبر، غرور، لوئی د دغی خبری مانع ده چی حق ته غاړه کیږدی او د نبی متابعت وکړی. دوی ډیر خپل ځان لوی او پورته گڼی او غواړی چی له نبی څخه پورته وی یا اقلا د نبی په مخ کښی خپل سرونه ښکته نه کړی. لیکن په یاد ئی ولرئ چی دوی له سره په دغه مقصد کښی بری نه مومی، او هرومرو (خامخا) مجبور دی چی د نبی په مخکښی د اطاعت سر ښکته کړی، که نه ډیر سخت ذلیل او رسوا کیدونکی دی.

فَٱسْتَعِذْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

پس پناه ونیسه په الله پوری (له شره د دوی) بیشکه دغه (الله) هم دی دی ښه

اوریدونکی (د اقوالو) ښه لیدونکی (د افعالو نو جزاء به ورکړی دوی ته)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه پناه وغواړه چې هغه د دغو مجادلینو له دغو خیالاتو څخه نجات درکړی او د دوی له شره دی وساتی. وروسته له دی نه د ځینو هغو مسائلو تحقیق دی چې په هغو کښې خلق سره جګړی کوی. مثلاً بعث بعدالموت وروسته له مرګه بیا ژوندی راپاڅیدل چې دغه امر دوی محال ګڼه یا د الله تعالیٰ له توحیده ئې انکار کوو.

لَخَلْقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿٥٧﴾

خامخا پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی ډیر لوی دی له پیدایښته د خلقو ولیکن اکثر د خلقو نه پوهیږی (په آسانی د دغه دوهم پیدایښت لکه د اول).

تفسیر: یعنی ظاهراً له مادی حیثیته د آسمان او د ځمکی د عظمت او جسامت په مخکښی د انسان حقیقت څه دی؟ حال دا چې دغه خبره مشرکین هم منی چې د آسمان او د ځمکی پیدا کوونکی هم دغه واحد قدوس الله دی. بیا هغه لوی ذات چې د دغومره لویو مخلوقاتو پیدا کوونکی وی آیا هغه ته د انسانانو اول ځلی یا دوهم ځلی پیدا کول کوم سخت یا مشکل کار دی؟ د تعجب ځای دی چې پر دغسی غټو غټو خبرو هم ډیر خلق نه پوهیږی.

وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيْرُ ۙ۬ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَلَا الْمُسِيْٓءُ ۭ قَلِيْلًا مَّا تَتَذَكَّرُوْنَ ﴿٥٨﴾

او نه سره برابریږی (یو) ړوند (غافل جاهل) او بل کتونکی (ذاکر ـ عالم) او (هم داسی نه برابریږی سره) هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) او نه هغه چې بدکار دی، ډیر لږ پند اخلئ تاسی (ای خلقو).

تفسیر: یعنی یو داسی ړوند چې د حق سمه صافه لاره نشی لیدلی او یو لیدونکی چې په نهایت بصیرت سره صراطالمستقیم کتلی شی او پری پوهیږی آیا دغه دواړه سره برابر کیدی شی یا د

یوه نیکوکار مؤمن او د بدکار کافر انجام سره یو شانی کیدی شی؟ که داسی نه وی نو ضرور دی چی یوه داسی ورځ به وی چی د دغو دواړو په منځ کښی به فرق او تفاوت ښکاره شی او د دغو دواړو د علمونو او د عملونو د ثمراتو نتائج به ډیر اکمل صورت سره ظاهر او ښکاره شی مګر افسوس چی تاسی دومره هم نه پوهیږئ؟

إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ط

بیشکه چی قیامت خامخا راتلونکی دی نشته هیڅ شک په (راتللو د) دغه (قیامت) کښی ولیکن زیاتره د خلقو ایمان نه راوړی (په قیامت او تصدیق ئی نه کوی) او فرمائی رب ستاسی (ای بندګانو زما) تاسی وبولئ ما چی قبلوم تاسی ته (دعاء ستاسی)

تفسیر: یعنی ماته عبادت وکړئ! چی د هغه بدل او جزاء به درکرم او له ما څخه وغواړئ! چی ستاسی دغه غوښتنه به توی او تشه نه ځی.

إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾ ع

بیشکه هغه کسان چی تکبر (سرکشی) کوی له عبادت څخه زما ژر ده چی ننه به وځی دوی په دوزخ کښی په دی حال کښی چی خوار او سپک وی

تفسیر: د بندګی شرط له الله تعالیٰ څخه غوښتنه ده، نه غوښتل تکبر او غرور دی او له دی آیت څخه معلومیږی چی الله تعالیٰ ته د بندګانو غږ او دعاء وررسیږی دغه خبره خو بیشکه برحقه ده مګر د دی مطلب داسی نه دی چی د هر بنده هره دعاء قبلوی یا ښائی چی قبوله ئی کړی یعنی هر هغه شی چی غواړی هم هغه شی ورته ورکړی. نه! د ده د دعا اجابت څو اقسامه او انواع لری چی په احادیثو کښی بیان کړی شوی دی. د کوم شی ورکړه او عطاء د الله تعالیٰ پر مشیت موقوفه او د ده د حکمت تابع ده کما قال فی الرکوع الرابع ٤١ آیت من سورة الانعام ﴿فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاءَ﴾ په هر حال د بندګانو کار د الله له درباره هم دغه غوښتنه ده او دغه غوښتنه فی حد ذاته یو عبادت بلکه د عبادت ماغزه او لبالباب دی «الدعاء مخ العبادة».

اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوْا فِيْهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ؕ

الله هغه (ذات) دی چی گرځولی ئی ده تاسی ته شپه لپاره د دی چی آرامی وکړئ تاسی په هغی کښی او (گرځولی ئی ده) ورځ لیدلو ته

تفسیر: د شپی په مستریحه یخه او تیاره فضاء او د هوسائی (آرام) او د راحت په هوا کښی تول خلق د استراحت خوب کوی هر کله چی ورځ شی نو په نوی نشاط او تازه قوت سره پاڅیږی او د لمر په رنا (رڼرا) کښی پخپلو کارو او چارو کښی بوخت (مشغول) او لگیا کیږی په دغه وخت کښی د تگ او راتگ لیدل کار کول او د نورو اعمالو دپاره د مصنوعی رنا (رڼرا) بیخی ضرورت نه وی.

اِنَّ اللّٰهَ لَذُوْ فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُوْنَ ﴿٦١﴾

بیشکه الله خامخا خیښتن (خاوند) د فضل دی پر انسانانو ولیکن زیاتری د انسانانو شکر نه وباسی (په دغو نعماؤ د الله)

تفسیر: یعنی د حقیقی منعم پیژندل هم دغه ؤ چی په قول او فعل او په ځان او زړه ئی شکر اداء کولی خو ډیر خلق د شکر ایستلو په ځای شرک اختیاروی.

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۘ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُوْنَ ﴿٦٢﴾

دغه (ذات) تاسی ته الله دی رب پالونکی ستاسی چی خالق پیدا کوونکی د هر څیز دی نشته هیڅوک لائق د عبادت مگر هم دی دی یواځی پس کوم طرف ته گرځولی شوی یئ تاسی (له عبادت د ده)

تفسیر: یعنی د شپی او د ورځی گرد (تول) نعمتونه د الله تعالیٰ له طرفه منئ نو ښائی چی بندگی هم همغه ته وکړئ! وروسته د دغه مقام له رسیدلو بیا تاسی ولی بی لاری کیږئ چی حقیقی مالک یو ذات وی او عبادت وکړی شی د بل چا.

كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِيْنَ كَانُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ يَجْحَدُوْنَ ﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَّالسَّمَآءَ بِنَآءً وَّصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِّنَ الطَّيِّبٰتِ ۭ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ ښ فَتَبٰرَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٤﴾

هم داسی (لکه چې ګرځولی شوی دی قوم ستا) ګرځولی کیږی (له حقه) هغه کسان چې ؤ له آیتونو د الله به ئی انکار کوو الله هغه (ذات) دی چې ګرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه ځای د قرار (چې پری ګزران او معاش کوئ) او (ګرځولی ئی دی تاسی ته) آسمان چت (د قبې په شان) او صورتونه ئی ترلی دی ستاسی پس ډیر ښائسته جوړ کړه صورتونه ستاسی او روزی ئی درکړی ده تاسی ته له طیباتو پاکیزه وو (لذتناکو شیانو) دغه (خالق مصور رازق) الله دی رب پالونکی ستاسی پس ډیر برکتی (ډیر پورته دی شان) د الله چې رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی له ګردو (تولو) ساکښانو (جاندارو) څخه د انسان صورت ښه، بهتر او ښکلی او د ده روزی ئی پاکه صافه ګرځولی ده.

هُوَ الْحَيُّ

هم دی ژوندی دی تل په یو حال باقی قائم کامل تدبیر والا

تفسیر: چې له هیڅ یوه حیثیته او جهته له سره فناء او موت نه پری طاری کیږی او نه طاری کیدی شی او ظاهر دی کله چې د الله تعالیٰ حیات ذاتی او دائمی دی نو د ده د حیات ګرد (تول) لوازم ذاتی او دائمی دی.

لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوْهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ ۭ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٦٥﴾

نشته بل هیڅوک لائق د عبادت مګر هم دی دی یواځې پس وبولی هم دی په دی حال چې خالص کوونکی یئ تاسی خاص دغه (الله) لره (د) دین (له

شرکه) توله ثناء ده خاص الله لره چې رب پالونکی د تولو عالمیانو دی.

تفسیر: یعنی گرد (تول) کمالات، محامد، محاسن د حیات د وجود تابع دی. هغه چې علیالاطلاق حی دی هم دی د عبادت وړ (لایق) او مستحق دی او د گردو (تولو) کمالاتو مالک دی ځکه په «هوالحی» پسی وروسته ئې «الحمد لله رب العالمین» وفرمایل لکه چې په پخوانی آیت کښې ئې د نعمتونو له ذکر څخه وروسته «فتبارک الله رب العٰلمین» فرمایلی ؤ. له ځینو اسلافو څخه منقول دی چې وروسته له «لا إله الا الله» څخه ښائی «الحمد لله رب العٰلمین» وویل شی د هغه ماخذ هم دا آیت دی.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) بیشکه زه منع کړی شوی یم له دی نه چې عبادت وکړم د هغو (بتانو) چې بولئ ئې تاسی غیر له الله کله چې راغلل ماته ښکاره دلیلونه (د توحید) له (جانبه د) رب پالونکی زما او امر حکم کړی شوی دی پر ما چې غاړه کیږدم (تابع شم) رب پالونکی د (تمامو) عالمیانو ته

تفسیر: یعنی وروسته د قدرت د دغو ښکاره‌ؤ دلائلو له لیدلو څخه آیا دغه حق او مناسب دی چې انسان پاک واحد الله ته د عبودیت او اخلاص سجده ونه کړی او مخصوصاً ورته ایل، مطیع او تابع نشی او احکام ئې له زړه ونه منی.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ

الله هغه (ذات) دی چې (اول) ئې پیدا کړی دی (نیکه) ستاسی له خاورو نه

تفسیر: یعنی ستاسی پلار آدم، یا تاسی مو په داسی شان له خاورو څخه پیدا کړئ. هغه نطفه چې تاسی تری پیدا کیږئ د هغو ماکولاتو او مشروباتو خلاصه ده چې له ځمکی څخه پیدا کیږی.

ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ

بیا ئی (پیدا کړه اولاده د آدم) له نطفی (اوبو د منی) بیا له کلکی توټی د وینو

تفسیر: یعنی بنی آدم اصلاً د اوبو له څاڅکی د منی له قطری څخه مخلوق دی، چی وروسته ترلی وینه کیږی او د حیات نور مدارج پری کوی.

ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوٓا۟ أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا۟ شُيُوخًا ۚ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّىٰ مِن قَبْلُ ۖ وَلِتَبْلُغُوٓا۟ أَجَلًا مُّسَمًّى

بیا راوباسی تاسی (له ارحامو د میندو) اطفال واړه (بیا تربیت کوی ستاسی) دپاره د دی چی ورسیږئ تاسی منتها د قوت خپل ته بیا (ژوندی ساتی تاسی) دپاره د دی چی شئ تاسی زاړه (بی قوته بی‌مجاله) او ځینی له تاسی هغه دی چی مړه کول شی پخوا له دی (بلوغه) او (ساتی مو) دپاره د دی چی ورسیږئ تاسی تر هغی نیټی په نامه کړی شوی پوری (چی وخت د مرگ دی)

تفسیر: یعنی له وړوکیتوبه ځلمی کیږئ او له ځلمیتوبه زوړتوب ته رسیږئ او ځینی سړی پخوا له ځلمیتوبه یا زوړتوبه مری. په هر حال گرد (ټول) تر یوه ټاکلی (مقرر کړی) معین میعاد او لیکلی شوی وعدی پوری رسیږی. له موت او حشر څخه هیڅوک نه دی خلاص او نه تری مستثنیٰ کیدی شی. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ۝ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾

وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

او دپاره د دی چی تاسی عقل ورکړئ (په دلائلو د وحدانیت او قدرت د الله او په بعث بعد الموت)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی ښه فکر او دقت وکړئ چی دومره احوال او ادوار پر تاسی تیر شوی دی ممکن چی یو بل حال او دوره هم پر تاسی تیره شی چی وروسته له مرگه بیا ژوندی راپاڅیدل دی نو هغه تاسی ولی مشکل او محال گڼئ؟»

هُوَ الَّذِیْ یُحْیٖ وَیُمِیْتُ ۚ فَاِذَا قَضٰۤی اَمْرًا فَاِنَّمَا یَقُوْلُ لَهٗ كُنْ فَیَكُوْنُ ﴿٦٨﴾

(الله) هم هغه (ذات) دی چی ژوندی کول کوی او مړه کول کوی پس هر کله چی اراده حکم وکړی د یوه کار پس بیشکه هم دا خبره ده چی وائی ورته چی (موجود) شه پس هغه موجود شی (بی له مهلته).

تفسیر: یعنی د ده کامل قدرت او د «کن فیکون» د شان په مقابل دغه څه سختی او اشکال لری چی وروسته له مرګه مو بیا ژوندی کړی؟

اَلَمْ تَرَ اِلَی الَّذِیْنَ یُجَادِلُوْنَ فِیْۤ اٰیٰتِ اللّٰهِ ؕ اَنّٰی یُصْرَفُوْنَ ﴿٦٩﴾ الَّذِیْنَ كَذَّبُوْا بِالْكِتٰبِ وَبِمَاۤ اَرْسَلْنَا بِهٖ رُسُلَنَا ۛ فَسَوْفَ یَعْلَمُوْنَ ﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلٰلُ فِیْۤ اَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلٰسِلُ ؕ

آیا نه وینی ته هغه کسان چی مجادله جګړه (او نزاع) کوی په آیتونو (قرآن) د الله کښی پس کوم طرف ته ګرځولی شی دوی له تصدیقه د هغو. هغه (کسان) چی تکذیب ئی کړی دی په دغه کتاب (قرآن) او په هغو (شیانو) چی رالیږلی مو دی په هغو سره رسولان (پخوانی) خپل پس ژر ده چی پوه به شی دوی (چی د دغه تکذیب بده نتیجه کیږی؟) کله چی وی به (د اور) غاړکیځ په غاړو د دوی کښی او ځنځیرونه به هم وی (په پښو د دوی)

تفسیر: د ځنځیر یو سر به په غاړه پوری نښتی وی او بل سر به ئی د پرښتو په لاسو کښی وی او په دغه دول (طریقه) دوی د مجرمانو او قیدیانو په شان راوستل کیږی.

یُسْحَبُوْنَ ﴿٧١﴾ فِی الْحَمِیْمِ ۙ ثُمَّ فِی النَّارِ یُسْجَرُوْنَ ﴿٧٢﴾

چې راښکلی کیږی به دوی په اوبو ډیرو تودو کښې بیا به په اور (د دوزخ) کښې سوځول وریتول شی دوی (او اور به له داخله او له خارجه هغوی راچاپیر کړی).

تفسیر: یعنی په دوزخ کښې به کله په ایشیدلو ډیرو سوځوونکیو اوبو سره او کله به په اور سره عذاب ورکول کیږی (اعاذنا الله منهما).

ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ ۝٧٣ مِن دُونِ اللَّهِ ۖ

بیا به وویل شی دوی ته چې چیرته دی هغه (بتان) چې وئ تاسی چې شریکول به مو (له الله سره په عبادت کښې) بغیر له الله (چې اوس خلاص کړی تاسی له عذابه).

تفسیر: یعنی په دغه وخت به له دوی ځنی هیڅ یو په کار نه ورځی. که مو له لاسه پوره وی او توانیږئ نو هغوی خپل مدد ته راوبولئ!.

قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا

نو وبه وائی (کفار) چې ورک شول له مونږ ځخه (هغه معبودان زمونږ)

تفسیر: یعنی له مونږ ځخه خطا او ورک او مونږ تری تیر شو. ښائی په دغه وخت کښې به عابدین او معبودین سره بیلول شی یا به د «ضلواعنا» مطلب داسی وی چې اګر که موجود دی مګر کله له دوی نه کومه فائده نه رسیږی نو د دوی وجود او عدم سره برابر دی.

بَل لَّمْ نَكُن نَّدْعُوا مِن قَبْلُ شَيْئًا ۚ

بلکه ګویا نه وو مونږ چې بلل به مو (په عبادت سره دغه بتان) پخوا له دی نه هیڅ شی

تفسیر: اکثرو مفسرینو د دی مطلب داسی اخیستی دی په دنیا کښې مونږ هغو کسانو ته چې بلنه کوله اوس راښکاره شوه چې هغوی په واقع کښې هیڅ شی نه ؤ. ګواکی د حسرت او افسوس په دول (طریقه) په دغو الفاظو سره پر خپلی غلطی اعتراف کوی لیکن د حضرت شاه

صاحب د کلام حاصل دا دی چی مشرکین ړومبی منکران شوی وو. چی مونږ له سره له تا سره شریک نه دی درولی اوس ویریدلی د دوی له خولی څخه به دغه الفاظ وځی چی «ضلواعنا» چی په دغه سره به د شریک درولو اعتراف کوی. بیا لږ څه خپل ځانونه سنبالوی او بیا به انکار کوی چی مونږ له الله څخه ماسواء بل شی له سره نه دی بللی.

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾

هم داسی (په شان د دغو مجادلانو) گمراهان کوی الله کافران (چی سمه لاره به نه مومی)

تفسیر: یعنی لکه چی دلته له ډیر انکار کولو څخه وشوئیدل او وویریدل او داسی اقرار ئی وکړ، په دنیا کښی هم د هم دغو کفارو هم دغه حال ؤ. نو وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ له جانبه داسی چی

ذَٰلِكُم بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾

دغه (گمراهی او عذاب) تاسی ته په سبب د هغه دی چی وئ تاسی چی خوشالی به مو کوله په ځمکه کښی په ناحقه سره او په سبب د هغه چی وئ تاسی چی تکبر (لوئی) به مو کوله په ناحقه سره

تفسیر: یعنی ومولید چی د ناحق غرور، تکبر او لوئی آخره خاتمه او عاقبت داسی کیږی! اوس مو هغه لوئی او ښودنه چیری لاړه؟ او بیا وبه ویل شی دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ له جانبه داسی چی

ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ

ننوځئ تاسی په (اوو) دروازو د دوزخ کښی

تفسیر: یعنی هر قسم مجرم په هم هغه وره کښی ننوځی چی د دوی دپاره تاکلی او مقرر کړی شوی دی.

خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِيْنَ ۝٧٦ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِيْ نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُوْنَ ۝٧٧

په دی حال چی همیشه پاتی کیدونکی اوسئ په دغه (دوزخ) کښی پس ناکاره ځای د متکبرانو دی (دا دوزخ) پس صبر وکړه (ای محمده! په ضرر د کفارو) بیشکه چی وعده د الله (په نصرت د اولیاؤ او اهلاک د اشقیاؤ) حقه ده پس که وښیو مونږ تاته ځینی د هغه عذاب چی وعده ئی کوو مونږ له هغوی سره (نو ډیر ښه ده!) یا قبض کړو مونږ تا پس (په هر حال کښی) خاص مونږ ته بیا بیرته راوستل شی دوی (نو جزاء به ورکړه شی دوی ته)

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د ده دپاره د عذاب ورکولو کومه وعده چی فرمایلی وه هغه یقیناً پوره او ایفاء کیدونکی ده. ممکن دی چی ځینی مواعید د رسول الله مبارک په حیات کښی په سر ورسیږی لکه چی د بدر او معظمی مکی فتح او نور فتوحات یا د دوی له وفاته وروسته. په هر حال دوی له مونږ څخه خپل ځانونه نشی ژغورلی (ساتلی) او نه ئی چیری ایستلی شی د ګردو (تولو) انجام زمونږ د قدرت په لاس کښی دی د دوی د عذاب تکمیل له دغه ژوندانه څخه وروسته کیږی او دوی په هیڅ صورت سره خپل ځان زمونږ څخه نشی خلاصولی.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَّنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَّمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ ؕ

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ رسولان پخوا له تانه چی ځینی له (یو لک ۲٤ زره انبیاؤ) هغه (۲۹) انبیاء دی چی قصی د هغو کړی دی مونږ تاته او ځینی له دغو هغه انبیاء دی چی قصی نه دی کړی مونږ تاته،

تفسیر: یعنی د ځینو انبیاؤ تفصیلی حال ئی تاسی ته بیان کړی دی. او د ځینو ئی نه دی کړی. او امکان لری چی د دی آیت له نزوله وروسته ئی د هغوی تفصیلی حال هم بیان کړی وی په هر حال د هغو رسولانو نومونه چی معلوم دی پر هغو باندی تفصیلاً او پر هغو چی نوم او نور ئی نه دی معلوم اجمالاً ایمان راوړل ضروری دی ﴿ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِّنْ رُّسُلِهٖ ﴾

وَمَا كَانَ لِرَسُوْلٍ اَنْ يَّاْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۚ

او نه وو هیڅ رسول ته (او نه ئې مقدور وو) دا چې راوړی کوم یو دلیل (د قدرت د الله تعالیٰ) مګر په اذن حکم د الله سره

تفسیر: یعنې د الله تعالیٰ په مخکښې تول سره عاجزان دی. رسولانو ته هم د دی خبری واک او اختیار نشته چې هر معجزه چې د دوی زړه وغواړی هم هغه معجزه ور وښیی. دوی یوائحې هم هغه معجزات ښولی شي چې د هغې د ښوونې اجازت د رب العزت له طرفه دوی ته شوی وی.

فَاِذَا جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُوْنَ ﴿٧٨﴾

پس هر کله چې راغی امر حکم د الله حکم فیصله به وکړه شي په حقه سره او زیان به وکړی هلته باطلوونکی (د حق دروغجنان)

تفسیر: یعنې څه وخت چې د الله تعالیٰ حکم رسیږی د رسولانو او د دوی د اقوامو په منځ کښې په عدل او انصاف سره حکم فیصله صادریږی. په دغه وخت کښې رسولان کامیاب او فائزالمرام کیږی او د باطلو منونکیو په برخه پرته (علاوه) له ذلته او رسوائی بل هیڅ شی نه رسیږی او حکمت په نه واقع کیدلو د دغو کښې دا دی چې.

اَللّٰهُ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوْا مِنْهَا وَمِنْهَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيْهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوْا عَلَيْهَا حَاجَةً فِيْ صُدُوْرِكُمْ

الله هغه (ذات) دی چې پیدا کړی ئې دی تاسی ته چارپایان دپاره د دی چې سوریږئ پر ځینو د دوی او له ځینو د دوی خورئ تاسی. او دی تاسی لره په دغو انعامو کښې ډیری نفعې او دپاره د دی چې ورسیږئ تاسی په دوی سره هغه حاجت ته چې په سینو (زړونو) ستاسی کښې وی

تفسیر: مثلاً د دوی له پوستکی، څرمنی، وړیو، ویښتانو او نورو څخه راز راز (قسم قسم) فائدی، اخلئ پر دوی باندی سورلی پخپل ځای کښې یو مقصد دی او د سورلی په وسیله انسان

ډير ديني او دنيوي مقاصد حاصلولی شي.

وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

او پر دغو انعامو (په بر کښې) او پر بېړۍ (په بحر کښې) سورول کيږئ تاسې

تفسير: يعني په وچه کښې د څاروو پر شا، او په سيند کښې پر بېړيو سواره ګرځئ او مال او اسباب مو هم پرې باروئ.

وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنكِرُونَ ﴿٨١﴾

او ښيي تاسې ته دلائل (د قدرت) خپل پس له کوم يوه له دلائلو (د قدرت) د الله څخه انکار کوئ تاسې

تفسير: يعني سره د دومره ښکاره‌وو دلائلو له ليدلو بيا انسان تر کوم حد او اندازې پورې پخپل شک او انکار کښې ټينګ ولاړ دی لا نه دی معلوم چې الله تعالیٰ د خپل قدرت څومره نورې نښې او دلائل هم ورښيي؟

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

آيا پس نه دي ګرځېدلي دوی په ځمکه (ملکونو) کښې پس چې وګوري دوی چې څرنګه شو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چې پخوا له دوی نه (تير شوي) وو. چې وو هغوی ډير زيات له دغو (کفارو) څخه او ډير سخت وو په (بدني) قوت او (مدني) آثارو په ځمکه کښې پس هيڅ دفع ونه کړه له دوی نه هغه (اعمال) چې وو هغوی چې کسب پيدا کول به ئې (چې اموال او رجال او نور وو)

تفسیر: یعنی پخوا له دی نه ډیر داسی اقوام تیر شوی دی چی په سرو او ملاتړ، زور او قوت او نورو شیانو کښی له دغو موجوده وو کفارو څخنی ډیر قوی ؤ. هغوی له دوی څخنی زیاتی او مهمی نښی او یادونی په ځمکه کښی پریښی دی لیکن څه وخت چی د الله تعالیٰ عذاب ورنازل شو نو هغه زور او قوت، سامان او وسائل هیڅ د دوی په کار ورنغلل او سره له هغو سپیره، هلاک او تباه شول.

فَلَمَّا جَآءَتۡهُمۡ رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَرِحُواْ بِمَا عِندَهُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِۦ يَسۡتَهۡزِءُونَ ﴿٨٣﴾

پس هر کله چی رابه غلل دوی ته رسولان د دوی په ښکاره دلائلو (د قدرت) نو خوشاله به شول (دغه کفار استهزأء) په هغه چی له دوی څخه به وو له علمه (اخباره پوهنه) او چاپیر (محیط منعکس) شو پر دوی هغه (عذاب) چی وو به دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری کولی.

تفسیر: یعنی د معاش د وجوه او مادیه ؤ ترقیاتو کوم علوم او فنون چی له هغوی سره ؤ او پر هغو غلطو عقیدو چی دوی خپل زړونه ترلی ؤ او پر هغو به ئی تکبر، تفاخر او لوئی کوله او د انبیاؤ علیهم السلام علومو او هدایاتو ته به ئی په سپکه کتل او په تحقیر به ئی لیدل، او پری توکی او مسخری به ئی کولی. بالاخر داسی یو وخت راغی چی هغوی ته د خپلو هم هغو توکو او ملندو نتیجه او حقیقت پخپله ورښکاره شوه او د هغه تمسخر او استهزاء مورد پخپله هم دوی وګرځیدل.

فَلَمَّا رَأَوۡاْ بَأۡسَنَا قَالُوٓاْ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَحۡدَهُۥ وَكَفَرۡنَا بِمَا كُنَّا بِهِۦ مُشۡرِكِينَ ﴿٨٤﴾

پس هر کله چی وبه لید دوی (په دنیا کښی) سخت عذاب زمونږ نو وبه ئی ویل ایمان مو راوړی دی په الله یواځی او کافران شو مونږ پر هغو څیزونو چی وو مونږ په سبب د هغه څیز مشرکان (چی بتان دی)

تفسیر: یعنی څه وخت چې دوی له عذاب سره مخامخ شول او د الله تعالیٰ د عذاب معائنه ئې وکړه، نو دلته هوش ئې په سر راغی، او د ایمان راوړلو او توبه ایستلو په فکر کښې ولویدل، او وروسته له هغه په دې وپوهیدل چې یوازې د واحد الله په لطف او مرحمت سره کار چلیدی شي، هغو شیانو ته چې مونږ د معبودیت درجه ورکړې وه هغه ګرد (تول) عبث او بیکاره او عاجزان ؤ او مونږ ډیر احمقان او جاهلان وو چې داسې چټې او بیکاره شیان مو د الوهیت پر تخت کینولي ؤ.

فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا ۖ

پس نه ؤ (دا کار) چې نفع ورسوی دوی ته ایمان د دوی هر کله چې وبه لید دوی سخت عذاب زمونږ

تفسیر: یعنی اوس د افسوس او ارمان او د تقصیر له اقراره او اعترافه هیڅ یوه فائده نه وررسیږی د ایمان او د توبې وخت تیر شوی دی. د عذاب له لیدلو څخه خو هر یوه سړی ته بې اختیاره یقین او باور پیدا کیږی مګر دغسی یقین د نجات موجب نشی کیدی او نه د داسی یقین په واسطه نازل شوی عذاب منع کیدی شي کما قال الله تعالیٰ فی الرکوع (۳) آیت ۱۸ من سورة النساء ﴿وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ﴾ وقال فی قصة فرعون ﴿آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ﴾ وفی الحدیث «**ان الله تعالیٰ یقبل توبة العبد ما لم یغرغر**».

سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ ۖ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

(طریقه ایښی ده الله) طریقه د الله هغه چې په تحقیق تیره شوی ده په بندګانو د دغه (الله) او زیان کاره شول په دغه ځای کښې کافران (چې ښکاره شو هغه متمادی خسران د دوی)

تفسیر: یعنی دغه وضعیت له پخوا راهسی تل دوام لری چې خلق ړومبی د انکار او استهزاء له لاری وړاندی کیږی بیا هر کله چې په عذاب کښې اخته او مبتلا شي نو شورماشور لګوی او پر خپلو اغلاطو اعتراف کوی د الله تعالیٰ دا عادت دی چې ناوخته توبه نه قبلوی بالاخر منکرین د خپلو جرائمو په بدل سپیره، خراب او بربادیږی.

«اللّٰهم احفظنا من الخسران واحفظنا من غضبک وسخطک فی الدنیا والآخرة»

«تمت سورة المؤمن ولله الحمد والمنة»

سورة حٰمٓ السجدة مكية وهى اربع و خمسون آية وست ركوعات رقم تلاوتها (٤١) تسلسلها حسب النزول (٦١)

«نزلت بعد سورة المؤمن»

«د حٰمٓ السجده سورت مكى دى (٥٤) آيت (٦) ركوع لرى په تلاوت كښى (٤١) او په نزول كښى (٦١) سورت دى»

«وروسته د «المؤمن» له سورت څخه نازل شوى دى»

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

حٰمٓ ۚ﴿۱﴾ تَنۡزِيۡلٌ مِّنَ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ۚ﴿۲﴾

(دغه قرآن) راليږلى شوى دى له (هغه الله) چى خورا(ډير) مهربان ډير رحم والا دى

تفسير: يعنى د الله ډيره زياته مهربانى او رحمت پر خپلو بندگانو دى چى د دوى د هدايت دپاره ئى داسى عظيم‌الشان او بيمثاله كتاب نازل فرمايلى دى.

كِتٰبٌ فُصِّلَتۡ اٰيٰتُهٗ

داسى كتاب دى چى په تفصيل سره بيان شوى دى آيتونه د ده.

تفسير: په لفظى ډول (طريقه) سره د آيتونو بيل بيل توب خو ښكاره دى مگر له معنوى حيثيته هم د سلهاوو اقسامو علومو او مضامينو تفصيل په بيلو بيلو آيتونو كښى وركړى شوى دى.

قُرۡاٰنًا عَرَبِيًّا لِّقَوۡمٍ يَّعۡلَمُوۡنَ ۙ﴿۳﴾

په دى حال چى لوستلى شوى دى په عربى ژبه دپاره د هغه قوم چى پوهيږى.

تفسير: يعني عظيم‌الشان قرآن په اعلیٰ درجي صافي عربي ژبې نازل کړی شوی دی چې د ده د ړومبنيو مخاطبينو مورنۍ ژبه وه څو هغو خلقو ته د ده په پوهيدلو کښې څه تکليف ورپيښ نشي، او دوی ژر او ښه پرې وپوهيږي او بيا نور انسانان هم پرې په ښه شان سره وپوهوی. مګر سره له هغه دغه خبره هم ظاهره ده چې هم هغه خلق له دغه قرآن څخه منتفع او ګټور کيدی شي چې د عقل او پوه خاوندان وي. ناپوه او جاهل خلق د دغه عظمی نعمت څه قدر او عزت کولی شي؟

بَشِيْرًا وَّنَذِيْرًا ۚ

زيری ورکوونکی دی (دا کتاب مؤمنانو ته په جنت) او ويروونکی دی (دا کتاب کفارو لره له دوزخ)

تفسير: يعني دغه پاک قرآن خپلو منونکيو ته د نجات او فلاح زيری آوروی او منکرينو ته د دوی له بده انجامه ويره ورکوی.

فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُوْنَ ۝٤

پس مخ وګرځاوه زياد‌ترو د دغو (کفارو) پس دوی نه اوری (حق په آوريدلو د قبول سره)

تفسير: يعني سره له دغو ګردو (تولو) خبرو تعجب دی چې له دوی نه ډير کسان د دی کتاب دغه ډير قيمت لرونکيو پندونو او نصائحو ته غور او دقت نه کوی. کله چې دی ته بيخی د دوی فکر نشته نو ولی به ئې آوری؟ او فرض ئې کړئ که دوی دغه قرآن پخپلو غوږونو سره هم واوری ليکن د زړه په غوږونو سره ئې نه آوری. او د ده د منلو او قبلولو توفيق نه ورحاصلوی نو د دوی دغه آوريدل د نه آوريدلو په شان دی.

وَقَالُوْا قُلُوْبُنَا فِيْۤ اَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُوْنَاۤ اِلَيْهِ وَفِيْۤ اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَّمِنْۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا عٰمِلُوْنَ ۝٥

او وائی (دغه کفار محمد ته) زړونه مو په پردو کښې دی له (فهمه) د هغه
څیزه چې بولی ته مونږ هغه ته (چې توحید یا قرآن دی) او په غوږونو زمونږ
کښې درونډوالی دی (چې نه اورو وینا ستا) او په منځ زمونږ او په منځ ستا
کښې پرده (د مخالفت) ده نو عمل وکړه ته (پر دین خپل) بیشکه مونږ هم
عمل کوونکی یو (پر دین خپل)

تفسیر: یعنی یواځې دومره قدر نه دی چې دوی د نصیحت په طرف نه متوجه کیږی یا غوږ ورته نه نیسی بلکه دغسی خبری هم کوی چې له هغو آوریدلو ځنی بیخی ناصحان بیهیلی او نا امیده کیږی او په مستقبل کښې د نصیحت اورولو اراده هم پریږدی. مثلاً وائی چې زمونږ پر زړونو ستا د خبرو له جانبه غلاف دی او په کڅوړو کښې تری پټ دی ځکه ستا هیڅ یوه خبره پکښې نشی ننوتلی، او نه وررسیږی. هر کله چې ته خبری کوی زمونږ په غوږونو کښې د کونتوب درونډوالی پیدا کیږی او د دغه ثقل السماع له سببه مونږ څه شی نشو اوریدلی او زمونږ او ستاسی په منځ کښې داسی یوه پرده ده چې مونږ سره بیلوی دغه د دښمنی او عداوت لوی لوی دیوالونه چې ستا او زمونږ په منځ کښې سره ولاړ دی که له منځه لری شی، او که دغه ژور خلیج چې په منځ کښې مو حائل دی ورک شی بیا به نو مونږ یو بل ته رسیدی شو. لیکن داسی کیدل بیخی ممکن نه دی. نو بیا ته ولی خپل ماغزه خوږوی؟ او سر دی ګرځوی مونږ پر خپل حال خوشی پریږده! ته دی خپل کار کوه! مونږ به خپل کار کوو. له سره د دغی خبری توقع مه لره چې مونږ چیری ستا له دغو پندونو او نصائحو څخه متاثر کیدونکی یو.

قُلْ اِنَّمَآ اَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوْحٰٓى اِلَيَّ اَنَّمَآ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ
فَاسْتَقِيْمُوْٓا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوْهُ ؕ

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا خبره ده زه یو بشر انسان یم په
شان ستاسی (لیکن فرق می دا دی چې) وحی کیږی ماته (له طرفه د رب
زما) داسی چې بیشکه هم دا خبره ده چې معبود ستاسی معبود یو دی پس
سم مستقیم ورځئ ده ته (په توحید) او مغفرت وغواړئ له ده نه

تفسیر: یعنی نه زه خدای یم چې په زور سره ستاسی زړونه واړولی شم. او نه هغه پرښته یم چې د هغی د راتیږلو غوښتنه تاسی کوئ او نه کوم بل مخلوق یم. بلکه ستاسی له نوعی او له جنسه یو انسان یم چې زما خبره پوهیدل ستاسی د همجنسی له سببه تاسو ته آسان دی او هغه انسان یم چې د الله تعالیٰ له جانبه آخری او د خورا (ډیر) اکملی وحی دپاره غوره شوی یم بناء علیه

هومره چې تاسی له هغه څخه مخ واړوئ او هومره چې یاس راوړونکی خبری وکړئ زه خامخا د پاک الله پیغام تاسی ته آوروم. ماته د وحی په وسیله دا ښوولی شوی دی چې ستاسی تولو معبود او علی‌الاطلاق حاکم یو دی چې ماسواء له هغه بل هیڅوک د عبادت لائق نه دی. لهٰذا پر تولو لازم دی چې په ګردو (تولو) شئونو او احوالو کښی سم د هم هغه واحد الله تعالیٰ په طرف مخ وګرځوئ او د ده د سمی صافی لاری څخه یوه خاشه دی خوا او هغی خوا ته لاړ نشئ. او هغه بی لاری او کاره تلل چې پخوا له دی نه ستاسی څخه صادر شوی وی د هغو معافی د الله تعالیٰ له درباره وغواړئ چې پاک الله ګرد (تول) پرومبنی او وروستنی ګناهونه دروبښی.

وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ ۝٦ الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُم بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كٰفِرُونَ ۝٧

او افسوس هلاک خرابی ده دپاره د مشرکانو هغه چې نه ورکوی زکوٰة (یا نه کوی هغه کار چې پری پاکیږی) او دوی پر آخرت (حساب کتاب ثواب عقاب) هم دوی کافران منکران دی.

تفسیر: د هغو خلقو معامله چې له الله تعالیٰ سره داسی وی چې عاجز مخلوق د ده په عبادت کښی شریکوی او له بندګانو سره داسی وی چې د صدقی او زکوٰة پیسی پر کوم فقیر او محتاج نه لګوی او نه غواړی چې مساکین پری خوشاله شی او ورسره له آخرته او انجامه هم بیخی بیفکره او غافل دی ځکه چې دوی له سره دغه خبره نه منی چې له مرینی څخه وروسته بل کوم ژوندون حساب، کتاب، ثواب، او عقاب شته. د دغسی خلقو مستقبل ماسواء له اهلاکه خرابی، بربادی او سپکتیا بل شی نه دی.

(تنبیه) د ځینو اسلافو په نزد دلته له «الزکوٰة» څخه طیبه کلمه مراد ده. او ځینی د «زکوٰة» معنی په پاکی، او صفایی سره کوی. نو په دغه تقدیر سره ئی مطلب داسی کیږی «هغه خلق چې خپل نفس له فاسده‌وو عقائدو او ذمیمه وو اعمالو څخه پاک او صاف نه ساتی» په دغه کښی د طیبی کلمی ترک او زکوٰة نه ادا کول او نور ګرد (تول) راغلل. **وهذا کما قال** ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴾ **وقال** ﴿ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكّٰهَا ﴾ **وقال** ﴿ وَحَنَانًا مِّنْ لَّدُنَّا وَزَكٰوةً ﴾ **وغیر ذلک.**

ښائی دغه معنی د دی لامله (له وجی) کړی شوی وی چې کفار مخاطب بالفروع نه دی.

یا ځکه چې دغه آیت مکی دی او د زکوٰة او د نورو تشخیص په مدینی منوری کښی شوی دی. والله اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ۝٨ ع

بیشکه هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) شته دوی ته اجر چې نه دی قطع کیدونکی.

تفسیر: یعنې هیڅکله به نه منقطع کیږی او تر ابدالاباد پورې به جاری وی کله چې جنت ته ورسیږی نه به دوی او نه به د دوی ثواب فناء او انقطاع مومی.

قُلۡ أَئِنَّكُمۡ لَتَكۡفُرُونَ بِٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡأَرۡضَ فِي يَوۡمَيۡنِ وَتَجۡعَلُونَ لَهُۥٓ أَندَادٗاۚ ذَٰلِكَ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٩

ووایه (ای محمده! دوی ته) آیا بیشکه تاسی خامخا کافران کیږئ په هغه الله چې پیدا کړی ئې ده ځمکه په دوو ورځو (د یکشنبې چې په اول کښې ئې پیدا او په دوهمه کښې ئې وغوړوله) او ګرځوئ له خپل ځانه (دغه الله) ته شریکان، دغه ذات (چې ځمکه ئې په دوو ورځو کښې پیدا کړې ده) رب د علمیانو دی

تفسیر: یعنې څومره د حیرت او د تعجب ځای دی چې د رب العٰلمین د وحدانیت او کمالیهٔ صفاتو څخه انکار کوئ او نور داسې شیان له هغه سره برابروئ چې د یوې ذرې په اندازه هم د کار او اختیار مالکان نه دی.

وَجَعَلَ فِيهَا رَوَٰسِيَ مِن فَوۡقِهَا وَبَٰرَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَآ أَقۡوَٰتَهَا

او پیدا کړی دی (الله) په دغه (ځمکه) کښې درانه کلک محکم غرونه د پاسه د دې نه او بیا ئې برکت کیښود په دغه (ځمکه یا غرونو) کښې او مقرره (په اندازه) کړی ئې ده په دې ځمکه کښې روزی (د اهل) د دې

تفسیر: «او بیا ئې برکت کیښود په دغه ځمکه یا غرونو کښې» یعنې قسم قسم کانونه، ونې، میوې، ثمرات، غلې او حیوانات او نور له ځمکې څخه وځی «او مقرره او په اندازه کړی ئې ده په دې ځمکه کښې روزی د اهل د دې» یعنې پر ځمکه باندې ئې د هستیدونکیو خواړه په یوې خاصې اندازې او حکمت سره په ځمکه کښې کیښودل. لکه چې د هر اقلیم او د هر ملک د هستیدونکیو له طبایعو او له ضروریاتو سره ئې موافق خواړه مهیا او تهیه فرمایلی دی. او الله

اکرم شانه واعظم برهانه پیدا کره ځمکه، غرونه او نور او مقدر ئی کړل اوقات.

فِيٓ أَرۡبَعَةِ أَيَّامٖ سَوَآءٗ لِّلسَّآئِلِينَ ١٠

په څلورو ورځو کښې برابر دی دپاره د پوښتنې کوونکیو (له پیدا کولو د ځمکې او د مافیها)

تفسیر: یعنې ګرد (تول) کارونه په څلورو ورځو کښې وشول. په دوو ورځو کښې ځمکه پیدا کړې شوه. او په دوو نورو ورځو کښې چې سه شنبه چار شنبه دی د دوی د نورو متعلقاتو بندوبست وشو. هر څوک چې پوښتنه کوی یا د پوښتنې کولو اراده لری هغوی ته دغه وروښیه! چې دغه تول په څلورو ورځو کښې بې له تزئیده او تنقیصه په وجود راغلی دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنې د پوښتنو کوونکیو جواب پوره شو».

تنبیه: دلته له ورځو ځنې په ظاهری صورت سره هم دغه معروفې او متبادری ورځې نشی مراد کیدی. ځکه چې د ځمکې او د لمر او د نورو موجوداتو له وجوده پخوا د هغه وجود له سره نه دی متصور. لامحاله له دغو څلورو ورځو څخه به د هغو مقدار مراد وی یا به هغه ورځې تری مرادی وی چې د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿وَإِنَّ يَوۡمًا عِندَ رَبِّكَ كَأَلۡفِ سَنَةٖ مِّمَّا تَعُدُّونَ﴾ جزء ۲۲ (د الحج (٦) رکوع ٤٧ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر) والله اعلم.

ثُمَّ ٱسۡتَوَىٰٓ إِلَى ٱلسَّمَآءِ وَهِيَ دُخَانٞ

بیا ئی اراده وفرمایله (پیدا کولو د) آسمان ته حال دا چې دغه آسمان یو لوګی ؤ (ولاړ)

تفسیر: یعنې بیا د آسمانونو په طرف متوجه شو چې په دغه وخت کښې دوی ګرد (تول) سره یو وو د یوه لوګی په شان نو هغوی ئی سره تقسیم کړل، او په اووو آسمانونو سره ئی وویشل لکه چې وروسته له دی نه ئی ذکر راځی.

تنبیه: ممکن دی له «دخان» څخه د آسمانونو د مادې په طرف اشاره وی.

فَقَالَ لَهَا وَلِلۡأَرۡضِ ٱئۡتِيَا طَوۡعًا أَوۡ كَرۡهٗا قَالَتَآ أَتَيۡنَا طَآئِعِينَ ١١

پس وفرمایل (الله) دغه (آسمان) ته او (دغې) ځمکې ته چې راشئ دواړه پخپلې خوښې سره یا په زور سره، وویل آسمان او ځمکې راځو مونږ (فرمان

ستا ته) په خوښی سره

تفسیر: یعنی اراده ئی وفرمایله چی د دغو دواړو آسمان او ځمکی له یو ځای کیدلو څخه دنیا ودانه کړی اعم له دی نه چی دوی دواړه پخپل طبیعت سره یو ځای شی که په زور سره په هر حال د دواړو له یو ځای کولو سره ئی دغه نظام جوړول مقصود ؤ او دغه دواړه سره یو ځای شول پخپل طبیعت له آسمان د لمر اشعی راغلی او تودوخی پیدا شوی هواوی جاری شوی، د هغو دوړی او بخار پاس پورته شو، بیا له هغه څخه اوبه توئیدی او د باران په صورت ووریدی چی د هغو په وسیله راز راز (قسم قسم) شیان پیدا شول او پخوا ئی فرمایلی ؤ چی «په ځمکه کښی ئی د دوی خوراکونه کیښودل» یعنی په ځمکه کښی ئی داسی قابلیت کیښود چی دغسی شیان تری پیدا کیږی والله اعلم.

فَقَضٰىهُنَّ سَبۡعَ سَمٰوَاتٍ فِیۡ یَوۡمَیۡنِ

پس مقرر جوړ کړل (الله لوګی ځنی) اووه آسمانونه په دوو ورځو (د پنجشنبی جمعی) کښی

تفسیر: یعنی څلور ورځی هغه وی او په دوو ورځو کښی ئی آسمانونه پیدا کړل چی ګردی (تولی) سره شپږ ورځی شوی لکه چی په بل ځای کښی د «ستة ایام» تصریح شته.

تنبیه: په هغو مرفوعه ؤ احادیثو چی د کائناتو د تخلیق په متعلق د ورځو تعین او ترتیب راغلی دی چی هغه دغه شیان الله تعالیٰ د هفتی په دغو او هغو ورځو کښی پیدا کړی دی په هغو کښی کوم یو صحیح حدیث تر اوسه پوری په نظر نه دی راغلی حتیٰ چی د ابوهریره د حدیث په متعلق چی په صحیح مسلم کښی دی «ابن کثیر» لیکی «**هو من غرائب الصحیح وقد علله البخاری فی التاریخ فقال رواه بعضهم عن ابی هریرة عن کعب الاحبار وهوالاصح**» او په روح المعانی کښی له (قفال شافعی) څخه نقل کړی دی «**تفرد به مسلم وقد تکلم علیه الحفاظ علی بن المدینی والبخاری و غیرهما وجعلوه من کلام کعب وان ابا هریرة انما سمعه منه ولکن اشتبه علی بعض الرواة فجعله مرفوعا**» باقی د قرآن الکریم دغه آیت او د البقرة د سورت له دغه آیت ﴿ثُمَّ اسۡتَوٰۤی اِلَی السَّمَآءِ فَسَوّٰىهُنَّ سَبۡعَ سَمٰوٰتٍ﴾ څخه دغه ظاهریږی چی اووه آسمانونه د ځمکی د پیدا کولو څخه وروسته جوړ شوی دی او د «النازعات» په سورت کښی له ﴿وَالۡاَرۡضَ بَعۡدَ ذٰلِکَ دَحٰىهَا﴾ څخه ظاهریږی چی ځمکه وروسته له آسمانه غوړولی شوی ده د دغه جواب په څو دولو (قسمو) سره ورکړی شوی دی د (ابوحیان) تقریر د دی احقر خوښ دی یعنی ضروری نه ده چی په ړومبنی آیت کښی «ثم» او په وروستنی آیت کښی «بعد ذٰلک» د زمان د تراخی دپاره

وی ممکن دی چی له دغو الفاظو څخه تراخی فی الاخبار یا رتبی تراخی مراد واخیسته شی لکه چی په ﴿ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ ﴾ کښې یا په ﴿ عُتُلٍّ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴾ کښې هم دغه معنی مراد اخیستی شوی ده په هر حال په قرآن کریم کښې د زمانی ترتیب تصریح نشته هو! د نعمت په تذکره کښې د ځمکې او د عظمت او قدرت په تذکره کښې ئې د آسمان ذکر مقدم ایښی دی چی د هغه نکته په ادنیٰ تامل او تدبر سره معلومیدی شی د تفصیل موقع دا نه ده دغه څو الفاظ د اهل العلم د تنبیه دپاره لیکلی شوی دی.

وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا

او وئی لیږه (مقرر ئی کړ) په هر آسمان کښې کار (مناسب تدبیر) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی هر هغه حکم چی د هر آسمان دپاره مناسب وو. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چی «دغه رب ته معلوم دی چی هلته څه قسم مخلوق اوسیږی؟ او د دوی اسلوب وضعیت او هیئت څرنګه دی؟ په دغه ځمکه کښې چی په زرهاوو کارخانی دی نو آیا دومره لوی آسمانونه به څرنګه تش پراته وی».

وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

او ښائسته کړی مو دی دغه آسمان نژدی په ډیوو (ستوریو) سره او (ساتلی دی مونږ دا آسمان) په ساتلو سره (له غوږ کیښودلو د شیطانانو) دغه (مخلوقات) اندازه کول دی د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم (په هر شیز)

تفسیر: یعنی په لیدلو سره داسی معلومیږی چی دغه ګرد (تول) ستوری پر هم دغه آسمان باندی ختلی دی د شپی له مخی په دغه قدرتی ډیوو سره آسمان څرنګه ښکلی او ډک له رونقه ښکاری؟ بیا ئی څومره محفوظ ګرځولی دی چی د هیڅا لاس او قدرت ورته نه رسیږی د پرښتو زورورو پیری ولاړی دی هیڅ یو طاقت او قوت پر دغه تینګ نظام کښې څه دزځ او چاود نشی غورځولی ځکه چی هغه د الله تعالیٰ له خوا جوړ او قائم شوی دی چی له ګردو (تولو) څخه لوی زبردست او باخبر ذات دی.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾

پس كه چيرى مخ وګرځاوه (دغو كفارو له حقه) پس ووايه (اى محمده ! دوى ته) چې ويروم زه تاسي له سخت عذابه په مثل د سخت عذاب د عاديانو (لكه باد د صرصر) او ثموديانو (لكه چغه د جبريل).

تفسير: يعني كه د معظمى مكى كفارو د داسي عظيم‌الشان آيتونو د آوريدلو څخه وروسته بيا هم د نصيحت له قبلولو او د توحيد او د اسلام له لارى د غوره كولو څخه مخ واړوى نو تاسي دوى ته وفرمايئ «زه تاسي په دغه خبروم چې ستاسي خاتمه هم د «عاد» او «ثمود» او نورو معذبينو اقوامو په شان كيږى».

إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ

كله چې راغلل دوى ته رسولان (هود او صالح) له طرفه د وړاندى د دغو (كفارو او له طرفه د وروسته د دغو (كفارو له هره طرفه) او وى ويل دوى ته داسي

تفسير: يعني له هر طرفه ښائى چې دير رسولان به ورغلى وى مګر مشهور دا دى چې دا رسولان حضرت هود او حضرت صالح علىٰ نبينا و عليهما الصلوٰة والسلام دى يا به له ﴿مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ﴾ څخه داسي مراد وى چې دوى ئې د ماضى او مستقبل پر خبرو وپوهوى او د ورښوولو او د پند او نصيحت هيڅ جانب او پلو ئې پرى نښود.

أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ ۖ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

چې مه كوئ عبادت مګر يواځى د الله وويل (كفارو په جواب د دوى كښى) كه اراده فرمائلى وى رب زمونږ (په ليږلو د رسولانو) نو خامخا ليږلى به ئى وى پرښتى پس بيشكه چې مونږ په هغه څيز چې راليږلى شوى يئ تاسي په هغه سره كافران (يو او نه ئى منو ځكه چې تاسي زمونږ په شان انسانان يئ

او پر مونږ څه امتیاز نه لرئ)

تفسیر: یعنی د الله رسول څرنګه بشر کیدی شي؟ که الله په واقع سره کوم رسول لیږه نو له آسمانه به ئې کومه پرښته لیږلې وه په هر حال تا پخپل زعم سره کومې خبرې چې د الله تعالیٰ له جانبه راوړي دي مونږ د هغو د منلو دپاره تیار نه یو.

فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوْا فِی الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوْا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً

پس هر څه چې عادیان وو پس کبر (لوئی) ئې غوره کړه په ځمکه کښې په ناحقه سره او (کله چې هود دوی وویرول نو) وویل دوی څوک دی زیات سخت له مونږ ځنې په قوت کښې

تفسیر: ښائي کله چې رسولانو دوی له عذابه ویرولي وي دوی به د هغوی په جواب کښې داسې ویلي وي چې له مونږ څخه زیات زورور او طاقتور بل څوک دي؟ چې مونږ له هغه څخه وویریږو. آیا زمونږ په شان پر زورورو انسانانو خپل رعب او ویره کینولی شي؟ حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «د دوی اجسام ډیر لوی لوی وو. نو د خپلو ابدانو په زور او قوت مغرور شول حال دا چې د تکبر او غرور له پلوه ئې خبرې کول د الله تعالیٰ له درباره وبال او نکال نازلوي».

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً ؕ وَكَانُوْا بِاٰيٰتِنَا يَجْحَدُوْنَ ﴿۱۵﴾

آیا نهویني (او نه پوهیدل) دوی چې بیشکه الله هغه (ذات) دی چې پیدا کړي ئې دي دوی هغه ډیر سخت دی له دوی نه په قوت زور کښې او دوی په دلائلو د (قدرت) زمونږ چې انکار به ئې کوو (سره له علمه په دې باندې چې هغه حق دی)

تفسیر: یعنې پخپلو زړونو کښې د ده پر حقانیت پوهیدل مګر د ضد او انکار له لوري به ئې هم داسې معامله کوله.

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ۖ

پس راومو لیږه پر دوی باندی باد یخ ډیر زورور هیبتناک په څو ورځو کښی چی ډیری نحسی شومی وی دپاره د دی چی وڅکوو مونږ پر دغو (کفارو) عذاب رسوا کوونکی په دغه ژوندون لږ خسیس کښی

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د دوی د غرور ماتولو دپاره د یوه کمزور مخلوق په وسیله هغوی پناه او سپیره شول اوه شپی او اته ورځی مسلسل سخته سیلی چلیده ونی، غنی، انسان، حیوان، ودانی او عمرانی شیان ئی بیخی له ځمکی څخه یوړل او هیڅ یو شی ئی باقی پری نښود.»

وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ ۖ وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٦﴾

او خامخا عذاب د آخرت خو ډیر رسوا کوونکی دی حال دا چی له دوی سره به مدد ونه کړ شی (په دفع د عذاب کښی)

تفسیر: یعنی د آخرت رسوائی خو ډیره لویه ده چی د هیچا په منع کولو او مخه نیولو سره نه معطلیږی او نه بیرته آوړی. او نه هلته یو بل ته څه کومک او مدد رسولی شی. له هر سری سره به د خپل ځان فکر وی د محبت او مینی او د همدردی ډیر مدعیان به هلته له خپلو دوستانو، خپلوانو او مینانو څخه سترګی اړوی او په پته او په غلا سره به ورګوری.

وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَىٰ عَلَى الْهُدَىٰ

او هر څه چی ثمودیان وو پس سمه لاره مو وښووله دوی ته (په لیږلو د رسولانو سره) پس غوره کړه دوی ړوندوالی (ضلالت) پر هدایت (او رهنمائی)

تفسیر: یعنی د نجات له هغی لاری څخه چی زمونږ رسول صلی الله علیه وسلم ورښوولی وه دوی خپلی سترګی وتړلی او ړوندوالی ئی ځانته غوره کړ. بالاخر الله تعالیٰ هم دوی د هم دوی په خوښه سره په هم هغه حالت پریښودل.

فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾

پس ونیول دوی لره سختی چغی (د جبریل او) د عذاب سپکوونکی په سبب د هغه (شرک او عصیان) چی وو دوی چی کول به ئی (چی تکذیب د صالح وو)

تفسیر: یعنی داسی یوه سخته زلزله راغله چی له هغی سره ډیره سخته چغه هم وه چی د هغه غږ له شدته د دوی زهره وچاوده او د زړونو حرکت ئی بند شو.

وَ نَجَّیۡنَا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَ کَانُوۡا یَتَّقُوۡنَ ﴿۱۸﴾

او نجات مو ورکړ هغو کسانو ته چی ایمان ئی راوړی وو او وو دوی چی پرهیزګاری به ئی کوله (له شرکه)

تفسیر: یعنی هغه کسان چی ایمان ئی راووړ او له بدی څخه ئی ځانونه وژغورل (وساتل) الله تعالیٰ دوی ته له عذابه نجات ورکړی دی. او د عذاب د نزول په وخت کښی لږ څه صدمه او تود باد هم نه وررسیږی.

وَ یَوۡمَ یُحۡشَرُ اَعۡدَآءُ اللّٰهِ اِلَی النَّارِ فَهُمۡ یُوۡزَعُوۡنَ ﴿۱۹﴾

او (یاده کړه) هغه ورځ چی راټول به کړل شی دښمنان د الله اور (د دوزخ) ته پس دوی به ډلی ډلی کړل شی.

تفسیر: یعنی د هر یوه قسم مجرمانو ډلی او جماعتونه به سره بیل بیل وی او دغه ګرد (ټول) جماعتونه به یو د بل په انتظار کښی جهنم ته نژدی درول کیږی. بیا چی ټول سره یو ځای شی نو روان به کړل شی دوزخ ته.

حَتّٰۤی اِذَا مَا جَآءُوۡهَا شَهِدَ عَلَیۡهِمۡ سَمۡعُهُمۡ وَ اَبۡصَارُهُمۡ وَ جُلُوۡدُهُمۡ بِمَا کَانُوۡا یَعۡمَلُوۡنَ ﴿۲۰﴾

تر هغه وخته پوری چی راشی دوی دغه (اور ته) شاهدی به ورکړی پر دوی باندی غوږونه د دوی او سترګی د دوی او پوستکی (او نور اعضاء) د دوی پر

هغو (کارونو) چې وو دوی چې کول به ئې.

تفسير: په دنيا کښې ئې پخپلو غوږونو سره تنزيله آيتونه واوريدل او پخپلو سترگو سره ئې تکوينيه آيتونه وليدل مگر سره له هغه د الله تعالىٰ وحدانيت او د ده د رسول رسالت ئې ونه مانه او په هر حيث او هر جهت د الله تعالىٰ عصيان او نافرمانۍ ته متوجه شول خو له دې نه بې‌خبره وو چې د گناهونو گرد (ټول) دفاتر ياداشتونه او تيکلي (ريکاردونه) د هم دوی په وجود کښې محفوظ او ډک کړی شوی پراته دي چې په لازمه وخت کښې به لولؤل او آورول کيږي، له رواياتو څخه معلوميږي چې په محشر کښې به کفار له خپلو جرائمو څخه پخپلو ژبو سره انکار کوی نو په دغه وخت کښې به داسې احکام صادريږي چې د دوی د هغو اعضاؤ او جوارحو شهادت وړاندې کړ شي چې دوی د هغوئ په ذريعه د دغو گناهونو مرتکب شوی دی لکه چې گرد (ټول) وجود به ئې پرې شاهدی ورکوی او په دې صورت د دوی د هغه اظهار چې پخپلو ژبو سره ئې پرومبی کړی وو تکذيب کيږي دلته به دوی حيران او مبهوت او هک پک پاتې کيږي او خپلو اعضاؤ ته به وايي چې ای کمبختانو! لرې او ورک شئ! ما خو دغه مدافعه ستاسې له طرفه کوله او جگړې مې ستاسې په گټه (فائده) نښلولې وې حال دا چې تاسې پخپله پخپلو جرائمو اقرار او اعتراف وکړ.

وَقَالُوْا لِجُلُوْدِهِمْ لِمَ شَهِدْتُّمْ عَلَيْنَا ؕ

او وبه وائې (کفار په تعجب سره اعضاؤ او) پوستکيو خپلو ته ولې مو شاهدی وکړه تاسې پر مونږ؟

تفسير: يعنې دغه منکرين به وائې کله چې پخپله ژبه سره مونږ داسې انکار کوو نو پر تاسې داسې کوم مصيبت رالويدلی وو چې خامخا مو په ورښوولو شروع وکړه او په آخر کښې دغه وينا تاسې ته چا درووښوده.

قَالُوْٓا اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذِيْٓ اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ

نو وبه وائې (دغه جلود دوی ته چې مونږ پخپله نه يو غږيدلي بلکه) غږولي يو مونږ الله هغه (مطلق قادر) چې غږولي ئې دي هر څيز

تفسير: د هغه لوی ذات قدرت هر ناطق ته د وينا قوت وربښلی دی، نن ورځ هم هغه لوی ذات مونږ ته هم د وينا قوت او قدرت راکړ، نو که مو خبرې نه کولې او شيان مو نه وې ښوولې نو څه شی به مو کړی وی. کله چې د هغه مطلق قادر اراده وشي چې يو شی خبرې وکړي نو کوم

شي توانيزي او قدرت او مجال لري چي وينا ونه كري، هغه لوى ذات چي ژبى ته ئې د وينا قوت او قدرت وربښلى دى آيا هم دغه قوت لاسو او پښو او د بدن نورو اندامونو ته نه شي بښلى؟ نو دغه دى چي مونږ هم د الله تعالىٰ په اراده دغسى شهادت اداء كړ.

وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾

حال دا چي الله پيدا كړى يئ تاسى اول ځلى او خاص هم دغه الله ته بيرته بيولى شئ (مجازاتو ته)

تفسير: دغه مقوله يا خو د الله تعالىٰ ده يا خو د جلودو ده دواړه محتملى دى.

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَآ أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ

او نه وئ تاسى (په وخت د كولو د دغو فواحشو داسى) چي پټول به مو (دغه فواحش له ويرى د دى) چي شاهدى به وركړى پر تاسى غوږونه ستاسى او نه سترګى ستاسى او نه پوستكى ستاسى (ځكه چي د خپلو اعضاؤ په شهادت مو باور نه درلود (لرلو)

تفسير: يعنى له نورو ځنى په پته سره مو ګناه كوله او له دى نه نه وئ خبر چي ستاسى لاسونه او پښى به ستاسى هغه مخفى اعمال ښرګندوى (ښكاره كوى). ښائى چي تاسى هغه ګناه له دغو اندامونو څخه هم پته كړى وى حال دا چي تاسو هم داسى كول هم غوښتل دغه مو له قدرته او واكه نه وو پوره.

وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾

وليكن ګمان به كوو تاسى (په وخت د ستر كښى) د دى چي بيشكه الله نه دى عالم پر ډيرو له هغو كارونو چي كول به تاسو.

تفسير: يعنى اصلاً ستاسى چارى او د عمل طرز ئې ښكاره كوه چي ګواكى تاسى د الله تعالىٰ

په محيط علم يقين نه درلود (لرلو) او داسي مو ګڼل چي هر څه مو چي زړه غواړي ښائى هم هغسي وکړو څوک مو ويني؟ او راپسي ګرځي؟ که په پوره ډول (طريقه) سره مو يقين او باور کړی وی چي الله تعالیٰ زمونږ له ګردو (تولو) حرکاتو څخه عالم او باخبر دی او د ده په نزد کښي زمونږ مکمل دفتر شته نو له سره به مو داسي شرارت او طغيان نه کوو.

وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ أَرْدٰىكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِّنَ الْخٰسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَّصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ۖ وَإِنْ يَّسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِّنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾

او دغه (فاسد ګمان) ستاسي هغه ګمان ستاسي دی چي کوو به تاسي دغه (ګمان) په رب خپل هلاک کړی يئ تاسي (دغه ګمان په آخرت کښي) پس نن وګرځيدئ تاسي له زيان کارانو څخه پس که صبر وکړی دوی (په دی عذاب يا ئي ونه کړی) پس اور (د دوزخ) ځای د هستوګنی دی دوی ته او که رضاء د الله (او قبول د توبي يا رجوع دنيا ته) غواړی دوی پس نه به وی دوی له قبول کړيو شويو (په طلب د رضاء د الله)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «يعني په دنيا کښي ځيني بلاء په صبر سره آسانيږي هلته که صبر وکړی يا ئي ونه کړی دوزخ د دوی دپاره کور مقرر کړی شوی دی چي له هغه ځايه له سره نشي وتلی او ځيني بلاء دلته په منت خوشامند او تملق سره لری کيدونکی دی ولي هلته دغه شيان له سره مفيد نه واقع کيږی او هومره زاری خواری او عاجزی چي وکړی نه قبليږی او نه ئي په درد خوری».

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ

او مقرر کړی مو دی دوی ته ملګری (له شياطينو) پس ښائسته کړی ئی دی دوی ته هغه شيزونه چي وړاندی له دوی دی او هغه شيزونه چي وروسته له دوی دی (له هواء او هوس او انکار د آخرت)

تفسير: يعني پر دوی باندی يو يو شيطان مقرر شوی دی څو دوی ته خراب کارونه چي پخوا ئی کړی وو يا وروسته له دی نه ئی کوی ښه وروښيی، او د دوی تبا کوونکی ماضی او مستقبل

هغوی ته ښه او ښکلی ورښکاره کړی او د دغو شیاطینو تقرر هم د دوی د اعراض عن الذکر نتیجه وه. کما قال الله تعالیٰ (فی جزء ٢٥ الرکوع ٤ آیت ٣٦ من سورة الزخرف) ﴿وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ﴾

وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ۖ

او ثابته شوی ده پر دوی خبره (د عذاب) په هغو امتونو کښې چې په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی نه له پیریانو او له انسانانو،

تفسیر: یعنی هم هغه خبره چې د دوی په نسبت په ابتداء کښې فرمایلی شوی ده ﴿لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ﴾ جزء ١٢ (د هود ١٠ رکوع ١١٩ آیت زمونږ د دغه مقدس تفسیر).

إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿٢٥﴾

بیشکه چې دوی وو زیانکاران (په دواړو جهانونو کښې)

تفسیر: کله چې انسان ته خساره واقع کیږی نو هم داسی سامان ورمهیاء کیږی.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾

او وائی هغه کسان چې کافران شوی دی (په وخت د قرائت د قرآن) چې مه اوروئ غوږ مه ږدئ تاسی دغه قرآن ته (چې محمد ئی لولی) او شورماشور واچوئ په (وخت د لوستلو د) ده کښې ښائی چې تاسی غالب شئ (پری او له تبلیغه ئی ساکت کړئ)

تفسیر: یعنی د عظیم‌الشان قرآن غږ د برق په شان د اوریدونکیو پر زړونو اثر غورځوی او هر څوک ئی چې اوری سخت تاثیر پری کوی نو ځکه د دغه تاثیر د انسداد دپاره کفارو دغه یوه

طریقه څانته غوره کړی ده هر کله چې قرآن لوستلی کیږی دوی غوږ ورته نه نیسی او دومره شورماشور اچوی چې نور ئې هم وانه وریدی شی او داسی به ئې ګڼل چې زمونږ په دغه شورماشور سره د قرآن غږ پورته نشی او پر خلقو خپل تاثیر ونه غورځوی. نن ورځ هم جاهلان هم داسی تدابیر کوی چې د کار د خبرو په مقابل کښې شورماشور کوی څو بل څوک ئې وانه وری مګر د حقانیت او صداقت کرنګهار او تنهار کله د میاشو او مچانو په بنهار پټ او مغلوبیدی شی؟ او سره له دغسی تدابیرو هم د حق غږ د زړونو تر ژورو پوری رسیږی او هم هغه هلته خپل اثر غورځوی.

فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾

(فرمائی الله تعالیٰ چې) پس خامخا وبه څکوو مونږ هرومرو (خامخا) هغو کسانو ته چې کافران شوی دی عذاب سخت او خامخا جزاء به ورکړو مونږ هرومرو (خامخا) دوی ته ډیره بده سزا د هغو اعمالو چې وو دوی چې کول به ئې.

تفسیر: یعنی له دی نه به زیات خراب کار بل څه وی چې دی پخپله هم د پند او نصیحت خبری وانه وری او نور خلق هم پری نه ږدی چې نصیحت ته غوږ کیږدی.

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ ۖ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ ۖ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

دغه (سخت عذاب جزاء ده د دښمنانو د الله (یعنی) چې اور دی شته دوی ته په دغه اور کښې کور د همیشه والی (دپاره د جزاء) په جزاء ورکولو په سبب د هغه چې وو دوی (په دنیا کښې) چې په آیتونو زمونږ (قرآن) انکار به ئې کوو.

تفسیر: یعنی په زړه په ښه شان پری پوهیدل لیکن له ضده او عناده او تعصبه به ئې تری انکار کوو.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَآ أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

او وبه وائی (په اور کښې) هغه کسان چې کافران شوی دی ای ربه زمونږ وښیه مونږ ته هغه (دوه تنه) چې گمراهان کړی ئې ؤ مونږ له پیریانو (ابلیس) او له انسانانو (قابیل) چې وګرځوو (واچوو) دوی لاندی د قدمونو خپلو دپاره د دی چې شی دوی له ښکته (سپکو ذلیلانو خلقو څخه)

تفسیر: یعنی خیر مونږ خو په آفت کښې اخته شوو لیکن له انسانانو او پیریانو ځنی هغه شیاطین چې زمونږ د اغواؤ او د غولولو سبب ګرځیدلی دی او مونږ د دوی له لاسه په دغه مصیبت کښې مبتلا شوی یو له مونږ سره ئې مخامخ کړئ څو ئې مونږ تر خپلو پښو لاندی ذری ذری او لتاړ کړو او په نهایت ذلت او خواری سره ئې د دوزخ په ډیری ښکتنی طبقې کښې وغورځوو او په دغه ډول (طریقه) خپل انتقام تری واخلو او لږ څه خپل زړونه پری ساړه کړو.

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾

بیشکه هغه کسان چې ویلی ئې دی صدقاً له زړه چې رب زمونږ الله دی بیا تینګ ولاړ وی (په دغه توحید او نورو اعمالو د دین) رانازلیږی به پر دوی پرښتی (عند النزع والبعث یا فی القبر چې داسی به وائی) مه ویریږئ او مه خپه کیږئ او خوشاله اوسئ تاسی په جنت هغه چې وئ تاسی چې وعده ئې درسره کړی شوی ده (په ژبی د انبیاؤ الله سره)

تفسیر: یعنی په زړه سره ئې اقرار وکړ او پر هغه قائم پاتی شو او د الله تعالیٰ په ربوبیت او الوهیت کښې ئې بل څوک شریک ونه دراوه او نه له دغه یقین او اقرار څخه د مرګ تر لحظی پوری وانه وښته او نه ئې خپل رنګ بدل کړ هر هغه شی ئې چې په ژبه سره ویلی وو، د هم هغه پر مقتضاء عملاً او اعتقاداً تینګ پاتی شو او د الله تعالیٰ د کامل ربوبیت حق ئې په پوره ډول (طریقه) سره وپیژاند او هر هغه عمل ئې چې وکړ خالص د ده د خوښی او شکر ګزاری دپاره ئې وکړ، د خپل رب ګرد (تول) عائد کړی حقوق او فرائض ئې په ښه شان سره وپیژندل او په

ښه ډول (طريقه) سره ئې اداء او په ځای ئې راوړل، الغرض له ماسواء الله څخه ئې مخ واړاوه او يوائځې د هم هغه په جانب متوجه شو او د هم ده پر سمه صافه لاره رهي (روان) شو. پر داسې مستقيم الحال بندګانو د مرګ په وخت او د قبر د رسيدلو په فرصت او وروسته له هغه د بيا ژوندي راپاڅيدلو په وخت کښې پرښتې نازليږي او دوی ته تسکين، تسلي ورکوي او د جنت د دخول زيرې وراوروي او ورته وائي چې اوس تاسې ته له هيڅ جهته د ويرې او د انديښنې موقع نه ده پاتې. د فاني دنيا ټول فکرونه او غمونه ختم شوي دي او د بل کوم راتلونکي آفت او مصيبت انديښنه نه ده پاتې اوس په ابدي ډول هر قسم جسماني او روحاني خوښي او عيش تاسې لره دي او د جنت هغه مواعد چې د انبياؤ عليهم السلام په ژبو له تاسې سره کړې شوي وو هغه ګرد (ټول) اوس له تاسې سره ايفاء کيدونکې دي. دا هغه دولت او نعمت دی چې د هغه د رارسيدلو د يقين له حاصليدلو څخه وروسته هيڅ يو غم او فکر د انسان په شاو خوا کښې نشي ګرځيدلی.

تنبيه: ډير ممکن دي چې پر متقينو او ابرارو په دغه دنيوي ژوندون کښې هم د پرښتو يو قسم مخصوص نزول وشي چې د الله تعالیٰ په حکم سره دوی ته د دوی په ديني او دنيوي امورو کښې د بهترۍ او ښيګڼې (فائدې) او نورو ښو خبرو الهام وکړي چې د دوی د شرح الصدر، تسکين او اطمينان موجب شي. لکه چې د دوی بالمقابل يو دوه آيتونه پخوا تير شول چې پر کفارو شياطين مسلط دي څو رذائل او قبائح دوی ته ښه ورښکاره کړي او د دوی د اغواؤ او اضلالو وسائل ورپيدا او مهياء کړي. او په بل ځای کښې د شياطينو په حق کښې د «تنزل» لفظ استعمال شوی دی (کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۹ الرکوع (۱۱) آيت ۲۲۲ - ۲۲۳ من سورة الشعراء) ﴿ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ يُّلْقُوْنَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كٰذِبُوْنَ ﴾ په هر حال د مفسرينو په نزد دغه معنی هم کيدی شي، او په دغه تقدير وروستنی آيت ﴿ نَحْنُ اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ﴾ سره په ډير ښه ډول لګيږي. والله اعلم.

نَحْنُ اَوْلِيٰٓؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ

(بل داسې ورته وائي ملائکې) مونږ يو دوستان ستاسې په دغه ژوندون لږ خسيس کښې (په حفاظت نصرت) او په آخرت کښې (چې به درڅخه لرې کړو وحشت د قبر او وبه مو رسوو جنت ته)

تفسير: ځينو دغه د الله تعالیٰ کلام ښوولی دی يعنې د پرښتو کلام له دی نه پخوا ختم شوی دی. او د اکثرو په نزد دغه هم د پرښتو مقوله ده. ګواکې پرښتې دغه قول د دوی په زړونو کښې الهام کوي او د دوی حوصله او همت زياتوي. ممکن دی چې ځينو بندګانو ته بالمشافه هم هم دغومره الفاظ ووائي. او ممکن دي چې موت ته نژدې يا بعد الموت ورته وويلی شي، نو په دغه

تقدير د ﴿ نَحۡنُ اَوۡلِيٰٓـؤُكُمۡ فِى الۡحَيٰوةِ الدُّنۡيَا وَفِى الۡاٰخِرَةِ ﴾ مطلب به داسی کیږی چی مونږ
په دنیا کښی هم ستاسی ملګری او رفیقان وو چی د الله تعالیٰ په حکم به مو په باطنی دول
(طریقه) سره ستاسی امداد او معاونت کوو او په آخرت به هم ستاسی رفیقان او ملګری یو چی
هلته ستاسی شفاعت یا د اعزاز او د اکرام انتظام وکړو.

وَلَكُمۡ فِيۡهَا مَا تَشۡتَهِىۡۤ اَنۡفُسُكُمۡ وَلَكُمۡ فِيۡهَا مَا تَدَّعُوۡنَ ﴿٣١﴾

او شته تاسی ته په دغه جنت کښی هغه نعماء چی مینه ورته کوی نفسونه
ستاسی او شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (لذاتو کراماتو) چی غواړئ ئی
تاسی

تفسیر: یعنی د هر شی خواهش، رغبت او هوس چی تاسی پخپلو زړونو کښی وکړئ یا هر هغه
شی چی په ژبه سره ئی وغواړئ هغه تول به تاسی ته درکولی کیږی. د الله تعالیٰ په خزانو کښی
د هیڅ شی کمی او تقلیل نشته.

نُزُلًا مِّنۡ غَفُوۡرٍ رَّحِيۡمٍ ﴿٣٢﴾

میلمستیا ده له (جانبه د الله) ښه ښښوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په
انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ښه وپوهیږئ چی هغه غفور رحیم به له خپل میلمه سره څومره ښه سلوک وکړی؟،
او دغه څومره یو لوی عزت او توقیر دی چی یو ضعیف بنده د خپل رب العزت میلمه شی.

وَمَنۡ اَحۡسَنُ قَوۡلًا مِّمَّنۡ دَعَاۤ اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَّقَالَ
اِنَّنِىۡ مِنَ الۡمُسۡلِمِيۡنَ ﴿٣٣﴾

او څوک دی ډیر ښائسته (بلکه نشته) له جهته د وینا له هغه چا چی بولی
(خلق) طرف د الله ته او عمل کوی نیک او وائی بیشکه زه له مسلمانانو
غاړه ایښوونکیو یم (احکام الله ته).

تفسیر پخوا په ﴿ اِنَّ الَّذِیۡنَ قَالُوۡا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسۡتَقَامُوۡا ﴾ کښې د هغو مخصوصو بندګانو ذکر وو چې هغوی یواځې د یوه الله پر الوهیت خپل اعتقاد ټینګ کړی وو او د خپل استقامت ثبوت ئې ورکړی ؤ دلته د هغوی د یوه بل اعلیٰ مقام ذکر فرمائي یعنې خورا (ډیر) ښه سړی هغه دی چې خپل ځان پاک الله ته بیخي وسپاری او د الله تعالیٰ د پوره طاعت او کامل انقیاد اعلان وکړی، او هم دغه غوره دین او سمه لاره ځانته اختیاره کړی او د ده قول او فعل نورو بندګانو ته د الله تعالیٰ په طرف د راتللو دپاره ډیر ښه محرک، مؤثر او سائق شي او دوی د دنیا نورو خلقو ته هم د الله تعالیٰ په طرف دعوت ورکړی او د دین په طرف ئې جذب او کش کړی. او د هغې نیکۍ په طرف چې دی خلق رابولی دی پخپله هم پرې عامل وی. او د الله تعالیٰ په نسبت د خپلې بندګۍ او احکام منلو د اعلان په وخت کښې هیچیرې او هیڅکله ونه ویرېږی. او نه څه اندیښنه ورته پیدا شي. د ده د قومیت طغراء ښائي چې د اسلام مذهب وی او له هر قسم بخل، امساک، تعصب، او نورو عنادیه وو خبرو څخه لرې وګرځي، او د خپلې خالصې مسلمانۍ منادی وکړی! او د هغه اعلیٰ مقام په لوری خلقو ته بلنه او دعوت کوی چې سیدنا و مولانا حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم د هغه دپاره مبعوث شوی ؤ، او پخپله سیدالمرسلین وخاتم النبیین صلی الله علیه وسلم او صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین پر هغې لاری خپل مقدس حیات او مجاهدات صرف کړی دی. دغه آیت په شان د محمد صلی الله علیه وسلم کښې دی یا مراد ترې صحابه رضی‌الله تعالیٰ عنه یا عالمان یا محتسبان یا مؤذنان یا نور هغه څوک دی چې پکښې دغه ښه صفات وی.

وَلَا تَسۡتَوِی الۡحَسَنَةُ وَ لَا السَّیِّئَةُ ؕ اِدۡفَعۡ بِالَّتِیۡ هِیَ اَحۡسَنُ فَاِذَا الَّذِیۡ بَیۡنَکَ وَ بَیۡنَهٗ عَدَاوَةٌ کَاَنَّهٗ وَلِیٌّ حَمِیۡمٌ ﴿۳۴﴾

او نه برابرېږی سره نیکی او نه بدی (په جزاء او حسن‌العاقبة کښې) دفعه کوه (ته هغه بدی) په هغه خصلت سره چې هغه ډیر ښه وی پس ناڅاپه هغه څوک چې په منځ ستا او په منځ د هغه کښې عداوت دښمنی وی لکه چې دی به دوست وی ډیر مهربان

تفسیر: په دغو آیتونو کښې یوه رښتین داعی الی الله ته د هغو ښو اخلاقو تعلیم ورکوی چې دوی ورته ضرورت لری یعنې ښه وپوهیږه چې بدی له نیکی سره، او نیکی له بدی سره قطعاً نشي برابریدی، او د دواړو تاثیرات سره بیل دی. بلکه یوه نیکی له بلې نیکی سره، او یوه بدی له بلې بدی سره په اثر او نتیجه کښې متمایزی دی. لهٰذا د یوه قانت مؤمن مخصوصاً د یوه داعی الی الله مسلک ښائي داسې وی چې د بدی جواب دی له سره په بدی سره ورنه کړی بلکه

حتی الامکان د بدی مقابله دی په نیکی سره وکړی. که څوک ورته کومه سخته خبره وکړی یا بده معامله ورسره وکړی نو د هغه په مقابل کښې دی دی داسی رویه او د عمل طرز ځان ته غوره کړی چې له هغه څخه بهتر او ښه وی. مثلاً د قهر او غصی په مقابل کښې دی له حلم او تحمل څخه کار واخلی! او د کنځلو جواب دی په تهذیب او انسانیت سره په دعاء او د سختی جواب دی په نرمی او مهربانی سره ورکړی د دغه وضعیت او مسلک له غوره کولو څخه به په نتیجه کښې ژر دربشکاره شی چې دیر سخت دښمن به هم ستاسی په مقابل کښې نرم او پوست شی. اګر که په زړه او اساسی دول (طریقه) سره به ستا دوست او خیر غوښتونکی نه ګرځی خو په ښکاره دول (طریقه) سره به دی دوست ګرځی، او متدرجاً دغه ظاهری دوستی به باطنی دوستی تبدیل او تحویل مومی او د دښمنی او عداوت ګرد (تول) خیالات د ده له زړه او افکارو څخه بیخی وځی کما قال الله تعالیٰ ﴿ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِّنْهُمْ مَّوَدَّةً ﴾ (د الممتحنة (۲) رکوع ۷ آیت ۲۸ جزء) هو! که د کوم سړی د طبیعت اقتضاء هم داسی وی چې د لړم او منګور په شان بی له ضرره او اذیته بل شی انسان ته نه رسوی نو هغه مستثنیٰ او جلا (جدا) خبره ده چې پر داسی افرادو نرمی، ښه اخلاق، صبر، تحمل هیڅ مثبت اثر نشی غورځولی. مګر دغسی افراد دیر لږ وی په هر حال هغو کسانو ته چې د دعوت الی الله پر منصب فائز دی لازم دی چې په دیر صبر، استقلال، ښه خلق تحمل سره کار وکړی!.

وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا الَّذِيْنَ صَبَرُوْاۚ وَمَا يُلَقّٰىهَآ اِلَّا ذُوْ حَظٍّ عَظِيْمٍ ﴿٣٥﴾

او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت د بدی دفع په نیکی سره) مګر هغو کسانو ته چې صبر تحمل کوی او نه ورکول کیږی دا (نیک خصلت) مګر خاوند د برخی دیری لوئ ته

تفسیر: یعنی دیره لویه حوصله په کار ده چې انسان په هغی سره د بدو خبرو تحمل وکړی شی او د هغه مقابله په ښه سره وکړی. دغه ښه اخلاق او اعلیٰ خصلت د الله تعالیٰ له درباره دیرو ښو او خوش قسمته او اقبالمنو سړیو ته وربښلی کیږی. (ربط) تر دی ځایه پوری د هغه حریف او دښمن سره د معاملی او ښه سلوک ښوونه وه چې په ښو معاملو او ښو اخلاقو سره متاثر کیدی شی لیکن ځنی داسی دښمنان هم پیدا کیږی چې په هیڅ حالت او صورت سره له دښمنی څخه لاس نه اخلی، که څوک ورسره هومره ملاطفت او محبت وکړی د هغه د شقاوت او عداوت مراتب لا پسی زیاتیږی او هغه تل په هم دغه فکر او ذکر وی چې هرومرو (خامخا) تاته څه ضرر او اذیت دررسوی نو د داسی پخو شیطانانو له اضرار او ایذاء څخه د ځان ساتلو تدبیر اوس دغسی

الله تعالیٰ بیان فرمائی چی

وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَٰنِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ ۖ إِنَّهُۥ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

او که ورسیږی تاته له طرفه د شیطان څه تباهی، وسوسه (چی دی واړوی تا له دغه ښه خصلت) پس پناه ونیسه په الله (له شره د ده) بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی ښه عالم

تفسیر: یعنی د داسی شیطان په مقابل کښی له نرمی او عفوی او په تیریدلو سره کار نه چلیږی یواځی د هغه د نجات دپاره یو تدبیر شته چی د الله قدوس جل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه په پناه کښی راشئ! دا هغه مضبوطه کلا ده چی هغی ته له سره شیطان نشی رسیدی. که تاسی واقعی په اخلاص او زاری سره د الله تعالیٰ په حضور کښی دعاء وکړئ نو هغه به ضرور تاسی ته پناه درکوی ځکه چی الله تعالیٰ د خپلو مخلوقاتو هر غږ او بلنه ښه آوری او ښه پری پوهیږی چی کوم یو په څومره اخلاص او تضرع سره ماته دعاء او نداء کوی؟ حضرت شاه صاحب د دغه آیت د ربط په نسبت له پخوانی سره داسی لیکی «یعنی که بی اختیاره قهر او غصه درشی نو دغه د شیطان مداخله ده» شیطان نه غواړی چی تاسی په «حسن‌الاخلاق» موصوف اوسئ او د دعوت الی‌الله په مقصد کښی بریالی (کامیاب) او فائزالمرام شئ.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۚ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله شپه او ورځ ده (چی په یوه کښی لباس او په بل کښی معاش دی) او (بل ځینی له دلائلو) لمر او سپوږمی دی

تفسیر: له دعوة الی الله سره څو سماویه او ارضیه دلائل هم بیان فرمائی څو په هغو سره داعی الی الله ته د الله تعالیٰ د عظمت او وحدانیت او بعث بعدالموت او نورو اهمو مسائلو په پوهولو کښی مدد ورسیږی په دغه ضمن کښی دی لوری ته هم اشاره وشوه چی له یوه جانبه د الله تعالیٰ مخصوص بندګان پخپل قول او عمل سره خلق د الله تعالیٰ په طرف رابولی او له بل جانبه د نمر، قمر، آسمان، ځمکی او د نورو مخلوقاتو عظیم الشان نظم او نسق غور او دقت کوونکیو ته د هغه واحد الله په طرف د راتللو دعوت ورکوی.

وفی کل شئ له آیة تدل علی انه واحد

انسان ته لازم دی چی په دغو تکوینیه ؤ دلائلو کښی هم هغسی بند پاتی نشی لکه چی نور ډیر اقوام پکښی بند پاتی دی بلکه ضروری ده چی د هغه لامحدوده قدرت لرونکی مالک‌الملکوت په مخ د خپل عجز او تسلیم سر ښکته کړی چی دغه ګرد (تول) د ده د قدرت او عظمت دلائل دی او د هغه په حکم سره له عدمه په وجود راغلی دی او ممکن دی چی پر دغه هم تنبیه وی څرنګه چی شپه او ورځ، او د دغو دواړو ښو لمر او قمر یو د بل په مقابل کښی دی او پاک الله تل په دغو دواړو کښی رد او بدل کوی هم داسی هغه پر دغه هم قدیر دی چی د دعوت الی الله په رڼا (رڼرا) کښی او د داعی د همت په علویت او د ده د ښو اخلاقو په میمنت د دغه قرآن د مخاطبینو وضعیت ته هم تبدیل او تحویل ورکړی او دغه توره تیاره فضاء په یوه روښانه رڼا (رڼرا) سره بدله کړی.

لَا تَسۡجُدُوا۟ لِلشَّمۡسِ وَلَا لِلۡقَمَرِ وَٱسۡجُدُوا۟ لِلَّهِ ٱلَّذِی خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمۡ إِیَّاهُ تَعۡبُدُونَ ﴿٣٧﴾

مه کوئ سجده تاسی دپاره د لمر او نه دپاره د سپوږمی او سجده کوئ تاسی خاص هغه (الله) ته چی پیدا کړی ئی دی دا (څلور علامی) که چیری یئ تاسی چی خاص هم ده (الله) ته عبادت کوئ

تفسیر: د لمر، سپوږمی او د نورو شیانو عبادت کوونکو به هم په ژبه سره هم داسی ویل چی زمونږ غرض د دغو شیانو له عبادته د پاک الله عبادت دی مګر پاک الله دغه وښوول چی دغه شیان بیخی د عبادت لیاقت نه لری د عبادت لائق یوائحی واحد الله دی او د کوم غیر الله عبادت کول د قدوس الله څخه له بغاوت کولو سره مرادف دی.

فَإِنِ ٱسۡتَكۡبَرُوا۟ فَٱلَّذِینَ عِندَ رَبِّكَ یُسَبِّحُونَ لَهُۥ بِٱلَّیۡلِ وَٱلنَّهَارِ وَهُمۡ لَا یَسۡـَٔمُونَ ۩ ﴿٣٨﴾ السجدة

پس که لوئی وکړه دوی (له سجدی د الله نو الله مستغنی دی) پس هغه څوک چی په نزد د رب ستا دی (له پرښتو) تسبیح وائی دغه (الله) ته هم په شپه کښی او هم په ورځ کښی حال دا چی دوی (له دغه تسبیح او عبادته) نه ستړی کیږی.

تفسیر: یعنی که غرور، تکبر، لوئی د حق له قبوله مانع ده او د توحید د دلائلو له وضوح سره د واحد الله د عبادت په جانب نه غواړی چی راشی، نو نه دی راځی دوی خپلو ځانونو ته نقصان رسوی. الله تعالیٰ له سره د دوی پروا نه لری هغه لوی ذات چی د ده عظمت او جبروت داسی وضعیت لری چی بی حسابه مقربین ملائک شپه او ورځ د ده په عبادت، تسبیح او تقدیس کښی داسی مشغول او لگیا دی چی له سره پکښی نه خپه، نه ستړی او ستومانیږی نو د دوی په مقابل کښی دغه خواران څه شی دی. دوی په دغو دروغو تکبر، او غرور خامخا خپلو ځانونو ته ضرر او نقصان رسوی.

وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَآ اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَآءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ ؕ اِنَّ الَّذِيْٓ اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى ؕ اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۳۹﴾

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د دغه (الله) دا دی چی بیشکه ته وینی ځمکه وچه کلکه پس هر کله چی نازلی کړو مونږ پر دغی (ځمکی) اوبه (د باران) نو سره وخوځیږی او وپړسیږی (او شنه شی) بیشکه هغه الله چی ژوندی کړی ده دا (ځمکه) خامخا ژوندی کوونکی دی د مړیو بیشکه الله پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء او اماتت دی)

تفسیر: یعنی ځمکی ته وگورئ چی دغه خواره چپ چاپ، ذلیل او سپک تر درانه بار لاندی ده د وچوالی په وخت کښی ئی له هری خوا څخه دوړی او خاوری پورته کیږی لیکن هم دا چی د باران پرخه پری ولویده یو ځلی طراوت، رونق، تازگی او نشونما او د لیدلو وړ (مستحق) تحولات پکښی څرگندیږی (ښکاره کیږی). آخر دغه اقلاب د کوم ذات د قدرت د لاس تصرف او نتیجه ده؟ هغه الله جل جلاله چی وچی کلکی مړی ځمکی ته طراوت، شینوالی او ژوندون وربښلی دی آیا هغه پر دغه نه دی قدیر چی د انسانانو په ابدانو کښی بیا روح واچوی؟ او آیا هغه مطلق قادر نشی کولی چی مړو زړونو ته د دعوت الی الله له تاثیره بیا له نوی سره ژوندون او جدید حیات ورعطاء کړی؟ بیشکه الله تعالیٰ هر شی کولی شی! او د الله تعالیٰ د قدرت په مقابل کښی هیڅ شی مانع او مزاحم نشی کیدی.

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَن يُلْقَىٰ فِي النَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۖ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾

بیشکه هغه کسان چی میلان کوی له حقه باطل ته په آیتونو (د قرآن) زمونږ کښی نه دی پټ دوی پر مونږ (نو د دغه الحاد جزاء به ورته ورکړو) آیا پس هغه څوک چی وغورځولی شی په اور کښی غوره دی یا هغه څوک چی رابه شی په امن (له عذابه) په ورځ د قیامت کښی (نو تهدیداً دوی ته ویلی کیږی چی) کوئ تاسی هر څه چی مو خوښ وی (ای کفارو) بیشکه الله پر هغو اعمالو چی کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزا به د اعمالو درکړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لوری د دعوت ورکوونکیو له ژبو څخه د تنزیلیه ؤ آیتونو له آوریدلو او د دهر پر قرطاس د تکوینیه وو آیتونو له لیدلو څخه هم چی دغه خلق له کږو تللو بیرته نه ګرځی او په سمو صافو خبرو کښی واهی او تباهی شبهات پیدا او تری کږی وږی خبری جوړوی یا ئی خامخا سره اړوی رااړوی او یو غلط مطلب تری وباسی یا خوشی چتی (بیکاره) بل کوم عذر او بهانه وړاندی کوی او د آیتونو په منلو کښی وړاندی وروسته تحریف او تبدیل کوی د داسی کږو تلونکیو پر اوضاعو پاک الله ډیر ښه پوهیږی ممکن دی چی دغه پر خپلو مکاریو او چالاکیو ډیر مغرور وی مگر له الله تعالیٰ څخنی د دوی هیڅ احوال نه دی پټ څه وخت چی دوی له الله تعالیٰ سره مخامخ ودرول شی هلته به دوی وپوهیږی چی فی‌الحال الله تعالیٰ هغوی ته مهلت ورکړی ؤ ځکه چی الله تعالیٰ سم د لاسه مجرمین نه نیسی له هم دی جهته وروسته فرمائی ﴿ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴾ یعنی ښه دی څرنګه چی پوهیږئ هم هغسی وکړئ مګر ښه وپوهیږی چی ستاسی ګرد (تول) حرکات د پاک الله اعظم برهانه تر نظر لاندی دی او په یوه ورځ د هغه سزا تاسی ته یو ځای پوره درکوی او بالاخر د هغه ربږ (تکلیف) او زحمت تاسی مونږونکی یئ اوس تاسی پخپله فکر او غور وکړئ هغه سری چی د خپلو شرارتونو په علت په ډیر سخت سوځوونکی اور کښی ولویږی او یو بل سری چی د خپل شرافت او سلامت خوښولو په برکت تل په امنیت او طمانیت کښی اوسیږی آیا له دغو دواړو څخه کوم یو ښه او بهتر دی؟

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی په ذکر قرآن کله چی راغی دوی ته (نو ژر به په عذابیږی دوی)

تفسیر: یعني دوی خامخا د خپلو کړو تللو په علت د پند او نصیحت په خبرو کښې شبهات پیدا کوی حال دا چې په هغه کښې د دروغو ځای او ګنجائش له سره نشته. هغه ذکر، پند نصیحت څه شي دی؟ یو صاف، واضح، مضبوط او محکم کتاب چې له هغه څخه ما سواء له یوه ناپوه، احمق او شریر انسان بل هیڅوک انکار نشي کولی.

وَإِنَّهُۥ لَكِتَٰبٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَّا يَأْتِيهِ ٱلْبَٰطِلُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِۦ ۖ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾

حال دا چې بیشکه دغه قرآن خامخا کتاب قوی (نادر) دی نه راځي دغه قرآن ته باطل (نه) د مخې (له طرفه) د دی او نه د شا (له طرفه) ئې (بوجه من الوجوه) رالیږلی شوی دی له طرفه د حکمت والا ثناء ویلی شوی (الله).

تفسیر: یعني د الله تعالیٰ په رالیږلی شوی کتاب کښې که دروغ راغلی دی نو له کوم ځای څخه راغلی دی؟ او د هغه کتاب د ساتلو ذمه چې هغه پخپله غاړه اخیستی ده نو ناحق او باطل څه قوت او مجال لری چې د هغه شاوو خوا ته ورنژدی شوی وی.

مَّا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

نه ویل کیږی تاته (ای محمده!) مګر (هم هغسی) وینا چې په تحقیق ویلی شوی وه دپاره د هغو رسولانو چې پخوا له تا تیر شوی دی، بیشکه رب ستا خامخا څیښتن (مالک) د مغفرت دی (مؤمنانو لره) او څیښتن (مالک) د عذاب دردناک دی (کافرانو لره)

تفسیر: یعني د منکرینو کومه معامله چې له تاسی سره ده هم دغه معامله به د هری زمانی منکرینو له خپلو انبیاؤ سره درلوده (لرله). انبیاوو به تل د دوی دپاره خیر غوښت او هغوی به د هغه په مقابل کښې هر راز (قسم) تکالیف او مصائب خپلو انبیاؤو ته رسول بیا هم هغسی چې هغو انبیاؤ پر هغو ربړو (تکلیفونو) او سختیو کښې صبر او تحمل کوو تاسی هم پر دغو

مصاعبو صبر او تحمل وکړئ په نتیجه کښې به ځینې توبه کوی او پر سمه لاره به راځی چې د دوی دپاره د الله تعالیٰ له جانبه معافی او ښښنه ده او څه نور کسان به پر خپلو هم هغو کړو تللو، ضد او عناد ټینګ او قائم پاتې کیږی چې بالاخر دوی د دردناکی سزا مستوجب کیږی.

وَلَوْ جَعَلْنٰهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَّقَالُوْا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيٰتُهٗ ءَاَعْجَمِيٌّ وَّعَرَبِيٌّ

او که ګرځولی مو وی. دغه قرآن په ژبه د عجمو نو خامخا ویلی به وو (دغو د عربو کفارو) ولې واضح بیان شوی نه دی آیتونه د دی (په ژبی فصیحی عربی دغه قرآن) آیا عجمی دی او (نبی ئې) عربی دی

تفسیر: یعنی که یوه سړی داسې اراده کړی وی چې یوه خبره نه منی نو په زرګونو حیلې او بهانې ورته جوړولی شی. د معظمی مکې کفارو کله چې بل شی ونه موند نو په داسې ویناوو ئې شروع وکړه چې «صاحبه! مونږ خو د عربی نبی په معجزی باندې هلته قائل او معترف کیدو چې دغه قرآن ماسواء له عربی ژبی په بلې کومې ژبی راغلی وی» لیکن فرض ئې کړئ که هم داسې هم کیدی نو د هغه کتاب د دروغجن کولو دپاره به دوی داسې ویل «ښه صاحبه! چیری داسې بې اساسه او بې منطقه خبره به لیدلی شوی وی چې پخپله رسول عربی او د ده قوم چې د دغه کتاب ړومبنی مخاطبین دی هم عرب مګر دغو ته دغسې کتاب رالیږلی شوی دی چې پر یوه توری هم دوی نشی پوهیدی.

قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوْا هُدًى وَّشِفَآءٌ

ووایه ته (ای محمده! دوی ته) چې دغه قرآن دپاره د هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی هدایت او شفاء دی

تفسیر: یعنی لغو او چټی (بیکاره) شبهات خو به له سره نه ختمیږی هو! دغومره تجربه هر یو سړی کولی شی هغو کسانو چې پر دغه مقدس کتاب ایمان راوړی دی او پری عمل کوی په څرنګه عجیب هدایت او بصیرت عقل او پوه نائل او فائز شوی دی او د دوی د سلهاوو کلونو قرنو امراض او رنځوری ئې لری او ورکه کړی ده او له دوی څخه ئې ظاهری او باطنی روغ رمټ انسانان جوړ کړی دی.

وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَّهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى ؕ

او هغه کسان چې ایمان نه راوړی په غوږونو د دوی کښې درونډوالي دی حال دا چې دغه (قرآن) پر دوی باندې ړوندوالي پټوالي دی (نو نه ویني دوی هغه جمال او کمال د ده)

تفسیر: یعنې هم هغسې چې د خفاش (شکالي ـ ښاپیرک) سترګې د لمر په رڼا (رڼړا) کښې ترلی کیږي او دی هیڅ یو شی نشی کتلی دغه منکرین هم د قرآن په رڼا (رڼړا) کښې ړانده او هیڅ یو روڼ شی نشي لیدلی نو په دغه کښې د قرآن څه قصور دی؟ منکرینو ته لازم دی چې د خپلو لیدلو دغه ضعف ته ښه ځیر شي او محسوس ئې کړي! او بیا د هغې معالجې ته متوجه شي!

اُولٰٓئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍۭ بَعِيْدٍ ﴿٤٤﴾

دغه کفار (ګواکې داسي دي لکه چې) غږ ورته کوو شي له ځایه لرې (او په کیفیت ئې نه پوهیږي).

تفسیر: یعنې که یو سړي ته له لرې څخه غږ او ناري وکړي هغه ئې نه آوري او که وائي وري ښه پرې نه پوهیږي هم داسي د قرآن منکرین هم د دغه صداقت او منبع د صداقت څخه دومره لرې لویدلي دي چې د حق غږ د هغو د زړه غوږو ته له سره نشي رسیدی او که چیري هم وررسیږي نو دوی د هغه پر مطلب په ښه شان سره نشي پوهیدی.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ فَاخْتُلِفَ فِيْهِ ؕ

او خامخا په تحقیق ورکړي وو مونږ موسیٰ ته کتاب (توریت) پس اختلاف وکړ شو په (تصدیق او تکذیب د) هغه کښې

تفسیر: یعنې هم هغسې چې نن د «قرآن» د منونکیو او د نامنونکیو په منځ کښې اختلاف واقع شوی دی پخوا له دی نه د «توریت» په متعلق هم هم داسې اختلاف واقع شوی وو بیا وګورئ چې د هغه انجام څرنګه شوی وو؟

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ

او که چیری نه وی هغه خبره چی ړومبی شوی ده له (طرفه) د رب ستا (چی تاخیر د عذاب دی تر قیامت پوری) نو خامخا حکم به کړی شوی ؤ په منځ د دوی (په دنیا) کښی

تفسیر: هم هغه خبره صادره شوی ده چی د دغو ګردو (تولو) شیانو فیصله په آخرت کښی کیږی.

وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾

او بیشکه چی دغه (دروغ جوړوونکی) خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه یا له توریت) چی موجب د اضطراب دی

تفسیر: یعنی مهمل شکوک او چتی (بیکاره) شبهات دوی ته اطمینان او هوسائی (آرام) نه ورکوی او تل د دوی په زړونو کښی اندیښنی وی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

هر څوک چی وکړی نیک (کار) پس دپاره د ځان خپل ئی دی او هر څوک چی بدکار وکړی پس هغه بار دی په ده او نه دی رب ستا ظلم کوونکی پر بندګانو (چی بی موجبه ئی په عذاب کړی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له جانبه ظلم نه کیږی هر سړی به د خپل عمل بدل ومومی، څه چی ئی کړی وی هم هغه به ئی په مخه ورشی نه د هیچا نیکی هلته ضائع کیږی او نه د یوه بدی د بل چا په غاړه کښی لویږی. (ربط) کله چی د نیکی او بدی پوره بدل د قیامت په ورځ ورکول کیږی او کفارو به علی‌الاکثر دغسی پوښتنی کولی چی قیامت کله راځی؟ نو ځکه د هغه په نسبت اوس د هم دغه مبارک تفسیر د مخامخ مخ په اوله کرښه کښی داسی ارشاد صادریږی چی

اِلَيۡهِ يُرَدُّ عِلۡمُ السَّاعَةِ ؕ

خاص هم دغه (الله) ته ورکاوه شي علم د قيامت (چه څه وخت به واقع کيږي)،

تفسير : يعني يوائحي الله تعالىٰ په دى عالم دى چه قيامت کله راځي؟ ډير لوى رسول او ستره پرښته هم د قيامت د وخت له تعيينه عاجزه او ناتوانه ده. که څوک د قيامت د قيام پوښتنه له دوى نه وکړى نو جواب به ئى داسى آورى «ما المسئول عنها باعلم من السائل».

وَمَا تَخۡرُجُ مِن ثَمَرَٰتٍ مِّنۡ أَكۡمَامِهَا وَمَا تَحۡمِلُ مِنۡ أُنثَىٰ وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلۡمِهِۦ ۚ

او نه راوځي هيڅ قسم له ميوو څخه له غلافو د دوى څخه او نه آخلي بار هيڅ ښځه (له انسانه او حيوانه) او نه ږدى بار (حمل) خپل مگر په علم د الله سره.

تفسير : يعني د الله تعالىٰ علم پر هر شي محيط دى. هيڅ يوه خرما له خپلى واښکى، او هيڅ يوه دانه له خپل وږى او هيڅ يوه ميوه او ثمره له خپلى خولى (غلافه) د باندى نه راوځي چه الله تعالىٰ ته هغه نه وى معلوم (بلکه معلوم دى) د هيڅ يوى ښځي يا د ښځي ساکښ (ذى روح) په ګيډه يا په هګى کښي به داسى وړوکى مولود او موجود نه وى چه الله تعالىٰ ته هغه نه وى معلوم (بلکه معلوم دى) او هر هغه چي دوى ئى څيږوى يا ترى ووځي هغه ګرد (تول) د الله تعالىٰ په علم کښي شته. هم داسى وپوهيږئ چه د دغي موجودى وړى دنيا د نتيجي په ډول (طريقه) د آخرت ظهور او د قيامت وقوع هم هرومرو (خامخا) په عمل راځي د هغه وخت او نيته هم هم دغه رب البريه ته معلومه او ښکاره ده چه کله راځي؟ هيڅ يو انسان يا پرښته په دى نه دى خبر او نه دغه ضرورى ده چه څوک پرى خبر شي بلکه دغه هر انسان ته لازم دى چه د قيامت پر خبرو او احوالو او اهوالو سم د الله تعالىٰ له اخبار او اعلام تام يقين او باور ولرى! او د هم هغى ويروونکى ورځي په توتيه او فکر او ذکر کښي دى تل اوسى! چه په هغه کښي به له سره دوستى او رفاقت، امداد او شفاعت، کومک او معاونت بى د رب العزت له مرحمته ممکن نه دى او نه ترى نجات او مخلص شته.

وَيَوۡمَ يُنَادِيهِمۡ أَيۡنَ شُرَكَآءِى ۙ

او په هغه ورځ غږ به وکړي (الله) مشركانو ته چې څه شول شريكان زما (په زعم د تاسي).

تفسير : يعني هغه خپل معبودان راوبولئ چه هغو مو زما په الوهيت كښي شريك درولي وو چه اوس هغوى چيرى دى؟.

قَالُوٓا اٰذَنّٰكَ ۙ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيْدٍ ۚ﴿۴۷﴾

نو وبه وائي دغه (مشركان) چې خبر كړي مونږ ته (اوس) چې نشته زمونږ نه هيڅوك شاهد (په دى چې تاته شريك شته).

تفسير : يعني مونږ په صافو او ښكاره وو الفاظو سره د تا په حضور كښي عرض كړى دى چې مونږ له سره پخپل جرم او گناه اقرار او اعتراف نه كوو، او نه د هغه د اقبال دپاره حاضر يو (گواكي په دغه وخت كښي په نهايت لجاجت او سپين سترگى توب په درواغو سره له خپل كفر، شرك او عصيان، انكار كوى) ځينو د «شهيد» معنى شاهد اخيستى ده او داسي مطلب ترى اخلي چه په دغه وخت كښي هيڅ يو زمونږ هغه شركاء دلته نه وينو او را څخه ورك شوى دى.

وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَدْعُوْنَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوْا مَا لَهُمْ مِّنْ مَّحِيْصٍ ﴿۴۸﴾

او ورك به شي له دوى نه هغه (بتان) چې وو دوى چه عبادت به ئې كاوه (د هغو) پخوا له دى نه (په دنيا كښى) او يقين به راشي د دوى چه نشته دوى ته هيڅ ځاى د تيښتى (له عذاب د الله څخه).

تفسير : يعني هغو شيانو ته چه تاسي په دنيا كښي د الله تعالیٰ شريكان ويل او د هغو په عبادت كښي لگيا وئ نن د هغوى هيڅ درك او پته نه ده معلومه چه چيرى دى؟ د خپلو عابدانو مدد ته ولي نه راځي؟ او د عابدانو له زړو څخني هم هغه د بللو او د عبادت كولو خيالات او افكار غائب شوى دى هغوى اوس ښه پوهيدلي دى چه د الله تعالیٰ له سزا څخه له سره نشي خلاصيدى او خپل مرى د ده د سزا له منگلو څخه په هيڅ وسيله نشي خوشي كولي بالاخر بي‌هيلى او نااميده كيږي او له هغو څخني بيخي خپله بي‌تعلقي او بيزارى ښكاروى چه د دوى په حمايت به له انبياؤ سره جنگيدل او د هغو پند به ئې نه اوريده.

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَآءِ الْخَيْرِ ۫ وَاِنْ مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَـُٔوْسٌ قَنُوْطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنٰهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِنْۢ بَعْدِ ضَرَّآءَ مَسَّتْهُ لَيَقُوْلَنَّ هٰذَا لِيْ ۙ وَمَآ اَظُنُّ السَّاعَةَ قَآئِمَةً ۙ وَّلَئِنْ رُّجِعْتُ اِلٰى رَبِّيْٓ اِنَّ لِيْ عِنْدَهٗ لَلْحُسْنٰى ۚ

نه ستړی کیږی انسان له غوښتلو د خیر (او د انواعو د ښیګنو) او که ورسیږی ورته کوم شر پس نااميده وی دی ډیر سخت (له رحمته د الله). او قسم دی خامخا که وڅکوو ده ته رحمت (مهربانی غنا او صحت) له (جانبه) زمونږ پس له هغی سختی چی رسیدلی وی ده ته (له فقر او مرض) نو خامخا وبه وائی دی هرومرو (خامخا) چه دغه (غنا او صحت لائق) زما دی (په سبب د عمل زما) او ګمان نه کوم پر قیامت د دریدونکی (چه رابه شی) او قسم دی که (بالفرض) بیرته وګرځولی شم په طرف د رب خپل نو بیشکه زما دپاره به وی په نزد د دغه (الله) کښی خامخا نیکی (جنت)،

تفسیر : یعنی د انسان طبیعت هم عجیب قسم دی کله چه لږ څه دنیوی نیکی او ښیګنه ورته ورسیږی او څه عیش او عشرت او آرامی ئی په برخه شی نو د ډیر حرص او طمعی لامله (وجی) غواړی چه لا نوری مزی او چرچی هم وکړی او تر هری اندازی پوری چه آرام او هوسا وی نه پری قانع کیږی او ګیده ئی پری نه مړیږی او که له وسه او توانه ئی پوره وی د تولی دنیا مال او دولت به تولوی او پخپل کور کښی ئی غوندوی لیکن که چیری لږ څه سختی او بده ورځ پری راشی او د ظاهری اسبابو سلسله له خپله مرضی څخه چپه او مخالفه ووینی نو ژر تر ژره نا امیده او مأیوس کیږی او په دغه وخت کښی په مات زړه بی‌هیلی او وارخطاء کیږی ځکه چه د هغه نظر تش پر دغه وروړاندی شویو اسبابو محدود وی او پر مطلق قادر او مسبب‌الاسباب ئی اعتماد نه وی چه که هغه اراده وفرمائی په یوه آن کښی د اسبابو ګرده (توله) سلسله پر بلی خوا هم اړولی شی. له دغی مأیوسی څخه وروسته که بالفرض الله تعالیٰ له ده نه دغه تکلیف او مصیبت لری هم کړی او پخپل فضل او مرحمت سره د عیش او راحت مسائل هم ور تهیه کړی نو وائی «هذا لی» یعنی ما هغه فلانی تدبیر کړی ؤ زما په تدبیر او لیاقت او فضیلت سره خامخا هم داسی کیدونکی ؤ اوس نه د پاک الله فضل او مرحمت یادوی او نه ئی د خپلی هغه مأیوسی او نااميدی کیفیت چی لږ څه پخوا ورپیښ وو په یادیږی. د عیش او آرام په نشو کښی داسی مخمور او مسرور کیږی چی ګواکی وروسته به هیڅ یو مصیبت او نکبت نه وروړاندی کیږی او داسی به ئی ګڼی چه تل به هم داسی په آرامی او هوسائی (آرام) کښی اوسیږم او که چیری د دغو تأثیراتو په منځ کښی د قیامت نوم واوروی نو وائی چی زه خو داسی خیال نه کوم چه

دغسي يو شي واقع کيدونکي دي او فرض ئې کړئ که دغسي پېښه واقعه هم شي او زه بيا د خپل رب په طرف بوتللي هم شوم نو يقين کوم چې هلته به هم زما انجام ښه وي که زه د الله تعالیٰ په نزد خراب او نالائق وي نو په دنيا کښې به دومره عيش او راحت زما په برخه نه کيده نو ځکه توقع ده چه هلته هم هم دغسي معامله به له ماسره کيږي.

فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٠﴾

پس خامخا خبر به درکړو هرومرو (خامخا) هغو کسانو ته چې کافران شوي دي په هغو (عملو) چې کړي ئې دي او خامخا وبه څکوو هرومرو (خامخا) پر دوی له عذابه سخته لويه.

تفسير : يعني خوښ شئ! چې له دغه کفر او غرور سره به هم هلته مزې او چړچې کوئ؟ کله چه هلته ورسيږئ بيا به درڅرگنده (ښکاره) شي چه منکرين څرنگه سختي سزاوي گالي (برداشت کړي) او په څه شان سره د خپل گرد (تول) عمر د اعمالو په سزا (هيداد) رسيږي؟.

وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ ﴿٥١﴾

او کله چې انعام وکړو مونږ پر انسان نو وگرځي (له حقه او په شنگ شي له شکره) او لرې شي (له سمې لياري) په سبب د غرور (لوئ) خپلې او کله چې ورسيږي ده ته کومه سختي (بلاء) پس دی خاوند د دعاء اوږدې وي (يعني تل مشغول وي په سؤال او زاري سره).

تفسير : يعني د الله تعالیٰ د نعمتونو د متمتع کيدلو په وخت کښې خو د حقيقي منعم د حق پيژندلو او شکر ايستلو څخه اعراض کوي او مخ ترې اړوي او بيخي ترې بې پروا کيږي او په بل اړخ اوړي. بيا هر کله چه کوم تکليف او مصيبت وروراندې شي نو هم هغه پاک الله ته خپل د عجز لاس غځوي او اوږدې دعاوې کوي او له دې نه نه شرميږي چه په کوم مخ او خوله ترې دغسي غوښتنې وکړم او وئې بولم. د تماشا (ننداري) ځای دا دی چه ځينې اوقات پر اسبابو او وسائلو نظر اچوي او پخپل زړه کښې مايوس کيږي او په دغه حالت کښې هم له ډيرې مايوسۍ او وارخطائي ترهور کيږي او د پاک الله په طرف بې اختياره د دعاء لاس پورته کوي اگر په په خپل زړه کښې بې هيلي او نااميده هم وي خو پخپلې ژبې سره در گرده (توله) الله تعالیٰ يادوي.

حضرت شاه صاحب رح ليکي «دغه ګرد (ټول) د انسان د قصور او د نقصان بيان دی چه نه پر سختی صبر او نه پر نرمی شکر کوی».

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِيْ شِقَاقٍۭ بَعِيْدٍ ﴿۵۲﴾

ووايه (ای محمده! دوی ته) آيا وينئ تاسی (نو ما هم خبر کړی چی) که چيری وی (دغه قرآن) له نزده د الله بيا کافران شئ تاسی په دغه قرآن) نو څوک دی ډير ګمراه له هغه چا چی دی په مخالفت لری کښی (له حقه) وی.

تفسير : پاس ئی د انسان د طبيعت عجيبه او غريبه نخچه وايسته او ده ته د ده پر کمزوريو او ناروغيو په نهايت مؤثر بيان سره توجه ورکړه شوه اوس تنبيه کوی چه دغه کتاب تاسی ته ستاسی په کمزوريو او نقائصو پوهوونکی او د انجام په طرف مو متوجه کوونکی دی که د الله تعالیٰ له جانبه راغلی وی (لکه چی په واقع کښی دی) بيا نو تاسی ئی ولی نه منئ؟ او له دغسی اعلی او ډيرو قيمتدارو نصائحو څخه ولی منکريږئ؟ او د خپل عاقبت فکر او انديښنه نه کوئ؟ بلکه د حق په مخالفت کښی ډير لری تښتی نو آيا له دی نه بله کومه لويه ګمراهی، نقصان او خساره شته؟.

سَنُرِيْهِمْ اٰيٰتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَفِيْٓ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ

ژر ده چی وبه ښيو دوی ته دلائل (د قدرت) خپل چی په آفاق ملکونو کښی دی او په نفسونو د دوی کښی دی تر هغه پوری چی ښکاره شی دوی ته چی بيشکه دغه قرآن حق دی،

تفسير : يعنی د قرآن حقانيت خو د نورو دلائيلو او براهينو په موجب په خپل ځای پاتی دی اوس موږ منکرينو ته د دوی په خپلو ځانونو کښی او د دوی په اطرافو او اکنافو کښی او په ګرد (ټول) عربستان بلکه په ټول جهان کښی د خپل قدرت هغه دلائل او نښی ورځرګندوو (ښکاره کوو) چی په هغو سره د قرآن او د پاک قرآن د حاملينو صداقت بيخی د رنی ورځی په شان تر سترګو روښان او عيان شی. هغه نمونی څه دی؟ هغه د اسلام د عظيم‌الشانو او محيرالعقولو هغه فتوحات دی چه د ظاهری اسبابو له سلسلی څخه بيخی مخالف او د لوی قرآن له پخوا ويلو سره ئی عيناً موافق وقوع ومونده لکه چه د بدر په غزوی کښی کفارو پخپلو

ځانونو کښې او د معظمې مکې په فتحه کښې د عربستان په مرکز کښې او د راشده‌وو خلفاوو په عهد کښې په ګرد (تول) جهان کښې د هغه نمونې دوی پخپل سترګو سره ولیدلې او دا هم ممکن دی چه له « آیات» څخه د قدرت عمومي دلائل او نښې مرادی وی چې غور او دقت کوونکې ته پخپل وجود کښې او له خپله وجوده د باندې د دنیا په ګردو (تولو) شیانو کښې په نظر ورځی چې له هغو څنې د الله تعالیٰ د وحدانیت او د عظمت ثبوت مونده کیږی او د پاک قرآن د بیاناتو تصدیق په عمل راځی. کله چې هغه د هغو الهیه ؤ سننو او فطریه ؤ نوامیسو سره موافق ثابتیږی چې په دغه د تکوین په عالم کښې کار کوونکې دی په دغه قسم سره کله چې د تولو کونیه ؤ او د آفاقیه ؤ او د انفسیه ؤ حقائقو او آیاتو انکشاف خلقو ته دفعتاً نشی کیدی بلکه وقتاً فوقتاً او متدرجاً د هغو له څیرو څخه پردې لری کیږی نو ځکه ئې داسې تعبیر وفرمایه « سنریهم آیاتنا ».

أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٥٣﴾

آیا کافی نه دی رب ستا (بلکه بس او کافی دی) بیشکه الله پر هر څیز شاهد حاضر ګواه دی.

تفسیر : یعنی ته پاک قرآن حق او رښتیا ومنه! که بل څوک ئې نه منی نو آیا یواځې د الله شهادت لږ دی او کافی نه دی؟ چې هغه پر هر شی شاهد او ګواه دی او پر هر څیز باندې له غور کولو څخه د ده د شهادت ثبوت مونده کیږی.

أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاءِ رَبِّهِمْ ۗ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ ﴿٥٤﴾

وواوره خبردار شه! چې بیشکه کفار په شک کښې دی له ملاقات د رب خپل (ځکه چې منکران دی له بعثه) واوره خبردار شه! چې بیشکه الله پر هر څیز چاپیر کیدونکې دی (په علم په قدرت خپل او جزاء د کفر به ورکړی).

تفسیر : یعنی دوی په دی تیروتلی دی چه مونږ له الله تعالیٰ سره مخامخ کیدونکې نه یو او له سره د ده مخ ته نه بیولی کیږو حال دا چې الله تعالیٰ په هر وخت او هر شی باندې محاط او چاپیر دی او په هیڅ وخت کښې هیڅوک د ده له قبضې او احاطې څخه نشی وتلی که له مړ کیدلو څخه وروسته د دوی د ابدانو ذرات له خاورو سره ګډ یا په اوبو کښې خلط او وبهیږی یا په هوا منتشر شی خو بیا هم د دغه پر هری یوی ذری د الله تعالیٰ علم او قدرت محیط دی او هغه بیا جمع کول او له نوی سره بیا ژوندی پاځول ورته هیڅ سختی او اشکال نه لری.

تمت سورة حٰمٓ السجدة فلله الحمد والمنة .

سورة الشوریٰ مكية الا الآيات ٢٣و ٢٤ و ٢٥ و ٢٧ فمدنية وهى ثلٰث و خمسون آية وخمس ركوعات. رقم تلاوتها (٤٢) تسلسلها حسب النزول (٦٢) نزلت بعد حٰمٓ السجدة.

د «الشوریٰ» سورت مكي دى پرته (علاوه) له ٢٣، ٢٤، ٢٥، ٢٧ آيتونو څخه چې مدني دي (٥٣) آيته (٥) ركوع لرى. په تلاوت كښې (٤٢) په نزول كښې (٦٢) سورت وروسته د «حٰمٓ السجدة» له سورته نازل شوى دى.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى.

حٰمٓ ۝١ عٓسٓقٓ ۝٢ كَذٰلِكَ يُوۡحِيۡۤ اِلَيۡكَ وَاِلَى الَّذِيۡنَ مِنۡ قَبۡلِكَ ۙ اللّٰهُ الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ۝٣ لَهٗ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الۡاَرۡضِ ؕ وَهُوَ الۡعَلِىُّ الۡعَظِيۡمُ ۝٤

په مثل (د وحى) د هم دى (سورت) هميشه وحى كوى تاته (اى محمده!) او (وحى كړى وه) هغو انبياؤ ته چې پخوا له تا وو الله ښه غالب قوى (په انفاذ د احكامو) ښه حكمت والا (چې هر كار په تدبير او مصلحت سره كوى) خاص هم ده لره دى هر هغه شيان چې په آسمانونو كښې دى او هر هغه شيان چې په ځمكه كښې دى (سره له آسمانونو او ځمكې ملكاً خلقاً او عبيداً) او هم دى دى ډير پورته ډير لوى.

تفسير: يعنې هم هغسې چې دغه سورت (چې په نهايت اعلى او اكملو مضامينو مشتمل دى) ستا په طرف وحى كاوه شي هم داسې د الله تعالىٰ عادت دى چې دغه وحى ستا په طرف او د نورو انبياؤ په طرف دائمه وليږى چې په هغې سره د حكمت شان او د حكومت اظهار تل تر تله وشي.

تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرۡنَ مِنۡ فَوۡقِهِنَّ

نژدې دى آسمانونه (تول دى ته) چې وچوى له پاسه د دوى (له جهته د ظهور د كبرياء او عظمت د رب العزت).

تفسير : يعني آسمان به د الله تعالىٰ د عظمت او جلال له زوره ځيرى شي (يا به وچوى) يا د بى حسابو پرښتو له درندوالى يا د دوى د ذکر له کثرته يو خاص تاثير توليد او د هغه په اثر به ځيريږى. رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايلى دى چى «په آسمانونو کښى د څلورو ګوتو په اندازه هم داسى يو ځاى نشته چى په هغه کښى به پرښتى سر په سجده نه وى پرتى« . څينو د دى آيت مطلب داسى اخيستى دى کله چى مشرکين الله تعالىٰ ته شريکان، ځامن او لونى دروى نو د پاک الله په دربار کښى داسى بى ادبى، سپين سترګى، او ګستاخى له اثره هيڅ لرى نه دى چى د اسمان پاسنى سطحه ځيرى او توتى توتى د لاندى ولويږى. کما قال الله تعالىٰ فى سورة مريم ﴿تَكَادُ السَّمٰوٰتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا ۙ اَنْ دَعَوْا لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًا﴾
مګر د الله تعالىٰ د رحمت او مغفرت له شانه او د پرښتو د تسبيح او استغفار له برکته دغه نظام قوام لرى او تينګ ولاړ دى.

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُوْنَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُوْنَ لِمَنْ فِى الْاَرْضِ ؕ

او پرښتى تسبيح وائى سره د حمد د رب خپل او مغفرت غواړى دپاره د هغه چا چى په ځمکه کښى دى (له مؤمنانو)،

تفسير : يعني اى الله تعالىٰ! د مؤمنينو خطاء او ښوئيدل معاف وفرمايه! او کفار يو ځلى مه نيسه! او بيخى ئى مه سپيره او مه ئى پو پناه کوه!.

اَلَآ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ ⑤

واوره خبردار شه چى بيشکه هم دغه (الله) ښه مغفرت کوونکى (د خطياتو) ډير رحم والا دى (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسير : يعني خپلى مهربانى د پرښتو دعاوى قبلوى او د مؤمنينو خطاوى ور معافوى او کفارو ته تر يوى نيتى پورى مهلت ورکوى. که نه د دنيا دغه نظام او قوام او دغه لويه کارخانه به په يوه رپه کښى ډرى وړى خرابه او ويجاړيږى.

وَالَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ اللّٰهُ حَفِيْظٌ عَلَيْهِمْ ۖ وَمَاۤ اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيْلٍ ⑥

او هغه کسان چې نيولي ئې دي بې له دغه (الله نور) دوستان (بتان) چې عبادت ئې کوي) الله ښه ساتونکې دی پر دوی (او ټول احوال ئې ورمعلوم دي چې جزاء به ورکړي) او نه ئې ته پر دوی وکيل (مسلط کړی شوی)

تفسير : يعنې په دنيا کښې خو مشرکينو ته مهلت ورکوی ليکن داسې مه ګڼئ چې هغوی د هميشه دپاره نجات وموند. د دوی ګرد (ټول) اعمال او احوال د الله تعالیٰ په نزد محفوظ دي چې پخپل وخت (تاپې) به ورخرګنديږي (ورښکاريږي) تاسې په دغه فکر او انديښنه کښې مه لويږئ چې دوی ولې زما دعوت او تبليغ ته غوږ نه ږدي؟ او د نه منلو په صورت ولې سم د لاسه نه تباه او نه برباديږي؟ تاسې د دغو خبرو ذمه وار نه يئ! ستاسې کار يوائحې د حق تعالیٰ پيغام رسول دي وروسته له هغه زمونږ کار دی چې مونږ د دوی حساب او کتاب ګورو او عادلانه فيصله د هغه په نسبت صادروو.

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِّتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا

او هم داسې (چې هر نبي ته مو وحې کوله) وحې مو کړې ده تاته (ای محمده !) قرآن عربي (په ژبه د قوم ستا) دپاره د دې چې وويروې (اهل د) مور د ښارونو (چې مکه ده) او هغه کسان چې چاپير دي له دې نه.

تفسير : امالقری (لوی کلی) ئې مکې معظمې ته وفرمايل چې د ګردو (ټولو) اعرابو مجمع به هلته سره کيده او په ټوله دنيا کښې د الله تعالیٰ کور هلته دی او هم هغه کور د ځمکې پر مخ له ګردو (ټولو) څخنې ړومبی اول معبد ټاکلی (مقرر) شوی دی بلکه له رواياتو څخه معلوميږي چې د خلقت په ابتدا کښې الله تعالیٰ د ځمکې په غوړولو ارتولو لويولو له هم دغه ځايه شروع کړې ده چيرې چې اوس کعبة الله واقع ده او د معظمې مکې له شاؤ خوا څخه اول عربستان او بيا ګرد (ټول) جهان مراد دی.

وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ ۚ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾

او چې وويروې (خلق) له ورځې د جمع کيدلو (چې ورځ د قيامت ده) چې نشته هيڅ شک په (وقوع د) دغه (قيامت کښې) يوه فرقه به وي په جنت کښې (چې مؤمنان دي) او بله فرقه به وي په دوزخ کښې (چې کافران دي).

تفسير : يعني دوى خبردار كړئ چې يوه داسې ورځ هم راتونكې ده چې ګرد (ټول) ړومبنى او روستنى مخلوقات به د خپل حساب، كتاب، ثواب او عقاب دپاره د الله تعالىٰ په حضور كښې حاضريږى دغه يوه يقينى او قاطعه خبره ده چې په هغې كښې هيڅ قسم تردد، اشتباه، فريب، شك او شبهه نشته پر هر انسان لازم دى چې د هغې ورځې دپاره خپل ځان تيار كړى په دغه وخت كښې به ټول مخلوقات په دوو فرقو سره تقسيميږى، يوه فرقه به جنتيان وى او بله فرقه به دوزخيان وى نو تاسې پخپل ځان غور او دقت وكړئ چې په كومه فرقه كښې به يئ؟ كه نه؟ او څه سامان مو ورته تهيه كړى دى؟ كه نه؟.

وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَّاحِدَةً وَّلٰكِنْ يُّدْخِلُ مَنْ يَّشَآءُ فِيْ رَحْمَتِهٖ ؕ وَالظّٰلِمُوْنَ مَا لَهُمْ مِّنْ وَّلِيٍّ وَّلَا نَصِيْرٍ ﴿۸﴾

او كه اراده فرمائلى وى الله نو خامخا ګرځولى به ئې وو دغه ټول مخلوق فرقه يوه (پـه دين د اسلام) وليكن ننباسى (الله) هر هغه څوك چې اراده وفرمائى په رحمت (جنت) خپل كښې او ظالمان چې دى نشته دوى ته هيڅوك دوست (نافع) او نه مددګار (دافع د عذاب).

تفسير : يعني بيشكه الله تعالىٰ قدرت درلود (لرل) كه اراده ئې فرمايلى وى نو ګرد (ټول) خلق به ئې يو شان جوړ او پيدا كړى وى او په يوه لياره به ئې لګولى وى ليكن د ده د حكمت اقتضاء داسې شوه چې خپل د رحمت او د غضب د دواړو قسمو صفات اظهار وفرمائى نو ځكه د بندګانو په احوال كښې ئې اختلاف او تفاوت كيښود يوه ډله ئې د خپل عبادت او اطاعت له سببه د رحمت مورد وګرځوله او بله ډله ئې د دوى د ظلم، طغيان او عصيان په علت له خپل رحمت څخه لرى وشړله هغه كسان چې له رحمت څخه لرى شوى دى او د غضب مستحق ګرځيدلى دى او د الله تعالىٰ د حكمت اقتضاء پر دوى خپله سزاء جارى كړى ده نو د دوى د آرامى او هوسائى (آرام) ځاى هيچيرى نشته او نه دوى كوم دوست، رفيق او مددګار موندلى شى چې دوى ته د الله تعالىٰ له عذابه نجات وركړى.

اَمِ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِهٖۤ اَوْلِيَآءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِ الْمَوْتٰى ۡ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۹﴾

آیا نیولی دی (کفارو) غیر له الله (نور بتان) دوستان (که دوی نیسی حقانی دوست) پس الله چی دی هم دی دی دوست (په حق سره) او هم دی ژوندی کوی مړی او هم دی پر هر شیز باندی (چی اراده وفرمائی) سه قادر دی (چی ځینی ئی هم دغه احیاء ده).

تفسیر : یعنی که رفیق او مددګار د خپلو ځانونو دپاره نیسی نو پاک الله خپل ځانته ولی او دوست وګرځوئ چی ګرد (تول) کارونه جوړولی شی تر دی پوری چی مړی هم ژوندی کولی شی او پر هر شیز پوره قدرت او توان لری دغه عاجز، مجبور او ناتوان رفیقان هیڅ ستاسی په کار نه درځی.

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللَّهِ

او په هغه خبره کښی چی جګړه کوئ تاسی (له کفارو سره) په هغه کښی له کوم شیزه پس حکم (فیصله د هغه (مفوض دی) الله ته.

تفسیر : یعنی ښائی چی د ګردو (تولو) جګړو فیصله هم هغه ته ورسپارلی شی! عقاید وی که احکام عبادات وی که معاملات په هر شیز کښی چی جګړه او اختلاف واقع شی د هغه ډیره ښه فیصله هم دا ده چی پاک الله ته وروسپارله شی! دی به د کونیهٔ دلائلو په ذریعه، یا پخپل کتاب کښی یا د خپل رسول په ژبه صراحتاً یا اشارتاً د هری مسئلی هره هغه فیصله چی صادره کړی نو بیا بنده ته د دی خبری حق نشته چی په کښی څه ووائی. توحید چی اصل‌الاصول دی کله چی الله تعالیٰ قولاً او فعلاً بالتساوی د هغه په نسبت حکم صادروی نو بیا څرنګه جائز وی چه بنده به داسی قطعی او محکمی فیصلی کښی مناقشه او جګړه وکړی او چتی (بیکاره) شبهی په هغی کښی پیدا کړی او د ده له فیصلی څخه غاړه وغړوی.

ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ⑩

دغه (مطلق قدیر چی حکم کوی په حقه سره) الله دی رب زما خاص پر هم ده توکل کړی دی ما او خاص هم ده ته رجوع کوم (په هر حال په اطاعت سره).

تفسیر : یعنی زه تل پر الله اعتماد او اطمینان لرم او په هره معامله کښی تل د هم هغه په طرف رجوع کوم.

فَاطِرُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ جَعَلَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَّمِنَ الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًا ۚ

(الله) پیدا کوونکی دی آسمانونو او د ځمکی پیدا کړی دی (الله) تاسو ته له ځانونو ستاسی جوړی (له جنسه ستاسی ښځی) او له چارپایانو جوړی (نر او ښځه).

تفسیر : یعنی له چارپایانو (څلور بولو) څخه ئی جوړی (نر او ښځه) در پیدا کړی دی چی هغه ستاسی په کار درځی او تری منافع اخلئ!.

يَذْرَؤُكُمْ فِيْهِ ۭ

پیدا کوی (زیادوی) تاسی په دغه (طریقه د توالد او تناسل) سره،

تفسیر : یعنی د انسانانو بیلی بیلی جوړی ئی پیدا کړی دی او د نورو ساکښانو بیله جوړه ئی پیدا کړی ده او د دوی ډیر نسلونه ئی خپاره واره او منتشر کړی دی چی د ځمکی پر مخ کښی په هر ځای کښی په خپلی روزی او معیشت پسی ګرځی او په جدوجهد کښی مشغول او لګیا دی.

لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ ۚ

نشته په شان د دغه (الله) هیڅ څیز (په هیڅ څیز کښی).

تفسیر : یعنی نه په ذات کښی ورسره مماثل دی او نه په صفاتو کښی او نه د ده د احکامو او فیصلو په شان د بل چا حکم او فیصله کیدی شی. او نه د ده د دین په شان بل کوم دین دی او نه دی کومه جوړه، سیال، شریک، خپل او خپلوان لری.

وَهُوَ السَّمِيْعُ الْبَصِيْرُ ⑪

او هم دغه (الله) دی ښه اوریدونکی (د تولو اقوالو) ښه لیدونکی (د ګردو (تولو) اعمالو) .

تفسير : يعني بيشكه الله هر شيويني او آوري ئي مگر د الله تعالىٰ ليدل او اوريدل هيڅ د مخلوقاتو په شان نه دي گرد (تول) کمالات د ده په جامع‌الصفات ذات كښې مجموع دي خو د ده هيڅ يو كمال داسي نه دی ی د هغه كيفيت بيان كړاى شي ځکه چې د هغه مثال او نظير هيچيرى نشته. الله تعالىٰ د مخلوقاتو له مشابهت او مماثلت څخه بيخي پاک، مقدس او منزه دی نو بيا د ده د صفاتو كيفيت په څرنګه په فهم او پوه كښې راشي؟.

لَهٗ مَقَالِيۡدُ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ‌ۚ يَبۡسُطُ الرِّزۡقَ لِمَنۡ يَّشَآءُ وَيَقۡدِرُ‌ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَىۡءٍ عَلِيۡمٌ‏ ﴿۱۲﴾

خاص دغه (الله) لره دي كليګانى (چابيانى) (د خزائنو) د آسمانونو او د ځمكي فراخوى ارتوى رزق روزى دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائى او تنګوى (ئى پر هغه چا چې اراده وفرمائى) بيشكه دغه (الله) پر هر څيز باندى ښه عالم دی.

تفسير : د ګردو (تولو) خزائنو كليګانى (كنجيانى) د ده د قدرت په لاس كښې دي هم ده ته دغه قدرت او اختيار حاصل دی چې له هرى خزانى څخه هر چاته هر څومره چې اراده وفرمائى ور ئى كړى، ګردو (تولو) ذوى‌الارواحو ته هم دی رزق او روزى وركوى، ليكن د هغه زيادت او د نقصان تعيين سم له خپل حكمت سره كوى. پاک الله ته دغه خبره ډير ښه معلومه ده چې چاته څومره شى ورعطا كړى شي؟ او د ده استحقاق څومره دی؟ او د هغه په حق كښې د څومره وركړى مصلحت دی؟ كوم حال او وضعيت چې د روزى په نسبت دی د نورو عطاياوو په متعلق ئى هم همه غسى وګڼئ!

شَرَعَ لَـكُمۡ مِّنَ الدِّيۡنِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوۡحًا وَّالَّذِىۡۤ اَوۡحَيۡنَاۤ اِلَيۡكَ وَمَا وَصَّيۡنَا بِهٖۤ اِبۡرٰهِيۡمَ وَمُوۡسٰى وَعِيۡسٰٓى

مقرر كړى بيان كړى دى (الله) تاسى ته له دين څخه هغه چې وصيت (حكم) ئى كړى وو په هغه سره نوح ته او هغه (څيز) چې وحى حكم كړى ده تاته (اى محمده!) او هغه (څيز) چې حكم كړى وو مونږ په هغه سره ابراهيم ته او موسىٰ ته او عيسىٰ ته.

تفسیر : له آدم علیه السلام څخه وروسته او له ګردو (تولو) څخه ړومبني رسول حضرت نوح علیه السلام دی بلکه ښائی چی وویلی شی فی‌الحقیقت د تشریعیه ؤ احکامو سلسله له هم دغه نوح علیه السلام څخه شروع شوی ده او وروستنی رسول حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم دی چی پر دوی د رسالت او د نبوت سلسلی خاتمه موندلی ده په منځ کښی هومره انبیاء او رسولان چی راغلی دی په دوی کښی حضرت ابراهیم حضرت موسیٰ حضرت عیسیٰ علیهم السلام هم دغه دری واړه هم زیات مشهور شوی دی او د دوی نوم اخیستونکی په هره زمانه کښی ډیر کسان موجود وو. ځینی دغو پنځو تنو رسل الله ته اولوالعزم رسولان هم وائی. په هر حال په دغه ځای کښی الله تعالیٰ په صاف ډول (طریقه) سره وښود چی په اصل کښی دین تل تر تله یو وو ځکه چی په عقائد، اخلاق او د دیانت په اصول کښی تول سره یو او ګرد (تول) سره متفق وو. هو! په ځینو فروعو د هری زمانی د مصالحو په موجب څه تفاوت واقع شوی دی او هم د دین د قیام طور او طریقه ئی په هر وخت کښی بیله درولی ده چی هغه ئی په بل ځای کښی داسی فرمایلی دی ﴿ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ﴾

أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ ۚ

داسی چی قائم کړئ سم ودروئ دین (د توحید) او مه غورځوئ اختلاف په هغه کښی،

تفسیر : یعنی پر ګردو (تولو) انبیاؤ او د دوی پر امتو هم داسی حکم صادر شوی دی چی د الله تعالیٰ دین پخپلو اعمالو او اقوالو کښی تینګ او قائم وساتئ! او د دین په اصل کښی هیڅکله تفریق او اختلاف روا او جائز مه بولئ!

كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ ۚ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ ﴿١٣﴾

ډیر درونډ دی پر مشرکینو هغه (څیز) چی بولی ته دوی هغه (توحید) ته، الله راکاږی ځان خپل ته (غوره کوی) هغه څوک چی اراده وفرمائی (د غوره کولو ئی) او سمه لیاره ښیی دین خپل ته هغه چاته چی رجوع کوی (الله ته).

تفسیر : یعنی د توحید د هغه دین په طرف چی تاسی خلقو ته دعوت ورکوئ پر مشرکینو هغه ډیر دروند واقع کیږی ګواکی تاسی کوم نوی او عجیب شی خلقو ته وروړاندی کوی چی هیڅ‌چا د هغه نظیر او مثال پخوا له تاسی نه دی وړاندی کړی. نو ښه د توحید په مثال یو صاف، معقول، ښکاره او متفق علیه شی هم کله چی سخت او دروند ورښکاره شی او په هغه کښی هم خلق د اختلافاتو له غورځولو څخه پاتی نشی نو آیا د دوی جهالت او بدبختی خپلی انتهائی اندازی ته نه دی رسیدلی؟ رښتیا خبره هم دا ده هدایت او نور شیان ګرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی په هر قسم چی اراده وفرمائی خپل بندګان غوره کوی او خپل طرفته وربولی او په خپل رحمت سره د قرب او اصطفاء په مقام ئی فائزوی او هغه کسان چی له خپلو ښو استعداداتو د ده په جانب رجوع کوی او محنتونه پر خپلو ځانونو ګالی (برداشت کوی) د دوی محنتونه پر خپله نښه لګول او د دوی لاس نیول او بریالی (کامیاب) ګرځول هم د هغه کار دی کما قال الله تعالیٰ فی جزء ٢٠ الرکوع (٧) آیت ٦٨ من سورة القصص ﴿ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ﴾ وفی جزء ١٧ الرکوع (١٠) آیت٧٥ من سورة الحج ﴿ اَللّٰهُ يَصْطَفِىْ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَّمِنَ النَّاسِ ﴾ وفی جزء ٢١ الرکوع (٧) آیت ٦٩ من سورة العنکبوت ﴿ وَالَّذِيْنَ جَاهَدُوْا فِيْنَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا ﴾
په هر حال د الله تعالیٰ حکمت د هر چا هدایت ته چی مقتضی شی هغه هدایت موندلی او د الله تعالیٰ د رضا او د لقاء په نعمت فائزالمرام کیدی شی!

وَمَا تَفَرَّقُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًاۢ بَيْنَهُمْ ؕ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَّبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِىَ بَيْنَهُمْ ؕ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْرِثُوا الْكِتٰبَ مِنْۢ بَعْدِهِمْ لَفِىْ شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيْبٍ ﴿١٤﴾

او نه وو سره مختلف شوی (پخوانی خلق په دین خپل کښی) مګر پس له هغه چی راغی دوی ته علم (مختلف شو) له جهته د حسده په منځ خپل کښی او که چیری نه وی یوه خبره چی ړومبی ویلی شوی ده له (جانبه) د رب ستا تر نیتی په نامه کړی شوی پوری نو خامخا حکم به کړی شوی وو په منځ د دوی کښی (په عذاب د کفارو په دنیا) کښی او بیشکه هغه کسان چی ورته په میراث ورکړی شوی دی کتاب پس له هغوی څخه خامخا په داسی شک کښی دی له دی (قرآنه) چی په اضطراب اچوونکی دی.

تفسیر : یعنی په توحید او د دین په اصولو کښی هغو کسانو چی اختلاف ئی غورځولی دی او په سماویوو کتابونو کښی ئی تحریف کړی دی د دوی دغه وضعیت د غلط فهمی یا د اشتباه

له وجی نه وو په داسی صاف او صریح او مجمع علیه تعلیماتو کښی اشتباه او التباس څنګه واقع کیدی شی؟ محض نفسانیت، ضد، عناد، عداوت د مال او جاه طلب او نور اسباب دی چی فی‌الحقیقت د دغه مذموم تفریق او اختلاف باعث شوی دی. وروسته له هغه چی اختلاف قائم شو مختلفو مذاهبو خپلو ځانونو ته بیل بیل سنګرونه او مورچلونه جوړ کړل او وروسته له هغه راتلونکی نسلونه په عجیبو خبطو او خطاؤ کښی ولویدل، او داسی شکوک او شبهات پیدا کړل شول چی د هغو لامله (له وجی) په هیڅ یوه حال کښی په اطمینان او آرامی کښی تری پاتی نشول. مګر دغه ګرد (تول) شیان د دی لامله (له وجی) وشول چی الله تعالیٰ پخپل حکمت خپلو بندګانو ته ډیل او مهلت ورکړی دی. که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی نو دغه ګرد (تول) اختلافات به ئی یو ځلی ختم کړی وی مګر داسی کول د تکوین له اصلی غرض سره منافی وو، د ده بالغه حکمت د دغی خبری مقتضی وو چی د دغو اختلافاتو عملی او قاطعه فیصله په یوه معینه نیته د ژوندانه په بله دوره کښی وکړه شی. که دغه خبره پخوا له دی نه نه وی وتلی نو د تولو جګړو، مناقشو، خبرو اترو او وقائعو فیصله به چټ پټ او لاس په لاس کیده او هره خبره به په هم هغه خپل موقع کښی فیصله او پری کیده.

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ ۚ وَاسْتَقِمْ كَمَآ اُمِرْتَ ۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَهُمْ ۚ وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتٰبٍ ۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ ۗ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۗ لَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۗ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ ۗ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ﴿١٥﴾

پس دغه (توحید) ته پس وبوله (ای محمده! دغه خلق) او محکم ولاړ اوسه (په دی دعوت) لکه چی امر حکم کړی شوی دی تاته او مه کوه متابعت د خواهشونو د دوی او ووایه (ای محمده! دوی ته) ایمان می راوړی دی پر هغه چی نازل کړی دی الله له (جنسه د سماوی) کتاب څخه او امر حکم کړی شوی دی ماته چی عدل وکړم په منځ ستاسی کښی، الله رب دی زمونږ او رب دی ستاسی، مونږ ته ده (جزاء د) اعمالو زمونږ او تاسی ته ده (جزاء د) اعمالو ستاسی نشته هیڅ جګړه په منځ زمونږ او په منځ ستاسی کښی الله جمع به وکړی په منځ زمونږ (او تاسی کښی لپاره د فیصلی) او خاص هم ده ته بیا ورتلل دی.

تفسیر : یعنی کله چی د حق دین په متعلق د تفریق او اختلاف داسی طوفان له څو لرو خواوو څخه پورته شوی دی نو ستاسی فریضه دا ده چی په غیر متزلزل عزم او تینګی ارادی سره د دغه دین او آئین په طرف خلقو ته هم هغسی بلنه، دعوت او تبلیغ وکړئ چی آدم او نوح او وروسته له هغو نور ګرد (تول) انبیاء علیهم السلام نور خلق الله ته بلل تاسی شخصاً د الله تعالی له حکمه لږ شانی هم دی خوا او هغی خوا ته مه غورځیږئ! قولاً، فعلاً، عملاً او حالاً برابر پر هم هغی سمی صافی لیاری رهی (روان) اوسئ! چی تر اوسه پوری پری روان یئ. د مکذبینو او معاندینو د غوښتنو هیڅ پروا مه کوئ! او په صاف او ښکاره ډول (طریقه) سره د خپل تبلیغ اعلان وکړئ! او داسی ووایئ چی زه د الله تعالیٰ پر تولو نازل کړیو شویو کتابونو اعم له دی نه چی توریت وی که انجیل، یا قرآن یا بله کومه صحیفه چی په هره زمانه کښی پر هر یو نبی نازل شوی دی د زړه له صدقه ایمان، ایقان لرم. زما کار د پخوانیو صداقتونو تکذیب نه دی. بلکه زه هغه ګرد (تول) منم او باقی ئی پریږدم، او پر ما حکم صادر شوی دی چی ستاسی په منځ کښی عدل او انصاف وچلوم او د هغو اختلافاتو فیصله په عدالت او انصاف سره صادره کړم چی تاسی پخپل منځ کښی غورځولی دی. او د احکامو او شرائعو په تبلیغ، یا د خصوماتو په حل او فصل کښی د عدل او مساوات اصول قائم ودروم. هر هغه صداقت او رښتیا بی له تکلفه ومنم او تسلیم ئی کړم چی په هر ځای او په هر مذهب کښی وی. هم هغسی چی تاسی د الله تعالیٰ د بندګی او احکامو منلو په طرف رابولم له تاسی څخه ړومبی زه پخپله هم پر هغو پوره عمل کوم او غواړم چی د خپل پوره اطاعت صمیمیت او عابدیت تثبیت وکړم ځکه چی زه ښه پوهیږم چی زما او ستاسی رب هم هغه یو رب العالمین دی نو ښائی چی مونږ د هغه د خوښی او استرضاء دپاره زیار (محنت) او کار وکړو. که تاسی داسی ونه کړئ نو له تاسی سره زه هیڅ تعلق نه لرم او غرض نه نیسم ما خپل د دعوت او د تبلیغ فریضه اداء او له هغی ځنی په ښه شان سره فارغ شوی یم. له مونږ ځنی هیڅ یو د بل چا د اعمالو ذمه وار کیدی نشی د هر چا عمل له هغه سره مل دی، او هر څه ئی چی کړی وی هم هغه ئی په مخ ورځی او هر څه ئی چی کرلی وی هم هغه به ریبی. نو ښائی چی هر څوک د خپلو اعمالو نتائجو ته تیار او په انتظار اوسی! وروسته له دی نه د دی خبری ضرورت نه دی پاتی چی زه له تاسی سره جګړه، مباحثه او تکرار وکړم مونږ او تاسی او نور مخلوقات د الله تعالیٰ په حضور کښی خپل د حساب او کتاب دپاره حاضریدونکی یو هلته به هر یوه ته د دغی خبری اطلاع حاصلیږی چی ده له دنیا ځنی څه شیز د خپل ځان دپاره ګتلی او راوړی دی؟.

تنبیه : دغه آیت مکی دی او د قتال آیات په مدینی منوری کښی نازل شوی دی.

وَالَّذِيْنَ يُحَآجُّوْنَ فِى اللّٰهِ مِنْۢ بَعْدِ مَا اسْتُجِيْبَ لَهٗ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَّلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿١٦﴾

او هغه کفار چی مخاصمه جګړی کوی په (دین د) الله کښی وروسته له دی نه چی قبولوالی کړی شوی دی (حکم د) دغه (الله) لره خصومت حجت د دوی باطل دی په نزد د رب د دوی او پر دوی غضب دی (د الله) او شته دوی ته عذاب ډیر سخت.

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ دین، او د ده کتاب، او د ده د خبرو صداقت په علانیه صورت ظاهر شوی دی، تر دی پوری چی د زیاتو عقلاؤ او پوهانو له خوا قبول او منلی شوی هم دی، او علی‌الاکثر سره له دی چی تر اوسه ئی دغه دین نه دی منلی خو سره له هغه د ده په حقانیت او صداقت اقرار کوی. نو سره له دی چی حق او حقیقت د ظهور او وضوح دغی درجی ته رسیدلی دی ولی خلق خامخا د دین په مورد کښی سره جنګ او جګړی نښلوی؟ او د محمدی دین د متابعینو سره مناقشی کوی؟ دوی د الله تعالیٰ د غضب او د سخت عذاب مستوجب دی. د دوی دغه ګردی (تولی) د دروغو جګړی او تمام ابحاث چتی (بیکاره) باطل او بی اساسه دی.

اَللّٰهُ الَّذِیْٓ اَنْزَلَ الْكِتٰبَ بِالْحَقِّ وَالْمِیْزَانَ ؕ

الله هغه (لوی ذات) دی چی نازل کړی ئی دی کتاب (قرآن) په حقه سره او میزان تله ئی هم مقرره کړی ده (چی خرڅوونکی او اخیستونکی دواړه نقصانی نشی)،.

تفسیر : الله تعالیٰ مادی تله (میزان) هم نازله کړی ده چی په هغی سره اجسام تلل کیږی او معنوی علمی تله ئی هم چی هغه ته سلیم عقل وائی او اخلاقی تله هم چی هغی ته عدل، انصاف او مساوات ویل کیږی او له ګردو (تولو) څخه لوی او مهم میزان «حق دین» دی چی د خالق او مخلوق حقوق په ډیر ښه صورت سره تصفیه او بیلوی او په هغه کښی ګردی (تولی) خبری په ښه ډول (طریقه) سره داسی تللی شوی دی چی هیڅ تزئید او تنقیص پکښی نشته.

وَمَا یُدْرِیْكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِیْبٌ ﴿۱۷﴾

او څه شیز خبر کړی ئی ته (په قرب د قیامت بی له وحی) ښائی چی ساعت (قیامت) نژدی وی (نو په ښو اعمالو ورته تیار شئ!).

تفسیر : یعنی خپل اعمال او احوال د کتاب الله په محک (کسوټئ) ومږئ! او د «حق دین» په

تله کښې ئې وتلې! او دغه خبره په ښه شان سره ځان ته معلومه کړئ چې په څه اندازه ستاسو اعمال خالص او کامل دي؟ دغه چاته معلومه ده چې د قیامت ساعت به ډیر نژدې رارسیدلي وي بیا په هغه وخت کښې به هیڅ نشې کیدی هر هغه فکر او ذکر او تیارې چې کوئ ښائې د هغه له رارسیدلو څخه مخکښې ئې وکړئ!.

يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا ۖ وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ ۗ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾

تعجیل کوي په راتللو د دغه (قیامت) هغه کسان چې نه راوړي ایمان په هغه (قیامت) باندې او هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی ویریدونکي دي له دغه (قیامت) او پوهیږي په دې چې بیشکه دغه (قیامت) حق دی واوره خبردار شه! بیشکه هغه کسان چې مخاصمه جګړې کوي په (راتللو د) قیامت کښې خامخا دوی په ګمراهۍ لرې کښې دي (له حقه).

تفسیر : یعنې هغه کسان چې پر قیامت یقین نه لري نو هغوی د توکو مسخرو په ډول (طریقه) په ډیرې بې‌فکرۍ او لاقیدۍ سره وائي چې صاحبه! هغه ستا قیامت کله راځي؟ ولې دومره ځنډ (ایسارتیا) او تعطیل په کښې کیږي؟ ولې ژر نه واقع کیږي؟ لیکن هغه ته چې الله تعالیٰ ایمان او یقین ور په برخه کړی وي هغوی د هغه هولناک ساعت له تصوره څخه ویریږي او ریږدي او لړځیږي او په دې ښه پوهیږي چې هم دغه شي واقع کیدونکی دی او هیڅوک د هغه د وقوع مخه نشي نیولی. نو ځکه تل د هغه په ذکر او فکر او تیارۍ کښې مشغول او لګیا اوسیږي نو له دې نه وپوهیږئ چې د دغو جګړه کوونکیو منکرانو حشر او نشر به څرنګه کیږي؟ کله چې یو سړی د قیامت په راتګ یقین نه لري نو دغه به څه تهیه او تیاري ورته وکړي؟ هو! هومره چې له دغه ثابت حقیقت څخه انکار او پرې تمسخر کوي هومره په ګمراهۍ او ضلالت کښې ترقي او پرمخ تګ او له مسلمانۍ او هدایت څخه مباعدت کوي.

اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهٖ

الله ډیر لطف کوونکی ښه مهربان دی پر بندګانو خپلو.

تفسیر : یعنی (الله اکرم شانه واعظم برهانه) سره له تکذیبه او انکاره د هیچا روزی نه بندوی بلکه د بندګانو د خورا (دیر) نریو نریو احوالو رعایت کوی. او په نهایت نرمی او لطیف تدبیر سره د دوی تربیت فرمائی.

يَرْزُقُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيْزُ ﴿١٩﴾

رزق روزی ورکوی (الله) هغه چاته چی اراده وفرمائی او هم دی قوی زورور ښه زبردست ډیر غالب دی.

تفسیر : یعنی د هر چا په نسبت هر څه چی اراده ئی وی ورکوی ئی.

مَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهٗ فِىْ حَرْثِهٖ ۚ

هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل سره ثواب) کښت (فصل) د آخرت نو زیادت کوو ده ته په کښت (فصل) د ده کښی،

تفسیر : د یوی نیکی لس چنده ثواب ورکوی بلکه تر اووه سوه چنده او له دی نه هم لا زیات. او په دنیا کښی د ایمان او صالح عمل په برکت کومه فراخی او برکت ئی چی پر برخه کیږی هغه بیل دی.

وَمَنْ كَانَ يُرِيْدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا ۙ وَمَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَّصِيْبٍ ﴿٢٠﴾

او هر څوک چی وی دی چی اراده لری (په عمل خپل سره متاع) کښت (فصل) د دنیا نو وربه کړو ده ته له هغه (که اراده وفرمایو) او نه به وی ده ته په آخرت کښی هیڅ نصیب برخه (بی له جهنمه).

تفسیر : هر څوک چی د دنیا دپاره محنت او زحمت وګالی (برداشت کړی) نو سم له خپل قسمت سره برخه تری مومی. خو له دغه نه زیاته هیڅ یوه فائده په آخرت کښی نه وررسیږی. کما قال الله تعالیٰ فی جزء ۱۵ الرکوع (۲) آیت ۱۸ من

سورة بنیٓ اسرآئیل : ﴿ فَعَجَّلْنَا لَهٗ فِيْهَا مَا نَشَآءُ لِمَنْ نُّرِيْدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهٗ جَهَنَّمَ ﴾

أَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوْا لَهُمْ مِّنَ الدِّيْنِ مَا لَمْ يَأْذَنْۢ بِهِ اللّٰهُ ؕ

آیا دی دوی لره شریکان چی ساز کړی دوی لیاره هغوی ته له دین (د جاهلیت) هغه (څیز) چی اذن حکم نه دی کړی په هغه سره الله (دی کفارو ته لکه شرک او نور معاصی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د خپلو انبیاؤ په ژبه د دین، د آخرت حقه لیاره ښوولی ده آیا ما سواء له الله څخه بل څوک داسی شته چی د بلی کومی لیاری د مقررولو حق او اختیار ورته حاصل وی؟ چی هغه د الله تعالیٰ حرام کړی شیان حلال یا حلال شیان حرام کړی؟ نو بیا دغو مشرکانو د الله تعالیٰ هغه لیاره چی انبیاؤ علیهم السلام ښوولی ده ولی پریښوده؟ او بله لیاره ئی له کومه راویستله؟.

وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ؕ وَإِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴿٢١﴾

او که چیری نه وی (ویلی شوی) خبره د فیصلی (د تاخیر د عذاب) نو خامخا حکم به کړی شوی وو په منځ د دغو (کفارو او مؤمنانو) کښی او بیشکه ظالمان چی دی شته دوی ته عذاب ډیر درد ورکوونکی.

تفسیر : یعنی د فیصلی وعده ده په خپل وخت

تَرَى الظّٰلِمِيْنَ مُشْفِقِيْنَ مِمَّا كَسَبُوْا وَهُوَ وَاقِعٌۢ بِهِمْ ؕ

وبه وینی ته (په قیامت کښی) ظالمان ویریدونکی له جهته (د جزاء) د هغو (بدیو) چی کړی ئی دی حال دا چی هغه (جزاء خامخا) به پریوتونکی واقع کیدونکی وی پر دوی.

تفسیر : یعنی د خپلو اعمالو له نتائجو څخه که نن نه ویریږی نو په هغه ورځ کښی به خو

هرومرو (خامخا) وویریږی او دغه ویره خامخا پر دوی لویدونکی ده، حال دا چی دوی به د تیښتی د خلاصی او نجات دپاره هیڅ یوه لیاره نه مومی.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾

او هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) په (خورا ډیر) ښو پاکو) باغونو د جنت کښی به وی. وی به دوی ته هغه (نعمتونه) چی خوښ وی د دوی په نزد د رب د دوی، دغه (مذکور کرامت) هم دغه دی فضل ډیر لوی.

تفسیر : یعنی په جنت کښی هر قسم روحانی او جسمانی راحتونه او د خپل رب قرب شته چی هم دغه خورا (ډیر) لوی فضل دی د دنیا عیش او راحت د دی په مقابل کښی څه حقیقت لری؟.

ذَٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

دغه (ثواب) هغه دی چی زیری کوی الله (په هغه سره) پر هغو بندګانو خپلو چی ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه)،

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ کوم زیری چی ورکړی هغه خامخا واقع کیدونکی دی.

قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ

ووایه (ای محمده! دوی ته) چی نه غواړم له تاسی په دغه (پیغام رسولو) اجر لیکن دوستی غواړم په قرابت خپلوی کښی،

تفسیر : د قرآن په شان دولت تاسی ته درکوم، او د ابدی نجات او فلاح لیاره درښیم، او د جنت زیری درکوم، دغه ټول محض لوجه الله دی. د دغی خیر غوښتنی او احسان څه معاوضه له

تاسي څنى نه غواړم تش يوه خبره غواړم چې له هغه نسبي او كورنى او قومي تعلقاتو څخه اقلا سترګي مه پټوئ چې زه ئى له تاسي سره لرم آخر ستاسي معامله له اقاربو، خپلوانو او عزيزانو سره څرنګه ده؟ ډير كله د دوى بى موقعه حمايت هم كوئ زما وينا دا ده كه تاسي زما خبره نه منئ مه ئى منئ! كه زما دين نه قبلوئ، يا زما د تائيد او حمايت دپاره كه نه دريږى هم څه خبره نشته، ليكن اقلا د قرابت او صلةالرحمى لږ څه خيال او رعايت په كار دى. ښائى چې له ظلم او ضرر رسولو او لاس غځولو څخه ستانه (منع) شئ! او ماته دومره فرصت او موقع او آزادى راكړئ چې د خپل الله پيغام تولى دنيا ته ورسوم. آيا زه د دغومره دوستى او فطرى محبت استحقاق هم نه لرم؟

تنبيه : د دى آيت دغه معنى له حضرت ابن عباس څخه په صحيحينو شريفينو كښې منقوله ده څينى له اسلافو د ﴿ اِلَّا الۡمَوَدَّةَ فِى الۡقُرۡبٰى ﴾ مطلب داسى بيانوى چې تاسي پخپلو منځونو كښې يو له بل سره محبت وكړئ! او د قرابت او خپلوى حق وپيژنئ!. او څينى له «قربىٰ» د الله تعالىٰ قرب او نژديوالى مرادوى يعنى د هغو كارونو سره مينه او محبت ولرئ چې الله تعالىٰ ته نژدى كوونكى وى. ليكن صحيح او راجح تفسير هم هغه دى چه هغه مو په ابتداء كښې نقل كړ. څينى علماء له «المودة فى القربىٰ» څخه د نبوى د اهل البيت سره مينه او محبت لرل مرادوى او معنى ئى داسى بيانوى. «زه پر تبليغ له تاسي څخه هيڅ بدل نه غواړم فقط دومره هيله (اميد) لرم چې زما له اقاربو سره محبت وكړئ»! په دغه خبره كښې هيڅ د شك او شبهى ځاى نشته چې د حضرت محمد رسول الله د اهل بيت او د اقاربو محبت، تعظيم او حقوق پيژندل پر محمدى امت لازم او واجب دى او د ايمان له اجزاؤ څخنى دى او له هغوى سره درجه په درجه محبت لرل په حقيقت كښې د رسول الكريم عليه افضل الصلوٰة والتسليم پر محبت او مودت متفرع دى ليكن د دى آيت تفسير په دى شان سره كول له شان نزول او صحيحه وو رواياتو سره مخالف او د رسول الكريم له رفيع شان سره هم دومره مناسب نه واقع كيږى. والله اعلم.

وَمَنۡ يَّقۡتَرِفۡ حَسَنَةً نَّزِدۡ لَهٗ فِيۡهَا حُسۡنًا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوۡرٌ شَكُوۡرٌ ﴿۲۳﴾

او هر څوک چې وكړى نيک كارونه زيادت به كوو مونږ ده ته په هغه (نيک كار) كښې ښائست، بيشكه الله ښه مغفرت كوونكى (د معصيت) ښه قبلونكى (د طاعت) دى.

تفسير : يعنى كه انسان د نيكى او ښيګڼى (فايدى) لياره اختيار كړى نو الله تعالىٰ هم د ده نيكى او ښيګڼه (فائده) زياتوى. په آخرت كښې د اجر او ثواب په اعتبار، او په دنيا كښې ښه اخلاق او ښايسته رشى (خويونه) ورعطاء كوى او د داسى سړى ښوئيدل هم بښى، ښائى دلته د دى مضمون ذكر ئى ځكه فرمايلى وى چې اقلا د قرابت محبت مطلوب دى چې د هغه حاصل د

ایذاء او ظلم څخه ممانعت وو لیکن که څوک له دی نه زیاته نیکی وکړی نو هغه دی ښه وپوهیږی چی د الله تعالیٰ په دربار کښی د هیڅا نیکی نه ضائع کیږی بلکه زیاتیږی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ۖ فَإِن يَشَإِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ ۚ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾

آیا وائی (دا کفار) چی له خپل ځانه تړلی دی (محمد) پر الله دروغ پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی (د صبر) پر زړه ستا، او محو کوی (یا) پس که اراده وفرمائی الله نو مهر به کیږدی پر زړه ستا (زائل به کړی نازل شوی وحی له تانه) او محو کوی الله باطل او ثابتوی حق په کلماتو خپلو سره، بیشکه دغه (الله) ښه عالم دی په خبرو د سینو (زړونو) باندی هم.

تفسیر : یعنی که په فرض محال سره ته کومه خبره په دروغو سره جوړه او د هغی نسبت پاک الله ته وکړی نو الله تعالیٰ قدرت لری چی ستا پر زړه مهر ولګوی او بیا پرښته سره له دغه معجز نظام کلام پر تا نازل نشی او د وحی سلسله در څخه منقطعه شی، بلکه هغه خبری چی پخوا له دی نه پر تا نازلی شوی دی هم در څخه سلب او هیری کړی کما قال الله تعالیٰ فی جزء ١٥ الرکوع (١٠) آیت ٨٦-٨٧ من سورة بنیٓ اسرآئیل ﴿ وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلًا ۝ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيرًا ﴾ مګر کله چی په واقع کښی قطعاً د کذب او افترا شائبه نشته نو ځکه یواځی د بدبختانو د قدر نه پیژندلو او د دوی د طعن او تشنیع لامله (له وجی) دغه لوی فیض له تاسی څخه نشی منقطع کیدی بیشکه چی د الله تعالیٰ به د دغه فیض جریان ته ادامه (ثبات) ورکوی او پخپلو خبرو به عملی ډول (طریقه) سره دروغ په دروغ او رښتیا په رښتیا ثابتوی او په هغه وخت کښی به پر ګردو (تولو) دغه خبره په ښکاره او صاف ډول (طریقه) سره څرګندیږی (ښکاریږی) چی په دغو فریقو کښی مفتری او دروغجن څوک دی؟ او د چا پر زړه باندی ئی فی‌الواقع مهر لګولی دی چی د خیر نزول او د حق د قبول ځای او استعداد په کښی له سره نه دی پاتی شوی. پاتی شو دغه سوال چی د الله تعالیٰ هغه خبره کومه یوه ده چی په هغی سره دروغ محو او پنا کیږی او حق ثابتیږی؟ نو زما په نزد هغه هم هغه دلائل او براهین دی چی د قرآن او رسول الله پر تصدیق ئی قائم کړی دی. بالخصوص هغه انفسیه او آفاقیه آیات دی چی د هغو ذکر اوس د «حٰمٓ السجدة» په آخر کښی داسی وشو« ﴿ سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ ﴾

او د هغه په نسبت لازمه تفصیلات د هغه په تفسیر کښې ورکړل شول. د دغو آیتونو له ظاهریدلو څخه به د ګردو (تولو) سره او ناسره، کره او کوته حال په علانیه ډول (طریقه) واضح کیږي.

تنبیه : د دغه آیت په تفسیر کښې ډیر اقوال شته زما په نزد هم دغه مذکور مطلب بې تکلفه دی چې پاس ولیکه شو. په دغه تفسیر سره د ﴿ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ ﴾ جمله مستأنفه شوه لکه چې له ترجمې څخه هم ظاهر دی او اکثرو محققینو هم دغه غوره کړې ده البته د مضارع معنی مترجم رحمه الله په حال سره کړې ده چې هغه بیخي صحیحه ده مګر زما په خیال سره دلته د استقبال معنی اخیستل تری زیات ښه لګیږي. والله اعلم. حضرت شاه صاحب قدس سره د ﴿ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ ﴾ عطف پر ﴿ يَخْتِمْ عَلَىٰ قَلْبِكَ ﴾ باندې کوي لکه چې فرمائي «الله به ولې توفیق ورکوي چې پر الله دروغ وتړي زړه به ئې داسې بندوي چې له سره داسې کوم مضمون په کښې رانشي چې هغه پرې وتړلی شي که الله اراده وکړي نو کفر محو او زائل کوي، او بې له پیغامه هم خبرې لیږي مګر الله پر خپلو خبرو دین ثابتوي نو ځکه پر خپل نبي کلام لیږي.»

وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ ط

او الله هغه (مهربان ذات) دی چې قبلوي توبه له بندګانو خپلو او عفوه کوي له بدو کارونو (د دوی پس له پښېماني) او ورمعلوم دي هر هغه کار چې کوئ ئې تاسې او قبلوي (الله دعاء) د هغو کسانو چې ایمان ئې راوړی دی او کړي دي ښه (عملونه) او زیادت کوي (دوی ته) له مهرباني خپلې،

تفسیر : یعنې نبي د الله تعالیٰ کلام دررسوي، تاسې هغه رښتیا ګڼئ که دروغ وروسته له هغه د بندګانو ګرد (تول) معاملات له الله سره دي. له هر یوه بنده سره په دنیا او آخرت کښې سم د ده له حال او استعداد سره معامله کیږي د توبه کوونکیو توبه قبوله فرمائي او سره له دې چې پر هر شي ښه علیم، خبیر او پوه دی له ډیرو بدو معاملو څخه تیریږي او ښې ئې هغه ایمان دارن او نیک بندګان چې د ده خبرې آوري الله تعالیٰ هم د دوی دعاوې آوري او د دوی طاعاتو او عباداتو ته د قبول شرف ښښي او د هومره اجر او ثواب استحقاق چې د دوی سم له عمومي ضابطې سره لري، هغوی ته پخپل فضل او مرحمت سره له هغه څخه زیات مرحمت فرمائي.

پاتې شول هغه منکرین او پاخه کفار چې دوی ته د موت تر وخت پورې د رجوع الی الله او د

توبی توفیق نه میسر کیږی نو الله اکرم شانه واعظم برهانه د دوی عاقبت او انجام داسی بیان فرمائی.

وَالْكٰفِرُوْنَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهٖ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ يُّنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَآءُ ۭ اِنَّهٗ بِعِبَادِهٖ خَبِيْرٌۢ بَصِيْرٌ ﴿٢٧﴾

او کافران چی دی شته دوی ته عذاب ډیر سخت (د دوزخ). او که چیری ارته فراخه کړی وی الله رزق روزی دپاره د (تولو) بندګانو خپلو نو خامخا سرکشی به کړی وه دوی په ځمکه کښی ولیکن نازلوی (روزی الله دوی ته) په هغی اندازی سره چی اراده وفرمائی، بیشکه الله پر بندګانو خپلو ښه خبردار دی ښه لیدونکی دی.

تفسیر : د الله تعالیٰ په خزانو کښی د هیڅ یو شی تقلیل نشته، که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو خپل تول بندګان غنی ګرځولی شی لیکن د الله تعالیٰ حکمت د دی خبری مقتضی نه دی چی ګردو (تولو) مخلوقاتو ته بی له میچه او اندازی روزی ورکړی او تول په عیش او عشرت کښی آرام او هوسا (خوشاله) وساتی. که داسی وکړل شی نو بالعموم خلق طغیان او تمرد اختیاروی او په دنیا کښی یو لوی شور ماشور جوړیږی، نه به د الله تعالیٰ دربار ته خپل سرونه ښکته کوی او نه به د مخلوق څه رعایت او خاطر کوی، او نه به پر هغو سامانونو چی هغوی ته ورعطا کیږی خپل قناعت ښکاروی، د دوی حرص او طمع به لا زیاتیږی لکه چی مونږ په هم دغه موجوده حالت کښی بالعموم په هوسا (آرام) او مرفهالحال اشخاصو کښی وینو هومره غناء چی د دوی په لاس ورځی لا د هغی د تزئید او د تکثیر طالب کیږی، د دوی دایمی کوشش او قلبی تمنا هم داسی وی چی نور ګرد (تول) کورونه دی تش شی او یوائځی زما کور دی ډک وی، ظاهر دی چی د داسی جذباتو په اثر د عمومی غناء او مرفهالحالی په صورت کښی څرنګه یو عمومی او زبردست تصادم او بد نظمی پیدا کیږی او داسی اوضاع او حالات راڅرګندیږی (راښکاریږی) چی د هیچا سترګی به له هیچا څخه نه شرمیږی او نه به تری ویریږی. هو! که د دنیا د عمومی مذاق او رجحان په خلاف فرض ئی کړئ که په کوم وخت کښی په فوق العاده صورت د کوم اعظم مصلح او کوم مامور من الله تر کتنی لاندی د عمومی خوښی او خوشالی او فارغ البالی مناظر او مظاهر ولیدلی شی خو سره له هغه هم د تصادم، تخالف، تمرد، طغیان، تفاخر، غرور او سرکشی وقائع واقع نشی او د زمانی عظیم انقلاب د دنیا په طبائعو کښی تطور او انقلاب پیدا کړی نو هغه به له دغی عادی او اکثری قاعدی ځنی جلا (جدا) او مستثنیٰ وی. په هر حال دغه دنیا په موجوده حالت کښی پر کوم اساس او نظام چی چلیږی او تدویر لری د

هغه اقتضاء هم دا ده چې نه ښائی غناء عمومی صورت ولری بلکه هر چا ته ښائی د ده له استعداد او احوال سره سم هومره چې ورسره وړ (قابل) او لائق وی په هم هغی اندازی او میچ سره ورکړی شی، او پر دغه یواځی پاک الله ښه پوهیږی او عالم دی چې د چا په حق کښې په کوم حال کښې کوم وضعیت او صورت اصلح او اولیٰ دی؟، ځکه چې ګرد (تول) ړومبنی او وروستنی حالات د پاک الله په محیط علم کښې حاضر او موجود دی.

وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۚ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾

او الله هغه لوی ذات دی چې نازلوی باران وروسته له هغه چې ناامیده شی (خلق له وریدلو ئی) او خوروی رحمت (باران) خپل (په تولو ځایونو کښې) او هم دی دی ولی دوست کار جوړوونکی ډیر ثناء ویلی شوی.

تفسیر : یعنی ډیر کله د ظاهری اسبابو او حالاتو په ملحوظ څه وخت چې خلق له باران او وریا څخه مأیوسیږی نو په هم دغه وخت کښې الله تعالیٰ پخپل فضل او مرحمت سره باران نازلوی او د خپلی مهربانی آثار او د برکاتو علائم څلور خواو ته خوروی څو پر بندګانو ثابت شی چې د رزق په شان د رزق اسباب هم د الله تعالیٰ د قدرت په قبضه کښې دی لکه چې الله تعالیٰ په یوی خاصی اندازی سره عطاء کوی باران هم په خاصو اوقاتو او په خاصو مقدار سره مرحمت فرمائی خبره دا ده چې ګرد (تول) کارونه د ده په واک (قبضه) او اختیار کښې دی او هر هغه شی چې دی ئی کوی عین د حکمت او صواب دی ځکه چې تول محاسن او کمالات د ده په مجمع الصفات ذات کښې مجموع دی او د هر راز (قسم) کار جوړول امداد او اعانت د هم ده له درباره کیدی شی.

تنبیه : د الله تعالیٰ د رحمت او قدرت له طرفه مأیوس کیدل د کفارو عادت دی لیکن د یوه مؤمن په نظر کښې د اسبابو سلسله یأس راوړونکی کیدی شی لکه چې د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۰ رکوع ۸۰ آیت کښې داسی یو آیت لولو ﴿ فَلَمَّا اسْتَيْأَسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ﴾ او د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په ۱۲ رکوع ۱۱۰ آیت کښې لولو ﴿ حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ ﴾

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله پیدا کول د آسمانونو او د ځمکی (او د مافیها) دی.

تفسیر : یعنی هم هغسی چی رزق رسول او د هغه د اسبابو (باران او نورو) مهیاء کول د ده په قبضه او واک (اختیار) کښی دی د دغو اسبابو سماویه او ارضیه اسباب او د هغو آثار او نتایج هم د هم ده مخلوق دی.

وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَآبَّةٍ

او (پیدا کول) د هغو اشیاؤ دی چی خواره کړی ئی دی په آسمانونو او په ځمکه کښی له ذی روح خوځیدونکیو.

تفسیر : له دغه آیت څخه ظاهراً هم دا معلومیږی چی د ځمکی په شان پر آسمانونو هم د ساکښانو (ذی روحو) په شان کوم مخلوق موجود دی.

وَهُوَ عَلَىٰ جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾

او دغه (الله) په جمع کولو (بیا راتولولو) د دوی (محشر ته) هر کله چی اراده وفرمائی ښه قادر دی.

تفسیر : یعنی هغه ذات چی دوی ئی ګرد (تول) خواره واره کړی دی هم هغه کولی شی چی دوی ګرد (تول) سره یو ځای کړی او هم دغه به د قیامت ورځ وی.

وَمَآ أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَن كَثِيرٍ ﴿٣٠﴾

او هغه څه چی رسیږی تاسی ته (ای مؤمنانو) له کوم مصیبت پس له (شامته) د هغو اعمالو دی چی کړی دی لاسونو ستاسی او عفوه کوی (الله) له ډیرو (ګناهونو).

تفسیر : یعنی هم هغسی چی نعمتونه په یو خاصی اندازی او په خاصو اوقاتو او احوالو په رعایت ورکول کیږی د مصائبو نزول هم د خاصو اسبابو او ضوابطو ماتحت وی. مثلاً بندګانو ته

چی کومه سختی او مصیبت ورورانډی کیږی د هغه قریب یا بعید سبب د هم دغو بندګانو ځینی اعمال او افعال وی. عیناً د دوی په شان چی انسان د غذاء او د نورو شیانو له بی احتیاطی څخه رنځور شی بلکه په ځینو اوقاتو کښی تری مړ هم شی یا ځینی اوقات د میندو له بد پرهیزی څخه وړوکیو ته رنځ او درد رسیږی. یا کله د یوی کوڅی او محلی یا د یوه ښار د بی تدبیری او حماقت له سببه پوره محلی یا ښار ته نقصان رسیږی هم دغه حال دی د روحانی او باطنی بدپرهیزی او بی‌تدبیری او ښائی چی دغه دی پر هغه قیاس کړی شی. ګواکی د دنیا هر مصیبت د بندګانو د ځینو ماضیه وو اعمالو نتیجه ده او په مستقبل کښی د دوی دپاره د تنبیه او امتحان موقع وربرابروی. او دغه د دی لامله (له وجی) ده چی د الله تعالیٰ رحمت د بندګانو له ډیرو ګناهونو څخه تیریږی. که پر هر یوه جرم نیونه او پوښتنه وی نو د ځمکی پر مخ به یو سادار هم نه پاتی کیده. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی « دغه خطاب دی عاقلو او بالغو خلقو ته اعم له دی چی صالح وی که طالح مګر انبیاء علیهم السلام په دغه کښی نه دی داخل او وړوکی هم په کښی نه دی شامل د هغوی دپاره به بل شی وی. په دغی سختی کښی دنیوی سختی او د قبر او اخروی سختی هم داخلی دی».

وَمَآ أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِى ٱلْأَرْضِ ۖ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ مِن وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾

او نه یئ تاسی عاجز کوونکی (د الله ای مشرکانو په انفاذ د احکامو خپلو سره) په ځمکه کښی او نشته تاسی ته غیر له الله هیڅوک ولی دوست کار جوړوونکی او نه مدد کوونکی (د دفع د عذاب له تاسی نه).

تفسیر : یعنی محض پخپلی مهربانی سره ئی معافوی که پر هر جرم چی د سزا ورکولو اراده وفرمائی نو مجرم چیری تری تښتیدلی او پټیدلی هم نشی او له ما سوا الله څخه بل څوک د ده د حمایت او امداد دپاره دریدلی شی؟.

وَمِنْ ءَايَٰتِهِ ٱلْجَوَارِ فِى ٱلْبَحْرِ كَٱلْأَعْلَٰمِ ﴿٣٢﴾

او ځینی له دلائلو (د قدرت) د الله روان جهازونه دی په بحر سیند کښی په شان د غرونو (په لویوالی کښی).

تفسیر : لکه چی د ځمکی پر سطح غرونه د باندی ولاړ دی د سمندر لوی لوی جهازونه هم

لوړ (اوچت) په نظر راځي.

إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَىٰ ظَهْرِهِ

که اراده وفرمائي (الله) نو وبه دروي دغه باد (محرکه قوت) پس وبه گرځي (دغه جهازونه) ولاړ په شان د دغه (بحر)،

تفسير : يعني (محرکه قوه او) هوا هم د الله تعالیٰ په قبضه کښې ده که دغه محرکه قوه او هوا ودروي چې ونه چليږي نو گرد (تول) بادوان لرونکي جهازونه د سمندرو پر شا چيرې چې ولاړ دي هم هغلته به ولاړ وي. الغرض اوبه او هوا او نور گرد (تول) شيان د الله د حکم او د فرمان تابعان دي.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٣٣﴾

بيشکه په دغه (حرکت د جهازونو) کښې خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هر صبر کوونکي (په مصيبت) شکر کوونکي (په نعمت).

تفسير : د سمندرو په سفرونو کښې د موافق او ناموافق له دواړو قسمو حالاتو سره د مسافرينو سابقه لوېږي نو ځکه دغه امر ډير ضرور دی چې انسان پر موافقو حالاتو شاکر، او پر ناموافقو اوضاعو صابر اوسي او د الله تعالیٰ قدرت او نعمت په ښه شان وپيژني.
نو که اراده وفرمائي الله جل وعلا شانه وعظم برهانه

أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ﴿٣٤﴾

يا به هلاک (ډوب) کړي دغه (جهازونه) په سبب د هغو گناهونو چې کړي دي (راکبينو ئي) او عفو کوي (الله) له ډيرو (گناهونو نو ځکه ئي نه غرقوي).

تفسير : يعني ښائي چې د بعضو مسافرينو د ځينو اعمالو په بدل تباه او مغروق کړل شي مگر د دغه تباهي په وخت کښې هم الله دوی معافوی او ښښي ئي.

وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٥﴾

او چی پوه شی هغه کسان چی مجادلی جګړی کوی په آیتونو زمونږ کښی چی نشته دوی ته هیڅ ځای د خلاصیدلو.

تفسیر : یعنی د دی لامله (له وجی) به تباه کړل شی څو دوی د خپلو ځینو اعمالو بدل ومومی او خورا ډیر لوی جګړه کوونکی هم وګوری چی بیشکه د الله تعالیٰ له نیولو څخه هیڅوک نشی وتلی او نه تښتیدلی شی او نه چیری تری د پټیدلو ځای موندلی شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «هغه کسان چی هر شی د خپلو تدابیرو له نتائجو څخه ګڼی په دغه وخت کښی حیرانیږی» او یوه چاره او تدبیر به ئی له لاسه نه وی پوره.

فَمَآ أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَٰعُ ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا ۖ وَمَا عِندَ ٱللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٣٦﴾

پس هغه چی درکړی شوی دی تاسی ته (ای مخاطبانو) له څه څیزه (لکه اسباب د دنیا) لږ خسیس ده (چی زائلیږی) او هغه ثواب چی په نزد د الله دی خیر غوره او ډیر باقی پاتی کیدونکی دی دپاره د هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی او (خاص) پر رب خپل توکل کوی دوی.

تفسیر : یعنی د دغو ګردو (تولو) خبرو له اوریدلو څخه وروسته انسان ته لازم دی چی د الله تعالیٰ د رضاء حاصلولو په فکر کښی واوسی او پر دغه څو ورځنی ژوندون او فانی عیش مغرور نشی او ښه وپوهیږی چی ایماندارانو ته کوم عیش او آرام چی د الله تعالیٰ له جانبه ورعطاء کیږی هغه به د دغه دنیوی عیش او آرام څخه ډیر ښه او با دوامه وی او نه به په هغه کښی هیڅ قسم کدورت وی او نه به ئی د فناء او زوال څه اندیښنه وی.

وَٱلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٰٓئِرَ ٱلْإِثْمِ وَٱلْفَوَٰحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا۟ هُمْ يَغْفِرُونَ ﴿٣٧﴾

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی ځان ساتی دوی له غټو ګناهونو او له فواحشو (قبائحو نورو ګناهونو نه) او هر کله چی په غضب شی هم دوی ښښنه

کوی.

تفسير : د دی بیان د «نساء» په سورت کښی د ﴿ إِن تَجْتَنِبُوا كَبَآئِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ ﴾ په تفسیرو کښی لیکلی شوی دی هلته دی بیا ولوست شی. ښائی دلته له «کبآئر الاثم» ځخه به هغه لویه ګناه مراده وی چی د نظریه وو قوت له بدو کارونو ځخه پیدا کیږی مثلاً بدعیه وو عقائدو او «فواحش» هغه ګناهونه چی په هغو کښی د شهوانیه وو قواوو د بی اعتدالیو مداخله وی او په ﴿ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ﴾ کښی خو ظاهر دی چی د غضبیه وو قوت اندفاع او انسداد کړی شوی دی والله اعلم.

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَوٰةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

او (بل دپاره د) هغو کسانو چی اجابت کوی (د احکامو) د رب د دوی او قائموی (اداء کوی سره له تولو حقوقو) لمونځ او کار د دی (په) مشورت (سره) وی په منځ د دوی کښی.

تفسير : په مشوره سره کار کول د الله تعالیٰ خوښ دی اعم له دی چی دغه مشوره په دنیوی امورو کښی وی یا په آخروی امورو په شیونو کښی وی رسول الله مبارک د امورو په مهماتو کښی برابر له کرامو اصحابو سره مشوره کوله، او صحابه وو به هم پخپلو منځونو کښی سره مشوره کوله د حربو او نورو امورو په موضوعاتو کښی او د ځینو مسائلو او احکامو په نسبت هم بلکه د راشده خلافت بنیاد پر هم دغی مشوری قائم شوی وو. دغه ظاهر دی چی د مشوری ضرورت په هغو کارونو کښی شته چی مهتم‌بالشان وی او په کتاب د الله، او د رسول الله په سنت کښی منصوص نه وی هر شی چی منصوص وی په هغه کښی رأیه او مشوره هیڅ معنی او مورد نه لری او که په هر لوی او واړه کار کښی مشوره وکړی شی نو هیڅ کار به په سر نه رسیږی. له احادیثو ځخه معلومیږی چی مشوره دی له هم هغسی سړی ځخه واخیسته شی چی عاقل او عابد وی که نه د هغه له بیوقوفی او بد دیانتی ځخه د کار د خرابیدلو اندیښنه شته.

وَمِمَّا رَزَقْنَٰهُمْ يُنفِقُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ إِذَآ أَصَابَهُمُ الْبَغْىُ هُمْ يَنتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾

او له ځینو د هغو شیانو چی ورکړی دی مونږ دوی ته نفقه کوی (په لیاره د الله) او (بل دپاره د) هغو کسانو کله چی ورسیږی دوی ته ظلم تعدی (له

طرفه د كفارو) نو دوى انتقام اخلى (له هغو متجاوزو خلقو).

تفسير : يعنى چيرى چى معافول مناسب وى معافوى ئى مثلاً د يوه سرى پر يوه حركت ئى غصه راغله او هغه سره له ندامته پر خپل عجز او قصور هم اعتراف وكړ او دى ئى معاف كړى، دغه محمود دى. چيرى چى بدل اخيستل مصلحت وى مثلاً كوم سرى خامخا بى سببه او بى جهته له خلقو سره منگلى لگوى يا خوله اچوى، او په ظلم او زور سره د مخلوق تعجيز او تحقير ته ئى ملا تړلى وى، يا د څه نه ويلو او تأديب نه وركولو څخه د ده حوصله او جرئت لا زيادت مومى. يا زمونږ له شخصى حيثيت څخه قطع نظر د دين اهانت يا د مسلمينو د جمعيت ذلت په كښى متصور وى نو په دغو پاس صورو كښى دى داسى بدل او انتقام اخلى چى په قدر د هم هغه تيرى او زيادت وى او له جرم څخه زائده سزا نه وركوى.

وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ۚ

او جزاء د بدكار بدكار دى په شان د هغه (نه زيات).

تفسير : د بدل او انتقام په طور سره كومى بدى چى له چا سره كولى شى هغه حقيقتاً بدى نه بلكه صورتاً بدى وى. د «سيئة» اطلاق پر هغه «مشاكلةً» كړى شوى دى.

فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهٗ عَلَى اللّٰهِ ۭ اِنَّهٗ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ﴿٤٠﴾

پس هر چا چى عفو وكړه او صلح ئى وكړه پس اجر د ده پر الله دى بيشكه الله نه خوښوى ظالمان (شروع كوونكى په ظلم سره).

تفسير : يعنى ظلم او زيادت د الله تعالىٰ په نزد په هيڅ يوه حالت كښى پسند نه دى. دير ښه خصلت هم دغه دى چى انسان هغومره بدل او انتقام چى اخيستى هم شى له هغه څخه هم منصرف شى مشروط په دى سره چى د هم دغو تيريدلو په سبب هغه خبره اصلاح وومى.

وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهٖ فَاُولٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿٤١﴾ ۭ

او خامخا هغه څوك چى واخلى حق خپل پس له مظلوم كيدلو د ده پس دغه كسان (چى خپل حق ئى اخيستى دى) نشته پر دوى هيڅ لياره (د معاتبت او ملامتيا).

تفسير : يعنى كه مظلوم له ظلم څخه خپل بدل او انتقام اخلى نو په دغه كښى پرى هيڅ الزام او ګناه نشته مګر د هغه معافول او ترى تيريدل ډير ښه، احسن او افضل دى.

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ

بيشكه هم دا خبره ده چى لياره (د معاتبت) پر هغو كسانو ده چى (ابتداء په) ظلم كوى پر خلقو.

تفسير : يعنى ابتداء په ظلم كوى، يا په انتقام اخيستلو كښى د خپل استحقاق له حده تجاوز او تيرى كوى.

وَيَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ﴿٤٣﴾

او سركشى (تجاوز) كوى په ځمكه كښى په ناحقه سره (بى له حجته) دغه (ظالمان) شته دوى ته عذاب دردناک او خامخا هغه څوک چى صبر (او تحمل ئى وكړ په ظلم او آزار) او ښښنه ئى وكړه، بيشكه دغه (صبر، غفران او عفو) خامخا له عزم الامور غورو كارونو څخه دى.

تفسير : يعنى د قهر او د غصى ځغمل، او د ايذاء او ضرر ګالل (برداشت كول)، او د ظالم ښنل او معافول د لوى همت او د تحمل او حوصلى كار دى. په حديث كښى راغلى دى «هغه بنده چى ظلم پرى شوى وى او هغه محض د الله تعالىٰ دپاره ترى تيريږى او ښنى ئى نو الله تعالىٰ ضرور د هغه عزت او پت زياتوى، او مدد او اعانت ورسره فرمائى».

وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ ۗ

او هر هغه څوک چى ګمراه ئى كړى الله پس نشته ده ته هيڅوک ولى دوست كار جوړوونكى وروسته له (ګمراه كولو د) الله نه.

تفسير : يعني محض د الله تعالیٰ په توفيق او لاس نيونه انسان ته د عدل، انصاف، صبر او غفران اعلیٰ خصائل حاصليدی شي. که الله تعالیٰ ده ته د دغو ډيرو ښو اخلاقو په طرف ليار ښوونه ونه کړی نو څوک به ئی لاس ونيسي؟ او د دغې سپکتيا او تيتوالي او رسوائی له کندی څخه بی ئی ويستلی شي؟.

وَتَرَى الظّٰلِمِيْنَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُوْلُوْنَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِّنْ سَبِيْلٍ ﴿٤٤﴾

او وينی به ته ظالمان (کافران) هر کله چی ووينی دوی عذاب (په ورځ د قيامت کښی) وائی به دوی آيا شته بيرته تللو (د دنيا) ته کومه لياره (چی بيرته د مافات تدارک وکړو؟).

تفسير : يعني کومه داسی لياره هم شته چی مونږ په هغې سره بيرته دنيا ته ستانه (واپس) شوی او دا ځلی له دنيا څخه سره له ښو عملونو بيرته دلته راحاضر شو.

وَتَرٰىهُمْ يُعْرَضُوْنَ عَلَيْهَا خٰشِعِيْنَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُوْنَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ

او وينی به ته دوی چی وړاندی کولی به شي په دغه اور په دغه حال کښی چی ويريدونکی به وی له خواری ګوری به دوی (دغه اور ته) په کتنی پټی (له ډير هيبته به د سترګو له کنجونو ورته ګوری).

تفسير : يعني د يوه ډير ويريدونکی مجرم په شان د ډير خوف، ذلت او ندامت له سببه به په تيتو سترګو سره ګوری او هيچا ته به په هسکه غاړه او اوچتو سترګو نه شي کتلی.

وَقَالَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِنَّ الْخٰسِرِيْنَ الَّذِيْنَ خَسِرُوْٓا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

او وائی به هغه کسان چی ايمان ئی راوړی دی (داسی چی) بيشکه زيانکاران هغه کسان دی چی زيان ئی رسولی دی نفسونو خپلو ته او کورنی خپلی ته

په ورځ د قيامت كښې (په خلود فيالجحيم او حرمان من النعيم سره).

تفسير : يعني دغه بدبخت له خپل ځان سره خپل متعلقين او كورنئ او ګرد (تول) ئې سپيره او په عذابونو كښې اخته كړل او تول ئې تباه ، برباد او كړل.

أَلَآ إِنَّ ٱلظَّٰلِمِينَ فِى عَذَابٍ مُّقِيمٍ ﴿٤٥﴾ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَآءَ يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۗ وَمَن يُضْلِلِ ٱللَّهُ فَمَا لَهُۥ مِن سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

واوره ! خبردار شه! چې بيشكه ظالمان په عذاب هميشه كښې دى. او نه به وى دغو كفارو ته هيڅوك له دوستانو چې مدد وكړى له دوى سره (په دفع د عذاب كښې) غير له الله او هر هغه چې ګمراه ئې كړى الله پس نه به وى ده ته هيڅ لياره (حق ته په دنيا كښې او جنت ته په آخرت كښې.)

تفسير : يعني نه ئې په دنيا كښې هدايت وربه برخه كړ، او نه ئې په آخرت كښې نجات ور په برخه شو.

ٱسْتَجِيبُوا۟ لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِىَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُۥ مِنَ ٱللَّهِ ۚ

اجابت وكړئ (اى خلقو!) رب د تاسى ته (په ايمان او توحيد سره) پخوا له هغه چې راشي (هغه) ورځ چې نشته هيڅ رد او دفعه هغى (ورځى) لره له (جانبه د) الله،

تفسير : يعني هم هغسى چې په دنيا كښې د هغه عذاب مؤخر كيده او وروسته لويده په هغه ورځ كښې به نه وروسته لويږى او نه به تال خورى (بلكه حتماً او خامخا عذاب به واقع كيږى).

مَا لَكُم مِّن مَّلْجَإٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ ﴿٤٧﴾

نه به وى تاسى ته هيڅ د پټيدلو (تښتيدلو) ځاى په دغه ورځ كښې او نه به وى تاسى ته هيڅ لياره د انكار (له ګناهونو).

تفسیر : یعنی له انکار څخه به هیڅ فائده نه وررسیږی او ابن کثیر رحمة الله علیه داسی معنی کړی ده چی هیڅ یوه داسی موقع به نه پیدا کیږی چی تاسی به هغه نه پیژنئ.

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا ۖ إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ ۗ

پس که مخ وګرځوه (دغو مشرکانو له دعوته ستا ای زما رسوله!) پس نه ئی لیږلی مونږ ته پر دوی ساتونکی، نشته پر تا مګر یواځی تبلیغ (د احکامو دی او کړی دی تا ای محمده دا کار).

تفسیر : یعنی ای محمده صلی الله علیه وسلم تاسی د دی خبری مسؤل او ذمه وار نه یئ چی یواځی هرومرو (خامخا) په جبر او اکراه او زور سره دغه خبره پر هغوی ومنئ، ستاسی فریضه او وظیفه هم دا ده چی د الله تعالیٰ پیغام دوی ته ورسوئ چی هغه تاسی اداء کړی ده او اداء کوئ ئی، که دوی ئی نه منی بلا ورپسی دوی پوهیږی او جهنم.

وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا ۖ وَإِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾

او بیشکه مونږ کله چی وڅکوو (جنس) د انسان ته له طرفه خپله کوم رحمت (لکه غناء او صحت) نو خوشاله شی دی په هغه او که ورسیږی دوی ته کوم قسم بدی (لکه مرض یا فقر) په سبب د هغو بدیو چی پخوا لیږلی دی لاسونو د دوی بیشکه چی (جنس د) انسان ناشکره دی (چی نعمت هیروی زحمت یادوی).

تفسیر : یعنی تاسی د دوی د مخ اړولو او اعراض څخه مه خفه کیږئ! د انسان طبیعت هم داسی واقع شوی دی «الا من شاء الله» چی که پاک الله پری نعمت، احسان او انعام وفرمائی نو دی له هغه سببه تکبر، لوئی فخر او غرور کوی بیا هر چیری چی ده ته د ده د بدو اعمالو له شامته کوم مصیبت، نقص او ضرر واقع کیږی نو بیا هغه ګرد (تول) نعمتونه او احسانات ئی له یاده وځی او هیروی ئی او داسی منکر او ناشکره کیږی چی ګواکی پری ښه وخت له سره نه وو تیر شوی. خلاصه ئی دا چی که د عیش او عشرت نعمت او فراخی او ارتوالی حالت وی، یا که د تنګی سختی، تکلیف او مصیبت وخت دوی په دغو دواړو حالاتو پخپل حد او ځای کښی نه دریږی. هو! د قانتینو مؤمنینو شان او طریقه هم داسی ده چی په سختی او مصیبت کښی صبر،

او د وسعت او فراخي په حالت کښې د حقيقي منعم شکريه اداء کوي او په هيڅ حالت کښې د الله تعالىٰ انعامات او احسانات نه هيروي او له ناشکرۍ ځني ځان بچ کوي.

لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۭ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ ۭ يَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ اِنَاثًا وَّيَهَبُ لِمَنْ يَّشَآءُ الذُّكُوْرَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَّاِنَاثًا ۚ وَيَجْعَلُ مَنْ يَّشَآءُ عَقِيْمًا ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌ قَدِيْرٌ ﴿٥٠﴾

خاص الله لره ده سلطنت باچائي د آسمانونو او د ځمکې، پيدا کوي (الله) هر هغه شي چې اراده وفرمائي، ښښي دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائي لونې او ښښي (الله) دپاره د هر هغه چا چې اراده وفرمائي ځامن يا جوړه ورکوي دوی ته (الله) ځامن او لونې او ګرځوي هر هغه څوک چې اراده وفرمائي (الله) شنده، بيشکه دغه (الله) دی ښه عالم (په فائدی د هر چا) ښه قادر (په هر شي باندې چې اراده وفرمائي).

تفسير : يعنې سختي وي يا نرمي وي ګرد (تول) احوال د الله تعالىٰ له لوري ليږلي شوي دي په آسمان او ځمکه او پر هر شي د هم هغه سلطنت دی او د هم ده حکم چليږي، د هر هغه شي اراده چې وکړي هم هغه پيدا کوي او د هر چا دپاره چې د هر شي د اعطاء اراده وفرمائي ورعطاء کوي ئې او هر چاته چې د عدم الاعطاء اراده وفرمائي نه ئې ورکوي د دنيا دغه رنګ په رنګ حالاتو ته وګورئ چې مثلاً يو له سره اولاد نه لري او دوهم تش لونې لري، دريم تش ځامن لري، څلورم هم ځامن او هم لونې لري، جوړه جوړه يا جلا جلا (جدا جدا) په دغه کښې هيڅ دعوی نه ده هم هغه حقيقي مالک پوهيږي چې د کوم يوه سرې په کوم حالت کښې ساتل مناسب دي او هم دی سم له خپل علم او حکمت سره تدبير کوي هيچا ته د دغې خبرې قوت او مجال نشته چې د الله تعالىٰ د ارادې مخه ونيسي يا د الله تعالىٰ پر تخليق او تقسيم څه تنقيد اعتراض وکړي شي د عاقل کار دا دی چې په هر قسم تودو او سړو حالاتو کښې د هم هغه الله په طرف رجوع وکړي او تل دې خپل ناچيز حقيقت تر خپل نظر لاندې ونيسي! او د تکبر او د نعمت له کفرانه دې خپل ځان وساتي!.

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُّكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَّرَآئِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُوْحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ۭ

او نه ښائی دپاره د هیڅ بشر دا چې خبری وکړی له ده سره الله مګر په وحی سره (په خوب کښې یا په الهام سره) یا وروسته له پردی څخه یا ولیږی (الله) کوم رسول استاځی (له ملائکو لکه جبریل) پس وحی یوسی په اذن حکم د الله سره هغه چې اراده وفرمائی (الله).

تفسیر : هیڅ یو انسان پخپل عنصری خلقت او د موجوده‌وو قواؤ په اعتبار د دی خبری طاقت نه لری چې له الله قدوس سره په دغی دنیا کښې مخامخ شي او ورسره بالمشافهه کلام وفرمائی او دی ئی تحمل وکړی شي نو ځکه د کوم بشر له الله تعالیٰ سره خبری او کلام کول دری صورتونه لری.

الف: واسطه په پرده کښې کلام فرمایل یعنی د الله تعالیٰ له کلامه د سامعی له قوت سره د نبی متلذذ کیدل مګر په دغه حالت کښې د نبی سترګی د الله تعالیٰ له لقاء څخه نشی متمتع کیدی لکه چې حضرت موسیٰ علیه السلام ته د طور پر غره او خاتم الانبیاء محمدالمصطفیٰ صلی الله علیه وسلم ته په لیلة الاسراء کښې ور د مخه شو.

ب : د پرښتی په واسطه د الله تعالیٰ کلام فرمایل مګر چې پرښته متجسده نشی او د ده تر سترګو لاندی رانشی بلکه مستقیماً د نبی پر قلب نزول وکړی او په قلب سره د پرښتی د نزول ادراک او د صورت احساس وشی او ظاهری حواس په هغه کښې څه مداخله ونه کړی شی زما په خیال دغه هغه صورت دی چې د هغه په نسبت د حضرت صدیقی بي‌بي عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې راغلی دی **«یأتینی فی مثل صلصلة الجرس»** او په صحیح بخاری شریف د بدء الخلق په ابواب کښې د وحی د دغه صورت د پرښتی د راتللو تصریح هم موجوده ده هم دغه ته ئی په حدیث کښې «وهو أشده علیَّ» فرمایلی دی. او ښائی چې قرآنی وحی علی‌الاکثر په هم دغه صورت سره نازله شوی وی. لکه چې په ﴿ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ عَلَىٰ قَلْبِكَ ﴾ او ﴿ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾ کښې د «قلبک» په لفظ سره دی ته اشاره ده چې دغه معامله بیخی مخفی او پټه سره اجرا کیده او د رسول الله له وجوده بیل کوم موجود په نظر نه راته او نه به داسی خبری سره کیدی لکه چې یو انسان ئی له بل انسان سره کوی چې ورسره نژدی کیناستونکی نور انسانان هم پری وپوهیږی نو ځکه د داسی خصوصیت ذکر ئی په دغه آیت کښې په «وحیاً» سره وفرمایه. ولی چې «وحی» په لغت کښې پر اخفاء او سریعه اشاره باندی دلالت کوی.

ج : دریم صورت دا دی چې پرښته ورمتجسده شي او نبی ته مخامخ راشي او په دی ډول (طریقه) سره د الله تعالیٰ کلام او پیغام ورسوی. لکه چې یو انسان له بل انسان سره خبری او بیان کوی. لکه چې حضرت جبریل علیه السلام یو یا دوه ځلی پخپل اصلی صورت سره د رسول الله صلی الله علیه وسلم په حضور مشرف شوی دی او نور علی‌الاکثر د حضرت دحیة الکلبی رضی الله تعالیٰ عنه

په شکل راته او کله به د غیر معروف انسان په صورت هم راته په دغه وخت کښې به سترګو د پرښتې صورت لیده او غوږونو به ئې غږ آوریده، او نور حاضرین به هم د ده پر خبرو پوهیده او د دوی له خبرو او اترو څخه به مستفید کیده. د حضرت صدیقې بی‌بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې چې دوه قسمه بیان شوی دی له هغه څخه دغه ئې دوهم صورت دی او زما په خیال هم دغه ئې په دغه آیت کښې په دغو الفاظو سره تعبیر فرمایلی دی ﴿ اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُوْحِيَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَآءُ ﴾ والله اعلم بالصواب. باقی حجاب والا صورت څرنګه چې بیخی نادر بلکه پټه او مخفی دی نو ځکه د حضرت صدیقې بی بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها په حدیث کښې له هغه سره بالکل تعرض نه دی کړی شوی.

اِنَّهٗ عَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿۵۱﴾

بیشکه دغه (الله) ډیر پورته غالب دی (په انزال د وحی کښې) ښه حکمت والا دی (په صنعت خپل کښې).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ علو له دی نه مانع دی چې بی حجابه خبری وکړی او حکمت ئې د دی مقتضیٰ دی چې په ځینو صورتونو کښې د هم کلامی صورت اختیار کړی.

وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَآ اِلَيْكَ رُوْحًا مِّنْ اَمْرِنَا ؕ

او هم داسی (لکه چې وحی مو کړی وه نورو انبیاؤ ته) وحی راولیږلی مونږ تاته (ای محمده!) روح (قرآن، پرښته) په امر حکم خپل سره،

تفسیر : محقق شیخ الهند رحمة الله علیه په دغه ځای کښې له روح څخه مراد پرښته اخیستی ده یعنی جبرائیل الامین او دغه د ځینو مفسرینو رأیه ده. لیکن ظاهر دا دی چې دلته پخپله قرآن کریم به ئې په روح سره تعبیر فرمایلی وی ځکه چې د پاک قرآن له تاثیره مړه زړونه ژوندی کیږی، او انسان ته ابدی حیات ور په برخه کیږی. وګورئ! هغه اقوام چې د کفر، ظلم، طغیان او بد اخلاقی په موت سره مړه شوی وو عظیم‌الشان قرآن په دوی کښې په څه شان نوی روح او ځان واچوه.

مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ وَلَا الْاِيْمَانُ

نه وې ته چې پوهیدی به چې څه دی کتاب او نه (پوهیدی په دی چې څه

شی دی شرایع او) ایمان.

تفسیر : یعنی ایمان او د ایمانیه ؤ اعمالو دغه تفاصیل چی د وحی په ذریعه اوس معلوم شوی دی پخوا له دی نه چیری معلوم وو. اگر که په نفس‌الایمان سره تل تر تله متصف وو.

وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِیْ بِهٖ مَنْ نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ؕ

ولیکن گرځولی دی مونږ دغه (روح کتاب، ایمان) داسی یوه رنا چی سمه لیاره ښیو په هغه سره هغه چاته چی اراده وفرمایو مونږ له بندگانو خپلو،

تفسیر : د پاک قرآن په رنا کښی د هر هغو بندگانو په نسبت چی مونږ اراده وکړو نو هغوی د سعادت او فلاح پر لیاری بیایو.

وَاِنَّكَ لَتَهْدِیْۤ اِلٰی صِرَاطٍ مُّسْتَقِیْمٍ ۙ﴿۵۲﴾

او بیشکه ته خامخا ښودل کوی (خلقو ته) په طرف د لیاری مستقیمی برابری.

تفسیر : یعنی تاسی خو تولو بندگانو ته د پاک قرآن په ذریعه تر الله تعالیٰ پوری د رسیدلو سمه صافه لیاره ورښیئ اعم له دی چه څوک پر هغی لاړ شی که لاړ نشی.

صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِیْ لَهٗ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ؕ

سمی لیاری د هغه الله ته چی خاص ده لره دی هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو سره له اسمانونو او ځمکی خلقاً ملکاً عبیداً)،

تفسیر : یعنی سمه صافه لیاره هغه ده چی پر هغی باندی له تللو څخه انسان تر واحد الله تعالیٰ پوری ورسیدی شی هر څوک چی له دی لیاری څخه بی لیاری شی نو هغه له الله تعالیٰ ځنی بیل پاتی کیږی.

اَلَآ اِلَى اللّٰهِ تَصِیْرُ الْاُمُوْرُ ﴿۵۳﴾ ع

واوره ! خبردار اوسه! خاص الله ته بيرته گرځی تول کارونه (د مخلوقاتو په قيامت کښی).

تفسير : يعنی کله چی د ګردو (تولو) کارونو انجام د هغه په طرف دی نو ښائی چی انسان له شروع څخه د عاقبت په فکر او ذکر کښی اوسی او پخپل اختيار سره پر داسی يوی لياری لاړ شی چی هغه سم وروړسيږی. اللهم اهدنا الصراط المستقيم وثبتنا عليه.

تمت سورة الشورىٰ بعون الله وتوفيقه فله الحمد والمنة

سورة الزخرف مكية الا آية (٥٤) فمدنية وهى تسع و ثمانون آية وسبع ركوعات
رقم تلاوتها (٤٣) تسلسلها حسب النزول (٦٣) نزلت بعد الشورىٰ

د «الزخرف» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٥٤) آيته څخه چی مدنی دی (٨٩) آيت او (٧) رکوع لری
په تلاوت کښی (٤٣) او په نزول کښی (٦٣) سورت دی وروسته له «الشورىٰ» څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ إِنَّا جَعَلْنٰهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُوْنَ ﴿٣﴾

قسم دی په دغه کتاب روښان بيانونکی چی بيشکه مونږ ګرځولی مو دی دغه (کتاب) قرآن په عربی ژبه دپاره د دی چی تاسی پری وپوهيږئ (عقل په کښی وچلوئ).

تفسير : ځکه چی عربی ژبه ستاسی مورنی ژبه ده. او ستاسی په ذريعه به د دنيا نور اقوام هم دغه کتاب زده کوی او پری پوهيږی به.

وَإِنَّهٗ فِيْٓ أُمِّ الْكِتٰبِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيْمٌ ﴿٤﴾

او بیشکه دغه کتاب (ثابت دی) په اصل د کتاب (لوح محفوظ) کښې په نزد زمونږ خامخا خاوند د لوئی مرتبې ډیر مستحکم دی.

تفسیر : یعنی دغه پاک قرآن د اعجاز پر وجوه او پر عظیمو اسرارو د اشتمال له وجې نهایت لوړه مرتبه لری او له تبدیل او تحریف ځنې د محفوظیت او مصؤنیت له سببه نهایت مستحکم دی. د ده دلائل او براهین نهایت مضبوط او د ده احکام نافذ او غیر منسوخ دی. هیڅ یو حکم ئې له حکمته تش نه دی او د ده تول مضامین د معاش او معاد پر ډیرو اعلیٰ هدایاتو مشتمل، او له حکمت او مصالحو ډکه مملو دی. او د قرآن پر دغو گردو (تولو) محاسنو پخپله هم دغه قرآن شاهد دی د لمر دلیل پخپله دی لمر.

تنبیه : قرآن او نور سماویه کتابونه پخوا له نزوله په لوح محفوظ کښې لیکلی شوی دی.

أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا أَن كُنتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ ۝

آیا پس بند کړو (وگرځوو) له تاسی دغه ذکر پند (قرآن) بندیدل (گرځیدل) له دی سببه چې یئ تاسی یو قوم مسرف له حده تیریدونکی (مشرکان چې پری نه راوړئ ایمان).

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له دی سببه چې تاسی حکم نه منئ نو آیا مونږ به د حکم لیږل موقوف کړو؟» یعنی دغسی توقع له سره مه کوئ! د الله تعالیٰ حکمت او رحمت د دی خبری مقتضی دی چې سره د دغو زیاداتو، تجاوزاتو او شرارتونو چې ستاسی له خوا کیږی د الله تعالیٰ د کتاب نزول او د تبلیغ دعوت، نصیحت او د پند سلسله ونه ترله شی، ځکه چې ډیر نور سعید ارواح له هغه څخه مستفید کیږی او پر منکرانو په کامل طور سره د حجت اتمام کیږی.

وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ ۝ وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ۝

او څومره ډیر مو لیږلی دی له انبیاؤ څخه په پخوانیو (خلقو کښې) او نه به راته دوی ته هیڅ نبی مگر وو به هغوی چې په هغه (نبی) پوری به ئې مسخری کولی.

تفسير : يعني له پخوانيو انبياؤ سره هم داسې استهزاء کړی شوی وه او د هغو تعليماتو ته د دروغو نسبت کړی شوی وو مگر د دغې استهزاء او تکذيب له وجې د نبوت سلسله ونه ترله شوه.

فَأَهْلَكْنَآ أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشًا وَمَضَىٰ مَثَلُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

پس هلاک کړل مونږ هغه (پخوانی خلق چې) سخت تر (ؤ) له دوی نه له جهته د قوت او تير شوی دی (ځو ځايه په قرآن کښې) مثل صفت د ړومبنو خلقو (چې اهلاک او تعذيب وو).

تفسير : يعني د عبرت دپاره د هغو مکذبينو د تباهی او هلاک مثالونه وړاندی کړی شوی او پخوا له دی نه مذکور شوی دی چې په زور او په قوت کښې له تاسی څخه ډير زيات وو کله چې هغوی د الله تعالیٰ له عذابه نجات ونه موند نو تاسی په څه شي مغرور يئ؟ وروسته له دی نه د الله تعالیٰ هغه د عظمت او قدرت او د تصرف د کمال ذکر راځی چې تر يوی اندازی پوری د دوی په نزد هم منلی شوی او مسلم وو.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾

او قسم دی خامخا که چيری پوښتنه وکړی ته له دغو کفارو چې څوک دی هغه ذات چې پيدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه؟ نو خامخا وبه وائی دغه کفار هرومرو (خامخا) چې پيدا کړی دی (تول هغه الله چې) ښه غالب قوی دی (په انفاذ د احکامو) ښه عالم دی (فرمائی الله) هغه (ذات) چې گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه فرش (ځای د قرار) او گرځولی دی تاسی ته په دغې ځمکې کښې لياری دپاره د دی چې تاسی سمه لياره وموموئ (مقاصدو خپلو ته).

تفسير : يعني تر هغه ځايه پوری چې انسان هلته هستوگنه کوی او يو له بل سره گوری او تگ راتگ کوی او پخپلو منځونو کښې سره لياری لری او په دغه تللو راتللو سره په دنيوی او

آخروی مقاصدو کښې د برې او کامیابۍ لیارې ځان ته معلومې کړې.

وَالَّذِيْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً بِقَدَرٍ

او هغه (ذات) چې نازلې کړې ئې دي له (طرفه) د آسمانه اوبه په اندازه سره.

تفسیر : یعنې په یوه مخصوص مقدار چې د ده له حکمت سره مناسب او د ده په علم کښې مقدر وو.

فَأَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذٰلِكَ تُخْرَجُوْنَ ⑪

پس ژوندې کړې دي مونږ په دغو اوبو سره کلې مړه (وچې کلکه ځمکه) په شان (د دغه ژوندې کيدلو د ځمکې) راوبه ایستل شئ تاسې (هم بیا ژوندې له قبورو).

تفسیر : یعنې څرنګه چې په وچې کلکې مړې ځمکې کښې د باران د اوبو په وسیله نوې ژوندون او حیات پیدا او تکه شنه ودانه او زرغونه کوی ئې هم داسې په مړو اجسامو کښې هم روح غورځوی او بیا مو له مقابرو څخه ژوندې راپاځوی.

وَالَّذِيْ خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا

او هغه (ذات) چې پیدا کړې ئې دي اصناف (او انواع د مخلوقاتو) تول د دوی .

تفسیر : یعنې په دنیا کښې د هومره اشیاوو جوړې چې دي او د مخلوقاتو هومره اقسام او متماثل یا متقابل انواع چې دي د هغو ګردو (تولو) خالق الله تعالیٰ دی.

وَجَعَلَ لَكُمْ مِّنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُوْنَ ⑫ لِتَسْتَوٗا عَلٰى ظُهُوْرِهٖ

او ګرځولې ئې دي تاسې ته له بیړیو (جهازونو) او له چارپایانو هغه چه سوریږئ تاسې پرې (په لونده او وچې کښې) دپاره د دې چې سم برابر کینئ تاسې پر شاوو (د هر یوه) د هغه.

تفسير : يعني په بر (وچه) کښې د ځينو چارپايانو (څلوربولو) پر شاوو او په بحر (سيند) او فضاء او نورو کښې د بيړۍ او جهازونو او طيارو او نورو مراکبو پر شاوو سوريږئ.

ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿۱۳﴾

بيا ياد کړئ (قلباً) تاسي نعمت د رب خپل کله چې برابر کينئ (سواره شئ) پر هغه او ووايئ تاسي پاکي ده هغه (لوی ذات) ته چې مسخر کړی ئی دی مونږ ته دغه (مذکور له مراکبو) او نه وو مونږ ده لره په ضبط (او قيد) کښې راوستونکی (په وس خپل سره)

تفسير : يعني پر حيواناتو يا کشتي او جهازونو او نورو نقليه ؤ وسايلو باندی د سوريدلو په وخت کښې د الله تعالیٰ د هغه انعام او احسان يادونه پخپلو زړونو کښې وکړئ چې الله تعالیٰ مونږ ته دومره عقل، پوه، تدبير، قوت او قدرت او نور رابښلی دی چې پخپل عقل او تدبير او نورو سره دغه شيان مونږ تر خپلی اداری لاندی راوستلی دی دغه محض د الله تعالیٰ فضل او احسان دی، که نه په مونږ کښې دومره قدرت، او طاقت کوم دی چه داسی شيان مو قابو کړی وی لازم دی چې په ژبه سره هم پر نقليه ؤ وسايلو د سوريدلو په وخت کښې دغه الفاظ ووايئ ﴿ سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴾ نور اذکار او ادعيه هم په احاديثو کښې راغلی دی. چې د حديث او تفسير په کتابونو کښې مذکور دی.

وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿۱۴﴾

او بيشکه چې مونږ رب خپل ته خامخا بيرته ورتلونکی يو (په سورلی د جنازو).

تفسير : يعني د دغو سفرونو په تقريب د آخرت د سفر په يادونه کښې ولويږئ. رسول الله صلی الله تعالیٰ عليه وعلیٰ آله وصحبه وسلم خو د سوريدلو په وخت هم دغه تسبيح فرمايله.

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿۱۵﴾

اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنٰتٍ وَّاَصْفٰكُمْ بِالْبَنِيْنَ ﴿۱۶﴾

او کرځوی (مقرروی کفار) الله ته له بندګانو د ده یوه برخه (اولاد چی ملائکو ته د الله لونه وائی)، بیشکه چی (کافر) انسان خامخا ناشکره دی ښکاره. آیا وایئ تاسی چی (الله) نیولی دی له هغه مخلوقه چی پیدا کوی ئی لونی (چی اخس او ادنیٰ دی) او غوره کړی ئی یئ تاسی په زامنو (چی اشرف او اعلیٰ دی له لونو نه)

تفسیر : یعنی لازم خو داسی ؤ چی د الله تعالیٰ نعمتونه به ئی پیژندلی او د هغو شکریه به ئی اداء کړی وه دوی صریحی ناشکری ته اوښتی دی او د الله تعالیٰ دربار ته سپین سترګی او ګستاخی کوی له دی نه لویه ګستاخی او ناشکری به څه وی چی د هغه دپاره د اولاد تجویز وکړی شی او هغه هم له بندګانو څخه او هغه هم لونی. اول اولاد د مور او پلار د وجود یو جزء وی نو قدوس الله ته د اولاد د تجویز کولو معنی دا ده چی ګواکی دی له اجزاوو څخه مرکب دی او د مرکب حدوث ضروری دی دوهم په ولد او والد کښی ښائی چی مجانست وی که دواړه له یوه جنسه نه وی نو د ولد یا والد په حق کښی عیب دی. دلته د خالق او مخلوق په منځ کښی د مجانست تصور هم نشی کیدی. دریم جونی د جسمیه وو او عقلیه وو قواوو په اعتبار د هلکانو په نسبت عموماً ناقصی او کمزوری وی ګواکی معاذ الله که الله تعالیٰ د خپل ځان دپاره اولاد هم اختیار کړی وی هغه هم تیټ او ناقص. آیا تاسی ته شرم نه درځی چی پخپلو برخو او حصو کښی عمده او اعلیٰ شیان او د الله تعالیٰ په حصه کښی ناقص او تیټ شیان راوباسی. او مقرروئ ئی.

وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهٗ مُسْوَدًّا وَّهُوَ كَظِيْمٌ ﴿۱۷﴾

حال دا هر کله چی زیری ورکړ شي یو د دوی ته په (تولد د) هغه سره چی ګرځولی ئی دی رحمٰن ته مثل (او شبیه نو) وګرځی مخ د ده تک تور (له ډیره غمه) حال دا چی دی به ډک وی له غمه.

تفسیر : یعنی هغه اناثیه اولاد چی د الله تعالیٰ دپاره دوی تجویز کړی دی هغه د دوی په زعم کښی داسی عیب دار او ذلیل او حقیر دی چی که پخپله دوی ته د هغه د تولد زیری ورکړ شی

نو له ډیر رنځ او خفګانه د دوی مخ تک تور اوړي او وضعیت ئې سخت تغیر مومي او پخپل زړه کښې سخت پیچونه او تاوونه خوري. د دې پوره تقریر د «صافات» د سورت په آخري رکوع کښې پخوا له دې لیکلی شوی دی.

أَوَمَن يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾

آیا (مقرروی دوی الله ته) هغه څوک چې لویولی شي په ګانو (کالیو) کښې حال دا چې هغه په وخت د جګړو کښې نشي ښکاره کولی (بیانولی مطلب خپل).

تفسیر : آیا الله تعالیٰ خپل اولادیت ته جونې غوره کړې دي؟ چې عادتاً په دول او سینګار سره نشو او نما مومي د ګانو او زیورو په شوق کښې مستغرقې اوسي چې د دوی د رایې او عقل پر ضعف باندې دلیل دی او دوی د فکریه قوت له ضعفه د مباحثې په وخت کښې بیانیه قوت هم ونه لري لکه د ښځو په تقریرونو کښې که څوک لږ څه غور وکړي نو ګوري به چې دوی نه خپله دعوی په کافي بیان سره ثابتولی شي او نه د نورو دعاوی ماتولی شي او تل ناقصې او ناتمامې خبرې کوي او نورې داسې فضولې او چټې (بیکاره) خبرې له هغې سره ګډوي چې له هغه موضوع سره به بیخي څه علاقه او تناسب نه لري چې په دغه سره هم د مقصود په تبیین کښې احتیاج زیات وي او په دغه سره د دوی عجز لا څرګندیږي (ښکاره کیږي) پس هر طویل کلام په هم دغه حکم کښې راځي او د معمولي جملې او عادي خبرې اداء کول، لکه راځه! ځه! دا شی راکړه! هغه واخله، هغه راغلی وو، دی تللی وو، د بیانیه قوت دلیل نه دی.

وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَٰنِ إِنَاثًا ۚ

او ګرځوي (کفار) پرښتې هغه چې دوی عبادالرحمٰن د الله بندګان دي ښځې (لونې د الله)،

تفسیر : یعنې دغه د دغو مشرکانو یو بل دروغ دی چې پرښتې د ښځو په وصف کښې داخلوي، حال دا چې پرښتې نه د ښځو او نه د نارینه وو له جنسه دي بلکه دوی د الله تعالیٰ یو بیل علیٰحده مخلوق دی.

أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ ﴿١٩﴾

آیا حاضر وو (دغه کفار په وخت د) پیدا کیدلو د دغو پرښتو کښې (چې ښځې لونه پیدا شوی دی) ژر ده چه وبه لیکلې شي شاهدی د دوی او پښتنه به هم تری وکړه شي (په آخرت کښې).

تفسیر : یعنې کوم یو عقلې یا نقلې دلیل خو له دوی سره د دغې دعوی د اثبات دپاره نشته. نو آیا دوی په هغه وخت کښې چې الله تعالیٰ پرښتې پیدا کولې ورته ولاړ وو؟ او دوی پخپلو سترګو پرښتې لیدلې دی چې پرښتې نارینه نه دی ښځې دی؟ ښه دی د دوی دغه شهادت د اعمالو په دفتر کښې لیکلې کیږی څه مهال (وخت) چې دوی به د الله تعالیٰ د عدل او انصاف په دربار کښې وړاندی کیږی نو هلته به د دی موضوع په نسبت هم له دوی نه پوښتنې کیږی چې تاسی ولې داسې خبری کولې او له کومه تاسی ته دا معلومات په لاس درغلي و؟.

وَقَالُوا لَوْ شَاءَ الرَّحْمَٰنُ مَا عَبَدْنَاهُم ۗ

او وائی (دغه مشرکان) که اراده فرمائلې وی رحمٰن نو عبادت به مو نه وی کړی د دغو (باطلو معبودانو).

تفسیر : یعنې دوی د خپلو دغو د شرک، بی ادبی او ګستاخی په جواز او استحسان کښې یو داسې عقلې دلیل هم وړاندی کوی چې که الله تعالیٰ اراده کړی وی نو مونږ ته به ئې موقع نه راکوله چې له ماسواء الله څخه به مو د نورو شیانو عبادت کاوه، او هرومرو (خامخا) به ئې زمونږ مخه نیوه. کله چې مونږ برابر پر خپل هم دغه دود (رواج) او دستو دوام کوو چې هغه ئې ګوری نو ثابت شو چې دغه کار بهتر او د ده خوښ دی. نو الله جل وعلا شانه واکرم واعظم برهانه د مشرکانو د دغې وینا تردید داسې فرمائی

مَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۝٢٠

نشته دوی ته په دغې (وینا خپلې) هیڅ قدر علم پوه نه دی دوی مګر دروغ وائی (خوشې چتې (بیکاره) اتکلونه چلوی ځکه چې الله راضي نه دی په کفر).

تفسیر : یعنې دغه خبره خو رښتیا ده چې بې د الله تعالیٰ له ارادی څخه هیڅ شی نشی کیدی لیکن د کوم شي ښیګنه (فائده) او بهتری زمونږ دپاره له دی نه نه ثابتیږی. او که داسې وی نو په دنیا کښې به هیڅ کار بیکاره او هیڅ شی خراب او بد نه پاتې کیده او په ګرد

(تول) جهان کښې به محض خير وه او بس او د شر تخم به له سره نه پيدا کيده او هر يو دروغجن ظالم او مکار به هم داسې وائي که د الله تعالىٰ اراده نه وی نو زه به ئې نه پرې ښودم چې داسې ظلم او تيرې به مې کاوه او کله ئې چې ماته د ظلم، ستم او تيرې موقع راکړه نو معلومه شوه چې دی په دغه کار خوښ او راضي دی. په هر حال په مشيت او رضاء کښې د لزوم ثابتول کوم علمي اصول نه دی او محض د ګمان او اټکل غشي دی چې د هغه بيان د جزء ۸ «الانعام» د سورت په (۱۸) رکوع ۱۴۸ آيت کښې د دغه آيت په تفسير کښې پخوا ليکلی شوی دی ﴿ سَيَقُولُ الَّذِينَ أَشْرَكُوا لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَشْرَكْنَا ﴾

أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِّن قَبْلِهِ فَهُم بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾

آيا ورکړې مو دی دوی ته کوم کتاب پخوا له دغه (قرآن) پس دوی په هغه کتاب منګلې ښخوونکي (حجت نيوونکي دی نه ده داسې) بلکه وائي دغه مشرکان بيشکه مونږ موندلي مو دي پلرونه خپل پر يوې لياري (دين) او بيشکه مونږ پر قدمونو د دوی لياره موندونکي تلونکي يو (يعنې د هم هغو خپلو پخوانيو په پلونو ځو او د غير الله عبادت کوو).

تفسير : د عقلي دليل حال خو مو واوريد، آيا ما سواء له هغه څخه بل کوم نقلي دليل پخپلې دغې دعوی باندې وړاندې کولی شي؟ يعنې د الله تعالىٰ له منزله وو کتابونو څخه کوم کتاب د دوی په لاس کښې شته؟ چې په هغه کښې د شرک غوره والي ليکلی شوی وی؟ ظاهر دی چې داسې کوم سند له دوی سره نشته. نو ماسواء له دی نه چې د خپلو پلرونو او نيکونو ړوند تقليد دليل وړاندې کړی بل څه شي له دوی سره نه دی پاتې شوی، هم دغه د دوی له ګردو (تولو) څخه زبردست دليل دی چې د هرې زمانې مشرکانو به هم دغه دليل وړاندې کاوه چې وروسته له دی نه د هم دغه بيان دی.

وَكَذَٰلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِم مُّقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ

او هم داسی (ستا په شان) نه وو لیږلی مونږ پخوا له تانه په هیڅ قریه کلی کوم ویروونکی (له عذابه یعنی نبی) مگر وبه ویل هوسا (آرام) او نعمت لرونکیو (خلقو د هغو کلیو) بیشکه مونږ چی یو موندلی مو دی پلرونه خپل پر یوی لیاری او بیشکه مونږ پر قدمونو د دوی اقتداء کوونکی تلونکی یو. وبه ویل (نبی دوی لره) آیا (کوئ تاسی متابعت د پلرونو خپلو) اگر که راتله کړی دی ما تاسی ته په ښه لیاره ښوونکی له هغه شی څخه چی موندلی دی تاسی پر هغه شی باندی پلرونه خپل،

تفسیر : یعنی نبی الله فرمایلی دی چی ستاسی د پلرونو او د نیکه‌گانو له لیاری څخه بهتره یوه ښه سمه صافه لیاره تاسی ته دربښیم خو آیا تاسی سره له هغه د خپل هغه پخوانی جهل او عناد څخه مخ نه اړوئ؟.

قَالُوٓا۟ إِنَّا بِمَآ أُرْسِلْتُم بِهِۦ كَـٰفِرُونَ ﴿٢٤﴾

وبه ویل دوی بیشکه مونږ چی یو په هغه (دین) چی لیږلی شوی یئ تاسی په هغه سره کافران یو.

تفسیر : یعنی هر څه چی وی مونږ ستاسی خبری نشو منلی، او له خپل هغه پخوانی دود (رواج) او دستور څخه چی له پلرونو او نیکه گانو څخه راته پاتی شوی دی نشو گرځیدی.

فَٱنتَقَمْنَا مِنْهُمْ ۖ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ قَالَ إِبْرَٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِۦٓ إِنَّنِى بَرَآءٌ مِّمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا ٱلَّذِى فَطَرَنِى فَإِنَّهُۥ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾

پس انتقام مو واخیست له دوی نه پس وگوره چی خرنگه وه عاقبت آخره خاتمه د دروغجن گڼونکیو (انبیاؤ خپلو ته) او (یاد کړه) هغه وخت چی وویل ابراهیم (کله چی ووت له غاره) پلار خپل (آزر) ته او قوم خپل (نمرودیانو) ته چی بیشکه زه بیزاره (جلا (جدا)) یم له هغو بتانو چی تاسی ئی عبادت کوئ مگر هغه الله چی پیدا کړی ئی یم زه پس بیشکه چی هغه (الله) به ثابت لری ما په هدایت (او دین خپل) باندی.

تفسیر : یعنی صرف له یوه پاک الله سره زما علاقه ده چی هغه زما خالق دی او هم هغه می د مقصود د منزل پر لیاره تر آخره پوری بیائی.

تنبیه : دلته ئی دغه قصه پر دی بیان فرمایلی ده چی وګورئ ستاسی مسلم پلار او پیشوا کله چی د خپلو پلرونو لیاره غلطه وموندله هغه ئی پریښوده تاسی هم هغسی وکړئ! که مو د خپلو پلرونو او نیکونو تقلید پسی سا خیژی او له سره له هغه څخه خلاف بل کار نه کوئ نو د هغه پلار پر لیاره تګ وکړئ چی په دنیا کښی ئی د حق او صداقت بیرغ هسک (اوچت) کړی ؤ، خپلی اولادی ته ئی نصیحت او وصیت فرمایلی ؤ چی وروسته له ما څخه هم ما سواء له واحد احد الله د بل هیڅ شی عبادت مه کوئ! کما جاء فی الرکوع (۱۶) آیت ۱۳۲ من سورة البقرة ﴿ وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهِيْمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ ﴾ الآیة -

---

وَجَعَلَهَا كَلِمَةًۢ بَاقِيَةً فِيْ عَقِبِهٖ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۲۸﴾

او ګرځولی وه (ابراهیم) دغه کلمه (د توحید) باقی پاتی کیدونکی په پشت اولاد خپل کښی دپاره د دی چی دوی بیرته راوګرځی (توحید ته له شرکه).

تفسیر : یعنی د ابراهیم علیه السلام اولاده یو له بل څخه د توحید بیان او دلائل واوری او د حق د لیاری په طرف دی رجوع وکړی.

بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَآءِ وَاٰبَآءَهُمْ حَتّٰى جَآءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۹﴾

(دوی هم هغسی ونه کړ) بلکه نفعه ورکړی وه ما دغو (شرکاؤ) ته او پلرونو د دوی ته تر هغه پوری چی راغی دوی ته حق (دین قرآن) او رسول (محمد) ښکاره بیانونکی (د شرعیموو احکامو دوی لره).

تفسیر : یعنی ای مکیانو! افسوس چی تاسی د ابراهیم علیه السلام ارث مو حاصل نه کړ او د ده پر وصیت مو تګ ونه کړ، بلکه د هغو دنیوی سامانونو په خوندونو او مزو کښی ولویدئ چی د الله تعالیٰ له درباره تاسی ته درعنایت کړی شوی دی او د قدوس الله له طرفه بیخی غافل شوئ تر دی چی د هغه غفلت د خوب د ویښیدلو لپاره الله تعالیٰ تاسی ته خپل داسی انبیاء ولیږل چی د هغوی نبوت بیخی روښان او واضح دی. الله حق او رښتیا دین تاسی ته درولیږه قرآن ئی تاسی ته در ولولوه او در واموورواوه، او د الله تعالیٰ په احکامو په نهایت صفائی سره مو مطلع کړئ.

وَلَمَّا جَآءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوْا هٰذَا سِحْرٌ وَّاِنَّا بِهٖ كٰفِرُوْنَ ﴿۳۰﴾

او څه وخت چې راغی دوی ته حق (دین قرآن) وویل (کفارو) دا سحر (کوډی) دی او بیشکه مونږ پر دغه قرآن کافران یو (او نه ئی منو).

تفسیر : یعني پاک قرآن ته ئی د جاود او کوډو نسبت وکړ، او د انبیاء الله د کلام له منلو څخه منکران شول.

وَقَالُوْا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيْمٍ ﴿۳۱﴾

او وویل (کفارو) ولې نه نازلوه شی دغه قرآن پر یوه سړی له دغو دوو قریو څخه (چې مکه او طائف دی چې دغه سړی هم) ډیر لوی دی (لکه ولید په مکه کښې او عروه په طائف کښې).

تفسیر : یعني که خامخا د قرآن نزول د پاک الله مقصود وو نو ښائی چې هغه ئی د معظمی مکی یا د طائف پر کوم مشر نازلوه. دغه څرنګه د باور کولو وړ (لائق) دی چې لوی لوی غټان، مشران او د مالونو د شتو له خاوندانو څخه پاک الله منصرف شوی دی او د رسالت د لوی منصب لپاره ئی داسی یو سړی غوره او منتخب فرمایلی دی چې د دولت او ریاست په اعتبار د هیڅ یو امتیاز خاوند نه دی.

نو پاک الله جل وعلا شانه واعظم واکرم برهانه جواباً د دوی په تردید کښې داسی فرمائی

اَهُمْ يَقْسِمُوْنَ رَحْمَتَ رَبِّكَ ۭ

آیا دوی تقسیموی ویشی رحمت (نبوت) د رب ستا (لکه چې دوی وائی)،

تفسیر : یعني آیا د نبوت او د رسالت د مناصبو تقسیم ستاسی په لاس کښې درکړی شوی دی چې د هغه پر انتخاب داسی مباحثی کوئ؟.

نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَّعِيْشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجٰتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا ۭ

(نه ده داسی بلکه پخپله) مونږ ویشلی قسمت کړی مو دی په منځ د دوی کښې معیشت د دوی په دغه ژوندون لږ کښې او پورته کړی مو دی ځینی د دوی د پاسه د ځینو نورو په مرتبو کښې د دی چی ونیسی ځینی د دوی (چی غنیان دی) ځینی نور (چی فقیران دی) تابعان کار کوونکی

تفسیر : یعنی ځینی ئی غنی او شتمن او ځینی ئی فقیران او خوار ګرځولی دی یوه ته ئی بی حسابه دولت ورکړی دی او بل ته ئی له هغه څخه لږ څوک ئی مسخر تابع او مطیع ګرځولی دی او څوک ئی متبوع او مطاع.

وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

او رحمت د رب ستا (جنت) خیر ډیر غوره دی له هغو (اموالو) چی تولوی ئی دوی (په دنیا کښې).

تفسیر: یعنی د نبوت او د رسالت شرف خو د ظاهری مال او جاه او د دنیوی ساز او سامان څخه ډیر اعلیٰ او اولیٰ دی، کله چی الله تعالیٰ دنیوی روزی د دوی په فکر او تجویز سره نه ده ویشلی نو د نبوت او رسالت تقسیم به ولی د دوی په تجویز سره سم وکړی وروسته له دی نه د مال او دولت او د مادی سامانونو د بی وقعتی او حقارت بیان فرمائی،

وَلَوْلَآ أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَّجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِالرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِّن فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِـُٔونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا ط

او که نه وی دغه (خطره) چی شی دا خلق ډله یوه (متفق په کفر) نو خامخا ګرځولی به مو وو هغه چا لره چی کافر کیږی په رحمٰن دپاره د کوټو د دوی چتونه له سپینو زرو او زینه پائی (به می هم له سپینو زرو ور جوړولی څو په هغو سره) پر دغو (کوټو) به ختلی دوی (دپاره د حاجاتو خپلو) او دپاره د کوټو د دوی (د سپینو زرو) دروازی به وی او تختونه (به وو د سپینو زرو) چی پر هغو به ئی تکیی وهلی وی دوی او (له) سرو زرو

(نور د زينت شيان به مى هم ورلره وركرى ؤ)

تفسير : يعنى د الله تعالىٰ په نزد دغه دنيوى مال او دولت هيڅ قدر او اهميت نه لرى او نه د دنيوى مال اعطاء څه د قرب او د وجاهت عند الله دليل دى دا خو داسى بى قدره او حقير شى دى چى كه كوم خاص مصلحت مانع نه وى نو الله تعالىٰ د كفارو كوټو، چتونه، زينى، دروازى، درشائى، قلفونه، تختونه، چوكيگانى او نور اثاث البيت به ئى، گرد (ټول) له سرو او سپينو زرو څخه جوړول مگر په دغه صورت كښى به خلقو د دغه وضعيت له ليدلو څخه چى كفارو ته دغسى اسباب او سامان ور په برخه كيږى عموماً د كفر لپاره اختياروله (الا ماشاء الله) او دغه شى د الله تعالىٰ له مصلحته مخالف دى نو ځكه داسى ونه كره شوه. په حديث كښى راغلى دى چى كه د الله تعالىٰ په نزد د دنيا قدر د مياشى د يوه وزر په اندازه هم وى خو بيا هم كفارو ته به يو غرپ اوبه هم نه وركولى كيدى ښه كله چى يو شى د الله تعالىٰ په نزد دومره حقير وى نو هغه د سيادت او د وجاهت عند الله او د رسالت او نبوت معيار درول به تر كوم ځاى پورى صحيح وى. حضرت شاه صاحب ليكى «يعنى الله تعالىٰ كافر ئى پيدا كړ، چيرى خو هغه ته آرام وركړى، په آخرت كښى خو ورته دايمى عذاب دى. چيرى خو دوى ته آرام وروړسى. مگر كه داسى كيدى نو گردو (ټولو) به د هم هغه كفر لپاره غوره كوله.»

وَإِن كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا ۚ وَالْءَاخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

او نه دا ټول (مذكوره شيان) مگر متاع نفعه د دغه ژوندون لږ خسيس، او (متاع نفعه د) آخرت (جنت) په نزد د رب ستا دپاره د متقيانو دى.

تفسير : يعنى دنيوى عيش او عشرت او خوند كښى خو گرد (ټول) سره شريكان دى مگر آخرت سره له خپلو ابدى نعماوو او آلاوو د متقينو دپاره مخصوص دى چى متقيان له الله جل جلاله څخه ويريږى او ځان له معاصيو ساتى.

وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَٰنِ نُقَيِّضْ لَهُۥ شَيْطَٰنًا فَهُوَ لَهُۥ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾

او هر څوك چى اعراض كوى (سترگى پټوى) له ذكر يادولو (د قرآن) د رحمٰن مسلط به كړو مونږ پر هغه باندى يو شيطان پس هغه به له ده سره (دائمى) ملگرى وى (چى ئى لمسوى گناهونو ته او لغزوى ئى له سمى لپارى نه).

تفسير : يعنی هر څوک چی له رښتيا نصيحت او د الله تعالیٰ له ذکره او ياده اعراض کوی او مخ تری اړوی پر ده باندی يو شيطان په خصوصی ډول (طريقه) سره مسلطوه شی چی تل تر تله ئی اغواء کوی او د ده په زړه کښی راز راز (قسم قسم) وسوسی اچوی دغه شيطان به تر دوزخ پوری هم د ده له ملګرتوبه لاس نه اخلی.

وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٣٧﴾

او بيشکه دغه (شيطانان) خامخا اړوی دغه خپل ملګری له لياری (د حق) او ګمان کوی (دغه سترګی پټوونکی کفار له حقه) داسی چی بيشکه دوی د سمی لياری موندونکی دی.

تفسير : يعنی شياطين به تل د دوی مخه د نيکی له لياری څخه نيسی، مګر د دوی عقلونه هم تر دی اندازی پوری مسخ کيږی چی هغه غلطه لياره د دوی په نظر کښی سمه لياره ښکاری او ښه ئی ګڼی. د بدی او د نيکی تميز هم په دوی کښی نه پاتی کيږی.

حَتَّىٰ إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾

تر هغه پوری چی راشی مونږ ته نو وبه وائی (دغه اعراض کوونکی خپل ملګری ته) کاشکی چی وی په منځ زما او په منځ ستا کښی لری والی له مشرقه تر مغربه پس بد ملګری (ئی ته زما).

تفسير : يعنی هر کله چی د الله تعالیٰ په حضور کښی ورسيږی هلته به دغه خبره په ښه شان سره ورڅرګنديږی (ورښکاريږی) چی دغه ملګری ئی څومره بد او خراب ملګری وو هلته به له حسرته او قهره داسی وائی چی کاشکی زما او ستا په منځ کښی د مشرق او مغرب فاصله وی! او يوه شيبه به می هم ستا په صحبت کښی نه وی تيره کړی.

ای کمبخته! اوس خو لږ شانی له ما څخه لری شه!. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی په دنيا کښی د شيطان پر مشورو عمل کوی او هلته به د شيطان له ملګرتوبه افسوس او ارمان کوی. داسی شيطان رفيق چاته له پيريانو څخه او چا ته له انسانانو څخه وررسيږی.»

نو پاک الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی

وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾

او له سره به څه فائده ونه رسوی تاسی ته نن ورځ (له دی جهته) چې ظلم کړی دی تاسی (په شرک سره) دا چې بیشکه تاسی (سره له ملګرو خپلو) په عذاب کښی سره شریکان یئ (لکه چې په کفر کښی سره شریکان وئ)

تفسیر: د دنیا قاعده ده په کوم مصیبت کښی چې په عمومی ډول (طریقه) سره لوی او واړه تول سره شریکان وی نو هغه لږ شانی سپک او آسان ورښکاری. مشهور متل دی چې «په ګډه مرګ کښی لویه چرچه وی» مګر په دوزخ کښی د تولو شیاطین الانس والجن او د تابعینو او متبوعینو په اشتراک او ګډون کښی دوی ته هیڅ یوه فائده او ګته نه وررسیږی، د عذاب شدت به دومره زیات وی چې په داسی سطحی خبرو له سره دوی نشی متسلی کیدی او دوی ته له هغه ځنی څه تخفیف او سپکتیا نه محسوسیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی کفار به وائی چې د دوی له لاسه مونږ په دغه عذاب کښی اخته شوی یو ډیر ښه شو چې دوی هم له هغه څخه نجات ونه موند او تری بچ نشو. لیکن که هغه بل نیولی شوی دی نو د هغه له نیولو څخه ده ته څه فائده نه وررسیږی».

أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾

آیا پس ته به (ای محمده!) آورول وکړی کڼو ته یا سمه لیاره به وښیی ړندو ته او هغه چا ته چې وی په ګمراهی ښکاره کښی پس که بیول وکړو مونږ خامخا پتا سره (په خوا د تعذیب د منکرینو) پس بیشکه مونږ له دوی نه انتقام اخیستونکی یو (په آخرت کښی) یا به وښیو تاته (په حیات ستا کښی) هغه (عذاب) چې وعده ئی کوو له دوی سره پس بیشکه مونږ په (عذاب د) دوی قادر یو (په هر حال کښی) پس منګلی خښی کړه (ښه عمل وکړه) په هغه (قرآن) چې وحی کړی شوی دی تاته (ای محمده!) بیشکه ته پر لیاری سمی روان ئی (نو ژر به مطلب ته ورسیږی).

تفسیر : یعنی ړندو ته د حق لیاره ښوول، کڼو ته د حق غږ آورول، او هغو کسانو ته چې

په صريحى غلطى او گمراهى كښى سرگردانه حيرانه گرځى سمه صافه ليياره ښوول او د كفر، شرك، شك او عصيان له تيارو څخه ئى د باندى ايستل او د هدايت پر لوى سرك ئى روانول، ستاسى په واك (قبضه) او اختيار كښى نشته كه الله تعالىٰ اراده وفرمائى نو ستا په غږ كښى تأثير پيدا كوى. په هر حال تاسى داسى غم او انديښنه مه كوئ چى دغه گرد (تول) خلق ولى حق نه منى؟ او ولى خپله آخره خاتمه خرابوى؟ د دوى معامله پاك الله ته وسپارئ! هم هغه به دوى ته د دوى د دغو اعمالو سزا وركوى، كه د دوى دغه په سزا رسول ستاسى له وفاته وروسته واقع شو نو هغه به هم تاسى ته درښوول كيږى په هر صورت نه دوى زمونږ له واكه او اختياره وتلى او نه چيرى تللى شى، او نه به مونږ دوى بى له سزا وركولو خوشى پريږدو. ستاسى كار هم دا دى كومه وحى چى راغلى ده او كوم حكم چى تاسى ته دركړى شوى دى پر هغه په ډير مضبوطى سره تينگ ولاړ اوسئ! او برابره خپله فريضه اداء كوئ، ځكه كه د دنيا نور خلق پر بلى ليارى لاړ شى نو ته د الله تعالىٰ په فضل او كرم سره پر سمه لياره روان ئى چى له هغه ځنى يو قدم دى خوا يا هغى خوا ته د هيسته كيدلو ضرورت نه دى پاتى او نه د كوم هوا پرست په غوښتنه، هيله (اميد) آرزو او تمنا ته كوم بل لورى ته كتلى او التفات كولى شى.

وَإِنَّهُۥ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ ۖ

او بيشكه دغه (قرآن) ذكر پند (شرف عزت) دى تاته (اى محمده !) او قوم (امت) ستا ته.

تفسير : يعنى لوى قرآن د تاسى او ستاسى د قوم دپاره د خاص فضل او شرف سبب دى. له دى نه به لوى عزت او ښه نصيب څه وى چى د الله تعالىٰ كلام، او د گردى (تولى) دنيا د نجات او د فلاح ابدى دستورالعمل د دوى په ژبه نازل شوى دى. او د داسى مقدس كلام ړومبنى مخاطبان هم دوى دى. كه دوى څه عقل او پوه ولرى نو د دغه عظمى نعمت قدر دى وكړى! او د لوى قرآن چى د دوى لپاره يو قيمتدار د پند او نصيحت كتاب دى پر هداياتو دى تگ وكړى، او له نورو گردو (تولو) ځنى دى ړومبى خپل ځانونه د دنيوى او آخروى سعاداتو وړ (لائق) او مستحق وگرځوى.

وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ۝٤٤

او ژر ده چى پوښتنه به وكړه شى له تاسى (په ورځ د قيامت كښى).

تفسير : يعنى مخ كښى به د دى خبرى پوښتنه كيږى چى تاسى د دغه عظمى نعمت څه قدر

کړی ؤ؟ او د دغه لوی فضل او شرف شکریه مو په څه شان سره اداء کړی وه؟.

وَسۡـَٔلۡ مَنۡ اَرۡسَلۡنَا مِنۡ قَبۡلِكَ مِنۡ رُّسُلِنَاۤ اَجَعَلۡنَا مِنۡ دُوۡنِ الرَّحۡمٰنِ اٰلِهَةً يُّعۡبَدُوۡنَ ﴿۴۵﴾

او پوښتنه وکړه (ای محمده!) له هغه چا چی لیږلی مو دی پخوا له تا له رسولانو زمونږ (په شپه د معراج کښی یا له علماؤ د دوی) آیا مقرر کړی وو مونږ بی له رحمٰن نور معبودان چی عبادت به ئی کاوه.

تفسیر : یعنی ستاسی لیاره خو هم هغه ده چی د پخوانیو انبیاؤ لیاره وه هیڅ یوه نبی د شرک تعلیم نه دی ورکړی. او نه الله تعالیٰ په هیڅ یوه دین کښی شرکیه اعمال جائز درولی دی چی ماسواء الله څخه د بل چا عبادت هم وکړی شی. او دغه ارشاد چی پوښتنه وکړه یعنی هر کله چی له دوی سره ملاقات وکړئ! لکه چی د معراج په شپه کښی وشو یا د دوی احوال له کتابونو څخه تحقیق وکړئ! په هر حال د تحقیق او تفتیش هومره ذرائع چی وی هغه گرد (تول) تر استعمال لاندی ونیسئ! له هغو څخه به په صاف ډول (طریقه) سره ثابتیږی چی په هیڅ سماوی دین کښی هیڅ کله د شرک اجازه نه ده ورکړی شوی.

وَلَقَدۡ اَرۡسَلۡنَا مُوۡسٰی بِاٰيٰتِنَاۤ اِلٰی فِرۡعَوۡنَ وَمَلَا۠ئِهٖ فَقَالَ اِنِّیۡ رَسُوۡلُ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۴۶﴾ فَلَمَّا جَآءَهُمۡ بِاٰيٰتِنَاۤ اِذَا هُمۡ مِّنۡهَا يَضۡحَكُوۡنَ ﴿۴۷﴾

او خامخا په تحقیق لیږلی وو مونږ موسیٰ سره له (نهو) دلائلو (د قدرت) زمونږ فرعون ته او مشرانو د دغه (فرعون) ته پس وویل (موسیٰ) بیشکه زه چی یم رسول د رب د عالمیانو یم پس کله چی راغی (موسیٰ) دوی ته سره له دلائلو (د قدرت) زمونږ ناڅاپه دوی په دغو دلائلو (د قدرت زمونږ) به ئی خندل.

تفسیر : یعنی پر معجزاتو ئی توکی مسخری کولی.

وَمَا نُرِيۡهِمۡ مِّنۡ اٰيَةٍ اِلَّا هِیَ اَكۡبَرُ مِنۡ اُخۡتِهَا ؗ

او نه مو ښوده دوی ته (هیڅ دلیل) له دلائلو (د عذاب) مګر چی هغه لوی وه له خوره د دی (یعنی له هغه تیر عذابه)

تفسیر : یعنی له یوه څخه بل د قدرت لوی دلیل مو د موسیٰ علیه السلام د تصدیق لپاره وښوده.

وَاَخَذْنٰهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿۴۸﴾

او نیولی وو مونږ دوی په عذاب سره دپاره د دی چی دوی راوګرځی (له کفره خپله).

تفسیر : بالاخره مو هغه دلائل ورولیږل چی د عذاب یو شان رنګ د هغو په منځ کښی مرکوز ؤ لکه چی د جزء ۹ «الاعراف» په (۱۶) رکوع ۱۳۳ آیت کښی مذکور دی ﴿ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوْفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيٰتٍ مُّفَصَّلٰتٍ ﴾ او له دی نه غرض دا وو څو دوی وویریږی او له خپلو هغو حرکاتو څخه مخ وګرځوی نو هغوی بیرته ونه ګرځیدل کله چی عذاب ئی ولید نو داسی فریاد ئی وکړ

وَقَالُوْا يٰۤاَيُّهَ السّٰحِرُ

او وویل (قبطیانو موسیٰ ته) ای ساحره!

تفسیر : د دوی په محاوراتو کښی عالم ته به ئی «ساحر» ویل، ځکه چی لوی علم د دوی په نزد هم دغه سحر وو. ښائی د دغه عجز، زاری، خوشامد او تملق په وخت، حضرت موسیٰ ئی په دغه ظاهری تعظیمی لقب سره بللی وی او له خپل باطنی خباثته ئی په دغه لوری هم اشاره کړی وی چی مونږ تر اوسه پوری تا د نبی په صفت نه پیژنو او تش دی د یوه ماهر کودګر (ساحر) په حیثیت ګڼو.

ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ ۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُوْنَ ﴿۴۹﴾

وبوله زمونږ دپاره رب خپل په سبب د هغی وعدی (د الله) چی له تا څخه ده (چی له مونږ لری کړی عذاب) بیشکه چی مونږ خامخا لیاره موندونکی یو

(په ایمان راوړلو سره په تا باندی ای موسیٰ!).

تفسیر : یعنی د دعاء هغه طریقه چی تاته رب ستا ښوولی ده، او هغه عهد چی مونږ له تاسی سره کړی دی سم له هغه دعاء سره داسی وشو نو ضرور مونږ به هم پر سمه لیاره راځو او ستا خبرو ته به غوږ ږدو نو سمه صافه لیاره به بیاموموم.

فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾

پس کله چی لری مو کړ له دوی نه عذاب (په دعاء د موسیٰ سره) ناڅاپه ماته کړه دوی (هغه وعده خپله)

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چی هغه تکلیف مرتفع او د مصیبت ساعت له دوی نه پورته او مندفع شو یو ځلی تولو سره له خپلو هغو مواعید څخه مخ واړوه او داسی ئی ورښکاره کړل چی مونږ له سره تاسره څه عهد او پیمان نه وو کړی او فی الحال ئی بیا مات کړ.

وَنَادَىٰ فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَٰقَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَٰذِهِ الْأَنْهَٰرُ تَجْرِي مِن تَحْتِيٓ ۖ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٥١﴾

او غږ وکړ فرعون (افتخاراً) په قوم خپل کښی (د جارچیانو په وسیله) وویل (فرعون) ای قومه زما! آیا نشته ما لره ملک سلطنت د مصر او دغه ویالی چی بهیږی (او اصلی منبع ئی نیل دی) لاندی تر (مانی) زما آیا پس نه وینئ تاسی (دغه لوئی جاه او جلال زما).

تفسیر : په دغو اطرافو او حوالیو کښی د مصر حاکم ډیر لوی سړی ګڼل کیده، او نهرونه ئی هم ده کینولی وو، او د نیل اوبه ئی په هم دغو ویالو کښی غورځولی وی او خپل باغ ته ئی هم را ایستلی وی. مطلب دا چی سره د دغو سامانونو او وسائلو د موجودیت آیا زمونږ دغه حیثیت او وضعیت له دی خبری سره وړ (لائق) او متقاضی دی چی د موسیٰ علیه السلام په شان د یوه معمولی حیثیت والا خبرو ته غوږ ونیسو او غاړه ورته کیږدو.

أَمْ أَنَا۠ خَيْرٌ مِّنْ هَٰذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ ﴿٥٢﴾

بلکه زه بهتر یم له دغه سړی (موسیٰ) چې هغه سپک (او حقیر) دی. او نه دی نژدی (دی ته چې) صاف بیان (د مطلب) وکړی.

تفسیر : یعنی له موسیٰ سره نه څه مال او دولت شته او نه حکومت او نه عزت او نه کوم ظاهری کمال تر دی چې په خبرو او اترو کښې ئی ژبه هم په صاف ډول (طریقه) سره نه چلیږی او تته کیږی.

فَلَوْلَآ أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَآءَ مَعَهُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ ﴿٥٣﴾

پس ولی نه غورځول کیږی په ده باندی وښی له سرو زرو یا ولی نه دی راغلی له ده سره پرښتی پیوسته (صف تړلی).

تفسیر : وائی چې فرعون به پخپله د جواهراتو وښی پخپلو لاسو کښې اچول او پر هر وزیر او امیر او مشر به ئی چې لطف او مهربانی کوله د هغه په لاسو کښې به ئی هم سم د ده له حال سره مناسب وښی اچول د ده په مخ کښې د ده لاوو لښکر صف تړلی وو. مطلب ئی دا کله چې مونږ چاته عزت ورکوو نو دغسی وضعیت ورسره کوو، نو آیا کله چې دی د الله تعالیٰ د رسالت مدعی دی نو ولی د ده الله د ده په لاسو کښې وښی نه دی اچولی؟ او له ده سره ئی د ملائکو یو لښکر نه دی رالیږلی؟.

فَٱسْتَخَفَّ قَوْمَهُۥ فَأَطَاعُوهُ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٥٤﴾

پس سپک بی عقل موند (فرعون) قوم خپل پس اطاعت ئی وکړه د هغه (فرعون په مطلب د ده کښې)، بیشکه چې دوی وو یو قوم فاسقان (نو وی مانه فرمان د فاسق).

تفسیر : یعنی په دغو چټیو (بیکارو) او غلطو تیرایستونکیو خبرو سره ئی له خپل تول قوم څخه ناپوهان جوړ کړی دی او هغه تول احمقان د ده خبرو ته غوږ ږدی حقیقت دا دی چې د دغو خلقو طبائع د الله تعالیٰ په نافرمانی له ابتداء څخه عادت او معتاد شوی وو دغه ئی اوس د هغه عصیان او طغیان دپاره یوه نوی حیله او پلمه (تدبیر) وګرځوله.

فَلَمَّآ ءَاسَفُونَا

پس کله چی خفه کړو (په غضب ئی کړو) دوی مونږه (په ډیر طغیان خپل سره)

تفسیر : یعنی هم هغسی کارونه ئی وکړل چی په هغو سره عادتاً پاک الله په قهر او غضب کیږی.

انتقمنا منهم فاغرقنهم اجمعین ﴿۵۵﴾ فجعلنهم سلفا ومثلا للاخرین ﴿۵۶﴾

نو انتقام واخیست مونږ له دوی نه پس غرق ډوب مو کړل دوی تول (په بحیره د قلزم کښی) پس ومو ګرځول دوی پیشوایان (دپاره د عبرت اخیستلو) او مثل دپاره د وروستنیو (خلقو تر قیامت پوری).

تفسیر : یعنی وروسته راتلونکیو نورو نسلونو ته د دوی قصه د یوی عبرتناکی پیښی په شان ذکر او بیانیږی.

ولما ضرب ابن مریم مثلا اذا قومک منه یصدون ﴿۵۷﴾ وقالوا ءالهتنا خیر ام هو

او کله چی وګرځاوه شو ځوی د مریمی مثل ناڅاپه قوم ستا پر هغه (مثال) شور ماشور د خوشالتیا (او خندا) کوی او وائی (دغه کفار) آیا معبودان زمونږ غوره دی او که هغه غوره دی (هر کله چی عیسیٰ په دوزخ کښی شو خو زمونږ بتان دی هم په دوزخ کښی وی).

تفسیر : یعنی کله به چی د حضرت مسیح علیه السلام ذکر کیده نو د عربو مشرکانو به ډیر شور ماشور نښلاوه او راز راز (قسم قسم) غږونه به ئی پورته کول. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی. څه مهال (وخت) چی رسول الله مبارک دغه آیت ولوست ﴿ انکم وما تعبدون من دون الله حصب جهنم ﴾ جزء ۱۷ (د انبیاء ۷ رکوع ۹۸ آیت زمونږ د دغه تفسیر کښی) نو مشرکانو وویل چی نصاریٰ د حضرت مسیح علیه السلام عبادت کوی اوس راوښیه چی ستاسی په خیال زمونږ معبودان ښه دی؟ که حضرت مسیح علیه السلام ظاهر دی چی تاسی حضرت مسیح ته ښه وایئ کله چی حضرت مسیح (معاذ الله) د دی آیت په عموم کښی داخل دی نو خیر دی زمونږ معبودان دی هم

ورسره داخل وی په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی نبی الکریم یو ځلی فرمایلی وو «**لیس احد یعبد من دون الله فیه خیر**» نو کفارو وویل چی آیا په مسیح کښی هم څه خیر او ښیګنه (فائده) نشته؟ ظاهر دی چی د آیت او د رسول الله د دی الفاظو مطلب له هغو شیانو سره متعلق وو چی مشرکان د هغوی په عبادت کښی لګیا وو او په دغو معبودینو کښی د دغی خبری قوت او قدرت هم نه وو چی د خپلو عابدینو جواب په لا او نعم سره ورکړی شی یا دوی له دغه ناحقه عبادت څخه منع کړی یا د خپلی بیزاری اعلان هغوی ته واوروی. مګر د دغو معترضینو منشاء تش جګړه کول او اعتراض ایستل، او د مناقشی او مجادلی خبری پیدا کول، او د حق لتاړول وو، نو ځکه قصداً به ئی داسی خبری جوړولی چی د متکلم له مراده مخالفی وی، کله به ئی داسی ویل بس کړه! مونږ ته معلوم شو چی تاسی هم له مونږ څخه د خپل ځان هم هغسی عبادت غواړئ لکه چی نصاریٰ ئی مسیح علیه السلام ته کوی. ښائی چی کله به ئی داسی ویل چی پخپله قرآن د حضرت مسیح علیه السلام مثال داسی بیان کړی دی.
﴿اِنَّ مَثَلَ عِيْسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ خَلَقَهٗ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهٗ كُنْ فَيَكُوْنُ﴾ جزء ۳ (د آل عمران ٦ رکوع) ٦٨ آیت اوس وګورئ چی زمونږ معبودان ښه دی که مسیح علیه السلام تاسی ولی د مسیح ذکر په خیر سره کوئ او زمونږ معبودانو ته ردی بدی خبری کوئ او خدای زده چی نور به څه شیان ویل د دغو ګردو (تولو) خبرو جواب وروسته له دی نه الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه داسی فرمائی.

مَا ضَرَبُوْهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُوْنَ ﴿٥٨﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنٰهُ مَثَلًا لِّبَنِيْٓ اِسْرَآءِيْلَ ﴿٥٩﴾

نه دی ترلی دوی دغه مثال تا لره مګر محض دپاره د مجادلی خصومت جګړی بلکه دوی یو قوم جګړه کوونکی دی (په هر کار کښی)، نه دی دغه (عیسیٰ) مګر یو بنده دی چی نعمت کړی ؤ مونږ پری او ګرځولی مو وو دی یو مثل دپاره د بنی اسرائیلو.

تفسیر : یعنی یواځی په هم دغه مسئله کښی د دوی دغه جګړی نه دی محدودی بلکه د دوی په طبیعت کښی جګړه او جنجال واقع دی سمی او صافی خبری هیڅ کله د دوی په مغزو کښی ځای نه نیسی، هم داسی مهملی او چتی (بیکاره) مباحثی او لری له مقصده جګړی راوباسی. چیری هغه شیاطین چی پر خلقو خپل عبادت اجرا کوی. او پر هغو دوی خوښیږی، یا هغه د تیږی (ګټی) بیځانه بتان چی پر دغه بیخی قوت او قدرت نه لری چی خلق له کفره او شرکه منع کړی او چیری د لوی الله هغه مقبول بنده چی پری الله تعالیٰ خپل خاص فضل او کرم

فرمايلي او د بني اسرآئيلو د هدايت دپاره ئې درولي وو چې دی پخپله پر خپل عبوديت مقر وو او هم خپل امت ئې د وحدانيت په طرف باله او هغوی ته به ئې داسي ويل ﴿ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴾ نو آيا دغه مقبول بنده ته (العياذ بالله) «حصب جهنم» يا «ليس فيه خير» ويلي کيدی شي؟ يا د تيږو (ګټو) بتان له هغه سره برابری او سيالي کولی شي؟ په ياد ئې ولرئ چې لوی قرآن هيڅ يوه بنده ته د الوهيت درجه نه ورکوی. د ده تول جهاد د هم دغه مضمون په خلاف دی. هو! داسي هم نشي کيدی چې محض د څو تنو احمقانو او ناپوهانو د ادعا په موجب چې ده ته د الوهيت نسبت کوی خپل دغه مقرب او مقبول بنده د تيږو (ګټو) له بتانو يا له نورو شريرانو سره برابر کړی.

وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾

او که اراده فرمائلی وی موږ نو خامخا ګرځولی به مو وی په ځای د تاسی پرښتي په ځمکه کښي چې خليفګانی شوی به وی.

تفسير : يعني په عيسیٰ عليه السلام کښي د پرښتو لږ څه آثار وو لکه چې د «المائدة» او د «آل عمران» او د «کهف» د سورتونو په تفاسيرو کښي اشاره کړی شوی ده په دغومره يوه خبره هيڅوک نشي معبود کيدی. که تاسي غواړئ نو ستاسي له نسله به موږ هم داسي خلق پيدا کړو يا ستاسي په ځای به له آسمانه پرښتي راښکته او په ځمکه کښي به ئې ودانی کړو. موږ ته دغه تول قدرت حاصل دی.

وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ

او بيشکه دغه (عيسیٰ) خامخا علامه نښه ده دپاره د قيامت (په اعتبار د نزول سره)

تفسير : يعني د حضرت مسيح عليه السلام اول ځلي راتلل خو خاص د بني اسرآئيلو دپاره يوه د قدرت نښه وه چې بی له پلاره پيدا شو، او عجيبي او غريبي معجزی ئې ورښکاره کړی، او د ده دوهم ځلي راتګ به د قيامت له نښو څخه وی، د ده له نزوله به خلق معلوم کړی چې قيامت بيخي نژدی رارسيدلی دی.

فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ۚ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ

الشَّيْطٰنُۚ اِنَّهٗ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِيْنٌ ﴿۶۲﴾

پس شک مه کوئ تاسی په (راتلو د) قیامت کښې او متابعت وکړئ زما (په توحید کښې) دغه لیاره ده سمه برابره (چې نه پرې ګمراه کیږې هیڅوک) او نه دې اړوی تاسی شیطان (له دغې سمې لیارې) بیشکه چې (دغه شیطان) تاسی ته دښمن دی ښکاره.

تفسیر : یعنی د قیامت په راتګ کښې شک مه کوئ! او د توحید او د ایمان پر هغې سمې لیارې چې زه ئې تاسی ته درښیم سم برابر لاړ شئ! نه چې ستاسی ازلی دښمن شیطان تاسی له هغې لیارې څخه منع کړې او مخه مو ونیسی.

وَلَمَّا جَآءَ عِيْسٰى بِالْبَيِّنٰتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِاُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ تَخْتَلِفُوْنَ فِيْهِۚ

او کله چې راغی عیسیٰ په دلائلو ښکاره‌وو سره وویل (عیسیٰ) چې په تحقیق راغلی یم زه تاسی ته په حکمت (نبوت شریعت ښه درایت پخې خبرې) او دپاره د دې چې بیان کړم تاسی ته ځینې له هغو احکامو چې وئ تاسی چې اختلاف به مو کاوه په هغو کښې (له امورو د دین نه)

تفسیر : یعنی دینی خبرې یا ځینې هغه شیان چې د موسوی شریعت له طرفه حرام درولی شوی وو د هغه حلت بیان تاسو ته کوم کما جاء فی الرکوع (۵) آیت ۵۰ من سورة آل عمران

﴿ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِيْ حُرِّمَ عَلَيْكُمْ ﴾

فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيْعُوْنِ ﴿۶۳﴾ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّيْ وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوْهُ ؕ هٰذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيْمٌ ﴿۶۴﴾

پس وویریږئ له (عذابه د) الله او اطاعت وکړئ زما (په شرعیه ؤ امورو کښې). بیشکه الله هم هغه دی رب زما او رب ستاسو پس عبادت کوئ یواځې د دغه (الله او حکم ئې منئ) دغه لیاره ده سمه برابره.

تفسير : دغه تعليم وو د حضرت مسيح عليه السلام وګورئ چې په څومره صفائی او درستی سره ئی د واحد الله د ربوبيت او معبوديت بيان فرمايلی دی او هم دغه توحيد، اتقاء او د رسول الله اطاعت ئی صراطالمستقيم درولی دی.

فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْۢ بَيْنِهِمْ

پس مختلف شول سره دغه قومونه (د نصارىٰ) په منځ خپل کښې.

تفسير : يعنی اختلاف واقع شو. يهودان تری منکران شول او نصرانيان پری قائلان شول بيا وروسته له دی نه نصرانيان هم سره څو ډلی شول، ځينی حضرت مسيح ته د الله تعالىٰ ځوی وائی ځينی له دری خدايانو يو خدای ورته وائی، ځينی يو څه وائی او ځينی بل څه وائی د حضرت مسيح عليه السلام پر اصلی تعليم خو ير تن هم نه دی پاتی.

فَوَيْلٌ لِّلَّذِيْنَ ظَلَمُوْا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ اَلِيْمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَّهُمْ لَا يَشْعُرُوْنَ ﴿٦٦﴾

پس افسوس هلاک خرابی ده دپاره د هغو کسانو چې ظلم ئی کړی دی (په باب د عيسىٰ کښې) له عذابه د ورځې درد ورکوونکې. آيا منتظر دی (دغه احزاب يا کفار د مکې يعنی نه دی) مګر قيامت ته چې رابه شی دوی ته يو ناڅاپه او دوی به نه پوهيږی (په وخت د راتلو ئی قبلالظهور).

تفسير : يعنی له داسی ښکاره ؤ او واضحو بياناتو او هداياتو سره هم که دغه خلق د حق او صدق منونکی نه دی نو بالاخر دوی د څه شی په انتظار کښې دی؟ د دوی د دغه وضعيت او احوال له ليدلو څخه داسی ويل کيدی شی چې که قيامت يو ځلی ناڅاپه د دوی پر سرونو ودريږی نو هلته به ئی ومنی. حال دا چې د هغه وخت منل له سره په درد نه خوری او مفيد نه واقع کيږی.

اَلْاَخِلَّآءُ يَوْمَئِذٍۢ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ اِلَّا الْمُتَّقِيْنَ ﴿٦٧﴾

یاران (دوستان د کفر او معصیت) په دنیا کښی په دغه ورځ (د قیامت کښی) ځینی د دوی له ځینو نورو سره به دښمنان وی مګر (پاتی به وی دوستی) د متقیانو.

تفسیر : په دغه ورځ کښی به دوست له دوست څخه لری تښتی نه چی زه هم د ده په شامت ونیولی شم د دنیا دغه ګردی (تولی) دوستی او محبت او خپلوی به سره منقطع کیږی انسان به افسوس او ارمان کوی چه ولی می له هغه شریر سری سره دوستی کړی وه چی د هغه په غولولو او لمسولو سره زه نن په دغه مصیبت کښی اخته شوم په دغه وخت کښی به ډیر خوږ او مین محبوب هم د خپلی خوږی او مینی محبوبی له لیدلو څخنی ویریږی به او یو د بل له لیدلو څخه به بیزاره وی. هو! د هغو کسانو محبت او دوستی به په کار ورځی چی خاص د الله دپاره وی. او نداء به وکړه شی پر دغو مؤمنانو باندی د الله اعظم شانه واکرم برهانه له جانبه داسی چی

يٰعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَآ أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾

ای بندګانو زما نشته هیڅ ویره پر تاسی نن ورځ او نه به تاسی غمجن کیږئ.

تفسیر : یعنی نه د وړاندی ویره او نه به د وروستی غم اندیښنه ورسره وی. او د دوی صفت دغه دی

الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾

هغه کسان چی ایمان ئی راوړی دی په آیتونو زمونږ او وو دوی مسلمانان (په دنیا کښی).

تفسیر : یعنی په زړه سره ئی یقین وکړ او پخپلو نورو جوارحو او اعضاوو سره ئی د ده احکام په ځای راوړل او د اطاعت او انابت غاړه ئی ورته کیښوده. له دی ځایه د ایمان او اسلام فرق ظاهریږی لکه چی د جبریل علیه السلام په حدیث کښی د دی مفصل بیان شوی دی.
بیا به وویلی شی دغو مؤمنانو ته له جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چی

اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ

مِّن ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ ۖ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ ۖ

ننوځئ (ای زما مؤمنانو بندګانو) جنت ته تاسی او ښځی ستاسی چی خوشاله به کړل شئ. ګرځولی کیږی به (د غلمانو له خوا) پر دغو جنتیانو کاسی ګلاسونه له سرو زرو څخه او (طلائی) صراحی ګانی او (وی به دوی ته) په دغه (جنت) کښی هغه څیزونه چی خواهش کوی د هغو نفسونه (د دوی) او چی خوند اخلی سترګی (د دوی تری).

تفسیر : له تولو څخه هغه اعلیٰ او اولیٰ څیز چی تری سترګی په لیدلو سره رنی او یخی او زړونه آرامی او هوسائی (راحت) مومی د الله تعالیٰ لقاء رزقنا الله تعالیٰ بفضله ومنه.

وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾

او تاسی په دغه جنت کښی همیشه اوسیدونکی یئ. او دغه جنت دی هغه چی په میراث درکړی شوی دی هغه تاسو ته په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وئ تاسی چی کول به مو په دنیا کښی.

تفسیر : یعنی ستاسی د پلار آدم علیه السلام میراث تاسی ته بیا درورسیده او دغه د الله تعالیٰ فضل او مرحمت او ستاسی د اعمالو برکت دی.

لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِّنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾

شته تاسی ته په دغه (جنت) کښی (ښی غوری منتخبی) میوی ډیری چی له هغو څخه به ئی خورئ تاسی. بیشکه چی مجرمان (کافران) په عذاب د دوزخ کښی به همیشه پاتی کیدونکی وی نه به سپکاوه شی له دوی څخنی (عذاب) او دوی به په دغه عذاب کښی ساکت ناامیده وی (له نجاته او نشاطه).

تفسیر : یعنی عذاب به نه کوم وخت ملتوی کیږی او نه سپکاوه شی. دوزخیان به ناامیده کیږی چی اوس په هیڅ صورت له دی ځایه نشو وتلی او نه د وتلو څه سبیل او لیاره شته.

وَمَا ظَلَمْنٰهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوْا هُمُ الظّٰلِمِيْنَ ﴿۷۶﴾

او نه دی کړی مونږ ظلم پر دوی ولیکن دوی وو هم دوی ظالمان (پر ځانونو خپلو په کفر سره)

تفسیر : یعنی مونږ په دنیا کښې د نیکی او بدی هره خوا او هر پلو دوی ته ښوولی او پوهولی وو او انبیاؤ الله می لیږلی وو او پر دوی می د حجت اتمام کړی وو او هیڅ یو معقول عذر می دوی ته باقی نه وو پرېښی خو سره له هغه دوی ونه منل او له خپلو تیریو او زیاتو څخه ئی لاس وانه خیست. که داسی ظالمینو او متجاوزینو ته سزا ورکړه شی نو څوک دغی سزا ته ظلم ویلی شی.؟

وَنَادَوْا يٰمٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ؕ

او غږ به وکړی (جهنمیان) چی ای مالکه (خازنه د دوزخ) حکم دی وکړی پر مونږ رب ستا (د مرګ)

تفسیر : «مالک» د هغی پرښتی نوم دی چی پر دوزخ مؤکله ده او د اور داروغه ورته ویلی شی. دوزخیان به ده ته غږ کوی او ناری به وهی چی مونږ نه مرو او نه خلاصی مومو ته دی خپل رب ته ووایه چی یو ځلی دی مونږ ته عذاب راکړی او کار مو دی له بیخه تمام کړی. ګواکی له نجاته بی هیلی او مأیوس کیږی او د مرګ په ارمان کښې لویږی.

قَالَ اِنَّكُمْ مّٰكِثُوْنَ ﴿۷۷﴾

وبه وائی (ملک خازن پس له زرو کلو په جواب د دوی) چی بیشکه تاسی (ژوندی) پاتی کیدونکی یئ (په دوزخ کښې).

تفسیر: یعنی له چغو او شورماشور څخه هیڅ فائده نه دررسیږی تاسی په هم دغه خپل حال تل ترتله پاتی کیدونکی یئ. وائی چی دوزخیان به تر یو زر کاله چغی وهی، ناری سوری به کوی بالاخر دوی ته به داسی یو جواب اوراوه شی او د الله اجل واعلیٰ شانه واکرم واعظم برهانه له جانبه داسی ویلی کیږی

لَقَدْ جِئْنٰكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كٰرِهُوْنَ ﴿۷۸﴾

خامخا په تحقيق راغلی وو مونږ تاسی ته (په وسيله د انبياؤ) په حق سره وليکن زياتره ستاسی حق لره بد ګڼونکی يئ (چې حق به مو نه قبلاوه).

تفسير : يعنی هغه سزا تاسی ته پر دغه جرم درکړی شوی ده چې تاسی علی‌الاکثر د صداقت او حقانيت په خلاف اقدامات کول او زيات له تاسی د ړندو په شان په هغه پسی لويدلی وئ.

أَمْ أَبْرَمُوٓا۟ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾

بلکه محکم کړی دی (کفارو په خلاف د انبياؤ) يو کار پس بيشکه مونږ هم محکم کوونکی يو (د تدبير خپل).

تفسير : د عربو کفار زمونږ د رسول الله صلی الله عليه وسلم په خلاف راز راز (قسم قسم) پلمی (تدبيرونه) او حيلی جوړولی او قسم په قسم پټ تدبيرونه به ئی سره تړل مګر د الله تعالیٰ خفيه تدبير د دوی پر دغو ګردو (تولو) پلمو (تدبيرونو) باندی اوبه بهولی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «کفارو ګردو (تولو) سره يو ځای داسی مشوره او جرګه کړی وه چې زمونږ له تغافله د دغه نبی کار پرمخ تګ وکړ او ډير ترقی ئی ومونده وروسته له دی نه هر يو سړی چې د ده په دين کښی داخليږی ښائی چې د هغه نور خپلوان هغه ووهی او تر هغه پوری ئی ودبوی څو بيرته مرتد شی او هر يو اجنبی سړی چې دغه ښار ته ننوځی ښائی چې هغه په دغو خبره خبردار کړی شی څو د دغه سړی شاو خوا ونه ګرځی او له سره ورنژدی نشی» دغه خبری دوی پخپلو منځو کښی سره غوته کړی او الله تعالیٰ داسی اراده وفرمايله چې متدرجاً دوی ته ذلت او رسوائی او خپل دين او رسول ته عروج او ترقی ورکوم لکه چې بالاخر د پاک الله اراده غالبه وګرځيده.

أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَىٰهُم ۚ بَلَىٰ وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

آيا ګمان کوونکی دی (کفار) چې بيشکه مونږ نه آورو پټی خبری د دوی او پټی مشوری د دوی (نه ده داسی) بلکه آورو ئی او رسولان زمونږ (چې حفظه ملکی دی) له دوی سره دی چې ليکی (تول اعمال د دوی)

تفسير : يعنی دوی د زړونو پر اسرارو، نياتو او پټو خبرو مونږ پوهيږو او د دوی پټی جرګی او مشوری مونږ آورو او سم د حکومت د انتظامی ضابطی سره زمونږ پرښتی (کراماً کاتبين) د دوی ګرد (تول) اعمال ليکی دغه ګرد (تول) دفاتر به د قيامت په ورځ وروړاندی کيږی.

قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) که وی (بالفرض والتقدیر لکه چی تاسی وایئ) رحمٰن ته ولد (ځوی لور) پس زه به (دغه ولد لره) ړومبنی له عبادت کوونکیو وم (خو الله له ګردو (تولو) عیوبو څخه پاک دی ولد نه لری).

تفسیر : یعنی له دی نه لوی ظلم به بل څه وی چی الله تعالیٰ ته ځامن او لونی تجویزوئ، تاسی وایئ که په فرض محال سره الله تعالیٰ اولاد درلودی (لرلی) نو ړومبنی سړی به زه وم چی د ده د اولاد عبادت به می کاوه ځکه چی په دنیا کښی زه له ګردو (تولو) څخنی زیات د الله تعالیٰ عبادت کوونکی یم او هر چاته چی هومره زیاته علاقه له الله تعالیٰ سره وی په هم هغه تناسب ښائی د ده له اولاد سره ئی هم وی. بیا څه مهال (وخت) چی زه سره له اول العابدین توبه د هیڅ یو موجود په ولدیت الله ته قائل نه یم نو تاسی څرنګه د پاک الله داسی منونکی یئ چی د ده تر فرضی اولاده حقوق هم منئ؟.

تنبیه : ځینو مفسرینو د دی آیت مطلب داسی لیکلی دی. «که ستاسی په اعتقاد کښی د الله تعالیٰ کوم اولاد وی نو په یاد ئی ولرئ چی زه ستاسی په مقابل کښی د هغه واحد الله تعالیٰ عبادت کوونکی یم چی له اولاد او احفاد او نورو بشری صفاتو څخه پاک او منزه دی. ځینو د «عابد» معنی په جاحد «منکر» سره کړی ده. یعنی له دی فاسدی عقیدی څخه له ګردو (تولو) څخه ړومبنی انکار کوونکی او تردید کوونکی یم. او د ځینو نورو په نزد «ان» نافیه ده یعنی رحمٰن هیڅ اولاد نه لری. مګر دغه قول څه زیات قوی نه دی. نور احتمالات هم شته چی دلته د هغو تولو د استیعاب ځای نشته. والله تعالیٰ اعلم. اوس الله تعالیٰ د خپل ذات پاکی داسی فرمائی

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾

پاکی ده رب د آسمانونو ته او (رب د) ځمکی ته رب د عرش ته له هغه څه چی بیانوی (دوی ورته چی نسبت د ولد او شرک او نور عیوب دی).

تفسیر : یعنی د هغو خبرو نسبت چی دغه خلق الله تعالیٰ ته کوی، مثلاً اولاد او نور، له هغو ګردو (تولو) څخنی د الله تعالیٰ ذات پورته او منزه دی. د ده په ذات کښی د دی خبری له سره امکان نشته چی معاذ الله د چا پلار یا ځوی شی.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾

پس پرېږده دوی چې غوتې وهي (په باطلو خبرو) او لوبې کوي تر هغه پورې چې ملاقات وکړي له ورځې د دوی سره هغه (هغه ورځ) چې وعده کړې شوې ده (له دوی سره په دغه ورځ د قيامت کښې د عذاب).

تفسير : يعني دوی د غفلت او حماقت په نشو کښې هر څه چتې (بيکاره) او چټولې خبرې چې کوي ودې کړي، او تاسې له سره ورته توجه او التفات مه کوئ! دغه خلق د څو ورځو له مخې په دنيوی عيش او عشرت او چرچو او ننداړو کښې خپلې ورځې تېروي. بالاخر هغه موعوده ورځ راتلونکې ده چې په هغې کښې دوی ته د دوی دغه بې‌ادبي او گستاخي او نور شرارتونه يو په يو وروړاندې کېږي او د هغو په مقابل به دوی د هر يوه د خوند او مزې څکونکي وي.

وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾

او الله هغه (لوی ذات) دی چې په آسمانونو کښې معبود دی او په ځمکه کښې معبود او هم دی دی ښه حکمت والا ښه عالم.

تفسير : يعني نه په آسمان کښې پرښتې، لمر، قمر، او ستوري معبود گرځيدی شي او نه په ځمکه کښې اصنام، اوثان او بتان او نور. د گردو (تولو) علوياتو او سفلياتو او مافيهما حقيقي معبود هم هغه واحد احد الله تعالیٰ دی چې له فرشه تر عرشه پورې د گردو (تولو) اشياؤ مالک او خالق دی. او د تولو اکوانو او امکنه ؤ، ازمنه وو پخپل علم او اختيار سره مالک او متصرف دی.

وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ

او برکت ناک دی هغه (لوی ذات) چې خاص ده ته دی ملک سلطنت د آسمانونو او د ځمکې او د هر هغه څه چې په منځ د دغو دواړو کښې دی او (خاص) له هم ده سره دی علم د قيامت.

تفسير : يعني قيامت کله راځي؟ د دې خبرې علم يوازې له هغه مالک الملکوت او صاحب الکبرياء والجبروت الله اجل واعلیٰ شانه واعظم واکرم برهانه سره دی.

وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾

او خاص هم دغه (الله) ته به بیرته بیولی شئ (تول قیامت ته له پاره د جزاء)

تفسیر : یعنی کله چی هلته ورسیږئ د گردو (تولو) حسناتو او سیئاتو حساب او کتاب به مو کیږی، او د هغو ثواب او عذاب به دررسیږی.

وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾

او اختیار نه لری هغه معبودان چی دوی ئی عبادت کوی بی له دغه (الله) د شفاعت (لکه چی منکران گمان کوی) مگر هغه څوک چی شاهدی ئی ویلی وی (په ژبه) په حقه سره حال دا چی دوی پوهیږی (او علم ئی وی پر هغو باندی په زړه سره)

تفسیر : یعنی دومره سپارښت کولی شی، هر هغه چا چی له خپل علم سره موافق د اسلام حق کښی د یوه حرف سپارښت نشی کیدی. دغومره سپارښت به هم هغه صالحین وکړی چی د دوی په رښتین توب خبردار وی او په دی باندی ښه پوهیږی چی دغه په ژبه او په زړه سره مسلمان دی، نورو ته به داسی اجازه نه وی.

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾

او قسم دی که وپوښتی ته دوی چی چا پیدا کړی دی دغه (عابدان او معبودان) نو خامخا وبه وائی هرومرو (خامخا) دوی چی الله (پیدا کړی دی) پس کوم طرف ته گرځول کیږی دغه (مشرکان له عبادت د الله)

تفسیر : یعنی کله چی پیدا کوونکی هم دغه یو الله دی نو د بندگی او د عبادت مستحق ولی نور شول؟ عبادت د انتهائی تذلل نوم دی او دغه تذلل د هغه ذات دپاره ښائی چه وکړی چی د انتهائی عظمت او جبروت څښتن (خاوند) دی. دیر د تعجب ځای دی چی دوی مقدمات تسلیموی لیکن د هغو له نتایجو څخه منکران کیږی.

وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

او (قسم دی) پر دغې وینا د دغه (رسول) چې ای رب زما بیشکه دغه (قریشي منکران) یو قوم دی چې ایمان نه راوړی دوی (په مومن به شیانو باندی)

تفسیر : یعنی د نبی دغه وینا هم الله تعالیٰ ته معلومه ده. د ده پر دغه د اخلاصو التجا او له درده ډک غږ باندی الله قسم یادوی چې الله به هرومرو (خامخا) له ده سره امداد او مرسته کوی او پخپل فضل او مرحمت سره ئې حتماً غالب، مظفر او منصور گرځوی. وفرمائل الله اکرم شانه واعظم برهانه داسې چې

فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلٰمٌ

پس مخ وگرځوه له دوی (او طمع پریکړه له ایمانه د دوی) او ووایه (ای محمده! دوی ته غواړم له شره ستا) سلامتی.

تفسیر : یعنی غم مه خوره! او زیات په دوی پسې مه لویږه! محض د دعوت او تبلیغ فریضه دی اداء کوه! نو بیا له دوی ځنې خپل مخ وگرځوه! او ووایه ښه ده که تاسې زما خبرو ته غوږ نه ږدئ نو زما سلام دی وی تاسې ته.
(وکان هذا قبل الامر بالقتال).

فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

پس ژر ده چې پوه به شي دوی (په عاقبت د کفر خپل).

تفسیر : یعنی بالاخره دوی ته به دغه خبره ښکاریږی چې دوی په څرنگه یوی لوئ غلطی کښې لویدلی وو؟ لکه چې پر خپلو دغو تیروتو باندی ځینې کسان لږ څه په هم دغه جهان کښې پوه شوی هم دی خو د هغه پوره تکمیل په آخرت کښې کیدونکی دی.

تمت سورة «الزخرف» بعون الله و توفیقه فلله الحمد والمنة

سورة الدخان مكية وهى تسع وخمسون آية وثلاث ركوعات
رقم تلاوتها (٤٤) تسلسلها حسب النزول (٦٤) نزلت بعد سورة «الزخرف»

د «الدخان» سورت مکی دی (٥٩) آیت دری رکوع لری په تلاوت کښی (٤٤) او په نزول کښی (٦٤)
سورت دی وروسته د «الزخرف» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتٰبِ الْمُبِيْنِ ﴿٢﴾ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةٍ مُّبٰرَكَةٍ

قسم دی پر دغه کتاب ښکاره کوونکی (د دینی احکامو) چی بیشکه مونږ نازل کړی مو دی هغه په شپه برکتناکه کښی.

تفسير : د «برکت شپه» د قدر شپه ده کما قال الله تعالىٰ فی سورة القدر ﴿ اِنَّآ اَنْزَلْنٰهُ فِيْ لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾ چی د رمضان المبارک په میاشت کښی واقع ده له قوله تعالىٰ ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيْٓ اُنْزِلَ فِيْهِ الْقُرْاٰنُ ﴾ (د البقرة (۲۳) رکوع) ۱۸۵ آیت په دغه شپه کښی عظیم الشان قرآن له لوح محفوظ څخه سماء الدنیا ته نازل کړی شوی دی او بیا له هغه ځای متدرجاً په درویشتو کلونو کښی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم نازل شوی دی. هم په هم دغه شپه کښی پر رسول الله مبارک د پاک قرآن ابتدائی نزول شروع شوی دی.

اِنَّا كُنَّا مُنْذِرِيْنَ ﴿٣﴾

بیشکه مونږ یو ویروونکی (په رالیږلو د دغه قرآن).

تفسير : یعنی آورول همیشه زمونږ کار او دستور وو چی له هغه سره موافق دغه پاک قرآن هم نازل شوی دی.

فِيْهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيْمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِّنْ عِنْدِنَا

په دغه (شپه) کښی بیانوه شی بیلاوه شی هر کار حکمتناک (داسی تینګ چی نه بدلیږی) حکم له نزده زمونږ

تفسیر : یعنی د ټول کال په متعلق د قضاء او قدر ګرد (ټول) د حکمت او د مصلحت ډکی قاطعی او لایتغیری فیصلی په دغی عظیم‌الشانی شپی کښی له لوح محفوظ څخه نقل کیږی او هغو پرښتو ته سپارلی کیږی چی د تکویناتو په شعبو کښی کار کوی. له ځینو روایاتو څخه معلومیږی چی هغه د شعبان المعظم پنځلسمه شپه ده چی ورته د «برآءة» شپه وائی ممکن دی چی له دغه وخته د دی کار ابتداء او د قدر په شپه انتهاء مومی، والله اعلم.

إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ ۝٥

بیشکه مونږ یو لیږونکی (د رسولانو).

تفسیر : یعنی (مونږ لیږونکی یو د) پرښتی پر هر هغه کار چی له دوی سره مناسب وی لکه چی جبرئیل علیه السلام ئی سره له پاک قرآن محمد صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم ته ولیږه.

رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ ۚ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٦

دپاره د رحمت (او مهربانی پر خلقو) له رب ستا بیشکه الله هم دی دی ښه اوریدونکی د (ټولو) اقوالو ښه عالم (په ټولو احوالو)

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ د ټول عالم له ګردو (ټولو) حالاتو څخه باخبر دی د دوی غږ او دعاء اوری، ځکه په عین ضرورت کښی ئی خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم ته قرآن ورکړ، او د عالم دپاره ئی د لوی رحمت په شان ولیږه.

رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۖ إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ ۝٧

(رحمت دی ټولو ته له طرفه د) رب د اسمانونو او (رب د) ځمکی او (رب د) هغو شیانو چی په منځ د دوی کښی دی که چیری یئ تاسی یقین کوونکی (نو یقین وکړئ چی محمد د الله رسول دی).

تفسیر : یعنی که په تاسی کښی پر کوم شی د یقین لرلو صلاحیت وی نو له ګردو (ټولو) شیانو څخه ړومبی شی د یقین کولو قابل د الله تعالیٰ عمومی ربوبیت دی چی د هغه آثار په هر هر ذره کښی له روښانی ورځی څخه زیات ښکاره او څرګند دی. او د حضرت محمد رسول الله

صلى الله عليه وسلم رسالت دى.

لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِۦ وَيُمِيتُ ۖ رَبُّكُمْ وَرَبُّ ءَابَآئِكُمُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٨﴾

نشته لائق د عبادت بل هيڅوک مگر هم دى دى چى ژوندى کوى او وژل کوى (دغه الله) رب ستاسى دى او رب د پلرونو ړومبنيو ستاسى دى.

تفسير : يعنى چى د هغه الله په قبضه کښى ژوندى کول او مړه کول او د وجود او عدم واک او اختيار د هغه د قدرت په لاس کښى وى او گرد (تول) اولين او آخرين ئى تر پالنى او تربيت لاندى دى آيا ما سواء له هغه د بل چا عبادت او بندگى جايزه ده؟ دغه يو داسى صاف او ښکاره حقيقت دى چى په هغه کښى د شک او شبهى هيڅ ځاى او گنجايش نشته.

بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

(يقين نه کوى) بلکه دوى په شک کښى دى (له بعث نه) چى لوبى مسخرى کوونکى دى (په مؤمن به شيانو).

تفسير : يعنى د دغو واضحه وو ښو او دلائلو اقتضاء خو داسى وه چى دغو خلقو به هغه منل مگر سره له هغه دوى ئى نه منى بلکه دوى د توحيد او د نورو حقه ؤ عقائدو له طرفه په شکوکو او شبهو کښى لويدلى دى او په دنيوى عيش او عشرت او لهو او لعبو کښى سره مصروف او لگيا دى، او د اخروى انديښنى څخه بيخى بى فکره دى چى د حق په طلب کښى مشغول شى او په هغه کار له غور او فکر څخه کار واخلى. دوى په دغه شک او شبهه کښى دى چى تل به دوى هم داسى اوسيږى او له سره له الله تعالىٰ سره د مخامخ کيدلو په فکر او انديښنه کښى نه دى نو ځکه د نصيحت پر خبرو توکى او مسخرى کوى، او پرى خاندى او ملندى وهى.

فَٱرْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى ٱلسَّمَآءُ بِدُخَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى ٱلنَّاسَ ۖ هَٰذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١١﴾

پس منتظر اوسه (اى محمده! دوى ته) په هغه ورځ چى راشى دا آسمان په لوگى ښکاره سره چى پټ به کړى تول مخلوق، (وبه وائى دوى) دغه عذاب

ډير دردناک دی.

تفسير : له «لوګی» څخه دلته څه مراد دی؟ په دغه مورد کښې د اسلافو دوه قوله دی. ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او نور وائی چې قيامت ته نژدی به يو لوګی پورته کيږی چې ګرد (تول) خلق به پټوی. نيکو سړيو ته به د ده ډير لږ خفيف څه اثر د زکام په شان ورسيږی. او د کفارو او منافقينو په ستونيو او دماغو کښې ننوځی او بی هوشه کوی ئی. دلته هم هغه لوګی مراد دی. ښائی دغه لوګی هم هغه د سماواتو ماده وی چه د هغه ذکر په ﴿ ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ ﴾ کښې شوی دی. ګواکی آسمان تحليل او د خپل اصلی حالت په طرف عود کوی. او دغه به ئی ابتداء وی والله تعالیٰ اعلم. ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په ډير قوت سره ادعا کوی. چې له دغه آيت څخه مراد هغه لوګی نه دی چې د قيامت له علامو څخه دی. بلکه رسول الله مبارک کله چې د قريشو له تمرد او طغيان څخه په تنګ شو نو دعا ئی وفرمايله چې الله جل جلاله پر دوی تر اووو کلو پوری مسلسل قحط مسلط کړ هم هغسی چې د يوسف عليه السلام په زمانه کښې پر مصريانو مسلط شوی وو لکه چې قحط پر دوی مسلط شو چې مکيانو به په هغه کښې له مردارو او له پوستکو او له هډوکو څخه خوړل غالباً په هم دغه دوران کښې د «يمامه» رئيس ثمامه بن اثال رضی الله تعالیٰ عنه په اسلام سره مشرف شو او د ماکولاتو د هغو ګودامونو ليږل ئی منع کړل چې له هغه ځايه معظمی مکی ته تلل. الغرض مکيان د لوږی له لاسه مړه کيدل. او دغه مسلمه او ښکاره خبره ده چې د مسلسلی وچکالی او قحط په زمانه کښې به د جو يعنی د ځمکی او آسمان په منځ کښې لوګی په شان دوړی او غبار په نظر راځی. او برسيره په دی د اوږده مدت د باران د نه ووريدلو څخه ګردو غبار او دوړی له ځمکی څخه پورته کيږی او د آسمان په لوری د لوګی په شان لويی او سپيری دوړی تری معلوميږی. چې هغه ئی دلته په «دخان» سره تعبير فرمايلی دی. په دغه تقرير په «يغشی الناس» کښې به له خلقو څخه مراد مکيان وی. ګواکی دغه يو پخوا ويل ؤ چې پوره شو کما يدل عليه قوله تعالیٰ﴿ فَارْتَقِبْ ﴾

رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

ای ربه زمونږ لری کړه له مونږ دغه عذاب بيشکه مونږ ايمان راوړونکی يو.

تفسير : يعنی کله چې په هغه عذاب کښې مبتلا کيږی نو داسی به وائی چې اوس له دغه آفت څخه نجات راکړه وروسته له دی نه مو توبه ده! اوس مونږ ته پوره يقين حاصل شو. بيا به طغيان او شرارت نه کوو او پاخه مسلمانان کيږو وروسته له دی نه د دغی خبری الله اعظم برهانه واکرم شانه داسی جواب فرمائی:

أَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَآءَهُمْ رَسُوْلٌ مُّبِيْنٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوْا مُعَلَّمٌ مَّجْنُوْنٌ ﴿١٤﴾

چیرته به نفع ورسوی دوی ته پند اخیستل (پس د عذاب له نزوله) حال دا چی په تحقیق راغلی ؤ دوی ته رسول ښکاره بیانوونکی بیا هم داسی وګرځیدل دوی له هغه (اجابت د رسول نه) او وویل (کفارو) ده ته ښوونه کړی شوه ده (د قرآن له بل چانه) لیونی دی.

تفسیر : یعنی اوس له پوهیدلو او له نصیحت څخه د فائدی اخیستلو موقع چیری پاتی ده په هغه وخت کښی مو دغه پندونه ونه منل چی زمونږ رسول سره له ښکاره نښو او واضحه وو هدایاتو درغلی وو هلته به مو داسی ویل چی دغه لیونی دی کله به مو ویل چی دی دغه خبری له بل چا څخه زده کوی او بیا د هغه له مخی دغه کتاب جوړوی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د تفسیر سره سم د دی آیت مطلب داسی شو او د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له تفسیر سره موافق معنی به ئی داسی وی چی مکیان له قحط او نورو مصائبو څخه په تنګ شول او له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه ئی غوښتنه وکړه چی دغه آفت له مونږ څخه لری کړئ په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چی ابوسفیان او نورو مشرکانو د رسول الله په حضور کښی عرض او فریاد وکړ چی تاسی خو فرمائی چی زه رحمة للعالمین یم او دغه دی ستا قوم له قحط او د وچکالی له لاسه تباه او فنا کیږی نو مونږ تاسی ته د مرحمت او شفقت او د قرابت وسائط در وړاندی کوو څو د دغه مصیبت د لری کیدلو دپاره دعاء وکړئ که دغه قحط او مصیبت له مونږ څخه پورته شو نو مونږ تول سره ایمان راوړو لکه چی د دوی په دعاء سره باران وشو او له یمامی څخه د غلی کوم ګودامونه چی منع کړی شوی ؤ هغه هم د رسول الله صلی الله علیه وسلم له حکم سره سم بیرته جاری شول مګر سره له دی هم دوی مسلمانان نه شول د هم دی په نسبت فرمائی ﴿أَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى﴾ یعنی دغه خلق د دغی خبری له سره منونکی نه دی په دغه قسم شیانو دوی په زرهاؤ تأویلات له خپله ځانه جوړوی هغه شیان چی بیخی لکه د لمر په شان عیان او روښان دی یعنی ستاسی نبوت دوی نه منی او تاسی ته د مجنون نسبت کوی او ځینی داسی وائی چی دی له هغه رومی مریی څخه ځنی خبری زده کوی او بیا ئی پخپل عبارت سره اداء کوی. له داسی متعصبو معاندینو څخه د کوم شی د پوهیدلو څه توقع کیدی شی؟.

إِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيْلًا إِنَّكُمْ عَآئِدُوْنَ ﴿١٥﴾

بیشکه مونږ لری کوونکی یو د دغه عذاب (په دعاء د نبی) لږ مدت بیشکه

تاسي بيرته ګرځيدونکي يئ (کفر خپل ته).

تفسير : يعني که مونږ د لږ څه مدت له مخې له دوی څخنې عذاب لرې کړو دوی به بيا پخپلو هم هغو حرکاتو لاس پورې کوی چې پخوا له دی نه به ئې کول او د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه له تفسير سره موافق به ئې داسې مطلب کيږی درواخلئ مونږ د لږ څه مدت له مخې دغه عذاب له دوی څخنې لرې کوو تاسې وګورئ چې دوی به په هم هغسې اعمالو مداومت کوی چې پخوا له دی نه هم په هغه کښې مشغول وو.

يَوۡمَ نَبۡطِشُ ٱلۡبَطۡشَةَ ٱلۡكُبۡرَىٰٓ إِنَّا مُنتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

(ياده کړه) هغه ورځ چې ونيسو مونږ (دغه کفار) په نيولو سختو لويو سره بيشکه مونږ انتقام اخيستونکي يو (په دغه ورځ کښې).

تفسير : د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په نزد به لويه نيونه په قيامت کښې وی غرض دا دی چې د آخرت عذاب له سره نه منع او نه بيرته کيدونکي دی. د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په نزد له لوئې نيونې څخه د «بدر» غزا مراده ده چې په دغې غزوې کښې له کفارو څخه بدل او انتقام واخيست شو.

وَلَقَدۡ فَتَنَّا قَبۡلَهُمۡ قَوۡمَ فِرۡعَوۡنَ وَجَآءَهُمۡ رَسُولٞ كَرِيمٌ ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقيق ازمويلي وو مونږ پخوا له دی نه قوم د فرعون او راغلی ؤ دوی ته رسول (موسیٰ) عزتمند (په نزد د الله).

تفسير : يعني د حضرت موسیٰ عليه السلام په ذريعه د دوی امتحان واخيست شو چې آيا دوی د الله تعالیٰ پيغام قبلوی که نه؟.

أَنۡ أَدُّوٓاْ إِلَيَّ عِبَادَ ٱللَّهِۖ

(او وويل موسیٰ فرعونيانو ته) چې وسپارئ تاسې په ما باندی بندګان د الله،

تفسير : يعني د الله تعالیٰ بندګان خپل مريان مه ګرځوئ! بنی اسرائيلو ته له مريتوبه آزادی ورکړئ! او ماته ئې وسپارئ چې هر چيری زما خوښه وی دوی له خپل ځان سره بوځم.

إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿١٨﴾ وَأَن لَّا تَعْلُوا عَلَى اللَّهِ ۖ إِنِّي آتِيكُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿١٩﴾

بیشکه زه تاسی ته رسول مکرم امانتګر یم او (وویل موسیٰ فرعونیانو ته) چی سرکشی مه کوئ پر الله (په اهانت د وحی) بیشکه چی زه راوړونکی یم تاسی ته د برهان حجت دلیل ښکاره واضح.

تفسیر : «برهان، حجت، دلیل ښکاره واضح» هغه معجزات ؤ چی موسیٰ علیه السلام ښوول لکه عصا یدبیضاء یعنی (همسا) او «سپین لاس» او نور.

وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ ﴿٢٠﴾

تفسیر : او وویل موسیٰ فرعونیانو ته چی بیشکه زه پناه نیسم په رب خپل او په رب ستاسی له دی نه چی سنګسار کړئ تاسی ما.

تفسیر : په دغه سره ئی د دوی د هغو ویرولو جواب ورکړ، یعنی ما ستاسی له ظلم او ایذاء څخه د الله تعالیٰ پناه حاصله کړی ده. هغه زما په حمایت کښی دی او د الله تعالیٰ پر حفاظت زه پوره اعتماد او اطمینان لرم.

وَإِن لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾

او که ایمان نه راوړئ تاسی (ای فرعونیانو!) پر ما پس په څنګ شئ (له ما پریږدئ ما).

تفسیر : یعنی که زما خبره نه منئ نو اقلا ماته څه ضرر او ایذاء مه رسوئ! او په دغه سره خپل جرم مه درنوئ.

خیر نه دی بی هیلی یم شر دی رانه لری کړه!

حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی چی خپل قوم بوځم ته می لیاره مه نیسه!»

فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَٰؤُلَاءِ قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ ﴿٢٣﴾

پس دعاء وکړه (موسیٰ) رب خپل ته داسی چې بیشکه دغه (قبطیان) یو قوم دی ګنهګاران (کافران). (نو وفرمایل الله موسیٰ ته چې) پس بوځه بندګان زما (سبطیان) د شپې بیشکه تاسی متبوع یئ (د قبطیانو).

تفسیر : یعني بالاخر مجبور شو او د الله تعالیٰ په حضور کښې ئې عرض او فریاد وکړ چې دغه خلق له خپلو جرائمو څخه لاس اخیستونکی نه دی نو اوس ته زمونږ او د دوی په منځ کښې فیصله وکړه! د ده دعاء فوراً مستجابه او پر حضرت موسیٰ علیه السلام امر وشو چې بی د فرعونیانو له اطلاعه له بنی اسرآئیلو سره د شپې له مخی له مصره ووځئ! ځکه چې د ګهیځ (سحر) له مخی به دوی وروسته له دی نه چې ستاسی له تګه خبر شی نو د تاسی د تعاقب دپاره درپسی وځی لیکن په یاد ئی ولرئ چې په لیاره کښې ستاسی په مخ کښې تریخ سیند درځی چې هغه به ستا د همسا په اشاره سره دی خوا او هغی خوا لری کیږی او په منځ کښې وچه صافه لیاره تاسی ته پیدا کیږی چې ته به سره له خپل قومه له هم هغی لیاری تیریږئ.

وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًا ۖ إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾

او پریږده بحر سیند ولاړ (ساکن کوځی کوځی) بیشکه دوی لښکری دی ډوبی کړی شوی.

تفسیر : یعني د دغی خبری په فکر او اندیښنی کښې مه اوسه! دغه لیاره چې د الله تعالیٰ په قدرت په دغه سیند کښې شوی ده بیرته پاتی نشی پریږده چې دغه لیاره هم دغسی پر خپل حال پاتی وی څو فرعون او فرعونیان ئی وګوری او پر تاسی پسی د راتلو همت او ځغرد (جراءت) وکړی، لکه چې هغوی هم په هم دغی وچی کښې ننوتل، کله چې ټول د سیند منځ ته ورسیدل، دلته الله تعالیٰ د سمندر اوبو ته حکم ورکړ چې بیا سره یو ځای شی، او په دغه ترتیب سره هغه ګرد (ټول) لاؤ لښکر ډوب او مغروق کړ. نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه چې:

كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ ﴿٢٧﴾ كَذَٰلِكَ ۖ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ ﴿٢٨﴾

څومره ډیر پریښودل دوی له باغونو او (له) چینو (د اوبو) او (له) فصلونو او ځایونه عمده مخصوص ښائسته او (له) نعمتونو (او له هسی د هوسائی

(آرام) سامان) په هغو (نعمتونو) کښې خوشال خوندور. هم داسې (هلاک کوو مونږ له مکذبینو) او په میراث مو ورکړل (دغه شیان) قوم بل (سبطیانو) ته.

تفسیر : یعنې د بنی اسرآئیلو په لاسونو کښې ئې ورکړ، لکه چې د «شعرآء» په سورت کښې دی له دی نه معلوم شو چې د فرعون د غرقیدلو څخه وروسته د بنی اسرآئیلو تصرفات او مداخله په مصر کښې شروع شوله او که دغه ثابت نشي مطلب به ئې داسې وی د هم هغو اقسامو سامانونو په شان چې له فرعونیانو څخه پاتې وو هم هغسې شیان مونږ بنی اسرآئیلو ته هم ورکړل والله اعلم.

فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَآءُ وَالْأَرْضُ

پس ونه ژړل پر دوی (یا پر هلاک د دوی) باندې آسمانونو او ځمکې.

تفسیر : په روایاتو کښې راغلی دی چې د مؤمن د وفات په تقریب کښې د آسمان هغه دروازه ژاړی چې له هغې څخه به ده ته روزی نازلیده یا هغه دروازه چې په هغې کښې د ده صالح عمل پورته خوت او هغه ځمکه به هم ژاړی چې ده به پرې لمونځ کاوه یعنې افسوس چې هغه سعادت له مونږ ځنې واخیست شو کله چې له کفارو سره د صالح عمل تخم نشته نو په ده پسې به آسمان یا ځمکه ولې ژاړی؟ بلکه ممکن دی چې د دوی پر مرګ خوښ هم شي چې ښه شو چې دغه یوه بلا له دنیا ورکه شوه.

وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَآءِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿٣٠﴾ مِن فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِّنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَىٰ عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٣٢﴾

او نه وو دوی مهلت ورکړی شوی. او خامخا په تحقیق نجات مو ورکړ بنی اسرایلو ته له عذاب سپکوونکی (د قبطیانو). چې له (طرفه د) فرعون وو (چې مجسم مصیبت او آفت وو) بیشکه دغه (فرعون) وو سرکشه متکبر له مسرفینو له حده تیریدونکی سر غړوونکی (په شرک کښې) او خامخا په تحقیق غوره کړی مو وو دغه (بنیٓ اسرآئیل) په علم خپل پر خلقو (د زمانې د دوی).

تفسير : يعنی اگر که د بنی اسرآئیلو کمزوری او نواقص هم مونږ ته معلوم وو خو سره له هغه مونږ دوی ته د هغی زمانی پر گردو (تولو) خلقو فضیلت ورکړ او ځینی جزئیه فضائل خو هم هغه دی چی تر نن پوری د بل هیڅ قوم په برخه نه دی شوی مثلاً د ډیرو انبیاو په دوی کښی مبعوثیدل.

وَاٰتَيْنٰهُمْ مِّنَ الْاٰيٰتِ مَا فِيْهِ بَلٰٓؤٌا مُّبِيْنٌ ﴿۳۳﴾

او ور مو کړ دوی ته له دلائلو (د قدرت خپل په لاس د موسیٰ) هغه (نعمت) چی په هغو کښی ازمائش مدد ؤ ښکاره.

تفسير : یعنی د حضرت موسیٰ علیه السلام په ذریعه مثلاً د «من او سلویٰ» نزول د وریځو سیوری غورځول وغیر ذلک.

اِنَّ هٰٓؤُلَآءِ لَيَقُوْلُوْنَ ﴿۳۴﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُوْلٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِيْنَ ﴿۳۵﴾

بیشکه دغه (کفار) خامخا وائی چی نه دی دغه عاقبت زمونږ مگر هم دا ړومبی مرگ زمونږ دی (په دنیا کښی) او نه یو مونږ راپورته کړی شوی (له قبورو).

تفسير : په منځ کښی د حضرت موسیٰ علیه السلام د قوم ذکر استطراداً راغلی وو، له دی ځایه بیا د رسول الله د قوم تذکره شروع کیږی. یعنی دوی وائی چی زمونږ اخری حالت فقط هم دغه دی چی موت پر مونږ راځی هر کله چی مړه شو نو وروسته له مرگه بیا نو نوری خبری اتری له سره نه دی پیښیدونکی. او له موجوده ژوندون څخه ما سواء بل ژوندون بیخی نشته حشر او نشر ثواب او عقاب څه شی دی؟ او حساب او کتاب چیری کیږی؟

فَاْتُوْا بِاٰبَآئِنَآ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۳۶﴾

پس (ژوندی) راولئ پلرونه زمونږ که چیری یئ تاسی صادقین رښتینی (په دغی وینا خپله کښی).

تفسير : یعنی رسول الله مبارک او مؤمنانو ته کفار وائی که تاسی پخپلی دغی وینا کښی

یئ او دغه عقیده مو صحیحه وی چی وروسته له مرگه بیا ژوندون هم شته. نو دیره ښه ده تاسی خو زمونږ دغه مړه شوی پلرونه او نیکه گان راژوندی کړئ چی مونږ ئی پخپلو سترگو سره ووینو او په کیفیت ئی وپوهیږو.

أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ

(نو فرمائی الله چی) آیا دغه (قریش) غوره دی (په مال او قوت کښی) که قوم د «تبع»؟

تفسیر : «تبع» د یمن د باچا لقب وو چی د ده حکومت پر سبا، حضر موت او نورو تولو وو «تبع» دیر تیر شوی دی الله تعالیٰ ښه عالم دی چی دلته تری کوم یو مراد دی؟ په هر حال دومره تری ظاهر شو چی دغه قوم د دیر قوت او قدرت خاوندان وو چی د خپل طغیان او تمرد په سبب هلاک او تباه شو. ابن کثیر رحمة الله علیه له دغه قوم څخه د سبا قوم مرادوی چی د هغه ذکر د سبا په سورت کښی تیر شوی دی. والله اعلم.

وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾

او هغه کسان چی پخوا تیر شوی وو له دغو (قوم د تبع لکه عاد او ثمود بلکه قوی نه وو په مال او قوت نو سره له هغه هم) هلاک کړل مونږ دوی بیشکه دوی وو گنهگاران (کافران منکران له بعثه او له قیامته)

تفسیر : مثلاً عاد او ثمود او نور. الله تعالیٰ دغه تول د دوی د گناهونو په بدل هلاک او تباه کړل، آیا تاسی له دوی نه بهتر زیات زورور طاقتور یئ چی نه مو هلاکوی؟ یا مو نه شی هلاکولی؟

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

او نه دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او تول هغه شیان چی په منځ د دغو دواړو کښی دی حال دا چی لوبی کوونکی یو (یعنی عبث) نه دی پیدا

کړی مونږ دغه دواړه مګر په حقه سره ولیکن زیاتره د دغو (مشرکانو) نه پوهیږی (په دی چی فعل د حکیم هیڅیری له حکمته خالی نه وی).

تفسیر : یعنی نه می دی پیدا کړی دغه ټول علویات او سفلیات بی مطلب او عبث، او دغه لویه کارخانه د څه لوبو او تماشو دپاره نه ده جوړه شوی بلکه په ډیر لوی حکمت سره پیدا کړی شوی ده چی د هغی نتیجه ضرور یوه ورځ څرګندیږی (ښکاره کیږی) چی هم دغه نتیجه آخرت دی.

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾

بیشکه ورځ د فیصلی (قیامت په منځ د خلقو کښی) وعده (د جمع کولو) د دوی ده د ټولو (چی په دغه ورځ کښی د ټولو حساب په یوه وخت کښی کیږی). هغه ورځ چی دفع به نشی کولی هیڅ دوست خپلوان له دوست خپل څخه هیڅ شی (له عذابه) او نه به له دوی سره (له کوم طرفه) مدد وکړی شی (او نه مرسته (مدد) رسیدی شی) مګر هغه څوک چی رحم پری وکړی الله (چی مومنان دی) بیشکه الله هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ډیر رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر : یعنی بس پر هم هغه چا چی الله تعالیٰ رحمت وکړی هم هغه به نجات مومی کما ورد فی الحدیث «الا ان یتغمدنی الله برحمته».

إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾

بیشکه (میوه د) ونی د زقوم طعام خواړه د (ډیر لویو) ګنهګارانو (کافرانو) دی.

تفسیر : یعنی د کومی ادنٰی مشابهت لامله (له وجی) ورته «زقوم» چی په اردو ورته (سیهند) وائی ویلی شوی دی که نه د دوزخ د زقوم کیفیت خاص الله ته معلوم دی لکه چی د جنت ځینی نعمتونه له دنیوی نعمتونو سره اسم اشتراک لری هم داسی د دوزخ په نسبت هم وپوهیږئ.

كَالْمُهْلِ ۚ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾

په شان د مس (او ژیړ) ویلی کړی شوی (توری ختی د تیلو) چی ایشیږی په ګیډو کښی په شان د ایشیدلو اوبو خوټیدونکیو (وبه فرمائی الله خازنانو د دوزخ ته چی) ونیسئ دی پس راکاږئ دی برابر منځ د دوزخ ته.

تفسیر : دغه د «خذوه» حکم به هغو پرښتو ته کیږی چی د مجرمینو په تعذیب ماموری دی.

ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾

بیا ورتوئی کړئ پاس پر سر د ده له عذابه د ایشیدلو اوبو

تفسیر : دغه اوبه به د پوزو او دماغو له لیاری د دوی ګیډو ته ننوځی او د دوی کلمی پری کوی او د هغو توتی د باندی لویږی (اعاذنا الله منه!)

ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾

(وبه ویل شی ده لره) وڅکه (دغه عذاب) بیشکه ته هم دغه ته عزتمن غټ مشر (کافر) وی (په زعم خپل).

تفسیر : یعنی ته خو هم هغه ئی چی په دنیا کښی ځان لوی معزز او مکرم ګانه او خپل مشرتوب او سرداری به دی ثابتوله اوس دی هغه مشرتوب چیری لاړ؟.

إِنَّ هَٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

بیشکه چی دغه عذاب هغه دی چی وئ تاسی چی په ده کښی به مو شک کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی کله داسی یقین او باور درلود (لرلو) چی له دغه ورځی سره به مخامخ کیږئ تاسی په دغه شک او شبهه کښی وئ چی فقط مونږ هم دلته لوبی او چرچی کوو، او په هم

دغی مشغولتیا کښی خپل عمر تیروو. کله چی مړه شو. نو له خاورو سره ګډوډ کیږی، او وروسته له هغه بل هیڅ شی پر مونږ نه دی راتلونکی اوس خو مو پخپلو سترګو ولیدی چی هغه تولی خبری رښتیا وی چی انبیاء علیهم السلام به د هغو بیان تاسی ته کاوه.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾

بیشکه چی متقیان به په ځای د امن کښی وی (له تولو مکروهاتو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چی دلته له الله تعالیٰ څخه ویریږی هلته به داده هوسا (آرام) او مطمئن اوسیږی او هیڅ ډول (طریقه) خوف او غم به دوی ته نه رسیږی.

فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾

په جنتونو او چینو کښی چی اغوندی به (دوی جامی) له وریښمو نازکو او له وریښمو پیړو (غتو) په دی حال کښی چی سره مخامخ به ناست وی.

تفسیر : یعنی د دوی پوښاک (لباس) به له نریو او پریړو وریښمینو کالیو (کپړو) څخه وی او یو جنتی به له بل جنتی څخه له سره اعراض نه کوی او مخ به تری نه اړوی او بی تکلفه لکه ډیر خواږه دوستان خپلوان به سره مخامخ کینی او خبری اتری به سره کوی.

كَذَٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾

هم داسی به وی (بی تغیره او بی تبدیلی) او ملګری به کړو مونږ دوی له پیغلو سپینو پوستو غتو (ښایسته) سترګو سره.

تفسیر : یعنی له دوی سره به د دوی جوړی (ښځی) یو ځای کوی.

يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾

غواړی به دوی په دغه (جنت) کښی له هر قسم میوی حال دا چی په امن کښی به وی له (انقطاع او ضرر د میوو او هر مکروه نه)

تفسير : يعني هره هغه ميوه چي د دوی په زړه کښي وګرځي او دوی ئي وغواړي فوراً دوی ته ورحاضرولہ کيږي او هيڅ يو فکر او انديښنه به له دوی سره نوی په پوره زړه جمعي او اطمينان سره به ئي خوري او څښي او مسرور به اوسيږي.

لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَىٰ

نه به څکي دوی په دغه جنت کښي مرګ مګر خو هغه مرګ ړومبني (چي تير شوی دی په دنيا کښي).

تفسير : يعني هغه موت چي پخوا له دی نه راغلی وو اوس وروسته له دی نه به له سره مرګ او درد تاسي ته نه راځي دائم به په هم دغه عيش او نشاط کښي خوښ او خوشال اوسيږئ چي نه ستاسي خوندور ژوندون ته څه فناء او زوال رسيږی، او نه د هغه وسائلو او وسائطو ته.

وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِّن رَّبِّكَ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾

او وبه ساتی (الله) دوی له عذابه د دوزخ نه له جهته د فضل له طرفه د رب ستا، دغه (انعام او اکرام) هم دا بری دی ډير لوی.

تفسير : يعني له دی نه به بل لوی بری او کاميابی څه شی کيدی شی چي د الله تعالیٰ له عذابه محفوظ او مأمون پاتی وی او تر ابدالاباد پوری د الطافو او افضالو مورد ګرځي!.

فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾

پس بيشکه هم دا خبره ده چي آسان کړی مو دی دغه (قرآن) په ژبه ستا دپاره د دی چي دوی پند واخلي (ښه وپوهيږی او ايمان پری راوړی).

تفسير : يعني پخپلی مورنی ژبی سره به اسانی پری پوهيږی او ياد ئي کړی.

فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

پس منتظر اوسه ته (هلاک د دوی ته) بیشکه دوی هم منتظر دی (هلاک د تاته).

تفسیر : یعنی که دوی ونه پوهیږی نو تاسی څو ورځی انتظار وکړئ د دوی بد انجام د دوی په مخ کښی راتلونکی دی. دوی خو د دغی خبری په انتظار کښی دی که کومه بده پیښه پر تاسی واقعه شی. لیکن تاسی هم د دوی اخری خاتمی ته وګوری، چی هغوی ته څه څه شیان ور د مخه کیدونکی دی؟.

تمت سورة الدخان بفضل الله تعالىٰ فلله الحمد والمنة

سورة الجاثية مكية الا آية (١٤) فمدنية وهي سبع و ثلاثون آية و اربع ركوعات.
رقم تلاوتها (٤٥) تسلسلها حسب النزول (٦٥) نزلت بعد سورة الدخان.

د الجاثية» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (١٤) آیتونو څخه چی مدنی دی (٣٧) آیت (٤) رکوع لری په تلاوت کښی
(٤٥) او په نزول کښی (٦٥) سورت دی وروسته د «الدخان» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيْلُ الْكِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ﴿٢﴾ اِنَّ فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيٰتٍ لِّلْمُؤْمِنِيْنَ ﴿٣﴾

نازلیدل د کتاب له طرفه د الله دی چی ډیر غالب قوی دی ښه حکمت والا دی. بیشکه په (پیدایښت د) آسمانونو کښی او په ځمکی کښی خامخا ډیر دلائل (د قدرت) دی مؤمنانو ته.

تفسیر : یعنی که انسان ومنی نو په هم دغه د ځمکی او د آسمانونو په پیدا کولو او د دوی په دغه منظم او محکم نظام او قوام کښی له غور او فکر کولو څخه پر دغه خبره په ښه شان سره

پوهیدی شی چی خامخا د دغو علویه وو او سفلیه وو موجوداتو داسی پیدا کوونکی او ساتونکی شته چی دغه ئی پخپل کامل قدرت او حکمت سره په دغسی محاسن او مزایا سره جوړه کړی دی او پخپل لامحدود قدرت سره د هغه حفاظت هم کوی.

«البعرة تدل على البعير، وأثر الأقدام تدل على المسير، فكيف لا يدل هذا النظام العجيب الغريب على الصانع اللطيف الخبير»

وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ ④

او په پیدا کولو (د هر یوه) ستاسی کښی او په هغه څه کښی چی خواره (تیت) کړی دی (الله په ځمکه کښی) له هر قسم دابی (خوځیدونکیو) ډیر دلائل (د قدرت او استدلال) دی دپاره (د هغه) قوم چی یقین کوی (پر بعث باندی).

تفسیر : یعنی که انسان پخپل خلقت او د نورو ساکښانو (جاندارو) او ذوی الارواحو په خلقت کښی غور او فکر وکړی نو د عرفان او ایقان تر درجو پوری رسوونکی په زرهاو دلائل او نښی په نظر ورځی چی هر یو ئی لوی برهان او قوی استدلال دی په وجود د الله العالمین.

وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ

او په اختلاف د شپی او د ورځی (په تیاره او رڼا، تزئید او تنقیص او نورو کښی) او په هغه کښی چی نازل کړی دی الله له (له طرفه د) آسمان له (اسباب د) رزق (باران، حرارت).

تفسیر : یعنی اوبه ئی د آسمانه له طرفه رانازلی کړی چی د رزق او روزی ماده ده.

فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ⑤

پس (الله) ژوندی کړی ده په دی (اوبو) سره ځمکه پس له مرګه (وچوالی) د هغی او په بدلولو د بادونو (په یو قسم بل قسم سره) دلائل (د قدرت) دی دپاره د (هغه) قوم چی عقل چلوی.

تفسیر : یعنی که لږ څه هم له پوه او عقل څخه کار واخلئ نو دغه درمعلومیږی چی دغه امور

پرته (علاوه) د هغه زبردست قادر او حکيم له قوته او قدرته د بل هيچا په واک (قبضه) او اختيار کښې نشته. لکه چې پخوا له دې نه په ځو ځو ځايونو کښې د دې مفصل تقرير ليکلی دی.

تِلْكَ اٰيٰتُ اللّٰهِ نَتْلُوْهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيْثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيٰتِهٖ يُؤْمِنُوْنَ ۝٦

دغه (علامې د قدرت لوی) دلائل (د قدرت) د الله دي چې لولو ئې مونږ په تا باندې په حقه سره پس پر کومه يوه خبره پس له (خبرې) د الله (قرآن) او پس له دلايلو (د قدرت) د الله ايمان به راوړی دوی؟ (بلکه نه ئې راوړی).

تفسير : يعنې له ما سواء الله څخه بل کوم شی د بندګۍ او عبادت وړ (لائق) او مستحق دی؟ او بغير د الله له خبرو څنې بل کوم کلام د آوريدلو او منلو قابل دی؟ کله چې د داسې لوی مالک داسې رښتيا او صافې او سمې خبرې هم کوم بد بخت نه قبلوی نو بالاخر دوی د کوم شی په انتظار کښې دی چې هغه به بيا منی.؟

وَيْلٌ لِّكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيْمٍ ۝٧ يَّسْمَعُ اٰيٰتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَّمْ يَسْمَعْهَا ۚ

خرابي هلاک افسوس دی هر دروغ تړونکي ګنهګار ته چې آورى آيتونه (د قدرت د) الله چې لوستل کيږی پر ده بيا لا ښه کلک شی (په کفر خپل) په دی حال کښې چې متکبر (ګرځيدونکی وی له ايمانه) دی لکه چې ئې نه دی آوريدلی هغه (آيتونه).

تفسير : يعنې د ضد او غرور له سببه د الله تعالیٰ خبرې نه اورى او تکبر او لوئى ورته اجازه نه ورکوی چې له خپل جهالت او حماقت څخه لاس واخلی کله چې حقه او رښتيا خبره آورى داسې ترې مخ اړوی لکه چې له سره ئې نه وی آوريدلی.

فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٨﴾ وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا ۚ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩﴾

پس زیری ورکړه ده ته په عذاب دردناک سره. او کله چی پوه شی له آیتونو (د قرآن) زمونږ پر یوه څه شی نو نیسی ئی په توکو او مسخرو دغه (دروغجنان متکبران مسخره کوونکی) شته دوی ته عذاب سپکوونکی.

تفسیر : یعنی څرنګه چی دوی له آیات الله سره د اهانت او استخفاف معامله کوی نو د هغه سزاوی به هم دوی ته سره له سخت اهانت او ذلت وررسیږی چی ذکر ئی دغه دی.

مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ ۖ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئًا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ ۖ

وروسته له (مرګه) د دوی دوزخ دی او دفعه به نه کړی له دوی نه هغه څیز چی کسب کړی وی دوی هیڅ څیز (له عذابه) او نه (به دفعه کوی) هغه بتان چی نیولی دی دوی بی له الله دوستان (معبودان).

تفسیر : یعنی اموال او اولاد او نور شیان به سره هلته په کار ورنشی، او نه هغه شیان په کار ورځی چی هغوی له ماسواء الله څخه معبودان دوستان او رفیقان ګرځولی شوی وو او له هغوی څخه ئی د ډیر امداد او اعانت توقعات هم درلودل (لرل).

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هَٰذَا هُدًى ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ أَلِيمٌ ﴿١١﴾

او شته دوی ته عذاب ډیر لوی (د دوزخ). دغه (قرآن کامل) هدایت دی او هغه کسان چی کافران شوی دی په آیتونو د رب خپل شته دوی ته عذاب له (هغه ډیر سخت) عذاب درد رسوونکی نه.

تفسير : يعني دغه لوی عظیم‌الشان برکت او ستر هدایت دی چی د هر راز (قسم) ښو او بدو لیاری او چاری انسانانو ته ښیی، هر هغه څوک چی د دغه لوی قرآن احکام او بیان نه مني او هغه دی خپل ځان د دیر سخت غلیظ او دردناک عذاب گاللو (برداشت کولو) دپاره آماده او تیار کړی!.

اَللّٰهُ الَّذِیْ سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِیَ الْفُلْكُ فِیْهِ بِاَمْرِهٖ

الله هغه (ذات) دی چی مسخر (تابع) کړی ئی دی تاسی ته بحر سیند دپاره د دی چی گرځی بیړی په دغه (بحر) کښی په امر حکم د الله سره.

تفسير : یعنی د سمندر په شان مخلوق مو تاسی ته داسی تابع او مسخر گرځولی دی چی تاسی بلا تکلفه د خپلو بیړیو او جهازونو په وسیله پری گرځئ! او له میلونو میلونو ژورو (دوبو) اوبو له پاسه پری تیریږئ او له یوی وچی څخه بلی وچی ته پری رسیږئ!.

وَلِتَبْتَغُوْا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُوْنَ ﴿۱۲﴾

او دپاره د دی چی طلب کوئ تاسی له فضله د الله او دپاره د دی چی شکر ئی وباسئ.

تفسير : یعنی بحری تجارت وکړئ!، یا ښکار وکړئ!، یا د ده له منځه مرغلری او نور شیان وباسئ! او د دغو گردو (تولو) منافعو او فوائدو د حاصلولو په وخت کښی هغه حقیقی منعم مه هیروئ! او د ده حق اداء کړئ او قدر ئی په ښه شان سره وپیژنئ! او په ژبه او زړه او قلب او قالب سره ئی شکریه اداء کړئ!.

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ جَمِیْعًا مِّنْهُ ؕ

او په کار لگولی مسخر کړی ئی دی تاسی ته هر هغه شیان چی په آسمانونو کښی دی (لکه لمر قمر نجوم) او هر هغه شیان چی په ځمکه کښی دی (لکه اوبه خاوره او حیوانات او نور) تول (مسخر) له (طرفه د) الله (دی).

تفسير : یعنی پخپل حکم او قدرت سره ئی دغه گرد (تول) شیان ستاسی په کار کښی لگولی دی. دغه د الله تعالیٰ لویه مهربانی او فضل دی چی دغسی عظیم الشان مخلوقات ئی د انسانانو

د خدمت، منفعت او چرچو دپاره په کار کښې لګولی دی.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ⑬

بیشکه په دغه (تسخیر) کښې خامخا لوی دلائل (د قدرت) دی دپاره د هغه قوم چې فکر کوی (په دغو مخلوقاتو کښې).

تفسیر : که انسان فکر او غور وکړی نو پوهیدلی شي چې دغه شي د ده له توانه، قوته او قدرته وتلی وو، محض د الله تعالیٰ په فضل او د ده د کامل قدرت په برکت دغه ګرد (تول) شیان زمونږ په کارونو کښې بوخت (مشغول) او لګیا دی. نو لامحاله زمونږ دپاره هم دغه کار په کار دی چې په کوم کار کښې مشغول او لګیا شو. او هغه کار هم دا دی چې خپل عمر د هغه حقیقی منعم او علی‌الاطلاق محسن په عبادت او اطاعت کښې تیر کړو چې زمونږ خالق او مالک دی او پخپل مستعار حیات کښې یوه شیبه هم د الله تعالیٰ له یاده غافل نشو څو په هغه سره زمونږ عاقبت مسعود شی.

قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ

ووایه (ای محمده !) هغو کسانو ته چې ایمان ئې راوړی دی چې مغفرت (ببښنه) وکړی (د آزار) هغو کسانو ته چې امید نه لری د ورځو (وقائعو حوادثو) د الله.

تفسیر : له «ایام الله» یعنی د الله له ورځو څخه هغه ورځې مراد دی چې په هغو کښې الله تعالیٰ خپلو دښمنانو ته کومه خاصه سزا ورکړی یا پر خپلو بندګانو کوم مخصوص انعام او اکرام ابذال او احسان وکړی لهٰذا له ﴿قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ اللَّهِ﴾ څخه هغه کفار مراد دی چې د الله تعالیٰ له رحمت څخه بیخی ناامیده او د ده له عذابه بیخی بی فکره وی.

لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ⑭

دپاره د دی چې جزاء ورکړی (الله) هغه قوم ته پر هغه چې وو دوی چې کسب کول به ئې.

تفسیر : یعنی ای مسلمانانو تاسی د دوی د بدل او انتقام اخیستلو په فکر کښې مه اوسئ! د

هغوی معامله پاک الله ته وسپارئ! هغه پخپله دوی ته د دوی پر شرارتونو کافي او پوره سزا ورکوی او د مؤمنینو د صبر، تحمل عفوی او تیریدلو مناسبه صله هم ورکوی.

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ أَسَاۤءَ فَعَلَيْهَا ۖ

هر هغه څوک چې وکړی (کوم کار) نیک نو (وکړه ده دا کار) دپاره (د نفع) د ځان خپل او هر هغه څوک (چې وکړی کوم کار) بد پس پر هم ده دی (وبال او ضرر ئی).

تفسير : یعنی د ښو کارونو مناسبه صله هغو کار کوونکیو ته رسیدونکی ده الله تعالیٰ هغه ته هیڅ ضرورت نه لری او بدی کوونکی پخپله په خپل حق کښی خراب تخم شندی او کری ئی او د نقصان په فکر کښی اوسی او هر کار او عمل چې کوی په دغه علم قصد او نیت سره ئی وکری چې د هغه نفع او نقصان دواړه زما خپل ځان ته رسیدونکی دی.

ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

بیا خاص رب ستاسی ته به بیول کیږئ (په قیامت کښی لپاره د جزاء د اعمالو).

تفسير : یعنی څه مهال (وخت) چې هلته ورسیږی نو د دوی تول ښیګنه (فائده) او خرابی د دوی په مخه ورځی او هر یو به د خپلو اعمالو او چارو نتیجه او سزا ومومی او د خپل عمل د میوی خوند به وڅکی.

وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِيٓ إِسْرَاۤءِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ

او خامخا په تحقیق ورکړی وو مونږ بنی اسرائیلو (اولادی د یعقوب) ته کتاب (توریت) او حکم (په تورات په مابین د خلقو کښی) او نبوت (موسیٰ او هارون ته له دوی نه) او روزی کړی مو وه دوی ته له څیزونو پاکو حلالو (لکه من او سلویٰ).

تفسیر : یعنی توریت ئی درکړ، او سلطنت، یا د فیصلی قوت یا د پوهنی خبری، یا د دین پوه ئی درعطا کړه او ډیر زیات انبیاؑ الله ئی په تاسی کښی مبعوث کړل دغه خو روحانی غذا وه که جسمانی غذا ته وګورئ هغه ئی هم په کثرت او افراط سره تاسی ته درعطاء کړی ده تر دی چی «من او سلویٰ» ئی هم پر تاسی نازل کړل.

وَفَضَّلْنٰهُمْ عَلَى الْعٰلَمِيْنَ ﴿١٦﴾

او فضیلت ورکړی وو مونږ دوی ته پر خلقو (د زمانی خپلی).

تفسیر : یعنی د هغی زمانی پر ګردو (تولو) خلقو دوی ته کلی فضیلت حاصل وو او د ځینو جزئیه ؤ فضائلو په اعتبار نو د هغی زمانی قید لګولو ته هم دومره ضرورت نه پاتی کیږی.

وَاٰتَيْنٰهُمْ بَيِّنٰتٍ مِّنَ الْاَمْرِ

او ورکړی وو مونږ دوی ته ښکاره دلائل له امره (له دینی احکامو)

تفسیر : یعنی نهایت واضح او مفصل احکام، یا ښکاره واضح معجزات چی د دین په باب کښی د حجت او برهان په شان وړاندی کول کیږی.

فَمَا اخْتَلَفُوْٓا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ مَا جَآءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًاۢ بَيْنَهُمْ ؕ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِيْ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيْمَا كَانُوْا فِيْهِ يَخْتَلِفُوْنَ ﴿١٧﴾

پس ونه کړ اختلاف (دوی په امورو د دین کښی) مګر پس له هغه چی راغی دوی ته علم له جهته د هغه ضد او عناد چی وو په منځ د دوی کښی بیشکه رب ستا به حکم وکړی په منځ د دوی (او ستاسی) کښی په ورځ د قیامت په هغه شی کښی چی وو دوی چی په هغه کښی به ئی سره اختلاف کاوه.

تفسیر : یعنی تاسی له ضده او عناده او له خپل نفسانیته اصلی کتاب پریښی دی او بیشماره فرقی جوړی شوی دی چی د دوی عملی فیصلی به د قیامت په ورځ کیږی. او هلته به دوی ته ښه

معلوم او دغه پته به ولګیږی چې د دوی منشاء ماسواء د نفس پاللو او هووا او هوس خوښولو بل هیڅ شی نه وو.

ثُمَّ جَعَلْنٰكَ عَلٰى شَرِيْعَةٍ مِّنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَآءَ الَّذِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۸﴾

بیا مو وګرځولی ته ولاړ پر شریعت ارته لیاره له کاره د دین پس متابعت وکړه د هغه او متابعت مه کوه د آرزوګانو د هغو کسانو چې نه پوهیږی دوی (په حقیقت د توحید).

تفسیر: یعنی د دغو اختلافاتو او د ګوند (دلی) او ګوندبازی (دله بازئ) په موجودیت کښې مونږ تاسی د دین په صحیحه لیاری قائم کړئ. نو تاسی ته او ستاسی امت ته لازم دی چې پر دغی سمی صافی برابری لیاری باندی برابر او مستقیم واوسئ! او هیڅ کله په خطاء او تیروتلو سره هم د دغو جاهلانو او ناپوهانو په فکر غوښتنه او خواهشونو مه ځئ مثلاً د دوی غوښتنه داسی ده چې تاسی د دوی د طعن، تشنیع، ظلم او تعدی څخه په تنګ راشئ او د دعوت او تبلیغ له کارونو څخه لاس واخلئ! یا په مسلمانانو کښې هم داسی تفریق او اختلاف ولویږی چې دوی پخپله په هغه کښې اخته او مبتلا دی. په دغه صورت کښې واجب دی چې د دوی دغسی غوښتنی بیخی پائمالی او خرابی کړی شی؟.

اِنَّهُمْ لَنْ يُّغْنُوْا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ؕ

بیشکه چې دوی له سره به دفعه نه کړی تا له (عذابه د) هیڅ شی،.

تفسیر : یعنی د دوی په طرف ستاسی متمایل کیدل تاسی ته د الله تعالیٰ په نزد هیڅ په درد نه خوری او په کار نه درځی.

وَاِنَّ الظّٰلِمِيْنَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَآءُ بَعْضٍ ۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِيْنَ ﴿۱۹﴾

او بیشکه چې ظالمان ځینی د دوی دوستان (کار جوړونکی) دی د ځینو نورو او الله ولی دوست دی د متقیانو (په اعانت نصرت اثابت سره).

تفسير : يعني منصف او رښتيا خوښوونکي مسلمانان د ظالمانو او بې لياري کفارو رفيق او ملګري له سره نشي کيدی. دوی خو د الله تعالیٰ مطيع بندګان دي. او الله تعالیٰ هم د دوی رفيق ناصر او مددګار دی. لازم دی چي دوی پر هغې سمې لياري لاړ شي او پر هم هغې باندې اعتماد او توکل ولري.

هٰذَا بَصَآئِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَّرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُّوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

دغه (قرآن) بصيرتونه پندونه دي دپاره د خلقو او هدايت ليار ښوونه دی او رحمت دی دپاره د هغه قوم چي يقين راوړی (پر بعث باندې).

تفسير : يعني دغه قرآن پر ډير بصيرت زياتونکيو حقايقو مشتمل دی خلقو ته د کار ښې خبري ښيي او د بري او کاميابي لياري هغوی ته ښيي او هر هغه خوش قسمته او بختور سړی چي پر دغو هداياتو او نصائحو باور او يقين وکړی او په ښه شان سره پري عامل شي نو د دوی په حق کښې په خصوصي ډول (طريقه) سره دغه قرآن رحمت برکت او لوی نعمت دی.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَآءً مَّحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَآءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

آيا ګمان کوی هغه کسان چي کړئ دی بد کارونه (د شرک او کفر) د دی چي وبه ګرځوو مونږ دوی (په آخرت کښې) په شان د هغو کسانو چي ايمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (عملونه) برابر (او يو شانی) به وی ژوندون د دوی او مرګ د دوی (بلکه نه دی برابر) بد دی هغه چي حکم کوی دوی (چي دا برابري ده).

تفسير : يعني د الله تعالیٰ د حکمت پر شؤن له نظر اچولو څخه آيا کوم عاقل داسي اټکل او ګمان کولي شي چي له يو بد عمله او له يوه صالح انسان سره به رب المنان څرنګه يو شان معامله وکړی او د دغو دواړو آخره خاتمه به څنګه سره برابره کړی؟ داسي له سره کيدونکي نه دی نه دغه دواړه په دغه ژوندون کښې سره يو شان دی او نه به له مر کيدلو څخه وروسته برخه کيږی او هغه د علو، نصرت، رفعت او مغفرت وعدی چي دلته ورسره کړی شوی دی هغه د يوه بدکار کافر په برخه کله کيدی شي. د کفارو دپاره د دغې دنيا په ژوندانه کښې د «معيشة

ضنک» او په عقبیٰ کښې پرته (علاوه) له لعنت او خسران بل شی نشته. الغرض دغه دعوی بیخی غلطه او دغه خیال بالکل چټی (بیکاره) او مهمل دی چې الله تعالیٰ به د نیکانو او بدانو موت او حیات سره یو شان کوی. د الله تعالیٰ د حکمت مقتضا له سره داسی نه ده بلکه ضرور د ده مصلحت او معدلت د هغو دواړو د اعمالو جزاء او سزا په پوره او کامل صورت سره ورکړی او ډیر صحیحه او درسته نتیجه به تری څرگندوی (ښکاره کوی) . او د هر یوه د نیکی او د بدی فی‌الجمله څینی آثار هم دلته هم ظاهروی مگر د هغوی پوره مشاهده او معائنه وروسته له مرگه کیږی.

وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزٰی كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ ﴿۲۲﴾

او پیدا کړی دی الله آسمانونه او ځمکه په حقه سره (لکه چې مناسب وو) او دپاره د دی چې جزاء ورکړه شی هر نفس ته په هغه عمل سره چې کړی ئی وی او پر دوی به ظلم ونه کړی شی (په تزئید د سیئاتو یا تنقیص د حسناتو).

تفسیر : یعنی ځمکه او آسمانونه ئی هم داسی خوشی او چټی (بیکاره) نه دی پیدا کړی، بلکه په نهایت حکمت سره ئی د کوم خاص مقصد او مصلحت دپاره پیدا کړی دی څو مخلوق د هغو پر احوالو غور او دقت وکړی چې کوم شیان ئی جوړ کړی په ښه ډول (طریقه) او ښه حکمت او اتقان سره ئی پیدا کړی دی او له هغو ځنی دغه خبره ځان ته معلومه کړی او اندازه ئی ولگوی چې یوه ورځ هرومرو (خامخا) د دغو موجوداتو او د دغی عظیم‌الشانی کارخانی نتیجه هم ظاهریدونکی ده چې هغه ته آخرت وائی او هلته به هر چاته د ده د اعمالو جزاء او سزا، ثمره او نتیجه ور وړاندی کیږی. او هر څه ئی چې کرلی وی هغه به ریبی.

د عمل له مکافاته غافل مه شه! له غنمو غنم کیږی له اربشو نه اربشه

اَفَرَءَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهٗ هَوٰىهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ

آیا پس وینی ته هغه څوک چې نیولی وی ده معبود خپل آرزو (د نفس) خپل او گمراه کړی وی ده لره الله په علم باندی (چې استعداد ئی ورته معلوم دی په ازل کښې).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته معلوم دی چی د هغه استعداد خراب دی او د دغی خبری وړ (لائق) او مستعد دی چی له سمی لیاری څخه دی لوری او بل لوری ته درومی یا دا مطلب چی هغه بدبخت وروسته له علم، پوه، ایقان او اذعان ګمراه شوی دی.

وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشٰوَةً ۗ فَمَنْ يَّهْدِيْهِ مِنْ ۢ بَعْدِ اللّٰهِ ۗ اَفَلَا تَذَكَّرُوْنَ ﴿٢٣﴾

او مهر لګولی وی پر غوږونو د ده او پر زړه د ده او ګرځولی ئی وی پر سترګو د ده پرده پس څوک به لیاره وښیی ده ته پس له (ګمراه کولو د) الله (ده لره) پس آیا تاسی پند نه اخلئ (او غور او دقت نه کوئ بلکه پند پری واخلئ).

تفسیر : یعنی هغه سړی چی محض خپل نفسانی خواهش خپل حاکم او معبود وګرځوی او هر چیری ئی چی خواهش وی هغه لوری ته لاړ شی او د حق او باطل د معلومولو او بیلولو معیار له ده سره هغه د ده نفسانی خواهش او غوښتنه وی نو الله تعالیٰ دی د ده په هم هغی خوښی کری ګمراهی کښی پریږدی، بیا د ده حالت داسی کیږی چی نه ئی غوږونه پند او نصیحت اوریدی شی، او نه ئی په زړه کښی رښتیا خبری ځای نیولی شی او نه پری پوهیدلی شی او نه د ده په سترګو کښی د بصیرت رڼا بریښی ظاهر دی چی الله تعالیٰ هر هغه څوک چی د ده د اعمالو په سبب داسی یوه حالت ته رسوی بل به کوم قوت او طاقت وی چی وروسته له هغه دی پر هغی سمی لیاری راولی.

وَقَالُوْا مَا هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوْتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ اِلَّا الدَّهْرُ ۚ

او وائی (کفار) نشته ژوندون مګر هم دغه ژوندون زمونږ دی په دغی دنیا کښی چی مړه کیږو او ژوندی کیږو او نه مو هلاکوی مګر زمانه.

تفسیر : یعنی کفار وائی ماسواء له دغه ژوندانه بل ژوندون نشته بس هم دغه دنیا ده چی مونږ په کښی ژوندون کوو او مرو لکه چی د باران په اثر په ځمکه کښی شینکی او ترکودی زرغونیږی، لوئیږی، وچیږی او بیا له منځه ورکیږی د انسان حال هم پر هم دغه قیاس کړئ چی یو وخت پیدا کیږی او تر یوه معینه وخته پوری ژوندون کوی او بالاخر د زمانی چورلیدل او تدویر ئی له منځه پورته کوی او ژوندون ته ئی خاتمه ورکوی او د موت او حیات هم دغه

سلسله تل تر تله ادامه او تسلسل لري، او ما سواء له دی نه بل هيڅ شی نشته. حال دا چی د منکرانو دغه عقيده غلطه ده.

وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

او نشته دوی ته په دغه (انتساب د مرګ زمانی ته) هيڅ قدر علم پوه نه دی دوی مګر ګمان کوی (او اتکل چلوی او دغه خبره بی دليله وائی).

تفسير : يعنی «دهر» د زمانی نوم دی چی هغه هيڅ کار کوونکی نه دی ځکه چی په هغه کښی نه حس شته او نه شعور او نه اراده لامحاله د دوی مقصد به له دی نه بل کوم شی وی چی هغه د دوی په زعم نه معلوميږی، ليکن په دنيا کښی د هغه تصرفات چليږی نو بيا د هم دغو تصرفاتو او تحولاتو نسبت ولی پاک الله تعالیٰ ته ونه کړی شی چی د ده وجود او علی‌الاطلاق متصرفوالی له فطريه وو دلائلو او عقليه وو او نقليه وو براهينو څخه ثابت شوی دی او د زمانی تحولات تبديلات او انقلابات او د ورځی او د شپی تبديل او اختلاف او نور ټول د ده د قدرت په لاس کښی دی هم دغه معنی په حديث کښی ښوولی شوی ده چی «دهر» الله دی نه ښائی چی دهر ته بد وويلی شی، ځکه څه مهال (وخت) چی انسان دهر ته بد وائی په دی نيت ئی وائی چی د دهر حوادث ورته منسوبيږی، حال دا چی د دهر ټول حوادث د الله تعالیٰ په مشيت او ارادی سره کيږی نو د دهر بد ويل په حقيقت کښی د الله تعالیٰ په حضور کښی بی ادبی او ګستاخی ده اعاذنا الله منه.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾

او هر کله چی ولوستل شی پر دغو (کفارو) آيتونه (د قرآن) زمونږ ښکاره نو نه وی حجت دليل د دوی مګر دا چی وائی راولئ پلرونه زمونږ که چيری يئ تاسی رښتينی (په دغی وينا خپلی کښی چی پس له مرګه بيا ژوندون دی).

تفسير : يعنی کله چی د لوی قرآن آيات يا د بعث بعد الموت دلائل دوی ته اورول کيږی نو وائی چی مونږ له سره د دغو دلائلو منونکی نه يو هو! که تاسی پخپله په دغی دعوی کښی رښتينی يئ نو زمونږ مړه پلرونه او نيکونه راژوندی کړئ او راوئی ښيئ، نو خامخا مونږ به ستا

دغه گردی (تولی) خبری منو چی بیشکه پس له مرګه په حقه او رښتیا سره بیا ژوندی کیدل شته.

قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) چی الله ژوندی کوی تاسی بیا مړه کوی تاسی بیا به سره تولوی تاسی ورځی د قیامت ته چی نشته هیڅ شک په (راتلو د) هغی کښی ولیکن زیاتره (کافران) خلق نه پوهیږی. (نو ځکه تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی هغه ذات چی یو ځلی مو ژوندی کوی او بیا مو وژنی هغه ته دغه کار څه سختی او اشکال لری چی تاسی بیا ژوندی کړی او بیا مو ګرد (تول) سره یو ځای راتول او جمع کړی؟.

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾

او خاص الله لره دی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی خلقاً، ملکاً و عبیداً) او په هغه ورځ کښی چی ودریږی قیامت نو په دغه ورځ به زیانکاره شی مبطلان (کافران).

تفسیر : په هغی ورځی کښی چی ذلیل، سپک او خوار ودریږی نو هلته به دوی ته دغه خبره ښکاره او څرګندیږی (ښکاریږی) چی تیروتلی او غولیدلی وو.

وَتَرَىٰ كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً ۚ كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَىٰ إِلَىٰ كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾

او وبه وینی ته (ای کتونکیه په قیامت کښی) هر امت ناست پر ځنګنونو

خپلو (له خوفه او هيبته) هر يو امت به رابللی شی په طرف د كتاب اعمالنامی خپلی (نو ویه ويل شی دوی ته له جانبه د الله چی) نن ورځ به جزاء درکړه شي (تاسی ته د) هغو (اعمالو) چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنیا کښی)

تفسير : يعنی د اعمالنامی په طرف بلل کيږی چی راځئ سم له دی سره حساب راکړئ! نن هر سړی ته د ده له هغه عمل سره سم بدل جزاء او سزا وررسيږی چی په دنيا کښی ئی کړی وی.

هٰذَا كِتٰبُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ

دغه كتاب زمونږ دی خبری کوی (او شاهدی وائی) پر (اعمالو د) تاسی باندی په حقه سره.

تفسير : يعنی هر هغه کار چی کړی ئی وی، دغه اعمالنامه به هم هغه په پوره او کامل صورت سره درښيی او د يوی ذری په اندازه به هم په هغه څه تزئيد او تنقيص نه کيږی.

إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾

بيکشه مونږ وو چی امر به مو کاوه په ليکلو سره د هر هغه څه چی وئ تاسی چی کول به مو (په دنيا کښی).

تفسير : يعنی زمونږ په علم کښی هر شی له ازله شته، مگر د دوی د انضباط دپاره زمونږ پرښتی مقرری دی چی د دوی گرد (تول) اعمال حقاً حقاً وليکی، نن د دوی ليکلی شوی مکمل رپورټ ستاسی په مخ کښی پروت دی.

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ۚ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾

پس هر څه هغه کسان چی ايمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) پس ننباسی دوی رب د دوی په رحمت (جنت) خپل کښی دغه (ننوتل د

جنت) هم دغه برى دى ښكاره.

تفسير : يعنى په جنت كښى به الله تعالىٰ مومنان داخلوى چى هلته په اعلىٰ درجه سره رحمت او هر قسم مهربانى وى.

وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا ۗ اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيٰتِيْ تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴿٣١﴾

او هر څه هغه كسان چى كافران شوى دى (وبه ويل شى دوى ته داسى) آيا نه ؤ آيتونه (د قرآن) زما چى لوستل كيدل به پر تاسى باندى پس تكبر مو وكړ (او ايمان مو پرى رانه ووړ) او وئ تاسى قوم گنهگاران (كافران).

تفسير : يعنى زمونږ له طرفه د پندونو او نصيحتونو پوهولو او د حجت د اتمام گردى (تولى) خبرى دوى ته ور رسولى شوى دى، او له هيڅ پلوه هيڅ يو قصور او لندون په دغه مورد كښى نه دى پاتى، خو سره له هغه هم د دوى د غرور او تكبر سر ښكته نشو او بالاخر د پخو مجرمانو په حيثيت واوښتل يا له ﴿ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُّجْرِمِيْنَ ﴾ څخه داسى مطلب واخيست شى چى تاسى لا له پخوا څخه جرائم كوونكى خلق وئ.

وَاِذَا قِيْلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَّالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيْهَا قُلْتُمْ مَّا نَدْرِيْ مَا السَّاعَةُ ۙ اِنْ نَّظُنُّ اِلَّا ظَنًّا وَّمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِيْنَ ﴿٣٢﴾

او هر كله چى وبه ويل شو (تاسو ته اى كفارو چى) بيشكه چى وعده د الله حقه ده (په ژوندون سره) او قيامت نشته شك په (راتلو) د هغه كښى نو وبه ويل تاسى نه پوهيږو چى څه شى دى قيامت گمان نه كوو مگر گمان لږ او نه يو مونږ يقين راوړونكى (په راتلو د قيامت).

تفسير : يعنى مونږ په دى باندى هيڅ نه پوهيږو چى قيامت به څرنگه وى؟ ته د قيامت كوم عجيب او غريب احوال چى بيانوى مونږ پر هغه له سره يقين او باور نشو كولى، هو! دغو خبرو او اترو او ستا د ډيرو آورولو په اثر يو لږ څه ضعيف امكان او يوه توره تياره خيال ئى زمونږ

په افکارو کښې کله نا کله راځي چې هغه بیله خبره ده.

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّاٰتُ مَا عَمِلُوْا وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ﴿٣٣﴾

او ښکاره به شي (په قیامت کښې) دوی ته ناکاره والي (بدی جزاوی) د هغو (بدو اعمالو) چې کړي وو دوی (په دنیا کښې) او چاپیر (نازل) به شي په دوی عذاب د) هغه چې وو دوی چې په هغه پورې به ئی مسخرې کولی.

تفسیر : یعنی څه مهال (وخت) چې قیامت راشي، د دوی دغه ټول بد کارونه او د هغو نتائج به د دوی په مخ کښې وروړاندې کیږي، او د عذاب او د نورو انذاراتو په نسبت څه توکی ټکالی چې دوی به کولی هغه ټول به د دوی په مخ کښې راځي او دوی چپ له خپل تصوره په هم هغو کښې اخته او ککر کیږي.
د ملائکة العذاب په ژبه دغو کفارو ته د الله تعالیٰ اعلیٰ شانه واعظم برهانه له جانبه دغسی خطاب کیږي چې.

وَقِيْلَ الْيَوْمَ نَنْسٰىكُمْ كَمَا نَسِيْتُمْ لِقَآءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا

او وبه ویل شي چې نن ورځ به هیر کړو (پرې به ږدو) مونږ تاسی (په دوزخ کښې) لکه چې هیر کړی وو تاسی ملاقات د ورځې ستاسی دغه (چې ورځ د قیامت ده).

تفسیر : یعنی په دنیا کښې دغې لوئی ورځې ته مو هیڅ فکر او خیال نه وو او بیخی مو هغه نه یادوله نن مونږ هم په لطف او مهربانی سره ستاسی یادونه نه کوو او تل تر تله مو په هم دغه عذاب کښې هم هغسی سره خوشی پریږدو لکه چې تاسی په دنیوی مزو، میلو، او چرچو کښې دوب تللی وئ.

وَمَاْوٰىكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَّغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا

او ځای ستاسی اور دی او نشته تاسو ته هیڅوک له مددګارانو (چې مو ترې

خلاص كړی). دغه (تعذيب له دی سببه دی) چې بيشكه تاسی نيولی مو وو آيتونه (د قرآن) د الله په توكو سره او مغرور كړی وئ تاسی دغه ژوندون لږ خسيس.

تفسير : يعنی په دنيوی مزو او چرچو كښی داسی مشغول او لگيا شوی وئ چې له سره دغه خبره ستاسی په فكر او خيال كښی نه گرځيده چې كله به دلته راځئ، او له الله تعالیٰ سره مخامخ كيدونكی يئ، او كه څه خيال هم تاسی ته در پيدا شوی وو نو داسی به مو گڼل او تصور به مو كاوه څرنگه چې نن په دنيوی ژوندانه كښی مونږ د مسلمانانو حريف او مقابل طرف گڼلی كيږو په اخروی ژوندانه كښی به هم مونږ د هم داسی قوت او زور خاوندان يو.

فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾

نو نن ورځ وبه نه ايستلی شی دوی له دوزخه او نه به د دوی عذر قبول (او توبه ومنله) شی.

تفسير : يعنی نه دوی له دوزخه ايستل كيږی او نه داسی كومه موقع دوی ته وركوله كيږی چې په هغی كښی څه عبادت او رياضت وكړی او د رب العزت د رضاء ميمنت ځان ته حاصل كړی.

فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوٰتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَآءُ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿٣٧﴾ ع

پس خاص الله سره ده توله ثناء صفت چې رب د آسمانونو او رب د ځمكی دی رب د تولو عالميانو دی. او خاص الله لره ده لوئی په آسمانونو او په ځمكه (په علوياتو او سفلياتو) كښی او هم دی دی ښه غالب قوی (په انفاذ د احكامو) ښه حكمت والا (چې هر كار په تدبير او مصلحت سره كوی).

تفسير : ښائی چې انسان الله تعالیٰ ته متوجه شی! او د ده د احساناتو او انعاماتو قدر وكړی! او پر هداياتو ئی تگ وكړی او له نورو گردو (تولو) څخه وشكوی! او محض د ده خوښی او رضا ځان ته حاصله كړی او تل تر تله په هم دغه فكر او ذكر كښی اوسی! تل د ده د عظمت او قدرت په مقابل كښی پخپل واک او اختيار د زړه له كومی مطيع او منقاد وی! له سره د

سرکشي، تمرد، طغيان او عصيان، خيال او ګمان پخپل زړه او مخيله کښې ونه ګرځوی! په قدسی حديث کښې راغلي دی. **«الكبرياء ردائي والعظمة ازاري فمن نازعني واحداً منهما قذفته في النار»** کبرياء زما څادر دی او لوی زما ازار دی نو هر څوک چی په دغو دواړو کښې له ماسره منازعه يا کشمکش وکړی زه به ئی په سخت اور کښې په غوځارولو سره غورځوم. **«اللّهم اجعلنا مطيعين لامرک وجنبنا غضبک وقنا عذاب النار انک سميع قريب مجيب الدعوات»**.

تمت سورة الجاثية بعونه وصونه فلله الحمد والمنة وبه التوفيق.

سورة الاحقاف مكية الا الآيات (١٠ و ١٥ و ٣٥) فمدنية وهى خمس وثلاثون آية و اربع ركوعات
رقم تلاوتها (٤٦) تسلسلها حسب النزول (٦٦) نزلت بعد سورة الجاثية
«د الاحقاف» سورت مکی دی پرته (علاوه) له ١٠ ؤ ١٥ ؤ ٣٥ آیاتونو څخه چی مدنی دی (٣٥)
آیته (٤) رکوع لری په تلاوت کښی (٤٦) او په نزول کښی (٦٦) سورت دی وروسته د
«الجاثية» له سورته نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنۡزِیۡلُ الۡکِتٰبِ مِنَ اللّٰهِ الۡعَزِیۡزِ الۡحَکِیۡمِ ﴿٢﴾
مَا خَلَقۡنَا السَّمٰوٰتِ وَ الۡاَرۡضَ وَ مَا بَیۡنَهُمَاۤ اِلَّا بِالۡحَقِّ وَ اَجَلٍ مُّسَمًّی ؕ

رالیږل د دی کتاب (قرآن) دی له طرفه د الله ښه غالب قوی (په انفاذ د
احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی) نه
دی پیدا کړی مونږ آسمانونه او ځمکه او هر هغه څیزونه چی په منځ د دی
دواړو کښی دی مګر په حقه (دپاره د دی چی دلالت وکړی په قدرت او
وحدانیت زمونږ) او (په) تاکلی(مقرر کړی) وعدی سره.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه او دا ګردی (تولی) کارخانی الله تعالیٰ خوشی چتی (بیکاره) نه
دی جوړی کړی. بلکه هغه ګردی (تولی) ئی د یوه غرض او مقصد دپاره پیدا کړی دی چی تر
یوه تاکلی(مقرر کړی) مدت او اینبود شوی نیتی او معین میعاد پوری به هم داسی چلیږی کله
چی د دی نړی (دنیا) نتیجه راښکاره شی نو هغه ته به آخرت وایه شی.

وَ الَّذِیۡنَ کَفَرُوۡا عَمَّاۤ اُنۡذِرُوۡا مُعۡرِضُوۡنَ ﴿٣﴾

او هغه کسان چی کافران شوی دی له هغه څیزه چی دوی پری ویرولی شی
(چی قرآن دی) مخ ګرځوونکی دی

تفسیر: یعنی له بد انجام څخه نه ویریږی او د آخرت دپاره څه تیاری نه کوی کله چی د آخرت خبری آوری نو په یوه غوږ ئی ننوځی او له بل غوږ څخه ئی وځی او ژر تر ژره ئی هیروی.

قُلْ أَرَءَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا۟ مِنَ ٱلْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ ۖ

ووایه (ته ای محمده!) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما په (حال د) هغو (بتانو) چی بولئ ئی عبادت کوئ تاسی بی له الله وښیئ تاسی ماته کوم دی هغه څیز چی پیدا کړی دی دوی له ځمکی څخه؟ آیا شته دوی ته څه شرکت په (پیدا کولو د) آسمانونو کښی؟ (یعنی نشته له الله سره شریک)

تفسیر: یعنی قدوس الله تعالیٰ آسمان او ځمکه او ګرد(ټول) مخلوقات پیدا کړی دی آیا په رښتیا سره ویلی شئ چی د ځمکی کومه ټوټه یا د آسمان کومه برخه بل چا پیدا کړی ده؟ یا ئی پیدا کولی شی؟ نو دوی بیا ولی هغه خپل باطل معبودان له الله تعالیٰ سره بولی؟ بلکه زیات له هغه څخه ئی ولی ګڼی؟ او ولی غوښتنی ورځنی کوی؟ دا «ام» بمعنی د همزی د انکار دی.

ٱئْتُونِى بِكِتَٰبٍ مِّن قَبْلِ هَٰذَآ أَوْ أَثَٰرَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٤﴾

راوړئ تاسی ماته کوم کتاب (چی راغلی وی تاسی ته) پخوا له دغه (قرآنه) یا یوه باقی علامه دلیل له علمه (د پخوانیو انبیاؤ) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی کښی چی په عبادت کولو د دی بتانو به الله ته نژدی کیږئ)

تفسیر: یعنی که دوی د خپل شرک په دعوی کښی رښتین وی نو د کوم آسمانی کتاب سند درښکاره کړی یا په داسی یو علمی اصول سره دی دا خپله وینا جوته (ثابته) کړی چی د عاقلانو په مخکښی د منلو وړ(لائق) وی که پر یو څیز باندی نه عقلی او نه نقلی دلیل په لاس وی نو هغه په څه دول(طریقه) د منلو او آوریدلو وړ(لائق) کیدی شی؟

وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَّدْعُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ مَنْ لَّا يَسْتَجِيْبُ لَهٗ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَآئِهِمْ غٰفِلُوْنَ ⑤

او څوک دی ډیر ګمراه (یعنی هیڅوک نشته ډیر ګمراه) له هغه چا چی بولی بی له الله څخه هغه چی نشی قبلولی هغه لره (دعاء سؤال) تر ورځی د قیامت پوری (چی هغه بتان دی) او دغه (بتان) له دعاء بلنی د دغو (عابدانو څخه) بی خبره دی (ځکه چی جمادات دی)

تفسیر: یعنی له دی څخه به لویه ګمراهي او زیات حماقت څه شی وی چی یو ناپوه خپل الله تعالیٰ پریږدی او له داسی یو بی ژوند او بی واک مخلوق څخه د خپلو اړتیاوو(مجبورو) او احتیاجاتو په پوره کولو کښی امداد او مرستی(مدد) وغواړی چی هغوی پخپل مستقل اختیار د هیڅا غږ نشی اوریدلی بلکه دا هم کومه ضروری خبره نه ده چی که هغوی له داسی غږیدلو څخه خبر هم شی. د تیږو(ګټو) او خاورو او د نورو شیانو بتان خو لا پریږده پرښتی او پیغمبران هم هغه خبری آوری او همغه چاری کولی شی چی د هغو اجازت او قدرت د پاک رب العزت جل جلاله له لوری هغوی ته ورکړی شوی دی.

وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوْا لَهُمْ اَعْدَآءً وَّكَانُوْا بِعِبَادَتِهِمْ كٰفِرِيْنَ ⑥

او کله چی راتول کړل شی خلق (لپاره د حساب) وی به (وبه ګرځی) دغه (بتان) دغو (خپلو عابدانو) ته دښمنان او وی به (وبه ګرځی) دغه (معبودان) په عبادت د دغو (عابدینو خپلو) منکران

تفسیر: یعنی په آخرت کښی چی امداد او معاونت ته ئی ډیره اړتیا(احتیاج) او حاجت وی نو دا بی وسه معبودان خپلو عابدانو ته څه مرستی(مدد) رسولی شی؟ بلکه لکه دښمن د دوی په مخکښی به ودریږی او له دوی څخه به خپله سخته بیزاری او خپګان ښکاروی تر دی چی داسی به هم وائی ﴿ مَا كَانُوْٓا اِيَّانَا يَعْبُدُوْنَ ﴾ جزء ٢٠ (د قصص ٧ رکوع ٦٣ آیت) یعنی دا خلق مونږ نه پیژنو او نه ئی زمونږ بندګی کړی ده نو تاسی فکر وکړئ چی په هغه وخت کښی به دوی ته څومره حسرت او ندامت ورپیښیږی.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيٰتُنَا بَيِّنٰتٍ قَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لِلْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ⑦

او کله چې ولوستل شي پر دغه (اهل د مکې) باندې آيتونه (دلائل د قدرت) زموږ ښکاره نو وائي هغه کسان چې کافران شوي دي حق (قرآن) ته کله چې راشي دوی ته چې دا سحر جادو دی ښکاره

تفسير: يعنې دا خلق اوس د آخرت هيڅ فکر نه کوي او نه نصيحت او نه پند او نه ښووني ته غوږ ږدي که د پاک قرآن آيتونه دوی ته واورول شي نو په ځغرد (ضد) سره وائي چې دا خو ظاهر سحر کوډي او جادو دی.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ط

بلکه وائي دوی له ځانه ئې جوړ کړی دی (محمد دغه قرآن او د الله له جانبه نه دی راغلی)

تفسير: يعنې د جادو ويلو څخه زياته قبيحه او شنيعه د هغوی دا دعوی ده چې قرآن مجيد دوی له خپله ځانه جوړ کړی دی، او د خورا(ډير) لويو دروغو نسبت ئې الله تعالیٰ ته کوي (العياذ بالله).

قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللَّهِ شَيْئًا ط

ووايه (ته ای محمده! دوی ته) که ما جوړ کړی وي دغه (قرآن فرضاً) له ځانه پس نه به شئ تاسې مالکان (خلاصوونکي) ما لره له (عذاب د) الله په مخکښې هيڅ قدر (نو ولې به تړم دغومره لوی دروغ پر الله باندې؟)

تفسير: يعنې پر الله تعالیٰ باندې دروغ ويل ډير لوی جرم دی که په فرض محال سره داسې جسارت هم وکړم نو ګواکې په لوی لاس مې خپل ځان د الله تعالیٰ لوی غضب او ډير سخت عذاب ته وروړاندې کړ، لږ څه خو خيال وکړئ هغه سړی چې پخپل ګرد(ټول) عمر کښې پر بندګانو باندې دروغ نه وي ويلي او په ډيرو کوچنيو کوچنيو (وړو وړو) معاملو کښې د الله تعالیٰ له ډاره ريږدي نو څرنګه به يو ناڅاپه پر الله تعالیٰ باندې دروغ وائي او خپل ځان پخپل لاس په داسې لوی عذاب کښې اخته کوي چې د دنيا هيڅ يو قوت له هغه څخه ژغوروونکی (بچ کوونکی) نشي کيدی. فرض ئې کړئ که زه رښتيا په دروغو سره تاسې د خپل ځان تابع کړم نو تاسې به مې څرنګه د الله تعالیٰ د هغه قهر او غضب څخه وژغورلی (وساتلی) شئ چې هغه د

نبوت دروغجنو مدعيانو ته ټاکلي(مقرر) شوي دي چې په دروغو ځان پیغمبر بولي او کله چې ما له الله تعالىٰ څه بدي راپېښي کړي نو تاسي به له ما سره څه ښیګڼي(فائدي) وکړلي شئ؟ آخر زما ځلوېښت کلن حالات او سوانح تاسي ګردو(تولو) ته معلوم دي چې زه نه دومره بې خوفه او بې باکه او نه داسي بې عقل يم چې د ځينې مخلوق د خوښولو دپاره د الله تعالىٰ خپګان ځان ته وګټم په هر حال که زه معاذ الله کاذب او مفتري يم نو د هغه وبال به زما په غاړه وي.

هُوَ اَعۡلَمُ بِمَا تُفِيۡضُوۡنَ فِيۡهِ ؕ كَفٰى بِهٖ شَهِيۡدًاۢ بَيۡنِىۡ وَبَيۡنَكُمۡ ؕ

دغه (الله) ته ښې معلومې دي هغه خبرې چې تاسي لګیا یئ، په هغو کښې، کافي دی دغه (الله) ښه شاهد حق ښوونکی په منځ زما او په منځ د تاسي کښې (چې دغه قرآن له جانبه د الله دی)

تفسير: يعني هغه خبرې چې تاسي ئې ويونکي يئ الله تعالىٰ ته هغه ښې معلومې دي نو ځکه د لغو او چټي(بيکاره) خبرو او بيکاره خيالاتو څخه وګرځئ! او د خپل انجام په فکر کښې ولوېږئ! که د الله تعالىٰ حق رسول ته کاذب او مفتري وايئ نو د دې خبرې پاى (آخر) دروند دی ولې چې الله تعالىٰ ته زمونږ او ستاسي هيڅ کومه پټه خبره پټه نه ده هغه په خپل صحيح او محيط علم سره موافق د هر چا له چارې سره سمه معامله کوونکی دی زه هغه پاک الله د خپل او ستاسي په منځ کښې شاهدوم هغه به د خپل قول او فعل سره راښيي چې کوم يو رښتيا وائي؟ او کوم يو دروغجن دی؟ او افتراء کوي.

وَهُوَ الۡغَفُوۡرُ الرَّحِيۡمُ ۝٨

او هم دغه (الله) دی ښه مغفرت کوونکی (د خطياتو) ډير رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسير: يعني که اوس هم له هغو خبرو څخه خپله خوله ونيسئ نو وبه ښلی شئ؟ او وپوهيږئ چې دا ښښه د الله له لورينې (مهرباني) او ښښنې او حلم څخه ده چې سره له دې چې ستاسي په جرايمو باندې پوه دی او پوره قوت او قدرت هم لري چې تاسو ووژني او په راز راز(قسم قسم) بلاوو کښې مو اخته کړي خو بيا هم له تاسي سره ښه کوي.

قُلۡ مَا كُنۡتُ بِدۡعًا مِّنَ الرُّسُلِ

ووايه (اى محمده دوى ته) نه يم زه اول له رسولانو (بلكه زما نه پخوا هم رسولان تير شوى دى)

تفسير: يعنى تاسى زما له دى خبرو څخه ولى دومره بد وړئ؟ ما كوم نوى شى له ځان سره نه دى راوړى. له ما څخه مخ كښى هم د نبوت او رسالت سلسله جارى وه. زه هم هغه خبره كوم چى هغوى كوله، له هغو ګردو(تولو) پيغمبرانو څخه وروسته زه د الله تعالىٰ له لورى رسول او استاځى شوى يم. او هغه خبرى تاسى ته دررسوم چى پخوانيو پيغمبرانو هم ويلى دى نو له دى حيثيته هم زه د كومى نوى خبرى ويونكى نه يم. بلكه د ډيرو پخوانيو زيريو مصداق يم چى تاسو ته مخامخ شوى يم. نو د هغه په منلو كښى څه اشكال درپيښ دى؟.

وَمَآ اَدۡرِىۡ مَا يُفۡعَلُ بِىۡ وَلَا بِكُمۡ ؕ اِنۡ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوۡحٰۤى اِلَىَّ وَمَاۤ اَنَا اِلَّا نَذِيۡرٌ مُّبِيۡنٌ ۝۹

او نه پوهيږم چى څه به وكړل شى له ما سره (په دنيا كښى) او نه (پوهيږم) چه څه به وكړل شى له تاسو سره (په دنيا كښى) نه كوم زه پيروى متابعت مګر خو د هغه (حكم) چى رالېږلى شوى دى ماته (چى قرآن دى) او نه يم زه مګر ويروونكى يم ښكاره (له عذابه).

تفسير: يعنى زه له دى خبرى سره هيڅ اړه (تعلق) او كار نه لرم چى زما د دى كار وروستنى نتيجه څه كيږى؟ او له ما سره به الله تعالىٰ څه معامله كوى؟ او له تاسى سره به څه چارى كوى؟ او نه اوس زه پوره پوره تفصيلونه د خپل او ستاسى د انجام په نسبت ښوولى شم چى په دنيا او آخرت كښى به څه څه پيښى پيښيدونكى وى؟ يوه خبره كوم چى زما كار يواځى د الله تعالىٰ د وحى اتباع او د الله جل جلاله د حكم امتثال او د كفر او د عصيان له خرابو نتائجو څخه په ډير ښكاره ډول(طريقه) سره د خلقو پوهول دى له دى نه زيات هغه شيان چى زما او ستاسو په مخكښى په دنيا او آخرت راتلونكى دى د هغو ګردو(تولو) تفصيلات سم د لاسه زه نشم درښوولى او نه په داسى خبرو كښى له لويدلو څخه كوم مطلب لرم. د بندګانو كار د الله تعالىٰ د احكامو د منلو په وخت كښى دا دى چى هغه فقط د زړه له كومى په اخلاص سره بلاكم او كيف ومنى او اجراء ئى كړى او د هغو له نتايجو څخه پوښتنه ونه كړى.

قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ ٱللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِۦ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِۦ فَـَٔامَنَ وَٱسْتَكْبَرْتُمْ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٠﴾

ووایه (ته ای محمده دوی ته) آیا وینئ خبر کړئ تاسی ما (چی څه حال به وی ستاسو) که چیری وی دغه (قرآن) له جانبه د الله حال دا چی کافران شوی یئ تاسی په ده سره او بیا شاهدی ویلی ده یوه شاهد له (علماؤ) د بنی اسرائیلو په مثل حقیقت د داسی یو کتاب باندی پس ایمان راوړی وی (پری هغه شاهد) او تکبر کړی وی تاسی (له ایمان راوړلو پری نو آیا تاسو نه یئ ظالمان؟ بلکه خامخا ظالمان یئ!) بیشکه الله نه ښیی سمه صافه لیاره قوم ظالمانو ته

تفسیر: په دغه زمانه کښی د عربو ناپوهان د بنی اسرائیلو له علم او فضل څخه مرعوب وو کله چی زمونږ د پیغمبر د نبوت آوازه (انگازه) خوره شوه نو گردو(تولو) مشرکانو د دوی د بعث په نسبت د بنی اسرائیلو له پوهانو څخه پوښتنی کولی او غوښتل ئی چی د هغوی په خولو دوی دروغجن وښیی. او د خپلو ویناوو دپاره کومه خبره زده کړی او وئی وائی چی وگورئ! د علم خاوندان او اهل الکتاب هم د ده خبری دروغ گڼی خو په دی مقصد کښی هم مشرکان تل ناکام شول او الله تعالیٰ د هم هغو بنی اسرائیلو په ژبو زمونږ د پیغمبر تصدیق او تائید وفرمایه. او دا ئی ورښکاره کړه چی هغوی هم لکه پاک قرآن غوندی یو آسمانی کتاب چی توریت دی او یو پیغمبر چی حضرت موسیٰ علیه السلام دی لری نو ځکه د حضرت د رسالت دعوی او د قرآن نزول او راښکته کیدل کوم نوی شی نه دی. له یهودانو ځینی عالمانو په ښکاره ډول(طریقه) سره هم اقرار وکړ چی بیشکه زمونږ په توریت کښی لیکلی دی چی له عربو څخه به یو عظیم الشان رسول مبعوث شی چی د یوه مقدس آسمانی قرآن لرونکی وی او دا رسول هم هغه موعود پیغمبر راښکاری او دا کتاب ئی هم هغه آسمانی کتاب دی چی مونږ په توریت کښی لوستلی دی د یهودانو د عالمانو دا شهادتونه فی‌الحقیقت له هغو پخوانیو ویناوو سره سم وو چی سره له زرهاوو تحریفونو او تبدیلو تر اوسه پوری په توریت او نورو کتابونو کښی لیکل کیږی چی له هغو څخه راښکاریږی چی د بنی اسرائیلو ډیر لوی او مقدس گواه حضرت موسیٰ علیه السلام په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه داسی شاهدی ورکړی ده چی د بنی اسرائیلو له اقاربو او ورونو څخه په بنی اسمٰعیل کښی به زما په شان یو پیغمبر راشی لکه چی د جزء ٢٩ (المزمل) په اوله رکوع ١٥ آیت کښی راغلی دی ﴿إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَٰهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا﴾ له هم دی سببه وو چی ځینی منصف او حق خوښوونکی یهودان احبار لکه عبدالله بن سلام او نور زمونږ د پاک پیغمبر په اول لیدلو کښی مسلمانان شول او وئی ویل «**ان هذا الوجه لیس بوجه**

كاذب» نه دى دا مخ د دروغجن او هغوى د پاک قرآن غوندى د يو واضح الاعجاز كتاب په حقانيت باندى شاهدى ولوستله كله چې موسٰى عليه السلام د يوه شي په وقوع باندى په زرهاوو كلونو پخوا له دى نه زيرى وكړى او د يقين ولرى او د يهودانو علماء د هغه په صدق باندى شاهدى وركړى او د هغوى ځينى احبار برسيره د ژبې په شاهدى وركولو په زړه سره هم داسى شاهدى وركړه چې په اسلام مشرف شول نو سره له دومره شهادتونو كه تاسى د خپلى لويينى او غرور لامله(له وجې) هغه نه منئ نو وپوهيږئ چې له دى څخه به كومه سخته گناه بله نه وى او داسى ظالم او لوى گنهگار ته نه ښائى چې د نجات او فلاح څه توقع ولرى.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ ۚ

او وائى هغه كسان چې كافران شوى دى په حق د هغو كسانو كښې چې ايمان ئې راوړى دى (داسى) كه چيرى وى (دا ايمان راوړل) خير بهتر نو نه به وو ړومبى شوى (دغه خوار مؤمنان) پر مونږ باندى هغه ته (بلكه مونږ اشراف به پرى ړومبى شوى ؤ نه دغه خواران او ضعيفان مسلمانان)

تفسير: يعنى زياتره مسلمانان كمزوران ذليلان، وينځى مريان دى كه دا دين ښه وى نو ښو سړيو به منلى وروهلى او د هغه په منلو كښې به ئى زمونږ په شان پوهان، لويان، عزتمندان او مالدار څرنگه له دى مريانو او وينځو څخه وروسته پاتى كيدل؟

وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَٰذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ ﴿١١﴾

او كله چې سمه صافه لياره بيا نه مونده دغو (منكرانو) په دغه قرآن سره نو ژر ده چې وبه وائى دوى دغه (قرآن) دروغ پخوانى دى

تفسير: يعنى پخوانيو خلقو هم تل داسى خبرى سره جوړولى ښائى چې دا به د ﴿وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنۢ بَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ﴾ او د ﴿قُلۡ مَا كُنتُ بِدۡعٗا مِّنَ ٱلرُّسُلِ﴾ جواب وى.

وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً ۚ وَهَٰذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ

حال دا چې پخوا له دغه (قرآنه) كتاب (توريت) د موسٰى امام پيشوا ليار ښوونكى وو (مؤمنانو ته) او (سبب د) رحمت وو (پر دوى) او دغه (قرآن) يو كتاب تصديق كوونكى دى (هغو پخوانيو كتابو لره)

تفسیر: یعنی دا پخوانی دروغ نه دی بلکه پخوانی رښتیا دی چی په زرهاوو کلونو پخوا له دی نه توریت هم د هم دی اصول تعلیم او ښوونه کړی ده او د هغه اقتداء ګردو(تولو) پیغمبرانو او ولیانو کوله او پخپلو بشارتو د تعلیم سره ئی ګردو(تولو) راتلونکیو نسلونو ته د هدایت رښتیا ښی لیاری وروښوولی او د رحمت ورونه ئی ورپرانیستل. اوس پاک قرآن نازل شوی دی او د هغه تصدیق کوی. لنده ئی دا چی دواړه کتابونه یو د بل تصدیق کوونکی دی. او هم دا حال د نورو سماوی کتابونو دی.

لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

په دی حال کښی چی په ژبه عربی دی دپاره د دی چی وویروی (دغه قرآن) هغه کسان چی ظلم ئی کړی دی «پر ځانونو خپلو په کفر سره» او زیری (د خوشالی) دی نیکو کارانو (مؤمنانو) لره (په جنت سره) بیشکه هغه کسان چی وائی رب زمونږ الله دی (نه بتان) بیا تینګ ودریږی (په عبادت د ده) پس نه به وی (هیڅ) ویره پر دوی او نه به وی دوی چی خپه به شی (په آخرت کښی)

تفسیر: هم داسی آیت د «حمٓ السجدة» سورت په څلیرویشتمه سیپاره کښی تیر شوی دی ښائی چی د هغه فوائد هلته ولوستل شی.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

دغه کسان یاران اوسیدونکی د جنت دی په دی حال کښی چی همیشه به وی دوی په دغه (جنت) کښی ورکوله به شی دوی ته جزاء په سبب د هغو (نیکو عملونو) چی وو دوی چی کول به ئی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د نیکو چارو په سبب د حق تعالیٰ په رحمت به همیشه په جنت کښی پاتی کیږی.

وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا ۖ

او وصیت حکم مو کړی دی هر انسان ته له مور او پلار خپل سره د احسان نیکی کولو

تفسیر: د قرآن کریم په ځو ځایونو کښې حق تعالیٰ خپل حق د مور او پلار له حق سره یو ځای بیان فرمایلی دی ځکه چې حقیقي موجد خو الله تعالیٰ دی لیکن په عالم اسباب کښې د اولاد د وجود ظاهري سبب والدین دی، او د حق تعالیٰ د ربوبیت د شان خاص مظهر وایه شي. دلته هم ړومبی په ﴿ إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا ﴾ کښې د الله تعالیٰ د حقوقو ذکر وو اوس ئې د والدینو حق راوښود. یعنې انسان ته حکم ورکړی شوی دی چې له خپلو والدینو سره ښه سلوک وکړئ! د هغوی تعظیم، محبت خدمت کول او خوښی خپل سعادت وګڼئ! په بل ځای کښې ئې دا ښوولی دی . که والدین مشرک هم وی بیا هم له هغوی سره په دنیا کښې ښائی ښه معامله وکړئ! په تیره بیا د مور خدمت کول چې د ځینو وجوهو لامله(له وجې) د هغې حق دی له پلار څخه زیات اداء کړ شي لکه چې صحیحه احادیث په دی باندی دال دی. ځکه چې

حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَّوَضَعَتْهُ كُرْهًا ۖ

پورته کړی (ساتلی) ئې ده دی (په نس خپل کښې) مور د ده په سختي سره او (بیا) ئې ایښودلی (ځیږولی) دی ده لره په سختي سره ،

تفسیر: یعنی کله چې حمل د څو میاشتو شي د هغه دروندوالي معلومیږي مور په دی وخت کښې او د تولد په وخت کښې څومره صعوبتونه او ربړونه (تکلیفونه) پر ځان آخلي بیا خپل کوچنی(ماشوم) ته شودی ورکوی او تر کلونو کلونو هغه هر راز(قسم) ربړونه (تکلیفونه) په ځان ګالي(برداشت کوی)، روزنه او پالنه ئې کوی. خپله آرامی او هوسائی(راحت) د هغه په هوسائی(راحت) او آرامی باندی جاروی(قربانوی) پلار هم تر زیاتی اندازی پوری په دغو تکلیفونو کښې مل وی او د هغه د روزنی وسیلی ورغوندوی بیشکه چې دا ګردی(تولی) چاری د فطرت په تقاضا کیږی او د هم دی فطرت تقاضا وی چې اولاد د خپل مور او پلار دا محبت او شفقت محسوس کړی او د هغوی د هغه محنت او ایثار قدر وکړی.

تنبیه: په حدیث کښې د پلار د خدمت کولو امر یو ځلی او د مور د خدمت کولو امر دری ځلی راغلی دی. د خبری خوند او لطف په دی کښې دی چې دی مبارک آیت هم د پلار او والد ذکر یو کرت په «والدیه» کښې او د والدی ذکر دری کرته راغلی دی. یو کرت د «والدیه» په لفظ کښې دوهم کرت په «حملته امه» او بیا په «وضعته» کښې.

وَحَمْلُهٗ وَفِصٰلُهٗ ثَلٰثُوْنَ شَهْرًا ؕ

او (دا) پورته کول ساتل د ده (په نس د مور کښې) او جلا (جدا) کول د ده (له تی نه) دیرش میاشتې وی.

تفسیر: ښائی د اکثریه عادت لامله (له وجی) ئی داسی فرمایلی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه وائی «که هلک قوی وی وروسته له یوویشتو میاشتو څخه له شودو بیلیږی او نهه میاشتې د هغه د حمل دی. یا داسی ووایئ چې لږ تر لږه د حمل مدت شپږ میاشتې دی او په دوو کلونو کښې کوچنیان (واړه) عموماً له تی څخه جلا (جدا) کیږی چې گرده (توله) مدت سره دیرش میاشتې شوی د رضاع د مودی زیادت له دی څخه ډیر کم او نادر دی.

حَتّٰۤی اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ وَبَلَغَ اَرْبَعِیْنَ سَنَةً ۙ

تر هغه پوری کله چې ورسید دی قوت (د هوښیاری) خپلی ته او ورسید څلویښت کلونو ته

تفسیر: په څلویښت کلنی کښې عموماً د انسانانو عقلی او اخلاقی قوتونه پخیږی نو ځکه د انبیاؤ علیهم السلام بعث هیڅ کله پخوا له څلویښت کلنی څخه نه دی شوی.

قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنِیْۤ اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِیْۤ اَنْعَمْتَ عَلَیَّ وَعَلٰی وَالِدَیَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰىهُ وَاَصْلِحْ لِیْ فِیْ ذُرِّیَّتِیْ ۚؕ اِنِّیْ تُبْتُ اِلَیْكَ وَاِنِّیْ مِنَ الْمُسْلِمِیْنَ ﴿۱۵﴾

وویل ده ای ربه زما الهام وکړی ماته په زړه کښې توفیق راکړی په دی چې شکر اداء کړم د نعمت ستا هغه (اسلام) چې انعام کړی دی تا پر ما باندی او په مور او پلار زما باندی او (بل دا راته الهام وکړه) چې عمل وکړم نیک چې راضی کیږی ته په هغه او صلاحیت کیږده ته (یا الله) په اولاده زما کښې، بیشکه ما توبه کړی ده تاته او بیشکه یم زه له حکم منونکیو څخه

(فرمان ستا ته)

تفسیر: یعني سعادتمند سړی داسې وي چې د هغو احساناتو شکریه ادا کړي چې الله تعالیٰ په هغه باندې او د هغه په مور او پلار باندې احسان کړي دي او د راتلونکې نیک عمل توفیق له الله څخه وغواړي او د خپل اولاد په حق کښې هم د نیکۍ دعاء طلب وکړي او له هغه تقصیر او لند والي څخه چې په حقوق الله او حقوق العباد کښې له هغه څخه شوي وي توبه وکړي او د خلوص او تواضع او بندګۍ له لیاري څخه د خپل مخلصانه عبودیت او فرمانبرداري اعتراف وکړي!.
تنبیه: په صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم کښې حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه خورا(دیر) دیر خوش قسمت وو چې پخپله دوی او د هغوی مور او پلار او اولاد ته سره د ایمان د نبي کریم صلی الله علیه وسلم د صحبت شرف حاصل شوی دی په صحابه ؤ کښې دا خصوصیت بل هیچا ته نه دی حاصل شوی.

أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنۡهُمۡ أَحۡسَنَ مَا عَمِلُواْ وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّـَٔاتِهِمۡ فِيٓ أَصۡحَٰبِ ٱلۡجَنَّةِۖ وَعۡدَ ٱلصِّدۡقِ ٱلَّذِي كَانُواْ يُوعَدُونَ ١٦

دغه (تول چې دا ئې حال او قال دی) هغه کسان دي چې قبلوو مونږ له دوی نه ډیر ښه د هغو(کارونو) چې کړي دي دوی او تیریږو له ګناهونو د دوی نه په دې حال کښې چې وي به په یارانو اوسیدونکیو د جنت کښې وعده کړې ده الله وعده رښتینې هغه (وعده) چې وو دوی چې وعده به ئې ورسره کولی شوه (په دنیا) کښې

تفسیر: یعني د داسې بندګانو نیکۍ منلې، بدۍ ئې ښښلې کیږي او د دوی ځای د الله اعظم شانه و اکرم برهانه له صادقې وعدې سره سم جنت دی.

وَٱلَّذِي قَالَ لِوَٰلِدَيۡهِ أُفّٖ لَّكُمَآ

او هغه (سړی) چې وئې ویل مور او پلار خپل ته (کله چې راوئې باله ایمان ته) قباحت او کراهیت دی وی تاسې دواړو لره

تفسیر: د سعادت من اولاد په مقابل کښې ئې دغه د بې ادب او نالائق او نافرمان اولاد ذکر وفرمایه چې مور او پلار هغه ته د ایمان خبرې کوي او پرې پوهوي ئې مګر هغه پرې نه پوهیږي

او په ډيرو بې ادبو خبرو سره ورته غبرېږي او سپک خطابونه ورته کوي او ايذاء وررسوي. او دغسې هم هغوی ته وائي چې

اَتَعِدٰنِنِيْٓ اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُوْنُ مِنْ قَبْلِيْ ۚ

آيا وعده کوئ تاسې له ماسره چې وبه ايستلی شم (له قبره) حال دا چې په تحقيق تير شوي دي ډير اهل د زمانې پخوا له ما څخه (او يو هم نه دي ژوندي شوي نو زه به څرنګه بيا ژوندی شم؟)

تفسير: يعنې د مړ کيدلو څخه وروسته له ژوندي کيدلو څخه انکار کوي او هيڅ له قيامت او پوښتنې څخه نه ويرېږي او وائي چې څومره قومونه او تبرونه پخوا له ما څخه تير شوي دي نو آيا له هغوی څخه کوم يو سړی تر اوسه پورې بيا ژوندی شوی دی؟ خلق له پخوا څخه تر اوسه پورې درګرده هم داسې خبرې اوري خو تر اوسه پورې د دې خبرې تحقيق پای(آخر) ته نه دی رسيدلی نو اوس زه څرنګه په دې باندې اعتبار وکړم؟

وَهُمَا يَسْتَغِيْثٰنِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ ۖ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۚ

او هغو دواړو زاري کولې الله ته (په دغه حال کښې چې ويل دوی) خرابي ده تاته ايمان راوړه ته! بيشکه وعده د الله (په بعث بعد الموت سره) حقه رښتيا ده

تفسير: يعنې د ده په اړامنې (ګستاخي) باندې له يوې خوا الله تعالیٰ ته فريادونه او دعاوې کوي چې ده ته د حق د قبول توفيق ور په برخه شي او له بلې خوا ئې پوهوي چې کمبخته ستا کور وران شو اوس هم وخت دی فکر وکړه او وګوره چې د الله تعالیٰ وعده رښتيا ده د بعث بعدالموت کوم خبر چې د الله تعالیٰ له لورې ورکړی شوی دی بالکل حق او هغه پخپل تاپې او وعدې پوره کيدونکې دی او په هغه وخت کښې به ستا د دغه ناګارې (انکار) نتيجه ښه دربښکاره شي.

فَيَقُوْلُ مَا هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيْرُ الْاَوَّلِيْنَ ﴿١٧﴾

پس وائي دی نه دی دا (قول په بعث) مګر دروغي قصې د پخوانيو خلقو دي

تفسیر: یعنی داسی قصی مونږ ډیری اوریدلی دی د پخوانیو وختونو قصی داسی ډیری مشهوریږی چی په رښتیا سره هغه گردی (تولی) دروغ دی او هیڅ خارجی مصداق نه لری (العیاذ باللّٰه)

أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ حَقَّ عَلَيۡهِمُ ٱلۡقَوۡلُ فِيٓ أُمَمٖ قَدۡ خَلَتۡ مِن قَبۡلِهِم مِّنَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِۖ

دا هغه کسان دی چی حقه ثابته شوی ده پر دوی باندی خبره (د عذاب) په جمله د نورو امتونو خلقو کښی چی په تحقیق تیر شوی دی پخوا له دوی څخه له پیریانو او انسانانو

تفسیر: د عذاب خبره هم هغه ده چی د (السجدة) په دوهمه رکوع کښی ﴿ لَأَمۡلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ ٱلۡجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ أَجۡمَعِينَ ﴾ راغلی دی یعنی څرنگه چی ډیری ډلی له پیریانو او له بنی آدمانو څخه پخوا له دی نه د دوزخ مستحق گرځیدلی دی دا بدبختان هم په هغوی کښی گډ دی.

إِنَّهُمۡ كَانُواْ خَٰسِرِينَ ١٨

بیشکه دوی وو زیان کاران (په دنیا کښی)

تفسیر: اللّٰه تعالیٰ له خپل رحمت د ایمان او د سعادت تخم د هر سړی په زړه کښی په فطری دول(طریقه) سره کرلی دی هغه هم د دی کمبختانو له لاسه ضائع شوی دی له دی څخه به زیات نقص او خساره څه وی چی یو سړی په تجارت کښی د گټی په ځای د خپلی ناپوهی، غفلت او حماقت له سببه خپله پنگه او رأس المال هم ضائع او له لاسه وباسی.

وَلِكُلّٖ دَرَجَٰتٞ مِّمَّا عَمِلُواْۖ

او هری فرقی ته (د مؤمنانو او کافرانو) مرتبی دی له (جزاء د) هغو چی کړی ئی دی (په دنیا کښی)

تفسیر: یعنی د اعمالو د تفاوت لامله(له وجی) چی د جنتیانو په درجاتو کښی فرق او توپیر (تفاوت) دی هم دا راز(قسم) د دوزخیانو په درجاتو کښی هم فرق شته.

وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

او (مقرري كړى درجي) دپاره د دي چي پوره به وركړه شي دوى ته جزاء د عملونو د دوى حال دا چي پر دوى به ظلم ونه كړ شي (په تنقيص د حسناتو يا تزئيد د سيئاتو سره

تفسير: نه د كومى نيكى ثواب لږ وركاوه شي او نه د كومى بدى سزا د هغه له ميچه پورته او نامناسبه تاكلى(مقرر) كيږى.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا

او ياده كړه (اى محمده!) هغه ورځ چي وړاندى كړ شي هغه كسان چي كافران شوى دي پر اور (د دوزخ باندى او وبه ويلى شي ورته) چي وړى دي تاسي لذائذ نيكى خپلي په ژوندون لږ خسيس خپل كښي او نفع اخيستى ده تاسي په هغه سره (په دنيا كښي)

تفسير: د كافرانو په هيڅ يو كار كښي د ايمان روح نه وى يوائحې د نيكى د يوه قالب او نمونى غوندى يو شي وى. د دى راز(قسم) فانى نيكى اجر هم فانى وى چي په دى ژوندون كښي د مال، شتو، اولاد، حكومت، روغتيا، عزت، شهرت او نورو په شكل وركاوه شي. هم هغه ئى وفرمايل چي تاسي د خپلو صورى نيكيو مزى په دنيا كښي اخيستى دى او په هغه ځاى كښي ئى له لذاتو څخه متمتع شوى يئ هغه عيش او آرام چي د ايمان راوړلو په تقدير تاسو ته په آخرت كښي رسيده ګواكى د هغه په ځاى مو په دنيا كښي مزى وكړى. اوس دلته تاسو په عيش او مزو كښي هيڅ برخه نه لرئ. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «هغه كسان چي آخرت نه غواړى او فقط دنيا ئى وغوښته د دوى د نيكيو بدله هغوى ته په هم دى دنيا كښي وركوله كيږى».

فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

پس نن ورځ به جزاء درکوله شي تاسی ته د عذاب سپکوونکی په سبب د هغی چې وئ به تاسو (په دنیا کښې) چې تکبر لوئ به مو کوله په ځمکه کښې په ناحقه سره او په سبب د هغی چې وئ تاسو چې نافرمانی به مو کوله (په دنیا کښې)

تفسیر: یعنی نن تاسی ته د دروغو باتو (لافو) او غاړه غړولو په سزا کښې ذلیل او رسوا کوونکی عذاب درکاوه کیږی هم دا یو شی تاسی لره دلته پاتی دی وروسته له دی نه د ځینو زورورو او متکبرو اقوامو احوال فرمائی چې پخوا له آخرته د هغوی انجام څرنګه شوی دی.

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ

او یاد کړه (ای محمده! دغو منکرانو ته قصه) د ورور د عاد(هود) کله چې وویراوه ده قوم خپل په (ریګستان چې نوم ئی) احقاف دی (له عذابه)

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام چې د «عادیانو» قومی ورور وو قصه دغو معاندانو ته وکړه کله چې ویراوه ده قوم خپل له عذابه.
د «ارض القرآن» مؤلف تر «بلا د الاحقاف» لاندی لیکی د یمامی، عمان، بحرین، حضرموت او د مغربی یمن تر منځ هغه لویه صحراء چې د (الدهناء) یا (ربع الخالی) په نامه پرته(علاوه) ده اګر که هغه د ودانی وړ(لائق) نه ده خو د هغه په شاو خوا کښې چیری لږی دیری ځمکی د ودانی وړ(لائق) شته په تیره بیا په هغی برخی کښې چې له حضرموت څخه تر نجران پوری پرتی دی ګواکی اوس هم هغه نه ده ودانه خو په پخوانیو وختو کښې له هم دی نجران او حضرموت تر منځ د «عادارم» نومیالی قبیله ودانه وه چې د الله تعالیٰ د نافرمانی په سبب پناه شوه.

وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾

او په تحقیق تیر شوی وو (نور) ویروونکی (انبیاء) وړاندی له دغه (هوده) او وروسته له ده څخه (په دی سره) چې عبادت بندګی مه کوئ د هیچا بی له الله، بیشکه زه ویریږم پر تاسی باندی له عذابه د ورځی لوئی (د قیامت نه چې دوزخ دی)

تفسير: يعنی له هود عليه السلام څخه وړاندی او وروسته ډير ويروونكی انبياء راغلی دی ګردو(تولو) به هغه ويل چی حضرت هود عليه السلام ويل يعنی د يوه الله بندګی كوئ! او د كفر او د معصيت له بد انجام څخه ووېرېږئ! ممكن دی چی د عاد په قوم كښی به هم برسيره له هود عليه السلام نور ويروونكی هم راغلی وی والله سبحانه وتعالیٰ اعلم

قَالُوْٓا اَجِئْتَنَا لِتَاْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا ۚ فَاْتِنَا بِمَا تَعِدُنَآ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِيْنَ ﴿٢٢﴾

وويل (هود ته قوم ئی) آيا راغلی ئی ته مونږ ته چی وګرځوی مونږ له معبودانو خپلو پس راوړه مونږ ته هغه (عذاب) چی وعده ئی كوی له مونږ سره كه چيری ئی ته له رښتيا ويونكيو څخه.

تفسير: يعنی مونږ د خپل آبائی طريقی څخه بيرته ګرځيدونكی نه يو كه ستا دا ويرول رښتيا وی نو ولی پكښی ځنډ(ايسارتيا) كيږی؟ هغه چی په ژبه سره ئی وائی ښائی چی په كولو ئی هم راښكاره كړی.

قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَاُبَلِّغُكُمْ مَّآ اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنِّيْٓ اَرٰىكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُوْنَ ﴿٢٣﴾

وويل (هود قوم خپل ته) بيشكه هم دا خبره ده چی علم په (راتلو د عذاب په) نزد د الله دی او رسوم زه تاسی ته هغه څه (احكام) چی پری رالیږلی شوی يم زه په هغو سره وليكن زه وينم تاسی يو قوم جاهل ناپوه (ځكه چی په زوره خپل ځان ته عذاب غواړئ)

تفسير: يعنی داسی غوښتنه او مطالبه ستاسو ناپوهی او جهالت دی زه د الله رسول يم هغه پيغام چی زما په وسيله ليږلی شوی دی زه هغه دررسوم، زيات له هغه څخه نه علم لرم او نه د اختيار خاوند يم او علم له الله تعالیٰ سره دی چی منكران كله د دنيوی سزا مستوجب كيږی؟ او تر كله هغوی ته مهلت وركوی؟ (نو چی منع نه شول دوی نو ورته راغی هغه مطلوب او موعود عذاب).

فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ ۙ قَالُوْا هٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا ؕ

پس کله چی ولید دوی (هغه عذاب په شکل د) یوی پلنی وریځی مخ کوونکی کندو کښتو (فصلونو) د دوی ته نو وی ویل دوی دا یوه پلنه وریځ ده باران وروونکی پر مونږ باندی

تفسیر: یعنی له مخامخ خوا څخه یوه وریځ په پورته کیدلو سره ښکاره شوه خلقو وګڼل چی د دی وریځی له وریدو څخه به ګرد(تول) وتونه (دری) او خوړونه وبهیږی او د ځمکی مخ به له اوبو څخه نه ښکاری نو وئی ویل چی ډیره اوروونکی وریځ پورته شوه اوس به ډیر ښه ووریږی او زمونږ کار به پری جوړیږی ځکه چی په هغه وخت کښی د یوی اوږدی وچکالی او سوکړی له سببه خلق ډیر پریشان او له قحط په ربړ(تکلیف) وو او اوبو ته ئی ډیر ضرررت درلود(لرلو).

بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ ؕ رِيْحٌ فِيْهَا عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿٢٤﴾ ۙ

(نو وویل هود نه ده دا وریځ) بلکه دا هغه عذاب دی چی تلوار به مو کاوه تاسو په هغه، یو باد دی چی په ده کښی عذاب دی دردناک

تفسیر: یعنی دا اوروونکی وریځ نه ده بلکه د الله د عذاب طوفان دی چی د هغه ژر راتللو ته تاسی سترګی په لیاره ولاړ وئ. او په دغه وریځ کښی دغسی یو سخت او تند باد دی.

تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍۢ بِاَمْرِ رَبِّهَا فَاَصْبَحُوْا لَا يُرٰۤى اِلَّا مَسٰكِنُهُمْ ؕ كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِيْنَ ﴿٢٥﴾

چی هلاکوی (او له بیخه راوکاږی) هر شیز په امر حکم د رب خپل بیا صباح ته پاتی شول داسی چی نه به لیدل شو مګر کورونه (خالی) د هغوی هم داسی (لکه چی مو جزاء ورکړه عادیانو ته) جزاء ورکوو مونږ قوم ګنهګارانو ته (چی کوی جرمونه په شان د هغوی).

تفسیر: اوه شپی او اته ورځی پرله پسی داسی غضبناک طوفان راوالوت چی د هغه په مخ کښی

ونی، سری او بودګان(څاروی) لکه خځلی ښکاریده وربښ به هر شی له بنسته (بیخه) ایستل او څار چاپیر پرته (علاوه) له خرابی او ورانی څخه بل شی نه ښکاریده په پای (آخر) کښی پرته(علاوه) له نړیدلیو کنډوالو څخه بل هیڅ څیز په سترګو نه راتله. ومو لیدل چی د الله تعالیٰ د مجرمانو دا حال دی ښائی د دی پیښو له آوریدلو څخه په سد (هوش) راشئ که نه ستاسی احوال به هم داسی شی.

وَلَقَدْ مَكَّنّٰهُمْ فِيْمَآ اِنْ مَّكَّنّٰكُمْ فِيْهِ

او خامخا په تحقیق قوت قدرت ورکړی وو مونږ دوی ته په هغو څیزونو کښی چی قوت قدرت مو دی درکړی تاسی ته (ای قریشو) په هغه کښی

تفسیر: یعنی هغه مال، اولاد، کور، کهول او جسمانی طاقت چی هغوی ته ورکړی شوی وو تاسی ته نه دی درکړی شوی. کله چی د الله تعالیٰ له جانبه عذاب راغی هیڅ یو شی د هغوی په کار ورنغی بیا نو تاسی په کومه خبره مغرور یئ؟

وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَّاَبْصَارًا وَّاَفْـِٕدَةً ۫ فَمَآ اَغْنٰى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَآ اَبْصَارُهُمْ وَلَآ اَفْـِٕدَتُهُمْ مِّنْ شَيْءٍ

او ګرځولی دی مونږ هغوی ته غوږونه (سماعت) او سترګی (بصارت) او زړونه (بصیرت) بیا دفع نه کړه له دوی نه غوږونو (سماعت) د دوی او نه سترګو (بصارت) د دوی او نه زړونو (بصیرت) د دوی هیڅ قدر (له عذاب څخه)

تفسیر: یعنی د نصیحت آوریدلو ته ئی غوږونه او د قدرت د دلائلو لیدلو ته ئی سترګی او پوهیدلو سنجولو (فکرکولو) ته ئی زړونه هغوی ته ورکړی وو خو یو له هغوی څخه د دوی په کار ورنغی، ړانده، کاڼه او لیونیان شول. د پیغمبرانو په مخکښی ودریدل تر څو چی سره د لړلو د دی ګردو(ټولو) قوتونو د الله تعالیٰ عذاب هغوی راچاپیر کړل، او هیڅ یو دننی او د باندنی قوت هغه ونشو ګرځولی.

اِذْ كَانُوْا يَجْحَدُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَّا كَانُوْا بِهٖ يَسْتَهْزِءُوْنَ ۲٦

له دی جهته چی وو دوی چی انکار به ئی کاوه په دلائلو د (قدرت) د الله او نازل شو په هغوی هغه (عذاب) چی وو دوی چی په هغه پوری به ئی مسخری توکی کولی.

تفسير: يعنی په هغه عذاب باندی چی هغوی خندا کوله او ملندی ئی پری وهلی اخته شول.
حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «هغوی ته ئی غوږونه او سترګی ورکړی وی يعنی د دنيا په کار کښی ډير پوه او هوښيار وو خو داسی پوه ئی نه درلوده(لرله) چی په هغی باندی د خپل آخرت چاری درستی کړی.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِّنَ الْقُرٰى

او خامخا په تحقيق هلاک کړی دی مونږ هغه چی چاپير له تاسی څخه دی له (اهل د) کليو ځنی

تفسير: يعنی پرته (علاوه) د «عاد» له قومه د ثمود د قوم او د لوط د قوم کلی او د نورو کلی هم دا راز(قسم) وران شوی دی چی ستاسی په شاوخوا کښی پراته ؤ. دا خطاب مکيانو ته ځکه شوی دی چی هغوی د خپل تګ او راتګ په وخت کښی هغه ځايونه پخپلو سترګو سره وينی.

وَصَرَّفْنَا الْاٰيٰتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ ﴿٢٧﴾

او مکرر مو بيان کړی دی دلائل (د قدرت) لپاره د دی چی دوی بيرته راوګرځی (له کفر نه)

تفسير: مګر سره له دومره پوهولو بيا هم هغوی له هغو چارو څخه مخ ونه ګرځاوه.

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِيْنَ اتَّخَذُوْا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً ؕ

پس ولی مدد مرسته ونه کړه له دوی سره هغو (بتانو) چی نيولی ؤ دوی (هغه بتان) بی له الله دپاره د نژديوالی (خدای ته په زعم خپل) نور خدايان

تفسير: يعنی د هغو بتانو په نسبت به ئی ويل چی مونږ د هغوی عبادت ځکه کوو تر څو هغوی مونږ الله ته نژدی کړی او لوی درجی راوبښی. نو هغه بتان د دی اړی (حاجت) په وخت کښی

ولي د هغوی په کار ورنغلل.

بَلْ ضَلُّوْا عَنْهُمْ ۚ

بلکه ورک شول (بتان په وخت د عذاب کښی) له دوی څخه

تفسیر: یعنی نن ورځ د هغوی هیڅیری پته نشته. چی د عذاب په وخت کښی هغوی ته غږ وکړی، آخر هغوی چیرته تللی دی؟ چی د داسی مصیبت په وخت کښی هم په کار نه ورځی.

وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ ﴿٢٨﴾

او دا (نیول د بتانو) دروغ د دوی وو او هغه چی وو دوی چی له خپل ځانه به ئی جوړول (پر الله)

تفسیر: یعنی درښکاره شوه چی بتانو ته الله ویل او هغو ته هیلی (امید) لرل او په زړه پوری خبری له هغوی څخه غوښتل ګردی(تولی) چتی(بیکاره) او اپلتی خبری وی او لکه د لرګیو پښی د دریدلو وړ(لائق) نه وی. (ربط) په ړومبنیو آیتونو کښی د انسانانو د تمرد او سر غړولو خبری وی وروسته له دی نه د پیریانو د اطاعت او غاړه ایښودلو خبری راځی تر څو له هغه څخه راښکاره شی هغه قوم چی په طبیعی دول(طریقه) سره سخت متمرد او سرکش دی له هغو ځینی افرادو څرنګه د الله تعالیٰ خبری آوریدلی دی؟ او د هغه په مقابل کښی لکه موم غوندی پاسته شوی دی او غاړه ئی کیښودلی؟

وَاِذْ صَرَفْنَآ اِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُوْنَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوْهُ قَالُوْآ اَنْصِتُوْا ۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُّنْذِرِيْنَ ﴿٢٩﴾

او یاد کړه (هغه وخت ای محمده !) کله چی وګرځول مونږ تاته یو تولی له پیریانو څخه چی غوږ به ئی ایښود قرآن ته پس کله چی حاضر شول دوی (دی قرآن ته) وویل دوی په منځ خپل کښی چپ شئ تاسی ای پیریانو بیا کله چی تمام شو (د قرآن تلاوت) بیرته وګرځیدل قوم خپل ته ویروونکی (له عذابه که هم هغسی کافران پاتی شی)

تفسير: له محمدی بعثت څخه پخوا څينو پيريانو ته لږ څه آسمانی خبری راښکاريدی کله چی زمونږ په پيغمبر باندی د وحی راتلل شروع شو دا سلسله تقريباً بنده شوه او په ډير کثرت د شهاب سره ويشتل شروع شو پيريانو ته دا خيال ولويد چی هرومرو(خامخا) کومه نوی خبره پيښه شوی ده چی د هغی په وسيله آسمانی پيښی کلکی ساتلی او سختی پيری پری دريدلی دی. د دی خبری د پلتنی(تحقيق) دپاره پيريان څو څو لوئی ډلی په مشرق او مغرب کښی سره خواره شول له دوی څخه يوه ډله (بطن نخله) ته ورسيده چی اتفاقاً هلته زمونږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم سره له څو تنو اصحابو د سهار لمونځ ادا فرمايه الله تعالیٰ د پيريانو د دی ډلی فکر د حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم د قرآن لوستلو په لوری وګرځاوه د قرآن کريم غږ د هغوی په غوږونو کښی ډير عجيبه غريبه مؤثر او زړه ورونکی اثر او اغيزه وکړه او د هغه عظمت، هيبت او لوينی د هغوی په زړونو کښی ولويدی او پخپلو منځونو کښی ئی سره وويل «چپ شئ! او د زړونو له کومی څخه ئی واورئ!» تر دی چی پاک قرآن د هغوی زړونه په خپل لوری ورکش کړل او په دی خبره باندی ئی باور وشو چی هم دا هغه نوی خبره ده چی د هغی په سبب پيريان له آسمانه شړل کيږی. کله چی رسول اکرم صلی الله عليه وسلم د قرآن له لوستلو څخه فارغ شو د پيريانو ډلی پخپلو زړونو کښی د ايمان او ايقان سوغات نيولی د خپلو تبرو په لوری رهی(روان) شوه . او دا ګردی(تولی) خبری ئی هغؤی ته وويلی او لازمه ښوونی ئی هغوی ته وکړی. چی مفصلی خبری ئی د (جن) په سورت کښی راځی. له احاديثو څخه راښکاريږی چی ونی هغوی ته له دی خبرو څخه د الله تعالیٰ په اذن څه اجمالی خبری وکړی او مفصل احوال ئی وروسته له هغه د وحی په ذريعه هغوی ته ښکاره شوه .
لکه چی د (جن) په اوله رکوع کښی مونږ داسی يو آيت لولو ﴿ قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ ﴾ الآية ـ وروسته له دی څخه ډير پيريان مسلمانان او زمونږ د پيغمبر آخر زمان صلی الله عليه وسلم په مخ کښی مشرف شول او د هغوی ډيری مرکی (وفود) د دين د احکامو د زده کولو دپاره راغلی.
(خفاجی) د روايتو په بناء دعوی کوی چی شپږ ځلی زمونږ د پيغمبر په حضور کښی پيريان مشرف شوی دی نو ځکه هغه اختلافات چی د پيريانو د شمير يا د نورو امورو په نسبت شته هغه ګرد(تول) د واقعاتو په تعدد او په بيا بيا پيښيدو باندی حمل کاوه شي.

قَالُوا يَٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ

وويل دوی ای قومه زمونږ بيشکه مونږ واموريده داسی يو کتاب چی نازل کړی شوی دی وروسته له موسیٰ

تفسیر: په پخوانیو کتابونو کښې د حضرت موسٰی علیه السلام کتاب (توریت) غوندی بل کتاب، احکام، او شرایع لرونکی نه وو چې د بنی اسرائیلو گردو(تولو) انبیاوو په هم هغه باندی عمل کاوه. حضرت مسیح علیه السلام هم دا فرمایل چې زه د توریت د بدلولو دپاره نه یم راغلی بلکه د هغه د پوره کولو دپاره راغلی یم. د حضرت سلیمان علیه السلام په وخت کښې په پیریانو کښې هم دا توریت مشهور وو، نو ځکه په دی ځای کښې د هم هغه په لوری اشاره شوی ده. په توریت کښې د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم په نسبت کومه وینا چې لیکلی شوی ده مضمون ئې دا دی «ای موسٰی! تا غوندی یو بل نبی معبوثیږی».

مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ

په دی حال کښې چې تصدیق کوونکی موافق دی له هغو (کتابونو) سره چې پخوا له دی نه وو

تفسیر: ښائی په هغه وخت کښې د پاک قرآن هغه برخه چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لوستله د هم داسی مضمون لرونکی وه. یا به له قرینو څخه پوهیدلی وی.

يَهْدِيْٓ اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيْقٍ مُّسْتَقِيْمٍ ﴿۳۰﴾

لیاره ښیی حق دین ته او لیاری سمی ته

تفسیر: یعنی رښتینی عقیده او د عمل سمه لاره.

يٰقَوْمَنَآ اَجِيْبُوْا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوْا بِهٖ

ای قومه زمونږ! قبول کړئ تاسی قول د بلونکی د الله او ایمان راوړئ په ده باندی

تفسیر: یعنی د هغه خبره ومنئ! چې د الله تعالیٰ په لوری مو بولی او د هغه په رسالت باندی یقین ولرئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوْبِكُمْ

چې مغفرت کړي (الله) تاسي ته ګناهونه ستاسي

تفسير: يعني هغه ګناهونه چې د کفر په حالت کښې مو کړي دي اوس به د اسلام له برکته هغه ګرد(تول) درمعافيږي او پس له دې نه به بل دفتر شروع کيږي. خو په ياد ئې ولرئ چې دلته د (حق الله) ګناهونو ذکر دی او د حقوق العباد معافي له دې څخه نه ښکاري.

وَيُجِرْكُمْ مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءُ

او خلاص به کړي (الله) تاسي له عذاب دردناک څخه او هغه څوک چې ونه مني (بلنه د) بلونکي د الله پس نه به وي عاجز کوونکي (د الله په تيښته سره) په ځمکه کښې (بلکه هيچيري) او نه به وي ده ته بې له هغه (الله) څخه دوستان مددګاران

تفسير: يعني نه دوی پخپله په تښتيدلو سره د الله له ويشتلو څخه ځان ژغورلی (بچ کولی) شي او نه ئې بل څوک ژغورلی (بچ کولی) شي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي د «في الارض» له قيد څخه دا ښکاري چې د پرښتو له خوا (شيطانان) شړل کيږي او د ځمکي په لوری تښتي.

أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٣٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ

دغه کسان په ګمراهي ښکاره کښې دي. آيا نه ويني فکر نه کوي (منکران د بعث) چې بيشکه الله هغه (ذات) دی چې پيدا کړي ئې دي آسمانونه او ځمکه حال دا چې نه دی ستړی شوی په پيدا کولو د هغوی کښې

تفسير: په دې لفظ کښې د يهودانو د دې عقيدې ترديد دی چې ويل به ئې «الله تعالیٰ» په شپږو ورځو کښې ځمکه او آسمان پيدا کړل او په اوومه ورځ کښې ئې هوسائي (آرام) وفرمايله (العياذ بالله) آيا نه دی الله

بِقٰدِرٍ عَلٰٓى اَنْ يُّحْيِ الْمَوْتٰى ۭ بَلٰٓى اِنَّهٗ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ؀

قادر په دی باندی چی ژوندی کړی مړی؟، بلکه قادر دی بیشکه دغه (الله) پر هر څیز باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چی ځینی ئی بعث بعد الموت دی)

تفسير: يعنی لوی عذاب به وروسته له مر کیدلو څخه وی. تاسو په دی چرت (خیال) کښی مه اوسئ چی وروسته له مړینی څخه بیا ژوندون چیری دی؟ الله جل جلاله ته دا کوم ګران کار نه دی د ځمکی او د آسمان په پیدا کولو کښی هیڅ ستری شوی نه دی نو آیا ستاسی دا دوهم ځلی پیدا کول کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته آسان دی.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا عَلَى النَّارِ ۭ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ ۭ قَالُوْا بَلٰى وَرَبِّنَا ۭ

او یاده کړه هغه ورځ چی وړاندی به کړل شی هغه کسان چی کافران شوی دی په اور باندی (وبه ویل شی دوی ته) آیا نه وو دغه (عذاب) حق رښتیا نو وبه وائی دوی چی هو! حق او رښتیا ده قسم دی زمونږ په رب زمونږ

تفسير: يعنی په هغه وخت کښی به ویل کیږی چی آیا دوزخ شته او د هغه عذاب رښتیا دی؟ په پای (آخر) کښی به ګرد(ټول) خړ او ذلیل کیږی او داسی اقرار به وکړی چی بیشکه واقعی دی! او مونږ په غلطه سره له هغه څخه انکار کاوه. نو په دغه وخت کښی الله اجل واعلیٰ شانه واعظم و اکرم برهانه به د پرښتو په ژبه دغو منکرینو ته داسی فرمائی چی «ښه ! اوس د خپلو هغو انکارونو او د تکذيب مزی وڅکئ!» لکه چی اوس راځی.

قَالَ فَذُوْقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُوْنَ ؀ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَّهُمْ ۭ

فرمائی نو وڅکئ تاسی عذاب په سبب د هغه چی وئ تاسی چی کافران

کیدلی. نو صبر کوه ته لکه چی صبر کړی وو خاوندانو د عزم تینګ ودریدلو (په حق) له رسولانو او تلوار مه کوه (په غوښتلو د عذاب) دوی ته

تفسیر: یعنی کله چی ښکاره شوه چی د منکرانو سزا ورکول که په دنیا کښی وی یا په آخرت کښی یو ضروری امر دی. تاسی د دوی په معاملو کښی تلوار ونه کړئ! بلکه تر تاکلی(مقرر) نیتی پوری صبر وفرمایئ لکه چی نورو اولوالعزمو رسولانو همت لرونکیو او تینګ ودریدونکیو پیغمبرانو به صبر کاوه.

تنبیه: ځینو اسلافو ویلی دی چی ګرد(تول) اولوالعزم پیغمبران همت لرونکی وو. خو په عرف کښی پنځه پیغمبران په خصوصی ډول(طریقه) ویل کیږی. حضرت نوح، حضرت ابراهیم، حضرت موسٰی، حضرت عیسیٰ، حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیهم وعلیٰ آلهم واصحابهم وسلم اجمعین.

كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا سَاعَةً مِّن نَّهَارٍۭ ۚ

ګویا دوی په هغه ورځ کښی چی ووینی هغه (عذاب) چی وعده ئی ورسره کوله شی نه دی ډیل کړی (په دنیا کښی) مګر یو ساعت یوه ګړی له یوی ورځی څخه

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هیڅ ډیل او تاخیر پکښی نه دی شوی یعنی اوس خو ډیل او تاخیر درښکاری او درګرده وائی چی ولی هغه عذاب ژر نه رارسیږی خو په هغی ورځی کښی به وپوهیږی چی هغه عذاب ډیر ګرندی راغلی دی. او په دنیا کښی هغوی فقط یو ګړی ژوندون کړی دی. یا به د قبر د هستوګنی موده ورته یو ګړی معلومیږی. دا یوه عمومی قاعده ده چی تیره شوی موده ډیره لږه ښکاری په تیره بیا د سختی او مصیبت په وخت کښی د عیش آرامی ډیره موده خورا(ډیر) لږه په نظر ښکاری.

بَلَٰغٌ ۚ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا ٱلْقَوْمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿٣٥﴾

دغه (قرآن) پند رسوونه دی نو آیا هلاک به کړ شی (بلکه نه هلاک کیږی) مګر قوم فاسقان سر غړوونکی (له احکامو د الله)

تفسیر: یعنی مونږ د نصیحت خبری تاسی ته دررسولی او د ښو او بدو لیاری مو درښوولی دی اوس هر هغه چی دا پند نه آوری هم هغه به تباه او پناه کیږی. زمونږ له خوا د حجت اتمام

شوی دی. مونږ هیڅوک بی قصوره نه نیسو هم هغه سړی خرابوو چی په خرابی پسی ئی ملاوی تړلی وی.

تمت سورة الاحقاف

سورة محمد صلی الله علیه وسلم مدنیة الا آیة ١٣ فنزلت فی الطریق فی اثناء الهجرة وهی ثمان و ثلاثون آیة و اربع رکوعات رقم تلاوتها (٤٧) تسلسلها حسب النزول (٩٥) نزلت بعد سورة الحدید

د «محمد» صلی الله علیه وسلم سورت مدنی دی، پرته(علاوه) له ١٣ آیته څخه چی د هجرت په لیاره کښی نازل شوی دی (٣٨) آیته ٤ رکوع لری، په تلاوت کښی (٤٧) او په نزول کښی (٩٥) سورت دی وروسته د «الحدید» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَصَدُّوْا عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ

هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کړی ئی دی (خلق یا منع ئی راوړی ده) له لیاری د الله (اسلام) نه

تفسیر: لکه چی د کفارو د مشرانو دا عادت وو چی په ځان، مال او اولاد او نورو شیانو سره ئی په دی لیاری کښی کوشش کاوه.

اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ①

خراب (ابته) کړی دی (الله نیک) عملونه د دوی

تفسیر: یعنی هغه چاری چی دوی ښی ګڼلی دی د ایمان د نه لرلو په سبب هغه نه منلی کیږی بلکه له هغو څخه ځینی چاری د عتاب موجب ګرځی. لکه د اسلام د نه خوریدلو په لیاره کښی د پیسو لګول.

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاٰمَنُوْا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْۙ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿۲﴾

او هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی ښه (کارونه) او ایمان ئې راوړی دی په هغه (قرآن) چې نازل کړی شوی دی پر محمد او هغه حق (دین) دی له (نزده د) ربه د دوی وبه رژوی له دوی څخه (الله) ګناهونه د دوی او ښه به کړی (الله) حال د دوی.

تفسیر: یعنی خراب عادتونه به الله جل جلاله له هغو څخه لری، او د هغوی احوال به ښه کوی چې ورځ په ورځ په ښه والی کښې پرمخ تګ کوی او په آخرت کښې د هغوی له ګناهونو څخه تیریږی او ښه ورځ ورکوی. حضرت شاه صاحب لیکی «په پخوا زمانه کښې ګرد(تول) خلق د یوه شریعت په منلو باندی مکلف نه ؤ خو اوس ګردی(تولی) دنیا ته یو حکم، دین او رښتیا دین هم دا دین دی. مسلمانان هم ښه او خراب کارونه کوی او کافران هم خو د دی حق دین له منلو څخه دا ګټه(فائده) او قبولیت لاس ته راځی چې نیکی ئې پاتی کیږی او خرابی ئې بښلی کیږی او د نه منلو دا سزا ده چې نیکی ئې برباده او ګناه ئې لازمه ده».

ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَّبِّهِمْؕ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿۳﴾

دغه (د کفارو د ښو اعمالو تخریب او د مسلمانانو د بدیو مغفرت) په سبب د دی دی چې بیشکه هغه کسان چې کافران شوی دی متابعت ئې کړی دی د باطل (د شیطان) او بیشکه هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی متابعت ئې کړی دی د حق (قرآن) له جانبه د رب د دوی هم داسی (په مثل د دی بیان) بیانوی الله خلقو ته مثالونه (احوال) د دوی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ خلقو ته داسی ښه ښکاره د هغوی د ښو او بدو احوال ورښوولی او په ګردو(تولو) خبرو باندی ئې پوه کړی دی تر څو د باطلو خوښولو نحوست او شامت او د حق منلو برکت او کرامت د هغوی په زړونو کښې په ښه ډول(طریقه) سره کینی.
هر کله چې الله تعالیٰ حقوالی د مؤمن او باطلوالی د کافرو بیان کړ، اوس د کافرو بیان دی

يعنى چې داسې ورسره مناسب دى لكه چې فرمائى:

فَاِذَا لَقِيْتُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰٓى اِذَآ اَثْخَنْتُمُوْهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَآءً

نو كله چې مخامخ شوئ (په جنګ كښې) له (هغو كسانو) سره چې كافران شوى دى نو ووهئ وهل د ورميږونو (د هغو) تر هغه پورى چې ښه ډير مو ووژل دوى او پرى غالب شوئ نو (وتړئ دوى) بيا سخت محكم كړئ تړل (د دوى چې در څخه خلاص نشى) پس بيا يا احسان ورسره وكړئ احسان كول وروسته (له بندى كولو او تړلو ئې) او يا تاسې فديه كړئ دوى فديه كول (په عوض ئې مال واخلئ يا مسلمانان بنديان راخلاص كړى)

تفسير: يعنى د حق او باطل مقابله تل وى كله چې د مسلمانانو او كافرانو په منځ كښې جنګ شروع شى نو مسلمانانو ته ښائى چې په هغه كښې په ډيره ميړانه او بهادرى سره توره وكړى. د باطل زور هلته ماتيږى چې خورا(ډير) شرير سرى ووژلى شى او د هغوى دلى ورماتى شى نو ځكه د جنګ او جګړى په ډګر كښې لتى، بى زړه توب، ويره، توقف، تردد او تيښته خورا(ډير) بد كار دى. پر مسلمانانو باندى لازم او ضرور دى چې د الله تعالىٰ د دښمنانو په ورميږونو وهلو كښې بيړه (تلوار) وكړى او د دوى د وينى تويولو څخه وروسته كله چې د هغوى قوت دج(دبدبه) ماته شى او زور ئې پاتى نشى نو هلته د هغوى بندى ساتل هم كافى دى. د جزء ۱۰ (الانفال) په نهمه ركوع ٦٧ آيت كښې مونږ داسې يو آيت لولو ﴿ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَّكُوْنَ لَهٗٓ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِ ﴾ دا قيد او بند ممكن دى چې د هغوى دپاره يو لوى عبرت او ويښتوب شى او دوى ته د مسلمانانو له دى نژدى والى څخه داسې يوه ګټه(فائده) په لاس ورشى چې په خپل او د مسلمانانو په حال او احوال باندى په ښه شان ځانونه پوه كړى او پخپل وړاندى او وروسته باندى فكر ووهى او ورو ورو هغوى د حق او صداقت ليارى غوره او له اسلامى تعليماتو څخه ګټور شى. بيا كه مو مصلحت وشى نو بى له كومى معاوضى د احسان په ډول(طريقه) هغه خوشى كړئ. په دى ډول(طريقه) ښائى چې ډير افراد زمونږ له دى ښو رشو (اخلاقو) څخه متاثر شى او زمونږ د اسلام په لورى راغب وګرځى. او زمونږ له دين سره مينه او محبت پيدا كړى. داسې هم كولى شئ چې نغدى فدئى ورځنى واخلئ يا ئى د مسلمانانو له بنديانو سره مبادله كړئ په دى دوو هر يوى كښې ډيرى ګټى او راز راز(قسم قسم) فائدى شته لنده ئى دا كه دا د جنګ كافر بنديان د هغوى د وطن او هيواد په لورى ليږئ دوه صورتونه لرى:

(۱): په معاوضه باندى خوشى كول.

(۲): بې له معاوضې پرېښودل. په دې دواړو کښې هر يو چې اسلامي تولواک(باچا) ته ښه ښکارېږي او اصلح وي هم هغه دې غوره او اختيار کړي. زمونږ حنفيانو په مذهب په فتح القدير شامي او نورو لويو کتابونو کښې داسې روايتونه شته که د دې کافرو بنديانو (قيديانو) د دوی هيواد په لوري بيرته ليږل مصلحت نه وي بيا درې صورتونه لري:

(۱): ذمي دې وګرځول شي او د يوه رعيتي په توګه(طريقه) دې ساتل کيږي.

(۲): ودې وژلې شي

(۳): مريي دې وګرځول شي

په احاديثو کښې د کافرو د بنديانو د وژلو په نسبت ډير ممانعت شوی دی او د هغوی وژل فقط په خاصو وختونو کښې جائز تاکلی(مقرر کړی) شوی دی او هغه هم کله چې هغه کافر بندي (قيدي) د داسې کومې درنې ګناه مرتکب شوی وي چې د هغې جزاء او هيداد په بل کوم شي باندې چې تر وژلو ځخه لږ وي نشي کيدی نو په مريي ګرځولو يا په ذمي درولو کښې هيڅ يو ممانعت نشته.

حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ۚ۬ۛ

(جنګ ورسره کوئ) تر هغه پوري چې کيږدي (جنګياليان د) جنګ وسلې خپلې

تفسير: يعنې د دې حرب، ضرب، قيد او بند سلسله به تر هغه پوري جاري وي تر څو چې خپله وسله کيږدي او جګړه بنده شي.

ذٰلِكَ ۛؕ وَلَوْ يَشَآءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلٰكِنْ لِّيَبْلُوَا۟ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ؕ

دغه (حکم د الله په دوی کښې) دی او که اراده فرمايلې وی الله (د بدل اخيستلو) نو خامخا به بدل اخيستی ؤ الله له دوی څخه (بې له جنګه) وليکن (امر ئې درته وکړ په جهاد له دوی سره) لپاره د دې چې ازموينه وکړي الله د ځينو ستاسو په ځينو نورو (په جنګ کښې)

تفسير: يعنې الله قدرت لري چې پر دې کافرانو باندې کوم آسماني عذاب نازل کړي او لکه عاد او ثمود غوندې دوی هم هلاک کړي. خو د جهاد او قتال له مشروعيت څخه د بندګانو امتحان مقصود دی او الله دوی ازموئي چې څوک د الله په پاک نامه باندې خپل نوم، ښبان، ځان مال، اولاد او نور شيان جاروي(قربانوي)؟ او د کفارو په مخکښې څومره مسلمانان له تنبيهي کاروائيو

 څخه ویښیږي؟ او څومره کسان له دي مهلت څخه فائده اخلي چې الله تعالیٰ هغوی ته ورکړي دي او هغوی لکه پخواني قومونه یو ځلي په سزا نه رسوي او نه ئې استیصال کوي.

وَالَّذِيْنَ قُتِلُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُّضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْدِيْهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾

او هغه کسان چې وژلي شوي دي په لیاره د الله کښې پس له سره به ضایع نه کړي (الله) عملونه د دوی ژر به سمه لیاره وښیي دوی ته (الله په دنیا او په آخرت کښې) او ښه به کړي حال د دوی (په دارینو کښې)

تفسیر: یعني هغه کسان چې د الله جل جلاله په لیاره کښې شهیدان کیږي اګر که په ښکاره دول(طریقه) سره دوی پاتي او ناکام په نظر راځي خو په رښتیا سره هغوی بریالیان(کامیاب) دي الله تعالیٰ د هغوی چاري نه ضایع کوي بلکه د کار په پای (آخر) کښې د هغوی هغه ربړونه(تکلیفونه) ګټور کیږي او دوی ته د جنت په لوري لیاره ورکوي او د آخرت په ګردو(تولو) منازلو او مواقعو او مواقفو کښې د هغه حال ښه کوي.

وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

او داخل به کړي (الله) دوی په جنت کښې چې معلوم کړي دي (الله) دغه (جنت) دوی ته

تفسیر: یعني په هغه جنت کښې داخلیږي چې د هغه احوال دوی ته د انبیاؤ علیهم السلام په ژبه او د خپلو صحیحو وجدانو په ذریعه ورښکاره شوي دي وروسته له دي نه چې هلته ورسیږي هر جنتي د خپلي هستوګنې ځای پخپله پیژني او د هغه د زړه کشش به په هم هغه لوري وي چې د هغه د هستوګنې دپاره تاکلی(مقرر) شوي دي.

تنبیه: ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د (عرفها لهم) معنی (طیبها لهم) اخیستی ده. یعني جنت هغوی ته هسي خوشبوئي ورښندي (ورنولي) چې د هغه د هغو ښو وږمو په وسیله به پیژندګلوي دوی ته آسانیږي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ⑦

اى هغو كسانو چې ايمان ئې راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) كه مددګارى وكړئ تاسى له (دين د الله او رسول د) الله سره نو مدد به وكړى (الله) له تاسى سره (په غلبه پر دښمن) او ثابت به كړى قدمونه ستاسى (په ځاى د جنګ)

تفسير: يعنى په جهاد كښى به د الله جل جلاله په مرسته(مدد) ستاسى قدمونه تينګ پاتى كيږى او د اسلام په اطاعت كښى به ثابت قدم اوسيږئ چې د هغه په نتيجه كښى به مو په «صراط» كښى ثابت قدمى په برخه شي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكى «كه الله جل جلاله وغواړى نو ګرد(تول) كافران به مسلمانيږى خو داسى نه غواړى او خپل بندګان آزموئى خو كله چې بنده خپله ملا وتړى او په يو كار باندى له زړه لاس پورى كړى نو الله جل جلاله هم مرسته(مدد) ورسره كوى».

وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ⑧

او هغه كسان چې كافران شوى دى پس هلاكوالى شرمول دى دوى ته (له الله) او عبث خراب به كړى (الله خامخا نيک) عملونه د هغوى

تفسير: يعنى هسى چې د مسلمانانو قدمونه تينګوى پرته(علاوه) له هغه د كفارو په پښو كښى ريږديدل او په زړونو كښى ئې ويره غورځوى. او هسى چې مسلمانانو ته د الله تعالىٰ له لورى مرستى(مدد) رسيږى د كافرانو كارونه خراب او ابته كيږى.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ⑨

دغه (هلاكوالى او د دوى د اعمالو تخريب په سبب د دى دى چې) بيشكه هغوى بد ګڼلى دى هغه (قرآن) چې نازل كړى دى الله (پر محمد باندى) پس الله عبث كړل(نيک) عملونه د دوى.

تفسير: يعنى كله چې هغوى د الله جل جلاله خبرى نه آورى نو الله تعالىٰ به څرنګه د هغوى كارونه خوښوى. او هغه څيز چې د الله تعالىٰ په دربار كښى نامنلى وى هغه به خوشى چتى(فضول) او بيكاره څيز وى.

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۚ دَمَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾

آیا پس نه گرځی دوی په ځمکه کښې پس چې وګوری دوی (په نظر د عبرت سره) چې څرنګه وو عاقبت آخره خاتمه د هغو کسانو چې پخوا له دوی څخه وو، هلاک راوست الله په دوی باندې او شته دپاره د کافرانو مثلونه (حالونه د هلاکت د پخوانیو کفارو).

تفسیر: یعنی په هم دې دنیا کښې وګورئ چې منکرانو ته څه پیښیږی؟ او د هغوی ګرد(تول) تدبیرونه څنګه په ځمکه لویږی؟ آیا په دې ورځو کښې به هغوی لره داسې سزاوی نه ورکولې کیږی؟

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿١١﴾ ع

دغه (نصرت د مؤمنانو اهلاک د کافرانو په سبب د دې دی چې) بیشکه الله دوست مددګار د هغو (کسانو) دی چې ایمان ئې راوړی دی او بیشکه چې کافران نشته (هیڅ) دوست مددګار دوی لره.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د مؤمنانو او صالحانو رفیق دی چې په تاکلی(مقرر) وخت کښې له هغوی سره مرستی(مدد) کوی. د کافرانو هسې ملګری به څوک وی چې د الله تعالیٰ په مخکښې ودریږی. د احد په غزوه کښې به ابوسفیان داسې چغې وهلې «لنا العزیٰ ولا عزیٰ لکم» زمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې تاسې ئې جواب داسې په لوړ(اوچت) غږ سره ووایئ **«الله مولانا ولا مولی لکم»**

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۖ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ ﴿١٢﴾

بیشکه الله داخل به کړی هغه کسان چې ایمان ئې راوړی دی او کړی ئې دی

ښه (عملونه) په جنتونو کښې چې بهیږی به له لاندی (د ونو او ماڼیو د هغو ځلور قسمه) ویالې او هغه کسان چې کافران شوی دی (لږ) نفع اخلی دوی (په دنیا کښې) او خوراک به کوی لکه چې خوراک کوی چارپایان او اور (د دوزخ) ځای د ورتلو (او کور د اوسیدو دی) دوی لره

تفسیر: یعنی د دنیا سامان غونډوی او له ډیر حرص لکه بهائم غوندی ګرځی، خوری او مزی کوی او د خپلو اعمالو له نتایجو څخه نه دی خبر چې د دوی د خوړلو او څښلو پای(آخر) به څه کیږی؟ ښه دی دلته په دنیا کښې دی څو ورځې مزی او چرچې کوی په آخرت کښې دوی ته د اور کور تیار دی.

وَكَاَيِّنْ مِّنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِيْٓ اَخْرَجَتْكَ ۚ اَهْلَكْنٰهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾

او ډیر له (اهل د) کلیو نه چې هغوی به ډیر سخت محکم وو له جهته د قوت نه له (اهل د) کلی ستا نه هغه (کلی) چې ئی تری ایستلی ئی ته (ای محمده! اهل د هغی قریی) هلاک مو کړل هغوی پس نه به ؤ هیڅوک مدد کوونکی هغوی سره (په دفع د عذاب کښې)

تفسیر: یعنی هغو قوم ته چې په زور او قوت کښې د مکې معظمی له خلقو څخه ډیر لوړ(اوچت) ؤ سخت هیدادونه او سزاوی ئی ورکړی دی. چې د هغوی مرستی(مدد) ته هیڅوک حاضر نه شول. نو بیا دوی په کومی خبری دومره مغرور دی.

تنبیه: له ﴿ مِّنْ قَرْيَتِكَ الَّتِيْٓ اَخْرَجَتْكَ ﴾ څخه مراد مکه معظمه ده چې خلقو ئی داسی حرکات وکړه چې د هغوی په سبب زمونږ لوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه خپل محبوب او مالوف ښار پریښود. په حدیث کښې راغلی دی چې حضرت محمد رسول الله مبارک د وتلو په وخت کښې مکه معظمه ئی مخاطبه کړه وی فرمایل «خدائیګو چې ته له ګردو(ټولو) ښارونو څخه الله تعالیٰ او ماته محبوبه ئی که زما تبر زه له تا څخه نه ایستلی نو زه به هیڅ کله له تا څخه نه جلا(جدا) کیدم».

اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِّنْ رَّبِّهٖ كَمَنْ زُيِّنَ لَهٗ سُوْٓءُ عَمَلِهٖ وَاتَّبَعُوْٓا اَهْوَآءَهُمْ ﴿١٤﴾

آیا نو هغه چی وی په ښکاره حجت (لیاری) له (جانبه د) رب خپل نه په شان د هغه دی چی ښائسته کړی شوی دی ده ته ناکاره کار عمل د ده او متابعت ئی کړی وی د هواؤ خپلو (بلکه نه دی سره برابر)

تفسیر: یعنی یو سړی په ډیر خلاص زړه سره او په ډیره پوه او بصیرت سره د صداقت په ارت او صاف سړک باندی بی له اندیښنی رهی(روان) دی او بل په تیاره کښی لویدلی درګرده بدرئ کوی (تکری خوری) او د تور او سپین او د نیکو او بدو هیڅ تمیز نشی کولی تر دی چی له خپلی بی تمیزئ څخه ښه او بد هم نشی پیژندلی او د خواهش په پیروی کښی هسی ډوب تللی دی چی سر له پښو څخه نشی جلا(جدا) کولی نو آیا د دی دواړو پای(آخر) او انجام به یو شان وی؟ داسی به هیڅ کله نه کیږی ځکه چی د حق تعالیٰ د حکمت او د عدل له شان څخه منافی دی.

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِيْ وُعِدَ الْمُتَّقُوْنَ ؕ فِيْهَاۤ اَنْهٰرٌ مِّنْ مَّآءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ۚ

مثل صفت بیان د جنت هغه چی وعده ئی کړی شوی ده له پرهیزګارانو سره، په هغه کښی ویالی دی له اوبو چی نه به وی بد خوندی (بدلیدونکی په مزه او بوی کښی)

تفسیر: یعنی له ډیرو ځنډیدلو (ایساریدلو) یا د کوم شی له ګډیدلو څخه د هغوی بوی او ورم نه خرابیږی له شهدو څخه ډیری خوری او له شودو څخه ډیری سپینی وی هیڅ ډول(طریقه) تغییر او بدخوندی په کښی نه پیښیږی بلکه تل به صافی خوږی وی.

وَاَنْهٰرٌ مِّنْ لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهٗ ۚ

او ویالی دی له شودو چی نه به وی متغیری (مزه ئی بلکه صاف او خوندوره ده) مزه د هغو

تفسیر: یعنی نه ښائی د هغو قیاس د دنیا په شودو باندی وکړ شی په دی شودو کښی سره له تیریدلو د زیات مدت څه تغییر او فرق نه پیدا کیږی بلکه تل به صافی خوږی وی.

وَاَنْهٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشّٰرِبِيْنَ ۚ

او ویالې دي له شرابو چې مزه ورکونکې دي (هغه) څښونکيو ته

تفسیر: یعنې د جنت په شرابو کښې به یو صاف لذت او ښه خوند او مزه وي نه په کښې نشه وي او نه ماتیدل، او نه سر ګرځیدل او نه بل کوم تریخ والی او نه څه عیب او نقصان پکښې لیده کیږي.

وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى

او ویالې دي له شاتو (ګبین) صفا کړیو شویو (له خیریو نه)

تفسیر: یعنې صاف او شفاف شات چې تکدر چیرې حتی د یوه نرې ګڅ نښه به هم په کښې نه ښکاري.

تنبیه: دلته د څلورو قسمو ویالو ذکر شوی دی چې په دوی کښې اوبه داسې یو څیز دی چې د انسان ژوند په هغوی باندې ترلې دی. او شودې د لطیفې غذا کار ورکوي. شراب د خوښې او د نشاط څیز دی. او شهدو ته ئې «شفاء للناس» فرمایلې دی.

وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ

(او شته) دوی ته په دغه (جنت) کښې له هر راز(قسم) میوو

تفسیر: له مشروباتو څخه وروسته ئې د دې ماکولاتو ذکر وفرمایه.

وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَٰلِدٌ فِى ٱلنَّارِ وَسُقُوا۟

او مغفرت له (طرفه د) رب د دوی (آیا دغه څښتن (خاوند) د نعمتونو) په شان د هغه دي چې تل دی په اور د دوزخ کښې او ورڅښولې به شي پرې

تفسیر: یعنې الله تعالیٰ د دوی ګردې(تولې) خطاوې ښښې او په جنت کښې به ئې داخلوي. د جنت له ننوتلو څخه وروسته به هیڅ کله د خطاؤ ذکر نه کیږي چې د هغوی د خپګان سبب شي. او وروسته له هغه به هم د کومې خطا پوښتنه ترې نه کیږي.

مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ ﴿١٥﴾

اوبه ډيرى تودى پس پرى به كړى (توتى توتى به كړى دغه اوبه) كولمى د دوى (بلكه دوى سره هيڅكله برابر نه دى)

تفسير: يعنى كله چى ايشيدلى اوبه پر دوزخيانو باندى وڅښولى شى نو كولمى به ئى پرى كيږى او د باندى رالويږى. «اعاذناالله منه»

وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّىٰٓ إِذَا خَرَجُوا۟ مِنْ عِندِكَ قَالُوا۟ لِلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ مَاذَا قَالَ ءَانِفًا

او ځينى له دغو (كفارو) څخه هغه دى چى غوږ ږدى تاته تر هغه پورى هر كله چى بهر ووځى دوى له نزده د تا څخه نو وائى هغو كسانو ته چى وركړى شوى دى ورلره علم څه وويل (محمد) اوس (په دى ساعت كښى)

تفسير: پورته د مؤمنانو او د كافرانو حال بيان شو. په دى آيت كښى د هغه راز(قسم) كافرانو حال بيانيږى چى هغه ته منافق وايه شى يعنى په ښكاره ځان په مسلمانانو كښى ګډوى او په پټه كښى له هغه څخه انحراف كوى. يعنى دا خلق په ښكاره ډول(طريقه) د پيغمبر صلى الله عليه وسلم خبرى ته غوږ نيسى خو په زړه كښى ورته توجه نه كوى او نه ئى په يادوى او نه پرى پوهيږى، كله چى له مجلس څخه د باندى ووځى نو پوهانو ته وائى چى دغه سړى حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم اوس څه وويل؟ ښائى له دى پوښتنى څخه به د دى خبرى تعريض وى چى مونږ د هغه خبرى د اعتناء وړ(لائق) نه بولو او غوږ ورته نه ږدو او نه ورته متوجه كيږو. يا څه حكم ئى وفرمايه زمونږ ورته ښه فكر نه وو يا خو مونږ پرى هيڅ پوه نشو.

أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ طَبَعَ ٱللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾

دوى هغه كسان دى چى مهر وهلى دى الله په زړونو د دوى (چى تينګ په كفر ولاړ دى) او متابعت كړى دى دوى د هواؤ خپلو (په نفاق كښى)

تفسير: يعنى د دى راز(قسم) نالائقو حركتونو اثر او اغيزه دا كيږى چى الله تعالىٰ د هغوى په زړونو باندى مهر لګوى او بيا دوى ته د نيكى توفيق هيڅ نه پاتى كيږى او يواځى پر خپلو

غوښتلو (خواهشو) پسې درومي او پيروي ئې كوي.

وَالَّذِيْنَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَّاٰتٰهُمْ تَقْوٰىهُمْ ﴿١٧﴾

او هر څه هغه كسان چې سمه لياره ئې موندلې ده زيات كړي دي دوى ته (الله يا قرآن) هدايت بصيرت او وركړي ده (الله) دوى ته پرهيزګارى د دوى.

تفسير: يعنى د هدايت د لياري د تګ اثر او اغيزه دا كيږي چې سړي ورځ په ورځ په هدايت كښې ترقي او پرمخ تګ كوي او د هغه پوه، سد (هوش)، عقل، پرهيزګارى او اتقاء زياتيږي.

فَهَلْ يَنْظُرُوْنَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَاْتِيَهُمْ بَغْتَةً ۚ فَقَدْ جَآءَ اَشْرَاطُهَا ۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰىهُمْ ﴿١٨﴾

پس انتظار نه كوي دوى مګر د قيامت چې رابه شي دوى ته ناڅاپه نو په تحقيق راغلي دي علامي نښې د هغه (قيامت) پس بيا څرنګه به (نفع ورسوي) دوى ته هغه وخت چې راشي دوى ته (قيامت) پند آخيستل توبه ايستل د دوى.

تفسير: يعنى د قرآن نصيحتونه، د پخوانيو قومونو عبرت لرونكى قصى، د جنت وعدى، او د دوزخ وعيدونه ئې ګرد(تول) واوريدل اوس د هغو د منلو دپاره د كوم وخت په انتظار كښې دي؟ آيا دى خبرى ته دوى سترګى نيولى دي چې قيامت ناڅاپه د دوى په سر باندى ودريږي؟ د قيامت څو علامي او نښى خو اوس هم راښكاره شوى دي خو كله چې پخپله قيامت راودريږى نو هلته به دوى ته د پوهنى د حاصلولو وخت كله پاتي وي، يعنى د هغه وخت منل او پوهيدل چتي(فضول) او بيكاره دي ځكه چې په هغه باندى نجات او ژغوريدل(بچ كيدل) نه حاصليږي. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليكي «د قيامت علامه او لويه نښه زمونږ د پيغمبر صلى الله عليه وسلم پيدا كيدل دي، چې ګرد(تول) پيغمبران د هغوى په انتظار كښې وو. كله چې دوى مبعوث وګرځيدل او د تخليق اصلى مقصود حاصل شو نو اوس يوازې د قيامت راتګ پاتي دي» په حديث كښې راغلي دي چې نبي كريم صلى الله عليه وسلم خپله مسواكه ګوته «انګشت شهادت» او منځنى ګوته «انګشت وسطى» سره درولي او هغوى ته ئې اشاره كړي وئې فرمايل «**انا والساعة كهاتين**، زه او قيامت لكه داسي يو» ګواكى زه له قيامت څخه دومره وړاندى راغلى يم لكه چې منځنى ګوته له مسواكى ګوتي څخه جګه (وچته) ختلي ده د «صحيح مسلم»

په شرح کښې مونږ په دې باندې پوره ليکل کړي دي. دلته د هغه د بيا ليکلو ځای نشته.

فَاعۡلَمۡ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۡۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِيۡنَ وَالۡمُؤۡمِنٰتِ ؕ

نو پوه شه (ای مخاطبه) شان دا دی چې نشته هيڅ برحق معبود مگر يواځې الله دی او مغفرت غواړه د گناه خپلې او دپاره د مؤمنانو سړيو او مؤمناتو ښځو

تفسير: د هر سړي ذنب (گناه) د هغه له مرتبې سره سمه وي د کوم کار ديره ښه خوا پريښودل او لږه ښه خوا غوره کول که څه هم د جواز او د استحسان مرتبه ولري ځينې اوقات د مقربينو په حق کښې ذنب (گناه) گڼل کيږي د «**حسنات الابرار سيئات المقربين**» معنی هم دا ده. په حديث کښې راغلي دي چې «نبي کريم صلی الله عليه وسلم به د ورځې سل کرته استغفار فرمايه».

تنبيه: د ﴿ فَاعۡلَمۡ اَنَّهٗ لَاۤ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ﴾ خطاب هر يوه مخاطب لره دی که خاص نبي کريم صلی الله عليه وسلم مخاطب وي نو مطلب ئې داسې دی چې پر هغه علم باندې ټينگ او قائم اوسه! او تل استغفار وايه!، د «فاعلم» تفريع له ما قبل څخه داسې کاوه شي چې د قيامت له راتگ څخه وروسته هيڅا ته ايمان راوړل توبه کول او نور څه گټه(فائده) نه رسوي نو هر چا لره ښائي چه د قيامت له راتگ څخه پخوا صحيح معرفت حاصل کړي د ايمان او د استغفار په طريقې باندې مستقيم اوسي.

وَاللّٰهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوٰىكُمۡ ﴿١٩﴾

او الله ته معلوم دی ځای د گرځيدلو ستاسې (په ورځ کښې يا په دنيا کښې) او ځای د هستوگنې ستاسې (په شپه کښې يا په آخرت کښې)

تفسير: په هومره پردو کښې چې وگرځې بيا به جنت يا دوزخ ته ورسيږي چې هغه ستاسو اصلي ځای او کور دی.

وَيَقُوۡلُ الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لَوۡلَا نُزِّلَتۡ سُوۡرَةٌ ۚ

او وائي هغه کسان چې ايمان ئې راوړی دی ولې نه نازلوه کيږي يو سورت (د قرآن په باب د قتال د کفارو سره)

تفسیر: داسی یو سورت چی په هغه کښی د جهاد اجازه وی.

فَإِذَآ أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ

نو پس کله چی نازل کړ شی یو سورت محکم

تفسیر: په داسی محکمو او مضبوطو او تاکلیو حکمونو باندی مشتمل وی چی نه وی منسوخ شوی او پوره پخپل مهال (وخت) سم راښکته کیږی او معنی ئی دغسی ظاهریږی چی پکښی بل احتمال نه وی غیر له قتاله.

وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٠﴾

او یاد کړی شوی وی په هغه کښی جنګ نو وینی به ته هغه کسان چی وی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د نفاق) ګوری تاته لکه کتنه د هغه چا چی بیخودی راغلی وی پر هغه باندی له ویری د مرګ نه پس هلاک دی وی دوی لره

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «مسلمانانو سورت غوښت یعنی د کافرانو له ربړونو(تکلیفونو) څخه چی دیر په تکلیف و هیلی (امیدونه) به ئی کولی که الله جل جلاله د جهاد امر راکړی نو هغه چی زمونږ له لاسه کیدی شی هغه به مونږ وکړو کله چی د جهاد امر راغی، نو پر منافقانو او خامو خلقو باندی دروند شو په ویریدلو او تیغو ختلیو سترګو سره به ئی پیغمبر ته کتل او د حال په ژبی سره به ئی ویل «کاشکی مونږ له دی امر څخه معاف اوسو!» په زیاته ویره کښی د سترګو رونق او ښائستوالی نه پاتی کیږی لکه چی د ځنکدن په وخت کښی د سترګو نور ورک کیږی.

طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ ۚ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ ﴿٢١﴾

طاعت کول (د دوی الله ته) او خبره نیکه کول (تاته غوره دی دوی ته) پس

هر کله چې فرض شي کار (د جهاد) پس که چیرې رښتیا ویل کړې وی دوی له الله سره (په اظهار د حرص جهاد ته) نو خامخا به وو دغه رښتیا ویل بهتر دوی ته

تفسیر: په ښکاره سره دا خلق امر مني او په خپلو ژبو سره په اسلام او د هغه په احکامو باندې اقرار کوي مگر د کار خبره دا ده چې ښائي په عمل سره هم هغوی د الله او د رسول هر امر ومني ښې او معقولې خبرې وکړي او بیا د جهاد او د نورو زوررورو کارونو په مهال (وخت) کښې د الله جل جلاله رښتینې بندگان ثابت شي نو دا صورت به د هغوی د ښیگڼې (فایدې) او بهترۍ وي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنې د شرعي حکم له نه منلو څخه کافریږي، د الله جل جلاله امر په هر صورت کښې ښائي ومانه شي بیا پیغمبر صلی الله علیه وسلم هم پوهیږي چې دارن سرې به څرنگه توره وکړي؟ هو! کله چې زیات تاکید وکړ شي نو هلته جنگیدل ضروري دي که نه جنگیدونکي ډیر دي».

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

پس آیا نژدې ئې تاسې (ای منافقانو) که چیرې بادشاهان او متصرفان شي یا وگرځیدې (له طاعته د الله او سنت د رسول الله) نژدې ئې دې ته چې فساد به کوی. په ځمکه کښې او پرې به کړې تاسې (خپلولي او) قرابتونه خپل

تفسیر: د حکومت او اقتدار په نشه کښې خلق په عمومي ډول(طریقه) په اعتدال او انصاف باندې قائم نه پاتې کیږي او د دوی دنیوی حرص لا زیاتیږي بیا د مال او د جاه په کشمکش کښې د غرض خوښولو جگړې پیدا کیږي چې د هغه وروستنۍ نتیجه داسې شي چې په دنیا کښې عمومي فتنه او فساد پورته کیږي او یو له بل څخه خپل تعلقات او اړیکې پرې کوي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «یعنې له خپل ځان په تنگ کیږي او د جهاد آرزو کوي نو که الله تعالیٰ هم دا تاسې غالب کړي او برې درکړي نو فسادونه به وکړي»

تنبیه: محقق شیخ الهند قدس الله روحه د «تولیتم» ترجمه په حکومت رسیدلو سره کړې ده لکه چې د ډیرو مفسرینو هم دا رایه ده نورو علماؤ د «تولی» معنی اعراض اخیستې او داسې ئې مطلب اخلی «که تاسې د الله جل جلاله په لیاره کښې له جهاد کولو څخه مخ واړوئ، نو ښکاره ده چې په دنیا کښې به امن او انصاف پاتې نشي او په ښکاره ډول(طریقه) به د فساد، بدامنۍ او ناراحتۍ دوره کیږي» ځینې ئې داسې تفسیر کوي که تاسې له ایمان راوړلو څخه مخ واړوئ

نو د جاهلیت د زمانې کیفیت به بیرته راوګرځي او هغه خرابۍ او فسادونه چې په هغه وخت کښې وو او په ډیرې وروکې خبرې باندې به لوئې جګړې او شخړې کیدې مړي پرې کیدې.
اړیکې به سره لرې کیدې اوس به بیا همغه نقشې قائمیږي که په دې آیت کښې خاص منافقینو ته خطاب ومانه شي نو داسې ئې هم مطلب کیدې شي که له جهاد څخه مخ واړوې له تاسې څخنې هم دا هیله(امید) کیدې شي چې له خپلو منافقانه ؤ شرارتونو څخه په ملک کښې شرارتونه خواره کړې او د هغو مسلمانونو چې له تاسې سره ئې خپلوي ده هیڅ پروا ونه کړې او په ښکاره ډول(طریقه) د کافرانو مدد وکړې.

أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰٓ أَبْصَٰرَهُمْ ﴿٢٣﴾

دا (مفسدان) هغه کسان دي چې لرې کړي دي دوی الله (له رحمت) پس نو کانه کړي ئې دي دوی (له آوریدلو د حق نه) او ړندې کړې ئې دي سترګې د دوی (له لیدلو د حق نه)

تفسیر: د حکومت په غرور کښې کانه او ړانده شوې ظلم کوې او ضرر رسوې او د نورو په پوهولو هم پخپل خیر او شر باندې نه پوهیږي. د الله جل جلاله له لعنت څخه بالکل سنګدل او کلک زړه ګرځیدلي دي او دا ټول د هغوی د بد اختیار او د استعداد له قصوره ډګر ته راوتلي دي.

أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْءَانَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَآ ﴿٢٤﴾

آیا فکر نه کوی دوی په قرآن کښې بلکه پر زړونو (د دوی باندې) قفلونه د زړونو د دوی دي

تفسیر: منافق په قرآن کښې غور نه کوی یا د هغوی د شرارتونو لامله(له وجې) د هغوی پر زړونو باندې مهر او قفل لګیدلي دي چې د نصیحت د تللو لیاره بنده شوی ده که د قرآن د پوهیدلو توفیق د دوی په برخه وی نو په آسانې سره به پوهیدل چې په جهاد کښې څومره اخروې او دنیوی ګټې شته.

إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا۟ عَلَىٰٓ أَدْبَٰرِهِم مِّنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَٰنُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾

بیشکه هغه کسان چی بیرته گرځیدلی دی (له ایمانه) پر شاؤ خپلو پس له هغی څخه چی ښکاره شوی ده دوی ته سمه لیاره شیطان ښایسته کړی دی دوی ته (گناهونه) او مهلت ښکاره کړی دی (شیطان) دوی ته

تفسیر: منافقان وروسته د اسلام له اقراره او د هغه د ریښتیا گڼلو له اعتراف څخه کله چی د ازموینی وخت راشی د خپل قول او اقرار څخه غاړه غړوی، او په جهاد کښی له مسلمانانو سره ملگرتوب نه کوی. شیطان هغوی ته دا خبره ورښوولی ده چی که جنگ ته لاړ نشی تر ډیر مدت پوری به ژوندون کوی. نو خامخا به د جنگ له ورتگه او په هغه کښی له مړ کیدلو څخه څه گټه(فائده) دررسیږی. او معلوم نه دی چی دوی پخپلو زړونو کښی څه څه شیان سنجولی (غوره کړی) دی؟ او څومره اوږدی وعدی او خوږی خبری ئی تر سترگو لاندی نیولی دی ﴿ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطٰنُ اِلَّا غُرُوْرًا ﴾

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوْا لِلَّذِيْنَ كَرِهُوْا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيْعُكُمْ فِيْ بَعْضِ الْاَمْرِ ۚ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾

دغه (مهلت دوی ته په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی وویل هغو کسانو ته چی بد ئی گانه هغه (قرآن) چی رالیږلی دی الله ژر به حکم ومنو ستاسی (او فرمانبرداری به وکړو) په ځینو کارونو کښی (چی مرسته(مدد) ده په جنگ او عداوت د رسول الله کښی) او الله ته معلومی دی پټی خبری (او مشوری) د دوی هم

تفسیر: منافقانو به له یهودانو او کافرانو سره ویل که څه هم مونږ په ښکاره ډول(طریقه) سره مسلمانان شوی یو خو مونږ به له مسلمانانو سره نه یو ځای کیږو او نه به د هغوی په مرسته(مدد) جنگ کړو. بلکه که مو د لاسه وشو ستاسی سره به مرستی(مدد) وکړو او په گردو(تولو) چارو کښی به مونږ ستاسی خبرو ته غوږ ږدو.

فَكَيْفَ اِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُوْنَ وُجُوْهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾

نو څرنګه به وی (حال د دوی) کله چی قبض کوی دوی لره پرښتی (سا ئی راکاږی) وهی به دوی مخونه د دوی او شاګانی د دوی

تفسیر: په هغه وخت کښی به له موت څخه څرنګه خلاصیږی بیشکه په هغه وخت کښی به د نفاق خوند څکی.

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَآ أَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾

دغه (سا وښکل د دوی په دغه سختی سره په سبب د دی دی چی) بیشکه دوی متابعت کړی وو د هغه شی چی په غضب کاوه به ئی الله او بده ئی ګڼله خوښی د دغه (الله) پس ابته (ضائع) خراب کړل (الله نیک) عملونه د دوی.

تفسیر: د الله جل جلاله د خوښولو لیاره ئی نه ده خوښه کړی او په هغی لیاری باندی ئی تګ کړی دی چی د هغه نه وه خوښه ځکه د مړ کیدلو په وخت کښی داریدونکی، او اوتر ښکاریده او الله تعالیٰ د هغه کفر او طغیان په سبب د هغه ګرد(تول) عملونه بیکاره کړل او هیڅ یو عمل هغه ته په بل ژوندون کښی ګته (فائده) ونه رسوله.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللّٰهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

آیا ګمان کوی هغه کسان چی په زړونو د دوی کښی ناروغی (د شک او د نفاق) ده چی نه به ښکاروی الله تعالیٰ پټی کینی د دوی له مؤمنانو سره بلکه ظاهر به ئی کړی

تفسیر: منافقان پخپلو زړونو کښی له اسلام او مسلمانانو سره حسد او ډیر عداوتونه لری. او له هغوی سره هندی (دښمنی) او کینی کوی. آیا دوی داسی خیال کوی چی دا به د هغوی په زړونو کښی پټ پاتی کیږی؟ او الله تعالیٰ به هغه نه ښکاروی او مسلمانان به د هغوی په مکر او فریب باندی نه خبریږی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی! بلکه د هغوی د باطن خبث به هرومرو(خامخا) ښکاریږی او د ازموینی په داسی بهتی کښی به اچول کیږی چی هلته به تولی ککړتیا او خیری له پاکو شیانو څخه جلا(جدا) کیږی.

وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنٰكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيْمٰهُمْ ۭ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِيْ لَحْنِ الْقَوْلِ ۭ

او که اراده وفرمايو موږ نو خامخا به وښيو موږ تاته دغه کسان نو خامخا وبه پيژنې ته دوی په (علائمو د) څيرو د دوی او (قسم دی چې) خامخا وبه پيژنې ته دوی په ګرځولو اړولو د خبرو کښې

تفسير: که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو ګرد(ټول) منافقان به فرداً فرداً وتاکی(مقرر کړی) او تاته به ئې دروښيي او نامه په نامه به ئې درڅرګند کړی، چې په دی مرکه کښې دغه او هغه سړی منافقان دی. خو د الله تعالیٰ بالفعل حکمت د داسې سپينو ويلو متقاضي نه دی. برسيره په دی الله تعالیٰ تاسی ته اعلیٰ درجه د فراست نور او رڼا(رنړا) دربښلی دی چې تاسو هغوی له څيری او بشری څخه پيژنې او وروسته له دی څخه هغه خلق د خبرو اترو او د وينا له ډوله هم پيژندلی شی ځکه چې د منافقانو او د مخلصانو د خبرو کولو او ويلو لهجه او د ګفتګو چل سره جلا(جدا) وی. هغه زور شوکت او د خلوص رنګ چې د مخلصانو له خبری څخه له لری ښکاری هغه د منافقانو په خبرو کښې هيڅ نه وی.

تنبيه: محقق شيخ الهند قدس الله روحه ﴿ فَلَعَرَفْتَهُمْ ﴾ تر ﴿ وَلَوْ نَشَآءُ ﴾ لاندی نه دی ايښی او نورو ګردو(ټولو) مفسرينو هغه تر «لو نشاء» لاندی ايښی دی او په «لارينا کهم» باندی متفرع کړی دی يعنی که موږ اراده وفرمايو نو تاسی ته هغه سړی درښوولی شو بيا به نو ته هغوی وپيژنې د څيری په ليدلو سره له دی د دی احقر په خيال سره د شيخ الهند رحمة الله عليه تفسير زيات لطيف دی والله اعلم. له ځينو احاديثو څخه ثابت دی چې زموږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم ډير منافقان د دوی په نامه سره وبلل او له خپلی مرکی څخه ئې وشړل ښائی چې دا پيژندګلوی د «لحن القول» او د «سيما» او له نورو څخه ورڅرګند(ورښکاره) شوی وی يا وروسته له دی آيت څخه الله تعالیٰ د ځينو منافقانو نومونه په تفصيل سره ورښوولی وی. والله اعلم.

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ۝۳۰

او الله ته معلوم دی ټول اعمال ستاسی.

تفسير: له بندګانو څخه د کومی خبری پټيدل امکان لری، مګر الله تعالیٰ ته ستاسی ګردی(ټولی) چاری که پټی وی که څرګندی وی ورښکاره دی.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجٰهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصّٰبِرِيْنَ ۙ

خامخا او هرومرو(لازماً) مو آزمويو تاسي (په جهاد او نورو تکاليفو سره) تر هغه پورې چې ظاهر کړو مونږ جنګ کوونکي له تاسي څخه او صبر کوونکي (په جهاد او په نورو احکامو او تکاليفو د اسلام کښې)

تفسير: د جهاد او د نورو شيانو د احکامو ازموينه مقصود ده په هم دې سختۍ ازموينې کښې دا ښکاروې چې کوم کسان د الله تعالیٰ په لياره کښې خپلې وينې توبوې؟ او په ډيره سخته ازموينه کښې ثابت قدم دريږي؟ او کوم سرې ترې تښتي؟ او هغه په ښه شان سره جلا(جدا) کړو او تاسو ته ئې دربنکاره کړو.

وَنَبْلُوَاْ أَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾

او ازمويو مونږ عملونه حالونه خبرونه ستاسي (د ايمان چې آيا رښتيا ده که دروغ؟)

تفسير: د هر سړي د ايمان، اطاعت او د انقياد تول (وزن) معلوميږي او د ګردو(تولو) داخلي خبرې عملاً محققې کيږي؟

تنبيه: پر ﴿حَتَّىٰ نَعْلَمَ﴾ الآية ـ باندې هغه شبهه چې د علم د حدوث په نسبت کيږي د هغه مفصل جواب د «سيقول» د (٢ جزء) په شروع کښې د ﴿إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ﴾ الآية ـ کښې دې وکوت شي.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّواْ الرَّسُولَ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ لَن يَضُرُّواْ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾

بيشکه هغه کسان چې کافران شوي دي او منع کوي يعني رااړوي نور (خلق) له لياري د الله څخه او مخالفت کوي له رسول سره پس له هغه چې ښکاره شوه دوی ته لياره سمه له سره به ضرر ونه رسوی دوی الله ته هيڅ شي او ژر ده چې ابته (ضائع) خراب به کړي (الله ـ نيک) عملونه د دوی.

تفسير: د خپلو ځانونو نقصان کوي الله تعالیٰ ته په دې کښې څه نقصان نشته نه د هغه دين او نه د هغه پيغمبر څه خرابولی شي. هغه قدرت لرونکی الله تعالیٰ د هغوی ګردی(تولی)

پلمی(تدبیرونه) (حیلی) ورخرابوی او تولی داسی چاری ړنگوی او د هغوی زیارونه (کوششونه) ورانوی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مومنانو) اطاعت کوی د الله او اطاعت کوی د رسول الله او مه باطلوی تاسی عملونه خپل (په معاصیو سره)

تفسیر: په جهاد یا د الله په لیاره کښی بل کوم محنت او ریاضت هلته منلی او مقبول کیږی چی د الله او د رسول الله له احکامو سره سم وی. او یوائی پخپل شوق، ذوق، خواهش او د طبیعت په غوښتنی سره نه وی، که نه داسی عملونه بیکاره او ابته (خراب) کیږی او توی ځی او ضائع کیږی هیڅ یو مسلمان داسی کار نه کوی چی د هغه کوم ښه کار توی لاړ شی یا له کوم سببه ضائع او بیکاره شی. مسلمان هیچیری خپل ښه کار په سپیره داګ میدان نه پریږدی نه ریا، ښوونه، ننداره اعجاب، غرور او نورو شیانو ته په هغه کښی لیار ورکوی چی په هر یوه کښی له دوی څخه د هغه عمل بالکل ضائع او بیکاره کیږی ګواکی دا شیان هم هغسی چی ارتداد د مرتد ګرد(تول) حسنه اعمال خرابوی د یوه مسلمان صالحه چاری ورانوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾

بیشکه هغه کسان چی کافران شوی دی او منع کوی (خلق) یا منع راوړی له لیاری د الله نه بیا مړه شی او دوی کافران وی پس له سره به مغفرت ونه کړی الله دوی ته.

تفسیر: هیڅ یو کافر د الله تعالیٰ له خوا نه بخښل کیږی په تیره بیا هغه کافران چی نور خلق د الله تعالیٰ له لیاری څخه ګرځوی او تل په هم دی پسی لویدلی وی چی څوک د نبی الله د لیاری په لوری لاړ نشی.

فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ ۖ

پس سستی مه کوئ او مه ضعیفان کیږی (په جهاد) کښی او مه غواړی تاسی (کفار) روغی ته (بلکه جنګ ورسره کوی)

تفسیر: مسلمانانو ته ښائی چی د کفارو په مقابله کښی سست او کم همت نشی! او د جنګ له سختیو څخه ونه ویریږی او د جهاد په موقع کښی د روغی په لوری ونه ځغلی! که نه دښمن زړور کیږی او په تاسی باندی به خپل ډیر زور او قوت غورځوی او د اسلام تولی به مغلوب او رسوا کیږی. هو! کله چی د اسلام مصلحت او د مسلمانانو ښیګڼی(فائدی) تر سترګو لاندی وی نو هلته روغه بده نه ده لکه چی وروسته د «الفتح» په سورت کښی راځی په هر حال د روغی بنا ښائی پخپل کم همتی او نامردی باندی نه وی.

وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

حال دا چی هم دا تاسی غالب ئی ای مومنانو! پر منکرانو باندی او الله له تاسی سره دی (په ثابت نصرت کښی) او له سره به ناقص او ضائع نه کړی له تاسی عملونه ستاسی (بلکه په قیامت کښی به پوره جزاء درکړی)

تفسیر: د ویریدلو هیڅ یوه خبره نه ده که صبر او استقلال وښیی او د الله تعالیٰ په احکامو باندی ثابت قدم واوسی نو الله له تاسی سره دی او هغه په پای(آخر) کښی تاسی ته بری درکوی او په هیڅ حال کښی تاسی ته نقصان او خساره نه درپیښوی.

إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾

بیشکه دا ژوندون لږ خسیسی لوبی او مشغولیده دی، او که ایمان راوړی تاسی او پرهیز وکړی (له معاصیو)! در به کړی تاسی ته (الله) اجرونه ستاسی او نه به غواړی له تاسی (تول) مالونه ستاسی (بلکه مفروضه زکوة درڅخه آخلی، یا نه به غواړی له تاسی هیڅ مالونه د تاسی ځکه چی غنی دی)

تفسیر: د آخرت په مقابل کښی د دنیا حقیقت د یوی لوبی او تماشی غوندی دی که تاسی ایمان او تقویٰ غوره کړی او له دی لوبو او تماشو څخه لږ خپل ځانونه وژغوری (وساتی) نو الله

تعالیٰ به د هغه بدل تاسی ته پوره درکوی او ستاسی مال به هم له تاسی څخه نه غواړی. هغه مال ته هیڅ اړ (مجبور) نه دی. دی پخپله مال درکوونکی دی لکه چی فرمائی ﴿ مَآ اُرِيْدُ مِنْهُمْ مِّنْ رِّزْقٍ وَّمَآ اُرِيْدُ اَنْ يُّطْعِمُوْنِ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِيْنُ ﴾ جزء ٢٧ (د ذاريات ٣ رکوع) ٥٧ - ٥٨ آیت که ئی وغواړی نو حقیقی مالک ئی دی او ګرد(تول) مال او شته د ده دی خو سره د دی که د دین په معامله کښی کله چی د خرڅ کولو امر دوی ته کیږی نو د تول مال غوښتنه له دوی څخنی نه کیږی بلکه یوه لږه برخه تری طلب کیږی هغه هم ځان ته نه بلکه د دوی د ګتی دپاره. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «حق تعالیٰ ملک فتح کړی دی مسلمانانو لره که د دوی څو ورځی له خپل جیبه څخه پولونه (رقمونه) خرڅ شول. بیا د هغه په مقابل کښی سل سل چنده د هغوی په لاس کښی ورغلل. داسی خبری په قرآن کریم کښی څو ځایه راغلی دی چی «تاسی الله ته حسنه قرض ورکړی!»

اِنْ يَّسْـَٔلْكُمُوْهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوْا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾

که وغواړی دی له تاسی څخه هغه (مال) پس ښه کوښښ وکړی په غوښتلو کښی (له تاسی) نو بخل به وکړی تاسو (په دغی سره) او راو به باسی (په دغو غوښتلو یا بخل سره) پتی کینی دښمنی ستاسی (له اهل اسلام سره).

تفسیر: که الله تعالیٰ په سختی سره د هغوی ګرد(تول) مال وغواړی چی هغوی ته ئی وربښلی دی نو څومره د الله بندګان به وی چی په خلاص زړه او روڼ تندی د دی امر په مقابل کښی (لبیک) ووائی زیاتره به هغه سړی وی چی د بخل او تنګدستی ثبوت ښکاره کوی او د مال ښندلو (لګولو) په وخت کښی به د هغوی د زړونو خپګان له لری ښکاریږی.

هٰٓاَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوْا فِيْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ۚ

واوری خبردار شی تاسی چی ئی ای دغو کسانو چی بللی شوی ئی لپاره د دی چی نفقه کړی مال ولګوی په لیاره د الله کښی (په هغو طریقو سره چی فرض کړی ئی دی په تاسی لکه زکوٰة او جهاد)

تفسیر: یوه برخه د الله له ورکړی شوی مال څخه د ده په لیاره کښی د خپلی ګټی دپاره ولګوی !.

فَمِنْكُمْ مَّنْ يَّبْخَلُ ۚ وَمَنْ يَّبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَّفْسِهٖ ۭ

پس څینی له تاسو هغه دی چی بخل کوی (نه لګوی مال) او هغه څوک چی بخل کوی مال نه لګوی نو بیشکه چی بخل کوی خپل ځان ته (چی محروموی ئی له ثوابه)

تفسیر: ستاسی دنیا ستاسی د فائدی دپاره ده که ئی نه ورکوی نو د خپل ځان نقصان کوی الله تعالیٰ ستاسی د ورکولو او د نه ورکولو هیڅ پروا نه لری.

وَاللّٰهُ الْغَنِیُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَآءُ

او الله غنی بی پروا دی (له نفقی د تاسی او له هر څیزه) او تاسی فقیران محتاجان ئی (الله ته)

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی د مال د ښندلو (لګولو) هغه تاکیدونه چی تاسی ئی آوری داسی خیال ونه کړی چی الله تعالیٰ یا د هغه رسول له تاسی څخه سؤالونه کوی. داسی نه دی دا ګردی(تولی) ویناوی د تاسی د ښیګڼی(فائدی) دپاره دی. بیا د یوه په مقابل کښی په زرګونو عوضونه تاسی ته رسیږی که تاسی له داسی ګټی څخه مخ اړوی نو الله تعالیٰ او د هغه رسول ستاسی څه پروا نه لری.

وَاِنْ تَتَوَلَّوْا یَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَیْرَكُمْ ثُمَّ لَا یَكُوْنُوْٓا اَمْثَالَكُمْ ﴿۳۸﴾

او که وګرځیدی تاسی (له ایمان او سخا نه نو الله) به بدل راولی یو قوم بل بی له تاسی بیا به نه وی هغوی پشان د تاسی (ګرځیدونکی له احکامو د الله بلکه فرمان بردار به وی).

تفسیر: الله تعالیٰ په هغه حکمت او مصلحت چی خپلو بندګانو ته د خرڅ کولو امر ورکوی د هغه حاصل کیدل پر تاسی باندی څه انحصار نه لری. فرض کړی که تاسی بخل او کینی وکړی او د الله تعالیٰ له امره مخ واړوی نو الله تعالیٰ ستاسی په ځای بل کوم قوم دروی چی هغه قوم به تاسی غوندی کنسک او بخیل نه وی او په لوی زړه او ډیره خوښی به د الله تعالیٰ د احکامو تعمیل او د هغه په لیاره کښی به خپل مال ښندی(لګوی). په هر ډول(طریقه) د الله جل جلاله حکمتونه او مصلحتونه پوره کیدونکی دی. خو تاسی له دی سعادته بی برخی پاتی کیږی په حدیث کښی راغلی دی چی صحابه ؓ عرض وکړ چی یا رسول الله! دغه بل قوم به څوک وی؟

چي د هغه په لوری اشاره شوی ده. نو زمونږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم د حضرت سلمان فارسی په اوږه باندی خپل مبارک لاس کيښود او وی فرمايل چی «د ده قوم» او وی ويل «قسم په الله تعالیٰ دی که ايمان «ثريا» ته ورسيږی نو د فارس خلق به ئی له هغه ځايه هم راښکته کوی»
يادونه: «فارس» د عربو په لغت کښی هغه چاته وايه شی چی په اس سور وی او دا کنايه ده زمونږ د خراسان يا افغانستان له خلقو څخه چی له بين النهرين څخه تر سند پوری او له خليج فارس څخه تر بخارا پوری پراته ؤ او خلق به ئی زياتره په هغی پيری کښی په آسونو باندی سوريدل او له چين څخه نيولی تر روما کوچنی ايشيا او افريقا پوری د تجارت او سياحت دپاره تلل د دوی يوی ځانگکی چی پارسوا نوميده د (بلخ) په جنوب غربی سيمه کښی هستوگنه درلوده(لرله) چی هغه هيواد له هم دی سببه په پارس سره مشهور دی.
الحمد لله چی صحابه ؤ رضی الله تعالیٰ عنهم د دی بينظير ايثار او د ايمانی جوش ثبوت ورکړ چی د هغوی په ځای کښی د بل قوم د راتللو وار ونه رسيد. خو پخپله دغه فارسيان هم په اسلام مشرف شول او د ايمانداری هغه شانداری مظاهری ئی ور وښوولی او داسی زبردست دينی خدمتونه ئی پای(آخر) ته ورسول چی هر سړی به د هغو له ليدلو څخه خامخا داسی اقرار کاوه چی بيشکه هم دغه فتوحات او ترقی د حضرت محمد رسول الله د دغه پيش گوئی سره برابری دی هم دا د (خراسان) او فارس قوم ؤ چی د ضرورت په وخت کښی به ئی د عربو ځای نيولی شو. له زرهاؤ ائمه ؤ او علماؤ څخه قطع نظر يواځی زمونږ د لوی امام ابوحنيفه رحمة الله عليه (کابلی ثم الکوفی) وجود د دی پيش گوئی په صدق باندی کافی شهادت دی. هم دا راز(قسم) په خراسان او پښتونخوا کښی نور لوی عالمان او پوهان د دی ميهن په پيريو کښی هم شته چی تقريباً د علم او عمل د هغی لوئی ونی څخه چی ځانگکی ئی تر «ثريا» پوری جگکی (اوچتی) ختلی دی خوندوری ميوی ئی راښکته کری دی.

تمت سورة محمد صلی الله عليه وعلیٰ آله وصحبه وسلم بتوفيقه واعانته فلله الحمد والمنة

سورة الفتح مدنية وهی تسع وعشرون آية و اربع رکوعات
د «الفتح» سورت مدنی دی (٢٩) آية او (٤) رکوع لری.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د دی سورت په مختلفو آيتونو کښی د متعددو واقعاتو په لوری اشاری دی چی د فهم د سهولت دپاره د هغو خلاصه او لنډون داسی بيانيږی.

الف: پیغمبر صلی الله علیه وسلم په مدینه کښې خوب ولید چې «په امن او امان سره مکې ته داخل او عمره ئې ادا کړی حلق او قصر ئې فرمایلی دی» دوی دا خوب صحابه ؤ ته ووایه خو د ورتګ نیته ئې ونه تاکله (مقرر نه کړه) مګر د شدت له اشتیاق څخه د ډیرو داسې خیال کیده چې سږکال به عمره میسره کیږی. او اتفاقاً دوی هم د عمرې قصد وفرمایه.

ب: دوی له یو نیم زر سریو سره د عمرې په نیت د مکې په لوری وخوځیدل او «هدیې» هم له دوی سره وې. کله چې دا خبر مکې ته ورسید قریشو یوه لویه جرګه جوړه او په هغې کښې دا خبره غوته کړه چې دوی به نه پریږدو چې مکې ته راشی سره له دې چې سم د مکې معظمې له اصولو سره دښمنانو حق درلود(لرلو) چې حج او عمره وکړی. کله چې محمدی قافله مکې ته نژدې او (حدیبیې) ته ورسیده نو د دوی اوښه هلته چو شوه او سره له ډیرو وهلو او خوځولو او کشمکش هیڅ له خپل ځای څخه ونه خوزیده تر څو چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل «**حبسها حابس الفیل**» او وې ویل «قسم په الله که د مکې خلق له ما څخه د داسې خبرې مطالبه وکړی چې په هغې کښې د حرمات الله تعظیم قائم وی زه به هغه منم» نو په هغه ځای کښې ئې قیام وفرمایه چې اوس په (١٣٦٧ ق هـ) کښې «شمسیه» ورته وائی.

ج: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مکیانو ته سری ولیږل چې «مونږ د جګړې دپاره نه یو راغلی مونږ پریږدی چې خپله عمره وکړو او بیرته لاړ شو» کله چې د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم جواب ور ونه رسید. نو حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم د حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه په خوله هم دا خبره هغوی ته ولیږله. او هغو نارینه ؤ او ښځو مسلمانانو ته ئې زیری ورکړ چې هلته مغلوب او مظلوم اوسیدل «نژدې ده چې په مکه کښې اسلام غالب شی» قریشو حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ستون (واپس) کړ. کله چې د حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه بیرته راتګ وځنډید (ایسار شو) دا خبره خوره شوه چې هغه هلته وژلی شوی دی دلته رسول الله مبارک په دې خیال چې ښائی اوس د جګړې وار هم راورسیږی. ګرد(تول) اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم ئې تر یوی ونی لاندې کینول او د جهاد بیعت ئې تری واخیست. کله چې قریشو د بیعت خبره واوریدله وویریدل او حضرت عثمان رضی الله تعالیٰ عنه ئې بیرته ولیږه.

د: بیا د مکې څو غټان د روغې په غرض د حضرت محمد رسول الله مبارک په حضور کښې حاضر شول او صلحنامه ئې ولیکله دلته پر ځینو خبرو باندې بحث او مناقشه پیښه شوه او مسلمانان په قهر شول او وې ویل چې د داسې خبرې پرې کړه په توره وکړی. خو رسول الله مبارک د مکیانو ګردی(تولی) غوښتنی ومنلی او مسلمانانو د رسول الله مبارک په وینا او د کفارو د ډیرو اصرارو لامله(له وجې) له ضبط او تحمل څخه کار واخیست او روغه غوته شوه. په دې روغلیک (صلحنامه) کښې یو شرط د کفارو له لوری دا وو چې سږکال تاسې مسلمانان بیرته لاړ شی کال ته بې وسلې (تش لاس) راشی او عمره وکړی. تر لسو کلونو پوری به د دواړو ډلو په منځ کښې جنګ نه کیږی. په دې مدت کښې هومره سړی چې له مکې څخه مدینې ته راشی

ښائی چی بیرته ولیږل شی. که له مدینی څخه کوم سړی مکی ته راشی هغه هم دلته په مکی کښی ساتل کیږی. وروسته له دی روغی څخه دوی په (حدیبیی) کښی د هدی حیوانات ذبح او وروسته له حلق او قصر ئی خپل احرام خلاص کړ او مدینی منوری ته بیرته راغلل.

هـ: په لیاره کښی هم دا د (الفتح) سورت نازل شو. دا ګردی(تولی) پیښی د هجرت په (٦) کال کښی پیښی شوی.

و: د (حدیبیی) له راتګه وروسته د هجرت په (٧) کال په اوله کښی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم (خیبر) فتح کړ چی د مدینی په شمال کښی څلور منزله لری پروت دی او د شام په لوری د یهودانو یو ښار وو. په دی جهاد کښی له دوی سره پرته(علاوه) له هغو سړیو څخه چی په حدیبیی کښی ورسره ملګری وو بل هیڅوک نه وو.

ز: حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په (٧) کال د هجرت د ذیقعدة الحرام (حوت) په میاشت کښی سم له تړون سره د عمرة القضا دپاره مکی ته تشریف یووړ او په امن او امان او په زړه پوری ئی عمره اداء کره.

ح: د هغه روغلیک (صلحنامی) هغه خبره چی تر لسو کلونو پوری به جنګ نه کیږی د قریشو له خوا ماته شوه نو ځکه د هجرت په (٨) کال د رمضان المبارک (جدی) په میاشت کښی مکه معظمه د مسلمانانو په لاس فتحه شوه.

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِينًا ﴿١﴾ لِّيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ

بیشکه چی مونږ فتح او بری مو درکړی دی تاته فتحه او بری ظاهر او ښکاره دپاره د دی څو چی وبښی تاته الله هغه چی پخوا تیر شوی دی له ګناه د تا څخه او هغه چی وروسته دی (له ګناه څخه)

تفسیر: د حدیبیی روغه که څه هم په ښکاره ډول(طریقه) د ذلت او د مغلوبیت روغه په نظر راځی او د هغی د شرایطو له لوستلو څخه په بادی النظر کښی دا محسوس کیږی چی ګردی(تولی) خبری د قریشو په ګټه(فائده) دی. لکه حضرت عمر الفاروق او نورو اصحاب الکرام رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین د دی روغی د ښکاره توری له کتلو څخه سخت خپه، محزون، مضطرب او پریشان وو. دوی خیال کاوه چی د مسلمانانو د دی یو نیم زر سر جارونکی (قربانوونکی) لښکر په مخکښی قریش او د هغوی نور طرفداران څه اهمیت لری. ولی د دی راز(قسم) ګردو(تولو) جګړو پریکړه او فیصله په توره سره ونه کړه شی؟ مګر د رسول الله صلی الله علیه وسلم سترګی هغه احوالو او نتیجو ته وی چی د نورو له سترګو څخه به پټه وی ځکه چی الله جل جلاله د دوی تتر(سینه) د ډیرو سختو پیښو د تحمل دپاره پرانیستلی وو دوی په بی مثاله استغنا توکل، تحمل او ایثار سره هغه شرطونه ومنل او خپلو اصحابو ته ئی په دی لندو توریو (الله

ورسوله اعلم) سره ډاډینه(سکون) او تسلي ورکوله یعنی الله او د هغه رسول په داسی خبرو باندی ډیر ښه پوهیږي. تر څو چی دا سورت نازل شو او الله تعالیٰ د دی روغی او فیصلی نوم «فتح مبین» کیښود. خلقو په دی باندی هم تعجب کاوه او ویل به ئی چی یا رسول الله صلی الله علیه وسلم دا بری دی؟ حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم به فرمایل چی «هو! لوی بری دی» حقیقت دا دی چی د اصحابو د جهاد بیعت، او له هغه معمولی کشمکش څخه وروسته ګرد(تول) کفار او معاندین وویریدل او د روغی په لوری ئی خپلی خوښی ښکاره کړی. او نبی کریم صلی الله علیه وسلم سره له دی چی پر جنګ او انتقام باندی ئی پوره قدرت درلود(لرلو) خو بیا هم په هر ځای کښی به ئی له عفوی اغماض او حلم څخه کار اخیست او محض د بیت الله شریف د تعظیم دپاره د هغوی په هغو چتی(بیکاره) غوښتنو باندی نه په قهر کیدل. دا پیښی له یوه لوری د الله تعالیٰ د خصوصی مدد او رحمت د استجلاب وسیله ګرځیدی او له بل لوری د دښمنانو په زړونو کښی د اسلام اخلاقی او روحانی طاقت او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د صبر او تحمل او د شان مینه او اثر په زړونو کښی زیاتوه اګر که د عهد نامی د لیکلو په وخت کښی ځینو ښکاره لیدونکیو به د کافرانو بری لیدل خو که په سره سینه دی پیښی ته کتل کیدی او د هغی شاؤ خوا ته ځیروالی شوی وی او وروسته له غور کولو او له وړاندی وروسته سنجولو(فکر کولو) څخه به هر سړی په دی پوهیده چی دا ګردی(تولی) فیصلی د اسلام په ګته(فائده) شوی دی نو ځکه الله تعالیٰ د هغی نوم «فتح مبین» کیښود او تنبیه ئی وفرمایله چی دا روغه اوس هم روغه ده او په راتلونکی کښی به هم دوی ته د ظاهری او باطنی ډیرو فتوحاتو ورونه پرانیځی لکه چی له دی روغی څخه وروسته د کافرانو له مسلمانانو سره ناسته ولاړه، اختلاط شروع شو او بی تکلفه به ئی سره لیدل او خبری او اتری به ئی سره کولی او کافرانو د مسلمانانو له خولو څخه د مسلمانی خبری اوریدلی. او د دغو مقدسو مسلمانانو اقوالو، احوالو، اعمالو او اطوارو ته به ئی کتل چی له دی ګردو(تولو) پیښو او نندارو څخه هرومرو(خامخا) د دوی په زړونو کښی د اسلام مینه پیدا کیده. آخره نتیجه دا شوه چی د حدیبیی له روغی څخه د مکی تر بری پوری یعنی د دوو کلونو په موده کښی ډیر خلق مسلمانان شول او اسلام زیات خور شو خالد بن الولید او عمرو بن العاص غوندی نومیالی په هم دی مدت کښی مسلمانان شول او دا فتح او بری جسمی فتح او بری نه بلکه روحی فتح او بری وو او د حدیبیی صلح مسلمانانو لره د لوی خیر او برکت سبب شوه او اسلام په شاؤ خوا کښی دومره منتشر شو چی د معظمی مکی د فتح کیدلو ګردی(تولی) وسیلی راغوندی شوی او د هغه پاک ځای د تل دپاره د شرک له ګندګی پاکیدل ئی آسان وګرځیدل په حدیبیی کښی له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره یو نیم زر تنه اصحابان وو خو دوه کاله وروسته له دی څخه د مکی معظمی په عظیمی فتح کښی لس زره توریالی لښکر له دوی سره ؤ. رښتیا خو دا ده چی نه یواځی د مکی او د خیبر فتح بلکه د نورو اسلامی فتوحاتو دپاره د حدیبیی روغه لکه یو اساس بنیاد او زرینه دیباچه وګرځیده او هغه صبر او تحمل توکل او د حرمات الله تعظیم چی په دغه روغه کښی ورڅرګند(ورښکاره) شو او د

هغه علوم او قدسيه معارف او د باطني مقاماتو او د مراتبو فتح الباب چې له دی پيښې څخه شوی دی د هغو اندازه څوک کولی شي؟ هو! د هغو لنډ اجمال او لږه اشاره حق تعالیٰ په دی آيتونو کښې فرمايلی ده يعنې هسی چې دنيوی سلاطين کوم لوی فاتح سپه سالار په خصوصي اعزاز او اکرام سره پالي الله تعالیٰ د دی فتح مبين په صله کښې هغوی ته څلور صلې وربښلي دی اول د ذنوبو غفران له هميشه تر هميشه پوری د هغوی هغه ګردی(تولی) کوتاهی چې د هغوی د رفيعې مرتبې په اعتبار کوتاهي ګڼلې کيږي ګردی(تولی) سره معافي دی دا خبره الله جل جلاله بل هيچا ته نه ده ښيلي خو په حديث کښې راغلي دی چې د دی آيت له نزول څخه وروسته رسول اکرم صلی الله عليه وسلم په عبادت کښې دومره زيات زيار (کوشش) کوو چې کرئ شپه به ئی په لمانځه کښې تيروله تر دی چې د دوی پښې وپړسيدلی او د ګردو(تولو) کتونکيو زړونه به پری خوږيدل اصحابو عرض وکړ چې «يا رسول ولې دومره ربړونه(تکليفونه) په ځان کوئ؟ د الله له لوری خو ستاسو ګردی(تولی) پخواني او وروستني خطاوی ښښلی شوی دی دوی به داسی فرمايل: «**افلا اكون عبدا شكوراً**» ولی زه د هغه شکر ګزاره بنده نشم؟ ښکاره دی چې الله تعالیٰ داسی زيری خپل همغه بنده ته اوروی چې دی د هغه له اوريدلو څخه بی ويری نه شي بلکه لا زيات له الله جل جلاله ودار شي. د شفاعت په طويل حديث کښې راغلي دی کله چې خلق سره راتول شي د حضرت مسيح عليه السلام په حضور کښې عرض کوی نو حضرت مسيح عليه السلام ورته وائی چې حضرت محمد صلی الله عليه وسلم ته لاړ شي! چې خاتم النبيين دی او د هغوی پخواني او وروستني ګرد(تول) ګناهونه ښښلی شوی دی يعنی د ده د شفاعت په مقام کښې که بالفرض کوم تقصير هم وشي نو هغه هم په عامه عفو کښې پخوا له دی راغلي او پرته(علاوه) له دوی څخه بل څوک دا کار نشي کولی.

وَيُتِمَّ نِعۡمَتَهُۥ عَلَيۡكَ

او (بل دپاره د دی) چې پوره کړی (الله په فتحه د مکې او د نورو ښارونو سره) مهرباني خپله پر تا باندی

تفسير: يوائی له تقصيراتو څخه نه تيريږی بلکه هر هغه ظاهری، باطني، مادی، روحی انعام او احسان چې تر اوسه پوری درسره شوی دی د هغه تکميل او تتميم هم کاوه شي.

وَيَهۡدِيَكَ صِرَٰطٗا مُّسۡتَقِيمٗا ۝٢

او (بل دپاره د دی) چې وښيی الله تعالیٰ تاته سمه صافه لياره.

تفسیر: تل به دی د هدایت او استقامت په سمه لیاره کښی قائم لری. د معرفت او شهودو په غیر محدودو مراتبو باندی د فائزیدلو او په قلوبو او ابدانو باندی د اسلام د حکومت د قائمیدلو په لیاره کښی به تاته هیڅ مشکلات نه درپیښیږی خلق به ډلی ډلی ستاسو په لیار ښوونه د اسلام په سمه لیاره راځی او په دی ډول(طریقه) د تا د حسناتو په ذخیره کښی بیشماره زیادت کیږی.

وَّيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيْزًا ③

او (بل دپاره د دی) چی کومک(مدد) وکړی الله تعالیٰ له تا سره مدد غالب زبردست

تفسیر: د الله تعالیٰ داسی مدد به راشی چی هیڅوک به ئی نشی بندولی او د هغه په مرسته(مدد) به فتح او ظفر ستاسی له قدمونو سره مل وی د «نصر» په سورت کښی ئی فرمایلی دی کله چی د الله له لوری مدد او فتح راشی او خلق د الله په دین کښی فوج فوج داخل شی نو ته د الله تسبیح، تحمید او استغفار کوه! ښکاره ده چی پر دی فتح مبین باندی به هم حضرت محمد استغفار ویلی وی د ده په جواب کښی د ﴿ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ ﴾ الآیة ـ مضمون لا صاف ښکاریږی. دا تنبیه ابن جریر رحمة الله علیه کړی ده.

هُوَ الَّذِيْٓ اَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِيْنَ لِيَزْدَادُوْٓا اِيْمَانًا مَّعَ اِيْمَانِهِمْ ؕ

دغه (الله) هغه ذات دی چی نازله کړی ئی ده سکینه او ډاډینه(سکون) په زړونو د مؤمنانو کښی له پاره د دی چی زیات کړی دوی لره ایمان سره له ایمان د دوی

تفسیر: اطمینان او ډاډینه(سکون) ئی راښکته کړه یعنی سره له دی چی د هغوی له طبعی څخه خلاف وو د رسول صلی الله علیه وسلم په حکم باندی ټینګ ودریدل او له ضد کوونکیو کافرانو سره ئی ضد ونه کړ نو د هغه په برکت د دوی د ایمان درجات لا زیات شول او د عرفان او ایقان په مراتبو کښی ئی ترقی وشوه. اول د جهاد په بیعت سره ئی ثابته کړه چی مونږ د الله جل جلاله په لیاره کښی د جنګ کولو او ځان جارولو(قربانولو) دپاره حاضر یو. دا هم د ایمان یو رنګ وو، وروسته له دی کله چی پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسلمانانو له جذباتو څخه پرته (علاوه) روغه وکړه نو دغه د هغوی د ایمان د رنګ بله ننداره وه چی خپل جوش، جذبات او

عواطف ئې په زور سره ټينګ کړل. او د الله او د رسول الله د فيصلې په مقابل کښې ئې غاړه کيښودله رضی الله تعالیٰ عنهم ورضواعنه.

وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ۝

او خاص الله لره دی لښکرې د آسمانونو او د ځمکې (که اراده وفرمائی الله د نصرت د دين خپل بې له تاسی څخه ئې هم کوی)، او دی الله ښه خبردار ښه حکمت والا.

تفسير: دغه خبره همغه پاک الله ته ښه معلومه ده چې کوم وخت تاسو ته د قتال امر کول مصلحت دی؟ او په کوم وخت کښې له قتال څخه بيرته درېدل او روغه کول تاسی لره ښه دی؟ که تاسی ته د قتال امر درکړ شی نو هيڅ کله د کفارو د کثرت له خياله تردد ونه کړئ. ځکه چې د ځمکې او د آسمانونو د لښکرو مالک همغه الله تعالیٰ دی چې سره د لړتوب ستاسی امداد او مرسته(مدد) په غيبی لښکرو سره هم کولی شی لکه چې په «بدر، احزاب، حنين» او نورو کښې ئې وکړه . او که د روغې او د جنګ نه کولو امر درکړی نو هغه هم ومنئ. او داسی خيال ونه کړئ چې افسوس روغه وشوه او کافران په وېرېا له لاسه ووتل او په سزا ونه رسېدل که د قتال امر کيده نو هغوی به مو وژل. ولې چې د هغوی وژل په تاسی پورې موقوف نه دی که مونږ وغواړو نو پخپلو لښکرو سره ئې وژلی شو. په هر حال د ځمکو او د آسمانونو د لښکرو مالک الله تعالیٰ دی که د روغې امر ورکوی نو خامخا په هغې کښې خير او حکمت دی.

لِّيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُؤْمِنٰتِ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ ۚ

لپاره د دې چې داخل کا مؤمنان سړی او مؤمنات ښځې په جنتونو کښې چې بهيږی د لاندی (د ونو او مانيو) د هغو (څلور قسمه وياله) حال دا چې هميشه به وی دوی په هغو (جنتونو) کښې او(دپاره د دې چې) ورژوی الله تعالیٰ له دوی څخه ګناهونه د دوی

تفسير: کله چې رسول اکرم صلی الله عليه وسلم ﴿ اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُّبِيْنًا ﴾ الآية ولوست نو اصحابو هغوی ته مبارکی عرض کړه او وئې ويل يا رسول الله! دا خو تاسی ته وشوه مونږ ته څه ده؟ نو ځکه دا آيتونه نازل شول يعنی الله تعالیٰ اطمينان دادينه(سکون) او سکينه راښکته کړله

او د مؤمنانو ایمان ئې لا زیات کړ تر څو دوی په ډېر اعزاز او اکرام سره په جنت کښې داخل کړی او د هغو ګردی(تولې) خرابۍ او کمزورۍ معاف کړي. په حدیث کښې دي هغو اصحابو چې د حدیبیې بیعت کړی دی هیڅ یو له هغو څخه هم دوزخ ته نه ځي.

تنبیه: د مؤمنانو ذکر د تعمیم دپاره دی یعنی که نارینه وی یا ښځې د هیڅ یوه محنت او ایمانداری نه ضائع کېږي. له احادیثو څخه ثابت شوی دی چې په دې سفر کښې حضرت بی بی ام سلمة رضی الله تعالیٰ عنها د رسول صلی الله علیه وسلم سره وه.

وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظِيْمًا ۙ

دی دغه (غفران او ادخال د جنت) په نزد د الله په مراد رسیدل بری موندل ډیر لوی

تفسیر: ځینې نقال صوفیان یا مغلوب الحال لویان وائی چې د «جنت غوښتل د ناقصانو کار دی» له دې ځای څخه راښکاره شوه چې د الله تعالیٰ په نزد دا لوی کمال دی.

وَّيُعَذِّبَ الْمُنٰفِقِيْنَ وَالْمُنٰفِقٰتِ وَالْمُشْرِكِيْنَ وَ الْمُشْرِكٰتِ

او (لپاره د دې) چې په عذاب کړي (الله) منافقان سړي او منافقانې ښځې او مشرکان سړي او مشرکاتې ښځې

تفسیر: د مؤمنینو په زړونو کښې ئې د صلحې او روغې له خوا ډادینه(سکون) پیدا کړه او د اسلام اساس او بنسټ (بنیاد) ئې ټینګ کړ او د اسلامي فتوحاتو او ترقیاتو ورونه ئې خلاص کړل چې په پای(آخر) کښې به د کافرانو او منافقانو د مصیبت او د ماتې سبب کېږي او هغوی ته به سخته سزا رسیږي.

الظَّآنِّيْنَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِ ؕ

چې ګمان کوونکي دي پر الله باندې ګمان د بدۍ (چې الله به هیڅ کله رسول الله ته بری نه ورکوي)

تفسیر: «بد اتکلونه» دا دي چې د مدینې د تګ په وخت کښې منافقان پرته له «جد بن قیس څخه» ګرد(تول) هلته پاتې شول او پلمې(تدبیرونه) ئې ځان ته جوړې کړې. ولې چې هغوی داسې

اتکل کاوه چی په مکه کښې ضرور جنګ پیښیږی او دا ګرد(تول) مسلمانان په ښکاره دول(طریقه) عمری ته راغلی دی خو په چل سره غواړی چی په معظمه مکه باندی تصرف وکړی.

عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ

پر دوی باندی دی راګرځیدل د بدی (په ذلت او عذاب) سره

تفسیر: د زمانی په ګردش او د مصیبت په احاطه کښې راغلی تر کومه به احتیاط او وړاندی کتل وکړی.

وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ ۚ وَسَآءَتْ مَصِيْرًا ﴿۶﴾ وَلِلّٰهِ جُنُوْدُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿۷﴾

او غضب کړی دی الله پر دوی باندی او لری کړی دی (الله دوی له رحمت خپله) او تیار کړی دی الله تعالیٰ دوی ته (عذاب د) دوزخ او بد ځای د ورتللو دی (دغه دوزخ) او خاص الله لره دی لښکری د آسمانونو او د ځمکی او همیشه دی الله ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چی هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی)

تفسیر: که هغه سزا درکړی نو څوک به مو وژغوری(وساتی). خدائی لښکر به مو په یوه شیبه(لحظه) کښې وړی ذری کړی. خو هغه ذات سره د زبردستیٔ حکمت لرونکی هم دی او د الٰهی حکمت داسی مقتضی نه دی چی سم دلاسه هغوی ته سزا ورکړی.

اِنَّآ اَرْسَلْنٰكَ شَاهِدًا وَّمُبَشِّرًا وَّنَذِيْرًا ﴿۸﴾

بیشکه مونږ لیږلی ئی ته (ای محمده!) شاهد او زیری ورکوونکی او ویروونکی

تفسیر: تاسی د الله امر منونکیو ته زیری د خوښی ورکوئ او غاړه غړوونکو لره ویره اوروی او خپل احوال ښیی لکه چی له ﴿ اِنَّا فَتَحْنَا ﴾ څخه تر دی ځای پوری دری واړه مضامین راغلی دی. او په آخرت کښې هم پر خپل امت او هم پر انبیاؤ علیهم السلام باندی ګواهی ورکوی.

لِّتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَتُعَزِّرُوْهُ وَتُوَقِّرُوْهُ

لپاره د دی چی ایمان راوړی تاسی په الله او په رسول د دغه (الله) او مدد وکړی د هغه د دین او تعظیم وکړی د هغه

تفسیر: د «تعزروه» او د «توقروه» ضمیرونه که الله ته راجع شی نو د الله له مدد کولو څخه د هغه د دین او د هغه د پیغمبر مدد کول دی. که رسول ته راجع شی نو هیڅ اشکال نه پاتی کیږی.

وَتُسَبِّحُوْهُ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ⑨

او هغه (الله) ته نسبت د پاکی وکړی صباح او بیګا

تفسیر: د الله تعالیٰ د پاکی بیان تل کوی که په لمانځه کښی وی او که د باندی له لمانځه څخه وی

اِنَّ الَّذِيْنَ يُبَايِعُوْنَكَ اِنَّمَا يُبَايِعُوْنَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدِيْهِمْ

بیشکه هغه کسان چی بیعت کوی له تاسره بیشکه بیعت کوی له الله سره او لاس د الله د پاسه د لاسونو د دوی دی

تفسیر: خلقو به خپل لاسونه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لاس کښی ورکول او له هغوی سره ئی بیعت کاوه نو دا ئی فرمایل چی د نبی الله په لاس باندی بیعت کول داسی دی لکه له الله تعالیٰ سره بیعت کول ځکه چی حضرت محمد رسول الله په حقیقت کښی د الله تعالیٰ له جانبه بیعت آخلی او د هغه د احکامو تعمیل او تاکید د بیعت په وسیله کوی نو دا هسی ده لکه چی د جزء ٥ «النساء» د سورة په (١١) رکوع ٨٠ آیت کښی دی ﴿مَنْ يُّطِعِ الرَّسُوْلَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ﴾ او د جزء ٩ (انفال) د سورة په (٢) رکوع ١٧ آیت کښی راغلی دی ﴿وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى﴾ کله چی د نبوی د بیعت حقیقت داسی شو نو په یقین سره د الله تعالیٰ د شفقت او د حمایت لاس به هم د هغو د لاسونو د پاسه وی.

تنبیه : رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به له خپلو اصحابو څخه کله د جهاد په نسبت او کله د بل کوم خیر د کار په نسبت بیعت اخیست په صحیح مسلم کښی د (وعلی الخیر) لفظ راغلی

دی. د طریقت د مشائخو بیعت که په مشروعی طریقې سره وی نو د هم دی لفظ لاندی مندرج کیدی شی. په حدیبیې کښې پر دی خبری باندی بیعت اخیستی شوی وو چې تر مړینی(مرګه) پوری مونږ په میړانی(بهادری) سره جنګ کوو! او له جهاده او له جنګه نه تښتو!.

فَمَنْ نَّكَثَ فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖ ۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عٰهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتِيْهِ اَجْرًا عَظِيْمًا ﴿١٠﴾

پس هغه چا چې مات کړ دا بیعت نو بیشکه چې ماتوی به دی بیعت په ځان خپل (او ضرر ئی هم ده ته راجع کیږی) او هغه څوک چې وفا وکړی په هغه شی چې عهد او اقرار ئی کړی دی پر هغه له الله سره پس ژر ده چې ور به کړی الله تعالیٰ ده ته اجر او بدل ډیر زیات (چې د جنت عطاء او د الله لقاء ده)

تفسیر: هغه خبری چې د بیعت په وخت کښې کولی کیږی که څوک هغه ماتوی نو خپل ځان ته عار او نقصان پیښوی او الله تعالیٰ او د هغه رسول ته هیڅ یو نقص او ضرر نشی رسولی او هغه ته د عهد ماتولو سزا وررسیږی هر څوک چې خپل استقامت ښکاره کړی او پخپل عهد او پیمان باندی په ټینګه سره ولاړ وی نو هغه ته به د هغه پوره اجر او بدل وررسیږی.

سَيَقُوْلُ لَكَ الْمُخَلَّفُوْنَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَآ اَمْوَالُنَا وَاَهْلُوْنَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَا ۚ

ژر دی چې وبه وائی تاته (له تا څخه) وروسته پاتی شوی (له تللو د مکې په کال د حدیبیې) له صحرایانو مشغول کړی ئی وو مونږ مالونو زمونږ او کورنی زمونږ نو ښښنه وغواړه مونږ لره (د ګناه زمونږ)

تفسیر: له مدینې څخه د وتلو په وخت کښې رسول الله مبارک مکې معظمې ته د خپلو تللو اعلان کړی ؤ او مسلمانانو ته ئی له خپل ځان سره د ورتګ تشویق او رغبت ورکړی ؤ. ښائی له قرائنو څخه دوی ته هم د جګړی د پیښیدلو کوم احتمال ورپیدا شوی وی خو له دی څخه هغو کلی والو صحرائیانو چې هنوز ایمان د هغوی په زړونو کښې لا ښه ځای نه ؤ نیولی خپل ځانونه ئی پټول

او پخپلو منځونو کښې به ئې سره ویل «آیا مونږ د هغه قوم کورونو ته لاړ شو چې هغوی د محمد صلی الله علیه وسلم پر کور مدینې باندې راغلل. او د هغه ملګری اصحاب ئې ورځنې ووژل. آیا مونږ چې د هغو توره دلته لیدلی ده هلته له هغوی سره جنګیدی شو؟ وګوری چې دا تلونکی هم له دی سفره بیرته راتلونکی نه دی او ګرد(تول) به هلته سره ستړ (تباه) شی» په دی آیتونو کښې حق تعالیٰ د هغوی پټې خبری راښرګندی(راښکاره) کړی او د هغوی د مدینې له رسیدلو څخه پخوا په لیاره کښې ئې ورښکاره کړه چې ستاسې د صحیح او سالم بیرته راتللو په نسبت به دا خلق د خپلی غیر حاضری راز راز(قسم قسم) سونې (دروغ) او عذرونه ووائی او ډول ډول(قسم قسم) هیلی بهانې پلمې(تدبیرونه) به جوړوی. او وائی به چې مونږ د خپل کور او کهول له چارو څخه نه وو وزګار یا مو څوک په کورونو کښې نه ؤ چې وروسته له مونږ څخه د مال اسباب، اهل او عیال سرپرستی وکړی په هر حال له مونږ څخه لوی قصور شوی دی اوس ته له الله تعالیٰ څخه زمونږ مغفرت او ښښنه وغواړه.

يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۚ

وائی دغه (پاتې کیدونکی منافقان) په ژبو خپلو سره هغه (خبری) چې نشته په زړونو د دوی کښې

تفسیر: پخپلو زړونو کښې پوهیږی چې دا عذر بیخی غلط دی او استغفار او د ښښنې غوښتل هم یو ظاهر داری ده او رښتیا او له زړه نه ده. ځکه چې دوی نه دا کومه ګناه ګڼی او نه په داسې څه اعتقاد لری.

قُلْ فَمَن يَمْلِكُ لَكُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا ۚ بَلْ كَانَ اللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١١﴾

ووایه ته (ای محمده! دوی ته) نو څوک دی چې مالک به شی تاسې لره په دفع د عذاب کښې د جانبه د الله څخه د یو څیز که الله اراده وفرمائی ستاسې د ضرر او نقصان یا الله تعالیٰ اراده وفرمائی ستاسو د نفع او ګټی (بل هیڅوک نشته چې ضرر او نفع ئې په قدرت کښې وی) بلکه دی، الله په هغو ګردو(ټولو) کارونو چې کوی ئې تاسې ښه خبردار (نو مطابق د عمل د تاسې په مقتضی د علم خپل سره تاسو ته جزا درکوی)

تفسیر: هر راز(قسم) گټه(فائده) او نقصان د الله تعالیٰ د قدرت په ید کښې دی. د هغه د ارادې او مشیت په مخامخ کښې هیڅوک هیڅ شی نشي کولی. هغه نه غوښت چې تاسي په دې مبارک سفر کښې د هغه له پیغمبر سره شرکت ولرئ. او د هغه فوائد ستاسي په برخه شي او نه ئې اوس منظوره ده چې تاسي ته ښښنه وغواړم. الله تعالیٰ پخوا د تاسي له دې دروغو، حیلو او عذرونو ویلو څخه خبر راکړی دی او ستاسي حال احوال ئې ماته راڅرګند(راښکاره) کړی دی. او اراده ئې فرمایلې ده چې ستاسي د دې ناوړه (ګنده) اعمالو او حرکاتو په سبب تاسي د حدیبیې د غزوې له راز راز(قسم قسم) برکاتو او ګټو څخه بې برخې کړي. او تاسي ته له دې درکه نقصان او خساره ورسوي که تاسي وائي چې مونږ د مال، اولاد او کور او کهول لامله (له وجې) په دې غزوې کښې شرکت ونه کړ نو که الله وغواړي چې ستاسي مال، اولاد، کور کهول ته ستاسي په حضور کښې څه زیان او ضرر ورسوي نو ستاسي له لاسه څه کیدی شي؟ یا فرض کړئ که الله تعالیٰ تاسي یا د تاسي اهل عیال او مال ته کومه ګټه(فائده) رسوي نو ستاسي نشتوالی او مسافرت د هغې مانع کیدی نشي او هرومرو(خامخا) ئې دررسوي نو د الله او د هغه د رسول د خوښې په مقابل کښې داسي خبرې ته ځیر کیدل او د داسي شیانو پروا کول پرته(علاوه) له حماقت او ضلالت څخه بل شی نه دی او داسي فکر هم مه کوئ چې په پلمو(تدبیرونو)، حیلو، بهانو او خبرو سره به د الله تعالیٰ او د رسول الله خوښې حاصله کړئ، او په دې ښه پوه شئ چې الله تعالیٰ ستاسو په ګردو(ټولو) خبرو اترو او پلمو(تدبیرونو) خبردار دی.

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَىٰ أَهْلِيهِمْ أَبَدًا وَزُيِّنَ ذَٰلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ﴿١٢﴾

(دا عذرونه او بهانې چې تاسي ئې کوئ داسي نه ده) بلکه ګمان به کاوه تاسي (ای متخلفینو) چې بیا به له سره بیرته راونه ګرځي رسول الله او مؤمنان (له حدیبیې نه) کورونو خپلو ته هیڅ کله او ښائسته کړی شوی دی دغه (ګمان د تباهي د مؤمنانو) په زړونو ستاسي کښې (ای منافقانو) او ګمان کړی ؤ تاسي ګمان بد شوی (په علم د الله کښې). او وئ تاسي یو قوم هلاک کړی

تفسیر: په رښتیا سره ستاسي د نه ورتګ سبب دا خبرې نه دي چې تاسي ئې وائي بلکه ستاسي ګمان داسي ؤ چې اوس پیغمبر او د هغه ملګري له دې سفره په روغ صورت بیرته راونه ګرځي دا ستاسي د زړه تینګه خبره وه چې دا ګمان مو بیخي غلط او چټي(بیکاره) ثابت شو نو ځکه

تاسی خپل حفاظت او ګټی د جلا(جدا) اوسیدلو په صورت کښی سنجولی (غوره کړی) وی او حال دا دی چی په دی صورت کښی ستاسی خسران او تباهی وه او الله تعالیٰ ته ښه معلوم وه چی تاسی تباه او برباد کیدونکی ئی.

وَمَنْ لَّمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ فَاِنَّآ اَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِيْنَ سَعِيْرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَّشَآءُ ؕ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوْرًا رَّحِيْمًا ﴿١٤﴾

او هر هغه چی ایمان ئی نه وی راوړی په الله او په رسول د دغه (الله) نو بیشکه مونږ تیار کړی دی مونږ الله تعالیٰ کافرانو ته تود اور (د دوزخ) او خاص الله لره دی سلطنت او باچائی د آسمانونو او د ځمکی (ملکاً خلقاً وعبیداً) ښښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د مغفرت ئی) او په عذاب کښی اچوی هر هغه چی اراده وفرمائی (د عذاب ئی) او همیشه دی الله ډیر ښه ښښونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا (په ورکولو د اجر او ثواب سره).

تفسیر: هغه څوک چی د الله تعالیٰ اراده د هغه ښښنی ته نه وی تللی نو زه ئی څرنګه ښښنه وغواړم هو! که الله تعالیٰ مهربانی پر تاسی باندی وفرمائی نو تاسی ته توفیق درکوی چی توبه وکاږی او د هغه ښښنه ځان ته وګټی د هغه رحمت په هر حال کښی د هغه په غضب باندی سابق دی.

سَيَقُوْلُ الْمُخَلَّفُوْنَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوْهَا ذَرُوْنَا نَتَّبِعْكُمْ ۚ يُرِيْدُوْنَ اَنْ يُّبَدِّلُوْا كَلٰمَ اللّٰهِ ؕ قُلْ لَّنْ تَتَّبِعُوْنَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ۚ

ژر به ووائی (تاته) وروسته پاتی کیدونکی (خلق) کله چی روان شی تاسی غنیمتونو (د خیبر ته) (دپاره د دی) چی واخلی تاسی هغه (غنائم).! پری ږدی مونږ چی درځو په تاسی پسی (دپاره د جنګ او غنیمت)، اراده لری دوی چی بدل کړی کلام الله (حکم د الله) ووایه (ای محمده ! دوی ته) چی له سره به متابعت ونه کړی تاسی زمونږ هم داسی فرمایلی وو الله پخوا له دی

ځخه.

تفسیر: د حدیبیې له راتګ ځخه وروسته رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته امر ورسید چې پر (خیبر) باندې برید او تعرض وکړي! چې هلته هغه غداران یهودان اوسیدل چې د (احزاب) په غزا کښې ئې کافرانو ته د مدینې لیار ښوونه کړې وه. حق تعالیٰ خپل رسول ته خبر ورکړ چې هغه صحرائیان چې حدیبیې ته نه وو تللي اوس به د (خیبر) په غزا کښې له تاسې سره د ورتګ غوښتنه وکړي ځکه چې هلته ویره لږه او د ولجې(غنیمت) هیلې (امیدونه) ډیرې دي تاسې هغوی ته ووائی چې ستاسې له دې غوښتنې ځخه لا پخوا ماته الله تعالیٰ ستاسې په نسبت هدایت راکړی دا چې تاسې په دې سفر کښې هم هرګز نشی تلی نو آیا په دې صورت کښې به تاسې له مونږ سره تلی شئ؟ که ځې نو د دې تګ معنی به دا وی چې د الله تعالیٰ خبره بدله شوې ده حال دا چې د الله تعالیٰ احکام هیڅ کله بدلیدونکی نه دي.

فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا

بیا به ژر ووائی چې حسد او کینه کوی تاسې له مونږه سره (په ګټه(فائده) زمونږ کښې ای مؤمنانو!)

تفسیر: الله تعالیٰ هیڅ نه دی فرمایلی تاسې محض دا غواړی چې مونږ ته څه ګټه(فائده) ونه رسیږی او د غنیمت مال یواځې تاسې ته پاتې شي.

بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾

(داسې نه ده) بلکه ؤ دوی چې نه به پوهیدل (له دین د اسلام نه) مګر خو لږ څه

تفسیر: ډیره لږه پوهه لري او دا ناپوهان په دې نه پوهیږی چې د مسلمانانو د زهد او د قناعت مرتبه دومره لوړه(اوچته) ده چې هغوی هیڅ دنیوی ګټو ته نه ګوری کله چې د مال حرص پاتی نه شو نو پر تاسې باندې به څرنګه حسد کوی؟ آیا رسول الله مبارک د رخې(کینې) له پلوه د الله تعالیٰ له خوا تاسې ته (العیاذ بالله) داسې یو امر کوی؟

قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَىٰ قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ

شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ۖ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللَّهُ أَجْرًا حَسَنًا ۖ

ووایه (ای محمده !) وروسته پاتی کیدونکیو ته له صحرائی خلقو ژر ده چی راوبه بللی شی تاسی طرف د جنګ د یوه قوم ته چی خاوندان د جنګ سخت وی یا به جنګ کوی تاسی له هغو سره (چی ایمان ئی نه راووړ) یا به مسلمانیږی هغوی نو بیا که امر ومنی تاسی د دغو بلونکیو دربه کړی تاسی ته الله اجر ثواب ښه (چی عزت او غنیمت دی په دنیا کښی، جنت او رؤیت دی په عقبا کښی)

تفسیر: لږ څه صبر وکړی دی غزا ته نشی تلی. خو وروسته له دی نه نوری جګړی ډیری راتلونکی دی او د خورا(ډیر) سختو جنګیالیو قومونو سره به د مسلمانانو جنګونه پیښیدونکی وی او د هغه سلسله به تر هغه پوری اوږدیږی تر څو هغه اقوام یا د اسلام په دین مشرف شی یا جزیه ورکړی او ځان مطیع‌الاسلام وشمیری. که په رښتیا سره تاسی د جهاد مینه لری نو هلته د جهاد ډګر ته ننوځی! او خپل شجاعت میرانه(بهادری) او توره راښکاره کړی که په هغه وخت کښی د الله تعالیٰ امر او حکم ومنی نو الله تعالیٰ به خورا(ډیر) ښه بدل او جزاء تاسی ته درکړی.
تنبیه: له دی جنګیالیو قومونو څخه (بنو حنیفه) یا نور مراد دی چی د کذاب مسیلمه تبر و یا (هوازن) یا (ثقیف) او نور دی چی د حنین په غزا کښی له هغوی سره مقابله وشوه، یا به هغه مرتدان وی چی له هغوی سره د ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه په خلافت کښی سخته جګړه پیښه شوه یا به د پارس، روم، خراسان، پښتونخوا، ګرد(تول) او نور هغه توریالی قومونه وی چی د راشدهٔ خلفاؤ په وخت کښی له هغوی سره سخت جنګونه ونښتل لکه چی د پښتونخوا په تیره بیا په کابل کښی ډیر سخت جنګونه وشول چی تر ډیری مودی پوری وږده شول. او پښتانه څو ځلی ایل (محکوم) او بیا باغیان شول او د اصحابو لوی توریالیان لکه حضرت تمیم او جبیر رضی الله تعالیٰ عنهم دلته شهیدان شول او د حضرت عثمان ذی النورین لوی لښکری امیران لکه عبد الرحمن بن سموره بن حبیب القریشی اول ځلی او لیث بن قیس بن حضرت عباس د رسول اکرم تره رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین دوهم ځلی دلته ستړی او ستومان شول. او تر ابد پوری دوی او د هغوی د توریالیو ملګریو مطهر اجساد زمونږ او مونږ ګنهګاران د هغوی شو او د ذی النورین رضی الله تعالیٰ عنه له خلافت راهیسی ګرد(تول) افغانستان د اسلام په مبارکه رڼا(رڼرا) منور شو. الحمد لله علیٰ ذٰلک والشکر له وائی په ځینو هغو جنګونو کښی چی نومونه ئی پاس یاد شول بی له کومی لوئی جګړی بری حاصل او دغه اقوام مسلمانان شول او لوئی ولجی (غنیمتونه) په لاس ورغلی.

وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

او که وګرځيدی تاسی لکه چی ګرځيدلی وی پخوا له دی څخه نو په عذاب به کړی (الله) تاسی په عذاب ډير دردناک سره

تفسير: لکه چی د حديبيې له تګه بيرته پاتی شوی که په راتلونکی جګړی کښی هم بيرته پاتی شوی نو الله تعالیٰ تاسی ته ډير درد لرونکی عذاب درکوی. او ښائی پخوا له آخرته په هم دغه دنيا کښی هم څه عذاب دررسيږی.

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَّلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ ؕ وَمَنْ يُّطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهٗ يُدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

نشته پر ړانده باندی هيڅ ګناه او تکليف او نه په ګوډ باندی هيڅ ګناه او تکليف او نه په ناروغ باندی هيڅ ګناه او تکليف (ځکه چی جهاد پر دغو معذورانو فرض نه دی) او هر هغه څوک چی اطاعت وکړی ومنی حکم د الله او د رسول د دغه (الله) نو داخل به ئی کړی (الله) دی په جنتونو کښی چی بهيږی له لاندی (د ونو او مانيو) د هغو (څلور قسمه) ويالی او هر هغه څوک چی وګرځيد (له احکامو د الله) نو (الله) به په عذاب کړی دی په عذاب ډير دردناک سره

تفسير: په ګردو(ټولو) امورو او معاملو کښی عامه ضابطه هم دا ده چی متخلفين معذب کړی.

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

خامخا راضی او خوښ شوی دی الله تعالیٰ له مؤمنانو نه هغه وخت چی بيعت ئی کاوه له تا سره د لاندی د ونی

تفسير: دا د «کيکر» ونه وه غالباً د ﴿لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ الآية ـ د فرمايلو له سببه دغه بيعت ته (بيعة الرضوان) وائی چی د هغه مفصله قصه د دی سورت په شروع کښی تيره شوه.

فَعَلِمَ مَا فِىْ قُلُوْبِهِمْ

بیا معلوم کړ (الله په ظاهري علم سره هم) هغه (اخلاص) چې په زړونو د دوی کښې وو

تفسير: د ظاهر اندیښنه او د زړه توکل، حسن نیت، صدق، اخلاص اسلامي مینه او نور.
تنبیه: ګردو(تولو) مفسرینو له ﴿ مَا فِىْ قُلُوْبِهِمْ ﴾ څخه هم دا مراد اخیستی دی مګر ابوحیان رحمة الله علیه وائی چې له دی نه د روغی او د روغی له شرایطو څخه هغه رنځ، غم، او اضطراب چې زړونو ته وررسیدلی وو مراد دی په دی تقدیر سره وروسته له دی نه ﴿ فَاَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ ﴾ ډيره ښه ورسره لګیږی والله اعلم.

فَاَنْزَلَ السَّكِيْنَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيْبًا ﴿١٨﴾ وَّمَغَانِمَ كَثِيْرَةً يَّاْخُذُوْنَهَا

بیا راښکته کړه (الله) سکینه او ډاډینه(سکون) پر دوی باندی او عوض ئی ورکړ (الله) دوی ته بری نژدی، (چې فتح د خیبر ده) او ولجی(غنیمت) ډیری چې وابه خلی دوی هغه (ولجی)

تفسير: مراد له فتحی نژدی څخه فتحه د خیبر ده چې د حدیبیی له بیرته راتګ څخه سم د لاسه پیښه شوه او زیاتی ولجی(غنیمت) په لاس ورغللی چې له هغو سره مجاهدین هوسا (خوشاله) او خوښ شول.

وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيْزًا حَكِيْمًا ﴿١٩﴾

او دی الله همیشه قوی غالب ډیر حکمت والا

تفسير: الله تعالیٰ په خپل زور او حکمت سره، د حدیبیی نقصانونه! په دی ځای کښی تلافی او معاوضه کړل او په فتحه د مکی معظمی او حنین کښی هم داسی تلافی او معاوضی په ظهر ورسیدی.

وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيْرَةً تَأْخُذُوْنَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهٖ

وعده کړی ده له تاسي سره الله د غنائمو او ولجو ډيرو چي وابه ئې خلې تاسي هغه نو (الله) ژر درکړل تاسي ته دا (غنائم او ولجې)

تفسير: وروسته به ډيرې ولجې او غنيمتونه دررسيدونکي وي چي له هغو يو هم دا د خيبر غزا ده چي ستاسي برخه په دې کښې درکړه شوه.

وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ

او (الله) بند کړل لاسونه د خلقو له تاسي نه

تفسير: عام جنګ درپيښ نه شو او په حديبيې او خيبر کښې ئې د کفارو له لاسه تاسي ته څه ضرر او نقصان ونه رساوه او ستاسي په نشتوالي کښې هيڅا ستاسي اهل او عيال کور او کهول ته هم لاس ونه غځاوه.

وَلِتَكُوْنَ اٰيَةً لِّلْمُؤْمِنِيْنَ

او چي شي دا کار ښنه (د قدرت د الله) له پاره د مؤمنانو

تفسير: مسلمانان دې وپوهيږي چي د الله قدرت څرنګه دی؟ او د هغوی درجه د هغه په دربار کښې څومره ده؟ او بل دا چي وروسته له دې څخه هم د هغه نورې ګردې(تولې) وعدې هم داسي پوره کيدونکي دي.

وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُّسْتَقِيْمًا ﴿٢٠﴾

او الله ښيي تاسي ته لياره برابره (د توکل په الله باندې په هر کار کښې)

تفسير: د الله تعالیٰ پر وعدو باندې ډاډينه(سکون) او د هغه د لامحدود قدرت پيژندنه او همغه ذات ته د ځان او د جهان سپارنه! د لا زيات اطاعت او حکم منلو ترغيب درکوي، چي هم دا ده د توکل برابره او سمه لياره.

وَّأُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوْا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا ۚ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرًا ﴿٢١﴾

او بل (ئی درکړی دی تاسو ته غنیمتونه او بری) چی لا نه وی قادر تاسی په هغو (غنیمتونو) باندی په تحقیق (علمی) احاطه کړی ده الله په هغو (غنائمو) باندی هم او دی الله تعالیٰ پر هر شی باندی (چی اراده وفرمائی) ښه قادر او توانا

تفسیر: د دی بیعت په انعام کښی ئی د خیبر فتح درکړه او د مکی شریفی فتح چی په هغه وخت کښی په لاس درنغله وروسته له دی څخه به په لاس درشی ځکه چی الله د هغه وعده کړی ده. چی په حقیقت او عالم اسباب کښی هم دا د حدیبیی صلح د مکی شریفی د فتحی مقدمه او توطیه ده.

وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُوْنَ وَلِيًّا وَّلَا نَصِيْرًا ﴿٢٢﴾

او که جنگ وکړی له تاسی سره هغه کسان چی کافران شوی وو نو خامخا به ئی گرځولی وی شاوی خپلی بیا به ئی نه وو موندلی څوک دوست ساتونکی او نه مددگار

تفسیر: که جنگ پیښیده نو بری به ستاسی وو او کافرانو به شا اړوله او ښتیدل به او مدد کوونکیو به دوی له آفته نه شو ژغورلی (بچ کولی) خو د الله تعالیٰ د حکمت داسی اقتضاء وشوه چی سم د لاسه روغه وشی او د روغی د عظیم‌الشانو برکاتو څخه مسلمانان مستفید او گټور شی.

سُنَّةَ اللّٰهِ الَّتِيْ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ ۖ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيْلًا ﴿٢٣﴾

(طریقه ایښی ده الله د غالبیدلو د حق) په طریقی هغو سره چی په تحقیق سره تیر شوی ده پخوا له دی نه او هیڅ کله به نه مومی ته طریقی د الله لره تبدیل او، اوښتل.

تفسير: کله چې د اهل الحق او د اهل‌الباطل په منځ کښې په کومه فيصله کوونکې موقع کښې سره مقابله وشي نو په دغې مقابلې کښې به بالاخر اهل الحق غالب او اهل الباطل مغلوب او مقهوريږي. د الله هم دا عادت له پخوا راهيسې جاري دی چې هيڅ تغيير او تبديل په کښې پيښيدونکې نه دی. هو! دومره شرط پکښې شته چې اهل الحق په هيئت مجموعې سره په پوره حق منلو باندې تينګ ولاړ وی. ځينو د ﴿ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلًا ﴾ معنې داسې اخيستې ده چې د الله عادت بل څوک نشي اړولی. يعنې بل څوک داسې قوت او قدرت نه لري چې پرته(علاوه) له هغه کاره بل کار پرې وکړی شي چې له سنت الله څخه چپ (مخالف) يا پرته(علاوه) وی.

وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ

او دغه (الله) هغه (ذات دی) چې بند ئې کړل لاسونه د هغو (کفارو) له تاسې څخه او لاسونه ستاسې له هغوی څخه په منځ د مکې کښې پس له هغې څخه چې غالب ئې کړی تاسې په هغوی باندې

تفسير: د مشرکانو څو ډلې حديبيې ته راغلې وې چې که لاس ئې بر شي رسول اکرم صلی الله عليه وسلم په شهادت ورسوی يا يو نيم مسلمان ګوښې (بيل) ګير کړی او وئې ربړوی لکه چې داسې څو پيښې هم راپيښې شوی او په دې منځ کښې يو مسلمان هم په شهادت ورسيد چتې(بيکاره) خبرې او د جنګ د اور بليدلو خبرې هم وشوې، تر دې چې اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم اجمعين هغه قاتل ونيو او د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم حضور ته ئې وروړاندې کړ او رسول الله د هغه د انتقام څخه سترګې پټې کړی او وئې باښه. په دې آيت کښې د هم دغو واقعاتو په لوری اشاری دی او (ببطن مکة) د مکې د ښار له منځ څخه مقصد د ښار هغه نزدې منطقه ده چې له ډيره نژدې والې څخه داسې ښکاری لکه مځکه د حرم او يا مابين د ښار.

وَكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾

او دی الله په هغه څه چې کوی ئې تاسې ښه ليدونکې

تفسير: الله تعالیٰ ته د کفارو شرارتونه او ستاسې عفو او تحمل ښه معلوم دی او وينې ئې. نو جزا به پرې درکړی.

هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ ۚ

دوی هغه کسان دی چی کافران شوی دی او منع کړی ئی وی تاسی له مسجد الحرام څخه او (منعه کړی ئی وی) قربانی د تاسی په دی حال کښی چی بندی کړی شوی وی له دی نه چی ورسیږی ځای د حلالولو خپلو ته

تفسیر: د حرم تر هغی برخی پوری ئی د قربانی حیوانات پری نه ښوول چی هلته ئی بوځی او په مشروعه طریقه سره ذبح کړی او هملته په حدیبیی که بند پاتی شول.

وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَئُوهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِّنْهُمْ مَّعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۖ لِّيُدْخِلَ اللَّهُ فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ

که چیری نه وی (پټ په کفارو کښی) څو سړی ایمان راوړونکی او څو ښځی ایمان راوړونکی چی نه پیژندل تاسی هغوی لره (په صفت د ایمان سره دا خطره) چی پایمال کړی وو تاسو هغوی (هم سره له کفارو) پس رسیدلی به وو تاسی ته له هغوی څخه ضرر او غم په ناپوهی سره (نو د جهاد حکم به ئی درکړی وی لیکن حکم ئی در نه کړ) دپاره د دی چی داخل کړی الله په رحمت خپل کښی هر هغه چی اراده وفرمائی (د داخلولو ئی)

تفسیر: هغه مسلمانان نارینه او ښځی چی په مکی کښی مظلوم او مقهور اوسیدل او د مدینی منوری مسلمانانو له هغوی سره پوره پیژندګلو نه درلوده(لرله) هغوی به په جنګ کښی د ناپوهی په سبب پایمال او لتاړ کیدل که دا ویره نه وی نو سم د لاسه به د جنګ کولو امر کیده خو که داسی امر صادریدی نو تاسی به په دی قومی نقصان باندی متاسف او خپه کیدی او کافرانو ته به د داسی ویناؤ موقع په لاس ورتله چی «وګوری! مسلمان د خپل مسلمان پت (عزت) هم نه ساتی». نو ځکه مو جنګ منع کړ تر څو هغه مسلمانان محفوظ او ساتلی پاتی وی او پر تاسی باندی د دی بیمثاله صبر او تحمل له سببه الله خپل رحمت اوروی او له دی کافرانو څخه هغه سړی چی د هغو مسلمان کیدل مقرر او مقدر دی ښائی په دی خطرناکی جګړی کښی له لاسه ونه وځی او د الله تعالیٰ په رحمت کښی پخپلی نیتی داخل شی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه

ليکي «په دې ګردي (تولى) قصې کښې تول ضد او د کعبې شريفې بې ادبي د هم دغو مشرکانو له پلوه وشوه تاسې مسلمانان په ادب وی کفارو عمره کوونکي منع کړل قرباني ئې پرې نښودی چې خپل ځای ته ورشي بيشکه دا ځای د دې وړ (لائق) وو چې په همغه وخت کښې ستاسې په لاسونو فتح کيده نو کله چې ځينې مسلمانان نارينه او ښځې په مکه کښې پټ اوسيږي او ځينې هغه کسان چې د هغوی مسلمان کيدل مقدر دی هم په دې جنګ کښې لتاړيدل او له لاسه وتل نو ځکه مو جنګ معطل کړ د روغې په هغو دوو کلونو کښې هومره سړي چې مسلمان کيدونکي وو مسلمان شول او هغه مؤمنان چې وتونکي وو ووتل نو وروسته له هغه په مکه معظمه کښې جګړه ونښته او فتحه وشوه.

لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِيْنَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا ﴿٢٥﴾

که چيرې جلا(جدا) شوی وی دغه (مسلمانان له کفارو نه) نو خامخا به مو په عذاب کړي ؤ هغه کسان چې کافران شوي دي له دغو (اهل د مکې) څخه په عذاب ډير دردناک سره

تفسير: که مسلمانان له کافرانو څخه جلا(جدا) اوسيدی او مسلمانان له هغوی سره داسې ګډوډ نه وي پراته نو تاسې به کتل چې مونږ کافرانو ته د مسلمانانو په لاس څومره خوږوونکي سزاوي ورکولې.

اِذْ جَعَلَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا فِيْ قُلُوْبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلٰى رَسُوْلِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ

کله چې ګرځولې وو هغو کسانو چې کافران شوی وو په زړونو خپلو کښې ننګ هسې ننګ چې د جاهليت ناپوهی وه نو راښکته کړی الله ډاډينه(سکون) او اطمينان خپل پر رسول خپل او پر مؤمنانو باندی

تفسير: د ناپوهي ضد دا دی چې سږکال عمره ونه کړی، هغه مسلمانان چې له مکې څخه هجرت کوی هغوی بيرته راليږی کال ته دې عمرې ته راشي او زيات له دريو ورځو څخه به په مکه کښې نه اوسي علاوه پر دې وسلې له خپله ځانه سره ونه لري، په روغليک (صلحنامی) کښې بسم الله الرحمٰن الرحيم مه ليکي! د محمد رسول الله په ځای يوازې محمد بن عبدالله وليکي حضرت رسول اکرم دا ګردی(تولى) خبرې ومنلې او اصحابو سره د سخت انقباض او اضطرابه د پيغمبر له ارشاد

سره سم دی ته غاړه کیښووله او په پای (آخر) کښې په هم دی فیصلی باندی د هغوی زړونه مطمئن شول.

وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَىٰ وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا ۚ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

او تینګه لازمه ئې کړله هغوی لره کلمه د تقویٰ (خبره د ادب) او وو دوی ښه لائق وړ(مستحق) له دغه سره او اهل د دی (کلمی د تقویٰ) او دی الله په هر شی باندی ښه پوه

تفسیر: له الله تعالیٰ وویریږی او د نافرمانی له لیاری ځخه ځان وژغوری(وساتی) او د کعبی په ادب باندی په مضبوطی سره تینګ واوسی او ولی به نه اوسی چی تاسی په دنیا کښی د واحد الله تعالیٰ رښتین منونکی او د **(لا اله الا الله محمد رسول الله)** زبردست قایلان عاملان او حاملان ئی او د یوه پوخ او موحد پیغمبر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مطیع او وفادار امتیان ئی او خپل جذبات او رجحانات مو په جوش کښی د الله جل جلاله په خوښی او د هغه د شعائرو په تعظیم کښی جار(قربان) کړی دی. حقیقی توحید هم دا دی چی سړی د هغه واحد الله تعالیٰ اوامر او احکام واوری او د خپل عزت او د ذلت خبری د هغه په مخکښی یوه خوا ته کیږدی. ښائی د هم دی لامله (له وجی) په حدیث کښی د (کلمة التقویٰ) تفسیر په ﴿ لَآ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ ﴾ سره شوی وی. ولی چی زیاتره د طهارت او د تقویٰ اساس هم دا پاکه کلمه ده چی د دی د منلو او د حق د اداء کولو دپاره الله تعالیٰ د رسول اکرم اصحاب غوره کړی وو او بیشکه هم دوی د الله تعالیٰ په علم کښی د دی خبری اهل او مستحق هم وو.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ ۖ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِن شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ ۖ

خامخا په تحقیق رښتیا ښودلی دی الله رسول خپل ته خوب د ده په حقه او رښتیا سره چی خامخا به داخل شی تاسی مسجد حرام ته که اراده وفرمائی الله په امن او آرام سره حال دا چی خریونکی به وی د سرونو خپلو او لنډوونکی به وی (د ویښتو خپلو) او نه به ویریږی تاسی (له هیچا هیچیری)

تفسیر: د دی سورت په ابتدا کښې ذکر شوی دی چې په مدینې منورې کښې رسول اکرم صلی الله علیه وآله وسلم خوب ولید چې مونږ په مکې کښې داخل شوی یو سر خرییلي او ویښتان پری کړی، له احرامه وتلي، حلال شوی یو له بل لوری اتفاقاً په هم دی کال کښې دوی د عمرې قصد وفرمایه په اصحابو کښې زیاتره هم دا خیال تینګ شو چه په هم دی کال کښې به مونږ مکې ته رسیږو او عمره به اداء کوو. کله چې روغه غوته شوه او دوی له حدیبیې څخه بیرته راوګرځیدل څینو اصحابو عرض وکړ چې «آیا تاسو نه وو فرمایلي چې مونږ به په امن او امان سره په مکې معظمې کښې داخلیږو او عمره به اداء کوو» دوی وفرمایل چې «ما داسې هم ویلي وو چې سږکال به داسې کیږی؟» هغوی عرض وکړ «یه» نو وی فرمایل چې «بیشکه هم داسې به کیږی! او تاسې به په امن او امان سره مکې ته رسیږی او د بیت الله الشریف طواف به کوی، او له تاسې څنې به څوک سر خری ئی او څوک به ویښتان لندوی او احرام به خلاصوی او د هغه ځای له ورتګه به هیڅ راز(قسم) فکر او اندیښنه تاسې ته نه وی» لکه چې د حدیبیې له کال څخه وروسته هم داسې هم وشو. په دی آیت کښې ئی هم دا فرمایلي دی چې په تحقیق سره الله خپل رسول ته رښتیا خوب ورلیدلی دی. پاتې شو د (إن شاء الله) فرمایل د «ابن کثیر » په نزد دا إن شاء الله د تحقیق او توکید دپاره ده. (سیبویه) وائی په داسې ځایونو کښې چې د یوه شي په قطعي دول(طریقه) سره ورښوول د څینو مصلحتونو له مخې مقصود نه وی او کول ئی منظور وی داسې عنوان غوره کاوه شي. یا محض دپاره د تبرک، الله تعالیٰ «إن شاءالله» فرمایلي دی یا لپاره د تعلیم د بندګانو خپلو ئی فرمایلي دی یعنی هر مؤمن لره مناسب دی چې د راتلونکو کارونو په نسبت إن شاء الله ووائی!

فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

نو معلوم دی الله ته (فوائد د دغې صلحې) هغه څه چې نه پوهیدی تاسې نو وئې ګرځوله پخوا له دغه داخلیدلو د مکې نه فتحه او بری نژدی.

تفسیر: بیا الله تعالیٰ له خپل محیط علم سره سم د واقعاتو سلسله قائمه کره. الله تعالیٰ ته دغه خبره معلومه وه چې د خوب د تعبیر په ښکارولو کښې وروسته له یوه کال څخه څومره ګټې او مصالح دی چې عام خلق پری نه دی خبر نو ځکه ئی د خوب د تعبیر وقوع بل کال ته وځنډوله (ایساره کره) . او د هغه له وقوع څخه ئی پخوا تاسې ته سم د لاسه یو بل بری درووباښه یعنی د خیبر بری یا د حدیبیې روغه چې هغې ته اصحاب الکرام رضی الله تعالیٰ عنهم (فتح مبین) ویله لکه چې د دی سورت په اول کښې زمونږ دغه تفسیر د دی خبری تفصیلات لیکلي شوی دی.

هُوَالَّذِيٓ اَرۡسَلَ رَسُوۡلَهٗ بِالۡهُدٰى وَدِيۡنِ الۡحَقِّ

دغه (الله) هغه ذات دی چی رالیږلی ئی دی رسول خپل په (ښوونه د) سمی لیاری او دین حق سره (چی دین د اسلام دی)

تفسیر: د اصولو او فروعو او عقائدو او احکامو په اعتبار دا دین رښتیا دی او هم دا سمه لیاره ده چی محمد صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم راوړی ده.

لِيُظۡهِرَهٗ عَلَى الدِّيۡنِ كُلِّهٖ ؕ

لپاره د دی چی غلبه ورکړی (پورته کړی هغه دین) پر دینونو تولو باندی

تفسیر: الله تعالیٰ دا دین په ښکاره ډول(طریقه) تر سلهاوو کلونو پوری پر گردو(تولو) مذاهبو باندی غالب کړی دی. او مسلمانانو تر څو پیریو پوری په تول بشریت باندی حکومت او تسلط درلود(لرلو) او په راتلونکی زمانی کښی د دنیا له ختمیدو سره نژدی هم داسی یو وخت راتلونکی دی چی په هر ځای کښی به د دی حق دین حکومت او تسلط وی. د استدلال او حجت له مخی به هم د اسلام دین تل غالب وی لکه چی اوس هم غالب دی.

وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيۡدًا ؕ ۲۸

او کافی بس دی الله ښه شاهد (حق ثابت کوونکی)

تفسیر: الله تعالیٰ د دی دین په حقانیت باندی گواه دی او همغه ذات پخپل قدرت سره حق ثابت کوونکی دی یا کافی بس دی الله شاهد په وعدو خپلو یا په نبوت او رسالت د رسول خپل یعنی محمد صلی الله علیه وسلم لکه چی د دوی عالی شان په وروسته کښی داسی بیانیږی.

مُحَمَّدٌ رَّسُوۡلُ اللّٰهِ ؕ وَالَّذِيۡنَ مَعَهٗۤ اَشِدَّآءُ عَلَى الۡكُفَّارِ

محمد رسول او رالیګل شوی د الله دی (په حق سره)، او هغه کسان چی له ده سره دی سخت دی از روی مقابله او مجاهده پر کافرانو باندی

تفسیر: د کافرانو په مقابل کښې هسې سخت، مضبوط او قوی دی چې له هغو څخه گرد(تول) کافران ویریږی او له کفر څخه نفرت او بیزاری ښکاروی لکه چې الله تعالیٰ د جزء ۱۱ د توبې د سورت په (١٦) رکوع ۱۲۳ آیت کښې فرمایلی دی ﴿ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً ﴾ او هم داسې د (توبې) په لسمه رکوع ۷۳ آیت کښې ﴿ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ﴾ او د جزء ٦ د (مائدې) په اتمه رکوع ٥٤ آیت کښې ئې ﴿ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾

فرمایلي دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «هغه تندی او نرمی چې د چا په خوی کښې وی ښائی هر چیری برابر وی او هغه چې په ایمان سره ښائسته شوی وی نو د هغه تندی او نرمی پخپل ځای کښې څرگندیږی (ښکاره کیږی) عالمان وائی چې له کفارو سره احسان او ښه کول که د کوم شرعی مصلحت له مخې وی نو څه مضائقه نه لری خو د دین په معامله کښې له هغوی سره هیڅ سستی کول په کار نه دی.

رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ

مهربانان او زړه سواندی دی پخپلو منځونو کښې

تفسیر: دوی پخپلو منځونو کښې یو تر بله ډیر شفقت او مهربانی کوی. یو په بل باندی د ضرورت په وخت کښې سر ایږدی، له مال، ځان اولاد تولو نه ورته تیریږی.

تَرٰىهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَّبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا ز

وینې به ته هغوی، رکوع کونکی او سجده کونکی! غواړی دوی په دی عبادت سره، فضل او مهربانی له الله تعالیٰ نه، او غواړی رضامندی د هغه

تفسیر: دا هغه خاص بندگان د الله تعالیٰ دی، چې په تولو عملونو کښې خصوصاً په لمانځه کښې چې یو لوی رکن د اسلام دی یوازی او یوازی اخلاص او عجز الله تعالیٰ ته ښکاره کوی مهربانی او رضا د هغه غواړی. هیڅ ریاکاری او نور باطل غرضونه د دوی په شان کښې نه لیدل کیږی.

سِيْمَاهُمْ فِيْ وُجُوْهِهِمْ مِّنْ اَثَرِ السُّجُوْدِ ط

نښې د دین داری د دوی ثابتې دی په مخونو د دوی کښې له اثر د سجدو نه یعنی هغه انوار چې په اوداسه، لمانځه او سجدی سره په وجود د بنده کښې پیدا کیږی هغه نورانیت د دوی په وجودونو کښې له ورایه بریښی.

تفسیر: په آدا د لمانځه سره بنده ډیرو لوړو(اوچتو) کمالاتو ته رسیږي، مشکلات د دنیا او د آخرت په لمانځه سره حل کیدی شي خو په شرط د دې سره چې لمونځ کامل شي، اصحاب د احمد صلی الله علیه وسلم اولین اشخاص دي چې دوی لمونځ کمال ته رسولی و نو ځکه الله تعالیٰ د دوی صفت په قرآن کښې بیانوي، اثر د نورانیت ئې په سجدې سره د دې لپاره خاص ذکر کړې چې په سجده نه کولو سره شیطان له درباره د رحمت نه ورټل شو او انسان به د هم دې سجدې له لارې لوړو(اوچتو) کمالاتو ته رسیږي د اووم آسمان ملائکې چې له وخته دې پیدایښت نه تر پو کولو د شپیلې د اسرافیل علیه السلام پورې په سجده پرتې دي دا له مهمیت د سجدې او له کمال د بندګۍ نه.
محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم ته به چې یو ښه نعمت ورسید نو علی الفور به په سجده پریوت په بل ځای کښې د سجدې اهمیت داسې بیانیږي ﴿ وَظِلٰلُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴾ په صحرا د محشر کښې چې امت د محمد مصطفیٰ خاص او ممتاز بریښي، له آثارو د اوداسه او لمانځه ځني دي، چې په حدیث کښې په نامه د «**الغر المحجلون**» سره یادیږي.

ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرٰىةِ ۖۛ وَمَثَلُهُمْ فِي الْاِنْجِيْلِ ۚ

دا اوصاف هغه اوصاف دي، چې مثالونه ئې په تورات کښې بیان شوي، او دا هغه اوصاف دي چې مثالونه ئې په انجیل کښې بیان شوي.

تفسیر: د اصحابو د محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم د فضائلو او د کمالاتو بیان په نورو آسماني کتابونو کښې هم راغلی دی. هم دا وجه ده چې ډیرو پوهانو له اهل د کتاب نه چې تنګ نظري نه درلوده (لرله)، اصحاب کرام به ئې چې ولیدل نو به ئې سم د لاسه تصدیق کاوه چې دوی په مثل د حواریونو د حضرت مسیح علیه السلام غوندې ښکاري.

كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْـَٔهٗ فَاٰزَرَهٗ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوْقِهٖ

لکه هغه کښت (فصل) چې راوباسي ځانګې خپلې بیا ئې ملا خپله ټینګه کړي، بیا کلکه شي دغه ځانګه بیا ودریږي دغه کښت (فصل) پس له ضعیفۍ او نرمۍ نه په پنډیو او بیخونو خپلو باندې

تفسیر: الله تعالیٰ حضرات صحابه، په تقویه د دین کښې له کښت (فصل) او زراعت سره تشبیه کوي یعنې لکه څنګه چې کښت (فصل) او زراعت په څلورو مراحلو او مراتبو سره، ثمر او

پخوالي ته رسيږي، هم دا رنګه، اصحابو خصوصاً خلفاو راشدوو پخپلو دورو د خلافت کښې دين د اسلام ئې درجه په درجه ثمر او پخوالي ته ورساوه، که د دوی مقام علمي، مناقب او تاريخ د کارنامو ولټول شي، دا څلور کلمې د دوی له کارنامو سره په ابلغه وجه سره داسې تشبيه کيدی شي اخرج شطئه دوره د صديق. (فآزره) دوره د فاروق (فاستغلظ) دوره د ذی نورين. (فاستوی علیٰ سوقه) دوره د اسد الله! دوی هغه برجسته او غيور شخصيتونه دي، چې په کارنامو خپلو سره ئې تاريخ د بشريت او د اسلاميت د هميش لپاره روښانه او ژوندی ساتلي دي.

آيت د ﴿وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا﴾ مصداق د تولو اصحابو ګرزيدلي شي، خو سره له دې بيا هم درجه بندی د مراتبو د دوی له نظر نشي وتلی خصوصاً د هغو کسانو چې په بيعت الرضوان کښې شامل وو ځکه چې هغوی يو خاص رول لوبولي دی.

يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ

په داسې حال کښې چې قوت د دې کښت (فصل) په تعجب کښې اچوی بزګران (زميدار).

تفسير: تشبيه د اصحابو له بزګرانو (زميدارو) سره په تدبير او غيرت کښې، او تشبيه د دين د اسلام له کښت (فصل) سره په قوت او کثرت کښې! ډيره ابلغه او مناسبه تشبيه ده يعنې لکه څنګه چې اصحاب کرام په صدر اسلام کښې ډير کم او په يوه حالت د غربت او ناتوانی کښې وو، خو وروسته وروسته ډير قوت او کثرت ته ورسيدل حتیٰ چې په ټول جهان د بشريت بلکه په ثقلينو باندې مسلط شول، او هم دا رنګه دين د اسلام هم په يوه حالت د غربت او ناتوانی کښې و خو وروسته وروسته په ډير زر وخت کښې داسې قوت او شهامت ته ورسيد چې ټول جهان د بشريت او د ثقلينو پيروی هغې ته مجبور شول او خلق فوج فوج په دين د اسلام کښې داخل شول، بله وجه د ابلغيت د کښت (فصل) دا ده چې دا مثال عموميت لري په هيچا پټ او خفي نه پاتې کيږي، او لکه څنګه چې کښت (فصل) قوت ظاهری د وجود د انسان ګرزي، هم دا رنګه اسلام قوت باطنې د وجود د انسان ګرزي.

لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ

دا قوت د دې لپاره دی چې په قهر راولي کفار

تفسير: اسلام په دې قوت او رونق سره، د کفارو په زړونو کښې د حسد او کينې اورونه بلوی،

چې دا كار پخپل ذات كښې لويه فتنه او مرض ګرزي د دوی په زړونو او فكرونو كښې

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنْهُمْ مَّغْفِرَةً وَّاَجْرًا عَظِيْمًا ﴿٢٩﴾

وعده كړی ده الله تعالیٰ له هغو كسانو سره چې ايمان ئې راوړی او عملونه نيک ئې كړی دی دوی لره د بښنې او د اجر ډير لوی، چې (جنت، لقا او رضا د الله تعالیٰ ده)

تفسير: دا وعده له هغو كسانو سره ده چې ايمان لرونكی وی او ښه عملونه كوی، هغه څوک چې په داسې صفتونو موصوف وی، حضرات صحابه دی. خو د انديښنې د خاتمې له امله(وجی)، چې خاتمه مستوره ده، حق تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسې صاف زيری وانه وراوه، لپاره د دی چې له ويرې د خاتمې نه غافل او بې پروا پاتې نشی، نو د ذات صمد دومره ستاينه (صفت) ډيره غنيمت او عالي ده.

تمت سورة الفتح

سورة الحجرات مدنية وهي ثمان عشرة آية وفيها ركوعان
د الحجرات سورت مدنی دی اتلس آيات او دوه ركوع لری

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكی دی

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا تُقَدِّمُوْا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ

ای هغو كسانو چې ايمان مو راوړی مه وړاندی كوی مفكوری خپلې په مخكښې له صدوره د اوامر د الله تعالیٰ او د رسول د هغو بلكه انتظار كوئ او امر د هغوی لره.

تفسير: په كوم كار او فيصله كښې چې له طرفه د الله تعالیٰ او د رسول د هغه، كومه اميدواری د اصدار د حكم! لری نو عجله مه كوی چې پخپلې رأی او فكر سره حكم وكړی بلكه انتظار وباسې حكم د ذات احد لره، كله چې حضرت پيغمبر صلی الله عليه وسلم ارشاد درته وفرمايه، نو

په ډير ښه سکوت او ادب سره، د دوی مبارکو ارشاداتو ته غوږ ونيسي او په ډيرې پاکي عقيدې سره ئې قبول او په عمل کښې ئې پيدا کړي.

تنبيه: په انسانانو خصوصاً په مسلمانانو لازمه ده، چې آراء او افکار خپل په ټولو امورو کښې! تابع د امورو اسلامي وو، وګرزوی ځکه انسان په آراوو خپلو سره په ټولو امورو کښې اعتماد نشي کولی، بلکه په سلو کښې سل خطا کيږي او ناکاميږي، او پيروی د آراوو انسان! له ټولو بد مرغيو او کړاونو سره مخامخ کوی.

يوازې او يوازې اسلامي دستورات دی، چې په ټولو لارو، چارو باندی سل په سلو کښې تيک وی، نو هم دا وجه ده چې الله تعالیٰ په مقابل د امر خپل او د رسول د هغی، کښې! اختيار د بنده سلبوی او فرمائی ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ﴾

او په حديث د مشکوٰة کښې په روايت د عبدالله بن عمرو سره راغلی دی

کمال د ايمان د اهل آراء او بدع سلب وی او فرمائی:

(لا يؤمن احدكم حتي يكون هواه تبعاً لما جئت به)

که په دقت سره څيړل (غور) وشی ټولو ته! په تجربه او مشاهده سره ثابتيږي، چې ټولی بدمرغی او کړاونه بشريت ته، د پيروی د آراوو او خواهشاتو نه وررسيږي.

وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ①

وويريږئ له الله تعالیٰ څخنی هر وخت الله تعالیٰ اوريدونکی او ښه پوه دی

تفسير: حقيقی فرمان برداری د الله تعالیٰ هغه ده، چې د زړه له کومې وی، او که په خوله ناری سوری د اسلام او اصلاح وهی، او په زړه کښې ئې نفاق او عمل ئې هم د فساد وی، داسی رويه د هيڅ په درد نه خوری ځکه څه؟ چې په خوله ويل کيږي الله تعالیٰ ئې آوری، او څه؟ چې په زړونو کښې ساتل کيږي الله تعالیٰ ښه پرې پوهيږي، نو بهتر به دا وی چې له داسی مکاری څخه هر څوک ځان وساتی، او په ټول قدرت او طاقت سره ځان په اسلامي شعائرو باندی سنبال کړی، په حضور او غياب کښې له خالق او مخلوق سره يو شان په ډير صداقت سره چال چلند وکړی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ②

ای هغو کسانو چې ايمان مو راوړی، مه پورته کوی آوازونه خپل برسيره په

آواز د پیغمبر او په لوړه(اوچته) مه پورته کوی ده لره آواز په خبرو کښې لکه په لوړ(اوچت) آواز خبری د بعضو د تاسو له بعضو نورو سره، له جهته د ویری د دی چی ضایع به شی عملونه د تاسی او تاسی به پری خبر نه وی.

تفسیر: په مجلس د حضرت محمد رسول الله کښې به په داسی شور او غوغا سره غږیدل لکه چی پخپلو منځونو کښې به په هغی سره غږیدل، چی دا کار په داسی عالی حضور کښې ډیره لوی بی احترامی او بی ادبی ده، او په بی ادبی سره انسان له لطف د رب او د رسول او د هر حضور عالیه ځنی محروم پاتی کیږی، په ادب سره مقام د انسان له ملائکو ځنی پورته کیږی او په بی ادبی سره مقام د انسان له خاورو سره خاوری کیږی.

صالح اولاد په مقابل د مور او پلار، صالح شاګرد په مقابل د استاد، صالح مرید په مقابل د مرشد، صالح مامور په مقابل د آمر کښې څومره ادب ساتی، نو تر تولو نه چی مهمتر او اول تر! ادب وساتل شی، په مقابل د محمد کښې (دی)، ځکه د هغوی مقام تر هر څه نه عالی او لوړ(اوچت) دی، که لږ څه تغییر په فکر د آنحضرت کښې پیښ شی! دیر خطر د دی شته چی عملونه ستاسی هبت او ضایع شی او تاسی به پری خبر هم نه وی.

تنبیه: د قاطعه نصوصو څخه داسی ښرګندیږی(ښکاره کیږی) چی دا ادب او احترام ته آنحضرت صلی الله علیه وسلم څه ضرورت نه لری او نه ئی د افتخار دپاره غواړی. بلکه دی ادب ته انسان په شرافت مندانه ژوند کښې اشد ضرورت او احتیاج لری. په حدیث کښې وائی: **(انا اکرم الاولین والآخرین ولا فخر)** او هم دغه ادب او احترام دی چی په واسطه د هغی سره، استفاده ظاهری او باطنی میسر کیدلی شی، او په واسطه د هغی سره! نظم د کورنیو او اجتماعاتو برقرار کیدلی شی. نو له دی کبله(وجی) ضرور ده چی د علماوو حقانیوو، او اولوالامر سره هم داسی احترام او ادب وشی.

او که چاته زیارت د مدینی منوری میسر شی، باید هلته هم داسی ادب او احترام وشی لکه چی په ژوند کښې ورسره کیږی.

إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰٓئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَىٰ ۚ

هر هغه کسان چی تیتوی آوازونه خپل په نزد د رسول الله دا ډله هغه کسان دی چی آزمویلی دی الله تعالیٰ جل جلاله زړونه د دوی لپاره د پرهیزګاری او ویری له ده ځنی.

تفسیر: هغه څوک چې په مجلس د محمد رسول الله کښې، په تواضع او ادب سره خبرې کوي، او په مقابل د پیغمبر کښې آوازونه خپل نه پورته کوي، دوی هغه کسان دي چې الله تعالیٰ جل جلاله د دوی زړونه د تقویٰ او پرهیزګارۍ لپاره آماده کړي یعنې خپل الٰهي توفیق ئې له دوی سره ملګرې کړې دی.

لوی شعائر په اسلام کښې څلور شیان دي! (قرآن، پیغمبر، کعبه، لمونځ) تر هر څه د مخه لازم دي چې د دې څلورو شیانو احترام وساتل شي، الله تعالیٰ جل جلاله په احترام د شعائرالله کښې فرمائي: ﴿ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَٰٓئِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴾ جزء ١٧ الحج رکوع(٤) آیت ٣٢ هغه څوک کولی شي چې د (شعائرالله) احترام وساتي چې زړه ئې په توله معنی پاک او صاف وي.

د محمد رسول الله له لویو صفتونو څخه چې په تورات کښې پیش بیني شوې وو، یو له هغې نه په تیټ آواز غږیدل وو. په حدیث کښې راغلي **(ولا سخاب في الاسواق)** په جزء ٢١ سورة لقمان رکوع(٢) آیت ١٩ کښې په لوړ(اوچت) آواز باندې غږیدل له (خره) سره تشبیه کوي او وائي:

﴿ وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴾

لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٣﴾

دوی لره ده ښښنه عوض او ثواب لوی.

تفسیر: له دې نه چې دوی په ډیر اخلاص او غیرت سره د شعائر الله احترام ساتي او له رحمت العالمین سره ډیر احترام او ادب ساتي، نو که کله وخت له دوی نه څه کوتاهي او خطا پیښیږي، الله تعالیٰ ډیر مهربان دی د دوی ګناهونه ښښي او لوی اجرونه ورته نصیب کوي.

إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَآءِ الْحُجُرَٰتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَّهُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٥﴾

هر هغه کسان چې چغې وهي تا لره، د کورنو د امهات المؤمنونو نه، له هغه خوا اکثرې د دوی عقل نه لري، که چیرې دوی صبر کړې وی تر هغو پورې، چې راووتلې وی ته دوی لره، نو دا صبر به په خیر تمامیده دوی لره او الله تعالیٰ جل جلاله ډیر ښښونکی او مهربان دی.

تفسیر: د بني تمیمو قوم لپاره د لیدلو د محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم مدینې منورې ته راغلل، او حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په کور کښې تشریف درلود(لرلو)، دوی د بیرون

نه ورته چغې وهلې! ای محمده راووزه، دا د دې نه وه چې دوی پوهه نه درلوده(لرله)، او ایجابات اخلاقي ئې نه مراعات کول، حضرت محمد ئې يو عادي شخص فکر کاوه، حال دا چې حضرت محمد عالي شخصيت دی، دومره چې دی له خلق او خالق سره کار او علائق لری هیڅوک ئې نه لری کيدی شي په هغه وخت کښې چې دوی چغې وهی آنحضرت په وحی ګرفتار وی نو لازمه ده چې په ډير لوړ(اوچت) ادب او احترام له دوی سره چال چلند وشي، عام د دی نه که په ژوند ئې شرف ياب شوی وی او يا ئې په مزار او زيارت شرف ياب کيدونکی وی، ځکه دی جامع الکمالات واله خالق او مخلوقه سره ئې جامع علاقه درلوده(لرله)، او ژوند ئې په يوه جامع ادب او عالي پروګرام باندی تیاروه، او هم دا رنګه ئې د مسلمان لپاره د جامع فکر، ادب او عمل ارشاد فرمايلی دی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقٌۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓا۟ أَن تُصِيبُوا۟ قَوْمًۢا بِجَهَٰلَةٍ فَتُصْبِحُوا۟ عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَٰدِمِينَ ﴿٦﴾

ای هغو کسانو چې تاسو ايمان راوړی، که چيرته راتګ وکړ تاسو لره فاسق او بدکار! په يوه خبر سره، نو تاسو ښه تحقيق پکښې وکړی، له جهته د ويری د دی چې وبه رسوی تاسو يوه قوم لره ضرر او تاوان په ناپوهی سره نو پس وبه ګرزئ تاسو په هغه څه سره چې مو عمل کړی دی خفه او پښيمانه

تفسير: تولی شخری او جګړی، بغض او عداوت، انسان ته د دروغو له لاری پيښيږی، نو له دی خاطره الله تعالیٰ جل جلاله بندګانو خپلو ته ارشاد فرمائی که چيری تاسو ته کوم بدکاره انسان په کومه موضوع کښی خبر درکوی! تاسو په هغی که ډير فکر وکړی، حق او باطل، رښتيا او دروغ ئې ښه ځان ته ثابت کړی، وروسته له هغی څخه په حل د موضوعاتو باندی اقدام وکړی، لپاره د دی چې په احساساتو او تنګ نظری سره مو که کومه خرابی او ضرر رسولی وی، بيا ئې جبيره مشکله او پښيمانی ئې هم څه په درد نه خوری، چې په دی صورت که به ظلم برقرار او عدالت به نړيدلی وی، او حال دا چې انسان بايد عدالت برقرار کړی، او د ظلم ريښې له بيخ څخه وباسی.

وَٱعْلَمُوٓا۟ أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ ٱللَّهِ ۚ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِّنَ ٱلْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ

او پوه شی تاسی چې بيشکه په منځ ستاسی کښی رسول د الله دی (نو مه وائی دروغ)، که چيری پيروی وکړی حضرت رسول الله تاسی لره په ډيرو

امورو کښې چې هغه خلاف د واقعیت او حقیقت وی! نو هر وخت به تاسې په مشقت او ګناه کښې لویدی.

تفسیر: که رسول الله ستاسې د کوم سړی پر رای او غوښتنې باندې عمل ونه کړی نو تاسې مه خپه کیږی ځکه چې حق د خلقو د غوښتنو یا د یوه او د بل د رای نه تابع کیږی که داسې وشی نو د ځمکی او د آسمانونو ګردی(تولی) کارخانی سره خرابیږی لکه چې د جزء ۱۸ (المؤمنون) په (٤) رکوع ۷۱ آیت کښې مونږ داسې یو آیت لولو ﴿ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمٰوٰتُ وَالْأَرْضُ ﴾ لنډه ئې دا چې تل د خبرو تحقیق وکړی او هیڅ کله حق او رښتیا د خپلو شخصی اغراضو او افکارو تابع مه ګرځوی بلکه تل خپل فکرونه د حق تابع وبولی چې له دې څخه به د ګردو(تولو) جګړو او مناقشو بنسټ (بنیاد) له بیخه ختلی وی. نو که ستاسې مشوره ونه منله شی مه خپه کیږی! ځکه چې رسول الله د الله تعالیٰ پر احکامو عمل کوی چې په هغه کښې ستاسې تولی ښیګنې (فایدی) دی او که ستاسې خبرو ته غوږ وباسی نو تاسې هر یو د خپلو ښیګڼو (فایدو) په نسبت خبری کوی. نو ده ته بیا داسې مشکلات پیښیږی چې د کوم یوه سړی پر فکر باندې عمل وکړی، سره له دې چې حضرت رسول الله په ډیرو ځایونو کښې له پیروی د افکارو باطلو د دوی نه منع شوی لکه چې په سورت البقرة رکوع (۱۷) آیت (١٤٥) کښې دی ﴿ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِّنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ ﴾

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيْمَانَ وَزَيَّنَهُ فِيْ قُلُوْبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ ۚ أُولٰٓئِكَ هُمُ الرّٰشِدُوْنَ ۙ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً ۚ

لیکن الله تعالیٰ جل جلاله دوست او محبوب ګرځولی دی تاسې ته ایمان او ښائسته کړی ئې دی دغه (ایمان) په زړونو ستاسې کښې، بد او منفور ئې ګرځولی دی تاسو لره کفر (پټول د حق)، فسق او نافرمانی له اوامرو د الله تعالیٰ نه. (هغه تحقیق کوونکی په خبرونو کښې) هم دوی دی ثابت په دین حق باندې. له جهته د فضله له طرفه د الله نه او د نعمت د ده له طرفه

تفسیر: که تاسې دا غواړی چې محمد علیه الصلوٰة والسلام ستاسې هره خبره ومنی نو خورا(ډیر) زیات مشکلات به پیښیږی خو د الله تعالیٰ شکر وکړی چې هغه د خپل فضل او احسان په واسطه د قانتینو مؤمنانو په زړونو کښې ایمان محبوب ګرځولی دی او د کفر او معصیت نفرت ئې پکښې اچولی دی چې د هسې بې‌هودګیو په شاؤ خوا کښې نه نژدی کیږی په هغې مجتمع کښې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم تشریف ولری په هغې کښې د بل چا د رایو او فکرونو منل

چې پرته (علاوه) له منلو د هغه څخه وی نشی کیدی او نه ښائی چې وشی نن اگر که رسول الله صلی الله علیه وسلم زمونږ په منځ کښې تشریف نه لری مگر د هغوی پاک شریعت او د هغو وارثان او نائبان شته او تل به وی.

وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ حَكِيْمٌ ﴿٨﴾

او الله تعالیٰ ښه عالم ښه حکمت والا دی.

تفسیر: الله تعالیٰ ته د گردو(تولو) استعداد ښه معلوم دی او هر یوه ته پخپل حکمت سره هغه احوال او مقامات فرمائی چې د هغه استعداد د ده په ځان کښې وی.

وَإِنْ طَآئِفَتٰنِ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ اقْتَتَلُوْا فَأَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا ۚ فَإِنْۢ بَغَتْ إِحْدٰىهُمَا عَلَى الْأُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتِيْ تَبْغِيْ حَتّٰى تَفِيْٓءَ إِلٰٓى أَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَإِنْ فَآءَتْ فَأَصْلِحُوْا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوْا ۖ إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ﴿٩﴾

که چیری دوه ډلی د مؤمنانو (پخپلو منځونو کښې) سره په جنگ او جگړه کښې ولویږی پس روغه او صلح وکړی (ای نورو مؤمنانو) په منځ د هغو دواړو جنگ کوونکیو کښې په نصیحت سره او په بلنی سره حکم د الله او د رسول الله ته نو که ظلم او تیری وکړ یوی له دغو دواړو په هغی بلی ډلی باندی یعنی چې صلح قبوله نه کړی او حکم د الله او رسول الله ته راضی نشی پس جنگ کوی تاسو ټول ای مؤمنانو له هغی (ډلی) سره چې ظلم او تجاوز کوی (پر هغی بلی مظلومی ډلی باندی) تر هغه پوری چې بیرته راوگرځی دوی حکم د الله تعالیٰ ته او غاړه ورته کیږدی او که چیری وگرځیدله (دغه ډله بی انصافه له ظلم نه او د الله تعالیٰ حکم ئی بیرته ومانه) پس صلح او روغه وکړی تاسی په منځ د دوی کښې په عدل او انصاف سره او مه کوئ ملگرتیا له ظالمی ډلی سره په نامه د ننگ غیرت او داسی نورو سره بلکه تل د شرع تابعان اوسی، عدل او انصاف کوی تاسی ای مؤمنانو په هر کار کښې ځکه چې بیشکه الله تعالیٰ دوست لری عدل او انصاف کوونکی (په قول او په فعل کښې)

تفسیر: سره له دی ګردو(تولو) مخ نیونو که د مسلمانانو د دوو ګوندو (ډلو) په منځ کښی جنګ او جګړه پیښه شی نو تاسی زیات کوشش وکړی چی هغه جګړه لری شی که په هغه بری ونه مومی او یوه ډله په بلی ډلی باندی برید او تعرض وکړی او ظلم او زیادت ته ملاوی وتړی نو تاسی د هغوی سیل او ننداره مه کوی بی پلوی او بیطرفی مه غوره کوی. بلکه تیری او تجاوز له هری خوا چی وی ګرد(تول) مسلمانان دی په هغی کښی سره یو شی او له هغی سره دی جنګ وکړی تر څو هغه ډله مجبوره شی او د خپلو تیریو او زیادت څخه لاس واخلی او د الله د امر او حکم په لوری راشی او روغی ته ځان وروراندی کړی. نو مسلمانانو لره ښائی چی د دواړو ډلو په منځ کښی په عدل او انصاف سره روغه وکړی. او یوه له بلی سره یو ځای کړی او د دواړو ډلو په مابین کښی په طرفداری کښی د حق د لیاری نه دی خوا او هغه خوا چپ (غلط) نه شی ځکه چی په طرفداری د ظالم باندی سړی له ایمان وځی لکه چی په حدیث کښی دی **(من مشی مع ظالم لیقویه ویعلم انه ظالم فقد خرج من الاسلام)** مشکوٰة باب الظلم!

تنبیه: د صحیحینو له روایت سره سم د دی آیت نزول د انصارو د هغو دوو ډلو په نسبت شوی دی چی د (اوس) او (خزرج) په نامه سره مشهوری دی او دوی پخپلو منځونو کښی ډیری جګړی سره کولی. رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په اساس د هغوی دواړو په منځ کښی سره روغه وفرمایله لکه چی په جزء ٤ سورت اٰل‌عمران رکوع (١١) آیت (١٠٣) کښی دی ﴿وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا﴾ الآیة ـ او د دی آیت نه دا هم استنباط کیږی! هغه خلق چی د اسلامی تولواک(باچا) او خلیفه په مقابل کښی بغاوت وکړی هغه هم د دی آیت تر عموم لاندی راځی لکه چی له پخوا راهیسی پخوانیو علماؤ د باغیانو په مسئله کښی په دی آیت استدلال کاوه او لکه چی د ده د شان نزول څخه ښکاری، دا حکم د مسلمانانو د ګردو(تولو) کورنیو او ملکی جګړو او اولسی پیښو او ګردو(تولو) مناقشاتو او مشاجراتو لره هم شامل دی نور د دی باغیانو په نسبت شرعی مسائل او لازمه تفصیلات دی په فقهی کتابو کښی وکتل شی!

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

بیشکه چی مؤمنان تول په دین کښی سره ورونه دی نو پس صلح او جوړښت کوی تاسی (ای مؤمنانو) په منځ د ورونو خپلو کښی (تل ترتله) او ویریږی له الله تعالیٰ څخه (په هر څیز او په هر وقت کښی) او ځان ساتی (له معاصیوو) ښائی چی درباندی رحمت وکړ شی (له جانبه د الله)

تفسیر: د روغی او د جګړی په وقت کښی بلکه په هر حالت کښی ښائی دا تر سترګو لاندی وی چی د دوو ورونو روغه یا جګړه دی د دښمنانو او کافرانو په څیر ونه بلله شی! کله چی دوه

ورونه سره ولګيږي نو هغوی هم هغسې مه پرېږدی بلکه په ذات البینی اصلاح کښې ئې ډير زيات کوشش وکړی او د دې کوشش کولو په وخت کښې تل له الله تعالیٰ څخه ووېرېږئ! چې له کومې خوا بې ځايه طرفداری ونه شي، يا د انتقامی جذبې کومه نښه په منځ کښې ونه ليدله شي.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّن قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّن نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِّنْهُنَّ ۖ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ ۖ

ای هغو کسانو چې ايمان ئې راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) توکی او سپکاوی دې نه کوی هيڅ يو قوم له تاسې څخه په بل قوم باندې ځکه ښائی چې وی به دغه (مسخره کړی شوی) بهتره او غوره (په نزد د الله) له دې (مسخره کوونکيو) څخه او (نه دې توکی او سپکاوی کوی) يو تولی ښځې له تاسې په نورو ښځو ځکه ښائی چې هغه (مسخری کړی شوی) به بهتری او غوره وی (په نزد د الله له دې مسخره کوونکيو څخه) او مه عيب جوئی کوی بعضی د تاسو د بعضی نورو، ځکه چې بيا د تاسو عيب جوئی هم کيږی (چې دا په حقيقت کښې د ځان عيب جوئی ده.) او مه غواړی تاسې يو تر بله په بد نومونو او القابو سره

تفسير: رومبی ئې د مسلمانانو د نزاع او جګړی د لری کولو تدبيرونه راوښوول بيا ئې دا راوښوده که اتفاقاً اختلاف پيښ شي نو په زور او مؤثری طريقې سره دې هغه ورک کړ شي خو تر کله پوری چې د نزاع خاتمه ونه شي ښائی کوشش وکړ شي چې لږ تر لږه د منافرت او مخالفت جذبې زياتی او مشتعلی نه شي ډير کله ليده کيږی چيری چې د کومو دوو سړيو يا ډلو په منځ کښې جګړه او اختلاف پيښيږی نو يو په بل باندې مسخری کوی او ملندی پری وهی که لږه کومه خبره پيښه شي لاس سره اچوی، توکی پری کوی خاندی او حال دا دی چې ده ته نه ده ښکاره، هغه سړی چې دی په هغه پوری خاندی او مسخری پری کوی د الله تعالیٰ په دربار کښې څه مرتبه لری؟ او چې الله جل جلاله له دې دواړو څخه له کوم يوه څخه خوښ دی؟ بلکه ډير کله داسې هم پيښيږی چې يو سړی پخپله پخوا له جګړی او اختلاف يو بل سړی ښه ګڼی. خو د ضد او نفسانيت له سترګو ده ته خپل ډير لوی نقص هيڅ نه ښکاری او د بل چا ډير کم نقص ډير لوی ورته ښکاری نو ځکه د نفرت او عداوت خليج ورځ په ورځ پسې ارتيږی او وسعت مومی. او په زړونو کښې دومره بعد او لريتوب پيدا کيږی چې د روغی او اختلاف هيڅ اميد نه

پاتی کیږی په دی آیت کښی الله تعالیٰ مونږ له دی راز(قسم) خبرو څخه منع کوی او داسی حکم فرمائی چی یوه ډله دی له بلی ډلی سره مسخری او توکی نه کوی او نه دی یو په بل باندی ناوړه (غلط) غړونه کوی! او نه دی یو په بل پسی د عیب لټولو دپاره لوېږی او نه دی په بدو نومونو او ناولیو لقبونو سره یو بل یاد کړی ولی چی له داسی خبری څخه دښمنی او نفرت ورځ په ورځ زیاتیږی او د فتنی او د فساد اور لا تیزیږی. سبحان الله! دا څومره قیمتداری لیار ښوونی او هدایات دی! که نن مسلمانان لږ څه ځیر شی د دوی د ګردو(ټولو) جګړو او جنګونو او د نورو اخلاقی رنځوریو د علاج نسخی په هم دی د (حجرات) په سورت کښی شته. په حدیث کښی وائی **(ان الله اوحی الی ان تواضعوا حتی لا یفخر احد علی احد ولا یبغی احد علی احد)** مشکوٰة باب المفاخرة والعصبية.

بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ۚ

بد دی دا دری نومونه د (سخریی، تلمز، تنابز) له جهته د فاسقی وروسته له ایمان درلودلو(لرلو) څخه

تفسیر: د بل سړی د خراب نوم په اخیستلو سره په خپله هغه نوم اخیستونکی ګنهګاریږی که پر هغه باندی هغه بد اثر وکړی که ئی ونه کړی خو دی پخپله ځان بد تهذیب، فاسق، ګنهګار او خلق ربړوونکی ښکاروی. خیال وکړی چی د مؤمن له ښکلی لقب سره دا بل توری ښه ښکاری؟ او بل تفسیر ئی داسی کیدی شی کله چی یو څوک مسلمان شی نو بیا هغه ته په هغو پخوانیو خبرو باندی طعنه ورکول یا د هغه وخت په بدترینو القابو یادول لکه پرنګی، یهود هندو او داسی نور ډیر مذموم حرکت دی هم داسی هغه سړی چی په کوم عیب کښی اخته وی چی هغه ئی په واک(اختیار) کښی نه وی یا ئی له کومی ګناه څخه فرض ئی کړی توبه کړی وی له هغه څخه د ژغورنی (بچ کیدنی) دپاره د هغه یادول ښه نه دی.

وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

او هغه چی توبه ئی ونه ایستله نو دغه کسان هم دوی دی ظالمان (پر ځانونو خپلو)

تفسیر: هغه ګناه چی پخوا شوی له هغی څخه توبه وکړی! که د دی هدایاتو او حکمونو د اوریدلو څخه وروسته دوی له هغو جرائمو څخه توبه نه کوی نو د الله په نزد به اصلی ظلم هم دا وی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوْا كَثِيْرًا مِّنَ الظَّنِّ ۫ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَّلَا تَجَسَّسُوْا وَلَا يَغْتَبْ بَّعْضُكُمْ بَعْضًا ؕ

ای هغو کسانو چی ایمان ئی راوړی دی (ای مؤمنانو) ځان وساتی تاسی ډېر له بدګمانیو او تهمتونو نه (په خلقو باندی) بیشکه ځینی بدګمانونه او تهمتونه ګناه ده او مه لټوی تاسی پټ عیبونه د مسلمانانو او نه دی کوی غیبت ځینی ستاسی د ځینو نورو

تفسير: د دوو تنو د اختلاف او تفریق په ډیروالی کښی دا امور په خصوصیت سره داخل دی. یو فریق په بل فریق باندی داسی بدګمان کوی چی حسن ظن لره چی په حدیث کښی راغلی هیڅ ځای نه پاتی کیږی له هری یوی خبری څخه ځه نا ځه مخالفت کوی که د هغه په خبرو کښی د ښه والی له زرو احتمالو څخه د یوی خرابی احتمال متصور وی نو د هغه فکر او چرت(خیال) د هم هغی خرابی په لوری وردرومی او له هغو تولو ښیګنو (خوبو) څخه ئی سترګی پټوی او د هم هغی کوچنی (وړی) خرابی په شاؤ خوا کښی چورلی او هم هغه خراب او کمزوری خوا ته یوه قطعی او یقینی بڼه او شکل وربښی او پخپل مقابل فریق باندی د تهمت په الزام شروع کوی که اتفاقاً کومه مخالفه خبره ورته ورسیږی دی د خپلی بدګمانی په سبب هغی ته لا غلطه معنی ورکوی تل د هم دی خبری په پلټنه(تحقیق) کښی وی چی د مقابلی خوا کومه پټه خبره ښکاره (څرګنده) کړی او بیا د هغی په شاؤ خوا کښی نوری خبری جوړی او عجیبی حاشیی ورکړی. او د ده په نشتوالی کښی د هغه په خلاف هر راز(قسم) خبری اتری وکړی. نو پاک قرآن له دی ګردو(تولو) ویناؤ او خرافاتو څخه منع کوی. که مونږ مسلمانان د پاک قرآن په احکامو باندی عمل وکړو نو هغه ګرد(تول) اختلافات چی له بدقسمتی راپیښیږی له خپله حده نه تیریږی او د هغو ضررونه به محدود پاتی کیږی بلکه په لږ مدت کښی به د هغه نوم او نښه هم ورکیږی. الزام لګول او د پټو خبرو لټول او د هر چا په شا خبری کول هیچا ته او هیڅ کله روا نه دی په حدیث کښی وائی **(الغيبة اشد من الزنا)** «الحديث» پرته(علاوه) له هغو مواردو څخه چی په هغو کښی څه دینی ګټه(فائده) وی او نفسانیت پکښی دخل ونه لری نو هلته اجازه شته لکه چی د حدیثو د رجالو په نسبت دائمی جرح او تعدیل کیده ځکه چی پرته(علاوه) له هغه د دین محفوظ پاتی کیدل محال ؤ او یا د فاسق غیبت کول او داسی نور د مشروعه ضرورتونو لپاره.

اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَّاْكُلَ لَحْمَ اَخِيْهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوْهُ ؕ

آیا خوښوی یو له تاسی څخه دا چی وخوری غوښی د ورور خپل حال دا چی مړی وی پس بد ګنی تاسی هغه نو هم دا رنګه بد وګنی د مسلمان ورور غیبت او عیب لتول

تفسیر: د خپل مسلمان ورور غیبت کول داسی ګنده کار دی لکه چی څوک د خپل هسی مړه ورور غوښه چی سخا شوی هم وی پخپلو نوکانو سره شکوی او خوری ئی نو آیا د ده دا چاری کوم انسان خوښوی نو وپوهیږی چی غیبت کول له دی نه هم یو شنیع او خراب کار دی تولی کینی او دښمنی او حتی داسی نور ډیر بد عواقب تول له غیبت نه پیدا کیږی.

وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَّحِيْمٌ ﴿١٢﴾

وویریږی تاسی له الله تعالیٰ څخه بیشکه الله ښه توبه قبلوونکی ډیر رحم والا دی

تفسیر: په دی نصیحتونو باندی هم هغه څوک عمل کوی چی په زړه کښی ئی د الله تعالیٰ ویره وی که د الله تعالیٰ ویره نه وی نو هیڅ نه کیږی. ښائی چی د اسلام او د ایمان دعوی کوونکی په رښتیا سره د هغه قهار الله له غضبه وویریږی او د داسی ناوړو (غلطو) پیښو شاؤ خوا ته هیڅ ورنژدی نشی که پخوا د دی حکم له لوستلو څخه کومه غلطی یا تیرواته له هغوی څخه شوی وی نو اوس ښائی د پاک الله په مخکښی د زړه له کومی توبه وکړی او د هغه له مهربانی او لورینی څخه خپله ښښنه او مغفرت وغواړی چی مغفرت ئی کړی.

يٰۤاَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنٰكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ وَّاُنْثٰى وَجَعَلْنٰكُمْ شُعُوْبًا وَّقَبَآىِٕلَ لِتَعَارَفُوْا ۚ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ ؕ

ای خلقو بیشکه مونږ پیدا کړی ئی تاسی (تول اصلاً) له یوه سړی چی (آدم) او له یوی ښځی چی (حوا) ده او ګرځولی ئی مونږ تاسی څانګی او قبیلی قبیلی دپاره د دی چی وپیژنی یو له بل سره بیشکه چی ډیر مکرم او معزز له تاسی څخه په نزد د الله ډیر متقی ادب لرونکی ستاسی دی.

تفسیر: زیاتره د غیبت، طعن، ذم، او عیب لتولو منشاء کبر او غرور دی چی آدمی خپل ځان لوی ګنی او نورو ته په حقارت او سپکه ګوری نو ځکه الله تعالیٰ دلته دا راښیی چی انسان لره نه ښائی چی پخپل اصل او نسب او لوئی او عزت باندی مغرور شی بلکه ودی پوهیږی، چی د

انسان اصلي لوئي او عزت په دې کېږي دې چې ښه روش او ښه خصلتونه ولري او تل له الله وويرېږي مؤدب او پرهيزګار وي تر څو د دې ښو صفاتو په ميچ او اندازه د الله تعالیٰ په دربار کښې معزز، مکرم، او محترم شي. د نسب حقيقت خو دا دې چې ګرد(تول) نارينه او ښځې له آدم او حوا عليهما السلام څخه پيدا دي سيدي، عثماني، فاروقي، صديقي، انصاري، شيخي، خاني، ځويتوب او نوري ستايني (صفتونه) د ښه علم، عمل او تقویٰ په مقابل کښې هيڅ دي. او دا خاندانونه، صفتونه، او ستايني پرته له دې څخه چې خلق پرې پيژندل کيږي او په تعارف کښې کار ورکوي بل کوم قدر او قيمت نه لري. اصلي قدر او قيمت د هر سړي په دې کښې دي چې متقي پرهيزګار او پوه وي. بلاشبهه هر څوک چې الله تعالیٰ په کومه شريفه، لويه، معززه او ښه کورنئ کښې پيدا کړي وي هغه خو يو موهوب شرف دی. لکه چې ځينی کسان ئی ښکلي (خوبصورت) جوړ کړی دی. خو يوائځي هم هغه ښکليتوب د ناز او د فخر وړ(لائق) نه دی. او نه د کمال او د فضيلت معيار ګانه شي. او نه د هغه لامله (له وجې) نورو ته په سپکه سترګه کتې شي. هو! شکر دی وکړي چې الله تعالیٰ بلا اختيار او کسب مونږ ته دا نعمت رامرحمت کړی دی. دا هم په شکر کښې داخل دی چې د غرور او تفاخر څخه ځان وژغوري(وساتي). او هغه نعمت دی په هسې رټليو روشونو، بدو اخلاقو او خرابو خصلتونو سره خراب نه کړي. لنده ئې دا چې د مجد او شرف او عزت او فضيلت اصلي معيار نسب نه بلکه تقویٰ او طهارت دی او متقي سړی نورو ته هيڅ کله په سپکه سترګه نه ګوري.

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿۱۳﴾

بيشکه چې الله تعالیٰ ښه عالم ډير خبردار دی.

تفسير: تقویٰ او ادب په اصل کښې د زړه کار دی الله تعالیٰ ته دغه ښه معلوم دی هر هغه سړی به چې په ښکاره ډول(طريقه) سره متقي او مؤدب په نظر راځي هغه په واقع کښې څنګه دی او وروسته له دې څخه به څرنګه شي؟ العبرة للخواتيم.

قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا ۖ قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَٰكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ ۖ

وويل صحرائيانو ايمان راوړی دی مونږ، ووايه (ای محمده ! دوی ته) له سره ايمان نه دی راوړی تاسي وليکن ووائی اسلام راوړی دی مونږ او له سره نه دی ننوتی ايمان په زړونو ستاسي کښې

تفسیر: دلته دا راښیي چې ایمان او یقین کله چې په پوره ډول(طریقه) په زړه کښې راښخ شي او بیخ ونیسي نو په هغه وخت کښې غیبت، عیب لټول او نور خراب خصلتونه له سرې څخنې لرې کیږي هر هغه سړی چې د نورو عیبونه لټوي او آزار ورسوي نو دی دی وپوهیږي چې تراوسه پورې ایمان په پوره ډول(طریقه) په زړه د ده کښې ځای نه دی نیولی د ابن کثیر رحمة الله علیه په اتم جلد (۲٤) مخ کښې یو حدیث لیکلی شوی دی **«یا معشر من آمن بلسانه ولم یُفض الایمان الی قلبه لا تغتابوا المسلمین ولا تتبعوا عوراتهم»**

تنبیه: له دې آیت څخه د ایمان او د اسلام فرق ښکاریږي او هم دا خبره له حدیث د جبریل او نورو څخه هم ثابتیږي په حدیث مرویه د ابی هریرة کښې چې په کتاب الایمان د مشکواة کښې راغلی فرق د ایمان او د اسلام داسې فرمائي:

«المسلم من سلم المسلمون من لسانه ویده، والمؤمن من امنه الناس علیٰ دمائهم واموالهم» (ترمذی)». له اکثرې نصوص څخه داسې معلومیږي چې هغه څوک چې په اسلام راوړلو سره دا نظر هم ولري چې له شکنجې د مسلمانانو څخه مامون پاتې شي او یا داسې نور اغراض چې کفر ته اړونکې نه وي! غور کړې داسې شخص مسلمان بلل کیږي چې هنوز نور د ایمان د ده په زړه کښې نه دی کامل شوی، نو هم دا وجه ده چې له غیبت کولو او عیب لټولو څخه ځان نشي ساتلی. او هغه څوک چې بلا قید او شرط او پخپل ذوق سره په اسلام کښې داخلیږي، دا هغه اشخاص دي چې نور د ایمان د دوی په زړونو کښې کامل شوی نو خولې او ټول حواس ئې نه غواړي چې په غیبت او یا نورو باطلو باندې وخوځیږي.

وَاِنْ تُطِيْعُوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ لَا يَلِتْكُمْ مِّنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ﴿۱۴﴾

او که حکم ومنئ تاسې د الله او د رسول د دغه (الله په اخلاص سره) نو نه پرې کوي نه کموي (الله) له (جزاء د) عملونو ستاسې څخه هیڅ شی، بیشکه چې الله ښه مغفرت کوونکی ډیر رحم والا دی.

تفسیر: که اوس هم د الله تعالیٰ د اوامرو د منلو لپاره غوره کړې نو د ړومبنیو کمزوریو لامله (له وجې) ستاسې له هیڅ یو عمل څخه د هغه ثواب نه کموي.

اِنَّمَا الْمُؤْمِنُوْنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوْا وَجٰهَدُوْا بِاَمْوَالِهِمْ

وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾

بیشکه چې (صادقان) مؤمنان هغه کسان دی چې ایمان راوړی دی په الله او په رسول د دغه (الله) باندی بیا شک نه کوی (په ایمان کښې) او جهاد کوی دوی په مالونو خپلو سره (چې لګوی ئې په اعلا د کلمة الله کښې) او په ځانونو خپلو سره چې جهاد کوی په لیاره د الله کښې دا کسان هم دوی رښتینی دی (په دعوئ د ایمان کښې)

تفسیر: د رښتینی مؤمن شان داسی وی چې په الله تعالیٰ او د هغه په رسول باندی پوره او پوخ اعتقاد ولری او د هغه په لیاره کښې په هر قسم سره چې وی په مال او ځان سره حاضر وی.

قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) آیا خبروی پوهوی تاسی الله په دین د تاسی سره حال دا چې الله ته معلوم دی هر هغه څیزونه چې په آسمانونو کښې دی او هر هغه څیزونه چې په ځمکه کښې دی او الله تعالیٰ پر هر څیز باندی ښه خبردار دی هیڅ شی تری پټ نه دی.

تفسیر: که په رښتیا سره واقعی دین او پوره یقین تاسی لره حاصل وی نو له تش ویلو څخه څه په لاس درځی؟ له هغه پاک الله سره چې ستاسو معامله ده هغه دیر ښه پری پوهیږی هر شی ورته دیر ښه ښکاره او معلوم دی.

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا ۖ

احسان باروی دوی په تا باندی (ای محمده !) د دی چې تش مسلمانان شوی دی دوی

تفسیر: ځینی کوچیان او صحرائیان راځی او وائی وګوری چې مونږ بی له جنګه او جګړی مسلمانان شوی یو ګواکی دوی خپل احسان ښکاره وی او د دی جواب وروسته له دی نه داسی

ورکاوه کیږی.

قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم ۖ بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) احسان مه باروی تاسی په ما باندی د اسلام راوړلو د تاسی بلکه الله احسان کوی په تاسی باندی د دی چی لیاره ئی وښووله تاسی ته د ایمان راوړلو که ئی تاسی رښتینی او صادقان (په دعوی د ایمان کښی).

تفسیر: که په واقعی دول(طریقه) تاسی د اسلام دعوی لری او په رښتیا سره ایمانداران ئی! نو دا ستاسی احسان نه دی بلکه د الله احسان دی چی تاسی ته ئی د ایمان په لوری لیاره دروښوده او د اسلام په لوی دولت ئی سرفرازی درکره. که رښتیا ووایو نو اصلی خبره هم دا ده. ځکه چی الله تعالیٰ پخپله رسول الله ته داسی فرمائی ﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ﴾ الآیة ـ «آل عمران» نو بنا په دی که د چا له لاسه ښیګڼی (ښه) کیږی دا د هغه ستاینه (صفت) نه ده بلکه د الله ستاینه (صفت) ده چی هغه ته ئی د نیکی لیاره ورښوولی ده ګواکی د دی سورت په پای(آخر) کښی ئی تنبیه فرمایلی ده که تاسی ته پر قرآنی هدایاتو او اسلامی تعلیماتو باندی د عمل کولو توفیق په لاس درځی نو هغه د احسان په دول(طریقه) مه ورښکاروی بلکه د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه د شکر او انعام حق اداء کړی چی تاسی ته ئی داسی توفیق درکړی دی.

إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ ع

بیشکه الله ته ښه معلوم دی غیب د آسمانونو او د ځمکی او الله تعالیٰ ښه لیدونکی دی په هغو کارونو باندی چی کوی ئی تاسی

تفسیر: الله تعالیٰ ته د زړونو پټی خبری او ښکاره چاری ګردی(تولی) ورمعلومی دی نو د دغه علیم او خبیر په مخکښی خبری او بهانی مه جوړوی.

تمت سورة الحجرات

سورة (قٓ) مكية (الا آية) (۳۸) فمدنية وهي خمس و اربعون آية و ثلث ركوعات
د «ق» سورت مكي دی پرته له (۳۸) آيته څخه چې مدني دی (٤٥) آيتونه (۳) ركوع لري

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكی دی

قٓ ۚ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيْدِ ﴿۱﴾ بَلْ عَجِبُوْٓا اَنْ جَآءَهُمْ مُّنْذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكٰفِرُوْنَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيْبٌ ﴿۲﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ۚ ذٰلِكَ رَجْعٌۢ بَعِيْدٌ ﴿۳﴾

قسم دی پر قرآن چې لوی شان لری (او نه دی راوړی ايمان كفارو په تا ای محمده) بلكه تعجب كوی دوی له دی نه چې راغی دوی ته ويروونكی له دوی څخه نو ووېل كافرانو دا (ويرول) يو شي عجيب دی آيا كله چې مړه شو مونږ او شو مونږ خاوری (بيا به هم ژوندی كيږو؟) دغه بيرته راتلل ډير لری دی (له عقله)

تفسير: د قرآن د لوئی او شان په نسبت څه ووېل شي چې د هغه له راتګ څخه ګرد(تول) كتابونه منسوخ شول او د ده د اعجازی قوت او لامحدودو اسرارو او معارفو څخه د دنيا ګرد(تول) پوهان محو او حيران دی هم دا لوی قرآن پخپله شاهد دی چې په ده كښې هيڅ يو نقص نشته او د عيب او ګوتی نيولو ځای پكښې نه ليده كيږی. خو بيا هم منكران دا نه منی نه د دی دپاره چې د هغوی په لاس كښې د ده په خلاف كوم حجت يا برهان شته بلكه يوازې د خپلی ناپوهی او جهل او حماقت لامله (له وجې) په دی خبری باندی تعجب كوی چې د دوی له تبر او خيلخانی څخه يو سړی د دوی په لوری رسول او استاځی راغلی دی، تولو ته نصيحت كوی او داسی عجيبی خبری هم كوی چې څوک ئې نه شي منلی. ښه دا د منلو وړ(لائق) خبره ده چې مونږ به وروسته له مړينی څخه ژوندی كيږو؟ دا بيرته راتګ له عقل څخه ډير لری او له امكان او عادت څخه بيخی بعيد دی (معاذالله) خو خبره دا ده چې دوی عقل او پوهه نه لری او كه وګوری چې په اول كښې چا پيدا كړل آيا د دوی فكر او عقل په اول كښې پخپلو حواسو او اعضاو باندی خبر و چې څنګه جوړيږی دوی يا د دوی پلرونو كولی شوی چې په حواسو او اعضاو كښې څه تغيير او ښايست راولی؟ طبعاً نه. نو ثابته شوه چې دا كار د الله تعالىٰ په قدرت سره وشو نو هغه ذات چې په اول كښې دا كار كولی شی، په آخر كښې څه مشكله ده هيڅ مشكل نه لری بالضرور ئې كولی شي. لكه چې وائی ﴿ وَهُوَ الَّذِيْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيْدُهٗ

وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ ۚ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿ جزء ٢١ «سورة الروم» ٢٧ آيت هغه ذات چې دا کار کولی شي نښې د قدرت ئې په وروسته آيتونو کښې په طور د مثال سره داسې بيانيږي.

قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ ۚ

(الله فرمائي په رد د قول د دوی) په تحقيق سره معلوم دي مونږ ته هغه چې کموی ئې ځمکه له وجوده د دوی

تفسير: ګرد(تول) وجود نه خاوری کيږی روح سلامت پاتې کيږی او د بدن اجزاء تحليل کيږی او په هر لوری تيت او پرک (منتشر) کيږی خو الله تعالیٰ ته هغه ګرد(تول) ښکاره دی او کولی شي چې بيا هغه تيت پيت (منتشر) اجزاء سره راتول کړی او بيا ئې لکه اول ځلي جوړ او غوښه، پلی، رګونه او پوست پری زرغون او سا پکښې واچوی.

وَعِنْدَنَا كِتٰبٌ حَفِيْظٌ ﴿٤﴾

او مونږ سره يو کتاب دی په ياد ساتونکی د هر شي چه لوح محفوظ دی.

تفسير: دا نه ده چې له نن څخه راښکاره او معلوم دی بلکه قديمي علم مو دی تر دی چې له هغه څخه پخوانی قبل الوقوع ګرد(تول) حالات هم په يو کتاب کښې چې لوح محفوظ نوميږی ليکلی شوی دی او تراوسه پوری هغه کتاب ځمونږ سره شته که په علم قديم باندی څوک نه پوهيږی نو دومره دی وپوهيږی هغه دفتر چې هر شي پکښې ليکلی وی او تل د الله تعالیٰ په حضور کښې پروت وی. يا دا د ړومبنی جملی تاکيد وبوله ځکه هر هغه څيز چې د چا په علم کښې وی او بيا ئې وليکی نو هغه د نورو په نزد ډير ټينګ او مؤکد راځی هم داسی دلته د مخاطبينو د محسوساتو په اعتبار تنبيه شوی ده چې هر څيز د الله تعالیٰ په علم کښې شته او د هغه په دفتر کښې ليکلی دی چې هيڅ زيادت او نقصان نشي پکښې کيدی. نو فرمائي الله اکرم شانه واعظم برهانه بيا ژوندی کول د خلقو راباندی ګران نه دی.

بَلْ كَذَّبُوْا بِالْحَقِّ لَمَّا جَآءَهُمْ فَهُمْ فِىْٓ اَمْرٍ مَّرِيْجٍ ﴿٥﴾

بلکه نسبت د دروغو کړی دی دوی حق او رښتينی دين ته کله چې راغی دوی ته پس دوی په ګډو وډو مختلفو خبرو کښې (مضطرب) دی.

تفسیر: یوازې تعجب نه بلکه په ښکاره ډول(طریقه) ئې دروغ بولي او ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم نبوت، قرآن، بعث بعدالموت او نور اعتقادي شیان هم دروغ ګڼي او عجیبې ګډې وډې مختلفې خبرې او راز راز(قسم قسم) ویناوې کوي بیشکه هر هغه سړی چې رښتیا خبرې دروغ بولي په هم داسې شکوکو، اضطرابو، حیرانتیاؤ تردد او تحیر تذبذب سره غاړه په غاړه کېږي او د ناپوهۍ په غرومبې (ګرداب) کښې لوېږي ځکه چې له داسې یوه ښرګند(ښکاره) امر نه انکار کوي چې ثبوت ئې له نمر نه هم روښانه دی خو که نصوص او دلائل ئې ولټول شي.

اَفَلَمۡ یَنۡظُرُوۡۤا اِلَی السَّمَآءِ فَوۡقَهُمۡ کَیۡفَ بَنَیۡنٰهَا وَ زَیَّنّٰهَا وَ مَا لَهَا مِنۡ فُرُوۡجٍ ﴿۶﴾

آیا پس نه ګوري دغه (منکران د بعث له غفلته) طرف د آسمان ته د پاسه د دوی چې څرنګه جوړ کړی دی مونږ هغه او ښائسته کړی دی مونږ هغه او نشته دغه آسمان ته کوم چاود (عیب)

تفسیر: لومړی نښه د قدرت، هغه ذات چې انسان پس له مرګه بیا ژوندی کوي نښې د قدرت دا دي.

الف: ـ پیدایښت د آسمانونو

ب:ـ لوړوالی د هغې چې په څه عجیب او غریب کیفیت سره جوړ شوی

ج:ـ زینت او ښایست د هغوی په ستوریو او یا طبیعي منظرې سره.

د:ـ د نقصان او عیب نه موجود والی لکه سوری، چاودیدل، زړوالي او داسې نور. آسمان ته وګوری! چې په ښکاره ډول(طریقه) سره نه کومه ستنه پکښې په نظر راځي او نه کومه پایه لري او نه له کوم شي سره تړلی شوی دی داسې عظیم الشان جسم ئې څرنګه مضبوط او مستحکم درولی دی؟ د شپې له مخې د ستوریو په کروړونو قنادیل ډیوې پکښې بلیږي او د هغې منورې کړې له لرې لکه د بریښنا لوئې وني رابریښي او په مجموعي ډول(طریقه) څومره په سنګار او رونق ډولې ښکاري له ګردو(تولو) څخه غوره خبره دا ده چې سره له تیریدلو د زرګونو قرنو څخه نه کوم سوری یا چاود پکښې لویدلی دی نه ئې کومه ګنګوره نړیدلې ده، نه ئې پلاستر مات دی، نه ئې رنګ الوتی دی آخر دا کوم یو لاس دی؟ چې داسې مخلوق ئې جوړ کړی دی؟ او بیا ئې له ډیرو پیړیو راهیسې هم داسې ساتلی دی؟

وَ الۡاَرۡضَ مَدَدۡنٰهَا وَ اَلۡقَیۡنَا فِیۡهَا رَوَاسِیَ وَ اَنۡۢبَتۡنَا فِیۡهَا مِنۡ کُلِّ زَوۡجٍۭ بَهِیۡجٍ ﴿۷﴾ تَبۡصِرَۃً وَّ ذِکۡرٰی لِکُلِّ عَبۡدٍ مُّنِیۡبٍ ﴿۸﴾

او (آیا نظر نه کوی دوی) ځمکی ته (چی څرنګه ښه) غوړولی مو ده او غورځولی مو دی په هغی کښی درانه بارونه محکم غرونه او زرغونه کړی مو دی په هغی (ځمکی) کښی له هر قسم تازه ګیاوی د رونق شیان دپاره د ښوونی (د قدرت خپل) او د پند او نصیحت هر هغه بنده ته چی رجوع کوونکی وی الله ته

تفسیر: دوهمه نښه د قدرت پیدایښت د مځکی دی

(الف): آوارول د هغی

(ب): اچول د غرونو او میخ کول د ځمکی په هغوی سره

(ج): زرغونه کول د هر قسم ګیاه او بوټو تازه وو په رونق سره

(د): هر یوه د دی نښو څخه درس د عبرت ګرځی رښتینو بندګانو لره هغه سړی چی رجوع ئی د الله په لوری وی ځان د دی محسوساتو په دائره کښی بی ځایه نه اخته کوی هغه ته د آسمان او د ځمکی په تخلیق او تنظیم کښی دومره د کتنی او لیدنی سامان او اسباب شته چی د هغو له ادنیٰ غور کولو څخه صحیح حقیقت ته رسیدی شی او هغه هیر شوی سبق ئی بیا ورپه یادیږی. بیا خو الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چی سره له دومره قوی دلائلو او روښانو نښو له موجودیته دا خلق ولی د حق په دروغجنولو کښی جرائت او ځغردوالی (ضد) کوی؟

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبٰرَكًا فَأَنْۢبَتْنَا بِهِ جَنّٰتٍ وَّحَبَّ الْحَصِيدِ ﴿٩﴾

او نازلی ښکته کړی دی مونږ له (طرفه د) آسمانه اوبه ډیری برکتناکی نو زرغونه مو کړل په دغو (اوبو) سره باغونه (چی هر راز(قسم) میوی لری) او دانی کښت چی فصل ئی ریبلی کیږی.

تفسیر: دریمه نښه د قدرت راښکته کول د اوبو دی له آسمانونو نه

(الف): اوبه مبارکی او بابرکته چی هر شی په هغی سره ژوندی کیږی.

(ب): باغونه او دانی د کښتونو (فصلونو) چی په هغی سره زرغونه کیږی.

غله هغه ده چی له هغی سره بوټی ئی هم ریبل کیږی او د باغ ونی سره له دی چی میوی ئی شکولی کیږی ونی ئی پخپله پاتی کیږی.

وَالنَّخْلَ بٰسِقٰتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ ﴿١٠﴾

او (زرغونی مو کړلی په دغو اوبو سره ونی د) خرماؤ لوړی هغی لره وړی دی لانـدی باندی.

تفسیر: (ج). زرغونول د خرما د ونو، لوړی لوړی(اوچتی) چی دوی لره وړی دی لاندی باندی چی روزی دی لپاره د بندګانو. په ډیر کثرت او، وفرت سره چی د هغو وړی په لیدلو کښی هم ډیر ښه ښکاری.

رِزْقًا لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

رزق روزی دپاره د بندګانو او ژوندی کړل مونږ په دغو (اوبو) سره کلی او ښارونه مړه. هم داسی دی راوتل (د مړیو له قبرونو نه).

تفسیر: (د): الله تعالیٰ ژوندی کوی په دی اوبو د باران سره ښارونه او کلی مړه یعنی چی بوټی او ګیا تولی وچی او خزان وی بیا ئی ژوندی کوو او زرغونی کوو ئی، نو نتیجه د دی دریو ښو سره له اجزاوو ئی دی ته شوه، چی تاسی انسانان هم داسی راوتونکی او ژوندی کوونکی ئی، لکه چی ګیاوی زرغونی کیدونکی او راوتونکی دی، نو که تاسو عقل لری په خپل ژوند کښی پس له مرګه هیڅ شک او شبه مه کوی. لکه چی د باران په اورولو سره مړه ځمکه ژوندی کوی هم داسی د قیامت په ورځ مړی هم ژوندی کولی شی.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ

دروغجن کړی ؤ پخوا له دغو (کفارو) قوم د نوح (نوح لره) او ملګری د کوهی (نبی خپل لره) او ثمودیانو (صالح لره) او عادیانو (هود لره) او فرعون (موسٰی لره) او (نوعی) ورونو د لوط (لوط لره) او خاوندانو د ځنګله (شعیب لره) او قوم د تبع (خپل نبی لره)

تفسیر: د دی قومونو قصی د حجر، فرقان او دخان او په نورو سورتونو کښی تیری شوی دی هلته ئی بیا ولولی!.

تبع: یا نوم د ځای دی یا نوم د هغه پیغمبر دی چی دا قوم ئی اسلام ته وغوښت.

كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيۡدِ ﴿١٤﴾

دوی تولو نسبت د دروغو کړی و پیغمبرانو خپلو لره نو بیا حق او ثابت شو ځما عذاب پر دوی

تفسیر: د انبیاو د دروغجنولو لامله(له وجی) له هغو شیانو څخه چی دوی ویرول شوی ؤ هغه ور د مخه راغلل. او په هم هغه عذابونو کښی چی دوی تری ویرول شوی وو، ولویدل.

اَفَعَيِيۡنَا بِالۡخَلۡقِ الۡاَوَّلِ ؕ بَلۡ هُمۡ فِىۡ لَبۡسٍ مِّنۡ خَلۡقٍ جَدِيۡدٍ ﴿١٥﴾

آیا پس نو مونږ ستړی شوی وو په پیدایښت اول باندی یعنی نه یو ستړی شوی بلکه دوی په شک کښی دی له جوړولو او ژوندی کولو نویو څخه.

تفسیر: د دوهم ځلی نوی ژوندون په نسبت هغوی ته خوشی او فضول یو شک پیدا شوی دی هغه قادر مطلق چی دوی ئی اول ځلی پیدا کړی دی آیا دوهم ځلی هغه ته د هغوی بیا پیدا کول کوم ګران کار دی؟ آیا دوی هسی ګمان کوی چی (معاذالله) هغه به په اول ځلی د دی ګردی(تولی) دنیا له پیدا کولو څخه ستړی شوی وی؟ د هغه مطلق قادر په نسبت داسی توهمات غور کول ډیر سخت جهالت او سپین سترګیتوب دی.

وَلَقَدۡ خَلَقۡنَا الۡاِنۡسَانَ وَنَعۡلَمُ مَا تُوَسۡوِسُ بِهٖ نَفۡسُهٗ ۚۖ

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ جنس د انسان، په داسی حال کښی چی مونږ پوهیږو په هغه څیز چی وسوسه او خطره کوی په هغه سره زړه د ده له فکرونو عبثو او ناکارو سره

تفسیر: د انسانانو د هر قول او فعل څخه مونږ خبردار یو تر دی چی له هغو پټو خبرو چی د وسوسی په ډول(طریقه) د هغو په زړه کښی تیریږی هغه هم مونږ ته معلوم دی ﴿ اَلَا يَعۡلَمُ مَنۡ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيۡفُ الۡخَبِيۡرُ ﴾ جزء ٢٩ (الملک - رکوع -١) آیت ١٤

وَنَحۡنُ اَقۡرَبُ اِلَيۡهِ مِنۡ حَبۡلِ الۡوَرِيۡدِ ﴿١٦﴾

حال دا چی مونږ ډیر نژدی یو ده ته په علم سره له رګونو د ورمیږ د ده

شخه.

تفسیر: د ژوندانه له رګه مراد د اورمیږ (شارګ) دی چې د هغه لړځیدونکی رګ له پری کیدلو شخه سړی مری ښائی چې دا له روح او نفس شخه کنایه وی او مطلب ئی دا دی چې مونږ د علم په اعتبار د ده له روح او نفس شخه هم ډیر نژدی یو یعنی هسی چې سړی پخپل احوال باندی پوهیږی مونږ له هغه شخه زیات د هغه په حال او احوال باندی پوه او خبردار یو. لکه چې مونږ د الله تعالیٰ دا پوهه او خبرداری په تجربه سره ثابت ولی شو، مثلاً وینو چې یو متخصص طبیب په یوه مرض آخته کیږی او دی خبر نه دی چې څه وخت مریض کیږی او یا څه وخت جوړیږی، یو پوهان، نجومی، ولی، پیغمبر! د هغو مشکلاتو نه چې ورته پیښیږی هیڅ پیش بینی او چاره سازی نشی کولی او پخپله رسول الله وائی ﴿ وَلَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ ﴾ جزء ۹ «اعراف ـ ۲۳ ع ۱۸۸ آیت» نو دا ثابته شوه چې الله تعالیٰ جل جلاله له مونږ نه مونږ ته نژدی دی، او له مونږ نه په مونږ عالم دی، له مونږ نه په مونږ مهربان دی، له مونږ نه د مونږ کارساز دی.

إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾

(او یاد کړه) کله چې اخلی دوه اخیستونکی پرښتی چې یوه له ښی طرف نه ناسته وی لیکلو د نیکی ته او بله له کیڼ طرف نه ناسته وی لیکلو د بدی ته

تفسیر: دوه پرښتی د الله په حکم سره د همیش لپاره د هر سړی په کتنه کښی دی هر هغه لفظ چې د دوی له خولی شخه ووځی یا هر کار چې دوی ئی کوی سم د لاسه ئی لیکی د نیکی لیکونکی ښی خوا ته او د بدی لیکونکی کینی خوا ته ناستی او تاکلی(مقرر کړی) شوی دی څه زیادت او نقصان نه کوی بلکه په ډیری امانت داری سره لیکنی کوی ﴿ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كِرَامًا كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴾ جزء عم (سورة الانفطار رقم۸۲).

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾

نه وائی دغه بنده هیڅ خبره مګر خو وی له ده شخه دوه ساتونکی، حاضر او تیار چې ژر ئی ولیکی.

تفسیر: دا دوه پرښتی لیکلو ته همیش تیاری وی. او هیڅکله نه تری جدا کیږی هغه چې د ورځی له طرفه موظفی دی د نمازدیګر په وخت کښی عملونه د بندګانو، ثبت ته رسوی. او هغه

چې د شپې له طرفه موظفې دي په وخت د صباح کښې عملونه د بندګانو حضور د رب العالمين ته پورته کوي، حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم وائي چې الله تعالىٰ له دې ملائکو نه پوښتنه کوي چې د ما بندګان په څه حالت کښې وو هغوی ورته وائي چې په سجده وو نو حضرت رب العالمين په ملائکو باندې افتخار کوي نو له هم دې وجې نه بايد په دې دوو لمونځونو باندې ډير خيال وشي.

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ

او راغلې بې هوشي سختي د مرګ لپاره د دې چې په سترګو ئې ووينې په حق سره

تفسير: له يوه لورى ئې دفتر او دوسيه تياره شوې ده او له بل لورى ئې د مرګي په کنده باندې رسيدلى دى مړ کيدونکى دى او د ځنکدن په ربړونو(تکليفونو) کښې غوټې خورى نو هلته دا ګردې(تولې) خبرې ورته رښتيا ښکارى چې الله تعالىٰ او د هغه پيغمبرانو د هغه خبر ورکړى و او د مړى له مخې د هغه د سعادت او شقاوت پردې لرې کيږي. او د داسې پيښې پيښيدل يقيني او قطعي دي. ځکه چې د مطلق حکيم ډير حکمتونه د ده سره اړى (تعلق) لري. نو په دغه وخت کښې به وويلې شي دغه منکر انسان ته داسې چې:

ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيْدُ ﴿١٩﴾

دا مرګ هغه دى چې وې به ته له ده څخه په څنګ کيدونکى او نه وې پرې اقرار کوونکى

تفسير: سرى ډير زيار(کوشش) کوى چې له مرګ څخه ځان وژغورى(وساتي) او د هغه د بد خوند او وحشت څخه تل ځان وساتي او دى خوا هغې خوا سر او پښې ووهي خو سره له دې د مرګي شيبه(لحظه) چيرى وروسته کيدونکى ده. آخر هغه په سر باندې راتلونکى ده او هيڅ يوه حيله او تدبير د مرګي مخه نشي نيولى.

وَنُفِخَ فِي الصُّوْرِ ۚ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيْدِ ﴿٢٠﴾

او وبه پوکل شي په صور (شپيلې) کښې چې دا يوه ورځ ده د ويرولو (د کفارو په عذاب سره).

تفسیر: وړوکی قیامت خو د مرگ وقت دی. وروسته له دی لوی قیامت حاضر دی فقط چی په صور او شپیلی کښی وپوکلی شی هغه ویروونکی ورځ موجودیږی چی انبیاؤ او پیغمبرانو خلق ترینه ویرولی وو.

وَجَآءَتۡ كُلُّ نَفۡسٖ مَّعَهَا سَآئِقٞ وَشَهِيدٞ ﴿٢١﴾

او راځی هر نفس په دی ورځ کښی چی وی به له ده سره یو شړونکی (محشر ته) او شاهدی ورکوونکی (پر اعمال ئی لکه لاس، پښی او داسی نور).

تفسیر: خلق به په قیامت کښی داسی حاضر کړل شی چی یوه پرښته به ئی میدان ته د وړاندی کولو دپاره راکاږی او بلی به ئی عملنامه نیولی وی چی د ده د ژوندانه گرد(تول) احوال او خبری پکښی لیکلی شوی وی ښائی چی دا به همغه دوه پرښتی وی چی ﴿ كِرَامٗا كَٰتِبِينَ ﴾ ورته وائی او د هغو په نسبت ئی فرمایلی دی ﴿ إِذۡ يَتَلَقَّى ٱلۡمُتَلَقِّيَانِ ﴾ الآیة ـ او ښائی چی کومه بله وی. والله اعلم. نو وبه ویلی شی ده ته د الله تعالیٰ له جانبه داسی چی:

لَّقَدۡ كُنتَ فِي غَفۡلَةٖ مِّنۡ هَٰذَا فَكَشَفۡنَا عَنكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ ٱلۡيَوۡمَ حَدِيدٞ ﴿٢٢﴾

په تحقیق سره (په دنیا کښی) وی ته په غفلت بیخبری له دی ورځی د عذاب ځخه نو بیرته مو کړه له تا ځخه پرده د غفلت ستا، نو سترگی ستا نن ډیری تیزی دی (چی پری وینی خپل گرد(تول) اعمال)

تفسیر: په هغه وخت کښی به وویلی شی دوی ته چی وی تاسی د دنیا په خوندورو شیانو کښی مشغول او له دی ورځی ځخه بیخبر او بی پروا وی! او ستاسی سترگی د شهواتو او غوښتنو تیاری او پردی پتی کړی وی. هغه ښوونی چی پیغمبرانو تاسی ته کولی هغو ته مو فکر نه کاوه. نن هغه پرده ستاسی له سترگو ځخه لری کوو او ستاسی لیدنه خورا(ډیر) زیاتوو، تر ځو ښه وگوری آیا هغه خبری چی تاسی ته کیدلی صحیح وی او که غلطی؟ ثابته وه او ثابته شوه چی دا تولی خبری رښتیا وی، ځکه له هر یوه سره یو قرین شیطان او بل ئی له ملائکو نه د مراقبت لپاره ورسره همراه دی لکه چی په حدیث کښی وائی: **(ما منكم من احد الا وقد وكل به قرينه من الجن وقرينه من الملائكة ـ الحديث).**

وَقَالَ قَرِينُهُۥ هَٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾

او وبه وائي ملګرى د ده (پرښته) دا دى هغه شى چى ماسره حاضر دى (د دفاترو د اعمالو د ده)

تفسير: پرښتى به ئى له اعمالنامو سره حاضرى وى ځينى له (قرين) څخه شيطان مرادوى. يعنى شيطان به وائي دا مجرم حاضر دى چى ځما له خوا اغوا شوى ؤ. او هغه مى د دوزخ لپاره تيار كرى دى. مطلب دا چى هغه اغوا ځما له لاسه شوى ده خو په ما كښى دومره زور او تسلط چيرى ؤ چى هغه مى په جبرى دول(طريقه) سره په شرارت كښى اخته كړ دى پخپل اختيار، اراده او واک ګمراه شوى دى.

أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ ﴿٢٥﴾

(نو وبه ويل شى دوو پرښتو ته) وغورځوى تاسى په دوزخ كښى هر يو كافر عناد كوونكى منع كوونكى د خير تيريدونكى له حدودو مشروعو، ظالم او شک كوونكى (په دين كښى).

تفسير: د الله تعالىٰ له درباره به دغه حكم دوو پرښتو ته وشى چى داسى سرى دى په دوزخ كښى واچول شى!

الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾

هغه (كافر) چى ګرځولى ئى دى سره له الله! (الله بل) نو وغورځوى دى په عذاب سخت كښى

تفسير: داسى سرى په دوزخ كښى د دير سخت عذاب مستحق دى، ځكه چى تر مشركينو نه لوى ظالمان نور په دنيا كښى نشته.

قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَٰكِن كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾

وبه وائي ملګرى د ده يعنى شيطان اى ربه ځمونږ، نه ؤ ګمراه كړى ما دى (جبراً) ليكن و دى پخپله په ګمراهى لرى كښى له حقه څخنى.

تفسیر: ځما زور پر ده باندی نه رسیده. لږ څه اشاره می چی ورته وکړه دغه کمبخت پخپله ګمراه شو د نجات او فلاح له لیاری څخه لری ولوید. شیطان به داسی ویناو سره غواړی چی خپل جرم سپک ورښکاره کړی داسی جګړی او منازعی به مابین د دوزخیانو او خدایانو باطله و د هغوی کښی او په مابین د اغوا کونکو د دوی کښی دیری راځی چی قرآن له بعضی د هغو ځنی خبر ورکوی او وائی: ﴿ وَقَالَ الشَّيْطٰنُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُّكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِّنْ سُلْطٰنٍ اِلَّاۤ اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِيْ ۚ فَلَا تَلُوْمُوْنِيْ وَلُوْمُوْۤا اَنْفُسَكُمْ ؕ مَاۤ اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَاۤ اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ؕ اِنِّيْ كَفَرْتُ بِمَاۤ اَشْرَكْتُمُوْنِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظّٰلِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴾
(جزء - ۱۳ سورة ابراهیم آیت - ۲۲)

قَالَ لَا تَخْتَصِمُوْا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيْدِ ﴿۲۸﴾

وبه فرمائی (الله قهراً چی) جګړه مه کوی تاسی دلته له ما څخه چی فائده نه کوی جګړی د تاسی په دی ځای کښی او په تحقیق ړومبی لیږلی و ما تاسی ته ویرول خپل په ژبو د انبیاو.

تفسیر: تاسی چتی(بیکاره) او ابلتی خبری مه کوی په دنیا کښی می هر چا ته د ښو او بدو لیاری ورښولی وی اوس هر یوه ته د هغه له جرم سره سمه جزا ورکوله کیږی هغه چی ګمراه شوی دی او هغه چی له دوی څخه ئی لیاره ورکه کړی ده دواړه به د خپلو جرمونو سزاوی مومی.

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَاۤ اَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيْدِ ﴿۲۹﴾

نه شی بدلیدلی هیڅ خبره په دی باره کښی په نزد زما او نه یم زه ظلم کوونکی پر بندګانو چی بی له ګناه ئی په عذاب کړم.

تفسیر: ځمونږ له لوری به ظلم نه کیږی. هغه فیصله چی صادریږی عین حکمت او انصاف به وی «او خبره به نه بدلیږی» یعنی کافران به نه بښلی کیږی نو د دی لوی کافر شیطان ښنه به چیری کیږی.

يَوْمَ نَقُوْلُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاْتِ وَتَقُوْلُ هَلْ مِنْ مَّزِيْدٍ ﴿۳۰﴾

(یاده کړه هغه ورځ) چی وایو مونږ دوزخ ته داسی آیا ډک او موړ شوی ته له خلقو نه؟ او وبه وائی هغه آیا نور هم څه زیات ځای شته بلکه شته یعنی

زيات كړه زه لا ښه موړ شوى نه يم.

تفسير: د دوزخ وسعت او ارتوالى به له دومره خلقو څخه نه ډكيږى. او د قهر له شدته به نور كافران او نافرمانان هم ورغواړى.

وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿۳۱﴾

او رانژدى به كړ شى جنت لپاره د ويريدونكيو پرهيزگارانو چى نه به وى لرى (له دوى نه).

تفسير: جنت به له دوى څخه لرى نه وى. دوى به له ډير نژدى څخه د هغه تر او تازگى ښائست او سينگار وينى.

هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿۳۲﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿۳۳﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ۖ

فرمائى الله چى دا هغه دى چى وعده به ئى كوله كيده له تاسى سره دپاره د هر رجوع كوونكى الله لره او د هر ساتونكى حدودو د هغه لره او هر هغه چى ويريږى له عذابه د رحمان په غيب سره او راتلونكى وى په زړه رجوع كوونكى سره الله ته (نو وبه فرمائى الله ځى ننوځى پكښى په سلامتيا سره)

تفسير: هغه كسان چى په دنيا كښى ئى الله تعالىٰ يادوه او له گناهونو څخه ئى ځانونه ژغورل (بچ كول) او د الله په لورى به ئى رجوع كوله او بى له ليدلو څخه د هغه له قهر او جلاله ويريدل او په يوه پاک او صاف رجوع كوونكى زړه د الله په حضور حاضر شوى و د هغه جنت وعده له داسى سړيو سره كړى شوى وه اوس ئى وخت رارسيدلى دى چى په سلامتيا او عافيت سره پكښى ننوځى او پرښتى دوى ته سلام اچوى او د پاک پروردگار سلام هموررسوى.

ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿۳۴﴾

دا ورځ د ورننوتلو په جنت كښى ورځ ده د هميشه توب په هغه كښى

تفسیر: په حدیث کښې وائی جنتیان چې جنت ته ننوزی. ورته ویل کیږی، ننوزئ بیا مو نو مرګ نشته، دوزخیانو ته په وخت د ننوتلو کښې دوزخ ته هم داسې ویل کیږی نو هغه ورځ هر چا ته هر څه چې وررسیږی د تل دپاره دی.

لَهُمْ مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿۳۵﴾

وی به دغو (مومنانو) لره هغه چې غواړی ئې دوی په دی جنت کښې او له مونږ څخه ئې زیادت هم شته په هغو باندی

تفسیر: هر شی چې وغواړی هغه وررسیږی برسیره په هغه داسې نعمتونه هم ور رسیږی چې د هغوی په خیال کښې نه وی رسیدلی لکه د الله تعالیٰ لقا او لیدنه. او ممکن دی له (ولدینا مزید) څخه دا غرض وی چې له مونږ سره ډیر شیان دی هر څومره چې د جنتیانو له خوا وغوښت شی هغه ګرد(تول) به ورکړل شی او د الله تعالیٰ په ورکولو سره بیا هم څه لړتیا نه پیښیږی او نه د هغو لاملهٔ(له وجې) څه ربړ(تکلیف) او مشکلات پیدا کیږی نو داسې بی شماره انعامات او عطایا لیری مه ګڼی! ﴿وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا عِندَنَا خَزَائِنُهُ﴾ الآیة ـ په حدیث کښې وائی که الله تعالیٰ تولی آرزوګانی د بندګانو ورپوره کړی د ده په دربار کښې په اندازه د یوه وزر د میاشی هم څه نه کمیږی.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ ﴿۳٦﴾

او ډیر مو هلاک کړی دی پخوا له دی څخه له اهل د زمانو پخوانیو نه چې هغوی ډیر سخت او قوی و له دغو (کفارو د مکی) څخه له جهته د قوته نو ډیر ځایونه د پنا ئې ولټول په ښارونو کښې، چې ګوندی پیدا به کړی ځای د ساتنی له مرګه ځنی، خو پیدا ئې نه کړ

تفسیر: ړومبی د کفارو د اخروی تعذیب بیان و په منځ کښې د هغوی په مقابل کښې د اهل جنت د تنعم ذکر راغی اوس بیا د کفارو د سزا ورکولو ذکر فرمائی یعنی پخوا له آخرته په دنیا کښې مونږ ډیر داسې شریر سرکش او غاړه غړوونکی قومونه تباه او خراب کړی دی چې په زور او قوت کښې له موجوده کافرانو څخه ډیر لوړ(اوچت) و او په ډیرو ملکونو کښې ګرځیدلی

وو او راز راز(قسم قسم) تصرفات ئی پکښې کړی و، کله چې د الله تعالیٰ عذاب ورسید نو د تښتیدلو او پټیدلو لپاره هغوی ته په ګرد(تول) جهان کښې په هیڅ یو ځای کښې داسې ځای نه پیدا کیده ﴿ اَيْنَ مَا تَكُوْنُوْا يُدْرِكْكُّمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ فِيْ بُرُوْجٍ مُّشَيَّدَةٍ ﴾ الآية - النساء رکوع (١١) آیت (٧٨)

اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهٗ قَلْبٌ اَوْ اَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيْدٌ ﴿٣٧﴾

بیشکه په دغو (مذکوره و شیانو) کښې خامخا ذکر او پند دی هر هغه چا لره چې وی هغه لره زړه روغ او فکر کوونکی یا کیږدی غوږ نصیحت ته په داسې حال کښې چې دی حاضر متوجه وی په زړه سره

تفسیر: په دی عبرتناکو واقعاتو باندی له غور او فکر کولو څخه هم هغه خلق پند اخیستی شی چې د هغوی په سینه کښې هسې پوهیدونکی زړه وی چې یا پخپله په خبری باندی وپوهیږی یا د نورو له پوهولو څخه پوهه ومومی او غوږ ورته ونیسی ځکه چې دا هم د پوهنې یوه درجه ده چې سړی پخپله نه پوهیږی خو د نورو له ویښولو څخه متنبه او هوښیاریږی او منفعت تری آخلی. هغه چې نه پخپله پوهیږی او نه د نورو پوهولو ته غوږ ږدی، او نه ئی په زړه کښې ځای ورکوی، نو له هسې سړی څخه لوټه او تیږه(ګټه) ښه ده.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِيْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ۖ

او په تحقیق پیدا کړی دی مونږ آسمانونه او ځمکه او هغه نور مخلوقات چې په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکه) کښې دی په شپږو ورځو کښې

تفسیر: د دی بیان پخوا له دی تیر شوی دی.

وَّمَا مَسَّنَا مِنْ لُّغُوْبٍ ﴿٣٨﴾

او نه وه رسیدلی مونږ ته هیڅ ستومانی

تفسیر: کله چې دی د اول ځلی له پیدا کولو څخه نه دی ستړی شوی نو د دوهم ځلی په پیدا کولو کښې به څرنګه ستړی کیږی؟ او تباه او برباد کول خو له جوړولو څخه ډیر آسان دی.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

نو صبر کوه (ای محمده) پر هغه چی وائی ئی دوی او تسبیح ووایه پیوست له حمده د رب خپل

تفسیر: که دا خلق په داسی غتو خبرو باندی هم نه پوهیږی نو تاسی مه خپه کیږی! بلکه پر داسی چټی(بیکاره) خبرو باندی صبر وکړی! **(وهذا كان قبل الامر بالجهاد)** او د هغه الله تعالیٰ په یاد کښی د زړه له کومی مشغول اوسی! چی د ګردو(ټولو) آسمانونو او ځمکی پیدا کوونکی دی، او د هر شی په ودانولو او ورانولو باندی قدرت لری.

قَبْلَ طُلُوْعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوْبِ ﴿۳۹﴾ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ

پخوا له راختلو د لمر یعنی لمونځ د صبا او پخوا له لویدلو د لمر څخه یعنی لمونځونه د ماسپښین او د مازدیګر او په بعض کښی د شپی نه پس تسبیح وایه د دغه الله یعنی لمونځ د تهجد او ماسختنی وکړه.

تفسیر: دا د الله تعالیٰ د یادولو وختونه دی. په دی کښی عبادتونه او دعاوی قبلیږی. له ځینو روایتونو څخه ښکاریږی چی ړومبی ځمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی د دریو وختونو لمونځ فرض و. سهار ـ مازدیګر او تهجد. لکه چی اوس هم دی دریو وختو ته یو خصوصی فضل او شرف حاصل دی. ښائی چی هر سړی په لمانځه، ذکر، دعا، تلاوت یا نورو ښو کارونو باندی په دغو وختو کښی مشغول اوسی او معمور ئی ولری. په حدیث کښی راغلی دی **(عليكم بالغدوة والروحة وشئ من الدُّلجة)** ځینی وائی چی له قبل الطلوع څخه د سهار لمونځ او له قبل الغروب څخه د ماسپښین او مازدیګر لمونځونه او له (من الليل) څخه د ماښام او ماسختن لمونځونه مراد دی.

وَاَدْبَارَ السُّجُوْدِ ﴿۴۰﴾

او وروسته له سجدو د لمونځونو څخه هم تسبیح ووایه!

تفسیر: وروسته له لمانځه څخه دی څه تسبیح او تهلیل وکړ شی چی هغه عبارت له سنتو لمونځونو او نوافلو څخه دی او یا عبارت له هغو اذکارو څخه دی چی په احادیثو کښی راغلی لکه دری دیرش کرته سبحان الله، دری دیرش کرته الحمدلله، څلوردیرش کرته الله اکبر او یا داسی

نور اذکار او اوراد چی په نصوصو کښی راغلی.

وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾

او واوره غوږ کیږده (ای محمده) هغه ورځ چی آواز وکړی آواز کوونکی (اسرافیل) له ځای نژدی نه

تفسیر: وائی چی د بیت المقدس پر تیږی (ګټی) باندی به صور او شپیلی پوکل کیږی نو ځکه ئی نژدی ویلی دی. یا ئی دا مراد دی چی د هغه غږ به په هر ځای کښی له ډیر نژدی ځخه اوریده کیږی او تول به یو شانی اوری پرته(علاوه) له صور ځخه نور غږونه هم د الله تعالیٰ له لوری آورول کیږی چی ځینی له دی آیت ځخه هم هغه غږونه مراد وی چی په هغی ورځی کښی پرته(علاوه) له صور ځخه له ډیر نژدی ځخه غوږونو ته رسیږی خو ښکاره نفخ صور دی. والله اعلم.

يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾

هغه ورځ چی واوری (دغه خلق) سخته چغه د (اسرافیل) په حقه سره دا (ورځ د آواز) ورځ د وتلو ده (له قبورو) نه.

تفسیر: کله چی دوهم ځلی صور او شپیلی پوکله کیږی نو ځمکه بالکل سره بیرته کیږی او ګرد(تول) مړی تری ژوندی راوځی او په میدان دریږی.

إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾

بیشکه هم دا مونږ ژوندی کول کوو او مړه کول کوو او شته خاص مونږ ته راګرځیدل (د تولو امورو).

تفسیر: په هر حال موت او حیات ګرد(تول) د الله تعالیٰ د قدرت په لاس کښی دی او د هر دول(طریقه) ګرځیدلو پای(آخر) د الله تعالیٰ په لوری دی هیڅوک له دی ځخه نه شی خلاصیدی.

يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾

په هغه ورځ چی وچوی ځمکه له دوی ځخه په چابکی سره دغه (ژوندی کول)

تول دی پر مونږ باندی ډیر آسان.

تفسیر: ځمکه به چوی، مری به له هغی څخه راووځی او د حشر د میدان په لوری به سره په منډو غونډیږی الله تعالیٰ به ګرد(تول) ږومبی او وروستنی مخلوقات سره یو ځای تولوی او داسی کول هغه ته کوم لوی کار نه دی.

نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَآ أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْءَانِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

مونږ ته ښه معلوم دی هغه څه چی وائی ئی دوی او نه ئی ته په دوی باندی زور کوونکی (په راوړلو د ایمان) نو پند ورکوه په قرآن سره هغه چاته چی ویریږی له وعیدونو او ویرولو ځما په عذابونو د آخرت سره

تفسیر: هغه خلق چی له حشر څخه منکران دی هغوی چتی(بیکاره) اپلتی کوی. دوی پریږدی چی هسی چتی(بیکاره) خبری کوی او د هغوی معامله مونږ ته راوسپاری مونږ ته دوی ګرد(تول) معلوم دی او په هغو خبرو مونږ ښه پوهیږو چی دوی ئی وائی. ستاسو دا کار نه دی چی په زور او زیادت سره په هر سری باندی هره یوه خبره ومنئ هو! هغوی ته قرآن کریم واوروی! او مخصوصاً هغوی ته نصیحت او لیار ښوونه وکری! چی له الله تعالیٰ څخه وویریږی او په دی معاندینو پسی ډیر زیات هڅه مه کوی!.

تمت سورة (قٓ) بتوفیقه تعالیٰ

سورة الذاريات مكية وهي ستون آية وثلث ركوعات

رقم نزولها (٦٧) رقمها (٥١) (نزلت بعد سورة الأحقاف)

د «الذاريات» سورت مکی دی (٦٠) آیتونه او دری رکوع لری په تلاوت کښی (٥١) او په نزول کښی (٦٧) سورت دی. وروسته د الاحقاف له سورت نه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالذّٰرِيٰتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحٰمِلٰتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجٰرِيٰتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمٰتِ اَمْرًا ﴿٤﴾

قسم دی په هغو بادونو باندی چی تیتوی (الوځوی) خاوری او نور شیان په الوتلو خپلو سره پس قسم دی په وریځو پورته کوونکیو د اوبو درنو سره پس قسم دی په کشتیو تلونکیو په نرمی سره په سر د اوبو پس قسم دی په (ملائکو) قسمت کوونکو د کارونو لویو په حکم د الله سره «لکه ارزاق باران او داسی نور».

تفسیر: ړومبی ډیر سخت بادونه او سخته سیلی الوځی چی د هغو له دوړو او غبار څخه وریځی پورته کیږی بیا له هغو څخه اوبه جوړیږی او هغه پیتی پورته ګرځی. بیا د اوریدلو په وخت کښی سپکه هوا چلیږی بیا د الله تعالیٰ له حکم سره سم د هری سیمی هومره ورښ چی په برخه ئی وی هغه وروېشل کیږی. پر دی هواو باندی الله تعالیٰ قسم خوری. ځینی عالمان له (ذاريات) څخه هواوی له (حاملات) څخه وریځی او له (جاريات) څخه ستوری او له (مقسمات) څخه پرښتی مرادوی. ګواکی د مقسم په ترتیب له ښکته والی څخه د پورته په لوری شوی دی. له حضرت علی کرم الله وجهه او نورو څخه روایت دی چی (ذاريات) هواوی (حاملات) وریځی (جاريات) بیړی او (مقسمات) هغه پرښتی دی چی د الله تعالیٰ په حکم خواړه او نور شیان تقسیموی. جواب د قسم دا دی چی:

اِنَّمَا تُوْعَدُوْنَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَّاِنَّ الدِّيْنَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾

بیشکه هغه چی له تاسو سره ئی وعده کاو شی چی هغه عبارت ده له ژوندی کولو پس له مرګه ځنی خامخا یوه وعده رښتیا ده او بیشکه چی جزا د عمل خامخا واقع کیدونکی او راتلونکی ده (نو ځانونه ورته ښه تیار کړی!)

تفسیر: دا د هواو او ورښو او نورو شیانو نظام ښه شاهد او ښوونکی دی چی د آخرت وعده رښتیا ده او د دنیا د اموراتو فیصله کول په عدل او انصاف سره هم ضروری دی. کله چی په نری کښی یو باد، ورښ، هوا هم بی له نتیجی نه ښوری نو آیا دا دومره لویه کارخانه به څرنګه بی له کومی نتیجی پخپل سر ګرځی؟ خامخا دوی لره به هم کومه عظیم الشانه نتیجه وی چی هغه ته مونږ آخرت وایو.

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

او (قسم دی) په آسمان خاوند د لیارو خلقی وو، مزینو

تفسیر: په صاف، مضبوط او ډیر ښه رونق لرونکی آسمان باندی قسم دی چی پر هغه باندی د ستوریو جال لویدلی راښکاری او په هغه کښی د ستوریو او پرښتو لیاری شته. جواب د قسم دا دی چی:

إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾

بیشکه تاسی ئی ای مشرکانو خامخا په یوه خبره مختلفه ګډه وډه کښی! ګرځول کاو شی له دغه (نبی، قرآن او ایمان څخنی په هغوی سره) هغه څوک چی ګرځولی شوی دی له هدایته په علم د الله کښی.

تفسیر: د قیامت او د آخرت خبری هرومرو(خامخا) ستاسو د جګړو مورد ګرځیدلی دی. دا هغه سری منی چی د ربوبیت له دربار سره څه تعلق ولری. هغه چی له دی درباره رټلی او شړلی وی د خیر او د سعادت له لیاری څخه ګرځیدلی وی. نو هغه د دی شیانو له تسلیم او منلو او قبلولو څخه تل بی برخی پاتی کیږی. که دوی یواځی د آسمان په نظم او نسق باندی فکر وچلوی او غور وکړی نو یقین ئی راځی چی په هسی خبرو کښی جګړی کول ناپوهی او حماقت دی.

قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾

لعنت کړی شوی دی پر دروغ ویونکیو اټکل کوونکیو باندی

تفسیر: په دوی څکه لعنت شوی دی چی دوی د دین په خبرو کښی اټکلونه وهی او پخپل ګمان او اټکل سره د قطعیاتو تردید کوی. ﴿ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴾ د معنی او معرفت په امورو کښی د دوی تول اعمال په تخمین او اټکل سره دی.

الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾

هغه کسان چی دوی په نهایت غفلت کښی سهو کوونکی غافل او بیخبره دی (له قیامت نه)

تفسير: د دنیا د چړچو او د مزو لامله(له وجې) دوی له الله تعالیٰ څخه او له آخرت نه بالکل غافل شوی دی.

يَسْـَٔلُوْنَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّيْنِ ﴿١٢﴾

سوال کوی منکران (تمسخراً له محمد نه) چې کله به وی ورځ د انصاف (او د جزاء)

تفسير: د انکار او خندا په دول(طریقه) پوښتنې کوی ښه! خانه! هغه د عدل او د انصاف ورځ کله راځی؟ او دومره ولې وځنډیده (ایساره شوه) ؟ نو فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه په جواب د دوی کښې چې واقع به شی دا جزا.

يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُوْنَ ﴿١٣﴾ ذُوْقُوْا فِتْنَتَكُمْ ۗ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُوْنَ ﴿١٤﴾

هغه ورځ چې دوی په اور باندې معذب شی ورته وبه ویل شی! وڅکی تاسی (خوند د) عذاب ستاسی، دا دی هغه (عذاب) چې وی تاسی چې په جلتی سره مو غوښت دغه عذاب په دنیا کښې

تفسير: دا د الله تعالیٰ له لوری هغوی ته جواب ورکړی شوی دی چې لږ صبر وکړی! هغه ورځ راتلونکی ده. کله چې تاسی په اور کښې سره سم او کاړه واړه ولویږی او ښه په کښې وسوځی! نو هلته به تاسی ته وویل شی واخلی وڅکی دا مو د شرارت او استهزاء مزه او خوند او دا ده هغه ورځ چې تاسی ژر غوښتله درغله.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِيْ جَنّٰتٍ وَّعُيُوْنٍ ﴿١٥﴾ اٰخِذِيْنَ مَآ اٰتٰىهُمْ رَبُّهُمْ ۗ

بیشکه ویریدونکی له الله او ځان ساتونکی له معاصیو به په جنت کښې وی او په چینو کښې به وی یعنی ښښونکی د اوبو د دې چینو به وی. اخیستونکی به وی هغو نعمتونو لره چې ورکړی وی دوی ته رب د دوی.

تفسير: په ډيره خوښۍ هغه نعمتونه قبلوي چې الله تعالیٰ ورېښلي دوی ته چې يو له هغې څخه انواع د چينو دي لکه سلسبيل، ﴿عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا﴾ «الدهر» . تسنيم، ﴿عَيْنًا يَّشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُوْنَ﴾ «التطفيف». جارية، ﴿فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ﴾ «الغاشية» .

اِنَّهُمْ كَانُوْا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِيْنَ ﴿١٦﴾

بيشکه دوی و پخوا له دې څخه! يعنې په دنيا کښې محسنان او نيکي کوونکي

تفسير: له دنيا څخه سره له ډيرو ښيګڼو (فايدو) راغلي و نن د هغو ښيګڼو (فايدو) ميوه مومي وروسته له دې د ښيګڼو (فايدو) لږ څه تفصيل هم راځي.

كَانُوْا قَلِيْلًا مِّنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُوْنَ ﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُوْنَ ﴿١٨﴾

وبه دوی (په دغه وصف) چې په لږ برخه د شپې کښې به اوده کيدل او په اکثره د شپې کښې به ئې عبادت کاوه او په وخت د ګهيځ (سحر وختی) کښې دوی مغفرت غوښت له الله نه د ګناهونو خپلو

تفسير: د شپې زياته برخه د الله تعالیٰ په عبادت کښې تيروي او د ګهيځ (سحر) په وخت کښې کله چې شپه پای (آخر) ته ورسيږي له الله تعالیٰ څخه د خپلو تقصيراتو ښښنه غواړي او وائي، الها ستا د معبوديت حق مې نشو ادا کړی هغه تقصيرات چې ځما څخه واقع شوي دي پخپلې مهربانۍ او مرحمت سره ئې رامعاف کړه! د عبادت کثرت دوی نه مغروروي بلکه څومره چې په عبوديت کښې ترقي کوي په هماغه اندازه په دوی کښې خوف او خشيت لا زياتيږي.

وَفِيْٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُوْمِ ﴿١٩﴾

او په مالونو د دوی کښې حق او برخه وه سوالګر لره او صبر کوونکي لره (يعنې مسکين سوال نه کونکي لره).

تفسير: محروم هغه اړ(مجبور) او محتاج دی چې له هيچا څخه هيڅ شی نه غواړي مطلب ئې دا دی چې دوی برسيره پر زکوٰة له خپلو مالونو او شتو څخه پخپلې خوښۍ سره سائلانو او محتاجانو ته برخې ټاکي او مقرروي چې د التزام لامله (له وجې) ګواکې حق ورته وايه شي او

اغنيا باید له حال د داسی محتاجانو نه خبر وی چی دوی له شرم او غیرت نه له چا څخه ثه نه غواړی.

وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾ وَفِي أَنفُسِكُمْ ۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

او په ځمکی کښی علامی او نښی دی، د قدرت د الله تعالیٰ یقین لرونکیو لره. په نفسونو او ځانونو ستاسی کښی هم علامی د عبرت دی آیا نو تاسی ئی نه وینی چی تری پند واخلی

تفسیر: دا د شپی ویښتیا، استغفار او پر محتاجانو او اړو(ضرورتمندو) باندی خرڅ او لګول د مال ښائی چی د دی یقین په بنا وی چی الله تعالیٰ شته او د ده په دربار کښی د هیڅا اجر او نیکی نه ضایع کیږی، نو ځکه متقیان په داسی شاقه عبادتونو ځان سنبالوی. له دغو نښو د قدرتونو د الله تعالیٰ څخه چی په آفاقی او انفسی یعنی په ځان او جهان کښی شته! که سړی پخپل ځان یا د ځمکی د مخی د موجوداتو په احوالو باندی فکر او غور وکړی نو دا تفکر او تعمق هر انسان په دی متیقین کوی چی د هرو نیکو او بدو جزا په هر ډول(طریقه) چی وی ضرور رسیدونکی ده.

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾

او په آسمان کښی دی (سبب د) رزق ستاسی چی (باران دی) او هغه چی له تاسو سره ئی وعده کړی شوی ده (د ثواب او عقاب)

تفسیر: په سائلانو او محتاجانو باندی له لګولو څخه مه ویریږی په دی معنی چی که موږ خپل مال اقرباو او فقیرانو ته ورکړو نو له کومه به ئی بیا وخورو، او مه په لګولو سره په مساکینو باندی څه منت او احسان ږدی ځکه چی موږ ستاسی ګردو(تولو) روزی، اجر او ثواب سم له کړی شوی وعدی سره درکوو او د هر یوه روزی رسیدونکی ده هیڅوک ئی مخه نشی نیولی، او لګونکی لره به ډیر اجر او ثواب نور هم وررسیږی.

فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ ﴿٢٣﴾

نو قسم دی وی ځما په رب د آسمان او ځمکی باندی بیشکه دا خبره چی وعده ئی کړی شوی ده خامخا حقه او رښتیا ده په مثل د هغی حقیقت او

واقعیت چې تاسو پرې خبرې کوی.

تفسیر: هسې چې ستاسې په وینا کښې څه شک نشته هم هغسې په دې خبرې کښې هم څه شبهه نشته په یقین سره دا ورځ رسیدونکې ده او د قیامت لویه ورځ دریدونکې ده آخرت راتلونکې دی او د الله تعالیٰ کړدی (تولی) وعدې پوره کیدونکی دی. وروسته له دی نه د ﴿وَفِىٓ اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُوْمِ﴾ په مناسبت د حضرت ابراهیم علیه السلام د میلمه پالنې قصه را آوروی چې د لوط علیه السلام د قصې تمهید دی او له دغو دواړو قصو څخه دا راښکاریږی چې د الله تعالیٰ معامله په دنیا کښې له محسنانو او ښو خلقو او له مکذبانو او بدو سړیو سره څرنګه ده؟

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيْمَ الْمُكْرَمِيْنَ ﴿٢٤﴾

آیا رسیدلی او راغلی ده تاته (ای محمده) خبره د میلمنو د ابراهیم چې مکرمان او عزتمندان وو (په نزد د الله)

تفسیر: دا میلمانه هغه پرښتې وې چې په اوله کښې ابراهیم په هغوی باندې د بنی آدمانو ګمان کړی و او د هغوی ئې ډیره عزت داری کوله اګر چې د الله په دربار کښې پرښتې هم معززې او مکرمې دی لکه چې پاک الله فرمائی ﴿بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُوْنَ﴾

اِذْ دَخَلُوْا عَلَيْهِ فَقَالُوْا سَلٰمًا ۭ قَالَ سَلٰمٌ ۚ قَوْمٌ مُّنْكَرُوْنَ ﴿٢٥﴾

کله چې ننوتلی دغه (پرښتې) پر دغه (ابراهیم) نو وی ویل (سلام کوو مونږ پر تا) په سلام کولو سره، وویل (ورته ابراهیم چې) سلام دی وی پر تاسو او په زړه کښې ئې دغه تیره شوه چې دوی یو) قوم ناآشنا دی

تفسیر: د سلام جواب ئې په سلام سره ورکړ او پخپلو زړونو یا په خپلو منځونو کښې ئې سره وویل چې دوی خو اوپره او ناپیژندلی سړی راښکاری.

فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِهٖ فَجَآءَ بِعِجْلٍ سَمِيْنٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهٗٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَاْكُلُوْنَ ﴿٢٧﴾

پس ورغی (ابراهیم) کور خپل ته نو رائی وړ (لائق) یو خوڅی(سخوندر) تیار، وریت کړی نو ورنژدی ئې کړ هغوی ته وی ویل ولی نه خوری (یعنی وخوری

تری)

تفسیر: په ډیر اهتمام سره ئی په میلمستیا لاس پوری کړ او په ډیر تهذیب او خوږه ژبه ئی دوی ته وفرمایل «ګرانو میلمنو! ولی تاسو ډوډی نه خوری؟» کله چی هغوی پرښتی وی او خواړه ئی نه و پکار نو دوی ورته وویل چی نه ئی خورو.

فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ۖ قَالُوا لَا تَخَفْ ۖ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾

پس پټه کړه (ابراهیم) په زړه کښی له دوی نه ویره. ورته وی ویل دوی مه ویریږه (مونږ لیږلی شوی د رب ستا یو) او زیری ئی ورکړ ده ته په یوه هلک ښه عالم هښیار سره

تفسیر: دلته ابراهیم علیه السلام وپوهیده چی دوی بنی آدمان نه دی بلکه ملائکی دی دا قصه پخوا له دی ځخه په تفصیل سره د (هود) په سورت او د (حجر) په سورت کښی تیره شوی ده هلته دی وکتله شی.

فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾

پس مخ ئی ورواړاو ښځی د ده په غږ د حیرانتیا سره نو وئی واهه مخ خپل (په څپیړو) وویل دی چی زړه بوډی یمه شنده (نو څرنګه به وځیږوم زه ځوی؟)

تفسیر: حضرت بی‌بی ساره رضی الله تعالیٰ عنها چی په یوه ګوټ کښی ولاړه وه د هلک د ځیږیدلو د زیری له آوریدلو ځخه په چغو سر شوه او بلی خوا ته متوجه شوه او له ډیره تعجبه ئی په څپیړو خپل مخ ووهه او وی ویل «دا څرنګه د منلو وړ(لائق) خبره ده چی یوه هسی زړه بوډی او شنده ښځه لنګه شی چی په ځوانی کښی ئی اولاد نه دی شوی او اوس چی ډیره زړه او کړوپه شوی ده! د هلک مور شی».

قَالُوا كَذَٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

وویل دغو (ملائکو) هم داسی (لکه چی بشارت مو درکړ) ویلی دی رب ستا بیشکه هغه (الله) ښه حکمت والا ښه خبردار دی.

تفسیر: مونږ دا خبره له ځانه نه وایو بلکه ستاسی پروردګار هم داسی فرمایلی دی او هم هغه پاک الله ته دغه ښه معلوم دی چی چا ته څه شی؟ او په کوم وقت کښی ورکړ شی؟ (او بیا تاسی سره له دی چی د نبوت له کورنی څخه ئی نو ولی په دی زیری باندی تعجب کوی؟)

تنبیه: له ګردو(تولو) آیتونو څخه دا راښکاری چی دا هلک حضرت اسحاق علیه السلام دی چی د هغه زیری مور او پلار دواړو ته ورکړی شوی دی.

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾

وويل (ابراهيم) نو څه کار (شان) دی ستاسو ای مرسلانو (رالیږلیو شویو د الله له جانبه).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام له پرښتو څخه پوښتنه وکړه چه آخر تاسی د څه دپاره راغلی یئ؟ ښائی چه له قرینی څخه پوهیدلی وی چه دوی د کوم ضروری او اهم مقصد دپاره راغلی دی.

قَالُوٓا إِنَّآ أُرْسِلْنَآ إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ ﴿٣٣﴾

وويل دوی بیشکه مونږ چه یو رالیږلی شوی یو طرف د یوه قوم گنهگار (کافر) ته دپاره د دی چه ولیږو پر هغوی باندی تیږی (گټی) له ختو (پخو شوو په اور لکه پخی خښتی).

تفسیر: یعنی د لوط علیه السلام د قوم د سزا ورکولو دپاره ورلیږلی شوی دی ترڅو ئی د کنکرو د دبرو په ورولو سره ووژنو. د(من طین) له قید څخه دا ښکاری چه دا د وریا (باران) له ږلیو نه وه چه هغه ته توسعاً تیږه (گټه) ویل کیږی.

مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

نشان داره کړی شوی (په نامه د هغه چا چه پری ویشتل کیږی) په نزد د رب ستا دپاره د مسرفانو له حده تیریدونکیو (په کفر او فجور کښی دپاره د هلاک کولو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له خوا په هغه باندی نښی لگولی شوی وی (چه لیکلی ؤ پر هری گټی باندی نوم د هغه چا چه پری ویشتلی کیده او هلاکیده) دا د عذاب کانی یواځی پر هغوی باندی لگیږی چه د عقل ـ دین او د فطرت له حدوده وتلی وی.

فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾

بیا راوویستل مونږ هغه څوک چه ؤ په دی کلیو کښی له ایمان لرونکیو څخه پس بیا ونه مونده مونږ په دغو کلیو کښی پرته (علاوه) له یوه کوره د مسلمانانو (د لوط) او کورنی د ده.

تفسیر: یعنی په هغه کلی کښی یوائی د حضرت لوط علیه السلام کورنی د مسلمانانو یو کور ؤ چه مونږ هغه له عذابه وژغوره (وساته) او تول هستیدونکی ئی روغ رمټ پاتی شول او نور تول سره هلاک او فنا شول.

وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

او پریښوده مونږ په (هلاکت) د دغو (کلیو) کښی یوه نښه (لویه د عبرت د هلاکت) دپاره د هغو کسانو چه ویرېږی له عذاب دردناک څخه چه له بدو څخه ځان وژغوری (وساتی).

تفسیر: یعنی تر اوسه هلته د تباهی علائم او نښی شته او د دوی دغه ډیر ویروونکی وژل ویریدونکیو لره لوی عبرت دی او په دی قصی کښی د عبرت او نصیحت ښه پندونه لیدل کیږی.

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾

او (پریښی دی مونږ ویریدونکیو ته علامی د قدرت) په (قصی د) موسیٰ کښی کله چه ور ومولیږه دغه (موسیٰ) طرف د فرعون ته په برهان واضح دلیل ښکاره سره (یعنی سره له معجزی او براهین) بیا نو مخ واړاوه (فرعون له ایمان راوړو) سره له قوت زور او لاؤ لښکر خپل او وویل (فرعون چه دغه موسیٰ کودګر دی یا لیونی دی.

تفسیر: یعنی فرعون پخپل زور او قوت باندی مغرور شوی د حق له لاری څخه ئی مخ واړاوه. او

د دولت ارکان او تبر ئې هم له خپل ځان سره يو ځای ډوب کړل. فرعون به ويل چه «موسیٰ يا يو ګرندی کوډګر دی يا ليونی دی او له دغو دوو خبرو څخه خالی نه دی.

فَأَخَذْنَٰهُ وَجُنُودَهُۥ فَنَبَذْنَٰهُمْ فِى ٱلْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾

نو ونيوه موږ دغه (فرعون) او لښکر د ده نو وغورځول موږ دوی په سيند کښې (نو غرق شول) او هغه ملامته کړی شوی ؤ.

تفسير: يعنی موږ په هغوی باندی څه زيادت نه دی کړی. هغوی پخپله ګرم او ملزم دی. چه ولی ئې کفر او غاړه غړول او سرکشی غوره کوله. او سره له پوهولو هم ونه پوهيدل. آخر هغه چه کړلی ئې ؤ وئ ريبل.

وَفِى عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ ٱلرِّيحَ ٱلْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِن شَىْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَٱلرَّمِيمِ ﴿٤٢﴾

او (پريښی دی موږ علامی د قدرت) په (قصی د) عاد کښې کله چه ومولیږه پر دوی باندی باد شنډ خيره نه به پريښوده (دغه باد) هيڅ شی (له نفس او مال) چه وابه لوت په هغه باندی مګر خو وبه ئې ګرځاوه لکه وچ زوړ رژيدلی (واښه توتی توتی).

تفسير: يعنی د عذاب هغه سخته سيلی راوالوته چه له سيلمی له خير او برکته تشه وه او د مجرمانو سته (بيخ) ئې وويسته او په هر شی باندی چه الوته د هغه دوړی به ئې ايستلی.

وَفِى ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا۟ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾

او (پريښی دی موږ علامی د قدرت) په (قصی د) ثمود کښې کله چه وويل شو دوی ته (پس له اهلاک د ناقی) نفع واخلئ تاسی تر يوه وقته (د راتللو د عذاب) پوری.

تفسير: يعنی حضرت صالح عليه السلام ثموديانو ته وفرمايل «ښه ده څو ورځی نور هم د دنيا

مزی وڅکئ! او د دی ځای سامان درغوند کړئ! په پای (آخر) کښی به د الله تعالیٰ په عذاب اخته شئ».

فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّٰعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَٰعُوا مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾

نو سر ئی وغړاوه له امره حکمه د رب خپل نو ونیول دوی تکی (د تندر عذاب هلاک کوونکی) او دوی به (ورته) کتل نو بیا نه توانیدل دوی چه پورته شی (وتښتی له عذاب د الله څخه) او نه ؤ دوی بدل اخیستونکی (له مونږه مقابله کوونکی له عذاب الله سره).

تفسیر: یعنی د دوی شرارت ورځ په ورځ پسی زیاتیده. آخر د الله تعالیٰ عذاب راغی ـ یوه سخته تکه (تندر) ولویده او په یوی کتنی هغوی تول یخ یخ شول. او د هغوی هغه تول زور او قوت او متکبرانه دعوی او د ښه او بد وینااوی ګردی (تولی) په خاورو کښی ولړلی شوی. د دوی د یوه له لاسه دومره ونه شوه چه له سرګردانی څخه وروسته له خپل ځای څخه وخوځیږی. نو دوی به څرنګه انتقام او بدل اخلی؟ او څه ډول (طریقه) به نور خپلو مرستو (مدد) ته وغوښتی شی؟.

وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿٤٦﴾

او (هلاک کړی ؤ مونږ) قوم د نوح پخوا له دی (اهلاک د دی قومونو) بیشکه دوی ؤ قوم فاسقان وتونکی له فرمان.

تفسیر: یعنی له دی قوم څخه پخوا د نوح علیه السلام قوم د خپل بغاوت او سرکشی په سبب تباه شوی دی. ځکه چه هغوی په نافرمانی کښی له حده ډیره تیری کړی وه.

وَالسَّمَآءَ بَنَيْنَٰهَا بِأَيْيدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

او آسمان موجود کړی دی مونږ په ایدی (د قدرت خپل) او بیشکه مونږ خامخا پراخوونکی یو (او هر شی مو له واک (اختیار) او قدرته پوره دی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ آسمان غوندی یو لوی څیز پخپل قدرت او قوت سره پیدا کړی دی او هغه ته له آسمان او له ځمکی څخه د نورو لویو شیانو پیدا کول هیڅ مشکل نه دی.

وَالْأَرْضَ فَرَشْنٰهَا فَنِعْمَ الْمٰهِدُوْنَ ﴿۴۸﴾

او ځمکه غوړولی ده مونږ نو ښه غوړوونکی یو مونږ.

تفسیر: یعنی آسمان او ځمکه ټول د الله تعالیٰ پیدا کړی اجسام دی او هغه ټول د الله تعالیٰ په واک (اختیار) او قبضه کښی دی نو د دی مجرم به چیری وتښتیدی شی؟ او کوم ځای ته به پناه یوسی؟ که سړی د دی دنیا او د کائناتو د خالق په عجیبو او غریبو کارونو او چارو کښی فکر وچلوی او غور پکښی وکړی او د سلیم عقل خاوند وی نو الله تعالیٰ به ښه وپیژنی او وبه پوهیږی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه هیڅوک هیڅ واک (اختیار) نه لری.

وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُوْنَ ﴿۴۹﴾

او له هر څیز څخه پیدا کړی دی مونږ جوړی دوه قسمه (نر ـ ښځه) دپاره د دی چه تاسی پند واخلئ (پوه شئ چه یواځی فردیت او وحدانیت د الله صفت دی).

تفسیر: یعنی پیدا کړی دی مونږ نر او ښځه لکه چه «ابن زید» ویلی دی او نن نوی حکماء هم په هغه باندی اعتراف کوی چه په هری نوعی کښی د نر او ښځی تقسیم شته ـ یا له (زوجین) څخه متقابل او متضاد شیان مراد دی لکه شپه ورځ ـ آسمان ځمکه ـ رڼا (رڼرا) تیاره ـ تور سپین ـ روغتیا ـ ناروغتیا ـ ایمان کفر او د دوی په شان نور. پس ووایه ای محمده دوی ته داسی چه:

فَفِرُّوْا إِلَى اللّٰهِ ۖ إِنِّيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۵۰﴾ وَلَا تَجْعَلُوْا مَعَ اللّٰهِ إِلٰهًا اٰخَرَ ۖ إِنِّيْ لَكُمْ مِّنْهُ نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۵۱﴾

او وتښتئ (رجوع وکړئ) په طرف د الله (په طاعت سره) بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم او مه ګرځوئ مه شریکوئ تاسی

سره له الله معبود بل بیشکه زه تاسی ته له طرفه د هغه (الله) ویروونکی ښکاره یم.

تفسیر: یعنی کله چه آسمان او ځمکه او ګرد (تول) کائنات د واحد الله تعالیٰ پیدا کړی شیان دی او د هغه تر واک (اختیار) او حکومت لاندی دی نو بنده لره ښائی چه له هری خوا څخه لری شی! او د هغه لوری ته په منده وروځغلی! که د هغه د خوا نه ځغلی او رجوع ورته نه کوی نو دا د ډیری ویری خبره ده که کوم بل یو شی ته رجوع وکړه شی نو هغه هم د ویریدلو شی دی د دی دواړو صورتونو له ویروونکو نتیجو او پای (آخر) څخه زه په ښکاره ډول (طریقه) تاسی ویروم.

كَذَٰلِكَ مَآ أَتَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُواْ سَاحِرٌ أَوۡ مَجۡنُونٌ ﴿٥٢﴾

هم داسی (چه وائی تاته قوم د تا ساحر، مجنون) نه دی راغلی هغو کسانو ته پخوا له دوی څخه هیڅ رسول مګر خو ویل هغوی چه (دی) ساحر کوډګر دی یا مجنون لیونی دی.

تفسیر: یعنی که داسی ښکاره تنبیه او انداز ته دا منکران غوږ نه ږدی نو مه غمجن کیږئ! له دوی څخه پخوا هغو کافرو قومونو ته چه پیغمبران ورتلل هغوی ته به ئی هم داسی کوډګر او لیونی ویل او د هغوی په پندونو او نصیحتونو باندی ئی خندل او ملندی به ئی پری وهلی. شیخ الهند د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «هم داسی له دوی څخه پخوا خلقو ته چه کوم رسول راغلی دی ـ هغه ته ئی هم دا ویل چه کوډګر یا لیونی دی».

أَتَوَاصَوۡاْ بِهِۦۚ بَلۡ هُمۡ قَوۡمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾

آیا وصیت کړی دی دوی یو بل ته په دی خبری سره (نه) بلکه هم دوی دی قوم سرکشان.

تفسیر: یعنی د هری زمانی کافران په دی خبری باندی هم داسی متفق‌اللفظ ؤ لکه چه دوی یو بل ته وصیت کړی وی او بیا مړه شوی وی چه د الله هر یو رسول چه راشی ښائی چه هغه ته ساحر یا مجنون ووائی! او په واقع کښی به ئی کله وصیت کاوه؟ هو! د شرارت په عنصر کښی

گرد (تول) سره شریکان او مله دی او د هم دی اشراک لامله (له وجی) پخوانیو شریرانو هم هغسی خبری کړی دی لکه چه اوسنی شریران ئی هم کوی.

فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَآ أَنتَ بِمَلُومٍ ﴿۵۴﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ ٱلذِّكْرَىٰ تَنفَعُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿۵۵﴾

پس مخ وګرځوه ته له دوی څخه پس نه ئی ته هیڅ ملامت کړی شوی (ځکه چه پوره تبلیغ دی کړی دی) او تل نصیحت کوه پس بیشکه چه ذکر پند ګټه (فائده) نفعه رسوی مؤمنانو ته.

تفسیر: یعنی تاسی د تبلیغ او دعوت فرض هسی چه ښائی ادا کړی دی ـ اوس د زیات غمجن کیدلو او فکر وهلو ضرورت نشته په نه منلو باندی کوم الزام چه راتلونکی دی هغه پر هم دغو نمنونکیو او معاندینو باندی دی هو! پوهول ستاسی کار دی نو دا د پوهولو سلسله جاری ولرئ! د هر چا په قسمت او برخه چه ایمان وی هغه ته دا پوهول نافع او ګټور واقع کیږی او هغو کسانو ته به چه ایمان ئی راوړی دی لا ګټه (فائده) وررسوی او په منکرانو باندی به د الله تعالیٰ حجت تمامیږی.

وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿۵۶﴾

او نه دی پیدا کړی ما پیریان او انسانان مګر لپاره د دی چه عبادت وکړی دوی ځما.

تفسیر: شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کوی او هر څه چه مو پیدا کړی دی جن او آدمی خو لپاره د بندګی خپلی یعنی د هغو له پیدا کولو څخه شرعاً بندګی مطلوبه ده نو ځکه خلقتاً په دوی کښی داسی استعداد ایښود شوی دی چه که وغواړی پخپل اختیار د بندګی په لاره کښی تلی شی داسی خو د کونیه او قدریه په اعتبار هر یو شی د هغه د تکوینی حکم په مقابل کښی عاجز او ناتوان دی. ولی داسی یو وقت هم راتلونکی دی چه ګرد (تول) بندګان پخپلی ارادی د عالم تخلیق دا شرعی غرض پوره کوی. په هر دول (طریقه) چه وی تاسی پوهول کوئ چه په پوهولو سره دا شرعی مقصود لاس ته راځی.

مَآ أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَآ أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿۵۷﴾
إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلرَّزَّاقُ ذُو ٱلْقُوَّةِ ٱلْمَتِينُ ﴿۵۸﴾

او اراده نه لرم زه له دوی څخه د هیڅ رزق روزی (ما لره او ځانونو خپلو ته) او اراده نه لرم زه د دی چه طعام راکړی ما لره دوی (او ځانونو خپلو ته) بیشکه الله هم دی ښه رزق روزی ورکوونکی دی څیښتن (خاوند) د قوت محکم مضبوط دی.

تفسیر: یعنی د دوی له بندګی څخه ماته هیڅ ګټه (فائده) نه رارسیږی بلکه د هم دوی ګټه (فائده) په کښی ده. زه هسی یو مالک او بادار نه یم چه خپلو نوکرانو ته ووایم چه ماته وګټئ! او رائی وړئ! یا ځما په مخ کښی د خوړو او څښو شیان کیږدئ! ځما ذات له داسی تخیلاتو څخه پاک او صاف لوړ (اوچت) لوی پورته دی. زه له دوی څخه رزق او خواړه او نوری ګټی نه غواړم بلکه هغوی ته زه پخپله خواړه او ګټی وررسوم. ما غوندی یو مالک الملک قادر ـ توانا ـ زورور ته به تاسی غوندی عاجزان ناتوانان څه خدمت وکړی شی؟ او زه به څه اړه (احتیاج) او ضرورت حاجت تاسی ته لرم د بندګی امر می پر تاسی باندی ځکه کړی دی چه تاسی می د ستر تولواکی (شهنشاهی) عظمت ـ کبریا او لوئی په ویلو او کولو (قولا ـ فعلا) ومنئ تر څو ځما د خصوصی الطافو او مراحمو مستحق او مورد وګرځئ.

نه می ګټی ته وګړی کړل پیدا　　　　تل ښه وی پر دوی باندی ځما

من نه کردم خلق تاسودی کنم　　　　بلکه تا بر بندګان جودی کنم

فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾

پس بیشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئی کړی دی (په نفسونو خپلو او په بل چا) حصه د عذاب ده پشان د حصی د عذاب د یارانو هلاک کړیو شویو د دوی پس تلوار دی نه کوی دوی (په ما باندی په غوښتلو د عذاب کښی که ئی چیری وروستی کړم).

تفسیر: یعنی که دا ظالم د بندګی په لوری نه درومی نو وپوهیږئ چه د نورو ظالمانو په شان د ده سلواغه او بوکه هم له کفر او شرک څخه ډکه ده او اوس ډوبیږی ـ نو خامخا د هغوی په ژر سزا ورکولو کښی تلوار مه کوئ لکه چه نورو کفارو ته له خدائی سزا څخه برخه رسیدلی ده دوی ته هم رسیږی.

فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ۝٦٠

پس افسوس هلاک خرابی سخت عذاب دی هغو کسانو ته چه کافران شوی دی
له ورځی د عذابه د دوی څخه هغه ورځ چه وعده ئی ورسره کړی شوی ده.

تفسير: يعنی د قيامت ورځ يا له هغی څخه به پخوا د سزا کومه بله ورځ راځی لکه چه د مکی مشرکانو ته د بدر په غزا کښی سخته سزا ور ورسيده.

تمت سورة الذاريات ولله الحمد والمنة

سورة الطور مكية وهی تسع واربعون آية وفيها ركوعان رقمها (۵۲) تسلسلها حسب النزول (۷٦) نزلت بعد سورة السجدة.

د «الطور» سورت مکی دی نهه څلويښت آيتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۵۲) او په نزول کښی (۷٦) سورت دی.

وروسته د «السجدة» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالطُّورِ ۝١

قسم دی په (غره د) طور باندی.

تفسير: يعنی د «طور» غر چه په هغه باندی موسیٰ عليه السلام له الله تعالیٰ سره خبری اتری کولی يا به تری مراد مطلق غرونه وی ځکه چه د ځمکی ميخونه دی او په کښی د مخلوقاتو لوی منافع دی او په دوی کښی د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه لوی لوی نعمتونه دی.

وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ ۝٢ فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ ۝٣

او په کتاب ليکلی شوی باندی په کاغذ ارت خور کړی شوی کښی

تفسیر: له دی کتاب څخه ښائی لوح محفوظ مراد وی یا د خلقو اعمالنامی یا قرآن کریم یا د طور په مناسبت تورات یا عام سماوی کتابونه مراد دی دا تول احتمالات شته.

وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾

(او قسم دی) په کور معمور ودان کړی شوی باندی (په آسمان کښې).

تفسیر: ښائی چه له دی څخه کعبه شریفه مراد وی یا د کعبې له محاذ سره سم په اووم آسمان کښې د پرښتو کعبه ده چه هغی ته بیت المعمور وائی لکه چه له احادیثو څخه ثابته ده.

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾

او قسم دی په چت پورته کړی شوی باندی (چه آسمان دی).

تفسیر: یعنی په آسمان باندی قسم دی چه پر ځمکی باندی لکه چت داسی دی یا به له «**السقف المرفوع**» څخه عرش عظیم مراد وی چه له ګردو (تولو) آسمانونو څخه هسک (اوچت) دی او له روایتونو څخه ښکاری چه هغه د جنت چت دی.

وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ ﴿٦﴾

او (قسم دی) په بحر سیند تود یا ډک کړی شوی باندی.

تفسیر: یا به د دنیا کوړم او خارخوړی سیندونه (دریاهای جوشان) مراد وی یا به هغه سیند مقصد وی چه د ګردو (تولو) آسمانونو د پاسه او تر عرش عظیم لاندی بهیږی او له روایتونو څخه ثابت شوی دی. جواب د قسم دا دی چه:

إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِن دَافِعٍ ﴿٨﴾

بیشکه عذاب د رب ستا خامخا واقع کیدونکی دی (په مستحق ئی) نشته هغه لره هیڅوک دافع لری کوونکی.

تفسیر: یعنی دا گرد (تول) شیان چه قسم پری یاد شو شهادت ورکوی چه الله تعالیٰ دیر یو قوت او قدرت لرونکی او باعظمت ذات دی نو په هغو کسانو باندی به چه د ده احکام نه منی ولی سخت عذابونه نه راځی؟ او کوم یو داسی طاقت به پیدا شی چه د هغه د رالیږلی شوی عذاب مخه ونیسی؟.

يَوۡمَ تَمُورُ ٱلسَّمَآءُ مَوۡرٗا ۝٩

هغه ورځ چه وخوځیږی آسمان په خوځیدلو سره.

تفسیر: یعنی آسمان به ولړځیږی او د ډیرو خوځیدلو او لړځیدلو لامله (له وجی) به وشلیږی وبه چوی.

وَتَسِيرُ ٱلۡجِبَالُ سَيۡرٗا ۝١٠

او روان به شی غرونه په روانیدلو سره.

تفسیر: یعنی غرونه به له خپلو ځایونو ښخه وخوځیږی او پاغوندو غوندی به یوی خوا او بلی خوا ته رغړی او د وریځو په شان به یوه لوری او بل لوری ته درومی.

فَوَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ۝١١ ٱلَّذِينَ هُمۡ فِي خَوۡضٖ يَلۡعَبُونَ ۝١٢

نو خرابی افسوس هلاک دی په دغه ورځ کښی دروغجن کوونکیو ته هغو لره چه دوی په چتی (بیکاره) خبرو جوړولو کښی لوبی مشغولتیا کوی.

تفسیر: یعنی چه نن په لوبو تماشو او نندارو کښی مشغولیږی او راز راز (قسم قسم) خبری جوړوی او د لوئی ورځی (آخرت) تکذیب کوی هغوی لره به د آخرت په ورځ کښی سخته سزا ورکوله کیږی او پرته (علاوه) له خرابی او تباهی به بل کوم شی نه وررسیږی.

يَوۡمَ يُدَعُّونَ إِلَىٰ نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّا ۝١٣ هَٰذِهِ ٱلنَّارُ ٱلَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ۝١٤

هغه ورځ چه تیل وهلی پوری وهلی شی دوی اور د دوزخ ته په تیل وهلو پوری وهلو سره (وبه ویلی شی دوی ته) دا دی هغه اور چه وئ تاسی چه په دی به مو دروغ ویل (یعنی تری منکران وئ).

تفسیر: یعنی پرښتی به له هغوی سره په سخت ذلت او خواری معامله کوی او په تیل وهلو سره ئی تر دوزخ پوری بیائی. او هلته ورته وائی دا دی حاضر او تیار دی هغه اور چه تاسی به هغه دروغ گڼه.

أَفَسِحْرٌ هَٰذَا أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾

آیا پس سحر کوډی دی دا (عذاب چه وینئ تاسو) که یئ تاسی چه نه ئی وینئ.

تفسیر: یعنی تاسی به په دنیا کښی انبیاء علیهم السلام ته کوډگر (ساحر) او د هغوی وحی ته به مو کوډی (سحر) ویلی. اوس نو لږ څه راوشیئ چه دا دوزخ چه د هغه خبر تاسی ته انبیاؤ علیهم السلام درکړی ؤ آیا په رښتیا سره جادو کوډی یا نظربندی ده؟ یا دا چه په دنیا کښی ستاسی سترگی د حق له لیدلو څخه عاجزی وی او نه مو شوی لیدلی دلته هم د دوزخ د اور له لیدلو څخه عاجزی دی؟.

ٱصْلَوْهَا فَٱصْبِرُوٓا۟ أَوْ لَا تَصْبِرُوا۟ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

ځئ ننوځئ په دغه دوزخ کښی پس صبر وکړئ تاسی یا مه کوئ صبر برابر دی (دغه دواړه کارونه) په تاسی باندی بیشکه هم دا خبره ده چه جزا درکوله شی تاسی ته د هغو (کارونو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی کله چه په دوزخ کښی ولویږئ او هلته وویریږئ او دیر شورماشور چغی په کښی وکړئ نو سره له هغه به هیڅوک ستاسی چغو ته غوږ کینږدی او نه به مو مرستی (مدد) ته څوک درشی. که په فرض محال تاسی لږ څه چپ شئ نو پر تاسی باندی به څوک رحم کوونکی او زړه

سوځوونکی هم نه پیدا کیږی. لنده ئی دا چه دواړه خبری سره برابری دی. له دی بندی خانی څخه ستاسی وتل سخت دی او هیڅ یوه لاره نه لری هغه کارونه چه تاسی په دنیا کښی کول د هغو سزا او هیداد هم دا د تل دپاره بندیتوب (حبس دوام) او ابدی عذاب دی.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ ﴿۱۷﴾ فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿۱۸﴾

بیشکه ویریدونکی (له الله ـ ځان ساتونکی له معاصیو) په جنتونو کښی به وی او په نعمتونو کښی به وی میوی خوړونکی خوشالیدونکی به وی په هغو (شیانو) چه ورکړی دی دوی ته رب د دوی او ساتلی دی دوی رب د دوی له عذاب د دوزخ.

تفسیر: یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدل په جنت کښی به بالکل مأمون او بی‌فکره اوسیږی. هلته به دوی ته د هوسائی (راحت) ـ آرامی او د عیش هر راز (قسم) اسباب او سامان موجود وی. پرته (علاوه) له هغو څخه آیا یوائځی دا ښښنه او انعام لږ دی چه الله تعالیٰ به ئی د دوزخ له اوره وساتی؟!
او وبه ویل شی دغو متقیانو ته له جانبه د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه داسی چه:

كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿۱۹﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍ

خورئ او څښئ ښه هضمیدونکی په بدل د هغو (ښو اعمالو) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی) حال دا چه تکیه کوونکی به ناست وی دوی پر تختونو باندی چه برابر به ایښود شوی وی صف صف.

تفسیر: یعنی د جنتیانو مجلس به هسی وی چه ګرد (تول) جنتیان لکه باچاهان غوندی پخپلو تختونو باندی یو له بل سره مخامخ ناست وی او د هغوی ترتیب به خورا (ډیر) ښه وی.

وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿۲۰﴾ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ

او په نکاح به ورکړو دوی لره حوری ښې ښائسته غټې سترګی او هغه کسان چه ایمان ئې راوړی دی او متابعت کړی وی د دوی اولادونو د دوی په ایمان سره نو پیوست به کړو مونږ په دوی پوری اولاد د دوی او کم به نه کړو مونږ دغو (پلرونو) لره له (جزاء د) عملونو د دوی هیڅ شی.

تفسیر: یعنی د کاملانو اولاد او د دوی متعلقین که په ایمان باندی قائم وی او د هم هغو کاملانو په لاره باندی لاړ شی ـ او هغه خدمتونه چه د دوی اسلافو انجام کړی دی دوی هم د هغو په انجام او تکمیل کښې سعی وکړی نو د الله تعالیٰ په فضل او کرم به دوی په جنت کښې له هغوی سره یو ځای کیږی که څه هم د دوی اعمال او احوال د دوی له اعمالو او افعالو څخه په څنګه والی او څومره والی کم او کیفیت کښې راښکته وی نو بیا هم د هغو لویانو د عزت او اکرام دپاره دا تابعان له متبوعینو سره یو ځای کیږی. او ممکن دی چه ځینو ته پوره همغه ځای او مقام هم ورکړ شی. لکه چه له روایتونو څخه معلومیږی او ښکاری. په دی صورت کښې داسی ګمان ونه کړ شی چه د دی کاملانو له ځینی ښو څخه به څه قدر لږ کړ شی او د هغه په بدل کښې د دوی ځوځات (ذریات) ته څه ثواب ورکاوه کیږی. نه دا به د الله تعالیٰ له فضل کرم او احسان څخه وی چه د قاصرینو لږ عمل ته ډیر موقعیت وربښی او هغه د کاملینو تر مقام پوری رسوی.

تنبیه: د ﴿وَاتَّبَعَتۡهُمۡ ذُرِّيَّتُهُم﴾ مطلب چه دی احقر داسی اخیستی دی د «صحیح بخاری شریف» دا حدیث له هغه سره مناسبت لری «**قالت الانصار یا رسول الله ان لکل قوم أتباعا واناقد اتبعناک فادع الله ان یجعل لنا أتباعنا منا ـ قال النبی صلی الله علیه وسلم اللهم اجعل أتباعهم منهم**».

كُلُّ امۡرِيِٕۭ بِمَا كَسَبَ رَهِينٞ ﴿٢١﴾

هر سړی به په هغه عمل چه کړی ئی وی ګروآخته وی (که نیک وی یا بد).

تفسیر: پاس د «فضل» بیان ؤ. دلته د «عدل» ضابطه راښیی. یعنی د عدل اقتضاء دا ده هر سړی چه ښه یا بد عمل وکړی له هغه سره سم خپل بدل مومی. زیات له دی څخه د الله تعالیٰ فضل او کرم دی چه هغه تقصیرات ببښی یا ئی کومه درجه لوړوی (اوچتوی).

وَأَمۡدَدۡنَٰهُم بِفَٰكِهَةٖ وَلَحۡمٖ مِّمَّا يَشۡتَهُونَ ﴿٢٢﴾

او مدد به وکړو مونږ له دوی سره په ورکولو د میوو (په هر وقت کښې) او د غوښو له هغه څیز چه د دوی زړه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر راز (قسم) غوښې ئی چه زړه وغواړی او هره میوه ئی چه په زړه کښې وګرځی بی له ډیله او توقفه ورته حاضر او رسیږی.

يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْسًا لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ ﴿٢٣﴾

یو له بله به اخلی دوی په دغه (جنت) کښې پیالی (د شرابو) چه نه وی چتی (بیکاره) ویل په هغی کښې او نه نسبت کول د ګناه یو بل ته.

تفسیر: یعنی کوم وقت چه د شراب طهور دوره وشی نو جنتیان به د خوش طبعی په ډول (طریقه) یو د بل له لاسه کاسی (ګلاسونه) سره اخلی. خو په دی پاکو شرابو کښې به یوائځی خوند نشاط او مزه وی. نشه ـ چتی (بیکاره) خبری او اپلتی به نه وی او په هوش او عقل کښې څه نقصان او فتور نه ورپیښوی. او نه به ګناه کښې څه مرسته (مدد) کوی. او نه کومه بده پیښه ورځنی پیښیږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ ﴿٢٤﴾

او چاپیر به ګرځی (دپاره د خدمت) پر دوی باندی غلامان ځنکیان د دوی ګواکی دغه (خدام په حسن او پاکی کښې) مرغلری پتی په غلاف کښې ساتلی شوی به وی.

تفسیر: یعنی لکه مرغلری پخپل پوښ (غلاف) کښې به بالکل پاک ـ صاف او شفاف وی. هیڅ دوړه ګرد او غبار نه ورته رسیږی. د دوی د پاکی او ستر حال به هم هم داسی وی.

وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ ﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾ إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ ۖ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ ﴿٢٨﴾

او مخ به کړی ځینی د دوی ځینو نورو ته چه پوښتنی به سره کوی (له دنیوی مشقتونو څخه تشکراً) وبه وائی دوی چه بیشکه مونږ رومبی له دی نه وو په اهل خپل کښی ویریدونکی (له عذابه). نو احسان وکړ الله پر مونږ باندی او وی ساتلو مونږ له عذاب د تودوخی ګرمی (د دوزخ) بیشکه مونږ وو مونږ پخوا له دی څخه (په دنیا کښی) چه عبادت به مو کاوه د دغه (الله) بیشکه چه دغه (الله) هم دی دی ډیر ښه احسان کوونکی خورا (ډیر) رحم والا (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی جنتیان به په هغه وقت کښی یو د بل په لوری متوجه کیږی او خبری به سره کوی او د خورا (ډیر) مسرت او امتنان له سببه به یو بل ته داسی وائی «ورونو! مونږ په دنیا کښی له الله تعالیٰ څخه ویریدو! او په دی اندیښنی کښی تل اوسیدو چه وروسته له مړینی به په مونږ باندی څه راځی؟ د الله تعالیٰ دی احسان ته وګورئ! چه نن مونږ څومره ډاډه ـ مطمئن او مأمون یو چه د دوزخ یو تود باد او ورمه هم مونږ ته نه ده رسیدلی. مونږ له خپل الله تعالیٰ ویریدو او د هغه په مهربانی باندی مو هیله (امید) لرله او د هغه له یاده نه وو غافله او په ذکر او عبادت کښی ئی تل بوخت او لګیا ۆ دا دی چه هغه پر مونږ باندی ډیره مهربانی وفرمایله او ځمونږ دعاء ئی واوریده او له مونږ سره ئی ښه سلوک او احسان وفرمایه.

فَذَكِّرْ فَمَآ أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ ﴿٢٩﴾

پس پند ورکوه ته (ای محمده! خلقو ته) پس نه ئی ته په سبب د فضل نعمت د رب خپل سره فال ګر (خبر ورکوونکی له غیبه) او نه مجنون ـ لیونی.

تفسیر: کفارو ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم کله لیونی ـ کله کاهن ـ کله له پیریانو او شیطانانو څخه خبری اوریدونکی باله او ویل به ئی چه دوی له هغوی څخه څه خبری اوری بیا له هغه سره نوری خبری ګډوی مګر بی عقلان په دی باندی نه پوهیدل چه تر اوسه پوری کوم یو کاهن ـ شاعر ـ یا لیونی داسی پندونه ـ او حکیمانه اصول او داسی خوږی خبری ـ او هسی ښی ویناوی کړی وی؟ نو ځکه الله تعالیٰ خپل حبیب صلی الله علیه وسلم ته وائی چه تاسی د هغوی له پوهولو څخه لاس مه اخلئ! او د خپل رسالت پندونو ته دوام ورکړئ! او د دوی له دی چټی (بیکاره) خبرو څخه مه خپه کیږئ! ځکه چه د الله تعالیٰ له فضل او کرم څخه نه تاسی لیونی نه کاهن یئ بلکه د هغه مقدس استاځی او رسول یی او نصیحت کول ستاسی منصبی فرض دی نو تل په هغه باندی دوام ولرئ!

أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿۳۰﴾

آیا وائی دوی دی شاعر دی مونږ منتظر یو په ده باندی گرد (تول) حوادثو د زمانی ته.

تفسیر: یعنی دغه پیغمبر صلی الله علیه وسلم چه دغو منکرینو ته د الله تعالیٰ خبری آوروی ـ او پندونه ورکوی آیا دا خلق ئی ځکه نه منی چه هغه محض شاعر گڼی ـ او د دی خبری په انتظار کښی دی هسی چه د پخوانی زمانی ډیر شاعران د زمانی په گردش کښی مړه شوی دی دوی به هم مړی او دا خبری به سرپړی او په راتلونکیو زمانو کښی به هیڅ یو بری او کامیابی د دوی په لاس نه ورځی او دا یوائی د څو ورځو موقتی خبری دی او بس.

قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ﴿۳۱﴾

ووایه (ای محمده! دوی ته) منتظر اوسئ تاسی (هلاک ځما ته) پس بیشکه زه له تاسی سره له منتظرانو څخه یم (اهلاک د تاسی ته).

تفسیر: یعنی ښه دی تاسی ځما انجام ته گورئ زه به ستاسی انجام ته گورم ژر دی چه دا غوته به خلاصیږی نو دا به درښکاره شی چه څوک خائب او خاسر دی؟.

أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَٰذَا ۚ أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿۳۲﴾

آیا امر حکم کوی دوی ته عقلونه د دوی په دی (کار) یا دوی یو قوم دی سرکښه شر خوښوونکی تیریدونکی له حده (جگړو او په عنادونو کښی).

تفسیر: یعنی پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته له لیونی ویلو څخه دا ښکاری چه گواکی هغوی ډیر پوهان او عقلمندان دی نو آیا د دوی عقل او پوه دا ورښیی چه ډیر صادق ـ امین ـ پوه عاقل او په رښتیا پیغمبر ته شاعر ـ کاهن او لیونی ووائی او د هغه له ښوونی څخه سترگی واړوی که دوی د شاعرانو او پیغمبرانو د ویناؤ په منځ کښی څه فرق او توپیر (امتیاز) نه شی کولی نو دوی څرنگه پوهان او عقلمندان دی؟ مگر حقیقت خو دا دی چه دوی پخپلو زړونو کښی په گردو (تولو) خبرو باندی په ښه شانی پوهیږی خو په ښکاره داسی چټی (بیکاره) خبری کوی او د شرارت چاری وړاندی کوی.

أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ ۚ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٣٤﴾

آیا وائی دوی چه له ځانه ئی جوړ کړی دی ده دا (قرآن نه ده داسی) بلکه دوی ایمان نه راوړی (تکبراً عناداً) پس رادی وړی دوی یوه خبره (جوړه کړی شوی) په شان د دی (قرآن په فصاحت بلاغت کښی) که چیری وی دوی رښتینی په دی (وینا).

تفسیر: یعنی داسی خیال کوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم هغه شیان چه آوروی هغه د الله تعالیٰ کلام نه دی بلکه هغه دی له خپله ځانه جوړوی او د هغه د دروغو خبرو نسبت الله تعالیٰ ته کوی. څوک چه کومه خبره نه منی نو د هغی دپاره په زرهاؤ بهانی او پلمی (تدبیرونه) جوړوی. کوم سړی چه په یوی خبری باندی باور نه لری او زړه ئی نه کیږی چه یقین پری وکړی نو هم دا راز (قسم) بی سر او پښو احتمالات ورته راوباسی. که څوک وغواړی چه دا ښکاره خبره ومنی نو دومره خبره د هغه د منلو دپاره کافی ده چه د دنیا گرد (تول) طاقتونه که سره یو ځای شی نو د دی پاک قرآن په شان یو کتاب نشی راوړی لکه چه د الله تعالیٰ د ځمکی او د الله تعالیٰ د آسمان په شان بله ځمکه او آسمان جوړول ممکن نه دی هم داسی د دغه قرآن په شان بل کلام الله جوړول هم مشکل او محال دی.

أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ﴿٣٥﴾ أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ ۚ بَل لَّا يُوقِنُونَ ﴿٣٦﴾

آیا پیدا کړی شوی دی دوی بی له یو څیز (خالق پخپل سر) یا که دوی پخپله پیدا کوونکی دی د ځانونو خپلو آیا پیدا کړی دی دوی آسمانونه او ځمکی (نه ده داسی خالق د تولو الله دی) بلکه یقین نه کوی دوی (او نه ئی منی چه ایمان راوړی په هغه باندی او بندگی وکړی د هغه).

تفسیر: یعنی دغه منکران د الله تعالیٰ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خبری ولی نه منی؟ آیا په دوی باندی هیڅ یو هسی الله نشته چه د هغه حکم منل په دوی باندی لازم وی؟ آیا دوی پرته (علاوه) له کوم پیدا کوونکی څخه پخپل سر پیدا شوی دی؟ آیا دوی خپل ځان خدای گڼی؟

داسې خيال کوي چه آسمان او ځمکه د دوی جوړ کړی شيان دي؟ او ځکه په دي قلمرو کښې هر څه چه د دوی زړونه غواړي هم هغسې کوي او هيڅوک د دوی د مخې نيولو واک او اختيار نه لري. دا ګرد (ټول) خيالات باطل او مهمل دي. دوی هم پخپلو زړونو کښې ښه پوهيږي چه هرومرو (خامخا) الله تعالیٰ شته چه همغه پاک الله تعالیٰ د دوی او د ځمکې او آسمان پيدا کوونکي دی. مګر سره له دې علمه دوی له هغه ايمان او يقين څخه چه شرعاً مطلوب دی محروم او بې برخې دي.

أَمْ عِندَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ ٱلْمُصَيْطِرُونَ ﴿٣٧﴾

آيا له دوی څخه دي خزانې (د نبوت نعمت) د رب ستا! آيا هم دوی دي واکداران (زورواران چه کوي هر کار پخپل سر بلکه دوی ټول د الله تعالیٰ تر حکم لاندې دي).

تفسير: آيا دوی داسې خيال کوي چه ځمکه او آسمان د الله تعالیٰ له جوړ کړيو شيانو څخه دي خو الله تعالیٰ د خپلو خزانو مالکان دوی ګرځولي دي يا د ده په ملک او خزانو باندې دوی په زور او تسلط سره قبضه کړې ده؟ نو دوی سره له دومره تسلط، تصرف او اقتدار څرنګه مطيع او منقاد کيدی شي؟.

أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ ۖ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٣٨﴾

آيا شته دوی ته (اندرپايه چه پرې خيژي آسمان ته او) اوريدل کوي په هغه باندې (خبرې د ملائکو) پس را دې وړي هغه اوريدونکي د دوی يو برهان سند ښکاره (په صحت د اوريدلو د ده باندې).

تفسير: يعنې آيا هغوی داسې دعوی کوي چه دوی پوړی (زينه) درولې پر آسمان باندې ختلي دي او هلته ئې له ملأ الاعلی څخه خبرې اوريدلې دي کله چه دوی پخپل سر تر هغه درباره پورې رسيدی شي نو د بل چا متابعت ته اړ (محتاج) نه دي؟ څوک چه هسې دعوی کوي نو بسم الله رادې شي او خپل حجت ـ قاطع سند لامع برهان او بيان دې راوړاندې کړي. اوس په حماقت او جهالت د مشرکانو کښې فرمائي چه:

أَمْ لَهُ ٱلْبَنَٰتُ وَلَكُمُ ٱلْبَنُونَ ﴿٣٩﴾

آیا هغه (الله) لره لوني دي (په زعم ستاسي) او تاسي لره ځامن دي.

تفسیر: یعني آیا دغه منکران الله تعالیٰ له خپل ځان څخه ښکته ګڼي؟ معاذ الله لکه چه د دوی د لونو او ځامنو له ویشلو څخه راښرګندیږي. نو ځکه د هغه د احکامو او هدایتونو په مخ کښي غاړه ایښودل د خپل شان کسر بولي.

أَمْ تَسْـَٔلُهُمْ أَجْرًا فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ ﴿۴۰﴾

آیا ته غواړې له دوی څخه (ای محمده!) څه اجر بدل پس دوی له تاوان (د هغه) درانه کړی شوي دي (او ځکه درڅخه تاووي مخ او نه مؤمنانیږي له عناده).

تفسیر: یعني آیا دا خلق ځکه ستاسي خبري نه مني چه الله تعالیٰ دي نه کړی تاسي په ارشاد او تبلیغ باندي له هغوی څخه څه باړه مزدوري او معاوضه غواړئ چه د هغه د دروندوالي لامله (له وجی) تور خوري.

أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿۴۱﴾

آیا په نزد د دوی (علم د) غیب دی نو دوی ئی لیکی (له هغه نه).

تفسیر: یعني آیا پخپله الله تعالیٰ پر دوی باندي وحي لیږي او لکه پیغمبران دوی له خپلو اسرارو څخه خبروي چه دوی ئی لیکي لکه چه د انبیاؤ علیهم السلام وحي لیکلي کیږي نو ځکه دوی ستاسي پیروي ته څه ضرورت نه لري. بلکه نه ده دا خبره چه له دوی څخه علم د غیب وي بلکه دوی صرف ضد نیولی دي نو ځکه ایمان نه راوړي.

أَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا ۖ فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ ﴿۴۲﴾

آیا اراده لري دوی د مکر کولو (او د چل په اهلاک د تا) پس هغه کسان چه کافران شوي دي هم په دوی باندي مکر کړی شوي دي (او خپله جزاء مومي).

تفسیر: یعني له دغو پاسو خبرو څخه هیڅ یوه خبره نشته. نو بیا آیا داسي اراده لري چه له

پیغمبر سره فریب دروغ چل او مکر وکړی ـ او په خفیه ؤ تدابیرو په پټو غوټو سره حق مغلوب؟ یا ئی له منځه وباسی؟ که داسی وی نو په یاد ئی ولرئ چه هغه مکر ـ چل او فریب گرد (تول) د هم دوی په غاړه کښی لویږی ژر به دوی ته دا څرگنده شی چه آیا حق مغلوب کیدونکی دی؟ که دوی پخپله له منځه وتونکی او فناء کیدونکی دی؟ بلکه حق خامخا غالب دی او پخپله هم دوی په هم دغه خپل کنستلی کوهی کښی لویږی.

أَمْ لَهُمْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ ۚ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٣﴾

آیا شته دوی ته کوم معبود بی له الله پاکی ده الله لره له هغه شی چه دوی ئی ورسره شریکوی (نور).

تفسیر: یعنی آیا بی له الله تعالیٰ بل کوم حاکم یا معبود ئی تجویز کړی دی چه د مصیبت په وقت کښی د هغوی مرسته (مدد) وکړی او د هغه عبادت دوی د الله تعالیٰ له عبادت څخه بی پروا کړی دی؟ نو په یاد ئی ولرئ چه دا گرد (تول) اوهام او وساوس دی او د الله تعالیٰ ذات له گردو (تولو) څخه پاک او د هغه هیڅوک شریک ـ مثیل ـ مقابل او مزاحم نشی کیدی.

وَإِن يَرَوْا كِسْفًا مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطًا يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ ﴿٤٤﴾

او که ووینی دوی یوه توته له آسمانه رالویدونکی نو وبه وائی (دا) وریځ ده پریړه (غته) یوه پر بلی باندی سوره شوی.

تفسیر: یعنی په حقیقت کښی له دوو خبرو څخه هیڅ یوه هم نشته. او یواځی یوه خبره ده چه هغه عناد او ضد دی او د هغه لامله (له وجی) دا خلق هره رښتیا خبره دروغ گڼی ـ او د هغی په دروغ بللو باندی تینگ ولاړ دی ـ د دی خبری کیفیت دا دی که د دوی له غوښتنی سره سم د آسمان یوه توته هم راولویږی او دوی هغه پخپلو سترگو سره هم ووینی نو بیا هم هغه ته خبری جوړوی او څه په څه تأویل په کښی کوی مثلاً وائی به چه دا د آسمان توته نه ده بلکه د وریځی یوه پریړه (غته) حصه ده چه منجمد شوی راولویده. لکه چه د کرل (یخ) لوئی دړی کله کله رالویږی. ښه نو د هسی متعصبو معاندانو د منلو او قبلولو هیله (امید) او توقع په څه دول (طریقه) کیدی شی؟.

فَذَرْهُمْ حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ ﴿٤٥﴾

يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٦﴾

نو پرېږده دوی تر هغه پورې چه يو ځای شي دوی له ورځې خپلې سره هغه چه پکښې وبه لوېږي پر دوی باندې تکه (تندر) (د برېښنا يا بې هوشه هلاک کړی شي) هغه ورځ چه وبه نه کړي دفع له دوی نه کيد مکر د دوی هيڅ څيز (له عذابه د الله) او نه به له هغوی سره څه مدد مرسته (امداد) وکړه شي.

تفسير: يعني په هسې معاندينو پسې زيات لويدل دومره په کار نه دي. پرېږدئ چه د څو ورځو له مخې لوبې وکړي او خبرې جوړې کړي. آخر هغه ورځ راتلونکې ده چه د الله تعالیٰ د قهر برېښنا تکه (تندر) پرې ولوېږي او د دوی هوش او حواس والوځي. او د ژغورنې (نجات) هيڅ ترتيب به ئې په کار نه ورځي. نه له کوم لورې ورته مرسته (مدد) رسيږي. غالباً له دې څخه به قيامت مراد وي.

وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذَٰلِكَ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

او بيشکه هغو کسانو لره چه ظلم ئې کړي (کافران شوي) دي (اخروي) عذاب دې بې له دې (دنيوي) عذابه وليکن زياتره د دوی نه پوهيږي (نو ځکه مخ گرځوي له ايمانه).

تفسير: يعني له دوی څخه زياتره سړي په دې خبر نه دي چه پرته (علاوه) له آخرته په دنيا کښې هم دوی ته يوه سزا او هيداد رسيدونکې دی ـ ښائي چه له دې څخه د بدر غزا او د نورو غزواتو سزاوي مراد وي.

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا

او صبر کوه ته (ای محمده!) حکم د رب خپل ته بيشکه ته په ځای د ليدلو ځمونږ کښې ئې (او ساتو دې له اضراره).

تفسير: يعني له صبر او استقامت سره د خپل رب د تکويني او تشريعي حکم انتظار وباسي چه ژر به ستاسي او د هغو په منځ کښې فيصله وکړي او تاسي ته به د مخالفينو له خوا هيڅ نقصان نه رسيږي ځکه چه تاسي ځمونږ د قدرت تر سترگو لاندې يئ! او ستاسي ساتنه او حفاظت ځمونږ د قدرت په غاړه دی!.

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾

او تسبیح وایه پیوست له حمده د رب خپل سره په هغه وقت کښی چه راپاڅیږی (له خوبه یا له مجلسه).

تفسیر: یعنی له صبر ـ تحمل ـ سکون او اطمینان سره تل د الله تعالیٰ په تسبیح ـ تحمید او عبادت کولو کښی مشغول اوسېږ! په تیره بیا کله چه له خوبه را پاڅیږئ ـ یا لمانځه ته ودریږی! یا له مرکی څخه تشریف یوسئ. په دی حالاتو کښی د تسبیح او تهلیل او د نورو اذکارو دیر ترغیب او تاکید شوی دی.

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

او په بعض د شپی کښی پس تسبیح وایه د دغه (الله) او د وروستو د ستوریو څخه (یعنی د شپی په آخره هم تسبیح وایه).

تفسیر: د شپی له دی برخی څخه ښائی چه د تهجد وقت مراد وی. او د ستوریو نه شا گرځولو وقت گهیځ (سحر) دی ځکه چه په دی مهال (وخت) کښی گرد (تول) ستوری د سحر په رڼا (رڼرا) کښی پټیږی.

تمت سورة الطور ولله الحمد والمنة.

سورة النجم مكية الاآية (٣٢) فمدنية وهى اثنتان وستون آية وثلث ركوعات
رقمها (٥٣) تسلسلهاحسب النزول (٢٣) نزلت بعد سورة الاخلاص.
د «النجم» سورت مکی دی ـ پرته (علاوه) د(٣٢) آیته څخه چه مدنی دی. (٦٢) آیته (٣) رکوع لری.
په تلاوت کښی (٥٣) او په نزول کښی (٢٣) سورت دی. وروسته د«الاخلاص» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ﴿٢﴾

قسم دی په ستوریو باندی کله چه پریوځی (غروب وکړی یا راوخیژی طلوع وکړی) نه دی ګمراه شوی ملګری (رسول) ستاسی او نه ئی لاره ورکه کړی ده.

تفسیر: له «صاحب» او «رفیق» او ملګری څخه نبی کریم صلی الله علیه وسلم مراد دی. یعنی نه دوی د غلط فهمی لامله (له وجی) له لاری څخه وتلی دی او نه په خپل قصد او اختیار سره پوهیدلی بی لاری تللی دی ـ بلکه هم هغسی چه د اسمان ستوری له ختلو څخه نیولی تر پریوتلو پوری په یوه تاکلی (مقرر کړی) تګ او لاری باندی درومی او یوی خوا بلی خوا ته نه خوځیږی د نبوت لمر هم په همغه ډول (طریقه) د الله تعالیٰ په تاکلی (مقرر کړی) لاری باندی برابر ځی او هیچری یوه او بل لوری ته نه ځی او نه امکان لری چه تری مخالفت وکړی او که یو قدم او یو پل دی خوا او هغی ته کوږ شی نو هغه غرض چه د دوی په بعثت پوری تړلی دی لاس ته نه راځی. انبیاء علیهم السلام هم د نبوت د آسمان ستوری دی چه د هغوی له رڼا (رنړا) څخه تول دنیا هدایت او لاره مومی. هسی چه د ستوریو له لویدلو څخه وروسته ځلیدونکی لمر راخیژی هم دا راز (قسم) د ګردو (تولو) انبیاؤ له تشریف وړلو څخه وروسته محمدی لمر د عربو له مطلع څخه راوخوت. نو کله چه قدرت د دی ظاهری ستوریو نظام دومره محکم جوړ کړی دی چه په هغوی کښی د هیڅ راز (قسم) تزلزل او اختلال ځای نشته نو ښکاره ده چه د دی باطنی ستوریو او روحانی لمر او سپوږمی انتظام به څومره مضبوط او محکم وی چه په هغوی پوری د تولی دنیا او نړی سعادت او هدایت تړلی دی.

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿٤﴾

او خبری نه کوی (محمد) له هوا (خپلی) نه ـ نه دی دغه (قرآن) مګر وحی ده چه ورته لیږلی شوی ده.

تفسیر: یعنی مخالف عمل او کار چیری ـ د دوی له مبارکی خولی څخه داسی یو توری هم نه دی وتلی چه د دوی په نفسانی غوښتلو باندی مبنی وی. بلکه دوی هر هغه شی چه د دینی امورو په نسبت فرمایلی دی هغه د الله تعالیٰ رالیږلی وحی ده. او هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ له حکمونو سره سم ؤ. د دوی په منځ کښی متلو وحی ته قرآن او غیر متلو وحی ته حدیث وایه شی.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ۝٥ ذُو مِرَّةٍ ط

ښوولی ده ده ته د سختو قوتونو مالک (جبرئیل) چه خاوند د ښه قوت صورت عقل دی.

تفسیر: یعنی اصلی وحی لیږونکی الله تعالیٰ دی خو د هغه په وسیله چه دا وحی تر دوی پوری رسیږی او هغه چه په ښکاره ډول (طریقه) ده ته ښوونه کوی هغه د ډیرو قوتونو څیښتنه (خاوند) ـ خورا (ډیر) زوروره ـ حسینه ـ او وجیهه پرښته ده چه هغی ته «جبریل امین» وایه شی. لکه چه د (التکویر) په سورت کښی ئی هم د «جبریل امین» په نسبت فرمایلی دی.
﴿ إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۙ ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ۙ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴾ الآیة ـ

فَاسْتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَىٰ ۝٧

بیا برابر کیناست او هغه ؤ په کنارو لوړو (اوچتو) (له آسمانه).

تفسیر: له لوړو (اوچتو) کنارو څخه زیاترو مفسرینو شرقی افق مراد کړی دی چه له هغه ځایه سپیده داغ رابریښی نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته د بعثت په اول کښی یو ځلی حضرت جبریل امین پخپل اصلی صورت سره ورښکاره شو چه پر یوه کرسی باندی ناست ؤ. په هغه وقت کښی د آسمان یوه څنده (غاړه) تر بلی څندی (غاړی) پوری د هغه له وجود څخه ډکه ښکاریده او خورا (ډیره) لویه او ویروونکی په نظر راتله چه له دی امله (وجی) ځمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له دوی څخه وویرید نو د (مدثر) سورت نازل شو.

ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝٩ فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ ۝١٠

بیا نژدی شو (جبریل محمد ته) پس ښه نژدی شو پس ؤ په منځ د نژدی والی د دوو لیندو یا ډیر نژدی له دی نه هم پس وحی وکړله (الله په ژبه د جبریل) بنده خپل ته هغه چه وحی ئی وکړه.

تفسیر: یعنی جبریل علیه السلام سره له دی چه له خپل اصلی مستقر سره تعلق لری خو سره له هغه هم راښکته شو او رسول الله صلی الله علیه وسلم مبارک ته دومره ورنژدی شو چه د دواړو په منځ کښی د دوو لاسو یا د دوو لیندو څخه زیاته فاصله نه وه پاتی په خپل هغه وقت کښی الله تعالیٰ پر خپل خاص بنده محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی ورنازله کړه. غالباً له دی څخه د «المدثر» سورت دا آیتونه مراد وی ﴿ يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ قُمْ فَأَنْذِرْ ﴾ الآیة - یا به نور احکام وی.

تنبیه: په ﴿ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ﴾ کښی د محققینو په نزد (او) د شک دپاره نه دی بلکه داسی ترکیب په پوره تاکید او مبالغه سره د زیادت د نفی دپاره وی یعنی په تاکلو (مقررولو) سره دا وړښوول مقصود نه دی چه د (قوسینو) فاصله ده که له هغه څخه هم لږ ؤ؟ هو! دومره وړښکارول مقصد دی چه په هیڅ حال او په هیڅ صورت له ده څخه زیاته فاصله نه وه په دی موضوع کښی نوری ډیری خبری هم شته چه د نورو مفسرانو له خوا لیکلی شوی دی.

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَىٰ ﴿١١﴾

نه ؤ ویلی دروغ زړه (د محمد) هغه (جبریل) چه لیدلی ئی ؤ (په سترګو).

تفسیر: یعنی محمد صلی الله علیه وسلم جبریل علیه السلام په خپلو سترګو سره ولید او زړه ئی ورته وویل چه په دی وقت کښی په زړه پوری هم هغسی چه ښائی ته جبریل علیه السلام ته وګوره او په دی کښی ته هیڅ غلطی نه کوی او د یوه شی په ځای بل شی په نظر نه درځی په دی ویلو کښی د ده زړه رښتین ؤ. حق تعالیٰ هم داسی د پیغمبرانو په زړونو کښی د پرښتو پیژندګلو اچوی او که په خپله رسول پر پرښتو باندی ډاډینه (اعتماد) ونه لری نو بل ته به په څه دول (طریقه) ډاډینه (تسلی) ورکړی.

أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾

پس آیا تاسی جګړه کوئ له هغه (محمد) سره په هغه کښی چه ده لیدلی دی.

تفسیر: یعنی وحی لیږونکی الله او وحی راوړونکی هسی پرښته ده چه د هغی صورت - سیرت - فهم - حفظ او نور صفات ګرد (تول) ښائسته او ښه او د هغی ګرد (تول) قوتونه کامل دی. او بیا داسی سره نژدی شول او وحی ئی ور ورسوله چه پیغمبر هغه پخپلو سترګو سره ولید او د هغه صاف او روڼ زړه د هغه تصدیق وفرمایه. نو آیا په هسی لیدلی شوی او ښه اوریدلی شوی څیز کښی تاسی لره د داسی چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کولو څه حق شته؟ چه خامخا په کښی

فضول بحثونه او بیکاره جګړی او تکرارونه وکړئ.

اذا لم تر الهلال فسلم لناس رأوه بالابصار

ته چه میاشت په سترګو نه وینی وئی سپاره

هغه چاته چه ئی وینی په لیمو

وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ﴿١٥﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی ؤ محمد هغه (جبریل) په راښکته کیدلو کښی بل ځلی په نزد د ونی د بیری سدرةالمنتهیٰ (چه منتها د علم د خلقو دی) په نزد د هغی دی جنت الماویٰ (یعنی ځای د هستوګنی د مؤمنانو).

تفسیر: حضرت شاه رحمة الله علیه لیکی «دوهم ځلی ئی جبریل علیه السلام پخپل اصلی صورت د معراج په شپه په اووم آسمان کښی د بیری له ونی سره ولید چه هغه د پورتنیو او ښکتنیو مخلوقاتو په منځ کښی ویش سرحد دی یعنی چه پاسنی خلق لاندی او ښکتنی خلق پورته نشی تلی او د هغه په خوا کښی جنت ئی هم وکوت.

تنبیه: څرنګه چه د جنت انګور ـ انار او نوری میوی له دنیوی میوو سره نه قیاس کیږی او یواځی د نامه اشتراک د هغوی په منځ کښی شته هم داسی دا بیره هم د دنیوی بیرو سره نشی قیاس کیدی. دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه هغه بیره به څرنګه اونه وی لنده ئی دا چه هغه ونه د دی خوا او د هغی خوا په سرحد کښی ولاړه ده هغه اعمال احوال او نور چه له دی لوری خیژی او هغه احکام او امرونه چه له پاسه راښکته کیږی د هغو ګردو (تولو) منتهیٰ هم دا اونه ده له ګردو (تولو) روایتونو څخه داسی راووځی چه د دی ونی بیخ په شپږم آسمان کښی او څانګی ئی تر اووم آسمان پوری غځیدلی دی والله اعلم.

اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ﴿١٦﴾

(لیدلی ؤ محمد جبریل لره) کله چه پټی کړی هغی ونی د بیری لره هغه څه چه پټ کړی ئی ؤ.

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ انوارو او تجلیاتو پر دی ونی باندی پلوشی اچولی وی او د پرښتو د

هجوم او کثرت دا حال ؤ چه د دی ونی له هری پانی سره یوه پرښته په نظر راتله. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه (ما یغشی) طلائی پتنونه (پتنګان) دی یعنی ډیر ښه صورت لری چه د هغی په لیدلو سره زړه خوشیږی په دی وقت کښی د دی ونی د بهار او د سینګار او د هغی د حسن او جمال داسی یو حال دی چه هیڅ یو مخلوق د هغی صفت په الفاظو سره نه شی کولی ښائی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه او د نورو له خبرو سره موافق په معراج کښی د الله تعالیٰ لیدنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته میسره شوی وی دا د هغه بیان د دی آیت په ابهام کښی منطوی او مندرج وی ځکه چه د پخوانیو آیتونو په نسبت د حضرت بی‌بی عائشی صدیقی په احادیثو کښی تصریح شوی ده چه له هغی څخه د پروردګار لیدل مراد نه دی یواځی د جبریل علیه السلام رؤیت مراد دی. ابن کثیر له مجاهد څخه چه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له خاصو اصحابو څخه دی تر دی آیت لاندی دا الفاظ لیکی **(کان اغصان السدرة لؤلوا ویاقوتا وزبرجداً فرآها محمد صلی الله علیه وسلم ورأی ربه بقلبه)** او دا رؤیت څرنګه چه یواځی په قلب سره نه بلکه په قلب او بصر یعنی دواړو سره حاصل شوی دی لکه چه له (مازاغ البصر) څخه ښکاره ده ښائی ځکه ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه د طبرانی په ځینو روایتونو کښی فرمایلی دی **(رآه مرتین مرة بقلبه ومرة ببصره)** دلته به له دوه ځلی لیدلو څخه دا مطلب وی چه په یوه وقت کښی ئی دوه ډوله ولید **(کما قالوا فی حدیث انشق القمر بمکة مرتین)** په ظاهری سترګو سره هم او د زړه په سترګو سره هم ولید شو لیکن په یاد دی وی چه دا هغه رویت نه دی چه د هغه نفی په ﴿لَاتُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ کښی کړی شوی ده ځکه چه له هغی څخه غرض د احاطی د نفی کول وی یعنی کتنه هغه نشی احاطه کولی برسیره په دی کله چه له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخه پوښتنه وشوه چه د رؤیت دعوی د ﴿لَاتُدْرِكُهُ الْأَبْصَارُ﴾ له آیت څخه مخالفه ده نو وی فرمایل **«ویحک ذاک اذاتجلی بنوره الذی هو نوره - رواه الترمذی»** معلوم شوی دی چه د الله تعالیٰ انوار او تجلیات متفاوت دی ځینی انوار قهره للبصر دی ځینی داسی نه دی او د رؤیت الرب رؤیت فی الجمله په دواړو درجو باندی صادقیږی او ځکه ویل کیږی د رؤیت هغه درجه چه مؤمنانو لره په آخرت کښی په برخه کیږی هلته به کتنی داسی تیزی او تیری کیږی چه د هغی تجلی د لیدلو طاقت ولری چه هغه په دنیا کښی چاته نه حاصلیږی هو! یوه خاصه درجه رؤیت سیدنا محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د معراج په شپه کښی د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه له روایت سره موافق میسر شوی دی چه په دی خصوصیت کښی هیڅوک له دوی سره شریک کیدی نشی او هم د دی انوارو او تجلیاتو تفاوت او تنوع په ملاحظه ویل کیږی چه د حضرت صدیقی بی‌بی عائشی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه په اقوالو کښی هیڅ تعارض نشته. کیږی چه حضرت صدیقه بی بی عائشه به د یوی درجی نفی کوی او حضرت ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه ئی په بلی کښی اثبات کوی او هم داسی د ابوذر رضی الله تعالیٰ عنه په روایاتو (رایت نورا) او (نورانی اراه) کښی هم تطبیق ممکن دی. **والله سبحانه وتعالیٰ اعلم**

مَازَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ﴿۱۷﴾

نه وی گرځیدلی سترگی د (محمد بلې خوا ته) او نه دی تیری شوی (له حده).

تفسیر: یعنی هر هغه شی چه د محمد صلی الله علیه وسلم سترگو ولید په پوره تمکن او اتقان سره ؤ نه کتنه کړه شوی ده او نه ښی او کینی او ښکته او پورته خوا ته اوښتی ده او نه له مبصر څخه تجاوز کړی وړاندی تیر شوی دی پس په هغه شی باندی نښتی ؤ چه د هغه ښوونه منظور وه د باچاهانو په دربار کښی هر شی چه وربښوول کیږی د هغه نه لیدل او هغه شیان چه نه وربښوول کیږی د هغو په لیدلو پسی لویدل دواړه عیب دی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم له دی دواړو څخه پاک ؤ.

لَقَدْ رَاٰی مِنْ اٰیٰتِ رَبِّهِ الْکُبْرٰی ﴿۱۸﴾

خامخا په تحقیق لیدلی دی (محمد) له (ځینو) دلائلو (د قدرت) د رب خپل چه ډیر لوی ؤ.

تفسیر: د ﴿ اِذْ یَغْشَی السِّدْرَةَ ﴾ په تفسیر کښی هغه بیان چه شوی دی برسیره په هغه باندی هغه نور شیان چه لیدلی او اوریدلی ئی وی هغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره دی.

اوس څوک توان لری چه وپوښتی بڼ وال بیا

بلبل څه وویل گل واوریدل څه څه وکړل سبا؟

اکنون کرا دماغ که پرسد زباغبان

بلبل چه گفت گل چه شنید وصباچه کرد؟

اَفَرَءَیْتُمُ اللّٰتَ وَالْعُزّٰی ﴿۱۹﴾ وَمَنٰوةَ الثَّالِثَةَ الْاُخْرٰی ﴿۲۰﴾

آیا پس وینئ تاسی لات او عزیٰ او منات (په مرتبه کښی) دریم بل له دغو (یعنی دغه بتان بیخی بیکاره شیان دی).

تفسير: يعنى د هغه الله تعالىٰ په مقابل كښې چه د هغه عظمت او جلال لره حد او اندازه نشته د دى سپكو او ناولو شيانو له نوم اخيستلو څخه شرم په كار دى.
تنبيه: «لات ـ عزىٰ ـ مناة » د هغى زمانى د كفارو د بتانو او باطلو معبودانو نومونه دى. د دوى له منځه (لات) د طائفيانو په نزد ډير معظم ؤ. او (مناة) د اوس او خزرج او خزاعه په نزد او (عزىٰ) د قريشو او بنى كنانه او نورو په نزد دومره لوى معزز ؤ چه له هغو دوو ړومبنيو څخه ئى ده ته عزت وركاوه. او (عزىٰ) چه په مكه معظمه كښې نخلى ته نژدى ؤ بيا (لات) چه په طائف كښې ؤ بيا له دوى څخه وروسته په دريمه درجه (مناة) ؤ چه له مكى څخه لرى او مدينى ته نژدى ؤ. علامه ياقوت رحمة الله عليه په معجم‌البلدان كښې هم دا ترتيب نقل كړى ليكى چه قريشو د كعبى شريفى د طواف په وقت كښې داسى ويل « **اللات والعزىٰ ومناة الثالثة الاخرىٰ ـ هٰؤلآء الغرانيق العلىٰ وان شفاعتهن لترتجىٰ**» په ځينو تفاسيرو كښې پر دى ځاى كښې يوه قصه نقل كوى چه د محدثينو د جمهورو له اصول سره د صحت تر درجې پورى نه رسيږى. او كه فى الواقع هغه لره كوم اصل هم وى نو ښائى هم دا به وى چه ځمونږ رسول اكرم صلى الله عليه وسلم په هسى جرګه كښې چه د مسلمانانو او كافرانو لوئى ډلى پكښې ګډى وډى او مخلوطى ناستى وى دا سورت ئى ولوست. او د كفارو دا عادت ؤ چه د قرآن د لوستلو په وقت كښې به ئى هسى شورماشور لګاؤ چه تر څو ئى څوک وانه ورى لكه چه الله تعالىٰ د حٰمٓ السجدة په څلورمه ركوع كښې فرمائى ﴿ وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَا تَسْمَعُوْا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيْهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُوْنَ ﴾ كله چه حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم دا سورت ولوست كوم شيطان كافر خپل غږ د دوى له غږ سره يو ځاى كړى د دوى په لهجه او د وينا په تقليد سره به ئى هغه الفاظ ويلى وى چه د ګردو (تولو) كافرانو په ژبو سواره ؤ نو ځكه د (**تلک الغرانيق العلىٰ** الخ) له الحاق څخه له دى آيتونو سره او له دى تصرف څخه چه په تعبير او اداء كښې شوى وى د هغو كفارو په زعم مطلب بالكل اوښتى دى او له ذم څخه (معاذ الله) مدحى ته رسيدلى دى كه نه ښكاره خبره ده چه د نبى پر ژبه شيطان كله دومره تسلط لرى او دا څرنګه امكان لرى؟ د هغه شى ابطال چه وروسته راځى نو د هغه صفت مخكښې څه معنى لرى؟.

اَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْاُنْثٰى ﴿۲۱﴾ تِلْكَ اِذًا قِسْمَةٌ ضِيْزٰى ﴿۲۲﴾

آيا تاسى لره (اى كفارو) هلكان دى او دغه (الله) لره لونى دى دا (قسمت د اولاد) په دى شان قسمت دى ډير كوږ ناكاره.

تفسير: ياقوت په (معجم البلدان) كښې ليكى چه كافرانو دا بتان د الله تعالىٰ لونى بللى خو اول الله هغه لوى ذات دى چه صفت ئى په ﴿ لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ﴾ سره شوى دى او بالفرض كه د اولاد تقسيم هم وماته شى نو دا تقسيم څومره خراب او بيكاره دى چه تاسى خپلو ځانونو ته هلكان

او الله تعالیٰ ته لونی ورکوئ (العیاذ بالله).

إِنْ هِيَ إِلَّآ أَسْمَآءٌ سَمَّيْتُمُوهَآ أَنتُمْ وَءَابَآؤُكُم مَّآ أَنزَلَ ٱللَّهُ بِهَا مِن سُلْطَٰنٍ ۚ

نه دی (دا بتان) مگر خو تش نومونه دی چه ایښی دی تاسی دوی لره تاسی او پلرونو ستاسی نه دی نازل کړی الله په دغه (عبادت د بتانو) باندی کوم برهان ـ علمی سند.

تفسیر: یعنی په تیږو (گټو) او ونو باندی یو څه نوم پړدی چه د هغوی پر خدائی باندی کوم برهان او علمی سند نه لری بلکه د هغوی پر خلاف دلائل قائم دی هغوی ته تاسی پخپلو خیالونو کښی که د الله تعالیٰ لونی یا د هغه هلکان یا بل شی وایئ دا گردی (تولی) چتی (بیکاره) او د خولی خبری دی چه هیڅ صحیح نه دی او نه څه حقیقت لری.

إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا ٱلظَّنَّ وَمَا تَهْوَى ٱلْأَنفُسُ ۖ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّن رَّبِّهِمُ ٱلْهُدَىٰٓ ﴿٢٣﴾

متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان خپل او د هغه شی چه غواړی ئی نفسونه د دوی او خامخا په تحقیق سره راغلی دی دوی ته له ربه د دوی څخه هدایت لار ښوونه.

تفسیر: یعنی سره له دی چه د الله تعالیٰ له خوا د هدایت رڼا (رنړا) راغلی ده او سمه لاره ئی راښوولی ده مگر دا ناپوهان د هم هغو اوهامو په توره تیاره کښی سره نښتی دی. هغه گمانونه چه د وړوکی په شان د دوی خیال ته رسیږی او هغه آرزو او هیله (امید) او خبره چه د دوی په زړونو کښی گرځی سم د لاسه هم هغسی کوی له تحقیق او بصیرت سره د دوی هیڅ علاقه ـ ارتباط او سروکار نشته.

أَمْ لِلْإِنسَٰنِ مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ ٱلْءَاخِرَةُ وَٱلْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ ع

آیا شته (کافر) انسان لره هغه چه غواړی ئی (له نبوت او اخروی سعادت ؟ بلکه نشته!) پس خاص الله لره دی (سلطنت او باچائی د) آخرت او د دنیا.

تفسیر: یعنی هسی اټکل او گمان کوی چه دا بتان به ځمونږ سپارښت کوی دا خو تش خیال او تشی آرزوگانی دی آیا هر هغه تمنا او آرزو چه سړی ئی وکړی هغه ئی په لاس ورځی په یاد ئی ولرئ چه د دنیا او آخرت گردی (تولی) ښیگنی (فائدی) د الله تعالیٰ په لاس کښی دی.
حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی یعنی د بتانو عبادت ځخه ستاسی لاس ته څه ورځی گته (فائده) همغه ده چه د الله تعالیٰ له لوری ئی سړی مومی.

وَكَمْ مِّنْ مَّلَكٍ فِي السَّمٰوٰتِ لَا تُغْنِيْ شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا اِلَّا مِنْۢ بَعْدِ اَنْ يَّاْذَنَ اللّٰهُ لِمَنْ يَّشَآءُ وَيَرْضٰى ﴿۲۶﴾

او ډیری دی له ملائکو ځخه په آسمانونو کښی چه نه دفع کوی شفاعت سپارښت د دوی هیڅ شی مگر وروسته له هغه چه اذن حکم وفرمائی الله دپاره د هغه چا چه اراده وفرمائی او راضی وی په شفاعت ئی.

تفسیر: یعنی د دی بتانو حقیقت څه دی د آسمانی هستیدونکیو د مقربو پرښتو شفاعت او سپارښت هم هیڅ په کار نه راځی. هو! د هر چا په حق کښی چه پاک الله د سپارښت کولو حکم وکړی هغه د کار شی دی او هغه له هر چا ځخه چه خوښ وی همغه گټور دی. ښکاره ده چه هغه نه بتانو ته د سپارښت کولو اذن ورکړی دی او نه دی له کافرانو ځخه خوښ دی.

اِنَّ الَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿۲۷﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍ ۗ اِنْ يَّتَّبِعُوْنَ اِلَّا الظَّنَّ ۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِيْ مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔا ﴿۲۸﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان نه راوړی په آخرت باندی خامخا نومونه ږدی پر ملائکو باندی په نوم ایښودلو د ښځو سره او نشته دوی ته په دی وینا کښی هیڅ علم پوه متابعت نه کوی دوی مگر خو د گمان او بیشکه گمان نه دفع

کوی له حق څخه هیڅ شی.

تفسیر: هر څوک چه په آخرت باندی یقین او باور نه لری هغه له سزا او هیداد څخه بیفکره کیږی او په داسی بیباکی او بیفکری کښی اخته کیږی چه الله تعالیٰ ته بد نسبتونه کوی او مثلاً وائی چه پرښتی ښځی او د هغه لونی دی دا محض د دوی جهالت او ناپوهی ده ځکه چه پرښتی له نارینتوب او ښځیتوب سره هیڅ تعلق او علاقه نه لری. او الله تعالیٰ به څرنګه اولاد ولری؟ که څوک په رښتیا او تینګو خبرو باندی قائم وی نو په داسی ګمانونو اتکلونو او اوهامو او چتی (بیکاره) خبرو پسی چه هیڅ کار ورځنی نه جوړیږی نه ګرځی. او آیا داسی اتکلونه او تخمینات د ثابته ؤ حقائقو قائم مقام کیدی شی؟

فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّىٰ عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴿٢٩﴾ ذَٰلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ

پس مخ وګرځوه ته له هغه چا څخه چه مخ ئی ګرځولی دی له ذکره پنده ځمونږ او نه لری اراده مګر خو د ژوندون لږ خسیس دا (اختیارول د ده دنیا لره) ځای د رسیدلو د دوی دی له علمه پوهه (د دوی).

تفسیر: یعنی د هر چا برستن او نالی چه د دنیا دا څو ورځی ژوندون دی او په هغه کښی هسی منهمک شی چه الله تعالیٰ او آخرت ور څخه هیر وی او هیڅ خپل فکر ورته نه نیسی نو تاسی د دوی اپلتو او چتی (بیکاره) خبرو ته زیات مه متوجه کیږئ! هم هغسی چه هغوی له الله تعالیٰ څخه مخ اړوی تاسی هم د هغوی له شرارت او بدی څخه مخ واړوئ! په پوه باندی څو مو دوی پوهولی دی ولی هغوی ځان پری نه پوهوی. نو له بدطینتو سریو څخه د حق منلو توقع لرل او د هغوی په فکر او غم کښی خپل ځان پخول او ویلی کول بیکاره دی. د دوی فکر فقط د هم دی دنیا فوری نفع او نقصان ته رسیږی. له دی څخه وړاندی د هغوی فکر نه رسیږی. دوی څه پوهیږی چه وروسته له مړینی د حقیقی مالک په دربار کښی حاضریږی او د ذری ذری شمیر ورکوی. د دوی علمی جداوجهد یواځی د بهائمو په شان د ګیدو ډکول او د شهوت شړل دی. پرته (علاوه) له نفسانی او شهوانی غوښتنو څخه بل شی ته نه متوجه کیږی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَىٰ ﴿٣٠﴾

بیشکه رب ستا هم دی ښه عالم دی په هغه چا باندی چه ګمراه شوی دی له

لاری د ده ښخه (چه اسلام دی) او هم دی ښه عالم پوه دی په هغه چا باندی چه سمه لاره ئی موندلی ده.

تفسیر: یعنی هغه چه په ګمراهی کښی پروت دی او هغه چه په سمی لاری باندی رهی (روان) دی دوی تول سره د هغوی د مخفی استعداداتو له ازل راهسی پاک الله ته معلوم او الله تعالیٰ پری ښه خبر دی. او سم له هغه سره هر کار کیدونکی دی. هر څومره زیار (کوشش) چه وویستل شی پرته (علاوه) له هغه ښخه بل کوم شی نه کیږی برسیره پر هغه الله تعالیٰ پخپل محیط علم سره له هر یوه سره د هغه له احوالو سره سمه او برابره معامله کوی. نو ځکه تاسی ځان یوی خوا ته ونیسی او د هغو معاندینو معامله الله تعالیٰ ته خوشی کړئ او ور وئی سپارئ.

وَلِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ۙ لِیَجْزِیَ الَّذِیْنَ اَسَآءُوْا بِمَا عَمِلُوْا وَیَجْزِیَ الَّذِیْنَ اَحْسَنُوْا بِالْحُسْنٰی ۝

او خاص الله ته دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً و خلقاً و عبیداً) (پیدایښت) لپاره د دی دی چه جزاء ورکړی (الله) هغو کسانو ته چه بدی ئی کړی وی په (سبب) د هغه (بد) عمل چه کړی ئی وی او جزاء ورکړی هغو کسانو ته چه نیکی ئی کړی وی په نیکو (اعتقادونو او ښو) عملونو سره (په جنت).

تفسیر: یعنی د هر سری احوال الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی. او د ځمکی او د آسمان پر هر شی باندی د هغه واک (اختیار) او قبضه ده. بیا نو د ښو او د بدو په بدل ورکولو کښی د هغه په مخ کښی څه ممانعت موجود کیدی شی. بلکه که په غور سره وګورئ نو ځمکه او د آسمان دا ګردی (تولی) کارخانی د هم دی دپاره پیدا کړی شوی دی چه د هغو په نتیجه کښی د ژوندون یوه بله غیر فانی سلسله قائمه کړه شی تر څو په هغی کښی بدانو ته د هغوی د بدی او نیکانو ته د هغوی د نیکی بدل ورکړ شی.

اَلَّذِیْنَ یَجْتَنِبُوْنَ کَبٰٓئِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَ ؕ

(نیکوکاران) هغه کسان چه ځان ساتی له کبائرو لویو ګناهونو ښخه او له فواحشو قبیحو کارونو ښخه مګر وړی وړی ګناه (لکه نظر کول حرامو ته او

نور د دی پشان بښل کیږی له جانبه د الله په سبب د اجتناب له کبائرو نه).

تفسیر: د صغیری او کبیری گناه فرق د نساء د سورت په تفاسیرو کښی په تفصیل سره تیر شوی دی. د (لمم) په تفسیر کښی څو خبری شته. ځینی وائی هغه خیالات او چرتونه دی چه د گناه په نسبت په زړونو کښی گرځی خو له قوی څخه فعل ته نه وځی هغه لمم دی. ځینی له هغه څخه صغیره گناه مراد اخلی. ځینی وائی هغه گناه چه په کولو باندی ئی اصرار نه کوی. یا ئی خپل عادت ونه گرځوی. یا هغه گناه چه توبه ورځنی وکړی مراد دی. ځمونږ په نزد دیر ښه تفسیر همغه دی چه محقق شیخ الهند رحمة الله علیه د (النساء) د سورت په تفاسیرو کښی لیکلی دی. مگر دلته ئی په ترجمه کښی د نورو معانیو گنجائش هم پری ایښی دی.

إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

بیشکه رب ستا واسع (فراخ کوونکی د ښښنی او) د مغفرت دی.

تفسیر: نو ځکه له دیرو وړو گناهونو څخه تیریږی او توبه قبلوی او گنهگاران نه مأیوس کوی. که په هره لویه او وړوکی گناه باندی ئی پوښتنه کولی نو د امید ځای به چیری پاتی کیده.

هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَىٰ ﴿۳۲﴾

هغه ښه عالم دی په تاسی باندی کله چه پیدا ئی کړئ تاسی له ځمکی څخه او کله چه وئ تاسی (پټ) بچی په گیدو د میندو خپلو کښی نو مه ستایئ مه پاکوئ تاسو ځانونه خپل (چه ستایئ به ځانونه خپل) هم دغه (الله) ښه عالم دی. په هغه چا باندی چه ویریږی (له الله او ځان ساتی له معاصیو).

تفسیر: یعنی که د تقویٰ څه توفیق الله تعالیٰ چاته ورکړی نو دی دی لوئی نه کوی! او خپل ځان دی نه ستائی! ځکه چه پاک الله د هر سړی له لوئی او پاکی او تقویٰ نه په ښه شان خبردار دی. او له هغه وقته ورښکاره ده چه دوی لا د دی وجود او شتوالی په دائره کښی قدم او پل نه ؤ ایښی. هر سړی لره ښائی چه خپل اصل او ماهیت دی نه هیروی. د چا ابتداء چه له خاورو څخه شوی وی او بیا ئی د مور د گیدی په تیاره کښی له ناولی وینی څخه خواړه موندلی وی او په هسی ځای کښی پاللی شوی وی او وروسته له هغه څخه له نورو دیرو روحانی او جسمانی

کمزوریو سره مخامخ شوی وی په پای (آخر) کښې که الله تعالیٰ د خپل فضل او کرم له مخې هغه ته یو لوړ (اوچت) مقام وروبښي او هسک (اوچت) لوړ ځای ته دی ورسوی نو هغه ته نه ښائی چه په هغه باندی لوئی وکړی. او ځان د هغه لوی مقام مستحق وبولی هغه کسان چه په حقیقت سره متقیان دی نو هغوی له هسی دعوی کولو څخه شرمیږی. او په دی باندی ښه پوهیږی چه په پوره ډول (طریقه) له ګردو (تولو) کمزوریو څخه ځان ساتل د بشریت له قوت څخه بهتر دی. لږ تر لږه څه ناولیتوب په هر یوه کښې شته پرته (علاوه) له هغو څخه چه د الله تعالیٰ له لوری ساتلی شوی وی.

أَفَرَءَيْتَ الَّذِي تَوَلَّىٰ ﴿٣٣﴾

آیا پس لیدلی دی تا هغه څوک چه مخ ئی واړاوه (له ایمانه او مرتد شو).

تفسیر: یعنی خپل اصل ئی هیر کړ او د خپل اصلی خالق او حقیقی مالک له لوری ئی مخ واړاوه.

وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴿٣٤﴾

او ور ئی کړ لږ شی (له مقرره مال څخه) او منع ئی کړل نور (او سخت پری تینګ شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی لږ څه ایمان ئی راوړ بیا ئی زړه کلک شو». مجاهد رحمة الله علیه او نور لیکی چه دا آیت د ولید بن مغیره په باره کښې نازل شوی دی چه هغه څمونږ د پیغمبر لږ څه خبری واوریدی او د اسلام په لوری ئی لږ څه رغبت پیدا شو او د کفر له سزا څخه ویریده نژدی ؤ چه مسلمان شی چه یوه کافر ورته وویل داسی مه کوه! چه زه ستا ګرد (تول) جرائم پخپله غاړه اخلم او ستا له لوری ګرده (توله) سزا زه به ځان تیروم په دی شرط سره چه لږ څه مال ماته راکړی. هغه دا خبره ومنله او د مقرر شوی رقم څه قسط ئی هم ور ورساوه او بیا ئی انکار وکړه نو په دی صورت سره د ﴿ وَأَعْطَىٰ قَلِيلًا وَأَكْدَىٰ ﴾ معنی به داسی کیږی چه څه مال ئی ورکړ او بیا ئی لاس وویست.

أَعِندَهُۥ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَىٰ ﴿٣٥﴾

آیا شته له ده څخه علم د پټو (خفی شیانو) پس دی وینی (نجات خپل).

تفسیر: یعنی آیا دا د غیب خبر ئی لیدلی دی چه هغه ته به د کفر سزا نه رسیږی؟ او بل سری به پخپل ځای ودروی او په رښتیا سره به دی خلاصیږی؟.

أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّىٰ ﴿٣٧﴾

آیا نه دی خبر کړی شوی دی په هغه (شی) چه ؤ په صحیفو پانو د موسیٰ کښی او (په صحیفو پانو) د ابراهیم کښی هغه (ابراهیم) چه وفاء ئی کړی وه (په احکامو د الله).

تفسیر: یعنی ابراهیم علیه السلام پخپله وینا او عهد او پیمان باندی پوره تینګ ولاړ ؤ. او د الله تعالیٰ ګرد (تول) احکام ئی په ځای کړل او د هغه د احکامو په تعمیل کښی ئی لږ څه تقصیر هم ونه کړ.

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾

(په صحف مذکوره ؤ کښی دا دی) چه نه پورته کوی هیڅ نفس پورته کوونکی بار پیتی د بل نفس.

تفسیر: یعنی د موسیٰ او د ابراهیم علیهما السلام په صحیفو کښی داسی مضمون ؤ چه د الله تعالیٰ په مخکښی یو مجرم د بل مجرم پیتی نشی اخیستی. او هر یو سری خپل سؤال او جواب او ښه او خراب پخپله غاړه اخلی.

وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَىٰ ﴿٣٩﴾

او بله دا چه نشته هیڅ انسان لره مګر (جزاء د هغه شی) چه کړی ئی دی.

تفسیر: یعنی سری چه هر څه پخپل زیار او کوشش سره ګټی هغه د ده دی. او هیڅوک د بل نیکی او بدی نشی اخیستی. پاتی شوه دا خبره که څوک پخپله خوښه خپل ځینی حقوق بل ته وربښی او د الله تعالیٰ منظور شی. دا بیله خبره ده چه د هغه تفصیل له حدیث او فقهی څخه معلومیدی شی.

وَأَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرَىٰ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاءَ الْأَوْفَىٰ ﴿٤١﴾

او بیشکه (دا چه) جزا د سعی عمل د ده ژر ده چه وبه ښوولی شی (ده ته) بیا به جزاء ورکړی شی هغه ته جزاء پوره بدل ښه (د نیکی نیکه - د بدی بده).

تفسیر: یعنی د هر چا سعی او کوشش به د هغه په مخ کښی کیښوود شی او د هغه پوره بدل به ورکاره کیږی.

وَأَنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الْمُنتَهَىٰ ﴿٤٢﴾

او بیشکه (دا چه) رب ستا ته ده انتهاء د ګردو (تولو) (مخلوقاتو پس له مرګه چه ورځی ورته لپاره د جزاء).

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) علومو او افکارو سلسله او د وجود انتهاء د الله تعالیٰ په لوری کیږی او تول شیان په پای (آخر) کښی هغه الله تعالیٰ ته رجوع او ورتګ کوی او د ده له مخی به هر چا ته د هغه د ښو او بدو ثمره ورکوله کیږی.

وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُ هُوَ أَمَاتَ وَأَحْيَا ﴿٤٤﴾ وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) خندوی او ژړوی او بیشکه همغه (الله) وژنی او ژوندی کوی او (دا چه) بیشکه همغه (الله) پیدا کړی ئی دی جوړی نر او ښځه.

تفسیر: یعنی په دی نړی (جهان) کښی ګرد (تول) متضاد او متقابل احوال هغه لوی ذات پیدا کړی دی. د شر او د خیر خالق همغه الله تعالیٰ دی. د خوښی او د غم کیفیات د هغه په لاس کښی دی - خندول - ژړول - لار ښوول - ګمراه کول - ژوندی کول او مړه کول - نر او ښځه پیدا کول او د دوی په شان نور شیان تول د دی خالق د کون و مکان له کارونو څخه دی.

مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنٰى ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرٰى ﴿٤٧﴾

له یوه څاڅکی اوبو د (منی) څخه کله چه وڅڅاوه شی (په رحم کښی) او (دا چه) بیشکه په ده باندی دی پیدا کول د دوهم ځلی (پس له مرګه).

تفسیر: یعنی هغه ذات چه له یوه څاڅکی اوبو څخه ئی نر او ښځه پیدا کری دی نو هغه ته بیا پیدا کول څه مشکل دی د یوه پیدایش له ښوولو څخه ئی په بل پیدایش باندی هم تنبیه وفرمایله.

وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنٰى وَأَقْنٰى ﴿٤٨﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) غنی کوی او خزانی ورکوی (یا خواروی).

تفسیر: یعنی مال ـ خزانه ـ جایدادونه ټول د هغه ښښه دی. ځینی د (اقنیٰ) معنی (افقر) اخلی یعنی هغه ځینی غنی کوی او ځینی فقیر اکرب کوی دا معنی له رومبنی سیاق سره مناسبه ښکاری ـ ځکه چه د متقابلو شیانو ذکر له اول تر اخر پوری راغلی دی او که اول مطلب واخیست شی نو د هغه په مقابل کښی ښائی چه اهلاک کیښود شی چه ذکر ئی وروسته راځی یعنی خزانی ـ مال او دولت هغه ورکوی او زیاتوی ئی او همغه دیر لوی دولتمندان او طاقتوران اقوام او تبرونه تباه او بربادوی.

وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرٰى ﴿٤٩﴾

او (دا چه) بیشکه هم هغه (الله) رب د شعری دی

تفسیر: «شعری» یو لوی ستوری دی چه ځینو له اعرابو به د هغه عبادت کاوه او داسی ئی ګانه چه د عالم په پیښو او احوالو کښی هغه دیر تأثیر او اغیزه (اثر) لری دلته دا راښکاروی چه د «شعری» رب هم الله تعالیٰ دی او د دنیا ګردی (تولی) پیښی او لاندی باندی او نور د ده د قدرت په لاس او واک (اختیار) کښی دی بی وځلی (شعری) هم لکه یو معمولی مزدور د هغه احکامو په ځای راوړلو کښی زیار (کوشش) کوی او په هغه کښی کوم مستقل تاثیر او اغیزه (اثر) هیڅ نشته.

وَأَنَّهُ أَهْلَكَ عَادًا الْأُولٰى ﴿٥٠﴾

او (دا چه) بیشکه همغه (الله) وژلی هلاک کړی دی عادیان ړومبی.

تفسیر: یعنی د حضرت هود علیه السلام قوم.

وَثَمُودَاْ فَمَآ اَبْقٰى ﴿۵۱﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِّنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ اَظْلَمَ وَاَطْغٰى ﴿۵۲﴾

او (هلاک کړی ئی دی) ثمودیان پس باقی ئی پری نه ښود بل هیڅوک (له هغوی نه) او (هلاک کړی ئی دی) قوم د نوح پخوا له دوی نه بیشکه چه دوی ؤ هم دوی ډیر ظالمان او ډیر سرکشان.

تفسیر: یعنی تر سلهاؤ کلونو د الله تعالیٰ رسول حضرت نوح علیه السلام ته ئی هسی ډیر سخت ضررونه او ایذاوی رسولی چه د هغو له ویلو څخه د هر سړی زړه خوږیږی او راتلونکیو لره ئی بده لاره وبرانیستله.

وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰى ﴿۵۳﴾ فَغَشّٰىهَا مَا غَشّٰى ﴿۵۴﴾

او هغو کلیو اړولیو شویو لره ئی ښکته راوغورځول (ځمکی ته پس له پورته کیدو نه) پس راولوید په هغه باندی هغه څه چه راولوید (یا پس پټ ئی کړه هغه څه چه پټ ئی کړل).

تفسیر: یعنی د تیږو (ګټو) باران او وریا ئی پری وکړه دا د لوط علیه السلام د قوم یادونه ده.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿۵۵﴾

پس په کومو نعمتونو د رب خپل شک کوی ته (ای کافره انسانه؟).

تفسیر: یعنی د داسی مفسدانو - ظالمانو - او باغیانو تباه کول او له منځه لری کول او ورک کول هم د الله تعالیٰ ډیر لوی انعام او ښښنه ده. آیا د داسی نعمتونو له لیدلو څخه وروسته هم انسان خپل الله تعالیٰ دروغجنوی.

هٰذَا نَذِيرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْاُولٰى ﴿۵۶﴾

دغه (محمد رسول الله هم) ویروونکی دی له (جملی د) ویروونکیو پرومبنیو شخه.

تفسیر: یعنی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د مجرمانو د بد انجام شخه هم داسی ویرول کوی لکه چه له دوی څخنی وړاندی نورو پیغمبرانو هم کفار ویرول.

أَزِفَتِ الْآزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾

رانژدی شو راتلونکی (قیامت) نشته هغه لره پرته (علاوه) له الله ښکاره کوونکی (راوستونکی).

تفسیر: یعنی قیامت ډیر نژدی شوی دی خو د هغه تاکلی (مقرر) وقت پرته (علاوه) له الله تعالیٰ بل چاته په ښکاره ډول (طریقه) نه دی معلوم او کله چه تاکلی (مقرر) وقت ئی راشی نو هیڅ یو طاقت هغه نشی ستنولی (واپس کولی) که الله تعالیٰ اراده وفرمائی د هغه په دفع باندی قادر دی ـ خو هغه ئی هم نه لری کوی.

أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾

آیا پس له دی خبری (قرآن) څخه تعجب کوئ تاسی (انکاراً ای منکرانو) او خاندئ تاسی (تمسخراً) او نه ژاړئ (خوفاً) او تاسی غافلان یئ (له هغه شی چه مطلوب دی تاسی ته) چتی (بیکاره) لوبی کوئ.

تفسیر: یعنی قیامت او د هغه نژدیوالی د خبر له اوریدلو څخه بایده ؤ چه تاسی د الله تعالیٰ له ویری په ژړا کیدئ او ویریدئ او د خپلی ژغورنی (نجات) تیاری به مو کاوه. مګر تاسی په خلاف د هغه تعجب کوئ او خاندئ او په غفلت او بیفکری کښی په چتی (بیکاره) لوبو کښی اخته یی.

فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾ السجدة

پس سجده کوئ تاسی (خاص) الله ته او عبادت کوی د هم دغه (الله نه د نورو).

تفسیر: یعنی یو عاقل او یوه لره نه ښائی چه له انجامه غافل شی ـ او په پند ـ نصیحت او پوهولو باندی توکی او مزاح وکړی او پړی وخاندی بلکه ښائی چه د بندگی لاره غوره کړی! او مطیع او منقاد اوسی! د عاجزی او نیاز وچولی (تندی) د الله تعالیٰ په دربار کښی کیږدی!
تنبیه: په روایتونو کښی راغلی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم کله چه د (النجم) سورت ولوست دی پخپله هم په سجده پریوت او نورو گردو (تولو) مسلمانانو او مشرکانو هم چه هلته حاضر ؤ سجده وکړله. حضرت شاه ولی الله قدس سره لیکی چه «په دی وقت کښی پر گردو (تولو) باندی د الٰهی یوه غنشیه راښکته شوه او په یوه غیبی او قهری تصرف سره تولو طوعاً او کرهاً سرونه په سجده کیښودل یوائحی یو بدبخت چه په زړه کښی ئی سخت مهر ؤ سجده ئی ونه کړه خو له ځمکی څخه ئی لږ څه خاوره پورته کړه او پر هغی باندی ئی خپل وچولی (تندی) کیښود او وی ویل چه ماته دومره کافی دی.

تمت سورة «النجم» ولله الحمد والمنة

سورة القمر مکیة الا الآیات (٤٤) و (٤٥) و (٤٦) فمدنیة وهی خمس وخمسون آیة وثلٰث رکوعات رقمها (٥٤) تسلسلهاحسب النزول (۳۷) نزلت بعد سورة «الطارق».
د «القمر» سورت مکی دی ماسواء له (٤٤) ؤ (٤٥) ؤ (٤٦) آیاتونو څخه چه مدنی دی (٥٥) آیته دری رکوع
لری په تلاوت کښی (٥٤) او په نزول کښی (۳۷) سورت دی وروسته د «الطارق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِقۡتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانۡشَقَّ الۡقَمَرُ ﴿١﴾

رانژدی شو قیامت او څیری دوه توتی شوه سپوږمی.

تفسیر: له هجرت څخه پخوا رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په (منا) کښی تشریف درلود (لرلو)

- د کافرانو یوې لوئې جرګې له دوی څخه یوه معجزه وغوښته - دوی وفرمایل چه د آسمان په لوری وګورئ! ناڅاپه سپوږمی له منځه دوه ټوټې شوه یوه ټوټه ئې د لمرخاته په لوری - او بله ټوټه ئې د لمر پریوتو په لوری لاړه په منځ کښې ئې غر حائل ؤ - کله چه د کافرانو جرګې دا لویه معجزه ولیده سره ئې وویل چه «محمد صلی الله علیه وسلم پر موږ یا پر سپوږمی باندی سحر جادو کوډی کړی دی». دغې معجزی ته (شق القمر) وائی او دا یوه نمونه یا نښه وه د قیامت چه وروسته له دی څخه به هر شی لکه دا شلیږی او چوی طحاوی او ابن کثیر او نورو د دی واقعی د تواتر دعوی کړی ده او له کوم عقلی دلیل سره تر اوسه پوری د هسی واقعاتو محال کیدل نه شی ثابت کیدی - او یواځی د استبعاد په بناء باندی داسی قطعی الثبوت شیان نه شی تردید کیدی. بلکه استبعاد خو اعجاز لره لازم دی. ورځنیو واقعاتو ته څوک معجزه ویل شی؟ ځمونږ هغه مستقل مضمون دی وکوت شی چه په «المحمود» کښی د معجزاتو او خوارق العاداتو په نسبت خور شوی دی. پاتی شوه دا خبره که (شق القمر) واقع شوی وی نو په تواریخو کښی ولی هغه نشته! په یاد ئی ولرئ چه دا قصه د شپی ده نو په ځینو ملکونو کښی د مطالعو د اختلاف په سبب په دی وخت کښی ورځ وه او په ځینو ځایونو کښی نیمه شپه او خلق به اوده ؤ او که ځینی وی او په خلاصه هوا کښی ناست وی او هر چیری اسمان هم صاف او شین وی نو عادتاً دا ضروری نه ده چه هغوی ټول د آسمان په لوری هسی وګوری چه هیڅ سترګی ئی له سپوږمی ځینی په بل لوری وا نه وړی. که پر ځمکی باندی د سپوږمی رڼا (رنړا) وی او آسمان هم شین وی نو د هغی د دوو ټوټو کیدلو څخه د هغی په رڼا (رنړا) کښی کوم محسوس فرق او توپیر (تفاوت) نه څرګندیږی. برسیره په دی دا قصه د څو ربو (ثانیو) پیښه وه. مونږ وینو چه ډیر ځلی د سپوږمی تندر (خسوف) پیښیږی او تر ډیر وقت پوری ځندیږی (وړدیږی) ولی په ملیونو انسانان نه پری خبریږی په تیره بیا چه په هغی زمانی کښی لکه نن غوندی رصدخانی او نور آلات او ادوات هم نه ؤ او نه دومره مکمل او وسیع انتظامات او نه د تقاویمو - جنتریګانو زیادت ؤ او نه دومره اشاعت ؤ. په هر حال د دی معجزی نشتوالی په غربی تاریخونو کښی د دی د تکذیب دلیل نشی کیدی او په شرقی تواریخو کښی د دی معجزی ذکر شته. په هندوستان کښی د (مالیبار) د مهاراجی د اسلام سبب هم دا واقعه شوی ده.

وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾

او که ووینی دغه (کفار د قریشو) کوم دلیل (د قدرت) نو پر څنګ به شی دوی (مخ به واړوی) تری او وائی به دوی (دغه) سحر کوډی دی قوی چه له پخوا راهیسی راځی.

تفسیر: یعنی پخوا له دی هم د نبوت دعوی کوونکیو د داسی سحر او کوډو دعاوی کړی دی

هم هغسې چه هغه تللي دي ـ دا به هم ځي.

وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾

او دروغجن کړی دوی (حق لره) او متابعت کړی دوی د خواهشونو خپلو او هر کار قرار نیوونکی دی (سره له کوونکی خپل په نعیم یا جحیم کښې).

تفسیر: یعنې د هغوی عذاب هم په خپل وقت باندې راتلونکی دی او هغوی لره هغه هلاک او ګمراهي چه د الله تعالیٰ په علم کښې تاکلې (مقرر) شوې ده هیڅ وړاندې وروسته کیدونکی نه ده.

وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنَ الْأَنْبَاءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾

او خامخا په تحقیق راغلي دي دوی ته خبرې د اهلاک د پخوانیو امتونو هغه شی چه په هغه کښې امتناع سرزنش ؤ (له کفره).

تفسیر: یعنې د قرآن کریم په وسیله هر راز (قسم) احوال او د تباه شویو قومونو واقعات درښکاره شوي دي که په هغو باندې غور وکړئ نو د الله تعالیٰ له لورې لویه تنبیه او ویښول دي. راغلي دي دغو منکرانو ته دغسې پند چه:

حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ

حکمت دی کامل نهایت ته رسیدلی پس هیڅ نفع نه رسوی (دوی ته) ویروونکي (انبیاء قرآن مواعظ) نو مخ وګرځوه ته له هغوی څخه.

تفسیر: یعنې قرآن مجید د پوره عقل او حکمت د خبرو مجموعه ده که څوک ئې په ښه نیت او پوره توجه سره ولولي نو په زړونو کښې ئې ځای نیسي او په کښې لویږي مګر د افسوس ځای دلته دی چه سره د دومره لار ښوونې او د هدایت د اسباب د شتو بیا هم دوی هدایت نه مومي او په سمه لاره نه راځي او هیڅ یو نصیحت او پوهول په دوی باندې خپل اثر نه اچوی هومره چه دوی ویرهوی هم هغسې چه په تیږو (ګټو) کښې موږي (میخ) نه ننوځي پند هم د هغوی په زړونو کښې کار نه کوی نو ځکه د هسې غتو زړونو او سنګدلو بدبختانو په فکر کښې ډیر زیات مه اوسئ تاسي د خپل تبلیغ فرض او د دعوت وظیفه او دنده په ښه شان او سلوک سره ادا

وفرمايي ـ اوس نو د زيات تعاقب ضرورت نشته پرېږدئ چه هغوی د خپلی هستوګنی د ځای په لوری ور درومی.

يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾

(او ياده كړه هغه) ورځ چه راوبولی (دوی لره) بلونكی يو شی نااشنا ته (چه حساب او جزاء د اعمالو ده).

تفسير: يعنی د حشر د ډګر (ميدان) په لوری د شمير (حساب) وركولو دپاره.

خُشَّعًا أَبْصَارُهُمْ

حال دا چه ويريدونكی خړی خواری به وی ستر‌ګی د دوی.

تفسير: يعنی په هغه وقت كښی به ئی د خوف او ندامت لامله (له وجی) په ډير ذلت او ندامت سره ستر‌ګی ځوړی او مری وی او له ډيره شرمه به ځمكی ته ګوری.

يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ

رابه وځی دوی له قبرونو څخه ګواكی دوی به ملخان مچان وی خواره واره چه تلوار كوونكی به وی په لوری د بلونكی خپل.

تفسير: يعنی ګرد (ټول) ږومبنی او وروستنی خلق به له خپلو قبرونو څخه ووځی او د مچانو په ډول (طريقه) سره به په ځمكه كښی تيت پيت او خواره شی. او د الله تعالیٰ په مخ كښی به د خپلو چارو د جزاء دپاره په ډير تلوار سره حاضريږی.

يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾

وائی به كافران دا ورځ ده ډيره سخته.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی د ویرونکیو احوالو او شدائدو لامله (له وجی) او د خپلو جرائمو له تصوره به کفار داسی ووائی چه دا بده سخته ورځ ده! وبه لیده شی چه نن به څه راباندی تیریږی. وروسته دا راښیی چه قیامت او د آخرت عذاب پخپل وقت باندی راتلونکی دی. ډیرو دروغجنانو ته له هغه څخه پخوا په دنیا کښی هم یوه سخته ورځ په مخ راغلی ده.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾

دروغجن کړی دی پخوا له دوی څخه قوم د نوح نو دروغجن کړ دوی بنده ځمونږ او وی ویل چه (دغه نوح) لیونی دی او منع کړی شوی دی (له دعوت د خلقو نه).

تفسیر: کفارو به تهدیداً ویل ای نوحه که ته له خپلو هسی خبرو نه اوړی نو مونږ به دی تر ډبرو (گټو) لاندی خښ کړو! گواکی په داسی ویرولو سره ئی د هغوی خبرو ته غوږ نه نیو او د ده خبری په توی تللی. ځینی د ﴿وَازْدُجِرَ﴾ معنی داسی کوی چه لیونی یا بادسار یا رنځور دی او سد (هوش) او عقل تری ورک دی. (العیاذ بالله).

فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾

پس دعا سؤال وکړ (نوح) له ربه خپله (داسی چه) بیشکه زه مغلوب عاجز شوی یم نو بدل می واخله (له کفارو).

تفسیر: یعنی له سلهاؤ کلونو پوهولو سره هم کله چه څوک د دوی په خبرو باندی ونه پوهیدل نو دوی هغوی ته ښیری وفرمایلی او وی ویل « آلویه څیښتنه (خاونده) ! زه اوس د دوی له لار ښوونی څخه عاجز شوی یم. پر دوی باندی ځما هدایت او لار ښوونی هیڅ اغیزه (تاثیر) او اثر ونه کړ. اوس نو ته د خپل دین او پیغمبر بدل او کسات واخله! او پر ځمکه باندی هیڅ یو کافر ژوندی مه پریږده !».

فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ ﴿١٢﴾

نو وپرانیستل مونږ ورونه د آسمان په اوبو ډیرو راتوئی شویو سره (له آسمانه) او وبهولی مونږ له ځمکی څخه (هم) چینی بیا سره ګډی شوی تولی اوبه (د آسمان او د ځمکی) په هغه کار باندی چه تاکلی مقرر شوی ؤ (چه اهلاک د قوم د نوح ؤ).

تفسیر: یعنی اوبه داسی سختی راوشوریدی لکه چه د آسمان ګرد (تولو) ورخونه خلاص شوی وی او لاندی د ځمکی تولی اوبه هم له یوی مخی د باندی راوخوتیدلی او دومره زیاتی اوبه راووتی لکه چه د ځمکی مخ د لویو چینو یوه مجموعه شوه، بیا د لاندی او د باندی او دا دواړه اوبه سره ګډی شوی د هغه کار دپاره حاضری شوی چه د الله تعالیٰ له خوا لا پخوا له هغه تاکلی (مقرر) شوی ؤ. یعنی د نوح علیه السلام د قوم تباهی ـ هلاکت او ډوبیدل.

وَحَمَلْنٰهُ عَلٰى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَّدُسُرٍ ۝ تَجْرِیْ بِاَعْیُنِنَا

او سور کړی وو مونږ دغه (نوح) پر (بیړی چه) خاوندہ د تختو پلنو او میخونو پریرو (غتو) وه چه تلله ګرځیده په ځای د لیدلو د سترګو ځمونږ.

تفسیر: یعنی د دی ویروونکی طوفان په وقت کښی د نوح علیه السلام بیړی ځمونږ تر کتنی حفاظت او نګرانی لاندی وه. او په ډیره هوسائی (راحت) او آرامی سره د اوبو په سر ګرځیده.

جَزَآءً لِّمَنْ كَانَ كُفِرَ ۝

(واقع شوی ؤ دا طوفان) لپاره د امداد د هغه چا چه کفران د احسان ئی کړی شوی ؤ (چه نوح دی).

تفسیر: یعنی کفارو د نوح علیه السلام بی قدری وکړه او د الله تعالیٰ د خبری له منلو څخه ئی مخ واړاوه. دا وه د هغه سزا او انتقام چه د لوی طوفان او سخت څپان په ډول (طریقه) وروړسیده.

وَلَقَدْ تَّرَكْنٰهَآ اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ۝

او خامخا په تحقیق پریښودله مونږ دغه (بیړی) یو دلیل (د قدرت خپل) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی فکر کوونکی لره په دی واقعی کښی د قدرت ډیر دلائل او د عبرت زیاتی نښی دی یا ئی دا مطلب چه نن د کشتی وجود په دنیا کښی هغه قصه را په یادوی او د الله تعالیٰ د لوی قدرت لویه نښه ده ځینی وائی چه عیناً همغه د نوح علیه السلام کشتی تر ډیری مودی پوری پاتی او د (جودی) پر غره باندی پرته وه تر دی چه د دی امت د خلقو تر سترګو هم تیره شوی وه. والله اعلم.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٦﴾

پس څرنګه ؤ عذاب ځما (په دوی چه می هلاک کړل ټول په طوفان) او ویرول (ځما په ژبی د نوح).

تفسیر: یعنی ځما عذاب ئی ولید چه څومره ویروونکی دی او ځما ډارول څومره په ځای او رښتیا دی.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿١٧﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن دپاره د یادولو او پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی له قرآنه پند اخیستل ډیر آسان دی ځکه هغه مضامین چه د ترغیب ـ ترهیب ـ انداز ـ تبشیر او نورو په نسبت دی هغه ګرد (ټول) بالکل صاف ـ سهل ـ ساده او آسان او مؤثر دی او دومره سهل او صاف دی چه هر سړی په لږ فکر او غور سره پری پوهیږی.

تنبیه: د آیت مطلب دا نه دی چه قرآن یواځی یو سطحی او معمولی کتاب دی. او دقائق ـ حقائق او غوامض پکښی نشته ځکه چه د هغه علیم ـ خبیر د کلام په نسبت به هسی اټکل او ګمان څوک وکړی شی؟ آیا داسی دی فرض کړ شی کله چه پاک الله له خپلو بندګانو سره خبری کوی نو معاذ الله له خپلو لایتناهی علومو څخه بالکل جلا (جدا) کیږی؟ او ساده خبری کوی؟ یقیناً د ده په کلام کښی هسی ژور حقائق او دقائق شته چه د هغو لټول د نورو په خبرو کښی چټی (بیکاره) او عبث دی. نو ځکه په حدیث کښی راغلی دی «**لاتنقضی عجائبه** د قرآن عجائب او اسرار له سره ختم کیدونکی نه دی» د دی امت علماء او د دی ملت حکماء د دی پاک کتاب د دقائقو او اسرارو په نسبت او د هغو د خبایاؤ په لټولو او د زرهاؤ احکامو استنباط په شاؤ خوا کښی خپل عمرونه صرف کړی دی خو سره له هغه هم د هغه پای (آخر) او

انتهاء ته نه دی رسیدلی.

كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾

دروغجن کړی ؤ عادیانو (هود) نو څرنګه ؤ عذاب ځما او ویرول ځما بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد ډیر سخت په ورځی نحسی (د بدی) کښی چه تل وی بدی ئی (پر دوی باندی چه په کښی اهلاک شو).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی بدی او نحوست پورته نه شو تر څو ګرد (تول) سره تمام نه شول او دا د نحوست ورځ هغوی لره وه نه تل» هغه ورځی منحوسی ګڼلی کیږی ـ لکه چه په ناپوهانو کښی مشهوره ده. که هغه ورځ د عذاب د راښکته کیدلو په نسبت تل منحوسه وګڼله شی نو کومه ورځ به بختوره وګڼله شی. په قرآن کریم کښی تصریح ده چه هغه عذاب اووه شپی او اته ورځی پرله پسی وو. اوس نو وښیئ چه په دی تقدیر د اونی (هفتی) کومه ورځ به له نحوسته تشه وی؟

تَنْزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾

چه را ایستل به (باد له پتو ژورو کندو د ځایونو خپلو نه) خلق ګواکی دوی تنی د خرماؤ وی چه له بیخه را ایستلی شوی په ځمکه پریوتلی وی.

تفسیر: د عاد قوم ډیر پیاوړی (بهادر) قوی او د لویو جثو او ونو (قد) خاوندان ؤ خو دوی د دی سخت باد او د لویی سیلۍ له وړښه داسی سر په ځت راولویدل لکه چه د کجورو ونی چه له سته او بیخه وویستلی شی او هغه خوا وغورځولی شی.

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾

نو څرنګه ؤ عذاب ځما او ویرول ځما (له بیخه ایستل می) او خامخا په

تحقيق آسان کړی دی مونږ قرآن ذکر پند اخيستلو ته نو آيا شته څوک يادوونکی پند اخيستونکی دروغجن کړی ؤ ثموديانو (انبياء او نور) ويروونکی.

تفسير: يعنی حضرت صالح عليه السلام ئی دروغجن کړ او حال دا دی چه د يوه نبی دروغجن کول عيناً د تولو پيغمبرانو دروغجن بلل دی ځکه چه د دين په اصولو کښی دوی ګرد (تول) يو د بل مصدقان او مؤيدان دی.

فَقَالُوٓا أَبَشَرًا مِّنَّا وَاحِدًا نَّتَّبِعُهُۥٓ إِنَّآ إِذًا لَّفِى ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٢٤﴾

پس وويل دوی آيا يو بشر لره له مونږ څخه چه يو دی متابعت وکړو (مونږ چه ډير يو) ده لره بيشکه مونږ په دغه وقت کښی خامخا به يو په ګمراهی او ليونتوب کښی (نو نه ئی کوو متابعت).

تفسير: يعنی دغه خو کومه آسمانی پرښته نه دی بلکه مونږ غوندی يو سړی دی هغه هم يو بيکس او يواځی چه هيڅ يو قوت او ملګری ورسره نشته دی غواړی چه مونږ راښکته او د خپل ځان تابع وګرځوی او حال دا دی چه دا کار له سره هيڅ کيدونکی نه دی که مونږ د ده په خبرو باندی وغوليږو او د ده په لومه کښی بند شو نو دغه به ځمونږ سخته غلطی او ناپوهی ـ حماقت څرګند کړی بلکه دا کار به له ليونتوب سره سم وی هغه مونږ ويروی چه که تاسی ځما دا خبری ونه منئ نو په اور کښی لويږئ او ځمونږ په نزد په اور کښی لويدل دا دی چه مونږ د ده خبرو ته غوږ کيږدو او تابع ئی وګرځو.

ءَأُلْقِىَ ٱلذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنۢ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿٢٥﴾

آيا غورځولی شوی دی ذکر وحی په ده باندی په منځ ځمونږ کښی (نه ده شوی وحی) بلکه دی ډير دروغجن متکبر دی (چه پخپله ځان غتوی).

تفسير: يعنی پيغمبری ته د نورو خلقو په منځ کښی يواځی هم دغه پاتی ؤ؟ ګردی (تولی) خبری ئی دروغ دی! خامخا ځان لوی راښيی! تکبر کوی او وائی چه زه د الله تعالیٰ له لوری استاځی او پيغمبر يم! او ګرد (تول) قوم ته ښائی چه ځما خبری ته غوږ کيږدی او اطاعت می وکړی او حکم می ومنی! نو ترديداً فرمائی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی چه:

سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَّنِ ٱلْكَذَّابُ ٱلْأَشِرُ ﴿٢٦﴾

ژر ده چه پوه به شي دوی صباح (په وقت د نزول د عذاب کښې یا په ورځ د قیامت کښې) چه څوک دی هغه ډیر دروغجن متکبر.

تفسیر: یعنی ډیر ژر معلومیږی چه د دی دواړو په منځ کښې دروغجن او متکبر څوک دی؟

إِنَّا مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ

بیشکه مونږ لیږونکی یو د اوښې دپاره د فتنی ازمویښت د دوی.

تفسیر: یعنی د هغوی له غوښتنی سره سم مونږ له تیږی (ګټی) څخه اوښه را وویسته او ور ومو لیږله او د هغی په وسیله مو دا په عملی ډول (طریقه) هم ښکاروله چه له هغوی څخه کوم یو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول خبری منی؟ او کوم یو د خپل نفس په غوښتنی کار کوی؟

فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿۲۷﴾ وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ ﴿۲۸﴾

پس منتظر اوسه ته (ای صالح!) دوی ته او صبر وکړه (یعنی وګوره! چه څه نتیجه راوځی؟) او خبر کړه دوی (په دی) چه بیشکه اوبه ویشلی شوی په منځ د دوی (او د اوښی) کښې هر وار د اوبو ته حاضر کړی شوی دی (خاوندان د اوبو پخپل وار).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی هغه اوښه به په هر وار چه اوبو ته تله نور بودګان (څاروی) او حیوانات به له هغی څخه ویریدل او لری به تښتیدل نو د الله تعالیٰ له لوری وار او نوبت مقرر شو چه یوه ورځ به هغی اوښی اوبه څښلی او بله ورځ به نورو حیواناتو.

فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطَىٰ فَعَقَرَ ﴿۲۹﴾

نو راوباله دوی ملګری خپل (لپاره د وژلو د اوښی نو توره ئی واخیسته) پس پری ئی کړی پښی (د هغی اوښی او مره ئی کړه).

تفسير: حضرت شاه صاحب ليكي «يوه بدكاره ښځه وه چه حيوانات ئي ډير ؤ هغي خپل يو آشنا وسراښاوه (ولمساوه) او هغه د دى اوښى پښې پرى كړى او وى وژله نو نازل شو پرى عذاب پس له دريو ورځو نه».

فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ۝٣٠ إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَٰحِدَةً فَكَانُوا۟ كَهَشِيمِ ٱلْمُحْتَظِرِ ۝٣١

پس څرنګه ؤ عذاب ځما او ويرول ځما. بيشکه مونږ وليږه مونږ پر هغو باندى غږ يو (د جبريل) نو شول دوى لکه وچ مات شوى (توتې توتې خس خاشاک واښه شپول جوړوونکى).

تفسير: يعنى پرښتى يوه سخته کريکه وکړه چه د هغى لامله (له وجى) د هغو ګردو (تولو) زړونه وچاودل او تول سره هک پک او ترهور (حيران) پاتى شول او هسى راوبريښيدل لکه چه د وښو يوه لوبه کوټه د بودګانو (ښاروو) تر پښو لاندى غوبل شوى وى او ګرد (تول) سره ګوډ او مات او چيت او بوس بوس شوى وى.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا ٱلْقُرْءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ۝٣٢ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍۭ بِٱلنُّذُرِ ۝٣٣

او خامخا په تحقيق آسان کړى دى مونږ قرآن لپاره د ذکر يادولو پند اخيستلو نو آيا شته څوک يادوونکى پند اخيستونکى؟ دروغجن کړى ؤ قوم د لوط ويروونکى انبياء لره.

تفسير: يعنى دوى حضرت لوط عليه السلام ته دروغجن وويل او په داسى کار سره چه د يوه نبى تکذيب ئى وکړ ګواکى د ګردو (تولو) انبياؤ تکذيب ئى وکړ يا دروغجن کړى قوم د لوط لوط په ويرولو او پند ورکولو د ده سره دوى لره.

إِنَّآ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا إِلَّآ ءَالَ لُوطٍۢ ۖ نَّجَّيْنَٰهُم بِسَحَرٍ ۝٣٤ نِّعْمَةً مِّنْ عِندِنَا ۚ كَذَٰلِكَ نَجْزِى مَن شَكَرَ ۝٣٥

بیشکه مونږ لیږلی ؤ مونږ پر دوی باندی باد کانی ویشتونکی مګر کورنی د لوط وموژغورل (وموساتل) دوی په پیشمنی کښی له جهته د مهربانی له نزده څمونږ هم داسی (د آل لوط په شان) جزاء ورکوو مونږ هغه ته چه شکر وباسی حق منونکی وی.

تفسیر: یعنی لوط علیه السلام په پیشمنی کښی له خپلو کورنیو سره روغ رمټ ووتلو او هغوی ته هیڅ ربړ (تکلیف) او عذاب ونه رسید. او څمونږ عادت هم داسی دی چه حق پیژندونکیو او شکر ویستونکیو بندګانو ته هسی جزا ورکوو.

وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾

او خامخا په تحقیق ویرولی ؤ (لوط) دوی لره له نیولو څمونږ څخه نو شک وکړ دوی په ویرولو (د هغه کښی).

تفسیر: یعنی د هغو په خبرو کښی به یی چتی (بیکاره) ویناوی شبهی جګړی کولی او هغه به ئی دروغجن کاوه (په ویلو د ده کښی).

وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾

او خامخا په تحقیق غوښتی ؤ دوی له دغه (لوط څخه) میلمانه د هغه (بدکاری ته) نو محو ړندی کړی مونږ سترګی د دوی پس (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وڅکئ تاسی ثمر د عذاب څما او د ویرولو څما.

تفسیر: پر هغو پرښتو باندی چه د ښکلیو هلکانو په اشکالو راغلی وی دوی د انسانانو ګمان کړی او د خپلو بدو اخلاقو او بدو رشو په غوښتنه پر دوی باندی د لاس اچولو په فکر کښی شول نو مونږ هغوی ړانده کړل چه هر لوری ته ګرځیدل او له هر شی سره لګیدل او هیڅ شی به هغوی ته نه ښکاریده نو ورته ومو ویل چه ړومبی تاسی د دی عذاب خوند وڅکئ!

وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾

او خامخا په تحقیق راغلی ؤ دوی ته په وقت د صباح کښی عذاب چه ثابت

قرار نیوونکی ؤ (په دوی باندی) نو (وفرمایل الله دوی ته په ژبه د ملائکو چه) وڅکئ تاسی ثمره د عذاب ځما او د ویرولو ځما.

تفسیر: یعنی له ړندولو څخه وروسته مو د هغوی کلی واړول او پر دوی باندی می له پاسه تیږی (ګټی) وورولی له هغه وړوکی عذاب څخه وروسته دا لوی عذاب ؤ چه پر دوی باندی له پاسه د صباؤن په وقت کښی راولوید.

وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُّدَّكِرٍ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ جَآءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ ﴿٤١﴾

او خامخا په تحقیق آسان کړی دی مونږ قرآن لپاره د ذکر یادولو پند اخیستلو نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی. او خامخا په تحقیق راغلی ؤ (فرعون او) قوم د فرعون ته ویروونکی.

تفسیر: حضرت موسیٰ او هارون علیهما السلام او د هغوی ویروونکی نهه مشهوری معجزی.

كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَا كُلِّهَا فَاَخَذْنٰهُمْ اَخْذَ عَزِيْزٍ مُّقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾

دروغجن کړل هغوی دلائل د قدرت ځمونږ ټول نو ونیول مونږ دوی په نیولو د ذات ډیر غالب او قادر سره.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ نیول زبردست نیول دی چه د هغه قوت او قدرت له لاسه هیڅوک چیری نشی تښتیدلی ـ لکه چه د فرعونیانو ګرد (ټول) لاؤ لښکر ئی سره له فرعون د قلزم په بحیره کښی هسی سره ډوب کړل چه یو تن هم د هغو له منځه خلاص نشو.

اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ اُولٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَآءَةٌ فِى الزُّبُرِ ﴿٤٣﴾ اَمْ يَقُوْلُوْنَ نَحْنُ جَمِيْعٌ مُّنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾

آیا کفار ستاسی (ای عربو!) غوره دی له ړومبنیو (کفارو) د تاسی څخه یا

تاسي ته (حکم) د خلاصي دی په (ړومبنيو) کتابونو کښې. آيا وائی دوی (چه) مونږ يو تولی مرستی (مدد) کوونکی يو له بل سره بدل اخيستونکی.

تفسير: الله تعالیٰ د ړومبنيو قومونو قصه اوروی او د هغی په منځ کښې موجوده ؤ خلقو ته خطاب کوی چه آيا له دی موجوده ؤ کافرانو څخه ښخوانی کافران کم قوته يا بی شوکته ؤ؟ يا دوی له هغوی څخنی قوی او ښه دی ؟ کله چه مونږ هغو تيرو کافرانو ته د هغوی د کفر او طغيان په سزا کښې تباهی ورکړه نو آيا د دوی تباهی کومه سخته خبره ده؟ يا دوی ته د الله تعالیٰ له لوری کوم ليکلی امر ورکړی شوی دی چه هومره مو چه زړه غواړی شرارت او سرکشی وکړئ تاسی ته هيڅوک سزا نه درکوی يا ئی داسی گڼلی او تاکلی (مقرر کړی) دی چه څمونږ مجمع او تولنه ډيره لويه ده مونږ به يو له بل سره مرستی (مدد) کوو او گرد (تول) به په دی وسيله له سزا څخه ځانونه ساتو او هيڅوک به نه پريږدو چه څمونږ په مخ کښې بريالی (کامياب) شی نو فرمائی الله جل جلاله:.

سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾

ژر ده چه ماته به کړه شي جمع (د دوی) او وبه گرځوی دوی شاوی خپلی (مسلمانانو ته له جنگه).

تفسير: يعنی ژر ده چه دوی ته به د هغوی د دی مجمع حقيقت ورښکاره شی او د مسلمانانو په منځ کښې به ماتی وموبی او شا به وگرځوی لکه چه په بدر ـ احزاب او نورو غزاؤ کښې دغه وړاندی ويل راښکاره شول په دی وخت کښې څمونږ د لوی استاځی په ژبه باندی دا آيت جاری ؤ ﴿ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴾

بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَىٰ وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾

(دغه قتل او ماتی کافی نه ده دوی ته) بلکه قيامت دی وقت ځای د وعدی (د عذاب) د دوی او قيامت ډير سخت دی (چه نه لری هيڅ علاج) او ډير تريخ دی (له عذابه د دنيا نه).

تفسير: يعنی دلته به څه ماتی وموبئ د دوی اصلی ماتی به په هغه وقت کښې وی چه قيامت په سر راودريږی او هغه به د سخت مصيبت وقت وی.

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَٰلٍ وَسُعُرٍ ﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾

بیشکه گنهگاران په گمراهی کښی دی او په اور گرم (د دوزخ او لیونتوب) کښی دی. هغه ورځ چه راکش کړل به شی دوی په اور (د دوزخ) کښی په مخونو د دوی (وبه ویل شی دوی ته زجراً چه) وڅکئ تاسی (مزه) د مس کولو رسیدلو (د اور) د دوزخ.

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی د غفلت لامله (له وجی) هک بک او حیران پاتی کیږی او دا سودا یی هلته له ککری څخه راوځی چه په زیرو سترگو او مات اورمیږه د دوزخ په اور کښی راښکوولی شی او وبه ویل شی دوی ته زجراً د ملائکو په ژبه چه «واخلئ اوس لږ څه د دی گرم اور مزه هم وڅکئ!».

إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾

بیشکه مونږ هر شی پیدا کړی مو دی په (ړومبنی ازلی) اندازه سره.

تفسیر: هر راتلونکی شی لا له پخوا څخه د الله تعالیٰ په علم کښی شته او کتمت (هو بهو) هم هغسی لیکلی شوی دی او له هغه څخه هیڅ یو شی وړاندی وروسته کیدونکی نه دی. د دنیا عمر، د قیامت وقت او نور تول شیان د الله تعالیٰ په ازلی علم کښی معین، مقرر او تاکلی شوی دی چه هغه خامخا په همغه مقرر او مقدر وقت کښی واقع کیدونکی دی او له سره په هغه کښی تقدیم او تاخیر نشی کیدی.

وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَٰحِدَةٌ كَلَمْحٍۭ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾

او نه دی امر ځمونږ (یو شی لره چه اراده مو کړی ده د هغه د پیدا کولو) مگر (امر) یو ځل لکه رپول د سترگو.

تفسیر: یعنی د سترگو په رپولو کښی د هر څیز اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هم هغسی کوی الله تعالیٰ ته د یوه شی په جوړولو یا د یوه څیز په ورانولو کښی هیڅ ځند (ایسارتیا) نه واقع کیږی او نه څه رنړ (تکلیف) او مشقت وریپښیږی.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَآ أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ ﴿٥١﴾

او خامخا په تحقیق هلاک کړی دی مونږ مشابه نظائر ستاسی (له سابقه ؤ اممو) نو آیا شته څوک یادوونکی پند اخیستونکی.

تفسیر: یعنی تاسی غوندی ډیر کافران مو تباه کړی دی نو په تاسی کښې دغسی کوم فکر کوونکی نه دی چه د هغو له احواله عبرت واخلی او په صدق سره ایمان راوړی.

وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ فِى ٱلزُّبُرِ ﴿٥٢﴾

او هر هغه شی چه کړی دی هغوی (لیکلی شوی دی) په (پاڼو د اعمالنامی د دوی او په) لوح محفوظ کښې.

تفسیر: یعنی هر یو نیک او بد عمل چه دوی کړی دی هغه په اعمالنامو کښې لیکلی کیږی او د پوښتنی په وقت کښې دا ګرد (ټول) کاغذونه او دفترونه وړاندی کیږی.

وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُّسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

او هر وړوکی او لوی (عمل که خیر وی که شر وی) لیکلی شوی دی (په لوح محفوظ کښې).

تفسیر: یعنی پخوا له دی څخه د هر وړوکیو او لویو شیانو تفصیل په لوح محفوظ کښې لیکلی شوی دی او ګرد (ټول) دفترونه ئی په منظم ډول سره مرتب دی تر دی چه ډیر یو وړوکی شی هم له قلمه نه دی لویدلی.

إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّٰتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍۭ ﴿٥٥﴾

بیشکه ویریدونکی به په جنتونو کښې وی او په ویالو کښې وی (چه څکی له

اوبو شرابو ـ شاتو ـ شودو د هغو) په مجلس (حق) رښتيا (د جنت) کښې په نزد د باچا لوی قدرت لرونکی (چه هيڅوک ئی نشی عاجزولی).

تفسير: وروسته له مجرمينو څخه اوس د متقينو انجام بيان فرمائی چه دوی به د خپل صدق په سبب د الله تعالیٰ د استاځی له رښتيا وعدی سره سم په يوه غوره ځای کښې وی چه هلته به ئی د مالک الملک والملکوت د قرب دولت په لاس وی.

اللهم انک مليک مقتدر ماتشاء من امر يکون فاسعدنا فی الدين وکن لنا ولا تکن علينا وآتنا فی الدنيا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار.

تمت سورة القمر بعون الله وتوفيقه

سورة الرحمٰن مدنية وهی ثمان وسبعون آية وثلث رکوعات رقمها (۵۵) تسلسلهاحسب النزول (۹۷) نزلت بعد سورة الرعد.

د «الرحمٰن» سورت مدنی دی (۷۸) آيتونه (۳) رکوع لری په تلاوت کښې (۵۵) او په نزول کښې (۹۷) سورت دی وروسته د «الرعد» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلرَّحْمٰنُ ﴿۱﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَ ﴿۲﴾

رحمٰن ښوولی دی قرآن (هغه چاته چه اراده ئی شوی ده د ښوونی د قرآن).

تفسير: يعنی دغه قرآن کريم د الله تعالیٰ په عطاياؤ کښې لويه عطيه او د ده په نعمتونو کښې له ګردو (تولو) څخه لوی نعمت او رحمت دی. د انسان بساط ته او د هغه ظرف ته خيال وکړئ او د قرآن د علم دا بی څندی (غاړی) لرونکی لوی بحر او سيند ته وګورئ او بيا ځير شئ چه انسان ته ئی سره له دومره ضعفه څومره عزت او لوئی د عظيم الشان قرآن په وربښلو سره ورکړی ده ! او دی ضعيف‌البيان انسان ته ئی له آسمانونو او غرونو څخه خورا (ډير) لوی او دروند شی وربښلی دی او دی ئی د هغه حامل ګرځولی دی چه هغه د رحمٰن هم دا پاک کلام دی. که نه چيری بشر او چيری د الله تعالیٰ کلام؟

تنبیه: د «النجم» په سورت کښې ئې وفرمایل چه ﴿ عَلَّمَهٗ شَدِيۡدُ الۡقُوٰى ﴾ الآیة ـ او دلته ئې راڅرګنده کړه چه د قرآن اصلی ښوونکی الله تعالیٰ دی که څه هم د پرښتو په وسیلې سره ئې رابښې.

خَلَقَ الۡاِنۡسَانَ ۙ﴿۳﴾ عَلَّمَهُ الۡبَيَانَ ﴿۴﴾

پیدا کړی ئې دی انسان بیا ئې ورښوولی دی بیان (خبری چه د زړه مقصدونه ئې پرې ادا کیږی).

تفسیر: «ایجاد» یعنی د وجود عطاء فرمایل د الله تعالیٰ له لویو نعمتونو څخه دی. بلکه د ګردو (ټولو) نعمتونو بیخ دی او هغه په دوه ډوله (قسمه) دی ایجاد د ذات او ایجاد د صفت نو الله تعالیٰ اول سړی پیدا کړ او په هغه کښې یې د علم بیان صفت هم کیښود. یعنی قوت ئې وروباښه چه د خپل زړه خبره په ډیره صفائی ـ حسن او ښه والی سره اداء کړی شی او د نورو په خبرو او اترو باندی هم ښه وپوهیږی. انسان په دی صفت سره قرآن مجید هم لوستی شی او هم ئې لولولی شی د خیر او شر ـ د هدایت او ضلالت د ایمان او کفر ـ د دنیا او آخرت په خبرو باندی هم په ښه شان سره پوهیږی او هم نور پرې پوهولی شی.

اَلشَّمۡسُ وَالۡقَمَرُ بِحُسۡبَانٍ ﴿۵﴾

لمر او سپوږمی (جاری او روان) دی په حساب سره (چه پخپل تګ کښې نه تیریږی له هغه نه).

تفسیر: یعنی د دواړو طلوع او غروب زیاتوالی او لږوالی یا په یو احوال باندی قائم پاتی کیدل ـ بیا د هغوی په وسیله د فصلونو او موسمونو بدلیدل او په سفلیاتو باندی راز راز (قسم قسم) تاثیرات غورځول دا ګرد (ټول) تر یوه خاص حساب او ضابطی او مضبوط نظام لاندی دی مجال نشته چه د هغه له تاکلی (مقرر کړی) دائری څخه بهر ووځی او د خپل مالک او خالق له ورکړیو شویو احکامو څخه مخ واړولی شی الله تعالیٰ هغه لوئی ګتی چه د دی دواړو په وسیله خپلو بندګانو ته تل وررسوی. دوی په هغو کښې هیڅ قصور او کوتاهی او لندوالی نشی کولی او پرله پسی دوی د مخلوقاتو په خدمت کښې بوخت او لګیا دی.

وَّالنَّجۡمُ وَالشَّجَرُ يَسۡجُدٰنِ ﴿۶﴾

او ستوری یا نباتات (چه ساق نه لری د وړیدو) او ونی (چه ساق لری د وړیدو) سجده کوی دوی دواړه (الله تعالیٰ ته دغسی سجده چه له شان د دوی سره مناسب دی او تول د الله تعالیٰ تسبیح وائی چه بل پری نه پوهیږی).

تفسیر: یعنی د علویاتو په شان سفلیات هم د خپل مالک مطیع او منقاد دی له وړوکی ترکودی (نباتات) څخه نیولی تر غځیدلیو پنګو جلغو (تاکو) لویو ونو او غنو کرد (تول) د هغه د تکوینی امر په مقابل کښی سر په سجده دی که بندګان دوی پخپلو چارو کښی ولګوی نو له هغه څخه هم انکار نشی کولی.

وَالسَّمَآءَ رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ ﴿٧﴾ أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ ﴿٨﴾ وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ ﴿٩﴾

او آسمان پورته کړی دی (الله) هغه (پر ځمکه باندی) او ایښی ئی دی میزان تله (د عدل پر ځمکه لپاره د دی چه ونه کړئ تاسی تیری په میزان تله (د عدل) کښی (او کوئ معامله په راستی سره) او برابروئ وزن تول په انصاف سره او مه کموئ میزان تلل (او کمی مه کوئ په تول کښی).

تفسیر: وړاندی تر دی د هسی دوو دوو څیزونو بیان راغلی دی دلته هم د آسمان له پاسوالی سره د ځمکی د ټیټوالی ذکر یی وفرمایه او ښائی په منځ کښی ئی د تلی او میزان ځکه ذکر کړی وی چه زیاتره د تللو په وقت کښی تله له ځمکی څخه هسکه او د آسمان په لوری اوچته وی دا په هغه تقدیر سره دی چه له میزان څخه هم دا هسی او متعارف میزان مراد وی ځکه چه په دی صورت کښی د زیاترو ورکړه راکړه او د معاملاتو سموالی او د حقوقو حفاظت له هغه سره تړلی دی نو د دی لامله (له وجی) ئی هدایت وفرمایه چه د میزان د ایښودلو مقصد هلته حاصلیږی چه نه د اخیستلو په وقت کښی زیات واخیست شی او نه د ورکولو په وقت کښی لږ ورکړ شی او نه د تلی په دواړو پلو او چاېریو کښی هیڅ لږ والی او ډیروالی ولید شی او نه د تللو په وقت ډنډی ووهله شی بلکه په ډیر دیانت ـ امانت او نیاو (عدل) سره سم او برابر وتللی شی.

تنبیه: زیاترو اسلافو او پخوانیو مشرانو د میزان له وضع څخه په دی ځای کښی د نیاو (عدل) ټینګوالی د عدل قیام مراد کړی دی یعنی الله تعالیٰ له آسمان څخه اخیستی تر ځمکی او نورو هغو شیانو چه د دوی په منځ کښی شته په هر شی کښی حقانیت او عدالت او مساوات قائم کړی دی او په اعلیٰ درجی سره د هغو شیانو په منځ کښی توازن او تناسب ساتی که په

کائناتو کښې د حق او عدل ساتنه ملحوظه نه وی نو د نړی (دنیا) او نړی والانو (دنیادارو) او د ګردو (تولو) کائناتو دا تول انتظام او ساتنه او انضباط سره ګډوډ کیده. نو ځکه پر مونږ بندګانو باندی هم لازم دی چه د عدالت او حقانیت په لاری سم او برابر لاړ شو او په هغی باندی مستقیم واوسو. د نیاو (عدل) او انصاف تلی ته هیڅ هسکوالی او تیتوالی ور نه کړو. او نه پر چا باندی تجاوز او زیادت وکړو او نه د چا حق وساتو. په حدیث کښې راغلی دی چه «ځمکه او اسمان په عدل باندی قائم دی».

وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ ﴿١٠﴾

او ځمکه غوړولی تیته کړی ده (الله) دپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی خلق په هغی باندی په آرامی او هوسائی (راحت) سره تګ وکړی. او راشه درشه ولری او خپل کاروبار دنده (وظیفه) قائمه وساتی.

فِيهَا فَاكِهَةٌ وَّالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ ﴿١٢﴾

په دی (ځمکی) کښې (ډول ډول ـ قسم قسم) میوی دی او خرماګانی دی خاوندانی د پوښو او (په دی ځمکه کښې دی ډول ډول ـ قسم قسم) دانی خاوندانی د وښو او (خاوندانی) د خوشبوئی ورقی د ښو وږمو.

تفسیر: یعنی میوی او دانی هم له ځمکی څخه راوځی او په غلو او دانو کښې دوه شیان وی. اول دانه چه هغه زیاتره د انسانانو خواړه دی. بل واښه چه هغه د بودګانو (حیوانانو) ازوغه (خوراکه) ده او ځینی نور شیان هم له ځمکی څنی پیدا کیږی چه یا د خوړلو دپاره پکار راځی یا د خوشبوئی دپاره او د ښو وږمو او د نورو چارو او کار فائده ورڅخه اخیسته کیږی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی ای پیریانو او انسانانو په پاس آیتونو کښې ستاسی د رب هغه عظیم الشان نعمتونه او د قدرت لوئی نښې چه بیان کړی شوی تاسی به د هغو له منځه د کومو کومو څیزونو په دروغ ګڼلو باندی څغردوالی او جراءت وکړئ ایا دا نعمتونه او نښې د نه منلو او د انکار وړ (لائق) دی بلکه نه دی. عالمان د یوه صحیح حدیث په بناء سره لیکی «کله چه کوم سړی دا آیت ولولی ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ یا ئې واوری نو داسی جواب دی ورکړی «**لابشئ من نعمک ربنا نکذب فلک الحمد**» ای څمونږ پالونکیه! مونږ د ستاسی هیڅ یو نعمت نه شو دروغ ګڼلی ګرد (تول) حمد او ثناوی ستاینی (صفتونه) تاته دی!.

تنبیه: که څه هم د پیری (جن) ذکر په تصریح سره ړومبی نه دی راغلی لیکن د (انام) په لفظ کښې هغه شامل دی. او په ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴾ کښې د دواړو پیدایش عبادت ته ذکر شوی دی. او وروسته له دی څخه پرله پسی د انسان او د پیری د پیدا کولو کیفیت راشیی او له څو آیتونو څخه وروسته په ﴿ سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴾ او ﴿ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ ﴾ کښې ئې په صراحت سره جن او انس مخاطب کړی دی. دا قرائن داسی دلالت کوی چه دلته هم هغه دواړه مخاطبان دی.

خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ ﴿١٥﴾

پیدا کړی دی (الله) انسان (آدم) له ختی کړنګیدونکی وچی څخه په شان د کودری او پیدا کړی دی (الله) (پلار د) پیریانو (ابلیس) له خالصی شغلی د اور څخه چه دود (لوګی) ئی نه درلود (لرلو).

تفسیر: یعنی د ګردو (تولو) بنی آدمانو پلار مو له خاوری څخه او د پیریانو پلار مو د اور له خالصو لمبو څخه پیدا کړی دی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: د «**آلاء**» ترجمه عموماً په نعمت سره کړی شوی ده مګر ابن جریر رحمة الله علیه د څینو

اسلافو له روایته د هغه معنی په «قدرت» سره کړی ده نو ځکه په هر یوه ځای کښی هر یوه معنی چه ښه سره لګیږی همغه معنی دی واخیسته شی دلته او له دی څخه په پخوانی آیت کښی د دی دواړو مطلبونو معنی ښښی ځکه چه جن او انس لره ئی د وجود په خلعت سره سرلوړی (سرفرازی) ښښل او د لایعقل جماد څخه عاقل ناطق جوړول د الله تعالیٰ لوی نعمت دی او د هغه د لامحدود قدرت نښی هم دی.

تنبیه: د ﴿ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴾ جمله په دی سورت کښی یو دیرش ځلی تکرار شوی ده او په هر ځلی کښی د یوه خاص نعمت په لوری اشاره شوی ده یا د عظمت او قدرت له شئونو څخه یو خاص شان ته توجه په عمل راغلی ده. داسی مکررات د عربو او د عجمو په خبرو کښی ډیر موندلی کیږی څه موده پخوا له دی څخه د «القاسم» په رساله کښی مولٰینا شبیر احمد العثمانی یو مضمون تر دی عنوان لاندی چه «په قرآن مجید کښی ولی تکرار شته» چاپ کړی ؤ په هغه کښی ئی څو نظائر د عربو د لویو شعراؤ وړاندی او د تکرار په فلسفی باندی ئی بحث کړی دی چه دلته د هغه د بسط ځای نشته.

رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ ﴿۱۷﴾

دی رب د دواړو مشرقونو لمر ختو د ژمی او ووړی دی او رب د دواړو مغربونو لمر پریوتو د ژمی او ووړی دی.

تفسیر: په اوړی او ژمی کښی له کومو کومو ځایونو څخه چه لمر راخیژی او په کومو کومو ځایونو کښی چه لمر پریوځی هم دغو ځایونو ته «مشرقین» او «مغربین» وایه شی چه د هم دی مشرقینو او مغربینو د تغییر او تبدیل څخه موسمونه او فصلونه پیدا کیږی. او راز راز (قسم قسم) انقلابات څرګندیږی د ځمکی هستیدونکیو ته له دی تغیراتو څخه په زرهاؤ ګڼی فوائد او مصالح ور رسیږی. نو د دوی بدلیدل او یو د بل په ځای راتلل هم د الله تعالیٰ لوی نعمت دی او د الله تعالیٰ له لویو قدرتونو څنی یو عظیم قدرت دی.

تنبیه: د دی آیت په وړاندی او وروسته کښی د دوو شیانو ذکر شوی دی نو ځکه دلته د مشرقینو او مغربینو ذکر هم ډیر خوندور او لطیف ښکاری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿۱۸﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ ﴿۱۹﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ ﴿۲۰﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) بهولی ئی دی دوه بحرونه سیندونه چه یو ځای ښکاریږی په منځ د دواړو کښې یوه پرده (د قدرت) ده چه نه ګډیږی یو په بل باندی.

تفسیر: یعنی هسی نه دی چه خوږی او ترخی اوبه یو په بل باندی تیری وکړی او د مخامخ خوا په خاصیت کښې څه تزئید او تبدیل وارد کړی یا د دی دواړو له یو ځای کیدلو څخه دومره اوبه زیاتوب وکړی چه د طوفان او ډوبیدلو ویره پیدا شي. د دی آیت د مضمون په نسبت څه تقریر د «فرقان» د سورت په آخر کښې ځمونږ دغه مبارک تفسیر کښې پخوا له دی څخه تیر شوی دی هغه دی هلته وکوت شي!

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۱﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴿۲۲﴾ فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۳﴾ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِى الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿۲۴﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). راوځی له دی دواړو څخه لؤلؤ او مرجان پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او خاص دغه (الله) لره دی بیړی تلونکی نوی پیدا کړی شوی لوړی (اوچتی) په بحر سیند کښې لکه لوی لوړ (اوچت) غرونه.

تفسیر: یعنی کشتی او بیړی که څه هم په ښکاره ستاسی جوړ کړی شیان دی مګر ستاسی جوړوونکی الله تعالیٰ دی او همغه پاک الله تاسی ته هسی قوت ـ قدرت ـ ساز ـ او سامان درښښلی دی چه د هغه په وسیله یواځی جهازونه بلکه په زرهاؤ نور شیان جوړولی شئ. نو ځکه الله تعالیٰ ستاسی او ستاسی د ګردو (تولو) مصنوعاتو او مملوکاتو څیښتن (خاوند) او خالق دی او دا ګرد (تول) د هغه نعمتونه او د ده د قدرت دلائل او نښی دی.

تنبیه: دا جمله د ړومبنی جملی ﴿ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ ﴾ الآیة ـ په مقابل کښې ده یعنی د سیند د تل (تحت) څخه هسی ښه شیان راوځی او د پاسه ئی داسی شیان رادرومی چه دا دواړه په خپلو ځایونو کښې د هغه لوی قدرت او نعمت ګڼل کیږی.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۲۵﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿۲۶﴾ وَّيَبْقٰى

وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَٰلِ وَالْإِكْرَامِ ﴿٢٧﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). تول هغه څوک چه په دی (ځمکه) کښی دی فانی کیدونکی دی او باقی به پاتی شی ذات د رب ستا چه خاوند د جلال لوئی دی او (خاوند د) اکرام عزت ورکولو ـ عظمت ـ فضل ـ احسان دی.

تفسير: د ځمکی او د آسمان گرد (تول) مخلوقات د حال په ژبی سره خپل حاجات او اړتیاوی (احتیاجونه) له هغه الله تعالیٰ څخه غواړی هیڅوک د یوی رپی (ثانیی) له مخی هم د الله تعالیٰ له مهربانی څخه بی پروا او مستغنی کیدی نشی او الله تعالیٰ هم سم له خپله حکمته او قدرته د هر چا اړتیاوی (احتیاجونه) او حاجات پورته کوی هر وقت د هغه کار جلا (جدا) دی او هره ورځ د ده شان او عظمت بل دی څوک وژنی ـ څوک ژوندی کوی ـ یو رنځوروی بل جوړوی له یوه څخه اخلی او بل ته ئی ورکوی یو ځای ودانوی او بله سیمه ورانوی لنده ئی دا هر څه چه غواړی کوی ئی او د الله تعالیٰ په شئوناتو کښی داخل دی او هر شی چه کوی څوک یی مخه نشی نیولی.

سبحان من تحير في صنعه العقول . سبحان من بقدرته يعجز الفحول

مړ کوی ژوندی کوی دی څه ښی چاری د ده

شین کوی شین وچ کوی زه دی شم واری د ده

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْأَلُهُ مَن فِي السَّمَٰوَٰتِ وَالْأَرْضِ ۚ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿٢٩﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د ستاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). سؤال غوښتنه کوی له دغه (الله څخه د رزق د مغفرت او د نورو حوائجو) هر هغه څوک چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی هره ورځ هر وقت دی په یوه کار کښی دی (د احیاء او د افناء او د نورو).

تفسیر: یعنی د دنیا دا کارونه او دندی وظیفی ژر دی چه پای (آخر) ته به ورسیږی وروسته له هغه ستاسی بل ژوندون او دوره شروع کیږی کله چه ستاسی د دی لویو جوړو او قافلو شمیر او لیک حساب او کتاب کیږی نو هلته به د ګنهګارانو او مجرمانو پوره خبر واخیست شی او وفا لرونکی ته به ښه صله او انعام ورکاوه کیږی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۰﴾ سَنَفْرُغُ لَکُمْ اَیُّهَ الثَّقَلٰنِ ﴿۳۱﴾ فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۲﴾ یٰمَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوْا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوْا ؕ لَا تَنْفُذُوْنَ اِلَّا بِسُلْطٰنٍ ﴿۳۳﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ژر ده چه فارغ وزګار به شو مونږ (او قصد به وکړو حساب د) تاسی ته ای دوو درنو قبیلو (د انسانانو او پیریانو) پس په کوم یوه نعمت د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی) ای تولیه د پیریانو او د انسانانو که چیری قدرت لرئ تاسی چه بهر ووځئ (وتښتئ تاسو) له څنډو (غاړو) د آسمانونو او (له څنډو د) ځمکی څخه پس ووځئ وتښتئ وبه نه وځئ وبه نه تښتئ تاسی مګر په قوت او زور سره (چه نه ئی لرئ!).

تنبیه: په ﴿ سَنَفْرُغُ ﴾ کښی مقصود ویرول دی د خلقو د الله تعالیٰ له جانبه په حساب سره نه وزګاریدل دی له څه کار څخه په رښتیا سره ځکه چه نه مشغولوی الله تعالیٰ یو کار له بل کار څخه یعنی که څوک وغواړی چه د الله تعالیٰ له حکومت څخه وتښتی نو بی له قوت او غلبی څخه به څرنګه وتښتی آیا پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه بل څوک قوتمن او زورور شته؟ نو دی به چیری تښتی؟ بله باچائی او قلمرو کوم دی چه دی هلته لاړ شی برسیره پر دی د دنیا معمولی حکومتونو ته هیڅوک بی سنده او رهداری (پاسپورټ) نه پریږدی چه لاړ شی یا راشی نو الله تعالیٰ به څرنګه چاته اجازه ورکړی چه بی له سنده بل چیری لاړ شی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۳۴﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری

ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی داسی په ښکاره ډول (طریقه) به گرد (تول) وراندی او وروسته او لاندی باندی درښیی او پر هر شی باندی تاسی خبروی چه هر یو له دوی ځخه لوی نعمت دی نو آیا تاسی به د دی لویو نعمتونو هیڅ قدر نه کوئ؟ او د الله تعالیٰ هسی عظیم الشان قدرتونه به دروغ گڼئ.

يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾

وبه لیږلی شی په تاسی باندی خالصی لمبی له اوره او په لوگی (سره گډ، یا خالی له اوره) بیا به تاسی مدد نشئ کولی یو له بل سره په دفع د عذاب کښی.

تفسیر: یعنی کله چه په گنهگارانو باندی د اور صافی لمبی او د لوگی سره گډی لمبی پریښودی شی نو هیڅوک به د هغو مخه نشی نیولی او نه به ئی په دفع پوهیږی او نه به د هغی سزا کوم بدل او انتقام اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی مجرمانو ته سزا ورکول او د هغوی د سزا بیان کول هم وفادارانو لره نعمت دی چه خلق د هغی د اوریدلو لامله (له وجی) له هغه جرم ځخه ځان وژغوری (وساتی) نو دا یوه مستقل انعام دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په هر یوه آیت کښی مونږ ته یو نعمت راښوولی شوی دی چه ځینی ئی اوس نعمت دی او له ځینو ځخه خبر ورکول هم نعمت دی تر څو له هغه ځخه مونږ ځان وژغورو (وساتو)».

فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

بیا کله چه وچوی څیری شی آسمان نو وبه گرځی گل سور رنگ لکه سری څرمنی (یا د زیتون تیل).

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښې به آسمان وچوی او رنګ به ئې لکه سره ځرمن غوندی بریښی یا به په شان د تیلو د زیتون ځلیدونکی پرقیدونکی وی نو دا به څه لوی هیبت وی.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۳۸﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْـَٔلُ عَنْ ذَنْۢبِهٖۤ اِنْسٌ وَّلَا جَآنٌّ ﴿۳۹﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) نو په دغه ورځ (د چاودیدلو ځیریدلو د اسمان) کښی نه به پوښتیدل کیږی له ګناه د دوی نه (نه) له انسانانو او نه له پیریانو.

تفسیر: یعنی له کوم سری یا پیری څخه به د هغه د ګناه د معلومولو په نسبت څه پوښتنی نه کیږی. ځکه چه الله تعالیٰ ته هغه تول څرګند دی. هو! د الزام او توبیخ او ویرولو په ډول (طریقه) به پوښتنی ورځنی کوی لکه چه د جزء ۱٤ (حجر) د سورت په (٦) رکوع ۹۲ آیت کښی داسی راغلی دی ﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴾ یا دا مطلب چه له قبر څخه د وتلو په وقت کښی هسی پوښتنی نه کیږی او له هغه څخه وروسته پوښتنه له هغه څخه منافی نه ده.

فَبِاَيِّ اٰلَاۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۴۰﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُوْنَ بِسِيْمٰهُمْ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پیژندل کیږی ګنهګاران (کافران) په علامو نښو د دوی سره.

تفسیر: یعنی د بنو (ځیرو) له توروالی او د سترګو د شینتوب به مجرمان پخپله پیژندل کیږی. لکه چه مؤمنان مسلمانان به د اوداسه او لمانځه د نښو په لرلو سره له لری هر چاته ښکاری او د عباداتو انوار او آثار د هغوی سینګار زیاتوی.

فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِيْ وَالْاَقْدَامِ ﴿۴۱﴾

نو وبه نیولی شی (دغه منکران) په (وینبتو د) وچولی (تندی) سره او په

قدمونو سره (او وبه غورځولی شي په اور کښې).

تفسیر: یعنی ځینې به له پیکیو (موی پیشانی) څخه او ځینې به له پښو څخه نیسی، په دوزخ کښې به ئې اچوی او په راښکودلو سره ئې د اور په لوری کش کوی. یا د هر مجرم پندی او هډوکی ماتاوه شي او د هغوی وچولی (تندی) له پښو سره یو ځای کاوه شي او په ځنځیرونو او نورو سره ئې ترلی په دوزخ کښې غورځاوه شي.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٢﴾ هَٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) دا دوزخ دی هغه چه دروغ به ئې ویل په ده سره مجرمانو (کافرانو).

تفسیر: یعنی هلته به داسی ورته ویل کیږی چه دا هغه دوزخ دی چه په دنیا کښې ته د هغه له وجود څخه منکر وی.

يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ ﴿٤٤﴾

ګرځی به دوی په منځ د دوزخ او په منځ د اوبو ډیرو تودو ډیرو ګرمو کښې.

تفسیر: یعنی کله به د اور او کله به د ډیرو تودو او ایشیدلو اوبو عذاب مومی **(اعاذنا الله منها ومن سائر انواع العذاب)** « ای لویه څیښتنه! (خاونده) له دی دوو ربړو (تکلیفونو) او له نورو ربړو (تکلیفونو) څخه مو تل وساتی!».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ ﴿٤٦﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب خپل دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). او هغه لره چه ویریږی (په وقت د ګناه کښې) له ودریدلو څخه په مخ د رب خپل کښې (حساب ته) دوه جنتونه دی.

تفسیر: یعنی هغه سړی چه په دنیا کښې له دی خبری څخه ویریده چه زه به یوه ورځ د خپل

پاک پروردګار په مخ کښې ودریږم او د یوی یوی ذری او ککی شمیر به ورکوم او له دی ویری څخه به ئی د الله تعالیٰ له نافرمانی څخه ځان ساته او د تقویٰ په سمه لاره باندی به ئی تګ کاوه نو ځکه هسی سړیو ته دوه عالیشان جنتونه ورکول کیږی چه د هغو صفتونه لاندی راځی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ ﴿٤٨﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). (هسی جنتونه) چه خاوندان د ډیرو ډیرو څانګو دی.

تفسیر: یعنی په جنت کښې د مختلفو اقسامو راز راز (قسم قسم) میوی به وی او د ونی ښانګی به ډیری میوی او ښه سیوری لری.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی). په دی دواړو (جنتونو) کښې به دوه چینی وی چه بهیږی به (هر چیرته ئی چه غواړی دوی).

تفسیر: چه اوبه ئی نه لږی کیږی او نه وچیږی او تل بهیدونکی دی او هر چیری چه د دی جنتی زړه وغواړی هلته ځی د دغو چینو نومونه دا دی «تسنیم» او «سلسبیل».

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا مِن كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ ۚ

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دی دواړو (جنتونو) کښې به له هری میوی (آشنا ناآشنا وچه لمده او نور) دوه دوه قسمه وی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) پر هسی فرشونو باندی چه استرونه د

هغو به له وریښمو کلکو څخه به وی

تفسیر: کله چه د هغه استر له کلکو وریښمو څخه وی نو له هغه ځني دی اټکل او قیاس وکړ شی چه د هغه مخ به له څه نرم او پاسته وریښمین او ښه توکی څخه وی؟

وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ۝

او انول (شوکول) (د میوی د دغو) دوو جنتونو به تر لاس لاندی وی.

تفسیر: چه د هغو انول (شوکول) دانه دانه کول به ډیر آسان وی په ولاړه ـ ناسته ـ ملاسته او په هر یوه حالت او ډول (طریقه) چه جنتیان وغواړی تولولی ئی شی او له هغو څخه په زړه پوری خوند اخیستی شی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) په دغو (جنتونو) کښی به بند کوونکی د سترګو (حوری) وی چه نه وی مسه کړی دوی لره انسان پخوا له دغو (جنتیانو میرو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری.

تفسیر: یعنی د هغو عصمت ته د هیچا ګوته نه ده رسیدلی او نه دوی پرته (علاوه) له خپلو میرو (خاوندانو) څخه د نورو په لوری خپلی سترګی غړوی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ۝ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۝

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) ګواکی دغه (حوری) یاقوت لعل وی

(په صفائی) او مرجان وی (په سپین والی کښی). پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی).

تفسیر: یعنی هسی خوشرنگی او بیش بها او قیمتداری به وی.

هَلْ جَزَآءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ ﴿٦٠﴾

نه ده جزاء بدل د احسان نیکی مگر احسان نیکی ده.

تفسیر: یعنی د ښو بندگانو بدل پرته (علاوه) له ښه ثوابه بل څه کیدی شی؟ دی جنتیانو په دنیا کښی د الله تعالیٰ داسی ډیر ښه عبادتونه کری ؤ گواکی هغوی الله تعالیٰ پخپلو سترگو سره لیدو او الله تعالیٰ هم هغوی ته انتهائی بدل ورکر. لکه چه د سجدی د سورت په دوهمه رکوع کښی راغلی دی ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ ښائی په دی کښی د هم دی لیدو دولت ته اشاره او نغوته وی والله اعلم.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) او بی له دغو (دوو جنتونو) دوه جنتونه نور هم دی.

تفسیر: ښائی وړاندنی باغ مقربینو لره وی او دا دوه باغونه ښو ډلو (اصحاب یمین) لره وی.

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَامَّتَانِ ﴿٦٤﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تک تور به وی (له ډیر شینوالی څخه).

تفسیر: یو څیز چه ډیر زیات شین شی توروالی ته اوړی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۶۵﴾ فِیْهِمَا عَیْنٰنِ نَضَّاخَتٰنِ ﴿۶۶﴾
فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۶۷﴾ فِیْهِمَا فَاکِهَةٌ وَّنَخْلٌ وَّرُمَّانٌ ﴿۶۸﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (جنتونو) کښی دوه چینی جوش وهونکی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (دوه جنتونو) کښی هر راز (قسم) میوی او خرما او انار.

تفسیر: خو د دنیا په نرگسو (انارو) او کجورو (خرماؤ) باندی دی قیاس ونه کړل شی ولی چه د هغو میوو کیفیت او ښکلي بل رنګ دی او یوائحی پاک الله ته معلوم دی.

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۶۹﴾ فِیْهِنَّ خَیْرٰتٌ حِسَانٌ ﴿۷۰﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) وی به په دغو (تولو جنتونو) کښی حوری پیمخی نیکی ښائسته.

تفسیر: یعنی په دغو څلور واړو جنتونو کښی به پیغلی وی ښی رشی پیمخی پیمخی ښکلی (خوبصورت خوب سیرت).

فَبِاَیِّ اٰلَآءِ رَبِّکُمَا تُکَذِّبٰنِ ﴿۷۱﴾ حُوْرٌ مَّقْصُوْرٰتٌ فِی الْخِیَامِ ﴿۷۲﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) حوری به وی پتی کړی شوی په خیمو کښی.

تفسیر: له دی څخه راښکاری چه د ښځی لویه بزرګی او صفت ستر او پرده ده او ښځی اصلی دول او سینګار په کور او په پرده کښی دی. او ښائی چه پخپلو کورونو کښی درنی لکه مرغلری ناستی وی.

فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۷۳﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَآنٌّ ﴿۷۴﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۷۵﴾ مُتَّكِـِٕيْنَ عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَّعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿۷۶﴾ فَبِاَيِّ اٰلَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبٰنِ ﴿۷۷﴾ تَبٰرَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِى الْجَلٰلِ وَالْاِكْرَامِ ﴿۷۸﴾

پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) چه نه به وی مسه کړی دوی لره سړی پخوا له دغو (جنتیانو میړو (خاوندانو) خپلو) او نه پیری. پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او منکریږئ تری ای انسانانو او پیریانو بلکه نشئ کیدی) تکیه کوونکی به وی دوی پر بالښتونو شین رنګو باندی او په فرشونو نفیسو عمده ؤ ښائسته ؤ باندی پس په کوم یوه نعمت د نعمتونو د رب د تاسی دروغ وایئ (او تری منکریږئ ای انسانانو او پیریانو بلکه تری منکریدی نشئ چه دا د الله له جانبه نه دی). برکت ناک دی نوم د رب ستا چه خاوند د لوئی سترتوب او د عزت ورکولو انعام دی.

تفسیر: یعنی هغه څوک چه په خپلو وفادارانو باندی دومره احسان او انعام فرمائی نو غور وکړئ چه په ګردو (تولو) نعمتونو کښی اصلی ښه والی د ده د پاک نامه له برکته په لاس راځی او د ده د نوم اخیستلو په وسیله دا نعمتونه حاصلیږی. بیا وپوهیږئ په هغه نامه کښی چه دومره برکت وی نو په مسمی کښی به ئی څومره برکات او حسنات وی.

ونسأل الله الکریم الوهاب ذاالجلال والاکرام ان یجعلنا من اهل الجنة الاولین آمین.

تمت سورة الرحمٰن بفضل الله الملک المنان فله الحمد والمنة.

سورة الواقعة مكية الا آيتى (٨١) و (٨٢) فمدنيتان وهى ست وتسعون آية وثلث ركوعات رقمها (٥٦) تسلسلها حسب النزول (٤٦) نزلت بعد سورة «طٰه».

د «الواقعة» سورت مكي دى بى له (٨١ ؤ ٨٢ آيتونو چه په مدينه كښې نازل شوى دى (٩٦) آيتونه او درى ركوع لرى.

په تلاوت كښې (٥٦) او په نزول كښې (٤٦) سورت دى وروسته د (طٰه) د سورت څخه نازل شوى دى.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾

كله چه واقعه شي واقع كيدونكى (قيامت) نشته پيښيدلو د هغى لره هيڅ نفس دروغ كوونكى (او انكار كوونكى لكه چه به ؤ ترى منكر په دنيا كښې).

تفسير: يعنى كله چه قيامت شي نو دا به ښكاره شي چه هغه يوه رښتيا خبره وه او هيڅوك ئى مخه نشى نيولى او نه ئى بيرته شړلى شي او هسى دعوى چه الله تعالىٰ مړى نه ژوندى كوى او نور ګرد (ټول) دروغ ثابتيږى. هيڅوك د دروغو په تسلى او په غلطو ډاډينو (تسلو) د هغى ويروونكى ورځى له ربړو (تكليفونو) او عذابونو څخه څه څيز نشى لرولى.

خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ ﴿٣﴾

(قيامت) ښكته كوونكى دى (د كفارو په جحيم) پورته كوونكى دى (د ابرارو په نعيم).

تفسير: يعنى يوه ډله به پورته بيوله كيږى او بله ډله به ښكته شړله كيږى او لوى متكبران چه په دنيا كښې دوى خپل ځانونه لوى ګڼل د اسفل السافلين په لورى راښكودل شي او د دوزخ په اور كښې به سوځى او ډيرو متواضعينو او له الله تعالىٰ ځنى ويريدونكيو ته به چه په دنيا كښې به وړوكى او حقير ښكاريدل د ايمان او صالح عمل په وسيله د جنت لوړ (اوچت) ځايونه وربښل كيږى.

إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجًّا ﴿۴﴾ وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿۵﴾ فَكَانَتْ هَبَاءً مُّنْبَثًّا ﴿۶﴾

کله چه وخوځولی شي ځمکه په لړځولو سختو سره او وریژول شي غرونه په ریژولو سختو سره (داسی چه توټی توټی شی) نو شي به دا غرونه یوه دوړه خوره کړی شوی.

تفسیر: یعنی په ځمکه کښی به سخته ریږدیدنه (زلزله) پیدا شی او ګرد (تول) غرونه به توټی توټی شي او له بڅرکو څخه به ئی هسی دوړی او ګردونه پورته کیږی چه توله دنیا به په هغه کښی ډوبیږی.

وَكُنْتُمْ أَزْوَاجًا ثَلَاثَةً ﴿۷﴾

او شي به تاسی صنفونه دری (دوه جنتیان او یو دوزخیان).

تفسیر: یعنی د قیامت له وقوع څخه وروسته ګرد (تول) خلق په دری برخو ویشل کیږی ـ دوزخیان ـ عام جنتیان او د مقربینو خواص چه د جنت په اعلیٰ درجاتو رسیږی وروسته د دی دری واړو ذکر په مجمل ډول (طریقه) سره راځی ـ او بیا د هغو احوال په تفصیل سره بیانیږی.

فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿۸﴾

پس یاران ملګری د ښی لاس څومره ښه دی یاران ملګری د ښی لاس.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د عظیم عرش په ښی خوا کښی وی او هغوی د میثاق اخیستلو په وقت کښی هم د آدم علیه السلام له ښی خوا څخه ایستلی شوی ؤ او د هغوی اعمالنامی هم د هغوی په ښی لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی هم د دوی له ښی لاس څخه اخلی نو هغه ورځ د دوی ښه والی او برکت ډیر زیات او د دوی مرتبه به ډیره لوړه (اوچته) وی. څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم د معراج په شپه کښی د هم دوی په نسبت داسی یوه ننداره کړی وه چه آدم علیه السلام به کله چه خپل ښی لاس ته کاته نو مسکیدل او تبسم به ئی کاوه او کله چه به ئی خپل کیڼ لاس ته کتل نو له ژړا پوری راوری کیده. نو دغه اصحاب الیمین خورا (ډیر) ښه نیک بختان دی او د داسی ښو درجو او نعمتونو خاوندان دی چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ ۝٩

او یاران ملګری د کیڼ لاس ځومره بد سپک دی یاران ملګری د کیڼ لاس.

تفسیر: یعنی دا خلق د آدم علیه السلام له کینی خوا څخه ایستلی شوی او د عرش عظیم په کینی خوا کښی ودرول شی او د دوی اعمالنامی هم په کیڼ لاس کښی ورکولی کیږی او پرښتی ئی د هغوی له کیڼ لاس څخه کش کوی نو دوی ډیر بدبخت او په ډیرو ربړو (تکلیفونو) او نحوستونو اخته دی. چه هر څوک پری تعجب کوی.

وَٱلسَّٰبِقُونَ ٱلسَّٰبِقُونَ ۝١٠ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلۡمُقَرَّبُونَ ۝١١ فِي جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ۝١٢

او ړومبی کیدونکی (حسناتو ته) هم دوی ړومبی کیدونکی دی (جنت ته) هم دوی نژدی کړی شوی دی (الله ته) په جنتونو د نعمتونو کښی به وی.

تفسیر: یعنی هغه خلق چه په دنیا کښی د علمیه ؤ او عملیه ؤ کمالاتو او د تقویٰ د مراتبو لامله (له وجی) وړاندی وی نو په آخرت کښی به هم د ښی لاس له ډلی څخه وړاندی تیریږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته خیژی نو دوی به د الله تعالیٰ په رحمتونو او تقرب او وجاهت په مراتبو کښی له ګردو (تولو) څخه په مخ کښی وی. او ابن کثیر رحمة الله علیه وائی چه دا خورا (ډیر) منلی سری به پیغمبران رسولان ـ صدیقان ـ شهیدان وی چه الله تعالیٰ ته به مخامخ ودریږی.

ثُلَّةٞ مِّنَ ٱلۡأَوَّلِينَ ۝١٣ وَقَلِيلٞ مِّنَ ٱلۡأٓخِرِينَ ۝١٤

لویه ډله به وی له اولینو ړومبنیو څخه او لږ دی له آخرینو وروستنیو څخه.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «ړومبی ئی ړومبنی امتونه یاد کړل او وروسته ئی دا (محمدی) امت یاد کړ یا به له وړاندی او وروسته څخه د هم دی محمدی صلی الله علیه وسلم امت مقدم او مؤخر کسان مراد وی یعنی اعلیٰ درجه سری پخوا ډیر ؤ او وروسته به لږ کیږی ».

تنبیه: زیاترو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښی دا دواړه احتمالات بیان کړی دی خو حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه دوهم احتمال ته ترجیح ورکړی ده او په روح المعانی کښی له طبرانی او نورو څخه د ابوبکره په سند حسن سره یو حدیث نقل کړی دی چه په هغه کښی نبی اکرم صلی الله علیه وسلم د دی آیت په نسبت داسی فرمایلی دی «**هما جمیعا من هذه الامة** ـ دا ګرد (تول) به له هم دی امت څخه وی» والله اعلم.

ابن کثیر رحمة الله علیه له دی آیت څخه یو دریم مطلب هم اخیستی چه مونږ ته هغه غوره ښکاری یعنی د هر امت په وړاندینیو پیړیو (طبقو) کښې د نبی د صحبت یا د قرب عهد له برکته اعلیٰ درجه مقربین هومره چه زیات وی په وروستنیو پیړیو کښې ئی دومره نه پاتی کیږی. په هم دی مضمون ځمونږ د پاک پیغمبر څخه هم یو حدیث داسی روایت شوی دی «**خیر القرون قرنی ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم**» هو! که د ابوبکره حدیث صحیح وی لکه چه په روح المعانی کښې شته نو ښکاره ده چه همغه مطلب به تاکلی (مقرر کړی) شی.

عَلٰى سُرُرٍ مَّوْضُوْنَةٍ ﴿۱۵﴾

ناست به وی (جنتیان) په تختونو اوبدلیو شویو جړاو کړیو شویو په زرو جواهرو باندی.

تفسیر: چه دغه جنتی تختونه په سپینسو (تارونو) د سرو زرو (طلاؤ) او جواهرو سره اوبدلی شوی وی.

مُّتَّكِـِٕيْنَ عَلَيْهَا مُتَقٰبِلِيْنَ ﴿۱۶﴾

چه تکیه وهونکی به وی (جنتیان) په هغو (تختونو) باندی مخامخ کیناستونکی یو بل ته.

تفسیر: یعنی د دوی کیناستل به په داسی یو ډول (طریقه) سره وی چه د هیڅ یوه شا به د بل په لوری نه وی او یو به د بل په لیدلو سره خوشالیږی.

يَطُوْفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُوْنَ ﴿۱۷﴾

گرځی به په دوی باندی (دپاره د خدمت) هلکان تل پاتی کیدونکی (په هلکوالی سره).

تفسیر: یعنی د دوی د خدمت دپاره به هسی هلکان تاکلی (مقرر) شوی وی چه تل به هغوی به همغه یوه صحیح او اندازه عمر او منگ وی او گرځی به دغه هلکان پر دغو جنتیانو.

بِاَكْوَابٍ وَّاَبَارِيْقَ ۙ وَكَاْسٍ مِّنْ مَّعِيْنٍ ﴿۱۸﴾ لَّا يُصَدَّعُوْنَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُوْنَ ﴿۱۹﴾

په ګلاسونو او په کوزو سره او په کاسو لوښیو سره له صافو پاکو شرابو بهیدونکیو څخه چه نه به سر خوږیږی له دغو (شرابو) او نه به بی هوشه کیږی چتی (بیکاره) وئیږی (تری).

تفسیر: یعنی ډیر ښه او پاک شراب چه د هغو قدرتی چینی به په جنت کښی بهیږی او د هغو له څښلو څخه به نه په سر کښی خوږ پیدا کیږی او نه به ئی څښونکی چتی (بیکاره) او اپلتی خبری کوی ځکه چه په هغو کښی به نشه نه وی او یواځی د خوښی ـ سرور ـ خوند ـ لذت او خوشالی څخه به ډک وی.

وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢١﴾

او (ګرځی به په دوی باندی هلکان په) میوو له هغه راز (قسم) چه ئی خوښوی (جنتیان) او غوښو د مرغانو سره له هغه ډوله (قسمه) چه زړونه ئی غواړی.

تفسیر: یعنی هر کله ئی چه هره میوه زړه وغواړی او هر راز (قسم) غوښه ئی چه خوښه وی بی له زحمته او تکلیفه هغه ورته رسیږی.

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

او (ګرځی به په دغو جنتیانو باندی) حوری پیمخی غتی سترګی په شان د لؤلؤ مرغلرو ساتلیو شویو په پوښو (غلافونو) کښی.

تفسیر: یعنی لکه صافی او پاکی مرغلری غوندی چه د هیڅ ګرد او دوړو اثر او اغیزه به په کښی نه وی.

جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا تَأْثِيمًا ﴿٢٥﴾
إِلَّا قِيلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

جزاء بدل ورکول دی په هغو چه ؤ دوی چه کول به ئی (له حسناتو په دنیا کښې) نه به اوری دوی په دغه (جنت کښې) چتی (بیکاره) خبری او نه د گناه خبری مګر اوری یوه خبره سلام سلام (یعنی تل به سلام اچوی جنتیان یو په بل باندی په جنت کښې).

تفسیر: یعنی چتی (بیکاره) خبری ـ لغویات او واهیات به هلته بیخی نه وی او نه به څوک دروغ وائی او نه به پر چا باندی تهمت او تور تړل شی یوائې له هری خوا څخه د سلامونو غږونه پورته کیږی چه جنتیان به یو بل ته سلامونه اچوی او پرښتی به هم دوی ته سلامونه اچوی او د الله تعالیٰ سلامونه به هم دوی ته وررسیږی چه هغه خورا (ډیر) د عزت او احترام صورت لری او په ډیر اعزاز او اکرام سره اجرا کیږی او د سلام په دی ډیر والی کښې دی خبری ته اشاره ده چه وروسته له هغه چه تاسی دی ځای ته ورسیږی. له هر راز (قسم) ربړو (تکلیفونو) او مصیبتونو څخه ساتلی او ګرد (ټول) هلته له هر راز (قسم) پیښو څخه محفوظ ـ صحیح او سالم پاتی کیږئ او هیڅ قسم آزار ـ درد او مرګ به نه دررسیږی او له فناء څخه به د تل دپاره ساتلی یئ.

وَاَصۡحٰبُ الۡيَمِيۡنِ ۙ۬ مَاۤ اَصۡحٰبُ الۡيَمِيۡنِ ؕ﴿۲۷﴾ فِىۡ سِدۡرٍ مَّخۡضُوۡدٍ ۙ﴿۲۸﴾

او ملګری یاران د ښی لاس څومره ښه دی ملګری یاران د ښی لاس په بیرو بی اغزیو کښې به وی.

تفسیر: چه په راز راز (قسم قسم) خوندورو ګلانو کښې پټی وی.

وَّطَلۡحٍ مَّنۡضُوۡدٍ ۙ﴿۲۹﴾ وَّظِلٍّ مَّمۡدُوۡدٍ ۙ﴿۳۰﴾

او په کیلو له بیخه تر سره ډکو کړیو شویو کښې به وی او په سیوریو اوږدو کړیو شویو همیشه ؤ کښې به وی.

تفسیر: یعنی نه د لمر تکلیف وی او نه د ګرمی او نه د یخنی له لاسه کوم زحمت وررسیږی. نه په تیاره وی تل به هسی وقت وی لکه چه د لمر ختو له وقت څخه لږ څه پخوا وی. او هسی یو برابر او ښه اوږد سیوری وی چه ډیر ګرندی آس به په پنځه سوو پرله پسی کلونو تګ سره نشی تری وتلی.

وَّمَآءٍ مَّسۡكُوۡبٍ ۙ﴿۳۱﴾ وَّفَاكِهَةٍ كَثِيۡرَةٍ ۙ﴿۳۲﴾ لَّا مَقۡطُوۡعَةٍ وَّلَا مَمۡنُوۡعَةٍ ۙ﴿۳۳﴾

او په اوبو بهيدونکيو توئيدونکيو هميشه ۇ کښي به وي او په ميوو ډيرو کښي به وي چه نه به قطع کولی کيږي په هيڅ وقت او نه به منع کولی کيږي په هيڅ عذر سره.

تفسير: يعني هر راز (قسم) ميوی به وي چه پرته (علاوه) له جنتيانو څخه به هيچا ګوتی نه وي وروړی او نه به چا پری کړی وي او نه د دنيا د موسمي ميوو غوندی وي چه کله وي او کله نه وي او نه به په کښي څه ډيل او انقطاع پيښيږی بلکه تل ښه او تاندی او خوندوری ميوی موجودی وي او بلاممانعت او تکلف به هر وقت ورتقديميږی.

وَّفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ ﴿۳۴﴾

او په فرشونو اوچتو کړيو شويو کښي به وي (په پالنګونو باندی).

تفسير: يعني خورا (ډير) پرير (غټ) او جګ (وچت) به وي او له ظاهری او باطنی حيثيته به هم خورا (ډير) ښه اعلیٰ عمده او هسک (اوچت) وي.

إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاءً ﴿۳۵﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا ﴿۳۶﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿۳۷﴾ لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿۳۸﴾

بيشکه مونږ نوی پيدا کړی دی دغه حوری په يوه ښه پيدا کولو سره نو ګرځولی مو دی دوی بکری پيغلی عاشقانی (پر جنتيانو خاوندانو خپلو) همزولی (په خپل مابين کښی) دپاره د ملګرو يارانو د ښی لاس.

تفسير: يعني حوری او د دنيا ښځی چه په جنت کښي سره ګډيږی نو هلته د دی دنيا د ښځو پيدائش وده او ښائست به د الله تعالیٰ په قدرت هسی وي چه تل به پيمخی - پيغلی ښائسته او په زړه پوری وي او د هغوی خبری اتری طرز - اداء انداز او طبيعی مينه د خپلو ميړو (خاوندانو) شوق ځان ته ورکش کوی. او تل به دوی د خپلو ميړو (خاوندانو) سره همزولی هم منګی (هم عمر) او هم فکره وي.

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ ﴿٤٠﴾

(اصحاب اليمين به) لويه ډله وي له اولينو ړومبنيو خلقو څخه او لويه ډله به وي له آخرينو وروستنيو خلقو نه.

تفسير: يعني اصحاب يمين په پخوانيو کښې هم ډير ؤ او په وروستنيو کښې به هم ډير وي.

وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾

او ملګري ياران د کيڼ لاس څومره بد دي ملګري ياران د کيڼ لاس په اور تاوده کښې به وي او په سوځوونکيو اوبو کښې به وي او په سيوري کښې به وي د لوګي ډير تور چه نه به يخې سړي وي او نه به د عزت راحت وي.

تفسير: يعني د دوزخ د اور تک تور لوګي به پورته کيږي او دوی به د هغه لوګي تر هغه سيوري لاندې ودرول کيږي چه هلته به دوی ته هيڅ يو جسماني او روحاني آرام او هوسائي (راحت) نه رسيږي. نه به يخني وررسيږي او نه به هغه د پت او عزت سيوري وي. ډير ذليل او خوار به د هغه سيوري تر سوځوونکي ړاس (بخار) لاندې په ربړو (تکليفونو) اخته وي. دا د هغوی د دنيوی خوشالي بدل دی چه هغوی د هغه په غرور او ضد سره د الله تعالیٰ او د هغه د رسول مخالفت کاوه.

إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَٰلِكَ مُتْرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ ﴿٤٦﴾

(دا عذابونه په سبب د دې ؤ چه) بيشکه دوی ؤ پخوا له دې څخه په دنيا کښې ودان کړی شوي په نعمتونو کښې خوشال او ؤ دوی چه دوام اصرار ضد به ئې کاوه پر ګناه لويه (کفر) باندې.

تفسير: هغه لويه ګناه ـ کفر او شرک او د انبياؤ تکذيب يا هسې دروغ قسمونه دي چه وائي

ئې «له مړينې څخه وروسته هيڅ كله بيا ژوندون نشته» لكه چه د جزء١٤ (نحل) د سورت په پنځمه ركوع ٣٨ آيت كښې داسې يو آيت لولو ﴿ وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللَّهُ مَن يَمُوتُ ﴾

وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾

او ؤ دوى چه ويل به ئې آيا كله چه مړه شو مونږ او شو خاورې او هډوكې آيا بيشكه مونږ به بيا خامخا راپورته كړې شو او پلرونه څمونږ ړومبنى هم (به بيا ژوندى راپورته كيږى؟ بلكه نه كيږو!).

تفسير: هغه مړى هم ژوندى كيږى چه له مونږ څخه پخوا مړه شوى دى يعنې دا خبره د چا په فكر او پوه كښې راتلې شى.

قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ﴿٥٠﴾

ووايه ته (اى محمده! دوى ته) بيشكه چه ړومبنى (خلق) او وروستنى (خلق) به خامخا ګرد به تول كړل شى وقت د ورځې معلومې ته (چه قيامت دى).

تفسير: يعنې د قيامت ورځ چه د هغې وقت يوائځې الله تعالىٰ ته ښكاره دى او د ده په علم كښې مقرر او مقدر دى.

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾

بيا به بيشكه تاسې اى ګمراهانو دروغ ويونكيو خامخا خوړونكى به يئ (په دوزخ كښې) له ونې د زقوم څخه پس ډک كوونكى به يئ له هغې (ونې) څخه ګيډو خپلو لره.

تفسير: يعنې كله چه د لوږې له لاسه ترهور (مضطرب) شى نو دا ونه دوى ته د خوړلو دپاره

ورکوله کیږی او دوی به له هغی څخه خپلی ګیډی ډکوی.

فَشَٰرِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ ۝٥٤ فَشَٰرِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ ۝٥٥

پس څښونکی به یئ تاسی په هغه (زقوم خوړلی شوی) باندی له اوبو سوځوونکیو څخه پس څښونکی به یئ (په شان) د څښلو د اوښانو ډیرو تږو.

تفسیر: یعنی هسی چه اوښ په ډیره سخته ګرمی کښی د ډیری تندی له لاسه وروسته له دی چه څو ورځی ئی اوبه نه وی څښلی او بیا اوبو ته وررسیږی نو اوبه په ډیره وارخطائی سره داسی څښی چه یو څاڅکی هم نه تری پاتی کیږی. دوزخیان به هم هم داسی هغه سوځوونکی اوبه څښی چه د هغوی خولی به تناکی او کولمی به ئی توتی توتی لویږی. (العیاذ بالله).

هَٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ ۝٥٦

دا (خوړل او څښل چه ذکر شول) میلمستیا د دوی ده په ورځ د جزاء انصاف کښی.

تفسیر: یعنی د انصاف اقتضاء هم داسی ده چه د هغو منکرانو میلمستیا هم دا راز (قسم) وکړه شی.

نَحْنُ خَلَقْنَٰكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ۝٥٧

مونږ پیدا کړی یئ تاسی (له نشتوالی څخه) نو ولی تاسی باور یقین نه کوئ په ژوندون پس له مرګه.

تفسیر: یعنی دا خبره ولی نه منئ چه پخوا هم پیدا کوونکی الله تعالیٰ دی او بیا هم پیدا کوونکی همغه الله تعالیٰ دی.

أَفَرَءَيْتُم مَّا تُمْنُونَ ۝٥٨ ءَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ الْخَٰلِقُونَ ۝٥٩

آیا وینئ تاسی (چه خبر راکړئ له) هغه اوبو څخه چه څڅوی ئی تاسی (آیا پر رحمونو د ښځو خپلو کښی) آیا پیدا کوئ تاسی له دغه (منی نه بشر)

که یو مونږ پیدا کوونکی (د تولو موالیدو بلکه ته ئی خالق ای الله).

تفسیر: یعنی د میندو په رحم کښی له نطفی څخه سړی څوک جوړوی هلته ستاسی هیڅ ظاهری تصرف نه چلیږی او د هیچا یو ښکاره لاس نه وررسی او نه څه تصرف پکښی کولی شئ. بیا نو پرته (علاوه) له مونږ څخه بل څوک دی چه له هغه یوه څاڅکی اوبو څخه هسی ښکلی شکل جوړوی؟ او بیا په هغی کښی سا او روح اچوی **(فتبارک الله احسن الخالقین والحمد لله رب العالمین)**.

نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ

مونږ مقدر کړی مو دی په منځ ستاسی کښی (ای مخلوقاتو) مرګ .

تفسیر: یعنی ژوند بښل ـ وژل او نوری ګردی (تولی) چاری څمونږ په قدرت او قبضه کښی دی کله چه د وجود او د عدم واک او اختیار څمونږ په لاس کښی دی نو وروسته له مړینی ژوندی کول هم مونږ ته کوم ګران کار نه دی.

وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٦٠﴾ عَلَىٰ أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾

او نه یو مونږ عاجز چه څوک تیری راباندی وکړی له دی نه چه پیدا کړو بدل ستاسی (نور خلق) پشان ستاسی او مونږ راپورته پیدا کړو تاسی په هغو (صورتونو سره) چه تاسی به علم نه پری لرئ.

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی تاسی به بلی نړی (جهان) ته بیایو او ستاسی په ځای به نور خلق ودروو.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

او خامخا په تحقیق پوهیدلی یئ تاسی په پیدا کیدلو ړومبنیو باندی نو ولی نه یادوئ پند نه اخلئ (د دغه الله تعالیٰ په قدرت او یقین نه کوئ په بیا

پیدا کولو باندی).

تفسیر: یعنی همغه ړومبنی پیدائش په یاد کړئ او د هغه له مخی او اتکله دا دوهم پیدائش هم قیاس کړئ!.

أَفَرَءَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ ۝٦٣ ءَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُۥٓ أَمْ نَحْنُ ٱلزَّٰرِعُونَ ۝٦٤

آیا پس وینئ (چه خبر راکړی ماته) هغه چه کړئ ئی تاسی. آیا تاسی زرغونوئ هغه (کرلی شوی) که مونږ یو زرغونوونکی (پخوونکی د هغه بلکه ته ئی ای الله).

تفسیر: یعنی په ښکاره ډول (طریقه) سره خو تاسی تخم شیندئ ولی دننه په ځمکه کښی د هغه پالل او د هغه زرغونول او له هغه څخه یو تک شین کښت (فصل) جوړول او بیا هغه ګټور (فائده مند) ګرځول د چا کار دی؟ د دی په نسبت خو تاسی ظاهری او سطحی دعوی هم نشئ کولی چه هغه ځمونږ تیار کړی شوی شی دی.

لَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَٰهُ حُطَٰمًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ۝٦٥ إِنَّا لَمُغْرَمُونَ ۝٦٦ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ۝٦٧

که اراده وفرمایو مونږ نو خامخا وبه ګرځوو مونږ هغه (کښت (فصل) لره چه کرلی دی تاسی بی دانه بی حاصله) وچ واښه ذره ذره نو وبه ګرځئ تاسی تعجب کوونکی او ویونکی د دی خبری بیشکه مونږ خامخا تاوان کړی یو (په زراعت خپل کښی) بلکه مونږ محروم بی برخی کړی شوی یو (له رزق نه).

تفسیر: یعنی د کښت (فصل) له پیدا کولو څخه وروسته د هغه محفوظ او باقی پاتی کیدل هم ځمونږ کار دی که مونږ وغواړو نو کوم یو آفت ورولیږو چه په هغه سره ګرد (تول) کښت (فصل) خاوری ایری شی او بیا به تاسی خپل سر پخپلو لاسونو نیولی ژاړئ او پخپلو منځونو کښی به سره ناست راز راز (قسم قسم) خبری به جوړوئ! او وایئ به چه خانه! تاته خو سږکال ډیر لوی تاوان او جنجال در رسیدلی دی که رښتیا پوښتنه کوئ نو زه بالکل خوار او فقیر او تش لاس پاتی شوی یم.

أَفَرَءَيْتُمُ الْمَآءَ الَّذِى تَشْرَبُونَ ﴿٦٨﴾ ءَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ ﴿٦٩﴾

آيا پس وينئ (چه خبر راكړئ) تاسي اوبه هغه چه څښئ ئې تاسي (او ژوند پرې تړلي دى) آيا تاسو نازلي كړى دى هغه لطيفي خوږى (اوبه) له سپينو وريځو څخه كه مونږ نازلوونكي راښكته كوونكى يو (د هغو اوبو؟ بلكه ته ئې اى الله!).

تفسير: يعنى باران هم ځمونږ په حكم سره وريږى او د ځمكى په خزانو كښې هغه اوبه هم مونږ تولوو آيا تاسي څه زور او قوت لرئ چه اوبه جوړى كړئ؟ يا ئې په زور او زارى له وريځو څخه وورووئ؟

لَوْ نَشَآءُ جَعَلْنَٰهُ أُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾

كه اراده فرمايو مونږ نو وبه گرځوو دا (اوبه) تروى ترخي نو ولى شكر نه وباسئ (تاسي په دغو نعماؤ).

تفسير: يعنى كه مونږ اراده وفرمايو نو خوږى اوبه ترخي كوو چه هيڅوک ئې ونشي څښلي او نه كښت (فصل) ته په كار ورشي بيا هم تاسي ځما احسان نه منئ چه مونږ تاسي ته خوږى اوبه اوروو او د خوږو اوبو لوئى خزاني تاسي ته ساتو او له هغو څخه تاسي ته راز راز (قسم قسم) گټي رسوو.
په ځينو روايتونو كښې راغلى دى چه نبى كريم صلى الله عليه وسلم كله چه اوبه به ئې څښلي نو ويل به ئې
(الحمد لله الذى سقانا عذبا فراتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا. ابن كثير)

أَفَرَءَيْتُمُ النَّارَ الَّتِى تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَآ أَمْ نَحْنُ الْمُنشِـُٔونَ ﴿٧٢﴾

آیا پس وینئ (چه خبر راکړئ) تاسي د اور هغه نه چه بلوئ ئې تاسي (له هر راز (قسم) محروقاتو نه) آیا تاسي پیدا کړې ده ونه د دې (اور) او که مونږ پیدا کوونکي یو (د هغې ونې او د ټولو محروقاتو؟ بلکه ته ئې ای الله!).

تفسیر: په عربو کښې داسې څو تکې شنې ونې دي چه د هغو د دوو لرګیو له سولولو څخه اور پیدا کیږي لکه چه په هندوستان کښې د بانس د ونې له سولولو څخه اور پیدا کیږي پخوا له دې نه د (یٰسین) د سورت په آخر کښې د دې په نسبت څه بیان لیکلی شوی دی یعني په دې ونو کښې اور چا ایښی دی؟ تاسي که ما؟ (بلکه تا ایښې دی ای الله!).

نَحْنُ جَعَلْنٰهَا تَذْكِرَةً

مونږ ګرځولې مو دی دغه (دنیوی اور) تذکره یادول (د دوزخ).

تفسیر: یعني دی اور ته وګورئ او د دوزخ اور یاد کړئ دا هم د هغه اور یوه برخه او ادنیٰ نمونه ده او فکر وهونکي لره دا خبره ور په یادیږي هغه الله چه له تکې شنې ونې څخه تک سور اور راوباسي هغه په یقین سره کولی شي او قادر دی چه مړی هم ژوندي کړي!.

وَمَتَاعًا لِّلْمُقْوِيْنَ ﴿٧٣﴾

او (ګرځولې دی مونږ دا اور نفعمن او) په کار راتللو ته دپاره د مسافرانو محتاجانو بې وځلو.

تفسیر: یعني د بیدیا او میدان اوسیدونکیو او پردیسیانو (مسافرانو) ته اور ډیر په کاریږي په تیره بیا د ژمي او سړو په وقت کښې او پرته (علاوه) له دې څخه د نورو هم ډیر په ښه ورځې او د مدنیت ډیر امور پرې مربوط دي.
تنبیه: د ځینو روایاتو په بناء پوهانو (علماؤ) دا ښه مستحب ګڼلې دی چه د دې آیتونو د هرې استفهامي جملې له لوستلو څخه وروسته ښائي چه هسې وویل شي «**بل انت یاربی**».

فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيْمِ ﴿٧٤﴾

نو وکړه نسبت د پاکۍ نامه د رب خپل ته چه له ګردو (ټولو) څخنې ډیر لوی دی (او تل شاکر اوسه په دغو نعماؤ ئې).

تفسير: يعنی هغه ذات چه داسی مختلف شيان او د کار وړ (لائق) څيزونه ئی پيدا کړی دی او خاص پخپل فضل او احسان ئی مونږ منتفع ګرځولی يو د هغه شکر اداء کول په کار دی او د کافرانو او منکرانو د هغو چټی (بيکاره) او اپلتو خبرو په مقابل کښی چه هغه الله تعالیٰ ته ئی نسبت کوی د هغه د مبارک نامه پاکی بيانول په کار دی د تعجب ځای دی چه دا خلق سره د داسی باهره ؤ آياتونو او نښو د ليدلو بيا هم د هغه الله تعالیٰ په قدرت او وحدانيت باندی هسی چه ښائی نه پوهيږی.

فَلَآ اُقۡسِمُ بِمَوٰقِعِ النُّجُوۡمِ ﴿۷۵﴾

نو قسم خورم زه په ځايونو د پريوتلو د ستوريو باندی.

تفسير: او دوهمه معنی ئی دا ده چه قسم خورم د آيتونو په راښکته کيدلو د پيغمبرانو په زړونو باندی (موضح) يا د قرآنی آيتونو په راښکته کيدلو باندی له آسمانه پر ځمکی باندی چه لږ لږ او ورو ورو رانازليږی.

وَاِنَّهٗ لَقَسَمٌ لَّوۡ تَعۡلَمُوۡنَ عَظِيۡمٌ ﴿۷۶﴾ اِنَّهٗ لَقُرۡاٰنٌ كَرِيۡمٌ ﴿۷۷﴾ فِىۡ كِتٰبٍ مَّكۡنُوۡنٍ ﴿۷۸﴾ لَّا يَمَسُّهٗۤ اِلَّا الۡمُطَهَّرُوۡنَ ﴿۷۹﴾

او بيشکه (قسم) خامخا قسم دی که پوهيږئ تاسی عظيم ډير لوی چه بيشکه دا (کتاب لوستی شوی په تا باندی) خامخا قرآن کريم عزت والا دی (چه ليکلی شوی دی) په کتاب پټ ساتلی شوی (لوح محفوظ) کښی چه نه ئی مسه کوی ده لره او نه دی ئی مسه کوی مګر هغه چه پاک کړی شوی وی (يعنی پاکان).

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی پرښتی په دی پاک کتاب باندی لاس لګوی. هغه کتاب هم دا ليکلی شوی کتاب دی د پرښتو په لاسونو سره يا په لوح محفوظ کښی» ځينی د «لايمسه» ضمير قرآن ته اړوی يعنی دی پاک قرآن ته لاس نه وروړی مګر خو پاک سړی يعنی هغه کسان چه زړونه ئی صاف او اخلاق ئی پاک وی د هم داسی سړيو فکرونه او عقلونه د دی لوی کتاب په علومو او حقائقو ـ معارفو او آياتونو باندی هم په ښه ډول (طريقه) سره رسيږی. يا نه مسه کوی دا قرآن مګر خو پاک خلق. يعنی بی اودسه هغه ته لاس نه وروړی لکه

چه د نبوی له احادیثو څخه هم دا خبره ثابته شوی ده نو په دی تقدیر سره د (لایمسه) نفی به د نهی دپاره وی.

تَنۡزِيۡلٌ مِّنۡ رَّبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ۝

(هغه قرآن چه توته توته) نازل کړی شوی دی له (طرفه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: یعنی دا کومی کوډی (جادو) او توکی نه دی او نه د کاهنانو چتی (بیکاره) او اپلتی خبری دی او نه د شاعرانو توهمات او مبالغات او هسکی استعاری دی بلکه یو لوی ـ مقدس ـ معزز ـ پاک او آسمانی کتاب دی چه د رب العٰلمین له لوری د تول عالم او ګردو (تولو) نړی والانو (اهل جهان) د لار ښوونی دپاره راښکته شوی دی. هغه الله تعالیٰ څمونږ پاک الله دی چه د لمر ـ سپوږمی او ستوریو ډیر کلک محکم ـ عجیب ـ غریب او ښکلی ترتیب او نظام ئی قائم کړی دی او هغه ګرد (تول) سماوی اجرام د یوه مرتب قانون ـ او منظم اصول سره د خپلو ورځنیو ختلو او پریوتلو او نورو تأثیراتو او اغیزو سره د خپل عظمت ـ قدرت ـ قوت ـ وحدانیت تصرف او د عظیم الشان اقتدار مظاهری او په زړه پوری ننداری راښیی لکه چه ابراهیم علیه السلام هغه خپل دلیل ښوولی ؤ او د حال په ژبی سره شهادت ورکوی چه څمونږ ملونی او واک (اختیار) د هغه اعلیٰ اولیٰ ـ برتر ـ بهتر ذات د غیبی سلطی د قدرت په لاس کښی دی، همغه یو **«وحده لاشریک له»** د ځمکی ـ آسمان ـ وریځ ـ اور ـ هوا او ګردو (تولو) کائناتو او ذراتو مالک ـ خالق او ستر تولواک (شهنشاه) دی. آیا د هسی رڼو او ښکاره ؤ آسمانی نښو له لیدلو څخه وروسته د دی مضامینو په صداقت کښی کومه شبهه پاتی کیږی چه د دی سورت په اوله رکوع کښی د هغو بیان وشو. او آیا کوم یو عاقل په دی عظیم الشان فلکی نظام باندی چه سترګی وغړوی دومره نشی پوهیدلی چه یو بل باطنی شمسی نظام هم شته چه هغه هم دا قرآن کریم او د هغه پاک لوړ (اوچت) آیتونه او نور ګرد (تول) آسمانی کتابونه او آسمانی پانی دی چه دا ګردی (تولی) د همغه الله تعالیٰ خالق الکل قائمی کړی نښی دی هغه ذات چه پخپل کامل قدرت او رحمت سره ئی دا ظاهری نظام قائم کړی دی همغه پاک الله دی چه د روحانی ستوری له پریوتو څخه وروسته یی د محمدی صلی الله علیه وسلم قرآن د لمر په پلوشو نړی (دنیا) او نړی والان (دنیادار) د کفر او شرک له توری تیاری څخه راوویستل چه د الله تعالیٰ په فضل سره تر اوسه پوری دغه لمر خپلی ښکلی شوی پلوشی (انوار) او په زړه پوری وړانګی (اشعه) پر نړی (جهان) باندی نولی او هیڅوک د دی خبری مجال نه لری چه هغه بدل کړی یا ئی غائب کړی. د هغه انوار او اشعی پر همغو زړونو باندی په ښه شان سره منعکسی کیږی چه ښه وینځلی او ښه پاک او صاف کړی شوی وی.

أَفَبِهَٰذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ ﴿٨١﴾ وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾

آیا په دی خبری (د قرآن) باندی تاسی سپک کوونکی یئ (دروغ ئی گنئ!) او گرځوئ تاسی روزی برخه خپله (له قرآنه دا خبره) چه تاسی دروغ کوونکی یئ (دغه قرآن لره).

تفسیر: یعنی آیا دا هسی دولت دی چه له هغه څخنی په گته (فائده) اخیستلو کښی تاسی سستی او کاهلی وکړئ او خپله برخه هم دومره وگنئ چه د الله تعالیٰ هغه راښوولی حقائق دروغ ثابتوئ ؟ لکه چه د وریا (باران) د لیدلو په وقت کښی وائی چه هغه ستوری هغه برج ته راغلی دی نو ځکه ورښت وشو گواکی دوی د الله په قدرت قائل نه دی او په هسی وینا سره دوی د رحمت د دی باران قدر هم نه کوی چه د پاک قرآن په شکل رانازل شوی دی او دا ویل چه د الله تعالیٰ له خوا نه دی لیږلی شوی سخته بدبختی ـ حرمان او بدنصیبی ده آیا د یوه نعمت شکر گزاری هم داسی کیدی شی چه هغه دروغ وبللی شی؟

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَا إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾

نو ولی په هغه وقت کښی چه ورسیږی (روح د سږی) ستونی ته او (حال دا وی چه) تاسی په دغه وقت حاضر اوریدونکی نظر کوونکی یئ هغه ته او مونږ ډیر نژدی یو هغه ته (په علم او قدرت) له تاسی څخه مگر نه وینئ او نه پوهیږئ تاسی پس ولی که یئ تاسی چه جزاء نه درکوله کیږی او نه ژوندی کیږئ نو بیرته راوگرځوئ تاسی دا (روح) که چیری یئ تاسی رښتینی (په دی گمان خپل کښی چه جزاء نشته).

تفسیر: یعنی په داسی بیفکری او بیخوفی سره د پاک الله تعالیٰ خبری دروغجنی کوئ گواکی تاسی د چا په حکم او واک کښی نه یئ یا هیڅ نه مرئ او له الله تعالیٰ سره نه مخامخ کیږئ ښه څه وقت چه ستاسی د کوم عزیز او محبوب سا په ختلو کښی وی او سا ئی په ستونی کښی بنده شی او د ځنکدن ربړونه (تکلیفونه) پری تیریږی که تاسی له هغه سره نژدی کینئ او د ده

هغه بیوځلی او بیچارګی پریشانی او سرګردانی وګورئ له بلی خوا الله تعالیٰ یا د هغه پرښتی له تاسی څخه هغه ته ډیری نژدی دی چه تاسی ئی نه وینئ که ستاسی واک او اختیار د بل چا په لاس کښی نه دی نو په هغه وقت کښی تاسی د خپل هغه محبوب او مین سا او روح ولی نه شئ ساتلی؟ او د څه لپاره هغه مین او محبوب مو له تاسی څخه په داسی حال کښی چه ستاسی زړونه خوربیری او اوښکی مو بهیری بیلتون کوی او تاسی په خپل فراق او بیلتون ژړوی او ولی د ستاسی له لاسه پوره نه ده چه هغه د څه مودی له مخی نور هم وساتئ؟ یا ئی له هغه تکالیفو او ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (وساتی)؟ لنده ئی دا که تاسی پخپلو دغو ویناؤ کښی رښتینی یئ نو له دی تیرو چارو څخه یوه راوښیئ.

فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلۡمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوۡحٞ وَرَيۡحَانٞ وَجَنَّتُ نَعِيمٖ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٞ لَّكَ مِنۡ أَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ﴿٩١﴾

نو که چیری وی (دغه مړی) له مقربینو څخه (الله ته). نو (شته ده لره) راحت هوسائی (آرام) او ښه رزق او جنت ډک له نعمتونو څخه. او که چیری وی (دا مړی) له یارانو ملګریو د ښی لاس. نو سلامتیا ده تا لره له یارانو ملګریو د ښی لاس څخه.

تفسیر: یعنی تاسی د یوی شیبی (دقیقی) دپاره هم هغه نه شئ ساتلی او هغه خپل ځای ته هرومرو (خامخا) رسیدونکی دی که هغه مړی له مقربینو څخه وی نو په اعلیٰ درجه روحانی او جسمانی ـ د هوسائی (آرام) راحت عیش او چرچو سامانونو ته رسیږی او په ښی لاس (اصحاب یمین) کښی شاملیږی او هیڅ یوه ویره او ربړونه (تکلیفونه) ورته نه پاتی کیږی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د هغوی له لوری ډاډه (خاطر جمع) اوسه!» یا دا مطلب چه د (اصحاب یمین) له طرفه هغوی ته سلامونه رسیږی یا هغه ته ویل کیږی تا لره په راتلونکی وخت کښی سلامتی او هوسائی (آرام) ده. او ته په اصحاب یمین کښی شامل او ګډ ئی. په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه د ځنکدن په وقت کښی د خوښی داسی زیری هغه ته ورکاوه شی.

د مؤمن سړی لویه نښه درته وایم
ځنکدن کښی تل مسکیږی ښکاری خوښ

او هم داسی مجرمینو او بدانو ته هم په هم دی وقت کښی د هغوی د بدحالی ویری اورولی کیږی.

وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾

او كه چیري وي (دغه مړی) له دروغ ويونكيو گمراهانو څخه نو میلمستیا ده (ده ته) له سوځوونكيو اوبو څخه او ننه ایستل دي په اور (د دوزخ) كښې.

تفسیر: يعني د هغه پای (آخر) او انجام هسې وي چه پخوا له مړ كیدلو څخه هغه ته د هغه راتلونكي حال احوال اوراوه كيږي.

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾

بیشكه دا خبره (چه ذكر شوه پشان د دی دری صنفو كښې) خامخا هم دا حقه يقيني ده.

تفسیر: يعني ستاسی له تكذيب څخه هيڅ شی كيدونكی نه دی. هر هغه شيان چه د مؤمنانو او مجرمانو په نسبت خبر وركړی شوی دی هغه كرد (تول) صحيح او يقيني دی او هم هغسی كيدونكی دی نو هيچا ته نه ښائی چه په هسی ښكاره خبرو كښې داسی شبهې او تردد پيدا كړی او خپل ځان وغلوی. بلكه د لويې ورځې او د قيامت دپاره ځان تيار او چمتو كړئ.

فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

پس وكړه نسبت د پاكی نامه د رب خپل ته چه له كردو (تولو) څخه ډير لوی دی.

تفسیر: يعني په تسبيح او تحميد كښې مشغول اوسئ! چه دا د هغه ځای دپاره لويه تياری ده. او په هم دی ښه چاره كښې بوخت (مشغول) اوسئ! او د مكذبينو د زړه خوږوونكيو خبرو څخه زيات مه خپه كيږئ! بلكه هيڅ غوږ ورته مه ږدئ ځكه چه په تسبيح او تحميد كښې د هغو باطلو او چتی (بيكاره) خيالاتو تكذيب او ترديد په طبيعی دول (طريقه) سره هم كيږی. دلته د «الواقعة» د سورت په خاتمی كښې مو زړه غواړی چه هغه مبارک حديث نقل كړو چه په هغه سره

حضرت امام بخاری رحمة الله علیه خپل کتاب ختم فرمایلی دی

«عن ابی هریرة قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم کلمتان خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی المیزان حبیبتان الی الرحمٰن» ۔

«سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم»

تمت سورة الواقعة ولله الحمد والمنة

سورة الحدید مدنیة وهی تسع وعشرون آیة و اربع رکوعات رقمها (٥٧) تسلسلهاحسب النزول (٩٤) نزلت بعد سورة الزلزال

د «الحدید» سورت مدنی دی ۔ (٢٩) آیتونه او (٤) رکوع لری. په تلاوت کښی (٥٧) او په نزول کښی (٩٤) سورت دی د «الزلزال» له سورت څخه وروسته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی.

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ

نسبت د پاکی کوی الله ته هغه چه په آسمانونو او په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکو).

تفسیر: یعنی د حال یا د قال په ژبه یا په دواړو سره د الله تعالیٰ حمد ۔ ثناء او تسبیح وائی.

وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ۝١ لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ يُحْيٖ وَيُمِيْتُ ۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۝٢

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی ښه حکمت والا دی. خاص دغه (الله) لره ده باچائی د آسمانونو او (باچائی) د ځمکی (هم دغه الله) ژوندی کول کوی

او مړه کول کوي او هم دغه (الله) په هر شي باندې (چه اراده وفرمائي) ښه قادر دی (چه ځینې ئې هم دغه ژوندي کول او مړه کول دي).

تفسیر: یعنې په آسمان او ځمکه یا په دواړه کښې یا هر چیرې د الله تعالیٰ احکام چلیږي او هر چیرې او هر کله واک او اختیار لري. د ایجاد او اعدام او د ګردو (تولو) چارو ملوني او قبضه د ده په لاس کښې ده هیڅ یو قوت او طاقت د هغه د تکویني قدرت او تصرف مخه نشي نیولی.

هُوَ الْاَوَّلُ وَ الْاٰخِرُ

هم دغه (الله) اول دی (له هر شي څخه چه ابتداء نه لري) او آخر دی (له هر شي ځنې چه انتهاء نه لري).

تفسیر: کله چه هیڅوک نه ؤ الله جل جلاله موجود ؤ او کله چه هیڅوک نه وي الله جل جلاله به موجود وي چه نه ابتداء لري نه انتهاء.

وَ الظَّاهِرُ وَ الْبَاطِنُ ۚ وَ هُوَ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلِیْمٌ ﴿۳﴾

او ظاهر دی (په دلیلونو سره) او باطن دی (پټ دی له لیدلو د سترګو نه په دنیا کښې) او هم دغه (الله) دی په هر شي باندې ښه عالم ښه پوهیدونکی.

تفسیر: د هر شي وجود او ظهور د هغه الله تعالیٰ له وجود څخه دی. نو ځکه د الله تعالیٰ وجود که ظاهر او باهر نه وي؟ نو د بل چا به وي؟ له عرشه نیولي تر فرش پورې او له ذرې څخه اخیستي تر لمر او نورو لویو کرو پورې هر یو شي د هغه په وجود او شته والي باندې روښان دلیلونه دي او بیلې بیلې شاهدۍ لولي. خو سره له دې د هغه ذات او اصلي حقائقو او صفاتو ته هغسې چه ښائي عقل ـ پوه او ادراک نه ور رسیږي. او د ده د هیڅ یوه صفت احاطه کول هم امکان نه لري. او نه پخپل قیاس او ادراک سره څوک د هغه د څنګوالي (کیفیت) بیان کړی شي. نو ځکه ویلی شو چه له هغه څخه زیات پټ او باطن بل څوک نشته. په هر حال سره هغه الله تعالیٰ د باندې هم دی او دننه هم دی ظاهر هم شته او په باطن کښې هم دی. او په هر راز (قسم) احوالو باندې که پټ دي یا ښکاره ښه خبردار او خورا (ډیر) پوه دی ظاهر د غالب په معنی هسې چه د هغه له پاسه هیڅ یو قوت نشته. باطن داسې چه له هغه ځنې پرته (علاوه) هسې کوم ځای موقع به نه وي چه څوک به هلته ترې پټ شي یا ئې له علمه او پوه څخه کوم شي لري

او پټ وی. د نبوی صلی الله علیه وسلم په حدیث کښې راغلی دی

«وانت الظاهر فلیس فوقک شئ! وانت الباطن فلیس دونک شئ»

هُوَ الَّذِىْ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ فِىْ سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ؕ

او دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په مقدار د شپږو ورځو کښې (له ورځو د دنیا نه) بیا ئی استواء وکړه په عرش باندی (لکه چه له شانه د الوهیت د ده سره مناسبه وه)

تفسیر: دغه بیان پخوا له دی نه د «الاعراف» په سورت کښې د اتمی پاری په آخر کښې تیر شوی دی.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا

معلوم دی (الله ته) هغه څه چه ننوځی په ځمکه کښې (لکه مړی او باران) او هر هغه څه چی راووځی له دغه زمکی نه .

تفسیر: لکه کښت (فصل) او ترکودی (نباتات) چه له ځمکی څخه راوځی. د دی بیان د (سبا) په سورت کښې پخوا له دی تیر شوی دی.

وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيْهَا ؕ

او (معلوم دی الله ته) هر هغه چه نازلیږی له آسمانه (لکه رحمت او عذاب) او هر هغه چه پورته خیژی په دغه (آسمان) کښې لکه نیک او بد عملونه.

تفسیر: یعنی له آسمانه پرښتی ـ حکمونه ـ د قضاء او قدر فیصلی ـ وریا (باران) او نور راښکته کیږی او د بندګانو اعمال او د الله اکرم شانه واعظم برهانه پرښتی او نور پورته کیږی.

وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ۚ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ④

او دغه (الله) له تاسی سره دی (په علم او قدرت سره) هر چیری چه یئ تاسی او الله پر هر هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه لیدونکی دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هیڅ کله له تاسی څخه غائب نه دی. بلکه هر چیری او په هر حال کښی چه تاسی یئ هغه ګرد (تول) دی ښه پیژنی. او تولی ښکاره او پټی خبری ښه اوری او ستاسی اعمال او نور ګرد (تول) شیان ښه وینی.

لَهٗ مُلْكُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ ⑤

خاص هغه (الله) لره ده باچائی سلطنت د آسمانونو او د ځمکی او خاص الله لره ګرځول کیږی تول کارونه.

تفسیر: یعنی منکران د الله تعالیٰ له باچائی او قلمرو څخه د باندی وتلی نشی ـ په ګردو (تولو) آسمانونو او ځمکه کښی یواځی د هغه وحده لا شریکله حکومت دی او په پای (آخر) کښی د ګردو (تولو) کارونو فیصله د ده له لوری کیږی.

یُوْلِجُ الَّیْلَ فِی النَّهَارِ وَیُوْلِجُ النَّهَارَ فِی الَّیْلِ ؕ

ننه باسی (الله) شپه په ورځی کښی او ننه باسی (الله) ورځ په شپی کښی.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ کله ورځ لندوی او شپه اوږدوی (په قوس او جدی کښی) او کله په عکس د دی شپی لندوی او ورځی اوږدوی (په جوزا او سرطان کښی).

وَهُوَ عَلِیْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ⑥

او دغه (الله) ښه عالم دی په پټو خبرو نیاتو عقائدو د سینو زړونو باندی هم.

تفسیر: یعنی په زړونو کښی هغه نیات او ارادی یا هغه خطری او وسوسی چه پیدا کیږی په هغو ګردو (تولو) باندی هغه ښه پوهیږی او هیڅ شی د ده له پوه څخه د باندی نه دی.

آمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ ۖ

ایمان راوړئ تاسي (او په ایمان همیشه اوسئ) په الله او په رسول د دغه (الله) باندی او لګوئ (په لاره د الله کښی) له هغو (اموالو) څخه چه ګرځولی یئ تاسو (الله) خلیفګان (د پخوانیو) په هغو (اموالو) کښی.

تفسیر: یعنی هغه مال او شته چه ستاسی په لاسونو کښی شته د هغو ګردو (تولو) مالک او څیښتن (خاوند) پاک پروردګار دی او تاسی یواځی د یوه امانتدار او خزانه‌دار په شان یئ نو ځکه په هر ځای او هر چا باندی چه هغه الله تعالیٰ تاسی ته د هغه د صرفولو او لګولو په نسبت امر وکړی په هم هغه ځای کښی ئی تاسی د هغه د نائب او خلیفه په ډول (طریقه) خرڅ او صرف کړئ او دا خبره مو هم په یاد وی چه پخوا له دی څخه دا مال د نورو په لاسو کښی ؤ خو اوس د هغوی په ځای تاسی یی او ښکاره ده چه تاسی به هم ځئ. ستاسی په ځای به هم بل سړی کیناستونکی وی کله چه دا خبره ښکاره شوه چه دا مال نه د پخوانیو په لاسو کښی پاتی شو او نه ستاسی په لاسو کښی پاتی کیدونکی دی نو له هسی فانی او زائل څیز سره دومره علاقه مینه او تعلق لرل چندان ښه کار نه دی او ښائی چه په ضروری او مناسبو ځایونو کښی په ښه ډول (طریقه) سره صرف او ولګول شی او نه ښائی چه په خیر خیرات کښی بی زړه توب وکاوه شی.

فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَأَنفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ ۝٧

پس هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی له تاسی او لګولی ئی دی (اموال خپل په لاره د الله کښی) هغوی لره دی اجر ثواب ډیر لوی (په جنت کښی نو تاسو ته هم رسوی نفع ایمان او خرڅول د اموالو د تاسی).

تفسیر: نو ځکه ضروری ده په هغو کسانو کښی چه دا خصلت او صفت موجود نه وی ښائی چه هغه پیدا کړی او په هغو کښی چه شته ښائی چه په هغه باندی مستقیم پاتی وی او د ایمان په مقتضاء باندی تګ او عمل وکړی.

وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ ۙ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ ۝٨

او څه مانع عذر دی تاسی لره (بلکه هیڅ مانع نشته) چه ایمان نه راوړئ په الله او رسول د دغه (الله) حال دا چه (رسول الله) رابولی تاسی چه ایمان راوړئ په رب خپل باندی او په تحقیق اخیستی ده (الله) وعده کلکه د تاسی که چیری یئ تاسی ایمان راوړونکی (نو ایمان ولی نه راوړئ؟).

تفسیر: یعنی په الله تعالیٰ باندی له ایمان راوړلو څخه یا د یقین او معرفت په لاری باندی له تللو څخنی کوم شیان ستاسی مخه نیسی؟ او په داسی چارو او معاملو کښی لتی سستی او تقاعد ولی وکړ شی. الله تعالیٰ او د هغه پاک رسول تاسی د کوم پردی (اجنبی) او غیر معقول شیز په خوا نه رابولی بلکه تاسی ته ستاسی د حقیقی رب او پالونکی په لوری بلنه کوی چه د هغه اعتقاد د ستاسی په اصلی فطرت کښی په ودیعت ایښود شوی دی او تاسی د هغه د ربوبیت اقرار پخوا له دی څخه چه دی دنیا ته راشئ کړی دی؟ لکه چه تر نن پوری د هغه اقرار اثر او اغیزه څه نه څه د بنی آدمانو په زړونو کښی موندله کیږی، بیا په دلائلو ـ براهینو او د رسولانو په ارسال او د آسمانی کتابونو په لیږلو سره د هغه ازلی عهد او پیمان تجدید او بیا په یادولو پرله پسی شوی دی او پخوانیو انبیاؤ له خپلو امتیانو څخنی داسی وعده او پیمان هم اخیستی ؤ چه د خاتم الانبیاء محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم اتباع دی هرومرو (خامخا) وکړی! او له تاسی څخه دیر سړی هسی هم دی چه پخپله د نبی کریم صلی الله علیه وسلم په مبارک لاس باندی د سمعی طاعت ـ انفاق فی سبیل الله او نورو ایمانی امورو باندی د تینګوالی او پابندی کلک عهد او تړون هم کړی دی نو وروسته له دی مبادیو څخه اوس څنګه کیدی شی هغه څوک چه د منلو اراده لری هغه ئی ونه منی او چا چه منلی دی له هغه څخه غاړه وغړوی او تری انحراف وکړی.

هُوَ الَّذِیْ یُنَزِّلُ عَلٰی عَبْدِهٖۤ اٰیٰتٍۭ بَیِّنٰتٍ لِّیُخْرِجَكُمْ مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ ؕ وَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُمْ لَرَءُوْفٌ رَّحِیْمٌ ﴿۹﴾

دغه (الله) هغه ذات دی چه نازلوی پر بنده خپل باندی دلائل (د قدرت خپل) ښکاره (لپاره د دی) چه وباسی تاسی له تیارو (د کفر) څخه رڼا (رڼړا) (د ایمان) ته او بیشکه الله په تاسی باندی خامخا ښه مهربان ډیر رحم والا دی.

تفسیر: یعنی قرآن ئی رانازل کړ او د صداقت لاری ئی دروښودی چه د هغو په وسیله تاسی د کفر او جهل له تیارو څخه ووځئ او د ایمان او علم او عمل رڼا (رڼړا) ته راشئ! او دا د پاک الله لوی شفقت او مهربانی ده که سختی ئی کولی نو تاسی به ئی په هم دی تیارو کښی پری

ښودئ تر څو په کښې مره شئ - یا به ئې د ایمان او یقین له راوړلو څخه وروسته ستاسې خطاوې او ګناهونه نه ښښل.

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

او څه مانع عذر دی تاسې لره چه نه نفقه کوئ نه لګوئ (مال خپل) په لاره د الله کښې او خاص الله لره دی میراث د آسمانونو او د ځمکې.

تفسیر: یعنې (مجازی) مالکان فنا کیږی - او ملک هغه حقیقی مالک ته چه الله تعالیٰ دی پاتې کیږی که نه هسې خو د تل دپاره هغه د ده مال ؤ - نو بیا د ده په مال کښې سم د ده له امر سره خرڅ کول او لګول ولی در نه ښکاری که په خپله خوښی او واک (اختیار) سره ئې نه ورکوئ نو بې واک هم هغه ته رسیدونکی دی نو د بندګی اقتضاء او غوښتنه هم دا ده چه په خوښی سره هغه وروړاندی کړئ! او د هغه په لاره کښې ئې خرڅ کړئ! - او د فقر - فاقې - افلاس او تنګی څخه ونه ویریږئ! ځکه چه د ځمکې او د آسمانونو د خزانو او د شتو مالک او څیښتن (خاوند) پاک پروردګار دی. نو آیا په دی لاری کښې به پخپلی خوښی سره خرڅ کوونکی او لګونکی وږی پاتې کیږی !. **«ولا تخش من ذی العرش اقلالا»**

لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ

نه دی برابر له تاسې څخه هغه چه لګولی ئې دی (مال خپل په لاره د الله کښې) پخوا له فتحې (د حدیبیې یا د مکې) څخه.

تفسیر: ځینو له فتحې څخه د حدیبیې صلحه روغه مراد کړی ده او له ځینو روایتونو څخه د هغه تائید هم کیږی.

وَقَاتَلَ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ

او بیا ئې جنګ کړی دی (له اعداء الله سره لپاره د اعلاء د کلمة الله) دا

(لګوونکی د مالونو خپلو په لاره د الله کښې او جنګیدونکی پخوا له فتحی د حدیبیې یا د مکی نه) ډیر لوی دی له جهته د درجی مرتبې له هغو کسانو چه لګوی مال خپل په لاره د الله کښې وروسته (له فتح د مکی نه) او جنګیږی (لپاره د اعلاء د کلمة الله) او له دواړو طائفو سره وعده کړی ده الله د نیکی (جنت).

تفسیر: یعنی که هسی د الله تعالیٰ په لاره کښې هر مهال (وقت) هر شی خرڅ کړل شی او جهاد وکړ شی هغه ښه دی. او الله تعالیٰ به د هغه ډیر اجر په دنیا او آخرت کښې ورکوی لیکن هغه مقدور لرونکی چه له خپلو شتو څخه ئی پخوا د حدیبیې له روغی یا د مکی له بری فتحی څخه خرڅ کړی دی او د جهاد شرف ئی ګټلی دی هغوی ډیری لوئی درجی موندلی دی او وروستنی مسلمانان د هغوی په درجو پوری نه شی رسیدلی ځکه چه په هغه وقت کښې د حق منونکی او په هغه باندی سر قربانونکی سړی ډیر لږ ؤ. او ګرده (توله) دنیا له کافرانو او باطلو خوښوونکیو څخه ډکه وه. په هغه وخت کښې اسلام جانی او مالی قربانی ته ډیره اړتیا او احتیاج درلود (لرلو). او مجاهدینو ته په ښکاره ډول (طریقه) د اسبابو ـ اموالو ـ غنائمو ـ وسلو ـ خوړو او نورو ضروریاتو هیلی (امیدونه) او توقعات ډیر لږ ؤ. په داسی حالاتو کښې ایمان راوړل او د الله او د هغه د رسول په لاره کښې د خپلو ځانونو او مالونو او شتو قربانول د دنیا د لویو اولوالعزمانو او د هغو لویو سړیو کار دی چه د هغوی ثابت قدمی او تینګتیا له غرونو څخه هم تینګه کلکه وی. **فرضی الله عنهم و رضوا عنه ورزقنا الله اتباعهم وحبهم آمین!**

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿١٠﴾

او الله په هغو کارونو باندی چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ له هر شی څخه خبر دی او پوهیږی چه د چا عمل څه درجه لری ؟ او د هغه د اخلاص وزن او تول څومره دی؟ نو له خپلی پوه سره سم له هر یوه سره به بیله بیله معامله کوی.

مَنْ ذَا الَّذِيْ يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضٰعِفَهٗ لَهٗ وَلَهٗٓ اَجْرٌ كَرِيْمٌ ﴿١١﴾

څوک دی ذات هغه چه قرض ورکوی الله لره په قرض ورکولو نیکو سره نو بیا به (الله) دوچنده کړی (هغه قرض) ده لره او خاص ده ته اجر ثواب دی نیک (د عزت).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له پور (قرض) څخه دا مطلب دی چه په دی وقت کښی په جهاد باندی تاسی خپل مالون او شته ولګوئ بیا هم دا تاسی د ډیرو شتو خاوندان کیږئ او په آخرت کښی لوئی مرتبی او مرادونه مومئ! د دوه ګونی معنی هم هم دا ده. که نه د نوکر او بادار په منځ کښی هسی ګتی وتی (سود) نشته. که چا ته څه شی ورکوی مختیار دی او که نه ئی ورکوی هم هم دی مختیار او واکدار دی.»

يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنٰتِ يَسْعٰى نُوْرُهُمْ بَيْنَ اَيْدِيْهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ

(یاده کړه ای محمده !) هغه ورځ (د قیامت) چه وینی ته مؤمنان سړی او مؤمنانی ښځی چه ځغلی به رڼا (رڼړا) د دوی مخکښی له دوی څخه او له ښی خوا د دوی څخه.

تفسیر: د حشر په میدان کښی کله چه د (صراط) په پل تیریږی پس ډیره سخته توره تیاره وی نو په دی وخت کښی له هر چا سره د هغه د ایمان او ښه عمل رڼا (رڼړا) وی. ښائی چه د ایمان رڼا (رڼړا) چه ځای ئی زړه دی وړاندی وی او د ښو عملونو به په ښی خوا کښی وی ځکه چه ښی چاری ګردی (تولی) په ښی خوا کښی سره تولیږی د هر چا ایمان او عمل په هره درجه اندازه او میچ چه وی په هغه میچ درجه او اندازه سره به د هغه رڼا (رڼړا) او روښانتیا هم وی. او ښائی چه د محمدی صلی الله علیه وسلم د امت رڼا (رڼړا) به د نورو امتونو له رڼا (رڼړا) څخه ډیره رڼه او ښه او ډیره سپینه او پلوشی غوړوونکی وی. په ځینو روایتونو کښی د مسلمانانو د کینی خوا د رڼا (رڼړا) ذکر هم شته نو د هغه مراد به هسی وی چه د رڼا (رڼړا) اغیزی او آثار هر لوری ته رسیږی. والله اعلم.

بُشْرٰىكُمُ الْيَوْمَ جَنّٰتٌ تَجْرِيْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَا ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيْمُ ﴿۱۲﴾

(او وبه ویل شی دوی ته چه) زیری د تاسی نن ورځ دی (ننوتل په) جنت چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (ځلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو کښی دغه دی هم دغه بری مونډل ډیر لوی.

تفسیر: ځکه چه جنت د الله تعالیٰ د خوښی ځای دی. هغه کسان چه جنت ته رسیږی ګواکی د هغو ګردو (تولو) مرادونه وررسیدلی دی.

يَوْمَ يَقُوْلُ الْمُنٰفِقُوْنَ وَالْمُنٰفِقٰتُ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا انْظُرُوْنَا نَقْتَبِسْ مِنْ نُّوْرِكُمْ ۚ قِيْلَ ارْجِعُوْا وَرَآءَكُمْ فَالْتَمِسُوْا نُوْرًا ۭ فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُوْرٍ لَّهٗ بَابٌ ۭ بَاطِنُهٗ فِيْهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهٗ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ ۭ ﴿١٣﴾

(یاده کړه ای محمده! هغه) ورځ چه وائی به منافقان سړی او منافقانی ښځی هغو کسانو ته چه ایمان ئی راوړی دی (داسی چه) وګورئ مونږ ته (انتظار وکړئ) چه رڼا (رڼړا) واخلو له رڼا (رڼړا) ستاسی نو وبه ویل شی دوی ته (تمسخراً) چه وګرځئ شاؤ خپلو ته پس ولتوئ رڼا (رڼړا) پس وبه واهه شی په منځ د دغو (منافقانو او مؤمنانو) کښی یو دیوال چه هغه لره به دروازه وی دننه طرف د هغی (دروازی کښی به چه د جنت په جانب دی) رحمت وی (مؤمنانو لره) او د باندی طرف ته د هغه (چه جانب د منافقانو دی) له طرفه د هغه څخه به عذاب وی.

تفسیر: یعنی د مؤمنانو او منافقانو په منځ کښی به یو لوی دیوال ودرول کیږی چه په هغه کښی به یو ور وی له دی وره به مؤمنان د جنت په لوری درومی او د منافقانو له سترګو څخه به پټیږی - د وره په منځ کښی د جنت وږمی او ښی ننداری له لری بریښی او له وره د باندی به د الله د عذاب نښی او د هغه ویروونکی اغیزی (اثر) او منظری وی.

يُنَادُوْنَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَّعَكُمْ ۭ

غږ به وکړی (منافقان) دغو (مؤمنانو) ته آیا نه وو مونږ له تاسی سره (ملګری په دنیا کښی).

تفسیر: خبره داسی ده چه رسمی کافران به د (صراط) په پل باندی نه تیریږی بلکه ړومبی به په دوزخ کښی د هغه له وره څخه په تیل وهلو سره غورځولی شی. هو! هغه کسان چه د کوم پیغمبر امت او تابعدار وی اعم له دی چه ښه وی یا خراب ـ هغه به د (صراط) له پله تیریږی وروسته له دی څخه چه د الله تعالیٰ امر ورته وشی په هغه پل باندی به وخیژی په یوه سخته تیاره کښی به ګرد (تول) خلق ډوبیږی په دی تو**ره** تیاره کښی به له ایمان لرونکیو سره یوه رڼا (رڼا) وی چه دوه مخیز (منافقان) به هم غواړی چه د هغی رڼا (رڼا) په شاؤ خوا کښی لاړ شی خو څرنګه چه مؤمنان ډیر ګړندی او تیز لکه الوتکی، موټر، بائسکل ـ آس او نور ځغلی نو ځکه هغه رڼا (رڼا) له هغوی لری تښتی ـ نو دلته به دا منافقان په شورماشور او نارو سورو باندی خولی پرانیځی چغی به وهی او وائی لږ خو ودریږئ چه مونږ هم ستاسی په رڼا کښی درسره لاړ شو مونږ په دا توره تیاره کښی لکه ړانده هسی تیریږو مونږ مه پریږدئ چه له تاسی څخه وروسته پاتی شو لږ څه ډیل وکړی او انتظار وکړئ چه مونږ هم ستاسی له دی رڼا (رڼا) څخه لږ څه ګټور شو ـ آخر مونږ په دنیا کښی له تاسی سره یو ځای اوسیدو ـ او په ښکاره ډول (طریقه) مونږ هم په مسلمانانو کښی شمیرل کیدو ـ نو د دی مصیبت په وقت کښی مونږ ولی په دی توره تیاره کښی پریږدئ؟ او له مونږ ځنی هسی ګړندی تښتئ؟ آیا دا د ملګریتوب وړ (لائق) او له اندیوالی سره ښائی؟ دوی به داسی جواب اوری چه بیرته وګرځئ! ـ او خپلو ځانونو ته هلته رڼا (رڼا) ولتوئ! که ئی ومومئ له هغه ځایه ئی واخلئ! د دی خبری له اوریدلو څخه دوی بیرته ګرځی په دی منځ کښی به په هسی یوه توره تیاره کښی سره لوبیږی چه په هیڅ یو شی باندی به د دی نظر ونه لګیږی ـ او هغه دیوال د دوی او د هغی رڼا (رڼا) په منځ کښی راځی. مطلب ئی دا چه دا رڼا (رڼا) په دنیا کښی په ښو عملونو سره په لاس راتله هغه ګټه (فائده) او رڼا (رڼا) له تاسی څخه هلته پاتی شوی ده بیرته دنیا ته وګرځی چه دا هلته له تاسی څخه پاتی ده یا به هغه ځای مراد وی چه د (صراط) په پل له ختلو څخه پخوا هلته رڼا (رڼا) او نور هر چاته تقسیم کیده.

قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ حَتّٰى جَآءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُوْرُ ﴿۱۴﴾

نو وبه وائی (مؤمنان منافقانو ته چه) هو! وئ (تاسی له مونږ سره) مګر تاسی په فتنه کښی اچولی ؤ تاسو ځانونه خپل او انتظار کاوه تاسی (په آفتونو او حوادثو مؤمنانو ته) او شک به مو کاوه تاسی (په اسلام کښی) او غولولی وئ تیر ایستلی وئ تاسی آرزوګانو خپلو تر هغه پوری چه راغی امر

حکم د الله (چه مرگ ستاسی دی) او غولولی یئ تاسی په (کرم د) الله باندی غلوونکی (چه شیطان دی).

تفسیر: یعنی بیشکه په ښکاره ډول (طریقه) په دنیا کښی تاسی له مونږ سره وئ او په ژبی سره مو د اسلام دعوی کوله خو باطنی حالت مو داسی ؤ چه په لذاتو او شهواتو کښی پریوتلی وئ او د نفاق لاره مو غوره کړی وه او خپل ځانونه مو غولولی او په هلاکت کښی مو اچولی ؤ او بیا مو توبه هم ونه کړه ـ بلکه تل به مو لاری ته کتل او انتظار به مو ایستو چه کله پر اسلام او مسلمانانو باندی کومه تکه لوېږی او د دین په نسبت به په شکوکو او شبهاتو کښی لویدلی وئ تاسی په هم دی فریب او غلونه کښی داسی ګنل چه وروسته له دی څخه به ستاسی څنی هیڅ پوښتنه نه کیږی ـ او تاسی به دا د خپل نفاق کښت (فصل) هیڅ نه ریبئ بلکه داسی هیلی او امیدونه مو په زړونو کښی ؤ چه په خو ورځو کښی به اسلام او مسلمانان له منځه ورک کیږی او دا ګردی (تولی) خبری او اتری به له زړونو څخه هیریږی او په پای (آخر) کښی به مونږ بری مومو پاتی شوه د آخرت خبره خو هلته به هم څه نه څه پلمی (تدبیرونه) جوړوو او خپل ځانونه به د هغو له ربړو (تکلیفونو) څنی خلاصوو ـ تاسی په داسی خیالونو کښی مست او بیخبره پراته وئ چه د الله تعالیٰ حکم او امر راورسید مرګی راغی او تاسی ئی راګیر کړئ ګواکی هغه لوی غلوونکی (شیطان) تاسی له لاری څخه وویستئ چه اوس هیڅ یوه د ژغورنی (نجات) او د خلاصی لاره در پاتی نه ده.

فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَّلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا ۚ مَأْوَاكُمُ النَّارُ ۖ هِيَ مَوْلَاكُمْ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾

پس نن ورځ وا به نه خیستله شي له تاسی څخه (ای منافقانو) فدیه معاوضه او نه له هغو کسانو څخه چه کافران شوی ؤ ځای د ورتلو ستاسی (او د دوی د تولو) اور (د دوزخ) دی همغه (اور لائق او) ملګری ستاسی دی او بد ځای د ورتلو دی (دغه دوزخ).

تفسیر: یعنی بالفرض که تاسی منافقان او ښکاره کافران څه معاوضه او فدیه ورکړئ او وغواړئ چه په هغه چل سره مو ځانونه وژغوری (وساتی) نو د داسی چاری د منظوری هیڅ یو صورت نشته پس تاسی ګرد (تول) په همغه کور کښی پاتی کیدونکی یئ او هم دا د دوزخ اور ستاسی د هستوګنی ځای دی او هم دا مو ملګری دی د بل چا د رفاقت او ملګرتوب توقع او هیله (ارزو) او امید مه لرئ.

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ

آیا نه دی راغلی وقت هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی (د دی) چه وویریږی زړونه د دوی (له جهته) د ذکر (وعید) د الله نه او (له جهته د) هغه څیز چه نازل شوی دی له حق څخه (چه قرآن دی).

تفسیر: یعنی هغه مهال (وقت) رارسیدلی دی چه د مؤمنانو په زړونو کښی د الله تعالیٰ او د قرآن یاد او مینه او محبت لا ښه ځای ونیسی او د اسلام د حقانی دین په مقابل کښی غاړه کیږدی ـ او ښه پاسته شي او له الله تعالیٰ څخه لا وویریږی.

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾

او نه دی کیږی (په سختوالی د زړه کښی) په شان د هغو کسانو چه ورکړی شوی ؤ هغوی ته کتاب پخوا له دی څخه نو اوږده شوه په دوی باندی زمانه نو سخت شول زړونه د دوی او ډیر له دوی څخه فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی ایمان همغه دی چه زړونه پری نرم شي. د نصیحت او د الله تعالیٰ یاد په هغو باندی ډیره اغیزه او اثر واچوی او ژر ئی قبول کړی. پخوا به اهل الکتابو ښه پندونه د خپلو پیغمبرانو له صحبته اخیستل له څو مودی راهیسی پر هغوی باندی د غفلت خوب غلبه کړی ده او هر شی له دوی څخه هیر او زړونه ئی سخت　او په اکثرو د دوی کښی ډیره سرکشی او یاغیتوب پیش شوی دی نو اوس د مسلمانانو وار راغلی دی چه هغوی د خپل مبارک پیغمبر له صحبت څخه ښی ګټی وکړی. او په نرم زړه کامل انقیاد او د ذکر الله په پوره خشوع او زیات خضوع سره د الله تعالیٰ او د ده د رسول اوامر او احکام ومنی او په ښو صفاتو سره متصف شی ـ او هغه لوی مقام ته وخیژی چه هلته تر اوسه پوری بل کوم امت نه دی ختلی.

اِعۡلَمُوۡۤا اَنَّ اللّٰهَ یُحۡیِ الۡاَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَا ؕ قَدۡ بَیَّنَّا لَكُمُ الۡاٰیٰتِ لَعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُوۡنَ ﴿۱۷﴾

پوه شئ تاسی بیشکه چه الله ژوندی کوی زرغونوی ځمکه وروسته له موت وچوالی د هغی (په باران سره) په تحقیق ښکاره بیان کړی دی مونږ تاسی ته دلائل (د قدرت، وحدت او عظمت خپل) دپاره د دی چه تاسی عقل پکښی وچلوئ (او کار تری واخلئ په دنیوی او اخروی امورو خپلو کښی).

تفسیر: یعنی د عربو خلق جاهل او ګمراه او داسی ؤ لکه مړه ځمکه اوس الله جل جلاله هغوی ته ایمان وروباښه او د علم په روح سره ئی ژوندی او په دوی کښی ئی ګرد (تول) کمالات پیدا کړل لنده ئی دا چه د کوم مړی ځخه مړ انسان لره نه ښائی چه مایوس بی‌هیلی او نا امید شی ځکه چه که په رښتیا سره توبه وکاږی نو بیا الله تعالیٰ د هغه په کالبد کښی د ژوندون روح ننباسی.

اِنَّ الۡمُصَّدِّقِیۡنَ وَ الۡمُصَّدِّقٰتِ وَ اَقۡرَضُوا اللّٰهَ قَرۡضًا حَسَنًا یُّضٰعَفُ لَهُمۡ وَ لَهُمۡ اَجۡرٌ كَرِیۡمٌ ﴿۱۸﴾

بیشکه خیرات ورکوونکی سړی او خیرات ورکوونکی ښځی او هغه څوک چه قرضونه ئی کړی دی له الله سره قرض نیک دوچند به کړ شی دوی ته (ثواب د قرض د هغوی) او وی به دوی ته اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی).

تفسیر: یعنی هغه څوک چه د الله جل جلاله په لاره کښی په خالص نیت سره د هغه د خوښی په خاطر خرڅ وکړی او خپل مال ولګوی او پرته (علاوه) له الله جل جلاله څخه د کومی بدلی یا د شکریی غوښتونکی نشی ګواکی هغه پاک الله ته پور (قرض) ورکوی نو داده اوسئ چه د هغه ورکړه به نه ضائع کیږی بلکه څو چنده به بیرته ورکرځی.

وَ الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا بِاللّٰهِ وَ رُسُلِهٖۤ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصِّدِّیۡقُوۡنَ ٭ۖ وَ الشُّهَدَآءُ عِنۡدَ رَبِّهِمۡ ؕ لَهُمۡ اَجۡرُهُمۡ وَ نُوۡرُهُمۡ ؕ وَ الَّذِیۡنَ كَفَرُوۡا وَ كَذَّبُوۡا بِاٰیٰتِنَاۤ اُولٰٓئِكَ اَصۡحٰبُ الۡجَحِیۡمِ ﴿۱۹﴾

او هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په الله او په (تولو) رسولانو د دغه (الله) دغه کسان هم دوی دی ډیر رښتینی او شاهدان دی (په ورځ د قیامت کښی پر دروغ ویونکیو باندی) په نزد د رب خپل وی به دغو (صدیقانو مؤمنانو) ته اجر د دوی او رڼا (رڼړا) د دوی (چه پری تیریږی به په پل صراط باندی) او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو ئی کړی دی آیاتونو ځمونږ ته هغوی دی یاران ملګری د دوزخ (چه اصلاً د هم دوی لپاره جوړ شوی دی).

تفسیر: محقق مترجم رحمة الله علیه په ښکاره سره د (الشهداء) عطف په (الصدیقون) باندی منلی دی یعنی هغه خلق چه په پاک الله او د ده په رسول پوره یقین لری او د دی یقین اثر د دوی له اعمالو او احوالو څخه هم ښکاری نو دوی رښتینی او پاخه ایمانداران دی او د الله تعالیٰ په مخ کښی هم دا حضرات د شاهدانو په ډول (طریقه) د نورو حال او احوال هم راښکاروی لکه چه د «البقرة» د سورت په اوولسمه رکوع ۱۴۳ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښی داسی یو آیت راغلی دی ﴿ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنٰكُمْ اُمَّةً وَّسَطًا لِّتَكُوْنُوْا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُوْنَ الرَّسُوْلُ عَلَيْكُمْ شَهِيْدًا ﴾ په آخرت کښی به داسی رښتونکیو ایماندارانو لره د دوی د عمل او د ایمان له درجی سره سم ثواب او رڼا (رڼړا) وربښله کیږی د دی آیت تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د اختصار د رعایت لامله (له وجی) مونږ هغه نشو لیکلی.

اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ وَّزِيْنَةٌ وَّتَفَاخُرٌۢ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ ۭ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهٗ ثُمَّ يَهِيْجُ فَتَرٰىهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُوْنُ حُطَامًا ۭ وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۙ وَّمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ ۭ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُوْرِ ⑳

پوه شئ تاسی (ای تشی دنیا خوښونکیو) چه بیشکه دغه ژوندون لږ خسیس خوشی بی فائدی لوبی او بیکاره عبث مشغولتیا او زینت ښائست او فخر لوئی کول دی په منځ ستاسی کښی یو په بل باندی او زیادت (او ډیر والی) دی په اموالو او (ډیر والی دی) په اولاد کښی (ستاسی یو په بل باندی دا ژوندون لږ خسیس په فنا کیدلو کښی) په مثل (د نباتاتو) د باران دی (چه

پر تیزی ځمکی باندی اوری) ښه ښکاری ناشکرانو کرونکو لره زرغونه د دغه (باران) بیا وچه شي (دا ګیا) نو پس وبه وینی (ای کتونکیه) هغه (زرغونه) زیړ شوی (پس له شینوالی د هغه) بیا شي هغه (وچ واښه) مات تار په تار او په آخرت کښی عذاب شدید سخت دی (دپاره د هغه چا چه منګلی ئی ولګولی په تشو دنیوی امورو او آخرت ته ئی شا کړه) او مغفرت ښښنه ده لویه له (جانبه) د الله او رضوان رضاء خوښی ده (هغه چاته چه مشغول شي په اخروی امورو او دنیا ته شا کړی) او نه دی (دغه) ژوندون لږ خسیس مګر دی متاع اسباب د غرور د غولیدلو (چه نه پاتی کیږی).

تفسیر: هر سړی د خپل عمر په اول کښی بازی او لوبی کوی ـ بیا په جوړښت ډول او فیشن او سینګار پسی ګرځی بیا د خپل پت او د اعتبار په زیادت پسی لوېږی بیا نی د مړینی ورځ نزدی کیږی د مال او اولاد په فکر کښی ډوب تللی وی چه وروسته له ما ځنی به ځما د کور ـ کهول ـ آل اولاد حال او ژوندون څرنګه وی مګر دا ګرد (تول) ساز او سامان ـ فکرونه او جاجونه فانی او زائل دی لکه چه د کښتو (فصلونو) رونق او بهار د څو ورځو له مخی وی بیا زیړ شي او وچیږی او انسانان او بودګان (حیوانان) ئی ګوډ او ماتوی او ذره ذره کوی ئی ـ او د هغه د سینګار او رونق نوم او نښه نه پاتی کیږی د دنیا د ژوندون حال او احوال او د هغه ساز او سامان هم چه په رښتیا سره د تګی یوه پنګه او د غلولو او د تیرایستلو یوه وسیله ده هم داسی وګنئ چه سړی د هغه په عارضی باغ او بهار باندی غولیږی او تیروځی او خپل انجام پری خرابوی ځکه چه وروسته له مرګه هیڅ یو له دی شیانو ځنی نه په‌کاریږی او هلته یوائی هغه ایمان او ښی چاری او صالحه اعمال په‌کاریږی او په درد ئی خوری چه سړی په دنیا کښی کړی وی. او که کور ئی ورانیږی په آخرت کښی هغه لره د الله تعالیٰ خوښی او رضامندی لاس ته نه ورځی هغه کسان چه د ایمان له دولت څخه بی برخی وی او د کفر عصیان او د ګناهونو له پیتی سره آخرت ته حاضریږی هغه ته به سخت عذاب وررسیږی او هغو مړیو ته چه سره د لرلو د ایمان ئی پخپلو ایمانی چارو کښی څه لندوالی او کوتاهی کړی وی د هغوی له قصور سره برابره سزا ورکوله کیږی او بیا ئی پاک الله ښښی ـ د دنیا خلاصه هغه وه او د آخرت مجموعه دا ده.

سَابِقُوٓا۟ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦ ۚ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢١﴾

تلوار وکړئ ورځغلئ تاسی (ای مؤمنانو) طرف د مغفرت او ښښنی ته چه له (جانبه) د رب ستاسی دی (او وکړئ ښه عملونه) او (تلوار وکړئ وځغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه) جنت ته چه پلنوالی ئی (داسی) دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی (چه دواړه سره یو ځای کړل شی داسی جنت چه) تیار کړی شوی دی دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او (ایمان ئی راوړی دی) په رسولانو د دغه (الله) دغه (موعود جنت مغفرت رضاء لقاء) فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی (د عطا ئی چه مؤمنان دی او الله څیښتن (خاوند) د فضل عظیم دی (چه په دنیا کښی مؤمنانو ته توفیق د ایمان او په عقبا کښی جنت او رضوان ورکوی).

تفسیر : یعنی له موت او مړینی څخه پخوا د هغو شیانو په راغوندولو پسی ولویږئ چه د هغو په وسیله ستاسی گناهونه وبښل شی ـ او جنت مو په برخی شی. په داسی ښو چارو کښی لتی کول او سستی ښه کار نه دی او وړاندی والی وکړی وځغلئ تاسی ای مؤمنانو هغه جنت ته چه پلنوالی ئی داسی دی لکه پلنوالی د آسمان او د ځمکی یعنی که ځمکه او آسمان دواړه سره یو ځای کړل شی نو له هغو څخه به د جنت عرض او سور جوړیږی. الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه د هغه طول اوږدوالی به څومره وی. تیار کړی شوی دی دغه جنت دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی په الله او ایمان ئی راوړی دی په رسولانو د الله دغه فضل د الله دی چه عطاء کوی ئی هغه چاته چه اراده ئی وفرمائی. یعنی ایمان او ښه عمل خو بیشکه د جنت د حصول وسیله ده لیکن په حقیقت سره به د جنت موندل د الله تعالیٰ په فضل او کرم پوری اړه (تعلق) لری که د هغه فضل او کرم نه وی نو له سزا څخه ځان بچ کول سخت دی او جنت ته رسیدل خو جلا (جدا) خبره ده.

مَآ اَصَابَ مِنْ مُّصِيْبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِىٓ اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِىْ كِتٰبٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ نَّبْرَاَهَا ؕ

نه رسیږی هیڅ مصیبت آفت غم په ځمکه او نه ستاسی په ځانونو کښی مگر هغه خو لیکلی شوی دی په کتاب (لوح محفوظ) کښی پخوا له هغی څخه چه پیدا کړی وی مونږ هغه (په دنیا کښی).

تفسیر: په دنیا او نړی کښی هغه عمومی آفتونه لکه قحط او سوکړه ـ زلزله وبا او نور چه راځی ـ او هغه غمونه او آفتونه لکه رنځ ـ درد ـ ناروغی او نور چه په ځینو سړیو کښی لیدل

کیږی دا ګرد (تول) د الله تعالیٰ په علم قدیم کښی شته او فیصله ئی صادره شوی ده او په لوح محفوظ کښی لیکلی شوی دی چه سم له هغه سره دا ګردی (تولی) پیښی واقع کیږی او د یوی ذری په اندازه او میچ هم په هغه کښی څه شی نه لږ او نه ډیریږی.

إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾

بیشکه دا (اندازه پخوا له پیدا کولو) پر الله ډیره آسانه ده.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د هر شی علم په ذاتی ډول (طریقه) سره لری او په زحمت او تکلیف ئی نه زده کوی نو بیا هغه ته د علم محیط سره سم د ګردو (تولو) واقعاتو او حوادثو لیکل پخوا له وقوع څخه په هغه کتاب (لوح محفوظ) کښی آیا کوم مشکل کار دی؟ بلکه ډیر ورته سهل او آسان دی. او خبر کړئ تاسی الله اکرم شانه واعظم برهانه په دی سره.

لِّكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ

لپاره د دی چه خفه نشئ تاسو پر هغه څه چه فوت شوی له لاسه وتلی دی د تاسو او خوشحاله نشئ تاسی په هغه څه چه تاسی ته ئی درکړی وی (په خوشحالتیا د کبر او هوا سره).

تفسیر: په دی حقیقت مو ځکه تاسی ته خبر درکړ چه تاسی ښه وپوهیږئ هغه فائدی چه تاسی لره مقدری دی هغه به ضرور در رسیدونکی وی او هغه چه مقدری نه دی هیڅ کله په لاس نه درځی هر هغه شی چه د الله تعالیٰ په قدیمی علم کښی مقرر او تاکلی شوی دی هم هغسی کیدونکی دی نو ځکه که کومه ګټه (فائده) د چا لاس ته ونه رسیږی ښائی چه پری خفه او مضطرب او پریشان نشی او هغه شی ئی چه په برخه ورسیږی په هغه باندی ځان تریخ او تریو او مضطرب نه کړی بلکه د مصیبت او ناکامی په وقت کښی صبر او تسلیم ـ او د هوسائی (آرام) او کامیابی په وخت کښی دی شکر او حمد ووائی.

تنبیه: په ﴿ اِعْلَمُوْٓا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَّلَهْوٌ ﴾ الآیة ـ کښی ئی راښوولی ؤ چه د دنیا د عیش او طرب په سامان کښی سری ته نه ښائی چه له آخرت څخه غافل شی په دی آیت کښی ئی تنبیه وفرمایله چه د دنیا په تکالیفو او مصائبو کښی ښائی چه سری ځیر شی چه د اعتدال له میچه ورتیر نشی.

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُوْرِ ۝٢٣ الَّذِيْنَ يَبْخَلُوْنَ وَيَاْمُرُوْنَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ ؕ

او الله نه خوښوي هر متكبر (په نعمت باندى) او فخر كوونكي (په نورو باندى). هغه كسان چه (هم دوى پخپله) بخل كوى او (هم) امر كوى خلقو ته په بخل سره (نو دوى لره سخت عذاب وركوى).

تفسير: د زياترو متكبرو مالدارانو حالت داسى دى چه لوئى كوى خو د لګولو په وقت كښى به يو پول او پيسه هم د دوى له جيبه څخه نه راوځى په كوم يوه ښه كار كښى به دى پخپله د وركولو توفيق نه لرى مګر پخپلو ويلو او كولو سره نورو ته دا ورښيى چه په موقع كښى خرڅ كول د هغو متوكلانو او همتناكو كار دى چه له پيسو شتو سره دومره زياته مينه او محبت نه كوى او پوهيږى چه سختى او نرمى او نور ګرد (تول) هغه على الاطلاق مالک له لورى دى.

وَمَنْ يَّتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيْدُ ۝٢٤

او هر هغه چه مخ ئى وګرځاوه (له احكام الله نه) نو بيشكه الله همغه غنى بى پروا په صفتونو سره ښه ستايلى شوى دى.

تفسير: يعنى ستاسى له خرڅ كولو او نه كولو څخه هغه ته هيڅ يوه ګټه (فائده) نه وررسيږى هغه خو يو بى‌نياز او بى‌پروا ذات دى. ګردى (تولى) ښيګنى (فائدى) او صفات على وجه الكمال د ده په ذات كښى سره تول شوى دى. ستاسى په هيڅ يو فعل كښى د هغه هيڅ يوه له ښه والى څخه هيڅ يو زيادت نه كيږى هره هغه ګټه (فائده) او نفع او نقصان چه دى له تاسى څخه دى كه څه شى لګوئ او خرڅوئ نو ګټه (فائده) به ئى اخلئ كه نه په نقصان او ګار كښى به پاتى كيږئ.

لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنٰتِ وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتٰبَ وَالْمِيْزَانَ لِيَقُوْمَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ۚ

خامخا په تحقيق ليږلى ؤ مونږ پيغمبران خپل سره له ښكاره‌ؤ دلائلو او نازل كړى ؤ مونږ له هغوى سره كتاب او ميزان تله (قواعد د عدل) لپاره د دى

چه ودریږی خلق په انصاف باندی.

تفسیر: ښائی چه له دی کتاب او میزان او تلی څخه د تللو تله مراد وی چه خلق په هغی سره خپل حقوق ادا کوی او راکړه ورکړه کوی او د هغی په وسیلی سره عدل او انصاف کیږی یعنی کتاب الله ځکه نازل شوی دی چه خلق په عقائدو ـ اخلاقو ـ اقوالو کښی د عدل او انصاف (نیاو) په سمه لاره لاړ شی او د افراط او تفریط څخه بالکل ځانونه وژغوری (وساتی). او تله ئی ځکه تاکلی (مقرر کړی) وه چه په پلورلو او پیرودلو (بیع شری) او نورو معاملاتو کښی د انصاف د تلی پلی چابړی (پله ترازو) هیڅ لوری ته ښکته او پورته نه وی. او ممکن دی چه له تلی څخه شریعت مراد وی چه د ګردو (تولو) قلبیه ؤ او قالبیه ؤ اعمالو حسن او قبح مونږ ته په ښه ډول (طریقه) سره راښیی والله اعلم.

وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ

او را لیږلی ده مونږ اوسپنه.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ «اوسپنه» پخپل قدرت پیدا کړه او په ځمکه کښی ئی د هغه درنګونه (معادن) کیښودل.

فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ

چه په دی کښی سخت جنګ ډیر قوت دی او (په کښی ډیری) منافع ګټی دی لپاره د خلقو.

تفسیر: یعنی چه له دغی اوسپنی څخه د جګړی او جنګ وسلی (اسلحی) او نور شیان جوړیږی او د خلقو زیات کارونه په هغی باندی چلیږی او ګرد (تول) مدنی او عصری امر پری مربوط دی.

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ

او بل لپاره د دی چه عالم شی الله (په علم ظاهری سره) په هغه چا باندی چه مرسته (مدد) کوی له ده سره او له رسولانو د ده سره په غیبو (بی له لیدلو).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د آسمانی کتاب په لار ښوونه په سمه لاره رانشی او د انصاف او

نیاو تله په دنیا کښې سمه ونه دروی که ضرورت پېښ شي نو هغوی ته جزاء او ګوشمالي ورکوله کیږي او په ظالمانو معاندینو ـ مخالفینو او نورو کږو تلونکیو باندی به د الله تعالیٰ او د ده د رسول د احکامو وقار او اقتدار قائمیږی. په هغه وقت کښې د توری له موتي څخه نیول او په یوه خالص اسلامي جهاد کښې د داخلیدلو وار راځي چه په هغه کښې به له هم دی اوسپنې څخه کار اخیست کیږی. په دی وقت کښې به دا خبره رابښکاره کیږی چه کوم یو بنده وفادار دی؟ چه بی له لیدلو د الله تعالیٰ د هغه مینه او محبت او د آخرت په راتللو ـ او د اجر او ثواب او په ګناه او عقاب باندی په غیاب سره ایمان ـ یقین او عقیده لری؟ او د هغه د دین ـ او د هغه د رسول او د کتاب متابعت او اعانت کوی؟.

إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

بېشکه الله ډېر قوی دی (په نصرت د احباؤ) ښه غالب دی (په ذلت د اعداؤ).

تفسیر: د جهاد تعلیم او ترغیب د دی دپاره نه دی ورکړی شوی چه الله تعالیٰ ستاسی مرستی (مدد) ـ معاونت او امداد ته څه اړتیا او احتیاج لری ځکه چه هغه لوی او بې‌نیاز او بې‌پروا پروردګار ته دا بی وځلی او کمزوری مخلوق څه مرسته (مدد) او کومک رسولی شي؟ او هغه به دوی ته څه اړتوب (احتیاج) ولری؟ هو! دومره ده چه الله تعالیٰ له داسی امر څخه ستاسی د وفاداری امتحان او ازموینه کوی. تر څو هغو بندګانو ته چه دوی په ازموینه (امتحان) کښې بریالی (کامیاب) شي لوړ (اوچت) او اعلیٰ مقامات ورکړی.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ

او خامخا په تحقیق لیږلی ؤ مونږ نوح او ابراهیم او ګرځولی ؤ مونږ په اولاده د دغه (نوح او ابراهیم کښې) نبوت پیغمبری (او نازل کړی ؤ مونږ په اولادو د دوی کښې) کتاب.

تفسیر: یعني د پیغمبری او کتاب دپاره مونږ د دی دواړو له اولادی څخه سړی غوره کړل تر څو وروسته له دوی څخه دا لوی دولت د هغوی د ذریت او خیلخانی او څوځات څخه بهر لاړ نشي.

فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٦﴾

نو ځینی له دوی لار موندونکی دی او ډېر له دوی څخه فاسقان نافرمانان

وتونکی دی (له لاری حقی نه).

تفسیر: یعنی هغو خلقو لره مو چه لیږلی ؤ یا داسی ئی وبولی چه د دی دواړو له اولادی ځنی بعضی په لاره ؤ او زیاتره کسان نافرمانان ثابت شول.

ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا

بیا وروسته ولیږل مونږ پر آثار قدمونو د هغوی باندی نور رسولان خپل.

تفسیر: یعنی وروستنیو رسولانو د هغو پخوانیو پیغمبرانو په پل باندی تګ کاوه ـ ځکه چه په اصولی حیثیت کښی د ګردو (ټولو) رسولانو تعلیم او ښوونه سره یوه وه.

وَقَفَّيْنَا بِعِيْسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنٰهُ الْاِنْجِيْلَ ۬ۙ

او وروسته راوویست مونږ عیسیٰ ځوی د مریمی او ورکړ مونږ ده ته انجیل.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ په آخر کښی د بنی اسرآئیلو د انبیاؤ خاتم یعنی حضرت عیسیٰ علیه وعلیٰ نبینا الصلوٰة والسلام ته انجیل ورکړ او استاځی وتاکه او هغوی ته ئی واستاوه.

وَجَعَلْنَا فِيْ قُلُوْبِ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوْهُ رَاْفَةً وَّرَحْمَةً ؕ

او ګرځولی ؤ مونږ په زړونو د هغو کسانو کښی چه متابعت ئی کړی ؤ د دغه (عیسی) رأفت نرمی او رحمت مهربانی.

تفسیر: یعنی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام ملګری چه په واقعی ډول (طریقه) د هغوی په طریقی باندی تلل د هغوی په زړونو کښی پاک الله نرمی ایښی وه ـ دوی د الله تعالیٰ له مخلوقاتو سره د محبت او شفقت په ډول (طریقه) سلوک کاوه او پخپلو منځونو کښی به هم تل په مهربانی اوسیدل او ښه ژوندون ئی سره درلود (لرلو).

وَرَهْبَانِيَّةَ ۨ ابْتَدَعُوْهَا مَا كَتَبْنٰهَا عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَآءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا ۚ

او (پیدا کړی ؤ دوی له ځانه) رهبانیت (ترک د دنیا) چه نوی ئی له ځانه جوړ کړی ؤ دوی هغه (رهبانیت) نه ؤ مقرر کړی مونږ دغه (رهبانیت) په دوی باندی مګر (دوی غوره کړی ؤ رهبانیت) دپاره د خوښی د الله پس ونه کړ دوی رعایت د دی لکه چه حق د رعایت ئی ؤ.

تفسیر: یعنی په وروستنیو زمانو کښی د حضرت مسیح عیسیٰ علیه السلام تابعین د بی‌دینو باچاهانو له لاسه په تنګ شول او د دنیا له مخمصو څخه وویریدل او د رهبانیت یو بدعت ئی وویست چه د هغه حکم د الله تعالیٰ له لوری نه دی شوی مګر د رهبانانو نیت هسی ؤ چه د پاک الله خوښی حاصله کړو خو بیا ئی هغه په پوره ډول (طریقه) سره پای (آخر) ته ونشو رسولی. حضرت شاه صاحب لیکی «دا د فقیری او تارک الدنیا کیدلو رسم پرنګیانو (نصاریٰ) ایستلی دی دوی به په ځنګلو کښی یوه تکیه جوړوله ـ او هلته به کیناستل نه به ئی ښځه لرله ـ او نه به د اولاد په فکر کښی لویدل ـ شپه او ورځ به ئی عبادت کاوه له خلقو سره به ئی خبری اتری نه درلودی (لرلی) او له هغوی څخنی به لری تښتیدل ـ او حال دا دی چه الله تعالیٰ خپلو بندګانو ته داسی حکم نه دی کړی چه دنیا داسی پریږدئ او له څیلمی وزګار کینئ نو کله چه دوی پخپلو ځانونو باندی د دنیا ترک نوم کیښود بیا نو په پته او پردی کښی د دنیا غوښتنه ډیره لویه ګناه ده» د اسلامی حق شریعت له فطری اعتدال څخه پرته (علاوه) (متجاوز) د داسی رهبانیت منع فرمایلی ده هو! په ځینو احادیثو کښی راغلی دی چه «د دی محمدی امت رهبانیت غزا کول او فی سبیل الله جهاد دی» ځکه چه غازی او مجاهد د خپلو ګردو (تولو) حظوظو۔ غوښتنو او تعلقاتو څخه بالکل ځان لری ساتی او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپله ککره په لاس نیولی راوځی او پخپله توده وینه کښی لامبو وهی.

غازی په غزا خپل ځان جاروی
خپلو ته پکښی فقیر او خان جاروی

مال وشته ـ کور کهول سره تول
په دی ښه لاره کښی افغان جاروی

تنبیه: «بدعت» هغه کار ته وایه شی چه د هغه اصل په پاک قرآن او احادیثو او په هغو پیریو (قرنو) کښی چه مشهود لها بالخیر دی نه وی او هغه د دین او د ثواب کار وګانه شی.

فَاٰتَيۡنَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا مِنۡهُمۡ اَجۡرَهُمۡ‌ۚ وَكَثِيۡرٌ مِّنۡهُمۡ فٰسِقُوۡنَ ﴿۲۷﴾

پس ورکړ مونږ هغو کسانو ته چه ایمان ئې راوړی ؤ (په محمد) له هغو ځنې اجر ثواب د دوی او ډیر له دوی ځنې فاسقان نافرمانان دی.

تفسیر: یعنی په دوی کښې اکثر نافرمانان دی نو ځکه سره له دی چه پر حضرت خاتم الانبیاء صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم پخپلو زړونو کښې یقین او باور لری خو بیا هم پر دوی ایمان نه راوړی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَءَامِنُوا۟ بِرَسُولِهِۦ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِۦ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِۦ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٨﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو پر پخوانیو انبیاؤ) وویریږئ تاسی (له عذابه) د الله او ایمان راوړئ په رسول د دغه (الله چه محمد دی) چه درکړی تاسی ته دری حصې برخې له رحمته خپله او چه وګرځوی تاسی لره یوه رڼا (رڼرا) چه تلل به کوئ په هغې سره (پر صراط) او وبښی تاسی ته (ګناهونه ستاسی) او الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی ای کتابیانو د دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم تابع اوسئ! تر څو دا نعمتونه ومومئ او ستاسی تیری خطاوی وبښلی شی ـ او د ښه عمل او هر کار دوچنده ثواب در ورسیږی او سره له خپلی رڼا (رڼرا) هر چیری وګرځئ یعنی ستاسی ښه (وجود) د ایمان او د تقویٰ په وسیله روڼ او نورانی شی او په آخرت کښې هم دا رڼا (رڼرا) ستاسی په مخ او ښی څنګ کښې له تاسی سره هر چیری لاړه شی.

تنبیه: د دی خوار په خیال کښې به دا خطاب هغه اهل الکتابو ته وی چی زمونږ پاک پیغمبر باندی ایمان راوړی وی نو په دی تقدیر سره له (وآمنوا برسوله) څخه به په ایمان باندی ثابت او مستقیم پاتی کیدل مراد وی. نورو اهل کتابو ته د دوه چنده ثواب موندلو څه بیان د (القصص) په سورت کښې تیر شوی دی هلته دی وکتل شی.

لِّئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ ٱلْكِتَٰبِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَىٰ شَىْءٍ مِّن فَضْلِ ٱللَّهِ ۙ وَأَنَّ ٱلْفَضْلَ بِيَدِ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

لپاره د دی چه وپوهیږی اهل د کتاب (په دی) چه قادران نه دی دغه (منکران) په هیڅ شی له فضل د الله نه او (بل عالمان شی دغه منکران په دی) چه بیشکه فضل لوئی په ید (بلا کیف) د الله کښی ده ورکوی ئی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د ورکولو ئی) او الله خاوند د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی اهل الکتابو د پخوانیو پیغمبرانو خبری او قصی اوریدلی او خپل افسوسونه او ارمانونه ئی داسی ښکارول چه کاشکی مونږ هم د هغو په پیړیو کښی اوسیدی تر څو مو هغه درجی او مرتبی موندلی وی. اوس مونږ ته د هغو برکاتو او فیوضاتو موندل گران دی نو دلته داسی وایه شی چه هغه پیغمبران هم د الله تعالیٰ له لوری لیږلی شوی ؤ او هغه دوچنده ثواب ورکول هم د پاک الله له درباره مرحمت کیږی او حال دا دی چه اوس همغه الله تعالیٰ شته او د هغه د فضل او کمال بحار او سیندونه تر څندو ډک خاړخوړی بهیږی.

تنبیه: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د دی آیت تفسیر داسی فرمایلی دی خو له زیاترو د اسلافو څخه داسی منقول دی دلته ﴿لِّئَلَّا يَعْلَمَ﴾ د **(لکی یعلم)** په معنی ده یعنی تر څو وپوهیږی اهل کتاب هغه چه تر اوسه ئی ایمان نه دی راوړی چه د هغوی له وسه پوره نه ده چه د الله تعالیٰ فضل ځان ته په زور وگټی بلکه دا فضل او لورینه (مهربانی) د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی ده په هر چا چه اراده وفرمائی ورکوی ئی لکه له اهل الکتابو څخه هغه چه په خاتم الانبیاء باندی ئی ایمان راوړی دی په هغوی باندی ئی خپل دا فضل کړی دی او هغوی ته دوچنده ثواب ورکوی او د هغوی تیری خطاوی ښښی او رنا (رڼا) هغوی ته مرحمت کیږی او هغه کسانو چه ایمان ئی نه دی راوړی هغوی له داسی انعاماتو څخه بی برخی او محروم دی.

«تمت سورة الحديد بفضل الله المجيد فلله الحمد والمنة»

سورة المجادلة مدنية و هی اثنتان و عشرون آية و ثلث رکوعات
رقمها (٥٨) تسلسلها حسب النزول (١٠٥) نزلت بعد سورة المنافقون
د «المجادلة» سورة مدنی دی (٢٢) آیته (٣) رکوع لری په تلاوت کښی (٥٨) او په نزول کښی (١٠٥) سورت دی وروسته د «المنافقون» له سورة څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

(شروع) په نامه د الله چه خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دی

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِیْ تُجَادِلُكَ فِیْ زَوْجِهَا وَتَشْتَكِیْٓ اِلَی اللّٰهِ ۖ

په تحقیق اوریدله الله خبره د هغې (ښځې) چه سؤال او جواب ئی کاوه له تا سره په شان د خاوند خپل کښی او شکایت ئی کاؤ طرف د الله ته.

تفسیر: پخوا له اسلام څخه که کوم سړی خپلې ښځې ته ویل چه ته می مور ئی نو دا خبره داسی ګڼله کیده چه هغه د ژوندون تر آخرت پورې په هغه باندی حرامه شوه . او بیا به هیڅ یو داسی صورت هغه ته نه ؤ چه هغه ښځه ئی بیا ښځه شی. څمونږ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی یو مسلمان چه نوم ئی اوس بن الصامت رضی الله تعالیٰ عنه ؤ خپلې ښځې ته چه خوله بنت ثعلبه رضی الله تعالیٰ عنها نومیده هم داسی وویل. هغه ښځه د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی ودریده او دا قصه ئی ورته وکړه. حضرت صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د دی معاملی په نسبت لا د الله تعالیٰ له لوری ماته کوم خاص حکم نه دی رارسیدلی. خو زه خیال کوم چه ته په هغه باندی حرامه شوی ئی ـ او وروسته له دی څخه تاسی سره ګډ نه شی اوسیدلی. هغې ښځې په نارو او چغو باندی پیل (شروع) وکړ ـ او داسی به ئی ویل چه «څما ودان کور وران او واړه ماشومان می خوار او پریشان شول.» کله به ئی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره داسی جګړی کولی چه «یا رسول الله د هغه مقصد د دی الفاظو له ویلو څخنی د طلاق اراده نه وه» کله به یی د الله تعالیٰ په دربار کښی ژړا او انګولا کوله او داسی به ئی ویل « آ الله العالمینه! زه د خپل یواځیتوب او د دی مصیبت شکایت ستا دربار ته کومه! ته می په عرض او فریاد ورسه! که نه دا څما ماشومان که له ما سره پاتی شی له لوږی څخه مری او که ئی هغه ته ورکړم نو څما د نه پاللو او نه ساتلو څخه له کاره وځی او ضایع کیږی ای الله تعالیٰ ته پخپله د آخرالزمان نبی په خوله څما د ژغورنی (بچ کوونی) یوه لاره راوښیه! او څما دا مشکل او غوټه را ویرانیځه!» نو په دی وقت کښی دا آیات نازل او د «ظهار» احکام ورانعام شول.

تنبیه: څمونږ د حنفیانو په نزد «ظهار» دا دی چه د خپلې ښځې کومه (عضو) د ابدیه محرماتو

مور ـ خور ـ او نورو کومی عضو سره تشبیه وزکړی چه د هغه کل ده ته حرام او ناروا وی لکه چه داسی ووائی چه «انتِ عليَّ كظهرامي ـ ته دی پر ما باندی داسی ئی لکه څما د مور شا». د «ظهار» د احکامو تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ①

او الله اوریده سؤال او جواب ستاسی بیشکه چه الله ښه اوریدونکی دی (د تولو اقوالو) ښه کتونکی دی (د کردو (تولو) احوالو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ هر څیز وینی او اوری ئی. هغه خبری اتری چه ستاسی او د هغی ښځی په منځ کښی وشوی نو هغه به ئی ولی نه وی اوریدلی. محققه ده چه پاک الله د هغی مصیبتناکی ښځی په شکایت چه فریاد ئی کاوه ورسیده او د همیشه دپاره ئی د داسی حوادثو د ژغورنی (بچ کیدنی) لیاره په لاندی دول (طریقه) سره څرګنده (ښکاره) کړه!

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا

هغه کسان چه ظهار کوی (مور وائی) له تاسی څخه ښځو خپلو ته نه کیږی دغه ښځی (په بللو د دوی سره) میندی د دوی نه دی میندی د دوی مګر هغه ښځی دی چه څیږولی ئی وی دوی او بیشکه دوی خامخا وائی یوه خرابه (نا اشنا خبره) له خبری او دروغ وائی،

تفسیر: یعنی ماندینه (منکوحه) کله چه دی ئی نه دی څیږولی نو څرنګه د ده مور کیدی شی؟ او څنګه به په محض یوه تشبیه سره د تل دپاره په ده باندی لکه حقیقی مور غوندی حرامیږی؟ هو! که کوم سړی د خپلی بی تمیزی لامله (له وجی) داسی یوه دروغ او چتی (بیکاره) او نامعقوله خبره وکړی نو د هغی بدله دا ده چه کفاره د ورکړی بیا که هغی ته ورنژدی شی یا ورنژدی نشی هغه ښځه د ده ښځه ده او له ظهاره طلاق نه اوری.

وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ②

او بیشکه الله خامخا ښه عفو کوونکی ښه مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی هغه حرکتونه چه د جاهلیت په زمانه کښی شوی دی هغه گرد (تول) معاف دی اوس وروسته له هدایته هسی مه کوی.! که په غلطه له تاسی څخه داسی گناه کیږی نو ژر تر ژره توبه وباسی، او پخوا له دی څخه چه خپلی ماندینی (ښځی) ته ورنژدی شئ د «ظهار» کفارت اداء کړئ!

وَالَّذِيْنَ يُظٰهِرُوْنَ مِنْ نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُوْدُوْنَ لِمَا قَالُوْا فَتَحْرِيْرُ رَقَبَةٍ مِّنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ط

او هغه کسان چه (مور وائی) ظهار کوی له ښځو خپلو نه بیا راگرځی دوی (ماتولو د) هغی خبری ته (چه ویلی ئی وی) نو لازم دی دوی ته ازادول د مریی پخوا د هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)،

تفسیر: یعنی د دغه لفظ «**انتِ علیّ کظهرامی**» له ویلو څخه د میړه (خاوند) او ماندینی (ښځی) مسه کول او یو پر بل باندی لاس اچول او صحبت کول حرامیږی کله چه یو مریی ازاد کړی یا د دوو میاشتو د روژی نیولو څخنی فارغ شی نو بیا یو بل ته سره نژدی کیدی شی.
تنبیه: ځمونږ د حنفیانو په مذهب پخوا له کفاری ورکولو څخه جماع او د هغه دواعی دواړه ممنوع دی په ځینو احادیثو کښی راغلی دی «**امره ان لایقربها حتی یُکفِّر**».

ذٰلِكُمْ تُوْعَظُوْنَ بِهٖ ط

دغه (حکم په کفارت سره) پند درکاوه شی تاسی ته په دغه (حکم) سره،

تفسیر: د کفاری مشروعیت ستاسی د تنبیه او پند دپاره دی چه بیا داسی غلطی ونه کړئ! او نور هم له هسی غلطیو څخنی ځانونو وساتئ!

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ﴿۳﴾

او الله په هغه څه چه کوئ تاسی ښه پوهیدونکی دی (نو جزاء به پری

درکړی).

تفسیر: یعنی سم د تاسی له احوال سره احکام درلیږی او په دی باندی پوهیږی چه تر کومی اندازی پوری تاسی په هغو باندی عمل کوئ.

فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَّتَمَآسَّا ۚ فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّيْنَ مِسْكِيْنًا ۗ

پس هغه چا چه ونه موند (مریی) نو (پری لازم) روژه نیول دی د دوو میاشتو پرله پسی (چه پکښی بی له عذره فصل واقع نشی) پخوا له هغه چه یو بل سره مسه کړی (په وطی سره)، پس هغه توان نه لری (د روژی نیولو) نو (پری لازم) طعام (خواړه) ورکول دی شپیتو مسکینانو ته،

تفسیر: یعنی که د غلام ازادولو توان نه لری نو پرله پسی دوه میاشتی داسی روژی دی ونیسی چه پکښی بی له عذره هیڅ یو ډیل او پریکره واقع نشی که په روژه نیولو باندی ئی هم توان نه رسیږی نو شپیتو تنو اکربانو او فقیرانو ته دی طعام او خواړه ورکړی د دی مسئلی نور تفصیلات دی په فقهیه ؤ کتابونو کښی وکتل شی.

ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ ۗ

دغه (تخفیف په کفاره کښی) دپاره د دی دی چه ایمان راوړئ تاسی په الله او په رسول د دغه (الله).

تفسیر: یعنی د جاهلیت د زمانی خبری پریږدی! او د الله تعالیٰ په حکمونو باندی ټګ وکړی او هسی چاری وکړی، چه مؤمن لره ښائی او د مومن له شان څخه وی.

وَتِلْكَ حُدُوْدُ اللّٰهِ ۗ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۴﴾ اِنَّ الَّذِيْنَ يُحَآدُّوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ كُبِتُوْا كَمَا كُبِتَ الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَآ

آيَٰتِۭ بَيِّنَٰتٍۚ وَلِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٞ مُّهِينٞ ٥

دا (مذکوره احکام) حدونه (مقرر شوی) د الله دی (معین کړی شوی) او کافرانو ته عذاب ډیر دردناک دی بیشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله نه او له رسول د دغه (الله) څخه خوار هلاک به کړل شی دوی لکه چه خوار هلاک کړی شوی ؤ هغه (کسان) چه پخوا له دوی څخه ؤ او په تحقیق نازل کړی دی مونږ دلائل (د قدرت خپل او صدق د رسول) روښان او کافرانو منکرانو ته عذاب سپکونکی رسوا کوونکی دی (په دنیا یا په عقبا کښی).

تفسیر: یعنی مسلمانانو ته نه ښائی چه د الله تعالیٰ له ټاکلیو (مقررو) حدودو څخه تجاوز وکړی. پاتی شول کافران چه د الله د حدودو څه پروا نه کوی او پخپل فکر او غوښتنه سره حدود ټاکی (مقرروی) نو تاسی هغوی پریږدئ چه هغوی لره درد رسوونکی عذاب دی داسی خلق به پخوانیو زمانو کښی هم ذلیل او خوار ؤ او اوس هم خواریږی د الله تعالیٰ د قدرت د دلائلو له لیدلو او د رڼو او ښکاره ؤ نښو له اوریدلو څخه وروسته بیا پخپلو انکارو باندی کلک پاتی کیدل او د الله تعالیٰ د احکامو عزت او احترام نه کول د خپل ځان د ذلت او سپکتیا او بی احترامی او خواری په عذاب کښی ځان اخته کولو سره مرادف دی.

يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ

(یاد کړه ای محمده) هغه ورځ چه ژوندی به پورته کړی الله دوی ټول له قبورو پس خبر به کړی (الله) دوی په هغو کارونو باندی چه کړی ئی وی.

تفسیر: یعنی هر هغه کارونه چه دوی کړی وی د هغو له نتیجی سره به مخامخ کیږی. د دوی به هیڅ عمل غائب کیدونکی نه وی.

أَحۡصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ٦

شمیرلی ساتلی دی هغه (اعمال) الله او هیر کړی دی هغوی (هغه اعمال) او الله پر هر شی باندی ښه شاهد ښه خبردار دی (نو ور به کړی دوی ته جزاء موافقه).

تفسیر: یعنی هغوی ته د هغوی د ګرد (ټول) عمر کارونه او اعمال هیڅ په یاد هم نه دی پاتی

شوی یا هغوی ته یې هیڅ توجه نه ده شوی لیکن د الله تعالیٰ په نزد هغه ګرد (تول) یو په یو محفوظ او ساتلی شوی دی ـ دی به هغه ګرد (تول) دفترونه په هغه ورځ کښې پرانیځی. او د هر سړی په مخ کښې به ئې بردی.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَىٰ ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ۖ

آیا نه وینی ته نه ئی خبر چه بیشکه الله ته ښه معلوم دی هر هغه څه چه په آسمانونو کښې دی او هر هغه څه چه په ځمکه کښې دی (بلکه خبر ئی) نه به وی پټی خبری (یو د بله په غوږونو کښې) د دری تنو مګر خو دغه (الله) به څلورم د هغوی وی (علماً) او نه به وی پنځه تنه (راز ویونکی) مګر خو دغه (الله) به شپږم د هغوی وی (په اعتبار د علم سره) او نه به وی لږ له دی (عدد) نه او نه به وی ډیر (له دی عدد نه) مګر خو وی به دغه (الله) له هغو سره (په اعتبار د علم سره) هر چیری چه وی هغوی.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ علم یواځی د دوی په اعمالو باندی منحصر نه دی بلکه د هغه په علم کښې د آسمان او ځمکی هر وړوکی او لوی شی شته هیڅ یو مجلس ـ مشوره ـ جرګه ـ مرکه ـ پته خبره ګنګوسه او پس پسی به نه وی چه الله تعالیٰ به په هغوی باندی نه خبریږی. د ده محیط علم په هر شی او هر ځای باندی رسیږی. هر چیری چه دری سړی سره کینی او خبری اتری سره وکړی دوی دی داسی نه ګڼی چه دلته بل څلورم څوک نشته ـ او پنځه ګونی مرکه دی خیال ونه کړی چه له مونږ سره کوم شپږم اوریدونکی نشته تاسو ښه وپوهیږی، چه دری وی که څلور یا پنځه یا له دی څخه لږ یا ډیر ـ هر چیری چه وی ـ او په هر حالت کښې چه وی الله تعالیٰ په خپل محیط علم له هغوی سره شته او هیڅ کله له هغوی څخه جلا (جدا) نه دی.

تنبیه: که په مشوره کښې سره دوه تنه وی نو د جګړی او اختلاف په صورت کښې ترجیح مشکله ده ځکه په عمومی معاملو کښې ضرور یو طاق عدد په جرګو او مرکو کښې وی او له یوه څخه وروسته ړومبنی طاق شمیر دری بیا پنځه وی. ښائی چه دا دوه شمیر د دوی لامله (له وجی) غوره کړی شوی وی نو وړاندی ئی له ﴿وَلَا أَدْنَىٰ مِنْ ذَٰلِكَ وَلَا أَكْثَرَ﴾ سره د هغه تعمیم وفرمایه پاتی شوه دا خبره چه د فاروقی د خلافت مرکه ولی د شپږو تنو مشرانو لرونکی وه حال دا دی چه د شپږو شمیر طاق نه دی ښائ چه د هغه سبب دا وی چه په هغه وقت کښې هم دا

شپږ سره مشران هر يو د خلافت او تولواکی (باچاهی) وړ (لائق) ؤ چه هيڅ يو له دوی څخه د خوشی کولو وړ (لائق) نه ؤ او هم د راتلونکيو خليفګانو انتخاب د هم دوی له منځه کيده او ښکاره ده د هر مشر نوم چه په رياست سره واخيستل شی نو پرته (علاوه) له هغه څخه پنځه رأی ورکوونکی پاتې کيږی . بيا حضرت عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د احتياط له مخی د مساوات په صورت کښی ترجيح دپاره د عبدالله بن عمر رای ته کتل والله اعلم.

ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ۝ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ ۫

بيا به خبر کړی (الله) دوی په هغو (دنيوی اعمالو) چه کړی ئی دی په ورځی د قيامت کښی بيشکه الله په هر څيز باندی ښه پوهيدونکی ښه خبردار دی ـ آيا نه وينی ته نه ئی خبر هغه کسان چه منع کړی شوی ؤ له پټو خبرو څخه بيا بيرته ور وګرځيدل دوی هغه شی ته چه منع کړی شوی ؤ دوی له هغه څخه او پټی خبری کوی دوی په ګناه سره او په تجاوز دښمنی ظلم سره او په معصيت نافرمانی د رسول (د الله) سره .

تفسير: ځمونږ د پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم په مرکه کښی دوه مخو او منافقانو به پخپلو منځونو کښی پټی خبری سره کولی د مرکی په سرِيو باندی به ئی مسخری کولی او عيبونه به ئی څرګندول (ښکارول) ـ يو د بل په غوږو کښی به ئی پس پسی کولی او د سترګو او د سر په اشارو سره به ئی له خپلو ملګرو سره خبری کولی چه له دی حرکاتو څخه صادقو او مخلصو مسلمانانو ته تکليف پيښيده او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د خبری له اوريدلو څخه وروسته به ئی ويل چه «دا مشکل کار ځمونږ له لاسه کيدونکی نه دی» اګر که پخوا له دی څخه د (النساء) په سورت کښی له هسی سرګوشی او پټی خبری څخه هم هغوی ته ممانعت شوی ؤ خو دغو مؤذی او بی حياء منافقانو سره له هغه د خپلو دی بدو عملونو څخه لاس وانخيست دا دی اوس بيا د هغه په نسبت داسی ممانعت وشو.

وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ

لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُوْلُ ؕ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝۸

او کله چه راشي دوی تاته (ای محمده!) نو پیشکشي درکوی سلام اچوی تاته په هغه شي سره چه پیشکشي نه ده مقرره کړی تاته په هغه شي سره الله (په ځای د السلام علیک السام علیک وائی) او وائی دوی په نفسو زړونو خپلو کښې ولی نه په عذابوی مونږ الله په هغه (غلط) څه چه وایو ئی (نو فرمائی الله) بس دی دوی ته (په تعذیب کښې) دوزخ چه ورننوځی پکښې نو بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعنی پاک الله له نورو پیغمبرانو سره تاسی ته داسی دعاوی وفرمایلی (سلام علی المرسلین) او (سلام علی عباده الذین اصطفیٰ) او د مؤمنانو په ژبه ئی داسی ویل «السلام علیک ایهاالنبی و رحمة الله و برکاته» مگر ځینی یهودان به کله چه د هغوی حضور ته راتلل نو د السلام علیک په عوض به ئی په ژولی ژبی سره ویل السام علیک چه د هغه معنی داسی ده چه تا باندی دی مرگی راشي! گواکی د هغه د سلامتیا د دعاء په عوض کښې چه الله تعالیٰ هغوی ته ورکړی ؤ دوی ښیراوی کولی ببا به ئی پخپلو منځونو کښې سره ویل که دی په رښتیا سره پیغمبر دی نو د داسی وینا له ویلو سره سم د لاسه ولی پر مونږ باندی عذاب نه رانازلیږی؟ نو د دوی د دی سؤال په جواب کښې فرمائی ﴿ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ ﴾ یعنی تلوار مه کوئی داسی کافی پوره عذاب به دروړسیږی چه د هغه په مقابل به د بل عذاب ضرورت نه پاتی کیږی.

تنبیه: په احادیثو کښې راغلی دی چه یهودانو به د السلام علیک په ځای باندی السام وویل ممکن دی چه ځینو منافقانو به هم داسی ویل ـ ځکه چه زیاتره منافقان یهودیان ؤ. د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم داسی عادت ؤ کله به چه کوم یهودی داسی ورته ویل دوی به په لنډ دول (طریقه) سره داسی جواب وایه (وعلیک) یو ځلی چه عائشی صدیقی رضی الله عنها د کوم یهودی له خولی څخه السام علیک واورید نو په جواب کښې ئی داسی ورته وویل علیک السام واللعنة نو رسول الله صلی الله علیه وسلم د خپل اخلاق له کماله له دی خبری څخه خوښ نه شو.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْٓا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُوْلِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوٰى ؕ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه پټی

خبرې کوئی تاسې یو له بله سره (په غوږونو کښې) پس مه کوئی پټې خبرې پخپلو منځونو کښې په ګناه سره او په تجاوز دښمنۍ ظلم سره او په معصیت نافرمانۍ د رسول (الله) سره او پټې خبرې مصلحت کوئ پخپلو منځونو کښې په احسان نیکۍ او پرهیزګارۍ سره.

تفسیر: یعنې صادقو مسلمانانو لره ښائ چه د منافقینو له داسې عاداتو (اخلاقو) څخه ځانونه وژغورې (وساتې) او د مسلمانانو پس پسې او ګنګوسې او مشوره نه ښائ چه د ظلم او عدوان او د الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم د نافرمانۍ دپاره وې بلکه د نیکۍ ـ د تقویٰ او د معقولې او ښې خبرې د اشاعت دپاره وې لکه چه (النساء) د سورت په (۱۷) رکوع ۱۱۴ آیت ځمونږ د دغه مقدس تفسیر کښې مو داسې یو آیت ولوست

﴿ لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلَّا مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ ﴾

وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ⑨

او ویریږئ له (عذابه د) الله هغه (الله) چه خاص ده ته به تاسې جمع کړې شئ په قیامت کښې جزاء ته.

تفسیر: یعنې تاسې ټول د الله تعالیٰ په مخ کښې ودریږئ. او تر ذرې پورې حساب ورکوئ له الله تعالیٰ څخه د هیڅ پټه او ښکاره خبره پټه نه ده نو ځکه د هغه د ویرې او د پرهیزګارۍ خبرې وکړئ.

إِنَّمَا النَّجْوَىٰ مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۚ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ⑩

بیشکه چه پټې خبرې (په ګناه) (کارونو) د شیطان دې لپاره د دې چه خفه کړې هغه کسان چه ایمان ئ راوړې دې او نه دې (شیطان یا پټه خبره) ضرر رسوونکې دغو (مومنانو) ته د هیڅ شي مګر په اذن حکم اراده د الله او ښائ چه خاص پر الله پس توکل دې وکړې مومنان (او الله ته وسپاری ټول امور خپل او هیڅ پروا دې نه کوی د پټ راز ویلو د نورو څخه)

تفسیر: یعنی د منافقانو دا سرگوشي او پس پسي د دې لامله (له وجې) وې چه لږ څه مسلمانان خپه او په سودا کښې ولوېږي وویرېږي او پخپلو زړونو کښې ووایئ چه آیا دا خلق څه غوټه کوي؟ او څه سره وایئ؟ او په څه ترون کښې سره بوخت (مشغول) دي؟ دا کار شیطان په هغوی باندې کاوه مسلمانان دې په یاد ولري چه د شیطان له لاسه هیڅ شي کیدونکي نه دي او هیڅ یو څیز د هغه په واک (قبضه) کښې نشته گټه (فائده) او نقصان د الله تعالیٰ په اختیار کښې دي که د هغه حکم او اراده نه وي که هرڅومره مشوري او منصوبي او ترون وکړي تاته هیڅ نقصان نه شي رسولی نو ځکه په ځای د دې چه تاسي خفه او پریشان شي. ښایئ چه الله تعالیٰ ته هیله (طمعه) او امید او اسره وکړیئ.

تنبیه: په احادیثو کښې له دې خبرې څخه ممانعت شوی دی چه په مجلس کښې یو سړی پرېږدی دوه نور پخپلو منځونو کښې سره پس پسي او پټې خبرې وکړي ځکه چه هغه دریم سړی به خفه کیږي ـ دا مسئله ښایئ چه تر دې آیت لاندې راشي. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکي «که دوه سره په مجلس کښې پټ غږیږي نو نورو لیدونکیو ته سودا پیښیږي او هر یو پخپل زړه کښې وایئ چه له ما ځنې کومه خرابه خبره شوې ده چه دوی ئې په پټه سره وایئ او د هغې په شاؤ خوا کښې پټې خبرې سره کوي.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَكُمۡ تَفَسَّحُواْ فِي ٱلۡمَجَٰلِسِ فَٱفۡسَحُواْ يَفۡسَحِ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ

آی هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه وویل شي تاسي ته ځای ارت کړیئ په مجلس کښې نو ځای ارت کړیئ چه ارتیا وکړي الله تاسي لره (په جنت کښې).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو په مجالسو کښې داسي سره کینئ چه د کښیناستلو ځای نورو ته پاتې شي او تول موقع ومومي او د نورو ځای تنگ نه شي کله چه تاسو ځایونه ارت کړیئ خلقو ته نو پاک الله تعالیٰ به هم تاسي له تنگۍ څخه وباسي او د خپل رحمت ابواب او ورونه به در پرانیځي.

وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُواْ فَٱنشُزُواْ

او کله چه وویل شي (تاسي ته) چه پورته شئ ! (کوم ښه کار ته لکه لمونځ او نور) نو پورته شئ!

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکي «دا د مجلس ادب دی که کوم سړی راشي او د هغه د کيناستلو ځای نه وی نو نورو ته ښائي چه لږ لږ سره وخوځيږي تر څو د مجلس حلقه لويه او ځای ارت شي يا له خپلو ځايونو څخه ودريږي او لږ څه ارته بله حلقه او پيننده سره جوړه کړی که بالکل د تللو په نسبت دوی ته وويل شي نو لاړ دی شي په داسې حرکت کښې غرور او بخل کول ونه کړئ ځکه چه په ښو رشو (خويونو) په سړی باندی الله تعالیٰ مهربان او له بدو رشو (خويونو) څخه الله تعالیٰ بيزار دی.

تنبيه: د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم په مجلس کښې هر سړی خپل نژديوالی له پيغمبر سره غوښتو چه د هغه لامله (له وجی) دير ځلی په مجلس کښې تنگی پيښيده تر دی چه کله کله به لويو اصحابو ته هم د رسول الله صلی الله عليه وسلم سره نژدی ځای نه پيدا کيده. نو ځکه دا احکام صادر شول تر څو هر يوه ته د هغه له درجی او غوښتنی سره سم درجه په درجه پرله پسی د استفادی موقع په لاس ورشي او د مجلس ضبط او ربط او نظم او نسق قائم شي. اوس هم د داسې بی انتظامی پيښوونکيو شيانو په لری کيدلو کښې د مرکو او د جرگو د رئيس او ستر احکام او هدايت منل يو ضروری کار دی. او ښائ چه نور يی د زړه له کومی څخه ومنی . اسلام مونږ ته ابتری بی نظمی ـ پريشانی نه راښيی بلکه د اسلام په مفهوم کښې انتهائی نظم ـ نسق ـ انضباط او ارتباط پروت دی او په هر څيز او هر کار کښې مونږ ته داسې گټور (فائده مند) شيان راښيی چه په هغو کښې په زرهاؤ صوری او ممنوی ښيگڼې (فائدی) شته. کله چه په عامو او معمولی جرگو او مرکو کښې داسې حکم دی نو د جگړی په ډگر(ميدان) او د جهاد په ميدان کښې له دی څخه لوړ (اوچت) او غوړ حکمونه راکړی شوی دی چه د هغو ساتنه او رعايت پر هر مسلمان باندی ضروری دی.

يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا مِنْكُمْ وَالَّذِيْنَ اُوْتُوا الْعِلْمَ دَرَجٰتٍ ؕ

پورته کوی الله هغه کسان چه ايمان راوړی دی له تاسی څخه (په طاعت فرمان برداری د ده) او(خاص پورته کوی) هغه کسان چه ورکړی شوی دی دوی ته علم پوه په درجو مرتبو کښې.

تفسير: يعنی صادق ايمان او صحيح علم سړی ته ادب او تهذيب ورښيی او متواضع کوی يی. علم او د ايمان خاوندان چه هومره کمالاتو ته ورسيږی او لوړو (اوچتو) مرتبو ته وخيژی او پرمخ تگ وکړی هومره ځان ښکته ـ مات ـ متواضع او ناڅيزه گڼی. نو ځکه الله تعالیٰ د هسی سړيو درجی لا پسی وچتوی او دوی لا د پت او د عزت خاوندان کوی **(من تواضع رفعه الله)** دا د متکبرانو ـ بی دينانو جاهلانو ـ ناپوهانو کار دی چه په لږ خبره باندی جگړی نښلولی او سره ځانونو سره او شنه کوی يا په دومره يوه خبره باندی خفه کيږی چه ولی زه له دی ځايه

پاڅیدم؟ او ولی هلته کیناستم؟ یا پاڅولی او کینولی شوی یم؟ یا ولی له مجلسه د باندی ووتم یا وویستلی شوم؟ د افسوس ځای دی چه نن ډیر ناپوهه مشران او په نامه سره مشهور ملایان د دی خیالی اعزازاتو په سلسله او لړ کښی په یو پای (آخر) ته نه رسیدونکیو جګړو کښی سره نښتی دی او هر یو پخپلو سنګرو او مورچلو کښی کلک ناست دی او در ګرده (توله) پر موهومو شیانو باندی سره جنګیږی ﴿ إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴾

وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

او الله په هغو (کارونو) چه کوئ تاسو ښه خبردار دی (نو جزاء به پری درکړی).

تفسیر: یعنی هر یوه ته د هغه له کار ـ لیاقت او درجی سره سمه مرتبه ښښی ـ او هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه ته ښه معلوم دی چه کوم یو په رښتیا سره ایماندار او د علم خاوند دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اراده کوئ د پټو خبرو) له رسول سره نو وړاندی کړئ په مخکښی د راز خپل څه صدقه خیرات (فقر اؤ لره) دغه تقدیم د صدقی پخوا له پټو خبرو نه خیر بهتر ډیر غوره تاسی لره او ډیر پاکیزه دی نو که بیا نه مومئ (تاسی هغه شی چه صدقه ئې کړی،) پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: منافقانو به بی فائدی خبری د رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوږ کښی ویلی او په دی چل به ئې خپله لوئی او نژدیوالی نورو ته وربښود او ځینو مسلمانانو به هم غیر مهمی خبری د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په غوږ کښی په ورو سره ویلی او د هغوی وخت به ئې خرابولو او نورو ته به ئې موقعه نه ورکؤله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له فیضه مستفید شی یا که کوم وقت رسول الله مبارک غوښتل چه ګوښی (بیل) کینی او لږ څه خلوت شی نو

هلته به هم خلق ورننوتل او هغه ځای به ئ هم تنګئو او دوی به ئ پخپل فکر نه پری ښودل او د هغوی په چار چاپیر کښی به ډیر سری غونډیدل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم د مروت او اخلاقو له سببه هیچاته هیڅ نه ویل نو ځکه داسی حکم را نازل شو «هر څوک چه غواړی له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره پټی خبری او څه مصلحت وکړی ښائ چه پخوا له هغه فقیرانو او مسکینانو ته څه خیرات ورکړی!» د دی حکم په منلو کښی څو ګټی دی ـ د غریبانو او فقیرانو سره امداد او معاونت کیږی او د خیرات ورکوونکی د نفس تطهیر او تزکیه په عمل راځی ـ او د منافق او مخلص مسلمان معرفی او پیژندګلو په ښه شان سره کیږی او د پټو خبرو د کوونکیو لږ توب په عمل راځی که له چا سره به د خیرات ورکولو څه شی نه ؤ نو هغه له دی قید معاف ؤ کله چه دا حکم رانازل شو نو منافقانو د بخل او کنسکی لامله (له وجی) هغه عادت پری ښود ـ او مسلمانان هم وپوهیدل چه ډیر پټی خبری کول د الله تعالیٰ نه خوښیږی او د دی دپاره ئ داسی حکم رانازل کړی دی په پای (آخر) کښی دا حکم په راتلونکی آیت سره منسوخ وفرمایه.

ءَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ ۚ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

آیا ویریږئ تاسی (له فقر) چه وړاندی کړی په مخکښی د پټی خبری ستاسی صدقات خیراتونه پس په هغه وقت کښی چه ونه کړ تاسی دغه (خیرات) او رجوع په رحمت سره وکړه الله پر تاسی باندی نو قائم کړئ سم ودروئ (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکړئ تاسی زکوٰة او حکم ومنئ تاسی د الله او (حکم ومنئ تاسی) د رسول د دغه (الله) او الله ښه خبردار دی په هغو اعمالو باندی (هم) چه کوئ تاسی (نو جزاء ئ به درکړی).

تفسیر: یعنی د صدقی د ورکولو له حکم څخه کوم مقصد چه ؤ هغه حاصل شو اوس مو دا مؤقت حکم له تاسی څخه پورته کړ. ښائ چه تاسی د هغو حکم په تعمیل کښی په صدق او د زړه له کومی څخه زیار (کوشش) وکړئ چه هیڅ منسوخ کیدونکی نه دی او هغه لمونځ روژه او نور حسنات دی چه له دوی څخه د تاسی د نفس پوره تطهیر او تزکیه کیږی

تنبیه: له ﴿ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا ﴾ څخه ښکاری چه پر دی حکم باندی په عام دول (طریقه) سره د عمل کولو وار نه دی راغلی. په ځینو روایاتو کښی راغلی دی چه حضرت علی کرم الله وجهه فرمایلی

دی چه په دی حکم باندی د محمدی امت له منځه یواځی ما عمل کړی دی.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ

آیا نه گوری ته (ای محمده!) هغو (منافقانو) ته چه دوستی کوی له (هغه) قومه (د یهودانو) سره چه غضب کړی دی الله پر هغوی باندی،

تفسیر: دا خلق منافقان او هغه قوم او تبر یهودان دی (چه دغه منافقین له هغو یهودانو سره دوستی او همدردی کوی)

مَا هُمْ مِّنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْ

نه دی دغه (منافقان) له تاسی (مؤمنانو) څخه او نه له هغو (یهودانو) څخه.

تفسیر: یعنی منافق نه په پوره ډول (طریقه) په تاسی مسلمانانو کښی شامل دی ځکه چه په پټه کافر دی او نه په پوره ډول (طریقه) په هغو یهودانو کښی گډ او شامل دی ځکه چه په ښکاره سره ځان مسلمان بولی ﴿ مُّذَبْذَبِيْنَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ وَلَآ اِلٰى هٰٓؤُلَآءِ ﴾

وَيَحْلِفُوْنَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُوْنَ ﴿۱۴﴾

او قسمونه خوری (منافقان په دعوی د اسلام) په دروغو باندی حال دا چه دوی پوهیږی (پخپلو دروغو)

تفسیر: قسمونه خوری منافقان په دعوی د اسلام او احترام د سیدالانام صلی الله علیه وسلم حال دا چه دوی پوهیږی چه دروغ وائی او دروغ هم له بی خبری او غفلت څخه نه بلکه په قصد سره پر دروغو خبرو باندی قسمونه خوری. مسلمانانو ته وائی ﴿ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ ﴾ هغوی له تاسی څخه دی او تاسی غوندی په رښتیا سره مسلمانان دی او حال دا دی چه هغوی له اسلام سره له لری نه هم څه نسبت نه لری .

اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيْدًا

تیار کړی دی الله دوی ته عذاب ډیر سخت

تفسیر: چه د هغوی په نسبت د دی پاک قرآن د (النساء) د سورت په (۲۱) رکوع ۱۴۵ آیت کښی داسی ویلی شوی دی ﴿إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ﴾

إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۵﴾

بیشکه دوی لره بد دی هغه شی چه ؤ دوی چه کول به ئ (له گناهونو).

تفسیر: یعنی که څه هم اوس هغوی ته د دوی بد کارونه په نظر ورنشی خو هغوی د نفاق په کارونو کښی هسی سره بوخت (مشغول) دی چه ځان ته ډیر خراب تخم کری او خپل ځانونه پخپلو لاسو سره په بلا اخته کوی.

اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿۱۶﴾ لَّن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللَّهِ شَيْئًا ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۱۷﴾

گرځولی ئ دی قسمونه خپل ډال (چه پری ساتی سر او مال خپل) پس منع ستانه کړل دوی (په دغو قسمونو سره مؤمنان له لاری د الله (له جهاد) څخه (له دوی سره) پس دوی لره دی عذاب سپکوونکی. له سره به دفع نه کړی له دوی څخه (په قیامت کښی) مالونه د دوی او نه اولاد د دوی له (عذابه د) الله څخه هیڅ څیز دغه کسان یاران ملگری د دوزخ دی دوی به په دی دوزخ کښی تل اوسیدونکی وی.

تفسیر: یعنی د دروغو په قسمونو سره خپل ځانونه او مالونه د مسلمانانو له لاسو څخه ساتی او خپل ځان مسلمان ورښکاروی او د دوستی او خپلوی په ډول (طریقه) نور سری هم د اسلام له لاری څخه وباسی. نو په یاد ئی ولرئ. چه داسی خلقو ته په دی ډول (طریقه) سره هیڅ یو پت او عزت نه پاتی کیږی او د ذلت او سپکتیا په سختو ربړو (تکلیفونو) او عذابونو ککړ کیږی کله چه د سزا وقت راورسیږی نو دوی د الله تعالیٰ له لاسه خپل ځانونه نشی ژغورلی (بچ کولی) او دوی ته د دوی هغه مالونه او اولادونه څه مرسته (امداد) او مدد رسولی نشی چه دوی د هغو د حفاظت لپاره په دروغو سره قسمونه پری خوړل.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ ۚ

(یاده کړه ای محمده!) هغه ورځ چه ژوندی پورته کړی (دوی) الله تول نو قسمونه به خوری دوی هغه (الله) ته لکه چه قسمونه خوری دوی تاسی ته (په دنیا کښې ای مسلمانانو) او ګمان به کوی (دوی) چه بیشکه دوی په پوی دی (نفعمن او پر کومه ښه لاره درومی)

تفسیر: یعنی د دی ځای هغه روږد شوی عادت به هلته هم له دوی سره وی لکه چه دلته ستاسی په مخ کښې په دروغو سره ځانونه ساتی او داسی ګنی چه مونږ ډیر هوښیار یو ـ او ډیر ښه چالونه چلوو د الله تعالیٰ په مخ کښې به هم د دروغو قسمونو په یادولو سره ځان تیاروی او وائی ای پروردګاره مونږ خو داسی نه وو او داسی وو ښائی دوی داسی ګنی چه هلته به هم په داسی اقوالو او ویناؤ سره نجات موموا.

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾

واورئ! خبردار شئ! چه بیشکه دوی هم دوی دی دروغجنان (چه له الله سره هم دروغ وائی)

تفسیر: بیشکه چه اصل او دبل دروغ هغه دی چه د الله تعالیٰ په مخ کښې ئې هم وائی او د خپلو هغو دروغ ویلو څخه هیڅ نه شرمیږی.

اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنْسَاهُمْ ذِكْرَ اللَّهِ ۚ

غالب شوی دی پر دوی باندی شیطان نو هیر کړی دی شیطان له دوی نه ذکر ـ یاد د الله.

تفسیر: پر هر چا باندی چه شیطان داسی پوره لاس ولری نو د هغه زړه او دماغ داسی مسخ او بدلیږی چه هیڅ یو شی ئی په یاد نه پاتی کیږی او په دی باندی هیڅ نه پوهیږی چه آیا پاک الله هم شته؟ که نه؟ دا کمبخت د الله تعالیٰ له عظمت لوئ ـ جلال او کبریا څخه ځان نه خبروی

او داسې خيال کوي چه په قيامت کښې به هم د دروغو په مرسته (مدد) خپل ځان ژغوری (بچ کوي) ـ او په دې باندې نه دی خبر چه دې پخپل دې وضعيت سره د خپلې بې‌حيائي ـ حماقت او ناپوهي اعلان کوي او دغه ممسوخ په دغومره يوه خبره هم نه پوهيږی چه د ده دغه دروغ د الله تعالیٰ په دربار کښې هيڅ نه چليږی .

أُولَٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾

(دغه هيروونکی کسان) لښکر د شيطان دی واوریٔ! خبردار شیٔ! بيشکه لښکر تابعان د شيطان هم دوی دی زيانکاران (چه یٔ ورکړل د لاسه باقي نعمتونه او ځانونه ئې وغورځول په ابدی زحمت کښې)

تفسير: د شيطاني لښکرو انجام ضرور خراب دی نه په دنيا کښې د دوی مکر فريب منصوبې د وروستنی بری مخ ليدلی شي او نه په آخرت کښې له سخت عذاب څخه خپل ځانونه ژغورلی (بچ کولی) شي.

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَٰئِكَ فِي الْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾
كَتَبَ اللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي ۚ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

بيشکه هغه کسان چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) څخه دغه (د مخالفانو تولی) په (جملې د) ذليلانو مغلوبانو کښې دی ليکلی دی الله (په لوح محفوظ کښې) چه خامخا به غلبه بری وکړم هرومرو (خامخا) زه او رسولان ځما بيشکه الله ډير قوی دی ښه غالب دی.

تفسير: يعنې له الله تعالیٰ او د ده له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره مقابله کوونکی چه د حق او صداقت په خلاف جنګيږی سخت ناکام ـ او سپک او ذليل دی پاک الله په لوح محفوظ کښې ليکلی دی چه په پای (آخر) کښې يوازې حق او حقانيت لره بری او غلبه ده او د ده پيغمبران هرومرو (خامخا) مظفر او منصور کيږی دغه تقرير پخوا له دې په څو څو نورو ځايونو کښې هم تير شوی دی.

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ

وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُولَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الْإِيمَانَ

او نه به مومی ته (ای محمده او نه ښائیږی چه بیامومی) یو قوم چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی آخری (د قیامت) چه دوستی به کوی دوی له هغه چا سره چه مخالفت کوی له الله او له رسول د دغه (الله) نه اگر که وی (دغه مخالفین) پلرونه د دوی او ځامن د دوی یا ورونه د دوی یا (نور قبیله خپلوان د دوی دغه (قوم چه له اعداء الله سره دوستی نه کوی) لیکلی دی (الله) په زړونو د دوی کښی ایمان.

تفسیر: یعنی ایمان د هغوی په زړونو کښی داسی ټینګ ثبت شو لکه هغه لیکه چه پر دبره باندی لیکلی شوی وی.

وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ

او قوی کړی ئی دی دوی په غیبی فیض مدد له نزده خپل څخه، (او قوی کړی قوت ورکړی دی الله تعالیٰ دوی لره په روح رحمت نصرت خپل سره یا په نور رڼا (رڼړا) د زړه یا په قرآن عظیم‌الشان سره)

تفسیر: یعنی غیبی رڼا (رڼړا) ئی ورته عطاء وفرمایله چه له هغی څخه زړه ته یو راز (قسم) ځان ته معنوی ژوندون وررسیږی یا د **(روح القدس جبریل)** په وسیله سره ئی مرسته (مدد) وفرمایله.

وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

او داخل به کړی دوی (الله) په جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانیو د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغو (جناتو) کښی، راضی شو الله له دوی څخه (په طاعت سره) او راضی شول دوی له الله څخه (په

موندلو د جنت). (او خوشال شو الله تعالیٰ له دوی نه په سبب د طاعت سره په دنیا کښې او خوشاله شول دوی له الله تعالیٰ څخه په موندلو د لقاء او رضاء او عطاء د جنت په آخرت کښې)

تفسیر: یعنی دا خلق د پاک الله دپاره له ګردو (تولو) اعداء الله څخه خپه او ناراض شوی دی نو الله تعالیٰ له هغوی څخه خوښ دی له هر چا څخه چه الله تعالیٰ خوښ وی نو دی نور څه غواړی.

ای رب العالمینه! وګرځوه مونږ له دغو څخه!

أُولَٰئِكَ حِزْبُ اللَّهِ ۚ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

دغه (خلق) دی حزب ـ لښکر د الله، واورئ ! خبردار شئ ! چه بیشکه لښکر د الله چه دی هم دوی دی په مراد رسیدونکی بریالیان (کامیاب) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی هغه څوک چه د الله تعالیٰ له مخالفینو سره دوستی نه لری اګر که ئی پلار وی یا نور خپلوان هم وی هغه هم رښتونی مسلمانان دی او هغو ته هم دا درجه وررسیږی» د کرامو صحابه ؤ هسی شان ؤ چه د الله تعالیٰ او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم په معاملو کښې به ئی د هیڅ څیز او هیچا پروا نه کوله په هم دی سلسلی کښې د احد په غزا کښې حضرت ابو عبیده رضی الله تعالیٰ عنه خپل پلار وواژه د بدر په غزا کښې ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه د خپل ځوی د مقابلی دپاره ځان تیار کړ مصعب بن عمیر رضی الله تعالیٰ عنه د خپل وررور عبید بن عمر بن خطاب رضی الله تعالیٰ عنه د خپل نیاې عاص بن هشام ـ علی بن ابی طالب رضی الله تعالیٰ عنه حمزه ـ عبیده بن الحارث د خپلو خپلوانو مخی ته چه عتبه ـ شیبه او ولید بن عتبه ؤ ووتل او هغوی ئی ووژل ـ او رئیس المنافقین عبدالله بن ابی یعنی د عبدالله ځوی چه هغه هم عبدالله نومیده او د ابی لمسی ؤ د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په مخ کښې د مریسبع په غزا کښې عرض وکړ چه یا رسول الله صلی الله علیه وسلم که ستاسی امر وی نو زه د خپل پلار سر اوس پری کوم او ستاسی په حضور کښې یی لکه یو پندوس غورځوم خو د رسول الله صلی الله علیه وسلم دا خبره خوښه نه شوه. **فرضی الله عنهم و رضوا عنه و رزقنا حبهم واتباعهم واماتنا علیه آمین.**

تمت سورة المجادلة فلله الحمد والمنة .

سورة الحشر مدنية وهی اربع وعشرون آية و ثلث رکوعات رقمها (٥٩) تسلسلهاحسب النزول (١٠١) نزلت بعد سورة «البينة»

د «الحشر» سورت مدنی دی ، (٢٤) آیته او دری رکوع لری ـ په تلاوت کښی (٥٩) او په نزول کښی (١٠١) سورت دی وروسته د «البينة» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ①

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه چه په آسمانونو کښی او هر هغه چه په ځمکه کښی دی (سره له آسمانونو او ځمکی) او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی.

تفسير: لکه چه د هغه د زبردستی غلبی او د حکمت له اثارو څخه یوه پيښه او واقعه وروسته له دی نه بيانيږی.

هُوَ الَّذِیْٓ اَخْرَجَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ ؔ

دغه (الله) هغه ذات دی چه ايستلی دی هغه کسان چه کافران شوی ۋ له اهل د کتابونو څخه له کورونو خپلو څخه په اول د ايستلو د دوی (له مدينی نه شام ته دوهم ايستل د دوی له خيبر نه شام ته د حضرت عمر په خلافت کښی دی).

تفسير: له مدينی منوری څخه د مشرق په لوری د څو کروهو په فاصله (واټن) کښی د يهودانو د قوم او ټبر يو کلی ۋ چه بنی نضير باله کيده. دا ټبر د ډيرو سرييو او شتو ـ مالونو خاوند ۋ. او پخپلو کلکو او مضبوطو کلاؤ (قلعو) باندی ئی زيات اطمينان او ډيره داډينه (سکون) لرله. ځمونږ پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم کله چه هجرت وفرمايه او په مدينی منوری کښی

ئی هستوګنه غوره کړه. نو ړومبی دوی له مسلمانانو سره د روغی تړون وکړ. او داسی یی غوته کړه چه مونږ به ستاسی په مقابله کښی د نورو مرستی (مدد) نه کوو یعنی د عدم تعرض معاهده ئی وتړله بیا دوی د خیانت (درغلی) له مخی د مکی معظمی له کافرانو سره په پټه مکاتبی - لیکنی خبری - اتری کولی تر څو چه د دوی یو لوی مشر کعب بن اشرف له څلویښتو سورو سره مکی معظمی ته ځان ورساوه او له بیت الله سره مخامخ د مسلمانانو په مخالفت له قریشو سره ئی معاهده او تړون وکړو څه موده وروسته د الله او رسول صلی الله علیه وسلم له امر سره سم دغه (کعب) د خپلی دغی درغلی او خیانت لامله (له وجی) د محمد بن مسلمه رضی الله تعالیٰ عنه له لاسه وواژه شو بیا هم د بنی نضیر له لوری د غداری او بد عهدی سلسله جاری وه. د مکر فریب او دغابازی له مخی دوی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم سره له څو تنو اصحابانو وبلل چه پخپلو کورونو کښی ئی په مکر فریب او درغلی سره ناڅاپه په شهادت ورسوی یو ځلی ئی د یوی لوړی په څنګ کښی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم له پاسه یو د ژرندی پل(آسیا سنګ) ور ورغړاوه چه که ځمونږ په پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی لګیدلی وی نو په شهادت به رسیدلی و مګر په دی ګردو (ټولو) مواقعو کښی د الله تعالیٰ په فضل او مرحمت سره اسلام او مسلمانانو د دوی له شرورو څخه نجات وموند. بالاخر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له مسلمانانو سره یوه جرګه وکړه او په هغی کښی ئی دا سره غوته کړه چه له بنی نضیر سره دی غزا وشی. کله چه مسلمانانو په ډیر سرعت ګړندیتوب او تلوار سره په هغوی باندی حمله یرغل ور ووړ او د دوی ګردی (ټولی) کلاوی او کلی یی کلا بند او محاصره کړل. نو ځکه دوی سخت مرعوب شول او ووبریدل - او د ویری او ډار لامله (له وجی) له خپلو کلاو څخه د باندی په ډګر(میدان) جګړی ته راونه وتل او عمومی جنګ ته وار ونه رسید او بیا یی د روغی غوښتنه وکړه. تر دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په دوی باندی داسی مرحمت او مهربانی وفرمایله چه دوی دی له مدینی منوری څخه د باندی ووځی د دوی سرونه او وینی به ساتلی وی. دوی دی د خپلو منقوله ؤ اموالو څخه هومره شیان چه وړی یی شی یو دی سی خو د دوی غیر منقوله مالونه به د مسلمانانو په لاسو کښی وی د الله تعالیٰ په حکم هغه کلاوی او ځمکی او نور د مسلمانانو په لاس او قبضه کښی ولویدل خو د غنائمو په ډول (طریقه) ونه ویشلی شوی بلکه یواځی ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په واک (قبضه) کښی پاتی شوی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی ځمکی زیاتره برخه پر مهاجرینو باندی وویشله او د هغو مصارفو بار او پیټی ئی د انصارو له اوږو څخه سپک کړ چه انصارو به پر مهاجرینو کول او په دی ډول (طریقه) سره دواړو ته له هغه ځنی ګټی ورسیدی. او هم رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د خپلی کورنی خرڅ او د نبوت د مقام کلنی مصارف له هم دی جائداده اخیسته. که له داسی مصارفاتو څخه څه شی بیرته پاتی کیده هغه به ئی د الله تعالیٰ په لاره کښی صرفول.

په دی سورت کښی د هم دی قصی په لوری اشاره شوی دی چه الله تعالیٰ همغه غالب قوی حکمت والا ذات دی چه دپاره د ذلیل کولو ئی وویستل هغه کسان چه کافران شوی ؤ له اهل کتاب

څخه چه یهودان د بنی نضیر ؤ له کورونو خپلو نه چه په ځمکه د مدینی منوری کښی ؤ په اول د جمع کیدلو د لښکرو سره یعنی یواځی په همغه یو یرغل (حمله) سره وډار شول او په همغی ړومبنی جگړی کښی ئی خپل کور او کلی او کلکی کلاوی ویجاړی پریښودلی او له مدینی څخه وتښتیدل او هیڅ یوه میرانه (بهادری) او ثابت قدمی ئی له ځانه ورښکاره نه کره

تنبیه: له «اول الحشر» څخه ځنی مفسرین داسی مراد اخلی چه د یهودانو دغو تبرو ته د وطن پریښودل اول ځلی ور د مخه شول چه پخوا له دی څخه دوی له داسی پیښی سره مخامخ شوی نه ؤ یا په (اول الحشر) کښی به د دی په لوری اشاره وی چه د یهودانو اول حشر خو هم دا دی چه مدینه منوره ئی پریښوده او په ډیر شمیر د خیبر او نورو ځایونو په لوری لاړل او دوهم حشر به ئی هغه وی چه د حضرت عمر د خلافت په عهد کښی ورپیښ شو یعنی د نورو یهودانو او نصرانیانو سره دوی هم له خیبره وویستل شول او د شام په لوری واستول شول چه هلته به هم د هغوی وروستنی حشر کیږی نو ځکه شام ته ارض المحشر هم وائی.

مَا ظَنَنتُمْ أَن يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُم مِّنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ

گمان نه کاوه تاسی (ای مؤمنانو) چه وبه ځی دوی (له مدینی نه) او گمان نه کاوه دوی چه بیشکه دوی لره منع کوونکی ساتونکی دی کلاوی د دوی له (عذابه د) الله پس راغی پر دوی (عذاب د) الله له هغه ځایه چه گمان نه کاوه دوی او واچوله (الله) په زړونو د دوی کښی ویره.

تفسیر: یعنی د هغوی د ساز او سامان تینگو کلاؤ ـ او د توریالی توب او میرانی (بهادرئ) په نسبت به ستاسی خیال داسی نه ؤ چه تاسی دومره زر به هغوی پره کوئ او دوی خپلی وسلی له لاسو غورځوی او نه د هغوی داسی خیال ؤ چه دا وړوکی او بی وسلی او بی سامان د مسلمانانو تولی دوی هسی مغلوب او منکوب کری. هغوی د غفلت په دی خوب کښی تللی ؤ چه دا مسلمانان چه د هغوی په سر باندی د پاک الله لاس دی ځمونږ تر تینگو کلاؤ پوری، چیری رسیدی شی او ښائی چه مونږ به د خپلو ښو وسلو ـ او کلکو مورچلو او میرانی په سیوری کښی د الله له عذابه ساتلی یو مگر خو هغوی ولیدل چه هیڅ یو قوت او طاقت د الله تعالیٰ د حکم مخه نشی نیولی. پر دوی باندی د پاک الله حکم له هغی خوا راورسید چه له هغی خوا نه د هغوی خیال او گمان هم نه ؤ یعنی د هغوی په زړونو کښی الله تعالیٰ ویره واچوله او د بی وسلو او بی شتو مسلمانانو دار ئی پر هغوی باندی کیښود یو خو هغوی د خپل مشر کعب بن اشرف له ناڅاپی وژلو څخه ډیر مرعوب او ترهور ؤ اوس نو د مسلمانانو له دی ناڅاپی حملی او یرغل

ځنی ئی خپل حواس بالکل له لاسه وویستل.

يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ

چه ورانول به ئې کورونه خپل په لاسو خپلو سره (چه پرې ولی مسلمانان یا چه پکښې هستوګنه ونه کړی څوک) او په لاسو د مؤمنانو سره (چه وران کړی ځای د پناهی او ارت شی ورته ځای د جنګ)

تفسیر: یعنی د حرص ـ غیظ ـ غضب او قهر په جوش کښې به ئې د خپلو ودانیو ځنځیرونه ـ ورونه ـ دړې او نور شلول ـ ماتول ـ ورانول او نړول به ئې تر څو له هغو شیانو څخه چه دوی ئې له خپلو ځانونو سره نشی وړی مسلمانان ګټور نشی. په دی کار کښې مسلمانانو هم له هغوی سره ښې مرستې (مدد) کولو یعنی له یوه لوری هغوی په نړولو سره مشغول او بوخت ؤ او له بل لوری مسلمانانو هم د هغوی هغه ودانی ورانولی چه دوی هلته مورچل نیولی ؤ که په غور سره وکتل شی هغه ورانی او تباهی چه د مسلمانانو له لاسه رسیدلی وه هغه هم د هم دی بدبختانو د بد عهدیو او شرارتونو په نتیجه کښې وه.

فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾

پس عبرت واخلئ تاسی ای خاوندانو د سترګو (عقلونو په احوالو د دوی)

تفسیر: یعنی خاوند د بصیرت ته په دی واقعی کښې لوی عبرت دی. الله تعالیٰ دا وروښوول چه د ظلم ـ کفر، شرک ـ او بدعهدی انجام څرنګه کیږی؟ او یواځې په ظاهری اسبابو باندی داده کیدل او د الله تعالیٰ له قدرت او قوت څخه غافل اوسیدل د پوهانو کار نه دی.

وَلَوْلَا أَن كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا ۖ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

او که نه وی لیکلی (مقرر کړی) الله په دوی باندی وتل (فرار کول) له وطنه نو خامخا په عذاب کړی به ؤ (الله) دوی لره په دنیا کښې (په وژلو او بندی کولو سره) او دوی لره دی په آخرت کښې عذاب د اور.

تفسیر: یعنی د هغوی په برخه له وطنه جلا (جدا) کیدل لیکلی و که دا ئ په قسمت کښی نه وی لیکلی نو بله کومه دنیوی سزا به هغوی ته ورکوله کیده او د بنی قریظه په شان به وژل کیدل لنده ئ دا چه له سزا څخه به دوی خپل ځانونو نشو بچ کولی دا د الله تعالیٰ حکمت دی چه د وژلو په ځای د هغوی په جلا وطنی سره اکتفا وشوه مگر خو دا تخفیف یواځی د هغوی په دنیوی سزا کښی شوی دی ځکه چه د آخرت ابدی سزا په هیڅ دول (طریقه) سره له کافرانو ځنی نه کمیږی «موضح القرآن» لیکی «کله چه دغه قوم او تبر له شامه تښتیدلی دلته راغلی ؤ د دوی مشرانو په همغه وقت کښی دوی ته ویلی ؤ چه یوه ورځ به ستاسی کورونه هلته ورانیږی او بیا به بیرته شام ته راتلونکی یئ! لکه چه د نبوی صلی الله علیه وسلم په زمانه کښی د دوی کورونه هلته وران شول ځینی بیرته شام ته لاړل او ځینی په خیبر کښی پاتی شول ـ خو د حضرت عمر الفاروق رضی الله تعالیٰ عنه په خلافت کښی د تولو کورونه وران او بیا په شام کښی سره ودان شول».

ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۚ وَمَنْ يُّشَآقِّ اللّٰهَ فَإِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ﴿۴﴾

دغه (تعذیب د دوی) په سبب د دی ؤ چه بیشکه ؤ دوی چه مخالفت به ئ کاوه له الله او له رسول د دغه (الله) سره او هر هغه چه مخالفت کوی له الله څخه نو بیشکه الله شدید سخت دی عذاب (د ده په دنیوی قتل نفی او اسارت او آخروی عقوبت)

تفسیر : یعنی داسی مخالفانو ته هم داسی سختی سزاگانی ورکولی کیږی

مَا قَطَعْتُمْ مِّنْ لِّيْنَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوْهَا قَآئِمَةً عَلٰٓى أُصُوْلِهَا فَبِإِذْنِ اللّٰهِ

هغه چه پری کوئ تاسی له تنو د ونو د (کم اصلو) خرماؤ څخه یا ئ پریږدئ هغه ولاړی په بیخونو خپلو باندی نو دغه (تول) په اذن حکم د الله سره دی .

تفسیر: کله چه دا قوم کلابند شو نو رسول الله مبارک صلی الله علیه وسلم اجازه وفرمایله چه د هغوی ځینی کم اصلی ونی دی پری کړی شی ! او هغه باغونه دی ویجاړ شی چه دوی د هغو تر شا پر مسلمانانو گزارونه کوی تر څو چه د هغو د درد لامله (له وجی) په بهر وتلو باندی مجبور

او په ډګر (میدان) کښې وجنګیږي او د ډګر(میدان) د جګړې په وخت کښې له ونو څخه غازیانو ته څه ربړ(زحمت) او تکلیف ورپېښ نشي . د دې امر په سبب ځینې ونې ووهلې شوې او ځینې ئې پاتې شوې تر څو له بري څخه وروسته د مسلمانانو په ښه ورشي . کافرانو په داسې طعنه ورکولو باندې شروع وکړه چه دوی خلقو ته پندونه ورکوي چه له فساده ځانونه وژغورئ (وساتئ) مګر دوی پخپله فساد کوي . ایا د ونو پرې کول او سوځول فساد نه دی ؟ نو ځکه دا آیت نازل شو چه دا ګردې (تولی) چارې د الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه په اذن او حکم سره سمې شوې دي او د الله تعالیٰ د حکم تعمیل ته هیڅ کله هیڅوک فساد نشي ویلی ځکه چه هغه په ژورو حکمتونو او مصلحتونو باندې مشتمل وي لکه چه د دې حکم ځینې حکمتونه او مصالح پاس ولیکل شول.

وَلِيُخْزِيَ الْفٰسِقِيْنَ ﴿۵﴾

او (بل لپاره د دې دی) چه رسوا کړي (الله) فاسقانو نافرمانانو (یهودیانو) لره

تفسیر: یعني چه مسلمانانو ته عزت ورکړي او کافران خوار او سپک کړي لکه هغه ونې چه پاتې وې په هغو کښې د مسلمانانو ګټې او د کافرانو غیظ او خفګان ؤ ځکه چه هغوی به د دې پاتې ونو له کتلو څخه ویل چه دا ونې به د مسلمانانو شي ـ او هغوی به له دې ځینې ګټې اخلې او هغه ونې چه پرې شوې یا سوځولې شوې وې په هغو کښې د مسلمانانو برې ؤ چه د غلبې د اثارو ظهور ـ او د کفارو هسې غیظ او غضب منظور ؤ چه مسلمانان ځمونږ په شیانو کښې څرنګه تصرفات کوي . نو ځکه دواړه امور جائز او په حکمت باندې مشتمل دي

وَمَآ اَفَآءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُوْلِهٖ مِنْهُمْ فَمَآ اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَّلَا رِكَابٍ وَّلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهٗ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ﴿۶﴾

او هغه مال چه راګرځولی دی الله په رسول خپل باندې له مالونو د دوی پس نه ؤ ځغلولې تاسې پر دوی هیڅ اس او نه هیڅ اوښ لیکن الله مسلطوي برې ورکوي رسولانو خپلو ته پر هغه چا باندې چه اراده وفرمائي او الله پر هر څیز باندې ښه قادر دی (چه ځینې ئې غلبه د احباؤ الله ده پر اعداؤ الله باندې).

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «په غنیمت او فی کښی هم دا فرق او توپیر (تفاوت) شته هغه مال چه د جګړی او د جنګ په ډګر (میدان) کښی په لاس راځی هغه غنیمت دی چه د هغه پنځمه برخه د الله تعالیٰ نذر دی . چه د هغه تفصیل د لسمی پاری په شروع کښی تیر شوی دی . او نوری څلور برخی ئې پر لښکرو باندی ویشلی کیږی او هغه شیان چه بی له جنګه په لاس راځی هغه د ټولو مسلمانانو په خزانو کښی ایښودل کیږی . او د هغوی په عامو مصالحو او ضروری کارونو کښی لګول کیږی.

تنبیه: که له ډېر څه جنګ او جګړی څخه وروسته کفار مرعوب شی او صلحی او روغی ته مسارعت وکړی او مسلمانان ومنی په دی صورت کښی هغه مالونه چه له هسی روغی څخه په لاس راشی د هغه حکم هم په (فی) کښی داخل دی د نبوی صلی الله علیه وسلم په مبارک عهد کښی د فی په مالونو کښی یواځی حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خپل تصرفات او اختیارات جاری کول . ښائې چه دا اختیارات د تملک او تصرف وی او یواځی حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم لره مخصوص وی لکه چه له دی آیتونو څخه او د (علیٰ رسوله) له لفظ څخنی متبادر دی او احتمال لری چه محض حاکمانه وی په هر حال الله تعالیٰ د دی مالونو په نسبت دوی ته په راتلونکیو آیتونو کښی هدایت فرمائې چه وجوباً یا ندباً په هغو او دغو مصارفو کښی ولګول شی . له حضرت څخه وروسته داسی مالونه د امام په واک (اختیار) او تصرف کښی وی . خو د ده دا تصرف به مالکانه نه وی او یواځی حاکمانه به وی او هغه د ده په مشوره او فکر او ښوونه د مسلمانانو په عمومی ضروریاتو او مصالحو کښی صرف او لګول کیږی د غنیمت د مالونو حکم بیل دی او هغه وروسته د خمس له ایستلو څخه د ګردو (ټولو) لښکرو برخه کیږی لکه چه د الله تعالیٰ له دی ارشاد څخه ښرګند (ښکاره) دی ﴿ وَاعۡلَمُوٓا۟ أَنَّمَا غَنِمۡتُم ﴾ الآیة - که لښکر پخپلی خوښی سره پری ښود شی هغه بیله خبره ده البته حنفی شیخ ابوبکر رازی په (احکام القرآن) کښی داسی لیکی چه دا د منقوله و اموالو حکم دی په غیر منقوله ؤ اموالو کښی امام لره اختیار او مصلحت دی که ئې وغواړی په لښکرو دی تقسیم کړی او که ئې وغواړی په عمومی مصالحو کښی دی صرف کړی لکه چه د عراق په سواد کښی حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه د ځینو جلیل القدرو اصحابو په مشوره په هم دی خبری باندی عمل وکړ . سم له دی مسلک سره رازی شیخ ابوبکر ﴿ وَاعۡلَمُوٓا۟ أَنَّمَا غَنِمۡتُم ﴾ پر منقوله ؤ اموالو او د دی د (حشر) د سوری آیتونه ئې پر غیر منقوله ؤ اموالو باندی حمل کړی دی په دی ډول (طریقه) چه د دی ړومبنی آیت

﴿ وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنۡهُمۡ ﴾ حکم په «فی» باندی او د دی ورستنی آیت ﴿ مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡقُرَىٰ ﴾ حکم په غنیمت باندی محمول دی . او د لغت له مخی د غنیمت تعبیر د (فی) په لفظ باندی کیدی شی . والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

مَآ أَفَآءَ اللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ الْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ

هغه شي چه راګرځولی دی الله پر رسول خپل باندی له (مالونو د) اهل د قریو کلیو (بی له جنګه) نو (هغه) دی الله لره او رسول (د الله) لره.

تفسير: په ړومنيو آيتونو کښی يواځی د بنی نضيرو د مالونو د لګولو ذکر ؤ اوس د فی د مالونو په نسبت عمومی ضابطه راښيی . يعنی په فی باندی د رسول الله صلی الله عليه وسلم او وروسته له دوی څخه د امام قبضه او تصرف وی چه پر دغو خلقو ئې وويشی . د الله تعالیٰ ذکر دلته تبرکاً شوی دی ځکه چه دی د ګردو (ټولو) شيانو مالک دی . هو ! د کعبی شريفی او د مساجدو صرفيات چه د الله تعالیٰ په نامه ياديږی ممکن دی چه پکښی درج وی .

وَلِذِى الْقُرْبَىٰ

او (دغه اموال دی) خپلوانو د رسول (الله) لره.

تفسير: يعنی د حضرت خپلوانو ښرنګه چه د نبوی په زمان کښی له دی مالونو څخه هغوی ته ورکول کيدل او په هغوی کښی د فقر او مسکنت قيد هم نه ؤ . لکه چه حضرت نبوی صلی الله عليه وسلم خپل تره حضرت عباس رضی الله تعالیٰ عنه ته چه يو بدای (غنی) مشر ؤ برخه ورکړه اوس هم وروسته له دوی څخه ځمونږ حنفيانو په مذهب کښی د پيغبر هغو خپلوانو ته چه اړ (مجبور) او محتاج وی پر نورو اړو (مجبورو) او محتاجانو باندی ترجيح ورکوله کيږی او ښائ چه امام هغوی ته پخوا له نورو څخه په مخ کښی برخه ورکړی .

وَالْيَتَٰمَىٰ وَالْمَسَٰكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ الْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ

او (دغه اموال دی) يتيمانو لره او مسکينانو لره او مسافرانو لره (مقرر کړی دی الله دا قسمت) لپاره د دی چه ونه ګرځی (دغه اموال) دولت په منځ د غنيانو کښی له تاسی څخه (چه له خپله حقه زيات واخلی او فقراؤ ته لږ ورکړی).

تفسير: يعنی دا مصارف ځکه راښوولی شوی دی چه مسلمانان تل د پلار مړيو ـ اړو (مجبورو) ـ

بیکسانو او عامو مسلمانانو په پالنه او پوښتنه کښې متوجه اوسی ! او تل د اسلامی عمومی ضروریاتو او مصالحو ته خیال ولری ځکه چه داسی مالونه د بډایانو او دولتمندانو راکړه ورکړه او نورو ګټو دپاره نه دی . او نه ښائ چه هغه د هغوی د مخصوص جایداد په منزله وګرځی او یوائحی بډایان پری مزی وکړی او خوندونه تری واخلی ۔ او غریبان او اکربان له لوږی څخه ومری یا عمومی مصالح خراب او ویجاړ پراته وی .

وَمَآ اٰتٰىكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ ۚ وَمَا نَهٰىكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوْا ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۭ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيْدُ الْعِقَابِ ۘ﴿۷﴾

او هغه څه چه درکړی تاسی ته رسول (د الله) نو وائ خلی وئ نیسئ قبول ئ کړئ! او هغه څه چه منع کوی (رسول الله) تاسی له هغه څخه نو بیرته شئ تری (مه ئ غواړئ) او وویریږئ له (عذاب د) الله په ځان ساتلو له معاصیو بیشکه الله سخت دی عذاب (د ده).

تفسیر: یعنی مال او جائداد او نور چه سم د پیغبر صلی الله علیه وسلم له امر سره تقسیمیږی هغه د تقسیم امر دی په ډیر خوښی سره ومنلی شی . هغه چه دررسیږی هغه په خوښی سره واخلئ! او هغه ته چه ور نه کړ شی هغه دی لاس واخلی هم داسی د ګردو (تولو) احکامو او نواهیو منل او پابندی په کار ده .
ځکه چه د رسول الله صلی الله علیه وسلم نافرمانی د الله تعالیٰ نافرمانی ده . او وویریږئ که چیری د رسول الله د نافرمانی لامله (له وجی) الله تعالیٰ له تاسی څخه خفه نشی او سخت عذاب په تاسی مسلط ونه فرمائ .

لِلْفُقَرَآءِ الْمُهٰجِرِيْنَ الَّذِيْنَ اُخْرِجُوْا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُوْنَ فَضْلًا مِّنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَّيَنْصُرُوْنَ اللّٰهَ وَرَسُوْلَهٗ ۭ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصّٰدِقُوْنَ ۚ﴿۸﴾

(دغه اموال دی) دپاره د فقیرانو هجرت کوونکیو (هغه مهاجران) چه ایستلی شوی دی دوی له کورونو کلیو خپلو څخه او له اموالو خپلو څخه په دی حال

کښې چه طلبوي دوی فضل ښېښه مهرباني له الله او رضاء (د ده) او مرسته (مدد) کوي له الله او له رسول د دغه (الله) سره (په نفسونو او مالونو خپلو سره) دغه (مهاجران) هم دوی دي صادقان رښتيني (په ايمان او جهاد کښې).

تفسير: يعني هسې خو په دې مال پورې د ګردو (ټولو) مسلمانانو حوائج او ضروريات تعلق او اړه لري مګر په خصوصي ډول (طريقه) سره د ځان قربانونکو او ايثار خوښوونکيو رښتينو مسلمانانو حق مقدم او وړاندې دی چه هغوی يواځې د الله تعالیٰ په خوښي او د رسول الله صلی الله عليه وسلم په محبت او اطاعت له خپلو کورونو او مالونو او شتو څخه لاس وينځلی دی او بالکل په تش لاس له خپل هواده (وطنه) راوتلي دي تر څو د الله تعالیٰ او د هغه د رسول الله په کارونو کښې په زړه پورې پخپل سر او ازاد کار وکړی شي او هغه ته په ښه ډول (طريقه) مرسته (مدد) ورسوي.

وَالَّذِيْنَ تَبَوَّءُو الدَّارَ وَالْاِيْمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ

او هغو (انصارو لره دي دغه اموال) چه ځای نيولی دی په (دې) کور (مدينه) کښې او (خالص کړی ئې دی خپل) ايمان پخوا له دغو (مهاجرانو) څخه .

تفسير: له دې کور څخه مدينه طيبه مراده ده او دا خلق د مدينې منورې انصار دي چه د مهاجرينو له راتګه وړاندې ئې په مدينې منورې کښې هستوګنه لرله او د ايمان او عرفان په لارو کښې زيات مضبوط او مستقيم شوي ؤ .

يُحِبُّوْنَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ

خوښوي محبت کوي دوی له هغه چا سره چه هجرت ئې کړی دی دوی ته.

تفسير: يعني په مينه او محبت سره د مهاجرينو خدمت کوي تر دې چه پخپلو مالونو او شتو کښې ئې هغوی ته برابره برخه ورکړې ده او د هغوی په شريک ګرځولو کښې ئې خپل ځانونه تيار کړي دي .

وَلَا يَجِدُوْنَ فِيْ صُدُوْرِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ اُوْتُوْا وَيُؤْثِرُوْنَ عَلٰٓى

أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ

او نه مومی دوی په زړونو سینو خپلو کښې څه تنګی (حسد) له هغه شی څخه چه ورکړی شوی وی (مهاجرانو لره) او غوره کوی (مهاجران) مقدموی ئ پر خپلو ځانونو او اګر که وی پر دوی باندی تنګی (فاقه او حاجت هغه څه ته چه دوی ئ ایثاروی).

تفسیر: یعنی مهاجرینو ته هغه فضل او شرف چه الله تعالیٰ عطاء فرمایلی دی یا د فی په مالونو او نورو کښې هغه برخه چه رسول الله صلی الله علیه وسلم هغو ته عطاء فرمائ د هغوی له لیدلو څخه د انصارو زړونه نه خفه کیږی او په هغوی باندی کینه او حسد نه کوی بلکه پری خوښیږی او په هر شیز کښې هغوی پخپلو ځانونو باندی وړاندی ګڼی پخپله دغه انصاریان مصاعب او متاعب ـ سختیاوی او ربړونه (تکلیفونه) وچتوی او په لوږه ئی تیروی مګر هغوی ته هرومرو (خامخا) څه نه څه وررسوی داسی بی مثله او بی ساری ایثار په دنیا کښې تراوسه پوری هیڅ یو قوم د بل قوم دپاره نه دی کړی .

وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ۝٩

او هر هغه چه وساتلی شی له بخل د نفس د ده نه (او له حرص نه په مال باندی) نو هم دغه کسان دی هم دوی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په ثناء صفت د دنیا او په ثواب د عقبا سره).

تفسیر: یعنی ډیر بریالی او کامیاب دی هغه قوم چه د الله تعالیٰ په توفیق او لاس نیوی د هغوی په زړونو باندی طمع حرص او بخل هیڅ اغیزه (اثر) نشی اچولی ځکه چه طماع او بخیلان کله خپلو نورو ورونو ته څه ایثار او ګټه رسولی شی ؟ او د نورو په خوښی او هوسائی (آرام) باندی کله خوښیږی ؟.

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنۢ بَعْدِهِمْ

او (اموال) هغو (کسانو لره دی) چه راغلی دی راځی وروسته له دغو (مهاجرو او انصارو) نه .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه له مهاجرینو او انصارو څخه وروسته د وجود په عالم کښې راځي یا وروسته له دوی څخه د اسلام په حلقه کښې داخلیږی یا له وړاندنیو مهاجرینو څخنی وروسته ئې هجرت کړی مدینې منورې ته راغلی دی **والظاهر هو الاول**.

يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾

وائې دوی چه ای ربه څمونږ مغفرت وکړه مونږ ته او هغو (دینی) ورونو څمونږ ته چه ړومبی داخل شوی دی (له مونږ څخه) په ایمان کښې او مه ګرځوه په زړونو څمونږ کښې بغض کینه د هغو کسانو سره چه ایمان ئې راوړی دی بیشکه ته (یا الله) ښه مهربانی کوونکی خورا (ډیر) رحم والا ئې .

تفسیر: یعنی دغه اخلاف او وروستنی کسان هغو اسلافو او سابقینو وړاندنیو ته د ښېنې دعاء کوی او د خپل هیڅ یو مسلمان ورور په نسبت - بغض او کینه په خپل زړه کښې نه لری - حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا آیت د ګردو (تولو) مسلمانانو دپاره دی چه وړاندنیو حق ومنی او د هغوی په پله باندی لاړ شی او د هغوی په نسبت هیڅ یوه کینه - حسد او بغض ونه لری. امام مالک رحمة الله علیه له هم دی ځایه فرمائې هغه سری چه د صحابه ؤ په نسبت بغض او کینه ولری او د هغوی بدګوئې وکړی هغه لره د (فی) په مال کښې هیڅ یوه برخه نشته.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ

آیا نه ګوری ته هغو کسانو ته چه منافقان دغابازان شوی دی وائې هغوی هغو ورونو خپلو (یهودانو) ته چه کافران شوی دی له اهل د کتابونو قسم دی که خامخا وویستل شئ تاسی (له مدینې څخه) نو خامخا وبه وځو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره او نه به منو مونږ (خبره په ضرر د تاسی کښې) د

هیچا هیڅکله او که چیری جنګ شروع کړ شی له تاسی سره نو خامخا مدد به وکړو مونږ هرومرو (خامخا) له تاسی سره،

تفسیر: عبدالله بن ابی او نورو منافقانو د بنی نضیر یهودانو ته پیغام او پته خبره ورلیږلی وه چه تاسی مه ویریږی او خپل ځانونو یواځی مه ګڼئ که مسلمانان غواړی چه تاسی له مدینی څخه وباسی نو مونږ به له تاسی سره درېږو که د جنګ او جګړی وار ورسید نو مونږ به له تاسی سره مرسته (مدد) کوو . دا ځمونږ قطعی او ناګرځیدونکی تینګه فیصله او پری‌کړه ده او پرته (علاوه) له دی څخه مونږ ستاسی په جنګ او جګړه کښی د هیچا خبره نه اورو او نه د هیچا پروا کوو.

وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكٰذِبُونَ ⑪

او الله شاهدی ګواهی ورکوی چه بیشکه دوی خامخا دروغجنان دی (په هم دغو خبرو کښی).

تفسیر: یعنی دغه منافقان یهودانو ته دغه خبری له زړه څخه نه وائی یواځی د مسلمانانو په مخالفت خلق وریورته کوی او هسی خبری کوی چه هغه د مسلمانانو په ګټه (فائده) نه وی او هغه خبری چه په ژبه وائۍ په هغو باندی هیڅ عمل نه کوی.

لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ ۚ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا يَنْصُرُونَهُمْ ۚ

قسم دی که وویستل شی دغه (یهودان) (له کورونو خپلو نه) نه وځی دغه (منافقان له هغو یهودانو) سره (له کورونو خپلو نه) او که جنګ وکړ شی له هغو (یهودانو) سره نو مرسته مدد نه کوی دغه (منافقان) هغوی سره .

تفسیر: لکه چه په مدینی منوری کښی جګړه ونښته او د بنی نضیر یهودان محصور شول په هغه نازک حال کښی هیڅ یو منافق د دوی مرستی (امداد) او مدد ته ونه رسید په پای (آخر) کښی کله چه هغوی وویستل شول دغه منافقان په دی وقت کښی هم په ډیره خوشالی سره پخپلو کورونو کښی ناست ؤ .

وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ⑫

او كه (اراده د) مدد مرستى (امداد) وكړى دغه (منافقان) دغو (يهودانو) لره خامخا وبه ګرځوى دغه (منافقان) په تيښته سره شاوى خپلى بيا به مدد مرسته (امداد) ونه مومى ونه كړ شى (منافقانو يهودانو سره وروسته له ماتى) .

تفسير: يعنى لكه په فرض محال سره منافق د هغو يهودانو مرستى (مدد) ته راغلى وى نو نتيجه به ئ څه كيده ؟ پرته (علاوه) له دى څخه چه د مسلمانانو له مقابلى څخه بيرته وتښتى بله نتيجه نه لرى او بيا به د دوى مرسته (مدد) څرنګه كيده نو د دوى د مرستى (مدد) دپاره به هم څوک نه رسيده .

لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم مِّنَ اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾

خامخا تاسو (اى مؤمنانو څخه) ډير سخت يئ له جهته د ويرى په سينو زړونو د دغو (منافقانو) كښى له (ويرى د) الله دغه ويره (د منافقانو له مؤمنانو څخه) په سبب د دى ده بيشكه چه دوى (داسى) قوم دى چه نه پوهيږى (نه پيژنى الله) .

تفسير: يعنى كه د الله تعالىٰ په عظمت باندى دغه منافقان پوهيدى او د هغوى په زړونو كښى د الله تعالىٰ خوف او ويره وى نو كفر او نفاق به ئ ولى غوره كاوه ؟ هو ! د مسلمانانو د شجاعت او ميړانى (بهادرئ) څخه ويريږى ځكه د مسلمانانو په مقابل كښى نه شى ودريدلى . او نه د جنګ په ډګر(ميدان) كښى له ځانه څه ثبات او توره او ميړانه (بهادرى) ورښوولى شى .

لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاءِ جُدُرٍ ۚ

جنګ به ونه كړى دغه (يهودان) له تاسى سره (اى مؤمنانو) تول په ګډه سره مګر په قريو كليو تينګ كړيو شويو كښى يا وروسته له ديوالونو سنګرونو څخه .

تفسير: يعنى څرنګه چه د دى خلقو په زړونو كښى د مسلمانانو ويرى او خوف ځاى نيولى دى نو ځكه د جنګ په ډګر(ميدان) كښى نشى جنګيدلى هو په كليو او تينګو كلاؤ كښى سنګرونه نيولى او جګړى كولى شى يا كه د ديوالونو او ونو او نورو شيانو تر شاؤ ئ ځانونه پټ كړى

نو جنګیدی شی . څمونږ یو مشر به ویل کله چه یورپیانو د مسلمانانو له توری څخه خپل ځانونه عاجز ولیدل نو راز راز (قسم قسم) اور خورونکی وسلی او د جګړی اصول ئې ایجاد کړی خو سره له دی هم که کوم وقت د هغوی جګړه له مسلمانانو سره لاس په لاس ونښلی نو هغوی د ښو شیبو دپاره هم د مسلمانانو په مخ کښی نشی ودریدلی او ګرده (توله) دنیا د قرآن دا معجزه پخپلو سترګو سره ګوری چه ﴿لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِي قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاءِ جُدُرٍ﴾ د نورو هغو خلقو په نسبت څه ولیکلی شی چه د هغوی په نزد میرانه (بهادری) او توره دا ده چه د خپلو انګنونو (انګړونو) ورونه په خپلو ځانونو پسی تړی او په بامونو او بلیو باندی ختلی په تیږو (ګټو) او لوټو او خښتو او نورو شیانو سره ویشتل کوی .

بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ

جنګ د دوی په منځ د دوی کښی ډیر سخت دی .

تفسیر: یعنی په جګړو کښی چه دوی ئې پخپلو منځونو کښی کوی ډیر تیز او ګرندی او سخت ښکاری لکه چه پخوا له اسلامه د اوس او خزرج د جنګونو تجربه څمونږ په مخ کښی پرته ده مګر د مسلمانانو په مقابله کښی د هغوی وینه وچه ـ توره پڅه ـ زړه (چاړئ) او میرانه (بهادری) ورکه شی .

تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾

ګمان به کوی ته په دوی چه سره یو دی او (حال دا چه) زړونه د دوی سره جلا جلا (جدا جدا) دی (په خیالاتو کښی)، دا (پریشانی د زړونو د دوی) په سبب د دی دی چه بیشکه دوی داسی یو قوم دی چه نه پوهیږی (نه چلوی عقل په خیر خپل) .

تفسیر: یعنی د مسلمانانو په مقابله کښی د هغو په ظاهری اتفاق او اتحاد مه غولیږئ د هغوی زړونه هیڅ کله سره غوند نه دی او بالکل جلا (جدا) دی هر یو د خپل غرض او غوښتنی مین ـ او د هر یوه فکر او خیال بیل دی . او د یوه خیال او چرت د بل د چرت او خیال سره مل نه دی . نو ځکه د دوی په منځ کښی حقیقی اتحاد او یو جهتی هیچری نه پیدا کیږی ؟ که دوی پوه ولری نو پوهیدل به چه دا نمائشی اتحاد او د ښودنی یووالی هیڅ نه پکاریږی اتحاد

هغه ته وایه شي چه د مؤمنینو او قانتینو په منځ کښې لیدل کیږی چه هغوی له ګردو (تولو) اغراضو او خواهشونو څخه ځانونه ژغوری (محفوظوی) او تولو یو ځای د الله تعالیٰ په رسی باندی منګولی لګولی دی . او د هغو ګردو (تولو) ژوندون او مرګ یوائځی واحد او احد او صمد الله تعالیٰ لره دی .

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾

مثال د دوی (په نه ایمان راوړو کښې) لکه مثل قصه د هغو کسانو دی چه ؤ پخوا له دوی نه په نژدی زمانه کښې چه (اهل د بدر دی) چه وڅکله هغوی وبال سزا د بدو چارو خپلو (په دنیا کښې په قتل او بند سره) او شته هغوی ته عذاب دردناک (په عقبا کښې) .

تفسیر: یعنی اوس په نژدی زمانی کښې د بنی قینقاع یهودانو د خپلی درغلی خیانت او غداری خوند څکلی دی ـ کله چه هغوی بد عهدی وکړه نو مسلمانانو له هغوی سره یوه مختصره جګړه ونښلوله او وروسته د یوه وړوکی جنګ څخه ئ هغوی د باندی وشړل . او له هغه ځنی په مخ کښې په قرینه ماضی کښې مکیانو هم د بدر په ورځ کښې خپله سزا ومونډله همغسی د بنی نضیرو انجام هم وګورئ چه په دنیا کښې د مسلمانانو له لوری پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسیدل او دوی ته د آخرت درد رسوونکی عذاب هم هغسی چه دوی ته تاکلی (مقرر) شوی دی هم وررسیږی .

كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿١٧﴾

(مثال د منافقانو په مخالفت د وعدی کښې) لکه مثل (قصه) د شیطان داسی ده کله چه وائ انسان ته چه کافر شه نو کله چه (انسان) کافر شي وائ (شیطان) زه بیزاره جلا (جدا) یم له تا څخه بیشکه زه ویریږم له الله چه رب

(پالونکی) د تولو عالمیانو دی پس دی عاقبت انجام د دواړو (ګمراه کوونکی او ګمراه شوی) داسی چه بیشکه هغوی دواړه به وی په اور (د دوزخ) کښی تل به اوسیږی دوی (دواړه) په هغه (اور د دوزخ) کښی او هم دا (خلود د اور د دوزخ جزاء د ظالمانو (کافرانو) ده .

تفسیر: یعنی شیطان په اول کښی انسان ته کفر او معصیت تشویق او تحضیض ورکوی کله چه سری د ده د اغواء په لومه او دام کښی ونښلی نو وائی چه زه له تا څخه جلا (جدا) او د تا له کاره بیخی بیزار یم زه خو له الله تعالیٰ ویریږم «دا وینا به هم د ریا او مکاری له مخی وی» نتیجه به داسی وی چه دی به هم د دوزخ خس او بوټی او دړی کیږی او د هغه د دوزخ لویدلو سبب به هم ګرځی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «شیطان به په آخرت کښی دا خبره وائی . او د بدر په ورځ کښی ئې هم د یوه کافر په شکل او بڼه نور خلق په جګړه کښی اچولی ؤ کله چه سترګی ئې پر پرښتو باندی ولګیدی نو ژر وتښتید. لکه چه د هغه بیان د (الانفال) په سورت کښی پخوا له دی څخه څمونږ د دغه پښتو تفسیر کښی تیر شوی دی هم دا مثال د منافقینو هم دی» هغه بنی نضیر ته د خپل حمایت او رفاقت یقین ورکړی ؤ او په دی چل سره ئې د مخالفت ډګر(میدان) ته را وویستل . کله چه هغوی په مصیبت سره اخته شول دی جلا (جدا) شو ـ او لری تری کیناست . ولی ایا هغه په دی ډول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابه خلاصیدی شی ؟ هیڅ کله نه خلاصیږی او د دواړو د هستوګنی ځای دوزخ دی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَلۡتَنظُرۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ لِغَدٖۖ

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو ! تل ځان وساتئ له معاصیو) وویریږی له (عذابه د) الله او ښائی چه ودی ګوری هر نفس هغه شی ته چه ړومبی ئې لیږلی دی دپاره د صبا (قیامت).

تفسیر: یعنی ای مؤمنانو له الله تعالیٰ څخه وویریږئ ! او خپلو ځانونو ته د طاعاتو او عباداتو سرمایه ذخیره برابره کړئ او فکر وکړئ چه صبا به څه څه شیان در د مخه کیدونکی وی ؟ او د قیامت لویی ورځی دپاره مو څه ذخیره او ځیرمه کړی دی ؟ او څه شی مو د مخه ورلیږلی دی چه وروسته له مرګه هغه هلته در پکار شی ؟

وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ۝١٨

او وویریږئ له الله (په ځان ساتلو له معاصیو) بیشکه چه الله ښه خبردار دی په

هغو عملونو چه کوئ تاسو (نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی ستاسی هیڅ یو کار له الله تعالیٰ څخه پټ نه دی . نو ځکه له هغه الله تعالیٰ څخه وویرېږئ ! او د تقویٰ او پرهیزګاری لاری غوره کړئ ! او له ګناهونو او معاصیو ځنی خپل ځانونه وژغوری (وساتی) !

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿۱۹﴾

او مه کیږئ تاسی (ای مومنانو) په شان د هغو کسانو چه هیر کړی دی هغوی الله بیا هیر کړ الله په دوی حق د نفسونو د دوی دغه خلق هم دوی دی فاسقان نافرمانان (بهر وتونکی له فرمانه د الله نه) .

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ حقوق ئ هیر کړی دی او د هغه له یاده غافل شوی دی او د ده د اوامرو او نواهیو هیڅ پروا نه کوی نو الله تعالیٰ هیر کړی دی په دوی باندی حق د نفسونو د دوی چه له راتلونکیو افتونو ځنی د ژغورنی (بچ کوونی) هیڅ یو فکر او اندیښنه د دوی سره نشته . او په معاصیو او نافرمانیو کښی دوب تللی دی او په دائمی خساری او ابدی هلاکت کښی لویدلی دی او داسی کار نه کوی چه د دوی په حق کښی په واقع سره مفید او نافع وی.

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۚ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿۲۰﴾

نه دی سره برابر (په نزد د الله) یاران ملګری د اور (چه هیر کړی ئ دی الله) او یاران ملګری د جنت (چه ویریږی له الله) یاران ملګری د جنت هم دوی دی مراد موندونکی په مراد رسیدلی (په لقاء د الله او نعماؤ د جنت) .

تفسیر: یعنی ښائ چه هر سری خپل ځان د جنت د داخلیدلو وړ(لائق) وګرځوی چه لاره ئ پرته (علاوه) د قرآن کریم د هدایاتو او احکامو په مخامخ کښی له غاړی ایښودلو بل شی نه دی .

لَوْ أَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَّرَاَيْتَهٗ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ۭ

که نازل کړی وی مونږ (احکام د دغه) قرآن په یوه غره باندی (په مثل د انسان او فهم مو ورته ورکړی وی لکه چه انسان ته مو ورکړی دی) نو خامخا لیدلی به ؤ تا هغه (غر) ویریدونکی فرمان منونکی توتی توتی کیدونکی له ویری (د عذابه) د الله ،

تفسیر: یعنی د افسوس او د حسرت ځای به وی چه قرآن مجید د انسانانو پر زړونو باندی هیڅ یو اثر او اغیزه ونه کړی حال دا چه د قرآن شریف اثر او اغیزه دومره زبردسته او قوی ده چه که هغه پر غرونو غوندی یو کلک شی باندی هم راښکته شوی وی او په هغه کښی د پوهیدلو داسی یوه ماده چه په انسانانو کښی شته وی نو هغه به متکلم د عظمت په مقابل کښی ویریده او چاودیده او له داره به ئې توتی توتی کیده . ځما د الله ښېلی پلار په یوه اوږده منظومه کښی دا دری شعرونه راغلی دی .

محفل بدعت ځنی نغمی چه اوریدونکی دی
غوږ ئې کوڼ په سترګه ړوند زړګی ئې لړځیدونکی دی
راشه واوره دا روا سازونه اوازونه تل
لمر دی پر روښان او ګرد (تول) ستوری غورځیدونکی دی
څوک چه شی بی ویری ډیر افسوس دی پر حالت د ده
غر ته ګوره ﴿ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا ﴾ کیدونکی دی

وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُوْنَ ﴿۲۱﴾

او دا مثالونه بیانوو اورو مونږ هغه خلقو ته (لپاره د دی) چه دوی فکر غور وکړی پکښی (فائده تری اخلی) .

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی د کافرانو زړونه ډیر سخت دی سره له دی چه د الله تعالیٰ کلام اوری خو بیا هم ایمان نه پری راوړی که غر د دی پاک کلام په مفهوم باندی وپوهیږی نو هغه به هم له ډیری ویری وشلیږی » .
تنبیه: دا خو د کلام د عظمت ذکر ؤ اوس په دغه راتلونکی آیت کښی د متکلم د عظمت او رفعت بیان دی .

هُوَ اللّٰهُ الَّذِیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ عٰلِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ ۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ ﴿۲۲﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذِیْ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوْسُ السَّلٰمُ الْمُؤْمِنُ

دغه الله هغه ذات دی چه نشته بل هیڅ معبود برحق مګر خو هم دی (دی یوائحی) عالم دی په غیبو باندی او (عالم دی) په ښکاره ؤ باندی هم هغه (الله) دی خورا (ډیر) مهربان ډیر رحم والا دغه الله (هغه ذات دی) چه نشته بل هیڅ معبود برحق مګر خو هم دی دی (یوائحی) بادشاه دی ښه پاک دی (له تولو قبائحو ښخه) سالم دی (له ګردو (تولو) عیوبو) ښخه امان ورکوونکی دی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه له ګردو (تولو) نقائصو او کمزوریو ښخه پاک منزه دی او له تولو عیوبو او افاتو ښخه سالم دی هیڅ یوه خرابی او نقصان نه د هغه دربار ته رسیدلی دی او نه به وررسیږی . د «مؤمن» ترجمه ئ په امان ورکوونکی سره کړی ده او د ځینو نورو مفسرینو په نزد د «مصدق» په معنی هم راغلی دی یعنی پخپل قول او فعل سره د خپلو پیغبرانو د اقوالو او ویناؤ تصدیق کوونکی دی . یا د مؤمنانو په ایمان باندی د تصدیق د مهر ثبت کوونکی دی .

الْمُهَیْمِنُ الْعَزِیْزُ الْجَبَّارُ الْمُتَکَبِّرُ ؕ سُبْحٰنَ اللّٰهِ عَمَّا یُشْرِکُوْنَ ﴿۲۳﴾

شاهد حافظ دی (په اعمالو د بندګانو) ښه زبردست دی د ویری خاوند دی د لوئ ښیښتن (خاوند) دی ، پاک دی ذات د الله له هغو شیانو چه (مشرکان ئ) ورسره شریکوی .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په ذات او صفاتو او افعالو کښی هیڅوک ورسره مل او شریک نه دی .

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ

دغه الله (هغه ذات دی) چه پیدا کوونکی دی راویستونکی دی (له عدم نه وجود ته) صورت ورکوونکی دی .

تفسير: د (خالق) او د (باری) د فرق په نسبت مو د بنی اسرائیل په سورت کښی د دی آیت ﴿ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي ﴾ د تفاسیرو په ضمن کښی څه اشاری کړی دی .

څمونږ دغه مبارک تفسیر بیا ولولئ ؟ المصور ـ صورت جوړوونکی لکه چه په نطفه باندی ئ د انسان تصویر جوړ کړی دی.

لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ ۚ

هم دغه (الله) لره دی نومونه نیک عمده مخصوص.

تفسير: یعنی هغه نومونه چه په اعلیٰ درجه په ښه والی او کمالاتو او صفاتو باندی دلالت کوی .

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۖ

په پاکی سره یادوی هغه (الله) لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی او (هر هغه څه چه په) ځمکه کښی دی .

تفسير: یعنی د قال یا د حال په ژبه سره چه په هغه باندی مونږ او تاسی نه پوهیږو .

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

او هم دغه (الله) ښه غالب دی ښه حکمت والا دی

تفسير: د الٰهیه د ګردو (تولو) کمالاتو او صفاتو مرجع د دوو صفتونو په لوری دی چه «عزیز» د قدرت په کمال او (حکیم) د علم په کمال باندی دلالت کوی . او هر څومره کمالات چه دی په علم او قدرت پوری ئ په یو نه یو ډول (طریقه) سره تړلی دی . په روایتونو کښی د (حشر) د سورت له دی دری آیتونو ﴿ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ﴾ څخه نیولی د سورت تر آخره پوری ډیر فضیلتونه راغلی دی . نو هر مسلمان ته ښائ چه سهار او ماښام ئ په لوستلو باندی تینګوالی او مؤاظبت وکړی !.

تمت سورة «الحشر» بمنه وكرمه فلله الحمد والمنة

سورة الممتحنة مدنية وهی ثلث عشرة آیة و فیها رکوعان
رقمها(۶۰) تسلسلهاحسب النزول (۹۱) نزلت بعد سورة الاحزاب
د «الممتحنة» سورت مدنی دی(۱۳) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (۶۰) او په نزول کښی (۹۱) سورت دی وروسته د «الاحزاب» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم په حدیبیی کښی له مکیانو سره روغه وفرمایله چه د هغی ذکر څمونږ د دغه پښتو تفسیر د (الفتح) په سورت کښی پخوا له دی نه شوی دی تر دوو کلونو پوری دا روغه قائمه وه بیا د کافرانو له لوری هغه ماته شوه نو دلته رسول الله صلی الله علیه وسلم د حربی له اصولو سره سم په پته خوله افواج تولول او د مکی معظمی د بری فتح دپاره ئې ترتیبات نیول د خبرو اترو او لیکونو په لیږلو باندی ئې ممانعت او بندشونه کیښوول چه تر څو د مکی معظمی کافران د دوی له دی تیاری څخه خبر نشی او هغوی هم د جګړی دپاره ځانونه تیار نه کړی او په دی ډول (طریقه) سره په حرم شریف کښی د جګړی مخه ونیوه شی یوه مسلمان چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه بن ابی بلتعه نومیده او د بدر له مهاجرینو څخه و مکیانو ته ئې یو لیک ورولیږه چه «د محمد صلی الله علیه وسلم لښکر پر تاسی باندی لکه د شپی تیاره یا د لوی سیلاو د اوبو پشان درتلونکی دی » دا خبره رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د وحی په وسیله ورښکاره شوه دوی حضرت علی کرم الله وجهه او څو نورو اصحابو ته امر ورکړ چه یوه ښځه د مکی شریفی په لوری رهی (روانه) ده تاسی ورپسی ورشئ تاسی به له هغی سره په فلانی ځای کښی مخامخ کیږی له هغی سره یو لیک دی هغه ورځنی واخلئ! او له ځان سره ئې راوړئ دا اصحاب په تلوار رهی (روان) شول او هغه ښځه ئې پوره په همغه ځای کښی وموندله . هغی ښځی ډیر «**لیت او لعل**» او وړاندی او وروسته وکړ خو سره له هغه هم همغه لیک (خط) ئې وروسپاره چه د هغه له لوستلو څخه دا خبره ښکاره شوه چه د حاطب رضی الله تعالیٰ عنه بن ابی بلتعه له لوری د مکی معظمی د کافرانو په نامه لیکلی شوی دی او هغوی ته ئې د مسلمانانو د تعرض اطلاع ورلیږلی ده . څمونږ پیغمبر حاطب رضی الله تعالیٰ عنه راوباله او تری وئې پوښتل چه دا څرنګه یو حرکت دی ؟ دی وویل یا رسول الله نه زه کافر یم او نه می له اسلامه مخ اړولی دی . رښتیا خبره خو دا ده چه څما کور او کهول په مکه معظمه کښی دی او هلته د هغوی ساتونکی او پالونکی هیڅوک نشته نو می وغوښتل چه پر کافرانو باندی خپل یو احسان واړوم تر څو هغوی د هغه په معاوضه کښی څما له اهل او عیال سره څه غرض ونه لری بلکه له هغوی سره

څه ښيګڼې (ښه) هم وکړي . زه پوهيږم چه له دې څخه ماته ډېره ګټه (فائده) رارسيږي خو اسلام او مسلمانانو ته له هغه ځنې هيڅ يو ضرر نه رسيږي هغه د فتح او نصرت وعدې چه تاسي ته د الله تعالىٰ له لورې شوي دي هغه په يقيني ډول (طريقه) سره پاى (آخر) ته رسيدونکي دي او د هغو مخه هيڅوک نشي نيولې لکه چه د ده د هغه خط په منځ کښې هم دا مضمون ليکلى شوى و. قسم په الله که رسول الله صلى الله عليه وسلم يوازې هم پر تاسي باندې حمله وکړي نو الله تعالىٰ به ورته مدد ورکوي او هغه وعدې چه له هغه سره شوي دي خامخا پوره کيدونکي دي.
بلاشبهه د حاطب رضي الله تعالىٰ عنه څخه دا غټه خطاء شوې ده خو رحمة للعالمين وفرمايل «**لا تقولوا له الا خيراً** مه وايئ ورته هيڅ شي پرته (علاوه) له خيره او وې فرمايل «چه حاطب د بدر د اصحابو څخه دي او تاسي ته نه دي معلوم چه الله تعالىٰ د بدر د اصحابو ګرد (تول) ګناهونه ښيلي دي ». د دې سورت زياتره برخه هم دې قصې لره نيوونکې ده لکه چه الله اجل واعلىٰ شانه واعظم برهانه داسي فرمائ چه

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُم مِّنَ الْحَقِّ

اى هغو کسانو چه ايمان ئ راوړى دى (يعني اى مؤمنانو) ! مه نيسئ تاسي دښمنان زما او دښمنان خپل دوستان په دغه حال کښې چه غورځوئ ليږئ تاسي خبرونه هغوى ته په سبب د دوستي سره (په منځ ستاسي او د دوى کښې) حال دا چه په تحقيق کافران شوي دي هغوى په هغه شي چه راغلى دى تاسي ته له حق (دين او قرآن) څخه .

تفسير: يعني د مکې کافران هم د الله جل جلاله دښمنان دي او هم ستاسي نو له هغوى سره دوستي مه کوئ!. او هغوى ته دوستانه پيغامونه ليږل مسلمانانو لره ښه نه دي. او په تحقيق کافران شوي دي هغوى په هغه څه چه راغلى دى تاسي ته له حق دين څخه نو د دې لامله (له وجې) د الله تعالىٰ دښمنان شول .

يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ رَبِّكُمْ

چه وباسي دوى رسول (د الله) او هم تاسي (له خپل وطن مکې څخه ځکه) چه ايمان راوړى دى تاسي په الله چه رب ستاسي دى (پس مه نيسئ دوى په دوستي سره) .

تفسیر: یعني پیغمبر ته او تاسی ته ئې څنګه سخت ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه دررسول او تاسی ئې د خپل هیواد او وطن په پرېښوولو باندی اړ (مجبور) کړئ یواځی په هم دی خبره سره چه تاسی ولی د یوه الله تعالیٰ چه ستاسی او د ګردو (ټولو) مخلوقاتو پروردګار دی عبادت کوی ؟ نو له دی څخه به لویه دښمنی او عداوت څه وی ؟ د تعجب ځای دی چه تاسی له داسی سړیو سره دوستی کوئ ؟ او د خپلوی لاسونه وروړاندی کوئ ؟ .

إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي

که چیری یئ تاسی چه راوتلی ئې تاسی (له اوطانو خپلو) دپاره د جهاد جنګ په لاره ځما کښی او دپاره د رضاء خوښی غوښتلو ځما (پس مه نیسئ دوی په دوستی سره)

تفسیر: یعني که ستاسی له کوره وتل ځما د خوښی لپاره او ځما په لاره کښی د جهاد دپاره وی او خاص ځما د رضاء دپاره تاسی نور د خپلو ځانونو دښمنان کوئ نو بیا په هغی دښمنی کښی د دوستی ارتباط د څه دپاره دی ؟ ایا د هغو کسانو په ناراضی چه تاسی د الله تعالیٰ رضاء ګټلی وه اوس غواړئ چه هغوی له خپلو ځانونو څخه رضاء او خوښ او الله تعالیٰ ناراض کړئ ! (العیاذ بالله)

تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ

چه په پټه (خبری) لیږئ تاسی هغوی ته په (سبب د) دوستی سره او زه ښه عالم یم په هغه څه چه پټوئ تاسی (له مراسلاتو) او په هغه څه چه ښکاروئ تاسی (له معاذیرو) .

تفسیر: یعني که یو سړی وغواړی چه یو کار له ګردو (ټولو) خلقو او نړی والو (اهل جهان) څخه په پټه اجرا کړی نو ایا هغه له الله تعالیٰ څخه هم پټولی شی ؟ وګورئ چه حاطب رضی الله تعالیٰ عنه څومره زیار (محنت) وکړ او کوښښ ئې وکړ چه د خپل لیک (خط) اطلاع هیچا ته ورنه کړی خو الله تعالیٰ له هغه څخه خپل رسول خبردار کړ او دغه پټه خبره پخوا له وقته ورڅرګنده (ښکاره) شوه !.

وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ ①

او هر څوک چه وکړی دغه (کار) له تاسی څخه نو په تحقیق ورکه کړی ئ ده سمه صافه لاره .

تفسیر: یعنی که سره له مسلمانی داسی کار وکړی او داسی ئ وګڼی چه دی به د هغه په پټو ساتلو کښی بری ومومی نو سخته غلطی او زیات تیرواته کوی.

إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ ﴿٢﴾

که چیری ظفر بری ومومی (کفار) په تاسی باندی (نو) شی به دوی تاسی لره دښمنان او اوږده به کړی تاسی لاسونه خپل (په وهلو او وژلو د تاسی) او (اوږدی به کړی) ژبی خپلی په بدی (ویلو د تاسی) سره او خوښوی به دوی (دغه) چه کافران شئ تاسی (لکه چه دوی دی) .

تفسیر: یعنی له دی کافرانو څخه په موجوده حالت کښی څه هیله (امید) او اسره مه لرئ! که څه هم تاسی زیاته پیرزوینه او رواداری پر هغوی باندی وکړئ او د دوستی اظهار وکړی هغوی هیڅ کله د مسلمانانو خیر غوښتونکی نشی کیدی او سره له دی انتهای روادارییو که د هغوی لاسونه پر تاسی باندی بر شی نو له هیڅ راز (قسم) خرابی او دښمنی څخنی خپل ځانونه نه منع کوی. په ژبو او لاسو سره هر دول (طریقه) ضررونه او ایذاوی تاسی ته دررسوی . او داسی غواړی هم هغسی چه هغوی له صداقته منکران دی تاسی هم منکران کړی نو ایا داسی شریران او بد باطنان د دی خبری وړ (لائق) دی چه هغوی ته هسی پیغامونه ورولیږل شی ؟ .

لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ ۚ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣﴾

له سره به نفع در ونه رسوی تاسی ته (که کافران شئ) خپلوی (د خپلوانو) ستاسی او نه اولاد ستاسی په ورځی د قیامت کښی فیصله به وکړی (الله) په منځ ستاسی کښی او الله په هغو عملونو چه کوئ تاسی ښه لیدونکی دی (نو

جزا به ئې درکړی) .

تفسیر: حاطب رضی الله تعالیٰ عنه هغه خط د خپل اهل او عیال دپاره لیکلی ؤ نو په دی باندی داسی تنبیه فرمائې چه اولاد او خپلوان د قیامت په ورځ کښی هیڅ نه په کارېږی الله تعالیٰ د هر یوه سړی اعمال تر ذری ذری پوری هم ګوری او سم له هغه سره فیصله او پریکړه کوی د الله تعالیٰ دا فیصله هیڅ یو ځوی ـ لمسی ـ کړوسی خپل ـ خپلوان او عزیز نشی ماتولی نو بیا دا کومه عقلمندی ده چه یو مسلمان د خپل اهل او عیال دپاره الله تعالیٰ له خپل ځان څخه نارضاء کړی په یاد ئې ولرئې چه له هر شی څخه د الله تعالیٰ رضامندی او خوښی وړاندی ده که دی له مونږ څخه راضی وی نو د هغه په فضل او کرم سره ګرد (تول) کارونه ښه کیږی او که الله تعالیٰ نارضاء او خفه شی نو هیڅ شی نه په کارېږی .

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِيٓ إِبْرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذْ قَالُوا۟ لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُا۟ مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ ٱلْعَدَٰوَةُ وَٱلْبَغْضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَحْدَهُۥٓ

په تحقیق شته تاسی لره (ای مؤمنانو) طریقه ښه (چه اقتداء پسی کولی شئې) په (قول او فعل) د ابراهیم کښی او په (قول ـ فعل د) هغه چا کښی چه ده سره ؤ (له مؤمنانو) کله چه وویل (دغه ابرهیم او اتباعو ئې مشرکانو د) قوم د دوی ته چه بیشکه مونږ جلا (جدا) بیزاره یو له تاسی څخه او (بیزاره یو) له هغه څیزه چه عبادت ئې کوئې تاسی بی له الله منکران شوی یو مونږ (په باطل دین) ستاسی باندی او ښکاره شوی دی په منځ ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض حسد ابدی همیشه تر هغه پوری چه ایمان راوړی په الله باندی یوائې (چه واحد لا شریک دی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه سره له اسلامه د ابراهیم علیه وعلیٰ نبینا الصلوٰة السلام سره ملګری شوی دی هر یوه په خپلو وقت کښی په خپلو فعلونو او قولونو سره له هغو کفارو ځنی د بیزاری او بیلتون اعلان کړی دی او ابراهیم علیه السلام سره له نورو مؤمنانو اتباعو خپلو وویل هغو مشرکانو د قوم خپل ته چه په تحقیق سره مونږ بیزاره یو له تاسی څخه او بیزاره یو له هغه شی

څخه چه عبادت ئ کوئ تاسی بی له الله چه بتان دی او کافر شوی یو مونږ په دین یا په معبود ستاسو باندی یعنی تاسی ای کفارو څرنګه چه له الله تعالیٰ څخه منکران یی او د الله تعالیٰ د احکامو پروا نه کوئ نو مونږ هم ستاسی له طریقی څخه منکران یو او د یوی ذری په میچ هم ستاسی فکر او پروا نه کوو او ښکاره شوی دی په منځ ځمونږ او ستاسی کښی عداوت دښمنی او بغض کینه همیشه تل تر هغه پوری چه ایمان راوړئ تاسی په الله تعالیٰ باندی یواځی یعنی دا دښمنی به هلته پای (آخر) ته رسیږی چه تاسی شرک او کفر پریږدئ او د همغه یوه مالک الملک والملکوت اکرم شانه واعظم برهانه هسی بندګان او چوپړان شئ لکه چه مونږ ئ هم بندګان او تابعان یو.

إِلَّا قَوْلَ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمْلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَيْءٍ

مګر خو (اقتداء مه کوئ د) یوی خبری د ابراهیم (چه ویلی ئ ؤ پخوا له امتناعه) پلار خپل ته (داسی) چه خامخا زه ښښنه غواړم هرومرو (خامخا) د تا دپاره او مالک نه یم زه تا لره له عذابه د الله د هیڅ څیز ،

تفسیر: یعنی یواځی دعا کولی شم د کومی ګټی او نقصان مالک نه یم . الله تعالیٰ هر څه چه وکړی کولی ئ شی او د هغه مخه هیڅوک نشی نیولی . حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی حضرت ابراهیم علیه السلام هجرت وکړ او بیا ئ خپل تبر ته مخ ونه ګرځاؤ نو ایا تاسی به هم همغسی کوی ؟ یو خو ابرهیم علیه السلام کله چه دا خبره ورمعلومه نه وه خپل پلار ته ئ دعا وکړه او هر کله چه دا خبره ورمعلومه شوه چه مشرکان له غفران څخه محروم دی نو چپ شو. اوس چه هغه خبره تاسی ته ښکاره شوه نو ځکه د کافرانو ښښنه مه غواړی .
تنبیه: د ابراهیم علیه السلام د استغفار قصه دی د خپل پلار دپاره د (براءة) په سورت کښی د دی آیت ﴿ وَمَا كَانَ ٱسْتِغْفَارُ إِبْرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَآ إِيَّاهُ ﴾ الآیة - په تفاسیرو کښی وکتله شی او ویل ابراهیم علیه السلام او اتباع ئ داسی چه:

رَّبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٤﴾

ای ربه ځمونږ (خاص) په تا باندی توکل کړی دی مونږ او (خاص تاته رجوع کړی ده مونږ او (خاص) تاته بیرته ګرځیدل د ګردو (تولو) دی په آخرت کښی دپاره د جزاء .)

تفسیر: یعنی ګرد (تول) مو پری ښوول او تاته مو هیله (امید) وکړه او د خپل له قوم او له تبر څخه مو پریکړه وکړه او له تا سره مو خپل علاقه ونښلوله او تاته مو رجوع وکړه او په دی باندی ښه پوهیږو چه د ګردو (تولو) ورتګ ستا په لوری دی .

رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا ۖ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾

(وویل ابراهیم او اتباعو د ده) ای ربه څمونږ مه ګرځوه ته مونږه فتنه ځای د ازمویلو هغو کسانو لره چه کافران شوی دی او ببښنه وکړه مونږ لره ای ربه څمونږ بیشکه هم ته ئې ښه غالب قوی (په انفاذ د احکامو) ښه حکمت والا (چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی).

تفسیر: یعنی مونږ د کافرانو دپاره فتنه او د ازمویښت محل د مشق تخته مه ګرځوه ! او مونږ پخپل فضل او کرم سره په دغسی حالت کښی وساته چه د هغو له لیدلو څخه کافران خوښ نشی او پر اسلام او مسلمانانو باندی د تمسخر او استهزا غړونه وکړی او څمونږ په مقابل کښی په خپل حقانیت باندی استدلال وکړی . بیشکه هم ته ئې ښه غالب قوی په انفاذ د احکامو ښه حکمت والا چه هر کار په تدبیر او مصلحت سره کوی یعنی څمونږ تقصیرات او کوتاهی وبښه او را معاف ئې کړه . ستا د زبردست قوت او حکمت څخه هم دا هیله (امید) او توقع ده چه خپل وفا لرونکی بندګان د دښمنانو په مقابل کښی مقهور او مغلوب مه کړی اوس دپاره د ازیاد د حرص په اقتداء د ابراهیم علیه السلام کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی ارشاد فرمائې:

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ ۚ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦﴾

خامخا په تحقیق ده تاسی لره (ای مؤمنانو) په دغو (خبرو د ابراهیم او اتباعو د ده) کښی طریقه حسنه ښه (چه اقتداء پسی کوی او دا اقتداء ده) هغه چا لره چه وی چه امید لری (د ثواب) د الله او ویریږی د (جزاء د) ورځی آخری (د قیامت)، او هر هغه څوک چه مخ وګرځوی (له احکام الله)

نو بیشکه الله همغه دی غنی بی پروا ښه ستایلی شوی (په محامدو)

تفسیر: یعنی تاسی مسلمانانو ته یا په بل لفظ هغو خلقو ته چه د الله د لیدلو او د آخرت د قائمیدلو هیله (امید) لرئ د ابرهیم علیه السلام او د ده د ملگرو حسنه اسوه او نیکی طریقه غوره کول په کار دی . که څه هم توله دنیا تاسی ته متعصب او جاهل ووائ تاسی خپل مخونه د هغی لاری څخه مه اړوئ ! چه د دنیا هغه لوی موحد هغه پخپل تگ او طرز عمل سره قائم کړی دی . د مستقبل وقت ابدی کامیابی او بری د هم دی لاری په تللو سره په لاس درتلی شی . که چپ (مخالف) له دی نه لاړ شئ او د الله تعالیٰ له دښمنانو سره خپله دوستی ټینګه کړئ نو تاسی په پخپله نقصان او زیان مومئ. ځکه چه الله تعالیٰ د هیڅا د دوستی او دښمنی پروا نه لری . هغه پخپل ذات سره د گردو (تولو) کمالاتو او هر راز (قسم) ښیگنو (فائدو) مالک او څیښتن (خاوند) دی او هیڅ ضرر ورته نه رسیږی .

عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَّجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِيْنَ عَادَيْتُمْ مِّنْهُمْ مَّوَدَّةً ؕ وَاللّٰهُ قَدِيْرٌ ؕ وَاللّٰهُ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ ۝

ښائیږی چه الله پیدا کړی په منځ ستاسی کښی او په منځ د هغو کافرانو چه دښمنی لری تاسی له هغوی سره دوستی او الله (په هر شی چه اراده وفرمائ) ښه قادر دی (چه ځینی ئ دغه دښمنی په دوستی سره بدلول دی) او الله ښه مغفرت کوونکی دی ډیر رحم والا دی

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ د قدرت او رحمت څخه بعید نه دی چه د نن ورځی ډیر کلک کافر صبا ښه پوخ مسلمان وگرځوی . او په دا دول (طریقه) ستاسی او د هغوی په منځ کښی د دوستی تعلقات قائم شی . لکه چه د مکی معظمی په فتحه کښی هم داسی وشوه نژدی گرد (تول) مکیان مسلمانان شول او هغه کسان چه پرون به ئ یو د بل په مخ توری وښکلی نن یو پر بل باندی ځان قربانوی . په دی آیت کښی مسلمانانو ته اطمینان او تسلی ورکړی شوی ده چه د مکیانو په مقابل کښی د مسلمانانو دا د خپلوی شلول او ترک موالات او جهاد د څو ورځو له مخی موقتی دی . بیا به هغه ته څه اړه (حاجت) او ضرورت نه پاتی کیږی . ښائ چه په موجوده حالت کښی تاسی په همغه ترک د موالاتو باندی ټینگ اوسئ ! او له چا ځنی چه په دی لاره کښی څه بی اعتدالی شوی وی الله تعالیٰ د ده د هغی خطا ښښونکی دی ځکه چه همغه لوی ښښونکی دی .

لَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ لَمْ يُقَاتِلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَلَمْ يُخْرِجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوْهُمْ وَتُقْسِطُوْٓا اِلَيْهِمْ ۭ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِيْنَ ۝۸

نه منع کوی تاسی (ای مومنانو) الله له (دوستی د) هغو کسانو چه نه دی کړی جنګ له تاسو سره په (کار د) دین کښې او نه ئې ایستلی تاسی له کورونو خپلو څخه (له دی نه) چه نیکی کوئ تاسی له دوی سره او چه عدل او انصاف کوئ تاسی له هغوی سره بیشکه چه الله خوښوی دوست لری انصاف عدل کوونکی .

تفسیر: یعنی په مکه معظمه کښې داسی خلق هم شته چه دوی پخپله مسلمانان شوی نه ؤ خو له مسلمانانو سره ئې څه ضد او مخالفت هم نه کاوه او نه به ئې د دین په چارو کښې له هغو سره جګړی کول او نه به ئې ربړونه (تکلیفونه) ورپیښول او نه به ئې د هغوی په ایستلو کښې د ظالمانو مرستی (مدد) کولی . له داسی کافرانو سره له ښیګڼی (نیکی) او ښه سلوک کولو څخه اسلام هیڅ ممانعت نه کوی کله چه هغوی ستاسی سره عدل او انصاف ـ نرمی او رواداری کوی نو د انصاف تقاضا هم دا ده چه تاسی هم له هغوی سره ښه تینګ او مناسب سلوک وکړئ ! او دنیا ته ئې وروښیی چه د اسلامی اخلاقو معیار څومره هسک (اوچت) دی ؟ دا د اسلام تعلیم نه دی که د کافرانو یو قوم له مسلمانانو سره جنګ کوی نو د ګردو (ټولو) کفارو سره بلا تمیز جنګ ونښلوو او له ټولو سره د توری په څوکی خبری وکړو که مونږ داسی وکړو نو د حکمت او انصاف له اصول څخه مو پرته (علاوه) او خلاف کار کړی دی . دا ضروری خبره ده چه د ښځو او نارینه ؤ او وړوکیو سپین ږیرو ځلمیو او معاندو او مسالمو په منځ کښې فرق او توپیر (تفاوت) سره وکړو او د هغو حالاتو په اعتبار مراعات وکړو چه د هغو لړ څه تفصیل د (ال عمران) او د(المائده) د سورتونو په تفاسیرو کښې پخوا لیکلی شوی دی .

اِنَّمَا يَنْهٰىكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِيْنَ قٰتَلُوْكُمْ فِي الدِّيْنِ وَاَخْرَجُوْكُمْ مِّنْ دِيَارِكُمْ وَظٰهَرُوْا عَلٰٓي اِخْرَاجِكُمْ اَنْ تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَنْ يَّتَوَلَّهُمْ فَاُولٰۗىِٕكَ هُمُ الظّٰلِمُوْنَ ۝۹

بيشکه هم دا خبره ده چه منع کوی تاسی الله له (دوستی د) هغو کسانو څخه چه جنګ ئې کړی دی له تاسی سره په (کار د) دین کښې او چه ایستلی ئې یئ تاسی له کورونو د تاسی څخه او کومک مرستی (مدد) ئې کړی دی له دښمنانو ستاسی سره په ایستلو ستاسی کښې له دی څخه چه دوستی کوئ تاسی له هغوی سره او هر هغه چه دوستی کوی له هغوی سره دغه (خلق) هم دوی دی ظالمان ګنهګاران .

تفسير: يعنی له هسی ظالمانو سره دوستانه تعلقات قائمول بيشکه سخت ظلم او ګناه ده .
(ربط) تر دی ځای پوری د کفارو د دوو فريقو توليو (معاند ـ مسالم) سره د معاملی ذکر ؤ وروسته له دی نه دا راښيی چه له هغو ښځو سره څه معامله وکړو چه له (دار الحرب) څخه (دار الاسلام) ته راشی ؟ يا په (دار الحرب) کښې هستوګنه ولری ؟ خبره دا ده چه د حديبيی په روغه کښې مکی والو داسی تاکلی (مقرر کړی) ؤ چه ځمونږ هغه سړی چه د مسلمانانو په لوری راشی ښائې چه هغه بيرته وليږلی شی لکه ځمونږ پيغمبر دا خبره منلی هم ۋه او د هغه په اثر څو سړی چه مدينی منوری ته راغلی ؤ بيرته مکی معظمی ته وليږل شول . وروسته له هغه څخه څو ښځی هم راغلی . که دا ښځی هم بيرته ليږلی کيدی نو د کافر نارينه په کور کښې د مسلمانی ښځی هستوګنه له اسلامی غيرته لری ښکاريدل او د هغو ناسته ملاسته سره حرامه وه نو په دی باندی دا وروستی آيتونه رانازل شول . معلوميږی چه وروسته له دی نه د ښځو په بيرته ليږلو کښې کافرانو اصرار ونه کړ او که نه هغه روغه به روغه نه پاتی کيده .

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ مُهَٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَٰنِهِنَّ ۖ

ای هغو کسانو چه ايمان ئې راوړی دی (يعنی ای مؤمنانو) کله چه راشی تاسی ته مؤمنانی (ښځی) هجرت کوونکی وطن پريښوونکی نو واځئ ازمويئ تاسی هغوی الله ته ښه معلوم دی ايمان د دوی .

تفسير: يعنی د زړونو احوال الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی خو په ښکاره ډول (طريقه) سره تاسو د هغو ښځو تفتيش او تحقيق په ښه ډول (طريقه) سره وکړئ ! چه ايا په رښتيا سره مسلمانانی دی ؟ ايا په رښتيا د مسلمانی لامله (له وجی) دوی هجرت کړی دی او خپل وطن ئې پری ايښی دلته راغلی دی ؟ ايا کومی دنيوی يا نفسانی غوښتنی د دوی هجرت او راتګ سبب نه دی شوی ؟ په ځينو راويتونو کښې راغلی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه به د دوی امتحان

اخیستلو او ازموینه ئې کوله او د حضرت نبوی له لوری به ئې د هغوی بیعت اخیست کله کله به پخپله رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم هم د دوی بیعت مانه چه وروسته په ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ ﴾ الآیة - کښې مذکور دی .

فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَٰتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَءَاتُوهُم مَّآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ

نو که وپېژنئ تاسې دوی (په قسم سره) مومنانې نو بېرته مه لیږئ هغوی طرف د کفارو ته نه دی دغه (مؤمنانې ښځې) حلالې هغو (کفارو سړیو) لره او نه دی هغه (کافران) حلال دی (ښځو مؤمنانو) لره او ورکړئ تاسې (هغو کافرانو) ته (چه مېړونه (خاوندان) د هغو ښځو دی) هغه څه چه لګولی ئې دی (له مهره) او نشته هیڅ ګناه پر تاسې باندې چه نکاح وتړئ تاسې له دې ښځو سره په شرط د دې کله چه ورکړئ تاسې هغو (ښځو) ته مهرونه د دوی

تفسیر: داسې حکم وشو که له زوجینو څخه یو مسلمان او بل مشرک وی نو د دارینو په اختلاف سره د نکاح تعلقات قائم نه پاتې کیږی که د کوم کافر ښځه مسلمانه شوی وی او دار الاسلام ته راشی هر هغه مسلمان چه د دې نکاح تړی د ده په غاړه ده چه هومره مهر چه هغه کافر په دې ښځې ورکړی دی هومره بیرته ورکړی . او اوس د دې ښځې مهر هر څه چه تاکلی (مقرر) شوی وی هغه جلا (جدا) دی ښځې ته وروسپاری نو وروسته له دې څخه د هغې ښځې سره نکاح تړلی شی

وَلَا تُمْسِكُوا۟ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ ذَٰلِكُمْ حُكْمُ ٱللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

او منګولې مه نښلوئ په عصمتونو د ښځو کافرانو (او مه ئې ساتئ په نکاح خپله کښې) او وغواړی تاسې هغه څه چه خرخ کړی دی تاسې (پر دغو کافرانو) او ودې غواړی (دغه کفار هم) هغه څه چې خرخ کړی وی هغوی

(له مهرونو پر دغو مهاجرانو) دا (مذکوره احکام) حکم د الله دی حکم کوی (الله په دغه سره) ستاسی کښې او الله ښه علم والا دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: د پرومبی حکم په مقابل کښې وروستنی حکم داسی شو د هغه مسلمان سړی ښځه چه لا کافره پاتی وی دغه مسلمان دی هغه ښځه پرېږدی ! بیا هر کافر چه له هغی سره نکاح وتړی د دی مسلمان لګولی شوی مهر به بیرته وررسوی په هم دی ډول (طریقه) هر یو له دواړو فریقینو څخه دی یو له بل څخنی خپل حق وغواړی کله چه دا حکم راښکته شو نو مسلمانان دی خبری ته تیار شول چه هم ئې ورکړی او هم به ئې واخلی خو کافرانو ورکول ونه منل نو څکه دا راتلونکی آیت رانازل شو .

وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا ۚ وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ ⑪

او که چیری فوت شی له تاسو نه (ای مؤمنانو) یو شی له ښځو ستاسی په طرف د کفارو پس غزا مو وکړه (او غنیمت مو واخیست تاسی په غزا کښې) پس ورکړئ تاسی هغو کسانو ته چه تللی وی ښځی د هغوی (کفارو ته) په مثل د هغه (مهر) چه ورکړی دی دوی (هغو ښځو لره) او ویرېږئ تاسی له الله هغه چه تاسو پر هغو باندی ایمان راوړونکی یی ، (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده که لاړی شی له لاسو ستاسی څه ښځی د کافرانو په طرف بیا ستاسو لاس بر شی یا وار مو راشی الخ).

تفسیر: یعنی که د کوم مسلمان ښځه مرتده او دارالحرب ته لاړه شی او کافر د هغه خرڅ بیرته نه ورکوی نو که د کوم کافر ښځه د مسلمانانو کره راشی د هغه هر څومره خرڅ چه کیږی ښائې د هغه کافر په ځای دی مسلمان ته ورکړی چه ښځه ئې د کافر کره تللی ده او حق ئې سوځیدلی دی . هو ! دومره ده که دغه مسلمان د حق له ورکولو څخه څه شی بیرته پاتی شی هغه به همغه کافر ته وررسوی ! ځینو عالمانو لیکلی دی که کوم مسلمان د کافر خرڅ نشی ورته رسولی نو هغه دی د مسلمانانو په بیت المال کښې ور تحویل کړی . الله اکبر ! دا څومره د عدل ـ انصاف تعلیم دی ! خو په دی باندی عمل کوونکی به همغه څوک وی چه د هغه په زړه کښې د الله تعالیٰ ویره وی او په هغه باندی پوره او کامل ایمان ولری ! .

تنبیه: د ﴿فَعَاقَبْتُمْ﴾ ترجمه محقق مترجم په دوه ډول (طریقه) سره فرمایلی دی «بیا ستاسی لاس بر شی» او «ستاسی وار راشی» مونږ د دوهمی ترجمی په لحاظ سره د دی مطلب تقریر دلته

وليکه . له ړومبنی ترجمی سره سم ځینی مفسرینو ویلی دی چه له دی څخه د غنیمت د مال حاصلیدل مراد دی یعنی د غنیمت له مال څخه د دی مسلمان خرڅ شوی مال ورته ورسپارلی شی والله تعالیٰ اعلم .

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ

ای نبی (ای محمدا پیغمبره !) کله چه راشی تاته مؤمنانی ښځی چه بیعت کوی له تا سره پر دی شرط چه نه به شریکوی دوی له الله سره هیڅ شی او نه به کوی غلا دوی او نه به کوی زناء دوی او نه به وژنی دوی اولاد خپل

تفسیر: یعنی ای محمده بیعت واخله له ښځو څخه په خبره چه نه به شریکوی دوی له الله تعالیٰ سره هیڅ څیز او غلا به نه کوی او زناء به نه کوی او نه به وژنی اولاد خپل لکه چه د جاهلیت په زمانه کښی رواج و د معمولی ننگ او عار لامله (له وجی) به ئې جونی ژوندی په هدیرو (مقبرو) کښی خښولی او په ځینو وقتو کښی به ئې د لوږی له ویری هم خپل اولاد واژه

وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ

او نه به راتله کړی په دروغو سره چه جوړوی ئې دوی په منځ د لاسو او پښو خپلو کښی (یعنی له خپله ځانه)

تفسیر: او بیعت واخله ای محمدا پیغمبره له ښځو څخه په دی خبره چه نه به راځی په دروغو سره چه جوړوی هغه دروغ په منځ د لاسونو او پښو خپلو یعنی چه حرامزاده اولاد رانه وړی او په بل چا باندی په دروغو سره دعوی کوی . یا په دروغو سره شاهدی ورکوی. یا په کومه معامله کښی له خپل ځانه خبره جوړه کړی په دروغو سره او قسمونه خوری بله معنی ئې دا ده چه د خپل ځیږولی اولاد نسبت په دروغو سره بل چاته کوی یا د بل چا اولاد پټوی او داسی وائی چه دا می له خپل میره (خاوند) دی . یعنی په مکر او فریب دروغ درغلی او ناروا سره خپل اولاد بل ته یا د بل اولاد ځان ته کوی په حدیث شریف کښی راغلی دی «هغه څوک چه یو اولاد بل ته ورکوی جنت په هغه باندی حرام دی» .

وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ

او نه به کوی نافرمانی له تا څخه په معروف ښو چارو کښی نو ته بیعت وکړه له دوی سره

تفسیر: پخوا ئې فرمایلی ؤ هغه مسلمانی ښځی دی چه په هجرت کولو سره راځی وپوښتلی شی . دلته دا راښیی چه د هغوی پوښتل دا دی که دا ګرد (تول) حکمونه چه په دی آیت کښی دی هغوی ومنی نو د هغوی ایمان ثابت وګڼه ! دی آیت ته د بیعت آیت وایه شی . څمونږ د پیغمبر په مخ کښی به چه ښځو بیعت کاؤ نو هم دا اقرار به ئې له دوی څخنی په ژبه سره اخیست لیکن د بیعت په وقت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لاس د هیڅ یوی ښځی لاس ته نه دی رسیدلی .

وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿۱۲﴾

او مغفرت ببښنه وغواړه دپاره د دغو (ښځو) له الله بیشکه چه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی په دی چارو کښی هغه لندون (کوتاهی) چه پخوا له دی څخه شوی دی یا د دی احکامو په ځای راوړلو کښی وروسته له دی نه کوم تقصیر ورپیښ شی نو څکه تاسی د هغوی په حق کښی د مغفرت او ښښنی غوښتنه وفرمائ تر څو الله تعالیٰ ستاسی په برکت د دوی تقصیرات وروبښی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو !) مه کوئ دوستی له هغه قوم (د یهودو) سره چه په قهر شوی دی الله پر دوی باندی

تفسیر: هغه خبره چه د دی سورت په شروع کښی وه د دی سورت په ختم کښی ئې هم د هغه یاد وفرمایه یعنی د مؤمن په شان کښی نه دی چه له هغه چا سره رفاقت او دوستی وکړی چه الله تعالیٰ ورڅخه خفه شوی وی په هر چا باندی چه پاک الله په قهر وی ښائ چه د الله تعالیٰ دوستان هم له هغه سره خفه وی

قَدۡ يَئِسُوۡا مِنَ الۡاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الۡكُفَّارُ مِنۡ اَصۡحٰبِ الۡقُبُوۡرِ ﴿١٣﴾

په تحقیق نا امیده شوی دی دغه (یهودان) له (ثواب د) آخرته لکه چه نا امیده شوی دی کافران (له خیره د آخرت) له تولګیو ملګرو د هدیرو (مقبرو) څخه

تفسیر: یعنی منکران داسی توقع نه لری چه له هدیری (مقبری) څخه به څوک پاڅیږی او بیا به په بل ژوندون کښی یو له بل سره وګوری دا کافران هم هم هغسی نا امیده دی

تنبیه: د ځینو مفسرینو په نزد ﴿ مِنۡ اَصۡحٰبِ الۡقُبُوۡرِ ﴾ د کفارو بیان دی یعنی هغسی چه هغه کافران چه هدیرو (مقبرو) ته رسیدلی دی او د هغه ځای له حال او احوال څخه خبر شوی دی او د الله د مهربانی او خوښی څخنی بالکل بی‌هیلی او نا امیده شوی دی هم دا راز (قسم) دا کافران هم د آخرت له لوری بالکل بی‌اسری او نا امیده دی

تمت سورة الممتحنة بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الصف مدنية وهی اربع عشرة آية وفيها رکوعان رقمها (٦١) تسلسلهاحسب النزول (١٠٩) نزلت بعد سورة التغابن

د «الصف» سورت مدنی دی (١٤) آیتونه دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦١) او په نزول کښی (١٠٩)

سورت دی وروسته د «التغابن» له سورت نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الۡاَرۡضِ ۚ وَهُوَ الۡعَزِيۡزُ الۡحَكِيۡمُ ﴿١﴾ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيۡنَ اٰمَنُوۡا لِمَ تَقُوۡلُوۡنَ مَا لَا تَفۡعَلُوۡنَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقۡتًا عِنۡدَ اللّٰهِ اَنۡ تَقُوۡلُوۡا مَا لَا تَفۡعَلُوۡنَ ﴿٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِيۡنَ يُقَاتِلُوۡنَ فِیۡ سَبِيۡلِهٖ صَفًّا كَاَنَّهُمۡ بُنۡيَانٌ مَّرۡصُوۡصٌ ﴿٤﴾

نسبت د پاکی کوی الله لره هر هغه څیزونه چه په آسمانونو کښې دی او (هر هغه څیزونه چه) په ځمکه کښې دی (سره له آسمانونو او ځمکی) او همغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی ای هغو کسانو چه ایمان ئې راوړی (یعني ای مؤمنانو) ولی وایئ تاسی هغه (خبره) چه نه ئې کوئ لویه ده له جهته د غضبه په نزد د الله (دا خبره) چه وایئ تاسی هغه څه چه نه ئې کوئ بیشکه الله (مدد ورکوی) خوښوی هغه کسان چه جنګ کوی په لاره (د دین) د دغه (الله) کښې صف تړونکی ګواکی دوه بناګانی په قلعی سره تینګی کړی شوی (ښی محکمی)

تفسیر: هر بنده ته ښائ چه له لوئ ځانمنمی(تکبر) او باټ (لاف) وهلو او له ناحقو دعوی ځنی وویرېږی ځکه چه وروسته به په جنجال او ربړو (تکلیفونو) کښې اخته شی . له خولی څخه د یوی خبری ایستل ډیر اسانه دی مګر د هغی سر ته رسوونه ډیر سخت کار دی . الله تعالیٰ له هغه سړی څخه ډیر خفه او ناراض کیږی چه په ژبه سره یو شی وائ خو کول ئې هسی نه وی . په روایاتو کښې راغلی دی چه په یو ځای کښې څه مسلمانان ګرد (تول) سره تول شوی ؤ نو وئ ویل که مونږ ته دا خبره راښکاره شی چه الله تعالیٰ د کوم کار له کولو څخه ډیر خوښیږی مونږ تول به همغه غوره کوو . په دی خبری باندی دا آیتونه رانازل شول چه خبردار وګورئ! په احتیاط سره داسی خبری کوئ ! دا ده ! در وائی خلئ د الله تعالیٰ په دربار کښې هغه سړی ګران دی او زیات محبت ورسره کوی چه د الله تعالیٰ په لاره کښې د هغه د دښمنانو په مقابل کښې لکه د اوسپنی دیوال غوندی تینګ ودرېږئ او د جهاد په ډګر(میدان) کښې خپل معنوی صفونه داسی وتړی چه ګواکی داسی یو مضبوط دیوال دی چه له سریو څخه ریژیدلی شوی وی . او په هغه کښې له هیڅ لوری کوم کنداو او رخنه نه وی لویدلی نو اوس په دی معیار سره هر سړی خپل ځان ته وګورئ نو هلته به دا خبره ورښکاره شی چه په تاسی کښې ډیر سړی داسی دی چه په دی معیار سره اکمل ـ کامل ـ جوړ او مناسب ښکاری . مګر ځینی به داسی څرګندیږی (ښکاریږی) چه په ځینو مواقعو کښې په ژبه او تشو ویناؤ سره ډیر وئیږی مګر د هغوی عمل هغه ورتکذیبوی او دروغ ئې ورښکاروی . لکه چه د احد په غزا کښې هغه (بنیان مرصوص) ولی تینګ پاتی نه شو؟ هو ! کله چه د قتال حکم نازل شو . ځینو خلقو داسی هم وویل ﴿ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ لَوْلَا أَخَّرْتَنَا ﴾ الآیة - (النسآء) په هر حال سره نه ښائ چه په ژبه سره وېناوی وکړئ ! لاف او باټ ووهئ ! او ناحقی دعوی وکړئ ! مګر د کولو او عمل په وقت کښې هیڅ ونه کړی شئ بلکه بهتر خو دا ده چه تاسی په ژبه سره هیڅ ونه وایی مګر د کولو په ډګر(میدان) کښې خپله قربانی الله تعالیٰ ته وروړاندی کړئ چه د بری لویه برخه مو دروړسیږی . د موسیٰ علیه السلام قوم ته نه ګورئ چه په ژبه سره د تعالی ـ تفاخر او تمائز

ډيرې خبرې اترې کولې خو د عمل په ډګر(میدان) کښې هيڅ شول . هر کله چه د کار کومه موضع ورپیښیدله نو سم د لاسه به نه خوځیدل او د پر مخ تګ د تللو قوت به ئې نه درلود (لرلو) او ډير خفه کوونکې خبرې به ئې کولې له هسې چارو څخنې کومه نتیجه چه راووته د هغې بیان وروسته له دې نه فرمائې.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ ۖ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل موسیٰ علیه السلام قوم خپل ته داسې چه ای قومه ځما ولې اذیت ضرر رسوئ تاسې ماته (په بد ویلو سره) حال دا چه په تحقیق پوهیږئ تاسې په دې چه بیشکه زه رسول د الله یم تاسې ته

تفسیر: یعنې د ښکاره دلیلونو او څرګندو (ښکارو) معجزاتو په لیدلو سره تاسې پخپلو زړونو کښې باور کوئ چه زه د الله تعالیٰ رښتین رسول او پیغمبر یم بیا خو مې په ډيرو ناکاره او زړه خفه کوونکیو حرکتونو سره ولې ربړوئ (تکلیفوی) ؟ دا معامله خو یو معمولی ناصح او خیر غوښتونکې سرې سره هم نه ښائیږی د افسوس ځای دی چه تاسې هسې معامله د الله تعالیٰ له رسول سره کوئ ایا ځما زړه ته له داسې خرابو حرکاتو څخه درد نه رسیږی ؟ چه کله یو بې ساه خوسکې جوړوئ او بیا هغه خپل او د موسیٰ علیه السلام خدای ګڼئ کله چه له (عمالقی) سره د جهاد کولو امر پر تاسې باندې کیږی نو وایئ مونږ به هیڅ جنګ ته نه ځو ته دې د خپل رب سره ځه هغوی سره جګړه وکړئ مونږ دلته درته ناست یو. او د دې په شان نورې اپلتې او چتې (بیکاره) خبرې لکه چه موسیٰ علیه السلام له دې خبرې څخنې په تنګ شو او وئې ویل

﴿ رَبِّ إِنِّى لَآ أَمْلِكُ إِلَّا نَفْسِى وَأَخِى ۖ فَٱفْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ ٱلْقَوْمِ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴾

فَلَمَّا زَاغُوٓا۟ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾

نو هر کله چه وګرځیدل دوی (له احکام الله نه) نو وګرځول الله زړونه د دوی (له هدایت او یقین نه) او الله نه ښیی سمه صافه لاره فاسقانو نافرمانانو ته (په علم د دغه الله کښې).

تفسیر: قاعده ده چه ډيرو بدیو کولو څخه زړه تګ تور او سختیږی تر دې چه د ښو کارونو

دپاره په هغه کښې هیڅ یو ځای نه پاتې کیږي هم دا حال د هغوی شو چه په هره خبره کښې به ئې د الله تعالیٰ له رسولانو سره عناد او ضد او اختلاف کاوه او در ګرده (توله) به ئې په کړو چالونو سره تګ کاوه تر څو چه مردود شول او الله تعالیٰ د هغوی زړونه هسې کاږه کړل چه د سمې خبرې د منلو صلاحیت هیڅ په کښې پاتې نه شو له داسې ضد کوونکیو نافرمانانو سره د الله تعالیٰ هم داسې عادت دی .

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ

او (یاد کړه ای محمده ! هغه وقت) کله چه وویل عیسیٰ ځوی د مریمې داسې چه ای بني اسرائیلو (اولاده د یعقوب) بیشکه زه رسول لیږلی شوی د الله یم تاسې ته (حال دا چه) تصدیق کوونکی یم د هغه کتاب چه وړاندې ځما دی له توریت څخه .

تفسیر: یعنې اصلاً زه د دې خبرې تصدیق کوم چه توریت د الله تعالیٰ له لوري راغلی دی او په اخبارونو او احکامو ئې یقین او باور لرم. او ځما ګرد (تول) تعلیم او ښوونې په حقیقت سره د همغو اصولو باندې مبنی دی چه په توریت کښې ښوولې شوې دی .

تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه او نور پوهان د ﴿ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ ﴾ الآیة ـ مطلب داسې اخلي چه ځما وجود د توریت د خبرو تصدیق کوي ځکه چه زه د هغو شیانو مصداق یم چه په توریت شریف کښې ذکر شوي دي . والله اعلم.

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ

او زیری کوونکی یم په هغه رسول سره چه را به شي وروسته له ما څخه چه نوم د هغه احمد دی

تفسیر: یعنې د پړومبنی تصدیق کوم او د وروستني زیری اورم . هسې خو نورو پخوانیو پیغمبرانو هم د خاتم‌الانبیاء د تشریف راوړلو زیری اورولی دی خو په هغه صراحت او ښکاره ډول (طریقه) سره چه حضرت مسیح علیه السلام په ډیر اهتمام سره د حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم د راتګ زیری اورولی دی هغسې له نورو څخنې نه دی منقول شوی . ښائې چه د قرب العهد له وجې دا خصوصیت د ده په برخه کښې راغلی وي ځکه چه وروسته له

دوی څخه پرته (علاوه) د نبی آخر الزمان صلی الله علیه وسلم بل کوم پیغمبر راتلونکی نه دی . دا ربښتیا ده چه د یهودانو او نصاراؤ د مجرمانه ؤ غفلتونو او متعمدانه ؤ لاس اچولو لامله (له وجی) نن د دنیا په لاسو کښې د اصلی توریت او د انجیل او نورو آسمانی کتابونو په استثناء د قرآن کریم کومه صحیحه نسخه نه ده پاتی چه د هغو له لوستلو څخه نری والان (اهل جهان) ښه وپوهیږی چه پخوانیو پیغمبرانو په تیره بیا حضرت مسیح علیٰ نبینا وعلیه الصلوٰة والسلام څمونږ د خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم په نسبت څه زیری اورولی دی ؟ او په کومو الفاظو سره ئ هغوی ستایلی دی ؟ نو څکه هیچا ته دا حق نه دی پاتی چه هغه د قرآن کریم دا صاف او صریح بیان له دی سببه دروغ وبولی چه په تحریف شوی بائیبل کښې نشته . سره له دی ښائ دا د حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم له معجزاتو څخه وګڼله چه حق تعالیٰ دی محرفینو ته دومره قوت ور نه کړ چه هغوی د دی آخر الزمان پیغمبر په نسبت هغه ګردی (تولی) پخوا ویلی خبری وباسی یا ئ بالکل محوه کړی تر څو د هغه هیڅ یوه نښه هم پاتی نشی . لکه چه په موجوده بائیبل کښې په شلو ځایونو کښې د حضرت محمد مصطفیٰ ذکر نږدی تر تصریح پوری هم شته . او عقل او انصاف لرونکیو لره په هغو کښې د تأویل او د انکار ځای قطعاً نه دی پاتی . او د (یوحنا) په انجیل کښې د (فارقلیط یا پیر کلوطوس) والا بشارت خو دومره ښکاره او صاف دی چه د هغه مطلب بی تکلف پرته (علاوه) له احمد چه معنی ئ (محمود ستایلی شوی ستوده ـ برګزیده) ده بل کوم شی نشی کیدی . لکه چه د اهل الکتاب ځینو منصفو عالمانو هم پر دی باندی مجبور او لاعلاجه اقرار او اعتراف کړی دی او ویلی ئ دی چه د دی پخوا ویلو او پیشګوئ اطلاق او انطباق په پوره دول (طریقه) سره پر حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله و صحبه وسلم او روح القدس باندی کیدونکی دی . او پرته (علاوه) له دوی څخه بل هیڅوک مراد نه دی. لله الحمد چه اسلامی علماؤ پر دی بشاراتو باندی ځان ته مستقل کتابونه لیکلی دی . او د تفسیر حقانی فاضل مؤلف د (فارقلیط) والا په بشارت او د (بائیبل) په تحریف باندی د (صف) د سورت په تفسیر کښې دیر ښه مشبع بحث کړی دی . الله تعالیٰ دی هغه ته د خیر بدل ورکړی .

فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ قَالُواْ هَٰذَا سِحۡرٞ مُّبِينٞ ٦

بیا (وائ الله) کله چه راغی هغه (رسول) دوی ته په ښکاره ؤ معجزو سره وویل (بنی اسرائیل) دا (قرآن) سحر کودی دی ښکاره .

تفسیر: یعنی حضرت مسیح سره له ښکاره نښو راغی . یا د هغه شی زیری ئ چه ورکړی ؤ حضرت احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی الله علیه وسلم له هغو ښکاره ؤ معجزاتو سره راغی نو خلقو هغه سحر کودی او جادو وبللی .

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٧﴾

او څوک دی ډیر ظالم (بلکه هیڅوک نشته) له هغه چا څخه چه له ځانه تړی په الله پوری دروغ او (حال دا چه) دی بللی شوی دی طرف د اسلام ته او الله نه ښیی سمه صافه لاره قوم ظالمانو بی انصافانو ته (په علم د دغه الله) .

تفسیر: یعنی کله چه هغوی ته د اسلام په لوری بلنه کیږی نو حق پټوی او له خپل ځانه دروغ جوړوی او پر محمد صلی الله علیه وسلم باندی له ایمان راوړلو څخه مخ اړوی ، هغوی پر الله تعالیٰ د بشر یا په بشر باندی د خدای حکم کوی . په آسمانی کتابونو کښی تحریفونه کوی . او له هغو شیانو څخه چه واقعیت او حقیقت لری منکریږی او هغه شیان چه هیڅ حقیقت نه لری په آسمانی کتابونو کښی داخلوی . نو له دی څخه به لوی ظلم څه وی؟ او د الله تعالیٰ له جانبه داسی بی انصافانو ته به هدایت چیری په برخه کیدی شی؟. او ممکن دی چه په ﴿ لَا يَهْدِي ﴾ کښی دی لوری ته هم اشاره وی چه دا ظالمان چه هومره انکار ـ تحریف او تأویل وکړی الله تعالیٰ به هغوی ته د بری لاره نه ورښیی ګواکی د پیغمبر په نسبت چه دوی ئې خبری پټوی یا ئې لری کوی په هغه کښی دوی بری نه مومی او څه ئې له لاسو ځنی نه پوره کیږی لکه چه سره له زرهاؤ لری کولو او پری کولو ځنی اوس هم د نبی آخر الزمان په نسبت یوه د بشاراتو لویه ذخیره د هغوی په کتابونو کښی شته .

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾

اراده لری غواړی (منکران) چه مړه کړی رڼا (رڼرا) د الله (شریعت د محمد) په خولو خپلو سره او الله پوره کوونکی د رڼا (رڼرا) خپلی دی اګر که بد ګڼی دغه (اتمام د رڼا (رڼرا)) لره کافران منکران.

تفسير: يعني كه كافران منكران بد وګڼي او خفه هم شي خو سره له هغه پاك الله خپله رڼا (رڼرا) پوره رڼوي. او د الله تعالیٰ د مشيت په خلاف كوښښ كول هسې دي لكه چه كوم احمق د لمر رڼا (رڼرا) پخپله خوله سره مړه كوي. هم دا حال دی د حضرت محمد مصطفیٰ د مخالفانو او د مخالفانه ؤ زيار (كوشش) و.

تنبيه: ښائي (بافواههم) له لفظ ځخه دی لوری ته هم اشاره وی د بشاراتو د اخفاء او انكار دپاره هغه دروغ او چټی (بيكاره) خبری چه هغوی ئې جوړوی هيڅ كله به نه رښتيا كيږی كه په زرهاؤ ځله دوی كوشش وكړی چه (فار قليط) محمد صلی الله عليه وسلم نه دی خو الله تعالیٰ ئې ورثابتوی چه هغه هم دی دی او پرته (علاوه) له حضرت محمد مصطفیٰ صلی الله عليه وسلم ځخه بل ځوك ئې مصداق كيدی نشي.

هُوَ الَّذِيٓ أَرۡسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلۡهُدَىٰ وَدِينِ ٱلۡحَقِّ لِيُظۡهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوۡ كَرِهَ ٱلۡمُشۡرِكُونَ ﴿٩﴾

دغه (الله) هغه (ذات) دی چه راليږلی ئې دی رسول خپل (محمد) په هدايت سمه صافه لاره او په دين حق لپاره د دی چه غلبه وركړی (الله) دغه (حق دين) ته پر دينونو ټولو باندی اګر كه بده ګڼی (دغه غلبه) مشركان.

تفسير: په دی آيت باندی د (براءة) د سورت په تفاسيرو كښې خبری شوی دی هلته دی وكتلی شی.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ هَلۡ أَدُلُّكُمۡ عَلَىٰ تِجَٰرَةٖ تُنجِيكُم مِّنۡ عَذَابٍ أَلِيمٖ ﴿١٠﴾ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمۡوَٰلِكُمۡ وَأَنفُسِكُمۡۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿١١﴾ يَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡ وَيُدۡخِلۡكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ

ای هغو كسانو چه ايمان ئې راوړی دی (يعني ای مؤمنانو) آيا دلالت وكړم تاسی ته (دروښيم تاسی ته) په هسی تجارت سوداګری چه نجات دركوی

خلاصوی تاسی له عذاب دردناک (پس دغه تجارت او سوداګری کوئ چه هغه دا ده) ښه تینګ محکم مضبوط اوسئ په ایمان باندی چه لرئ ئی په الله باندی او په رسول استاځی د دغه (الله) او جهاد جنګ کوئ تاسی (ای مؤمنانو له اعداءالله سره) په لاره د الله کښی په اموالو خپلو سره او په نفسو خپلو سره (چه جنګ ته ئی وړاندی کوئ) دغه (تینګ ایمان او مالی او جانی جهاد) خیر بهتر دی تاسی ته (ای مؤمنانو له نورو دنیوی معاملاتو څخه) که چیری یئ تاسی چه پوهیږی (په طریقی د حقیقی تجارت باندی پس محکم ایمان راوړئ او پوره جهاد وکړئ نو) وبه ښښی (الله) تاسی ته (ای مؤمنانو په دنیا کښی تیر شوی) ګناهونه د تاسی او داخل به کړی تاسی (ننه باسی به مو په داسی) جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د پاکو شرابو او د شاتو او د شودو او د خوږو اوبو) ویالی

تفسیر: یعنی دغه دین ته پر نورو ادیانو باندی بری ورکول د الله تعالیٰ کار دی خو پر تاسی باندی دا فرض دی چه پخپل ایمان باندی په ښه ډول (طریقه) سره مستقیم اوسئ او د هغه په لاره کښی په ځان او مال سره جهاد وکړئ دا هغه تجارت او سوداګری ده چه هیڅ زیان پکښی نشته. په دنیا کښی په زرهاؤ کسان داسی پلورل او پیرودل (اخستل او خرڅول) کوی او خپله ګرده (توله) پنګه (سرمایه) په هغه کښی لګوی او یواځی په دی هیله (امید) چه له هغه څخه ګټی واخلی او په دی وسیله خپل رأس المال له تلف کیدلو څخه وساتی. او خپل ځان او آل او عیال له تنګسی افلاس او نورو ربړو (تکلیفونو) ځنی وژغوری (وساتی). لیکن مؤمنان به د خپلو ځانونو او مالونو پنګه (سرمایه) په هغه اعلیٰ تجارت کښی لګوی چه د هغه لامله (له وجی) د دنیا د څو ورځو له تنګسی ځنی نه بلکه د آخرت د دردناک عذاب او له تباه کوونکی خساری څخه ساتل کیږی. که مسلمانان وپوهیږی نو دا تجارت د دنیا له ګردو (تولو) تجارتونو څخه بهتر دی ځکه چه د هغه ګټه (فائده) کامله مغفرت او دائم جنت دی چه له هغه څخه پورته او ښه بری او مراد موندل بل نشته.

وَمَسٰكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنّٰتِ عَدْنٍ ؕ

او (داخل به مو کړی) په ځایونو ښائسته ؤ پاکیزه ؤ کښی (چه جوړ شوی دی) په جنتونو د همیشه اوسیدلو کښی

تفسیر: یعنی هغه پاکیزه مانی به د هغو جنتونو په مخ کښی وی چه هلته مؤمنان اوسیږی. دا خو د آخرت کامیابی ده وروسته له دی د دنیا د اعلیٰ او انتهائی کامیابی او بری ذکر هم

راځي چه.

ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ

دغه (مغفرت او ادخال د جنت مؤمنانو ته) فوز عظیم بری موندل په مراد رسیدل ډیر لوی دی او (الله تاسی ته ای مؤمنانو درکړی دی له) بل (دنیوی نعمت چه) خوښوئ غواړئ تاسی هغه (نعمت) نصرت مدد کومک حفاظت دی له (جانبه د) الله او فتح قریب بری نژدی ده.

تفسیر: یعنی اصلی او لوی بری او کامیابی خو هغه ده چه په جنت کښی ورکاوه شی چه د هغه په مقابل کښی د اووو اقلیمو او د تول جهان شهنشاهی هیڅ ده. خو په دنیا کښی هم یو داسی شی تاسی ته درکاوه کیږی چه هغه ستاسی په نزد طبعاً ډیر غوره او محبوب دی. او هغه ﴿ نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ﴾ دی یعنی د الله تعالیٰ له لوری یو ځان ته مخصوصه مرسته (مدد) او امداد او ژر حاصل کیدونکی فتح او ظفر چه له دوی ځنی به هر یو له بل سره هسی تعلق لری لکه خوله او لاس ـ گردی (تولی) نړی (دنیا) ولید چه د هجری د ړومبنیو پیړیو مسلمانان دا وعدی په څه صفائی او ښه والی سره پای (آخر) ته ورسولی. نن هم که مسلمانان په حقیقی معنی مؤمنان او مجاهدان شی او د جهاد فی سبیل الله په لاره کښی ثابت قدم شی نو دا بری او کامیابی د هغوی د پښو ښکلولو (قدمبوسی) ته حاضر دی.

وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾

او بشارت زیری ورکړه (ای محمده) مؤمنانو ته (په دنیوی فتح نصرت او آخروی مغفرت او جنت)

تفسیر: ځکه چه د دی زیری او بشارت اورول هم ځان ته یو مستقل بخشش او انعام دی.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) شئ تاسی مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله (لکه چه مرسته (مدد) کړی وه حواریونو)

تفسیر: یعنی د هغه الله تعالیٰ د دین او د ده د رسول الله صلی الله علیه وسلم او استاځی مرستی

او مددګار شئ ! لکه چه د دی حکم د تعمیل په اثر د الله تعالیٰ په فضل او احسان او توفیق سره په مسلمانانو کښی یوه ځان ته فرقه د «انصارو» په نامه پیدا شوه .

كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ

لکه چه ویلی ؤ عیسیٰ ځوی د مریمی حواریونو(ملګرو خپلو) ته څوک دی مرسته (مدد) کوونکی ځما په لاره د الله کښی؟ نو وویل حواریونو(ملګریو د ده) مونږ یو مرسته (مدد) کوونکی (د دین) د الله

تفسیر: حورایین د مسیح علیه السلام یاران لږ څه ښه او غوره سړی ؤ چه د خپل حسب او نسب په اعتبار دومره زیات معززان نه ګڼل کیدل دوی د حضرت مسیح علیه السلام دین ومانه او د عیسوی دین په دعوت او بلنه کښی لوئ قربانی ورکړی تر څو ئی چه په ښارونو او کلیو کښی خواره کړل. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «له حضرت عیسیٰ علیه السلام څخه وروسته د دوی یارانو او ملګرو ډیر ربړونه (تکلیفونه) د عیسوی دین په نشر او اشاعت کښی وګالل (برداشت کړل) تر څو ئی چه هغه خور کړ ځمونږ له پیغمبر څخه وروسته د دوی راشده خلیفګانو هم ډیر ربړونه (تکلیفونه) او زحمتونه پخپلو ځانونو باندی د محمدی دین په انتشار کښی اخیستی دی **الحمد لله علیٰ ذلک**

فَآمَنَت طَّائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت طَّائِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

نو ایمان راووړ یوی طائفی ډلی له بنی اسرائیلو نه (په عیسیٰ باندی چه بنده د الله دی پورته شوی دی آسمان ته) او کافر شوه پری بله طائفه ډله (چه ویل ئی عیسیٰ ځوی د الله دی پس دواړو طائفو جنګ سره وکړ) نو قوت مو ورکړ هغو ته چه ایمان ئی راوړی ؤ پر دښمنانو د دوی باندی پس وګرځیدل دوی (مؤمنان) غالبان (پر کافرانو).

تفسیر: یعنی بنی اسرائیل په دوو فرقو باندی وویشل شول یوه ئی په ایمان باندی قائمه پاتی شوه

او بلی له هغه څخه غاړه وغړوله بیا د حضرت مسیح علیه السلام څخنی وروسته دوی دواړو سره منګولی ولګولی او شخړی (جګړی) به ئی سره کولی - په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ په مرسته (مدد) په دی مباحث - مناظرو او جګړو کښی عیسویانو پر منکرانو باندی بری وموند او د حضرت مسیح علیه السلام پر نوم اخستونکیو (نصاریٰ) یهودانو باندی غالب شول وروسته له عمومی ګمراهی څخه د نصاراؤ ځینی پاتی سری ته چه صحیح عقیده ئی درلوده (لرله) حق تعالیٰ څمونږ د نبی آخرالزمان په وسیله پر نورو باندی بری او غلبه وروښله چه د دوی دا غالبیت او بری هم د حجت او برهان په اعتبار او هم د سلطنت، قوت او حیثیت له پلوه د افتخار وړ (لائق) ؤ **فلله الحمد والمنة**

تمت سورة الصف بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجمعة مدنية وهی احدی عشرة آية وفيها رکوعان
رقمها (٦٢) تسلسلهاحسب النزول (١١٠) نزلت بعد سورة الصف
د «الجمعة سورت مدنی دی (١١) آیتونه (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٢) او په نزول کښی(١١٠)
سورت دی ورسته د «الصف» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوْسِ الْعَزِيْزِ الْحَكِيْمِ ① هُوَ الَّذِيْ بَعَثَ فِي الْاُمِّيّٖنَ رَسُوْلًا مِّنْهُمْ يَتْلُوْا عَلَيْهِمْ اٰيٰتِهٖ وَيُزَكِّيْهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتٰبَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوْا مِنْ قَبْلُ لَفِيْ ضَلٰلٍ مُّبِيْنٍ ②

نسبت د پاکی کوی خاص الله لره هر هغه څه چه په آسمانونو کښی دی (له علویاتو) او هر هغه څه چه په ځمکه کښی دی (له سفلیاتو) چه باچا تولواک

دی ډیر پاک دی له هره عیبه ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی دغه (الله) هغه ذات دی چه پورته کړی لیږلی ئی دی په امیانو ناپوهانو کښې یو رسول (محمد) له دوی څخه چه لولی پر دوی باندی آیتونه د دی (قرآن) او پاکوی دوی (له شرکه له نورو رذیله و اخلاقو) او ښیی دوی ته کتاب (قرآن) او احکام (د قرآن) اگر که ؤ دوی پخوا له (بعثه د محمده) خامخا په گمراهی ښکاره کښې

تفسیر: «امیین» نالوستو عربو ته چه په دوی کښې علم او هنر هیڅ نه ؤ ـ نه ئی کوم آسمانی کتاب درلود (لرلو) ـ په معمولی لیک او لوست باندی هم د دوی ډیر لږ سری پوهیدل د دوی وحشت او جهالت په دنیا او نری کښې ضرب المثل ؤ خدائ بالکل هیر ؤ پر بت منلو او اوهامو غوښتلو ـ فسق او فجور باندی د ابراهیمی ملت نوم ایښی ؤ ـ او تقریبا گرد (تول) قوم په صریحی گمراهی کښې ډوب تللی ؤ ـ ناڅاپه د الله تعالیٰ له لوری په دی قوم کښې یو رسول مبعوث شو چه د هغوی امتیازی لقب «نبی امی» دی خو سره د دی امی توب ئی خپل قوم ته له گردو (تولو) څخه زیات عظیم الشان کتاب راوړ او وائ وراوه ـ او د علومو او معارفو او د حکمت او پوهنی عجیبی او غیبی خبری وروښوولی او دوی هسی پوهان او حکیمان کړل چه د نری لویو لویو حکیمانو ـ پوهانو ـ علماؤ ـ عرفاؤ او نورو به له دوی څخنی د علم او معرفت او کریمه اخلاق زده کول.

تنبیه: په هم دی مضمون نور آیتونه د (البقرة) او د (آل عمران) په سورتونو کښې هم تیر شوی دی هغه دی هلته وکتل شی.

وَّاٰخَرِيْنَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوْا بِهِمْ ؕ

او (الله پورته کړی لیږلی دی محمد لره په منځ د نورو راتلونکیو کښې) له مؤمنانو چه نه دی رسیدلی دوی هغو (پخوانیو) ته (په فضیلت کښې)

تفسیر: یعنی هم دا رسول صلی الله علیه وسلم د نورو راتلونکیو خلقو د هدایت دپاره هم یو واسطه دی ښائی هغوی ته د مبدأ او معاد او آسمانی شرائعو باندی د صحیح علم او پوره پوه د نه لرلو په واسطه مونږ امی او نالوستی ویلی شو ـ لکه د بلخ ـ هرات ـ سیستان ـ غزنی ـ کابل ـ خراسان ـ پارس ـ روم ـ چین ـ هند او نور قومونه چه وروسته له دی نه د دی امیونو په دین کښې داخل او په اسلامی اخوت ، وروری کښې شامل شول. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «حق تعالیٰ اول عربان د محمدی دین د نشر او اشاعت دپاره غوره کړل ـ وروسته له هغه ئی په عجمو کښې هسی پوره او کامل او فاضل سری راپورته کړل چه د اسلام لوی خدمتونه ئی

کړی دی» په حدیث کښی راغلی دی کله چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخنی د ﴿وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ﴾ په نسبت پوښتنه وشوه نو دوی د سلمان پارسی رضی الله تعالیٰ عنه په اوږه باندی لاس کیښود او وئ فرمایل «که علم یا دین په ثریا کښی هم هسک (اوچت) لاړ شی نو د ده قوم به هغه له هغه ځایه راښکته کوی» شیخ جلال الدین سیوطی رحمة الله علیه او نور پوهانو دا خبره منلی ده چه د دی پیشګوئی لوی مصداق (څمونږ کابلی) امام اعظم ابوحنیفة النعمان بن ثابت بن روطی الکابلی ثم الکوفی دی رحمهماالله تعالیٰ.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾

او دغه (الله) ښه غالب قوی دی ښه حکمت والا دی.

تفسیر: چه د هغه زبردست قوت او حکمت د دی جلیل القدر پیغمبر په وسیله تر قیامت پوری د عربو او عجمو د تعلیم او تزکیی انتظام وفرمایه صلی الله علیه و علیٰ آله واصحابه وسلم.

ذَٰلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾

دغه (نبوت) فضل لوئ د الله (له طرفه) دی چه ورکوی ئی هغه چاته چه اراده وفرمائی د ورکولو ئی او الله څیښتن (خاوند) د فضل ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته داسی لوئ ورکړه او دی امت ته ئی داسی د لوئ مرتبی څیښتن (خاوند) رسول وروباښه. «**فلله الحمد علیٰ ما انعم**» نو ښائی چه مونږ مسلمانان د دی انعام او اکرام په قدر وپوهیږو ـ او د خپل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د لوړ (اوچت) تعلیم او تزکیی څخه ښه مستفید او منتفع شو او هیڅ قصور او لندون په کښی ونه کړو وروسته له دی نه د یهودانو مثال د عبرت په ډول (طریقه) بیانوی چه هغوی د خپل پیغمبر په کتاب کښی ډیر زیات غفلت ، بی پروائی کړی ده.

مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا ۚ

مثل د هغو کسانو چه مکلف کړی شوی ؤ هغوی په توریت (چه پری عمل

وکړی) بیا بار نه کړ هغوی هغه (توریت یعنی عمل ئی پری ونه کړ مثال د دغو کسانو چه علماء د یهودو دی) په مثل د خره دی چه په شا وړی کتابونه او نفع تری نشی اخیستی.

تفسیر: یعنی پر یهودانو باندی د توریت پیتی ایښود شوی ؤ ـ او دوی د هغه ذمه وار ګرځولی شوی ؤ ـ خو هغوی د هغه د تعلیماتو او هدایاتو هیڅ پروا ونه کړه ـ او نه ئی محفوظ وساتل ـ او نه ئی پخپلو زړونو کښی ځای ورکړ ـ او نه ئی پری عمل وکړو ـ او نه د الله تعالیٰ له هغو فضلونو او انعامونو څخنی ګټور شول چه د هغو له لوری هغوی ته ورعطا او ښیلی شوی ؤ بیشکه هغه توریت چه دوی حاملان تاکلی (مقرر کړی) شوی ؤ د ربانی هدایتو او حکمتونو یوه لویه خزانه وه نو کله چه دوی له هغه څخه منتفع نه شول نو د دوی مثال هسی شو لکه چه یو خر چه د علم او د حکمت ډیر لوی کتابونه پری بار شوی وی نو هغه ته پرته (علاوه) له دی څخه چه د هغه پیتی لاندی ستری ستومان شی بله کومه ګټه (فائده) نه وررسیږی.

نه محقق بود نه دانشمند

چارپای بر و کتابی چند

هو! دی پرته (علاوه) د شنو وښو له لتولو څخه بل شی پسی نه ګرځی او له دی خبری سره هیڅ اړه (تعلق) او رابطه نه لری چه پر شا ئی لال او جواهر بار دی؟ که کوم بل چتی (فضول) او بیکاره څیز؟ که یواځی هغه په دی خبری باندی فخر کوی چه ګورئ ځما پر شا باندی څرنګه عمده او قیمتداره کتابونه دی نو ځکه زه لوی عالم او معزز سری یم نو دا وینا د هغه لا خرتوب ښکاره کوی.

بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِيْنَ كَذَّبُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ ؕ

بد دی مثل د قوم هغه (کسانو) چه دروغ وائی دوی په دلائلو (د قدرت) د الله

تفسیر: یعنی خراب قوم دی هغه کسان چه د هغوی مثال داسی وی الله مو دی تری پخپله پناه کښی وساتی! الله تعالیٰ په توریت او نورو کتابونو کښی کوم زیری چه د نبی آخرالزمان په نسبت ورکړی دی او هغه دلائل او براهین چه د دوی پر رسالت باندی قائم دی د هغو دروغ بلل د الله تعالیٰ آیتونه دروغ ګڼل دی.

وَاللّٰهُ لَا يَهۡدِي الۡقَوۡمَ الظّٰلِمِيۡنَ ۝٥

او الله نه ښيي سمه صافه لاره قوم ظالمانو ته (كافرانو ته)

تفسير: يعني هسى معاندانو زوراورانو او بى انصافانو ته د هدايت توفيق نه وركوى.

قُلۡ يٰۤاَيُّهَا الَّذِيۡنَ هَادُوۡۤا اِنۡ زَعَمۡتُمۡ اَنَّكُمۡ اَوۡلِيَآءُ لِلّٰهِ مِنۡ دُوۡنِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الۡمَوۡتَ اِنۡ كُنۡتُمۡ صٰدِقِيۡنَ ۝٦ وَلَا يَتَمَنَّوۡنَهٗۤ اَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتۡ اَيۡدِيۡهِمۡ ؕ وَاللّٰهُ عَلِيۡمٌۢ بِالظّٰلِمِيۡنَ ۝٧

ووايه ته (اى محمده!) اى هغو كسانو چه يهودان شوى يى كه گمان دعوى كوئ تاسى (د دى) چه بيشكه تاسى دوستان يئ د الله پرته (علاوه) له نورو خلقو (چه مؤمنان دى) نو (فرمائى الله) ارزو وكړئ د مرگ كه چيرى يئ تاسى صادقان رښتينى (په دغه ادعاء د دوستى كښى) حال دا چه وبه نه كړى دوى ارزو د دغه (مرگ) هيچيرى په سبب د هغو كارونو چه مخكښى ليږلى دى لاسو د دوى (لكه قتل او تكذيب الانبياء او نور) او الله ښه عالم دى (په احوالو د) گردو (تولو) ظالمانو (كافرانو نو وربه كړى ورته جزاء)

تفسير: يعني سره له دى ناپوهى ـ جهل او حماقت داسى دعوى كوى چه مونږ بى د نورو له شركته د پاک الله دوستان يو ـ او ـ جنت واكوالان او حقداران يو ـ كله چه له دنيا څخه ولتيږو نو سم دلاسه جنت ته ځو كه په رښتيا سره دوى خپلو زړونو كښى داسى يقين لرى ـ او پخپلو دغو دعوو كښى رښتين دى نو ضرور ؤ چه دوى د دنيا له مكدر عيش څخه خپل زړونه شكولى او د حقيقى محبوب او د جنت الفردوس په تمنا كښى به ئى د مرگ ارزو كوله ځكه هغه چاته چه دا خبره يقيناً ښكاره وى چه ځما درجه د الله تعالىٰ په دربار كښى ډيره لويه ده او هلته ځما دپاره هيڅ يوه خطر او ويره نشته نو هغه بيشكه په مر كيدلو باندى خوښيږى او مرگ داسى گڼى لكه چه يو دوست له بل يو دوست سره يو ځاى كوى او د دوى په ژبو باندى به داسى تورى وى

(غدا نلقى الأحبة محمداً و حزبه)
يا (حبذا الجنة و اقترابها طيبة و بارد شرابها)
أو (حبيب جاء على ناقة)

أو (یابنی لایبالی أبوک سقط علی الموت أو سقط علیه الموت)

او د دی په شان نور دا د هغو اولیاؤ الله خبری دی چه نه د دنیا د مصیبتونو او سختیو او ویرولو لامله (له وجی) بلکه خالص د الله تعالیٰ د لقاء ، تمنا یا د جنت په اشتیاق کښی به ئی د موت تمنا کوله او د هغوی افعالو او حرکاتو به هم داسی شاهدی ویله چه مرګ هغوی ته د دنیا د ګردو (تولو) لذایذو څخه دیر لذیذ او خوندور دی لکه څمونږ پیغمبر صلی الله علیه وعلیٰ آله وصحبه وسلم فرمایلی دی «**لوددت انی اقتل فی سبیل الله ثم احیا ثم اقتل**» د دی په مقابل کښی د دی دروغجنو مدعیانو پر افعالو او حرکاتو باندی نظر واچوی چه له دوی څخنی زیات له مرګ څخنی ویریدونکی بل څوک نشته دوی د مرګ د نوم له اوریدلو څخنی ویریږی او لری تری تښتی ـ نه د دی دپاره که هغوی دیر کلونه ژوندی پاتی شی نو زیاتی ښیګنی (فایدی) به ګتی بلکه یواځی د دی دپاره چه د دنیا له حرص څخه هیڅ کله د دوی ګیډی ډکی شوی نه دی او داسی ګڼی د هغو چارو له وجی چه دوی ئی دلته کوی په مجرد د دی چه دوی له دی ځایه وخوځیږی د هغو په سزا به اخته کیږی لنده ئی دا چه د هغوی له ګردو (تولو) افعالو او اطوارو څخه لکه رڼا (رڼرا) ورځ داسی ښکاری چه هغوی د یوی ربی (لمحی) دپاره هم د مرګ ارزو نشی کولی او ممکن دی چه د هغی زمانی یهودانو د دی قرآنی دعوی د دروغ بللو دپاره په دروغو په ژبه سره د مرګ ارزو ښکاروله ـ مګر الله تعالیٰ دا قدرت هم له هغوی څخنی اخیستی ؤ۔ په روایاتو کښی راغلی دی چه که له دوی څخنی به کوم یهودی د موت تمنا کوله نو به همغه وقت کښی به د ده په غاړه کښی غړوندی لویده او واژه کیده به.

تنبیه: په هم دی مضمون یو بل آیت د (البقرة) په سورت څمونږ د دغه مبارک تفسیر کښی هم تیر شوی دی دلته دی هم د هغه تفسیر بیا وکتل شی د ځینو اسلافو په نزد د موت د تمنا مطلب «مباهله» وه یعنی معاندو یهودانو ته وویل شو که «هغوی په رښتیا سره د خپلو اولیاء کیدلو یقین لری ـ او مسلمانان په باطلو باندی ګڼی نو داسی دی تمنا وکړی د دواړو فریقینو له منځه هر څوک چه دروغجن وی مړ دی شی!» مګر هغوی به هیڅ کله داسی نه کوی ځکه چه هغوی ته د دوی د کذب او د ظلم یقین حاصل دی ابن کثیر رحمة الله علیه او ابن قیم رحمة الله علیه او نورو هم دا توجیه غوره کړی ده. والله اعلم.

قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

ووایه (ای محمده ! دغو یهودانو ته) بیشکه مرګ هغه چه تښتئ تاسی له هغه نه (او نه ئی غواړئ) پس بیشکه هغه مرګ ضرور رسیدونکی دی تاسی ته بیا به بوتلی شئ تاسی په لوری د (هغه) ښه پوهیدونکی په پټو او په ښکاره ؤ باندی

پس خبر به کړی تاسی په هغو (کارونو باندی) چه وئ تاسی چه کول به مو (په دنیا کښی نو جزاء به پر درکړی)

تفسیر: یعنی ای یهودانو که تاسی له مرګه ویریږئ نو چیری به تری تښتئ او ځی؟ که په زرګونو ځلی کوښښ هم وکړئ او په هسی کلکو کلاو کښی سنګر (مورچه) ونیسئ چه ورونه ئی ترلی وی نو هلته به هم له مرګه نه خلاصیږئ او وروسته له مرګه بیا همغه د الله تعالیٰ عدالت دی او تاسی (ربط) د یهودانو لویه خرابی دا وه چه کتابونه به ئی پر شا ترلی ؤ مګر له هغو څخه نه ګتور (منتفع) کیدل سره له دی چه د دین په ډیرو خبرو باندی ښه پوهیدل خو د دنیوی چارو دپاره هم له هغو ځنی غاړه غړوله . په دنیوی چارو کښی مشغول او منهمک شوی د آخرت د یاد تصور هم له زړونو څخه باسی. له داسی تګ او روش ځنی مونږ مسلمانان منع کړی شوی یو د جمعی د لمانځه تقیید هم داسی دی چه په دغه وقت کښی په دنیوی چارو کښی ښائی بوخت (مشغول) نه شو، بلکه په پوره توجه او چټکیا سره ئی خطبه واورو او لمونځ ئی اداء کړو په حدیث کښی راغلی دی «هغه څوک چه د خطبی په وقت کښی خبری کوی نو دی د همغو خرو یهودانو په شان دی چه پر شا ئی کتابونه بار وی» یعنی د ده مثال د یهودانو په شان دی. العیاذ بالله.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) کله چه (اول) اذان وویلی شی دپاره د لمانځه په ورځی د جمعی کښی نو ځغلئ منډی وهئ طرف د ذکر د الله ته او پریږدئ (بیع ؤ شری پلورل او پیرودل)

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «د هر اذان حکم داسی نه دی ځکه چه بل جماعت هم موندل کیږی او د جمعی لمونځ په یوه مسجد کښی اداء کیږی په بل ځای کښی نه اداء کیږی» او د الله تعالیٰ له یاده څخه خطبه مراد ده او لمونځ د هغه په عمومیت کښی داخل دی یعنی په داسی وقت کښی ښائی چه مونږ مسجد ته ورشو چه خطبه واورو په دی وقت کښی پلورل او پیرودل (اخستل او خرڅول) حرام دی او له منډی وهلو او ځغلیدلو او سعی څخه په پوره اهتمام او استعداد سره ورتګ مطلوب او منډی وهل مراد نه دی

تنبیه: په قرآن کریم کښی له (نودی) څخه هغه اذان مراد دی چه د دی آیت د نزول په وقت کښی ؤ یعنی هغه اذان چه امام ته مخامخ پخوا له خطبی څخه ورکاوه کیږی ځکه چه له دی اذان څخه ړومبنی اذان د سیدنا کامل الحیاء والایمان جامع آیات القرآن حضرت عثمان بن عفان

رضی الله تعالیٰ عنه الرحمان په زمانه کښی د صحابه ؓ په اجماع سره مقرر شو لیکن د بیعی په حرمت کښی د دی ورستنی اذان حکم هم په مثل د همغه پخوانی اذان شامل دی ځکه چه د علت په اشتراک کښی د حکم اشتراک هم کیږی ـ هو! په قدیمی اذان کښی به دا حکم قطعی او منصوصی وی ـ او په حادث اذان کښی دا حکم به مجتهد فیه او ظنی وی په دی تقریر سره ګرد (تول) علمی اشکالات مرتفع شوی. او هم ښکاره دی وی چه دلته په ﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ﴾ کښی «عام مخصوص منه البعض» دی ځکه چه په اجماع سره پر ځینو مسلمانانو لکه ښځی ـ مریض ـ مسافر ـ بندی او نورو باندی جمعه نه فرضیږی.

ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ⑨

دا (تګ لمانځه ته) خیر بهتر ډیر غوره دی تاسی ته که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ (په آخروی نفع او نقصان خپل)

تفسیر: ښکاره ده چه د آخروی ګټی په مقابل کښی دنیوی فائدی هیڅ یو حقیقت نه لری.

فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ⑩

نو هر کله چه اداء کړی شی لمونځ (د جمعی) پس خواره شئ تاسی په ځمکه کښی (خپلو حوائجو ته که ئی لرئ) او ولټوئ تاسی له فضله د الله او یادوئ تاسی الله (په یادولو) ډیرو سره ښائیږی چه ومومئ تاسی ښیګڼی (نیکی) خلاصی مراد

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «د یهودانو په نزد د عبادت ورځ د شنبی ورځ وه چه په ګردو (تولو) ورځو کښی سود سودا منع وه ـ نو ځکه ئی وفرمایل چه وروسته له لمانځه څخه د روزی په لټولو پسی وګرځئ! او په هغه وقت کښی هم تاسی د الله تعالیٰ له یاده غافل مه اوسئ!

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا ۚ

قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ ۚ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرّٰزِقِيْنَ ﴿١١﴾

او کله چه ووینی دوی تجارت سوداګری یا کومه لهو تماشا ننداره نو خوریږی دوی په لوری د هغې او پریږدی دوی تا ولاړ (خطبه ویونکی پر منبر) ووایه (ای محمده دوی ته) هغه څه (ثواب) چه په نزد د الله دی خیر ډیر بهتر غوره دی له لهوی تماشی نندارې او له تجارت سوداګری څخه او الله خیر ډیر بهتر غوره له ګردو (ټولو) رزق روزی ورکوونکیو دی.

تفسیر: یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د جمعی په ورځ خطبه فرمایله چه د سوداګرانو جوپی (قافلی) له د باندی ځنی خواږه او غله راوړه چه له هغه سره د خبرتیا دپاره طبل تغاری او ډمامی هم وهلی کیدی څرنګه چه په ښار کښی غله ډیره لږه وه نو خلقو ورمندی وهلی چه هغه جوپه واړوی ګواکی دوی داسی ګڼل چه د خطبی حکم هم لکه د نورو وعظونو غوندی دی چه په هغو کښی د ضرورت په وقت کښی سړی پاڅیدی شی ـ او بیا لمانځه ته ځان ور رسوی یا به لمونځ شوی وی لکه چه د ځینو قول دی چه په هغه وقت کښی د جمعی لمونځ پخوا له خطبی څخه کیده په هر حال د خطبی احکام لا ښه ښکاره نه ؤ چه خطبه هم د لمانځه په شان ده ډیر خلق لاړل رسول صلی الله علیه وسلم سره له دولسو سړیو چه په هغوی کښی راشده خلفاء هم ؤ. پاتی شول نو په دی نسبت دا آیت رانازل شو ـ یعنی سوداګری او د دنیا لوبی او تماشی څه شی دی هغه ابدی ګټه (فائده) حاصله کړئ! چه له الله تعالیٰ سره ده او د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم د صحبت او مجلس په برکت او د ذکر او عبادت څخه په لاس راځی. پاتی شوه هغه اندیښنه چه تاسی ته د خوړو او قحط له پلوه پیدا شوی وه او د هغی لامله (له وجی) تاسی ولتیدلئ نو په یاد ئی ولرئ چه رزق روزی د الله تعالیٰ په لاس کښی ده او همغه ډیر ښه روزی ورکوونکی دی او د هغه مالک هیڅ یوه بنده ته نه ښائی چه په دی باره کښی اندیښنه وکړئ وروسته له دی تنبیه څخه د صحابه ؤ شان داسی ؤ چه د (النور) په سورت کښی راغلی دی ﴿ رِجَالٌ لَّا تُلْهِيْهِمْ تِجَارَةٌ وَّلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ﴾

تنبیه: لهو هر هغه شی ته وایه شی چه سړی د الله تعالیٰ له یاده وباسی لکه لوبی ـ ننداری ـ او ښائی چه د هغی طبل تغاری او ډمامی غږ ته لهو ویلی شوی وی.

تمت سورة الجمعة بفضل الله ومنه وکرمه

سورة المنافقون مدنية وهی احدی عشرة آية وفيها رکوعان
رقمها (٦٣) تسلسلهاحسب النزول(١٠٤) نزلت بعد سورة «الحج»
د «المنافقون» سورت مدنی دی (١١) آيات (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٣) او په نزول کښی (١٠٤)
سورت دی وروسته د «الحج» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَآءَكَ الْمُنٰفِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ ۘ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ ۗ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنٰفِقِينَ لَكٰذِبُونَ ۚ ①

کله چه راشی تاته (ای محمده) منافقان نو وائی دوی (په ژبو خپلو په خلاف د زړونو خپلو داسی چه) شاهدی ورکوو مونږ چه بیشکه ته خامخا رسول د الله ئی (یعنی مونږ ستا پر رسالت له زړه معتقدان یو) او الله ته معلوم دی چه بیشکه ته خامخا رسول د دغه (الله) ئی او الله شاهدی ورکوی په دی چه بیشکه منافقان خامخا دروغجنان دی (په دی شهادت خپل کښی)

تفسیر: یعنی منافقان دروغ وائی چه هغوی له زړه ستا په رسالت باندی اعتقاد لری. په رښتيا سره هغوی ستاسی په رسالت قائل نه دی او یوائی د خپلو اغراضو لامله (له وجی) په ژبه سره داسی خبری کوی ـ او پخپلو زړونو کښی وائی چه مونږ دا خبری په دروغو سره وایو. بیا د هغوی دا کذب یوائی په هم دی خبری باندی نه دی منحصر بلکه دروغ بیل د هغوی امتیازی خصلت او شعار ګرځیدلی دی په هره هره خبره کښی له دروغ ویلو څخه کار اخلی لکه چه په هم دی سورت کښی د یوی واقعی ذکر راغلی دی چه په هغی کښی منافقان داسی ورښکاره‌وی چه یو شان ته خبری وکړی خو الله تعالیٰ جل شانه واعظم برهانه له آسمانه د هغوی تکذیب کوی.

اِتَّخَذُوٓا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً

نیولی دی دوی قسمونه خپل ډالونه (چه پری ساتی سرؤمال خپل)

تفسیر: یعنی په دروغو سره قسمونه خوری چه مونږ مسلمانان یو ـ او د اسلامی مجاهدینو له لاسه د خپلو ځانونو او مالونو د ساتنی دپاره د داسی قسمونو تر سیوری لاندی خپلی شپی او ورځی تیروی. کله چه له دوی ځنی د پوښتنی وړ (لائق) کوم کار څرګندیږی (ښکاریږی) او د مسلمانانو له لوری د مؤاخذی ویره پیدا کیږی نو سم د لاسه دوی په ناحقو قسمونو یادولو باندی شروع کوی.

فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾

پس اړوی (دوی خلق په دغو قسمونو سره) له لاری د الله څخه (چه جهاد فی سبیل الله دی) بیشکه دوی چه دی بد دی هغه عمل چه دی دوی چه کوی ئی (له قسمونو او دروغو او له اړولو د خلقو له لاری د الله نه)

تفسیر: یعنی د اسلام او مسلمانانو په نسبت طعن ـ تشنیع وائی او عیبونه ئی لټوی او د اسلام له ننوتلو څخه نور خلق منع کوی. او خلق هم د دوی په ښکاره مسلمانی باندی غولیږی نو د دوی د دروغو قسمونو ضرر او فساد تر دوی پوری محدود نه پاتی کیږی بلکه نورو ته هم متعدی کیږی نو له دی څخه به لویه خرابی څرنګه وی. خو سره له دی که یو سړی په ښکاره سره د اسلام په ضروریاتو باندی اقرار کوی اګر که په دروغو او فریبو سره هم وی نو اسلام د هغه په وژلو باندی امر نه شی ورکولی.

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾

دا (بدی د عمل د منافقانو په سبب د دی ده چه) بیشکه دوی ایمان راوړی دی (لساناً) بیا کافران شوی دی (قلباً تینګ ولاړ په کفر) بیا مهر وهلی شوی دی په زړونو د دوی باندی پس دوی نه پوهیږی په (حقیقت د ایمان باندی چه اقرار باللسان تصدیق بالقلب دی)

تفسیر: یعنی په ژبه سره د ایمان دعوی کوی او په زړه کښی له هغوی څخه انکار کوی سره د ایمان د دعوی د کافرانو په شان کارونه کوی د دی بی ایمانی او انتهائی مکر او فریب او دعا اثر داسی شو چه د هغوی په زړونو باندی مهر ولګید چه پر هغوی د ایمان ـ خیر ـ صداقت او امانت ګردی (تولی) لاری وتړلی شوی او هیڅ یو ښه شی په هغه کښی نه ځائیږی . ښکاره ده چه اوس دی حالت ته رسیدلی دی چه له هغوی ځنی د پوهیدلو او په لار راتللو هیڅ یوه هیله

(امید) او توقع نشی کیدی کله چه د سړی زړه د بدکاریو او د بی ایمانیو څخه بالکل خراب او مسخ شوی وی بیا نو په دی کښی د ښه او بد پوهیدلو هیڅ صلاحیت نه پاتی کیږی .

وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ

او کله چه ووینی ته دوی په تعجب کښی تا اچوی اجسام جثی بنی د دوی له جهت د ښائست او که خبری کوی دوی اوری غوږ ږدی ته خبرو د دوی ته له جهته د فصاحته او بلاغته

تفسیر: یعنی زړه خو مسخ شوی دی مګر که بنی (جسم) ته وکتل شی ډیر ډولی ـ ښائسته ـ روغه رمته لویه درنده ښکاری ، په خبرو اترو کښی ډیر غوږ او ښه غربیږی ـ په فصاحت او بلاغت کښی بی مثال او بی نظیر ښکاری او خامخا د اوریدونکی فکر او توجه ځان ته وراړوی او د هغه د څیری د ظاهری سطحی له لیدلو څخه هر سړی د هغه منلو او باور کولو ته حاضریږی هر چا چه ویلی دی څرنګه ئی ښه ویلی دی

په لیدو ښکاری ښه غوږ .
منځ ئی ډک دی له ککړه
له ورا بریښی په څرونکی
له نژدی لیوه خوړونکی
از برون چون ګور کافر پر حلل
واندرون قهر خدای عزوجل
از برون طعنه زند بر با یزید
و زدرونش ننګ میدارد یزید

كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ

حال دا چه په واقع کښی ګواکی دوی لرګی وچ دی درولی شوی دیوال ته

تفسیر: هغه وچ او بیکاره لرګی چه له دیوالونو سره ئی لګولی دروی محض بی ځان او لایعقل او د نشوونما او د ودی څخه بی برخی وی . په لیدلو سره ډیر لوی او پند ښکاری مګر یوه شیبه هم بی له تکیی او استناده نه شی ودریدی. هو یوازی د سوځولو په کار راتلی شی. هم دا حال د دی خلقو دی چی د هغوی ښه شکل او ښائسته جثه او ښکاره ډول ودیل ډیر ښه ښکاری

خو په منځ کښې تش او بې ځان وی او يواځې د دوزخ خس کيدی شي .

يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ

ګڼي دوی هر غږ (هسې چه بلاء راغله) پر دوی باندی

تفسير: هسې بزدل ـ نامرد ـ او ويريدونکی دی چه په لږ شوروشر سره د هغوی زړونه لړځيږی او داسې ګڼي چه سم د لاسه پر مونږ باندی کومه لويه بلا يا افت راتلونکی دی . د خپلو درنو جرمونو ـ درغليو ـ درغو او خيانت لامله (له وجی) هر کله د هغوی په زړونو کښې دغه ، انديښنه او ويره لويدلی وی او تل په هم دی فکر او انديښنې کښې وی چه چيری ځمونږ د دی دغابازيو او درغليو پته او سراغ چاته ښکاره نشي يا ځمونږ د دی حرکاتو او چارو لامله (له وجی) کومه پيښه راپيښه نشي ! .

هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ

هم دوی دی دښمنان (د مؤمنانو) نو ځان وساته ته له دوی څخه

تفسير: يعنی لوی ويروونکی دښمنان او غليمان هم دوی دی . د دوی له مکرونو او چالونو څخه تل خبردار شي
او بې غمه او بې انديښنې مه تری کښينئ!

قَاتَلَهُمُ اللَّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾

هلاک دی کاندی دوی لره الله څرنګه ګرځولی شوی دی دوی (له سمی صافی لاری نه)

تفسير: يعنی وروسته د ايمان له اظهاره دا بې ايمانی ـ او پس له دی نه چه د حق او صداقت په رنا (رڼا) کښې ننوتلی دی د دوی دا ظلمت ـ تياره خوښول ډير عجيب او حيرانوونکی دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللَّهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ

يَصُدُّونَ وَهُمْ مُّسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾

او کله چه وویل شي دوی ته راشئ (په عذر غوښتلو سره) چه ببښنه وغواړی تاسی ته (محمد) رسول د الله تاو کړی دوی سرونه خپل (مخ تری اړوی) او وینی ته دوی چه څنګ کوی (له درتللو نه په خدمت د تا) حال دا چه وی دوی لوئ کوونکی (له توبی او استغفار نه)

تفسیر: یعني که چیری د دی منافقانو کوم شرارت په صاف ډول (طریقه) سره څرګند (ښکاره) شي او د دوی د کذب او د خیانت پرده وشلیږی نو خلق دوی ته وائی اوس لا هم وقت شته ورځئ د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په خدمت کښی او د هغوی په وسیله د الله تعالیٰ له لوری خپلی ببښنی وغواړئ تر څو الله تعالیٰ د رسول الله د استغفار په برکت ستاسی دا خطاوی وبښی نو دوی د لوئ او تکبر او غرور له پلوه خپلی غاړی غړوی ـ او سرونه اړوی او اوګی پورته غورځوی او خپله بی پروائی ښکاروی . بلکه ځینی کمبختان په غوړه ژبه سره وائی چه مونږ ته د رسول الله د استغفار هیڅ ضرورت نشته .

سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ ۚ لَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٦﴾

برابر ده پر دوی باندی چه ببښنه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته او که ببښنه نه غواړی ته (ای محمده!) دوی ته له سره به ببښنه نه کوی الله دوی ته بیشکه الله نه ښیی سمه صافه لاره قوم فاسقانو نافرمانو ته .

تفسیر: یعني ممکن دی چه تاسی له ډیر رحمت او شفقت د هغوی په موجوده حالت باندی زړه سوی وکړی او هغوی ته ببښنه وغواړئ مګر الله تعالیٰ په هیڅ صورت سره هغوی نه بښی او داسی نافرمانانو ته د هغه په لوری د هدایت توفیق نه ورکاوه کیږی هم داسی یو بل آیت د (براءة) په سورت کښی هم راغلی دی د هغه تفسیر دی هلته وکوت شي . ځمونږ د دغه تفسیر

هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَىٰ مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّوا ۗ

دوی هغه کسان دی چه وائی (خپلو ملګرو ته) مه ورکوئ نفقه مه لګوئ تاسی مال په هغه چا باندی چه په نزد د رسول الله دی (له فقراؤ د مهاجرینو) تر څو چه متفرق خواره شي دوی (تری)

تفسير: په يو سفر كښې دوه تنه سره په جنګ شول چه يو مهاجر او بل انصارى ؤ ـ هر يوه له دى دواړو څخه خپلو ملګرو ته ورغږ كړ ـ او يوه لويه شخړه (جګړه) ترى جوړه شوه كله چه دا خبر د منافقانو مشر عبدالله بن أُبَىّ بن سلول ته ورسيد نو وئ ويل «كه مونږ دغو مهاجرينو ته پخپلو كورونو كښې ځاى نه وركولى نو دوى به ولى ځمونږ په مخ كښې داسى پورته كيدل هم دا تاسى يئ چه د دوى پالنه كوى چه دوى د دى محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم په شاؤ خوا كښى سره ګرځى ـ تاسى د دوى دا خبر اخيستل او پوښتيدل پريږدى . نو دوى د خپلو خوړو له لاسه په تنګ كيږى او ګرد (تول) سره خواره كيږى ـ او د دوى دا تولنه سره تار په تار كيږى » دا ئى هم وويل كه مونږ له دى خپل سفره بيرته وګرځيدو ـ او مدينى ته ورسيدو نو ښائى هغه كسان چه د زور او اقتدار خاوندان دى نور سپك ذليل او بى قدر خلق وشړى يعنى مونږ چه مالدار او عزتمندان يو ښائى دا خوار مسلمانان له مدينى څخنى وباسو يو صحابى چه زيد ابن ارقم رضى الله تعالىٰ عنه نوميده كله چه دا خبرى ئى واوريدى هغه ئى يو په يو حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم ته واورولى رسول الله صلى الله عليه وسلم عبدالله بن أُبَىّ او نور سرى خپل مخ ته وروغوښتل ـ او لازمه تحقيقات ئى وفرمايل ـ نو منافقانو په قسم خوړلو باندى شروع وكړه او تولو سره وويل چه دا ګردى (تولى) خبرى دروغ دى چه د زيد رضى الله تعالىٰ عنه بن ارقم له لورى ځمونږ په خلاف په دښمنى سره جوړى شوى دى نو خلقو پر زيد رضى الله تعالىٰ عنه باندى په مسخرو شروع وكړه او دى ډير خفه ـ نادم او محجوب ؤ ـ په دى وقت كښى دا آيتونه رانازل شول نو رسول الله مبارك زيد رضى الله تعالىٰ عنه راوغوښت او ورته ئى وفرمايل چه ته د الله تعالىٰ له لورى رښتين شوى .

وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنٰفِقِيْنَ لَا يَفْقَهُوْنَ ﴿٧﴾

او خاص الله لره دى خزانى د آسمانونو او د ځمكى وليكن منافقان نه پوهيږى (په رزاقيت د رب العزت)

تفسير: يعنى دا احمقان ناپوهان منافقان دومره هم نه پوهيږى چه د ګردو (تولو) آسمانونو او د ځمكو د خزانو مالك الله تعالىٰ دى نو ايا هغه خلق به چه يواځى د هغه د خوښى دپاره د ده د رسول په خدمت كښى سره بوخت (مشغول) دى په لوږه سره وژنى او كه خلق په هغوى باندى د خوړو (رزق) ورونه وتړى نو الله تعالىٰ به هم د خپلو خوړو او رزق ور پر دوى باندى وتړى بلكه نه ئى ترى رښتيا خو دا ده هغه بندګان چه پر دى اهل الله باندى خپل مالونه لګوى هغه هم پر هغوى باندى پاك پروردګار كوى ـ كه د هغه له لورى دوى ته توفيق په برخه نه شى نو په ښو كارونو كښى به يو پول او پيسه ونه لګوى

يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ ۚ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

وائی منافقان که چیری بیرته وګرځو مونږ طرف د مدینی ته نو خامخا به وباسی هرومرو (خامخا) ډیر عزتمن (کافر خلق له دغی مدینی نه) ډیر خوار کمزور خلق (لره له مؤمنانو) او خاص الله لره دی عزت او غلبه او رسول د ده لره دی او مؤمنانو لره دی ولیکن منافقان نه پوهیږی (په عزت او رزاقیت د ربلعزت).

تفسیر: یعنی منافقان په دی باندی نه پوهیږی چه زورور او عزتمن څوک دی ؟ په یاد ئی ولری چه اصلی او ذاتی عزت خو د الله تعالیٰ دی . وروسته له هغه له الله تعالیٰ سره د علاقه لرونکو ذواتو دی چه درجه په درجه د هغه د تعلقاتو له مخی مراتب لری یعنی بیا رسول الله صلی الله علیه وسلم او د نورو مؤمنانو دی ـ په روایتونو کښی راغلی دی چه عبدالله بن أُبَیّ دا الفاظ چه زوراوران به کمزوران شړی کله چه د هغه ځوی عبدالله بن عبدالله بن أُبَیّ تر غوږ شو چه مخلص مسلمان ؤ نو د خپل پلار په مخ کښی توره په لاس نیغ ودرید او ورته ئی وویل زر شه داسی ووایه چه عزتمن او زورور رسول الله مبارک او د هغوی امتیان دی او ذلیل او سپک زه او ځما ملګری دی که نه اوس به دی سم د لاسه ککره پری کړم او لکه پندوس غوندی به ئی هیسته وغورځوم او ژوندی به دی نه پریږدم چه مدینی منوری ته ننوځی ـ هم دا وه چه پلار ئی د پیغمبر په عزت او پخپل ذلت باندی اقرار وکړ او د خپل ځوی رضی الله تعالیٰ عنه له قهره خلاص شو . د منافقینو له توبیخ او تقبیح څخه وروسته مؤمنانو ته څو هدایتونه ورکړی شوی دی یعنی تاسی په دنیا کښی اخته شوی د الله تعالیٰ له یاد او عبادت څخه مه غافلیږئ لکه چه دا خلق په هغه کښی ککړ شوی دی .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) مشغول غافل دی نه کړی تاسی مالونه ستاسی او نه اولاد ستاسی له ذکره یاده د الله څخه او هغه څوک چه وکړی دا کار نو هم دغه کسان هم دوی دی زیانکاران (چه بی

برخی شول له باقی شخه په غوره کولو د فانی)

تفسیر: یعنی هر سړی ته دا لوی زیان دی چه باقی دولت پریږدی او په فانی پسی وردرومی ـ او له اعلیٰ څخنی مخ اړوی او په ادنیٰ کښې پریوځی . همغه مال او اولاد ښه ګانه شی چه سړی د الله تعالیٰ له یاده نه غافلوی او د آخرت له کاره ئی نه وباسی ـ که کوم سړی په دی شیانو کښې داسی اخته کیږی او له الله تعالیٰ څخه غافلیږی نو آخرت ئی له لاسه ووت او د دنیا په جنجالونو کښې هسی کیووت چه هغه ته به د زړه ډاډینه (سکون) او اطمینان هیڅ په نصیب کښې نه وی

﴿ وَمَنۡ أَعۡرَضَ عَن ذِكۡرِي فَإِنَّ لَهُۥ مَعِيشَةٗ ضَنكٗا وَنَحۡشُرُهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ أَعۡمَىٰ ﴾

وَأَنفِقُواْ مِن مَّا رَزَقۡنَٰكُم مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ أَحَدَكُمُ ٱلۡمَوۡتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنِيٓ إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ۝١٠ وَلَن يُؤَخِّرَ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَاۚ

او نفقه کړئ ـ ولګوئ تاسی له هغو مالونو څخه چه درکړی مو دی تاسی ته پخوا له هغه څخنی چه راشی یو ستاسی ته (اسباب) د مرګ (او پریوځی له مبرات او خیرات) نو وبه وائی ای ربه څما ولی دی وروستی نه کړ ما لره (یعنی څه به وشی که تاخیر کړی موت) تر اجل نیتی نژدی پوری چه صدقه خیرات وکړم زه او شم زه له صالحانو نیکانو څخه (په موندلو د مافات سره نو فرمائی الله) او له سره به نه وروستی کوی الله هیڅ نفس لره (له مرګه) کله چه راشی نیته ئی

تفسیر: دا ښائی د منافقانو د دی وینا جواب وی چه ﴿ لَا تُنفِقُواْ عَلَىٰ مَنۡ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ ﴾ الآیة ـ دی یعنی په خرڅ کولو کښې ستاسی ښه ده هر څه خیرات او صدقات مو چه له لاسه پوره وی هغه ژر تر ژره هم دا اوس وکړئ ـ که نه موت او مرینه مو پر سر رسیدونکی ده نو هلته به افسوس او ارمان کوئ چه ولی مو څه د الله تعالیٰ په لاره کښې ونه لګول ؟ کله چه مرګی د شوم او بخیل په سر باندی راځی نو هلته دی ارزو او تمنا کوی چه ای الله تعالیٰ ! څو ورځی نور می په مرګ کښې ډیل او معطلی وفرمایه ! چه زه ښه خیرات صدقات ورکړم ـ او ځان ښه سنبال کړی په اصلاح او توبه سره راشم . خو هلته به کله مهلت ورکاوه کیږی هر سړی لره هومره عمر او نیته او میعاد چه تاکلی (مقرر) شوی دی د هغه د پوره کیدلو څخه وروسته د

یوی لحظی دپاره هم په هغه کښی څه ډیل او تاخیر پیښیدونکی نه دی .
تنبیه: له ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه څخنی منقول دی چه هغه دا غوښتنه او تمنا د قیامت په ورځ باندی حمل کوی او وائی چه بخیلان به د قیامت په ورځ کښی داسی ارزو او ارمان کوی چه کاشکی زه بیا د څه مدت له مخی دنیا ته ورشم او هلته ښه خیراتونه وکړم او ښی چاری وکړم او بیا په ښه اصلاح او توبی سره دلته راشم .

وَاللّٰهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿۱۱﴾

او الله ښه خبردار دی په هغه څه (ښه او بد) چه کوی ئی تاسی(نو جزا به پری درکړی) .

تفسیر: یعنی هغه الله تعالیٰ ته دا خبره هم ښه ورمعلومه او ښکاره ده ـ که بالفرض ستاسی مرګ ملتوی کړی یا مو له محشره د دنیا په لوری بیرته ورولیږی نو هلته به بیا څرنګه چاری وکړئ ؟ هغه ته ګردی (تولی) پټی او ښکاره خبری معلومی او ښکاره دی او ستاسی پر ګردو (تولو) استعداداتو ـ او ظاهری او باطنی اعمالو احوالو ، اقوالو ، نیاتو افکارو باندی ښه خبردار دی او سم له هغه سره به له تاسی سره معامله او تګ کوی .

تمت سورة المنافقون بفضل الله تعالیٰ

سورة التغابن مدنية وهی ثمانیعشرة آیة وفیها رکوعان رقمها(٦٤) تسلسلهاحسب النزول (۱۰۸)
نزلت بعد سورة التحریم
د «التغابن» سورت مدنی دی (۱۸) آیت دوه رکوع لری .
په تلاوت کښی (٦٤) او په نزول کښی (۱۰۸) سورت دی وروسته د «التحریم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوٰتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ

الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ① هُوَ الَّذِيْ خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَّمِنْكُمْ مُّؤْمِنٌ ط

نسبت د پاکی کوی الله ته هر هغه څه چه په آسمانونو کښې دی له علویاتو سره له آسمانونو او هر هغه څه چه په ځمکه کښې دی له سفلیاتو سره له ځمکې خاص هم دغه (الله) لره دی ملک باچائی (د ټول جهان) او هم ده لره ټوله ثناء ستاینه (صفت) ده او هم دغه (الله) په هر څیز باندې (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی . هم دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی ځینې له تاسی کافر دی (په اصل خلقت کښې) او ځینې له تاسی مؤمن دی (په اصل خلقت او پیدایښت کښې).

تفسیر: د هر چا حکومت او تولواکی (باچاهی) چه په دنیا کښې لیده کیږی په حقیقت کښې هغه د الله تعالیٰ سلطنت او تولواکی (باچاهی) ده . او د هر سړی چه ستائنه (صفت) او تعریف کاوه شی هغه په واقع سره د همغه الله تعالیٰ حمد ، ثناء او ستاینه (صفت) ده . هم دغه پاک الله تعالیٰ ځمونږ او د ګردو (ټولو) مخلوقاتو خالق او پیدا کوونکی دی او ښائیږی چه ګردو (ټولو) به په ده باندې ایمان راوړی وی او د هغه حقیقی منعم اطاعت به ئی کړی وی مګر ځینې کسان منکران شول او ځینې ایمانداران وګرځیدل بیشکه چه الله تعالیٰ هر سړی ته داسی یو قوت او استعداد وربښلی دی چه د هر لوری د حرکت او د تګ قوت پکښې شته الله تعالیٰ ړومبی ګرد (ټول) خلق په صحیح فطرت سره پیدا کړل بیا ځینې پخپل همغه صحیح فطرت باندې ټینګ پاتې شول ـ او ځنې نور له شاوخوا له حالاتو څخه متاثر شو ـ خلاف له هغه څخه واوښتل او بله لیاره ئی غوره کړه چه الله تعالیٰ لره له پخوا د هم دی دواړو احوال ښکاره ؤ او پوهیده چه کوم سړی پخپلی ارادی او اختیار سره به کوم لوری ته ځی ؟ او بیا به سم له هغه سره د سزا یا د انعام وړ (لائق) او مستحق ګرځی دا خبری له خپلی پوه سره سم د ده په قسمت کښې لیکلی دی او ټاکلی (مقرر کړی) ئی دی چه هغه به داسی کیږی . د الله تعالیٰ محیط علم د دی مستلزم نه دی چه په دنیا کښې بله کومه اراده ـ اختیار ـ قوت او قدرت پاتې نشی دا مسئله ډیره دقیقه ده او مونږ پر دی باندې د یو ځان ته مضمون د لیکلو اراده کړی ده . **والله الموفق والمعین**

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ بَصِيْرٌ ② خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ ۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيْرُ ③

او الله په هغه څه چه کوئ تاسي ښه ليدونکی دی (نو جزا به درکړی) پيدا کړی ئی دی آسمانونه او ځمکه په تدبير حق سره او صورتونه ئی تړلی دی ستاسي بيا ئی ښه ښائسته کړی دی صورتونه ستاسي (په امتداد د قامت او په اعتدال د خلقت سره) او هغه (الله) ته بيرته ورتلل دی ستاسي (دپاره د جزاء)

تفسير: په ګردو (تولو) ساکښانو (ذی روحو) کښي د انسان خلقت ښه دی په ليدلو کښي ډير ښه ښکاری . پخپلو ملکاتو او قواؤ کښي هم له ګرد (تول) عالم څخه لوړ (اوچت) غوره او ممتاز دی بلکه د تولو ښو مجموعه ده نو ځکه صوفيه د انسان وجود ته «عالم صغير» وائی امام قشيری رحمة الله عليه فرمائی چه د انسان ظاهر الله تعالیٰ مزين کړی دی په کمال د قدرت خپل سره او باطن ئی مزين کړی دی په جمال د قربت سره . **فتبارک الله احسن الخالقين والحمدلله رب العٰلمين .**

يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّوْنَ وَمَا تُعْلِنُوْنَ ۚ وَاللّٰهُ عَلِيْمٌ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿٤﴾ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ قَبْلُ فَذَاقُوْا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيْمٌ ﴿٥﴾

ښه معلوم دی دغه (الله) ته هغه څه چه په آسمانونو او په ځمکه کښي دی او ښه معلوم دی دغه (الله ته) هغه څه چه پټوئ تاسي او هغه څه چه ښکاره کوئ ئی تاسي او الله ته ښه معلوم دی هغه پټي خبری چه په سينو زړونو ستاسي کښي دی ايا نه دی راغلی تاسي ته ای منکرانو خبر د هغو کسانو چه منکران شوی دی پخوا له دی نه پس وئی څکل وبال سزا د کار خپل او شته دوی ته (په عقبیٰ کښي بی انتهاء) عذاب دردناک

تفسير: يعني له تاسي څخه پخوا ډير قومونه لکه عاد او ثمود او نور هلاک شوی دی او د آخرت عذاب جلا (جدا) دی دا خطاب د مکي مکرمي هستيدونکيو دپاره دی .

ذٰلِكَ بِأَنَّهُ كَانَتْ تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنٰتِ فَقَالُوٓا أَبَشَرٌ يَّهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا

دا (عذاب دوی ته) د دی دپاره دی چه ؤ به دوی چه راتلل به دوی ته رسولان د دوی په ښکاره و دلائلو (د قدرت ځمونږ) سره نو ویل به دوی (تعجباً وتمسخراً) چه ایا بشر سړی (لکه مونږ) لاره ښیی مونږ ته بیا به کافران شول (په رسولانو) او مخونه به ئی وګرځول (له دلائلو د قدرت ځمونږ نو هلاک به کړل دوی لره الله)

تفسیر: یعنی ځمونږ غوندی پر یوه سړی باندی ئی د لاری ښوونی او د هادی نوم ایښی او هغه ئی مونږ ته رالیږلی دی ؟ که مونږ ته هادی لیږونکی ؤ نو ښائی پرښته ئی رالیږلی وی ګواکی د دوی په نزد د بشریت او رسالت په منځ کښی منافات ؤ نو ځکه هغوی خپلو ځانونو ته کفر غوره کړ او د پیغمبرانو د خبرو له منلو څخه ئی مخ واړاوٌ .

تنبیه: له دی آیت ځنی دا خبره ثابتول چه رسول ته (بشر) ویل کفر دی انتهائی جهل او الحاد دی . پرته (علاوه) له دی څخه که څوک ووائی چه دا آیت د هغو سړیو په جهل او کفر باندی دلالت کوی چه د پیغمبرانو له بشریت څخه انکار کوی نو دا دعوی د پخوانیو دعوو څخه زیاته قوی ده .

وَّاسْتَغْنَى اللّٰهُ وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾

او بی پروا غنی دی الله (له ایمان د خلقو) او الله غنی بی پروا دی (له عبادت) او ډیر ستایلی شوی دی (بی له ستایلو د خلقو)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ څه پروا ده که هغوی مخ واړوی ـ یا غاړه وغړوی نو الله هم له هغوی ځنی د خپل رحمت نظر اړوی

زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا أَنْ لَّنْ يُّبْعَثُوا

دعوی کوی هغه کسان چه کافران شوی دی چه له سره به بیا ژوندی راپورته نه کړی شی دوی

تفسیر: هم هغسی چه دغه کفار پخپل زعم د انبیاؤ له رسالت څخه انکار کوی د بعث بعدالموت ځنی هم انکار کوی .

قُلْ بَلٰى وَرَبِّيْ لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ ۗ وَذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيْرٌ ۝

ووایه (ای محمده دوی ته چه) هو بیا به ژوندی راپورته کړی شئ قسم دی په رب ځما چه خامخا ژوندی پورته به کړل شئ هرومرو (خامخا) تاسی (پس له مرګه) بیا خامخا خبر به کړی شئ تاسی هرومرو (خامخا) په هغه څه چه کړی دی تاسی په دنیا کښی او دا (ژوندی پاڅول جزاء ورکول) په الله باندی دیر اسان دی .

تفسیر: یعنی د دوهم ځلی بیا ژوندی کول او د ګردو (ټولو) حساب ، کتاب اخیستل الله تعالٰی ته کوم سخت او ګران او مشکل کار نه دی پوره یقین ولری ، چه دا کار ضرور کیدونکی دی د چا له انکار کولو څخه هغه تاکلی (مقرر کړی) شوی کار هیڅ وړاندی وروسته نه کیږی نو ځکه ښائی چه تاسی انکار پریږدی ، او د هغی ورځی په فکر کښی ولویږئ .

فَاٰمِنُوْا بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ وَالنُّوْرِ الَّذِيْٓ اَنْزَلْنَا ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُوْنَ خَبِيْرٌ ۝۸

نو ایمان راوړئ په الله او په رسول د ده (محمد) باندی او په هغی رڼا (رڼړا) (قرآن) باندی چه نازل کړی دی مونږ او الله په هغه څه چه کوئ ئی تاسی ښه خبردار دی (نو جزاء به درکړی) .

تفسیر: یعنی ایمان سره عمل هم یو ضروری شی دی .

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ ۭ

(یاده کړه) هغه ورځ چه راجمع به کړی (او خبر به درکړی الله) تاسو لره په ورځ د جمع کیدلو (قیامت) کښی دا (ورځ چه ده) ورځ د نفعی او نقصان ده(چه مؤمنان جنت ته ځی او کافران په دوزخ کښی لویږی او غبن ئی ظاهریږی یا ځینی نیکان به هم په سبب د تقصیر د نیکی او د احسان خپل زیان وینی)

تفسیر: یعنی دوزخیان به پره کیږی او جنتیان به کامیابیږی . پره کیدل دا چه هغوی به د الله تعالٰی ورکړی قوتونه بی ځای لګولی وی ، رأس المال او پنګه (سرمایه) به ئی هم له لاسه وتلی

وی . بری دا چه د لویی فائدی په بدل کښی په زرهاؤ ښه مومی . اوس د هم دی خبری لږ څه تفصیل داسی راځی چه

وَمَنۡ يُّؤۡمِنۡۢ بِاللّٰهِ وَيَعۡمَلۡ صَالِحًا يُّكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّاٰتِهٖ

او هغه چه ایمان راوړی په الله او وکړی عمل نیک لری به کړی (الله) له ده څخه بدی د ده

تفسیر: یعنی هغه تقصیرات چه شوی وی د ایمان او ښو کارونو له برکته معاف او ښښلی کیږی .

وَيُدۡخِلۡهُ جَنّٰتٍ تَجۡرِىۡ مِنۡ تَحۡتِهَا الۡاَنۡهٰرُ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَاۤ اَبَدًا ؕ ذٰلِكَ الۡفَوۡزُ الۡعَظِيۡمُ ﴿۹﴾

او داخل به کړی (الله) دغه (صالح مؤمن) په هغو جنتونو کښی چه بهیږی له لاندی (د ونو او مانیو) د هغو (څلور قسمه) ویالی تل به وی دوی په هغه کښی ابدی همیشه دغه (مغفرت او جنت) بری خلاصی ډیر لوی دی .

تفسیر: یعنی هر څوک چه جنت ته ورسیږی تول مرادونه ئی په لاس ورځی ځکه چه جنت د الله تعالیٰ د لیدلو او د هغه د رضاء موندلو ځای دی .

وَالَّذِيۡنَ كَفَرُوۡا وَكَذَّبُوۡا بِاٰيٰتِنَاۤ اُولٰٓـئِكَ اَصۡحٰبُ النَّارِ خٰلِدِيۡنَ فِيۡهَا ؕ وَبِئۡسَ الۡمَصِيۡرُ ﴿۱۰﴾ مَاۤ اَصَابَ مِنۡ مُّصِيۡبَةٍ اِلَّا بِاِذۡنِ اللّٰهِ ؕ وَمَنۡ يُّؤۡمِنۡۢ بِاللّٰهِ يَهۡدِ قَلۡبَهٗ ؕ

او هغه کسان چه کافران شوی دی او نسبت د دروغو کوی آیتونو ځمونږ ته دغه کسان دی یاران ملګری د دوزخ تل به وی دوی په هغه (دوزخ) کښی او بد ځای د ورتللو دی (دا دوزخ) نه رسیږی هیڅ مصیبت غم درد هیڅاته مګر خو (رسیږی) په اذن حکم د الله سره او هغه څوک چه ایمان ئی راوړی

دی په الله باندی لیاره ښیی (الله) زړه د ده ته (د صبر او ثبات)

تفسیر: په دنیا کښی هیڅ یوه سختی او مشیت بی د الله تعالیٰ له رضاء ـ مشیت او ارادی څخه نه رسیږی کله چه مؤمنان په دی خبره باندی یقین او باور لری نو نه ښائی چه په هغه باندی خفه شی ـ بلکه په هر وقت او په هر حال باندی د هغه په فیصلی باندی رضاء وی او تل دی هسی وینا وکړی .

نه شود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت
سر دوستان سلامت که تو خنجر ازمائی

هم داسی الله تعالیٰ مؤمنانو ته د صبر او د تسلیم لاری ورښیی چه د هغه له برکته پر دوی باندی د عرفان او ایقان ګرد (تول) ورونه پرانیستل کیږی او عجیبی او غیبی ښوونی او فائدی په برخه شی ـ او له باطنی کیفیاتو او قلبی ترقیاتو څخنی ګټور او خوندور کیږی .

وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۱۱﴾

او الله په هر څیز باندی ښه عالم دانا دی (پر شاکرانو صابرانو) .

تفسیر: یعنی هغه تکلیف او مصیبت چه د الله تعالیٰ له لوری رارسیږی د هغه عین علم او حکمت دی همغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم دی چه کوم یو له مونږ څخنی د واقعی صبر تسلیم او رضاء په سمه لاره ځی؟ او د چا زړه د کومو احوالو او کیفیاتو د مورد ګرځیدلو وړ (لائق) دی ؟

وَأَطِيعُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ ۚ فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿۱۲﴾

او حکم ومنئ تاسی د الله او حکم ومنئ تاسی د رسول (د دغه الله) پس که مخ وګرځوه تاسی (له طاعته نو د تاسی نقصان دی رسول ته څه زیان نه رسیږی ځکه چه) نو بیشکه په رسول څمونږ باندی رسونه ښکاره دی (او خپل تبلیغ ئی کړی دی).

تفسیر: یعنی په نرمی ـ سختی ـ تکلیف ـ راحت او په هر صورت کښی د الله تعالیٰ او د هغه د

رسول حکم ومنع ! که نه ستاسی خپل نقصان دی رسول الله صلی الله علیه وسلم خو تاسی ته تول ښه او بد درپوهولی دی او خپل فرض ئی ادا کړی دی او الله تعالیٰ ته ستاسی له اطاعت یا معصیت څخه هیڅ یو ضرر یا ګټه (فائده) نه وررسیږی .

اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُوْنَ ﴿۱۳﴾

الله (یو دی) نشته هیڅوک وړ (لائق) د عبادت مګر خو هم دی دی او خاص یواځی پر الله باندی پس توکل دی وکړی مؤمنان (چه د ایمان اقتضاء هم دا ده چه مؤمنان دی خپل کار الله ته وسپاری)

تفسیر: یعنی معبود او مستعان یواځی د الله تعالیٰ لوی ذات دی بل څوک د بندګی او د هیلی او د اسری وړ (لائق) نه دی .

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْۤا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَّكُمْ

ای هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی (یعنی ای مؤمنانو) بیشکه ځینی له ښځو ستاسی او (ځینی له) ځامنو ستاسی دښمنان دی تاسی لره

تفسیر: ډیر ځلی داسی کیږی چه سړی د ښځی او ځامنو په مینه او محبت کښی داسی اخته کیږی چه د الله تعالیٰ له یاده غافلیږی او د داسی تعلقاتو لامله (له وجی) نور ډیر خراب کارونه هم کوی او له ډیرو ښو څخه بی برخی پاتی کیږی د ښځی او اولاد غوښتنی او د هغوی خوښ ساتل هیڅ کله دی نه پریږدی چه بل شی ته خپل فکر واړوی ، د آخرت فکر تری هیریږی کله چه آل او عیال د سړی د داسی ضرر او نقصان سبب وګرځی هغه ئی دوستان نه بلل کیږی بلکه داسی دښمنان دی چه سړی د دوی د دی دښمنی احساس نشی کولی نو ځکه الله تعالیٰ مو ویښوی چه ځانونه مو له داسی دښمنانو څخه ساتئ ! او له هسی چارو څنی لری ګرځی چه د هغو په وسیله دنیا تاسی ته ډیره ښه ښکاره شی او آخرت مو له یاده ووځی او د دنیا لامله (له وجی) مو دین له لاسه وران شی . ولی داسی نه دی چه په دنیا کښی ګردی (تولی) ښځی یا توله اولاده او خپلوان هسی وی چه سړی د آخرت له یاده غافلوی بلکه ځینی بختوری ښځی او هلکان داسی هم وی چه له خپلو میړو (خاوندانو) او پلرونو سره د هغوی د دین په حفاظت کښی مرستی(مدد) کوی او په ښو چارو کښی هغوی ته لار ښوونه او لاس نیونه کوی او هغوی ته عابدی ښځی نعم الصاحبات او نیک مرغی اولاده باقیات الصالحات ګرځی **(جعلنا الله منهم بفضله ومنه)** .

فَاحْذَرُوهُمْ ۚ وَإِن تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾

نو ځان وساتئ تاسی له دوی څخه (په مقابل د حکم د الله او د دوی لحاظ مه کوئ) او که عفوه او گزشت وکړئ تاسو او مخ وگرځوئ تاسو او مغفرت وکړئ تاسی پس بیشکه الله ښه مغفرت کوونکی (د خطیانو) ډیر رحم والا دی (په انعام د اجر او ثواب سره)

تفسیر: یعنی که دوی له تاسی سره دښمنی وکړه ـ او تاسی ته دینی یا دنیوی زیان ورسید نو د هغه اثر او اغیزه به داسی کیږی چه تاسی به په انتقام او کسات (بدل) پسی لویږی ـ او پر هغوی باندی به نامناسبه سختی شروع کوئ ـ نو له داسی کولو څخه به د دنیا انتظام خرابیږی تر هغه ځایه پوری چه عقلاً او شرعاً گنجائش وی له هسی حماقتونو ، تقصیراتو څخنی تیریږئ او ښښئ انتقام او کسات پسئ مه گرځی ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره به الله تعالیٰ پر تاسی باندی مهربانی کوی او ستاسی خطاوی ښښی

إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ ۚ وَاللَّهُ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾

بیشکه هم دا خبره ده چه مالونو ستاسی او اولاد ستاسی یوه فتنه ازمویښت دی او الله چه دی په نزد د ده دی اجر ثواب ډیر لوی .

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ تاسی ته مال او اولاد درکوی ـ او تاسی پری ازمویی چه کوم یو له تاسی څخه په داسی فانی او زائلو شیانو کښی اخته کیږی ؟ او کوم یو له تاسی څخنی د فانی شیانو د خپل آخرت پنگه (سرمایه) او ذخیره گرځوی ؟ او د آخرت ډیر لوی اجر او ثواب د دی ځای پر حظوظو او مالونو باندی ښه بولی او ترجیح ورکوی ؟ او د آخروی باقی او غیر فانی نعمتونه هیروی او په بدل ئی دغه زائل او فانی شیان اخلی ؟.

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْ ۗ

نو وویریږئ تاسی له الله څومره چه توانیږئ تاسی واورئ (خبری د الله په سماع د قبول سره) او اطاعت کوئ (د احکام الله) او نفقه کوئ لگوئ ښه شیان دپاره (د نفعی) د ځانونو خپلو

تفسیر: یعنی تر څو مو چه له وسه کیږی له الله تعالیٰ څخنی وویریږئ او په دی امتحان او ازموینه کښی ثابت قدم اوسئ ! او د هغه احکام واورئ ! او عمل پری وکړئ !.

وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ⑯

او هغه چه وساتلی شو له حرص بخیلی د نفس خپل څخه نو دا کسان هم دوی دی بریالیان (کامیاب) په مراد رسیدلی (له عذابه په دواړو دارینو کښی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی به له نفقه کولو او له مال لګولو څخه ستاسی خپلی ښیګنی (فائدی) کیږی . او همغه سری بریالی (کامیاب) او په مراد رسیږی چه الله تعالیٰ د هغه زړه له دی اندیښنی غوښتنی څخنی پاک ساتلی وی او حرص ـ بخل ـ طمع او کنسکی (شومتیا) لار پکښی ونه لری ! .

إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ط

که چیری قرض پور (قرض) ورکړئ تاسی الله لره (په هغه څه چه فرمائلی دی) قرض پور نیک (په محبت او اخلاص سره) نو دوچنده به کړی (الله ثواب د) هغه (پور) تاسی ته او مغفرت به وکړی (الله) تاسی ته .

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په لاره کښی په اخلاص او نیک نیت سره له خپل حلال او طیب مال څخنی صرف کړی او وئ لګوئ ! تر څو الله تعالیٰ تاسی ته څو چنده له هغه څخنی زیات ثواب درکړی او ستاسی ګردی (تولی) خطاوی او تجاوزات وبښی هم داسی یو مضمون پخوا له دی څخه هم تیر شوی دی پوره تقریر دی هلته وکوت شی .

وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ⑰

او الله ښه قدردان دی ښه تحمل والا دی (چه لږ قبلوی او ډیر ورکوی) .

تفسیر: د قدر پیژندلو خبره دا ده چه په لږ عمل سره ډیر ثواب ورکوی او تحمل ئی دا دی چه د ګناه په لیدلو سره سم د لاسه عذاب نه مقرروی . بیا هم د ډیرو ګناهګارانو جرم ښښی او د ډیرو په سزا تخفیف کوی .

عٰلِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

عالم پوهيدونکی د پټ او ښکاره دی ښه غالب قوی دی ډير حکمت والا دی

تفسير: يعنی الله تعالیٰ په ښکاره کارونو او پټو نيتونو باندی عليم او خبير ښه دانا او بينا دی او سم د خپل زبردست قوت او حکمت سره هر چاته بدل ورکوی

تمت سورة التغابن بفضل الله تعالیٰ ومنه ولله الحمد والمنة

سورة الطلاق مدنية وهی اثنتاعشرة آية وفيها ركوعان
رقمها (٦٥) تسلسلهاحسب النزول (٩٩) نزلت بعد سورة الإنسان
د «الطلاق» سورت مدنی دی (١٢) آيت (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٥)
او په نزول کښی (٩٩) سورت دی وروسته د «الإنسان» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰۤاَيُّهَا النَّبِىُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَطَلِّقُوْهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ

ای نبی (ووايه امت خپل ته) کله چه اراده وکړئ طلاقوئ تاسو ښځی (خپلی چه مدخول بهاوی او صغيره آيسه حامله نه وی) نو طلاقوئ په (وقت د) عدت د دوی کښی (په طهر کښی چه خالی له جماع وی)

تفسير: اگر که دلته مخاطب نبی صلی الله عليه وسلم دی مگر په واقع کښی گرد (تول) امت مخاطب دی . يعنی کله چه کوم سری بيا په کوم ضرورت يا د مجبوريت له کبله (وجی) د خپلی ښځی د طلاق ورکولو اراده وکړی . نو ښائی چه هغه دی په عدت سره طلاق ورکړی . (البقرة) سورت کښی راغلی دی چه د مطلقی عدت دری حيضه دی لکه چه هم دا ځمونږ د حنفيانو مذهب دی نو ځکه له حيض څخه پخوا د طهر په وقت کښی ښائی طلاق ورکړ شی تر څو تول حيض پر شمير کښی راشی فرض ئی کړئ که د حيض په وخت کښی طلاق ورکوی نو هغه حيض چه طلاق پکښی ورکړی شوی وی له دوو حالتو څخه خالی نه دی په عدت کښی

شمیرلی کیږی ؟ یا نه. که هغه د حیض ورځی په عدت کښی شمیرل کیږی نو طلاق د ایقاع څخه پخوا هومره مدت د حیض چه تیر شوی وی هغه له عدت څخنی لریږی ؟ او پوره دری حیضه د عدت دپاره پاتی کیږی . او که ئی نه وی شمیرلی کله چه پرته (علاوه) له موجوده حیض څخه دی نور دری حیض ښائی وګوری او دا حیض ئی له هغو دری حیضو څخه زیات وی . نو ځکه مشروعه طریقه دا ده چه په طهر کښی دی طلاق ورکړی شی او له احادیثو څخه هم دا قید ثابتیږی چه په هغه طهر کښی چه کوروالی او صحبت پکښی نه وی شوی ښائی میړه (خاوند) خپلی ښځی ته طلاق ورکړی

وَاَحْصُوا الْعِدَّةَ

او وشمیرئ وساتئ تاسو عدت (د ښځو خپلو)

تفسیر: نارینه او ښځی دواړه ته ښائی چه دا خبره په یاد ولری چه چیری د غفلت او سهوی په وسیله له دوی څخنی کومه سهوه او بی احتیاطی ونشی او څه لانجی باندی په منځ کښی رانشی او هم ښائی چه طلاق داسی ورکړ شی چه د عدت په شمیر کښی هیڅ شانی ډیروالی او لږوالی رانشی لکه چه په پاس تفسیر کښی وویل شو

وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ ۚ لَا تُخْرِجُوْهُنَّ مِنْ بُيُوْتِهِنَّ

او وویریږئ تاسو له الله چه رب (پالونکی) د تاسی (دی) مه وباسئ (ای میړو «خاوندانو») دغه (ښځی خپلی) له کورونو خپلو څخه (چه پکښی اوسی دوی تر هغه پوری چه ئی تیر شی عدت)

تفسیر: یعنی له الله څخه وویریږئ او په شرعیه ؤ احکامو باندی پابندی ولرئ لـ چه له هغو څخه یو حکم دا دی چه د حیض په حالت کښی دی طلاق ور نه کړ شی ! او دری طلاق دی یو ځای ور نه کړ شی ! او مطلقه ښځه دی له کوره د باندی ونه ایستله شی ! او د دی په شان د الله اکرم شانه واعظم برهانه نوری ښوونی هم په اخلاص سره منئ !

وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيْنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ

او نه دی وځی دغه (ښځی هم پخپله له کورو نه تر څو چه عدت د دوی تیر شی) مګر هلته چه راشی دوی په فاحشه بی حیائی ښکاره سره (لکه زناء)

تفسیر: یعنی ښځی دی پخپله خوښه هم نه وځی ځکه چه دا سکنی محض حق العبد نه دی چه د هغه په رضاء سره ساقطه شی بلکه حق الشرع دی هو! که ښځه کومه ښکاره بی‌حیائی وکړی - یا په بدو چارو ځغرد (ضد) وکړی یا د غلا مرتکبه شی یا د ځینو علماؤ په قول ژبه وکړی - یا تل په جنګ جنجال او جګړه کښی لګیا وی او بی له غمه او خفګانه ئی بل کار نه وی نو ایستل ئی روا دی که دا ښځه بی‌موجبه له کوره ووځی نو دا په خپله د دی د صریحی بی‌حیائی یو کار دی !.

وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ ۚ وَمَنْ يَّتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهٗ

او دا (احکام) حدود اندازه کړی شوی د الله دی او هر هغه چه تیریږی له حدودو د الله ځخه نو په تحقیق ظلم ئی کړی دی په ځان خپل باندی

تفسیر: یعنی ګناهکار شوی دی د الله تعالیٰ په نزد د سزا موجب وګرځید.

لَا تَدْرِيْ

نه پوهیږی (ته ای طلاق کوونکیه ! یا نه پوهیږی هیڅ نفس)

تفسیر: د لاندی ترجمه شیخ الهند رحمة الله علیه په نه پوهیږی سره چه د غائب مؤنث صیغه ده کړی ده چه «نفس ته» راجع شی چه سماعی مؤنث دی او تری ښکاره شی چه دا خطاب طلاق ورکوونکی ته دی نه نبی کریم صلی الله علیه وسلم ته

لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ اَمْرًا ①

ښائی چه الله پیدا کړی وروسته له دی طلاق کوم ښه کار او نوی صورت لکه رجوع له طلاقه .

تفسیر: یعنی ښائی چه بیا د دواړو په منځ کښی روغه او صلحه وشی او په طلاق باندی پښیمان او نادم شی

فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ اَوْ فَارِقُوْهُنَّ بِمَعْرُوْفٍ

بیا نو کله چه ورسیږی دغه (ښځی) نیتی خپلی ته نو وساتئ (تاسی ای میړو «خاوندانو») دوی په معروف نیکی ښه شان سره یا جلا (جدا) شئ تاسی له دوی ځنی په معروف نیکی ښه شان سره

تفسیر: یعنی په رجعی طلاق کښی کله چه عدت ختمیدلو ته نژدی شی نو تاسی لره له دوو چارو څخه د یوی چاری اختیار دی چه یا د عدت له ختمیدلو څخه پخوا سم له دستوره هغی ښځی ته رجعت او خپلی نکاح ته دوام ورکړئ ! یا د عدت په ختمیدلو سره په معقولی طریقی باندی له هغی څخه جلا (جدا) شئ ! مطلب دا که د نکاح تینګ ساتل مقصد وی نو په هغه وقت کښی او که ئی شلول مطلب وی نو په دغه وقت کښی ځغرد (تینګوالی) پری وکړئ ! او په دواړو صورتونو کښی د انسانیت ، شرافت اصولو ته په درنه سترګه وګورئ ! او داسی هم مه کوئ چه ساتنه ئی مقصود نه وی او خامخا د عدت د اوږدوالی دپاره رجعت وکړئ یا د ساتلو په صورت کښی هغی ته ایذا ورسوی او طعن او تشنیع ورواروئ ! .

وَّاَشْهِدُوْا ذَوَىْ عَدْلٍ مِّنْكُمْ

او شاهدان نیسئ تاسی (په دغه رجوع باندی) دوه خاوندان د عدل له تاسی څخه

تفسیر: یعنی وروسته له طلاق ورکولو او پخوا د عدت له پوره کیدلو که د نکاح بیا ساتل غواړی نو په دی رجعت باندی دوه شاهدان ونیسی تر څو د خلقو په نزد متهم نه شئ.

وَاَقِيْمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِ

او ښه اداء کړئ تاسی شاهدی (ای شاهدانو په وقت د حاجت کښی د) پاره د (ثواب او رضاء د) الله

تفسیر: په دی کښی شاهدانو لره هدایت دی چه د شاهدی ورکولو په وقت کښی کږه او خرابه خبره ونه کړی او سمه صافه او درسته خبره ووایئ ! .

ذٰلِكُمْ يُوْعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

دا (ساتنه په نیکی سره) نصیحت کاوه شي په دی سره هغه چاته چه وی چه ایمان ئی راوړی وی په الله او په ورځی ورستی (د قیامت) باندی

تفسیر: د جاهلیت په زمانه کښی پر ښځو باندی زیات ظلمونه کیدل او له ښځو سره هسی سلوک جاری ؤ لکه چه له غواؤ او خرونو سره ئی کوی یا له خورا (ډیر) سختو او ذلیلو بندیانو سره کاوه شی ځینی ښځی سل سل کرته طلاقولی خو سره د هغه به هم د هغوی د مصیبت دوره پای (آخر) ته نه رسیده په قرآن په څو څو ځایونو کښی د دی وحشیانه و مظالمو او بی رحمیو په خلاف ویناوی کړی دی او د نکاح او د طلاق په حدودو او حقوقو باندی په ډیر ښه دول (طریقه) سره زور غورځولی دی بالخصوص د دی سورت په منځ کښی په نورو حکیمانه ؤ هدایتو او نصیحتو کښی یو نهایت جامع او مانع او تول ښوونکی اصول بیان فرمایلی دی چه ﴿فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ﴾ دی چه د هغه حاصل دا دی چه که ئی ساتئ نو په معقوله ډول او طریقی سره ئی وساتئ ! او که ئی پریږدئ نو هم په معقوله طریقه سره ئی پریږدئ ! خو له دی ښو او زرینو نصیحتو څخه هغه سری منتفع او گټور کیدی شي چه په الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم او په آخرت باندی یقین لری ځکه چه هم دا باور او یقین د انسان په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره او خوف پیدا کوی او د هم دی ویری لامله (له وجی) دا خیال د انسان په فکر کښی پیدا کیږی همغسی چه یوه کمزوره ښځه له بخته او اتفاقه ځمونږ په منگلو او قبضه او اقتدار کښی راغلی ده مونږ هم تول د یوه لوی قهار الله تعالیٰ په قبضه او اقتدار کښی پراته یو هم دا یو خیال دی چه په هر حال کښی سری له ظلم او تعدی څخه ساتی او د الله تعالیٰ په امر منلو باندی اړوی د دی دپاره په دی سورت کښی په مخصوص ډول (طریقه) سره په اتقاء پرهیزگاری او د الله تعالیٰ په ویره باندی زیات امرونه او توصیی شوی دی .

وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجًا ۝٢

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو وبه گرځوی ده ته یو ځای د وتلو(له دنیوی او آخروی غمونو نه)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخنی وویریږئ ! او د هغه د احکامو تعمیل په هر حال کښی وکړئ ! که څه هم له ډیرو مشکلاتو او شدائدو سره مخامخ شی ځکه چه الله تعالیٰ د هغو گردو (تولو) مشکلاتو څخنی د وتلو لاره درخلاصوی او په سختیو کښی د گزاری وسیلی هم در برابروی .

وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ ۚ

او رزق روزی به ورکړی (الله) ده ته له هغه (ځایه) چه ګمان به نه کوی دی

تفسير: د الله تعالیٰ ویری د دواړو دارینو د خزانو کنجی ده او د ګردو (تولو) بریو او کامیابیو وسیله ده له هم دی ځنی ګرد (تول) مشکلات اسانیږی بی قیاس او بی ګمانه ئی رزق روزی او خواړه ور رسیږی ، ګناهونه ئی ببښل کیږی جنت ورحاصلیږی ثواب ئی زیاتیږی او یوه عجیبه د زړه ډادینه (تسکین) ـ سکون ـ اطمینان او خوښی په برخه او نصیب راځی چه د هغه لامله (له وجی) بیا هیڅ یوه سختی لکه سختی نه وربښکاری ـ او ګردی (تولی) پریشانی او ربړونه (تکلیفونه) ئی پخپله ورکیږی په یوه حدیث کښی راغلی دی که د دنیا ګرد (تول) خلق په هم دی آیت باندی په اخلاص سره منګولی ولګوی نو ګردو (تولو) نړی والانو (اهل دنیا) ته هم دا هدایت بس او کافی دی .

وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ ؕ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ ؕ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿۳﴾

او هغه څوک چه توکل وکړی په الله باندی نو دغه (الله) بس کافی دی ده لره (په دواړو جهانو کښی) بیشکه الله رسیدونکی دی امر کار خپل ته په تحقیق ګرځولی ده الله هر څیز لره اندازه (نو هر څه کیږی په تقدیر د الله سره نو هم ده ته پکار ده سپارنه د هر کار خپل)

تفسير: یعنی پر الله تعالیٰ باندی هیله (امید) او اسره ولرئ او یواځی پر وسائلو او اسبابو باندی تکیه ونه کړئ ! د الله تعالیٰ قدرت په دی اسبابو اړه (انحصار) نه لری د کوم کار د کولو اراده چه الله تعالیٰ وفرمائی هغه هرومرو (خامخا) پوره کیدونکی دی اسباب او وسائل هم د ده د مشیت تابع دی هو! د هر څیز اندازه د هغه له خوا تاکلی (مقرر) شوی دی چه سم له هغه سره هغه ښکاره کیدونکی ده نو ځکه که د کوم څیز په حاصلیدلو کښی څه ډیل ښکاره شی نو متوکل لره نه ښائی چه ځان خپه یا پریشان کړی .

وَالّٰٓئِىْ يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيْضِ مِنْ نِّسَآئِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍ وَّالّٰٓئِىْ لَمْ يَحِضْنَ ؕ

او هغه ښځې چه نااميده شوی وی (په سبب د کبارت یا د مرض) له حیضه له ښځو ستاسی ځنې که چیرې په شک کښې ئې تاسی نو عدت د دوی درې میاشتې دی او هم داسې ښځې چه نه وی شوی حائضه (په سبب د صغارت نو درې میاشتې عدت دی تیروی)

تفسیر: یعنې پاک قرآن د مطلقې عدت لکه چه د «البقرة» په سورت کښې هم راغلی دی درې حیضه ښوولی دی که شبهه او شک پیدا شي چه چاته حیض ور نشي یا د ډیر عمر او منګ لامله (له وجې) ئې حیض بند شوی وی نو د هغې عدت به څو وی ؟ دا ئې راښکاره کړه چه درې میاشتې دی .

وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ

او (ښځې) خاوندانې د بار ګېډې (حاملاتې بلاربې) عدت د دوی دا دی چه کیږدی دوی بار خپل (وځیګوی مولود دغه طلاقې یا چه میړه (خاوند) ئې مړ شوی وی) (یعنې د حاملې عدت بچې کیدو پورې دی)

تفسیر: د جمهورو په نزد د حاملې عدت د هغې د حمل تر وضعې او د مولود تر ځیګولو پورې دی که څه هم هغه یوه لحظه او شیبه وروسته وی یا تر ډیرو میاشتو پورې وځنډیږی (ایسار شي) په دې کښې د مطلقې او د کونډې حکم یو دی **(کما هو مصرح فی الاحادیث)**

وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا ﴿٤﴾ ذَٰلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ ۚ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ﴿٥﴾

او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو نو وبه ګرځوی الله ده ته کار د ده کښې اسانی دا (چه ویلې شوی دی) امر حکم د الله دی چه نازل کړی دی تاسی ته او هغه څوک چه ویریږی له الله ځان ساتی له معاصیو نو لری به کړی الله له ده څخه ګناهونه د ده او لوی به کړی (الله) ده لره اجر ثواب (د ده)

تفسیر: د هرې جملې په آخر کښې د اتقاء او د الله تعالیٰ اکرم شانه اعظم برهانه د ویرې مضمون په مختلفو اسالیبو او ډول ډول (قسم قسم) پیرایو سره ئې تکرار کړی دی تر څو

لوستونکی د هغه د بار بار ویلو څخه ډیر ویښ او متنبه شي چه د ښځو په معاملاتو کښې د دی اتقاء او پرهیزګاری ضرورت ډیر زیات دی .

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ

واوسوئ دا (ښځی طلاقی کړی شوی) په هغه ځای کښې چه پکښې اوسیږئ تاسی (سم) له طاقت د تاسی (چه توانیږئ !)

تفسير: د نارینه په ذمه باندی ضرور دی چه خپلی مطلقی ښځی ته تر عدت پوری هستوګنی دپاره کور ورکړی چه هغه ته «سکنیٰ» وایه شي نو کله چه سکنی واجبه شي نو نفقه هم د هغه په ذمه ثابتیږی ځکه چه ښځه دومره موده د ده په کور کښې مقیده او محبوسه (بنده) پاتی کیږی د قرآن کریم د دی الفاظو اشاره په هم دی لوری ده ﴿ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ﴾ کله چه نارینه هغه ښځه له خپل مقدور او حیثیت سره سمه په خپل کور کښې پریږدی ښکاره ده چه دا خبره دی لره هم متضمنه وی چه د هغی د خوراک او پوښاک مناسب بندوبست هم وکړی لکه چه د ابن مسعود رضی الله تعالیٰ عنه په مصحف کښې دا آیت داسی ؤ **(اسکنوهن من حیث سکنتم وانفقوا علیهن من وجدکم)** ځمونږ د حنفیانو په نزد دا د سکنی او د نفقی حکم هر ډول (طریقه) مطلقی لره عام دی د رجعیه قید پکښې نشته ځکه هغه بیان چه له ړومبی څخه راغلی دی لکه د ائسی ـ صغیری او حاملی د عدت مسئلی په هغه کښې هیڅ یو تخصیص نشته بیا په دی کښې بلاوجه تخصیص ولی وکړی شي ؟پاتی شو د فاطمی بنت قیس حدیث چه په هغه کښې هغه وائی چه میره (خاوند) می ماته دری طلاق راکړی ؤ ـ نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم ماته سکنی او نفقه ونه تاکه (مقرر نه کړه) او له دی حدیث څخه فاروق اعظم ـ عائشی صدیقی او نورو صحابه ؤ رضوان الله تعالیٰ علیهم اجمعین او تابعینو رحمهم الله تعالیٰ اجمعین انکار فرمایلی دی بلکه فاروق اعظم رضی الله تعالیٰ عنه تر دی پوری هم ویلی دی چه «مونږ د یوی ښځی په وینا سره د الله تعالیٰ کتاب او د هغه د رسول سنت نشو پریښودی چه دا هم مونږ ته نه دی معلوم چه هغه پیښه د دی ښځی په یاد پاتی ده که نه» ښکاره ده چه فاروق اعظم رضی الله تعالیٰ عنه له کتاب الله څخه په هم دی خبری باندی پوهیدلی دی چه ثلاثه مطلقی ته نفقه او سکنی واجبه ده ، او د هغه په تائید د رسول الله صلی الله علیه وسلم کوم سنت هم ورسره موجود ؤ لکه چه (طحاوی) او نورو داسی راویتونه نقل کړی دی چه حضرت عمر رضی الله تعالیٰ عنه په تصریح سره بیان پکښې کړی دی چه «دا مسئله می له رسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه اوریدلی ده» په «دارقطنی» کښې د جابر رضی الله تعالیٰ عنه یو حدیث په دی باره کښې صریح دی اګر که د هغه د ځینو راویانو نورو رفع او وقف کلام کړی دی بل دا هم امکان لری چه حضرت نبوی به له دی جهته فاطمی بنت قیس ته د

سکنی تجویز نه وی فرمایلی چه دی خپل خسر سره ژبه او ویل کول او ناوړی (غلطی) خبری ویلی لکه چه په ځینو نورو روایتونو کښی شته نو ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم امر حکم ورکړ چه دا دی د هغوی له کوره ووځی نو کله چه سکنی پاتی نه شوه نو نفقه هم ساقطه شوه لکه هغه ښځه چه بی د میره (خاوند) له پوښتنی له کوره د باندی درومی نفقه ئی تر هغه پوری ساقطیږی چه بیرته د خپل میره (خاوند) کره راشی **نبه علیه ابوبکر الرازی فی احکام القرآن** برسیره په دی په (جامع ترمذی) او نورو کښی ځینی داسی روایتونه هم شته چه فاطمی ته د نفقی دپاره څه غله ورکړی شوی وه خو هغی له هغه مقدار څخه زیاته غوښتنه وکړله چه هغه ونه منله شوه نو مطلب ئی داسی شو چه رسول مبارک د دی د هغی زیاتی نفقی تجویز منظور ونه فرمایه چه د نارینه له لوری ورکړه شی والله اعلم بالصواب هو ! دا خبره مو هم په یاد وی چه نسائی ـ طبرانی او مسند امام احمد رضی الله تعالیٰ عنه په ځینو روایتو کښی فاطمی بنت قیس د رسول الله صلی الله علیه وسلم صریح ارشاد داسی نقل کړی دی چه سکنی او نفقه یواځی هغی مطلقی لره دی چه د هغی د رجعت امکان وی خو د دی روایتو سندونه دومره زیات قوی نه دی «زیلعی» د (هدایی) په تخریج کښی په دی باندی بحث کړی دی هلته دی وکوت شی !

وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ ط

او مه کوئ اراده د ضرر تاسی د دغو (مطلقانو) لره چه تنګوئ به (ځایونه او نفقی) په دوی باندی

تفسیر: یعنی ای میرونو (خاوندانو) ضرر مه رسوئ تاسو دی ښځو طلاقو شوو ته په ځای د هستوګنی چه هغوی په تنګ شی او په وتلو سره مجبوری شی.

وَاِنْ كُنَّ اُولَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ج

او که چیری وی دغه (ښځی) خاوندانی د بار ګیدی (حاملانی بلاربی) نو نفقه کوئ تاسی پر دوی باندی تر هغه پوری چه کیږدی دوی بار (حمل د ګیډو) خپلو (په ځیګیدلو سره)

تفسیر: د حمل مدت کله چه ډیر اوږدیږی نو هغه په خصوصیت سره راوښود چه په هغه کښی که هومره اوږدوالی هم وشی خو د حمل تر ځیږیدلو پوری ښائی هغی ته دی نفقه ورکړه شی او داسی دی ونه کړی چه دری میاشتی نفقه ورکړی او بیا ئی بنده کړی.

فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ

نو که تی ورکاؤ دوی (پس له طلاقه) اولاد د تاسو لره پس ورکړئ تاسی هغوی لره مزدوری د هغوی او مصلحت مشوره کوئ (ای ښځو او میړو (خاوندانو) په حق د مولود خپل) په منځونو خپلو کښی په معروف نیکی سره

تفسیر: یعنی که له وضع حمل څخه وروسته ښځی ستاسی له خاطره وړوکی ته شودی ورکوی نو اجرت ئی ښائی هومره ورکړ شی لکه نورو تی ورکونکیو ښځو ته ورکاوه کیږی . او سم له دستوره په معقوله طریقی سره یو له بله د دی وړوکی په نسبت مشوره وکړی او لازمه قراردادونه وتړی او خامخا ضد او خراب تګ ونه کړی! او یو له بل سره د نیکی سلوک وکړی. نه دی ښځه د شودو له ورکولو څخه غاړه غړوی. ! او نه دی نارینه له هغی ځنی مخ اړوی چه بلی ښځی ته د دی وړوکی ورکړی چه د ده د مور په ځای بله ښځه په اجرت سره تی ورکړی.

وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾

او که سختی وکړئ تاسی (ای والدینو په تی ورکولو او اجرت کښی) نو لپاره د تی ورکولو دی طلب کړی هغه (مولود) لره بله ښځه (یعنی دائی دی ورته ونیسی او په مور باندی دی زور نه کوی)

تفسیر: یعنی که د مخالفت ـ ضد لامله (له وجی) ښځه په شودو ورکولو باندی راضی نشی نو نارینه دی هرومرو (خامخا) هغی ته نه ګوری او بله ښځه دی پیدا کړی چه هغه کوچنی (ماشوم) ته شودی ورکړی. او که نارینه پر هغی ښځی باندی خپل وړوکی نه پالی او شودو ته ئی نه پریږدی نو خامخا به بله کومه ښځه پیدا کیږی. او په دواړو صورتو کښی به بلی ښځی ته څه ورکول کیږی ـ نو ولی هم دا شی د همغه وړوکی مور ته ورنه کړ شی چه هم وړوکی په ارام او خوشاله ـ او هم مور پری داده او بی پروا شی.

لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ ۖ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا ۚ سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾

نو نفقه دی ورکوی (مطلقانو او مرضعانو ته) خاوند د طاقت له طاقته شتو خپلو نه او هغه چه تنګ کړ شی په ده باندی رزق د هغه پس نفقه دی کوی له هغه څنی چه ورکړی وی هغه لره الله نه ورکوی تکلیف الله هیڅ نفس لره مګر خو په هغه قدر چه ورکړئ وی هغه لره له ماله) ژر به ښکاره کړی الله پس له سختی تنګی څخه اسانی فراخی

تفسیر: یعنی د ووړکی خرڅ پر پلار باندی دی. مال او شته والا دی د خپل مال او شتو په نسبی خرڅ او نفقه ورکوی فقیر ـ اکرب او نادار دی د خپل نشتوالی په حیثیت نفقه خرڅ کوی. که د کوم سړی په برخه ډیره فراخی او شته نه وی او د الله جل جلاله له درباره ئی لږ رزق او خواړه په برخه شوی وی نو دی په هغه کښی د خپل ګنجائش او قوت په نسبت خرڅ کړی څکه چه الله تعالیٰ هیڅاته د هغه له طاقت څخه زیات تکلیف نه ورکوی کله چه کوم سړی په تنګه کښی هم د هغه له احکامو سره خرڅ وکړی نو الله تعالیٰ به هغه سختی او تنګه په اسانی او فراختیا سره ور بدله کړی.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾

او ډیر ؤ له کلیو څخه چه ګرځیدلی سرکښی کړی وه له امره حکمه د رب خپل او له (امره حکمه) د رسولانو د دغه (الله) څخه نو حساب به وکړو مونږ له هغوی سره حساب سخت (په قیامت کښی) او په عذاب به کړو مونږ هغوی په عذاب نا اشنا ناکاره سخت سره.

شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړے ده چه «او څومره (ډیر) ؤ له کلیو نه چه سرکشی کړی وه له حکمونو د رب خپل نه او له رسولانو د ده نه پس حساب مو وکړ له هغوی سره حساب سخت او په عذاب مو کړ هغو په ناکاره ناخاپه عذاب سره

تفسیر: یعنی د شریعت د احکامو مخصوصاً د ښځو په نسبت د ګردو (تولو) حکمونو پوره پابندی ولری که نافرمانی وکړئ نو په یاد ئی ولرئ چه څومره کلی او ښارونه د الله تعالیٰ او د ده د رسولانو د نافرمانی لامله (له وجی) ویجاړ او وران شوی دی. کله چه هغه خلق د تکبر او ځانمنمی (لویی) آخری درجی ته ورسیدل او مونږ د هغوی حساب او کتاب ښه او کلک

واخیست او د هغوی یو عمل مو هم بې له پوښتنې پرې نښود. او ټول مو په هسې سخت عذاب او افت کښې اخته کړل چه د هغه نظیر او ثانی پخوا له هغه څخه هیڅ لیدلی شوی نه ؤ.

فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ۝٩

نو (وڅکله یا) وبه څکې هغوی سزا د کار خپل (په دنیا کښې) او دی عاقبت آخر د امر کار د دوی زیان (په آخرت کښې چه حرمان دی له جنتونو).

تفسیر: یعنې هغه سودا ـ بیع او شرې او پلورل او پیرودل (اخستل خرڅول) چه په ټول عمر کښې کړی ؤ اخر ئې په هغو کښې سخت نقصان وموند تر دې چه پنګه (سرمایه) ئې هم له لاسه ووتله.

أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۚ

تیار کړی دی الله هغوی ته عذاب سخت (په دارینو کښې)

تفسیر: د مخه د دنیوی عذاب ذکر ؤ دا د آخروی عذاب ذکر دی

فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ۚ الَّذِينَ آمَنُوا ۚ

نو ووېرېږئ له الله ځان وساتئ ای خاوندانو د عقلونو هغه کسان چه ایمان ئې راوړی دی

تفسیر: یعنی د دې عبرتناکو واقعاتو له اوریدلو څخه عقلمند ایماندارانو ته ویریدل په کار دی او مونږ لره داسې کار کول نه ښائی چه د هغه لامله (له وجې) د الله تعالیٰ د قهر او د خپګان مورد وګرځو العیاذ بالله.

قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ۝١٠

په تحقیق نازل کړی دی الله تاسې ته ذکر نصیحت (قرآن)

تفسير: يعنى قرآن كه له (ذكر) ځنى (ذاكر) مراد وى نو هغه پخپله رسول دى.

رَّسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيٰتِ اللّٰهِ مُبَيِّنٰتٍ

رسول (چه محمد) دى لولى په تاسى باندى آيتونه د الله چه ښكاره ظاهر كوونكى دى (د احكامو)

تفسير: يعنى ښكاره نښى او آيات چه په هغو كښى د الله تعالىٰ احكام په ډير ښه ډول (طريقه) سره اورولى شوى دى.

لِّيُخْرِجَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ ؕ

دپاره د دى چه وباسى (الله) هغه كسان چه ايمان ئى راوړى او كړى دى ښه عملونه له ظلمتونو تيارو (د جهل او كفر) څخه رڼا (رڼړا) (د علم او ايمان) ته

تفسير: يعنى د كفر او د جهل له ظلمت او تيارو ځنى ايستلى د ايمان او د عمل رڼا (رڼړا) ته مو لار ښوولى ده

وَمَنْ يُّؤْمِنْۢ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا يُّدْخِلْهُ جَنّٰتٍ تَجْرِىْ مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهٰرُ خٰلِدِيْنَ فِيْهَآ اَبَدًا ؕ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهٗ رِزْقًا ﴿۱۱﴾

او هغه چه ايمان راوړى په الله باندى او وكړى ښه (عمل) نو داخل به كړى (الله) ده لره په جنتونو كښى چه بهيږى له لاندى (د مانيو ونو) د هغو (څلور قسمه) ويالى تل به اوسيدونكى وى دوى په هغو كښى ابدى هميشه په تحقيق ښه وركړى دى الله هغه ته رزق روزى

تفسير: او له جنت څخه زيات ښه رزق ـ خواړه او روزى چيرى موندل كيږى.

اَللّٰهُ الَّذِیْ خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ وَّمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ

الله هغه (ذات) دی چه پیدا کړی دی اوه آسمانونه او (پیدا کړی دی) له ځمکی څخه هم په مثل د دی (اوه آسمانونه اوه ځمکی)

تفسیر: یعنی اوه ځمکی هم پیدا کړی دی لکه چه د (ترمذی) او نورو په احادیثو کښی راغلی دی. په دوی کښی احتمال شته چه په سترګو سره وکتل شی ـ او احتمال لری چه په نظر کښی رانشی خو خلق هغه د ستوری (کواکب) په نامه پیژنی لکه مریخ غوندی چه د هغه په نسبت د اوسنو پوهانو او حکماؤ داسی ګمان دی چه په هغه کښی غرونه او سیندونه ودانی او نور ژوندی شیان شته پاتی شوه دا خبره چه په حدیث کښی د دی ځمکی شتوالی د دی ځمکی لاندی وارد شوی دی ښائی هغه د هغو د ځینو حالاتو او اعتباراتو په نسبت وی او په ځینو حالاتو کښی کیدی شی چه هغه ځمکی له دی ځمکی څخه پاس ورشی هر څه د ابن عباس رضی الله تعالیٰ عنه هغه اثر چه په کښی «**آدم کآدمکم**» او نور راغلی دی د هغه د شرحی موقع نشته په (روح المعانی) کښی په دی باندی پوره خبری شوی دی او د حضرت مولانا محمد قاسم رحمة الله علیه په ځینو رسالو کښی د هغه په شاؤ خوا کښی ښی خبری او څرګند (ښکاره) ونی شته او د هغه هر لوری ښه ښکاره شوی دی. کیږی چه له اوه ځمکو څخه د دنیا اوه براعظم مراد وی «برهان الدین کشککی»)

یَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَیْنَهُنَّ

نازلیږی امر حکم (د الله) په منځ د دغو (آسمانونو او ځمکو) کښی

تفسیر: یعنی د عالم د انتظام او تدبیر لاره د الله تعالیٰ تکوینیه او تشریعیه احکام په آسمانونو او ځمکه کښی راښکته کیږی.

لِتَعْلَمُوْٓا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۙ وَّاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِکُلِّ شَیْءٍ عِلْمًا ﴿۱۲﴾ ع

(پوهوی مو) تر څو چه وپوهیږئ تاسی چه بیشکه الله پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی (چه ځینی دغه جریان د احکام ئی دی په ځمکه او آسمان کښی) او (پوه شئ !) بیشکه چه الله په تحقیق احاطه فرمائلی رسیدلی دی هر شی ته له جهته د علمه قدرته.

تفسیر: یعنی د آسمان او د ځمکی د پیدا کولو او د هغو د انتظامی احکامو له جاری کولو څخه دا مقصود دی چه د الله تعالیٰ د علم او د قدرت د صفاتو اظهار وشی دا خبره د «ابن قیم رحمة الله علیه» له لوری په (بدائع الفوائد) کښی څرګنده (ښکاره) شوی ده. نور صفات په هم دی دوو صفتونو سره څه نه څه تعلق لری د صوفیه ؤ د دی مشهور حدیث مضمون چه «**کنت کنزاً مخفیا فاحببت ان اعرف**» دی اګر که د محدثینو په نزد صحیح نه دی خو ښائی چه هغه مضمون د دی آیت له مضمون څخه مستفاد شوی وی والله تعالیٰ اعلم.

تمت سورة الطلاق ولله الحمد والمنة

سورة التحریم مدنیة وهی اثنتا عشرة آیة وفیها رکوعان

رقمها (٦٦) تسلسلها حسب النزول (١٠٧)

نزلت بعد سورة الحجرات

د «التحریم» سورت مدنی دی (١٢) ایتونه او (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٦) او په نزول کښی (١٠٧)

سورت دی وروسته د «الحجرات» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

د (الاحزاب) د سورت په تفاسیرو کښی تیر شوی دی کله چه الله تعالیٰ مسلمانانو ته بری او فتوحات وبښل او ګرد (تول) مسلمانان سره ښه اسوده شول نو د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم مطهراتو ازواجو ته هم دا خیال پیدا شو چه مونږ به ولی په خوشالی سره ژوندون نه کوو؟ نو ځکه دوی تولو سره لاس یو کړ او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له حضوره ځنی خپلی نفقی وغوښتلی په صحیح مسلم کښی یو حدیث دی « **هن حولی یسألننی النفقة**» او د صحیح بخاری شریف په ابواب المناقب کښی راغلی دی «**وحوله نسوة یکلمنه ویستکثرنه**» دلته حضرت ابوبکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی‌بی عائشی صدیقی رضی الله تعالیٰ عنها ته ـ او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالیٰ عنه حضرت بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته په قهر شول او دوی له هسی غوښتنی ځنی منع کړلی ـ نو د دوی لامله (له وجی) نورو مطهراتو ازواجو هم له دی خبری ځنی مخ واړاوه او دا ئی سره غوته کړله چه وروسته له دی نه به مونږ له پیغمبر ځنی داسی یو شی نه غواړو چه له نبی الله صلی الله علیه وسلم سره نه وی.

بیا هم د پیښو تګ داسی راپیښی شوی چه د هغو لامله (له وجی) رسول اکرم صلی الله علیه وسلم تر یوی میاشتی پوری له خپلو تولو کدو ځنی جلا (جدا) شو او (ایلاء) ئی فرمایله تر څو د تخییر آیت چه په (الاحزاب) کښی تیر شو راغی او دی قصی ته ئی خاتمه ورکړه په دی ضمن او ترڅ کښی څه نوری پیښی هم واقع شوی چه د هغو له سببه د دوی مبارک زړه لږ څه خفه شو ربښتیا خبره دا ده هغه مینه او محبت او تعلقات چه مطهراتو ازواجو د حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم سره درلودل (لرل) د هغو اړیکیو (تعلقاتو) او علاقو لامله (له وجی) د هغو په منځ کښی یو شان قدرتی او فطری کشمکش پیدا شوی و. هره یوه به په هم دی تمنا او ارمان وه چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاته توجه او مینه خپل ځان ته ورکش کړی او خپل ځان د دوی د زیاتی توجه او مینی مرکز وګرځوی او د دواړو د دارینو له برکاتو او فیوضاتو ځنی ګتوری او متمتعی شی نارینه ته دا موقع د تحمل ـ تدبر خوش اخلاقی دیره نازکه موقع او مرحله وی خو د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ثابت قدمی او استقامت په دی نازک فرصت کښی هم همغسی غیر متزلزل ثابت او تحسین او د ستایلو وړ (لائق) ښکاره شو چه د هغه هیله (امید) او توقع د حضرت پیغمبر صلی الله علیه وسلم د مسعود وجود او ښه سیرت ځنی کیده ـ د حضرت نبوی صلی الله علیه وسلم هسی عادت ؤ چه وروسته له مازدیګره د خپلو تولو مطهراتو ازواجو کره د څو لحظو او شیبو له مخی ته ـ یوه ورځ حضرت صلی الله علیه وسلم د خپلی ښځی حضرت ام‌المؤمنین بی‌بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها په کور کښی لږ شانی دیل وفرمایه ـ وروسته دا ښکاره شوه چه دوی هلته د هغه عسل شات ګبینه څخه لږ څه خوړلی ؤ چه د دوی په مخ کښی ور وړاندی کړی شوی وه دا د شاتو او د ګبینو د خوړلو دیل او وقفه په هره ورځ پرله پسی پیښیده. تر څو چه حضرت ام المؤمنین بی‌بی عائشة الصدیقة او حضرت ام‌المؤمنین بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها سره ملګری وی او داسی تدبیر ئی سره جوړ کړو چه د هغی لامله (له وجی) نه یواځی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د شاتو د شربت څښلو د هغی کره پری ښود بلکه حضرت بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی وفرمایل چه «ما د زینب کره د شاتو شربت څښلی و. اوس قسم خورم چه وروسته له دی نه ئی نه څښم!» کله چی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په خیال دا خبره هم تیره شوی وه که له دی خبری څخه حضرت بی‌بی زینب رضی الله تعالیٰ عنها خبره شی نو هرومرو (خامخا) خپه کیږی. نو حضرت صلی الله علیه وسلم بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنها ته ئی دا هم فرمایلی ؤ چه «له دی خبری هیچا ته څه ونه وائی» هم داسی یوه خبره د ام‌المؤمنین حضرت بی‌بی ماریة القبطیة رضی الله تعالیٰ عنها په نسبت هم پیښه شوی وه. ماریة القبطیة هم د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ماندینه (بی بی) وه چه د دی له ګیدی څخه د دوی ځوی سیدنا ابراهیم رضی الله تعالیٰ عنه ځیږیدلی ؤ چه حضرت نبوی د نورو ازواجو د خوښی دپاره قسم خوړلی ؤ چه «پس له دی نه به د هغی کره نه ځم» او دا خبره نشی. خو حضرت بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها له دی خبری څخه په پته حضرت عائشی رضی الله تعالیٰ عنها ته خبر ورکړ او دا ئی هم ورته وویل چه پته ئی وساتی. دلته د الله تعالیٰ له لوری

دا خبری ځمونږ پیغمبر ته ورښکاره شوی نو حضرت صلی الله علیه وسلم حضرت بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ته وفرمایل چه «ولی دی له دی خبری ځنی نوری خبر کری دی؟ چه په تینګه سره می درته ویلی ؤ چه پته ئی وساته» نو هغوی په تعجب سره وویل «تاسی ته دا خبر چا درکری دی؟ ښائی چه د هغی خیال د عائشی رضی الله تعالیٰ عنها په لوری تللی وی نو پیغمبر صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه «الله تعالیٰ ماته له دی خبری ځنی خبر راکری دی» د هم دی پیښی په لړ کښی دا ایتونه راښکته شوی دی

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ ۖ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ ۚ

ای نبی (ای ځما پیغمبره!) ولی حراموی ته هغه چه حلال کړی دی الله تاته غواړی ته (په دی حرامولو سره) خوښی د ښځو خپلو

تفسیر: د حلال شی په ځان باندی د حرامولو مقصد داسی دی چه د هغه شی په نسبت چه د عقیدی له مخی حلال او مباح ګنی هسی عهد او پیمان وکړی چه وروسته له دی نه به ئی نه استعمالوم. که داسی کول د کوم صحیح مصلحت پر بناء وی نو شرعاً جائز دی. مګر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د رفیع شان سره دا وړ (لائق) او مناسب نه ؤ چه د ځینو ازواجو د خوښی دپاره داسی یوه (اسوه) قائمه کړی چه وروسته له دی نه به د هغه د امت دپاره د تکلیف سبب وګرځی نو ځکه الله تعالیٰ خپل رسول ئی متنبه وفرمایه چه ازواجو سره بیشکه خوش اخلاقی کول او په مینی او محبت سره سلوک لرل ښه کار دی مګر نه په دی اندازه او میچ چه یو حلال شی پر ځان باندی حرام کړی او خامخا ځان په ربړ (تکلیف) کښی واچوی.

وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ①

او الله ښښونکی دی (ستا قسم لره) ډیر رحم والا دی (چه مقرر کړی دی کفارت د قسم)

تفسیر: چه ګناه ښښی او له تاسی ځنی کومه ګناه هم نه ده شوی - یواځی پخپلی درجی کښی یو خلاف اولیٰ خبره دی له خولی ځخه وتلی وی.

قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ ۚ وَاللَّهُ مَوْلَاكُمْ ۖ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ②

په تحقیق مقرر کړی دی الله تاسی لره حلالوالی د قسمونو ستاسی (په کفارت سره) او الله مولیٰ دوست مددگار ستاسی دی او هم دغه (الله) ښه عالم دانا دی ښه حکمت والا دی

تفسیر: یعنی هغه مالک الملک اعلیٰ شانه واعظم برهانه د خپل علم او حکمت له مخی تاسی ته مناسب احکام او هدایات درلیږلی دی چه له هغو څخه دا دی که کوم سړی په یوه نامناسب شی باندی قسم وخوری نو کفاره دی ورکړی او خپل قسم دی حلال کړی چه د هغه ذکر د «المائدة» په سورت کښی راغلی دی حضرت شاه صاحب لیکی اوس که څوک د خپل مال په نسبت داسی ووائی چه دا په ما باندی حرام دی نو ئی قسم شی کله چه کفاره ئی ورکړی بیا به له هغه څخنی گټه (فائده) اخیستی شی خواړه که جامی او زیورات (**هذا ما علیه نحن الحنفیة**)

وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَٰذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٣﴾

کله چه پټ راز ووایه نبی پیغمبر ځینو ښځو خپلو ته یوه خبره (چه تحریم د عسلو یا د ماریی یا د زینبی ؤ) نو کله چه خبر ورکړ هغی (حفصی) په دی (خبری) سره (عائشی ته) او ښکاره کړه هغه خبره الله پر دغه (خپل نبی پیغمبر) باندی نو ور وپیژندله (نبی حفصی ته) له ځینو هغو (خبرو) سره وویل دی (حفصی) چه چا خبر کړئ ته په دی باندی وویل (نبی) خبر کړی یم زه ښه عالم دانا ښه خبردار (الله په اسرارو د کائناتو).

تفسیر: د دی سورت په شروع تاسی د شاتو او د ماریی قبطیی قصی ولوستلی په آیت کښی دا راښوولی شوی چه بنده د یوی خبری په هغومره پټو ساتلو کښی چه کوشش وکړی نو کله چه الله تعالیٰ د هغی ښکاره کول وغواړی نو هیڅ کله هغه پټه نه پاتی کیږی او هم د نبی کریم صلی الله علیه وسلم د حسن معاشرت او د اخلاقو د وسعت ثبوت له دی څخه لا ښه ثابتیږی چه په هغو چارو کښی چه د دوی د طبیعت په خلاف پیښیدی تر کومی اندازی پوری تساهل او اغماض فرمایه او څرنگه ئی د عفوی او د کرم له لاری څخنی خبرو ته کتل گواکی د شکایت په وقت

کښې ئې پوره الزام نه ورکاوه په (موضح القران) کښې راغلي دي چه «ځینې وائي د هغه حرم (ماریې قبطیې رضی الله تعالیٰ عنها) موقوفولو خبر حضرت پیغمبر حضرت بی‌بی حفصې رضی الله تعالیٰ عنها ته په پټه سره ووئیل او وئې فرمایل چه هغه دې هیچاته ونه وائي او له هغې سره ئې څه نورې خبرې هم هغوی ته ویلې وې حضرت بی‌بی حفصې رضی الله تعالیٰ عنها د هغو ګردو (ټولو) خبرو حال احوال حضرت بی‌بی عائشې صدیقې رضی الله تعالیٰ عنها ته ووایه ځکه چه په دې ګردو (ټولو) خبرو کښې د دوی دواړو مطلب ؤ بیا د وحې په وسیله سره ئې دا خبره معلومه کړه او حضرت بی‌بی حفصة رضی الله تعالیٰ عنها ئې د حرم په خبره باندې ملزمه وپیژندله او د بلې خبرې ذکر ئې ونه فرمایه. هغه بله خبره څه وه؟ ښائي چه هغه بله خبره به دا وې چه ستا پلار حضرة الناطق بالصواب عمر بن الخطاب رضی الله تعالیٰ عنه د عائشې له پلار **(افضل الصحابة واولهم بالتحقیق حضرة ابوبکر الصدیق رضی الله تعالیٰ عنه)** څخه وروسته به خلافت غوره کیږي الغیب عندالله هغه خبرې چه د الله او د هغه رسول له لوري په تال اچولې شوې وې او نه وې ویلې شوې نو مونږ به په هغه باندې څه پوهیږو؟ ښائي چه هغه ئې د دې لامله (له وجې) نه وې څرګندې (ښکاره) کړې چه پخوا له وقته په هغه باندې خبرې اترې او جرګې ونه کړلې شي او پر خلقو باندې بد اثر ونه لویږي. دا د خلافت مضمون په ځینو ضعیفو روایتونو کښې راغلي دي چه هغه د اهل التشیع د ځینو علماؤ له لوري هم منلې شوي دي.

إِن تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا

که توبه وباسئ تاسې دواړه (ای بیبیانو) الله ته (قبوله به شي) نو په تحقیق کاږه شوي دي زړونه د تاسې دواړو

تفسیر: دا خطاب بی‌بی عائشې رضی الله تعالیٰ عنها او بی‌بی حفصې رضی الله تعالیٰ عنها ته دی که تاسې توبه وباسې نو بیشکه د توبې ایستلو موقع ده ځکه چه ستاسې زړونه د اعتدال له لارې څنې کاږه شوي دي نو ښائي چه بیا هسې د بې اعتدالۍ په لوري لاړې نشئ او د بې اعتدالۍ څنې ځانونه وژغورئ (وساتئ).

وَإِن تَظَٰهَرَا عَلَيۡهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوۡلَىٰهُ وَجِبۡرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلۡمُؤۡمِنِينَۖ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ بَعۡدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾

او که مرستې (مدد) وکړئ تاسې دواړه یوه له بلې سره (په ضرر د دغه نبي باندې) نو بیشکه الله همغه مددګار دی د هغه (نبي) او جبریل او صالح د

مؤمنانو (ئی هم مددګاران دی) او ملائکی (ئی هم) وروسته له دغه (مددګاری نه) مددګارانی دی.

تفسیر: د زوجینو په کورنیو چارو کښی ځینی اوقات ځینی خبری رومبی ډیری معمولی او وړوکی په نظر راځی خو که لږ څه عنان او ملونه ئی سسته پری ښوده شی نو په پای (آخر) کښی هغه ډیر یو ویروونکی او خطرناک شکل ځان ته غوره کوی په تیره بیا ښځه که کومی لوئ کورنی ته منسوبه وی نو هغه طبعاً پخپل پلار ـ ورور ـ خپلوانو او کورنی باندی نازیږی نو ځکه ئی تنبیه وفرمایله چه وګوری، که تاسی دا راز (قسم) مرستی (مدد) ملګرتیا او ښوونی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه له هغه څخه پیغمبر ته هیڅ یو ضرر نه رسیږی ولی چه الله تعالیٰ ـ پرښتی او نیک بخت ایمان لرونکی درجه په درجه چه د چا مرستی (مددګار) او رفیقان او مددګاران وی نو د هغه په مقابل کښی د بل کوم انسان تدبیر نه چلیږی هو! یواځی له هسی چارو ځنی تاسی ته نقصان در پیښیږی.

تنبیه: ځینو اسلافو د صالح المؤمنین په تفسیر کښی د حضرت ابوبکر او حضرت عمر فاروق رضی الله تعالیٰ عنهما نوموونه اخیستی دی. چه ښائی دا د بی‌بی عائشی او بی‌بی حفصی رضی الله تعالیٰ عنهما په مناسبت وی والله اعلم

عَسٰى رَبُّهٗٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُّبْدِلَهٗٓ اَزْوَاجًا خَيْرًا مِّنْكُنَّ مُسْلِمٰتٍ مُّؤْمِنٰتٍ قٰنِتٰتٍ تٰٓئِبٰتٍ عٰبِدٰتٍ سٰٓئِحٰتٍ ثَيِّبٰتٍ وَّاَبْكَارًا ﴿٥﴾

نژدی دی (او قادر دی) رب د دغه (نبی) که چیری طلاق درکړی تاسی تولو ته په دی چه بدل ورکړی ده لره نوری ښځی بهتری له تاسی څخه (په سیرت او صورت کښی) حکم منونکی مؤمنانی لمونځ کوونکی توبه ایستونکی عبادت کوونکی روژه نیوونکی هجرت کوونکی کونډی او پیغلی.

تفسیر: یعنی داسی وسوسو ته پخپلو زړونو کښی لاری مه ورکوئ! چه نارینه لره خو خامخا د ښځو ضرورت وی او له مونږ ځنی ښائسته او ښکلی ښځی چیری پیدا کیږی نو ځکه دوی مجبور دی چه ځمونږ ګردی (تولی) ویناوی واوری. په یاد ئی ولرئ که الله تعالیٰ اراده وفرمائی نو له تاسی ځنی بهتری ښځی هم خپل پیغمبر ته پیدا کولی شی. ولی چه د الله تعالیٰ په دربار کښی د هیڅ یوه شی لږوالی نشته

تنبیه: د ثیباتو (کونډو) ذکر د دی لامله (له وجی) دلته راغلی دی چه کونډی د ځینو حیثیتونو لامله (له وجی) نارینه ؤ ته د ابکارو (پیغلو) په مقابل کښی مرجحی وی.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا قُوْٓا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيْكُمْ نَارًا وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

اى هغو كسانو چه ايمان ئى راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو) وساتئ تاسى ځانونه خپل او كور كهول خپل (په اطاعت د الله) له اور ښخه چه خس اور لګونى بالنړ د هغه سړى او تيږى (ګټى) دى

تفسير: هر مسلمان ته لازم دى چه د خپلو ملګرو او كور كهول والو په دينداري او مسلمانى كښى هم توجه ولرى او د هغوى په سمون او لار ښوونه كښى زيار (كوشش) وباسى په پوهولو ـ ويرولو ـ پاللو ـ روزلو ـ مينه ـ محبت ـ وهلو او نورو وسيلو سره كوښښ وكړى چه هغى ته د ديانت چارى ور وښيى كه سره له دى هم هغوى په لاره باندى برابر نه شى ـ نو د هغوى كمبختى او د ده بى قصورى پيژندى شى د ﴿ وَّقُوْدُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ ﴾ تفسير د(الٓمٓ) په (جزو) ځمونږ د دغه مبارك تفسير كښى ليكلى شوى دى هلته دى وكوت شى!

عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ

په دى اور باندى مقررى دى پرښتى كلكى زوړنى قوتناكى زبردستى

تفسير: يعنى دغه پرښتى پر مجرمانو باندى زړه سوى او رحم نه كوى او نه ئى پرى پړدى او نه د هغه د زبردست نيولو ځنى هيڅوك ځان ژغورلى (بچ كولى) شى او نه ترى تښتيدلى شى.

لَّا يَعْصُوْنَ اللّٰهَ مَآ اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُوْنَ مَا يُؤْمَرُوْنَ ﴿٦﴾

نه كوى نافرمانى دغه (پرښتى) له الله د هغه ښه چه امر ئى كړى دى دوى ته او كوى دوى هغه كار چه پرى مامورى وى (من جانب الله).

تفسير: يعنى نه د الله تعالىٰ له حكمونو ځنى خلاف تګ كوى او نه د هغو د احكامو په تعميل كښى او په ځاى راوړلو كښى ښه ډيل او سستى كوى. او نه د حكم په امتثال كم قوته او عاجزانى دى. او په قيامت كښى ويلى كيږى دغو منكرانو ته داسى چه:

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَعْتَذِرُوا۟ ٱلْيَوْمَ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾

اى هغو كسانو چه كافران منكران شوى يئ يعنى اى كافرانو عذر مه كوئ تاسى نن ورځ (ځكه چه نه قبليږى) بيشكه هم دا خبره ده چه بدل جزاء به دركړ شى تاسى ته د هغه څه عمل چه وئ تاسى چه كول به مو (په دنيا كښى)

تفسير يعنى د قيامت په ورځ كښى كله چه د جهنم عذاب په مخ كښى شته نو هلته به منكرانو ته ويلى كيږى چه اوس پلمى (تدبيرونه) او بهانى مه راښيى ځكه چه نن به هيڅ يوه پلمه (تدبير) او بهانه نه چليږى بلكه هر څه چه مو كړى دى هغه سزا به تاسى ته پوره دركوله كيږى او ځمونږ له لورى په تاسى باندى هيڅ يو ظلم او زيادت نه كيږى دا ګرد (تول) ستاسى عملونه دى چه د عذاب په بڼى (شكلونو) تاسى ته په نظر درځى.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ تُوبُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا

اى هغو كسانو چه ايمان ئى راوړى دى (يعنى اى مؤمنانو!) توبه وباسئ تاسى الله ته توبه خالصه رښتيا د زړه له كومى

تفسير: د زړه له كومى خالصه توبه دا ده چه په زړه كښى بيا ګناه يو خيال هم تير نشى كه وروسته له توبى څخه بيا هم د ده په زړه كښى د همغو چتى (بيكاره) او خرابو چارو چرتونه (خيالونه) او فكرونو ته انديښنه وګرځيده نو ويوهيږى چه د هغه په توبه كښى څه نقص او كسر شته او د ګناه بنياد ئى لا له بيخه نه دى وتلى.
رزقنا الله من التوبة النصوح حظا وافرا بفضلك و كرمك إنك علىٰ كل شئ قدير.

عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ ۖ

اميد دى چه رب ستاسى وبه رژوى له تاسى څخنى ګناهونه ستاسى او داخل به كړى تاسى هغو جنتونو ته چه بهيږى له لاندى د (ونو او مانيو د) هغو (څلور قسمه) ويالى (دا ننويستل ستاسى دى جنت ته) په هغه ورځ كښى چه وبه نه

شرموی الله نبی او هغو کسانو لره چه ایمان ئی راوړی دی له هغه سره

تفسیر: یعنی د نبی مقام خو ډیر لوړ (اوچت) دی د هغوی ملګرو ته هم ذلت نه ورپیښیږی بلکه په خورا (ډیر) اعزاز اکرام د فضل او شرف په مناسبو او لوړو (اوچتو) مقام کښی ځای مومی او د ډیر لوی افتخار او امتیاز خاوندان ګرځی.

نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ

رڼا (رڼرا) د دوی به ځغلی وړاندی د دوی څخه او په ښی خوا د دوی

تفسیر: د دی بیان د (حدید) په سورت کښی په خوا له دی نه تیر شوی دی وګورئ ځمونږ دغه مقدس تفسیر

يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ⑧

وبه وائی دوی ای ربه ځمونږ پوره کړه باقی ولره مونږ لره رڼا (رڼرا) ځمونږ او وبښه مونږ لره (ګناهونه ځمونږ) بیشکه ته پر هر شی باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر ئی (چه ځینی هم دغه اتمام د نور او مغفرت دی).

تفسیر: یعنی ځمونږ رڼا (رڼرا) تر آخر پوری قائمه ولره او مه ئی وژنه! لکه چه د منافقینو په نسبت د (حدید) په سورت کښی ولیکل شو چه د هغوی رڼا (رڼرا) مړه کیږی او په توره تیاره کښی پاتی کیږی مفسرینو عموماً هم داسی لیکلی دی خو حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه د (اتمم لنانورنا) د مراد په بیانولو کښی لیکی چه د ایمان رڼا (رڼرا) په زړه کښی وی چه زیاته شی نو په ټول بدن کښی خوره شی بیا په غوښه بیا په پوستکی کښی سرایت کوی.،

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ ۚ

ای نبی (ای ځما پیغمبره) جهاد جنګ کوه له کفارو سره (بالسیف) او له منافقانو سره (باللسان) او سختی کوه پر دوی باندی.

تفسیر: د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم خلق او پسته رشه (خوی) په دی اندازی سره زیاته وه چه الله تعالیٰ نورو ته د تحمل کولو امر فرمائی او په دوی باندی د سختی کولو امر کوی.

وَمَأْوٰىهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ۝٩

او ځای (د ورتللو) د دوی جهنم دوزخ دی او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: پرمبی د مؤمنانو د هستوګنی ځای ور وښوود ـ او بیا د هغوی په مقابل کښی د کفارو او د منافقانو د هستوګنی ځای او کور راښکاره کړ.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوْحٍ وَّ امْرَاَتَ لُوْطٍ ۖ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتٰهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَّقِيْلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدّٰخِلِيْنَ ۝١٠ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِّلَّذِيْنَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ

بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه کافران منکران شوی دی ښځه د نوح او ښځه د لوط چه وی دا (دواړه ښځی تر نکاح) لاندی د دوو بندګانو له بندګانو صالحانو ځمونږ بیا خیانت وکړ (دی دواړو ښځو له دغو دواړو (صالحانو میړو (خاوندانو) خپلو سره) نو دفع نه کړ (دغو پیغمبرانو) له دغو (خپلو) ښځو څخه له عذاب د الله څخه هیڅ شی او وویل شو ننوځئ تاسی دواړه (دوزخ ته) سره له نورو ننوتونکیو (کافرانو) او بیان کړی دی الله یو مثل دپاره د هغو کسانو چه ایمان ئی راوړی دی ښځه د فرعون

تفسیر: یعنی حضرت نوح او حضرت لوط علیهماالسلام د الله څنګه نیک بندګان ؤ مګر د دواړو په کورونو کښی د هغوی ښځی منافقانی وی چه په ښکاره ډول (طریقه) به ئی هغو سره تعلقات لرل خو په پټه به له کافرانو سره ملی وی. نو بیا څنګه شول؟ له عامو دوزخیانو سره دوی هم د الله تعالیٰ له لوری په دوزخ کښی وغورځول شول او د پیغمبرانو د زوجیت تعلقات یوه ذره هم هغوی ته څه فائده ونه رسوله او نه ئی له عذابه وژغورل (وساتل) پرته (علاوه) له دی څخه د فرعون ښځه بی‌بی آسیه رضی الله تعالیٰ عنها بنت مزاحم چه یوه پخه ایمانداره او کامله ولیه وه او د هغی میړه (خاوند) د الله تعالیٰ لوی یاغی ؤ هغی نیکی ښځی خپل میړه (خاوند) له عذابه

ونه شو ژغورلی (ساتلی). او نه د میره (خاوند) د شرارت او بغاوت په جرم هغی ښځی ته کوم آخروی رنځ ور ورسید. حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی خپل ایمان درست کړئ ! چه نه میره (خاوند) او نه مو ښځی او نه مو نور ژغورلی (بچ کولی) شی او دا قانون ئی په عام دول (طریقه) گردو (تولو) ته وارواوه .» داسی دی توهم ونه کړ شی چه (معاذ الله) دا ئی د حضرت ښځو ته ویلی دی هغوی ته خو ئی هغه فرمایلی دی چه د النور په سورت کښی راغلی دی. ﴿وَالطَّيِّبٰتُ لِلطَّيِّبِينَ﴾ او که په فرض محال سره داسی توهم وکړی شی نو د فرعون د ښځی مثال له چا سره ونښلاوه شی؟ «**لاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم**»

اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِیْ عِنْدَكَ بَیْتًا فِی الْجَنَّةِ

کله چه وویل دی ای ربه ځما جوړ کړه ماته په نزد خپل یو کور په جنت کښی

تفسیر: یعنی خپل قرب دی را عنایت کړه ! او په جنت کښی راته یوه مانی ودانه کړه !.

وَنَجِّنِیْ مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنِیْ مِنَ الْقَوْمِ الظّٰلِمِیْنَ ﴿۱۱﴾

او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له عذاب د فرعون څخه او له عملی د ده څخه او ومی ژغوره (خلاصه) می کړه له قومه ظالمانو څخه.

تفسیر: یعنی د فرعون له منگولو څخه می وژغوره (وساته)! او د هغه له ظلم ځنی راته نجات وبښه دوی حضرت موسیٰ علیه السلام پاللی ؤ او د دوی له مرستیانو (ملگرو) ځنی ؤ وائی کله چه فرعون ته دا حال ورڅرگند شو نو دایئ په څلورو موږو کښی وتاړه او راز راز (قسم قسم) ربړونه (تکلیفونه) او ایذاوی ور ورسولی په هم دی حال کښی د الله تعالیٰ له لوری هغه ته د هغه د جنت ځای ور وښوول شو چه د هغه لامله (له وجی) په هغی باندی هغه گرد (تول) ربړونه (تکلیفونه) او سختیاوی ور اسانی شوی په پای (آخر) کښی فرعون هغه سیاستاً ووژله او دی د شهادت کندول په سر واړاوه او د حقیقی مالک الملکوت اجل و اعلیٰ شانه واعظم برهانه مخی ته ورسیده په صحیح حدیث کښی نبی کریم علیه افضل الصلوٰة والتسلیم د دی د کامل توب اعلان فرمایلی او حضرت بی‌بی مریم سره ئی د هغه شتوالی ذکر کړی دی په زرهاؤ رحمتونه دی وی د دوی په پاک روح باندی.

وَمَرْیَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتِیْۤ اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا

او (مثل بیان کړی دی الله د) مریم لور د عمران هغه چه ساتلی و ځای د شهوت خپل (له نکاح او سفاح څخه)

تفیسر: یعنی له حلال او له حرام له ګردو (تولو) څخه ئی محفوظه وساتله.

فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا

نو ومو پوکل (په ګریوان د هغی) کښی له روح خپل څخه

تفسیر: یعنی د پرښتی په وسیله ئی یو روح ورو پوکله. حضرت جبریل علیه السلام د دی د کمیسه په ګریوان کښی پوکلی و چه د هغه په نتیجه کښی د حمل استقرار وشو او حضرت مسیح علیه السلام پیدا شو.

تنبیه: د نفخی نسبت ئی د ځان په لوری ځکه وفرمایه چه حقیقی خالق او علی الاطلاق مؤثر همغه دی ځکه چه د هری ښځی په رحم کښی هر یو وړوکی چه جوړیږی د هغه اصلی جوړونکی او پیدا کوونکی پرته (علاوه) له دی خالق څخه څوک دی. ځینو محققینو دلته د (فرج) معنی د ګریوان یا څاک (چاک ګریبان) اخیستی ده نو په دی تقدیر سره ﴿ أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا ﴾ معنی به داسی وی چه د هیچا لاس ئی خپل ګریوان ته نه دی پری ایښی او دا به نهایت بلیغه کنایه د دی له عصمت او عفت څخه وی لکه څمونږ د پښتنو په محاورو کښی وایه شی چه هغه ښځه ډیره سپین لمنی ده ! په عربو کښی داسی وائی «**نقی الجیب طاهر الذیل**» توله دی ځنی عفیف النفس مراد اخلی او د جامی لمن او یا څاک مراد نه وی نو په دی تقدیر سره به ﴿ فَنَفَخْنَا فِيهِ ﴾ کښی ضمیر د (فرج) په لوری د هغه د لغوی معنی په اعتبار سره راجع کیږی والله تعالیٰ اعلم بالصواب.

وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ

او تصدیق باور کړی و هغی په خبرو د رب خپل باندی او په کتابونو د ده

تفسیر: د رب خبری هغه وی چه د پرښتو په ژبو سره د آل عمران په سورت کښی بیان شوی دی ﴿ وَإِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ ﴾ الآیة ـ او له کتابونو ځنی به عام سماویه کتابونه مراد اخلی او د تخصیص ضرورت نشته.

وَكَانَتْ مِنَ الْقٰنِتِيْنَ ﴿١٢﴾

او وه دا له امر منونکيو فرمان وړونکيو څخه.

تفسير: يعنى د کاملينو نارينه ؤ په شان په بندګى او طاعت کښى تينګه او ثابت قدمه وه باقى داسى وبوله چه د قانتينو له کورنى څخه وه.

«تمت سورة التحريم ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة»

سورة الملک مکیة وهی ثلثون آیة وفیها رکوعان رقمها (٦٧) تسلسلهاحسب النزول (٧٧) نزلت بعد سورة الطور

د الملک سورت مکی دی (٣٠) آیته دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٧) او په نزول کښی (٧٧) سورت دی

وروسته د «الطور» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبٰرَكَ الَّذِيْ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرُ ۝١

ډیر برکت کوی هغه (الله) چه په لاس (بلاکیف) د ده کښی دی ملک سلطنت او هم دغه (الله) پر هر څیز باندی (چه اراده وفرمائی) ښه قادر دی.

تفسیر: یعنی لوی برکتناک او خورا (ډیر) ثابت دی په دوام هغه الله تعالیٰ چه ګرد (تول) ملک د ده دی او یواځی په هر شی کښی د هغه واک او اختیار دی او حکم ئی پر هر څیز او هر ځای باندی چلیږی.

اِلَّذِيْ خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلًا ؕ

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی مرګ او ژوندون لپاره د دی چه وازموئی تاسی چه کوم یو له تاسی ډیر ښه دی د عمل له مخی (چه درکړی تاسو ته جزاء د اعمالو)

تفسیر: یعنی د مرینی او د ژوندون سلسله هغه الله قائمه کړی ده. مونږ او تاسی ړومبی هیڅ نه وو هم هغه مرګ او مرینه وګنی بیا پیدا شو وروسته له هغه مرینه او مرګ پر مونږ راځی بیا مو له هغی مرینی او مرګ څخه ژوندی راپاڅوی لکه چه د(البقرة) په دریمی رکوع ۲۸ آیت ځمونږ د دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيْتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيْكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُوْنَ﴾ د مرینی او د ژوندون دا ګردی (تولی) سلسلی د دی دپاره دی چه ستاسی د چارو کتنه او ازموینه وکړه شی چه کوم یو خراب کار کوی؟ او کوم یو ښه کوی په ړومبنی ژوندون کښی ازموینه کیږی او په دوهم ژوندون کښی د هغه نتیجه فوراً درښوله کیږی. فرض ئی کړی. که ړومبی

ژوندون نه وی نو چا به عمل کاوه. که موت نه راتلی نو خلق به له مبدا او منتهیٰ ځنی غافل او بی فکره پاتی کیدل او هیڅ به نه پسی گرځیدل که بیا ژوندون نه وی نو د ښو او بدو چارو بدل به چیری ورکاوه کیده؟.

وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ ۝٢

او هم دغه (الله) ښه غالب قوی دی ډیر مغفرت کوونکی دی.

تفسیر: یعنی داسی زبردست دی چه د هغه له نیولو ځنی هیڅوک ځان نشی بچ کولی او لوی لورونکی مغفرت کوونکی او ښونکی هم دی.

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ۖ

هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی اووه آسمانونه طبقی طبقی لاندی باندی

تفسیر: په حدیث کښی راغلی دی چه د یوه آسمان په سر باندی بل آسمان او د هغه د پاسه دریم آسمان او هم داسی یو پر بل باندی اووه آسمانونه سره لاندی باندی طبقی دی چه له یوه آسمانه تر بل آسمان پوری د پنځو سوو کلونو مسافه ده. د دی خبری تصریح په نصوصو کښی نه ده شوی دا شینتوب (شینوالی) چه ځمونږ په نظر راځی هم دغه آسمان دی؟ کیږی چه اووم آسمان له دی ځخه پاس وی او دا شین والی د آسمان د چت رنگ وی.

مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِن تَفَاوُتٍ ۖ

وبه نه وینی ته (ای کتونکیه) په پیدایښت د رحمٰن کښی هیڅ تفاوت خلل عیب فرق

تفسیر: یعنی قدرت پخپل انتظام او کاریگری کښی هچیری هیڅ فرق نه دی ایښی په هر شی کښی له انسان ځنی اخیستی تر حیواناتو ـ نباتاتو ـ جماداتو ـ عناصرو ـ علوی او سفلی ـ اجرامو او اوو آسمانونو ـ ستوریو ـ او نورو پوری یو شانی د هغه قدرت او کاریگری ښکاری ـ هسی نه دی چه ځینی شیان ئی په حکمت او بصیرت سره او ځینی ئی هم داسی چتی (فضول) او بیکاره او بی اصوله پیدا کړی وی (العیاذ بالله) که چیری چاته هسی کوم شی په نظر ورشی نو ودی پوهیږی چه د هغه په ځای د ده په عقل او نظر کښی څه نه څه نقص او قصور شته.

فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُوْرٍ ③

بیا واړوه (خپلې) سترګې چه آیا وینې ته (پکښې) څه چاود خیروالي نقصان.

تفسیر: یعني ګرد (تول) کائنات له ښکته څخه تر پاسه پورې په یوه قانون او مضبوط نظام سره تړلي شوي دي او یو لړ ئې له بل لړ سره داسي نښتي دي چه هیچرې څه چاود ـ فرق ـ تفاوت سورې ـ خلل ـ نقصان عیب او څه تنقید پکښې نشته. او نه د هغه په کاریګرۍ کښې څه اهمال او اختلال موندل کیږي هر شي همغسې دی لکه چه ښائي. که دا آیتونه د آسمان په نسبت وی نو مطلب به ئې داسې وی چه ای اوریدونکیه (مخاطبه) پاس آسمان ته وګوره چه په کوم ځای کښې ئې څه لاندې باندې درز چاود خیروالي او نقصان موندل کیږي؟ بلکه یو صاف ـ هوار ـ متصل ـ مربوط او منظم شي په نظر راځي چه سره د تیریدلو د دومره زمانو او د او د ازمنو د تطاولو تر نن پورې هیڅ یو فرق او تفاوت نه پکښې لیده کیږي.

ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَّهُوَ حَسِيْرٌ ④

بیا وګرځوه سترګې خپلې (آسمان ته ای کتونکیه!) دوه دوه ځلې بیرته به راو ګرځي پاتې سترګې (ستا) بیرته ګرځیدونکې او دغه (سترګې به وی) ذلیلې ستړې ستومانه (له نه لیدو د خلل نه).

تفسیر: یعني ممکن دی چه په یوه نیمه کتنه کښې سترګې تیروځي نو ځکه په پوره کوشش سره څو څو ځلې وګوره! چه آیا په کوم ځای کښې کوم چاود ـ کندو ـ خیروالي او رخنه شته؟ ښه غور ـ فکر او دقت وکړه او بیا کتنه پرې وکړه چه د قدرت په انتظام کښې څو چیرې د ګوتې ایښوولو ځای شته؟. په یاد ئې ولرئ! چه ستاسې سترګې له ډیرو کتلو ځنې ستړې ستومانیږي او ذلیلې ـ درمانده خوړې پرې به بیرته راګرځي خو د الله تعالیٰ په کاریګرۍ کښې او مصنوعاتو او انتظاماتو به هیڅ عیب او قصور نه شي! ایستلی.

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيْحَ

او خامخا په تحقیق ښائسته کړې دي مونږ دا آسمان (له تولو آسمانونو څخه) ډیر نژدې (ځمکې ته) په ډیوو ستوریو سره

تفسیر: یعني د آسمان په لوری وګورئ چه د شپې له مخې د ستوریو اشعه پلوشې ـ ځلیدل او سینګار په څه رونق او شان سره بریښي ـ دا د قدرت هسې رڼاګانې او ډیوې دي چه د نړۍ (دنیا) ډیرې ګټې په هغو پورې تړلې دي.

وَجَعَلْنٰهَا رُجُوْمًا لِّلشَّيٰطِيْنِ

او ګرځولې دي مونږ دغه (ډیوې ستورې) ویشتونکې شیطانانو لره

تفسیر: د (رجم الشیاطین) مضمون د (الحجر) په سورت او په نورو ځایونو کښې په تفصیل سره تیر شوی دی.

وَاَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيْرِ ﴿٥﴾

او تیار کړی دی مونږ دوی لره عذاب ډیر سوځوونکی (د دوزخ).

تفسیر: یعني په دنیا کښې په شهابو سره ویشتل کیږي او په آخرت کښې دوی لره د دوزخ اور تیار دی!.

وَلِلَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۭ وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ ﴿٦﴾

او شته دپاره د هغو کسانو چه کافران شوي دي په رب خپل باندې عذاب د جهنم دوزخ او بد مرجع ځای د ورتللو دی (دا دوزخ).

تفسیر: یعني د کافرانو د هستوګنې ځای له شیاطینو سره په همغه دوزخ کښې دی.

اِذَآ اُلْقُوْا فِيْهَا سَمِعُوْا لَهَا شَهِيْقًا وَّهِىَ تَفُوْرُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ ۭ

کله چه وغورځولې شي (کافران) په دغه (اور د دوزخ) کښې وابه وري دوی دغه (دوزخ لره) آواز لوی بد او هغه به خوټیږي. نژدې به وي (دا دوزخ)

چه توتی توتی شی له جهته د قهره (غضبه پر کفارو باندی).

تفسیر: یعنی په هغه وقت کښی به د دوزخ غږ ډیر بد او ویروونکی وی ـ او په بی انتها خوتیدلو او اشتعال سره به هسی راښکاری لکه چه له ډیری غصی او قهر پوری راؤړی چه اوس به سم د لاسه توتی توتی الوځی (اعاذناالله منها بلطفه وکرمه).

كُلَّمَآ اُلۡقِیَ فِیۡهَا فَوۡجٌ سَاَلَهُمۡ خَزَنَتُهَآ اَلَمۡ یَاۡتِکُمۡ نَذِیۡرٌ ﴿۸﴾

هر کله چه وغورځوله شی پکښی یوه ډله (د منکرانو) پوښتنه به وکړی (توبیخاً) له هغوی نه خازنانی د دوزخ (داسی چه) آیا نه ؤ راغلی تاسی ته (ای منکرانو) ویروونکی (پیغمبر په دنیا کښی).

تفسیر: یعنی دا پوښتنی به د زیاتو ذلیلولو ـ محجوبولو او خړولو دپاره وی چه تاسی په دی مصیبت کښی ککړ شوی یئ آیا پخوا له دی څخه چا نه وی خبر کړی؟ او نه ئی متنبه کړی او ویرولی وی؟ چه په دی لاره باندی مه ځی،! که نه سم به په دوزخ کښی لویږئ چه هلته به داسی سخت سخت عذابونه وی!.

قَالُوۡا بَلٰی قَدۡ جَآءَنَا نَذِیۡرٌ ۬ۙ فَکَذَّبۡنَا وَ قُلۡنَا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ مِنۡ شَیۡءٍ ۚۖ اِنۡ اَنۡتُمۡ اِلَّا فِیۡ ضَلٰلٍ کَبِیۡرٍ ﴿۹﴾

نو وبه وائی (منکران داسی چه) هو! په تحقیق راغلی ؤ مونږ ته ویروونکی (پیغمبر) نو دروغجن وباله مونږ دی او وویل مونږ (هغوی ته چه) نه دی رالیږلی الله هیڅ شی نه یئ تاسی مگر په گمراهی لویه کښی

تفسیر: یعنی خجل او نادم شوی په ډیر حسرت او ندامت سره به جواب ورکوی چه بیشکه ویروونکی پیغمبر مونږ ته راغلی و ـ مگر مونږ د هغوی خبری ونه منلی او دوی به مو تل دروغجنول او ورته ویل به مو چه تاسی غلطی خبری کوی ـ نه د الله تعالیٰ له لوری رالیږلی شوی یی ـ او نه پر تاسی باندی وحی راځی بلکه تاسی د عقل او پوه له لاری څخه لری تللی یئ او په سخته گمراهی کښی لویدلی یئ. یا دا خطاب د ملائکو دی کافرانو ته یعنی په جواب د کافرانو کښی وبه وائی ملائکی نه وی تاسی په دنیا کښی مگر په گمراهی لویه کښی.

وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ اَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِىٓ اَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴿١٠﴾

او وبه وائی (منکران) که چیری وی مونږ چه اوریدلی مو (خبری د انبیاؤ په دنیا کښې په سماع القبول سره) یا مو عقل لرلی (په خیر او شر خپل) نو نه به وو مونږ (نن) په اهل ملګرو د دوزخ کښې

تفسیر: یعنی مونږ په دی نه پوهیدو چه دا ویروونکی به رښتین راووځی ـ که مونږ په هغه وقت کښې د کوم پند ورکوونکی خبری اوریدلی وی ـ او له پوه او عقل څخه مو کار اخیستی وی ـ او د معاملی په حقیقت باندی پوهیدلی وی نو نن به ولی د دوزخیانو په ډله کښې ګډیدو او تاسی ته به د دی پیغور او طعن ورکولو موقع څه رنګه په لاس درتله؟.

فَاعْتَرَفُوْا بِذَنْۢبِهِمْ ۚ فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴿١١﴾

نو اقرار ئی وکړ (قائل شول) دوی په ګناه خپلی باندی نو (لری کړی دی دوی لره الله له رحمته) لری والی خاوندانو د دوزخ لره

تفسیر: یعنی پخپله دوی اقرار وکړ چه بیشکه مونږ مجرمان یو هسی بی ګناه مونږ په دوزخ کښې نه یو لویدلی خو د دی ناوقته اقرار او اعتراف څخنی هغوی ته هیڅ یوه ګټه (نفعه) او فائده نه وررسیږی او هسی ارشاد به کیږی ﴿ فَسُحْقًا لِّاَصْحٰبِ السَّعِيْرِ ﴾ اوس دی لری او ورک شی او دفعه دی شی دوزخیان» دوی لره د رحمت په شاؤ خوا کښې هیڅ د هستوګنی ځای نه دی پاتی بلکه دوی ته لریوالی دی له مهربانی د الله څخه.

اِنَّ الَّذِيْنَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ

بیشکه هغه کسان چه ویریږی له رب خپل په غیب سره

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ئی نه دی لیدلی ـ مګر پر هغه او د هغه په صفاتو باندی پوره باور لری او د هغه د عظمت او د جلال له تصوره ریږدی (رپی) او د هغه د عذاب له خیاله لړځیږی. یا د (بالغیب) مطلب دا دی چه د خلقو له مجمع څخنی جلا (جدا) په عزلت او خلوت کښې هم په پټه سره خپل پروردګار یادوی او د هغه له ویری څخه لړځیدونکی ویریدونکی وی.

لَهُمْ مَّغْفِرَةٌ وَّاَجْرٌ كَبِيْرٌ ﴿۱۲﴾ وَاَسِرُّوْا قَوْلَكُمْ اَوِ اجْهَرُوْا بِهٖ ۭ اِنَّهٗ عَلِيْمٌۢ بِذَاتِ الصُّدُوْرِ ﴿۱۳﴾

شته دوی ته مغفرت (د گناهونو) او اجر ثواب ډیر لوی (چه جنت دی). او که پټوئ تاسی خبره خپله او که ښکاروئ (هغه خبره) بیشکه هغه (الله) علیم ښه دانا دی په پټو خبرو د سینو باندی هم

تفسیر: یعنی اگر که تاسی هغه نه وینئ ـ مگر هغه تاسی وینی ـ او ستاسی په هره پټه او ښکاره خبره که په خلوت کښی وی یا په جلوت کښی پوهیږی بلکه پر هغو تولو شیانو باندی هم خبردار دی چه ستاسی په زړونو کښی گرځی لنده ئی دا چه سره له دی چه الله تعالیٰ ستاسی له سترگو څخه پټ او غائب دی خو بیا هم ستاسی په تولو پټو او ښکاره ؤ باندی پوه او خبردار دی او هیڅ شی تری غائب او پټ نه دی.

اَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ ۭ وَهُوَ اللَّطِيْفُ الْخَبِيْرُ ﴿۱۴﴾

آیا نه پوهیږی (په پټو اسرارو د زړونو) هغه (الله) چه پیدا کړی ئی دی (زړونه بلکه هر شی ورمعلوم دی) او همغه (الله) دی علیم دانا (په پټو اسرارو) ښه خبردار دی (په ظواهرو د موجوداتو هم).

تفسیر: یعنی ستاسی او ستاسی د افعالو او اقوالو د هر څیز خالق او مختار هم همغه الله تعالیٰ دی کله چه خالق او مختار کوم شی پیدا کوی نو خامخا په هغه باندی پوه او خبردار او پوره عالم هم وی که نه پیدا کول ناممکن دی او داسی امکان نه لری چه یو شی ئی جوړ کړی وی خو پری ونه پوهیږی.

هُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ ذَلُوْلًا فَامْشُوْا فِيْ مَنَاكِبِهَا وَكُلُوْا مِنْ رِّزْقِهٖ ۭ وَاِلَيْهِ النُّشُوْرُ ﴿۱۵﴾

دغه (الله) همغه ذات دی چه گرځولی ئی ده تاسی ته ځمکه پسته تابعداره نو ځئ گرځئ تاسی په اوږو اطرافو لارو د دی ځمکی او خورئ تاسی له (حلال) رزق د دغه (الله) او خاص دغه (الله) ته بیا ژوندی راپورته کیدل ستاسو دی

(پس له مرګه).

تفسیر: یعنی ځمکه ئې ستاسې په مقابل کښې داسې نرمه ـ پسته ـ ذلیله مسخره او منقاده ګرځولې ده چه هر څه وغواړئ په هغې کښې تصرف کولې شئ او په هغې باندې او د هغې پر غرونو باندې ځئ او راځئ ـ او ترې خپل خوراک څښاک او نور ضروریات ګټئ مګر دومره په یاد ولرئ هغه څوک خواړه او نور شیان درکوي د همغه په لورې پس له مرګه او بیا ژوندې پاڅیدلو ستاسې بیا ورتګ دی.

ءَاَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يَّخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُوْرُ ⑯

آیا مأمون ډاډه شوي یئ تاسې له هغه (الله) څخنې چه په آسمانونو کښې دی (په زعم ستاسې ای منکرانو) چه راپورته به کړي په تاسې باندې ځمکه (او ډوب به مو کړي پکښې) بیا به (ناڅاپه) هلته دا (ځمکه) ولړزیږي وخوځیږي

تفسیر: ړومبی ئې انعامات راښوولي ؤ اوس د قهر انتقام او د پوښتنې شان راښیي او ویرول ئې مقصود دی یعنی بیشکه ځمکه تاسې لره تابعه او مسخره شوې ده مګر په یاد ئې ولرئ چه په هغې باندې حکومت د همغه د آسمان د څیښتن (خاوند) دی چه که وغواړي تاسې په ځمکه کښې داسې خښوي چه له چار چاپیره به ځمکه درباندې پورته کوي او په هغه وقت کښې به ځمکه ولړځیږي او تاسې د هغې په هم دا خوزیدلو سره پکښې ډوبیږئ نو څکه سړی لره نه ښائي چه د هغه خالق مختار له دربار څخنې بې ویرې او بې پروا شي ـ او په شرارت باندې لاس پورې کړي او د هغه په ډیل او معطلی باندې مغرور شي!.

اَمْ اَمِنْتُمْ مَّنْ فِي السَّمَآءِ اَنْ يُّرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ؕ

آیا مأمون ډاډه شوي یئ تاسې له هغه (الله) څخنې چه په آسمانونو کښې دی (په زعم ستاسې) له دې نه چه وبه لیږي په تاسې باندې کاڼي ویشتونکې باد

تفسیر: یعنی په ډیره خوښۍ سره په ځمکه باندې ځئ راځئ ـ او خواړه او نور ضروریات ځان ته ګټئ خو سره له هغه خپل الله تعالیٰ مه هیروئ. که نه هغه الله تعالیٰ په دې باندې قادر دی چه پر تاسې باندې یوه سخته سیلۍ درولیږي یا د کاڼو باران درباندې اوروي ـ نو بیا به تاسې څه وکړلې شئ او ستاسې به دا ګرد (تول) ځغلیدل ـ لاندې باندې کیدل په ځای پاتې کیږي.

فَسَتَعۡلَمُوۡنَ كَيۡفَ نَذِيۡرِ ﴿۱۷﴾

نو ژر ده چه پوه به شئ تاسی چه څه رنګه وو ویرول ځما

تفسير: يعنى له هغه عذابه چه تاسى ويرؤل کيږئ هغه څومره تباه کوونکی او ويروونکی ؤ؟.

وَلَقَدۡ كَذَّبَ الَّذِيۡنَ مِنۡ قَبۡلِهِمۡ فَكَيۡفَ كَانَ نَكِيۡرِ ﴿۱۸﴾

او خامخا په تحقيق دروغجن کړی ؤ (کفارو خپل انبياء) چه پخوا له دغو (کفارو د مکی) څخه ؤ نو څه رنګه وو انکار عذاب ځما

تفسير: يعنى له عاد او ثمود او له نورو سره کومه معامله چه شوی ده له هغی څخنی عبرت واخلئ! او وګورئ چه د هغوی په حرکاتو باندی هم مونږ انکار کړی ؤ نو هغه ځمونږ انکار څه رنګه د عذاب په صورت ورښکاره شو؟.

اَوَلَمۡ يَرَوۡا اِلَى الطَّيۡرِ فَوۡقَهُمۡ صٰٓفّٰتٍ وَّيَقۡبِضۡنَ ۚؔ مَا يُمۡسِكُهُنَّ اِلَّا الرَّحۡمٰنُ ؕ اِنَّهٗ بِكُلِّ شَىۡءٍۢ بَصِيۡرٌ ﴿۱۹﴾

آيا نه ګوری دوی مرغانو ته (په هوا کښی) له پاسه د سرونو د دوی پرانيځی وزرونه او تولوی (وزرونه خپل) نه نيسی نه ساتی دوی په هوا کښی له پريوتو مګر خو رحمٰن (ئی ساتی په رحمت او قدرت خپل) بيشکه هغه (الله) په هر څيز باندی بينا ښه ليدونکی دی.

تفسير: پرومبی د آسمان او د ځمکی ذکر شوی ؤ دلته د هغو د منځ د شيانو ذکر دی. يعنی د الله تعالیٰ قدرت ته وګورئ چه مرغان د ځمکی او د آسمان په منځ کښی کله خپل وزرونه غوړوی او پرانيځی او خواره ئی کړی څرنګه ورسره الوځی؟ او کله ئی تولوی او سره له دی چه د ثقيل جسم او د درنی بنی او بشری خاوندان او مائل‌الی‌المرکز دی خو بيا هم هغوی لاندی نه رالويږی. او نه د ځمکی جاذبه قوت هغه وړوکی مرغه د خپل ځان په لوری راښکلی شی. وښيه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د چا قدرت لاس هسی دی؟ چه هغه ئی په فضاء او تشتيا کښی هسی ساتلی دی؟ بيشکه رحمٰن پخپل رحمت او حکمت سره د هغوی بنی (شکلونه) هسی جوړی کړی دی او په هغوی کښی ئی داسی يو قوت ايښی دی چه د هغه په وسيله هغوی بی تکلفه په هوا

کښې ځو ځو ګرې الوتلې او ګرځيدلې شي همغه د هر يوه څيز په استعداد باندې ښه پوهيږي او ګرد (ټول) مخلوق تر خپل نظر لاندې ساتي ښائي د مرغانو د مثال له بيان کولو څخه دلته د دې په لورې هم اشاره ده چه الله تعالیٰ په دې باندې هم قادر دې چه له آسمانه عذاب راوليږي او کافران د خپلو شرارتونو له سببه د دې عذاب مستحق او لائق دي. څو څه رنګه چه د الله تعالیٰ رحمت مرغان په هوا کښې ساتي د هغه رحمت له هغوی څخنې عذاب هم همغسې لرې کړې دی.

اَمَّنْ هٰذَا الَّذِىْ هُوَ جُنْدٌ لَّكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِّنْ دُوْنِ الرَّحْمٰنِ ؕ اِنِ الْكٰفِرُوْنَ اِلَّا فِىْ غُرُوْرٍ ۚ﴿۲۰﴾

آيا څوک دې هغه (ذات) چه هغه لښکر ستاسې شي کومک مرستې (مدد) وکړې له تاسې سره (هيڅوک مو مددګار نشته) بې له رحمٰن نه دې کافران مګر څو په غرور غوليدلو کښې دي

تفسير: منکران سخت غوليدلې دي که هغوی داسې ګڼي چه د هغوی باطل خدايان او د فرضي بتانو لښکرې دوی د الله تعالیٰ له عذابه او له راتلونکې آفت څخنې ژغورلې (بچ کولې) شي؟ ښه وپوهيږئ چه له رحمانه جلا (جدا) شوی هيڅوک به هغوی ته مدد او مرستې (امداد) ونه رسوی!

اَمَّنْ هٰذَا الَّذِىْ يَرْزُقُكُمْ اِنْ اَمْسَكَ رِزْقَهٗ ۚ

آيا څوک دې هغه (ذات) چه رزق درکړې تاسې ته که چيرې بند کړې (الله) درڅخه رزق خپل (هيڅوک مو بې له الله رازق نشته)

تفسير: يعنې که الله تعالیٰ د خوړو سامان او اسباب دربند کړې نو څوک به طاقت ولرې چه په تاسې باندې د خوړو ورونه پرانيځي؟

بَلْ لَّجُّوْا فِىْ عُتُوٍّ وَّنُفُوْرٍ ﴿۲۱﴾

بلکه ننوتلې او محکم شوی دې دوی په سرکشۍ عناد او تيښته نفرت کښې (له حقه).

تفسیر: یعنی دا خلق پخپلو زړونو کښې پوهیدل چه له الله تعالیٰ ځنې جلا (جدا) پاتې شوی نه د چا د نقصان مخه نیولی شي او نه چاته ګټه (فائده) رسولی شي. مګر یواځې د شرارت او سرکشي لامله (له وجې) کله چه د توحید او اسلام په لوری راوبللې شي نو تور خوری او یاغي کیږي.

اَفَمَنۡ یَّمۡشِیۡ مُکِبًّا عَلٰی وَجۡهِهٖۤ اَهۡدٰۤی اَمَّنۡ یَّمۡشِیۡ سَوِیًّا عَلٰی صِرَاطٍ مُّسۡتَقِیۡمٍ ﴿۲۲﴾

آیا پس هغه څوک چه ځي نسکور په مخ خپل باندی ښه لار موندونکی وی یا هغه څوک چه ځي. برابر سم په لاری سمې باندی.

تفسیر: یعنی د ظاهری کامیابی لاری طی کوی همغه تر اصلی مقصد پوری رسیدی شي چه په سمه لاره باندی د سریو په شان برابر لاړ شي هغه څوک چه په کږه لاره لکه ړانده نسکور ځي نو هغه د مقصود تر منزل پوری نشي رسیدلی دا د یوه موحد او د یوه مشرک مثال دی. په قیامت کښې د دوی دواړو په ورتګ کښې هم داسی فرق لیده کیږي.

قُلۡ هُوَ الَّذِیۡۤ اَنۡشَاَکُمۡ وَجَعَلَ لَکُمُ السَّمۡعَ وَالۡاَبۡصَارَ وَالۡاَفۡـِٕدَۃَ ؕ قَلِیۡلًا مَّا تَشۡکُرُوۡنَ ﴿۲۳﴾

ووایه (ای محمده!) دغه (الله) هغه ذات دی چه پیدا کړی ئی یئ تاسی او درکړی ګرځولی ئی دی تاسی ته غوږونه (دپاره د سماعت اوریدلو د حق) او سترګی (دپاره د بصارت لیدلو د حق) او زړونه (لپاره د بصیرت پیژندلو د حق) ډیر لږ شکر وباسئ تاسی (په دغو ډیرو نعماؤ د الله).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د اوریدلو دپاره غوږونه او د لیدلو دپاره سترګی او د پوهیدلو دپاره زړونه راکړی دی تر څو د هغه حقونه ومنو او دا قوتونه په ښه لاره کښې مصروف کړو او د هغه طاعت او فرمان برداری وکړو مګر داسی شکرګزاره سړی ډیر لږ دی کافرانو ته وګورئ چه هغوی د دی نعمتونو حق څه رنګه په ځای راوړی؟ او د الله تعالیٰ دا ورکړی شوی قوتونه د هغه الله تعالیٰ په مقابل څنګه استعمالوی؟.

قُلْ هُوَ الَّذِىْ ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ وَاِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ ﴿۲۴﴾

ووايه (اى محمده!) دغه (الله) هغه ذات دى چه پيدا (خواره) ئى كړئ تاسى په ځمكه كښى (دپاره د عبادت) او خاص ده ته به راتول كړل شئ تاسى (تول لپاره د حساب او جزاء په قيامت كښى).

تفسير: يعنى ابتدا هم له هغه څخه شوى ده او انتهاء به هم پر هغه وى. له هر ځايه چه راغلى يئ هلته به بيرته ځئ بايده ؤ چه له هغه ځنى يوه شيبه (لحظه) هم نه غافليدئ او هر وقت د هغه په فكر او ياد كښى وئ. او زيار (كوشش) وكړئ تر څو د هغه مالک په مخ كښى تش لاس ونه دريږى مگر داسى بندگان ډير لږ دى.

وَيَقُوْلُوْنَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِيْنَ ﴿۲۵﴾

او وائى دغه (كفار مؤمنانو ته په تمسخر سره) كله به وى دا وعده (د حشر) كه چيرى يئ تاسى صادقان رښتينى (په دغه ويلو كښى نو مونږ پوه كړه په زمانه د راتلو د قيامت)

تفسير: يعنى مونږ او تاسى به كله توليږو؟ او د الله تعالىٰ په حضور تول كله سره ځو؟ او قيامت به كله وى؟ او ژر ئى راښكاره كړه!

قُلْ اِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهِ ۖ وَاِنَّمَآ اَنَا نَذِيْرٌ مُّبِيْنٌ ﴿۲۶﴾

ووايه (اى محمده! دغو منكرانو ته) بيشكه د دى خبرى يوه خبر (چه قيامت كله قائميږى) په نزد د الله دى او بيشكه (خبره دا ده چه) زه ويروونكى يم ښكاره (له جحيمه او نه يم خبر په وقت د راتلو د قيامت باندى)

تفسير: يعنى د قيامت وقت او مهال زه تاكلى (مقررولى) نه شم د هغه علم له الله تعالىٰ سره دى. هو هغه شى چه په يقين سره راتلونكى دى له هغه ځنى پوهول او د هغه له ويروونكى مستقبل ځنى ډارول ځما فرضى كار دى چه زه ئى ادا كوم

فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً سِيْٓئَتْ وُجُوْهُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَقِيْلَ هٰذَا الَّذِيْ كُنْتُمْ بِهٖ تَدَّعُوْنَ ﴿۲۷﴾

پس كله چه ووينى دوى هغه (عذاب قيامت) ډير نژدى نو بد شكله تور به شي مخونه د هغو (كسانو) چه كافران شوى دى او وويل به شي (دوى ته) دا همغه (عذاب) دى چه وى، به تاسو چه دغه مو (ژر) غوښتلو (په دنيا كښي).

تفسير: يعنى اوس خو د هغه د راتگ په نسبت شور لگوى، خو كله چه هغه تاكلى (مقرر) وقت ورنژدى شي د ډيرو لويو ياغيانو او سركشانو خولى به چينگى پاتى كيږى او په ويجاړو (ورانو) مخونو بدو اشكالو او وچو شوندو به هک پک اريان په ړدو ستر گو ورته گورى او هيڅ به ئى له لاسه نه وى پوره

قُلْ اَرَءَيْتُمْ اِنْ اَهْلَكَنِيَ اللّٰهُ وَمَنْ مَّعِيَ اَوْ رَحِمَنَا فَمَنْ يُّجِيْرُ الْكٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابٍ اَلِيْمٍ ﴿۲۸﴾

ووايه (اى محمده! دغو منكرانو ته) آيا وينئ خبر راكړئ تاسى ماته كه چيرى هلاک مى كړى الله او هغه څوک چه ځما سره دى (لكه چه تاسى د دى قصد كړى دى) يا رحم وكړى (الله) پر مونږ باندى په طول د عمر پس څوک دى چه وبه ژغورى (بچ به كړى) خلاص به كړى كافران له عذابه دردناكه څخه.

تفسير: كفارو به تمنا كوله چه كه محمد صلى الله عليه وسلم ژر مړ شي نو دا قصه به پائ ته ورسيږى (العياذ بالله) د هغه جواب داسى وركوى چه فرض ئى كړى، كه سم د ستاسى له اتكله محمد صلى الله عليه وسلم او د ده ملگرى رضى الله تعالىٰ عنهم مړه شي يا سم ځمونږ د مسلمانانو له عقيدى سره محمد صلى الله عليه وسلم او د ده ملگرى د الله تعالىٰ په رحمت برياليان (كامياب) او مراد موندونكى شي نو په دى دواړو صورتونو كښى هر يو چه وى چه له هغى څخنى تاسى ته هيڅ يوه گټه (نفعه) او فائده نه رسيږى ځمونږ انجام په دنيا كښى هر څه چه وى خو آخرت مو ډير ښه دى ځكه چه مونږ په دى لارى كښى جداوجهد كوو. ليكن تاسى د خپلو ځانونو فكر وكړى چه په دى كفر او سركشى سره تاسى به له هغه درد رسوونكى عذاب څخه چه راتلونكى دى څوک وژغورى (بچ كړى) ؟ ځمونږ فكر او انديښنه پريږدى، پخپل فكر

کیږی ولویږی ولی چه کافران په هیڅ دول (طریقه) د الله تعالیٰ له عذابه ژغوریدونکی (بچ کیدونکی) نه دی.

قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهٖ وَعَلَیْهِ تَوَكَّلْنَا

ووایه (ای محمده دغو منکرانو ته الله) رحمان دی چه ایمان مو راوړی دی پر هغه (رحمان) باندی او پر همغه (رحمان) باندی توکل کړی دی مونږ (په تولو کارونو خپلو کښی)

تفسیر: یعنی څنګه چه څمونږ ایمان په هغه الله تعالیٰ باندی دی نو د هغه په مرسته (مدد) څمونږ ژغورنه (نجات) یقینی ده او کله چه مونږ په صحیحی معنی سره پر هغه الله تعالیٰ باندی اسره او توکل لرو په ګردو (تولو) مقاصدو کښی مو بری او کامیابی یقینی ده. ﴿ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهٖ ﴾ او هر کله چه په تاسو کښی دا دواړه نشته نه ایمان او نه توکل ـ نو څه رنګه به تاسی بی فکره یئ؟.

فَسَتَعْلَمُوْنَ مَنْ هُوَ فِیْ ضَلٰلٍ مُّبِیْنٍ ﴿۲۹﴾

نو ژر به پوه شی تاسی په (وقت د لیدلو د عذاب کښی) چه څوک دی هغه (چه لویدلی دی) په ګمراهی ښکاره کښی (له مؤمنانو او کافرانو)

تفسیر: یعنی مونږ مؤمنان داسی یو چه ستاسی ګمان دی یا تاسی منکران همغسی یئ چه څمونږ عقیده ده.

قُلْ اَرَءَیْتُمْ اِنْ اَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ یَّاْتِیْكُمْ بِمَآءٍ مَّعِیْنٍ ﴿۳۰﴾

ووایه (ای محمده دغو منکرانو ته) آیا ویناځ خبر راکړئ تاسی ماته که چیری ګهیځ (سحر) وګرځی اوبه ستاسی ښکته (په ځمکه کښی ننوتلی ورکی) نو څوک دی هغه چه راولی تاسی ته اوبه روانی شفافی پاکی صافی.

تفسیر: یعنی د مرینی او ژوندون ګرد (تول) اسباب د هغه الله تعالیٰ د قدرت په لاس دی یوه اوبه د مثال په دول (طریقه) واخلئ چه په هغه باندی هر شی ژوندی دی. فرض ئی کړئ که د چینو ـ ویالو ـ کوهی او نورو اوبه وچی شی او د ځمکی لاندنی عمق او تل ته ورښکته شی لکه

چه زیاتره د تودوخی په موسم کښی پیښیږی نو د چا له لاسه به پوره وی چه لکه مرغلری غوندی جاری پاکی رنی او صافی اوبه په زیاته اندازه سره راپیدا کړی چه ستاسی ژوندون او بقاء لره کافی وی. نو څکه یو متوکل مؤمن لره ښائی چه په هغه خالق الکل مالک علی الاطلاق باندی هیله (امید) او اسره ولری. له هم دی ځایه وپوهیږی کله چه د هدایت گردی (تولی) چینی وچی شوی دی نو په دغه وقت کښی د هدایت او د معرفت نه وچیدونکی چینه د محمد صلی الله علیه وسلم په مبارک صورت بهول هم د هغه مطلق رحمٰن کار دی چه د خپل فضل او انعام څنی د گردو (تولو) ذوی الارواحو او ساکښانو (جاندارو) د ظاهری او باطنی ژوندون سامان پیدا کړی دی که په فرض محال سره دا چینه وچه شی لکه چه د اشقیاؤ تمنا ده نو څوک به وی چه مخلوقاتو لره داسی صافی شفافی اوبه راپیدا کړی شی؟.

تمت سورة الملک بفضل الله وکرمه ومنه

سورة القلم مکیة الا من آیة (۱۷) الی غایة آیة ۳۳ ومن آیة (٤٨) الی غایة (٥٠) فمدنیة وهی اثنتان وخمسون آیة وفیها رکوعان رقمها (٦٨) تسلسلها حسب النزول (۲) نزلت بعد سورة العلق.
د «القلم» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۷) آیته تر ۳۳ آیت پوری او له (٤٨) آیت څخه تر (٥٠) آیت
پوری چه مدنی دی (٥۲) آیتونه او دوه رکوع لری په تلاوت کښی (٦٨) او په نزول کښی دوهم سورت دی
وروسته د «العلق» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

نٓ وَالۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُوۡنَ ﴿۱﴾ مَاۤ اَنۡتَ بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ بِمَجۡنُوۡنٍ ﴿۲﴾

قسم دی په قلم او په هغه څه چه دوی ئی لیکی چه نه ئی ته (ای محمده!) په نعمت (فضل انعام) د رب خپل سره لیونی

تفسیر: د مکی مشرکانو پیغمبر ته (العیاذ بالله) لیونی ویل څینو به ویل چه په دوی باندی د شیطان اثر لویدلی دی چه داسی یو ناڅاپه له گرد (تول) کور کهول او تبر څخه جلا (جدا)

شوی داسی غتی خبری کوی چه هیڅوک ئی نشی منلی ـ حق تعالیٰ د دی باطل خیال تردید او د خپل پیغمبر تسلی وفرمایله ـ یعنی پر هغه چا باندی چه د الله تعالیٰ دومره لوی فضل او انعام شوی وی چه د هغه مشاهده هر لیدونکی په ښه شان سره کولی شی ـ مثلاً اعلیٰ درجی فصاحت د حکمت او د پوهنی خبرو ئی د مخالفینو او موافقینو په زړونو کښی ډیر قوی تاثیر اچولی دی او سره د داسی لوړی (اوچتی) رشی (خوی) او ښو اخلاقو دوی ته لیونی ویل پخپله د ویونکی لیونتوب نه دی؟ په دنیا کښی ډیر لیونیان او اعلیٰ درجه مصلحان تیر شوی دی چه هغوی ته به هم ړومبنیو خلقو لیونی ویل مگر د هغو د تاریخی معلوماتو هغه ذخیره چه د قلمونو په وسیله د پانو په منځ کښی لیکلی شوی ده په لوړ (اوچت) غږ سره شاهدی لولی چه د دی رښتینو لیونیانو او د هغو بللی شویو لیونیانو سریو د ژوندانه د حالاتو په منځ کښی څومره د ځمکی او د آسمان فرق او توپیر (تفاوت) شته؟ نن ځمونږ د پیغمبر (العیاذ بالله) لیونی بلل بالکل داسی دی لکه د دنیا د گرد (تول) جلیل القدر اولوالعزم مصلحین په هره زمانه کښی ناپوهانو او شریرانو لیونیان بلل. خو ښرنگه چه تاریخ د هغو مصلحانو په لوړو (اوچتو) کارونو باندی دوام او د بقاء مهرونه ثبت او لگولی دی او د هغو لیونی ویونکیو نومونه او نښی هم نه دی پاتی نژدی دی چه قلم او د هغه په وسیله سره لیکلی شوی لیکی د محمدی ذکر خیر ـ او بی مثاله چاری ـ او علوم او معارف هم د همیشه دپاره تل لیکلی وساتی او د هغو کسانو نومونه او نښی به په دنیا کښی پاتی نشی چه دوی ئی لیونی ښوول. یو وقت داسی هم په دنیا کښی راتلونکی دی چه توله دنیا به د محمدی صلی الله علیه وسلم د حکمت ـ معارف او پوهنی ستاینه (صفت) کوی او د دوی ذات به لکه یوه ډیر ښه کامل انسان په شان د یوی اجتماعی عقیدی په دول (طریقه) ومنی کله چه د چا لوړوالی (اوچت والی) او لوئی او فضیلت قدوس الله تعالیٰ په ازل الازال کښی پخپل نورانی قلم سره د لوح محفوظ پر تختی باندی نقش کړی وی نو څوک به طاقت ولری چه یواځی د مجنون او د مفتون په ناکاره تشبیهاتو سره د هغه لیک یوه څنده (غاړه) هم محو او وتوړلی شی؟ هغه څوک چه داسی خیال لری هغه خورا (ډیر) جاهل او مجنون او ډیر ناپوه او لیونی دی.

وَإِنَّ لَكَ لَأَجۡرًا غَيۡرَ مَمۡنُونٖ ۝٣

او بیشکه چه دی خاص تا لره خامخا اجر بدل ثواب بی انتهاء

تفسیر: یعنی تاسی مه خپه کیږی د دوی له دی لیونی بللو څخه ستاسی اجر او ثواب زیاتیږی او ستاسی غیرمحدود هدایت فیض انسانی بنی‌نوعو ته رسیدونکی دی. او د هغو بی انتهاء ثواب تاسی ته رسیدونکی دی آیا د لیونیانو او پاگلانو مستقبل به هسی روڼ او شاندار او پایدار وی؟ لکه چه ستاسی دی؟. یا د کوم لیونی طرز عمل او پروگرام او د عمل لاری داسی بری موندی شی

لکه چه ستا دا د طریق او تګ په بری سره پائ ته رسیږی؟ لکه چه د چا رتبه د الله تعالیٰ په دربار کښی دومره لوړه (اوچته) وی نو که هغه ته څو احمقان لیونی ووائی څه پروا ده ؟.

وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾

او بیشکه چه ئی ته (ای محمده) هرومرو (خامخا) په خلق خویونو (دین ډیر لوی باندی).

تفسیر: یعنی په هغو اعلیٰ اخلاقو او ملکاتو سره چه د الله تعالیٰ له جانبه تاسی ستایلی شوی یی کله په لیونیانو کښی د هسی ښو خویونو تصور کاوه شی؟ د یوه لیونی په خبرو ـ اترو ـ کار ـ روزګار کښی هیڅ کله د نظم او ترتیب اثر نه لیدل کیږی او نه خبری یی پر چارو باندی منطبقی وی. او حال دا دی چه ستاسی په مبارکه ژبه باندی پاک قرآن چلیږی او ستا ښه اعمال ـ افعال او اخلاق د هغه بی غږه تفسیر دی. پاک قرآن د هغو ښیګڼو (خوبیانو) او محاسنو ته چه دعوت او بلنه کوی هغه ګرد (ټول) ستاسی په وجود کښی فطرتاً شته. او د هغو بدو چارو ـ خرابی او معایبو څخنی چه امتناع او رټنه کوی هغه طبعاً هیڅ ستاسی په وجود کښی نشته او تاسی بیخی له هغو څخنی لری ګرځی او تری بیزار یئ او منفور ئی ګڼئ. ستاسی د پیدایښت ډول (طریقه) ـ ساخت او تربیت داسی واقع شوی دی چه ستاسی هیڅ یو حرکت او هیڅ یو کار او شی د تناسب او اعتدال څخه یو بخرکی هم دی خوا هغی خوا ته وړاندی وروسته نه ځی ستاسی ښه اخلاق تاسی ته اجازه نه ورکوی چه د جاهلانو او سپکو او ناپوهو خلقو هسی طعن او تشنیع او چتی (بیکاره) خبرو ته غوږ کیږدی د هغه چا چه خلق دومره عظیم او د نظر مطمح دومره لوړ وی نو هغه به څرنګه د یوه لیونی په لیونی ویلو سره خپل چرت (خیال) خرابوی؟ تاسی خو د هغه چا چه تاسی ته به ئی لیونی ویل په ښیګڼه (فائده) نیکخواهی او دردمندی پسی دومره ګرځئ چه د هغوی لامله (له وجی) په ربړو (تکلیفونو) ـ کړاونو کښی مو ځان ویلی کړی وی او په ﴿ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ ﴾ سره مخاطب شوی یئ په حقیقت کښی له ګردو (ټولو) څخنی زیات د اخلاقو د لوبنی او عظمت خورا (ډیره) زیاته ژوره خبره خو دا ده چه سړی د دنیا د دی حقیرو شیانو د معاملی په وقت کښی له الله تعالیٰ څخنی غافل او ذاهل نشی ـ تر څو چه دغه خبره د چا په زړه کښی وی د هغه ګردی (ټولی) معاملی او چاری د عدالت او اخلاقو په تله کښی په ښه شان سره تللی کیږی. شیخ جنید بغدادی رحمة الله علیه څرنګه ښه فرمایلی دی

«**سمی خُلقه عظیماً اذ لم تکن له همة سوی الله تعالی،عاشر الخلْق بخلقه وزایلهم بقلبه فکان ظاهره مع الخلق و باطنه مع الحق**» او د ځینو حکیمانو په وصیت کښی راغلی دی

علیک بالخلُق مع الخلْق وبالصدق مع الحق» له خلق او له خالق سره په ښه خلق او ښه

عمل اوسه!.

فَسَتُبۡصِرُ وَيُبۡصِرُونَ ۝٥ بِأَييِّكُمُ الۡمَفۡتُونُ ۝٦

پس ژر به ووینی ته (ای محمده!) او وبه وینی دغه (منکران هم) چه په کوم یوه له تاسو څخه لیونتوب دی

تفسیر: یعنی په زړه کښی پخوا له دی نه تول ښه پوهیدل لیکن عنقریب دواړو ته به په کتنه سره هم ورښکاره شی چه د دوی په منځ کښی کوم یو هښیار ـ عاقبت اندیش او په وروستنی اندیښنه کښی و؟ او کوم سړی ناپوه او بی سده (بی عقله) و؟ چه د هغه لامله (له وجی) ئی لکه لیونیان چتی چتی (بیکاره بیکاره) خبری کولی.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِالۡمُهۡتَدِينَ ۝٧

بیشکه رب ستا چه دی همغه ته ډیر ښه معلوم دی هغه څوک چه گمراه شوی دی له لاری د ده څخه او همغه (الله) ته ښه معلوم دی لار موندونکی (چه مؤمنان دی).

تفسیر: یعنی پوره علم خو له الله تعالیٰ سره دی چه کوم یو په لار راتلونکی دی؟ او کوم یو له لاری څخنی چپ (غلط) درومی؟ لیکن نتایج گردو (تولو) ته ښکاره کیدونکی دی او تول به سره پوهیږی چه څوک بریالی (کامیاب) دی او څوک د شیطان په لمسون پاتی او نامراد شوی دی.

فَلَا تُطِعِ الۡمُكَذِّبِينَ ۝٨ وَدُّوا۟ لَوۡ تُدۡهِنُ فَيُدۡهِنُونَ ۝٩

نو ته مه منه (خبره) د دروغجن کوونکیو خوښوی دوی چه که ته نرمی کوی (له دوی سره) نو دوی به هم نرمی کوی (له تاسره)

تفسیر: یعنی په لار راتلونکی او بی لاری گرد (تول) د الله تعالیٰ په محیط علم کښی تاکلی (مقرر) شوی دی نو ځکه د دعوت او د تبلیغ په معامله کښی د مخ اړولو او د رعایت دومره ضرورت نشته څوک چه د لار موندلو وړ (قابل) وی هغه هرومرو (خامخا) لار مومی. او هغه چه ازلی محروم وی هغه په هیڅ لحاظ او مروت سره منونکی نه وی د مکی کافرانو به ځمونږ پیغمبر ته ویل چه تاسی د بت پرستی په نسبت خپله دا سخته رویه ترکه کړی! او ځمونږ د معبودانو

بیخی تردید مه کوی تر څو مونږ هم ستا د الله تعظیم وکړو! او ستاسی د طور ـ طریق ـ مسلک ـ مشرب ـ او له دین سره متعرض نه شوو امکان لری چه د یوه اعظم مصلح په زړه کښی چه په «عظیم خلق» سره پیدا شوی وی د ښه نیت له خوا داسی یو فکر یا خیال پیدا شی څنګه چه د لږ نرمی له غوره کولو کار چلیږی نو د څه مدت له مخی د دی پاسته تګ له غوره کولو څښی به څه نقص راپیښیږی؟ نو ځکه حق تعالیٰ تنبیه ورته وفرمایله چه تاسی د دی دروغجنانو خبرو ته غوږ مه ږدئ! د دوی مقصد دا دی چه تاسی د کفر په نسبت پاسته اوسئ! ایمان راوړل او صداقت منل د هغوی مقصد نه دی. او ستاسی د بعثت اصلی مقصد په دی ډول (طریقه) سره په لاس نه راځی. تاسی د هر لوری څښی سترګی واړوئ او خپله وظیفه او فرض ادا کړئ تاسی د دی خبری ذمه وار او اجاره دار نه یئ چه څوک یی منی؟ که ئی نه منی؟

تنبیه: د مداهنت او د (مدارات) په منځ کښی نری فرق شته مداهنت مذموم او مدارات محمود دی فلا تغفل.

وَلَا تُطِعۡ كُلَّ حَلَّافٖ مَّهِينٍ ⑩

نو ته خبره مه منه د هر ډیر قسم خوړونکی سپک (یا د دروغجنو ځکه چه دروغجن سپک وی په خلقو کښی).

تفسیر: یعنی د چا په زړه کښی چه د الله تعالیٰ د نامه عظمت نه وی نو د دروغو قسم خوړل هغه ته یوه خوښی خبره ښکاری ـ کله چه خلق د هغه په خبرو باور نه کوی نو ځکه د هغو د یقین راوړلو دپاره څو څو ځلی قسمونه خوری او ځان په دی وسیلی سره ذلیل او بی قدره کوی.

هَمَّازٖ مَّشَّآءِۭ بِنَمِيمٖ ⑪ مَّنَّاعٖ لِّلۡخَيۡرِ مُعۡتَدٍ أَثِيمٍ ⑫ عُتُلِّۭ بَعۡدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ⑬

عیب ویونکی تلونکی په چغلی سره منع کوونکی د خیر له حده تیریدونکی (په ظلم کښی) ډیر ګنهګار بدخوی سخت ویونکی وروسته له دی تولو عیبو حرام زاده

تفسیر: یعنی سره د دی خصلتونو بدنام او بد انجام او د خاص او عام رسوا هم وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «دا ګرد (تول) د کافرانو وصف دی سری دی دننه خپل ځان ته ګوری که چیری هسی کوم خصلت پکښی وی هغه دی پریږدی!»

تنبیه: د «زنیم» معنی د ځینو اسلافو په نزد ولدالزنا او حرامزاده دی. د هغه کافر په نسبت چه دا آیت نازل شوی دی هغه هم داسی و چه ولید بن مغیرة نومیده او د مکی معظمی یو لوی مشر سړی او د اسلام سخت دښمن و.

اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَّ بَنِیْنَ ﴿۱۴﴾

د دی دپاره چه دی و خاوند د مال او د ځامنو.

تفسیر: یعنی که یو سړی په دنیا کښی طالعمن او خوش قسمت وی لکه چه مال دولت ځامن او شته ولری نو یواځی په دی سره د دی وړ (لائق) نه دی چه د هغه هره خبره ومنله شی. اصلی شی په انسان کښی شرافت نجابت ـ او ښه اخلاق دی ځوک چه شرافت او ښه اخلاق نه لری ښو مسلمانانو لره نه ښائی چه د هغه خبری ته غوږ وباسی یا ئی په غولونکیو چارو باندی تیروځی.

اِذَا تُتْلٰی عَلَیْهِ اٰیٰتُنَا قَالَ اَسَاطِیْرُ الْاَوَّلِیْنَ ﴿۱۵﴾

کله چه ولوستل شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) ځمونږ نو وائی دا قصی نقلونه دی د پخوانیو. (خلقو)

تفسیر: یعنی د الله اکرم شانه واعظم برهانه خبری په داسی ویناؤ سره دروغ ګڼی.

سَنَسِمُهٗ عَلَی الْخُرْطُوْمِ ﴿۱۶﴾

ژر دی چه داغ به کیږدو ده لره پر پوزه (خلتم) باندی (تحقیراً).

تفسیر: وائی ولید بن مغیرة د قریشو یو سردار و چه په هغه کښی دا ګرد (تول) اوصاف مجتمع ؤ پر پوزه او خلتم باندی ئی له داغ ورکولو څخه د هغه رسوائی مختوروالی او سپکتیا مراده ده ښائی چه په دنیا کښی په حسی ډول (طریقه) کوم داغ په ده باندی هم لویدلی وی یا به په آخرت کښی ورباندی خیژی.

اِنَّا بَلَوْنٰهُمْ كَمَا بَلَوْنَاۤ اَصْحٰبَ الْجَنَّةِ ۚ

بیشکه مونږ ومو ازمویل دغه (مکیان په قحط سره) لکه چه ازمویلی ؤ مونږ

خاوندان د باغ.

تفسیر: یعني د مال او د اولاد زیادت د کوم مقبولیت علامت او نښه نه ده او د الله تعالیٰ په نژد د هسې شیانو څه قدر او قیمت نشته نو ځکه نه ښائي چه د مکې کافران په دې شیانو باندې مغرور شي دا خو د الله تعالیٰ له لورې هغوی ته د ازموینې دپاره ورکړې شوي دي لکه چه د پخوانیو خلقو ازموینه هم پرې شوې وه.

إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿۱۷﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿۱۸﴾

کله چه قسمونه وخوړل دوی ټولو چه هرومرو (خامخا) پرې به کړو میوې د هغه باغ په اول وقت د صباح کښې او استثنا ئې ونه کړه إن شاء الله ئې ونه ویل (یا ئې ونه ایستله حصه د فقیرانو لکه چه پلار به ئې ایستله)

تفسیر: څو ورونه ؤ چه هغوی ته له پلاره په ترکه کښې یو میوه دار باغ پاتې شوی ؤ چه په هغه کښې کر هم کیده او ګرده (توله) کورنې د هغه له حاصلاتو څنې خوشاله ؤ. د پلار په زمانه کښې داسې عادت ؤ په هغه ورځ کښې چه د باغ میوې تولیدې یا کښت (فصل) ریبل کیده نو د ښار ګرد (تول) فقیران او اړ (مجبور) سرې به هم هلته تولیدل او دې ګردو (تولو) ته به د هغو میوو او کښتو (فصلونو) څنې لږ او ډیر ورکول کیدل ـ او په هم دې خیر او خیرات سره په هغه باغ کښې لویه ګټه (فائده) او برکت ؤ د هغه له مړه کیدلو څخه وروسته د ده د ځامنو په فکر کښې دا خبره وروګرځیده دومره میوه او کښت (فصل) چه فقیران له مونږ څنې وړی که دا ګرد (تول) مونږ پخپله سره تول کړو نو مونږ ته به له هغه څنې ډیرې ګټې راورسیږي ولې داسې یو تدبیر به وکړو چه فقراء او نورو ته هیڅ ونه رسیږي او ګرد (تول) حاصلات څمونږ کورونو ته راشي نو پخپلو منځونو کښې ئې مشوره وکړه او دا ئې سره غوته کړه چه سهار د وقته باغ ته ځو او خپلې میوې تولوو چه فقیران او نور کسان پرې خبر نه شي دوی دا تدبیر داسې سره غوته کړ إن شاء الله تعالیٰ ئې هم پکښې ونه ویل.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿۱۹﴾ فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿۲۰﴾

پس نازله شوه پر دغه (باغ) یوه طواف کوونکې (بلاء سوځوونکې اور) په شپه کښې له (طرفه د) رب ستا حال دا چه دوی اوده ؤ پس تر ګهیځ (سحر وختې) پورې وګرځید (هغه باغ لکه له بیخه) ریبلې شوی کښت (فصل) یا تک تور لکه توره شپه

تفسیر: یعنی د شپې له مخې سخته سیلۍ راوالوته یا اور ولګید یا بل کوم افت پرې نازل شو او ګرد (تول) کښت (فصل) او باغ له کاره ووت او تک تور وګرځید.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِيْنَ ﴿٢١﴾ اَنِ اغْدُوْا عَلٰى حَرْثِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صٰرِمِيْنَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوْا وَهُمْ يَتَخَافَتُوْنَ ﴿٢٣﴾ اَنْ لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِّسْكِيْنٌ ﴿٢٤﴾ وَّغَدَوْا عَلٰى حَرْدٍ قٰدِرِيْنَ ﴿٢٥﴾

بیا ئې یو بل ته ورغږ کړل په وقت د صباح کښې (داسې) چه صباح له وقته ورشئ کښتو (فصلونو) خپلو ته که چیرې یئ تاسې پرې کوونکې (د میوې لو کوونکې د کښت ـ فصل) نو لاړل دوی او دوی پخپلو منځونو کښې پټې خبرې سره کولې (داسې) چه داخل نه شي هرومرو (خامخا) هغه (باغ ته) نن ورځ پر تاسې باندې هیڅ مسکین محتاج اړ (مجبور) سړی او سهار لاړل په منع د فقیرانو سره (باغ ته) حال دا چه قادر ؤ (په منع د فقیرانو په زعم خپل).

تفسیر: یعنی په دې یقین او باور سره وخوځیدل چه اوس به درومي او ګرد (تول) کښت (فصل) او د باغ حاصلات به په لاس راولي.

فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوْٓا اِنَّا لَضَآلُّوْنَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُوْمُوْنَ ﴿٢٧﴾

بیا هر کله چه وئې لید هغه (باغ تک تور سوځیدلی) وې ویل بیشکه مونږ خامخا لاره ورکه کړې ده (د خپل باغ) بلکه مونږ پخپله محرومه بې برخې شوي یو (له حاصلاتو په سبب د منعې د فقراؤ).

تفسیر: هغه ځمکه او باغ داسې داګ ډبر (خراب) شوی ؤ چه دوی هلته ورسیدل هغه ئې نشو پیژندلی او داسې ئې وګڼل چه لار ئې ورکه کړې ده او بل کوم لوري ته وتلي دي نو بیا چه ښه ورته ځیر شول او غور ئې وکړ وپوهیدل چه ځای خو همغه دی چه دوی ورته راغلي دي مګر دوی له هغه ځني بې برخې او بې نصیبه دي او د الله تعالیٰ له درباره محروم شوي دي.

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾

وویل منځنی بهتر د دوی (په عقل کښی) آیا ما نه ؤ ویلی تاسی ته ولی په پاکی نه یادوی تاسی الله او توبه نه وباسئ له منع د فقیرانو یا ولی نه وایی إن شاء الله)

تفسیر: د دوی په منځ کښی منځنی وررور دیر پوه او هښیار ؤ ده د مشوری په وقت هغوی ته تنبیه کړی وه او دا خبره ئی ورته ویلی وه چه وګوری ورونو! الله تعالیٰ مه هیروئ! ځکه چه دا تول د هغه احسان او انعام دی نو تاسی هم له فقیرانو او مسکینانو څخه هغه مه منع کوئ. کله چه چا د ده خبری ته غوږ کینښود نو دی هم چپ شو او په پته خوله له هغوی سره ملګری شو. څرنګه چه دا خرابی ئی ولیده نو ژر ئی هغه خبره بیا ور په یاد کړه.

قَالُوا سُبْحٰنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَّتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾

وویل دوی پاکی ده رب ځمونږ لره بیشکه مونږ وو پخپله ظالمان (په منع د فقراؤ کښی) بیا مخ واړاوه ځینی د دوی پر ځینو نورو باندی چه یو بل به ئی ملامتوه.

تفسیر: اوس ئی پخپل تقصیر باندی اعتراف وکړ او ګردو (تولو) د الله په لوری مخ واړاوه. او لکه چه د عمومی مصیبت د وقت قاعده ده یو په بل باندی ئی الزام وروستو او در ګرده (توله) به ئی یو بل د دی مصیبت سبب او عامل شمیره.

قَالُوا يٰوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طٰغِينَ ﴿٣١﴾ عَسٰى رَبُّنَا أَنْ يُّبْدِلَنَا خَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلٰى رَبِّنَا رٰغِبُونَ ﴿٣٢﴾

وی ویل دوی ای هلاک افسوس خرابی ده مونږ لره بیشکه مونږ وو له حده تیریدونکی ښایی چه رب ځمونږ بدل راکړی مونږ لره خیر غوره له دی

(باغچی) څخه بیشکه مونږ رب خپل ته رغبت کوونکی یو.

تفسیر: په پای (آخر) کښی تول سره یو ځای شول وی ویل چه په رښتیا سره مونږ ګرم (قصور وار) او ملامت یو ځکه چه مونږ د فقیرانو او غریبانو د برخی د خوړلو په قصد وتلی وو او د حرص او طمع لامله (له وجی) مو اصلی ګټه (فائده) هم له لاسه ووتله. دا څه خرابی چه مونږ ته رارسیدلی دی د هغه ذمه وار مونږ پخپله یو ـ مګر اوس هم مونږ له الله تعالیٰ څخه بی هیلی او ناامیده نه یو او د هغه له مهربانی او لورینی (رحمت) ځنی دا خبره لری نه ګڼو چه هغه له خپل فضل او رحمت ځنی مونږ ته له هغه پخوانی باغ څخه یو بل ښه باغ را په برخه کړی.

كَذٰلِكَ الْعَذَابُ ۭ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوْا يَعْلَمُوْنَ ﴿۳۳﴾

هم داسی (راځی آفت ـ عذاب په دنیا کښی مخالفانو ته له حکمه د رب) او خامخا عذاب آفت د آخرت ډیر لوی دی که چیری وی دوی چه پوهیدلی (په سختی د عذاب د آخرت نو مخالفت به ئی نه ؤ کړی).

تفسیر: یعنی دا خو د دنیا د عذاب یوه وړوکی نمونه وه چه هیچا ئی مخه نشوه نیولی نو د آخرت د خورا (ډیر) لوی عذاب مخه به څوک ونیولی شی. که پوه وی نو ښائی چه سړی په دی خبره باندی ښه وپوهیږی.

اِنَّ لِلْمُتَّقِيْنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنّٰتِ النَّعِيْمِ ﴿۳۴﴾

بیشکه ویریدونکیو (له الله ځان ساتونکیو له معاصیو) ته په نزد د رب د دوی جنتونه ډک له نعمتونو دی.

تفسیر: یعنی د دنیا باغ وبهار پسی دومره زیات ولی لویدلی یی د جنت باغونه له دی ځنی په څو څو درجو لوړ (اوچت) او غوړ دی چه هر راز (قسم) نعمتونه پکښی شته او د هوسائی (آرام) ګرد (تول) اسباب خاص متقیانو او ویریدونکیو لره راتول شوی دی.

اَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِيْنَ كَالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۳۵﴾ مَا لَكُمْ ۟ كَيْفَ تَحْكُمُوْنَ ﴿۳۶﴾

آیا پس وبه ګرځوو مونږ مسلمانان (حکم منونکی) په شان د مجرمانو ګنهګارانو (په خلاصی او ثواب بلکه نه ئی ګرځوو) څه شوی دی تاسی ته

ځرنګه حکم کوئ تاسی (خبره غوته کوئ په برابری د منکرانو او مؤمنانو).

تفسیر: یعني د مکي کفارو د غرور او تکبر له مخې پخپلو زړونو کښې داسی تاکلی (مقرر کړی) ؤ «که د قیامت په ورځ پر مسلمانانو باندی عنایت او ښېنه وشي نو پر مونږ باندی به له هغه څخه ښه او زیاته مرحمت کیږی» او لکه چه په دنیا کښې مونږ په آرامی او هوسائی (راحت) کښې یو هلته به هم له مونږ سره هم داسی معامله کیږی نو دلته داسی فرمائی چه دا به ځرنګه کیدی شی؟ که داسی وشي نو د دی مطلب به داسی وی چه د یوه وفا لرونکی غلام چه تل د خپل بادار (سردار) د حکم منلو دپاره تیار ولاړ وی او د یوه بدکار او باغی سړی انجام به سره یو شان ته وی بلکه هغه بدکار له وفادار ځنی ښه وی. دا هغه خبره ده چه سلیم عقل او صحیح فطرت ئی هیڅ نشی منلی.

أَمْ لَكُمْ كِتَٰبٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَٰنٌ عَلَيْنَا بَٰلِغَةٌ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ۙ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ أَيُّهُم بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾

آیا له تاسی سره شته کوم کتاب چه په هغه (له آسمانه نازل شوی کتاب) کښې لولئ تاسی داسی چه بیشکه تاسي لره دی په هغه (کتاب) کښې خامخا هغه څه چه خوښوئ ئی تاسی. آیا شته تاسی لره قسمونه پر (وعدو د) مونږ باندی چه رسیدلی وی تر ورځی د قیامت پوری بیشکه چه شته تاسی ته هغه چه پری حکم کوئ تاسی پوښتنه وکړه له دوی نه چه کوم یو له دوی نه په دغه (حکم چه کوی ئی) ضامن ذمه اخیستونکی دی (دوی ته).

تفسیر: یعني دا خبره چه مسلم او مجرم سره یو برابر وګڼل شي ښکاره ده چه له عقل او فطرت څخه مخالفه ده. بیا د دی په تاکید او تائید کښې کوم عقلی دلیل هم له تاسی سره شته؟ آیا په کوم معتبر کتاب کښې داسی کوم مضمون تاسی لوستی دی چه هر هغه شی چه تاسی ئی د خپلو ځانونو دپاره غوره کوی، همغه به تاسی ته درکاوه شي؟. او ستاسی ګردی (تولی) غوښتنی او په زړه پوری خبری پوره کیدونکی دی؟ یا به الله تعالیٰ تر قیامت پوری داسی قسم خوړلی وی چه تاسی هر هغه شی چه پخپلو زړونو کښې وتاکی (مقرر کړئ) همغه به تاسی ته درکاوه شي؟ او همغسی چه اوس تاسی هم په عیش او استراحت کښې یئ تر قیامت پوری به په هم دی حال کښې وساتل شئ؟ هغه سړی چه د دوی له منځه داسی دعوی کوی نو د دی خبری د

ثابتولو ذمه واری ښائی پخپله غاړه ونیسی رائیوله او مخامخ ئی ودروه چه وئی وینو او وئی پوښتو چه له کومه وائی؟ او څه غږیږی؟.

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِن كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾

آیا شته دوی لره شریکان (په دغه دعوی کښی په زعم د دوی) نو رادی ولی هغه شریکان خپل که چیری وی دوی صادقان رښتینی (په دی دعوی خپله کښی).

تفسیر: یعنی که له هغوی سره هیڅ یو عقلی او نقلی دلیل نشته او یواځی د دروغو بتانو په نامه داسی ویناوی کوی چه هغوی به له مونږ سره داسی او هسی کوی او داسی مرتبی رابښی ځکه چه هغوی (استغفر الله) په خدائی کښی برخه لرونکی او مله دی نو په داسی دعوو کښی د هغوی رښتینوالی هلته ثابتیږی چه دوی دی شریکانو ته د الله تعالیٰ په مخ کښی هم دعوت او بلنه ورکړی او د هغوی په وسیله خپلی په زړه پوری خبری او چاری پر دوی باندی اجراء کړی. خو دا خبره دی هر چاته په یاد وی چه هغه ناحق معبودان د خپلو عابدانو په نسبت دیر عاجزان او ناتوانان دی. هغوی ستاسی هیڅ مرسته (مدد) نشی کولی ځکه چه هغوی خپلو ځانونو ته هم څه مدد نشی رسولی.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

(او یاده کړه) هغه ورځ چه بربندوالی به وکړی شی له پنډی نه (او سخت وقت راشی د قیامت) او راوبه بللی شی دغه (کافران) طرف د سجدی کولو ته (لپاره د امتحان) پس توان به نه ئی ونه شی (سجدی کولو ته).

تفسیر: د دی قصه د شیخینو په حدیث کښی مرفوعاً داسی راغلی ده چه «حق تعالیٰ به د قیامت په میدان کښی خپل ساق ښکاروی.» «ساق» پنډی ته وائی دا به د الهیه ؤ صفاتو له حقائقو څخه کوم خاص صفت او یا حقیقت وی چه هغه ته ئی د کوم خاص مناسبت لامله (له وجی) (ساق) وفرمایه. لکه چه په قرآن کریم کښی د (ید ـ لاس) او (وجه ـ مخ) الفاظ هم راغلی دی چه دغه ټول مفهومات د متشابهاتو له دلی څخه بلل کیږی چه پر دوی هم بلاکیف همغسی چه ښائی سری ایمان راوړی لکه چه د الله تعالیٰ په ذات ـ وجود ـ حیات ـ سمع ـ بصر او نورو صفاتو باندی مونږ بلاکیف ایمان او عقیده لرو. په همغه حدیث کښی راغلی دی چه «د الله تعالیٰ د تجلی له لیدلو څخه ګرد (ټول) مؤمنین او مؤمنات په سجده لویږی مګر هغه سری چه

د ریاء دپاره به ئی سجدی کولی د هغه ملا به سمه سیخه وچه پاتی کیږی او سجدی کولو دپاره به نه کږیږی. هر کله چه ریاکاران او منافقان په سجده کولو باندی قدرت نه مومی نو د کافرانو عدم قدرت او ناتوانی په سجده کولو کښی په ښه ډول (طریقه) سره ثابتیږی.» دا گردی (تولی) چاری په قیامت کښی ځکه کیږی چه مؤمن او کافر ـ مخلص او منافق په ښکاره ډول (طریقه) سره څرگند (ښکاره) شی. او د هر یوه باطنی حالت په حسی ډول (طریقه) سره وکتل شی.
تنبیه: پر متشابهاتو باندی پخوا له دی نه خبری کړی شوی دی. او حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله د دی «کشف ساق» د آیت په تفسیر کښی ډیره ښه او عالی او عجیبه تبصره پر متشابهاتو باندی کړی ده ـ فلیراجع.

خَاشِعَةً اَبۡصَارُهُمۡ

حال دا چه ذلیلی ښکته به وی (له شرمه) سترگی د دوی

تفسیر: یعنی د ندامت او شرمندگی لامله (له وجی) به یی سترگی تیټی وی او نشی ئی پورته کولی.

تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٌ ۚ وَقَدۡ كَانُوۡا يُدۡعَوۡنَ اِلَى السُّجُوۡدِ وَهُمۡ سٰلِمُوۡنَ ﴿۴۳﴾

راگیر کړی به وی دوی ذلت خواری او بیشکه ؤ دوی (په دنیا کښی) چه بلل کیدل دوی طرف د سجدی کولو ته او دوی به ؤ روغ رمټ (نو سجده به یی نه کوله).

تفسیر: یعنی په دنیا کښی هغوی ته د سجدی حکم ورکړی شوی ؤ کله چه دوی روغ رمټ ؤ او پخپل واک (اختیار) ئی سجدی کولی شوی هلته دوی په اخلاص سره هیڅ سجده ونه کړه د هغه اثر داسی شو چه استعداد ئی باطل شو. اوس که غواړی چه سجده وکړی نه یی شی کولی.

فَذَرۡنِیۡ وَمَنۡ يُّكَذِّبُ بِهٰذَا الۡحَدِيۡثِ ؕ سَنَسۡتَدۡرِجُهُمۡ مِّنۡ حَيۡثُ لَا يَعۡلَمُوۡنَ ﴿۴۴﴾

نو پریږده ما او هغه څوک چه دروغ وائی په دی خبری (قرآن) باندی ژر ده

چه ویه نیسو مونږ دوی ورو ورو (او نژدی به یی کړو عذاب ته) له هغه ځایه چه دوی نه دی پری پوه.

تفسیر: یعنی د هغوی په عذاب کښی لویدل یقینی دی. خو د دوی د دی څو ورځنی د توقف او د عذاب د ډیل په نسبت تاسی مه خپه کیږئ ـ او د هغوی معامله ماته پریږدئ زه به پخپله د هغوی چاره وکرم. او داسی په ورو ورو او په تدریج سره به ئی دوزخ ته بوځم او زینه په زینه به راښکته کړو دوی او ورو ورو به نژدی کړو دوی عذاب ته چه هغوی په ځان هم خبر نشئ. دوی به پخپلو چرتو (خیالونو) کښی ډوب تللی وی خو د دوی بنستونه (بنیادونه) له بیخه خیژی.

وَاُمۡلِیۡ لَهُمۡ ؕ اِنَّ کَیۡدِیۡ مَتِیۡنٌ ﴿۴۵﴾

او تال ورکوم دوی ته (په دنیا کښی) بیشکه ځما کید ـ مکر ـ وار کلک دی (او تدبیر می پوخ دی).

تفسیر: یعنی ځما لطیف او خفیه تدبیر داسی پوخ دی چه په هغه باندی دا خلق پوهیدی نشی نو بیا به دوی هغه څرنگه ماتولی شی.

اَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ اَجۡرًا فَهُمۡ مِّنۡ مَّغۡرَمٍ مُّثۡقَلُوۡنَ ﴿۴۶﴾ اَمۡ عِنۡدَهُمُ الۡغَیۡبُ فَهُمۡ یَکۡتُبُوۡنَ ﴿۴۷﴾

آیا ته غواړی له دوی ځنی (په تبلیغ د رسالت) څه اجر مزدوری نو دوی د هغه له زیان تاوان څخه درونډ بار کړی شوی دی (نو ځکه مخ درڅخه اړوی؟ بلکه نه ئی غواړی!) آیا شته په نزد د دوی پټه خبره علم الغیب پس دوی ئی لیکی (له هغه څخه دغه حکم د برابری د مؤمن او د کافر).

تفسیر: یعنی د افسوس او د تعجب ځای دی چه دا خلق داسی د تباهی په لوری ورځی څو ستاسی خبری نه منی. آخر د دوی د نه منلو سبب څه شی دی؟ آیا تاسی له دوی ځنی کومه معاوضه تنخواه ـ کمیشن ـ او نور څه غواړئ چه د هغه له پاره هغوی ځان بیرته راکاږی؟ یا پخپله له هغوی سره د پټو خبرو څه حال او احوال شته؟ یا د الله تعالیٰ وحی دوی ته راځی؟ او هغوی هغه په ډیر حفاظت سره لکه قرآن غوندی لیکی نو ځکه ستاسی متابعت ته ځان اړ (محتاج) او مجبور نه بولی او آخر به څه نه څه په منځ کښی وی. کله چه پر هغوی باندی هیڅ

یو بار نه اچول کیږی او له هغه شی څخه دوی مستغنی او بی پروا هم نه دی نو د دوی د دی نه منلو سبب به پرته (علاوه) له ضده عناده ـ انکاره ـ رخی (کینی) او عداوت بل شی کیدی نشی

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾

نو صبر کوه حکم د رب خپل ته (په باب د منکرانو کښی) نو مه کیږه ته (په تنگ دلی او تلوار کښی) لکه خاوند د ماهی کب (په تنگ دلی او تلوار کښی) کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غم غصی نه.

تفسیر: یعنی د کب (ماهی) په گیډه کښی تلونکی پیغمبر حضرت یونس علیه وعلیٰ نبینا الصلوٰة والسلام په شان د مکذبینو په معامله کښی تنگدلی او ویره مه ښکاروی د دوی قصه پخوا له دی نه په څو څو ځایونو کښی لږه لږه تیره شوی ده

﴿ إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴾ ـ کله چه غږ وکړ او دی و ډک له غصی نه) یعنی د قوم له لوری له غصی نه ډک شوی و له ډیره قهره ئی د عذاب په غوښتلو کښی ډیره چالاکی بلکه پیشگوئی وکړه.

تنبیه: د «مکظوم» معنیٰ مفسرینو داسی کړی ده چه دی د ډیری اندیښنی او خپگان له لاسه کړی ده او د هغه دا غم د څو نورو غمونو مجموعه وه. یو د قوم د ایمان نه راوړلو بل د عذاب د بیرته لویدلو. بل د بی له صریح اذن او اجازی څخنی له ښاره وتلو ـ او برسیره (سیوا) په هغوی باندی د هغه د ده د بندی پاتی کیدلو د ماهی په گیډه کښی. نو ده په دی وقت کښی داسی دعاء وکړه ﴿ لَا إِلٰهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴾ نو دلته د الله تعالیٰ فضل پری وشو او د ماهی له گیډی څخه ئی نجات وموند.

لَوْلَا أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِّنْ رَّبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ ﴿٤٩﴾

که چیری نه وی دا چه مونډلی وی ده نعمت احسان له لوری د رب د ده نو خامخا به پری وتی و دی (له گیډی د مهی نه) په سپیره ډگر (میدان) کښی او دی به ملامت کړی شوی و (ولیکن مرحوم شو له طرفه د رب نو ځکه ملامت نه شو)

تفسیر: یعنی د توبی له قبول څخه وروسته که د الله تعالیٰ زیات فضل او احسان د هغه لاس

نیونه نه وی کړی نو په هغه وچ کلک لوی میدان کښې چه د ماهی له ګیډی څخه د باندی لویدلی همغسی ملزم شوی به پروت و. او هغه کمالات او کرامات به بیا نه ورته ښېل کیدل خو یوازې د الله تعالیٰ د فضل او مهربانی لامله (له وجی) د هغه د ابتلاء په وقت کښې هم هغه شیان له هغه سره پاتی ؤ.

فَاجْتَبٰهُ رَبُّهٗ فَجَعَلَهٗ مِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿٥٠﴾

پس غوره کړ دغه (یونس) لره رب د ده (په نبوت سره) نو ګرځولی ئی و دی له (کاملانو صالحانو انبیاؤ څخنی)

تفسیر: یعنی بیا ئی د هغه نوره رتبه هم لا اوچته کړه او په اعلیٰ درجه نیکو خلقو کښې ئی ورداخل کړ. په حدیث کښې راغلی دی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له تاسی څخنی دی هیڅ یو داسی ونه وائی چه زه د یونس علیه السلام بن متی څخه ښه او بهتر یم»

وَاِنْ يَّكَادُ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُوْلُوْنَ اِنَّهٗ لَمَجْنُوْنٌ ﴿٥١﴾

او بیشکه نژدی و هغه کسان چه کافران شوی دی خامخا وبه ښویوی تا (وبه دی غورځوی په ځمکه) په سترګو خپلو سره هر کله چه واوریده دوی قرآن (ستا له ژبی) او وائی دوی (د کینی له مخی) بیشکه دغه (محمد) لیونی دی

تفسیر: یعنی د قرآن کریم له اوریدلو څخه له غیظ او غضبه خوتکیږی او په هسی ږدو سترګو تاسی ته ګوری چه تاسی پخپلو سترګو سره له ځایه وښویوی یا خامخا هلاک دی کړی تا لره یا دی وغورځوی له مرتبی خپلی نه او په ژبه سره هم چتی (بیکاره) اپلتی خبری کوی چه استغفرالله دا سړی لیونی شوی دی او د ده هیڅ یوه خبره (نعوذ بالله) د التفات وړ (قابل) نه ده مقصد دا دی چه داسی غواړی چه تاسی وویروی او د صبر او د استقامت له ځایه مو وخوځوی مګر تاسی همغسی سم پخپل مسلک باندی کلک اوسئ! او مه زړه تنګه کیږئ او په هره معامله کښې خپل خپګان مه ښکاره کوئ! او مه چالاکی کوئ! ویره او مداهنت مه اختیاروئ!.
تنبیه: ځینی له ﴿لَيُزْلِقُوْنَكَ بِاَبْصَارِهِمْ﴾ څخه دا مطلب اخلی چه د کفارو څخنی هغه کسان چه په سترګو کولو کښې دومره مشهور ؤ په دی باندی ئی وګمارل چه پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم باندی خپلی بدی سترګی واچوی! لکه چه هغه نظر اچوونکی سړی راغلل او په خورا (ډیر)

قوت سره ئی پر رسول الله مبارک باندی چه په لمانځه مشغول و نظر واچوه او خپل زيات همت ـ زيار (کوشش) ئی په هغه کښی ولګوه مګر د حضرت محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم فقط په دومره ويلو سره هغوی ناکام پاتی شول چه **«لاحول ولاقوة الابالله»** پاتی شوه دا خبره چه په نظر لګيدلو او يا نظر اچولو باندی هم څه وينا وکړه شی خو دا ئی ځای نه دی. او څنګه چه نن مسمريزم يوه باقاعده فن او چاره شوی ده نو په هغه کښی زيات بحث او څيړنه (تحقيق) کول ښه کار نه دی.

وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٥٢﴾

او حال دا دی چه نه دی دا (قرآن) مګر خو ذکر پند دی ټولو عالميانو لره.

تفسير: يعنی په قرآن کښی د ليونتوب او جنون خبری چيری دی. هغه خو د ګردی (ټولی) نړی (جهان) او نړی والانو (اهل جهان) دپاره د خورا (ډير) لوی ذکر پند او د نصيحت لويه ذخيره ده. په دی کښی د بنی نوع انسان اصلاح او فلاح جاری پرتی دی او په رښتيا سره همغه سری ليونی باله شی چه د دی پاک کلام ليونی نه وی او د زړه په اخلاص سره ئی نه منی.

تمت سورة القلم بفضل الله وكرمه ومنه

سورة الحآقة مكية وهى اثنتان وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (٦٩) تسلسلهاحسب النزول (٧٨) نزلت بعد سورة الملک.

د «الحآقة» سورت مکی دی (٥٢) آيته (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٦٩) او په نزول کښی (٧٨) سورت دی

وروسته د «الملک» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

الْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾

هغه (قيامت) حق واقع کيدونکی ـ څه شی دی هغه حق واقع کيدونکی.

تفسیر: یعنی د قیامت هغه ګړئ ـ چه د هغی راتلل له ازله د الله تعالیٰ په علم کښی ثابت او تاکلی (مقرر) شوی دی. کله چه حق له باطل څخه بالکل ښکاره او بی له کوم التباس او اشتباه څخه هر شی بیل او جلا (جدا) کیږی او ګرد (ټول) حقائق په پوره کمال او سبوغ سره څرګندیږی (ښکاریږی) او د هغه د ذات په نسبت ګرد (ټول) جګړه کوونکی هلته مغلوب او مقهور کیږی نو هلته به وپوهیدی شی چه هغه ګړی څه شی ده؟ او څرنګه احوال او کیفیات په هغی کښی شته؟.

وَمَآ اَدۡرٰىكَ مَا الۡحَآقَّةُ ؕ﴿۳﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه شی دی هغه (قیامت) حق واقع کیدونکی.

تفسیر: یعنی که هر څومره یو خورا (ډیر) لوی سړی هر څومره فکر ووهی او خپل چرت (خیال) او جاج (اندازه) وچلوی د هغی ورځی د ویروونکی ننداری او زړه خوځوونکی پیښی منظری ته ئی فهم او ادراک نه وررسیږی. هو! د تقریب الی‌الفهم دپاره د تمثیل او تنظیر په ډول (طریقه) څو واقعی وروسته بیانیږی چه په دنیا کښی د هغه کبریٰ قیامت د یوی وړوکی او بیخی حقیری او ناتمامی نمونی کار ورکوی. ګویاکی دا د وړوکی (حاقی) یادونه د هغی لوئی (حاقی) دپاره د یوه تمهید کار ورکولی شی.

كَذَّبَتۡ ثَمُوۡدُ وَعَادٌۢ بِالۡقَارِعَةِ ﴿۴﴾

دروغ ویلی ؤ ثمودیانو او عادیانو په (هغه قیامت) ټکوونکی (د زړونو او د غوږونو په سختیو سره)

تفسیر: یعنی د ثمود او د عاد قومونو دا د قیامت راتلونکی ګړئ دروغ وبلله چه هغه به ګرد (ټول) څمکه آسمان ـ لمر ـ سپوږمی ـ ستوری ـ غرونه او سری ټکوی او ډیر سخت شیان تری وړی وړی او ذری کیږی بیا وګوره چه د دی دواړو انجام او پای (آخر) څرنګه شو؟.

فَاَمَّا ثَمُوۡدُ فَاُهۡلِكُوۡا بِالطَّاغِيَةِ ﴿۵﴾

پس هر څه چه ثمودیان ؤ نو هلاک کړل شول (هغوی) په سخت آواز (د جبریل یا په سبب د سرکښی خپلی)

تفسیر: یعنی یوه سخته زلزله له یوه سخت آواز د جبریل علیه السلام سره یو ځای راغله او ګرد (تول) ئی سره لانْدی باندی کړل یا هلاک شول ثمودیان په سبب د سرکشیو خپلو سره چه د صالح علیه السلام ناقه ئی ګوده او هلاکه کړه.

وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝٦

او هر څه چه عادیان ؤ نو هلاک کړی شوی ؤ (دوی) په باد سخت آواز کوونکی (یا په ډیر سخت له حده تیریدونکی یخ باد)

تفسیر: یعنی هغه باد (وربښ) دومره سخت او شدید ؤ چه په هغه باندی د هیڅ یوه موجود زور نه رسیده تر دی چه هغو پرښتو له واکه (اختیاره) هم د هغه سخت باد اداره کول نه و پوره او د هغوی له لاسو ځنی هم الوت چه د هغه باد په اراده باندی مسلطی او مقرری وی.

سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَىٰ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝٧ فَهَلْ تَرَىٰ لَهُم مِّن بَاقِيَةٍ ۝٨

مقرر کړی ؤ (الله) دغه (باد) پر دوی باندی اووه شپی او اته ورځی متواتر پرله پسی برابر نو لیده به تا هغه قوم (د عاد) په هغه کښی لویدلی (مړه پراته په ځمکه باندی) ګواکی دوی (له جهت د لویوالی د جثو بیخونه) ډډونه د خرماؤ دی (هلاک پریوتلی په ځمکی باندی) نو آیا وینی ته کوم یو (نفس) له دوی ځنی باقی پاتی شوی (بلکه هیڅ ئی نه وینی).

تفسیر: یعنی هغه قومونه چه لنګ وهلی د مباحثی او مناقشی ډګر (میدان) ته راوتی ؤ او په لوړو (اوچتو) غږونو سره به ئی ویل. څوک به وی چه له مونږ ځنی زیات زور ولری؟ هغه هم ځمونږ له هغه زورور باد او وربښ سره مقابله ونشوه کړی. او ډیر پهلوانان ئی د هغه زورور وربښ (باد) د څپیړو په مخ کښی داسی کم قوت او بی سیکه او اوږده غځیدل لکه د خرما لوی ډډونه چه سرونه ئی وهلی شوی او له بیخه او بنسټ (بنیاد) څخه راوویستل شی. نو آیا وینی ته کوم یو له دوی ځنی پاتی شوی؟ بلکه وبه نه وینی یو تن هم له هغوی څخه پاتی شوی یعنی د هغو قومونو ذریه او برګ (نسل) پاتی نه شو ـ او د دنیا له مخ څخه بیخی فنا شول.

وَجَآءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهٗ وَالْمُؤْتَفِكٰتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُوْلَ رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَّابِيَةً ﴿١٠﴾

او راغی فرعون او هغه چه پخوا له هغه ځنی و او (اهل د) کلیو چپه (الته) کړی شویو په ګناهونو سره (چه شرک و) نو حکم ونه مانه دوی د رسول د رب د دوی نو (الله) ونیول هغوی په نیولو سختو سره.

تفسیر: یعني وروسته له عاد او ثمود څخه فرعون ډیری سختی خبری او تکبر او ځانمنمی (لویئ) کولی او پخوا له هغه څخه نور څو قومونه هم سره له لویو ګناهونو تیر شوی دی لکه د نوح قوم او د شعیب قوم او د لوط قوم چه د هغوی کلی سره له کلیوالو د هغو په بل مخ واړول شول دوی ګردو (تولو) د خپلو خپلو پیغمبرانو خبری نه منلی ـ او د الله تعالیٰ مقابلی ته راوتلی ؤ او د الله تعالیٰ له احکامو څخه ئی غاړی غړولی وی په پای (آخر) کښی د الله تعالیٰ له لوری دوی ګرد (تول) په لویو آفتونو سره ککړ شول او په هسی سختو بلاؤ کښی اخته شول چه د هغوی ژغورنه (نجات) له هغه ځنی مشکله وه. هو! د الله تعالیٰ په مخ کښی د هیچا له لاسه هیڅ شی نه دی پوره.

اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَآءُ حَمَلْنٰكُمْ فِی الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَّتَعِيَهَآ اُذُنٌ وَّاعِيَةٌ ﴿١٢﴾

بیشکه مونږ هر کله چه طغیان وکړ اوبو راپورته شوی په هر شی باندی پورته کړی وو مونږ تاسی په تلونکی بیړی (د نوح) باندی لپاره د دی چه وګرځوو مونږ دا (واقعه) تاسی ته تذکره پند (په نجات د مؤمنانو او غرق د کافرانو) او په یاد دی ولری (ودی ساتی) دا (نصیحت) غوږونه یادوونکی ساتونکی.

تفسیر: یعني د نوح علیه السلام په زمانه کښی کله چه طوفان راغی نو ښکاره وه چه په هیڅ ډول (طریقه) د هیڅ یو انسان پاتی کیدل او ژغورنه (نجات) له هغه ځنی ممکنه نه وه او ځمونږ قدرت او عام انعام ـ اکرام ـ او احسان ؤ چه ګرد (تول) منکران مو ډوب کړل او یواځی نوح علیه السلام او د هغه ملګریو ته مو نجات ورکړ نو ښه په داسی یوه لوی طوفان کښی د هغی وړوکی بیړی سلامت پاتی کیدل له توقع او هیلی (امید) ځنی لوړ (اوچت) کار نه دی؟ او آیا

هغه ځمونږ د قدرت او حکمت یوه علامه او نښه نه ده؟ تر څو هغه ژغورلی (بچ) شوی انسانان د هغه لوی طوفان او د خپلی ژغورنی (نجات) قصی نورو ته وکړی او په دی ډول (طریقه) سره دا پیښه تر آخر پوری د هر سړی په یاد پاتی وی نو دغه خبری د هغو غوږونو له یاده چه کومه معقوله خبره اوری او پری پوهیږی او په یاد ئی ساتی هیڅ کله به نه هیریږی چه په یوه زمانه کښی د الله تعالیٰ له لوری ځمونږ پر پلرونو باندی هسی یو لوی احسان شوی دی. او په دی باندی وپوهیږی، لکه چه د دنیا په جګړو او پیښو کښی تل فرمان برداران له نافرمانانو څخنی بیلیږی هم داسی حال به د قیامت په ویروونکی (حاقه) کښی هم کیدونکی وی. وروسته له دی نه بیا الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه په هم دی لوری خپل کلام منتقل کوی.

فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾

بیا کله چه پوکی وشی په صور شپیلی کښی پوکی یو او پورته کړه شی ځمکه او غرونه (له خپلو ځایونو) نو مات به کړل شی دا دواړه (توتی توتی) په ماتولو یوه سره نو په دغه ورځی کښی به واقع شی (هغه) واقع کیدونکی (قیامت)

تفسیر: یعنی د صور (شپیلی) له پو کیدلو سره به سم ځمکه او غرونه له خپل اصلی صورت څخنی راووځی او ګرد (تول) سره وړوکی وړوکی ذری ذری او بخرکی بخرکی کیږی نو هم دا د قیامت د قائمیدلو وقت دی.

وَانشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلَىٰ أَرْجَائِهَا

او وبه چوی (څیری به شی) آسمان بیا هغه (آسمان) په دغه ورځ کښی سست ضیف وی او ملائکی پرښتی به وی په څنډو (غاړو) د هغه (آسمان)

تفسیر: یعنی نن ورځ چه آسمان دومره کلک او مضبوط دی چه سره د لکونو کلونو د تیریدلو بیا هم هیڅ یو سوری او کندو پکښی نه لیده کیږی په هغی ورځی کښی به شلیږی او توتی توتی کیږی به کله چه د هغه د منځنی برخی نړیدل شروع کیږی نو پرښتی به د هغه څنډی (غاړی) ته ځی.

وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ ثَمَٰنِيَةٞ ﴿١٧﴾

او پورته به کړی عرش د رب ستا د پاسه د دوی په هغه ورځ کښې اته (پرښتې).

تفسير: اوس څلورو پرښتو عظيم عرش راپورته کړی دی چه د هغه د لويوالی او ارت والی علم يوائځی له پاک پروردګاره سره دی په هغه ورځ کښې له هغوی سره څلور پرښتې نوری هم ملګری کيږی. په «تفسير عزيزی» کښې د دی عددونو په حکمت او د دی پرښتو پر حقائقو باندی ډير دقيق او بسيط بحثونه شوی دی ښائی چه شائقين به ئې هلته ولولی.

يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ ﴿١٨﴾

په دغه ورځ کښې به تاسی حاضر وړاندی کړل شئ (الله ته سره د حساب) پټه به نه پاتی کيږی له (اعمالو د) تاسی هيڅ يوه پټه خبره

تفسير: يعنی په هغه ورځ کښې به تاسی د الله تعالیٰ دربار ته راحاضر کړی شئ او د هيچا هيڅ يوه نيکی او بدی به نه پټيږی او ګرد (تول) عام منظر ته به راښکاره کړی شی.

فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ ﴿١٩﴾

نو هر هغه څوک چه ورکړ شی کتاب عمل نامه د ده په ښی لاس د ده نو وبه وائی (له خوشالی داسی چه) راشئ (واخلئ) او ولولئ تاسی دا ځما کتاب عملنامه.

تفسير: يعنی په هغی ورځی کښې هره اعمالنامه چه په ښی لاس کښې ورکړه شی هغه د نجات او د مقبوليت علامه ده نو هغه له ډيری خوښی ځنی هر سړی ته ورښکاروی او وائی به چه راځی ځما اعمالنامه ولولئ!.

إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ حِسَابِيَهۡ ﴿٢٠﴾

بيشکه ما يقين کاوه (په دنيا کښې) چه بيشکه زه پيوست کيدونکی يم له حساب خپل سره.

تفسیر: یعنی په دنیا کښې ئې هسې خیال کاوه چه یوه ورځ به ضرور ځما حساب او کتاب اخیست کیږی نو ځکه زه ویریدم او د خپل ځان سره می محاسبه کوله نن شکر دی چه د هغه په زړه پورې نتیجه وینم چه د خدای په فضل سره ځما حساب بالکل صاف او پاک دی.

فَهُوَ فِیْ عِیْشَةٍ رَّاضِیَةٍ ﴿۲۱﴾ فِیْ جَنَّةٍ عَالِیَةٍ ﴿۲۲﴾ قُطُوْفُهَا دَانِیَةٌ ﴿۲۳﴾

نو هغه (شخص) دی په عیش ښه کښې (چه دی به پرې راضي وی) په جنت عالی لوی اوچت کښې چه میوی به ئې نژدې وی.

تفسیر: چه په ولاړه ـ ناسته ـ ملاسته او هر وقت او هر حال کښې په ډیره آسانی سره په لاس راځی او په ښه ډول (طریقه) سره شوکولی کیږی!

كُلُوْا وَاشْرَبُوْا هَنِیْٓـًٔا بِمَآ اَسْلَفْتُمْ فِی الْاَیَّامِ الْخَالِیَةِ ﴿۲۴﴾

(ورته وبه ویل شی) خورئ او څښئ په اشتهاء هضم سره په بدل د هغو عملونو خپلو چه مخکښې لیږلی ؤ (تاسی ای مؤمنانو) په ورځو تیرو شویو د دنیا کښې.

تفسیر: یعنی په دنیا کښې تاسی خاص د الله تعالیٰ دپاره د خپلو نفسانی خواهشونو مخې مو نیولی وی او د لوږی او تندی ربړونه (تکلیفونه) مو پر ځان اخیستی ؤ نن هیڅ یو رنځ او تکلیف په تاسی باندی نشته. په ښو مزو او اشتهاء سره هر شی مو چه زړه غواړی خورئ او څښئ ئی! ځکه چه نه مو طبیعت خفه او نه منغض او نه منقبض کیږی او نه د بدهضمی او د بولو او غائطو او د بلې ناروغی اندیښنه له تاسو سره شته او نه مو د دی نعمتونو زوال په تصور کښې راځی.

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِیَ كِتٰبَهٗ بِشِمَالِهٖ ۙ فَیَقُوْلُ یٰلَیْتَنِیْ لَمْ اُوْتَ كِتٰبِیَهْ ﴿۲۵﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِیَهْ ﴿۲۶﴾ یٰلَیْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِیَةَ ﴿۲۷﴾ مَآ اَغْنٰی عَنِّیْ مَالِیَهْ ﴿۲۸﴾ هَلَكَ عَنِّیْ سُلْطٰنِیَهْ ﴿۲۹﴾

او هر هغه څوک چه ورکړ شي کتاب عملنامه د ده په کیڼ لاس د ده نو وبه وائی (له غمه داسې چه) ای کاشکی نه وی راکړی شوی ماته دا کتاب اعمالنامه ځما او نه وم پوه شوی زه چه څه دی حساب ځما. ای کاشکی وی (ړومبنی مرګ ځما په دنیا کښې) خلاصوونکی (ځما له دوهم حیات) هیڅ دفع ونه کړه له ما ځنی مال ځما برباد شو له ما ځنی سلطنت حکومت ځما.

تفسیر: یعنی د شا له لوری په کیڼ لاس کښې د هر چا اعمالنامه چه ورکوله کیږی هغه پوهیږی چه په ما باندې کمبختی راغلې ده. نو په دې وقت کښې په ډیر حسرت سره داسې تمنا کوی چه کاشکی ځما دا اعمالنامه نه وی راکړی شوی او زه نه خبریدی چه ځما حساب او کتاب څرنګه دی! کاشکی په مړینې مې دا قصه پای (آخر) ته رسیدلې وی! او زه د تل دپاره مړ پروت وی! او له مړینې څخه وروسته مې بیا دا ژوندون نه په برخه کیدی او که ژوندی کیدم خو بیا زر د مرګی یوه لقمه او نمړی کیدلی!! افسوس چه هغه مال ـ جاه ـ حکومت او دولت مې هیڅ په کار رانغی ـ او نن مې د هغو ګردو (تولو) شیانو هیڅ یو شی په سترګو نه راځی. نه څه دلیل او حجت په لاس لرم او نه څه عذر او معذرت کولی شم.

(نو الله تعالیٰ اجل شانه واعظم برهانه خازنانو د جحیم ته داسې حکم فرمائی چه)

خُذُوْهُ فَغُلُّوْهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيْمَ صَلُّوْهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِيْ سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُوْنَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوْهُ ﴿٣٢﴾

ونیسئ دی! پس په ځنځیر سره وتړئ دی! بیا (اور د) د دوزخ ته وغورځوئ دی! بیا په یوه ځنځیر کښې چه ګزونه د هغه اویا ګزه وی پس ننه باسئ دی (په دوزخ کښې)!.

تفسیر: پرښتو ته به حکم کیږی چه هغه ونیسئ! او غاړکی ئی په غاړه کښې ورواچوئ! او په اور کښې ئی غوپه کړئ! او په هغه ځنځیر کښې ئی چه اوږد والی ئی اویا ګزه دی وتړئ! تر څو د سوځیدلو په وقت کښې هیڅ ونه خوځیدی شی ځکه چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو ځنی سوځیدونکی لږ څه تخفیف حس کولی شی.

تنبیه: له ګز ځنی د هغه ځای ګز مراد دی چه د هغه اندازه هم الله تعالیٰ ته معلومه ده.

إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾

بیشکه دی و (په دنیا) چه ایمان ئی نه راووړ په الله لوی باندی او تاکید تیزوالی به ئی نه کاوه په طعام ډوډی ورکولو د مسکینانو محتاجانو باندی.

تفسیر: یعنی چه په دی دنیا کښی اوسیده نه ئی د الله تعالیٰ حق پیژنده او نه ئی د بندګانو د حقوقو ساتنه کوله د فقیرانو او د محتاجانو لاس نیونه او ګروېږنه (تپوس) چیری حتیٰ نورو ته ئی هم په دی مورد کښی څه تشویق او ترغیب ور نه کړ بیا په الله تعالیٰ باندی همغسی چه ښائی ایمان ئی رانه ووړ نو نجات به چیری وی او کله چه کوم لوی او وړوکی کار د دوی له لاسه ونه ووت نو د دوی د عذاب د تخفیف هم هیڅ یو صورت نه دی پاتی.

فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾

نو نشته ده ته نن ورځ په دی ځای کښی کوم دوست (دافع د عذاب)

تفسیر: یعنی لکه چه هغه الله تعالیٰ ئی خپل دوست نه کړ نو نن به د هغه دوست څوک شی چه د ده حمایت وکړی او دی له عذابه وژغوری (وساتی). یا د مصیبت په وقت کښی تسلی ورکړی.

وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾

او نشته هیڅ طعام (چه وئی خوری) مګر خو (د دوزخیانو د زخمونو) له وینو او زوو ځنی چه نه خوری دغه (غسلین) مګر همغه خطاکاران ګناهګاران (ئی خوری).

تفسیر: له طعام او خوړو څخه انسان ته قوت رسیږی مګر دوزخیانو ته هیڅ یو داسی مرغوبه خواړه نه وررسیږی چه د هغوی د راحت او د قوت سبب شی. هو! یوائحی هغوی ته به د دوزخیانو د زخمونو زوی ورکولی کیږی چه هغه به برته (علاوه) له هغو ګنهګارانو څخه بل څوک نشی خوړی او هغه هم د لوږی او تندی له شدته تیروتلی په دی خیال سره ئی خوری او داسی ئی ګڼی چه د هغه ځنی هغه ته څه ګټه وررسیږی وروسته له هغه دا ورښکاریږی چه د هغه خوړلو د لوږی له ربړه (تکلیفه) لوی ربړ(تکلیف) ورپیښ کړ. **(اعاذنا الله من سائر انواع العذاب فی الدنیا والآخرة)**

فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۳۸﴾ وَمَا لَا تُبْصِرُوْنَ ﴿۳۹﴾ اِنَّهٗ لَقَوْلُ رَسُوْلٍ كَرِيْمٍ ﴿۴۰﴾

نو قسم خورم زه په هغو شیانو چه وینئ ئی تاسی او په هغو شیانو چه نه ئی وینئ تاسی بیشکه دا (قرآن) خامخا خبره د رسول مکرم عزتمن ده.

تفسیر: یعنی هر څه چه د جنت او د دوزخ او نورو په نسبت بیان وشو دا کومه شاعری نه ده ـ او نه د کهانت اټکلونه او چتی (بیکاره) خبری دی. بلکه دا قرآن کریم د الله تعالیٰ کلام دی چه له آسمانه ئی یوه لویه پرښته حضرت جبریل علیه السلام راوړی ـ او یو لوی پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم ته ئی اوروی. هغه پرښته چه دغه قرآن کریم له آسمانه راوړی او دغه محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم چه هغه قرآن شریف په ځمکه کښی انسانانو ته وررسوی دوی دواړه عزتمن رسولان دی د یوه کرامت خو تاسی پخپلو سترګو سره وینئ او د بل کرامت او لویی د هغه اول کریم د بیان ځنی تاسی ته ثابته شوی ده.

تنبیه: په دنیا کښی دوه راز (قسم) شیان وی یو هغه چه سړی ئی په سترګو سره لیدلی شی. بل هغه چه په سترګو سره ئی نشی لیدلی بلکه په عقل او نورو ذرائعو سره د هغه په منلو سره سړی مجبوریږی. مثلاً هومره چه مونږ خپلی سترګی ستری ـ او ځمکی ته ځان څیر کړو په محسوس ډول (طریقه) سره د هغه په خوځیدلو باندی نه پوهیږو لیکن د حکیمانو د دلائلو او براهینو له اوریدلو څخه مونږ پر شوی د خپلو سترګو په غلطی باندی پوهیږو او د خپل عقل یا د نورو عقلاؤ د عقل په وسیله د خپلو حواسو دا غلطی اصلاح او تصحیح کوو. خو مشکل دا دی چه له مونږ ځنی د هیڅا عقل هم له هسی غلطی او لندوالی ځنی محفوظ نه دی. آخر د هسی غلطی او لندوالی اصلاح تلافی په څه ډول (طریقه) سره وکړه شی؟ بس په ګرد (تول) عالم کښی یو د حضرت الٰهی د وحی قوت دی چه هم پخپله دی له غلطی څخه محفوظ او معصوم دی او هم د نورو ګردو (تولو) عقلی قوتونو اصلاح او تکمیل کولی شی. همغسی چه څمونږ حواس تر یوه حده پوری رسیدلی عاجز پاتی کیږی او له هغه څخه وروسته مو عقل کار ورکوی هم داسی په کوم میدان کښی چه مجرد عقل کار نشی ورکولی یا پکښی وښوئیږی په داسی ځای کښی د عقل لاس نیونه د الٰهی وحی کوی او لوړ (اوچت) حقائق ورښیی. ښائی دلته په ﴿ فَلَآ اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُوْنَ وَمَا لَا تُبْصِرُوْنَ ﴾ باندی ئی ځکه قسم ورياد کړ یعنی هغه د جنت او دوزخ او د نورو حقائق چه په رومبنی آیت کښی بیان شو که د محسوساتو له دائری څخه د اوچتوالی لامله (له وجی) ستاسو په ککره کښی ځای ونه نیسی نو په اشیاؤ کښی د مبصراتو او غیر مبصراتو یا په نورو الفاظو د محسوساتو او غیر محسوساتو له تقسیمه وپوهیږئ چه دا د رسول کریم کلام دی چه د الٰهی وحی په وسیله د عقل او د حس له دائری څخه اوچت د حقائقو خبر راکوی. کله چه مونږ ډیر غیر محسوس بلکه د حس مخالف شیان پخپل عقل یا د نورو په تقلید منو ـ نو د ځینو نورو لوړو

(اوچتو) اشیاؤ په منلو کښې چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم مونږ ته خبر راکړی دی څه اشکال وینئ ؟.

وَّمَاهُوَ بِقَوۡلِ شَاعِرٍؕ قَلِيۡلًا مَّا تُؤۡمِنُوۡنَ ۝٤١

او نه ده دا خبره د کوم شاعر بیخی لږ ایمان راوړئ تاسی (بلکه نه مؤمنان کیږئ).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم په کلام الله والی باندی کله کله ستاسی په زړونو کښې له یقین څینی پلوشی راځلیږی مگر ډیر لږ چه د نجات له پاره کافی نه دی. آخر ولی د دی کلام الله په نسبت د شاعری او کاهنی خبری کوئ؟ آیا د واقعی انصاف له مخی دا ویلی شئ؟ آیا د دا کوم شاعر کلام کیدی شی؟ او د شعر له قسم څخه دی؟ په شعر کښې د وزن ـ بحر او نورو شتوالی ضروری دی او په قرآن کښې د هغو شیانو نښه نشته. د شاعرانو خبری زیاتره بی اصله وی او زیاتره مضمونونه ئی یواځی وهمی او خیالی وی او حال دا دی چه په عظیم الشان قرآن کښې ټول ثابته حقایق او محکمه اصول په قطعیهؤ دلائلو او یقینیهؤ حجتونو سره بیان شوی دی!

وَلَا بِقَوۡلِ كَاهِنٍؕ قَلِيۡلًا مَّا تَذَكَّرُوۡنَؕ ۝٤٢

او نه ده دا خبره د کاهن (ترویتی لکه چه تاسو گمان کوئ!) لږ پند اخلئ تاسی (بلکه نه ئی آخلئ).

تفسیر: یعنی په پوره فکر سره ئی رامعلوم کړی او ښه چرت (خیال) پکښې ووهئ چه دا د کوم شاعر او کاهن کلام نه دی. کاهنان په عربو کښې همغه خلق ؤ چه له بتانو ـ پیریانو ـ او نورو خرافاتو او رذائلو سره ئی تعلقات او مناسبات لرل ـ دوی خلقو ته د کومی جزوی غیبی خبری په نسبت څینی مقفا او مسجع خبری اوروِلی ـ مگر د پیریانو په کلام کښې معجزی نه وی چه هغه غوندی بل څوک به خبری نشی کړی بلکه که کوم جن کوم ترویتی بامبر(کاهن) ته کومه خبره وروښیی بل پیری هم همغسی خبری ورښوولی شی او دا کلام یعنی پاک قرآن داسی یوه معجزه ده چه گرد (ټول) جن او انس که سره یو ځای شی د هغه په شان کومه خبره نشی جوړولی. د نورو کاهنانو او ترویتیانو بامبرانو په خبره کښې یواځی د قافیی او د سجعی د رعایت دپاره ډیر الفاظ راوړی چه بالکل بیکاره وی خو په دغه معجز نظام کلام کښې یو حرف او توری یو حرکت هم بیکاره او بی فائدی نه دی. د کاهنانو خبری په څو مبهمو او جزوی او

معمولی خبرو باندی مشتملی وی خو د علومو او حقائقو څخنی مطلع کیدل ـ او په ادیانو ـ شرائعو ـ اصولو او قوانینو باندی پوهول او د معاش او معاد دستور او آئین معلومول ـ او د پرښتو او د آسمانونو له پټو خبرو څخنی خبر ورکول له هغوی څخنی له سره نشی کیدی او حال دا دی چه پاک قرآن له هسی خبرو څخنی ډک دی.

تَنۡزِيۡلٌ مِّنۡ رَّبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ﴿۴۳﴾

دغه (قرآن) نازل شوی دی له (جانبه د پالونکی) رب د عالمیانو.

تفسیر: ځکه چه د ګردی (تولی) دنیا د تربیت ډیر اعلیٰ او کلک اصول په دغه عظیم الشان قرآن کښی بیان شوی دی.

وَلَوۡ تَقَوَّلَ عَلَيۡنَا بَعۡضَ الۡاَقَاوِيۡلِ ﴿۴۴﴾ لَاَخَذۡنَا مِنۡهُ بِالۡيَمِيۡنِ ﴿۴۵﴾ ثُمَّ لَقَطَعۡنَا مِنۡهُ الۡوَتِيۡنَ ﴿۴۶﴾ فَمَا مِنۡكُمۡ مِّنۡ اَحَدٍ عَنۡهُ حٰجِزِيۡنَ ﴿۴۷﴾

او که له ځانه جوړولی (محمد) مونږ باندی ځینی خبری (چه مونږ ورته نه وی ویلی) نو هرومرو (خامخا) بدل اخیستی به ؤ مونږ له ده په یمین قوت عذاب سخت سره بیا به خامخا پری کړی ؤ مونږ له ده رګ د زړه (او وژلی به می ؤ) پس نه به ؤ هیڅوک له تاسی څخه (یعنی نه یئ تاسی) له قتل د) هغه (محمد) څخنی منع کوونکی (ما لره).

تفسیر: حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکی «یعنی که دروغ پر الله تعالیٰ باندی جوړول نو اول به ئی الله تعالیٰ دښمن کیده او له لاسه به ئی نیوه قاعده ده چه د ورمیږ ووهلو په وقت کښی جلادان مقتول له ښی لاس څخه اخلی تر څو له خپل ځای څخه له سره ونه ښوریږی».
حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله فرمایلی چه د (تقول) ضمیر د رسول په لوری راجع کیږی. یعنی که رسول بالفرض والتقدیر کومه خبره د الله تعالیٰ پر لوری منسوبه کړی یا د هغه په کلام کښی بل شی له خپل لوری ګډوی چه الله تعالیٰ نه وی ویلی نو په هغه وقت کښی پر ده باندی عذاب نازل کیږی (العیاذ بالله) ځکه چه د هغه تصدیق او رښتیا والی له بیناتو آیاتو او دلائلو او براهینو په وسیله ظاهر او ښکاره شوی دی. اوس که په داسی خبری باندی سم د لاسه عذاب او سزا ورنه کړه شی نو د الله تعالیٰ له وحی څخنی به امن پورته کیږی ـ او هسی یو التباس او اشتباه پکښی لویږی چه د هغه اصلاح به ناممکنه وی چه دا د حکمت او تشریع څخنی منافی دی

په خلاف د دی هغه سړی چه د هغه رسالت په بیناتو آیاتونو براهینو سره ثابت شوی نه وی بلکه ښکاره قرائن او علانیه دلائل د هغه د رسالت نفی کړی وی نو د هغه خبری چټی (بیکاره) او خرافاتی دی او هیڅ یو پوه او عاقل هغه د اعتناء وړ (لایق) نه بولی ـ او نه بحمدالله د الله تعالیٰ په دین کښی له هغه ځنی کوم التباس او اشتباه واقع کیږی او هم د هسی سړی تصدیق کیدل د معجزاتو او نورو په وسیله مشکل دی. او ضرور دی چه الله تعالیٰ د هغه دروغجن کولو او رسوا ثابتولو دپاره داسی چاری ور د مخه کړی چه د ده د رسالت له دعوی کولو څخه مخالفی وی. د هغه مثال داسی وګڼئ که باچا کوم سړی پر کوم منصب او ماموریت باندی مقرروی ـ او سند او فرمان او نور ورکوی ـ او چیری ئی استوی ـ اوس که له دغه سړی ځنی په خدمت کښی کوم خیانت څرګندیږی (ښکاریږی) ـ یا په باچایی کوم دروغ تړی ـ او بیا دا پری ثابتیږی نو سم د لاسه بلاتوقف هغه پخپل هیداد (انجام) او سزا رسیږی لیکن که کوم مزدور او معمولی سړی تل داسی اپلتی او چټی (بیکاره) خبری کوی چه د حکومت له خوا ماته داسی فرمان شوی دی یا ماته داسی امر راکړی شوی دی چه دغه او هغه وکړم نو هیڅوک نه د هغه هغو خبرو ته غوږ ږدی او نه ئی څوک له هسی خبرو ځنی خوله نیسی په هر حال په دی آیت کښی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم پر نبوت باندی استدلال نه دی شوی بلکه دا راښوولی شوی دی چه دغه قرآن کریم د الله تعالیٰ خالص کلام دی چه په یوه حرف یا یوه توری کښی ئی شک او شبهه نشته او نه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په هغه کښی څه زیات‌توالی کولی شی او نه سره د رسالت د دوی په شان هسی ګمان کاوه شی چه دوی د کومی خبری نسبت په غلطه سره الله تعالیٰ ته وکړی ـ د سفر استثنا د توریت په (۱۸) باب (۲۰) فقره کښی ده «که هغه نبی داسی ګستاخی وکړی چه هسی کومه خبره ځما په نامه وکړی چه ځما نه وی او نه هغه ته می د هغه د ویلو په نسبت څه امر ورکړی وی او هغه ئی د خپل معبود په نامه مشهوره کړی نو داسی پیغمبر دی وواژه شی». لنده ئی دا څوک چه پیغمبر وی له هغه ځنی داسی کار کیدل ممکن نه دی د دی آیت نظیر د (البقرة) په سورت د دغه تفسیر کښی یو بل آیت هم شته

﴿ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴾ آیت ۱۲۰

وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾
وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا تذکره پند دی ویریدونکیو لره (چه نفع تری اخلی) او بیشکه مونږ ته خامخا معلوم دی دا چه بیشکه ځینی له تاسی څخه دروغ کوونکی دی (قرآن لره). او بیشکه دغه (انکار له قرآن) خامخا سبب

پښیمانی دی پر منکرانو کافرانو باندی (کله چه ووینی ثواب د مصدقینو)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه ویریدونکی د دی خبرو له اوریدلو څخه پند اخلی او د هغو په زړونو کښی چه ویره نه وی هغه ئی دروغ ګڼی لیکن یو وقت داسی راتلونکی دی چه دا کلام او د هغوی دا دروغ بلل به د سخت حسرت او پښیمانی سبب شی او هلته به ارمان کوی چه ولی مو هسی رښتیا خبره دروغ وبلله چه نن د هغی لامله (له وجی) په دی آفت ککړ شوی یو.

وَإِنَّهُۥ لَحَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

او بیشکه دغه (قرآن) خامخا (عین) حق یقین (محض او د منلو وړ- قابل) دی. پس تسبیح پاکی ووایه په نامه د رب خپل چه له ګردو (تولو) څخنی عظیم ډیر لوی دی.

تفسیر: یعنی دا کتاب خو داسی حق او رښتیا دی چه له حده تیر د منلو وړ (لایق) دی او د هغه مضامین له سره تر آخره پوری رښتیا او هیڅ یو شک او شبهه پکښی نشته ښائی چه هر سړی په هغه باندی ایمان راوړی او تل د الله تعالیٰ په عبادت او تسبیح او تحمید کښی مشغول اوسی.

تمت سورة الحآقّة بفضل الله ومنه وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة المعارج مکیة وهی اربع و اربعون آیة وفیها رکوعان رقمها (۷۰) تسلسلهاحسب النزول (۷۹) نزلت بعد سورة «الحآقّة».

د «المعارج» سورت مکی دی (٤٤) آیتونه (۲) رکوع لری په نزول کښی (۷۹) او په تلاوت کښی

(۷۰) سورت دی وروسته د «الحاقة» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَأَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿١﴾ لِّلْكَٰفِرِينَ لَيْسَ لَهُۥ دَافِعٌ ﴿٢﴾

وغوښت غوښتونکی یو عذاب واقع کیدونکی لویدونکی. (منکرانو) کافرانو لره چه نشته هغه ته دفع کوونکی (چه راشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی پیغمبر تاسی ته عذاب غوښتی دی چه هغه هیڅوک له تاسی ځنی نشی لری کولی» یا به غوښتونکی کفار وی چه ویل به یی آخر هغه عذاب ولی ژر نه راځی چه وعده ئی موښږ ته راکړی شوی ده؟ ای الها! که د محمد دا وینا په رښتیا وی نو پر موښږ باندی له آسمانه تیږی (ګټی) ولی نه ورېږی؟ دا خبری به ئی د انکار او تمسخر له لاری کولی نو ځکه فرمائی چه عذاب غوښتونکی داسی یو آفت غواړی چه بالیقین پر هغه باندی لویدونکی دی او د هیچا له منع کولو څخه به نه منع کیږی دا د کفارو انتهائی درجه ناپوهی ـ حماقت او سپین سترګی ده چه د هسی یوه شی مطالبه او غوښتنه کوی.

مِّنَ اللّٰهِ ذِی الْمَعَارِجِ ﴿۳﴾

له طرفه د الله چه څیښتن (خاوند) د لویو لوړو (اوچتو) زینو دی (د ملائکو چه آسمانونه دی)

تفسیر: یعنی پرښتی او د مسلمانانو ارواح ګرد (تول) آسمانونه درجه په درجه طی کوی د هغه د قرب دربار ته ورنزدی کیږی. یا د هغه بندګان د هغه حکمونه منی او د زړه له کومی زیار (کوشش) کوی او ځان په ښو اخلاقو او خویونو سره ښائسته کوی او د وصول او د نزدیکت روحانی مرتبی او درجی ته لوړ (اوچت) خیژی او د هغه حضور شرف ته رسیږی. او دا درجی د مسافت او د لریوالی او نژدیوالی له پلوه سره مختلف او متفاوت دی او فرق او توپیر لری ځینی داسی چی په یوه رپه (ثانیه) کښی د هغه د لوړوالی (اوچتوالی) سبب کیدی شی. لکه د اسلام کلمه په ژبه سره ویل. او ځینی داسی دی چه یوه ګړی (ساعت) په هغه سره ترقی حاصلیږی لکه اودس او لمونځ کول. او ځینی په پوره یوه ورځ کښی لکه روژه یا په کامله میاشت کښی لکه د رمضان د میاشتی روژه نیول او ځینی په پوره یو کال لکه حج کول. (وعلیٰ هذا القیاس) هم دا راز (قسم) د پرښتو او د ارواحو عروج چه په هر کار باندی مقرر دی وروسته له دی چه له هغه ځنی فراغت وموبی هم مختلف او متفاوت دی او د قدوس الله تعالیٰ تدبیر او انتظام هسک (اوچت) او تیتی بیشماره درجی لری.

تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوْحُ اِلَيْهِ

چه خیژی ملائکی پرښتی او روح (جبریل) په طرف د هغه (مامور به ځای)

تفسير: يعني د پرښتي او د خلقو د ارواحو وړاندى والي او حاضرى به اجراء كيږى. او دغه وړاندى والي او حاضرى به كله اجراء كيږى؟ د دغه سؤال جواب پخپله الله اكرم شانه واعظم برهانه داسى فرمائى چه

فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾

په هغه ورځ كښى چه ده اندازه د هغى پنځوس زره كاله (په نسبت سره كافرانو ته).

تفسير: د قيامت ورځ د پنځوسو زرو كلونو په ميچ ده. يعني له اولى شپيلى (صور) څخه تر هغه پورى چه جنتيان په جنت كښى او دوزخيان په دوزخ كښى ننوځى پنځوس زره كاله تيريږى ـ او ګردى (تولى) پرښتى او د تولو مخلوقاتو ارواحونه په دى تدبير كښى د خدمتګار په ډول (طريقه) ملګرتوب كوى. بيا به د دى لوى كار د مدت تر سره كيدلو څخنى وروسته د دوى عروج كيږى.

تنبيه: د نبى كريم په يوه حديث كښى راغلى دى «خدائيګو دا دومره لويه ورځ به په ايماندار باندى داسى تيريږى لكه چه يو فرض لمونځ ئى اداء كرى وى»

فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٥﴾

نو صبر وكړه (اى محمده!) صبر جميل نيك (بى له شكوه ـ شكايت جزع فزع).

تفسير: يعني كه دا كافران د انكار او تمسخر له لارى شورماشور كوى چه ژر هغه تاكلى (مقرر) عذاب راورسيږى! بيا هم تاسى تلوار مه كرئ! بلكه په صبر او استقلال سره اوسئ! مه مو زړه تنګوئ! او نه د پتى (شكايت) الفاظ (تورى) ښائى د تاسى له خولى څخه ووځى! دا ستاسى صبر او د دوى تمسخر او ملندى به ضرور خپله اغيزه او اثر راښكاره كرى.

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا ﴿٧﴾

بيشكه دغه (منكران) وينى هغه (عذاب يا قيامت) لرى، او مونږ ئى وينو هغه (عذاب يا قيامت) نژدى.

تفسیر: یعنی د دوی په خیال کښې د قیامت راتګ لرې ورځې بلکه د دوی په زعم وقوع ئې هم ممکن نه دی او په عقل کښې ئې له سره نه ځائیږی. او مونږ ئې ډیر نژدې ګنو او هسې بولو چه اوس راځی!.

يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ ﴿٩﴾

هغه ورځ (به واقع شی پر منکرانو عذاب) چه وګرځی آسمان په شان د قلعی ژیړ ویلی شوی (توری ختی د تیلو) ځینو د (مهل) ترجمه د تیلو په ختو او تلچتو سره کړی ده. او وبه ګرځی غرونه په شان د وړی نداف وهلی رنګارنګ

تفسیر: وړۍ مختلف او راز راز (قسم قسم) رنګونه لری او د دغو غرونو رنګونه هم سره مختلف او راز راز (قسم قسم) دی لکه چه الله تعالیٰ د «فاطر» د سورت په څلورمه رکوع ۲۷ آیت کښې فرمائی ﴿ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌۢ بِيضٌ وَّحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴾ او د (القارعة) په سورت کښې ئې فرمایلی دی ﴿ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ ﴾ یعنی غرونه لکه رنګینی وهلی شوی وړۍ غوندی به وی دا خوا او هغه خوا به رغړی رارغړی.

وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ

او نه به کوی پوښتنه یو دوست له بل دوسته (ځکه چه مشغول به وی په ځان خپل) اګر که په نظر ورځی دوی ته هغوی او ښه به ئې وپیژنی

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی «یعنی ګرد (تول) به سره په نظر راځی او دا به ورښکاریږی چه د دوی دوستی چتی (فضول) او بیکاره وه». هر یو به د بل حال او احوال ګوری مګر یو له بل سره څه مرسته (مدد) او حمایت نشی کولی او هر یو به پخپل فکر کښې ډوب تللی وی.

يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍۭ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِهِۦ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُـْٔوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ ﴿١٤﴾

خوښوی به مجرم ګنهګار (کافر) چه فدیه ورکړی له عذابه د دغی ورځی په ځامنو خپلو سره او ملګری ښځی خپلی سره او ورور خپل سره او خپلوانو قبیلو خپلو هغو سره چه ځایونه ئی ورکول دوی ته په دنیا کښی او هغه ښوک چه په ځمکه کښی دی تول بیا وژغوری (وساتی) ځان خپل نه ده داسی چه آرزو کوی دوی

تفسیر: یعنی غواړی به چه ګرد (تول) کور او کهول او خیل که ئی له لاسه پوره وی او په درد ئی وخوری له خپله ځانه قربان کړی او پخپله فدیه کښی ورکړی او خپل ځان وژغوری (وساتی) مګر دا به امکان ونه لری او خلاص به نشی له عذابه ځکه چه:

كَلَّآ ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾

بیشکه دا (اور د دوزخ) لمبی وهونکی دی ویستونکی دی (له کفارو څخه) د اینی (یا د پوستکو د لاسو او د پښو د دوی)

تفسیر: یعنی هغه اور به مجرم کله پریږدی هغه به ئی پوستکی وباسی او تر اینی (جګر) پوری ئی رسیږی او اینه ئی هم تری وباسی.

تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰ ﴿١٨﴾

رابولی (دا دوزخ) هغه ښوک چه شا ئی کړی وی او مخ ئی ګرځولی وی (له ایمانه). او تول کړی ئی وی (مال) نو ساتلی ئی وی (د الله حق ئی تری نه وی ورکړی).

تفسیر: یعنی د دوزخ له لوری به یو راښکودل او ناری او سوری وی. هومره سړی چه په دنیا کښی د حق او رښتیا په لوری شا اړولی او د ښو چارو څخنی مخ ګرځولی وی او د مالونو او شتو په تولولو او کلکو ساتلو کښی مشغول و هغه ګرد (تول) به د دوزخ په لوری راښکودل کیږی. په ځینو آثارو کښی شته چه اول به دوزخ د (قال) په ژبه سره داسی وائی «**الیّ یا کافر! الیّ یا منافق! الیّ یا جامع المال!** ـ یعنی ماته راشه ای کافره! ماته راشه ای منافقه ماته راشه ای مال تولونکیه!» خو خلق به دی خوا او هغه خوا سره تښتی. وروسته له دی نه به یو لوی ورمیږ لرونکی شی له دوزخه سر راوباسی او تښتیدونکی دوزخیان به پخپل اوږد

شوند سره هسی تولوی او پخپلی گیدی کښی به یی اچوی لکه چه مرغه پخپلی مښوکی سره دانی تولوی (العیاذ بالله)

إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾

بیشکه انسان بنی آدم پیدا کړی شوی دی هلوع حارص بی صبره او کله چه ورسیږی ده ته شر خرابی صبر نه کوی ډیر فریاد کوی او کله چه ورسیږی ده ته ښیگڼی (فایدی) نو بی توفیق کیږی منع کوونکی شی (حق لره)

تفسیر: یعنی په هیڅ لوری پخپلی بهادریٔ ـ کلکتوب ـ پوخوالی ـ قوت او همت نه ورښکاروی. که فقر ـ فاقه ـ ناروغی او سختی پری راشی نو بی صبری ورښکاروی ـ ویریږی او ناامیده کیږی او هسی گڼی چه اوس د هغه دپاره هیڅ یوه لاره نه ده پاتی چه په هغی کښی له هغه ربړ (تکلیف) او مصیبت نه ځان وژغوری (وساتی). که مال ـ شته ـ دولت روغتیا ـ عظمت او پت ور په برخه شی نو د ښیگڼی (فایدی) دپاره به هیڅ خپل لاس نه غځوی او د الله تعالیٰ په لاره کښی هیڅ یو شی په اخلاص او مینی سره نه لگوی. هو! هغه سری له دی وینا څخنی مستشنیٰ دی چه د هغوی بیان دغه دی چه اوس راځی.

إِلَّا الْمُصَلِّينَ ﴿٢٢﴾ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴿٢٣﴾

مگر (نه دی پیدا کړی شوی هلوع هغه) لمونځ کوونکی چه دوی پر لمانځه خپل دائم قائم دی او هیڅکله او هیچیری هیڅ یو لمونځ تری نه فوت کیږی.

تفسیر: یعنی د لمانځه ناغه کوونکی نه دی بلکه په مداومت او انتظام او التزام سره ئی کوی. او د لمانځه په حالت کښی په ډیر سکون او اطمینان سره سم برابر لمونځ کوی او تل لمانځه ته متوجه وی.

وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه په اموالو د هغوی کښی حق برخه معلومه

وی (له زکوٰة او صدقات) دپاره د غوښتونکیو (فقیرانو) او محروم (فقیرانو چه سؤال نه کوی).

تفسیر: د (المؤمنون) په سورت کښی د دی تفسیر تیر شوی دی. ځمونږ د دغه پښتو «فوائد موضح الفرقان» وګورئ.

وَالَّذِيْنَ يُصَدِّقُوْنَ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۲۶﴾

(او هغه کسان هم هلوع نه دی) چه مصدق باور کوونکی وی په ورځ د انصاف جزاء باندی.

تفسیر: یعنی د هم دی یقین په بناء باندی ښه کارونه کوی چه په هغه ورځ به ئی په کار ورځی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُوْنَ ﴿۲۷﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی له عذابه د رب خپل ویریدونکی وی (اګر که په عبادت کښی ئی ډیر کوښښ هم کړی وی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له عذابه ویریږی او په خرابو کارونو پسی هیڅ نه ګرځی. ځکه چه:

اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُوْنٍ ﴿۲۸﴾

بیشکه له عذابه د رب دوی نه دی پر امن کړی شوی (بلکه تل تری ویریږی).

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ عذاب داسی یو شی نه دی چه بنده د هغه له لوری ځنی مأمون شی او بی ویری کینی. بالخاصه منکران او مجرمان خو له سره تری په امان نه دی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِفُرُوْجِهِمْ حٰفِظُوْنَ ﴿۲۹﴾ اِلَّا عَلٰۤى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوْمِيْنَ ﴿۳۰﴾

فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعٰدُوْنَ ﴿۳۱﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی د خپل شهوت د ځایونو ساتونکی دی. مګر په ښځو خپلو باندی او په هغی وینځی خپلی باندی چه ئی مالکان شوی دی ښی لاسونه د دوی نو بیشکه دوی نه دی ملامت کړی شوی (ځکه چه خپلی ښځی ـ وینځی پری حلالی دی) نو هغه چه غواړی پرته (علاوه) له دغو (حلالو ښځو او وینځو خپلو) څخه پس هم دوی دی له حده تیریدونکی.

تفسیر: یعنی که څوک پرته (علاوه) له خپلی حلالی ښځی یا وینځی څخه بل کوم ځای د شهوت د قضاء دپاره ولټوی نو هغه د اعتدال د حد او جواز څخه د باندی قدم ږدی. نو متعه موقته بهیمه او استمناء او نور ناروا ده.

وَالَّذِيْنَ هُمْ لِاَمٰنٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رٰعُوْنَ ﴿۳۲﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه دوی امانتونو خپلو لره او وعدو خپلو لره ساتونکی دی (او په سر ئی رسوی)

تفسیر: په دی کښی د الله تعالیٰ او د بندګانو د ګردو (تولو) حقوق راغلل. ځکه د سړی هومره قوتونه چه شته هغه ګرد (تول) د الله تعالیٰ امانت دی نو ښائی هغه د الله تعالیٰ په راښوولو مواقعو کښی صرف کړی شی او هغه قول او اقرار چه په ازل کښی ترلی دی له هغه څخنی خپله غاړه ونه غړوی!.

وَالَّذِيْنَ هُمْ بِشَهٰدٰتِهِمْ قَآئِمُوْنَ ﴿۳۳﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه هم دوی په شاهدی خپلی باندی سم ولاړ وی (نه پټوی او نه تزئید او تنقیص پکښی کوی)

تفسیر: یعنی که ضرورت پیښ شی نو بی له زیادت او لږوالی او لحاظ او رعایت شاهدی ورکوی او حقه خبره هیڅ کله نه پټوی.

وَالَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُوْنَ ﴿۳۴﴾

او هغه کسان (هم هلوع نه دی) چه هم دوی پر لمانځه خپل باندی ساتنه کوی (پخپلو وقتونو ئی اداء کوی)

تفسیر: یعنی د لمونځونو د اوقاتو ـ شرائطو او آدابو ځنی باخبر وی او د هغه صورت او حقیقت د ضائع کیدلو ځنی تل خپل ځان ساتی.

تنبیه: په تکرار د لمانځه کښی بهتری او افضلیت د لمانځه پر نورو عباداتو باندی ثابتیږی **«الصلوٰة عماد الدین»**.

أُولَٰٓئِكَ فِى جَنَّٰتٍ مُّكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾

دغه کسان به (چه موصوف په دغو اتو صفاتو دی) په جنتونو کښی به وی مکرم عزتمن کړی شوی.

تفسیر: یعنی د جنتیانو هم دا اته صفتونه دی چه په لمانځه سره شروع او په لمانځه باندی ختم شوی دی تر څو معلوم شی چه لمونځ د الله تعالیٰ په دربار کښی څومره مهتم بالشان او الزم او ضروری عبادت دی. د هر یوه مسلمان په وجود کښی چه دا صفات او ستاینی وی نو په هغه کښی به د «هلوع» مذمت نه وی بلکه د اوم زړه په ځای په هغه کښی به د عزم ـ همت ـ قوت او قدرت صفتونه وی.

فَمَالِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٧﴾ أَيَطْمَعُ كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّآ

نو څه شوی دی هغو کسانو لره چه کافران شوی دی چه طرف ستا نه راځغاستونکی دی. له ښی لوری څخه او له کیڼ لوری څخه ناست ډلی ډلی (حلقه وهونکی) آیا طمع کوی هر سړی له دوی ځنی چه داخل به کړی شی په جنت د نعمتونو کښی نه ده داسی (چه دوی طمع کوی د دخول د جنت).

تفسیر: یعنی د قرآن کریم د تلاوت او د جنت د ذکر له اوریدلو څخه وروسته کافران ډلی سره جوړوی او ستاسی په لوری په ګډه سره راځی ـ خاندی ـ ملندی وهی ـ اپلتی وائی مسخری کوی. آیا سره له هسی چارو به دوی داسی طمع او هیله (امید) لری چه د جنت په باغونو کښی به

سره له مؤمنانو ننوځی؟ لکه چه هغوی به ویل که مونږ ته د الله تعالیٰ په لوری د ورتګ اتفاق ولویږی نو مونږ به هم برابر جنت ته ځو او هلته به مونږ خورا (ډیر) بهتری او لوړی (اوچتی) مرتبی ته رسیږو. داسی به هیڅ ونشی او د هغه عادل او حکیم الله تعالیٰ په مخ کښی هیڅیری داسی چاری کیدونکی نه دی بلکه هغه تل له هر چا سره د هغه له چارو سره سمه معامله کوی.

تنبیه: ابن کثیر رحمة الله علیه د دی آیتونو مطلب داسی اخیستی دی یعنی ستاسی په لوری دا منکرین ولی په ډیره جلدی او تلوار سره درځغلی او مندی وهی او ښی او کینی خوا ته ډلی ډلی پنډیږی! یعنی د پاک قرآن له اوریدلو ځنی ولی دومره تور خوری او بد وړی او لری تښتی؟ نو آیا سره له دی وحشت او نفرت دوی داسی توقع او هیله (امید) هم لری چه له دوی ځخه به هر یو سړی بی له اندیښنی جنت ته ننوځی؟ هرګز داسی نه ده **(هذا کما قال الله تعالیٰ**
﴿ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴾ د «المدثر» دوهمه رکوع.

إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

بیشکه مونږ پیدا کړی مو دی دوی له هغی (نطفی) ځخه چه پری پوهیږی دوی (چه ضعیفه او حقیره ده).

تفسیر: یعنی د خاوری غوندی یوه حقیر شی یا له منی غوندی یو ناولی شی ځنی پیدا شوی هغه چیری د جنت وړ (لایق) وی تر څو چه په ایمان او وحدت سره خپل ځان پاک نه کړی. او په رښتیا سره معظم او مکرم نه شی. او امکان لری چه ﴿ إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴾ اشاره د ﴿ إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴾ په لوری وی چه څو آیته پخوا له دی ځخه تیر شوی دی یعنی هغه څو پیدا شوی دی په داسی صفتونو سره ولی دی خپل ځان د ﴿ إِلَّا الْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ ﴾ په استثنا کښی نه دی داخل کړی نو بیا د جنت مستحق ځرنګه کیدی شی؟
په دی تقدیر سره د ﴿ مِّمَّا يَعْلَمُونَ ﴾ ترکیب به د ﴿ خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ ﴾ له قبیلی ځخه وی.

فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ

نو قسم خورم په رب (مالک) د مشرقونو او (په رب مالک د) مغربونو

تفسیر: لمر سپوږمی او نور ستوری هره ورځ له یوه نوی ځایه راښکاریږی او په یو نوی ځای راپټیږی نو د دی نقطو په اعتبار ئی مشارق او مغارب ورته وویل ځما مرحوم پلار الحاج مولوی احمد علی الکشککی د «مشارق» او «مغارب» مدلول او مآل په سفلیاتو کښی مشرقی او مغربی

ځمکې راز راز (قسم قسم) خلق او هستیدونکې او موجودات او په علویاتو کښې لمر سپوږمې ستورې او نور موجودات راښوولي دي. برهان الدین کشککي.

إِنَّا لَقَٰدِرُونَ ۝٤٠ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيْرًا مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ۝٤١

بیشکه مونږ خامخا قادر یو په دې باندې چه بدل راوړو خیر ډیر غوره له دوی څخه او نه یو مونږ عاجز کړې شوي (له ارادې خپلې).

تفسیر: یعنې کله چه د هغوی په ځای له هغوی ځنې ښه سړي راوستلی شو نو پخپله دوی ولی نشو ژوندي کولی؟ یا د (خیراً منهم) څخه د دوی دوهم ځلي ژوندي کول وي. ځکه که عذاب وي یا ثواب دوهم ژوندون به له دې ژوند څخه په هر حال اکمل وي. یا دا مطلب - پریږدئ چه دا د مکې کافران خندا او مسخرې وکړي او ملنډې ووهي مونږ به د اسلام د خدمت دپاره له دوی ځنې غوره قوم راولو لکه چه د قریشو په ځای ئې د مدینې انصار ودرول او مکه والان بیا د هغوی د واک (اختیار) ځنې بهر ونه وتې شو او په پای (آخر) کښې ئې د خپلو شرارتونو خوند وڅکو.

تنبیه: د مشارق او د مغارب قسم ئې ښائې د دې دپاره یاد کړی وي چه هغه الله چه هره ورځ مشرق او مغرب بدلوي نو آیا هغه ته ستاسې بدلول کوم سخت او مشکل کار دی ؟.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَٰقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ۝٤٢

نو پریږده دوی (ای محمده !) چه ننوځي مشغولیږي په باطلو کښې او لوبې کوي په دنیا کښې تر هغه پورې چه پیوست شي دوی له هغې ورځې خپلې سره چه وعده ئې کړې شوې ده له دوی سره (چه بدر یا قیامت دی)

تفسیر: یعنې د لږو ورځو ځند (ایسارتیا) دی بیا به د هغوی سزا یقیني وي. **(هذا کان قبل الامر بالقتال)**

يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَىٰ نُصُبٍ يُوفِضُونَ ۝٤٣

هغه ورځ چه بهر راویستل شی دوی له قبرونو څخه چه ځغلیدونکی به وی لکه چه دوی په طرف د نښو چابک ځغلی.

تفسیر: یعنی څرنګه چه څوک د کومی خاصی نښی او علامی په لوری په مندو سره ځغلی او یو له بله غواړی چه ژر ورسیږی. یا به «نصب» له هغو بتانو څخه مراد وی چه د کعبی په شاؤخوا کښی درولی شوی ؤ چه کافرانو دغو بتانو ته هم په ډیر شوق او عقیده سره تلل او وردانګل.

خَاشِعَةً اَبۡصَارُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٌ ؕ ذٰلِكَ الۡيَوۡمُ الَّذِىۡ كَانُوۡا يُوۡعَدُوۡنَ ﴿۴۴﴾

حال دا چه ذلیلی خواری به وی سترګی د دوی چه پټ کړی به وی دوی لره ذلت خواری دا ورځ ده (هغه د قیامت) چه ؤ دوی چه وعده ورسره کړی شوی وه (په دنیا کښی).

تمت سورة المعارج بفضل الله ومنه وكرمه

سورة نوح مكية وهى ثمان وعشرون آية وفيها ركوعان رقمها(۷۱) تسلسلهاحسب النزول (۷۱)
نزلت بعد سورة النحل .

د «نوح» سورت مکی دی (۲۸) آیتونه (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۱) او په نزول کښی هم
(۷۱) سورت دی وروسته د «النحل» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِنَّاۤ اَرۡسَلۡنَا نُوۡحًا اِلٰى قَوۡمِهٖۤ اَنۡ اَنۡذِرۡ قَوۡمَكَ مِنۡ قَبۡلِ اَنۡ يَّاۡتِيَهُمۡ عَذَابٌ اَلِيۡمٌ ﴿۱﴾

بیشکه مونږ لیږلی وو مونږ نوح طرف د قوم د ده ته په دی سره چه وویروه ته قوم خپل پخوا له هغه څخنی چه راشی دوی ته عذاب دردناک (په دنیا او عقبا کښی که ایمان رانه وړی).

تفسیر: یعنی پخوا له دی چه په دنیا کښی د خپل کفر او شرارت لامله (له وجی) له یو لوی طوفان سره مقابل او په آخرت کښی د دوزخ له عذاب سره مخامخ شی ښائی چه مؤمنان شی.

قَالَ يٰقَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾

وویل (نوح) ای قومه څما بیشکه زه تاسی ته ویروونکی ښکاره یم (په دی سره چه وایم تاسی ته) چه بندگی کوئ تاسی الله ته او وویریږئ له الله څخنی او ومنئ تاسی څما خبری (په شرعیه ؤ امورو کښی)

تفسیر: یعنی له الله تعالیٰ څخه وویریږئ! او کفر او معصیت پریږدئ! او د اطاعت او عبادت لاری خپلو ځانونو ته غوره کړئ!.

يَغْفِرْ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ط

چه وبښی (الله) تاسی ته (تول یا ځینی) گناهونه ستاسی (چه حقوق الله دی) او وروستی به کړی (الله) تاسی (بی له عذابه) تر نیتی په نامه کړی شوی پوری (چه نیته د موت ده).

تفسیر: یعنی که ایمان مو راوړو نو پخوا له ایمانه هغه حقونه چه تاسو تلف کړی دی هغه به دروبښلی شی او د کفر او شرارت لامله (له وجی) د کوم عذاب راتلل چه مقدر ؤ هغه به د ایمان راوړلو څخنی وروسته نه راځی. بلکه تاسی ته مهلت درکاوه شی چه خپل طبیعی عمر سر ته ورسوئ او د نورو ساکښانو (ژوندارو) د موت او د حیات له عمومی قانون سره سم په مقرر شوی وقت کښی پر تاسی باندی مرگ راځی ځکه چی له مرگ څخنی په هیڅ دول (طریقه) هیچا ته چاره نشته دغه په هغه تقدیر چه «من» زائده ومنلی شی او که «من» تبعیضیه وویلی شی لکه چه مونږ په ترجمه کښی آخیستی دی نو حقوق الله به تری مراداوه شی.

إِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُ

بیشکه چه اجل نیته د الله (لپاره د عذابولو د تاسی که ایمان را نه وړئ) کله چه راشی نه وروستی کیږی.

تفسیر: یعنی د ایمان د نه راوړلو په صورت کښی د هغه عذاب وعده چه شوی ده که هغه پر سر باندی ودریږی نو څوک ئی مخه نشی نیولی او نه د یوی شیبی دپاره وړاندی وروسته کیږی. یا دا مطلب چه مرګ پخپله مقرره وعده باندی راتلونکی دی او په هغه کښی هیڅ تاخیر نشی پیښیدلی والظاهر هوالاول. حضرت شاه صاحب د دی آیتونو تقریر په بل ډول (طریقه) کوی. «یعنی بندګی وکړئ! تر څو د انسان نوع په دنیا کښی تر قیامت پوری پاتی شی. او حال دا دی چه د قیامت په راتګ کښی هم هیڅ ځنډ (ایسارتیا) نشته. که ګرد (تول) سره یو ځای شی او د الله تعالیٰ بندګی پریږدئ نو ګرد (تول) به سره یو ځای مره کیږئ! طوفان هم داسی راغلی ؤ چه په هغه کښی ګرد (تول) سره ډوب شول او یو کافر انسان هم ژوندی پاتی نشو او یوائځی د حضرت نوح علیه السلام بندګی د بنی نوع انسان د ژغورنی (نجات) سبب وګرځیده.

لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۴﴾

که چیری یئ تاسی چه پوهیږئ.

تفسیر: یعنی که تاسی پوه لرئ نو دا ګردی (تولی) خبری د پوهیدلو او د عمل کولو وړ (لایق) دی.

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا ﴿۵﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَآءِيْٓ إِلَّا فِرَارًا ﴿۶﴾

وویل (نوح) ای ربه ځما بیشکه ما ومی باله قوم خپل (توحید ته) شپه او ورځ (تل) نو زیات نه کړ دوی ته دعوت بلنی ځما مګر تیښته (له ایمان او اطاعت څخه)

تفسیر: یعنی حضرت نوح علیه السلام تر نهه نیم سوو کلونو پوری دوی وپوهول کله چه د امید هیڅ یوه هیله ورته پاتی نشوه نو مأیوس او خفه شو د الله تعالیٰ په دربار کښی ئی عرض وکړ چه ای الله! ما له خپل لوری د دعوت او تبلیغ حق ادا کړ او یوه شیبه می هم څه معطلی او ډیل نه دی کړی د ورځی په رڼا (رڼرا) او د شپو په تیارو کښی می تل تر تله ستا په لوری بلنه کړی

ده مگر نتیجه داسی شوه چه هر څو هر څومره می دوی ستا په لوری وبلل دوی هومره له تا څخه لری شول. او هومره چه ځما د لوری د هغوی په نسبت د شفقت او لورینی (مهربانی) اظهار وشو زیات له هغه څخه د دوی له خوا د نفرت او عداوت معامله راسره وشوه.

وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوٓا أَصَابِعَهُمْ فِيٓ ءَاذَانِهِمْ

او بیشکه زه هر کله چه وبولم دوی (وحدت او طاعت ته) د دی دپاره چه وبښی ته دوی نو ننباسی دوی ګوتی خپلی په غوږونو خپلو کښی (چه ځما دعوت وا نه وری)

تفسیر: ځکه چه هغوی ځما د خبرو اوریدل نه غواړی. او دا ئی پر ځان اخیستی ده چه دا غږ خامخا د هغوی غوږونو ته ونه رسیږی.

وَٱسْتَغْشَوْا۟ ثِيَابَهُمْ

او چاپیر کړی نغښتلی ئی ۇ ځانونه خپل په جامو خپلو (لپاره د دی چه ما ونه وینی)

تفسیر: تر څو هغوی ځما او زه د هغوی صورت ونه ګورم که کوم وقت په ګوتو سره هغوی غوږونه په ښه ډول (طریقه) بند نشی لږ زړوکی هم په هغو کښی مندی او غواړی چه هیڅ یوه خبره په هیڅ یوه ډول (طریقه) او عنوان د هغوی په غوږونو کښی ور نه ننوځی.

وَأَصَرُّوا۟ وَٱسْتَكْبَرُوا۟ ٱسْتِكْبَارًا ۝

او همیشه والی کوی (په کفر خپل) او سرکشی کوی (له متابعته ځما) سرکشی کول.

تفسیر: یعنی په هیڅ ډول (طریقه) هغوی له خپلی طریقی څخه مخ اړوونکی نه دی او د هغوی غرور دوی ته اجازه نه ورکوی چه ځما د اسلامی دعوت خبرو ته غوږ کیږدی.

ثُمَّ اِنِّىْ دَعَوْتُهُمْ جِهَارًا ﴿۸﴾

بیا بیشکه ما وبلل دوی په ښکاره (بلنه سره).

تفسیر: یعنی د هغوی په مرکو او جرګو کښې می ویناوې وکړې. او په مجلسونو کښې می هم دوی په ښه شان سره وپوهول.

ثُمَّ اِنِّىْ اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَارًا ﴿۹﴾

بیا بیشکه ما ښکاره وینا وکړه دوی ته او په پټه می وینا وکړه دوی ته.

تفسیر: یعنی پرته (علاوه) له جرګو او مجامعو څخه می هم ګوښی (بیل) له هغوی سره خبری وکړې او صافی می هم هغوی ته وویلی او په اشارو او کنایاتو می هم وپوهول. په لوړ (اوچت) غږ می هم وینا وکړه او په ورو می هم وویل. لنده ئې دا چه د پند هیڅ یو عنوان او هیڅ یو رنګ می هم پری نښود.

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوْا رَبَّكُمْ اِنَّهٗ كَانَ غَفَّارًا ﴿۱۰﴾

نو ومی ویل دوی ته ښښنه وغواړئ له ربه خپله (له شرکه) بیشکه هغه (الله) دی ډیر ښښونکی (توبه کوونکیو لره هر کله چه توبه وباسی).

تفسیر: یعنی سره له سلهاؤ کلونو له پوهولو څخه چه په تاسی باندی ئې څه اثر ونه کړ که اوس څما دا خبری ومنئ او د خپل حقیقی مالک په لوری مو سرونه تیټ کړئ او له هغه څخه د خپلو تیروتو او خطاؤ ښښنه وغواړئ نو ستاسی هغه پخوانی ګناهونه او قصور ښښل کیږی ځکه چه الله تعالیٰ لوی ښښونکی دی او ستاسی هغه ګرد (تول) پخوانی ګناهونه به درمعافوی.

يُّرْسِلِ السَّمَآءَ عَلَيْكُمْ مِّدْرَارًا ﴿۱۱﴾ وَّيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَّبَنِيْنَ وَيَجْعَلْ لَّكُمْ جَنّٰتٍ وَّيَجْعَلْ لَّكُمْ اَنْهٰرًا ﴿۱۲﴾

راو به لیږی باران پر تاسی باندی ډیر اوریدونکی (باران) او در ډیروی کومک به کوی له تاسی سره په مالونو او ځامنو سره او وبه گرځوی تاسی ته باغونه او وبه گرځوی تاسی ته ویالی.

تفسیر: یعنی د ایمان او استغفار په برکت به هغه قحط او سوکړه چه له څو کلونو راهیسی په هغه کښی اخته یئ لری کیږی ـ او الله تعالیٰ ډیری ښی وریدونکی وریځی درلیږی چه د هغه د وریدو لامله (له وجی) به مو کښتونه (فصلونه) او باغونه پنیږی (اوبه کیږی) میوی او غلی ډیریږی ـ بودگان (څاروی) او نور ساکښان (جاندار) به څربیږی ـ شودی او غوړی به ډیریږی او هغه ښځی چه د کفر او معصیت له سببه اوس شندی شوی دی هلکان به وځیږوی. لنده ئی دا چه د دنیا د عیش او نشاط سره د آخرت لوئی درجی هم مومی.

تنبیه: ځمونږ حضرت امام ابوحنیفة الکابلی ثم الکوفی رحمة الله علیه د دی آیت څخه دا نتیجه اخیستی ده چه «استسقاء» روحاً او په اصل حقیقت کښی استغفار او انابت دی او لمونځ د انابت او د استغفار یو ښه صورت دی چه له صحیحو سنتو څخه ثابت شوی دی.

مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًا ﴿١٣﴾

څه شوی دی په تاسی باندی چه امید هیله (ارزو) نه لرئ له الله څخه د وقار لوئی عزت.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ له لوئی ځنی ښائی هیله (امید) وکړه شی که تاسی د هغه امر ومنئ نو تاسی ته به لوئی ـ عزت او وقار دروبښی. یا دا مطلب چه تاسی د الله تعالیٰ په لوئی باندی ولی اعتقاد نه لرئ؟ او د هغه د عظمت او جلال ځنی ولی نه ویریږئ؟.

وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا ﴿١٤﴾

او (حال دا دی چه) په تحقیق پیدا کړی ئی یئ تاسی راز راز (قسم قسم).

تفسیر: یعنی د مور په گیډه کښی مو ډول ډول (قسم قسم) رنگونه بدل کړل او د اصلی مادی څخه اخیستی تر مرینی پوری سری په راز راز (قسم قسم) بنو (صورتونو) او رنگارنگ اشکالو اوړی راواړی! او له ډیرو اطوارو ادوارو سره مخامخ کیږی.

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾

آیا نه گورئ تاسی څرنګه پیدا کړی دی الله اووه آسمانونه لاندی باندی (یعنی یو د بل د پاسه) او ګرځولی ئی ده سپوږمی په دی آسمانونو کښی رڼا (رڼرا) روښانه او ګرځولی ئی دی لمر ډیوه بله روښانه.

تفسیر: د لمر رڼا (رڼرا) ته چه تیزه او توده وی او د راتګ په سبب ئی د شپی تیاره ورکیږی ښائی ځکه ئی په بله ډیوه سره مشابه او ورته کړه ـ او د سپوږمی رڼا (رڼرا) ته ښائی ځکه په رڼا (رڼرا) سره تعبیر وفرمایه چه د هغه روښانی ډیوی د نور اغیزه (اثر) او انتشارات وګڼل شی چه د قمر د جرم په واسطه سره او تته سرد ـ کم نور کیږی والله اعلم.

وَاللَّهُ أَنۢبَتَكُم مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا ﴿١٧﴾

او الله زرغون پیدا کړی یئ تاسی (یعنی پیدا کړی ئی دی پلار ستاسی) له ځمکی څخنی زرغونیده پیدا کیده.

تفسیر: یعنی له ځمکی شخه ئی په ډیر ښوخوالی سره پیدا کړ. اول ئی ځمونږ پلار حضرت آدم علیه السلام له خاوری شخه پیدا کړ. بیا ئی نطفه چه له هغه څخه ووړکی پیدا کیږی او د غذا او د خوړو خلاصه او جوهر دی او د ځمکی له عناصرو څخنی پیدا کیږی.

ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا ﴿١٨﴾

بیا به ننباسی تاسی (پس له مرګه) په هغی (ځمکی) کښی بیا به راوباسی تاسی (له قبورو څخه عندالبعث) رایستل

تفسیر: یعنی وروسته له مرینی شخه بیا له خاوری سره ګډیږی. بیا د قیامت په ورځ له هغه څخنی راخیژی.

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطًا ﴿١٩﴾ لِّتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾

او الله ګرځولی ده تاسي ته ځمکه غوړولی فرش تر څو چه لاړ شئ تاسي له دغی (ځمکی) نه پر لارو لویو ارتو باندی.

تفسير: یعنی پر هغه باندی کینئ ـ ګرځئ ـ لاندی ـ باندی ورشئ او اوده شئ په هر لوری ئی ارتی لاری درایستلی دی. که یو سری وغواړی او لازم وسائل ورسره وی نو په توله ځمکه باندی چورلیدی شی او د لاری د نشتوالی لامله (له وجی) به هیڅ یو مشکلات نه ورپیښیږی.

قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَارًا ﴿٢١﴾

وویل نوح ای ربه څما بیشکه دوی نافرمانی وکړه له ما څخه او متابعت ئی وکړ د هغه چا چه نه ئی دی زیات کړی ده ته مال د ده او اولاد د ده (په هیڅ بابت کښی) پرته (علاوه) له زیانکاری ګمراهی.

تفسير: یعنی د خپلو مشرانو خبری ئی واوریدی چه د هغوی په مال او اولاد کښی هیڅ یو ښه والی او بهتری نشته. بلکه دوی پر هغوی باندی ورغوند شول او د هم دی لامله (له وجی) هم مشران له دین څخنی بی برخی شول او هم ئی د ډیر تمرد او تجبر په سبب کشران محروم کړل.

وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًا ﴿٢٢﴾

او مکر وکړ دغو (رؤساؤ د دوی) مکر ډیر لوی.

تفسير: یعنی ګرد ئی وپوهول چه د هغه خبره ونه منی او راز راز (قسم قسم) تکلیفونه ور ورسوی.

وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ

او وویل (مشرانو کشرانو ته) چه مه پریږدی تاسی (عبادت د) معبودانو خپلو

تفسير: یعنی د خپلو معبوادنو په عبادت او حمایت باندی تینګ اوسئ! او د نوح په لمسون

باندی مه غولیږئ! وایه شی چه تر سلهاؤ کلونو پوری هر یوه خپلو ځامنو لمسیو او کړوسیو ته ئی وصیت کاؤ چه ښائی هیڅوک د دی سپین ږیری نوح خبری وا نه وریځ! او پام کوئ چه تیر مو نه باسی او پخپل آبائی دین باندی تینګ اوسئ! چه له هغه څخه مو ونه ښویوی!.

وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَّلَا سُوَاعًا ۙ وَّلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾

او مه پریږدئ (عبادت د هغه بت چه) ود (نومیږی) او مه (پریږدئ عبادت د هغه بت چه) سواع (نومیږی) او مه (پریږدئ تاسی عبادت د هغو بتانو چه) یغوث او یعوق او نسر (نومیږی).

تفسیر: دا د هغو بتانو نومونه دی چه د هر مطلب دپاره ئی یو بیل بت جوړ کړی و. هم دا بتان بیا په عربو کښی جوړ شول او په هندوستان کښی هم داسی بتان د «بشنو» ـ «برهما» ـ «اندر» ـ «شپو» ـ «هنومان» او په نورو نومونو مشهور دی چه د هغوی مفصل تحقیق حضرت شاه عبدالعزیز رحمه الله په «تفسیر عزیزی» کښی کړی دی په ځینو نورو روایتونو کښی راغلی دی چه په پخوانیو زمانو کښی ځینی لویان هسی تیر شوی ؤ چه خلقو له هغوی سره ډیره مینه درلوده (لرله) کله چه هغوی مړه شول نو د شیطان په لمسولو او غولولو خلقو د هغوی تصویرونه د یادولو په ډول (طریقه) ودرول بیا ئی د هغوی په تعظیم باندی شروع وکړه ورو ورو ئی د هغوی په بندګی باندی شروع وکړه (العیاذ بالله)

وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيرًا ۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

او په تحقیق ګمراه کړی دی (دغو مشرانو په سبب د عبادت د بتانو) ډیر (کشران خلق) او مه زیاتوه (ای ربه ځما) ظالمانو بی‌انصافانو لره مګر خو ګمراهی هلاک عذاب.

تفسیر: حضرت شاه عبد القادر رحمة الله علیه لیکی یعنی سرګردانه ګرځی یو سم تدبیر د دوی له لاسو نه دی پوره. حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه لیکی چه «د استدراج په توګه (طور) هم هغوی له معرفت سره مه آشنا کوه!» او عامو مفسرینو ظاهری معنی اخیستی ده یعنی ای اله! د دی ظالمانو ګمراهی لا پسی ورزیاته کړه تر څو ئی د شقاوت کندول ژر ډک او ستا د عذاب مورد وګرځی. مفسرین لیکی چه نوح علیه السلام دا ښیرا هلته وفرمایله چه د هغوی له هدایت څخنی بیخی بی‌هیلی او نا امیده شو. که دا مأیوسی د زر کلنی تجربو په بناء ده یا د حق تعالیٰ په ارشاد دوی ته ورښکاره شوی ده لکه چه د «هود» د سورت په څلورمه رکوع ځمونږ دغه

تفسیر کښې راغلي دي. ﴿ اَنَّهٗ لَنْ یُّؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَىٕسْ بِمَا كَانُوْا یَفْعَلُوْنَ ﴾
په هر حال د داسې مايوسۍ په وخت کښې د قهر او غضب لامله (له وجې) هسې ښيرا
کول مستبعد نه دي. حضرت شاه عبدالعزيز رحمه الله ليکي «کله چه د کوم سړي يا جماعت د
سمې لارې له راتللو څخه بيخي بې هيلې توب (نااميدي) او مأيوسي وليده شي او پيغمبر د
هغوي د استعداد په پوره ډول (طريقه) سره تحقيق وکړي او ځان پرې په ښه شان سره خبر کړي
ـ او بيا ورښکاره شي چه خير د نفوذ گنجائش په هغوي کښې مطلق نشته. بلکه د هغه وجود
لکه يو فاسده عضو داسې دي چه په يقين سره نور اعضاء هم فاسد، مسموم او خرابوي نو په
داسې وقت کښې د هغه د پرې کولو او د هستې د صفحې څخنې د محو کولو څخنې سوا بل کوم
علاج نه ليدل کيږي. که د قتال حکم وي نو د قتال په وسيله دې هغوي فناء کړل شي او د دوی
قوت دې مات کړ شي تر څو د هغه بد اثر متعدي نشي او نورو ته سرايت ونه کړي. که نه
وروستني صورت ئې هم دا دی چه له الله تعالیٰ څخه داسې غوښتنه وکړه شي چه د هغه وجود له
دنيا څخه واخله! او د هغه د وژونکيو جراثيمو څخنې نور وساته! چه لکه پخپله پاک قرآن فرمائي
﴿ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ یُضِلُّوْا عِبَادَكَ ﴾ الآية ـ　　په هر حال د نوح عليه السلام دا ښيرا او د موسیٰ
عليه السلام هغه ښيرا چه د يونس عليه السلام په سورت کښې تيره شوه له هم دې قبيلې څخه
ده. والله اعلم.

مِمَّا خَطِیْٓـٰٔتِهِمْ اُغْرِقُوْا فَاُدْخِلُوْا نَارًا ۙ۬

په سبب د گناهونو خپلو سره ډوب کړل شول (په دنيا کښې په ډيرو دريابې
اوبو کښې) نو داخل به کړل شي (آخروي) اور ته .

تفسير: يعنې څپان (طوفان) راغي او په ښکاره ډول (طريقه) د لوی بحر په اوبو کښې ډوب
شول خو په رښتيا سره د برزخ عذابونو ته ورسيدل چه ورپسې متصل د آخرت اور هم هغوی ته
تيار دی.

فَلَمْ یَجِدُوْا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿۲۵﴾

بيا نه موندل دوی د خپلو ځانونو لپاره پرته (علاوه) له الله مددگاران (چه
له عذاب څخه ئې خلاص کړي).

تفسير: يعنې هغه بتان ود ـ سواع ـ يغوث او نور د دوی د دې اړتوب (مجبورئ) په وقت کښې
هيڅ په کار ورنغلل او نه ئې مرسته (مدد) له هغوی سره وکړه او هم داسې بې له پوښتنې او بې

له پالنې په بد وضعیت سره مړه شول او د خولې خبره ئې په خوله او د زړه خبره ئې په زړه کښې پاتې شوه.

وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكٰفِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾

او وویل نوح اې ربه ځما مه پرېږده! پر ځمکه باندې له کافرانو څخه هیڅ اوسېدونکې (یا ګرځېدونکې او ټول هلاک کړه) بېشکه ته که چیرې پرېږدې ته دوی نو ګمراهان به کړي دوی (مؤمنان) بندګان ستا او نه څېړوي دوی مګر خو فاجر بیباکه ناشکره بدکاره له حقه منکره.

تفسیر: یعنې یو کافر هم ژوندې مه پرېږده! ځکه چه له دوی ځنې هیڅ یو کافر د دې خبرې لایق او وړ (قابل) نه دی چه ژوندې پرېښود شي. که له دوی ځنې کوم یو ژوندې پاتې شي نو ځما تجربه دا راښیي چه د هغه له نطفې څخه به هم بې‌حیا بیباک د حق منکر او بې شرم او ناشکره ځوځات (ذریه) پیدا کیږي او تر هغه پورې چه له دوی ځنې یو سړی هم پاتې وي نور خلق نه پرېږدي چه په سمه لاره راشي او ګرد (ټول) به سره ګمراهان کړي.

رَّبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنٰتِ ط

اې ربه ځما وبښه ما او مور پلار ځما او هغه څوک چه ننوځي کور بیړۍ مسجد ځما ته حال دا چه ایمان لرونکې وي او (وبښه) ګرد (ټول) ایمان لرونکې نارینه او ګردې (ټولې) ایمان لرونکې ښځې.

تفسیر: یعنې که سم ځما د مرتبې سره له ما نه کوم تقصیر شوی وي هغه پخپل فضل او کرم سره راوبښه! او ځما د مور او پلار او هغه ایمانداران چه ځما په کور یا بیړۍ ـ یا مسجد کښې دي د هغوی ګردې (ټولې) خطاوې ورمعاف کړه! بلکه تر قیامت پورې هرڅومره نارینه او ښځې چه د ایمان په شرف رسیدلي وي هغوی ګرد (ټول) وبښه! اې اله! د نوح علیه السلام د دعا په برکت دا عاصي او خاطي بنده هم پخپل رحمت او کرم سره وبښي! او بې له دنیوي او آخروي

تعذیب ئی د خپلی رضاء او کرامت محل ور په برخه کړی! «**انک سمیع قریب مجیب الدعوات**» .

وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِيْنَ اِلَّا تَبَارًا ﴿۲۸﴾

او مه زیاتوه (ای ځما پروردګاره) ظالمانو (کافرانو) لره مګر خو بربادی هلاک (لکه چه هغوی هلاک شول).

تمت سورة نوح بفضل الله وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة الجن مکیة وهی ثمان وعشرون آیة و فیها رکوعان رقمها (۷۲) تسلسلهاحسب النزول (٤۰) نزلت بعد سورة «الاعراف».

د «الجن» سورت مکی دی (۲۸) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۲) او په نزول کښی (٤۰)

سورت دی وروسته د «الاعراف» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ اُوْحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ

ووایه (ای محمده دوی ته) وحی راغلی ماته چه بیشکه شان دا چه واوریده (قرأت ځما) یوه تولی له پیریانو نه.

تفسیر: د جناتو او د پیریانو په وجود او حقیقت باندی حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه پخپل تفسیر کښی په هم دی سورت کښی یو مبسوط او مفصل بحث کړی دی. او په عربی ژبه کښی یو کتاب دی چه «**آکام المرجان فی احکام الجان**» نومیږی په دی کتاب کښی هم په دی موضوع باندی نهایت جامع خبری شوی دی که د چا مینه وی هغه دی وګوری. دلته د داسی خبری د لیکلو ځای نشته.

فَقَالُوْٓا اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۙ﴿۱﴾ يَّهْدِيْٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهٖ ؕ وَلَنْ نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ اَحَدًا ۙ﴿۲﴾

نو وویل (دوی نورو قومونو خپلو ته کله چه بیرته ورغلل چه) بیشکه مونږ وامو وریدو یو قرآن عجیب (په فصاحت او بلاغت سره) چه هدایت کوی لاره ښیی رشد (ایمان او حق) ته نو ایمان راووړ مونږ پر هغه (قرآن) او هرگز به شریک نه کړو (پس له دی ورځی) له رب خپل سره بل هیڅوک.

تفسیر: د «**احقاف**» په سورت کښی تیر شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د سهار په لمانځه کښی قرآن کریم لوست چه یوه ډله پیریان له هغه ځایه تیریدل ـ کله چه د قرآن مجید غږ ئی واورید ـ تول په هغه باندی مین او د زړه له کومی مسلمانان شول ـ بیا خپلو تبرو ته بیرته لاړل ـ او دا گردی (تولی) خبری ئی هلته وویلی چه مونږ داسی یو کلام واورید چه پخپل فصاحت ، بلاغت ـ حسن الاسلوب ـ قوت تأثیر ـ خوږ والی ـ موعظت ـ علومو او مضامینو او پندونو په اعتبار ډیر عجیب او غریب دی. د معرفت ربانی او رشد دنیوی او فلاح آخروی په لوری لار ښیی ـ او د خیر د طالب لاس اخلی ـ او د نیکی او د تقویٰ په خوا ئی بیائی ـ نو ځکه په مجرد د آوریدلو بلاتوقف پر هغه مو یقین وکړ. او هیڅ یو شک او شبهه ځمونږ په زړونو کښی پاتی نشوه چه داسی خبری پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د بل چا نه دی. اوس مونږ سم د هغه له تعلیم او هدایت سره عهد کوو چه وروسته له دی نه مونږ هیڅ یو شی د الله شریک نه گڼو. د دوی دا تولی خبری د الله تعالیٰ له لوری په رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وحی په ډول (طریقه) ورنازلی شوی ـ وروسته له دی نه بیا څو ځلی د پیریانو جرگی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی حاضریدی ـ او د ایمان په شرف مشرفیدی ـ او قرآن کریم به ئی یادولو.

وَّاَنَّهٗ تَعٰلٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَّلَا وَلَدًا ۙ﴿۳﴾

او بیشکه شان دا دی چه لوی دی شان لوئی د رب ځمونږ نه ده نیولی (الله) ښځه او نه اولاد (لکه چه وائی د پیریانو او د انسانانو کفار او مشرکان).

تفسیر: یعنی ښځه او اولاد لرل د الله تعالیٰ له شان او عظمت څخه منافی دی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «چه هغه گمراهی او خرابی چه په انسانانو کښی ده هغه توله په پیریانو کښی هم ده. هغوی هم د عیسایانو په شان الله ته ښځه او ځامن جوړول.

وَّاَنَّهٗ كَانَ يَقُوْلُ سَفِيْهُنَا عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿۴﴾

او (وويل پيريانو قوم خپل ته داسي) بيشكه شان دا دى چه ويل به ناپوه څمونږ (ابليس) پر الله باندي خبرى لوئى لرى له حق صواب

تفسير: يعني څمونږ په منځ كښي هغه بيوقوفان چه د الله تعالىٰ په نسبت داسي چتي (بيكاره) خبرى له خپل ځانه جوړؤى او لوئى ئى كړى وى د هغوى په منځ كښي له ګردو (تولو) څخه لوى ناپوه ابليس دى. ښائي خاص هم دغه شيطان د (د سفيه) له لفظ څخه مراد وى.

وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنْ لَّنْ تَقُوْلَ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿۵﴾

او بيشكه مونږ ګمان كاوه چه هيڅكله به نه وائى انسانان او پيريان پر الله باندي دروغ.

تفسير: يعني څمونږ په خيال كښي داسي راتلل چه دومره زيات انسانان او پيريان چه په دوى كښي لوى سرى او پوهان هم شته څرنګه سره يو ځاى شوى د الله تعالىٰ په نسبت دروغ خبرى جوړوى او داسي جرأتونه كوى په هم دى چرت (خيال) كښي مونږ لاره غلطه كړه. اوس د پاك قرآن له اوريدلو څخه هغه ګردى (تولى) غلطى خبرى او دروغ راښكاره شوى او د خپلو مشرانو د بىلزوم تقليد څخه مو ځانونو وژغورل (وساتل).

وَّاَنَّهٗ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْاِنْسِ يَعُوْذُوْنَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوْهُمْ رَهَقًا ﴿۶﴾

او بيشكه شان دا دى چه ؤ به ډير سړى له انسانانو څخه چه پناه به ئى غوښتله په سړيو له پيريانو څخه نو زياته كړه دغو انسانانو دغو پيريانو لره سركشي (په سبب د استعاذى پناه غوښتو د دوى له جناتو نه)

تفسير: په عربو كښي جهالت ډير و ـ له پيريانو ځني به ئى د پتو خبرو پوښتني كولى او د هغوى په نامه به ئى نذرونه په غاړه اخيستل او وركول به ئى. كله به چه د كومي جوپي (قافلى) پړاو يا د تيريدلو لاره پر كومي ويروونكي كندى يا ځاى باندي لويده ويل به ئى چه مونږ د دى ځاى د پيريانو د هغه مشر په حلقه كښي ننوځو او ننګ وروړو چه د دى سيمى د پيريانو سردار

دی. تر څو مو هغه د خپل لاس لاندی د پیریانو له شره وساتی. له داسی خبری به پیریان لا مغروریدل او په سر به ئی ختل. او له بل لوری د داسی شرک لامله (له وجی) د انسانانو عصیان او طغیان لا پسی زیاتیده کله چه دوی پخپله پر خپلو ځانونو باندی پیریان مسلطول نو هغوی به هم د هغوی په اغواء کښی هیڅ لږ والی نه کاو. په پای (آخر) کښی پاک قرآن د دی ګردو (تولو) خرابیو بیخ وویست.

وَّاَنَّهُمْ ظَنُّوْا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَّنْ يَّبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا ۝

او بیشکه دوی ګمان کړی دی لکه چه ګمان کړی دی تاسی چه هرګز به پورته نه کړی الله هیڅوک (پس له مرګه له قبره).

تفسیر: مسلمانان پیریان دا ګردی (تولی) خبری له خپلو قومونو سره کوی. یعنی لکه چه تاسی خیال کوئ د ډیرو سریو خیال هم داسی دی چه الله تعالیٰ به مری هیڅ کله له هدیرو څخه نه پورته کوی. یا به وروسته له دی نه بل کوم پیغمبر نه مبعوثوی هغه پیغمبران چه پخوا له دی نه مبعوث شوی دی اوس له قرآنه راښکاری چه الله تعالیٰ یو عظیم الشان رسول رالیږلی چه ګردو (تولو) خلقو ته دا ور په یادوی چه تاسی تول له مرینی څخه وروسته بیا ژوندی کیږئ او د ذری ذری حساب به ورکوی!.

وَّاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَآءَ فَوَجَدْنٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيْدًا وَّشُهُبًا ۝ وَّاَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ ؕ فَمَنْ يَّسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ لَهٗ شِهَابًا رَّصَدًا ۝

بیشکه مونږ ورسیدو آسمان ته (لپاره د غوږ نیوو خبرو د ملائکو ته) نو ومو موندو هغه (آسمان) ډک کړی شوی له څوکیدارانو سختو (چه ملائکی دی) او له ستوریو سوځوونکیو څخه او بیشکه وو مونږ چه کیناستلو پخوا له لیږلو د دی پیغمبر له دی آسمانه په ځایونو د کیناستلو کښی دپاره د اوریدلو نو هغه څوک چه اوریدل غواړی اوس مومی به دپاره د ځان د اور لمبه منتظره (چه سوځوی ئی).

تفسیر: یعنی مونږ الوتلی نژدی آسمان ته ورسیدو نو هلته مو ولیدی چه ډیری سختی جنګی

پیری دریدلی دی چه هیڅ یو شیطان نه پریږدی چه غیبی خبری واوری او هر هغه شیطان چه داسی اراده ولری پر هغی باندی د اور لمبه او انګار وریږی. پخوا له دی نه دومره سختی او ساتنه او مخ نیونه نه وه پیریان او شیطانان به آسمان ته نژدی په پټ ځای کښی کیناستل او د یوه لوری او بل لوری څخه به ئی څه خبری اوریدلی مګر اوس دومره سختی او انتظام او لار نیونه شته چه هر څوک د اوریدلو خیال وکړی سم د لاسه پری شهاب ثاقب د اورونو ډک مردک (ګولۍ) اوری او د هغوی تعاقب کیږی. دا بحث پخوا له دی نه د حجر په سورت او نورو ځایونو کښی تیر شوی دی هلته دی وکتل شی!

وَّأَنَّا لَا نَدْرِيٓ أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي ٱلْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ۝١٠

او بیشکه مونږ نه پوهیږو (چه دغه منع کیدل څمونږ له آسمانه) آیا شر بد دی چه اراده کړی شوی ده په هغه چا باندی چه په ځمکه کښی دی یا اراده کړی ده په دوی باندی رب د دوی د رشد د لار ښوونی.

تفسیر: یعنی دا نوی انتظامات او د لارو تینګونه الله تعالیٰ ته ښه معلومه ده چه ولی شوی دی؟ په دی خو مونږ پوهیدلی یو چه د قرآن کریم نزول او د عربی محمد صلی الله علیه وسلم بعثت د هغه سبب دی. ولی آیا د هغه نتیجه به څه کیږی؟ آیا د ځمکی هستیدونکی دا پاک قرآن منی او د هغه په ښوونی باندی عمل کوی؟ او الله تعالیٰ به پر دوی باندی خپل خصوصی الطاف مبذول فرمائی؟ یا ئی په دی باندی اراده تاکلی (مقرر) شوی ده چه خلق د قرآنی هدایاتو د مخ اړولو په بدل باندی تباه او بربادوی. د دی علم تول د هغه علام الغیوب سره دی بل هیڅوک په دغه مورد کښی هیڅ نشی ویلی.

وَّأَنَّا مِنَّا ٱلصَّٰلِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ۝١١

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږ څخه نیکان دی (پس له اوریدلو د قرآن) او ځینی له مونږ غیر له دوی دی وو مونږ ناست پر لارو مختلفو (د ادیانو).

تفسیر: یعنی د قرآن مجید له نزول څخه پخوا هم ګرد (تول) پیریان په یوه لاره نه تله. ځینی ئی ښه او ښائسته ؤ او ډیر ئی بدکار او بدرنګ ؤ. په هغوی کښی هم فرقی او جماعتونه دی. ځینی مشرکان ـ ځینی عیسایان ځینی یهودان او نور دی او په عملی ډول (طریقه) باندی د هر

یوه د عمل لاری بیلی او فکر ـ عقیده جلا (جدا) ده وروسته له هغه چه قرآن کریم راغی د هغه ښونه د اختلافاتو او تفرقو لری کول دی زیاتره پیریان مسلمانان شول او ځینی همغسی پاتی دی ځکه چه داسی خلق چیری پیدا کیږی چه تول د حق په منلو کښی لاسونه سره یو کړی او په یوه سمه لاره باندی لاړ شی نو هرومرو (خامخا) اوس هم د هغوی په منځ کښی اختلاف او جګړه شته!.

وَّاَنَّا ظَنَنَّآ اَنۡ لَّنۡ نُّعۡجِزَ اللّٰهَ فِی الۡاَرۡضِ وَلَنۡ نُّعۡجِزَهٗ هَرَبًا ﴿۱۲﴾

او بیشکه مونږ یقین مو کاؤ چه له سره به مونږ عاجز نه کړو الله په ځمکه کښی (چه تری پټ او خلاص شو) او له سره به نه عاجز کوو مونږ دغه (الله) په تیښتی سره (که تری وتښتو).

تفسیر: یعنی که مونږ قرآن ونه مانه د الله تعالیٰ له سزا څخه نشو ځان ژغورلی (بچ کولی) نه په ځمکه کښی چیری تری پټیدی شو ـ نه دی خوا هغوی خوا چیری تری تښتیدلی یا په هوا کښی الوتلی شو.

وَّاَنَّا لَمَّا سَمِعۡنَا الۡهُدٰۤی اٰمَنَّا بِهٖ ؕ

او بیشکه مونږ کله چه واورید هدایت (د قرآن) نو ایمان راوړ مونږ پر هغه

تفسیر: یعنی مونږ لره د فخر موقع ده چه په پیریانو کښی له ګردو (تولو) څخه پخوا مونږ قرآن واورید او بی له ډیله مو ومانه ـ او په ایمان راوړلو کښی مو یوه شیبه (لحظه) ځنډ (تاخیر) ونه کړ.

فَمَنۡ یُّؤۡمِنۡۢ بِرَبِّهٖ فَلَا یَخَافُ بَخۡسًا وَّلَا رَهَقًا ﴿۱۳﴾

نو هغه چه ایمان راوړی په رب خپل باندی نو نه ویریږی له نقصان (د خپلی نیکی) او نه له زیادت څخه (په تزئید د بدی).

تفسیر: یعنی رښتین ایماندار لره د الله تعالیٰ له لوری هیڅ یوه اندیښنه نشته او نه نقصان وررسیږی نه ئی کومه نیکی او محنت خوشی ځی او نه بل څوک پری څه زیادت او زبردستی کولی شی چه د بل جرم او ګناه په هغه باندی ورواړوی لنده ئی دا چه ایمانداران له هر نقصان ـ

تکلیف ـ ذلت او رسوائی او نورو څخه مأمون او مصون دی.

وَّ اَنَّا مِنَّا الۡمُسۡلِمُوۡنَ وَ مِنَّا الۡقٰسِطُوۡنَ ؕ فَمَنۡ اَسۡلَمَ فَاُولٰٓئِکَ تَحَرَّوۡا رَشَدًا ﴿۱۴﴾ وَ اَمَّا الۡقٰسِطُوۡنَ فَکَانُوۡا لِجَہَنَّمَ حَطَبًا ﴿۱۵﴾

او بیشکه مونږ چه یو ځینی له مونږه مسلمانان دی او ځینی له مونږه ظالمان کاږه دی (له لاری د حقه په کفر سره) نو هر هغه چه (الله ته) غاړه کیږدی (او ایمان راوړی) نو دوی قصد کړی دی د سمی صافی لاری. او هر څه کږیدونکی له سمی لاری نو وی به دوی دوزخ لره لرګی د (سوځولو).

تفسیر: یعنی د قرآن له نزول څخه وروسته په مونږ کښی دوه ډوله (قسمه) خلق دی یو هغه چه د الله تعالیٰ پیغام اوری او د هغه د احکامو په مقابل کښی غاړه ږدی او مسلمانیږی دوی همغوی دی چه د حق په تلاش کښی بریالیان (کامیاب) شوی دی او د خپل تحقیق ـ تفحص او تعمق په وسیله سمی لاری ته رسیدلی دی. بل هغه د بی‌انصافانو ډله ده چه کږه لاره ئی خوښه کړی او د بی‌انصافی له لوری د خپل پروردګار احکام دروغ بولی او د هغه له حکم منلو څخه انحراف کوی دا هغه کسان دی چه هغوی ته د دوزخ ډړی او د جهنم خس وایه شی.

تنبیه: تر دی ځای پوری د مسلمانانو پیریانو د هغه کلام نقل و چه هغوی خپل قوم ته کړی و وروسته له دی الله تعالیٰ د خپل لوری څخه د نصیحت څو خبری ارشاد فرمائی ګویا د ﴿وَّ اَنۡ لَّوِ اسۡتَقَامُوۡا﴾ عطف پر ﴿اَنَّہُ اسۡتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الۡجِنِّ﴾ باندی شوی دی او محقق مترجم رحمة الله علیه په ترجمه کښی د «او بله وحی راغلی» الفاظ زیات کړی دا ئی راوښوود چه له دی ځایه تر آخره پوری د ﴿قُلۡ اُوۡحِیَ اِلَیَّ﴾ لاندی داخل دی.

وَّ اَنۡ لَّوِ اسۡتَقَامُوۡا عَلَی الطَّرِیۡقَۃِ لَاَسۡقَیۡنٰہُمۡ مَّآءً غَدَقًا ﴿۱۶﴾ لِّنَفۡتِنَہُمۡ فِیۡہِ ؕ

او (بله وحی راغلی ده ماته چه) که دا (خلق اهل د مکی) برابر شی پر طریقه (سمی لاری د اسلام) نو هرومرو (خامخا) به وڅښوو دوی ته اوبه ډیری (پس له قحطه) تر څو وازمویو مونږ دوی په دغه (نعمت) کښی.

تفسیر: یعنی که پیریان او انسانان په سمه لاره باندی تلل نو مونږ به هم د ایمان او اطاعت په ظاهری او باطنی خوږو او برکاتو سره دوی خړوبول او په هغه کښی به هغه هم د هغوی ازموینه مقصد وه چه د دی نعمتونو د ګټور (منتفع) کیدلو په وقت کښی دوی څومونږ شکر ادا کوی او

په طاعت کښې ښه ترقي او زيادت ليده کيږي؟ يا په کفران د نعمت کښې اخته شوی هغه اصلي سرمايه او پنګه هم له لاسه وباسي؟ په ځينو رواياتو کښې راغلي دي چه په دې وقت کښې د مکيانو د ظلم او د شرارت لامله (له وجې) او د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم د ښيرا په وسيله څو کاله قحط (سوکړه) ولويده خلق له وچکالي څخه پريشان شوي ؤ نو ځکه ئې وفرمايله که ګرد (ټول) خلق له ظلم او شرارت څخه لاس وکاږي او ټول د الله تعالیٰ په سمه لاره تګ وکړي لکه چه مسلمانان پيريان هغه ځان ته غوره کړی دی نو دا قحط او سوکړه لرې کيږي او د رحمت له وريدو او باران څخه به ګرد (ټول) ملک خړوب او زرغونيږي او پر دوی به روزی فراخيږي.

وَمَنْ يُّعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهٖ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا ﴿۱۷﴾

او هغه څوک چه مخ واړوی له ذکر (قرآن) د رب خپل نو داخل به ئې کړی (الله) عذاب سخت ته.

تفسير: يعنې که سړی د الله تعالیٰ له ذکر او ياده مخ واړوی هغه ته به هيڅ دادينه (سکون) او خوشالي نه په برخه کيږي او تل به د هغه تګ په داسې يوه لاره باندی وی چه له پريشانی او له ربړو (تکليفونو) څخه ډک وی او عذاب ئې ګړی په ګړی زيادت مومی.

وَّاَنَّ الْمَسٰجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوْا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًا ﴿۱۸﴾

او (بله وحی راغلې ده ماته) دا چه بيشکه مسجدونه (او د سجدی اعضاء) دپاره (د ياد) د الله دی نو مه بولئ تاسی (په دغو مساجدو کښې) سره له الله بل هيڅوک.

تفسير: اګر که الله تعالیٰ ګرده (ټوله) ځمکه د محمدی صلی الله عليه وسلم امت دپاره مسجد جوړه کړې ده ـ ليکن په خصوصيت سره هغه ځايونه چه د مسجدونو په نامه خاص د الله تعالیٰ د عبادت دپاره جوړ شوی دی هغه لره زيات امتياز دی هلته تللی پرته (علاوه) له الله تعالیٰ د بل چا بلل لوی ظلم او ډير بد شرک دی مطلب دا دی چه د خالص واحد الله په لوری راځئ!

او له هغه سره بل څوک مه شریکوئ او له هغه سره ئی مه بولئ! خصوصاً په مسجدونو کښی چه د الله تعالیٰ په نامه او یوائحی د هغه د عبادت دپاره جوړ شوی دی. ځینو مفسرینو له «مساجد» څخه هغه اعضا مراد اخیستی دی چه د سجدی په وقت کښی پر ځمکه باندی ایښودل کیږی په دی وقت کښی به ئی مطلب داسی وی چه د الله تعالیٰ دا درکړی شوی او جوړ کړی اعضاء نه ښائی چه پرته (علاوه) د هغه خالق او مالک له عبادت څخه د بل چا په مخ کښی راښکته کړی شی.

وَّاَنَّهٗ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ اللّٰهِ

او بله (وحی کړی شوی ده ماته) دا چه بیشکه کله چه ودرید (لمانځه ته) بنده د الله (محمد).

تفسیر: یعنی کامل بنده حضرت محمد رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وعلیٰ آله واصحابه وسلم.

یَدۡعُوۡهُ کَادُوۡا یَکُوۡنُوۡنَ عَلَیۡهِ لِبَدًا ﴿۱۹﴾

چه باله ئی دغه (الله) نژدی ؤ دغه (پیریان) چه کیدل به پر ده باندی سر په سر پریوتونکی (له جهته د ازدحامه)

تفسیر: یعنی کله چه محمد صلی الله علیه وسلم ودریږی او پاک قرآن لولی نو خلق ډلی ډلی په ګڼ ډول (طریقه) پر دوی باندی توئیږی. مؤمنانو د شوق ـ د مینی او رغبت لامله (له وجی) قرآن اوریده او کافرانو او منافقانو د عناد او عداوت په سبب پر دوی باندی هجوم کاوه. ځینی مفسرین د دی آیت دغسی ترجمه کوی! او بله وحی شوی ده ماته چه په تحقیق سره کله چه پورته شو لمانځه ته په بطن نخله کښی بنده د الله محمد صلی الله علیه وسلم چه باله ئی الله او عبادت ورته کاوه او قرآن ئی لوست او پیریانو قرائت د ده واوریده نو نژدی ؤ دوی چه کیدل به په ده باندی پریوتونکی له جهته د ډیر شوقه او د ازدحامه. کله چه کفار د مکی حضرت ته وویل چه عجیبه کار دی نیولی دی پریږده او را وګرځه تری چه مونږ ستا مددګاری او ملګرتیا کوو نو د الله تعالیٰ اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه دغه آیت نازل شو.

قُلۡ اِنَّمَاۤ اَدۡعُوۡا رَبِّیۡ وَلَاۤ اُشۡرِکُ بِهٖۤ اَحَدًا ﴿۲۰﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) په تحقیق زه بولم (عبادت کوم د) رب خپل او

شریک نه نیسم له دغه (الله) سره هیڅوک.

تفسیر: یعنی کافرانو ته ووایه چه تاسی د مخالفت په لاره کښی دومره هجوم او بیړه (تلوار) ولی کوئ کومه خبره داسی ده چه په هغی باندی تاسی خفه یی زه کومه خرابه او نامعقوله خبره نه کوم ـ زه خو یواځی خپل رب بولم او هیڅوک د هغه شریک نه گڼم ـ نو په دی کښی د جنگ او جگړی سبب څه شی دی؟ که تاسی گرد (تول) هجوم راباندی کوئ نو په یاد ئی ولرئ چه ځما توکل یواځی پر هغه الله باندی دی چه له هر راز (قسم) شرک څخه پاک او بی نیاز دی

قُلْ اِنِّیْ لَاۤ اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَّ لَا رَشَدًا ﴿۲۱﴾

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه زه مالک نه یم نه توانیږم تاسی لره د څه ضرر (گمراهی) او نه د څه رشد خیر رسولو (ځکه چه پخپله الله هم ضار او هم نافع دی)

تفسیر: یعنی دا ځما په اختیار کښی نه ده چه تاسی په سمه صافه لاره راولم. او که رانشئ تاسی ته کوم ضرر او نقصان دورورسوم. گردی (تولی) ښیگڼی (خوبئ) او خرابی هدایت او ضلالت د الله تعالیٰ په واک (اختیار) کښی دی.

قُلْ اِنِّیْ لَنْ یُّجِیْرَنِیْ مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ ۙ وَّ لَنْ اَجِدَ مِنْ دُوْنِهٖ مُلْتَحَدًا ﴿۲۲﴾ۙ

ووایه (ای محمده ! دوی ته) بیشکه زه چه یم هرگز به می خلاص نه کړی له (عذابه) د الله (که چیری می په عذاب کړی) هیڅوک او له سره به بیا نه مومم بی له دغه (الله) څخه ځای د پناهی

تفسیر: یعنی تاسی ته ځما گته (فائده) رسول چیری ځما خپله گته (فائده) او زیان هم ځما په قبضه او واک (اختیار) او لاس کښی نه دی. که بالفرض زه پخپلو فرائضو کښی څه سستی او تقصیر وکړم نو هیڅوک می د الله تعالیٰ له عذابه نشی ژغورلی (بچ کولی) او هیڅ یو ځای هم داسی نشته چه هلته وتښتم او پناه حاصله کړم.

إِلَّا بَلَٰغًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِسَٰلَٰتِهِۦ

مګر خو (مالک یم د) تبلیغ (د شریعت تاسو ته) له (طرفه د) الله او (تبلیغ د) رسالت د دغه (الله).

تفسير: یعنی د الله تعالیٰ له لوری پیغام راوړل ـ او هغو بندګانو ته رسول هم دا یو شی دی چه ځما په اختیار کښې دی. او هم دا فرض دی چه د هغه د اداء کولو لامله (له وجی) زه د الله تعالیٰ په پناه او حمایت کښې پاتی کیدی شم.

وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ﴿٢٣﴾

او هر هغه څوک چه نافرمانی کوی د الله او د رسول صلی الله علیه وسلم د دغه (الله) نو بیشکه هغه لره دی اور د دوزخ حال دا چه تل به وی په هغه کښې همیشه (چه نه به خلاصیږی تری هیچیری).

تفسير: یعنی زه د تاسی د ګټی او د زیان مالک نه یم. خو دومره تاسی ته وایم چه د الله تعالیٰ او ځما د خبرو د نه منلو په سبب تاسی ته ضرور زیان رسیږی. مشرکان ضعیف ګڼی محمد او نور مسلمانان.

حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا۟ مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾

تر هغه پوری چه ووینی دوی هغه (عذاب) چه وعده ئی ورسره شوی ده نو ژر به پوه شی دوی (په وقت د تعذیب کښې چه) څوک دی ډیر ضعیف له جهته د مددګاره او ډیر لږ له پلوه د شمیره (آیا مؤمنان دی که کافران بلکه کافران دی)

تفسير: یعنی تاسی چه سره راغونديږی. او پر مونږ باندی هجوم راوړی. او داسی ګڼئ چه د محمد صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملګریو قوت او شمیر لږ دی او ورسره ضعیفان او کمزوران هم دی. نو کله چه د وعدی وقت راشی هلته به درښکاره شی چه د چا ملګری کمزوری او شمیر ئی لږ ؤ؟ وويل بعض کافرانو چه دا وعده به څه وقت وی؟ نو الله فرمائی:

قُلْ إِنْ أَدْرِيٓ أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّيٓ أَمَدًا ﴿٢٥﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) نه پوهیږم چه آیا نزدی دی هغه (عذاب) چه وعده ئی درسره کړی شوی ده او که ئی مقرره کړی ده ده لره رب ځما یوه زمانه لری. (بلکه خامخا به په عذاب کړی شئ تاسو لیکن زه نه پوهیږم چه آیا دا به فی‌الحال وی او که وروسته له دی نه واقع کیږی ژر به وی یا به په ډیل سره ؟)

تفسیر: یعنی د دی خبری علم ماته نه دی راکړی شوی چه هغه وعده ژر راتلونکی ده؟ که څو مدت څخه وروسته؟ ځکه چه د قیامت وقت الله تعالیٰ نه دی ټاکلی (مقرر کړی) او نه ئی چاته ورښکاره کړی دی. دا له هغو پټو خبرو څخه دی چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل هیڅوک په هغی باندی نه دی خبر.

عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُۥ يَسْلُكُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ رَصَدًا ﴿٢٧﴾

(الله) عالم دی پر غائبو (اشیاؤ) باندی نو نه خبروی په غیبو خپلو باندی هیڅوک مگر هغه څوک چه راضی وی تری (او غوره کړی ئی وی په اطلاع د غیبیاتو) له رسول خپل څخه نو بیشکه هغه (الله) روانوی په مخ د هغه (رسول محمد) کښی او وروسته له هغه ځنی ساتونکی څوکیداران له هر طرفه (له ملائکو).

تفسیر: یعنی د خپلو پټو خبرو احوال هیچا ته نه ورکوی. هو! پیغمبرانو ته په همغه اندازه چه د هغو له شان او منصب سره لایق او وړ (قابل) وی د وحی په وسیله خبر ورکوی. له دی سره د پرښتی پیری او څوکۍ هم وی تر څو ئی کوم شیطان وانه وری او څه مداخله پکښی ونه کړی. او د رسول صلی الله علیه وسلم نفس هم په هغه باندی په ښه ډول (طریقه) سره وپوهیږی د دی خبری هم دا معنی ده چه پیغمبرانو ته په علومو او اخبارو کښی هسی یو عصمت حاصل دی چه نور ئی نه لری. د انبیاؤ په معلوماتو کښی د شک او شبهی اندیښنه هیڅ نشته او د نورو په معلوماتو کښی د څو څو ډولو (طریقو) احتمالاتو اندیښنی کیږی نو ځکه د صوفیه ؤ محققینو فرمایلی دی چه ولیان دی خپل کشف قرآن او سنت ته ور وړاندی کړی او ودی گوری که له هغه ځنی

چپ (خلاف) نه وی نو غنیمت دی وگنی که نه بلا تکلف دی رد کړی!.
تنبیه: د دی آیت نظیر د «آل عمران» په سورت ۱۷۹ آیت کښی هم داسی راغلی دی ﴿وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِىْ مِنْ رُّسُلِهٖ مَنْ يَّشَآءُ﴾ او په نورو سورتونو کښی هم د غیب مسئله بیان شوی ده چه په هر یوه باندی د هغه مفصل کلام د هغه په تفاسیرو کښی لیکلی شوی دی نو هلته دی وکتلی شی!. او دغه انضباط ځکه شوی دی:

لِّيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوْا رِسٰلٰتِ رَبِّهِمْ

تر څو چه پوه شی (رسول یا الله په علم ظهور سره) په دی چه بیشکه پوره رسولی دی (جبریل او نورو پرښتو ملکرو د هغه یا رسولانو) پیغامونه د رب خپل(بی له نقصانه او تزئیده).

تفسیر: یعنی ځکه زبردست انتظامات کاوه شی چه الله تعالیٰ دا راښکاره کړی چه پرښتی پیغمبرانو ته ـ او پیغمبران نورو بندگانو ته دا پیغامونه په ښه ډول (طریقه) سره بی له تزئیده او بی له تنقیصه ورسوی.

وَاَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَىْءٍ عَدَدًا ﴿۲۸﴾ ع

او نیوونکی دی (علم د الله او چاپیر دی) په هغه (علم) باندی چه په نزد د دغو (ملائکو او رسولانو) دی او شمیرلی ساتلی دی (الله) هر شی د شمیر او عدد له مخی. (په ډیر ښه انضباط سره).

تفسیر: یعنی هر شی د هغه الله تعالیٰ تر کتنی او نگرانی لاندی دی. هیڅوک د دی خبری طاقت نه لری چه د الله تعالیٰ په وحی کښی څه تغیر او تبدیل او قطع او پریکړه وکړی. او دا پیری او څوکۍ د حکومت د شان د اظهار او د محافظت د اسبابو د سلسلی دپاره ډیرو حکمتونو لره نیوونکی دی. که نه هغه لوی ذات چه په علم او قبضه کښی یی هر شی شته داسی شیانو ته هیڅ احتیاج نه لری او نه ورته اړ (محتاج) دی.

تمت سورة الجن بفضله وکرمه فلله الحمد والمنة

سورة المزمل مكية الا الآيات (۱۰) و (۱۱) و (۲۰) فمدنية وهى عشرون آية و ركوعان رقمها (۷۳) تسلسلهاحسب النزول (۳) نزلت بعد سورة «القلم».

د «المزمل» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (۱۰ ۋ ۱۱ ۋ ۲۰) يته څخه چه مدنی دی شل آيته او دوه رکوع لری په تلاوت کښی

(۷۳) او په نزول کښی (۳) سورت دی وروسته د «القلم» له سورت څخه نازل شوی دی

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰۤاَيُّهَا الۡمُزَّمِّلُ ۙ﴿۱﴾

ای نغښتونکيه د ځان په جامه کښی (له هيبته د وحی).

تفسير: دا سورت له ابتدائی سورتونو څخنی دی چه په مکه کښی نازل شوی دی. په صحيحو رواياتو کښی دی چه په شروع کښی کله چه د وحی له ثقل او دهشته د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم بدن ريږديده نو دوی خپلی کورنی ته وفرمايل (زملونی زملونی! په کاليو (جامو) کښی می ونغاړئ! په کاليو (جامو) کښی می ونغاړئ!) لکه چه دوی په کاليو (جامو) کښی ونغښتل شول. الله تعالیٰ په دی سورت کښی او په لاندنی سورت کښی څمونږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم په هم دی نامه سره يادوی. او په څينو روايتونو کښی راغلی دی چه قريش په «دارالندوه» کښی تول شوی ۋ او د دوی په نسبت ئی مشوری سره کولی چه د دوی له حال سره مناسب کوم لقب ورکړ شی څينو ئی «کاهن» څينو ئی «مجنون» څينو ئی «ساحر» وويل خو يو هيڅ يوی خبری باندی د دوی د رأيو اتفاق حاصل نشو ـ په پای (آخر) کښی د «ساحر» په لوری ئی رجحان حاصل شو. کله چه څمونږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم له دی جرګی څخه خبر شو نو خفه په کاليو (جامو) کښی ئی خپل ځان ونغښتو کيناست لکه چه په عام ډول (طريقه) سره د غم او خپګان په وقت کښی هم داسی وضعيت له ښه سريو څخنی ليده کيږی. نو په دی مناسبت سره حق تعالیٰ د تأنيس او ملاطفت دپاره په دی عنوان سره ورته خطاب فرمائی لکه چه څمونږ پيغمبر صلی الله عليه وسلم يو ځلی حضرت علی رضی الله تعالیٰ عنه ته هم داسی خطاب فرمايلی ۋ چه «قم ابا تراب» کله چه هغوی له کوره مرور شوی او د مسجد پر ځمکی باندی غځيدلی و.
حضرت شاه عبدالعزيز رحمة الله عليه ليکی چه په دی سورت کښی د کند اغوستلو (خرقه پوشی) لوازم او شرائط بيان شوی دی. ګواکی دا سورت د هغه سری سورت دی چه د فقيرانو کند اغوندی او ځان ته هم دا رنګ او شکل غوره کوی. د عربو په لغت کښی «مزمل» هغه سری ته

وایه شی چه ډیر ارت کالی (جامی) پخپل ځان باندی ونغاړی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم دا معمول و. کله به چه د تهجد یا د قرآن شریف د تلاوت دپاره د شپی له مخی پاڅیدل نو یوه اوږده کمبله به ئی اغوسته چه له یخنئ ځنی پری ساتلی وی او د لمانځه او اوداسه په حرکاتو کښی هیڅ ډول (طریقه) ربړ (زحمت) او تکلیف دوی ته عائد نشی. او هم د دی عنوان له غوره کولو ځنی د هغو خلقو ویښول مقصد دی چه خپل ځانونه په کالیو (جامو) کښی نغاړی او له ماښامه تر سحره پوری مست اوده کیږی تر څو هغوی هم له خوبه پاڅیدلی د شپی یوه معتدبه برخه د الله تعالیٰ په یاد سره تیره کړی.

قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَلِيْلًا ۝٢

ودریږه (لمانځه ته) په شپه کښی مګر خو په لږه (له تولی شپی نه).

تفسیر: یعنی که کومه شپه اتفاقاً ونه شوه نو معاف دی. د ډیرو مفسرینو په نزد د (الاقلیلاً) مطلب دا دی چه د شپی له مخی د الله تعالیٰ د عبادت دپاره ودریږی. هو! که د شپی په کومه لږه برخه کښی هوسا (دمه) کیږی. نو څه مضائقه نشته. اغلباً له لږو ځنی به مطلب دلته نیمائی وی. ځکه شپه چه د هوسائی (آرام) دپاره ده کله چه نیمه ئی په عبادت باندی تیره شوه نو په هغه اعتبار پاتی نیمی ته ئی لږ ویل موزون ښکاری. ودریږه ای محمده لمانځه ته په لږه د شپی کښی.

نِّصْفَهٗٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيْلًا ۝٣ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ

(چه هغه نیمه د شپی ده) یا لږه کړه له هغی (نصفه) لږ څه (چه ثلث دی) یا زیاته کړه په هغی (نیمی شپی) باندی (چه ثلثان دی)

تفسیر: یعنی له نیمی شپی ځنی څه لږه چه تر دریمی برخی پوری ورسیږی یا له نیمائی ځنی څه زیاته چه تر دوو ثلثو پوری ورسیږی په قرینی د هغی وینا د الله تعالیٰ چه وروسته له دی نه ئی داسی لولو ﴿ اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ ﴾ الآیة - .

وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيْلًا ۝٤

او ښکاره واضح لوله قرآن په ښکاره واضح لوستلو سره (چی وشمیرلی شی حروف ئی)

تفسير: يعنى په تهجد کښې قرآن په وضاحت سره لوله چې يو يو توری ئې په صاف ډول سره وپوهيدی شي ځکه چې له داسې لوستلو څخه فهم او تدبر ته ډير مدد رسيږی او په زړه باندی زيات اثر کوی او په شوق او ذوق کښې زيادت راولی.

إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ۝

بيشکه مونږ غورځوونکی يو پر تا باندی قول درونږ (قرآن ځکه چه مشتمل دی په اوامرو او نواهيو سخت دی پر مکلفينو باندی)

تفسير: حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی رياضت وکړه چه درونږ پيټی دی آسان شی!» او هغه پيټی (بار) داسې دی چه د هغه په مخامخ کښې د شپې ويښتوب ډير آسان وګڼه شی. مطلب دا دی چه وروسته له دی نه به پر تاسې باندی پرله پسې مونږ قرآن کريم راښکته کوو چه د خپل قدر او منزلت په اعتبار ډير قيمتدار او وزندار او د خپلو کيفياتو او لوازمو په اعتبار ډير درونږ او ګران بار دی. په احاديثو کښې راغلی دی چه د قرآن کريم د راښکته کيدلو په وقت کښې پر رسول اکرم باندی ډيره سختی او تکليف تيريده د يخنۍ په موسم کښې هم دوی خولی کيدل. که د وحی په وقت کښې پر هر يوه بوده (ښاروی) باندی سور ؤ هغه به د دوی د سورلی توان نه درلود (لړلو). يو ځلی د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم پتون د زيد بن ثابت پر پتون باندی و په دی وقت کښې وحی نازله شوه زيد بن ثابت ته داسې محسوسه شوه ګواکی د هغه پتون له ډيره باره ماتيږی . برسيره په دی په شاؤخوا کښې د قرآن کريم دعوت او تبليغ او د هغه د نورو حقوقو پوره اداء کول او په دی لاری کښې ګردی (تولی) سختی په روڼ تندی سره تيرول هم ډير لوی او مشکل کار و. او همغسې چه له يوه حيثيته دا کلام پر دوی باندی درونږ و په بل حيثيت پر کافرانو او منکرانو باندی هم ډير شاق ؤ. الغرض د دی ګردو (تولو) وجوهو په ملاحظه پر رسول اکرم صلی الله عليه وسلم باندی امر صادر شو چه هومره قرآن کريم چه نازل شوی دی د هغه په تلاوت باندی د شپې له لوری مشغول شئ! او د دی خاص عبادت په انوارو باندی خپل ځان مشرف او منور کړئ! او د دی عظيم فيض د قبوليت استعداد پخپل مبارک وجود کښې لا مستحکم وفرمايئ.

إِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلًا ۝

بيشکه پورته کيدل د شپې (له خوبه) دغه (پاڅيدل) ډير سخت دی له پلوه د مشقته پائمال کولو د نفس (يا له حيثيته د موافقته د سمع له قلبه سره) او

ډیر ښه ثابت محکم دی (دا پورته کیده له خوبه لپاره د ویلو د قرآن).

تفسیر: یعنی د شپی له مخی له خوبه پاڅیدل کوم آسان کار نه دی ډیر دروند ریاضت او نفس وژل دی او له هغه څخه نفس او هوس پایمال کیږی او خوب او آرام او نوری نفسانی غوښتنی خرابیږی او د شپی په منځ کښی دعاء او د الله تعالیٰ یاد په ډیر ښه ډول (طریقه) سره کاوه شی. زړه او خوله سره ملګرتیا کوی او هغه خبری چه له ژبی څخه راوځی په ذهن کښی ښه ځای نیسی ځکه چه په دی وقت کښی شورماشور نه وی او د الله تعالیٰ له نزول څخه د دنیا په آسمان کښی زړه ته یو راز (قسم) عجیب سکون او قرار، لذت او د اشتیاق کیفیت ورمیسر او حاصلیږی.

إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبۡحًا طَوِيلًا ۝٧

بیشکه تا لره (ای محمده!) په ورځی کښی شغل دی په کارونو اوږدو کښی (له مخلوق سره).

تفسیر: یعنی په ورځ کښی د خلقو پوهول او نور راز راز (قسم قسم) مشاغل او چاری ستاسی په مخ کښی دی اګر که هغه هم بالواسطه عبادت دی خو سره له هغه هم د پروردګار د بلا واسطی عبادت او مناجات دپاره د شپی اوقات تاکل (مقررول) هم لازم دی که د شپی د مشغولتیا لامله (له وجی) ځینی د شپی چاری پاتی کیږی نو د هیڅ فکر کولو ځای نه دی او د هغو تلافی د ورځی له مخی هم کیدی شی.

وَاذۡكُرِ اسۡمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلۡ إِلَيۡهِ تَبۡتِيلًا ۝٨

او یادوه نوم د رب خپل او جلا (جدا) شه له هر شی څخه په لوری د دغه (رب خپل) جلا (جدا) کیدل کامل.

تفسیر: یعنی علاوه د شپی له قیامه د ورځی له مخی هم اګر که په ښکاره ډول (طریقه) له مخلوقاتو سره معاملات او علائق ساتلی کیږی خو په زړه کښی د هغه الله تعالیٰ علاقه ډیره زیاته وساتئ!. او په تللو او راتللو ناستی ملاستی کښی هم د الله تعالیٰ په یاد او فکر کښی مشغول اوسئ! پرته (علاوه) له الله تعالیٰ نورو شیانو ته مه متوجه کیږئ! بلکه له ګردو (تولو) تعلقاتو څخنی ځان وساتئ! او یواځی له هغه سره خپل تعلق او علاقی تینګی ولرئ.! یا داسی ووایئ چه ښائی ګرد (تول) تعلقات په همغه یوه تعلق کښی مدغم شی چه صوفیه د هغه تعبیر بی له ګردو

(تولو) او سره له گردو (تولو)) یا د «ځان ته کیدلو په تولنه کښې» سره کوی. یادوه! ای محمده! نوم د رب خپل هغه چه:

رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ

(هم دغه الله) رب د مشرق د لمرختو دی او (رب) د مغرب لمرپریوتو دی (بلکه د تولو شیانو دی).

تفسیر: مشرق د ورځی او مغرب د شپی نښه ده. گواکی اشاره ئی وکړه چه شپه او ورځ دواړه د هغه مشرق او مغرب د مالک اجل واعلیٰ شانه واعظم برهانه په رضاء غوښتلو سره ښایی صرف کړی شی.

لَآ إِلٰهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ⑨

نشته بل هیڅوک حقانی معبود مگر خو هم دی دی یوائځی نو ونیسه دغه (الله) وکیل کار ورسپالی شوی کار جوړوونکی لپاره د امورو خپلو.

تفسیر: یعنی بندگی هم د هغه وکړئ! او توکل هم پر همغه باندی ښائی چه سری ولری.! کله چه هغه وکیل او کار چلوونکی وی نو له نورو ځنی د جلا (جدا) اوسیدلو څخه هیڅ ویره نه ده په کار.

وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ

(نو فرمائی الله) او صبر کوه (ای محمده!) په هغه څه باندی چه وائی ئی دوی (ځما او ستا په حق کښی)

تفسیر: یعنی کفار تاسی ته ساحر ـ کاهن ـ مجنون ـ مسحور او نور وائی او ماته د ښځی او ولد نسبت کوی تاسی داسی خبری په ډیر صبر او استقلال سره واورئ! تحمل وکړی.!

وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَمِيْلًا ⑩

او پریږده دوی پریښوول نیک (یعنی صبر کړه! او شورماشور مه کوه!).

تفسیر: ښه پرېښوول دا دی چه اول په ښکاره ډول (طریقه) سره د هغوی صحبت ترک کړئ! او په پټه سره د هغوی له احوال ځنی خبردار شئ! چه څه کوی؟ او څه وایی؟ او پاک الله څرنګه یادوی ـ دوهم دا چه د هغوی د بدسلوکی شکایت د نورو په مخ کښی ونه کړئ؟ او نه په انتقام اخیستلو پسی وګرځئ!. او نه د ویلو او د مکالمی او مقابلی په وقت کښی د خپګان اظهار وکړئ!. دریم دا چه سره د بیلتانه او مفارقت د هغوی په نصیحت کښی قصور ونه کړئ! بلکه په هر ډول (طریقه) چه کیدی شی د هغوی په هدایت او لارښوونه کښی سعی وکړئ! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی له ګردو (تولو) څخه یواځی شه! مګر په جنګ او شور سره نه بلکه په ښه سلوک سره» مګر په یاد ئی ولرئ چه دا آیت مکی دی او د قتال آیت مدنی دی.

وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا ﴿١١﴾

او پرېږده ما او دروغ کوونکی چه خاوندان د نعمت دی او مهلت ورکړه دوی ته (مهلت) لږ.

تفسیر: یعنی د حق او صداقت د دروغجن کوونکی معامله چه په دنیا کښی په عیش او آرام دی ماته وسپارئ! زه به له هغوی سره پوهیږم مګر لږ څه وروسته.

إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾

بیشکه په نزد څمونږ دی (لپاره د منکرانو په آخرت کښی) ځنځیرونه درانه او اور سوځوونکی. او طعام نښتونکی په مری کښی (چه د زقوم او ضریع ونه ده) او عذاب دردناک.

تفسیر: یعنی عذاب دردناک د مارانو ، لړمانو او الله پوهیږی په نورو څه څه راز (قسم) عذابونو (العیاذ بالله).

يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيبًا مَّهِيلًا ﴿١٤﴾

(دا واقع عذابونه په هغی) ورځی کښی دی چه وخوځیږی ولړځیږی ځمکه او غرونه او شی به دا غرونه لکه د شګو ډیری روانی شوی (تیت پیت (خواره واره) له ډیره هیبته).

تفسیر: یعنی د هغه عذاب تمهید له هغه وقت راهیسی شروع کیږی کله چه د غرونو بیخونه سست شی او په خوځیدو او لړځیدلو سره توتی توتی والوځی او داسی راښکاره شی لکه د شګی دلی چه څوک به قدم پری نشی ایښودی.

إِنَّآ أَرْسَلْنَآ إِلَيْكُمْ رَسُولًا ۙ شَٰهِدًا عَلَيْكُمْ

بیشکه مونږ لیږلی مو دی تاسی ته (ای محمدی امته!) رسول (محمد) شاهد په (اعمالو د) تاسی باندی (په ورځی د قیامت کښی)

تفسیر: یعنی دا پیغمبر به د الله تعالیٰ په مخ کښی شاهدی ورکوی چه کوم سړی د الله تعالیٰ وحدانیت او د انبیاؤ رسالت او شریعت منلی دی؟ او کوم سړی نه دی منلی؟.

كَمَآ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

لکه چه لیږلی وو مونږ فرعون ته رسول (موسیٰ علیه السلام).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ د حضرت موسیٰ علیه السلام په شان تاسی ته هم ای محمده صلی الله علیه وسلم! مستقل دین او عظیم الشان کتاب درکړی دی. ښائی چه دا د هغی پیشګوئی په لوری اشاره وی چه د (سفر استثناء) په تورات کښی مرقومه ده چه «زه به هغوی کښی له ورونو د تاسی یعنی د بنی اسمٰعیل څخنی تاسی غوندی یو نبی پاڅوم»

فَعَصَىٰ فِرْعَوْنُ ٱلرَّسُولَ فَأَخَذْنَٰهُ أَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾

نو عصیان نافرمانی وکړه فرعون له هغه رسول (موسیٰ علیه السلام) څخه پس ونیو مونږ دغه (فرعون) په نیولو سختو سره.

تفسیر: کله چه الله تعالیٰ د موسیٰ علیه السلام منکران په سختی سره ونیول او د غرق له لاری ئی حرق ته واستول نو د محمد صلی الله علیه وسلم منکرین به ولی نه نیسی چه له ګردو (تولو) پیغمبرانو څخنی افضل او برتر دی.

فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ ٱلْوِلْدَٰنَ شِيبًا ﴿١٧﴾

پس څرنګه به وساتئ (ځانونه خپل) که چیری کافران منکران شئ (تاسی په دنیا کښی) له (عذاب د) هغی ورځی څخه (چه له هیبته) به وګرځوی هلکان واړه سپین ږیری (چه ورځ د قیامت ده).

تفسیر: یعنی که په دنیا کښی خلاص شوئ نو په آخرت کښی به څرنګه خلاصیږئ چه د هغی ورځی د ډیر اوږدوالی سختوالی لامله (له وجی) به هلکان زاړه کیږی. که څه هم په حقیقت کښی خو هلکان نه زاړه کیږی خو د هغی ورځی د سختی اوږدوالی اقتضاء به هم داسی وی.

ٱلسَّمَآءُ مُنفَطِرٌۢ بِهِۦۚ كَانَ وَعْدُهُۥ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾

آسمان به (وچوی په سبب د هیبت شدت د دغی ورځی) ده وعده د هغه (الله په راتلو د دغی ورځی سره) کیدونکی خامخا.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ وعده ضروری ده اګر که تاسی هغه ډیره لری وګڼئ او غیر ممکنه ئی وبولئ.

إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذْكِرَةٌۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا ﴿١٩﴾

بیشکه دا (آیتونه) ویروونکی تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی (چه) نیسی رب خپل ته لاره (د ایمان په دغه نصیحت سره ودی نیسی).

تفسیر: یعنی نصیحت کړی شوی دی نو اوس که څوک خپله فائده غواړی پر هغه نصیحت باندی دی عمل وکړی! او خپل پروردګار ته دی ځان ورنژدی کړی او ملجاء دی ونیسی! ځکه چه لاره خلاصه ده او هیڅ ممانعت نشته او نه له هغه څخه الله تعالیٰ ته څه فائده رسیږی بلکه په هغه کښی ستاسی ډیری فائدی او ګټی دی نو پر صافه سمه لاره لاړ شئ!.
تنبیه: د شپی د ویښیدلو امر چه د دی سورت په شروع کښی یاد شو تقریباً تر یوه کال پوری وروسته له هغه هغه آیت په دغه راتلونکی آیت سره منسوخ شو.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثَيِ ٱلَّيْلِ

وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ الَّذِيْنَ مَعَكَ ؕ

بیشکه رب د تا عالم دی په دی بیشکه ته چه ئی پاخیږی لمانځه ته په شپه کښی لږ له دوو برخو د شپی څخه او نیمه برخه د شپی او دریمه برخه د شپی او (هم دا رنګه پورته کیږی لمانځه ته) یوه طائفه له هغو کسانو څخه چه له تاسره دی (په دین کښی له مؤمنانو).

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ته ښکاره ده چه تاسی او ستاسی ملګرو د دی امر تعمیل په ښه شان سره کړی دی کله مو نیمه شپه کله مو دوه برخی کله مو تر دریو برخو د شپی پوری د الله تعالیٰ عبادت کړی دی لکه چه په روایاتو کښی راغلی دی چه د لویو اصحابو رضی الله تعالیٰ عنهم پښی د شپی د ډیرو ودریدلو لامله (له وجی) پړسیدلی وی او د ځینو ئی له ډیر پړسوبه چاودی شوی وی بلکه ځینی حضراتو به خپلی څنی (ویښته) پاس په سقف او چت کښی تړلی تر څو د ویدیدلو په وقت کښی هغه کش او دوی ویښ شی.

وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ؕ عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ ؕ

او الله اندازه کوی ساتی شپه او ورځ پوه دی (الله) په دی شان دا دی چه هرګز به طاقت ونه لرئ تاسی د هغی (شپی چه پورته کیږئ پکښی په هغه تاکلی (مقرر کړی) وقت) نو معافی ئی ولیږله پر تاسو باندی (او درآسانه ئی کړه او د قیام فرضیت ئی ساقط کړ) پس ولولئ (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له قرآنه.

تفسیر: یعنی د شپی او د ورځی پوره اندازه او میچ الله تعالیٰ ته معلوم دی هم دی په یوی ځان ته (خاصی) اندازی سره کله شپه او کله ورځ اوږدوی ـ لندوی او برابروی ئی خپل ګرد (تول) بندګان د هغوی د خوب او د غفلت په وقت کښی چه کله نیمه او کله دری برخی او کله دوه برخی او کله پر ګردی (تولی) شپی پوری اوږدیږی په ښه ډول (طریقه) سره ئی ساتی او حفاظت ئی کوی په تیره بیا په هغو وقتونو کښی چه لکه اوس د ګړیو او ګړیالونو او نورو سامان او اسباب نه و او د وقت معلومولو کار دومره آسان نه و اصحابو ته ئی داسی توفیق ورباښه چه پوره پخپل وقت باندی پخپل عبادت ودریږی دا یواځی د هغه له مهربانئ څخه و او اګر که ځینی کسان

گرده (توله) شپه له دی ویری څخه نه ویدیدل چه په تاکلی (مقرر) وقت به ویښ نشم او د تهجد لمونځ او د شپی قیام به راڅخه پاتی کیږی. نو د دی تکالیفو لامله (له وجی) الله تعالیٰ پخپل رحمت سره د معافی امر هغوی ته ولیږه او وئی فرمایل چه تاسی په دی دول (طریقه) سره تر آخره پوری نشئ دریدلی نو څکه هر چا لره چه د ویښیدلو توفیق وی پا دی څیږی! او هر څومره ئی چه زړه غواړی لمونځ دی وکړی! او هر څومره ئی چه خوښه وی هومره قرآن دی پکښی ولولی!. نو اوس پر محمدی امت باندی نه د تهجد لمونځ فرض دی او نه ئی د وقت مقدار او نه د قرآن شریف د تلاوت او د لوست انداز ئی تاکلی (مقرر) شوی دی.

عَلِمَ اَنۡ سَيَكُوۡنُ مِنۡكُمۡ مَّرۡضٰى ۙ وَاٰخَرُوۡنَ يَضۡرِبُوۡنَ فِى الۡاَرۡضِ يَبۡتَغُوۡنَ مِنۡ فَضۡلِ اللّٰهِ ۙ وَاٰخَرُوۡنَ يُقَاتِلُوۡنَ فِىۡ سَبِيۡلِ اللّٰهِ ۖ فَاقۡرَءُوۡا مَا تَيَسَّرَ مِنۡهُ ۙ وَاَقِيۡمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

پوه دی (الله) شان دا دی چه ژر به شی بعض له تاسی څخنی مریضان ناروغان او وی به نور له تاسی څخه چه سفر مزل به کوی دوی په ځمکه کښی لټوی به دوی له فضله رزقه د الله او وی به نور له تاسی څخه چه جنگونه به کوی دوی په لاری د الله کښی نو لولئ تاسی (په لمانځه کښی) هومره چه آسان وی له دغه (قرآنه) او قائموئ سم ودروئ لمونځ (سره له تولو حقوقو ئی) ورکوئ زکوٰة.

تفسیر: یعنی الله تعالیٰ ولیده او ښه ورته معلوم و چه په تاسی کښی به رنځوران او پردیسیان هم وی چه د خوړو د گټلو یا د علم د زده کولو یا د نورو دپاره به سفرونه کوی او هم به غازیان او مجاهدین وی چه د الله تعالیٰ په لاری کښی جنگونه کوی نو سره له دی حالاتو د شپی ویښیدل او د هغه په احکامو باندی عمل کول به دیر سخت کار وی نو ځکه ئی هغه پر تاسی باندی تخفیف کړ او وئی فرمایل چه په لمانځه کښی هومره قرآن چه لوستلی شئ وئی لولئ! او پر خپلو ځانونو باندی نور زیات څه تکلیف وانه خلئ! هو! فرض لمونځونه پر دیر اهتمام او توجه سره وکړئ.! او له شریعت سره برابر زکوٰة ورکوئ! او د الله تعالیٰ په لاره کښی خپل مالونه ولگوئ! چه د دی چارو له کولو څخه دیری روحانی فائدی او ترقیات حاصل کیدی شی.
تنبیه: په ړومبنیو اصحابو باندی تر یوه کال پوری په دیر تاکید او تحتم سره دا شاقه ریاضت ښائی له دی جهته کړی شوی وی چه دا حضرات د گرد (تول) راتلونکی امت هادیان او معلمان کیدونکی ؤ او ضرورت ئی درلود (لرلو) تر څو دوی دیر ښه پاخه او په داسی رنگ سره رنگ

کړل شي چه ګرده (توله) دنیا د هغوی په هنداره (آئینه) کښې د محمدی کمالاتو نندارہ (نظاره) وکړی ـ او دا قدسیه نفوس د ټول امت د اصلاح پیټی پر خپلو اوږو باندی واخیستی شی. والله اعلم.

وَأَقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا ۚ

او قرض کوئ تاسی له الله سره قرض ښه مال ورکوئ په لاره د الله کښې (په خوښی له حلالو).

تفسیر: په پوره اخلاص سره د هغه الله تعالیٰ په لاری کښې د هغه له احکامو سره سم مال او شته لګول هم هغه ته د ښه پور (قرض) ورکولو په شان دی. که بندګانو ته حسنه قرض ورکړ شي نو هغه په هم دغه عموم کښې داخل دی ـ کماثبت فضله فی الحدیث.

وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا ۚ

او هر هغه چه وړاندی لیږئ تاسی دپاره د ځانونو خپلو له څه خیر نیکی څخه نو بیا به مومئ تاسی هغه (نیکی) په نزد د الله دا (پخوا لیږل د حسناتو) خیر ډیره غوره ده او ډیره لویه ده له پلوه د اجر ثواب.

تفسیر: یعنی هغه نیکی چه تاسی ئی دلته کوئ د هغه بدل به هلته په ډیر ښه صورت سره مومئ او ډیر زیات اجر ثواب به تاسی ته له هغه څخه دررسیږی او داسی ئی مه ګڼئ هغه نیکی چه مونږ ئی په دنیا کښې کوو هم دلته ختمیږی به بلکه هغه ګرد (ټول) سامان له تاسی څخه د مخه هلته رسیږی او په عین حاجت او اړتیا (احتیاج) کښې ستاسی په کار درځی.

وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ ۖ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿٢٠﴾ ع

او ښښنه وغواړئ له الله په هر حال کښې بیشکه الله دی ښه مغفرت کوونکی (د خطیاتو) ډیر رحم والا. (په انعام د اجر او ثواب سره).

تفسیر: یعنی تاسی ګرد (تول) شرعی حکمونه په ځای راوړئ! او بیا د الله تعالیٰ له حضوره معافی وغواړئ! ځکه هر څومره محتاط سړی چه وی بیا هم له هغه څخه څه نه څه ګناه او خطاء کیږی. څوک به دعوی وکړلی شی چه زه د الله تعالیٰ د پوره بندګی حق اداء کولی شم. بلکه هر څومره لوی سړی چه وی دغومره دی خپل ځان قاصر ګڼی او د خپلو تقصیراتو مغفرت او ښښنه دی غواړی. ای ښښونکیه پخپل فضل او کرم سره څمونږ ګردی (تولی) خطاوی او تقصیرات راوبښه!.

تمت سورة المزمل بفضل الله ومنه فله الحمد والمنة

سورة «المدثر» مكية وهي ست وخمسون آية وفيها ركوعان رقمها (۷٤) تسلسلهاحسب النزول (٤) نزلت بعد سورة «المزمل».

د «المدثر» سورت مکی دی (٥٦) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷٤) او په نزول کښی (٤) سورت دی وروسته د «المزمل» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

يٰٓاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ۝١ قُمْ فَاَنْذِرْ ۝٢

ای په جامه کښی نغښتونکیه (له هیبته د وحی) پورته شه! (له ځایه د خوبه خپله) نو وویروه (خلق له عذابه د الله که ایمان رانه وړی).

تفسیر: دلته دی د «المدثر» په نسبت د «المزمل» تفسیر دی څمونږ دغه تفسیر کښی ولوستله شی یعنی د وحی له ثقاله او د پرښتو له هیبته نه ښائی چه تاسی وویریږئ یا ودار شئ؟ د تاسی کار خو دا دی چه ګردی (تولی) هوسائی (راحتونه) او آرامی مو پری ایښی دوی له الله څخه وویروئ او د کفر او د معصیت له خراب انجام څخه ئی ودار کړئ.

وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝٣

او رب خپل پس په لوئی سره یادوه.

تفسیر: ځکه چه د الله تعالیٰ د لوئی د ویلو او د هغه عظمت او بزرگی له بیانولو څخه د هغه ویره په زړونو کښی پیدا کیږی او د الله تعالیٰ تعظیم او تقدیس داسی یو شی دی چه د هغه معرفت ښائی له ګردو (تولو) اعمالو او اخلاقو څخه پخوا حاصل شی. په هر حال د هغه پر کمالاتو او انعاماتو باندی نظر اچول په لمانځه کښی یا د باندی له هغه څخه د هغه لوئی اعلان کول او د ګردو (تولو) اقرار پر هغه باندی اخیستل ستاسی کار دی.

وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾

او کالی (جامی) خپل پس پاک وساته! (له پلیتی نه لکه چه ځان دی پاک ساتی) او ګندګی ګناه او بتان پس ترک کړه(دائم اوسه په ترک ئی لکه چه له نورو ګناهونو څخه په څنګ ئی!)

تفسیر: د دی سورت په نازلیدلو کښی حکم شوی دی چه ګرد (تول) مخلوق د خالق په لوری وبلل شی! بیا د لمانځه او نورو حکم شوی دی. د لمانځه دپاره شرط دی چه کالی (جامی) پاک وی او له پلیتی ځنی ځان وژغورل (وساتل) شی! دا دی چه هغه شیان ئی هم دلته بیان وفرمایل. دا ښکاره ده کله چه کالی (جامی) پاک ساتل له حسی او معنوی نجاستونو ځنی ضروری دی نو د بدن پاکی به په طریق اولیٰ سره حتمی او ضروری وی نو ځکه د هغه د بیان ضرورت پاتی نه شو. ځینو عالمانو د کالی (جامی) له پاک ساتلو ځنی له بدو اخلاقو ځنی د نفس پاک ساتل مراد کړی دی. او د ګندګی له لری کیدلو څخه دا معنی مرادوی چه د بتانو له ګندګی ځنی لری شئ! لکه چه تر اوسه پوری لری یئ. په هر حال په دی مبارک آیت کښی د ظاهری او باطنی طهارت تأکید مقصود دی ځکه چه پرته (علاوه) له هغه د الله تعالیٰ لوئی هغسی چه ښائی پر زړونو باندی دومره اغیزه او اثر نشی اچولی!.

وَلَا تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾ وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾

او مه کوه داسی (لږ) احسان چه بدل ئی ډیر غواړی او دپاره د رب خپل پس صبر کوه (او هیله (امید) ورته ولره احکامو ته ئی منتظر اوسه)

تفسیر: دلته الله اعظم برهانه همت او اولولعزمی راښیی چه هر شی مال ـ دولت ـ علم لار ښوونه یا نور چه چاته ورکوئ نه ښائی چه د هغه بدل عوض او ونج وغواړئ یواځی د الله تعالیٰ پر ورکړه باندی شاکر او صابر اوسئ! او هغه شدائد چه د تبلیغ او دعوت په لاره کښی تاسی ته

پیښیږی د هغه په مقابل کښی له صبر او تحمل څخه کار واخلئ! او د هغه د امر لاری ته سترگی ونیسئ! او وپوهیږئ چه دا عظیم الشان کار پرته (علاوه) له پوره زړه ورتیا حوصلی صبر او استقلال څخه هیڅ کله انجام ونه مومی. د دی آیتونو تفسیر په بل ډول (طریقه) سره هم شوی دی خو د دی حقیر په خیال دغه تفسیر بی تکلف دی.

فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ ۝٨ فَذَٰلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ ۝٩

کله چه پو کړه شی په صور (شپیلی) کښی نو د هغه (وقت د) پوکی په دغه ورځ کښی ورځ سخته ده.

تفسیر: یعنی د هغی ورځی په واقعاتو او پیښو کښی د صور نفخ او د شپیلی پوکل گواکی یوه مستقله ورځ او ځان ته پیښه ده چه له سره تر پایه پوری به له مشکلاتو څخنی ډکه وی.

عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ ۝١٠

پر (منکرانو) کافرانو باندی نه به وی آسانه (په دوی باندی هغه ورځ).

تفسیر: یعنی پر منکرانو کافرانو باندی به هیڅ ډول (طریقه) آسانی نه وی. بلکه د هغی ورځی سختی به لحظه په لحظه پر هغوی باندی زیاتیږی پرته (علاوه) له مؤمنانو څخه چه که دوی سختی هم ووینی خو د څه مدت له مخی به وی او وروسته له هغه به بیا په دی باندی ډیره آسانی شی.

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ۝١١

پریږده ما او هغه څوک چه پیدا کړی می دی یواځی (بی له ماله او بی له مددگاره اولاده).

تفسیر: هر سړی د مور له گیډی څخه یواځی او جره راځی مال، اولاد ـ فوج ـ لښکر ـ سامان ـ او نور شیان له ځان سره نشی راوړی. یا به له وحید څخه مراد خاص ولید بن مغیره وی چه د هغه په باره کښی دا آیات نازل شوی دی. ځکه چه ولید د خپل پلار یو ځوی و او د دنیوی ثروت او لیاقت له اعتباره په عربو کښی یو نومیالی سړی و. مطلب دا دی چه د داسی منکرانو په معاملو کښی چابکتیا مه کوئ! او مه د دوی له مهلت موندلو څخه خفه کیږئ! بلکه د هغوی گردی (تولی) خبری ماته پریږدئ! زه به تول پخپل هیداد (انجام) او سزا ورسوم نو نه ښایی چه

تاسی خفه او پریشان شئ.

وَّجَعَلۡتُ لَهٗ مَالًا مَّمۡدُوۡدًا ﴿۱۲﴾ وَّبَنِيۡنَ شُهُوۡدًا ﴿۱۳﴾

او بیا می وګرځاوه ورمی کړ ده ته مال ډیر زیات (له هر قسمه چه تل زیاتیده) او ځامن حاضر (کیناستونکی له ده سره په هره مرکه مجلس کښی).

تفسیر: یعنی ولید ځوی د مغیره د ډیر مال او اولاد او د ډیرو شتو خاوند و. لس واړه ځامن ئی تل د هغه په مخ کښی ؤ. په جرګو او مرکو کښی به ئی د خپل پلار عزت او وقار ډیر زیاتؤو او نور به تری ویریدل ـ د سوداګری چارو او د نورو کارونو دپاره به د هغه په مخ کښی ډیر سړی ؤ او هیڅ ضرورت نه پیښیده چه ځامن ئی د پلار له مخی شخه غائب شی.

وَّمَهَّدۡتُّ لَهٗ تَمۡهِيۡدًا ﴿۱٤﴾

او تیاری می وکړه فراخی می وکړه ده لره تیاری (په عیش ـ عمر ـ مال ـ اولاد ـ ریاست سره).

تفسیر: یعنی ولید ځوی د مغیره په دنیا کښی ډیر د عزت خاوند و ـ او خپل ځان ته ئی د ریاست او حکومت ډیر ښه مسند تیار کړی و لکه چه ګرد (تول) قریش به هر مشکل کار کښی هغه ته ورتلل او دی به ئی د خپلو ځانونو حاکم او مشر ګانه.

ثُمَّ يَطۡمَعُ اَنۡ اَزِيۡدَ ﴿۱۵﴾

بیا طمع کوی امید لری دی چه لا به ښه زیات کړم (ده لره دغه تول شیونه).

تفسیر: یعنی د ولید ځوی د مغیره له ژبی شخه سره له دغه ډیر نعمت او ثروت د شکر توری به ئی هیڅکله نه وتو. بلکه تل به د بت پاللو او د مال تولولو په حرص او طمع کښی بوخت (مشغول) او ډوب ؤ او که رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د هغه په مخ کښی کله د جنت د نعمتونو ذکر فرمایه نو ده به ویل «که دا سړی پخپل بیان کښی رښتین وی نو زه کامل یقین لرم چه د هغه ځای نعمتونه هم ماته رارسیږی.» نو د هغه په نسبت فرمائی چه سره له دومره ناشکری او حق نه پیژندلو داسی هیله (امید) هم لری چه الله تعالیٰ هغه ته د دنیا او آخرت نعمتونه لا زیاتوی.

دغه خوبی له ایمانه او شکرانه له سره کیدونکی نه دی. لکه پخپله الله اجل شانه واعظم برهانه داسی فرمائی:

كَلَّا ۖ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾

نه کوم داسی (چه مال رجال او نعماء ئی ډیر کړم) بیشکه هغه وو آیتونو ځمونږ لره عناد کوونکی مخالف.

تفسیر: یعنی کله چه د هغه حقیقی منعم له آیتونو ځنی ولید ځوی د مغیره مخالف دی نو دی هیڅ حق نه لری چه داسی توقع او هیله (امید) ولری او هسی خیالی پلاؤنه پاخه کړی. وائی چه د دی آیتونو له نازل کیدلو ځنی د وروسته پرله پسی د ده په مال او اسباب کښی نقصان پیښیده تر څو چه ملنګ او فقیر شو او په ډیره خواری او ذلت سره مړ شو.

سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾

ژر ده چه مکلف به ئی کړم په مشقت عذاب سخت سره (یا) وبه ئی خیژوم پر لوړ (اوچت) غره د اور باندی.

تفسیر: یعنی اوس هغه ولید ځوی د مغیره ته ډیر په لوړه (اوچته) باندی ختل پاتی دی او په خورا (ډیر) سختو مصائبو کښی ئی اخته کیدل په مخ کښی دی. او په ځینو روایتونو کښی راغلی دی چه «صعود» په دوزخ کښی د یوه غره نوم دی چه په هغه باندی کافران تل خیژول کیږی او بیا د هغه له څوکی ځنی راښکته رغړول کیږی چه دا هم بالذات یو قسم عذاب دی.

تنبیه: ولید یو ځلی د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په حضور کښی مشرف شو دوی ولید ته د قرآن کریم څو آیتونه واورول چه ولید د هغو له اوریدلو څخه لږ څه متأثر شو مګر ابوجهل ئی وغلاؤ په قریشو کښی یو شورماشور ونښت چه که ولید مسلمان شی نو کفارو ته به سخته خرابی پیښیږی نو ځکه ګرد سره راټول شول او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په نسبت راز راز (قسم قسم) خبری وشوی ځینو ویل چه شاعر دی او ځینو کاهن او نور ویل ولید وویل چه « زه پخپله په شعر او شاعری کښی پوه او ماهر یم او د کاهنانو خبری می هم ډیری آوریدلی دی خو دا قرآن نه شعر دی نه سحر او نه کهانت » خلقو وویل « آخر ستا فکر د هغه په نسبت څه دی؟» وئی ویل چه «ماته وار راکړی چه زه چرت (خیال) ووهم» په پای (آخر) کښی ئی وچولی (تندی) تریو او خوله ئی ورانه کړه او وئی ویل چه «هیڅ شی نه دی هغه کوډی دی چه له بابلیانو ځنی نقل شوی دی » حال دا دی چه ده پخوا له دی نه د قرآن د آوریدلو په وقت

کښې ویلې و چه دا نه کوډې دي او نه د لیونیانو د خبرو په شان دي بلکه د الله تعالیٰ کلام دی مګر یوائځي د نورو خپلوانو د خوشولو دپاره ئې وروسته له خپله ځانه ئې هسې یوه خبره جوړه کړه لکه چه وروسته د هم دې په لورې اشاره شوې ده.

إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾

بیشکه هغه فکر وکړ (چه څرنګه طعن وکړم په قرآن) او اندازه ئې وکړه په زړه خپل کښې (کار د محمد) ووژلی شو (ملعون کړ شو) څرنګه ئې اندازه کړه بیا د ووژلی شي (ملعون د کړ شي) څرنګه ئې اندازه وکړه (په طعن د قرآن او محمد کښې).

تفسیر: یعني دی بدبخت ولید پخپل زړه کښې خبره جوړه او داسې ئې غوره کړه چه قرآن کوډې دي الله تعالیٰ دی دی غارت کړي او ملعون ئې وګرځوي او ودې وژني دا ئې څومره چټې (بیکاره) او مهمل تجویز وکړ بیا ئې الله تعالیٰ غارت کړي او ملعون ئې وګرځوي او ودې وژني چه ده د خپل قوم د جذباتو لحاظ داسې وکړ چه سم د هغوی له خوښې سره ئې یوه هسې خبره وویله چه ګرد (تول) ترې خوښ شول.

ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنْ هَٰذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنْ هَٰذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ ﴿٢٥﴾

بیا ئې وکتل (محمد یا قرآن ته) بیا ئې مخ تریو کړ او وچولی (تندی) ئې غوته کړ (له کراهیته) بیا ئې شا واړوله (له محمده) او غاړه ئې وغړوله (له اسلامیته) نو وئې ویل نه دی دا (قرآن) مګر خو سحر دی چه نقل کاوه شي (له نورو ساحرانو نه) نه دی دا (قرآن) مګر خو خبره د بشر بني آدم ده.

تفسیر: یعني ولید د کفارو تولنې ته وکتل او خوله ئې ورانه کړه بیا ئې په وینا شروع وکړه تر څو لیدونکي وپوهیږي چه دی د قرآن په نسبت سخت کراهیت او انقباض لري بیا ئې هسې شا واړوله لکه چه د یوه منفور شي په نسبت وینا کوي او حال دا دی چه پخوا ئې د ده د حقانیت په نسبت اقرار کړی و اوس دی د خپلوانو د خوښې لامله له هغې وینا څخه واوښت او په ډیر غرور او تکبر سره ئې وویل چه «بس بل شی نه دی دا هغه سحر او جادو دی چه له پخوانیو نقل شوی راځي ـ او په یقین سره دا د سړي خبره ده چه د جادو په ډول (طریقه) پلار له ځوی

ـ میره (خاوند) له ماندینی (ښځی) ـ دوست له دوسته جلا (جدا) کوی!».

نو اوس الله اعظم شانه واکرم برهانه د ده د دغی وینا داسی تردید فرمائی:

سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾

(نو فرمائی الله) ژر به داخل کړم دی سقر (اور د دوزخ) ته.

تفسیر: یعنی ژر به هغه په اور کښی واچوم او د ده د عناد او تکبر خوندونه هغه ته وروڅکوم.

وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی اور د سقر چه نه پاتی کیږی (تری هیڅ شی د غوښو بی له سوځولو او نه پریږدی (هډوکی بی له سوځولو نه).

تفسیر: یعنی د دوزخیانو هیڅ یو شی به داسی نه پاتی کیږی چه ونه سوځی بیا له سوځیدلو څخه وروسته به په همغه خپل حال باندی هم نه پاتی کیږی بلکه دوهم ځلی به بیا پخپل هغه اصلی حالت باندی بیرته اوړی او بیا سوځی او دا سلسله به تل جاری پاتی کیږی (العیاذ بالله).
تنبیه: له زیاترو اسلافو ځنی هم دا معنی منقوله ده مګر ځینو مفسرینو د دی توجیه په بل دول (طریقه) سره هم کړی ده.

لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾

سوځوونکی توروونکی دی (دغه اور بشره د کافرو) سرپیو لره په هغه (اور د سقر) باندی مؤکلی دی نولس پرښتی.

تفسیر: یعنی د بشری پوستکی او نور هر هغه شیان چه د انسان پر بدن په نظر راځی تول وریژیږی او تک تور به اوړی او د دوزخی حیثیت به بیخی خرابوی. حضرت شاه صاحب لیکی لکه چه اوسپنه په اور کښی سره شی او تکه سره بریښی د کافرو بنی آدمانو د ساقونو او د پندی پوستکی او پردی به همغسی رابریښی. ځینی د ﴿ لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ ﴾ ترجمه داسی کوی ظاهر کیدونکی خلقو لره یا په نظر راتلونکی پر بدن باندی ﴿ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ ﴾ ـ پر هغه اور د سقر باندی مؤکلی دی نولس پرښتی) یعنی د دوزخ د انتظام دپاره هغه پرښتی لښکری چه تاکلی

(مقرر) شوی دی د هغوی مشرتوب او لار ښوونی ته نولس مشران مقرر دی چه د دوی په منځ کښی د لوی افسر نوم «مالک» دی.
تنبیه: حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه په ډیر تفصیل سره د «نولسو» د عدد حکمتونه بیان کری دی چه د کتلو وړ (لایق) دی. لنده ئی دا چه په جهنم کښی د مجرمینو د تعذیب دپاره نولس وظیفی چاری او دندی دی چه د هری یوی دندی (وظیفی) په ځای راوړل د یوی پرښتی تر کتنی لاندی کیږی. په دی خبری کښی هیڅ د شک او شبهی ځای نشته چه پرښتی د ډیر زور او قوت خاوندانی دی او د یوی پرښتی له لاسه دومره کار پوره دی چه په لکونو انسانان د هغه له کولو څخه عاجز پاتی کیږی. خو په یاد ئی ولری چه د هری پرښتی قوت په همغی دائری کښی محدود دی چه دا په هغه کښی په کار کولو سره مأموره ده لکه ملک الموت چه د ملیونو سړیو ارواح او ساوی په یوه دقیقه (لحظه) کښی ایستلی شی مگر د ښځو په گیډو کښی د یوه وړوکی ساه نه شی اچولی. حضرت جبریل علیه السلام په یوی لمحی او ربی کښی وحی راوړی شی خو باران ورول د هغه کار نه دی. لکه چه غوږونه لیدی نشی او سترگی اوریدی نشی اگر که هر یو له دوی ځنی پخپلی مخصوصی وظیفی او دندی کښی که هر څومره سخت هم وی کار کولی شی لکه غوږ کولی شی چه په زرهاؤ غږونه واوری او دومره ستری نشی - او سترگی په زرهاؤ رنگونه ووینی او په لیدلو ئی چندان ستری نشی هم داسی که یوه پرښته د یو راز (قسم) عذابولو دپاره پر دوزخیانو باندی مقرره کیږی نو د دی له لوری یو راز (قسم) عذاب پر دوزخیانو باندی عائد کیږی - او هغه بل قسم عذاب چه د دی د استعداد له دائری څخه د باندی دی ممکن نه دی نو ځکه د دی نولس قسم عذابونو دپاره چه د هغوی تفصیل په تفسیر عزیزی کښی شته نولس مسؤلی لوئی پرښتی مقرری شوی عالمانو د دی عددونو په حکمتونو باندی ډیری خبری کری دی مگر د دی احقر په خیال کښی د حضرت شاه صاحب کلام په دی مورد کښی ډیر عمیق او لطیف دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَمَا جَعَلْنَآ أَصْحٰبَ النَّارِ إِلَّا مَلٰٓئِكَةً ص

او نه دی گرځولی مونږ خازنانی مؤکلانی د دوزخ مگر پرښتی (ډیری قوتناکی)

تفسیر: د نولسو د شمیر له اوریدلو څخه کافرانو خندل او ملندی ئی پری وهلی او ویل به ئی چه څمونږ شمیر له زرگونو څخه زیات دی نولس پرښتی پر مونږ باندی څه کولی شی؟ که هغوی ډیر زور ولری نو هرومرو (خامخا) څمونږ د لسو تنو له مقابلی ځنی یوه پرښته نشی وتلی. یوه غیږ باسی (پهلوان) د دوی له منځه وویل «چه زه یواځی د دی نولسو پرښتو له منځه اوولسو تنو لره بس یم. د دوو نورو ساتنه ستاسی په غاړه ده » نو په دی مناسبت دا آیت رانازل شو. یعنی

دوی خو په شمیر نولس دی ولی پرښتی دی بنیادمان نه دی او د هری یوی پرښتی قوت دومره زیات دی چه د لوط علیه السلام تبر او کلی ئی په یوه لاس لکه چه دودی په تبی باندی پر بل مخ اړوی واړول.

وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا

او نه دی گرځولی مونږ (دا لږ) شمیر د دوی مګر فتنه ازموینه دپاره د هغو کسانو چه کافران شوی دی (چه استهزاء او توکی پری کوی چه دا څه عدد دی چه مقرر شوی دی).

تفسیر: یعنی د کافرانو د عذابولو دپاره د نولسو پرښتو شمیر پر یوه خاص حکمت باندی مبتنی دی چه د هغه په لوری د «علیها تسعة عشر» په تفسیر کښی اشاره وشوه. او د دی شمیر له بیانولو څخه د منکرانو ازموینه مقصد ده چه آیا د دی له اوریدلو څخه کوم یو ویریږی؟ او کوم یو پری خاندی او ملندی پری وهی.

او بل مو ذکر د نولسو پرښتو وکړ دپاره د دی:

لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ

تر څو چه یقین وکړی هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب (چه یهود او نصاریٰ ځکه چه د دوی په کتابونو کښی د خازنانو د اور هم دغه عدد و) او (بل لپاره د دی چه) زیات کړی هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی په محمد له اهل کتابو نه له جهته د ایمان ایمان ئی زیات کړی (او لپاره د دی) چه ونه کړی شک هغه کسان چه دوی ته ورکړی شوی دی کتاب او (غیر له مذکورینو نه نور) مؤمنان.

تفسیر: یعنی اهل د کتابونو ته دا شمیر لا پخوا معلوم و لکه چه د ترمذی په یوه روایت کښی راغلی دی. یا لږ تر لږ د نورو سماوی کتابونو په ذریعه به دومره پوهیدلی وی چه یوه پرښته څومره زور او قوت لری. او حال دا دی چه نولس پرښتی هم دومره لږ شمیر نه دی. بله دا چه د تعذیب د انواعو په اعتبار ښائی چه مختلفی پرښتی پر دوزخ باندی ماموری وی او دا کار یواځی د یوی پرښتی له لاسه پوره نه دی. په هر حال له دی بیان څخه د اهل کتابونو په زړونو کښی د

قرآن د حقیت یقین پیدا کیږی او د مؤمنانو په زړونو کښی له دی څخنی د ایمان قوت لا زیاتیږی او د دی دواړو دلو په زړونو کښی د پاک قرآن په بیان کښی هیڅ یو شک او تردد او اشتباه نه پاتی کیږی. او نه مؤمنان د کافرانو په دی مسخرو او ملندو باندی تیروځی او غولیږی. او بل مو ذکر د نولسو پرښتو وکړ دپاره د دی:

وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا ۚ

او چه ووائی هغه کسان چه په زړونو د هغوی کښی مرض ناروغی (د نفاق) ده او (ووائی) کافران څه شی اراده کړی ده الله پر دی شمیر (د ملائکو) سره له جهته د مثاله.

تفسیر: له ﴿ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ ﴾ څخه منافقان یا ضعیف الایمان سری مراد دی. او له «کافرون» څخه ښکاره منکران مطلب دی.
یعنی د نولسو له بیان څخنی مقصد څه و؟ داسی ناموزونه خبره څوک منلی شی؟ (العیاذ بالله).

كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ ۚ

هم داسی (په شان د گمراه کولو د منکرانو) گمراه کوی الله هر هغه څوک چه اراده وفرمائی د ضلالت ئی او سمه لاره ښیی هر هغه چاته چه اراده وفرمائی (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی له یوه څیز څخنی یو بداستعداده سری گمراه کیږی او یو سلیم الطبع انسان لاره مومی څوک چه غواړی کومه خبره ونه منی نو خامخا ښه خبره په بدی باندی اړوی او له هغی څخه مسخری او ملندی (توقی) جوړوی. او د هر چا په زړه کښی چه د الله تعالیٰ ویره او ایمان وی نو د هغه له آوریدلو څخه د ده ایمان ټینګیږی او یقین ئی ترقی کوی.

وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ ۚ

او نه پوهیږی په لښکر د رب ستا مگر هم دغه (الله پری پوهیږی او ورته معلوم

دی)

تفسير: يعني د الله تعالیٰ د بې‌شميرو لښکرو شمير يواځې هغه ته معلوم دی دا نولس تنه پرښتې خو يواځې د دوزخ د کارکوونکيو پرښتو مشرانې دي.

وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكۡرٰى لِلۡبَشَرِ ۟

او نه دی دا (سقر ـ عدد ـ قرآن) مګر خو ذکر پند دی خلقو ته (چه پرې پند ونيسی).

تفسير: يعني د دوزخ ذکر يواځې د عبرت پند او نصيحت دپاره دی تر څو د هغه د احوال له آوريدلو څخه خلق د الله تعالیٰ له غضبه ووېرېږي او د هغه له نافرمانی څخه مخ واړوی.

كَلَّا وَالۡقَمَرِ ۙ۟ وَالَّيۡلِ اِذۡ اَدۡبَرَ ۙ۟ وَالصُّبۡحِ اِذَاۤ اَسۡفَرَ ۙ۟ اِنَّهَا لَاِحۡدَى الۡكُبَرِ ۙ۟

نه ده داسی (چه څوک به انکار وکړی له سقره) او قسم دی په سپوږمی باندی او په شپې باندی کله چه شا واړوی او په ګهيځ (سحر) باندی کله چه رون شی، بيشکه دا (اور د سقر) خامخا (يو له بلاګانو) لويو څخه دی.

تفسير: يعني هغه خورا (دير) لوی ويروونکی او دير عظيم الشان شيان چه په قيامت کښې ظاهر کيدونکی دی دوزخ له هغو لويو شيانو څخنې يو شی دی.

نَذِيۡرًا لِّلۡبَشَرِ ۙ۟ لِمَنۡ شَآءَ مِنۡكُمۡ اَنۡ يَّتَقَدَّمَ اَوۡ يَتَاَخَّرَ ۟

ويروونکی دی (سقر) بشر بنی آدمانو لره هغه چا لره چه غواړی له تاسی څخنې چه وړاندی شی (نيکی جنت ته په ايمان سره) يا وروستی شی (شرور ته په کفر سره).

تفسير: که وړاندی لاړ شی د نيکی يا د جنت په لوری درومی که بيرته پاتی شی په بدی اخته

کیږی یا په دوزخ کښې لوېږی په هر ډول (طریقه) سره مقصود دا دی چه دوزخ ګردو (ټولو) مکلفینو لره ډیر ویروونکی شی دی څرنګه چه د هغه ویرولو عواقب او نتائج په قیامت کښې ښکاره کیدونکی دی نو ځکه ئې پر داسی شیانو باندی قسمونه یاد کړی دی چه له قیامت سره ډیر مناسبت لری لکه د سپوږمی اول زیاتیدل او بیا لږیدل د دی نړی او جهان د نشوونما ـ او د اضمحلال او فنا مثال او نمونه ده هم داسی د دی دنیا د ژوندون نسبت د آخرت له ژوندانه سره د اختفا او اکتناف له پلوه داسی دی لکه د شپی نسبت له ورځی سره ګواکی د دی دنیا ختمیدل به هسی وی لکه د شپی پائ (آخر) ته رسیدل او د هغی دنیا ظهور به هسی وی لکه د سپیده داغ د رنا (رڼا) خوریدل. والله اعلم.

كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصْحَٰبَ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِى جَنَّٰتٍ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾

هر نفس په سبب د هغه چه کړی ئې وی ګروبندی به وی (په سقر کښې). مګر خو خاوندان د ښی لاس وی به په جنتونو کښې چه پوښتنی به سره کوی یو له بل له حال د مجرمانو (ګنهګارانو).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه د میثاق په ورځ کښې د حضرت آدم علیه السلام د شا له ښی لوری څخه وتلی وی، او په دنیا کښې ئې هم ښی چاری کړی وی او په سمه لاره تللی وی او په موقف کښې د عرش په ښی خوا چیری چه جنت وی ودریږی او په همغه طرف رهی (روان) کیږی او د هغوی عملنامی هم په ښی لاسی کښې ورکړی شوی وی نو دا خلق نه یوائحې له قیده او رنځ څخه خوشی دی بلکه د جنت په باغونو کښې خوبښ ـ خوشاله او په خپل واک (اختیار) سره ګرځی او په خورا (ډیر) بی فکری او فارغ البالی سره له خپلو نورو ملګرو یا پرښتو څخه د ګنهګارانو احوال پوښتی چه هغوی چیری دی؟ چه دلته نه ښکاری؟.

مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ ﴿٤٢﴾

(نو وبه وائی مؤمنان منکرانو ته داسی چه) څه شی داخل کړی یئ تاسی (ای منکرانو) په دوزخ کښې.

تفسیر: یعنی کله چه واوری چه ګنهګاران په دوزخ کښې اچولی شوی دی نو دوی د دی ګنهګارانو په لوری متوجه کیږی او داسی پوښتنی تری کوی چه تاسی سره له پوهنی او عقل

څرنګه د دوزخ په اور کښې لویدلی یئ؟.

قَالُوْا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّيْنَ ﴿۴۳﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِيْنَ ﴿۴۴﴾ وَكُنَّا نَخُوْضُ مَعَ الْخَآئِضِيْنَ ﴿۴۵﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّيْنِ ﴿۴۶﴾ حَتّٰٓى اَتٰىنَا الْيَقِيْنُ ﴿۴۷﴾

وبه وائی (مجرمان په جواب د مؤمنانو کښې چه) نه وو مونږ (په دنیا کښې) له لمونځ کوونکیو څخه او نه وو مونږ چه طعام خواړه مو ورکړی وی مسکینانو ته او وو به مونږ چه ننوتلو شغل مو کاوه په (باطلو) خبرو کښې سره له ډیرو خبرو کوونکیو او وو به مونږ (په دنیا کښې) چه دروغ به مو ویل په ورځ د جزاء (قیامت) باندی تر هغه پوری چه راغله مونږ ته (هغه) یقینی خبره (مرګ).

تفسیر: یعنی نه ئی د الله تعالیٰ حق وپیژنده او نه ئی د بندګانو خبر واخیست. هو! د نورو خلقو په شان به ئی د حق په خلاف بحثونه کول او په بدو صحبتونو کښې کیناسته تر څو د شکوکو او شبهاتو په دلدل کښې کیواته (ونختل) او له ګردو (تولو) څخه لویه خبره دا ده چه د هغوی باور نه ؤ چه د انصاف ورځ به هم راتلونکی وی او تل به هغو رښتیا خبری دروغ ګڼلی تر څو چه د مرګی په کنده کښې ولویده او پخپلو سترګو ئی ولیده او په هغو ګردو (تولو) خبرو چه دروغ ئی بللی پوره باور وشو.

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشّٰفِعِيْنَ ﴿۴۸﴾

(نو فرمائی الله) پس نفع ګټه (فائده) به ونه رسوی دوی ته شفاعت د سپارښت کوونکیو.

تفسیر: د کافرانو په حق کښې به هیڅوک سپارښت ونه کړی او که ئی وکړی نه به منلی کیږی.

فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِيْنَ ﴿۴۹﴾

پس څه شوی دی په دوی باندی چه له تذکره پنده (قرآنه) مخ ګرځوونکی دی.

تفسیر: یعنی سره له دی چه دا مصیبتونه د دوی په مخ کښی دی او ښه پندونه هم اوری خو هیڅ نه متأثر کیږی بلکه د هغو له اوریدلو څنی هم غاړه غړوی.

كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

ګواکی دوی (صحرائی خره) ګوره خر دی تښتیدونکی چه تښتی له څمری (یا له غال مغال) څخه.

تفسیر: یعنی د حق او حقیقت د شورماشور له اوریدلو څخه او د الله تعالیٰ د څمریانو له غرمبیدلو څخه لکه څنګلی ګدی او وحشی خره لری تښتی.

بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾

بلکه غواړی هر یو سړی له دوی نه دا چه ورکړی شی ده ته پاڼی خوری شوی (په متابعت د محمد کښی).

تفسیر: یعنی نه غواړی چه د پیغمبرانو خبری واوری بلکه له دوی څنی د هر سړی غوښتنه دا ده چه پخپله په ده باندی د الله تعالیٰ صحیفی رانازلی شی او دی هم پیغمبر وپیژنده شی لکه چه د الانعام په پینځلسمه رکوع ۱۲٤ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی راغلی دی ﴿حَتَّىٰ نُؤْتَىٰ مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللَّهِ﴾ یا دا چه د دوی د هر یوه په نامه بلاوسیله د الله تعالیٰ له لوری یوه داسی لیکه راشی چه په هغی کښی د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د اتباع امر لیکلی شوی وی لکه چه د بنی اسرآئیل د سورت په لسمه رکوع ۹۳ آیت څمونږ دغه تفسیر کښی دی ﴿حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾

كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ ﴿٥٣﴾

داسی نه ده (ور به نه کړی شی دوی ته دا پاڼی) بلکه نه ویریږی دوی له (عذابه د) آخرت څخه.

تفسیر: یعنی هیڅ کله به داسی نه کیږی ـ څکه چه نه په هغو کښی دا لیاقت شته او نه د دی خبری د اجراء دپاره څه اړه (احتیاج) او ضرورت دی. یعنی که چیری دغه پاڼی هم دوی ته ورکړی شی نو بیا هم دوی ایمان نه راوړی نو پس څنګ کول د دوی له ایمانه په سبب د نه

راتللو د کاغذونو سره نه دی بلکه دوی نه ویریږی له عذابه د آخرته دوی دا چتی (بیکاره) غوښتنی د دی دپاره نه کوی چه که داسی وشی نو دوی به ایمان راوړی بلکه اصلی خبره خو دا ده چه دا خلق د آخرت له عذابه نه ویریږی نو ځکه د دوی دا غوښتنی حقیقت نه لری بلکه یوائځی تعنت او ملندی دی که بالغرض د دوی دا غوښتنی هم پوره شی بیا به هم دوی د هغه متابعت نه کوی لکه چه د انعام په اوله رکوع ۷ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی الله تعالیٰ فرمایلی دی

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتٰبًا فِىْ قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوْهُ بِاَيْدِيْهِمْ لَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اِنْ هٰذَآ اِلَّا سِحْرٌ مُّبِيْنٌ ﴾

كَلَّآ اِنَّهٗ تَذْكِرَةٌ ۚ﴿۵۴﴾ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ؕ﴿۵۵﴾

نه ده داسی چه دوی وائی (قرآن ته چه سحر کهانت دی) بیشکه دا (قرآن) تذکره پند دی. پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه (قرآن).

تفسیر: یعنی داسی له سره نشی کیدی چه هر یوه ته بیل بیل کتاب ورکړ شی هم دا یو کتاب پاک قرآن د پند دپاره بس او کافی دی ﴿ فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ ﴾ - پس هر هغه څوک چه غواړی پند دی واخلی له دغه قرآن څخه) حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی که دا کتاب په یوه باندی نازل شو نو څه وشوه دا خو ستاسی د تولو د ښیګنو (فایدو) دپاره دی.

وَمَا يَذْكُرُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ؕ

او نه آخلی پند (له قرآنه) دوی مګر که اراده وفرمائی الله (د هدایت ئی)

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ غوښتل او نه غوښتل اګر د ده په حکمت باندی مبنی دی چه هیڅ یو بشر په هغه باندی احاطه نشی کولی هم دی د هر سړی استعداد او لیاقت په ښه ډول (طریقه) سره پیژنی او سم له هغه ورسره معامله کوی.

هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿۵۶﴾ ع

همغه (الله) دی اهل (وړ) د ویری (چه تری ویریږو) او اهل د ښښنی (چه ښښنه تری غواړو)

تفسیر: یعنی سړی هومره ګناه چه وکړی خو هر کله چه د تقویٰ په لاری باندی لاړ شی او له

الله تعالیٰ څخه وویریږی نو دی به ئی ګرد (تول) ګناهونه وبښی او د هغه توبه به ومنی. له انس ابن مالک رضی الله تعالیٰ عنه څخه روایت شوی دی چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به دی ځای کښی د منهیی حاشیی په ډول (طریقه) د دی آیت له لوستلو څخه وروسته وفرمایل چه د هغه الفاظ دا دی «**قال ربکم عزوجل انا اهل ان اتقیٰ فلا یشرک بی شئ فاذا اتقانی العبد فانا اهل ان اغفر له** ـ زه د دی خبری لائق او وړ (قابل) یم چه بنده له ما څخنی وویریږی او له ما سره دی بل څوک شریک ونه ګڼی کله چه بنده له ما څخه وویریږی او د زړه په اخلاص له شرک څخه ځان وژغوری (وساتی) نو ځما شان دا دی چه زه ئی ګناهونه وبښم» الله تعالیٰ مو دی پخپل فضل او کرم سره په توحید او ایمان باندی قائم او دائم تینګ ولری او پخپلی مهربانی مو دی تول ګناهونه راوبښی.

تمت سورة المدثر بمنه وتوفیقه فله الحمد والمنة

سورة القیٰمة مکیة وهی اربعون آیة وفیها رکوعان رقمها (۷۵) تسلسلهاحسب النزول (۳۱) نزلت بعد سورة «القارعة».

د «القیامة» سورت مکی دی (٤٠) آیته او (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷۵) او په نزول کښی (۳۱)

سورت دی وروسته د «القارعة» د سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَآ اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ ①

قسم خورم زه په ورځی د قیامت باندی.

تفسیر: یعنی د قیامت د ورځی امکان د عقل له مخی او متیقن‌الوقوع کیدل ئی د داسی مخبر صادق په وینا سره ثابت شوی دی چه د هغه په صدق باندی قطعیه دلائل قائم دی. زه په هغه باندی قسم خورم چه تاسی به یقین وروسته له مرینی څخه بیا ژوندی کیږئ او ضرور به د ښو او د بدو حساب کیږی.

تنبیه: ښکاره دی وی چه په دنیا څو راز (قسم) داسی شیان دی چه خلق په هغو باندی قسمونه خوری . په خپل معبود باندی ، په معظمو او محترمو شتو باندی په کوم مهتم بالشان څیز باندی

پر کوم عجیب او نادر شی باندی د هغه د ښیګڼی (فایدی) او ندرت ورښوولو دپاره. لکه چه وائی چه د فلانی په قسمت باندی قسم یاد کړئ! بیا بلغاء د دی خبری رعایت هم کوی چه د مقسم به او مقسم علیه په منځ کښی څه مناسبت هم وی ـ او دا هم ضروری نه ده چه په هر ځای کښی خامخا مقسم به د مقسم علیه دپاره شاهد وګرځاؤ شی لکه په دی بیت کښی

هومره ستا د توری د ښیګڼی (فایدی) یم زیمنه

لوړمه په سر دی چه سر می دی درښکته

په دی بیت کښی د خپل سر تیتوالی او د خپل محبوب په سر باندی لوړل (قسم خوړل) څومره ښه او موزون دی. اسلامی شریعت مسلمانانو ته پرته (علاوه) له الله تعالیٰ پر بل شی باندی قسم یادول حرام کړی دی. خو د الله تعالیٰ شان له بندګانو ځنی جلا (جدا) او بیل دی هغه لوی ذات پرته (علاوه) له خپل ځان په بل باندی هم قسم یادوی او عموماً پر هغه شیانو باندی قسم یادوی چه د ده په نزد محبوب یا نافع یا وقیع او مهتم بالشان وی. یا مقسم علیه لپاره په دول (طریقه) د شاهد او حجت ودراوه شی. دلته د قیامت په ورځ لوړل (قسم خوړل) د هغه د نهایت وقیع او مهتم بالشان او عظمت له حیثیته دی او په هغه مضمون باندی ئی چه قسم یاد کړی دی د هغه مناسبت ښکاره دی ځکه چه د بعث او د مجازاتو ظرف هم دغه قیامت دی. والله تعالیٰ اعلم.

وَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ ۝٢

او قسم خورم زه په نفس ملامت کوونکی (ځان خپل لره په خرابی باندی اګر که کوشش ئی کړی وی په نیکو کارونو. جواب د قسم دا دی چه خامخا به ژوندی کړی شی دوهم وار).

تفسیر: محققینو لیکلی دی چه د سړی نفس یو شی دی خو همغه یو نفس د دریو حالاتو په اعتبار دری نومونه لری. اول که نفس د علوی عالم په لوری مائل وی او د الله تعالیٰ په عبادت او اطاعت کښی خوښی ورته حاصله وی ـ او د شریعت په پیروی کښی ئی اطمینان او تسلی په برخه وی نو دی نفس ته «مطمئنه» وائی لکه چه د جزء ۳۰ «الفجر» په سورت ۳۰ آیت کښی ئی لولو ﴿ يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ ٱرۡجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةٗ مَّرۡضِيَّةٗ ﴾ دوهم که نفس د سفلی عالم په لوری مائل وی او په دنیوی لذاتو ـ غوښتنو او خواهشونو کښی مبتلا او اخته وی او د بدی په لوری ئی رغبت او د شریعت له اطاعته مباعدت خوښوی نو دی نفس ته (اماره) وائی. ځکه چه هغه سړی ته امر ورکوی چه په بدو چارو کښی مشغول او بوخت شی. لکه چه د جزء ۱۳ یوسف علیه السلام د سورت په اوومه

رکوع ۵۳ آیت کښې څمونږ دغه تفسیر کښې راغلی دی ﴿ وَمَآ اُبَرِّئُ نَفۡسِیۡۚ اِنَّ النَّفۡسَ لَاَمَّارَةٌۢ بِالسُّوۡٓءِ اِلَّا مَارَحِمَ رَبِّیۡ ﴾ دریم نفس کله د عالم سفلی په لوری میلان کوی او په شهوت او غضب کښې اخته کیږی او کله د عالم علوی په لوری رجحان غوره کوی او له ګردو (تولو) خرابو شیانو څخه لری تښتی او که کومه خرابی یا تیرواته تری وشی نو په هغه باندی شرمیږی او خپل ځان ملامتوی نو دی نفس ته «لوامة» وائی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه «د سړی نفس په اول کښې په لوبو او مزو کښې ډوب وی ـ او هیڅ د نیکی په لوری رغبت نه کوی ـ نو داسی نفس ته «نفس امارة بالسوء» وایه شیٔ بیا چه لږ څه عقل او هوش ورته پیدا کیږی ـ ښه او بد پیژنی ـ نو له بدو ځان ساتی ـ او کله په غفلت کښې بیا په بدو پسی مندی وهی ـ خو بیا چه ویښ شی ـ ژر تر ژره خپل ځان ملامتوی او ډیر پښیمانیږی ـ نو داسی نفس ته (نفس لوامة) وایه شی ـ بیا چه کله ښه پاک او صاف شی ـ او د زړه له کومی د ښو په لوری تمائل پیدا کوی ـ او له چتی (بیکاره) او خرابو چارو څخنی پخپله لری تښتی ـ او د بدی او خرابی له تصوره ډیر ورته ربړ (زحمت) او تکلیف رسیږی ـ نو داسی نفس ته «نفس مطمئنة» وایه شی (انتهیٰ بتغییر یسیر) دلته ئی په نفس لوامی باندی قسم یاد کړ چه که د چا فطرت صحیح وی نو دی پخپله د خپل نفس له لوری په دنیا کښې په خرابی او تقصیراتو باندی ملامتی آړوی او هم دا شی دی چه پخپل خورا (ډیر) لوی او ښه او بهتر صورت سره په قیامت کښې به راڅرګندیږی (ښکاریږی).

اَيَحۡسَبُ الۡاِنۡسَانُ اَلَّنۡ نَّجۡمَعَ عِظَامَهٗ ؕ۳

آیا ګمان کوی (کافر) انسان چه له سره به نه تولوو مونږ (خواره واره) هډوکی د ده (لپاره د ژوندون په ورځ د قیامت).

تفسیر: یعنی کافر انسان داسی خیال کوی چه تر هډوکی پوری هم مات او ګوډ او خواره واره شوی دی او د هغو وړوکی بڅرکی هم په خاورو او نورو کښې ګډوډ شوی دی نو ښه اوس به هغه څرنګه یو ځای کیږی؟ او بیا به په څه ډول (طریقه) سره جوړ او پیوندیږی؟ داسی خو ډیر سخت او محال ښکاری داسی نه ده چه مونږ به جمع نه کړو خواره واره شوی هډوکی د ده.

بَلٰی قٰدِرِیۡنَ عَلٰۤی اَنۡ نُّسَوِّیَ بَنَانَهٗ ۴

هو! (بلکه جمع به ئی کړو) حال دا چه قادر یو مونږ په دی باندی چه برابر تول کړو هډوکی او بندونه د ګوتو د ده.

تفسیر: یعنی مونږ خو د ګوتي بندونه هم جوړولی شو. د بندونو تخصیص ښائی د دی لامله (له وجی) وی چه دا د بدن له اطرافو څنی دی او د هر شیز تکمیل د هغه په اطرافو باندی کیږی لکه چه څمونږ په محاورو کښی هم په داسی مواردو کښی داسی ویلی کیږی چه څما بندونه خوږیږی. او له هغه شخه مراد ګرد (تول) بدن وی بله دا چه په بندونو کښی سره د هغو د وړوکی‌توبه د صنعت رعایت زیات دی او عادتاً دا ډیر سخت او نری کار دی. نو څکه هغه شوک چه په سخت کار باندی قادر وی نو هغه په آسان کار باندی په اولیٰ طریقه سره قادر دی

بَلْ يُرِيْدُ الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهٗ ۝۵ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِ ۝۶

بلکه اراده لری (کافر) انسان چه دروغ ووائی (په هغه شیز باندی چه) په مخ کښی د ده دی (له قیامت او حسابه) پوښتنه کوی (کافر انسان استهزاًء چه) کله به وی (ورځ د) قیامت (شیخ الهند رحمة الله علیه د دی آیت ترجمه داسی کړی ده «بلکه غواړی انسان چه بی حیائی وکړی د ده (یا پخپل) مخ کښی (یعنی ګناه وکړی اوس یا په راتلونکی زمانه کښی) پوښتنه کوی کله به وی قیامت»).

تفسیر: یعنی هغه خلق چه له قیامت شخه انکار کوی ـ او دوهم څلی ژوندون محال ګنی ـ د هغه سبب دا نه دی چه دا خبره ډیره مشکله ده ـ او د الله تعالیٰ کامل قدرت او نښی ښکاره نه دی ـ بلکه بنی آدم غواړی چه د قیامت له راتګه پخوا پخپل راتلونکی عمر کښی چه پاتی دی بالکل بیباک او بی‌پروا شی او په فسوقو او فجورو کښی مشغول پاتی وی. که چیری د قیامت اقرار وکړی او د اعمالو د حساب او کتاب ویره ئی په زړه کښی څای ونیسی نو په فسق او فجور کښی دومره بی حیائی او بیباکی نشی کولی نو څکه له داسی خیال شخه ئی زړه تل په ډډه ګرځی چه تری عیش منغض نشی او په لذت کښی ئی شه خلل ونه لویږی. بلکه د استهزاء او تعنت او د سپین سترګی له مخی پوښتنی کوی چه ښه خانه! هغه ستاسی قیامت به کله راځی؟ که په رښتیا سره راتلونکی وی نو میاشت او کال او نیته ئی په ښکاره ډول (طریقه) سره راوښیه!.

فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ ۝۷ وَخَسَفَ الْقَمَرُ ۝۸

کله چه خړی متحیری شی سترګی له هیبته او توره شی سپوږمی (رڼا (رڼړا) ئی لاړه شی).

تفسیر: یعنی د حق تعالیٰ د جلالی تجلی له سببه سترگی تیغی وخیژی او د حیرت او ویری لامله (له وجی) ئی سترگی خری پاتی شی او لمر به هم سر ته ډیر نژدی راشی او سپوږمی بی نوره شی سپوږمی ئی ځکه جلا (جدا) ذکر کړه چه عربو د قمری حساب لامله (له وجی) هغی ته په ډیر زیات اهتمام سره کتل ـ او د هغی له احواله به تل خبر ؤ.

وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ ۙ﴿٩﴾ يَقُولُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾

او جمعه شی لمر او سپوږمی (له طرفه د مغربه په قیامت کښی یا جمع شی په تور والی کښی په تلو د رڼا (رنړا) د دواړو سره یعنی په بی نوری او تت والی کښی به دواړه سره شریک او مله وی). نو وبه وائی (کافر) انسان په دغه ورځی کښی چیرته ځای د تیښتی شته؟ نه دی مناسب طلب د تیښتی نشته ځای د پناه خاص (مشیت د) رب ستا ته په دغی ورځی کښی ځای د قرار د خلقو دی (نو حساب ورسره کړ شی او جزاء ورکړه شی).

تفسیر: یعنی اوس خو وائی چه هغه ورځ چیری ده؟ او په هغه وقت کښی به له ویری بدحواس کیږی او داسی به وائی چه نن زه چیری وتښتم؟ او په کوم ځای کښی پټ شم؟ نو داسی ارشاد به کیږی چه نن نه د تښتیدلو موقع ده او نه د پوښتنی وقت نن هیڅ یو طاقت هم تاسی نشی خلاصولی او نه پناه درکولی شی نن گرد (تول) د خپل پروردگار په مخ کښی حاضریږی او د هغه د عدل او انصاف په مخ کښی ودریږی او هغه هره فیصله چه وغواړی د هر چا په حق کښی ئی کوی.

يُنَبَّأُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾

خبر به کړ شی انسان په دغی ورځی (د قیامت) کښی په هغو (اعمالو) چه مخ کښی ئی لیږلی دی (نیک وی که بد) او (په هغو اعمالو چه) وروسته ئی پری ایښی وی (نیک وی که بد).

تفسیر: یعنی گرد (تول) پخوانی او وروستنی اعمال ښه وی که بد وی هغه ته ورښرگندیږی (ښکاریږی) او پری پوهیږی.

بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيْرَةٌ ﴿۱۴﴾ وَّلَوْ اَلْقٰى مَعَاذِيْرَهٗ ﴿۱۵﴾

بلکه انسان په ځان خپل باندی حجت لیدونکی شاهد دی که چیرته وړاندی کړی عذرونه خپل (قبول به نشی).

تفسیر: حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی انسان که پخپلو احوالو باندی غور وکړی نو د خپل رب په وحدانیت به او په دی باندی چه د ګردو (تولو) ورتګ د ده په لوری دی وپوهیږی. که څوک ووائی چه زه پری نه یم پوهیدلی نو دا ګردی (تولی) به پلمی (تدبیرونه) او بهانی وی» خو زیاترو مفسرینو د دی تعلق له ﴿ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ ﴾ الآیة - سره اخیستی دی یعنی په ورښودلو باندی هم موقوف نه دی. انسان به پخپل احوال باندی پخپله مطلع وی که څه د طبیعت په اقتضاء سره دوی هلته هم بهانی جوړی کړی - او راز راز (قسم قسم) حیلی وروړاندی کړی - لکه چه کافران به وائی ﴿ وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِيْنَ ﴾ بلکه دلته په دنیا کښی هم هغه انسان چه د هغه ضمیر بالکل مسخ شوی نه وی پخپل حال باندی په ښه دول (طریقه) سره پوهیږی. اګر که د نورو په مخ کښی حیلی او بهانی جوړی کړی او د هغه په مخالفت کښی دیر کوښښ وکړی. کله چه به جبریل محمد صلی الله علیه وسلم ته وحی لوسته نو ده به ژر ژر ورسره لوسته چه هیر ئی نشی او په دیر مشقت کښی ؤ نو الله فرمائی چه:

لَا تُحَرِّكْ بِهٖ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهٖ ﴿۱۶﴾ اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهٗ وَقُرْاٰنَهٗ ﴿۱۷﴾ فَاِذَا قَرَاْنٰهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهٗ ﴿۱۸﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهٗ ﴿۱۹﴾

مه خوځوه په دی (قرآن) سره (ای محمده پخوا له وحی) ژبه خپله چه تعجیل به کوی په دی (قرائت سره) بیشکه پر مونږ باندی دی جمع کول ئی (په سینه ستا کښی) او لوستل ئی (په ژبه ستا) بیا مو کله چه ولوست دا (قرآن په ژبی د پرښتی) نو متابعت کوه ته د لوستلو د ده (غوږ ورته نیسه) بیا بیشکه په مونږ باندی دی ښکاره بیانول د هغه (په اعتبار د فهم سره).

تفسیر: لکه چه مو ولیکل پروښی به کله چه حضرت جبریل علیه السلام د الله تعالیٰ له لوری د قرآن وحی راوړه د جبریل علیه السلام له لوستلو سره به یو ځای څمونږ رسول اکرم صلی الله علیه وسلم هم هغه لوسته چه ژر ئی یاد او زده ئی کړی او د جبریل علیه السلام له تللو څخه وروسته وحی ئی په ښه دول (طریقه) په یاد پاتی وی. مګر په دی صورت کښی دوی ته دیر تکلیف پیښیده کله به چه دوی هغه پروښی کلمه لوستله دوهمه کلمه به د دوی په فهم کښی په ښه دول

(طریقه) سره نه راتله ـ او د هغو په پوهیدلو کښې به هم دوی ته لږ ډیر دقت پیښیده نو ځکه الله تعالیٰ وفرمایل چه په دی وقت کښې ستا د ژبی د خوځولو او لوستلو هیڅ ضرورت نشته تاسی بالکل د زړه له کومی د وحی اوریدلو ته متوجه شئ! او داسی اندیښنه مه کوئ! چه دا به می نه یادیږی ـ او بیا به ئی څرنګه ولولم؟ او خلقو ته به ئی په څه ډول (طریقه) وپوهوم؟ ـ د هغو ګردو (تولو) تورو ستاسو په تتر (سینه) کښې حرف په حرف تولول او ستاسی له ژبی څخه د باندی راایستل ـ او په خلقو ئی لولول ځما کار دی کله چه پرښته پاک قرآن ځما له لوری تاسی ته ولولی ـ نو تاسی چپ اوسئ! ـ پوره او ښه ئی واورئ! ـ د هغه اوریدل د هغه یادول ـ او د هغه علومو او معارفو ورونه درخلاصول او ستاسی له ژبی څخه نورو ته د هغه رسؤل او روښانول ـ دا ګرد (تول) ځمونږ له کارونو څخنی دی. وروسته له دی څخه رسول الله صلی الله علیه وسلم له جبریل علیه السلام سره یو ځای لوستل پری ښودل. نو دا هم یوه معجزه شوه چه یو ځلی ګرده (توله) وحی له سره تر پایه پوری واوری ـ او یو توری ئی هم له خولی څخه ونه باسی ـ او نه ئی ضبط او ګردان کړی ـ خو د پرښتی له ورتګ څخه وروسته پوره وحی لفظ په لفظ په پوره ترتیب سره بی له کومی فتحی او ضمی او نور د تزئید او تنقیص ولولی ـ او وئی لولوی ـ او وئی پوهوی دا په دی دنیا کښې یوه وړوکی نمونه له ﴿ يُنَبَّؤُا الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴾ څخه ده یعنی څرنګه چه الله تعالیٰ په دی قادر دی چه خپله وحی د پرښتی له ورتګه وروسته په پوره ترتیب سره حرف په حرف پرته (علاوه) له کومی ادنیٰ خطاء او تیروتو د خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم په تتر (سینه) کښې تولوی ـ نو آیا هغه په دی باندی قادر نه دی چه د بندګانو پخوانی او وروستنی هغه ګردی (تولی) چاری چه ښائی ځینی ئی د هغوی د کوونکی له فکره هم وتلی وی ـ ګرد (تول) سره تول کړی او په یوه وقت کښې هغه د دوی په مخ کښې وروړاندی کړی او په هغه باندی هغوی ګرد (تول) سره ښه وپوهوی. او هم داسی د هدوکی منتشر ذرات او رژیدلی بخرکی سره راتول کړی؟ او بیا له نوی سره هغه پرومبنی انسان ورځنی پیدا کړی؟ بیشکه هغه الله اکرم شانه واعظم برهانه له دی څخه لا په لویو کارونو باندی هم قادر دی.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾

نه دی داسی (لکه چه انکار کوی کفار له بعثه) بلکه خوښوئ تاسی ځغلیدونکی (ژر فانی کیدونکی دنیا) او پریږدی تاسی آخرت (چه باقی او وروسته راتلونکی دی او د هغه دپاره هیڅ عمل نه کوئ)

تفسیر: یعنی ستاسی دا د قیامت او د نورو حقائقو انکار کول هیڅ یو په کوم یوه صحیح دلیل باندی مبنی نه دی بلکه د دی سبب د دنیا انهماک دی. کله چه دنیا نقدی او ژر رسیدونکی شی دی نو ځکه ئی تاسی غواړئ. آخرت تاسی پور (قرض) ګنئ او پریږدئ ئی او

وایئ چه د هغه رارسیدل لری دی. د انسان په طبیعت کښی ژر غوښتل او جلتبازی داخله ده ـ لکه چه د جزء ۱۷ انبیاء په دریمه رکوع ۳۷ آیت ځمونږ دغه متبرک تفسیر کښی مونږ داسی یو آیت لولو ﴿ خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ﴾ فرق دومره دی چه نیکان د ښو شیانو په حاصلولو کښی جلتی کوی چه هغه یو مثال اوس په ﴿ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ﴾ تیر شو. او بدان هغه شی غوره کوی چه ژر ئی په لاس ورځی اگر که د هغه نتیجه هلاک هم وی.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾

ځینی مخونه (یعنی د مؤمنانو به) په دغی ورځی (د قیامت) کښی ښائسته تازه روښانه وی خاص ذات د رب خپل ته به کتونکی وی.

تفسیر: دا د آخرت بیان دی یعنی د مؤمنانو څیری به په دی ورځی کښی ډیری روښانه ځلیدونکی تر او تازه او ډیری خوښی او بشاشی وی. او د دوی سترگی به د حقیقی محبوب په لقاء او کتلو سره رنې وی. له قرآن کریم او متواترهٔ احادیثو څخه په یقینی ډول (طریقه) سره معلوم شوی دی چه په آخرت کښی به د الله تعالیٰ لیدنه وی ـ خو گمراهان له دی څخه منکر دی ـ ځکه چه دا نعمت د هغوی په برخه کښی نه دی. **اللّٰهم لاتحرمنامن هذه النعمة التی لیس فوقها نعمة**

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾
كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾

او ځینی مخونه (یعنی د کفارو) په دغی ورځی (د قیامت) کښی به تریو بدخیره وی یقین به کوی چه کاوه شی واقع کیږی په دغو (مخونو) باندی دوی ته بلا لویه چه ماتوونکی وی هډوکی د شا لره نه ده داسی (چه دنیا خوښوی پر آخرت) کله چه ورسیږی (سا) هډوکی د ستونی ته.

تفسیر: یعنی باور لری چه هغه ناکاره معامله کیدونکی ده او هغه عذاب د گاللو (تیرولو) دی چه بالکل به ملا ماتوونکی وی.

﴿ كَلَّا إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴾ ـ نه ده داسی چه دنیا خوښوی پر آخرت کله چه ورسیږی سا هډوکی د ستونی ته)

یعنی آخرت مه لری گڼئ ځکه چه موت د دی سفر ړومبی منزل دی چه هغه ډیر نژدی له هم دی

ځایه د نورو منزلونو په تللو باندی شروع کیږی تر څو چه وروستنی منزل ته ورسیږی ګواکی د هر سړی مرګ هغه لره د لوئی ورځی (قیامت) یوه وړوکی نمونه ده هر کله چه د مریض روح ګرد (تول) سره غونډ شی او چنغرک هډوکی د تتر (سینی) او ورمیږ ته ورسیږی ـ او سا ئی په مری کښی ونښلی ـ نو وپوهیږه چه د آخرت منزل ئی شروع شو.

وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾

او وبه ویلی شی (یعنی وبه وائی هغه څوک چه چاپیر له مریضه دی) څوک دی دم کوونکی (په هغه رنځور باندی چه جوړ شی او روح ئی بیرته ور وګرځی) او یقین کړی هغه مریض) چه بیشکه په ده (باندی راغلی) دی وقت د فراق جدائی (له دنیا او خپلوانو).

تفسیر: د داسی مایوسی په وقت کښی د طبیبانو او ډاکټرانو له لاسه هیڅ شی نه وی پوره کله چه خلق له ظاهری علاج او تدبیر ځنی عاجز شی نو د دم او دعاء ـ تعویذ په فکر کښی لویږی او یو له بل سره وائی «خانه! کوم داسی ښه سړی راولئ چه په دی رنځور څه دم او دعاء وکړی. ګوندی وی چه جوړ شی ځینو اسلافو ویلی دی چه «من راق» د پرښتو وینا ده چه له ملک الموت سره د روح د قبضولو دپاره راځی او له دوی سره داسی وائی چه د دی مړی سا څوک وباسی او وړی ئی؟ د رحمت پرښتی؟ که د عذاب؟ نو په دی تقدیر سره (راقی) له (رقی) څخه مشتق ګڼه کیږی چه معنی پاس ختل دی او د (رقیه) ځنی به نه وی چه معنی ئی دم او دعاء او توتکه او افسون دی.

﴿ وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴾ ـ او یقین کړی هغه محتضر چه بیشکه په ده باندی راغلی دی وقت د فراق جدائی له دنیا او خپلوانو) یعنی مړ کیدونکی به وپوهیږی چه د دی اوس له ګردو (تولو) عزیزانو او اقاربو او محبوبو او مألوفو شیانو ځنی بیلیدونکی دی. یا ئی دا مطلب چه سا ئی له بدنه تلونکی ده.

وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾

او تاویږی یوه پنډی (د ده) له بلی پنډی (د ده) سره (له هیبته د مرګ).

تفسیر: یعنی په ځینو اوقاتو کښی د موت د سکراتو لامله (له وجی) یوه پنډی له بلی پنډی سره لګیږی. او هم د بدن د لاندنی برخی ځنی د روح د تعلق له منقطع کیدلو څخه وروسته د پنډیو خوځول او یوه له بلی ځینی بیلول به د ده په واک (اختیار) کښی نه پاتی کیږی نو ځکه یوه

پندی له بلی پندی څخه بې‌واکه لویږی. ځینی اسلاف وائی چه د عربو په محاورو کښې «ساق» کنایه ده له سخت مصیبت څخه ـ نو په دی تقدیر به د دی آیت ترجمه داسی کیږی. «یوه سختی به له بلی سختی سره یو ځای کیږی» ځکه چه مړ کیدونکی ته په دی وقت کښې دوه سختی وروړاندی کیږی یوه دا چه له دنیا څخنی داسی درومی چه مال او اسباب ـ اهل او عیال ـ کور او کهول ـ جاه او حشم ګرد (تول) ځنی پاتی کیږی ـ غلیمان پری خوشیږی او پیغورونه ورکوی ـ او خپلوان ئی خفه کیږی ـ او په رنځ او خپګان کښې لویږی. بله ئی له دی ځنی ډیره لویه او ویروونکی ده چه هغه د قبر او آخرت هسی پیښی او احوال دی چه د هغه کیفیت په بیان نشی راتلی یعنی سختی د دنیا له سختی د آخرت سره یو ځای کیږی.

إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾

په لوری د رب ستا په دغی ورځی کښې ورتله دی (د تولو مخلوقاتو لپاره د مجازاتو).

تفسیر: یعنی د آخرت د سفر ابتداء له دی ځای ځنی ده. ګواکی اوس د بنده راښکوول د خپل پروردګار په لوری شروع شو مګر افسوس چه له خپل غفلت او حماقت څخه ئی د سفر هیڅ سامان تراوسه پوری نه دی جوړ کړی او نه د دی اوږده منزل لپاره کومه توښه له ځان سره لری.

فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطَّىٰ ﴿٣٣﴾

بیا یقین ونه کړ (په مؤمن به باندی) او نه ئی لمونځ وکړ مګر دروغجن ئی کړ (قرآن لره) او مخ ئی وګرځاو (له ایمانه) بیا لاړ اهل خپل ته (له مجلس نه) په تکبر سره.

تفسیر: یعنی د رښتین ګڼلو او باور لرلو په ځای پیغمبران دروغجنوی ـ او د لمانځه کولو او د الله تعالیٰ په لوری د متوجه کیدلو په ځای تل له هغه ځنی غاړه غړوی ـ او په دی باندی یواځی اکتفا نه کوی بلکه په خپل تکبر او غرور د خپلو متعلقینو او خپلوانو په لوری ځی ـ او داسی راښکاروی چه لکه کوم ښه لوی کار او ډیره میرانه (بهادری) او د پوهنی کار ئی کړی دی.

أَوْلٰى لَكَ فَأَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلٰى لَكَ فَأَوْلٰى ﴿٣٥﴾

وړ لایقه ده تاته (ای کافر انسانه هغه شی چه بد ئی بولی سختی د مرگ) پس وړ لایقه ده (هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د قبر ده) بیا وړ لایقه ده تا لره) هغه شی چه بد ئی بولی چه سختی د ورځی د قیامت ده) پس وړ لایقه ده (تا لره هغه شی چه بد ئی بولی چه همیشه عذابیدل ستا دی په دوزخ کښی).

تفسیر: یعنی ای بدبخته! اوس ستا د هلاک، افسوس او کمبختی وار دی. یو ځلی نه بلکه څو څو ځلی اوس پاتی خرابی پر خرابی او تباهی پر تباهی ده پرته (علاوه) له تانه به بل هیڅوک د الله تعالیٰ د نوی نوی سزا وړ (لائق) او مستحق نه وی.

تنبیه: ښائی اوله خرابی په باور نه لرلو او لمونځ نه کولو او دوهمه په بل یو لوی ځغردوالی (ضد) باندی چه دروغجنول او غاړه غړول دی او دریمه او څلورمه د دی دواړو امورو څنی په هره یوه باندی چه دی ئی د افتخار وړ (لائق) گنی بنا دی لکه چه د هغه په لوری په ﴿ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِ يَتَمَطّٰى ﴾ کښی اشاره ده والله اعلم.

أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾

آیا گمان کوی (کافر) انسان چه پری به ښود شی دی چتی (بیکاره) بی قیده مهمله بیکاره (په دنیا او عقبا کښی مکلف به نه شی په احکامو د ده).

تفسیر: یعنی آیا بنی آدم داسی گنی چه دی به هم داسی چتی (فضول) بیکاره او مهمل پری ښوده شی؟ او د امر او نهی هیڅ یو قید به پر ده باندی نه وی؟ یا له مرینی څخه وروسته به بیا نه ژوندی کیږی؟ او له ده څخه به د نیکیو او د بدیو گرد (تول) شمیر نه اخیست کیږی؟ او هیڅ حساب او کتاب به ورسره نه کیږی.

أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثٰى ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقٰدِرٍ عَلٰى أَن يُحْـِۧيَ الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

آیا نه ؤ دغه (انسان اول) یو څاڅکی له منی څخه چه تویوه شی (اچوه شی پر رحمونو د ښځو کښی). بیا و دی یوه توته د وینو نو پیدا کړ الله (اندامونه ئی) پس برابر کړ (صورت ئی او روح ئی پکښی وپوکلو) نو پیدا کړ له هغه (اوبو د منی) څخه جوړه (دوه صنفه) نارینه او ښځه آیا نه دی دغه (ذات) قدرت لرونکی کوونکی د دغو افعالو قادر په دی باندی چه ژوندی کړی مړی (بلکه ښه قادر دی).

تفسیر: یعنی انسان له نطفی څخنی د غوټه شویو وینو په شکل کرځی بیا الله تعالیٰ د دی د پیدایښت ګرد (ټول) مراتب پوره کوی او انسان تری جوړوی ـ او ټول ظاهری اعضاء او باطنی قوتونه ئی برابروی ـ او د یوی بیځانی نطفی څخنی یو عاقل انسان جوړوی ـ او هم له هم دی نطفی څخنی دوه ډوله (قسمه) بنی آدم پیدا کوی چه د دوی د هر یو ظاهری او باطنی خصوصیات سره بیل وی. آیا هغه مطلق قادر چه له اوله ئی ګرد (ټول) خلق په داسی یو حکمت او قدرت سره پیدا کوی بیا په دی باندی قادر نه دی چه دوی بیا راژوندی کړی؟ «**سبحانک اللّٰهم فبلیٰ!**» پاک دی ستا ذات ای اله ولی به ئی نه پیدا کوی! ته بیشکه قادر ئی.

تمت سورة القیامة بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الدهر (سورة الانسان) مدنیة وهی (۳۱) آیة ورکوعان رقمها (۷٦)

تسلسلهاحسب النزول (۹۸) نزلت بعد سورة الرحمٰن.

د «الدهر» د «الانسان» سورت مکی دی (۳۱) آیته (۲) رکوع لری په تلاوت کښی (۷٦) او په نزول کښی (۹۸) سورت دی وروسته د «الرحمٰن» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلۡ اَتٰى عَلَى الۡاِنۡسَانِ حِيۡنٌ مِّنَ الدَّهۡرِ لَمۡ يَكُنۡ شَيۡـًٔا مَّذۡكُوۡرًا ①

آیا راغلی دی (یعنی په تحقیق سره راغلی دی) پر انسان څه وقت له زمانی څخه چه نه و دی یو شی یاد کړی شوی (په یوه نامه سره).

تفسیر: بیشکه پر انسان باندی داسی یو وقت تیر شوی دی چه هیڅ نوم او نښه ئی نه وه بلکه یو غیر مذکور په انسانیت شیز و. او یو جز وو له اجزاؤ د عناصرو او د نطفی بیا ئی څومره مدت طی کړ چه د نطفی په شکل راووت ـ دا حال ئی هم د دی د موجوده شرافت او کرامت لامله (له وجی) د ویلو وړ (لایق) نه دی او نه ښائی چه پری ژبه وخوځوله شی.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ

بیشکه پیدا کړی دی مونږ انسان له نطفی څخه چه ګډوده شوی ده (د نر او د ښځی)

تفسیر: یعنی د نارینه او د ښځی د دوو دولو (قسمونو) اوبو څخنی ئی پیدا کړ.

تنبیه: د (امشاج) معنی مخلوط دی نطفه د هغو غذاؤ خلاصه ده چه له مختلفو شیانو څخنی روغه ده نو ځکه د ښځی له اوبو څخه پرته (علاوه) یواځی همغه یو اوبو ته هم (امشاج) وایه شی. او پیدا کړ مونږ دغه انسان لره په دغه حال کښی چه:

نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾

ازمایو ئی نو وموګرځو مونږ دغه (انسان) اوریدونکی بیشکه مونږ ورښوولی ده دغه (انسان) ته سمه لاره (په لیږلو د رسولانو او په دلائلو د عقل سره) یا نه وو دی شکر کوونکی او یا به وی دی ناشکره.

تفسیر: یعنی له نطفی څخنی د وینی غوټه او له هغی څخنی ئی د غوښی یوه ټوټه جوړه کړه هم دا راز (قسم) له څو څو ځلی اړولو او ګرځولو څخه ئی هغه دی درجی ته ورساؤ چه دی پخپلو غوږونو سره اوری او په سترګو سره وینی او له هسی قوتونو څخه کار اخلی چه بل کوم حیوان له هغو څخنی نشی کار اخیستی. ګواکی نور ګرد (تول) د ده په مخ کښی کانه او ړانده دی.

تنبیه: د «نبتلیه» معنی اکثرو مفسرینو (امتحان) او ازموینه اخیستی ده د بنی آدم له پیدایښته دا غرض دی چه دی د الله تعالیٰ په احکامو ـ امر ـ نهی او نورو مخاطب شی او امتحان تری واخیست شی او ولیده شی چه دی تر کومی اندازی پوری د خپل الله تعالیٰ د احکامو تعمیل او خپل اخلاص او وفاداری څرګندوی (ښکاره کوی)؟ نو ځکه هغه ته ئی د آوریدلو ـ پوهیدلو او

لیدلو قوتونه وروبښل چه پر هغو باندی د شرعی تکالیفو مدار دی.
﴿إِنَّا هَدَيْنٰهُ﴾ الآیة - بیشکه مونږ وربښوولی ده انسان ته سمه لاره یا به وی دی شکر کوونکی او یا به وی ناشکره) یعنی ړومبی ئی د اصلی فطرت او پیدائشی عقل او پوه څخنی - بیا ئی د عقلیه او نقلیه دلائلو په وسیله هغه ته د نیکی لاره وروښووده چه د دی ښوونی اقتضاء داسی ده چه ښائی گرد (تول) انسانان په یوه سمه لاره باندی لاړ شی خو د شاؤخوا د حالاتو لامله (له وجی) او د خارجی عواملو اغیزی (اثر) او د نورو عوارضو له سببه گرد (تول) په یوه لاره باندی پاتی نشول. ځینو الله تعالیٰ ومانه او حق ئی وپیژنده - او ځینو ناشکری او ناحقی ته ملا وتړله وروسته له دی نه الله اکرم شانه واعظم برهانه د دی دواړو د پای (آخر) او انجام ذکر دغسی فرمائی:

إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكٰفِرِينَ سَلٰسِلَا۟ وَأَغْلٰلًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾

بیشکه مونږ تیار کړی مو دی کافرانو ته ځنځیرونه او طوقونه او تود اور (لمبی وهونکی چه تل به په کښی سوځی).

تفسیر: یعنی هغو خلقو چه د رسمونو او رواجونو او اوهامو او ظنونو په ځنځیرونو کښی ځانونه تړلی دی او بی د الله تعالیٰ له اقتدار او حکومته ئی د نورو د حکومت او اقتدار طوقونه او غاړکی له خپلو غاړو څخنی نه دی ایستلی بلکه د حق او د حق د عاملینو په خلاف د دښمنی او د جګړی د اورونو په لګولو کښی خپل عمر تیروی. او کله په تیروتلو سره هم د الله تعالیٰ د نعمتونو شکر نه اداء کوی - او نه ئی په زړه کوی نو داسی خلقو ته په آخرت کښی د دوزخ طوقونه او غاړکی - ځنځیرونه او ډیر سخت سوځوونکی اور تیار دی.

إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ

بیشکه ابرار نیکان څښی (په جنت کښی) له جامونو د شرابو څخنی چه وی ګډ له هغو سره (جنتی) کافور. چینه چه څښی به له هغی څخه (نیک) بندګان د الله.

تفسیر: یعنی د شرابو هسی جامونه به څښی چه لږ څه کافور به په کښی ګډ وی دا کافور د دی دنیا د کافورو په شان نه دی بلکه د جنت د یوی خاصی چینی نوم دی چه د الله تعالیٰ له

لوری په خاص ډول (طریقه) د الله تعالیٰ مخصوصو او مقربو بندګانو ته د هغه له اوبو څخه ورکولی کیږی. ښائی چه د دی سوړوالی ـ ښه رائحه او وړم ـ مفرح ـ خاصیت ـ او د تک سپین رنګ لامله (له وجی) هغه ته کافور وایه شی.

يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ۝٦ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ

چه بیائی به (مؤمنان) دغی (چینی) لره (هر چیرته چه ئی خوښه وی په بیول) وفا کوی (ابرار) په (هغه) نذر سره (چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله کښی پر ځانونو خپلو باندی)

تفسیر: یعنی دا چینه د هغو بندګانو په واک (قبضه) او اختیار ده چه په هر لوری دوی اشاره وکړی د دی د اوبو ویالی به په همغه لوری بهیږی. ځینی وائی چه د دی چینی اصلی منبع به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لوړه (اوچته) مانی کښی وی چه له هغه ځایه به د ګردو (تولو) انبیاؤ ـ اولیاؤ ـ صلحاؤ او مؤمنینو مانیو ته د هغی ویالی وبهیږی والله اعلم وروسته له دی نه اکرم شانه واعظم برهانه د ابرارو د خصائلو داسی بیان فرمائی.

﴿ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ ﴾ ـ وفا کوی ابرار په هغه نذر سره چه ئی واجب کړی وی په طاعت د الله پر ځانونو خپلو)

یعنی هغه نذرونه چه پخپلو ځانونو باندی ئی منلی وی اداء کوی ئی ښکاره ده کله چه پخپل ځان باندی لازم کړی څیز پوره کاؤ شی نو هغه خبری چه د الله تعالیٰ له لوری لازمی شوی دی څرنګه به پری ښودی شی؟.

وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا ۝٧

او ویریږی (ابرار) له هغی ورځی چه شر ئی ښکاره او تیت (څرګند) دی

تفسیر: یعنی د دی ورځی سختی او خرابی به درجه په درجه پر تولو عامه او ګردو(تولو) لره نیوونکی وی او هیڅوک به په کلی ډول (طریقه) له هغه ځنی محفوظ نه وی. الا من شاء الله!

وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ۝٨

او (ابرار) ورکوی طعام خواړه پر محبت مینی د دغه (الله یا د طعام) مسکین اړ (مجبور) ته او یتیم پلار مړی ته او اسیر بندی ته.

تفسیر: یعنی د الله تعالیٰ په محبت کښې خپل طعام او خواړه سره له دی چه دی پخپله ورته اړ (مجبور) او محتاج دی او ډیر خواهش ئی ورته کیږی په ډیر اخلاص ـ شوق او ذوق سره مسکینانو ـ یتیمانو او بندیانو ته ئی ورکوی.

تنبیه: بندی عام دی مسلمان وی یا کافر. په حدیث کښې راغلی دی چه د بدر د بندیانو په نسبت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی چه «له هر مسلمان سره چه کوم بندی وی ښائی چه له هغه سره ښه سلوک وکړی!» لکه صحابه ؓ رضی الله تعالیٰ عنهم د دی حکم په تعمیل بندیانو ته له خپلو ځانونو څنی ښه خواړه ورکول او حال دا چه هغه بندیان مسلمانان نه ؤ د مسلمان ورور حق خو له دی څخه هم لا زیات دی. که د «اسیر» په لفظ کښې لږ څه توسیع وکړه شی نو دا آیت مریبی او پور وړی (قرضداری) لره هم شامل کیدی شی ځکه چه هغوی هم یو راز (قسم) بندیان دی.

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾
إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾

(وائی ابرار) بیشکه چه مونږ طعام خواړه درکوو تاسی ته خاص دپاره (د ثواب) د الله نه غواړو مونږ له تاسی څخه جزاء بدل او نه شکر ایستل بیشکه مونږ ویریږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی (غمجنی) ډیری سختی تریو مخی نه

تفسیر: یعنی دا طعام او خواړه ورکوونکی به د حال په ژبی سره داسی ویونکی وی او که چیری مصلحت وی او لازم ئی وګڼی د قال په ژبی سره ئی هم ویلی شی.

﴿ إِنَّا نَخَافُ ﴾ بیشکه مونږ ویریږو له ربه خپله له عذابه د ورځی تریو مخی غمجنی ډیری سختی تریو مخی نه).

یعنی ولی به مونږ نورو ته طعام او خواړه نه ورکوو؟ او له خوړو ورکولو څنی وروسته به ولی د بدل او شکریی هیله (ارزو) او امید ونه لرو چه مونږ له خپل پروردګاره او له هغی لوی ورځی څخه ویریدونکی یو چه هغه ورځ به ډیره غمجنه او سخته تریو تندی وی مونږ په ډیری مینی او اخلاص مستحقینو ته طعام او خواړه ورکوو او سره له هغه ویریږو چه آیا ځمونږ دا عمل به د الله تعالیٰ په دربار کښې منلی کیږی؟ که نه؟ نه چه د هغه په اخلاص او نورو شرائطو کښې څه لږتیا پاتی وی او بالعکس دا اعمال ځمونږ د ځان وبال نه شی.

فَوَقٰىهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰىهُمْ نَضْرَةً وَّسُرُوْرًا ﴿۱۱﴾

نو وبه ساتي دوى لره الله (په سبب د حسناتو د دوى) له شره سختي د دغي ورځي او ملاقي ور به کړي دوى ته تازګي او حسن د مخونو (او خوشالي د زړونو).

تفسير: يعني له هغه شي ځني چه دوى دير ويريدل الله تعالىٰ دوى له هغه ځني محفوظ او مأمون وساتل او د هغوى مخونو ته ئي ښائست او تازګي او زړونو ته ئي خوښي او سرور ورعطاء کړ.

وَجَزٰىهُمْ بِمَا صَبَرُوْا جَنَّةً وَّحَرِيْرًا ﴿۱۲﴾

او جزاء به ورکړي دوى ته (الله) په سبب د صبر د دوى (تول نعماء د) جنت او (جامي) وريښمينى.

تفسير: يعني کله چه دى خلقو د دنيا پر تنګسى او سختيو باندى صبر کاؤ ـ او له ګناهونو او معاصيو ځني ئي ځانونو ساتل او په طاعت او عبادت کښي قائم اوسيدل نو ځکه الله تعالىٰ د هغوى د آرام او راحت دپاره دوى ته د جنت ښه نعماء ـ اعلىٰ باغونه او فاخره لباسونه مرحمت کړل. اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه د دغو جنتيانو يو بل ښه وضعيت داسي بيان فرمائي:

مُّتَّكِـِٕيْنَ فِيْهَا عَلَى الْاَرَآئِكِ لَا يَرَوْنَ فِيْهَا شَمْسًا وَّلَا زَمْهَرِيْرًا ﴿۱۳﴾

حال دا چه تکيه کوونکي به وى په هغه (جنت) کښي پر تختونو باندى د باچايانو او تولواکانو په ډول (طريقه) نه به ويني دوى هلته شمس لمر (ګرمي) او نه زمهرير (ساړه يا به نه ويني په دغه جنت کښي لمر سپوږمي چه رڼا (رنړا) به ئي له بل څه وى).

تفسير: يعني د جنت موسم به دير معتدل او برابر وى نه د تودوخي او نه د يخني او نه به نور څه ربړ (زحمت) او تکليف هلته وى.

وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوْفُهَا تَذْلِيْلًا ﴿۱۴﴾

حال دا چه نژدى به وى پر دوى باندى سيورى (د ونو) د هغه او مسخرى

تیتی کړی شوی به وی میوی د هغو په مسخریدلو تیتیدلو سره (چه شوکول به ئی اسان وی).

تفسیر: یعنی د ونو څانگی د خپلو میوو سره دوی ته دیری نژدی کیږی او د هغوی میوی به ورځوړندی او د دوی په واک (اختیار) کښی به وی او جنتیان په هر حالت او هر ځای کښی چه وغواړی اعم له دی څخه چه ولاړ وی یا ناست یا ملاست بی له تکلفه هغه تولولی او شوکولی شی.
تنبیه: ښائی د ونو څانگی ئی دلته په ظلال سره تعبیر کړی وی یا به دا واقعی سیوری وی ځکه که د لمر رڼا (رڼرا) هلته نشته بل راز (قسم) کومه رڼا (رڼرا) خو به هرومرو (خامخا) هلته وی او د دی رڼا (رڼرا) په سیوری کښی به جنتیان د ارام او تفریح دپاره به کینی والله اعلم

وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَا۟ مِن فِضَّةٍ

او گرځولی به شی پر دغو (ابرارو) باندی (په دغه جنت کښی) جامونه له سپینو زرو او گلاسونه صراحی چه وی به (دغه ظروف) په شان د ښیښو هسی ښیښی چه له سپینو زرو به وی (صاف به وی د ښیښو په شان چه ظاهر به ئی له باطن او باطن به ئی له ظاهره ښکاری)

تفسیر: یعنی دا ظروف لوښی به په اصل کښی د سپینو زرو څخه جوړ وی او دیر سپین بی داغه او خوښی ښیونکی ـ او داسی صاف او شفاف او ځلیدونکی به وی چه لکه ښیښی غوندی به ښکاری او د هغه د منځ شیان به له باندی څخه له لری لیده کیږی.

قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾

په اندازه کړی به وی هغه (جامونه ساقیانو د جنت جنتیانو ته) اندازه کول.

تفسیر: یعنی یو جنتی هومره چه څښلو ته ضرورت لری او زړه ئی وغواړی په هغه میچ او اندازه سره به سم او برابر په هغه کښی شراب وی چه نه به تری لږیږی ـ او نه به تری زیاتیږی ـ یا په هره اندازه چه جنتیان پخپلو زړونو کښی تاکلی (مقرر کړی) او گرځولی وی بی له تزئید او بی له تنقیص سم د دوی له غوښتنی سره ورته وړاندی کیږی.

وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾

او ورڅښول کېږي به جنتیانو ته په جنت کښې جامونه د شرابو چه وي به ګډ له (پاکو شرابو د) هغه سره (لپاره د خوشبوئ جنتي) زنجبيل.

تفسیر: یعني د شرابو جام يو هغه و چه د هغه ګډ جنتي کافور دی. دوهم ئې هغه دی چه زنجبيل (سوند) ورسره ګډوی مګر دا د دی دنيا زنجبيل او سوند ونه ګاته شي څکه هغه يوه چينه ده چه «سلسبيل» نوميږي د سوند تأثير تود دی او په غريزيه حرارت کښې انتعاش پيدا کوی ـ او عرب هغه ډير خوښوی.

په هر حال سره په کوم خاص مناسبت سره دی چينی ته «زنجبيل» وائی. د نيکانو په جامونو کښې د هغه لږ څه ګډون کاوه شي په اصل کښې دا چينه لويو عالی مقامو مقربينو لره ده. والله اعلم.

عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾

چينه په دغه (جنت کښې چه) نوم ئې ايښودلی شوی دی په سلسبيل سره (چه د حلقه آسانه لنيذه تيريږی).

تفسیر: د سلسبيل معنی صافي بهيدونکي اوبه دی. کذا فی الموضح. او څکه ورته «سلسبيل» وائی چه آسانه تيريږی له حلقه او ډيری لنيذی او خونده وری دی په څښلو کښې او هر چيرته چه د جنتی زړه وغواړی همغلته ورته بهيږی.

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ

او ګرځی پر دغو جنتيانو باندی هلکان تل پاتی شوی (پخپل حال د ځوانی باندی).

تفسیر: یعني تل به هلک پاتی کيږی يا به له جنتيانو څخه هيڅ نه اخيست کيږی او تل ترتله د هغوی په خدماتو کښې مشغول وی.

إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا ﴿١٩﴾

کله چه ووینی ته دوی ګنی به هغوی (په صفائی کښې) لکه مرغلری خوری شوی.

تفسیر: یعني پخپل حسن - جمال - صفائی - او ښائست سره په هر لوری ګرځي او داسي خوش منظر معلومیږی لکه چه د ډیرو ځلیدونکیو او ښائسته مرغلرو په شان پر ځمکی باندی خواره شوی وی. او تخصیص د «منثور» دپاره د دی دی چه دا ښائسته او ښی ښکاریږی له مرغلرو منظومو او پیيلو شویو څخه.

وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾

او هر کله چه وګوری ته دغه (جنت) ته نو وبه وینی ته نعمتونه (ډیر چه صفت ئی کیدی نشي) او ملک پاچائی لویه (لاړواله چه انتهاء او زوال نه لری).

تفسیر: یعني د جنت حال او احوال څه ووایه شي - که څوک ئی ووینی نو ور معلومیږی چه په جنت کښې به څه عظیم‌الشان نعمتونه او څومره لویه لاړواله بیمثاله باچائی یوه معمولی او ادنیٰ جنتی ته ور په برخه کیږی رزقنا الله تعالیٰ منها بمنه و فضله.

عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ

د پاسه پر دوی باندی به کالی (جامی) د نریو وریښمو وی چه شنه به وی او د پریړو (غتو) وریښمو نه

تفسیر: یعني نری او پریړ (غټ) دوه ډوله (قسمه) د وریښمو کالی (جامی) به جنتیانو ته ورکاوه کیږی.

وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ

او وابه غوسته شي (دوی ته) باهوګان له سپینو زرو.

تفسیر: په دی سورت کښې دری ځایه د سپینو زرو - د لوښیو- ګانو (زیوراتو) او نورو ذکر راغلی دی - په بل ځای کښې د سرو زرو ذکر شوی دی. ممکن دی چه دا هم وی او هغه هم وی. ځینو ته به دا ورکاوٴ شي - او ځینو ته به هغه یا به کله دا او کله به هغه وروړاندی کیږی.

وَسَقٰىهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُوْرًا ﴿۲۱﴾

او ور وبه ښښی دغو (جنتیانو ته) رب د دوی شراب طهور (ښښاک ښه پاکیزه)

تفسیر: یعنی له ګردو (تولو) نعمتونو وروسته د شراب طهور یو جام به د حقیقی مالک له لوری ورکاوه شی چه نه په کښی نجاست وی او نه کدورت نه به ورسره څه درد او الم او نه به بدبوئی وی او د هغه له ښښلو څخنی به زړه پاک او ګیده صفا کیږی. له ښښلو څخه وروسته له بدن څخه به داسی عرق او خولی وځی چه د هغه وږمه او خوشبوئی به د مشکو په څیر زړونه خوښوی.

اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَّكَانَ سَعْيُكُمْ مَّشْكُوْرًا ﴿۲۲﴾ اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيْلًا ﴿۲۳﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ

(او وبه فرمائی الله دوی ته چه) بیشکه دغه (نعمتونه) ؤ تاسی لره جزاء بدل (د اعمالو ستاسی) او دی سعی عمل زیار (کوشش) ستاسی مشکور مقبول. بیشکه مونږ هم دا مونږ نازل کړی مو دی په تا باندی (ای محمده !) قرآن نازل کول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته (په نصرت د تا).

تفسیر: یعنی د زیات اعزاز او اکرام او د زړونو د خوښی دپاره به ویلی شی چه دا ستاسی د اعمالو بدل دی ستاسی زیارونه (کوششونه) مقبول او مشکور او سعی مو ومنلی شوی ـ د دی زیری له آوریدلو څخنی به جنتیان لا خوښیږی.
﴿ اِنَّا نَحْنُ ﴾ الآیة ـ بیشکه مونږ نازله کړی مو دی په تا باندی ای محمده قرآن نازلول نو صبر کوه حکم امر د رب خپل ته په نصرت د تا)
چه ستا زړه مضبوط شی او خلق ورو ورو پخپلو ښو او بدو باندی ښه وپوهیږی او معلوم ئی کړی چه جنت د کومو اعمالو په وسیله موندل کیږی ـ که په داسی پوهولو سره هم ونه پوهیده او پخپل ضد او عناد کښی تینګ پاتی شو نو تاسی د خپل پروردګار په حکم باندی همغسی تینګ ودریږی او د وروستنی فیصلی انتظار وکړئ.

وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ اٰثِمًا اَوْ كَفُوْرًا ﴿۲۴﴾

او مه منه خبره له دوی ځنی د هیڅ یو ګنهګار او ناشکره (چه تا بولی کفر ته).

تفسیر: یعنی عتبه او ولید او د قریشو نور کفار تاسی ته دنیوی ترغیبونه درکوی او شنه باغونه درښیی او په دی تحریص ـ تطمیع سره غواړی چه تاسی د تبلیغ له فرضه واړوی ـ نو الله تعالیٰ تنبیه فرمائی چه تاسی د دوی په خبرو باندی مه تیروځی ځکه چه د ګنهګار ـ فاسق او ناشکر کافر له وینا منلو شخه پرته (علاوه) له نقصانه بل څه په لاس نه درځی نو د داسی شریرانو او بدبختانو خبرو ته غوږ نیول نه دی په کار.

وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَّاَصِيْلًا ﴿٢٥﴾

او یادوه نوم د رب خپل صباح ګهیځ (سبا) او بیګا ماښام.

تفسیر: یعنی تل هغه پخپل زړه کښی ولره! په تیره بیا په دی دوو وقتونو کښی ئی هرومرو (خامخا) یادوه! ګردو (تولو) اندیښنو علاج هم دا د الله تعالیٰ ذکر دی.

وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهٗ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيْلًا ﴿٢٦﴾

او په څه برخه د شپی کښی نو سجده کوه هغه (الله) ته او نسبت د پاکی کوه دغه (الله) ته په شپه اوږده کښی (یعنی تهجد کوه او)

تفسیر: لمونځ وکړه! ښائی چه له دی ځنی د مغرب او عشاء لمونځونه یا به تهجد مراد وی که له ﴿ وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ ﴾ څخه تهجد مراد وی نو دلته به له تسبیح ځنی د هغه متبادره معنی اخیسته کیږی. یعنی د شپی له لوری علاوه پر تهجد پر ډیرو تسبیحو او تهلیلو کښی مشغول شئ! که له ړومبی «فاسجد» ځنی د ماښام او ماسختن لمونځ مراد وی نو دلته به له تسبیح څخه تهجد مراد وی.

اِنَّ هٰۤؤُلَآءِ يُحِبُّوْنَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُوْنَ وَرَآءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيْلًا ﴿٢٧﴾

بیشکه دا (خلق چه کفار دی) خوښوی ژر تیریدونکی (دنیا) او پریږدی وروسته له ځانه ورځ سخته (د عقبیٰ چه د هغی دپاره څه تیاری او عمل نه

کوی).

تفسیر: یعنی دا خلق که ستاسی پند او هدایت نه منی د هغه سبب د دنیا مینه ده. کله چه دنیا یو ژر په لاس راتلونکی څیز دی دوی هم دا غواړی. او د قیامت له درنی ورځی څخه غافل شوی دی او هیڅ د هغه په فکر کښی نه دی لویدلی. بلکه د هغه په راتللو باندی باور هم نه لری او هسی ئی گڼی کله چه مونږ ومرو او له خسا کیدلو څخه پس وراسته او تجزیه کیږو بیا به مو څوک راژوندی کوی؟ وروسته د دی پوښتنی جواب ورکوی.

نَحْنُ خَلَقْنٰهُمْ وَشَدَدْنَآ اَسْرَهُمْ ۚ وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَآ اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيْلًا ﴿۲۸﴾

مونږ پیدا کړی مو دی دوی او بیا مو مضبوط کړل پیدایښت بندونه اندامونه د دوی او کله چه اراده وفرمایو بدل به راوړو مونږ امثال د دوی (په خلقت کښی) بدل.

تفسیر: یعنی اول مو تاسی پیدا کړی او ستاسی گرد (تول) بندونه او اندامونه مو جوړ کړی دی نن څمونږ هغه قدرت نه دی سلب شوی. هر کله چه مونږ وغواړو ستاسی دا موجوده ژوندون پائ (انجام) ته ورسوو او هم داسی یوه بله هستی بیا پیدا او ودرولی شو. یا دا مطلب که دا خلق ئی ونه منی نو مونږ قادر یو هر کله چه وغواړو د دوی په ځای به نور داسی سړی راولو چه گرد (تول) سره به مطیع او فرمانبرداران وی او د دوی په شان به سرکشان نه وی.

اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ ۚ فَمَنْ شَآءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا ﴿۲۹﴾

بیشکه دغه (سورت) تذکره پند دی (خلقو لره) نو هر هغه څوک چه اراده کوی نیسی طرف د رب خپل ته لاره (په خیر او طاعت سره ـ پس و دی نیسی!).

تفسیر: یعنی په جبر او زور سره په دوی باندی د دی خبری منل ستاسی کار نه دی ـ د پاک قرآن په وسیله پند ورکوئ! وروسته له دی د هر چا اختیار دی هر څوک چه زړه ئی غواړی د خپل پروردگار تر خوښی پوری د رسیدلو لاره ځان ته جوړه کړی!.

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا ﴿۳۰﴾

او اراده نشئ کولی تاسی (د هیڅ لاره د طاعت) مګر هغه چه اراده وفرمائی الله (تاسو ته) بیشکه الله دی (پر هر شی باندی) ښه عالم دانا ښه حکمت والا.

تفسیر: یعنی ستاسی غوښتنه هم پرته (علاوه) د الله تعالیٰ له غوښتنی نشی کیدی ـ ځکه چه د بنده مشیت د الله تعالیٰ د مشیت تابع دی دغه الله تعالیٰ ته ښه معلوم او ښکاره ده چه د چا استعداد او قابلیت څه قسم دی؟ نو سم له هغه سره د هغه مشیت کار کوی. بیا پاک الله هر چا لره چه پخپل مشیت په سمی لاری باندی بیائی یا په ګمراهی کښی پریږدی.

يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ ۚ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٣١﴾

داخلوی (الله) هغه څوک چه اراده (د دخول ئی) وفرمائی په رحمت خپل کښی او ظالمان (کافران چه دی) تیار کړی دی (الله) دوی ته عذاب ډیر دردناک.

تفسیر: یعنی د هر چا استعداد چه ښه وی هغه ته به په نیکی باندی د تللو توفیق ورویښی او د خپل رحمت او فضل مستوجب به ئی وګرځوی.

تمت سورة «الدهر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه.

سورة المرسلات مکیة الا آیة (٤٨) فمدنیة وهی خمسون آیة وفیها رکوعان رقمها (۷۷) تسلسلهاحسب النزول (۳۳) نزلت بعد سورة «الهمزة».

د «المرسلات» سورت مکی دی پرته (علاوه) له (٤٨) آیته څخه چه مدنی دی (٥٠) آیته (۲) رکوع لری

په تلاوت کښی (۷۷) او په نزول کښی (۳۳) سورت دی وروسته د «الهمزة» د سورت څخه نازل شوی دی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ﴿٢﴾

قسم دی په هغو بادونو چه لیږلی شوی دی (د الله له طرفه) پی در پی پرله پسی (چه زړونه خوښوی) (یا) قسم دی په هغو ملائکو لیږلیو شویو په نیکیو سره (چه امر او نهی دی). بیا قسم دی په هغو سختو خوځوونکیو بادونو باندی چه الوځی په زور سره (یا) پس قسم دی په هغو ملائکو تلونکیو په حکم د الله سره ګرځندی تلل

تفسیر: یعنی اول پسته او ښه نری هوا چلیږی چه له هغی سره به د مخلوقاتو ډیر توقعات او منافع تړلی وی بیا لږ څه وروسته همغه یوه نرمه او پسته هوا د یوی سختی سیلی او طوفان جکړ پشان به الوځی او داسی خرابی او ورانی به راولی چه خلق به په نارو سورو شی. هم دا د دنیا او د آخرت مثال وګنئ! ډیر داسی کارونه دی چه خلق هغه اوس مفید او نافع ګنی او پر هغه باندی د دوی لوئی هیلی (امیدونه) تړلی وی او ډیر توقعات تری لری خو همغه کار کله چه د قیامت په ورځ پخپل اصلی او ډیر سخت او ویروونکی صورت سره راښکاره شی نو ګرد (تول) خلق به تری پناه غواړی.

وَّ النّٰشِرٰتِ نَشْرًا ۙ﴿۳﴾ فَالْفٰرِقٰتِ فَرْقًا ۙ﴿۴﴾

قسم دی په هغو خواره کوونکیو بادونو باندی (باران لره) پورته کول خورول بیا (قسم دی) په (هغو ملائکو یا آیتونو د قرآن چه) جدائی کوی (په منځ د حق او باطل کښی) جدائی کول

تفسیر: یعنی پر هغه هواؤ باندی قسم دی چه بخارات او نور له ځانه سره راپورته کوی او وریځی پیدا کوی او په فضاء کښی ئی خوروی ـ بیا په هر هر ځای کښی چه د هغوی رسونه مقصود وی د الله تعالیٰ په امر هغه هم هغلته رسوی او ویشی ئی او له وریا (باران) څخه وروسته بیا وریځی یوه لوری بل لوری ته خوروی. هوا یوازی له وریځی سره مخصوصه نه ده بلکه د هغه عمومی خاصیت دا دی چه د ګردو (ټولو) شیانو کیفیات لکه ښی او بدی وږمی او نور خوروی او د هغوی لطیف اجزاء ځنی بیلوی او له ځان سره ئی وړی او یو شیز له یوه ځایه جلا (جدا) کوی او له بل سره ئی لګوی غرض دا جمع او تفریق چه د هوا خاصه ده د آخرت یوه نمونه ده چه هلته د حشر او نشر څخه وروسته به وګری (خلق) سره بیلول شی او پس له یوه تولیدلو ځنی به بیلو بیلو ځایونو ته رسول شی ﴿ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ﴾

فَالْمُلْقِيٰتِ ذِكْرًا ۙ﴿۵﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًا ۙ﴿۶﴾

پس قسم دی په هغو (پرښتو) چه راښکته کوونکی د ذکر وحی پند دی لپاره د لری کولو د عذر (الزام د مؤمنانو) او لپاره د ویرولو (الزام د کافرانو).

تفسیر: حضرت شاه عبدالعزیز رحمة الله علیه له «الملقیات ذکراً» ځخه هم هوا مراد کړی ده ځکه چه د وحی غږ د خلقو غوږونو ته رسوونه هم د هوا کار دی.

تنبیه: «المرسلات ـ العاصفات ـ الناشرات ـ الفارقات ـ الملقیات» د پنځو واړو مصداق ځینو هواوی تاکلی (مقرر کړی) دی ځینو پرښتی ځینو پیغمبران او ځینو مفسرینو لکه چه ړومبنیو څلورو ځخه هواوی مراد کړی دی او له پنځمی ځنی ئی پرښتی اخیستی دی چه په ترجمه کښی ښکاره ده نوری خبری هم په دی مورد کښی شته چه د هغوی ګرد (تول) تفصیلات په (روح المعانی) کښی شته.

حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکی چه «له وحی ځخه د کافرانو د دغه الزام لری کول منظور دی چه د سزا په وقت کښی ونه وائی چه مونږ نه وو خبر او هغو کسانو ته چه په برخه کښی ئی ایمان دی د ویری اورول دی چه ایمان راوړی» حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه فرمائی چه «د الله تعالیٰ هغه کلام چه پر امر ـ نهی عقائدو او احکامو باندی مشتمل دی هغه د عذر کولو دپاره دی چه د اعمالو د پوښتنی په وقت د دی سری دپاره عذر او دستاویز وی چه ما هغه کار سم د الله تعالیٰ له امره سره کړی دی ـ او د ده د هغه امر په نسبت می له هغه کار ځنی ځان ساتلی دی او د الله تعالیٰ هغه کلام چه پر قصصو ـ اخبارو او نورو باندی مشتمل وی عموماً د منکرانو د ویرولو او دارولو دپاره دی». په دی سورت کښی د خبری مخه زیاتره د مکذبینو او منکرینو په لوری ده نو ځکه د بشارت ذکر ئی ونه کړ. والله اعلم په هر حال سره وحی راوړونکی پرښتی او وحی رسوونکی هواوی دواړه شاهدانی دی چه یو وقت هرومرو (خامخا) داسی راتلونکی دی چه په هغه کښی به مجرمان پخپلو حرکاتو باندی پړ او ملزم کیږی ـ او له الله تعالیٰ ځنی ویریدونکی به بیخی مأمون ـ مصئون او بی فکره وی.

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ ۝

بیشکه ځه وعده چه له تاسی سره کړی شوی ده (د قیامت) خامخا واقع کیدونکی ده.

تفسیر: یعنی د قیامت او د آخرت د حساب او کتاب او جزاء او سزا وعده هرومرو (خامخا) پیښیدونکی ده.

فَاِذَا النُّجُوْمُ طُمِسَتْ ﴿۸﴾ وَاِذَا السَّمَآءُ فُرِجَتْ ﴿۹﴾

نو کله چه ستوری تور شی رڼا (رڼرا) نور یی ورک شی. او کله چه آسمان څیری کړ شی.

تفسیر: یعنی ستوری محوه بی رڼا خړیر کیږی آسمان به توتی توتی را لویږی او د څیریدلو له وجی به په هغه کښی ورونه او کړکی څرګندیږی

وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ ﴿۱۰﴾

او کله چه غرونه والوځولی شی (وایستل شی له ځایونو خپلو نه) او روان شی.

تفسیر: یعنی د پاغوندو په شان په هوا کښی الوځی او دی خو او هغی خوا ګرځی.

وَاِذَا الرُّسُلُ اُقِّتَتْ ﴿۱۱﴾

او کله چه د پیغمبرانو وقت وټاکلی (مقرر) شی (او جمع کړل شی دپاره د شهادت).

تفسیر: چه له وړاندی وروسته ټاکلی (مقرر) وقت سره سم د خپلو امتیانو سره د رب العزت په دربار کښی حاضر شی.

لِاَیِّ یَوْمٍ اُجِّلَتْ ﴿۱۲﴾ لِیَوْمِ الْفَصْلِ ﴿۱۳﴾

دپاره د کومی ورځی وروستی کړی شوی دی (دا څیزونه) دپاره (د شهادت) د ورځی د فیصلی.

تفسیر: یعنی پوهیږئ چه دا فیصله کومی ورځی دپاره ساتلی شوی ده؟ هغی ورځی ته چه په هغی کښی به د هری خبری بیخی او آخری او قطعی فیصله وی بیشکه که الله تعالیٰ غوښتلی اوس به هم د هر څیز فیصله لاس په لاس او سم د لاسه هم کوله خو د ده د حکمت اقتضاء داسی نه ده چه اوس هر څوک پخپلی سزا ورسوی.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ ﴿۱۴﴾ وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۱۵﴾

او څه شي پوه کړی ئی ته چه څه ده ورځ د فیصلی افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په ورځی د قیامت باندی).

تفسیر: یعنی هیڅ مه پوښته چه د فیصلی ورځ به څرنګه وی؟ بس دومره وپوهیږه چه دروغ ویونکیو لره به د تباهی ډیره سخته ورځ وی او له سختو مصائبو او ربړو (تکلیفونو) سره به په کښی مخامخ کیدونکی وی ځکه چه د هغه څیز له لیدلو ځنی چه د دوی په فکر او خیال کښی هم نه ؤ تیر هر کله چه ورسره مخامخ شی سخت وار خطاء کیږی او د حیرت او ندامت لامله (له وجی) ئی حواس خرابیږی.

اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّلِيْنَ ﴿۱۶﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِرِيْنَ ﴿۱۷﴾ كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِيْنَ ﴿۱۸﴾

آیا نه دی هلاک کړی مونږ مجرم خلق ړومبنی بلکه هلاک کړی مو دی په سبب د تکذیب سره بیا ورلیږو په هغو پسی وروستنی (مجرمان هم لکه چه له دوی سره مو معامله وکړه) هم داسی کار کوو مونږ له ټولو مجرمانو ګنهګارانو سره.

تفسیر: د قیامت منکرانو داسی ګڼل چه د دنیا دا لوی ژوندون به په څه ډول (طریقه) پای (آخر) ته رسیږی؟ او څرنګه به باور کیدی شی چه دا ګرد (ټول) بنی آدمان به په یوه ورځ کښی سره مره ـ او انسانی نسل به بیخی فنا کیږی؟ دا دوزخ او عذاب ویرول ګرد (ټول) سره فرضی او ساختګی راښکاری ـ نو د دی چټی (بیکاره) خبرو په جواب کښی فرمائی چه پخوا له دی څخه ډیر خلق مره شوی دی ـ او ډیر اقوام او ټبرونه د خپلو ګناهونو په بدل د تباهی سره مخامخ شوی دی ـ د ورستنیو په نسبت به هم داسی د موت او هلاکت سلسله جاری وی نو پاک الله فرمائی کله چه څمونږ قدیمی عادت د مجرمانو په نسبت معلوم او څرګند (ښکاره) دی نو وپوهیږئ چه د دی پیړی کفار به هم په همغو پخوانیو کفارو پسی شړو. هغه لوی ذات چه په بیلو بیلو زمانو کښی ئی لوی لوی مضبوط او تکړه سړی وژلی دی ـ او ډیر طاقتور مجرمان ئی هلاک کړی دی ـ نو آیا هغه اوس په دی باندی قدرت نه لری چه په دی ګردو (ټولو) مخلوقاتو باندی په یوه وقت کښی د عذاب خوند وڅکی؟ او ټول یو ځلی فنا کړی بلکه ښه قادر او کولی ئی شی.

(سبحان ذی العزة والعظمة والکبریاء والجبروت)

وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ۝١٩

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په بعث بعد الموت باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه د قیامت راتګ ئی د دی لپاره دروغ ګڼانه چه ګرد (تول) انسانان به څرنګه یو ځلی پناه کیږی؟ او په څه دول (طریقه) به ګرد (تول) مجرمان په یوه وقت کښې ګرفتار او په سزا رساوه کیږی؟.

أَلَمۡ نَخۡلُقكُّم مِّن مَّآءٖ مَّهِينٖ ۝٢٠ فَجَعَلۡنَٰهُ فِي قَرَارٖ مَّكِينٍ ۝٢١ إِلَىٰ قَدَرٖ مَّعۡلُومٖ ۝٢٢

آیا نه یئ پیدا کړی مونږ تاسی له اوبو سپکو (د منی) ځنی نو ومو ساتلی مونږ هغه (اوبه) په ځای د قراری تینګ کښې (چه د مور رحم دی) تر نیتی معلومی (وقت د ولادت) پوری.

تفسیر: یعنی د یوی وقفی په ځای کښې ئی محفوظ وساته. له دی ځنی مراد د مور رحم دی چه هغه ته (بچه دان) هم وایه شی. او علی‌الاکثر ووړکی هلته تر نهو میاشتو پوری وی او خپل خلقت کاملوی.

فَقَدَرۡنَا فَنِعۡمَ ٱلۡقَٰدِرُونَ ۝٢٣

پس قادر یو مونږ په دغو کارونو باندی پس ښه تیک قادران یو مونږ

تفسیر: یعنی د اوبو هغه څاڅکی ئی او تر نیتی معلومی پوری په هغه تینګ او مضبوط ځای (رحم) کښې چه اکثر نهه میاشتی وی وساته په تدریج سره یی پوره کړ او له هغه څخه یی په ورو ورو یو کامل انسان جوړ کړ له دی ځنی ځمونږ په قدرت او قوت باندی وپوهیږئ نو آیا دا الله تعالیٰ دا انسان وروسته له مړینی څخه نشی ژوندی کولی.

تنبیه: ځینو د «قدرنا» معنی اندازه کول اخیستی دی یعنی «اندازه مو کړ» او مونږ یو ښه اندازه کوونکی یو چه په دومره مدت کښې له مونږ ځنی هیڅ یو ضروری څیز نه دی پاتی او نه مو کوم زائد او بیکار شی پیدا کړی دی.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿۲۴﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په ایمان او په نعمت باندی).

تفسیر: چه داسی به ئی ویل کله چه مونږ په خاورو کښې داسی ګډود شو چه ځمونږ د هډوکو بخرکی بیخی نری او ګرد (تول) سره خاوری ایری شی نو آیا بیا به په څه دول (طریقه) ژوندی کیږو؟ نو په هغه وقت کښې به دوی پخپلو دی چتی (بیکاره) او پلیتو شبهاتو باندی وشرمیږی او د ندامت او ارمان ګوتی به په غاښونو وچیچی.
(اوس الله تعالیٰ جل وعلا شانه وعظم برهانه ذکر کوی د خپل احسان پر خپلو بندګانو او داسی فرمائی):

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ كِفَاتًا ﴿۲۵﴾ اَحْيَآءً وَّاَمْوَاتًا ﴿۲۶﴾

آیا نه ده ګرځولی مونږ ځمکه جمع کوونکی (په شا خپلی) ژوندیو لره او مړیو لره (په ګیډه نس خپل کښې).

تفسیر: یعنی ګرد (تول) ژوندی مخلوقات پر هم دغی ځمکی باندی د خپل ژوندون چاری برابروی او د دوی مړی هم په هم دی ځمکی کښې خښیږی او ورته رسیږی. انسان ته ژوندون د هم دی خاوری په وسیله په برخه شوی دی او له مړینی ځنی وروسته ئی هم دا خاوره د هستوګنی ځای دی. نو آیا بیا دوهم کرت له دی خاوری ځنی د هغه پورته کیدل کومه مشکله خبره ده؟.

وَّجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شٰمِخٰتٍ وَّاَسْقَيْنٰكُمْ مَّآءً فُرَاتًا ﴿۲۷﴾

او پیدا کړی دی مونږ په دی (ځمکه) کښې غرونه لوی او لوړ (اوچت) او در ومو څښلی تاسی ته اوبه خوږی تنده ماتوونکی.

تفسیر: یعنی په هم دغی ځمکی کښې مو لکه غر غوندی درونډ او سخت جسم پیدا کړی دی چه

له خپله ځایه هیڅ نه خوځیږی. او په هم دی ځمکی کښی مو د اوبو چینی در بهولی دی چه د خپلی نرمی او سیلان په سبب تل تر تلله بهیږی او په ډیر سهولت سره ئی ښښونکی څروبیږی ـ پس هغه الله تعالیٰ چه په دی حقیری ځمکی کښی ئی پخپل قدرت سره داسی متضادی نمونی راښولی دی او د موت او حیات او د سختئ او نرمی ډیری منظری او ننداری ئی راوړاندی کړی دی نو آیا هغه د حشر په میدان کښی د سختئ او د نرمی او د نجات او د هلاک مختلف مناظر او نندارې نشی راښوولی؟ او هم د هغه ذات په قبضه کښی چه د پیدا کولو هلاک کولو او د حیات او بقاء ګرد (ټول) سامان او وسیلی شته نو آیا د هغه قدرت او نعمت دروغ ګڼل څرنګه جائز کیدی شی؟.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ﴿۲۸﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په دغو مخلوقاتو او نعمتونو باندی).

تفسیر: یعنی هغه کسان چه داسی ئی ګڼل چه په یوه ځای او یوه وقت کښی به د ګردو (ټولو) ړومبنیو او وروستنیو د اثابت او تعذیب په دی اندازه مختلفی او متضادی چاری څرنګه پای (آخر) ته رسیږی او وبه ویل شی دغو مکذبینو ته د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه د قیامت په ورځی کښی داسی چه:

اِنۡطَلِقُوۡۤا اِلٰى مَا كُنۡتُمۡ بِهٖ تُكَذِّبُوۡنَ ﴿۲۹﴾

ځئ لاړ شئ! هغه څیز ته چه وئ تاسی چه په هغه (عذاب د اور) به مو دروغ وئیل په دنیا کښی.

تفسیر: یعنی د قیامت په ورځ کښی به منکرانو ته داسی ویل کیږی. بیا به وویل شی د الله له جانبه منکرانو ته داسی چه:

اِنۡطَلِقُوۡۤا اِلٰى ظِلٍّ ذِىۡ ثَلٰثِ شُعَبٍ ﴿۳۰﴾

ځئ لاړ شئ تاسی! هغه سیوری ته چه خاوند د دریو څانګو څانګو دی.

تفسیر: له قتادة رضی الله تعالیٰ عنه او نورو څنی مروی دی چه د کافرانو د سیوری دپاره یو

لوګی له دوزخه راوځی چه په چاودلو سره به په دریو څانګو ویشل کیږی وائی چه دا لوګی به داسی وی چه له هر یوه منکر به له دری خواؤ راچاپیر وی ـ یوه ټوټه به ئی د سر له لوری د چتری په دول (طریقه) ولاړه وی او دوهمه به ئی په ښی لاس او دریمه به ئی په کیڼ لاس. د حساب تر خلاصیدلو پوری به دا خلق تر هم دی سیوری لاندی وی او ایمانداران او نیک کرداران به د عرش عظیم تر سیوری لاندی په دیره هوسائی (راحت) او آرام سره ولاړ وی.

لَّا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ ﴿٣١﴾

چه نه به وی (دا سیوری) یخ او نه به دفع کوی (له دوی نه هیڅ شی) له لمبی د اور نه).

تفسیر: یعنی یواځی په نامه سره به سیوری وی. داسی کوم ګڼ سیوری به نه وی چه د هغه په وسیله د لمر له تودوخی یا د اور له لمبو څخه منکرین ځان وژغوری (وساتی) یا د تندی د داخلی او خارجی تودوخی مخه ونیسی.

إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ ﴿٣٢﴾

بیشکه هغه (اور) ویشتل کوی په هسی بخرکو سرو سکروټو سره (چه هره یوه به ئی وی) لکه لوړه (اوچته) غټه مانۍ.

تفسیر: یعنی د دوزخ دغه سکروټی به دغومره لوړی (اوچتی) وی او هغه سکروټی به د لوئی مانی د وچتوالی په میچ رااللوځی. یا به د هغه د سکروټو لویوالی د لوئی مانی له لویوالی سره برابر وی.

كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴿٣٣﴾

ګواکی هغه (بخرکی سکروټی قطار د) اوښانو زیرو تورو دی.

تفسیر: یعنی که له مانی سره تشبیه په لوړوالی (وچتوالی) کښی وی نو له اوښ سره به په لویوالی کښی هم وی. که هغه تشبیه په لویوالی کښی وی نو د ﴿ كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ ﴾ مطلب به داسی وی چه ډرمبی به د اور هغه بخرکی او سکروټی له مانی سره برابری وی بیا به ماتی او وړی شوی د اوښ په اندازه به کیږی. یا به له اوښ سره په رنګ کښی تشبیه ولری خو په دی

صورت کښې هغو کسانو چه د ﴿ جِمٰلَتٌ صُفۡرٌ ﴾ ترجمه په «تورو اوښانو» سره کړې ده هغه زیاته ښه لګیږي ځکه چه له روایتونو څخه دا ثابته شوې ده چه د دوزخ اور تک تور دی او عرب تورو اوښانو ته د دې لامله (له وجې) «صفر» وائي چه هغه عموماً زیړوالي ته مائل وي. والله اعلم.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ﴿۳۴﴾

افسوس هلاک خرابي ده په دغې ورځې کښې دروغ ویونکیو لره (د داسې عذابونو).

تفسیر: چه داسې به ئې ګڼل چه قیامت نه دی راتلونکی او که را هم شي نو مونږ به هلته په آرام او هوسائي (راحت) کښې یو.

هٰذَا يَوۡمُ لَا يَنۡطِقُوۡنَ ﴿۳۵﴾

دا هغه ورځ ده چه (مفیدې) خبرې نه کوي (پکښې کفار یا به نشي نیولی هیڅ حجت پر الله باندې).

تفسیر: یعنې منکران به ځینو مواطنو کښې بالکل خبرې ونه شي کړې او په هغو مواطنو کښې چه وینا کوي هغه به نافع نه وي. نو په دې لحاظ سره به د هغوی ویل او نه ویل ګرد (تول) سره برابر وي.

وَلَا يُؤۡذَنُ لَهُمۡ فَيَعۡتَذِرُوۡنَ ﴿۳۶﴾

او اذن حکم به ونه کړ شي دوی ته چه عذر وغواړي (او نه به معذرت ورته څه نفع ورسوي).

تفسیر: ځکه چه د معذرت او د توبې د قبلیدلو وقت تیر شوی دی.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ﴿۳۷﴾

افسوس هلاک خرابي ده په دغې ورځې کښې دروغ ویونکیو لره (په دغې ورځې د قیامت باندې).

تفسير: يعنى هغه كسان چه دغه ورځ د دنيا په عدليو او محكمو باندى قياس كوى او داسى ئى گنلى وى چه كه هسى كومه موقع راوړاندى شوه نو هلته به هم په غوړو خبرو او په عذرونو او ننواتو سره ځانونه خلاصوو.

هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ ۚ جَمَعْنٰكُمْ وَالْاَوَّلِيْنَ ﴿۳۸﴾

دا ورځ د فيصلى ده تولوو مونږ تاسى (اى مكذبانو) او پخوانى خلق هم.

تفسير: د دى لامله (له وجى) چه گرد (تول) سره راتول كړو او بيا ئى بيل بيل سره ودروو او وروستنى او آخرى حكم او فيصله ورواوروو.

فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيْدُوْنِ ﴿۳۹﴾

پس كه وى تاسى لره څه كيد مكر چل (په دفع د عذاب كښى) نو وكړئ دغه كيد مكر چل مو په ما باندى.

تفسير: هو كه! دا گرد (تول) مو دلته سره راتول كړى اوس دى يو له بله سره جرگى او مشورى وكړى هر هغه چم (چل) كيد او مكر فريب او تدبير چه څمونږ د نيولو دپاره جوړولى شى هغه دى جوړ كړى او راودى ښيى په دنيا كښى خو مو د حق په باطلولو او پټولو كښى ډير تدبيرونه كړى ؤ نن مو هم له همغو تدبيرونو څخه هر يو مو چه زړه غواړى راد مخه ئى كړئ!.

وَيْلٌ يَّوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِيْنَ ﴿۴۰﴾ ع

افسوس هلاک خرابى ده په دغى ورځى كښى دروغ ويونكيو لره (په حساب كتاب باندى).

تفسير: چه په نورو باندى ئى هيله (اميد) او اسره كړى وه چه هغوى به مونږ په هر دول (طريقه) سره چه وى خلاصوى ځينو سپين سترگو خو د دوزخ د پرښتو شمير نولس اوريدلى داسى ئى هم ويلى دى چه د دوى له منځه اوولسو تنو ته يواځى زه كافى يم.

اِنَّ الْمُتَّقِيْنَ فِىْ ظِلٰلٍ

خامخا پرهیزګاران ویریدونکی به (د جنت د ونو) په سیوری کښې وی.

تفسیر: یعنی ویریدونکی له عذابه د الله چه کوی پرهیز له کفر او عصیان څخه ړومبی د عرش بیا د جنت په سیوریو کښې به وی.

وَّعُيُوۡنٍ ۝٤١ وَّفَوَاكِهَ مِمَّا يَشۡتَهُوۡنَ ۝٤٢ كُلُوۡا وَاشۡرَبُوۡا هَنِيۡٓـئًا ۢ بِمَا كُنۡتُمۡ تَعۡمَلُوۡنَ ۝٤٣

او په (غاړه د) چینو کښې به وی او په (منځ د) میوو کښې به وی له هغه قسمه چه غواړی ئی دوی (او وائی به مومنانو ته پرښتی چه) خورئ تاسی او څښئ تاسی (ای متقیانو) په داسی حال کښې چه لذت اخیستونکی او هضمیدونکی به یئ په بدل د هغو (صالحه ؤ اعمالو) چه وئ به تاسی چه کول به مو (په دنیا کښې)

تفسیر: د مکذبینو په مقابل کښې ئی دا د متقینو حال بیان وفرمایه ځکه «الاشیاء تعرف باضدادها».

اِنَّا كَذٰلِكَ نَجۡزِى الۡمُحۡسِنِيۡنَ ۝٤٤ وَيۡلٌ يَّوۡمَـئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِيۡنَ ۝٤٥

(لکه چه جزاء مو متقیانو ته ورکړه) بیشکه مونږ دا رنګه ښه بدل ورکوو نیکانو ته (پس نیکی دی کوی چه ښه جزاء بیامومی دغسی) افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښې دروغ ویونکیو لره (په نعماؤ د جنت سره).

تفسیر: چه په دنیا کښې به ئی مسلمانانو ته ویل که له مرینی څخه وروسته بیا ژوندون وی نو هلته به هم مونږ له تاسی څخه ښه یو اوس چه هغوی تاسی په عیش او عشرت کښې وینی او خپل ځانونه په تکلیف او زحمت کښې مومی نو دوی ته لا زیات رېړ (تکلیف) رسیږی او رسوا او ذلیل کیږی. او وائی به منکرانو ته پرښتی داسی چه:

كُلُوۡا وَتَمَتَّعُوۡا قَلِيۡلًا اِنَّكُمۡ مُّجۡرِمُوۡنَ ۝٤٦

خورئ تاسو! او نفع اخلئ (ای مکذبانو له نعمتونو د فانی دنیا) لږی ورځی بیشکه یئ تاسی مجرمان (گنهگاران په عقبیٰ کښی).

تفسیر: دا خطاب مکذبینو ته دی چه څو ورځی نوری هم مزی وکړئ! آخر به د دی خوړلو او څښلو بدل په بنه ډول (طریقه) له تاسی ځنی اخیست کیږی ځکه چه تاسی د الله تعالیٰ مجرمان یئ چه د هغه سزا پرته (علاوه) له حبس دوام او عذاب الیم څخه بل شی نه دی گواکی «کلوا وتمتعوا» فرمایل داسی شول لکه چه یو هسی مجرم ته چه په وژلو سره محکوم شوی وی داسی وویل شی که څه غوښتنه یا خواهش لری راښکاره ئی کړه چه د هغه په پوره کولو کښی کوشش وکړ شی.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿٤٧﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (له عذاب دردناک څخه).

تفسیر: چه د دنیا په عیش - عشرت - ساعت تیری او لذتونو کښی ډوب تللی وی - له دی څخه خبر نه وی هغه څیز چه تاسی ته د گلانو امیل ښکاریده او هغه مو پخپلو غاړو کښی اچول هغه یو تک تور سخت چیچونکی مار او منگور دی.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارۡكَعُوا لَا يَرۡكَعُونَ ﴿٤٨﴾

او کله چه وویل شی (په دنیا کښی) دغو (مکذبینو) ته چه رکوع وکړئ لمونځ وکړئ تاسی (الله ته) نه کوی دوی رکوع لمونځ (الله ته).

تفسیر: یعنی مکذبین په لمانځه کښی رکوع نه کوی یا د الله تعالیٰ د عامو احکامو په مقابل کښی غاړه نه ږدی.

وَيۡلٌ يَّوۡمَئِذٍ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾

افسوس هلاک خرابی ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره (په اوامر او نواهی د الله).

تفسیر: په هغې ورځې کښې به ارمان او افسوس کوي چه په دنيا کښې مو ولي د الله تعالیٰ د احکامو په مقابل کښې سرښکته نه کړ که مو په دنيا کښې د هغه الله تعالیٰ په مقابل کښې سر ټيټ کړی وی نو دلته به هرومرو (خامخا) معزز محترم او سرلوړی (سرفراز) وم.

فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾ ع

پس په کومې خبرې باندی وروسته ما سوا له دی (قرآنه) په ايمان يقين راوړی (دغه منکران) بلکه په بل شی باندی ممکنه نه ده پرته (علاوه) له (قرآن).

تفسیر: يعنی له قرآن مجيد ښخه لوړ (اوچت) او کامل او مؤثر بيان به د چا وی؟ که دا مکذبين په دی باندی باور نه کوی نو پر کومې خبرې به ايمان راوړی آيا له دی پاک قرآن ځنی وروسته د بل کوم کتاب د راتللو په انتظار کښې دی چه له آسمانه به راښکته شی؟.

(آمنا بالله وبماانزل الله فاكتبنامع المؤمنين)

تمت سورة «المرسلات» بفضله ولله الحمد والمنة وبه التوفيق والعصمة

سورة النبإ مكية وهی اربعون آية و فيها ركوعان تسلسلها حسب النزول (۸۰) رقم تلاوتها (۷۸)
نزلت بعد سورة المعارج

د «النبا» سورت مکی دی (٤٠) آية (۲) رکوع لری په نزول کښی (۸۰) او په تلاوت کښی (۷۸) سورت دی
وروسته د المعارج له سورته نازل شوی دی

بِسْــــــمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

عَمَّ يَتَسَآءَلُوْنَ ۝١

له څه شی څخه پوښتنه کوی (کفار) یو له بله (یا له مؤمنانو څخه په طریقه د مسخری سره).

تفسیر : یعنی خلق د کومی خبری پته لګولو او د کوم شیز په تحقیق او تفتیش کښی مشغول دی؟ آیا په هغو کښی داسی څه قوت او استعداد شته چه له ډیرو پوښتنو څخه په هغه شیز باندی وپوهیږی؟ هیڅ کله به ونه پوهیږی یا دا چه کافران د انکار او استهزاء او د نه منلو او مسخرو په ډول (طریقه) په خپلو منځونو کښی او هم له پیغمبر او مسلمانانو څخه پوښتی خانه ! هغه لویه ورځ کله راځی؟ ولی دومره ځندیده (ایساره شوه) اوس ولی نه راځی؟» تاسی پوهیږئ چه دوی د څه دپاره داسی پوښتنی کوی؟ هغه داسی عظیم الشان او لویه خبره او ویروونکی نندارہ ده چه د هغه علم او پوه دوی ته عنقریب راځی او دوی به ئی ژر په خپلو سترګو ووینی او پری وبه پوهیږی.

عَنِ النَّبَاِ الْعَظِيْمِ ۝٢ الَّذِیْ هُمْ فِيْهِ مُخْتَلِفُوْنَ ۝٣

پوښتنه کوی (کفار) د لوئی خبری (قیامت یا قرآن څخه چه مشتمل دی په بعث او نورو اخروی امورو) هغه (قرآن) چه دوی په کښی مختلف دی (مؤمنان ئی په حقانیت اقرار لری او کافران تری انکار کوی).

تفسیر : یعنی د قیامت لویه ورځ چه د خلقو په منځ کښی په هغی کښی اختلاف او شخړه

(جگړه) ده او کفار په هغه کښې سره مختلف دی په انکار او په شک کښې یا به تپوس کاوه مؤمنانو او کافرانو تولو. مؤمنانو دپاره د زیادت د ویرې او کافرانو له جهته د مسخرې نه څوک ئې راتګ منې څوک ئې نه منې څوک ئې په خیال کښې ورته تللې دی څوک وائی جسم پورته کیږی څوک وائی ګرد (تول) رنځ او خوند په روح او په سا باندی تیریږی او په جسم پورې هیڅ څیز اړه (مجبوری) نه لری څینی وائی قیامت شته او بتان به څمونږ شفاعت کوی او څینی وائی نشته او څینی شک کوی په واقع کیدو ئې او په نه واقع کیدو ئې. او نورې دا راز (قسم) جګړې.

كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

نه دی کوی(دا اختلاف او پوښتنې) ژر به وپوهیږی (دا کافران په عذاب د انکار باندی) بیا هیڅکله دی نه کوی (پوښتنې او اختلاف) ژر به وپوهیږی (په عذاب د انکار) دغه منکران په هغه باندی چه حق دی په هغه وقت کښې چه مړه شی او وڅکی عذاب.

تفسیر : یعنی پیغمبرانو د دنیا له اوله تر اوسه پورې خلق دیر پوهولی دی خو خلقو هیڅ کله له خپلو جګړو او پوښتنو څخه مخ نه دی اړولی اوس نژدی ده چه هغه ویروونکی ننداره هغوی ته په مخ کښې راشی نو هلته به وپوهیږی چه د قیامت لویه ورځ څه شی ده؟ او د هغې پوښتنې او جګړې په څه ډول (طریقه) دی؟.

أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾

آیا نه ده ګرځولی مونږ ځمکه فرش (بلکه ګرځولی ده مونږ ځمکه فرش لپاره د هستوګنې د خلقو).

تفسیر : چه خلق په سکون او اطمینان پرې ولګوی او هستوګنه پرې وکړی او په آرامې او هوسائی (راحت) سره ناسته ملاسته پکښې وکړی.

وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾

او (آیا نه دی ګرځولی مونږ) غرونه میخونه (بلکه ګرځولی دی مونږ غرونه د ځمکې میخونه چه په سبب د هغو برقراره ده).

تفسير : لکه چې يو شی د ميخونو په وهلو سره ټينګيږي او نه سره بيليږي او نه له خپل ځای ښخه دی خوا او هغې خوا ته خوځيږي هم دا راز (قسم) د ځمکې هغه ابتدائی خوزيدل او سره بيليدل د غرونو د شته والي په سبب شول او د الله تعالیٰ په امر ئې په ښکاره ډول (طريقه) يو راز (قسم) آرام په برخه شو.

وَّخَلَقْنٰكُمْ اَزْوَاجًا ﴿۸﴾

او پيدا کړی يئ مونږ تاسی جوړه (نر او ښځه).

تفسير : يعنې الله تعالیٰ د نارينه د سکون او راحت او هوسائی (آرام) او وخت تيرولو دپاره ښځه د ده جوړه کړی ده لکه چه د «الروم» په دريمې رکوع ۲۱ آيت ځمونږ د دغه تفسير کښې داسې يو آيت شته ﴿ وَمِنْ اٰيٰتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِّنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِّتَسْكُنُوْٓا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَّوَدَّةً وَّرَحْمَةً ﴾ يا به له ازواج څخه مراد راز راز (قسم قسم) اشکال (انواع اقسام) او نور شيان مراد وی.

وَّجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا ﴿۹﴾

او ګرځولی دی مونږ خوب ستاسی قطع د کارونو آرام راحت (د ابدانو د تاسی).

تفسير : يعنې سړی چه په اوږدی ورځې کښې له ډير کاراو بار او خوځيدو سترې ستومانه کيږی نو هر کله چه اوده شی نو ګرده (توله) ستومانی او سترتيا ئې لری کيږی ګواکی خوب د آرامی او هوسائی (راحت) نوم دی وروسته له دی د خوب په مناسبت شپه هم يادیږی.

وَّجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًا ﴿۱۰﴾

او ګرځولی ده مونږ شپه لباس (پټوونکی د هر څيز په تياری خپلی سره).

تفسير : همغسې چه سړی پخپلو جامو سره ځانونه پټوی ګواکی د شپې تياره هم د خلقو پرده ساتی او هغه چاری چه د پټيدلو وړ (لائق) وی زياتره ئی د شپې په تياره کښې کولی شی په هسې او ښکاره ډول (طريقه) هم سړی له ورځې څخه زياتره د شپې له مخې د يخنئ او نورو شيانو لامله (له وجې) جامې اغوستلو ته اړ (مجبور) او محتاج کيږی.

وَّجَعَلۡنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿۱۱﴾

او گرځولی ده مونږ ورځ (وقت د طلب د) معاش (او د کارونو).

تفسیر : زیاتره هر راز (قسم) چاری او گټی د ورځی له مخی کیږی چه له هغو څخه هر څوک د خپل کور او کهول حوائج او ارتیاوی (محتاجی) لری او خپل زړه داده کوی. د شپی او ورځی په مناسبت د آسمان او لمر خبره هم کیږی یا دا چه د ځمکی په مقابل کښی د آسمان بیان هم کاوه شی.

وَبَنَيۡنَا فَوۡقَكُمۡ سَبۡعًا شِدَادًا ﴿۱۲﴾

او جوړ کړی دی مونږ د پاسه د تاسی اووه محکم (اسمانونه چه نشته پکښی هیڅ نښه د خلل او د زوال).

تفسیر : یعنی اووه کلک آسمانونه جوړ شوی دی چه سره له دومره زیاتو پیړیو مدتو د تیریدلو اوس هم د پخوا په شان دی او هیڅ یو کندو په کښی نشته او داسی تینگ او کلک دی چه له سره نه نړیږی او هیڅ یو چاود او درز په کښی نه ښکاری.

وَّجَعَلۡنَا سِرَاجًا وَّهَّاجًا ﴿۱۳﴾

او گرځولی پیدا کړی ده مونږ (په آسمان کښی) ډیوه روښانه .

تفسیر : یعنی لمر چه تودوخی او رڼا دواړه اوصاف په کښی شته.

وَّأَنزَلۡنَا مِنَ الۡمُعۡصِرَاتِ مَآءً ثَجَّاجًا ﴿۱۴﴾

او نازلی راښکته کړی دی مونږ له نښیځونکیو (نچوړونکو) او ورونکیو (وریځو) څخه اوبه ډیری توئیدونکی پاکی صافی.

تفسیر : څڅیدونکی وریځی یا څخولی هواوی.

لِّنُخْرِجَ بِهٖ حَبًّا وَّنَبَاتًا ﴿١٥﴾ وَّجَنّٰتٍ اَلْفَافًا ﴿١٦﴾

لپاره د دی چه راوباسو مونږ په هغو (اوبو) سره دانی او واښه او باغونه یو له بل سره گڼ نژدی.

تفسیر : یعنی خورا (دیر) گڼ باغونه یا دا چه په یوی ځمکی کښی ئی راز راز (قسم قسم) ونی او باغونه شنه کری دی.

تنبیه : د قدرت عظیم الشانی نښی ئی ویلی او ښکاره کری ئی دی چه هغه الله جل جلاله چه داسی قدرت او حکمت لری آیا بیا تاسی نشی ژوندی کولی؟ او د حساب او کتاب دپاره ستاسی پورته کول کومه مشکله او سخته خبره ده بلکه نه ده آیا دا خبره به د هغه له حکمت څخه غلطه نه وی چه دومره لویه دنیا او دیر شیان هم داسی گدود پریږدی، هیڅ نتیجه او گته (فائده) تری څرگنده (ښکاره) نشی؟ په رښتیا سره ښائی چه د دنیا د دی طویلی سلسلی او اوږد لړ پایی او د دی گدو ودو شیانو کومه ښکاره نتیجه هرومرو (خامخا) وی چه هغه ته مونږ (آخرت) وایو. لکه چه وروسته تر خوبه ویښتیا او په شپی پسی ورځ راځی نو هم داسی وپوهیږی. چه په دنیا پسی د آخرت راتلل هم یقینی دی.

اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيْقَاتًا ﴿١٧﴾

بیشکه ورځ د فیصلی (په مابین د خلقو کښی قیامت دی) وقت (مقرر لپاره د ثواب او عقاب په حکم د رب ستا).

تفسیر : د فیصلی ورځ به هغه وی چه ښه او بد داسی سره بیخی په کښی بیلیږی چه په هیڅ دول (طریقه) اشتراک او اجتماع به پکښی پاتی کیږی. هره نیکی خپل معدن ته او هره بدی خپل مرکز ته ورځی. ښکاره ده چه داسی کامل امتیاز او افتراق په دی دنیا کښی نشی کیدی. ځکه چه د دی دنیا گرد (تول) موجودات لکه ځمکه آسمان، لمر، سپوږمی، شپی، ویدیدل، ویښیدل، ورېځ، وریا، باغ، نارینه ښځه وړکی او نور د ښو او بدو سریو په منځ کښی سره گد او مشترک دی. او کافر او مسلمان دواړه له دغو وسائلو او وسائطو نه یو رنگ منافع او گتی اخلی. نو ځکه د دی شیانو د بیلولو دپاره یوه بیلوونکی ورځ یوم الفصل په کار ده چه هغه د دی موجوده نظام عالم په پای (آخر) کښی ده او د هغه وخت تعین او مقرری د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښی معین او تاکلی (مقرر) دی. چه د هغه لږ څه تعریف اوس الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی فرمائی چه

يَّوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّوْرِ فَتَأْتُوْنَ اَفْوَاجًا ﴿۱۸﴾

هغه ورځ چه وپوکل شي (دوهم ځلی) په صور (شپیلی) کښې نو راځئ به تاسي دلې دلې (له قبرونو نه موقف ته)

تفسیر : یعنی ډیر زیات غوندونه او فرقې سره تولیږی چه د هغوی ویشونه د هغو په چارو، عقائدو او اعمالو پورې ترلی او مربوط دی.

وَّفُتِحَتِ السَّمَآءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًا ﴿۱۹﴾

او پرانستلی څیری به شي آسمان (په دغه ورځ د قیامت کښې) نو شي به دروازی دروازی.

تفسیر : یعنی آسمان به داسی وپرانیستلی او توتې توتې شي چه له لرې به دروازې پکښې ښکاری د دی خبری تائید په یوه بل آیت سره هم کیږی چه د فرقان په دریمی رکوع کښې راغلی دغه متبرک تفسیر کښې ئې داسی لولو. ﴿ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَآءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزِيْلًا ﴾

وَّسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿۲۰﴾

او روان به کړل شي غرونه نو شي به لکه سراب (شګی ګل ځلیدونکی ځمکه لکه اوبه).

تفسیر : لکه چه په ځلیدونکو شګو باندی له لرې ځخه د اوبو ګمان کیږی هم داسی په هغو غرونو باندی فهم اتکل کاوه شي ځکه چه هغه به غرونه نه وی بلکه د شګو ګل (سراب) به وی.

اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿۲۱﴾ لِّلطّٰغِيْنَ مَاٰبًا ﴿۲۲﴾

بیشکه دوزخ چه ځای د انتظار (د کتو لپاره د تیریدونکیو دی) سرکشو لره د ورتللو او د هستوګنی ځای دی

تفسیر : یعنی دوزخ د شریرینو په انتظار کښې دی او هلته د دوی د ورتللو او د هستوګنی ځای دی یا بیشکه دوزخ ځارونکی دی او ځای د تیریدلو د خلقو دی نو مؤمن به تری تیر شي او کافر به پکښې پریوځی.

لَّٰبِثِينَ فِيهَآ أَحۡقَابٗا ﴿٢٣﴾

څو (ایسارتیا) کوونکی به وی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښې ډیری زمانې (بلکه همیشه به په کښې پاتې کیږی.)

تفسیر : چه د شمیرلو میچ ئی نشته سره له دی چه ډیری زمانې او پیړی تیریږی خو د دوی مصیبت به پای (آخر) ته نه رسیږی.

لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرۡدٗا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمٗا وَغَسَّاقٗا ﴿٢٥﴾

نه به څکی دغه (سرکشان) په هغه (دوزخ) کښې سره (هوا اوبه) او نه د څښلو (یخ) څیز. مګر پرته (علاوه) له ډیرو تودو اوبو او بهیدونکیو زوو له وینو سره (د دوزخیانو له زخمونو).

تفسیر : یعنی نه د یخنی راحت او هوسائی (آرام) مومی، نه به د څښلو کوم خوند هغوی ته پیدا کیږی یواځی تودی اوبه وررسیږی چه له هغو څخه د هغوی خولی سوځی او کولمی ئی پری کیږی او له ګیدی څخه د باندی لویږی او بل هغه تکی زیری بهیدونکی زوی وررسیږی چه د نورو دوزخیانو له پرهارو څخه راووځی الله تعالیٰ مو له دی او له نورو دنیوی او اخروی هر راز (قسم) ربړو (تکلیفونو) څخه وساتی.

جَزَآءٗ وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمۡ كَانُواْ لَا يَرۡجُونَ حِسَابٗا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا كِذَّابٗا ﴿٢٨﴾

جزاء (ورکوله شی دغو سرکشانو ته) موافقه (له اعمالو د دوی سره) بیشکه وو دوی (په دنیا کښې) چه نه ویریده امید هیله ئی نه لرله د حساب (ځکه چه منکر ؤ له بعث نه) او دروغ ئی ګڼل آیتونه ځمونږ

تفسیر : یعنی د هغه شی چه دوی نه ویریدل او هیله (امید) ئی چه دوی نه لرله هم هغه وردمخه شو او هغه خبره چه دروغ ئی بلله پخپلو سترګو ئی ولیدله اوس ګورو چه دوی څنګه تکذیب او انکار کوی.

وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَٰهُ كِتَٰبًا ﴿٢٩﴾

او هر څیز (له طاعته او معصیته) شمیرلی دی مونږ هغه په لیکلو سره (په لوح محفوظ کښې لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هر څیز د الله تعالیٰ په ازلی او ابدی علم او پوه کښې شته او د هغه د علم المحیط سره سم د لوح محفوظ په دفتر کښې لیکلی دی هیڅ یو شه او بد کار د الله تعالیٰ د علم له احاطی څخه د باندی نه دی د یوی وړی او ذری پوښتنه او شمیر هم کوی. او وبه ویل شی دغو منکرانو سرکشانو ته په آخرت کښې په وقت د وقوع د عذاب کښې پر دوی باندی د الله اکرم شانه واعظم برهانه له جانبه داسی چه

فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَابًا ﴿٣٠﴾

پس وڅکئ (سزا خپله) چه له سره نه زیاتوو مونږ پر تاسی پرته (علاوه) له عذابه (د پاسه په بل عذاب باندی).

تفسیر : یعنی همغسی چه تاسی په تکذیب او انکار کښې تیری او وړاندی تګ کوی نو که بی واکه مرګ او مرینه. تاسی ته درپیښه شی تل به مو هم دا وړاندی تګ وی. اوس د لویو ربړو (تکلیفونو) خوند وڅکئ! مونږ به هم ستاسی عذاب داسی زیاتوو چه هیڅ تخفیف او سپکتیا به په کښې نه وی. او د یوه عذاب د پاسه به بل عذاب درکاوه کیږی. او دغه آیت ډیر سخت دی له آیتونو د قرآنه په حق د دوزخیانو کښې اوس الله تعالیٰ اعظم برهانه و اعلی شانه د مؤمنانو کرامت داسی بیان فرمائی

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَأَعْنَٰبًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾

بیشکه خاص متقیانو ته (په آخرت کښې) ځای د خلاصی بری کامیابی دی باغونه (د میوی) او د انګورو (ونی) دی او پیغلی انارتیونی همځولی دی.

تفسیر : یعنی داسی انارتیونی پیمخی پیغلی چه دوی د خپل پیغلتوب، وروستنی میچ ته رسیدلی وی. او ګردی (تولی) په یوه عمر (منګ) او یوه ونه وی متقیانو ته ورعنایت کیږی.

وَّكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾

او (متقیانو ته په جنت کښې د شراب طهور) پیالې ډکې تر خنډو (غاړو) دي.

تفسیر : یعنې د پاکو خوړوبي (شراب طهور) په خنډو (کنارو) اوښتي جامونه به پر متقیانو مؤمنانو ور څښولې کیږي.

لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾

نه آورې په دغه (جنت کښې متقیان) لغو چټې (بیکاره) خبرې او نه دروغ.

تفسیر : یعنې په جنت کښې چټې (بیکاره) خبرې اترې نه وي. او ملندې نه پکښې اوریدلې کیږي. درواغ او فریب او درغلي (خیانت) په کښې نه وي. نه څوک له چا سره جنګ جنجال کوي ځکه چه هلته د جګړې او شخړې هیڅ یوه پیښه نه وي او نه څه ضرورت ورته واقع کیږي.

جَزَاءً مِّن رَّبِّكَ عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾

(جزاء به ورکوله شي متقیانو ته) جزاء ورکول له ربه ستا نه عطاء ډیره (په حساب د اعمالو سره).

تفسیر : یعنې د یوې یوې ذرې شمیر به کیږي او ښه بدل او کافي اجر ئې د دوی د رب او پالونکي له جانبه ورکاوه کیږي. هسې رب اکرم شانه واعظم برهانه.

رَّبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَٰنِ

چه رب د آسمانونو او (رب د) ځمکې او (رب د) هغو شیانو دي چه په منځ د دغو دواړو (ځمکې او آسمان) کښې دي ډیر مهربان دي.

تفسیر : دغه جزاء او بدل یوازې د الله تعالیٰ رحمت او لورینه (مهرباني) ده کنه د هیچا په الله تعالیٰ باندې زور یا پور (قرض) او حق نشته که سرې د خپلو ښو اعمالو او چارو په وسیله له عذاب او رېړو (تکلیفونو) څخه ځان وژغوري (وساتي) نو دا خو لوی برې او سخت مشکل کار

دی. پاتی شو جنت نو دا پرته (علاوه) د الله تعالیٰ د خالصی لورینی (مهربانی) او فضل او مرحمت څخه مشکل دی. که جنت ځمونږ د ښو چارو په صله او عوض کښی راکوی نو دا د هغه یوه بله مهربانی ذره نوازی او عزت افزائی ده.

لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾

نه به مالکان کیږی (د شفاعت، نه به توانیږی خلق) له دغه (الله) سره د خبرو کولو.

تفسیر : یعنی نه به قادریږی هیڅوک چه خبری وکړی له الله سره له ویری یا نه به مالکان کیږی د شفاعت دپاره د چا مګر خو په اذن د الله تعالیٰ، او سره له دومره لطف، مرحمت د هغه الله تعالیٰ عظمت، جلال او لورینه (مهربانی) داسی ده چه هیڅوک د الله تعالیٰ په مخ کښی خبری نشی کولی او شونډی نشی خوځولی.

يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفًّا

په هغی ورځی (د قیامت) کښی چه ودریږی روح او د ملائکو صفونه صفونه.

تفسیر : له روح څخه مقصد ګرد (تول) ساکښان (جاندار) دی یا به له هغه څخه (روح القدس) مراد وی چه حضرت جبریل علیه السلام دی. او د ځینو مفسرینو په تصور او جاج له دی څخه لوی روح (روح الاعظم) مراد ده چه ډیر ارواح له هغه څخه جوړ او منشعب شوی دی. والله اعلم.

لَا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾

نه به کوی خبری (هیڅوک له ویری په باب د شفاعت کښی مګر) پرته (علاوه) له هغه چه اذن حکم وکړی ده ته رحمٰن (د خبرو یا د شفاعت) او ویلی ئی وی صواب ښه خبره (په دنیا کښی چه لا اله الا الله ده).

تفسیر : یعنی په هغه دربار کښی هر څوک هر څه چه وائی د هغه الله تعالیٰ په اذن او حکم اشاره وائی او څه چه وائی هم داسی خبری کوی چه د ویلو او کولو وړ (لائق) او خورا (ډیر) (درستی) او معقولی وی. لکه د کوم غیر مستحق سپارښت نه کوی په هغه ورځ کښی او د الله تعالیٰ په حضور کښی به د سپارښت وړ (لائق) یواځی هغه څوک کیدی شی چه په دنیا کښی له

ښتینو او جوتو خبرو څخه زیاتره ښتیا او جوتی خبری ئی له خولی څخه وتلی وی او د «لا اله الا الله» پاکه کلمه ئی ویلی وی یعنی مسلمان وی نه کافر ولی چه نه کوی شفاعت مگر خو د مستحق مومن ای الله تعالیٰ تل دا کلمه څمونږ په ژبو جاری لره!.

ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ ۚ فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾

دا هغه ورځ ده حقه پس هر هغه چه اراده وکړی نیسی طرف د رب خپل ته مرجع (ځای د ورتلو په طاعت سره پس ودی نیسی څو مأمون شی له عذابونو).

تفسیر : یعنی هغه د قیامت ورځ خامخا راتلونکی ده اوس هر هغه څوک چه خپلی ښه او بهتری غواړی ښائی چه د هغی ورځی دپاره ځان تیار کړی او په زړه پوری تیاری ورته ونیسی!.

إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

بیشکه مونږ چه یو ویروو مونږ تاسی (ای کفارو) له یوه عذاب راتلونکی نژدی څخه (چه عذاب د آخرت دی) هغه ورځ چه وبه وینی هر سړی هر هغه څه چه په مخ کښی لیږلی ده دواړو لاسو د ده (عمل د خیر وی که د شر جزاء به ئی مومی) یعنی ښه او بد، وړاندنی، وروستنی چاری او اعمال ئی وروړاندی کیږی. او وبه وائی کافر (په ورځ د قیامت کښی) کاشکی چه وی زه خاوری.

تفسیر : یعنی کاشکی زه خاوری وی په دنیا کښی چه هیڅ کله پیدا شوی نه وی! ځکه چه د هم دغه پیدایښت له سببه د حساب او کتاب په عذاب اخته شوی یم او چا ویلی دی خاوری شوی وی په دی ورځ کښی چه هیڅ بیا پیدا شوی نه وی.

تمت سورة النبإ بفضل الله تعالى ومنه وكرمه

سورة النازعات مكية وهي ست و اربعون آية و فيها ركوعان رقم تلاوتها (٧٩) تسلسلها حسب النزول (٨١) نزلت بعد سورة «النبإ»

د «النازعات» سورت مکی دی (٤٦) آیته (٢) رکوع لری په تلاوت کښی (٧٩) په نزول کښی (٨١) سورت دی وروسته د «النبإ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالنّٰزِعٰتِ غَرۡقًا ۙ﴿۱﴾ وَّالنّٰشِطٰتِ نَشۡطًا ۙ﴿۲﴾

قسم دی (په ملائکو) سخت وښکونکيو (ارواحو د کفارو لره) سخت وښکل (او قسم دی) په ملائکو آسان وښکونکيو (ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)

تفسير : يعني قسم دی په هغو پرښتو باندی چه د کافرانو په رګونو کښی ورننوځی او د هغوی ارواح په راښکلو سره له سرونو د ګوتو او نوکونو نه په ډيره سختی سره وباسی يا قسم دی په ستوريو ځغليدونکيو باندی له مشرق نه مغرب ته.

(﴿وَّالنّٰشِطٰتِ نَشۡطًا﴾: او قسم دی په ملائکو وښکونکيو ارواحو د مؤمنانو لره آسان وښکل)
يعنی هغه پرښتی چه له مؤمنانو څخه د روح غوټه پرانيځی او بيا دوی په ډيری خوښی سره د پاکی نری په لوری ورځغلی. خو په ياد ئی ولرئ چه دا ذکر د روح دی او د بدن نه دی لنده ئی دا چه ښه سری په ډيری خوښی سره د پاکی نری په لوری ورځغلی او بد سری تری تښتی نو ئی په راښکودلو سره بيرته بيائی يا قسم دی په هغو ستوريو باندی چه وځی له يوه برجه بل برج ته.

وَّالسّٰبِحٰتِ سَبۡحًا ۙ﴿۳﴾ فَالسّٰبِقٰتِ سَبۡقًا ۙ﴿۴﴾

او (قسم دی) په تيزو غوټه وهونکيو (ملائکو په تعميل د احکام الله) تيز غوټه وهل نو قسم دی په وړاندی کيدونکيو (ملائکو) باندی وړاندی کيدل (په ارواحو د مؤمنانو جنت ته).

تفسير : يعنی هغه پرښتی چه روح له ځان سره اخلی او د ځمکی څخه د آسمان په لوری په داسی سرعت او سهولت سره ځغلی لکه چه بی له کوم تکليفه په اوبو باندی ګرندی لامبو وهی بيا نو د دی ارواحو په باره کښی هر هغه امر چه د الله تعالیٰ له خوا کيږی د هغه په ځای راوړلو ته په دير شوق، ذوق او تلوار سره ورځغلی يا قسم دی په تسبيح ويونکی باندی په تسبيح ويلو سره يا په هغو ستوريو باندی قسم دی چه وړاندی کيږی يو له بل نه په تللو راختلو او نورو.

فَالْمُدَبِّرٰتِ أَمْرًا ۝٥

پس (قسم دی) په تدبیر جوړوونکیو (ملائکو) د حکم د الله (په دنیوی چارو کښې جواب د قسم دا دی چه خامخا به راپورته کړی شئ تاسی لپاره د حساب او کتاب).

تفسیر : یعني وروسته له هغه د دی ارواحو په نسبت که د ثواب حکم کیږی که د عقاب د دی دواړو احکامو تدبیر او انتظام په هم دغو پرښتو پوره اړه (تعلق) لری. او د هر حکم په کولو سره مشغولیږی، یا به مطلقاً له هغو پرښتو څخه مراد وی چه د عالم تکوین په انتظام او تدبیر باندی مسلطی دی، ښکاره خبره خو هغه ړومبنی خبره ده. د «النازعات» او د «الناشطات» او د نورو داسی کلمو د تعیین په نسبت نوری خبری او اتری هم ډیری کیږی او د هغو په تعیین او تاکلو (مقررولو) کښې ډیری ویناوی دی نو خو مونږ د الله ښیلی مترجم په خوښه (مذاق) دا خبری لیکلی دی لکه چه پاس مو په ترجمه کښې اشاره وکړله. جواب د دی قسمونو محذوف دی یعنی قسم دی چه خامخا به راپورته کړی شئ تاسو لپاره د حساب او کتاب.

يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ ۝٦ تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ ۝٧

هغه ورځ چه ولړځیږی لړځیدونکی (چه اوله شپیلی ده) پس راځی پس له دی نه هغه وروسته راتلونکی (چه ثانی نفخه ده)

تفسیر : یعنی د قیامت ورځ کښې به ولړځیږی غرونه او ځمکه له اول ځلی شپیلی او صور له پوکلو څخه. حضرت شاه صاحب لیکی چه پرله پسی ځمکه لړځیږی ډیرو مفسرینو له «رادفة» څخه مراد دوهم صور او شپیلی اخیستی دی. والله تعالیٰ اعلم. او په منځ د دواړو نفخو کښې به څلویښت کاله وی چه په اوله شپیلی سره ټول مخلوقات مری او په دوهمه شپیلی سره به ګرد (ټول) مخلوقات بیا ژوندی کیږی.

قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ۝٨ أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ ۝٩

زړونه (د منکرانو د بعث) په هغی ورځی کښې به بی قراره رپیدونکی ویریونکی وی. سترګی د هغو به سپکی ذلیلی ښکته وی (له ویری).

تفسیر : یعنی د پریشانی او ویریدلو له سببه به زړونه رپیږی او ځانونه به لړځیږی د دوی سترګی

به خواري او سپکي او شکته وي او د ذلت او ندامت او پښیماني ګردي (تولي) نښې به په هغوی کښې له لرې ښکاري.

يَقُولُونَ أَإِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَإِذَا كُنَّا عِظَامًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾

وائي به (دغه منکران د بعث تمسخراً) آیا مونږ به بیا وګرځولی شو په رومبی حالت (بیا به ژوندي کیږو؟) آیا کله چه وګرځو مونږ هډوکي زاړه ریژیدونکي (نو بیا به هم ژوندي کیږو؟) وویل (منکرانو تمسخراً) دغه (ګرځیدل ځمونږ ژوندون ته) په هغه وقت کښې ګرځیدل نقصانمن زیانمن دی.

تفسیر : یعني د هډیري په ژوره (خکته) کښې له خښیدلو څخه وروسته به بیا څنګه مونږ ژر تر ژره بیرته ژوندي کیږو؟ مونږ خو په دې خبرې نشو پوهیدی چه په رژیدلی زاړه هډوکي کښې به بیا څنګه روح ننوځي؟ که داسي کومه پیښه وشي نو بیا به ژوندي کیدل ډیر ضرر لرونکي او زیانمن وي. ولې چه مونږ هغه ژوندون لره څه تیاري نه دی کړي او هیڅ شي او سامان نه ورته لرو. دا خبرې دوي په ملندو او مسخرو سره کوي او داسي ښکاروي چه مسلمانان ځمونږ په نسبت داسي ویناوي کوي او حال دا دی چه تر مړیني وروسته بیا هیڅ ژوندون نشته نو د دې ژوندون او زیان خبره بالکل مهمله او چټې (بیکاره) ده. نو بیا فرمائي الله اکرم شانه واعظم برهانه چه سخت مه ګڼئ قیامت ځکه چه

فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُم بِالسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾

پس بیشکه دا (ثاني نفخه) خو پوکل یو دی (ډیرآسان چه پرې ژوندي کیږي ګرد (تول) مخلوقات) پس ناڅاپه وي به دغه (خلق تول) په مخ د ځمکي (پس له مرګه).

تفسیر : ځیني د «ساهرة» مصداق شام بولي او ځیني ئې د دوزخ نوم ګڼي یعني منکر خلق دا خبره ډیر سخته ګڼي. او حال دا دی چه داسي چارې پاک الله ته ډیرې آساني دي تر دې چه د یوې سلګی وهلو په میچ دا ګردي (تولي) چارې کیدونکي دي. یعني د یوې چغې او د صور په پوکلو سره بې له ډیله ګرد (تول) پخواني او وروستني مړي له ځمکي څخه د حشر په ډګر کښې سره تولیږي. وروسته له دې یوه لنده خبره او لږ په قهر کیده دوي ته وربه یادوي چه په جهان او

نرۍ کښېي يو لوی متکبر او خورا (ډير) لوی باچا ته کړی شوی وه او منکرينو ته دا پيښه ور په زړه کوی چه له تاسو څخه د مخه د نورو منکرانو او متکبرانو او کافرانو حال څرنګه ؤ؟ او په څه څه جزاؤ رسيدلی دی؟.

هَلْ اَتٰىكَ حَدِيْثُ مُوْسٰى ﴿۱۵﴾

آيا راغلی ده تاته (ای محمده! بلکه بيشکه رسيدلی ده تاته ای محمده!) خبره د موسیٰ (چه پری متسلی شی ای محمده! او زيری ورکړی مؤمنانو ته په نعيم او منکرانو ته په جحيم).

تفسير : دا قصه په ځو ځو ځايونو کښې په تفصيل سره ذکر شوی ده. يعنی په تحقيق راغلی ده تاته خبره د دغه موسیٰ.

اِذْ نَادٰىهُ رَبُّهٗ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿۱۶﴾

کله چه ور غږ کړ دغه (موسیٰ) ته رب د ده په پاکه کنده ميدان د طویٰ کښې.

تفسير : يعنی د طور له غره سره نژدی. او موسیٰ ته الله اکرم شانه واعظم برهانه دغسی امر وفرمايه چه.

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهٗ طَغٰى ﴿۱۷﴾ فَقُلْ هَلْ لَّكَ اِلٰٓى اَنْ تَزَكّٰى ﴿۱۸﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿۱۹﴾

لاړ شه (په رسالت ځما) طرف د فرعون ته چه بيشکه ده سر غړولی (تجاوز ئی کړی) دی (له احکام الله). نو ووايه ورته آيا مينه لری ته په طرف د دی چه پاک شی له شرک او معاصی نه). او (رغبت لری دی ته چه) لاره دروښيم تاته طرف د رب ستا ته پس وويريږی ته (له عذابه).

تفسير : يعنی که ته خپل ښه والی او اصلاح غواړی، نو زه د الله تعالیٰ په امر ستا اصلاح

کولی شم، او داسی لاره درښیم چه پر هغی باندی له تللو څخه ستا په زړه کښی د الله تعالیٰ ویره او د هغه کامل معرفت تینګ شی، ځکه چه د ویری شته والی بی له پوره معرفت متصور نه دی. ښکاره شوه چه د حضرت موسیٰ علیه السلام له بعثت څخه مقصد د فرعون اصلاح هم وه او یواځی د بنی‌اسرآئیلو نجات او ژغورنه (ساتنه) له قیده نه وه. پس موسیٰ علیه السلام فرعون ته ورغی او هغه تری معجزه وغوښته.

فَأَرَىٰهُ ٱلْءَايَةَ ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾

پس وښودله (موسیٰ) دغه (فرعون ته) معجزه لویه (همسا او سپین لاس او نور).

تفسیر : یعنی هلته رسیدلی د الله تعالیٰ پیغام ئی ورساوه. او موسیٰ فرعون ته د حجت د تمامولو دپاره له ګردو (ټولو) څخه لویه معجزه له همسا ځنی د ښامار جوړول وروښودل.

فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾

پس تکذیب وکړ (فرعون د موسیٰ) او وئی نه منانه بیا ئی شا کړه (له ایمانه) لاړ په ډیره بیړه سره (په فساد پسی)

تفسیر : یعنی هغه ملعون فرعون نه وو منونکی. او په دی فکر کښی ولګید چه ډیر سری سره راټول کړی او کوډګران ولټوی او پر دی باندی ئی وګماری چه د موسیٰ علیه السلام د معجزاتو مقابله په سحر سره وکړی.

فَحَشَرَ فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾

پس (فرعون ګرد (ټول) ساحران) راټول کړل پس غږ ئی وکړ. پس وویل (فرعون داسی چه) زه رب پالونکی ستاسی یم ډیر لوی لوړ (اوچت).

تفسیر : یعنی له ګردو (ټولو) څخه لوی رب خو زه یم نو دا موسیٰ علیه السلام د کوم رب رسول او استاځی دی؟ معاذ الله.

فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْءَاخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰٓ ﴿٢٥﴾

پس ونیو دغه (فرعون لره) الله په عذاب (د حرق) د آخرت او (په عذاب د غرق د دنیا.

تفسیر : یعنی دلته د دنیا په اوبو کښې ډوب شو او هلته د عقبیٰ په اور کښې سوځي.

إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ﴿٢٦﴾

بیشکه په دغه (اغراق او احراق) کښې خامخا عبرت دی هغه چا لره چه ویریږی (له الله نه).

تفسیر : په دی قصې کښې ډیری خبری د سنجولو (فکر کولو) او عبرت او نصیحت اخیستلو دپاره شته په دی شرط چه د سری په زړه کښې لږ څه د الله تعالیٰ ویره وی.
(ربط): د موسیٰ علیه السلام او د فرعون قصه په منځ کښې استطراداً راغلی ده. وروسته له دی نه بیا هغه مضمون د قیامت په لوری اوړی. لکه چه اوس د قیامت منکرانو ته الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی

ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ ۚ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾

آیا تاسی ډیر سخت یئ د پیدائښت لامله (له وجی) که آسمان؟ جوړ کړی دی (الله) دغه (آسمان).

تفسیر : یعنی د تاسی پیدا کول هغه هم وروسته له دی نه چه یو ځلی پیدا شوی یئ له ځمکی او آسمانونو او غرونو او سیندونو او نورو موجوداتو څخه ګران دی. کله چه تاسی د داسی لویو لویو شیانو خالق او مالک الله تعالیٰ پیژنی، بیا نو په خپلو بیا پیدا کیدلو کښې ولی تردد او شبهه لرئ!. جوړ کړی دی الله آسمان.

رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾

پورته کړی دی (الله) چت لوړوالی (اوچتوالی) د هغه (آسمان) نو سم صاف بی عیبه ئی کړ. او توره تیاره ئی کړه شپه د دغه (آسمان) او راوئی ایسته ورځ رڼا د دغه (اسمان).

تفسير : يعني په آسمان کښې فکر ووهئ! چه څومره زيات هسک او اوچت دی؟ څرنګه کلک او مضبوط دی؟ په څه اندازه منظم او مرتبې عيبه او بی نقصانه دی؟ څنګه صاف او هوار دی؟ څه دول (طريقه) انتظام او تدوين او ترتيب د هغه په موجوداتو او مربوطاتو کښې شته؟ د هغه له لمر او سپوږمی او ستوريو څخه څومره ګټی (فائدی) اخلی؟ او په څه اندازه د اوقاتو او اطرافو په پيژندلو او نورو شيانو کښې ورځنی ګټور کيږئ! د آسمان ننداری ته د ورځی له خوا او د شپی له خوا بيل بيل ځير شئ چه څرنګه درښکاری. او د تعجب او د حيرت وړ (لائق) در برېښی؟.

وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰهَا ﴿٣٠﴾

او ځمکه وروسته له دغه (پيدايښت د آسمان) صافه وغوړوله (الله) دا (ځمکه).

تفسير : يعني د ځمکی او د آسمان له منځه کوم يو وړاندی او کوم يو وروسته جوړ شوی دی؟ د دی په نسبت وړاندی له دی نه په بل کوم ځای کښې څه خبری شوی دی ځمونږ د دغه تفسير د حٰمٓ السجدة سورت وګورئ!.

تنبيه : «راغب» د «دحیٰ» معنی د يوه شی له خپل اصلی ځای څخه بيرته کول او په بل ځای کښې کيښودل ليکلی دی. نو ښائی له دی لفظ څخه دلته د هغو تحقيقاتو په لوری اشاره وی چه نن ورځ د پوهانو تحقيقات دی ځای ته رسيدلی دی چه ځمکه په اصل کښې د کوم لوی سماوی جرم کومه برخه ده چه له هغه څخه بيله شوی ده والله تعالیٰ اعلم بالصواب. اوس الله اعلیٰ شانه واعظم برهانه د ځمکی د غوړولو لږ څه نور تشريح داسی فرمائی

أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعٰهَا ﴿٣١﴾

را ايستلی دی (الله) له دغی (ځمکی) څخه اوبه د دی او واښه ورشو د دی.

تفسير : يعني الله تعالی سيندونه او چينی بيولی دی او د هغو اوبو په وسيله ئی قسم قسم نباتات، واښه پيدا کړی دی

وَالْجِبَالَ أَرْسٰهَا ﴿٣٢﴾

او غرونه (په مخ د ځمکی) ودرول ثابت محکم کړل (الله) هغه (غرونه)

تفسیر : چه له خپل ځای څخه نه خوځیږي. او د ځمکې مخصوص اضطرابات او خوځیدل ئې هم ورک کړی دی او دغه اثبات د ځمکې او جریان د اوبو پرې او ایستل د محصولاتو ترې کړی دی الله اکرم شانه واعظم برهانه.

مَتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٣﴾

دپاره د نفعې ستاسې او دپاره د نفعې د چارپایانو ستاسې (ای بندګانو ځما !)

تفسیر : یعنې که دا انتظام نه وي نو ستاسې او ستاسې د حیواناتو چارې به څرنګه پوره کیدې؟ د دې ګردو (تولو) شیانو له پیدا کولو څخه ستاسې د اړتیاوو (احتیاج) پوره کول راحت او هوسائی (آرام) رسول او نوری ګټې مراد دی. نو ښائې چه تاسو د هغه حقیقي منعم شکر اداء کړئ او وپوهیږئ چه هغه حکیم برحق او قادر مطلق چه داسې لوړ (اوچت) انتظامات او لوی ترتیبات کولی شي د تاسو په رژیدلو هدوکیو کښې هم روح پوکلی شي ښائې چه سړی د الله تعالیٰ د قدرت اقرار وکړي او د ده د نعمتونو شکر په ځای راوړي! که نه د قیامت په ورځ سخت پریشان او خپه کیږي کله چه د ده ګرد (تول) اعمال وروړاندې شي او د افسوس او د حسرت ګوتې وچیچي. لکه پخپله الله اکرم شانه واعظم برهانه داسې فرمائي:

فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾

پس کله چه راشي آفت بلاء لویه (قیامت یا وقت د ورتګ د کفارو جحیم ته او د مؤمنانو نعیم ته) په هغه ورځ به یاد کړي انسان هغه څه چه کړي ئې وي (که خیر وي یا شر په دنیا کښې) او څرګند (ښکاره) به کړی شي دوزخ هر هغه چاته چه ویني ئې (د لیدلو خاوند وي).

تفسیر : یعنې دوزخ به داسې په عام منظر کښې راویست شي چه هر لیدونکی به ئې ویني او هیڅ یو غر او یوه پرده به په منځ کښې نه وي.

فَأَمَّا مَنْ طَغَىٰ ﴿۳۷﴾ وَآثَرَ الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ﴿۳۸﴾

پس هر هغه چه سرکشي کړې وي (په کفر سره) او غوره کړې ئې وي ژوندون لږ خسيس (پر آخرت باندې).

تفسير : يعنې دنيا ته پر آخرت باندې ترجيح ورکوي او هغه ښه ګڼي او غوره کوي ئې او آخرت بالکل هيروي.

فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۳۹﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ ﴿۴۰﴾ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ ﴿۴۱﴾

پس بيشکه دوزخ هم دا (دوزخ د ده) د هستوګنې ځای دی او هر هغه څوک چه ويريږي له ودريدلو (په مخ د) رب خپل او منع کړې ئې وي نفس خپل له هوا فاحشاتو بدو غوښتنو څخه نو بيشکه جنت هم دا (جنت د ده) د هستوګنې ځای دی.

تفسير : يعنې هغه څوک چه د دې خبرې لامله (له وجې) ويريږي چه زه يوه ورځ د الله تعالیٰ په مخ کښې د حساب او کتاب دپاره دريږم. او د دې ويرې لامله (له وجې) ئې د خپل نفس په خواهش ناکاره کار ونه کړ، او د الله تعالیٰ ګرد (تول) احکام ئې ومنل. او له نواهيو څخه ئې ځان وژغوره (وساته)، نو د هغه ځای خامخا په جنت کښې دی.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا ﴿۴۲﴾

پوښتنه کوی له تا څخه (ای محمده! منکران) د قيامت چه کله به وی وقوع د هغه (قيامت).

تفسير : يعنې ای محمده! منکران پرله پسې له تانه دغسې پوښتنې کوی چه آخر هغه ګړی کله راځي؟ او قيامت به کله راښکاره شي؟ او حساب او کتاب به کله قائميږي؟.

فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا ﴿۴۳﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا ﴿۴۴﴾

په څه کښې ئې ته (ستا څه کار دی) له ذکره پوهیدلو څخه د هغه (قیامت څخه بلکه تا لره علم نشته) خاص رب ستا ته ده انتهاء د دغه (علم د قیامت چه کله به وی)

تفسیر : یعنی د هغه پوره ورښوول ستا کار نه دی که هر څومره پوښتنی وشی هیڅچا ته دا پته خبره ښکاره کیدونکی نه ده او د دی کار پوره علم الله تعالیٰ ته معلوم دی. حضرت شاه صاحب لیکی چه له دیرو پوښتنو څخه هم دی ځای ته رسیدلی دی چه پرته (علاوه) له الله اکرم شانه واعظم برهانه نور ګرد (تول) خلق تری بی خبر دی.

إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَىٰهَا ﴿٤٥﴾

بیشکه ته (ای محمده) ویروونکی ئې د هغه چا چه ویریږی له (عذاب د) هغه (قیامت) نه.

تفسیر : یعنی ای محمده ستا کار د قیامت د خبرو اورول او د خلقو ویرول دی که د چا په زړه کښې د بلی ورځی څه ویره وی یا د آخرت د ویری استعداد پکښې وی نو هغه به ویریږی او د قیامت له خوفه ورته تیاری کوی ګواکی ستا د ویرولو د نتیجی اعتبار یواځی د هغو کسانو په حق کښې دی چه له هغو څخه د ګټی (فائدی) اخیستلو امید وی او اهلیت ئې لری، که نه نااهل سری له انجامه غافل شوی هم داسی په فضولو بحثونو کښې لویږی چه قیامت به کله او په کوم تاریخ او په کوم کال کښې واقع کیږی؟.

كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

ګواکی دغه (منکران) په هغی ورځی کښې چه ووینی دغه (قیامت داسی به ګڼی) لکه چه نه ئې ؤ کړی ځنډ (ایسارتیا) (په دنیا یا قبورو خپلو کښې) مګر (په قدر د) ماښام آخر د ورځی یا په قدر د څاښت.

تفسیر : یعنی اوس خو شور لګوی چه د قیامت په راتلو کښې ولی دومره ځنډ (ایسارتیا) او دیل وشو؟ ولی ژر نه راځی؟ مګر په هغه وقت کښې به دوی ته څرګنده (ښکاره) شی چه قیامت خورا (دیر) ژر راغلی او هیڅ معطلی او دیل په کښې پیښ شوی نه دی.

تمت سورة النازعات بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة عبس مكية وهى (٤٢) آية وفيها ركوع واحد رقمها (٨٠) تسلسلها حسب النزول (٢٤) نزلت بعد سورة النجم

د «عبس» سورت مکی دی (٤٢) آیته (١) رکوع لری په تلاوت کښی (٨٠) په نزول کښی (٢٤) سورت دی وروسته د «النجم» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

حضرت رسول اکرم صلی الله تعالیٰ علیه وسلم د قریشو له ځینو غتانو سره د اسلام په نسبت څه خبری کولی او دوی ئی پوهول په دی منځ کښی یو ړوند مسلمان عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه د دوی په خدمت ورحاضر شو او د رسول الله صلی الله علیه وسلم توجه ئی ځان ته ورآړوله چه «یا رسول الله د دی آیت مراد څه دی؟ ماته له هغه څخه یو څه راوښیئ همغسی چه الله تعالیٰ تاته درښوولی دی!» حضرت د دی ړانده له دی بی وخته پوښتنی څخه لږ خپه شو او ښائی چه د ده مبارک په زړه کښی داسی کومه خبره هم تیره شوی وی چه زه اوس په مهمو خبرو کښی مشغول او بوخت یم که د قریشو دا غتان په ښه دول (طریقه) وپوهولی شم ګوندی وی چه دوی د اسلام په لوری راشی او د دوی له سببه نور ډیر کسان هم مسلمانان شی او حال دا دی چه عبد الله بن ام مکتوم مسلمان دی او د هغه دپاره نور ډیر وقتونه هم شته چه په هغو کښی خپلی داسی پوښتنی وکړی او تعلیم حاصل کړی هغه نه ګوری چه که زه له دغی بااثرو او بارسوخو خلقو څخه سترګی واړوم او ده ته التفات وکړم نو ځما دا وضعیت به په هغو باندی لږ شاق تیر شی او شاید چه هغوی به بیا ځما خبرو ته لکه اوس غوږ ونه نیسی. لنده ئی دا چه دوی منقبض شول او د انقباض نښی د دوی په وچولی (تندی) کښی ښکاره شوی په دی خبره باندی دا آیت نازل شول. په روایاتو کښی راغلی دی چه وروسته له دی کله به چه دغه ړوند د حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم په مخ کښی راتللو نو دوی به د ده زیات تعظیم کاوه او ورته ویل به ئی «مرحبا بمن عاتبنی فیه ربی».

عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓ ۝١ أَنْ جَآءَهُ الْأَعْمٰى ۝٢

وچولی (تندی) تریو کړ (محمد) او مخ ئی وګرځاوه د دی لامله (له وجی) چه راغی ده ته ړوند (عبد الله او قطع ئی کړ کلام د محمد په منځ د ده او

د اشرافو د قریشو کښې)

تفسیر : یعنی د پیغمبر په وچولی (تندی) کښې د یوه ړانده له راتللو څخه گونځې ولویدی او خپل مخ ئې تری واړاوه او ښائی چه ده ته د دی ړانده د معذوری د مات زړه او د طلب صادق لحاظ کول ډیر په کار و حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا خبره گواکی د نورو په مخ کښې له حضرت رسول صلی الله علیه وسلم څخه گله ده نو ځکه ئې د غائب په صیغه ذکر کړی دی په مخ کښې ئې پخپله رسول صلی الله علیه وسلم ته خطاب فرمایلی دی» محققین وائی چه دا د متکلم د تکرم او د استعیاء او د مخاطب د زیات شرافت او کرامت ښه ده چی د عتاب په وقت کښې هم مخامخ د دی خبری نسبت نه ورته کوی او په مخ کښې د خطاب په صیغه د التفات صنعت خطاب ورته کوی چه د اعراض شبهه ورکه شی. برسیره په دی هغه خبره له پخوانی خبری څخه نرمه پسته ده . والله اعلم.

وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّىٰٓ ۝٣ أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكْرَىٰٓ ۝٤

او څه شی پوه کړی ئې ته (ای محمده له احواله د دی ړانده) ښائی چه هغه (ړوند) به پاک شی (په تعلیم د تا له معاصیو له بدو اخلاقو) یا به ذکر پند واخلی پس نفع به ورسوی ده ته ذکر پند (د تا).

تفسیر : یعنی هغه ړوند طالب صادق وه تاسی ته څه معلومه ده چه ستاسی د توجه له فیضه به د هغه حال زیات اصلاح کیده او د هغه نفس به لا پاکیده. یا به ستاسی کومی خبری د دوی په غوږونو کښې ځای نیوه ښائی چه ستاسی په اخلاص پوهولو څخه به هغه په یوه شی پوهیده او بله ورځ به ورته په کار ورتله.

أَمَّا مَنِ ٱسْتَغْنَىٰ ۝٥ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ۝٦ وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ۝٧

او هر هغه څوک چه استغناء ئې کړی ده (پروا نه کوی د هدایت) نو ته هغه ته قصد کوی (د هغه د مسلمانی په فکر کښې ئې) او نشته پر تا باندی هیڅ الزام چه هغه پاک نشی (په اسلام سره).

تفسیر : یعنی هغه خلق چه د خپلی مغروری او متکبری او لوئی په سبب د حق پروا نه لری او لوئ هغوی ته اجازه نه ورکوی چه الله تعالیٰ او رسول الله صلی الله علیه وسلم ته سر ښکته کړی، ته ولی په هغوی پسی گرځی او غواړی چه هرومرو (خامخا) هغوی مسلمانان شی او د هغوی د

اسلام اثر په نورو هم ولوېږي. حال دا دی چه د الله تعالیٰ له پلوه (طرفه) پر تاسی باندی هیڅ یو الزام نشته چه دا متکبر مغرور او لوئی خوښوونکی سړی ولی په لاره نه دی راغلی؟ په تاسی دا فرض ۋ چه هغوی ته دعوت او تبلیغ وکړی او دا کار تاسی وکړ زیات له دی نه د دی بی پروا متکبرانو په فکر کښی په دی اندازی لویدل په کار نه دی چه رښتینی طالبان او مخلص ایمانداران ستاسی له توجه څخه بی برخی پاتی شي. یا د داسی معاملی ظاهری سطحی ته کتلی، د خلقو په زړونو کښی داسی یو خیال پیدا شی چه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیاده توجه لویانو بدایانو ته ده او غریبانو او بی وځلو ته ئی فکر نشته. د داسی چټی (بیکاره) خیالاتو له خوریدلو څخه هغه بد اثرونه چه د اسلام په عام دعوت باندی لوېږی له دی ګټی (فائدی) څخه خورا (ډیر) زیات تاوان لری چه تاسی د دی څو متکبرانو غتانو له مسلمانی څخه په خپل زړه کښی غوره کړی دی.

وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسۡعَىٰ ﴿٨﴾ وَهُوَ يَخۡشَىٰ ﴿٩﴾

او هر هغه څوک چه راشی تاته په تلوار سره (لپاره د طلب د خیر) حال دا چه دی ویریږی (له الله نه)

تفسیر : یعنی دغه د خیر طالب عبد الله بن ام مکتوم رضی الله تعالیٰ عنه له الله جل جلاله څخه ویریږی یا له دی څخه ویریږی چه ستاسی ملاقات به ورته نه میسر کیږی یا دا چه دی ړوند دی له دی نه ویریږی چه څوک به ئی لاس ونه نیسی چه چیری ونه لوېږی یا له کوم شی سره ونه لګیږی یا داسی خیال وکړی چه زه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم زیارت ته ځم کیږی چه غلیمان (دښمنانان) په لاره کښی ماته څه ضرر راورسوی.

فَأَنتَ عَنۡهُ تَلَهَّىٰ ﴿١٠﴾

پس ته (ای محمده) له هغه (ړوند طالب‌الخیر څخه) مخ ګرځوی (مشغولیږی تغافل کوی له کفارو سره خبری کوی).

تفسیر : حال دا دی چه له هم داسی سړی څخه ګټه (فائده) واخلی او د اسلام دپاره کار وکړی. وائی چه هم دی ړانده ابن ام مکتوم ځغره واغوسته او د اسلام بیرغ ئی په اوږه کیښوده. او د قادسیی په جهاد کښی شریک شو تر دی چه په جهاد کښی ئی شهادت وموند رضی الله تعالیٰ عنه و ارضاه! روایت دی چه حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د دی آیت له نزوله وروسته هیڅکله مخ نه و تریو کړی په مخ د فقراؤ کښی.

كَلَّآ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ ﴿١١﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿١٢﴾

مه کوه بیا داسی (ځکه چه) بیشکه دا (سورت) یوه تذکره پند دی (له جانبه د الله تولو ته) نو هغه څوک چه غواړی ودی منی دغه (پند د قرآن)

تفسیر : یعنی که متکبر اغنیاء قرآن کریم ونه لولی او د هغه پند ته غوږ کښینږدی نو ځان ته ضرر رسوی ځکه چه قرآن مجید د هغو څه پروا نه لری نه تاسی ته ښائی چه دومره زیات د هغوی فکر وکړئ. پر تاسی باندی دومره دی چه خپل عمومی تبلیغ او پند ووایئ که څوک خپله گټه (فائده) غواړی نو ځان دی پری پوه کړی او ودی لولی او عمل دی پری وکړی.

فِى صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ ﴿١٣﴾ مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍۭ ﴿١٤﴾

(دغه قرآنی آیات لیکلی شوی دی) په پانو عزتناکو (عند الله په لوح محفوظ کښی) چه پورته دی په قدر او عظمت کښی پاک کړی شوی دی (له رسیدو د شیاطینو او له نورو تولو عیبونو نه).

تفسیر : یعنی آیا د دی مغرور او لوئی خوښوونکی له منلو څخه د قرآن عزت او وقعت زیاتیږی؟ قرآن مجید خو هغه پاک کتاب دی چه آیتونه ئی په آسمان کښی نهایت معزز او لویه مرتبه لری او په پاکو پانو کښی لیکلی شوی دی او په ځمکه کښی هم اخلاصمن مسلمانان د هغه خورا (دیر) زیات عزت او احترام ساتی او په دیر تقدیس او تطهیر ئی په لوړو (اوچتو) ښو ځایونو کښی ږدی.

بِأَيْدِى سَفَرَةٍ ﴿١٥﴾ كِرَامٍۭ بَرَرَةٍ ﴿١٦﴾

په لاسونو د (ملائکو) لیکونکیو عزتمنو نیکو.

تفسیر : یعنی هلته ئی پرښتی لیکی او سم له هغه سره وحی راځی او دلته ئی هم په پانو باندی لیکونکی او تولوونکی د دنیا د خورا (دیر) لویو سریو او ښو خلقو څخه پرښته خوی د پاک الله بندگان دی چه هغوی د قرآن کریم د هر راز (قسم) تزئید، نفس او تحریف، تبدیل څخه ځانونه ژغوری (ساتی) او هغه تل همغسی پاک ساتی.

قُتِلَ الْإِنسَانُ مَآ أَكْفَرَهُۥ ﴿۱۷﴾

لعنت (هلاک) کړی شوی دی په (کافر) انسان چه څه شی کافر کړی ئی دی (باعث کړی ئی دی په کفر).

تفسیر : یعنی د قرآن کریم غوندی د لوی نعمت هیڅ قدر او عزت ئی ونه پیژنده او د الله تعالیٰ حق ئی پر ځای نه کړ. او له دی نه ئی هیڅ اندیښنه ونه کړه چه.

مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُۥ ﴿۱۸﴾ مِن نُّطْفَةٍ

له څه شی څخه پیدا کړی دی (الله) هغه (انسان فرمائی الله) له نطفی (قطری د منی) څخه.

تفسیر : یعنی که لږ څه دغه انسان خپل اصل ته فکر وکړی چه دی له څه شی څخه پیدا شوی دی؟ د یوه ناځیز او بی قدر څاڅکی له اوبو څخه پیدا شوی دی چه هیڅ حس، شعور، حسن، جمال، عقل، کمال، ادراک، واک (اختیار) او نور په کښی نه و. او دا ګرد (تول) شیان الله تعالیٰ له خپلی مهربانی څخه وربښلی دی چه اوس ئی عمومی حقیقت داسی ښکاری آیا ده ته دا لوئی، غرور څه مناسبت لری؟ او ښه نه وربښکاری او نه ښائی چه خپل اصلی حقیقت او د الله دا ګرد (تول) انعام او اکرام هیر کړی؟ او د الله تعالیٰ د داسی پند ورکولو او وینا مورد وګرځی؟ څوک چه خپل ځان او حقیقت نه پیژنی او د الله تعالیٰ د دی ګردو (تولو) احساناتو او نعمتونو قدر نه کوی نو داسی احسان هیروونکی ته شرم په کار دی.

خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ ﴿۱۹﴾ ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ﴿۲۰﴾

پیدا کړی دی (الله) دغه (انسان) پس په اندازه ئی کړ ده لره (هیئت او صورت اندامونه د مور په نس کښی) بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته (لاره د وتو د ده له ګیډی د موره).

تفسیر : یعنی لاسونه، پښی او نور ګرد (تول) اعضاء او قواوی ئی له هم هغه یوه څاڅکی اوبو څخه د مور په نس کښی د احسن الخالقین توب په اقتضاء په یوه ځان ته شکل او خاص اسلوب او اندازه ورجوړ کړی او هیڅ یو شی ئی نامناسب او خراب او خلاف له حکمت نه دی ورروغ کړی. بیا ئی لاره ورآسانه کړی ده ده ته یعنی د ایمان او د کفر د ښو او د بدو پوه ئی

ورکړه. یا دا چه د مور له نس څخه ئی په آسانی سره راوویست.

ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقْبَرَهُۥ ﴿٢١﴾

بیا (الله) مړ کړ هغه (انسان لره) نو په قبر کښی ئی کیښود ده لره.

تفسیر : یعنی وروسته له مرینی څخه د هغه مړی د ښښولو هدایت ئی ورکړ تر څو چه د ژوندیو په نزد بی حرمته نه شی.

ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ ﴿٢٢﴾

بیا هر کله چه اراده وفرمائی (الله د انسان د بیا ژوندیتوب نو ئی) ژوندی کوی ده لره (لپاره د جزاء).

تفسیر : یعنی هغه الله تعالیٰ چه یو محلی انسان ته حیات او بیا ممات ورکوی او ځښوی ئی اختیار لری چه هر وخت ئی وغواړی بیا ئی ژوندی کړی او له قبره ئی وباسی ځکه چه اوس هم هیچا د هغه قدرت نه دی سلب کړی. په هر حال هغه څوک چه خلق پیدا کوی او دنیا ته ئی راولی بیا ئی وژنی او برزخ ته ئی بیائی او بیا ئی ژوندی کوی او د حشر په میدان کښی ئی ودروی. نو د داسی قادر او مقتدر ذات پند آیا د اعراض او انکار وړ (لایق) دی؟ چه ګرد (تول) امور ئی په واک او اختیار کښی دی آیا د هغو نعمتونو سپکتیا کوم سړی لره ښائی؟ بلکه هر انسان ته لازم دی چه د رب المنان د احسان قدر وکړی.

كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَآ أَمَرَهُۥ ﴿٢٣﴾

بیخی نه دی کړی (کافر) هغه شی چه امر حکم کړی دی ده ته (دغه الله د هغه).

تفسیر : یعنی سړی هیڅ کله د خپل خالق حق نه دی پیژندلی او هر څه حکم ئی چه ورکړی وی تر اوسه پوری ئی په ځای نه دی راوړی.
تنبیه : ابن کثیر رحمة الله علیه «کلا لما یقض ما امره» له «ثم اذا شاء انشره» سره لګولی دی یعنی کله چه غواړی هغه ژوندی کوی او پورته کوی ئی. اوس داسی نه کوی ځکه چه د دنیا د ودانی په نسبت د ده حکم (کونی) او (قدری) دی او دا ئی تر اوسه پوری پای (آخر) ته نه

دی رسولی. نو هیڅوک داسی نشی ویلی چه ولی اوس قیامت نه قائمیږی؟

فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ إِلَىٰ طَعَامِهِ ﴿٢٤﴾

نو ودی ګوری انسان طرف د طعام خپل ته.

تفسیر : رومبی د انسانانو د پیدا کیدلو او مړ کیدلو ذکر اوس د هغه د ژوندون او د بقاء د سامان داسی یادونه کوی چه.

أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا ﴿٢٦﴾

بیشکه مونږ توئی کړی دی اوبه (له وریځو څخه) تویول بیا څیری کړی ده مونږ ځمکه څیرول.

تفسیر : یعنی د یوه تنکی وابنه څه طاقت دی چه ځمکه څیری کوی او زرغونیږی دا د قدرت لاس دی چه ځمکه څیروی او هغه او نوری راز راز (قسم قسم) غلی، دانی، میوی او نور ترکودی (ترکارئی) او نباتات ځنی راوباسی.

فَأَنبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾
وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾ مَّتَاعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾

بیا مو زرغونی کړی دی په هغی (ځمکی) کښی دانی او انګور او منه، ترکاری. او زیتون خوونه او خرما او باغونه ګڼ (له جهته د دیروالی د ونو نه). او (تازه) میوی او (وچی میوی یا) وابنه (ومو کړل دغه ټول څیزونه) دپاره د نفع د تاسی او د حیواناتو د تاسی.

تفسیر : یعنی ځینی شیان ستاسی په کار درځی او ځینی ستاسی د حیواناتو په کاریږی.

فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ ﴿٣٣﴾

نو کله چه راشي سخت آواز غوږونه کڼوونکی (د دوهمی نفخی).

تفسير : يعني داسی سخت غږ چه په هغه غوږونه کڼيږی له دی څخه مراد د نفخ الصور غږ دی.

يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾

هغه ورځ چه تښتی به سړی له خپله وروره او له خپلی مور او له پلاره او له خپلی ملګری (ښځی) او له خپلو ځامنو. هر سړی لره له هغو څخه په دغی ورځی کښی به يو حال وی چه بی پروا کوی ئی (له نورو له احوالو نه).

تفسير : يعني په هغی ورځی کښی به هر څوک د خپل ځان په فکر کښی وی هيڅ يو له احبابو او خپلوانو څخه به د بل په فکر کښی نه وی بلکه له دی ويری چه بل څوک ځما نيکی وانخلی يا د خپل حق غوښتنه ونه کړی يو له بله تښتی.

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾

ځينی مخونه به په دغی ورځی کښی روښانه (وی د ايمان له رڼا) خنديدونکی خوشاله به وی (په موندلو د کرامت چه مؤمنان دی)

تفسير : يعني د مؤمنانو له ځيری څخه به خندا او خوشالی ښکاری چه شکر له عذابه خلاص او د الله تعالیٰ په کرامت سره مو اختصاص ومونډ او د ايمان له نوره به ئی مخونه روښانه وی او له ډيره مسرته به خاندی او خوشاله به اوسی.

وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾ تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾

او ځينی مخونه په دغی ورځی کښی په دوی باندی به ګرد وی پټ کړی به وی هغه مخونه (ګرد) ظلمت او توروالی.

تفسير : يعني د کافرانو په ځيرو باندی به د غم او کدورت او خپګان دوړی بريښی او د فسق

او فجور ظلمت او تیاره به ئې ښې تورې کړي.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

دغه ټول (تورمخي) هم دوی دي (بې شرم) کافران فاجران.

تفسیر : یعني بې حیا کافرو ته هومره چه وویل شي دوی له خپلې خبرې څخه نه اوړي، نه له الله جل جلاله شرمیږي او نه له خلقو او نه له لوئي ورځې څخه ویریږي او په حقوق الله او حقوق العباد کښې خیانت او ترې انکار کوي څرنګه چه دوی جمع کړي دي کفر سره له فجوره نو جمع به کړي الله تعالیٰ توروالي د مخونو سره ئې ګرد.

تمت سورة عبس بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة التكوير مكية وهي تسع و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقمها (۸۱) تسلسلها حسب النزول(۷) نزلت بعد سورة تبّت

د «التکویر» سورت مکي دی (۲۹) آیة یوه رکوع لري په تلاوت کښې (۸۱) په نزول کښې (۷) سورت دی وروسته د « تبّت » د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾

کله چه (د) لمر (رڼا) ونغښتله شي (نور ئې لاړ شي).

تفسیر : ګواکې د لمر هغه اوږدې شغلې به چه تودوخې رڼا ورڅخه وځي ونغښتلې شي او لمر به بې نوره شي او د خیدک (پنیر) چکې ته به ورته وي یا به هیڅ نه ښکاري.

وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ ﴿٢﴾

او کله چه ستورې خړ شي (یا راولویږي په ځمکه).

تفسیر : یعنی ستوري به راولوېږي او رڼا به نه لري.

وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ۝٣

او کله چه غرونه روان کړل شي.

تفسیر : یعنی غرونه به له خپلو ځایونو څخه روانیږي او په هوا کښې به الوځي او ګرځي به.

وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ ۝٤

او کله چه د لسو میاشتو بلاربې اوښې خوشې کړې شي (اوښانه به ورسره نه وي).

تفسیر : اوښ د عربو له ښو بوده ؤ (ځاروو) څخه دی او هغه اوښه چه د لسو میاشتو بلاربه وي او له هغې د شودو او جونګې (بچي) څیګیدلو هیله (امید) نژدې وي پر دوی ډیر ګرانه وي خو د قیامت د ویروونکي زلزلې په وخت کښې به د هغه نفیس او عزیز او ګران مال پوښتنه به هم ونه کړه شي یا د هغه خاوند به دغومره خپه او پریشانه وي چه د داسې عزیز او ګران مال له احواله به غافل وي یا دا چه وریځ به معطله کړه شي له بارانه. یا څمکه پاتې کیږي له قصله دا خبر چه «د ریلونو او موټرو او د طیارو او د نورو عصری نواقلو له تګ او راتګ څخه به اوښان نشي تللی» محض یو ظرافت دی.

وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ۝٥

او کله چه وحشي څناوران راټول کړل شي (لپاره د قصاص اخیستو یو له بله).

تفسیر : یعنی هغه ځنګلي څناوران به چه تل د سړیو له ویرې لرې تښتي له ډیرې ویرې ښارونو ته راځي او له کورنیو بوده ؤ (ځاروو) سره به ملګرتوب خوښوي لکه چه اوس هم ډیر ځلې د خوف او ویرې په وقت کښې هم داسې لیدل کیږي خو کاله پخوا له دې نه د (هند) ګنګا او جمنا په سیند کښې سخت سیلاب راغی خلقو وکتل چه یو لوی تل اوبه وړي او په هغه باندې سړیو بوده ؤ (ځاروو) مارانو او نورو ژوندیو څانونه تینګ نیولي دي او یو په بل باندې څه تعرض نه کوي هر یو د خپل ځان په فکر کښې دی پرته (علاوه) له دې د یخنۍ په وخت کښې کله

کله لیدلی شوی دی چه ځینی ځیروونکی ځناوران کلیو او ښارونو ته ننوځی.
تنبیه : ځینو مفسرینو د «حشر» معنی مره کول او ځینو مره کول بیا ژوندی کول لیکلی دی والله اعلم.

وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ ﴿٦﴾

او کله چه بحرونه سیندونه سره ګډ کړل شی (تریخ له خواږه سره یا ډیر سخت ګرم شی یا وچ کړی شی نو پکښی به پاتی نشی یو څاڅکی د اوبو).

تفسیر : یعنی د لویو لویو سیندونو اوبه به له ډیرو خوټیدلو څخه د بخار او براس په ډول (طریقه) کیږی چه د هغو له تودوخی څخه به په محشر کښی کفارو ته سخت ربړ (تکلیف) پیښیږی او د تناره په شان به د سیندونو له منځه سخت سوځوونکی اور او د بخار او براسونو غروسکی پورته کیږی یا کله چه دریابونه بل کړ شی نو وکرځی اور.

وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾

او کله چه نفسونه جوړه کړل شی (پیوست کړل شی ارواح له جثو سره یا یو ځای کړل شی هر څوک له مثل خپل سره نیکان له نیکانو بدان د بدانو سره)

تفسیر : یعنی مسلمان له مسلمان سره او کافر له کافر سره بیا هر راز (قسم) عمل کوونکی که ښه وی که بد لکه له خپل همجنس عمل کوونکی به سره مله شی د عقائدو، اعمالو، اخلاقو او نورو په اعتبار به له هر یوه څخه بیل بیل تولګی جوړیږی یا دا چه ارواح به له خپلو اجسامو سره جوړه کړل شی.

وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾

او کله چه له جینئ ژوندی خښه کړی شوی څخه وپوښتیدله شی (داسی) چه په کومی ګناه وژلی شوی ده (دا جینئ).

تفسیر : د جاهلیت په عربو کښی قاعده وه چه پلار به خپله جینئ په ډیره بیرحمی سره ژوندی په ځمکه کښی خښوله. ځینو به د نیستی او غریبی، یا د هغی د واده د اخراجاتو له ویری داسی کول. او ځینی به له دی شرمیدل چه څنګه به خپله جینئ بل چاته ورکړم چه هغه می ځوم

وباله شي قرآن کریم خبر ورکړ چه د دی مظلومانو په نسبت به هم په قیامت کښې پوښتنې وشي چه په کومه ګناه ژوندی خښې شوی دی؟ داسې ئې مه ګڼئ چه دا مو اولاد دی په دوی باندی مو هر څه چه زړه غواړی هغه کولی شي بلکه د اولادتوب له پلوه ستاسو دا جرم لا درنیږی.

وَإِذَا ٱلصُّحُفُ نُشِرَتۡ ﴿١٠﴾ وَإِذَا ٱلسَّمَآءُ كُشِطَتۡ ﴿١١﴾

او کله چه اعمال نامې وغوړولی خواره کړی شي او کله چه آسمان د پوستکی په شان وویستلی شي (له خپله ځایه).

تفسیر : لکه چه د حیواناتو له حلالولو او پوستکی وښکلو څخه وروسته د هغه ګرد (تول) اعضاء او رګونه او پلی او نور ښکاری هم داسې د آسمان له پرانیستلو څخه وروسته ګرد (تول) پاس شیان لیدل کیږی او د غمام نزول به وشي چه د هغه ذکر به نولسمه پاره کښې په « ویوم تشقق السمآء بالغمام» سره شوی دی.

وَإِذَا ٱلۡجَحِيمُ سُعِّرَتۡ ﴿١٢﴾ وَإِذَا ٱلۡجَنَّةُ أُزۡلِفَتۡ ﴿١٣﴾

او کله چه دوزخ بلی لمبی کړ شي (کافرانو ته) او کله چه جنت نژدی کړ شي (مؤمنانو ته).

تفسیر : یعنی کفارو ته دوزخ په ډیر زور او شور او بلو لمبو سره ورښکاره کاوه شي او جنت متقیانو ته ورنژدی کیږی چه د هغه دول او سینګار به جنتیانو ته خورا (ډیر) ښه خوښوونکی او مسرت بښوونکی وی نو په دغه وقت کښې.

عَلِمَتۡ نَفۡسٞ مَّآ أَحۡضَرَتۡ ﴿١٤﴾

پوه به شي هر نفس په هغه شي چه حاضر کړی ئې وی (له خیر او له شره).

تفسیر : یعنی هر یوه ته به دا پته ولګیږی او ورمعلومه به شي چه له ده سره د نیکی یا د بدی څومره پنګه (ذخیره) او سرمایه شته چه له ځان سره ئې راوړی وی.

فَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلۡخُنَّسِ ﴿١٥﴾ ٱلۡجَوَارِ ٱلۡكُنَّسِ ﴿١٦﴾

نو قسم خورم زه په (ستوریو) بیرته ګرځیدونکیو سمو تلونکیو پټیدونکیو باندی.

تفسیر : دیر ستوری لکه زحل مشتری مریخ زهره او عطارد کله له مشرق څخه د مغرب په لوری کله سم کله کاږه ځی کله ګرندی او کله ورو خوځیږی کله د لمر کله د سپوږمی څنګ ته نژدی کیږی بیا څو ورځی پټیږی.

وَالَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾

او (قسم خورم زه) په شپی کله چه راوخیژی مخ راوګرځوی (په تیارو خپلو سره) او (قسم خورم زه) په صبا کله چه سا ووهی راوخیژی (روښانه شی).

تفسیر : یا کله چه شپه راشی یا لاړه شی. د «عسعس» لفظ دوه معنی لری.
حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکی ګواکی لمر ته ئی په لامبو وهونکی کب او مهی سره تشبیه ورکړی او د لمر هغه وړانګی ئی چه له لمر څخه پخوا خیژی او خوریږی د مهی لکی ته مشابه او ورته کړی دی هغسی چه مهی په سیند کښی پټ تیریږی او د هغه له سا وهلو څخه اوبه تیندکی وهی او سره خوریږی هم دا راز (قسم) لمر هم پخوا تر سپیده داغ او لمر بریښی، ځینی وائی نه سهار له سا څخه مراد د سهار هغه نسیم او وږمه ده چه د پسرلی په موسم کښی له سپیده داغه راهیسی چلیږی.
تنبیه : د دی قسمونو مناسبت له راتلونکی مضمون او خبری سره دا دی چه د دی ستوریو تلل، ودریدل بیرته ګرځیدل پټیدل او د پخوانیو پیغمبرانو د پرله پسی وحی د راتللو یوه نمونه ده چه تر یو مدت پوری د هغی له نښی پاتی کیدلو څخه وروسته د هغو پاتی کیدل او پټیدل شپی ته ورته دی په رښتیا سره چه هغه توره تیاره پیری چه د حضرت خاتم المرسلین د ولادت باسعادت څخه پخوا پر دنیا تیره شوی ده چه د حق او باطل فرق او توپیر (تفاوت) پکښی نه کیده او د وحی علائم او نښی پکښی نه ښکاریدلی د یوی توری شپی نمونه وه وروسته په نور سره لکه رڼا ورځ روښانه کړی ده ګواکی د پخوانیو پیغمبرانو رڼا لکه د ستوریو رڼا وه او دا نور الاعظم او لویه رڼا لکه لویی پلوشی لرونکی لمر دی. څنګه ښه ویلی شوی دی.

فانه شمس فضل هم کواکبها یظهرن انوارها للناس فی الظلم
حتیٰ اذا طلعت فی الکون عم هدا ها العالمین و احیت سائر الامم

انبیا دی لکه ستوری، د فضل لمر دی محمد
په رڼا د دوی تل درومی، خلق په لوری د احد
په بعثت د محمد شوه، دنیا توله منوره

سپین تور زیر او سور تول منتفع شول له احمد

ځینی علماء وائی چه د ستوریو دا سم او کوږ تګ او پټیدل بیرته ګرځیدل په علم ملکوت کښی د پرښتو تګ او راتګ او پټیدلو ته ورته دی. د شپی تیریدل او د سهار راتلل د قرآن کریم په سبب د کفر او ظلمت لری کیدل او د هدایت د نور له ښو ښکاره کیدلو سره مشابه دی. سم له دی وینا سره د مقسم به مناسبت له مقسم علیه سره له لری ښکاری والله اعلم

او د پاس قسمونو جواب دا دی چه الله اکرم شانه و اعظم برهانه داسی فرمائی:

إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِى قُوَّةٍ عِندَ ذِى ٱلْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُّطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ ﴿٢١﴾

بیشکه دا قرآن خامخا قول وینا د رسول عزتمن (جبریل) ده چه خاوند د قوت زور په نزد د څیښتن (خاوند) د عرش مرتبه والا دی منلی شوی دی هلته امین دی.

تفسیر : دا د حضرت جبرئیل علیه السلام صفتونه دی یعنی قرآن کریم چه د الله جل جلاله له لوری مونږ ته رارسیدلی دی د وصول دوه وسیلی لری یوه وحی راوړونکی پرښته جبریل علیه السلام دوهم ځمونږ پیغمبر عربی حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د دوی دواړو صفتونه داسی دی چه د هغو له ښکاره کیدلو څخه بیا هیڅاته د قرآن مجید په منزل من الله او صداقت کښی هیڅ شک او شبهه نه پاتی کیږی. د یوی خبری په رښتیا منلو کښی لوی دلیل دا دی چه راوی ئی په اعلیٰ درجه سره ثقه، عادل ، ضابط، حافظ او امین وی او له هغه چا څخه چه روایت کوی د ده په مخ کښی عزت او حرمت لرونکی وی او خورا (ډیر) معتبر ثقات د هغه په امانت باندی داده وی. کلی اعتماد ولری او د هغه خبری بی له وړاندی وروسته کولو څخه د زړه له کومی ومنی. دا ګرد (تول) صفتونه په حضرت جبریل علیه السلام کښی شته عزتمن او کریم هغه څوک دی چه متقی او ډیره پاکی ولری او له الله تعالیٰ څخه خورا (ډیر) ویریدونکی وی «ان اکرمکم عندالله اتقٰکم» په حدیث کښی دی (الکرم التقوی) ذی قوة اشاره ده کامل حفظ، ضبط او د بیان کامل قوت ته او د الله تعالیٰ په مخ کښی هغه د لوئی درجی خاوندی دی یعنی د ګردو (تولو) پرښتو څخه د الله تعالیٰ په دربار کښی نژدی ځای لری د آسمان پرښتی د هغه حکم منی ځکه چه هغوی ګردی (تولی) د هغه په امانت اعتبار او عزت باندی خبری دی. دا خو د ملکی رسول خبره ده اوس د بشری رسول خبری هم واوری.

وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾

او نه دی دا صاحب ملگری ستاسی (محمد) لیونی (لکه چه پری گمان کوئ تاسو بلکه ښه پوه او هښیار دی).

تفسیر : یعنی له بعث پخوا تر څلویښتو کلونو پوری تاسی له (محمد) سره لیدلی دی او په دی اوږده موده کښی مو د هغه د پټو او ښکاره ؤ خبرو تجربه کړی ده خو هیڅکله مو د هغه فریب دروغ او لیونتوب نه دی لیدلی او تل مو د هغه د رښتیا، امانت، عقل او پوه اعتراف او ستاینه (صفت) کوله اوس نو ولی بی سببه هغه ته لیونی او دروغجن ویل کیږی؟ لکه چه دا ستاسی هغه رفیق او ملگری نه دی؟ چه د هغه گرد (ټول) احوال تاسی ته ښکاره دی نو اوس داسی سړی ته لیونی ویل آیا لیونتوب نه دی؟ بلکه لیونتوب دی!.

وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ الْمُبِيْنِ ﴿۲۳﴾

او خامخا په تحقیق لیدلی و (محمد) هغه (جبریل د آسمان) په څنده (غاړه) روښانه کښی.

تفسیر : یعنی په مشرقی څنده (غاړه) کښی د هغی پرښتی یعنی جبریل علیه السلام ښه ئی په اصلی صورت او ښه شان سره ولیده نو ځکه نشی ویلی چه د هغه په لیدلو کښی به څه تیرواته او مغالطه پیښه شوی وی. او هغه څوک ئی چه لیدلی په رښتیا سره پرښته وه پخوا له دی نه د «النجم» په سورت کښی راغلی دی «فاستویٰ وهو بالافق الاعلیٰ».

وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِيْنٍ ﴿۲۴﴾

او نه دی دغه (محمد د وحی) پر پټو خبرو باندی بخیل (چه پټوی ئی او تعلیم د هغی تاسی ته نه کوی).

تفسیر : یعنی دا پیغمبر تاسی ته د هر راز (قسم) پټی خبری که په تیره که په راتلونکی پوری اړه (تعلق) لری خبر درکوی یا د الله تعالیٰ د اسماؤ او صفاتو یا د شرعیه ؤ احکامو یا د مذاهبو د حقیقت او بطلان یا د جنت او دوزخ د خبرو یا له مړینی څخه وروسته د پیښو او په هغو پوری تړلی خبرو په دڼوولو کښی لږ بخل هم نه کوی او څه اجرت او باړه نه غواړی نذرانی، بخشش او تعارف ته ئی سترگی نه دی نیولی نو بیا د کاهن لقب ولی ورته ورکاوه کیږی؟ کاهن د پټو خبرو د یوی وړوکی او جزوی خبری سره ډیر دروغ گډوی او د هغه په دڼوولو کښی دومره بخل کوی تر څو چه زیاته نذرانه او بخشش وانه خلی هغه نه وائی او یو

توری ئی له خولی څخه نه وځی د پیغمبرانو لوړ (اوچت) سیرت د کاهنانو له رټلیو اخلاقو سره څه نسبت نه لری.

وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَٰنٍ رَّجِيمٍ ﴿٢٥﴾

او نه ده دا (قرآن) خبره د شیطان رټلی ویشتلی شوی (په شغلو سره).

تفسیر : هیڅ کله شیطان د هغو ښو چارو ښوونه نه کوی چه په هغو کښی د بنیادمانو ګټه (فائده) او د هغه ملعون تقبیح او مذمت وی بلکه دغه (قرآن مجید) د الله اکرم شانه واعظم برهانه حق کلام دی.

فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾

نو چرته ځئ تاسو (ای منکرانو کافرانو په دی انکار او په څنګ کولو کښی له قرآنه).

تفسیر : یعنی کله چه دروغ او لیونتوب تخیل، توهم، کهانت او نور ګرد (تول) احتمالات لری شول نو پرته (علاوه) له حق او رښتیا څخه نور څه پاتی شول بیا نو ای منکرانو دا سمه صافه لاره ولی پریږدی؟ او بی لاری ولی ځئ؟.

إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَٰلَمِينَ ﴿٢٧﴾

نه دی دا (قرآن) مګر ذکر پند دی (له جانبه د الله) دپاره د خلقو (انس وی که جن).

تفسیر : هغه ګرد (تول) احتمالات چه د قرآن کریم په نسبت ئی پیدا کری، هغه ګرد (تول) سره غلط دی که تاسی د دی قرآن په خبرو او ښوونو کښی ښه فکر او جاج ووهئ. نو دا به درښکاره شی چه دغه قرآن تول جهان ته ډیر ښه لار ښوونکی او مکمل دستور العمل دی چه په عمل کولو ئی د دواړو دارینو فلاح او ګټی په لاس راځی. نه دی دا قرآن مګر ذکر پند دی له جانبه د الله اکرم شانه واعظم برهانه دپاره د خلقو مخصوصاً.

لِمَنْ شَآءَ مِنْكُمْ اَنْ يَّسْتَقِيْمَ ﴿۲۸﴾

هغه چاته چه غواړی قصد کوی له تاسی د سمیدلو خپلو (داسی چه سم برابر لاړ شی پر لاره د الله تعالیٰ باندی).

تفسیر : یعنی دغه قرآن مجید په تیره بیا هغو لره پند دی چه په سمه لاره تلل غواړی، کوږ تګ او عناد ئی نه وی خوښ ځکه چه داسی سړی له داسی پند څخه ډیره ګټه (فائده) اخلی.

وَمَا تَشَآءُوْنَ اِلَّآ اَنْ يَّشَآءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعٰلَمِيْنَ ﴿۲۹﴾ ع

او نه شئ قصد کولی تاسی (د سمی لاری) مګر هغه چه اراده وفرمائی الله (د قصد د تاسی د سمی لاری) چه رب پالونکی د (تولو) عالمیانو دی.

تفسیر : یعنی پخپله قرآن کریم پند دی ولی تاثیر ئی د الله تعالیٰ په مشیت پوری اړه (تعلق) لری چه ځینو باندی اثر کوی او په ځینو نورو باندی د ځینو نورو حکمتونو په سبب څه اثر نه کوی او نور استعدادات هغوی ته ورکوی.

تمت سورة التكوير بفضل الله القدير فلله الحمد والمنة

سورة الانفطار مكية وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۲) تسلسلها حسب النزول (۸۲)

نزلت بعد سورة «النازعات»

د «الانفطار» سورت مکی دی (۱۹) آیته یوه رکوع لری په نزول او په تلاوت په دوا‌ړو کښی (۸۲) سورت دی

وروسته د «النازعات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ﴿۱﴾ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ﴿۲﴾ وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿۳﴾

او کله چه آسمان وچوی خیری شی او کله چه ستوری راولویږی تیت په تیت

(ګډوډ) شي او په هغه وقت کښې چه دریابونه ګډ شي (یو له بله سره او ټول یو دریاب شي).

تفسیر : یعني د ترخو اوبو سیندونه به سره وخوټیږي او د دې تندوبي له سببه به ترخې او خوږې اوبه سره ګډې وډې شي.

وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾

او کله چه قبرونه سره څیرې لاندې باندې کړل شي (او مړي ژوندي ترې راپورته کړل شي).

تفسیر : یعني هغه شیان چه د ځمکې په منځ کښې وي د باندې به راغورځي او مړي به له خپلو قبرونو څخه (ژوندي) راوځي. هر کله چه وشي دا کارونه قیامت قائمیږي نو

عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾

پوه به شي هر نفس (په دغه وقت کښې) په هغه خیر او شر خپل باندې چه وړاندې ئې لیږلي وي او چه وروسته ئې پرې ایښې وي.

تفسیر : یعني هغه ښې او بدې چارې چه کړې ئې وي یا ئې نه وي کړې د خپل عمر او منګ په اول کښې ئې کړې وي یا په آخر کښې د هغې نښې بیرته ورڅخه پاتې وي او که نه وي پاتې هغه ګرد (ټول) هلته د ده په مخ کښې راځي.

يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ ﴿٦﴾

ای انسانه (کافره!) څه شي مغروره کړې ئې ته پخپل رب کریم باندې (چه کافر شوی ئې پرې).

تفسیر : یعني هغه کریم رب آیا د دې خبرې وړ(لائق) و چه ته د خپل جهل او حماقته د هغه په حلم او کرم باندې ډاډه شوې سر به دې ورځنې غړاوه؟ تاته خو دا ښه وه چه د هغه له دې کرم څخه به شرمیدې او د حلیم له قهر څخه به ډیر ویریدې ولې چه الله تعالیٰ ډیر کریم دې خو ورسره منتقم او حکیم هم دی نو که دا تیرواته او غرور نه دی نو څه دی چه ته ئې په یوه صفت

پیژنی او له بل صفت ئی سترگی پټوی؟.

الَّذِیْ خَلَقَكَ فَسَوّٰىكَ فَعَدَلَكَ ۝

هغه (رب الکریم) چه پیدا کړی ئی یی ته نو برابر کړی ئی ته (یعنی اندامونه ئی پوره درکړی دی) پس برابر معتدل کړی ئی ته (په خلقت کښی).

تفسیر : یعنی پیدا ئی کړ یو لاس په اندازه د بل سره او یوه سترگه په مقدار د بلی سره. په دی کښی اشارت دی دی ته چه هر کله دغه رب قدیر په دغه شان سره قدرت لری نو قادر دی په بیا پیدا کولو سره لپاره د حساب او کتاب او جزاء او سزا حضرت شاه صاحب لیکی «جوړ ئی کړ بدن او درسم ئی کړ خصلت». یا مطلب دا چه په حکمت سره ئی ستا د اعضاؤ جوړښت او تناسب در سم کړی دی او ستا په مزاج او اخلاطو کښی ئی اعتدال درپیدا کړی دی.

فِیْۤ اَیِّ صُوْرَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ۝

په هر شان (کامل) صورت سره چه وئی غوښته ترکیب پیوند ئی کړی ته.

تفسیر : یعنی د گردو (ټولو) په بڼو (صورتونو) کښی لږ او ډیر توپیر (فرق) او تفاوت پیدا کړ او هر یوه ته ئی بیل رنگ، شکل او ډول عنایت کړ او په مجموعی ډول سره ئی انسانانو ته د نورو ساکښانو (جاندارو) په نسبت ښه بڼه (شکل) ورکړه. ځینو پخوانیو پوهانو له دی ځخه دا مراد اخیستی دی که الله تعالیٰ اراده فرمایلی وی له هغه ځخه به ئی خر، سودر، سپی او نور ځناوران جوړول سره له دی قدرته دا د الله تعالیٰ ډیره مهربانی او خورا (ډیر) احسان دی چه تاسی ته ئی د سړی بڼه (شکل) درکړه نو هغه الله تعالیٰ چه له تاسی سره ئی دومره ښیگڼی (نیکئ) کړی او انعامات ئی دربښلی دی آیا د دی خبری وړ (لائق) دی چه سړی ئی امر او حکم ونه منی؟. بلکه مونږ ټولو مسلمانانو ته ښائی چه د الله اکرم شانه واعظم برهانه گرد (ټول) احکام له زړه ومنو.

كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُوْنَ بِالدِّیْنِ ۝

نه دی (دا غرور ستا مناسب) بلکه دروغ وایئ تاسی په ورځی د جزاء باندی.

تفسیر : یعنی د تیروتلو بل هیڅ سبب نشته تاسی چه د جزاء ورځ نه منئ نو ځکه هر شی مو

چه زړه غواړی هغه کوی. او وایئ چه په مخ کښې د حساب او کتاب او پوښتنې ورځ نشته مونږ دلته هر څه چه کوو څوک ئی لیکی؟ او شمیر پسی ئی کرځی؟ او محفوظ ئی ساتی؟ کله چه مړه شو دا ټولی خبری پای (آخر) ته رسیږی.

وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ۝١٠ كِرَامًا كَاتِبِينَ ۝١١ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ۝١٢

حال دا چه بیشکه په تاسي باندی خامخا ساتونکی ملائکی (د عمل، مقرر دی) عزتمنی (په نزد د الله) لیکونکی (د اعمالو د تاسی) پوهیږی (دغه ملائک) په هغه څه چه کوئ ئی تاسی.

تفسیر : یعنی دغه ملائکی چه کرام الکاتبین نومیږی د الله تعالیٰ داسی عزتمنی بندګانی دی چه نه خیانت او درغلی کوی او نه کوم کار نالیکلی پریږدی او نه له هغوی څخه ستاسی کارونه پټیږی. کله چه ګردی (ټولی) چاری داسی یو په یو په اهتمام سره لیکلی کیږی نو آیا دا ګرد (ټول) دفترونه هم داسی مهمل او بیکاره پری ښودلی شی؟ نه بلکه هرومرو (خامخا) په کار اچول کیږی او بیشکه د هر سړی عمل د هغه په مخ کښې راوړل کیږی چه د هغه ښه یا بده جزاء وموی چه ښوونه ئی په تفصیل سره په دغه راتلونکی آیت کښې داسی شوی ده.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ۝١٣

بیشکه چه ابرار(نیکان-مؤمنان) خامخا په نعمتونو (د جنت) کښې دی.

تفسیر : چه هلته به تل هر راز (قسم) بخششونه او نعمتونه مومی او تل به خوشاله او آرام وی او د هیڅ یوه شی غم او اندیښنه به د جنتیانو سره نه وی. او نه به ئی له جنت څخه د وتلو او د راحت له قلته څه پروا وی.

وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ ۝١٤ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ ۝١٥
وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ ۝١٦

او بیشکه چه فجار بدکاران (کافران) خامخا په دوزخ کښې دی ننوځی دوی په هغه کښې په ورځی د جزاء کښې او نه به وی دوی هیڅ له هغه (دوزخ)

څخه پټیدونکی.

تفسیر : یعنی نه به په تېښته له دوزخه جلا (جدا) کیدی شی او نه به له ننوتلو څخه وروسته له هغه ځای ووځی بلکه تل به هلته په کښی وی.

وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٌ لِّنَفۡسٍ شَيۡـًٔا

او څه شی پوه کړی ئی ته څه ده ورځ د انصاف جزاء بیا څه شی پوه کړی ئی ته څه ده ورځ د انصاف جزاء (یعنی بل څوک پری نه پوهیږی بی له الله نه. د جزا ورځ ده) هغه ورځ چه نه به وی مالک نشی کولی هیڅوک له هیچا سره هیڅ شی (د نفعی او د ضرر).

تفسیر : یعنی هومره چه فکر او جاج ووهی. او په غور او خیال کښی دوب لاړ شئ بیا به هم د دی ویروونکی ورځی په پوره کیفیت باندی نه پوهیږئ! خو لنډه ئی دا چه دومره اوپوهیږئ چه په هغه ورځ به دا ټول خپلوی او خپښی، آشنائی او یارانی ورکی شی او هر سړی به «نفسی! نفسی!» ناری وهی. هیڅوک به پرته (علاوه) د مالک الملک له امر څخه د بل چا شفاعت نه کوی عاجزی، چاپلوسی، صبر، او استقلال او نور هیڅ کار نشی کولی «الا من رحم الله».

وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾

او امر حکم په هغه ورځ کښی خالص الله لره دی.

تفسیر : یعنی لکه چه په دنیا کښی د ټولواک (حاکم) او باچا حکم په رعیت باندی او د مور او پلار خبره په اولادو باندی او د بادار وینا په نوکرانو چلیږی په هغه ورځ کښی به دا ټول حکمونه پای (آخر) ته رسیږی او د هیچا امر به بل چا باندی نه چلیږی او پرته (علاوه) د هغه مطلق شهنشاه او لوی ستر ټولواک (حاکم) له احکامه څخنی بل څوک سا هم نشی ویستلی او هیڅ قوت او قدرت به نه لری او الله تعالیٰ به بی له ملتوبه او شرکته او د بل چا د ښکاره او پټی مرستی (مدد) څخه خپل احکام صادروی او ګردی (ټولی) خبری ئی ژر تر ژره چلیږی او ګردی

(تولی) چاری به صورتاً او معناً، حساً او مادتاً د الله تعالیٰ د قدرت په قبضه او لاس کښې وی.

تمت سورة الانفطار بفضله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة المطففين مكية وهي ست و ثلثون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۳) تسلسلها حسب النزول (۸٦)

نزلت بعد سورة العنكبوت وهي آخر سورة نزلت بمكة

د «المطففين» سورت مکی دی (۳٦) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۸۳) په نزول کښې (۸٦) سورت دی. وروسته د العنکبوت له سورته نازل شوی دی او د مکی سورتونو آخری سورت دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِيْنَ ① الَّذِيْنَ إِذَا اكْتَالُوْا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُوْنَ ② وَإِذَا كَالُوْهُمْ أَوْ وَّزَنُوْهُمْ يُخْسِرُوْنَ ③

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده کم کونکیو لره (په پیمانه او تول کښې) هغه (کسان) هر کله چه ځان ته اخلی پیمانه نو پوره اخلی او کله چه پیمانه ورکوی یا ئی تلی هغوی ته نو کمی کوی (پوره ئی نه ورکوی).

تفسير : له خلقو څخه خو خپل حق او برخه پوره اخیستل بد او مذموم نه دی دلته د دی خبری بد ویل مقصود نه دی. بلکه د لږ ورکولو د مذمت د تاکید دپاره دی. یعنی اګر که لږ ورکول په خپله فی نفسه هم مذموم دی خو که له دی سره د اخیستلو په وقت کښې د نورو بالکل رعایت نه کیږی نو دا لا مذموم دی پرته (علاوه) له رعایت کوونکی څخه چه که په هغه کښې یو عیب شته خو یو هنر هم لری نو دا دی په هغه پسی نو ځکه د هغه پرومبنی سری عیب لا شدید شو څرنګه چه اصلی مراد د لږ ورکولو مذمت دی نو ځکه ئی دلته پیمانه او ژی او وزن، تلل دواړه یاد کړل تر څو خبره ښه ښکاره او جوته شی چه د پیمانه کولو او تللو د دواړو په وقت کښې لږ ورکوی. او څنګه چه پوره اخیستل پخپله فی نفسه کومه بده خبره نه ده. نو یو

ځلي ئې د تاكيد دپاره ياد كړ. د پيماني او اوړي (تول) تخصيص ښائى د دى دپاره وى چه په عربو په تيره بيا په مدينى منورى كښې زياتره د كيل او پيمانى سره پيرودلو (اخيستلو) او پلورلو (بيع و شراء) رواج درلود (لرلو). پرته (علاوه) له دى د دى تخصيص نور وجوه هم شته.

أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٥﴾

آيا يقين نه كوى (ډير اخيستونكى لږ وركوونكى دغه) چه بيشكه دوى راپورته به كړل شى دپاره (د حساب) د لوئى ورځى (د قيامت).

تفسير : يعنى كه هغوى داسى خيال لرى چه وروسته له مړ كيدلو بيا ژوندون شته او د الله تعالىٰ په مخ كښې د ګردو (تولو) حقوقو او فرائضو او چارو حساب او شمير وركول حق دى نو هيڅ كله به ئې داسى حركت او خوځيدل نه كول.

يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦﴾

هغه ورځ چه وبه دريږى خلق لپاره (د احكام) د رب د تولو مخلوقاتو.

تفسير : چه الله تعالىٰ كله تجلى كوى او څه وخت ځمونږ حساب او كتاب ګورى او په حق مو رسوى او څه وقت مونږ ته ځمونږ چارى او فيصلى رااوروى.

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ ﴿٧﴾

داسى پكار نه ده (او نه دى كوى ډير اخيستل او لږ وركول په تجارت او غفلت له قيامت نه) بيشكه ليكلى شوى اعمال د فاجرانو (كافرانو) خامخا په سجين كښى دى.

تفسير : يعنى له سره هسى ګمان ونه كړ شى چه داسى ورځ به نه راځى ځكه چه هغه ورځ هرومرو (خامخا) راتلونكى ده نو د هغى ورځى د راتګ دپاره د ګردو (تولو) نيكانو او بدانو عملنامى ليكلى د كرام الكاتبين په دفترو كښى مرتب ايښودلى شوى دى.
(اوس الله اجل شانه واعظم برهانه ويروى فاجران بالعموم او داسى فرمائى).

وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا سِجِّينٞ ﴿٨﴾ كِتَٰبٞ مَّرۡقُومٞ ﴿٩﴾

او څه شي پوه کړی ئی ته (ای محمده) چه څه دی سجين يو دفتر دی ليکلی شوی (د فجارو د اعمالو).

تفسیر : يعنی سجين يو داسی دفتر دی چه په هغو کښی د ګردو (ټولو) دوزخيانو نومونه ليکلی شوی دی او د بندګانو د چارو ليکونکی پرښتی چه د هغوی د نامه يادونه په پخوانی سورت کښی وشوه د دی بدکارانو د مړه کيدلو او د عمل له پريکيدلو څخه وروسته د هر يوه سړی چاری په بيلو بيلو دفترو کښی ليکی او په دی دفتر کښی ئی داخلوی د هر يوه دوزخی د نامه دپاره يوه بيله علامه او نښه ايښودله شی چه هغه دوزخی دی او د هغه د ليدلو څخه هر څوک پوهيږی چه پکښی خير نشته له ځينو روايتو څخه دا ښکاری چه د کافرانو ارواح په هم دغه ځای کښی وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «يعنی د هغو نومونه ليکل کيږی تر څو وروسته له مرينی هلته يوړل شی» ځينی پخوانی مفسرين وائی چه دا ځای تر اوومی ځمکی لاندی دی الله تعالیٰ اعظم برهانه په داسی خبرو ښه پوهيږی.

وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعۡتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾

افسوس هلاک خرابی یا کنده د دوزخ ده په دغی ورځی کښی دروغ ویونکیو لره هغه کسان چه دروغ وائی په ورځی د انصاف جزاء باندی. او دروغ نه ګڼی دغه (ورځ د جزاء) مګر هر یو له اندازی تیریدونکی ګنهګار.

تفسیر : هغه څوک چه د جزاء له ورځی څخه منکريږی په حقيقت کښی د الله تعالیٰ د ربوبيت او د هغه عدل، قدرت او حکمت او نورو صفاتو څخه منکريږی او هغه څوک چه د الله تعالیٰ له دی صفاتو څخه منکريږی نو هومره چه په ګناهونو کښی زړه‌ور شی لږ ده. د «معتد اثيم» يعنی له اندازی تيريدونکی ګنهګار بل بد عادت دغه دی چه:

إِذَا تُتۡلَىٰ عَلَيۡهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾

کله چه ولوستلی شی په ده باندی آیتونه (د قرآن) زمونږ نو وائی (جهلاً او عناداً چه دا) چتی (بیکاره) قصی دی د پخوانیو.

تفسير : يعني كله چه قرآن كريم او د پند خبرى آورى وائى داسى خبرى به پخوانيو خلقو هم كولى اوس هم هغه پخوانى قصى او له كاره وتلى افسانى ويلى كيږى نو مونږ له داسى قصو او افسانو څخه كله ويريدونكى يو (العياذ بالله).

كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾

نه ده داسى (لكه چه وائى منكران) بلكه زنګ اچولى دى پر زړونو د دوى هغو ګناهونو چه ؤ دوى چه كول به ئى.

تفسير : يعني څمونږ په آيتونو كښى هيڅ د شك او شبهى ځاى او موقع نشته خبره خو دا ده چه د ګناهونو د كثرت او مزاولت څخه د هغوى په زړونو باندى زنګ لويدلى دى نو ځكه د صحيحه ؤ حقائقو انعكاس په هغو كښى نه كيږى. په حديث كښى راغلى دى «كله چه سرى ګناه كوى يو تور تكى د هغه په زړه باندى پيدا كيږى كه توبه ئى وكړه نو دا تكى لرى كيږى كه نه هومره چه ګناه كوى په همغه اندازه دا تكى پلنيږى او ارتيږى تر دى چه د ده زړه تك تور شى او د حق او د باطل هيڅ فرق او تميز نشى كولى» د مكذبينو حال هم داسى وګڼه چه له ديرو شرارتونو څخه د دوى زړونه بالكل مسخ شوى دى نو ځكه په آيت او د الله تعالىٰ په خبرو او ښو باندى ملندى وهى او پرى مسخرى كوى (نعوذ بالله).

كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾

رښتيا ده چه بيشكه دوى به له (لقاء د) رب خپله په دغى ورځى (د قيامت كښى) هرومرو (خامخا) په حجاب كښى وى (نه به وينى الله)

تفسير : يعني د دى انكار او تكذيب د انجام او پاى (آخر) څخه ښائى چه بى فكره نشى هغه وقت خامخا راتلونكى دى چه په هغه كښى مؤمنين د حق سبحانه و تعالىٰ په لقاء او ليدلو سره مشرفيږى او دا بدبختان به ترى محروم او ممنوع او بى برخى پاتى كيږى.

ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هَٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّا

پس بیشکه دوی چه دی خامخا ننوتونکی دی دوزخ ته. بیا به وویل شی (دوی ته چه) دا هغه (عذاب) دی چه وئ تاسی چه هغه به مو دروغ ګڼه انکار به مو تری کوو. له سره نه ده داسی.

تفسیر : یعنی د دی بدانو او نیکانو پای (آخر) او انجام هیڅکله یو شانی نشی کیدی او الله جل جلاله ابرارو سره دغسی معامله فرمائی:

إِنَّ كِتَٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ ﴿١٨﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾

بیشکه کتاب لیکلی اعمال د ابرارو نیکانو خامخا په علیین کښی دی. او څه شي پوه کړی ته (ای محمده) چه څه دی علیین؟ یو دفتر دی لیکلی شوی (د اعمالو د ابرارو).

تفسیر : چرته چه د جنتیانو نومونه لیکلی شوی دی او د هغو یا د ښو چارو پانی سره رونی او ترتیب شوی دی پرومبی د هغو ارواح هلته بیولی کیږی بیا ئی د خپلی هستوګنی اصلی ځای ته بیائی د دی ارواحو څه علائق او اړیکی به له قبر سره هم وی. ویل کیږی چه دا ځای پر اووم اسمان دی او د مقربینو ارواح به هلته هستوګنه لری والله اعلم.

يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢١﴾

چه ګوری حاضریږی هغه ته مقربان (د الله ملائکی او نور بندګان).

تفسیر : مقربی پرښتی یا د الله تعالیٰ مقرب بندګان په خوشالی سره د مؤمنانو اعمالنامی ګوری او هلته به حاضر وی.

إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾

بیشکه ابرار نیکان خامخا په نعیم لوی نعمت د (جنت) کښی دی پر (مکللو) تختونو باندی ناست ګوری (د الله لقاء او د جنت نعماء، او تری

متلذذ کيږي يا به ګوري دوزخيانو ته)

تفسير : يعني په خورا (ډيرو) ښو پالنګونو به ناست وي او په زړه پورې د جنت ښې ننداري به کوي او د الله تعالیٰ په ليدلو سره به خپلې سترګې رڼوي او زړونه به پرې خوشالوي.

تَعۡرِفُ فِيۡ وُجُوۡهِهِمۡ نَضۡرَةَ النَّعِيۡمِ ﴿۲۴﴾

پيژنې به ته (ای کتونکيه!) په مخونو د دوی کښې تازه‌ګی د نعيم (تنعم د جنت).

تفسير : يعني د جنت له عيش او آرام څخه به د هغوی څیرې داسې ښې او تروتازه او بارونقې ښکاري چه هر ليدونکی به له لرې پرې پوهيږي چه دا کسان په خورا (ډير) عيش، هوسائی (آرام) او راحت او تنعم کښې دي.

يُسۡقَوۡنَ مِنۡ رَّحِيۡقٍ مَّخۡتُوۡمٍ ﴿۲۵﴾ خِتٰمُهٗ مِسۡكٌ ؕ

ورڅښولې شي (هغوی ته) له خالصو شرابو مهر کړيو شويو څخه　چه مهر به ئې مشک وي.

تفسير : حضرت شاه صاحب ليکي «چه په جنت کښې به د خورا (ډير) خالصو شرابو ويالی د هر چا د کور د مخه وي. خو دا خورا (ډير) ښه او نادر شراب دي چه سر به ئې تل مهر وي په جنتي مشکو سره». لکه چه په دنيا کښې مهر په لاکو يا مومو يا خاورو يا ختو يا نورو شيانو باندې لګول کيږي کله چه د هغه ځای خاوری مشک دي نو په هغو باندې دا مهر لګاوه کيږي. دا شيښه چه په لاس کښې واخيسته شي دماغ معطريږي او تر آخره پورې د خوشبوئي خورا (ډير) ښه رائحه او وږم ترې پورته کيږي.

وَفِيۡ ذٰلِكَ فَلۡيَتَنَافَسِ الۡمُتَنٰفِسُوۡنَ ﴿۲۶﴾

او په دغه (شرابو او نورو جنتي نعماؤ) باندې پس بايده دي چه رغبت وکړي رغبت کوونکي (په کولو د فضائلو او پريښودلو د رذائلو چه عجلت وکړي په حسناتو او ځان وساتي له سياتو).

تفسير : يعني د دنيا ناپاک شراب د دی وړ (لائق) نه دی چه كوم ښه سری هغه ته رغبت وكړی. هو يوائځی شراب طهور د دغی خبری لائق او وړ دی چه په هغو باندی خلق ورمات شی او يو په بل باندی د هغو په څښلو كښی وړاندی والی وكړی (اللهم ارزقنا).

وَمِزَاجُهُۥ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾

او گدون د هغه (شراب دی له اوبو د) تسنيم څخه دا (تسنيم) يوه چينه ده (په جنت كښی) چه څښی به له هغی څخه د (الله) مقربان.

تفسير : يعني مقرب خلق يوائځی د دی چينی خالص شراب څښی او نيكانو ته به د دی شرابو گد وركول كيږی چه لكه گلاب او نور په هغه شراب كښی گديږی.

إِنَّ ٱلَّذِينَ أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾

بيشكه هغه كسان چه كافران شوی دی ؤ دوی په هغو كسانو باندی چه ايمان ئی راوړی ؤ خندل به ئی (مسخری به ئی پری كولی).

تفسير : او پخپلو منځونو كښی به ئی په تمسخر او استهزاء سره داسی ويل چه د دی بی هوشانو په مغزو كښی څه يو چتی (بيكاره) خيال لويدلی دی چه د نن موجود او محسوس خوندونه او لذتونه د جنت په صباح موهومو چرتونو (خيالونو) او خيالی لذتونو باندی له لاسه وباسی (العياذ بالله).

وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾

او كله چه تيريږی منكران پر مؤمنانو باندی هغوی ته پخپلو منځونو كښی سره سترگكونه وهی (لپاره د استهزاء).

تفسير : او يو تر بله په سترگو اشارتونه كوی او د حال او قال په ژبه پخپلو منځونو كښی سره داسی وائی چه وگورئ هم دوی بی عقلان او احمقان دی چه د جنت په پور (قرض) باندی د دنيا له نغدو څخه ځان بی برخی كوی (استغفرالله).

وَإِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهِينَ ﴿٣١﴾

او کله چه وګرځي خپلو کورونو ته (نو) ګرځي دوی خوشاله (خبری جوړوونکی په سبب د تمسخر او استهزاء پر مؤمنانو باندی)

تفسير : يعني په خوش طبعي او توکو په مسلمانانو باندی ملندی وهي او په خپل عيش او عشرت باندی مفتون او مغرور شوی وائی چه ځمونږ عقيده او فکر ښه دی که نه مونږ ته دومره نعمتونه او هوسائی (آرام) ولی او له کومه رسيده.

وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَٰؤُلَاءِ لَضَالُّونَ ﴿٣٢﴾

کله چه وبه ليدل (کفارو) دغه (مؤمنان) نو ويل به ئی پخپل منځکښی چه بيشکه دغه (مؤمنان) خامخا بی لاری دی.

تفسير : او ګمراهان دی چه خامخا په زهد او رياضت کښی خپل ځانونه له لاسه وباسی او د جنت موهومو لذتونو ته په اوسنی موجوده لذتونو باندی ترجيح ورکوی او په لاحاصل او بی‌ګټی (بی فائدی) ربړو (تکليفونو) باندی د حقيقی کمالاتو نوم ايښی دی آيا دا ښکاره ګمراهی نه ده چه سړی د خپل عيش او آرام او هوسائی (راحت) او کور او کهول څخه مخ واړوی او په يوه سړی پسی رهی (روان) شی او خپل پلارنی دين پريږدی. (معاذ الله)

وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ ﴿٣٣﴾

حال دا چه نه دی ليږلی شوی (کافران) پر دغو (مؤمنانو) باندی ساتونکی څارونکی.

تفسير : چه شاهدی ووائی په هدايت او ضلالت د دوی دغه الله جل شانه واعظم برهانه فرمان او بيان دی چه دا کافران پر مسلمانانو باندی پيره‌داران نه دی مقرر شوی دا احمقان له خپلو بدو چارو څخه سترګی پټوی. او د هغوی د هر راز (قسم) حرکاتو کتنه کوی. د خپل ځان د اصلاح په فکر کښی نه لويږی او هغو کسانو ته چه په سمه لاره ځی ګمراه او احمق وائی.

فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

نو په نن (ورځ د قيامت کښی به) هغه کسان چه ايمان ئی راوړی دی په

کفارو باندی خاندی.

تفسیر : یعنی د قیامت په ورځ به مسلمانان په دی کافرانو پوری خاندی چه دا خلق څومره ناپوه ؤ چه فانی او خسیس څیز ته ئی په ښو نعمتونو او پاتی کیدونکو نفیسو شیانو باندی ترجیح ورکوله. نو اوس څنګه په دوزخ کښی پراته دی؟ او د دائمی عذاب خوند څکی؟.

عَلَى الْاَرَآئِكِ يَنْظُرُوْنَ ﴿۳۵﴾

پر مکللو تختونو باندی ناست ګوری (د الله لقاء او د جنت نعماؤ ته) او تری متلذذ کیږی یا ګوری کفارو ته چه څرنګه په عذابیږی.

تفسیر : یعنی د خپلی خوشالی او د کافرانو د بد ژوند ننداری کوی.

هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوْا يَفْعَلُوْنَ ﴿۳۶﴾ ع

بیشکه چه جزاء ورکړه شوه کفارو ته همغسی چه کول ئی (په دنیا کښی له معاصیو).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په دنیا کښی ئی پر مسلمانانو باندی خندل نن د هغوی خپل حال د خندیدو لائق او وړ دی او مسلمانان د هغو په تیرو حماقتونو باندی خاندی.

تمت سورة المطففين بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الانشقاق مكية وهى خمس وعشرون آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٨٤) تسلسلها حسب النزول (٨٣) نزلت بعد سورة «الانفطار»

د «الانشقاق» سورت مکی دی (۲۵) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (٨٤) په نزول کښی (٨٣) سورت دی

وروسته د الانفطار له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ ① وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ②

کله چه آسمان شق څیری شي وچوی او واوری ومني امر حکم د رب خپل او (دا آسمان) لائق ور دی (د هغه الله حکم منلو ته).

تفسير : یعنی کله چه د الله تعالیٰ له خوا د څیریدلو «تکوینی» حکم وشی آسمان به هغه تعمیلوی او منی ئی او آسمان د مقدور او مقهور کیدلو له پلوه د دی خبری ور (لائق) دی چه سره له دومره عظمت او رفعت او لوی والی او هسکوالی (اوچتوالی) د خپل خالق او مالک په مخ کښی غاړه کیږدی او د هغه په دی حکم منلو کښی هیڅ ونه وائی.

وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ ③

او کله چه ځمکه وغوړوله شی.

تفسير : د محشر دپاره به ځمکه د ربړ په شان جوړیږی او د هغی د مخ ګرد (تول) عمارات او غرونه او نور شیان لری کیږی تر څو په یوی مستوی سطحی باندی ګرد (تول) پخوانی او وروستنی خلق سره یو ځای او په یوه وخت کښی بی له پردی او حجاب او حائل څخه وکتی شی.

وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ④

او د باندی وغورځوی هغه چه دننه پکښی وی له مړیو او خزائنو څخه او نه خالی شی له تولو اشیاؤ نه.

تفسير : په هغی ورځی کښی ځمکه خپلی خزانی او مړی او نور اجزاء له دننه څخه د باندی غورځوی او منځ ئی له هر هغه شی څخه بالکل تشیږی چه د هغو تعلق د بندګانو له حساب او کتاب او سره وی.

وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ⑤

او واوری ومنی امر حکم د رب خپل او (دا ځمکه) لائق ور ده (د هغه الله حکم منلو ته)

تفسير : كله چه ځمكه او آسمان د هغه الله تعالىٰ د ذات او د تكويني حكم تابع او منقاد دي نو سړى ته كله ښائي چه د هغه لوى پروردګار له تشريعي حكم څخه سر وغړوي.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدۡحٗا فَمُلَٰقِيهِ ۞٦

اى انسانه بيشكه ته عمل كوونكى ئى په پوره سعى سره تر وقت د رسيدلو رب خپل ته په عمل سعى كولو سره نو ته يو ځاى كيدونكى ئى له دغه (خپل عمل او سعى سره او جزا ئى مومى خير وى كه شر).

تفسير : يعني د پروردګار په مخ كښې له رسيدلو څخه پخوا هر سړى له خپل استعداد سره سم او موافق مختلف او راز راز (قسم) ربړونه (تكليفونه) ګالي (برداشت كوى) څوک ئى په طاعت كښې زيار (محنت) ګالي (برداشت كوى) څوک ئى په سر غړولو كښې ځان سترى كوى كه د خير په لاره كښې وى يا د شر په لاره كښې هر رنګه ربړونه (تكليفونه) وباسى اخر د خپل پروردګار حضور ته ورځى او د خپلو اعمالو او چارو نتائج به ووينى.

فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ ۞٧ فَسَوۡفَ يُحَاسَبُ حِسَابٗا يَسِيرٗا ۞٨

پس هر هغه څوک چه وركړه شى كتاب عملنامه د ده په ښى لاس د ده كښى نو ژر ده چه حساب به وكړ شى له ده سره حساب آسان.

تفسير : آسان حساب دا دى چه په هره خبره باندى به تنقيدونه نه كيږى او يواځى د هغه پانى وړاندى كيږى او بى له بحث او مناقشى څخه به خوشى كيږى.

وَيَنقَلِبُ إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ مَسۡرُورٗا ۞٩

او به ګرځى اهل خپل ته (په جنت كښى) خوشاله كړى شوى.

تفسير : نه د سزا خوف وى نه د غصى ويره په ډير امن او اطمينان سره د خپلو احبابو او اقاربو او مسلمانانو وروڼو ته وررسيږى. او له دوى سره په خوښى سره مشغوليږى او له هغوى سره ګرځى.

وَاَمَّا مَنْ اُوْتِيَ كِتٰبَهٗ وَرَآءَ ظَهْرِهٖ ۝۱۰

او هر هغه څوک چه ورکړ شي کتاب عملنامه د ده وروسته تر شا د ده (په کيڼ لاس ئې).

تفسير : يعنې ورکړه شي عملنامه په کيڼ لاس کښې د شا له لورې او پرښتې نه غواړي چه د ده هغه مخ ووينې نو په دې وسيله خپل زيات نفرت او کراهت له هغه څخه ښکاره کوي. کيدې شي چه مراد ئې داسې وي چه د دوی متې به ترلې وي نو ځکه ئې عملنامې د شا له لورې ورکولې کيږي.

فَسَوْفَ يَدْعُوْا ثُبُوْرًا ۝۱۱

پس ژر به نارې کړې دې اې هلاکه (ځما راحاضر شه! دا دې وقت دې).

تفسير : يعنې د عذاب له ويرې څخه به مرگ غواړي او د خپل هلاکت آرزو او تمنا به کوي.

وَّيَصْلٰى سَعِيْرًا ۝۱۲ اِنَّهٗ كَانَ فِيْٓ اَهْلِهٖ مَسْرُوْرًا ۝۱۳

او ننه به وځي دې بل اور (د دوزخ) ته چه بيشکه ؤ دې په (دنيائې) اهل خپل کښې خوشاله (په کفر او معاصې غافل له آخرته).

تفسير : يعنې په دنيا کښې له آخرته بې فکره و د هغه عوض او رنج دا دې چه نن په سخت غم ککړ دې پرته (علاوه) له دې هغه کسان چه د دنيا د هستوگنې په وقت کښې د آخرت له ويرې ويلې کيدل هغوی نن بالکل داده او په خوښې کښې دې. منکران هلته خوښ ؤ او مسلمانان دلته خوشال دې.

اِنَّهٗ ظَنَّ اَنْ لَّنْ يَّحُوْرَ ۝۱٤

بيشکه ده به يقين کاوه په دنيا کښې داسې چه دې به له سره بيرته نه گرځې (الله ته او منکر ؤ له بعثه)

تفسیر : د ده کله داسی خیال و چه یوه ورځ به د الله تعالیٰ په مخ کښې ودریږی او د یوی ذری شمیر جواب به ورکوی نو ځکه په ګناه او شرارت کښې داسی زړه‌ور او دلیر وو. یعنی ده به په دنیا کښې ګمان کاوه چه له سره به الله تعالیٰ ته رجوع ونه کړم او قیامت نشته! نه ده داسی بلکه

بَلَىٰٓ ۚ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرًا ﴿١٥﴾

هو! دی رجوع کوی (هرومرو (خامخا) الله ته) بیشکه رب د ده دی په ده ښه پوه لیدونکی بینا.

تفسیر : یعنی له پیدا کولو ځنی تر مرګ پوری به ئی دا کتل چه د ده روح له کوم ځای څخه راغلی ده؟ او بدن ئی له څه شی څخه روغ دی؟ څه اعتقاد لری؟ عمل ئی څه دی؟ په زړه ئی څه ګرځی؟ له ژبی ئی څه وځی؟ لاسونه، پښی ہی څه کوی؟ څه ګټی؟ څه خوری؟ څه کوی؟ وروسته د هغه له مرګه د هغه روح چیری لاړ؟ د ده د بدن اجزاء په کوم کوم ځای کښې دی؟ او نوری پوښتنی. هغه الله تعالیٰ چه د سری له احوالو څخه په دی اندازه خبر او د هر څیز په ګردو (تولو) خیرو او کلی او جزئی احوالو باندی پوه دی نو آیا څه ګمان کاوه شی چه هغه به دی هم داسی مهمل او معطل پریږدی؟ ضرور دی چه د هغه د اعمالو نتیجی او ثمری به ورښکاره کړی.

فَلَآ أُقْسِمُ بِٱلشَّفَقِ ﴿١٦﴾ وَٱلَّيْلِ وَمَا وَسَقَ ﴿١٧﴾

پس قسم خورم په شفق سپینوالی د عشاء پس له سوروالی د ماښام او په شپه او په هغو (څیزونو) چه جمع کړی وی (شپی هغه په تیارو خپلو کښې)

تفسیر : یعنی سری او نور ساکښان (جاندار) چه د ورځی له مخی د معاش په تلاش کښې د باندی ګرځی او هر چیری په خپلو چارو کښې بوخت دی د شپی له لوری تول سره یو ځای کیږی او هر یو په خپلو ځایونو کښې سره تولیږی.

وَٱلْقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ ﴿١٨﴾

او (قسم خورم) په سپوږمی کله چه پوره کامل شی.

تفسیر : یعنی د څوارلسمی شپی سپوږمی چه د خپل کمال حد ته رسیدلی وی. (او جواب د

پاس قسمونو دا دی چه:)

لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ﴿١٩﴾

خامخا سواره به شئ وبه رسیږی تاسی ای خلقو یو حال ته وروسته له بل حال نه.

تفسیر : یعنی د دنیا په ژوندون کښی له مختلفو دورو څخه په تدریج سره تیر شوی په پای (آخر) کښی د مرګ پوړ (زینه) ده، بیا د برزخ عالم دی، وروسته قیامت، الله تعالیٰ پوهیږی چه په قیامت کښی د څه څه احوال ولیدل؟ او د څه څه مراتبو پریکول درجه په درجه په مخ کښی دی؟ لکه چه د شپی په اوله برخه کښی تر څو چه شفق وی یو شانته سره او سپینه رڼا وی نو دا رڼا فی الحقیقت او په رښتیا سره وی چه د لمر د پاتی شوی اثرات او اغیزی نښی دی چه پس له ورکیدلو د هغی د ظلمت بله دوره شروع کیږی چه هر شی په کښی پټیږی. په شپه کښی سپوږمی هم راخیژی چه درجه په درجه د هغی رڼا زیاتیږی، کمیږی او په څوارلسمی شپی کښی د پوره سپوږمی رڼا هغه توره تیاره فضاء رڼوی، ګواکی د انسانی احوال طبقات هم د شپی مختلفو کیفیاتو ته ورته او ورسره مشابه دی والله اعلم.

فَمَا لَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

پس څه دی دغو (انسانانو ته) چه ایمان نه راوړی.

تفسیر : چه وروسته له مرګه دوی د الله تعالیٰ په طرف رجوع کوی او هم یو سخت منزل په مخ کښی دی چه هغه ته کافی توښه په کار ده.

وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ ﴿٢١﴾ السجدة

او کله چه ولوست شی په دوی باندی قرآن نو غاړه نه ږدی سجده نه کوی (دپاره د لوستلو ئی).

تفسیر : که د هغوی عقل پخپله دا حالات نشو موندلی نو لازم و چه د قرآن کریم له بیان څخه ئی ګټه (فائده) اخیستلی خو پرته (علاوه) له دی د دوی حال دا دی چه د قرآن معجز بیان اوری خو هیڅ د هغه په مخ کښی د عاجزی او تذلل اظهار نه کوی تر دی چه مسلمانان د پاک

الله تعالیٰ دا آیات اوری سجده کوی هغوی د هم دی تشی سجدی توفیق هم نه لری.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ ﴿٢٢﴾ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ ﴿٢٣﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی په الله دروغ ګنی (قرآن). او الله ته ښه معلوم دی هغه څه چه دوی ئی پټوی په زړه کښی ئی ساتی (له کفر او نفاق).

تفسیر : یعنی یواځی دا خبره نه ده چه هغوی د الله تعالیٰ آیتونه آوری او سجده نه کوی او انقیاد او تذلل ته غاړه نه ږدی بلکه زیات له دی نه د هغو آیتونو تکذیب پخپلو ژبو سره هم کوی او د دوی له زړونو څخه چه په هغه کښی د تکذیب، انکار، بغض، عناد او د حق د دښمنی دیرئ پرتی دی الله تعالیٰ ښه خبر دی

فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٤﴾

پس بشارت زیری ورکړه دوی ته په عذاب دردناک سره (په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی زیری وکړئ په هغو باندی څه شی چه هغوی ګتی د هغی نتیجه او میوه به هرومرو (خامخا) هغوی ته رسیږی او د هغوی دا کوششونه او زیارونه به هیڅ نه ابته (خراب) کیږی او خامخا هغوی ته جزاء وررسیږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

مګر خو هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) هغوی ته دی اجر ثواب بی نهایته چه خلاصی او کمی نه لری.

تفسیر : چه هیڅ کله پای (آخر) ته نه رسیږی او تل دائم او قائم او لا ینقطع دی.

تمت سورة الانشقاق بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة البروج مكية وهى اثنتان وعشرون آية و فيها ركوع واحد. رقم تلاوتها (٨٥) تسلسلها حسب النزول (٢٧) نزلت بعد سورة الشمس

د «البروج» سورت مكى دى (٢٢) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښې (٨٥) په نزول كښې (٢٧) سورت دى

وروسته د «الشمس» له سورته نازل شوى دى

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الْبُرُوْجِ ﴿١﴾

قسم په آسمان چه خاوند د برجونو دى.

تفسير : له برجونو څخه مراد هغه دولس برجونه دى چه په يوه كال كښې لمر په هغو كښې گرځي يا د آسمانى قلعې برجونه او برخې دى چه پرښتې پيرى په كښې كوى يا هغه لوى ستورى دى چه په ليدلو سره هم په آسمان كښې ښكارى والله اعلم.

وَالْيَوْمِ الْمَوْعُوْدِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَّمَشْهُوْدٍ ﴿٣﴾

او (قسم دى) په هغى ورځې وعدى كړى شوى (چه د قيامت ورځ ده) او (قسم دى) په هغى ورځې چه حاضريږى (چه ورځ د جمعې ده) او په هغى ورځې چه هغى ته ورحاضريږى (خلق چه ورځ د عرفى ده).

تفسير : خلق په گردو (تولو) ښارونو كښې حاضريږى د جمعې په ورځ او د گردى (تولى) دنيا خلق سره يو ځاى توليږى د عرفى په ورځ حج ته نو ځكه په روايتونو كښې راغلى چه (شاهد) د جمعې ورځ ده او (مشهود) د عرفى. برسيره پر دى د شاهد او د مشهود په تفسير كښې ډيرى خبرى دى خو اوفق بالروايات هم دا خبره ده والله اعلم.

تنبيه : د قرآنى قسمونو په نسبت مو د القيامة د سورت په شروع كښې څه ليكلى دى ښائى هغه په هر ځاى كښې په زړه ولرئ او له دى قسمونو څخه د قسم د جواب مناسبت دا دى چه د دى گردو (تولو) څخه دا ښكارى چه الله تعالىٰ مالك د امكنه ؤ او ازمنه ؤ دى او د داسى مالك‌الكل له حكم څخه پرته (علاوه) كار كوونكى د لعن او عقوبت مستحق او ور (لائق) دى. او

جواب د قسم محذوف دی لکه چه پری دغه راتلونکی آیت دلالت کوی چه:

قُتِلَ اَصْحٰبُ الْاُخْدُوْدِ ۙ﴿۴﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُوْدِ ۙ﴿۵﴾

وژلی شوی دی خاوندان د کندی د خندقونو د اور (په ځمکه کښی) چه خاوند د بلیدلو وه (په ګوګړو او په ډیرو لرګیو او په سړیو سره).

تفسیر : یعنی مغضوب او ملعون شول هغه خلق چه لوی لوی خندقونه ئی کنستلی او له اوره ئی ډک کړی او ډیر لرګی ئی پکښی واچول او ښه ئی سره کړل. د (اصحاب الاخدود) څخه مراد څوک دی؟ مفسرین څو واقعات وائی خو هغه قصه چه په صحیح مسلم، جامع ترمذی، مسند احمد او نورو کښی یاده شوی ده لنده ئی دا ده چه په پخوانیو پیړیو کښی کوم کافر باچا وو. چه له هغه سره یو کوډګر (ساحر) و کله چه د کوډګر مرګ نژدی شو، له باچا څخه ئی غوښتنه وکړه، چه یو هښیار او پوه هلک دی ماته راکړ شی چه زه دا خپل علم ورزده کړم او وروسته له ما څخه دا علم له لاسه ونه ځی یو هلک د دی کار دپاره وټاکل (مقرر) شو چی هره ورځ به ئی د هغه کوډګر څخه سحر او کوډی زده کولی. د ده په لاره کښی یو عیسائی راهب وو چه د هغی پیړی په اعتبار د هغه دین حق و دغه هلک له هغه سره هم خپل تګ راتګ شروع کړ او په پټه ئی د هغه راهب دین ومانه او د هغه د فیض او کرامت له برکته د ولایت او کرامت خاوند شو یوه ورځ دی هلک ولیدل چه یو ځیروونکی ځناور لکه ځمری یا پړانګ او نور لاره نیولی او خلقو ته ئی زیاته ویره او پریشانی ورواړاندی کړی ده. هغه یوه تیږه (ګټه) په لاس کښی واخیسته او دعا ئی وکړه «ای الله! که د راهب دین حق وی نو ځما په دی ډبره دا ځناور مړ کړی» دا ئی وویل او تیږه (ګټه) ئی ورو‌غورځوله چه د هغی له اغیزی او اثر هغه ځناور له کاره ووت په خلقو کښی یو لوی شورماشور جوړ شو چه دغه هلک ډیر علم لری یوه پړانده چه دا انګاځه او آوازه واوریده ورځنی وئی غوښتل چه «ځما سترګی رارنی کړه!» هلک وویل «کوونکی زه نه یم هغه ځمونږ الله تعالیٰ دی که ته هغه منی او کفر پرېږدی نو دعا درته کوم هیله (امید) شته چه ستا سترګی رنی شی» لکه چه هم داسی هم وشوه. ورو ورو دا خبری ګردی (تولی) باچا ته ورسیدلی. باچا ورته په قهر شو هغه هلک راهب او ړوند ئی وغوښتل او وروسته له څه خبرو او اترو څخه ئی راهب او ړوند سره ووژل د هلک په نسبت ئی امر ورکړ چه هغه دی له یوه لوړ (اوچت) غره څخه په رغړولو سره وواژه شی» خو د الله تعالیٰ په قدرت هغه کسانو چه دا هلک ئی د ځان سره پر غره باندی خیژولی ؤ هغوی پخپله له غره څخه ورغړیدل او دا هلک روغ رمټ بیرته راغی. بیا باچا امر ورکړ چه «هغه دی په سین کښی ډوب کړ شی!» هلته هم دا پیښه ورواړاندی شوه او هغه ګرد (تول) سری چه له ده سره تللی ؤ تول په سیند کښی ډوب شول او دی جوړ او روغ بیرته راوګرځید په پای (آخر) کښی هلک باچا ته وویل زه د

ځان د وژلو چل دروښیم تاسی ګرد (تول) سری په یوه میدان کښی سره تول کری. د هغوی پر مخ کښی ما یو غرغره باندی وځروی. او د دی لفظ په ویلو سره پر ما باندی غشی ولی «بسم الله رب الغلام» د هغه الله په نامه چه د دی هلک رب او پالونکی دی کله چه باچا داسی وکړه او هغه هلک د خپل رب تر نامه ځار او مړ شو او خلقو دا عجیبه واقعه ولیدله تولو وویل (آمنا برب الغلام، ایمان مو راووړ د دی هلک په رب او پالونکی باندی) نو وزیرانو باچا ته وویل «وګورئ چه د هغی خبری په سبب چه دا ګرد (تولی) چاری وشوی اخر ته هغه پیښه شوه. ړومبی به یو دوو سړیو ایمان راووړ اوس خورا (ډیر) ډیر خلق مؤمنان شول» باچا زیات په قهر شو او د ډیرو لویو او ژورو خندقونو د کنستلو امر ئی ورکړ او هغه ئی بنه له اوره څخه ډک کړل او اعلان ئی وکړ «هر څوک چه ایمان لری او د خپل ایمان څخه لاس نه وباسی په هم دی کندو کښی دی وغورځاوه شی!» تر دی چه ډیر سری په اور کښی وغورځول شول خو هیڅ یوه هم د خپل ایمان څخه لاس وانه خیست یوه ایمان داره ښځه راوستله شوه چه په تی پوری ئی یو ماشوم وو او ګمان کیده چه ښائی دا د خپل کوچنی (ماشوم) له ویری ځان په اور کښی ونه غورځوی. خو د الله تعالیٰ په امر کوچنی (ماشوم) داسی ورغږ کړ «أمّاه اصبری فإنک علی الحق، مورکی! صبر کړه چه ته په حق باندی ئی!»

إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۝٦ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۝٧

کله چه دوی په (غاړو) د اور ناست ؤ او دوی په هغه چه کول به ئی په مؤمنانو باندی حاضر ؤ (او پخپلو سترګو ئی کتلی).

تفسیر : یعنی باچا له خپلو وزیرانو او مشرانو سره یو ځای د خندقونو په شاؤ خواؤ کښی ناست ؤ. او په ډیره بی رحمی او غټ زړه سره ئی د مؤمنانو د سوځولو ننداری کولی او د دی بدبختانو هیڅ زړه په دوی باندی نه خوږیده.

وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَن يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ۝٨ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ۝٩

او عیب ئی نه لیده له هغو (مسلمانانو) څخه مګر دا چه ایمان لرونکی ؤ په الله ډیر غالب قوی ډیر ستایلی شوی باندی هغه (الله) چه خاص ده لره ده باچائی کامل سلطنت د آسمانونو او د ځمکی (سره له آسمانونو او ځمکی ملکاً خلقاً و عبیداً) او الله په هر شی باندی شاهد دی.

تفسیر : یعنی د دی مؤمنانو قصور پرته (علاوه) له دی بل کوم شی نه ؤ چه هغوی به د کفر له ظلمت او تیارو څخه وتل او پر یوه لوی او د هر راز (قسم) ستاینی (صفت) وړ (لائق) الله تعالیٰ باندی به ئی ایمان راوړ چه سلطنت او باچائی ئی پر آسمان او ځمکه او پر هر شی باندی ده او په هر کوچنی (ماشوم) او لوی او ذری ذری باندی پوه او باخبر دی کله چه د الله تعالیٰ داسی بندګان یواځی په دی ګناه باندی چه هغوی ولی د یوه وحده لا شریک عبادت کوی په اور کښی سوځوی نو آیا دا ګمان کاوه شی چه داسی ظلم او ستم به بی بدل او انتقام پاتی کیږی او قهار الله به داسی ظالمان پخپل سخت قهر او غضب نه اخته کوی؟ حضرت شاه صاحب لیکی «کله چه د الله تعالیٰ قهر نازل شو همغه اور خور شو او هغه باچا ئی سره له وزیرانو او مشرانو او کور کهول وسوځاوه» خو په صحیحه ؤ روایتونو کښی د دی خبری ذکر نشته. والله سبحانه و تعالیٰ اعلم.

إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾

بیشکه هغه کسان چه په فتنه کښی غورځولی وی ضرر ئی رسولی وی ایمان لرونکیو سړیو ته او ایمان لرونکیو ښځو ته بیا ئی توبه نه وی ایستلی (او نه وی ګرځیدلی له کفره) نو دوی ته دی (په آخرت کښی) عذاب د دوزخ او دی دوی ته عذاب د اور سوځوونکی.

تفسیر : یعنی په اصحاب‌الاخدود پوری منحصر نه دی هغه سری چه داسی زیار (کوشش) کوی چه مؤمنان د الله تعالیٰ له لاری څخه ګرځوی لکه چه د مکی کفار ئی کوی او بیا له دی خپلو ناوړو حرکتونو څخه نه تائب کیږی هغوی ته هم د دوزخ داسی عذاب تیار دی چه په هغه کښی به ډیر زیات تکلیفونه وی او زیات تکلیف به په داسی سوځولو کښی وی چه د دوزخی زړه او وجود پکښی سوځی.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) شته دوی ته جنتونه چه بهیږی له لاندی د (ونو او مانو د) هغو (څلور قسمه) ویالی دا نجات دی مراد موندل لوی.

تفسیر : یعنی د دی ځای له تکلیفونو څخه نه ویریږی وروستنی او لوی بری هغو لره دی چه د هغو په مخ کښی د دی ځای عیش او تکلیف دواړه هیڅ دی.

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾

بیشکه نیول د رب ستا خامخا ډیر سخت دی.

تفسیر : نو ځکه ظالمان او مجرمان نیسی او خورا (ډیر) سختی سزاوی هغوی ته ورکوی.

إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾

بیشکه هم دغه (الله) دی ظاهروونکی (د بطش خپل په کفارو) اول ځلی او بیا ظاهروونکی دی (د بطش خپل په کفارو) دوهم ځلی په (اخرت کښی یا) بیشکه هم دغه (الله) دی پیدا کوونکی اول ځلی (له نطفی نه) او بیا ئی راګرځوونکی دی (دوهم ځلی) پس له مرګه.

تفسیر : یعنی اول ځلی د دنیا عذاب او دوهم ځلی د اخرت ربړ (تکلیف) (کذا فی الموضح). یا ئی دا مطلب دی چه هغه اول ځلی سړی پیدا کوی او دوهم ځلی وروسته له مړینی به ئی هم هم هغه بیا پیدا کوی نو مجرمان دی نه تیروځی چه هر کله چه ځمونږ په مړینی سره نوم او نښی ورکی شی بیا نو مونږ څرنګه ژوندی کیږو.

وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾

او هم دی دی ښه ښونکی (د ګنهګارو مؤمنانو) محبت کوونکی (له مؤمنانو سره).

تفسیر : یعنی سره د ده د قهاری او کلک نیولو له صفته د هغه د بخشش او د مهربانئ هم هیڅ اندازه نشته دی د حکم منونکیو بندګانو خطاوی او ګناهونه ښی او د دوی عیبونه پټوی

او په راز راز (قسم قسم) لطف او کرم او عنایت او شفقت سره ئی پالی.

ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾

خالق مالک د عرش دی لوی دی (په ذات او صفات خپلو کښی) ډیر ښه کوونکی دی د هر هغه شي چه اراده ئی وفرمائی.

تفسیر : یعنی سم له خپل علم او حکمت سره د هر شی کول چه وغواړی ژر تر ژره هغه کوی هیچا لره حق نشته چه د هغه د چاری مخه ونیسی په هر حال بندګانو ته نه ښائی چه د هغه په انعام او اکرام باندی مغرور شی او نه ئی له انتقام څخه بی خوفه او بی پروا اوسی بلکه ښائی تل د هغه د جلال او جمال صفتونه دواړه تر سترګو لاندی ولری او په زړه کښی سره له ویری ورته هیلمن (ارزومند) هم وی او سره له امیده او هیلی او رجاء خوف او ویره هم ورځنی ولری.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾

آیا راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د (هغو) لښکرو چه فرعونیان او ثمودیان دی.

تفسیر : تر یوه مدت پوری د انعام وروسته د هغو فرعونیانو او ثمودیانو په مخ کښی وپرانستل شول او له هری خوا هغوی ته نعمتونه وروړسیدل بیا د هغوی د کفر او طغیان له سببه ډیر سخت کسات او انتقام له هغوی څخه واخیست شو.

بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾

بلکه هغه کسان چه کافران شوی دی (له قومه د تا) په دروغجنولو کښی دی (د تا عناداً او نه اخلی عبرت له پخوانیو څخه).

تفسیر : یعنی کفار له دی خبری څخه څه عبرت او پند نه اخلی او د الله تعالیٰ له عذابه هیڅ نه ویریږی برسیره پر دی دا ګردی (تولی) خبری او پاک قرآن دروغ ګڼی او تل په هم دغو دروغو پسی ګرځی.

وَّاللّٰهُ مِنۡ وَّرَآئِهِمۡ مُّحِيۡطٌ ۟ۚ ﴿۲۰﴾

او الله په هر لوری د دی احاطه کوونکی دی (په علم او قدرت خپل سره نو تری نشی خلاصیدی هیڅ کله)

تفسیر : یعنی له دی دروغ گڼلو څخه هیڅ یوه گټه (فائده) هغوی ته نه رسیږی خو د دی دروغ بللو هیداد (جزاء) هرومرو دوی ته رسیږی. دوی د الله تعالیٰ له واک (اختیار) او قبضی څخه هیڅ چیری نشی وتلی. او نه له سزا څخه ئی خپل ځانونه ژغورلی (ساتلی) شی.

بَلۡ هُوَ قُرۡاٰنٌ مَّجِيۡدٌ ۟ۙ ﴿۲۱﴾

بلکه دا قرآن دی شانداره لوی (لفظاً معناً اعجازاً په تولو کتابونو کښی نه ده داسی لکه چه گمان کوی کافران چه قرآن سحر شعر یا کهانت دی).

تفسیر : یعنی د پاک قرآن دروغ بلل پوره حماقت دی قرآن مجید داسی یو شی نه دی چه د دروغ بللو وړ (لائق) وی یا د څو تنو ناپوهانو او احمقانو په دروغ گڼلو سره د هغه په لوئی او سترتوب کښی به څه نقصان او لږوالی پیښ شی.

فِیۡ لَوۡحٍ مَّحۡفُوۡظٍ ۟ ﴿۲۲﴾

لیکلی شوی دی په لوح محفوظ کښی.

تفسیر : په داسی یو ځای کښی چه هلته د هیڅ ډول (طریقه) تغیر او تبدیل او لاس وهلو هیله (امید) نشته او له هغه ځایه په ډیر حفاظت او اهتمام سره صاحب د وحی ته وررساوه شی لکه چه د (الجن) په دوهمه رکوع کښی داسی یو آیت لولو ﴿ فَاِنَّهٗ يَسۡلُكُ مِنۡۢ بَيۡنِ يَدَيۡهِ وَمِنۡ خَلۡفِهٖ رَصَدًا ﴾ او دلته هم د قدرت له لوری د ده د حفاظت او ساتنی دپاره داسی وسائل او سامان شته چه په هغه کښی هیڅ یو قوت او طاقت هیڅ یوه رخنه (نقصان) او کندو نشی کولی.

تمت سورة البروج فلله الحمد والمنة

سورة الطارق مكية وهی سبع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸٦) تسلسلها حسب النزول (۳٦) نزلت بعد سورة «البلد»
د «الطارق» سورت مکی دی (۱۷) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۸٦) په نزول کښې (۳٦) سورت دی.
وروسته د «البلد» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالسَّمَآءِ وَالطَّارِقِ ﴿۱﴾ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الطَّارِقُ ﴿۲﴾ النَّجْمُ الثَّاقِبُ ﴿۳﴾ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ ﴿۴﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَ ﴿۵﴾

قسم دی په آسمان او په راتلونکی د شپې او څه پوه کړی ته چه څه دی تلونکی د شپې ستوری ځلیدونکی دی چه نه دی هیڅ نفس مګر په هغه باندی څارونکی ساتونکی شته. نو ودی ګوری انسان چه (اصلاً) له څه شی څخه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : یعنی له انسانانو سره پرښتی اوسیږی چه هغوی له بلاؤ څخه ژغوری (محفوظوی) یا ئی عمل لیکی (موضح القرآن) او په قسم کښې ښائی دی لوری ته اشاره وی هغه ځوک چه په آسمان کښې ستوری ساتی نو په ځمکه کښې ستاسو د چارو ساتنه هغه ته کوم ګران کار نه دی همغسی چه په آسمان کښې ستوری محفوظ دی او د هغو ښه ښکاریدل په شپه کښې وی هم داسی ګردی (تولی) چاری په اعمالنامو کښې اوس هم محفوظی دی مګر د هغوی ظهور خاص په قیامت کښې کیږی کله چه خبره داسی ده نو انسان لره ښائی چه تل د قیامت په فکر کښې وی که د ده یقین په قیامت باندی نه راځی او هغه مستبعد ګڼی نو ښه غور او فکر دی وکړی چه پخپله دغه انسان له کوم شی څخه پیدا شوی دی (فرمائی الله اعظم برهانه چه).

خُلِقَ مِنْ مَّآءٍ دَافِقٍ ﴿۶﴾

پیدا کړی شوی دی (انسان) له اوبو توپ وهونکیو څخه (په رحم کښې).

تفسیر : یعنی له منیو څخه چه توپ وهلی وځی یا له هسی اوبو څخه چه تولی کړی شوی وی

په رحم کښې.

يَّخْرُجُ مِنْۢ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَآئِبِ ۝

هسې اوبه چه راوځي له منځه د شاؤ (د سړيو) او له هډوکيو د سينو (د ښځو) څخه .

تفسير : وائي چه د نارينه ؤ منې د دوی له شاګانو څخه او د ښځو منې د هغو له تترو (سينو) څخه راوځي ځينې عالمان وائي چه شا او تتر له ګرد (تول) بدن څخه کنايه ده يعنې منې د نارينه وی که د ښځې د دوی له ګرد (تول) بدن ځنې پيدا کيږي او بيا په ځغرد (تيزی) تری جلا (جدا) شي. په دی کنايه کښې د «صلب» او «ترائب» تخصيص ښائي د دی لپاره وی چه د منيو د مادی په حصول کښې رئيسه اعضاء (قلب، دماغ، کبد) يو خاص دخل لري چه د دوی له منځه د قلب او کبد تعلق او تلبس له «ترائب» سره زيات دی او د دماغ تعلق د نخاع (حرام مغز) په وسيله له «صلب» سره ښکاره دی والله اعلم.

إِنَّهُۥ عَلَىٰ رَجْعِهِۦ لَقَادِرٌ ۝

بيشکه دغه (الله) په بيا بيرته ژوندی ګرځولو د هغه (انسان) خامخا توانا قادر دی.

تفسير : يعنې تر مړينې وروسته مو بيا الله تعالیٰ ژوندی راولي (موضح القرآن) حاصل ئې دا چه له نطفې څخه د انسان جوړول د هغه د دوهم ځلې د بيا ژوندی کولو څخه څه زيات عجيبه نه ده کله چه دا عجيب امر د هغه له قدرت کيدی شي نو جائز نه دی تر هغه د يوه لږ عجيب څيز له وقوع څخه انکار وکړ شي بلکه خامخا بيا ئې هم پيدا کولی شي.

يَوْمَ تُبْلَى السَّرَآئِرُ ۝

په هغې ورځې کښې چه ښکارولی به شي (پکښې) پټ څيزونه.

تفسير : يعنې ګردی (تولی) هغه پټې خبری چه د دوی په زړونو کښې وی ښکاريږی او د هيڅ يو جرم اخفاء به ممکنه نه وی.

فَمَا لَهٗ مِنۡ قُوَّةٍ وَّلَا نَاصِرٍ ﴿۱۰﴾

نو نه به وی دغه (انسان) ته هیڅ قوت زور (چه ځان پری خلاص کړی له عذابه (او نه هیڅ ناصر مدد کوونکی (چه تری دفع کړی بلا)

تفسیر : په دی وقت کښی به نه مجرم د خپل زور او قوت په مرسته (مدد) خپله مدافعه کولی شی نه به ئی څوک حمایت او ملګرتوب وکړی شی چه دی له سزا څخه وژغوری (بچ کړی).

وَالسَّمَآءِ ذَاتِ الرَّجۡعِ ﴿۱۱﴾

قسم دی په آسمان خاوند د بیرته ګرځیدلو (چورلیدلو).

تفسیر : یا قسم دی په وریځی باندی چه خاونده د باران ده یا په آسمان او وربښت راوروونکی باندی.

وَالۡاَرۡضِ ذَاتِ الصَّدۡعِ ﴿۱۲﴾

او (قسم دی) په ځمکه خاونده د چاودلو (د سوری چه تری راوځی اوبه او ګیاه او نور).

تفسیر : یعنی د ځمکی له چاودلو څخه ونی وابنه شینکی او نور د باندی راوځی. او جواب د قسم دا دی:

اِنَّهٗ لَقَوۡلٌ فَصۡلٌ ﴿۱۳﴾ وَّمَا هُوَ بِالۡهَزۡلِ ﴿۱۴﴾

چه بیشکه دا قرآن خامخا وینا ده بیلوونکی (د حق او باطل) او نه دی دغه (قرآن) لوبی عبثی خبری مزاح توکی.

تفسیر : یعنی هغه خبری چه قرآن ئی د معاد په نسبت کوی د لوبو او د توکو خبری او د خندلو وړ (لائق) اتری نه دی بلکه د حق او د باطل او دروغو او رښتیا پری کړه او فیصله ده او بیشکه دغه یوه رښتیا خبره او یوه پای (آخر) ته رسیدلی معامله ده چه هرومرو (خامخا) راتلونکی ده.

تنبیه : له دی مضمون سره د قسم مناسبت داسی دی چه قرآن کریم له آسمان څخه راځی. او په هغه چا کښی چه قابلیت وی هغه ډک او مالامال کوی همغسی چه باران له آسمانه راځی او ځمکه ښه زرغونه او ګتوره کوی. په قیامت کښی هم یو غیبی باران کیږی چه له هغه څخه به مړی ژوندی کیږی لکه چه دلته د باران د اوبو له توئیدلو څخه مړه او ویجاړه وچه کلکه ځمکه زرغونیږی او هر یو شی ئی د ننداری وړ (لائق) ګرځی.

إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْدًا ﴿١٥﴾ وَأَكِيدُ كَيْدًا ﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْدًا ﴿١٧﴾

بیشکه دوی کید چل کوی د چل کولو سره او وربه کړم زه هم د کید خپل سزا (دوی ته) سزا ورکول پس مهلت ورکړه کافرانو ته مهلت ورکړه دوی ته لږ (مدت).

تفسیر : یعنی کید، مکر، چل او فریب دروغ او درغلی کوی او د خلقو په زړونو کښی شبهی او شکوک وراچوی او په هر کیدونکی تدبیر سره غواړی چه د حق او حقیقت د ښکاریدلو او خورولو مخه ونیسی خو ځما لطیف تدبیر هم چه هغوی ئی نشی احساسولی په پټه خپل کار کوی چه د هغوی ټول مکر او کید خراب او ویجاړ شی او د هغوی ټول چل او درغلی د هغوی په لوری وروګرځی نو اوس ته پخپله فکر وکړه چه د الله تعالیٰ د تدبیر په مقابل کښی د بل چالاکی او مکاری کار نشی کولی نو خامخا دا خلق پاتی ناکام خائب او خاسر کیږی نو ځکه مناسب دا دی چه تاسی د هغو په سزا ورکولو کښی تلوار ونه کړی. او د دوی له شنیعه او قبیحه حرکاتو څخه خپه نشئ دوی ته سزا ورنه کړی او ښیره مه کوئ بلکه هغوی ته د څو ورځو له مخی تال او مهلت ورکړئ او بیا ګورئ چه د دوی نتیجه څه کیږی. (وکان ذلک قبل الامر بالقتال).

تمت سورة الطارق بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الاعلیٰ مکیة وهی تسع عشرة آیة وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۸۷) تسلسلها حسب النزول (۸)

نزلت بعد سورة «التکویر»

د «الاعلیٰ» سورت مکی دی (۱۹) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۷) په نزول کښی (۸)

سورت دی وروسته د «التکویر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلَى ﴿١﴾

پاکی بیان کړه د نامه د رب خپل چه (له تولو څخه) ډیر لوی او ښه غالب دی.

تفسیر : په حدیث کښی راغلی دی «کله چه دا آیت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (اجعلوها فی سجودکم، دا پخپلو سجدو کښی ووایئ!) نو ځکه مونږ او ګرد (تول) مسلمانان پخپلو سجدو کښی « سبحان ربی الاعلیٰ» وایو خدایه شکر».

الَّذِي خَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٢﴾

هغه (رب) چه پیدا کړل (تول اشیاء) نو اجزاء اعضاء ئی برابر او بی نقصانه کړل).

تفسیر : یعنی هر هغه څیز چه جوړ کړی ئی دی پوره له حکمت سره دی او ښه ئی جوړ کړی دی د خواصو او صفاتو په اعتبار او د هغو ګتو (فائدو) لامله (له وجی) چه له هغه شی څخه مقصود دی د هغه پیدائش ئی په درجه د کمال سره رسولی دی. او داسی معتدل مزاج ئی ورښلی دی چه په هغه باندی ګرد (تول) په زړه پوری منافع او فوائد مرتب کیدی شی.

وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدٰى ﴿٣﴾

او هغه (رب) چه اندازه ئی کړل (خیر او شر د هغوی) نو لاره ئی وروښوده (په طریقه د کسب سره).

تفسیر : حضرت شاه عبدالقادر رحمة الله علیه لیکی «یعنی اول ئی تقدیر ولیکه بیا ئی سم له هغه سره دنیا ته راوست ګواکی دنیا ته ئی د راتلو لاره وروښوده». حضرت شاه عبدالعزیز رحمة

الله علیه لیکی «د هر سړی دپاره ئی د کمال یوه اندازه تاکلی (مقرر کړی) ده او بیا ئی هغه ته د هغه د کمال د حاصلولو لاره وربښوولی ده» په دی کښی نوری خبری هم شته چه مونږ د هغو په لیکلو سره خپلی دا خبری نه اوږدوو.

وَالَّذِیٓ اَخۡرَجَ الۡمَرۡعٰی ۝۴ فَجَعَلَهٗ غُثَآءً اَحۡوٰی ۝۵

او هغه (رب) چه را ایستلی ئی ده تازه ګیا له ځمکی ځخه پس وئی ګرځوله هغه (شنه ګیاه) وچه توره.

تفسیر : یعنی ړومبی تکه شنه واښه او ورشو په ځمکه کښی پیدا کوی بیا ورو ورو هغه وچ او توروی چه له هغو وچو وښو ځخه هم حیواناتو ته خوراک ورکاوه کیږی او هم هغوی ته تر دیر مدت پوری ذخیره کاوه شی تر دی چه وچ کښتونه (فصلونه) هم وروسته له ریبلو ځخه په کار راځی.

سَنُقۡرِئُكَ فَلَا تَنۡسٰۤی ۝۶ اِلَّا مَا شَآءَ اللّٰهُ ؕ

ژر ده چه وبه لولو مونږ (په ژبه د جبریل) په تا باندی (قرآن ای محمده !) بیا به ئی ته نه هیروی مګر هغه چه اراده وفرمائی الله (د هیرولو ئی له تانه په منسوخ کیدلو).

تفسیر : یعنی لکه چه مونږ پخپل تربیت سره هر ځیز په تدریج د هغه د مطلوب کمال ته رسولی دی په تا باندی به هم ورو ورو کامل قرآن لولو او داسی به ئی در په یاد کړو چه د هغه هیڅ یوه برخه در ځخه هیره نشی پرته (علاوه) له هغو آیتونو ځنی چه د هغو بالکل هیرول مقصود وی چه دا هم یو راز (قسم) نسخ ده.

اِنَّهٗ یَعۡلَمُ الۡجَهۡرَ وَمَا یَخۡفٰی ۝۷

بیشکه دغه (الله) ته معلوم دی (هغه ځه قول فعل چه دی) ښکاره او هغه ځه چه پټ دی (یعنی ټول شیان).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ ته ستاسی پټ استعدادونه او ښکاره اعمال او احوال ټول ښه معلوم دی او سم له هغو سره به له تاسی سره معامله کوی او هم دا شبهه ونه کړه شی چه هغه آیتونه چه یو

ځلی نازل شوی دی نو بیا د هغو منسوخول او هیرول څه معنیٰ لری؟ د هغه په حکمت باندی احاطه کول د الله تعالیٰ کار دی چه په تولو پتو او ښکاره ؤ خبرو باندی پوهیږی هغه ته معلوم دی چه کوم څیز لره ښائی چه تل پاتی وی؟ او کوم یو د دی وړ (لائق) دی چه د یو مخصوص مدت څخه وروسته پورته کړی شی ځکه چه اوس د هغه پاتی کیدل ضروری نه دی.

وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٨﴾

او آسانوو د تا دپاره د شریعت آسانی (یا یادول د وحی یا توفیق درکوو تاته دپاره د آسانی لاری د شریعت).

تفسیر : یعنی د وحی یاد لرل به آسانیږی او د الله تعالیٰ د معرفت او عبادت او د مملکت او ملت د سیاست ګردی (تولی) چاری به در اسانی کړی شی او ستا د بریالیتوب (کامیابی) له لاری څخه به ګرد (تول) مشکلات لری کړل شی.

فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴿٩﴾

پس ذکر پند ورکړه ته (ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) په تحقیق فائده رسوی ذکر پند مؤمنانو ته (یا پس پند ورکړه ته ای محمده!) که فائده رسوی ذکر پند (که فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی کله چه الله تعالیٰ پر تاسی باندی داسی انعام وفرمایه نو تاسی هم نورو ته فیض ورسوی. او له خپل کمال څخه نور هم تکمیل کړی.

تنبیه : د ﴿ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَىٰ ﴾ شرط د دی دپاره راوړی شوی دی چه وعظ او تذکیر هغه وقت کیدی شی چه د اوریدونکی له خوا د هغه د قبلولو ګمان وشی او د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د وعظ او تذکیر منصب د هر سری لپاره نه دی هو تبلیغ او انذار «یعنی د الله تعالیٰ د احکامو تبلیغ او د هغه له عذاب څخه ویرول» په هر سری باندی لازم دی تر څو چه د الله تعالیٰ په بندګانو حجت قائم وی او د جهل او ناپوهی عذر پاتی نشی. دی ته په عرف تذکیر او وعظ نه وائی بلکه تبلیغ او دعوت وائی ښائی چه ځینو مفسرینو هم له هم دی جهته د دی آیت معنی لا په ښکاره الفاظو سره داسی لیکلی وی چه څو څو ځلی نصیحت وکړه که د یو ځلی پند فائده ونه کړی. او کیږی چه د (ان نفعت الذکری) شرط یوائځی د تذکیر د تاکید دپاره وی یعنی که تذکیر چاته فائده ورسوی نو تاته ښائی چه تذکیر وکړی دا خو منلی شوی خبره ده چه په دنیا کښی تذکیر خامخا یو نه بل ته خو څه نفع او ګټه (فائده) رسوی لکه چه الله تعالیٰ فرمایلی

دی ﴿ وَّذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِيْنَ ﴾ نو معلق کول د یوه امر په داسی یو څیز باندی چه د هغه وقوع ضروری وی د هغه امر د تاکید موجب شو.

سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَّخْشٰى ﴿۱۰﴾

ژر ده چه پند به واخلی هغه څوک چه ویریږی له الله (ځکه چه دی فکر کوی په دی کښی)

تفسیر : په پوهولو باندی خو هغه پوهیږی او له نصیحت څخه هغه ګټه اخیستی شی چه په زړه کښی ئی لږ او ډیره د الله تعالیٰ ویره وی او د خپل پای (آخر) او انجام لږ څه فکر وکری.

وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقٰى ﴿۱۱﴾ الَّذِيْ يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰى ﴿۱۲﴾

او ډډه کوی له دغه (پنده نصیحته ښه شقی کافر) لوی بدبخت چه نه ئی قبلوی هغه (لوی بدبخت) چه ننوځی به اور لوی ته (د دوزخ په آخرت کښی).

تفسیر : یعنی د هغه بدعمل او بدقسمت په برخه چه د دوزخ اور لیکلی دی هغه کله پوهیږی او له الله تعالیٰ او له خپله انجامه کله ویریږی چه د نصیحت په لوری متوجه شی یا د ښو خبرو په پوهیدلو کښی کوشش وکری.

ثُمَّ لَا يَمُوْتُ فِيْهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿۱۳﴾

بیا به نه مری په هغه (اور) کښی (چه راحت ومومی) او نه به ښه ژوندی وی (په کښی په ژوندون د راحت سره).

تفسیر: یعنی نه مرګ ورته راځی چه د هغه رېړونه (تکلیفونه) پای (آخر) ته ورسوی او نه ئی د هوسائی (آرام) ژوندون په برخه کیږی هوا داسی یو ژوندون به ولری چه د هغه په مقابل کښی به د مرګ غوښتنه کوی له داسی ژوندون څخه مو دی الله تعالیٰ وساتی.

قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى ﴿۱۴﴾

په تحقیق بری موندلی په مراد رسیدلی دی هغه څوک چه پاک شوی دی (په

ایمان سره له معاصیو).

تفسیر : یعنی له ظاهری او باطنی حسی او معنوی نجاستونو څخه پاک شی. او خپل قلب او قالب ئی په صحیحه ؤ عقائدو او فاضله ؤ اخلاقو او صالحه ؤ اعمالو او نافعه ؤ چارو سره ښائسته کړی.

وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهٖ فَصَلّٰى ﴿۱۵﴾

او یاد ئی کړ نوم د رب خپل (په تکبیر سره) بیا ئی لمونځ وکړ (چه نښه د اسلام ده).

تفسیر : یعنی پاک او صاف شوی د تحریمی په تکبیر کښی ئی د خپل پروردګار نوم واخیست بیا ئی لمونځ وکړ. ځینی اسلاف وائی چه د تزکیی نه مراد له زکوٰۃ څخه دی چه دلته د هغه مطلب د فطر صدقه ده او له «ذکر اسم ربه» څخه د اختر تکبیرونه مراد دی. او په «فصلیٰ» کښی د اختر د لمانځه ذکر دی یعنی د اختر په ورځ کښی ئی اول صدقة الفطر سرسایه بیا تکبیرونه بیا لمونځ وکړ. ښکاره خو هغه پرومبنی وینا ده.
تنبیه : مونږ حنفیانو سم له پرومبنی تفسیر سره له دی آیت څخه دوه مسئلی ایستلی دی. اول دا چه په تکبیر تحریمه کښی خاص د الله اکبر ویل فرض نه دی مطلق د رب داسی نوم ویل کافی دی چه د ده د تعظیم او د لوئی ښوونکی وی او د سری په غرض او احتیاج اړه ونه لری هو! د الله اکبر ویل د صحیحه ؤ احادیثو په بناء سنت یا واجب ګڼلی شوی دی. دوهم دا چه د تحریمی تکبیر لمانځه لره شرط دی رکن نه دی ځکه چه د (فصلیٰ) بالفاء عطف په «**ذکر اسم ربه**» باندی د معطوف او معطوف علیه پر کلی مغایرت دلالت کوی والله اعلم.

بَلْ تُؤْثِرُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿۱۶﴾ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى ﴿۱۷﴾

(کفار د مکی مخ ګرځوی لمانځه نه) بلکه تاسی غوره کوئ ژوندون لږ خسیس په آخرت باندی ای منکرانو حال دا چه آخرت خیر غوره دی (له دنیا نه) او (تل تر تله ښه) باقی دی.

تفسیر : یعنی دا ښیګڼه (فایده) تاسی ته ای منکرانو څنګه حاصلیږی چه تاسی هیڅ د آخرت فکر نه کوئ بلکه د دنیا ژوندون او د دی ځای عیش، عشرت، هوسائی (آرام) او چرچی د اعتقاد یا د عمل له مخی په آخروی چارو باندی زیاتی بولئ حال دا دی چه دنیا حقیره او

فانی او آخرت په زرهاؤ ځلی له هغی ښخه ښه او پایه دار دی بیا د تعجب ځای دا دی هغه ښیز چه د (کم) او (کیف) او نورو له پلوه بهتر دی هغه ښنګه پری ښودی شی؟ او چتی (بیکاره) او خرابی چاری ولی غوره کولی کیږی؟.

إِنَّ هَٰذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

بیشکه دا خبری خامخا په صحیفو ړومبنیو کښی دی چه صحیفی د ابراهیم او (د) موسیٰ دی.

تفسیر : یعنی دا مضمون چه له ﴿قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّىٰ﴾ ښخه تر ﴿وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ﴾ پوری دی په پخوانیو کتابونو کښی هم لیکلی شوی دی او هیڅ وقت منسوخ شوی او بدل شوی نه دی نو په دی اعتبار لا تینګ او مؤکد شو.

تنبیه : په ځینو ضعیفو روایتونو کښی راغلی دی چه پر ابراهیم علیه السلام لس صحیفی او پر موسیٰ علیه السلام باندی برسیره پر توریت هم لس صحیفی نازلی شوی دی الله تعالیٰ ښه پوهیږی چه دا خبری به تر کوم ځای پوری صحیحی وی.

تمت سورة الاعلیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الغاشية مكية وهي ست و عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۸۸) تسلسلها حسب النزول (٦٨) نزلت بعد سورة «الذاريات»

د «الغاشية» سورت مکی دی (۲٦) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۸) په نزول کښی (٦٨) سورت دی وروسته د «الذاريات» له سورت ښخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ ﴿١﴾

په تحقیق راغلی دی تاته (ای محمده!) خبر د پټوونکی (د خلقو په سختیو خپلو سره چه قیامت دی).

تفسیر : یعنی هغه خبره د اوریدلو وړ (لائق) ده چه پټوونکی د خلقو دی په هیبتونو او په سختیو خپلو کښې.
تنبیه : (له غاشیې پټوونکی) څخه مراد قیامت دی چه پر ګردو (تولو) مخلوقاتو باندی چاپیریږی او د هغه په اثر به پر ګردو (تولو) مخلوقاتو باندی محیط وی.

وُجُوهٌ يَّوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ ۝٢ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ۝٣

ځینی مخونه به په دغه ورځ (د قیامت) کښې ویریدونکی او ذلیله وی رېړ (تکلیف) ایستونکی رنځ راښکوونکی به وی.

تفسیر : یعنی په آخرت کښې به رېړ (تکلیف) ایستونکی د رېړ (تکلیف) ګاللو (برداشت کولو) په سبب ستړی او ستومانیږی ځینی وائی چه د (عاملة ناصبة) څخه د دنیا حال مراد دی یعنی ځومره خلق دی چه په دنیا کښې زیارونه (کوششونه) کوی او رېړونه (تکلیفونه) ګالی (برداشت کوی) تر دی چه ستړی کیږی خو کله چه دا ګرد (تول) رېړونه (تکلیفونه) د حق په لاره کښې نه دی نو ځکه ګرد (تول) ابته (خراب) او بیکاره ځی دوی دلته تکالیف ګالی (برداشت کوی) او هلته هم په مصیبتونو باندی آخته کیږی او «خسرالدنیا والآخرة» هم دی ته وایه شی حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کفار په دنیا کښې ډیر زیارونه (کوششونه) کوی خو د الله تعالیٰ په دربار کښې هیڅ نه منل کیږی».

تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةً ۝٤ تُسْقٰى مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍ ۝٥

ننوځی به اور ډیر ګرم ته ورڅښل کیږی به پری له چینی ډیری ګرمی څخه (په وقت د غلبې د تندی کښې).

تفسیر : یعنی کله چه د دوزخ تودوخی د هغوی په باطن کښې سخته ګرمی پیدا کړی دوی بی اختیاره «تږی یو تږی یو» ناری وهی چه ښائی د اوبو له څښلو څخه به د دوی دا تنده ماته شی دلته به د یوی یشیدونکی چینی له اوبو څخه دوی ته اوبه ورکولی کیږی چه د هغو له څښلو څخه به د دوی شوندی ورتیږی او کولمی به ئی توتی لوېږی او بیا به ژر جوړیږی او هم داسی به تل په عذاب ککړ وی (العیاذ بالله).

لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَرِيْعٍ ۝٦

نه به وی دوی ته طعام خواړه مګر له اغزی لرونکی ترخی ونی څخه.

تفسیر : ضریع یوه اغزی لرونکی ونه ده په دوزخ کښی چه پخپل تریخوالی کښی له شبرق یا له مصبر څخه زیات بد خونده او مرداره او په ګرمی کښی له اوره توده ده کله چه دوزخیان له لوږی څخه په عذاب شی او «وږی یو! وږی یو!» ناری وهی نو دا (ضریع یا ایلوی یا شیرق او مصبر) دوی ته ورکول کیږی.

لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ۝٧

چه نه به څربوی بدن (د دوزخی هغه ضریع) او نه دفع کوی هیڅ لوږه (له دوی نه هغه ضریع).

تفسیر : له خوړلو څخه یواځی خوند او لذت اخیستل یا د ځان څربول یا د لوږی لری کول یا بل مقصد وی د (ضریع) له خوړلو څخه دا خبری هیڅ نه حاصلیږی د خوند او لذت نشتوالی خو د هغه له نامه څخه ښکاره دی د نورو دوو فائدو نفی تصریحاً په دی آیت کښی ذکر شوه. لنده ئی دا چه هیڅ یو لذیذ او مرغوب طعام او خواړه هغوی هلته نه مومی تر دی ځایه پوری د دوزخیانو د حال بیان ؤ اوس د دی په مقابل کښی الله اکرم شانه واعظم برهانه د جنتیانو ذکر داسی فرمائی،

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ۝٨ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ۝٩

ځینی مخونه به په دغی ورځی کښی ښائسته او تازه وی پخپل کوښښ باندی (چه ئی کړی وی په دنیا کښی) راضی خوشاله به وی (په آخرت کښی)

تفسیر : یعنی خوښ به وی چه د دوی زیار (کوشش) په ځای شو او د خپلو ریړو (تکلیفونو) او د زحمتونو ګټه (فائده) ئی په ښه دول (طریقه) سره بیا موندله.

فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ۝١٠ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً ۝١١

په جنت لوړ (اوچت) شانداره کښی به وی. نه به اوری په هغه (جنت) کښی کومه چتی (بیکاره) خبره.

تفسير : يعني په جنت كښې هيڅوك چتي (بيكاره) او اپلتي خبرې نه اورى د كنځلو او د رذالت هيڅ يوه نښه هلته نه ليدله كيږى.

فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾

په دغه (جنت) كښې چينه ده جارى بهيدونكي.

تفسير : يعني په جنت كښې يوه عجيبه دول (طريقه) چينه ده او ځينو مفسرينو دا «عين» پر جنس باندې حمل كړى ده او وائى چه په جنت كښې ډيرې چينې بهيږى.

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَّأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾

په دغه (جنت) كښې دى تختونه (دپاره د كيناستلو د جنتيانو) لوړ (اوچت) عاليشان او جامونه ايښودلى شوى (په اندازه د څښونكيو خپلو).

تفسير : كله چه وئى غواړى چه وئى څښى هيڅ ډيل او دير به نه پكښې كيږى.

وَّنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾

او (په دغه جنت كښې دى) بالښتونه ايښود شوى په درجه څنگ په څنگ (جنتيانو ته).

تفسير : يعني په دير نزاكت او لطافت او په ښه قرينه او ترتيب سره به غوړيدلى وى، لوئى گدوڅى (تكيى) او بالښتونه به ځاى په ځاى كښې ايښود شوى وى چه كله به په يوه كينى او كله به په نورو تكيه وهى.

وَّزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾

او (په دغه جنت كښې دى) فرشونه فاخره غوړولى شوى.

تفسير : تر څو هر كله او په هر ځاى كښې چه د جنتيانو زړه غواړى هلته آرام او هوسائى (راحت) او له يوه ځايه د بل ځاى د تگ را تگ او وړلو او راوړلو تكليف ورته نه وى.

أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وقفة

نو آیا پس نه ګوری (منکران په نظر د عبرت سره) اوښ ته چه څرنګه پیدا کړی شوی دی.

تفسیر : چه د نورو حیواناتو او بوده ؤ (څاروو) په نسبت د اوښ هیئت او خاصیت دواړه خورا (ډیر) عجیب او غریب دی چه د هغه تفصیل (عزیزی) کښی راغلی دی او د ویلو وړ او لایق دی.

وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وقفة

او (آیا نه ګوری منکران) آسمان ته چه څرنګه بلند اوچت کړی شوی دی (بی له ستنو).

تفسیر : یعنی آسمان پرته (علاوه) له ښکاره ستنی او پائی او رسئ او نورو څخه پورته کړی شوی دی

وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وقفة

او (آیا نه ګوری منکران) غرونو ته چه څرنګه درولی شوی دی.

تفسیر : چه د یوی ذری په اندازه له خپلو ځایونو څخه نه خوځیږی. او دغه غرونه د الله تعالیٰ په قدرت سره له دغومره لویوالی پخپلو ځایونو کښی تینګ ولاړ دی.

وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾

او (آیا نه ګوری منکران) ځمکی ته چه څرنګه غوړولی شوی ده.

تفسیر : چه ځمکه د خپل لوی والی په سبب سره د خپل کروی شکل توبه بیا هم مسطحه ښکاری نو ځکه پری هستوګنه اوسیدل آسان دی. دا ګرد (تول) د الله تعالیٰ د قدرت دلیلونه بیان شول یعنی تعجب دی چه سره د لیدلو د دی ګردو (تولو) شیانو بیا هم د الله تعالیٰ په

قدرت او حکیمانه ؤ انتظاماتو باندی منکران نه پوهیږی چه له هغو ګردو (تولو) ځخه د هغه قدرت په بعث بعد الموت باندی ثابتیږی او د آخرت عجیب او غریب انتظامات ممکن په نظر راځی د ابن کثیر رحمة الله علیه په وینا د دی شیانو تخصیص ځکه شوی دی چه د عربو خلق زیاتره په بیدیاؤ ځنګلونو کښی ګرځیدل او په دی وقت کښی به زیاتره د هغوی تر سترګو لاندی هم دا ځلور شیان ؤ د سورلیٔ اوښ، پاس آسمان، ښکته ځمکه، شاؤ خوا غرونه نو د دی لامله (له وجی) په هم دی علاماتو او نښو باندی د فکر وهلو او جاج کولو ارشاد شوی دی.

فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾

نو ته ئی وپوهوه (پند ورکړه ای محمده ! دوی ته) بیشکه هم دا ته پند ورکوونکی پوهوونکی ویروونکی ئی نه ئی ته پر دوی باندی مسلط کړی شوی (چه په زور ئی مسلمانان کړی).

تفسیر : یعنی کله چه دا خلق سره د واضحه ؤ دلائلو له قیام ځخه غور نه کوی نو تاسی د هغوی زیات فکر مه کوی ځکه چه تاسی یواځی د پند ورکولو دپاره لیږلی شوی یئ که دوی نه پوهیږی نو تاسی په هغوی باندی محصل او داروغه تاکلی (مقرر کړی) شوی نه یئ چه په زور او زیادت سره ئی په هغوی باندی ومنیٔ او د هغوی زړونه په بل لوری واړوی. دا کار د مقلب القلوب دی. **(وکان ذلک قبل الامر بالقتال).**

إِلَّا مَنْ تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾
إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

مګر هغه څوک چه وګرځید (له ایمانه) او کافر شو (په مؤمن به شیانو) نو په عذابوی به ئی الله په عذاب لوی (د آخرت) سره. بیشکه خاص مونږ ته دی بیرته راتګ د دوی (په قیامت کښی) بیا بیشکه ځمونږ پر غاړه دی حساب د دوی (نو سم له اعمالو به جزاء مومی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ له طاعت ځخه مخ اړوی او د هغه له آیتونو ځخه انکار کوی هغه د آخرت په لوی عذاب او د الله تعالیٰ له سختی سزا ځخه ځان نشی ژغورلی (ساتلی) یقیناً هغوی یوه ورځ ځمونږ په لوری راتلونکی دی او مونږ به له هغوی ځخه د یوی یوی ذری حساب آخلو. لنده دا چه تاسی خپله فریضه ادا کړئ. او د

هغوی مستقبل مونږ ته وسپارئ.

تمت سورة الغاشية بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفجر مکية وهی ثلاثون آية وفيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۸۹) تسلسلها حسب النزول (۱۰) نزلت بعد سورة «الليل»

د «الفجر» سورت مکی دی (۳۰) آيته يوه رکوع لری په تلاوت کښی (۸۹) په نزول کښی (۱۰) سورت دی وروسته د «الليل» له سورته نازل شوی دی

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَّالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾

قسم دی په فجر صباح باندی او په شپو لسو باندی او په جفت باندی او (قسم دی په) طاق باندی او په شپه باندی کله چه ځی راځی توره تياره کيږی.

تفسير : حضرت شاه صاحب رحمة الله عليه ليکی «د لوی اختر په صباح حج اداء کيږی او لس شپی له هغه ځخه پخوا شپی دی او جفت او طاق د روځی وروستنی لسيز (عشره) ده. او د شپی له تګ ځخه مطلب د پيغمبر صلی الله عليه وسلم معراج دی چه دا ګرد (تول) متبرک اوقات دی نو ځکه ئی په هغوی باندی قسم ياد کړ.

تنبيه : ګردو (تولو) مفسرينو د ﴿وَالَّيْلِ إِذَا يَسْرِ﴾ معنی عموماً د شپی تيريدل يا د شپی د تياری خوريدل اخيستی دی ګواکی د صبا د قسم په مقابل کښی ئی د شپی د راتلو قسم ياد کړ لکه چه د جفت په مقابل کښی ئی د طاق قسم ياد کړی دی او د (ليال عشر) ځخه ممکن دی چه مطلق لس شپی مراد وی ځکه چه د هغه افراد او مصاديق هم په تقابل کښی شته. د هری مياشتی په ړومبنيو لسو شپو کښی د شپی اوله برخه رڼه وی او بيا تياره شی او د لسو وروستنيو شپو په اوله برخه کښی تياره وی بيا په آخره شومه کښی رڼيږی او د منځينو لسو شپو احوال له دوی دواړو ځخه جلا (جدا) دی ګواکی دی اختلاف او تقابل ته ئی هسی اشاره فرمايلی ده چه هيڅپا لره نه ښائی چه د عيش، هوسائی (راحت)، آرام او د مصيبت رېړ (تکليف)، تنګی، فراخی او بدی ورځی په مقابل کښی داده او مطمئن شی او داسی دی نه ګڼی چه اوس پرته

(علاوه) له دی څخه بله کومه پیښه او حالت نه راپیښیږی. ده لره ښائی چه په یاد ئی ولری چه الله تعالیٰ د اضدادو خالق او پیدا کوونکی دی. دی همغسی چه په دنیا کښی د یوه ضد په مقابل کښی بل ضد راولی هم داسی ستاسی حالونه او کیفیتونه هم سم له خپل حکمت او مصلحت سره تل اړوی او در بدلوی ئی لکه هغه واقعی او مضمونونه چه وروسته له دی نه راځی په ګردو (تولو) کښی ئی په هم دی اصولو تنبیه فرمایلی ده.

یوه بله تنبیه د دی آیت په تفسیر کښی دوه مرفوع حدیثونه راغلی دی. د جابر رضی الله عنه او د عمران بن حصین، حافظ ابن کثیر رحمة الله علیه د یوه په نسبت لیکی «**وهذا اسناد رجاله لا باس بهم وعندی ان المتن فی رفعه نکارة**» او د بل په نسبت وائی «**وعندی ان وقفه علی عمران بن حصین اشبه والله اعلم**».

هَلْ فِيْ ذٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِيْ حِجْرٍ ۝٥

آیا شته په دی قسمونو کښی لوی قسم پوره خاوند د عقل ته (چه اعتبار پری وکړی؟ هو! شته!)

تفسیر: یعنی دا قسمونه معمولی نه دی ډیر معتبر او مهتم بالشان دی پوهان پوهیږی چه د کلام د تاکید دپاره په دی کښی یو ځان ته عظمت او خاص وقعت مونده کیږی. او محذوف جواب د قسم دا دی یعنی خامخا به په عذاب کړی شئ تاسو ای منکرانو! وروسته له دی نه الله اجل واعظم برهانه د ځینو منکرینو د تعذیب ذکر فرمائی چه

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ۝٦ اِرَمَ

آیا نه وینی نه ئی خبر ته (ای محمده!) چه څه کړی دی رب ستا (له قبیلی د اول) د عادیانو سره چه ارم ؤ.

تفسیر: «عاد» د داسی یوه سړی نوم دی چه د هغه قوم د ده په نامه باندی یادیږی. د ده په نیکونو کښی یو سړی (ارم) نومیده د ده په لوری له نسبت کولو څخه ښائی داسی اشاره وی چه دلته له (عاد) څخه اول (عاد) مراد دی او دوهم (عاد) نه دی. ځینی وائی چه د عاد د قوم شاهی کورنی ته «ارم» ویل کیدل والله اعلم.

ذَاتِ الْعِمَادِ ۝٧

چه خاوندان د قوت قامتونو لویو ؤ (یا خاوندان د لویو ستونو ؤ)

تفسیر : یعنی ستنی ئی ودرولی او لوی لوی عمارتونه ئی جوړ کړل یا ئی دا مطلب دی چه ډیر ځلی په سیر او سیاحت مشغول ؤ او په لویو وښکیکو او ستنو باندی ئی کیږدی یا خیمی درولی، د ځینو په نزد له «ذات العماد» څخه مراد د هغوی اوږده قدمونه، لوی قدونه او جګی ونی او نور لوړ (اوچت) شیان دی چه په تشبیه سره ویلی شوی دی او ځینی وائی چه ارم د یوه ښار نوم دی چه پکښی لوئی لوئی مانی او لوړ لوړ (اوچت اوچت) عمارات ؤ والله اعلم.

الَّتِیۡ لَمۡ یُخۡلَقۡ مِثۡلُهَا فِی الۡبِلَادِ ۝۸

هسی (قبیله) چه نه وه پیدا کړی شوی مثل د هغی (په قوت قدرت کښی) په تولو ښارونو کښی.

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښی د هغه قوم غوندی بل کوم قوم هسی مضبوط او طاقتور نه ؤ یا دا چه د هغوی عمارتونه بی څاری او مانی ئی بیمثالی وی.

وَثَمُوۡدَ الَّذِیۡنَ جَابُوا الصَّخۡرَ بِالۡوَادِ ۝۹

او (څه کړی ؤ رب د تا له) ثمودیانو هغو سره چه کنستلی غوڅی کړی ئی وی لوئی تیږی (ګټی) په کنده کښی.

تفسیر : «وادی القریٰ» د هغه ځای نوم دی چه هلته تیږی (ګټی) توږلی کیدی او بیا ئی له هغو څخه ډیری محفوظی او مضبوطی مانی جوړولی.

وَفِرۡعَوۡنَ ذِی الۡاَوۡتَادِ ۝۱۰

او (څه کړی ؤ رب د تا له) فرعون سره چه خاوند د (ډیرو لښکرو) میخونو ؤ.

تفسیر : یعنی لوی لښکر لرونکی چه د هغه د فوجی ضروریاتو لپاره به ډیر زیات میخونه په کار کیدل یا دا چه خلقو ته به ئی په میخونو سره سزا ورکوله.

الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ ﴿١٢﴾
فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾

هسې (سړي ؤ دوی ګرد (تول)) چه سرکشي ئې کړې وه په ښارونو کښې بیا ئې ډیر کړې ؤ په هغو (ښارونو) کښې فساد ورانی نو نازله کړه پر دوی باندې رب ستا (قمچینه) متروکه د عذاب.

تفسیر : یعنې هغه باغي قومونه د عیش، دولت، زور او قوت په نشو کښې مست شوي په ملکونو کښې ئې ښه شور ماشور، جنګ جنجال فتنه فساد جوړ کړ، زیات شرارتونه ئې وکړل، او داسې سرونه ئې وغړول چه لکه د هغوی په سر باندې هیڅوک حاکم نه دی او تل به په هم دی حال پاتې کیږي او هیڅ کله به د دې ظلم او شرارت جواب ویلو ته نه اړیږي (مجبوریږي) . وروسته له دې نه چه د هغوی د کفر، تکبر، جور، ستم کندول ډک شو او مهلت او د تال مدت ئې پوره شو ناڅاپه قهار الله د خپل عذاب قمچینې او متروکې پرې وورولې او د هغوی ګرد (تول) قوت او لویې ئې له خاورو سره برابر کړې او د دوی هغه ګرد (تول) سازوسامان یو هم په کار نشو.

إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾

بېشکه رب ستا په ځای د انتظار کښې دی (اعمالو د دوی لره چه سم د دوی له عملونو سره جزاء هغوی ته ورکړي).

تفسیر : یعنې لکه چه یو سړی په پټونې (کمین) کښې پټ ناست او د تلونکیو او راتلونکیو او نورو شیانو او پېښو حال او احوال ځان ته ښرګندوي (ښکاره کوي) او بیا په تاکلې (مقرر کړې) وقت کښې سم له هغو معلوماتو له دوی سره معامله او کار کوي هم داسې وپوهیږئ چه الله تعالیٰ هم د ګردو (تولو) بندګانو له سترګو څخه په پټه څمونږ او د نورو لوی او وړوکې اعمال او احوال ګوري او هیڅ یو حرکت او سکون له هغه څخه نه پټیږي. هو! په سزا ورکولو کښې تعجیل او تلوار نه فرمائي نو غافل بندګان ئې داسې ګڼي چه پس هیڅوک څمونږ لیدونکی پوښتیدونکی نه دی څه چه مو زړه غواړي ښائي هغه سره وکړو حال دا دی چه په تاکلې (مقرر کړې) وقت کښې د هغوی دا ګردې (تولې) چارې د هغوی په غاړو کښې ورلویږي او د هرې یوې هغې چارې په مقابل کښې خپله جزا وینې چه له شروع څخه تر اوسه پورې تر کتنې لاندې

وه نو دلته دا خبره لا څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه دا ګرد (تول) مهلت او تال د بندګانو د امتحان او ازموینی لپاره ؤ چه آیا دوی خپلو چارو ته ګوری او لوئی ورځی ته څه ذخیره کوی که په هم دا ظاهری او عارضی حالت باندی مغروریږی او خپل پای (آخر) ته نه ګوری؟.

فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾

پس هر څه انسان بنی آدم کله چه وازمویو په دی (په راحت سره) رب د ده پس عزت ورکړ ده ته او نعمت ورکړ ده ته نو وائی رب ځما عزت راکړه ماته.

تفسیر : یعنی زه د هم دی خبری وړ (لائق) وم نو ځکه ئی عزت راکړ.

وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ ﴿١٦﴾

او کله چه (الله) وازمویه دی (په زحمت سره) پس تنګ کړ پر ده باندی رزق روزی د ده نو وائی رب ځما سپک کړم زه.

تفسیر : یعنی ځما هیڅ قدر ئی ونه کړ. لنده ئی دا چه د هغوی سترګی دنیوی ژوندون او حاضره حالت ته دی او یواځی د دنیا هم دا موجوده راحت او تکلیف د خپل عزت او ذلت معیار ګڼی او په دی نه پوهیږی چه په هم دی دواړو حالتونو کښی د هغه امتحان او ازموینه مقصد ده. نعمت درکوی تر څو وګوری چه تاسی ئی شکر وباسئ؟ او ربړ (تکلیف) درپیښوی چه آیا تاسی خپل صبر او رضاء پکښی ښکاره کولی شئ؟ نه د دی ځای دغه عارضی عیش او آرامی د پاک پروردګار په دربار کښی د مقبولیت او د معززتوب دلیل کیدی شی او نه تنګی، سختی او ربړ (تکلیف) د هغه د مردودیت علامه ګنله شی خو انسان پر خپلو اعمالو، افعالو باندی کتنه نه کوی او د خپلی بی عقلی یا بی حیائی له سببه پخپل رب باندی الزام لګوی. حاصل ئی دا دی چه شکر نه کوی انسان په راحت او نه صبر کوی په زحمت او وینی عزت په کثرت د دولت سره او وینی ذلت په قلت د ثروت سره نو الله اکرم شانه واعظم برهانه داسی فرمائی.

كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ ﴿١٧﴾

داسی دی نه وائی بلکه تاسی اکرام احسان نه کوئ پر يتيم پلار مړی باندی.

تفسیر : يعنی د الله جل جلاله په دربار کښی به ستاسی څنګه عزت وی؟ چه تاسی د بیکسانو او یتیمانو د زړه ساتنه او عزت نه کوئ يعنی نه دی دا عزت او ذلت په ډیروالی او لږوالی د مال سره ځکه چه اکرام په طاعت او اهانت په معصیت سره دی بلکه فعل ستاسی ډیر قبیح دی له قول ستاسو نه ځکه چه اکرام درسره کری دی الله په غناء سره، او تاسو نه کوئ احسان له یتیمانو سره.

وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾

او نه تیزوئ تاسی يو بل په طعام (خواړه ورکولو د محتاجانو) د مسکینانو.

تفسیر : يعنی له خپل مال او شتو څخه د مسکینانو لاس نیوی چیری نورو ته هم داسی يو شی نه وائی چه د ده په ویلو او تیزولو سره هغوی له وږی او بی وځلی سره امداد او معاونت او مرسته (مدد) وکړی.

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾

او خورئ تاسی مال د میراث په خوړلو تولو ډیرو سره.

تفسیر : يعنی د مړی په پنګه (مال) او میراث اخیستلو کښی د حلال او حرام او حق او باطل څه تمیز نشته څه ئی چه په لاس ورشی خوری ئی او پخپل دغه عمل سره دا راښیئ که د مسکینانو حقوق تلف کیږی تلف دی شی.

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾

او مینه کوئ تاسی له مال سره په مینی ډیری سره.

تفسیر : يعنی رښتیا خبره دا ده چه ستاسی زړونه د مال د حرص او محبت سره ډک دی او بس هم دا غواړئ چه په څه ډول (طريقه) مو مال په لاس راشی او يو پول(پیسه) مو هم په یوه ښه کار کښی له لاسه ونه وځی که مخ کښی هر څه راپیښیږی را پیښ دی شی. او له مال او دولت

سره دومره مینه او محبت چه هغه د خپل مقصود کعبه وګرځوی او د اسلامیت په لاره کښې ئې خرخ نه کړئ دا خو یوائې د کافرانو دود (رواج) او دستور دی.

كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ ٱلۡأَرۡضُ دَكّٗا دَكّٗا ﴿٢١﴾

نه ده داسې او مه کوئ (دغسې بد کارونه) کله چه وتکوله ماته شي ځمکه په تکولو ماتولو سختو سره.

تفسیر : ګردی غونډی او غرونه به واړه واړه شي ځمکه به بالکل صافه او هوار میدان شي.

وَجَآءَ رَبُّكَ

او راشي (نښې د قدرت د) رب ستا.

تفسیر : یعنې رابه شي رب ستا د خپل قهر په تجلې سره هغسې چه د هغه له شان سره ښائې او وړ (لائق) وی.

وَٱلۡمَلَكُ صَفّٗا صَفّٗا ﴿٢٢﴾

او راشي پرښتې صف صف (قطار قطار چاپیریدونکې پر انسانانو او پیریانو باندې).

تفسیر : یعنې د محشر په میدان کښې. یا راځې هلته انتظاماتو لره پوړ په پوړ او صف صف.

وَجِاْيٓءَ يَوۡمَئِذِۭ بِجَهَنَّمَۚ

او رابه وست شي په هغې ورځې کښې دوزخ.

تفسیر : یعنې په لکونو پرښتې به هغه له خپله ځایه ښخه په راښکودلو سره د محشریانو په مخ کښې راحاضر کړي.

يَوْمَئِذٍ يَّتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿۲۳﴾

په دغی ورځی کښی به پند واخلی یاد کړی انسان (خپل افراط) او څه ګټه فائده به نه وررسوی ده ته په دغه وقت کښی پند اخیستل (بلکه هیڅ فائده نه رسوی).

تفسیر : یعنی هلته به وپوهیږی چه په سختی غلطی او غفلت کښی وم مګر هغه پوهیدل به څه په کار ورشی؟ ځکه چه د پوهیدلو او سنجولو (فکر کولو) وقت به له لاس څخه وتلی وی هغه چاری چه په دارالعمل کښی کیدی په دار الجزاء کښی کله کیدی شی.

يَقُوْلُ يٰلَيْتَنِيْ قَدَّمْتُ لِحَيَاتِيْ ﴿۲۴﴾

وائی څنګه به ښه و ما لره که څه می مخکښی لیږلی وی دپاره د (دی) ژوند (د آخرت) خپل (یا پخپل ژوندانه کښی).

تفسیر : یعنی افسوس د دنیا په ژوندون کښی می څه نیکی نه ده کړی چه هغه له ما څخه په مخکښی دلته رارسیدلی وی او اوس به می په دغه آخروی ژوندون کښی په کار راتلی هم داسی تش لاس را رهی (روان) شوی یم کاشکی د حسناتو کومه ذخیره می له مخه لیږلی وی چه دلته ځما پنګه او ذخیره ګرځیدلی او په کار به می راتلی!.

فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۵﴾ وَّلَا يُوْثِقُ وَثَاقَهٗٓ اَحَدٌ ﴿۲۶﴾

نو په دغی ورځی کښی به نه په عذابوی الله (په مثل) د عذاب د دغه (الله) هیڅوک او نه به قیدول کوی (په مثل) د قیدولو د دغه (الله) هیڅوک.

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ به په دغی ورځی کښی مجرمانو ته داسی سختی سزاوی ورکوی او په داسی سختی بندی خانی کښی به اچول کیږی چه د هغی څاری او مثال د بل مجرم په حق کښی متصور نه دی. حضرت شاه عبد العزیز رحمة الله علیه لیکی «هغه ورځ به نه وهل کیږی د هغه د وهلو په څیر بل څوک نه اور نه د دوزخ د اور مؤکل او نه منګور (مار) او نه لړم چه په دوزخ کښی اوسیږی ځکه د هغوی وهل او درد رسول جسمانی عذاب دی او د حق سبحانه تعالیٰ عذاب به داسی وی چه د مجرم روح به په حسرت او ندامت کښی اخته کوی چه روحانی عذاب دی او ښکاره ده چه روحانی عذاب له جسمانی عذاب سره هیڅ یو نسبت نه لری او هم نه تړی د هغه د تړلو په شان بل څوک ځکه چه دوزخ څارونکی که څه هم د دوزخیانو په غاړو کښی د اوسپنی غاړکی اچوی او په کلکو ځنځیرونو ئی تړی او د دوزخ وروته تړی او برسیره پری

سرپوښونه پړدي خو د دوی عقل او خیال نشي بند ساتلي او د عقل او خیال عادت دی چه تل ډیرو خبرو ته التفات کوی او د هغوی په منځ کښي ځیني خبری د نورو خبرو حجاب کیږی نو ځکه د بندیتوب او تنګی په منځ کښي د انسان عقل او خیال ته راز راز (قسم قسم) وسعت او فراختیا حاصلیږی پرته (علاوه) له هغه سری څخه چه الله تعالیٰ د هغه فکر او خیال د دی خوا او هغی خوا له تللو څخه وساتی او بالکل درد، رېړ (تکلیف) او اندیښنو ته متوجه شي نو دا دول (طریقه) روحی قید له بدنی قید څخه په زرهاؤ ځلی سخت دی هم دا ده چه د مجنون په شان سریو او سودائیانو ته په ډیرو باغونو او ګلانو او خورا (ډیر) ښو ننداړو کښي د زړه د خپګان او د ویری او د وهم او خیال د اندیښنو د پیدا کیدلو په سبب هیڅ خوند او لطف نه حاصلیږی او هغه ارت او وسیع باغ او د ننداری وړ (لائق) شیان د دوی په نظر کښي تنګ راځي او تول د کتلو وړ (لائق) شیان د دوی د ویر ژړا او انګولا اسباب ورغوندوی.

يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ ۝٢٧ ٱرۡجِعِيٓ إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةٗ مَّرۡضِيَّةٗ ۝٢٨ فَٱدۡخُلِي فِي عِبَٰدِي ۝٢٩ وَٱدۡخُلِي جَنَّتِي ۝٣٠

ای نفسه آرام نیوونکیه (په ذکر ځما شاکر په نعمت ځما صابر په زحمت ځما) وګرځه (له دنیا نه) په طرف د رب خپل حال دا چه راضي خوښ به ئی ته (له الله څخه او الله) راضي خوښ (به وی له تا څخه) بیا ننوځه په (نیکانو) بندګانو ځما کښي او ننوځه په جنت ځما کښي (سره له نورو مقربانو).

تفسیر : اول د مجرمانو او ظالمانو حال بیان شو اوس د هغه په مقابل کښي د هغوی خلقو انجام ښودل کیږی چه د هغوی زړونه د الله تعالیٰ د یادولو څخه آرام خوند او راحت په برخه کیږی هغوی ته به په حشر کښي ویل کیږی آ راحت نیوونکیه نفسه! په الله تعالیٰ باندی، په هغه حقیقي محبوب باندی چه تا خپل زړه ترلی و اوس نو له هر راز (قسم) جګړو او اندیښنو څخه ګوښه (بیل) اوسه! او تل په خوښي او هوسائی (آرام) سره خپل ژوند تیروه! او هغه نژدی ځای ته ورشه چه خاصو بندګانو ته تاکلی (مقرر کړی) شوی دی او ځما د مخصوصو بندګانو په ډله کښي ځان ګډ او داخل کړه. او په عالیشان جنت کښي هستوګنه کړه! له ځینو روایتونو څخه دا ښکاری چه مؤمنانو ته د ځنکدن په وقت کښي هم دا زیری اوراوه کیږی بلکه د عارفانو تجربه راښیي چه د دی دنیا په ژوندون کښي هم داسی مطمئنه نفوس له دی زیری څخه پوره خوند اخلی **«اللهم انا نسألک نفساً بک مطمئنة تؤمن بلقائک و ترضی بقضائک و تقنع بعطائک»**.

تنبیه : د مطمئنه نفس د اماره نفس، د لوامه نفس تحقیق دی د القیامة د سورت په شروع کښي وکتل شي

تمت سورة الفجر بفضل الله تعالیٰ ومنه

سورة البلد مكية وهی عشرون آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۰) تسلسلها حسب النزول (۳۵) نزلت بعد سورة «قٓ».

د «البلد» سورت مکی دی شل آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۰) په نزول کښی (۳۵) سورت دی وروسته د «قٓ» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَآ اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ۝ وَاَنْتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الْبَلَدِ ۝

قسم خورم په دی بلد ښار باندی چه (مکه ده) حال دا چه خاص ته به خلاص شی (په تا به څه قید ممانعت نه وی) په دی ښار کښی (چه هر څوک وژنی یا ئی پریږدی په یو ساعت د ورځی کښی).

تفسير : په مکی معظمی کښی هر سری له جنګ کولو څخه ممنوع دی خو رسول الله صلی الله علیه وسلم ته یو واری د مکی په فتحی کښی دا ممانعت پاتی نشو او هر چا چه له هغوی سره جنګ کړو د هغه وژل به روا کیده تر دی چه ځینی لوی مجرمان د کعبی شریفی د دیوالونو تر څنګ هم ووژل شول نو وروسته له دی ورځی څخه بیا همغه ممانعت تر نن پوری بیرته قائم شو هر کله چه په دی آیت کښی په مکی باندی قسم یاد شوی دی او هغو شدائدو او سختیو ته اشاره شوی ده چه هغه ډیر ځلی پر انسانانو باندی راتلونکی دی او د هغی زمانی خورا (ډیر) لوی سری په دغه ښار کښی په ډیره زړه خوږونکی سختی اخته و او خورا (ډیر) زیات ربړونه (تکلیفونه) ئی ګالل (برداشت کول) نو ځکه ئی په منځ کښی د معترضی جملی په ډول (طریقه) چه ﴿ وَاَنْتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴾ ده تسلی ورکړه چه نن ستاسی احترام په دی ښار کښی د ناپوهانو له لوری نه کیږی یو وقت به راشی چه تاسی به په دی ښار کښی د بریالیتوب (کامیابی) په ډول (طریقه) ننوځئ او د دی مقدس ځای د ابدی تطهیر او تقدیس دپاره به د لویو مجرمانو په سزا ورکولو کښی تاسی ته اجازت وی دا پیخوا ویل د هجرت په اتم کال کښی د الله تعالیٰ په فضل سره پوره شول.

تنبیه : ځینو د ﴿ وَاَنْتَ حِلٌّۢ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴾ معنی **وانت نازله** اخیستی ده یعنی زه قسم خورم په هغه ښار باندی په هغه حال چه ته پکښی پیدا شوی ئی او په کښی هستوګنه لری.

وَوَالِدٍ وَّمَا وَلَدَ ﴿۳﴾

او قسم دی په پلار او په هغه باندی چه له ده څخه څیریدلی دی.

تفسیر : یعنی آدم او بنی آدم و قیل غیر ذلک. او جواب د قسم دا دی

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ ﴿۴﴾

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په رنځ او مشقت کښې

تفسیر : یعنی آدم علیه السلام له ابتداء څخه تر انتهاء پوری په رنځ او مشقت اخته دی. او راز راز (قسم قسم) سختی په ده باندی تیریږی. هیڅ داسی کیدونکی نه دی چه یو سړی پخپل ټول عمر کښې د څه مدت له مخی د دنیا د ګردو (ټولو) پیښو او چارو، محنتونو، رنځونو څخه فارغ او آزاد وی او په پوره آزادئ او بی فکرئ سره ژوندون کوی په رښتیا سره د انسان اصلی فطرت داسی واقع شوی دی چه دی خپل ځان له دغو سختیو او جنجالونو څخه نه شی ژغورلی (ساتلی). د آدم علیه السلام او بنی آدم د ژوندون د احوالاتو له کتنی څخه دا خبره ښه جوته کیږی. د مکی معظمی په غرنی ملک کښې ژوندون په تیره بیا په هغه وقت کښې چه هلته افضل الخلائق حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم د خورا (ډیر) سخت جور او جفاء او ظلم او ستم نښه او هدف وه د ﴿لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ﴾ یو لوی شهادت دی.

أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ ﴿۵﴾

آیا ګمان کوی (کافر انسان) چه بیشکه له سره به قادر نشی په ده باندی هیڅوک (چه بدل تری واخلی).

تفسیر : یعنی انسان چه د هغو سختیو او مشقتونو په لاری تیریږی نو د هغه اقتضاء خو داسی ده چی په ده کښې عجز او درماندګی پیدا شی او خپل ځان د قضا د حکم ترلی وګنی او د احکامو مطیع او د رضا تابع او په قضاء صابر وی او هر کله خپل احتیاج او افتقار تر نظر لاندی ونیسی! خو انسان دا خبره بالکل هیره کړی ده نو آیا انسان داسی ګنی چه داسی یوه هستی شته چه انسان د هغی تر حکم لاندی وی او دوی ته د دی سرکشی او سرغړولو سزا ورکړی شی؟. بلکه الله اعظم شانه واعظم برهانه دی!

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالًا لُّبَدًا ﴿٦﴾

وائی (له فخره) ما خرڅ کړی و مال خورا ډیر (په دښمنی د محمد کښی).

تفسیر : یعنی د الله تعالیٰ په معصیت د رسول الله صلی الله علیه وسلم په عداوت د اسلام په مخالفت کښی له حده تیر مال خرڅ کوی. او په داسی خرڅ کولو ځان باتور او ځلمی هم گڼی. او په ډیر فخر سره وائی چه ما په فلانی پیښی کښی دومره ډیر مال لگاؤ. او دغومره شته می خرڅ کړل. آیا بل څوک به ځما په مقابل کښی داسی خرڅ وکړی شی؟ خو مخ کښی ورته ښکاریږی چه دا ټول لگښت خرڅ ئی ابته (خراب) او عبث گرځی. او خپل مال او دولت ئی د ځان بلاء کیږی.

أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ ﴿٧﴾

آیا گمان کوی دی چه بیشکه نه دی لیدلی دی هیچا (په وقت د خرڅ د مال کښی).

تفسیر : یعنی الله تعالیٰ دا گرد (ټول) شیان گوری او وینی او هومره مال په هر نیت سره په هر ځای او په هر څیز باندی چه ولگاوه شی هغه گرد (ټول) ورته ښه معلوم دی نو د دروغو او ریا څخه هیچا ته هیڅ یوه گټه (فائده) نه رسیږی.

أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ ﴿٨﴾

آیا نه دی ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی (چه پری وگوری بلکه ورکړی مونږ ده ته دوه سترگی).

تفسیر : یعنی هغه چاته چه ما د لیدلو سترگی ورکړی دی آیا هغه پخپله نه گوری؟ یقیناً د هغه الله تعالیٰ چه گردو (ټولو) ته ئی سترگی، عقل او بصیرت او پوه ورښئلی دی د بینائی قوت او قدرت او پوه له گردو (ټولو) څخه لوړه (اوچته) او ستره ده.

وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾

او (آیا نه ده ورکړی مونږ ده ته یوه) ژبه او دوه شوندی(چه خبری او

خوراک او نور پری کوی بلکه ورکړی دی مونږ ده ته یوه ژبه او دوه شونډی)

تفسیر : چه له هغه څخه په خبرو اترو او خوړلو او څښلو مرستی (مدد) اخستی کیږی.

وَهَدَيْنٰهُ النَّجْدَيْنِ ⑩

او ښوولی دی مونږ ده ته دوه لاری (د خیر او شر چه پری جنت یا دوزخ ته ځی).

تفسیر : یعنی د ښو او بدو دواړه لاری ئی ورښوولی دی تر څو چه ځان له بدی لاری څخه وژغوری (وساتی) او په ښه لاره تګ وکړی او د دی خبری ښوونه په اجمالی دول (طریقه) سره د عقل او فطرت په وسیله شوی ده او تفصیل ئی د پیغمبرانو او مرسلانو په واسطه او د هغوی په ژبه شوی دی.
تنبیه : ځینو له «نجدین» څخه د ښځو دوه تی مراد اخیستی دی یعنی تی رودونکیو ماشومانو او وړوکو ته ئی د تی رودلو او د خوړو پیدا کولو لاره ورښوولی ده چه پس له پیدا کیدلو تری شوده څښی او خوری.

فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ⑪

نو ربړ (تکلیف) ئی ونه ایست په ختلو د غونډی کښی (او سختی ئی تیره نه کړه په مخالفت د نفس او هوا کښی).

تفسیر : ځینو د عقبه معنی د تیریدلو سخت ځای او غونډی، اخیستی ده یعنی سره له دومره زیاتو انعاماتو او د هدایت د اسبابو له موجودیته دوی دا توفیق ونه موند چه د دین په صعب‌المرور غونډی وخیژی او سختی او ربړ(تکلیف) ئی پر ځان واخلی او د مکارم الاخلاق مدارج طی کړی او د فوز او فلاح لوړو (اوچتو) ځایونو ته ځان ورسوی.
تنبیه : دینی کارونه ئی په غونډی سره ځکه تشبیه کړی دی چه د نفس او هوا د مخالفت په نسبت د هغه پای (آخر) ته رسول سړی ته ډیر شاق وی او ربړ (تکلیف) پیښوی.

وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْعَقَبَةُ ⑫ فَكُّ رَقَبَةٍ ⑬

او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه دی ختل د غونډی. (عقبه) خلاصول د غاړی دی.

تفسير : يعني (عقبه) د مريي آزادول يا د پور (قرض) وړی غاړه له پوره قرضه خلاصول دی.

أَوۡ إِطۡعَٰمٞ فِي يَوۡمٖ ذِي مَسۡغَبَةٖ ﴿١٤﴾

يا (دا عقبه) ورکول د طعام دوډی دی په هغی ورځی کښې چه خاونده د لوږی وی.

تفسير : يعني عقبه د قحطی او قيمتی او سختی په ورځو کښې له وږی سره مرستی (مدد) کول او هغوی ته د خوړو شيان وربرابرول دی.

يَتِيمٗا ذَا مَقۡرَبَةٍ ﴿١٥﴾ أَوۡ مِسۡكِينٗا ذَا مَتۡرَبَةٖ ﴿١٦﴾

يتيم ته چه خاوند د خپلوی وی. يا غريب ته چه په خاورو ککړ وی.

تفسير : د وړوکی پلارمری (يتيم) خدمت کول ثواب دی او له خپلوانو قرابت لرونکيو سره ښيگڼه (ښه) هم ډير ثواب لری چری چه دا دواړه ثوابونه يو ځای شی نو د هغی ثواب هم دوچنده کيږی.
عقبه دوډی طعام ورکول دی د لوږی په ورځی کښې غريب ته چه په خاورو ککړ وی او د فقر او له فاقی د تنگسی او خواری څخه په خاورو کښې رغړی نو د مال د لگولو ځايونه ښائی چه داسی وی نه دا چه د ښادی او د غم په فضولو رسمونو کښې او د الله تعالىٰ په نافرمانی کښې مالونه ولگول شی او دنيوی نقصان او اخروی خسران وگټلی شی.

ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ

بيا وی (دغه آزاد کوونکی طعام ورکونکی) له هغو کسانو چه ايمان ئی راوړی دی.

تفسير : يعني د گردو (ټولو) عملونو مقبوليت او د منلو شرط «ايمان» دی که ايمان نه وی نو گرد (ټول) کارونه او عملونه چټی (بيکاره) او فضول دی او هيڅ په کار نه راځی.

وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡمَرۡحَمَةِ ﴿١٧﴾

او وصيت كوى يو له بله په صبر سره (په طاعت او مصيبت او له معصيته) او وصيت كوى يو له بله په مهربانى او شفقت سره.

تفسير : يعنى نورو ته تل تاكيد كوى چه ښائى د حقوقو او فرائضو په اداء كولو كښې هر راز (قسم) سختى او ربړونه (تكليفونه) پر خپل ځان وګالئ(برداشت كړى) او د هر ډول (طريقه) تكليف تحمل وكړئ! او د الله تعالىٰ پر مخلوق باندى رحم كوئ! تر څو چه د آسمان خاوند هم پر تاسى باندى ورحميږى.

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾

دغه (صابران مهربانان مؤمنان) اصحاب خاوندان د ښى طرف د لوئى برخى دى.

تفسير : يعنى دا كسان ډير خوش نصيب او مبارک دى چه هغوى ته د لوى عرش په ښى خوا كښې ځاى وركاوه كيږى او د دوى اعمالنامى هم د هغوى له ښى خوا په ښى لاس ورسپارلى كيږى.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ ﴿١٩﴾

او هغه كسان چه كافران شوى دى په آيتونو څمونږ هم دوى اصحاب خاوندان د كيڼ طرف د بدى برخى دى.

تفسير: يعنى هغه كسان چه بد نصيب منحوس خراب شامت لرونكى دى چه اعمالنامى ئى په كيڼ لاس كښې ور كولى كيږى او د لوى عرش په كښې خوا كښې درول كيږى.

عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

وى به پر دوى باندى اور سرپوښ كړى شوى

تفسير : يعنى په دوزخ كښې اچول كيږى او دوزخ ګردى (تولى) دروازى تړلى كيږى (اعاذنا الله منها).

تمت سورة البلد بفضل الله الصمد فلله الحمد والمنة

سورة الشمس مكية وهى خمس عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٩١) تسلسلها حسب النزول (٢٦) نزلت بعد سورة «القدر».

د «الشمس» سورت مكى دى (١٥) آيته يوه ركوع لرى په تلاوت كښې (٩١) په نزول كښې (٢٦) سورت دى وروسته د «القدر» له سورته نازل شوى دى.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا ① وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰهَا ②

قسم دی په لمر باندی او په رڼا د هغه باندی او په سپوږمی باندی کله چه راځی په دغه (لمر) پسی.

تفسیر : یعنی د لمر له ډوبیدلو څخه وروسته کله چه د سپوږمی رڼا خوره شی.

وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰهَا ③

او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه ښکاره کاندی دغه (لمر)

تفسیر : یعنی کله چه په ورځ کښی لمر د خپلی پوره پلوشی او روشنائی او صفائی سره رڼا غورځوونکی شی.

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰهَا ④

او (قسم دی) په شپه باندی کله چه پټ کړی هغه (لمر) په تیاره خپله کښی.

تفسیر : یعنی کله چه د شپی تیاره ښه توره شی او د لمر د رڼا هیڅ نښه او پته نه وی.

وَالسَّمَآءِ وَمَا بَنٰهَا ⑤

او (قسم دی) په آسمان او په هغه (ذات باندی) چه جوړ کړی ئی دی هغه (آسمان).

تفسیر : یعنی په هغه شان او عظمت سره چه له لری ښکاری هغه ئی جوړ کړی دی او د ځینو په نزد له «مابنٰها» څخه د هغه جوړوونکی دی اکرم شانه و اعظم برهانه! جل جلاله و عم نواله.

وَالْأَرْضِ وَمَا طَحٰهَا ۝٦

او (قسم دی) په ځمکې او په هغه (ذات باندی) چه غوړولی ئی ده هغه (ځمکه).

تفسير : يعنی په هغه حکمت سره ئی هغه وغوړوله او د مخلوق د هستوګنی وړ (لائق) ئی وګرځوله. دلته هم ځينو له «ماطحٰها» څخه د هغه غوړوونکی مراد اخيستی دی اکرم شانه واعظم برهانه جل جلاله عم نواله.

وَنَفْسٍ وَّمَا سَوّٰىهَا ۝٧

او (قسم دی) په نفس او په هغه (ذات باندی) چه برابر کړی ئی دی (اندامونه د) هغه.

تفسير : د مزاج اعتدال، ظاهری او باطنی حواسيه طبيعيه او حيوانيه او نفسانيه قواوی ئی په تناسب سره ورکړی دی او د نيکی او د بدی په لارو باندی ئی د تللو استعداد ورعطا فرمايلی دی.

فَأَلْهَمَهَا فُجُوْرَهَا وَتَقْوٰىهَا ۝٨

پس ورغوځولی ښوولی ئی ده په زړه د ده کښی بدی د ده او نيکی د ده.

تفسير : يعنی اول ئی په اجمالی ډول (طريقه) د سليم عقل او صحيح فطرت په وسيله په ښو او بدو کښی د فرق کولو پوه راکړی ده. بيا ئی په تفصيلی صورت د انبياؤ او رسولانو په ژبه ښه ښکاره راښودلی دی چه دا لار د بدی ده او هغه د پرهيزګاری ده. وروسته له هغه ئی په زړه کښی هغه رجحان چه د نيکی يا هغه ميلان چه د بدی په نسبت وی د دی دواړو خالق هم الله تعالیٰ دی خو د ړومبنی په القاء کښی پرښته وسيله کيږی او په دوهمه کښی شيطان. بيا هغه رجحان او ميلان کله د انسان له قصد او اختيار څخه تر مرتبه د عزم پوری رسيږی او د فعل د صدور وسيله ګرځی چه د هغه خالق الله تعالیٰ او کاسب ئی بنده دی د دی خير او شر په کسب کښی د مجازاتو سلسله د تسبيب په طريقه قائمه ده **وهذه المسألة من معضلات المسائل. و تفصيلها يطلب من مظانها و نريد ان نفرد لها جزءاً ان ساعدنا التوفيق والله الموفق والمعين.** او جواب د دغو پاس قسمونو چه د دغه سورت له شروع څخه شروع شوی

دی دا دی.

قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ۝٩

چه په تحقیق سره نجات ومونده په مراد ورسید هغه څوک چه پاک ئی کړ دا (نفس له معاصیو).

تفسیر : د نفس پاکول او صفائی دا ده چه شهوانی او غضبانی قواوی د عقل تابع شی او عقل د الهٰیه شریعت تابعدار وګرځی تر څو چه روح او قلب دواړه د الله تعالیٰ د تجلی په رڼا کښی روڼ او منور شی.

وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ۝١٠

او په تحقیق نامراد زیانمن شو هغه څوک چه پټ ئی کړ دغه (نفس په خاورو د ګناهونو کښی).

تفسیر : له خاورو پټ کولو څخه مطلب دا دی چه د نفس متروکه ئی له یوی مخی د شهوت او د غضب په لاس ورکړی او له عقل او شرعی سره هیڅ ارتباط او اړه (تعلق) ونه لری ګواکی د هوس او د نفسانی غوښتنی مریی او بنده شی داسی سړی له څناورانو څخه خراب او ذلیل دی.
تنبیه : ﴿ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴾ د قسم جواب دی او د هغه مناسبت د قسمونو سره دا دی لکه چه الله تعالیٰ پخپل حکمت د لمر تودوخی او رڼا د سپوږمی روښانتیا، د ورځی پلوشی، د شپی تیاره، د آسمان هسکتوب (اوچتوالی)، د ځمکی تیتوالی ئی یو د بل په مقابل کښی پیدا کړل او په انسانی نفس کښی ئی هم د خیر او شر متقابل قوتونه کیښوول او ده ته ئی د داسی پوه او عقل قوت وروباښه چه پر هغه باندی د پوهیدلو په لاره باندی د تللو قوت او قدرت ولری. په داسی متضادو او مختلفو اعمالو باندی د مختلفو ثمراتو او نتائجو مرتبول هم د هغه حکیم مطلق کار دی. د خیر او د شر او د هغو د مختلفو آثارو نتائج او ثمرات په عالم کښی د تخلیق د حکمت په اعتبار داسی موزون او مناسب دی لکه په توره تیاره کښی د رڼا او د نور وجود.

كَذَّبَتۡ ثَمُودُ بِطَغۡوَىٰهَآ ۝١١

دروغجن کړی ؤ ثمودیانو (رسول خپل لره) په خپلی سرکښی سره.

تفسیر : یعنی حضرت صالح علیه السلام ئی دروغجن وباله. دا د ﴿ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴾ یو مثال ئی د عبرت په شان بیان وفرمایه. دا قصه د (الاعراف) په سورت او نورو ځایونو کښی په تفصیل سره ذکر شوی ده.

إِذِ انۢبَعَثَ أَشْقَىٰهَا ﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ ٱللَّهِ نَاقَةَ ٱللَّهِ وَسُقْيَٰهَا ﴿١٣﴾

کله چه پورته شو (په چابکی سره) لوی بدبخت د هغوی (چه قذار بن سالف و په رضاء د قوم خپل دپاره د وژلو د هغی اوښی) وی ویل دوی ته رسول د الله (خبردار پریږدئ لاس پورته کړئ له) اوښی د الله او د اوبو څښلو د نوبت د هغی (چه دربانډی رانشی عذاب).

تفسیر : یعنی خبردار دا اوښه ونه وژنئ! او نه د هغی د وار او نوبت اوبه بندی کړئ! د اوبو ذکر ئی ځکه وفرمایه چه په ښکاره ډول (طریقه) د هغی د وژلو سبب د هغوی د لوری هم دا اوبه وی او د الله تعالیٰ اوښه ئی ځکه وویل چه پاک الله هغه د حضرت صالح علیه السلام د نبوت معجزه او نښه ګرځولی وه او په دی اعتبار د هغی احترام واجب بلل شوی وو. دا قصه پخوا له دی نه په (الاعراف) او نورو سورتونو کښی هم یاده شوی ده.

فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنۢبِهِمْ فَسَوَّىٰهَا ﴿١٤﴾

نو دروغجن کړ دغو (ثمودیانو صالح په نزول د عذاب کښی) پس زخمی او مړه ئی کړه هغه (اوښه) نو سخت عذاب ئی ولیږه په دوی بانډی رب د دوی (چه تول پکښی مړه شول) په سبب د ګناه د دوی (چه تکذیب د رسول او وژل د اوښی دی) نو برابر ئی کړل سره دغه (تول په هلاک کښی).

تفسیر : حضرت صالح علیه السلام فرمایلی و ﴿ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوٓءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ په دی اوښی بانډی په بدی سره لاس مه لګوئ کنه په خوږوونکی عذاب به ککړ شئ» دی خلقو دا خبره دروغ وګڼله او د خپل پیغمبر تکذیب ئی وکړ او اوښه ئی ووژله په پای (آخر) کښی هم هغه وشوه چه حضرت صالح علیه السلام ویلی و الله تعالیٰ هغوی تول لوی او واړه پناه کړل.

وَلَا يَخَافُ عُقْبَٰهَا ﴿١٥﴾

او نه ویریږی (الله) له عقوبت او هلاکت د دوی څخه.

تفسیر : یعنی لکه دنیوی باچاهانو ته د کوم لوی قوم یا ملک له سزا ورکولو څخه وروسته تل دا فکر او خیال وی چه چیری بیا هلته کوم شورش او فتنه پیدا نشی او د ملک په انتظام او په ملکی او لښکی چارو کښی څه خلل او دیل راښکاره نشی الله تعالیٰ له داسی اندیښنو څخه پاک او بی پروا دی. ولی چه داسی بل کوم یو قوت او طاقت نشته چه د دی په هیداد رسیدلیو مجرمانو په کسات اخیستلو او انتقام پسی وګرځی (العیاذ بالله)

تمت سورة الشمس بفضل الله وکرمه ومنه

سورة اللیل مکیة وهی احدی و عشرون آیة و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۲) تسلسلها حسب النزول (۹) نزلت بعد سورة الاعلیٰ.

د «اللیل»سورت مکی دی (۲۱) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۲) او په نزول کښی (۹) سورت دی.

وروسته د «الاعلیٰ» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالَّيْلِ إِذَا يَغْشٰى ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلّٰى ﴿٢﴾ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثٰىٓ ﴿٣﴾ إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰى ﴿٤﴾

قسم دی په شپه کله چه پټ کړی (هر شی په تیاره خپله سره) او (قسم دی) په ورځ باندی کله چه روښانه شی او (قسم دی) په هغه ذات باندی چه پیدا کړی ئی دی نارینه او ښځه (له یوه اوبو نه، او جواب د قسم دا دی) چه بیشکه سعی عملونه ستاسی خامخا راز راز (قسم قسم) دی (چه ځینی طاعت کوی او ځینی معصیت).

تفسیر : یعنی همغسی چه په دنیا کښی ورځ او شپه، نر او ښځه مختلف او متضاد شیان پیدا کړی شوی دی بیا د دی مختلفو اعمالو او مساعیو ثمری او نتیجی هم مختلفی دی چه د هغو

نتائج او ثمرات به مختلف او متضاد وی لکه چه د هغو ذکر اوس الله جل شانه واعظم برهانه سره له اختلاف او مجازات ئی دغسی فرمائی

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾

نو هر څه هغه چه ورکړه ئی کوله (د مال) او ویریده (له الله) او یقین ئی کړی و په ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری آسانی (د شریعت).

تفسیر : یعنی هغه سری چه په نیکه لاره کښی مال لګوی. او په زړه کښی له الله تعالیٰ څخه ویریږی. او اسلامی خبری رښتیا ګڼی. او پر ربانی بشاراتو باندی باور لری او صحیح ئی ګڼی. د هغه دپاره به مونږ سم له خپل عادت سره د نیکی لاری ورآسانوو او په پای (آخر) کښی به ئی د آسانی او راحت مقام ته رسوو چه د هغه نوم جنت دی.

وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾

او هر څه هغه چه بخیلی ئی وکړله (په اداء د حقوقو) او بی پروائی ئی وکړله (له الله) او دروغ ئی وګڼله ښه کلمه (د ایمان) نو ژر ده چه تیار به ئی کړو دپاره د لاری سختی (د بدعملی).

تفسیر : یعنی هغه سری چه د الله تعالیٰ په لاره کښی خرڅ ونه کړ. او د هغه د خوښی او د آخرت د ثواب پروا ئی ونه کړه او د اسلام خبری او د الله تعالیٰ وعدی ئی دروغ وبللی. د هغه زړه ورځ په ورځ تنګ او تیاره او کلکیږی. د نیکی توفیق ورځنی سلبیږی او په پای (آخر) کښی په ورو ورو د عذاب الله انتهائی سختی وررسیږی هم دا د الله تعالیٰ عادت دی چه نیکان هر کله ښی چاری ځان ته غوره کوی او بدان هر کله په بد عمل پسی ګرځی دی دواړو ته د هم دوی لاری ور آسانوی چه هغوی هغه سم د الله تعالیٰ له تقدیر سره او د خپلی ارادی او اختیار له مخی غوره کړی دی ﴿ كُلًّا نُّمِدُّ هَٰؤُلَاءِ وَهَٰؤُلَاءِ مِنْ عَطَاءِ رَبِّكَ ۚ وَمَا كَانَ عَطَاءُ رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴾ د جزء ۱۵ اسراء ۲ رکوع ۲۰ آیت.

وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ﴿١١﴾

او نه دفعه کوی له ده څخه (عذاب) مال د ده کله چه هلاک شی په کنده

کښې ولوېږي.

تفسير : يعنې هغه مال او دولت چه دوی پرې داده دي او دوی ئې له آخرت څخه بې پروا کړي هغه د يوې ذرې په قدر هم دوی له عذاب څخه نه خلاصوي.

إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ ﴿١٢﴾ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ﴿١٣﴾

بيشکه پر مونږ دي خامخا هدايت سمه صافه لاره ښوول او بيشکه مونږ ته دي خامخا آخرت او دنيا (يعنې زه مالک د دې دواړو يم نو خطاء کوی هغه چه دا دواړه غواړي له بل چا نه).

تفسير : يعنې څمونږ د حکمت داسې اقتضاء نه ده چه څوک په زور او زيادت سره په ښو يا بدو چارو باندې مجبور کړو هوا څمونږ په ذمه او غاړه ده چه ګردو (تولو) ته د ښو او بدو لارې وروښيو او ښه او بد ورښکاره کړو او د دواړو نتيجې په ښه شانې ورته ووايو. بيا هر چا چه هره لاره ځان ته غوره کړه په دنيا او آخرت کښې به سم له هغې سره جزا ورکاوه شي.

فَأَنذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ﴿١٤﴾

نو وويرولئ ما تاسې (ای منکرانو) له اوره چه لمبې به وهي.

تفسير : له دې لمبې وهونکې څخه به ښائې د دوزخ هغه طبقه مراد وي چه خورا (ډيرو) لويو مجرمانو او بدبختانو لره مخصوصه ده.

لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى ﴿١٥﴾ الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾

نه به ننوځي (په طريقه د دوام سره) په هغه (اور د دوزخ) کښې مګر لوی بدبخت (کافر) هغه چه دروغ ګڼي حق او مخ ئې ترې ګرځولې وي.

تفسير : يعنې تل به هلته لوېږي او هيڅ کله به له هغه ځايه نه وځي. **کما تدل عليه النصوص**

وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى ﴿١٧﴾

او ژر ده چه ګوښه (بیل) به شي له هغه اوره ښه ویریدونکی (مؤمن).

تفسیر : یعنی د داسی خلقو سپیږمو ته د هغه وږمه هم نه رسیږی او بالکل ورځنی صاف او پاک او ژغورلی (بچ) وی.

الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾

هغه چه ورکوی مال خپل لپاره د دی چه پاک شی.

تفسیر : یعنی د نفس پاکول له بخل او طمع او نورو رذائلو ځخه په داسی دول (طریقه) مقصود دی چه ریا، نمایش او دنیوی اغراض هیڅ پکښی نه وی.

وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰ ﴿١٩﴾ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

او نه و هیچا لره په نزد د ده هیڅ نعمت احسان چه بدل ئی ورکاوه شی مګر دپاره د طلب د رضاء د رب خپل چه دیر لوی دی او خامخا ژر ده چه دی به راضی شی (له الله په مونډلو د نعماؤ د جنت او لقاء د رب العزت).

تفسیر : یعنی له خرڅ کولو ځخه د کوم مخلوق احسان او د حق اداء کول مقصد نه وی بلکه خالص د مولیٰ د رضاء او د پاک الله د لقاء د تمنا کولو دپاره خپل کور او شته خیراتوی او لوتوی نو داسی ځوک دی داده وی چه هرومرو (خامخا) به خوښیږی او د هغه دا هیله (امید) پوره کیږی ﴿ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴾

(تنبیه) : اګر که د دی آیتونو مضمونونه عام دی خو په زیاتو روایتونو کښی داسی راغلی دی چه د دی وروستنیو آیتونو نزول د سیدنا حضرت ابی بکر صدیق رضی الله تعالیٰ عنه په شان کښی شوی دی او دا لوی دلیل د هغوی په ښیګڼی (فائدی) او فضیلت باندی دی. خوشبخته او خوش نصیبه دی هغه بنده چه د هغه د دیرو ویریدلو او اتقاء تصدیق له آسمانه وشی ﴿ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ ﴾ او د حضرت حق له لوری هغه ته د ﴿ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴾ زیری د هغه لوی زیری انعکاس دی چه وروسته له دی نه د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په باره کښی ﴿ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰ ﴾ راغلی دی.

تمت سورة اللیل بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الضحیٰ» مکیة وهی احدی عشرة آیة و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۳) تسلسلها حسب النزول (۱۱) نزلت بعد سورة «الفجر»

د «الضحیٰ» سورت مکی دی (۱۱) آیة (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۳) او په نزول کښی (۱۱) سورت دی. وروسته د «الفجر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالضُّحٰى ۝١ وَالَّيْلِ إِذَا سَجٰى ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى ۝٣

قسم په څاښت (چه روښانه دی) او قسم دی په شپه کله چه تیاره شی (او پټ کړی اشیا په تیاره خپله کښی) چه نه دی درکړی رخصت تاته (نه ئی پریښی) رب ستا او نه ئی دښمن نیولی ئی ته (ای محمده!)

تفسیر : په صحیحه ؤ روایتونو کښی راغلی دی چه تر ډیر مدت پوری پر حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی وحی رانغله او حضرت جبریل علیه السلام حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم ته رانغی مشرکینو په پخپلو منځونو کښی وویل «وګوریٔ چه (محمد) د خپل الله له لوری رخصت کړ شو» د دی خبری په جواب کښی دا آیتونه نازل شول. ځما په ګمان (والله اعلم) چه دا زمانه د فترت الوحی زمانه وه کله چه د قرآن د ﴿ اِقْرَاْ ﴾ سورت ابتدائی آیتونه نازل شول نو وروسته له هغه تر یو اوږد مدت پوری وحی راتلل معطل پاتی شول او پخپله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم به د دی فترت په زمانه کښی ډیر مغموم او پریشان ؤ تر دی چه د الله تعالیٰ له خوا پرښتی هغوی ته د ﴿ يٰاَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ ﴾ خطاب واوراوه، اغلباً په دی زمانی کښی به مخالفانو داسی خبری کولی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه له محمد بن اسحٰق رحمة الله علیه او نورو څخه هغه الفاظ چه نقل کړی دی هغه د دی احتمال تائید کوی. ممکن دی چه په دغه وقت کښی به دا قصه هم پیښه شوی وی چه په ځینو صحیحه ؤ روایتونو کښی راغلی ده چه یو ځلی رسول الله صلی الله علیه وسلم د ناروغی له سببه دوه دری ورځی په بستره کښی پریوت نو یوی خبیثی ښځی وویل «ای محمده! داسی راښکاری چه ستا شیطان له تا څخه مرور شوی دی» العیاذ بالله لنده ئی دا چه دا راز (قسم) چتی (بیکاره) خبری او اتری دیری کیدی. تر دی چه د دی ګردو (تولو) خرافاتو په جواب کښی د «والضحیٰ» سورت نازل شو او ړومبی ئی قسم یاد

کړ د لمر ختو په وقت باندی او بیا ئی په توره تیاره شپه باندی او بیا ئی وفرمایل چه د دښمنانو دا ګرد (تول) خیالات او ویناوی غلطی دی نه ستا پروردګار له تا څخه خپه او نه ئی تاته رخصت درکړی دی بلکه هسی چه ښکاره ده هغه د خپل قدرت او حکمت راز راز (قسم قسم) علائم او نښی ښکاره وی او وروسته له ورځی څخه شپه او پس له شپی څخه ورځ کوی د باطنی حالاتو کیفیت هم داسی وګڼئ لکه چه د لمر د رڼا د لری کیدلو څخه د شپی تیاره کیدل د الله تعالیٰ د خفګان دلیل نشی کیدی او نه داسی کوم دلیل او ثبوت په لاس کښی شته چه په رڼا پسی تیاره او په تیاره پسی رڼا نه راځی نو د څو ورځو د رڼا له نه بریښیدلو څخه ولی داسی اتکل کاوه شی چه «په دی ورځو کښی الله جل جلاله له خپل غوره شوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه خفه شوی دی او بیا وحی ورته نه راځی او د جبریل علیه السلام د راتللو ور تړلی شوی دی» داسی وینا د الله تعالیٰ په حکمت بالغه او علم محیط باندی اعتراض کول دی ګواکی دوی خبر نه دی چه هغه سړی می چه په پیغمبری تاکلی (مقرر کړی) دی هغه د نبوت وړ (لائق) دی، او وروسته به درښکاریږی چه هغه څومره ښه ښه کارونه کوی او د خلقو د ښیګنی (فائدی) لپاره څه څه ښی چاری ښیی. او بالکل دغه رسالت او تبلیغ لپاره ډیر اهل او اصلح ثابتیږی. **(اللّٰهم صل وسلم علیه صلوٰة و سلاماً کثیراً کثیراً**

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ﴿۴﴾

او خامخا آخرت بهتر دی تا لره (ای محمده!) له دنیا څخه .

تفسیر : یعنی ستاسی وروستنی حالت له وړاندنی حالت څخه ډیر ارفع او اعلیٰ دی. د دی څو ورځو د وحی نه راتګ ستاسی د نزول او انحطاط سبب کیدی نشی بلکه ستاسی د ډیر عروج او د خورا (ډیر) ارتقاء وسیله کیږی که د وروستنی ورځی حالت تصور کړئ او د آخرت شان او لویی ته ځیر شئ چه هلته به آدم علیه السلام او د هغه ګرده (توله) اولاده ستاسی تر بیرغ لاندی تولیږی نو درښکاره به شی چه د تاسی د هغی ورځی لوئ او فضیلت او عظمت د نن ورځی د اعزاز او اکرام څخه په څو څو درجو پورته وی.

وَلَسَوْفَ يُعْطِيْكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى ﴿۵﴾

او خامخا ژر ده چه در به کړی تاته رب ستا (ای محمده لویه برخه په آخرت کښی او اختیار د شفاعت) پس راضی به شی ته.

تفسیر : یعنی خفه کیدل او بیزاری او پریښودل به څنګه وی اوس خو به تاته ستا رب په دنیا

او آخرت کښې دومره دولتونه او نعمتونه دروښې چه ته پوره ډاډه او خوښ شې. په حدیث کښې راغلې دی چه نبی کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایل چه د محمد صلی الله علیه وسلم به هلته خوښ او خوشالیږی چه د ده له امت څخه یو تن هم په دوزخ کښې پاتې نشې. صلی الله علیه وسلم.

اَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيْمًا فَاٰوٰى ﴿٦﴾

آیا نه ئی وی موندلی ته (ای محمده) یتیم (وړوکی بی پلاره بلکه موندلی ئی وی) نو ځای ئی د پناه درکړه (په تربیت د ابوطالب کښې ئی ونیولی).

تفسیر : د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم د باسعادت ولادت څخه پخوا د دوی پلار مړ شوی و دی شپږ کلن و چه مور ئی هم مړه شوه په اته کلنی ئی نیکه عبد المطلب چه د دوی کفالت وریغاړه و هم مړ شو بیا د دی دریتیم او نادر روزګار د ظاهراً روزنی او پالنی سعادت د ده بیحده مهربان او شفیق تره ابو طالب ته په غاړه شو ابو طالب پخپل ژوندون کښې د دوی په نصرت، حمایت، تکریم، تبجیل او خدمت کښې ډیر زیار (محنت) وویست خو پخوا له هجرت څخه دی هم مړ شو څو ورځې وروسته د الله تعالیٰ دا امانت د مدینې منوری د انصارو په برخه شو او د (اوس) او د (خزرج) د قبیلی د قسمت ستوری وځلیدل او دوی د هغوی په خدمت او حفاظت کښې ډیر ربړونه (تکلیفونه) وګالل (برداشت کړل) او د حضرت نبوی دغسی ښه خدمت او صیانت ئی وکړ چه په ټول جهان کښې د هغه نظیر او مثال نشته دا ګردی (تولی) پیښې درجه په درجه تر (ابواء) لاندی راغی. کما اشار الیه ابن کثیر رحمة الله علیه.

وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴿٧﴾

او موندلی ئی وی ته چه نه پوهیدی (په شرع او احکامو د شریعت) نو در وښوده (تاته شرعی احکام او در ئی کړ نبوت).

تفسیر : یعنی کله چه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ځلمی شو د خپل ټبر د مشرکانه ؤ اطوارو او چټی (بیکاره) رسمونو او رواجونو څخه سخت خفه او بی زار وو او د هغوی په زړه کښې یواځی د الله تعالیٰ د عبادت جذبه په قوت کښې وه د الله تعالیٰ د عشق اور د دوی په پاک تتر (سینه) کښې په ډیر زور په لمبو کښې ؤ د وصول الی الله او د هدایت خلق الله د استعداد خورا (ډیر) زیات قوت او ډیر قدرت د دوی په قدسی نفس کښې په ودیعت ایښود شوی و خو په ښکاره ډول (طریقه) کومه سمه لاره او مفصل دستور العمل دوی ته نه و څرګند

(ښکاره) چه له هغه څخه د هغوی هغه لوی زړه ته چه د عرش او کرسی څخه زیات وسعت او رحمت پکښی ؤ ډادینه (سکون) او تسکین په برخه شي. د دی د طلب په جوش او زیات محبت کښی به دوی بیقرار او سرګردان ګرځیده او د غرونو په درو او په سمڅو کښی به ګوښی (بیل) کیناستل او د الله تعالیٰ عبادت به ئی کاوه او خپل حقیقی معبود به ئی یاداوه تر څو چه الله تعالیٰ د (حراء) په سمڅ کښی د پرښتی په ژبه دوی ته وحی ورولیږله او د وصول الی الله او د خلق الله د اصلاح تفصیلی لاری ئی وروښوودلی یعنی د حق دین ئی ورنازل کړ

﴿ مَا كُنْتَ تَدْرِيْ مَا الْكِتٰبُ وَلَا الْاِيْمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنٰهُ نُوْرًا نَّهْدِيْ بِهٖ مَنْ نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ﴾ د جزء ۲۵ شوریٰ ۵ رکوع ۵۲ آیت

تنبیه : دلته د ﴿ ضَآلًّا ﴾ د معنی کولو په وقت کښی ښائی هغه ښوونی چه د یوسف علیه السلام په سورت کښی د دی آیت ۹۵ ﴿ قَالُوْا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِيْ ضَلٰلِكَ الْقَدِيْمِ ﴾ په تفسیر کښی لیکلی شوی دی تر کتنی لاندی ونیولی شي.

وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَاَغْنٰى ⑧

او موندلی ئی وی ته فقیر پس غنی ئی کړی (په مال د غنیمت یا په مال د خدیجې یا د زړه په غناء سره).

تفسیر : په دی شان چه دوی د حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها په تجارت کښی مضارب شو او په هغه کښی ئی ګټه (فائده) وکړه بیا حضرت خدیجې رضی الله تعالیٰ عنها له دوی سره نکاح وکړه او خپل ګرد (ټول) مال ئی هغوی ته تملیک کړ چه دا ښکاره غناء ده. د دوی باطنی او قلبی غناء هغه وه چه هغه د دواړو دارینو غنی ذات ته ښه معلوم دی او هیڅ یو سړی د هغه اندازه نشی کولی مطلب دا چه تاسی له ابتداء څخه د انعاماتو مورد یئ او پس له دی نه به هم یئ هغه الله تعالیٰ چه په دی ډول (طریقه) ستاسی تربیت کړی دی نو څرنګه به له تاسی څخه خفه کیږی؟ او تاسی به هم داسی خوشی په ډګر کښی پریږدی «**استغفر الله من ذلک**»

فَاَمَّا الْيَتِيْمَ فَلَا تَقْهَرْ ⑨ وَاَمَّا السَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ⑩ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ⑪

نو هر څه یتیم ته پس قهر مه کوه (او د پلار پشان ئی اوسه!) او هر څه سوالګر لره پس مه رټه (څه شي ورته ورکړه یا ئی په ورو رد کړه) او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بیانوه ئی (خلقو ته).

تفسير : بلکه د يتيم خبر نيونه او پالنه وکړه ! لکه چه تاته الله تعالیٰ د يتيمی په حالت کښی ښه ځای درکړ نو ته هم د يتيمانو د زړه د خوښی اسباب ورغونده وه ! او د هغوی د هستوګنی د ځای سر رشته کوه ! چه په داسی مکارمو اخلاقو سره بندګان د الله تعالیٰ په رنګ سره رنګول کيږی ﴿ صِبۡغَةَ اللّٰهِ ۚ وَمَنۡ اَحۡسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبۡغَةً ﴾ رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايلی دی **«انا و کافل اليتيم کهاتين و اشار الی السبابة والوسطی»**

او هر څه سوالګر لره پس مه ئی رټه او څه شی ورته ورکړه ! يا ئی رد کړه په نيکی او خوږی ژبی سره يعنی ته نادار وی الله تعالیٰ تاته غناء دروبښله اوس نو د شکر ګزارو بندګانو حوصله ښائی چه داسی وی چه د غوښتونکی له غوښتنی څخه زړه تنګی نه شی ! او د حاجتمندانو له سؤاله ونه ويريږی ! او هغو ته سختی خبری ونه وائی ! او وئی نه رټی ! بلکه تل په روڼ تندی او ښو اخلاقو او لوی زړه معامله ورسره وکړی هغه قصی چه په احاديثو کښی د رسول اکرم صلی الله عليه وسلم د اخلاقو د وسعت په نسبت د سائلينو په مقابل کښی راغلی دی خورا (ډير) سخت مخالفان هم د هغوی د اخلاقو د وسعت ستايونکی ګرځوی.

(تنبيه) روح المعانی ليکی د سائل د زجر ممانعت په هغه صورت کښی دی چه خبره په ورو ومنی که کوم سائل چاته ښی تينګی کړی او په ږدو ستر ګو ورته ودريږی او د چا خبری ته غوږ کښينږدی نو د هغه زجر جائز دی

او هر څه په نعمت د رب خپل پس خبری کوه بيانوه ئی خلقو ته يا په نعمت د غناء باندی پس شکر کوه.

د محسن د احساناتو يادول د شکر ويلو په نيت نه د فخر او مباهاتو په ډول (طريقه) شرعاً محمود دی نو ځکه هغه انعامات چه الله تعالیٰ په تا باندی کړی دی د هغه بيان وفرمايئ ! خصوصاً هغه نعمت د هدايت چه د هغه ذکر په ﴿ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا فَهَدٰى ﴾ کښی وشو او د هغه خورول په خلقو کښی او په ښکاره لوړ (اوچت) غږ سره ويل ستاسی منصبی فرض دی ښائی د دوی ارشادات او خبری او نور چه په حديثو کښی کيږی د هم دی «فحدث» څخه اخيست شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الضحیٰ بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الانشراح (الم نشرح) مکية وهی ثمانی آيات و فيها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹٤) تسلسلها حسب النزول (۱۲) نزلت بعد سورة الضحیٰ)

د «الانشراح» سورت مکی دی (۸) آيت يوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹٤) په نزول کښی (۱۲) سورت دی وروسته د «الضحیٰ» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾

آيا نه ده فراخه کړی مونږ تا لره سينه ستا (په نبوت او حکمت سره بلکه فراخه کړی ده مونږ سينه ستا !).

تفسير : چه الله تعالیٰ ستا په سينې کښې ئې ای محمده ! د علومو او د معارفو لوی سيندونه وبهول. او د نبوت د لوازمو او د رسالت د فرائضو د بار د پورته کولو لوی قوت او حوصله ئې درته وبښله. او د داسی لوی زړه او حوصلې څښتن (خاوند) ئې وګرځولې چه د ډيرو دښمنانو د عداوت او مخالفت او مزاحمت څخه نه ويريدی.
(تنبيه) له احاديثو او سيرو څخه ثابت دی چه پرښتې په ظاهری ډول (طريقه) څو ځلې د ده مبارک تتر (سينه) ورڅيری کړی دی خو د دی آيت له مدلول څخه په ښکاره هغه نه ښکاری والله اعلم.

وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ الَّذِيْٓ اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾

او کوز کړ مونږ له تانه درونډ بار ستا هغه چه کږه درنه کړی ئې وه شا ستا.

تفسير : د وحی ښکته کيدل په اول کښې سخت مشکل ؤ بيا آسان شول. يا د رسالت منصب د ذمه واريو د محسوسولو په سبب چه د هغوی په مبارک خاطر کښې څه ګرانی راتله هغه ور پورته کړه شوه. يا له «وزر» څخه مباحه امور مراد دی چه کله کله هغه دوی د حکمت او ثواب قرين بلل او کول به ئې او وروسته به د هغه خلاف الحکمت يا خلاف‌الاولیٰ کيدل به ښکاريده او دوی به د علو شان او غايت القرب څخه له هغه دومره خپه او مغموم کيده لکه چه څه ګناه ئې کړی وی نو په دی آيت کښې د هغوی د نه مؤاخذه کيدلو زيری ورکړی شوی دی کذا روی عن بعض السلف حضرت شاه عبد العزيز رحمة الله عليه ليکی (د دوی عالی همت او پيدائشی استعداد به چه د کومو کمالاتو او مقاماتو د رسيدلو تقاضا درلوده (لرله) د دوی د مبارک قلب فائز کيدل په هغه باندی د جسمانی ترکيب يا نفسانی تشويشاتو په سبب به سخت معلوميدل کله چه الله تعالیٰ د هغه تتر (سينه) ورپرانيست او حوصله ئې ور ارته کړه هغه ګردی (تولی) سختياوی ئې ورکی شوی او د هغه پيتی ور سپک شو.

وَرَفَعۡنَا لَكَ ذِكۡرَكَ ۝٤

او پورته کړ مونږ تاته ذکر ستا (په نبوت سره يا مې ستا نوم له خپل نامه سره پيوسته کړ).

تفسير : يعني اى محمده! صلى الله عليه وسلم په پرښتو او پيغمبرانو کښې ستا نوم لوړ او وچت دى د دنيا ګرد (تول) پوهان په ډير عزت او وقعت سره ستا نوم يادوى. په اذان، اقامت، کلمه طيبه او التحيات، خطبه او نورو کښې وروسته د الله تعالىٰ له نامه څخه د محمد صلى الله عليه وسلم نوم اخيست کيږى کوم ځاى کښې چه الله تعالىٰ خپلو بندګانو ته د خپل اطاعت امر کرى دى د محمد صلى الله عليه وسلم د امر د منلو امر ئى هم ورسره متصل او جخت کرى دى.

فَإِنَّ مَعَ الۡعُسۡرِ يُسۡرًا ۝٥ إِنَّ مَعَ الۡعُسۡرِ يُسۡرًا ۝٦

نو بيشکه سره له سختى آسانتيا شته. بيشکه سره له سختى آسانتيا شته.

تفسير : يعني د الله تعالىٰ د رضاء غوښتلو په لاره کښې هغه ربړونه (تکليفونه) چه حضرت نبوى صلى الله عليه وسلم په ځان ګاللى (برداشت کرى) دى او هغه زيارونه (کوششونه) چه ايستلى ئى دى له هغو سختيو سره څو څو آسانى هم شته لکه د حوصلى د فراختيا په سبب د ګردو (تولو) مشکلاتو لرى کول آسان شول او د ذکر د پورته کيدلو له تصور څخه تاسى ته د لويو لويو مصيبتونو تحمل آسانه وګرځيده. يا دا مطلب کله چه مونږ تاسى ته روحانى راحت درکړ او روحانى کلفت مو له تاسى څخه پورته کړ لکه چه د الم نشرح څخه تر آخره پورى ښکاريږى نو په دنيوى راحت او محنت کښې هم ځمونږ فضل او کرم ته هيله (اميد) ولرئ مونږ وعده کوو چه په رښتيا سره د دى موجوده ؤ مشکلاتو په پاى (آخر) کښې آسانى شته لکه چه له احاديثو او سيرو څخه راښکاره شوى ده هغه ګرد (تول) مشکلات يو يو له منځه لرى شوى او د هرى يوى سختى په پاى (آخر) کښې به څو څو آسانتياوى راتللى. اوس هم «عادة الله» هم دا دى څوک چه په سختى باندى صبر وکړى او د زړه له کومى پر الله تعالىٰ باندى اعتماد ولرى او له بل لورى څخه زړه وشکوى او خپل الله تعالىٰ سره خپلى اړيکى تينګى کړى او د هغه فضل او کرم او رحمت ته هيله (اميد) ولرى او د زمانى له اوږدوالى څخه ونه ويريږى او نااميده او بى هيلى نشى نو هرومرو (خامخا) الله تعالىٰ آسانى ورته پيښوى نه په يوه ډول (طريقه) بلکه په څو څو ډوله (قسمه) وفى الحديث «لن يغلب عسر يسرين» وفيه ايضا لو جاء العسر فدخل هذا الجحر لجاء اليسر حتى يدخل عليه فيخرجه.

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ ۝٧ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ ۝٨

نو کله چه فارغ شی (ای محمده له تبلیغه یا له لمانځه نه) نو ځان ستړی کوه (په عبادت، دعاء کښې) او رب خپل ته پس رغبت او زاری کوه (په هر وقت کښې).

تفسیر : یعنی کله چه د خلقو له پوهولو څخه فارغ شی نو په خلوت کښې کینه ! زیار (محنت) کوه ! چه د زیات «یسر» سبب وګرځی او د خپل رب په لوری بلا واسطه متوجه شه!.
(تنبیه) خلق پوهول او هغوی ته پند ورکول د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم خورا (ډیر) لوی عبادت و خو په دی عبادت به فی الجمله د مخلوق واسطه هم وه. مطلوب دا دی چه له هغه ځایه لری شوی بلاواسطی هم ښائی چه متوجه شی د دی آیت تفسیر په څو ډوله (قسمه) نور هم شوی دی خو اقرب هم دا راښکاری.

تمت سورة «الانشراح» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة التین مکیة وهی ثمانیآیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۹۵) تسلسلها حسب النزول (۲۸) نزلت بعد سورة «البروج»

د «التین» سورت مکی دی (۸) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۹۵) په نزول کښې (۲۸) سورت دی وروسته د «البروج» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ۝١

قسم دی په انځر او زیتون خونه باندی.

تفسیر : انځر او خوونه (زیتون) دواړه د خپل کثیرالمنافع او د جامعالفوائد توب لامله (له وجی) د انسانی حقیقت او د جامعی له ضرورت سره خصوصی مشابهت لری نو ځکه د ﴿ لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴾ مضمون ئی په دواړو قسمونو سره شروع کړ او ځینی

محققین وائی چه دلته «التین» او «الزیتون» څخه هغو دوو غرونو ته اشاره ده چه بیت المقدس ته نژدی پراته دی ګواکی دلته په ونو باندی قسم نه یادوی بلکه په هغه مقدس ځای باندی قسم یادوی چه هلته دا ونی ډیری دی او همغلته د حضرت عیسیٰ علیه السلام مولد او مبعث هم دی.

وَطُورِ سِينِينَ ۝٢ وَهَٰذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ ۝٣

او قسم دی په (غره چه نوم ئی) طور سینین (دی) او قسم دی په دی ښار امان ورکوونکی (د مکی) باندی.

تفسیر : «طور سینین» یا د «طور سینا» هغه غر دی چه پر هغه باندی الله تعالیٰ له حضرت موسیٰ علیه السلام سره خبری کړی دی او د امن ورکوونکی ښار مکه معظمه ده چه ځمونږ او د ګرد (تول) اسلامی عالم سردار او بادار حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم په کښی متولد او مبعوث شوی دی او د الله تعالیٰ له ګردو (تولو) څخه لوی او وروستنی امانت قرآن کریم اول ځلی په هم دی ښار کښی رانازل شوی دی. د توریت په آخر کښی دی چه نور د «طور سینا» څخه راغلی او په «ساعیر» کښی وبریښیده چه د بیت المقدس غر دی. او له فاران څخه جګ (اوچت) او خوور شو فاران د مکی معظمی یو غر دی. او جواب د پاس قسمونو دا دی.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۝٤

چه خامخا په تحقیق پیدا کړی دی مونږ انسان بنی آدم په ډیر ښه اعتدال سره.

تفسیر : یعنی دا ګرد (تول) متبرکه مقامات چه له هغه څخه ډیر اولوالعزم پیغمبران مبعوث شوی دی ګواه دی چه مونږ انسان په یوه ښه قالب کښی اچولی دی او ښه قوتونه مو وربښلی دی او په ظاهری او باطنی ښیګنو (فائدو) مو ښائسته کړی دی او ډیر ګټور شیان مو د ده په وجود کښی راغونډ کړی دی. که بنی آدم سم د خپل صحیح فطرت سره ترقی وکړی نو انسان له پرښتو څخه نه یوازی وړاندی کیږی بلکه د هغوی مسجود هم ګرځیدی شی.

ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ ۝٥

بیا وګرځاوه مونږ هغه (انسان په ضمن د بعضو افرادو کښی) ډیر ښکته تر ښکتو نه (چه لاندنی طبقه د دوزخ ده).

تفسیر : یا رد به کړم دغه انسان پس له ښه قامته ډیر ښکته له ښکتو نه چه هغه زوړوالی دی نو شا به ئی تیته ویښته به ئی سپین، غوږونه به ئی کانه شی او مغیر به ئی شی تول خیزونه. شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی چه هغه مو د پرښتو د مقام لائق وګرځاوه خو کله چه منکر شی نو له ځناورانو څخه هم ښکته ګڼل کیږی او په خورا (ډیر) لاندنی طبقه د دوزخ کښی لویږی.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾

مګر هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) نو وی به دوی ته اجر ثواب بی انتهاء بلا انقطاع.

تفسیر : چه نه به کم او نه به ختم شی او نه به د چا احسان پری وی.

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ ﴿٧﴾

پس څه شی دی چه تا باعث کوی په دروغ ګڼلو (ای منکر د بعثه) وروسته (له دی واضحه ؤ دلائلو) په ورځ د جزاء (یا) پس څوک نسبت د دروغو به کوی تاته (ای محمده) پس له دغو واضحه ؤ دلائلو.

تفسیر : یعنی ای سړیه! وروسته له دی دلائلو څخه ته ولی د جزاء له سلسلی څخه سر غړوی؟ او تری انکار کوی یا به دا خطاب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم ته وی چه پس له دی ښو ویناؤ او صافو بیاناتو څخه څه شی منکران دی ته اړ باسی (مجبورروی) چه د جزاء په معاملو کښی هغوی ستاسی تکذیب ته ملاوی وتړی. خیال وکړه! الله تعالیٰ سړی پیدا کړ. او هغه ته ئی ډیر ښه صورت شکل او ښه وربښلی ده او د هغه قوام ته ئی داسی یو صلاحیت او ترکیب ورکړی دی که وغواړی په ښو کارونو کښی له پرښتو څخه پرمخ ځی او هیڅ یو له مخلوقاتو ځنی د هغه برابری او سیالی نشی کولی لکه چه د انسانی کاملی نمونی پخپل وقت کښی په شام بیت المقدس، د طور په غره، معظمی مکی کښی لیدلی شوی دی چه که څوک د هغوی په قدم او پله باندی تګ وکړی نو د انسانی کمالاتو او د دواړو دارینو ډیرو لوړو (اوچتو) مقاماتو ته رسیږی لیکن انسان له خپلی بی تمیزی او بدعملی څخه د ذلت او هلاکت په کنده کښی لویږی او خپلی فطری ښیګڼی (فائدی) له لاسه وباسی. الله تعالیٰ هیڅ یو ایماندار او نیکوکاره سړی بی سببه لاندی نه غورځوی بلکه د هغه د ډیر لږ عمل ډیره زیاته صله ورته مرحمت کوی آیا د دی خبری له اوریدلو څخه وروسته به څوک وکړلی شی چه د دین فطرت د اصولو او د جزاء او د سزا داسی معقولی

قاعدی دروغ وبولی هو! په یوه دول (طریقه) د هغه تکذیب او انکار کیدی شی چه دنیا یو بی سر و پا کارخانی غوندی ومنلی شی چه په هغی باندی نه د چا حکومت وی نه پکښی کوم قانون او آئین جاری وی او نه د ښو او نه د بدو پوښتنه پکښی کیږی نو د دی خبری جواب الله اعلیٰ شانه! واعظم برهانه! جل جلاله! عم نواله! داسی فرمائی:

أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ ﴿٨﴾

آیا نه دی الله ښه لوی حاکم د تولو حاکمانو؟ (بلکه ښه لوی حاکم دی پر تولو حکم کوونکیو باندی).

تفسیر : یعنی د دی لوئی شهنشاهی او ستری تولواکی په مخامخ کښی د دنیا گرد (تول) دولتونه او حکومتونه هیڅ دی کله چه دلته دا وړوکی وړوکی حکومتونه خپلو وفادارانو ته انعام او مجرمانو ته سزا ورکوی نو آیا د هغه احکم الحاکمین له درباره داسی هیله (امید) لرل کومه لویه خبره ده؟

تمت سورة التين بفضل الله تعالیٰ وکرمه ومنه

سورة العلق مكية وهی تسع عشرة آية وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (٩٦) وهی اول ما نزل من القرآن العظيم.

د «العلق» سورت مکی دی (۱۹) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (٩٦) سورت دی او په نزول کښی هم دغه سورت ړومبنی سورت د قرآن کریم دی چه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه دیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾

ولوله (ای محمده! قرآن) په برکت د نامه د رب خپل هغه رب پالونکی چه پیدا کری ئی دی (تول مخلوقات).

تفسیر : دا پنځه آیتونه له اقرأ څخه تر مالم یعلم پوری د قرآن کریم له گردو (تولو) آیتونو او

سورتونو څخه په مخکښې نازل شوی دی. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د (حراء) په سمڅ کښې د وحده لاشریک له الله تعالیٰ په عبادت مشغول و. چه ناساپه حضرت جبریل علیه السلام له وحی سره ورننوت او ورته ئی ووی اقرأ ـ ولوله دوی وفرمایل «ما انا بقارئ: زه لوستونکی نه یم!» جبریل علیه السلام څو ځلی دوی پخپلی غیږی کښې ونیو او په زور ئی کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ» او دوی به همغه «ما انا بقارئ» ویل دریم ځلی حضرت جبریل علیه السلام دوی په ډیر زور سره کښیښود او ورته ویل به ئی: «اقرأ باسم ربک: یعنی د خپل رب په نامه او برکت سره ولوله!» مطلب دا چه هغه پروردګار چه له ولادت څخه ئی تراوسه پوری په عجیب او غریب ډول (طریقه) ستا پالنه او روزنه وفرمایله هغه څوک چه دا خبر درکوی چه له تا څخه کوم لوی کار اخیست کیږی آیا هغه به دی هم داسی یواځی او بی یار او مددګار پریږدی؟ هیڅ کله به داسی نه کیږی او تاسی ته د هغه لوی ذات په نامه ښوونه کیږی چه د هغه په لورینه (مهربانی) ستاسی تربیه او روزنه شوی ده. یعنی هغه رب العالمین اعلیٰ شانه واعظم برهانه چه ګرد (تول) شیان ئی پیدا کړل نو دا نشی کولی چه تا لوستونکی وګرځوی. بلکه قاری دی ګرځولی شی.

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿۲﴾

پیدا کړی ئی دی انسان له توتو د ټرلیو شویو وینو څخه.

تفسیر : په کلکه وینه (خون بسته) کښې نه حس دی نه شعور نه علم دی نه ادراک یواځی لا یعقل جماد دی بیا هغه الله تعالیٰ دی لا یعقل جماد ته عقل او پوهه ورکړه نو آیا همغه الله تعالیٰ یو عاقل کامل او یو امی قاری کولی نشی؟ بلکه کولی ئی شی! تر دی ځایه پوری د قرائت امکان ثابتول و چه الله تعالیٰ ته هیڅ مشکل نه دی چه تا د امی توبه قاری وګرځوی وروسته د هغه په فعلیت او وقوع باندی ئی متنبه کوی.

اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿۳﴾

ولوله (ای محمده ! قرآن) حال دا چه رب ستا لوی کریم دی (پر تولو کریمانو).

تفسیر : یعنی په هغه شان سره چه ستاسی تربیت شوی دی له هغه څخه ستاسی کامل استعداد او پوره لیاقت ښکاره دی کله چه دلته په استعداد کښې څه قصور نشته او هلته په مبدأ فیاض کښې هم څه بخل نه لیده کیږی بلکه هغه د ګردو (تولو) کریمانو څخه لوی کریم دی بیا به نو د

فیض په وصول کښې څه مانع وی؟ او خامخا هم داسې ئې کوی!.

الَّذِیْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿۴﴾

هغه (رب پالونکی) چه ښوولی ئې دی (خط انسان ته) په قلم سره.

تفسیر: حضرت شاه صاحب لیکی حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ کله لیکونکی او لوستونکی نه و نو وئې فرمایل چه «الله تعالیٰ بې له قلمه هم پوه ورکوی» ممکن دی چه دی لوری ته هم جبریل علیه السلام محض یو وسیله دی همغسې چه د قلم توسط د دی امر مستلزم نه دی چه هغه له مستفیض څخه افضل شی هم داسې دلته هم د جبریلیه حقیقت افضلیت د محمدیه له حقیقت څخه نه لازمیږی.

عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ یَعْلَمْ ﴿۵﴾

ښوونه ئې کړی ده انسان ته د هغو شیانو چه دی پری نه پوهیده (پخوا له ښودلو).

تفسیر: یعنی د انسان وروکی چه له مور څخه پیدا کیږی په هیڅ شی نه پوهیږی بیا نو هغه ورو ورو څوک پوهوی هغه قدیر رب چه له جاهل انسان څخه عالم جوړوی خپل یو امی بنده به نه یوازې کامل عارف کړی بلکه د ګردو (تولو) عارفانو سردار ئې ګرځوی.

کَلَّا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَیَطْغٰی ﴿۶﴾ أَنْ رَّاٰهُ اسْتَغْنٰی ﴿۷﴾

رښتیا ده دا خبره بیشکه انسان خامخا سرکشی کوی د دی لامله (له وجی) چه وینی. ګڼی خپل ځان بې پروا (په مال سره).

تفسیر: یعنی د بنی آدم اصل خو هم دومره دی چه له ترلې وینې څخه جوړ دی چه په اول کښې محض جاهل وی وروسته الله تعالیٰ ورته پوه ورکوی مګر دی پخپل اصلی حقیقت باندی هیڅ نه پوهیږی د دنیا په مال او دولت باندی مغروریږی او د الله تعالیٰ له احکامو څخنی سر غړوی او داسې ئې ګڼی چه زه د هیچا پروا نه لرم.

إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ الرُّجْعَىٰ ﴿٨﴾

بیشکه رب ستا ته (ای انسانه) بیرته ورتلل دی (د هر چا په آخرت کښې او هلته پکاریږی ښه اعمال نه اموال).

تفسیر : یعنی په اول کښې هم همغه الله تعالیٰ ای انسانه ته ئی پیدا کری ئی او آخر ته هم د همغه په لوری په آخرت کښې ستا ورتگ دی او هلته به د دغو طاغیانو منکرانو تکبر او لوئی او د ځان هیرولو حقیقت ښکاریږی.

أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰ ﴿١٠﴾

آیا وینی ته هغه (ابوجهل) چه منع کوی بنده (محمد) کله چه لمونځ کوی.

تفسیر : یعنی دا تمرد او سر غړول وګوره چه دی پخپله هم د خپل پروردګار په دربار کښې سر نه ښکته کوی او د عبادت توفیق ئی ور په برخه نه دی نو که بل بنده الله تعالیٰ ته سجده یږدی هغه ته هم کتی نه شي. په دی آیتونو کښې لعین ابوجهل ته اشاره ده ځکه چه هغه به کله رسول الله صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښې لید نو خپله خوله به ئی شلوله او تخویف او تهدید به ئی کاوه او زیار (کوشش) به ئی کوو چه هغوی ته په هر ډول (طریقه) چه وی څه نه څه ضرر ورسوی.

أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَىٰ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَىٰ ﴿١٢﴾ أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٣﴾

آیا وینی ته که چیری وی (دا بنده) په لاری سمی صافی باندی. یا امر حکم کوی خلقو ته په تقویٰ سره. آیا وینی ته که (دا منع کوونکی) تکذیب (د رسول الله) کوی او مخ ګرځوی له ایمانه (نو جزاء به مومی سم له خپل حال او اعمال سره.)

تفسیر : یعنی که په ښه لاره تللی او ښی چاری ئی زده کولی نو ځکه ښه سړی به کیده اوس چه مخ ئی اړولی دی نو څومره ئی څه خراب کری دی؟ هم داسی ئی لیکلی دی په «موضح القرآن» کښې. نورو مفسرینو د دی آیت په تفسیر کښې نوری خبری هم لیکلی دی که څوک غواړی چه په هغه باندی وپوهیږی نو نورو تفاسیرو ته دی رجوع وکړی په تیره بیا «روح

المعاني» دی ولولی.

أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ ﴿۱۴﴾

آیا نه پوهیږی دغه (منکر کافر) په دی چه بیشکه الله وینی (اعمال د ده نو جزاء به پری ورکړی).

تفسیر : یعنی د هغه رټلی ملعون هغه شرارتونه او د دی ښه بنده دا خشوع او خضوع دواړه پاک الله وینی.

كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ ﴿۱۵﴾

داسی نه ده وړ (لائق) قسم دی که نه شو منع دی (له بد عمله) نو خامخا به ئی سخت راکاږو په ویښتو د وچولی (تندی) سره.

تفسیر : یعنی پرېږده! هغه منکر کافر په دغو ګردو (تولو) خبرو باندی ښه پوهیږی خو بیا له خپل شرارت څخه لاس نه اخلی ښه اوس ښه غوږ ونیاسه! که دوی له خپلو شرارتونو څخنی لاس وانه خیست نو مونږ به هم هغوی لکه بودګان (څاروی) او ذلیل بندیانو غوندی د وچولی (تندی) له ویښتو او څنو څخه نیولی د دوزخ په لوری ئی راکاږو.

نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿۱۶﴾

په داسی وچولی (تندی) سره چه دروغجن خطا کار دی (خاوند ئی).

تفسیر : یعنی د هر چا په سر باندی چه دا څنی وی نو د هغه سر به له دروغو او ګناهونو څخنی ډک وی ګواکی د هغوی ګناهونو او دروغو به د هغوی د سر په ویښتو کښنی سرایت کری وی.

فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ ﴿۱۷﴾ سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ ﴿۱۸﴾

پس راودی بولی اهل د مجلس خپل ژر ده چه مونږ به هم راوبولو ملائکی سختی د عذاب.

تفسیر : یو ځلی ابوجهل ولید چه حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم لمانځه ته رهی (روان) دی نو په مخ کښی ئی ورته ودرید او غوښت ئی چه دوی له لمانځه څخه ستون (واپس) کړی دوی په سختی سره ورسره خبری وکړی نو هغه وویل «ته خبر نه ئی چه په مکی کښی ځما جرګه لویه ده» نو دلته داسی فرمایلی شوی «چه اوس هغه د خپلی جرګی ملګری دی وغواړه چه مونږ د هغوی د هیداد او سزا ورکولو ته د عذاب ملائکی راغواړو ولیده شی چه څوک بریالی (کامیاب) کیږی» لکه چه څو ورځی وروسته د «بدر» په ډګر کښی ئی ولید چه د اسلام مجاهدینو به په څه دول (طریقه) هغه راکشاؤ د «بدر» په «قلیب» او کوهی کښی ئی وغورځاوه دا و د هغه عارضی کشول خو اصلی راکشول به ئی د آخرت په میدان کښی وی چه د دوزخ پرښتی به هغه په دیر ذلت سره راکشوی او په جهنم کښی به ئی غورځوی. وائی چه یوه ورځ ابوجهل رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په لمانځه کښی ولید وئ غوښت چه له هغوی سره څه بی ادبی وکړی دی لا ځمونږ پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته نه و نژدی شوی چه په ویره او بیره (تلوار) بیرته په منډو شو خلقو پری وخندل او ورته وی ویل چه «ولی وتښتیدی»؟ ده وویل «ځما او د محمد صلی الله علیه وسلم په منځ کښی د اور یو خندق راښکاره شو چه په کښی دیر یو ویروونکی سری ؤ نو ځکه وویریدم او بیرته راغلم» رسول الله مبارک وفرمایل که «دی لږ څه وړاندی کیده نو د هغو پرښتو له لاسه به توتی توتی کیده» ګواکی له آخرت څخه په مخ کښی د «سندع الزبانیة» یوه وړوکی نمونه په دنیا کښی ورښکاره شوه.

تنبیه : زیات مفسرین د «زبانیة» تفسیر د دوزخ په پرښتو باندی کوی.

كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِب ۩ ﴿١٩﴾

نه ده داسی لکه چه وائی، مه وړه فرمان د ده او سجده لمونځ کوه او نژدی شه (الله ته په طاعت سره).

تفسیر : یعنی تاسی د هغوی پروا هیڅ ونه کړئ! او د هغوی خبرو ته غوږ مه ږدئ! چیری مو چه زړه شی په دیره خوښی سره د الله تعالیٰ عبادت کوئ! او هر کله چه د هغه لوی دربار ته په سجده سر ږدئ! او د هغه پاک ذات قرب او لا نژدیوالی ځان ته ګټئ! په حدیث کښی دی. «بنده له ګردو (تولو) حالتو څخه په سجده کښی زیات خپل الله تعالیٰ ته نژدی کیږی»

تمت سورة العلق بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة القدر مكية وهی خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۷) تسلسلها حسب النزول (۲۵) نزلت بعد سورة «عبس»

د «القدر» سورت مکی دی (۵) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۹۷) په نزول کښی (۲۵) سورت دی وروسته د «عبس» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ ①

بيشکه مونږ نازل کړی مو دی دغه (تول قرآن) په شپه د قدر کښی.

تفسير : يعنی قرآن کريم له لوح محفوظ څخه د دنيا پر آسمان د قدر په شپه کښی نازل کړ شو. او ښائی په هم دغی شپی کښی د دنيا له آسمان څخه په محمد صلی الله عليه وسلم باندی ئی هم نزول شروع شوی وی. په دی موضوع څه مضمون د (دخان) په سورت کښی ليکلی شوی دی هلته دی ولوست شی.

وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ ② لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ③

او څه شی پوه کړی ئې ته (ای محمده!) چه څه ده شپه د قدر (د عزت او شرافت له پلوه؟) شپه د قدر خير غوره ده له زرو مياشتو څخه (هغه زر مياشتی چه پکښی نه وی دغه شپه هغه چا لره چه ئی بيامومی او په عبادت سره پکښی مشغول شی تر صباح پوری).

تفسير : يعنی په دی شپی کښی نيکی کول داسی دی لکه چه تر زرو مياشتو پوری سری نيکی کړی وی بلکه زيات له دی څخه هم.

تَنَزَّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم

نازليږی ملائکی او روح په دغه شپه کښی په اذن حکم د رب د هغوی.

تفسير : يعنی د الله تعالیٰ په حکم روح القدس حضرت جبريل عليه السلام د ډيرو پرښتو په

هجوم کښي رانازلیږي تر څو په دی عظیم الشان خیر او برکت سره د ځمکی خلق مستفیض کړی. ممکن دی له «روح» څخه برسیره پر ملائکو کوم بل مخلوق مراد وی په هر حال په دی بختوری شپې کښي د باطني ژوندون او روحاني خیر او برکت یو خاص نزول وی.

مِّن كُلِّ أَمْرٍ ۝٤ سَلَٰمٌ

دپاره د هر کار (تاکلی «مقرر» شوی په دغه راتلونکی کال کښي) امان سلامتیا ده (له هر افته).

تفسير : یعنی د عالم د نظام په نسبت کوم کارونه چه په دی کال کښي مقدر وی د هغو د نفاذ د تعیین دپاره پرښتی راځی لکه چه د (دخان) په سورت کښي ولیکل شو. یا له (من کل امر) څخه به د خیر امر مراد وی یعنی له آسمان څخه هر راز (قسم) د خیر امور له ځان سره اخلی او د ځمکی په لوری راښکته کیږی. والله اعلم
(سلام: امان سلامتیا ده له هر آفته یا نه ده دغه شپه مگر خو سلامتیا ده له آفاتو او بلیاتو نه) یعنی هغه شپه د امن، هوسائی (آرام)، ډاډدینی (تسکین)ن او د زړه خوښی شپه ده په دغی شپې کښي د الله جل جلاله خاص بندگان په یوه عجیب او غریب طمانیت او لذت او حلاوت سره پخپلو عباداتو کښي مصروف او مشغولیږی او ډیر زیات خوند له هغه څخه مومی او دا د هغه خیر او برکت او نزول رحمت اثر دی چه د ډیرو پرښتو له راښکته کیدلو څخه په ظهور راځی. په ځینو روایتونو کښي راغلی دی چه «په دی شپه کښي جبریل علیه السلام او نوری پرښتی پر عابدانو او ذاکرانو صلواتونه او سلامونه لیږی» یعنی د دوی په حق کښي د رحمت او د سلامت دعاوی کوی.

هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ ۝٥

دغه شپه ده تر وقته د ختلو د صبا پوری (د سلامتیا فضیلت، برکت، کرامت).

تفسير : یعنی له ماښامه تر سحر پوری په ټوله شپه کښي هم دا سلسله جاری ده نو ځکه دا شپه له سره تر پایه (آخره) پوری مبارک او بختوره ده.
(تنبیه): له قرآن مجید څخه راڅرگندیږی (راښکاره کیږی) چه هغه شپه په رمضان شریف کښي ده. ﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ ﴾ او حدیث راښکاروی چه دا شپه د رمضان په وروستنی عشره کښي ده په تیره بیا د دی عشری په طاقو شپو کښي د قدر شپې لټول په کار

دی بیا د طاق په شپو کښی د اویشتم په شپې باندی زیات ګمان کاؤ شی والله اعلم ولی زیاتو عالمانو داسی تصریح کړی ده چه د قدر شپه د تل دپاره په یوه عشره او په یوه نیته کښی نشی تاکلی (مقررولی) امکان لری چه په یو رمضان کښی یوه شپه او په بل رمضان کښی بله کومه شپه وی.

تمت سورة القدر بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة البينة مدنية وهی ثمانی آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۸) تسلسلها حسب النزول (۱۰۰) نزلت بعد سورة الطلاق.

د «البينة» سورت مدنی دی (۸) آیت (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۸) په نزول کښی (۱۰۰) سورت دی وروسته د «الطلاق» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لَمْ يَكُنِ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا مِنْ اَهْلِ الْكِتٰبِ وَالْمُشْرِكِيْنَ مُنْفَكِّيْنَ حَتّٰى تَاْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿۱﴾

نه ؤ هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او له مشرکانو جلا (جدا) کیدونکی (له خپلو ملکو څخه بلکه سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) تر هغه پوری چه راغی دوی ته حجت روښانه.

تفسیر : له اهل الکتاب څخه یهود او نصاریٰ او له مشرکینو څنی بت پرستان، اور پرستان، او نور کافران او هغه منکران مقصد دی چه د هغوی په لاس کښی کوم آسمانی کتاب نشته. دغه ګرد (تول) نه ؤ جلا (جدا) کیدونکی یو له بل نه په باب د محمد صلی الله علیه وسلم کښی بلکه تول متفق ؤ په حقوالی د ده باندی.

رَسُوْلٌ مِّنَ اللهِ يَتْلُوْا صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿۲﴾

چه رسول دی له طرفه د الله لولی دغه (رسول الله پر دوی) صحیفی پاکی کړی شوی (له باطله).

تفسیر : د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه وړاندی د ټولو ادیانو تابعین خراب او هر یو پخپلو غلطیو باندی مغرور ؤ او په دی وقت کښی دا پکار ؤ چه کوم حکیم، ولی، لوی عادل باچا یا کوم لوی سری دوی وپوهوی او په سمه لاره ئی راولی او دا کار ممکن نه ؤ تر دی چه داسی یو عظیم القدر پیغمبر رانشی چه له هغه سره د پاک الله مقدس کتاب او لوی مدد وی چه د څو کلونو په منځ کښی یو ملک د اسلام په نور ډک کړی او پخپل زبردست تعلیم او لوی همت او عزیمت سره د ګردی (ټولی) دنیا مخ د وحدانیت او حقانیت په لوری وګرځوی لکه چه هغه الله تعالیٰ رسول او استاځی د پاک الله د کتاب په لوستلو راغی چه په پاکو پانو کښی ئی لیکلی شوی دی.

فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾

په هغوی کښی لیکلی شوی دی سم احکام (مضبوط کتابونه چه پکښی نشته هیڅ خطائی).

تفسیر : د قرآن کریم هر سورت ګواکی یو مستقل کتاب دی. یا دا مطلب چه هغه عمده کتابونه چه پخوا له دی نه راغلی دی، د هغوی ضروری مطالب په دی کتاب کښی شته یا به له «کتب قیمة» څخه مراد نور علوم او مضامین وی یعنی د هغو علومو مضامین پوره درست صحیح او ډیر مضبوط او معتدل دی.

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾

او نه ؤ جلا (جدا) شوی (له خپلو ملکو څخه بلکه ټول سره متفق ؤ په حقانیت د محمد) هغه کسان چه ورکړی شوی ؤ دوی ته کتاب مګر وروسته له هغه چه راغی دوی ته حجت روښانه (چه محمد دی یا قرآن).

تفسیر : یعنی په دی رسول او په دی کتاب کښی هیڅ ځای د شک او شبهی نشته خو سره له هغه اهل د کتاب عمداً عناد، ضد او مخالفت ورسره کوی نه د شک او شبهی له پلوه. دوی سره دوه ډلی شوی دی یو هغه چه پخپل ضد او انکار کښی ټینګ ولاړ دی او بل هغه چه د حق او انصاف له لوری ئی په اسلام باندی یقین او ایمان راوړی دی ښه خو به دا وه چه په هغه پیغمبر

آخر الزمان باندی چه دوی د هغو په انتظار کښی ؤ ګرد (تول) سره ایمان راوړی ؤ او خپل ګرد (تول) اختلافات او شخړی به ئی له منځه ایستلی او ګرد (تول) به سره په یوه لاره کښی رهی (روان) کیدل مګر هغوی د خپلو عنادو او بدبختیو په سبب د وحدت او اجتماع په ځای په مخالفت او شقاق او نفاق کښی سره اخته شول کله چه اهل د کتاب داسی دی د ناپوهانو مشرکانو احوال به څه وی.؟

تنبیه : حضرت شاه عبد العزیز صاحب رحمة الله علیه دلته د «البینة» مصداق حضرت مسیح علیه السلام بولی یعنی کله چه حضرت مسیح علیه السلام ښکاره نښی له ځان سره راوړی یهودان د هغوی دښمنان شول او نصارئ هم په دنیوی اغراضو کښی اخته شوی په څو څو ډولو (طریقو) سره ئی ځانونه وویشل. مدعا دا چه د پیغمبر راتلل او د کتاب نازلیدل پرته (علاوه) د حق تعالیٰ له توفیقه کفایت نه کوی هومره د هدایت سامان چه سره راغونډ شی تر څو چه د هدایت توفیق له چا سره مل نه وی نو هغه به هم داسی خسارا او نقصان ګالی (مومی).

وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ

حال دا چه امر حکم نه و ورکړی شوی دوی ته په توریت او انجیل کښی مګر ورکړی شوی ؤ چه عبادت کوی دوی د الله په داسی حال کښی چه خالص کوونکی وی الله لره دین له شرکه او نفاقه په داسی حال کښی چه راګرځیدونکی وی له باطله حق ته (په لاره د ابراهیم پس څرنګه کافر کیږی په محمد باندی؟).

تفسیر : یعنی له هر راز (قسم) باطلو او دروغو څخه جلا (جدا) شوی خالص د واحد الله بندګی وکړی! او د حضرت حنیف ابراهیم علیه السلام په شان له هر چا او هری خوا څخه علاقه شکولی د همغه یوه مالک الملک بندګان شی! او د تشریع او د تکوین هیڅ یوه شعبه او ځانګه او نور شیان مستقل او خپلواک (اختیارمند) ونه ګنی

وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ ۝٥

او (بل دوی مامور دی په دی چه) قائموی سم اداء کوی (سره له تولو حقوقو) لمونځ او ورکوی زکوٰة او دا (مامور به شیان) دین دی محکم (مستقیم چه هیڅ کوږوالی په کښی نشته).

تفسیر : یعنی دا شیان په هر دین کښی غوره او منلی شوی دی چه د هغو شیانو تفصیل هم

دغه پیغمبر حضرت محمد صلی الله علیه وسلم هم راکوی. بیا نو الله تعالیٰ ته دغه خبره ښه معلومه ده چه له داسی صافی ښوونی او تعلیم څخه ولی دوی گرځی؟ او تری وحشت کوی؟.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا

بیشکه هغه کسان چه کافران شوی دی له اهل د کتابو او مشرکان وی به په اور د دوزخ کښی (په قیامت کښی) چه تل به وی دوی په هغه (جهنم) کښی.

تفسیر : یعنی د پوهی او د علم دعوی کوونکی که اهل الکتاب وی یا جاهل مشرکان کله چه حقانیت او وحدت څخه مخ واړوی او انکار تری وکړی د هغو گردو (ټولو) پای (آخر) او انجام همغه دوزخ دی چه هیڅ کله به له هغه نه خلاصیږی.

أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ۝٦

دا (خلق دی) هم دوی ډیر بد د خلقو.

تفسیر : یعنی له حیواناتو (بهائمو) څخه ډیر خوار ذلیل او خراب دی لکه چه د (فرقان) په سورت کښی داسی یو آیت لولو ﴿ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا ﴾

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ ۝٧

بیشکه هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه په دنیا کښی) دا (خلق دی) هم دی ډیر ښه د خلقو.

تفسیر : یعنی هغه کسان چه په گردو (ټولو) رسولانو او کتابو باندی یقین کوی او په ښو کارونو کښی لگیا دی نو دوی ښه د خلقو دی تر دی چه د دوی زیاتره کسان له پرښتو څخه هم وړاندی کیږی.

جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهٰرُ خٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ

جزاء عوض د دوی په نزد د رب د دوی جنتونه د ابدی هستوګنی دی چه بهیږی له لاندی (د مانیو او ونو) د هغو (د اوبو د شودو د شاتو او د پاکو شرابو) ویالی تل به وی دوی په هغو (جنتونو) کښی همیشه (تر ابده)، راضی به وی الله له دغو (مؤمنانو ښخه په طاعت سره).

تفسیر : یعنی د جنت د باغونو او ویالو ښخه برسیره د مولیٰ رضاء هم د دوی په برخه کیږی چه د خوښی اصلی روح هم دا دی.

وَرَضُوا عَنْهُ ۚ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

او راضی به وی دوی له هغه (الله ښخه په ثواب) دا (درجه) هغه چا لره ده چه ویریدلی دی له ربه خپله.

تفسیر : یعنی دا لوړ (اوچت) مقام هر چا ته په لاس نه ورځی. او دا یوائی د هغو بندګانو برخه ده چه د خپل پروردګار له عذابه ویریږی او هغی شیانو ته هیڅ نه ورنژدی کیږی چه په هغو کښی د الله تعالیٰ د عصیان او نافرمانی تصور کیدی شی.

تمت سورة «البينة» بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الزلزال مدنية وهي ثماني آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۹۹) تسلسلها حسب النزول (۹۳) نزلت بعد سورة النساء.

د «الزلزال» سورت مدنی دی (۸) آیته (۱) رکوع لری په تلاوت کښی (۹۹) په نزول کښی (۹۳) سورت دی وروسته د «النساء» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾

کله چه وخوځوله شي ځمکه په خوځيدلو سختو خپلو سره.

تفسير : يعني الله تعالىٰ به گرده (توله) ځمکه په سختو او خورا (ډير) ويروونکيو زلزلو او ريږديدلو سره وخوځوي چه د هغې له اغيزې او اثر څخه به هيڅ مانۍ او عمارت او هيڅ يو غر يا ونه او نور شيان پر ځمکه باندې روغ نه پاتې کيږي او گرد (تول) هسک (اوچت) او تيټ به سره برابريږي تر څو د حشر ميدان صاف او پاک او يو برابر وگرځي او دا گردې (تولې) پيښې به په قيامت د دوهمې نفخې د پو کولو په وخت کښې پيښيږي.

وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾

او د باندې راوباسي ځمکه درانه شيان له خپله منځه.

تفسير : يعني په دې وقت کښې ځمکه هر هغه شي چه د دې په منځ کښې وي لکه مړي، سره او سپين زر، لاجورد پيروزه، غمي او نور گرد (تول) د باندې غورځوي خو د دې مالونو او قيمت دارو شيانو اخيستونکي به څوک نه وي؟ گرد (تول) خلق به گوري چه په دغه ورځ کښې به هغه گران شيان چه تل به په هغو باندې جنگونه کيدل څومره بيقدره او بيکاره لويدلي وي.

وَقَالَ الْإِنسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾

او وبه وائي انسان (منکر له بعثه) چه څه شوي دي دغه (ځمکې) لره (چه د باندې راوباسي مدفون خپل).

تفسير : يعني بني آدمان وروسته د ژوندي کيدلو او زلزلې د آثارو له ليدلو څخه يا د هغو ارواحو د زلزلې په ترڅ کښې حيران پاتې شوي په حيرت سره به وائي «پر دې ځمکې باندې څه وشو؟ چه په دومره زور سره خوځيږي؟ او هر شي له خپله گيډې څخه د باندې غورځوي؟».

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾

په دغې ورځې کښې وبه وائي بيانوي به ځمکه خبرې خپلې (خلقو ته که د خير وي که د شر). په سبب د دې چه رب ستا وحې امر حکم کړې دی دې ته (په ويلو بيانولو سره).

تفسیر : یعنی بنی آدم چه څه ښه او بد کارونه د هغی ځمکی په سر باندی کړی ؤ هغه ګرد (تول) به ښکاره وی لکه چه وائی به هغه سړی په ما باندی لمونځ کړی ؤ هغه غلا کړی وه هغه ناحق وینه توئی کړی وه او داسی نوری خبری ګواکی د ننی ورځی په اصطلاح او ژبه داسی وپوهیږئ چه هر سړی چه هومره عملونه ئی په ځمکه باندی کړی وی د هغو ګردو (تولو) ریکاردونه (تکلی) به وی او د قیامت په ورځ کښی به د پروردګار په حکم په خبرو راځی او هر شی له لری ښکاری.

يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا ۙ

په دغی ورځی کښی به وګرځی خلق تولی تولی (له موقف یا له قبور نه په مختلفو اشکالو سره).

تفسیر : یعنی په هغی ورځی کښی به خلق له خپلو قبرونو څخه راوتلی د محشر په ډګر کښی په راز راز (قسم قسم) ډلی جوړی کړی حاضریږی. یوه ډله به د شرابیانو وی بله ډله به د زناکارانو وی هم داسی د ظالمانو او غلو. علیٰ هذا القیاس د نورو. یا دا مطلب چه خلق له حساب څخه خلاصیږی او د بیرته ګرځیدلو په وقت کښی څه ډلی به ئی جنتیانی او څه به دوزخیانی وی چه هره یوه به پخپل لوری رهی (روان) کیږی.

لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ۞

دپاره د دی چه وښودله شی هغوی ته (جزاء د) عملونو د دوی.

تفسیر : یعنی د حشر په میدان کښی به د هغوی عملونه وروښوولی شی تر څو بدانو ته یو راز (قسم) رسوائی او نیکانو ته یو راز (قسم) سرفرازی حاصله شی ممکن دی چه د عملونو له وښوولو څخه د ثمراتو او نتائجو وښوول مراد وی.

فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۞ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۞

پس هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د خیر نیکی نو وبه وینی (جزاء د هغه) او هر هغه څوک چه عمل کوی په اندازه د یوی ذری د شر بدی نو وبه وینی (سزاء د هغه).

تفسیر : یعنی هر یوه ته د هغه د عمل ذره ذره ښه وی که بد د هغه په مخ کښی ایښوول کیږی او حق تعالیٰ به هره هغه معامله چه د هر عمل په نسبت اجرا کوی هغه به هم د هغوی له سترګو څخه تیروی.

تمت سورة الزلزال بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة العادیات مکیة وهی احدی عشرة آیة وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (١٠٠) تسلسلها حسب النزول (١٤) نزلت بعد سورة «العصر»

د «العادیات» سورت مکی دی (١١) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (١٠٠) په نزول کښی (١٤) سورت دی وروسته د «العصر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالْعٰدِيٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُوْرِيٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾

قسم دی په اسونو ځغلیدونکیو چه آواز ایستونکی دی له سینو څخه آواز پورته کول له ګیډو پس قسم دی په اسونو ایستونکیو د اور او رایستل په وهلو د سمانو تیږو (ګټو) لره.

تفسیر : یعنی په هغی تیږو (ګټو) یا تیږی (ګټی) لرونکی ځمکی باندی چه خپلی سوی (سمان او نوکان) وهی او اور پورته کوی.

فَالْمُغِيْرٰتِ صُبْحًا ﴿٣﴾

پس قسم دی په لوټ کوونکیو باندی په وقت د صبا کښی.

تفسير : په عربو کښې عادت و چه په صباؤن کښې به ئې په لوټولو باندې لاس پورې کاؤ تر څو د دوی د شپې له ورتګه دښمن خبر نشي او سحار ناځاپه داړه واچوی او دا به ئې خپل ځلمیتوب او میړانه (بهادری) ګڼله چه په شپې کښې په چا ور ونه لویږی.

فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾

پس پورته کوی دغه (اسونه) په سمانو خپلو سره (په وقت د ځغلیدو کښې) ګرد (په شاؤ خوا د دښمن).

تفسير : یعنی په داسې قوت او ګرندیتوب او چالاکی سره ځغلیدونکی اسونه چه د ګهیځ (سحر) په وخت کښې کله چه د شپې د سړو او شبنم د رطوبت تولی دوړی او غبار ناست وی خو بیا هم د دی اسانو له سوو څخه ګرد او دوړی پورته شی.

فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾

پس ننوځی دغه (اسونه) هغه وقت په منځ د تولی (د دښمنانو د دین کښې).

تفسير : یعنی په دی وخت کښې بی له ویری او خطر د دښمن په فوج کښې ننوځی.
تنبیه : امکان لری چه د دی قسم له یادولو څخنی اسونه مراد وی لکه چه ښکاره ده. او ممکن دی چه د مجاهدینو سواره مراد وی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «دا په سورو غازیانو باندی قسم دی. له دی نه به بل کوم یو عمل لوی او لوړ (اوچت) وی چه سری د الله تعالیٰ په لاری کښې خپل ځان جاروی (قربانوی). او جواب د دغو پاس قسمونو دا دی.

إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾

چه بیشکه (کافر) انسان له ربه خپله خامخا منکر ناشکره (د نعمتونو) دی.

تفسير : یعنی د غازیانو سورو سر او ځان جارول (قربانول) د الله تعالیٰ په لاری کښې وربښیی چه وفادار او شکر ګزار بندګان داسی وی هغه سری چه د الله تعالیٰ ورکړی قوتونه د هغه په لاره او ځای کښې نه ښندی (قربانوی) نو وائی «هغه سری چه د حقیقی مالک ورکړی شویو قوتونو قدر نه پیژنی او د هغه روزی خوری او د هغه د بی شمارو نعمتونو او بخششونو څخه شپه او ورځ متمتع او ګټی اخلی خو سره له هغه د هغه الله تعالیٰ امر نه منی نو هغه له بوده ؤ (څاروو)

څخه هم خوار او ذلیل، حقیر او ښکته دی. وګورئ یو ښه اس ته چه د هغه څښتن (خاوند) واښه او دانه ورکوی دا اس له دی پالنی څخه د خپل څښتن (خاوند) په وفاداری کښی خپل ځان ځاروی (قربانوی) او هر لوری ته چه سور اشاره ورته وکړی په همغه لوری درومی او ځغلی او له ډیرو منډو څخه پرشیږی او له خپلو سومو او د پښو نوکانو څخه دوړی او کله کله اور هم پورته کوی او په ډیر ازدحام او بیړی او تلوار په مری او سری او لوړو (اوچتو) او ژورو کښی ځان غورځوی. د مردکو په وربښت (د ګولو په باران) او د تورو، توپکو په منځ کښی ځغلی او د توپ، طیاری، تانګ او نورو وسلو ځنی دومره نه ویریږی بلکه ډیر ځلی وفا لرونکی او روزلی شوی اسان (اسونه) د خپلو سرو د ژغورنی (ساتنی) لپاره خپل ځان هم په خطر کښی اچوی نو آیا انسان له داسی اسانو (اسونو) څخه څه عقل نه زده کوی؟ او نه پوهیږی چه پخپله انسانان هم یو لوی پالونکی لری چه ښائی د هغه د حکم منلو او وفاداری کښی د خپلو ځانونو او مالونو په ښندلو (قربانولو) کښی هر وقت حاضر او تیار اوسی. په رښتیا سره چه کافر انسان خورا (ډیر) بخیل ډیر ناشکر او نالائق دی تر دی چه د یوه اس او سپی په اندازه هم خپله وفاداری نشی څرګندولی (ښکاره کولی).

وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ۝٧

او بیشکه دا (انسان) پخپلی دغی ناشکری خامخا شاهد کتونکی ګواه دی (یا هغه انسان هغه کار پخپل مخکښی ګوری).

تفسیر : یعنی د سرښندونکی (جان نثار) مجاهدین او د هغوی د اسونو وفاداری او شکر ګزاری د هغوی تر سترګو لاندی دی خو بیا هم دا بی حیا ردی سترګی ګوری او له خپله ځایه نه خوزی.

تنبیه : مونږ د ترجمی په رعایت دا مطلب ولیکه. که نه ډیرو مفسرینو د دی جملی مطلب داسی اخستی دی. انسان پخپلی ناشکری باندی د حال په ژبه ګواه دی. دی دی لږ شانی د خپل زړه په غږ باندی هم غوږ کیږدی او وادی وری او متوجه دی شی چه زړه ئی ورته څه وایی؟ دا وائی چه آیا سره د دومره لورینی (مهربانی) او ښینګلوی (بخشش) ته ناشکر ئی. ځینی اسلاف د (انه) ضمیر د رب په لوری اړوی یعنی د ده رب د هغه ناشکری او کفران ته ګوری.

وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ۝٨

او بیشکه دا (انسان) په مینه محبت د مال کښی خامخا زیات قوی ډیر سخت دی.

تفسير : يعني حرص، طمع، بخل، امساک او نورو رذائلو هغه ړوند ګرځولی دی د دنیا د زرو او مال په مینه کښې دومره ډوب شوی دی چه خپل حقیقی منعم ئې هیر کړی دی او نه پوهیږی چه وروسته له دی نه به ئې څه حال کیږی.

اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُوْرِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُوْرِ ﴿١٠﴾

آیا پس نه پوهیږی (دا انسان) کله چه راپورته کړل شی راووځی هغه شی چه په قبورو کښې دی (مړی) او محقق راښکاره کړی شی هغه (عقائد او ارادی) چه په سینو د دوی کښې دی.

تفسير : یعني هغه وخت هم راتلونکی دی چه مړی به له خپلو هدیرو (مقبرو) ځنې ژوندی ایستل کیږی او هغه خبری چه په زړونو کښې پټی دی ګردی (تولی) څرګندیږی (ښکاره کیږی) نو هلته به کتل کیږی چه له دی مال څخه څه ګټی اخیستی شی؟ او دا نالائق او کافر به څنګه ځانونه ژغوری (بچ کوی) که دا بی حیا په دی خبره باندی پوهیدی نو هیڅ کله به د مال په مینه کښې دومره نه ډوبیدل او داسی حرکتونه به ئې نه کول.

اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيْرٌ ﴿١١﴾

بیشکه رب د دوی په دوی باندی په دغی ورځی کښې خامخا ښه پوه خبردار دی (نو موافقه جزاء به پری ورکړی).

تفسير : یعنی که څه هم د الله علم هر وقت د بندګانو پر پته او ښکاره باندی محیط دی خو پرله پسی د ده علم او پوه پر بندګانو ظاهریږی او هیچا ته ځای د دی خبری نه پاتی کیږی چه له هغی څخه انکار وکړی.

تمت سورة العاديات بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة القارعة مكية وهى احدى عشرة آية و فيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۱) تسلسلها حسب النزول (۳۰) نزلت بعد سورة « قريش»

د «القارعة» سورت مکی دی (۱۱) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۰۱) په نزول کښې (۳۰) سورت دی وروسته د « قریش» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلْقَارِعَةُ ۝١ مَا الْقَارِعَةُ ۝٢ وَمَآ اَدْرٰىكَ مَا الْقَارِعَةُ ۝٣

(هغه) تکوونکی (د زړونو قیامت) څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت). او څه شی پوه کړی ئی ته چه څه ده هغه تکوونکی (د زړونو قیامت).

تفسیر : له «القارعة» څخه مراد قیامت دی چه زړونه به له ویری او فزع څخه سخت تکانونه په کښې خوری او غوړږونو ته د ډیرو سختو غږونو له اوریدلو څخه ربړ (تکلیف) پیښیږی مطلب دا دی چه د قیامت د حادثی د دی ویروونکی منظری او ننداری څه بیان وکړ شی یوائحی د هغو د ځینو آثارو او نښو څه خبری لاندی ویلی کیږی چه له هغو څخه د هغی د شدت او د سختی اندازه لګولی شی.

يَوْمَ يَكُوْنُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوْثِ ۝٤

(تکوی به زړونه) په هغه ورځ کښې چه ګرځی خلق لکه واړه ملخان خواره خواره کړی شوی (یو په بل ختونکی).

تفسیر : یعنی هر یو به په یوه لوری په بی‌تابی او وارخطائی سره مندی وهی او ځغلی ګواکی دا تشبیه له وړو ملخانو سره د ضعف، کثرت، حرکت، بی انتظامی او بی تابی له پلوه ورکړی شوی ده.

وَتَكُوْنُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوْشِ ۝٥

او وبه ګرځی غرونه (له هیبته په دغی ورځی کښی) لکه وړی رنګینی شیندلی شوی (د نداف په لینده).

تفسیر : یعنی لکه چه نداف او داندس پخپل دیندت او لینده سره پنبه یا وړی (پشم) وهی او پرسوی ئی او له هغو څخه د حجم په لحاظ یو لوی شی جوړوی او بیا په یو یو کولو او لږ

ښورولو سره هغه الوځوی او یوه خوا بل خوا ئی رغړوی هم داسی به د قیامت په ورځ کښی غرونه هم الوځی او سره متفرق کیږی به او په رنګ ورکړیو شویو وړیو سره به ئی ځکه تشبیه ورکړی شوی وی. چه هغه ډیر کمزوری او سپکی دی برسیره په دی د (فاطر) د سورت په څلورمه رکوع ځمونږ دغه تفسیر کښی د غرونو د رنګ اقسام هم ښوودلی شوی دی ﴿ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴾ .

فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۝ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۝

پس هر څه هغه څوک چه درونده شی (په دغی ورځی کښی) وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو هغه به وی په ښه ژوندون چه راضی به وی (په جنت کښی).

تفسیر : یعنی د هر چا عمل چه درونده وی هغه به په هغی ورځی کښی په زړه پوری خوښی او هوسائی (راحت) او آرامی کښی وی. که کوم عمل په لیدلو کښی ډیر لوی عمل ښکاری خو په منځ کښی ئی د ایمان اغیزه (اثر) ، د اسلام اثر د اخلاص روح نه وی نو هغه عمل د الله تعالیٰ په دربار کښی څه وزن او دروندوالی نه لری لکه چه د (کهف) د سورت په ۱۲ رکوع ۱۰۵ آیت ځمونږ دغه تفسیر کښی داسی راغلی دی ﴿ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْنًا ﴾ .

وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ ۝ فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ ۝ وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ ۝ نَارٌ حَامِيَةٌ ۝

او هر څه هغه څوک چه سپک شی وزن (د عملونو یا اعمال) د ده نو مور د ده (ځای د اوسیدلو د ده) به هاویه وی او څه شی پوه کړی ته څه ده دغه (هاویه) اور دی خورا (ډیر) تود (چه منکران پکښی پرمخی غورځولی کیږی).

تفسیر : یعنی هغه عذاب چه په دغی طبقی کښی شته د ځینو سریو په فکر کښی نشی راتلی نو بس دومره وپوهیږئ چه یو اور دی ډیر تود چه سره خوتیږی او داسی سوځوونکی دی چه د هغه په مقابل کښی بل اور ته تود نه وایه شی الله مو دی له دی اوره او له نورو ربړو (تکلیفونو) څخه پخپل فضل او مهربانی سره وساتی.

تمت سورة القارعة

سورة التكاثر مكية وهی ثمانی آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۲) تسلسلها حسب النزول (١٦) نزلت بعد سورة الكوثر.

د «التكاثر» سورت مکی دی (۸) آیات یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۲) په نزول کښی (١٦) سورت دی وروسته د «الکوثر» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلْهٰكُمُ التَّكَاثُرُ ﴿۱﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ ﴿۲﴾

مشغول کړی یئ تاسی (له عبادته) فخر کولو (یو له بله په ډیر والی د مال اولاد او قام) تر هغه پوری چه ورشئ هدیرو ته (مړه شئ خښ شئ یا تر هغه پوری چه مړی هم شمارئ د ډیروالی لپاره).

تفسیر : یعنی د مال او د اولاد د کثرت او د دنیا د مال او د شتو حرص سړی په غفلت کښی اچوی نه د الله تعالیٰ د لورینی (مهربانئ) فکر ورته پریږدی چه راشی نه د آخرت په خیال کښی لویږی. پس شپه او ورځ په هم دی فکر کښی لګیدلی وی په هر ډول (طریقه) چه کیږی ښائی څما مال او شته را زیات شی او کور کهول می له ګردو (تولو) کورنیو او کهولو څخه ښه او لوړ (اوچت) وی. لا دا د غفلت پرده له مخه ئی نه وی لری شوی چه مرګ ورته راورسیږی کله چه په قبر کښی کیښود شی نو هلته ورښکاریږی چه په سخت غفلت او هیره کښی لویدلی و او هغه شیان چه د څه مودی له پلوه د ده په سترګو کښی ښه ښکاریده وروسته له مرګه هغه ګرد (تول) د هیڅ بلکه د ده د ځان نقصان ثابت شو.

تنبیه : په ځینو روایتونو کښی چه الله تعالیٰ د هغوی په صحت باندی ښه پوهیږی راغلی دی چه یوه ورځ دوو قبیلو په خپلو منځونو کښی هری یوی په زیادت باندی فخر کاؤ کله چه د مقابلی په وقت کښی د یوی قبیلی سړی د بلی قبیلی له سړیو څخه لږ ورووتل نو ئی وویل چه ځمونږ سړی په جنګ کښی مړه شوی دی ځئ چه لاړ شو هدیری (مقبری) ته او قبرونه ئی وشمیرو نو هلته به دا درښکاره شی چه ځمونږ سړی له تاسی ځنی څومره ډیر دی؟ او په مونږ کښی څومره نومیالی سړی تیر شوی دی؟ وروسته له دی وینا څخه د قبرونو په شمیرلو باندی ئی شروع وکړه. نو د دی غفلت او جهالت د تنبیه دپاره دا پاک سورت نازل شو په ترجمه کښی د دی دواړو مطلبونو ګنجائش شته.

كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝٣ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ ۝٤

نه ده داسی وړ(لائق) ! ژر ده چه پوه به شئ تاسی (پخپلی خطائی باندی) بیا بیخی داسی نه ده وړ (لائق) ژر ده چه پوه به شئ تاسی (پخپلی خطائی) باندی.

تفسیر : یعنی وګورئ په څو څو ځلی په تاکید تاسی ته ویل کیږی چه ستاسی دا خیال صحیح نه دی چه «د مال او اولاد او نورو شتو ډیروالی په کار راتلونکی شی دی» عنقریب تاسی به ئی معلوم کرئ چه دا زائل او فانی څیزونه هیڅ کله د فخر او مباهلت لائق نه ؤ. بیا وپوهیږئ چه آخرت داسی یو شی نه دی چه له هغه څخه انکار یا غفلت وکړی شی په مخ کښی به تاسی ته دا ډرښکاره شی چه اصلی ژوندون عیش او هوسائی (آرام) په آخرت کښی ده او د دنیا ژوندون د هغی په مقابل کښی پرته (علاوه) له یوه خوب او خیال څخنی بل شی نه دی. دا حقیقت ځینو خلقو ته لږ قدر په دنیا کښی څرګندیږی (ښکاره کیږی) خو وروسته د قبر له رسیدلو څخنی او بیا په محشر کښی دا غوتی لا ډیری ښی پرانیستلی کیږی.

كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ ۝٥

نه ده داسی که تاسی پوهیدلئ (په خرابی د عاقبت د تکاثر او تفاخر) په علم الیقین سره (نو داسی به مو نه کول).

تفسیر : ستاسی دا خیال هر ګز صحیح نه دی که تاسی په یقینی ډول (طریقه) او د صحیحو دلائلو په وسیله په دی خبری پوهیدی چه د آخرت په مقابل کښی د دنیا شیان هیڅ دی نو هیڅ کله به مو غفلت نه کاوه.

لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ ۝٦ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ ۝٧

قسم دی چه خامخا وبه وینئ تاسی هرومرو (خامخا) دوزخ بیا به خامخا ووینئ تاسی هرومرو (خامخا) هغه (دوزخ) په سترګو د یقین سره.

تفسیر : یعنی د غفلت او د انکار نتیجه دوزخ دی او تاسی ضرور د هغه لیدونکی ئی ړومبی د هغه څه اثر «برزخ» کښی په نظر درشی بیا به ئی په آخرت کښی په پوره ډول (طریقه) ووینئ او عین الیقین به مو حاصلیږی.

ثُمَّ لَتُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ ع

بیا به خامخا پوښتنې وشي له تاسي څخه هرومرو (خامخا) په دغي ورځي کښې له (حقائقو د) نعمتونو هوسائنو (راحت) نه (چه درکړې ؤ تاسي ته په دنیا کښې).

تفسیر : یعنی په هغه وقت کښې به وپوښتلې شي چه «اوس راوښیئ د دنیا د نعمتونو او د عیش او د هوسائی (آرام) حقیقت څرنګه ؤ؟ یا هلته پوښتل کیږی هغه ظاهری، باطنی، آفاقی، انفسی، جسمانی، روحانی نعمتونه چه ما تاسی ته په دنیا کښې عطاء کړی ؤ تاسی د هغه شکر او حق په څه دول (طریقه) ادا کړی دی؟ او د خپل هغه حقیقی منعم په خوښولو کښې مو تر کوم ځای پورې سعی او زیار (محنت) ایستلی دی؟».

تمت سورة «التکاثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه

سورة العصر مکية وهی ثلاث آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۳) تسلسلها حسب النزول (۱۳) نزلت بعد سورة الانشراح.

د «العصر» سورت مکی دی (۳) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۰۳) په نزول کښې (۱۳) سورت دی وروسته د «الانشراح» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَالۡعَصۡرِ ﴿١﴾ اِنَّ الۡاِنۡسَانَ لَفِىۡ خُسۡرٍ ﴿٢﴾

قسم دی په عصر چه بیشکه انسان خامخا په زیان کښې دی (په صرف کولو د عمر سره په فانیه ؤ مطالبو کښې).

تفسیر : عصر زمانی ته وائی یعنی قسم په زمانی باندی چه د انسان عمر هم په کښې داخل دی چه دا عمر د سعاداتو او کمالاتو د ګټلو دپاره یوه لویه پنګه (سرمایه) ده او پکښې عجائب او غرائب دی په اقسامو سره یا قسم دی د مازدیګر په وخت باندی چه د دنیوی کارونو او وضیفو

له پلوه یو ځان ته اهمیت او مشغولیت لری او د لمانځه اداء ئی سخته ده ځکه چه خلق مشغول وی په دنیوی کارونو خپلو کښی او د دیانت له سببه د خورا (ډیر) لوی فضیلت وقت دی تر دی چه حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم فرمایلی دی «د هر چا چه د (عصر) لمونځ فوت شی لکه چه د هغه گرد (ټول) کور او د ژوندون شیان لوټ شوی وی» یا قسم دی ځما په پاکه زمانه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی چه په هغی کښی د عظمی رسالت او کبری خلافت رڼا او نور ډیر ښه ځلیږی او بهتر او غوره ده له نورو زمانو څخه. او د «والعصر د قسم جواب دغه دی چه ﴿ اِنَّ الۡاِنۡسَانَ لَفِیۡ خُسۡرٍ ﴾ بیشکه انسان خامخا په زیان کښی دی».
له دی څخه به زیات زیان څه وی چه د واوری خرڅوونکی غوندی د هغه د تجارت راس‌المال چه د هغه عزیز عمر دی شیبه په شیبه (لحظه په لحظه) لهیږی که دی په دی ژر ورتګ کښی هیڅ یو داسی کار ونه کړی چه هغه یواځی د دی تللی عمر پنګه (سرمایه) وبللی شی یا ئی په درد وخوری بلکه یو ابدی او غیر فانی متاع او د تل دپاره د کار شی وګرځی نو زیان او خساره ئی خو زیاتیږی که تاریخ ولولی یا د خپل ژوندون پر واقعاتو باندی غور وکړی نو له لږ فکر کولو څخه به دا ورثابته شی هغه خلق چه د خپل وروستی او مستقبل وقت څخه بی پروا پاتی کیږی او یواځی په خیالی لذاتو کښی خپل وقت تیروی او د خپل عزیز عمر شیبی (لحظی) په غفلت، شرارت، لهو، لعب او نورو چتی (بیکاره) شیانو کښی خاوری ایری نه کړی هغه اوقات چه د مجد او شرف د تحصیل او د فضل او کمال د اکتساب دپاره وړ (لائق) او مناسب دی په تیره بیا هغه ښه پنګه (سرمایه) لرونکی اوقات چه د رسالت لمر خپل انتهائی عروج او پلوشی ته پکښی رسیدلی دی او دنیا ئی داسی رڼه کړی ده چه څاری (مثال) او نظیر ئی نشته که په غفلت او نسیان کښی تیر کړی شی نو وپوهیږئ چه له هغه څخه سخت زیان بل نشته هغه څوک خوش نصیبه او بختور دی چه دا فانی عمر باقی او دا بیکاره ژوندون د کار وګرځوی او د آخرت دپاره پکښی جدوجهد وکړی او دا خورا (ډیر) ښه اوقات او عمده مواقع غنیمت وګڼی او تل د سعادت په کسب او د کمالاتو په تحصیل کښی کوښښ وکړی نو دا خلق هغه کسان دی چه د هغوی ذکر په ﴿ اِلَّا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ ﴾ کښی راغلی دی.

اِلَّا الَّذِیۡنَ اٰمَنُوۡا وَ عَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَ تَوَاصَوۡا بِالۡحَقِّ ۬ۙ وَ تَوَاصَوۡا بِالصَّبۡرِ ﴿۳﴾

مګر (خو زیانکاران نه دی) هغه کسان چه ایمان ئی راوړی دی او کړی ئی دی ښه (عملونه) او وصیت ئی کړی وی یو له بله په حقه سره چه ایمان دی او وصیت ئی کړی وی یو له بله په صبر (په طاعت او مصیبت او له معصیته).

تفسير : یعني انسان ته د زیان په ژغورلو (ساتلو) کښې څلورو شیانو ته ضرورت دی. اول په الله تعالیٰ او په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې ایمان راوړل او د هغه په هدایاتو او وعدو باندې اخروی وی یا دنیوی پوره یقین لرل، دوهم د دې یقین اثر او اغیزه نه ښائي چه یواځې په قلب او دماغ پورې محدوده وی بلکه ښائي چه په جوارحو کښې هم څرگنده (ښکاره) شي او د هغه چارې او اعمال او ژوندون د ده د زړه هنداره وی، دریم دې پخپلې انفرادی اصلاح او فلاح باندې قناعت ونه کړی بلکه د خپل قوم او ملک گتې او اجتماعی مفاد هم ښائي د ده تر کتنې او نظر لاندې وی! هر کله چه دوه مسلمانان سره ووینی ښائي یو له بله سره په ورین (روڼ) تندی خبری اترې وکړی او په قول او فعل او هره معامله کښې پرته (علاوه) له دیانت او صفائي څخه بل کار نه کوی! او تل دې یو بل ته د صداقت، امانت تاکید وینا وکړی! څلورم هر یوه له ښائي چه تل بل ته دا وصیت او نصیحت کوی چه د حق په معامله او د شخصی او قومی اصلاح په لاره کښې چه هر څومره سختی او زیار (محنت) او ربړونه (تکلیفونه) وړپیش شي یا له طبعی مخالفی چارې په مخ ورته راشي دا گردی (تولی) دی په پوره صبر او استقامت سره تحمل کړی او هیڅ کله دې پل د نیکی له لاری څخه کوږ نه پړدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دې څلورو اوصافو له لاری څخه قدم کوږ نه پړدی! هغه خوش قسمت انسانان چه د دې څلورو اوصافو جامع او لرونکی وی او دوی سره د خپل کمال د نورو په تکمیل کښې هم زیار (کوشش) کوی نو د هغوی نوم د دنیا په صفحاتو کښې تل ژوندی پاتی کیږی او هغه آثار چه دوی له خپل ځان څخه دلته پړدی هغه به تل د باقیات الصالحاتو په ډول (طریقه) د هغوی نومونه ژوندی او اجرونه ئې زیاتوی. فی الحقیقت دا مبارک سورت د دیانت خلاصه ده حضرت امام شافعی رحمة الله علیه فرمایلی دی «که له پاک قرآن څخه یواځې هم دا سورت نازل شوی وی نو د پوهانو بندگانو د هدایت دپاره هم کافی و» ځمونږ اسلافو او پخوانیو لویانو به کله چه یو له بل سره لیدل نو د جلا (جدا) کیدلو په وقت کښې به ئې یو بل ته دا مبارک سورت اوراوه.

تمت سورة «العصر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الهمزة مكية وهی تسع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (١٠٤) تسلسلها حسب النزول (٣٢) نزلت بعد سورة «القيامة».

د «الهمزة» سورت مکی دی (٩) آیت یوه رکوع لری په تلاوت کښې (١٠٤) په نزول کښې (٣٢) سورت دی وروسته له «القیامة» د سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْــــــــــمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةِۨ ①

افسوس هلاک یا کنده د دوزخ یا خرابی ده هر غیبت ګر عیب ګر لره.

تفسیر : یعنی له خپل ځان ښخه نه خبرېږی او نور حقیر ګڼلی طعنی ورکوی او د هغوی په واقعی یا غیر واقعی عیبونو پسی لویدلی وی او لټوی ئی.

الَّذِيْ جَمَعَ مَالًا وَّعَدَّدَهٗ ②

هغه (غیبتګر عیبګر) چه جمع کړی ئی دی مال او وار وار ئی شمیرلی او ذخیره کړی ئی دی.

تفسیر : یعنی طعنی ورکول او عیب لټول د تکبر منشأ ده او د تکبر سبب مال دی چه د حرص لامله (له وجی) ئی له هری خوا ځان ته راټولوی او بخیلان د حرص لامله (له وجی) هری خوا ته لاس او پښی اچوی او د بخل له سببه خپلی ګټی شمیرلی ساتی او یو پول او پیسه تری نه خرڅ کوی. زیاتره بخیل مالداران داسی چه هغوی خپلی نغدی ښو ښو ځلی شمیری او حسابونه ئی جوړوی او له دی شمیرلو ښخه هر ځلی بیل بیل خوند او مزه اخلی.

يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهٗۤ اَخْلَدَهٗ ③

ګمان کوی چه بیشکه مال د ده به تل ژوندی لری دی.

تفسیر : یعنی له دی چارو ښخه دا راښکاری چه لکه دا مال هیڅ چیری نه ورځنی جلا (جدا) کیږی بلکه تل به دی له ارضی او سماوی آفتونو ښخه ساتی؟.

كَلَّا لَيُنْۢبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ④

نه ده داسی (بلکه مړ به شی او خلاص به ئی نه کړی دا مال له عذابه) قسم دی چه خامخا وبه غورځولی شی هرومرو (خامخا) (دا جمع کوونکی) په هغه شی کښی چه ماتوونکی سوځونکی دی د هر شی.

تفسیر : یعنی دا خیال بالکل چتی (بیکاره) دی مال خو تر هدیری پوری هم له چا سره نه ځی نو وروسته له هغه به څه تری واخیست شی ګرد (تول) مال او دولت به هم داسی پاتی وی او دا بدبخت به پورته کړی او په دوزخ کښی به ئی وغورځوی.
«حطمة» هغه سخت ماتونکی اور ته وایه کیږی چه هر شی سم د لاسه بی له لوګی او اوږدو لمبو څخه وسوځوی.

وَمَآ أَدْرٰىكَ مَا الْحُطَمَةُ ۝٥ نَارُ اللّٰهِ الْمُوقَدَةُ ۝٦ الَّتِیْ تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْـِٕدَةِ ۝٧

او څه شی پوه کړی ئ ته څه شی دی ماتوونکی سوځوونکی د هر شی. اور د الله دی بل کړی شوی هغه (اور) چه خیژی پر زړونو باندی (نو سوځوی ئی).

تفسیر : یعنی ښه وپوهیږئ چه دا اور د بندګانو نه دی بلکه د الله تعالیٰ بل کړی شوی اور دی او د هغه له کیفیته څه مه پوښتئ چه دا اور دیر پوه لرونکی دی ګرد (تول) زړونه تر خپلی کتنی لاندی نیسی دا اور هر هغه زړه چه ایمان پکښی نه وی سوځوی او د ایمان دارو زړونو سره هیڅ کار نه لری. د هغه سوځیدل چه په بدن باندی لګیږی سم د لاسه زړه ته رسیږی بلکه یو بل دول (طریقه) سوځیدل به داسی وی چه له زړه څخه شروع شوی نور بدن ته سرایت کوی او سره له دی چه زړونه، ارواح او جسمونه سره ګرد (تول) سوځیږی خو بیا به هغه مجرم نه مری او دا دوزخی به تل دا غوښتنه کوی «کاشکی مرګی راشی او ما له دی ربړو (تکلیفونو) څخه وژغوری (بچ کړی). خو د هغه دا هیله (امید) نه پوره کیږی. خدای مو دی له دی عذاب او نه نورو عذابونو څخه وساتی.

إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ۝٨

بیشکه دا اور به په دوی باندی بند کړی شوی وی.

تفسیر : یعنی کافران په دوزخ کښی غورځول کیږی بیا د دوزخ ورونه پری تړل کیږی او هیڅ د وتلو لار به نه وی تل به په هغه کښی پاتی او سوځیږی په تحقیق سره دا اور د دوزخ به په دی کفارو باندی بند کړی شوی وی.

فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾

په ستنو راښکليو شويو اوږدو سره.

تفسیر : یعنی د اور لمبې د اوږدو اوږدو ستنو په ډول (طریقه) پورته کیږی یا دا چه دوزخیان په اوږدو ستنو کښې سخت ترل کیږی چه د سوځیدلو په وقت کښې هیڅ ونشی خوځیدلی چه د دی خوا او هغی خوا له خوځیدلو د عذاب د څه سپکتیا توهم کیدی شی او ځینی وائی د دوزخ خوله په اوږدو اوږدو ستنو سره بندیږی چه له یوی خوا څخه بلی خوا ته راښکلی شوی وی والله اعلم.

تمت سورة الهمزة بفضل الله تعالىٰ ومنه وكرمه

سورة الفيل مكية وهى خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۵) تسلسلها حسب النزول (۱۹) نزلت بعد سورة «الكافرون».

د «الفیل» سورت مکی دی (۵) آیات یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۰۵) په نزول کښې (۱۹) سورت دی وروسته د «الکافرون» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحٰبِ الْفِيْلِ ﴿١﴾

آیا نه و لیدلی تا نه ئی خبر چه څرنګه کار کړی و رب ستا له خاوندانو د فیل سره.

تفسیر : یعنی د فیل (هاتی) د خاوندانو سره هغه معامله چه ستاسی پروردګار وکړه هغه به ضرور تاسی ته معلومه وی ځکه چه دا واقعه د نبی کریم صلی الله علیه وسلم له باسعادت ولادت څخه څو ورځی پخوا شوی وه او د ډیر شهرت له سببه چه د هر لوی او کوچنی (وړوکی) په ژبه یادیده او د دی قرب عهد او د تواتر په بناء الله تعالىٰ دا علم په رؤیت سره تعبیر وفرمایه.

أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ﴿٢﴾

آیا نه ئی و گرځولی (هغه) کید مکر د دوی (په حق د نړولو د کعبی بلکه گرځولی ئی و) په گمراهی زیانمنی بطلان کښی.

تفسیر : یعنی هغو کسانو غوښتل چه د الله تعالیٰ کعبه ورانه او خپله مصنوعی کعبه ودانه کړی نو دا ونه شوه کیدی. او الله تعالیٰ د هغوی گردی (تولی) ترنی بیکاره او تول تدابیر ئی بی اثره وگرځول او د کعبی شریفی د تباهی د فکر له سببه دوی پخپله تباه او بیکاره شول.

وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ﴿٣﴾ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ﴿٤﴾

او راوئی لیږل په دوی باندی مرغان تولگی تولگی. چه ویشتل ئی هغوی په کانو سره چه له ختو په اور پخو شویو څخه جوړ شوی ؤ.

تفسیر : د اصحاب فیل لنده قصه دا ده د حبشی د تولواک (باچا) له خوا په یمن کښی یو (ابرهه) نامی حاکم مقرر و هغه ولید چه د عربو گرد (تول) خلق کعبی شریفی ته ځی او هلته حجونه کوی نو وئی غوښتل چه د خلقو توجه ځان ته ورکش کړی. نو دا تدبیر ئی له ځان سره وسنجاوه (جوړ کړ)چه د خپل عیسوی دین په نامه یوه لویه کتبه (عبادتخانه) جوړه کړی چه د هر راز (قسم) تکلفاتو او د راحت او هوسائی (آرام) او ساعت تیری اسباب پکښی غونډ کړی شوی وی او غوښت ئی چه په دی دول (طریقه) به خلق اصلی کعبه پریږدی او د دی مکلفی او مرصعی عبادتخانی په لوری به راځی او د مکی د حج بیړۀ باړ به مات شی لکه چه د یمن په یو لوی ښار کښی ئی چه (صنعاء) نومیږی مصنوعی کعبه جوړه او ډیر مال او شته ئی پری خرڅ کړی و خو سره له هغه هم خلق ورته متوجه نشول کله چه عرب په تیره قریش له دی خبری څخه خبر شول سخت خپه او په قهر شول ځینی په قهر شوی هلته اودس ماتی ته کیناستل ځینی وائی چه کوم عرب اور بل کړی و چه د هغه کوم بځرکی الوتلی په هغی مانی کښی ولگید ابرهه له دی پیښی څخه ډیر په قهر شو او غوته ئی کړه چه پر کعبی شریفی باندی سره له ډیرو فوجونو او یو نومیالی هاتی چه (محمود) نومیده یرغل (حمله) وروړی او ورانه ئی کړی هغی عربی قبیلی چه په لاره کښی ئی له هغه سره مقاومت وکړ د هغوی له لاسه ماتی وکړه او اصحاب الفیل په ډیر قوت او سامانی سره مکی شریفی ته ورسیدل د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم نیکه عبدالمطلب په دی وقت کښی د قریشو سردار او د کعبی شریفی لوی متولی و. کله چه دوی له دی پیښی څخه خبر شول وی ویل «خلقو! تاسی د خپلو ځانونو ساتنه وکړئ! د کعبی ساتنه به

هغه وکړی چه څیښتن (مالک) ئی دی» کله چه ابرهه پخپل مخ کښی هیڅ یو مانع ونه لیده نو یقین ئی راغی چه د کعبی ورانول اوس یو آسانه کار دی ځکه چه ځما پر مخ کښی هیڅ څوک مقابله کوونکی نه دی. کله چه مکی معظمی ته نژدی د «محسر» وادی ته ورسید چه د یوی کندی نوم دی نو د لوی سیند له لوری د شنو او ژیړو مرغانو کوچنی کوچنی (وړی وړی) ډلی ورښکاره شوی چه د هغوی په مښوکو او منګلو کښی وړوکی کنکری وی چه جوړی شوی وی له ختو څخه په پخولو سره لکه خښتی یا قدرتی وی لکه کوتکانی دی عجیب او غریب مرغانو تولی تولی کنکری پر لښکر ورولی د الله په قدرت به دا د کنکرو ویشتل کټ مټ (هوبهو) لکه د توپکو پر هغوی باندی اثر او اغیزه کوله. او په هر چا چه لګیده له بلی خوا به ئی وتله او عجیب ډول (طریقه) بوسی ماده به ئی پریښوده ډیر ډیر لښکر ئی هلته مړه شول هغه چه وتښتیدل په نورو ربړو (تکلیفونو) سره اخته او پکښی مړه شول ځینی وائی دا پیښه د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له ولادت څخه پنځوس ورځی پخوا شوی ده ځینی وائی دا پیښه په هغی ورځی کښی شوی ده چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم پکښی تولد شو. ګواکی دا یوه آسمانی نښه د دوی د بختور راتګ ده او یوه غیبی اشاره ده چه الله تعالیٰ د خپل کور او د بندګانو په فوق العاده ډول (طریقه) سره هم ساتنه کوی او د دی کور متولی هم له نورو څخه سره د خپل مقدس پیغمبر صلی الله علیه وسلم په ښه شان ساتی او دښمنانو ته هسی موقع نه پریږدی چه دوی کعبی شریفی یا د کعبی شریفی رښتینو خادمانو ته څه تکلیف او ضرر ورپیښ کړی.

فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥

نو وئی ګرځاوه دغه لښکر په شان د وښو خوړلیو شویو پائمال کړیو شویو.

تفسیر : په شان د هغو وښو او پاڼو د فصل یا خوړلی شوی ګیاه چه غوائی، غوا، او نور حیوانات ئی خوری او پاتی ئی په اخور کښی وی یعنی داسی تیت او پرک (خواره واره) او منتشر بد صورت مبتدل بیکاره او ټکر ټکر شول لکه پاتی واښه د حیواناتو.

تمت سورة «الفیل» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «قریش» مکیة وهی اربع آیات و فیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰٦) تسلسلها حسب النزول (۲۹) نزلت بعد سورة «التین».

د «قریش» سورت مکی دی (٤) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰٦) په نزول کښی (۲۹) سورت دی وروسته د «التین» له سورته نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

لِاِيۡلٰفِ قُرَيۡشٍ ۝١ اٖلٰفِهِمۡ رِحۡلَةَ الشِّتَآءِ وَالصَّيۡفِ ۝٢ فَلۡيَعۡبُدُوۡا رَبَّ هٰذَا الۡبَيۡتِ ۝٣ الَّذِيۡۤ اَطۡعَمَهُمۡ مِّنۡ جُوۡعٍ ۙ وَّاٰمَنَهُمۡ مِّنۡ خَوۡفٍ ۝٤

له جهته د انس او الفت د قریشو یو له بل سره له جهته د انس او الفت د دوی په سفر د ژمی (کښې یمن ته) او (په سفر د) اوړی (کښې شام ته هر کال) نو ښائی چه بندګی وکړی دوی رب د دی کوټی (کعبې) ته هغه (رب) چه طعام خواړه ئی ورکړی دی دوی ته په لوږی کښې او امن ئی ورکړی دی دوی ته له خوف ویری څخه.

تفسیر : یعني په مکی کښې غله او نور خواړه نه پیدا کیده نو ځکه د قریشو داسې عادت و چه په هر کال کښې به دوی دوه ځلی سفر کاو د ژمی په وقت کښې د یمن په لوری چه تود دی او په اوړی کښې د شام په لوری چه یخ او زرغون ملک دی. د هر ځای خلقو به دوی د اهل حرم او د بیت الله د خادمانو په نامه سره پیژندل او د دوی به ئی ډیر عزت او احترام او خدمت کاو او د هغوی ځان او مال ته به ئی لاس نه غځوو نو ځکه دوی به له دی تګ او راتګ څخه په زړه پوری ګټی اخیستلی او بیا په امن، اطمینان او ډاډینه (سکون) سره پخپلو کورونو کښې کیناستل، خوړل او خورول به ئی. د حرم په شاو خوا کښې به د غلا ، داړی، لوټ او تالا شورماشور ؤ خو پخپله په حرم شریف کښې به د هغه د احترام په سبب قلاره قلاری وه او د قریشو خلقو په ډیرو هوسائیو (آرام) سره خپل ژوندون تیروه نو د هم دی انعام تذکره، یادونه دلته شوی ده چه د دی کور په طفیل می تاسی ته طعام او ډوډی درکړه ! او امنیت، طمانیت سکون او هوسائی (آرام) مو درووښله او د اصحاب الفیل له یرغل او تعرض څخه مو وساتلئ نو تاسی ولی د دی کور د څیښتن (خاوند) الله تعالیٰ بندګی نه کوئ؟ او د هغه استاځی (رسول) ته ولی ربړونه (تکلیفونه) پیښوئ آیا دا ډیره بی انتهاء ناشکری او احسان هیرول نه دی؟ که په نورو خبرو نه پوهیږئ نو د دی ښکاره حقیقت په منلو کښې چه پوهیدل ئی ډیر آسان دی ولی خپل ځانونه وړاندی وروسته کوئ؟

تمت سورة « قریش» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الماعون الثلاث الآيات الاول منها مكية وبقيتها مدنية وهى سبع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۷) تسلسلها حسب النزول (۱۷) نزلت بعد سورة «التكاثر»

د «الماعون» سورت درى ړومبنى آيات مکى او نور ئى مدنى دى (۷) آيتونه يوه رکوع لرى په تلاوت کښى (۱۰۷) په نزول کښى (۱۷) سورت دى وروسته د «التكاثر» له سورته نازل شوى دى.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونکى دى

أَرَءَيۡتَ ٱلَّذِي يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ①

آيا وينى ته هغه څوک چه دروغ وائى په ورځى د جزاء باندى.

تفسير : يعنى دغه مکذب کافر داسى وائى چه له سره عدل او انصاف به نه کيږى او د الله تعالىٰ له لورى به د ښو او بدو بدل نه ورکاؤ کيږى. څينو د (دين) معنى «ملت» اخيستى دى يعنى د حق مذهب او اسلام ملت دروغ بولى ګواکى مذهب او ملت د هغوى په نزد هيڅ يو شى نه دى.

فَذَٰلِكَ ٱلَّذِي يَدُعُّ ٱلۡيَتِيمَ ②

نو (که ئى پيژنى هم دغه) همغه (څوک) دى چه رټى شړى يتيم پلار مړى لره (په شړلو قبيحو سره).

تفسير : يعنى له يتيم او پلار مړى سره همدردى او خواخوږى چيرى؟ بلکه له هغو سره په ډيره بيرحمى، غټ زړه توب، بداخلاقى معامله کوى او حق ئى نه ورکوى او اموال ئى له خپل ځان سره په ناحقه ساتى.

وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ ③

نو نه کوی تیزول په طعام، خواړه ورکولو د مسکین باندی.

تفسیر : یعنی نه دوی پخپله د غریبانو او محتاجانو خبر اخلی او نه نورو ته ترغیب ورکوی. ښکاره دی چه د یتیمانو او محتاجانو خبر اخیستل او پر هغوی باندی رحم او زړه سوی کول د هر مذهب او ملت په تعلیم کښی شته او له هغو مکارمو اخلاقو څخه دی چه د هغو په ښه والی گرد (تول) عقلاء او پوهان اتفاق لری نو هر سړی چه له دی ابتدائی اخلاقو څخه هم عاری وی ودی پوهیږی چه هغه سړی نه دی حیوان دی او داسی سړی له دین سره مینه نه لری او له الله تعالیٰ سره ئی علائق او اړیکی (رابطه) نه وی.

فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ﴿٤﴾ الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ ﴿٥﴾

پس هلاک افسوس کنده د دوزخ یا خرابی ده دپاره د لمونځ کوونکی هغه کسان چه دوی له لمانځه خپله غافله بیخبره وی (پخپلو اوقاتو او آدابو سره ئی نه اداء کوی).

تفسیر : یعنی نه پوهیږی چه لمونځ له چا سره مناجات دی؟ او د هغه مقصد څه دی؟ او د څومره اهتمام لائق او وړ (قابل) دی؟ دا به څرنگه لمونځ وی چه کله ئی نه کوی او کله ئی کوی. وقت او بی وقته پری ودریږی، په دنیوی چارو او خبرو کښی په لوی لاس وقت تنگوی او بیا ئی چه کوی هم یو څو تونگی وهی او دی ته هیڅ فکر نه کوی چه چاته مخامخ ولاړ یم؟ د احکم الحاکمین په دربار کښی په څه شان حاضری ورکوم؟ آیا الله تعالیٰ یوائحی ناسته ولاړه سر په څمکه لگول کړیدل وینی او (استغفر الله) څمونږ زړونه وینی آیا په دی کښی د اخلاص او خشوع رنگ شته؟ په یاد ئی ولرئ چه دا گرد (تول) صورتونه په ﴿عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾ کښی درجه په درجه شامل دی لکه چه ځینو اسلافو په دی سره تصریح کړی ده.

الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ ﴿٦﴾

هغه کسان چه دوی ریاکاری کوی (په عمل خپل کښی، ښوونه کوی خلقو ته).

تفسیر : یعنی یو لمونځ څه بلکه د هغوی نور عملونه هم له ریاکاری او نمایش څخه تش نه وی گواکی د دوی مقصد له خالق څخه سترگی اړول او د مخلوق خوښول دی.

وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ۝٧

او منع کوی دوی مال د زکوٰة یا اسباب د معاونت امداد یو له بله.

تفسیر : یعنی زکوٰة او صدقات او نور میراث خو نه ورکوی بلکه معمولی شیان لکه لوښی، رسی، تبر، یوم، لور، غلبیل، اوبه، مالګه، اور، تار، ستن، او نور هم چا نه چه تری وئی غواړی نه ئی ورکوی چه د هغو ورکول په ګرده (توله) دنیا کښی یو عام رواج دی. کله چه د بخل دا حال وی نو له ریائی لمانځه څخه به څه ګټه (فائدة) واخلی که یو سری ځان ته لمونځ کوونکی وائی یا وایه شی خو له خالق تعالیٰ سره خلوص او له مخلوق سره ئی همدردی نه لری نو د هغه د اسلام لفظ بی معنی او د هغه لمونځ له حقیقت څخه لری دی. ریاکاری او بد اخلاقی خو د هغو بدبختانو کار دی چه د الله تعالیٰ په دین او د جزاء په ورځ باندی څه اعتقاد نه لری.

تمت سورة «الماعون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الکوثر مکیة وهی ثلاث آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۸) تسلسلها حسب النزول (۱۵) نزلت بعد سورة العادیات.

د «الکوثر» سورت مکی دی (۳) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۰۸) او په نزول کښی (۱۵) سورت دی وروسته د «العادیات» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

اِنَّآ اَعْطَیْنٰكَ الْكَوْثَرَ ۝١

بیشکه مونږ درکړی مو دی تاته کوثر (ډیر خیر یا ویاله په جنت کښی).

تفسیر : یعنی په تحقیق سره ما درکړی دی تا لره ای محمده کوثر چه په وزن د (فوعل) دی په معنی د کثرت یعنی درکړی می دی تا لره خیر کثیر چه علم او نبوت، قرآن او شفاعت دی او چا ویلی دی چه «خیر کثیر» اولاد او اتباع دی او د محمدی امت علماء فضلاء دی هو! د «کوثر» معنی خیر کثیر دی یعنی ډیری ښیګڼی (فائدی) او بهتری. دلته له هغه څخه څه مراد دی په «البحر المحیط» کښی د ده په نسبت (۲۶) اقوال ذکر شوی دی او په آخر کښی ئی دی

ته ترجیح ورکړی ده چه تر دی لفظ لاندی ګرد (تول) دینی او دنیوی دولتونه او حسی او معنوی نعمتونه داخل دی چه حضرت محمد صلی الله علیه وسلم یا د هغوی په طفیل د هغه مرحومه امت ته رسیدونکی دی. له دی نعمتونو څخه یو لوی نعمت «حوض کوثر» هم دی چه په دی نامه په مسلمانانو کښی مشهور دی او د هغه په اوبو باندی به د قیامت په ورځ خپل امت اوبه کوی ای ارحم الراحمین! دا خطاء کاره او مخ توری هم له دی څخه سیراب کړی.

تنبیه : د «حوض کوثر» ثبوت د ځینو محدثینو په نزد د تواتر تر حد پوری رسیدلی دی نو ښائی چه هر مسلمان پری باور ولری!. په احادیثو کښی د هغه عجیبی او غریبی ښیګڼی (فائدی) بیان شوی دی په ځینو روایاتو کښی د هغه شته په محشر کښی او په ډیرو کښی په جنت کښی ثابتیږی. زیاتو علماؤ د هغه تطبیق داسی کړی دی چه پخپله دا نهر به په جنت کښی وی او د هغه اوبه د حشر ډګر ته هم راوستلی کیږی او په یوه حوض کښی تولیږی چه دواړو ته به «کوثر» وایه کیږی. والله اعلم بالصواب.

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿۲﴾

نو لمونځ کوه دپاره د رب خپل او قربانی کوه!.

تفسیر : یعنی د دومره لوی انعام او احسان شکر هم ښائی لوی وی. او ښائی چه پخپل روح او بدن او مال سره پوره د خپل رب په عبادت کښی مشغول او لګیا وی. په بدنی او روحانی عباداتو کښی له ګردو (تولو) څخه لوی عبادت لمونځ دی او په مالی عباداتو کښی قربانی یو ممتاز حیثیت لری ځکه د قربانی اصلی حقیقت د خپل ځان جارول (قربانول) دی، د ساکښانو (جاندارو) قربانی د هغه په ځای درول د ځینو حکمتونو او مصلحتونو په بناء شوی دی لکه چه د حضرت ابراهیم او اسمٰعیل علیهما السلام له قصی څخه ښکاره ده ځکه د انعام د سورت په شلمه رکوع ۱۶۲-۱۶۳ آیت کښی لمونځ او قربانی یو ځای داسی یاد شوی دی.

﴿ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَٰلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴾ .

تنبیه : په ځینو روایاتو کښی د «وانحر» معنی لاس په تتر (سینه) باندی ایښودل راغلی دی مګر ابن کثیر رحمة الله علیه په دغو روایاتو باندی خبری کړی دی په پای (آخر) کښی ئی دی خبری ته ترجیح ورکړی ده چه د «نحر» معنی قربانی ده ګواکی په دی کښی پر مشرکانو باندی تعریض شوی دی چه هغوی عبادت او وینه تویول بتانو لره کوی او مسلمانان لمونځ او قربانی خاص واحد الله تعالیٰ ته کوی.

إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

بیشکه دښمن ستا همغه دی بی بنیاده له هره خیره منقطع.

تفسیر : ځینو کفارو به د رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په شان کښې داسې ویل دا سړی ځوی نه لری نو تر څو چه ژوندی وی خلق به ئی نوم یادوی خو وروسته له مرګه به ئی څوک نوم اخلی داسې بی هلک سړی ته په محاوراتو کښې «ابتر» وایه کیده «ابتر» په اصل کښې لندی «دم بریده» بوده (څاروی) ته وائی د هغه چا چه تر ده وروسته کوم نوم اخیستونکی پاتی نشی ګواکی د هغه لکۍ هم پری شوی ده نو قرآن کریم دا راښیی هغه چاته چه الله تعالیٰ خیر کثیر عطاء فرمایلی وی تر ابد الاباد پوری د هغه نوم روڼ پاتی کیږی او هغه ته «ابتر» ویل خورا (ډیر) ډیر حماقت او ناپوهی ده په رښتیا سره هغه څوک چه داسې مقدسی او مقبولی هستی سره بغض عناد او عداوت ولری هغه له خپل ځانه وروسته څه د خیر ذکر او نیک اثر نه پریږدی. نن چه دیارلس سوه او اتیا کاله د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم له بعثت څخه تیر شوی دی بیا هم ماشاء الله د هغه حضرت له روحانی اولاد څخه ګرده (توله) دنیا ډکه ده او جسمانی اولاده ئی هم د دوی د لونو له خوا ډیر زیاته په هر ملک کښې شته. د دوی د دین صالحه آثار په عالم کښې ځلیږی. د دوی یادول په ښه نوم محبت او عقیده سره د کروړونو انسانانو زړونو ته خوښی ښښی. دوست او دښمن تول د دوی د اصلاحی چارو ستاینه (صفت) کوی. او مونږ مسلمانان ئی د زړه له کومی حق او رښتیا بولو. پرته (علاوه) له دنیا څخه په آخرت کښې بیا په هغه مقام محمود کښې چه دوی به هلته ودریږی او هغه عامه مقبولیت او متبوعیت چه دوی ته علیٰ رءوس الاشهاد په برخه کیږی هم ځمونږ د افتخار ځای دی. آیا داسی دائم‌البرکت ذات ته «ابتر» ویل العیاذ بالله ښه کار دی؟ د دی خبری په مقابل هغه ردی سترګی ته چه دا خبره ئی له خولی څخه وتلی ده څیر شئ چه د هغه کم بخت نوم نښه نه ده پاتی او تر نن پوری ئی هیڅوک په ښه نوم هم په ژبه نه راوړی د ګردو (تولو) بی ادبانو حال به هم داسې وی چه هغوی کله نه کله ځمونږ پاک پیغمبر سره بغض او عداوت لاره یا به ئی له هغوی سره د بی ادبی کوم حرکت کاوه؟ او وروسته له دی به هم که څوک ځمونږ د مقدس رسول الله صلی الله علیه وسلم په نسبت څه بی ادبی وکړی حال به ئی هم داسې «ابتر» کیږی.

تمت سورة «الکوثر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «الکافرون» مکیة وهی ست آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۰۹) تسلسلها حسب النزول (۱۸) نزلت بعد سورة «الماعون».

د «الکافرون» سورت مکی دی (٦) آیتونه یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۰۹) په نزول کښې (۱۸) سورت دی وروسته د «الماعون» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ○

شروع كوم په نامه د الله چه ډير زيات مهربان پوره رحم لرونكى دى

قُلْ يٰۤاَيُّهَا الْكٰفِرُوْنَ ﴿١﴾

ووايه (اى محمده ! چه) اى كافرانو .

تفسير : د قريشو څو تنو غټانو وويل اى محمده ! راځه چه مونږ او تاسى روغه سره وكړو تاسى تر يوه كال پورى څمونږ د معبودانو عبادت وكړئ! بيا په دوهم كال كښى مونږ ستا د معبود عبادت كوو او داسى به هر يوه تولګى ته د بل تولګى له دين څخه څه برخه رسيږى. حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل «زه له الله تعالىٰ څخه له دى نه پناه غواړم چه د يوى ثانيى له مخى هم له هغه سره بل څوک يا شى شريک وګڼم» بيا ئى وويل «ښه نو تاسى څمونږ د معبودانو مذمت مه كوئ نو مونږ به هم ستا د پيغمبرى تصديق او ستا د معبود ستاينه (صفت) كوو» نو په دى باندى دا سورت نازل شو چه حضرت محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم د كفارو په لويه جرګه كښى ولوست چه د هغه خلاصه د مشركينو له طور او طريقى څخه پوره بيزارى ښكاروى او د هغوى څنى د تعلقاتو د انقطاع اعلان او بيزارى څرګندوى (ښكاره كوى) هو ! انبياء عليهم السلام به چه د هغوى ړومبنى كار د شرک د رګونو او ريښو ايستل دى په داسى ناپاكى رټلى روغى باندى څرنګه راضى كيږى فى‌الحقيقت د الله تعالىٰ په معبوديت كښى هيڅ يو مذهب لرونكى اختلاف او جګړه نه كوى بلكه پخپله مشركان هم د خپلو بتانو په نسبت داسى وائى چه مونږ د دى بتانو عبادت ځكه كوو چه دوى مو د الله تعالىٰ په دربار كښى د نژديوالى وسيله وګرځى لكه چه د «زمر» په اوله ركوع آيت ٣ څمونږ دغه تفسير كښى راغلى دى ﴿ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُوْنَاۤ اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى ﴾ څه اختلاف چه دى پرته (علاوه) د الله تعالىٰ له عبادت څخه دى ځكه د روغى هغه صورت چه د قريشو له لورى وروړاندى شوى و د هغه ښكاره مطلب داسى و چه هغوى پوره پخپلو چارو باندى لكه پخوا تينګ ولاړ دى يعنى د الله تعالىٰ او پرته (علاوه) له الله تعالىٰ د دواړو عبادت كوى او دوى دى د خپل توحيد له مسلكه لاس واخلى نو د دى شخړى د روغى او د جګړى د پرى كرى دپاره دا سورت نازل شو.

لَاۤ اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُوْنَ ﴿٢﴾ وَلَاۤ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَاۤ اَعْبُدُ ﴿٣﴾

نه كوم زه (فى الحال) عبادت د هغه شى چه تاسى ئى عبادت كوئ (اى

کافرانو چه بتان دی) او نه یئ تاسی (ای کافرانو فی الحال) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم.

تفسیر : یعنی پرته (علاوه) له الله څخه د هغو معبودانو چه تاسی جوړ کړی دی زه اوس عبادت نه کوم او نه تاسی د هغه احد او صمد الله تعالیٰ عبادت بی د نورو له شرکت څخه کوئ چه زه ئی عبادت کوم او په راتلونکی زمانی کښی هم زه ستاسی د معبودانو عبادت نه کوم.

وَلَآ اَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدْتُّمْ ۝ وَلَآ اَنْتُمْ عٰبِدُوْنَ مَآ اَعْبُدُ ۝

او نه یم زه عبادت کوونکی (په وروستی زمانه کښی) د هغه شی چه عبادت ئی کوئ تاسی (ای کافرانو) او نه یئ تاسی (ای کافرانو په وروستی زمانه کښی) عبادت کوونکی د هغه ذات چه زه ئی عبادت کوم (چه الله دی).

تفسیر : یعنی وروسته له دی نه هم زه ستاسی د معبودانو عبادت کوونکی نه یم او نه تاسی ځما د دغه واحد معبود بی له شرکته عبادت کوونکی یئ مطلب ئی دا چه زه موحد یم له شرک څخه اوس او په راتلونکی زمانی کښی لری تښتم او تاسی سره له شرکته نه اوس او نه په راتلونکی زمانی کښی موحد کیدی شئ سم له دی تقریر سره په دی آیتونو کښی تکرار نه پاتی کیږی.

تنبیه : ځینی علماؤ دا تکرار پر تاکید باندی حمل کوی او ځینی په ړومبنیو دوو جملو کښی د حال او استقبال نفی او په وروستنیو دوو جملو کښی د ماضی نفی اخلی (کما صرح به الزمخشری) ځینو په ړومبنی دوو جملو کښی د حال او په وروستنیو دوو جملو کښی د استقبال اراده ښکاره کړی ده (کما یظهر من ترجمة شیخ الهند) لیکن ځینو محققینو په ړومبنیو دوو جملو کښی «ما» موصوله او په وروستنیو دوو جملو کښی «ما» مصدریه ګڼلی داسی وائی «ځما او ستاسی په منځ کښی نه په معبود کښی اشتراک شته او نه د عبادت په طریقه کښی. تاسی خو د بتانو عبادت کوئ چه هغوی ځما معبودان نه دی او زه د هغه الله تعالیٰ عبادت کوم چه د هغه په شان او صفت کښی هیڅوک شریک کیدی نشی او داسی واحد احد ستاسی معبود نه دی علی هذالقیاس تاسی څرنګه چه عبادت کوئ وئی کړئ! لکه چه بربند د کعبی په شاؤ خوا کښی ګډیږئ. یا د الله تعالیٰ د ذکر او د یادولو په ځای شپیلی وهئ زه داسی عبادت کوونکی نه یم او همغسی چه زه ئی عبادت کوم او په ډیره خشوع او خضوع سره ورته مخامخ کیږم تاسی د هغه توفیق نه لرئ نو ځکه ځما او ستاسی لاره بیخی جلا (جدا) ده. د دی حقیر په خیال کښی داسی راځی چه ړومبنی جمله ئی د حال او استقبال د نفی دپاره کیښوده شی یعنی زه نه اوس او نه په راتلونکی زمانه کښی ستاسی د معبودانو عبادت پرستش کولی شم لکه چه تاسی ئی

له ما څخه غواړئ او د ﴿ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ﴾ مطلب د (حافظ ابن تیمیة رحمة الله علیه) په وینا داسی واخیست شی کله چه زه د الله رسول یم دا ځما په شان کښی نشته او نه به می کله ممکن شی په شرعی امکان چه د شرک مرتکب شم تر دی چه په تیری زمانی کښی چه تاسی پخوا ځما له بعثته بتانو، تیږو (ګټو)، ونو او نورو ته عبادت کاؤ ما پرته (علاوه) له واحد الله تعالیٰ څخه د بل کوم شی عبادت نه دی کړی وروسته له دی چه د الله تعالیٰ له لوری د وحی، د بینات، د هدی، او د نورو ښوونو رڼا خوره شوه کله ممکن دی چه زه په شرکیاتو کښی له تاسی سره مل شم. ښائی له هم دی سببه دلته په ﴿ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ ﴾ کښی اسمیه جمله او په ﴿ مَّا عَبَدتُّمْ ﴾ کښی د ماضی صیغه غوره شوی وی. پاتی شول د کفارو احوال نو د هغوی بیان ئی په دواړو جملو کښی یو شان وفرمایل ﴿ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ﴾ یعنی تاسی ای کفارو! د خپلو بدو استعداداتو او انتهائی بدبختیو په سبب د دی وړ (لائق) نه یئ چه په هیڅ وقت او هیڅ حال کښی د واحد الله تعالیٰ بی له شرکته عبادت کوونکی شئ تر دی چه د روغی د خبری په منځ کښی هم د شرک په چرت (خیال) کښی دوب تللی یئ په یوه ځای کښی ﴿ مَا تَعْبُدُونَ ﴾ په صیغه د مضارع او په بل ځای کښی ئی ﴿ مَّا عَبَدتُّمْ ﴾ راوړل په صیغه د ماضی سره ښائی په دی لوری اشاره وی چه د هغوی معبودان هره ورځ بدلیږی هر هغه شی چه دوی ته عجیب معلوم شی یا کومه ښکلی تیږه (ګټه) یا ونه یا بل څیز ووینی سم د لاسه هغه د خپل معبود په ځای ودروی او هغه بل پریږدی د هر موسم او هر کار دپاره بیل بیل معبودان لری یو د سفر بل د حضر یو د دودی بل د اوبو یو د اولاد او بل د نورو وقس علیٰ هذا (حافظ شمس الدین ابن قیم رحمة الله علیه) په (بدائع‌الفوائد) کښی د دی سورت په لطائفو او نفائسو او مزایاؤ باندی ښی ویناوی کړی دی قرآنی معارف لوستونکی ته ښائی چه خامخا د هغو کتنه وکړی!.

لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴿٦﴾ ع

تاسی لره دین ستاسی دی (د شرک) او ما لره دین (د توحید اسلام) ځما دی.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی هغه ضد به چه تاسی کړی دی څه فائده دررسوی تر څو چه الله تعالیٰ فیصله وکړی» اوس مونږ بالکل له تاسی څخه بیزاره یو او د هغی فیصلی په انتظار کښی یو او په هغه دین قویم باندی چه الله تعالیٰ مونږ ته مرحمت کړی دی ډیر خوښ یو تاسی چه د خپلو ځانونو دپاره د بدبختی هغه تګ خوښ کړی دی هغه دی تاسی ته مبارک وی هر یو فریق ته به د هغه د دود او دستور او د راه او روش نتیجه پوره وررسیږی.

تمت سورة «الکافرون» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة «النصر» نزلت بمنىٰ فى حجة الوداع فتعد مدنية وهى آخر ما نزل من السور آياتها ثلاث وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (١١٠) تسلسلها حسب النزول (١١٤) نزلت بعد سورة التوبة

د «النصر» سورت په (منیٰ) په حجة الوداع کښې نازل شوی دی او په مدنی سورتونو کښې حسابیږی او وروستنی (١١٤) سورت دی په نزول کښې (١١٠) سورت دی په تلاوت کښې وروسته د «التوبة» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ○

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

إِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ ﴿١﴾

کله چه راشی نصرت مرسته (مدد) د الله او فتح (د مکی).

تفسیر : لویه فیصله کوونکی خبره دا ده چه مکه معظمه چه د حجاز مرکز او د اسلام ډیری نښی لری فتح شی د عربو د زیاترو قبیلو سترګی هغی ته وی پخوا له دی نه به یو یو دوه دوه سری په اسلام کښې داخلیدل خو د مکی معظمی له فتحی څخه وروسته ډلی ډلی داخلیدل تر دی حده پوری چه د عربو جزیره ګرده (توله) د اسلام په نور او رڼا رنه او ګردو (تولو) هستیدونکیو ته ئی د توحید کلمه ولوستله او هغه مقصد چه عبارت د نبی کریم له بعثت څخه ؤ. پوره شو.

وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُوْنَ فِيْ دِيْنِ اللّٰهِ أَفْوَاجًا ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

او وینی به ته خلق چه ننوځی به دین د الله کښې فوج فوج ډلی ډلی پس تسبیح پاکی وایه سره د حمد ثناء د رب خپل.

تفسیر : یعنی وپوهیږئ چه د بعثت مقصود او د دنیا د هستوګنی مطلب چه د دین تکمیل او د کبری خلافت تمهید دی پوره شو. اوس د آخرت سفر نژدی دی. نو ښائی چه له دنیا څخه ځان فارغ کړئ! او د زړه له کومی آخرت ته متوجه شئ! او له پخوا څخه زیاتره د هغه تسبیح او تحمید ووایئ او په دی فتوحاتو او بریو باندی د هغه شکر ادا کړئ او همیشه اوسئ په استغفار باندی.

وَاسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

او مغفرت ښښنه وغواړه له ده څخه (لپاره د ګناهونو د امت خپل یا لپاره د ماتیدو د نفس او قصور د عمل) بیشکه چه دغه (الله) تل دی ښه توبه قبلوونکی د مستغفرانو ګنهګارانو.

تفسیر : یعنی ته ای محمد صلی الله علیه وسلم! ځان ته او خپل امت ته استغفار ووایه. بیشکه چه دغه الله دی تل ښه توبه قبلوونکی.

تنبیه : د نبی کریم صلی الله علیه وسلم استغفار ځان ته پخوا له دی نه په څو ځایونو کښې تیر شو هلته دی وکوت شی! حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «یعنی په قرآن کریم کښې هر چیری د فیصلی وعدی دی او کافرانو د فیصلی تلوار کوله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د عمر په آخر کښې مکه معظمه فتحه شوه ګردی (تولی) قبیلی له زړه مسلمانی شوی هغه وعدی ګردی (تولی) رښتیا شوی اوس نو د خپل امت د ګناهونو مغفرت او ښښنه وغواړئ! چه د شفاعت درجه دی لا لوړه (اوچته) شی. دا سورت د حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم په آخر عمر کښې نازل شوی دی چه هغوی د دی له لوستلو څخه په دی خبره وپوهید چه ما په دنیا کښې خپل دا راسپارلی شوی کار پای (آخر) ته ورساوٴ اوس نو د آخرت د سفر وار دی.

تمت سورة «النصر» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة « تبّت » مكية وهي خمس آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۱) تسلسلها حسب النزول (٦) نزلت بعد سورة « الفاتحة ».

د « تبّت » سورت مکی دی (٥) آیتونه (۱) رکوع لری په تلاوت کښې (۱۱۱) په نزول کښې (٦) سورت دی وروسته د « الفاتحة » له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾

مات هلاک دی شی دواړه لاسونه د ابی لهب او پخپله دی هم هلاک شه.

تفسیر: ابولهب چه نوم ئی عبد العزی بن عبد المطلب دی د حضرت محمد رسول الله صلی الله علیه وسلم حقیقی تره و خو د خپل کفر او شقاوت له سببه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم ډیر سخت دښمن و، کله چه ځمونږ پیغمبر په کومه مجمع او ډله کښی د حق تعالیٰ کومه خبره ویله نو دی بدبخت به دوی په تیږو (ګټو) ویشتل او ډیر ځله له دی تیږو (ګټو) ویشتلو څخه د ده مبارک وجود ژوبلیده او وینی تری بهیدی ابی لهب تل به داسی چغی وهلی «ای خلقو! د دی سړی خبرو ته غوږونه مه ږدئ! چه معاذ الله دروغجن او بی دین دی» کله به ئی ویل «محمد له مونږ سره د هغو شیانو وعده کوی چه مونږ ته به پس له مرګه رسیږی مونږ د هغو شیانو په کیدلو باندی هیڅ باور نه لرو» بیا به ئی خپلو دواړو لاسو ته داسی ویل «تبا لکما اری فیکما شیئاً مما یقول محمد صلی الله علیه وسلم» تاسی دواړه رامات شئ چه زه به تاسی کښی د محمد صلی الله علیه وسلم له دغو ویلو شویو شیانو څخه هیڅ شی نه وینم» یو ځلی رسول اکرم صلی الله علیه وسلم د «صفا» په غوندی باندی ودرید او ګردو (تولو) ته ئی ورغږ کړ د دوی په غږ باندی ګرد (تول) خلق سره تول شول. دوی په ډیری مؤثری طریقی سره د اسلام دعوت شروع کړ (ابولهب) هم هلته و په ځینو روایاتو کښی دی چه د خپلو دواړو لاسو په اوچت غورځولو سره ئی وویل «تبا لک سائر الیوم أَلِهٰذَا جمعتنا: مات شئ آیا نن مونږ د داسی خبری د آوریدلو دپاره دلته سره راتول شوی یو؟» په روح المعانی کښی له ځینو څخه نقل شوی دی چه (ابولهب) پخپلو لاسو کښی تیږی (ګټی) اخیستی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په لوری ئی وویشتلی او دا ئی ویل لنده ئی دا چه د (ابولهب) دښمنی او شقاوت او له حق سره عداوت تر انتهاء پوری رسیدلی و سره له دی کله چه د الله تعالیٰ له عذابه ویراوه کیده نو ویل به ئی «که چیری په رښتیا سره دا کار کیدونکی وی نو له ماسره مال او اولاد ډیر دی چه زه هغه ګرد (تول) په خپلی فدیی کښی ورکرم او ځان له هغو عذابونو څخه وژغورم (وساتم) د ده ښځی (ام جمیل) هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره سخته هنده او ضد او عداوت درلود (لرلو) او د ابولهب د دښمنی د اور پیلوځه (خشاک) وه لکه چه دغه ښځه د دغی دښمنی په اور کښی د ضد او عناد لرګی غورځول او هغه ئی لا پسی تیزاوه په دی سورت کښی د دوی دواړو انجام راښوولی شوی دی او داسی یوه تنبیه پکښی شته نر وی که ښځه، خپل وی که پردی لوی وی که وړوکی هر هغه کله چه د حق په عداوت باندی ملا وتړی هغه بالاخر خوار او ذلیل او تباه کیږی لکه چه د پیغمبرانو ډیر نزدی خپلوان هم له هغه ذلت څخه ونه ژغورل (ساتل) شول (ابولهب) ته وګورئ چه د خپلو لاسو په خوځولو سره ئی ځمونږ د پاک پیغمبر پر خلاف خبری کولی او پر خپل زور او قوت باندی مغرور و او د الله تعالیٰ مقدس شریعت او د معصوم رسول الله صلی الله علیه وسلم پاک طریقت ته ئی لاس ورغځاوه څنګه ئی لاسونه ورمات شول او د هغه ګرد (تول) هغه کوښښونه چه د حق په پټولو کښی ئی کول ابته (خراب) شول او د هغه سرداری او لوئی د تل دپاره د ده له لاسه ووته ګردی (تولی) چارئی بیکاره شولی غرور ئی له سره ووت او له زوره ولوید او د تباهی په کنده

کښې پريوت. دا سورت مکی دی وائی چه د «بدر» له غزا څخه اووه ورځې وروسته په ده باندی يوه بده سوځوونکی او زهر لرونکی دانه وخته چه د هغی په سبب دی له کور او کهول څخه جلا (جدا) کړ شو او هيڅوک نه ورته نژدی کيدل تر دی چه همغلته مړ شو او مړی ئی تر دريو ورځو پوری هلته پروت و تر څو وپرسيد او خوړين شو دلته خلقو د حبشی مزدورانو په لاس په يوه لرګی کښې وتاړه او په يوه چوغالی کښې ئی چه چيری کنستلی شوی و لکه يوه مرداره ومنده او د دغه چوغالی سره ئی په تيږو (ګټو) او شګو سره پټ کړ شو دا خو د دنيا رسوائی او خرابی ده شکاره ده چه د آخرت ربړونه (تکليفونه) له دی څخه دير سخت دی ﴿ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴾ .

مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾

دفع به نه کړی (دغه هلاکت) له دغه (ابی لهب) څخه (اصلی) مال د ده او هغه چه ده ګټلی و (يعنی اولاده ئی).

تفسير : يعنی مال، اولاد، عزت، وجاهت او لوئی هيڅ يوه ابی لهب له هلاکته ونه شو ژغورلی (ساتلی).

سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾

ژر دی چه ننه به وځی (ابی لهب په قيامت کښې) په اور خاوند د لمبو کښې.

تفسير : يعنی وروسته له مړ کيدلو څخه ابی لهب ته سخت لمبی لرونکی اور رسيدونکی دی. ښائی په دی مناسبت قرآن کريم د عبد العزی کنيت ابی لهب ايښی وی، په دنيا کښې هغه ته ابی لهب ځکه ويل کيده چه د هغه د مخ بارخوګان لکه اور ځليدل مګر قرآن کريم دا راوښوول چه دی د خپل آخری انجام د اعتبار او پلوه هم د ابی لهب د ويلو وړ (لائق) دی.

وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ﴿٤﴾

او (ننه به وځی) ښځه د هغه (ابی لهب) اور ته په دی حال کښې چه بار راوړونکی به وی د خسو (د دوزخ).

تفسير : د ابی لهب ښځه ام جميل سره له مال داری ديره بخيله او شومه وه نو ځکه دا به په

خپله ځنګل ته تله لرګی به ئی راوړه او اغزی به ئی تولول او ځمونږ د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په لاره کښې به ئی د شپې له مخې اچول چه هغوی ته د تهجد د تګ او راتګ په وقت کښې رېړ (تکلیف) ورپېښ شي. فرمایلی ئی دی «دی لکه چه دلته د حق په دښمنۍ او د الله تعالیٰ د پیغمبر په ایذاء رسولو کښې د خپل میړه (خاوند) سره معاونت او مرستی (مدد) کولی په دوزخ کښې به هم هغه سره داسې مرستی (مدد) کوی» ښائی چه هلته به هم د زقوم او ضریع چه د دوزخ اغزی لرونکی ونې دی لرګی راوړی او د هغو په وسیله به د خپل میړه (خاوند) د عذاب اور لا تودوی لکه چه ابن کثیر رحمة الله علیه ویلی دی.

تنبیه : ځینو د «حمالة الحطب» معنی چغل ګر اخیستی دی لکه چه د عربو په محاورو کښې دا لفظ په دی معنی سره هم وایه کیږی او په پارسۍ کښې چغل ګر ته «هیزم کش» وایه شي.

فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ ۝٥

حال دا چه په غاړی د دی کښې رسی ده له مضبوطو رسیو (پتوکیو د خرماؤ) څخه.

تفسیر : یعنی ډیره کلکه او مضبوطه چوخیدونکی رسی. له دی څخه زیاترو مفسرینو د دوزخ د اوسپنی غاړکی او سلاسل مراد اخیستی دی او دا تشبیه د ﴿ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴾ په مناسب ورکړی شوی ده ځکه چه د لرګیو د بار ترلو کښې رسی ته ډیر ضرورت پیښیږی. لیکی چه د دی ښځی په غاړه کښې یوه خورا (ډیر) ښه قیمتداره غاړکی وه دی به ویل «په لات او عزیٰ باندی قسم خورم چه زه دا خپله غاړکی د محمد په عداوت باندی لګوم» نو ځکه ضرور دی چه په دوزخ کښې هم د هغی غاړی له هغسی یوی غاړکی څخه تشه نه وی عجیبه خبره لا دا ده چه د دی بدبختی مرګ هم داسی واقع شو چه د لرګیو د پیتی رسی د هغی په غاړه کښې چه په یوه ګټ باندی ئی دمه کیښوده غوټه شوه او غته تیره (ګټه) د دی او د پیتی په منځ کښې راغله او سا ئی وخته.

تمت سورة «تبّت» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الاخلاص مكية وهي اربع آيات وفيها ركوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۲) تسلسلها حسب النزول (۲۲) نزلت بعد سورة «الناس»

د «الاخلاص» سورت مکی دی (٤) آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښې (۱۱۲) په نزول کښې (۲۲) سورت دی وروسته د «الناس» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلۡ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۚ﴿۱﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۚ﴿۲﴾

ووایه (ای محمده دوی ته) شان دا دی چه الله یو دی (په ذات او صفات خپل کښې) الله بې پروا دی (الله ته هر شی محتاج دی).

تفسیر : یعنی هغه کسان چه د الله تعالیٰ په نسبت پوښتې چه دی څنګه دی؟ تاسی ورته داسی ووایئ چه الله تعالیٰ یو دی! او د هغه په ذات کښې په هیڅ ډول (طریقه) د تعدد او تکثر او دوه‌ئیزتوب ګنجایش نشته او نه ئې څوک په مقابل کښې شته او نه مشابه لری په دی سره د مجوسانو عقیده رده شوه چه وائی خدایان دوه دی یو د خیر څیښتن (مالک) «یزدان» او بل د شر څیښتن (مالک) «اهریمن» دی او هم د هندوانو عقیدی تردیدی شوی چه هغوی د دری دیرشو کروړو بتانو منونکی دی او هغوی ته د خدائی په چارو کښې برخی ورکوی.
د «الصمد» تفسیر په څو ډوله (قسمه) کړی شوی دی چه (طبرانی) هغه ګرد (تول) نقل کړی وائی «**وکل هذه صحیحة وهی صفات ربناعزوجل هوالذی یصمد الیه فی الحوائج وهو الذی قد انتهی سؤدده وهو الصمد الذی لا جوف له ولا یأکل ولا یشرب وهو الباقی بعد خلقه**» دا ګرد (تول) رښتیا دی. او ځمونږ الله تعالیٰ هغه لوی ذات دی چه هغه ته هر راز (قسم) اړتیاوی (احتیاج) وروړاندی کیږی او هر ډول (طریقه) مرستی (مدد) ورڅخه غوښتلی کیږی او د ګرد (تول) سترتوب (لویی) او د تولی مشرتیا صفت په کښې شته. نه خوری او نه څښې او نه چا ته محتاج دی او له خپلو مخلوقاتو څخه وروسته هم پاتی دی.» ابن کثیر. د پاک الله د صمدیت له صفت څخه د هغو ناپوهانو رد هم وشو چه پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه نور کسان هم واکوالان (اختیارمند) ګنی یا د هغوی په پوره خپلواکی باندی عقیده لری د آریه ؤ د عقیدی تردید هم وشو ځکه چه د دوی له اصولو سره سم د دنیا په پیدا کولو کښې روح او ماده لویه اغیزه (اثر) لری او دا دواړه شیان پخپل وجود کښې الله تعالیٰ ته اړ (مجبور) او محتاج نه دی (استغفر الله).

لَمۡ یَلِدۡ ۙ۬ وَ لَمۡ یُوۡلَدۡ ۙ﴿۳﴾

نه ئې دی ځیږولی (هیڅوک) او نه دی ځیږولی شوی دی (له هیچا نه).

تفسیر : یعنی نه هیڅوک د ده اولاد دی او نه دی د چا اولاد دی له دی څخه د هغو عقائدو تردید هم وشو چه په هغو کښی حضرت مسیح علیه السلام یا حضرت عزیر علیه السلام د الله تعالیٰ ځامن بلل کیږی یا پرښتو ته د الله تعالیٰ لونی وائی او هم په ﴿وَلَمْ يُولَدْ﴾ سره د هغو عقیدو تردید وشو چه ځینی خلق مسیح یا نورو ته الله وائی یعنی د الله تعالیٰ دا شان دی چه څوک ئی نه وی ځیږولی او نه دی له بل چا څخه ځیږولی شوی وی او ښکاره خبره ده چه عیسیٰ علیه السلام د یوی سپین لمنی جینئ له نسه پیدا شوی دی نو هغه څنګه خدای کیدی شی؟.

وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴿٤﴾ ع

او نشته دغه (الله) لره برابر سیال هیڅوک .

تفسیر : کله چه هیڅوک د الله تعالیٰ سیال، شریک، برابر، مل نه وی نو د هغه ښځه او هلک او نور له کومه کیږی؟ له دی جملی څخه د هغو خلقو تردید وشو چه د الله تعالیٰ په ځینو صفتونو کښی کوم مخلوق هغه غوندی ګڼی تر دی چه ځینی رډ سترګی د الوهیت له دی ستاینی (صفت) څخه پوره ستاینی (صفت) هغو مخلوقاتو ته هم ورکوی. د یهودانو په کتابونو کښی ئی لیکلی دی چه د غیږو په یوی مسابقی کښی یعقوب علیه السلام په الله تعالیٰ باندی په غیږ کښی غالب شو (العیاذ بالله) ﴿كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا﴾ **انی أسألک یا الله الواحد الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد ان تغفرلنا ذنوبنا انک انت الغفور الرحیم.**

تمت سورة «الاخلاص» بفضل الله تعالیٰ ومنه وکرمه

سورة الفلق مکیة او مدنیة وهی خمس آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱۳) تسلسلها حسب النزول (۲۰) نزلت بعد سورة «الفیل»

د «الفلق» سورت مکی یا مدنی دی پنځه آیته یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱۳) په نزول کښی (۲۰) سورت دی وروسته د «الفیل» له سورت څخه نازل شوی دی.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾

ووایه (ای محمده) پناه غواړم په رب د صبا څیروونکی د تیاری باندی.

تفسیر : یعنی هغه چه د شپی تیاره څیروی او له هغی څخه د سهار انوار او رنا ښکاروی.

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾

له شره د هغه شی چه پیدا کړی ئی دی (له ضررناکو شیانو څخه).

تفسیر : یعنی هر هغه مخلوق چه په هغه کښی څه بدی او شر وی زه د هغه له شر او بدی څخه پناه غواړم وروسته د دی ځای په مناسبت د څو ځان ته څیزونو نومونه هم اخیستی شوی دی.

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾

او له شره د تیاری شپی کله چه تکه توره شی (او هر شی پټ کړی).

تفسیر : یعنی د شپی تیاره چه په هغی کښی زیاتره شرور او بدی پیښیږی په تیره بیا کودی (سحر) او نوری پیښی دیری واقع او پیښیږی چه خوف یا د لمر لویده تری مراد دی. حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «په دی کښی گردی (تولی) تیاری راغلی ظاهری، باطنی، تنگه، پریشانی او گمراهی او نور.

وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾

او له شره د هغو ښځو ساحرانو پوکی کوونکیو چه پو کول کړی په غوتو کښی.

تفسیر : له «النفاثات فی العقد» او پوکی کوونکیو نفسونو څخه هغه ښځی یا هغه دلی یا هغه نفوس مراد دی چه د سحر او د کودو د چارو کولو په وقت کښی پر کومی ژی یا مزی یا ویښته یا نورو باندی څه ولولی او پری پو ئی کړی او غوتی پکښی واچوی هغه کودی چه لبید بن اعصم څموښږ پر پیغمبر صلی الله علیه وسلم باندی کړی وی په هغو کښی ځینی جونی هم گدی وی والله اعلم.

وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ۝٥

او له شره د حسد کوونکی کله چه ښکاره کړی حسد خپل.

تفسیر : حضرت شاه صاحب رحمة الله علیه لیکی «کله چه د هغه نظر ولګیږی بیشکه» نظر او د سترګو تپ یوه واقعی او رښتیا خبره ده خو د ډیرو مفسرینو په نزد د «ومن شر حاسد اذا حسد» مطلب دا دی کله چه حاسد د خپل زړه کیفیت ضبط نه کړی شی او په عملی ډول (طریقه) سره خپل حسد ښکاره کړی نو د هغه له بدی څخه پنا غوښتل ښائی. که د یوه سړی په زړه کښی بی واکه حسد پیدا شی خو هغه خپل نفس پخپل ضبط او پخپل واک (اختیار) ساتی او له محسود سره د حسد وضعیت نه ښکاروی نو هغه له دی څخه وتلی دی. د حسد معنی دا ده چه د بل چا د ورکړی شوی نعمت زوال وغواړی البته داسی غوښتنه چه الله تعالیٰ ماته هم داسی نعمت یا زیات له هغه څخه وښښی چه هغه ته الله تعالیٰ ورکړی دی په رخی (کینه) او حسد کښی داخله نه ده او هغه ته (غبطه) وایه شی. د بخاری شریف په دی حدیث کښی چه د لاحسد الافی اثنتین الخ» له حسد څخه هم دا غبطه مراد ده.

تمت سورة «الفلق» بفضل الله تعالیٰ و منه وکرمه

سورة الناس مدنیة او مکیة وهی ست آیات وفیها رکوع واحد رقم تلاوتها (۱۱٤) تسلسلها حسب النزول (۲۱) نزلت بعد سورة الفلق.

د «الناس» سورت مدنی یا مکی دی شپږ آیات یوه رکوع لری په تلاوت کښی (۱۱٤) په نزول کښی (۲۱) سورت دی وروسته د «الفلق» له سورته نازل شوی دی.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝

شروع کوم په نامه د الله چه ډیر زیات مهربان پوره رحم لرونکی دی

قُلْ أَعُوْذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۝١ مَلِكِ النَّاسِ ۝٢ إِلٰهِ النَّاسِ ۝٣

ووایه (ای محمده) پناه غواړم په رب د تولو خلقو په باچا د تولو خلقو په معبود د تولو خلقو.

تفسیر : اګر که د الله تعالیٰ د ربوبیت شان او د باچاهی چاری پر تولو مخلوقاتو باندی

شاملي دي خو دا صفات همغسي چه په كامل دول (طريقه) په انسانانو كښي دي په نورو مخلوقاتو كښي داسي له لري نه څرگنديږي (ښكاره كيږي) نو ځكه ئې د «رب» او د «ملك» او د نورو اضافت انسانانو ته وفرمايه. او هم په وسوسو كښي ابتلاء او اخته كيدل پرته (علاوه) له انسان څخه د بل مخلوق په شان كښي نشته.

مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ ۙ الْخَنَّاسِ ﴿٤﴾

له شره د وسوسي اچوونكي تښتيدونكي (شيطان له ذكره د الله).

تفسير : شيطان سره له دي چه له ستركو څخه پټ دي خلق غولوي او له لاري څخه ئې وباسي تر څو چه انسان په غفلت كښي اوسيږي د هغه تسلط پر دوى باندى زياتيږي او كله چه ويښ او خپل الله تعالىٰ ئې په ياد شي نو هغه هم سم د لاسه تښتي.

الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾ ع

هغه (شيطان) چه وسوسي اچوي په سينو زړونو د خلقو كښي (چه دغه وسوسه اچوونكي) له پيريانو او انسانانو څخه دي.

تفسير : شيطان هم په پيريانو كښي او هم په انسانانو كښي شته لكه چه په (١٤) ركوع ١١٢ آيت د «الانعام» د سورت څخونږ دغه مقدس تفسير كښي داسي يو آيت لولو ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا ﴾
الله تعالىٰ مو دي د دي دواړو له شره وساتي. (تكمله) د دي دوو سورتونو په تفسير كښي عالمانو او حكيمانو ديري زياتي نكتي ويلي دي. د حافظ ابن قيم رحمة الله عليه څخونږ د امام رازى رحمة الله عليه څخونږ د بلخى ابن سبارح. د حضرت شاه عبد العزيز دهلوى محدث رحمة الله عليه اوږدو بيانونو ليكل دلته ممكن نه دي نو دلته يوائحي د مولانا محمد قاسم نانوتوى رحمة الله عليه د كلام خلاصه او د وينا لندون ليكل كيږي چه د «فوائد موضح الفرقان» د حسن خاتمي دپاره يو نيك فال ثابت شي.
دا يو فطرى او عام دستور دى كله چه په كوم باغ كښي نوى تركودى (شنيلي، نبات) ځمكه وچوي او له تخم څخه د باندى ووځي نو باغوان يا بزگر د هغه تحفظ او پالني او روزني ته زياته توجه كوي او د هغه د لوئيدلو په نسبت دير كوښش او زيار (محنت) كوي چه هغه له گردو (تولو) ارضي او سماوى آفاتو څخه وساتي او تر څو د خپل كمال حد ته ونه رسيږي دى ئې دير ربړ (تكليف) ايستلو او پام لرني ته اړ (مجبور) دى. اوس په دى خبري باندى غور كول په كار

دی چه د بوټی د ژوندون فناء کوونکی یا د هغه د ثمراتو له تمتع څخه د هغه د مالک محروم ګرځوونکی کوم کوم آفتونه دی؟ چه د هغو د شر او مضمرت په لری کولو کښی تل باغوان یا بزګر ځیر وی او زیاته توجه او هوش ولری؟ چه خپل مساعی کامیاب کړی په ادنیٰ تأمل او لږ تصور او اتکل سره څرګندیږی (ښکاره کیږی) چه داسی آفتونه زیاتره په څلور دوله (قسمه) پیښیږی چه د هغو په انسداد کښی باغوانان څلورو شیانو ته ډیر اړ (مجبور) دی.

اول: د بوټی خوړونکی چینجی او خزندی شرل چه د هغو له غاښو او خولو څخه نبات او ترکودی ته زیان رسیږی. یا د هغو په جبلت او خلقت کښی د هغه بوټو خوړل داخل دی.

دوهم: د ویالی یا د سین یا د کاریز یا د کوهی اوبه، هوا او د لمر تودوخی الغرض د ژوندون او د ترقی ګرد (ټول) اسباب د شتو او د هستی پوره انتظام دی.

دریم: په هغه باندی د واوری، ږلی، خاوری او د نورو شیانو لویدل چه د هغه د غریزی حرارت د احتقان باعث شی ځکه چه دغه د دی د ترقی او د نشو او نماء مانع ګرځی.

څلورم: د باغ د خاوند کوم دښمن یا حاسد د هغه کومه څانګه یا لښته او پانی او نور ونه شکوی یا هغه له بیخه ونه کاږی او ایسته ئی ونه غورځوی.

که باغوان د دی څلورو واړو خبرو پوره مکمل انتظام او بندوبست وکړی نو له الله تعالیٰ څخه هیله (امید) کیږی چه هغه نبات او ترکودی لوئی شی او په زړه پوری ګټی تری واخیستی شی او خلق د هغو د څانګو له میوو څخه پوره فائده واخلی. هم داسی مونږ ته ښائی چه د ارض او سماء له خالق څخه چه رب الفلق او خالق الحب والنوی دی او د نړی د ټکو شنو چمنونو حقیقی مالک او مربی دی د خپل وجود د شجر او د ایمان د شجر په نسبت له دی څلورو آفتونو څخه پناه وغواړو! بیا ښائی معلوم کړ شی لکه چه په اول قسم کښی د ترکودی خوړونکیو ساکښانو (ذی روحو) ضرر پیښول یواځی د هغوی د طبیعت له مقتضیاتو څخه وهم داسی د شر اضافت د «ماخلق» په لوری هم په دی خوا مشیر دی چه دا شر د هغه د مخلوق من حیث هو مخلوق له سببه ثابت دی او د هغو په زړونو کښی پرته (علاوه) د هغو د طبیعت او فطری دوامی بل کوم سبب ته دخل نشته لکه چه په منګور، لړم، سباع، بهائم، او نورو کښی لیدل کیږی.

د لړم لشه تومبل نه دی له هنده	دا ئی غوښت دی د وجود له سره هنده
نیش عقرب نه از پی کین است	مقتضای طبیعتش این است

وروسته له دی په دوهمه درجه کښی ئی له (غاسق اذا وقب) څخه د تعوذ تعلیم ورکړی دی چه له هغه څخه د مفسرینو په نزد یا شپه ده چه ښه توره تیاره شی یا د لمر دوبیدل وی یا د سپوږمی تندر او خوف دی له دوی څخه هره یوه معنی چه واخلئ دومره خبره خو یقینی ده چه په (غاسق) کښی د (شر) پیدا کیدل د هغی پر وقوب (د یو څیز تر شا پټیدو) باندی مبنی دی او ښکاره ده چه په وقوب (پټیدل) کښی پرته (علاوه) له دی څخه بله کومه خبره نشته چه له مونږ څخه د یوه څیز علاقه منقطعه شی او هغه فوائد او ګټی چه مونږ ته د هغی له ظهور څخه

حاصلیدی هغه به اوس په لاس نه راځی کله چه داسی دی نو دا تمثیل له اسبابو او مسبباتو څخه پرته (علاوه) پر بل کوم شی باندی نه لګیږی ځکه چه د مسبب وجود د اسبابو او معداتو پر وجود باندی موقوف دی تر څو د اسبابو علاقه له مسبباتو سره قائمه نه وی هیڅ کله کوم مسبب په خپل وجود کښی بریالی (کامیاب) کیدی نشی او هم دا خبره ده چه مونږ د آفتونو په دوهم قسم کښی ولیکل چه که اوبه، هوا، د لمر تودوخی او رڼا الغرض د ژوندون او ترقی ګرد (تول) اسباب په زړه پوری منظم نه وی نو هغه ترکودی، نبات مړاوی او وچیږی.

وروسته له دی دریم تعوذ له (نفاثات فی العقد) څخه وکړ شو لکه چه وویل شول له هغه څخه ساحرانه چاری مراد دی هغه کسان چه د سحر د وجود منونکی دی هغوی ئی منی چه د سحر له اثره مسحور ته داسی امور پیښیږی چه له هغو څخه د طبیعت اصلی آثار مغلوب او مړه کیږی. نو د سحر آفت هغه آفت ته ډیر ورته دی چه تر کودی ته له واوری او ږلی او د غریزی حرارت د بندیدو په سبب پیدا کیږی او د هغه په نشوؤ نما او وده او لوئیدو کښی نقصان پیښوی هغه الفاظ چه د (لبید بن اعصم) په قصه کښی شته ځینی ئی دا دی «فقام علیه الصلوٰة والسلام کأنما انشط من عقال» له دی څخه ښکاریږی چه پر دوی باندی کوم شی مستولی شوی و او د دوی د طبیعت مقتضیات ئی پټ کړی و چه د جبریل علیه السلام په تعوذ سره د الله تعالیٰ په امر هغه عارضه ورکه شوه.

اوس له هغو افاتو څخه چه د ځان ساتنه ضروری ده فقط یوه آخری درجه پاتی شوه چه دښمن د حسد او عداوت په سبب د باغ کومه څانګه یا لښته ماتوی یا بوټی له بیخه راوکاږی د باندی ئی غورځوی یا ئی پانی یا ئی میوی شکوی د شر دا مرتبه ئی له (ومن شر حاسد) سره په ډیر وضاحت راوښووله.

په دغه تقریر او وینا کښی که کوم لږ والی شته خو هغه یواځی دا دی چه کله کله تخم ته پرته (علاوه) له دی څلورو واړو آفتونو څخه کوم بل آفت پخوا له زرغونیدلو څخه ورپیښیږی بیا خو ئی میړتون منځنی جوهر چه د تخم تومنه یا قلب یا د تخم «سویداء» ورته وایه شی او د زرغونیدلو اصلی ماده وی خوری یا ئی د بلی کومی پیښی په سبب دننه برخه تکه توره واړوی یا له منځه دوه پلی شی او د نشونما او د زرغونیدلو، لوئیدلو او د ودی قابلیت پکښی پاتی نشی ښائی د دی لږتوب د تلافی دپاره په بل سورت کښی د (الوسواس الخناس) له شر څخه د استعاذی تعلیم ورکړی شوی وی ولی (وسواس) د هغو فاسدو خطراتو نوم دی چه په سترګو نه ښکاری بلکه په پټه سره د ایمان په قوت کښی کندو او رخنه اچوی چه د هغه علاج پرته (علاوه) د عالم الخفیات والسرائر څخه بل څوک نشی کولی خو کله چه د وسوسو مقابله له ایمان سره وشی نو د وسواس د دفعی دپاره په هم دی صفاتو باندی د تمسک ضرورت دی چه د ایمان د مبادی او مناقشی له اصولو څخه شمیرلی کیږی او له هغو څخه ایمان ته مدد رسی. اوس له تجربو څخه راښکاره شوه چه له ګردو (تولو) څخه اول د ایمان انقیاد او تسلیم نشو او نما د حق تعالیٰ د بی انتهاء تربیتونو او بی غایاتو انعاماتو د لیدلو څخه حاصلیږی نو کله چه مونږ د هغه

په مطلقه ربوبیت باندی نظر واچوو نو ځمونږ ذهن دی خوا ته منتقل کیږی چه هغه ذات رب العزت مالک الملک او مطلق شهنشاه هم دی ځکه چه د تربیت مطلقه معنی د هر راز (قسم) جسمانی او روحانی ضروریاتو رسونه دی او دا کار پرته (علاوه) له هسی یو منبع الکمالات ذات څخه له بل چا څخه کیدونکی نه دی چه هغه د هر راز (قسم) ضروریاتو او شیانو مالک او د دنیا هیڅ یو شی د هغه د اقتدار له فیضه د باندی نه دی هم داسی ذات ته مونږ مالک الملک او مطلق شهنشاه ویلی شو او بیشکه د هغه لوی شان داسی کیدی شی چه (لمن الملک الیوم لله الواحد القهار) ګواکی مالکیت یا ملکیت د داسی یو قوت نوم دی چه د هغه د فعلیت مرتبه په (ربوبیت) سره موسومیږی ځکه چه د ربوبیت لنډ تعریف د منفعت اعطاء او د مضرت دفع دی او پر دغو دواړو باندی قدرت لرل دی دا د مطلق شهنشاه منصب دی که لږ له دی څخه وړاندی ته ځیر شو نو د دی علی الاطلاق باچا د معبودیت (الوهیت) سراغ او پته هم مونډله کیږی ځکه چه معبود هغه ته وایه شی چه د هغه د حکم په مقابل کښی هر څوک غاړه کیږدی او د ده د امر په مقابل کښی د بل حکم هیڅ خیال او پروا ونه کړه شی نو ښکاره ده چه دا د بندګی انقیاد پرته (علاوه) د کامله محبت او مطلقه حکومت په مخامخ کښی د بل چا په مخ کښی نه کاوه او نه ئی وړ (لائق) دی د دی دواړو شیانو اصلی مستحق پرته (علاوه) له الله تعالیٰ څخه بل څوک نه دی ځکه د معبودیت او الوهیت صفت هم یوائی هغه (وحده لا شریک له) ته ثابت شو. وواییٔ

﴿ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ﴾

لنډه ئی دا هغه کوم صفت چه د ایمان مبدأ ګرځی ربوبیت دی وروسته له هغه د ملکیت صفت دی او له ټولو څخه وروسته د الوهیت مرتبه ده نو هر هغه څوک چه خپل ایمان د شیطانی وسوسو د مضرت د ساتلو په نیت د حق تعالیٰ دربار ته حاضریږی چه هلته خپله چاره جوئی وکړی نو ښائی هم داسی درجه په درجه له یو مقام څخه بل مقام ته لاړ شی لکه چه پخپله پروردګار په هم دی ترتیب سره د خپلی ستاینی (صفت) په ﴿ بِرَبِّ النَّاسِ ، مَلِكِ النَّاسِ ، إِلَٰهِ النَّاسِ ﴾ سره په سورت «الناس» کښی بیان فرمایلی دی او عجیبه خبره دا ده لکه چه د مستعاذ به له خوا دلته دری صفتونه بی د عاطفی له واو څخه او بی د جاری د «ب» له اعادی څخه مذکور دی د مستعاذ منه له جانبه هم دری شیان په نظر راځی چه پرله پسی صفت په صفت بیان کړی شوی دی. په دی باندی به داسی پوهیږئ چه د «وسواس» د وصفیت په مقابل کښی واخلی ځکه چه حقیقی مستعاذ به «اله الناس» دی او «ملک» او «رب» په هغه پوری د رسیدلو عنوان تاکلی (مقرر کړی) شوی دی هم داسی د مستعاذ عنه حقیقت هم دا «وسواس» دی چه د هغه د صفت په مخ کښی «خناس» راوړی شوی دی له «خناس» څخه دا مراد دی چه شیطان د غفلت په حال د انسان په زړه کښی وسوسه اچوی او کله چه څوک ویښ شی نو د غلو په شان د هغوی پسی بیرته ځان راکاږی د داسی غلو او بدو چارو نیول او د هغوی د رېږ (تکلیف)، تعدی لاس پری کول او د رعیتونو د آرامی او د هوسائی (راحت) چاری ورغوندول د سلاطینو او د تولواکانو لویه فریضه او مهمه وظیفه ده ځکه مناسب به وی چه د دی صفت په مقابل کښی

(ملک الناس) کیښود شي او (الذی یوسوس فی صدور الناس) چه د (خناس) د فعلیت درجه ده او مونږ هغی ته د غله د نقب وهلو سره تشبیه ورکولی شو هغه د (رب الناس) په مقابله کښی دی چه په پخوانی تحریر کښی د (ملک الناس) د فعلیت مرتبه ده وشمیرلی شی بیا دی وکتلی شی چه د مستعاذ منه او مستعاذ به په منځ کښی څومره نام او کامل تقابل ښکاریږی والله تعالیٰ اعلم باسرار کلامه!

اوله تنبیه : له ډیرو اصحابو لکه حضرت بی بی عائشه الصدیقه، حضرت ابن عباس، حضرت زید بن ارقم رضی الله تعالیٰ عنهم څخه روایت دی چه پر حضرت نبی کریم صلی الله علیه وسلم ځینو یهودانو سحر جادو او کودی کړی وی چه د هغو له اثره د هغوی په مبارک بدن باندی یو راز (قسم) مرض لاحق شو. په دی منځ کښی کله داسی هم پیښیده چه دوی به ځینی دنیوی چاری کولی خو بیا ئی داسی ګڼل چه هغه ئی نه دی کړی یا هغه دنیوی کار چه کړی ئی نه وی داسی ئی باله چه کړی ئی دی د دی پیښی د علاج دپاره الله تعالیٰ دا دوه سورتونه رانازل کړل چه د هغه له تأثره د الله تعالیٰ په اذن هغه مرض زائل شو واضح دی وی چه دا واقعه په صحیحینو کښی شته چه په هغه باندی تر اوسه پوری هیڅ یوه محدث جرح نه ده کړی او داسی کیفیت د رسالت له منصبه سره قطعاً منافی نه دی لکه چه دوی کله فارغ او ځینی اوقات غشی پر دوی باندی طاری کیده یا څو ځلی په لمانځه کښی سهو شوی دی. دوی فرمایلی دی **(انما انا بشر انسی کما تنسون فاذا نسیت فذکرونی:** بیشکه چه زه یو سړی یم لکه تاسی او هیروم شیان لکه چه تاسی ئی هیروئ کله چه ځما څخه کوم شی هیر شی نو هغه را په یاد کړئ!) ښائی چه ځینی ناپوهان ووائی چه «که پر هغوی باندی غشی طاری کیده نو د هغه پر وحی او نورو خبرو باندی څنګه یقین وکړی شی؟ ښائی چه په هغه هم سهو، نسیان هیره او نور شیان ګډ وی» اګر که د هغی سهوی او نسیان څخه دا نه لازمیږی چه د الله تعالیٰ د وحی او د تبلیغ په فرائضو کښی شکوک او شبهات پیدا شی او له دومره یوی خبری څخه چه کله کله به دوی د یوه کړی کار په نسبت فرمایل چه نه ئی دی کړی یا یو ناشوی کار به ئی داسی ګڼه چه کړی ئی دی څرنګه به دا لازمیږی چه د دوی په ځینو تعلیماتو او د بعثت د فرائضو په قوت او اعتبار کښی څه شک او شبهه پیدا شی.

په یاد ئی ولرئ چه سهو، نسیان، مرض غشی او نور انسانی عوارض د بشریت له خواصو څخه دی کله چه انبیاء علیهم السلام بشر دی نو د داسی خواصو موندل د هغو په وجود کښی د هغوی له مرتبی څخه هیڅ شی نه لږوی هو! دا ضروری ده کله چه د یوه سړی په نسبت په قاطعه ؤ براهینو او نیره ؤ دلائلو ثابت شی چه هغه په ریښتیا سره د الله تعالیٰ یقینی استاځی وی نو د دی خبری منل هم په کار دی چه د الله تعالیٰ د هغه د عصمت تکفل کړی دی او همغه ئی د خپلی وحی د وریادولو او پوهولو او وررسولو ذمه وار ګرځولی دی نو څرنګه ممکن کیدی شی چه د ده د دعوت د فرائضو او د تبلیغ په انجام کښی کوم بل طاقت یا قوت خلل واچوی. نفس وی که شیطان ناروغی وی که جادو لنده ئی دا چه هیڅ یو شی د نبوت او پیغمبری په چارو او

د بعثت په لوړو (اوچتو) مقاصدو پورې اړه (تعلق) لرې د سحر او جادو لې څه اثر لویدلی وی او نه کودی او نه جادو د نبوت او د بعثت په فرائضو کښې څه خلل او ډیل اچولی شی.

دوهمه تنبیه : د معوذتینو په قرآنیت باندې د ګردو (تولو) اصحابو اجماع ده او د هغوی له زمانې څخه تر اوسه پورې په تواتر سره ثابته شوې ده. یوائحې د حضرت ابن مسعود رضی الله عنه څخه نقل کاوه شی چه دوی به دا دوه سورتونه په خپل مصحف کښې نه لیکل. خو دا خبره دې ښکاره وی چه ابن مسعود رضی الله عنه هم د دی دوو سورتونو په قرآنیت کښې هیڅ شک او شبهه نه لرله او دا ئې منل چه دا د پاک الله کلام دی او یقیناً له آسمانه رانازل شوی دی خو د دی د نزول اصلی مقصد رقیه او علاج دی دا نه دی رامعلوم چه د تلاوت دپاره نازل شوی دی؟ که نه؟ نو ځکه د دی دوو سورتونو لیکل په هغه مصحف کښې چه د تلاوت دپاره وی له احتیاطه چپ (خلاف) دی **«انه کان لا یعد المعوذتین من القرآن وکان لا یکتبهما فی مصحفه ویقول انهما منزلتان من السماء وهما من کلام رب العٰلمین ولکن النبی علیه الصلوٰة والسلام کان یرقی و یعوذ بهما فاشتبه علیه انهما من القرآن أولیستامنه فلم یکتبهما فی المصحف»** (د روح البیان د څلورم جلد ۷۲۳ مخ وګوری!) قاضی ابوبکر باقلانی لیکی **«لم ینکر ابن مسعود رضی الله عنه کونهما من القرآن وانما انکر اثباتهما فی المصحف فانه کان یری ان لا یکتب فی المصحف شیئا الا ان کان النبی صلی الله علیه وسلم اذن فی کتابته فیه وکان لم یبلغه الإذن»** (د فتح الباری د اتم جلد ۵۷۱ مخ وګورئ!) حافظ یوه بل عالم د الفاظو داسی نقل کری دی **«لم یکن اختلاف ابن مسعود رضی الله عنه مع غیره فی قرآنیتهما وانما کان فی صفة من صفاتهما»** د (فتح الباری د پنځم جلد ۵۷۱ مخ وګورئ!) په هر حال د ابن مسعود رضی الله عنه دا رأی شخصی او انفرادی وه او لکه چه (بزار) تصریح کری ده هیڅ یو له اصحابو څخه له ده سره متفق نه ؤ او دیر امکان لری چه وروسته له دی څخه چه هغوی ته په تواتر سره دا وربښکاره شوی وی چه معوذتین هم له متلوء قرآن څخه دی نو هغوی به هم په هغه خپل ړومبنی فکر باندی پاتی نه وی برسیره په دی د دوی انفرادی رأی هم له خبر واحد څخه معلومیږی چه د قرآن د تواتر په مقابل کښې د اوریدلو وړ (لائق) نه دی. په شرح مواقف کښې لیکلی شوی دی **«ان اختلاف الصحابة فی بعض سور القرآن مروی الآحاد المفیدة للظن و مجموع القرآن منقول بالتواتر المفید للیقین. الذی یضمحل الظن فی مقابلته فتلک الآحاد مما لا یلتفت الیه ثم ان سلمنا اختلافهم فیما ذکر قلنا انهم لم یختلفوا فی نزوله علی النبی صلی الله علیه وسلم ولا فی بلوغه فی البلاغة حد الإعجاز بل فی مجرد کونه من القرآن وذلک لا یضر فیما نحن بصدده الخ»** حافظ ابن حجر رحمة الله علیه وائی **«واجب باحتمال انه کان متواتراً فی عصر ابن مسعود لکن لم یتواتر عند ابن مسعود فانحلت العقدة بعون الله تعالی الخ»** او صاحب المعانی لیکی «ولعل ابن مسعود رضی الله عنه رجع عن ذلک الخ.».

يا الله العٰلمين! ستا شكر په كومه ژبه اداء كړو چه تا مونږ ته داسې خالص توفيق او تيسير راوباښه چه نن مو دا مهتم بالشان خدمت پای (آخر) ته ورساوه! مونږ د خپل دغه خلوصيت او عقيدت ؟ ثمره چه يوائحې ستا په فضل او اعانت سره پای (آخر) ته رسيدلى دى ستا د قدسيت لوى دربار ته په ډير عجز او نياز دروړاندى كوو اميد او هيله (طمعه) لرو چه پخپل فضل او كرم قبول ئې كړى! الٰهي مونږ معترف يو چه د دى لوى خدمت په پاى (اخر) ته رسولو كښې مو حق د اخلاص او د خدمت نه دى اداء كړى خو كله چه ستا رحمت او رأفت سيآت په حسناتو سره بدلولى شى تاته د يوه حسنه صورت بدلول په حسنه حقيقت سره كومه لويه خبره نه ده! ستا مهربانى او لورينى (بخشش) ته هم داسې هيله (اميد) ده چه ته د خپلى نكتى پالنى له پلوه دا ځمونږ عمل تل مقبول او ژوندى ولرى! او د ده د ښو ثمراتو څخه مونږ په دواړو دارينو كښې متمتع وګرځوى!

يا الله العٰلمين! ته د خپل پاک قرآن له بركته مونږ او ځمونږ والدين او ځمونږ استاذان او ځمونږ شيوخ او ځمونږ اقارب او احباب او هغه كسان چه په دى ښه كار كښې محرک، داعى، ممد، معاون شوى دى يا هغه پوهان چه دى عظيم الشان كار كښې ئې رفاقت او اعانت راسره كړى دى. ګرد (تول) وبښى! او د دنيا او آخرت له بلاؤ څخه ئې مأمون او مصئون ولرى! او حضرت شيخ الهند محمود الحسن ديوبندى رحمة الله عليه او حضرت عمدة المفسرين شبير احمد عثمانى مدظله سره مو په جنت الفردوس كښې يو ځاى كړى!.

تمت الترجمة والتفسير فلله الحمد اولا و آخراً و ظاهراً و باطنا، ربنا لا تؤاخذنا ان نسينا او اخطأنا ربنا تقبل منا انک انت السميع العليم اللّٰهم آنس وحشتي فى قبرى اللّٰهم ارحمنى بالقرآن العظيم واجعله لى اماماً و نورا وهدى ورحمة اللّٰهم ذكرنى منه ما نسيت وعلمنى منه ما جهلت وارزقنى تلاوته آناء الليل واطراف النهار واجعله لى حجة يا رب العٰلمين!

د قرآن پيل (شروع) په باء، ختم ئې په سين شو ولى؟ ځكه رهبر مو په دارينو كښې قرآن دى بس!.

دقرآن کریم دوقوفو رموز (نښې)

ـ دهرې ژبې ویونکی چه کله خبری کوی نوچیرته دریګی اوچیرته نه دریګی، کله ډیراوکله لږ ایساریګی اوپه دی ودریدو اُونه دریدوکښی دخبری پوره بیان اومفهوم کښی ډیرلوی دخل دی .

دقرآن کریم معجزکلام اوعبارت هم دوینا په ډول واقع دی. له دغه وجی نه أهل علمو د دریدواُونه درید ونښې (علائم) مقررکړی دی چه هغی ته دقرآن مجید دوقوفو رموز وائ .

ضروری خبره ده چه ددی عظیم کتاب لوستونکی ددی رموزو پوره خیال وساتی اُوهغه رموزدادی.

○ ـ چیرته چه خبره پوره شی هلته کښی وړه غوندی دائره وی ، داپه حقیقت کښی غونډه (ت) ده چه د(ة)په هیئت کښی لیکلی شی اوداد وقف تام علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی ، اوس ة خونه شی لیکلی مګروړه غوندی حلقه اچولی شی دی ته آیت وائ .

م ـداد وقف لازم علامه ده په دی باندی هرومرو (خامخا) دریدل پکاردی اُوکه چیری څوک ونه درید نو احتمال

لری چه دخبری مطلب به بل څه شی ددی په ښتو ژبه کښی
داسی مثال پوهیدل پکارده چه چاته و ویلی شی ،
(پاسه - مه کینه) چه پکښی د پاسید و امر او له کینا ستو
نهی ده نو په - پاسه - باندی دریدل لازم دی او که چیری
متکلم ونه دریدنو مخاطب به داسی وګڼړی چه (پاسه مه -
کینه) چه په هغه کښی به د و دریدو نه نهی او دکینا ستود
امر احتمال کیګی او یقیناً دا به د قائل د مطلب خلاف وی.

ط - داد وقف مطلق علامه ده په دی باندی دریدل پکاردی دا
علامه هلته وی چه کوم ځای مطلب نه پوره کیګی او ویونکی
مزیده هم څه ویناکول غواړی .

ج - داد جائز وقف علامه ده دلته کښی دریدل غوره او نه دریدل
جائز دی .

ز - داد مجوّز وقف علامه ده دلته نه دریدل غوره دی .

ص - داد مرخّص وقف علامه ده دلته پیوست (یوځای)
لوستل پکاردی لیکن که چیری څوک ستړی شی او ودریګی
نو هغه ته اجازه شته ،
معلومه شوه چه په (ص) پیوست لوستل د (ز) په نسبت ترجیح لری

صلے - داد اَلْوَصْلُ أَوْلیٰ (یعنی وصل غوره) اختصار دی دلته
پیوست لوستل غوره دی .

ق ـ داد قِيلَ عليه الوَقف خلاصه ده دلته دريدل پكارنه دى.

صلى ـ داد قَدْ يُوصَلُ علامه ده دلته كله ودريدى شى او كله نه ليكن دريدل غوره دى.

قف ـ داد قِفْ لفظ دى چه معنى ئې ده ودريږه او دا علامه هلته استعماليږى چه دلوستونكى دپيوستى وينا احتمال وى.

س يا سكته ـ داد سكتے علامه ده دلته لږ وخت دريدل پكار دى خو چه تنفّس باقى وى (يعنى ساماته نه شى).

وقفه ـ داد اوږدى سكتے علامه ده دلته د سكتے په نسبت ډير دريدل پكار دى ليكن چه تنفّس جارى وى (يعنى ساماته نه شى) په سكته او وقفه كښى دا فرق دى چه سكته كښى لږ وخت او په وقفه كښى ډير وخت ودريدى شى.

لا ـ د لا معنى چه نيشته دا علامه كله خود آيت پورته وى او كله دعبارت د ننه كه دعبارت د ننه وى نو دريدل بالكل نه دى پكار او كه دآيت پورته وى نو بيا اختلاف دى.
دځينو په نزد دريدل او د بعضو په نزد نه دريدل روا دى خو كه څوك ودريد يا ونه دريد په دى سره مطلب كښى څه خلل نه واقع كيږى وقف هلته نه دى پكار چه د عبارت د ننه ليكلى وى.

ك ـ داد كَذٰلِكَ علامه ده يعنى چه كوم رمز (نښه) دى ك نه

وراندی لیکلی شوی ده دلته کښې دی همغه وکښل شي.

۵ ـ داددی علامه ده چه په دی ځای دغیرکوفیینو په نزد آیت ده که چاوقف وکړ نوداعادی (دوباره ویلو) ضرورت نیشته.

ﮯ ـ داد دریو ټکو (نقطو) وقف نژدی نژدی راځی دی ته معانقه ویلی شی کله خوددی اختصار په مع سره لیکلی شي. ددی مطلب داده چه دا دواړه وقفونه لکه چه معانقه کوی او حکم ئ داده چه په دی دواړو وکښې په یو باندی دریدل پکاردی په بل نه او په وقف کښې درموز و(نښو) قوت او ضعف ملحوظ ساتل پکاردی.

د دویم جلد فهرس

له (١٦) تر (٣٠) پارے

دسورة الکهف (٧٥) آیت له ابتداء تر پای (آخر) سورة الناس

د دویم جلد فهرس

له(١٦) تر (٣٠) پارې

د سورة الكهف (٧٥) آیت له ابتداء تر پاى (آخر) سورة الناس

بِحَمْدِ اللهِ تَعَالىٰ وَتَوفِيقِهِ

انْتَهَى المُجَلَّدُ الثَّانِي - الأَخِير -

مِنَ الجُزْءِ (١٦) إِلىٰ (٣٠)

مِنْ بِدَايَةِ الآيَةِ (٧٥) مِنْ سُورَةِ الكَهفِ إِلىٰ آخِرِ سُورَةِ النَّاسِ

دخدای تعالیٰ په مرسته (مدد) اوتوفيق دويم جلد (آخرى)
پای (آخر) ته ورسيد له (١٦) تر (٣٠) پارے
دسورة الكهف (٧٥) آيت له ابتداء ترپای (آخر)
سورة الناس

لمجمع خادم الحرمين الشريفين الملك فهد
لطباعة المصحف الشريف

ص.ب ٣٥٦١ - المدينة المنورة

دلوی الله په مرسته
اوتوفیق سره د قرآن کریم د دی
ترجمی او تفسیر چاپ د حرمینو
شریفینو د خادم پادشاه فهد د قرآن
کریم په چاپ خانه کښی د سعودی
عرب د حج او اوقافو د وزارت
د اشراف او مشریٔ تر لاندی
چاپ ته اورسید
کال ١٤١٤م

(٢٢٥/٤٠٠٠) (٤) (٠١)

دَ
قرآن کریم
ترجمه او تفسیر
په پښتو ژبه کښې
دویم جلد
له (۱۶) تر (۳۰)
پارې پورې